

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

Migne, Jacques Paul
PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

*QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :*

RECUSIO CHRONOLOGICA

**OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,**

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DECENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTAN-
TIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXIX.

NICETAS CHONIATA. JOEL CHRONOGRAPHUS. ALII.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 208.

1894

BR

60

.71138

t. 139

Cliché. — Ex typis PAUL DUPONT, 19, via deià Boc-d'Assolères. 920.19.93.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULA XII-XIII. ANNI 1208-1208.

ΝΙΚΗΤΑ

ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

NICETÆ CHONIATÆ

OPERA OMNIA.

PRÆFATIONES

JOELIS BYZANTINI CHRONOGRAPHI,
ISIDORI THESSALONICENSIS,
NICETÆ MARONIENSIS, JOANNIS CIPRI, MARCI ALEXANDRINI,

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT, TUM EDITA, TUM INEDITA.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri Universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDIDIT.

TOMUS PRIOR.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208.

1894

dis Conditor plane cogitasset. Quæcunque igitur ante eam fuerunt, ipsius gratia substiterunt; et idcirco (quod sane stupendum est) quæ jam creata erant, ipsa, quæ adhuc erat creanda, ut conderentur, indigebant; ac nova prorsus ratione ipsa sola suos in antecessum peperit parentes. Adeo nemine

IV. Sed præterea diversa quoque a cæteris quibuscunque penitus ipsa est. Quid est enim inter creatas res omnes, quod prope ad admirandum hoc artis opus accedat, cujus pulchritudine vel ipse captus fuit Conditor, unde et illud sibi omnium arctissima cogitatione devinxit? Etenim, o rem omni admiratione majorem! ut illa sibi mater esset, ipse constituit, veluti ratus, haud aliter innocentissimæ illius magnificentiam satis ostendi posse, nisi summa omnium necessitudo, materna scilicet, qua nihil arctius inter homines aut honorabilius esse novimus, sibimet cum ea intercederet.

Quod vero nostræ quoque formæ illa facta sit particeps, id sane nulla alia de causa factum fuisse dixerim, quam ut iis, quibuscum communem habuit naturam, forma quoque sanctitatis atque honestatis fieret: ut sicut complantati facti sumus similitudini ⁷ beatæ illius divinæque imaginis (liceat enim mihi bona cum eximii Pauli venia in hac re verba ejus usurpare), ita et gratiarum ipsius participes essemus (4). Quod itaque eximium hoc supra ordinem naturæ opus, quod simulacrum hoc novo decore fulgens, quæ eo usque gloriæ processit, ut aureum construeretur Deo dignum habitaculum, quod Virgo, inquam, progenita hodierna die fuerit, hoc est, quod salemni conventu celebramus, festum agimus Natalis ejus diem, præcelsum atque augustum mysterium, Virginis nativitatem, fidelibus omnibus annuntiantes.

V. Jamque ad hoc mysterium animum advertamus. Cum universa Deus creasset, pronuntiavit ea valde bona esse (3). Hominem porro rerum harum omnium spectabilium et speciosissimarum principem constituit; neque hoc solum, sed præterea morte et corruptione superiorem effecit, gloriæ quoque, e qua seductus (Diaboli) invidia excidit, æqualitatem nempe cum Deo, quantum capax ejus esset, qui e limo eductus fuerat, consequuturum, siquidem impositum sibi mandatum non prætergrederetur. Verum quum ille Creatorem suum derelinquens, seductori se subjecisset; nu-

⁷ Rom. vi, 5.

Ant. Balletini notæ.

(4) Quod plura dicta de Deipara reperiantur, quæ prorsus soli Christo Domino convenire videntur nihil ille mirabitur, qui universis Ecclesiæ Patribus hanc noverit constanter fuisse sententiam, redemptionis opus eum opere creationis ita comparari, ut quemadmodum ab Adamo et Eva universa hominum generatio futura erat, sic a Christo Domino et Deipara, qui propterea et novi Adami

προϋπάρξαντα διὰ ταύτης ὑπέστη· καὶ τὴν ἄρα τὰ γεγονότα παραδόξως τῆς γενησομένης πρὸς τὸ γενέσθαι δεόμενα, καὶ μόνη καινῶς τοὺς πατέρας προέτεκε· τοσοῦτον ἢ Παρθένος τῶν τὸν βίον προειληφότων οὐδενὸς ἐδέχθη.

eorum, quibus contigit ante ipsam vivere, Virgo

Δ'. Ἐτι δὲ καὶ πρὸς πάντα παρήλλακται· τί γὰρ τῶν γενομένων πώποτε γένοιτ' ἂν παραπλήσιον τῆ ξένῃ τούτῃ τεχνήματι, οὐ τοῦ κάλλους καὶ ὁ πλάστης ἑάλω, καὶ εἰς μεγίστην ἑαυτῆ συνέδησε τοῦτο συγγένειαν; Μητέρα γὰρ τὸ παραδοξότατον γενέσθαι παρεσκεύασεν ἑαυτοῦ, ὡσπερ οὐκ ἀποχρῆν ἄλλως ἡγούμενος ἐνδείξασθαι τὴν τῆς πανάγνου μεγαλειότητα, εἰ μὴ τῆ πρώτῃ τῶν ἐκ συγγενείας ο'κειώσει χρήσαιτο πρὸς αὐτήν, λέγω δὲ τῆ τῆς μητρὸς, ἧς οὐδὲν οὔτ' οἰκειότερον κατ' ἀνθρώπους ἴσμεν οὔτε σεβασμιώτερον.

Εἰ δὲ καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν μετέσχε μορφῆς καὶ ἡ πάναγνος, δι' οὐδὲν, εἶποιμι ἂν, ἕτερον ἀλλ' ἢ πάντως ἴν' ἀγιασμός καὶ σεμνότης, οἷς κεκοινωνῆκε, μορφωθῆ· ἴν', ὡσπερ σύμφυσοι γεγονότα τῆ ὁμοιώματι τῆς μακαρίας καὶ θείας ἐκείνης· εἰκόνος (συγχωρήσεται δ' ἂν μοι καὶ Παῦλος ὁ λαμπρὸς ὑπὲρ τούτου τοῖς ἐκείνου χρήσασθαι ῥήμασιν), οὕτω καὶ τῶν χαρίτων κοινωνήσωμεν ταύτης. Καὶ γοῦν τὸ ὑπερφύεσ τούτῳ μεγαλοῦργημα, τὸ καινοπρεπὲς ἄγαλμα, ἡ εἰς τοῦτο ἐφθακτικὴ δόξης, ὡς καὶ οἰκητήριον Θεῷ χρυσοῦργηθῆναι προσήκον, ὅτι γεγένηται πανηγυρίζομεν σήμερον, καὶ τῶν ταύτης γενεθλίων τὴν τελετὴν ἑορτάζομεν, μυστήριον ὑψηλὸν καὶ σεβάσμιον, τὸ τῆς Παρθένου γενέθλιον πᾶσι πιστοῖς καταγγέλλοντες.

Ε'. Σκοπῶμεν δὲ ἡδὴ τὰ σύμπαντα παραγαγὼν ὁ Θεὸς, ὅτι καλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ψηφίζεται περὶ αὐτῶν· τῶν δὲ ὀρωμένων τούτων καὶ ἀλλόττων ἀπάντων τὸν ἄνθρωπον ἄρχοντα καθιστᾷ· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ θανάτου κρείττω καὶ φοβρᾶς, καὶ δόξης, ἧς ἀπέτυχεν φθονηθεῖς, ἀπολαύσοντα (6), φησὶ δὲ τὴν ἰσοθειαν, ὅση γοῖκῃ προσήκων, εἰ μὴ τῆς δοθείσης ἀποπειρήσειεν ἐντολῆς. Ἀλλὰ τοῦ πλάστου μὲν οὗτος ἀποσκιρτήσας, τῷ δὲ πλάνῃ τὴν ὑποταγὴν ἐγχειρίσας, γυμνὸς, ἐλεεινὸς, ἀχλμάλωτος, οἴμοι! προῦκειτο, τῆς προτέρας εὐγενείας πάσης ἀφρημένος· καὶ τὰ καλὰ πάντα ἐκείνα καὶ

et novæ Eva nominibus compellantur, nova hominum generatio repetenda sit. Qua de re in Commentario.

(5) Gen. i, 31. *Viditque Deus cuncta que fecerat, et erant valde bona.*

(6) Cod. inverso ordine ἀπολαύσοντα φθονηθεῖς.

λίαν κατὰ τὴν ἄπειστον τοῦ Δημιουργοῦ ψῆ-
ρον εἰς κατήφειαν ὡσανεὶ μετεποιήθη, τὸν οἰκτεῖον
δειπύην, τὸν ἄνθρωπον λέγω, περιηγωνισμένον
κατὰ τὴν ἐωρακότεν τῶν πολεμίων γῆ γὰρ, καὶ θά-
λασσα, καὶ ἀστέρων κύκλος, καὶ βουνοὶ καὶ ὄσα
τοῦ Κτίστου πρὸς αἶνον ὁ προφήτης καλεῖ, σιγῆν
ἐπέσει, μὴ τὸν ὕμνον ἀναβαλλόμενα, ὡς τοῦ πλῆ-
κτου, φησὶ δὲ τὴν γλῶτταν, τὴν τοῦ ἀλλοτρίου
κίθάρην κρούειν βιαζομένου· ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς τοῦ
θεοῦ δόξης κήρυκες οὐρανοὶ σφαλὴν ἔχον, καὶ τοῦ
κρούειν καὶ διηγεῖσθαι τὰ λαμπρὰ πρὸς λήθην
ἴκον· καὶ ἀπλῶς ἅπαν ὃ τι καλὸν τὴν ἰδίαν ὥραν
ἀπέθετο, μὴ ἔχοντα ὃ τι φανῆναι καλὰ, τοῦ διε-
μνήσεως, δὲ ἔν ἐκείνης ἤκουσαν τῆς φωνῆς, ἐτέροις
προσεσχηκότες ἔθεσαν.

exuerant, quum causa, cur se vetusta exhiberent, jam nulla iis esset, postquam interpres ille, propter
quem (Dei) vocem se bona proclamantem audierat (7), aliis affectibus deserviebat.

ζ. Ἐκείτο τοίνυν πᾶσα ἡ τερπνὴ πόλις B
ἐκείνη πτωχός, ἀκαλλῆς, καὶ οἶον νεκρὰ. Ἐπεὶ
δ' ὁ παρασχὼν ἑαυτῷ τε καὶ κτίσει τῇ λοιπῇ τῆς
συφορᾶς τὴν αἰτίαν, τὸ μέγα τοῦτο πλάσμα, ὁ ἄν-
θρωπος ἦν, ἔδει δ' ἐλέους ὑπερβολῆ τοῦ ἀγαθοῦ
θεοῦ τοῦτον ἐπανελεῖν· τί γίνεται; καὶ τί τερα-
τουργεῖται θαυμάσιον; Γῆν αἰρεῖται πατῆσαι θεός·
καὶ ὁ τοῦτον ὑποδεξάμενος ἄνθρωπος ἐρευνᾶται, ἵνα
καὶ τῆς δουλείας λύσῃ τὸ γένος, καὶ τὴν καλλονὴν
ἀναζωογενήσῃ τῇ κτίσει· ἄλλοτε ἄλλων πολλῶν
καὶ μεγάλων ἐπιφανέντων, οἷος ἦν ὁ παραδόξων
εὐτουργὸς Μωϋσῆς θαυμάτων, καὶ ὁ τοῦ οὐρανοῦ
θεωροῦς, ὡς εἰπεῖν, Ἥλιος, καὶ ὁ πολὺς ἄλλος
τῶν σημείων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ προφητῶν κύκλος,
ἀντιβόσκος ἦν οὐδεὶς τοῦ ζητουμένου.

junior Elias, ac reliqua insignium illorum virorum ac prophetarum ingens corona; nemo tamen
ipsorum ad id, quod opus erat, idoneus repertus est.

Ὁψὲ δὲ καὶ μετὰ πολλὴν ἡλίου περιόδον καὶ ὁ C
καινὸς ἄνθρωπος, τὸ μέγα καὶ ζωογόνον ἀληθῶς
στοιχεῖον, ἡ οὐράνιος ὄρθος, τὸ θεοδόγον σκεῦος,
ἡ καλλίπαις ἐπιλάμπει τῷ βίῳ Παρθένος· καὶ λυ-
ταί· μὲν διὰ ταύτης τῆς συφορᾶς ἄνθρωπος, καὶ
τὸ πρῶτον ἀναιρεῖται ἀξίωμα, καὶ βασιλικῶς ἐπι-
κίρηται· διαπαύων τὸν πλάνον, καὶ ἄπερ, ὡς ἄν-
δράποδον, πρὶν εἶλκε δεσμὰ, αὐτὸν δὲ τοῦτοις τὸν
βραχίονα περιβάλλει· ἡ δὲ πόλις πᾶσα τὴν ἑαυ-
τῆς ἐπιδείκνυται αὐθις εὐπρέπειαν, καὶ τὴν τοῦ
κτίστου ἡγορεῖται μεγαλοουργίαν· ὅτι τὸν ὕμνοπλῆ-
ρον εὖρε, τὸν σοφὸν καταγγελέα τῆς ἐν αὐτῇ ἐπι-
στόμης, καὶ νῦν ἀτεχνῶς τοῖς προφητικαῖς ὑπέκει
λόγοις, πρὸς αἶνον τοῦ Κυρίου διανισταμένη. Καὶ

Psal. cxlviii, 1 seqq. * Psal. xviii, 1.

Ant. Ballerini notæ.

(7) Eximia plane sententia, creaturas omnes D
nosse quodammodo, propterea se bonas a Deo ipso
proclamatasse fuisse, quod ad enarrandam homini
gloriam creatoris idoneam forent; qui finis simul
ac deficiat, inutiles evadant ac squalere videan-
tur.

8) Quomodo *novus homo* exorta Virgo, si Ada-
miticæ vetustatis et ipsa particeps fuisset? Nonne
enim in eadem, ac reliqui, conditione ipsa quoque

aus, miserabilis, captivus (cheu)! pristinaque
prorsus exutus nobilitate jacebat; atque omnia
illa bona ac valde bona, quum suum ipsorum do-
minum, hominem, inquam, vinctis veluti post ter-
gum manibus, ab inimico subjugatum cernerent,
secundum falli nesciam Domini sententiam, lugu-
brem quodammodo habitum assumpserant. Nam
terra, et mare, ac stellarum corona, et colles, et
quæcunque alia Propheta ad laudandum Creato-
rem invitat⁸, jam silebant, neque referebant hy-
mnos, sicuti plectrum, linguam dico, quod extranei
citharam pulsare per vim cogatur. Sed et cæli,
præcones illi gloriæ Dei⁹, languebant otio, et di-
vina magnalia celebrare atque enarrare oblivisce-
bantur. Ac denique venustatem suam bona omnia

VI. Omnes itaque creaturæ, quæ ad jucundita-
tem creatæ fuerant, elingues, squalidæ, ac veluti
mortuæ jacebant. At quoniam homo, qui et sibi et
reliquis omnibus calamitatis auctor exstiterat,
tam insigne erat Dei opus, et conveniens erat, ut
excessu misericordiæ ejusdem benignissimi Dei
revocaretur; quidnam fit? et quale prorsus admira-
randum patratum prodigium? Deus ipse in terram
pedes inferre decernit: atque inter homines quis-
piam requiritur, qui illum excipiat, ut genus omne
a servitute liberet, et creaturas universas ad pri-
stinam pulchritudinem reformet. Nam cum alias
alii ac plures illi quidem eximiique apparuissent
viri, cujusmodi fuerunt mirabilium prodigiorum
patrator ille Moyses, ceterique ille, ut ita dicam,

Sero tandem, et post multos solis recurrentis
gyros novus ille homo (8), magnum ac vere vivifi-
cans elementum, ros cælestis, vas Deo excipiendo
par, venustissima nempe puella, Virgo in vitam
affulsit; per quam homo quidem et a calamitate
illa liberatur, et pristinam resumat dignitatem, et
deceptorem suum irridens regio loco constituitur,
et isdem vinculis, quibus uti mancipium antea
constrictus fuerat, nunc eundem prædatorem suum
ipse constringit. Creaturæ autem suum ipsarum
decorem iterum ostentant omnes, et Creatoris sui
eloquenter prædicant magnificentiam. Jam enim
hymnologum, sapientemque invenerunt illius scienti-
æ interpretem quæ ex ipsis emicat, et nunc uti-

fuisse? Nonne proinde et ipsa exspectasset novum
illum hominem, novamque creaturam, quæ (uti
contextus clamat) in lapsis Adæ filii nec inve-
niebatur, nec inveniri poterat, digna scilicet quæ
descendentem e cælis Deum exciperet? Nexus
itaque sententiarum necessario postulat, ut B.
Virgo ab infausta primi parentis hæreditate, pro-
pter quam nemo excipiendo Deo venienti par esse
poterat, immunis pronuntietur.

que invitanti prophetæ obsequuntur ad laudem Domini assurgentes. Atque, ut uno verbo dicam, ortus Mariæ, semper Virginis ac Dei Genitricis, universalis omnium regenerationis, reformationis, in pristinam venustatem restitutionis, ac renovationis origo apparuit. Tantam nempe gratiarum copiam ortus Virginis secum attulit! Adeo natalis ejus dies gaudium victoriamque omnibus solemniter annuntiavit! Adeo sublime mysticæ contemplationis argumentum præsens festivitas nobis objicit!

VII. Verum quisnam pro dignitate valeat aut mente concipere, aut lingua enarrare sive decus quo creaturæ omnes per hanc omnium reginam circumvestitæ splendescunt, sive reginæ ipsius magnificentiam, propter quam ei datum est, ut et ipsa Deum in se exciperet habitatorem, et omnia illa splendida ac mirabilia tum sibi tum creaturis compararet?

Cum enim, quo magis sese quis expolit ut Deo similis evadat, eo majorem cum Deo ipso conjunctionem, et consentanea dona inde nanciscatur; ego vero arbitror, Creatorem, ut hominibus palam faceret quam similis Deo esset Virgo, propterea effeci se, ut nova prorsus eam inter eo semet conjunctionis ratio refulgeret, et creaturæ universæ eximia per ipsam gloria circumvestirentur.

Profecto de ipsa videtur mihi prænuntiasset propheta David, ubi cum admiratione clamat: *Quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei* (9)? Nulla enim creaturarum beata Virgine superior est, nulla supra nubium altitudinem ad divinam similitudinem propius ascendit. Sed neque in posterum prorsus ex omnibus erit ullus, qui ad sublimem adeo celsitudinem provehatur. Ipsa enim altissimus mons ille est, *in quo beneplacitum est Deo habitare in eo* ¹⁰. Hinc et illud merito, mea quidem sententia, de Regina nostra quispiam dixerit, quod de Domino præclarus pronuntiavit Habacuc: *Operuit caelos virtus ejus, et sapientiæ ejus plena est terra* (10). Quod si, quemadmodum divinus proclamavit Lucas, *quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum* ¹¹; quam sublimem igitur non solum præ hominibus universis, verum etiam, ut ego quidem dixerim, præ angelis existimare oportet altitudinem illius, quæ Deum in terras attraxit? Quocirca jure merito quispiam sublimissimam hanc creaturam omnibus quibuscunque, Deo solum excepto, superiorem affirmaverit. Atqui simul ac id statuatur, jam et a caelo eam advenisse decernendum est. Quaquaversus enim resonat maximi illius theologi vox, inquam:

¹⁰ Psal. LVII, 17. ¹¹ Luc. XVI, 15. ¹² Joan. III, 31.

Ant. Ballerini notæ.

(9) Psal LXXXVIII, 7. Isidorus hic magis cum Vulgata Latina quam cum Græca LXX editione consentit; hæc enim ita bis repetit τὸ τίς. Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ; καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; Quæ tamen repetitio abest etiam ab Complutensi ac Aldina, et ab Alexandrino codice.

ἵνα συνελών εἶπω, ἡ τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας γέννησις ἀναγεννήσεως πᾶσι καὶ ἀναπλάσεως καὶ ὠρατισμοῦ καὶ ἀνακαινίσεως πέφυκε πρόξενος. Τοσοῦτων ἡ τῆς Παρθένου πρόοδος γέμει χαρίτων! Οὕτως ἡ τῶν γενεθλίων αὐτῆς ἡμέρα χαρμόσυνα καὶ νικητικὰ διεσάλπισε πῆσι! Τοσοῦτον ἡ παροῦσα πανήγυρις μυστικῆς θεωρίας προετίθησιν ὕψος!

Z'. Ἀλλὰ τίς ἂν ἰσχύσειεν ἡ κατ' ἀξίαν ἐνοῆσαι, ἡ γλώττης ἔργον οἰκονομησαί, ἡ τὴν σεμνότητά, ἡν πᾶσα ἡ πόλις διὰ ταύτης δι' ἡς παμβασιλίδος ἔχει λαμπρῶς περιβαλλομένη, ἡ τὴν ταύτης μεγαλειότητά, δι' ἣν καὶ Θεὸν ἔνοικον αὐτῆς οὐρανὸν ἐξεγένετο, καὶ πάντα ἐκεῖνα προαγαγεῖν, τὰ τε αὐτῆ καὶ τῆ κτίσε: λαμπρὰ καὶ περίδοξα;

Ἐπεὶ γὰρ, καθόσον ἂν τις ἑαυτὸν ἀποξέη πρὸς γε τὸ εἰκέναι Θεῷ, κατὰ τοσοῦτον καὶ συμπλοκῆς καὶ δώρων καταλλήλων ἐκεῖθεν τυγχάνει, ἵν' ὅσον ἡ Παρθένος Θεῷ προσωμοιωταί, τοῦτ', οἶμαι, δεῖξῃ τοῖς ἀνθρώποις: ὁ Πλάστης, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ξένη μετ' αὐτῆς αὐτοῦ διέλαμψεν ἔνωσις, καὶ ἡ δημιουργία πᾶσα τὴν ἰστουργίαν δι' αὐτῆς περιθέδληται τὴν σεμνοπρεπῆ.

Περὶ ταύτης, ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ σὺν θαύματι προδιεκωδώνισε, Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται, φάσκων, τῷ Κυρίῳ, ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὁ τῶν γενομένων τῶν μακαρίων ὕπερ, καὶ ὑπὲρ τὸ τῶν νεφελῶν ὕψος πρὸς ὁμοίωσιν ἀναβέβηκε Θεῶν: ἀλλ' οὐδ' ἂν εἴν τῶν ἐσομένων ἔσται, τῶν ἀπάντων οὐδεὶς, τοσοῦτος ὑψωθῆσόμενος: αὐτῆ γὰρ ἐστὶ τὸ μετεωρότατον ὄρος, ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. Ἐνθεν καὶ τοῦτό τις ἀξίως, οἶμαι, προσερεῖ τῆ βασιλίδι, ὃ πρὸς τὸν Δεσπότην ὁ Θεοπέσιος Ἀββακούμ: Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτῆς, καὶ τῆς συνέσειος αὐτῆς πλήρης ἡ γῆ. Εἰ δὲ, καθάπερ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ θεῖος ἐκήρυξε Λουκᾶς, τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πόσον ἄρα τὸ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, φαίην δ' ἂν ἔγωγε, καὶ ἀγγέλους, ὑψηλὸν παρ' αὐτῆς, ὃ καὶ Θεὸν εἰς γῆν κατήγαγε, λογιζέσθαι χροῖ; Διὰ ταῦτα καὶ μάλ' αὐτῶν ἂν τις τὸ θεὸν ἐπάνω πάντων, Θεοῦ πλὴν, τὸ ὑψηλότατον τοῦτο καλέσειε γέννημα: εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἦκειν ἐξ οὐρανοῦ: ἐπεὶ καὶ ἡ θεολογικωτάτη καὶ πάντα περιηχοῦσα φάσκει φωνή: Ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

καὶ ἦκειν ἐξ οὐρανοῦ: ἐπεὶ καὶ ἡ θεολογικωτάτη καὶ πάντα περιηχοῦσα φάσκει φωνή: Ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

(10) Habac. III, 3. Isidorus hic nec plane cum Vulgata nostra consentit, quæ habet: *Operuit caelos gloria ejus: et laudis ejus plena est terra*: neque cum LXX, qui legunt: Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ (Complut. δόναμις) αὐτοῦ, καὶ αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης (Complut. ἐπλήσθη) ἡ γῆ.

III. Ἐργαγέ μὴν, ἐπεὶ πάλοι κακῶς εἶχεν ἡ γῆ, καὶ τὴν ἅπασα σάλου καὶ μανίας ἐμπιπλάμενῃ, καὶ ὡσπερ σειομένη τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ παρ' ἑαυτῆς ὄπως τὴν βλαστῆσειεν ἀποροῦσα φάρμακον, ἐν ἐκείνῳ τῷ δευτέρῳ κατακλύσει καὶ ἀποκαθήσει τὴν νόσον, ὁ οὐρανὸς εἰποίμ' ἅτι περ ἐλείπετο, καὶ χεῖρα ὀρέξει, καὶ παρ' ἑαυτοῦ τι χορηγήσει τῇ καμίνουσῃ σωτηρίῳν· ὡστ' εἴ τις τὸν κλόνον ἐκείνον ἔστησεν καὶ τὸ τῆς ὀσμῆς ἀπήλασεν ἄχαρι τοῦ θείνου, οὗτος δὲ τὴν ὁ λαμπρὸς ἱατρὸς ἡ Παρθένος, καὶ οὐράνιος ἐν εἰκότως κληθεῖη.

Ἐμοὶ γὰρ καὶ πρὸς τοῦτο φέρειν ἐκείνο δοκεῖ τοῦ θεῖου Δαβὶδ· Γῆ ἐσεισθη, καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἐσταζάν· οἶμαι δὲ, καὶ τῆς ἐσταζάν λέξεως διὰ τοῦτο ἐδέετο τῷ προφήτῃ, ἵνα ὑποθήγη ὡς οὐ θανάσιμους ἀπειθῶς ἀνοιγνύμενοι, οἳ πάλοι κατέβραξαν ὑετούς οὐρανοί, ὡς ἂν καὶ κίβωτοῦ μικρὰ τοῦ γένους σπέρματα διασωζούσης ἄνθρωποι δεηθεῖεν, ἢ μετὰ τὴν σωτηρίαν σάλον ἄλλον εἰς γῆν ἀπέθετο τὸν ἀπὸ τῆς παροινίας, ἀλλ' εὐλαβῶς πως ἂν εἰποιεῖ, καὶ ἂν περ οἱ οὐρανοὶ διηθούμενοι τὸ εὐωδέστατον ἄνθος, τὸ περπύον δὲ τοῦτο, τὴν Πάναγνον, τοῖς ἀνθρώποις ἐπέταξαν μύρον.

Ἐἰ δ' οὐκ ἄδηλον εὐμενῶς δι' αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπιπέσει Θεὸν, εὐδὴλον ἄρ' ὡς κακῶς περὶ αὐτῆς· Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· οἶδε πᾶσι τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἐτοίμου κατακτερέου αὐτοῦ. Εἰ δ' ὅτι ναὸς Θεοῦ καὶ θρόνος ἡ Πάναγνος, ἀναμφισβήτητον πάντη καὶ τοῦτο πᾶσι δεῖ αὐτὴν· Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ· Κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ· δι' αὐτὴν οὐρανὸν καὶ οὐρανῶν κύημα οὐκ ἂν τίς ἀμάρτοι, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, τὴν Παρθένον προσονομάζων.

Εἰ δὲ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς Ἀδαμιαίας ἐκείνης μαίρας οἱ τῆς Παρθένου γανήτορες, οὐδὲν τι δέος τῷ λέγω, οὐρανὸν καὶ οὐρανοῦ τὴν μακαρίαν ἀνακτερέουσι· Ἐπεὶ καὶ γῆ μὲν ἀνήσει φυτὰ, τῆς ἐκ δὲ τὸ πᾶν δρόσου, ἵνα καὶ τέχη, καὶ χρήσιμον ἕκαστη καρπὸν καὶ ἀνδριάντα μὲν ἐκ χροσσοῦ ἔπιπτον δὲ συνεστήσατο, οὐ παρ' ἑαυτοῦ δὲ καὶ τὸν

¹³ Psal. LXXVII, 10. ¹⁴ Psal. XXXII, 13, 14. ¹⁵ Psal. X, 5.

Ant. Ballerini notæ.

(11) Perpende, quæso, vim argumenti quo Isidorus evincit Mariam esse e cælo. Terra, inquit cælorum, peccato infecta languebat, atque adeo phar-macum morbo huic depellendo idoneum gignendi impos erat. Ergo necesse fuit, ut cælum hanc opem porrigeret. Ergo e cælo Maria data est. Ita quidem Isidorus. At vero patiturne hæc argumentatio, ut Maria quoque infecta peccato dicatur? Sane si terra phar-macum malis suis idcirco dante non poterat, quia germina quæ in ea nascuntur, cuncta peccato laborabant, ineptum tamen vero erat e cælo quæsisisse remedium, si tamen, quod hinc dandum esset, eodem plane

VIII. Sane cum terra olim male prorsus haberet, et tota tumultibus insanoque furore æstuaret, ac peccato veluti quassata esset; in se autem vim non haberet aliquod progignendi phar-macum, quo malum illud elueret, ac morbum depelleret; ego sane dixerim, hoc unum reliquum fuisse, ut cælum manum protenderet, ac terræ laboranti salutarem medicinam ipsam e penu suo suppeditaret (11). Si quis igitur commotionem illam sedavit, et ingratum diri morbi fætorem depulit, plane egregius hio fuit medicus, ipsa scilicet Virgo, ac cælestis propterea jure vocanda.

Nam illa quoque divini Davidis huc spectare mihi videntur! *Terra mota est; etenim cæli distillaverunt* ¹³. Existimo autem, prophetam propterea utum esse ea voce, *distillaverunt*, ut ostenderet, cælum non quidem apertos ut olim mortiferas effuse pluvias demisisse, adeo ut et arca, quæ generis pauca semina servaret, homines indigerent (quæ tamen arca post allatam salutem aliam iterum tiththarum seriem, quæ ex ebrietate duxit initium, in terram dejecit); sed leniter quodammodo ac prope dixerim, quasi suaveolentissimum florem irrorantes, jucundissimum hoc unguentum, innocentissimam nempe Virginem, hominibus instillasse (12).

Præterea cum satis manifestum sit, Deum benigno nos vultu per ipsam respexisse, profecto de ipsa et illud dictum fuit: *De cælo respexit Dominus vidit omnes filios hominum de præparato habitaculo suo* ¹⁴. Cum autem haud ambiguum esse possit, innocentissimam illam templum quoque ac thronum Dei esse, jam et illud putandum est de ipsa dictum fuisse: *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus* ¹⁵. Quapropter si quis Virginem appellet cælum, aut cælorum filiam, iste profecto, mea quidem sententia, ne minimum quidem a veritate aberrat.

Neque vero quominus beatam illam Virginem et cælum esse, et a cælo prodiisse affirmemus, deterrere nos debet, quod parentes ejus e luto fuerint, et ex Adami-tica propagine (originem duxerint). Nam terra quoque plantas utique sursum emittit; at desuper cadentis roris prorsus est, quod bonum aliquem fructum et germinet et ad maturitatem

vicio laborasset.

(12) En qualis e cælis descenderit Deipara, qualis nempe condita fuerit, *flos suaveolentissimus, jucundissimum unguentum, virgo innocentissima*. Quæ quidem apprime consonant cum illis, quæ in præmissis de Virginis Conceptione sermonibus jam legibus, ubi prima Mariæ conditio æquiparatur modo soli, qui exoritur gratiæ fulgoribus splendidissimus, modo cælo, quod gratia nilescens construitur, modo rosæ, quæ germinat fragrantissima, modo templo, quod vivifico sancto Spiritu cooperante ædificatur, etc.

adducat. Neque aliter se res habet, si quis hominis statuam ex auro effinxerit; neque enim aurum, quasi hoc ex semetipso hauriens, præbet, sed meram artis industriam ipse confert.

IX. Quod vero universis quibuscunque, uti diximus, Virgo longe præcellat, neque imago ulla ipsi similis reperiri in terrestribus possit, hinc licet dignoscamus. Omnia enim quæcunque nascuntur, generantibus opus habent; et sin minus ad aliud quidpiam, certe iis opus habent ad ipsam generationem, quemadmodum et plantæ et animalia omnia manifeste evincunt.

Contra vero Anna, mater veneranda, cum generaret, uti supra indigebat, ut regeneraretur; et eum in utero præstaret, ipsa nova quadam ratione in utero præparabatur. Neque ipsa solum, quæ per preces mater ei fuit, sed ejusdem etiam progenitor opus habuit, ut ipsam veluti matrem nancisceretur, ad solidam scilicet firmamque formationem assequendam, quoniam prima illa mater (13), cum terra esset ac pulvis, fluxæ erat conditionis, ac ventorum impetu circumagebatur. Neque rursus Adam tantummodo, sed natorum ab ea ingens multitudo usque ad puellam hanc divinam suas quisque matres, utpote imperfectam ac veluti cæcam prolem enixas (14), cum repudiassent, communem hanc matrem quærebant, quæ ad perfectam formam proli tribuendam, et ad lucem impertiendam maxime par foret. Materno itaque utero gestabantur ac formabantur; tumque revera in lucem editi sunt, quando ipsa novo rerum ordine meum quoque Salvatorem ex sese mundo protulit.

Hinc etiam ausit jam quispiam exitium illud de ea pronuntiare, quod lingua tonitru fragore resonans dixit: *Vidimus gloriam ejus quasi gloriam unigenitæ Dei Matris; plena gratiæ et veritatis* (15).

Non ii autem solum, qui olim et ante ipsam existiterunt hoc beneficium sortiti sunt, ut ea ratione, quam diximus, ab eadem in lucem ederentur; sed universo quoque, qui post ipsam fuit, electorum populo regeneratio et vera vita, ac splendor lucis per ipsam tributa fuerunt. Sed et insuper ejusmodi beneficia effundere laudatissima Virgo cessabit nunquam, quousque magnus ille et novissimus, et inaccessibilis splendor effulserit, is videlicet, qui fecundissimæ hujus et filii et matris et virginis ipse quoque factus est filius.

Quamobrem fas est, verbis paululum immutatis, de ipsa pronuntiare, quod beatus Paulus de Salvatore inquit: *Vita nostra abscondita erat eum ipsa; et quando ipsa apparuit Vita nostra, tunc et nos apparuimus cum ipsa in gloria*¹⁶. Præterea neque

¹⁶ Coloss. III, 3, 4.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Terram intellige, e qua Adam formatus est.

(14) Videsis Mariam non computari in prole illa imperfecta et cæca, quæ novæ ac melioris matris indigebat.

Α χρυσὸν συνεισήνεγκε, τὴν δὲ τῆς τέχνης ἐπιτηδεύματα μόνην.

Θ'. Ὅτι δ', ἥπερ ἔφημεν, πάντων τε ἡ Παρθένος ἐπάνω καὶ γῆθεν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἐμφορῇ πρὸς ταύτην εἰκόνα, γινώτῃ τις ἂν ἐνθένδε· ἀπασὶ μὲν γὰρ τοῖς γεννωμένοις ἀνάγκη τῶν γεννώντων, εἰ καὶ μὴ πρὸς οὐδὲν ἴσως ἕτερον, ἀλλὰ δι' αὐτὴν δῆπουθεν δεῖσθαι τὴν γέννησιν, ὡς ἄρα φυτόν τε καὶ ζῶα πάντα τρανήν κηρύττει μαρτυρίαν.

Ἄννα δὲ ἡ σεβάσμιος μήτηρ ἀναγεννηθῆναι τῆς παιδὸς ἐδεῖτο γεννώσα, καὶ ἦν, ὅτ' ἐκείναι, καινὴν τινὰ κυοφορουμένην τρόπον. Καὶ οὐχ ἡ προσευχῆς αὐτῆς μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς προπάτορι ταύτης ἐδέησεν, ὅσαπερ οἶονε! μητρὶ χρῆσασθαι, πρὸς στεφάνον τε διάπλασιν καὶ ἀμετάπτωτον, ὡς τῆς πρώτης ἐκείνης μητρὸς ἐρείψιμον ἐχούσης τὴν σύστασιν, ἐπέπερ ἦν χοῦς, καὶ βολαῖς ἠττωμένην πνευμάτων· καὶ οὐ Ἀδὰμ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς τῶν ἐξ ἐκείνου σόλλογος τῆς θείας ἄχρι παιδὸς ταύτης, καθάπερ οἰκείας ἕκαστος ἐξωθελικότες μητέρας, ὡς ἀτελεῖ τιτούσας, καὶ οἶον πηρὰ, τὴν καινὴν δὲ ταύτην ἐζήτουν καὶ τελεσιουργικωτάτην καὶ φωτοδοτιῶσα μητέρα· ὅθεν ὠδίνοντό τε καὶ διεμορφοῦντο· καὶ τότε ἀληθῶς προσῆλθον εἰς φῶς, ὅτ' εἰς γῆν αὐτῆς προελθεῖν ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν ἐμὸν ἐκαινούργησε Σωτήρα.

Ἐνθεν τοι καὶ κατὰ τὴν βροντόφωνον γλῶτταν ἠθάρρησειεν ἂν τις λαμπρὸν φθέγγασθαι καὶ τοῦτο περὶ αὐτῆς· Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτῆς, δόξαν ὡς μονογενοῦς Μητρὸς Θεοῦ· πλήρης Χρίστος καὶ ἀληθείας.

Οὐ τοῖς πάλαι δὲ μόνον καὶ πρὸ αὐτῆς ἡ εἰς τὸ φῶς παρ' αὐτῆς ὄν εἶρηται· τρόπον δεδωρηται πρόδος, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῶν ἀπ' ἐκείνης ἱερῶν συστήματι ἀναγέννησις καὶ ζωὴ ἀληθῆς, καὶ φωτὸς ἐλλαμψίς· ἔτι δὲ καὶ ἐσαεὶ διατελέσει· ὀλύζουσα τὰ τοιαῦτα ἡ πολυύμνητος, ἕως ἂν τὸ μέγα καὶ τελευταῖον ἄδυτον ἐπιλάμψῃ φέγγος, ὃ δὲ τῆς πολυτόκου ταύτης καὶ τοῦτο, καὶ παιδὸς, καὶ μητρὸς, καὶ παρθένου πέφυκε κύημα.

Ἔθεν εἰπεῖν ἔξεστι περὶ αὐτῆς μικρὸν παρεμυθίσαντας, ὃ περὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ μακάριος εἴρηκε Παῦλος· ὅτι Ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐκέκρυπτο σὺν αὐτῇ, καὶ Ὅτε αὐτῆς πεφανέρωται ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῇ ἐφανέρωθημεν ἐν δόξῃ κἀν.

(15) Joan. I, 14. Adverte hic quoque quamdam originis prærogativam celebrari, quæ nemini præter Mariam communis sit, ac propterea unigenitæ appellationem ipsi tribuerit.

ταῦθα καὶ τὸ τοῦ σεμνοῦ Ἀββακούμ οὐκ ἀπεικόντως, ἔμοι ἐσκάω, μεθαρμόσειεν ἄν τις· Ἐξῆλθεσ εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς χριστοὺς σου ἐλήλυθας.

Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔφησεν ὁ θεόπνευστος· Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολή ἐξ ὕψους, ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις. Σκιὰ γὰρ ἀτεχνῶς ἐκεῖνα τὰ πάλαι, καὶ σκότου μὲν ἀποδίδοντα· ἅπερ ἅπαντα καὶ ὠδινε παραδόξως ἡ μακαρία πρὸ τοῦ φανῆναι, καθὰ προέφημεν, καὶ γεννηθεῖσα, πρὸς ἀληθῆ γέννησιν ἤγαγε καὶ φῶς ὡσπερ οὐκ ἀνασχομένη, μὲ καὶ ἄλλοις ὧν ἐπλούτησε μεταδοῦναι, λέγω δὲ τὴν φωτεινὴν ὑπαρξιν, οἷόν τι κάλλιστον μύρον, οἷς ἄν κοινωνήσεις, τὴν παρ' ἐαυτοῦ χορηγοῦν ἀρετήν. Ἐντεῦθεν τοίνυν, μυστικόν τινα λόγον, οὐ γαλλίπαις μόνον, ἀλλὰ καὶ πολύπαις γέγονεν ἡ Παρθένος, Ἀχάδ ἐκεῖνου καὶ Γεδεών κρείττων τῆ πολυτεχνίᾳ γνωριζομένη· Ἐθυμαστόν δὲ οὐδὲν, εἰ τόκους οὕτω καινοὺς, οὕτω πολλοὺς καινοτοκεῖν ὁ λόγος δείκνυσι τὴν Παρθένον, ὅτι καὶ, τὸ καινότετον, τὸν τῶν ἀπάντων ἔσκε δημιουργόν καὶ τοκέα.

debet, quod prolem adeo novam, adeoque multiplicem et Virgine progenitam nova illa ratione dicamus, postquam (quod maxime novum est) rerum omnium conditorem ac parentem ipsa generavit.

Γ. Ἄξιον δὲ κάκ τίνων, καὶ ὅπως ἔφυ διαλαβεῖν τὸ πάσις ἡλικίας νουνεχέστερον βρέφος, το γῆς ἀπάσης καὶ οὐρανοῦ πλατύτερον γέννημα, ἡ ὑπερρυτῆς καὶ ἀπόδότης Μητρώπαις.

Ἰωακείμ καὶ Ἄννα δυὰς ἐτύγγανον πάλαι τῷ βίῳ δικαιοσύνη· νόμου τε φύλακες ἀκριβεῖς καὶ φιλοσοφίαν φιλοῦντες, ὅση τε ἦθος εὖ ζωγραφεῖ, καὶ οἶκον εἰρηναῖον τίθησι καὶ ἀσασίαςτον· σφόδρα τε περιδλεπτῶι διὰ ταῦτα, καὶ τὸ περιὸν εἰς μετάδοσιν, οἷς ἐδίετ, ὧν ἐκέκτηντο· ἦσαν γὰρ καὶ πλοῦτου μετελήφότες βαθέος· Ὅθεν τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος ὑπερ' ἐαυτοῦ μόνον τὰ δῶρα τῷ Κυρίῳ προσῆγον· οὕτοι δ' ἀφθονίᾳ βίου, μᾶλλον δὲ γνώμης ἐλευθερίᾳ, καὶ πρὸς τὸ γένος φίλτρῳ, ἐαυτῶν τε ἕνεκα καὶ τοῦ λαοῦ κεντῶς διπλῆν ἐποιούοντο τὴν προσένεξιν· διὸ καὶ εἰς πρώτους ἐτέλουν τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐκείνης καὶ βασιλικῆς φυλῆς.

Τούτοις οὖν γάμου μὲν ἦν ἐπιπολὺ κοινωνία, παιδὸς δ' εὐκλήρῳ προσῆν οὐδαμοῦ· τοῦτο δὲ λίαν ἀναπρὸν ἐδόκει, καὶ πλεῖστον οὐ μικρὰ τὴν καρδίαν· καὶ ποτε γούν, τῆς μεγίστης παρ' ἐκείνοις ἐορτῆς ἐπιστάσης, τὰς ἐν ἱερῷ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκόμιζον προσφορὰς· ὁ δὲ τῆς ἱερατείας τότε Ρουβίμ πρὸς λειτουργίαν τελῶν οὕτε λαμβάνει τὰ δῶρα, καὶ ὀνει-

¹⁷ Luc. I, 18, 19.

Ant. Ballerini notæ.

(16) Habac, III, 13. Utrum Isidorus τὸ ἐλήλυθας; quod a LXX abest, ideo addiderit, quod ita in Codice legeret, incertum; quod vero scripserit χριστοὺς σου, conjici potest ita eum legisse, cum et Alexandrinus codex ita habeat.

(17) Vide constntem inter genus humanum

immerito quispiam, ut mihi quidem videtur, præsentis rei illud aptaret venerandi Habacuc: *Egressa es in salutem populi tui; ad salvandum christos tuos venisti* (16).

Sed et Zacharias a Deo inspiratus inquebat: *Visitavit nos oriens ex alto, illuminare iis, qui in tenebris et umbra mortis sedent*¹⁷. Umbra enim plane erant antiqua illa, et nihil a tenebris distabant. Quæ quidem omnia mirabili quadam ratione, ut præfati sumus, beata Virgo gestabat in utero, prius etiam quam in lucem ipsa prodiret. Postquam vero genita est, veram iis nativitatem veramquæ imperavit lucem, quod ferre nempe ipsa non posset, ut cæteri quoque omnes in partem non vocarentur eorum bonorum, quorum ipsa dives appropinquante erat, abundantia scilicet illius lucis (17), quæ optima unguenti suam eis, quibus fuerit impertita, virtutem participat. Hinc vero plane consequitur, spirituali quadam ratione Virginem sobolis non modo præstantia, sed etiam copia insignem existisse, ac multo filiorum numero Achabum illum ac Gedeonem manifeste vicisse. Nec mirum videri debet, quod prolem adeo novam, adeoque multiplicem et Virgine progenitam nova illa ratione dicamus, postquam (quod maxime novum est) rerum omnium conditorem ac parentem ipsa generavit.

X. Porro operæ pretium fuerit illud insuper perpendere, e quibus et quo pacto nata sit hæc infans omni ætate sapientior, hæc soboles terra universa ac cælo amplior, supra naturam et ineffabiliter Virgo Mater.

Joachim et Anna conjuges erant qui, per omnem sane diuturnam vitam justissimi, custodiendæ legis studiosi, illam diligebant sapientiam, quæ et mores egregie effingit, ac domum pacificam atque dissidiis inaccessam servat, Valde autem conspicui erant tum hisce de causis, tum etiam quod semper præsto illis esset, quod iis distribuerint, qui facultatum suarum ope indigerent; nam et ingentibus affluebant divitiis. Unde cum pro se tantummodo munera Domino cæteri quique offerrent, hi præ divitiarum copia, imo potius præ animi liberalitate et charitate in gentiles suos, tam pro se quam pro universo populo duplicatam exhibebant oblationem. Quocirca inter primores præstantissimæ illius tribus Judæ insignes censebantur.

Hi itaque, quanquam connubii jure jamdiu conjuncti, prolis tamen solatio prorsus destituebantur, quod quidem valde grave videbatur, eorumque corda haud modica tristitia afficiebat. Atque inde etiam aliquando contigit, ut cum celeberrima festivitas apud illos ageretur, atque oblationes de more ad templum afferrentur, Rubim quidam (18), qui

lapsus ac Deiparam antithesim, ut hæc cen vita et lux aliis etiam dein communicanda exhibeatur, illud vero in tenebris et in umbra mortis sedens cernatur.

(18) Isidorus, ut videtur, *Rubim* seu *Ruben* existimavit nomen proprium sacerdotis, dum alii

σου ἢ δέσεις, φησὶν ὁ ἄγγελος ἑκατέρω, καὶ τε-
χθήσεται ὑμῖν παιδίον, οὗ ἡ δόξα ἐν ὅλῃ διαδρα-
μεῖται τῇ οἰκουμένῃ. Ἐκθαίνει μὲν οὖν εἰς πέρας
τὸ τοῦ ἀγγέλου μῆνυμα· καὶ ἡ θεόπαις τὸ καινὸν
πλάσμα, τὸ νεοφανὲς ὑπέρλαμπρον θέαμα, τὸ νεοθαλὲς
δρακόντατον βλάστημα, τὸ ἀειθαλὲς ψυχγωγικώτατον
κρίσμα, τὸ παγκόσμιον περιήλημα τὸ ἱερατικώτατον
ἐτέθη φυτόν.

Ἐξεστὶ δὲ ἄρα θαρρόντως τοῖς δικαίοις ἐκείνοις
τὸ τοῦ θεοῦ εἶναι περὶ αὐτῶν Ἡσαΐου· Διὰ τὸν
φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδι-
νίσταμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας σου, ὃ
ἐκλήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς· γέννημα γὰρ τὴν ἀληθῶς εὐχῆς
καὶ φόβου Θεοῦ τὸ σωτήριον τοῦτο κήμα, ὃ Θεοῦ
δρακόντος ἀνεκφράστοις χαρίτων κάλλεσι διεζωγραφίσθη
τε καὶ κατεποικίσθη.

ΙΓ. Κυθηθείης δὲ τῆς φαινοτάτης καὶ θείας ταύτης
εἰκόνας, ἔσθη καὶ Ἄννα τοῦ κύειν· οὔτε γὰρ ἔδει τῆ
μητρὶ τούτῃ προσθήκης ἐτέρου παιδός, λειτουργήσον-
τος εἶνεκεν τὸ τοῦ πρωτοτόκου ὑστέρημα, ἅτε δὴ τὸ
πᾶν ὄντα μόνου τοῦ γεννηθέντος, οὗτ' εἶχε τίκτειν πα-
ραπλήσιον τῇ Πανάγῳ. Βί οὖν καὶ δεύτερον ἔτικτειν,
ἐδόκει μήτηρ ὑποτέρου ἂν εἴη παιδὸς ἀμφιβαλλομένη·
οὐδὲ γὰρ οἷον τε τῆς Παρθένου τὴν ἀρετὴν ἔγγιον που
προήλα· πᾶν ἐν γεννητοῖς ἕτερον· ἐκ δὲ τούτου μέγα ἂν
ἀρεταῖος τῆς προσούσης νῦν αὐτῇ δόξης παρά τῆς
μοιγενοῦς.

Ἄλλως τε οὔτε ἄνθρωποι, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε τις
ἑτέρα κτίσις τῆς οὐτῶ καλλιτόκου μητρὸς καὶ θεο-
τέρου ἐξαγαγεῖν ἔδειτο καρπὸν· γέγονε γὰρ ἀντάρ-
της ἢ μεγαλοδόξατος καὶ ὑπερφύης μόνῃ πρὸς
καλλόντην ἀπίστης ποιήσεως· Ἐν αὐτῇ γὰρ εἶποι,
κατὰ τὸν θαυμάσιον Παῦλον εἰπεῖν, πάντες οἱ ἠσχυροὶ
τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι· διὰ ταῦτα
καλῶς Ἄννα ποιούσα οὐδένα τοῦ τίκτειν ἐξ ἑῶς πεποιήτα
ἴσθη.

Ἄλλ' ἐπεί μοι καὶ τοῦτο θαυμάσαι, ὅπως κατ'
ἐξῆς ἢ τοῦ δικαίου ἐπωνυμία τοῖς θεοπάτορσι
τυπώνεται, ὡς ἐν ταῖς ἱεραῖς δαίκεται τελεταῖς,
ὅτε τοῦ καταλόγου μεμνημένοι τῶν ἁγίων, παρὰ

Coloss. II, 3.

Ant. Ballerini notæ.

22; Vide præconium, quo Maria ut *Dei filia*
celebratur, conjunctum cum ipsius
nascitur; ut scilicet pateat, specialem hanc
nascitur, qua Deipara *Dei filia* (θεόπαις) no-
nascitur, ad ipsam illius plasmationem referen-
tam non quasi natura sit filia Altissimi, sed quia
divinis, quantum pura creatura capax
esse potest ab ipsa sua origine particeps fuit.

23; Jam alius indicavimus, nihil ad prædican-
tum immaculatum ipsum quoque conceptum Dei-
pare luculentius dici posse, quam ut ipsa nullo
tempore Deo amica prædicetur. Hoc autem
nomen et hic habes, ubi Isidorus cum Mariam
pellisset germen speciosissimum nova ratione
dicit, quasi id satis non esset, idem germen præ-

A utrique angelus adstans: *Exaudita est, inquit, de-
precatio tua: et nascetur vobis puella, cujus gloria
per universum orbem diffundetur.* Et reipsa subse-
quitur, quod angelus nuntiaverat; ac nascitur Dei
filia (22), nova illa creatura, novum ad eam diem
spectaculum splendidissimum, nove florens spe-
ciosissimum germen, semper virens (23), animoque
jucundissimum umbraculum, nomen pervadens
universum orbem, planta salutem omnibus con-
ferens.

Et sane licet justis illis de se ipsis confidenter
usurpare illud Isaiæ (24): *Propter timorem tuum,
Domine, in utero concepimus, et parturivimus et pe-
perimus spiritum salutis tuæ, quod utero gessimus
super terram.* Vere enim precum et timoris Dei
fructus fuit hic fœtus, qui digito Dei ineffabili
gratularum venustate sculptus est et multipliciter
exornatus (25).

XIII. Progenita porto fulgidissima ista ac divina
imagine, jam a gignendis liberis Anna cessavit.
Neque enim opus erat huic matri, ut alia sibi ad-
deretur proles, quæ, quod deesset primogenitæ,
quasi suppleret. Nam quæ nata fuerat, cunctis
æquipollebat: aliam vero gignere quæ ad hanc ut-
cunque accederet, jam non poterat. Itaque si et
alteram genuisset, dubitari merito potuisset, utrius
mater esset sobolis. Neque enim fieri poterat, ut
alia prodiret proles, quæ ad nobilissimam Virginis
præstantiam aliquo modo accederet; ac propterea
magnum passa esset detrimentum gloriæ illius,
quæ modo in ipsam ex unigena illa redundabat.

C Præsertim vero cum neque homines, neque an-
geli, neque ulla creatura alia optaret, ut a matre
tam eximie prolis alter jam fructus ederetur. Ad
universarum enim creaturarum decus magnipo-
tens illa, ac naturæ supereminens puella, sola per
se sufficiebat. *In ipsa enim sunt*, ut cum admirando
Paulo loquar¹⁹, *omnes thesauri sapientiæ et scientiæ
absconditi.* Idcirco sapienter egit Anna, dum de
alia prole deinceps gignenda nihil prorsus curavit.

Sed et illud mihi se offert admiratione dignum,
quo modo Deiparæ genitoribus hæc attributa fuerit
appellatio, ut quemadmodum patet ex sacris li-
turgiæ precibus (26), per excellentiam *justi* cogno-

D dicat uti *semper virens*.

(24) Is. xxxvi, 18, secund. LXX. Vulgatus autem
veritali Hebraicæ congruentius: *Sic facti sumus a
facie tua, Domine. Concepimus et quasi parturivimus,
et peperimus spiritum: salutem non ferimus in terra.*

(25) Sanctissima Virgo fœtus dicitur gratiæ
splendoribus Dei ipsius digito efformatus. Hæc
autem ad animam Virginis ex Isidoro referenda
esse, palam est ex iis, quæ superius (cap. 8) præ-
miserat. Idem ergo fuit Mariæ animæ condi et gra-
tiæ jubare exornari. Morosis autem proderit adno-
tasse, hæc subjici per modum glossæ ad eum SS.
Litterarum locum, in quo disserte fit mentio *Con-
ceptionis: Propter timorem tuum, Domine, in utero
concepimus*.

(26) In Menæis ad diem 9 Septembris in ipso

minentur. Nam prae reliquis omnibus, qui in catalogo sanctorum memorarentur, hos tantummodo sanctos simul et *justos* appellare consuevimus. Num igitur ideo, quod postquam sibi creaturisque universis necessarium subministrarunt, aliam prolem amplius non genuerunt, ipsi soli cognomine *justi* mystice appellati sunt? Vel utique propter istam causam, vel etiam fortasse propter hanc aliam (merito quispiam dixerit), quia et hoc cognominati sunt, quod verissime erant, omni scilicet virtute, quemadmodum ex ipsorum fructu colligi potest, praestantissimi; vel denique quia filia speciosissima, quae sola inter homines orta est *vera justitia* (27), vicem parentibus reddere pro generationis beneficio volens, illos appellationis hujus participes effecit.

XIV. Hoc itaque modo et ex hujusmodi, ut diximus, genitoribus venustissimum exortum est germen, quod suavi odore suo universum exhilaravit terrarum orbem, atque aeternum restinxit cupiditatum, et alimentum supra omnem intelligendi ac dicendi vim suavissimum praebuit: humana scilicet (prodiit) proles, novitate sua percellens, ac stupenda prorsus: quae sola homines a Deo miserabiliter extorres (28), quosque neque caelum, neque sol, neque alia res ulla visibilis, imo neque omnes simul creaturae in hoc conspirantes, (ad Deum) aut reducere aut saltem paululum attrahere potuissent, ipsa ineffabili modo transformavit in Dei membra, cum scilicet divino huic ac mystico corpori ex hominibus tanquam membris compingendo ipsa Dominum tanquam caput imposuit.

Id vero hoc pacto licet perspicere. Ab initio Deus Adamum e terra formavit, atque hujus costa *Adjutorii* (Evæ) mater (29) facta est. Postquam vero lapsi ii sunt, Deus, ut novum conderet hominem, neque terram iterum assumpsit, nam contra terram ut nimis labilem stabat praescriptio, neque membrum aliquod hominis (30), vel universim aliquid hujusmodi; nam (uti quidem videtur) ipse quoque vir, utpote costa imminutus, praetermittitur. Verum enimvero quidpiam aliquid, quod neque e terra primo compactum esset, neque membris deficeret, nihil ex omnibus ad id magis

A τούς λοιπούς μόνους τούτους ἁγίους ὁμοῦ καί δικαίους καλεῖν εἰώθαμεν. Μή ποτε γοῦν, ὡς τὸ θεῶν ἐπιτοῖς τε καί τῃ κτίσει διανεμηχόυτες, τῷ μὴ παιδα λέγω τεκεῖν ἕτερον, μόνοι δίκαιοι μουστικῶς προσηγορεύθησαν; Ἡ τούτου τοῖνον ἐνεκεν, ἣ καί διὰ ταῦτ', ἄν ἴσως εἴποι τις, ὡς ἡ τοῦτο προσωνομάσθησαν, ὅ καί ἐτύχλανον ἐναργῶς, διὰ πάσης ἀρετῆς εὖ ἔχοντες δηλαδὴ, δῆλον δ' ἐκ τοῦ καρποῦ, ἣ ὅτι τοὺς γεννήτορας ἡ καλλίστη θυγάτηρ τῆς εὐτεχνίας ἀμειβομένη, ἣ μόνη διέκυψεν ἀληθῆς ἐν ἀνθρώποις δικαιοσύνη, τῆς τοιαύτης μετέδωκε προσηγορίας.

B ΔΔ'. Ἄλλ' οὕτως ἔδη καί ἐκ τοιοῦτων, ὡς ὁ λόγος ἔδειξε, πατέρων ἡ καλλίστη γεγέννηται βλάστη, ἡ τὴν οἰκουμένην εὐωδιάσασα, καί τοῦ καύσινος κατασκιάσασα τῶν παθῶν, καί τροφὴν ἐδίδοσιν ὑπὲρ νοῦν θρέψασα καί ἀπόρρητον, ὁ καινοπρεπῆς καί ἐξάσιος ἄνθρωπος, ὅς δὴ μόνος τὸν ἄνθρωπον ἔλειπῶς θεοῦ χωρισθέντα, ὅν οὔτε οὐρανός, οὔτε ἥλιος, οὔτε τι τῶν ὁρωμένων, οὔτ' εἴ γε πᾶσα ἡ κτίσις συνήρχετο, ἡ συναγαγεῖν, ἡ μικρόν τι ψυχαγωγῆσαι δεδύνηται, τοῦτον ὑπὲρ λόγον εἰς μέλη θεοῦ μετέπλασε· τῶν γὰρ αὐτοῦ μελῶν κεφαλὴν ἐπεκάθησε τὸν δεσπότην.

C Ὁ δὴ συνιδεῖν οὕτως ἔνεστι. Πλάττει μὲν ἐκ γῆς ὁ θεὸς ἐν ἀρχῇ τὸν Ἀδὰμ, τῆς δὲ βοθητοῦ μητρὸς ἡ τούτου κατεβλήθη πλευρά. Ἐπεὶ δ' ἐκπεπτωκάσιν, οὔτε γῆς αὐθις ἐδεξέθη θεός, ἵνα νέον ἀπεργάσθαι ἄνθρωπον· ὡς γὰρ εὐπτωτον οἶονεῖ τὸν χοῦν παραγράφω, οὔτε μέλους ἀνδρός, ἡ ὄλου τοιοῦτου· ὡς ἔοικε γὰρ, ἅτε δὴ τὴν πλευρὰν ἑλλίπτῆς ὁ ἀνὴρ, παραρῶται καί οὗτος. Ἄλλ' ὁ μήτ' ἐκ γῆς πρῶτον συνέστη, μήτε τι τῶν μελῶν ἀφῆρηται, εἴτ' οὐδ' ἂν ἔν, οὐχ ἔν τι τῶν ἀπάντων πρὸς ταῦτ' οἰκείωτερον ἢ ἡ Παρθένος· οὔτε γὰρ ἐκ γῆς, ὡς εἶπεῖν, δι' ὅν ἔφημεν τρόπον, καί ὑπὲρ ἅπασαν κτίσιν τελειοτάτη,

Ant. Ballerini notæ.

titulo festi peragendi legitur: Τῶν ἁγίων καί δικαίων θεοπατέρων Ἰωακείμ καί Ἄννης: *Sanctorum et justorum Joachimi et Annæ Domini progenitorum*. Et in Tropario ad finem Vesperar.: Τῶν δικαίων σου, Κύριε, τὴν μνήμην ἐορτάζοντες, δι' αὐτῶν σε δούλωποιμεν, σώσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν. *Justorum tuorum memoriam celebrantes, per ipsos te humiliter exoramus, salva animas nostras*. Idem passim recurrit in dimissoriis liturgiæ et officiorum, ubi Joachimum et Annam antonomastico *justos* appellatos videre est.

(27) Vigilantissimo verbo διέκυψεν usus est Isidorus, quod scilicet ad rei, qua de agitur, originem atque exordium refertur. Et sane nisi ad originem Mariæ id referas, qui facile admiserit, ut ipsi soli justitia tribuatur? Verum nec illud consideratione vacat, quod Maria non *justa* sed *justitia* ipsa appellatur, quo nempe innuitur, justitiam ita Deiparæ inhæsisse semper, ut nunquam Mariam nisi justitia exornata reperias, aut cogitare possis. Denique licet hic rursus perpendere quod alias monui, quam vane

D ii interpretentur Patrum sententias, qui propositiones *exclusivas* rigidissime sic accipiunt, ut eas ad communem fidelium, quorum auribus insonabant, sensum exigere negligant. Nonne enim plane blasphema dicenda esset hæc Isidori propositio, qua de SOLA Maria dicitur, exortam *veram justitiam* fuisse? A pari igitur non ad Mariæ ignominiam pertrahenda surt quæ exclusive de Christo Domino etiam in sacris Litteris dicuntur (1 Petr. II, 22): *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*.

(28) En tibi rursus Virginem Deiparam plane ab iis sejunctam, qui a Deo extorres utique ob primam originalem labem describuntur.

(29) Sicut superius (cap. 9) terram auctor dixerat parentem Adæ, quia hic e terra plasmatus fuit, eundem in modum hic costam Adami, et qua formata est Eva, ipsius Evæ (adjutorii scilicet a Deo Adæ provisi) matrem appellat.

(30) Nempe sicut condita fuit Eva e membro Adæ.

τοῦτο τῆς νέας λαμβάνει δημιουργίας ὄργανον, ἵνα καὶ μετὰ λαμπρᾶς τῆς προσθήκης τὸ δάνειον ἀποδῶ, λέγω δὲ τὴν πλευράν· καὶ διὸ τοῦτο γεννᾶται ὁ νέος Ἀδὰμ, ὁ ἐμὸς Χριστός, οὐ τέλειος μόνον, ἀλλὰ δὲ καὶ ὑπερτελής, παρὰ τῆς ἄρτι γεννηθείσης πλείως, ἵδου φημί κατ' ἀνθρώπους, θεόπαιδος καὶ μητρὸς, ἥπερ ἐντεῦθεν μέλη Θεοῦ ἡμᾶς ἀπειργάτατο.

oppido et super perfectus ex ea, quæ perfecta (32) (quoad scilicet pro humana conditione licet) recens nata est, quæ Dei filia est et mater, quæque exinde nos Dei membra effecit.

18. Εἶεν. Ἄπει μὲν οὖν τοῖς γενομένοις καὶ τὸ λείπον ἀκολουθεῖν ἀνάγκη, ἡ φθορὰ δηλαδὴ, ἄνευ μείνουσι τῶν ἀσωμάτων, οἷς ὁ Πλάστης ὑποστήσας καὶ ταυτα, μὴ πρὸς τέλος ὄρῳ ἐχαρίσατο, ἵν' ἡ πολυποικίλος αὐτοῦ σοφία κἀντεῦθεν, οἶμαι, φανερωθῆ, ὅτι τῶν ὑπὸ γένεσιν ἔνια μὲν φθορὰν ἐπισπεύδουσιν, τῶν δ' αὐτῶν ἕτερα διαμένουσιν ἐδημιούργησεν ἄφθορα.

Τὴν πίναχρον δὲ, εἰ καὶ μηδενὶ τῶν γενητῶν τὴν τριαύτην ἀνάγκην διαφυγεῖν ἐνῆν, πόθεν ἂν τις τοῦτω γε ὑποπίπτειν τῷ πάθει δοίη δικαίων, ἧς γενομένης, ἀληθῆς πᾶσιν ἀνάπλασις ἐπλήθησε καὶ ζωὴ, ἥπερ ὁ λόγος ἔδειξε φθᾶσα; ὡς γὰρ οὐδενός τῶν οὐκ ἐπαινουμένων ἀνθρώποις δέδεικται κοινωνός, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων ἀγιωτέρα μόνη, καὶ μόνη ἐχρῆν μὴ τοῖς ἄλλοις τῆς κοινῆς κοινωνεῖν ὑπακλήσιας· ἀλλ' ἔδει γ', ἐπεὶ τηλικαύτη γεγέννηται μήτηρ οἰνεὶ γενέσεως καὶ πηγῇ, δι' ἣν εἴρηται λόγον, γένεσιν μόνον αἰετὸ κατ' αὐτὴν καὶ ἔνια καὶ ὀνομάζισθαι καθὰ καὶ ἄγγελοι, ὧν ὑπερτέρα καθίσταται, γέγονότες, ἀθάνατοι μένουσι καὶ φθορὰς ἀνώτεροι.

ipsa in perpetuum, quamvis creata, existentia et esset et prædicaretur; non secus ac ipsi quoque angeli, immortales permanent, et corruptionis immunes.

19. Ἄλλ' ὁ λόγος, ὅτι οὐχ οὕτως, ἵν' ἡλίου διαδεδυγῆ τελαυγέστερον ἢ τῆς Παρθένου μελαλειότης· ὅτι, τῆς ἐνὸλου λαχοῦσα μοίρας, δῆλον δ' ἐξ ὧν τὸν

Aut Ballerini notæ.

(31) Plus semel apud Patres tum Græcos tum Latinos hæc sententia recurrit, nempe pro costa, Adæ subtracta, e qua mulier est ædificata, ipsi Adæ uberem fructam fuisse restitutionem, cum vicissim ex sola substantia mulieris, Mariæ videlicet, novus Adam ædificatus est.

(32) Ecce tibi Mariam, natam perfectam, cum reliquos omnes superius (cap. ix) auctor traduceret tanquam prolem imperfectam.

(33) Genties ac millies apud Patres hoc principium tanquam inconcussem reperies, existimandum non esse, Virginem Dei parum iismalis obnoxiam esse potuisse, ad quæ depellenda divinitus tanquam Filii sui cooperatrix prædestinata fuerat. Quod quantum in rem præsentem faciat, facile quisque intelligit.

(33) Aut debes affirmare peccatum originale non esse recensendum inter ea, quæ in hominibus laude carent, aut certe fateberis, hic disertissime affirmari, beatam Deiparam peccato originali obnoxiam non fuisse. Hic autem ad Mariam aperte translatus illud cernimus, quod de Christo Domino scripsit Apostolus (Hebr. iv, 15): Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine

accommodatum præsto esse poterat, quam Virgo, neque enim, ut ita dicam, e terra hæc fuit, quemadmodum præfati sumus, et præ omnibus creaturis perfectissima fuit. Hoc ergo Deus novæ creationis instrumentum assumit, quo illud etiam, quod ipse acceperat, costam videlicet, maxime cum fœnore redderet (31). Atque hinc novus Adam, Christus meus nascitur non solum perfectus, sed quoad scilicet pro humana conditione licet) recens nos Dei membra effecit.

XV. Hæc hactenus dicta sint. Jam vero omnia quæcunque condita sunt, defectioni seu corruptioni necessario subjiciuntur, si incorporea tamen excipias, quibus Creator in ipsa eorum conditione largitus est, ut nullum unquam finem attingerent: quod ideo factum puto, ut hinc quoque multiformis ipsius elucesceret sapientia, dum eorum, quæ ortum habuerunt, quædam ad corruptionem properarent, quædam vero ut perpetuo consistent incorruptibilia condidit.

Verum etiamsi nulla e creatis rebus huic se necessitati subducere posset; quomodo quispiam concesserit, huic malo innocentissimam quoque obnoxiam exstitisse Virginem (33), qua ex oriente, quemadmodum jam ostensum est, vera creationis redingratio, ac vera vita omnibus efflruit? Nam quemadmodum prorsus exors eorum omnium, quæ in hominibus non censetur laude digna (34), atque insuper sola ipsis angelis sanctior apparuit, sic etiam oportebat, ut sola communis reliquis omnibus miseriam expers esset (35); atque hoc saltem ei debebatur, ut quoniam singulari ea conditione progenita est, ut veluti mater ac fons (qua superior diximus ratione) existentia omnium esset, sic et prædicaretur; non secus ac ipsi quoque angeli,

XVI. At ratio, quare hæc non ita se haberet, ejusmodi est, ut sole lucidius se prodat Virginis magnificentia. Nam corpoream naturam sortita (id

absque peccato.

(35) Summa hujus argumentationis est; Nihil omnino eorum, quæ in reliquis hominibus sunt vituperabilia, in Maria deprehensum est; ergo Maria infaustæ hominum sortis pariceps esse non debuit, scilicet corruptionis, de qua hic sermo est. Idem argumentandi genus usurpatum vidimus a Paschasio Ratberto (vid. Monit. ad Chartam donationis Ugonis de Summo, n. 8, sup. pag. 10) ita arguente: Maria immunis fuit a peccato originis; ergo et a penis ejusdem peccati, partus scilicet doloribus immunis fuit.

Quoniam vero Isidorus non ita disputet, ut demum concludat, Deiparam reipsa mori non debuisse, uti ex sequenti paragrapho apparet; non tamen illud inficiatur, quod hic loco principii posuit, ab ea scilicet abfuisse omnia quæcunque in hominibus laudabilia non censentur. Imo ratione sum ab Isidoro, tum ab aliis Patribus hac occasione excogitata, ut causam mortis beatæ Virginis aliquam assignent, evidenter ostendunt, immunitatem ejusdem ab omni plane peccato iisdem plenissime persuasam fuisse.

vero manifestum ex eo est, quod communem hominum conditionem in iis, quæ a reprehensione absunt, non aufugit) sublimiora tamen quam purgilla ac præcelsa natura, angelico scilicet, ipsa præstiterit. Si enim corruptioni nulle modo obnoxia fuisset, jam diversæ ab humana, ac immaterialis esse naturæ videri potuisset (36), neque tanta admiratione digna forent sublimissima illa, quæ innocentissima Virgo gessit.

Quod si humus innocentissimæ illius corpus sacratissimum exceperit, non ipsum tamen, sicut corpora nostra, absumpsit; verum exceperit illud quidem, utpote ex se ipsa compactum; sed ut simul palam faceret, inter humana corpora peculiariter illud excellentia præditum, et quam simillimum Dominico corpori fuisse, non diu apud se retinere illud potuit, quemadmodum latius in sermone de beatæ Dormitione jam ostendimus (37).

Si quis porro hic contendat, corruptionem propterea Virgini tribuendam non esse, quia nempe corpus illius, secus ac de nostris corporibus fiat, corruptioni reipsa obnoxium non fuit, nos utique contradicentes non habebit (38).

XVII. Cæterum nomen corruptionis non illi tantummodo tribuitur, quæ corpora dissolvit, sed alteri quoque, quæ animas inficit. Et corporis quidem corruptio dici debet ordinis, quo ipsum continetur, disruptio, et in ea (elementa), e quibus constat, resolutio. Corruptio vero animæ fuerit abalienatio a Deo, et affectio contra naturam iis adhærens, quibus perfruendis nata non est; et hoc, ut ita dicam, utrique mors est, compaginis sibi consentaneæ dissolutio. Quanquam si invicem alio modo conferantur, haud inconcinne quispiam forte dixerit, contraria ratione mortem utrique obtingere. Quandoquidem, uti diximus, corpori mors est resolutio in elementare ac primum sui principium; e converso autem mors animæ est ab eo, qui vere est principium primum, recessio.

Porro, ratione habita hujus corruptionis quæ in anima consideratur, si quis alius, certe innocentissima illa corruptionem nullam admisit. Et sane nemo hominum existit, qui ab omni peccato prorsus integer fuerit, præter illum novum, inquam, hujus Beatæ Filium, qui solus (39), utpote

(36) En tibi rursum inculcatum, omnia quæ naturæ humanæ sunt propria, in Maria fuisse, excepto tamen peccato, adeo ut, servata proportione deipara illud valeat, quod de Christo solemne fuit celebrare, humanam eum naturam assumpsisse, non culpam.

(37) Ex his patet, hunc sermonem ab Isidoro, postquam alium in Deiparæ Dormitionem (quem inferius dabimus) jam conscripserat, habitum fuisse. Id vero sedulo notandum est; nam, ut suo loco videbimus, novum inde nobis præbebitur indicium, quo probetur, memoratam homiliam in Virginis Dormitionem recentioris alicujus Græculi opera ineptissime interpolatam fuisse.

(38) Alios reperite est inter Patres, qui ideo a

τῶν ἀνθρώπων ἀδιάβλητον οὐ διέφυγε νόμον, τῆς ἀμειγῆς καὶ ὑψηλῆς, λέγω δὲ τῶν ἀγγέλων, ὑψηλότερα διεπράξατο φύσεως· εἰ γὰρ καὶ φθορᾶς ἐδείκνυτο κρείττων, ἐτέρας ἂν εἶναι παρὰ τὸν ἀνθρώπον αὐλοῦ δημιουργίας ἐδόκει· καὶ οὐκ ἂν ἦν οὕτω θαυμαστόν, τὰ ὑψηλὰ τῆς παναμώμου διεργασμένης ἐκείνη.

Εἰ δὲ τὴ παναγίστατον ὑποδεξάμενη γῆ τῆς παναγίου σώματος οὐκ ἀνέλωκεν, ὡς τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι μὲν παρ' αὐτῆς, διὰ τοῦτ' ἐδέξατο· ὅτι δ' ἵνα δείξῃ κρείττον ἢ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, καὶ οἶον καταπολὺ τῷ θεσποτικῷ εἰκέναι σώματι, οὐ παρακτάσειεν ἔσθ' ἐπιπολὺ, ὡς διεξοδικώτερον ἐν τῷ περὶ τῆς κοιμήσεως τῆς μακαρίας δείκνυμεν λόγῳ.

Εἰ τοίνυν διὰ ταῦτα μὴ συγχωρεῖν τις ἐνταῦθα βούλεται τὴν φθορὰν, λέγω δὲ, τῷ μὴ καθάπερ τὰ ἡμέτερα διεφθερῆναι κάκεινο, οὐκ ἀντιλέγοντας ἔξει· καὶ ἡμᾶς.

ΙΖ'. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ τῆς φθορᾶς προσωνημία οὐκ ἐπὶ σώματων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῆς κατηγορεῖται. Καὶ σώματος μὲν ἡ τῆς συνεχούσης τάξεως διάλυσις, καὶ πρὸς ἐκείνη, ὅθεν συνέστηκεν, ἀναχώρησις· ψυχῆς δὲ τοῦτ' ἂν εἴη φθορὰ, ἡ θεοῦ ἀλλοτριώσις, καὶ πρὸς ἧ μὴ πέφυκε παρὰ φύσιν οἰκειώσις· καὶ οἶον εἰπεῖν, τοῦθ' ἑκατέρῳ θανάτου, ἡ τῆς καταλλήλου διαζευξίς ἀρμονίας. εἰ καὶ πρὸς ἀλλήλα τρόπον ἕτερον, ὡς ἂν φαίη τις ἴσως, ἀκατάλληλος ἑκατέρῳ συμβέβηκεν ἡ τελευταί' ἐπιπέρι, ὡς ἔφημεν, σώματι μὲν φθορὰ ἡ πρὸς τὴν στοιχειώδη καὶ πρώτην αὐτοῦ ἀρχὴν ἀνάγκη, ψυχῆ δὲ θάνατος τοῦναντίον ἡ τῆς πρώτης ἄνω ἀρχῆς ἀπόστασις.

Πλὴν κατὰ γὰρ τὸν εἰρημένον τῆς φθορᾶς, ὅς ἐνθεωρεῖται τῇ ψυχῇ, λόγον, εἴπερ τις, ἡ πάναντος φθορᾶς ἀνεπίδεικτος. Πάντη μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐδὲις ἀμαρτίας ἡστυνοσοῦν ἄψαυτος γέγονεν, ἐκείνου δέχα, τὸν καινὸν φημι τῆς μακαρίας τόκον, ὅς μόνος οἶα θεάνθρωπος ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,

Aut Ballerini notæ.

morte Deiparam exemptam non fuisse affirmant, ne phantasiastis occasio negandi incarnationis Dominicæ veritatem præberetur. Hæc porro et alia hujusmodi (de quibus in Commentario) quæ Patres disputare solent de Deiparæ morte et conditione corporis ejus in sepulcro, manifesto ostendunt, ideo Patres alias atque alias causas, propter quas Deipara mortem gustaret, excogitasse, quia a communis omnium mortis causa, primæ scilicet culpa, eam aliam existimabant.

(39) I Petr. II, 22. En validissimum illud, ut putant, argumentum adversus immunitatem Deiparæ a labe originalis peccati: neque advertunt, eodem jure ea verba urgeri posse quo conficiatur, Deiparæ peccatum fecisse et dolium inventum esse

οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὸ μηδὲν ἀμαρτεῖν οὐδεὶς τῆς πανάγου μάλλον τὴν πρὸς Χριστὸν ἐμφέρειαν φέρει· ἔδει γὰρ μείζον ἢ τινὰ τῶν ἰπάντων τὴν τεκοῦσαν ἀφομοιοῦσθαι τῷ ἐξ αὐτῆς οὐκοῦν ἀνθρώπων μὲν πάντων ἢ πάναγος, καὶ οὐδ' ὅσον λογιῶσθαι, ἀνωμολόγηται καθαρῶς, καὶ διὰ τοῦτο μόνῃ πρὸς τοὺτους ἀφθαρτος πάντως.

Ἄγγελοι δὲ πάλα μὲν ὅτι περιπέπτειν εἶχον τῇ κατὰ ψυχὴν προαποδοθείσῃ φθορᾷ, ὃ πάντων τῶν τῆς ἐκείνου μνίας ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκείνου μεταλλήπτων ἐπέκεινα Θεοῦ χωρισθεὶς δεῖκνυσιν ἐναργῶς ἀσώματος, ὃς ἐκ τῆς ἄνω καὶ φωτεινῆς ἀξίας, τῆν κάτω καὶ ζοφερὰν εἴληψε τάξιν· ὅτι δ' ἀτρεπτοὶ μένουσι νῦν, μετὰ τὸν ἀπόρρητον τῆς Παρθένου τόκον εὐρηκῆναι πιστεύεται. Εἰ δ' ὅτι καὶ ἄγγελοι συνέπεσον, τοῦτου κρείττων ἢ πολυμνητος πεφανερωται, ἔτι δὲ καὶ ἀτρεψίαν πρέσχευ ἐκείνοις, τρυπὸ δ' εἰπεῖν ἀφθαρσίαν, καθ' ὅν φασμεν ἐπὶ ψυχῆς τῆς φθορᾶς λόγον· κάκεινων ἄρα μακρῶ μέρει βελτίων ἢ πάναγος, καὶ τοῦτω γε ἀφθαρτέρα τῷ μέρει.

raptibilitatem appellem), profecto etiam istis longe excellentior fuit innocentissima, et ex hac saltem parte fuit incorruptibilior (41).

Ant. Ballerini notæ.

in ore ipsius. At non ita Patrum nostrorum sapientia, non ita sensus matris Ecclesiæ. Ecce tibi duo illa invicem conjuncta: *Christus solus ab omni peccato prorsus integer fuit*: et paulo infra: *Sola Virgo Deipara fuit plane incorruptibilis, scilicet integra a peccato*: de hac enim corruptione sermo est. Imo ex eo quod solus Christus prorsus integer fuerit a peccato, cernis auctorem concludere. Deiparam quoque solam peccato cuius inaccessam existere debuisse. Curnam? Propterea, inquit, quia maxima, quæ haberi protuit, cum Christo similitudo Deiparæ inesse debuit, proindeque hæc Christi Domini prærogativa potius quam a sui consortio Deiparam sanctam repellat, imo postulat ut ipsi quantum eorum, quæ Dei simul et hominis propria sunt, particeps esse potest purus homo) fuerit communis, ac soli Deiparæ inter puros homines tributum id fuerit, quod soli Christo, quæ Deus homo est, reservatur.

40. Quod auctor dicit μετὰ τὸν ἀπόρρητον τῆς Παρθένου τόκον, vertendum, putavi, per ineffabilem partum Virginis; tum quia præpositio μετὰ saltem poetice pro eo usurpatur quod est Latine propter: tum quia, etiamsi velis vertere post, referri id non incommodo potest ad ordinem non quidem temporis, sed causalitatis. Illoc pacto proponitur hic nobis sententia, in quibusdam etiam catholicis scholis recepta, de gratia angelis intuitu meritorum Christi collata, non vero opinio nusciam audita de angelis ante Christi Salvatoris adventum habundum in gratia firmatis.

(41) Cur, inquires, Isidorus, veluti sententiam suam coarctans, dicit Deiparam SALTEM EX HAC PARTE incorruptibilem magis quam angelos fuisse? Responsio petenda est e contextu, in quo videre licet doctrinam catholicis scholis communissimam. Sane quemadmodum scholæ puritatem attendunt per recessum a peccato; ita Isidorus cum animæ mortem ac corruptionem in peccato collocasset, corruptionem delinit per recessum in peccato. Hinc sicuti sanctus Thomas (1, dist. xvi, q. 2, art. 4, post resp. ad 3) ex eo principio concluderat:

Deus homo, peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus. Quod vero pertinet ad hæc ab omni peccato immunitatem, nemo magis, quam innoceatissima illa, similitudinem cum Christo gessit; oportebat enim, ut plus quam alius quilibet, Genito Genitrix assimilaretur. Merito igitur eadem illa innocentissima quibuslibet hominibus, quantum nec fieri licet, purior prædicatur; ac proinde sola inter homines fuit plane incorrupta.

Quod autem pertinet ad angelos, jam vero in eam, quam superius innuimus, animæ corruptionem prolabi olim eos potuisse, luculenter sane ostendit alienatus a Deo spiritus ille (diabolus), cunctis insanis ipsius sociis et ex illo ac per illum mali consortibus supereminens, qui e superna ac splendenda dignitate lapsus ad inferam ac tenebrosam sedem detrusus est. Quod vero nunc angeli immutabiles perseverent, id per ineffabilem Virginis partum assecuti putanti (40). Si ergo Virgo omni laude dignissima præstantior illo apparuit, quocum angeli lapsi sunt, insuper vero reliquis contulit immutabilitatem (ut sempe juxta ea, quæ de animæ corruptione præmissimus, sic eam incorruptibilitatem appellem), profecto etiam istis longe excellentior fuit innocentissima, et ex hac saltem

Quia in beata Virgine fuit depuratio ab omni peccato, ideo pervenit ad summum puritatis; sic Isidorus pronuntiavit (supr.): *Sola (Deipara) inter homines fuit plane incorruptibilis*. Porro si summum puritatis, plane incorruptibile constituitur in cujusvis peccati absentia, jam si plures sint qui omni peccato caruerint, profecto ex hac parte non potest esse alter altero purior aut incorruptibilior, cum absurde fingatur summum summo majus. Atqui sancti angeli nullo unquam peccato inquinati sunt; ergo, siquidem ratio solum habeatur actualis a peccato immunitatis, cum angeli quoque summum puritatis attigerint, concipi utique non potest quispiam purior angelis, sicut nec angelus angelo purior. Est tamen alia ratio, propter quam vel inter eos, qui nullo unquam peccati nullo infecti fuerint, alius alio purior esse et dici possit. Spectari enim potest recessus a peccato non modo quoad actum, sed etiam quoad potentiam. Et sic purior erit, qui a peccando remotior, atque in bono firmior exstiterit. Proinde S. Thomas (1. c.): *Augmentum puritatis est secundum recessum a contrario; et quia in beata Virgine fuit depuratio ab omni peccato, ideo pervenit ad summum puritatis; sub Deo tamen, in quo non est aliqua potentia deficiendi, quæ est in qualibet creatura, quantum in se est*. Quod idem sic deinde repetit (1 dist. 44, q. 1, art. 3 ad 3): *Duritas intenditur per recessum a contrario: et ideo potest aliquid creatum inveniri, quo nihil purius esse possit in rebus creatis si nulla contagione peccati inquinatum sit: et talis fuit puritas beatæ Virginis, quæ a peccato originali et actuali immunis fuit. Fuit tamen sub Deo, in quantum erat in ea potentia ad peccandum*. Ergo siquidem profitendum sit, quod exploratissimum haberi debet, Deiparæ firmiorem, quam angelis, in bono stabilitatem a Deo collatam; ac proinde remotiorem ipsam, quam angelos, a contrahenda labe servatam fuisse; eo ipso habemus, cur purior ipsis angelis jure celebrari possit. Atqui hoc nimirum est, quod Isidorus contendit, atque ad id concludendum eo utitur argumento, *immutabiliorem et*

Omnibus igitur rationibus perpensis, laudatissima illa non modo incorruptibilis, quo diximus modo, prædicanda est, sed insuper angelicis quoque ordinibus hujus, quam meminimus, incorruptibilitatis fuit auctrix, quemadmodum præterea et rebus omnibus, de quibus dictum est, existentiae causa exstitit.

XVIII. Verum quo tandem quispiam nomine, ne quid nimis infra dignitatem fari videatur, sacratissimum hoc ac plane dignissimum, quod Deus efformaverit, germen compellare possit? Aut quibus eam laudibus undique exornemus, a qua tantis beneficiis cumulati sumus? Si ita vobis, fratres, quemadmodum certe et mihi, videtur, pro acceptis ab ea beneficiis simul cum angelis (nam et angelos hymnis purissimam illam celebrare mihi certum est) divinum illum nuntium Deiparæ repetamus Ave, gratia plena²⁰, per quam omnis creatura gaudet; Dominus tecum, qui tibi adfuit et ante vitam, et cum genita es, et ante salutationem, et in illa et alio modo post illam (42). Pro beneficiis autem, quibus ab ea ditati sumus, nosmetipsos in ea servemus novitate, quam per regenerationem adepti sumus; neque enim alia re magis innocentissima illa delectatur. Quod utinam assequi mereamur, precibus intemeratissimæ atque immaculatæ Dei Filix, ad gloriam omnipotentis et sanctæ Trinitatis cui gloria debetur in sempiterna sæculorum sæcula. Amen.

SERMO II.

In ingressum immaculatissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper virginis Mariæ ad Sancta sanctorum.

I. Quemadmodum si sacram mensam tunc solum adeundam quis arbitraretur, cum ea omnia, quæ tam sublimi mysterio consentanea sunt, accurate servare sibi videretur, nunquam, ut opinor, ad cœnam divinam accederet: (quomodo enim homo, qui neque si unam tantum diem vixerit²¹, uti sacra oracula loquuntur, sine macula esse creditur, mundissimum illud terrenisque omnibus sublimius condigne attingere unquam videantur?) ita quisquis sermonem sibi præstituat efferre, qui purissima (43) illa et Dei Verbi Genitrice condignus sit, nihil enim vero a mutis piscibus distare videbitur.

²⁰ Luc. i, 28. ²¹ Job xiv, 4, sec. LXX.

Ant. Ballerini notæ.

incorruptibiliorem angelis eam esse existendam, quæ angelorum incorruptibilitatis atque firmitatis auctrix exstiterit. Non ergo Isidorus suam sententiam ita coarctat, ut in aliquo angelis cessisse Mariam significet. Interim cum ex dictis plane absurdum sit, angelis puritatis summum adeptis posse eum puriorem prædicari, qui ne eam quidem summitatem attigerit, quæ in immunitate actuali a peccato constilit; cumque Deipara Virgo non unius quidem aut alterius, sed omnium Patrum consensu tanquam cunctis virtutibus puritate antecellens celebretur; eo ipse universam

Πάσαις τοίνυν ψήφοις ἀφθαρτος ἡ πανύμνητος, ὃν εἰρήκαμεν τρόπον καὶ σὺ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσίας, ἣν ὁ λόγος ἔδειξεν, αἰτία τῶ νογτῶ φαίνεται διακόσμη, ὡς καὶ γενέσεως, οἷς ὑπὲρ τοῦτο δέδεικται πᾶσιν.

III. Ἀλλὰ τί ἂν τις τὸ θεουργικώτατον τοῦτο προσειπὼν καὶ πλαστοουργικώτατον, ὡς εἶπεῖν, γέννημα, μὴ πόβρω τοῦ πρὸς ἀξίαν δόξειε φράζειν; Ἐτίνα ἂν τὸν σκότα πλέξαντες ἀποδοίημεν ἔπαινον. ὅθεν τοσαῦτα εὐηργετήθημεν; Ἀλλ' εἰ καὶ ὑμῖν, ἀδελφοί, ὡς γε κάμοι συνδοκεῖ, ὑπὲρ μὲν τῶν ταύτης χαρίτων κοινῇ μετ' ἀγγέλων πείθομαι γὰρ κάκεινους τὴν πάναγον συνυμνεῖν τὸ θεῖον ἐκεῖνο μῆνυμα τῇ θεοτόκῃ προσείπωμεν. Χαῖρε κεχαριτωμένη, δι' ἧς χαίρει πᾶσα ἡ κτίσις· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ὅς σοι παρῆν καὶ πρὸ τοῦ βίου, καὶ γεννηθείση, καὶ πρὸ γε τοῦ ἀσπασμοῦ, καὶ κατ' ἐκείνον δὴ, καὶ μετ' ἐκείνον τρόπον ἕτερον. Ἄνθ' ὧν δ' ἀπελαύσαμεν δωρεῶν ἐκεῖθεν, ἡμᾶς αὐτοὺς διασώσωμεν, οἷους διὰ τῆς ἀναγεννήσεως ἐνεούρησεν· οὐ μᾶλλον οὐδὲν τῶν ἀπάντων ἡ πάναγνος χαίρει· οὐ καὶ τυχεῖν ἀξιοθετήμεν λιταῖς τῆς παναχράντου καὶ ἀμωμῆτου Θεοπαίδος εἰς δόξαν τῆς πανσθενούς καὶ ἀγίας Τριάδος, ἥ πρέπει· δόξα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΑΓΟΓΟΣ Β'.

Εἰς τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσοδὸν τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

A. Καθάπερ τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ εἰ τότε μόνον δεῖν τις ᾤετο προσιέναι, ἴνδικα ἂν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὕψος ἑαυτὸν ἀκριθῶς συνορήσῃ τὰ δέοντα σώζειν, οὐδέποτε ἂν ἔγγιον, οἶμαι, τοῦ θεοῦ γένοιτο δαίπνου· τοῦ γὰρ ἀνθρώπου, ὅς, οὐδ' εἰ μίαν βεβιωκῶς ἡμέραν εἴη, ὡς τὰ θεῖα φησι λόγια, βύπου μένειν ἔξω πεπίστευται, προσομιλεῖν ἂν τότε πρὸς ἀξίαν φανείη τῇ παναχράντῃ ἐκεῖνῃ καὶ περιπεζίου παντός ἀνωτέρῃ; οὕτως ὁ τὴν ἀξίαν ἀποδοῦναι φωνῆν τῇ παναμώμῃ ζητῶν καὶ μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τῶν ἀλάλων ἰχθύων οὐδὲν ἄρα διοίσει· ἀλλ' ὡσπερ τῷ γαλήνῃ τοῦ Σωτῆρος τεθαβήκότες, τῆς ἀπορρήτου

Ecclesiae traditionem omnimodæ Virginis immunitati a quovis peccato suffragantem habemus.

(42) Palam est, auctorem significare voluisse, Deum nunquam cum Maria non fuisse: quod expressum putat in illo Evangelii, Dominus tecum. At hæc quoque sententia, ut alias vidimus, necessario postulat, ne ipsum vitæ initium in Maria alienum a Deo existimetur. Adeo se ubique sponte prodit hæc Patrum mentibus alte infixæ Doctrina!

(43) Vide morem in Ecclesia receptum, ut Maria antonomastice τῆς παναμώμου, omni macula carentis, nomine indigitaretur.

γεύομεθα διαίτης ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα, ἵν' ὅτι βύπος εἰδότες ἡμεῖς τῇ κοινωνίᾳ καθαρῶν, τὸν ἴσον δὲ τρόπον καπὶ τῆς μακαρίας λογισθῶμεν. Παρθένου· καὶ διὰ τοῦτο ταύτη προσλαχτήριον εἰς δύναμιν, ὡς ἂν δι' ὧν αὐτὴν προσυμνοῦμεν, ὧν εἴργασται παραδόξων μεμνημένοι ἐργμάτων, ἁγιασμὸν καὶ κηλίδος ἀποφερώμεθα ἐκλευσιν.

Β'. Ἔστι μὲν οὖν οὐδ' ἂν ἔν τῶν κατ' αὐτὴν, οὐδὲν, ὃ μὴ μόρφωσιν ἐντίθησιν ἁγιαστικὴν, ᾧ λόγος ταῦτα λογιζέσθαι, οὐδενὸς δ' ἤττον καὶ ἡ εἰς τὰ τῶν ἁγίων Ἄγια εἰσοδος· ὃ τῷ νῷ παραστὰν, ἐκ τούτου γ' εὐθύς, ὃ καλεῖται χαρίζεται, ᾧ προύργου περιελλίπτειν ἔνδον αὐτό· περὶ οὗ καὶ νῦν ἡμῖν εἰπεῖν εἴη κεκινημένοι καὶ νοῦν ἄμικτα καὶ γλωτταν ἁγιασθῆναι, καὶ τι κατέλληλον φθέγγασθαι τῇ τούτου προσωνομίᾳ, ἀλλὰ μὴ τῷ ὕψει παντάπασιν ἀπᾶλλον τῆς παναχράντου, εἰ καὶ τοῦ πρὸς ἀξίαν, ὃ πάντως ἔστι, ἀποδοῖν συμβαλὴ τῷ λόγῳ.

dem mysterii nomenclaturæ respondeat, aut saltem quod ab immaculatissimæ illius (45) celsitudine nimis non abhorreat, effari possimus; quamvis, quod certissime fiet, ab eo quod dignitas rei postulat, futurum sit, ut sermo longissime abscedat!

Γ'. Ἄγια τοίνυν Ἄγιων πρὶν μὲν ὃ νεὸς δικαίως ἐκείνος ὁμοῦ, ὃς καὶ κίβωτον ἔφερε καὶ πλάκας, καὶ τὰ σμυτὰ πάντα ἐκείνα Μωσέως τρόπαια καὶ μαρτύρια, ἐν ᾧ καὶ τοῖς προσιοῦσιν ἡ καθαρός, καὶ τῶν πάλαι θαυματουργιῶν παραδόξων ἔκθεσις τε καὶ διασάφησις ἐτελεῖτο· καὶ ἦν οὐδὲν ἀληθῶς ἕτερον, ὧν γῆς περιεῖχε κύκλος, τοῦ θεοῦ μάλλον ἐκείνου τεμένους ἁγιαστικὴν ἔξιν ἢ κλησιν αὐχούον. C

Quæper δὲ λυχνιαῖον μὲν φῶς, σφόδρα φωτεινὸν καὶ χρυσεόν, ἕως ἂν τὸ λειτουργικὸν ὄμοῦ καὶ ἄρκον τῆς ἡμέρας καλύπτεται σκεῦος, τοῦ δὲ μεγάλου προκύψαντος φωστῆρος περιτετὴ τε ἡ φωτοποιὸς ἐκείνη δαπάνη καὶ μικροῦ λόγου πάντως ἀξία τῷ ὑπερπλήθει τῆς ἡλιανῆς ἀκτίνος· οὕτως Ἄγια ἁγίων ὃ χώρος, ὃς τοῦτ' ἤκουεν, ἐκείνος νῦν ἐκρόβη τε καὶ χρῆσιν οὐδενὶ παρέχων ἀπέσθη, ὅτιπερ Ἄγια ἁγίων ἕτερος ἐκείνου μακρῶν παναγέστερος οἶκος ἐνηγέρθη τε καὶ ἀπήστραψεν, ἡ πάναγνος, φημί, καὶ φωτεινέστατη Θεοῦ νόμφη.

priori illa longe sanctior excitata est et sponsa.

Δ'. Ἀλλὰ δὲ καὶ τὰ ποώην Ἄγια ἁγίων, ἐγὼ

Verum sicut affabili Salvatoris benignitate confisi, inenarrabilem illum cibum degustamus, idque ea maxime de causa, ut a maculis, quarum conscii nobis sumus, per communionem emundemur; eundem in modum et de beata Virgine existimandum est; ac propterea sermo pro viribus instituendus de ipsa est, ut cum mirabilia, quæ gessit, commemoraverimus, per hæc eadem, propter quæ laudes ejus celebramus, ipsi sanctificationem et macularum ablutionem consequamur.

II. Cæterum cum eorum, quæ ad ipsam spectant, nihil omnino sit, quod, si mente diligenter volvatur, formam sanctificationem contemplanti non ingerat (44): tum vero nihilominus id ipsum præstat et ingressus ejus in Sancta sanctorum. Hoc siquidem mysterium animo obversans, continuo id, quod nomine præsefert, largitur iis omnibus, qui illud idem penitius introspectandi fuerint studiosi. De quo cum impræsentiarum quoque dicere aggrediamur, utinam nobis contingat, ut mente simul sanctificemur et lingua, et aliquid, quod ejusdem

III. Sancti itaque sanctorum nomine prius quidem merito sacrarium illud celebrabatur, quod et arcam et (legis) tabulas, et omnia illa veneranda Moysis tropæa ac testimonia (46) continebat: in quo et emundatio parabatur accedentibus, ac veluti ob oculos ponebantur et, prope dixerim, enarrabantur admiranda illa prodigia, quæ olim perpetrata fuerant. Et profecto, ex omnibus quæ terræ ambitu

Verum quemadmodum lumen lucernæ valde fulgidum quidem atque utile existimatur, quousque vas illud delitescit, quod diem præstat simul et inchoat; magno autem luminari exoriente, jam propter radii solaris exuberantiam supervacanea prorsus nec digna, cujus vel minima habeatur ratio, est lampadis impensa: ita Sancta sanctorum, locus scilicet qui hoc nomine appellabatur, nunc et ab oculis sublatus est ac deletus, utpote nullum cuiquam commodum amplius conferens, postquam alia domus, quæ vere Sancta sanctorum dicenda, refulsit, purissima scilicet ac lucidissima Dei

IV. Quinimo priora illa Sancta sanctorum hanc

Ant. Ballerini notæ.

(44) Et hæc propositio postulat ut Virgo ab originali labe immunis prædicetur. Quomodo enim Mariæ conceptionem recogitanti animo sanctum quidpiam obversaretur, si in peccato concepta fingitur?

(45) En tibi rursus Mariam antonomastice τῆς παναχράντου, immaculatissimæ, appellatione indicatam. Hinc evincitur, commune id inter fideles fuisse.

(46) Testimonia scilicet, quæ in mentem revocabant, ac veluti oculis objiciebant miracula olim

Deo patrata, cujusmodi erant vasculum mannae, tabulæ legis, virga Aaron, ipsa arca, in qua hæc continebantur. Qua de re Exod. xvi, 32: Imple gomor ex eo (manna), et custodiat in futuras retro generationes: ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra Egypti. Et Deut. xxxi, 26: Tollite, librum istum et ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te in testimonium. Et Num. xvii, 10: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel.

appareret, et cœlestem ejus originem et cœlum A
 propriam ejusdem esse sedem, utpote quæ angelica
 conditione (54), imo supra angelicam conditionem
 creata sit. Nisi quod ejusmodi opus erat œconomia,
 quæ simul salutaris foret, et nullum vanis delira-
 mentis locum relinqueret. Etenim etiam Salvator
 humanam naturam propter me assumere voluit ;
 haud par autem fuisset ejusmodi formam in cœlis
 induere. Præterea, adversus eos qui prave dogma-
 tizaturi erant illum non reipsa factum fuisse homi-
 nem, invictum exhibebat argumentum, illam nempe
 Virginem, quæ eum genuit. Manifeste enim ipsa
 et ex eo limo exorta, qui vel hanc innocentissimam
 terrenum fœtum esse evidentissime proclamabat.
 E quo quidem limo haudquaquam evolavit ; sed non
 secus ac cæteri ejusdem naturæ homines, hisce,
 ut ita dicam, compedibus ad hæc infima constricta
 tenebatur.

IX. Quoniam itaque hisce de causis non expedie- B
 bat, ut Virgo sublimiorem longe a terris obtineret
 sedem, qua si quispiam angelorum, certe beata illa
 dignissima erat (56) ; saltem ut ædes vel ipsis rega-
 libus nobiliores, nimirum *Sancta sanctorum*, seorsim
 a terrenis et cognatis incoleret, Deus æquissi-
 mum judicavit. Atque intra sacrarium illud divi-
 num, utpote soli illi innocentissimæ conveniens,
 propter quam et *Sancti sanctorum* appellationem,
 et virtutem huic nomini congruam, uti ostensum
 jam est, acceperat, mansisset ea utique, ut ego
 quidem arbitror, ad alterum usque ac finalem ejus-
 dem in cœlos ingressum. Verum, ut et viam nobis
 ostenderet, *quam*, juxta divini Pauli vocem, *in-
 itavit in introitu Sanctorum* in nomine Jesu²⁴ ; tum
 etiam ut reliquam quoque terram atque aerem
 præmundaret, quæ Dominus paulo post utique per
 ipsam perfectius sanctificaturus erat : hæc enim,
 quemadmodum diximus, divina est œconomia, ut
 a simplicioribus gradus fiat ad perfectiora ; tum
 denique ut obsignatus hic liber (57) traderetur
 Josepho illi venerando ac librum legendi gnaro, qui
 in sacris penetralibus morari non poterat, et mysti-
 cum tamen illud et ineffabile volumen interpretari
 debuit ; hisce de causis et e templo illo ipsa egres-
 sa est, et semet Conditoris incomprehensibilis
 templo (o rem plane admirandam !) præstitit.
 Quamobrem non modo appellatio *Sancti sanctorum*,
 sed et si quæ alia veneratione dignior occurreret

²⁴ Hebr. x, 19, 20.

Ant Bellerini notæ.

(54) Jam alias auctor disputaverat (Orat. in-
 Nativ. Dei., § 8, sup. pag. 222), Virginem Deiparam
 non e terra, sed e cœlo oriundam fateri oportere.
 Nunc vero disertius affirmat, eandem non alia,
 atque angelos, conditione fuisse creatam (κατ' ἀγ-
 γέλους δημιουργηθεῖσα). Porro res ipsa et contex-
 tus aperte clamant, id de Deiparæ anima intelligen-
 dum esse. Ergo ad animam Mariæ pertinet, quod
 de angelis traditur, divina scilicet gratia et chari-
 tate exornatos divinis e manibus prodiisse. Discrimen
 vero, quod veluti sua dicta corrigens auctor
 subjicit (ἢ δέπουθεν ὑπὲρ τούτους), quin huic senti-
 entiæ repugnet, imo eam confirmat. Si enim Maria
 non modo par, sed potior angelis est creata ; plura
 ergo præ angelis ipsis gratiæ munera in ipsa sua
 origine a divina bonitate recepit.

(55) Ita codex, ut videtur, pro ἔκτη.

εἴ γε μὴ τρόπος οὗτος ἐπραγματεύετο σωτήριός τε
 ὁμοῦ καὶ κενῶν ἀληθῆτος ληρημάτων, ὅτι καὶ ἄν-
 θρωπος ὁ Σωτὴρ εἴλετο δι' ἐμὲ γενέσθαι, ἄνω δὲ οὐκ
 ἔνῃν τὴν τοιαύτην ἀναλαβέσθαι μορφήν· καὶ ὅτι
 τοῖς, μὴ ὅτι τοῦτ' ἐγεγόνει, κακῶς δογματίσασιν, οὐκ
 ἄσθενῆ τὴν Παρθένον πεπολιχεν ἔλεγγον, ἢ τοῦτον
 ἔτεκε. Σαφῆς δ' αὐτῆ πηλὸς, ὡς ἐκ γηίνων φύσα, καὶ
 τοῦ χόρος, οἰκεῖον εἶναι καὶ τὴν Πάναγνον κύμα, τρα-
 νότατα διακωδωνοῦντος, οὐπερ ἤκιστα πέπτη (55),
 ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὁμοφυεῖς ταῖς ἐκεῖθεν, ὡς εἰπεῖνς,
 εἶκε πέδαις τοῖς κάτω προσγειτονοῦσα.

terrena apparebat, quippe e terrenis parentibus
 terrenum fœtum esse evidentissime proclamabat.
 E quo quidem limo haudquaquam evolavit ; sed non
 secus ac cæteri ejusdem naturæ homines, hisce,
 ut ita dicam, compedibus ad hæc infima constricta
 tenebatur.

Θ'. Ἐπει τοίνυν οὐκ ἦν διὰ ταῦτα τῆς ὑπὲρ γῆν
 τυχεῖν κληρουχίας, ἤ, εἴπερ τις τῶν ἀγγέλων,
 ἢ μακαρία δικαιοσύνη, ἀπὸ γε τῶν περιγείων καὶ
 συγγενῶν τὰ τῶν ἀνακτόρων οἰκεῖν ὑψηλότερα τὴν
 Παρθένον, τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων φημί, ὁ Θεὸς ἐδι-
 καίωσεν· ἔμεινε δ' ἄν, οἴμαι, μέχρι τῆς ἄλλης καὶ
 τελευταίας αὐτῆς πρὸς οὐρανούς εἰσόδου τοῦ ἱεροῦ
 ἔνδον τεμένους, ἅτε δὴ μόνη τῇ Πανάγνῳ πρέποντος
 ἐκείνου, δι' ἣν καὶ κλησιν εἴληχεν ἐκείνην καὶ τὴν
 φερώνυμον ἐνέργειαν, ἥπερ ὁ λόγος ἔδειξεν. Ἄλλ' ἴνα
 καὶ ὁδὸν ἡμῖν ὑποδείξη, ἦν ἐνεκαίωσεν εἰς τὴν εἰσ-
 οδὸν τῶν Ἁγίων ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ. Παύλου
 τοῦτο τοῦ θεοῦ φωνή, ἔτι δὲ καὶ γῆν ἄλλην καὶ ἀέρα
 ἀροκαθαγίση, ἃ δῆπουθεν μετὰ μικρὸν ὁ Δεσπότης
 δι' αὐτῆς ἔμελλε τελειώτερον ἀγιάσειν, οὗτος δὲ, καθά-
 μοι εἴρηται, θεῖος νόμος, ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων χω-
 ρεῖν ἐπὶ τὰ τελειώτερα, καὶ ἴν' Ἰωσήφ, τῷ σεμνῷ
 ἐκείνῳ καὶ εἰς πείραν ἤκοντι γραμματέων, τὸ ἐπρα-
 γισμένον δὴ τοῦτο ἐγχειρισθῆναι βιβλίον, ὅς, οὔτ' ἦν
 κανὸς τοῖς ἀδύτοις ἐνδιατερίθειν, καὶ εἴχην ἄλλως τὸ
 μυστικὸν ἐξηγεῖσθαι· καὶ ἀπόρρητον ἐκείνο βιβλίον·
 διὰ ταῦτα καὶ τοῦ νεῶ μὲν ἐξῆλθεν ἐκείνου, ἵνα δ'
 ἑαυτὴν, ὡ ξένον θαῦμα ! τοῦ ἀχωρήτου Δημιουργοῦ
 κατεσκεύασεν· οὐ χάριν οὐχ Ἅγια ἀγίων μόνον,
 ἀλλὰ καὶ εἴ τι τούτων αἰδοῦς ἀξιώτερον, τῶν εὐλό-
 γων ἄν εἴη τὸ ἀνέκφραστον τοῦτο καλεῖν Θεοῦ κατοικη-
 τήριον.

(56) Non semel jam advertimus, innocentiam, quæ
 trimulæ infanti tribuitur, singularem haberi non
 posse, nisi adjicias prærogativam aliis infantibus
 non communem, absentiam scilicet illius labis, de
 qua in Jobi libro secundum lectionem LXX (cap.
 xiv, v. 4) legitur : *Nemo mundus a sorde, nec in-
 fans, cujus est unius diei vita super terram*. Quod
 ergo congrua Deiparæ adhuc infanti sedes, propter
 singularissimam ejusdem innocentiam, cœlum
 potius quam terra dicatur, id innocentiam denotat,
 quæ ab originis quoque vitio intacta permanserit.

(57) Virgini scilicet ac S. Josepho, ejus sponso,
 auctor applicat cum aliis Patribus, quod apud Isaiam
 legitur (cap. xxix, 11) : *Erit vobis visio omnium
 sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti
 litteras, dicent : Lege istum ; et respondebit : Non
 possum, signatus est enim*.

merito inter nomina censeretur, quæ aptiora ad ineffabile hoc Dei domicilium designandum videri debent.

I. Δοκῶ δὲ μοι καὶ τοῦτο, ὡς οὐ τῆς ἴσης ἂν ἐνε-
φορεῖτο θεοπτείας ὁ ἅπαξ τὰ ἄδύτα εἰσιῶν ἱεράρχης
ἐκεῖνα, τῆς τε παμβασιλίδος τοῖς οἰκείοις παρούσης
βασίλειος, καὶ ὅτε μὴ τοῦτ' ἐγίγνετο· ἀλλὰ πολλῶ
κρείττονος δι' ἐκεῖνο μετελήθει θεωρίας ἢ τῆς
Δεσποίνης ἀκούσης· Ἐπεὶ γὰρ πάντων ἀνθρώπων καὶ
ἱεραρχῶν ἐξ ἀνάγκης πλησιέστερα Θεῶ, οὐδ' ὅσον
εἰπεῖν ἐνεστίν, ἢ Ἡαρθένο, ἀναλόγως καὶ πάντων
ἐπέκεινα θεαμάτων ἂν ὕψηλῶν ἐτύγγανεν εὐμοι-
ροῦσα· ὅς δ' ἐκεῖνη συνῆν, τηλικούτων ἀπολαβούση,
βελτίων ἂν ἦν ἑαυτοῦ πάντως, καθάπερ φῶτων
ὅπερ βασιλέως προκειμένων φωτεινότερον οἱ παρ-
όντες ὀρώσιν.

prorsus se ipso aptior evadere debuit, non secus ac
quot præsentés adsunt, clarius vident.

IA. Ἄλλ' ὀμνητέον μικρὸν ἄνωθεν τὰ περὶ πότην,
ἐν' ἀπὸ τῆς θείας αὐτῆς ἐν βίῳ προόδου εἰς τὴν εἰς
τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων εἰσοδὸν ἀκολούθως ὁ λόγος τὴν
Πάνταρον φέρη.

Γεννᾶται τοίνυν τὸ θαυμάστατον τοῦτο κάλλος, τὸ
θεοπτικώτατον ἔσοπτρον, τὸ θεοιδέστατον κάτοπ-
τρον, ἢ θεολαμπῆς αἴγλη, ἢ θεοτερπῆς λαμπηδών,
ἢ θεοσπερῆς ἀγλαία, ἢ θεόνυμφος καὶ θεόπαις Μα-
ρία, ἐκ στείρας μὲν καὶ ἀγόνου γαστρὸς, πολυτόκου
δὲ ψυχῆς καρπῶν θεαρέστων, καὶ μάλα γονίμου
γεννημάτων ἐνθέων, καὶ οἷς ἐντροφῆ Θεὸς τικτο-
μένοις.

IB. Ἔδει γὰρ ἠγγίσασθαι τοῦτο κἀνταῦθα, ὡς ἂν
ἀπὸ μικροῦ θαύματος, τὴν παιδοτόκον φήμι στείραν,
τὸ μέγα καὶ παραδοξότατον, ὃ τῆς Παρθένου καινο-
τομηθεῖ τὸκος, ἵνα καὶ παῖς κατὰ μητρὸς οὕτω
λαμπρᾶς, οὕτω θαυματουργοῦ, φέρη τὰ βνικητήρια·
Ἄνω γὰρ, ἢ μετὰ βραχὺ καλλιπαιδὸς μήτηρ ἐκεῖνη,
καὶ Ἰωακείμ ὁ θαυμάσιος, τὸ θεόλεκτον καὶ δικαιο-
τατον ζεύγος, τᾶλλα μὲν πάντων εἰς εἰδαιμονίαν

Ant. Ballerini notæ.

(58) Levioris momenti videri potuerunt, quæ
auctor habet de sancta Virgine, crebris visionibus
cælestibus, divinisque revelationibus perfructe. At
non levis profecto momenti est doctrina, cui illa
quodammodo superstruuntur, quamque a sanctis
Ecclesiæ Patribus seu præstitutam seu præsumptam
reperire est, ubi de quapiam prærogativa Virgini
vindicanā agitur. Quænam vero ea est doctrina?
Nimirum nullum cæleste donum, nullum gratiæ
munus tam præclarum tamque eximium excogitari
posse, quod eminentissima quadam ratione Mariæ
collatum existimari non debeat. Quæ quidem do-
ctrina quam late pateat, quibusve argumentis ex
ipsis fidei nostræ principiis per Patres firmetur,
commentarii potius quam notulæ fuerit disserere.
Illud interim perpendere ne prætereas, quantopere
ii et decipiantur et decipiant, qui cum de sanctæ
Virginis privilegiis ac speciatim de ejusdem ab
originali vitio immunitate sermo est, argumenta
theologis usitata, et a decentia seu convenientia,
ut aiunt, ducta, parvi adeo pendere videntur, ut

X. Illud insuper persuasum habeo, summum
sacerdotem, qui semel per annum in sacra illa
penetralia pedem inferebat, haud pari mensura
divinis visionibus consuevisse frui, quando sua illa
regia præsens versabatur omnium Regina, ac quando
inde ipsa aberat; sed longe uberius domina præsentē
quam eadem absente, cælestibus revelationibus dita-
tum fuisse. Cum enim Virgo præ omnibus plane ho-
minibus, ac proinde præ summis quoque sacerdoti-
bus, quantum neque verbis eloqui fas est, propius ad
Deum accederet; præ omnibus consequenter etiam
sublimibus visionibus fruebatur (58). Porro quis-
quis ejusmodi visionibus fruenti præsens aderat,
quando luminoria pro rege accenduntur, quot-

XI. Verum pretium operæ fuerit ea, quæ ad
ipsam (Deiparam) spectant, paulo altius repetere;
adeo ut, initium ducens a primo innocentissimæ
illius in hanc vitam ingressu divino, sermo ex
ordine eam ad introitum in Sancta sanctorum de-
ducat.

Generatur itaque pulchritudo hæc divinissime
splendens (59), expressissima Dei imago speculum
Dei speciem ad vivum referens, splendor divinitus
emicans, jubar Deo gratissimum, venustas Deum
condecens, Dei sponsa, et Dei filia Maria; ex matre
sterili quidem utero et infæcunda, verum quoad
animam fructuum Deo placentium fœcundissima, et
germinum divinatorum, quorum partu deliciatur
Deus, feracissima.

XII. Etiam hic porro, eam servari decebat œco-
nomiam, ut e minori miraculo, sterilis videlicet pa-
rientis, magnum illud atque sensum omnem
transcendens generantis Virginis novum prodigium
initiaretur, quo nempe matrem quoque tam insi-
gnem, tamque claram miraculis filia superaret.
Illa siquidem Anna, quæ deinde speciosæ hujus
puellæ mater evasit, et admirandus Joachimus,

tantum non ad quisquillas rejiciant. Suam ipsorum
scilicet inscitiam luculenter produnt, cum subtili-
tatibus scholasticis illud argumenti genus accen-
sent, quod apud sanctos Ecclesiæ Patres receptis-
simum fuisse ignorant, aut dissimulant. Quod si
ejusdem argumenti vim ac robur vix aut ne vix
quidem revera ipsi sentiunt, nihil sane æquus
rerum æstimator ambiget, id non rei ipsi Patribus
minus perspectæ deputandum esse, sed verius
hebeti istorum menti, qui, quid sibi *Dei Genitrix*
velit, quidve tremenda hæc dignitas merito pos-
tulet, ne remotissime quidem suspicando pares se
exstitisse palam faciunt.

(59) Inspice, qualis a suis ipsius primordiis Maria
oculis nostris exhibeatur. An verò animæ ex pri-
mitiva labe deformi consonum fuerit, ut divina ap-
pelletur pulchritudo? an Adæ terreni imaginem
gerenti congruit, ut expressissima Dei dicatur ima-
go? an tenebris peccati obvolūtæ, ut splendor
habeatur divinitus emicans? an Deo invisæ, ut
jubar Deo gratissimum et Dei filia nominetur?

par divinitus electum ac justissimum, etsi quoad **A** cætera omnes felicitate vincerent, quoad liberos tamen gignendos quibusvis egenis infeliciores notabantur. Hinc vero quotidianus ex justorum illorum oculis lacrymarum imber defluebat, hinc assidue erumpebant purissimæ preces, hinc illa quoque, qualis a Deo nunquam despicitur, sed in odorem suavitatis admittitur, promissio, quocunque **B** alio pacto firmior, prolem, si quæ nasceretur, se donanti donum reddituros.

XIII. O vere justas preces, quæ velocitate sua omnem pennarum volatum superantes penetrant cælos, ad Deum confidenter accedunt, et ab ipso, quæ postulant, cum gaudio reportant! O corda illa puritatis plena, quæ propterea Deum vident, et inde felicem ardentium votorum exitum inveniunt! **B** O pura labia propter Deum mota, ac veluti ad hoc condita, ut præfinitum mysterium ad eorum petitionem impleretur! O animas sine macula, quas Deus acceptissimas habuit, adeo ut in eorum cognitione censeri voluerit!

Splendidissime voti compotes fiunt, ac gignunt fructum, mirabilissimum illum sane, qui pulchritudo et decor totius orbis terrarum (60), et mysticum alimentum melle supra quam intelligi possit dulcius, spectaculum præ quavis arbore umbrosa recreans, atque omnem suaveolentissimorum florum gratiam exsuperans, apparuit.

Et sane decebat, ut illi qui tanta animi nobilitate præstabant, qui ad tantam justitiæ celsitudinem proveci fuerant, qui tanto studio Dei obsequium **C** omnibus, quæ sub cælo sunt, prætulerant, qui mentem divino lumine adeo illastratam gerebant, non aliam profecto quam istam sortirentur prolem; et rursus (decebat) ut beata illa, cujus laudes, cum ipsi pares afferre non possit, oratio prætermittit, non alios, quam istos, parentes sortiretur. Oportebat insuper, ut ad congressum illum, unde Virginis conceptio processit, non aliud quidpiam, quam congressus cum Deo, impelleret atque adduceret; ut, quemadmodum consentaneum erat, purissima illa (61) sola etiam prophetiam illud ²⁵

²⁵ Psal. l.

Ant. Ballerini notæ.

(60) Conf. quæ de hac sententia diximus in **D** Præfatione ad fragmentum orationis Georgii Nicomediensis, sup. pag. 149.

(61) Auctorem habemus diserte profitentem sanctæ Virginis immunitatem ab originali peccato. Duo hic animadvertam. 1° Auctor nequaquam, ut sæpe alias tum in hac tum in aliis homiliis solet, hæc se ex opinione sua affirmare ait; sed nihil hæsitans tanquam de sententia omnibus explorata eade re disserit; 2° Certum esse debet, auctorem, cum innocentiam, puritatem, ac sanctitatem Deiparæ aliis verborum formulis celebraturus esset, eas locutiones vigilanter selegisse, quas aptiores duxit ad puritatem, innocentiam, ac sanctitatem ab originali quoque vitio intactam significandam: cumque ambigendum non sit, eandem fidelibus, ad quos Isidorus verba faciebat, de sanctæ Virginis puritate sententiam inhæsisse, rursus dubitare non licet, quin eodem sensu locutiones illæ a Christiana plebe acceptæ fuerint, et communiter ab omnibus ad eandem hanc puritatem ab originali quoque vitio immunem efferendam usurparentur. Cum hæc manifestissima per se sint, æque indubium illudque gravissimum inde profluit consecrarium. Easdem enim, quas ab Isidoro adhibitas cernimus, verborum formulas, easdem figuras, easdemque imagines ad Virginis beatissimæ singularem puritatem celebrandam usurpatas reperimus non modo a reliquis universim Patribus, sed in ecclesiasticis quoque ac liturgicis libris Ecclesiarum omnium Græcæ, Syriacæ, Copticæ, Armenicæ. Quis porro non videt, quid sponte hinc consequatur? Æque enim a veri specie duo hæc prorsus abhorrent, nempe, aut Patres reliquos aliter quidem de Virginis conceptione sensisse, exquisitissimas tamen formulas ad ejusdem quoque Conceptionis puritatem significandam idoneas usurpasse, aut (siquidem quispiam centendere velit, eas formulas non eo spe-

ἐκράτουν· πρὸς δὲ γε παιδοποιία πενήτων ἡλέγχοντο δυστυχέστεροι· ἔνθεν τοι καὶ ρεύματα μὲν ἀπέβρει δακρῶν ἡσήμεραι τῶν δικαίων ὀφθαλμῶν ἐκείνων, συχὴ δ' ἀνεπέμπετο δέησις θολώσεως ἄμικτος, καὶ οἶαν οὔτε θεὸς παρορᾷ, καὶ ὡς ὁσμὴν εὐωδίας ὄρᾳ ἐπαγγελία συμβολαίου παντὸς πιστοτέρα, τὸ τεχνητόμενον ἀντιδώσειν τῷ δεδωκότι.

II'. 'Ἄλλ' ὦ δικαίας εὐχῆς, πτερὸν ἅπαν ἐλεγχούσης τῷ τάχει, ὑπὲρ οὐρανῶν ἀνιούσης, θεῷ προσιούσης θαρβρόντως. καὶ παρ' αὐτοῦ προσδεχόμενης ἡδέως! Ὡ καρδιῶν ἐκείνων, μεστῶν καθαρότητος, καὶ διὰ τοῦτο θεὸν ὀπτριζομένων κάκειθεν ἀντιδεχομένων τῆν τῶν θερμῶν ἐξαλμάτων περλίωσιν! Ὡ χειλέων ἁγῶν, διὰ θεὸν κινουμένων, καὶ ὡσπερὶ διὰ τοῦτο πεποιημένων, ἵνα τὸ προωρισμένον μυστήριον τούτων αἰτουμένων ἐκβῆ! Ὡ ψυχῶν ἀμώμων, ἧς ὑπερηγάσθη θεός, καὶ τελέσειν εἰς τῆν τούτων ἡγάπησε συγγένειαν!

Τυχάνουσι μάλα περιφανῶς τῆς αἰτήσεως, καὶ τίκτουσι καρπὸν, τοῦτον δὴ τὸν καινότερον, ὅς τῆς οἰκουμένης ἀπάσης καλλονὴ καὶ σεμνότης, καὶ τροφὴ μυστικῆ, μέλιτος ὑπὲρ νοῦν γλυκυτέρα, καὶ κατασχοῦ δένδρου παντὸς ψυχαγωγικώτερον θέαμα, καὶ ἀνθῆων πᾶσάν εὐωδεστάτων κάτω θεβελς πέφνηε χάριν.

Ἔδει γὰρ μήτ' ἐκείνους, οὕτως εὐγενεῖς τὴν ψυχὴν γεγονότας οὕτως εἰς ἄκρον δικαιοσύνης ἐληλακότας, οὕτω παντὸς τῶν ὑπ' οὐρανῶν θεὸν προτιθέντας, οὕτω θεολαμπεῖς τὸν νοῦν, ἄλλης ἢ ταύτης χρηματίζει πατέρας, μήτε τὴν μακαρίαν, ἧς τὸ σεμνὸν οὐκ ἔχων ὅσον εἰπεῖν ὁ λόγος ἐξ, ἐτέρων παῖδα παρὰ τούτους γεγονέναι· ἔτι δὲ μήτε τῆς ὀμιλίας ἐκείνης ἢ τῆς Παρθένου συλλήψεως αἴτιον, ἄλλο τι ἢ θεοῦ ὀμιλίαν πρωταίτιον εἶναι καὶ προηγούμενον, ἴν', ὡς οἶόν τε ἦν, ἡ πάναγος ἔχοι μόνη καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο διαφυγεῖν, καὶ, Οὐκ ἐ, ἀνομίαις συνελήφθη, οὐκ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με μόνην ἢ μήτηρ μου, περὶ ἐαυτῆς φάσκειν, ἐκείνη καὶ τούτου συμπε-

ρειλημμένου τῷ καταλόγῳ, ὧν μοι μεγαλείων ἐποίησεν ὁ δυνατός. Τοῦτο δ' ἐξ ὧν ἔπραξαν, εἶδειξαν οἱ γεννήτορες, ἀφ' ὧν ἐκ Θεοῦ καταβεβη- κάτες ὁμιλίας, πρὸς τὴν τῆς παιδοποιίας αἰτίαν ὁμιλίαν συνῆλθον. Ἄριστα τοίνυν καὶ τοῦτ' εὖ ἔχον τῷ κύκλῳ τῶν περὶ αὐτῆς παραδόξων συνέ- βραμεν.

origo est proles suscipiendæ, e congressu cum Deo eventum inter admiranda, quæ spectant ad ipsam,

13. Ἐπει δ' εἰς φῶς ἡ λαμπρὰ πεφανέρωται θεόπαις, ἡ μᾶλλον ἢ φῶς ἅπαν διαυγεστέρα, ἥς χωρὶς οὔτε φῶς, οὔτ' οὐρανός, οὔθ' ἡ πόησις πάσα τῶν δυναμένων ψυχὴν ἀληθῶς λαμπρῶσαι καὶ οἰκειῶσαι Θεῷ, ἐπεὶ τοίνυν ἡ τηλικαύτη γεγέννηται, καὶ τὰ ὑπεσχημένα τοῖς τοκεῦσιν ἡ μνήμη περᾶναι μὴνύει· οἱ δ' εἰς ἔργον ἄν, οἶμαι, ἐχώρουν, ἅμα τῷ γεννηθῆναι τῷ νεῷ τὴν παιδα προσάγοντες, εἴγε μὴ τὸν καιρὸν προαρπάζειν τῶν οὐκ εἰκότων ἐδόκει, καθὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ὕστερον πάντα κατὰ καιρὸν, καὶ θαύματα, καὶ τὸ θεῖον ἐπεδείξατο λουτρὸν, ᾧ πάν- τως εἶδει τελείσθαι ἀκόλουθα καὶ ἐπὶ τῆς ἐκείνου μητρὸς καὶ πρὶν τοῦτο φανῆναι· σφόδρα γὰρ ἄν τι τερατουργεῖν ἐδόκουν, βρέφος, πρὶν ἀποστῆναι τίθης, ἢ λόγου καὶ ἀκοῆς εἰληφέναι πείραν, εἰς τὰ ἄβυσθα ἐπιχειροῦντες εἰσενεγκεῖν ἐκεῖνα· ἢ, ὡς τις ἔφη τῶν πρὸ ἡμῶν, ἡ τριετία διετηρεῖτο, τὴν ἐν τοῖς ἄβυστοις εἰσοδὸν παρασχέειν τῇ Παρθένῳ, ἵνα τὸ μέλ- λον προγράψῃ, ὅτι μόνη τὸν ἄβυστον καὶ ἀπερλη- πτον ἕνα Θεὸν τῆς ἀγίας Τριάδος καινότατα τέξεται, καὶ ὑπὲρ ἅπαντας ἀγίους τῆς ἄλλης φρικτῆς Τριάδος μόνη φανεῖται καὶ σεβασμιώτατον οἰκητήριον. Οὐδέ γὰρ ἦν οἶκοι μένειν τῶν ἀναγκαίων, ὅτι θηλῆς ἢ πάντα εἶδοι ἐδεῖτο· ὡς γὰρ καὶ τριετής, ἐνδαιτω- μένη τῷ θεῷ περιβόλῳ ἐκείνῳ, τῆς παρ' ἀνθρώ- πων οὐ μετέχευε τραπέζης, μουσικῆ δὲ λόγῳ οὐρα- νίας ἢ ἐπουράνιος μετελάμβανε τροφῆς· οὕτως, εἰ καὶ γάλακτος ἔτι δεομένη, τὰ ἄβυσθα οἰκεῖν εἰσή-

²⁸ Luc. 1, 49.

Ant. Ballerini notæ.

ctare) Isidorum, qui diverse ab aliis Sentiret, diversas quoque formulas nullas adhibuisse. Communis ergo omnium consonantia in Virginis puritate atque innocentia per easdem phrases, figuras, imaginesve efferendi ac celebrandi, communem omnium de eadem puritate atque innocentia sententiam luculenter patefacit.

(62) In notis ad Chartam Ugonis de Summo (sup. pag. 23. not. 2) jam inuimus, titulum *Dei filia*, quo antonomastice Deipara apud Patres exornari solet, etiam ad prerogativam immaculatæ Conceptionis spectare. In idem facere potest, quod auctor noster velut consequenter ad ea, quæ de purissima Virginis conceptione dixerat, mox eam hoc nomine absolute indigitat. Sed advertet ulterius, quomodo eadem doctrina heic proponatur. Nam Dei filia dicitur *prodiisse splendida*. Quid porro est ortus splendidus, nisi splendor ipsum ortum concomitans? Ac rursus quid isthic est splendor, nisi splendor divinæ gratiæ, qua Mariæ in peccato (uti mox auctor dixerat) non conceptæ anima refulgebat? Id vero juverit meminisse: sæpè enim alias ejusmodi sententia in veterum scriptis occurrit.

(63) Lectorem, ut puto, non effugit, quam sæpè

A vitaret, ac de se ipsa affirmare posset: *In iniquitalibus concepta non fui*; et rursus, *Solam non concepit in peccatis me mater mea*; quoniam hoc quoque comprehensum est in numero magnalium illorum quæ fecit mihi magna (inquit) *qui potens est*²⁶. Quod quidem ostenderunt genitores ipsi per ea, quæ præstiterunt; quippe qui ad congressum, qui devenerunt. Merito igitur hoc quoque faustissimum connumerandum venit.

XIV. Postquam igitur in lucem Dei filia (62) prodiit splendida, imo ipsa luce splendidior, sine qua neque lux, neque cælum, neque omnes simul creaturæ vim habent seu lumen animæ affundendi, aut ipsam Deo conciliandi, postquam, inquam, talis puella nata est, de promissione implenda præsens memoria parentes monet. Ipsi autem, ut arbitror, in opus rem deduxissent, filiam, simul atque nata est, ad templum deferentes, nisi prorsus incongruum visum fuisset tempus prævertere; quemadmodum deinceps etiam Salvator omnia opportuno tempore et miracula edidit, et lavacrum divinum exhibuit; cujus exemplis etiam priusquam possent conspici, congruum erat, ut ea quoque assimilarentur, quæ in matre complebantur. Et re quidem vera portentosum quiddam visum fuisset, quod in sacra illa penetralia inferre vellent infantem puellulam, antequam ablactaretur, et aliquem seu loquendi seu audiendi usum adeptus esset. Vel certe, ut quidam e majoribus dixit, triennium ad parandum Virgini in sacra adyta ingressum interponebatur, ut præsignaretur, eam solam unum e sancta Trinitate, inaccessum et incomprehensibilem Deum, ineffabili modo parituram esse, et insuper ipsam solam præ omnibus sanctis augustissimum totius tremendæ Triadis domicilium esse. Et sane ut domi maneret nequaquam necesse ideo fuit, quod purissima (63) illa

maternis uberibus indigeret. Nam sicut cum A γετο, κατὰ τὸ ἴσον ἐκεῖνο θαῦμα, ὑπερφουεῖ τινη ἄν
triennis in sacro illo ambitu versabatur, haud B ἐστηρίζετο καὶ ἀβρόβητο τρόπω.
humana alebatur mensa, sed arcana quadam ratione caelestem cibum, quippe quæ supercaelestis
esset, accipiebat; ita siquidem ad inhabitanda sacra adyta adducta fuisset, cum adhuc lacte
indigebat, modo quodam supernaturali atque ineffabili haud dissimili miraculo enutrita fuis-
set.

XV. Vel ergo ita factum est propter illas causas, quas dixi, vel etiam quia æquum erat, ut parentes quoque saltem ad breve tempus infantili venustate filiæ, quæ paulo post Deo dedicanda erat, nec ultra charissimis genitoribus conspicienda, fruerentur; e qua cum maximum haurire solatium liceret, præ hoc tamen mœrorem privationis elegerunt, licet ipsam ceu præmium laborum illorum ac multarum lacrymarum recepissent; pro quibus, ut mihi quidem videtur, nempe pro tantis illis laboribus dignam hanc Deus vicem reddendam iudicavit, ut ad triennium tam eximie filiæ gratiis jucundarentur.

Quantum enim voluptatis afferre parentibus alii filii utut speciosissimi valent per multorum annorum convictum, tantumdem triennii spatio innocentissima illa præbere potuit, imo dixerim voluptatem eo uberiores atque excellentiores, quæ eminentius cuicunque proli ipsa præcellerat. Principum enim retributiones magnificæ sane sunt, et largientium magnificentiæ respondentes. Cum autem justis illi essent ac justis vocarentur, haud consentaneum fuisset, ut normam cognomento significatam prætergrederentur. Quapropter, cum justam temporis mensuram assecuti fuissent (æquum autem spatium triennium erat, recte de promissione implenda curaverunt.

XVI. Quoniam vero fama reginæ ac Dei filiæ paulo post per fines universæ terræ pervagatura erat, Jerusalem ante alias omnes regiones coronam laudationis texere, et sacrum Virgini hymnum canere, ac decenter modulari properat; idque jure optimo. Nam et *Jesum meum*, inquit ²⁷, *tulerunt in Jerusalem ut sisterent eum Domino*; cujus utique characteres mater in semetipsa præferbat,

Quotquot ergo e nobilioribus urbem illam incolebant, et viri, et mulieres, et puellæ virgines, illi quidem intuitu patris, istæ in gratiam genitricis, reliquæ vero propter laudatissimam puellam, in D unum convenientes ad templum ascenderunt, cum

²⁷ Luc. II, 22.

Ant. Ballerini notæ.

Nicomediensis in Conceptionem Deiparæ (Bibl. Conc. vol. VI. pag. 82) sollicite lectorem admoneret, veteres in celebrando Conceptionis festo nihil ad conceptionem ipsam respexisse, id ipsum ad invisum puritatis vocabulum, sicubi fieri posset, expungendum impulit. Eadem plane causa invisam homini effecit *immaculatæ* vocabulum; atque idcirco cum Græcæ voces ἄμωμος aut πανάμωμος de Maria usurpatæ occurrerent, non *immaculata*, aut *plane immaculata*, quæ cujusvis reatus absentiam generatim indicani, sed vocabula præelegit *irreprehensibilis* aut *plane irreprehensibilis*,

IE'. 'Αλλ' ἡ χάριν ὧν εἴρηται μοι, τοῦτ' ἐγεγό-
νει, ἡ ὅτι καὶ πρὸς βραχὺ βρεφικῆς ἦν εἰκὸς
τοῖς τοκεῦσι κἄν ἀπολαῦσαι χάριτος παρὰ τῆς
παιδός, ἡ μετ' ὀλίγον ἐκποίητος μὲν ἐμελλεν ἔσε-
σθαι θεῶν, τοῖς δὲ φιλιτάτοις τούτοις ἀόρατος πα-
τράσιν· ὑπὲρ ἧς, ἐνὸν τρυφῶν, εἴλοντο κακοπαθεῖ-
σθαι, καὶ τῶν καμάτων ἐκείνων καὶ πολυβρότων
δακρῶν ταύτην ἔλαβον ἔπαθλον· ὧν, ἐμοίγε δοκεῖ,
τῶν τοσοῦτων ἐκείνων, λέγω, πόνων, ταύτην θεὸς
ἕξιαν διέγνω τὴν ἀμοιβήν, τὴν ἄχρι τριετίας ἀπό-
λαυσιν τῶν τῆς λαμποοτάτης χαρίτων παιδός.

"Οσσην γὰρ ἔχουσι τῶν παίδων ἄλλοι καὶ κάλλιστοι
ἠδονὴν τοῖς πατράσιν ἐνθεῖναι ἀπὸ γε τῆς συνό-
κου πολυστίας, ταύτην εἶχεν ἡ πάναγος καταθεῖναι
τῇ τριετίᾳ φαίην δ' ἂν καὶ θαυσιεστέρην καὶ μεῖζω
ὄσση καὶ γεννητῶν ὑπέρκειται πάντων· αἱ γὰρ παρὰ
τῶν μεγίστων ἀντιδόσεις φιλότιμοι καὶ τῶν μεγέθει
τῶν χορηγούντων κατάλληλοι· δικαίους δὲ ὄντας
ἐκείνους καὶ καλουμένους οὐκ ἦν ἂν τῶν ἀκολού-
θων τὴν στάθμην ὑπερβῆναι τῆς ἐπωνυμίας· διὰ
ταῦτα τὸ τοῦ ἔτους δίκαιον μέτρον ἀπειληφότες,
τοῦτο δὲ ἦν ἡ τριετία, μὴ διαπεσεῖν εἰς πεποιθήκασιν
C καὶ τὴν ἐπαγγελίαν.

IZ'. 'Επεὶ δὲ μετὰ μικρὸν τῶν τῆς οἰκουμένης
ἐπιδήσεισθαι περάτων ὁ τῆς βασιλίδος καὶ θεόπαι-
δος ἐμελλε κρότος, φθάσει τὰ Ἱεροσόλυμα πάσης
γῆς ἄλλης προπλέξαντες τὴν εὐφημίαν, καὶ τὸν
ἱερὸν ὕμνον ἐψῶσαντες τῇ Παρθένῳ, καὶ σεμνῶς
τερπεῖσαντες· καὶ τοῦτο εἰκότως· ὅτι καὶ τὸν
ἕμὸν Ἰησοῦν ἀνήγαγον, φησὶν, εἰς Ἱεροσόλυμα
παραστῆναι Κυρίῳ, οὗ τοὺς χαρακτήρας ἡ μήτηρ
ἐν ἑαυτῇ προέφαίνε.

Καὶ γοῦν ὅσοι τῶν ἐκκρίτων τὴν πόλιν οἰκοῦντες
ἐκείνην ἐτυγχάνον, ἀνδρῶν τε καὶ θυναικῶν καὶ
νεανίδων παρθένων, τὸ μὲν τὸν πατέρα, τὸ δὲ διὰ τὴν
μητέρα, τὸ λοιπὸν δὲ διὰ τὴν πανύμνητον, τὴν εἰς τὸ
ἱερὸν ἤσαν συνελθόντες, μετὰ λαμπάδων ἐνταῦθα

quæ scilicet ad absentiam reatus per actus proprios inducti significandam aptius adhibentur. At rursus quænam, quæso, laus foret Mariæ aut nascentis aut adhuc infantis, quod nullo per actus suos reatu se polluerit? Hæccine tam præclara Mariæ erant encomia, quæ sanctorum Patrum sapientiæ ope istarum e Græco versionum tribuerentur? Adeo scilicet ineptire vel magni viri solent, ubi potius quam veritati, privatis præiudiciis studiisque deservire animum inducunt!

τὴν κἀναγνον ἄγοντες, καὶ μέλος ὑπὲρ ταύτης ἐπιγλώττης καὶ μετ' εὐφροσύνης ἕσματα φέροντες, τὰ εἰκότα τῇ θεονύμφῃ πάντως διαπραττόμενοι. Περὶ ὧν, μοὶ δοκῶ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν μακαρισμὸν προσιρῆσθαι ἐκείνων. Μακάριος ὁ λαὸς, ὁ γινώσκων ἀλαλαγμὸν καὶ τοῖς προσιμοῖς δὴ τούτοις τὸ μέλλον διασημαίνοντες, ὅτι καὶ πάντα κρύψει πυρσὸν τὸ τῆς ἐμφύχου ταύτης λαμπάδος φῶς ἀπαστρέψον, καὶ ἁσμάτων αὐτῆ πλῆσει ψυχὰς ταύτην ὑμνούσας καὶ τὰ σωτήρια μελωδοῦσας.

Οἴμαι δὲ, καὶ ὁ νοητὸς ἄπας τότε διάκοσμος τοῖς λαμπαδοφόροις ἂν ἐκείνοις καὶ συνῆδε καὶ συνεφώτιζε, καὶ συνεδάδιζε τοῖς προπομποῖς, ὅσον τῆς προσηγομένης δεικνύντες τὸ σέβας τοῖς τῷ σαρκίῳ τούτῳ, οἰονεῖ τι νέφει, τὴν αἴγλην τῆς παμβασιλίδος ὄρα ἄφραττομένοις, εἰ μὴ καὶ ἀγγέλους ἀγνοεῖν τὸ μυστήριον τοῦτο προώριστο δι' οικονομίαν, ἣ με δέσσωσε, καὶ τῆς αἰσχροουργοῦ καὶ τυραννικῆς ἀφῆρπασε χειρὸς.

tunc incompertum eam servasse providentiam, quæ (diaboli) potestate eripuit.

IZ. Ἐν τῷ ναῷ τοίνυν, ἥπερ εἶρηται, φέρουσι τὸ ἱερώτατον ἐμφυχον σκεῦος ἐκεῖνο, τὸ θεοποίητον ἄγος τῶν θεουργικῶν λαμπηδόνων, τὸ πολυτίμητον καὶ θεῖον ἀνάθημα, οὐ πᾶσα ἡ ποιήσις ἤττων ὁμοῦ πρὸς λόγον ἀξίας. Ὁ δ' ἀρχιερεὺς ἀπὸ γε τῶν ὀρωμένων τότε, ὅτι πλέον ἐκεῖνα ἢ εἰδείκνυτο τὰ εἰωθότα, καὶ θείας ἔνδον συναισθήσεως, ἐγὼ νομίζω, περιλαμψάσης, ὀψηλότερον τῶν φθασάντων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐσομένων, τῇ ἐπέλευσιν αἰσθόμενος τῆς θεονύμφου, οὐδὲν ἦν, ὃ τοῦ ἱεροῦ μὴ τῇ Ἡερθένῃ ἀνέφξε, καὶ οικεῖν αὐτὴν οικειότερον ἑαυτοῦ, εἰ τι καὶ ἕδατον, διαψηφίζετο. Ἐκ δὲ τούτου δῆλον ὡς καὶ χαρᾶς ἂν ἦν ἐμπλεως πάντως, προορῶν ὡσπερ τὴν περιελευσομένην τὰ σύμπαντα χαρὴν διὰ τῆς ἐπιδημησάσης ἄρτι τῷ ναῷ κόρης. bitandum designabat. E quibus palam sane ostenditur, quam ingenti ipse lætitia præterea perfunderetur, quasi præsentens videlicet, quantum gaudii universis pararetur per eam puellam, quæ modo ad commemorandum in templo advenerat.

IH. Καὶ τοῦτ' ἂν προσεφώνει τῇ πανάγῃ, ὃ καὶ ἡ ἀδολος πληθὺς ἔπειτα πρὸς τὸν Κτίστην· Εὐλόγημένη ἡ ἐρχομένη βασιλὶς ἐν ὀνόματι Κυρίου· Εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. Ἀλλὰ καὶ τὴν χαροποιὸν δὴ ταύτην ἂν προσεῖπε φωνὴν, ἣν ὁ βλείπων Σοφονίας προεφθέγγετο· Καίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, δι' ἧς ὁ Κτίστης καὶ νῦν μὲν χαίρει, σὲ τὸν λαμπρότατον οἶκον περικαλλῶς ὄρων ἰφυσόμενον ἤδη καὶ συναρμολογούμενον πρὸς οἴκη- τιν ἑαυτοῦ· χαρήσεται δ' ἐναργέστατον, ὅτε τοῦθ', ὅτι χαίρει τῇ σῇ συνοικήσει, δεικνύων, τὴν χαρὰν σοὶ δι' ἀγγέλου μηνύσει, δι' ἣν καὶ νόες ἀγαλλιά-

A lampadibus innocentissimam illuc deducentes, ac modulos de ipsa et cantica cum lætitia promentes. officia scilicet, quæ Dei sponsæ dignitati consentanea erant, plenissime illi exhibentes. Et idcirco de his arbitror prænuntiatam illam beatitudinem; *Beatus populus qui scit jubilationem* ²⁸. Quibus sane præludiis futurum significabant, ut hujus animatæ lampadis jubar effulgens reliquas omnes faces obtenebraret, easque animas jubilo cumularet, quæ eam celebrarent hymnis, ac salutaria canerent.

Præterea angelorum quoque universos ordines cum iis, qui lampades ferebant, suos puto conjunxisse cantus suosque splendores, et comitantibus illam socios sese addidisse, videlicet ut hominibus, qui hac carne quodam quasi intersepto velo impediabantur, ne splendorem præcelsæ reginæ intueri possent, ipsi ostenderent, quanta illi, quæ deducebatur, reverentia deberetur: nisi forte et illud dicendum sit, hoc mysterium angelis me salvum fecit, atque a fœdifica ac tyrannica

XVII. Eo igitur, quo diximus, modo sacratissimum illud animatum vasculum, deificorum splendorum receptaculum a Deo constructum, urnam a Deo confectam (E3), honore dignissimum ac divinum donarium, cujus dignitati enarrandæ omnis pariter creatura impar invenitur, ad templum adducunt. Cum autem summus sacerdos tum ex iis, quæ tunc cernebantur, utpote quæ vel ipsa novitate majus quidpiam innuebant, tum etiam divina intus luce, ut puto, mentem ipsius splendidius quam antea vel postea collustrante, animadvertisset jam advenisse Dei sponsam; nulla templi pars fuit, quam Virgini perviam non faceret, et locum, si quis erat in quem inferre pedem aliis fas non esset, hunc illi potius quam sibi ad inhabitandum designabat. E quibus palam sane ostenditur, quam ingenti ipse lætitia præterea perfunderetur, quasi præsentens videlicet, quantum gaudii universis pararetur per eam puellam, quæ modo ad

XVIII. Insuper crediderim, ad puellam purissimam id illum inclamasse, quod deinceps etiam innocens (puerorum) turba ad Creatorem: *Benedicta quæ venit regina in nomine Domini* ²⁹: *Pax in celo et gloria tibi altissimis* ³⁰. Quin et illam sane lætissimam (ut puto) vocem addidit, qua olim usus est propheta Sophonias: *Lætare valde, filia Sion* (65), de qua Creator et nunc quidem gaudet, te jam cernens splendidissimam sibi domum felicissime assurgere, et ad inhabitandum apte concinnari; gaudebit vero vehementius, quando ad id palam faciendum, gratissimum scilicet sibi esse in te in-

²⁸ Psal. LXXXVII, 15. ²⁹ Jean, XII, 13. ³⁰ Luc. II, 14.

Ant. Ballerini notæ.

(64) Ecce frequentissimum illud apud Patres encomium, quo Deipara uti a Deo œdificata singulariter celebratur, quodque ad ejusdem originem spectare alias jam animadvertimus. Conf. orat.

Johan. Eubœensis. § 23, sup. pag. 103, 104.

(65) Soph. III, 13. Sic versio LXX edita ab Aldo: Καίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών. Vulgatus noster: *Lauda filia Sion*.

nabitare, gaudium tibi per angelum denuntiabit: A propter quod et angeli lætabuntur, et homines exsultabunt, et universæ creaturæ hilaritatem explicabunt.

Uterius quæ postea ad Salvatorem Deum ulnis suis receptum affatus est Simeon, hæc sane et hierarcha Deiparam excipiens opportunissime dixit: *Nunc viderunt oculi mei salutare, quod paratum est ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tue Israel* ⁶¹. Quibus et illud adjecit, quod divinus Isaia propter Dominum dixerat (66): *Nunc, o puella, per te videbit omnis caro salutare Dei*. Ingredere igitur confidenter in templum sanctum tuum; vere enim tuum potius quam alterius cujuslibet est hoc domicilium, *et obliviscere domum patris tui, quia con-* B *spiscet rex quæchritudinem tuam* ⁶².

Et nunc ego quidem omnes hujus templi portas tibi soli aperio, et ut libere intus sacra penetralia pedem inferas, quo libeat, permitto. Tu vero uni conditori tuo cordis tui portas reserabis, efficiesque, ut libere morari intra te possit, in qua sola inhabitare statuit, et quam ex omnibus filiabus Sion sibi delegit.

Quod si et novum modo ei omnino præter mo- rem accidit, ut reseratæ omnes tibi pateant templi januæ; at nunc pariter majus aliquid de te Deus in cælis disponit, et cælestes tibi portas attolli jubet, ut ad illum ipsum inaccessibilem, nemine tibi obsistente, accedere properes, pulchritudine tua efficias (67), ut in terris sese conspiciendum ipse exhibeat, et luce sua universum orbem præ C luce solari illuminet. Ecce domum Domini, intra quam semel tantum in anno summo sacerdoti pedem inferre per legem licet, tibi trado, ut juxta Psaltis vocem *in ea inhabites in longitudinem dierum* ⁶³. Tu vero non multo post intus temetipsam magnum Pontificem Christum habebis, ipsumque ad multum temporis gestabis. Abi igitur, o filia, in Sancta sanctorum, quæ sanctorum omnium sanctissimum es exceptura, et sanctitatem omnibus largitura. Accede, Reginaet hanc sane splendidam ac regiam sedem tu accipe, uux Regem universorum

⁶¹ Luc. II, 30-33. ⁶² Psal. XLIV, 14, 12. ⁶³ Psal. XXII, 6.

Ant. Ballerini notæ.

(66) Isa. XI, 5, sec. LXX: Καὶ ὄψεται πᾶσα D σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Vulgatus juxta Hebraicum textum legit: *Et videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est*. Lucas tamen (III, 6) Græcæ versioni suffragatur.

(67) Frequens apud Patres occurrit sententia, sanctæ Virginis pulchritudinem effecisse, ut ad ipsam in terras Dei Verbum descenderet. Sic, ut nonnulla eorum loca innuam, auctor homiliæ in *Annunt. Deiparæ* inter Opera Chrysostomi (tom. XI, pag. 840, edit. Paris., 1728): *Supra omnem creaturam ornata es, super cælos decorata, plus quam sol fulges. supra angelos exaltata es, non assumpta es in cælos, sed in terris manens cælestem Dominum ac Regem omnium ad te attraxisti* (ἀλλ' ἐπὶ τῆς γῆς ἱσταμένη τὸν οὐράνιον Δεσπότην καὶ βασιλεῖα τῶν ἀπάντων ἐπισπάσω πρὸς ἐαυτήν).

σονται καὶ ἄνθρωποι σκιρτήσουσι, καὶ πᾶσα λαμπρυνθήσεται κτίσις.

"Ἐτι δὲ καὶ οἷον ὁ θεοδόχος Συμεὼν ὕστερον πρὸς τὸν Σωτήρα. τοιοῦτον κἀναῦθα καὶ ὁ τὴν θεοτόκον ὑποδεχόμενος ἱεράρχης κατὰ καιρὸν εἶρηκεν ἕν. Nῦν εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριον, ὃ ἡτοιμάσται κατὰ πρόσωπον κἀντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ Ἰσραὴλ· σὺν τούτῳ τε καὶ τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ Ἰσαίου διὰ τὸν Δεσπότην· νῦν ὄψεται, κόρη, πᾶσα σὰρξ διὰ σοῦ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· εἴτελεθε οὖν θαρρόντως εἰς ναὸν ἁγίον σου, τοῦτο δὲ τὸ σὸν ὑπὲρ πάντας ἀληθῶς καταγώγιον, καὶ ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ σοῦ κἀλλοῦς ἐπιθυμήσει.

Καὶ νῦν ἐγὼ μὲν τὰς τοῦ νεῶ τοῦδε μόνῃ σοι πύλας ἀνοίγνυμι πάσας, καὶ μετ' ἐλευθερίας τῶν ἀδύτων ἔνδον χωρεῖν, ὅποι βούλει, παραχωρῶ· σὺ δὲ μόνῳ τῷ πλάστῃ τὰς πύλας τῆς σῆς ἀναπετάσεις καρδίας, καὶ ἔνδον ἐλευθερίως ἐνοικεῖν σοι παρασκευάσεις, ἐν ᾗ κατοικεῖν ἡρετίσαστο μόνῃ, καὶ ἦν ἐκ τῶν θυγατέρων Σιών ἐξελέξαστο.

Nῦν, εἰ καὶ ξένον καὶ παρὰ τὸ εἰωθὺς, ὅτι κλειδὸς ἐλευθέρᾳ τοῦ ἱεροῦ πᾶσα καθίσταται πύλη, ἀλλὰ τι μείζον ὑπὲρ σοῦ καὶ νῦν ἄνω Θεὸς διατίθεται, καὶ τὰς οὐρανίους ἀφρεῖν σπι προστάττει πύλας, ἵνα πρὸς τὸν μόνον αὐτὸν ἄδατον, μηδενός σοι προσίστα μένοσ, φθάσης, καὶ κάτω πείσης διὰ τὴν σὴν ἀγλαίαν τοῦτον φανῆναι, καὶ ὑπὲρ ἥλιον λαμπρῶναι τὴν γῆν, τῶν μὲν κατοικεῖν σε ἐν οἴκῳ Κυτρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἐνδίδωμι, ἔνθα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπαξ εἰσιέναι τὸν ἀρχιερέα νομίζεται· σὺ δὲ μετ' ὀλίγον τὸν μέγαν ἀρχιερέα Χριστὸν ἔνδον ἔξεις σαυτῆς, καὶ τοῦτον βαστάσεις παραπολύ. Ἴθι τοίνυν, ὦ θύγατερ, εἰς τὰ των ἀγίων Ἁγία, ἡ τῶν ἀγίων ἀπάντων ἀγιώτατον ὑποδεξομένη, καὶ τὸ πᾶν ἀγιάσουσα· πρόσθι, βασιλῆς, τὰ λαμπρὰ δὲ ταῦτα καὶ τὰ βασιλεία δεχομένη, ἡ τὸν τοῦ παντός βασιλεῖα βασιλικὰς τοῖς ἐν γῆ παρασχεῖν χάριτας ἀναπέσουσα.

Andreas Cretensis (in *Nativ. Deip.* apud Combesis. auct. vol. I, col. 1324-1325): *Cujus animæ quidem venustans usque adeo in immensum pro- vecta est, ut Christus ipse. immensailla pulchritudo, ejus desiderio exarserit, secundamque ex ipsa nati- vitatem elegerit* (Ἦς τὸ μὲν τῆς κυχῆς κάλλος ἀπειράκις ἀπέριως εἰς τοσοῦτον ἐξήρηται, ὅπως καὶ Χριστὸν αὐτὸν τὸ ἀμήχανον κάλλος εἰς ἐπιθυμίαν του αὐτῆς κάλλους ἔλθειν...). Id centies et in Menæis Græcorum legitur. Sic ad diem 29 Febr. Ode ζ': *Cum te utpote pulchrum, utpote venustam, o cujusvis labis penitus expers, dilexisset Jesus pulchritudinis donator, ex te secundum carnem natus est, et propter immensam pietatem suam me ad deitatem evehiit* ὡς καλὴν, ὡς ὄραϊαν ποθήσας σε ὁ παλλοποιὸς Ἰησοῦς, πανακώμητε, ἐκ σοῦ σαρκὶ γεγέννηται, καὶ θεοὶ με δι' οἴκτον ἀμέτρητον).

ad regias gratias terrestribus large impertiendas permovebis.

ΙΘ'. Τούτοις οὖν ἡ Θεόπαις λόγοις ὑποσχούσα τὴν ἀκοήν, καὶ ὡσανεὶ πειθομένην ἑαυτὴν παρασχούσα, τῶν εὐγενῶν νεανίδων ἐκείνων, αἱ ταύτην λαμπαδοῦχοῦσαι περιεστάντο, ἡρέμα διαστάσα, καὶ ὄλη χάρισα σεμνῶ φανεῖσα καὶ σχήματι καὶ φρονήματι, πρόσεισιν ἀσμένως τῷ ἱεράρχῃ, περιχαρῶς προσλαλοῦσα, καὶ κινήμασιν, οἷς εἶχε, καὶ ψελλισμασι τῇ τούτου ψήφῳ συνᾶδειν ὑποδεικνύσα· καὶ ἀντὶ τῶν πατέρων καὶ τῆς κατ' οἶκον θερπίεας ἀλλῆς τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων οὐκῆσιν αἰρεῖσθαι προθύμως ἐμφαίνουσα· καὶ, Εἰσελεύσομαι, εἶπεν ἄν τὸ τοῦ θεοῦ Δαβὶδ, πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸν Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου· ὅτι σὺ ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου· ἐπὶ σὺ ἐπεβρίβην ἐκ μητρός, ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου, Θεὸς μου εἶ σὺ.

Κ'. Λιὰ τοῦτο καὶ εἰσεῖσιν εἰς τὰ ἄδύτα μόνη τοῦ ἱεροῦ καταλποῦσα γεννήτορας καὶ πατρῶας ἐστίας συνήθειαν, ἥς οὐδ' εἰς φρονουσαν ἡλικίαν τελοῦντες ὑπεριδεῖν ἔχουσι, τρία οὔσα καὶ ταῦτα ἡ πάναγος ἔτη, ἐν ᾗ τῆς ἡλικίας δηλαδὴ ταύτης οὐκ ἂν ἱκανὸς εἰπεῖν εἴη τοῦ θύματος τὴν ὑπερβολήν, εἰ τις λογίσατο, οἷων ἄτε δὴ βρέφος δεομένη, οἷα ἡλλάξαιτο.

Ἐκείσε γοῦν, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ἠῦξανε καὶ τὸ παιδίον τοῦτο, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ· ἥ, ἵνα καὶ τοῦτο προσθείη, προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ Θεῶν καὶ ἀνθρώπων· περὶ οὗ μόνου προσφυῶς ἔχειν εἰπεῖ τις ἂν, ἦν εἶρηκε φωνὴν ὁ Σωτὴρ ὑστερον· Ἄφετε τὰ παιδιά ἐρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

ΚΑ'. Ἔδει δὲ ἄρα καὶ τὸ τῆς εἰσόδου τοῦτο καινὸν ἐπὶ τῇ Παρθένῳ γενέσθαι, ἵνα ἀκόλουθον εἴη τῇ τε παραδόξῳ τῆς εἰς βίον προόδῳ καὶ τοῖς ἔτι παραδοξότερον ἐπιμένουσιν αὐτῇ, ὡς ἂν ἀπ' ἀρχῆς θαυμαστὰ μὲν ἦ τὰ κατ' αὐτὴν ἄχρι καὶ πέρας, τὰ δ' ἐπίότα τῶν πρὸ αὐτῶν ὑψηλότερα·

Καὶ γὰρ γεγέννηται μὲν καινότερον ἢ κατὰ τοὺς λαϊκοὺς τῶν ἀνθρώπων· τούτου δὲ θαυμαστότερον καὶ μὴ κατὰ τὰς ἄλλας παρθένους, ὅτι περ τριετῆς

²⁶ Psal. XLII, 4. ²⁷ Psal. XXI, 10, 11. ²⁸ Luc. II, 40. ²⁹ Ibid. 52. ³⁰ Marc. X, 14.

Ant. Ballerini notæ.

(68) Si a Francisco Combesio scisciteris, quid demum mirum in primordiis Mariæ Patres suspexerint ac venerati fuerint, prompte reponit (in Præf. ad Orat. Georgii Nic. in Concept. Deip. Biblioth. Concion. vol. VI, pag. 82, non aliud antiqua religione colendum eos suscepisse, quam quod concepta utaculo, divinoque miraculo ex sterilibus suscepta Diva para fuerit. Atqui superius (§ 13) vidimus, Isidorum, inter mira quæ ad initia Mariæ pertinent, illud potissimum recensuisse, quod sola de se enuntiare potuerit: *In peccatis non concepit me mater mea*; et id ad ea magnalia pertinere, de quibus Virgo occidit (Luc. I, 49): *Fecit mihi magna qui potens est*.

Sed et aliud hic occurrit animadversione di-

XIX. His itaque dictis aurem porrigens Dei filia ac velut obsequentem se exhibens, e nobilibus illis puellis, quæ lampades tenentes eam circumstabant, lente digrediens, et tota gratiosa gravem præferens et habitum et sensum, cum gaudio adit pontificem, hilaris eum alloquitur, et nutibus verbisque, prouti poterat, infantilibus, assentiri se illius sententiæ declarat, seque parentibus ac domesticis reliquis commodis præferre moram in Sanctis sanctorum prompte significat, et utique illud divini Davidis usurpans, *Introibo, inquit, ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam* ³⁴, *quoniam tu es spes mea ab uberibus matris meæ; in te projecta sum ex utero, de ventre matris meæ Deus meus es tu* ³⁵.

XX. Ingreditur proinde sola in templi adyta, ac parentes et paternæ domus consuetudinem, e qua ægre avelli se sinunt vel qui jam matura sint ætate, adhuc trimula innocentissima relinquit, cujus sane ætatis ratio si habeatur, vix effari quispiam poterit miraculi magnitudinem, qui nempe perpenderit, quibus rebus utpote infans indigeret, et quodnam vitæ genus nihilominus sibi assumpserit.

Illic igitur, ut verbis utar evangelicis, hæc quoque puella crescebat, et confortabatur spiritu, et implebatur sapientia, et gratia Dei erat in illa ³⁶. Seu, ut ista quoque adjiciam, *proficiebat sapientia et ætate et gratia apud Deum et homines* ³⁷. Ac in ipsam solam apte quadrare quispiam dixerit voces, quas deinceps Salvator protulit: *Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos: talium est enim regnum cælorum* ³⁸.

XXI. Porro etiam insolens iste Virginis in templum ingressus prorsus conveniens erat, ut responderet cum admirabili ejusdem in vitam ingressui, tum iis, quæ adhuc admirabiliora futura de ipsa erant; adeo ut ab initio ad finem usque omnia in ea miranda essent (68), posteriora autem prioribus usque sublimiora forent.

Et sane singulari prorsus ratione ac præter reliquorum hominum consuetudinem ipsa progenita fuit. Illud vero majori admiratione dignum, et a

D gnium. Plures scilicet invenies ita mente comparatos, ut sanctæ Virginis immunitatem ab hereditario Adæ peccato habeant ceu prodigium omnium maximum, quod in matris suæ gratiam divina virtus ac largitas perpetraverit. E converso habes heic Isidorum, qui portenta ad originem Deiparæ spectantia longe inferiora iis proclamant, quæ deinceps subsecuta sunt. Duo concludi hinc possunt: 1° immunitatem Deiparæ a primævo illo reatu ex sanctorum Patrum mente adeo rerum naturis consentaneam esse, ut vix aut certe minus præ reliquis ejus prærogativis hæc mira videri debeat: 2° hinc forte peti rationem posse, cur Patres alia præ isto Virginis prodigia fusius celebrare consueverint.

cæterarum virginum usu alienissimum, quod adhuc trimula ad inhabitandum in templo concesserit. Ingressus vero in ipsa quoque sacrarii inaccessa penetralia, quodnam aliud, quæso, portentum non vicerit? Prorsus reliqua omnia, his tamen solum exceptis, quæ deinceps peracta in ipsa sunt, quibus cum inveniatur inferius, primas eisdem cedere haud veretur.

XXII. Verumtamen nequiquam a vero, mea quidem opinione, ille abluderet, qui hoc et fundamentum et radicem sublimiorum, quæ deinde consecuta sunt, appellaret. Nihil enim, sive in iis quæ ad ipsam spectant, sive in reliquis omnibus majus reperire est, quam quod Deus ex ipsa formam nostram assumpserit. At vero ut id ad idonea evaderet, inde innocentissima adepta est.

Cum enim sacratissimæ illi in templi recessibus degenti, nihil ex humanis in oculis incurreret, ad quod semet forte efflingeret, sed Deum solum jugiter menti obversantem haberet, Deum solum alloqueretur, *et meditatio cordis ejus*, ut cum David propheta loquar ⁶⁹, *in conspectu Dei semper esset*, ac sola cibo divinitus parato aleretur; proinde ad Dei similitudinem excellentius quibuscunque aliis, et hominibus scilicet et angelis, formam induta est, illi quippe soli cum ipsa jugiter conversanti, et, quantum dici potest, ab ipsa cognito, semet, quoad fieri posset, plane similem efficiens.

Hinc vero et Creator, cum opus hoc suum (89) cerneret tam sublimes divinaque pulchritudine nitescere, haud indignum duxit, ut vel formam facturæ suæ ipse indueret, sciens æquitatis esse, imo magis proprie dixerim, benignitatis, ut illi, quæ quidem, quantum creaturæ licuit, eo ascendit ut maximam cum eo similitudinem gereret, hanc gratiam invicem rependeret, ut et ipse descenderet, et eandem cum ea formam, et quæcunque alia ad vitam spectant, communia cum ipsa haberet. Et exinde propter Virginis cum Deo similitudinem, Deus quoque ex ipsa factus est nobis similis.

XXIII. Quod si purissimæ illi tantum innocentiam suppetebat, ut ubicunque demum versaretur, locum ipsum in Sancta sanctorum converteret (70), et vix aut ne vix quidem recessu aut quovis alio, quod locus præbeat, præsidio indigeret: nequam tamen concedere quispiam poterit, nihil prorsus mansionem illam, inaccessam et ab humana consuetudine remotam, ad divinam ascensionem Virgini profuisse, quando ipse quoque Salvator, in terris cum versaretur, recessu et monte, ubi Patrem ac Deum oraret et alloqueretur, delectatus cernitur.

Re ipsa igitur sacra illa penetralia Beatæ contulerunt, ut domum suam administraret sapienter, et

⁶⁹ Psal. xviii, 15.

Ant. Ballerini notæ.

(69) Jam sæpe alias innuimus, Mariam ideo singulari quadam laude uti *Dei opus* celebrari consuevisse, quod singulari prærogativa in ipsa sua conditione fuerit exornata.

(70) His consona ea sunt, quæ in S. Germani homilia ejusdem argumenti legimus (§ 10, sup.

Α ἐπεδήμησε τῷ νεῷ. Ἦ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄδύτα εἰσόδος ποῖον οὐ κάτω τίθησι θαῦμα; Πάντα μὲν πάντως τᾶλλα, μόνων δὲ δίχα τῶν παρ' ἑαυτῆς ἐφεξῆς, ὧν ἠττώμενον οὐκ αἰδεῖται τὴν ἤτταν.

KB'. 'Αλλ' ἔμοιγε δοκεῖ, τοῦτο καὶ θεμέλιον καὶ βίξαν τῶν ἐσχάτων καὶ ὑψηλῶν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι καλέσας· οὐδὲν μὲν γὰρ ὑψηλότερον, ἢ τι τῶν κατ' αὐτὴν, ἢ τι τῶν ἀπάντων ἕτερον, ἢ Θεὸν καθ' ἑμᾶς ἐξ αὐτῆς μορφωθῆναι· πρὸς δὲ τοῦτο ἐκείθεν ἡ πᾶναγνος ἔσχε τὴν ἐπιτηδεϊότητα.

Β' Ἐν γὰρ τοῖς ἀβάτοις ἡ πάνσεμνος διατριβουσα, ἐπεὶ οὐκ ἦν τι τῶν ἀνθρωπείων ἰδεῖν, ᾧ ἂν ἐαυτὴν ὁμοιώσειεν, αἰεὶ δὲ Θεὸν ἦν μόνον φανταζομένη. Θεῷ μόνῳ προσλαλοῦσα, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας αὐτῆς, κατὰ τὸν προφήτην φάναι Δαβὶδ, ἐνώπιον Θεοῦ διαπαντός, θεόθεν μόνῃ τυγχάνουσα τροφῆς, καὶ πρὸς ὁμοίωσιν Θεοῦ ὑπὲρ ἅπαντας, ἀνθρώπους φημί καὶ ἀγγέλους, ἐφθασε μορφωθεῖσα, τοῦτ' ἂν μόνῳ τῷ συχνὰ προσομιλουμένῳ, καὶ οἷον εἰπεῖν ἠγνωρίζομένη, ἑαυτὴν, ὡς οἷόν τε ἦν, ἐμφορῇ ποιησαμένη σαφῶς.

Διὸ καὶ ὁ Πλάστης εἰς τοσοῦτον ὑψηλοῦ τε καὶ θεοῦ κάλλους ἑωρακῶς τὸ οἰκεῖον λαμπρυνθὲν ποίημα, οὐδὲν ἀνάξιον φέτο καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ πλάσματος περιθέσθαι μορφήν, δίκαιον μᾶλλον ἢ, ἢν' οἰκειότερον εἶπω, φιλόανθρωπον ἐγνωκῶς, ἢν' ὅπερ, ὅσον ἐξῆν, ἀνῆλθεν, ὡς κατ' αὐτὸν γενέσθαι, τοῦτ' ἂν χαρίσθαι τὸ κατελθεῖν, τῆς τε εἰκότος αὐτῷ κοινωνηκέναι καὶ τῆς ἄλλης διαίτης· ἔνθεν καὶ γέγονε διὰ τὴν τῆς Παρθένου πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν Θεὸς ἡμῖν ἐξ αὐτῆς ὁμοῖος.

ΚΓ'. Εἰ γὰρ καὶ τοσοῦτον τῇ πανάγνῳ περιῆν εἰς ἀγγελίαν, ὥστε ὅπη περ ἂν παρῆν, Ἄγια εἶναι τὸν τόπον ἀγίων εὐθὺς, καὶ βραχέα ἢ οὐδὲν ἀναχωρήσεως ἢ τῆς ἐκ τόπου δεῖσθαι συνεργείας ἑτέρας, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις καὶ ἀπὸ τῆς ἀβάτου καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἐρήμου διατριβῆς ἐκείνης μὴ πρὸς θεῖαν ὑψωσιν δοῦναι συνεργεῖν τῇ Παρθένῳ, ἕως οὗ καὶ τῇ γῆ παρῶν ὁ Σωτὴρ ἀναχωρήσει· δείκνυται χαίρων καὶ ὄρει, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν εὐχῆς Χάριν καὶ ὁμιλίαν.

ΚΔ'. Εἰ γὰρ καὶ τοσοῦτον τῇ πανάγνῳ περιῆν εἰς ἀγγελίαν, ὥστε ὅπη περ ἂν παρῆν, Ἄγια εἶναι τὸν τόπον ἀγίων εὐθὺς, καὶ βραχέα ἢ οὐδὲν ἀναχωρήσεως ἢ τῆς ἐκ τόπου δεῖσθαι συνεργείας ἑτέρας, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις καὶ ἀπὸ τῆς ἀβάτου καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἐρήμου διατριβῆς ἐκείνης μὴ πρὸς θεῖαν ὑψωσιν δοῦναι συνεργεῖν τῇ Παρθένῳ, ἕως οὗ καὶ τῇ γῆ παρῶν ὁ Σωτὴρ ἀναχωρήσει· δείκνυται χαίρων καὶ ὄρει, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν εὐχῆς Χάριν καὶ ὁμιλίαν.

Ἐκεῖνα τοίνυν ὄντως τὰ ἄβατα τῇ μακαρίᾳ παρῆγον φρονίμως οἰκονομήσαι καὶ ταῖς θεραπειάσαι,

pag. 311), cum sacerdos puellulam alloquens ait: *Non enim te altare sanctificat, imo vero a te uberime sanctificatur*. Vides autem hæc ad puritatem et innocentiam puellulæ spectare, quæ singularissima ideo fuit, quia, ut inquit § 13, Isidorus ipse, *non in iniquitatibus concepta ipsa fuerat*.

τὰς σιδασμῶν λέγω ταύτης αἰσθήσεις, ἐν καιρῷ, κατὰ τὸν θεῖον Λουκᾶν, δοῦναι τὸ σιτομέτριον. Τὸ δὲ σιτομέτριον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἡ εὐκαίρως ἐκείνη τῶν κινήσεων διανεμηθεῖσα μελέτη ἂν εἴη καὶ τήρησις· ὁ δὲ καὶ ὡς σοφῶς οὕτω καὶ θαυμασίως ἡ Πάναγνος οἰκονομήσασα, ἐφ' ἅπασιν τοῖς ὑπεργόμενοις Θεῷ δέσποινα δέδεικται. Πρὸς τοῦτο γὰρ ἐκεῖνα βιάλλειν τοῦ Σωτῆρος δοκῶ μοι τὰ ῥήματα· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ἐν καταστάσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ἐν ἔλθῶν ὁ Κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιῶντα οὕτως. Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστάσει αὐτόν.

Περὶ ταύτης, ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ ὁ θεὸς ἐκεῖνο προεῖπε Δαβίδ· Σὺ, Κύριε, καταμόνας ἐπ' ἑλπίδι κατ' ἐκείνην γὰρ ἡ μόνησις τῆ Παρθένου γέγονε πρόξενος τῆς ἀληθινῆς ἀλπίδος τυχεῖν, κακεῖ τοῦτο προφητικῶς ἂν εἴπεν ἡ Πάναγνος, ὡς ἑμαυτὸν πεῖθω· Ἦκουσεν ἐκ νεοῦ ἀγίου αὐτοῦ φωνῆς μου· καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ.

ΚΔ'. Ἐγώγε δὲ καὶ τὴν μουσικὴν ἐκείνην καὶ κρυφωδέστατην ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκησιν τῆς Παρθένου καὶ πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτην οἶομαι φέρειν τοῦ υἱοῦ καὶ Σωτῆρος αὐτῆς. Καθάπερ γὰρ ὁ Δεσπότης, ὅτι μὲν ἄνθρωπος παρ' αὐτῆς, κοινωνῶν ἦν καὶ ὁρώμενος τοῖς ἀνθρώποις, ἀθέατος δ' ὡς Θεός, καὶ συναυλίας ἄμοιρος ἀνθρωπείας· οὕτως ἡ τῶν μεγαλειῶν τυχοῦσα τοῦ δυνατοῦ ὁρωμένη τε ἐτύγχανε καὶ ἀόρατος· καὶ ὡς μὲν ἀνθρώπων καὶ καθ' ἡμᾶς, ἐωρᾶθη τε τοῖς πολλοῖς μέχρι τριετίας, καὶ μετὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ ἔξοδον ἄχρι τῆς εἰς οὐρανούς ἀνάβου· ὡς δὲ τὴν ἀρετὴν ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τὸ καινὸν τῆς ψυχῆς κάλλος, καὶ, οἷον εἰπεῖν, Θεὸς ἐπίγειος, ἀθέατος οὐκ ἐπ' ὀλίγον κατίστη, τὸ ἄβυστον οἰκοῦσα καὶ θεῖον ἰσχυρὸς· ὡς ἂν, ὃ προῦπέγραψεν ἐν ἑαυτῇ ὁρατὴ φανείσθαι καὶ ἀόρατος, ἢ περ' ἑφην, τοῦτο τοῦ φανέντος παρ' αὐτῆς ἀόρατος τε καὶ ὁρατοῦ Θεοῦ εἰκὼν ἑναργῆς προτεθεῖν.

semetipsa in antecessum expressit, visibilis et invisibilis, ut dixi, apparens, hoc Dei ex ipsa geniti visibilis et invisibilis apparentis, vivida fuerit imago.

⁴⁰ Luc. xii, 42. ⁴¹ Ibid. 43. ⁴² Luc. i, 49.

Ant. Ballerini) . ∞.

(71) Psal. iv, 10. Quod Vulgatus vertit *singulariter*, LXX legunt *καταμόνας* (*seorsim*), idque Isidorus, uti patet, transfert ad solitudinem Virginis; attamen juxta vim contextus Hebraici vox *ἰσχυρὸς* (*solitarie* seu *solus*) referenda potius videtur ad Deum, qui solus in spe constituit.

(72) Psal. xvii, 7, sec. LXX. Nam ubi Vulgatus habet *introivit*, Græca versio legit *εἰσελεύσεται*.

(73) Finge, auctorem nihil sermone inseruisse, quod puritatem Deiparæ in sua ipsius origine expresse vindicaret. Nonne ad hanc opinionem auditoribus ingerendam satis ea erant, quæ hoc loco de Virginis pulchritudine brevissime tangit? Nedium enim pulchram, sed *pulchritudinem* ipsa Mariam appellat, et quidem *pulchritudinem novam*, et talem cujus gratia divinitati exæquanda quodammodo

A suis ancillis, venerandis, inquam, sensibus suis, prouti divinus habet Lucas ⁴⁰, *daret tritici mensuram in tempore*. Tritici porro mensura, ut opinor, consideratio fuerit ac custodia ad singulos motus opportune adhibita. Quam sane administrationem cum innocentissima illa tum prudenter, tum etiam excellentissime gessisset, Domina constituta est super omnia quæ Deo subsunt. Huc enim spectare mihi videntur illa Salvatoris verba: *Quis, putas, est fidelis dispensator et prudens, quem constituet Dominus super familiam suam, ut det in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem. Vere dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum* ⁴¹.

B De ipsa præterea et illud puto Davidem prædixisse: *Tu, Domine, singulariter in spe constituisti me* (71). Illa enim solitudo Virgini contulit, ut veræ spei effectum consequeretur; adeo ut ibi purissima (prout mihi persuadeo) propheticum illud usurpare potuerit: *Exaudivit de templo sancto suo vocem meam; et clamor meus in conspectu ejus introiit in aures ejus* (72).

XXIV. Illud insuper plane existimo, mysticam illam secretissimamque Virginis in templi penetralibus mansionem pertinere ad imaginem, quam gerebat, filii ac Salvatoris sui. Quemadmodum enim Dominus, quatenus homo ex ipsa genitus, cum hominibus consuetudinem habebat, ac se videndum præbebat, quatenus autem Deus, invisibilis et humani contubernii exsors manebat; ita et illa, quæ *magnalia potentis* ⁴² nacta est, videbatur simul et invisibilis erat. Nimirum, quatenus ex hominibus orta est, et nobis similis fuit, visa quoque est a multis usque ad triennium, et deinde post egressum e templo usque ad suam ascensionem in cœlos; quatenus vero virtute superhumana et nova animi pulchritudine præcelleret, atque, si ita loqui fas est, divinitas erat terrestris (73), ideo haud breve tempus invisibilis latebat, inaccessum ac divinum illud domicilium incolens: adeo ut quod in

D videatur. Quæ quidem fideles dum audirent, numquid locus reliquus erat suspicandi, hanc quoque *pulchritudinem* turpissima peccati macula, non secus ac cæteros homines, fœdatam exstitisse? Atqui hæc virginis pulchritudinis encomia passim apud Patres et in libris ecclesiasticis recurrunt. Ergo, etiamsi doctrinam de sancta Virginis origine explicitè traditam reperire non esset, germina tamen, e quibus sponte effloresceret, passim in deposito traditionis prostarent. Cæterum, cum eadem illam doctrinam auctor diserte profiteatur, inde nobis certissimum suppetit argumentum, hasce atque alias plures laudes, quibus Mariæ et puritas, et sanctitas, et innocentia, et venustas commendatur, ab ea sententia proficisci.

XXV. Verum et quod pervia Virgini sacra adyta patuerint, et quod angelus e caelo descendens ad parandum cibum illum mirabilem astiterit, hoc mihi praenotasse videtur, caelos deinde aperiendos esse, ac Spiritum sanctum corporali specie, divinum lavacrum in Jordane Domino suscipiente, descensurum. Quemadmodum enim uni Virgini, non vero cuiquam alteri ex universis mortalibus, reserata fuerunt penetralia sacra; sic uni quoque Salvatori caelum semet apertum tunc exhibuit.

Quod vero ab uno summo sacerdote, semel per annum in Sancta sanctorum introeunte, innocentissima conspiceretur; id rursus haud parum confert, ut expressiorem praeferat cum Deo similitudinem. Nam sicut ad Dei aspectum, quantum fas est mortalibus, admitti, electis tantummodo contingit hominibus, neque vero id semper, sed quando a turbarum multiplici ac tenebrosa confusione semet propipientes, sibi que unice, quantum liceat, vacantes in divinis ac caelestibus, quo utique non ascendunt turbæ, conversari probe didicerint; pari modo, ut etiam in hoc ostenderetur Virginis cum Deo similitudo, propter quam (o tremendum mysterium!) et Deum gestavit, ipsa quoque semel in anno fiebat visibilis et a solo summo sacerdote videbatur.

XXVI. Verum enimvero neque dum ipsa conspiciendam se praerberet, quidquid in ea erat excellentiæ, comprehendere spectator valebat. Quemadmodum enim si cui concessum fuerit, ut in Deum obtutum deflagat, non ideo omnia quaecunque in Deo sunt, iste perviderit; haud aliter, si quis Virginem intueretur, nequaquam hic assequeretur, ut quidquid sublime ipsi inerat, perspectum haberet. Adeo nempe Virgo divinis, ut ita dicam, coloribus semetipsam expressit, adeo, juxta illud Davidis ⁴³, vivam in se Dei speciem manifestissime praeferreret.

Verumtamen affirmo quidem, menti incomprehensibiles et humanæ linguæ propemodum ineffabiles ac deificas ipsi praerogativas inesse; absit tamen ut parem unquam eam Deo habueris. Sed purissimam illam Deum utique dixeris propter virtutis ejus eminentiam, si nobis eam comparaveris (74); si vero eamdem cum Deo conferas, hoc, quod re ipsa est, Virgo apparuerit, nempe homo.

XXVII. Attamen sublimior est, ut dixi, universis creaturis; et facile ac sine errandi metu cernere quisquam poterit, ipsam solam plusquam res creatas simul omnes, hominibus ad Dei gloriam evahendis parem esse. Et sane licet ab initio neque D angeli (75), neque caelum, neque sol aut astrorum

⁴³ Psal. iv, 7.

Ant. Ballerini notæ.

(74) Si ineffabiles adeo ac menti imperviae celebrantur beatissimæ Virginis praerogativæ; si comparata ad reliquos homines beatissima Virgo instar numinis habenda dicitur; praepostere ergo agunt, qui pertinentia ad sanctæ Virginis originem eodem palmo dimetiri praesumunt, quo cum cæteris hominibus utuntur.

(75) Argumentatio auctoris postulat, ut eminentiori quadam ratione splendeant in Deipara, quæ-

ΚΒ'. 'Αλλά και τὸ τῆ Παρθένου τὰ ἄδυτα ἀνεμφηχῆ-
ναι, καὶ ἄγγελον οὐρανὸθεν κατιόντα συνεῖναι, τοῦ
δείπνου χάριν ἐκείνου τοῦ παραδόξου, ἐκεῖνό μοι
προγράφειν ὑπαγορεύει, τὸ τὸν οὐρανὸν ἀνεμφηχῆναι,
καὶ καταβῆναι σωματικῶ εἶδει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
καταδεχομένου τὸ θεῖον ἐν Ἰορδάνῃ λουτρὸν τοῦ
Δεσπότη· οὔτε γὰρ, ὡς τῆ Παρθένου, ἐτέρῳ τῶ τῶν
ἀπάντων ἀνέφυγε τὰ ἄδυτα, καὶ ὑπὲρ μόνου τοῦ Σω-
τῆρος γυμνὸν οὐρανὸς τότε προὔθηκεν ἑαυτὸν.

Τὸ δὲ γε μόνῳ τῶ ἱεράρχῃ, ἀπαξ εἰσιόντι τὰ ἄδυτα,
ὀραῖσθαι τὴν πάντα γνον οὐκ ὀλίγον, αὐτῆ καὶ τοῦτο πρὸς
θεῖαν ὁμοίωσιν εἰκονίζεσθαι οἰδῶσιν· ὡς περ γὰρ
ἀνθρώπων μόνον τῶν ἱερῶν Θεὸν ὄραν, ὡς ἐφικτὸν
ἀνθρώποις, οὐκ ἀεὶ δὲ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ὅταν τῆς κάτω
χωρῶν μόνου πολυειδοῦς καὶ σκιώδους πληθῆος, καὶ
μόνοις, ὡς οἶόν τε ἐστίν, ἑαυτοῖς συνόντες, εὐ ἔχῳσι
τοῖς θεοῖς ἐνδιατρίβειν καὶ ὑψηλοῖς, καὶ ἄ μὴ βῆ-
σιμα τοῖς πολλοῖς· οὕτως, ἵνα τὸ πρὸς Θεὸν ἰσοκῶς
κατὰ τοῦτο δειχθῆ τῆς Παρθένου, διὸ καὶ Θεὸν ἤνεγκ-
κεν, ὡ φρικτοῦ μυστηρίου! καὶ ἀπαξ ἦν θεατῆ, καὶ
μόνῳ τῶ ἱεράρχῃ.

ΚΖ'. 'Αλλ' οὐδέ γε καὶ ὀρωμένης συνορῆν εἶχεν ὁ
θεατῆς ὅσον τὸ κατ' αὐτὴν μεγαλεῖον. Καθάπερ γὰρ,
φῆτι θεοπτείας τυχεῖν ἐξεγένετο, οὐ πᾶν ὅσον περὶ
Θεὸν ἐνενόησεν, οὕτως οὐκ ἦν ἄν, ὅς, ἐκείνην ἐυρα-
κῶς, τὸ κατ' ἐκείνην εἶχεν ἅπαν ὑψος καταληπτόν·
οὕτω γέγραπεν ἑαυτὴν ἡ Παρθένος χρώμασιν, ὡς
εἰπεῖν, θεοῖς· οὕτω κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐπ' αὐτὴν ἀληθῶς
ἐσημειώθη τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυρίου, ὥστε σαφεῖς
ἐν ἑαυτῇ σώζειν θεοῖς· δεῖς ἐμπερείας.

signatum fuerat super eam lumen vultus Domini, ut

Λέγω δὲ ἀπερινόητα μὲν καὶ ἀνθρώποις σχεδὸν
ἄφραστα θεουργικὰ καὶ ταύτη προσεῖναι πλεονεκτῆ-
ματα, Θεῶ δ' ἐξ ἴσης οὐδέποτε· ἀλλὰ γε πρὸς μὲν
ἡμᾶς Θεὸν ἄν εἴποις τὴν πάντα γνον τῆ καθ' ὑπερβολὴν
αὐτῆς ἀρετῆ, πρὸς δὲ Θεὸν, τοῦτ' αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν·
ἄνθρωπος ἡ Παρθένος.

ΚΖ'. Πλὴν, ὅπερ ἔφην, κτίσεως ἀπάσης ὑπερκει-
μένη, καὶ μόνῃν ἔχειν ἴδοι τις ἄν ἀτεχνῶς πρὸς
δόξαν ἄγειν ἀνθρώπους Θεοῦ, μεῖζον ἢ πᾶσα ἡ
κοίτης δύναται· εἴπερ γὰρ ἄγγελοι, οὐρανὸς τε καὶ
ἡλιος ἢ χορὸς ἀστέρων, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ
φυτῶν παντοδαπῆ καὶ παράδοξος ἰσουργία, ταῦτα

δὲ μὴ τὴν πρώτην ὑπέστη, οὐκ ἂν ἔλαττον ἢ νῦν A
φρονεῖν ἔχον ἄνθρωποι Θεοῦ, τῆς ἀπαραμίλλου μό-
σης φανείσης Παρθένου.
minus quam modo homines, hæc sola Virgine incomparabili ostensa, ad intelligenda quæ Dei sunt
pervenire potuissent.

Τὰ κράϊτω δὲ μάλιστα λαμπρά μὲν καθ' αὐτά,
καὶ θαύματος οὐ μικρὰν ἀφιέντα φωνήν· πρὸς δὲ
γε τὴν βασιλίδα, ἢ νὸν τοῦ παντός ἔτεκε βασιλέα,
καὶ τὰ λυσιτελέστατα πᾶσι παρέσχεν, οὐδ' ἕσον
ὑποβίβηκεν, ἔνεστι συνιδεῖν· ὅς δ' ἐν μεζονος
ἔργου καθ' ὑπεροχὴν εἶη δημιουργός, οὐκ ἄρ' ἀνάγκη
καὶ ἤττω ποίησιν εἰς ἔπαινον τούτῳ προσεῖναι· τῷ
γὰρ μεγάλα τεχνουργεῖν δυναμένῳ καὶ τῶν ἑλαχί-
στων ἄπας ἐν εἰναι ποιητὴν συγχωρήσειεν. Ἰπρκει
τοίνυν ἡ πάντα, ὡς εἴρηται, μόνῃ, καὶ μηδενὸς
τῶν γενητῶς ὑποστάτος ἐτέρου, τὴν μεγαλοφυίαν
τοῦ Θεοῦ κηρύττειν δόξαν, ὡσπερ ἂν εἰ καὶ τὰ
λοιπὰ πάντα παρῆσαν.
dicandam divitiarum magnificentiarum gloriam, non secus ac si et reliqua omnia adessent, plenissime suffi-
ceret.

Γέγονε δὲ διὰ τοῦτ', ἂν φαίην. κάκεινα, ἴν' ὅπως
εἴη πολλῶν καὶ τηλικούτων καὶ ἐς ἕσον κρείττων
οὕτῃ φανείη· ἔτι δὲ καὶ ἴν' ἔχοι Θεὸς δι' αὐτῆς, οἷς
ἂν περιφανεστέρην χορηγήσειε τὴν παρ' ἑαυτοῦ
ἀγαθότητα· τῆς πᾶσα μὲν ἔργον ἡ κτίσις, αὐτῇ δ'
εἴ τι σεμνὸν τοῦτ' εἴληφε διὰ τῆς Παρθένου· οὕτω
θαύμα θαυμάτων ἡ πάνσεμνος, καὶ τῶν ὄντων οὐδὲν,
Θεοῦ δῖχα, μεγαλοπρεπέστερον ταύτης,
Virginem assecuta est: adeo augustissimo illa miraculum est miraculorum, ac nihil eorum quæ exsistunt,
excepto Deo, est ipsa magnificentius?

ΚΠ'. Ὅθεν εἰ γὰρ καὶ θαύματος οὐ μικροῦ, ὃ νῦν C
ἡμᾶς θαυμάσαι κεκίνηκε, λέγω δὲ τὴν κατ' ἐκεῖνο
τῆς ἡλικίας ἐν τοῖς ἀδύτοις παράδοξον εἴσοδον τῆς
πανήγου, ἐμοὶ δὲ οὐ τοσοῦτον τοῦτο δοκεῖ θαυμα-
στόν, ἕσον εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν τοῦτ' ἐγεγόνει· οὐ γὰρ,
τὰ μέγιστα ἐνδεικνυμένου τοῦ δυνατοῦ, θαυμάζειν
χρή· ἀλλὰ τούναντίον, εἰ καινὰ πράττειν ἐξὸν τῷ
ἰσχυρῶ, ὃ δὲ τὴν αὐτὴν τοῖς πολλοῖς βαδίζειν αἰ-
ρεῖται.

Ἐπεὶ δὲ οὐδ' ἂν, εἰ τι καὶ φαίμεν ἄνθρωποι περὶ
αὐτῆς, τὸν εἰκότα ἂν ποτε πλέξαιμεν κρότον, ἐπὶ δὲ
τῶν μεγίστων ἢ σιγῇ θαύματος ἐνόητε μῆνυμα
γίνεται καὶ νῦν, τὰ τῆς ὀμνουμένης ὅτι θαύματος
πέρα, σιγῇ ἡμᾶς αἰρετέον. Ἐἴη δὲ ἡμῖν καὶ φθέ-
γασθαι περὶ αὐτῆς, καὶ σιγῆν δε' ἄμεινον τῇ τῆς D
πανομνήτου δὴ ταύτης χάριτι, ἣν ὡς ἄγκυραν
ἔχομεν τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον
εἰπεῖν, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην
εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου
πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, ᾧ τὸ τε
κράτος καὶ ἡ προσκύνησις οὐν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ

corona, neque terra ac mare, plantarumque tam
varius ac stupendus ornatus licet, inquam, hæc
omnia condita ab initio non fuissent: nihilo tamen
ac si et reliqua omnia adessent, plenissime suffi-
ceret.
Præsertim vero quæ nobiliores in creaturis ha-
bentur, splendidæ illæ quidem inter reliquas sunt,
ac voce non tenui admirandam Creatoris gloriam
deprædicant; attamen si ad Reginam, quæ univer-
sorum Regem progenuit atque universis summum
bonum adduxit, comparentur, næ illæ vilesunt,
quantum nec cogitatione assequi fas est. Porro qui
præstantissimi cujusdam operis auctor exstiterit, hic
profecto non indiget, ut ex ignobilioribus facturiis
sibi laudes accedant. Facile enim quisque dabit,
eum qui magna potuit efficere, etiam minima præ-
stare posse. Ergo etiamsi nulla alia e creatis rebus

B exstisset, sola purissima, uti dictum est, ad præ-
dicandam divitiarum magnificentiarum gloriam, non secus ac si et reliqua omnia adessent, plenissime suffi-
ceret.

Verum hæc idcirco condita dicerem, ut apparera
posset, quot et quantis et quam magno intervallo
ipsa omnibus hisce excelleret (76); vel præterea
hac etiam de causa, ut alia quæpiam adessent, in
quæ Deus bonitatis suæ effectus splendidiore
effundere per eandem posset. Et hujus quidem
bonitatis opus est omnis quæcunque exstat crea-
tura; verum si quid augusti in ipsa relucet, hoc per
XXVIII. Proinde etsi haud leviter stupendum
illud sit, quod nunc in admirationem nos rapuit,
innocentissimæ scilicet tenella adeo ætate in sacra
adyta ingressus; mihi tamen non adeo stupendum
hoc videtur, ac si ne id quidem factum fuisset.
Neque enim est cur miremur, quod maxima ostendat
opera qui potens est; illud potius admiratione
dignum, quod communem cæteris viam terere is
malit, cujus virtuti paratissimum est stupenda
peragere.

Cæterum cum quidquid demum de ipsa dicere
homines valeamus, nunquam parem meritis coro-
nam laudum texere possimus, in rebus vero maxi-
mis quandoque silentium indicium sit admiratio-
nis; propterea cum etiam in præsentī prærogati-
væ illius, quæ collaudanda est, qualibet admiratione
sint majores, præstat ut eas silentio veneremur.
Utinam vero nobis contingat, ut et loquamur de
ipsa, et taceamus, prouti tempus exigit, idque per-
gratiam ejusdem omni laude dignissimæ, quam ut
cum beato Paulo loquar, sicut anchoram habemus
animæ tutam ac firmam, et incedentem usque ad

Ant. Ballerini notæ.

(76) Si Deus alia condidit, ut ex comparatione
elucesceret, quanto Deipara cæteris omnibus unde-
quaque excelleret; ignobilem ergo sortiri non

potuit originem, quam nobilem adeo et splendidam
tum angeli tum primi homines sortiti sunt.

*tuleriora velaminis, ubi præcursor pro nobis introi-
vit Jesu⁴⁴, cui et imperium et adoratio cum Patre
et Spiritu sancto per infinita sæcula sæculorum.
Amen.*

SERMO III.

*In Annuntiationem gloriosæ et gratia plenæ Dominæ
nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ.*

I. *Lætentur cæli et exsultet terra⁴⁵; plaudant angeli
et lætitia gestiant homines, et universæ hodierna
die hilaescent creaturæ; quandoquidem Creator
omnium nunc gaudio hanc rerum universitatem,
gaudens ipse, replet. Nunc ipse venit, ut quæ
inimica ipsi erant, denuo sibi reconciliet: nunc
tristitiam e peccato enatam solvit; nunc lætiti-
am, velut novum quemdam aerem, omnibus effundit:
nunc præ solari radio universis terræ finibus
jucundissima luce splendet. Nunc, juxta divinitus
insonantem Isaïæ vocem, induit nos vestimento
salutis, et indumento lætitiæ circumdedit nos⁴⁶.
Nunc Jeremias, lamentabilis illas olim ciens voces,
palinodiam recipit, et opportune, Dei velut perso-
nam agens, illud denuntiat; *Propitius ero iniqui-
tibus hominum, et peccata eorum non memora-
bor amplius⁴⁷*. Nunc cæli venustas ac lucida
astrorum corona splendoris hodierni jucunditate
vincuntur. Nunc opportunum tempus est illud
clamandi; *Gloria in altissimis Deo et in terra pax,
hominibus bona (Dei) voluntas (77)*.*

Nam qui cælum, terramque, et solem prius effe-
cit, cæteraque magnificentis suæ opera splendere
jussit, nunc, id quod ab initio creatum non fuit,
vel creatum non perduravit, gaudium, ut ita
dicam, condit. Et quemadmodum, *Fiat lux, dixit⁴⁸,
et facta est lux*, et eodem plane modo cæteras res,
varias quidem sed mire inter se connexas, e nihilo
eduxit; sic nunc per angelum, *Ave, dixit illi gratia
plenæ*.

II. Hoc videlicet *Ave* quodammodo nunc ipse
creat, et ut omnes undequaque pervadat creaturas
mandat, potestatemque omnibus qui animum ad-
vertant facit, ut ipsarum venustatem aureumque
in ipsis pulcherrime intextum ornatum, qui gaudii
affectus est illis conveniens, percipere sensu
queant. Nam qui jugi aliquo malo affligitur et
tristitia occupatur, non ita comparatus est, ut
naturæ pulchritudinem et mirabilitatem investigan-
do persentire possit; adeo ut, nisi hoc *Ave* nunc
prodiisset, deficeret sane et illaudatum jaceret
quidquid magnificentis in opere creationis elucet.
Quoniam vero non ferebat Domini benignitas, ut
quoad nobiliorem hanc partem, quoad gaudium vi-
delicet, creaturas suas male habere permitteret;
idcirco nunc et gaudium condit, quod rebus jam

⁴⁴ Hebr. vi, 19, 20. ⁴⁵ Psal. xcvi, 11. ⁴⁶ Isa. lxi, 10. ⁴⁷ Jerem xxvi, 34, sec LXX cap. xxxviii, 34
⁴⁸ Gen. i, 3.

Ant. Ballerini notæ.

(77) Luc. ii, 14. Notum est, in hoc Lucæ versiculo tantisper a Græco textu differre vulgatam versionem. Conferri possunt, quæ de eodem versiculo

Ἀ γίψ Πνεύματι εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰ-
ωνων Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς πανυπερενδόξου καὶ
κεχαριτωμένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ
Ἀειπαρθένου Μαρίας.

Α'. Εὐφραίνεσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω
ἡ γῆ· κροταίτωσαν ἄγγελοι· καὶ σκιρτάτωσαν ἄνθρω-
ποι, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις φαιδρυνέσθω σήμερον, ὅτι
ὁ πάντων Κτιστὴς νῦν χαρᾶς ἐμπλήσει χαίρων τὸ
πᾶν. Νῦν εἰς διαλλαγὰς χωρεῖ τῶν ἀπηχθημένων·
νῦν λύει τὴν ἐξ ἁμαρτίας κατ'φρεῖαν· νῦν, ὡς ἄλλον
ἀέρα, πᾶσιν εὐφροσύνην ἐξέχευ· νῦν ὑπὲρ ἥλιον
λάμπει τοῖς πέρασιν θυμηδίαν· Νῦν ἰμάτιον ἐνέδουσε
σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλεν ἡμᾶς,
παρὰ τὴν θεόκροτον Ἡσαΐου φωνήν. Νῦν ὁ θρηνό-
φθογγος Ἰερεμίας, παλινωδίαν πλάκων, ὡς ἐκ Θεοῦ
κατὰ καιρὸν ἐρεῖ· Ἰλιως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις
τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ
μὴ μνησθῶ ἐτι. Νῦν οὐρανοῦ κάλλος καὶ φωτοειδῆς
ἀστέρων κύκλος, ἦπτων νῆς τέρψιν τῆς προκειμέ-
νης λαμπρότητος. Νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν τὸ, Δόξα
ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις
εὐδοκία.

Gloria in altissimis Deo et in terra pax,

Ὁ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἥλιον πρὶν ὑποστή-
σας, καὶ τὰ λαμπρὰ τῆς ἁκλῆς μεγαλοουργίας, νῦν,
ὡς εἰπεῖν, ὁ τὴν ἀρχὴν οὐκ ὑπέστη· ἡ κτισθὴν οὐ
διέμεινε, τὴν χαρὰν ὑψίστησι. Καὶ καθάπερ,
Γενηθήτω φῶς, εἶπε, καὶ ἐγένετο, καὶ νῦν ποικί-
λην ἄλυσιν πᾶσαν τῶν γενητῶν τοῦτον πατήγαγε
τὸν τρόπον· οὕτω νῦν, Χαῖρε, φησὶ δι' ἀγγέλου τῆ
κεχαριτωμένην.

Β'. Τοῦτο τὴ τὸ Χαῖρε νῦν ὡσαυτεὶ πλαστοργῶν,
καὶ περιλαβεῖν πέμπων ἅπασαν κτίσιν, ἧς τὴν
χαρὶν καὶ τὴν καλλίπλοκον ἐν αὐτῇ χρυσοουργίαν ἡ τοῦ
χαίρειν ἀσθησις αἰσθάνεσθαι τοῖς προσέχουσι χορη-
γεῖ. Ἐπειπερ τὸ πάσχον ἐκεῖ λύπη συνὸν φύσεως
κάλλος καὶ θαῦμα οὐ πέφυκεν ἐρευνᾶν· ὥστε καὶ
εἰ μὴ τὸ χαίρειν τοῦτο νῦν ἐγεγόνει, βέρον ἂν ἀκήρυκτον
διετέλει τὸ φαιδρὸν ἅπαν τῆς δημιουργίας. Ἐπεὶ δ'
οὐκ ἦν οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότητος τὴν κρείττω μοῖραν,
λέγω δὲ τὴν χαρὰν, περιθεῖν δυστυχοῦσαν τὴν κτί-
σιν, διὰ τοῦτο καὶ δημιουργεῖ νῦν τὸ χαίρειν, ὃ πᾶ-
λαι μὲν ἐφίλει τοῖς οὐσι προσθεῖναι, τὸ δ' ἱκανὸν
οὐχ εὗρισκε σκεῦος, ὃ καὶ φυλάξει τὸ δοθὲν καὶ μετα-
δοῦναι δυνατῶς ἔξει. Νῦν γὰρ τῷ ὑπερφρεῖ τοῦτω
φανεῖται καὶ εὐρυχωροτάτω δοχεῖω ἡ πολυύμητος
ὁ τοῦτο πάντως Παρθένος, μηνύει μὲν τὸ

erudite pro more suo scripsit Franc. Xaverius
Patritius (*De evangeliiis*, lib. iii, dissert. 24, § 12,
edit. Friburg. 1853.)

χαίρει, οἷοναί τῇ προσήσει ταύτῃ δεικνύς, ὅτιπερ τὸ
 φιλούμενον εὔρε· καθὼ καὶ ἡμεῖς τοῖς φίλοις οὕτω
 προσταγορευόμεν ἐντυχόντες.

sane cum apparueit nunc supernaturale hoc et amplissimum receptaculum (78), quæ omnino est Virgo illa omni laude dignissima, huic utique gaudium istud annuntiat, velut hac salutatione ostendere velit, se demum invenisse quod diu cupiebat; quippe nos quoque amicos, si forte obviam occurrent, hoc modo solemus compellare.

Γ'. Ὁ δὲ λόγος οὗτος οἷόν τινα φύσιν ἄλλην τοῖς
 προὔποστῃσι, καὶ τὸ χαίρειν προσέπλασεν ὑποστῆ-
 σας. Διὰ τοῦτο σήμερον χαίρει μὲν ὁ Κτίστης, τὸ
 χαίρειν παράγων. Πῶς γὰρ οὐ; ὅποτε καὶ ὁ μύρον
 συνθεῖς μυρίζει διὰ τὸ πλάττειν. Χαίρει δὲ καὶ ἡ
 κτίσις πᾶσα, τὸ εὐωδέστατον δὴ τοῦτο μύρον, φημί
 δὲ τὴν χαρὰν, ἐπ' αὐτὴν ὑποδεχόμενη χεομένην.
 Οὐδὲν ἄρα τῶν ὄντων χαρᾶς ἄμοιρον σήμερον.

Ἄλλ' ἵνα τοῦτο σφῆστερον γένηται, καὶ διὰ πολ-
 λούς μὲν ἄλλους, οὐκ ἄκαιρον δὲ καὶ δι' ὄν εἴρηται
 λόγον, δῆλον μὲν ὅτι χαίρει Θεός, Χαίρουσι δὲ καὶ
 ἄγγελοι, τῆς δημιουργήσεως πεφηνότες διάκονοι
 χαρᾶς. Ἄλλὰ καὶ ἄνθρωποι χαίρουσιν· ἐπεὶπερ
 οὐχ ἡλιακοῦ δίσκου, οὐ κμάρας οὐρανοῦ, οὐκ
 ἀγγελικῆς φύσεως, οὐκ ἄλλου τοῦ τῶν ἀπάντων
 πρὸς ὑποδοχὴν τῆς καινῆς ταύτης χαρᾶς ἐδέχθη τῷ
 Θεῷ, ἀλλὰ τοῦ παρθενικοῦ δὴ μόνου καὶ πανάγνου,
 καὶ δημοφροῦς τούτοις οἴκου. Οὐκ ἀπεικός δὲ καὶ τὴν
 λοιπὴν χαίρειν ὕλην, τὸν ἐαυτῆς δεσπότην, τὸν ἀν-
 θρωπον λέγω, διὰ γὰρ τοῦτον ἐκείνη, τὸ βαρὺ τῆς
 ἐξουσίας, ὡς εἰπεῖν, αἰσθημένη περιδουόμενον. Τὰ γὰρ
 ὅσα καὶ οἱ βουνοὶ, φησὶν ὁ θαυμάσιος Ἡσίας,
 ἐξυλοῦνται, προσδεχόμενοι ἡμᾶς ἐν χαρᾷ· καὶ
 πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐπικροτοῦσι τοῖς κλά-
 δαις. Ἄλλως τε καὶ εἰ πᾶσα ἡ κτίσις συστηνάξει,
 ἢ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ συχαίρειν ἀνάγκη
 χαίρουσιν. Ἐπεὶ καὶ φθορᾶς μετέσχε διὰ τὸν ἀν-
 θρωπον· καὶ ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας
 τῆς φθορᾶς, κατὰ τὸν θεῖον καὶ τοῦτο Παῦλον,
 ἡμῶν, δι' οὓς νῦν τῇ κτίσει τὸ πάσχειν, κομισα-
 μένων τὰ ὑψηλά. Λοιπὸν ἄρα μεστὰ σήμερον ἀλη-

⁴⁹ Rom. viii, 22.

Ant. Ballerini notæ.

(78) Disertius hanc doctrinam auctor evolverat
 in V, VI homiliæ, qua faustissimum Deiparæ diem
 natalem celebrat (sup. part. 1, pag. 214-219), et
 hæc summa ejus est, nullum ex Adæ filiis, quippe
 qui omnes paterna labe corrupti fuerant, inveniri
 potuisse, qui Deo ad salvandum humanum genus
 descendere percipienti dignum præbere hospitium
 posset, donec Maria innocentissima affulsit, quæ,
 utpote labis illius expers, merito et hoc in loco
 seu *vas naturæ communes leges ordinemque excedens*,
 celebratur.

(79) Vide quomodo summa puritas, quam in
 Deipara suspicimus, a virginitate distinguatur; et
 simul adverte, quomodo ad puritatem a virginitate
 distinctam significandam auctor utatur voce
παναγροῦ; exinde confirmatur id, quod alias (in
 not. ad § XIV ejusdem Isidori homiliæ in Præsent.
 Deiparæ, part. 1, pag. 447) adnotavimus, quam
 longe ab exhibenda sincera SS. Patrum sententia
 discesserit Combessius, qui voces illas ἀγνή,

existentibus sane lubens adjungere antea voluisset;
 sed vas idoneum non inveniebat, quod et datum
 custodire, et in alios illud posset transfundere. Et

amplissimum receptaculum (78), quæ omnino est Virgo illa omni laude dignissima, huic utique gaudium istud annuntiat, velut hac salutatione ostendere velit, se demum invenisse quod diu cupiebat; quippe nos quoque amicos, si forte obviam occurrent, hoc modo solemus compellare.

III. Hæc porro vox, eum gaudium creat, tum
 quandam aliam veluti naturam exstantibus rebus
 addidit. Quocirca Creator, dum gaudium hodierna
 die producit, gaudet et ipse. Quidni enim? quando-
 quidem etiam qui unguenta conficit, ex ipsa effe-
 ctione unguenti odore perfunditur. Sed universæ
 simul creaturæ lætitia gestiunt, fragrantissimum
 hoc unguentum, gaudium scilicet, in seipsas effusum
 excipientes. Quamobrem nihil ex omnibus quæ
 exstant, hodierna die gaudii expers cernitur.

Atque, ut id manifestius eluceat, exploratum
 sane est, gaudere Deum cum multas alias ob cau-
 sas, tum etiam non absurde propter illam, quam
 diximus. Gaudent porro et angeli, qui creati gau-
 dii exstiterunt ministri. Sed gaudent et homines;
 quippe Deus ad novum hoc gaudium excipiendum
 non orbem solarem, non cæli convexa, non ange-
 licam naturam, aut aliam quampiam e cæteris re-
 bus omnibus, sed virginem tantummodo purissi-
 mumque (79), et eandem cum hominibus naturam
 habens, habitaculum quæsit. Non est autem abs-
 re ut et reliquæ materiales creaturæ gaudeant,
 dum suum ipsarum dominum, hominem scilicet
 (nam propter hunc creatæ illæ fuerunt), gravem
 supercilii mærorem deposuisse quodammodo sen-
 tiunt. *Montes enim et colles*, inquit admirabilis ille
 Isaias, *exsiliunt expectantes nos in gaudio, et om-
 nia ligna agri applaudent ramis* (80). Præsertim
 vero quod si *creatura omnis*, quemadmodum in-
 quit beatus Paulus, *ingemiscit*⁴⁹, necesse est pro-
 fecto, ut etiam gaudentibus congaudeat; et quan-
 doquidem corruptioni subjecta fuit propter homi-
 nem, sic etiam a corruptionis servitute liberabitur,

quod pariter affirmat divinus ille Paulus ⁸⁰, cum nos, quorum causa nunc omnis creatura patitur, cœlestia adepti fuerimus. Omnia itaque hodierna die gaudio exundant, omnia exultationis plena sunt, hilaritate fulgentia, omni splendore ac venustate rutilantia.

IV. Quod vero in communi omnium, quotquot exstant, lætitia, ille nequitiae artifex ne prope quidem accedere ad hanc jucunditatem audeat, nihil est mirandum. Cum enim sponte sua tenebris illis sese ipse immerserit, sane volens pravitate non effugit, nec claritatem quæsit, sed perstitit illis ipsis sese oblectans miseris, in quas utique prolapsus est. Quicumque porro mente præditi sunt, haud consonum rationi fuerit, ut vel inviti ea adipiscantur, quæ voluntatis arbitrio sunt subiecta; quæ enim quisquis rejicit, nequaquam par est, ut eorum particeps ipse evadat. Non erat igitur e re, ad lætitiæ convivium apostatam illum advocare, qui nec gaudio inde affectus ipse fuisset, nec astitisset lubens. Perinde enim prope fuisset, ac si quis suam cœno gaudentem jucunditati florum immitteret; quo sane neque gratum ipsi aliquid faceret, a suis illum deliciis vi abstrahens, et pratorum venustati inferret injuriam. Propterea a communi omnium gaudio mansit exclusus, quippe qui etiamsi fuisset vocatus, affuisset invitus, et probro futurus esset; sed *in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine* ⁸¹ reservatus est, inquit, apostolus Judas, et in *ignem ipsi paratum*, sicut in Evangelis legimus ⁸². Etenim si quis emendantur, vel nimis conterriti vel suavi vocatione attracti, utcunque id sive alterutro tantum, vel utroque modo contingat, eorum Deus nunquam curam non gerit; si quis autem inde non respiscat (81), in perniciem judicium vertitur; et hoc quidem utrumque Ninivitæ ac Sodomitæ testantur.

V. Sed præsertim nullo prorsus modo decebat, ut exstantium omnium choro adjungeretur ille, qui cum ab eo, qui sua natura beatitudo est ac plena lux, recesserit, et caligo ipse effectus est, et datam sibi naturaliter intelligendi vim, in id, quod est nihilum, insumit, quemadmodum divinus quoque ille Maximus alicubi dixit; perinde scilicet ac lucidum non est, quidquid eo caret, a quo lumen accipiat, nec vivens est, quisquis a vitæ principio sejungitur. Quam etiam ob causam, ut arbitrator, Deus *cuncta valde bona* appellavit ⁸³ post illam apostatæ ruinam, propterea scilicet quod a bonorum cœtu auctor ille malorum avulsus esset, ac propemodum mortuus, seu potius corruptus atque recensitus (82).

⁸⁰ Rom. viii, 21. ⁸¹ Jud. 6. ⁸² Matth. xxv, 41. ⁸³ Gen. i, 31.

Ant. Ballerini notæ.

(81) Ex his patet, Isidorum ab iis non dissentire, qui putant, etiam diabolo, dum adhuc viator esset, per divinam elementiam, quam pervicax contempsit, aliquem respiscendi locum relictum fuisse (vid. Suarez, *De angelis*, lib. viii, cap. 1); et huc spectat, quod auctor paulo ante præmiserat inquitens: *Perstitit illis se miseris oblectans, in quas prolapsus fuerat*. Quod ergo addit Isidorus, diabolum ad communem lætitiæ vocatum non fuisse (quæ quidem potius quam ad tempus dominicæ incarnationis, referenda generatim sunt ad ordinem æco-

Λ ὧς εἶναι πάντα χαρᾶς, ἀγαλλιάσεως πλήρη, φαιδρότητι διαλάμποντα, ἀγλαΐα παντοδαπῇ καὶ χάριτι στίλβοντα.

Δ'. Εἰ δὲ, πάντων μὲν τῶν ὄντων χαρᾶς ἀπολαβόντων, οὐδ' ἐγγὺς γίνεται τῆς ὥρας ὁ τῆς κακίας δημιουργός, θαυμαστόν οὐδέν. Ἐκὼν γὰρ οὗτος τὸ σκότος παθῶν, ἐκὼν, οὐ διέφυγε τὴν μοχθηρίαν. οὐδὲ τὴν λαμπρότητα ἐπεζήτησεν, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τρυφῶν, ἥπερ ἐμπέπτωκεν ἀθλιότητι. Ἄ δὲ τῶν ἐκόντων ἐν τοῖς νοῦν ἔχουσιν, εὐρεῖν ἄκοντα, λόγον οὐκ ἂν εἶη σῶζον· ἂ γὰρ τις ἀπωθεῖται, λσθεῖν οὐκ ἐνι. Καλεῖν ἄρα πρὸς εὐωχίαν, ἢ μήτε χαίρων ὁ ἀποστάτης, μήτε γνώμην διδοὺς ἦν, πρόβριον τῶν ἀκόλοῦθων. Ἐγένετο γὰρ ἂν παραπλήσιον, ὡς περ εἰ τις χοῖρον, βορβόρω χαιρόντα, ἐπ' ἀνθέων ἄροι τερπνότητι, μήτ' ἐκείνον εὐφραίνων, τῶν φίλων ἀφέλκων, καὶ τῶν λειμώνων ὑβρίζων τὴν χάριν. Διὰ τοῦτο ἔξω μὲν τῆς παγκοσμίου χαρᾶς, ὡς οὔτε θέλων, καὶ προσυθρίσων, εἴγ' ἐκέκλητο, τετήρηται· εἰς δὲ κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδιόσις ὑπὸ ζόφον, Ἰούδας φησὶν ὁ ἀπόστολος, καὶ τὸ ἴδιον μαρτυροῦν πῦρ, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις ἀκούομεν. Ἐν γὰρ ἀπειλουμένων ἢ καλουμένων ἢ διόρθωσις τίκεται, καὶ τοῦτο, καθόσον ἕκαστον ἐγχωρεῖ, ἢ καὶ ἄμφω, τούτων αἰ τῷ Θεῷ μέλει· οἷος δὲ μὴ τὸ σωφρονεῖν ἐκεῖθεν, ὕλεθρος ἢ ἐπίκρισις. καὶ τούτων ἑκατέρου Νινευῖται μάρτυρες καὶ Σοδομίται.

Ε'. Ἄλλως τε καὶ οὐδ' ἂν εἰκότως τῷ χορῷ συνθεθῆι τῶν ὄντων, τοῦ μακαρίου καὶ παμφαροῦς ὄντος ἀποστάς, ζόφος τε γεγονώς, καὶ περὶ τὸ μὴ ἂν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κατὰ φύσιν νοερὰν δαπανῶν δύναμιν, ὡς πού καὶ Μάξιμος ὁ θεσπέσιος εἴρηκε καθάπερ οὐ φωτεινὸν, δ τοῦ φωτίζοντος ἔρημον, οὐδὲ ζῶν ὁ μὴ τῷ τῆς ζωῆς αἰτίῳ συνῶν. Δι' ἂν, οἴμαι, λόγον καὶ μετὰ τὸν κρημνὸν ἐκείνον τοῦ ἀποστάτου κατὰ μεθ' ὑπερβολῆς ὁ Θεὸς πάντα προσεῖπεν, ἅτε τοῦ κύκλου τῶν καλῶν ἐπραγέντος τοῦ ἀρχεκάκου, καὶ οἰοεῖ τεθνηκότος, ἢ μᾶλλον διαφθαρέντος, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσι μὴ περιγραφόμενον τοῖς οὔσι.

adeo inter reliqua omnia, quæ exstarent, minime

ς. Ἐξ' ὧν δὲ καὶ ἀνωτέρω πρόεφημεν, ὅτι τῆς ἀπειταγοῦ διαδοθείσης χαρᾶς μόνος ὁ δόλιος ἄγευστος, τῶν τε ἤδη ἐξηγομένων, τοῦτ' ἂν τις ἀτίον ἴδοι σκοπεῖν, καὶ ὅπως τὸν ἀνθρώπον Θεὸς μὲν ἔσωσεν ἐκπεσόντα, τὸν δὲ τύραννον οὐκ ἀνῆρωσεν. Ἀδάμ μὲν γὰρ καὶ ἡ βοήθης οὔτε παρ' ἑαυτῶν ἐκκινετόμησαν τὸ δεινόν, καὶ κλαπέντες οὔτ' ἄλλοις εἰσθερόν ἐπαφῆκαν βέλος· καὶ ἐκρύβησαν, ὅπερ οὐρομένων ἦν τὴν ἀπάτην καὶ τὴν συμφορὰν. Ἡσχύνοντο γὰρ διὰ τὴν γύμνωσιν, ὡσανεὶ ἑαυτοὺς ἀσπίδας περιώμενοι, οἷα ἀνθ' οἷων, ἀσπίστα ὅπως ἐν τῶν σπυγῶν εἴλοντο, δακνόμενοι.

et propemodum se ipsos e medio tollere adnitebantur, cum acris eos cura morderet, quod hæc pro illis, turpissima scilicet pro honestissimis, sibi elegissent.

Ὁ δὲ κακούργος καὶ πρῶτος ἐτόλμησε τὴν κακίαν, πρὸς μηδὲν τι τοιοῦτον ἀπιδῶν παράδειγμα, ἀγχιῶν οὐχ ἕκιστα πολλῶν ἀνθελκόντων, ἀπαντα γὰρ τὴν τὴν τοῦ πλαστουργοῦ σῶζοντα ψήφον, καὶ ἄλλοις τοῦ ποτηρίου τῆς μογθηρίας μετέδωκε. Καὶ οὐχ ἓνα τὸ δύο κρημνίσας, ἕ καὶ ἑκατὸν, ἔστη κορυφῆς τοῦ φόνου· ἀλλ' εἰ οἷόν τε τὴν πτώμα ἕπιεν ἀνθρώπους προθεῖναι πάντας, καὶ Θεοῦ χωρεῖται, καὶ γεέννη παραπέμψαι, οὐκ ἂν εἶναι τὴν κλίαν ὁ ἀλιτήριος ἱκανὴν ἐνόμισε· τρυφὴν δὲ μάλλον καὶ ἔδοντ' τὸν πλουτοῦ τῆς συμφορᾶς. Καὶ τοῦτ' ἐν ἐπράχθη τῶν γε ἐκείνου μέρει, εἰ μὴ Θεὸς τὴν πίστιν καθ' ἡμῶν ἐπέγειε μανίαν, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιπρόνοιαν ἐνδεικνύμενος.

quantum ex ipso erat, contigisset, nisi Deus, qui suam erga nos providentiam jugiter ostendit, illius contra nos furorem cohibuisset.

Εἶτα οὐκ ἀισχύνεται τοιαῦτα πράττων· οὐδ' ἐλέου ἐνοήθη, ῥήματα, οὐδ' ὅτι τὰ δρώμενα βδελυκτά, καὶ αὐτοὺς χεῖρω παντός, κρύπτεσθαι μεμελέτηκεν· ἀλλὰ παρρησιαζέσθαι, καὶ χαίρει τῇ κακουργίᾳ, καὶ περὶ τῶν τοῖς μηχανήμασι, καὶ ἀναισχύντως τοὺς ἀεὶ πρὸς ἐπιζητεῖ, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωβ παραπληροῦν ἱστορία.

Ζ. Διὰ τοῦτο ἀνθρώπος μὲν, μήτε κακίαν ἐξευργῶς, μήτε φανεῖσης μεταδιδούς, ἀλλὰ καὶ παθῶν καὶ ἐδουρόμενος, οἴκτου καὶ τὴν ἄξιος, καὶ τετόχηκε. Πείραται γὰρ, εἰ καὶ μὴ ῥήμασι, τὸν ἔλεον ἐξεκλήπτο. Τὸ κρυβῆναι γὰρ δεικνύοντος ἦν μέγα τι καὶ τὸ ἀδίκημα, ὡς μηδὲ φωνῆ θάρρειν προτείνει, ἢ ἑαυτῶν παραδείξει. Τῶν δὲ παμπονήρων, τὰ κακίαι τε διανοησάμενοι, καὶ καθ' ἑαυτοῦ διαπραξίμενοι, καὶ τῶν ἄλλων, καὶ μηδ' ὅτι οὐδ' ἐξ ἐκείνου ἐβλάστησε τῆς μανίας, στέργοντι δὲ τὴν νόσον. καὶ ἑαυτῶν παρορῶντι, καὶ τὸν ἔλεον ἀποστρέφομενοι, ὡς ἐκ τῶν ἰσθῆναι γένοιτό ποτε, ὅς γε καὶ τὰ τοῖς ἑλέου φάρμακα οἰκείαν ἤγηται βίασνον; Τί γὰρ, εἰς, ἔμοι καὶ σοί, Ἰησοῦ; Ἠλθεσ πρό καιροῦ

¹⁰ Gen. II. 18.

Ant. Ballerini notæ.

¹⁰ Non ea mente hæc ab Isidoro dicuntur, ut peccati Adamitici propagatio in posteris denegetur; nec catholicum dogma de peccato originali passim desertissime alibi profitetur, sicut et disertissime eisdem peccati communionem Virginem Deiparam

VI. Ex iis porro, quæ et superius diximus, quod nempe solus ille dolosus gaudii ubique dif-fusi particeps nullatenus fuerit, et ex iis, quæ mox dicenda erunt, causam, cur Deus lapsus quidem hominem restituerit, tyrannum vero a lapsu non erexerit, hanc quisquis perspicere poterit. Siquidem Adam, et quæ illi data fuit *adjutorium*⁵⁴, neque ex se ipsis malum sunt moliti, neque postquam decepti sunt, invidium in alios telum contorserunt; ad hæc, absconderunt sese, quod immo proprium illorum est, qui errorem et calamitatem plorent. Verecundabantur enim propter nuditatem,

B Ast ille improbus et primus quidem nequitiam est ausus, cum quodpiam ejusmodi facinoris exemplar præ oculis nullum habuisset, quin multa potius bona in contrarium ipsum traherent, quandoquidem conditoris voluntati obsequerentur omnia, et præterea aliis quoque poculum iniquitatis propinavit. Neque vero ejusmodi eum cædes satiavit, ut unum aut duos, aut etiam centum præcipites daret, sed neque si potuisset omnes prorsus homines miseranda ruina involutus ostendere, et Deo privare, et in gehennam prorudere, sæ satis pravitati factum exitiosus ille putasset; quin etiam tantæ miseræ cumulum suas ille delicias summamque beatitudinem duxisset. Et hoc quidem;

C Insuper vero nihil ipsum talia perpetrare pudet neque verba, quibus misericordiam peteret, cogitavit unquam, neque latebras, ut exsecrandas sint ejus facinora et exsecrandis omnibus deteriora aliquando quæsivit; sed libere exsultat, et iniquis ausis lætatur, et suis machinamentis gloriatur, et inculpatos impudenter exagitat, prout etiam historia Jobi palam facit.

VII. Quamobrem homo quidem, qui neque per se iniquitatem excogitaverat, neque in partem illius, quæ admissa fuerat, alios vocabat (83), sed in malum pertractus fuerat, deque ipso deinde dolebat, hic, inquam, et misericordia dignus erat, et ipsam adeptus est. Sin minus enim verbis, certe factis misericordiam implorabat. Nam quod latebras quæreret, fatentis erat, magnum se scelus perpetrasset. ita ut neque vocem emittere auderet, neque in aliorum conspectum prodire. At vero improbissimo illi, qui pessimam quæque et excogitavit, et in sui ipsius juxta ac aliorum perniciem molitus est, et ne hilum quidem remisit ex suo illo furore, quique et morbum suum habet charissi-

excludit (vid. *Hom. in Præsent. Deip.* § 13, part. I, pag. 442-445): sed tantummodo inficiatur, Adamum illud quoque, quod diabolus fecerat, præstitisse, ut alias creaturas seduxerit, atque ad rebelandum adversus Deum excitaverit.

mum, et medicum contemnit, et misericordiam A aversatur, quonam pacto medela quæpiam adhibeatur, dum insuper quæ aliis sunt medicamenta sua iste putat esse supplicia? *Quid enim, inquit* ⁸⁴, *mihi et tibi, Jesu? Venisti ante tempus torquere me; cum nempe videret expelli morbum, quem ipse (in languidi corpore) continebat. Exinde cum, Salvatore contempto, cogeret loca exquirere ad inhabitandum florida, vel aliud quidpiam suavitate delectans, iste enimvero porcos, splendidum sane domicilium, præelegit* (84). Sic porcinus et cæno plenus ille miserrimus et perpetuo quidem in malis effodiendis totus deliciatur; sursum autem aspicere, et sanitatem advocare, ipsi ne in mentem quidem unquam venit! Quocirca jacet misere ægrotans, decori sibi ducens pravitatem suam, et oblatam medelam superbus refugit (85). Verum non ita nos lapsi; accepto enim vulnere ad benignissimum medicum vocem sæpe attollimus, et postquam jam advenisse vidimus, ipsum tanquam servi suscepimus, atquo omnia, quæcunque Salvator, proposuit, ea ut in nobis implerentur, enixe deprecati sumus.

VIII. Et id quidem manifeste testantur Purissimæ B illius verba: *Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* ⁸⁴. Cujus sane virtus magnum hoc tropæum, nostram scilicet salutem, erexit. Postquam enim nos cepit voluptas, et beneficium Deum, hei mihi! aufugientes, improbo serpenti nosmet dedimus, perduellis illius effecti servi sumus, ejusque arbitrio subjecti; et nihil fuit cujuscunque mali, ad quod seductor ille dolosus nos plane tyrannide sua non adigeret; unde et libidinis erupit procella, et exundarunt iniquitatis fluctus, et injustitiæ turbo fines terræ concussit. Deus autem e cælo prospiciebat, quærens si quis secundum cor ejus esset in terra, qui idoneus videretur ad homines ab illo errore et a servitutis vinculis liberandos; et ne unus quidem inveniri poterat, cum omnes utique inutiles jacerent, et serpentis veneno infecti.

Ast post multas tandem generationes, postquam illud supra naturam delictum, Purissima, inquam, illa (86) apparuit, cujus *virtus et cælos*, ut cum pro-

⁸⁴ Matth. viii, 29. ⁸⁵ Luc. i, 38.

Ant. Bullerini notæ.

(84) *Marc. v, 12. Et deprecabantur eum spiritus dicentes: Mille nos in porcos, ut in eos introeamus.*

(85) Elucet ex his, Isidorum in ea fuisse sententia, quæ etiam nonnullis e schola theologis placuit, inter peccatum diaboli et ejusdem damnationem aliquod intercessisse tempus, quo gratia adjunctus pœnitentiam agere potuisset.

(86) Virgo Deipara, ut patet, hic designatur, quæ antonomastice *provsus immaculata* (ή πανάμωμος) appellatur. Et alias sane audivimus (part. i, p. 441) Isidorum disertis verbis affirmantem, Virginem Mariam in *iniquitatibus non fuisse conceptam*. At enim quamvis tam aperta confessio a scriptis ejus abesset, nonne eadem sententia ex hoc loco manifeste emergit? Cum enim dicat, neminem inter homines inveniri potuisse, qui Deo acceptus et ejusdem consiliis idoneus esset, propterea quod serpentis veneno infecti omnes ad unum jacerent; plane conficitur, iilo igitur veneno infectam Mariam non fuisse, quæ sola post multas generationes communi

βασάνισαι με, τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασχεθεῖσαν νόσον ἐλαυνομένην ὄρων. Ἐἶτα ἀφεῖς τὸν Σωτῆρα, ἐπιζητεῖν ἐλαυνόμενος τόπους εἰς οἴκησιν εὐανθεῖς, ἢ τι τῶν ἄλλων τερπνῶν, ὃ δὲ λαμπρὰν οἰκίαν αἰρεῖται τοὺς χοίρους. Οὕτω χοιρώδης καὶ βορβόρου μεστός ὁ πανάθλιος, καὶ αἰεὶ μὲν τὴν κακίαν ὀρύττων, ἐπεντροφᾷ, ἀνανεῦσαι δὲ καὶ τὴν ὑγίαν ἀνακαλέσασθαι ἐνενόησεν οὐδεπώποτε. Ὅθεν καὶ κεῖται δυστυχῶς κάμνων, λαλλομένη τὴν πονηρίαν ἡγούμενος, καὶ χαριζομένην ἀποστρέφεται τὴν θεραπείαν ὃ ὑπερήφανος. Ἄλλ' οὐχ οὕτως οἱ πεσόντες ἡμεῖς δεξάμενοι γὰρ τὴν πληγὴν, τὸν φιλανθρωπότατον ἱατρὸν ἐπεβουόμεθα συγγᾶ, καὶ τοῦτον ἐπιστάτητα ἰδόντες, δουλικῶς ὑπεδεξάμεθα, καὶ πάντα γενέσθαι εὐξάμεθα, ὅσα τῷ Σωτῆρι διανεόχεται.

H'. Καὶ δηλοῖ τοῦτο σαφῶς τῆς Παναχράντου τὰ ῥήματα. Ἴδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, ἡ ἐγώ, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥήμά σου. Ἦς ἡ ἀρετὴ τὸ μέγα τοῦτο τρόπαιον, τὴν ἡμετέραν ἀνήχεται σωτηρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶλεν ἡμᾶς ἡδονὴ, καὶ θεὸν, οἴμοι τὸν εὐεργέτην, διαφυγόντες τῷ πονηρῷ προσετέθημεν ὄφει, ἐλευσινῶς αἰχμάλωτοι γεγονότες, καὶ ταῖς τοῦ ὄφει καθευπίνοντες γνώμας, καὶ οὐδὲν ἦν ἐκ τῶν κακῶν μῆτε σύμβουλος ὃ πλάνος καὶ ἡμᾶς ὑπὸ χεῖρα μὴ εἶχεν ὅθεν χειμῶν μὲν ἀσελγείας ἐβράβη, καὶ κυκῶν ἀνομίας ἐξεχύθη, καὶ ζάλη τὰ πέρατα διέσεισεν ἀδικίας. Οὐδὲ δὲ ζῆτων διέκυπτεν οὐρανὸς θεν, εἴ ποῦ τις αὐτῷ κατὰ γνώμην ἐπὶ γῆς εἴη, ὃ ἂν ἱκανὸς ἀπαλλάξαι φανεῖ τῆς πλάνης ἐκείνης καὶ τῶν δεσμῶν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἦν εὐρεῖν οὐχ ἕως ἐνδὸς, ἀπάντων διόπουθεν προκεμμένων ἀχρεῖων, καὶ τῷ τοῦ ὕψους κατωμένων ἰψ.

Μετά πολλὰς δὲ γενεάς, ἐπεὶ τὸ ὑπερφυεὲς ἀγαλμα ἡ πανάμωμος ἀνεδείχθη, ἦς ἡ ἀρετὴ καὶ οὐρανοῦς, προφητικῶς εἰπεῖν, ἐκαλυψεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ πλη-

exempta vitio coram Deo apparuit. Sed et illud, quod perpendatur, plane dignissimum hoc loco occurrit: nempe quodnam officium sit, ad quod hominem quempiam idoneum requirebat Deus: tum vero cur ejusmodi ne unum quidem inter Adæ filios reperire esset. Et officium quidem nullum aliud proponitur, quam Deo cooprandi in hominibus a servitute inferni eximendis. Causa vero cur nemo ad id aptus censeretur, infectio dicitur e veneno serpentis contracta. Atqui nihil exploratum magis, nihil magis testatum in universa Ecclesiæ traditione occurrit ea doctrina, quæ docet, Mariam ad cooperandum Christo in reparando hominum genere electam assumptamque fuisse, adeo ut passim saluetur tamquam *κόσμου ἀνάκλησις*, παντὸς κόσμου σωτήρια, λύσις κατάρκας, πεσόντων ἐπανόρθωσις, ἀνθρώπων, λύτρον, κόσμου ἀντίλυτρον, ζωῆς seu σωτηρίας πρόξενος, μεσίτης, ἱλαστήριον, etc., videlicet *mundi totius reparatio, salus, solutio maledictionis, lapsorum restitutio, hominum redemptio,*

ρης τῆς ἐκείθεν ἐγεγόνει λαμπρότητος, ὡς μικρὰν εἶναι τὴν διαλάμψασαν ἀκτίνα τῆς τῆς Πανάργου μαρμαρυγῆς, ἐπεὶ ταῦτα οὕτω συνέβη, τερατουργεῖ Θεὸς ἐξαιτία διὰ τῆς Παρθένου· καὶ λύει μὲν τῶν τοῦ τυράννου χειρῶν τοὺς δεσμίους, καὶ δεσπότης ἀντὶ θούλων, οὗ πρὶν ἀνδράποδα, καθίστα· ζάλης δὲ καὶ σκότους ἀπαλλάττει τὸ γένος, καὶ τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν εἰρήνην χαρίζειται, καὶ θεοειδεῖς ἀπεργάζεται τοὺς πολεμίους. Οὕτω λαμπρῶς ἀπήστραψεν ἡ Παρθένος, οὕτω παραδόξως κατήγαγε τοὺς ἀνθρώπους!

hostes divina specie ac similitudine exornat. Tanto nempe splendore Virgo coruscavit, tanta supra mentis captum luce homines perfudit!

Θ'. Οἴμαι δὲ ὅτι καὶ πρὸς μεγίστην οὕτως εἶχεν ἀντικαταστῆναι κακίαν, διὰ τοῦτο μετὰ πολὺν τὸν βέβησαντα χρόνον ἡ Πάναργος τετήρητο, ὡς ἂν τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον τῷ πλήθει τῆς κακίας διαδειχθῆ· ὅτι τοσαύτην ἐνίκησεν, οὕτω μὲν πολλῶν γενεῶν, οὕτω δὲ ποικίλων, οὕτω δὲ ἀνοσιωτάτην, ἅτε τοῦ χρόνου τῆς κακίας προσεξευρήματα μεταγορηγόντος. Εἰ γὰρ μὴ φῦναι ἐμελλεν αὕτη, πάλοι ἂν οἴμαι, μετὰ τὸν Ἀδαμῆιον ἐγγὺς ὄλασθον δυνάμει μὲν ἐτέρᾳ, μικρᾷ δ' ἴσως, τὰ τῆς ἀνθρωπείας ἐπανορθώσεως ἐπραγματεύετο· τῆς θείας ἀγαθότητος, δὲ ἦν τὰ πάντα, μὴ εἰσέπειτα μὲν προειδυίας μεγάλα καὶ οἷα τὰ κατὰ τὴν Παρθένον, κατορθοῦν ἐπισθαί σκεῦος, ἀνθρώπων δὲ τὸ τιμιώτατον κτίσμα, ὅθεν καὶ Θεῶ τὸ θαυμαστόν, οὐκ ἂν ἀνασχομένης διαφθαρῆται. Καὶ εἰ μὴ Θεὸς καὶ γῆς πατήσα' προσθεσπίσατο δι' αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἶχεν ἡ γῆ τὸν ὑπὲρ τὰ Σεραφίμ ἀνθρώπων φέρειν. Εἰ δὲ καινοκρεπῶς ἐμεγαλοουργεῖτο Θεῶ καὶ τοῦτο, ἀλλ' οὐκ ἂν νοινὰς τὰς διατριβάς τοῖς ἀνθρώποις ἐπιπολύ κτισμένην παρέμεινεν, ἧς οὐδὲν ἦν κατ' αὐτούς ἡ δεινότης· ἀλλ' ὅσον ὅτι πλάττειν Θεὸς ἐκ τῆς γῆς καὶ ὑπὲρ τοὺς μὴ ἐκείθεν ἔχει γεγεννημένους, δείξει φανεῖσα ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς τάχιστα ἂν ἀπέπτῃ, ὅν αὐτῇ προσῆκε χῶρον κατειληφύξαι.

portentum perpetrasset; non diu tamen inter homines, communi eorum consuetudine utens, versata fuisset, quippe cujus sensus nihil cum illis commune habebat; sed posteaquam parumper apparuisset, ut ostenderet, posse Deum e terra quempiam efformare (90), qui illis etiam, qui e

⁸⁴ Philip. iv, 7.

Ant. Ballerini notæ.

pretium redemptionis mundi, conciliatrix vitæ seu salutis, mediatrix, expiatio. Testatissimum ergo id habemus in Ecclesiæ traditione, quod Virginis Deiparæ immunitatem ab originario vitio uti certam et exploratam præsumit.

(87) *Hub.* iii, 3 sec. LXX: alterum autem hemistichium, quod apud LXX sic legitur, καὶ ἀνέτεινεν πύργος πλῆρης ἡ γῆ, ad sensum auctor allegat.

(88) En itaque qualis Maria orbi illuxit, splendorem scilicet amicta, qui solis jubar vinceret, et quidem splendore qui ex summa innocentia ac puritate refulget. Et hanc sane Mariæ conditionem evidentius cognosces, si eam cum totius humani generis conditione conferas, quod propter Adæ prævaricationem tenebris obsitum mox describitur.

(89) Hinc discite, Virginem Deiparam cælestibus spiritibus præcellentiorem prædicari non ratione tantummodo dignitatis quæ illi ob divinam mater-

A pheta loquar, *operuit* (87), sed et terra splendoribus, qui ab ea emicabant, ita repleta est, ut præ illius plane immaculata fulgore jubar astri, quod orbem collustrat, exiguum appareret (88); postquam, inquam, hæc ita contigerunt, prægrandia Deus portenta per Virginem operatur, et victos quidem tyranni manibus eripit, eosdemque pro præcedenti servitute domicos illius constituit, cujus prius mancipia fuerant; a procella ac tenebris liberat universum, genus, et *pacem* elargitur, quæ *exsuperat omnem sensum*⁸⁷, ac suos antea

XI. Quoniam vero adversus summam malitiam hoc pacto pugnare oportebat, idcirco, mea quidem sententia, post longum temporis decursum purissima illa servata est, ut virtutis ejus eminentia ex ipsa improbitatis magnitudine ostenderetur; quod scilicet, ætatibus usque majora, inter labendum, noviterque inventa iniquitati incrementa superadventibus, ipsa tam immanem, tam multarum generationum, tamque variam ac multiplicem, atque adeo tam impiissimam nequitiam vinceret. Et sane nisi hæc oritura fuisset, jam olim, ut puto, paulo post Adæ lapsum alia quidem virtute, sed exigua fortasse, humanæ [reparationis] opus perfectum fuisset; siquidem divina bonitas, propter quam omnia facta sunt, nisi prævidisset, futurum dein instrumentum, quod felici successu magna illa, et qualia dein exhibuit Virgo, præstaret, nunquam passa fuisset, ut homo, nobilissima illa creatura, propter quam et Deum admirabundi celebramus, in tantam corruptionem prolaberetur. Nisi vero Deus ipse per hanc eandem orbi terræ pedem inferre præstituisset, nunquam sane ejusmodi sortem terra assecuta esset, ut talem hominem (*Virginem*), qui superior est Seraphim, portaret (89).

Quod si Deus novo magnificentis operis hoc etiam

nitatem accessit, sed etiam ratione eminentiæ qua ejusdem dotes intrinsecæ quamlibet angelicam nobilitatem transcendebant; adeo ut tam eximium Dei opus in terra hac nostra collocandum nunquam videretur, nisi ad excipiendum Dei Verbum Deus illam prædestinasset. At si ejusmodi opus Deus condidit, quod aliam, ac infimam hanc terram, sedem, cælum scilicet, ut paulo infra dicitur, pro nobilitate sua postulabat, qui locus esse suspicandi potest, quod deterrimum est in terrenis ipsis vitium hoc eodem inhonestatum e divinis manibus opus illud prodiisse?

(90) Vides, excellentiam qua Virgo Deipara illis quoque præstitit, qui e terra formati non sunt, plane ad ejusdem *formationem*, initium scilicet existendi spectare. E quo patet, in sua illam origine non modo puram et sanctam, sed insuper tot tantisque divinis muneribus auctam prædicari, ut ex

terra non sunt, superemineat, cito supra caelos evolasset, sedem ibi, quæ sibi congrueret, receptura.

Sed quoniam opus erat insuper, ut et plurimam illam pravitatem exstingeret, et Deum exciperet in terras descendentem, et eum, qui incomprehensibilis est, complecteretur, eidemque homines reconciliaret : propterea et sera tandem diuturni temporis ætas gloriosissimam illam tulit, et terra splendidum id cimelium portavit, in certam insuper spem vocata, se et illud, quod pretiosius esset, per eam ipsam mox accepturam. Cum hac itaque potita esset, neque aliter ostendere posset, qua Virginem reverentia prosequeretur, singularissimum ei locum ad inhabitandum tribuit, nimirum Sancta sanctorum, et ex his quidem eam partem, quæ maxima veneratione digna est. Neque vero fas esse duxit, aliquem ex se ipsa fructum illi ad alimentum præbere, cum constaret, purissimum illum unum esse hominem, de quo etiam prophetæ revelatum est, quod *panem angelorum manducavit*⁸⁸. Hoc ergo munus cælo commisit per

eidem mysterii multo magis admirandi paulo post hæc (Lucæ verba) testantur.
X. Inquit enim : *Missus est angelus Gabriel a Deo ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen Virginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit : Ave, gratia plena, Dominius tecum, benedicta tu in mulieribus*⁸⁹.

Genitrici Creatoris, quæ illi supra naturam mysterio administratura erat, præcipuæ e creaturis tanquam reginæ debitum obsequium reddebant. Terra nobilissimum omnium (præbebat) domicilium ; cæli (suppeditabant) alimentum ; angelus allimoniam promum se sistebat : sed et appellatorem hic suam, qualem nunquam antea, pulcherrimam nunc præsefert ; tantorum enim bonorum nuntius nunquam exstiterat.

Verum a Deo, inquit⁹⁰, *missus est angelus*. Hoc aliquo modo indicat, quantum præsentia antiquis illis sint contraria (91). Non enim sponte sua nunc (ad Virginem) Gabriel, sicut olim dolosus ille ad primam matrem, accessit, neque Dei leges conculcandas proponit ; sed et missus est, et illa obivit, quæ divinæ erant voluntatis. Missus vero est, ut per hoc ministerium se ipso illustrior evaderet. Neque enim, nisi in hunc finem id fieret, illa quæ pria est post Primum (92), inferiori aliquo

⁸⁸ Psal. Lxx, 25. ⁸⁹ Luc. I, 26-28. ⁹⁰ ibid. 26.

Ant. Ballerini notæ.

tunc (quæ fuit sapientissimorum theologorum sententia) quamlibet cælestium quoque Spirituum excellentiam longe prætergrederetur.

(91) Cum Deus in homine reparando œconomiam selegerit, quæ œconomia primæ conditionis plane respondeat ; nam ut Chrysostomus inquit (hom. in S. Pascha. II, 2. Opp. tom. III, pag. 752. *per quem diabolus nos expugnavit, per eam ipsam Christus ipsam superavit* ; ita tamen veteribus præsentia respondent, ut quæcunque ad pristinum lapsum spectant,

'Αλλ' ὅτι καὶ πολλὴν εἶχεν ἀποσβέσαι κακίαν, καὶ εἰς γῆν ὑποδέξασθαι θεὸν κατιόντα, καὶ τὸν ἀχώρητον δὴ τοῦτον χωρῆσαι, καὶ αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους προσοικειῶσαι, διὰ ταῦτα καὶ πολὺς ὕστερον ὁ χρόνος τὴν ὑπερένδοξον ἤνεγκε, καὶ γῆ τὸ λαμπρὸν ἐβίστασεν ἐκεῖνο κειμήλιον, καὶ τὸ μείζον δεξασθαι περιμένουσα δι' αὐτῆς. Δεξαμένη δὲ ἄρα, καὶ μὴ ἄλλως τῇ Παρθένῳ τὰ τῆς εὐλαβείας ἕπως ἂν ἐχρούσα σώσει, τὸν ἐξείρετον αὐτῆς κατοικεῖν ἀποδίδωσι τόπον, τὰ τῶν ἁγίων Ἄγια, καὶ τούτων τὸν σεβασμιώτατον. Καὶ οὐδὲ τὸν παρ' ἑαυτῆς καρπὸν χορηγεῖν ὅσιον ᾤετο πρὸς τροφὴν, τοῦτον εἶναι μόνον τὸν ἄνθρωπον ἐγνωκυῖα τὴν Πάνανγον, περὶ οὗ φαγεῖν ἄρτον ἀγγέλων καὶ προσφῆτης μεμύηται. Οὐρανῷ γοῦν δι' ἀγγέλων τούτου παραχωρεῖ, οἷς ἔδει μεταμικρὸν εὐαγγέλια παραδοξοτέρου διακονήσιν αὐτῇ μυστηρίου, καθὰ δὴ πούθεν σφόδρα μαρτυρεῖ περιφανῶς τὰ παρόντα.

angelos adimplendum, quos et munere annuntiandi fungi oportebat, quemadmodum manifestissime

I. Ἀπεστάλη γὰρ, φησὶν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ πρὸς Παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου Λαβιδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Παρθένου Μαρίας καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος, πρὸς αὐτὴν εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί.

Τὰ μείζω τῶν μεγαλοργημάτων τῇ τοῦ Κτίστου Μητρὶ τὴν ὑφειλομένην, ὡς βασίλιδι, λειτουργίαν ἀπεδίδου τὸ ὑπερφυῆς διακονησομένη μυστήριον· Γῆ τὴν σεμνοτάτην οἴκησιν, τὴν τροφὴν οὐρανός, ἄγγελος τῆς τροφῆς ἐδείκνυτο ταμίαις. Ἄλλὰ καὶ τὴν ἐπινομίαν ἐαυτοῦ νῦν, ὡς οὐδέποτε, καλλίστην ἀπέδειξεν· ἀγαθῶν γὰρ τοιούτων ἄγγελος οὐδέποτε ἐγεγόνει.

'Αλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, φησὶν, ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος· Τοῦτο τοῖς πρὶν ὡς ἐναντία τὰ παρόντα αἰνίσσεται· Οὐ γὰρ παρ' ἑαυτοῦ νῦν ὁ Γαβριὴλ, καθάπερ τῇ προμήτορι προσήλθεν ὁ δόλος, οὐδὲ Θεοῦ πατεῖν ὑποτίθησιν ἕρους· ἀλλὰ καὶ ἀπεστάλη, καὶ τὰ κατὰ θεῖαν ἐξεπέρανε γνώμην· Ἀπεστάλη δὲ, ἵνα τῇ διακονίᾳ ταύτῃ λαμπρότερος ἑαυτοῦ γένηται. Οὐδὲ γὰρ μέσου ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἔμελλεν, ἡ πρώτη μετὰ τὸ πρῶτον ἐδείτο τοῦ ἐλάττονος, τὴν προσλαλίαν ἐκείνην ἀκοῦσαι δεῖσαι δεῖσαν. Ἢ γὰρ ἂν ὁ

non modo a præsentibus absint, sed opposite se invicem habeant. Non potest ergo Maria, quæ pro Eva data est, Evæ lapsus utcumque particeps haberi.

(92) Habes hic communem SS. Patrum doctrinam, post Deum nihil Maria majus, nihil nobilitatis existere. At insuper fac advertas, hæc de sancta Virgine affirmari, antequam ei nuntium ab angelo deferretur. Non ergo ad celsissimam omnium dignitatem divinæ maternitatis id spectat, sed ad insi-

Θεὸς Λόγος δι' ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν, ἢ τοῦτον ἤνεγκεν, **A** quasi internuntio indigebat, siquidem opus foret ut eam allocutionem audiret. Ipse enim, qui est

Deus Verbum, per se profecto allocutus eam fuisset, quæ hunc eundem, *omnem scilicet Divinitatis plenitudinem* ⁶¹, portavit.

ΙΑ'. Ἄλλ' εἰ φαιδρυνθῆναι τὸν διακονήσοντα προὔκειτο, τὸν μείζονα τοῦτο παθεῖν ἐχρῆν, φαίη τις ἄν, ἤκιστα δὲ τὸν Γαβριήλ, ὡς ἂν εἰς τοὺς ἡττοὺς καὶ τὸ λαμπρὸν διαβῆ.

Τίς οὖν ὁ λόγος; Ὅτι τοῖς κάτω κοινωνῶν ἵνα ποιῆσθαι τὸν ὑπὲρ πάντας ἢ ὑπερύμνητος δοθεῖσα τῷ βίῳ, κλίμακα καθάπερ ἐγρήσατο τῷ παντὶ πρὸς ἀνίθισιν. Ἐν τούτων ἐπέπερ πρώτην εἶχεν ἢ μακαρία βαθμίδα, ἢ προσῆκεν οὐρανὸς φέρειν τὴν πρόσθον, ἢ, εἰ τι ἄλλο καὶ αὐτοῦ ὑψηλότερον, οὐρανὸς γὰρ αὕτη τοῦ οὐρανοῦ, μόνῃ προσήκουσα τῷ Κυρίῳ κληρῶς, τὴν ἂν καὶ τοῦτο τῶν ἀκολούθων, ὃ καὶ ἐξέβη, τῇ πρώτῃ μετὰ τὴν γῆν τῶν ἀσωμάτων ἐντυχεῖν αὐτὴν τάξει.

Ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τὴν γῆν ἢ πολυύμνητος οὐρανὸν ἐποίησε, τοῖς προσεχῶς ὑπὲρ τὴν γῆν ἔδει προσομιλεῖν πρότερον, καὶ μετὰ τοῦτο τοῖς ἀνωτέρως τὴν κοινωνίαν ὑποδεικνύειν ὁδόν. Προσεχῆς δὲ ἡμῖν νοεῖν ἢ τῆς τοῦ θεοῦ εἶναι λέγεται Γαβριήλ.

Εἶτα θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ τοῖς ὑποβεβηκόσιν **C** ἀγγέλοις τῷ λαμπρῷ μυστηρίῳ πρώτοις διαυγασθῆναι συνέβη· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωποι κατατροφῶν ἐξέωθησαν, ὧν τοῖς ἀγγέλοις μήτε γεῦσις συγκεχώρητο, καὶ σφοδρὸς ἔρωσ εἰς ἐκεῖνά γε παρακύπτειν ἐνίχθη· καὶ ταῦτα τῶν ἀύλων πολλῶ τῷ μέτρῳ τὴν τε ἀξίαν καὶ καθαρότητα διιστάμενοι. Καὶ καθάπερ εἴ τις ἑτοιμὸν ἐπιζητοῖ λαμπάδι, τὰ παρκαίμενα τῶν πόρρω δείκνυσι φωτεινότερα· τὸν ἴσον τρόπον τῆς θραγαμῆς εὐρεθείσης ἐκεῖνης, ὑπὲρ ἧς ὁ παμφερίτατος λύχνος ἀνήφθη, καὶ ὅσα τοῦ φανέντος πλησίον μᾶλλον ἢ τὰ μακρὰν τοῦ φωτὸς τὴν εἰκόσ ἀπολαύειν. Τῆς δὲ βασιλικωτάτης ἐκεῖνης εἰκόσος, τὴν Πάναννον λέγω, ἢ μέσον ἀπήστραπτε τῶν βεβρωμένων ὁμογενῶν, οὐδὲν ἐς ἕγγιον ἄλλοι ἢ ἀνήρωσι· καὶ ἢ προσεχῆς αὐτοῖς ἀσώματος τοῦ **D** Γαβριήλ εἶρηται στρατιά. Διὰ ταῦτ' οὖν εἰκόσ καὶ

⁶¹ Coloss. II, 9.

Ant. Ballerini notæ.

tam Virgini excellentiam. Atqui cum notione operis, quod intrinseca sibi nobilitate perfectissimum omnium, uno Deo excepto, excellentissimumque haberi debeat, plane nescit amico federe sociari tanta vilitas, quin et tanta turpitudine, atque abominatio, quanta in peccati labe, et in Dei inimicitia residet.

(93) Hæc quoque manifeste evincunt, quam exornata fuerit doctrina de sanctitate qua in ipso existendi initio Virgo beata fuit exornata. Quid enim absurdius affirmaretur, quam a cælo inchoare

XI. Atqui, dixerit fortasse quispiam, si præstitutum erat ut is, qui suum exhiberet ministerium, illustrior evaderet, sane sublimiorem aliquem talj honore affici oportebat, minime vero Gabriele, quo etiam in minores ejusmodi nobilitas diffunderetur.

Quid igitur dicemus? Hoc nempe, benedictissimam illam, quæ ideo in vitam prodit ut eum, qui super omnes est, consortem terrestribus redderet, hac rerum universitate ceu quadam scala ad ascendendum usam esse. Quoniam igitur beata illa, cui progrediendi initium esse cælum debuisse (93), aut si quid aliud ipso cælo sublimius sit (nam ipsa fuit cælum cæli, soli Domino ceu pars illius propria conveniens), terram veluti primum gradum habuerat, idcirco et hoc, quod reipsa contigit, consentaneum erat, ut cum illo spirituum ordine, qui a terra primus est, colloquium haberet.

Præsertim vero quod cum (Virgo) omni laude dignissima terram in cælum commutaverit (94), plane par erat ut primum cum iis versaretur, qui proxime super terram sunt, et deinceps sublimioribus novam viam demonstraret. Propior autem nobis spirituum ordo ille esse fertur, in quo divinus Gabriel censetur.

C Deinde nil mirum esse debet, quod inferioribus angelis splendido hoc mysterio collustrari primis contigerit; quandoquidem et homines digni habiti sunt ut iis affatim fruerentur, de quibus ne parumper quidem degustare angelis concessum fuit, licet sane vehementer desiderium ad ea vel leviter attingenda impellat, et ut magno intervallo ab incorporeis substantiis homines tum dignitate tum puritate distent. Et quemadmodum si quis accensa lampade quippiam perquirat, majori luce, quæ prope sunt perfunduntur, quam quæ sunt procul posita; eundem in modum cum drachma illa inventa est, propter quam accensa est lucerna illa undequaque fulgentissima, consentaneum erat, ut quotquot propius lumen illud erant, abundantiori, quam quæ longe jacebant, luce fruerentur. Denique ad nobilissimam illam speciem, purissimam Vir-

vias suas debuisse hominem peccato inquinatum, et quidem eo peccato, propter quod nedum a cælo, unde et angeli propter peccatum deturbati fuerant, sed e terrestri quoque paradiso ejectus homo fuerat?

(94) In cælum terra conversa est, cum hæc in se Deum incarnatum per Mariam excepit. Ad quod novum veluti cælum angelos accurrisse, et ex Paulo discimus iniquiente (*Hebr. I, 6*): *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli ejus.*

ginem dico, quæ inter cognatos suos cæno obrutos **A** πρό γε πάντων τῶν νόων τὸν ἀρχιστράτηγον δὴ coruscavit (95), nihil aliud accedit propius, quam φαιδρυνθῆναι τοῦτον.
homines; his vero proximus esse dicitur incorporeus Gabrielis ordo. Has igitur ob causas prorsus par erat, præ omnibus intelligentibus substantiis hunc cælestis exercitus ducem collustrari.

XII. Primus ergo hic illustratur tum ob propinquitatem, tum etiam propter illud gaudium, quod ipse attulit, quippe qui particeps effectus est boni illius, quod adduxit; non secus ac qui alteri unguentum præbet, una cum eo, qui recipit, virtutem ex unguento emanantem participat.

Inquit igitur: *Ave gratia plena, Dominus tecum*⁶². Non poterat Gabriel magnitudinem gaudii ferre; ac veluti festinans magnum illud gaudii pondus a se ipso in eum, qui ferre illud posset, deponere, purissimæ illius nomen oblitus est, et veluti compellendæ illius immemor, statim illud *Ave* porrigit, quod gerebat. Tu igitur, inquit, es *gratia plena, tu in mulieribus benedicta*, et idcirco gaude. Tecum enim universorum est Dominus, nec quippiam aptius, quo te alloquar, occurrit, quam *Ave*. Siquidem quem cælum et terra capere, quamvis eis liceret etiam latiusse protendere, non possent, ejus tu domum auream (o novum portentum!) temetipsam effecisti. Te igitur, tanquam omnium reginam, veneror, et, sicuti jussus sum, *Ave* tibi annuntio.

Gaude, nam propterea et ipse nunc gaudio gestio, non solum propterea in nuntisndo jucunditatem, quæ quisque lætissima nuntians experitur, sed etiam quia me ipso plane melior evado, ampliorique lumine collustror ad sublimiora contemplanda. hæc porro tua profecto sunt, quibus nihil mirabilius ac sublimius est nihil. Quod si quis, quando suavia pertractet, gaudet, etiamsi in ipsum solum redundet gaudium; cum tu dulcedine perfruaris, quæ cogitationem omnem exsuperat, tecum vero gaudeant et omnes simul creaturæ, et Creator Deus, quid demum de te dicere quispiam possit?

XIII. *Ave* igitur, *gratia plena*, et gaudio, omne gaudium excedente, frueri, o *benedicta*. Salutationem, qua te compellem, his nobiliorem nullam habeo. Et scio equidem, quod propter, eum, quem juxta felix meum nuntium utero geres, beata prædicaberis, et magnificis laudibus in omne tempus a multis celebraris, quemadmodum mira prorsus de te a prophetis cum admiratione prædicta fuerunt. Sed neque e veteribus quispiam eam, quæ tibi obvenit, faustam acclamationem reservavit, neque præsentium aut futurorum aliquis tibi pro meritis plausus dabit, imo neque si ad hoc præstandum omnes simul convenire contingeret, quotquot vel sunt vel fuerunt vel erunt, te tamen dignus necti hymnus posset.

Gaude igitur propter hæc omnia, o scientiæ profunditas ac sapientiæ altitudo, et opulentia gaudii,

⁶² Luc. i, 28.

Ant. Ballerini notæ.

(95) Imaginem habes *luculentissimam*, cujusmodi fuerit conditio Virginis ad reliquorum hominum

B τῶ ὀνόματος ἐπελάθετο τῆς Πανάγου· καὶ χαῖρε δίδωσιν εὐθὺς, ὅπερ ἦν φέρων, τῆς προσηγορίας ὡσπερ ἀμνημονήσας. Σὺ οὖν εἶ κεχαριτωμένη, ἡσπί, σὺ ἐν γυναιξίν εὐλογημένη, καὶ διὰ τοῦτο χαῖρε. Μετὰ σοῦ γὰρ ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, καὶ οὐδὲν οἰκειότερον ἢ χαῖρε σοὶ προσλαλεῖν οἶδα.

IB'. Φαιδρύνεται τοίνυν οὗτος πρῶτος τῇ τε ἐγγύτητι καὶ πρός γε τούτῳ, δι' ἣν ἐκόμιζε χαρὰν, ἀπὸ τοῦ κομιζομένου καὶ αὐτὸς μετεληρωώς, καθάπερ ὁ μύρου μεταδόους τῆς ἐκείθεν ἀρετῆς κοινωνεῖ τῷ δεχομένῳ.

Χαῖρε οὖν, κεχαριτωμένη, φησὶν, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Οὐκ εἶχε φέρειν ὁ Γαβριὴλ τὸ τῆς χαρᾶς μέγεθος· καὶ ὡσανεὶ σπεύδων τὸ μέγα ἐκεῖνο τῆς χαρᾶς χροῖμα ἀπ' αὐτοῦ ἐπιθεῖναι τῷ δυναμένῳ, τοῦ ὀνόματος ἐπελάθετο τῆς Πανάγου· καὶ χαῖρε δίδωσιν εὐθὺς, ὅπερ ἦν φέρων, τῆς προσηγορίας ὡσπερ ἀμνημονήσας. Σὺ οὖν εἶ κεχαριτωμένη, ἡσπί, σὺ ἐν γυναιξίν εὐλογημένη, καὶ διὰ τοῦτο χαῖρε. Μετὰ σοῦ γὰρ ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, καὶ οὐδὲν οἰκειότερον ἢ χαῖρε σοὶ προσλαλεῖν οἶδα. Ὅν γὰρ οὐρανὸς καὶ γῆ, καὶ εἰ πολλαπλάσιον αὐτῶν εἶχον διαταθῆναι, χωρεῖν οὐ δεδύνηται, οἶκον ἐκείνου, ὃ θανάτου παραδόξου! σαυτῆν ἐχρυσούρησας. Καὶ ὡς ἀπάντων τοίνυν βασιλίδι προσκυνῶ, καὶ ὡς προσεστάτην, Καῖρέ σοι προσφωνῶ.

Καίροις, ὅτι διὰ τοῦτο νῦν χαίρω καὶ αὐτὸς οὐ τῷ τερπνῷ μόνῳ τῆς ἀγγελίας, ὃ πρῶτον ἐπεται διαγγέλλουσιν ἡδίστα, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐμαυτοῦ βελτίων ἀπάρτι, καὶ νοεῖν ὑψηλότερα διαυγέστερος γίνομαι· ταῦτα δὲ τὰ σά, ὧν οὔτε παραδοξότερον οὔθ' ὑπερτερον οὐδέν. Εἰ δὲ τοῖς ἡδέσιν εἶ τις προσομιλοῖ, χαίρει, κἄν εἰς αὐτὸν ἢ τέρψις ἐλίττεται μόνον, ὅταν γλυκασμοῦ μὲν ὑπὲρ ἔννοιαν ἀπολαύσῃ, σὺν σοὶ δὲ καὶ κτίσις ἅπασα, καὶ ὁ Πλάστης χαίρει Θεός, τί ἂν τις περὶ σοῦ φάιη;

Καίροις, ὅτι διὰ τοῦτο νῦν χαίρω καὶ αὐτὸς οὐ τῷ τερπνῷ μόνῳ τῆς ἀγγελίας, ὃ πρῶτον ἐπεται διαγγέλλουσιν ἡδίστα, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐμαυτοῦ βελτίων ἀπάρτι, καὶ νοεῖν ὑψηλότερα διαυγέστερος γίνομαι· ταῦτα δὲ τὰ σά, ὧν οὔτε παραδοξότερον οὔθ' ὑπερτερον οὐδέν. Εἰ δὲ τοῖς ἡδέσιν εἶ τις προσομιλοῖ, χαίρει, κἄν εἰς αὐτὸν ἢ τέρψις ἐλίττεται μόνον, ὅταν γλυκασμοῦ μὲν ὑπὲρ ἔννοιαν ἀπολαύσῃ, σὺν σοὶ δὲ καὶ κτίσις ἅπασα, καὶ ὁ Πλάστης χαίρει Θεός, τί ἂν τις περὶ σοῦ φάιη;

II'. Καίρε τοίνυν, κεχαριτωμένη, καὶ χαρᾶς ὑπὲρ ἅπαν τερπνὸν ἀπόλαυε, εὐλογημένη. Τούτων σοι τῶν προσφωνημάτων οὐκ ἔγω προσαγαγεῖν τιμιώτερον. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι καὶ μακαρία ἀκούσῃ, δι' ὃ κατὰ τὰ ἐμὰ βαστάσεις εὐαγγέλια, καὶ μεγαλοπρεπῶς μέχρι παντός ὑμνηθήσῃ παρὰ πολλοῖς, καθὰ δῆπουθεν σὺν θαύματι περὶ σοῦ τὰ παράδοξα προκεκήρυκται τοῖς προφήταις. Ἄλλ' οὔτε τις τῶν πάλαι τὴν γιγνομένην διέσωσεν εὐσημίαν, οὔτε τῶν παρόντων ἢ ἐσομένων, ὡς προσῆκέ σοι, φθάσει τὸν κρότον· ἔτι, καὶ οὐδ' εἰ πᾶσι, τοῖς τε οὔσι, πρό τε οὔσι, τοῖς τ' ἐσομένοις, ὑπὲρ τούτου συναλεθεῖν ἐγγεγόνει, τὸν εἰκότα ἂν ὕμνον ἐξεγίνετο πλέξει.

Καίρε λοιπὸν διὰ ταῦτα, ὃ βῆθος γνώσεως, καὶ σοφίας ὕψος, καὶ χαρᾶς πλοῦτος, καὶ χαρίτων θά-

conditionem: inter omnes scilicet cæno sordentes sola mundissima refulsit.

λασσα, καὶ θαυμάτων μέγεθος, καὶ πέλαγος καλλο-
νής, καὶ μυστηρίων θησαυρός ! Ὁ Κύριος μετὰ
σοῦ. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη τὸ κινὸν τῆς σῆς με-
γαλειότητος ; Ποίος νοῦν τοῖς παραδόξοις τούτοις
ἀξίως ἐμφυλοχωρήσει θεάμασι ; Ποία διάνοια πρὸς
ὑψὸς ἀμιλλήθησεται τῶν νῦν ὑπὲρ πᾶσαν πτῆσιν
εἰθερίως διαθεόντων ; Τίς λογισμὸς, τοῖς ἀπορήτοις
τούτοις ἐμπετασθεῖς, τῷ ἱκανῷ τῆς μύσεως κατα-
βάς, σεμνοθήσεται : Ποία γλώσσα, φωνῶν ἄνοη,
χρυσουργὴ τὸν φθόγγον, καὶ πολυτερπῆ τὴν λέξιν,
προσέκουσεν ἀκανθισμένῃ, τοῖς παροῦσιν ἰστουρ-
γίαν ἐξυφανεῖ ;

Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, οὐ καθάπερ μόνον ἐν τοῖς
λοιποῖς κτίσμασι συνοχεῖς ὦν, οὐδ' ὡσπερ Μωῦσαι,
καὶ Ἠλίη, καὶ τοῖς ἄλλοις συνῆν ἁγίοις, μεγαλοურ-
γῶν οἰκῆσαι μετὰ σοῦ θαύματα· οὐδὲ νῦν μὲν
οἰκόν σε προσευρηκῶς ἑαυτῷ λαμπρυνεῖ, τὴν δ'
οἰκονομίαν ἔπειτα τετελεκώς, οὐκ ἔσκει φωτειῖ
μετὰ σοῦ τὰ σύμπαντα θαυμάτων· ἀλλὰ μετὰ σοῦ
ὁ Κύριος ξένον δῆτα τρόπον, οὐ μήτε ὀφθαλμὸς
ἔσθετο, καὶ οἴψ θύραν οὐκ ἀνέφγεν ὦτα, ἀλλὰ καὶ
ἀναβάσεως κρείττω ἀνθρωπείας καρδίας. Μετὰ σοῦ
γὰρ, διὰ τὴν ἐξαστράπτουσα ὦρην τῆς θείας σου
ψυχῆς, τὰς τῆς ἀρήτου θεϊκῆς φύσεως τοῖς ἀν-
θρώποις ἀκτινας ἐπιλάμψει· διὰ τὸ φαιδρότατον
κίλλος τῆς τῆς ἀρετῆς, τὴν σὴν, ἣν ἠγάπησε, μορ-
σὴν φανεῖται περιβαλλόμενος· καὶ τοῖς σοῖς
ἀχάντοις αἵμασιν ἐνωθεῖς, ὡ μυστηρίου ξένου ! ὁ
οὐκ ἔν, ἐκ σοῦ διὰ δὲ γενήσεται, τὴν σὴν τε δὴν
εἰρων εἰκόνα, τοῦ τε Θεοῦ εἶναι μὴ ἐπιστάμενος.
Ἐίντεῦθεν θεϊκῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀντιφιλο-
τιμούμενος, ὅπερ ἔστιν ὁ Δημιουργὸς φύσει, τοῦτό
σοι χάριτι καινοπρεπῶς ἀντιχαριεῖται, καὶ εἰς
αἰῶνας μετὰ σοῦ, δι' ὧν σοι κεκοινώνηκεν, ἐν
τοῖς τοῦ ἀοράτου Πατρὸς μενεῖ κόλποις ἀναπαυ-
όμενος.

Σὺ καὶ γάλα παραδόξως βλύσεις, ἐπεὶ καὶ πάντα
θημάτων γέμει τὰ σὰ, ἢ εἰς ἀνθρώπους πρόσδος,
τὸ τοῦ τόπου διατριβή, ἢ εἰ τῆνδε τὴν ἡλικίαν αὐ-
ξήσεις μὴ κατ' ἀνθρώπους χορηγηθεῖσά σοι, ὁ νῦν
ἐπρόβητος ἀσπασμὸς, ὁ μετὰ τοῦτον ἐψόμενος
καινὸς τόκος· καὶ τῷ γάλακτι ποτιεῖς, ὅς ἅπαν
εὐδοκίας ἐμπίλησι ζῶων, ἐλευθερίαν χειρὶ συγ-
χωρῶν· σὰ χεῖρες οἴσουσιν, οὐ καὶ σὲ χεῖρες
διέπλεξαν, ὁρατὸν τε κόσμον ὑπέστησε καὶ ἀόρατον,
ἐνὸν μὲν μόνον· ἀλλ' εἰ μετὰ σοῦ ὁ Κύριος, τί δεῖ
πολλὰ λέγειν ; Παράδοξα πάντως, καὶ διανοίας
ὑψηλότερα πάσης καὶ ἥλιος ὄψεται, καὶ κροτήσῃ τὰ
πέρατα διὰ σέ. Χαῖρε τοίνυν, κεχαριτωμένη, χαῖρε,

⁹³ Psal. cxliv, 16.

Ant. Ballerini notæ.

⁹⁶) Nihil sane frequentius apud veteres scri-
ptores recurrit, quam ut Deipara, seu novum opus,
propter magnificentiam, novum portentum celebretur.
At vero quid in re nova quaerimus quod deterimum
est Adamiticæ vetustatis? Quid urgeat quispiam

A et gratiarum mare, et miraculorum magnitudo, et
venustatis pelagus et mysteriorum thesaurus, *Domini-
nus tecum*. Quis non obstupescat magnificentiæ tuæ
novitatem (⁹⁶)? Quænam mens par esse queat ut con-
templandis portentosis hisce spectaculis immore-
tur? Quis intellectus poterit ad celsitudinem eorum
sese erigere, quæ supra omnem cælestium volatum
excurrunt? Quæ cogitatio, cum ad ineffabilia hæc
assurrexerit, descendens gloriari possit, satis se iis
mysteriis instructam esse? Quæ lingua flores col-
ligens vocum, auroque nitentem sermonem, suavis-
simamque dictionem, condignum hoc argumento
opus contexat?

Dominus tecum, non medo ut in reliquis creaturis
omnia continens ac regens, neque solum sicut cum
B Moysæ erat et cum Elia, cumque aliis sanctis viris,
sic tecum habitabit mirabilia operans; neque
postquam te, aptam sibi domum inventam, ad
tempus illustraverit, perfecta dein æconomia a
creaturis omnibus tecum illuminandis cessabit;
sed *Dominus tecum* nova prorsus ratione, quam
neque oculus vidit, neque auris audivit, quæque
humanicordis ascensione sublimior existit. Tecum
enim, propter effulgentem divinæ animæ tuæ spe-
ciem ineffabilis divinæ naturæ radios hominibus
effundet; propter splendidissimam virtutis tuæ
pulchritudinem, tua forma, quam adamavit, cir-
cumdatam apparebit; et cum immaculato tuo
sanguine semet conjungens, (o inauditum myste-
rium!) quod non erat, ex te propter te, et totam
C tuam gerens imaginem, ac propemodum se Deum
esse oblitus, fiet. Et exinde divina prorsus splen-
didaque ratione tecum munificentia certans, quod
ipse Creator est natura, hoc tibi ex gratia novo
quodam modo vicissim elargietur, et propter ea,
quæ tecum habet communia, in sinu invisibilis
Patris quiescens in sæcula tecum manebit.

Lac quoque tu mirabiliter effundes, quandoqui-
dem tua omnia miraculis plena sunt, tum ingressus
in hominum vitam, tum sedes conversationis tuæ,
tum ad hanc ætatem provectio non humano tibi
more comparata, tum ineffabilis hæc salutatio, et
qui postea subsequetur partus; et lacte potabis
eum, qui liberali manu tribuens, *implet omne ani-
mal benedictione*⁹³; manus tuæ illum portabunt,
cujus manus te quoque plasmaverunt, quique solo
D mentis suæ nutu visibilem pariter atque invisibi-
lem mundum e nihilo eduxit. Verum, si Dominus
tecum, quid plura opus est fari? Plane mirabilia
et quovis intellectu sublimiora sol videbit, et propter

communem humanæ naturæ ordinem, communes-
que Adamiticæ stirpis leges, quando constet, *no-
tum* idcirco prædicari opus, quod a communi or-
dine consuetisque legibus discedit?

te plausus attollent fines terræ. Ave igitur, gratia plena, ave, benedicta, quæ naturam omnem Deo inferiorem exsuperas (97).

XIV. Quæ cum vidisset, inquit ⁶⁴, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Perspexit sublimissimus purissimæ illius intellectus quid differat inter Deum et homines; tum vero, quantum ex benignitate sua sese Deus demitteret, ac mysterii sublimitatem obstupescens considerabat. Præ gaudio autem exsultavit religiose non vero formidavit, neque commota, neque præter modum animo conturbata est. Erat enim prorsus perspicacissima, adeo ut, quis adventasset, facillime nosse posset Et sane illud, cum vidisset, turbata est, hunc mihi sensum exhibet, quasi diceret: Cum pervidisset, ac mente divinitus collustrata perspexisset, cujusmodi sit Dei magnitudo, et quanta hominum abjectio, corde gaudens exsultabat, Deumque cernens tantopere sese demittentem, ad divina hæc portenta obstupescere plaudebatque. Quocirca etiam cogitabat qualis esset salutatio, quam magna, et quamlibet humanæ mentis vim excedens. Nam commoveri, quod idem valet ac perturbari, in sacris litteris etiam gaudendi significationem habet, sicut cum dicitur ⁶⁵: *Commovetur mare et plenitudo ejus; gaudebunt campi et omnia quæ in eis sunt.* Et hoc igitur loco per illud turbata est, simul ostenditur et exsultatio, et ferventissimus admirandæ illius animæ impetus tum propter stuporem, tum propter plausum ad illa Dei portenta, una tamen cum eo, qui maxime congruebat, reverenti metu (98). Etsi enim illa

⁶⁴Luc. i, 29. ⁶⁵Psal. cxv, 11.

Ant. Ballerini note.

(97) Hæc cum superiori congruunt sententia (sup. § 10), qua Virgo Deipara prima post Primum celebratur. Aptissime vero eadem cum salutatione sociantur, qua ab angelo celebrata est gratia plena. Quanquam enim diffinitum non sit, naturalibus quoque donis sanctæ Virginis animam mirum in modum excelluisse; at divinis maxime charismatibus tribuendum plane est quod præ creatis omnibus propius ad Deum accesserit. Hinc porro dignoscere licet, cujusmodi ex mente doctorum fuerit gratiæ plenitudo quæ de Virgine prædicatur. Talis enim intelligenda cum sit, qua creaturarum omnium excellentissimam quamque gratiam Mariæ gratia

εὐλογημένη, τῆς μετὰ Θεὸν φέρουσα κατὰ πάσης τῆς νικητήρια φύσεως.

ΙΔ'. Ἡ δὲ ἰδούσα, φησὶ διαταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. Ἀπειδὴν ὁ τῆς Πανάγου νοῦς ὑψηλότατος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὸ διάφορον· εἶτα πρὸς τὴν τοιαύτην συγκατάθεσιν, ὅση, καὶ τὸ μυστήριον ἐξεπλάγη κητανοοῦσα. Καὶ ὑφ' ἡδονῆς ἐκίρτησεν εὐλαβῶς, ἀλλ' οὐκ ἐδειλίασεν οὐδὲ διεσείσθη καὶ τὴν ψυχὴν ἀνώγαλος γέγονε. Πάνυ γὰρ τῆν διαβατικωτάτη, ὡσθ' ὅστις ὁ προσελθὼν, θάπτον ἔχειν εἰδέναι. Τὸ γὰρ ἰδούσα διαταράχθη, τοῦτο μοι νοεῖν δίδωσιν, οἷον εἰ ἀποδύλασσα καὶ λογισμῶν θεόφρονι συνδιακλιφαμένη τί μὲν Θεοῦ μέγεθος, τι δὲ ἀνθρώπων οὐθὲναια, ἐπέλλετο χαιρούσα τὴν καρδίαν πρὸς τὰ Θεῖα τε ἐξεθαμβεῖτο καὶ ἐκρότει θαυμάσια, τηλικαύτην Θεοῦ συγκατάθεσιν ἀκούουσα. Διὰ ταῦτα καὶ ποταπὸς ἂν εἴη, ὡς μέγας ὁ ἀσπασμὸς, καὶ κάτω τιθεὶς ἀνθρώπειον διελογίζετο νοῦν. Ἔστι γὰρ παρὰ τῆς Θεῖας Γραφῆς τὸ σαλεύεσθαι, ὃ ταύτων δύναται τῶν ταράσσεσθαι, καὶ χαρᾶς ἔννοιαν ὑποφαίνον, ὡς τὸ, Σαλεύθητις ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Κάνταῦθα τοίνυν ἀπὸ γε τοῦ διαταράχθη καὶ ἡ ἀγαλλίασις, καὶ τὸ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ψυχῆς θερμότατον ἐμφαίνεται ἔξαλμα πρὸς ἐκπληξίν τε καὶ κρότον τῶν τοῦ Θεοῦ τεραστίων μετὰ γε εὐπρεπεστάτου τοῦ φόβου. Εἰ γὰρ ἀπαράμιλλος τὴν ἀγνείαν ἡ Πάνσεμνος, καὶ ἑαυτῇ μηδὲν εἶχει ἢ ἂν συνόρφη μὴ καὶ ἱκανῶς ἔχειν πρὸς Θεοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· ἀλλ' ἄνθρωπος ἦν, ὃς ἔχει πρὸς Θεὸν ὡς πρὸς ἀλγθεῖαν ψεύδος. γὰρ ἃ που καὶ προφητικῆ διόριζεται ἕκστασις. Δι' ἐκεῖνο τοίνυν καινότερον ἐπεικῶς ᾤετο, τὸν ὑπεράπειρον γαστέρα, βραχὺ πέρα ἔχουσαν, ἐνεργεῖν καὶ θαύματος πέρα διενεῖτο, τὴν καινὴν σὺν τῶν τεχνήματι κοινωνίαν τοῦ Πλάστου. Ἔως μὲν οὖν πρὸς τὸ σῶμα, ὅτι τῶν κάτω, καὶ τοῦ πηλοῦ, καὶ τοῦ παραδάντος ἐσκόπει γέννημα ἐκείνου πατρὸς, φοβερόν ἐνόμιζε τὴν ὑψηλὴν ἀγγελίαν ἐκείνην, καὶ τὴν ὅλην θάμβους μεστή, ὅπως ἐκ πηλοῦ, καὶ οἷον ἡ πτώσις κατέβη σκευός, ἄρα τοιοῦτον, τὸν ἀχώρητον ἔνδον χωρήσει· καὶ ἦν πάντως τὸ διαλογίζεσθαι ἀπὸ γε τῆς ἐννοίας ἐκείνης· Ὅτι δὲ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ψυχὴν, ὅπως

vicerit: ejusmodi ergo gratiam angelica salutatio enuntiat, qua Mariæ sanctitas tribuatur non modo originalis, ne deterioris, quam cælestes spiritus, conditionis fuerit, sed in ipsa origine sanctitate qualibet angelica eminentior.

(98) Hæc subtilius forte quam verius disputata videbuntur; at elucet in iis, tam sublimiter Patres de Dei Matre sensisse, ut quod nobilissimum omnium videretur, id de illa tenendum ac prædicandum usque censerent.

(99) Videtur auctor præ oculis habuisse illud psalmi cxv, 11: *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax.*

ἀπειλον, ὅπως ὑπέραγον ἔσωσεν, ὅπως ἅπαν ἤλεξε. Ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς ἀναβάσει τῆς καρδίας εἰς ὑψος ἀναπτῶτα οὐράνιον, τὴν ἐκπληξίν ὑποχωρεῖν ἐδίδου, καὶ ἐκτετὴν ἀτραχίως ὑπετίθει τῷ μηνύματι· καὶ, Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, ἐδὶα γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

ratione erat, quod (de salutatione illa) cogitaret. At cum ad suam ipsius animam oculos convertebat, quomodo scilicet eam immaculatam, quomodo puram præ omni puritate servabat, quomodo, cordis ascensionibus ad cælestem evecta sublimitatem, cujusvis volatus omnes longe prætergrederetur, tunc demum vehementem illum horrorem demittebat, ac sedato animo se iis, quæ denuntiabantur, subiciebat; et, *Ecce, inquit, ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁵.

IE'. Οἶμαι δὲ ὡς εἶχεν ἂν καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας συνθέσεως ἡ ὑπερσωμωμος βραχέϊαν ὑπανοίγειν θύραν τῷ ὑπερφυσί ἀσπασμῷ. Καθάρως γὰρ ἡμῖν μὲν ὑπὲρ λόγον ὁ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος σύνδεσμος, B πᾶσι δὲ ὅμως λογισμοῖς τὴν τοιαύτην ἀνομολογοῦμεν συνάρεσαν· οὕτως ἂν καὶ περὶ τῆς μεζονος ἐνεσθῆι συλλογίζεσθαι κοινωνίας, οὐ μικρὴν ἐκ τῆς ἐκείθην συμφορῆς καὶ περὶ τοῦ καινοῦ τοῦδε μυστηρίου νεύσιν ποριζομένη. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖν, καὶ οὐχ ὡς τὸ ποικίλον ἵνα μόνον διαδειχθῆι τῆς τοῦ Δημιουργοῦ σοφίας ἀράτου, τὴν διττὴν ἀνθρωπος εἴηρε σύνθεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μυστηρίου τούτου ἕνα μικρὴν ἐαυτῷ πίστιν ὅπως παρ' ἐαυτοῦ συνεπέρη. Καὶ εἶγε μὴ καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἀνωθεν ἡ ἀνθρωπεῖα διεπλάττετο πραγματεία, οὐκ ἦν ὁ χυδὸς ἐδέγησε τῷ Θεῷ, ὡς ἂν ἐκ τούτου τὸ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους φέρομεν· ἀλλ' ἤμεν ἂν τοῖς ἀλοῖς προσθήκη, μικρὰ τις ἴσως ἕτερα τάξις, καὶ τῆς γῆς δίχα.

ratione hujus paulo minores essemus ab angelis; sed immaterialibus spiritibus, alius quidam forlasse humilis, terræ tamen expers ordo, additi fuissenus.

Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰ μηδὲν προσισνεγκόντας (τί γὰρ οὐκ ὄντας εἰσνεγκεῖν εἶχομεν); τὰ ὑπεράγαθα σπλάγγνα, διὰ τοῦτο· αὐτὸ μόνον καὶ παρήγαγε καὶ φιλότιμον παρέθηκε τράπεζαν, τὴν ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ ποικιλίαν τε καὶ θαψιλείαν, τίνων ἕνα ἂν ἀπολαύσαι γένοιτο δωρεῶν, φίλα τῷ ποιητῇ διαπραξέμενος; Καὶ τὸ διεϊδέσταν οὖν ἐκεῖνο πεῦρος, ἡ ὑπερένδοξος, ἐπεὶ μηδὲν εἶχεν ἐννοεῖν, ὃ μὴ φιλοτιμῶς εἰς ἀγνοίαν προσήγαγε τῷ Λεσπότη, οὐδ' ἂν εἶχε πᾶν διαπορεῖν, τῶν ὑπὲρ νοῦν ἐαυτῷ ἐκείνουσε λειτουργῶν.

quidem quidpiam volvere posset, quod summo cum puritatis studio non offerret Domino, nihil sane habebat, cur, audiens semet ad ministrandum ineffabilibus mysteriis electam, tantopere hærens ambigeret.

17. Πλὴν διὰ τὸν λόγον ἐκεῖνον, ὅτι μηδ' ὄσον

⁶⁵ Luc. i, 38. ⁶⁶ Ephes. iii, 10.

Ant. Ballerini notæ.

1 Vide, quam apte Virginis Deiparæ conditionem auctor describat. Faletur enim, illam Adæ ex-tituisse filiam, atque adeo e parente prævaricatoræ exortam, ut avili lapsus effecta non penitus effugerit. At quo ista pacto cum eis conciliantur, quæ idem alias tradit (vid. § 13, hom. in Præsent. Part. i, pag 444, 445), potuisse nempe de se Virginem proclamare: *In iniquitatibus concepta non sum, et solum non concepit in peccatis me mater mea?* Prævaricatoris Adæ nempe filiam cognoscis in cor-

illo prævaricatore ductum, horrendum aliquid præcelsam illam annuntiationem censebat, ac tota stupore percellebatur, quomodo vas luteum, atque adeo insuper lapsu contractum (1), illum scilicet tremendum atque incomprehensibilem intra se comprehensurum esset; et ex hac prorsus comside-

ratione erat, quod (de salutatione illa) cogitaret. At cum ad suam ipsius animam oculos convertebat, quomodo scilicet eam immaculatam, quomodo puram præ omni puritate servabat, quomodo, cordis ascensionibus ad cælestem evecta sublimitatem, cujusvis volatus omnes longe prætergrederetur, tunc demum vehementem illum horrorem demittebat, ac sedato animo se iis, quæ denuntiabantur, subiciebat; et, *Ecce, inquit, ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁵.

XV. Ego vero sic sentio, ex humana quoque nostra coagmentatione habuisse illam præ omnibus immaculatam, quo ad salutationis illius rationem intelligendam aliquem sibi aditum aperiret. Quemadmodum enim animæ cum corpore conjunctio nostræ quidem mentis captum excedit, verumtamen conjunctionem hujusmodi omnibus animi sensibus confitemur; sic et de præstantiori hac conjunctione ratiocinandum rata, haud mediocriter ex humano hoc composito auxilium ad huic quoque mysterio assentiendum sibi comparabat. Ut enim mihi videtur, non ideo tantum homo ex duplici substantia compositus est, ut ex varietate operis appareret ineffabilis ac *multiformis sapientia*⁶⁷. Conditoris; verum etiam propter hoc mysterium, ut scilicet sibi ipsi fidem aliquam ex se ipse (homo) faceret. Et siquidem, ut mea se habet opinio, non in istum quoque finem humanum hoc compositum fuisset

C plasmatum, haud opus Deo fuisset pulvere, ut

Præterea si vel quando nihil nos præstiteramus (quid enim præstare potuissemus qui nondum eramus?) ex immensæ bonitatis suæ visceribus nos hac sola de causa (2) e nihilo eduxit, et munificam nobis veluti mensam, omni moda honorum cælestium et terrestrium et eorum, quæ intermedia sunt, varietate et opulentia referlam apposuit, quibusnam, quæso, donis frui nobis non daretur, si quæ conditori accepta sunt, perficeremus? Et illud igitur vas nitentissimum, Virgo, inquam, super omnes gloriosa, quandoquidem nec mente

XVI. Verumtamen cum habita ratione immensi

pore, quod non vas modo luteum apparet, sed insuper *lapsu contractum*, quippe quod præternaturalibus donis pristinæ plasmatationis propriis careat; at oculos ad animam si convertas, nullum paternæ infaustæ hæreditatis vestigium occurrit, quin eam non solum immaculatam, sed puritate puriorem cernis.

(2) Ex sententia igitur auctoris mysterium incarnationis scopus fuit, quem sibi in condendo homine Deus præstituit.

illius, quo Deus ab hominibus distat, intervalli nulla sane humanæ mentis vi pro dignitate dimetiendi, Virgo quæ utique homo erat, id quod in mysterio horrendum est, consideraret, et rursus angelicam audit vocem: *Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum*⁶⁸. Nunc demum in memoriam Gabrieli redit nomen Virginis. Deposuerat enim quod gestabat gaudii pondus; ac veluti eo deposito facilius halitum duceret, liberius eam alloquitur; et *Ne timeas*, inquit, *Maria*, suo illam scilicet nunc nomine compellans.

Tremendum sane mysterium, et admirationis plenum! Nec in naturis creatis reperire est, qui de illo, uti par est, iudicium ferre queat. Tu vero sola, inquit, o *Maria*, *ne timeas*. Porro reverentiam illam Virginis stupore plenam, et mistum obsequio plausum, ac venerationi conjunctam exultationem, nunc Gabriel *timorem* vocat, quemadmodum et David dixit: *Exsultate ei cum tremore*⁶⁹. Ne te, inquit, percellat immensa rei granditas, neque putes te ad tantæ magnificentiæ opus impari omnino esse; neque, mysterii cernens celsitudinem, stupore ac metu vincaris; neque propterea quod homo sis, formidandam tibi quoque vel impossibile esse ducas hanc salutationem. Et valde quidem consentanea sunt, quæ animo volvis, et præcelsa mente tua nequaquam indigna. Nedum enim Deum homo ferre valeat, suaque ipsius carne illum circumvestire, qui est *amicus lumine sicut vestimento*⁷⁰, sed ne modicum quidem prope accedere ad illum potest, cui *adstant millia millium angelorum, et decies millies centena millia ministrant*⁷¹, et e conspectu virtutis ejus horrent omnia et contremiscunt. Tu vero, quomodo eloquar nescio, non homo es, non angelus, sed alia quædam natura sublimior, et ejusmodi, cui post divinam naturam nihil vel quoad aliquam similitudinem comparari queat (3). Propterea tibi uni, o *Maria*, nuntii mei celsitudo formidanda non est. Neque omnimoda virtutis tuæ puritas tam divino impar est nuntio: neque admirandus animæ tuæ splendor iis, quæ nuntiantur, admittendis minus congruit: neque pulchritudinem tuam sese indi-

⁶⁸ Luc. i, 30. ⁶⁹ Psal. ii, 11. ⁷⁰ Psal. ciii, 2. ⁷¹ Dan. vii, 10.

Ant. Ballerini notæ.

(3) In Orientalis Ecclesiæ sacris officiis non raro occurrit (qua de re in Commentario), ut Deipara vel *Angeli*, vel *Cherubini*, vel *Seraphini terrestres* nomine designetur. Quod quidem, ut manifestum est, non eo spectat, ut beatissimæ Dei Genitrici humanæ naturæ veritas denegetur, cum e converso SS. Patres ad tuendam adversus phantasiastarum deliria dominicæ incarnationis veritatem subinde Virginis quoque matris veram naturam humanam propugnandam sibi assumant; sed ut remotis a verissima humana illius natura iis omnibus, quæ in dedecus cedant, ejusmodi illi asseratur nobilitas, cujus gratia angelus vel cherubim, potius quam homo, videri queat. Atqui eandem ob causam merito auctor negat vel angelis Mariam comparandam esse. Si enim (quod ex sententia omnium Patrum idem auctor affirmat), Virgo pro nobilitatis

λογισσασθαι Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους τὸ μέσον, ἦν δὲ ἄνθρωπος, πρὸς τὸ φοβερόν ἐπέπερ ἑώρα τοῦ μυστηρίου, ἀγγελικῆς ἀκούσει γλώττης καὶ αὐθις. Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Νῦν τῆς ἐπωνυμίας εἰς μνήμην ὁ Γαβριὴλ ἐρχεται. Ἀπέθετο γὰρ ὃν ἀνεῖχε φόβον τῆς χαρῆς, καὶ ὡσπερ κούφως μετὰ τὴν κατάθεισιν διαπνεύσας, ἔλευθερίως προσομιλεῖ· καὶ, Μὴ φοβοῦ, φησί, Μαριάμ, αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα νῦν προσεῖπών.

Φοβερόν μὲν οὖν τὸ μυστήριον πάντως, καὶ θαύματος πλήρες· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν κτιστῇ φύσει, ὅς ἂν, ὡς προσῆκε, λογίται· το περὶ αὐτοῦ. Σὺ δὲ, φησί, μόνη. Μαριάμ, μὴ φοβοῦ. Τὸ πρὸς ἐκπλήξιν εὐλαβίαις, τὸν τε σεμνοπρεπεῖ τῆς Παρθένου κρότον, καὶ τὴν μετ' αἰῶνος ἀγαλλίασιν, φόβον ὁ Γαβριὴλ ἐνταῦθα καλεῖ, ὡς καὶ Δαβὶδ, Ἀγαλλιάσθε, εἶπεν, αὐτῷ ἐν τρόμφῳ. Μὴ οὖν ξενίζου, φησί, τὴν ὑπερβολὴν· μηδὲ νόμιζε πρὸς τηλικαύτην ἀδυνατίως ἔχειν μεγαλειότητα· μηδὲ, τῆς τελευτῆς ἀφορῶσα τὸ μέγεθος, ἤττων ἐκπλήξεως γίνου καὶ φόβου· μηδ' ὅτι ἄνθρωπος, διὰ τοῦτό σοι καὶ φοβερόν ἢ ἀδύνατον οὐοὺ τὸν ἀσπασμὸν. Ἦάνυ μὲν οὖν τὰ εἰκότα λογίζη, καὶ τῆς σῆς ὑψηλῆς ἀξία διανοίας. Ἀνθρώπος μὲν γὰρ μὴ ὅτι γε Θεὸν ἐνεγκεῖν, καὶ ὡς χιτῶνα τὴν ἑαυτοῦ σάρκα περιβαλεῖν τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον, ἀλλ' οὐδὲ καταμικρὸν ἐγγίσει δύναται, ᾧ παρίστανται· χίλια χιλιάδες ἀγγέλων, καὶ μύρια μυριάδες λειτουργῶσι, καὶ ἀπὸ προσώπου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πάντα φοῖσσει καὶ τρέμει. Σὺ δὲ, οὐκ οἶδα πῶς ἂν εἴπω, οὐκ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, ἀλλὰ τις ὑψηλῆ φύσις ἑτέρα, καὶ οἷα μηδὲ πρὸς παράδειγμα μετὰ τὴν θείαν παραβάλλεσθαι φύσιν. Διὰ τοῦτό σοι μόνη, Μαριάμ, οὐ φοβερόν τὸ τῆς ἐμῆς ἀγγελίας ὕψος, οὐχὶ τὸ πάντηνον τῆς σῆς ἀρετῆς πρὸς τηλικούτερον ἀνεπιτήδειον μῆνυμα· οὐχὶ τὸ λυμπρὸν τῆς ξένης σου ψυχῆς τὴν ὑποδοχὴν ἀπωθεῖται τῶν εὐαγγελίων· οὐ τὸ σὸν κάλλος ἀνάξιον ὁ δὴ δημιουργὸς ἑαυτοῦ θεσπέζει· οὐ τὸ φαίδρον τῆς σῆς ἀγλαίας παρέδραμεν ὁ παντέπιπτης· οὐ τὸ διάλαμπρον τῆς σῆς καθαρότητος ἀπροσπέλαστον ὁ Πλάστης ἑαυτῷ ψυχίζεσθαι. Μὴ φοβοῦ λοιπὸν, Μα-

suæ eminentia quædam natura sublimior dicenda est, cui post divinam naturam nihil vel quoad eamquam aliquam similitudinem comparari possit; eodem plane jure, quo hominibus, etiam angelis accensendam esse negabitur, ut locum soli sibi proprium creaturis omnibus superior, uni autem Deo inferior, servet. Cum vero ejusmodi homo adeo ab humanæ naturæ vilitate longe discedat, ut et nobilissimæ cælestes Virtutes ad eandem comparatæ vilescere dicendæ sint, quisnam serio et illud disputandum censeat, an vitio illo, quod abjectam naturam nostram tantopere abjectiorem vilioioremque effecit, gloriosissima Virgo exstiterit deturpata? Præsertim vero quod si quid expresse de Virginis excellentia mox auctor commemorat, in puritatis laudes effundatur, quam horrendo incarnati Dei mysterio parem affirmare non dubitat.

ρεία· εὔρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Δικαστὴς ὁ Θεὸς γίνεται· τῶν σῶν· καὶ ἐπὶ οὐκ εἶχεν ἀντίχαριν ἀξίαν εὔρειν ἐτέραν τῶν τροπαίων τῆς σῆς λαμπρόδος, ἐαυτὸν ὁ Δεσπότης ἐπαθλὸν σοι παρέχει· Οὐ γὰρ περὶτρέχει τοὺς ἀθλητὰς ὁ ἀθλοθέτης· οὐδὲ γέρας τῶν κινήτων ἐλάττω δίδωσιν· οὐδὲ στεφάνους πλέξει· τῶν ἄθλων ἀποδέοντας. Σοῦ δὲ μήτε ἐνεστώτα, μήτε μέλλοντα, μήτε ὑψώματα, μήτε βάθος, μήτε κόσμος ἅπας, μήτε τις ἐτέρα κτίσις, ἐπαίπερ οὐκ ἔν ἀντίβροπος, ἢς μόνης ἀξία εἶ, ταύτης δὴ καὶ τυχάνεις τῆς ἀμοιβῆς. Ἦ δὲ ἐστίν, ὡς τῆς ἀβρῆ-του σου δόξης, Πάνκηνε! ὅτι Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Ἰδοὺ Ἰψίστως κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Αὕτη τῶν φαινοτάτων ἀντίων τῆς σῆς ψυχῆς ἡ ἀντίδοσις· αὕτη σοι τῆς ὑπερουρανοῦ καὶ Θεοπρεποῦς ἀναδάσεως ἡ ἀντίχαρις· τοῦτό σοι προεικόνιζεν ἡ ἐν τοῖς ἀβάτοις διατριβή, ὅτι τῷ μόνῃ προσεντυχεῖν ἀβάτω καὶ ξηνοτερπῇ καθάπερ λειμῶνα τὴν σὴν ἐμαλλεὶς παρασκευάσειν γαστέρα πρὸς οἴκησιν, καὶ βᾶτον μὲν οὐρανὸν τοῖς κάτω καινοτομήσειν. οἷς δὲ μὴ κληρὸς ὁ χοῦς, καινὸν περίπατον ὑποπράσειν τὴν γῆν. Τοῦτό σοι καὶ ἡ οὐράνιος ὑπέγραψε τροφή, ἵν' ἐξ ὑψηλοτέρης διαίτης παραθεῖται· δεῖπνον εὐπορήσης τῷ Ὑπερτάτῳ.

IZ. Εἶπε δὲ Μαρία πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Σύλληψιν μενύεις, υἱὸν εὐαγγελίζῃ, Γαβριὴλ· ταῦτα δὲ τρόπος οἴδεν οἰκονομεῖν ἕτερος, οὐ πάντως ἄγευστος ἐγώ. Πῶς οὖν ἔσται μοι τὸ σὸν εὐαγγέλιον; Εἶ γὰρ καὶ μέγα τὸ τεχθισόμενον καὶ παράδοξον διαγγέλλεις, ἀλλ' ἀκολουθεῖς φυσικῇ τινι μικρῇ καὶ ἀνθρωπικῇ, τῶν θαυμάτων ἔγνωμεν ὅσαπερ ἐν γῆ εἰς δεῦρο τερατουργηθέντα, κεκαινοτόμηται. Οὕτω καὶ Μωυσῆς, θάλατταν τέμνων, ἐδείθη ῥάβδον· καὶ Ἠλίας ἐλάτου καὶ βραχέος ἀλεύρου, τὴν Σαρεφθίαν ἐκπολὺ διατρέπων· καὶ τῷ Τωβίτῃ ῥαφὴλ δι' ἡλίου δειθήκε τὴν ἀνάβλεψιν· διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐπίμονα ἀπέηλασε. Καὶ οὐ λέγω ῥάβδον, ἢ ἰχθύν, ἢ τῶν λοιπῶν ἐκεῖνα διενεργεῖν τὰ λαμπρά. ἀλλ' ὅτι Θεὸς παραδόξοποιῶν διετέλει, χρωμένων τοῖς εἰσθήσει τῶν ἀνθρώπων. Ὡς ἔσται μὲν οὖν τι καὶ ἐπ' ἐμοί, Θεοῦ βουλομένου, τῶν ἀπορρήτων, διαπιστεῖν οὐκ ἔχω σύλληψις δὲ καὶ υἱός, οἷς δὴ ποῦ- ἢε κίχρηται, ἀνθρώπεια βήματα καὶ κοινωνίαν

¹⁸ Luc. I, 31-33. ¹⁹ ibid. 34.

agnam creator censet: neque venustatis tuæ fulgorem is præterit, qui omnia conspicit: neque minus dignum, quam ut ipse ambiat, puritatis tuæ nitorem judicat. *Ne timeas ergo, o Maria, invenisti enim gratiam apud Deum.* De rebus tuis iudicium ferre jam Dei sit; et quandoquidem aliam quæ tropæis splendoris tui apte responderet, remunerationem invenire nullam potuit, se ipsum Dominus tibi præmium præbet. Neque enim qui præmia constituit certaminis, negligere certantes potest; neque præmia ille diribet, quæ laboribus sint minora; neque coronas neclit, quæ certaminis rationem haud exæquent. Quis vero neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque mundus totus, neque alia creatura merces est tuis meritis respondens, hanc, quæ sola digna te est, remunerationem sortiris. Est autem (o ineffabilem tuam, purissima Virgo, gloriam) illa vox: *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Ille erit magnus: et Filius Altissimi vocabitur, et dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis*¹⁸. Hæc splendidissimis animæ tuæ radiis retributio redditur; hæc tibi gratia pro ascensu cælos supergrediente, Deumque sibi demerente rependitur. Id tibi præsignabat tua illa in sacris penetralibus commoratio (4), fore scilicet, ut ad eum, qui solus est inaccessus, accederes, atque illi ad inhabitandum, ceu pratium insolitam adoleus suavilatam, sinum tuum adornaes, et novo portento terrestribus quidem cælum accessu facile redderes, iis vero, quorum sors nullatenus terrenus est pulvis, novum ambulacrum terram substerneres. Id tibi et cælestis illa adumbravit alimonia, ut e sublimioribus dapibus copiosam Altissimo cœnam posses apponere.

XVII. Dixit autem Maria ad angelum: *Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco?* Conceptus mentionem facis, o Gabriel, ac filium mihi annuntias; verum hæc aliam, uti patet, vitæ rationem, aliamque subsequi solent dispensationem, cujus ego plane sum nescia. Quomodo igitur continget id mihi, quod denuntias? Etsi enim et magnum et admirabile prædicis fore, quod nasceatur; at quoque hucusque in terra mirabiliter patrata novimus miracula, naturali quadam simpliciiori, humanaque œconomia, effecta illa fuerunt. Sic et Moyses, ut mare divideret, virga opus habuit; et Elias oleo, modicaque indiguit farina, ut Sarephthiam aleret. Raphael quoque ope illius piscis visum Tobie restituit, ac virtute ipsius dæmonem expulit. Quod quidem non ideo dixerim, quasi ad virgam, vel piscem, vel ad aliud quispiam his simile, vis referenda sit portenta illa splendida operandi; sed quia Deus prodigia operabatur, dum tamen homines consuetis adminiculis uterentur.

Ant. Ballerini notæ.

(4) Hæc et quæ dein sequuntur, ad ea spectant, uti patet, quæ in SS. Patrum hemiliis de mysterio

Virginis in templum adductæ, et Deo a parentibus oblatæ communiter legimus.

itaque non dubito quidem, in me quoque, Deo **A** ἀνδρὸς τὸ ἀκόλουθον ἐπιζητεῖ. Πῶς οὖν ἔσται μοι τὸ
volente, ineffabile aliquod perfectum iri myste-
rium; verum conceptio et filius quibus utique
vocibus ipse usus es, humana sunt opera, et viri commercium consequenter exigunt. Qua igitur
ratione, hisce mediis non adhibitis, in me futura sint, quæ dicis, ipse mihi, quæ plane id non video,
fac edisseras.

XVIII. *Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* ⁷⁴. Congruæ, inquit, voces desunt, quibus mysterium explicem; et propterea vel in iis, quæ conditionem humanam excedunt, voces ex humanis desumptas usurpo. Alioquin haud incongruum est, ut voces ejusmodi de illo usurpentur, qui præ ineffabili sua in homines charitate **B** homo et appellari et fieri dignatus est.

Vere igitur concipies, et (in quo præsens mysterium residet) vere tibi filius erit. Modus autem, de quo quæris, hic est: *Spiritus sanctus superveniet in te; ideoque et quod nascetur sanctum, etsi filius tuus, tamen etiam Dei Filius vocabitur. Audi igitur, filia* (nam te mecum et propheta exorat ⁷⁵, jam olim dubio procul hoc edoctus, quod nunc a me de hoc mysterio scitaris), *et inclina aurem tuam, et obliviscere humana ratiocinatione ea perpendere, quæ humanum ordinem prætergrediuntur, et simul obliviscere quæcunque ad paternam tuam et cognatam tibi domum pertinent, quia concupivit rex decorem tuum, et propter te genus humanum ab acerba sententia olim prolata liberat* (5), *et supernaturalium gratiarum fulgorem per omnes mundi fines hodierna die diffundit. Et ecce, quod tibi argumento sit vera esse quæ loquor, etiam Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum dum exquiras.*

XIX. *Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* ⁷⁶. Euge præclaram responsionem! Euge præclariorem cogitationem, quæ ad miracula edenda jam præordinata antea fuerat! Qualis, inquit, futura esset conceptionis ratio, sciscitabar, cum hoc ipsum, conceptio scilicet, auribus meis insonaret. Cum vero de Spiritu sancti adventu audiverim, nihil amplius dubito. Obsequentem jam habes; a tenella enim ætate in Deum ferebantur desideria mea, ac nihil aliud præter Deum animo meo observabatur; Deique voluntati deservire jamdiu certa deliberatione præstitueram. Tanquam igitur Domini ancilla, ecce salutationem prompto animo amplector: fiat jam impossibile esse et ipsa tecum proclamo,

⁷⁴ Luc. I, 35. Codex omittit voces ἐκ σοῦ. ⁷⁵ Psal. XLIV, 11, 12. ⁷⁶ Luc. I, 36, 37. ⁷⁷ ibid. 38.

Ant. Ballerini notæ.

(5) Ecce tibi sententia, tritissima illa quidem in ecclesiasticæ traditionis monumentis, at simul disertissime a reatus in genus humanum propagati communione Virginem beatam eximens. Non enim patitur rei natura, ut veteri reatu sordescens et

ἀνδρὸς τὸ ἀκόλουθον ἐπιζητεῖ. Πῶς οὖν ἔσται μοι τὸ
μὴνυμα, μὴ μέσου παραληφθέντος ἐκείνου, σὺ
μοι δὴλωσον, ἀγνοοῦση τὸν τρόπον.

II'. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῇ·
Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις
Ἁγίου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον
ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ. Οὐκ ἔχω, φησί, κατ-
αλλήλους δοῦναι τῷ μυστηρίῳ φωνᾶς· καὶ διὰ τοῦτο
τοῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐν τοῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον χρωμαί·
Ἄλλως τε καὶ ἀπεικὸς οὐδὲν τῶν τοιούτων κοινω-
νεῖν ὀνομάτων, ὅς ὑπὲρ ἀφράστου φιλανθρωπίας
ἄνθρωπος καὶ κληθῆναι κατηξίωσε, καὶ γένεσθαι.

Σύλληψις οὖν ἀληθής, καὶ σὸς ἐστὶν υἱὸς ἀληθῶς,
τὸ παρὸν μυστήριον. Ὁ δὲ τρόπος, Πνεῦμα ἅγιον
ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον,
εἰ καὶ σὸς, υἱὸς ἀλλὰ καὶ υἱὸς Θεοῦ κληθήσεται.
Ἄκουσον τοίνυν, θύγατερ, μετ' ἐμοῦ σὲ καὶ ὁ
προφήτης ἀξιοῖ, τὴν σὴν πρός ἐμὲ περὶ τούτου
ζήτησιν πάντως προμνηθεῖς, καὶ κλίνον τὰ ὄσες
σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ κατ' ἄνθρωπον τὰ ὑπὲρ
ἄνθρωπον συλλογιζέσθαι, καὶ ὅσα τῆς πατρικῆς
ἐστὶ σὴς καὶ συγγενοῦς οἰκίας, ὅτι ὁ βασιλεὺς
τοῦ σοῦ κάλλους ἐπεθύμησε, καὶ διὰ σέ τὸ γένος
τῆς πρὶν ὀδονηρᾶς λύει ψύχου, καὶ ὑπερφυεῖς σή-
μερον ἐπιλάμπει τοῖς πέρασι χάριτας. Ἰδοὺ δὲ,
πίστις σοι τῶν ἐμῶν βημάτων, καὶ Ἐλισάβετ ἡ
συγγενῆς σου, καὶ αὐτὴ συνειληφνῆσα υἱὸν ἐν
γῆραι αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ
τῇ καλούμενῃ στείρῃ· ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ
τῷ Θεῷ πᾶν βῆμα. Μὴ τοίνυν, ἐπιδημίαν ἐν σοὶ
Θεοῦ πυθομένην, τὸ πῶς ἐπιζητεῖ.

⁷⁴. Ne igitur, Dei audiens in te adventum, mo-

II'. Εἶπε δὲ Μαριάμ· Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου,
γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Εὐγε τῆς ἀποκρίσεως,
ὑπέρευγε τῆς διανοίας, ἢ τὰ θαυμαστὰ προσηυρέπιστο
τίκτειν! Πῶς ἔσται, φησὶν, ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως
ἐξήρτων, τοῦτο αὐτὸ, σύλληψιν, ἐνηχονομένην. Ἐπεὶ
δὲ Πνεύματος ἁγίου ἐπέλευσιν ἀκήκοα, οὐκ ἀμφι-
βῶλλω, Πειθομένην ἔχεις, ἐκ νέου Θεὸν ποιοῦσαν,
καὶ Θεοῦ πλὴν ἄλλο φανταζομένην μηδέν· καὶ δου-
λεύσειν Θεοῦ βουλήματι πάσαι προειλομένην. Ὡς
δοῦλη τοίνυν Κυρίου, ἰδοὺ προθύμως ὑποπίπτω τῷ
ἀσπασμῷ· γένοιτό μοι λοιπὸν τὸ σὸν εὐαγγέλιον,
ἄγγελε· Ἀδυνατεῖν γὰρ παρὰ τῷ Θεῷ μηδὲν, συμ-
φθέγγομαι καὶ αὐτῇ.

mihi, o angele, quod nuntiasti. Nihil enim Deo

Κ'. Τοιαῦτα τῆς εὐλογημένης ἡ καινῆ πρὸς ἀρε-
τὴν ἀνοδος ἀνώτερα παντός ἐτεκνήματο θάύματα !
Οὕτως ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν ἔργων οὐτῆς, ἔργα δὲ
λέγω τὰς ὑψηλὰς θεωρίας, ὧν καρπὸς ὁ γλυκύτατος
Ἰησοῦς, καὶ γῆν καὶ οὐρανὸν, καὶ τὰ σύμπαντα
χορτασθῆναι πεποίηκεν. Αὕτη ὄντως ἡ γῆ, ἥς ἀσφα-
λεῖς οἱ θεμέλιοι, καὶ ἀκλίνας εἰς αἰῶνας, καὶ διὰ
τοῦτο καὶ τὴν ὑπὲρ οὐρανοῦς οἰκοδομηθεῖσαν ἐδάστα-
σαν ὑψώσιν· παρελεύσεσθαι γὰρ γῆν ἄλλην καὶ
οὐρανὸν ἀκούομεν. Αὕτη ἡ γῆ, ἐξ ἧς ἀνέτειλεν ἡ
ἀλήθεια, καὶ δι' ἣν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δικαιοσύνη
διέκυψε.

Καὶ Δαβὶδ μὲν ὁ μακάριος ματαιότητι ἐοικέναι
τὸν ἄνθρωπον, καὶ ψεύστην ἀποφαίνεται πάντα,
ταῦτόν, οἶμαι, ματαιότητα τῷ ψεύδει τιθέμενος. Τὸ
δ' ἐξήρτητον ἀπάνθισμα τοῦτο, ὡς ἂν μὴ κατ' ἀν-
θρώπου εἶναι σαφέστατα μαρτυρήσῃ, τὴν μόνην
ἀνῆκεν ἀλήθειαν, τὴν ἀληθινὴν γεωργήσασα ἄμπε-
λον. Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶν ὁ Χριστός, ἡ ἄμπελος
ἡ ἀληθινή. Αὕτη ἡ γῆ τὸν ἀληθινὸν ἄρτον ἐξή-
γαγε καὶ τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν οἶνον ἀν-
θρώπου, ἅπερ ἡμῖν σαφῶς ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς, καὶ
πνεῦμα καὶ εὐφροσύνη. Διὰ ταῦτα περὶ αὐτῆς
Δαβὶδ ὁ προφήτης, καὶ, Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς
ἐπαγαθῶς τοῦ οἴκου σου, προδιδασκάπισεν. Αὕτη
καὶ ὁδός, καὶ ἀλήθεια, καὶ ζωὴ, οὗτοι ταῦτα καὶ ὁ ἐξ
αὐτῆς. Δι' αὐτῆς καὶ τὸ φοιτῆν πρὸς τὸν οὐράνιον
Πατέρα· ἐπεὶ οὐδεὶς πρὸς αὐτὸν εἰ μὴ διὰ τοῦ κρι-
νοῦ τόκου, οὐδεὶς δὲ πρὸς τοῦτον εἴπεισι τῆς μητρὸς
ἔνευ.

ΚΛ. Καὶ Θεὸς πλάττων, οἶμαι, τὸν ἄνθρωπον,
διὰ ταύτην ἐκείνῳ γε καὶ ἐνενόησε καὶ ἐφθέγγετο·
Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίω-
σιν ἡμετέραν. Ὡστε γὰρ ἅπαντας ταυτῇ συνδικά-
τεται ψίφῃ βεβαίως, ὡς ἄνθρωπος ἔφθασε λίαν
περιφανῆς πρὸς θεῖαν ὁμοίωσιν, ὅσον ὁ πηλὸς ἐδί-
δου, ἔθεν τὸ ἀκατάλληλον πρὸς τε Θεὸν αὐτῷ καὶ
ἀγγέλους, οὕτε τῶν ἀπ' αἰῶνος γέγονεν, ἢ ἡ Πά-
νητος, οὗθ' ἕτερος ἐσται μέγρι παντός. Οὐδὲ γὰρ
Ἄδὰμ, οὐκ ἄλλος τις τῶν ἐξ ἐκείνου, τὸ τοῦ ἀνθρω-
πίου μέτρον πεπλήρωκεν ἐντελῶς ὑψους. Εἰ δὲ
τοῦτο μὲν τὸ μέγεθος, ἐπεὶ καὶ ἐγεγόνει νοεῖν ἄν,
εἴχομεν καὶ ζήτησιν, ἢ δὲ πείρα τὸ γινώριμον οὐδέ-
ποτε ἂν παρεῖχεν, οὐδὲ ὑποπεσεῖν τρανῶς ἔδωκεν
ἐρθαλμοῖς, μὴ τοῦ χόος δηλαδὴ τὴν πάντιμον δια-
μορρώσαντος, διαπεσεῖν ἂν ἡ θεία ἐδόκει φωνή.
Διὰ ταύτην ἄρα τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης τυγχάνει ἀκρί-
κειν ἄνθρωπος ὁμοιώσεως. Καὶ οὗτός ἐστι λοιπὸν

⁷⁵ Psal. lxxxiv, 12. ⁷⁶ Psal. cxliii, 4. ⁸⁰ Psal. lxi, 10 ; cxv, 11. ⁸¹ Joan. xv, 1. ⁸² Psal. ciii, 15. ⁸³ Psal. lxi, 6. ⁸⁴ Joan. xiv, 6. ⁸⁵ Eph. ii, 18. ⁸⁶ Gen. i, 26.

Ant. Ballerini notæ.

⁶ Scriptum est nempe de cælo et terra hac nostra (Marc. xiii, 31) : *Cælum et terra transibunt ; et non huic fato terra illa electa subjacet, quæ terminavit Salvatore.*

⁷ In quo dissimilis ab aliis hominibus beata Virgo exstiterit, manifestissime auctor edicit, cum beatus omnes homines *vanitati ac mendacii* cum sacris litteris assimilat, Virginem vero electam *natura* florem appellat, unde Christus fructus sane

XX. Talia nimirum prodigia, eaque alio quovis sublimiora patravit novus iste benedictæ illius ad virtutem ascensus ! Ita de fructu operum suorum (opera vero sublimes dico contemplationes, quarum fructus dulcissimus Jesus exstitit) ipsa et terram et cælum, et universa satiavit ! Sic ipsa facta est terra illa, cujus fundamenta firma atque immota in æternum consistent, et quæ imcirco altitudinem tulit sese supra cælos erigentem : nam aliam terram aliudque cælum transitura audimus (6). Hæc terra illa est, *de qua veritas orta est*, et propter quam *justitia de cælo prospexit* ⁷⁵.

Et beatus quidem David hominem vanitati similem dixit ⁷⁶, et mendaces omnes homines affirmavit ⁸⁰, idem, ut arbitror, esse statuens vanitatem et mendacium. Hic vero naturæ flos electus ut apertissime fidem faceret, se haudquaquam aliis hominibus similem esse (7), veram vitem excolens solam protulit veritatem. *Ego enim*, inquit Christus, ⁸¹, *sum vilis vera*. Hæc terra *verum panem edidit, et vinum lactificans cor hominis* ⁸² ; hæc quippe in Jesu meo habemus, qui et firmamentum nobis est et lætitia. Propterea jam olim de ipsa propheta quoque David præcinuerat : *Replebimur in bonis domus tue* ⁸³. Hæc est *et via et veritas et vita* ⁸⁴, quia hæc omnia est, qui ex ea natus est. Per ipsam etiam ad cælestem *Patrem habemus accessum* ⁸⁵ ; quandoquidem nemo ad illum accedit nisi per novam illam prolem, nemo autem ad hanc accedit nisi per Matrem.

XXI. Sed et cum Deus hominem crearet, propter hanc (Virginem) arbitror, et ante oculos mentis habuit et pronuntiavit illud : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ⁸⁶. Nemo enim a sæculo, præter istam undequaque immaculatam, exstitit, neque alius ullus in posterum exsistet, propter quem affirmari jure ab omnibus possit, hominem juxta divinam illam sententiam ad Dei similitudinem, quantum fas est per lutum, quo et a Deo et ab angelis distat, plane ac perspicue attigisse. Neque enim aut Adam aut alius quispiam eorum qui ab eo duxerunt originem, excellentiæ humanæ modum perfecte implevit. Porro si ejusmodi eminentiam, postquam et contingerat eam mente assequi, et eamdem perquirere poteramus, nulla experientia nobis perspicuam unquam præbuisset, neque, terrene pulvere hanc summe venerandam (Virginem) non producente

eximius. Atqui cur *vanitati ac mendacii* omnis homo assimiletur in Ecclesiæ traditione, exploratum jam est postquam Apostolus ut evinceret (Rom. iii, 9) *omnes esse sub peccato*, huc Psaltis sententiam revocavit (ibid. 12) : *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt*. Perinde est ergo Virginem Deiparam a reliquis hominibus heic dissimilem prædicare, ac ipsam ab ea sententia alienam fateri, qua Apostolus proclamavit *omnes sub peccato esse*.

eam oculis manifeste unquam subjecisset, profecto incassum vox divina excidere visa esset. Hujus igitur Virginis gratia (8) homo audivit, ad præcelsam illam similitudinem se perventurum. Iste igitur est thesaurus, quem in vasis fictilibus, pellibus inquam primigeniis, habemus.

XXII. Sed insuper et ab initio ejusdem gratia plasmatus est homo, et extensi sunt cæli, et producta est terra cum iis omnibus, quæcunque sunt propter hominem condita. Cum enim Deus, quandoquidem lapsurum Adam non ignorabat, nunquam eum creaturam fuisset, nisi simul ejusdem reparationem præordinasset; hæc autem medela ab illa prorsus immaculata penderet (9); plane perspicuum est, etiam hominem propter ipsam creatum esse, imo et quidquid propter eum, ante ipsum, et post ipsum, factum fuit.

Præsertim vero cum oporteret ut hominem a miseria non alius quam homo ejusdem naturæ liberaret, et is quidem propter virtutis eminentiam idoneus, qui Deo cooperanti (nam gravior lapsus fuerat, quam ut homo sibi soli relictus liberationis beneficium præbere posset) associaretur; opus profecto fuit ut novus (10) ac prope ad Deum accedens homo conderetur, qui nempe adhibere medicinam posset.

Hic vero plane fuit stupendissimus ille homo, Virgo hæc, inquam, omni laude dignissima, quam sane tot tantisque præstandis parem fore sollicita Deus ipse cura prædixit (11), eamque fecit hominem ad similitudinem suam, qui instar Dei, simul cum Deo operans, magnam hanc creaturam, hominem inquam, salvare posset. Atque adeo ex his etiam inferre licet, futurum fuisse nunquam, ut ab initio divina bonitas semet effunderet, aut ut creatura illa enarraret gloriam Dei, nisi prius oculis opificis fulgor e plenitudine gratiarum Virginis emicans illuxisset. Neque enim Deus id creasset, quod ad sui perfectionem, quantum fieri posset, pertingere non valuisset. Cum porro nemo alius aut hominem erexerit, aut incorporeos spiritus splendidiore effecerit, aut aliam quamlibet e creaturis ad nobiliorem conditionem perduxerit,

Ant. Ballerini notæ.

(8) Vide, quam luculenter alia nobis ratione proponatur eadem doctrina de omnimoda Virginis ab omni peccati nævo immunitate. Hujus, inquit auctor. Virginis gratia Deus illud pronuntiavit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Curnam vero? Quia, inquit, neque Adam, neque alius quispiam eorum, qui ab illo duxerunt originem, hac unica Virgine excepta, excellentiæ illius mensuram perfecte implevit. Et Adam quidem mensuram perfectenon implevit, quia similitudinem acceptam, ut inquit Cyprianus (*De bono patientiæ* pag. 248, edit. Paris, 1726,) *peccato perdidit*; cum Adamo vero eam perdiderunt, quotquot illius reatus participes exstiterunt. Sola ergo Deipara illius perfectionis summam adeptæ est, quia et sola paterni expers vitii fuit, et *naturalem illam*, ut cum magno Leone dicam (sermo 11. *De jejuniis decem mensis* I, cap. 1), *nostri generis dignitatem sic integram custodivit, ut semper in ea quasi in quodam speculo divinæ benignitatis forma resplenderet*

Α ὁ Θεσσαλονικός, ὃν ἐν ὀστρακίνοις ἔχομεν σκαύεσι, τοῖς ἀρχηγόνοις, φημί, δέρμασιν.

ΚΒ'. Ἐτι δὲ καὶ διὰ ταύτην ἄνθρωπος ἄνωθεν πέπλασται, καὶ οὐρανὸς ἔπλωται, καὶ γῆ, καὶ πάντα ὅσα ὑπέστη, διὰ τὸν ἄνθρωπον. Εἰ γὰρ ὅτι πεσεῖται μὲν Ἀδὰμ, οὐκ ἔγινε Θεὸς, τοῦ δὲ προορισθῆναι τὴν ἐπαρνόρθωσιν δι' ἕνα οὐ ποτ' ἂν παράγγαγεν, ἢ πᾶναγνος δὲ τῆς λατρείας ὑπόθεσις· εὐδελον ὅτι καὶ καίνοσ δι' αὐτὴν, καὶ εἰ τι δι' αὐτὸν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν.

Β Ἄλλωσ τε καὶ ἐπει τὸν ἄνθρωπον λῦσαι τῆσ δυσπραγίας ὁμοφυῆσ ἄνθρωπος ἔδει, καὶ οἷοσ ἂν ἱκανὸσ εἴη διὰ τὸ τῆσ ἀρετῆσ ὑπερβάλλον καὶ συμμάχω χρῆσασθαι Θεῶ· μεῖζον γὰρ ἦν τὸ πταίσμα, ἢ ὥσπερ ἄνθρωπον μόνον δυναθῆναι τὴν ἐλευθερίαν εὐεργετῆσαι· καινὸν ἄρα ἔχρην ἄνθρωπον διαπλασθῆναι, καὶ πολὺ πρὸσ Θεὸν φθάνοντα, ὃσ ἂν εἶχε τὸ φάρμακον ἐπιθεῖναι.

Καὶ ἦν πάντωσ ὁ καινότετοσ ἄνθρωποσ, ἢ πολυῦμνητοσ ἦδε, ὑπὲρ ἧσ, ὅτι τοσαῦτα δυναθῆσθαι ἔμελλε, καὶ Θεῶ προειπεῖν ἔμελλεσε, καὶ πεπονηγένησ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ὁμοίωσιν ἄνθρωπον, ὃσ οἷα Θεὸσ συμπράττων Θεῶ, τὸ μέγα ἂν δυναθεῖη πλάσσειν αὐτὸν, τὸν ἄνθρωπον. Ὡσπερ ἔξεσσι καὶ ταῦτα συνάγειν, ὡσ οὐκ ἂν ἐξαρχῆσ τὸ θεῖον ἀγαθὸν ἐχούσ, οὐδὲ τι τῶν δημιουργημάτων Θεοῦ διηγεῖτο δόξαν, εἰ μὴ τῶν χαρίτων αὐτῆσ ἢ πλῆθος ἐν τῇ δημιουργικῇ προδιέλαμψεν ἐννοία. Οὔτε γὰρ ἂν ὁ Θεὸσ τοῦτο ὑπέσθησεν, ὃ μὴ εἶχε καθόσον οἷον τε ἑαυτοῦ τὴν βελτίωσιν φάσσει. Ἐτέρου δὲ μήτε καὶ ἄνθρωπον ἐπανωρθωκότοσ, καὶ ἀσωμάτοσ λαμπρότεροσ ἐργασαμένωσ, καὶ ὃ τι τῶν λοιπῶν εἰσ γε τὸ καιερότερον διαθεμένωσ, πλὴν τῆσ ὑμνοουμένησ ὑπερφουὸσ καὶ θείασ ψυχῆσ, σαφέσ πάντωσ ὅτι καὶ δημιουργὸσ ὁ Θεὸσ δι' αὐτῆσ πεφανέρωται, καὶ ὅσα

(9) Deus, inquit auctor, hominem quamvis lapsurum creavit, quia lapsus hujus remedium vidit in Virgine illa *prorsus immaculata*. At vero etsi lapsus homini auctor non opponeret Virginem *prorsus immaculatam*, nonne satis per se res loquitur, eam, quæ lapsus medela est, ipso in lapsu censi non posse? Hæc vero eo diligentius perpendenda censeo, quia cum passim in scriptis SS. Patrum juxta atque in sacris Ecclesiæ officiis ejusmodi sententiæ recurrant, palam apertum est, hanc doctrinam ratione utique aliquatenus implicita, at vulgatissimam semper in Ecclesia fuisse.

(10) Vide, non veterem hominem in Adam lapsum, sed *novum* condendum fuisse, qui Deo cooperaretur ad lapsum humanum genus salvandum. Iteratam ergo professionem habes originis Mariæ ab omni vetustatis vitio alienæ.

(11) Agnosce et in hisce verbis communem Patrum sententiam, Virginis Deiparæ magnalia divino Spiritu revelante in sacris Litteris fuisse præsignata.

τῆς ἀγαθότητος ἡμῖν ἐκείνου διαζωγραφουσι τὸ πλάγος.

eminenter et divina merito celebratur (12); manifestissime constat, ipsi deberi, quod et Deus apparuerit creator, et omnia existentiam receperint, quotquot bonitatis ejus pelagus expressissima imagine exhibent.

ΚΓ. Καὶ οὐ τοῦ δημιουργοῦ Λόγου μόνου μήτηρ, διότι τούτον ἔτεκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς δημιουργικῆς ἀγαθότητος ὡσανεὶ μήτηρ ἐκείνου, ὡς ὑπόθεσις καὶ αἰτία τοῦ τῆν ἀγαθοῦργου φανῆναι δύναμιν. Καὶ εἰ τολμηρὸν, συμπλάστῃς ἂν εἴη Θεῷ καὶ πρὸ τῆς εἰς γῆν ἡ μακαρία προόδου, καὶ συμπαραγωγεὺς τῶν εἰς τούτο κάλλους ὀρωμένων τε καὶ ἀοράτων κτισμάτων, ὡς ἄρα καὶ φανεῖσα, συμποικιλτῆς καὶ συγκαλλοποιὸς τοῦ προσυμφυεμένου πεπλοῦ. Καὶ οὐ τὰ παρόντα μόνον ἔσχε τὴν γένεσιν δι' αὐτῆν, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῶν μενόντων εἰσέπειτα λαμηρά, κάκεινα ταύτης κατόρθωμα. Ἐπεὶ κάκεινα δι' ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ, ὡς δίδεκεται, δι' αὐτῆν μᾶλλον δὲ τῶν ἰσομένων ἡμῖν τὸ τερπνότερον τοῦ νῦν αὐτῆς μηνυθέντος εὐαγγελίου τὸ πέρας. Οὐ τί ἂν γένοιτο φανερώτερον, δεῖ καὶ τὰ μέλλοντα χρηστὰ δι' αὐτῆν;

quoque propter nos, nos vero, ut jam ostensum est, propter ipsam sumus: seu melius dixerim futurorum omnium summa jucunditas jam prostat nobis in exitu illius nuntii, quod ad ipsam nunc perlatum est. Quid enim hoc manifestius, quam quod universa, quæ futura sunt bona, propter ipsam futura sunt?

ΚΔ. Τοῦτο τὸ μῆνυμα καὶ τέκνα ἡμᾶς Θεοῦ καὶ ἀκούειν καὶ εἶναι παρεσκεύασεν. Ὅσοι γὰρ ἠλάθον, φησὶν, αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ καθέπερ οὐκ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ὁ ἀσπασμὸς ἐπέλθε τῆς καχυποψίας, οὕτω καὶ ἡμῖν δι' αὐτῆς ἡ ἀνάπλασις σαρκικῆς ἀμικτος θεουργεῖται βίβης ἀπάτης. Καὶ καθάπερ τὸν ἡμέτερον προγονικὸν Χριστῶνα, οὗ καὶ αὐτὴ μετέσχευε, ὅλον Θεῷ καθιέρωσε, τὸν ἴσον τρόπον, ὃν ὁ κατ' ἡμᾶς ἐκύκλωσε κόλπος Θεοῦ, τοῖς ὁμορροῦσιν ἐσπευσε μεταδοῦναι, ὅτι τούτον ἔλαβεν ἐν ἑαυτῇ. Καὶ ἦν μὲν οὐδαμῶς ἀκόλουθον, διότι δῆρμα κοινὸν ἐσχομεν, διὰ τούτο καὶ ὦν ἐπλοῦστε θεουργικῶν λαμπροδύων ἐπίσης αὐτῇ κοινωνεῖν, ἢ ὀλίγου δεῖν πρὸς αὐτῆ. Ἀλλ' ὡσπερ τῶν ὑψηλῶν οὐδὲν ἦν, ὁ τῆν ἐπιθυμίαν ἐκείνης ἐπέπληττεν, ἕως ἂν καὶ Θεὸν αὐτὸν καταπῆ, καὶ τούτο Δαβὶδ περὶ αὐτῆς ἐναργέστατα προεκρότησε, Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὄφθῆναι μοι, φάσκων, τὴν ἐξέσπασον σου, ἐνταῦθα μόνην εὐροῦσα σάστιν τῆς εὐφροσύνης τῶν ἀγαθῶν· οὕτως οὐδὲν τῷ πελάγει τῆς πρὸς τὸ γένος ἀγάπης τῆς πανάγρου προσίσταται, μὴ τῶν ἴσων ἐθέλειν αὐτῇ μεταδοῦναι καὶ ἡμῖν λαμπερότων.

⁷⁷ Joan. III, 1. ⁷⁸ Joan. I, 12. ⁷⁹ ibid. 13. ⁸⁰ Psal. XVI, 15.

Ant. Ballerini notæ.

(12) Ecce tibi, beatissimæ Deiparæ animam communi naturæ ordine eminentiorem ac prope dixerim divinam Creator condit, ut collapsum hominem

ipsa erigat. Patiturne rei natura, ut ejusmodi anima in ejusdem lapsus miserrimo statu condita existimetur?

PATROL. GR. CXXXIX.

4

XXV. Verum ut ipsa, propemodum instar Creatoris atque Domini boni, Creatori ac Filio suo similis appareat, maxima quæque bona effuse cum aliis communicat. Quinimo quo ostendat propter nos in hanc vitam se editam esse, ut nobis a Deo sejunctis manum porrigat, nosque Deo conjungat (13), benigno animo per Filium suum nos in partem vocat unionis cum illo; ut quod ipsi fuit Deus per admirandam illam conceptionem (ipsum enim quodammodo absorptum ac sibi coagmentatum portavit), hoc ipsum et nos cum Deo experiamur per sumptionem carnis, quam unigenitus ejus Filius ex ipsa assumpsit. Etenim *Qui manducat, inquit, meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo*⁹¹. Et, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*⁹². Hanc porro suavissimam, vitamque largitricem cœnam iste vere supercœlestis homo (nempe Virgo) in sinu suo tanquam in fertili terra excoluit, atque id, quod in cœnam nostram cederet, apparavit. Atque adeo cum ejusdem Filius et ad hanc mensam nos attrahit, et de carnibus suis copiose nos pascit, nosque cernens eas degustantes lætatur, hæc quoque accepta referenda sunt Matri; quoniam et ipsa tanquam fructus hominum ideo effleruit, ut carniū ipsius Deus fieret particeps, et matris suæ cognatos ex iisdem alteret. Neque enim, nisi hoc futurum esset, in vas istud super omnem materiam splendidissimum conformatum unquam fuisset pulvercum simulacrum (14); neque postquam in Deum similitudinem præ se ferabat, aliud quidpiam

⁹¹ Joan. vi, 56. ⁹² ibid. 53.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Si Maria ideo edita est in lucem, ut lapsa humano generi manum porrigat; ergo inter lapsos ipsa non est: secus enim una cum reliquis manum illam porrectam, qua erigeretur, et ipsa expectasset. Deinde sejunctos homines ipsa in partem vocat conjunctionis cum Deo. Nunquam ergo cum reliquis disjuncta ipsa fuit a Deo. Quomodo enim cognatos suos ad Deum vocasset, si et ipsa erat a Deo aliena, nec vocari nisi cum aliis potuisset?

(14) Hæc, uti patet, ad Mariæ plasmationem referuntur; ergo ab ipsa sui conditione Virgo Dei-

ΚΕ'. 'Αλλ' ἴν' ως περὶ μικροῦ καὶ Δημιουργοῦ καὶ Δεσπότης ἀγαθοῦ, κατὰ τὸν Πλάστον καὶ Ἰῶν αὐτῆς, ἀναδειχθεῖη, πάντων ἀφθόνως μεταδίδωσι τῶν μεγίστων. Μᾶλλον δὲ Ἰσα δέλεη ὅτι δι' ἡμᾶς εἰς τὸν βίον ἦκεν, ὡς ἂν ἡμῖν χεῖρα ὀρέξασα συμπλέξη Θεῷ ἐκεῖθεν διαστάσι, προθύμως διὰ τοῦ ἰδίου τόκου κοινωνοῦς καλεῖ τῆς πρὸς τοῦτον ἐνώσεως, ἴν' ὅπερ αὐτῇ γέγονε Θεὸς διὰ τῆς ξέντης ἐκείνης συλλήψεως, ἤνεγκε γὰρ αὐτὸν ὡσανεὶ καταπιούσα καὶ αὐτῷ συμφουεῖσα, τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάθοιμεν πρὸς Θεὸν διὰ τῆς τῶν σαρκῶν μεταλήψεως, ὡς ὁ Μονογενὴς αὐτῆς παρ' αὐτῆς προσελάβετο. Ὁ τρώγων μου γὰρ, φησί, τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἑμοὶ μένει, πάλω ἐν αὐτῷ καὶ Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖντε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν αἰστοῖς. Τὸν δὲ ἤδιστον καὶ ζωοπάροχον τοῦτον δεῖπνον ὁ ὑπερουράνιος ὄντως ἐγεώργησεν ἀνθρώπος οὗτος, καὶ τοῦθ' ὅ τι δεῖπνος ἡμῖν γενέσθαι παρεσκεύασεν. Ὡσθ' ὅταν ὁ ταύτης Ἰῶς καὶ πρὸς τὴνδε ἡμᾶς ἔλκη τὴν τράπεζαν, καὶ τῶν ἐαυτοῦ μήτε φεῖδεται σαρκῶν, καὶ χαίρει γνησόμενος ὄρων, καὶ τῇ Μητρὶ ταῦτα δοτέον, ὅτι καρπὸς ἀνθρώπων ἐξηγουργήθη καὶ αὐτῇ, ἵνα τῶν μὲν αὐτῆς κοινωνήσῃ Θεὸς σαρκῶν, θρόσῃ δὲ ταύτης τὸ συγγενὲς τῆς μητρός. Οὕτε γὰρ, εἰ μὴ τοῦτο ἔμελλε, τὸ ὑπὲρ πάντων ὕλην περιφανέστατον τοῦτο σκεῦος χροῖκὸς ἂν διεκόνισεν ἀνδρίας, οὔτε τὸν χροῦν ὑπελθοῦσα, ἐπεὶ μέγα τὸ εἰκοὸς εἶχε πρὸς Θεὸν,

ὄλλου τοῦ ἂν ἦν ἐφειμένη, ἡ ὁ καὶ Θεὸς ἐπέθει. terram advenit quandoquidem tam expressam ad quam quod discupiebat Deus, exoptare potuisset.

Καὶ ἐπεὶ ξύλου μὲν ἦν γεῦσις, ἡ Θεοῦ τὸν ἀνθρώπου, φεῦ! ἠλλοτριώσεν, ἐώρα δὲ τὴν ἐαυτῆς σάρκα φάρμακον ἱκανὸν ἀντιγευσσάμεν πρὸς Θεῖον οἰκειώσιν, ὅ καὶ παρασχεῖν τῷ νοσοῦντι προτικῆ ἡγάπα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ Θεὸς ἐφίλει, τροφῆν, εἰ οἶόν τε, ἐαυτὸν παραθεῖναι τῷ πεπτωκότι, ἀλλ' ἐκατέρω μὲν ἀμιγῶς οὐκ ἦν ἀνθρώπου χρῆσασθαι τῶν δυνατῶν, ὥστε ἐπανελθεῖν, ἔδει δὲ συνελθεῖν ἀμφοτέρω, ὡς ἂν καὶ διὰ τὸ συγγενὲς εὐχρηστον ἢ τῷ χρωμένω τὸ φάρμακον, καὶ τοῦτο πάντως οὐκ ἀγνωοῦσα ἡ ὑπεράμωμος, Θεοῦ ἂν ἐδεῖτο κερᾶσαι τὴν ἱατρειάν. Δεσμένην δὲ περιδεῖν οὐ Θεοῦ, ὅτι τε τυχεῖν ἦν ἄξιον, τοῦτου τε ἦρα Θεός. Διὰ τοῦτο τὸ παράδοξον ἕκονομῆθη μυστήριον καὶ σαρκῶν Θεοῦ

κοινωνοῦμεν ἄνθρωποι, ἃς ἡ πάναγνος ἐξιστοῦρ-
γῆς, καὶ τὸν Σωτῆρα ἐνέδυσεν.

erat rogantem despiceret, tum quia digna erat quæ votis non frustraretur, tum quia id ipsum Deus ardentem exoptabat. Idcirco admirandum illud peractum est mysterium; et participamus homines illas Dei carnes, quas purissima illa contexit, et quibus induit Salvatorem.

ΚΖ. Οἱμαί δε, καὶ δυοῖν τούτοις ἕνεκα ἀνθρώπων
ἔχουσα παῖς ἡ τὸν ὑπερώνυμον κυήσασα, ἵνα τε
Θεῷ κοινωνήσῃ καὶ τῆς ἐπὶ γῆς δόξης, δόξα γὰρ τῷ
Δεσπότη καὶ ἅπερ ἡμῖν ταπεινὰ, καὶ λοιπὸν ὅπως
τοῖς ἀνθρώποις γένηται δῆλον, μέχρι τίνος ὁ πη-
λὸς ἀναπτεῖναι δύναται. Οὕτως γὰρ Θεῷ, καὶ τῆς
ὑπεράγνου δόξης, ἄπορον ἦν ἡ τοῦ γένους βοήθεια,
καὶ οὐδέ τις εἴλεεν ἀνάγκη μὴ ἂν ἄλλως ἔχειν τὴν
πάνταρον δαψιλῶς ἐμφορηθῆναι τῶν θείων, μὴ
τυχοῦσαν τῶν κάτω. Ἦν γὰρ καὶ τοῦτο Θεῷ ῥῆ-
διον, ἄνωθεν μετρησάει τῇ Παρθένῳ τὴν τέρψιν, εἰ
καὶ μὴ γῆς ἐκείνη γε ἐδεήθη, ἦν ἡ παρ' ἑαυτῆς
λαμπρῶν τοῖς ἀύλοις συνῆπτεν. Εἰ δὲ καὶ μὴ
γνώριμος ἀνθρώποις, οἶων ἦν ἀξία ἡ μακκρία, ἐν-
θίθε καθίστατο, οὐδὲ παρὰ τοῦτο τῆς προσκοῦσης
ἐν ἀπεύχχινε δόξης ἐν οὐρανῷ. Ἄλλ' ἵνα τοῖσιν
ὅτι Θεὸς ἐν ὑψηλοῖς, καὶ τοῖς γήϊνοις δοξάζεται,
τοῦτο ἐκείνη γένηται ἐκείνῳ καταπολὺ ἰοικῶσα,
καὶ μηδενὸς ἂν ἀμοιροῦσα πρὸς δόξαν τυγχάνῃ, οὐ
καὶ Θεός, καὶ ὅπως ἄνθρωποι μὴ τοσοῦτον, ὅ παρ'
ἑαυτῶν, ὥσιν ὑψος ἡγνοηκότες, διὰ ταῦτα καὶ γῆν
ἰπύτησαν ἡ ὑπερένδοξος, καὶ τῷ ἐξ αὐτῆς ἐλύτρω
περιεβλήθη.

alicujus gloriæ, qua Deus honoratur, tum etiam ut hominibus tam præcelsum hoc suum ipsorum decus non penitus lateret, propterea gloriosissima illa etiam terram hanc calcavit, et terreno indumento est circumvestita.

ΚΖ. Καὶ διὰ τοῦτο, Μεγαλεῖα, φησὶν, ἐποίησέ
μοι ὁ δυνατός. Ταῦτα δὲ ἐναργῶς εἶχε, καὶ οὐκ
ἰδεῖτο ποιηθῆναι τὸ γεγονός· ἀλλ' ἐφάνηρωσε, σαφῆ
πᾶσι κατέστησε, δηλοῖ τὸ ἐποίησε. Καὶ δι' αὐτὴν
ἴσως τοιαύτην ὁ Γαβριὴλ, κατὰ τὴν τῆς γλώττης
δικουσίαν, Χαῖρε, ἐρώνησε, κεχαριτωμένη, καὶ εὐ-
λογημένη, ἴν' ἡμᾶς, τε διδάξῃ οἷαίς δεῖ χρῆσθαι
φωναίῃς πρὸς αὐτήν, καὶ οἶον, αὐτῇ τὸ μεγαλεῖον,
ἀνάγγραπτον τῇ ἐξαγγελίᾳ ταύτῃ προθείη. Ἦδύ-
νιτο γὰρ καὶ ταῖς ἀγλώττοις τοῦ νοῦ λαλιαῖς τὴν
λειτουργίαν οἰκονομήσειν ἐκείνην, καὶ τῷ αὐτῷ
χρωμένῃς ὀργάνῳ τῶν λαμπρῶν τῆς Παρθένου δια-
κρίσειν ῥημάτων. Καὶ εἶγε μὴ τρόπος ἦν ἕτερος,
οὕτως δὲ, ἵνα, τὸ ταπεινὸν ὁ Δεσπότης ἀναβαλλόμε-
νος, μὴ σφόδρα ὑψηλῶς καὶ μὴ καταλλήλως διασαλ-
πίτῃ τῷ πράγματι, καὶ ἄλλως, ὅτι καὶ ἡμᾶς
ἴδε: μρεῖσθαι τὰ τὸν ὑπερήφανον πλῆττοντζ, ὅπερ
ὦν ἡ οἰκονομία καὶ τοιαύτη.

ΚΗ. Πᾶσα ἂν καὶ ἡ ἀγγελικὴ δικουσίαις, οἶ-
μαί, ὀργάνος τε καὶ ἥλιος, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ
πᾶσα τότε ἡ κτίσις, ἕκαστα μετὰ γλώττης ἀναπλα-
σθῆναι, τὸ Χαῖρε τῇ Παρθένῳ συνεξεβῶων τῷ Γα-
βριὴλ· καὶ καθάπερ ἐπὶ χοροῦ, τὸ μελωδῆμα δια-
εσχόμενα τοῦ πρωτοστάτου, τὰ αὐτὰ ἂν πολλάκις

XXVI. Porro etiam duplici hac de causa, ut quidem arbitror, filia hominum ea vocata est, quæ illum qui est super omne nomen peperit, videlicet tum ut communem cum Deo haberet eam gloriam quæ huic a terrenis tribuitur, nam nostra quoque minima in gloriam Dei cedunt; tum etiam ut hominibus manifestum fieret, quousque evolare cœnum nostrum queat. Neque enim arduum Deo fuisset, etiam absente illa præ omni puritate pura, humano generi opem prorigere, ac nulla pariter cogebat necessitas, ut non aliter purissima illa divinis muneribus copiose cumularetur, quam si eorum quæ ad terram pertinent particeps exstisset. Et hoc enim Deo facile erat, Virgini, quam suus splendor jam cœlestibus associabat, congruam e supernis jucunditatem impertiri, nisi et terra ipsa indignisset. Etsi porro incompertum hominibus permansisset, quibus illic honoribus beata illa digna haberetur, non idcirco tamen consentanea sibi gloria in cœlis fraudata fuisset. Verum enimvero ut, quemadmodum Deus in supernis et in terrestribus glorificatur, id ipsum Virgini utpote Deo simillimæ contingeret, neve expers hæc foret

XXVII. Et idcirco, *fecit*, inquit, *mihi magna qui potens est*⁹³. Hæc porro magnalia absque dubio illa jam possidebat, nec opus sane erat ut fieret quod factum fuerat; at vocis illius, *fecit*, sensus est, *manifestavit*, et *omnibus perspicua effecit*. Atque eadem fortasse de causa Gabriel minister o linguæ usus exclamavit, *Ave, gratia plena, et benedicta*, ut scilicet nos doceret quibus eam vocibus compellare oporteat, utque suo huic nuntio veluti inscriptum proponeret, quanta Virgini inesset excellentia. Poterat enim spiritali sine vocibus locutione ministerium illud obire, et virginis, instrumeto vocis utentis, eximia verba percipere. Quanquam non alius quispiam sed hic modus decebat, ne Dominus, dum nostram humilitatem induebat, ratione nimis sublimes, et secus ac res per se exigeret, factum veluti tuba annuntiare videretur; præsertim vero quod et nos, pro quibus hoc mysterium peragebatur, doceri oportebat quibusnam armis vulneretur superbus.

XXVIII. Omnes itaque, ut arbitror, angelici ordines, cœlumque et sol, et terra, et mare, et quævis alia creatura, quasi singulæ rursus conditæ lingua sua instructæ, una omnes cum Gabriele, *Ave*, Virgini acclamabant; ac veluti choro facto, melodiam e chorago excipientes, idem sæpius in

⁹³ Luc. 1, 49.

gyrum repetebant et simul cum chori principe accinebant. Tanta scilicet purissimæ illius magnificentia erat, et hoc pacto a creaturis universis Virginem saluari oportebat. Quod si non lingua, propter eam quam diximus rationem, at certe factis gaudium suum cuncta manifestaverunt, eum ad splendidiorem conditionem sese provecta persenserunt; atque ita creaturarum universitas clarius etiam quam per linguæ ministerium laudatissimæ illius magnalia celebravit. Quod enim neque creaturæ quæque terrestres, neque aliæ, si quæ exstabant creaturæ, poterant, tam prope scilicet ad Deum accedere, ut hæc quidem semet Deo sedem supponeret, illa vero stratum, et alia cibum, alia potum, et alium alia usum præberet, et alia linguam divinis motibus resonantem audiret, homo vero et sermones et communem vitæ rationem cum Deo haberet, et sic omnia nova hac sanctificatione nobilitarentur; hæc omnia facillime et absque ullo labore per purissimam illam consequi potuerunt. Quanquam enim neque alio translata fuerint, neque a consueto earum statu distractæ, neque aut locum alium aut aliam se habendi rationem sortitæ sint, sed omnes in sua sede permanent; illa tamen omni laude dignissima Virgo novo quodam modo effecit, ut Creator cum iis conjungeretur.

XXIA. Hæc porro sunt hodiernæ solemnitatis et donum et fructus. Hodierna hæc salutatio novorum miraculorum effectrix exstitit. Hic faustus Gabrielis nuntius alterum priore splendidiorem solem rebus omnibus fecit illucescere. Hæc compellatio, terrestrem discindens tuniculam, indumento divinitus elaborato homines circumvestivit. Hæc allocutio est veterum ænigmatum explicatio, et novarum novellæ ætatis gratiarum existit splendor. Hæc vel ante œconomiae exitum, Salvatoris scilicet resurrectionem, venerandis illis viris, qui apud inferos sedebant, jucunditatis causa exstitit et lætitiæ. Sicut enim in terra degentes hanc sane omnium jucundissimam annuntiationem præcinerant, sic haud plane potuit, ut puto, eos vel in inferis suavissimum hoc nuntium latere. Cum vero agnoverunt de nova illa allocutione, atque eam, cum Gabriel voces illas protulit, quodammodo audierunt, par sane erat, ut gauderent et exsultarent, quippe qui proximam conspicerent libertatem. Hoc nuntium denique, ne plura dicam, creaturis omnibus hilaritatem conciliavit.

XXX. Id vero perspicue testatur. et hæc inter anni tempestates pulcherrima, quæ rebus omnibus præstantissimam status mutationem et veluti vitæ redintegrationem benefice elargitur, quodammodo nempe erubescens, si quibus potest indicis, illud gaudii nuntium splendide celebrandum non ostendat: ac ne quis eam, ut ita dicam, improbitatis incuset, annuntiare perspicue sua venustate s'udet, nunc illud redire tempus, quo creaturis omnibus gaudium affulsit.

Et sane nunc nubem, veluti gramiam quamdam, e radiis suis sol abradit, splendidioremque emittit

καὶ ἀνελίττον καὶ ἀνούμουν, καὶ συνεφθέγγοντο τῷ χορᾶρχῳ. Τοσοῦτον γὰρ τὸ τῆς πανάγου μεγαλειῶν, καὶ οὕτω πᾶσα ἡ κτίσις προσπειεῖν ὄφειλε τῇ Παρθένῳ. Ἄλλ' εἰ μὴ γλώττη, δι' ἣν ἐρρηται λόγον, πράγμασι δὲ ἐδήλωσαν τὴν χαρὰν, δι' ἣν ἦσθοντο πρὸς τὸ φαιδρότερον ἑαυτῶν μεταποιηθέντων· καὶ οὕτως ἡ δημιουργία πᾶσα τὰ μεγαλεῖα τῆς πανουμνήτου γλώσσης τρανότερον διεκήρυξεν. Ὁ γὰρ οὐκ ἂν εἶχε τῶν ἐπὶ γῆς ἕκαστον, οὐδ' ἂν εἶ τι καὶ ἐγεγόνει, ἐγγύς οὕτω Θεοῦ γενέσθαι, ὥστε ὁ μὲν ἐκυτό καθέδραν ὑποθεῖναι Θεῷ, ὁ δὲ κλίνην, καὶ τροφήν ἄλλο, ποσὶν δὲ ἕτερον ἄλλῃν τε ἄλλο χρῆσιν καὶ ἄλλο γλώττης ἀκούειν θεϊκὴν διηχοῦσης ἐνέργειαν, ἄνθρωπος δὲ καὶ λόγων καὶ διαίτης κοινωνῆσαι Θεῷ, καὶ οὕτω πάντα τῷ ξυμφελλομένῳ λαμπρυνθῆσαι ἀγιασμῷ, τούτου βῆστα καὶ ὄπουσιν δὶχα πόνου τυχεῖν διὰ τῆς πανάγου δεδύνηται. Μῆτε γὰρ ἐτέρωσε μεταστάντων, μῆτε τῶν εἰωθῶτων διακευχθέντων, μῆθ' ἐτέρῳ συντυχόντων ἀτῆται τόπων ἢ τρόπων, ἀλλὰ πάντων ἐφ' ἅπασιν κατὰ χώραν μενόντων μετ' αὐτῶν ἡ πολυύμητος καινὸν τινα τρόπον ἐνωθῆναι τὸν Κτίστην πεποίηκε.

ΚΘ'. Ταῦτα δὲ τῆς παρουσίας δῶρον καὶ γέννημα πανηγύρεως. Ὁ νῦν ἀσπασμὸς τῶν καινῶν γέγονε θαυμάτων δημιουργός. Τὸ τοῦ Γαβριὴλ εὐαγγέλιον ἕλιον ἄλλον, τὸν προτέρου λαμπρότερον, πᾶσιν ἐπιλάμψαι πεποίηκεν. Αὕτη ἡ προσλαλιά, τὸν χοῦκὸν διαβρόχασα χιτωνίσκον, θεουργικὸν ἔνδυμα περιέβαλλε τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο τὸ πρόσρημα τῶν πρὶν μὲν κήρυγμα αἰνιγμάτων· νῦν δὲ νῦν χαρίτων ἀγλάζημα. Τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ συμπερασματος, λέγω δὲ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, τοῖς κάτω σεμνοῖς ἀνδράσιν ἠδύνη καὶ χαρὴν κίνημα. Ὡς γὰρ ἐπὶ γῆς οἷα προφῆται τοῦτο δὴ τὸ πάντων χαριστάτον διάγγελμα προηγόρευον, οὕτω δὴ καὶ ἐν ᾧδῃ ἀγνοεῖν, οἶμαι, οὐκ εἶχον τὸ τερπνότερον εὐαγγέλιον. Εἰδόμενος δὲ, καὶ τῆς καινῆς ὥσπερ ἀκηκότας προσρήσεως, ὅτε ὁ Γαβριὴλ ἐφώνει, χαίρειν εἰκὸς καὶ σκιρτῆν, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν ἤγγικεν ἐνοπτριζόμενους. Τοῦτο τὸ μήνυμα, ἵνα μὴ πολλὰ λέγω, φαιδρὰν ἀπειργάσατο πᾶσαν τὴν κτίσιν.

Α'. Παρυπογράφει δὲ τὸ σαφὲς καὶ ἡ καλλίστη τῶν ὥρων ἡδε. δι' ἣν πᾶσι βελτίστην μεταβολὴ καὶ ἀναθίωσιν οἰονεὶ χαρίζεται, ὥσπερ οἰδομένη, εἴ γε μὴ λαμπρὸν, δι' ἣν εἶχει φαίνειν, τὴ τῆς χαρᾶς ἐκεῖνο μήνυμα ἐπιδείξει· καὶ ὡς εἰπεῖν, ἵνα μὴ τις ἀγνωμοσύνης αὐτὴν γράψαιτο, τῇ παρ' ἑαυτῆς καλλονῇ σπεύδει τρανῶς διαγγέλλειν ὡς οὗτός ἐστιν ὁ καιρὸς, καθ' ἣν ἡ πηγκόσμιος ἐπίστη χαρὰ.

Νῦν γὰρ ἥλιος τῆς ὀκτίως ὥσπερ εἰ λήμην τὸ νεφῶδες ἀποξέει, καὶ διαυγεστέραν ἀφήσει τὴν λαμ-

κηδόνα, καὶ ὑπὲρ γῆν ἄρχεται πλείον προσηγο-
 ναίν, ἅπασι μονοῦ προσφωνῶν τὴν τοῦ νέου καὶ
 μεγάλου τοῦδε φωτὸς ἐπιφάνειαν, καὶ ὡς ἄρτι καὶ
 αὐτὸς τὴν ἀνακαίνισιν δέχεται, καὶ ὑπὸ νῶτα κρύ-
 πτειν τῆς γῆς βραχέα βούλεται, τὴν ἀκτίνα.

Νῦν οὐρανός, οἷον ἱμάτιον ἑαυτὸν περιβάλλον
 κινδόν, σκυθρωπότητα μὲν περιδύεται, διαύγειαν
 δὲ ἀμπρέννεται, καὶ ὡσαυτὶ τινὰ κόσμον τῆς οἰκείας
 ἰσθμῆτος τοὺς ἀστέρας προβάλλει, ποικίλου τε καὶ
 διαλαμπῆ εἰκόνα προθεῖς ἑαυτὸν, οἷς ἐπιπλα ποι-
 κίλλειν ἐσπούδασαι· καὶ νῦν μᾶλλον ἢ πρὶν Θεοῦ
 διηγεῖσθαι δόξαν γράφει.

Νῦν γῆ βοτάνας ἀνήσιν εἰς κάλλος ξένον καὶ
 οἷον ἀμίμητον, τῷ πολυειδεῖ τῶν χρωῶν ἐξυφαί-
 νουσα, καὶ τοῖς ζωγραφεῖν αἰρουμένοις ἀνθουργικὰ
 βῆματτα χορηγοῦσα, δ' ὧν τοῖς ζωγραφικοῖς ἔνεστι
 πλάσμασι διαμιλλᾶσθαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πᾶσι τε
 προτοῖς ἀναδιῶναι παρακελεύεται, καὶ τὸ λαμπρὸν
 ἐξομνεῖν τῆς κληγύρεως. Χαίρει δὲ τοῖς παρ'
 ἑαυτῆς ἄνθεσι στολιζομένη, καὶ ἑαυτὴν στρωμνὴν
 ὑποτίθησιν ἐπικεικῆ, ἢ πρὶν ἀνήμερος ἦν.

Νῦν θάλασσα, οἷα πρὸ μικροῦ πολεμία, τοῖς κύ-
 μασι τὴν γείτονα τύπτουσα γῆν, ἀπειλεῖν τὰ δεινὰ
 κρυσαμένη, γελῶσα, τὰς διαλλαγὰς ἐπιζητεῖ, ὡς
 ἔρτι πᾶσιν ἐπίδραμε μαρτυροῦσα, ἢ πάντα νοῦν
 ὑπερέχουσα εἰρήνη. Νῦν ἄρ ἤπιον διηχεῖ τὴν ἀρι-
 λάνθρωπον κνοήν, καὶ μεγαλόκροτον ἐκτιναζά-
 μενος βροντῆν, καὶ οἰονεῖ τιθασσῶς ἐπιπνέων, τῶν
 οἰκίσκων πάντας καὶ καταδύσεων ἐκκαλεῖται, φίλα
 κροσκνεῖν ὑπισχνόμενος.

Νῦν τετραπόδων μὲν ἀγέλαι σκιρτᾶν, καὶ τῇ
 μητρὶ γῆ προσπαίζειν, καὶ πωλικῶς ἐνάλλεσθαι
 διανίστανται. Νεοττῶν δὲ γένη τὸ πτερόν ἄπονον
 ἐραπλοὶ πρὸς ἀέρα· καὶ μουσικῶς καθαρίζειν ἐτοι-
 μάζεται τὰ ποικιλόφωνα, χαίρειν ἐκ τούτου πάντα-
 διαστραμαίνοντα. Καθάπερ καὶ ἄνθρωποι, δι' ὧν νῦν
 μὲν τοῦ σώματος ἀποτιθέμεθα τῶν ἐνδύματων τὰ
 πλείω, δι' ὧν δὲ πλείν καὶ στρατηγεῖν ἀρχόμεθα,
 καὶ πρὸς ἀποδημίας ἔσθαι, καὶ ὄλωσ χεῖρα καινοῖς
 ἐπιβάλλειν ἔργοις· διὸ νῦν τὸ βαρὺ τῆς παλαιότη-
 τος, διαγγέλλομεν, ἀπεξέσθη, καὶ ἀνάπλαισις διηρ-
 τίσθη, καὶ χαρὰ ἐξεχύθη, δι' ἣν ἄλλος ἄλλῳ, καθά-
 περ κήρυξ τόπους διωὼν, χαίρειν διακελεύεται,
 καὶ τῆς ἐνώσεως διδῶσι καὶ ἀντιλαμβάνει τὰ συναλ-
 λάγματα.

alium, veluti præco varias peragrans regiones, gaudere jubet, fœderisque atque amicitia pignora
 dat et vicissim accipit.

Ἄλλὰ τῶντα μὲν, ἵνα τὴν ἐκκενωθεῖσαν ἐκείνην
 δεῖξῃ, καὶ τὰ πύρατα διαλαβοῦσαν χαρὰς εὐωδίαν,
 τῶτον ἔχει τὸν τρόπον· καὶ οὐδέποτε ἂν μηνύειν
 τὰ τῆς χάριτος σύμβολα κατοκνήσαιεν, ἕως ἂν ἡ
 κρινοτάτη καὶ γήρως κρείττων ἀνάπλαισις ἐκδέξη-
 ται τελευταία, ἧς ἡ τρυφὴ τοῦ μυστηρίου τοῦδε
 καρπός.

⁹⁹ Philipp. iv, 7.

A fulgorem, ac propius terram cursum suam incipit
 instituere, omnibus propemodum elata voce an-
 nuntians novi hujus ac magni luminis ortum, et
 quomodo ipse quoque nunc innovetur, nec radios
 suos sub terræ dorsum longioribus horis patiatur
 abscondi.

Nunc cælum velut novo se indumento amiciens,
 tetricam deponit faciem, hilaritatemque assumit,
 et quemdam veluti suæ vestis ornatum stellæ exhibens
 in exemplar iis qui supellectili variegandæ operam
 navant; et nunc magis quam antea se Dei gloriam
 enarrare testatur.

Nunc tellus gramina in miram ac nulli imitandum
 pulchritudinem profert, multiplici varietate suam
 contexens superficiem, atque illis, qui cupiant
 pingere, ex ipsis floribus colores porrigens, per
 quos elaborata pictorum opera cum ipsa rerum
 veritate certare queant. Tum ut arbores omnes re-
 viviscant, ac solemnitatis hodiernæ concelebrent
 splendorem edicit. Lætitiam vero prodit, suis se-
 metipsam floribus exornans, quæque horrore squa-
 lebat, sese nunc stratum congruum supponit.

Nunc mare, quod fluctibus adjacentem terram
 instar hostis paulo ante feriebat, gravia minari
 cessans, ac ridens, reconciliationem quærit, sic
 testimonio suo confirmans, jam pacem illam omni-
 bus advenisse, quæ omnem sensum exsuperat⁹⁹.
 Nunc aer, inclementes ventos ac perstreptentem
 tonitrum ablegans, leniter susurrat, ac mansuete
 aspirans omnes quodammodo evocat e domun-
 culis atque e latebris, jucunde sese promittens
 aspiraturum.

Nunc quadrupedum greges assurgentes exsultant,
 et matri terræ alludunt ac pullorum more tripudi-
 ant. Volucrum vero recens enatarum quotquot
 sunt genera, alas per aera sine labore expandunt;
 et quæ suavitate varii cantus excellunt, jamjam se
 parant, ut musicos concentus veluti ad citharam
 modulentur, suumque per hæc gaudium una omnes
 significant. Nec dissimili ratione nos quoque ho-
 mines per hanc anni tempestatem hinc quidem
 plura illa corporis indumenta abjicimus, inde au-
 tem et navigare et bella suscipere, et iter aggredi,
 et universim novis operibus manum admorere in-
 cipimus; quandoquidem nunc vetustatis pondus,

D uti annuntiamus, sublatum est, et renovatio per-
 fecta, et diffusum est gaudium, propter quod alius

Et hæc quidem ita se habent, ut palam faciant,
 suavem illam gaudii fragrantiam effusam jam esse,
 et ad terræ usque fines sese protendisse; nec
 unquam ista collatæ gratiæ symbola a monendi of-
 ficio pigritabant, quousque novissima illa et sene-
 cutis nescia regeneratio demum advenerit, cujus
 fruitio est hujusce mysterii fructus.

XXXI. Nos autem, e quibus orta est Virgo illa A
omni laude dignissima, commune illud omnium
delicium, et propter quos fecit illi magna qui po-
tens est, sicuti gaudium recipimus, sic illi, quæ
gaudere dedit, vicem reddamus, non modo ea
ratione quam a Gabriele edocti sumus, illam compellantes, sed interiora quoque nostra expurgantes,
et omne a nobis vitium procul expellentes; ut pu-
rificati cœnam possimus gustare, dapes, inquam, illas
novas et purissimas, quas hæc salutatio miro modo
apparavit. Sic enim quam maxime gaudet illa super
omnes gloriosa, si de mensa illa, de carnibus sci-
licet unigeniti Filii sui satiatos nos videat. Cum
enim hac de causa purissima illa in terram adve-
nerit, et sua ipsius carnea tunica Salvatorem
induerit, ut idem Salvator ejusmodi cœna nobis
fleret, et per cognatam nobis ejusdem Virginis B
carnem ad Deum (quod assequi sine Deipara non
poteramus propter peccatum) accederemus, gaudet
sane, cum nos eadem mensa fruimur, quam ipsa
idcirco paravit, et propter quam cuncta illa hor-
renda mysteria mirabiliter peracta sunt, et per
transmutamur.

XXXII. Porro si Virgini hæc erat gaudendi ratio,
grave profecto haberet illa gratia plena, si contra
fleret, si nos videlicet procul a sacra mensa sede-
amus, cum tamen fame laboremus; quod sane ab-
alienatio est a Deo, et vitæ ablatio. *Qui enim, inquit,
manducat meam carnem et bibit meum sanguinem
in me manet et ego in illo* 95. Et: *Qui manet in me
et ego in eo, hic fert fructum multum, quia
sine me nihil potestis facere* 96. Et: *Si quis in me non
manserit, mittetur foras sicut palme, et arescet, et
colligent eum, et in ignem mittent, et ardet* 97. Qui
itaque horum non fit particeps, hic quidem a Deo
fit extorris, et, eheu! porcorum armentarius una
cum scelerato dæmone evadit, aut etiam postremo
materia gehennæ incendiis apta. Et rursus: *Nisi
manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus
sanguinem non habebitis vitam in vobis* 98. Et me-
rito quidem; sicut enim qui consueta ad vivendum
adminicula negligit, corporalem quoque vitam
amittit, pari modo qui istis non pascitur, mortuus
est, miserabilis, expers veræ vitæ, et tormenta
sibi ipse parat æterna.

XXXIII. Quoniam vero gaudium induxit eadem
hæc salutatio quæ et novum partum intulit; hic
vero partus factus est nobis mensa suavissima, et
indesinentis vitæ principium; nos quoque gaudio
mentes nostras repleamus, una cum Gabriele illud
*Ave Dei matri acclamantes, atque Ave, dicentes,
gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulie-
ribus.*

Obscremus autem purissimam illam, ut et vivi-
ficam illam digne participemus alimoniam, quam
præsens nobis gaudium attulit, et cujus virtute
nobis dabitur in æternum gaudere. Propter hoc

ΛΔ'. Ἡμεῖς δὲ, ἐξ ὧν ἡ πολυόμνητος, τὸ κοινὸν
ἐντρύφημα, καὶ ὑπὲρ ὧν ὁ δυνατὸς τὰ μεγαλεῖα διέ-
πλεξε μετ' αὐτῆς, καθάπερ ἐδεξάμεθα τὴν χαρὰν,
οὕτως ἀντιδῶμεν τὸ χαίρειν τῇ παρασχούσῃ, οὐ τὴν
τοῦ Γαβριὴλ μόνον μύησιν προσφωνοῦντες, ἀλλὰ
καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἔνδον ἐκκοροῦντες, καὶ ὑπερόριον
πάντα ποιοῦντες κίβδηλον τρόπον, ὡς ἂν τοῦ δειπνοῦ
γευώμεθα καθαρῶς, τῆς ξένης καὶ πανάγνου τρυ-
φῆς, ἣν ὁ ἀσπασμὸς ἐκαινούργησεν οὗτος. Οὕτω
γὰρ ἡ ὑπερένδοξος μάλιστα χαίρει, τῆς τραπέζης
ἐκείνης, τῶν τοῦ μενογενοῦς αὐτῆς Ἰησοῦ σαρκῶν
ἐμφορομένων ὁρῶσα. Ἐπεὶ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ εἰς
γῆν ἦλθεν ἡ Πάναγνος, καὶ τὸν σαρκικὸν ἐαυτῆς
χιτῶνα τὸν Σωτῆρα ἐφόρεσεν, ἵν' ἡμῖν ὁ Σωτὴρ
τοῦτο γένηται δειπνος, καὶ διὰ τῆς συγγενοῦς ἡμῖν
αὐτῆς σαρκὸς θεῷ πλησιάζωμεν, οὐ τυχεῖν δίχρα τῆς
Θεοτόκου δι' ἀμαρτίαν οὐκ εἴχομεν, χαίρει πάντως
ταύτῃ χρωμένων ἡμῶν τῇ τραπέζῃ, ἣν ἠτοίμασε
διὰ τοῦτο, καὶ δι' ἣν τὰ φρικτὰ πάντα ἐκεῖνα ἐτε-
λεσιουργήθη μυστήρια, καὶ δι' ἧς ἐξ ἀνθρώπων εἰς
θεοὺς τῷ δῶρῳ μεταποιούμεθα.

quam ex hominibus in deos ipsius doni virtute

ΑΒ'. Εἰ δὲ τὸ χαίρειν ἐκεῖθεν, ἀνιάρδον ἂν εἴη
τοῦναντίον τῇ κεχαριτωμένῃ, ὅταν τῆς ἱερᾶς τρα-
πέζης πορῶν λιμώττοντας καθίσωμεν ἑαυτοὺς,
ὑπερ ἑστὶ θεοῦ ἀλλοτριώσις καὶ ζωῆς ἀνείρεσις. Ὁ
γὰρ τρώγων μου, φησί, τὴν σάρκα, καὶ πίνων
μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ· καὶ,
Ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει
καρπὸν πολὺν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν
οὐδέν· καὶ, Ἐὰν μὴ τις μείνῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη
ἔξω ὡς τὸ πλῆμα, καὶ ἐξηράνθη, καὶ συναγού-
σιν αὐτὰ, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι, καὶ καίεται. C
Ὁ δὲ μὴ τούτων ἄρα μεταλαμβάνων θεοῦ μὲν γίνε-
ται μακρὰν, χοίρων δὲ, φεῦ! μετὰ τοῦ ἀλάστορος
ἀγγελάρχης καθίσταται, ἡ τὸ τελευταῖον φένης ὕλη.
Καὶ πάλιν Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Ἰησοῦ
τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖνῃτε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ
ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Εἰκότως· ὡσπερ γὰρ ὁ
τῆς συνήθους ἀποστὰς διαίτης καὶ τῆς σαρκικῆς
δίσταται ζωῆς, τὸν ἴσον τρόπον ὁ γε μὴ κάκεινα
σιτούμενος νεκρὸς, ἐλεεινὸς, ζωῆς ἀμοιρος ἀληθοῦς,
καὶ βασάνων ἑαυτῷ πρόξενος αἰωνίων.

ΑΓ'. Ἐπεὶ δὲ χαρὰς μὲν πρόξενος ὁ νῦν ἀσπα-
σμὸς, ὅς καὶ τὸν καινὸν προήγαγε τόκον, οὗτος δὲ
τραπέζα ἡμῖν ἠδίστη, καὶ ζωῆς ἀλήκτου αἰτία
κατίστη, χαρὰς μὲν καὶ ἡμεῖς τὰς ἡμετέρας ἐμπλή-
σωμεν ψυχὰς· Χαίρε, τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ, τῷ Γα-
βριὴλ συμβεβηγόμενοι· Χαίρε, λέγοντες, κεχαριτω-
μένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυ-
ναιξί!

Δεῖθῶμεν δὲ τῆς πανάγνου, ὥστε καὶ τῆς ζω-
οποιεῦ τυγχάνειν ἀξίως τροφῆς, ἣν ἡ παρούσα ἀνῆκε
χαρὰ, καὶ δι' ἣν ἡμῖν αἰωνίως τὸ χαίρειν. Χαίρει
δὲ ἕρα καὶ ἡ ὑπερένδοξος διὰ τοῦτο, καὶ ὁ ταύτης

95 Joan. vi, 57. 96 Joan. xv, 5. 97 Ibid. 6. 98 Joan. vi, 53.

Γιός· καὶ εἶη πάντας ἡμᾶς κοινωνοὺς τῆς ἀλήκτου ἅ
γενέσθαι χαρῆς, πρεσβείαις τῆς κεχαριτωμένης καὶ
Θεοῦ μητρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ
πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ
ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ
ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A porro et supergloriosa illa gaudet, ejusque filius,
et utique contingat, ut nos omnes perennis gaudii
compotes efficiamur; precibus ejusdem gratia ple-
næ ac matris Dei Salvatoris nostri Jesu Christi,
quem decet gloria omnis, honor et adoratio una
cum sempiterno ejus Patre, sanctissimoque et
bonorum ac vitæ datore ejus Spiritu, nunc et
semper et in sæcula sæculorum. Amen.

IN SEQUEM SERMONEM EDITORIS PATROLOGIÆ MONITUM.

Quantquam sequens homilia nonnulla præclara testimonia de sanctitate et gloria B. M. V. contineat ex gr. n° 2, ubi beata Virgo dicitur μετὰ Θεὸν πρώτη, Post Deum prima, seu altera a Deo: nihilominus fatendum est eam plerumque humilem et vulgarem sensum referre; neque ubique consentire doctrinæ quam Isidorus Thessalonicensis alibi verbis luculentis professus est. Imo crederem illam homiliam, qualem R. P. Ballerini exhibuit, a manu Isidori non esse profectam, sed ob imperito scriba consutam fuisse. Profecto a n° 29 incipit nova narratio a præcedente oratione prorsus aliena et alieno calamo exarata. Denuo a n° 52 nova exoritur narratio de symbolo palmæ quæ præcedentibus non cohæret; et n° 3. beata Virgo dicitur obnoxia fuisse peccato originali, quod quidem Isidorus Thessalonicensis ex industria negat in homilia II, quæ est in Præsentationem Deiparæ, pag. 36, ed. Maracci, ubi asserit beatam Virginem ex mortalibus solam esse quæ cum Davide dicere non debeat: Et in peccatis concepit me mater mea. Inde infero homiliam illam, prout a R. P. Ballerini edita est, Isidoro Thessalonicensi tribui non posse; etsi fortasse aliqua ex parte prius sit. Placet tamen eam totam excudere, qualem exhibet editio Balleriniana, ut de ipsa unusquisque pro arbitrio judicare possit. J.-B. M.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

B

SERMO IV.

Εἰς τὴν πάνσεπτον κοίμησιν τῆς παναχράντου
Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου
Μαρίας.

In summe venerandam dormitionem immaculatis-
simæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper vir-
ginis Mariæ.

Α'. Εἰ δὲ οὐρανοῦ κάλλος καὶ αὐγὴν ἡλίου φαι-
εῖραν οὐτ' ἐσίγησεν ἑωρακῶς, καὶ θαυμάσας οὐχ
βανὸν ἀπέδωκε τῇ μεγαλοουργίᾳ τὸν κρότον, καὶ
διὰ τοῦτο, ἕως ἂν ὄρῃ, καὶ ἄκων ἐκφέρει τὸ θαῦμα·
πῶς ἂν τῇ πολυουμνήτῳ μητρὶ τοῦ Θεοῦ οὐχ ἐκά-
στοτε πλέκειν δίκαιον εἶη τὸν ὕμνον, εἰ καὶ τις
πολλᾶκις τοῦ τοιοῦδε χρέους ἐκτινὺς ἐφθασε κέρ-
ματα; Εἰ γὰρ, ὅτι φωτὸς μὲν ἡλιός ἐστι χορηγός,
οὐ φῶλον δὲ δυνάμειος ὄργανον ζωογόνου, οὐρανὸς
δὲ τῇ τῶν ἀστέρων λαμπρὸς ποικιλίᾳ, καὶ τῷ με-
γέθει εἰκοντα πάντα τιθεὶς ἐαυτῷ, διὰ ταῦτα τὸν
ἐπαινον ἔλκουσιν ἢ τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀσβεστον φῶς
ἀπέλλει τοῖς πέρασιν, ζωῆς τε τῆς ἀλήκτου δίσκος
ὀδῶνται φαινότατος, οὐρανοῦ δὲ καὶ ἑρᾶν ἡττά-
σθαι ποιεῖ καὶ μέγεθος, ὅτι καὶ ἐραστὴν ἔσχε, καὶ
παντὶ τῷ ἀχώρητον ἐχώρησε, τίνα ἂν εὐφημῶν οὐκ
εἰ καλέσει α παρ' ἐαυτῇ;

indeficientem vitam tribuens, apparuit, ac cælos denique tum venustate vincit tum amplitudine (2),
postquam et ad amorem sui pellexit, et in se continuit eum qui nullibi contineri potest?

Β'. Εἰ δὲ τὸ ἐπαινεῖν ἐκεῖνα Θεῷ προσάγει τὸν
κέρμα· Θεοῦ γὰρ δόξαν καὶ οὐρανὸς φιλοσοφεῖ,

I. Si quisquis pulchritudinem cæli et fulgidum
solis jubar contemplatur, etsi, dum stupore percel-
litur, haud pares magnificentiæ operis laudes per-
solvat, continere tamen linguam non solet, atque
adeo quandiu ea contueatur, miraculum vel invitum
extollit; quomodo non æquum fuerit omni laude
dignissimæ Dei Matri indesinenter hymnos nectere,
ut jam sæpius hujusmodi debitum aliqua ex par-
ticula solvere quispiam studuerit? Nam si sol,
propterea quod lucem suppeditat, ac genitalis vir-
tutis fecundum est instrumentum, cælum vero,
quia vario ac multiplici nitet stellarum decore, ac
reliquo mnia magnitudine longe superat, suam
idcirco laudem habent; ad quænam enimvero sui
præconia in omne tempus illa non provocabit, quæ
ad extremos usque terræ fines veram et exstingui
nesciam lucem emittit, ac sol splendidissimus (1)
tunc venustate vincit tum amplitudine (2),

II. Quod si laus illis tributa laudatorem ipsum
ad Deum erigit; nam cæli quoque Dei gloriam

Ant. Ballerini notæ.

α Cod. καλέσει.

(1) Vide sanctæ Virgini tributam eam laudem,
quæ propriæ soli Christo reservari solet, ut sub
splendidissimi solis symbolo designetur.

(2) Cælos vicisse dicitur Maria non solum am-
plitudine, quippe quæ sinu suo inclusum gestavit

D eum, quem (III Reg. viii, 27) cælum et cæli cælo-
rum capere non possunt, verum etiam venustate.
Id vero haud levis est momenti; quandoquidem
ex omnium sententia ea haberi ac dici solet cæli
venustas, quæ nunquam per se non sit nitentissi-
ma, et cuius corruptioni inaccessa.

edocent¹, et hæc gloria collaudantem adducit ad Deum; profecto cum nulla alia re magis quam intemeratissimæ hujus ope conjungi Deo quispiam possit; hac quippe nihil ex omnibus Deo similis(3), nihil vicinius Deo reperire licet; næ minussapienter ille ageret, qui aliud quidpiam priusquam hanc immaculatissimam et alloquendam, et colendum, et encomiis exornandum arbitraretur. Sicut ergo angeli, quandoquidem expressiorem ac nos cum Deo similitudinem, utpote materiæ expertes(4), gerunt, non intermissa illi laudis cantica modulantur; pari profecto ratione et nos eam, quam alteram a Deo suspicimus (5), et per quam fortunate nobis uberem Dei benignitatem experiri contingit, quoniam communis insuper cum illa nobis est

Porro cum multa sint et magna, e quibus mutuari quispiam lucem possit, dum ad collaudandam Virginem et mentem et linguam excitat, maximum sane, et laudatorum ipsum ad cælos ac divina e terrenis erigens, est etiam Virginis ad Deum transitus, ad quem celebrandum solemnissimus hic conventus agitur. Sicut enim omnia, quæ ad laudatissimam hanc spectant (6), ejus nempe inter homines ortus, admiranda in augusti templi recessibus commemoratio, alimentum non e terræ fructibus sed e cæli penore suppeditatum, mirifica divini nuntii Gabrielis salutatio, novus atque ineffabilis partus, lac præter leges naturæ manans, et cætera alia, quæ partim quidem, utpote quæ vel omne excedant miraculum, splendidissime celebrantur, partim vero incelebrata etiam manent, quippe quæ etsi aliorum hominum eximia quæque longe prætergrediantur, præcelsioribus tamen ejusdem magnalibus vincuntur; sicut ergo illa omnia ejusmodi sunt, ut quovis altiora sint sermone, ut ad æthera hic sublimitate sua ac super cælos discurrere videatur; eodem plane modo et splendida Virginis Dei Genitricis dormitio excellentissimis magnificisque Dei operibus conserta reperitur.

¹ Psal. xviii, 1

Ant. Ballerini notæ.

(3) Ut probe assequaris, quid sibi velit hæc Virginis cum Deo similitudo, fac ea relegas, quæ ex ejusdem Isidori *Homilia in Nativitatem Virginis* (§ 18, part. I, pag. 238-239) subjecisse hic juverit: *Quod vero, inquit, pertinet ad hanc ab omni peccato immunitatem, nemo magis quam innocentissima illa (sancta Virgo Maria) similitudinem cum Christo gessit; oportebat enim, ut plus quam alius quilibet, genito genitrix assimilaretur. Merito igitur eadem illa innocentissima quibuslibet hominibus, quantum nec fieri licet, purior prædicatur; ac proinde sola inter homines fuit plane incorrupta.*

(4) Inferre et ex his licet, Græcos per Isidori ætatem nihil detulisse opinioni illi quorundam veterum, qui a communi sententia de natura angelorum plane materiæ experte discessisse videntur.

(5) Communissimam hic habes expressam SS. Patrum sententiam, Virginem Deiparam in universis creaturis, post Deum, primatum oblinere.

(6) Perpende vim sententiæ, omnia nempe quæ ad Virginem gloriosam pertinent, ejusmodi esse, ut quamlibet humanam laudem nobilitate sua vincant. Erit enim fortasse, cui videbimur nimium quid nobis præsumere, si ex eo effato originem quoque Virginis Deiparæ nobilissimam fuisse con-

αὐτὴ δὲ ἡ δόξα πρὸς Θεὸν ἀνάγει τὸν ἐπαινετὴν· ὅταν οὐκ ἂν τις ἐτέρου μᾶλλον οὐδενὸς ἢ διὰ τῆς παναχράντου Θεῷ συναφθεῖη, ἧς οὔτε παραπλήσιον, οὔτ' οὐδὲν τῶν ἐπάντων Θεῷ πλησιέστερον, σχολῆ γ' ἂν εὖ φρονῶν καὶ προσλαλεῖν καὶ προσκεῖσθαι, καὶ κοσμεῖν ἐγκωμίοις, ἄλλο πρότερον ἠγγασίτο τῆς Πανάγνω. Καθάπερ τοίνυν ἀνύστατος ἀγγέλοις δόξα μελωδεῖται Θεῷ, ὅτι καὶ κρεῖττον ἢ ἡμεῖς διὰ τὸ τοῦ Χοῦς ἄμικτον ἐκείνῳ τὸ ἐμπερὲς σώζουσιν· οὕτω δὲ πρὸς τὴν μετὰ Θεὸν πρώτην, δι' ἧς ἡμῖν ἀφθόως τῆς τοῦ Θεοῦ τυχεῖν ἐξεγένετο φιλοanthρωπίας, διότι καὶ ταύτῃ κατάλληλα τὰ ἡμέτερα, ἀσίγητ' ἐξυμνεῖν, εἰ οἶόν τε, καὶ πανηγυρίζειν δεφίεται.

natura, incessantibus, si fieri possit, hymnis extol-

Β Πολλῶν δὲ ὄντων καὶ μεγάλων, ὅθεν ἂν τις διαυγασθεῖη, καὶ νοῦν καὶ γλῶσσαν περὶ αὐτῆς διευπνίζων, κομιδῇ μέγιστον, καὶ ἀπὸ τῶν γηίνων πρὸς οὐρανόν τε καὶ θεῖα φέρον τὸν ὑμνητὴν, καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν τῆς Παρθένου μετάστασις, δι' ἣν ἡ παρούσα πανήγυρις. Καθάπερ γὰρ τὰ κατὰ τὴν ἀνύμνητον ἅπαντα, ἡ πρόοδος ἡ εἰς ἀνθρώπους, ἡ ἐν τοῖς ἀβάτοις τοῦ σεβασμίου τόπου ζένη διατριβῆ, ἡ οὐκ ἐξ ὧν φύει Χοῦς, ἀλλ' οὐρανός, Χορηγηθεῖσα τροφή, ὁ τοῦ θεοῦ Γαβριὴλ ὑπερφυῖς ἀσπασμός, ὁ καινός καὶ ἀπόβρυχος τόκος, ἡ τοῦ γάλακτος παράδοξος βλύσις, καὶ τᾶλλα, ὧν τὰ μὲν ᾄδεται περιφανῶς, ἅτε δὲ καὶ θαύματος πέρα, ἔστι δὲ ἅ καὶ ἀκήρυκτα μένει, ὡς ἤττω τῶν παρ' αὐτῆς ὑψηλῶν, εἰ καὶ μεῖζω τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς ἐκεῖνα τοίνυν τοιαῦτα, οἷα λόγον ἐλέγξει πάντα, κἂν εἰς ἀθέρα καὶ ὑπὲρ οὐρανοῦς ῥητορεύῃ τὸν ἴσον ἄρα τρέπον καὶ ἡ λαμπρὰ κοίμησις τῆς Θεοδόου κόρης ὑπερφυῖται καὶ σεμναῖς συνδίδεται θεουργίαις.

C etiam illa omnia ejusmodi sunt, ut quovis altiora sint sermone, ut ad æthera hic sublimitate sua ac super cælos discurrere videatur; eodem plane modo et splendida Virginis Dei Genitricis dormitio excellentissimis magnificisque Dei operibus conserta reperitur.

cludamus: quasi hoc perinde sit, ac plus æquo auctorum verba urgere, illasque eisdem sententiis affingere, de quibus ne cogitaverint quidem. At qui mox sequentia ostendunt Isidorum inter admiranda illa etiam primordia sanctæ Virginis diserte enumerasse. Et si ulterius quæras quidnam mirandum in primordiis Virginis Isidoro visum fuerit, ipsum adi in homilia de *Præsentatione Deiparæ*, atque ipso proclamante audies (§ 13, part. I, pag. 434-435), inter magnalia illa, pro quibus gratiarum canticum Virgo beata Deo obtulit, et hoc esse enumerandum, quod affirmare de se ipsa potuerit: *In iniquitatibus concepta non fui..... Solam non concepit in peccatis me mater mea.* Quod ergo spectat ad interpretandas generaliores quasdam SS. Patrum sententias, quæ diserte non exprimentur originem Virginis a peccato immunem, aptissime tamen generalitate sua eandem prærogativam comprehendunt, non ii reprehendendi sunt, qui nativæ sententiarum vi adherentes, expresse ea consecraria eliciunt, quæ virtualiter in iis continentur, sed illi citius dicendi sunt peccare, qui obvium sententiarum sensum, nativamque amplitudinem ad lubitum coarctare fas sibi ducunt.

Γ. Ἄλλ' ἵνα τι μικρὸν ὁ λόγος προθειωρήσῃ, ἡ ἄνθρωπος ἐπέπερ εἰς βίον ἦκεν, ἵνα τὸ παράδοξον ἐκεῖνο διαπλέξῃ τεράστιον, τὸ γε τὴν δουλικὴν τῆ Δεσπότη περιθεῖναι μορφήν, καὶ εἰς ἐνωτικωτάτην καὶ ὑπὲρ λόγον εὐνοίαν [forte ἐνοίαν] τὸν Πλάστῃν συνάψαι τοῖς πρὶν ἀποκηρύκτοις καὶ πολεμοῖς ἀνθρώποισι, ἐκυτὴν ἐξεικόνιζε, καὶ σαφῶς διεμόρφου, οἷά τις ἀγαθὸς ζωγράφος, πρὸς τὴν τοῦ Διμιουργοῦ καὶ τοῦ αὐτῆς εἰκόνα ὀρώσα. Ὡςπερ γὰρ ὁ Κτίστης, τὸν χοικὸν ἀναβαλλόμενος παρ' αὐτῆς χιτῶνα, ταπεινὰ καὶ τοῦ χροῦς ἕξια εἰς γῆν ἐνεδείξατο· καὶ τέκνονος γὰρ ἤκουσεν υἱὸς, καὶ λατράν οὐτ' ὕψιστον οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ ἀλωπέκων πενέστερος (b), τοῦ κλίνει οὐκ εἶχε τὴν κεφαλὴν, καὶ παῖδα πρὸς ὑπουργίαν οὐτ' ἐπρίατο· αὐτὸς τε ἦν ἐξυπηρετῶν τῆ μητρὶ, καὶ πάντα ποιῶν, ὧν ὀλιγωρεῖν οὐκ ἔα τὸ φίλτρον φιλοστόργως τοκεῦσιν ὑποτασσόμενον, καὶ ἐτι πένθησι πένθητι, Πτωχὸς γὰρ εἰμι ἐγὼ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου· οὕτω καὶ ἡ ἱερὰ Μητροπάρθενος, τῶν ἰσων ἰχνῶν ἐχομένη, ὄγκον τε ἠγάπησεν οὐδένα, μήτε παιδίσκας, μήτε θεραπεῖαν ἠντιναοῦν δεσποινικῶς ἐκυτῆ παραστήσασα, καὶ βίον εἰλκεν ἐν-ελεῖ διαζῶσα· ἐκυτῆ μὲν οἴκοι μονῆ χρωμένη ἐκυτῆς διακόνῳ· ἦν δὲ ἔξωθεν ἐδεῖτο παραμυθίας, χορηγῶν τῶ πάντ' ἀρίστῳ καὶ ὑπὲρ πάντος μαθητῆ εἰληθέντι, Ἰωάννη τῶ παρθένῳ, ὃν, καθάπερ τῆς Πανάνου, καὶ χαρίτων μὲν ἕνεκα ἄλλων, οὐδενος δ' ἦττον καὶ τοῦ καλλοῦς τῆς παρτενίας, υἱὸς ὁ πλάστης ἐαυτὸν ἐκαινούργησεν, οὕτω διὰ τὸ ταῦτόν τῆς ἀγγελίας υἱὸν ὑπέθεον τῆ Παρθένῳ.

bus dilecti discipuli, Joannis, inquam, virginis, Creator suffecerat, plane eadem scilicet ratione ac ipse cum ob alias quidem eximias dotes tum nihilo-

Α. Ἐξῆ τοίνυν, τὸν νοῦν περιφέρουσα, ἡ τῶν οὐρανῶν ὑψηλοτέρα, μᾶλλον δὲ ἢς ἦττω μηδὲ μικρῶ μέτρῳ τὰ Σεραφίμ, πόρρω φαντασίας καὶ δόξης ἀπίστες κενῆς, λιτῆ καὶ πενιχρῆ χαίρουσα διαίτη. Καθάπερ γὰρ αὐτῆ πρὶν ἂν ἐκεῖνα ἐπιστῆ τὰ μεγαλεῖα τοῦ δυνατοῦ, καὶ Γαβριὴλ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν κομίσῃ πρόσφθεγμα, οὐδὲν τι τῶν γηίνων ἢ λαμπρὸν ἐδόκει, ἢ πρὸς ἐαυτὸ μεταστῆσαι τὴν μακρῆν ἰσχυσεν, ἀλλ' ἦν μὲν ἀπάντων ὑπερορῶσα, οὐράνια δὲ αὐτῆς κατεκράτει μύνα. καὶ Θεοῦ θερμότητος ἔρωσ, ἣ καὶ ὑπὲρ λόγον ἦνωται· οὕτω καὶ μετὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον τεκεῖν, καὶ τὸ γένος εἰς οὐράνιον δόξαν ἀνεγειρεῖν, ἐκεῖ τε τὸν αὐτῆς Υἱὸν καὶ Θεὸν ἀνελθεῖν, οὐ μὴδαμῶς πώποτε κενώρηται, τῶν κάτω κρείττων ἐτύγχανε πάντων, καὶ τῶν ὑπερέτων οὐδὲν, ἐφ' οἷς ἀνθρώποι μίγα φρονοῦσι, φίλου τρόπῳ τῆ Παρθένῳ παρέστη.

(b) Cod. πενέστερον.

Ant. Ballerini notæ.

(7) Si Maria Deum inter et humanum genus Deo ipsi inimicum ac damnatum mediatrix intercessit, ut hoc illi reconciliaret, distans igitur ab inimicis et Deo accepta exhibetur, et quidem ad hoc exorta dicitur. Atqui damnatio et inimicitia, quæ univ-
ersum genus hominum involvat, nulla est alia,

III. Verum ut enarrando mysterio nonnulla sermo præmittat, quandoquidem purissima illa ideo edita in hanc vitam fuerat, ut stupendum illud prodigium contexeret, videlicet ut Dominum servili forma vestiret, arctissimoque et ineffabili benevolentia vinculo Creatorem cum hominibus jam olim proscriptis et etiamnum inimicis devinciret (7); in imaginem intuens Creatoris ac filii sui, velut egregius quidam scultor, ad illud sese exemplar effingere, eamque in se formam exprimere diligenter satagebat. Et sane quemadmodum Creator, terrenam ex ipsa tunicam indutus, humilia terrenæque conditioni consentanea in terris non abnuit; nam et fabri filius audiit (8), domumque haud splendidam incoluit; quin etiam, vulpibus pauperior, non habebat ubi reclinaret caput (9); neque servulum sibi ad ministerium comparavit; sed e converso ipse matri ministerium exhibebat, eaque omnia præstabat, quæ negligi non sinit illa pietas, quæ ad obsequendum per ferventissimum amorem parentibus, iisque insuper pauperibus filium pauperem solet impellere: *Pauper enim* inquit, *sum ego, et in laboribus a juventute mea*: ita et augusta illa Mater Virgo iisdem insistent vestigiis, neque ullum adamavit fastum, neque ancillas, nec aliquem utcunque famulatum sibi more dominarum ascivit; sed pauperem constanter vitam trahebat, semetipsa sola sibi famula utens domi; in iis vero, quæ extrinsecus ad usum quempiam sibi opus essent, operam adhibens optimi illius ac præ omnium quem Virgini filium propter castitatis prærogatibus

IV. Sic igitur quæ cælis ipsis sublimior, seu melius dixerim, quæ longe Seraphim præcallebat, alienum ab omni ostentatione, et quamvis inani gloria servans animum ac simplici tenuique gaudens vitæ ratione, dies suos agebat. Quemadmodum enim antequam *magnalia illa potentis* in eam conferrentur, priusquam scilicet magnum illud ac præcelsum nuntium Gabriel ipsi deferret, nihil in terrenis vel splendidum illi videbatur, vel beatam illam valebat ad se convertere, sed cuncta hæc plane despiciebat, soloque cælestium rerum affectu, ardentissimoque Dei amore, cui et ineffabiliter conjuncta erat, tenebatur; sic et postquam Deum Verbum genuit, et ad cælestem gloriam humanum genus evexit, ac filius ejus ac Deus eo reversus est, unde nullatenus aliquando disceserat, infima hæc omnia aspernabatur, et nihil e

quam quæ a primævo Adæ lapsu duxit originem. Virgo igitur ab hæreditaria hac miseria distans aperte præsumitur.

(8) *Matth. XIII, 55: Nonne hic est fabri filius?*

(9) *Luc. IX, 58: Vulpes foveas habent... Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.*

caducis recus, de quibus tantopere superbiunt homines, amore ullo vel exiguo dignum Virgini apparebat.

Maxime vero, ut ego sane arbitror, postquam præcelsissimam illam atque ineffabilem gratiam sortita est, ut scilicet Deum sinu suo gestaret, vehementer ac multo magis quam prius, purissimæ illius vota flagrantissimi amoris igne ad superna et ad Deum ferebantur. Atque, ut tenuisse terrenis imago præsentem rem uberius confirmet, quemadmodum unigeniti filii mater quæpiam haud parem in prolem affectum experitum, sive eum hanc jam oculis suis cernit, sive cum votis eam, antequam consequeretur, expetebat, ut mater audire cupidissime optaret; prorsus enim manifestum est, multo amabiliorem esse sobolem, cum jam in lucem venit et experimento suavis facta est, quam eum nondum nata fuerat; id ipsum profectu ac summa cum præcellentia etiam de purissima illa existimandum est. Si enim terrenus hæc amor efficit, quid enimvero de sublimi illa ac divina æconomia dicendum? Ac rursus quemadmodum qui divinum exoptat lavacrum, postquam illud assecutus est, lucidior sane fuerit, et e suscepto mysterio ad Dei amorem ferventior; pari modo et de

Μάλιστα δὲ, κατὰ γὰρ τὸν ἐμὸν λόγον, καὶ μετὰ τὸ παθεῖν τὴν ὑπερφυσίαν (c) καὶ ἀβρόχτον χάριν ἐκείνην, ἦδε, ὅτι Θεὸν ἔνεγκεν, ἐπὶ μέγα ἦν καὶ τοῦ προτέρου μείζον ἤρτο πόθου ἢ τῆς πανάγου πρὸς ὑψηλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐρατικωτάτη φλόξ. Καὶ ἴν' εἰκῶν μικρὰ χοιχόθεν βεβαιώσῃ τὸν λόγον, καθάπερ τις μονογενοῦς μήτηρ οὐκ ἂν ἴσον σώσει φίλτρον περὶ τὸν παῖδα, καὶ ὅτε τοῦτον εἶδε, καὶ ὅτ' ἠτεῖτο πρὸ τοῦ τυχεῖν, εἰ καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀκοῦσαι μήτηρ ἐπόθει, πάντα που γὰρ δῆλον ὅτι τὸ φανὲν καὶ εἰς πείραν ἦκον ἡδὺ τοῦ μήπω τοῦτο γεγονότος ἐρασιμώτερον· οὕτω δὲ καὶ μεθ' ὑπεροχῆς ὅτι πλείστες καὶ περὶ τῆς Πανάγου λογιζέσθαι χρή. Εἰ γὰρ ταῦτα ὁ πηλὸς ἰσχύει, τί ἂν εἴποις ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης καὶ θείας οἰκονομίας; Ἐτι δὲ, καθάπερ ὁ τὸ θεῖον ποῖον ποθῶν λουτρὸν, μετὰ τὸ τυχεῖν, διαυγέστερος ἂν εἴη καὶ θερμότερος ἐκ τῆς τελευτῆς πρὸς ἔρωτα θεῖον· τὸν ἴσον τρόπον καὶ περὶ ἐκείνων ἂν τις ψηφίσαιτο.

sterio ad Dei amorem ferventior; pari modo et de his decernere æquum fuerit.

V. Quando vero his et illud accessit, ut divinus ille tanque dilectus Filius a veneranda Genitrice longe abesset, quo tandem sensu ejusmodi matrem affectam putas? Nemo prorsus ex hominibus, nemo, inquam, aut enariare verbis, aut excogitare, mente quiverit, quanta post Salvatoris in cælos ascensionem amoris ejus vis fuerit tum in hunc ipsum, tum in ea quæ Filius ipse diligeret. Quoniam vero ante admirandum partum suum a cælesti illo principe audire illud meruerat⁴, *Invenisti gratiam*, amoris scilicet Deo digni ac virtutis, ceu novi illius partus remunerationem; oportebat de cætero, ut purissima illa, quæ prouti dictum est, ad Dei amorem sublimiorem divinioremque conscenderat, alio quoque eoque splendido deinde munere ditaretur. Id autem factum non fuerat; et ratio in promptu est, quia nempe in hac vita nihil omnino reperire erat præcelsius eo quod jam fuerat assecuta. Itaque cum nihil, quantum fas hic esset, excellentius ratio suppeditaret, supererat omnino, ut cum cælos conscenderet, clarius quam cogitare liceat, supernis gratiis, sive filii ac Dei splendoribus frueretur. Quandoquidem etiam Salvator novum quemdam potum in paterno regno communem cum discipulis suis se habiturum promisit⁵, novi potus nomine, ut ar-

Ἔ. Ὅτε δὲ καὶ πρὸς τοῦτοις τῆς ἱερᾶς ἀπέστη μητρὸς ὁ θεῖος οὕτω καὶ φιλούμενος Παῖς, πῶς ἂν οἷε διακείσθαι τὴν τοιαύτην μητέρα; Οὐδ' ἂν εἰς τῶν ἀπάντων, οὐδεὶς ἐξεπαίει ἢ ἔννοεῖν ἔχοι, οἷον ἐκείνη τὸ φίλτρον μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν πρὸς αὐτὸν τε, καὶ ἄπερ αὐτὸς ἐφίλει. Ἄλλ' ἐπεὶ πρὸ τοῦ παραδόξου τόκου, Εὐρεῖς χάριν, ἔκρουσε παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου, τῆς Θεοπροποῦς ἀγάπης δὲ γλαδῆ καὶ ἀρετῆς, τὴν τοῦ καινοῦ τόκου ἀντιδοῦσιν· ἔδει λοιπὸν καὶ λαμπρᾶς ἔπειτα ἄλλης ἀπολαῦσαι χάριτος τῆς πανάγου, πρὸς θείαν ἀγάπην, ἥπερ (d) εἴρηται, φιλοσόφωτερον τε καὶ ἐνθεώτερον ἀναδιεηκνίξ. Τοῦτο δὲ οὐ γέγονε· τὸ δὲ αἴτιον, ὡς ἤκιστα γὰρ τῶν ἀπάντων οὐδὲν, οὐ τετύχηκεν, εὐρεῖν οἶον τε τὴν ὑψηλότερον ἐν τῷδε τῷ βίῳ· ὥστε ἐπεὶ λαμπρότερον, ὡς ἐντὴν ἐνταῦθα, λόγος οὐδεὶς συγχωρεῖ, λέπεται ἄρα μετὰ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἐκδημίαν τρανότερον ὑπὲρ ὁ καὶ λογιζέσθαι ἔξεστι, τῶν χαρίτων ἄνω καὶ λαμπρόδόνων τοῦ ταύτης Ἰοῦ κατατροφῆν καὶ Θεοῦ. Ὅτι καὶ ὁ Σωτὴρ καινῆς τινοῦς ἐν τῇ πατρικῇ βασιλείᾳ κοινωνῆσαι τοῖς μαθηταῖς ἐπηγάγειλατο πόσεως, τὴν φανερωτέραν ἐκείθεν τῆς πρὸς Θεὸν ἐνώσεως γεῦσιν καινῆν, οἶμαι, πόσιν διασημαίνων, τῆς τῶν δικαίων πινόντων, χαίρει Θεός· καὶ τοῦτ' αὐτό, τὴν χαρὰν, πόσιν ἡγεῖται Θεός, καὶ διὰ τοῦτο συμπίνειν ἀνωμολογεῖτο τοῖς κήρυξι. Καὶ εἶγε μὴ καρπὸς καὶ οὗτος ἐταμιεύετο, ὅτι καὶ τὸ πρὶν ὑπερβάλλεσθαι πρὸς Θεὸν εἶχε φίλτρον, καὶ ἔτι μετὰ τῆς ἀγίας ἐκείνης σαρκὸς, ἴν' ἀμοιῶν ἀβρόχτων ἄνω ἐμφορηθῆ, ἔτι δὲ καὶ ἄλλοις ἐνταῦθα παρασχεῖν ὄνησιν, ἀπαίρων ἂν ὁ μονογενῆς αὐτῆς

⁴ Luc. i, 30. ⁵ Marc. xiv, 25; Luc. xxii, 30.

Ant. Ballerini notæ.

(c) Ita cod. constanter pro ὑπερφυσίαν.

(d) Cod. ἦπερ.

Γίδς συνανελάμβανεν, οἶμαι, καὶ τὴν μητέρα πρὸς **A** amor in Deum, quo pridem ardebat, etiamnum, dum sancta illa carne detinebatur, ingens sumere incrementum poterat, ut ineffabilibus præmiis cœlestibus abunde ditari deberet, insuper vero aliis quoque heic afferre poterat utilitatem; jam nisi fructus, isque tantus, reconditus fuisset, Matrem quoque, ut arbitror, unigenitus ejus Filius, cum discederet, in cœlum secum sustulisset.

Ὅτι δὲ, καθὰ προείρημεν, διὰ τὸν περὶ τὰ θεῖα κέθον, εὐτελεῖ καὶ ἀφιλότιμον ἄν εἴλας βίον ἢ Πάναγνος, κατενοεῖν ἔξεστι καὶ ὧδε. Ὡς εἰ καὶ μὴ τυλιχάκη γε οἴκοθεν ἐτύχωνεν οὐσα, ὡς ἄρ' ἐδείχθη, τὸ πῶν ὑπερβῆσα γένος τῆ τῶν ἀσάτων ὑπεροψία· ἀλλ' ὅτι τοῦτον ἔτεκεν, οὐ τὸν τῆς ἰσχύος ἦδει μὲν σφῶς θησαυρὸν, τὸ λιτὸν δὲ οὐκ ἠγνόει τοῦ βίου, καὶ ὅπως, ἔξὸν διακονηθῆναι, διακονῆσαι εἴλετο, τὴν ἰσχίτην τε ἔχειν τάξιν, τοὺς τῶν πρωτείων ἐφιέμενους ἐδίδασκε, πῶς ἂν ἀπέδοντα τῷ ταπεινῷ διεκράζατο δεσπότη; Διὰ ταῦτα τοῖνον ἀεὶ τὰ τε σιμὰ καὶ ὧν ὑπέρτερον οὐδὲν, ἐρίλει· καὶ τῶν μείντων ὑπερορῶν ἤρειτο, καὶ ταπεινῶς ἄγαν, ὡς εἴρηται, καὶ ἀόγκως βιοῦν.

sectata unquam fuisset? His itaque de causis hanc ipsam, honore sane dignam et qua excellentius est nihil, nunquam non dilexit; et caducarum rerum contemptum, uti dictum est, vitamque valde humilem et tumoris expertem sibi elegit.

ζ. Οὕτω δὲ εἰς γῆν ἀθεροδικοῦση τῆ μακαρίᾳ ἔγγυλος ὑψηλοτάτην ἄνοδον μηνύει. Περὶ οὐ λόγος, ὡς Γαβριὴλ ἦν ὁ θεῖος, ὅς δὲ καὶ τὰδε προσεῖπεν· Ὁ Κτίστης τῶν ἀπάντων, καὶ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, καὶ Γίος σός, καλεῖ σε, Παρθένε, παρ' ἐχυτῶν καὶ εἰς τρίτην μετὰ τὴν ἐμὴν, ὦ πανύμνητε, ἀγγελίαν ὁ ἐψηλὸς ὑποδέξισθαί σε διευτρέπισται χώρος. Χαρὰς δὲ πλῆρες καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, Πάναγνε, καὶ τοῦ πρὶν σοὶ δὸν ἀσπασμὸν ἐκεῖνου μηνύσαντος εἰς τέρψιν ἐνδέον οὐδὲν. Καθάπερ γὰρ εὐφροσύνης ἦν ἐκεῖνο τὸ πρόσημα γέμον, ὅτι μόνη τὸν πλάστην ἐδάστασας εἰς γῆν κινιόντα, οὕτω καὶ νῦν χαῖρε, εὐλογημένη, ὅτι μόνος ὁ πάντων δεσπότης εἰς οὐρανούς σε δέξεται· ἀντιούσαν. Ἐνθα θυμηδίας ἀφάτου πλησθήσῃ, καὶ θεοπεποῦς ὀμιλίας ἀπολαύσεις. Θεῖα δὲ σε ὑπερλαμπρυνεῖ ἀίδιος ἀγλαία, καὶ οἷον χιτῶνα λαμπρὸν ζωὴν ἐνδυθήσῃ αἰώνιον, ἄρρητόν σοι διδούσαν τρυφὴν, τὴν εἰς αἰῶνας ἄπασα σὺν τῷ Υἱῷ σου καὶ Θεῷ ἀγαλλίασιν. Χαῖρε λοιπὸν, ἀργείας ἤλιε διαυγέστατε· Χαῖρε, ἀλάδαστρον εὐδίας ἀλήκτου πληρίστατον· χαῖρε, ζωοπάρολε κῆπε, τῆς ἀθανασίας φύων καρπούς. Χαῖρε, ὅτι καὶ ἀσωμίτους φαιδρότερον ἐκστίλβεις (e) τοιαῦτά σοι κομίζοντας εὐαγγέλια, οὐ μοι σαφῆς ἢ πεῖρα διδάτκαλος. Τῆς δὲ ἀειζώου καὶ ἀειθαλοῦς, ἧς τεύξη, γλυκότη-

Quod autem, sicut præmissimus, propter divinarum rerum desiderium pauperem et ab omni ostentatione alienam purissima illa vitam duceret, vel ex hoc perspicere licet. Quamquam enim suoapte ingenio ac sponte hunc animum non gessisset, cujusmodi ostensum palam est ei adfuisse, ut in rerum labilium contemptu cunctos plane antecelleret; at vero quoniam illum genuerat, cujus hinc quidem immensam potentiam probe noverat, inde vero humilem non ignorabat vitæ rationem, et quo pacto, cum ministris uti ei liceret, ministrare tamen maluit⁶, ac præceperat, ut novissimum locum tenerent, qui primi esse vellent⁷; quomodo vivendi rationem ab humili Domino dissonam ipsam, honore sane dignam et qua excellentius est

VI. Cum porro beata illa cœlestem ejusmodi vitam in terra degeret, de ascensu ejus ad superna angelus illi nuntium defert. Et hunc quidem traditio perhibet divinum fuisse Gabrielem, qui his prorsus verbis eam affatus est: Rerum omnium Creator, Dei Verbum Deus, et filius tuus, te, o Virgo, ad se vocat; paratusque sublimis est locus, qui te, o laude omni dignissima, tertio ab hac mea legatione die, excipiat. Hoc autem nuntium, o purissima, et ipsum gaudii plenum est, nec minus lætitiæ affert ac prius illud; quod tibi salutationem illam detulit. Sicut enim lætissimum fuit illud alloquium, propterea quod Creatorem in terram descendentem sola portandum suscipiebas, ita et nunc jam gaude, o beuedicta, quoniam rerum omnium Dominus te ad cœlos ascendentem solus excipiet. Ibi ineffabili jucunditate repleberis, divinoque consortio perfrueris. Fulgentissimæ enim lucis te plendor non periturus collustrabit, et quodam quasi fulgido indumento vita circumvestieris æterna, quæ inenarrabiles tibi delicias, et juge in sæcula cum filio tuo ac Deo gaudium tribuat. Ave igitur, sol puritatis nitentissime (10); ave, alabastrum odore nunquam deficiente plenissimum; ave, hortus vitam germinans, et immor-

⁶ Matth. xx, 28; Luc. xxii, 27. ⁷ Matth. xx, 26.

Ant. Ballerini notæ.

(e) Henricus Stephanus (*Thesaur.* ad V. στ(λβω) vitiatæ lectioni tribuere maluit exempla quædam activæ significationis verbi στ(λβω: hic porro Isidori locus contrarium suadere videtur.

(10) Advertimus superius, solis typo, qui proprius est Christi Domini, etiam Virginem Deiparam adumbrari. Hic vero explicatur expressius, quo ista comparatio spectet. Videlicet sicut Christus dicitur

Sol justitiæ, sic Virgo beatissima appellatur *sol puritatis*, isque *nitentissimus*. At cum Christum dicimus *Solem justitiæ*, hoc significare volumus, justitiam Christi ita perfectam esse, ut nihil perfectius excogitari quat. Ea igitur et de Virgine puritas nitentissima prædicatur, qua nihil purius concipi possit, ac propterea quæ cujusvis nævisuspicionem procul a se rejiciat.

talitatis ferens fructus. Gaude, quoniam et incorporeos cæli cives, qui tibi hoc felix nuntium afferunt, splendidiori luce, prout ipse nunc certa experientia disco, perfundis. Symbolum porro semper viventis semperque virentis, qua potieris, jucunditatis hunc palmæ ramum tibi porrigere jussus sum.

VII. Hæc ubi dicta sponsa audivit, ramumque ab incorporeo nuntio accepit, illico novo gaudio redundat, suavitatis rore undique perfunditur, lætitiæ spirat, jucunditatis ducit halitum; ac tota dulcissimæ voluptatis sensu correpta, exultationem suam omnimodis indicii exterius promit. Quidni enim id fieret, dum talia per legationem illam ei ob oculos proponebantur, videlicet alia quidem, ac olim, ratione, at non minus nunc quoque admiranda Creatori ac Filio suo arcte adherere et conjungi rursus, eumque ore illo divino ac filii affectu et vocibus præ omni suavitate dulcissimis se matrem suam alloquentem audire?

Idcirco et montem Olivarum conscendit, ut ibi et preces effundat, et gratias agat Domino, quod ad se illam jam accersat. Solebat enim in eum se montem recipere, ac, velut huic quoque sensus constaret, cum ipso versari et eum alloqui, ad illumque, in quo meus quoque Jesus luto hoc nostro (o ineffabilem charitatem!) circumtectus, Deo ac Patri preces offerre consueverat, velut ad dilecti Filii sui et Domini amicum accedere.

VIII. Ascendit igitur, ut modo dictum est, et congrua discedendi officia expleret, et precibus Creatorem exoraret. Cernere ergo tunc erat spectaculum mirum visu, et horrendum auditu, ac sola beata illa condignum. Ascendebat enim, prout dixi, ut preces effunderet; et quoad ipsa ascendere pergebat, spissæ, quæ ibi erant, plantæ suum servabant modum; nec enim quidpiam ostendebant, quod sensu pollentium proprium sit, aut quod ad rationalem ordinem pertineat. Ubi autem purissima, ut se inclinaret, et manus movebat, et genua deffectebat humi (o novum pertentum!) plantæ quoque illæ omnes atque arbores, quasi vel mente essent præditæ, instar ancillarum obsequentes simul cum Domina se movebant, pudore veluti suffusæ, nisi summa eam prosequerentur reverentia, et quibus possent signis proclamarent, prorsus par esse, ut propter magnum et excelsum ejus nomen omne genu etiam purissimæ illi flecteretur (11). Illa ergo sylva et semet inclinans, ac veluti postremum adorationis obsequium abituræ sancte persolvens, ultimum illi vale dicere videbatur; tum flere veluti ac contristari, quod mira illa sanctificatione orbaretur, qua per Virginis præsentiam frui solebat.

IX. Cum autem supplicandi finem fecisset, domum se laudatissima illa recipiebat. Ecce porro et ibi quoddam præter morem omnem eventum. Domum etenim tremor invasit; et quod antea passa hæc nunquam fuerat, tota tunc concutie-

Α τος σύμβολον, τουτον! σοι τον θαλλον δοῦναι τοῦ φοίνικος προστάταγμα. Α τος σύμβολον, τουτον! σοι τον θαλλον δοῦναι τοῦ φοίνικος προστάταγμα. Ζ'. Τούτων ὡς ἀκήκοεν ἡ θεόνυμφος, καὶ πρὸς τοῦ ἀσωμάτου τὸν κλάδον εἴληφε, χαρᾶς εὐθὺς πληροῦται· γλυκύτης περιβρέεται ψεκᾶδι, εὐφροσύνην ἔπει, θυμηδίας ἀνέπεμπεν ἄσθμα· καὶ ἦν ἡδονῆς ὅλη γέμουσα, καὶ ἀγαλλιάσεως πολλαχόθεν δεικνύσα τὰ σύμβολα· Ἡὼς δὲ οὐκ ἔμελλε τοῦτο, τοιαῦτα ζωγραφούσας τῇ ἀγγελίας, τρόπον ἕτερον ἤπερ εἶπεν ὁ πρὶν, παράδοξον δὲ καὶ αὐτὸν, τῷ δημιουργῷ καὶ αὐτῆς Υἱῷ προσφῶναι, καὶ αὐθις ἐνωθῆναι, καὶ θεοφθόγγου καὶ υἱικῆς ἀσθῆσαι γλώττης, ὑπὲρ ἅπαν ἡδὺ Χαριέστατα πρὸς τὴν μᾶλλον βεβούσας.

Διὰ ταῦτα καὶ ἄνεισιν ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν εὐχὴν τε ἀπορώσουσα τῷ Δεσπότῃ, καὶ χάριν τῆς πρὸς αὐτὸν κλήσεως. Εἰώθει γὰρ ἀναφοιτῶν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὄρος, καὶ ὡς τῶν ἐμψύχων ἐνὶ, καὶ προσομιλεῖν καὶ προσφθέγγεσθαι, καὶ οἷα φίλῳ τοῦ φιλουμένου Παιδὸς καὶ Δεσπότου προσέρχεσθαι, ἐν ᾧ καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς τὰς εὐχὰς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσῆγεν, ὡς φιλοκθρωπίας ἀφάτου! Ἐλυτρον ἐκ πηλοῦ φέρων.

Η'. Ἄνεισι τοιγαροῦν, ὡς εἴρηται τελευταίον, τὰ ἐπιτήρεια καὶ προσερούσα καὶ προσευχομένη τῷ Πλάστῃ. Ἦν οὖν ἰδεῖν τότε θέαμα ξένον, καὶ φρικτὸν ἀκοῆ, μόνως δὲ ἄξιον τῆς μακαρίας. Ἀνῆγει γὰρ, ὁ μοι εἴρηται, προσευχομένη· καὶ ἕως μὲν ἀνιούσα ἐτύγγανε, τὸν οἰκεῖον ἔσωζε νόμον καὶ τῶν ἐκεῖσε φυτῶν ἡ πληθὺς· ἐποίησε γὰρ οὐδὲν τῶν αἰσθανομένων, οὐδ' ἂν τῷ λογικῷ συγκεκλήρωται διακόσμη. Ἦ πάναγνος δὲ ὅτε κλίνειν καὶ χεῖρας ἐκίνει, καὶ γόνυ ἀνακαμπτεν εἰς γῆν, ὡς καινὸν θαῦμα! τὰ φυτὰ τε πάντα ἐπεινα καὶ δένδρα, καὶ οἷα νοῦν φέροντα, δοῦλα τῇ Δεσποίνῃ συνδικόνει, ὡς περ αἰσχυνόμενα, εἰ μὴ γε ὑπερφυεὶς σώσειε σέβας, καὶ δι' αὐτὴν ἐνῆν δεῖξαι, κηρύξαι ἐναθάτι πᾶν γόνυ κάμψαι καὶ τῇ πανάγῳ προσῆκε διὰ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν αὐτῆς ὄνομα. Ἦ λόχη τοῖνον ἐκείνη, καὶ συγκλίνασα, καὶ ὡσανεὶ τελευταίαν ἐκδημύση, ἂν προσκύνῃσιν ἀφοσιωμένη, προπέμπειν μὲν ἐδόκει· πενθεῖν δὲ οἷον καὶ σκυθρωπάζειν, ὡς τῆς ξένης, τῆς ἀπῆλαυεν ἀγίότητος παρά γε τῆς Παρθένου, χωριζομένη.

Θ'. Ἄλλ' ἐπεὶ πέρας εἶχε τὰ τῆς εὐχῆς, οἴκαδε ἡ πνύμνητος ἐπανῆει. Κάκει τὶ γίνεται τῶν οὐκ εἰωθῶτων. Κλόνος καὶ γὰρ περιέσχε τὴν οἰκίαν· καὶ ὁ πρὶν οὐκ εἶχε παθοῦσα, ἅπαντα τότε ἐσεῖθη. Ἐκὼ νομίζω, στεναγμὸν τοῦτ' ἦν αἰνιττομένης, καὶ ἀντ'

Ant. Ballerini notæ.

(11) Hoc quoque videsis translatum ad Virginem Matrem, quod, Apostolos docente (Philipp II, 9).

datum est Christo Domino: Ut in nomine ejus omne genu flectatur.

ὄδου τοῦ τὸν κλόνον πενθικῶς προκρύσσει (f) ἄτε δὴ τῆς πάντων ἀγιωτέρας καὶ ἀσυγκρίτως καλλίστης διασταλμένης συνοίκου. Οἶμαι δὲ καὶ ὡς, εἴπερ εἰς γῆν κλείονος ἔτι δόξης ἔδει τῆ πανάγῳ, καὶ οὐρανὸς ἄν, καὶ γῆ, καὶ θάλασσα, καὶ πᾶσα τότε ἡ κτίσις, ἕκαστα θρῆνον ἀναπλεξάμενα, δονηθῆναι εἶχον, καὶ γοερὸν ἀνομιῶσαι, τὴν ἐκδημίαν ὀλοφυρόμενα τῆς Παρθένου· καὶ ὁ τελευταῖος ἄν ἐδόκει σεισμὸς, οὗ τὸ φρικῶδες καὶ νεκρὸς ἀκούομεν ἀκψῶσαι, ὥστε καὶ εἰς αἰθέρα νεφελοβατεῖν, ὡς μικρὰ διαφέρων τῆς ἐκείνου τοῦ θρῆνου κυκλήσεως. Ὅτι δὲ τοῦ μετῆς καὶ οὐ πρὸς δόξαν περιφανέστερον οὐδὲν, τὸν θεὸν τεκοῦσα τετύχηκε, λόγου λοιπὸν οὐκ ἦν ἄξιον· τοιοῦτόν τι γῆθεν κατὰ τὴν θείαν ἐκείνην κοιμησιν κεινοτομηθῆναι.

deretur absimilis. At quoniam Virgo, utpote Dei mater effecta, decus omnium maximum, et quo splendidius nihil conferre ad gloriam potest, sortita jam fuerat, nulla postulabat ratio, ut quodpiam ejusmodi novum portentum ob divinam illam dormitionem e terra ederetur.

Γ. Ἐπει δὲ ὁ μὲ οἶκος ἔσθη τοῦ κλόνου, ἡ δὲ μετῆς τῆς φωτὸς ἔργον, καὶ τοῦ λαμπροτάτου, ἀνέπτη φῶς τῆς στα γὰρ βραχέα, τσαῦτα δὲ, ὅσα πλήρη τὸν οἶκον φωτὸς καὶ ὀλολαμπῆ πεποίηκε· Τοῦτο δὲ ἦν, ἡμεῖς δὲ, τὴν τνηκαῦτα τῶν ἀγγέλων ἐπιδημίαν ὑποφαιτούσης, ἅτε καταλλήλου τοῦ φωτὸς ὄντος, τοῖς τοῦ θεοῦ λειτουργοῖς, ὡς πῦρ φλέγον πεποιημένοι· οὐδὲ γὰρ εἶχον ἕτερον οἰκειότερον, ᾧ ἂν τοὺς νόας γῆθεν ξενίσαιτο· ἄλλως θ' ὅτι καὶ σφόδρα ἦν τὸ φῶς οἰκεῖον αὐτῆ, πάντων οὐση φωνεινοτάτη.

cælestes spiritus hospitio exciperet; præsertim lucidissimæ, lux esset accommodata. Εἶς ἔκκορησασα τὸ δωμάτιον, καὶ τὴν ἱερὰν κλίτην, ἐφ' ἣ τὸ τίμιον διπλόπυρον σῶμα, εἰς διαθείσα, τῆλα τε παρσενεύασα, ὅσα ταφῆ νομίζεται, τὰς φίλας αὐτῆ γείτονας συγκαλεῖται. Αἱ δὲ ἦσαν δύο πενήχραι χῆραι τῶν ἐνδεῶν μὲν ὅσα πρὸς βίον, ὡς δὲ τῆ πάντων οἰκεῖται βασιλίδι, καὶ τῶν αὐτῆς κληρονομοί, ὡς ἄρα μετὰ μικρὸν ὁ λόγος δηλώσει, τῶν ἐκ λιπαρῶν καὶ βαθέων οἴκων εὐδαιμονέστεραι. Γνωρίζει τοίνυν ταύταις τὴν ἐκδημίαν τοῦ ἀγγέλου ἐπὶ τὰ ῥήματα τὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ Σωτήρος ἀγγέλλει μῆνυμα· δείκνυσι καὶ τὸν κλαδὸν, καὶ λόγοις ἐπιτελείας διησπάζετο ταῖς γνωρίμοις· καὶ ἄς εἶχε ἐπιτελεῖσθαι, τῶν χηρῶν ἐνεύματι ἕκατέρῳ· οὐδὲ γὰρ ἦν ὅσα γὰρ εἰς θησαυρὸν ἕτερον τῆ πανάγῳ τῆ πλοῦτος ὑπερφῶν ἀρετῶν, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον εἶλεν ἡ χρεία.

viduæ distribuit. Neque enim purissimæ illi aliud virtutum opes, et si quid vitæ usus necessario exigebat.

ΙΑ'. Ἐπει δὲ τούτων τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα διήκουσε γυναικῶν, γοερῶς ἀνψῶσαν, πικρῶς ἐκ βάθους ἐστέρνασαν, ἐκέρων βύακας ἀπέβλυσαν τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ

Psal. ciii, 4.

(f) Forte προκρύσεως.

(12) Cernis de Virgine Deipara dicenti vel sponte ac nulla poscente causa excidere laudes incomparabilis sanctitatis et pulchritudinis: adeo scilicet

batur. Erat id, ut poto, prodentis luctum, et loco gemituum motum illum lugubre ex imo cientis, quod scilicet conturbernalis illa sua, sanctior universis, et citra comparationem omnem pulcherrima (12) jam discessura esset. Et siquidem majori insuper gloria exornari in terris purissimam illam oportuisset, enimvero, ut ego quidem arbitror, et cælum tunc, et terra, et mare, et creaturæ omnes, lugubre quid singulæ concinentes, commoveri debuissent, et Virginis discessum lamentantes flebili voce ingemiscere; ac visa esset postrema illa jam adesse commotio, cujus horrorem vel ipsos mortuos novimus erecturum, ut in aera instar nubium discurrant; parum adeo ista a lugubri illa propter Virginem conturbatio videretur absimilis. At quoniam Virgo, utpote Dei mater effecta, decus omnium maximum, et quo

X. Postquam ergo domus cessavit a motu, cum transitus ille Virginis ad opera lucis et quidem fulgentissimæ spectaret, statim exiguas ipsa faculas, easque tot accendit, quot ac implendam luce domum, eamque splendidam undique efficiendam satis essent. Per hæc autem, ut mihi quidem videtur, instantem jam angelorum adventum indicabat, cum videlicet Dei administris, quippe qui facti sunt ignis urens, lux maxime congruat; nam nihil habebat, aliud, quo aptius in terris vero cum et ipsi Virgini, utpote rerum omnium

Deinde cum domunculam verrendo perpurgasset, et venerandum illum lectulum, in quo aliquam solebat pretioso corpori suo requiem dare, concinne disposuisset, cum et alia, quæcunque in funeribus rite adhibebantur, apparasset, vicinas sibi amicas convocat. Istæ porro duæ erant inopes viduæ, pauperes quidem quod ad vitæ conditionem attinet, quatenus autem reginæ universorum familiares, et in ejusdem hæreditatem, uti paulo post sermo enarrabit, ascitæ, quibuslibet vel ex opulenta nobilique domo feminis feliciores. Hasce igitur de discessu suo monet; enarrat verba angeli; Filii ac Salvatoris sui nuntium aperit; ramum quoque illis ostendit, et verbis discedenti congruis consuetudine sibi devinctas postremo salutatur; tum binas, quas habebat vestes, utrique quidpiam thesauri erat, quam eminentissimarum

XI. Ubi vero hæc audierunt honestæ illæ mulieres, in lamentabiles gemitus proruperunt; amara ex imo ducebant suspiria, lacrymarum profluvia

vix de Virgine Maria cogitare licet, quin singularissima, qua fulget, sanctitas ac pulchritudo nitentissima menti obversetur.

ex oculis profundebant, et non ferendo cordis dolore discindebantur. Quo vero, inquiebant, o Domina, abitura es? Ubinam novum tibi domicilium statuere, o Domina, decrevisti? Quamnam congruam tibi sedem parasti? Quodnam pratium jucundissimas prae se ferens florum venustates, honorandam venustatem tuam excipiet? Quis tandem locus corpore tuo fulgentissimo ac nitidissimo dignus fuerit? Quomodo autem discessum tuum terra ac mare et omnis, quae terram ambit, rorum universitas non lamentetur? Quomodo inquassata maneat elementa, cum nobile hoc, quo maxime et ipsa veluti continentur, elementum dissolvi cernant? At gaudium, ut puto, plane ex transitu tuo sibi pollicentur, perennem scilicet sibi curam etiam post resolutionem tuam expectant. Neque enim quidpiam, quod ad te spectet, calamitatis unquam causa exstitit, non invexit ærumnam, non tristitiam peperit, non protulit dolorem; et præterita quidem idoneam de futuris fidem faciunt. At si hisce de causis lætari illis licet, nobis vero, eheu dolor! O calamitas! Proh acerba separatio! Heu triste nobis spectaculum! Quis nobis in posterum levamen aliquid porriget? Quæ nobis erit consolatrix? Imo vero quis magister et auctor salutis, animam splendore exornans, cogitationes perpurans, mentem illuminans, quæ omnia, o Domina, tu nobis eras? Quis nobis fiat gradus ascensionis ad Deum, opere justa ac lingua sapientiam edocens? Quomodo sol ant alia quævis e splendentibus cæli molibus aliquid nobis jucunditatem conferat, cum aspectu et consuetudine tua dulcissima orbatæ fuerimus? Te vero, o universi regina, Dei Mater, excipiet et circumdabit inenarrabilis gaudii plenitudo, cujus vividam speciem mens, utut ad quidlibet sibi audacter effluendum nata, nullam potest concipere, ac veluti chorus, voluptatum coronam contexens, nulla defatigatione exsiliens, incessanter choreas circum te ducet, et te suaviter circumambiet. Tuum porro est, o prorsus admiranda regina, et nos acerba hac mœstitia levare, gaudiumque nobis impertiri, neque committere, ut dum omnia in sacro tuo excessu lætitia gestiunt, nos solæ hoc doloris telum

XII. Ad hæc Virgo: Vos quidem, inquit, o dilectæ, dolore afficit migratio mea, idque mihi certo suadet ingens in me amor vester. Et quidem si discessio mea hoc ipsum duntaxat, mutuam nempe sejunctionem, secum ferret, haud mediocriter ipsa quoque dolerem, cum ab iis prorsus avellerer, quas diligebam, quarum studium mihi charum erat et quarum in melius profectum ipsa meum habebam. At quoniam Dominus, qui nostra omnia tam sublimia ac prorsus mira præstitit, postremum hoc quoque, ut probe scio, superioribus consentaneum efficiet; pro certo habeatis velim, neque me a vobis, o dilectæ, penitus discessuram, et uberem jucunditatis fructum hinc vos

Ant. Ballerini notæ.

(g) Cod. διαπτῶντας: num vero syllaba τας mendum sit, an sit articulus vocis, quæ exciderit incertum videri potest.

οὐκέτ' εἶχον ἀνεκτὴν καρδίαν. Ποῦ δὲ ἀπαίρεις, ἔρασκον, Κυρία; Ποῦ τὴν οἴκησιν εἴλου, Δέσποινα, νεουργῆσαι; Τίνα τόπον σεαυτῇ καθήκοντα παρεσκεύασας; Ποῖος λειμῶν, παντερπνα φέρων ἀνθέων κάλλη, τὸ σὺν ὑποδέχεται τίμιον κάλλος; Ποῖος ἔρα τόπος τοῦ χρυσοειδεστάτου καὶ λαμπροτάτου σου σκεύους γένοιτ' ἂν ἱκανός; Πῶς δὲ οὐ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ ὁ περίγειος ἄπας κόσμος, τὴν σὴν ἐκδημίαν δδύραται; Πῶς ἄσειστα μένει τὰ στοιχεῖα, τὸ μέγα καὶ οἰοναὶ τούτων συνεκτικώτατον στοιχεῖον λυόμενον ἐπιβλίποντα; Ἄλλ', ὡς ἔοικε, χαρὰν ἐλπίζει τῇ σῇ μεταστάσει, κηδεμονικὴν ἑαυτῶν συνοχὴν καὶ μετὰ τὴν σὴν ἀνάλυσιν περιμένει. Οὐδὲ γὰρ συμφορᾶς γέγονέ τι τῶν σῶν ἀτίων, οὐ λύπιον, οὐ δημιούργησεν οὐ πάθος ἔτεκεν, οὐκ ἄλλως ἐφύσεν. ἔχει τὰ φθάναντα πίστιν ἱκανὴν τῶν μελλόντων. Ἄλλ' εἰ κάκεῖνα χαίρει διὰ ταῦτα. ἀλλ' ἡμῖν πεῦ τοῦ πάθους! Ὡ τῆς συμφορᾶς! Βαβαὶ τοῦ μικροῦ χωριατοῦ! Οὐαὶ ἡμῖν τῆς ὀδοντῆρας θέας! Τίς ἡμᾶς ἐφεξῆς παραμυθήσεται; Τίς ἂν ἡμῖν γένοιτο παρηγορος; μᾶλλον δὲ τίς διδάσκαλος καὶ σωτήρ, ψυχὴν λαμπρῶν, καθαιρῶν δεινόσιαν, νοῦν φωτίζων, ὅσα ἡμῖν ἐτύγχανε, Δέσποινα; Ἀνάσσεις θεα, καὶ χειρὶ καὶ γλώττῃ τὸ σοφὸν προαιθεῖσα; Πῶς ἂν ἦλιος, ἢ τι τῶν λαμπρῶν ἔτερον, τερπνόν τι χρῶμα φανεῖ τῆς σῆς γλυκυτάτης ὄψεως στερηθείσας καὶ ὀμιλίας; Ἄλλὰ σὲ μὲν, ὦ παντάνασσα Θεοῦ Μητέρα, χαρᾶς ἐκδέχεται καὶ περιπτύσσεται πλῆθὺς ἀνεκλάλητος, ἦν νοῦς ἀπορεῖ ζυγγραφεῖν, ὃγ' ἐλευθέρως πάντα σκιαγραφῶν, καὶ οἶόν τι χορὸς, ἡδονὴν τὸ σύστημα συζεύξας, ἀκάματα διαπτῶν (g) αἰδίως καὶ περιχορευσει, καὶ γλυκεῶς περιελίξεται. Σὸν δὲ τοῦτο, πανθαύμαστε βασίλει, τῆς τε λύπης τὸ πολὺ καὶ ἀφ' ἡμῶν ἀφελεῖν, καὶ χαρὰν ἡμῖν χορηγήσαι, καὶ μὴ, πάντων χαρὰν καὶ ἐπὶ τῇ σῇ ἱερᾷ δεχομένων ἐξόδω, τὸ τῆς ἀνάης βέλος τουτὶ μόναις ἡμῖν πικραδεῖν ἐμπηγνύμενον.

IB'. Πρὸς ταῦτα, Ἰμῖν μὲν, ἔφησεν ἡ Παρθένος, ὦ φίλοι, ὀδοντῆρον ἢ ἐμὴ μεταστάσις, καὶ τοῦτο μοι ποιεῖ σαφὲς τὸ μέγα περὶ ἐμὲ φίλτρον ὑμῆτερον. Εἰ μὲν οὖν τοῦτο αὐτὸ, διάζευξις μόνον ἢ ἀναχώρησις ἦν, ἦλγησα ἂν οὐ μετρίως καὶ αὐτῇ, ὣν περιειχόμεν, ὣν τὴν γνώμην ἐφίλου, ὣν τὴν πρὸς τὸ βέλτιον ἀνοδὸν ἐμὴν ἐνόμιζον, παντάπασι δισταμένη· ἐπεὶ δὲ ὁ πάντα περὶ ἡμᾶς ὑψηλῶς θαυματοποιήσας Δεσπότης, καὶ τὸ τελευταῖον, ὡς εἶ οἶδα, τοῦτο τοῖς εὐχάσασσι κτεάλληλον συμπερινεῖ, ἴστε δὲ βεβελίως ὡς οὐθ' ὑμῶν ἀποστήσομαι, φίλοι, καὶ καρπὸν ἡδονῆς συγκομείσθε λαμπρῶν. Τοῦ κόπτεσθαι γούν καὶ περιπαθῶς παυσάμεναι θρηνηθεῖν, κοινῇ τῶν δονατῶν προσανάγωμεν αἰνεσιν, πολλῶν τε ἄλλων

ἐνεκ, καὶ ὧν εἰς ἐμὲ μεγαλείων μεγαλοφωνοτάτου κώδωνος τρανότερον διεσάλπισε. extollamus, tum ob alia multa, tum ob magnalia in ræ tubæ sonitu clarioribus illustravit.

II. Τοιαῦτα τῆς Πανάγου διξιούσης, καὶ ταῖς γνωρίμοις ἡδονῆν ἐνσταζούσης, ἄτε, τῆς γλώττης θεοκινήτως αὐτῆς ὑπηχούσης, ῥεῖν τε ἡδέως διαπλασθεύσης, καὶ τοῖς ἀκρωμένοις; χάριεν ἐμφυτεύειν κίνημα, διτχεῖ μὲν οὐρανὸς ἐξαίφνης, βροντὰς ἐπιβρέμων, καὶ οἶονεῖ τινε σημάτρῳ τῷ παρ' ἑαυτοῦ πατάγῳ τοὺς τὰ ἐξόδια τῆ μητρὶ τοῦ Θεοῦ καιτουργήσοντας διαναστῆναι κελεύει.

Νεφέλαι δὲ πολλαχῶθεν διέθεον, ὄχημα ξένον ἑαυτὰς ὑποκλίειν σπεύδουσαι τοῖς διακονήσουσι τῆ ταβῆ· Ἐνετείλατο γὰρ νεφέλαις ὑπεράνωθεν, ἧ φησιν ὁ Θεὸς Δαβὶδ· καὶ πάλιν· Ἦ δύναιμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις· τὴν ἐνθεῖσαν, οἶμαι, προγράφων ἰσχύν, ἔ τοὺς κήρυκας διεδάττασαν.

ΙΔ'. Ἐδεῖ γὰρ κινήθῃναι τὰ ἄνω, καὶ καθάπερ τι κινῶν ὑποδέξασθαι μέλλοντα χρῆμα, τὰ μὲν ὑπανοίγηθαι, εὐρύτερα ἑαυτῶν, εἰ οἶον τε, διαπλαττόμενα, τὰ δ' ὑπαχώρειν, σώζοντα τὴν αἰδῶ, καὶ τὰ μὲν τῶν ἐπομένων, ἄλλα δὲ τῶν προπεμπόντων τάξιν ἑαυτοῖς διαθεῖναι· καὶ οὕτω θροῦν, ὡς εἰπεῖν, ἄνω διακτυπεῖσθαι.

Θρομαστὸν δὲ οὐδὲν, εἰ θεοῦ πύρξω τὰ κάτω κτήρηται καὶ σεισμοῦ· Ὁ οὐρανὸς μὲν γὰρ, οἷα κινῶν κειμήλιον, παράδοξον εἰσδεξόμενος θησαυρὸν, εἰκότως διεθορυβεῖτο, καὶ σχολῆν ἄγειν οὐκ εἶχεν, ὥσπερ ἐρευνῶν ἀνακυκῶν ἑαυτὸν, ἂν τὴν ἀξίαν οἰκτρῆν τῆ Δεσποίνῃ παράσχοιτο· γῆ δὲ, οἶμαι, διὰ τοῦτο ἀκλόνητος ἔμεινεν, ὅτι τε αὕτη τὸν καινὸν ἀνέκεν ἀνθρώπων, τὴν Παρθένον, καὶ τοῦτον ἐπὶ πολὺ περιόντα ἔφερε· καὶ τὴν ἄρα τῶν ἀκολούθων μηδὲν ἐπὶ τοῖς εἰωθόσιν, εἰ καὶ ἄλλως παράδοξα, διαπραττεσθαι· καὶ ὅτι περ οὐδ' ἐπὶ μακρὸν κατέχαιν ἑμελλε τὴν πύναγον τελευτήσασαν, ἄλλα θῆτον τοῖς ἄνω παραπέμψειν, ἵνα τοῖς ὑψηλοῖς λαμπρῶς ἀναμλληθεῖ, δεικνύσα ὅτι ὁ ταπεινὸς γῶρος ἀνθρωποπρεπεῖ, δειμύρωσεν ἀνδριάντα καὶ τῶν οὐράνιων ὑπέριον.

deret, qualenam humilis hic locus conditionis utique humanæ at cælestibus quibusve nobilior simulacrum efformasset.

ΙΕ'. Διὰ ταῦτα τοίνυν, ὡς ἔφην, οὐρανὸς ἐσείετο καὶ ἰδρόντα, καὶ ὄλος ἦν περὶ τὴν ὑποδοχὴν ἀσχολούμενος τῆς μακαρίας. Καὶ δὴ τῶν βροντιαίων ἐκείνων ἔχων συβήγνυμένων, καθάπερ τι σάλπιγγες νόμφ στρατοῦ τὴν παράταξιν διυπνίζουσι, τὸν ἴσον τρόπον οἱ λειτουργοὶ τῆς θείας, ὧν τὰ ὠτα τὸν κρότον ἐγνώρισεν, οἷον εὐζῶνοι καταστάντες, καὶ καθάπερ ἵππους τὰς νεφέλας ἀναβάντες, ἤλαυνον, σπειδόντες ἑαυτοὺς συντάξαι τῆ φάλη παρατάξει, λέγω δὲ τῷ στρατῷ τῶν ἀγγέλων. Γίνεται τοίνυν ἡ διὰ νεφελῶν παράδοξος ἐκείνη συνέλευσις. Ἄλλου γὰρ τῶν κηρύκων ἀλλαχοῦ τῆς γῆς τῶν

⁹ Psal. LXXVII, 23. ¹⁰ Psal. LXVII, 35.

percepturas esse. A luctu igitur ac mæstis lamentis temperantes, simul omnes Omnipotentem laudibus me perpetrata, quæ ipse vocibus præ quovis cano-

XIII. Dum hos purissima illa sermones haberet, et familiaribus dulce instillaret solamen, quippe cujus lingua divinum quid resonans et ad suavitatem effundendam, et ad ingerendum audientibus jucunditatis sensum nata erat; insonat repente cælum, tonitruus fremens, ac fragore suo, quodam veluti signo dato, ministros, qui Dei matri extrema persolvant, jubet assurgere.

Nubes vero e multis partibus accurrentes, novum curruum genus sese funeris curatoribus supponere properabant. Mandavit enim nubibus desuper, ut ut inquit divinus David⁹; et rursus¹⁰: Virtus ejus in nubibus; inditam videlicet, ut puto, vim præsignificans, quæ Evangelii præcones asportavit.

XIV. Et par erat profecto, ut superna commoverentur, et utpote quiddam prorsus novum in se susceptura, alia quidem se ipsis, si fieri posset, latiora effecta veluti panderentur, alia autem, velut obsequium reverenter exhibentia, loco cederent; et rursus ut ista postremum subsequenter, alia vero primum præeuntium ordinem sibi sumerent; atque ita quidam, ut ita dicam, tumultantium fremitus in supernis personaret.

Quod vero inferiora hæc a tumultu et commotione abstinerent, nil mirum videri debet. Nam cælum utpote novum cimelium ac thesaurum admirandum excepturum, merito sus deque turbabatur, neque degere otiose poterat, quippe cum se partes in omnes vertens requireret, qua ratione condignam reginæ sedem præberet. At vero terra idcirco, ut puto, imperturbata mansit, tum quia novum hunc hominem, Virginem nempe, ipsa protulerat, tum quia hunc ipsum jamdiu penes se viventem retinebat; et consentaneum utique fuit, ut in rebus sibi consuetis, utut alioquin stupendis, nihil commoveretur; tum etiam denique quia Virginem demortuam non diu apud se servatura erat, sed brevi ad superos transmissura, ut egregia contentione supernis æmularetur, ac porro ostentatione humanæ at cælestibus quibusve nobilior simulacrum efformasset.

XV. Ob eas igitur, quas dixi, causas cælum magnis agitabatur motibus, ciebatque tonitrua, ac totum sese ad excipiendam beatam illam studiose conferebat. Et utique excitationis illis tonitruum fragoribus, non secus ac per tubarum elangores exercitus in consuetum pugnæ ordinem convocatur, haud aliter ministri sanctæ Virginis, quorum aures magni hujus murmuris indicium agnoverunt, veluti præcincti milites assurgentes, ac nebulas quasi equos conscendentes, accurrebant, amico agmini, angelorum scilicet exercitui, semet adjungere properantes. Ope ergo nubium admirandus ille con-

ventus sit. Præcones enim Evangelii, cum alii alios terræ fines discurrerent, et incorruptum ac salutare semen in animas infidelium, veluti in quosdam sulcos, spargerent, tunc miro modo una omnes in purissimæ domunculam repente delati convenerunt; neque ipsi solum, sed et cælestium sapiens ille enarrator Dionysius Areopagita, sublimisque Hierotheus, et admirandus Timotheus, necnon et celebris ille Jacobus, Sionis Ecclesiæ tunc præsul. Sunt autem qui affirmant præterea septuaginta discipulos ibidem adfuisse; qui sane et ipsi in partem hujus quoque ministerii ideo sunt vocati, ut sicut et alia mysteria ac præcelsa portenta, ita et quæ nunc gerebantur, eorum lingua aliis quoque enarraret.

XVI. Et hi quidem ad intemeratissimam conveniunt e terra; e cælis vero justa, ut par erat, persoluturi communi omnium Dominæ, agmina angelorum, justorumque, qui antea decesserant, universus cætus, multitudo plane innumera, accurrerunt. Et sane quo fieri pacto posset, ut dum Creator ac sapiens Legislator legem, quæ parentes a filiis honorandos præcipit, ipse studiosius, quam quisquam ullus, servabat, ac propterea ad honorandam propriam matrem, sanctissimamque illius animam excipiendam præsens ipse aderat, non simul omnes accurrerent, et servulorum more, quæ ad funus, deductionis pompam, ac sacros exsequiarum ritus pertinent, puri purissimæ non præstarent? Perfecto et terra et mare et sol, et reliqua mundana omnia commota fuissent, nisi, ut dictum est, gloriæ e terrestribus purissima illa non indigente, præceptum his fuisset, ut quiescerent; præsertim vero, quod nullatenus consentaneum fuisset, ut ad superna transeunti aliquod ex hisce infimis ministerium opus esse videretur; sed cælestes, quod et factum est, descendere par esset, ut qui eam in cælos suscepturi erant, ipsi eandem debito famulatus honore prosequerentur. Quod si e terra quoque chorus apostolorum ministerii illius effectus est particeps; at illis id tanquam cælestium æmulis contigit; uni quippe Christo vivebant, et spiritu in cælestibus versabantur, et a cælo erat si quis ipsis erat amicus, quanquam terrenum eorum indumentum adhuc in terra volutaretur: ac propterea quisquis sapiat, haud superis cessisse eximios illos homines affirmaverit.

Verumtamen duplex quoque purissimæ illius substantia, anima illa videlicet et corpus, congruenter ministerium tum a cælestibus tum a terrestribus exigebat. Atque ita re ipsa factum est. Et illa quidem terræ luminaria ut ad præstantiorem sublimemque cohortem spectarent, tamen utpote terrenæ etiam mundi conditionis ministerium erga aspectabilem illius summæ venerandæ partem obibant. Divinæ vero ejusdem animæ famulatum exhibuerunt, quotquot erant cælorum incolæ, terrenamque conditionem præterredientes. Sed et ex istis nobiliores puto, præstantioresque erga di-

περάτων διόντος, καὶ τὸν ἄσκητον καὶ σωτήριον σπύρον ταῖς τῶν ἀπίστων, οἷά περ αὐλαξίν, ἐντιθέτος ψυχαῖς, τότε πάντες παραδόξως συνήθον, ἀθρόον ἐπιστάντες τῷ τῆς πανάγνου δωματίῳ, καὶ οὐκ αἰτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν οὐρανίων σοφὸς ὑψηλότης, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὃ τε ὑψηλὸς Ἱερόθεος, καὶ ὁ θαυμαστὸς Τιμόθεος, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σιών τότε πρόεδρος Ἐκκλησίας, Ἰακώβος ὁ πᾶν. Εἰσὶ δὲ οἱ φασὶ καὶ τοὺς ἐβδομήκοντα μαθητὰς συμπραεῖναι· κοινῶνοι δὲ οὗτοι καὶ ταυτησί τῆς διακονίας ἐκλήθησαν, ὡς ἂν ἄλλα τε μυστήρια καὶ ὑψηλὰ θεάματα, ταῦτα δὲ τὰ παρόντα, ἢ τούτων γλῶττα καὶ ἄλλοις διακονήσῃ.

ΙΖ'. Καὶ παρὰ μὲν τῆς γῆς οὗτος ἦσαν ἐπιειδέτερ-
μηκότερες τῇ παναχράντῳ· ἄνωγεν δὲ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν δικαίων ὁ προμεταστάς σύλλογος ἅπας, πλῆθος καὶ ἀριθμοῦ κρείττον συνέδραμον, τῇ των ὄλων Δεσποίνῃ ἀφοσιωσόμενοι τὰ εἰκότα. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε, τοῦ Κτίστου καὶ σοφοῦ νομοθέτου τὸν τοὺς τεκόντας τιμᾶν κελεύοντα νόμον μᾶλλον ἢ πάντες σὴζοντος, καὶ διὰ τοῦτο τιμᾶσαι παραγενομένου τῆν οἰκίαν μητέρα, καὶ δέξασθαι παραγενομένου τῆν οἰκίαν μητέρα, καὶ δέξασθαι τῆν ἀγιωτάτην αὐτῆς ψυχὴν, μὴ ἂν ἅπαντας συνδραμεῖν, καὶ δουλικῶς τοὺς καθαρὸς τῇ καθαρωτάτῃ διακονήσαι τὰ τῆς ἐκφορᾶς καὶ προπομπῆς καὶ τελετῆς ἱερᾶς; Καὶ γῆ δὲ πάντως ἂν, καὶ θάλασσα, καὶ ἥλιος, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν κάτω συγκινηθῆναι εἶχον, εἰ μὴ, καθάπερ εἴρηται, τῆς κάτω δόξης ἐπεὶ οὐκ ἔδει τῇ πανάγνῳ, ἡρμεῖν προσετάγησαν· ἄλλως τε καὶ τῆν πρὸς τὰ ἄνω μεθισταμένην τῶν ἀκολουθῶν οὐκ ἦν τῆς ἐκ τῶν κάτω δεῖσθαι διακονίας· ἔδει δὲ τοὺς ὑψηλοὺς καταθεῖν, ὃ καὶ ἐξέβη, ἵνα ἦν ἄνω προσλαβέσθαι ἔμελλον, διακονήσωσι κατὰ τὸ εἶδος. Εἰ δὲ καὶ γῆθεν τῆς λειτουργίας ὁ τῶν κηρύκων ἐκοινωνήσε κύκλος, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἀμύλλοι τοῖς ἀύλοις· Χριστῷ γὰρ ἔζων μόνῳ· τὰ ἄνω καὶ φέκουν τῷ πνεύματι· κάκειθεν αὐτοῖς εἴ τις ἦν φίλος, εἰ καὶ ὁ χοῦκὸς αὐτῶν Χιτωνίσκος ἔτι τῇ γῆ προσεσύρετο· οὐκ ἄρα διὰ ταῦτα φαίη τις ἂν εὐφρονῶν τῶν ἄνω λείπεσθαι τοὺς λαμπροὺς ἀνδρας ἐκεῖνους.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ διττὸν τῆς πανάγνου, ψυχῆ γὰρ ἐκείνη καὶ σῶμα, καταλλήλως τῆν λειτουργίαν ἐκ τε τῶν ἄνω καὶ κάτω ἐζήτει. Ὁ δὲ καὶ γέγονε. Καὶ οἱ μὲν φωστῆρες ἐκεῖνοι τῷ φαινόμενῳ τῆς παντῆμου τῆν διακονίαν ἀποδεδώκασιν, οἱ δὲ ἴσθοντες ἔτ' ἐκ τῶν κάτω, εἰ καὶ τῆς κρείττονος καὶ ὑψηλῆς ἐτύγχανον μόρας· τῇ δὲ θεῆ ἐκείνης ψυχῇ τῆν λειτουργίαν ἐτέλεσεν, ὅσον οὐράνιον τε καὶ γῆς ὑπέρερον ἦν. Οἴμαι δὲ, καὶ τούτων οἱ ὑψηλότεροι ἂν καὶ λαμπρότεροι διακονήσαι προσήλθον τῇ θεῆ ἐκείνη καὶ παναμώμῳ ψυχῇ. Οὐ χάριν, ἐγὼ τι νομίζω, καὶ ὁ θεὸς εἴρηκε Δαβὶδ. Τὸ πρόσωπόν σου

λιταεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ· τῇ τοῦ A
πλουσίου φωνῇ τὸ περιὸν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τῆς
ἀρετῆς ὑποφάνων.

Vultum tuum deprecabuntur divites plebis ¹¹, eos
virtute antecellerent.

Ἔμοιγε δὲ δοκεῖ ὡς οὐδὲ τῆς κάτω ἂν τῶν ἀπο-
στόλων ἢ πολυύμνητος ἐπιδημίας ἐδεξέθη, καὶ οὕτως
εἰθερίας, εἴ γε μὴ οὗτος ἦν ὁ σκοπός, ἵν' ὅτι καὶ
ἀγγελικῶς πρὸς τὴν τοιαύτην λειτουργίαν συνέδραμε
ἡκαίστητος, ὁτλὸν ἡμῖν γένηται. Ἐκ γὰρ τοῦ φα-
νεροῦ τοῦδε καὶ οὕτω παραδόξου μένει καὶ τὸ μὴ
ὀρώμενον ἀναμφίβολον· καθάπερ καὶ ὁ Σωτῆρ,
Ἄρξωνταί σοι, τῷ παραλύτῳ πρῶτον εἴργησεν,
εἰ ἄμαρτιαι σοῦ· ἐκείνο δ' ἔπειτα σαφεῶς προτιθεῖς,
καὶ Ἄρξαι, προσέτιξε, τὸν κρᾶδόν.

IZ. Ἐπεὶ δὲ, ὃν εἴρηται τρόπον, οἱ μαθηταὶ τοῦ
Δεσπότη καὶ ὁ λοιπὸς ἱερός σύλλογος, ὃν φθάσας ὁ
λόγος ἐγνώρισεν, ὑπερφυῶς παρέστησαν τῇ πνυ-
τήν, τῷ μὲν παραδόξῳ τῆς συνδρομῆς, ὅπη τε
ὄντες τῆς γῆς παρ' ἀλλήλων μανθάνοντες, καὶ ὅπως
ἀθρόον εἰς ταυτὸν τῇ ἀερίῳ συνῆλθον διαρπαγῇ,
σφόδρα τεθυμάκασιν σὺν γε τῇ μακαρίῳ Παρθένῳ.
Καὶ τοῦτο δὲ Δαβὶδ ὁ μακάριος προεκρότησεν ἐν-
θουσιάζων· Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ;

Χαρίτας δὲ ὁμολογήσαντες τῷ Σωτῆρι τῆς ἀθε-
ρίας ἐκείνης κτήσεως πολλῶν τε ἄλλων ἕνεκα, καὶ C
ὅτι· μὴ ἐκδημήσασιν τὴν πολυύμνητον κατέλαβον,
ἀλλὰ καὶ ἰδεῖν ἔτι περιούσαν, καὶ ἀγιασθῆναι τῇ
δουλοῦσά τῃ ἐξουσίᾳ ἐκείνῃ, τοιαῦτα προσφεβέγοντο
τῇ Θεοτόκῳ.

III. Τί σοι, Δέσποινα, ἐπάξιον ἂν ἢ πηλίνῃ προ-
ελέξειεν ἡμετέρα γλώττα; Ποῖον αἶνον, ὃν ὁ καθ'
ἡμᾶς γεωργεῖ νοῦς, ταῖς σαῖς ἀναλογουῦντα δώσομεν
ἀγαλακίαις; Τίνα κρότον μεγάλα διασαλπίζοντα τοῖς
τοῖς μεγαλοουργήμασιν ἱκανῶς ἀντηχεῖν συγχωρή-
σομεν; Ποίας εὐπορήσαντες εὐφημίας ταύτην τῶν
σῶν ἀξίαν ἐπιψηφισοῦμεθα λαμπηδόνων;

Διὰ σέ, Πάνταγε, οὐρανὸν ὁ Δεσπότης παρήγαγε,
γῆν ἐθεμελίωσε, θάλασσαν, ἥλιον, χάριν τε ἄλλην D
καὶ σπινθήρτα καὶ κόσμον ὑπέστησε. Διὰ σέ καὶ
ἴσως ἡμῖν ἐννοεῖται διάκοσμος. Σὺ γὰρ ἡ παρα-
σχεῖσα πᾶσι τὸ βέλτιον· τοῦ δὲ βελτιόνος ἕνεκα,
καὶ τοῦ εὖ εἶναι τυχεῖν, ἢ κτίσις ἐξυφάνθη τῷ
Ποιητῇ· διὰ σέ, πολυύμνητε, καὶ ἡμεῖς, καὶ οὐ
τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐγνωμεν διὰ σέ,
καὶ πλάνης ἀπυλλάγημεν καὶ σκότους, καὶ τὴν τῶν
ἐξέλιτων ἀγαθῶν περιμένομεν κτήσιν· καὶ εἰ μὴ
τοῦ ζῆδρος λυθῆναι, καὶ οὕτω τῶν θεῶν ἐμφορηθῆ-

¹¹ Psal. XLIV, 13. ¹² Luc. v, 20. ¹³ ibid. 24, ¹⁴ Psal. LXXXVIII, 7.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Vide summam illam puritatem tribui animæ Virginis, adeo ut nihil dubitandum sit, an ad inte-
gritatem virginalem forte hæc referantur

PATROL. CXXXIX.

5

tenebris erepti sumus, et inenarrabilium bonorum possessionem exspectamus; et neque exoptandum nobis fuisset, ut ab initio crearemur, nisi futurum nobis fuisset, ut per te ab erroris liberaremur caligine, et sic demum divinis muneribus affatim ditaremur (14). Propter te perpetrata sunt mira, et Deus non dedignatus est terram hanc pedibus calcare, et homines in cælo tabernacula sibi defixerunt. Tu feliciter ad Deum properantibus et fulcimentum es, et lumen, ac velut aura quædam suavis, quæ laborem ascendendi allevat: tu eodem per devia ambulantes dirigis ad Deum. Tu humanum genus inter et gehennam separatio, tu paradisi largitio exstitisti. Tibi denique referendum est acceptum, quidquid hic haurire solatii licet, et quidquid ineffabilis lætitiæ futura vita nobis præbebit.

XIX. Et utique quamdiu nobis, o Domina, sanctissimam tuam formam intueri, et per eam sanctificari, tuisque perfrui gratiis dabatur, videbamus nobis cum Filio illo tuo ac Salvatore nostro simul versari, et inenarrabilibus illis potiri deliciis. Si enim ille ad cælos ascendendum sibi esse duxit, idque reipsa effecit, et se junctio illa humanam ejus vitam nobis veluti adimebat; at divinus sancti Spiritus adventus, et tua, o purissima præsentia, et nos haud levi perfundebant solatio, et Salvatoris absentis locum supplebant. Maxime vero iis ex nostris, quibus datum non fuerat, ut Domini aspectu frui possent, loco Salvatoris erat lucidissima facies tua, in qua Christi, Filii tui, faciem intuerentur. Atque, ut prorsus dicam, tua omnia consolationem in nos et incomparabile levamentum abunde effundebant.

Quandoquidem vero, Creatore sic volente, postremo nunc nos et alloqueris et ob oculos habes, enimvero vix ferenda præsentia hæc nobis parent, resque in summam cedit calamitatem. Angor enim in nos instar lanceæ jam intorqueri, corque nostrum acerbis doloris telis impeti nobis videtur: quoddam veluti incendium videmur nobis cernere, quod minax jam caput nostrum invadat: animam nostram transverberat jam gladius, haud minus propemodum ac de te, honoratissima, beatus Symeon prænuntiavit¹⁵. Jam non ejusmodi est ista calamitas, quam ferre possimus: non ea jam est præsentis doloris acerbitas, cui mens occurrere constanter valeat: non sinit jam immensus mæror, ut non animo decidamus, ac nostra palam se pro-

¹⁵ Luc. II, 35.

Ant. Ballerini notæ.

(b) Cod. τηναρχήν.

(14) Hæc eadem sensa, nimirum quod propter Virginem Deiparam condita hæc rerum universitas fuerit, quod eidem Virgini debeatur quidquid reliquis creaturis inest decoris ac splendoris, quod denique Mariæ acceptum referendum sit, tum quod cætera omnia finem suum assequantur, tum quod humanum genus in præceptis olim prolapsam restaurationem ac spem salutis invenerit, hæc omnia, inquam, Isidorus uberius deinceps prosecutus est in homilia, quam habuit in *Deiparæ Natale*, quamque superius (part. I, col. 600) jam dedimus... Porro (quod in notis homiliæ illi subjectis manifes-

σται ἡμῖν ἐξεγένετο διὰ σοῦ, μηγὰρ τὴν ἀρχὴν (h) ἂν εὐξάμεθα γενέσθαι περὶ ἡμῶν αὐτοῦ. Διὰ σὲ γέγονε τὰ παράδοξα, καὶ Θεὸς πατήσασαι γῆν οὐκ ἀπηξίωσε, καὶ ἐν οὐρανῷ σκηνὰς ἐπηξάν ἀνθρώποι. Σὺ τοῖς εὐ πλέουσι πρὸς Θεὸν ἔρεισμα, φῶτισμα, οἷόν τις ἡδεῖα πνοή, τὴν ἀνοδὸν εὐμαρίζουσα· σὺ τοῖς ἀπόροις ἐμπόροις πρὸς Θεὸν κυβερνήτης. Σὺ τῷ γένει γέννης ἔγένου χωρισμὸς, καὶ παραδείσου δόσις. Διὰ σὲ λοιπὸν, εἴ τι τρυγῶν ἐνταῦθα πάρεστι τερπνὸν, καὶ ἦν ὁ μέλλων βίος ἀβρόχτην ἡμῖν εὐφροσύνην παρέξει.

tu humanum genus inter et gehennam separatio, tu paradisi largitio exstitisti. Tibi denique referendum est acceptum, quidquid hic haurire solatii licet, et quidquid ineffabilis lætitiæ futura vita nobis præbebit.

Β. ΙΘ'. Ἄλλ' ἕως μὲν, ὦ Δέσποινα, τὴν σὴν ἀγιωτάτην μορφὴν καὶ ὄρῶν εἶχομεν, καὶ παρ' αὐτῆς ἀγιάζεσθαι, τῶν σῶν ἀπολαύοντες χαρίτων, ἐκείνῳ συνείναι καὶ κοινωνεῖν ἐνομιζόμεν ἀφάτου τρυφῆς, τῷ σὴν Ἰῆσῳ καὶ Σωτῆρι. Εἰ γὰρ οὗτος ἀναληφθῆναι δεῖν ᾔθετο, καὶ πεποίηκε, καὶ ὁ χωρισμὸς τὴν καθ' ἡμᾶς εἴλακε ζωὴν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἡ θεῖα τοῦ Παρακλήτου ἐπέλευσις καὶ ἡ σὴ, πάναγνε, παρουσία, ἡδονὴν τε ἡμῖν ἐνέσταξαν οὐ μικράν, καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος ἀνεπλήρωσαν ὑπέρημα. Οἷς δὲ μάλιστα τῶν σῶν ἡμῖν τῆς δεσποτικῆς οὐκ ἀπολαῦσαι γέγνηται θέας, ὁ φωτοειδέστατος σὸς χαρακτήρ ἀντὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἦν καὶ ἐδόκει καὶ σοῦ σπλαγχνου Χριστοῦ. Καί, καθάπαξ εἰπεῖν, παραμυθίας ἐγμε τὰ σὰ πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀπαραμίλλου ῥασιτώνης.

Γ. Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμῖν, τοῦ Πλάστου βουλομένου, καὶ τελευταῖα προσφθέγγη καὶ προσδλέπεις, ἀφόρητα μικροῦ δοκεῖ τὰ παρόντα, συμφορὰ μεγίστη τὸ πρᾶγμα καθίσταται. Οἷόν τι δόρυ σείεσθαι τὸ πῆθος ἡγοῦμεθα καθ' ἡμῶν, λύπησ βέλη πικρὰ χωρεῖν κατὰ τῆς ἡμετέρας καρδίας· ὡς φλόγα ὄρῶν κατὰ κεφαλῆς ἡμῶν ἀπειλοῦσαν στρατεῦσαι νομιζόμεν· ῥομφαία τὴν ἡμετέραν ἤδη διέρχεται ψυχὴν, σχεδὸν οὐχ ἔττον ἢς ὁ μακχίριος Συμεὼν ἐμήνυσε, πάντιμε, περὶ σοῦ. Οὐκέτι τῶν ἀνεκτῶν ἡμῖν ἡ τοιαύτη συμφορὰ· οὐκέτι τῶν παρόντων ἀλγεινῶν ἡ δριμύτης ἀσειστον εἶναι τὸν λογισμὸν· οὐκέτι τὸ βάρος τῆς ἀνίας μὴ καταπεσεῖν ἡμᾶς συγχωρεῖ, καὶ ἀσθενείας ἔλεγχον παρασχεῖν. Πῶς γὰρ καὶ γλωτταν σιγῶσιν ὄρῶν ὀσομεν, ἢς ὁ γλυκὺς καὶ μελιββύτος φθόγγος

stissime ostendimus) ejusmodi est tota hæc œconomia, ut eidem prorsus rej ugnel. Mariam eadem illo ruina obvolutam fuisse, quæ reliquos Adæ filios perdidit. Id vero et præsentī loco satis elucet. Neque enim contextus ratio patitur, ut Virgo quoque iis tenebris et caligine putetur, circumsepta quarum depulsio per ipsam exspectanda erat Et confirmant idipsum sequentia, ubi Virgo salutatur ceu murus dividens inter humanum genus ac gehennam. Si enim universo humano generi ob veterem lapsum gehennæ addicto Mariam accenseas, qui posset ipsa idem genus a gehenna separasse?

Θεὸν τε ἤγαγεν εἰς γῆν, καὶ ἡμῖν ἐτύγγανε παρα-
 μύθια μεγίστη τοῖς παρὰ τῶν ἀπίστων δεινοῖς ἐν-
 τυγγάνουσι; Πῶς ὄμματα προσιδεῖν καὶ ἥλιος
 ἀργεῖν κερτερήσει, ὣν ἡ καλλονὴ καὶ λαμπρότης
 τῷ ἰδίῳ φωτὶ καὶ προσεπλάκη καὶ προσεφύη, καὶ
 εἰς τὰ τῆς γῆς ἐπέλαμψε πάρατα; Πῶς οὖν ἡμῖν
 ἀεινήτους δόξεται καὶ γῆ χεῖρα; αἱ τὸν Κτίστην
 ἰδέσασσαν, ὃν αὐτὴ χωρήσει, καὶ τοσαύτη μυριάκις
 ἦν, ὡμολόγησαν ἄν ἀσθένειαν.

Creatorem portaverunt, quem continere ipsa, etiamsi
 'Αλλ', ὡς εἶοικε, συμφορὰν ἡμῖν καὶ ταύτην ὁ
 χρόνος ἐταμιεύετον. Καὶ γὰρ πρώην τὸν Πλάστην
 ἰκόμενον, γυμνούμενον, μαστιγοῦμενον¹, ὦ τῆς
 σῆς, Δέσποτα, μακροθυμίας! νεκρὸν ἐωράκαμεν
 ἐπὶ ξύλου· καὶ νῦν, ὦ πρᾶγμα θαύματος πέρα!
 νεκρὸν τὴν ἐκείνου μητέρα καὶ ἰδεῖν, καὶ τῷ τάφῳ
 καλύψαι πρόκειται. Πῶς ἄρ' οὐ δακρύσομεν; Πῶς
 οὐ στενάζομεν; Πῶς οὐ πενήσομεν, τὸ γλυκὸν φῶς,
 τὸ τερπνὸν ἄνθος, τὸ εὐώδες μύρον, τὸν περικαλλῆ
 λειμῶνα, τὸ θεοδόχον σκήνος, τὴν θεοφόρον φιάλην,
 τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ κόσμου, τὸ φωταυγέστατον ἑσ-
 οπτρον, τὸ θεῖον κάτοπτρον, τὸ παράδοκον ἄγαλμα,
 τὴν ἀλγιστὴν πᾶσι ζωῆς αἰτίαν, καὶ ἄλλου παντός
 πρόξενον ἀγαθοῦ, πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἐκδη-
 μώσαν, ἀπαίρυσαν, μεθισταμένην, φεῦ! ἄπνοον
 ἔρωτες; Πῶς οὐκ ἀλγεινὸν ἡμῖν ὁ σὸς χωρισμὸς; Πῶς
 οὐκ ἀνιερὸν ἡστέρησις; Πῶς οὐ κικρὸν, πῶς οὐ φρίκης
 γέμον, νεκρὸν, ἀκίνητον, ἔφωνον τὸ ζωοπάροχον
 σπεῖος παραδοῦναι τῷ τάφῳ; Σεῖσθητι, γῆ, καὶ ἤλιε,
 μελανδύθητι, καὶ οὐρανοῦ τάξις, ῥάγηθι, καὶ οἶαν
 ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς αὐτῆς, διὰ τὴν φρικωδεστάτην
 ἀκρωσιν, τὴν ἴσθη καὶ νῦν βαρύτητα τῆς ὀφρύος
 ἐνδείξασθε.

'Αλλὰ σὲ μὲν, ὦ Θεοῦ Μητέρα, ἀβρήτων ἀγαθῶν
 ἐκδέχεται κύκλος· ὑπὲρ νοῦν εὐφροσύνη περιστοι-
 χεῖ· χαρὰ, ἥς οὔτε νοῦς μέτρον ὠδίνειν, οὔτε γλῶσσα
 προάγειν οἶδε, καὶ προπέμψει, καὶ ἀκολουθοῦσα πε-
 ριζήσκει, καὶ αἰωνίως ἀνακλιθεῖ παρ' ἐαυτῆ· δι'
 ἡμεῶν τὴν τῆς χαρᾶς ἔκδοσιν, ὡς ἡγοῦμεθα, οὔτε
 τίδε τὸ πᾶν ἐκλονήθη, ἀλλ' οἶονε! χαίρει, καὶ κα-
 θ' ἑπερ μὴ κεινοῦ τινος τερατουργοῦμένου, τὸν ὄρον
 σῶζει· τὸν ἴδιον. Ἐξ ἧς εἶς δ' ἄν εἴη λοιπὸν, θεοχαρί-
 τῶς, καὶ παναγίας ψυχῆς καὶ δυνάμεως καὶ τὸ λυ-
 πῶν ἡμῶν ἐξίσασθαι νέφος, καὶ χαρίτων γεῦσαι
 τῶν σῶν, ἐπέπερ νῦν εὐ πράττει τὰ πάντα καὶ τῆ
 σῆ μεταστᾶσαι.

A dat infirmitas. Quo enim pacto ferat animus, ut
 mutam eam cernamus linguam, cujus vox dulcis
 et melliflua tum Deum attraxit in terram (15), tum
 nos dira ab infidelibus tolerantes mire reficiebat?
 Quomodo vel sol ipse patiatu luce orbatos eos
 contueri oculos, quorum venustas ac splendor
 inaccessibili luci et totus intendit et defluxus hæsit,
 et ad fines usque terræ refulsit? Quomodo nobiscum
 etiam terra carentes motu eas manus videbit quæ
 deciesmillies tanta esset, adhuc tamen se posse negare?

Sed plane hunc quoque mœrorem tempus nobis
 servabat. Jam enim Creatorem ipsum funibus
 pertractum, nudatum, flagellis cæsum, (o tuam,
 Domine, patientiam!) in ligno crucis mortuum
 pridem vidimus. Nam ergo (o factum stuporem
 omnem vincens!), mater ejus et mortua hisce oculis
 B aspicienda, et tumulo recondenda manet. Quo
 itaque pacto a lacrymis temperabimus? Quomodo
 suspiriis parcemus? Quomoda abesse queat fletus,
 dum dulce istud lumen, venustum florem, fragrans
 unguentum, pulcherrimum pratium, tentorium
 Deum continens, phialam Deo plenam, mundi (16)
 nitentissimum speculum, divinam imaginem (17)
 simulacrum admirandum, veræ vitæ omnibus au-
 cticem, et cujusvis alterius boni causam præ oculis
 nostris abire, discedere, hinc migrare, eheu! spi-
 ritus expertem ipsi viderimus? Quomodo non acer-
 bum nobis fuerit abs te sejungi? Quomodo non mœstum
 te privari? Quomodo non amarum, quomodo non plenum
 horroris, vas illud vitam præbens, mortuum, motu ac
 voce carens, sepulturæ tradere? Tremores jam cieas,
 o terra, tuque atrum, o sol, velum assume, et consuetum
 tibi ordinem, o cælum, abrumpe, et qualem ad
 terrificam Unigeniti ejus mortem, parem nunc
 quoque mœstissimum vestrum luctum ostendite.

Verumtamen te, o Dei Mater, ineffabilium hono-
 rum corona excipiet: te circumcinget lætitia om-
 nem mentis captum excedens: te gaudium, cujus
 mensuram neque animus concipere, neque
 eloqui lingua potest, et deducet, et te comitans
 circumambiet, et penes se in sæcula recumbere te
 jubebit: et lætissimus profecto ejusmodi exitus,
 ut arbitror, efficit, ut et hæc rerum universitas
 nullatenus commota fuerit, imo vero quodammodo
 gaudeat, ac veluti nihil novi ac stupendi agatur,
 suo se ordine contineat. Quod reliquum est, quan-
 doquidem et ad transitum tuum nunc omnia bene
 feliciterque habent, sanctissimæ animæ, o Deo cha-

Ant. Ballerini notæ.

¹ Cod. μαστιγοῦμενον, sed post. man. μαστιγοῦμενον.
 (15) Deum in terram attraxere illæ voces Luc. 1, 38):
 Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

(16) Recole quæ de hac sententia diximus in not.
 ad § vii homiliæ Theodori Sinaitæ (sup. pag. 223),
 ubi palam elucet, oculum mundi ideo Virginem
 appellari, quia cæcitatem per primum Adæ pecca-
 tum inductam non incurrit

(17) Quid sibi velit Isidorus, cum Virginem Dei-

param appellat *imaginem divinam*, disce ex iis, quæ
 alibi (hom. in *Deip. Annunt.* § 21, sup. pag. 419)
 affirmavit, videlicet in sola Deipara impletum illud
 esse, quod Deus hominem plasmaturus dixit (*Gen.*
 1, 16): *Faciamus hominem ad imaginem et similitu-
 dinem nostram*; propterea quod et in sola Deipara
 imago illa ac similitudo nullum passa est detri-
 mentum, et in sola Deipara imago divina suam
 assecuta est perfectionem.

rissima, potentiaque tuæ jam fuerit, et tristitiæ, qua nos afflicimur, disjecisse nubem, gratiasque tuas gustandas nobis præbere.

XX. Cum autem ejusmodi alloquia lacrymarum A rivos exprimerent, qui intimum prodebant dolorem, quo divini præcones intus urebantur, beata quoque illa Virgo paululum eorum se dolori consociavit, lacrymasque oculis effudit. At tristitiam mox vincens: Non lacrymarum, inquit, nunc tempus est, o egregii ministri communis omnium Domini, non causa luctus migratio mea est; non provocare ad gemitus debet in cælos ascensio, neque mærorem parere ad Creatorem Filiumque perfectio. Illud unum dolendum fuit, Judæorum adversus Salvatorem insania: illa prorsus tristitia, ac præter fas omne ac legem, quibus odio percita creatura in Creatorem suum debeccata est: illa sane in miserrimis censenda (Salvatoris) denudatio, tortura, flagra, ludibria, ac denique B o terra et sol! mors omnium teterrima. Ubinam vero injuria iis illata? Nihil sane tunc habuerunt, quod quererentur; et beneficiorum cumulus ac perpetratorum miraculorum novitas eorum, utut pravissimum, ad emendationem provocabant. Quæ porro subsecuta sunt etiam quoad nos, omnia gaudium, voluptatem, jucunditatem, lætitiam, serene

Quid enim? Annon sanctos angelos cernitis nunc alacriter advenientes, et lætum quid undique explicantes, quo et dulcedinem et benignitatem et lenitatem præ semet ferunt, hisque nos suaviter alloquuntur, et ingens quid, meum nempe hinc discessum nuntiant? Annon justorum videtis exercitum, splendore circumamictos, ac veluti salientes, C exsultantes, amice alloquentes, meamque dissolutionem exspectantes? Haud consentaneum est igitur, a præsentibus et angelis et sanctis dissona seu sentire seu peragere, aut flendi ac lamentandi tempus censere tunc adesse, quando cælestes omnes simul cum Creatore lætitiam agunt; neque par est lugubres cantus persequi, quando festum cum gaudio celebrandum est. Haud æquum est, hæc quovis plausu atque exsultatione splendidiora lacrymarum effusione obnubilare, neque vile quid ac tristitia mente agitare aut loqui congruit, dum ratione ineffabili et quæ Deum deceat, nunc quoque ipse nobis præsens cumin numero spirituum cælestium exercitu Creator adest, ut mihi, et quidem iterum prouti potens est, gaudium magnificentissime confert; imo vero exsultare expedit, et lætis modulis cantica permiscere, quandoquidem et ex nunc D generationes omnes me beatam dicunt¹⁶, et angelorum multitudo cum sublimibus hymnis causa nostri utique exsultatione gestiet, et humanum pari modo genus congaudens sonoris vocibus laudes meas præcelsas celebrabit. Quod si vobis, o Creatori conjudices, discessio mea quid triste modo videtur; at ad brevem horam, quippe qui adhuc legi carnis obnoxii, hoc sustinebitis; paulo post vero, etiam

¹⁶ Luc 1, 48.

K'. Ἐπὶ δὲ τὰ τοιαῦτα προσρήματα δακρυῶν τε βεύματα προσεζήντει, ἃ τῆς ἐνδον φλογὸς ἄγγελος ἦν τῶν θεοκτύκων, συνίληψε μὲν ἐπὶ μικρὸν καὶ ἡ μακροῖα, καὶ δάκρυον ἀπέσταξε τῶν ὀφθαλμῶν κρείττων δὲ γενομένη τοῦ πάθους, Οὐ δακρυῶν, φησὶν, ὁ παρῶν καρδὸς, ἀγαθοὶ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου διάκονοι· οὐ πένθους ὑπόθεσις ἡ ἐμὴ μεράσιας· οὐ ποιητικὸν στεναγμῶν ἡ πρὸς οὐρανοὺς ἄνοδος· οὐ κατηφέας αἴτιον ἡ πρὸς τὸν Κτίστην καὶ υἱὸν ἐμὸν ἀναχώρησις. Ἐκεῖνο μόνον τῶν σωθῶντων ἦν ἡ περὶ τὸν Σωτήρα περινοῖα τῶν Ἰουδαίων· τὰ ἀλγεῖνά ἐκεῖνα, καὶ δίκης ἕξω καὶ νόμων, οἷα κατὰ τοῦ Πλάστου τὸ ἀπεχθὲς ἐξεβάχχευσε πλάσμα. ἐκεῖνο τῶν σφόδρα ἀνισῶν, ἡ γύμνωσις, ἡ στρέβλωσις, αἱ μάστιγες, οἱ ἐμπαιγμοὶ, καὶ τέλος, ὧ γῆ καὶ ἧλις! ὁ ἀπεικταϊότατος θάνατος. Ποῦ δὲ ἡ ὕβρις; Ἐνθα μὴδὲν μὴτ' ἐγκαλεῖν εἶχον· καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἡ πληθὺς, καὶ ἡ τῶν σημείων καινοτομία, κἄν τὴν πονηροτάτην ἐπηνρωθώσαντο γνώμη. Γὰρ δὲ μετ' ἐκεῖνα καὶ περὶ ἡμᾶς πάντα χαρὰ, ἡδονή, τέρψις, ἐορτή, λευκὴ τις ἡμέρα.

Ἢ οὐχ ὁρᾶτε νῦν φαίδρους τοὺς ἱεροὺς παραγενομένους ἀγγέλους, καὶ πολλαχόθεν τὸ χάρειν ἐπιδεικνυμένους, δι' ὧν τε ἡ γλυκύτης καὶ τὸ προστῆνές αὐτοῖς ἐπικάθηται καὶ πρῶτον, καὶ δι' ὧν ἡμῖν ἡδὺ προσλαλοῦσι, καὶ ἱερὸν τι χρῆμα τὴν ἐκδημίαν μύρουσιν; Οὐχ ὁρᾶτε στρατιᾶν τῶν δικαίων, λαμπρὰ περιβεβλημένην, καὶ οἷον σκιρτώσαν, ἀγαλλομένην, θυμήρη, προσφεγγομένην, καὶ τὴν ἐμὴν ἐκδεχομένην ἀνάλυσιν; Οὐκ ἄρα τάναντία καὶ φρονεῖν καὶ ποιεῖν τῶν ἐξεστῶτων καὶ ἀγγέλων καὶ ἀγίων προσήκειν, οὐ τραγωδίας καιρὸν τίθεσθαι καὶ ὀδυρμῶν, ὅτε συγχάσει· τῷ Ηλέστη τὰ ὑπερκόσμια· οὐχ, ὅτε πανηγυρίζειν ἔδει χαρμόσυνα, πενθιῶν ψῆδὴν ἀναβάλλεσθαι χροί. Οὐ τὰ κρότου παντὸς καὶ σκιρτημάτων λαμπρότερα ἐκχύσει· θρήνων ἀμαυροῦν ἄξιον· οὐκ ἀβρόχτω τρόπῳ, καὶ οἷψ Θεῷ προσήκει, τοῦ Κτίστου καὶ νῦν ἡμῖν ἐπιστάτος μεθ' ὑπεραπέου στρατιᾶς νοουμένης, ὡς ἂν μοι καὶ αὐθις, οἷα δυνατὸς, χαρᾶς μεγαλεῖα ποιήσῃ, ταπεινὸν τι καὶ ταῦτα τῶν ἐπωδόνων νοοῖν ἢ φθέγγεσθαι δεῖ· ἀλλάσθαι δὲ μᾶλλον, καὶ μουσικῶς τερετίζειν εὐφρόσυνα δίκαιον· ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν αἱ γενεαὶ πᾶσαι μακαριοῦσι με, καὶ νόων μὲν πληθὺς σὺν ἄσμασιν ὑψηλοῖς ὑπὲρ ἡμῶν σκιρτήσει, ἀνθρωπίνῃ δὲ γλωττα μεγάλα ὁμοίως ἠχίσει ἐγκώμια χαίρουσα. Εἰ δ' ὅμιν, ὡ συνδικασταὶ τοῦ Πλάστου, νῦν ἀνισῶν ἡ ἀναχώρησις δοκεῖ, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν τοῦτο, ὡς ἔτι τῷ τῆς σαρκὸς εἴκνυσι νόμῳ· μετὰ βραχὺ δὲ, μῆπω καὶ τῆς γῆς ἐκστάντες, πείρα τὸ τῆς χαρᾶς εἴσεσθε μέγεθος· καὶ τὴν ἐντεῦθεν εὐφροσύνην καὶ καλλονήν, καὶ τὸ μέγα τῆς ἀληθοῦς ἡδονῆς πύλαγος, ἐξυμνεῖν οὐχ οἷοί τε εἴσεσθε. Ἄλλ' ὦρα, φίλοι, τῇ

τοῦ Δημιουργοῦ λειτουργῆσαι ψήφω· καὶ τὸ μὲν ἄνθρωπος ἐμὲς σῶμα καὶ κηδεύσατε, καὶ συγκαλύψατε τὴν ψυχὴν· ὁ δὲ Πλάστης καὶ Ἰδὸς ἐμὸς θεοπρεπῶς παραλήφεται τὸ πνεῦμα.

merito sat valebitis. Sed jam hora est, o dilecti, Creatoris parere voluntati; et vos quidem corpus meum et curabitis, ac sepulcro recondetis; spiritum vero Creator ac Filius meus divinitus excipiet.

ΚΑ'. Ἐπὶ τούτοις εὐλογίας αὐτοῖς ἡ παναγὸς μεταδίδωσι καὶ τὰς ψυχὰς εἰς τὸ χάριεν μετατίθησι· πᾶσι τε εἰρήνην ἐπέχεται καὶ τὰ σωτήρια· καὶ μετὰ τοῦτο λύεται μὲν ἡ παναγία ψυχὴ τοῦ παναγεστάτου σώματος ἐκείνου, ταῖς δὲ τοῦ μονογενοῦς αὐτῆς καὶ παντοκράτορος ἐντίθεται χερσίν.

Ἴδὲ οὖν ἰδεῖν εὐθὺς τὰ τῶν Θεοκρήνων ὡς ἐκείνων ὕμνων ἀβρόχτων ἀοράτως πληρούμενα. Καὶ γὰρ ἦν ὁ μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς χώρος ἀγιοπρεποῦς ἕως σπυρίδου γέμων, οἱ καὶ τῷ Δεσπότη φέροντι τὴν Θεῖαν ἐκείνην ψυχὴν συνήεσαν, ἱερὰ ἄσματα, λόγους κρείττους, καὶ μέλος ἐλέγχοντα πᾶν, τῇ Παναμώμῃ καὶ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου προσάδοντες. Ἐντεῦθεν αἱ γνώριμοι τῶν ἄσμάτων ἐκείνων ἀκοαὶ ἤδοντες ἐδέχοντο, ἀγιασμοῦ πλήρεις ἐγίνοντο, καὶ οὐκέτι ἄγειν εἶχον σχολήν· διανίσθαι δὲ τὰς ἐκείνων ψυχὰς οἱ ἀπόστολοι παρεσκεύαζον, τοῖς τε ἀλλοῖς κάτωθεν συνάδειν, κατάλλελά τε τοῖς νοουμένοις, ὡς δυνατόν, καὶ προσπλέκειν καὶ συμφθέγγεσθαι, μελέτην ἐτίθειντο.

gere, et prout vires dabant, laudes iis, quæ aure percipiebant, consentaneas texere et simul hymnis plaudere studebant.

Δὲ ταῦτα καὶ ὁ Θεομάρτυς Ἱερόθεος, κατὰ τὸν Θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον, ὃς ἄπερ ἐώρακεν ἀπαράγραπτα μαρτυρεῖ, ἐκδημος γέγονεν ὄλος, ἐξιστάμενος ἐξουτοῦ, τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πίστων, καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἔωρᾶτο, καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, Θεόληπτος εἶναι καὶ Θεῖος κρινόμενος ὑμνολόγος (17). Ὁ δὲ καὶ πᾶσι δοῦναι οὐκ ἀπεικὸς τοῖς τῷ ζωαρχικῷ καὶ θεοδόχῳ συνδραμοῦσιν ἐκείνῳ σώματι καὶ τῶν οὐρανίων αἰσθημένοις ὑμνωδιῶν.

ΚΒ'. Τίνα γὰρ μὴ χαίρειν καὶ κροτεῖν καὶ προσημαίνειν ἂν ἐκείναι, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς ποθεῖν συντάττει μελωδοῖς, εἶγε ἐντὴν ἀφίπτασθαι τῆς γῆς, ὧν ἡ εὐδοκία ἀκοῆ τὰς ἐμμελεῖς ἐκείνας καὶ ὑπερφανὴς ὑπεδέχτο ἱεραουργίας, ἃς Χερουβίμ τε καὶ Σεραφίμ, καὶ ἡ ἀγγελικὴ πᾶσα διακόσμησις, ἔτι δὲ καὶ ἡ τῶν πρωτοτόκων ἐκκλησία κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, εἴη δ' ἂν τοῦτο πατριαρχῶν ψυχαὶ καὶ προφητῶν ὁμοῦ καὶ δικαίων τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, τῇ πανάγῃ καὶ θεοειδεστάτῃ ψυχῇ καλλιεπῶς τε καὶ ἡδυφθόγγως ἐπῆδον, καὶ ἐμελεον, καὶ σεμνῶς, τελετουργικῶς, ἀβρόχτως ἐξύφαινον; Ὅτε καὶ τοῦ Δημιουργοῦ προερχομένου, σὺν ἡσυχίᾳ τε κλειστή καὶ ἀγαλλιάσει τὴν παναμώμητον τῆς αὐτοῦ Μητρὸς φέροντος ψυχῆν, ἥς οὐθ' ἡδύτερον

¹⁷ De div. nomin. cap. 3. ¹⁸ Hebr. xii, 23.

Ant. Ballerini notæ.

(17) In editis Dionys. ὑμνολόγος κρινόμενος.

(18) Vide quam sæpius auctor inculcat maximam illam Virginis cum Deo similitudinem, quam modo

ab hac terra nondum egressi, amplitudinem gaudii experiri incipietis, lætitiāque ac præstantiam atque immensum non vanæ voluptatis pelagus quod exinde consequetur, nec celebrare quidem pro merito sat valebitis. Sed jam hora est, o dilecti, Creatoris parere voluntati; et vos quidem corpus meum et curabitis, ac sepulcro recondetis; spiritum vero Creator ac Filius meus divinitus excipiet.

XXI. Post hæc benedictionem eis purissima illa imperit, morroremque eorum in lætitiā transmutat, et omnibus pacem precatur ac salutem. Tum vero a sacratissimo illo corpore solvitur anima sanctissima, atque unigeniti et omnipotentis ejus Filii manibus excipitur.

Hic ergo cernere erat divinorum illorum præconum aures inenarrabilibus melodiis invisibili modo recreatas. Quantum enim cælum inter ac terram medium spatium interjacet, totum splendido tenebatur sanctorum agmine, qui simul cum Domino divinam illam animam ferente ascendebant, et Immaculatissimæ illi ac Dei Verbi Matri sacra cantica quodvis melos vincencia ac verbis non efferenda, modulabantur. Ad hosce porro concentus auribus excipiendos admissi, jucunditate perfundebantur, sanctis replebantur sensibus, neque amplius jam inertes trahere moras poterant; sed suas quisque apostolorum animas excitare satagebant, et ab his imis suas cælestibus voces jun-

Quocirca et admirandus ille Hierotheus (ut verbis utar divini Dionysii ¹⁷, qui ea, quæ ipse viderat, sincere testatur) *totus extra se raptus est, quippe qui ad ea, quæ canebantur, participanda fuerat adscitus, et ab omnibus, a quibus audiebatur et videbatur sive notis sive ignotis, divino numine affatus, divinusque laudator censebatur.* Quod quidem merito et de reliquis omnibus existimandum est, qui ad corpus illud, vitæ principium Dei que capax, accurrerunt, et cælestes illos audiere concentus.

XXII. Et sane quis non ad collætandum permoveretur, et ad plaudendum, laudesque canendas, ac cælestium illorum concentuum, siquidem e terra avolare fas esset, exoptandum consortium, quando perpicue ferebantur ad aurem suivissimæ illæ ac supernæ hymnodicæ, quas et Cherubim, et Seraphim, et omnes angelorum ordines, necnon et *primitivorum*, juxta beatum Paulum ¹⁸, *ecclesia*, animæ scilicet, ut puto, patriarcharum et prophetarum simul et justorum omnium in cælis descriptorum, purissimæ illi ac Deo similimæ animæ (18) concinnis ac dulce sonantibus vocibus canebant et modulabantur, et decora quadam, sancta, ineffabilique ratione harmonias contexebant? Quando Creatore ipso præeunte et summa cum jucunditate

quidem cum summa conjungit puritate, alias vero expressius dixerat, in immunitate quoque a quavis spirituali corruptione ac labe esse reponendam.

et gaudio immaculatissimam (19) Matris suæ gestante animam, qua dulcius nihil ex omnibus, nihil ipsi pretiosius aut fuerat aut futurum erat, cuncta illa veneranda turba, alii quidem præcedentes, alii subsequentes, mirum servantes ordinem, simul omnes numerosas ac consonas voces ad melodias supra mentis captum blandisonas inflectebant, ac tuum suo ipsorum stupore, tum jucundis canticis laudatissimæ illius magnalia prædicabant? Quando utique audire erat, et quomodo supernis virtutibus indicabatur, ut portas omnes attollerent reginæ, quemadmodum prius et Christo ascendente factum fuerat, et rursus quomodo janitores cælestes nobilissimis et canoris hymnis lætissimi eam, quæ cælis erat sublimior, excipiebant, ac super cælos deducebant, ingentique miraculorum illorum stupore rapiebantur? Quando præterea soli gemebant dæmones undequaque expulsi, ac sanctitate, qua totus aer perfusus fuerat, quodam veluti igne fugati, amicas sibi tenebras, ac subterraneas ædes tanquam domos valde illustres requirebant? Nil mirum profecto ad hæc omnia videri debet, quod, quemadmodum diximus, quisque illorum, qui hæc audierunt, utique extra se raptus tunc mente fuerit, et prout ad Deum ejusque Matrem elevabatur, cælestes illas tubas, divinasque hymnodias fuerit æmulatus, ac superno omnes, ut dictum est, numine afflatus, cantica sublimissima et cogitationi prompserint.

XXIII. Porro cum hæc ita agerentur, apostolorum primores beatæ illius tollunt cadaver, si tamen hoc homine fas est appellare vas illud subsistentis vitæ capax, habitaculum dexteræ Excelsi, cimelium splendidissimum, nitidissimam urnam, cælis præstantiorem, et gratia plenam, arcam purissimam et tutissimam ab insidiis, quæ illum in se excepit, qui solus est immaculatus; tollunt ergo cadaver in lectulo jacens, vocis quidem experts, non secus ac quotquot ortum ex pulvere duxerunt, sua tamen ipsius magnalia clarius qualibet tuba manifestans, et gratiis præ sole micantibus relucens; dumque ad sepulcrum, quod in Gethsemane erat, euntes asportabant, suaves ingeminabant sacros hymnos, non tamen, ut moris est in aliorum funeribus, preces scilicet ad Deum, ut defuncto propitius sit, eique remissionem peccatorum, et locum quietis concedat, unde, secundum beatum Isaiam, *fugit dolor, et tristitia, et gemitus*¹⁹: quorsum enim purissimæ illi et incontaminatæ animæ (20) his opus erat? sed sublimiora sane canebant et excellentiora, et qualia sanctissimus tunc Spiritus,

¹⁹ Isa. xxxv, 10, sec. LXX.

Ant. Ballerini notæ.

(19) Cum in cælos nihil inquinatum ingredi queat, jam si putes ideo *immaculatissimam* hoc loco dici sanctæ Virginis animam, quia tunc ab omni nævo munda erat, nihil sane habebis, quod in singulari Mariæ laudem cedat; quippe hoc decus commune iis omnibus est, qui cælos ingrediuntur. Ad

A οὐτ' αὐτῶ τιμιώτερον οὔτε ἦν, οὔτε ἔσται τῶν ἀπάντων οὐδὲν, τὸ ἱερὸν ἅπαν ἐκείνο σύνταγμα, ἄλλοι τῶν προοδευόντων, τῶν παρεπομένων ἕτεροι, εὐκοσμον σὺζοντες τάξιν, πάντες δὲ εὐρύθμως καὶ ὁμοφώνως μελίβρυτον ὑπὲρ νοῦν ἐξεβόων μελωδίαν, καὶ σὺν θαύματι καὶ ἄσμασιν ἐκίρυστον τερπνοῦς τῆς πανυμνίτου τὰ μεγαλεῖα; Ὅτε πάντως ἂν ἐξηκούετο, καὶ ὅπως ταῖς ἄνω δυνάμεσι πύλας αἴρειν ἀπάσας τῇ βασιλίδι παρεκελεύοντο, οἷόν τι πρὶν καὶ Χριστοῦ γέγονεν ἀνιόντος· καὶ αὖ ὕμνος ὑπερφυῆς τε καὶ ἔμμουσος τῶν ὑψηλῶν θυρωρῶν, ἀσμένως ὑποδεχομένων τὴν τῶν οὐρανῶν ὑπερτέραν, καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς παραπεμπόντων, καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐκείνα τὰ παράδοξα θαυμαζόντων; Ὅτε καὶ δαίμονες ἔστενον μόνοι, πάντοθεν ἐλαυνόμενοι, καὶ ὡς ἀπὸ πυρὸς ὠθούμενοι τοῦ ἁγίστου, οὐπὲρ ἀήρ ἅπας ἐμπέπληστο, τὸ φίλον αὐτοῖς σκότος, καὶ τὰς ὑποχθονίους οἰκίσεις, ὡς οἰκίαις ἂν ἐζήτουν μάλα περιφανεῖς; Διὰ δὲ ταῦτα πάντα οὐδὲν ἀπεικός, ὥσπερ ἔφημεν, ὡς ἄρα τῶν ἀκρατῶν ἐκείνων ἕκαστος, ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ τότε κατέστη, καὶ ὡς εἶχεν ἀναθάσειος πρὸς τε Θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ Μητέρα, πρὸς τὰς οὐρανοὺς διημιλλᾶτο σάλπιγγας τε καὶ θείας ψόδας· θεόληπτοι δὲ πάντες, ἦπερ εἴρηται, καινουργηθέντες, ὑπερφυᾶ καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς ὑπερβαίνοντα λόγον τοῖς ἁσωμάτοις ἂν συνέψαλλον ἄσματα.

nostræ impervia simul cum incorporeis spiritibus

C ΚΓ'. Ἄλλ' οὕτω τούτων ἐχόντων, αἴρουσιν οἱ προὔχοντες τῶν ἀποστόλων τὸν τῆς μακαρίας νεκρὸν, εἰ τοῦτο χρὴ καλεῖν τὸ ζωοδόχον ἐκείνο σκήνον, τὸ τῆς δεξιᾶς οἰκῆμα τοῦ Ὑψίστου, τὸ μέγα φωταυγὲς κειμήλιον, τὸ φαιδρότατον καὶ ὑπερουράνιον καὶ κεχαριτωμένον ἄγγος, τὸ καθαρώτατον καὶ ἀσφαλέστατον κιθώτιον, ὃ τὸν μόνον ὑπέδειχτο ἀκηλίδωτον· αἴρουσιν οὖν ἐπὶ σκίμπος κείμενον, ἄφρονον μὲν, καθάπερ οἱ ἐκ χοῦς, σάλπιγγος δὲ ἀπάσης τρανότερον τὰ ἑαυτοῦ μεγαλεῖα προφαίνοντα, καὶ ὑπὲρ ἡλίον χάριτας ἀστραπτούσας ἐκλάμποντα καὶ τὴν πρὸς τὸν τάφον, ἐν Γεθσημανῇ δὲ οὕτως, ἐβλάδιζον φέροντες, καὶ μελουργικοὺς ἱεροὺς συνέπλεκον ὕμνους, οὐ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς τῶν λοιπῶν ἐκφοραῖς, λέγω δὲ πρὸς Θεὸν προσθεῖαν, ἴν' ἴλωος ἦ τῶ μεταστάντι καὶ τῶν ἐγκλημάτων ἄφροσιν καὶ τόπον ἀπονέμη ῥαστώνης, ὅθεν ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός, κατὰ τὸν μακρῆρον Ἡσαίαν· ποῦ γὰρ τῇ πανάγῳ καὶ ἀβρύπωτῳ τοιούτων ἔδει ψυχῇ; ἀλλὰ δὴ ὡς ὑπερφυῖστερὰ τε καὶ ὑψηλότερα, καὶ οἷα τότε πανάγιον Πνεῦμα πλήκτρου δίκην, καθάπερ ἄλλας κιθάρας τὰς ἐκείνων

stadium igitur mortalis vitæ id referendum est; et tunc solum singularis erit laus Virginis, si nulla immaculatissimam ejus animam unquam labes infecerit.

(20) Inspice studium puritatem singularem beatæ illius animæ celebrandi.

ψυχῆς, μουσουργεῖν θεοπρεπῶς ὑπεκλίνει, καὶ ἡ
κειμένη καὶ ἐπ' ὤμων φερομένη, προσεχορῆγεται τε καὶ
κατηύραζε.

ΚΑ'. Τὰ δὲ ἦν, ὡς ἐν εἰκόني σκιαγραφῆσαι μικρῶ,
ὅσα περὶ τῆς πανυμνήτου καὶ οἱ πάλαι προέγραψον
τύποι, σκηνῆ καὶ κιβωτοῦ, καὶ τρόπαια Μωυσέως
καὶ τέρατα καὶ τὰλλα, δι' ὧν Ἑβραίοις καὶ ἦν τὸ
αἰνῶν καὶ ἐδόκει, καὶ ὅσα προφητῶν ἐμπνεύσεις
θεουργικώτατα διενωδώνισαν· εἴτα καὶ τὰ λαμπρὰ
καὶ αὐτῶν ἐκεῖνα, ὅπως ἐξ ἀνθρώπων ὑψηλῶς
προήλθεν, ἄβυστος ὅν ὤκει τόπος, ὅπως οὐρανὸν
ἐπέφρατο, οἷος ἀσπασμῶς ὅν ἐδέξατο, ὁ ὑπερφυῆς
καὶ ἀφρακτος τόκος ἐκεῖνος, τὸ ἡμέτερον δὲ παρα-
δόξως περ' αὐτῆς ὁ Πλάστης περιεβάλλετο ἐνδύμα,
ἡ καὶ νύ γ' ἐξ αὐτῆς ἐκβλύσασα τῷ Δημιουργῷ τρά-
ταξα. Ἐμοὶ δοκεῖν, περὶ αὐτῆς μόνῃς καὶ ὁ θεὸς
προέφησε Δαβὶδ, εἰ καὶ πᾶσιν ἐπῆδαται νῦν, τὸ,
Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδοῖ, οἱ πορευόμενοι ἐν
νόμῳ Κυρίου· μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρ-
τύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν.
Τίτι γὰρ ἂν οικειότερον ἢ τῇ πανάγῳ γένοιτο
ταῦτα; Ἦν ἂν ἄρα καὶ τοῦτο οὐ φαῦλον εἰς αἴλου
προσθήκην τοῖς θεοκήρυξι. Ἔτι δὲ, κατὰ τὸν
ιερόν Διονύσιον, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα
τῆς θεαρχικῆς ἐξύμνου ἀσθενείας· δηλοῖ δὲ
τοῦτο, ἅπερ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς δι' ἐμὰ τὰ πάνδεινα
ἐκείνη καὶ ὑδροειτικώτατα ἐφιλοσόφησε πάθη.
Τοιαῦτα τοίνυν, καὶ ὡς ἡμῶν ἐξυμνεῖν οὐκ ἐνι, τὸ
γὰρ εἰπεῖν ἰκνῶς τῆς ἐκείνων δεῖται φωνῆς, ἱερο-
κρεπῶς ἄγχι οἱ λαμπροὶ νεκροπομποὶ δοξολογοῦντες
ἐήεσαν τὴν ὁδόν.

propter me ardenti studio exquisivit. Hæc itaque, et ea ratione, qua hymnos dicere nobis non datur, quippe quæ ut apte promantur illorum sibi vocem postulant, insignes illi demortui corporis deductores laudes decentissimo ritu celebrantes viam peragebant.

ΚΕ'. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἀνεκτὰ ταῦτα τῷ φθόνῳ· οὐδ'
ἡ πονηρὰ γνώμη φέρειν εἶχε τὴν χύσιν τοῦ ἀγαθοῦ·
οὐδ' ὁ τῆς κακίας ἐφευρετῆς ἡσυχίαν ἄγειν ἡγάπα,
ὡς ἄλλον ἄρα, τὸν ἀγιασμὸν ὁρῶν ἐραπλούμενον·
καὶ εἰς τοῦτο τὸ πρόθυμον τῇ κακίᾳ διακονεῖν, τὸ
δεξιὸν ὄργανον φαύλων συμπρασμάτων, τὸ εὐφυ-
χωρότατον ἐργαστήριον καὶ ζάλης καὶ μάχης, καὶ
θερῶν καὶ φόνων τὸ τελευταῖον, τὸν βάσκανον
ἐφθαλμῶν, τὴν καθέδραν τοῦ διαβόλου, τὸ πονηρότατον
δημιουργημα, λέγω τοῦ Ἰουδαίου, ἐκμαίνει πάλιν,
καθάρτη κατὰ Χριστοῦ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν κατὰ
τοῦ νεκροῦ τῆς ἐκείνου Μητρός.

²⁰ Psal. cxviii, 1-3.

Ant. Ballerini notæ.

²¹ Quod ergo ad Virginem Deiparam præsignandam spectarent quotquot penes Judæos sacra et veneranda habebantur, itemque quod in veteris testamenti prodigiis, ac prophetarum oraculis eadem præcelsa Virgo adumbraretur, id ex apostolica, uti patet, doctrina et exemplo deducitur.

²² Videtis inter præclara Virginis portenta primam quoque ejusdem originem censeri: pri-

instar plectri eorum animas quasi totidem citharas pulsans, ad modulandum divinitus permovebat, atque ipsa Virgo, quæ jacebat, eorumque humeris gestabatur, mentibus eorum lumen adspersens, suggerebat.

XXIV Porro, ut eorum breve schema exhibeamus, ejusmodi fuerunt quotquot de laudatissima Virgine et veteres præfigurabant typi, videlicet tabernaculum, et arca, et tropæa Moysis, et portenta, et reliqua, quorum gratia Hebræorum Synagoga et erat et putabatur veneranda, et quæcunque divinissima afflati prophetæ prædicaverunt (21): deinde et præclara illa, quæ impleta in ipsa fuerant, ratio nempe præcelsa (22), qua ex hominibus orta fuerat, inaccessus (templi) locus, quem inhabitaverat, cælestis, quo nutrita fuerat, cibus, salutatio, qua fuerat honorata, supernaturalis ille atque ineffabilis partus, humanum, quo ex ipsa Creator miro modo circumamictus est, indumentum, novum, quod ab ipsa effluserat, Creatori alimentum. Et, ut mihi quidem videtur, de ipsa sola divinus David vaticinatus illud fuerat, quod tamen de omnibus nunc cani solet: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini; beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum* ²⁰. De quo enim congruentius, quam de purissima illa, dici hæc poterant? Et hinc igitur haud leve profecto laudandi argumentum divinis præconibus addebatur. Insuper, ut eximius inquit Dionysius (23), *immensa potentia præditam divinæ infirmitatis collaudabant bonitatem*; quam quidem palam ostendunt passiones illæ plenæ doloris et contumeliæ, quas Jesus meus

XXV. Verum haud ferenda hæc visa sunt invidiæ; neque effusionem boni tolerare poterat pravus animus; neque malitiæ omnis architecto deses arridebat otium, cum sanctificatricem virtutem tanquam alterum aerem diffundi cerneret; et propterea id, quod apte pravitati inserviret, idoneum improborum facinorum instrumentum, amplissimam et turbinis et pugnæ et tumultuum ac denique cædium officinam, liventem oculum, diaboli cathedram, malignissimam creaturam, Judæos dico, quemadmodum antea adversus Christum, sic et nunc adversus Matris ejus cadaver, ad immanem iterum furorem percit.

mam, inquam, originem; neque enim de ipsius Nativitate singulare quidpiam veteres tradiderunt.

(23) *De Div. Nomin.* cap. 3. Hunc Dionysii locum sic explanat S. Maximus Martyr (in *Schol.* ad eumd. loc.): *Divinam imbecillitatem (ἀσθενείαν) hic vocat voluntariam condescensionem Filii Dei ad corpus absque peccato.*

Fustibus itaque et lapidibus, et si quid aliud ad manus veniebat, velut armis ad vindictam aptis, imo, ut nonnulli narrant, etiam gladiis instructi, adversus illos sacri funeris ministros, pretiosissimumque, quod efferebatur, tabernaculum, irrationabilius quam fera quælibet, simul omnes irruunt. Neque tamen aut e cælo ignita procella scelestos absumpsit, aut iniquos fulmina combusserunt, aut velut olim Dathan illi et Abiron eadem stirpe prognatis factum novimus, dehiscens tellus audacissimam progeniem deglutivit; sed alia quædam audaces invadit ultio, quæ etsi illis acerba morte vitam non abstulit, satis tamen admonuit tum eos, qui eruditi sic sunt, tum alios, quibus tacti vindicta factum enarrabant, ne sceleratam manum in eos (discipulos) moverent. Hæc autem ultio fuit atrox luminis oratio et artificiosa cæcitas, quemadmodum cæcitate animi prorsus ac potissimum laborabant. Ista porro calamitas a nefandissimo quidem ausu eos continet; nec tamen illos vere deceptos ac impios ab errore et acerbo odio abstrahit; sed miseri, aliis eos deducuntibus, justam illam immitis facinoris pœnam, promeritum vere thesaurum, domum reportarunt.

XXVI. Verum unus quidam e profanis sacerdotibus synedrii illius Christo infensi, qui calamitate illa tactus non fuerat, alio quam antiquus ille Oza consilio, stulto prorsus impetu, tanquam qui duce rationis lumine destituitur, manus immittit, ut tenaciter apprehendens retineat inque terram cum ignominia evertat arcam illam prorsus venerandam, ac pretiosissimum, qui in ea ferebatur, thesaurum, illud inquam corpus, unde tot portenta, dejiciat ac diris contumeliis afficiat. At Virginis jacentis invicta virtus hic quoque mirum edit portentum. Quemadmodum enim ex vibrantibus arcuum nervis se proripiunt sagittæ, et quo latæ fuerint, hærent infixæ; haud secus impuræ illæ manus simul atque sacrum lectulum attigerunt, non amplius immittentis jam erant, sed, o prodigium! lectulo defixæ, et contuentibus novæ impii ausus pœnæ indicium permanserunt. Aggressor porro scelestis illis multatus armis, ex ipsis cubitis cernebatur mancus, doloris sensus ærumnosus, jactura infelix. Novum enim videre erat spectaculum, manus scilicet admirandum in modum e lectulo pendentes, calidoque cruore manantes; eum vero, qui prius steterat audax, humi jacentem saucium, sanguine inquinatum, projectum velut cadaver quodpiam lacrymis plorandum, hominem truncatum manibus, et has quidem coram oculis aspicientem, de primo autem earum nexu prorsus desperantem, et simul suas non audentem manus requirere, simulque ipsas requirendi desiderio ob membrorum cognationem excruciatum.

At discit per ea, quæ passus fuerat, jacentis vir-

Ant Bellerini notæ

(k) Cod. e Zñ : 'Οξάν autem pro 'Οξά habet et edit. Ald.
(l) Ita codex tum hic, tum alibi.

Καὶ δὴ ῥοπάλοις καὶ λίθοις καὶ τοῖς προστυχοῦσιν ἄλλοις, οἷά περ ἀμυντήροις χρησάμενοι, ἔτι καὶ ξίφεσιν, ὡς φασιν ἔνιοι, ὁμοῦσε χωροῦσι θηρίου παντός, ἀλογώτερον κατὰ τῶν ἱερῶν ἐξ ἀγωγῆς διακόνων ἐκείνων καὶ τοῦ διαθασταζομένου τιμιωτάτου σκήνου. Σκηπτοὶ δὲ ἄνωθεν μὲν οὐ κατέφλεξαν τοὺς ἀλιτηρίους, οὐδὲ κεραυνοὶ τοὺς παρανόμους ἐνέπρησαν, γὰρ οὐ διγνοίχθη καὶ κατέπεσε τὸ πάντολμον γένος, ὡς πάλαι τοὺς ἐκ πηγῆς τῆς αὐτῆς Δαθὴν ἐκείνον ἀκούομεν καὶ Ἀθειρών· ἀλλὰ τις ἐνήπτε δίκη τοῖς τολμηταῖς ἐτέρω, ἣ καὶ τοῦ ζῆν εἰ καὶ μὴ πικρῶς ἐκείνους ἀφῆρασεν, ἀλλὰ γὰρ μὴ ἀδικον χεῖρα κινεῖν κατὰ τῶν τοιοῦτων ἐπαίδευσεν, αὐτούς τε τοὺς μαθόντας, καὶ οἷς τὸ συμβῆναι οἱ πληγέντες ἐξέφραζον. Ἡ δὲ δίκη δὲ ἦν ἀορασία θεινῆ, καὶ τεχνικὴ τύφλωσις, ὅπερ ὄντως ἐτύγχανον ὄντες ἐκείνοι κατὰ ψυχῆν, ἔπερ ἄλλο τι. Καὶ ἡ πληγὴ τῆς μὲν ἀνοσιωτάτης ἀπάγει τὸλμητας, τοῦ δὲ πλανᾶσθαι καὶ προσκόπτειν τοὺς πεπλανημένους ὄντως ἐκείνους καὶ μιαινοὺς οὐ πόρρω προτίθησιν· ἀλλ' ἄλλοι, ἄλλων αὐτοῖς ἡγουμένων, τῆς ἀσυμπαθοῦς ἐκστρατείας τὴν δικαίαν ἐκείνην μάστιγα οἰκαδὲ φέροντες ἐθυσάριζον.

Κζ'. Εἷς δὲ τις τῶν βεβήλων ἱερέων τοῦ γραστομάχου συνεδρίου ἐκείνου, μὴ τῷ ἴσῳ πάθει πληγῆς, ἀφίησι τὰς χεῖρας, ἄλλως ὡς Ὁξάν ἡ ἐκείνους, δὴ μωρῶ τῆ ῥύμη, καθάπερ μὴ νοῦν ὁδηγὸν ἔχω, ὥστε ἀπρὶξ λαβόμενος περιγράφει, καὶ εἰς γῆν ἀτίμως καταγαγεῖν τὴν πάντιμον κισσῶτον ἐκείνην, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ τιμιωτάτον θησαυρὸν, τὸν θαυματοργὸν ἐκείνον λέγω νεκρὸν, ἐκχέαι καὶ τὰ δεινότατα ἐξυθρίσαι. Ἄλλ' ἡ ἀμαχος τῆς κειμένης ἰσχύος θαυματοργεῖ κἀνταῦθα παράδοξον. Καθάπερ γὰρ τοῦ κινήσαντος ὄργανου τὰ βέλη δίστανται, οἷς ἂν ἐπέλθοι πηγνύμενα· οὕτως αἱ βέβηλοι χεῖρες ἐκείναι ὁμοῦ τε ἐφθασαν κατὰ τοῦ ἱεροῦ σκίμποδος, καὶ τοῦ βάλλοντος οὐκέτ' ἦσαν, ἀλλ' ἔμειναν, ὡς τοῦ θαύματος! ἐμπραγεῖσαι τῷ σκίμποδι· καὶ τοῖς ὁρώσι τὴν τῆς πονηρᾶς τὸλμης καινὴν στήλιτεῦσαι δίκην. Ὁ δὲ πολέμιος ἄχειρ ἐδείκνυτο, ἐξ αὐτῶν ἀγκώνων τὰ ἀδίκῃ βέλη ζυμωθεὶς ἐκείνα, ἐλεεινὸς τοῦ πάθους, ἀηλιος τῆς συμφορᾶς. Ἦν γὰρ ἰδεῖν θέαμα καινόν, τὰς μὲν χεῖρας παραδόξως τοῦ σκίμποδος ἀπρωρημένας, καὶ θερμὸν ἐκρεοῦσας αἷμα· τὸν δὲ πρὶν τολμητὴν ἐκείνον κατὰ γῆς τραυματίαν, αἷματι πεφυρμένον, ἐβρίμενον ἢ ὡς περ τι πτώμα δακρῶν ἄξιον, ἀνθρωπὸν δίχα χειρῶν· αὐτὰς μὲν ὀρώντα πρὸ ὀφθαλμῶν, τὴν δὲ πρὶν συμφουίαν καθάπαξ ἀπειρηκότα, καὶ μήτε θάρβοντα ζητῆσαι τὰς χεῖρας, καὶ αὐτῆ τῶν μελῶν συγγενεῖα πρὸς τὴν αἰτίαν τυραννοῦμενον.

'Ἄλλ' ἐπιγινώσκει δι' ὧν πέπονθε τῆς κειμένης

τὴν δύναμιν. Ἡρόσεισι τοίνυν ἰκέτης ἑλεεινός· προσπίπτει τοῖς τῶν ἀποστόλων ποσίν· ἀντιβολεῖ, δέεται θερμῶς, πηγᾶς δακρύων ἀφίησι, κηρύττει τοῦ Χριστοῦ μου τὴν δύναμιν, δοξάζει τὰ μεγαλεῖα τῆς ἐκείνου Μητρὸς, ἕξαρνος γίνεται τῆς πάλαι κκοδόξου Θεοτεσίας· καὶ ἀντὶ τούτων ἀποκαταστῆναι αὐτῷ τὰς χεῖρας, τὸ μέγα αἰτεῖται τῶν ἀνθρώπων ὄργανον. Ἐπεὶ δὲ παροφθῆναι οὐκ ἦν τὴν ὁμολογίαν εἰσφέροντα, καὶ διὰ τοῦτο πληγέντα, ἵνα τὸν σταυρωθέντα κηρύξῃ, τυγχάνει τῆς δεήσεως εὐχῆ μὲν τῶν ἀποστόλων, δυνάμει δὲ τῆς ἐκφερομένης· καὶ οἷον τοῦ σκίμποδος αἱ χεῖρες ἐκπετασθεῖσαι, τῷ συγγενεῖ τὴν τάξιν ἔσωσαν σώματι, καὶ γέγονεν ἄριστος ψυχῆν καὶ σῶμα ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὕτω χαίρων διῆει καὶ μεγαλύνων τὴν Πάναγον. Τῷ δὲ καθέντι τούτῳ φύλλον ἐγγειρίζουσι οἱ ἀπόστολοι τοῦ θαλλοῦ, ὃν τῇ Παρθένῳ παρέσχεν ὁ ἄγγελος, καὶ ἰατρὸν, χειροτονοῦσι· τῶν ἐκτυφλωθέντων Ἑβραίων ἐκείνων καὶ τῆς ὑγιῶς κήρυκα πίστεως. Ὁ δὲ σώζει καὶ ἄμφω· ἰᾶται μὲν τῷ φύλλῳ τοὺς πληγέντας, εἰ καὶ τυφλοὶ διέμειναν τὴν ψυχὴν· τὴν δὲ ἀληθῆ, ὁξάν σεσίγηκεν οὐδέποτε.

ΚΖ. Ἐχαιρον οὖν οἱ νεκροπομοὶ τῇ καινοτομίᾳ τοῦ θανάτου, καὶ τοῖς ὕμνοις ἄλλους ἐπικροτοῦντες, φαιδρότεροι τὴν ἐπὶ τὴν τάφον ἐχώρου. Γεθησημνῆ, τοιγαροῦν αὐτοὺς ὑποδέχεται, καὶ ὁ τάφος τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον ἐζήτει φόρτον. Οἱ δὲ καταθέντες τὸ παράγον ἐκεῖνο κειμήλιον ἰὴν ὑστάτην ἐπέδουσι δοξολογίαν. Εἶτα τὸν ἄστητον θησαυρὸν, τὸ θαυμαστικὸν σκεῦος, τὸ οὐράνιον χρῆμα ὑπὸ γῆν κρύπτουσιν, ὃ καὶ οὐρανῶν ὑπέρτερον.

Ἐπεὶ δὲ πάντα διήνωστο μεγαλπρεπῶς, καὶ ὡς ἀπῆται τὰ κατ' αὐτήν, καὶ τὰ τῆς ἐκφορᾶς καὶ τῆς ταφῆς εἰκότως ἀφωσίωτο τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ἐμνηστο μὲν οἱ καλοὶ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων διάκονοι καὶ λειτουργίας ἄλλης τῆς τοῦ κηρύγματος. Ἄλλ' οὕτε ὁ πόθος καὶ τὸ περὶ τὴν Πάναγον ἀποστῆναι ἐπιτρέπει σέβας, καὶ ἱεραὶ τινες ἄνωθεν ὑμνηδαίαι καὶ ὑπὲρ τῆς πολυμνηστου δόξα ἀσίγητος μετὰ τινος ὑπερφυῶς εὐωδίας αὐτόθι καὶ εἰς τρίτην κατεῖχον αὐτοὺς μεῖζον ἢ ταῖς σειρήσιν ὁ μῦθος δίδωσι τῶν περιόντων κατακρατεῖν. Θεῖα δὲ πάντως καὶ τοῦτ' ἦν οἰκονομία, ἵνα καὶ ἄλλου μυστηρίου γένηται ἐπόπται, καὶ πιστοὶ κήρυκες τοῦ φανέντος, ὃ

numine factum, ut alterius quoque mysterii spectatores fidelesque portenti illius præcones forent, quod enarratura nunc oratio est.

ΚΗ. Βραδύνει τις τῶν ἀποστόλων, καὶ ἄμοιρος γίνεται τῆς περὶ τὴν ταφὴν ἐκείνην διακονίας. Εἶτα εἰσέρχεται τῆς τρίτης ἐπιστάτης ἡμέρας· μανθάνει τὴν διαίρειον τῶν συναποστόλων συνέλευσιν· μυεῖται τὰ παράδοξα ἐκεῖνα καὶ πράγματα καὶ μελωδήματα, καὶ πάντα ἐκδιδάσκειται, οἷα κατὰ τὴν ἱερὰν ἐξέβη, τελετήν. Ὡς δὲ οὐράνιά τινα καὶ ὑπερφυᾶ ἀκρόσαστε τὰ παρχθέντα, ἐκπλήττεται μὲν, καὶ θαυμάζει, ἀλατῆ δὲ, ὡς εἰκόσ, καὶ λύπηρόν οἶεται

tutem. Miser ergo accedit supplex : semet ad pedes apostolorum prosternit ; exorat, vehementer obtestatur, lacrymarum rivus effundit, prædicat Christi mei virtutem, magnalia Matris ejus effert ; pristinam pravæ superstitioni nuntium remittit ; atque horum gratia ut sibi manus, magnum illud hominibus præsidium, reddantur. enixe rogat. Quandoquidem autem despiciendus non erat, qui confessionem offerebat, et qui ideo percussus fuerat, ut crucifixum prædicaret, intercessione apostolorum, ac virtute illius quæ efferebatur, voti fit compos ; ac manus a lectulo veluti avolantes, suum cognato corpori ordinem sartum tectum reddiderunt, animaque simul homo ille et corpore sanus effectus est, et sic gaudens ibat ac purissimam magnificans. Postquam autem sanitati restitutus est, apostoli frondem ei tradunt germinis, quod angelus Virgini exhibuerat, et eum tum medicum constituunt illorum Hebræorum, quibus adeptus visus fuerat, tum sanæ fidei præconem. Ipse porro utrumque re ipsa præstat : et frondis quidem ope medetur percussis, utcunque isti inanimæ cæcitate permanserint ; veram autem doctrinam nunquam silentio pressit.

XXVII. Qui ergo deducebant cadaver, novo hoc prodigio lætabantur, atque hymnis alios adjicientes hymnos, alacriores viam ad sepulcrum usque percurrebant. Hinc eos excipit Gethsemane, et tumulus sacrum illud pondus sibi poscebat. Hi autem purissimum illud cimelium reponentes, postremas ei laudes persolvunt. Deinde incorruptum thesaurum, vas admirandum, cæleste illud, quod cælis ipsis est sublimius, sub terra recondunt.

Postquam autem omnia summo cum honore, et pro illius dignitate, peracta sunt, et quæ pertinebant ad funus ac sepulturam, prouti Dei Genitrici conveniebat, rite sunt expleta, præclari rerum harum illustrium ministri utique ad alterum eorum munus, prædicationis videlicet, animum converterunt. At neque amor, neque reverentia erga purissimam illam permittebant, ut inde avellerentur et cælestes quidam sacri concentus, ac non intermissa laus illius omni honore dignissimæ simul cum miræ cujusdam suavitatis fragrantia, melius sane ac in Sirenibus vim detinendi prætereuntes comminiscantur fabulæ, illos ibidem ad tertium usque diem retinere. Verum et id divino prorsus est

XXVIII. Procrastinat apostolorum quidam, atque adeo exsors manet funerei illius ministerii. Illucescente dein tertia die advenit : audit de coapostolorum per æthera in eundem locum adventu : discit de miris illis tum factis tum concentibus, atque omnia docetur, quæcunque in sacra illa pompa evenerant. Ubi autem cælestia quædam ac præter naturæ leges mira patrata audivit, percellitur ipse et obstupescit ; tum

vero. ut res ferebat, dolet, acerbumque habet quod sibi evenerat, et intimo corde tristatur vehementer, quod solus tardius venerit, solus haud dignus effectus fuerit, qui et illam summe venerandam postrema ea hora videret, supremumque illi vale diceret, et aspectu tot mirabilium frueretur: solus ibi funebris cæremoniæ cum dilectis sociis participes non exstiterit. At vero, quandoquidem stupendis illis non affuerat, hoc saltem rogat, ut ad beatæ illius sepulcrum sibi liceat accedere, amoventibusque eis operculum, cadaver illud intueri, et amplecti, et adorare; hoc enim pacto et aliquod sibi in calamitate solatium præberi, plurimumque auferri mæroris, et tarditatis ignominiam quodammodo depelli posse arbitrabatur. Symmystæ itaque morem ei gerentes (quippe qui dilecto socio admodum dolenti condolebant), supplices et Deo et Matri ejus preces effuderunt. Cum vero operculum dein e sepulcro amovissent, o portentum! cadaver nequaquam invenerunt. Non enim mortuus erat fons vitæ; neque humus ac sepulcrum diu tegere vas illud prorsus novum poterat, quod incomprehensibilem in se comprehenderat; atque tenus consentanea essent. Ipsa porro mirandum in

XXIX. Fertur porro et alia traditio (quam quidem incredula a fidelibus aure excipi cætera purissimæ magnalia neutiquam permittunt), hanc scilicet, postquam sepulcro tecta jam fuerat, et antequam is, qui serius accurrit, advenisset, visam fuisse apostolis ad cælos splendidissime ascendentem, interque angelicos honores mire procedentem atque aerem ineffabili implentem fragrantia. Et huic quidem famæ luculentam fidem illud etiam

Aliud insuper enarratur, quod et facto ipso evidentissime confirmatur, totam prorsus corporis illius purissimi figuram sepulcro impressam esse, ac sculptili veluti opere designatum clarissime cerni, quantum qualemve locum tabernaculum illud divinum ibi depositum occupaverit, ut scilicet, quemadmodum mihi videtur, in hoc quoque purissima illa similitudinem cum Salvatore gereret; et sicut in Dominico illo sepulcro sola relicta sunt lintea, ita et in Genitricis Conditoris sepulcro sola pro linteis impressa servaretur imago: tum etiam ut ipsius assumptionis, quæ narratur et creditur, præclarum perenniter testimonium ipse tumulus intuentium oculis objiceret, non secus ac sacrarum quoque laudatissimæ illius lacrymarum impressa signa etiamnum præfert (o portentum!) lapis ille venerandus, qui mortuum Salvatorem sindone involutum excepit, quique nostris et oculis et tactui manifesta lacrymarum signa exhibet.

XXX. Et sane par omnino erat, ut (quod circa cæteros sanctos factum novimus) nihil eorum decideret, quæ ad testandam purissimæ celsitudinem opportuna forent. Præsertim vero cum nullatenus consentaneum esset, ut ad sanctificationis nostræ

τὸ σῶμα, καὶ σφόδρα πλήττεται τὴν καρδίαν, ὅτι μόνος καθυστέρησε, μόνος οὐκ ἤξιωτο καὶ ἰδεῖν τὴν πάντιμον τελευταίον, καὶ ἀποδοῦναι τὰ ἐξιτηρία, καὶ τῆς θέας τῶν θαυμασίων τυχεῖν μόνος ἐνταῦθα τῆς περὶ τὴν ἐκφορὰν τοῖς φίλοις οὐκ ἐκοινωνήσε λειτουργίας. Ἄλλ', ἐπεὶ περ ἀπελείφθη τῶν παραδόξων ἐκείνων, τῷ τάφῳ προσελθεῖν αἰτεῖται τῆς μακαρίας, καὶ τὸ κάλυμμα ἐκ μέσου θεμένων, ἰδεῖν τὸν νεκρὸν, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ προσκυνῆσαι, καὶ οὕτω τυχεῖν παραμυθίας ἐνόμιζεν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, τῆς τε ἀνίας τὸ πλεῖστον περιειρεῖσθαι, καὶ τὴν τῆς βραδυτῆτος ὑποχωρεῖν ἀδοξίαν. Οἱ οὖν συμμῦσται πεισθέντες, συνήλθυσαν γὰρ πᾶν περιαλγοῦντι τῷ φίλῳ, εὐχὰς ἱκετηρίου τῷ Θεῷ τε ἀνέπεμψαν καὶ τῇ ἐκείνου μητρὶ. Καὶ μετὰ τοῦτο, γυμνὸν τοῦ καλύμματος τὸν τάφον πεποιηκότας, τὸν νεκρὸν, ὡς τοῦ θαύματος! εὕρισκον οὐδαμοῦ. Οὐδὲ γὰρ νεκρὸς ἦν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, οὐδὲ γῆ καὶ τάφος καλύπτειν εἶχεν ἐπὶ μακρὸν τὸ τὸν ἀχώρητον χωρήσαν καινότατον σκευὸς· διὰ τοῦτο ἄφίτησι μὲν, ἅτε μὴ ἐκείνη τὰ κάτω κάλληλα· ἄνεισι δὲ ὑπερφῶς, ἐνθα ὁ συγγενῆς αὐτῇ παρεσκεύαστο χῶρος.

KΘ. Ἐγεί δὲ καὶ λόγος, ὃν τοῖς πιστοῖς οὐ συγχωρεῖ διαπιστεῖν τὰ κατὰ τὴν πάναγνον, ὡς ἄρα τεθέεται τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἱερὰν ταφήν, πρὶν ἢ τὸν βραδύναντα ἐπιδημηκέναι, μάλα λαμπρῶς εἰς οὐρανοὺς ἀνιῶσα, καὶ μετὰ δόξης ἀγγελικῆς ὑπὲρ λόγον προερχομένη. καὶ ἀβρόχτου τὸν ἄερα πληρώσασα εὐωδίας. Σαφῆ δὲ τούτῳ τὴν ἀπόδειξιν δίδωσι καὶ ἡ τοῦ τάφου κένωσις.

Ἔτι δὲ λέγεται καὶ ἄλλος ἐναργέστατος καὶ αὐτὸς, ἐγγραφῆναι τῷ τάφῳ ὄλον δῆτα τὸν τύπον τοῦ σανάνου ἐκείνου σώματος· καὶ καθάπερ ἐκ διαγλυφῆς τινος ἀριδηλότατα ἐξεικονίζεσθαι τὸν τόπον, ὅσον καὶ οἶον ἡ τοῦ θεοῦ σκῆνους ἐπέσχε κατάθεσις, ἔμοι δοκεῖ, ἵνα τὴν πρὸς τὸν Σωτῆρα κἀνταῦθα σώσει κοινωνίαν ἡ πάναγνος. Καὶ ὡς πρὸς ὁ δεσποτικὸς τάφος ἐκεῖνος τὰ ὀνόματα διετήρησε μόνον, οὕτω καὶ ὁ τῆς τοῦ Κτίστου Μητρὸς τάφος, τὸν ἐγκοιλανθέντα μόνον τύπον ἀντὶ τῶν ὀνομάτων φέρη· πρὸς δὲ καὶ ὅπως τῆς λεγομένης καὶ πιστευομένης περὶ αὐτῆς ἀναλήψεως λαμπρὸν ἀεὶ παρέχη τὸ μνημα τοῖς ὀρῶσι τὴν μαρτυρίαν, οἷον δὲ καὶ τῶν ἱερῶν τῆς πολυμνήτου δακρύων ἐς δεῦρο φέροι τοὺς τύπους ὁ τὸν Σωτῆρα δεξάμενος σινδότι νεκρὸν εἰλισσόμενον, ὡς τοῦ θαύματος! σεβάσιμος λίθος, ὃς ἀπὸ τε τῆς ὀψεως καὶ ἀφῆς τρανήν ἡμῖν τὴν τῶν δακρύων εἰκόνα διασημαίνει.

Α'. Ἐχρῆν γὰρ, δι' ὧν τὸ ὕψος ἔδει μηνύεσθαι τῆς Πάναγνου, μηδὲν κατὰ τοὺς λοιποὺς διαβρεῖν. Ἄλλως τε καὶ οὐδ' ἂν ἦν ἀκλόουθον πιστευθῆναι μὲν ἡμῖν τῶν λοιπῶν ἀγίων τὰ ἱερὰ σώματα ἀγασμοῦ ἕνεκεν, τοῦ δὲ γε πάντων ἀγιωτάτου σώ-

ματος ἐκείνης μήτ' ἴχνος ἢ τυπον, ἢ τι τῶν ἐκεί-
νην σκιαγραφούντων, μηδὲν περιλελειφθαι δι' ἴσην
αἰτίαν. Οἶμαι δὲ, καὶ ἵνα τὸ περιὸν εἰς ἀγιαστικὴν
δύναμιν τῆς πανάγνου διαδειχθῆ, διὰ τοῦτο καὶ τῶν
ἀγράντων ἐκείνων μελῶν εἰς ἡμᾶς οἱ τύποι μόνοι
πρέμειναν, ἅτε δὴ τοῦτο δυναμένων; μᾶλλον δὲ
καὶ πλεον τῶν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνης λειψάνου τύπων,
ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων ὄλον τὸ λειψανον.

cum videlicet palam fieret, illud ipsum, quod integra aliorum sanctorum pignora præstant, id ipsum, immo vero etiam plus posse sola sacrarum ejus exuviarum vestigia.

ΚΑ'. Ἄλλ' οὐδὲ τῆς ἁγίας ἂν ἐκείνης εἰκόνας, ὡς
ἔγωγε οἶμαι, τὰ τοιαῦτα δῆπουθεν εἰκονίσματα,
λίγω δὲ τοὺς θεῖους τύπους, φέρειν εἶχεν ἢ γῆ, εἴ
γε μὴ καὶ ὁ Πλάστης καὶ Γίος αὐτῆς πολυειδοῦς
ἔνεκεν ὠφελείας τοῖς κάτω τὴν οἰκίαν ἐκείνην καὶ
θεῖαν ἐδωρήσατο μορφῆν. Αὐγάρω, ὃς Ἐδέσσης
ἠγεῖτο, τὸν ἀτίμητον ἐκείνον ἐμπιστευθῆναι
ἀκούομεν θησαυρόν. Ἴνα τοῖνον μὴ τῷ Γίῳ τῶν
ἴσων ἀπολίπηται κἀναυθα ἢ ὑπεράμωμος Μήτηρ,
διὰ ταῦτα καὶ γῆ συγκεχώρηται τὰς ἱεράς ἐκείνας, ὡς
εἶρηται, θησαυρίζειν σφραγίδας.

Ἐπεὶ καὶ κατὰ πολλὰ ἂν ἴδοι τις ἄλλα τῶν Κτί-
στη τὸ ἐμπερὲς σώζουσαν τὴν πανάχραντον. Καθά-
περ γὰρ ἐκεῖνος ἔπαι μὲν τὸ τοῦ θανάτου δι' ἐμὲ
ποτήριον, οὐ κατὰ τοὺς λοιποὺς δὲ τῶν νεκρῶν,
μόνιμον, ὡς εἰπεῖν, οἰκίαν τὸν τάφον ἐκτίησατο,
ἀλλὰ, τὸ προσῆκον αὐτῷ καταγώγιον ἐπιζητήσας,
ἀνίστη· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Δημιουργοῦ Μήτηρ ὑπὸ
γῆν μὲν ἔλαθεν, ἅμα τε ἐκείνον μιμουμένη, τῇ τε
ἐκείνου ψήφῳ πεπιθωμένη, ἦν οἱ πρόγονοι πρὶν
ἐκκλάσειν, ἦν γὰρ ἀληθῶς καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς γῆς,
εἰ καὶ μηδὲν τι γήϊνον κατὰ διάνοισιν ἔφερεν· ἀνίστη
δὲ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνέπτη, ἔνθα καὶ ὁ ταύτης
Γίος. Καὶ ὡσπερ τριήμερος ἐκείνη ἢ ἔγερας, πα-
ρακλησίως τὸν ἴσον ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἐτήρησε
καὶ αὐτῆ· καὶ καθάπερ ἡ τοῦ Δεσπότητος ἀνάστασις
σαφῆ μὲν ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν ἐγνώρισε τῶν ἡμερῶν,
οἱ τριήμερος, ἔκρυψε δὲ τὴν ὥραν· τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρός.

ΑΒ'. Ἐτι δὲ καὶ τὸν τοῦ φοίνικος κλάδον, ὃν δι'
ἀγγέλου τῇ μακαρίᾳ, καθάπερ ἔφημεν, πέπομη-
σεν ὁ Θεός, πρὸς ταύτην ἂν οἶμαι τὴν εἰκόνα τοῦ
Σωτῆρος φέρειν. Καθάπερ μετὰ κλάδων οἱ τῶν
Ἑβραίων πιπίδες, τὸ τῆς κακίας ἄδολον πλῆθος ἐκείνο,
τῷ Σωτῆρι ὑπήντων, ψελλιζούση τε γλώττη τὸν αἶνον
καὶ τὸ σέβας κατήρτιζον· καὶ ὡς ἐκείνοις ἐνῆν, δι'
ἂν ἐποιοῦν, νικητὴν τοῦ θανάτου τὸν Δεσπότην
ἐπέβαινον· οὕτω δὴ τῷ πάσης ἀμυήτῳ κακίας ἀγ-

A præsidium cæterorum quidem sanctorum sacra corpora nobis concederentur, virginei vero hujus corporis, omnium sane sanctissimi, nec vestigium nec imago nec quidpiam aliud eam adumbrans in eumdem finem relinqueretur. Arbitror autem, ideo etiam immaculorum eorum membrorum figuras tantummodo ad nos usque remansisse, ut potior ad sanctificandum vir tui purissimæ ostenderetur,

XXXI. Verum, ut mihi quidem videtur, ne ejusmodi quidem sanctæ illius imaginis vestigia, divinas inquam illas figuras, suscipere terra potuisset, nisi prorsus Creator quoque ac Filius ejus, multiplicis emolumenti ergo, propriam illam divinamque figuram terrestribus dono dedisset. Siquidem Abgaro, qui Edessæ principatum obtinebat, pretiosum illum audimus commissum fuisse thesaurum. Ut ergo ne in hoc quidem purissima Mater dissimilis Filio esset, propterea hoc etiam datum est terræ, ut sacra illa signa, velut thesaurum quemdam, ut dictum est, penes se reconderet.

Et sane etiam quoad alia plura pervidere quis poterit, Immaculatissimam cum Creatore similitudinem servasse. Nam quemadmodum ille bibit quidem propter me poculum mortis, non tamen instar aliorum mortuorum stabilem, ut ita dicam, domum sepulcrum sibi habuit, sed ut congruam quæreret sibi sedem, resurrexit; sic etiam Conditoris Mater terram utique subiit, tum ut Filium imitaretur, tum etiam ut illius pareret sententiæ (24), quam olim protoparentes audierant, quippe quæ et ipsa vere e terra erat, etsi nihil terrenum secundum animum gereret; verumtamen resurrexit, et in cælos, ubi erat et Filius ejus, avolavit. Et quemadmodum resurrectio illa tertia die contigit eumdem perinde dierum numerum et ipsa servavit; et sicut Dominica resurrectio aperte utique nobis prodidit dierum numerum, tertium videlicet, attamen horam occultavit; eumdem in modum et Dei Matri factum est.

XXII. Illum insuper palmæ ramum, quem per angelum beatæ illi, uti diximus, Deus misit, imaginem puto referre Salvatoris. Quemadmodum scilicet pueri Hebræorum, turba illa malitiæ expers, cum ramis Salvatori occurrebant, et balbutiente lingua laudes persolvebant, præstantantque obsequium, et prouti poterant per ea, quæ gerebant, victorem mortis Dominum proclamabant; ita sane et angelo ab omni malitia puro, innocentium illorum

Ant. Ballerini notæ.

(24) Sententiam hanc refert liber Genesis (III, 18): *Donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem revertaris.* Quocirca subdit auctor: *Quippe et ipsa vere e terra erat.* At ne quis putaret, Virginem beatam illius quoque participem existitisse reatus, qui mortis causa fuit, propter quem scilicet gratuito immortalitatis munere humanam genus exspoliatum est, protinus idem au-

ctor subdit: *Quoniam nil terrenum secundum mentem Virgo gereret.* Quin imo ulterius hinc se offert argumentum immunitatis Virginis a primo illo reatu. Si enim ex Isidori sententia et Virgo eo vitio infecta fuisset, pronum omnino erat hoc loco verissimam ac potissimam causam mortis proferre, videlicet Virginem quoque ea animi corruptione tactam fuisse, quæ hominem morti tradidit.

puerorum loco, ramus datus fuerat, ut eum Dominae afferret, perque id referendam de morte victoriam significaret.

Sic et in hisce imaginem illam, quam diximus, exacte in se purissima servavit. Et par erat profecto, ut bona Mater in omnibus novum Filium imitaretur, simulque ut hic novum quid et ab iis plane diversum fieret, quæ inter filios consuetudo naturæ ordine progenitos eorumque parentes solent contingere. Fert enim naturæ lex, ut bonis filiis optimi patres seu exemplar proponantur; ut scilicet ex diuturna experientia, quæ ex elapsa ætate parentibus accessit, optima quæque colligere queant. At in nova Dei Matre e contrario prorsus se res habuit, et Matri novus ejus Filius in exemplar est propositus, in eamque Filii imaginem oculos purissima illa defigens, et colores et formam et lineamenta in semetipsam transferebat. Neque vero præter rationem id factum est. Alia enim sublimique ratione Verbum Creator ac purissimæ Filius vere prototypus et quavis re alia antiquior existebat; ideoque congruus servabatur ordo, ut in inferiorem decus omne e superiore profueret.

XXXII. Quoniam (23) autem de palma paulo ante diximus, necesse esse existimo, et arboris proprietates demonstrare, et quam istæ habent similitudinem cum purissima secundum meum iudicium. Quoniam si non valde conveniens esset ipsi, non utique talem a Deo accepisset ramum.

Palma arbor parum quidem conversatur cum terra, et tantum, quantum possit necessarium ad suum statum humorem attrahere. Tendit autem sursum, erectos producens ramos; et ad summam eos altitudinem porrigit, ita ut qui videret, ad cælum pervenire arborem cogitare diceret. Hæc vero manifeste effigiant summæ laudandam Virginem. Nam illa quoque pauca quidem terrestrium participabat: dico autem alimentum, somnum, et quæcunque sunt necessaria. Sic enim hæc modeste participabat, et ut necessarium est homini, ut ostenderet quod ex hominibus orta est: omniaque fert ipsa humanæ legis, quamvis secundum animam nihil cum hominibus commune erat purissimæ. In pluribus autem, quæ ad rationem animæ spectant, sursum ad sublimia et ad cælum ipsum percurrerat, et quasi equo celeriter vehebatur.

Sicut enim animalia, quæ alis prædita sunt, descendunt quidem in terram, necessitatem naturæ consolantia, sed semper sublimia et acrem desiderant, et cum hominibus conversari nolunt; sic si habebat ad terram quidem purissima, quoniam homo erat; propter modestiam autem animi

Α γέλιφ ἀντὶ τῶν ἀκάκων νηπίων ἐκεῖνων ὁ θαλλὸς ἐγχεχεῖριστο, ἵνα τῇ Δεσποίνῃ προσάξῃ (m), καὶ τὴν τοῦ θανάτου νίκην ὑπογράψῃ.

Οὕτως ἡ Πάναγνος ἀκριδῶς κἀνταῦθα τὴν δηλωθεῖσαν διέσωσεν εἰκόνα ἐκεῖνην. Ἐδὲι γὰρ τῇ ἀγαθῇ Μητρὶ ἐφ' ἅπασιν τὸν καινὸν ἐκμιμύσασθαι Ἰῶν καινὸν δὲ τι καὶ ἀντίστροφον καινοτομηθῆναι ἐνταῦθα παρὰ γε τὰ τοῖς κατὰ φύσιν υἱέσι πρὸς τοὺς τεκόντας τελούμενα. Ὁ μὲν γὰρ φυσικὸς συγγραφαὶ νόμος τοῖς ἀγαθοῖς τῶν παίδων ἀρχέτυπον τοὺς ἀρίστους προκείσθαι πατέρας ἵν' ἔχοιεν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας πείρας, ἣν ὁ φθάσας χρόνος ἐχορήγησε τοῖς τοκεῦσι, συλλέγειν τὰ κάλλιστα ἐπὶ δὲ τῆς καινῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τοῦναντίον γέγονεν ἄπαν, καὶ ὁ νέος ἐκεῖνης Ἰῶς εἰς ἀρχέτυπον τῇ Μητρὶ προὔτεθη, καὶ πρὸς ἐκείνην ἀφορῶσα τοῦ Ἰῶς τὴν εἰκόνα ἡ Πάναγνος, καὶ ἑαυτὴν ἐχρῶννε καὶ διεμόρφου καὶ διεϊκόνιζεν. Ἄλλ' οὐκ ἔξω λόγου καὶ τοῦτο. Ἦν γὰρ καθ' ἕτερον καὶ ὑψηλὸν τρόπον πρωτότυπον ὄντως καὶ παντὸς ἄλλου πρεσβύτερον ὁ Δημιουργὸς Λόγος καὶ Ἰῶς τῆς Πανάγνου· καὶ διὰ τοῦτ' ἐπώζετο τὸ εἰκὸς, τοῦ ἐλάττονος ἀπὸ γε τοῦ κρείττονος δεχομένου τὴν εὐλογίαν.

ΛΓ'. Ἐπει δ' ὁ λόγος περὶ τοῦ φοίνικος μικρὸν τι φθάσας ἐδήλωσεν, ἀναγκαῖον οἶμαι τάς τε ἰδιότητας δεῖξαι τοῦ δένδρου, καὶ ὅτι φέρουσιν αὐταὶ πρὸς τὴν Πάναγνον, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον. Ἐπει οὐκ ἄν, εἰ μὴ σφόδρα προσῆκεν αὐτῇ, τοιοῦτον εἴληφεν ἐκ Θεοῦ κλάδον.

Γ' Ὁ φοίνιξ τὸ δένδρον βραχέα μὲν τῇ γῆ προσομιλεῖ· καὶ τοσοῦτον, ὅσον τὴν ἀναγκάϊαν ἔλκειν ἰκμάδα πρὸς στάσιν τὴν ἑαυτοῦ· σπεύδει δὲ ἄνω, κλάδους ἰσχυτεῖς προβάλλων, καὶ τούτους ἐπὶ μήκιστον ὕψος ἀναδιδοὺς, ὡς φθάσαι τὸν οὐρανὸν εἶπεν ἂν τις ἰδὼν μελέτην θεῖναι τὸ δένδρον. Ταῦτα δὲ σφῶς εἰκονίζει τὴν πολυύμνητον. Κάκεινη γὰρ ὄλιγα μὲν τῶν γῆινων ἐκοινώνει· φημί δὲ τροφήν, ὕπνον, καὶ ὅσα τῶν ἀναγκαίων· οὕτω γὰρ τούτων ἄρα μετέιχε σωφρόνως, καὶ ὡς ἀναγκαῖον ἀνθρώπου, ὡσθ' ὅτι τε ἐξ ἀνθρώπων ἡ πρόοδος αὐτῆ δεῖξαι, πάντα τε αὕτη φέρει τοῦ ἀνθρωπέου νόμου, εἰ καὶ τὴν γνώμην πρὸς ἀνθρώπους οὐκ ἦν τι κοινὸν τῇ Πανάγνῳ· τὰ πλείψ δὲ καὶ ὅσα πρὸς λόγον ἔλκει ψυχῆς, ἄνω τε πρὸς ὑψηλὰ καὶ ὑπὲρ οὐρανὸν αὐτὸν δέθει τε καὶ δειπνεῖ.

Καθὰπερ γὰρ τῶν ζώων, ὅσα τρέφει πτερόν, κάτεισι μὲν εἰς γῆν, τὴν φυσικὴν ἀνάγκην παραμυθούμενα, τὸ δὲ ὕψος αἰεὶ καὶ τὸν ἄερα ποθεῖ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις κοινωεῖν οὐχ αἰρεῖται· οὕτως εἴχε πρὸς γῆν μὲν ἡ Πάναγνος, διότι ἀνθρωπος, διὰ δὲ τὸ σῶφρον τῆς γνώμης, πρὸς μετέωρά τε καὶ θεῖα.

Ant. Ballerini notæ.

(m) Poster. man. προσάγῃ.

(23) Hujus paragraphi versionem praebeo, quam Hippolytus Marracius jam vulgaverat. Neque enim

operæ pretium erat, huic particulæ, quam dubiæ prorsus fidei esse in Præfatione dixi, ultiores curas abhibere.

καὶ καθάπερ ὁ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ μὲν τὰ ὀρατὰ, φαίνει δὲ οὐδενὸς τῶν ὀρωμένων ἢ τοῦ ὀφθαλμοῦ σὰρξ, οὐδὲ τῆς τοιαύτης δεῖται τοῦ θίγειν (sic) ἀνάγκης, ἵνα τοῖς θεωμένοις προσβάλλῃ, ἀλλὰ κοινωνεῖ μὲν ἢ ὀφθαλμῷ τοῦ προκειμένου, μένει δὲ ἢ τῆς ὕψους ὕλη ἢ παράπαυστος τῶν φαινομένων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ κοινωνοῦσα καὶ ἀμικτος τῶν τοῦ χροῦς ἐμμενῶν ἢ πνεύματος.

Πρώτιστα τῷ φοίνικι καὶ ἰδιότης ἐτέρη, ἢ δὲ, πρόεισι μὲν τῆς γῆς ὁ φοίνιξ, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν δένδρων, αὐξάνει δὲ οὐ κατ' ἐκείνα· τοὺς μὲν γὰρ κλάδους ἐπὶ μέγα ἀρᾷ μακρὸς, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ γὰρ τῆς κορυφῆς πᾶχος, ὅσον ἂν τῆς γῆς ὑπερκύψας ἔχον φανεῖται, τοῦτο προσθήκης ἄμοισρον ἡστιν οὐδὲν μένει διατηρῶν· καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τὴν πᾶναγον τοῦτον οἶμαι σκιαγραφεῖν λόγον· Ἡ Παρθένος, προήλθε μὲν τῆς ἰδίας μητρὸς, ὡσπερ ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀρχαῖον πᾶχος, λέγω δὲ τὴν προγονοκλήν ἀμαρτίαν, μεθ' ἧς ἐγεννήθη. ἦντε ἀκουσίως ἐλήθη, διαφυγεῖν τε τρόπος ἦν οὐδεὶς, οὐδὲ ὑπερβῆναι· περὶ ἧς καὶ ὁ θεὸς φιλοσοφεῖ Δαβὶδ, Ἐν ἀμαρτίαις, φάτων, ἐκίστησέ με ἡ μήτηρ μου. Ταύτην δὲ καὶ μόνην ἦκεν εἰς βίον φέρουσα, καὶ τῷ γένει δεικνύσα· παχύτητος δ' ἐτέρας οὐτινοσοῦν ἐγλαδῆ, ῥύπου παντάπασι μεμένηκεν ἀνεπίδεντος· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πατρῶον ἐκείνον καὶ ὀλέθριον ἑαυτῆς ἀπέβριψε κληρὸν· καθ' ὃ δὴ καὶ ταυτησὶ περιεγένετο τῆς ἐκόνος. Ὁ μὲν γὰρ φοίνιξ οὔτε ὁ κυθηεὶς ἔδειξε περὶ τὴν κορυφὴν, ἀποτίθεται πᾶχος, οὔτε οὐπερ ἔσχεν ἐξαρχῆς, ἔλαττον πεποιήκεν οὐδεπώποτε. Ἡ δὲ μακαρία, οἷον ὑπὲρ πᾶσάν τε οὕσα εἰκόνα ἀπέειπε τε τῷ μέτρῳ, καὶ αὐτὸ ὑπερβάσα τὸ γένος, ἔσπευσε καὶ τὸ ἀρχέγονον πᾶχος, φημί δὲ τὸν ἐκείνον Ἀδαμαῖον ὕλησθον, ἀποβαλεῖν τε καὶ ἀποξέσαι, καὶ τὸν ἀνδριάντα, τὸν ἄνθρωπον λέγω, οἷον ἐχάλευσεν ὁ Δημιουργὸς, στίλβοντα καὶ λαμπρὸν ἀποφθῆναι· καὶ τὸ δὲ τοῦτου παραδοξότερον, ὅτι οὐ μικρὰν ἐλίπετο σφαιρὴν κάθαρσιν, καὶ οἷα ἂν αὐτῇ μόνῃ γένοιο· ἵκανή· ἀλλὰ τοσούτῳ καθαρότητος βᾶθει προσομιλήσει· διηγωνίστατο, ἔφη καὶ ἄλλοις ἐκχέει δεδύνηται, ῥύπον τε ἀποκλύσαι δι' αὐτοῦ τὸν παχύτατον τε καὶ μαζώτατον.

Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ τοῦ φοίνικος καρπὸς, ὅσα ἐμὲ νομίζουσιν, τὸν καινὸν ζωγραφεῖ τῆς παρθενίας γένος. Καθάπερ γὰρ ὁ τοῦ δένδρου τοῦτου καρπὸς ἐστὶ· μὲν τὴν τε ὥραν λαμπρὸς, καὶ τὴν γεῦσιν ἡδύς ὑπὲρ τοὺς λοιπούς, ὃ δὲ ἔνδον καλύπτει, πάνυ πύρμα (sic) στεφρὸν καὶ συντριβῆς σχεδὸν ἀνώτερον. οὕτω δὲ καὶ ὁ ἐμὸς Χριστὸς, ὁ τῆς Παρθένου καρπὸς, τὸν μὲν ὀρωμένον γλυκὺς καὶ ὠραῖος, ὡς ἴκιστά γε τῶν ἀπάντων οὐδεὶς, τὸ δὲ νοοῦμενον ἰσχυρόν παντὸς ἐπικρατέστερος καὶ στεφρύτερος, καὶ αὐτῆν πλουτῶν τὴν ἀπάθειαν. Ὁ δὲ καὶ ὁ προσήκων Δαβὶδ αἰνιτικόμενος, οἶμαι, Δίκαιος ὡς φοίνιξ, εἶπεν, ἀνθήσει, δίκαιον μὲν τὴν Παρθένον ὑνομάζων ἐξόχως, ἄνθος δὲ τὸν ἐξ αὐτῆς, ὃν ἔφατ',

²¹ Psal. L, 7. ²² Psal. xcii. 13.

sublimia et divina contemplabatur. Et quemadmodum oculus videt quidem visibilia, nihil vero eorum, quæ videntur, attingit oculi caro, nec hujusmodi tangendi necessitate illi opus est ad videndum : sed participat quidem visus objectum, manet autem materia visus absque eo quod attingat res visibiles ; eodem modo Immaculatissima et participans et immista a terrenis manebat.

Adest palma et alia proprietas ; est autem hæc : producitur quidem palma de terra, quemadmodum et reliquæ arbores ; crescit autem non sicut illæ ; nam ramos quidem ad magnam extollit longitudinem, ut dictum est, summitatis autem tramite crassitiem, quam tunc habet, cum de terra producta apparuerit, hanc conservat cujuscunque additionis expertem ; et hoc autem ad purissimam hanc habet, ut arbitror, rationem imaginis. Nata est quidem Virgo ex propria matre, sicut homo : et ideo antiquam crassitiem, dico autem peccatum originale, cum quo nata fuit, et quod invito acceperat, nullo modo poterat evitare nec transgredi : de qua et divus David philosophavit dicens : *In peccatis concepit me mater mea* ²¹. Hoc igitur solum in hanc vitam edita tulit, ostendens humano generi : alterius vero crassitiei, cujuscunque videlicet inquinamenti prorsus incapax mansit. Nec solum hoc, sed illam quoque paternam et perniciosam sortem abjecit a se, sicut etiam hanc imaginem superavit. Nam palma nec illam, quam, cum orta fuerit, monstravit circa summitatem, deponit crassitiem, et illam, quam ab initio habuit, minorem fecit unquam (sc. *nunquam*). Beata autem Virgo quasi supra omnem existens imaginem infinito intervallo ipsamque genus superans, properavit ad illam antiquam crassitiem, Adami, inquam, lapsum abjiciendum, statuamque hominem inquam, quem Opifex fabricavit, splendidam ac nitidam ostendendam ; et quod admirabilius est, quia non parvam voluit habere purgationem, et quæ ipsi soli sufficeret ; sed cum tanta profunditate puritatis conversari conata est, ut aliis quoque effundere potuerit, sordesque expurgare per ipsam crassissimas ac scelestissimas.

Ad hæc autem fructus quoque ipsius palmæ, ut ego arbitror, novum Virginis Filium figurat. Sicut enim hujusce arboris fructus est quidem pulchritudine splendidus, et gustu dulcis plus quam alii : quod autem intus operit, valde solidum est, et quasi infrangibile : sic etiam meus Christus, Virginis fructus, aspectu quidem dulcis et speciosus, ut nemo omnium alius ; intellectu autem omni forte validior ac solidior, est, et ipsam possidens impassibilitatem. Quod jam et David propheta innuens, ut ego puto, *Justus, dixit, tanquam palma florebit* ²², justum egregie vocans Virginem : *florem autem ex ipsa natum, ut dixi, dulcissimum Jesum, sicut etiam Salomon de ipso Christo. Ego, inquit,*

nos campi et lilium vallium ²³. Quod si palma, quoad intus, non est impassibilis, non propterea sermo aberrat; neque enim in creaturis inveniri potest divinæ et impassibili naturæ imago omnino similis.

Adhuc etiam et qui voluerunt a mundo secedere et alta philosophari, Deumque alloqui, quantum homini est possibile, illum locum ad habitandum, ut audimus, elegerunt, qui palmas producit; quarum fructus quidem non parvo erat ipsis solatio; rami autem opus erant, quod sacræ illorum sanctorum manus operabantur; et hoc valde consonum esse arbitror præsentī speculationi, et non sine ratione; nec casualem, quod aliquis diceret, concederem usquam hujusmodi vitam sanctorum illorum virorum: sic enim intelligere possum de hoc: quoniam purissimæ Virgini, ut diximus, palma assimilatur, hujus vero fructus ineffabili admirabilique illius fructui: propterea manus quidem sanctorum palmæ tractabant ramos; os vero illius fructum sumebat, ut circa quæ memoriam nunquam dormire desiderabant, Jesum inquam et purissimam Virginem. Ad hæc autem et manuum exercitium mensaque cooperentur; quoniam et tenere, si quid aliud, Jesum volebant, et si fieri posset, hunc semper manducare atque spirare. Hoc autem ostendebant per ea, quæ faciebant, et proprium scopum manifestum posuerunt. Et de his quidem satis dictum est.

XXXIV. Ipsa vero, o Dei Mater, splendor nostræ naturæ, opus novum ac jucundissimum (26), cælestis altitudo, gratiarum mare (27), sol conspicuo isto splendidior, arco sacratissimis virtutibus exundans, pigmentarium ex omnibus floribus fragrantissimum, salus mea, per quam et cælos inhabitamus, et paradysum recuperavimus, et (quid plura enumerem? incomprehensibilis Dei receptaculum ac Mater, et idcirco visibilibus omnium et invisibilibus, Deo excepto, Domina, sis nobis hic quidem sanctioris usque vitæ gubernatrix, tum veritatis dux, tum propugnatrix adversus insidias, quas inimicus contra nos molitur; in futuro autem sæculo æternorum honorum nobis fruitionem præbeas. Quam utinam assequamur omnes, mediatrice Deipara, et gratia Domini nostri Jesu Christi, quem decet gloria omnis, honor et adoratio cum æterno ejus Patre et sanctissimo ac vivificante ejusdem Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

²³ Cant. II, 1.

Ant. Ballerini notæ.

(26) Attendenda hic vis est Græcæ locutionis. Ex usu enim Patrum δημιουργός, ubi de Deo dicitur, est *Creator*, ac propterea δημιουργία de opere per creationem e nihilo educto usurpatur. Sermo est ergo de Virgine, quatenus e manibus Dei prodiit. Exhibetur autem tanquam opus non modo novum sed et splendidissimum. E communi ergo ordine recedens ac splendidissima describi-

γλυκύτατον Ἰησοῦν, καθὰ καὶ Σολομῶν περὶ αὐτοῦ δῆπουθεν τοῦ Χριστοῦ, Ἐγὼ, φησὶν, ἄνθος τοῦ πεδίου, καὶ κρίνον τῶν κοιλάδων. Εἰ δὲ μὴ τὸ ἔνδον ἀπαθῆς ὁ φοῖνιξ, οὐ παρὰ τοῦτό μοι δοκεῖ λόγον διαμαρτάνειν· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς κτιστοῖς εἰκόνα εὐρεῖν τῆς θείας καὶ ἀπαθοῦς φύσεως ἀπαράλλακτον.

Ἐτι δὲ καὶ οἷς ἐπῆλθεν ἀποβράγῃναι κόσμου, καὶ ὑψηλὰ φιλοσοφῆσαι, καὶ Θεῷ προσεντυχεῖν ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπων, ὅτι τυττον, ὡς ἀκούομεν, πρὸς οὐκισιν εἴλοντο τὸν τόπον, ὃς τοὺς φοῖνικας φύει, ὧν ὁ μὲν καρπὸς οὐ μικρὰ πρὸς τροφήν αὐτοῖς ἐτύγγανε παρμυθία, τοὺς δὲ κλάδους ἔργον εἶχον αἱ ἱεραὶ τῶν ὁσίων ἐκείνων χεῖρες· κατὰ πολὺ καὶ τοῦτο συνῆδειν οἶμαι τῇ παρούσῃ θεωρίᾳ· καὶ οὐκ ἔχω λόγου, οὐδὲ αὐτόματον, ὡς ἂν τις φαίη, τὴν τοιαύτην διατριβὴν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀνδρῶν, συγχωρήσαιμι ἂν ἔγωγε· οὕτω γὰρ ἔχω νοεῖν καὶ περὶ τούτου· ὡς ἐπέπερ τῇ πανάγῃ μὲν, ὡς ἔφημεν, ὁ φοῖνιξ ἀναλογεῖ, ὁ δὲ τούτου καρπὸς τῷ ὑπερφυεῖ καὶ παραδόξῳ ἐκείνῃ καρπῷ· διὰ ταῦτα χεῖρες μὲν τῶν ὁσίων κλάδους μετεχειρίζοντο φοιτικῶν στόμα δὲ τὸν ἐκείθεν ἐδέχετο καρπὸν, ἵνα περὶ ἃ τὴν μνήμην καθύδαιεν οὐδέποτε ἐπόθουν, λέγω δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν Πάναγνον, πρὸς ταῦτα καὶ ἡ τῶν χειρῶν ἐργασία καὶ ἡ πράξις συναρρογῶν γένοιτο· ἐπὶ καὶ κρατεῖν ἔπερ τι τὸν Ἰησοῦν ἐβούλοντο, καὶ, εἰ οἶόν τε, τοῦτον ἄξι σιταῖσθαι καὶ ἀναπνεῖν. Τοῦτο δὲ δι' ὧν ἐπόουον ὑπέφαινον, καὶ σαφῆ τὸν οἰκτεῖον προῦθησαν σκοπόμ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

ΔΔ'. Αὕτη δὲ, ὡ Θεοῦ μήτηρ, ἀγλάτμα τῆς ἡμετέρας φύσεως, καινοπρεπέστατον δημιουργήμα, οὐράνιον ὕψος, χαρίτων θάλασσα, ἥλιε τοῦ φαινομένου λαμπρότερε, ἱερωτάτων ἀρετῶν πλήρης κιβωτὴ, ἀνθέων ἀπάντων εὐωδεστάτη μυροθήκη, ἡ ἐμὴ σωτήρια, δι' ἧς καὶ οὐρανούς οἰκοῦμεν, καὶ παράδεισον ἀπειλήφαμεν, τὴν δεῖ πολλὰ λέγειν; Θεοῦ τοῦ ἀγνωστοῦ δοχεῖον καὶ Μήτηρ καὶ διὰ τοῦτο, Θεοῦ πλῆν, ὁρμημένιον ἀπάντων καὶ ἀσάτων Δέσποινα, εἶς ἡμῖν ἐνταῦθα μὲν καὶ βίου θεοπροποῦς κυβερνήτης, καὶ ἀληθείας ὁδηγός, καὶ προασπιστής τῆς καθ' ἡμῶν τοῦ πολεμίου μελέτης· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν χορηγήσεις ἀπόλαυσιν. Ἦς γένοιτο πάντας ἐπιτυχεῖν μεσιτείᾳ τῆς Θεοτόκου καὶ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας αἰῶνων. Ἀμήν.

tur prima Mariæ origo.

(27) Notissimum est, ad significandam rei alicujus amplitudinem tunc adhiberi tropum e *nari* deductum, cum rem qualibet mensura majorem significare volumus. Sic *bonitatis pelagus* dicere solemus, ut immensam Dei bonitatem significemus. Sic ergo gratiæ dona sanctæ Virgini collata quamlibet mensuram excedentia prædicantur.

ANNO DOMINI MCCI.

NICETAS MARONÆÆ

THESSALONICENSIS METROPOLITA

DE NICETA EJUSQUE DIALOGIS

MONITUM J. HERGENROTHER

THEOL. IN WIRCEBURGENSI LITTERARUM UNIVERSITATE PROFESSORIS.

I. Nicetas iste, ait doctissimus Le Quien (*Orientis Christiani* tomo II, p. 47), alius omnino non est a Niceta Chartophylace et Maronæ episcopo, qui ad Thessalonicensem sedem provectus fuit. Latini dogmatis de Spiritu sancti ex Filio quoque processione assertor quidem fuit, insertam vero Symbolo vocem *Filioque* non probabat. Manuele Comneno imperatore dialogos suos cum eo habuit Hugo Etherianus. Multas librorum ejus laciniis passim suis in voluminibus variis exscripsit Allatius. In bibliotheca Mss. Angliæ inter Joannis Seldeni codices classe II, n. 2 habetur *Prologus de peregrinatione et actis S. Joannis Evangelistæ ex ore Nicetæ Thessalonicensis*. In Jure Græco-Romano regestæ jacent interrogationes diversorum episcoporum ad D. Nicetam Chartophylacem, qui archiepiscopus factus est metropolis Thessalonicæ. Hæc de Niceta nostro Lequienius.

II. Porro Nicetas noster, quem patria Mitylenæum fuisse tradunt nonnulli, qui tamen aliis eum cum altero Niceta posteriori ejus in Thessalonicensi sede successore (vide Le Quien l. c. p. 52) confudisse videntur, sæculo Ecclesiæ duodecimo floruit et inter alia sex de processione Spiritu sancti dialogos composuit, et quidem certo ante annum 1201, quo Fabricius (*Biblioth. Gr.* vol. VI, p. 434 ed. vet. ; vol. VII, p. 755 ed. Harles.) eos exaratos putabat. Qui enim fieri poterat, ut Hugo Etherianus libris suis Alexandro III summo pontifici dedicatis Nicetæ verba ad amissim nostris dialogis consona proferret, si dialogi ipsi longe postea exarati fuissent? Hos autem dialogos laudat Nicephorus Blemmida, qui auctorem vocat virum eximium et præstantem (Orat. I, n. 6 *Græc. orthod.* t. I, p. 6), Joannes vero Beccus, cum in hunc librum incidisset eumque legisset, mox ejurato schismate Romanam fidem partesque amplexus est, ut testatur Pachymeres, qui insuper Nicetam nostrum avo suo in magno pretio fuisse et in majore ecclesia Chartophylacem narrat? (*Hist.* l. vi, c. 6, 23 ; l. vii, c. 9.) Postea in scriptis suis ejusdem operis mentionem fecit idem patriarcha, qui or. II *de injusta depositione* n. 5 (*Gr. orth.* II, p. 44) ait: « Nicetas quoque, sua ætate archieratica Thessalonicensis metropoleos tenens gubernacula, colloquium Græci Latiniq[ue] concinnavit, et potiores partes Latino attribuit, apte quodammodo Græcum adducens ad unionem hilariter suscipiendam. Erant siquidem, erant et vere iique quam plurimi ante nos, qui hanc unionem amplectebantur, sed illi manus apponere non audebant ob ea ipsa, quæ nos, qui manus apposimus, perpessa sumus. » Hos ipsos dialogos et Constantinum Meliteniotam respexisse crediderim, dum animadvertit (Or. II *De proc. Sp. S.* c. 4, *Gr. orth.* t. II, p. 912), etiam post schisma plures Græcos Latinorum dogmati in scriptis suis esse suffragatos, alios aperte, alios vero subobscurè, semper se tempori pro humana fragilitate accommodantes et sub specie dialogi perspicue veritatem enuntiantes.

III. Hinc nemo morosius contendet, Nicetam nostrum non fuisse Græciæ orthodoxæ theologis sociandum. Quoad dogma ipsum cum Latinis concordat et non incongrue eorumdem rationes exponit; solum suorum civium metu, quos suaviter allicere conabatur, præjudicii ea in parte indulget, qua additionem reprobam in Symbolo factam. Infirmiores hic ejus sunt rationes, quam ut refutatione longiori dignæ videantur; jam eum inde carpebat Bessarion scribens (apud Allat. *De consens.*, l. II, c. 28, n. 5): καίτοι ὁ Θεσσαλονίκης οὗτος τῶν Λατίνων προσέκειτο δόγματι· τὸ γὰρ συμπέρασμα ἀληθὲς εἶναι ἐδίδαξεν, ἐμάχητο δὲ, τοῦτο δὲ λεγόμενον, ὑπὲρ ὄνου σκιάς, μὴ δεῖν μηδὲ τὰ ληθῆ τῶν Συμβόλων προσθεῖναι. (« Quamquam Thessalonicensis iste Latinorum dogmati adhæsit, conclusionem enim veram esse docebat, contendebat vero, ut in proverbio est, de asini umbra, asserens neque vera esse Symbolo addenda. ») Quæ

verba repetit Allatius (*Contra Hotting.* p. 466, 467) una cum illis: Πράγμα μεγάλης εὐλαβείας τε καὶ σοφίας, ὁμοίον εἴ τις ἔλεγε μὴ δεῖν πορροῦσι ἀζήσομαι τὴν ἀλήθειαν. « Rem magnæ profecto devoitionis et sapientiæ ! Ac si diceret, non oportere veritatem publice prædicari. » Inficias tamen ire non possumus, hanc disputationem Græcis lectoribus maxime accommodatam rei que ipsi utilem admodum fuisse. Opus ipsum merito a Maio vocatur opus spissum, ingenii acumine, verborum copia, non sine venustate redundans, in quo dogmatica hæc controversia summis viribus evolvitur ac ventilatur, quæ œcumenicis demum decretis definita fuit.

IV. Nihil præterea quæ Allatius (*Contra Hotting.* p. 467 seq.) ex dialogo sexto allegaverat eaque quæ ex Nicophoro Blemmida (*Gr. orth.* I. p. 6 seq.) dederat, vulgatum exinde est ; de auctore ipso Allatius etiam Diatriba de Nicetis § x (*Maii Nov. bibl. PP.* t. VI, p. 11, p. 12 seq.) *De consens. Eccl. Occid. et Orient.* l. II, a. 13, n. 5 p. 705, De Rubeis in *Dissert. de Theophylacto*, § 19, n. 77 (*Opp. Theophylacti ed. Venet.* 1754, t. I, p. 46) et Le Quien (*Dissert. I in opp. Joan. Damasc.* § 43, p. 24, *Panoplia adversus schisma Græcorum*, p. 523 seq.) tractaverunt. Demum Em. Maius Prologum edidit una cum versione Latina (*Nov. Bibl. PP.*, t. VI, p. 11, p. 445, 446). Nos hos dialogos vidimus tum Florentiæ in cod. Laurentiano, xxxvii, n. 2, plut. xxxi (vide Bandinii *Catal.* t. II, p. 114) tum Romæ in cod. Vatic. 1115, ubi f. 58 v. post dialogos prologus a Maio editus reperitur, qui in Laurentiano ante dialogum I positus est. Sed neutrum exemplar integrum describere potuimus aliis operibus intenti et temporis brevitate præpediti ; fragmenta tamen inde plura collegimus ex schedis amici cujusdam Romæ degentis locupletata, quæ, etiamsi ne tertiam quidem prolixi operis partem exhibent, erudito tamen lectori duximus communicanda, qui inde totius operis conspectum accuratiorem habere potest. Possunt et hæc, ni fallor, futuro horum dialogorum editori nonnihil ferre subsidii, licet nos eam illis operam navare haud potuerimus, quæ in votis nobis erat.

V. Concludimus breviter argumentum dialogorum describentes, licet id jam in Nicetæ Prologo sit adumbratum. Tribus itaque prioribus dialogis Græcus suas profert objectiones contra processionem Spiritus sancti etiam ex Filio, quas Latinus solide plerumque et copiose refutat. Quarto deinde imagines a Patribus adhibitæ a Latino explanantur et de præpositionum EX et PER in hac materia æquipollentia tractatur. Quinto Latinus suas rationes uberius exponit et ad Patrum testimonia transit, quæ sexto dialogo plenius referuntur. Conclusio tandem est, Latinos quidem recte censere Spiritum ex Patre Filioque procedere, male tamen Symbolo vocem *Filioque* addidisse.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΡΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΝ ΕΣΧΗΜΑΤΙΣΜΕΝΟΙ

ΗΕΡΙ

ΤΗΣ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ· ΓΡΑΙΚΟΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΟΣ.

BEATISSIMI METROPOLITÆ THESSALONICENSIS

NICETÆ MARONIENSIS

SERMONES VARIJ IN DIALOGI FORMA CONSCRIPTI

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI.

PERSONÆ : GRÆCUS ET LATINUS

(Fragmenta collecta opera J. HERGENROETHER, in Wirceburgensi Uuiversitate S. Theol. professoris.)

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ (1).

Ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ λόγου συζητήσεις καὶ συνεξέτασις περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, καὶ λύσις τῆς μέσον ἑμῶν καὶ τῶν Λατίνων ἀμφιβολίας περὶ τοῦ τοιοῦτου ζητήματος, πρὸς ἀναίρεσιν ἀφορῶσα τῆς ἐκ τούτου γενομένης ἀμφοῖν διαστάσεως. Ὁ δὲ χαρακτήρ διαλογικὸς, πρέπων τῇ λεπτολογίᾳ τῶν θεομένων ἀκρίβειάρας συσκέψεως ζητημάτων, καὶ μάλιστα τῇ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων συνεξέτασις ἀρμοδιώτατος, καὶ πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀληθείας τοῖς μὴ ἐρίζειν ἐθέλουσι χρησιμώτατος καὶ ἀναγκασιότατος· διὸ καὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων πινὲς τῶν τοιούτων εἶδει τοῦ λόγου ἐχρήσαντο. Τὰ δὲ τοῦ διαλόγου πρόσωπα, ὁ Λατίνος καὶ ὁ Γραικός· ἑκατέρων δὲ τούτων ὁ λόγος ἰσοπαλῆς τε καὶ ἐπιδύναμος πλάττεται, τὸ μὲν καὶ διὰ τὴν ὑποκειμένην ἕλκην ὡς τῆς ὑποθέσεως μήπω πρότερον ἐξετασθείσης τε καὶ τμηθείσης συνοδικῶς, κἀντεῦθεν ἐχούσης ἰσχύον οὐ μικρὰν ἐξ ἑκατέρων μερῶν· τὸ δὲ

(1) Nota marg. cod. l. : Τοῦτό ἐστι τὸ προοίμιον τῶν ὀπίσθεν διαλεκτικῶν λόγων τοῦ μακαριωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ γεγονότος χαρτοφύ-

(a) Nullam tunc de hac controversia editam definitionem fuisse recte statuit Nicetas. Et tamen Græci jam dudum hæreticos dixerant Latinos Spiritum S. ex Patre Filioque procedere docentes. Cf. Joannem Chilam Ephesinum metropolitam sæculi

A

PROEMIIUM.

Libri scopus est disquisitio et disputatio de Spiritus sancti processione, ac solutio ejus, quæ inter nos atque Latinos est, ambiguitatis de hac quæstione, ad exstinguendum quod hinc enatum est utriusque discidium tendens et respiciens. Forma vero dialogi est, utpote subtilitati quæstionum acutiore disceptatione indigentium multo aptissima, atque inveniendæ veritati inter eos, qui minime cavillari volunt, utilissima apprimeque necessaria. Quare et magnorum magistrorum nonnulli hoc sermocinandi genere usi sunt. Dialogi autem personæ sunt Latinus et Græcus. Horum utriusque oratio paris ponderis viriumque confingitur, propter propositam nempe materiam, quia res nondum satis fuerit perpensa neque synodico decreto decisa (a); atque ob id non leve ex utraque parte robur retineat. Et Latinus quidem more suo non patitur se videri argumentis victum; sed om-

λακος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας κυροῦ Νικήτα τοῦ Μαρωνείας τῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὧν τὰ πρόσωπα Γραικὸς καὶ Λατίνος.

xiii, de separatione, quæ nonnisi ob hæresin evidentem et synodico judicio comprobata licita fiat, disputantem apud Maium, *Spicileg. Rom.* t. VI, Præfat. p. 17 seq.

PATROL. GR. CXXXIX.

6

nino superior esse vult; et si quando ei victoria non est facilis, cervicem nihilominus erigit, et cum fastu loquitur, abundatque ambitiosæ orationis ostentatione (b), ne forte Græco sapientiæ palmam cedere videatur. Græcus posthinc, ut modestiæ suæ specimen edat, sponte multa concedit, et mitiore mente ac iudicio sermonem suum moderatur; ostendens scilicet, se non contendendi, sed veritatem quærendi studio duci; gnavosque imitatur palæstritas (athletas), qui se simulando in genua procumbere, jam jamque casuros, adversarios sæpenumero vicerunt, seque constrictos fingendo illos potius irretiverunt ac subverterunt. Sed apprime unusquisque propria exponit argumenta (principia); Græcus scilicet ad absurdum compellere nititur Latini orationem; multaque absurdorum apparentia, absurdum demonstrare conatur illius sententiam, qui vicissim absurditates illas diffilare satagit ostenditque, aut nequaquam esse absurda, quæ objiciuntur, aut ea ex dogmate suo non consequi. Deinde ad imaginum exempla uterque transit; nam et hic consuetus Theologis orationis est modus. Et Latinus quidem ex imaginum analogia quæ ad Spiritus processionem spectant insinuat; at Græcus imagines istas partim vituperat, partim alias magis congruas contra objicit et retrorsum intorquet. Vicissim Græcum imitatur Latinus, imagines illius respiciens et suas potius aptiores demonstrans. Postea dubitantes admodum sermonem instituunt, mutuoque ambigunt, dum difficultates solvere nequeunt; aiunt tamen et ostendunt, controversiam utrimque consistere non propter aliquam problematis absurditatem, vel quia id sit inverisimile aut impossibile, secus enim nunquam concordassent (c), sed propter divinæ rei sublimitatem naturam transcendentem. Postremo testimoniis inter se decertant, atque alia Latinus, alia Græcus, tanquam pugnantia, sibi opponunt, et sanctorum magistrorum contraria dicta causam esse aiunt duarum partium certaminis atque discidii. Exin testimonia inter se conferunt et conciliant; sicque ipsi pariter ceu unum idemque sentientes in concordiam conspirant, alter (d) quidem edoctus ex sanctis Patribus non oportere in sancto symbolo pronuntiare simul verba *ex Filio*; alter vero persuasum habens, non esse ipsum heterodoxum dicendum, quum præpositio *Ex* apud Latinos et præpositio *Per* apud nos (Græcos) nullam, ad Filium quod attinet, differentiam habeant (e).

(2) Laur. ἐπιεικέα.

(3) Laur. διαλύειν.

(4) Sic Laur. Maius omittit τοῦ λόγου .et vertit

(b) Imo hoc ipsum vitio vertit Nicetæ Etherianus noster lib. III, 19: *Unde tibi, o episcopo, imperiose, vocis continuata fiducia?* etc. — Maius.

(c) Equidem mallet: *Secus enim non ab utraque parte acciderent vel resullarent*; nimirum voce συμβαίνω ut paulo ante accepta.

ἄτι καὶ τοῦ ἕθους ἐστὶ τοῦ Λατίνου τὸ μὴ ἀνέχεσθαι τὸν ἡττονα λόγον ἔχειν δοκεῖν, ἀλλὰ νικᾶν οἷον ἐφίεσθαι, καὶ ἐν οἷς οὐκ ἔστιν εὐχερὲς αὐτῷ τὸ νικᾶν, καὶ ὑψαυχενεῖν ὡσπὶρ εἰ τῷ λόγῳ γαυρούμενον· καὶ ὅτι περιττός ἐστι τὰ ἐς λόγους φιλοτιμούμενος ἐπιδείκνυσθαι, ἵνα μὴ ἀπολείπεσθαι κατὰ σοφίαν δόξειε τοῦ Γραϊκοῦ· τὸ δὲ ὅτι ὁ Γραϊκὸς αὐθὶς δι' ἐνδειξιν μετριοφροσύνης ἐκὼν ὑφίσταται τὰ πολλὰ καὶ ἐπιεικεστέρῳ (2) φρονήσει καὶ κρίσει τοὺς λόγους οἰκονομῶν, καὶ δεικνύς, ὡς οὐ πρὸς ἔριν αὐτῷ ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν ἢ σπουδὴ· μιμεῖται δὲ καὶ τοὺς περὶ τὰς παλαιστράς δεινοὺς, οἳ τοὺς ἀντιπάλους προσχέματι τοῦ ὀκλάζειν καὶ μέλλειν ὄσον ἤδη καταπεσεῖν πολλάκις ἐνίκησαν, καὶ τὸ συμποδισθῆναι πλασσόμενοι μᾶλλον ἐκείνους συνεπόδησαν καὶ κατέβαλον· πλὴν ἐν πρώτοις μὲν ἐκάτερος ἐκτίθεται τὰς ἰδίας ἀρχάς· καὶ ὁ μὲν Γραϊκὸς εἰς ἄτοπον ἄγειν πειράται τὸν τοῦ Λατίνου λόγον, καὶ διὰ πολλῶν τῶν φαινομένων ἀτόπων ἄτοπον αὐτοῦ τὴν δόξαν δεικνύειν ἐπιχειρεῖ· ὁ δὲ τὰ ἄτοπα λύειν (3) ἐπιέγεται καὶ δεικνύειν, ὡς ἢ οὐκ ἔστιν ἄτοπα τὰ ἐπαγόμενα, ἢ οὐχ ἔπεται τῷ ἑαυτοῦ δόγματι· εἶτα καὶ εἰς τὸν διὰ παραδειγμάτων εἰκονισμὸν εἰσβάλλουσιν ἀμφω· συζηθῆς δὲ καὶ οὗτος ὁ τρόπος τοῖς θεολόγοις τοῦ λόγου (4)· καὶ ὁ μὲν ἐξ εἰκόνων καὶ ἀναλογίας τὰ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος ὑποδείκνυσιν· ὁ δὲ τῶν εἰκονισμῶν ἕνα μέμφεται καὶ ἀντιπαρτίθῃσιν ἕτερα δῆθεν καταλληλότερα (5)· καὶ ὁ Λατίνος αὐθὶς μιμεῖται τὸν Γραϊκόν, καὶ τὰ μὲν μέμφεται, τὰ δ' ἑαυτοῦ μᾶλλον προσφύστερα δεικνύειν. Ἐπὶ τούτοις καὶ διαπορητικώτερον ποιοῦνται τὸν λόγον καὶ ἀνταποροῦσιν ἀλλήλους, λύειν τὰ ἄπορα μὴ δυνάμενοι καὶ δεικνύντες ὅτι αἱ ἐκπέρωθεν ἀποραὶ συμβαίνουσιν, οὐ διὰ τὸ τοῦ προβλήματος ἄτοπον ἢ ἀδόξον ἢ ἀδύνατον (οὐδὲ γὰρ ἂν συνείδαινον ἐκπέρωθεν), ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ θεολογουμένου ὑπερφύε· καὶ τελευταῖον, διὰ μαρτυριῶν ἀλλήλοις συμπλέκονται· καὶ τὰς μὲν οὗτος, τὰς δ' οὗτος ὡς μαχομένας ἀντιπαράγοντες, τὴν ἐναντιοφωνίαν τῶν ἁγίων διβασκάλων αἰτίαν τῆς ἀλλήλων περιστῶσι διαμάχης καὶ διαστάσεως. Εἶτα συμβιβάζουσι τὰς μαρτυρίας· καὶ οὕτω καὶ αὐτοὶ, ὡς τὸ ἐν φρονούντες, λοιπὸν ἀλλήλοις συμπείθονται· ὁ μὲν μαθὼν ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων δεῖν ἀναγκαιῶς εἶναι μηκέτι ἐν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ συνεκφωνεῖν τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ὁ δὲ πεισθεὶς μηκέτι καλεῖν αὐτὸν ἑτερόφωνα, ὡς τῆς ἐξ προθέσεως παρὰ Λατίνοις, καὶ τῆς διὰ παρ' ἡμῖν ἐχούσης οὐδεμίαν διαφορὰν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ.

simpliciter: *mos*.

(5) Apud Maium: καὶ ἀλληλότερα. Equidem legi ut supra.

(d) Hæc ad Græcum refert Maius, sequentia ad Latinum. Contrarium mihi probatur.

(e) Vide capitulum Græce allegatum a Maio, *Spicileg. Rom.* t. VI, Præf. p. 28, περὶ τῆς ΕΚ καὶ ΔΙΑ, ὅτι ἰσοδυναμοῦσιν.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

DIALOGUS PRIMUS.

α'. ΓΡ. Φέρε δὴ, ὦ Λατίνε, τὸ ἐριστικὸν καὶ φιλό-
νεικον ὡς τῇ εὐρέσει τῆς ἀληθείας ἐμπόδιον μακρὰν
ἐαυτῶν ἀποβρίψαντες, τὸ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἐκπορεύσεως ζήτημα, περὶ ὃ καὶ διαφερό-
μεθα, μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνδιασκεψώμεθα.
Χρεῶν γὰρ, εἴπερ εἶναι βουλόμεθα τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἀληθινοὶ λατρευταὶ καὶ προσκυνηταί, καὶ
ἐν ἄλλοις μὲν ἅπασιν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
ἐκκαλούμενοι ἔχειν ὁδηγὸν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας
εὐρεσιν καὶ κατάλτησιν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς περὶ
αὐτοῦ τούτου λόγοις, ὅτι τε πλείων ἐν ταῖς περὶ
θεοῦ ζητήσεσιν ἢ δυσχέρεια· θεὸς δὲ ἀληθινός,
καὶ τὸ Πνεῦμα Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον
ὡς ὁμοφυῆς καὶ συνομοζώνον, καὶ ὅτι, τὰ ἑαυτοῦ
γινώσκον αὐτὸ καὶ μόνον μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
τὰ βέβητα τοῦ θεοῦ ἐρευνῶν (6), οἶδεν ἐκκαλύπτειν
εἰς καὶ ὅτι καὶ ὅσον χρεῶν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔσται τοῖς
ἐριστικῶς ἀντιλέγειν ἐθέλουσι· πόρρω γὰρ τῶν
ἐριστικῶν ἀντιλογιῶν ὁ παρὰ (7) τοῦ Πνεύματος
φωτισμός.

ΔΑΤ. Ἄγε (8), ὦ Γραϊκὲ, φιλαληθῶς, ταυτὸν δὲ
εἰπεῖν, φιλοθέως· ἀληθῆς γὰρ ὁ θεὸς καὶ θεὸς
ἀληθῆς καὶ ἐκ θεοῦ πάντων ἢ ἀληθῆς. Ποθῶ γὰρ
τὴν περὶ τούτων ζήτησιν καὶ ἐκ πολλοῦ ταύτην
ᾤδινω τὴν συνεξέτασιν. Ἐλθοι δὲ ἡμῖν ὁ Παράκλη-
τος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ εὐδώσοι τὸν
λόγον τρέπον εἰς εὐθεῖαν τὰ σχολιᾶ (9) ὡς Πνεῦμα
εὐθεῖς (10) ἐν τοῖς τῶν πιστῶν ἐγκλίτοις ἐγκαινιζό-
μενον καὶ πληροῦν τὰς ἐλλειπτικὰς τῆς γνώσεως
εἰρηγίας, καὶ λείας ἡμῖν ἀπεργαζόμενον τὰς τραχείας
ὁδοὺς (11).

ΓΡ. Κοινῇ μὲν ἤδη ἀμφοῖν ἡ εὐχὴ καὶ εἰς ὃ
σκατὸς, ἢ ἐπὶ τῇ προκειμένῃ συσκέψει ζήτησις τῆς
ἀληθείας καὶ εὐρεσις· λοιπὸν δὲ ἀρκτέον τοῦ ἐγχει-
ρίματος.

ΔΑΤ. Ἀλλὰ πρότερον βραχέα τινα περὶ τῶν ἐπὶ
τῆς ἁγίας Τριάδος δογματιζομένων καὶ λεγομένων
ἡμῖν ὡς ἐν προθεωρίαις διαληψόμεθα· ἔξει γὰρ
ἴσως ταῦτα βροπήν οὐ μικρὰν πρὸς τὴν τοῦ λό-
γου εὐδώσωσιν, καὶ μᾶλλον εἴπερ εἴεν ταυτὶ κοινῇ
σπουδαζόμενα· τό τε γὰρ συνᾶδον ταῖς κοιναῖς
ἡμῶν ὁμολογίαις καὶ τὸ ἀπᾶδον ἐν τοῖς ἐξῆς λόγοις
ἔξῃ οὕτως διαγινωσθήσεται. Δεῖ γὰρ ταῖς ἀρχαῖς
συμφωνεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ ὁ μὲν συμφωνεῖ, τοῦτο

(6) I Cor. II, 10.

(7) Laur: περί.

(8) Cod. V: λέγε; fort. λεγεις.

A 1. GR. Age jam, o Latine, contentionem et li-
tigandi prurimum utpote veritatis inveniendæ im-
pedimenta procul a nobis amoventes, quæstionem
de proceSSIONE Spiritus sancti, circa quam ab
invicem dissentimus, auxiliante Spiritu sancto una
simul perpendamus. Oportet enim, si volumus esse
veri Spiritus sancti adoratores et cultores, tum in
omnibus aliis ipsum Spiritum sanctum invocare
ipsumque viæ duce[m] habere ad veritatem inve-
niendam et intelligendam, tum maxime in sermo-
nibus, qui de illo ipso habentur, quia et major
est in quæstionibus, quæ de Deo agunt, difficultas.
Deus autem verus et Spiritus sanctus est cum Patre
et Filio simul adoratus utpote ejusdem consors na-
turæ et simul glorificatus; et quia ipse res suas
cognoscens, et quidem solus cum Patre et Filio, et
scrutans profunda Dei novit revelare quibus et
quando et quantum oportet; hoc vero non evenit
cum iis qui contentionis studio contradicunt: pro-
cul enim a contentiosis contradictionibus abest
Spiritus illuminatio et illustratio.

B LAT. Age, o Græce, amore veritatis, sive quod
idem est amore Dei (verax enim Deus, et Deus est
veritas et ex Deo veritas omnibus venit). Desi-
dero enim disquisitionem de hac materia et jam-
dudum vehementi desiderio anhe[lo] hanc disce-
pationem. Superveniat vero nobis Paracletus,
Spiritus veritatis et sermonem bene dirigat, ver-
tens prava in directa ut Spiritus rectus in visceri-
bus fidelium innovatus et complens exaltansque
deficientes nostræ cognitionis valles, asperas nobis
vias efficiens planas.

C GR. Communis jam est utriusque nostrum pre-
catio, et unus idemque scopus, videlicet veritatis
inquisitio et inventio circa propositam quæstio-
nem. Jam ergo rem aggrediamur.

LAT. Sed prius pauca quædam exponamus et
perpendamus de iis quæ circa sanctam Trinitatem
dogmatice efferuntur et prædicantur, veluti præ-
ambula disceptationis; hæc enim fortasse haud
exiguum pondus habebunt ad illam bene apteque
dirigendam, præsertim si communi hic suffragio a
nobis fuerint concessa; scilicet facilius hoc pacto
quod cum communibus nostris confessionibus
consonat, tum quod ab illis dissonat in sequentibus

(9) Isa. XL, 4.

(10) Psal. LI (Vulg. L.) 10.

(11) Isa. I. c.

sermonibus discernetur. Oportet enim principiis concordent quæ dicuntur, et quod concordat, hoc genuinum esse censeatur; quod vero discordat, id veluti spurium et repugnans rejiciatur.

GR. Recte dicis. Id enim optimum ordinem decet et haud pauca confert ad veritatem dignoscendam. Quod enim ex principiis et suppositionibus veris consequitur, id ipsum omnino verum est; contra quod ipsis adversatur et repugnat, falsum erit: sic itaque faciendum.

2. LAT. Dic igitur mihi: aïsne esse Trinitati quædam essentialia et naturalia?

GR. Aio, eam enim et essentiam et naturam habere constat, licet supra essentiam et supra naturam sit ejus esse.

LAT. Eademne esse statuis essentiam et naturam, an diversa?

GR. Eadem omnino. Ita enim docent sancti Patres (f).

LAT. Quid vero? Nonne et hypostatica quædam dicis inesse Trinitati et personalia?

GR. Et hæc affirmo. Sunt enim in ea hypostases et personæ, licet sancta Trinitas sit sine nomine et super omne nomen. Nam supra omnem rem et cogitationem et denominationem est superdivinæ Divinitatis super omnem existentiam existentia, sive, ut magis proprie dicam, superexistentia; attamen et essentia et natura una et eadem atque indifferens sanctæ Trinitatis divinitas prædicatur, et rursus Pater et Filius et Spiritus sunt hypostases et personæ divinitatis.

LAT. Eademne esse dicis hæc et illa, an vero diversa?

GR. Quænam vero intelligas, edissere.

LAT. Idemne essentia et hypostasis, an aliud, atque idemne natura et persona, an vero non idem?

GR. Aliud est natura a persona, et aliud essentia ab hypostasi. Sic enim placuit, licet apud nonnullos aliquando essentia sive natura et hypostasis, quæ sunt diversa nomina, pro invicem accipiantur, id est de una eademque re. Idem vero est hypostasis et persona, sicut pariter idem essentia et natura. Consequenter vero his eadem quidem sunt quæ dicuntur essentialia et naturalia. diversa vero ab his hypostatica et personalia, quæ et ipsa inter se eadem sunt. Alia enim sunt essentialia et naturalia, et alia hypostatica et personalia, etsi neque essentialia et naturalia sine hypostaticis et personalibus sunt, neque hæc sine illis. Etenim essentia et natura aliud quidem est, ut dixi, ab hypostasi et persona; sed neutra est absque altera. Neque enim essentia insubsistens est, neque subsistentia essentiæ expers (g).

(f) Vide Eliam Cretensem Comment. in Greg. Naz. or. 44, p. 6, 18. t. II, ed. Bill. et Aristot. *Metaphys.* l. IV, c. 4.

Α γνήσιον εἶναι λογίζεσθαι, ὃ δὲ ἀπάδει, τοῦτο ὡς νόθον καὶ μαχόμενον ἀποπέμπεσθαι.

ΓΡ. Εὖ λέγεις· τάξεώς τε γὰρ ἀρίστης τοῦτ', καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας διάγνωσιν οὐ μικρὰ συμβαλλόμενον. Τὸ γὰρ ἐπόμενον ταῖς ἀληθείαις ἀρχαῖς τε καὶ ὑποθέσεσιν πάντως καὶ αὐτὸ ἀληθές ἐστίν· τὸ δὲ μαχόμενον καὶ ἐναντιούμενον τούναντίον ψευδές· καὶ δὴ ποιητέον οὕτω.

β'. ΛΑΤ. Φράζει μοι τοίνυν· φῆς εἶναι τινὰ τῆ Τριᾶδι οὐσιώδη καὶ φυσικά;

ΓΡ. Φημί· καὶ γὰρ καὶ οὐσίαν καὶ φύσιν, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν καὶ φύσιν τὸ εἶναι αὐτῆ.

Β ΛΑΤ. Ταυτὰ δὲ οὐσίαν καὶ φύσιν, ἢ ἕτερα;

ΓΡ. Ταυτὰ πάντως· οὕτως γὰρ οἱ ἅγιοι Πατέρες διδάσκουσι.

ΛΑΤ. Τί δέ; οὐχὶ καὶ ὑποστατικά τινὰ φῆς ὑπάρχειν ἐν τῇ Τριᾷδι καὶ προσωπικά;

ΓΡ. Καὶ ταῦτά φημι· καὶ γὰρ καὶ ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα, καὶ ἀνώνυμος καὶ ὑπερώνυμος ἡ ἅγια Τριάς· ὑπὲρ πᾶν γὰρ καὶ πρᾶγμα καὶ νόημα καὶ ὄνομα ἡ τῆς ὑπερθέου θεότητος ὑπὲρ πᾶσαν ὑπαρξιν ὑπαρξίς, ἢ, οἰκειότερον εἰπεῖν, ὑπερύπαρξις· ὁμοῦ καὶ οὐσία καὶ φύσις ἡ μία καὶ αὐτῆ καὶ ἀπαράλλακτος τῆς ἁγίας Τριᾶδος θεότης προσαγορεύεται, καὶ πάλιν ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα τῆς θεότητος.

Γ ΛΑΤ. Ταυτὰ δὲ λέγεις εἶναι ταῦτα κάκεινα, ἢ ἕτερα;

ΓΡ. Τὰ ποῖα φῆς, φράσον.

ΛΑΤ. Ταυτὸν ἢ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις ἢ ἕτερον, καὶ ταυτὸν ἢ φύσις καὶ πρόσωπον, ἢ οὐ ταυτὸν;

ΓΡ. Ἐτερον μὲν ἡ φύσις παρὰ τὸ πρόσωπον, καὶ ἕτερον ἡ οὐσία παρὰ τὴν ὑπόστασιν. Οὕτω γὰρ ἔδοξε, καὶ ποτε παρ' ἐνίοις ἡ οὐσία εἴη τῆς φύσεως καὶ ἡ ὑπόστασις διάφορα ὀνόματα ἀντ' ἀλλήλων παραλαμβάνονται, τουτέστιν ἐφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος· ταυτὸν δὲ ἐστὶν ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπον, ὥσπερ αὐθις ἡ οὐσία καὶ φύσις ταυτὸν. Ἐπομένως δὲ τούτοις ταυτὰ μὲν τὰ λεγόμενα οὐσιώδη καὶ φυσικά, ἕτερα δὲ παρὰ ταῦτα τὰ ὑποστατικά καὶ προσωπικά, ὄντα καὶ ταῦτα ταυτά. Ἄλλα γὰρ τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικά, καὶ ἄλλα τὰ ὑποστατικά καὶ προσωπικά, εἰ καὶ μήτε τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικά χωρὶς ἐστὶ τῶν ὑποστατικῶν καὶ προσωπικῶν, μήτε ταῦτα ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις ἕτερον μὲν, ὡς ἔφην, παρὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον, ἀλλ' οὐδέτερον θετέρον χωρὶς· οὕτε γὰρ ἡ οὐσία ἐστὶν ἀνυπόστατος, οὕτε ἡ ὑπόστασις ἀνούσιος.

(g) Vide Joan. Damascen. c. Jacobitas in *Lect. ant. Canisii*, t. II, part. 1, p. 32 ed. Basnage.

ΛΑΤ. Ἐἴτα τίνα ταῦτα ὑπολαμβάνεις, λέγω δὴ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν, ἢ τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικά, καὶ τίνα τὰ ἕτερα, τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον ἢ τὰ ὑποστατικά καὶ προσωπικά :

ΓΡ. Ὁ μὲν ἐστὶ κοινὸν καὶ ἐν καὶ ταυτὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Πνεύματι, τοῦτο οὐσίαν καὶ φύσιν, καὶ τὰ προσόντα τοῦτοῖς κοινῶς καὶ ἠνωμένως καὶ παντῶς, οὐσιώδη καὶ φυσικά· ἕκαστον δὲ τῶν τριῶν, ὑπόστασιν τε καὶ πρόσωπον, καὶ ἕκαστον ἴδιον, τοῦτο ὑποστατικὸν καὶ προσωπικόν.

ΛΑΤ. Εὖ μὲν ἴσως λέγεις ταυτί· πλὴν καὶ ὑποδειγματικῶς σαφένισον τὰ λεγόμενα.

ΓΡ. Τὴν μὲν ὑπερφυσίαν καὶ ὑπερούσιον θεότητα φύσιν εἰσώθαμεν λέγειν τῆς ἁγίας Τριάδος, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ οὐσίαν ἀπλῆν τε καὶ ἀπαράλλακτον τὴν αὐτὴν καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Φυσικά δὲ καὶ οὐσιώδη, εἰ καὶ κυρίως τὰ κατ' οὐσίαν προσόντα τισι, πλὴν ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τῆς Τριάδος καταχρηστικῶς τὰ περὶ οὐσίαν κοινῶς καὶ ταυτῶς καὶ ἀμερῶς θεωρούμενα, ὡς τῶν κατ' οὐσίαν ἔχόντων πάντων τὸ κρύσιον καὶ ἄγνωστον, ἀνόνομον τε καὶ ὑπερώνυμον. Τοῦ Θεοῦ γὰρ ἡμῖν καὶ ἡ γνώσις καὶ ἡ κλησις, καὶ πᾶν ὄνομα καὶ πᾶν νόημα οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν φυσικά μὲν οὖν καὶ οὐσιώδη φαμέν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν ὑπεράγαθον καὶ πανάγαθον ἀγαθότητα, τὴν ὑπερδύναμον καὶ παντοδύναμον δύναμιν, τὴν ὑπερσοφὴν σοφίαν καὶ πάνσοφον, τὸ παντουργόν, τὸ ποιητικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ συνεκτικόν πάσης κτίσεως, τὸ αἰδίων, τὸ ἄχρονον καὶ ὑπέρχρονον, τὸ αἰώνιον καὶ ὑπεραιώνιον, τὸ κατὰ χρόνον ἄναρχον, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀγέννητον (δι' ἐνός ἢ γραφόμενον), τὸ ἀτέλευτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀπερίληπτον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀόρατον, τὸ ἀπειρον, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν τε καὶ νόησιν· πάντα δὴ ἀπλῶς ὅσα κοινὰ καὶ ταῦτ' αὐτὰ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐσιώδη λέγομεν καὶ φυσικά, οὐ κυρίως, ὡς κατ' οὐσίαν αὐτοῖς ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καταχρηστικῶς ὡς περὶ τὴν οὐσίαν κοινῶς καὶ ταυτῶς καὶ ἀμερῶς θεωρούμενα. Ἐποστῆσιν δὲ καὶ πρόσωπον λέγομεν ἕκαστον τῶν τριῶν, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱόν, τὸ Πνεῦμα· ὑποστατικά δὲ καὶ προσωπικά τὰ περὶ ἕκαστον τοῦτων ἰδιωτικῶς ὑπάρχοντα, τὴν πατρότητα, τὴν υἱότητα, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ιδιότητα, καθ' ἣν δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ὀνομάζεται τὸ ἀγέννητον (διὰ δύο γραφόμενον ἢ), τὸ γεννητὸν ὁμοίως καὶ τὸ ἐκπορευτὸν, τὴν ἀγεννησίαν, τὴν γέννησιν, καὶ τὴν ἐκπορευσιν καὶ ταῦτα οὐ μεταπίπτοντα, ἀλλ' ἕκαστον ἐκείνης ὑποστάσεως ἀμετακινήτως καὶ ἀνυπελλίπτως χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα τε καὶ γνώρισμα· τοῦ Πατρὸς τὴν ἀγεννησίαν, διὸ μὴ ἐκ τίνος, καὶ οὔτε τοῦ Υἱοῦ οὔτε τοῦ Πνεύματος· τοῦ Υἱοῦ τὴν γέννησιν, καὶ οὔτε τοῦ Πατρὸς οὔτε τοῦ Πνεύματος· μόνος γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητὸς, διὸ καὶ μονο-

A LAT. Deinde quænam hæc esse statuis, videlicet essentiam et naturam, vel essentialia et naturalia, et quænam cætera, hypostasin et personam, vel hypostatica et personalia ?

GR. Quod quidem commune est atque unum et idem Patri et Filio et Spiritui, hoc essentiam et naturam. et quæ his adsunt communiter, unite atque eodem modo, essentialia et naturalia ; unumquemque vero trium illorum hypostasin et personam, et quod unicuique proprium, id hypostaticum et personale esse statuo (h).

LAT. Recte forsitan hæc dicis ; verum explana adhuc et per exempla quæ dixisti.

GR. Deitatem supernaturalem et superessentialem naturam sanctæ Trinitatis vocare solemus unam eandemque, et essentiam simplicem et differentiam expertem, eandem eodem modo se habentem in Patre et in Filio et in Spiritu sancto. Naturalia vero et essentialia etsi proprie ea quæ secundum essentiam adsunt quibusdam ita vocantur, attamen nunc in Trinitate abusive vocamus quæ circa essentiam communi eodemque modo atque indivise considerantur, cum ea, quæ secundum essentiam sunt, omnino recondita et incomprehensa, nomine destituta ac quovis nomine sint sublimiora. De Deo enim nobis omnis et cognitio et appellatio, omne nomen et omne cogitatum non ex iis quæ secundum ipsum, sed ex iis quæ circa ipsum sunt, advenit. Naturalia igitur et essentialia dicimus in sancta Trinitate bonitatem perfectissimam et transcendentem bonum omne, potentiam potentissimam et super potentiam elevatam, sapientiam sapientissimam et eminentem super omnia, vim omnipotentem, creatricem, factricem, procuratricem et conservatricem universæ creaturæ, sempiternitatem a tempore remotam et tempore superiorem, ante ævum et super ævum constitutam, temporalis initii carentiam, increatum, ingenitum, interminabile, incomprehensibile, infinitum, incircumscriptum, invisibile, immensum super omnem sensum et omnem cogitationem transcendens ; ut brevi dicam, omnia omnino quæ communia eademque sunt Patris, et Filii, et Spiritus sancti, essentialia dicimus et naturalia, non proprie tanquam secundum essentiam in ipsis existentia, sed abusive tanquam circa essentiam communiter eodemque modo atque indivise considerata. Hypostasin vero et personam nominamus unumquodque horum trium : Patrem, Filium, Spiritum ; hypostatica et personalia autem ea quæ circa unumquemque horum proprie et peculiariter existunt, paternitatem, filiationem et Spiritus sancti proprietatem, secundum quam Spiritus procedens appellatur ; ingenitum, genitum et procedens, sive innascibilitatem, generationem et processionem ; eaque non coincidentia ac nutantia esse statui-mus, sed cujuslibet personæ unumquodque manere

(A) Cf. Petav. De Trinitate lib. IV, Proœm. n. 2 seq.

immote et sine permutatione ulla characteristicam et discretivam proprietatem, et Patris quidem inaccessibilitatem, quia a nullo est, eamque neque Filii esse neque Spiritus : Filii generationem, quæ neque Patris est neque Spiritus ; quare et Unigenitus ; Spiritus processionem, quæ neque Patris est neque Filii, solus enim Spiritus sanctus est procedens.

3. LAT. Quid ergo ? Cum ingenuus sit Pater, quia a nullo est, et hoc ipsius sit proprium, num idcirco nihil erit ex ipso ?

GR. Revera et ingenuus Pater est et non ex ullo ; sed ex ipso processit tum Filius, tum Spiritus.

LAT. Quid vero ? Cum progressio quædam sit ab ipso, hæccine est ea uniformis et absque ulla differentia ?

GR. Minime. Nam diversus est modus progressionis et diversas personas manifestans. Alius enim est modus progressionis, secundum quem ex ipso est Filius ; et hic generatio appellatur ; et alius modus, secundum quem Spiritus ex eo prodire dicitur ; vocatur vero hic processio. Uterque vero modus secundum substantiam, non quia differentia substantiæ præbent, apage, sed quia ex substantia Patris tum Filius, verum per generationem, cum Spiritus, verum per processionem, et non ab extra, non ex nihilo, quemadmodum creaturæ. Et Filium quidem Pater dicitur generare, Spiritum autem dicitur producere vel emittere (i), vel nescio quomodo aptius et accommodatius dicam. Uterque vero mundus proprium nomen sortitus est, quod Spiritus sanctus posuit ; nobis autem non perspectus atque incomprehensibilis est, et quod alius sit iste, alius ille, ex iis cognoscimus quæ diverso modo de utroque dicuntur. Quis vero et qualis uterque sit et quænam eorum differentia, a Trinitate sola cognoscitur ; nihil enim de his amplius ex divinis oraculis indicatum est. An vero tu non ita dicis ?

LAT. Ita dico. In his enim tibi consentio idemque censeo. Jam vero intremus in ipsam questionem atque controversiam, perpendamusque id, in quo inter nos lis est et in quo ab invicem dividimur. Inquiratur itaque, utrum oporteat dicere Spiritum ex Patre procedere solo, an etiam eum procedere ex Filio.

GR. Id videlicet ipse Spiritus sanctus per Scripturas divinitus inspiratas revelavit, et sancti Patres atque Ecclesiæ magistri per sanctum Spiritum initiati evangelicæ et apostolicæ doctrinæ dogmata iusuis divinitus inspiratis institutionibus tradiderunt ; neque rectæ et piæ sententiæ ullo modo quid adversatur ; neque ullum exinde consequitur absurdum.

LAT. Dic unum alterumve ex ipsis, ut et ego cognoscam.

(10) Oblitteratum in cod. Vat.

(11) Desunt aliqua in Vat. p. 3, b., quæ hic sup.

(i) Vocem προβάλλεσθαι non passivum, sed meditum hic esse declarant Nicetæ alia verba, quibus sensu activo eam vocem usurpat.

γενός· τοῦ Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν, καὶ οὔτε τοῦ Πατρὸς οὔτε τοῦ Υἱοῦ· μόνον γὰρ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτόν.

Patris est neque Spiritus ; solus enim est ex Patre genitus ; quare et Unigenitus ; Spiritus processionem, quæ neque Patris est neque Filii, solus enim Spiritus sanctus est procedens.

γ. ΛΑΤ. Τί οὖν ; ἐπειδὴ ἀγέννητον, ὅτι μὴ ἔκ τινος, ὁ Πατὴρ καὶ τοῦτο ἴδιον αὐτοῦ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ τι ἔσται ;

ΓΡ. Καὶ μὴν καὶ ἀγέννητος ὁ Πατὴρ καὶ οὐκ ἔκ τινος· ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ προελήλυθεν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα.

ΛΑΤ. Τί ἐξ ; ἐπεὶ καὶ πρόοδος τίς ἐστὶν ἀπ' αὐτοῦ, ἄρα μονότροπος αὕτη καὶ ἀδιάφορος ;

ΓΡ. Οὐκ ἔστιν (10) καὶ γὰρ ὁ τρόπος τῆς προόδου διάφορος καὶ διαφόρων προσώπων ἐκφρακτικός. Ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς προόδου, καθ' ὃν ὁ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ, γέννησις προσαγορευόμενος, καὶ ἄλλος ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ προέρχεται λέγεται· καλεῖται δὲ καὶ οὗτος ἐκπόρευσις. Ἀμφότεροι δὲ κατ' οὐσίαν, οὐχ ὅτι διαφορὰν οὐσίας παρέχουσιν, ἄπαγε, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ γεννητῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἐκπορευτῶς, καὶ οὐκ ἔξωθεν ἐκ τοῦ μὴ οντος καθάπερ τὰ κτίσματα. Καὶ τὸν μὲν Υἱὸν γεννᾶν ὁ Πατὴρ λέγεται, τὸ δὲ Πνεῦμα προβάλλεσθαι ἢ ποιεῖσθαι ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἐρῶ προσφύστερον. Ἐκότερος δὲ τρόπος ἰδίου μὲν τετόγηκεν ὀνόματος, ὃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο. ἡμῖν δὲ ἄγνωστός τε καὶ ἄκατάληπτος· καὶ ὅτι ὁ μὲν ἕτερος, ὃ δὲ ἕτερος, ἐκ τῶν περὶ ἑκατέρου διαφορῶς λεγομένων γινώσκωμεν. Τίς δὲ καὶ ὁποῖος ἑκάτερος, καὶ τίς ἡ διαφορὰ, τῇ Τριάδι μόνῃ γινώσκεται· οὐδὲν γὰρ πλεον ἡμῖν περὶ τούτων ἐκ τῶν θείων λογίων ἐκπέφασται. Ἢ οὐχ οὕτως φησὶ καὶ αὐτός ;

ΛΑΤ. Φημί, σύμφωνον γὰρ ἐπὶ τούτοις εἰμί σοι καὶ ὁμόδοξος. Ἦδη δὲ εἰσβάλλωμεν ἐπὶ τὸ ἀμφιβαλλόμενον καὶ ζητούμενον, καὶ περὶ ὃ μέσον ἡμῶν ἡ διαφορὰ, καὶ δι' ὃ τάχα καὶ διιστάμεθα. Οὐκοῦν ζητήσθω, πότερον χρεῶν λέγειν τὸ Ονεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι μόνου, ἢ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

ΓΡ. Ὁ δὲ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἐξεκάλυψε καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ νῦν Ἐκκλησίας διδάσκαλοι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυθθέντες τὰ τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς (πίστεως δόγματα), (11) ἐν ταῖς ἑαυτῶν θεοπνεύστοις διδασκαλίαις παραδεδώκασι· καὶ οὐδὲν (12) τῷ ὀρθῷ λόγῳ καὶ εὐσεβεῖ κατ' οὐδὲν ἠναντίωται, οὔτε μὴν ἔχει τι παρεπόμενον ἄτροπον.

ΛΑΤ. Ἄλλ' ἐν γέ τι φράσον. Ἴνα γινῶ καὶ αὐτός.

plenda erant.

(12) Vat. οὐδέ.

δ. ΓΡ. (13) Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενου [τὸ Πνεῦμα] ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, συγκέχυται τὰ τῶν ἰδιοτήτων, ἢ ὡς ἐξ ἄλλης ὑποστάσεως εἰς ἄλλην μεταχωροῦντα, ἢ ὡς ἄλλην ἐξ ἄλλης μεταλαμβάνουσης ἰδιότητα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως· ὅπερ τῆς Σαβελλίου δόξης ἐστὶν οὐ μακράν. Εἰ γὰρ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν καὶ ταυτὸν ὑπάρχει κατὰ Σαβέλλιον, ἀκόλουθον πάντως ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἐκπορευόμενον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· τάχα δ' ἂν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ.

ΛΑΤ. Ἄλλ' ἐφ' ἡμῶν οὐκ ἔχει χώραν τὸ τοῦ Σαβελλίου δοξάριον· οὐδὲ γὰρ τὰς ὑποστάσεις συγκέχυμεν καὶ τὰ πρόσωπα, οὐδὲ τὰς ἰδιότητας μετατίθεμεν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν εἰς ἄλλην καὶ ἄλλην ἰδιότητα μεταφέρομεν· οὐδὲ ἐν τὰ τρία δοξάζομεν πρόσωπον ἢ τριπρόσωπον μίαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποστάσεις τρεῖς εἶναι φάμεν τῆς θεότητος καὶ ἐκάστην ὑπόστασιν ἐν ἀκινήτῳ τηροῦμεν τῇ ἰδιότητι· τοῦ μὲν γὰρ Πατρὸς ἴδιον τὸ ἀγέννητον, τοῦ δὲ Υἱοῦ τὸ γεννητὸν, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν εἶναι τιθέμεθα· ἀλλ' ὥσπερ τοῦ Πατρὸς οὐ τὸ ἀγέννητον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γεννητικὸν καὶ προβλητικὸν ἦτοι προεκτικόν, εἰ οὕτω χρὴ λέγειν, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ οὐ τὸ γεννητὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ προβλητικόν, καὶ τοῦ Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν μὲν, οὐχ ἀπλῶς δέ· ἀλλ' ὡς μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τουτέστιν ἀμέσως μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ δι' ἑτέρου οὐδενός. Ἀγέννητος γὰρ ὢν ὁ Πατήρ γενᾷ τὸν Υἱόν, γεννῶν δὲ τὸν Υἱόν διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ ἄμα καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· καὶ ὁ Υἱὸς γεννητὸς ὢν καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· καὶ τὸ Πνεῦμα πάλιν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐμμέσως ἐκπορευόμενον, ὡς τῇ ἐκπορεύσει τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύοντος ἄμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται μηκέτι δι' ἑτέρου τινὸς μεσιτεύοντος· ὥστε ἡμᾶς ἴδιον τίθεσθαι τοῦ μὲν Πατρὸς τὸ ἀγέννητον, τὸ γεννητικὸν καὶ τὸ ἐμμέσως προβλητικόν· τὸ μὲν ἀγέννητον, ὅτι οὐκ ἔκ τινος, τὸ δὲ γεννητικόν, ὅτι γενᾷ τὸν Υἱόν, τὸ δὲ ἐμμέσως προβλητικόν, ὅτι διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἀμέσως προβλητικόν· τὸ μὲν ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτὸς γεννητὸς, τὸ δὲ ὅτι ἀμέσως ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα προίεται, μέσος ὢν αὐτὸς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος· τοῦ δὲ Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν ἐμμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορευτὸν δὲ ἀμέσως καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς μεταξὺ μὲν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος θεωρουμένου τοῦ Υἱοῦ, μεταξὺ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος οὐδενός κατὰ γὰρ τὴν πρόβλησιν. Καὶ ταῦτα εἶναι ἐκάστου τῶν τριῶν ἰδιώματα ἀμεταθετικῶς καὶ ἀμετακινήτως καὶ ἀνυπαλ-

(13) Rubro colore ad marginem legitur: Ἐν τῷ ἄνω περὶ τὸν ἁγίον Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ λεγούσης ἐκπορεύεσθαι τῇ δόξῃ τῇ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ λεγούσης ἐκπορεύε-

(j) Primum Græci argumentum: Si Spiritus etiam ex Filio procedit, confunduntur personarum proprietates. Quod Photinus evolvit, De Spir. S. *πρωτολογία*, cap. 9, 10.

4. GR. (j) Si Spiritus ex Patre procedens etiam ex Filio procedit, confunduntur ea quæ ad proprietates pertinent, quæ vel ex alia hypostasi in aliam migrent vel eadem hypostasis aliam ex alia transsumat proprietatem. Quod haud longe abest a Sabellii opinione. Etenim si Pater et Filius unum et idem sunt secundum Sabellium, consequitur omnino, Spiritum ex Patre procedentem etiam ex Filio procedere; imo mox et ex seipso procedet.

LAT. Verum apud nos locum non habet Sabellii opinamentum. Neque enim hypostases confundimus et personas; neque proprietates transponimus, neque unam eandemque hypostasin in aliam et aliam proprietatem transferimus. Neque unam esse existimamus illa tria personam vel unam hypostasin tripersonalem; sed et hypostases tres esse dicimus Deitatis, et unamquamque hypostasin in immota proprietate servamus. Namque Patris proprium ingenitum, Filii vero genitum, et Spiritus sancti procedens esse statuimus (k). At quemadmodum Patris non ingenitum dumtaxat, sed et generatio et productio sive emissio, si ita dicendum est, sic et Filii non solum est genitum esse, verum et producere, et Spiritus sancti procedere quidem, sed non simpliciter: verum sic quidem ex Patre, sic vero ex Filio, hoc est immediate quidem ex Filio, mediate vero ex Patre, quia ex Patre quidem per Filium, ex Filio vero per nihil aliud. Ingenitus enim quum sit Pater generat Filium, generans vero Filium per ipsum Filium mediantem simul et Spiritum productum et Filium, qui ipse genitus est, pariter producit Spiritum; et rursus Spiritus ex Patre mediate, utpote mediante in processione Filio, procedens simul et ex Filio procedit non amplius per aliud quoddam medians. Sic proprium ponimus Patris, quod sit ingenitus, generans et mediate producens; ingenitus, quia ex nullo est, generans, quia generat Filium, mediate producens quia per medium Filium Spiritum spirat et producit. Filii vero proprium, quod sit genitus et immediate producat: genitus quia ex Patre ipse generatus est, immediate producens, quia immediate ex se ipso Spiritum emittit medius ipse existens inter Patrem et Spiritum. Spiritus vero sancti proprium procedere mediate ex Patre, et procedere immediate ex Filio, quum inter Patrem et Spiritum Filius consideretur, inter Filium vero et Spiritum, quantum ad processionem, nemo. Et hæc dicimus uniuscujusque trium personarum esse proprietates, quæ sine ulla immutatione vel commutatione immotæ et integræ perseverant. Quemadmodum igitur non

σθαι τὸ Πνεῦμα· καὶ φησι σύγχυσιν τῶν ἰδιοτήτων συνάγεσθαι· ὅπερ ἀνασκευάζει ὁ Λατίνος πάλιν εὐφρῶς.

(k) Ita S. Maximus in opusculis theologicis et polemics t. II, p. 155, ed. Combefisii, at Pseudo-Justinus in Expositione rectæ fidei, n. 3.

quia Pater genitus non est, idcirco ipse generatione vel emissione privatur, sed quoad hæc et illa et ingenitus, sed et genitor est et spirator, genitor quidem immediate ex se ipso, spirator vero mediate per Filium : sic neque Filius quia genitus est, idcirco a spiratione excluditur, neque Spiritus, quia ex Patre procedit, ideo ex Filio non procedit, sed processio ejus immediata quidem ex Filio, mediata vero ex Patre. Custoditur igitur unicuique personæ proprietas immota et inconfusa; sic in unitate Trinitas et indivisa in Trinitate unitas. Unitas enim est et Trinitas Pater et Filius et Spiritus sanctus : unitas quidem propter naturam divinitatis unam eamdemque, quæ indivisa et inalterabilis est; Trinitas vero propter proprietates, quæ immote se habent juxta ea quæ modo diximus. Cum vero singulis personis immotæ custodiantur proprietates, haud dici potest ex seipso procedere Spiritus, quia hoc non est Spiritus proprietas; verum ex Patre per Filium procedens, etiam ex Filio procedit, non autem per alium quempiam; et ubi nunc est Sabellii confusio? Si enim juxta istum unum diceremus Patrem et Filium vel etiam Spiritum sanctum tanquam unam hypostasin sive personam, tunc Spiritum ex Patre procedentem etiam ex Filio procedere asserentes Sabellio concordes essemus, vel omnino Semi-sabelliani, sicut alii quidam Semiariani. Nam tria illa unam hypostasin et unum dicentes ita secundum Sabellium, non magis faceremus Spiritum ex Patre et ex Filio procedentem, quam ex se ipso, verum et Patrem tum generantem, tum generatum atque procedentem, et horum unumquodque non magis ex alio, quam ex seipso; Filium porro non solum genitum, verum et procedentem, imo etiam et generantem; rursus Spiritum non solum procedentem, sed et gignentem et genitum. Ejusmodi enim sunt Sabellii nugæ uni eidemque personæ diversa nomina et diversas proprietates tribuentis. Si vero Patrem et Filium solum unam diceremus personam, ex hac vero una persona progredi Spiritum doceremus, tum et sic Semi-sabelliani essemus ex Patre et Filio illum, qui procedit, procedere asserentes. Nunc vero nos aliam quidem Divinitatis personam statuantes Patrem, aliam vero Filium, ejusdem scilicet naturæ, aliam vero rursus Spiritum, deinde ponentes procedentem ex Patre, procedere quoque ex Filio, aliter dicimus. Qui vero unam personam esse aiunt Patrem et Filium, deinde Spiritum ex Patre et ex Filio procedere affirmant, absurdum consequens habent, non quia simpliciter dicunt *ex Patre et ex Filio*, sed quia ex ambobus tanquam uno, et quia unum utrumque, Patrem videlicet et Filium, ponunt, non secundum vim Dominicæ vocis verum secus ac ille dicit: *Ego et Pater unum sumus*. Non vero, qui ex Patre et ex Filio dicimus Spiritum, non ut ex uno dicimus, verum ut ex duabus personis consubstantialibus consubstantiali procedere

λάκτως ἔχοντα καὶ ἀμεταβλήτως. Ὡς περ οὖν οὐχ ὅτι οὐ γεγέννηται ὁ Πατήρ, διὰ τοῦτο οὐδὲ γεννᾷ οὐδὲ προβάλλεται, ἀλλὰ κάκιστα καὶ ταῦτα καὶ ἀγέννητος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ γεννήτωρ καὶ προβολεὺς τὸ μὲν ἀμέσως ἐξ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ ἐμμέσως διὰ τοῦ Υἱοῦ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὐχ ὅτι γεγέννηται, διὰ τοῦτο οὐχὶ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται. Καὶ τὸ Πνεῦμα οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, διὰ τοῦτο οὐχὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλ' ἢ ἐκπόρευσις αὐτοῦ ἄμεσος μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἔμμεσος δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Φυλάττεται γοῦν ἐκάστῃ προσώπῳ ἡ ἰδιότης ἀκίνητος καὶ ἀσύγχυτος· οὕτως ἢ ἐν μονάδι Τριάδος καὶ ἀδιαίρετος ἢ ἐν Τριάδι μονάς. Μονάς γάρ ἐστι καὶ Τριάς ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα· τὸ μὲν κατὰ τὴν φύσιν τῆς θεότητος μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὕσαν καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀναλλοίωτον· τὸ δὲ διὰ τὰς ἰδιότητας ἀμετακινήτως ἐχούσας, καθὰ φθάσαντες ἔφημεν. Φυλαττομένων δὲ τῶν ἰδιοτήτων ἐκάστῃ ἀμεταβλήτων, οὐκ ἔν λέγοιτο τὸ Πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὅτι μὴ ἰδιότης ἐστὶ τοῦτο τοῦ Πνεύματος· ἐκ τοῦ Πατρὸς δὲ ἐκπορευόμενον διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ δι' ἑτέρου τινός· καὶ τοῦ τοῦ Σαβελλίου ἢ σύγχυσις; Ἐἴ μὲν γὰρ ἐν κατ' ἐκείνον ἐλέγομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἢ καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς μίαν ὑπόστασιν ἢ πρόσωπον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι φασκόντες, σύμφωνος ἔν τῳ Σαβελλίῳ, ἢ πάντως ἡμισαβέλλιοι, καθάπερ ἄλλοι τινὲς ἡμιάρειοι· τὰ μὲν γὰρ τρία λέγοντες μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν οὕτω κατὰ Σαβέλλιον, οὐδὲν μᾶλλον ἐπιποιούμεν τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐν τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἢ ἐξ ἑαυτοῦ· ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα γεννῶντά τε καὶ γεννώμενον καὶ ἐκπορευόμενον, καὶ ἕκαστον τούτων οὐ μᾶλλον ἐξ ἄλλου ἢ ἐξ ἑαυτοῦ· καὶ τὸν Υἱὸν δὲ οὐ μόνον γεννώμενον, ἀλλὰ καὶ ἐκπορευόμενον, πρὸς δὲ τούτοις καὶ γεννῶντα καὶ τὸ Πνεῦμα αὐθις οὐκ ἐκπορευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ γεννῶν καὶ γεννώμενον. Τοιαῦτα γὰρ τὰ Σαβελλίου ληρήματα ἐνὶ καὶ τῳ αὐτῷ προσώπῳ διάφορα τιθέντος ὀνόματα καὶ διαφόρους ἰδιότητας. Τὸν δὲ Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν μόνον φάσκοντες ἔν πρόσωπον, ἐκ τοῦ ἐνός δὲ τούτου τὸ Πνεῦμα προέρχεσθαι δογματίζοντες ἔμεν ἔν καὶ οὕτως ἡμισαβέλλιοι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκπορεύεσθαι λέγοντες. Νῦν δὲ ἡμεῖς ἄλλην μὲν ὑπόστασιν τῆς θεότητος δοξάζοντες τὸν Πατέρα, ἄλλην δὲ τὸν Υἱὸν, τῆς αὐτῆς δὲ γλαδῆ φύσεως, ἄλλην δὲ ὡσαύτως τὸ Πνεῦμα, εἴτα τιθέντες τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἑτέρως φαμέν. Οἱ μὲν οὖν ἐν λέγοντες τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν πρόσωπον, εἴτα φάσκοντες τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἀποκινεῖν ἐπίσμενον ἔχουσιν· οὐχ ὅτι ἀπλῶς φασιν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι ὡς ἐνός ἐξ ἁμφοῖν καὶ ὅτι ἐν ἁμφοῖν τίθενται τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, οὐ κατὰ δύναμιν τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς, ἀλλ' ἑτέρως ἢ ὡς ἐκείνός φησιν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν. Ἡμεῖς δὲ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες οὐχ ὅς ἐξ ἐνός

τοῦτο φασιν, ἀλλ' ὡς ἐκ δύο προσώπων ὁμοφυῶν ὁμοφυῶς προερχόμενον κατὰ τινὰ τρόπον ἀγνωστὸν τε καὶ ἄρρητον. Τὸ μὲν οὖν ἐξ ἀμφοῖν λέγειν τὸ Πνεῦμα ὡς ἐξ ἑνός, ἀσεβείας· Σαβελλιανὸν γὰρ τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν ἐχόντων οὐκ ἐν οὐσίᾳ διαφορότητα οὐδ' ἐν ὀνομάτων διττότητι τὴν διάκρισιν, ἀλλ' ἐν ὑποστατικῆς ἰδιότητι, τῆς Σαβελλιανῆς ἀσεβείας μακρὴν ὥστε, ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον δόγμα ἕτερόν ἐστι τῆς τοῦ Σαβελλίου δόξης, μηδ' ὡς Σαβελλιανὸν ἡγοῦ καὶ ἀπόβλητον. Ἄλλ' ἢ ἄρα ἐτέρως ἔχειν τὸ ἄτοπον ἔλεγε.

ε'. ΓΡ. Ἐστω ταῦτα, καὶ μὴ Σαβελλιανὸν ἔστω τὸ λέγειν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ παναγίου Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν· ἀλλ' ἐκεῖνό γε ἄτοπον (14). Εἰ γὰρ ἐξ ἀμφοῖν, σύνθετος αὐτῶν λοιπὸν τῆς ὑποστάσεως ἡ ἰδιότης, καὶ οὐκ ἀπλῆ καὶ σύνθετος ἡ ὑπόστασις, ὅτι καὶ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως ἐκπορεύεται, τὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· οὕτω δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ ἰδιότης εὐρίσκεται σύνθετος, ἔχουσα μὴ μόνον τὸ γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ ἐαυτοῦ ἀμέσως ὡς μέση (15) προβάλλεσθαι.

ΛΑΤ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον σύνθεσις ἂν εἴη καὶ περὶ τὸν Πατέρα, καὶ μᾶλλον, ὅτι οὐκ ἀγγένητος μόνον, ἀλλὰ καὶ γεννήτωρ καὶ προβολεύς. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ταῦτα οὐ παρεσιγήγαγε σύνθεσιν, οὐδὲ ἐκεῖνα λοιπὸν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Π τίς ἢ ἀποκλήρωσις, τὸν μὲν Πατέρα μὴ εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἀγεννήτου καὶ τοῦ γεννητικοῦ καὶ τοῦ προβλητικοῦ, τὸν δὲ Υἱὸν σύνθετον εἶναι διὰ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ προβλητικόν, καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τὸ διχόθεν καὶ διχῶς ἐκπορευτὸν, ἦτοι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δηλαδὴ καὶ ἀμέσως; Καίτοι κἂν ἀπλῆν δώμεν ἑκάστῳ τὴν ἰδιότητα, κατὰ τὸν σὸν λόγον καὶ οὕτως, ὡς λέγεις, διπλὴ παρεσιγήσεται, καὶ σύνθεσις εἴσεται, καὶ ἔσται σύνθετος ἕκαστος. Καὶ γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἡ τῆς θεότητος οὐσία ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ γεννῆν ἰδιότης, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἡ τοῦ γεννᾶσθαι ἰδιότης ἐστίν, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι μετὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἡ ἰδιότης τῆς ἐκπορεύσεως. Ἄλλ' οὐ σύνθεσις ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπλότης ὑπὲρ πᾶσιν ἀπλότης, ὅτι μέρη ταῦτα τῆς θεότητος (ἀμερῆς γὰρ ὑπὲρ πᾶσιν ἀμερῆς), ἀλλ' ἰδιότητες περὶ τὴν μίαν οὐσίαν καὶ τὰς τῆς μιᾶς οὐσίας ὑποστάσεις θεωρούμεναι καὶ ἑκάστη ἑκάστην ὑπόστασιν χαρακτηρίζουσαι. Οὐκ οὖν οὐδὲ δταν λέγω τὸ Πνεῦμα ἀμέσως ἔχειν καὶ ἐμμέσως τὴν ἐκπόρευσιν, ἢ τὸν Υἱὸν καὶ γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεσθαι, διπλὴν τινὰ παρεσιγάω καὶ σύνθεσιν· ὡπερ γὰρ ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς διάφορος πρόοδος, καθά φατε καὶ ἡμεῖς, διάφορον μὲν δείκνυσι τὴν σχέσιν αὐτοῦ.

(14) Nota marg. Ἐτέρου ἀτόπου εἰσαγωγή, ὅτι σύνθετος ἔσται τὸ Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορεύμενον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀνασκευή.

(15) Secundum absurdum: Compositus erit Spiritus ex Patre et Filio procedens. Vide Photium, *De Spiritu sancti Mystagogia*, cap. 7 et 45,

A secundum quemdam incognitum et ineffabilem modum. Spiritum igitur dicere ex utroque velut ex uno impium est, quia Sabellianum; eum vero dicere ex ambobus non habentibus in essentia differentiam neque in nominum duplicitate discretionem, sed in hypostaticis proprietatibus, longe a Sabelliana impietate abest. Quare cum hoc dogma aliud sit a Sabellii opinione, neque Sabellianum et abjiciendum illud existimes. Verum absurdum illud esse aliunde demonstras.

B 5. GR. Sint hæc ita, neque Sabellianum sit dicere, ex Patre et Filio sanctissimi Spiritus esse processionem. Attamen illud certe absurdum ostendit, quod non dicam (l). Si Spiritus est ex utroque, composita ipsi erit hypostaseos proprietas, et non simplex, et composita ipsa hypostasis, quia et immediate et mediate procedit, scilicet tum ex Patre, tum ex Filio; sic autem et Filii proprietas deprehenditur composita, quum non solum habeat quod sit generatus ex Patre, verum etiam quod Spiritum sanctum ex se ipso immediate producat.

C LAT. Secundum hanc rationem in Patre quoque foret compositio, et multo magis, quia non solum ingenuus, verum etiam generans et spirans est. Si vero hæc in Patre nullam inducunt compositionem, neque illa in Filio et in Spiritu compositionem inducent. Aut qualis est ista sortitio et distributio, Patrem quidem non esse compositum ex innascibilitate, generatione et spiratione (activa), Filium vero compositum esse propter passivam generationem et spirationem activam, et Spiritum compositum, quia e duplici causa et duplici modo procedat, sive ex Patre et ex Filio, mediate videlicet et immediate? Quanquam et si simplicem demus cuique proprietatem secundum tuum sermonem, et sic, ut dicis, duplicitas inducetur et compositio sequetur et erit unumquodque compositum. Etenim in Patre est tum divinitatis essentia tum gignendi proprietas, et in Filio una cum essentia proprietas geniti est, et in Spiritu cum eadem essentia, proprietas processionis. Verum non est compositio ibi, sed simplicitas super omnem simplicitatem, quia nec partes Divinitatis ista sunt, quum ea sit super omnem indivisibilitatem indivisibilis, verum proprietates, quæ circa unam essentiam et hujus unius essentiae hypostases spectantur et quarumque quamlibet personam distinguit suoque caractere insignit. Igitur neque quando dico Spiritum immediate et mediate habere processionem, vel ex Patre Filium generari et Spiritum producere (m), duplicitatem quam-

(15) Ita scriptum. Quod tamen mendum exhibere videtur.

(m) Προβάλλεσθαι hic non sumi passive usus vocis in sequentibus demonstrat.

dam induco et compositionem. Sicut enim diversa e Patre progressio, secundum quod et vos dicitis, diversam quidem ejus habitudinem constituit, alteram ad Filium ut Patris, alteram ad Spiritum ut spirantis secundum proprium modum, paternam vero hypostasim minime indicat compositam, ita nec Spiritus e Patre et Filio processio compositionem quamdam intelligi sinit sive in Filio sive in Spiritu. Quoniam in Patre generare et producere non idem est neque eodem modo, in Spiritu vero procedere unum et idem, etsi ex altero quidem mediate, sive ex Patre per Filium, ex altero vero immediate, quia ex Filio, non vero per alium quempiam. Non est igitur compositus Filius, quia non solum generatur, sed et Spiritum emittit, neque Spiritus, quia procedit non ex Patre solo, sed et ex Filio; neque etiam Pater, quia non solum ingentus, sed et Filii genitor, neque quia non solum genitor, sed et productor Spiritus; neque etiam secundum communem tum nostram tum vestram sententiam compositus Filius et Spiritus, quia uterque præter substantiam habet personæ proprietatem, Filius quidem filiationem solam, Spiritus vero processionem ex Patre. Si enim composita foret quælibet persona propter suas proprietates, etiam essentia trium personarum composita esset propter eas, quæ circa ipsam sunt, trium communes proprietates, bonitatem dico, sapientiam, potentiam, vim productricem, omnium effectricem et creatricem, providentiam, conservationem, omnium rerum comprehensionem et continentiam, aseitatem, et principii carentiam, immortalitatem et sine ullo fine durationem, immensitatem, æternitatem, extra tempus et supra tempus existentiam, et quæcunque alia hujusmodi sive secundum positionem, sive secundum negationem, sive secundum causam, sive secundum eminentiam et excellentiam dicuntur in Deo. Sed non sunt hæc essentia, verum circa essentiam considerantur, etsi et certo quodam modo essentialia et naturalia vocantur, neque partes sunt essentialiæ, quum deitas partium omnino sit expers. Sic et in igne variæ insunt potentia, levitas, mobilitas sursum tendens, vis illuminativa et vis combustiva, verum propterea ignis non est compositus, sed simplex, in quantum in corporibus naturalibus et elementaribus secundum extremam, ut ita dicam, resonantiam simplicitas esse potest. Attamen hic naturalia et essentialia ista sunt igni, ibi vero illa circa essentiam considerantur, hæc vero circa unamquamque personam singularia; idcirco multo magis simplicitas tum essentialiæ tum cujuslibet personæ nullum patietur detrimentum. Sed neque in omnibus, in quibus varietas quædam et distinctio consideratur, statim et compositio inducitur. Omnis enim essentia habet et virtutem et operationem, licet et simplex sit, neque idcirco compositam di-

την μὲν πρὸς τὸν Υἱὸν ὡς Πατὴρ, τὴν δὲ πρὸς τὸ Πνεῦμα ὡς προβολέως κατὰ τρόπον ἴδιον, τὴν δὲ Πατρικὴν ὑπόστασιν οὐ σύνθετον ὑποδείκνυσιν, οὕτως οὐδὲ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι σύνθεσιν δίδωσιν ἐννοεῖν ἢ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ἢ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Καίτοι ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸ γενῆν καὶ τὸ προβάλλεσθαι οὐ ταῦτὸν οὐδ' ὡσαύτως, ἐπὶ δὲ τοῦ Πνεύματος τὸ ἐκπορεύεσθαι ἐν καὶ ταῦτὸν, εἰ καὶ ἐκ τοῦδε μὲν ἐμμέσως, ἤγουν ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐκ τοῦδε δὲ ἀμέσως, ὅτι ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὐκέτι δὲ δι' ἄλλου τινός. Οὐκ οὖν σύνθετος ὁ Υἱὸς, ὅτι μὴ γεννάται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· οὐδὲ τὸ Πνεῦμα, ὅτι ἐκπορεύεται οὐκ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ Πατήρ, ὅτι μὴ μόνον ἀγέννητος, ἀλλὰ καὶ γεννήτωρ Υἱοῦ, οὐδ' ὅτι μὴ γεννήτωρ μόνον, ἀλλὰ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐπὶ τῆς κοινῆς δόξης ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν σύνθετος ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὅτι μετὰ τῆς οὐσίας ἐκάτερον ἔχει τὸ τῆς ὑποστάσεως ἴδιον, ὁ μὲν τὸ γεννητὸν μόνον, τὸ δὲ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς. Εἰ γὰρ σύνθετος ἐκάστη ὑπόστασις (16) διὰ τὰς ἑαυτῆς ιδιότητας, καὶ ἡ οὐσία ἦν εἴη τῶν τριῶν ὑποστάσεων σύνθετος διὰ τὰ περὶ αὐτὴν κοινὰ τῶν τριῶν ιδιώματα, τὸ ἀγαθὸν φημί, τὸ σοφόν, τὸ δυνατόν, τὸ ποιητικόν, τὸ πανουργικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ συνεκτικόν, τὸ περιεκτικόν καὶ περιληπτικὸν πάντων, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἄπειρον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἄχρονον, τὸ ὑπέρχρονον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα εἴτε κατὰ θέσιν εἴτε κατὰ ἀφαιρέσιν, εἴτε κατ' αἰτίαν, εἴτε καθ' ὑπεροχὴν καὶ ὑπέρβασιν λέγεται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' οὐκ οὐσία ταῦτα, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν θεωρούμενα, εἰ καὶ οὐσιώδη πως καλεῖται καὶ φυσικὰ, οὐδὲ μέρη τῆς οὐσίας· ἡ θεότης γὰρ ἀμερῆς· οὕτω καὶ τῷ πυρὶ πρόσεστι τὸ κοῦφόν τε καὶ ἀνωφερὲς, καὶ τὸ φωτιστικόν καὶ τὸ καυστικόν, δυνάμεις διάφοροι, ἀλλ' οὐ σύνθετον διὰ τοῦτο τὸ πῦρ, ἀλλὰ ἀπλοῦν, ὅσον ἐν σώμασι φυσικοῖς τε καὶ στοιχειώδεσι κατὰ τὸ ἔσχατον, ἴν' οὕτως εἴπω ἀπλήρημα τῆς ἀπλότητος. Καίτοι ἐνταῦθα οὐσιώδη ταῦτά ἐστι τῷ πυρὶ, ἐκεῖ δὲ τὰ μὲν περὶ τὴν οὐσίαν ἐστὶ θεωρούμενα (17), τὰ δὲ περὶ ἐκάστην ὑπόστασιν ἕκαστα· διὸ πολλῶν πλέον οὐ λυμανεῖται τὸ ἀπλοῦν οὔτε τῆς οὐσίας οὔτε ἐκάστης τῶν ὑποστάσεων. Ἄλλ' οὐδὲ ἐπὶ πάντων ἐν οἷς θεωρεῖται ποικιλία τις καὶ διάκρισις, ἤδη καὶ σύνθεσις παρεισάγεται. Ἡἄσα γὰρ οὐσία ἔχει καὶ δυνάμιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ ἀπλῆ τις εἴη, καὶ οὐ διὰ τοῦτο σύνθετον ἐροῦμεν πάντως καὶ τὴν ἀπλῆν. Ἀνάγκη γὰρ ἢ σύνθετον εἶναι καὶ τὴν ἀπλῆν, καὶ οὐδεμία εἶσθαι ἀπλῆ, ἢ τὴν ἀπλῆν εἶναι χωρὶς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεως, ὅπερ ψευδὸς ἐστὶν ἐναργῶς· οὔτε γὰρ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως χωρὶς, ἐξ ἧς πρόεισιν, οὔτε δυνάμεις δίχα τῆς οὐσίας, ἀλλ' οὐδὲ οὐσία χωρὶς τῆς τοῦ ἐνεργεῖν δυνάμεως. Εἰ δὲ ταῦτα ἀδύνατα, καὶ ἐστὶ καὶ ἡ ἀπλουστάτη ἀπλῶς οὐσία μετὰ τῆς ἐνοῦσης δυνά-

(16) Cod. Vat. f. 5, 6, mendose, ὑπόθεσις.

(17) Vide Greg. Naz. orat. 32, p. 519, ed. Bill. (nunc orat. 42).

μεως ἔχουσα καὶ τὴν ἐκ τῆς δυνάμεως προϊῶσα ἐνεργεῖαν. Καὶ διὰ ταῦτα σύνθεσις οὐκ ἔστι περὶ αὐτῆν, ὅτι περὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν, τὴν οὐσίαν, ἄλλο μὲν ἢ δύναμις, ἄλλο δὲ ἢ ἐνέργεια, καὶ ὅτι ἓν καὶ ταῦτὸν πρᾶγμα ἐξ οὐσίας ἔστι καὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, εἰ οὕτω χρῆ φάναι, καὶ ὅτι τῷ λόγῳ διακρίνεται: τῆς οὐσίας ἢ δυνάμεως, τῆς δὲ δυνάμεως ἢ ἐνεργείας. Μία γὰρ καὶ οὕτως ἔστιν ἀπλῆ οὐσία. Πῶς ἂν τις ἐπὶ τῆς ἀπλῆς τῆς οὐσίας καὶ ἀσυνθέτου φύσεως ἦτοι ἐφ' ἑκάστης τῶν ἐνιαίων τῆς ὑπερθέου θεότητος ὑποστάσεων τολμήσειε λέγειν, ὅτι σύνθεσις ἐκ τῶν φυσικῶν ἢ ὑποστατικῶν ἰδιοτήτων εἰσάγεται; Τί τῆς μονάδος ἀπλούστερον ἐν τοῖς ἀριθμοῖς; ἀλλ' ὁμοίως ἄλλο μὲν τὸ εἶναι αὐτῆ, ἄλλο δὲ ἢ δύναμις, καὶ ἄλλο ἢ ἐνέργεια. Ταυτίζει μὲν γὰρ ἅπαντα καὶ ἀνυπέλαστα τηρεῖ: σχέσεις δὲ ἀπείρους σχεδὸν ὑποδύεται προστιθεμένη καὶ ἀφαιρουμένη καὶ γεννώσα: πάντα τὰ εἶδη τῶν ἀριθμῶν καὶ νῦν μὲν γινόμενη τὸ ἡμισυ καὶ τὸ ὑποδιπλασίον, νῦν δὲ τρίτον καὶ ὑποτριπλασίον, νῦν δὲ τέταρτον καὶ ὑποτετραπλασίον, καὶ ἄλλοτε ἄλλο καὶ κατὰ ταῦτὸν πάντα, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον, νῦν μὲν ἀσχημάτιστος νοούμενη, νῦν δὲ ἐσχηματισμένη, καὶ ποτὲ μὲν τρίγωνος, ποτὲ δὲ τετράγωνος, ποτὲ δὲ πεντάγωνος, καὶ ἄλλο τε καὶ ἄλλο καὶ ἅμα πάντα, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον καὶ νῦν μὲν ἐπίπεδος, νῦν δὲ στερεά, καὶ νῦν μὲν ἄσχετος, νῦν σχέσιν ἔχουσα, καὶ αὐτὴν πολυειδῶς: καὶ ποικίλη τις φαινόμενη διὰ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, ὁμοίως ἀπλουστάτη ἐστὶ, καὶ ἡ ποικιλία αὐτῆ τὴν ἀπλότητα τῆς οὐσίας οὐ λυμαίνεται: οὐσίας δὲ λέγω τῆς κατ' αὐτῆν. Ὁ γὰρ ἔστιν ἑκάστῳ τὸ εἶναι, τοῦτό ἐστι καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ. Εἰ οὖν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ περὶ ἑκάστον ἐπλοῦν θεωρούμενα διπλόην καὶ σύνθεσιν οὐ παρεισάγουσι, πολλῶν πλέον οὐδὲ ἐπὶ τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων ἐκ τῆς ἐνίων ἰδιοτήτων ἐπιπλοκῆς διπλόην καὶ σύνθεσιν τις παρεισάγεται. Οὕτε οὖν ὁ Υἱὸς σύνθετος, εἰ μὴ μόνον ἔστι γεννητὸς ἐκ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος, οὔτε τὸ Πνεῦμα, εἰ μὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἀγέννητος ὢν καὶ γεννήτωρ τοῦ Υἱοῦ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος. Ὡσπερ γὰρ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἀπλῶς θεωρούμενα διάφοροι μὲν εἰσιν ὑποστατικαὶ ἰδιότητες ἐκάστη τῶν τριῶν ἐκάστῳ τῶν τριῶν προσώπων ἀφορίζομεναι, ἀλλὰ τὴν μίαν φύσιν αὐτῶν οὐ μερίζουσιν, οὕτως, κἀν κλειούσας ὡσιν αἱ περὶ ἐκάστην τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἰδιότητες, οὐδ' οὕτως οὐδεμίαν αὐτῶν ὑποστάσεων τέμνουσιν ἢ μερίζουσιν, ἀλλ' οὐδὲ σύνθετον οὐδεμίαν τούτων δεικνύουσιν. Ὡσπερ δὲ οὐ μεριστὸς ὁ Πατὴρ, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα (οὐ γὰρ μέρη τοῦ Πατρὸς ταῦτα, οὐδὲ κατὰ τομὴν τινὰ καὶ ροτὴν ἢ ἐκάστου γνωρίζεται πρόοδος), οὕτω οὐδὲ τὸ Πνεῦμα μεριστὸν, ὅτι ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ: οὐδὲ τὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἓν ὅπερ ἔστιν, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ: καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ: ἐξ ἀμερῶν ἀμερῆς καὶ ἀπλοῦν ἐκ ἀπλοῦν. Εἰ δὲ λέγεις: Πῶς; ἄρρητος ὁ τρόπος

A cemus etiam simplicem. Necesse enim est aut composita sit et simplex, et tunc nulla substantia erit simplex; aut simplex sit absque operatione et virtute, quod manifeste falsum est. Nam neque operatio est sine potentia et virtute, ex qua procedit, neque potentia sine essentia, imo nec essentia sine potentia operandi. Si vero hæc impossibilia, tunc et simplicissima simpliciter substantia una cum insita potentia habebit etiam operationem ex hac potentia prodeuntem, proptereaque non adest circa ipsam compositio ex eo, quod circa unum et idem, substantiam, aliud sit potentia, aliud operatio, et quod una eademque res ex substantia et potentia et operatione consistat, si ita loqui fas est, et quod ratione distinguitur a substantia potentia, a potentia operatio. Una enim et sic est simplex substantia. Quomodo vero quis auferet de natura vere simplici et ab omni compositione exempta vel de singulis hypostasibus supremæ et præcellentis divinitatis affirmare, ex naturalibus vel personalibus proprietatibus induci compositionem? Quid monade (unitate) in numeris simplicius? Et tamen aliud ipsi est esse, aliud potentia, et aliud operatio. Cum omnibus enim identificatur (omnia eadem ostendit) et incommutata servat: relationes autem fere infinitas subit, dum additur et subtrahitur, et omnes numerorum species generat, et nunc quidem fit dimidium et duplum, nunc vero tertium et triplum, nunc quartum et quadruplum, et alias aliud, et secundum idem omnia, et hoc in infinitum; nunc ut quidem informis ac figuræ expers concepta, nunc vero formata et figurata, aliquando triangularis, aliquando quadrangularis, aliquando quintangularis, atque aliud et aliud, et simul omnia, et hoc in infinitum, nunc quidem est superficies, nunc solidum corpus, modo relationis expers, modo relationes habens, et quidem multiformes, et quum varia appareat propter potentias et operationes suas, tamen simplicissima est et ipsa varietas haud infert detrimentum substantiæ simplicitati, substantiæ dico, quæ secundum ipsam est. Quod enim cuique esse, hoc est et ejus substantia. Si itaque in rebus creatis ac nostris ea quæ in quovis simplici spectantur non inducunt duplicitatem et compositionem, multo magis neque in divinis personis ex connexionem nonnullarum proprietatum duplicitas et compositio quædam inducitur. Neque igitur compositus Filius, si non solum est generatus a Patre, verum et Spiritus productor; neque compositus Spiritus, si non ex Patre duntaxat, verum et ex Filio procedit; neque enim et Pater compositus est, qui innascibilis existens et Filii genitor et Spiritus productor est. Quomodo enim innascibilitas et filiatio et processio simpliciter spectatæ diversæ quidem sunt personales proprietates, quarum trium quælibet cuiuslibet trium personarum reservatur, unam vero eorumdem naturam nequaquam dividunt; ita, etiamsi plures forent proprietates, quæ singulis tribus personis conve-

niunt, neque sic nullam eorum hypostasin scinderent vel dividerent, verum neque compositam eorum ullam ostenderent. Quemadmodum vero Pater minime divisus est, quia ex ipso Filius et Spiritus (neque enim hi partes sunt Patris, neque secundum sectionem quamdam aut fluxum cujusque eorum progressio cognoscitur): ita nec Spiritus divisus, quia ex Patre et ex Filio est; neque illud quidem ex Patre habet, hoc vero ex Filio; sed illud simplex et unum quod ipse est, ex Patre est et ex Filio, ex indivisibilibus, ex simplicibus simplex. Si vero quæris: *Quomodo?* noveris, modum esse ineffabilem et non enuntiabilem, cum sit supra omnem modum. Aut dicito mihi, quomodo Pater generet Filium, quomodo Spiritus ex Patre procedat, quænam horum sit differentia, et ego dicam tibi, quomodo ex Patre et ex Filio procedat. Si vero placet, disce ex Patre non eodem modo ac ex Filio, et ex Filio non eodem modo ac ex Patre Spiritum procedere. Ex Patre enim mediata processio est, quum sit per Filium, ex Filio vero immediata, cum non amplius sit per alium quempiam. Hoc ergo pacto nulla compositio est neque in Filio neque in Spiritu, licet Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque procedat, neque etiam hoc absurdum, ut tu dicebas, dogma nostrum consequitur.

6. GR. (n) Verum si ex Patre et ex Filio procedit Spiritus secundum dicta tua, erit ipsi duplex processio; si vero duplex processio, duplex et procedens quod duplex est, non est amplius simplex; ergo ex te Spiritus non est simplex; quod vero non est simplex, id compositum est et divisum; quod ejusmodi non est Deus. Jam vero Spiritus est Deus, non ergo duplex; quod si non duplex, neque compositus, neque duplex erit processio. Si vero non duplex est processio, non erit una quidem ex Patre, altera vero ex Filio, sed aut ex Patre erit aut ex Filio. Cum vero ex Patre sit, ut tum Patres dicunt tum Evangelium, relinquitur eam non esse ex Filio.

LAT. Neque hoc pacto ratiocinatio tua, o sapientissime Græce, ad assentiendum cogit. In primis enim minime duplicem dicimus processionem, sed unam eademque et simplicem, quum et Spiritus simplex sit utpote Deus; nulla namque in Deo duplicitas est aut compositio. Neque enim quia ex duobus, idcirco processio duplex, sed quia (Spiritus) simplex, idcirco processio simplex, eadem aliam atque aliam in eodem habens relationem, mediata quidem existens quatenus ex Patre, immediata vero quatenus ex Filio. Quemadmodum enim luminis in aere effusio ex sole et ex solis radiis prodiens, et immediate quidem ex radiis, mediate vero ex sole (videlicet per radios), tamen neque ipsa duplicitatem quamdam habet secundum suam ipsius existentiam, quum lumen in aere simplex

καὶ ἀφραστός· ὑπὲρ τὸ πῶς γὰρ ἢ φράσον μοι, πῶς ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱόν; πῶς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται; τίς ἡ τούτων διαφορὰ; καὶ σοὶ φράσω, πῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Εἰ δὲ βούλει, μάθηθαι, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐχ ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὐχ ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς ἕμμεσος ἡ ἐκπόρευσις (διὰ τοῦ Υἱοῦ γὰρ), ἐκ τῆς Υἱοῦ δὲ ἕμμεσος, ὅτι μηκέτι δι' ἑτέρου τινός. Οὕτως οὖν οὐδεμία σύνθεσις οὔτε περὶ τὸν Υἱόν οὔτε περὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται (18)· καὶ οὐδὲ τοῦτο τὸ ἄτοπον, ὡς ἔφηρς αὐτὸς τῷ δόγματι ἠκολούθησεν.

ζ'. GP. 'Ἄλλ' εἰ (19) ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται καθὰ φῆς, ἔσται αὐτῷ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις. Εἰ δὲ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις, διπλοῦν καὶ τὸ ἐκπορευόμενον. Τὸ δὲ διπλοῦν οὐχὶ ἀπλοῦν· οὐχ ἀπλοῦν ἄρα τὸ Πνεῦμα, κατὰ σε· τὸ δὲ μὴ ἀπλοῦν σύνθετον καὶ μεριστόν· ὃ δὲ ἐστὶ τοιοῦτον, οὐ θεός. Ἀλλὰ μὴν τὸ Πνεῦμα θεός. οὐκ ἄρα διπλοῦν· εἰ δὲ μὴ διπλοῦν, μὴδὲ σύνθετον, οὐδὲ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις· εἰ δὲ μὴ διπλῆ ἡ ἐκπόρευσις, οὐκ ἔσται ἢ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἢ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς (τοῦτο γὰρ καὶ οἱ Πατέρες φασὶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον), λοιπὸν οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

LAT. Οὐδ' οὕτως ὁ λόγος ἔχει τὸ ἀναγκαῖον, ὃ σοφώτατε Γραικέ. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ διπλῆν φασιν τὴν ἐκπόρευσιν, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ ἀπλῆν, καὶ ἀπλοῦ ὄντος τοῦ Πνεύματος ὡς Θεοῦ· οὐδεμία γὰρ ἐν Θεῷ διπλῆ ἢ (20) σύνθεσις. Οὐ γὰρ διότι ἐκ δυοῖν, διὰ τοῦτο διπλῆ, ἀλλὰ διότι ἀπλοῦν, διὰ τοῦτο ἀπλῆ, ἢ αὐτῆ ἄλλῃν καὶ ἄλλῃν ἐκ ταυτῆς τὴν σχέσιν ἔχουσα καὶ οὕσα ἕμμεσος μὲν ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἕμμεσος δὲ ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καθάπερ γὰρ ἡ ἐκ τῆς ἀέρος τοῦ φωτὸς λάμψις (21) ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἡλιόσκων ἀκτίνων προΐουσα, καὶ ἀμέσως μὲν ἐκ τῶν ἀκτίνων, ἕμμεσως δὲ ἐκ τοῦ ἡλίου (διὰ τῶν ἀκτίνων γὰρ), ὁμοίως οὔτε αὐτῆ διπλῆν ἔχει τινὰ κατὰ τὴν ἐαυτῆς ὑπαρξιν (ἀπλοῦν γὰρ τὸ ἐν τῷ ἀέρι φῶς καὶ ἀσυνθετον. Τίς γὰρ ἡ τούτου σύνθεσις; καὶ ἐκ τίνων σύγκειται, φράσον, τὸ φῶς; ἀλλ' οὐδὲ ἡ

(18) Cod. Vat. ἐκπορεύεται.

(19) Nota. marg. Ἐνταῦθα εἰσαγωγὴ ἑτέρου ἀτόπου ὅτι διπλῆ ἔσται ἡ τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσις, καὶ διὰ τοῦτο διπλοῦν καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πρὸς ταῦτα λόγους.

(20) Ms. ἡ.

(21) Frequens Theologis comparatio. Vide Beccum, orat. 2, injusta depos. cap. 13, g. o. ii, p. 57 seq.

(n) Nota. Hic aliud absurdum inducitur, nimirum duplicem fore Spiritus sancti processionem, ideoque etiam Spiritum duplicem. Et ad hoc solutio.

Cf. Photium, De Spirit. sancti mystagogia, cap. 4 et 45.

τουτου πρόδος διπλή, καίτοι δύο τὰ ἐξ ὧν ἡ πρό- A
 οδος, ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀκτίς, οὕτω καὶ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς
 καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις ἀπλή καθ' ἑαυτήν, εἰ
 καὶ δύο πρόσωπά ἐστι τὰ ἐξ ὧν, καὶ τὸ Πνεῦμα
 ἀπλοῦν. Ἄλλως τε εἰ σύνθεσις τις ἐθεωρεῖτο περὶ
 τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἐξ ὧν ἡ ἐκπόρευσις, ἦν
 ἂν διπλοῦν καὶ σύνθετον καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν, διπλόη
 δὲ καὶ περὶ τὴν ἐκπόρευσιν, ἐπεὶ δὲ ὁ Πατήρ καὶ ὁ
 Υἱὸς ἐν ὄντι κατ' οὐσίαν καὶ ἐν ἀλλήλοις ὑπάρχοντα
 κατὰ τὸ Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί
 (22), οὐδεμίαν σύνθεσιν ἔχει νοεῖται πρὸς ἀλλήλα
 (ὑπερ σύνθεσιν γὰρ ἡ ἐνότης αὐτῶν), οὐ σύνθεσις
 ἐστὶν ἡ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ σύνταξις (ἦν
 γὰρ ἂν καὶ ἡ τῆς ὅλης Τριάδος σύνταξις σύνθεσις),
 οὐδὲ ἡ ἐξ ἀμφοῖν λεγομένη παρ' ἡμῶν τοῦ Ηνεύ-
 ματος πρόδος σύνθετος, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα ἐντεῦθεν
 σύνθεσιν ἔχει τινά. Οὕτω καὶ τῶν μετὰ Θεὸν ἀπλῶν
 οὐσιῶν ἡ ἐνεργεῖα οὐ σύνθετος, διότι ἐκ τῆς οὐσίας
 καὶ ἐκ τῆς οὐσίας (23) δυνάμεως πρόεσις, οὐδὲ
 ἡ τῆς ἐνεργείας ἐξ ἀμφοῖν πρόδος σύνθετος.
 Καὶ γὰρ οὐδὲ ἡ συνύπαρξις τῆς οὐσίας καὶ τῆς
 δυνάμεως σύνθεσις, Ἦν γὰρ ἂν οὐδεμία οὐσία ἀπλή
 διὰ τὸ μὴ εἶναι ἄνευ δυνάμεως· οὐδὲν γὰρ ὅλως τῶν
 ὄντων ἀδύνατον (24) κατὰ τὸν σοφὸν Διονύσιον. Εἰ
 δὲ ἐπὶ τῶν μετὰ Θεὸν ἡ ἐκ δυοῖν πρόδος οὔτε αὐτὴ
 σύνθετος ἐστὶν, οὔτε τὸ προερχόμενον δείκνυσι σύν-
 θετον, πόσῃ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ; Δῶμεν δὲ, εἰ βούλει,
 καὶ διπλῆν ἡμᾶς τίθεσθαι τὴν ἐκπόρευσιν, καὶ τὴν
 μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὴν μὲν
 ἡμεσον, τὴν δὲ ἄμεσον, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω διπλόη
 περὶ τὸ Πνεῦμα, οὐδὲ διὰ τοῦτο σύνθετος ἔσται τοῦ
 Ηνεύματος ἡ ἐκπόρευσις. Περὶ γὰρ τὴν οὐσίαν
 ταῦτα, οὐχὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἡ ἀγεννησία, ἡ γέν-
 νησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, καὶ ὑποστάσεων διακριτικά,
 ὡς τμητικά φύσεως, καὶ οὐδὲν ἄτοπον δύο ἔχειν τὰς
 ιδιότητας τὸ ἀπλοῦν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Πατήρ καὶ
 ὁ Υἱὸς ἐστὶ καὶ προβολεὺς, καὶ οὐδεμία σύνθεσις
 ἐστὶν ἐν αὐτοῖς καὶ ἄλλως δὲ τὸ ἡμεσον καὶ τὸ
 ἄμεσον σχέσεις τινές εἰσιν, ἡ δὲ διάφορος σχέσις
 σύνθεσιν οὐκ ἐργάζεται. Τριῶν γὰρ ἐφεξῆς ἀλλήλαις
 ἐκαιμένων μονάδων φέρε εἶπεῖν ἡ μεταξὺ τῶν
 ἐκῶν πρὸς μὲν τὴν πρώτην ἔχει δευτέραν τάξιν,
 πρὸς τὴν τρίτην, πρώτην· καὶ ὅτι πρώτη τε καὶ
 δευτέρα ἡ αὐτή, διὰ τοῦτο οὐ σύνθετος. Καὶ πρὸς
 μὲν τὴν πρώτην νοεῖται τυχὸν τὸ δεξιὸν ἔχουσα
 μέσος, πρὸς δὲ τὴν δευτέραν τὸ εὐώνυμος, καὶ ὅτι
 ἡ αὐτὴ δεξιὰ καὶ εὐώνυμος, οὐ διὰ τοῦτο ἀπόλλυσι
 τὴν οὐσίαν ἀπλότητα. Πάλιν ἐκάστη τῶν τριῶν
 μονάδων οὐχ ἄπλως μονάς, ἀλλὰ καὶ τάξιν ἔχουσα·
 διὸ ἡ μὲν μονάς πρώτη λέγεται ἂν, ἡ δὲ μέσος, ἡ δὲ
 ἰσχάτη· ἀλλὰ περὶ οὐδεμίαν αὐτῶν σύνθεσις εἶναι
 λέγεται. Εἰ γὰρ ἐκ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν θεωρουμέ-
 νων ἡ σύνθεσις κρίνεται, καὶ ἡ ἀπλή νοουμένη οὐσία
 καὶ χωρὶς τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας καὶ τῆς ἐνε-
 ταρχούσης δυνάμεως ὅπερ ἐστὶ φανερὴ ἂν σύνθετος,
 δεῖ τε οὐσία καὶ ὅτι ἀπλή· ἀλλ' οὐ σύνθετος. Οὐ γὰρ

sit et compositionis expers; quænam enim ejus
 foret compositio? et ex quibusnam, quæso, ele-
 mentis componitur lumen? neque etiam ipsius
 progressio duplex est, licet duo sint, ex quibus
 progrediat, sol nimirum et radius: ita et pro-
 cessio ex Patre atque ex Filio simplex est secun-
 dum seipsam, licet duæ personæ sint, ex quibus
 processio fiat, et ipse Spiritus simplex. Præterea si
 compositio quædam cerneretur in Patre et Filio,
 ex quibus processio, duplex quoque et compositum
 foret id quod ex ipsis procedit, et duplicitas quoque
 esset in processione. Quoniam vero Pater et Filius
 cum unum sint secundum essentiam et in se in-
 vicem existant secundum Christi verba: *Ego in
 Patre et Pater in me*, nullam ad invicem composi-
 tionem habere noscuntur (nam super composi-
 tionem omnem est eorum unitas), nulla compositio
 est Patris et Filii conjunctio et consociatio (secus
 enim et totius Trinitatis conjunctio foret composi-
 sitio), neque quæ a nobis asseritur Spiritus ex
 utroque processio composita, neque Spiritus exinde
 aliquam habebit compositionem. Eodem quoque
 pacto substantiarum simplicium creaturarum ope-
 ratio non est propterea composita, quia ex essentia
 et ejus potentia procedit, neque operationis ex
 utraque progressio composita; neque enim essen-
 tiæ et potentiæ coexistentia compositio est, secus
 nulla substantia foret simplex, quia nulla sine po-
 tentia est; nihil enim eorum quæ sunt, ut sapiens
 Dionysius ait, potentiæ est expers. Si vero in rebus
 creatis progressio ex duobus neque ipsa composita
 est, neque quod inde progreditur compositum
 ostendit, quanto magis in Deo id locum habet!
 Demus autem, si vis, et duplicem nos asserere proces-
 sionem, et alteram quidem ex Patre, alteram vero
 ex Filio, illam mediatam, hanc vero immediatam,
 neque sic in Spiritu erit duplicitas, neque idcirco
 composita Spiritus processio. Circa essentiam enim
 hæc sunt, non secundum essentiam, innascibi-
 litas, generatio et processio, et personarum dis-
 tinctiva, non naturæ dissectiva; neque ullum
 absurdum, enti simplici duas inesse proprietates.
 Nam et pater est tum Pater tum spirator et nulla
 in ipso compositio. Præterea mediatum et imme-
 diatum relationes quædam sunt; diversa vero re-
 latio non importat compositionem. Si tres monades
 juxta se, una post aliam, positæ fuerint, ea quæ
 inter duas extremas, media est ad primam quidem
 secundum ordinem habebit, relate vero ad tertiam
 primum; neque idcirco composita erit, quia eadem
 et prima est et secunda; atque relate ad primam
 forsitan intelligitur dexteram partem obtinens,
 relate vero ad secundam, partem sinistram; et quod
 eadem et dextera et sinistra, non ideo amittit pro-
 priam simplicitatem. Rursum quævis trium mo-
 nadum non simpliciter est monas, verum et or-

(22) Joan. x, 38, xiv, 14.

(23) Cod. Vat. f. 6, b. αὐτοῦ.

(24) Cod. ἀδύνατον.

dinem habens. Quare alia dicenda fuerit prima, alia media, alia extrema; verum circa nullam earum compositio esse dicitur. Si enim ex iis quæ circa essentiam spectantur compositio iudicatur, etiam simplex intellecta substantia et sine operatione, quæ secundum ipsam est, et sine potentia ei insita, quod est, appareret composita, quia et essentia et simplex est. Verum non est composita; neque enim simplicibus simplicitas essentia est, quia neque compositis compositio, sed circa essentiam; quæ vero circa essentiam sunt, licet unius sint plura, essentiam neutiquam compositam reddunt. Quamobrem sive simplex est processio sive non simplex, Spiritus est simplex et non compositum id quod procedit (procedendi proprietas), neque enim procedendi proprietas essentia est, sed circa essentiam processio, proprius hypostaseos character.

(7.GR. Deinde (o) sidis procedere Spiritum quidem ex Patre, procedere vero etiam ex Filio, et proinde processionem alteram ex Patre esse, alteram vero ex Filio, quomodo non imperfecta erit utraque, vel altera inutilis? Vel enim perfecta est processio ex Patre, tunc inutilis ea quæ ex Filio; vel perfecta processio ex Filio, tunc inutilis ea quæ ex Patre. Si enim una, quæcunque tandem ex utraque, perfecta est, quæ alterius necessitas? Vel utraque erit imperfecta si sine altera spectatur. Verum sic foret et Pater secundum se ipsum consideratus imperfectus. At enim vero utraque persona perfecta et perfectam operationem reddens, tum per se et in se tum cum consubstantiali altera considerata. Si vero altera est perfecta, altera imperfecta, utram diceres perfectam, utram imperfectam? Primo una illa persona imperfecta est, ex qua processio imperfecta; deinde quomodo perfecta indiget imperfecta? Si vero simplex processio, et perfecta est ex Patre, cur et ex Filio? Si vero perfecta ex Filio, cur etiam ex Patre? Superfluum enim et vanum sic videtur, Spiritum quoque ex altero procedere.

LAT. Sed fortassis non aliam et aliam esse quis ait processionem, alteram ex Patre, alteram ex Filio, sed unam et eandem et simplicem ex Patre atque ex Filio, tanquam Patre per medium Filium spirante Spiritum. Ex Patre enim Filius, et ex Filio Spiritus, ideoque et ex Patre, ita ut eadem processio immediate quidem sit ex Filio, mediate vero ex Patre; *mediate* (p) vero dico, non quasi tempus quoddam sit intermedium (neque enim Pater prius generat Filium, postea vero per Filium Spiritum emittit), verum quia Filium generans Spi-

(25) Nota marg: "Ετερον ἄτοπον· ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευομένου τοῦ Ἁνεύματος, ἢ ἀτελής ἢ ἐκπόρευσις ἑκατέρα ἢ περιττὴ ἢ ἑτέρα."

(o) Nota marginalis: Aliud absurdum: Si ex Patre Filioque procedit Spiritus, vel imperfecta utraque processio vel superflua altera. Et ejus absurdi refutatio. Hoc quartum Græci argumentum respondet ex parte Photii, *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 7, et Nicolai Methonensis capiti 11, quod vide in adnotationibus ad hunc Photii locum.

(p) Hæc sane non satis accurate dicta sunt atque

οὐσία ἢ ἀπλότης τοῖς ἀπλοῦ, ὅτι μὴδὲ τοῖς συνθέτοις ἢ σύνθεσις, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν. Τὰ δὲ περὶ τὴν οὐσίαν, κἄν ἐνδὸς εἴη πλείω, τὴν οὐσίαν σύνθετον οὐ ποιεῖ· ὥστε, κἄν ἀπλῆ ἢ ἐκπόρευσις, κἄν οὐχ ἀπλῆ, τὸ Πνεῦμα ἀπλοῦν καὶ οὐ σύνθετον τὸ ἐκπόρευτον· οὐκ οὐσία γὰρ, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν ἐστὶν ἢ ἐκπόρευσις τῆς ὑποστάσεως ἴδιον χαρακτηρισμα.

Z. GP. Ἔτα (25) εἰ φησὶ ἐκπορευῆσθαι μὲν αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορευῆσθαι δὲ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐκπόρευσιν τὴν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, πῶς οὐκ ἀτελής ἢ ἑκατέρα, ἢ περιττὴ ἢ ἑτέρα; "H (26) γὰρ τελεία ἢ ἐκ Πατρὸς, καὶ περιττὴ ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ τελεία ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ περιττὴ ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τῆς γὰρ μιᾶς ὁποτέρωσιν οὕσητ τελείας, τίς χρεία τῆς ἑτέρας; ἢ ἀτελής ἑκατέρα δίχα τῆς ἑτέρας θεωρουμένη. ἀλλ' οὕτως ἂν εἴη καὶ ὁ Πατὴρ καθ' ἑαυτὸν νοοῦμενος ἀτελής· ἀλλὰ μὴν ἑκάτερον πρόσωπον τέλειόν καὶ τελείας ἐνεργείας ἀποδοτικόν, αὐτὸ τε καθ' ἑαυτὸ καὶ μετὰ τοῦ ὁμοφυοῦς θεωρούμενον. Εἰ δὲ ἢ μὲν ἐστὶ τελεία, ἢ δὲ ἀτελής, ὁποτέρωσιν ἂν φαίης ἢ τοῦτο ἢ ἑκατέρωσιν; πρῶτον μὲν τὸ ἔν πρόσωπον ἀτελής, ἐξ οὐπερ ἢ ἐκπόρευσις ἀτελής. Ἐπειτα τίς χρεία τῆς τελείας τῆς ἀτελοῦς; εἰ δὲ ἀπλῆ ἢ ἐκπόρευσις, εἰ μὲν τελεία ἐστὶν ἐκ τοῦ Πατρὸς, διὰ τί καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ; εἰ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τί καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς; περιττόν γὰρ οὕτω δοκεῖ τὸ καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου τὸ Πνεῦμα προερχεσθαι.

AAT. 'Αλλ' ἴσως οὐκ ἄλλην φησὶ τις καὶ ἄλλην τὴν ἐκπόρευσιν εἶναι, τὴν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ ἀπλῆν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, μέσου προβαλλομένου τὸ Ἁνεῦμα· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ ὁ Υἱός, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Ἁνεῦμα, δὲ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς εἶναι τὴν αὐτὴν ἐκπόρευσιν ἀμέσως μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς· Ἐμμέσως δὲ φημι, οὐχ ὡς χρόνου τινὸς μετατέοντος (οὐ γὰρ πρῶτον μὲν γεννᾷ τὸ Υἱόν, εἶτα διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Ἁνεῦμα προβάλλεται), ἀλλ' ὅτι

καὶ ἀνασκευὴ τοῦτο.

(26) Vat. εἰ.

voces *mediate et immediate*, prout in hac materia usurpantur, non recte explanant. Non enim ideo solum Spiritus ex Patre quia est ex Filio, qui est ex Patre; quod unum veluti quæstionis respectum duntaxat exhibet. Verum rem melius expositam vide apud Thomam, *Summæ* p. 1. q. 36, a. 1. In sequentibus tamen auctor noster hæc rite pertractat.

γεννῶν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα δι' αὐτοῦ προβάλλεται καὶ οὐκ ἄνευ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος πρόβλησις.

ΓΡ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον φαίη ἂν τις ὅτι καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκπορευομένου γεννᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἢ τοῦ Υἱοῦ γέννησις καὶ εἴη ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννώμενος.

ΛΑΤ. Ἀλλὰ τάξις καὶ ἐν τῇ Τριάδι τις ἦν δεῖ φυλάττειν ἡμᾶς· οὐχὶ φύσιν ἐξαλλάττουσα, ἀλλὰ διαφορὰν ὑποστάσεων παρεμφαίνουσα καὶ ἐκάστης ὑποστάσεως ἀμετάπτωτον παριστώσα τὴν ἰδιότητα. Ὁ μὲν οὖν Πατὴρ γεννῶν τὸν Υἱὸν δι' αὐτοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· ὁ Υἱὸς δὲ γεννώμενος ἐκ τοῦ Πατρὸς προβάλλεται καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἀμέσως ἐκπορευόμενον τοῦ γεννώμενου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λέγεται· καὶ τοίνυν καὶ ἡ αὐτὴ καὶ μία ἐκπόρευσις τῷ Πνεύματι ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἐστὶν ἕμμεσος, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ ἀμέσως ὡς περ πολλὰκις εἰρήκαμεν (27). Ὅμως, εἴτε ἀπλῆν ταύτην βούλει καλεῖν εἴτε καὶ μὴ, τελεία ἐστὶν ἐκατέρωθεν ἢ ἀμφοτέρωθεν ἥτοι ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ· ὅτι καὶ ἐκ τελείων καὶ τελεία (28) καὶ τελείως· καὶ οὐδὲν περιττόν ἐν τῇ τελείᾳ Τριάδι, εἴ δὲ ζητεῖς, δι' ἣν αἰτίαν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ τίς ἡ χρεια, ἐρωτήσω κάγω σε, τίς χρεια τῷ Πατρὶ τοῦ γεννᾶν τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα προβάλλεσθαι, καὶ διὰ τί μὴ ἢ ἄμφω γεννᾷ ἢ ἄμφω προβάλλεται, καὶ τίς ὁ λόγος τῆς τοῦ λόγου γεννήσεως ἢ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως. Οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦ Λόγου λόγος ἀνώτερος οὔτε τοῦ Πνεύματος. Οὐκ οὖν οὐδὲ ἐγώ σοι λέγω, τίς ὁ λόγος τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως, οὐδὲ διὰ τί ἢ πῶς ἐξ ἀμφοῖν ἢ ἐκπόρευσις. Ἡ γὰρ τῆς ἁγίας Τριάδος ὑπαρξίς ὑπέρχεται τοῦ πῶς καὶ τοῦ διὰ τί, καὶ τῶν τοιούτων ζητήσεων. Ὅσπερ δὲ οὐδὲ ἡ γέννησις ἀτελής, ὅτι οὐκ ἄνευ τῆς ἐκπορεύσεως, εἰ καὶ διακρίνεται τῇ τοῦ τρόπου διαφορότητι, οὔτε ἡ ἐκπόρευσις, ὅτι τῆς γεννήσεως οὐ χωρὶς, ἀλλὰ τελεία τὴν ἐστὶν ἐκάτερα, καὶ ἕτερα τῆς ἑτέρας, καὶ οὐ δίχα τῆς ἑτέρας οὐδετέρως. Ὡς γὰρ οὐ πρῶτον μὲν γεννᾷ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, εἶτα τὸ Πνεῦμα φῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἀλλ' ἄμφω ἅμα ἀεὶ, καὶ ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, καὶ ἐκάτερα τελεία καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ μετὰ τῆς ἑτέρας· οὕτω καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ μὴ ἕν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀπλοῦν λέγειν, ἀλλ' ἕτερον καὶ ἕτερον, ὅμως ἐκάτερον τέλειον καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ μετὰ τοῦ ἑτέρου, καὶ οὐ τοῦ ἑτέρου χωρὶς. Οὐ γὰρ διότι ἐν τῷ αὐτῷ πυρὶ καὶ ἡ θερμότης αἰεὶ καὶ τὸ φῶς, διὰ τοῦτο τὸ ἕτερον αὐτῶν ἀτελές,

(27) Vat. p. 7, b: εἰρήκαμεν.

(g) Cf. dicta ad Photium, *De Spirit. sancti my-
stagogia*, cap. 64 fin.

A ritum quoque per ipsum emittit, et non sine Filio Spiritus spiratio perficitur.

GR. Secundum hanc rationem dicere quis posset, etiam per Spiritum procedentem Patrem generare Filium, neque absque Spiritus processione perfici Filii generationem, ita ut et Filius generatus sit ex Patre atque ex Spiritu (g).

IAT. Sed ordo in Trinitate quoque est, quem nos servare debemus, non quidem naturam commutans, sed personarum distinctionem indicans et singularum hypostaseon proprietatem inalterabilem exhibens. Pater itaque generans Filium per ipsum quoque Spiritum emittit, Filius vero generatus ex Patre emittit et ex se Spiritum: ac Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque ut per Filium procedit; sed et ex Patre ut ex Filio immediate procedens a genito ex Patre procedere dicitur; ideoque et una eademque processio Spiritui ex Patre quidem est mediata, ex Filio autem immediata, prout sæpenumero diximus. Attamen, sive simplicem eam vocare vis sive non, perfecta est ab utraque parte sive ex ambobus, sive ex Patre per Filium, quæ et ex perfectis et perfecta et perfecte, neque quidquam supervacaneum in perfecta Trinitate. Si vero quæris, quam ob causam Spiritus ex Patre procedens etiam procedat ex Filio, et quænam hæc sit necessitas, quæram et ego ex te (r) quænam necessitas sit Patri, ut Filium generet vel Spiritum emittat, et cur non vel utrumque generet vel utrumque spiret, et quænam sit ratio generationis Verbi vel processionis Spiritus. Neque enim erat verbum Verbo sublimius neque Spiritu. Itaque neque ego tibi dico, quænam sit ratio processionis Spiritus ex Patre et Filio, neque quam ob causam vel quam ratione ex utroque sit processio. Nam sanctæ Trinitatis existentia elevata est supra omnem modum et rationem et supra tales quæstiones. Quemadmodum vero neque generatio imperfecta, quia non est sine processione, licet modi differentia ab ea sit distincta, neque processio, quia non est absque generatione, sed perfecta utraque et altera alterius, ac neutra sine altera; sicut enim Pater non prius generat Filium, deinde Spiritus, ut ais, ex Patre procedit, verum utrumque semper simul, et generatio et processio, et utraque perfecta tum secundum se tum una cum altera: ita et procedere ex Patre et ex Filio, licet non unum idemque ac simplex dicat, sed alterum et alterum, tamen utrumque perfectum tum secundum se tum cum altero, et non absque altero. Non enim propterea quod in eodem igne et calor semper et lumen alterum eorum imperfectum est, sed quia utrumque cum altero et idcirco perfectum. Perfectus enim

(28) Vat. τελείων.

(r) Imitatur Gregorii Nazianzeni responsum orat. 37, p. 597-598, ed. Billii.

ignis et ut perfecte illuminans et ut perfecte calefaciens sive urens; perfecto enim et eminenti modo habent utrumque; perfectus vero, quia utrumque operatur simul et omnimode, duplex enim perfectum; alterum secundum utramque proprietatem, alterum secundum conjunctionem cum altero. Sic et in Trinitate. Nam perfecta est Trias, et quia Trias, non monas personalis vel dyas; perfecta vero, quia etiam quælibet persona secundum se considerata, etsi non ab invicem separantur, omnimodam habet perfectionem et eminentiam perfectionis. Secundum hæc ipsa vero etiam processio perfecta et ex Patre et ex Filio, et ex utroque perfecta et ex ambobus, et supra rationem utrumque, etiamsi non simplicem neque unam eandemque illam dicas. Et tali pacto difficultas tua solvitur nullumque absurdum hanc consequitur doctrinam. Si autem unam illam dicas, nihil omnino adversatur; sicut si quis quæreret: Cur generat Pater? Cur Filius generatur? Cur Spiritus procedit? nil aliud haberemus, quod responderemus, nisi quod horum quodlibet proprietas est singularum divinarum hypostaseon. Sic et si tu interrogas: Quam ob causam Pater quidem generat Filium et Spiritum producit mediante Filio, Filius vero et ipse generatur ex Patre et Spiritum producit nullo alio amplius mediante, Spiritus denique et ex Patre procedit et ex Filio, et ex illo quidem mediate, ex hoc vero immediate? — nullum aliud audies responsum nisi quod ita se habent quæ ad proprietates spectant. Vides ea quæ asseris doctrinam nostram sequi absurda, aut minime sequi aut non vera, sed apparentia esse absurda demonstrari.

8. GR. Attamen aliud video absurdum, quod consequitur processionem Spiritus ex Patre atque ex Filio.

LAT. Edissere et istud. Fortasse enim adversus hoc quoque sermonem aptum reddere potero, si dederit Spiritus sanctus.

GR. (s) Si ex Filio esset Spiritus, tunc Filius foret Spiritus pater, et Spiritus filius Filii, nepos autem Patris, et Pater Spiritus avus. Sed hæc sunt ridicula atque a veritate et pietate longe aliena.

LAT. Contra hanc rationem respondere licitum est, eam non contra dogma nostrum valere deductionem propositionum ridicularum et impiarum. Nam posset quis dicere, quando quidem non vereretur in sermonibus de Deo quidquid in buccam venerit eloqui eaque quæ divinitus inspirata oracula minime suppeditant, ut et ipse dicis, posset quis, inquam, dicere: Si ex Patre est etiam Spiritus, tunc filius Patris et Filii frater erit.....

(20) Ad marg. Vat. f. 8, a: "Ἐτερον ἄτοπον, ὅτι ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα υἱὸς ἔσται τοῦ Υἱοῦ τὸ

(s) Quintum argumentum: Si ex Filio Spiritus, erit Filii filius Spiritus et Filii pater Spiritus etc.

A ἀλλ' ὅτι ἐκίτερον μετὰ θατέρου καὶ διὰ τοῦτο τέλειον. Τέλειον γὰρ τὸ πῦρ, καὶ ὡς τελείως φωτίζον καὶ ὡς τελείως θερμαῖνον ἦτοι καῖον· ἔχει γὰρ ἄκρως ἐκίτερον. Τέλειον δὲ, ὅτι καὶ ἄμφω ἐνεργεῖ ἅμα καὶ παντελῶς· διπλοῦν γὰρ τὸ τέλειον, τὸ μὲν καθ' ἐκατέραν ιδιότητα, τὸ δὲ κατὰ τὴν πρὸς τὸ ἕτερον συμφύλαν· οὕτω καὶ ἐν τῇ Τριάδι. Τελεῖα μὲν γὰρ ἡ Τριάς καὶ ὅτι Τριάς, οὐ μονὰς προσωπική ἢ δυὰς, τελεῖα δὲ, ὅτι καὶ ἐκάστη ὑπόστασις καθ' αὐτὴν θεωρουμένη, εἰ καὶ μὴ ἀλλήλων χωρίζονται, παντελὲς ἔχει τὸ τέλειον καὶ ὑπερτελές. Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἡ ἐκπόρευσις τελεῖα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, τελεῖα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐξ ἐκατέρων τελεῖα· καὶ ἐξ ἀμφοῖν καὶ ὑπὲρ λόγον ἐκίτερον, κἂν μὴ ἀπλῆν μηδὲ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ταύτην εἴπῃς. Καὶ οὕτω λέλυται σοι τὸ ἀπόρον, καὶ οὐδὲν ἄτοπον τῷ λόγῳ ἀκολουθεῖ. Εἰ δὲ καὶ μίαν αὐτὴν εἴποις, τὸ ἀντίξουν οὐδέν. Ὡσπερ γὰρ εἰ τις ἔροιτο· Διὰ τί γεννᾷ ὁ Πατὴρ; διὰ τί ὁ Υἱὸς γεννᾷται; διὰ τί τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται; οὐκ ἂν τι ἕτερον εἴπειν ἔχοιμεν ἢ ὅτι τούτων ἕκαστον ιδιότης ἐστὶν ἐκάστης τῶν θείων ὑποστάσεων· οὕτως κἂν αὐτὸς ἐρωτᾷς, Διὰ τί ὁ μὲν Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύοντος, ὁ δὲ Υἱὸς καὶ αὐτὸς γεννᾷται ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται μηκέτι τινὸς μεσιτεύοντος, τὸ δὲ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ μὲν ἐμμέσως, ἐκ τοῦ δὲ ἀμέσως; οὐδὲν ἄλλο ἀκούσεις, ἢ ὅτι οὕτως ἔχουσι τὰ τῶν ιδιοτήτων. Ὅρᾳς ὅτι ἂ λέγεις ἔπεισθαι τῷ λόγῳ ὡς ἔποπα, ταῦτα δείκνυται ἢ μὴ ἐπόμενα ἢ μὴ ὄντα, ἀλλὰ φαινόμενα ἄτοπα.

H'. GP. Καὶ μὴν ἄλλο ἄτοπον ἐπόμενον συνορῶ τῇ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσι τοῦ Πνεύματος.

AAT. Ἐπεὶ δὴ καὶ τοῦτο. Ἴσως γὰρ εὐπορήσω καὶ πρὸς αὐτὸ λόγου τινὸς, εἰ δοίῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

GP. (29) Εἰ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πατὴρ ἂν εἴη τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα υἱὸς μὲν τοῦ Υἱοῦ, υἱωνὸς (δὲ) Πατρὸς, καὶ ὁ Πατὴρ πάππος τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ ταῦτα γελοῖα καὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐσεβείας ἀλλότρια.

VAT. Πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ἐξῆν ἀντεπᾶγειν, ὡς οὐ περὶ τὸ δῶγμα ἡμῶν ἢ ἀκολούθησις τῶν γελοίων καὶ ἀσεβῶν· ἐπεὶ εἶπεν ἂν τις, εἰ μὴ εὐλαβῶς εἶχεν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις καὶ τὰ τυχόντα φθέγγεσθαι καὶ ἂ μὴ τὰ θεόπνευστα λόγια δίδωσι, καθὼς φῆς καὶ αὐτὸς, ὅτι Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, υἱὸς ἂν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Υἱοῦ ..

Πνεῦμα καὶ ὁ Υἱὸς Πατὴρ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰ ἐξῆς· εἶτα λύσις αὐτοῦ.

Confer Phot. *De Spirit. sanct. mystagogia*, Nicol. Methon. c. 21.

Hucusque cod. Vat. Vaticani verba (f. 2^{us}que ad f. 8, a) ; Latinus deinde præter alia (ibidem f. 8, b) adducit Athanasii ad Serapionem locum, quem etiam profert Beccus Epigr. XIII (Gr. orthod. II, p. 639). Finis dialogi f. 9, b, med. legitur hoc pacto :

ΓΡ. Τὰ μὲν εἰρημμένα εἰρήσθω, ὡς εἴρηται· καὶ Ἀ πρὸς ἑκαίνα ἀντεροῦμεν οὐδέν. Ἔτερα δὲ ἄτοπα οὐκ ἄλλοις δεῖξομεν τῷ σὺ ἐπόμενα δόγματι. Πλὴν ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ λόγου μῆκος καὶ πρὸς ἀκοῆς πρόσκορον καὶ τὸν κάματον νῦν μὲν ἐνταυθοῖ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν πνεύματων· ἐξῆς δὲ ὡς ἀπ' ἑλλης ἀρχῆς ἀναλαβόντες τὸν λόγον κακεῖνα φιλαλήθως ἀνακαλύψωμεν.

GR. Quæ dicta sunt, dicta sunt, ut dicta fuerunt et ad illa nihil opponemus. Alia vero absurda, eaque non pauca, ex tuo dogmate consequentia ostendemus. Attamen propter sermonis prolixitatem et propter fastidium ac laborem aurium nunc quidem hic sermocinationem terminemus, postea vero velut ex alio principio disputationem resumentes et illa veritatis amore patefaciemus.

ΒΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ ⁽³⁰⁾

DIALOGUS SECUNDUS.

α. ΛΑΤ. Ἐπιγγεῖλω μὲν ἑναγχος, ὡ Γραικὲ, πολλὰ ἄτοπα δεῖξαι παρομαρτοῦντα τῷ ἡμετέρῳ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως δόγματι....

ΓΡ. Οὐκ ἔν ἀρηθρίην τὰ τῆς ὑποσχέσεως, ἀλλ' ἰδοὺ προσθεῖναι πρόθυμός εἰμι καὶ τὰ λείποντα. Σὺ δὲ, ὦ Λατίνε, μὴ ἀποκάμης ἀντιτιθείς, εἴ τι ἔχεις γενναῖον καὶ ἐσχυρόν.

ΛΑΤ. Λέγε δὴ ταῦτα.

ΓΡ. (31) Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ὁ Υἱὸς γεννητῶς, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτῶς, ἐκ τοῦ Πνεύματος δὲ οὐδὲν οὔτε γεννητῶς οὔτε ἐκπορευτῶς, τὸ μείζον ἐξεῖ πρὸς τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ ὁφραῖς τῷ Πνεύματι ἔψεται, ὅτι ὁ μὲν Υἱὸς ἀμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα οὐκ ἀμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι οὐδὲν ἕτερον ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα προεῖται, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐχόντων τὸ κτήρας ὑποστάσεως προετικόν· καὶ χώραν ἐξεῖ λοιπὸν Εὐνόμιος καὶ Μακεδόνιος καὶ Ἀπολλινάριος τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐλαττούμενον παρεστίνοντες.

ΛΑΤ. Ἄλλ' οὐ κατ' οὐσίαν, ὡ οὗτος, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ μείζον πρὸς τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἢ ἄρα κατὰ τὴν ἰδιότητα, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, οὐ μὴν ὁ Πατὴρ ἢ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος, καὶ ὅτι τοῦ Πνεύματος ἰδιότης οὐ τὸ γεννᾶν ἢ προβάλλεσθαι (32), ἀλλὰ τὸ ἐκπορεύεσθαι. Οὕτω δὲ τὸ μείζον ἐστὶ τῷ Πατρὶ πρὸς τὸν Υἱόν· μείζων γάρ τὸ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Κύριος· Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν (33)· ἀλλὰ τῷ αὐτῷ ἢ ἑτέρῳ λόγῳ τινί, οὐ τῇ οὐσίᾳ.

(30) In Vat. cod. f. 9, b. med.

(31) Ad marg. : Ἐτέρου ἀτόπου εἰσαγωγῇ, ὅτι εἰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ἐλαττον ἐστὶ καὶ τοῦ

(1, Nota marg. : Novi absurdi inductio : si etiam ex Filio Spiritus, tunc minor erit et Patre et Filio ;

PATROL. Gr. CXXXIX.

1. LAT. Promisisti non ita pridem, o Græce, te multa ostensurum absurda, quæ nostrum de processione Spiritus sancti dogma concomitentur...

GR. Haud negaverim promissionem ; imo ecce promptus sum ad ea adjungenda quæ adhuc reliqua sunt. Tu autem, o Latine, noli gravari et desistere ab opponendo, si quid habes rectum atque firmum.

LAT. Edico ista.

GR. (1). Si ex Patre quidem Filius per generationem, ex Filio vero Spiritus per processionem, ex Spiritu vero nihil, neque per generationem, neque per processionem, major erit præ Spiritum tum Patrem tum Filium, et Spiritum sequetur minoratio ; quod Filius quidem immediate ex Patre, Spiritus autem non immediate ex Patre, et quod nihil aliud ex se Spiritus producit, dum Pater et Filius habent vim aliam personam producendi. Et locus cæterum erit Eunomio, Macedonio atque Apollinario, qui Spiritum minorem Patre et Filio esse falso placito asseruerunt.

LAT. At non secundum essentiam, o bone, Pater et Filius Spiritu majores sunt, sed secundum proprietatem tantum ; quia ex Patre et ex Filio Spiritus, non vero Pater vel Filius ex Spiritu, et quia Spiritus proprietas non est generare vel producere, sed procedere. Hoc vero pacto et Pater majus habet præ Filio ; major enim est Pater Filio, sicut ait ipse Dominus : *Pater meus major me est* ; sed eadem vel alia quapiam ratione, nonessentia...

Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ· καὶ πρὸς τοῦτο λύσις.

(32) Προβάλλεσθαι med. ut alias προβάλλειν.

(33) Joan. xiv, 28.

et ad hoc solutio. Cf. Phot. *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 37, 38.

Sequitur proluxa de hoc argumento tractatio, cui innectitur et Athanasii celeberrimus textus Orat. I contra Arianos, f. n. 50, quo et Andron Camaterus (apud Beccum Gr. Orthod. t. II, p. 382) aliique plurimi utuntur, de quo confer De Rubeis Dissert. in opp. Theophylacti t. I, p. xlv, n. 75 fin. Posequitur deinde in Vatic., cod. 1115 f. 11 b. med. Latinus.

Majus igitur secundum vestram assertionem **A** secundum utrumque sortitus est Pater et non magis nobis, quam potius vobis ipsis hoc absurdum intulistis, siquidem absurdum dicitis majus secundum proprietatem; si vero vobis hoc non est absurdum, neque nobis absurdum esse dicite.

2. (u) GR. Quid igitur? Nonne duo facis principia, si quidem ais Spiritum ex Patre et ex Filio procedere?

LAT. Equidem non puto. Nam duo quidem didem dicere principia absurdum est, sicut asserunt hæreticorum pueri, qui unum statuunt bonum, alterum malum, illud quidem omnis boni fontem, hoc vero omnis mali causam, principia sibi invicem contraria atque rerum contrariarum.

GR. Attamen multo magis, quam dicere contrariorum contraria principia et duo duabus rebus tribuere principia, alteri alterum, absurdum plane est duo unius ejusdemque principia ponere. Rationi enim magis est consentaneum, unum duorum principium statuere, quam duo unius.

LAT. Verum non duo principia, o bone, dicimus, quando quidem dum ex duobus decimus unum rursum duorum alterum ad alterum referimus, ita ut et sic unum principium duorum sit unum...

His uberius demonstratis Latinus f. 12, a. med. ait :

Dic igitur, si habes, aliud absurdum dogma nostrum sequens: quæ prædicta sunt, ea vel non vera esse absurda vel non inde consequentia ostensa sunt. Sophisticum vero est quæ non sunt consecraria appellare consecraria et quæ non sunt absurda pro absurdis obtrudere.

3. GR. (v) Sed si Spiritus procedit quidem ex Patre, procedit vero etiam ex Filio, et si Spiritus productor est Pater, et productor quoque Filius, quænam est differentia inter productorem et productorem, inter processionem ex Patre et processionem ex Filio?

LAT. Dic mihi prius et ipse, quænam sit differentia inter generationem et processionem, et ego tibi dicam, quæ sit differentia inter processionem ex Patre et processionem ex Filio. In præsentia tantum dicam, haud dividere tempus ullum processionem ex Patre et processionem ex Filio. **D** Neque enim prius quidem ex patre procedit

(34) Nota marginalis: Ἐτερον ἄτοπον, ὅτι δύο συνάγονται ἀρχαὶ τοῦ Πνεύματος, ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός· καὶ πρὸς τοῦτο λύσις.

(u) Alterum absurdum, quod duo inducuntur principia Spiritus sancti, Pater et Filius. Et ad hoc solutio. Cf. Phot. *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 4.

Τὸ μείζον ἄρα κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον εἴληχε κατ' ἀμφοτέρων ὁ Πατήρ· καὶ οὐχ ἡμῖν μᾶλλον τοῦτο τὸ ἄτοπον, ἀλλ' ἑαυτοῖς συνηγάγετε, εἴ γε φατέ ἄτοπον τὸ μείζον κατὰ τὴν ἰδιότητα. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἄτοπον, μὴ δὲ ἡμῖν ἐκείνο φατέ.

β'. GR. Τί οὖν; οὐχὶ δύο ποιεῖς ἀρχάς, εἴ γε φησὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι (34);

ΛΑΤ. Οὐκ ἔγωγε οἶμαι· τὸ μὲν γὰρ δύο λέγειν ἀρχὰς ἄτοπον· ὁποῖόν φασὶ παῖδες αἰρετικῶν, τὴν μὲν τιθέντες ἀγαθὴν, τὴν δὲ πονηρὰν, καὶ τὴν μὲν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ, τὴν δὲ αἰτίαν κακοῦ παντὸς, ἐναντίας ἀλλήλαις καὶ ἐναντίων πραγμάτων.

GR. Καίτοι πολλῶ πλεον ἄτοπώτερον τοῦ λέγειν ἐναντίων ἐναντίας ἀρχὰς καὶ τὰς δύο δυσὶν ἀπονέμειν ἑκατέραν ἑκατέρῳ τὸ δύο τιθέναι τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός. Εὐλογώτερον γὰρ τὸ ἓν μᾶλλον τῶν δύο ἀρχὴν τιθέναι ἢ τὰ δύο τοῦ ἐνός.

ΛΑΤ. Ἄλλ' οὐ δύο ἀρχὰς, ὡ οὗτος, φημὲν, ἐπειδὴ ἐξ ἀμφοῖν τὸ ἓν λέγοντες πάλιν τῶν δύο τὸ ἕτερον εἰς τὸ ἕτερον ἀναφέρομεν, ὡς μίαν καὶ οὕτως ἀρχὴν εἶναι τῶν δύο τὸ ἓν...

Λέγε τοίνυν εἰ ἔχεις ἕτερον ἄτοπον τῷ ἡμετέρῳ ἐπόμενον δόγματι· ὡς τὰ γε προειρημένα δέδεικται ἢ ὄντα μὴ ἄτοπα ἢ μὴ ἐπόμενα. Σοφιστικὸν δὲ τὰ μὴ ἐπόμενα λέγειν ἐπόμενα, καὶ τὰ μὴ ἄτοπα ὡς ἄτοπα τίθεσθαι.

γ'. GR. Ἄλλ' εἰ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορεύεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἔστι τοῦ Πνεύματος προβολεὺς καὶ ὁ Πατήρ, προβολεὺς καὶ ὁ Υἱός, τίς ἡ διαφορὰ προβολέως καὶ προβολέως, ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ (35);

ΛΑΤ. Φράσον μοι πρότερον καὶ αὐτὸς, τίς ἡ διαφορὰ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, κἀγὼ σοὶ ἐρῶ, τίς ἡ διαφορὰ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Νῦν δὲ τοσοῦτον λέξω, ὅτι οὐ χρόνος διατέμνει τις τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Οὐ γὰρ πρότερον μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ὕστερον δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ

(35) Nota marginalis: Ἀπορία· τίς διαφορὰ προβολέως καὶ ἐκπορεύσεως καὶ ἐκπορεύσεως καὶ ἐκπορεύσεως καὶ λύσις.

(v) Difficultas: Quænam differentia inter productorem et productorem, atque inter procedere et procedere. Et solutio.

ἀνάπαλιν, ἀλλ' ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ
 Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Υἱοῦ,
 ὡς διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ Πατρὸς, ὡς ἐκ πηγῆς
 τοῦ Υἱοῦ, ἐκπορεύεται· καὶ οὐκ ἔστι τῆς ἐκπορεύσεως
 ταύτης διαφορά, εἰ μὴ τις λέγοι τὸ ἕμμεσον καὶ τὸ
 ἕμμεσον καὶ κατὰ ταῦτα δυάζεσθαι βούλοιο τὴν ἐκ-
 πόρευσιν, ἐπαὶ κατὰ γέ τι ἄλλο οὐκ ἔστιν οὐδεμίαν
 αὐτῆς ἐπινοῆσαι διαφορὰν.

δ. ΓΡ. Εἰ οὖν ὁ Πατήρ μὲν διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ τὸ
 Πνεῦμα προβαλλόμενος ἐμμέσως τοῦτο προβάλλεται,
 ὁ Υἱὸς δὲ ἀμέσως τὸ αὐτὸ προίεται, ὅτι μὴ δι' ἐτέρου
 τινός, εἴη ἂν ὁ Υἱὸς προσεχὲς τοῦ Πνεύματος αἵτιον,
 ὁ δὲ Πατήρ οὐ προσεχὲς· καὶ οὕτως ἔστα· ὁ μὲν
 Πατήρ πρῶτον αἵτιον, ὁ δὲ Υἱὸς μετ' αὐτόν, καὶ
 οὕτω δὲ πάλιν ἀκολουθήσει ἡ ὕψεις τῶν Υἱῶν μὲν
 πρὸς τὸν Πατέρα, τῶν Πνεύματι δὲ πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ
 ἔξει οὕτως χώραν Ἄρειος καὶ Εὐνόμιος καὶ Μακε-
 δόνιος καὶ Ἀπολλινάριος.

ΛΑΤ. Ἀλλὰ θάρβει, ὡ ἀγαθὲ· οὐ Χώραν παρ' ἡμῶν
 ἔξει οὔτε Ἄρειος οὔτε Εὐνόμιος οὔτε Μακεδόνιος ἢ
 Ἀπολλινάριος. Οὗτοι γὰρ ἅπαντες τὴν θεότητα ἢ εἰς
 διαφόρους θεότητας κατατέμνουσι, καὶ τὴν μὲν μεί-
 ζονα τίθενται, τὴν δὲ ἐλάττονα, τὴν δὲ μέσως ἔχου-
 σαν, ἢ τῆς ἀκτίστου φύσεως τοῦ Πατρὸς ἀλλοτριού-
 σιν, ἢ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ὁπαλλήλους
 φάσκει, ἵν' οὕτως εἴπω ταῦτα, καὶ κτίσμα τὸδε τοῦδε
 καὶ τοῦτο ἐκείνου τιθέμενοι, ἢ τὸ Πνεῦμα πάντως
 εἰς τὴν τῶν κτισμάτων τάξιν κατὰγοντες· παρ' οἷς
 καὶ τὸ πρῶτον οὐκ εὐλαβὲς καὶ τὸ προσεχὲς ἀσεβὲς
 καὶ τὸ μέσον παρόμοιον, καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλατ-
 τον καὶ ἡ τάξις ἀπλῶς καὶ τὸ πρὸ τοῦδε καὶ τὸ μετὰ
 τὸδε καὶ τὰ ἐξῆς καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων τῆ σφῶν
 ἀσεβείᾳ καταλλήλως νοούμενα. Παρ' ἡμῶν δὲ καὶ ἡ
 τάξις, εἰ λέγοιτο, κατ' εὐσεβεῖς λογισμοὺς ἐπὶ τῆς
 ἀγίας Τριάδος παραλαμβάνεται καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ
 πρότερον...

Inter plura alia Athanasii et Gregorii Nazianzeni testimoniis utitur Latinus f. 13, 14. Atque deinde
 latius explicat, quid sit ordo, primum secundum, etc.

Ἴνα δὲ ὁ λόγος ἐξεταστικώτερος γένηται, ἄλλοθεν
 πάλιν ἀρχόμενοι περὶ ἐκτίστου τῶν εἰρημένων ὀνο-
 μάτων λέγομεν, ποσαχῶς τε λέγεται καὶ ὅπως ἐπὶ
 τῆς ἀγίας Τριάδος παραλαμβάνεται· καὶ πρῶτον περὶ
 τάξεως (36).

ε'. Ἡ τοίνυν τάξις ἢ ἐν οὐσίαις θεωρεῖται ἢ ἐν
 ποσοῖς ἢ ἐν ποιῶσι ἢ ἐν τοῖς πρὸς τι ἢ ἐν τοῖς ποιεῖν
 ἢ πάσχειν λεγομένοις ἢ ἐν τοῖς ποῦ ἢ ἐν τοῖς πότε
 ἢ ἐν τοῖς ἔχειν καὶ ἔχασθαι ἢ ἐν πᾶσι τούτοις πρὸς
 ἄλληλα· ἐν πᾶσι μὲν ὡς οὐσία, ποσὸν, ποιὸν, πρὸς
 τι· καὶ τὰ ἐξῆς προσεπιννοῖται· μὲν γὰρ ὡς ὑποκαί-
 μενον τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἢ οὐσία, εἴτα ἐπιθεωρεῖται
 τὸ ποσὸν, μεθ' ὃ τὸ ποιὸν καὶ ἐφεξῆς τὸ πρὸς τι
 καὶ τὰ ἐξῆς ἐν οὐσίαις δὲ ὡς Θεός, νοῦς, ψυχῆ,
 σώματα· ἐν ποσοῖς δὲ ἐν μὲν τοῖς συνεχέσιν ὡς
 σιμεῖον, γραμμῆ, ἐπιφάνεια, σῶμα· ἐν δὲ τοῖς

A Spiritus, et posterius ex Filio vel vice versa : sed
 procedens ex Patre per Filium procedit, et proce-
 dens ex Filio, ut per medium Filium, et ex Patre,
 ut ex fonte Filii, procedit. Et non est hujus pro-
 cessionis differentia, nisi forte quis mediatum et
 immediatum proferat et secundum hæc duplicari
 velit processionem, cum secundum aliud quid-
 piam nulla ejus differentia posset excogitari.

GR. Si igitur Pater quidem per medium Fi-
 lium Spiritum producenti mediate cum producit,
 Filius vero immediate eum emittit, quia non per
 alium quempiam, Filius foret proximum seu con-
 tiguum Spiritus principium, Pater vero non con-
 tiguum. Et sic erit Pater quidem primum princi-
 pium, Filius vero post ipsum, et sic rursus se-
 quetur inferioritas tum Filium quoad Patrem tum
 Spiritum quoad Filium ; et sic locum habebunt
 Arius et Eunomius, Macedonius atque Apollina-
 rius (x).

LAT. Verum bono animo esto, o bone ; non ha-
 bebunt apud nos locum neque Arius, neque Euno-
 mius, neque Macedonius, neque Apollinarius. Ut
 enim omnes Deitatem vel in diversas dissecant
 deitates, et aliam quidem majorem statuunt, aliam
 vero minorem, aliam in medio se habentem, vel
 ab increata natura Patris separant vel etiam Fi-
 lium atque Spiritum subalternas naturas, ut ita
 ea dicam, et creaturam alterum alterius et hoc il-
 lius ponunt, vel Spiritum prorsus in creaturarum
 ordinem deprimunt. Apud hos primum non prius
 et contiguum impium et medium simile, et majus
 et minus et ordo simpliciter, et unum ante aliud
 et alierum post aliud et cætera atque etiam ejus-
 modi alia nomina eorum impietate excogitata.
 Apud nos vero etiam ordo, si dicatur, secundum
 religiosas cogitationes in sancta Trinitate accipitur
 et primum ac prius...

Ut vero probata et expolita magis fiat ratiocina-
 tio, aliunde rursus incipientes de qualibet præ-
 dictarum vocum disseremus, quotupliciter ea di-
 catur et quomodo in sancta Trinitate accipiatur.
 Ac primo quidem de ordine.

D 5. Ordo igitur consideratur vel in substantiis
 vel in quantis ael in qualibus vel in relatis vel in
 iis quæ dicuntur agere aut pati vel ubi vel quando
 vel habere et haberi vel demum in his omnibus
 aut invicem. In omnibus, inquam, ut substantiis,
 quantum, quale, ad aliquid ad reliqua : nam sub-
 stantia ut subjecta cæteris omnibus simul intelli-
 gitur, deinde consideratur quantum, post hoc
 quale, postea relatum et reliqua. In substantiis
 vero ut Deus, mens, animæ, corpora. In
 quantis iisque continuis ut punctum, linea, su-

(36) F. 16, a marg. Περὶ τάξεως τεχνολογία

(x) Confer. Phot. De Spirit. sancti. mystagogia, cap. 62, 42.

perficies, corpora ; in discretis autem, et quidem in numero, ut unitas, binarium, ternarium ; eto., in sermone vero ut litteræ, syllabæ, nomina, verba, et oratio. In qualibus ut passio, affectio, habitus ; et in figuris, ut sunt circulus, triangulum, quadrangulum et cætera ; et in iis quæ qualitatum capacia sunt et secundum plus et minus considerantur, quale est minus album et magis album, et adhuc magis album et maxime album : et minus calidum et magis calidum, et adhuc calidius et maxime calidum, atque his similia ; unde et medicorum pueri alia medicamenta primi ordinis dicunt, alia secundi, alia tertii, imo et alia quarti. Ita pariter et in faciundo et patiendo : nam magis et minus ut et maxime et in his locum habet, sic etiam in loco, nam supra vel infra, ad dexteram vel ad sinistram, ante et post vel circum vel in medio ordinem quemdam habent. Sic et in tempore, heri, hodie, cras, prius, nunc et posterius, ad ordinem spectant. Item et in relatis ; sive enim prius et posterius, sive simul in ipsis invenitur, hæc quoque sunt ordinis. Eodem modo et in omnibus et universim in quolibet eorum, quæ singulariter et secundum se ipsa considerantur, non erit ordo ; ubi vero numerus quidam vel habitudo ad alterum percipitur, ibi et ordo est, sive res est naturæ corporeæ cognitioni subdita, sive ad rationem spectans, sive mathematicè considerata, sive etiam theologiæ conveniens. Verbi gratia : monas, quando secundum se ipsam consideratur, absque habitudine, et sola est atque supra ordinem, quando vero consideratur ad binarium et ternarium ac sequentes numeros, non simpliciter dicitur monas, sed et prima et numerorum principium. Sic pariter elementum, quale est terra, aqua et cætera, dum secundum se ita considerantur et dicuntur, relate vero ad mundum universum et ea quæ ex ipsis sunt, elementa et principia sunt. Viginti quatuor litteræ secundum se sunt litteræ, elementa vero ut initia syllabarum et eorum quæ sequuntur. Idem die dedie ; dies enim unus est secundum se, primus vero relate ad dies qui post ipsum sunt, unde fortasse Moses quoque primum diem secundum se considerans, tanquam nondum factis sequentibus diebus « unum » appellavit, cum vero et sequentes dies successerint, licet eum et primum dicere relate ad istos. Et non ignoro causas, propter quas dixerunt sancti unum esse et nominari diem illum, neque sciens eas repudio vel mihi proprias facere detrecto, imo et novi et tota mente amplector. Rursum Deus et unus et solus est ; sed quando consideratur relate ad mentem, animam et corpora, tunc et primus secundum ordinem ut omnium principium et est et dicitur. Verum etiam in divina natura numerus est trinitas supra numerum elevata, et in angelorum natura atque in natura hominis congruus numerus ; multi enim sunt angeli et multi homines ; tunc et ordo in his consideratur, verum

(37) ἢ γῆ, al. ἡ γῆ.

Α διωρισμένοις, ἐν ἀριθμῶ μὲν ὡς μονάς, δυάς, τριάς, τετράς καὶ ἐξῆς, ἐν λόγῳ δὲ ὡς στοιχεῖα, συλλαβαί, ὀνόματα, ῥήματα καὶ λόγος· ἐν ποιοῖς δὲ ὡς πάθος, διάθεσις, ἐξίς· καὶ ἐν τοῖς σχήμασιν, ὡς κύκλος, τρίγωνον, τετράγωνον, καὶ ἐξῆς· καὶ ἐν τοῖς τῶν ποιότητων δεκτικοῖς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον θεωρουμένοις, οἷόν ἐστι τὸ ἥττον λευκὸν καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἔτι λευκότερον καὶ τὸ μάλιστα, καὶ τὸ ἥττον θερμὸν καὶ τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ ἔτι θερμότερον καὶ τὸ μάλιστα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅθεν καὶ ἱατρῶν παῖδες τὰ μὲν πρώτης τάξεώς φασὶ τῶν φαρμάκων, τὰ δὲ δευτέρας, τὰ δὲ τρίτης, ἄλλα δὲ τετάρτης. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν καὶ πάσχειν· τὸ μᾶλλον γὰρ καὶ τὸ ἥττον καὶ ἐν τούτοις καὶ τὸ μάλιστα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τόπῳ· τὸ γὰρ ἄνω ἢ κάτω ἢ δεξιῶ ἢ ἀριστερῶ, ἢ ἔμπροσθεν ἢ ὀπίσθεν ἢ πᾶρξ ἢ ἐν τῷ μέσῳ τάξιν ἔχει τινά. Καὶ ἐν χρόνῳ, τὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερον καὶ τὸ αὔριον καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ νῦν καὶ τὸ ὕστερον τάξεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρὸς τι· εἴτε γὰρ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, εἴτε καὶ τὸ ἅμα ἐν αὐτοῖς, καὶ τὰυτὰ τάξεως. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ πάντων. Καὶ ἀπλῶς ἐφ' ἑκάστου μὲν τῶν μοναδικῶς καὶ καθ' ἑαυτὴ θεωρουμένων οὐκ ἂν εἴη τάξις· ἐνθα δὲ ἀριθμὸς τίς ἐστι θεωρούμενος ἢ σχέσις πρὸς ἕτερον, ἐκεῖ καὶ ἡ τάξις ἐστίν, εἴτε φυσιολογούμενον ἐστίν εἴτε λογικώτερον, εἴτε μαθηματικῶς θεωρούμενον, εἴτε καὶ θεολογούμενον· οἷόν τι λέγω. Ἡ μονάς, ὅταν θεωρῆται καθ' ἑαυτήν, ἀσχετὸς τὴν ἐστὶ καὶ μόνη καὶ ὑπὲρ τάξιν· ὅταν δὲ πρὸς δυάδα καὶ τριάδα καὶ τοὺς ἐξῆς ἀριθμοὺς, οὐχ ἀπλῶς λέγεται μονάς, ἀλλὰ καὶ πρώτη καὶ ἀρχὴ ἀριθμῶν. Τὸ στοιχεῖον ὡσαύτως· οἷον ἡ γῆ (37), τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ λοιπὰ, καθ' ἑαυτὰ οὕτω θεωρούμενα καὶ λεγόμενα, πρὸς δὲ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν στοιχεῖα τε καὶ ἀρχαί· τὰ κδ' γράμματα γράμματα μὲν καθ' ἑαυτὰ, στοιχεῖα δὲ ὡς ἀρχαὶ τῶν συλλαβῶν καὶ λοιπῶν τῶν ἐφεξῆς. Ἡ ἡμέρα ὁμοίως· καὶ γὰρ καὶ αὕτη μία μὲν καθ' ἑαυτήν, πρώτη δὲ ὡς πρὸς τὰς μεθ' ἑαυτήν. Ὅσον ἴσως καὶ ὁ Μωϋσῆς, τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἑαυτήν θεωρῶν, ὡς μήπω τῶν ἐξῆς ἡμερῶν γενομένων, μίαν ὠνόμασεν· ἐπακολουθησασῶν δὲ καὶ τῶν ἐξῆς, ἔστιν αὕτην καὶ πρώτην εἰπεῖν πρὸς αὐτάς· καὶ οὐκ ἄγνοῶ γε οὐδὲ τὰς αἰτίας, δι' ἧς εἶπον οἱ ἅγιοι μίαν εἶναι ἐκείνην (καὶ) κληθῆναι, οὕτως μὲν εἰδῶς αὐτὰς ἀποπροσποιοῦμαι, ἀλλὰ καὶ οἶδα καὶ ὑπεραποδέχομαι. Ἡάλιν ὁ Θεὸς εἰς τε καὶ μόνος· ἀλλ' ὅταν πρὸς νοῦν καὶ ψυχὴν καὶ σώματα θεωρῆται, τότε καὶ πρῶτος κατὰ τάξιν ὡς ἀρχὴ πάντων ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θεῖᾳ φύσει ἀριθμὸς ἢ ὑπεράριθμος τριάς, καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀγγέλου φύσει καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ὁ κατάλληλος ἀριθμὸς· πολλοὶ γὰρ ἄγγελοι καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι· τότε καὶ τάξις τούτοις ἐνθεωρεῖται, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τινὰς ἰδιότητας· καὶ ὁ μὲν οἷον ἀρχὴ τις ἐστίν, ὁ δὲ ἕτερον ἔχει τάξιν. Οὕτως ἀρχῶν τις ἐν ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις καὶ γηγε-

νάρχης ἐν τοῖς ἀνθρώποις Ἀδάμ· καὶ ἐν τῇ Τριάδι τοῖνυν ἀρχὴ ὁ Πατήρ. Ἀλλὰ μοι, ὅτι πολλοὶ ἄγγελοι καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι, μὴ σύναγε ὅτι καὶ πολλοὶ θεοί. Ἄπαγε τῆς Ἑλληνικῆς μωρολογίας! ἄλλ' ὅτι καὶ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Ἡνεύματι τάξις ἐστίν, ἀλλὰ πάσης τάξεως ἀνωτέρα. Ὡς γὰρ ἡ φύσις ὑπέγκναιται τῶν φύσεων ἀπασῶν (ὑπὲρ φύσιν γὰρ καὶ ὑπερουχίς). οὕτω καὶ ἡ τάξις τῶν τάξεων ἀπασῶν (ὑπὲρ τάξιν γὰρ καὶ ὑπερταγής) (38) καὶ ἀρχὴ ὁ Πατήρ ὑπεράρχιος. Μηδ' ὅτι πάλιν ὁ Ἀδάμ γηγενάρχης ἐν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ ἀγγελάρχης, ἴν' οὕτως εἰπω, ἐν τοῖς ἀγγέλοις, συμπεραίνει πατέρα τινὰ καὶ γεννήτορα τῆς τῶν ἀγγέλων πληθῆος τὸν ἀρχάγγελον, ὡς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐφημεν τὸν Ἀδάμ ἢ τοὺς ἐκ τοῦ Ἀδάμ. Καίτοι ὡς ἐπὶ τῆς γῆς πατριὰ, οὕτως καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἀλλ' ἐκατέρω φύσει κατάλληλος ἡ πατριὰ καὶ τῆ φύσει προσήκουσα. Ἔστι τοῖνυν τάξις τις καὶ ἐπὶ τῆς Τριάδος· ἀλλ' οὐ φύσεως διαίρεσιν περιεσίουσα (μία γὰρ ἡ φύσις καὶ ἀπαράλλακτος τοῖς τρισίν) οὐδὲ τοπικὴν θέσιν (ἀπερίγραπτος γὰρ ἡ Τριάς καὶ ὑπὲρ πάντα τόπον) οὐδὲ χρονικῆς κινήσεως ἢ ἄλλου τινὸς ἔμφασιν (39) τῶν ἐν τοῖς μετὰ θεὸν θεωρουμένων (καὶ αἰῶνες γὰρ καὶ χρόνοι μετὰ θεόν), ἀλλὰ κατὰ τὰς τῶν ἰδιοτήτων ἐκάστης θεαρχικῆς ὑποστάσεως διαφορὰς καὶ ὅτι ἀναρχος (μὲν ὁ Πατήρ καὶ ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ, ἀρχὴ, ἀρχὴ δὲ ὁ Υἱὸς καὶ οὐκ ἀναρχος κατὰ γὰρ τὸ ἔχειν τὸν Πατέρα ἀρχὴν, ἐπεὶ κατὰ χρόνον ἀναρχος καὶ αὐτός, τὸ δὲ Ἡνεῦμα καὶ ἀρχὴ καὶ αὐτὸ μετὰ τῆς ἀρχῆς (40)· ἀρχὴ γὰρ καὶ ἀρχὴ καὶ ἀρχὴ, ἀλλ' οὐ τρεῖς ἀρχαί, ἀλλὰ μία καὶ οὕτως ἀρχὴ, εἰς μίαν ἀρχὴν ἀναφερομένων τοῦ τε Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ· οὕτω καὶ θεὸς καὶ θεὸς καὶ θεός, ἀλλ' οὐ τρεῖς θεοί, ἀλλ' εἷς θεός. Ἐἰ δ' οὖν τάξις ἐστὶ καὶ ἐν τῇ Τριάδι, καθὼς καὶ οἱ ἄγιοι εἶπον, τάξις δὲ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πρότερον ἢ δεύτερον καὶ τὸ ἅμα (ἐν οἷς γὰρ αὐτῆ καὶ τούτων τι (41), ἀνάγνη καὶ τῆς Τριάδος ἢ τὸ ἅμα θεωρεῖσθαι ἢ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ δεύτερον ἢ ἀμφοτέρω (42).

Filius tum per Filium Spiritus sanctus. Sic et Deus et Deus, sed non tres dii, verum unus Deus. Si itaque ordo est etiam in Trinitate, sicut et sancti affirmarunt, ordo vero est primum ac prius vel secundum et simul (in quibus enim ordo, et horum quidquam est), nec esse est etiam in Trinitate vel simul considerari vel primum et prius atque secundum vel utrumque...

Hisce late tractatis finem imponit auctor dialogo f. 18 a. Cod. Vaticani.

ΛΑΤ. Ἔστω καὶ ταῦτα, καθά σοι δοκεῖ καὶ ἐχέτω πῆρας ὧδι ἡ παροῦσα διάλεξις.

LAT. Sint et hæc, ut tibi videtur, et habeat hic finem præsens disputatio.

(38) Vide Chrys. in Genes. xiv, 2 apud Constant. Melit. orat. 1, c. 33 (*Gr. Orth.* t. II, p. 724).

(39) Schedæ, quas ex viri docti Romæ morantis benevolentia accepimus et quibus solis in his dialogi 2 fragmentis nitimur, lectionem hic dubium relinquunt.

(40) Hisce vocibus utitur Gregorius Nazianzenus

In or. habita coram Patribus secundi Concilii orat. 32, p. 520, ed. Bill.

(41) Apogr. habet: ἐν οἷς γὰρ ταῦτα ἢ τούτων τι ἀνάγκη.

(42) Cod. f. 17, a. Nota marg.: Περὶ πρώτου, προτέρου, δευτέρου, ἅμα καὶ τῶν λοιπῶν.

ἡ Πατριὰ hic non est genus, gens, origo, sed paternitas, ut Ephes. III, 15, ad quem textum alluditur.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

DIALOGUS TERTIUS.

GR. Adhuc hoc initium et rursum ponimus dis-
ceptationis, quam vobiscum habemus de Spiritu
sancto, quomodo non sit absurdum dicere eum non
ex Patre solo, verum etiam ex Filio procedere. Et-
enim necesse est ut vel ex essentia Patris sit pro-
cedens vel ex proprietate. Atqui si quidem ex es-
sentiali, cum essentia communis sit atque eadem
Patris et Filii et Spiritus sancti, non ex Patre et
Filio tantum procederet Spiritus, verum etiam ex
se ipso quoque, quod esse nequit. Si vero ex pro-
prietate, cum proprietas non sit essentia, sed circa es-
sentialiam, quomodo id quod secundum se est videlicet
Spiritus, erit procedens ex eo, quod non secundum
se est, sed circa aliud, hoc est ex proprietate?
Itaque vel nullo prorsus modo est procedens, vel
si procedens est, dum ex Patre et ex Filio procedit,
etiam ex se ipso procedens erit, quod nunquam
fieri potest.

LAT. Hæc ratiocinatio ostendit, non quod proce-
dit ex Filio, sed quod neque ex Patre procedit,
neque omnino procedens est...

GR. Probatio vero et demonstratio vel per artifi-
cialem ratiocinationem ex veris principiis profici-
entem, vel per exempla vel per testimonia vel per
consequentias ex testimoniis et scriptis sentiis
conficitur, ita ut qui absque his aliquid inducit,
non verisimile quid vel ratione fundatum (a).
εἰς δοκεῖ δὲ καὶ παράδοξους ἔννοιας εἰσάγειν, ἵνα μὴ
σκειῆς.

LAT. Hoc porro etiam faciam, sed cras: quod
ad præsentiam spectat, linguam hic contineamus.

(a) Ac multo minus verum vel pium videatur
dicere, videtur vero peregrinos, ne dicam erroneos

ΓΡ. Ἐτι ταύτην (τὴν) ἀρχὴν καὶ αὐθις τιθε-
μεν (43) τῆς μεθ' ὑμῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
συζητήσεως, πῶς οὐκ ἄτοπον τὸ λέγειν τοῦτο μὴ
ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπο-
ρεύεσθαι. Καὶ γὰρ ἀνάγκη, ἢ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι
τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἢ ἐκ τῆς ιδιότητος. Ἄλλ'
εἰ μὲν ἐκ τῆς οὐσίας, ἐπεὶ ἡ οὐσία κοινὴ καὶ ἡ αὐτὴ
τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, οὐκ
ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μόνον [ἐκπορεύοιτ' ἄν,
ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα, ὅπερ οὐκ ἔστιν. Εἰ
δὲ ἐκ τῆς ιδιότητος, ἡ δὲ ιδιότης οὐκ οὐσία, ἀλλὰ
περὶ τὴν οὐσίαν (44), πῶς τὸ καθ' ἑαυτὸ ἦτοί τὸ
Πνεῦμα εἶναι ἐκ τοῦ μὴ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ περὶ
ἕτερον ἐκπορευόμενον (45), τουτέστι τῆς ιδιότητος;
Ἡ οὖν οὐδὲ ἐκπορευτὸν ὄλωσ, ἢ εἰ ἐκπορευτὸν, ἐκ
τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἔσται
καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ οὐδέποτε.

LAT. Οὗτος ὁ λόγος δείκνυσιν οὐχ ὅτι μὴ ἐκ τοῦ
Υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι μὴδὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται,
μὴδὲ ὄλωσ ἐκπορευτὸν ἔστι...

ΓΡ. (46) Ἡ δὲ κοτασκευὴ καὶ ἡ δεξις ἢ διὰ λό-
γου τεχνικοῦ ἐξ ἀρχῶν προβαίνοντος ἀληθῶν, ἢ δι-
ὀπαδειγμάτων, ἢ διὰ μαρτυριῶν ἢ διὰ τινῶν ἐπομέ-
νων ταῖς μαρτυρίαις καὶ ταῖς γραφικαῖς χρήσεσιν
ὡς ὁ γε χωρὶς τούτων εἰσάχων τι οὐ πιθανόν τι
οὐδὲ εὐλογον δοκεῖ λέγειν, μὴ ὅτι γε ἀληθὲς ἢ εὐσε-
βίως λέγειν ἕτεροδόξου χωρὶς μαρτυριῶν καὶ καὶ κατα-

LAT. Τοῦτο δὲ καὶ ποιήσω, πλὴν ἀλλ' ἐς αὔριον.
τὸ δὲ γε νῦν ἔχον ἔνταυθα τὴν γλῶτταν ἐπίσχωμεν.

ac hæreticos sensus inducere testimoniis et pro-
batione destitutus.

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

DIALOGUS QUARTUS.

GR. Age nunc videamus, o Latine, si etiam ha-
bens aliquas imagines vel exempla quædam, sive a
te ipso excogitata, sive aliunde accepta. ad evi-

(43) In Vat. cod. f. 21 a. Apud Fabricium, *Bibl. Gr.* VII, d. 756, ed. nov. legitur hoc initium Ἐπι-
ταύτην τὴν ἀρχὴν κ. αὐθις τιθέμενος.

ΓΡ. Φέρε δὲ νῦν ἴδωμεν, ὦ Λατίνε, καὶ εἴ τινας
ἔχεις εἰκόνας ἢ ὑποδείγματα, ἢ αὐτὸς πλάσας, ἢ
ἐτέρωθεν ποθεν λαβῶν, πρὸς ἐναργεστέρην δεξιῶν

(44) Vide Greg. Naz. orat. 32, p. 519, ed. Bill.

(45) Cod. ἐκπορευομένου.

(46) In cod. Vat. f. 22, b. med.

τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καθὰ φησ, ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δι' ὧν ἔστιν εἰκονίσει σαφῶς τὸ δογματικὸν, εἴ που δυνατόν κατιδεῖν, ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς τὸδε τι αἴτιον καὶ τὸδε καὶ ἀρχὴ καὶ ἀρχή, καὶ οὐ δύο ἀρχαί, οὐδὲ δύο τὰ αἴτια, ἵνα καὶ τοῦ Πνεύματος αἰτιόν τις ὕδου μὴ τὸν Πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ ἀρχὴν ὁμοίως μὴ δοκοῖη δύο εἰσάγειν ἀρχὰς ἢ δύο τὰ αἴτια, ἀλλὰ καὶ οὕτω φυλάττη (47) τὸ δόγμα τῆς μοναρχίας.

ΛΑΤ. Καὶ μὴν, ὦ Γραικοί, παράδειγμα μὲν ἐναργὲς οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν σχέσιν ἐμφαίνον ἢ τὴν τάξιν· πολλὰ δ' οὖν τὰ ἀμυδρῶς εἰκονίσει δυνάμενα τὸ λεγόμενον, ὧν τὰ μὲν παρὰ τῆς Γραφῆς ἱερανοζόμενα, τὰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων καὶ νοημάτων φύσεως εὑρισκόμενα (48).

ΓΡ. Ἡράργε δὴ μοι καὶ ταῦτα καὶ συσκεψόμεθα· ἴσως γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀντιπαραβήσομεν καταλλήλοτερα παραδείγματα.

ΛΑΤ. Λέγω δὴ· σὺ δὲ νονεχῶς βῆκου· ἄρ' οὐχὶ πᾶσα οὐσία ἔχει καὶ δύναμιν ἐαυτῇ συμφοῇ καὶ ἐνεργεῖαν φυσικὴν (49) ;

ΓΡ. Φημί.....

ΛΑΤ. Σκόπει γοῦν μοι καὶ τοῦτο τὸ ὑποδειγμα· Ἔστιν ἡ τοῦ πυρὸς οὐσία καὶ ἡ καυστικὴ τούτου δύναμις καὶ ἡ ἐνεργεῖα τῆς δυνάμεως, ἡ καύσις, ἐνεργεῖα δὲ ὁ ἄνθραξ, ἡ τέφρα· οὕτω καὶ ὁ Πατήρ (50)...

ΛΑΤ. Ἔστι σημεῖον καὶ γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια τὰ τρία ταῦτα μία τῶν λεγομένων μαθηματικῶν σωμάτων ἀρχή, ὡς ἐκεῖ ἡ οὐσία, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνεργεῖα μία τῶν ἐνεργουμένων ἀρχή (51)· ἢ, εἰ βούλει, μονάς, δυάς, τριάς· ἡ ἀριθμητικὴ αὐτῆς τριάς ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ πηγὴ παντὸς ἀριθμοῦ (52)... Ἐννοεῖ γὰρ μοι δάκτυλον καὶ χεῖρα δλην, ἧς ὁ δάκτυλος ἤρτηται, καὶ ὄλον ἄνθρωπον, οὐπὲρ ἔστιν ἡ χεῖρ καὶ ὁ δάκτυλος (53)... Ὁφθαλμὸν οἶδας καὶ πηγὴν καὶ ποταμόν (54)... Πάλιν ἄλλο παράδειγμα καὶ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς Γραφῆς τῷ Ἁγίῳ ληφθὲν ὁ Ἀδάμ, ἡ Εὐα, ὁ Σήθ (55)... Πλὴν ἐρώ σοι καὶ ἄλλο ὑπόδειγμα, ἐν ᾧ πάθος τοιοῦτον οὐδέν·

ΓΡ. Τὸ ποῖον ;

ΛΑΤ. Τὸ τοῦ ἡλίου πάλιν καὶ τῆς ἀκτίνος καὶ τοῦ φωτὸς πρὸς τὸ τῷ δόγματι χρῆσιμον (56)...

Ὅτι τὴ διατὸν τῆ Γραφῆς ἀδιάφορος ἔστι τῆ ἐκ Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἐκτεθέντων ὑποδειγμάτων (57).

(47) Vat. φυλάττει.

(48) Vat. εὑρισκόμενον.

(49) Nota marg. Πρῶτον ὑπόδειγμα ἐξ οὐσίας, δυνάμεως καὶ ἐνεργείας.

(50) F. 25, a, med, ὑπόδειγμα β'.

(51) F. 25, b. ὑπόδ. γ'.

(52) ὑπόδ. δ'.

A dentius ostendendam Spiritus sancti, quam asseris, ex Patre et Filio processionem, et sententiam ejusmodi perspicue figuris et adumbrationibus illustrandam, si qua possibile est intelligere, quomodo unius ejusdemque hoc et illud sit causa, principium et principium et non dua principia nec duæ causæ, ne quis Spiritus causam et principium non Patrem solum, sed etiam Filium esse concedens duo videatur inducere principia vel duas causas, sed et sic monarchiæ dogma custodiat.

LAT. Atenimvero, o Græce, evidens exemplum invenire non licet, quod sanctæ Trinitatis habitudinem vel ordinem exprimat. Multa vero sunt quæ sub obscura imagine reflectere possunt quod dicitur. quorum alia a Scripturis collecta sunt, alia vero ex ipsa rerum et notionum natura inventa.

GR. Profer jam mihi et hæc atque una ea perpendamus, fortasse enim et non contra ea proponemus alia exempla magis congrua.

LAT. Dico igitur, tu vero audi prudenter. Nonne omnis essentia habet etiam virtutem sibi connaturalem, et operationem naturalem ?

GR. Id aio.

LAT. Considera igitur mihi et hoc exemplum. Est essentia ignis et ejus combustiva virtus et hujus virtutis operatio, combustio, effectum vero carbo, cinis. Sic et Pater...

LAT. Est punctum, linea et superficies, hæc tria unum sunt eorum quæ dicuntur corporum mathematicorum principium, ut illie essentia, virtus et operatio unum effectorum principium, vel si vis, monas, dyas, trias, hæc numerica trias principium, causa ac fons omnis numeri... cogita mihi digitum et manum totam, a qua digitus dependet, et totum hominem, cujus est manus et digitus... Oculum nosti et fontem et fluvium. Rursum aliud exemplum ipsum ejusdem (S. Gregorii Naz.) ex Scriptura a sancto desumptum: Adam, Eva, Seth... Attamen dicam tibi et aliud exemplum, cui nulla ejusmodi passio insit.

GR. Quale est hoc ?

LAT. Exemplum solis, radii et luminis ad illustrandum dogma (a).

Quod præpositio per aliud Scripturam promiscue pro ex usurpatur.

Recapitulatio propositorum exemplorum.

(55) ὑπόδ. ε'.

(54) F. 26, a. ζ'. V. Greg. Naz. De Spiritu sancti. orat. 37, p. 611, ed. Bill.

(55) ὑπόδ. ζ'.

(56) Cod. f. 26, b. ὑπόδ. η'. Vide Naz., orat. cit. p. 601.

(57) Hæc duo postrema ex not. margin. f. 28, b.

(a) De his imaginibus et exemplis vide Petavium. De Trinitate, lib. vii, c. 5 et 6; Allatium, De proc,

Spirit. sancti ; Enchirid. c. 8 et 16.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

DIALOGUS QUINTUS.

GR. Cæterum si alia dogmatis ratio tibi adest, o A Latine, edissere; nobis quidem sufficit evangelicum dictum, quod perspicue ex Patre Spiritum procedere declarat.

LAT. Retinuisti, o Græce, huc usque disputationem ex testimoniis et postremo loco eam et ambo suscipiamus. Nunc vero dic: si simul generatio et processio, quomodo non etiam procedens, ex genito erit? si simul ex Patre Filius et Spiritus, quomodo non etiam ex Filio Spiritus sanctus?

GR. Dicam tibi et ego: Si simul Pater et Filius, quomodo Filius est ex Patre, et non Pater quoque ex Filio? Si simul Spiritus et Filius ex Patre, quomodo erit Spiritus ex Filio, et non etiam Filius ex Spiritu ac genitum ex procedente?...

LAT. Dico igitur *procedere*, de quibuscunque inveniatur dictum, significare motionem qualemcunque, propriam tamen rei, de qua agitur, eique congruam...

LAT. Sentio me coactum esse jam ad scripta testimonia accedere. Attamen hic etiam hac disputatione absoluta, initium aliud inde faciens; testimoniorum tali pacto mentionem faciam atque demonstrationis ex Patrum doctrinis deductæ. Nam ad demonstrationem supernaturalium rerum ratio arte comparata debilis est, atque etiam ea quæ fortasse directe concludit et quæ ad absurdum deducit, ac simpliciter syllogismus quilibet atque inductio ex imaginibus et exemplis; nam super demonstrationem elevata sunt, quia si demonstrationes sunt eorum quæ existunt, ea quæ C sunt super existentia, prorsus etiam super demonstrationem elevata sunt.

GR. Λοιπὸν εἴ τις σοι λόγος ἕτερος, ὦ Λατίνε, τοῦ δόγματος, φράσον (58)· ὡς ἡμῖν γε ἀρκεῖ ῥῆσις ἡ εὐαγγελικὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα παριστώσα σαφῶς...

LAT. Ἐπίσχε, ὦ Γραικὲ, καὶ εἰσέτι τὸν ἐκ τῶν μαρτυριῶν λόγον καὶ ὑστατον τοῦτον καὶ ἄμφω ταμειουσώμεθα· νῦν δὲ ἄλλ' εἰπέ· εἰ ἅμα ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, πῶς οὐχὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ γεννητηῦ· εἰ ἅμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα;

GR. Ἐρῶ σοι κάγω· εἰ ἅμα Πατὴρ καὶ Υἱὸς, πῶς ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ; εἰ ἅμα Πνεῦμα καὶ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, πῶς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ οὐχὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ γεννητὸν ἐκ τοῦ ἐκπορευτοῦ;...

LAT. (59) Φημί τοίνυν δι τὸ ἐκπορεύεσθαι ἐφ' ὧν ἂν ἐβρίσκηται λεγόμενον, σημαίνει μὲν κίνησιν οἰανοῦν, πλὴν οὐκ εἶναι τῷ προκειμένῳ πράγματι καὶ κατάλληλον....

LAT. Αἰσθάνομαι μὲν ἤδη πρὸς τὰς γραφικὰς μαρτυρίας ἐλθεῖν συνωθούμενος· πλὴν ἄλλ' ἐνταῦθα καὶ τοῦτον τὸν λόγον διαπεράνας, ἀρχὴν ἑτέραν ἐντεῦθεν ποιούμενος, τῶν μαρτυριῶν οὕτω μνησθήσομαι. καὶ τῆς ἐκ τῶν Πατρικῶν διδαγμάτων κατασκευῆς, πρὸς γὰρ τὴν τῶν ὑπερφῶν ἀπόδειξιν καὶ ὁ τεχνικὸς λόγος ἀσθενὴς ἐστὶ καὶ ὁ κατ' εὐθεῖαν ἴσως συλλογιζόμενος, καὶ ὁ ἀπάγων εἰς ἀτοπον, καὶ ἀπλῶς πᾶς συλλογισμὸς, καὶ ὁ δι' εἰκότων τινῶν καὶ παραδειγματῶν ἀμαυρὸς τε καὶ ἀδρανὴς ὑπὲρ ἀπόδειξιν γάρ· εἰ γὰρ τῶν ὄντων αἱ ἀποδείξεις τὸ ὑπὲρ τὰ ὄντα πάντως ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀπόδειξιν.

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ

DIALOGUS SEXTUS.

GR. Hæc ego quoque ipse dico. Verum jam tem D pus est edicere, o Latine, quænam sint testimonia tum ex Scripturis, tum ex Patrum scriptis, quibus

(58) Vatic. f. 32, b. init. apud Allat. de Nicetis p. 13; τράνωσον.

(59) Vatic. f. 33, a. med. Nota marginalis: Περὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι καὶ ὁσαυχῶς εἴρηται.

GR. Ταῦτα δὲ φημι καὶ αὐτός (60). Ἄλλα τίνες ἂν εἶεν, ὦ Λατίνε, καὶ αἱ μαρτυρίαι αἱ Γραφικαὶ τε καὶ Πατρικαὶ, καιρὸς ἤδη, λέγειν, δι' ὧν ἂν γένοιτο

(60) Idem hujus dialogi initium etiam apud Fabricium indicatur *Bibl. Gr.*, vol. VI, p. 434, ed. vet. et tom. VII, p. 756.

δῆλον ὅτι μὴ ἐναντίον τοῖς τῶν ἀποστόλων διδάγμασι καὶ ταῖς Πατρικαῖς παραδόσεσι καὶ τοῖς ἀνωθεν ἐκκλησιαστικοῖς καὶ ὀρθοδόξοις δόγμασι τὸ λέγειν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. Θωμαστὸν γὰρ καὶ παρὰ τὴν δόξαν ἡμῶν.

Deinde Latinus multa profert pro sua sententia testimonia, eaque plerumque aliunde nota et usitata. Postea Græcus ita (61) prosequitur additionem in Symbolo tantum modo reprobans, non amplius doctrinam ipsam.

PP. Οὐκοῦν καὶ αὐτοὶ τὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ φωνῶντες ἐν τῷ συμβόλῳ ἡμῶν τε ἐναντιόφρονες (62) καὶ ἀσυμφώνως ἔχοντες ἐς αἶν (63) καὶ οὐδέποτε εἰς ταῦτα συνελθεῖν δυναθῆσθε (64) καὶ τῷ σοφῷ Ἰωάννῃ ἀντικείμενα φηγεγόμενοι πάντοτε νομισθεῖητε. Εἰ γὰρ εἰς οὗτος, ἀλλὰ καὶ Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου καὶ τῶν ἄλλων Πατέρων καὶ πρὸ τούτων Χριστοῦ μαθητῆς. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὅπερ οὐκ εἶπον ἐν τῷ συμβόλῳ οἱ Ἅγιοι, τοῦτο ἐκφωνοῦντες ἡμεῖς οὐ τοῖς πᾶσιν ἐπεσθαι (65), ἀλλ' ἐτεροφωνεῖν κίντως ὑποληφθεῖητε· χρεῶν γὰρ μὴ μόνον κατὰ τὰ δόγματα καὶ τὰ νοήματα, ἀλλὰ κατ' αὐτὰ τὰ ῥήματα φυλάττειν ἀκαινοτόμητον καὶ ἀπαρεγχείρητον τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν. Ὅρα οὖν, πόσαι γηγύχονσι σύνοδοι μετὰ τὴν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ἔκθεσιν (66), καὶ πόσαι ἀμφιβολαὶ δογματικαὶ ἐκινήθησαν· ἀλλ' οὐδεμία σύνοδος μετὰ τὴν δευτέρην σύνοδον, ἥτις τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόξαν ἐτήρνωσεν, οὐδὲ ἐν ῥῆμα οὔτε ἀφείλεν οὔτε προσέθηκεν οὔτε τι τῶν ὀρισθέντων ἠλλοίωσεν, ἀλλὰ καὶ εἰ πλείους τῶν ἀμφιβολιῶν ἐκ τῶν ῥημάτων μᾶλλον τοῦ ἁγίου συμβόλου εἰελύθησαν, καὶ ἡ τούτων ὁμολογία πᾶσαν ὑπόψιαν καὶ ἀμφιβολίαν ἐξέβαλεν· καὶ τὸ ἄλλως καὶ ἄλλως παρ' ἄλλοις καὶ ἄλλοις νοούμενον ἐκ τῶν ἐν τῷ συμβόλῳ ῥητῶν καινοτομίαν οὐδεμίαν ἐπίτησεν· ἀλλὰ καὶ ἡ γνησία τοῦ ἀμφιβόλου νιάνοια δι' ἐτέρων ἐκθέσεων καὶ δισμῶν παραδέδεται, καὶ ἡ νόθος ἀπόβλητος γέγονεν· οὕτως ἐπὶ τῆς τρίτης, οὕτως ἐπὶ τῆς τετάρτης, οὕτως ἐπὶ τῶν ἐξῆς· τὸ δὲ ἅγιον σύμβολον τῆς θρησκείας, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐξετίθη, διατετήρηται. Εἰ γὰρ δοθεῖη ἐκ τῶν παρεμπιπτουσῶν ἀμφιβολιῶν ἄλλας καὶ ἄλλας προσθήκας ποιεῖν καὶ ἀφαιρέσεις ἢ ἀμείψεις τινῶν, λάθομεν ἂν κατ' ὀλίγον ὄρια Πατέρων πρᾶσαλεύοντες. Ἐπεὶ καὶ ἐπ' (67) αὐτῶν τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ποιησαμένων τὴν ἔκθεσιν πολλαὶ ἀμφιβολαὶ μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ ὁμοουσίου γεγόνασιν, ὅπερ μία τοῦ

(64) Hoc fragmentum affert Allatius contra Hottinger, p. 467, 469. Nos ejus textum ex Vatic. cod. fol. 44, b. correximus et ea quæ ipse omisit, inseruimus, prout codex habet.

(62) Ita Vat. Aliat. ex alio cod. τὰ ἐναντία φωνῶντες.

(b) Versio Allatii contra Hottinger p. 470 seq. hic nonnihil immutata et a mendis purgata est, sicut et iis aucta, quæ illic desunt. Hæc fragmenta plurima ex iis præcedere existimo, quæ apud Nicophorum Blemmidam, orat. 1, n. 6 (Gr. orth.) t. I, p. 6, 7, adducuntur. Huc pertinet et fragmentum ab Allatio adductum in Vindiciis synodi Ephesinæ, cap. 74, p. 619, 620: *Nihilominus nullo plures pigis fidem mereri quam unum dixerit quispiam, et tum potissimum, cum uni in laude ponatur, illos sequi, illosque Patres suos et doctores fateri. Quis enim non*

A evidens fiat, non esse contrarium apostolorum doctrinis et sanctorum Patrum traditionibus atque ecclesiasticis et orthodoxis ab antiquo dogmatibus, dicere Spiritum sanotum etiam ex Filio procedere. Mirum enim et præter opinionem id nobis est.

GR. Igitur (b) vosmetipsi illud etiam ex Filio pronuntiantes in symbolo a nobis discordare, vestrisque studiis a nostris distare videmini atque nunquam in idem convenire nobiscum poteritis sapientique Joanni contraria dicere semper reputabimini. Licet enim hic unus sit, attamen et Cyrilli et Athanasii et aliorum Patrum, et ante Patres Christi discipulus est. Adde id quod a sanctis in symbolo non est expressum vos pronuntiantes non eos omnes sequi, sed aliena ab illis dicere existimabimini. Nam necesse est, non solum secundum dogmata et sententias, sed secundum dictiones etiam ipsas conservare inoffensam atque integram fidei expositionem. Vide igitur, quot synodi habitæ fuerint post symbolum fidei expositum et quot de dogmate quæstiones disputatæ sint, sed nulla ex synodis post secundam, quæ sententiam de Spiritu sancto explanavit, neque ademit neque addidit vel unum verbum, neque quidquam ex iis, quæ definita erant, immutavit, verum dubiorum pleraque ex ipsius symboli verbis potius dissoluta sunt et eorum confessio suspicionem omnem et dubium omne, uti par erat, procul amovit; et licet alio atque alio modo ab aliis atque aliis intelligeretur, dicta tamen symboli nullo modo immutata sunt; verum germana dubii sententia per alias expositiones et definitiones publicata est, et spuria rejecta. Sic actum et in tertia synodo, sic in quarta, sic in reliquis; symbolum vero religionis sanctum, ut a principio traditum fuerat, est conservatum. Namque si concedatur ob dubitationes ex orientes alias atque alias additiones facere aut ademptiones aut aliquorum mutationes, quasi inopinati paulatim Patrum terminos transgrediemur. Cum adhuc iisdem Patribus, qui fidei expositionem ediderunt superstitionibus, multa postmodum de homousio quæ una tantummodo symboli dictio est, dubia essent exorta

(63) Allat. : ἕστασι.

(64) Allat. : δυναθῆσθεσθαι.

(65) Vat. cod. οὐ τοῖς πᾶσιν ἐπεσθαι. Allat. αὐτοῖς πᾶσιν ἐπεσθε.

(66) Verba Ὅρα usque ad ἔκθεσιν omisit Allatius.

(67) Ita cod., Allat. ἀπ' αὐτ.

novit, Damascenum et Basilii et Gregorii et Athanasii et Cyrilli et aliorum Patrum discipulum esse sese ostentare?

Καίτοι ἀξιοπιστοτέρους εἶναι τοὺς πλείους Ἰωσήσει τις τοῦ ἐνός, καὶ μᾶλλον ὅτι νῦν ἐν τῷ θαυμαζέσθαι ἐκ τοῦ ἐκείνοις ἐπεσθαι κακείνους ἑαυτοῦ πατέρα καὶ διδασκάλου ὁμολογεῖν. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὡς ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου καὶ Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου καὶ τῶν ἄλλων Πατέρων μαθητῆς εἶναι ἐγκαλλωπίζεται;

(multi siquidem contraria Patribus sentientes dictionem quidem ipsam ad occultandam propriam impietatem amplectebantur, aliam vero in seipsis sententiam abscondebant), tamen Patres noluerunt in symbolo determinationem ullam addere, quæpiam sententiam explicaret aut impiam assertionem exterminaret, sed privatim et per se ipsos singuli de dictione et de illius significatu decertarunt et expositionem apertam et piam scriptis suis ediderunt et publicarunt, intelligentiam illius rectam ostendentes, hæreticam vero refellentes, sicuti et magnus Athanasius fecit; additionem vel dictionis immutationem nullam attentarunt (c). Patres igitur in symbolo illud *Qui ex Patre procedit* dixisse nec quidpiam amplius, id manifeste clamant singulorum synodorum actiones et synodica ipsa volumina, nempe quæ earum Acta continent; ubique enim locorum uno modo se habentia circumferuntur et neque illud *ex Filio* neque illud *non ex Filio*, aut *per Filium* assutum habent. Vos igitur, o Latine, sentientes ex Patre et Filio procedere Spiritum, siquidem ita dicitis eum procedere ex Filio ut ex primo principio, et non ut per Filium, sed sicut et ex Patre, duo omnino facitis principia et tollitis generationem Filii atque contraria dicitis Damasceno et Athanasio et Cyrillo et cæteris cunctis Patribus ac nobis, quibus gloria est sanctos Patres sequi; si vero ita dicitis illud ex Filio ut ex Patre per Filium et sic illud ex Patre ut a Filio, qui est ex Patre, consonatis et Damasceno Joanni et Athanasio et Cyrillo et aliis a Deo motis Patribus consentitis etiam secundum sententiam de Spiritu sancti processione atque nobis estis amici et unanimis (d). Porro oportebat Patrum vestigia sequentes et amicitiam retinentes in symbolo quidem illud *qui ex Patre procedit* pronuntiare, ut est Patrum ab antiquo traditio, illud vero *per Filium procedere* per alia scripta inculcare, quæpiam horum verborum sententiam exponant, sive per Filium vultis asserere processionem sive ex Filio secundum eundem significatum, neque scandalum commune in medium introducere, quod tanti schismatis et divisionis causa sit, quod et magnus Athanasius et sapiens Cyrillus non alio modo intelligentes processionem ex Patre in propriis commentariis Spiritus

(68) αὶ διαλαμβάνουσαι, al.

(69) Hucusque textus apud Allat.; sequentia ex D cod. Vat. 1145, f. 45, a. descripsimus.

(70) Cod. ἡμῖν.

(71) Quæ nunc sequuntur, adducit pariter Allatius l. c. p. 469.

(c) Non apta est hæc ad controversiam de voce consubstantiali provocatio. Nam terminus hic omnium accommodatissimus censebatur, adeo ut alia voce non esset opus, erat vero et ipse additio antiquiori facta symbolo, præterea pauciores multo erant hæretici, qui ejus sensum perverterunt, quam qui eum prorsus repudiarent.

(d) Hæc Nicetæ verba: Vos, Latini, qui ex Patre et Filio creditis procedere Spiritum sanctum, si sic quidem dicitis hunc procedere ex Filio ut ex primo principio, et non tanquam per Filium, sed

α συμβόλου λέξεις ἐστὶ (πολλοὶ γὰρ ἐναντιοφρονοῦντες τοῖς Πατράσι τὸ αὐτὸ μὲν ῥῆμα πρὸς ἐπίκρυψιν τῆς σφῶν ἀσεβείας προτίεντο, ἄλλην δὲ εἶχον ἐν ἐξυτοῖς τὴν διάνοιαν), ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν ἐν τῷ συμβόλῳ διορισμὸν προσθεῖναι τινὰ τῆς εὐσεβοῦς ἐνοίας ἐκφαντικὸν, ἢ τῆς ἀσεβοῦς ἐκδοχῆς ἀποδιοριστικὸν, ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστοι περὶ τῆς λέξεως καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς ἠγωνίσαντο, καὶ τὴν ἐρμηνείαν σαφῆ τε καὶ εὐσεβῆ συνεγράψαντό τε καὶ ἐκδεδώκασιν, τὸ μὲν ὀρθόδοξον νόημα σαφῶς παραστήσαντες, τὸ δὲ αἰρετικὸν διελέξαντες, ὡς καὶ ὁ μέγας ἐποίησεν Ἀθανάσιος· προσθήκην δὲ ἢ ἀφαίρεσιν ἢ τῆς λέξεως ἀλλοίωσιν οὐδόλως ἐποίησαν. Ὅτι μὲν οὖν ἐν τῷ συμβόλῳ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενος οἱ Πατέρες εἶπον καὶ πλεον οὐδὲν, δηλοῦσιν αὐταὶ αἱ καθ' ἑκάστην σύνοδον πράξεις καὶ τὰ συνοδικὰ ἤτοι αἱ περὶ τούτων διαλαμβάνουσαι (68) βιβλίοι· πανταχοῦ γὰρ οὕτως ἔχουσαι φέρονται, καὶ οὕτε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὕτε τὸ οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐγκείμενον ἔχουσαι (69). Ἰμεῖς οὖν, ὦ Λατίνε, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ φρονοῦντες ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα, εἰ μὲν οὕτω φατὲ τούτου ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, καὶ οὐχ ὡς διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὡς καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, δύο πάντως ποιεῖτε ἀρχάς, καὶ ἀναιρεῖτε τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐναντία τῷ Δαμασκηνῷ λέγετε καὶ Ἀθανασίῳ καὶ Κυρίλλῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις Πατράσι, καὶ ἡμῖν, οἷς κλέος τὸ Πατράσιν ἀγίοις ἀκολουθεῖν· εἰ δὲ οὕτω λέγετε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ οὕτω τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς, συμφορέγεσθε καὶ τῷ Δαμασκηνῷ Ἰωάννῃ καὶ Ἀθανασίῳ καὶ Κυρίλλῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις θεοφόροις Πατράσιν ὁμοδοξεῖτε καὶ κατὰ τὴν δόξαν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως καὶ ἡμῖν (70) ἔστε φίλοι τε καὶ ὁμόφρονες (71). Ἐχρῆν δὲ (72) λοιπὸν τὰ ἴσα τοῖς Πατράσι καὶ φίλα δρώντας ἐν μὲν τῷ συμβόλῳ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον ἐκφανεῖν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν Πατέρων παράδοσιν· τὸ δὲ ἐκ (73) τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι διὰ συγγραφῶν ἐτέρων δηλοῦν ἐρμηνευουσῶν τὴν εὐσεβῆ τούτων διάνοιαν, εἴτε διὰ τοῦ Υἱοῦ λέγειν ἐθέλοιτε (74) τὴν ἐκπόρευσιν, εἴτε ἐκ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ σημαίνόμενον, καὶ μὴδὲν εἰσάγειν σκάνδαλον εἰς τὸ μέσον (75) κοινόν· καὶ σχίσματος τοσοῦτου (76) καὶ

(72) Allat. μὲν.

(73) Leg. διὰ.

(74) Sic Allat. cod. ἐθέλητε.

(75) Allat. ἐν τῷ μέσῳ.

(76) Sic cod. Allat. τοιοῦτου.

ut ex Patre, duo prorsus facitis principia destruendo Filii generationem, contraria Damasceno dicitis, Athanasio, Cyrillo cunctisque aliis Patribus ac nobis, quibus Patres sanctos sequi gloriatio est. Si autem sic dicitis ex Filio ut ex Patre per Filium, consonatis Damasceno, Joanni, Athanasio, Cyrillo aliisque Theophris Patribus et secundum dogma processionis Spiritus sancti nobis eritis amici et consentientes: jam adduxit Hugo Etherianus, qui eum scriptorem sæpe commemorat lib. *Contra Gr.* II, c. 6, 10; III, 11, 18, 19.

διαρίστωσ αἴτιον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Ἀθανάσιος καὶ ὁ σοφὸς Κύριλλος οὕτω νοοῦντες τὴν ἐκ Πατρὸς ἐκπόρευσιν ἐν ἰδίοις μὲν συγγράμμασι τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν δισαφήνισαν, ἐν δὲ τῷ συμβόλῳ προσέθηκας οὐδέν· ὡσούτως δὲ καὶ ὁ Δαμασκηνός. Ἐν γὰρ τῇ ἀποδόσει τῆς πίστεως τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἰδίᾳ δὲ ἐπιστημαίνεται, ὡς οὐ λέγεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα δηλαδὴ ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τούτων οὖν ταῖς διδασκαλίαις ἐπόμειοι καὶ ἡμεῖς τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον ἐκφωνοῦντες νοοῦμεν μὲν τὴν ἐκπορευσιν ἐκ Πατρὸς ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, πλὴν οἶα τοῦ Υἱοῦ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁμοῦς οὐ λέγομεν ἐν τῷ συμβόλῳ· τὸ Ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον· καίτοι τοῦτο λέγειν εὐλογώτερον ἦν, εἴγε καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἔγει τὸ ἀναμφίβολον, ὡς παρ' ἀμφοῖν δοξαζόμενον καὶ ἀμφιβολίαν ἄπασαν ἀναιροῦν· ἀλλ' ἔπερ οἱ Πατέρες οὐκ ἐποίησαν, ὡς μὴ δοθείη πρόφασις ἐκ τῶν παρεμπικτουςῶν ἀμφιβολῶν προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις ἢ μεταβολὰς τινὰς ἐπινοεῖν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως, καὶ οὕτως καινοτομηθεῖν ἢ ἐκθεσις, τοῦτο καὶ ἡμεῖς τηρεῖν ἐθέλοντες οὔτε τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ οὔτε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ μὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ προστιθέναί δέον ἡγούμεθα. Σιγήσατε γοῦν (77) καὶ αὐτοὶ τὴν προσθήκην ταύτης τῆς λέξεως, καὶ μηκέτι ἐν τῷ συμβόλῳ ἐκφωνεῖτε τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Πατέρας μεθ' ἡμῶν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συνοξαζόμενον εἶπατε. Ἀρχέσει δὲ ὑμῖν καὶ ἡμῖν ἀμφοτέρων εἰς ἐν σύμπνοια (78) διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, ἐπεὶ συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις κατὰ τὸ λέγειν ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν.

(77) Hæc usque ad finem rursum dat Allatius I. c. p. 469, 470, 472.
(78) Sic Vat. f, 45, b. Allat. εἰς σύμπνοιαν εἰς ἓν.

A sancti processionem manifestarunt, sed in symbolo nihil addiderunt; similiter et Joannes Damascenus. Nam in expositione fidei exprimit illud ex Patre, non ex Filio procedere Spiritum, private vero adsignificat, non dici ex Filio Spiritum, nimirum tanquam ex primo principio et ut ex Patre. Horum igitur doctrinas secuti, dum illud *Qui ex Patre procedit* enuntiamus, intelligimus quidem processionem ex Patre ut ex primo principio, attamen per Filium, qui contigue est ex Patre; at non dicimus in symbolo *Qui ex Patre per Filium procedit*; quamvis ita dicere rationabilius erat, quando quidem et apud nos et apud vos indubitatum est utpote ab utrisque admissum et omnem ambiguitatem exterminans; verum quod Patres non fecerunt, ne ansa præberetur ex oborientibus dubitationibus additiones vel ademptiones vel transmutationes excogitandi symbolo Fidei, et ita expositio innovaretur, id et nos servare volentes neque vocem *per Filium* neque *ex Filio* vel *non ex Filio* addendam esse arbitramur. Similem itaque dictionis additionem silentio vos quoque involvite, neque in symbolo in posterum pronuntiate: *Qui ex Patre Filioque procedit*, sed secundum Patres nobiscum dicite: *Qui ex Patre procedit, qui cum Patre et Filio simul glorificatur*. Satis utrisque nobis et vobis consensio in unum per Spiritum sancti gratiam erit (79) cum invicem concordemus, dum dicimus et confitemur ex Patre per Filium Spiritus processionem.

(79) Allat: quod satis utrisque, nobis et vobis, amorem conciliabit.

ANNO DOMINI MCGIII.

JOANNIS EPISCOPI CITRI

RESPONSA CANONICA.

Vide Patrologiæ hujusce Græcæ tom. CXIX, col. 959.

ANNO EODEM.

MARCI PATRIARCHÆ ALEXANDRINI QUÆSTIONES ET RESPONSA.

Vide ibid., col. 1031.

ANNO DOMINI MCCIII.

JOEL CHRONOGRAPHUS.

NOTITIA.

(Oudin. de Script. eccles. tom. II, p. 1712).

Joel, chronographus græcus, claruit iisdem temporibus, quibus Balduinus Flandriæ et Hannoniæ comes et Gaufridus de Villaharduini, sed ipse inter Græcos. Scripsit ille *Chronologiam brevem seu compendiarium*, quam pro Græcorum more orditur ab orbe condito, adductam ad sua usque tempora, ad captam nempe Constantinopolim a Latinis anno Christi 1204: cui expeditioni aderant Balduinus et Gaufridus, de quibus supra. Studuit ille brevitati nimium, atque ubi latius se diffundere debuerat, nimium circa imperatores Orientis ultimarum temporum, illic obtumescit, solamque nominum successione exhibet. Cessat in Alexio Duca qui et Murzuphlus dictus est, anno 1204 mortuus, his suam Chronologiam finiens verbis: *Hunc cum occidisset patruelis Alexius Ducas, qui et Marzuphlus dictus est, imperio prætulit menses duos. Heu nos miseros! Et maxime cum simus Christiani, talia in Christianos machinamur. El quam ratione Divinum iudicium tot scelera laturum esset, et non esset nos captivitati et internecioni traditurum. Quod et factum est, et spectatissima urbs Constantini, ob similia facinora, impietatesque Italiam tradita est.* Ita ille suam qua scribebat ætatem pandens, cuius nemo quem legerim, hucusque meminit, Caveo excepto. Opusculum istud eductum ex ms. codice Regiæ Galliarum bibliothecæ, editum Græce et Latine a. 1651, Parisiis in-folio ex typographia Regiæ, inter alios scriptores Historiæ Byzantinæ, post *Chronicon compendiarium Georgii Acropolitæ*, pag. 149 et seq. ex versione Leonis Allatii.

ΙΩΗΛΟΥ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ

JOELIS CHRONOGRAPHIA COMPENDIARIA

1-3 Sciendum est Adamum filiis et omnibus animantibus cum terrestribus tum marinis nomina imposuisse, nomen vero illius et uxoris ab angelo Domini fuisse manifestata. Cainus majorem sororem Azuram, Sethus minorem Asuamam uxorem duxit. Abelus virgo justitiam colebat. Cainus propriæ domus ruina emoritur. Sethus primus Hebraicas litteras, scientias, signa cæli et tempestatum vices, menses, necnon hebdomadas excogitavit; sideribus quoque et quinque planetis, ut ab hominibus tantum dignosci possent, nomina imposuit, et primum Saturnum, secundum Jovem, tertium Martem, quartum Venerem, quintum Mercurium nuncupavit. Post diluvium Cainanus Arphaxadi filius cum Sethi

Ἰστέον ὅτι ὁ ρὲν Ἀδὰμ ἐπέθηκεν ὀνόματα τοῖς παισὶν αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ζώοις χερσαίοις τε καὶ θαλαττοῖς, τὸ δὲ αὐτοῦ ὄνομα καὶ τῆς γυναϊκὸς αὐτοῦ ἄγγελος Κυρίου εἶπεν αὐτοῖς. Καὶ ὁ μὲν Κάιν ἔλαβε γυναῖκα τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀδελφὴν Ἀζούραν, ὁ δὲ Σῆθ τὴν δευτέραν Ἀσουάμ, ὁ δὲ Ἄβελ παρθένος καὶ δίκαιος ὑπῆρχεν. Ὁ δὲ Κάιν, τῆς οἰκίας αὐτῷ πεσούσης, ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Σῆθ πρῶτος ἐξεῦρε γράμματα Ἑβραϊκὰ καὶ σοφίαν καὶ τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰς τροπὰς τῶν ἐνιαυτῶν καὶ τοὺς μῆνας καὶ τὰς ἑβδομάδας, καὶ τοῖς ἄστροις ἐπέθηκεν ὀνόματα καὶ τοῖς πέντε πλανήταις εἰς τὸ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνων. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον πλανήτην ἐκάλεσε Κρόνον, τὸν δὲ

δεύτερον Δία, τὸν τρίτον Ἄρεα, τὸν τέταρτον Ἄρο-
δίτην καὶ τὸν πέμπτον Ἑρμῆν. Μετὰ δὲ τὸν κατα-
κλυσμὸν Καϊνῶν ὁ υἱὸς Ἀρφαξῆδ' συνεγράψατο
τὴν ἀστρονομίαν, εὐρηκῶς τὴν τοῦ Σήθ' καὶ τῶν
αὐτοῦ τέκνων ὀνομασίαν καὶ τῶν ἀστέρων ἐν πλακί
λιθίνῃ γεγλυμμένην. Οἱ γὰρ τοῦ Σήθ' ἔκγονοι, προ-
μυθθέντες ἀνωθεν τὴν μέλλουσαν γενέσθαι φθορὰν
τῶν ἀνθρώπων, ἐποίησαν δύο στηλας, μίαν μὲν
λιθίνην, ἑτέραν [P. 150] δὲ κλινθίνην, λογιζάμενοι
εἶ, εἰ μὲν δι' ὕδατος ὁ κατακλυσμός, ἡ λιθίνη στήλη
μενεῖ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γεγλυμμένα, εἰ δὲ διὰ πυρός,
ἡ κλινθίνη σωθήσεται. Ἀπὸ Μαγουσαίων δὲ ἦτοι Περσῶν
Νιβρῶδ' τοῦ τὴν Βαβυλῶνα κτίσαντος.

Μετὰ Νίνων ἐβασίλευσεν Ἀσσυρίων Θύρρας τις
τοῦνομα ἔτη λ', ὃν καὶ μετεκάλεσαν Ἄρεα εἰς
δογμα τοῦ πλανήτου ἡστέρος, ὅτινι Ἄρει πρώτην
στῆλην ἀνέστησαν οἱ Ἀσσύριοι, καὶ ὡς θεὸν μέχρι
τῶν νῦν προσκυνοῦντες καλοῦσι Περσιῶσι Βαζλθεός,
ὁ ἴστιν Ἄρης πολέμων θεός, οὗ καὶ Λατινῶν μέμνηται.

Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ Φοίνικος ἦν
Ἡρακλῆς φιλόσοφος, ὁ Τύριος, καὶ τῆς κογχύλης
ἱερωτής. Μετεωριζόμενος γὰρ ἐπὶ τὸ παράλιον
μῆρος τῆς Τύρου εἶδε ποιμενικὸν κύνα ἐσθλόντα
τὴν λεγομένην κογχύλην, καὶ τοῦ ποιμένου νομίσαν-
τας αἰμάσσειν τὸν κύναν, λαβόντος πόκον ἔριον ἀπὸ
τῶν προβάτων καὶ ἀπομάζοντος τὸ καταφερόμενον
ἐκ τοῦ στόματος τοῦ κυνός, καὶ βαφέντος τοῦ πόκου,
προσέσχεν ὁ Ἡρακλῆς μὴ εἶναι αὐτὸ αἷμα, ἀλλὰ
βέμματος πρόβην, ὃ καὶ θαυμάσας ὡς μέγα δῶρον
τοῦτο προσήγαγε τῷ βασιλεῖ Φοίνικι, ὃς καὶ μᾶλλον
ἠεπλάγη εἰς ἐκείλευσεν ἀπὸ κογχύλης ἔριον βαφῆναι καὶ
ρίσαι ἰμάτιον ἐκ πορφύρας.

Μετὰ Νιβουχοδονόσορ καὶ Βαλτάσαρ τὸν υἱὸν
αὐτοῦ ἐβασίλευσε Περσὴν Κύρος ὁ Πέρσης ἔτη λβ',
ὃς πόλεμον μίλλον συμβαλεῖν πρὸς Κροῖσον τὸν
τῶν Λυδῶν βασιλέα καὶ φοβηθεὶς μετεπέμψατο ἀπὸ
τῆς Ἰνδικῆς χώρας τὸν προφήτην Δανιήλ, ὃς ἐρωτηθεὶς
εἶπε πρὸς Κύρον· Θάρσει, νικᾷς τὸν ἐχθρόν σου.
Περὶ σοῦ γὰρ εἶπεν ὁ προφήτης Ἰσαΐας· Οὕτω
λέγει Κύριος τῷ Κύρῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς
Ἐπακούσει ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχύον
βασιλείως διαβροῦν. Αὐτὸς οἰκοδομήσει τὴν
πόλιν μου, καὶ τὴν ἀρχαλιωσίαν τοῦ λαοῦ μου
ἐπιστρέψει· εἶπε Κύριος Σαβαώθ. Ὁ δὲ Κύρος
ἀκούσας ταῦτα εἶπε πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Δανιήλ πε-
σῶν. Ζῆ Κύριος ὁ θεός σου. Ἐγὼ ἀπολύσω τὸν
Ἰσραὴλ ἐκ τῆς γῆς μου, ἵνα λατρεύωσι τῷ θεῷ
αὐτῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. Πάραταξάμενος οὖν τῷ
Κροῖσῳ, κατὰ κράτος ἠττήσας καὶ χιλιάδας ὀ ἀπο-
λίτας, τοὺς δὲ λοιποὺς αἰχμαλώτους σὺν αὐτῷ λα-
βῶν, καὶ τὴν τῶν Λυδῶν βασιλείαν τελείως κατα-
λίτας, τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ πάντας εὐθίως μετὰ
Ζοροβάβελ ἀπέλυσεν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Μετὰ δὲ Κύρον ἐβασίλευσε Δαρείος ὁ υἱὸς αὐτοῦ,
ὁ καὶ Καμβύσης, ἔτη η'. Μετὰ δὲ Καμβύσης Ἄρτα-
ξέρξης ὁ Μνημιών ἔτη κ'.

Ἰστίον δὲ εἶπε Ῥώμος ὁ τῆς Ῥώμης βασιλεύσας
τὰ λεγόμενα Βρουμάλια ἐπενόησεν δι' αἰτίας τοιαύ-
της. Φασὶ γὰρ αὐτὸν εἶ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκ

illius filiorum et siderum nomina 4 in saxeo cippo
comperisset, stellarum cursus commentario com-
plexus est Nam Sethi successores imminentem
generi humano perniciem edocti duas columnas,
unam quidem lapideam, alteram latericiam, ex-
struunt, rati, si mundus aquarum illuvie immer-
geretur, lapideam permansuram et quæcunque in
ea exculpta erant; si conflagraret incendio, lateri-
ciam evasuram. A Magusæis sive Persis astrologia
et magia initium duxere, a Nembrode Babylonis
conditore occasione sumpta.

ἤρξατο ἀστρολογία καὶ μαγία, λαβόντων ἀρχὰς ἀπὸ.

Post Ninum Assyriorum regno præfuit Thyrra
annos triginta. Illi e planeta nomen Martis inditum
est, et statua prima erecta. Eum Assyrii ad hæc
tempora pro deo colentes, lingua Persica Baalem
deum vocant, quod notat Mars bellorum deus. Illius
meminit Daniel.

Temporibus Phœnicis regis Heracles philosophus
Tyrius purpuræque inventor florebat, quippe Tyri
maritima obambulans pastorium comperit canem
conchylium depascentem, quem pastor sanguine
videns infectum, lanæ vellere ex ovibus rapto, quod
ab ejus ore profuebat abstersit; cum autem He-
raclæ vellus non sanguine tingi, sed nova quadam
tinctura infici observasset, admiratus magni loco
muneris Phœnici regi obtulit, qui et ipse 5 attonitus
lanam conchylio tingi præcipit sibi que vestem fieri.
Sic primus ipse purpuratam chlamydem gestavit.
γενέσθαι αὐτῷ περιβόλαιον, καὶ οὕτω πρῶτον αὐτὸν φο-

Post Nabuchodonosorem et Baltasarem filium
Persarum regnum tenuit Cyrus annos triginta
duos. Hic cum adversus Cræsum Lydorum regem
bellum pararet, timore percitus ab Indica regione
Danielem prophetam accersitum ad se misit. Da-
niel interrogatus respondit: Bono esto animo,
hostem tuum devinces quippe; de te Isaias propheta
vaticinatus est: Sic dicit Dominus Cyro, cujus dex-
teram apprehendi, ut subjiciam ante faciem ejus
gentes et robur regis confringam. Ipse ædificabit
civitatem meam, et captivitatem populi mei conver-
tet, dicit Dominus Sabaoth. His auditis Cyrus Da-
nielis ad pedes concidens, Vivat, inquit, Dominus
Deus tuus: ego Israellem ex servo faciam ut sit liber,
et a mea ditione dimittam, ut Hierosolymis Deo suo
cultum exhibeat. Sic acie instructa contra Cræ-
sum in dimicationem venit, eoque subjecto et qua-
dringentis millibus cæsis, qui cladi supererunt
captivos fecit, Lydorumque imperio funditus everso
nulla mora Israelitas omnes cum Zorobabelo
dimisit, ut Jerusalem repeterent.

Post Cyrum Darius filius, qui et Cambyses dictus
est, regnum tenuit annos octo. Post Cambysam
Artaxerxes Memor annos viginti.

Sciendum est Romum, qui Romæ imperavit,
Brumalia non alia de causa excogitasse. Ferunt
namque ipsum una cum fratre adulterio editos

sylvis expositos et ab agrasti quadam muliere inventos, enutritos fuisse. Porro contumeliosum erat apud Romanos alieno cibo nutriri, et aliarum mensarum captatorem dici. Quapropter Romus Brumalia commentus est, ut maculam deleteret, necesse esse affirmans senatum alia rege, veluti honore dignum, hiemis tempore bellique induciis, exercitum a senatu. Convivio nomen Brumalium dedit, quod Romana lingua sonat alieno victu esse educatum.

ἐκείνου Βρουμάλιουμ, ὅ ἐστι Ῥωμαῖσι ἐξ ἀλλοτρῶν τραφῆναι.

Post Romum cum Roma a consulibus et dictatoribus regetur, inter eos Manlius Februario cuiusdam senatori invisus, aliis senatoribus mala Februarii fraude seductis, civitate ejicitur. Interea Galli die Sextilis mensis vigesimo impetu facto urbem occupant et caedibus omnia complent. Senatores, qui fugam arripuerant, rursus Manlium advocant. Manlius coacta manu Gallos armis opprimit, trucidatque omnes, et Roma recepta mensis, quo haec acta sunt, tanquam qui Romae propter illius captivitatem infaustus fuerat, dies detruncat, et Februarium bonis publicis turpiter ab urbe eiectionem interficit, Sextilemque mensem Februarium tanquam eo nomine dignum cognominat.

μὴς τῆς πόλεως ἐκβαλὼν ἀνεῖλε, καλέσας τὸν ματος.

Post dictum Artaxerxem principatui praefuit Chous filius. Is debellatam Aegyptum, eversamque in sui potestatem redegit, Nectenabone tunc imperante, qui fuga sibi consuluit, et Aegyptiaco ritu stectis imaginibus et magicis nugamentis futura praesagiens, Philippi atque Olympiadis illius uxoris familiaritatem sibi parat, ex eaque Alexandrum procreat. Philippus annos viginti Macedoniae gubernacula gessit, et Thessalia oppressa urbem Thessalonicam extruxit.

Philippo in Macedoniae regno successit Alexander, tunc cum Darius Arsami filius post Choum occupatis omnibus omnium dominus factus est. Dario profligato Alexander ejus imperium universum et Persarum, Medorum item et Parthorum et Babyloniorum regionum et Indicos omnes tractus in suam ditionem redegit. Hic cum magnam Alexandriam condidisset, ex proprio nuncupatam in Babyloniorum conversus vitae finem posuit, aetatis annorum triginta duorum, regni anno duodecimo.

Advertendum est duos nobis Lamechos a Scriptura commemorari, alterum ab Caino, qui et virum et adolescentulum occidit (caesis enim duobus justi Knochii fratribus eorum uxores duxit), alterum recentiore, Noe parentem, a Setho oriundum.

S Tharra genuit Abrahamum, Machoë et Aramum Loti patrem, qui et ante Tharram vita functus est, Nam cum Abrahamus incendium excitasset, ut idola patris absumeret, Aramus, dum ea ab igne servare contendit, domi, in quam fuerat ingressus, vidente patre, flammis crematus occubuit.

Ἀ πορνείας γεννηθέντας ἐν ἀλσώδει τόπων ῥιφῆναι καὶ ὑπὸ ἀγροικικῆς τινοῦ γυναικὸς εὐρεθέντας ἀνατραφῆναι. Ὀνειδος δὲ ἦν Ῥωμαῖοις τὸ ἐξ ἀλλοτρῶν τρέφεσθαι καὶ ἀλλοτριοφάγους καλεῖσθαι. Ὁ οὖν Ῥώμος τὸ οἰκεῖον ὄνειδος ἐξαλείψαι βουλόμενος ἐπινόησε τὰ Βρουμάλια, εἰρηκῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὸν βασιλέα τρέφειν τὴν οἰκείαν σύγκλητον ἐν τῷ καιρῷ τοῦ χειμῶνος ὡς ἐντίμους, ὅταν ἡρεμῶσιν ἐκ τοῦ πολέμου, τὴν δὲ σύγκλητον πάλιν τρέφειν τὸν στρατόν. Ἐκάλεσε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρίστου ἐξ

Μετὰ δὲ Ῥώμον ὑπὸ ὑπάτων καὶ στρατηγῶν τῆς Ῥώμης διοικουμένης, ὡς εἶς ἦν καὶ Μάλιος, ὁ Φεβρουάριος συγκλητικὸς ὢν καὶ τῷ Μαλίῳ φθονήσας παρεσκεύασε τοὺς συγκλητικούς τοῦτον τῆς πόλεως ἐκδιώξει. Τῶν οὖν Γάλλων τῇ ἐκείνῃ τοῦ Σεξιτίλου μὴνὸς νυκτὸς ἐπελθόντων καὶ τὴν πόλιν παραλαβόντων καὶ πολὺν φόνον ἐργασαμένων, οἱ συγκλητικοὶ φυγόντες τὸν Μάλιον πάλιν προσκαλοῦνται, ὃς μετὰ στρατοῦ ἐπελθὼν καὶ τοὺς Γάλλους παραλαβὼν πάντας ἀνεῖλε, καὶ κρατήσας αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας τοῦ Σεξιτίλου μὴνὸς ὡς δυστοχοῦς τῇ Ῥώμῃ γενομένου διὰ τὸ τὴν παράληψιν αὐτῆς ἐν αὐτῷ γενέσθαι. Τὸν δὲ Φεβρουάριον τῶν ὑπαρχόντων γυμνώσας καὶ ἀτί- Σεξιτίλιον μῆνα Φεβρουάριον ὡς ἄξιον τοῦ ὀνό-

Μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον Ἀρταξέρην ἐβασίλευσε Χῶος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃς καὶ τὴν Αἴγυπτον παρέλαβε καὶ ἀπώλεσε, βασιλεύοντος αὐτῆς τότε Νεκτεναδῶ, ὃς φυγὼν καὶ διὰ φαντασιῶν τινῶν καὶ μαγεῶν Αἰγυπτιακῶν προλέγων τὰ μέλλοντα γνώριμος γίνεται Φιλίππῳ καὶ Ὀλυμπιάδῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐξ ἧς ἔτεκε τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ Φιλίππος ἐβασίλευσε τῆς Μακεδονίας ἔτη κ', ὃς τὴν Θεσσαλίαν ὑποτάξας τὴν Θεσσαλονίκην πόλιν ἔκτισεν.

Μετὰ δὲ Φιλίππον ἐβασίλευσε Μακεδόνων Ἀλέξανδρος, ὅτε καὶ Δαρεῖος ὁ Ἀρσάμου μετὰ Χῶων βασιλεύων κατεκυρίευσεν πάντων, ὃν ὁ Ἀλέξανδρος χειρωσάμενος παρέλαβε πᾶσαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν Περσῶν καὶ Μήδων καὶ Πάρθων καὶ Βαβυλωνίων χώρων καὶ τὰ Ἰνδικὰ πάντα μέρη. Ὅς καὶ τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα κτίσας εἰς Βαβυλῶνα ὑπέστρεψεν, ἐν ᾗ καὶ τελευτῆ, ἐτῶν ὢν λβ', βασιλεύσας ἔτη ιβ'.

Ἰστέον ὅτι δύο Λάμεχ ἡ Γραφῇ μνημονεύει, ἐνὸς μὲν τοῦ ἀπὸ Κάιν, τοῦ καὶ πεφονευκόςτος ἄνδρα τε καὶ νεανίσκον (τοὺς γὰρ δύο ἀδελφοὺς τοῦ δικαίου Ἐνώχ ἀνελὼν καὶ τῶν δύο τὰς γυναῖκας ἔλαβε), ἑτέρου δὲ τοῦ πατρὸς Νῶε, τοῦ καὶ μεταγενεστέρου καὶ ἀπὸ Σὴθ καταγομένου.

Ὁ Θάβρα ἐγέννησε τὸν Ἀβραάμ, τὸν Μαχὼε καὶ τὸν Ἀράμ τὸν πατέρα τοῦ Λῶτ· ὃς καὶ ἀπίθανε πρὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Θάβρα· τοῦ γὰρ Ἀβραάμ ἐμπρησμὸν ποιήσαντος ὥστε κατακαῦσαι τὰ εἰδωλα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰσελθὼν Ἀράμ ἐξελεῖσθαι αὐτὰ ἀπίθανεν ἐν τῷ οἰκῆματι ἐνώπιον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ γένους Σίδου υἱοῦ Αἰγύπτου, βασιλέως Αἰγυπτίων, κατήχθη Μελχι ὁ πατήρ τοῦ Σεδὲκ, ὃς, γινόμενος ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλεὺς τῶν Χαναναίων ἐπακλήθη Μελχισεδὲκ πατρωνυμικῶς, καὶ κτίσας πόλιν ἐν τῷ ὄρει Σιών ἐπωνόμασεν αὐτὴν Σαλήμ, ὃ ἐστὶν εἰρήνης πόλις, ἐν ἧ καὶ βασιλεύσας ἔτη ιγ' ἐτελεύτησε δίκαιος καὶ παρθένος, ὡς φησὶν Ἰωσήπος. Αἶγει δὲ καὶ ὁ μέγας Κύριλλος. Ἀγενναλόγητος εἴρηται Μελχισεδὲκ παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ὄλωσ, μηδὲ ὑπὸ Μωσέως γενεαλογηθῆναι, εἶναι δὲ Χαναναίων τὸ γένος καὶ ἐκ τῆς ἐπαράτου σπορᾶς ὀρμώμενον. Ὅθεν οὐδὲ γενεαλογίας ἡξίωται· οὐδὲ γὰρ πρεπωδέστατον ἦν τὸν τῆς ἄκρας δικαιοσύνης ἐπειλημμένον συμπλέκειν τῷ τῆς ἄκρας ἀδικίας γένει. Ἡ δὲ Ἱερουσαλήμ ἐκ προσθήκης τῆς τοῦ ἱεροῦ συλλαβῆς μετὰ τῆς Σαλήμ κατὰ συνάφειαν ὀνομάσθη φερωνύμως Ἱερουσαλήμ, πῆ μὲν διὰ τὴν ἱερουργίαν τοῦ Μελχισεδὲκ, πῆ δὲ διὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ κατασκευήν· Ἰεβοὺς γὰρ ἐκαλεῖτο πρῶτον.

Ἄνω ἀνεψιὸς τοῦ Ἀβραάμ ἐκ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο, Μωάβ καὶ τὸν Ἀμμάν, ἐξ ὧν Μωάβ τιτίζεται καὶ Ἀμμωνίται.

Ὁ δὲ Ἀβραάμ ἐκ μὲν τῆς Αἰγυπτίας αὐτοῦ παιδικῆς ἄγαρ ἐγέννησε τὸν Ἰσμαήλ, ἐκ δὲ τῆς Σαύρας τὸν Ἰσαάκ. Ὁ δὲ Ἰσαάκ ἐγέννησε τὸν Ἠσαὺ καὶ τὸν Ἰακώβ ἐκ τῆς Ῥεβέκκας. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ἠσαὺ ἐτέχθη Ἐδώμ υἱὸς ὀμόνομος τῷ πατρὶ καὶ Ἀμαλήκ, ἐξ ὧν Ἰδουμαῖοι καὶ Ἀμαληκίται, ἐκ δὲ Ἰακώβ τοῦ καὶ Ἰσραήλ Ἰουδαίαι, ἀφ' οὗ καὶ Ἰουδαῖοι πάντες καὶ οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν προσηγορεύθησαν, καὶ Ἰσραηλῖται μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς Ἰακώβ, Ἰουδαῖοι δὲ ἐκ τοῦ ἐπισημοτέρου ἀδελφοῦ αὐτῶν. Ἐκ δὲ τοῦ Ἰσραήλ ἄρχοντες καὶ ἔθνη αὐτῶν ἐξ Ἰσραηλῖται οἱ τῶν Ἀγαρηνοῦ τε καὶ Σαρακηνοῦ λεγόμενοι. Ὁ δὲ γε θεὸς Ἀβραάμ ἐγέννησεν ἐκ τῆς ἐσχάτης γυναίκας αὐτοῦ Χεττούρας υἱοὺς ε', ἐξ ὧν ἐστὶ Μαδιάμ, ἀφ' οὗ Μαδιανῖται, καὶ Ἀφερ, ἐξ οὗ Ἀφρικῆ. Ἰσαάκ δὲ ἀπέθανε ζήσας τὰ πάντα ἔτη ρπ'. Ἰακώβ δὲ ζήσας ἔτη ρνδ' ἀπέθανεν εἰς Αἴγυπτον, ποιήσας ἔτη ἔτη ιγ'. Ὅς, ὅτε ὑπῆρχεν ἐτῶν οε', φυγὼν Ἠσαὺ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατήνησεν εἰς Χοβρὰν τῆς Μεσοποταμίας πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ῥεβέκκας, οὗ τῶν προβάτων νομεὺς γινόμενος ἔτη κ' καὶ τὰς δύο θυγατέρας αὐτοῦ Λείαν τε καὶ Ῥαχὴλ γυναῖκας λαβὼν ἔσχεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, μίαν ἀπὸ τε τῶν ἐλευθέρων ἀπὸ τε τῶν θεραπεινιδῶν Βάλαν καὶ Ζελφάν. Μετὰ δὲ τὸν κ' χρόνον τῆς ἐκ Μεσοποταμίας πρὸς γῆν Χαναάν ὑποτροπῆς εἶδεν ὄρασιν ἐν Βαιθηλ, καὶ πάντα ἀποδεδανώσας ἵπερ ἐκέκτετο τελευταίους ὑποβάλλει τοὺς ταύτας, καὶ ἀπὸ τοῦ Βενιαμὴν ἀρξάμενος ἀνάπαλιν καὶ ἐπὶ τὸν Λευὶ ἐλθὼν τοῦτον προσήγαγέ τῷ Θεῷ. Ὁ γοῦν Ἰσαάκ καὶ ἡ Ῥεβέκκα μετὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ ἐπίνοδον, προσκαλεσάμενοι τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἠσαὺ, καὶ παρακάλεσαντες αὐτοὺς ἅμα καὶ ἐνορκωσάμενοι· εἰρήνην ἄγειν πρὸς ἀλλήλους καὶ τὴν ἀδελφικὴν οἰκειότητα ἀσπάζεσθαι, τελευτῶσι πρῶτα μὲν ἡ Ῥεβέκκα, εἶτα καὶ ὁ Ἰσαάκ, τῷ

Ex sanguine Sidi filii Ægypti regis Ægyptiorum natus est Melchius pater Sedeci. Hic divino sacerdotio imperioque Chananæorum auctus a patre nomen habuit, dictusque est Melchisedecus, urbemque in monte Sion coudidit, Salem denominatam, quasi diceret civitatem pacis: in ea cum regnasset annos tredecim, victa functus est, justus et virgo, ut Josephus tradit. Magnus Cyrillus de eo hæc habet. Melchisedecus sine genealogia dicitur, quod ex semine Abrahami non fuerit, neque a Moyse ejus genealogia descripta. Erat porro genere Chananæus, exsecrando semine oriundus, quare nec dignus habitus est cujus genealogia scriptis mandaretur; dedecbat quippe absolutissimæ justitiæ sectatorem perditissimæ nequitæ generi copulari. Hierusalem vero *Hieru*, id est sacri, una cum *salem* additione Hierusalem dicta est; idque vel ex Melchisedeci sacerdotio vel ex templi sacrosancti exstructione: nam prius Iebus nuncupatur.

Lotus Abrahami fratris filius duos filios ex filiabus genuit, Moabum et Ammanum, ex quibus Moabitæ originem habent.

Abrahamus ex Agare Ægyptia ancilla Ismaelem procreavit, Isaacum ex Sarra. Isaacus Esau et Jacobum ex Rebecca. Ex Esau nascitur Edonus patri cognominis et Amalec, ex quibus Idumæi et Amalecites. Ex Jacobo, qui et Israelus, Judas, a quo Judæi omnes, etiam ab aliis exorti, nuncupati sunt, israelitæ si quidem a patre Jacobo, Judæi a nobiliore fratre Juda appellationem habent. Ex Ismaele principes et eorum sex nationes, qui nunc Sarraceni et Agareni vocantur. Porro divinus Abrahamus ex Chettura postrema uxore liberos quinque suscepit: inter eos Madiamus est, a quo Madianitæ, et Afer, a quo Africa. Isaacus occubuit, cum vi xisset annos omnes simul centum octuaginta. Jacobus annorum centum quinquaginta quatuor diem obiit in Ægypto, postquam ibi commoratus esset annos septemdecim. Hic annos natus septuaginta quinque timore fratris Esau fugiens Carrhas Mesopotamiæ pervenit ad Labanum matris Rebeckæ fratrem, cujus cum viginti annos oves pavisset, Lia atque Rachel Labani filiabus ductis filios filiasque tulit, partim ab liberis uxoribus, partim ab ancillis Balla et Zelphasa. Anno vigesimo elapso redux e Mesopotamia in terram Chanaan visionem Bethelæ conspexit. Illi cum ex omnibus quæ possideret decimas obtulisset, postremum et ex filiis, a Beniamino ducto initio dinumeratis, ordine præpostero ad Levim progressus, eum decimum repertum **10** Deo devovit. Porro Isaacus et Rebecca accitos Jacobum peregre regressum et Esau precibus et votis, eorum etiam fidem jurejurando adstricta, adhortantur uti pacem mutuam vinculaque fraternæ societatis inviolata servent; sicque diem obeunt, prior quidem Rebecca, non multo post Isaacus, Jacobo primogeniti jura elargiti. Post hæc Esau Amaleci filii cohortationibus in Jacobum fratrem concitatus, militum manu

collecta cum armis, ut narrat Josephus, invasit. Jacobus oppidi, in quod confugerat, portis clausis, de muro ut parentum monitorum recordaretur admonebat. Esau ægro ferens consilium, eum non solum conviciis maledictisque incessere, sed excidium quoque minari. Jacobus telo emisso Esau dextra mamilla saucium sternit. Tunc antem impletum est Isaacii vaticinium de Esau : *Si excusseris jugum fratris tui de collo tuo, peccabis peccatum mortis.*

τως ἐπληρώθη ἡ τοῦ Ἰσαὰκ πρόβησις λέγουσα πρὸς τραχήλου σου, πλημμελήσεις πλημμέλειαν θανάτου.

Levi porro genuit Caathum, Caathus genuit Abramum, Abramus genuit Aaron et Moysen. Et anno octuagesimo Moysis egressi sunt filii Israelis ex Ægypto una secum et ossibus Josephi delatis, commoratique sunt in deserto annos quadraginta.

Post Moysen principatum accepit Jesus Nave, commoratusque in terra promissionis annos triginta duos diem obiit annorum 110.

¶ Post Jesum per judices Deus populo succurrebat. Et primus omnium Judas judicavit populum annos septem. Hic Adonibezecum alienigenarum regem subegit, ejusque manuum et pedum extremitates præcidit. Tunc Adonibezecus : *Reges summitales manuum suarum ac pedum abscisi erant colligentes quæ sub mensa mea. Sicut igitur feci, sic retribuit mihi Dominus.*

Judæ successit Gothoniellus judex annos quinquaginta, Gothoniellum excepit Avodus annos octuaginta. Post Avodum judex factus est Samagarus annos septem. Post Samazarum judicem egit Baracus, et cum eo Deborra vates, quæ Jaelem Sisaram interfecit paxillo, Cinæi Chameris uxor. His temporibus Prometheus et Orpheus Thrax, qui apud Græcos sapientissimi habiti sunt, et Æsculapius medicus et Lycurgus Spartanus Græcorum legum lator celebres erant.

Post Baracum judicavit Gedeo annos 40. Is cum trecentis, qui cum biberent præstantissimi habiti sunt, Madiamum et Orebum et Zebum et Zebeamum et Salmananum principes perdidit.

Gedeoni Abimelechus filius successit annos tres. Hic fratres suos septuaginta super unum lapidem neci tradidit, ideoque tandem periit, cum mulier e turri lapidis ictu cranium illius contrivisset. Et clamavit ad puerum, ¶ qui ferebat vasa ejus : *Educ gladium tuum et interfice me, nequando dicant, Mulier ipsum occidit ; et sic transfodit eum puer.*

Post Abimelechum Thola præfuit annos viginti tres, post Tholam Jephtæ annos sex, post Jephtæ Abesa annos septem, post Abesam Elomus annos decem. Elomo Sampso suffectus est, judicavitque annos 20. Sub hæc tempora Hercules Græcorum historiis nobilis florebat.

Post Sampsonem fuit interregnum annos quadraginta.

Ἰακώβ καταλείψαντες τὰ τῆς πρωτοτόκιας γέρα. Μετὰ δὲ ταῦτα ὑπὸ Ἀμάλκῃ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ προσυθεῖς Ἡσαῦ κατὰ τοῦ Ἰακώβ, καὶ συναγαγὼν ἔθνη ὤρμησε κατ' αὐτοῦ, ὡς φησὶν Ἰώσηπος. Ὁ δὲ, τὰς πύλας ἀποκλείσας τῆς πόλεως εἰς ἦν κατέφυγεν, ἐκ τοῦ τείχους παρεκάλει τὸν Ἡσαῦ μνησθῆναι τῶν γονικῶν ἐντολῶν. Τοῦ δὲ μὴ ἀνεχομένου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὑβρίζοντος καὶ ἐξολοθρεῦειν αὐτὸν ἀπειλούντος, ἐνταῖνος τὸ τόξον ὃ Ἰακώβ καὶ κατὰ τοῦ δεξιῦ μαζοῦ πλήξας κατέβαλε τὸν Ἡσαῦ. Καὶ οὕτως Ἡσαῦ· Ἐὰν καθέλης τὸν ζυγὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τοῦ

Αυτοῦ δὲ ἐγέννησε τὸν Καὰθ, Καὰθ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβραὰμ, Ἀβραὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀαρὼν καὶ τὸν Μωσῆν. Ἐν δὲ τῷ π' ἔτει τοῦ Μωσέως ἐξῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, ἐπιφερόμενοι καὶ τὰ ὄστα Ἰωσήφ. Ἐποίησαν δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη μ'.

Μετὰ Μωσέα διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Ἰησοῦς τοῦ Ναυτῆ, καὶ ποιήσας ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἔτη λβ ἀπέθνε, ζῆσας ἔτη ρ'.

Μετὰ δὲ Ἰησοῦν διὰ τῶν κριτῶν ἔωζεν ὁ Θεὸς τὸν λαόν. Καὶ πρῶτον Ἰούδας ἔκρινε τὸν λαόν ἔτη ζ', χειρῶσάμενος καὶ τὸν Ἀδωνιβεζέκ βασιλεῖα τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἀκρωτηριάσας αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας· ὃς καὶ εἶπεν· Οἱ βασιλεῖς τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἀποκοκομμένοι ἦσαν συλλέγοντες τὰ ὑποκάτω τῆς τραπέζης μου. Καθὼς οὖν ἐποίησα, οὕτως καὶ ἀπέλαβον παρὰ Θεοῦ.

Μετὰ Ἰούδαν γέγονε κριτῆς Γοθονιήλ ἔτη θ', μετὰ δὲ Γοθονιήλ Αὐὼδ ἔτη π', μετὰ δὲ Αὐὼδ Σαγαμάρ ἔτη ζ', μετὰ δὲ Σαγαμάρ Βαράκ, μεθ' οὗ καὶ Δεδορῶν ἡ προφητὴς, ἦτις καὶ τὸν Σίσαρα ἀπέκτεινε ἐν πασσάλῳ, γυνὴ Χάμερ τοῦ Κεναίου. Ἐφ' οὗ Προμηθεὺς καὶ Ὀρφεὺς ὁ Θραξ οἱ παρ' Ἑλλήσι σοφώτατοι, καὶ Ἀσκληπιὸς ὁ ἰατρὸς, καὶ Λυκούργος ὁ Σπαρτιάτης καὶ νομοθέτης τῶν Ἑλλήνων ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ Βαράκ Γεδεὼν ἔτη μ', ὃ πατάξας τὸν Μεδιάμ μετὰ τῶν τ' τῶν λαμψάντων ἐν τῷ πίνειν, καὶ τὸν Ὀρῆθ καὶ Ζήθ καὶ Ζιβεὲ καὶ Σαλμυαντὸν τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν.

Μετὰ δὲ Γεδεὼν Ἀβιμέλεχ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ', πατάξας καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ὁ ἄνδρας ἐπὶ λίθῳ ἐνί· διὸ καὶ ἀπώλετο ὕστερον ὑπὸ γυναικὸς ἀπὸ πύργου διὰ βολῆς λίθου συντριψάσης αὐτοῦ τὸ κρανίον. Ὅς καὶ εἶπε πρὸς τὸν αἴροντα τὰ σκεύη αὐτοῦ· Σπάσαι τὴν ῥομφαίαν σου, καὶ θανάτωσόν με, μὴ ποτε εἴπωσιν ὅτι γυνὴ αὐτὸν ἀπέκτεινε. Καὶ οὕτως ἀνείλεν αὐτὸν τὸ κριδίον.

Μετὰ δὲ Ἀβιμέλεχ ἔκρινε Θολὰ ἔτη κγ', μετὰ δὲ Θολὰ Ἰεφθὰε ἔτη ς', μετὰ δὲ Ἰεφθὰε Ἀβεσὰ ἔτη ζ', μετὰ δὲ Ἀβεσὰ Ἐλὼν ἔτη ι', μετὰ δὲ Ἐλὼμ Σαμψὼν ἔτη κ', ἐφ' οὗ καὶ Ἡρακλῆς ὁ παρ' Ἑλλήσι διαδόχτος ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Σαμψὼν ἐγένετο ἀναρχία ἔτη μ'.

Μετὰ δὲ τοὺς κριτὰς ἔκρινε τὸν λαὸν ἀρχιερεὺς Ἀ
Ἡλείη κ', καὶ τῇ παροινήᾳ καὶ ἀταξίᾳ τῶν υἱῶν
αὐτοῦ Ὀρνεί καὶ Φινεὶς τῇ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐπὶ λθὲν
αὐτοῖς ἡ θεία δίκη· οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ πολέμῳ δει-
νῶς ἀνηρέθησαν, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ δίφρου πεσὼν ὀπι-
σθίως καὶ τὸν νῶτον συντριβείς ἀπέθανεν ἐτῶν 4'.

Μετὰ δὲ Ἡλείη Σαμουὴλ ὁ προφήτης καὶ ἱερεὺς
ἐτῶν λ'. Καὶ συναθροίζεται ὁ λαὸς πρὸς αὐτὸν εἰς
Ἀρμαθαίμ αἰτούμενος βασιλέα. Τῷ δὲ σφόδρα λυ-
πηθέντι εἶπεν ὁ Θεός· Ἄκουσον τῆς φωνῆς τοῦ
λαοῦ, ὅτι οὐ σὲ ἐξουδενώσουσιν, ἀλλ' ἐμὲ, τοῦ
μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτῶν. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν
Σαούλ ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, χρίσας αὐτὸν εἰς βασιλέα.

Μετὰ οὖν Σαμουὴλ ἐβασίλευσε Σαούλ ἐτῶν μ', ὅς
τολμήσας πρότερον μὲν θυμιάσαι τῷ Θεῷ, εἶτα
παραδὸς τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῖς Ἀμαληκι-
ταις, ζωογονήσας Ἀγάγ τὸν βασιλέα αὐτῶν, ἤκουσε
ταρὰ τοῦ προφήτου, ὅτι Μεματαιώταί σοι, ὅτι οὐκ
ἠρέλαξας τὴν ἐντολήν μου, ἣν ἐνετείλατό σοι Κύριος,
καὶ τὰ ἐξῆς.

Μετὰ δὲ Σαούλ ἐβασίλευσε Δαβὶδ ἐκ φυλῆς Ἰούδα
ἐτῶν μ'. ὅς καὶ ἐποίησε τὰ θελήματα τοῦ Κυρίου
πάντα. Πατάξας δὲ καὶ τὸν Μελωὶ βασιλέα τῶν
Σύρων, καὶ λαβὼν τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέ-
φανον χρυσοῦν μέγαν, ἔχοντα λίθους τιμίους, ἐφό-
ρετον αὐτὸν, καὶ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ κόσμος
ἐκπρεπέστατος, ὅπερ δηλῶν ἔφη· Κύριε, ἐν τῇ
δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ
λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ. Πρεσβύτερος οὖν καὶ πλήρης
ἡμερῶν γενόμενος, καὶ βασιλεύσας τὸν υἱὸν αὐτοῦ
Σολομῶντα, εἶπεν αὐτῷ· Καὶ νῦν, Σολομὼν, γίνωθι
τὸν Θεὸν τῶν πατέρων σου, καὶ δούλευε αὐτῷ ἐν
καρδίᾳ τελείᾳ καὶ ψυχῇ θελοῦση· ὅτι καρδίας
πίστεως ἐτάζει Κύριος καὶ πᾶν ἐνθύμημα γινώ-
σκει. Καὶ ἐάν ζητήσης αὐτὸν, εὐρεθήσεται σοι·
καὶ ἐάν καταλείψῃς αὐτὸν, καταλείψει σε εἰς
τέλος. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ παράδειγμα τοῦ ναοῦ
παντός ἐν γραφῇ, λέγων· Ἰσχυε καὶ ἀνδρίζου,
ὅτι Κύριος ὁ Θεός μου μετὰ σοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα
ἐτελεύτησεν ἐν γῆρα καλῷ πλούτῳ τε καὶ δόξῃ καὶ
εὐπείᾳ ἐτῶν ο'. Ἦν δὲ ἐτῶν λ' Δαβὶδ ἐν τῷ βασι-
λεύειν αὐτὸν, ἐβασίλευσε δὲ καὶ ἔτη μ'. Ἀλλὰ τῆς
μὲν βασιλείας χρίσεως διὰ Σαμουὴλ ἡξιώθη τὸ πρό-
τερον τὰς γὰρ τοῦ λαοῦ ἀναγορεύσεις ἡ ἱστορία
χρίσεως διαφόρους ὠνόμασεν. Τελευτήσας τοίνυν
ἔτιπται ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ εἰς τὸ μέγιστον
μνημα, ὃ κατασκεύασεν ὁ σοφώτατος υἱὸς αὐτοῦ
Σολομῶν, ἐν ᾧ καὶ συγκατώρυξε τῷ πατρὶ πολλὰς
μυριάδας ταλάντων χρυσοῦ, ὡς φησὶν Ἰώσηπος.
Καὶ ὄψλον ἐκ τῶν εἰς ὑστερον γενομένων· ὁ γὰρ
ἱρχμενός Ἰρχανός, πολιάρχου μένης τῆς πόλεως
ἐκ Ἀντιόχου τοῦ Δημητρίου παιδός, ἀνοίξας τὸ
μνημα τέλαντα γ' ἐκείθεν ἐξεφόρησεν. Τὸ δὲ τά-
λαντον ἔχει νομίσματα ῥκα'. Μεθ' ὧν Ἰρῶδης,
γυνὴς ὡς ἱρχανός τοῦτο πεποίηκεν, ἤνοιξε καὶ
αὐτὸς τὸν τάφον, καὶ χρήματα μὲν οὐκ εὖρε, κόσμον
δὲ καὶ κειμήλια χρίσεα πάμπολλα ἀνέλετο. Πειρα-
θέντος δὲ αὐτοῦ ἐνδοτέρω χωρεῖν, οὗ τὰ σώματα
Δαβὶδ τε καὶ Σολομῶντος ἐτέθη, πῦρ ἐξελθὼν δύο τῶν

Post judices judicavit populum summus sacerdos
Heli anno viginti. Is filiorum Ophnis et Phinees
pätulantia ac perversitate in sacrificiis simul cum
filiis grave Numinis iudicium subiit : hi quippe in
paelio crudeliter cæsi sunt, ille de sella retrorsum
cadens confracto dorso mortuus est annorum 90.

Post Heli judicavit populum Samuel propheta
et sacerdos annos triginta. Et congregatus populus
in Armathaem regem exposcit. Quo cum nimis
Samuel indolisset, hæc sibi a Deo dici intellexit :
Audi vocem populi, quoniam non te spreverunt, sed me,
ut non regnem super eos. Et dedit illis Saulum filium
Cisi ex tribu Benjamin, quem unxit in regem.

Post Samuelem Saulus regni gubernacula suscep-
it per annos quadraginta. Hic cum primum thura
Deo incendisset, deinde mandato Numinis violato
de Amalecitis Agagum eorum regem vivum con-
servasset, audiit 13 a propheta : *Stulte factum est :*
mandatum meum, quod præcepit tibi Dominus, non
servasti, etc.

Saulo successit in regno David ex tribu Juda
annos quadraginta, qui Deo morem gessit de omni-
bus. Hic Melchomo Syrorum rege debellato corom-
nam magnam, pretiosis illustrem lapidibus, ex
illius capite sublatam sibi imposuit, ornatum pul-
cherrimum ac regalem, quod ipse illis innuit :
Domine, in virtute tua lætabitur rex, et reliqua
illius psalmi. David præterea senio confectus et
diebus auctus, cum Salomonem regem creasset,
dixit : *Et nunc, Salomon, nosce Deum patrum tuo-
rum, et servi ei in corde perfecto et anima volente,*
*quoniam corda omnium scrutatur Dominus, et om-
nem cogitationem cognoscit. Et si quæsieris eum, in-
venietur tibi, et si dereliqueris eum, derelinquet te*
in finem. Et dedit illi exemplar templi univerei,
dicens : *Confortare et viriliter age, quoniam Domi-
nus Deus meus tecum.* Post hæc summa jam sene-
ctute, divitiis, gloria, et pietate celebris, annorum
sueptuaginta e vivis excessit. Erat autem triginta
annorum cum ipse regnavit, et quadraginta annos
regnavit. Hic regia unctione a Samuele dignatus :
sed populares plausus historia indifferenter unctiones
vocavit. Exstinctus ergo in urbe Jerusalem in
maximo monumento, quod sapientissimus filius Sa-
lomon 14 exædificaverat, sepelitur. Et in eo, ut Jo-
sephus auctor est, multas aureorum talentorum my-
riadas contumulavit, quod et per posteriores eventus
comprobatum est. Quippe summus sacerdos Hyrcanus-
ab Antiocho Demetrii filio urbe obsessa, rese-
rato monumento tria millia talentorum inde extra-
xit. Talentum vero est nummorum centum viginti
quinque. Herodes deinceps gnarus id Hyrcano fac-
tum, monumentum et ipse adaperuit, ubi licet nullæ
essent pecuniæ, ornatum tamen aureum plurima-
que donaria ex eo sustulit. Sed cum ulterius pro-
gredi tentaret, ubi Davidis et Salomonis corpora
reposita fuerant, ignis exsiliens duos ex ejus satelli-
tibus absumpsit.

δορυφόρων αὐτοῦ διέφθειρε.

Post Davidem regno potitur Salomon filius annos quadraginta, eximie divinæque et supra humanum captum sapientiæ particeps. Hic urbem et templum Domini longitudine cubitcrum sexaginta, latitudine viginti, altitudine centum viginti, septem annorum spatio absolvit: duas quippe contignationes habebat, ut refert Josephus. In prandium ejus quotidie insumebantur similes cori triginta, farinæ cribratæ cori sexaginta, electi vituli decem, qui autem per campos pascebantur boves viginti, oves centum, præter cervos et capreas et aves electas et altiles. Corus triginta modiorum mensura est, ita ut omnes modii simul colligantur duo millia et septuaginta. Vita porro functus est Salomon ætatis anno septuagesimo tertio, sepeliturque cum patre Davide. Sub eo Homerus et Hesiodus claruere.

15 Salomoni in regno successit Roboamus filius regno præfuit annos septemdecim, male de Domino, æque ac pater, meritus. Mortuus est in peccatis suis. Eo tempore rex Ægypti Susacemus, Hierosolymis captis, pecunias quæ in templo regique erant, et aureas hastas et scuta diripuit, quorum loco ænea restituta sunt.

Post Roboam Abias filius regnavit, et hic quoque male se gessit erga Dominum, et mortuus est anno regni 6.

Post Abiam regnavit Asanus filius, et is non recte secum Domino gessit, annoque regni 16 mortuus est.

Asano successit in regno Josaphatus filius, qui bene agendo Dominum demeritus est, obiitque anno regni 25.

Post Josaphatum regno præfuit Joramus filius, qui in Deum impius fuit; diem obiit viscerum morbo confectus anno regni octavo.

Post Joramum regnum suscepit Ochosias filius annum unum, qui ob scelera Deo odiosus fuit cæsusque est ab Jeu.

Ochoziæ in regno successit Gotholia mater annos sex, quæ omnes Ochoziæ liberos præter unum infantem ab Jodæ sacerdotis uxore præter hominum opinionem servatum interemit. Is ex improvise ab Jodæ sacerdote septennis rex creatur. Gotholia vero in regia interficitur.

16 Gotholiam excipit Joas Ochoziæ filius septennis, regnavitque annos quadraginta. Hic prius ob pietatem Deo gratus exstitit, deinde aberravit, domique necatur. Joas Zachariam prophetam præceptoris sui filium neci tradidit. Sub his temporibus Sibylla clara habeatur.

Post Joas imperio præfuit Amasias filius annos viginti novem, vir spectatæ in Deum pietatis. In prælio obruncatus est.

Amasias succedit in regno Ozias filius, qui et Azarias, annis 52. Is Numinis benevolentiam assecutus, cum prospera cuncta sibi fluere videret, flatu tumens voluit ipsemet Deo incensum offerre; sic cum

Metà οὖν Δαβὶδ ἐβασίλευσε Σολομῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη μ', ὅς, τὴν πανθαύμαστον καὶ θεόδοτον καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον σοφίαν δεξάμενος, ψυχοδόμησε τὴν τε πόλιν καὶ τὸν ναὸν Κυρίου ἐν ἔτεσιν ἑπτὰ, μῆκος πήχεων ξ', εὖρος πήχεων κ' ὕψος πήχεων ρκ'. διόροφος γὰρ ἦν, ὡς φησὶν Ἰώσηπος. Τὸ δὲ ἄριστον τοῦ Σολομῶντος ἦν καθ' ἡμέραν κόροι σεμιδάλεως λ', κόροι ἀλεύρου κεκοπανισμένου ξ', μόσχοι ἐκλεκτοὶ ι', βόες νομαδες κ' καὶ πρόβατα ρ' ἐκτὸς ἐλάφων καὶ δορκάδων καὶ ὀρνίθων ἐκλεκτῶν καὶ σιτευτῶν. Ὁ δὲ κόρος ἐποιεῖ μόδια λ'. Ὁμοῦ γινόμενα μόδια βψ'. Ἀπέθανε δὲ Σολομῶν ἐτῶν ογ', καὶ ἔταφη μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ ἦν Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος.

Metà δὲ Σολομῶντα ἐβασίλευσε Ῥοβοὰμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ὅς τὸ πονηρὸν ἐποίησεν ἐνώπιον Κυρίου, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ Σουσακεῖμ βασιλεὺς Αἰγύπτου τὴν Ἱερουσαλήμ ἐλὼν ἀφέλιτο τὰ ἐν τῷ ναῷ καὶ τοὺς βασιλείους χρήματα καὶ τὰ χρυσᾶ δόρατα καὶ τοὺς χρυσοὺς θυρεοὺς, ἀνθ' ὧν ἐγένοντο χαλκοῖ.

Metà δὲ Ῥοβοὰμ ἐβασίλευσεν Ἀβίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανεν βασιλεύσας ἔτη ς'.

Metà δὲ Ἀβίαν ἐβασίλευσεν Ἀσὰ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανεν βασιλεύσας ἔτη ιζ'.

Metà δὲ Ἀσὰ ἐβασίλευσεν Ἰωσαφάτ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησε βασιλεύσας ἔτη κε'.

Metà δὲ Ἰωσαφάτ ἐβασίλευσεν Ἰωράμ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανε δυσεντερικὸς, βασιλεύσας ἔτη η'.

Metà Ἰωράμ ἐβασίλευσεν Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀνῆρέθη ὑπὸ Ἰηοῦ.

Metà δὲ Ὀχοζίαν ἐβασίλευσε Γοθολία μήτηρ αὐτοῦ ἔτη ς', καὶ ἀπέκτεινε πάντας τοὺς υἱοὺς Ὀχοζίου παρεκτὸς νηπίου ἐνδὸς διασωθέντος παραδόξως ὑπὸ γυναικὸς Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως ὅς καὶ αἰφνιδίως ἀνῆγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως, ὑπάρχων ἐτῶν ζ'. Ἡ δὲ Γοθολία ἀπεκτάνθη ἐν οἴκῳ τοῦ βασιλεως.

Metà οὖν Γοθολίαν ἐπταετὴς βασιλεύσας Ἰωὰς υἱὸς Ὀχοζίου ἔτη μ', ἐποιεῖ τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, εἴτα παρατραπείς ἐσφάγη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ὁς καὶ ἀπέκτεινε Ζαχαρίαν τὸν προφήτην, τὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ ἡ Σίβυλλα ἐγνωρίζετο.

Metà δὲ Ἰωὰς ἐβασίλευσεν Ἀμασίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κθ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, ἐσφάγη δὲ ἐν τῷ πολέμῳ.

Metà δὲ Ἀμασίαν ἐβασίλευσεν Ὀζίας ὁ καὶ Ἀζαρίας, υἱὸς αὐτοῦ ἔτη νβ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εὐοδούμενος ἐπήρθη, καὶ δὴ θελήσας θυμιάσαι τῷ θεῷ αὐτὸς ἄφ' ἑαυτοῦ καὶ

θυμιάτας εὐθὺς ἐλεπρώθη, καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Ὀζίαν ἐβασίλευσεν Ἰωάθαν υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ις', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὺς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάθαν ἐβασίλευσεν Ἀχάζ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', καὶ ποιήσας τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἀχάζ ἐβασίλευσεν Ἐζεκίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κθ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὺς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησεν. Ἐφ' οὗ ἦν ὁ Μωσαϊκὸς χαλκὸς ὄφρις ἐπὶ παρὰ Ἰουδαίων σεβόμενος, ὃν ἠφάνισεν Ἐζεκίας, ὡσπερ δὴ καὶ τὰς βίβλους τοῦ Σολομῶντος. Ἐφ' ὧν χρόνων Ῥώμος καὶ Ῥέμος ἐβασίλευον ἐν Ῥώμῃ, καὶ Σιβυλλα ἡ Ἐρυθραία ἐγνωρίζετο. Ἐφ' οὗ καὶ Συναχτήριμ κατὰ Ἱερουσαλήμ ἀναβὰς, διὰ τοῦ ἀγγέλου ἐν μιᾷ νυκτὶ ῥῆε' χιλιάδας ἀποβαλῶν, μετ' αἰσχύνης ὑπέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Ἐζεκίαν ἐβασίλευσε Μανασσῆς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη νε', ὃ καὶ τὸν μέγαν Ἰσαίαν πρίσας καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀθῶων αἱμάτων πλήσας καὶ τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου ποιήσας. Ὑστερον δὲ μετὰ τὴν ἀλωσιν καὶ αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ μετανοήσας διορθωσάμενος ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Μανασσῆν ἐβασίλευσεν Ἀμώς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ σκόπῳ αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἀμῶς ἐβασίλευσεν Ἰωσίας αὐτοῦ ὑπάρχων υἱὸς ἔτη λα', ἐτῶν ὑπάρχων η', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὺς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησε τοξευθεὶς ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐφ' ὧν χρόνων καὶ τὸ Βυζάντιον ὑπὸ Βύζου βασιλεύσας ἐκτίσθη τῆς Θράκης.

Μετὰ δὲ Ἰωσίαν ἐβασίλευσεν Ἰωάχαζ υἱὸς αὐτοῦ μῆνας γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ληφθεὶς ὑπὸ Νεχαὶ βασιλεύσας Αἰγύπτου ἀπήχθη εἰς Αἴγυπτον, ἐν ἧ καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάχαζ ἐβασίλευσεν Ἰωακείμ ὃ καὶ Ἐλιακείμ, ὃ ἀδελφὸς αὐτοῦ. ἔτη ια', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου. Καὶ ἐλθὼν Ναβουχοδονόσορ τὴν πᾶσαν Ἰουδαίαν ὑπόφορον ἐποίησεν. Ἀθετήσαντος δὲ φορολογίαν Ἰωακείμ ἤλθε πάλιν εἰς Ἱερουσαλήμ Ναβουχοδονόσορ, καὶ τοῦτον χειρωσάμενος καὶ ἀνελὼν ἀπὸ τοῦ τείχους βίβηται προσέταξε, καὶ ἔπαυον ἐπὶ πολὺν κατέλιπε χρόνον.

Μετὰ δὲ Ἰωακείμ ἐβασίλευσεν Ἰεχονίας ὃ υἱὸς αὐτοῦ, ὃ καὶ Ἰωακείμ, διὰ προστάγματος Ναβουχοδονόσορ μῆνας τρεῖς, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου. Καὶ περὶ τοὺς φόρους ἀγνωμονήσαντος αὐτοῦ ἔλθεν αὐθις Μαβουχοδονόσορ εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν Σεδεκίαν ἀντ' αὐτοῦ καταστήσας ἀπέκτισεν εἰς Βαβυλῶνα Ἰεγονίαν καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀρχοντας αὐτοῦ. Ἐξήνεγκε δὲ καὶ τοὺς θησαυροὺς Κυρίου καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τὰ χρυσᾶ πάντα, καὶ ἐποίησε Σολομῶν ἐν νᾶψ Κυρίου.

Μετὰ δὲ Ἰεγονίαν ἐβασίλευσε Σεδεκίας πατράδελφος αὐτοῦ ἔτη γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου καὶ περὶ τὴν φορολογίαν ὡσπύτως παρὰ

A in templo adolevisset, repente lepra obsitus est et vitam effudit.

Post Oziam regnum obtinuit Joathanus filius annos sexdecim, pius ac religiosus vir, et mortuus est.

Post Joathanum imperio praefuit Acharus filius annos sexdecim, vir nequam et impius, et mortuus est.

Achazi regnum excepit Ezechias filius, pietate in Deum commendatus. Regni anno vigesimo nono diem obiit. Illius aetate Mosaicus aeneus serpens adhuc supererat a Judaeis in veneratione habitus. Eum Ezechias, sicut et Salomonis libros, expunxit et de medio sustulit. His temporibus Romus et Remus Romae imperium tenebant, et Sibylla Erythraea illustris erat. Et 17 Senacherimus Hierosalem oppugnans, centum octuaginta quinque millibus per angelum una nocte trucidatis, dedecore operis reversus est.

Post Ezechiam Manasses filius regnum obtinuit annos quinquaginta quinque, magnum Isaiam serra divisit, Hierosolymam innocentium sanguine inundavit, Deo exosus. Tandem post excidium et captivitatem eum sceleratae vitae praenituit, sicque vita functus est.

Manassi successit in regno Amosus filius, regnavit annos duos, nec se erga Deum pium praebuit, propriisque in aedibus trucidatus est.

Amosum excepit Josias filius aetatis annorum octo. Regnavit annos triginta unum. Hic fecit rectum coram Domino. Sagitta confossus in praelio occubuit. Eo tempore Byzantium a Byzo Thracum rege exaedificatur.

Post Josiam regnavit Joachazus filius. Is voluntati Dei adversatus, captus a rege Aegyptiorum Nechaone abductusque est in Aegyptum, ubi occidit, cum imperium tenuisset menses tres.

Joachazo successit Joachimus frater, cui et Eliacimo nomen, annos undecim. Hunc propter scelera aversatus est Dominus. Quare Nabuchodonosor Judaeam invadens eum sibi vectigalem fecit. Sed cum Joachimus imperata solvere recusaret, iterum irrumpens Hierosolymam cepit, regemque captum caesumque e muro praecipitem dari, insepultumque diu jacere jussit.

18 Joachimum excepit Jechonias filius, qui et Joachimus, per menses tres: sic enim Nabuchodonosorus in mandatis dederat. Erga Deum impius fuit. Hic cum tributa mala fide persolveret, valida iterum manu Nabuchodonosorus Hierosolymam obsidione cingit, et Jechoniam regnum in Sedeciam transfert, eo, matre reliquisque illius principibus Babylonem adductis. Thesaurus item omnes tam sacros quam regios, et auream suppellectilem, quam Salomon in domo Domini praeparaverat, exportavit.

Post Jechoniam Sedecias patruus regnum obtinuit annos tres, vir injustus et impius, qui cum pactis nec ipse stetisset, tertio Nabuchodonosorus

Hierosolymam obsedit expugnatamque flammis absumpsit, Sedecia capto uxorem et filios in conspectu illius neci tradidit, eum obcæcatum vinculisque alligatum captivum in Babylonem abduxit.

Decem sceptris divisus Jeroboamus filius Nabati, ex tribu Ephraim, servus Salomonis et rebellis regnum occupat annos quadraginta duos, multis nefariisque sceleribus coopertus. Ideo percussit illum Dominus, et mortuus est in iniquitatibus suis.

Jeroboamo successit Nabatus filius, scelere furoreque inflammatus; et cum biennium regnasset, cæsus est a Baasa.

Post Nabatum regnavit Baasa, vir maloficus et injustus; et cum regnasset annos 24, in prælio trucidatus est.

19 Post Baasam imperavit Hela filius, vir profligatissimus. Is biennium regnavit, sublatusque est a Zambrio anno regni 2.

Helæ Zambrius successit multis flagitiis et sceleribus contaminatus. Hic cum se fuga domum recepisset, ab hostibus concrematus est anno regni 12.

Zambrio succedit in regno Achabus filius, facinorosis operibus Deo exosus, et mortuus est in iniquitatibus suis anno regni vicesimo secundo.

Defuncto Achabo regnum administravit Ochosias annos duos, vir profligatissimus ac perditissimus. Is cum e cœnaculo domus suæ cecidisset, consumptus est.

Ochosias successit Joramus frater nequitia singulari præditus; et ab Jesu trucidatus est, postquam regnasset annos duodecim. Sub eo Elias magnus assumptus est. Elisæus vero aquis Hiericuntis, cum essent amaræ et gustu insuaves, opem tulit.

Post Joramum regnum tenuit Jeu Amasiæ filius annos viginti octo. Is cum Samariam ingrederetur, Jezabellam, quæ cultissimo corporis ornatu in fenestra apparuerat, per eunuchos præcipitemegit: sic illa ab equis conculcata et a canibus devorata est. Idem filios Achabi neci tradidit, et astute fraudulenterque convocato populo sacerdotes ac prophetas Baalis omnes interfecit, et Baal illiusque suppellecilem omnem succendit. Cæterum Jeu usque in finem nec justitiam nec legem Domini servavit, mactatusque est in prælio.

20 Post Jeu regnavit Joachazus filius annos viginti septem, legirupa, impius, et mortuus est.

Joachazo successit Joas filius, vir profligatissimus; et cum regnasset annos quatuordecim, mortuus est. Ejus tempestate Elisæus moritur, postquam per signa de Syriis victoriam prædixisset; cum vero sepulturæ mandaretur, cadaver in eodem monumento beatis illis prophetæ ossibus appropinquans vitæ restitutum est.

Α σπονδήσαντος αὐτοῦ ἦλθε πάλιν Ναβουχοδονόσορ, καὶ τὴν μὲν πόλιν πᾶσαν παραλαβὼν ἐνέπηρσε, τὸν δὲ Σιδεκίαν χειρωσάμενος, τὴν μὲν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ κατ' ὄφθαλμούς αὐτοῦ ἀνείλεν, αὐτὸν δὲ ἐκτυφλώσας καὶ δεσμοῖς καθείρξας εἰς Βαβυλῶνα αἰχμάλωτον ἀπήγαγεν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῶν δέκα σκήπτρων ἐβασίλευσεν Ἰεροβοὰμ υἱὸς Ναβάτ ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ, ὁ δοῦλος Σολομῶντος καὶ ἀποστάτης, ἔτη μβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου· διὸ καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἰεροβοὰμ ἐβασίλευσε Ναβάτ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Βαασά.

Β Μετὰ δὲ Ναβάτ ἐβασίλευσε βαασά ἔτη κδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Βαασά ἐβασίλευσεν Ἡλὰ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ζαμβρῆ.

Μετὰ δὲ Ἡλὰ ἐβασίλευσε Ζαμβρῆ, ἔτη ιβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐκαύθη ὑπὸ τῶν πολεμίων οἰκῶν προσφυγῶν.

Μετὰ δὲ Ζαμβρῆ ἐβασίλευσεν Ἀχαὰβ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἀχαὰβ ἐβασίλευσεν Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ πεσὼν ἐκ τοῦ ὑπερέφου τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀπέθανεν.

Γ Μετὰ δὲ Ὀχοζίαν ἐβασίλευσεν Ἰωρὰμ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἰηοῦ. Ἐφ' οὗ ἀνελήθη ὁ μέγας Ἡλίας· ὁ δὲ Ἐλισσαῖος τὸ ἱερικούντιον ὕδωρ πικρὸν ὄν φύσει καὶ δύσποτον ἴατατο.

Μετὰ δὲ Ἰωρὰμ ἐβασίλευσεν Ἰηοῦ υἱὸς Ἀμεσιου ἔτη κη', καὶ εἰσερχόμενος ἐν τῇ πόλει Σαμαρείας εἶδε προκύψασαν Ἰεζάβελ διὰ τῆς θυρίδος κεκαλλωπισμένην, καὶ προσέταξε τοῖς εὐνούχοις αὐτῆς κατακρημνίσαι αὐτήν, ἣ κατεπατήθη ὑπὸ τῶν ἵππων καὶ κατεβρώθη ὑπὸ τῶν κυνῶν. Ἐπάταξε δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Ἀχαὰβ, καὶ μετὰ πανουργίας συναθροίσας πάντας τοὺς ἱερεῖς καὶ προφήτας τοῦ Βάαλ, πάντας ἀναιρεθῆναι προσέταξε, καὶ τὸν Βάαλ καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα ἐνέπηρσε. Πλὴν οὐκ ἐφόλαξεν εἰς τέλος πορεύεσθαι ἐν νόμῳ Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Ἰηοῦ ἐβασίλευσεν Ἰωάχαζ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κζ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάχαζ ἐβασίλευσεν Ἰωὰς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ Ἐλισσαῖος ἐτελεύτησε προφητεύσας αὐτοῦ τὴν προτέραν διὰ συμβόλων νίκην κατὰ Σύρων, τοῦ δὲ προφήτου θαπτομένου ἐν τῷ μνημείῳ νεκρὸς τις ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ πλησιάσας τοῖς μακκαρίοις ὁστέοις αὐτοῦ ἀνέστη.

Μετὰ δὲ Ἰωὰς ἐβασίλευσεν Ἰεροβοάμ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη λδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰεροβοάμ ἐβασίλευσεν Ἀζαρίας υἱὸς αὐτοῦ μῆνας ς', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Σελούμ.

Μετὰ δὲ Ἀζαρίαν ἐβασίλευσε Σελούμ μῆνα α', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Μαναΐμ.

Μετὰ δὲ Σελούμ ἐβασίλευσε Μαναΐμ ἔτη γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Φακεσίου.

Μετὰ δὲ Μαναΐμ ἐβασίλευσε Φακεσίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Φακεεῖ.

Μετὰ δὲ Φακεσίαν ἐβασίλευσε Φακεεῖ ἔτη κ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ὡσηέ.

Μετὰ δὲ Φακεεῖ ἐβασίλευσεν Ὡσηέ ἔτη θ', καὶ ποιῶν τὸ πονηρὸν ἀπέθανε.

Μετὰ δὲ τοὺς εἰρημένους Ἀσσυρίων βασιλεῖς ἐβασίλευσεν, ὡς εἴρηται, Ναβουχοδονόσορ ἔτη κζ'. Καὶ διὰ τὸ ἐπαρθῆναι κατὰ θεῖαν ὄργην ἐξ ἀνθρώπων ἐκδιωχθεὶς καὶ μετὰ θηρίων οἰκήσας καὶ χόρτον φάγων, ὕστερον ἐπιγνοὺς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν καὶ λαμπρότερος γέγονε.

Μετὰ δὲ Ναβουχοδονόσορ ἐβασίλευσεν Οὐλεμαροδάχ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ε'.

Μετὰ δὲ Οὐλεμαροδάχ ἐβασίλευσε Βαλτάσαρ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη γ', ὅς, μιάνας τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ συμποσίῳ αὐτοῦ, ἅπερ ἤγαγεν ὁ πατήρ αὐτοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἀνῆρέθη κατὰ θεῖαν ὄργην, καὶ παρέλαβε τὴν βασιλείαν Δαρείος.

Μετὰ δὲ Βαλτάσαρ ἐβασίλευσε Δαρείος ὁ Μῆδος, ὁ καὶ Ἀστυάγης καὶ Ἀρταξέρξης, ἔτη ιζ'. Ἐφ' οὗ καὶ τῷ Δανιὴλ ἐωράθησαν αἱ διὰ τοῦ ἀγγέλου ὄπτασιαι, καὶ ὁ χρόνος ἐδηλώθη τῆς Χριστοῦ παρουσίας· ὅς, φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν μεγιστάνων διὰ τὸ μέγαν τιμῆσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐνεβλήθη ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων.

Μετὰ δὲ Δαρείον ἐβασίλευσε Κύρος ὁ Πέρσης ἔτη λ', ὅς ἀελῶν Δαρείον ἐκράτησε πάσης τῆς Χαλδαίων καὶ Ἀσσυρίων καὶ Ἡερσῶν καὶ Χαλαιστίνης καὶ πάσης τῆς Ἀσίας, μετ' ὧν τὴν Λυδῶν βασιλείαν ὑπέταξεν, ἀελῶν Κροῖσον, ὡς προεἶρηται. Ἐφ' οὗ Δανιὴλ, ἐπιφανέστερος ὑπάρχων ἔτι καὶ τὸν Βῆλ συνείψας καὶ τὸν δράκοντα φονεύσας, τὰ Περσῶν σεβίσματα, ἐδλήθη ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων, καὶ ἦν ἑκατὴ ἡμέρας ἐξ.

Μετὰ δὲ Κύρον ἐβασίλευσε Καμβύσης ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Ναβουχοδονόσορ ἐπικληθεὶς, ἔτη ιη'. Ἐφ' οὗ καὶ Ἰουδοῖα τῇ τοῦ Θεοῦ βοήθειᾳ καὶ τῇ αὐτῆς σοφίᾳ ἀπατήσασα καὶ ἀποκεφαλίσασα τὸν Ὀλοφέρνην, πορθοῦντα τὴν Βετουλίαν πόλιν, νίκην μεγάλην τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ προεξένησε, καὶ ἐτελεύτησε χήρα ἑτῶν ρε'.

Μετὰ δὲ Καμβύσην ἐβασίλευσε Σμέρδιος ὁ μάγος μῆνας ζ'.

Post Joas Jeroboamus filius tenuit annos triginta quatuor, vita flagitiis inquinata, et morliuus est.

Jeroboamo successit Azarias filius sane nequam ac perditus. Cæsus est a Sellumo, postquam regnasset menses 6.

Azariæ suffectus est Sellumus fraudis scelerisque plenus, trucidatus a Manaimo regni mense primo.

Post Sellumum regnavit Manaimus annos tres. Profligatissime vixit, et a Phacesia interemptus est.

Manaimum excepit Phacesias filius ab omni honestate relictus: et cum regnasset annos duos a Phæcea occiditur.

Post Phacesiam regnavit Phæceas annos viginti, Deo exosus, mactatusque ab Osea.

Post Phaceam regnavit Osea annos novem, plenusque sceleris occubuit.

Postenarratos Assyriorum reges, ut proditum est, regnum ad Nabuohodonosorum est devolutum, qui Hierosolymorum annos 27 regnum occupavit. Hic propter superbiam divina ira ex hominum cætu ejetus cum sodalibus belluis sænum epulabatur. Tandem Deo rerum omnium opifice cognito, rursus pristino imperio restitutus est illustriorque effectus.

Post Nabuchodonosorum imperio præfuit Ulema-rodachus filius annos 5.

Ulema-rodacho successit Baltasar frater, trienniumque regnavit. Is vasis Numini sacris, quæ Hierosolymis Nabuohodonosorus paterasportaverat, in convivio contaminatis, Numine succensente violenta morte occubuit, et regnum ad Darium translatum est.

Post Baltasarum Darius Medus, qui Astyages item et Artaxerxes dicebatur, regnum administravit annos septemdecim. Sub hoc per angelum visiones Daniælo ostensæ sunt, tempusque Christi venturi indicatum. Hic quod magno esset in pretio apud regem, invidia principum in foveam leonum projectus.

Post Darium Cyrus Persa regnum tenuit annos triginta, qui Dario cæso universa Chaldæorum, Assyriorum, Persarum regione potitus, Palæstinam item et totam Asiam, Lydorum posthac dominatum, Cræso capto, ut jam diximus, sub ditione propria redegit. Ea tempestate Daniel dignitate ac factis conspicuus, Belo confracto draconeque interfecto, Persarum sacrosantis numinibus, in foveam leonum conjectus est, ubi septem dies permansit.

Cyrum excipit Cambyses filius, qui et Nabuchodonosor vocabatur, per annos octodecim. Ea tempestate Juditha divina ope et prudentia propria Olopherne deluso, ejusque Betuliæ magnæ urbis excidium minitantis capite amputato, ingentis victoriæ Israelitis causa fuit; obiitque vidua ætatis annorum 105.

Cambysis regnum eo defuncto, Sperdius Magus menses 7 occupavit.

Post Speredium Darius Hystaspis filius regnum administravit annos viginti, sub quo rursus Zorobabelus et Jesus exædificationis templi provinciam sibi commissam absolvunt. Quando Zorobabelus superior in exponendo problemate declaratur, eique pro libito quidquid esset concederetur, primum libertatem populi, deinde Hierosolymorum exstructionem exposcit; quod et exitum habuit. Et tunc anni septuaginta captivitatis et iræ completi sunt. Interæ summus sacerdos scribaque Esdra populum legibus divinis informabat, et pro sua ingenii dexteritate interpretabatur. Hic etiam libros sacros ab hostibus corruptos renovavit; Chaldæorum quippe manu post Hierosolymorum excidium deflagrarunt. Quapropter Deus suo eum afflatu ita munit, ut illos ederet et publicaret.

Dario in regno succedit Artabanes per menses septem.

Artabano Artaxerxes Longimanus per annos 41. Ea tempestate Sophocles, Heraclitus, Anaxagoras, Pythagoras, Thucydides, Euripides, Herodotus, Eμπεδοκλής, Diogenes, Zeno, Pherecydes, Aristarchus, Hippocrates, Parmenides, Plato, Aristoteles, Demosthenes et Socrates florebant.

Post Artaxerxem Artaxerxes alius; et qui Artaxerxi successere, regnum oblinent ad Darium usque, quem Alexander interemit. Hic cum regnum Persarum vastasset, universa terra subacta Babylone occubuit; et eo fato functo administrari, ut jam dictum est, imperium divisere; quorum Ptolemæus Lagi filius Ægypti regnum occupavit, et qui post eum subsecuti sunt Ptolemæi tredecim usque ad Cleopatram Dionysii filiam. Universæ Asiæ imperium arripuit Antigonus, Syriæ, Babylonis, et Palæstinæ Seleucus Nicanor, qui duas apud Cilices et tertiam apud Syrys urbes condidit, hanc quidem Seleuciam, illam Antiochiam, tertiam Laodiceam a suo, filii, filis que nomine nuncupatam. Eo tempore Rhodii cum imperium maris obtinuisent, statuum æneam in ea urbe sive insula soli sacram exereunt, quam ex magnitudine Colossus appellarunt, a qua ipsi postea Colossenses dicti sunt.

Seleuco successit Antiochus filius et alii quinque, Deinde subsecutus est Antiochus Epiphanes, Seleuci Philopatoris filius, sub quo secundum Hierosolymorum excidium et Maccabæorum res gestæ narrantur, templumque secundum Danielis vaticinium profanatum. Hic nefariorum scelerum architectus vitam in aliena terra cum turpissima morte commutavit.

24 Antiochum excepit filius Eupator.

Posthac Julius Cæsar, qui genitus non est, res imperii administravit: nono etenim mense, ex quo uterum mater ferre cœperat, matris emortuæ utero secto extrahitur. Unde et Cæsar dictus, et ab eo Cæsares omnes Romanorum imperatores, a cœ-

A Μετὰ δὲ Σμέρδιον ἰβασίλευε Δαρεῖος Ἰσάτου ἔτη κ'. Ἐφ' οὗ πάλιν Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦς ἐπιτραπέντες ἐτελείωσαν τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, ὅτε ὁ Ζοροβάβελ ἐν προβλήματι νικήσας, καὶ ἐπιτραπέεις αἰτήσασθαι ὁ βούλεται, ἤξίωσαν ἀφεθῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ καὶ γέγονε, καὶ τότε πεπληρωται εἰς τέλος τὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ὀργῆς ἔτη ο'. Ὁ δὲ γε ἀρχιερεὺς καὶ γραμματεὺς Ἐσδρας ἦν διδάσκων τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ διερχομένων ὡς εὐφροσύνης πάντων, ὅς καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους ἀποκατέστησε διαφθαρείας ὑπὸ τῶν πολεμίων· οἱ γὰρ τοὶ Χαλδαῖοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐνέπρησαν πάσας. Διὸ καὶ ἐνέπνευσεν ὁ Θεὸς τούτῳ ὥστε αὐτὰς ἐκθέσθαι.

B Μετὰ δὲ Δαρεῖον ἰβασίλευσαν Ἀρταβάνης μῆνας ζ'.

Μετὰ δὲ Ἀρταβάνην ἰβασίλευσαν Ἀρταξέρξης ὁ Μακρόχειρ ἔτη μα'. Ἐφ' οὗ Σοφοκλῆς, Ἡράκλειτος καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Ἡθαγόρας καὶ Θουκυδίδης καὶ Εὐριπίδης καὶ Ἡρόδοτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Διογένης καὶ Ζήνων Φερεικὸς τε καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Ἰπποκράτης, Παρμενίδης, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Δημοσθένης καὶ Σωκράτης ἐγνωρίζοντο.

C Μετὰ δὲ Ἀρταξέρξην ἰβασίλευσαν Ἀρταξέρξης ἄλλος καὶ οἱ καθέξῃς ἕως Δαρείου, ὃν ἀνείλεν Ἀλέξανδρος, οὗ τὴν Περσῶν βασιλείαν καταλύσαντος καὶ πάσης τῆς γῆς κρατήσαντος ἐν Βαβυλώνι τε τελευτήσαντος διεῖλον τὴν βασιλείαν, ὡς πρόσθεν εἴρηται, οἱ παῖδες αὐτοῦ οὕτως. Τῆς μὲν Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ἰβασίλευσεν ὁ Λάγου καὶ οἱ καθέξῃς Πτολεμαῖοι ἕως Κλεοπάτρας θυγατρὸς Διονυσίου, τῆς δὲ Ἀσίας πάσης Ἀντίγονος, τῆς δὲ Συρίας καὶ Ἡαβυλωνίας καὶ Παλαιστίνης Σέλευκος ὁ Νικάνωρ, ὅς καὶ πόλεις δύο κτίσας ἐν τοῖς μέρεσι Κιλικίας καὶ ἑλλην ἐν Συρίᾳ, τὴν μὲν Σελεύκειαν ἐκάλεσε, τὴν δὲ Ἀντιόχειαν, τὴν δὲ Λαοδικεῖαν εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς Λαοδίκης. Ἐφ' οὗ Πέδιος θαλασσοκρατήσαντες ἀνέστησαν ἐν τῇ πόλει, ἔγουν τῇ ἐκείσῃ νήσῳ, χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ ἡλίου, ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν, καὶ αὐτοὶ Κολοσσαεῖς ὠνομάσθησαν.

D Μετὰ δὲ Σέλευκον ἰβασίλευσαν Ἀντίοχος υἱὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλοι ε'. Εἶτα ἰβασίλευσαν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, υἱὸς Σελεύκου τοῦ Φιλοπάτορος, ἐφ' οὗ γέγονεν ἡ δευτέρα ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὰ κατὰ τῶν Μακκαβαίων ἐπράχθη καὶ τὸ ἱερὸν ἐμολύνθη κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ πρόβῃσιν. Ὁ καὶ δι' ἃ ἔπραξε πολλὰ κακὰ αἰσχίστῳ μὲν τὸν βίον ἐπίξνης κατέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Ἀντίοχον ἰβασίλευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Εὐπάτωρ.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἰβασίλευσεν Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ μὴ γεννηθεὶς τῆς γὰρ μητρὸς αὐτοῦ θανούσης ἐν τῷ ἐνάτῳ μηνί, ταύτην ἀνατεμόντες ἐξέβαλον αὐτόν. Ὅθεν καὶ Καῖσαρ λέγεται· ἀφ' οὗ Καίσαρες οἱ Ῥωμαίων προσηγορεύθησαν βασιλεῖς, ὃ ἐστὶν ἀνα-

τομή κατὰ τὴν Ῥωμαίων γλώτταν. Ὁς πρῶτος καὶ μόνος ἐκράτησε τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων μετὰ πολλῆς ὑπερηφανίας· ὅθεν καὶ δικτάτωρ ἐκαλεῖτο, ὁ ἐστὶ μονάρχης. Πάντων δὲ κρατήσας ἐν ἰταμότητι καὶ τυραννίδι ἐπὶ ἔτη ἡ' ἀνηρέθη ἐπὶ συγκλήτου. Ὁς νόμους Ῥωμαίοις ἔδωκε, καὶ τὸν βίσεκτον ἐπέφερε, καὶ τὸν μῆνα Ἰούλιον μετωνόμασε, πρότερον Κυντίλλιον καλούμενον. Ἐφ' οὗ ἦν καὶ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ὁ ἐν ταῖς Ἠράξεσι τῶν ἀποστόλων μνημονεύμενος, καὶ Ἀντίπατρος ὁ Ἡρώδου πατὴρ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας κατέστη.

Μετὰ δὲ Ἰούλιον Καίσαρα ἐβασίλευσεν Αὐγουστος Καίσαρ Ὀκταβίου υἱός, ὃς καὶ Σεβαστός, ἔτη νς' αὖ' οὗ Σεβαστοὶ καὶ Αὐγουστοὶ προσηγορεύθησαν οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς, καὶ ὁ μὲν Αὐγουστος ἐκλήθη, πρότερον Σεξτίλιος ὀνομαζόμενος. Ἐν τῷ μβ' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐν δὲ τῷ μα' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτει εφ', καὶ Ἡρώδης ἐξ ἐθνῶν ἤδη βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας ἀνηγόρευται. Τοῦ δὲ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα γεννηθέντος καὶ τοῦ Ἡρώδου κακῶς τὸν βίον μεταλλάξαντος, πεπλήρωται τὸ, Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστός. Ὁ δὲ γε Ἡρώδης ἔσχεν αὐτῷ υἱοὺς ὀμωμένους καὶ διωνύμους τρεῖς. Ἡρώδην Ἀντίπαν τὸν καὶ τὸν Πρόδρομον ἀποτεμόντα, ἐφ' οὗ καὶ ὁ Κύριος Ἰσταυρώθη, Ἡρώδην Φίλιππον, ὃν πρῶτον Ἡρωδιάς συναφθεῖσα ἔτεκε θυγατέρα Σαλώμην τὴν ὀρχησάμενην, καὶ Ἡρώδην Ἀντίπατρον τὸν καὶ Ἰάκωβον ἀνεμόντα τοῦ Ζεβεδαίου, ὃς ἐν τῷ ὀκτμηνηροῦ τῶν δέμου φωνοῦτος, Φωνῆ Θεοῦ καὶ οὐκ ἀνθρώπου, δίκην ἔδωκεν αὐτίκα· ἄγγελος γὰρ Κυρίου εὐθὺς τοῦτο ἀθρόως ἐπάταξε, καὶ ὃς ἀνεπέδησε τῆς καθέδησε ἐν τῷ δεινῶς τὴν γαστέρα αὐτοῦ σπαράττεσθαι. Τὸν δὲ γε Θεῖον Ἰάκωβον ἰδὼν ἀπαγόμενον τὴν ἐπὶ θάνατον ὁ κατηγορὸς αὐτοῦ καὶ μεταμεληθεὶς, προσέπεσε τοῖς πόσι τοῦ ἀποστόλου λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ὅτι μεταμελήθημι ἐφ' οἷς ἐλάλησα κατὰ σοῦ. Ὁ δὲ μακάριος τοῦτον καταφιλήσας εἶπεν αὐτῷ· Εἰρήνη σοι, τέκνον. εἰρήνη σοι, καὶ συγχώρησις τοῦ πταίσματος. Ὁ δὲ μετὰ φωνῆς μεγάλης εὐθὺς Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἐπὶ πάντων ἀνηγόρευσε, καὶ οὕτως συγκαταριθμηθεὶς τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατηγορηθέντι σὺν αὐτῷ καὶ τὸ βραβεῖον τοῦ μαρτυρίου ἀπηνέγκατο. Ὁ δὲ γε ἄθλους Ἡρώδης ἐπὶ ἡμέρας τὸν βίον κατέλυσεν, ὥσπερ καὶ ὁ δυσσεβέστερος αὐτοῦ πατήρ.

Μετὰ δὲ Αὐγουστον ἐβασίλευσε Τιβέριος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κγ', ὃς κτίσας πόλιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐκάλεσεν αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα Τιβεριάδα. Οὗ τῷ ιε' ἔτει τῆς βασιλείας ὁ Κύριος ἡμῶν βαπτισθεὶς τοῦ εὐαγγελικῶν κηρύγματος ἀπήρξατο. Ἐν δὲ τῷ ιη' σταυρωθεὶς ἦν ἐν τῇ κε' τοῦ Φαμενώθ μηνός ἦτοι Μαρτίου, τοῦ πρωτοκτίστου μηνός Νισάν παρ' Ἑβραίοις λεγομένου, ἰεροσολύσης Κυριακῆς. Διὰ τί δὲ ὀγδόη ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις ἐπωνόμασται; Ἐπειδὴ ἑπτὰκις παρῶν ἀνάστασιν εὕρομεν ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ καὶ μετὰ τοῦς ζ' ὀγδοὺς ἐκ νεκρῶν ἀνέστη ὁ Κύριος. Πρὸ γὰρ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως ἐν τῇ Παλαιᾷ

A sura sic dicta lingua Romana. Hic primus omnium et solus imperium Romanum tenuit, quod superbe admodum arroganterque administravit; hinc dictatori nomen illi fuit. Is severe ac tyrannice rei publicæ gubernaculis pertractatis per annos octodecim in senatu trucidatur. Romanis leges dedit, bissextum instituit, mensem prius Quintilem dictum Julium nominavit. Sub eo floruit Judas Galilæus, cujus in Actibus apostolorum mentio fit, et Antipater Herodis pater rex Judææ creatur.

Post Julium Cæsarem imperium tenuit Augustus Cæsar Octavii filius, qui et Augustus appellatus est annos quinquaginta sex. Ab hoc Romani imperatores Sebastii Augustique vocati sunt, et mensis Augustus, cui antea nomen Sextili. Anno quadragesimo secundo ejusdem imperii Dominus noster Jesus Christus nascitur. Anno vero illius quadragesimo primo ab orbe condito annus 5500 completur, cum Herodes rex Judææ eligitur. Porro Domino nostro Jesu Christo in carne nato, Herode item atrocissime vita functo, adimpleturus est illud: *Non deficiet princeps ex Juda, donec veniat cui repositum 25 est*, qui est Christus. Herodes vero liberos binomines sibique cognomines tres suscepit: Herodem Antipam, qui Præcursoris caput abscidit et sub quo Dominus cruci affixus est; Herodem Philippum, cui primum Herodias nupta Salomen saltatricem generavit, et Herodem Antipatrum Jacobi Zebedæi parricidam, qui, cum inter concionandum inelamasset populus: *Vox Dei et non hominis*, repente pœnas dedit: angelus quippe Domini confestim eum percussit; hinc cruciatuum doloribus in ventre convulsus e solio exsiliit. Divinum vero Jacobum cum ejus accusator ad mortem duci vidisset, pœnitentia ductus in pedes apostoli procubuit dicens: *Con dona mihi, vir Dei; jam me pœnitent facinoris adversus te perpetrati*. Et beatus illum exosculatus dixit: *Pax tibi, fili, pax tibi sit et erroris venia*. Ille distenta voce palam omnibus se fidem Christi sequi professus, una cum eo quem ipse prius in judicium vocarat, martyrii coronam consequitur. Miser autem Herodes fœda vermium tabe per plurimos dies confectus, quemadmodum pater ejus eo improbior ac perversior, vitam finiit. ἡμέρας φθειρόμενος καὶ σκώληκας ἐκδράζων ἐλειπύς τὸν βίον κατέλυσεν, ὥσπερ καὶ ὁ δυσσεβέστερος αὐτοῦ πατήρ.

Post Augustum Tiberius ejus filius imperium tenuit annos viginti tres. Is urbem in Judæa prope lacum conditam a suo nomine Tiberiadem appellavit. Imperii ejus anno decimo quinto Dominus noster baptizatus evangelicæ 26 prædicationis initia posuit, et decimo octavo, Phamenothi sive Martii primi conditi mensis, qui Nisanus Hebræis est, vicesimo quinto die, Dominico illucescente, cruci affixus resurrexit a mortuis. Sed quam ratione octava Domini resurrectio nuncupatur? Septem scilicet in divinis Litteris mortuorum resurrectiones deprehendimus, deinceps octavus a

mortuis Dominus resurgit. Nam ante Christi resurrectionem in Veteri Testamento viduæ filii excitatio commemoratur, quem Elias Saraphthis excitavit: secunda filii Sunamididis Elisæi beneficio; tertia militis juxta corpus Elisæi sepulti, qui ubi prophetæ reliquias tetigisset, statim velut ab igne exiliit; quarta, in Novo, filiæ archisynagogi; quinta filii viduæ; sexta Lazari; septima cum multa sanctorum corpora surrexerunt; octava post salutarem passionem Domini resurrectio. Tiberius vero justus nimis tenax subjectis civitatibus scripto inculebat: *Si quid exlex scripsero præceperove ut faciat, huic nequaquam animum adverlati: inscio quippe excidit*. Sed tandem, vā illi misero, repente descivit ad vitia, in omnia scelerum, cædium et libidinum effrenatarum genera impulsus. Sicque vitæ finem posuit.

Post Tiberium Gaius filius annos quatuor imperium tenuit. Hic primum quidem munifico admodum imperii clavum moderatus est, subditis etiam moderate et ut par erat usus; deinceps post biennium, ut patri acciderat, tantus furor ac stupor eum invasit, ut se in deorum numerum referret statuque sibi per singulas civitates in templis erigeret. Eum milites in balneo, quo lavatum abierat, obtruncarunt, cum æquis oculis atrociam illius profligatissimæque facta contueri non possent. Sub eo Theudas, cujus mentio est in Actibus apostolorum, cum sese divisurum Jordanem jactasset nec exitus verbis accederet, interfectus est. Tunc et Siloami turris sua ruina octodecim viros oppressit. Stephanus protomartyr martyrio vitam posuit. Paulus Christianam religionem amplexus est. Philo et Josephus Hebræi scientia celebres floruerunt.

Gaio successit Claudius, tenuitque imperium annos tredecim. Ejus imperio Marcus evangelista primus apud Ægyptios ecclesias erexit, pleraque item monasteria fundavit, quæ σεμνεῖα sive venerabilia dicta sunt, sacrosanctum item Evangelium scriptis mandavit, et in ipsa Alexandria primum Ecclesiæ fundamenta jecit.

Claudio mortuo in Neronem imperium devolutum est. Præfuit annos 14. Id temporis Simon Magus multis prodigiis ac portentis artis magicæ vi, necnon præstigiis fallacisque editis, dei nomen sibi vindicaverat. Hic aliquando meridie in theatrum progressus sese per acrem volaturum promisit. Dum volatum intendit, Petrus precibus effusis defixisque oculis in eum: *Simon, ait, si apostolus Jesu Christi ego sum et non planus, quemadmodum tu Simon es, pravus dæmonibus impero uti missum te faciant nec ultra teneant*. Vix hæc dixerat Petrus, et ille cum ingenti strepitu in terram delatus confractis membris interiit. Simonis cædem ubi rescivit Nero a Petro patrolam, ægre ferens contumeliam, in crucem agi Petrum jussit. Petrus præfectum deprecatus ne rectus cruci affigeretur obtinuit; illius quippe jussu, ut ipse pro sua humilitate optaverat, cruci datus est. Post Petrum Paulus gladio

πρώτη γέγονεν ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, ὃν Ἥλιος ἐν Σαράφθις ἀνέστησεν, β' ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς Σουναμίτιδος, ὃν Ἐλισσαῖος ἤγειρεν, γ' ἡ τοῦ στρατιώτου, ὃς ἐγγὺς Ἐλισσαίου ταφῆς καὶ τοῖς ὀστέοις τοῦ προφήτου πλησιάσας ὡς ἀπὸ πυρὸς ἐξεπήδησε, δ' ἐν τῇ Καινῇ ἡ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου, ε' ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, ς' ἡ τοῦ Λαζάρου, ζ' ὅτε πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη, η' δὲ ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις μετὰ τὸ σωτήριον πάθος. Οὗτος φροντίζων τοῦ δικαίου ἔγραψεν ἀεὶ ταῖς ὑπὲρ αὐτὸν πόλεσι λέγων· Ἐάν τι γράψω παρὰ τοὺς νόμους προστάσεων γίνεσθαι, τοῦτω μὴ προσεκτέον· ἠγγόκηκα γάρ. Ἄλλ' ὕστερον, φεῦ! αἰφνίδιον εἰς τὴν χεῖρωνα μεταβληθεὶς γνώμην πρὸς πᾶσαν ἀνοσιούργιαν μεταβλήσαν τε καὶ ὀστρηλασίαν ἐτρέπη, καὶ οὕτω τὸν βίον κατέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Τιβέριον ἐβασίλευσε Γάιος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη δ' ὅς πρῶτον μὲν μεγαλοφρόνως διεῖπε τὰ τῆς βασιλείας πράγματα καὶ τοῖς ὑπηκόοις καθηκόντως ἐκέχρητο, ὕστερον δὲ μετὰ δύο χρόνους ἐκστὰς τῆς ἀνθρωπίνης φρονήσεως κατὰ μίμησιν τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν ἀπεθέωσε καὶ ἀνδριάντας ἑαυτοῦ κατὰ πόλιν ἐν τοῖς ναοῖς ἔστησεν. Ὅν οἱ στρατιῶται ἐν βαλανεῖω λουόμενον διεχειρίσαντο, μὴ φέροντες ὄρῃν τὰ ὑπὸ αὐτοῦ πανισχύτως ἀραττόμενα. Ἐφ' οὗ Θεοῦ δὲ ἐν ταῖς Πράξεσι μνημονευόμενος τὸν Ἰορδάνην τεμεῖν ἐπαγγειλάμενος καὶ διαμαρτήσας ἀνηρέθη, καὶ ὁ πύργος τοῦ Σιλωὰμ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς ἡ' ἀνδρας, καὶ Στέφανος ὁ πρωτομάρτυς ἐμαρτύρησε, καὶ Παῦλος ἐπίστευσε, καὶ Φίλων καὶ Ἰωσήπος οἱ ἐξ Ἑβραίων σοφοὶ ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Γάιον ἐβασίλευσε Κλαύδιος ἔτη ιγ', ἐφ' οὗ καὶ Μάρκος ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν Αἰγύπτῳ πρῶτος Ἐκκλησίαν πηξάμενος πολλὰ μοναστήρια συνεστήσατο, ἅπερ σεμνεῖα τότε προσηγορεύθησαν, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον συνεγράψατο, καὶ ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησίαν πρῶτον συνεστήσατο.

Μετὰ δὲ Κλαύδιον ἐβασίλευσε Νέρων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιδ', ἐφ' οὗ Σίμων ὁ Μάγος διὰ γοητείας ἐν Ῥώμῃ πολλὰ σημεῖα καὶ φαντασίας ἐπιτελῶν καὶ ἑαυτὸν θεὸν ὀνομάζων. Καὶ ποτε μεσοῦσης ἡμέρας προσελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐπηγγεῖλατο δι' ἀέρος ἀναπτέσθαι. Οὗ γενομένου προσευξάμενος ὁ Πέτρος καὶ ἀτενίσας εἶπε τῷ Σίμωνι· Εἰ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰμι ἐγὼ καὶ οὐχὶ πλάνος, ὥσπερ σὺ Σίμων, προστάτω ταῖς πονηραῖς δυνάμειν ἀρεῖναι σε τῆς κρατήσεως. Καὶ ταῦτα εἰπόντος τοῦ ἀποστόλου παραχρῆμα κατηνέχθη μετὰ ἤχου πολλοῦ καὶ συνετρίβη. Ὁ δὲ Νέρων, ἀκούσας ὅτι πεφύονεται Σίμων ὑπὸ Πέτρου καὶ ἀγανακτήσας ἐκέλευσεν αὐτὸν σταυρωθῆναι. Ὁ δὲ παρακαλέσας τὸν ἑπαρχον ἵνα μὴ ὕψις σταυρωθῆ, κατὰ κίλευσιν ἐσταυρώθη κασῶς ἤξιωσεν ἐκ πολλῆς μετριοφροσύνης. Μετὰ δὲ τοῦτον καὶ Παῦλος τὸν διὰ ξίφους τοῦ μαρτύριου στέφανον ἀνεδήσατο. Ὁ δὲ γε Νέρων

κραταιουμένης αὐτῆ τῆς ἀρχῆς εἰς ἀνοσίᾳς πράξεις καὶ μιζοφονίας καὶ θεομαχίας ἐξώνειλε, καὶ οὕτως ἐκ τῆς ἄγαν μανίας ἀποκτονηθεὶς εἰς προάστειον ἐξεληθὼν ἐκυτὸν διεχειρίσατο. Ὡσαύτως δὲ καὶ Πιλᾶτος ποικίλαις περιπεσῶν συμφοραῖς ἐκυτὸν ἀνεῖλε.

Μετὰ δὲ Νέρωνα ἐβασίλευσε Γάλβας μῆνας ζ', μετὰ δὲ Γάλβαν ἐβασίλευσε Λουκίβιος μῆνας γ', μετὰ δὲ Λουκίβιον ἐβασίλευσεν Οὐτέλλιος μῆνας β', καὶ ἐσφάγη μέσον τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ δήμου.

Μετὰ δὲ Οὐτέλλιον ἐβασίλευσεν Οὐεσπασιανὸς υἱὸς Νέρωνος ἔτη θ'.

Μετὰ δὲ Οὐεσπασιανὸν ἐβασίλευσε Τίτος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ'. Καὶ ὥρα θερυνῆ πανημέριον ὕδοιπορήσας, καὶ αἰμορροήσας διὰ τῶν μυκτῆρων ὑπὸ τοῦ ἡλίου συμπλεχθεὶς καὶ πᾶν λιποθυμήσας, ἐτι ἐμπνέων ἐνεβλήθη εἰς τὸν τάφον παρὰ Δομετιανῶν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κατ' ἐπιτροπῆν τῆς γυναικὸς τούτου, καὶ οὕτως ἐτελεύτησε πάσῃ ἀγαθουργίᾳ καὶ σωφροσύνῃ νεκροσμημένος, πένθος πολὺ τοῖς ἐν Ῥώμῃ καταλείψας, ὡς κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ πάντας κλαίειν καὶ ἀποδύρεσθαι.

Μετὰ δὲ Τίτον ἐβασίλευσε Δομετιανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ιε', καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ ναῶ Ῥώμης κατ' ἐπιβουλῆν τῆς αὐτοῦ γυναικὸς. Διάδοχος γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ γενόμενος οὐ τὴν πατρικὴν τε καὶ ἀδελφικὴν ἐξήλωσεν ἀρίστην πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν Τιβερίου καὶ Νέρωνος ἀνοσιουργίαν· πᾶν γὰρ εἶδος κακίας καὶ γυναικομανίας καὶ ἀνδρομανίας ἐπελθὼν, καὶ τελευταῖον ἐκυτὸν ἀποθεώσας καὶ ἔχθιστον ἐκυτὸν ἄπειν ἀποφάνας, αἰσχίστῳ μόρῳ τὸν μυσάρῶν καὶ βέδωλον καταστρέφει βίον. Ἐφ' οὗ Τιμόθεος ὁ ἀπόστολος καὶ Ὀνήσιμος ἐμαρτύρησαν, καὶ ὁ θεολόγος Ἰωάννης καὶ εὐαγγελιστὴς ἐν Πάτμῳ τῆ νήσῳ ἔξωρίσθη, καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Δομετιανὸν ἐβασίλευσε Νεροῦς ἔτος ἕν, ὃς ἀνακαλεσάμενος Ἰωάννην ἐκ τῆς νήσου ἀπέλυσεν οἰκεῖν ἐν Ἐφέσῳ, μόνον τότε ἐκ τῶν ἱβ' μαθητῶν περιόντα τῷ βίῳ· ὃς καὶ συγγραψάμενος τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο. Καὶ Φίλιππος ὁ ἐκ τῶν ζ' διακόνων ἐν Ἱεραπόλει τελειοῦται, καὶ θάπτεται μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Νεροῦαν ἐβασίλευσε Τραϊανὸς ἔτη θ', καὶ ὕδριάζας ἀπέθανεν, ὃς τοσοῦτον ὑπῆρχεν ἀγαθὸς, μισοπόνηρός τε καὶ φιλοδίκαιος, ὥστε γυμνώσας ποτὲ ῥομφαίαν ἐνώπιον τῶν μεγιστάνων δεδωκέναι· τῷ ἐπάρχῳ, καὶ εἰπεῖν· Δέξι τὸ ξίφος τοῦτο, καὶ εἰ μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, εἰ δὲ μή, κατ' ἐμοῦ χρῆσαι αὐτῷ. Μὴ ἔχων δὲ παῖδας κληρονόμους τῆς βασιλείας ἐμελλεν ἐξ ὑποβολῆς τῶν ἐξῆς τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ λαθεῖν ἐτέραν πρός τὸ παιδοποιῆσαι· ἡ δὲ συνετὴ οὔσα συνεβούλευσεν αὐτῷ ὡς, εἴπερ βούλεται μνημονεύεσθαι ὑπὸ πίωνων ἐν πάσαις γενεαῖς, πλακῶσαι διὰ μαρμάρων τὰς εἰσοδοεξόδους πασῶν τῶν μεγαλοπόλεων· ὃ δὲ καὶ πεποίηκεν. Ἐφ' οὗ καὶ Συμεὼν ὁ τοῦ Κλοπᾶ

martyrii coronam accepit. Nero autem, cum illi protraheretur imperium, in nefaria ac detestanda scelera infamesque cædes prolapsus est, adeo ut immani furore percitus efferatusque in suburbio manus sibi intulerit. Sic quoque Pilatus variis calamitatibus victus manus sibi conscivit.

Post Neronem Galbas imperium administravit menses septem, post Galbam Lucibius menses tres, post Lucibium Vitellius menses duos, et a multitudine in medio Romæ trucidatus est.

Post Vitellium Vespasianus Neronis filius annos novem.

Post Vespasianum Titus filius annos tres. Hic cum ætate solibus calidissima per diem integrum iter continuasset, radiis solis exustus sanguinisque e naribus eruptione animi deliquium passus est, et adhuc animam agens a Domitiano fratre suasionem uxoris Titi in sepulcrum conjicitur, sicque animam efflavit, optima vitæ ratione inita, continentia et justitia celebris, omnibus desiderabilis. Illius morte tantus dolor Romanam urbem occupavit, ut publice et privatim quilibet affligeretur et ingemisceret.

Domitianus frater, eo interempto, imperio annos quindecim potitus est: tandem in templo Romæ insidiis uxoris interficitur. Hic fraterni imperii hæres, neque patris neque fratris optimæ vitæ institutum sectatus, sed Tiberiana Neronianaque flagitia æmulatus, scelarum omni genere, cædibus item et in mares et feminas libidinibus contaminatissimus, divinos sibi honores arrogavit; ideoque omnibus detestabilis exosusque probrosissimo mortis genere abominabilem nefandamque vitam abjecit. Ea tempestate Timotheus apostolus et Onesimus pro religione Christiana exstinguuntur, Joannes cognomento Theologus et evangelista in Patmon insulam relegatur. Apollonius item Tyaneus vigeat.

Nerva post Domitianum imperavit annum unum. Is ex insula Patmo ab exsilio revocatum Joannem Ephesi liberum dimisit, qui tunc solus e duodecim Christi discipulis supererat, et Evangelio conscripto diem obiit extremum. Philippus item e septem diaconis unus apud Hieropolim moritur, et cum filiabus tumulatur.

Trajanus post Nervam imperium administravit annos novem, et hydrope exstinctus est; tantumque in eo in improbos quosque odium et justitiæ studium erat, ut aliquando in procerum conspectu gladium ipse nudum præfecto prætorio daret, utereturque his verbis: *Accipilo gladium hunc; si recte rem publicam administravero, pro me; sin minus, contra me utilior.* Cum successoris copia non esset, nonnullorum impulsu conjugem erat dimissurus aliamque sibi collocaturus, ut filios procrearet. Conjugem prudens et casta suasit, si memoriam sui vellet apud omnes sempiternam conservari, ut omnes omnium magnarum urbium exitus atque introitus marmoribus insculperet; idque opere præstitit,

Sub eo Symeon Clopæ filius et Ignatius cognomento Theophorus martyrio vitam posuere. Basilides, Cerinthus, Nicolaus, Ebionæus, hæresiarchæ et veritatis hostes vivebant.

Trajano in imperio successit Adrianus, qui et Ælius, imperavitque annos viginti quatuor. Aqua intercute extinctus est. Templum Cyzici extruxit et urbem in Thracia Adrianopolim. Sub eo Cerdo, Valentinus, Marcio, Montanus, Satorninus, Carpo-crates hæresiarchæ et Aquila vivebant.

Exstincto Adriano ad Antoninum imperium devolutum est, quod rexit annos viginti duos. Ejus imperio Polycarpus Joannis evangelistæ discipulus, Justinus philosophus et Dionysius episcopus Corinthi mortem pro Christo obiit. Tunc quoque Tatianus et Bardesanes hæresiarchæ, et Priscilla et Maximilla ex Cataphrygarum secta fatidicæ celebres habebantur.

Antonino successit Marcus filius: imperium tenuit annos undecim. Sub eo ignis cælo ab occasu ad ortum longe lateque vagari visus est.

31 Post Marcum imperium administravit Severus filius annos octo; et in Præconeso mactatus interiit.

Post Severum regnat Commodus frater annos duodecim. Hic sanguinis bilisque excretionem repentine occidit. Sub id temporis Theodotus, qui primus Pauli Samosatani et Nestorii erroribus semina dedit, et Theodotio cognoscebantur.

Post Commodum Pertinax menses duos imperavit: a militibus ad mortem datus est.

Post Pertinacem imperium procurat Didius, qui et Julianus, menses quatuor. A cubiculario, dum sese in Palatino fonte piscium obtutu recreat, cæditur.

Post Didium imperium obtinet Severus annos octodecim. Ea tempestate Leonides episcopus et pater Origenis vitam suam per martyrium posuit. Clemens Stromateus, Symmachus, Origenes item florebant.

Post Severum Antoninus et Geta ejus frater imperium tenent menses duos. Præterea Antoninus fratre mactato solus imperium administravit annos sex. A propriis jugulatur.

Post Antoninum Antoninus Caracallus imperio præfuit annos viginti sex. In prælio occiditur. Sub eo Galenus medicus innotuit.

Antonino succedit Macrinus, regnatque annos 4; ab Antonino sublatus est.

32 Post Macrinum imperium tenuit Antoninus Galba. Interimitur ab Alexandro.

Post Antoninum imperavit Alexander Mamææ filius annos tredecim, et insidiis Maximini ducis circumventus cum Mamæa matre violenta morte occubuit. Sub eo Narcissus Hierosolymorum episcopus, cum inter baptizandum oleum unctionis defecisset, jussit ut aqua in vas infunderetur, quam precibus in oleum commutavit.

A και Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος ἐμαρτύρησαν, καὶ Βασιλίδης καὶ Κήρινθος καὶ Νικόλαος καὶ Ἐβιωνάσιος οἱ αἰρεσιάρχαι καὶ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Τραϊανὸν ἐβασίλευσεν Ἀδριανὸς ὃς καὶ Ἀἴλιος ἔτη κδ', καὶ ὕδριασας ἀπέθανεν. Ὅς ναὶ ἐν Κυζικῇ κτίσας καὶ πόλιν ἐν τῇ Θράκῃ Ἀδριανούπολιν αὐτὴν προσηγόρευσεν. Ἐφ' οὗ Κέρδων καὶ Οὐαλεντίνος καὶ Μαρκίων καὶ Μοντανὸς καὶ Σατορνίνος καὶ Καρποκράτης οἱ αἰρεσιάρχαι καὶ Ἀκύλας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Ἀδριανὸν ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος ἔτη κβ'. Ἐφ' οὗ Πολύκαρπος ὁ μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ Διονύσιος ἐπίσκοπος Κορίνθου ἐμαρτύρησαν, καὶ Τατιανὸς καὶ Βαρδῆσανης οἱ αἰρεσιάρχαι, καὶ Πρισκίλλα καὶ Μαξιμίλλα αἱ ψευδοπροφήτιδες τῶν κατὰ Φρύγας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνου ἐβασίλευσε Μάρκος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ια'. Ἐφ' οὗ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολὰς φερόμενος ὤφθη.

Μετὰ δὲ Μάρκον ἐβασίλευσε Σεβήρος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ', καὶ ἐσφάγη ἐν Προικονήσῳ.

Μετὰ δὲ Σεβήρον ἐβασίλευσε Κόμοδος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ιβ', καὶ ὑπὸ ἀναγωγῆς αἵματος καὶ χολῆς ἀθρόον ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ καὶ Θεόδοτος, ὁ καὶ πρῶτος τῆς κατὰ Παῦλον τὸν Σαμοσατῆα καὶ Νεστόριον πλάνης ἀρξάμενος, καὶ Θεοδοτίων ἐγνωρίζοντο.

C Μετὰ δὲ Κόμοδον ἐβασίλευσε Περτίναξ μῆνας β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν.

Μετὰ δὲ Περτίνακα ἐβασίλευσε Δάδιος μῆνας δ', ὃς καὶ Ἰουλιανὸς λέγεται, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ κουδικουλαρίου εἰς τὴν πηγὴν τοῦ παλατίου θεωρῶν τοὺς ἰχθύας.

Μετὰ δὲ Δάδιον ἐβασίλευσε Σεβήρος ἔτη ιη'. Ἐφ' οὗ Λεωνίδης ὁ ἐπίσκοπος καὶ πατὴρ Ὀριγένους ἐμαρτύρησε, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς καὶ Σύμμαχος καὶ Ὀριγίνης ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Σεβήρον ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος καὶ Γέτας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μῆνας β'. Καὶ σφάξας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ μοναρχήσας ἔτη ς' ἀναίρειται ὑπὸ τῶν ἰδίων.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνου ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος ὁ Καρακάλλος ἔτη κζ', καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ. Ἐφ' οὗ ἦν Γαληνὸς ὁ ἰατρός.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνου ἐβασίλευσε Μακρίνος ἔτη δ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἀντωνίνου.

Μετὰ δὲ Μακρίνον ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος ὁ Γάλλος, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἀλεξανδρου.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνου ἐβασίλευσεν Ἀλέξανδρος ὁ Μαμαίος ἔτη ιγ', καὶ ἐσφάγη σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Μαμαίᾳ ἐξ ἐπιβουλῆς Μαξιμίνου στρατηγού. Ἐφ' οὗ Νάρκισσος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων ἐν τῷ βαπτίζεσθαι, ἐλαίου τοῦ χρίσματος λείψαντος, ἐκέλευσεν ὕδωρ ἐν τῷ κρατῆρι βληθῆναι, καὶ προσεξάμενος εἰς ἔλαιον τοῦτο μετέβαλε.

Μετὰ δὲ Ἀλέξανδρον ἐβασίλευσε Μαξιμίνος ἔτη Α
καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ Λαυ-
τιος καὶ Κυπριανὸς ἐμαρτύρησαν.

Μετὰ δὲ Μαξιμίνον ἐβασίλευσε Πουπλιανὸς μῆνας
καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Πουπλιανὸν ἐβασίλευσε Ἰούνωρ μῆ-
νας ζ'.

Μετὰ δὲ Ἰουνωρα ἐβασίλευσε Γορδιανὸς υἱὸς αὐ-
τοῦ, καὶ ἐν πολέμῳ συμπεσὼν τῷ ἵππῳ ἀπέ-
θαν.

Μετὰ δὲ Γορδιανὸν ἐβασίλευσε Φίλιππος ὁ τῆς
αὐτοῦ Εὐγενίας πατὴρ ἔτη ε', ὃς καὶ τὴν Φιλιππού-
ειν ἐκτίσεν. Ἀνηρέθη δὲ ἅμα τῷ υἱῷ ὑπὸ Δεκίου
τὸ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀγωνίζεσθαι.

Μετὰ δὲ Φίλιππον ἐβασίλευσεν Ἰούνωρ υἱὸς Γορ-
διανῶ ἔτη β', καὶ ὑδερίαςας ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ Σα-
λλουστῆος ὁ ἀρεισιάρχης ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Ἰούνωρα ἐβασίλευσε Μάρκος ἔτη γ'.

Μετὰ δὲ Μάρκον ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς ἔτη
καὶ εὐσεβοτομηθεὶς, ἐπειδὴ περ ἐξεχύθη τὸ αἷμα
αὐτῶ ἐν τῷ καθέδρῳ, λιποθυμήσας ἀπέθανε.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσε Φίλιππος ἔτη
καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ,

Μετὰ δὲ Φίλιππον ἐβασίλευσεν Οὐαλεριανὸς ἔτος
καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Οὐαλεριανὸν ἐβασίλευσε Γάλλος μῆνας α',
ἐσφάγη, καθέδρων ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς.

Μετὰ δὲ Γάλλον ἐβασίλευσε Δέκιος ἔτος α', καὶ
ἔφη ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐφ' οὗ καὶ Βαθύλας ὁ Ἀν-
ταόχου καὶ Φλαβιανὸς Ῥωμῆς καὶ Ἀλέξανδρος
οσολύμων καὶ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ἐμαρτύ-
ρησαν, καὶ Νουάτος τῆς Ἐκκλησίας ἀπέστη, καὶ
παῖς ὁ ἀρεισιάρχης ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Δέκιον ἐβασίλευσεν Αἰμιλιανὸς ἔτος α',
ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ.

Μετὰ δὲ Αἰμιλιανὸν ἐβασίλευσε Γαλλιανὸς ἔτη-
καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ. Ἐφ' οὗ Ἀρτέμιος καὶ
ἄλλοι οἱ ἀρεισιάρχαι ἐγνωρίζοντο, καὶ Γρηγό-
ριος ὁ Θευματουργὸς ὁ καὶ μαθητὴς Ὀριγένους
ἔζη.

Μετὰ δὲ Γαλλιανὸν ἐβασίλευσε Κλαύδιος ἔτη β'.

Μετὰ δὲ Κλαύδιον ἐβασίλευσε Κυντιλιανὸς ἡμέ-
ρας ζ'.

Μετὰ δὲ Κυντιλιανὸν ἐβασίλευσεν Αὐρηλιανὸς
ἔτη ε', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ κουβικουλαρίου. Ἐφ' οὗ
ὁ ἅγιος Χαρίτων ὁμολόγησε, καὶ Μάνης ὁ μί-
α: καὶ τρισκατάρματος ἀνεψύη, Χριστὸν ἑαυτὸν καὶ
ἑμμε ἕξιον ὁ δαιμονιώδης μορφαζόμενος. Χαῦλος
τις τῷ Μανέντι τούτῳ σύγχρονος γεγονώς, τὸ
αὐτῶ μὲν Σαμοσατεὺς, Ἀντιοχείας δὲ τῆς μεγάλης
ἱερός, ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν Κύριον, ἔδυσφή-
σεν. Ἐἴτα Ἀπολλινάριος τις ἀνεψύη, πρόεδρος
ἐπιστολῆς τῆς Συρίας, ὃς σάρκα μὲν ἐψυχωμένην
ἔφη ζωτικῆ ἀνελήφεναι τὸν Κύριον ἔλεγεν, ἄνουν
Μεθ' ὃν ἐναρπάζεται τις Θεόδωρος, Μοψουεστίας
ἡγεμὸν ἐν Κιλικίᾳ τῆς ἡγεμονίαν λαχὼν, ὃς ἐνα

Post Alexandrum imperat Maximinus annos tres
A suis militibus obtruncatur. Sub eo Laurentius et
Cyprianus pro Christo vita privantur.

Maximino successit Publianus menses duos, in
paelio interemptus.

Publiano Junor menses sex.

Junori Gordianus filius annos quatuor. Hic equo
in paelio concidens e vita migrat.

Gordiano successit Philippus sanctæ Eu-
geniæ pater, tenuitque imperium annos quin-
que. Hic Philippopolim condidit, cæsusque est
una cum filio a Decio, quod Christianas partes tuta-
retur.

Post Philippum imperavit Junor Gordiani filius
annos duos. Aqua intercute exstinguitur. Sub eo
Sabellius hæresiarcha vivebat.

Post Junorem regnavit Marcus annos tres.

33 Post Marcum Justinianus annos duos. Hic
inter dormiendum venis intercisis amissoque san-
guine animi deliquio perit.

Post Justinianum imperat Philippus annos viginti
sex, et in palatio obtruncatur.

Post Philippum Valerianus annum unum, et a
suis interficitur.

Post Valerianum Gallus mensem unum. Inter
dormiendum ab uxore necatur.

Post Gallum Decius annum unum. In conflictu
exstinguitur. Sub eo Babylas Antiochenus, Flavianus
Romanus, Alexander Hierosolymitanus et Dionysius
Alexandrinus episcopi Christi causa occu-
buerunt. Novatus ab Ecclesia scissus et Celsæus
item hæresiarcha cognoscebatur.

Post Decium imperium administravit Æmilianus
annum unum. In palatio mactatus.

Post Æmilianum Gallianus annos tres. In paelio
occiditur. Ejus imperio Artemius Synepoque hæ-
resiarchæ cognoscebantur. Gregorius item Thau-
maturgus Origenisque discipulus florebat.

Post Gallianum imperium tenuit Claudius annos
duos.

Post Claudium Quintilianus dies 7.

Post Quintilianum Aurelianus annos quinque. A
cubiculario cæsus. Sub 34 eo sanctus Charito
martyrii coronam assecutus est. Præterea Manes
impious et torque quaterque execrandus oritur, qui
se Christum et Spiritum sanctum esse demonibus
ipse percitus jactabat. Paulus ætate Maneti compar,
genere Samosatensis, Antiochiæ magnæ præses,
nudum hominem fuisse Dominum oblatravit. Sub-
secutus deinceps temporibus Apollinarius quidam,
Laodiceæ Syriæ præsul, Dominum carnem anima
vivente animatam, sed quæ rationis minime compos
esset, assumpsisse enuntiavit. Post Apollinarium
Theodorus, Mopsuestinæ urbis in Cilicia rector,

Christum Dominum hominem nobis similem et vulgarem, et progressu tantum gratiam Dei recepisse ideoque deum vocatum, et ex baptismo, quo in Jordano ablatus est, Spiritus sancti muneribus dignatum; divinum autem Verbum propter immensam illius virtutem in eo habitasse, illique dignitatem, divinitatem, ac venerationem tandem post consummationem communicasse fatebatur. Post hunc Nestorius e Germaniciæ Syriæ throno Cpolitano invaso, majores suos secutus (Cilicis quippe filius, Samosateni repos erat) sanctissimam nostram Dominam Deiparam vocare renuebat, quasi alius esset Christus et aliud divinum Verbum, ut ipse patrium et avitum errorem secutus affirmabat. Præterea Eutyches, qui post unionem duas in Christo naturas conservari negabat. Severus item nescio quis, qui Antiochi thronum occupavit, et alii.

35 Post Aurelianum imperium administravit Tacitus menses sex. Ab amicis Aureliani interficitur.

Post Tacitum Florianus menses duos. Occiditur a Probo.

Post Florianum Probus annos sex. Occiditur a Caro.

Post Probum Carus annum unum. Jugulatur a Carino.

Post Carum Carinus filius annos duos. Vita privatur a Numeriano.

Post Carinum Numerianus frater annum unum. Captus a Persis vivus excoariatur.

Post Numerianum Diocletianus imperio cum Maximino genero communicato annos viginti duos. Eorum imperio contra Christianos magna persecutio mota est, in qua Petrus Alexandrinus episcopus, Anthimus Nicomediensis, Procopius item et Theodorus celeberrimi aliique complures pro religione Christiana crudelissimis exemplis interempti sunt. Tunc etiam innotuit Sabbatius, qui Tessarescædecatitarum hæresim stabilire conatus est. Verum hos imperatores divinum iudicium subsecutum justa morte multavit: Diocletianus enim lingua ac faucibus computrescentibus, vermibus scatens, misere violenterque vitam abiecit, Maximianus laqueo gulam fregit.

Diocletiano ac Maximiano de medio sublatis, sub eadem tempora imperium tenuerunt Constantius et Severus, Maximinus et Maxentius. Constantius **36** cum filio Constantino Celtis Britannisque imperavit, Severus et Maxentius Romæ præfuit, Maximinus Orienti. Hic multis flagitiis ac sceleribus contaminatus, animo fero crudeli, inhumana persecutione in Christianos inventus est pluresque ingenuos viros pro Christo martyrio affecit. Pro sua tamen impietate, quas commiserat, pœnas accepit; nam adeo diro morbo excruciatum est ut carnibus ad instar coræ lique-

τῶν καθ' ἡμᾶς κοινῶν ἀπεκάλει τὸν Δεσπότην Χριστὸν, καὶ ἐκ προκοπῆς λαβόντα καὶ κατὰ χάριν τὸ θεὸν αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ βαπτίσματος ἀιζωθέντα τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος χάριτος, ὡς δὴθεν τὸν θεὸν Λόγον διὰ τῆν ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν αὐτῷ κατοικήσαντο μεταδοῦναι τῆς θεϊκῆς ἀξίας αὐτῷ καὶ προσκυνήσεως ἐς ὑπεροχὴν μετὰ τῆν τελείωσιν. Μετὰ δὲ τοῦτον Νεστόριος, ἀπὸ Γερμανικείας τῆς Συρίας τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως δραξάμενος, ὅς, τοῖς αὐτοῦ προγόνοις ἐπόμενος (υἱὸς γὰρ ἦν τοῦ Κίλικος, ἀπόγονος δὲ τοῦ Σαμοσατέως), ἀπηνεῖτο Θεοτόκον λέγειν τῆν ὑπεραγίαν ἡμῶν Δέσποιναν, ὡς ἄλλον μὲν εἶναι τὸν Χριστὸν, ἄλλον δὲ τὸν θεὸν Λόγον κατὰ τῆν πατρικὴν αὐτοῦ πλάνην δογματίζων. Εἶτα Εὐτύχης, ὅς ἀπηνεῖτο λέγειν σώζεσθαι ἐν τῷ χριστῷ δύο φύσεις μετὰ τῆν τούτων ἕνωσιν. Εἶτα Σεβήρος τις λεγόμενος, ἀρπάσας τὸν θρόνον Ἀντιοχείας. Καὶ ἐξῆς ἕτεροι.

Μετὰ δὲ Αὐρηλιανὸν ἐβασίλευσε Τάκιτος μῆνας ζ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ φίλων Αὐρηλιανοῦ.

Μετὰ δὲ Τάκιτον ἐβασίλευσε Φλωριανὸς μῆνας β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Πρόβου.

Μετὰ δὲ Φλωριανὸν ἐβασίλευσε Πρόβος ἔτη ζ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Κάρου.

Κετὰ δὲ Πρόβον ἐβασίλευσε Κάρος ἔτος α', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Καρίνου.

Μετὰ δὲ Κάρου ἐβασίλευσε Καρίνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Νουμεριανοῦ.

Μετὰ δὲ Καρίνον ἐβασίλευσε Νουμεριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτος α', καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ Περσῶν ἐξεδάρθη ἔτι ζῶν.

Μετὰ δὲ Νουμεριανὸν ἐβασίλευσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ γαρβρὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', Ἰφ' ὧν μέγας διωγμὸς κατὰ Χριστιανῶν ἐκινήθη, ὅτε καὶ Πέτρος Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἄνθιμος Νικομηδείας, καὶ Προκόπιος καὶ Θεόδωρος οἱ ἀοιδίμοι ἐμαρτύρησαν καὶ ἕτεροι πλείστοι, καὶ Σαβᾶτιος ὁ τῆν ἀῤῥεσιν τῶν Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν κρατῶνας ἐγνωρίζετο. Οὗς ἡ θεία δίκη ἐνότικως μετελοῦσα δικαίως ἐξέκοψε. καὶ ὁ μὲν Διοκλητιανὸς τῆς γλώττης αὐτοῦ σακείσσης μετὰ τοῦ φάρυγγος, καὶ πλῆθος σκολήκων ἀναβράσας, κακῶς καὶ βίαιως ἀτέβρηξε τῆν ζωὴν, ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἀπέχρηστο.

D

Μετὰ δὲ Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανὸν ἐβασίλευσε κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Κωνσταντῖος καὶ Σεβήρος, Μαξιμῖνος καὶ Μαξέντιος. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Κωνσταντίνῳ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βρετανίας ἐκράτησαν, ὁ δὲ Σεβήρος καὶ Μαξέντιος τῆς Ρώμης, ὁ δὲ Μαξιμῖνος τῆς Ἑφῆας, ὅς, πολλὰ μισθὰ καὶ ἄτοπα διαπραξάμενος, διωγμὸν ἀπηνῆ, καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων κατὰ Χριστιανῶν ἐπέδειξτο, καθ' ὃν πλείστοι τῶν εὐδοκίμων ἐμαρτύρησαν. Καὶ ἄξια τῆς δυσσεβείας αὐτοῦ πέπονθε· νόσφ γὰρ δεινότητι περιπεσὼν, ὡς καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ δίκην κηροῦ τακῆναι καὶ τὰ ὀστά συμφρυγῆναι καὶ

τὸν χαρακτήρα τῆς ἀνθρωπίνης ἀδιοῦ μορφῆς ἀφαισθῆναι καὶ δεινῶς κατασπῆναι, καὶ τοσαύτην ὕσσωδιαν ἐκπέμπειν ὡς μηδὲν τῶν ἐν τάφοις κειμένων νεκρῶν διαφέρειν· ἐν τούτοις οὖν ὁ ἀλιτήριος ἰαζόμενος τοιάδε ἔφη· Οἱμοὶ τῷ ἐλεεινῷ καὶ θρηγῶν ἀξίῳ! ὅποιαν τῶν εἰς Χριστιανούς τετολημένων ὑπέχω τιμωρίαν! Καὶ ταῦτα μετὰ πολλῆς ὀδύνης εἰπὼν ἀπέθανεν.

Κωνσταντίου δὲ τοῦ ἐπικληθέντος Χλωροῦ διὰ τὴν τοῦ προσώπου ὠχρότητα τελευτήσαντος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ὃς ἐξ Ἑλένης αὐτῷ ἐγεννήθη περὶ τὴν τῆς Λακίας πόλιν, τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Ὡς πύτως, καὶ Σεβήρου τεθνηκότος, Λικίνιος ὁ γαμβρὸς, Κωνσταντίνου ἀντεισάγεται. Τοῦ οὖν Κωνσταντίνου βαπτισθέντος καὶ τὴν παράδοξον ἐκείνην ἀπαλλαγὴν τῆς κατεχούσης νόσου εὐρηκότος, αὐτίκα καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη καὶ οἱ τοῦτον συγγενεῖς τε καὶ φίλοι βαπτίζονται. Εἶτα ἀκούσας τὰ ὑπὸ Μαξεντίου ἐν Ῥώμῃ χαλεπὰ τε καὶ ἄτοπα γενόμενα, καὶ πρῆσθειαν ἐκ τῶν Ῥωμαίων δεξάμενος, ἐστράτευσε κατ' αὐτοῦ, προηγούμενον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς τὸ ἐν οὐρανῷ ὑποδειχθὲν αὐτῷ σημεῖον τοῦ σκαυροῦ ἐπιφερόμενος, δι' οὗ καὶ ἐτροπώσατο Μαξέντιον. Καὶ οὕτως ἐπὶ Ῥώμην ἐλαύνει, καὶ πάντες αὐτὸν ἄμα γυναιξὶ καὶ νηπίοις καὶ παντὶ τῷ δήμῳ Ῥωμαίων μετ' εὐφημίας καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδέχονται.

Μετὰ δὲ Μαξέντιον ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ πρῶτος ἐν βασιλευσὶ Χριστιανικώτατος ἔτη λβ', ὃς τὴν εὐσέβειαν καὶ ὀρθοδοξίαν διὰ πάντων ἐκράτυεν. Ἐν δὲ τῷ κε' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας συνεκροτήθη ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος τῶν τῆς πειτέρων θεοφόρων κατὰ Ἀρείου τοῦ ματαιόφρονος. Ἐπελεύθησε δὲ ἡ μὲν μήτηρ αὐτοῦ ἑτῶν π', καὶ ἑτάφη παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Αὐτοῦ δὲ ἐν Νικομηδείᾳ τελευτήσαντος ἑτῶν ξε', οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ ἐκράτησαν, τῆς μὲν Ἀνατολῆς Κωνσταντῖνος, τῆς δὲ Δύσεως Κωνσταντῖνος καὶ Κωνστίας, ὃς, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον φωνήσας καὶ βασιλεύσας μόνος ἔτη ιζ', ἐσφάγη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ δήμου.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ια', ὃς, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν εἰς τὸ Ἀρειανικὸν φρόνημα περαιοῦν, ἐβίαζε τὸν θεῖον Ἀλέξανδρον δεξασθαι τὸν Ἀρειὸν εἰς κοινωνίαν. Τοῦ δὲ μὴ ἀνεχομένου, ἀλλὰ τὴν θεὸν σὺν δάκρυσιν ἱκετεύοντος, ἀσπίστω μὲν τὸν βίον κατέστρεψεν ὁ τρισάθλιος.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν Ἰουλιανὸς ἔτη β', Καίσαρ δὲ ἐγένετο ἔτη δ' καὶ μῆνας ζ'. ὃς, πᾶσι κατὰ Χριστιανῶν ἐνδειξάμενος, ἐν Περσῶν ὑπὸ τῆς θείας δίκης ἀνακρίεται, ἑτῶν ὧν λ'.

Μετὰ δὲ Ἰουλιανὸν ἐβασίλευσεν Ἰοθινιανὸς μῆνας γ', ὃς, ὑπὸ τοῦ στρατοῦ κατασχεθεὶς εἰς τὰ τῆς βασιλείας ὑποδέξασθαι σύμβολα, λέγεται πρὸς τὸ

A factis, ossibus exsiccatis, ne vestigium quidem formæ humanæ remanserit, et putridis atque deciduis membris tantum redoleret fœtorem, ut a cadaveribus in sepulcris marcescentibus nihil differret. His cum nequitiae illud stabulum excrucietur, *Hei misero*, ait, *et deplorando, quibus pro his quæ in Christianos patravi pœnis exerceor*. Et hæc effatus gravi cum cruciatu vitam abiecit.

Constantio Chloro, propter vultus viriditatem sic cognominato, vita functo ad Constantinum filium, quem ex Helena susceperat in una Daciæ urbe, imperium devolutum est. Similiter extincto Severo Licinnius Constantii gener intruditur. Postquam vero Constantinus sacro lavacro ablutus præter expectationem a gravi illo morbo, quo plane confectus erat, incolumis evasit, statim Helena mater omnesque illius affines consanguinei familiaresque sacro fonte initiantur. Tandem cum res nefarie gestas et tyrannidem, quam in cives Maxentius Romæ exercebat, per legatos a senatu Romano 37 missos accepisset, copias in eum duxit, quibus signum crucis illi de cælo ostensum præire jussit; quo Maxentium in fugam vertit. Ipse autem Romam contendit, ubi ab omnibus mulieribus, infantibus et universa Romanorum multitudine ingenti lætitia summoque plausu et approbatione excipitur.

Post Maxentium Constantinus Magnus et primus inter alios imperatores Christianam religionem perfectissime exosculatus, imperium administravit annos triginta duos. Hic pietatem coluit, reatque fidei dogmata modis omnibus constabilivit. Anno ejus imperii vicesimo quinto Nicææ synodus trecentorum octodecim sanctorum Patrum contra stultissimum Arium celebrata est. Mater ejus anno ætatis octuagesimo vita excessit, tumulataque est ab ipso in templo Sanctorum Apostolorum. Verum Constantino Nicomediæ fato functo ætatis annorum sexaginta quinque, tres filii illius imperio potiti sunt, Orientis quidem Constantius, Occidentis Constantinus et Constans, qui fratre Constantino obtruncato solus imperium rexit annos sexdecim. Tandem et ipse a populo neci datus est.

Constantinum Magnum excipit Constantius filius, imperatque annos undecim. Is post obitum patris Arianae sententiæ adhærens divinum Alexandrum compellebat ut cum Ario communicaret, quo abnuente Deumque cum lacrymis deprecante, miserimus ille leto malo emortuus est.

38 Post Constantium Julianus imperium tenuit annos duos. Cæsaris dignitate functus est annos quatuor menses sex. Is cum adversus Christianos pestem ac perniciem machinaretur, in Perside pœnas divinæ justitiæ graves justasque persolvit ætatis annorum triginta.

Extincto Juliano Jovinianus imperium obtinet menses octo. Hic cum ab exercitu ad imperii insignia accipiendum cogeretur, se eorum, tanquam

qui a Juliano essent contaminati, imperio non posse p̄esse respondit. Quare omnes una voce, ut fertur, acclamarunt, Nos Christiani sumus. Sic imperium accepit. Verum hic pius atque admirandus post imperii sui menses octo, cum a Perside rediret, rebus terrenis excessit, Ecclesiam et universam multitudinem ingenti luctu afficiens.

Post Jovinianum Valentinianus imperium rexit annos duodecim. Is Valentem fratrem, postquam renuntiatus esset imperator, triginta diebus elapsis ex Pæonia accitum collegam imperii fecit. Valens hæreticis addictus episcopos sacerdotes et diaconos, omnem denique plebem acerbè vexatam exilio multabat, plurima impia illa quidem atrocissimaque contra Dei Ecclesiam aggressus. Tandem cum Gothicis armis dimicans afflictus ac stratus cum nonnullis fugiens in tugurium se recipit, ibi una cum suis et tugurio flammis ab hostibus absumptus est, cum impie rem publicam administrasset annos quatuordecim. Valentinianus Magnus e Gallia rediens diem obiit extremum: imperii 39 hæredes Gratianum filium, qui Augusti insignia ceperat Romæque commorabatur, et Valentinianum puerulum adhuc instituit. Valentinianus desertorum vi coactus imperii sedem sibi arripuit, et absente fratre purpura convestitur.

Gratianus Magnum Theodosium generum suum ex Hispania advocatum imperatorem creat, ablegatque ad Orientis gubernationem, Scythas Thraciam devastantes debellaturum. Postea vero Maximi cujusdam insidiis ab Andragathio trucidatur et a Theodosio in regia sepulcra defertur.

Post Gratianum imperium rexit Theodosius Magnus annos septemdecim. Gregorio cognomento Theologo sedem Cpolitānam decrevit invito ac renuente, tanquam qui pro religione multos exantlasset labores urbemque ab hæreseon lue liberasset. Verum Gregorius ubi nonnullos Ægyptios sibi eo nomine invidia percitos succensus rescivit, oratione quam Syntacteriam vocavit conscripta, ab episcopatus onere sese abdicavit. Loco illius ab imperatore et synodo Neclarius evectus est. Tum secunda synodus 150 sanctorum Patrum adversus Macedonium episcopum Cpolitānam, Spiritus sancti oppugnatorem, Cpoli celebrata est. Sub eodem pretiosum Præcursoris caput Cpolim advehitur. Interea Valentinianus in occiduis partibus ipse sibi laqueo vitam intercipit, qua vero de causa adhuc incompertum est. Porro Theodosius Orientis 40 imperium sibi traditum Arcadio administrandum committit, Honorium dignitate, qua ipse pollebat, auctum ad Occidentis imperium quam ocius ablegat; eumque cum ad eo venisset lætis ulnis complexum dulci osculo cepit, atque Occidentalis imperii administrationem concessit. Ipse

στρατόπεδον εἰρηκέναι μὴ δύνασθαι βασιλεύειν αὐτῶν ὡς ὑπὸ Ἰουλιανοῦ μολυνθέντων. Τότε πάντας μὲν φωνῇ ἀποκριθῆναι λέγεται, ὅτι Ἰμμεῖς Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ οὕτω τὴν βασιλείαν ἐδέξατο. Ἄλλ' οὗτος ὁ εὐσεβὴς καὶ θαυμάσιος μετὰ τῆς μῆνας τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐν τῷ ὑποστρέφειν ἀπὸ τῆς Περσίδος ἐτελεύτησε, μέγα πένθος καταλείψας τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ λαοῖς ἅτασιν.

Μετὰ δὲ Ἰοβινιανὸν ἐβασίλευσεν Οὐαλεντινιανὸς ἔτη β', ὅς, μετὰ λ' ἡμέρας τῆς αὐτοῦ ἀναγορεύσεως τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Οὐάλεντα ἐκ Παιονίας μεταπεμφθέντος, κοινωνὸν τῆς βασιλείας προσελάβετο, ὅς τοὺς αἰρετικούς συγκροτῶν οὐ διέλιπεν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ λαοὺς ἐξορίζων καὶ πλεῖστα ἀθέμιτα καὶ ὠμότατα κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας μηχανώμενος. Ὑστερον δὲ τοῖς Γότθοις πύλεμον συμβαλὼν καὶ κατὰ κράτος ἠττηθεὶς φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς οἴκημα, ἐν ᾧ τοῦτον κατέκασταν οἱ πολέμιοι σὺν τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ καὶ αὐτῷ οἴκηματι, β.σιλεύσαντα ἀνοσίως ἔτη ιδ'. Οὐαλεντινιανὸς δὲ ὁ Μέγας ἐκ τῶν μερῶν τῆς Γαλλίας ἐλθὼν ἐτελειώθη, κληρονόμος τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας καταλιπὼν Γρατιανὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, Αὐγουστον δὲ καὶ ἐν Ῥώμῃ διατρέθοντα, καὶ Οὐαλεντινιανὸν νέον κομιδῇ τυγχάνοντα, ἐν ἡ ἀνάγκῃ των ἐπιχειρούντων τὸν τόπον τῆς βασιλείας ὑφ' ἑρπύζειν παρεσκύασε καὶ ἀπόντος τοῦ ἀδελφοῦ τ' ἀπορφύραν ἀναδήσασθαι.

Ὁ δὲ γε Γρατιανὸς τὸν μέγαν Θεοδόσιον ἐξ Ἰσπανίας ἀγαθὸν προσχειρίσαστο εἰς βασιλείαν, γαμβρὸν αὐτοῦ ὄντα, πρὸς τὸ πολεμεῖν τοῖς Σκύθαις τὴν Θράκην ληϊζομένοις. Ὁ δὲ Γρατιανὸς κατ' ἐπιβουλὴν Μαξίμου τινὸς δι' Ἀνδραγαθίου ἀνηρέθη, καὶ ὑπὸ Θεοδοσίου εἰς τοὺς βασιλικοὺς τάφους μετέτεθη.

Μετὰ δὲ Γρατιανὸν ἐβασίλευσε Θεοδόσιος ὁ Μέγας ἔτη ιζ', ὅς τῷ Θεολόγῳ Γρηγορίῳ τὴν ἐπισκοπὴν ἐκύρωσε Κωνσταντινουπόλεως καὶ μὴ θελήσαντι, βιασάμενος, ὡς πολλὰ καμόντι καὶ τῆς πλάνης τῶν αἰρέσεων τὴν πόλιν ἐλευθερώσαντι. Ὀλίγους δὲ τῶν Αἰγυπτίων μαθῶν ὁ θεῖος Γρηγόριος τῷ λόγῳ τούτῳ φθονήσας, τὸν Συντακτικὸν συνθεὶς τῆς ἐπισκοπικῆς διοικήσεως ὑπεχώρησεν. Ἄντ' αὐτοῦ δὲ Νεκταρίου προχειρίζεται ὁ τε βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος, ἕτε καὶ ἡ δευτέρα σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν' ἁγίων Πατέρων κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, ἐπισκόπου γεγονότος Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου καὶ ἡ τιμὴ κεφαλῆ τοῦ Προδρόμου ἐν Κωνσταντινουπόλει διεκομίσθη. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ Οὐαλεντινιανὸς ἐν τοῖς τῆς Δύσεως μέρεσι βρόχῳ χρησάμενος τὸ τέλος εὔρε τοῦ βίου, δι' ἣν αἰτίαν μέχρι τοῦ παρόντος οὐκ ἴσμεν. Ὁ δὲ γε Θεοδόσιος ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ τὸν Ἀρκάδιον προσεταξε τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῷ βασιλείαν φυλάττειν, Ὀνώριον δὲ τῇ αὐτοῦ τιμῆσας ἀξίᾳ ἐπὶ τὴν τῆς Δύσεως βασιλείαν ἐλθεῖν ταχέως προσέταξε. Ἐλθόντα δὲ αὐτὸν περιεπτύξετο καὶ ἐφιλήσας, καὶ τὰ τῆς βασιλείας σκήπτρα τῆς Δύσεως παραδεδώκως

αὐτῷ αὐτὸς εἰς τὸν βελτίονα μετέστη βίον, ἐπὶ ἣ' ἐνεκροτοῦς τὴν βασιλείαν εὐτυχῶς διοικήσας.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον ἐβασίλευσεν Ἀρκάδιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', ὃς τὸν κίονα τοῦ Ξηρολάφου στήσας ἐν αὐτῷ καθίδρυσε τὸν ἑαυτοῦ ἀνδριάντα, καὶ πόλιν ἐν τῇ Θράκῃ κτίσας ἐπωνόμασεν Ἀρχαδιούπολιν, ὅτι καὶ, Νεκταρίου τελευτήσαντος κοινῇ ψήφῳ Ἀρκάδιος ἐκ τῆς Ἀντιοχείων πόλεως Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον μεταστειλάμενος χειροτονηθῆναι παρέπεμψε ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ δὲ Ἀρκάδιον ἐβασίλευσε Θεοδόσιος υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Καλλιγράφος, ἔτη λβ', ὃς τὸν ἐν τοῖς Χαλκοπρατείαις ναὸν ἔκτισε τῆς Θεοτόκου, πρότερον ὄντα συναγωγὴν Ἰουδαίων. Ἐφ' οὗ καὶ οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἑκτὰ παῖδες οἱ κοιμηθέντες ἐπὶ Δελίου ἀνάστησαν, μετὰ ἔτη τβ'. Ὅς πέμψας εἰσήγαγε τὸ λείψανον τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἀπέθετο ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτι καὶ ἡ τρίτη γέγονε συνοδοῖς τῶν ὁ Πατέρων ἐν Ἐφέσῳ κατὰ Νεστορίου. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος μετὰ τινα χρόνον ἐξῆλθεν ἰππαστόμενος, καὶ συμπεσόντος αὐτοῦ τοῦ ἵππου πληγῆς εἰσῆλθεν ἐν φορείῳ, καὶ καλέσας τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Πουλχερίαν εἶπεν αὐτῇ περὶ Μαρκιανοῦ τοῦ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντος. Τοῦτο γὰρ μοι, φησὶν, ἀπεκάλυψεν Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐν Ἐφέσῳ ὄντι· καὶ μετὰ β' ἡμέρας ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον ἐβασίλευσε Μαρκιανὸς ἔτη ς', καὶ μῆνας ε', στεφθεὶς ὑπὸ Ἀνατολίου πατριάρχου· τοῦ γὰρ Θεοδοσίου τελευτήσαντος, καὶ μῆπω τινὲς τοῦτου γνωσθέντος, μεταστειλαμένη τοῦτον ἡ Πουλχερία στρατιώτην ὄντα γέροντα, ἐν σωφροσύνῃ καὶ σεμνότητι βίου διαπρέποντα, φησὶ πρὸς αὐτόν, Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν, ἐγὼ δὲ σε ἐξελέξαμην ἐκ πάσης τῆς συγκλήτου ὡς ἐνάρετον· δός μοι λόγον ὅτι φυλάττεις μου τὴν παρθενίαν ἄνυλον, ἣν τῷ Θεῷ ἀνεθέμην, καὶ ἀναγορεύω σε εἰς βασιλέα. Τοῦ δὲ συνθεμένου ταῦτα μεθ' ὅρκου προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον, καὶ ἀναγορεύει αὐτὸν βασιλέα. Ἐφ' οὗ καὶ ἡ τετάρτη γέγονε σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι τῶν χλ' Πατέρων κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Λιουσκούρου. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μαρκιανὸς, στεφθεὶς... τοὺς πόδας, καὶ ἀβρόστῃσας, ἐπὶ μῆνας πέντε ἐτελεύτησε.

Sic Marcianus coronam imperii consecutus... atque ex ægritudine in morbum coniectus post menses quinque diem suum obiit.

Μετὰ δὲ Μαρκιανὸν ἐβασίλευσε Λέων ὁ Μέγας ὁ λεγόμενος Μάκελ ἔτη ιη', διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ ἐρθροζήσαν προβληθεὶς παρὰ Ἀσπαρος καὶ Ἀρδαβουρίου, οὓς αὐτὸς ὕστερον ἀνεῖλεν ὡς Ἀρειανούς καὶ μήτε ὀρθὴν πίστιν ἔχοντας πρὸς αὐτὸν καὶ κακῶς τὰ πράγματα διοικεῖν βουλομένους. Γράψας δὲ ἐπιστολὴν πρὸς Ἀνθέμιον βασιλέα Ῥώμης καὶ τοῦτο ἔγραψε, ὅτι: Ἐγὼ ἐφόνευσα Ἀσπαρα καὶ Ἀρδαβουρίον, ἵνα μηδεὶς ἐναντιώται μοι. Μάκελ γὰρ λέγει: Ἄγεται Ῥωμαῖσι ὁ σφαγέας. Ἐφ' οὗ καὶ ὁ μέγας ἱμπερητορὸς γέγονεν ἀπὸ τοῦ νεωρῶν μέχρι τοῦ Ἁγίου Θεωμᾶ. Καὶ τῆς Θεοτόκου ἡ ἐσθλὴς εὐρεθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις παρὰ τινὲς εὐλαβεστάτη γυναῖκα

A vero in beatorum cœtum translatus est, per septemdecim annos felicissime imperio administrato.

Post Theodosium imperium tenuit Arcadius filius annos viginti duos. Columnam Xerolaphi dictam erexit, in eaque propriam statuam collocavit. Urbem in Thracia a se conditam Aroadiopolim denominavit. Nectario vita functo, cunctis suffragiis Arcadius Antiochia Joannem Chrysostomum accersitum episcopum Cpolitsnum eligi fecit.

Post Arcadium imperio præfuit Theodosius filius, qui et Calligraphus dictus fuit, annos triginta duos. Deiparæ templum, quod prius Judæorum synagoga fuerat, in Chalcostrateis exædificavit. Sub eo septem pueri, qui Ephesi obdormierant, post annos 302 exsistati sunt. Eo procurante reliquiæ Chrysostomi, Cpolim advehuntur, reponunturque in sanctuario Sanctorum Apostolorum. Et tertia synodus ducentorum Patrum Ephesi contra Nestorium celebratur. Non multo post Theodosius equitandi studio urbem egressus et inter agitandum equo effusus plagam accepit, lecticaque in urbem illatus, advocata sorore Pulcheria, cum ea de Marciano, qui postea regnavit, sermonem 41 confert: *Hoc enim, ait, mihi Ephesi commoranti Joannes Theologus manifestavit.* Et post biduum efflavit animam.

Post Theodosium imperium administravit Marcianus annos sex et menses quinque. Coronam imperii ab Anatolio patriarcha accepit; nam mortuo Theodosio, cum adhuc nemini innotesceret, Pulcheria Marciano milite sene, temperantia ac gravitate insigni, accito ita effatur: *Quando imperator de vita discessit, teque ex omni senatorum numero virtutibus omnibus præditum imperatorem elegerim, fidem velim astringas tuam, te nunquam virginitatem meam, quam sacrosanciam Deo oblatam sponondi, violaturum. Si primo promiseris, te reipublicæ imperatorem proponam.* Annuente eo et jurejurando dicta firmante, imperatrix patriarcha accersito senatuque convocato Marcianum imperatorem renuntiat. Sub eo quarta synodus sexcentorum triginta Patrum apud Chalcedonem adversus Eutychem et Dioscurum celebrata est.

Post Marcianum frena imperii moderatus est Leo Magnus cognomento Macel annos octodecim. ob virtutem rectamque ac incorruptam de fide opinionem ab Aspare et Ardaburio creatus, quos ipse postea tanquam Arianos et in semet perfidos facinorososque rerum publicarum administratores de medio sustulit. Leo datis ad Anthemium Romanum imperatorem litteris inter alia illud quoque subjunxit: *Ego Asparem et Ardaburium mactandos curavi, ne quis mihi posthac adversetur.* Macel vero Romana lingua occisorem 42 significat. Ea tempestate incendium magnum a Neorio ad Sanctum Thomam sævissime grassatum est. Vestisque Deiparæ

penes piissimam virginem Hebræam summa veneratione adservata cum innotuisset, Cpolim devecta apud Blachernas reposita est. Ibi imperator templum Dei Matri sacrum extruxit, et in arca ex auro argentoque facta conservavit. Vestis ex facile putrescenti lana et staminibus forma coloreque similibus contexta, neque corrumpi neque dissolvi ad hæc tempora potuit, incorruptæ illius ac æviternæ virginitatis argumentum. Leo vero imperator viscerum morbo confectus occubuit.

Leoni successit Leo junior ex Zenone et Ariadna nepos. Rexit imperium annum unum.

Post Leonem Zeno Isaurus ejus pater imperium administravit annos undecim, viscerumque morbo vitam amisit. Ipso sui imperii primordio ab insidiis Berinæ socrus et Leonis Magni uxoris, tanquam qui ea adversante imperium obtineret, sibi cavens in patriam aufugit. Berina Basiliscum fratrem imperatorem creavit. Post hæc Zeno Cpolim reversus Basiliscum, qui in ecclesiam una cum uxore et liberis confugerat, captum exilio multat et in oppidum Cappadociæ relegat, ubi tum inclusi foribus obseratis e vita cessarunt. Sub eo Martyrius Antiochenus præsul propter Zenonis in rectam fidem **43** perversitatem episcopatu sese abdicat, statimque Petrus Chapheus tyrannice se in sedem illam intrusit. Martyrius olei unctionis consecrationem solemnem ritu in conspectu populi peragi, et in unaquaque precatione Dei Matris mentionem fieri, necnon in quolibet conventu symbolum fidei recitari, quod prius non nisi magna Parasceve semel anno dicebatur, primus instituit. Item Barnabæ apostoli corpus, in cujus pectore Matthæi Evangelium propria Barnabæ manu exaratum erat, sub arbore ceraso inventum est. Hac occasione Cyprii a propria metropoli Antiochia se exemerunt. Evangelium a Zenone in templo sancti Stephani in palatio collocatum singulis annis magna feria Quinta legitur. Εὐαγγέλιον ἀποτεθὲν παρὰ Ζήνωνος ἐν τῷ παλατίῳ εἰς ἐνιαυτὸν τῇ ἀγίᾳ μεγάλῃ Πέμπτῃ.

Post Zenonem in imperium suffectus est Anastasius Dicorus e silentiariis, Acephalprum sectæ et ipse addictus. Regnavit annos tredecim. Is per quietem vidit terribilem virum, qui codicem scriptum manu ferebat, dixitque ipsi: *En propter tuam fidem perversam deleo de uita tua annos quatuordecim.* Multis porro tonitruis fulgoribusque cum quateretur palatium, solus imperator relictus, hinc atque inde pererrans, subsidium sibi in tanto malo parans, tandem cum in cubiculum Oatum dictum se contulisset, divinæ justitiæ pœnas dedit, ita ut exanimis confestim corruerit. Nonnulli tradunt primo sepulturæ die elapso vocem intonuisse: *Miseremini mei, et portas reserate.* At illis qui sepulturæ curam gerebant dicentibus: *Alius nunc imperator rerum potitur,* respondit: *Nihil mihi curæ est: in monasterium abducite et **44** habitu monachi induite.* Custodes vota neglexerunt. Non multo post cum sepulcrum aperiretur, inventus est lacertos suos et caligas, quas gestabat, devorasse.

A Ἐβραῖδι καὶ παρθένῳ ἱερῶς φυλαττομένη, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διακομισθεῖσα, ἐν Βλαχέρναις ἀπετέθη· ἔνθα ὁ βασιλεὺς νεὸν ψκοδόμησε τῆς Θεομήτορος, καὶ σορὸν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατασκευάσας κατέθετο ταύτην, ἥτις ἐξ ἐρίων εὐφθάρτων ἐξυφασμένη καὶ στημόνων δημοσιεῖδων καὶ δημοχρῶν ἀδιάφθορός ἐστι καὶ ἀδιάλυτος μέχρι τοῦ νῦν, τῆς Ἀειπαρθένου τὸ θαῦμα σαφῶς κηρύττουσα. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Λέων δυσεντεριάσας ἀπέθανε.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐβασίλευσε Λέων ὁ μικρὸς ὁ ἔκγονος αὐτοῦ, ὁ ἀπὸ Ζήνωνος καὶ Ἀριάδνης, ἔτος ἕν.

B Μετὰ δὲ Λέοντα τὸν μικρὸν ἐβασίλευσε Ζήνων ὁ Ἰσαυρος καὶ πατὴρ αὐτοῦ ἔτη ἰα', καὶ ἀπέθανε δυσεντεριάσας. Ὅς, ἅμα τῷ βασιλευσάει ἐπιβουλεύεις παρὰ Βηρίνης τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ, γυναικὸς Λέοντος τοῦ Μεγάλου, ὡς παρὰ γνώμην αὐτῆς βασιλεύσας, προσέφυγε τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Ἡ δὲ Βηρίνα ἔστεψε Βασιλίσκον τὸν ἠδελφὸν αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα Ζήνων ὑποστρέψας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τοῦτον χειρωσάμενος, τῇ ἐκκλησίᾳ προσφυγόντα ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις ἐξώρισεν ἐν τῷ φρουρίῳ Καππαδοκίας, ἐν ᾧ βληθέντες ἐν πύργῳ τῆς θύρας ἀναφραγείσης ἐτελεύτησαν. Ἐφ' οὗ καὶ Μαρτύριος ὁ Ἀντιοχείας διὰ τὴν τοῦ Ζήνωνος περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν διαστρωφῆν ἀποταξάμενος τῇ ἐπίσκοπῃ ἀνεχώρησεν οὗ ἀναχωρήσαντος Ἡέτρος ὁ Κναφεὺς τυραννικῶς τῷ θρόνῳ ἐπεπήδησεν· ὅστις Μαρτύριος πρῶτος ἐπινόησε τὸ μῦρον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἀγιάζεσθαι, καὶ ἐν ἐκάστῃ εὐχῇ τὴν Θεοτόκον ἀνομάζεσθαι, καὶ ἐν πάσῃ συνάξει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως λέγεσθαι, πρότερον μὴ λεγόμενον εἰ μὴ ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ. Καὶ Βαρνάβα τοῦ ἀποστόλου τὸ λείψανον εὗρέθη ὑπὸ δένδρον κερασίαν, ἔχον ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Μαθαῖον Εὐαγγέλιον ἰδιόγραφον τοῦ Βαρνάβα. Ἐξ ἧς προφάσεως παραγεγόνασιν Κύπριοι τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ Ἀντιόχειαν τὴν κατ' αὐτοὺς μητρόπολιν. Ὅπερ τὸν νεὸν τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἀναγινώσκειται κατ'

Μετὰ δὲ Ζήωνα ἐβασίλευσεν Ἀναστάσιος ὁ Δικωρος ἀπὸ σελενίων, τῶν Ἀκεφάλων καὶ αὐτὸς ὢν, ἔτη ιγ'· ὅς εἶδε καθ' ὕπνου φοβερόν τινα τῇ χειρὶ κατέχοντα κώδικα γεγραμμένον καὶ λέγοντα αὐτῷ. Ἰδοὺ διὰ τὴν ἀπίστην σου ἀπαλείψω τῆς σῆς ζωῆς ἔτη ἰδ'. Καὶ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν παρὰ τὸ παλάτιον γενομένων, καὶ τοῦ βασιλέως μονωτάτου καταλειφθέντος καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον φεύγοντος, ἐν ἐνὶ τῶν κοιτωνίσκων (Ὡατον δὲ ἐλέγετο) κατέλαβεν αὐτὸν ἡ ὄργη, ὥστε ἀφνίδιον εὗρεθῆναι νεκρόν. Φασὶ δὲ μετὰ τὸ ταφῆναι μεθ' ἡμέρας βῶν· Ἐλάησατέ με, καὶ ἀνοίξατε. Τῶν μνημοναρίων δὲ εἰπόντων, Ἄλλος βασιλεύει, εἰπεῖν, Οὐδὲν μοι μέλει· εἰς μοναστήριον ἀπαχθήτετέ με, καὶ ποιήσατέ μοναχόν. Οἱ δὲ εἶσαν αὐτόν. Μετ' οὗ πολὺ δὲ τοῦ μνήματος ἀνοιγόμενος εὗρέθη φαγῶν τοὺς βραχίονας αὐτοῦ καὶ τὰ καλῆγια, ἅπερ ἐπέδεδυτο.

Μετὰ δὲ Ἀναστασίον ἐβασίλευσεν Ἰουστίνος ὁ ἄριστος ἐν βασιλεύσειν ἔτη θ', ἄριστος ἐν πολέμοις καὶ ζυλωτής τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐφ' οὗ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀρέθαν καὶ τοὺς ἐν Νεγρῶν τῇ πόλει ἐπράχθη, καὶ τὰ κατὰ τῶν Ὀμηριῶν δι' Ἐλεσβαῶ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰθιοπῶν. Τελευτήσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος κατέλιπε βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἰουστίνον ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔτη λθ', ὃς ἐποίησε τὰς Νεαράς διατάξεις. Ἀνεκρίνισε δὲ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ὑπὲρ τὸ πρότερον, παραδούς καὶ τροπάριον ἐν αὐτῇ ψάλλεσθαι. Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ Ἑπαπαντῆ ἔλαβεν ἀρχὴν ἑορτάζεσθαι, μὴ συναριθμουμένη πρότερον ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς. Γέγονε δὲ καὶ ἡ πέμπτη σύνοδος τῶν ῥεῖ' ἁγίων Πατέρων κατὰ Ἐπιφάνους καὶ τῶν τὰ ἐκείνου ἀσεβῆ δόγματα ἐκπαθεμένων Διδύμου καὶ Εὐαγρίου καὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντων κεφαλαίων. Εἰς δὲ τὰ τέλη αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς κινήσας τὸ περὶ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου θύγμα ἀλλότριος τῆς εὐσεβείας ἐτελεύτησε, προβαλλόμενος Ἰουστίνον ἀνεψιὸν αὐτοῦ εἰς βασιλεία, κούρην αὐτῆν τότε ὄντα.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσεν Ἰουστίνος ὁ ἐπιφανὴς αὐτοῦ ἔτη ιγ', μεγαλοδωρότατός τε ὢν καὶ φιλοκρίστης. Ἐκτίσε παλάτιον ἔξω τῆς πόλεως καὶ λιμένα ἐν τῇ πόλει. Καὶ τὸ μὲν ἐκάλει Σοφιανὰς, τὴν δὲ Σοφίαν εἰς ὄνομα τῆς ἑαυτοῦ γυναίκος. Ἐκτίσε δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ ὀρθοπροφείῳ ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Εἴτα ἰσχυρὰ ληφθεὶς καὶ μέλλων τελευτῆν, τὸν τε πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν προσκαλεσάμενος, Τιβέριον εἰς βασιλεία προεδάλετο.

Μετὰ δὲ Ἰουστίνον ἐβασίλευσε Τιβέριος ὁ Θραξ ἔτη ε', ὃς, τὴν ἰδίαν γυναῖκα Ἀναστασίαν ἀναγορεύσας, Σοφίαν τὴν τοῦ Ἰουστίνου γυναῖκα εἰς τὸ ἐν τῷ Ἰουλιανοῦ λιμένι παλάτιον κελύσας ἀπαχθῆναι, κουδικουλαρίου καὶ ἑτέρους τινὰ, εἶναι εἰς ὑπερργίαν αὐτῆς ἔδωκεν ἦν καὶ ἐτίμα ἴσα μητρὶ, τοῖων πᾶσαν θεραπείαν αὐτῆς. Μέλλων δὲ τελευτῆν Μαυρίκιον τὸν ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ γαμβρὸν βασιλέα ἀνηγγέρευσε.

Μετὰ δὲ Τιβέριον ἐβασίλευσε Μαυρίκιος Ἀρμένιος καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ ἔτη κ'. Οὗτος γαμβρὸν ἔχεν ὀνόματι Φιλιππικόν, ὃς ἔκτισε μονὴν ἐν Χρυσόπολει ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μαυρίκιος, τὴν τοῦ Φωκᾶ τυραννίδα μαθὼν καὶ τὴν τοῦ λαοῦ ἐπαίστασιν φεύγων, μεσοῦσης νυκτὸς τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος καὶ ἰδιωτικὴν ἐνδυσάμενος, ἐπέλθεν εἰς δρόμονα σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς τέκνοις, καὶ μετὰ κινδύνου εἰς τὸν ἅγιον Αὐτόνομον διασωθεὶς καὶ πρὸς τὸ φρούριον ὄχυρὸν πεδίων κατασυγεῖν οὐκ ἴσχυσε· αἴφνης γὰρ ἐπιτίθηται αὐτῷ σφοδρότατοι πόνοι καὶ ἀρθρίτιδες ποναλγίας καὶ χειραλγίας, ὥστε κείσθαι αὐτὸν ἀμακρίνυτον. Ὁ δὲ Φωκᾶς, ὑπὸ τοῦ λαοῦ δεχθεὶς, ἐπέλθεν εἰς τὰ βασίλεια.

Μετὰ οὖν Μαυρίκιον ἐβασίλευσε Φωκᾶς ὁ Καπ-

PATRUL. GR. CXXXIX.

Anastasio mortuo imperium tenuit Justinus Thrax, magnus imperator, annos novem, vir bellicosissimus rectæque fidei propugnator. Sub eo, quæ in sanctum Aretham in Negra urbe gesta sunt, et contra Bomeritas per Elesbaam Æthiopum regem, acciderunt. Justinus morti proximus Justinianum sororis filium imperatorem pronuntiat.

Post Justinum Justinianus sororis filius imperium obtinet annos triginta novem. Novellas constitutiones composuit. Dei Magnam ecclesiam renovavit, pulchritudine et magnitudine, qua antea erat, spectabiliorem, in qua et troparium canendum tradidit, cujus principium: *Unigenitas Filius et Verbum Dei*, Hypapante cum prius inter Dominicas solemnitates non commemoraretur, celebrari cœpta est. Cogitur quinta synodus 163 sanctorum Patrum adversus Origencem ejusque imperium dogmatum sectatores Didymum et Evagrium et capita ab eis exposita. Circa vitæ exitum questione de corruptibili et incorruptibili mota perduellis pietatis rectæque fidei exspiravit, cum prius Justinum sororis filium curopalatem imperatorem nominasset.

45 Post Justinianum imperavit Justinus ex sorore illius natus annos tredecim, imperatorum munificentissimus et fabricarum studiosissimus apparatus. Extra urbem palatium et portum in urbe extruxit: illi ab uxoris nomine Sophianis, huic Sophiæ nomen dedit. Edificavit præterea in orphanotrophio ecclesiam sanctorum apostolorum Petri et Pauli. Tandem mala valetudine æger et morti propinquus, patriarcha et senatu universo accito, Tiberium imperatorem creat.

Post Justinum regnat Tiberius Thrax annos quatuor. Hic uxorem Anastasiam Augustam proponit, Sophiam Justini conjugem in palatium in portu Juliani situm ablegat, cubiculariis et plerisque aliis constitutis, qui illi e servitio essent. Eam semper quasi matrem veneratus, nulli illius fovendæ studio pepercit; cum occubiturus esset, Mauricium generum imperatorem proponit.

Post Tiberium Mauricius Armenius et Tiberii gener imperio præest annos viginti. Hujus gener Philippicus monasterium a suo nomine apud Chrysopolim condidit. Verum Mauricius Phocicæ tyrannidis certior factus, populi rebellionem evitans media nocte vestem imperatoriam exuit, popularem induit, sicque in celocem una cum uxore et liberis ingressus non sine discrimine in Sancti Autonomi templo salutis suæ consulit, et cum in munitum oppidum 46 confugere studeret, non potuit: subito namque vehementissimi dolores corripuere, podagræque ac chiragræ cruciatibus oppressus est adeo ut immotus procumberet. Phocas a populo exceptus in regiam appellit.

Post Mauricium Phocas Cappadox et tyrannus

9

imperium invasit, annos octo. Priscus ejus gener, clades injustas et scelerosa illius facinora non sustinens, Heraclio, qui tunc Africanis exercitibus praerat, scribit ut adversus tyrannum copias ducat. Heraclius dicto audiit, venit, commissoque praelio pestem illam reipublicae superat; capti manus ac pedes summitatesque humerorum abscinduntur. Pudenda item ac caput amputatur; conto praefixum caput circumlatum est; trunci quod reliquum fuit in foro Bovis concrematum.

Phocæ successit Heraclius per annos triginta, a Sergio in aede Sancti Stephani in palatio una cum Eudocia Augusta sponsa coronatus; nuptiarumque coronis imperatores simul et sponsi declarati sunt. Ea tempestate Chosroes Persa Hierosolymis expugnatis veneranda illa loca succendit, multitudinem innumeram captivam cum patriarcha Zacharia et lignis pretiosis in Persidem adduxit. Sed Chosroe post nonnullos annos mactato captivi illi in libertatem vindicati et vivifera crux proprio loco restituta est. Imperator tandem ab 47 Athanasio Jacobitarum patriarcha et Sergio Syro Cpolitano deceptus in Monothelitarum haeresim devolvitur. Tandem aqua intercute miseris ærumnis affectus morte poenas atroces dedit.

Post Heraclium Constantinus filius imperium gerit unum annum. Veneno a Martina noverca tollitur.

Post Constantinum Heraclonas cum Martina matre per menses quatuor in imperio successit. Eum senatus naso mutilatum, et Martinam resecta lingua, regno ejecit extorresque egit.

Post Heraclonam in Constantem filium Constantini Heraclii nepotem imperium devolutum est, quod gessit annos viginti septem. Hic Martinum sanctissimum Romanum pontificem Roma ignominiose Cpolim advectum, quod ejus sententiam, qua unam in Christo voluntatem asserebat, argueret, solum vertere Chersonem jussit, et Maximi confessoris linguam manumque dexteram ademit, et multos alios recte sentientium flagellis, proscriptione exsilioque non aliam ob causam multavit. Deinceps Cpoli egressus, quod magno in odio apud Byzantinos esset, Syracusas Siciliae migravit. Ibi ab Andrea nescio quo, dum in balneo lavatur, cadens graviter capiti inflicto necatur.

Post Constantem Constantinus filius imperium gessit annos septemdecim. Germanum patriarcham, prius ejus patresublato, eviravit. Dictus 48 est Pogonatus, quod imberbis ad ulciscendam necem patris in Siciliam profectus promissa barba redierit. Duos fratres, tanquam eos qui a populo imperatores eo abnuente proclamarentur, naso mutilavit, et filium Justinianum corona condecoravit, ut simul cum eo imperaret. Anno decimo tertio ejus

παδόκιμος καὶ τύραννος ἔτη γ'. Ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἡράκλειος, μὴ φέρων ὄρῃν τοὺς ἀδίκους χρόνους καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα δεινὰ, γράφει Ἡρακλείῳ στρατηγῷ ὄντι τότε ἐν Ἀφρικῇ, ὅπως ἀνέλθῃ μετὰ στόλου κατὰ τοῦ τυράννου· οὗ ἀναλθόντος καὶ πολέμου κροτηθέντος ἡττᾶται Φωκᾶς δ' ἀλιτιήριος, καὶ κατασχεθεὶς καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τοὺς ὠμούς· ἀκρωτηριασθεὶς καὶ τὰ αἰδοῖα ἐκτεμνόμενος καὶ κοντῷ ἀναρτηθεὶς, εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπομυθεὶς, τὸ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα ἐν τῇ τοῦ Βοδῆ λεγομένῃ ἀγορᾷ πυρὶ παρεδόθη.

Μετὰ δὲ Φωκῶν ἐβασίλευσεν Ἡράκλειος ἔτη λ', ὃν Σέργιος ἔστειψεν ἐν τῷ ναφῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῷ παλατίῳ. Ἐστέρθη δὲ ἅμα αὐτῷ ἡ μεμνηστευμένη αὐτῷ Εὐδοκία ἀδούστα τοῖς στεφάνοις τοῦ γάμου, ὁμοῦ αὐτοκράτορες καὶ νομῆροι ἀναρτηθέντες. Ἐφ' οὗ καὶ Χοσρόης ὁ Πέρσης ἐπέδροσε τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τοὺς σεβασμίους τόπους ἐνέπρησε, καὶ πλῆθος λαῶν ἡχμαλώτευσεν σὺν τῷ πατριάρχῃ Ζαχαρίᾳ καὶ τοῖς τιμίσις ξύλοις, καὶ εἰς Περσίδα ἀνήγαγε. Τοῦ δὲ Χοσρόου μετὰ χρόνους ἀναμειβέντος, πάλιν ἡ αἰχμαλωσία ἀνεκλήθη, καὶ ὁ ἰσοποιοὺς σταυρὸς τοῖς ἰδίσις τόποις ἀποκατέστη. Οὗτος οὖν ὑπερὸν ὑπ' Ἀθανασίου πατριάρχου τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Σεργίου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σύρου ἀπατηθεὶς εἰς τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν ἐξεκλήθη, καὶ δὴ νόσφ' ὑδερικῆ περιπεσιῶν καὶ δεινῶς τιμωρηθεὶς τέθνηκεν.

Μετὰ δὲ Ἡράκλειον ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος δ' υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α', ὃς φαρμάκῳ ὑπὸ τῆς Ἰδίας μετροῦσας Μαρτίνης ἀναιρεῖται.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν Ἡρακλωνᾶς ἅμα Μαρτίνῃ μητρὶ αὐτοῦ μήνας δ', ὃν ἡ σύγκλητος ἀπώτατο βίονοκοπήσασα αὐτὸν τὴν τε Μαρτίναν γλωσσοτομήσασα καὶ ἀμφοτέρους ἐξορίσασα.

Μετὰ δὲ Ἡρακλωνᾶν ἐβασίλευσε Κώνστας υἱὸς Κωνσταντῖνου, ἔχγονος δὲ Ἡρακλείου, ἔτη κζ', ὃς, Μαρτῖνον τὸν ἀγιώτατον πάππυν Ῥώμης ἀγαγὼν ἀτίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὸ ἐλέγχεσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὸ μονοθελητὸν αὐτοῦ δόγμα, ἐξωρίσεν ἐν Χερσῶνι, καὶ Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ τὴν γλώτταν καὶ τὴν δεξιὰν ἀπέτεμε χεῖρα, καὶ πολλοὺς ἑτέρους τῶν ὀρθοδόξων αἰκίας καὶ δημεύσεσι καὶ ἐξορίαις κατέδρασε διὰ τὴν αὐτῆν αἰτίαν. Εἶτα, καταλιπὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὸ μισθῆναι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν σφοδρῶς, μετέστη ἐν Συρακούσαις τῆς Σικελίας, ἐνθα ἐν βλανεῖφ σμηχόμενος μετὰ κάδου παρὰ Ἀνδρέου τινὸς κατὰ κορυφῆς λαθῶν ἐτεθνήκει.

Μετὰ δὲ Κώνσταν ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ὃς καὶ Γερμανὸν τὸν γινόμενον πατριάρχην εὐνούχισεν, ἀνελὼν τὸν αὐτοῦ πατέρα. Ἐκλήθη δὲ Πωγωνάτος διὰ τὸ ἀγνέειν ἀπελθεῖν εἰς Σικελίαν ἐπὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἐκδίκησιν καὶ ἐπαναλθεῖν μετὰ πώγωνος. Τοὺς δὲ δύο ἀδελφοὺς αὐτοῦ Ἡράκλειον καὶ Τιβέριον ἐβρίνοτόμησεν ὡς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀναγορευομένους, αὐτοῦ τοῦτο μὴ θέλοντος. Ἐστέρθη δὲ Ἰουστινιανὸν υἱὸν αὐτοῦ συμβασίλευσιν

αὐτῶν. Ἐν δὲ τῷ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας σύν-
οδοῦ οἰκουμένην ἐν Κωνσταντινουπόλει συνήθροισε
τῶν ῥο' ἁγίων Πατέρων κατὰ Θεοδώρου τῆς Φαρᾶν
ἐπισκόπου, Ὀνωρίου Ῥώμης καὶ Κύρου Ἀλεξαν-
δρείας, Σεργίου τε καὶ Πύρρου καὶ Παύλου καὶ Πέ-
τρου Κωνσταντινουπόλεως γεγονότων ἐπισκόπων
καὶ καθ' ἑτέρων λεγόντων ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέρ-
γειαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ ἀνα-
θηματίσασα ἐξεργάσθη δύο θελήματα φυσικά, ἔχουν
θελήσεις, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἐνός
Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπιτείνουσαι. Ὁ δὲ Βασιλεὺς,
δυσσεντερίζ ληφθεὶς, ἀπέβίω.

Μετὰ δὲ Κωνσταντίνον ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς
υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ι', ὃς τὸν Ἰουστινιανοῦ λεγόμενον
τρικλινον ἐν τῷ παλατίῳ ἔκτισεν. Ὑστερον δὲ, ὑπὸ
Λεοντίου ῥινοκομηθεὶς, ἐξωρίσθη ἐν Χερσῶνι.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸς ἐβασίλευσε Λεόντιος ἔτη γ',
ὃς τὸν πατρίκιον Ἰωάννην μετὰ Ῥωμαϊκοῦ στόλου
κατὰ τῶν Ἀγερηνῶν ἐπέμπευ ἐν Ἀφρικῇ ὃς, τοὺς
ἐχθροὺς τροπώσας καὶ τὴν Ἀφρικὴν ἐλευθε-
ρώσας, εἰς βασιλείαν ἐπορεύετο. Ἀλλ' ὁ στρατὸς, ὑπὸ
τῶν ἰδίων ἀρχόντων εἰς βουλῆν ποτηρᾶν ἐκτραπίει,
καὶ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην φονεύσας, καὶ τὸν βα-
σιλεὺς ἀναθεματίσας, Ἀψίμαρον δρουγγάριον τῶν
Κιβυρῶν βασιλεὺς ἀνηγόρευσαν, Τιβέριον αὐτὸν
μικροματῆρας, ὃς, διὰ τῆς τῶν Βλαχερνῶν πόρτης,
προδοσίας γενομένης, ἐν τῇ πόλει εἰσέλθων, καὶ τὸν
Λεόντιον χειρωσάμενος καὶ ῥινοκοπήσας ἐν τῇ μονῇ
τῶν Δαλμάτων περιώρισεν.

Μετὰ δὲ Λεόντιον ἐβασίλευσεν Ἀψίμαρος ὁ καὶ
Τιβέριος ἔτη ζ'. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ παρὰ Λεον-
τίου ῥινοκομηθεὶς, ἐκ Χερσῶνος λάθρα τινὰς ἀνα-
λεττόμενος, ἀπέπλευσεν ἐπὶ τὸ στόμιον τοῦ Ἰστρου,
καὶ ἐπιπλοῦντες ἀπέστειλε πρὸς Τέρβελον τὸν Βούλ-
γαρον δοῦναι οἱ συμμαχεῖν τοῦ κρατεῖσθαι τῆς προ-
γονικῆς βασιλείας. Ὁ δὲ οὐ μόνον συμμαχεῖν, ἀλλὰ
καὶ ἐκτὸν ἐπιπέδωκε, σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὴν βασιλεύου-
σαν παραγενόμενος. Ἐστῆθεν οὖν Ἰουστινιανὸς σὺν
ἐλίγοις ἑμοφύλοις διὰ τοῦ ἀγωγῶ προδοσίᾳ τινῶν
ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν
τὴν λεγομένην δι' αὐτὸν δευτέραν, καὶ κατεσκήνω-
σεν ἐν τοῖς παλατίοις τῶν Βλαχερνῶν ὅπερ μαθῶν
ὁ Ἀψίμαρος εἰς Ἀπολλωνιάδα φεύγει, λαθῶν μεθ'
ἑαυτοῦ πολλὰ χρήματα. Ὁ οὖν Ἰουστινιανὸς, τὸν τε
Λεόντιον καὶ Ἀψίμαρον τὸν μὲν τῆς βασιλείας, τὸν
τῆς φυλακῆς ἐξαγαγόν, καὶ ἀμφοτέρους τοῖς ποσὶν
ἐκτὸς ὑποθείς, ἐν τῷ Ἰπποδρομίῳ κεραλικῶς αὐτοὺς
ἐμωρῶσατο.

Μετὰ δὲ Ἀψίμαρον ἐβασίλευσε πάλιν Ἰουστινια-
νός ἔτη ζ', ὅσπρα πολλὰ τῷ Τέρβελι δοὺς καὶ χώραν
Ῥωμαϊκὴν τὴν λεγομένην νῦν Ζαγόρια. Ἡρακλείου
ἢ ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ τοὺς συνασπισσομένους αὐτῷ
ἐκπολιόπισεν. Καλλίνικον δὲ τὸν πατριάρχην τυ-
ρώσας ἐν Ῥώμῃ ἐξώρισεν ἀνθ' οὗ προεδόλετο
Καρσίν τὸν ἐν τῇ νήσῳ Ἀμάστριδος ὄντα, ὡς
ἐπαγορεύσαντα αὐτῷ τὴν τῆς βασιλείας ἐποκατά-

A imperii generalis synodus apud Cpolim 170 Patrum
congregata est adversus Theodorum Pharanum
episcopum, Honorium Romanum, Cyrum Alexan-
drinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum et Petrum
Cpolitanos, aliosque, qui unam in Christo volunta-
tem atque operationem affirmabant, quos anathe-
mate feriit, duasque naturales voluntates et duas
naturales operationes in uno Christo Deo nostro
esse demonstrarique publicavit. Imperator viscerum
morbo correptus animam exhalavit.

Post Constantinum imperium administravit
Justinianus annum unum. Triclinium quod dicitur
Justiniani in palatio condidit. Tandem a Leontio
B praecisis naribus Chersonem solum vertere co-
gitur.

Post Justinianum Leontius imperio praefuit
annos tres. Joannem patricium cum Romanorum
classe adversus Agarenos in Africam mittit, qui
hostibus fuis Africaque in libertatem vindicata
redux sese domum recipiebat. Sed exercitus, malo
primatum consilio in animum solutum ac liberum
versus 49 Joannem patricium obtruncat, imperato-
rem anathemate ferit, Apsimarumque Cibyrr-
eotarum drungarium, quem Tiberium mutato
nomine dici voluit, imperatorem declarat. Tibe-
rius per portam quae apud Blachernas est, prodi-
tores nactus, urbem ingreessus Leontium captum
et naribus mutilatum in Dalmatarum monasterio
ablegat.

C Post Leontium Apsimarus, Tiberius dictus,
imperium occupat annos septem. Porro Justinianus
opera Philippi naribus truncatus Chersonem clan-
culum, nonnullis secum devectis, ad fauces Istri
navigat. Cum pervenisset ad Terbelum Bulgarorum
ducem, rogatum mittit ut sibi ad paternum avitum-
que imperium recuperandum auxilia suppeditaret.
Terhelus non auxilia modo, sed suam ipse operam
praestat, ad principem urbium usque progressus.
Justinianus itaque paucis amicis consilio suo cre-
dito, cum iisdem per aquaeductum, nonnullorum
civium proditione, furtim aditum in urbem sibi pa-
rat, nec longius a Sancta Anna, cui secundae pro-
pter ipsum nomen fuit, abiit, sedemque in aedibus
Blachernensibus collocavit. Eo cognito Apsimarus
D Apolloniadem cum magna vi pecuniarum aufugit.
Verum Justinianus Leontium et Apsimarum, hunc
imperio pulsum, illum carceribus extractum, pedi-
bus conculcatis inter ludos Circenses poena capitis
multavit.

Post Apsimarum rursus Justinianus imperium
administrat annos septem. Terbelo referens gratiam
munera misit ingentia, cumque Romana illa re-
gione 50 quam nunc Zagoriam vocant donavit.
Heraclium Apsimari fratrem, et omnes qui cum eo
consenserant, suspensio affecit. Callinicum patri-
archam oculis privatum Romam in exsilium egit,
et loco illius Cyriacum in insula Amastri degen-

tem, quod imperii recuperationem prædixisset, patriarcham Cpolititanum creavit. Adversus Chersonitas, eorum in se dicteria ac contumelias, cum imperio dejectus apud illos viveret, animo volvens, classem, cui patricium Maurum præfecit, instrui pararique jussit. Chersonitæ Justiniani freno excusso Philippicum ibi Apsimari jussu exsulantem, Nicephori filium, cito et cursim imperatorem pronuntiant. De eo Justinianus certior redditus magis ac magis furore excanduit, metuque exterritus Sinopem usque procedit, ut res omnes accuratius rescisceret. Verum Philippico cum classiariis militibus ad urbem citius delato, Justinianus a suis omnibus desertus ad Demetrium se contulit. Illum captum Philippicus confestim ignominioseque neci que illius filium obruncat.

Post Justinianum Philippicus, qui Bardanes etiam dicebatur, imperavit annos duos. Illum Georgius patricius, cognomento Boraphus, et Theodorus patricius Myxa cum armatorum militum manu repente ex Thracia irruentes arreptum statim excæcant, et die sequenti convocata multitudine in Magna ecclesia Artemium protasecretum imperatorem denuntiant.

Post Philippicum imperium tenuit Artemius, Anastasius etiam dictus, annos 51 duos. Sub eo Germanus ex metropoli Cyzici in Cpolititanam sedem translatus est. Classis, quam ipse contra Agarenos expedierat, seditione facta imperium Artemio abrogant, ducem suum interficiunt, sicque in dominam urbem gressus dirigunt. Cum Atramyttum pervenissent, Theodosium publicorum vectigalium exactorem, virum impium rusticumque, abreptum imperatorem creant. Hic cum in Thracias oras trajecisset, seditiosam civitatem per Blachernarum portam ingreditur. Artemius Nicæam fugiens et securitate promissa habitum monachi induit; quem Theodosius Thessalonica exsulare jussit. Cæterum Leo Isaurus Orientalium dux pro Artemio propugnans Theodosio obedire noluit.

Post Artemium Theodosius Atramyttenus imperium regit annos duos. Sub eo Leo Isaurus a Malsava Saracenorum principe seductus, et ab omnibus imperator salutatus, ingenti copiarum vi Chrysopolim occupat. Cæterum Theodosius imperium cessit Leoni, a quo cum se in posterum tuto vitam agere posse promissum accepisset, clericorum se albo una cum filio ascripsit. Eundem et chryso-graphum fuisse, et episcopum Ephesinum creatum ab eodem, historia proditum est.

Post Theodosium imperium invasit Leo Isaurus, qui et Cono, annos viginli quinque. Hic multis damnis malisque Christianos affecit, ut venerandarum 52 imaginum cultum aboleret, filium suum Constantinum imperatorem proposuit. Verum hæc flagitiosissima execrandaque reipublicæ pestis viscerum morbo correptus ignominiose vitam abjecit.

στασιν. Χερτωνίταις δὲ μνησικακῶν ἀπὸ τῆς ἐξορίας στόλον ἐξώπλισε κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπέστειλε τῷ πατρικίῳ Μαύρῳ τοῦτον ἐγχειρισάμενος. Οἱ δὲ τὸν μὲν Ἰουστινιανὸν καθύβρισαν, τὸν δὲ ἐκείσε ἐξόριστον ὄντα ὑπὸ Ἀψιμάρου Φιλιππικόν, υἱὸν Νικηφόρου πατρικίου, βασιλεῖα θάπτον ἀνηγόρευσαν, Ὅπερ γνοῦς ὁ τύραννος Ἰουστινιανός, καὶ ἐπὶ πλείον θυμωθεὶς καὶ φοβηθεὶς ἀνῆλθε μέχρι Σινώπης ἀκριβέστερον περὶ τοῦτου μαθησόμενος. Τοῦ δὲ Φιλιππικοῦ σὺν στόλῳ καταλαβόντος, Ἰουστινιανός πρὸς τὸν Δημήτριον ἀπέδρα, καταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων ὃν αὐτίκα Φιλιππικός χειρωσάμενος ἀνεῖλεν αἰσχρῶς, καὶ τὴν κροσσὸν αὐτοῦ τοῖς Σκύθαις ἐξέπεμψεν. Ἀναίρει δὲ καὶ Τιβέριον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Tradit, et caput ejus Scythis misit. Thiberium quo-

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσε Φιλιππικός ὁ καὶ Βαρδάνης ἔτη β', ὃν Γεώργιος πατρικίος, ᾧ ἐπίκλησιν Βόραφος, καὶ Θεόδωρος πατρικίος ὁ Μύξης μετὰ ταξιωτῶν αἴφνης ἐκ τῆς Θράκης ἐλθόντες καὶ εἰσπηδῆσαντες ἀρπάξουσι καὶ εὐθὺς τυφλοῦσι; καὶ τῇ ἐπαύριον συναχθέντος τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἔστειψαν Ἀρτέμιον πρωτασπρητήν.

Μετὰ δὲ Φιλιππικόν ἐβασίλευσεν Ἀρτέμιος ὁ καὶ Ἀναστάσιος ἔτη β', ἐφ' οὗ καὶ Γερμανός ἐκ τῆς μητροπόλεως Κυζίκου μετετέθη εἰς Κωνσταντινούπολιν πατριάρχης. Ὁ δὲ κατὰ τῶν Ἀγαρηῶν παρ' αὐτοῦ σταλεὶς στόλος στασιάζει καὶ τὸν βασιλεῖα ἀναγκάσας καὶ τὸν οἰκτεῖον ἄρχοντα ἀνελὼν ἀνιργετο κατὰ τῆς βασιλίδος πόλεως. Ἐλθόντες δὲ ἐν τῷ Ἀτραμύτῳ εὗρον ἐκείσε Θεοδόσιον ἐκλιπτορα τῶν δημοσίων φόρων, ἄνδρα δυσσεβῆ καὶ ἀπράγμονα, καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλεῖα ὅς ἐπὶ τὰ Θρακῆα περάσας μέρη ἐν ὄχλῳ βρεῖ τὴν πόλιν καταλαμβάνει, καὶ διὰ τῆς τῶν Βλαχερνῶν πόρτης εἰσφει. Ὁ δὲ Ἀρτέμιος ἐν Νικαίᾳ φυγῶν, λόγον τε ἀπαθείας λαβὼν, τὸ μοναδικὸν περιεβόλετο σχῆμα ὃν Θεοδόσιος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξώρισεν. Λέων δὲ ὁ καὶ Ἰσαυρος καὶ τῶν ἀνατολικῶν στρατηγὸς ὑπερμαχῶν Ἀρτεμίου οὐχ ὑπετάγη Θεοδοσίῳ.

Μετὰ δὲ Ἀρτέμιον ἐβασίλευσε Θεοδόσιος ὁ Ἀτραμυτηνός ἔτη β', ἐφ' οὗ Λέων ὁ Ἰσαυρος ὑπὸ Μιλασίδα τοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγοῦ συγκρατηθεὶς καὶ παρὰ πάντων εὐφημηθεὶς μετὰ πλείστου στρατοῦ καταλαμβάνει τὴν Χρυσόπολιν. Ὁ δὲ Θεοδόσιος, λόγον ἀπαθείας παρ' αὐτοῦ λαβὼν, παρεχώρησεν αὐτῷ τῆς βασιλείας, κληρικὸς σὺν υἱῷ γενόμενος. Τὸν αὐτὸν δὲ φασιν οἱ ἱστορικοὶ καὶ χρυσογράφον εἶναι, καὶ γεγονέναι ἐπίσκοπον Ἐφέσου ὑπ' αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Θεοδόσιον ἐβασίλευσε Λέων ὁ Ἰσαυρος ὁ καὶ Κόνων ἔτη κ', πολλὰ κακὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐνδειξάμενος διὰ τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων καθάρσιν. Ἔστειψε δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Καὶ νόσφθουσαντερίας ὁ παμμίλαρος καὶ ἀλάττωρ περιπεσὼν τὴν ψυχὴν αἰσχρῶς ἀπέβρῆξεν.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη λδ', ἐν δεινότητι λέοντος ποικιλωτάτη πέρδαλις, ἐκ σπέρματος ὄφρατος ἀσπίς δεινὴ καὶ ὄφρατος πετόμενος, ὃ ἐκ Δάν Ἀντίχριστος. Οὗτος τὴν πατρῴαν βασιλείαν ἅμα καὶ δυσσέβειαν διαδεξάμενος πλείον καὶ μᾶλλον ἐκ Θεοῦ καὶ τῆς Θεομητορίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων δίστατο. Ἄλλ' αἰσχρῶς καὶ οὐδὲν τὴν ψυχὴν ἀποβήξας θνήσκει ψυχῇ καὶ σώματι, βῶν δδυνηρῶς καὶ λέγων· Ζῶν πυρὶ παρεδόθη διὰ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ ὄν τιμᾶσθαι καὶ ἀνυμνεῖσθαι ὡς Θεοτόκος ἀληθὴς οὐσα.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν ὁ ἐκ τῆς Χαζάρης υἱὸς αὐτοῦ Λέων ἔτη ε'. Ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Ὁ οὖν Λέων λιθομανεῖς ὑπάρχων ἠράθη, τοῦ στέμματος Μαυρικίου, καὶ λαβὼν ἐφόρεσεν αὐτὸ καὶ προῆλθεν. Ὅθεν ἀπηνθρακώθη, δεινῶς ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ σφοδρῶς πορευθεὶς συνεχόμενος ἐτελεύτησε, τῆς Ἱερουσαλᾶς ἐπιχειρᾶ κομισάμενος.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ἐφ' οὗ τὸ τῆς εὐσεβείας δόγμα ἔλαθεν ἐρχθῆναι παρρησιάζεσθαι καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πλατύνεσθαι. Μετὰ δὲ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης ἐβασίλευσεν, ἥτις καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἄρσεν στέμμα πάλιν τῇ ἐκκλησίᾳ προσήνεγκεν ἐπικαλλωπίσασα διὰ μαργαριτῶν. Ἐφ' ἧν χειροτονεῖται πατριάρχης Ταράσιος ὁ ἀπὸ ἀσκητικῶν. Γέγονε δὲ καὶ ἡ ἐβδόμη σύνοδος τῶν τῶν ἁγίων Πατέρων συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον κατὰ τῆς πρώτης ἀθέσεως συναθροισθείσης παρὰ Κωνσταντῖνον ἐφ' ὕβρις καὶ καταστροφῇ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ἀναθεματίσασα, δὲ τοὺς ταύτης ἐξάρχους, τὴν τε τῶν σκεπῶν εἰκόνων ἀρχαίαν παραδειγμένην τῇ Ἐκκλησίᾳ τιμὴν ἀνανεώσασα, ὥρισε παραπλησίως ταῦτα τῶν σταυρῶν προσκυνεῖσθαι. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος κατὰ Ἀράβων ἐξελθὼν καὶ ὑποστρέψας ἐν τῷ παλατίῳ κρατηθεὶς παρὰ τῶν μεγιστάνων τυφλοῦται βουλῇ τῆς αὐτοῦ μητρὸς Εἰρήνης, ἥτις μετὰ ταῦτα ἐκράτησε τῆς βασιλείας ἔτη ε'.

Μετὰ δὲ Εἰρήνην ἐβασίλευσε Νικηφόρος ὁ ἀπὸ γυναικῶν ἔτη η'. ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυράκιον. Ἐφ' οὗ Ταρασίου τελευτήσαντος Νικηφόρος ὁ ἁγιώτατος χειροτονεῖται. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικηφόρος κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύσας ὡς αὐτῶν ἀναιρεῖται.

Μετὰ δὲ Νικηφόρον ἐβασίλευσε Σταυράκιος υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α' καὶ μῆνας β'.

Μετὰ δὲ Σταυρακίον ἐβασίλευσεν ὁ εὐσεβέστατος Μιχαὴλ καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ, φ' Παγγαβὴ ἦν ἡ προσσηγορία, ἔτος α' καὶ μῆνας θ', στερθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου.

Μετὰ δὲ Μιχαὴλ ἐβασίλευσε Λέων ὁ Ἀρμένιος, ὁ καὶ παραδότης γεγονώς ὑπερον ἔτη ζ' καὶ μῆνας ε', στερθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου, βεβαιώσας κρείττον ἐγγράφως περὶ τῆς αὐτοῦ ὀρθοδοξίας, ἣν ὑπερον ἀθέτησας καὶ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυ-

Leoni successit Constantinus filius in administratione imperii per annos triginta quatuor, ex horrendissimo leone versutissimus pardus, ex semine serpentis aspis dira et fulmineusserpens, ex Dano Antichristus. Hic paterni imperii atque impietatis hæres, magis ac magis cultum divinum, Dei Matris gloriam sanctorumque omnium aversabatur. Sed hic quoque turpi leto animam aversabatur. Sed hic quoque turpi leto animam aversabatur, cum corpore extincto anima quoque æterno supplicio condemnata. Ideo vivus miserabiliter ejulans mærensque conquerebatur: *Vivus igni traditus sum propter Deiparam Mariam. Sed ab hoc tempore in honore ac veneratione esto, cum vere Deipara sit.*

Constantinum secutus est in imperio Leo ex Chazara filius per annos quinque. Is filium Constantinum coronavit. Verum cum gemmarum ardore nimio insaniret, ad coronam Mauricii studio inflammato raptus est, ablataque ab ecclesia exornatus in publicum prodiit. Hinc caput illius carbuncolorum vehementissimo morbo exarsit, ipse rabidissime hærenti febri jactatus vitæ finem posuit, sacrilegii pœnis persolutis.

Leoni Constantinus filius successit, tenuitque imperium annos septemdecim. Sub eo verum pietatis dogmata radicibus actis propagari verbumque Dei laxius numerosiusque dilatari cœpit. Cum matre Irene imperium administravit. **53** Ea coronam a marito sublatam unionibus exornatam rursus ecclesiæ restituit. Sub his Tarasius a secretis patriarcha eligitur, et septima trecentorum quinquaginta sanctorum Patrum apud Nicæam secundum congregatorum synodus, adversus primam contra jus fasque a Constantino in contumeliam abolitionemque sacrarum imaginum coactam celebrata, illius auctores anathemate ferit, et venerandarum imaginum antiquo avitoque honore in Ecclesia restituit, eas quemadmodum et crucem adorari decrevit. Constantinus porro cum in Arabas exercitum duxisset, regressus in palatium, a primatibus consilio matris Irenes oculis privatur; quæ post eum imperium tenuit annos quinque.

Post Irenem imperavit Nicephorus ex genicis annos octo: is Stauracium filium coronavit. Ejus imperio Tarasio vita functo sanctissimus Nicephorus eligitur. Imperator a Bulgaris, adversus quos duxerat exercitum, obruncatur.

Post Nicephorum Stauracius filius imperium rexit annum unum et menses duos.

Stauracio successit piissimus Michael Nicephori gener, cognomento Rangabe. Imperavit annum unum menses novem, a Nicephoro patriarcha coronatus.

Michaelem secutus est Leo Armenius, qui postea perduellis fuit; imperavit annos septem menses quinque. Coronatur a Nicephoro patriarcha, **54** cum prius scripto reclam de fide sententiam confirmasset; quam postmodum violavit, et adversus

imagines vir contumacissimus rabide desævians sanctissimum Nicephorum solum vertere jussit, et plurimos alios veræ pietatis adsertores innumeris malis afflixit. Sed divino tandem judicio pœnas, quas meruit, dedit; ipso enim Nativitatis nostri Servatoris die in templo discerptus in membra impiam ac miseram animam exhalavit.

Post hunc Michael Amorrhæus regnavit annos octo et menses novem. Filium Theophilum coronavit. Tandem urinæ difficultatibus renumque doloribus malus male periit. Illi in imperio successere Theophilus filius cum matre Euphrosyna.

Post Michaelē imperium administravit Theophilus filius, novus Baltasar, in res sacras injuriosus ac facinorosus, moribus profligatissimis, annos duodecim, menses tres. Dysenteria excessit. Mater ejus Euphrosyna sponte palatio cedens in monasterium proprium, quod Gastia cognominatum sese recepit; ibi quieti operam dabat. Imperator Michaelē filium in Magna ecclesia imperatorem coronat. Verum, ut dictum est, dysenterico morbo male ac miserabiliter extincti, infelix cadaver in templum Sanctorum Apostolorum delatum est.

Post Theophilum imperavit Michael filius Methyestes, hoc est temulentus, dictus, cum matre Theodora annos quatuordecim, solus annos decem, cum 55 Basilio annum unum menses quatuor. Hic paterni imperii hæres paterna eaque execranda hæresi de medio sublata, jam a suo principio piam rectamque fidem promulgat, sanctumque Methodium patriarcham designat. Is cum in Domino obdormisset, loco illius Ignatius Michaelis europatæ filius sufficitur. Illum Bardas Cæsar, cum ab eo ob scelus, in quod provolvebatur, reprehenderetur, vi ab ecclesia ejecit. Ejus in locum patriarcham Photium substituit. Michael vero jussu Basilii occiditur.

Basilius Macedo, cognomento Cephalas, cum Michaelē imperium rexisset annum unum menses quatuor, solus annos novemdecim. Photio, quod ab eo propter Michaelis cædem reprehenderetur, pulso, sanctum Ignatium secundo patriarcham designat. IgnatiomortuorursusufficiturPhotius. Tandem cum isset venatum, immanem cervam alicunde venientem persequabatur. Illa conversa imperatorem cornibus medium arreptum de equo projecit. Interim quidam occurrens ense, cingulo perrupto imperatorem periculo liberat. Verum ex illa cervæ laceratione in ægritudinem incidens vitam finit, Leone et fratre Alexandro imperatoribus propositis.

Leo imperavit annos viginti quinque et menses octo. Stephanus illius frater, clericorum syncellorumque albo ascriptus, apud patriarcham Photium educabatur et scientiis erudiebatur. Sed Photio nonnullas ob causas 56 solio ejecto imperator Stephanum fratrem patriarcham creavit. Quo defuncto,

Α τίσας ὁ παμβέβηλος τὸν τε ἀγιώτατον Νικηφόρον ἐξώρισε καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν τῆς εὐσεβείας προμάχων μυρίοις δεινοῖς περιέβαλεν. Ὅν ἡ θεία δίκη μετῆλθε κατὰ τῆς ἑορτῆς τῶν Γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνδὸν τοῦ ναοῦ μεληδὸν κατακοπέντα, καὶ οὕτω τὴν ἀνόσιον αὐτοῦ καὶ ἀθλίαν ψυχὴν ἀπορρήξαντα.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐβασίλευσε Μιχαὴλ ὁ Ἀμορρῆαιος ἔτη 8 καὶ μῆνας 9. Ἔσπεσε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόφιλον· ἕς ἕς ὕστερον ἐκ δυσουρίας καὶ τῆς τῶν νεφρῶν ἀλγηδόνος κακῶς ἀπεπλάγη τοῦ ζῆν. Ἔσχε δὲ τὴν ἀρχὴν ἀντ' αὐτοῦ Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εὐφροσύνης.

Μετὰ οὖν Μιχαὴλ ἐβασίλευσε Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ νέος Βαλτάταρ, τῶν ἀγίων ὑδροστῆς καὶ καθαιρέτης καὶ βέβηλος, ἔτη 8 καὶ μῆνας 9 καὶ ἀπέθανε δυσεντερικῶς. Ἡ δὲ τούτου μήτηρ Εὐφροσύνη, ἔκουσίως καταθεοῦσα τοῦ παλατίου ἐν τῇ μονῇ αὐτῆς, ἧ ἐπώνυμον τὰ Γάστρια, ἠσύχαζεν. Αὐτὸς δὲ στέφει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, οὗ δυσεντερικῆ νόσῳ, ὡς εἴρηται, κακῶς καὶ ἀθλίως τὴν ψυχὴν ἀπορρήξαντος, ἀπεκομισθῆ τὸ δούστηνον αὐτοῦ σῶμα εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Μετὰ δὲ Θεόφιλον ἐβασίλευσε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ λεγόμενος Μεθυστής, σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Θεοδώρα ἔτη 14· μόνος δὲ ἔτη 1, σὺν τῷ Βασιλείῳ δὲ ἔτος 1 καὶ μῆνας 8 ὅς, τὴν πατρίαν βασιλείαν διαδεξάμενος, τὴν θεοστυγῆ αὐτοῦ αἴρεσιν ἀποσεισάμενος, τὴν ἐκπαλαί θεοφιλή καὶ ὀρθὴν πίστιν ἀνεκλήρυξε καὶ τὸν ἐν ἀγίοις Μεθόδιον πατριάρχην προσβάλετο. Τούτου δὲ πρὸς Κύριον ἐκδημησαντος χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Ἰγνάτιος υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ κουροπαλάτου, ὃν ὁ Καῖσαρ Βάρδας, ὡς παρ' αὐτοῦ ἐλεγγόμενος ἐπὶ τινὶ μύσει παρ' αὐτοῦ πραττομένη, βία τῆς ἐκκλησίας ἐξέωσεν· ἀντ' αὐτοῦ δὲ χειροτονεῖ πατριάρχην τὸν Φώτιον. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἀναιρεῖται βουλῇ Βασιλείου.

Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ὁ λεγόμενος Κεφαλαῖς, ἐβασίλευσε μετὰ Μιχαὴλ μὲν ἔτος 1 καὶ μῆνας 8, μόνος δὲ ἔτη 9. Οὗτος, Φώτιον τοῦ θρόνου ἐξώσας ὡς ἐλεγχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν τοῦ Μιχαὴλ φόνον, προεχειρίσατο τὸν ἐν ἀγίοις Ἰγνάτιον πατριάρχην τὸ δεύτερον. Τούτου δὲ τελευτήσαντος πάλιν Φώτιος προχειρίζεται. Τούτον τὸν βασιλεῖα ἐξελθόντα πρὸς τὸ κυνιγῆσαι καὶ ἔλαφον παμμεγέθη ἀναφανείσασθαι καταδιώκοντα, ἐπιστραφεῖσα ἦρε τοῦτον μετὰ τοῦ κερατος αὐτῆς τοῦ ἵππου ἐκ τῆς ζώνης· φθάσας δὲ τις καὶ σπάθη τὴν ζώνην ἐκκόψας ἐβρύσατο αὐτόν. Ἐν τοῦ τοιοῦτου οὖν τῆς ἐλάφου σπαράγματος νοσηλευθεὶς τελευτῆ, λίοντα καταλιπὼν αὐτοκράτορα καὶ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον.

Ὁ δὲ Λέων ἐβασίλευσεν ἔτη 11 καὶ μῆνας 7. Στέφανος δὲ αὐτοῦ ἀδελφὸς κληρικὸς ὢν καὶ σύγκελλος ἦν μετὰ Φωτίου πατριάρχου, ἀνατρεφόμενος παρ' αὐτῶν καὶ παιδευόμενος. Τὸν οὖν Φώτιον διέτινας αἰτίας ὁ βασιλεὺς τοῦ θρόνου καταγαγὼν Στέφανον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν πατριάρχην προβάλλεται.

Τούτου δὲ τῶν τῆδε μεταστάντος ἀντ' αὐτοῦ χειρο-
 τονεῖται Ἀντώνιος ὁ ἐπιλεγόμενος Καυλέας. Ἡ δὲ
 Αὐγούστα Θεοφανῶ τελευτῆ βασιλεύσασα ἔτη ιβ'.
 ἀντ' αὐτῆς δὲ στέφει ὁ βασιλεὺς Ζωὴν τὴν θυγατέρα
 Γραύεζα, καὶ εὐλογεῖται μετ' αὐτῆς. Ἀντωνίου δὲ
 τοῦ πατριάρχου τελευτήσαντος χειρατονεῖται Νικό-
 λαιος πατριάρχης, μυστικὸς χρηματίας τοῦ βασι-
 λέως. Οὗ δὲ τὸ μὴ συνθέσθαι τῆ τοῦ βασιλέως
 πολυγαμίας βίᾳ τοῦ θρόνου καταβιασθέντος, χειρο-
 τονεῖται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Εὐθύμιος σύγκελ-
 λος, ὃν φασὶν ἐκ θείας ἀποκαλύψεως τοῦτο δεξασθαι
 ὡς τοῦ βασιλέως βουλευομένου αἴρσιν καὶ νόμου
 θεῖναι τοῦ μέγροι τριῶν μὲν ἀνδρῶν, τεσσάρων δὲ
 ῥωμαϊκῶν τὸν γάμον γίνεσθαι. Στέφει οὖν ὁ βασι-
 λεὺς [Λέοντα] τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Κοι-
 λιανῶ δὲ νοσήματι περιπεσὼν τελευτῆ προχει-
 ριστάμενος Ἀλέξανδρον τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν πολλὰ
 δεχθεὶς αὐτοῦ φυλάττειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταν-
 τῖνον.

Ἀλέξανδρος οὖν ἐβασίλευσεν ἔτος α' καὶ ἡμέρας
 κη' σὺν Κωνσταντῖνῳ υἱῷ Λέοντος· ὃς, ῥομφαίᾳ
 θεηλάτῳ πληγθεὶς, αἵματος πολλοῦ ἔκ τε τῶν βινῶν
 καὶ τῶν αἰδοίων ἐκφερομένου, μετὰ δύο ἡμέρας
 κενώως ἐτελεύτησεν, ἔδασα τὴν βασιλείαν Κωνσταν-
 τῖνῳ υἱῷ Λέοντος, καὶ ἐπιτρόπους αὐτῷ κατα-
 λιπέων.

Κωνσταντῖνος δὲ ὁ πρῶτος Πορφυρογέννητος, τοῦ
 πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος Λέοντος, παῖς ἔτι τυγ-
 χάνων (ἔβδομον γὰρ ἦν αὐτῷ τῆς ἡλικίας ἔτος) ὑπὸ
 Ἀλέξανδρον θεῖον αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ καταλί-
 λειπτο, ὑπὸ ἐπιτρόπους τελεῶν. Ἐβασίλευσεν οὖν
 σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ζωῇ τῇ Καρθωνοψίνα ἔτη ζ',
 ἅμα δὲ Ῥωμανῶν πενθερῶ αὐτοῦ, ὧν ἐν ὑποταγῇ,
 ἔτη κα', μονοκράτωρ ἔτη μ', ὡς εἶναι τὰ πάντα τῆς
 βασιλείας αὐτοῦ ἔτη ξε'. Ὅς, τὴν οικείαν μητέρα
 ὡς ἐπιβουλεύουσαν Ῥωμανῶν διὰ παφρμαγμένων
 βρώμάτων φωρίσας, ταύτην μὲν τοῦ παλατίου κα-
 ταδιόζει, Ῥωμανὸν δὲ τὸν Λεκαπηνὸν τὸν καὶ
 Ἀθάτακτον τῆ τοῦ Καίσαρος ἀξίᾳ τιμῆ, εἶτα καὶ
 τῷ τῆς βασιλείας αὐτὸν στέφει διαδήματι· ὃς, μετ'
 οὐ πολὺ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον διὰ τινων ἐπι-
 βολῆν αὐτῷ κατασκευάζοντα μαθὼν καὶ προφάσεως
 λαβόμενος αὐτὸν μὲν ὑποδιόζει καὶ δεύτερον
 πηιστῆ, ἐκωτὸν δὲ ἄγει εἰς τὸ ἐμπροσθεν· μετὰ
 ταῦτα δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον τῷ πατρι-
 αρχικῷ θρόνῳ ἐγκαθιδρύει. Ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασι-
 λείας καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ἅγιον ἔκμαγειον ἐξ
 Ἐδέσσης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεκομίσθη. Ἀλλ'
 ὑπερον τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν οἱ τοῦτου παῖδες τοῦ
 παλατίου καταγαγόντες ἐν τῇ Πρώτῃ νήσῳ ἐξώρισαν,
 ἔβη καὶ τελευτῆ. Οὗς πάλιν ὁ τοῦτου γαμβρὸς
 Κωνσταντῖνος, μήπως καὶ κατ' αὐτοῦ τὰ ὁμοία
 ἐπαρῆζωνται λογισάμενος, ἐναρπάστους τοῦ παλα-
 τίου καταγαγὼν καὶ ἐν ταῖς πλησιαζούσαις νήσοις
 περισείσας, κληρικὸς ἀπέκτειρε, σὺν αὐτοῖς βασι-
 λέως ἡμέρας μγ'. Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Λέοντος
 υἱὸς ὁ πρῶτος Πορφυρογέννητος, τὰ ὑπουλα ἐκ μέσου
 περιελών, καὶ μόνος τὴν αὐτοκράτορα περιζωσάμε-
 νος ἀρχῆν τὸ δεύτερον, κατὰ τὸ θεῖον Πάτριχα καὶ τῷ

A in locum ejus sufficitur Antonius cognomento
 Cauleas. Augusta item Theophano cum regnasset
 annos duodecim, morbo exstinguitur: in locum
 illius Zoem Tzautzæ filiam imperator coronat, et
 ritu Ecclesie sacro sibi matrimonio jungit. Cum ex
 hac vita decessisset Antonius, Nicolaus patricius,
 secretioris consilii senator, patriarcha eligitur. Is,
 cum pluribus imperatoriis nuptiis adversaretur,
 throno extruditur, substituiturque Euthymius
 syncellus. Eum divino consilio tantum munus
 subiisse tradunt, cum imperatori novam condere
 legem hæresimque suscitare in animo esset, ut
 videlicet nuptiæ ad tertium usque virum, ad quar-
 tam vero uxorem protendi possent. Interea Leo
 Constantinum filium imperatoria corona donat.
 Tandem imperator cœliaco morbo correptus Alexan-
 drum fratrem imperatorem designat, multis prius
 deprecatus ut Constantinum filium servaret inco-
 lumem, et sic moritur.

Alexander una cum Constantino Leonis filio an-
 num unum et dies viginti novem regnavit; qui, di-
 vina framea percussus, sanguine multo ex naribus
 pudendisque effluente, post duos dies letho malo
 emoritur, Constantino Leonis filio imperium necnon
 curatores relinquens.

Constantinus primus Porphyrogenneta, cum illius
 pater Leo diem obiisset, puer adhuc (namque
 septimum ætatis annum agebat), ab Alexandro
 57 avunculo in imperio relinquitur curatoribus
 obnoxius. Imperavit itaque cum matre Zoe Car-
 bonopsina annos septem, cum Romano socero, il-
 lius voluntati asserviens, annos viginti quinque,
 solus annos quadraginta, ut imperii illius anni si-
 mul omnes fuerint sexaginta quinque. Hic depre-
 hensam matrem venenatis cibis vitæ Romani insi-
 diarii regia pellit; Romanum Lecapennum, cui et
 Abastacto nomen. Cæsaris dignitate exornat, dein-
 ceptus et imperii diademate coronat. Qui non multo
 post Constantinum imperatorem sibi insidias parare
 ab aliquibus edoctus, occasione arrepta de grado
 dejicit et secundo post se loco collocat, sibi pri-
 mas arrogans: postea Theophylactum filium in
 sedem patriarchalem promovet. Sub ejus imperio
 sancta Christi imago Edessa Cpolim advehitur.
 Tandem Romanus a propriis filiis palatio ejectus
 ad Protein insulam exsulatam mittitur, ubi exces-
 sit e vita; quos rursus illius gener Constantinus,
 ne contra se similia auderent, raptos e regia pellit,
 et in vicinas insulas ablegatos comis detonsis cle-
 ricorum albo ascripsit, postquam cum illis re-
 gnasset dies quadraginta tres. Constantinus itaque
 Leonis filius et primus Porphyrogenneta, suspi-
 cione omni de medio sublata, et secundum solus
 imperio potitus, sacro die Paschalis Romano filio,
 patriarcha Theophylacto preces fundente, diadema
 imponit, Romanumque Stephani 58 filium evira-
 vit, necnon et Basilium ex serva Bulgara Romano
 seniori progenitum, et Michaelem Christophori

filiū ablata coma clericū fecit. Verūtamēn Theophylactus patriarcha annos natus tredecim diaconus ordinatur, anno vero ætatis decimo sexto in patriarchale solium promovetur; per annos viginti tres et dies viginti quinque male indigneque patriarchatu administrato animam exhalat, et in ejus locum sufficitur Polyeuctus monachus. Constantino imperante Joannis Præcursoris veneranda manus Antiochia advehitur et corpus sancti Gregorii Theologi. Hic ergo Constantinus, ut fassi sumus, solus imperio administrato per annos quindecim in morbum incidens diem obit.

καὶ ἡ τιμὴ χεῖρ τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ λείψανον τοῦ Κωνσταντίνου, μονοκρατῆρας, ὡς ἔφημεν, ἔτη ιε', νόσφ

Post Constantinum ad Romanum illius filium, qui et puer dicebatur, imperium delatum est; qui morbo conflictatus ex hominum vita migravit, annorum viginti quatuor, imperii anno tertio, mense quarto, die quinto.

Post Romanum imperium accipiunt Basilius et Constantinus filii cum Theophanone matre. Imperarunt menses quinque cum Josepho Bringa, qui tum plurimum apud eos valebat.

His successit in imperio Nicephorus Phocas a Polyeucto patriarcha coronatus; qui et Theophanonem sibi legitimo matrimonio copulat, et particulam vestis Joannis Baptistæ Berææ inventam Cpolim asportavit. Advexit item tegulam, in qua erat imago Christi Dei nostri, non humana arte nec manu expressam, Hierapoli, dum urbem diripit, repertam, et capillorum Joannis Baptistæ cincinnum unum, adhuc sanguine madidum. Hic cum regnasset annos sex, consilio imperatricis Theophanonis a Tzimisce et conjuratis in palatio obtruncatur.

Post hunc imperium occupat Joannes Tzimisces, quocum simul imperabant Basilius et Constantinus Romani filii. Tzimisces sibi matrimonio copulat Theodoram Romani sororem, Constantini Porphyrogeneti filiam. A Polyeucto patriarcha imperatoris insignibus donatur, cum prius illi obtemperasset Nicephorique parricidas de medio sustulisset. Theophanonem palatio ejecisset solumque vertere jussisset, tomum præterea, quem Nicephorus Phocas, ut res ecclesiasticas transversas ageret, conscripserat, dilacerasset. Post hujus electionem cum triginta quinque tantum dies supervixisset Polyeuctus vitam posuit: in locum ejus successit Basilius Scamandrenus, qui nonnullorum criminum reus a synodo convocata pellitur, et Antonius Studita substituitur. Tzimisces enim imperasset annos sex et dies triginta, Basili accubitoris insidiis veneno exstinguitur, successoribus Basilio et Constantino Romani filiiis.

Post Tzimisceim imperium tenuerunt Basilius et Constantinus Porphyrogeneta annos quinquaginta. Basilius ætatis annum vicesimum. Constan-

υῖφ Ῥωμανῶ περιτίθησι διάδημα, Θεοφλάκτου τοῦ πατριάρχου τὰς εὐχὰς τελέσαντος. Εὐνούχισε δὲ καὶ Ῥωμανὸν τὸν τοῦ Στεφάνου υἱὸν, ἔτι δὲ καὶ Βασίλειον τὸν ἐκ δούλης Βουλγάρας ἀποταχθέντα Ῥωμανῶ τῶ γέροντι, Μιχαὴλ δὲ τὸν υἱὸν Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως ἀπέκειρε κληρικόν. Θεοφύλακτος δὲ ὁ πατριάρχης ἰγ' μὲν ἐτῶν ὧν ὅτε διάκονος ἐχειροτονήθη, ἰς' δὲ ὅτε εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀνεδιβάσθη θρόνον, ἐπ' ἔτη κγ' καὶ ἡμέρας κε' κακῶς καὶ ἀναξίως ἀρχιερατεύσας τὸν βίον κατέλιπεν· ἀντ' αὐτοῦ δὲ προβάλλεται ὁ μοναχὸς Πολυεύκτος. Ἐπὶ τῆς τούτου βασιλείας ἤχθη ἐξ Ἀντιοχείας ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς περιπεσῶν τελευτᾷ.

Μετὰ δὲ τὸν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσε Ῥωμανὸς ὁ τούτου υἱὸς, ὁ λεγόμενος παιδίον, ὃς νόσφ περιπεσῶν ἐτελεύτησεν ἐτῶν ὑπάρχων κδ' βασιλεύσας ἔτη γ' μῆνας δ' ἡμέρας ε'.

Μετὰ δὲ τὸν Ῥωμανὸν διαδέχονται τὴν βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ παῖδες αὐτοῦ σὺν Θεοφανῶ τῇ μητρὶ, βασιλεύσαντες μῆνας ε' σὺν Ἰωσήφ τῷ Βρίγγῃ τότε παραδυναστεύοντι.

Μετὰ δὲ τούτους Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς βασιλεύει, στερεθεὶς παρὰ Πολυεύκτου τοῦ πατριάρχου. Κίτα καὶ τὴν Θεοφανῶ νόμιμον γαμετὴν ἄγειται. Ὅς καὶ μέρος τι τοῦ ἱματίου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου εἰσγάγεν ἐν τῇ πόλει, ὅπερ εὔρεν ἐν Βεβρόσι. Ἦγαγε δὲ καὶ τὸν κέραμον τὸν ἔχοντα τὸ ἀχειρότευκτον ἐκτύπωμα τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὃν εὔρεν ἐν Ἱεραπόλει, ταύτην πεπορθηκῶς, καὶ τῶν τριχῶν τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου βύστροχον ἓνα πεπιλημένον αἵματι. Οὗτος, βασιλεύσας ἔτη ς', φρνεύεται ἐν τῷ παλατίῳ βουλῇ τῆς βασιλείσεως Θεοφανοῦς παρὰ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τῶν αὐτοῦ συνωμοστῶν.

Μετὰ δὲ τοῦτον βασιλεύει Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, συμβασιλεύοντας ἔχων αὐτῷ Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς υἱοὺς Ῥωμανοῦ. Ἄγεται δὲ γυναῖκα Θεοδώραν τὴν ἀδελφὴν Ῥωμανοῦ, θυγατέρα δὲ τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου. Στέφεται δὲ τῷ τῆς βασιλείας διαδήματι παρὰ Πολυεύκτου πατριάρχου, πρότερον αὐτῷ πεισθεὶς καὶ τοὺς Νικηφόρου αὐτόχειρας ἐκ μέσου ποιήρας, καὶ τὴν Θεοφανῶ τοῦ παλατίου καταβιδάσας καὶ ἐξορίσας, καὶ τὸν τόμον διαβρήξας ὃν ἐπὶ συγχύσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος ἐξέθετο. Μετὰ δὲ τὴν τούτου ἀναγύρευσιν λέ' μόνας ἡμέρας ὁ Πολυεύκτος ἐπιβιὸς κατέλυσε τὴν ζωὴν, καὶ προχειρίζεται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Βασίλειος ὁ Σκαλανδρηνός, ὃς ἐπ' αἰτίαις τισὶ διὰβληθεῖς συνοδικῶς καθηρέθη. Προεβλήθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ Ἀντώνιος ὁ Στουδίτης. Ὁ δὲ Τζιμισκῆς βασιλεύσας ἔτη ζ' καὶ ἡμέρας λ', φαρμάκῳ κατεργασθεὶς παρὰ Βασιλείου τοῦ παρακλιμωμένου, θνήσκει διαδόχους καταλιπὼν Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς παῖδας Ῥωμανοῦ.

Μετὰ οὖν τὸν Τζιμισκῆν κρατεῦσι τῆς βασιλείας Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογεννήτος ἔτη γ' ὧν ὁ μὲν Βασίλειος τὸν κ' ἔηνε τῆς ἡλικίας

χρόνον, τὸν ιζ' δὲ ὁ Κωνσταντῖνος. Διὸ καὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα μόνον τούτων ἐχόντων πᾶσαν τὴν τῶν πραγμάτων μεταχείρισιν Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος ἐνήργει, ὃς ἅμα καὶ τὴν τούτων μητέρα πέμψας ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἄγει εἰς τὰ βασίλεια Νικολάου δὲ τοῦ Χρυσοδέργη ἐπὶ χρόνου ιβ' καὶ μῆνας η' τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύναντος καὶ λύσαντος τὴν ζωὴν, χειροτονεῖται Σισίνιος μάγιστρος. ἀνὴρ ἰλλόγιμος καὶ ἱατρικῆς καὶ νομικῆς τέχνης ἦκων εἰς τὸ ἀκρότατον. Καὶ οὗτος δὲ, ἐπὶ τρεῖς μόνους ἐνιαυτούς τὴν Ἐκκλησίαν ποιμάνας, ἐξέστη τῆς ζωῆς, καὶ προσβλήθη Σέργιος, ἡγούμενος ὢν τῆς μονῆς τοῦ Μανουὶλ καὶ τὸ γένος ἀναφέρων εἰς Φώτιον τὸν πατριάρχην, ὃς ἐπὶ κ' ὅλους ἐνιαυτούς τὴν τοῦ Θεοῦ ποιμάνας Ἐκκλησίαν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, καὶ προσβλήθη πατριάρχης Εὐστάθιος, πρῶτος ὢν τῶν προσβυτέρων τοῦ ἐν βασιλείᾳ ναοῦ. Ἀνεκαίνισε δὲ ὁ βασιλεὺς Βασίλειος καὶ τὸν ἀγωγὸν Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως, ὡς ἂν ἔχουεν οἱ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἀρθονίαν ὕδατος. Οὗτος, αἰφνιδίῳ νόσῳ ληθθεὶς, ἀπεβίω, πρὸ τῶν ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς καὶ Εὐσταθίου τοῦ πατριάρχου ἀποθανόντος, οὗ διάδοχον ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιον μοναχὸν ἐποίησατο ἐκκλησιάρχην ὄντα ἐν τῇ τοῦ Στοῦδίου μονῇ. Τοῦ οὖν βασιλέως Βασιλείου τελευτήσαντος καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸ Ῥόδομον ναῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου ταφέντος, ὁ τοῦτου ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος μόνος τὸ τῆς βασιλείας ἀνεξήσκητο κράτος. ὅς ζήσας μὲν τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ο' ἔτη, ἐπὶ τρεῖς δὲ ἐνὸς δέοντος μηνὸς αὐτοκράτωρ γεγονώς, αἰφνιδίῳ νόσῳ ληθθεὶς καὶ παρὰ τῶν ἱατρῶν ἀπαγορευθεὶς ἀντιπρὸς τοῦ βασιλέως προχειρίζεται Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρόν, συζύγου πρότερον αὐτῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα Ζωὴν, ὡς τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἔκουσίως τὴν τρίχα κειραμένης διὰ τὸ κινδυνεύειν τὸν αὐτῆς ἄδρα Ῥωμανὸν πηρωθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ διὰ τούτου σὺν τῇ ὄψει καὶ τὴν βασιλείαν τῷ συζύγῳ χαρισμένης. Οὕτως παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸν τῆς πηρώσεως κίνδυνον διαδράς ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς αὐτοκράτωρ ἅμα Ζωῇ τῇ τοῦ Κωνσταντίνου ἀναγορεύεται θυγατρὶ, οὐκ ὀλίγας ἀγαθουργίας ἅμα τῷ βασιλεύσαι ποιήσας. Ἐξέκοψε δὲ καὶ τὸ ἀλλοτρίων, ὃ παρὰ Βασιλείου τυπωθὲν ἐμελέτα μὲν ὁ Κωνσταντῖνος ἐκκοψαί, οὐκ ἔφθασε δέ. Ἐπὶ τῆς τοῦτου βασιλείας καὶ Γεώργιος ὁ Μανιάκης τὴν Ἐδεσσαν ἐλῶν, ἐν ταύτῃ εὐρών τὴν πρὸς Αὐγαρον κειραμένησαν ἰδιογράφον ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ ἐν Βυζαντίῳ ἐπέστειλεν. Οὕτως νόσῳ χρονίᾳ βλάπτεται καὶ τρεῖς μῆνας ἔχων τὸν γένον τε καὶ τὴν κόμην, κατέρρασθεὶς, ὡς εἶπεν, ὑπὸ Ἰωάννου ὀρφανοτρόφου πρὸς γὰρ τὸν τοῦτου ἀδελφὸν Μιχαὴλ ἔρωτα διαιμονιώδη σχοῦσα ἡ βασίλισ Ζωῇ, καὶ τούτῳ κρύφως συμμιγνυμένη, τὴν βασίλειαν φαρμάκοις οὐκ ὠκυμόροις, ἀλλὰ σχιζοσπαστικῶν καὶ βραδῶν ἐπάγουσι θάνατον κατεργάσκει. ὃς, κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην κατὰ τὸ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ βαλανεῖον λουόμενος ὑπὸ τῶν πρὸ τὸν Μιχαὴλ τῇ κολυμβήθρα τοῦ λουτροῦ οὐκ ὡς ἀπεπνίγη, βασιλεύσας ἔτη ε' καὶ μῆνας ζ'.

tinus decimum septimum agebat. Quapropter solo nomine erant imperatores, 60 Basilius vero accubitor rem omnem pro libidine gubernabat. Hic eorum matrem ab exsilio in regiam revocavit. Nicolaus Chrysoverges per annos duodecim et menses octo rebus ecclesiasticis administratis obiit, illique succedit Sisinnius magister, vir insignis et medicæ artis instructissimus et legibus exponendis nemini secundus. Hic item, per tres tantum annos rebus Ecclesiæ moderatis, e corpore excessit, substitutusque est Sergius monasterii Manuelis abbas, qui genus ad Photium patriarcham referebat; qui ad viginti annos integros Ecclesia Dei gubernata de vita ad Dominum migrat, eligiturque patriarcha Eustachius sacerdotum templi, quod in regia erat, primas. Basilius vero imperator Valentis imperatoris conductum restituit, ut Byzantinis aquæ abundantius fluerent. Is, repentino morbo correptus, cessit e vita. Paucis vero diebus antequam moretur, extremum obiit diem patriarcha Eustathius, cujus successorem Alexium monachum in Studitæ monasterio Ecclesiæ præfectum designat. Emortuo itaque imperatore Basilio, et in templo Joannis evangelistæ et theologi, quod in Hebdomo est, sepulto, Constantinus frater universam imperii provinciam in se contulit; qui cum annos septuaginta vixisset, triennium mense minus solus imperasset, subito morbo arreptus desperatusque a medicis sui loco Romanum Argyrum imperatorem 61 enuntiat, cum propriam filiam Zoem prius in matrimonio copulasset. Uxor quippe Romani sponte comam posuerat, ut cæcitatæ periculum, quod marito ab imperatore imminere, averteret. Sic lumen oculorum imperiumque viro elargita est. Hoc modo præter spem omnem atque expectationem cæcitatæ periculo imperator Romanus ereptus, rerum omnium moderator cum Zoe Constantini filia salutatur, in ipso imperii exordio plerisque hominibus proficuis rebus perpetratis. Abolevis et allelengyum, tributum scilicet, quod pauperum vice divites persolvebant, a Basilio institutum; id abolere quidem Constantinus in animo habuit, sed morte præventus non potuit. Sub ejus imperio Georgius Maniaces Edessa direpta ad Abgarum epistolam Domini nostri Jesu Christi manu exaratam, in ea inventam, imperatori Romano Byzantium transmisit. Interim imperator lento morbo corripitur, capitis et barbæ pilis defluentibus, a Joanne pupillorum curatore circumventus. Imperatrix etenim Zoe Michaelis Romani fratris amore mirum quantum insaniens, ejusque se clanculum libidinis tradens, non rapido et veloci veneno, sed lento torpentique læserat. Is ergo magna feria Quinta in balneo apud magnum palatium se lavans, in ipso solio balnei a Michaelis sociis miserabiliter suffocatur, cum imperasset annos quinque et menses sex. Sepelitur vero in eo quod ipse sub Peribleptæ nomine, hoc est Spectabilis, ædificaverat monasterio, ipso magnæ Parascaves die.

θάπτεται δὲ ἐν αὐτῇ τῇ παρ' αὐτοῦ νεορρηθίσῃ τῆς Περιδλίπτου μονῆ κατ' αὐτὴν τὴν ἀγίαν μεγάλην Παρασκευῆν.

¶ Zoe, Michaele Paphlagone in imperatoris solio collocato, sperabat se loco mariti et imperatoris mancipium ac famulum habituram. Sed votis exitus minime responderunt. Porro imperator malo genio obnoxius cum nimium afflitteretur, nihil intentatum ut ab hac se ærumna liberaret reliquit. Sed omnia cassa in vota vocata sunt. Quinimo magis ac magis cruciatus augebantur aquæ intercutis accessione. Itaque continuo morbo confectus, propriaque salute desperata, a monacho Cosma Tzintzilucio, qui illi semper aderat agendaque demandabat, detondetur, pœnitensque exacta delictorum confessione facinusque in Romanum imperatorem deplorans occumbit, cum regnasset annos septem et menses octo.

Michaele Paphlagone defuncto, universa imperii cura in imperatricem Zoem tanquam hæredem devoluta est. Hæc imperatoris ex fratre nepotem illique cognominem Cæsarem creatum, audacem et temerarium rebusque gerendis peropportunum, prius horrendissimo jurejurando devinctum so per omnem vitæ tempus quasi dominam ac heram et matrem pertractaturum, in locum illi assumit et imperatorem salutatur. Verum is pactis cum Zoe initis violatis universæ multitudinis odium incurrit, et populi incontinentem impetum timens in Studii monasterium confugit, statimque monachi habitum induit. Sed ne sic quidem iram evitavit: multitudo namque populi commota eum a monasterio abreptum in locum qui dicitur Sigma transferunt, subitoque ¶ excæcant, Ille cassus luminibus solum vertere cogitur in monasterium Elegmorum, postquam regnasset menses quatuor et dies quinque.

Itaque rursus imperium ad Zoem devolvitur, Theodora sorore una cum ea imperium administrante. Tunc ab exsilio accersitur Constantinus Monomachus, cui nubit, cæremoniis rite peractis a primate Novæ sacerdote. Dieque subsequenti a patriarcha Alexio coronatur, qui sub ejus imperio vitam sinit, et in thronum ejus substituitur Michael Cerularius, die Annuntiationi sacro, Imperator, consueto morbo podagræ correptus, novi symptomatis accessione in Manganorum monasterio, ab ipso de integro extracto, moritur, ibidemque sepelitur, cum regnasset annos tredecim, Zoe item jundudum mortua.

Eo decedente Theodora Porphyrogennota paternum imperium recuperat, et cum regnasset annos duos menses sex, tenuis intestini morbo exstinguitur.

Ejus autem eunuchi et Leo syncellus, ipsa adhuc etiam animam agente, in imperatoria sede collocant Michaelem patricium Stratioticum. Hic cum

A Ἡ Ζωὴ δὲ, τὸν Παφλαγόνα Μιχαὴλ ἐπὶ τὸν βασιλεῖον ἰδρύσασα θρόνον, ψήθη μὲν ἀντὶ ἀνδρός καὶ βασιλείως δοῦλον καὶ διάκονον ἔχειν· ἀπέδη δὲ ταύτη πάντα εἰς τοῦναντίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, δαίμονι ληθθεὶς καὶ ὑπὸ τούτου κατατεινόμενος, καὶ πάντα ποιῶν ὥστε ἐλευθερία, τούτου εὐρεῖν, οὐδὲν ὤνησεν· μᾶλλον γὰρ ἐπιτείνετο τὸ κακὸν συνεπιλαμβανομένης καὶ νόσου ὑδερικῆς. Τῇ οὖν κατεργασίᾳ νόσῳ ἐκτροχυθεὶς καὶ πάντοθεν τῆς οἰκίας ἀπογυνοῦς σωτηρίας, ἀποκίρεται παρὰ τοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ τοῦ Τζιντζιλουκίου, ὃς διὰ παντὸς συνῆν αὐτῷ καὶ ἐνοουθεῖ τὰ δέοντα, καὶ θνήσκει ἐν μετανόᾳ καὶ ἐξομολογήσει, τὴν εἰς τὸν βασιλεῖα Ῥωμανὸν ἁμαρτίαν ἀποκλαίόμενος, βασιλεύσας ἕτη ζ' καὶ μῆνας ἧ'.

B Τοῦ δὲ Παφλαγόνοιο Μιχαὴλ θανόντος τὸ πᾶν κράτος περιέστη εἰς κληρονόμον τὴν βασιλῖδα Ζωὴν, ἣ τὸν τοῦ βασιλείως ἀνεψιὸν καὶ ὁμώνυμον, Κεῖσαρρα ὄντα καὶ δραστήριον δοκούντα καὶ περὶ τὰ πράγματα δεξιόν, ὄρκους πρότερον φρικωδεστάτοις καταλαβοῦσα ὡς κυρίαν αὐτὴν ἔχει διὰ βίου καὶ δισκοιναν καὶ μητέρα, εἰσποιητὸν προσλαμβάνει υἱὸν καὶ βασιλεῖα Ῥωμαίων ἀναγορεύει· ὃς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀθετήσας συνθήκας, καὶ διὰ τοῦτο μισηθεὶς παρὰ παντὸς τοῦ πλήθους τῆς πόλεως, καὶ τὴν τοῦ δήμου ἀκατάσχετον δειλιάσας κίνησιν, φυγὰς ἤχρητο εἰς τὴν τοῦ Στοῦδίου μονῆν, καὶ εὐθὺς τὸ μοναχικὸν περιβάλλεται σχῆμα. Ἄλλ' οὐκ ἀπέδρα· τὸ γὰρ πλῆθος τοῦ λαοῦ, κινήθην καὶ τοῦτον τῆς μονῆς ἀφραπύσαν, ἄγουσι κατὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Σίγμα, καὶ εὐθὺς ἐκτροφλοῦσι. C Τυφλωθεὶς οὖν ἐξορίζεται εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἐλεγμῶν, βασιλεύσας μῆνας δ' καὶ ἡμέρας ε'.

Τῆς οὖν ἀρχῆς πάλιν εἰς τὴν Ζωὴν μετακυλισθείσης συμβασιλεύουσαν ἔχουσαν καὶ τὴν ἀδελφὴν Θεοδώραν, μεταπέλλεται ἀπὸ τῆς ἐξορίας Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ᾧ καὶ συνάπτεται εἰς κοινὴν γάμου ἢ βασιλείας, τῆς ἱερολογίας γενομένης παρὰ τοῦ πρώτου τῶν πρεσβυτέρων τῆς Νείας. Στέφεται δὲ τῇ ἐπαύριον παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, ὃς ἐπὶ τῆς τούτου βασιλείας θνήσκει· Ἄναγεται δὲ εἰς τὸν θρόνον Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τῇ συνῆθει νόσῳ τῆς ποδαλγίας κατὰσχετος γενωνῶς, ἐπακολουθήσαντος καὶ ἑτέρου συμπτώματος, D ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ νεορρηθίσῃ μονῇ τῶν Μαγγάνων κείμενος θνήσκει, καὶ ἐν αὐτῇ θάπτεται βασιλεύσας ἕτη ιγ', καὶ τῆς Ζωῆς ἡδὲ προτελευτησάσης.

Τούτου δὲ τελευτήσαντος, Θεοδώρα ἡ Πορφυρογέννητος τὴν προγονικὴν βασιλείαν ἀναδέχεται, καὶ ἕτη β' καὶ μῆνας ζ' βασιλεύσασα, εἰλεοῦ νοσηματι πεσοῦσα θνήσκει.

Οἱ δὲ ταύτης εὐνοῦχοι σὺν τῷ συγκλίτῳ Λέοντι, εἰ: ταύτης ψυχρὸβραγούσης, ἀνάγουσιν εἰς τὸν βασιλεῖον θρόνον Μιχαὴλ πατρίκιον τὸν Στρατιωτικόν,

ὡς ἔτος α' βασιλεύσας καὶ ἔκων τῆς βασιλείας τῷ Κομνητῷ ὑπέβηται.

Ὁ οὖν Κομνηνὸς Ἰσαάκιος τὴν βασιλείαν ἀναζωστήμενος αὐτίκα τῷ βασιλικῷ νομισματι ξιφροβροσ διαχαράττεται, οἷα μὴ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιγράφειν, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ καὶ τῇ περὶ πολέμους ἐμπειρίᾳ. Ἦγαγε δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Αἰκατερίην ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ταύτην ἀνηγόρευσεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουάριος ἀπεβίω, προχειρίζεται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης ὁ Λεικούδης Κωνσταντῖνος. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰς κυνήγιον ἐξελευθὼν καὶ φωτὶ ἀστραπτοβόλῳ βληθεὶς, τοῦ ἵπκου τε ἀπεσφαιρίσθη, καὶ πρὸς τῇ γῇ ἀφρίζων ἐκυλίετο. Γνωσιταχέως οὖν ἐφ' ἡμέρας τινὰς, εἰ πως ἀνεθείη, τῆς νόσου, ἐπεὶ περ ἔγνω κατ' ἄκρας ταύτη ἀλόους, τὴν βασιλείαν ἀποθέμενος, τὴν τοῦ Β

Στουδίου καταλαμβάνει μονὴν καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπάζεται βίον, πολλὰ καὶ τῆς ἀγούστης Αἰκατερίνης συμβαγλομένης αὐτῷ πρὸς τὸ προκειμένον, βασιλεύσας μὲν ἔτη β' καὶ μῆνας γ', ἐπιζήσας δὲ τούτων ἑλάττωνα τῷ μοναχικῷ, πᾶσαν ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἐν τῇ μονῇ ἡγεμονεύοντα ἐνδεικνύμενος, ὡς καὶ θερμῶς γενέσθαι καὶ ταῖς ἄλλαις ὑπηρετῆται διακονίαις διὰ πολλὴν μετριοφροσύνην καταδεξάμενος. Προχειρίζεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ εἰς βασιλείαν Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν.

Μετὰ δὲ τὸν Κομνηνὸν Κωνσταντῖνος ὁ Δουκὰς ἐναιμωσὶ ἐίχε πραγμάτων καὶ παραγῆς τῶν σκῆπτρων ἐπιλαμβάνεται. Τοῦ δὲ πατριάρχου Κωνσταντῖνου τοῦ Λεικούδη θανόντος, Ἰωάννης μοναχὸς ὁ ἐπίκλην Σιφιλῖνος προχειρίζεται. Τῷ δὲ βασιλεὶ C

νίτος ἐνσκήψασα οὐ μικρῶς αὐτὸν κατέρυχαν. Ὡς δὲ ἔγνω ἤδη τέλειον τῇ νόσῳ κατεργασθεὶς, τοὺς ἐξ Εὐδοκίας τῆς βασιλίσσης αὐτοῦ τρεῖς παῖδας Μιχαὴλ, Ἀνδρόνικον καὶ Κωνσταντῖνον, ἐξ ὧν Πορφυρογέννητος ἦν ὁ Κωνσταντῖνος, πάντας βασιλεῖς ἀνηγόρευσε, Καίσαρα δὲ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἰωάννην. Ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ θυγατέρες τρεῖς, Ἄννα τε καὶ Θεοδώρα, καὶ Ζωή. Μέλλων δὲ τελευτᾶν, ἔγγραφον ἐπέτησαν ἐκ πάντων ὡς οὐκ ἂν ποτε παρὰ τοὺς αὐτοῦ παῖδας βασιλεῖα ἕτερον δέξαιτο· ἐν ᾧ καὶ ὑπέγραψαν ἅπαντες. Ἀλλὰ μὲν καὶ ἡ βασιλὶς Εὐδοκία, ὡς οὐκ ἂν οὐδὲ αὐτῇ πρὸς δεῦτερον ἐλεύσεται κοιμᾶσιον. Ὁ καὶ ἀπαρτισθὲν τῷ πατριάρχῃ φολλῆταιν δεδώκασι. Τελευτᾶ οὖν ὁ βασιλεὺς ἐτῶν ὡς ἑ' καὶ μικρὸν τι πρὸς, βασιλεύσας χρόνους ζ' καὶ ἡμίσην, ταφείς εἰς τὸ Μολιθωτόν. D

Κατέργον οὖν τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας ἡ ἴτε εἰζωγος αὐτοῦ Εὐδοκία καὶ οἱ παῖδες. Σὺν τούτοις οὖν μῆνας ζ' καὶ μικρὸν τι πρὸς βασιλεύσασα, ἦγαγε τὸν Ῥωμανὸν Διογένην εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τούτῳ προσζεύγνυται, καὶ βασιλεῖα εὐθὺς ἀναρρεῖ.

Τὴν οὖν βασιλείαν ὁ Διογένης λαβὼν, εἴθ' ὕστερον ἐπιδολεῦθεὶς παρὰ τῶν οἰκείων ἐκτροχουῖται, καὶ οὕτως θνήσκει, καὶ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ θάπτεται, βασιλεύσας ἔτη γ' καὶ μῆνας η'.

Διεξέτατο τὴν βασιλείαν ὁ τοῦ Δούκα υἱὸς Μιχαὴλ ὁ λεγόμενος Παραπινάκης. Τοῦ δὲ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Σιφιλῖνου κοιμηθέντος, ὁ βασιλεὺς ἕτερον

regnasset annum unum, licet invitus, Comnenio imperium cedit.

Isaacius Comnenus cum imperii pondus subiisset, subito in regio numismate se ensem ferentem excludi jussit, tanquam qui non Deo, sed proprio robori et circa rerum bellicarum usum experientiam omnia accepta referret. 64 Abduxit ex Oriente uxorem Caterinam, eamque imperatricem creavit. Verum cum patriarcha Michael Cerularius occubisset, in ejus locum Licudem Constantinum substituit. Imperator cum isset venatum, igne fulmineo percussus equoque dejectus spumans humi circumvolubatur. Itaque eum consilii pœnituit, nec morbo remittente, sed intime misereque vexante, sceptro rerumque moderamine deposito, ad Studii monasterium se confert, monasticam vitam amplexus, ad hoc Augusta Caterina suam opem conferente. Imperavit annos duos menses tres. His minus supervixit in habitu monastico. Adeo monasterii præsidi fuit obediens ut et ostiarius factus sit aliisque ministeriis pro sua ingenti moderatione inservierit. In vicem vero suam Constantinum Ducam imperatorem elegit.

Post Comnenum Constantinus Ducas absque sanguine, sine ullo rerum discrimine ac molestia, sceptrum occupat. Licude Constantino emortuo, Joannes monachus cognomento Xiphilinus sufficitur. Imperatorem autem obortus morbus vehementissime vexabat. Ut cognovit se ægritudine confectum, tres liberos, quos ex Eudocia imperatrice susceperat, Michaelē, Andronicum, Constantinum, inter quos Constantinus erat Porphyrogeneta, imperatores creat, Cæsarem vero fratrem Joannem. Illi fuerunt et tres filii, 65 Anna, Theodora, Zoe. Morti proximus fidem ab omnibus scripto exposcit, neminem post se alium imperatorem quam filios excepturum. Subscribere omnes, Quinimo et ipsa imperatrix Eudocia nequaquam se secundas nuptias celebraturam scripto promisit. Absolutum scriptum patriarchæ tradidit, ut conservaret. Obiit ætatis annorum sexaginta; annos plus minus septem et dimidium regnavit. In Moliboto sepelitur.

Imperii habenas conjux illius Eudocia filique tenere. Cum vero una cum liberis menses septem vel paulo plus imperasset, Romanum Diogenem in regiam accitum sibi matrimonio jungit imperatoremque pronuntiat.

Occupavit imperium Diogenes, qui deinceps a familiaribus dolis circumventus luminibus privatur, mortuosque in insula Prote sepelitur, cum regnasset annos tres et menses octo.

Ducæ filius Michael Parapinaces dictus imperium suscipit. Patriarcha Joanne Xiphilino vita functo, imperator Cosmam quemdam monachum,

qui e sancta civitate advenerat, maximo ab se propter eximias virtutes in pretio habitum elegit. Cives Botaniatem in Nriente imperatorem creatum audientes regiam occupant, custodes illi imponunt; imperantem Michaelē solio pulsum, vili velicula cum Augusta Maria ex Alanorum genere et filio Constantino **☉☉** Porphyrogenneta in Studii monasterium ablegant et monachorum albo ascribunt, sabbato qui dicitur Lazari. Imperio præfuit annos sex.

Hæc ratione Nicephorus Botaniates præter omnem expectationem magna feria Tertia imperium occupavit minime sanguinolentum. Diademate imperatorio patriarchæ manibus insignitur, jungiturque sibi matrimonio Alamannam Mariam, Michaelis conjugem. Regnavit annos tres.

Alexius Comnenus imperium tenuit annos triginta septem menses quatuor, Joannes ejus filius annos viginti quatuor, Manuelejus filius annos triginta octo, Alexius hujus filius infans adhuc annum unum.

Eo trucidato, Andronicus patruus imperium invasit annos tres. Andronico necato, Isaacius Angelus fratris filius imperium obtinuit annos novem. Isaacium oculis spoliavit proprius frater Alexius, qui regnavit et ipse annos novem. Alexio imperio atque Cpoli pulso, filius Isaacii Alexius puerulus adhuc regnum obtinuit menses sex. Hunc cum occidisset patruelis Alexius Ducas, qui et Murtzuphlus dictus est, imperio præfuit menses duos. Heu nos miseros! et maxime cum sinus Christiani, qui talia in Christianos machinamur: et quam ratione divinum judicium tot scelera laturum esset, et non esset nos captivitati et internecioni traditurum? Quod et factum est, et spectatissima urbs Constantini ob similia facinora impietatesque Italis tradita est.

Α τὴν προχειρίσαστο Κοσμῶν μοναχῶν, τῆς ἀγίας μὲν πόλεως ἀφικόμενον, μέγιστη δὲ τιμῇ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν παρὰ βασιλεῖ τιμώμενον. Οἱ δὲ πολῖται, διὰ τὸ τὸν Βοτανειάτην ἐξ' Ανατολῆς ἤδη ἀναγορευθῆναι τὰ τε ἀνάκτορα κατασχόντες καὶ φύλακας αὐτοῖς ἐπιστήσαντες, καὶ τὸν βασιλεύοντα Μιχαὴλ καθαιρήσαντες, πρὸς τὴν τοῦ Στουδίου μονῆν παραπέμπουσι μετ' εὐτελοῦς ὑποζυγίου σὺν τῇ Αὐγούστη Μαρίας τῇ ἐξ Ἀλανῶν καὶ τῷ τούτου παιδί Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ, καὶ πρὸς τὸν μονῆρη μεταλλάττουσι βίον κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ ἀγίου Λαζάρου, βασιλεύσαντα χρόνους ζ'.

Οὕτως οὖν ὁ Βοτανειάτης Νικηφόρος παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀναίμακτον ἀπέλαβε τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην Τρίτην, καὶ ταῖς τοῦ πατριάρχου χερσὶ τῷ βασιλικῷ ταινιοῦται διαδήματι, καὶ γυναικί συζεύγνυται τῇ ἐξ Ἀλαμανῶν Μαρίας, τῇ τοῦ Μιχαὴλ συμβίῳ. Ἐβασίλευσε δὲ ἔτη γ'.

Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐβασίλευσεν ἔτη λζ' μῆνας δ'. Ἰωάννης ὁ τούτου υἱὸς ἔτη κδ', Μανουὴλ ὁ τοῦτου υἱὸς ἔτη λη', Ἀλέξιος ὁ τούτου υἱὸς μειράκιον ἔτος α'.

Τοῦτον φονεύσας Ἀνδρόνικος ὁ πρὸς πατρός θεῖος αὐτοῦ ἐτυράννησεν ἔτη γ'. Τοῦτον φονεύσας ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, ἐκράτησεν ἔτη θ'. Τοῦτον ἐκτυφλώσας ὁ ἴδιος ἀδελφὸς Ἀλέξιος ἐκράτησε καὶ αὐτὸς ἔτη θ'. Τοῦτον ἐκδιώξας τῆς βασιλείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀνεψιὸς Ἀλέξιος μειράκιον ὢν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰσαακίου, ἐκράτησε μῆνας ζ'. Τοῦτον φονεύσας ὁ ἐξάδελφος Ἀλέξιος ὁ Δοῦκας, ὁ καὶ Μούρτζουφλος, ἐκράτησε μῆνας β'. Φεῦ! καὶ ταῦτα Χριστιανοὶ Χριστιανούς. Καὶ πῶς ἐμαλλεν ἐψησχάσαι ἡ δίκη καὶ μὴ παραδοῦναι ἡμᾶς εἰς ἀἰχμαλωσίαν καὶ ἐξολόθρευσιν; Ὁ καὶ γέγονε, καὶ ἡ περιβλεπὸς Κωνσταντίνου διὰ τὰς τοιαύτας ἀνοσιουργίας παρεδόθη τοῖς Ἴταλοις.

ANNO DOMINI MCCV.

NICETAS CHONIATES.

NOTITIA.

(Ex Leonis Allatii *Diatriba de Nicetis* in Ang. Mai *Bibliotheca nova Patrum*, tom. VI. p. 25.)

De Nicetæ Choniatæ (a) vita ex professo egit Petrus Morellus in epistola ad Joannem Sanctandream, Carcassonensis eclesie diaconum, quam ille ex Michaelis Choniatæ monodia in Nicetam fratrem, et ex Thesauro orthodoxæ fidei collegerat, et ipse Thesauro subjunxit. Nos vero nonnulla alia

(a) In primo casu Allatius plerumque *Choniates* scribit, sed interdum etiam *Choniata*. A. M.

ex ejusdem Nicetæ historia aliisque trademus. Fuit hic Nicetas gentili nomine Acominatus, e Chonis, Phrygiæ urbe, ex qua oriundum se gloriatur. In Balduino, agens de pace inita per Theodorum Lascarum cum Iconii suitano, et de urbibus illius socero Manuelli Maurozomæ concessis, inter alias, Chomas quoque numerans, scribit: Μίρος ἀπίνειμα τῆς ἀρχῆς τῆ κηδεστῆ ἐκείνου Μανουὴλ τῷ Μαυροζώμῃ· τὸς ἐν ἑμοῦ τοῦ συγγραφέως Νικήτα πατρὶς, αἱ Χῶναι. *Partem imperii Manuelli Maurozomæ illius socero concessit. Ea pars erant Chonæ, mei scriptoris Nicetæ patria.* Et lib. vi in Manuele de eodem: Ἀπάρα οὖν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, Φρυγίαν τε καὶ Αζοδικεῖαν διελθὼν, ἀφικνεῖται ἐς Χῶνας, πόλιν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, παλαιὰ τὰς Παλασσάς. (*Palassas vitiose legi pro Colossas, animadvertunt Abrahamus Hortelius in Thesaurō geographico, et Hieronymus Wolfius in notis ad hunc locum*) τὴν ἑμοῦ τοῦ συγγραφέως πατρίδα. *Urbe disgressus per Phrygiam et Laodiceam, Chomas, olim Palassas, urbem magnam et beatam, patriam meam, pervenit.* Et Chonas hasce, Asianam illam esse civitatem, quam data epistola Paulus apostolus, cum scriberet Colossas dictam, nobilitavit, colligitur ex ejusdem Thesauri libro iv, cap. 22, in quo locum ex epistola illius ad Colossenses adducens, scribit: Ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς κολοσσαίους μοι: Κολοσσαῖς ἐπιστολῇ θεολογεῖ. *Ut Paulus in epistola ad conterraneos meos Colossenses his verbis theologice philosophatur.* Et Colossas olim postea mutato nomine Chonas dictam, probat Morellus ex lexico manuscripto Vascosani, eoque vetustissimo manibus cujusdam ex Michaelis Pselli auditoribus descripto (b), in quo legebatur, Κολοσσαῖς πόλις Φρυγίας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι· ὅθεν καὶ Κολοσσαῖς (c). *Colossæ urbs Phrygiæ, quæ nunc Chonæ dicitur, unde et Colossenses.* Et probari præterea potest ex Constantino Porphyrogenito in themate Thracesium. Κολοσσαῖς αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, οὗ ἐστὶ νοδὸς διαβόητος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. *Colossæ, quæ nunc Chonæ, ubi visitur celeberrimum templum Michaelis archangeli.* Neque dissentit Theophylactus comment. in dictam epistolam Pauli. Πόλις Φρυγίας αἱ Κολοσσαῖς, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τῆν Αζοδικεῖαν εἶναι πλησίον. *Phrygiæ urbs est Colossæ, quæ nunc dicitur Chonæ, quod inde perspicuum est, quod Laodicea huic sit vicina,* Et ex recentioribus Wolfius in notis ad lib. vi Choniatas. *Unde suspicor Choniatas post appellatos, qui olim Colossenses dicti fuerunt, ad quos epistola divi Pauli exstat.*

Possent nihilominus huic rei difficultates opponi. Namque populos ex hac Phrygum urbe vocat Strabo (d) Colossenos. Κολοσσαῖς vero *Colossenses*, multorum suffragio Rhodii ipsi nuncupantur ex vasto colosso in honorem solis exstructo. Suidas: Κολοσσαῖς οἱ Ῥόδιοι, οἵτινες ἀνίστησαν ἐν τῇ νήσῳ χαλκῶν ἀνδριάντων τοῦ ἡλίου, ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν. *Colossenses Rhodii sunt, qui exæperunt in insula æream statuan soli, quam ob vastitatem colossus appellaverunt.* Et voce Ῥόδος. Ῥόδος ἡ νῆσος, ἔστι καὶ Λίνδος καλεῖται, καὶ Κολοσσαῖς οἱ οἰκίστορες διὰ τὸν κολοσσόν. *Rhodus insula, Lindus quoque nuncupata, et illius habitatores propter colossus Colossenses dicti.* Eustathius in Periegetem: Διὰ δὲ τὸν ἐκείτηρον βῆθέντα μέγαν κολοσσόν καὶ Κολοσσαῖς, ὡς ἐκ μεγάλου παραστήμου, ἐκαλοῦντο οἱ Ῥόδιοι. *Propter jam supra assertum colossus, etiam Colossenses, veluti ex magno insigni, Rhodii nuncupabantur.* Eadem habent Georgius Cedrenus, Joannes Zonaras, Michael Glycas, Joannes Antiochenus in Archæologia, et alii. Hinc non dignoscitur quare potius ad Choniatas quam ad Rhodios inscriptio illa epistolæ referri debeat. Attamen cum in ea Paulus Laodiceæ, et Hierapoleos quoque, vicinarum urbium, meminerit (e), longe similis vero est Colossenses non alios esse quam eos ipsos qui in Choniatas decesserunt, et Colossas esse quæ, mutato postea nomine, Chonæ dictæ sunt; quod acute perspexerat Theophylactus, cum scriberet: Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τῆν Αζοδικεῖαν εἶναι πλησίον. *Quod inde perspicuum est, quia Laodicea huic sit vicina.* Neque obstat ex his Colossis Strabonem Colossenoe nuncupare. Namque id in aliis quoque videmus varia efferri formatione. Et ne in exemplis adducendis nimius sim, pauca tradam. Chios ex Chio insula oriundos communi scriptorum usu vocamus: non defuere tamen, qui et Chiotas dixerunt, ut videre est in Memnonis excerptis apud Photium. Ex Byzantio, alii Byzantios, alii Byzantinos, alii Byzantianos, seu Byzantinianos, et tandem Vitruvius Byzanteas lib. vii. Ex Gadira Gadireus, et Gadirites, et Gadireus, et Gadireus: et innumera fere similia. Non est ergo mirum Colossenos Strabonis in Colossenses abiisse.

Sed qua de causa Colossæ, quam πόλιν μεγάλην Φρυγίας, *magnam Phrygiæ urbem*, vocavit Herodotus in *Polymeria*, nomen in Chonas immutaverint? Menæa Græcorum natum illi nomen ex Michaelis archangeli in eadem urbe patrato miraculo narrant. Dum enim gentiles, odio Christianæ religionis, fluviorum ibi præterfluentium aquas in unum corrivant, ut earum impetu et copia locum et templum sub nomine Michaelis erectum demergant, Michael baculo saxum pulsans, hiatus aperuit, qui molem illam aquarum absorpsit, et templum, et deservientem illi hominem ab illuvie illa servavit incolumem. Et cum per hiatus illum instar infundibuli, quod Græcis χώνη est, aquæ transmitterentur, loco et urbi Χῶναι *Chonæ* nomen inditum est. Φθόνῳ τυχόμενοι: ἐπὶ τοῖς παραδόξως γενομένοις ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ἄνδρες ἑλληνίζοντες τὸν παραρρέοντα ἐγγύθεν ποταμὸν ἐβουλεύσαντο κατὰ τοῦ ναοῦ στρέψαι, ὥστε καὶ τὸν ναὸν κατακλύσαι, καὶ τὸν προσμένοντα αὐτῷ ἄνδρα τιμίον τὸν Ἀρχιππὸν ἀπολέσαι. Φανείσκει καὶ μόνος ὁ θεὸς ἀρχιστράτηγος, καὶ θαρρῶν ἐγκαλεστήμενος τῷ Ἀρχιππῷ, πλήττει βῆδῳ τὴν

(b) Imo ipsius Pselli lexicon græcum me in codicibus observare probe memini. A. M.

(c) Κολοσσαῖς et Κολοσσαῖς variat in ipsis τοῖς

πᾶσι bibliis vaticanis. Ibid. etiam ἐν Κολοσσαῖς. A. M.

(d) Lib. xii, circa finem.

(e) Coloss. iv, 13.

πέτραν, καὶ πύροδον ἐν αὐτῇ ποιήσας τοῦ ποταμοῦ, ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ τοῦ νῦν παροδείων ὄραται χωνεόμενος. *Invidentiā contubescens propter mira quæ fiebant in templo militiarum principis Michaelis viri gentilium religioni addicti, proxime fluentem fluvium in templum ipsum convertere sibi proposuerunt, ut et templum submergerent et virum in eo commorantem venerandum Archippum perderent. Verum tantummodo apprensus divinus hic militiarum dux, et ut bono esset animo Archippo imperans, pulsat baculo saxum, et transitum in eo aperiens fluvii fecit, ut exinde ad hoc usque tempus fluvius veluti per infundibulum infusus prætergreteretur.* Et legitur de hac re proluxa narratio de quinta Septembris apud Lipomanum, quam in manuscriptis codicibus ab Archippo etiam ipso scriptam invenies. Sed elegantior atque accuratior est omnibus Sisinnii patriarchæ Constantinopolitani, qui et fluminum nomina, et singularia reliqua commemorat, oratio (f). Quare referam illius verba adhuc inedita. Postquam enim Archippi mores, et loco pellere conabantur, ne idolorum cultus, ob tot archangeli Michaelis erga genus humanum atque ejusdem necessitates subsidia, minueretur, Christi accresceret, tandemque fluminis Chrysæ in templum corrivionem, et illius divisionem, et intactum ab illuvie sanctuarium recensuisset, subdit: Συμμορῶν γὰρ οἱ τῶν εἰδώλων θρησκείας ὡσεὶ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν συναγροχότες, ἐν τῇ Λαοδικείᾳ γενόμενοι, συμβούλιον ἐπὶ ὀλίθῳ τῆς ἐκκενῆς κακοτέχνης ψυχῆς τίθενται, ὅπως τοὺς ἐξ ἑφῶς ἐπίρους δύο ποταμοὺς κατείνοντας, καὶ οὐ πολὺ τοῦ εὐκτηρίου διεχόντας, ὧν τὸν μὲν Κοῦφον, τὸν δὲ Λυκόκαπρον προστηγόμενον, ἀλλήλους τε κατὰ τὴν τοῦ ὄρους κορυφὴν συνεισβάλλονται, καὶ μέχρι τῶν τῆς Λυκίας ἕρω, διεχόντας, κατὰ τοῦ θεοῦ τεμένους ἐκείνου καὶ ἀγιάσματος ἐπαφίθωσι. μὴ πολλοῦ πόνου δεήσειν αὐτοῖς λέγοντες εἰς τὴν τοῦ τόπου κατάκλιψιν, τῶν ποταμῶν ὑψόθεν κατερχομένων, καὶ κατὰ πρηνοὺς φερομένων οὐκ ἔσται γὰρ οὐδὲν τὸ τὴν φορὰν ἐρέξον αὐτῶν, πρὸς τὸ μὴ πάντα βραδίως ἐπικλυσθῆναι τῷ ὕδατι. Καὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκρωρείας ἀρξάμενοι, ἔνθα οἱ ποταμοὶ συνέρχονται, βαθεῖαν διώρυγα πεποιθήσασιν, ἵν' ἐν ταύτῃ τὸ ὕδωρ καθελκύσασιν, καὶ οὕτω τὸ ἀγίασμα τοῦ θεοῦ ἐπικλύσῃσι. Ἀνατομωσάντων δὲ τὰς τῶν ὄρων διεξόδους, τὸ ὕδωρ, ὅτι μάλιστα πλεῖον συρρέουσιν, τὰς τῶν ὄρων πεπληρωκε φάραγγας καὶ ἰδοὺ τὸ ὕδωρ, βαθαὶ τοῦ θαύματος! περιστρεφόμενον τε καὶ ἐλισσόμενον, ἤχη τε πολλῶν καὶ βραδείως φερόμενον, τῷ τόπῳ οὐ εἰστίθει ὁ ἀρχιστράτηγος προσεπέλασε μὲν, τῷ δὲ αὐτοῦ νεύματι (g) ἐπιτιμηθὲν, θάπτον ἢ λόγος ἀνεχαίτισθη, καὶ ἐπὶ πολὺ μεταωρισθὲν, τρόμῳ οἴοντι πως δεδιττόμενον, ὡς ἀπ' ὑψοῦς τινὸς ἀπτήρητο. Καὶ τῆνικαῦτα ὁ ἀρχιστράτηγος τὸ παράδοξον ἐκείνο καὶ λόγου κρείττον ἐνεδείξατο θαύμα βράδου γὰρ πληγῆ καὶ μόνῳ προσφθίγματι τὴν τῶν ποταμῶν ὑδάτων πλημμύραν κατὰ τῆς ἕδη ἀποβραγίτης πέτρας καὶ δίχην οὕτης χιονείας προύτροψατο εἰς αἰετταφύρεσθαι· αὐτίκα δὲ τῶν ὑδάτων ἐν τῇ πάλαι· χωνείᾳ καταβράχυντων, καὶ πάτης ἐνετύθην τῆς περιχώρου κατασεισθεῖσης, καὶ ὡς εἰκὸς πάντων καταπλαγέντων τῶν ἐν αὐτῇ, ὁ ἀρχιστράτηγος σφραγίδα τῷ χάσματι ἐπιθεῖς, καὶ τὰ ἐξῆς.

Verba tamen altius consideranda sunt, eoque potissimum cum dicat, τῶν ὑδάτων ἐν τῇ πάλαι· χωνείᾳ καταβράχυντων, aquis in antiquo infundibulo immersis atque delapsis. An in novam et a se factam terræ scissuram, vel potius veterem, copiam illam aquarum exoneravit? Et scissuras veteres fuisse, habeo ex Herodoto in *Polymnia* (vn, 30), qui refert Lycum (Sisinnio Lycocaprum) apud Colossas fluvium in hiatus terræ immersum, postmodum exsiliens in Meandrum demergi. *Xerxes ἀπίκτιστο ἐς Κολοσσάς· πόλιν μεγάλην Φρυγίας, ἐν τῇ Λύκος ἐς χάσμα γῆς ἐσβάλλον ἀπηνίχεται· ἔπειτα διὰ σταδίων ὡς μάλιστα πῆ πέντε ἀναφινόμενος, ἐκδιδοὶ καὶ οὕτως εἰς τὸν Μαίανδρον. Pervenit Colossas magnam Phrygiæ urbem, ubi Lycus amnis hiatus terræ subiens occultur, deinde fere quinque post stadia emergens, illabitur ipse in Meandrum.* Maximus Tyrius (Diss. viii, 8) Meandrum quoque et Marsyam antequam Celænas perveniant, terræ hiatus occultari rursusque emergere, oculatus ipse testis enuntiat, *Φρύγες οἱ περὶ τὰς Κελαινὰς νεμόμενοι τιμῶσι ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν καὶ Μαίανδρον· εἶδον τοὺς ποταμοὺς· Ἀπὸ τῆς αὐτοῦ πηγῆς μία, ἢ προσελθοῦσα ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφανίζεται κατὰ νότον τῆς πόλεως, καὶ οὕτως ἐκδιδοὶ ἐκ τοῦ ἄστρου διελοῦσα τοῖς ποταμοῖς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ὄνματα ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας βεῖ ὁ Μαίανδρος, ὁ δὲ αὐτοῦ περὶ τὰ πεδία ἀναλίσκεται. Θύουσι Φρύγες τοὺς ποταμοὺς, οἱ μὲν ἀμφοτέρους, οἱ δὲ τῷ Μαίανδρῳ, οἱ δὲ τῷ Μαρσύᾳ καὶ ἐμβάλλουσι τὰ μέρη εἰς τὰς πηγὰς, ἐπιφθίμιστατες τοῦνομα τοῦ ποταμοῦ, ἐποτέρῳ ἔθουσιν· ἀπανεχθέντα δὲ ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ὑποδόντα τῷ ὕδατι, οὕτ' ἂν ἐπὶ τὸν Μαρσύαν ἐκδοθεῖ τὰ τοῦ Μαίανδρου, οὐδ' ἐπὶ τὸν Μαίανδρον τὰ τοῦ Μαρσύου· εἰ δ' ἀμφοῖν εἴη, διαίρουνται τὸ ὕδωρ. Qui Celænas accolunt Phryges fluvios duos Marsyam colunt Meandrumque, quorum ipse spectator sui. Duo hi fluvii e fonte oriuntur uno, qui cum ad montem processit usque, ad posteriorem urbis partem, se subducit; rursusque ex urbe oritur, simulque aquam distinguit fluvii et nomen. Atque ex iis quidem Lydium Meander petit, alter ibidem in campis finitur ac consumitur. His fluvii rem divinam Phryges faciunt: alii utrique simul, scorsum vero alii Meandro, Marsyæve. Femora victimæ quæ mactatur, in fontes, addito alterutrius cui mactatur fluvii nomine, projiciuntur. Quæ a fluvio ad montem deferuntur usque, ubi sub aquam demerguntur: nec unquam fit, ut quæ Meandro facta sunt, Marsyam pelant, aut quæ Marsyæ Meandrum. Nam si utriusque sint, dividunt victimam. Et Marsyam in Lycum postmodum degenerare, habeo ex Q. Curtii libro III, 4: *Cæterum quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet. At cum extra munimenta se voluit, majorem vi ac mole agentem undas, Lycam appellant.* Hinc colligo Lycum qui et Marsyas, sæpius in terræ viscera penetrare, rur-*

(f) Sisinnii patriarchæ scripta multa mihi occurrant in codicibus Vat. A. M.

(g) Allatus scribit βέμματι. Verum tamen νεύματι: aut βέμματι scribendum putabam. A. M.

susque inde exortum per apertos campos exspatiari, quod mirum haud videbitur, si soli illius natura consideretur. Quare de alio flumine Cadmo, iisdem atque Lycus fontibus exsiliante, scribit Strabo lib. x (p. 578): Ὑπέρκειται δὲ τῆς Λαοδικείας ὄρος Κάδμος, ἐξ οὗ καὶ ὁ Λύκος βεῖ, καὶ ἄλλος ὁμώνυμος τῶν ὄρει τὸ πλεόν δεῦρος ὑπὸ γῆς ῥοεῖς, εἰς ἀνακτύχας συνίπτεσεν εἰς ταυτὸ τοῖς ἄλλοις ποταμοῖς, ἐμφαίμων ἅμα τὸ πολύρητον τῆς χώρας, καὶ τὸ εὐστειπτόν· εἰ γὰρ τις ἄλλη, καὶ ἡ Λαοδικεῖα εὐστειπτός, καὶ τῆς πλησιόχωρος. (Καὶ μετ' ὀλίγα,) Σχεδὸν δὲ τι εὐστειπτός ἐστι καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὸν Μαλιανδρὸν χώρα καὶ ὑπόνομος περὶ τε καὶ ὑπὲρ μέγροι τῆς μετογαίας. *Supra Laodiccam situs est mons Cadmus, e quo Lycus defluit, itemque alius monti cognominis, qui cum haud exiguo spatio terram subiens, rursusque emergens, reliquis misceatur fluminibus, simul et multis foraminibus perviam demonstrat esse regionem, et obnoxiam terræ motibus, et viciniam item. Et mox. Fere autem tota ad Mæandrum regio facile terræmotibus concutitur, et cuniculos habet igne et aqua plenos usque ad Mediterranea.* Sed quidquid sit de hoc, ante quam alio oratio procedat, invisamus veneremurque templum ipsum Michaelis munificentissimum, quod Nicetas nobis conterraneus, lib. vi, in quo de Manuele imperatore, paucis repræsentat: καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν ναὸν εἰσιὼν μεγέθει μέγιστον, καὶ κάλλει κάλλιστον ὄντα, καὶ θαυμασίας χειρὸς ἅπαντα ἔργον. *Et ædem archangeli magnitudine maximam, pulchritudine pulcherrimam, et admirabilis omnino artificii opus, ingressus.*

Ex his itaque Chonis natus Choniatas Nicetas, novennis a patre ad Michaelē matu majorem Byzantium mittitur, litteris aliisque disciplinis instruendus, quod tanta cura, studio et labore a fratre perfectum est, ut quemadmodum successu temporis Michael in Athenarum præsidem, ita Nicetas inter primariæ auctoritatis viros in aulam exceptus, in scribarum imperialium numerum sub Manuele Comneno allectus sit, et virtutum ac doctrinarum fama inter primos illius ævi inclauerit. Postmodum Andronici tyrannidem fugiens, juris civilis studio sese dedit, atque adeo profecit, ut quadricennio post, Andronico misere enecto, sub Isaacio Angelo Byzantium reversus ad majores honorum gradus evectus sit: quibus ad excisum a Francis Byzantium integre perfungitur. Namque in Thraciam mittitur, ut ibi arcibus reficiendis, civitatibusque communiendis præesset, atque adeo militarium ordinum delectus haberet. Sic etiam in provincias et municipia ab aliis imperatoribus missus, rerum summæ præfuit. Quos honores et magistratus, ut Michael Choniatas illius frater scribit, continua imperatorum successio integros illibatosque, nec uquam interruptos conservavit: imo qui subsequerentur, præcedentibus erga illum benevolentia anteire quasi contententes, ad pristinos illius honores aliquid insuper adjiciebant, viri nimirum virtute obstupentes, tantumque ex imperio suo imminui existimantes, quantum de honoribus illius imminueretur. Uxorem habuit ex illustri Belissariotarum progenie, cujus nomen, quemadmodum et patris, et an ex ea susceperit liberos Choniatas, incommode tacuit Michael Choniatas, cum Michaelis et Joannis Belissariotarum fratrum laudes adeo ampliter commemoraverit. Verum Byzantii clade afflictis Græcorum rebus, et illius ædibus pulcherrimis atque amplissimis in Sporacio sitis incendio absumptis, licet ad illius habitaculum porticibus obsitum, ideoque obscurum et aditu difficile, ex quo tamen opportunus erat ad proximum templum maximum accessus, confluerent, cum ab aggressionē militum, qui nihil investigatum relinquebant, sese defendere non valerent, ope cujusdam Veneti, cui victum tutumque receptum ipse suppeditabat, armis et militari habitu pro mercatorio sumptis, prædatores aliquandiu fortiter ædium ingressu depulsi sunt, dum se commilitonem eorum, et ædes illas præoccupasse simulat, colloquiturque cum illis patria lingua, quæ res postulabat. Sed cum, illis catervatim irruentibus, et inhumanis atque efferatis ingeniis, resistere non posset, tandem Nicetæ auctor fuit inde discedendi, ne capti in vincula ipsi conciderentur, mulieres ad stupra et libidines raperentur. Veneto itaque duce, et ut prædam suam comitante, tristes et male vestiti ad ædes, ubi noti illis Veneti habitabant, ducebantur. Verum ubi ad partem urbis Francis adsignatam pervenere, a famulis inhumaniter deserti, liberis qui nondum progredi poterant humeris impositis, per medios vicos incedere coguntur, tandemque postquam dies quinque in urbe commorati fuerant, discessere. Calamitatem augebat dies aspera, et uxor Nicetæ partui vicina: et ut omnia perquirentium militum crudelitatem atque libidinem effugerent, quicumque tum in unum convenerant mulieres in medium agmen recipiunt, et adolescentulas faciem cæno illinere, atque ita genarum ruborem extinguere jubent. Ut ad inclyti martyris Mocii templum vere, insolens ac nefarius quidem miles puellam formosam, judicis cujusdam filiam, e medio eorum tanquam lupus agnam abripuit. Consternatis spectaculo cæteris, puellæ pater senio et morbo afflictus, et in cœnum prolapsus, crebro Nicetam orare, ut pro virili ad puellam recuperandam sibi esset adjumento. Ille, vestigia raptoris persequens, vim factam non sine lacrymis proclamans, et gestibus opem prætereuntium militum implorans, quosdam etiam manibus prehensens, eorum animos ita flexit, ut impudentis illius domum perducere passi sint: quo cum ventum esset, licet raptor reluctaretur, et in foribus stans vim facturos repelleret, verbis tamen Nicetæ persuasi, puellam minis ab impudico illo extorquent, et patri restituunt. Sic urbe excedunt Nicetas una et comites, præstante patriarcha sine baculo, sine calceis, una tunicula induto. Urbe egressi, Selybriamque profecti, pedem sistant familia inviolata. Sed cum horrido oblectaret pane vitam, et pannis et inopia nimis miser, qui copia rerum antea et splendore dignitatum celebris fuerat, ad Ascanium lacum et Bithyniæ metropolim Nicetæam, tanquam captivus cum reliquis inquilinum egit, sibi vivens et saluti animæ providens. Voluerunt itaque Græci illi, qui tum Nicetæ habitabant, et eorum imperator, in alios adeo effusi, tan-

tum virum suarum opum esse indigentem, ut ipse existimo, quod suspicarentur eundem, et reliquos patres conscriptos urbis excidiit causam fuisse, de quorum sane iniquis iudiciis exstat apud eundem in fine historiae querela gravissima. Sic ille sibi redditus, et publicis curis exemptus, scriptioni animum pacatum, ut ut tamen poterat, addixit. Puellæ servatæ facinus Michael ejus frater, ut fratri gratificaretur, magnificentiorem et generosiorum in modum extulit; qui non supplicationibus et lacrymis et aliorum auxiliis, sed propria Nicetæ virtute et robore rem peractam fuisse narrat. Scribit enim, quod cum jam puellæ stuprum illaturus esset barbarus, ille sine ulla mora in hostem irruens armatus, et uxorem legitimam esse clamitans, atque adeo acerbissimis afflicti modis quiritans, et adulterii crimine avertens, ambarum tenacitate manuum prehensam, pancratice cum hoste colluctatus, cujus animum amore ebrium libido efferaverat, ad se retraxerit; nec prius conquieverit, quam a violenti hostis manibus ereptam virginem et illasam sine ullius cæde, patri restituerit. Quæ tamen in Michaele tolerari, oratore agente, poterant: at in Athenarum præside et viro ecclesiastico quis ferat, Nicetam in eo facinore Abrahamo, Isaaco, Davidi, Danieli, Levi et Simeoni præferri, et quod pejus est, Christo ipsi comparem fieri?

Plurima scripsit. Ad nos pervenere *dogmatica* illius *Panoplia*. Opus equidem singulare, eruditione, doctrina, fide, pietateque, et rebus aliis instructissimum, si quæ ille ex schismate immiscuit atque concinnavit demas. Illis siquidem pulcherrimum alias opus veluti maculis et nævis contaminat: cum multa ibi ex Photii, Nicolai Methonensis, Nicetæ Stehpati, Joannis Hierosolymitani, Joannis Phurnes, Euthymii Zygabeni, Theodori Smyrnæi, et aliorum cænoso penu, de processione Spiritus sancti, azymis, et aliis congerat. Priores tamen libri tali luto minime obducti, et ob gravitatem materiæ, et solidam hæresum refutationem, necnon earum auctorum non adeo cognitæ historias, et sanctorum Patrum testimonia, digni sunt qui a catholico homine volvantur revolvanturque. Exemplar a Niceta descriptum, post Nicetæ obitum, ut narrat Petrus Morellus, ad Michaelem Choniatam Atheniensium præsulem hæreditario jure transiit: quo item mortuo, in manus Theodori Scutariotæ levitæ Cyziceni venit: Cyzicoque a Turcis vastata, in frequentissima montis Athonis monasteria deportatur, atque inde tandem Lutetiam advectum, venaleque expositum, cum propter sui deformitatem emptores non nancisceretur, Joannes a sancto Andrea redemptum a se, Morello evolvendum mittit, a quo epigraphe deprehensa, et non carbonibus sed thesauro in paginis illi situ et squalore ita obductis, ut nisi post multas vigiliis legi potuerit reperto, non universa operis moles, sed quinque tantum libri priores in linguam Latinam versi, Latine solummodo eduntur, Parisiis in-8, anno 1580. Reliqui in suo squalore relictis ubinam modo lateant, scripserint alii (h). Addit Morellus: *Mox se index quoque aperit, seu elenchus, quo summam librorum Thesauri capita notantur, a Niceta ipso et compositus et scriptus, quemadmodum et libri omnes hujus operis, exceptis duobus ultimis, qui a Theodoro Scutariota scripti sunt, qui monodium quoque Michaelis scripsisse videtur. Theodori ἀπογράφου esse, ex appendice ad indicem libri XXV colligo. Et, ut ex verbis pauculis Scutariotæ, indici Nicetæ aeditis videre est, qui appendicem illam, quæ antea desiderabatur, in fine vicesimi quinti libri alicubi repertam se attexuisse affirmat.* In codice Vaticano titulus ita se habet. Νικήτα τοῦ Χωνιάτου, τοῦ καὶ γεγονότος ἐπὶ τῶν κρίσεως καὶ φόρου, ἔπειτα δὲ καὶ λογοθέτου τῶν σεκρήτων δογματικῆ Πανοπλία, ἤτοι συλλογὴ τῶν ὄλων σχεδὸν δοξῶν, καὶ ἱστορίᾳ τῶν ἀποτεκόντων ταῦτα ἀνδρῶν, ἔτι δὲ ἀντιῆρῆσεις ἐπ' ἐνίαις τούτων, καὶ μάλιστα τῶν παλαιότερων, καὶ ἕτερα ἅτινα. Ρ. Θεῶ καὶ θεοφιλέσιν ἀνδράσι: τίς ἂν ἀξία προσεργωγῆ γένοιτο; In bibliotheca Bavarica ex eodem opere asservantur. cod. 119: *Nicetæ Choniatæ de Armeniorum hæresi tomus decimus septimus. Ejusdem decimus octavus contra Paulicianos, et decimus nonus contra Bogomilos, et vigesimus contra Saracenos. Modus recipiendi illos, qui a Saracenis ad Christiana sacra transierunt.*

Neque hoc thesauro minus illustris est ejusdem *historia*, quam auspiciatus, ut tradit in principio ab iis rebus, quæ post Alexii, primi ex Comnena familia imperatoris, obitum acciderunt, ultra quæ superioris ætatis historici non sunt progressi Joannes Zonaras, Constantinus Manasses, Georgius Cedrenus, Joannis imperatoris vitam, qui Alexio successit, breviter perstringit: nec earum commemorationi diutius immoratur, quas ille non viderat, sed ab iis accepit, qui eas viderunt, eumque in expeditionibus comitati sunt: subsecula vero reliqua uberius tractat. Ἐν κερζλαιούδεσι δ' ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διεγρήσεται, ὅς Ἀλεξίῳ διάδοχος γένηται τῆς ἀρχῆς οὐδ' ἐμβραδυνεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀπηγήσεσιν, ὡσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάσεται λόγους, οἳ καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρελημμένα συγγραφομένων κἀντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἐχόντων ταῦτα διεξιέναι, ἀλλ' ἀπερ εἰς ἀκοῆν αὐτοῦ εἰληφάμεν ἐκ τῶν ὄσσοι τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλεῖα τουτονὶ ἰθεύσαντο, καὶ συνωμάρτου ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι: καὶ τὰς μάχας συνετολύπευσον, *Ac Joannis imperatoris vitam, qui successit Alexio, breviter perstringemus; neque earum rerum commemorationi diutius immora-*

(h) De Nicetæ Panoplia ejusque codicibus, plena nos locuti sumus in *Spicilegio Rom.* t. IV, p. 398, rursusque p. 498; in eoque tomo capitula præcipua Græce edidimus ex illis quæ Morellius luce non donaverat. Rursus in hac *Bibliotheca Patrum*, t. IV, capitula de Manichæis et de Mohamedanis Græce Latineque exposuimus. Porro etiam duas syno-

dos, et secundam Theoriani cum Armeniis disputationem, etsi Panoplia Nicetæ continerentur, non item, sed melioribus aliis usi codicibus, ante hos annos in quarto sextoque Scriptorum vet. tomo, et in decimo Spicilegii Græce ac Latine exstare voluimus. A. M.

bimur, quas ipse non vidimus, sed ab aliis accepimus, qui eum viderant, et in expeditiones comitati sunt. In ceteris autem uberius tractabimus omnia. Idem institutum secutus est et Joannes Cinnamus, qui res gestas Joannis et Emmanuelis historia prosecutus est. Εἰρήσεται δὲ μοι τὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου κατ' ἐκτομὴν, καὶ ὡσπερ ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι μὴδ' ἐν τοῖς κατ' ἐκείνον, ὅπερ ἤδη ἔφην, γέγονα χρόνοις· τὰ γὰρ μὴν τοῦ μετ' ἐκείνον πράγματα, οὐκ οἶδα εἴ τις ἐμοῦ κάλλιον ἐξιστορήσει ἔχει· ἐπεὶ καὶ οὐπω μειρακίῳ ὄντι μοι πλείστας συνεκδεδημηκέναι οἱ τῶν εἰς ἡπειρον ἑκατέραν συνέβαινεν ἐκστρατειῶν. *Commemorabuntur vero mihi Joannis quidem res gestæ compendio, et veluti capitum summæ digerentur, quod illius temporibus in utramque continentem præsens adfuerim. Finit itaque Nicetas historiam suam in Henrico Balduini fratre, res memoratū dignas quæ in Byzantino imperio, annorum circiter 86 spatio, in magnis præsertim eventuum varietatibus, et subitis fortunæ commutationibus, quæ plurimæ sæque mirabiles, ac potius miserabiles et præter expectationem Græcos oppressere, crescente in dies Persarum et Turcarum in oriente, Bulgarorum et aliorum finitimorum in occidente potentia, et ubique christianorum principum dissidiis et perversitate acciderunt, complexus libris XXI, usque ad annum Christi 1203.*

Non descivisse eum a veritate, tum externorum facinora non sine promerita laude, tum suorum gentilium scelera ingenue et cum doloris acerbitate deplorata, et æqua rerum narratio, indicio sunt. Ex eo siquidem habes Occidentalium in recuperanda Syria et terra sancta pietatem ac fortitudinem; Conradi et Friderici non sine nobilissimis exemplis clarissimas laudes. Quis Balduini virtutes aptius expresserit? Contra vero quis in Græcorum vitia, quæ suis temporibus tanta adeoque immania fuere, acrius insultaverit? Hoc plane ingenui animi fuerit, rem uti acta est, narrantis.

Modum dicendi secutus est amplum, profusum, sed horridum, complicatam, immodica insolentis elegantissimæ atque eruditionis affectatione vanum, ne dicam puerilem, et poeticarum fabularum et dictionum immixtione subasperum, et compositionis male implexa constructione obscurum, qui proprias hujusce scriptoris est præcipueque ab ipso pro suo genio intentus et procuratus; non Metaphrastæ, et emulii alicujus, assumptum, ut videtur Hieronymo Wolfio. De stylo illius idem Wolfius: *Ex affectatione nescio cujus insolentis elegantissimæ, et poeticæ dictionis æmulatione, in salebras sæpe incidit, et duris ac ineptis utitur metaphoris, in præmio præsertim, ubi cum primis disertus videri cupit. Quod si totam historiam similis oratione involvisset, in latomias ire, quam molestis conversionis consulari maluissem. Sed quia tolerabiliter loqui incipit cum ad rem ipsam ventum est, hanc quoque operam studiosis historiarum dare volui, ut Zonaræ opus hac appendice plenius redderetur.* Neque Joannes Vossius discordat de historicis Græcis lib. II, cap. 29: *Diligens fuit Homeri lector et imitator, adeo ut, ob poeticam atque insolentem dictionem quandoque durior fiat, cum primis in præfatione, quæ sane salebrosa. In cæteris mollior fluit, quod et de se in præfatione promittit. Ut mihi quidem videatur præfatione ea ostentare voluisse, quantum Logodædalus foret: quod similiter in historia si fecisset, nec ille multo etiam minus laudis, quam nunc habet mereretur.* Ipse nihilominus perspicuitatem se sequi in præmiis historiæ, prout historicum addecet, summopere jactat, in ipsa sua jactatione obscurus et confragosus: Ἐπεὶ δὲ ὡς καὶ ἄλλοι τε ξυμβαλεῖν ἔγνωσι, καὶ αὐτὸς δὲ συνορῶν, οὐχ ἥμιστά εἰμι τὰ τοῦ ἱστορεῖν τὸ τῆς διηγήσεως ἀσαφές, καὶ περιβολαῖς, καὶ περιόδοις ἐπεστραμμένον, ὡς μὴ συνᾶδον αὐτοῖς οὐ προσίενται, φιλοῦσι δὲ τὸ σαφές, ὡς οὐ μόνον κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν, ἀλλὰ καὶ συμβαῖνον σφίσι μάλιστα, οὐδὲ τούτου πάμπαν ἐξῶθεν τοῦ καλοῦ πίπτουσι· ἂν εὐρη τις τὰ γραφόμενα, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὸ κομπηρὸν καὶ δυσσφραδές, καὶ κρημνώδεις ἐποδικοὶ λήξεσιν ὡς ἐπίπαν ἀσπασαμένων, εἰ καὶ χαίνοντές εἰσιν εἰς τοῦτο πολλοί, εἴτε οὖν ἐπιθέτερον εἰπεῖν ἐκλείποντες τὰ τῶν πάλαι καὶ σήμερον, καὶ ὅσα τι καὶ ἐπιτήδευμα προύργιατατον ἔχρηστικότες διὰ μακροῦ, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ κἂν τούτῳ δρᾶν τῇ ἱστορίᾳ προθεμένων τὰ πρόσφορα, μὴ δ' ὑπερβάθμιον πόδα ταίνειν ἡγαπηκότων, ἢ ὅπως τοὺς ἄξονας αὐτῆς ὑπεράλλεσθαι· ὑπὲρ γὰρ ἔπαν ἔσαν τὸ μὴ τὴν φράσιν ἀπλοῦν. ὡς ἔχω εἰπεῖν καὶ πρόχειρον εἰς κατάληψιν, αὐτῇ διαβέβληται· καὶ ἡγαπηθῆ ἕως σφόδρα τὸ ἀκομψον, καὶ ὡς ἔχον φύσεως διηγούμενον, καὶ δαιμονίως τὸ εὐληπτον περιπίπτει· τέλος γὰρ σκοπιμώτατον τὴν ἀλήθειαν ἔχουσα, καὶ τῆς τε ῥητορικῆς δεινότητος καὶ τῆς ποιητικῆς λογοποιίας ἀφροσύνα κατὰ διάμετρον εἶναι. An dici potuit e tripodè perplexibilis, aut a Lyco-phrone in linguæ Græcæ amœnitate horridius? Hinc ille cum hæc legisset, sive Alexander chartophylax diaconus Constantinopolitanus, sive quis alius, non illepide adnotavit:

Οὐκ οἶδα τί φῆς ἐνθάδε, Χωνιάτα·
Σοφὸν τὸ σαφές συγγράφειν εἶναι λέγεις·
Εἴτα γριφώδη καὶ βαρβαρῶδη γράφεις. Nempe:
*Quid hic dicas, o Choniata, nescio,
Orationis lucidum probas decus,
Tenebricosus instar ipse tartari.*

Non ita tamen semper insanit, ut aliquando non in mentem redeat, cum sæpe sæpius et amœnitate dictionum, et figurarum suavitate, sententiarumque ingeniosa ubertate valeat, et sine strepitu, et concitatione leniter fluat.

Hanc historiam Latine reddidit Hieronymus Wolfius, fusum illius ac prolixum dicendi genus vitans, et in contractiores terminos contrahens; et potissimum in rebus illis, quarum sententiam non usquequaque assequitur, expressioque non ita facilis erat, sententias auctoris appendere, verbaque annumerare necesse non habuit. Verum id, ut ille facit, in fido interprete laudandum non videtur, qui licet non debeat mensurare verba, attamen modum dictionis, et notam aliquo etiam modo, et ubi commode fieri potest, dum transfert representare, atque ut ita dicam præ oculis ponere debet. Wolfius duobus codicibus usus est, quorum alterum Antonii Fuggeri, alterum herilis bibliotheca supeditavit, quibus tandem accessit tertius Augustanæ bibliothecæ, vetustus admodum sed principio et fine mutilus, nec reliquis partibus ubique incolumis. Obscuriora loca, et varias lectiones subjunxit. Edita est historia Nicetæ, curante Antonio Fuggero Græce et Latine cum interpretatione Wolfii Basileæ apud Oporinum in folio anno 1557, et recusa in 4 apud hæredes Eustathii Vignonii anno 1593. Possevinus in apparatu scribit: Wolfius non satis Græce sciens illius interpretes non facile admittendus est (i). Legitur et manuscripta in bibliothecis Vaticana, Regia Lutetiana, Regia Sancti Laurentii, et alibi. Scias præterea, lector, quemadmodum historias Annæ Comnenæ, et Georgii Acropolitæ, ut minus laboriosis hominibus morem gereret, quicumque ille fuit decurtavit, et ut angustiores limites, quæ illi videbantur prolixiora, et minus necessaria subtrahens conclusit, ita etiam historiam Choniatæ pertractasse, ne dicam mutilasse, quam cum aliis duobus uno volumine complexus est. Confer a nobis editam Acropolitæ cum illius compendio, nec non Annæ editam Augustæ ab Hoesohelio cum alia ejusdem quam promittunt typographi Regii Parisienses, et videbis quid inter editam Nicetæ, et eam quæ in compendium redacta est, intersit: ab uno enim genio trium horum historicorum compendium perfectum est, et eadem ascia delatum.

Attamen non hæc tantum historia contentum fuisse Choniatam, sed aliam quoque scripsisse, quæ adhuc non comparuit, arguo ex ejusdem fragmento, quod penes me est, de statutis aliisque ex ære factistabulis igni traditis a Latinis post captam Constantinopolim, quod in historia jam vulgata non legitur, et exscriptor ait se ex historia Nicetæ exscripsisse: Τοῦ αὐτοῦ μακαρίτου κυρίου Νικήτα τοῦ Χωνειάτου ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἱστορίας περὶ Κωνσταντινουπόλεως. *Ejusdem beatorum memoriarum domini Nicetæ Choniatæ, ex illius Historia de Constantinopoli.* Et incipit: Τῆς δὲ ἡμετέρας βασιλείας ἄρτι διαπεπτευθεῖσας εἰς Φραγγίσκους.

Dignum tandem est Justi Lipsii judicium de Niceta, quod ex notis ad lib. I *Politicorum* huc refertur: *Nicetas Choniates, qui res Græcæ imperii scripsit, orsus abs Joanne Comneno Alexii F. ad urbem captam, sive ad Baldwinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor, sed dignissimus notitia: purum rectumque ingenium, si alio illud ævo. Stylus etiam operosus, poetas et Homerum sæpe respiciens: at res et narratio ipsa distincte composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis sit et fida. Crebra apud eum et opportuna monita; judicia non libera solum, sed sana. Ad summam legite vos, politici; gratiam mihi aliquis pro judicio habebit, certe debebit.* Angelus Politianus satis illi tribuisse sibi visus est, si dictum Nicetam inter non aspernabiles omnino Græcorum auctores collocaret, *Miscell.* cap. 28.

Leguntur præterea ipsius alia: Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμεθ. *De dogmate Dei Mohameticæ (f)* P. "Ἐγχεῖται τῷ κατηχητικῷ πυκτίῳ μεθ' ἑτέρων ἀφορισμῶν. Quæstionem promovit Manuel imperator. Quibus vero artibus et technis præsulum animos occupare tentaverit, et in suam sententiam traxerit, fuse egit Nicetas in *Annalibus*, et dos alibi dicemus.

Περὶ τοῦ φιλοσόφου Ἰταλοῦ. *De philosopho Italo.* P. Ἄλλ' ἢ ἐς τόδε μὲν τὸ περὶ τῶν ἀζύμων ληξάτωσαν.

Contra Latinos de azymis, duobus tractatibus, quorum alterius principium est: Εἰ ἔστι σύνεσις, φησὶ Σολομῶν, ἀποκρίθητι τῷ πλησίον, καὶ μὴ κωλύσης λόγον. Alterius vero principium est: Τὸ περὶ τῶν ἀζύμων κατὰ Λατίνων αἰτίαμα.

Item Κατὰ Λατίνων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *Adversus Latinos de Spiritu sancto.* Ἐνὴν τις ἐστὶ καὶ ἀλλόκοτος, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ ποιοῦνται προσθήκην. Nisi dogmaticæ illius Panopliæ et thesauri hæc etiam frusta partesque sunt. Id si fuerit, immerito plane de eo Petrus Morellus pronuntiavit: *Quod quidem quanta diligentia laboreque præstiterit, testantur æternumque testabuntur divinæ lucubrationes, quas in hoc opus vere aureum congescit, tanloque artificio ab ipsis Adami primordiis ad sua usque tempora deduxit, ut hæreseon quæ ante Christum natum, et a Christo nato quasi hypotyposim quamdam consecraverit; qua consulta, si quod aliquando dubium de rebus divinis suboritur, possit statim videri utram in partem flectendum sit.* Præter enim errores de processione Spiritus sancti et de azymis, quos adversus Latinos ex professo tuetur, latenter etiam alia in easdem inspergit. Neque tandem omnia, quæ ille ibidem affirmat, sine veræ, catholicæ scilicet, trutinæ examine accipienda sunt.

(i) Wolfii curtam Græcitatæ supellectilem nos quoque coarguimus in adnotationibus nostris ad Ephræmium chronographum *Script. vet.* t. III, part. 1, p. 416 et 471. Quanquam quod attinet ad ὀποφύριον, male a Wolfio intellectum, id jam fuisse emendatum ab Allatio postea cognovimus in præf. ad excerpta rhetorum. A. M.

(f) Rem video tangi a Niceta Choniata, *Hist.* lib.

VII edit. Paris. p. 142. Et quidem breve scriptum Græcum de Deo Mohamedis memini me videre in codd. Val. Sed certe Nicetas alius, id est Byzantinus, in opere a nobis edito B. N. t. IV, part. II, p. 361, et p. 399-406, diserte ostendit Deum Abrahami, id est Deum verum, diversum esse a Mohamedis Deo. A. M.

Finiam de Choniata orationem verbis Vossii de scriptoribus Græcis, quibus ille Gulielmi Xylandri suspicionem de Niceta Davide, et Niceta Chonlata refellit : *Gulielmi Xylandri suspicio est, eundem esse hunc Nicetam Davidem, qui et Nicetas Paphlago, ac illum cui Acominati cognomentum fuit. Sed tempora videntur disconvenire. In quibusdam codd. mss. Nicetæ Davidi, philosopho Paphlagoni, tribuuntur, quæ alii ascribunt Nicetæ Serroni, prius Ecclesiæ Constantinopolitanæ diacono, postea autem Heracltensi archiepiscopo : ut in Latina Patrum et scriptorum ecclesiasticorum, excerpta in Matthæum et Lucam evangelistas : item expositio multorum Nazianzeni carminum et orationum. Diversos tamen esse hos Nicetas, Leonis Allatii sententia est, in Diatriba de Psellis, cui hac in parte potius subscribo. Sed in quibusdam manuscriptis Nicetæ Davidi tribui, quæ alii ascribunt Nicetæ Serroni, fides sit penes ipsum. Quos ego evolvi codices manuscriptos, omnes uno consensu expositionem in Orationes Nazianzeni, quas supra recensuimus, Nicetæ Serroni vindicant : expositionem vero in carmina, Nicetæ Davidi. Et de hoc nulli unquam dubium fuit. Quare firmum certumque manet, Nicetæ Davidis Expositionem in carmina ; Nicetæ Serronis, Expositionem in Orationes Nazianzeni esse.*

NIKHTA TOY XΩNIATOY ISTOPIA.

NICETÆ CHONIATÆ HISTORIA.

EMINENTISSIMO SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ PRINCIPI CARDINALI

JULIO MAZARINO.

Editio Nicetæ nova patronum sibi ex more quærebat adversus malignos invidosque. Unus occurristi, cardinalis eminentissime, cujus patrocinio non levis auctor sese committeret, unum te siquidem videmus litteraria monumenta orbi Gallico forsitan ignota ubique gentium conqueri jubere, et in bibliothecam tuam incomparabilem admitti, ut et certissimum sit scriptorem qui te ultro adit benigna fronte admissum iri. Hoc vero omnium linguis laudibusque celebrari debet, quod licet ea prudentia, quam ceteri ex librorum lectione emendicare necesse habent, tibi ingenita sit, eos tamen tanta animi contentione tamque impenso sumptu comparari vis, ac si prudentia illa non tibi cognata sed labore paranda esset. Itaque bono magis publico bibliothecam instituis quam tuo, ut omnes intelligant et rem belli et pacis decora peræque tibi curæ esse. Altero Gallici hostes nominis obteres, altero peritiores homines efficies, ut quanto sis ornamento principi et quam prospere rem Gallicam geras, non modo his qui vitam vivunt, sed etiam posteris narrent et tradant. Felices autem ter quaterque hi quorum opera rerum a te præclare gestarum memoria testator erit, sive quod materia illustrior sive quod rerum copia nulla eis possit uberius contingere : quemadmodum enim rei tenuitate scriptoris eloquentia deturitur, ita et rei dignitate clarescit et diffunditur. Hi Galliæ fines prudentissimo felicissimoque consilio tuo prolatis in Italia narrabunt, et frustra esse eos qui Gallico imperio fines statuunt, quod Gallorum virtus invicta non finibus certis, sed orbe claudatur. Illi Germaniæ principes armis Gallorum victricibus exterritos quiescere neutrive parti sese addixisse tradent ; quo facto sibi posterisque suis consultum iverunt et imminetis rebus suis exitum depulerunt. Hi Gallos copiis ionge impares classem hostilem devicisse prædicabunt, et eos qui de gloria certaturos se putabant, statim sibi de salute certandum intellexisse, tametsi superba natio naves solvisset, ut quasi per ludum jocumque Gallicas deprimeret. Galli non numero sed virtute censentur. Hinc feroces exercitus sæpe ab his expugnatos videas, hinc etiam terrestres copias in spem victoriæ erectas ob superantem multitudinem deletas attritasque. Eant nunc qui retro temporum ministros laudibus in cælum extollunt. Tu, cardinalis eminentissime, cum fasce armorum plures vires quam alii explicatis armis. Tu vivida mente tua et sagaci consilio regi Christianissimo, quem

jam populi pene omnes adorant, plures triumphos parabis quam alii vi manuque. Perge modo rei publicæ litterariæ prodesse et litteratis hominibus favere, sine quibus virorum illustrium facta, statim atque animam deposuerunt, intercidunt, et cum corpore magnæ quoque animæ exstinguuntur dum silentur.

Eminentie tuæ addictissimus CAROLUS ANNIBAL FABROTUS.

AD MAGNIFICUM ET GENEROSUM VIRUM, D. ANTONIUM FUGGERUM, KIRCHBERGÆ ET WEISSENBORN DOMINUM, CÆSARÆ MAJESTATI A CONSILIIS, ETC. IN NICETÆ ACOMINATI CHONIATÆ HISTORIAM HIERONYMI WOLFFII PRÆFATIO.

Zonaram tuam, vir amplissime, Choniates sequitur, homo sua ætate non tantum magnis dignitatibus ornatus, sed etiam ingenio et multiplici doctrina præstans, et veritatis historiæ, ut mihi videtur, ubique studiosus, ordine aptissimo et lectoribus utilissimo; qui ordo cum sequentia iis quæ antecessere adjungat atque adnectat, historiæ quoddam quasi corpus absolvit et in suo genere homines eruditos reddit, hoc est, a vulgo mortalium distinguit. Multos sane invenias, qui etsi a litteris alieni, tamen acumine ingenii, facundia, usu rerum, doctissimis viris, sed vel natura tardioribus vel in hominum frequentia minus versatis, etsi omnem ætatem in optimarum artium studiis contrivere, præferantur. Quodsi ad illam naturæ felicitatem et multiplicem experientiam accuratior et methodica institutio accessisset, quid cum illorum excellentia comparari posset? Nunc laudibus eorum tantum decedit quantum accuratior institutio illis addidisset. Neque enim falso dicitur artem, quæ est ingenii veluti rudis speculi quasi expolitio quædam, certior esse ducem quam naturam, atque etiam uberiores. Nam qui nullis eruditionis adminiculis sustentantur, temere plerumque feruntur et extra limites, quo animi æstus rapit, evagantur: docti a certis initiis ad metas ordine progrediendo, statim in promptu habent quæ ad rem pertineant. Illi multa, hi pleraque scitu digna tenent: illi fragmenta quædam et quasi disjecta membra consequantur, hi solidum quoddam et suis numeris absolutum humanæ cognitionis corpus complectuntur. Quas ob res ego perbeatos eos esse judico, quibus et ea voluntas contigit ut cupiant, et eas facultates suppetunt ut possint, citra impedimentum, ab ineunte ætate usque ad id tempus quod rebus gerendis aptum est, philosophari, ac tum demum agendi solertiam cum veritatis contemplatione conjungere, animis in cælos et ipsum Deum, corporibus in humanæ societatis conservationem intentis. Hæc mihi vita vere humana et potius divina semper visa est, et omnibus iis voluptatibus quæ cum brutis animalibus fere communes sunt præferenda. In quo assentiri mihi et ex doctis et ex indoctis optimum et prudentissimum quemque, imo me potius cum illorum sententiis congruere, constat. Nec tuum hac in re, ut et in cæteris, præclarum judicium, quod et tota Fuggerana familia magno consensu sequitur et cordati omnes summe probant, obscurum est; qui filios tuos ingeniorum et corporum vigore præstantes ab ipsis prope cunabulis usque ad juventutis initium a doctissimis præceptoribus, in celeberrimis quibusque Europæ gymnasiis, severa disciplina moderandos optimarumque artium et linguarum cognitione imbuendos curaris. Quibus illi de causis se non minus tibi debere, qua pietate ac prudentia sunt, profitentur, quam quod vitam et maxima quæque ornamenta felici quodam fato abs te acceperunt; qui verus non tantum corporum sed etiam animorum pater esse voluisti, nec genuisse contentus utrisque ea suppeditasti in quibus humana felicitas consistit. Ut autem terrena corpora terræ frugibus aluntur, sic cælestis et divinus animus suum pastum habet eruditionem. Quam a vulgi fece, hoc est a pessimo et stultissimo quoque, contemni ac derideri non est mirandum, cum quod de re ignota nihilo rectius statuere possunt quam cæcus de coloribus pronuntiare, tum quod vitiis atque ineptiis semidoctorum quorundam aut corruptorum hominum rem præclarissimam metiuntur. Nam quid est aliud eruditio nisi amplissimum quoddam et instructissimum amphitheatrum humani ingenii et experientiæ multiplicis? ad quod exornandum et locupletandum non tantum omnes nationes, omnes homines, omnes ætates stipem suam contulerunt, sed etiam Dei immortalis liberalitas multa auctaria adjecit, iis rebus partim arcano afflatu partim per insignia miracula relevatis, quas obtusior humani ingenii acies perspicere minime potuisset. Cum autem ratio atque oratio multo magis quam forma corporum hominem distinguat a belluis, et veritatis solida cognitio et diserta explicatio sit ejus proprium munus, quid aliud est philosophari quam in eo elaborare ut vocabula cum rebus consentiant, et ut ii simus qui dicimur. homines? complector autem philosophiæ nomine tantum quantum ipsius significatio complectitur, studium atque amorem sapientiæ; quæ rerum divinarum et humanarum causarumque quibus eas res continentur scientia definitur. Quam immensitatem cum solus Deus rerum omnium opifex teneat, solus ut boni, ita et sapientis nomen jure sibi vendicat: homines autem sapientiæ et virtutis amantes ac studiosos esse nihil vetat; quo amore ac studio quo quisque longius progreditur, eo propius a cælestibus geniis abest, quia ea re beatissimi habentur, quod ipsum Deum, omnis bonitatis et sapientiæ fontem, jugiter cum ineffabili gaudio intuentur (neque alia plorum beatitudo post hanc vitam fore haud abs re creditur); quo propius resistit, eo minus di-

gnitatem suam et excellentis naturæ munera tuetur. Quis vero ea sit arrogantia, ut suum unius ingenium tantum esse putet, ut eo contentus omnia veterum inventa et experimenta, litterarum monumentis consignata, aspernari queat, ac non potius ex infinita copia optima quæque et ingenio suo vitæque instituto aptissima pescretetur? nam ut unus excellat, aut saltem cum mediocri successu laboret in omnibus, vix ac ne vix quidem fieri potest. Ac plerosque vel rei familiaris angustiae vel ingeniorum tenuitas in certum quoddam studiorum genus, velut in carcerem aut ergastulum, abstrudunt; quibus autem Dei optimi maximi benignitas ea et animorum et fortunarum subsidia concessit, ut in nullius magistri verba jurare coacti libertatem suam inviolatam retineant, profecto eo beatiores erunt quo plurium et meliorum rerum cognitionem coegerint, in variis linguis atque auctoribus dissipatam. Id autem difficile ei non erit, qui linguae Græcæ ac Latine mediocri usu instructus methodo se assuefecerit et artium optimarum fundamenta fideliter fecerit. Ac est in ea re sane difficultatis et molestiæ nonnihil; sed ubi ex illis artium angustiis in liberrimum optimi cujusque scriptoris campum eluctatus fueris, vere id apparet quod a quodam sapientissimo viro dictum est, sive is Socrates sive Isocrates fuerit (nam utrique ascribi video, et proclivis error est in unius litteræ discrimine), radices eruditionis amaras esse, fructus vero dulcissimos. Radicibus autem comparantur linguarum et artium methodi, fructibus varia lectio: qui ut sine radicibus nulli essent, ita eruditio pertenuis est, quæ non certa ratione ac via a primis initiis ad summum usque fastigium constanter ascendit ac perpetuum sibi commentarium parat. Quod enim supra etiam attingi, doctrinæ omnis laus in artium methodis atque in eo vertitur, quod, quead fieri potest, quidquid ad eandem rem pertinet, contrahit, et ex variis membris unum corpus integrum componit. Eo absoluto lectionis varietas singulis partibus addit ornamenta et amplitudinem quamdam conciliat. Quodsi hæc similitudo minus placet, homo studiosus diligenti patrifamiliæ comparetur; qui, ut ille agrorum suorum proventus et domestica instrumenta in horreis et certis quibusdam cellis reponit, ut cum usus postulat, statim ad manum sint, ita ipse, quidquid vel cogitatione vel lectione vel auditione per omne tempus ætatis (neque enim ulla sapientiæ studio meta præfigenda est) consecutus fuerit, statim in illas artium classes, si non stylo aut calamo, saltem animo et recordatione reponat, et ad regulas illas a doctissimis hominibus traditas exigit, acri iudicio semper interposito, ne quod quisque dixerit aut scripserit aut ipsi etiam in mentem venerit, oraculum esse putet (nam homini docto turpissimum fuerit, ut Græci eleganter dicunt, ἀβασανίστως παραδέχεσθαι τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, hoc est opinioniones consecrari nudaque auctoritate niti), sed tantum cuique credendum esse statuatur, quantum aut firmis rationibus aut probabilibus conjecturis persuadere possit, in cæteris assensum cohibeat et sustineat, donec ipsum tempus scrupulum sustulerit. Sed ne memoria lapsus esse et ab instituto non certo consilio deflexisse sed per oblivionem aberrasse videar, ad Choniatem redeo, quem ordine aptissimo et prudenti tuo consilio Zonaræ adjunctum esse dixi. Nam quo in loco ille Annales suos finivit, in Alexii Comneni videlicet obitu, eo in loco hic suam historiam auspicatur, res memoratu dignas, quæ in Byzantino imperio annorum circiter 86 spatio acciderunt, complexus. Atque utinam alius Græcæ exstitisset, qui ab hoc auctore et Chalcondyle prætermittenda pari facundia prosecutus esset. Major enim est Choniatæ copia et diligentia lectioque jucundior quam Zonaræ: cui una brevitatis necessario proposita fuit, quod alioqui opus in immensum excrevisset; idque vel ex eo apparet, quod heroina eruditissima Anna Cæsariissa, imperatoris Alexii filia, de rebus gestis patris sui libros 20 scripsit, qui adhuc in Augustanæ rei publicæ bibliotheca exstant, cum Zonaræ vitam illius paucis foliis perstrinxerit. Ut autem brevitatis memoriam juvat, ita fusiores narrationes plus delectationis habent, in magna præsertim varietate rerum et subitis fortunæ commutationibus; quæ non multis annis plurimæ, æque mirabiles ac potius miserabiles, præter expectationem Græcos, quos hic scriptor Romanorum appellatione honestat, oppresserunt, crescente in dies Persarum sive Turcorum (nam recentiores promiscue his vocabulis utuntur) potentia; quorum grassationes et Christianorum principum desidia ac perversitatem tanta doloris acerbitate Choniates sæpius deplorat, ut eum ab omnibus qui reipublicæ partem aliquam attingunt, nostris temporibus legi summopere expediat, si forte Germanorum animi, quorum fortitudo et pietas in recuperanda Syria et terra sancta laudibus egregiis hoc scripto ornatur, clarissimis exemplis Conradi et Friderici imperatorum saltem ad tuendam patriam, hoc est vicinas Pannonias, excitentur. Nunc enim non de laude et gloria laborandum, sed de aris et focis pugnandum esse opparet, quo minus fiat, nulla res æque in causa est atque dissensiones. Græcos, præter intestina bella ex ambitione fere orta, voluptatum studium et ignava monarchia perdidit: nobis temeraria bellandi cupiditas et discors ac inquieta polyarchia id minatur quod absit ut experiamur: et facile caveremus, nisi fatali quadam siderum impressione animis atque auribus a sanis consiliis plerique abhorrent. Imminuta quidem est, et veluti læta seges tristi lolio corrupta, vetus nostræ gentis integritas; quod exterarum nationum quodam quasi contagio accidisse videtur, quarum mala cum nostris conjunximus, cum peregrinationum is finis esse debeat, ut innatis et consuetudine inolitivis vitiis abjectis aliorum virtutes asciscamus, eorumque prudentia et humanitate ad omne genus officii et laudis crudiamur. Sed si cætera spectemus, nunquam Germania viris, armis, opibus, consiliis, fuit instructior; quas res propter discordiam non in hostium detrimentum sed in patriæ exitium detestanda crudelitate, ne dicam insaniam, convertimus: quæ cogitatio cum in hujus historiæ interpretatione subinde meum animum feriret, et

jam populi pene omnes adorant, plures triumphos parabis quam alii vi manuque. Perge modo rei publicæ litterariæ prodesse et litteratis hominibus favere, sine quibus virorum illustrium facta, statim atque animam deposuerunt, intercidunt, et cum corpore magnæ quoque animæ extinguuntur dum silentur.

Eminentis tuæ addictissimus CAROLUS ANNIBAL FABROTUS.

AD MAGNIFICUM ET GENEROSUM VIRUM, D. ANTONIUM FUGGERUM, KIRCHBERGÆ ET WEISSENHORN DOMINUM, CÆSARÆ MAJESTATI A CONSILIIS, ETC. IN NICETÆ ACOMINATI CHONIATÆ HISTORIAM HIERONYMI WOLFII PRÆFATIO.

Zonaram tuum, vir amplissime, Choniates sequitur, homo sua ætate non tantum magnis dignitatibus ornatus, sed etiam ingenio et multiplici doctrina præstans, et veritatis historiæ, ut mihi videtur, ubique studiosus, ordine aptissimo et lectoribus utilissimo; qui ordo cum sequentia iis quæ antecessere adjungat atque adnectat, historiæ quoddam quasi corpus absolvit et in suo genere homines eruditos reddit, hoc est, a vulgo mortalium distinguit. Multos sane invenias, qui etsi a litteris alieni, tamen acumine ingenii, facundia, usu rerum, doctissimis viris, sed vel natura tardioribus vel in hominum frequentia minus versatis, etsi omnem ætatem in optimarum artium studiis contrivere, præferantur. Quodsi ad illam naturæ felicitatem et multiplicem experientiam accuratior et methodica institutio accessisset, quid cum illorum excellentia comparari posset? Nunc laudibus eorum tantum decedit quantum accuratior institutio illis addidisset. Neque enim falso dicitur artem, quæ est ingenii veluti rudis speculi quasi expolitio quædam, certior esse duces quam naturam, atque etiam uberiores. Nam qui nullis eruditionis adminiculis sustentantur, temere plerumque feruntur et extra limites, quo animi æstus rapit, evagantur: docti a certis initiis ad metas ordine progrediendo; statim in promptu habent quæ ad rem pertinent. Illi multa, hi pleraque scitu digna tenent: illi fragmenta quædam et quasi disjecta membra conscatantur, hi solidum quoddam et suis numeris absolutum humanæ cognitionis corpus complectuntur. Quas ob res ego perbeatos eos esse judico, quibus et ea voluntas contigit ut cupiant, et eæ facultates suppetunt ut possint, citra impedimentum, ab ineunte ætate usque ad id tempus quod rebus gerendis aptum est, philosophari, ac tum demum agendi solertiam cum veritatis contemplatione conjungere, animis in cælos et ipsum Deum, corporibus in humanæ societatis conservationem intentis. Hæc mihi vita vere humana et potius divina semper visa est, et omnibus iis voluptatibus quæ cum brutis animalibus fere communes sunt præferenda. In quo assentiri mihi et ex doctis et ex indoctis optimum et prudentissimum quemque, imo me potius cum illorum sententiis congruere, constat. Nec tuum hac in re, ut et in cæteris, præclarum iudicium, quod et tota Fuggerana familia magno consensu sequitur et cordati omnes summe probant, obscurum est; qui filios tuos ingeniorum et corporum vigore præstantes ab ipsis prope cunabulis usque ad juventutis initium a doctissimis præceptoribus, in celeberrimis quibusque Europæ gymnasiis, severa disciplina moderandos optimarumque artium et linguarum cognitione imbuendos curaris. Quibus illi de causis se non minus tibi debere, qua pietate ac prudentia sunt, profitentur, quam quod vitam et maxima quæque ornamenta felici quodam fato abs te acceperunt; qui verus non tantum corporum sed etiam animorum pater esse voluisti, nec genuisse contentus utrisque ea suppeditasti in quibus humana felicitas consistit. Ut autem terrena corpora terræ frugibus aluntur, sic cælestis et divinus animus suum pastum habet eruditionem. Quam a vulgi fece, hoc est a pessimo et stultissimo quoque, contemni ac derideri non est mirandum, cum quod de re ignota nihilo rectius statuere possunt quam cæcus de coloribus pronuntiare, tum quod vitiis atque ineptiis semidoctorum quorundam aut corruptorum hominum rem præclarissimam metiuntur. Nam quid est aliud eruditio nisi amplissimum quoddam et instructissimum amphitheatrum humani ingenii et experientiæ multiplicis? ad quod exornandum et locupletandum non tantum omnes nationes, omnes homines, omnes ætates stipem suam contulerunt, sed etiam Dei immortalis liberalitas multa auctaria adjecit, iis rebus partim arcano afflatu partim per insignia miracula relevatis, quas obtusior humani ingenii acies perspicere minime potuisset. Cum autem ratio atque oratio multo magis quam forma corporum hominem distinguat a belluis, et veritatis solida cognitio et diserta explicatio sit ejus proprium munus, quid aliud est philosophari quam in eo elaborare ut vocabula cum rebus consentiant, et ut ii simus qui dicimur, homines? complector autem philosophiæ nomine tantum quantum ipsius significatio complectitur, studium atque amorem sapientiæ; quæ rerum divinarum et humanarum causarumque quibus eæ res continentur scientia definitur. Quam immensitatem cum solus Deus rerum omnium opifex teneat, solus ut boni, ita et sapientiæ nomen jure sibi vindicat: homines autem sapientiæ et virtutis amantes ac studiosos esse nihil vetat; quo amore ac studio quo quisque longius progreditur, eo propius a cælestibus genibus abest, quia ea re beatissimi habentur, quod ipsum Deum, omnis bonitatis et sapientiæ fontem, jugiter cum ineffabili gaudio intuentur (neque alia plerumque beatitudo post hanc vitam fore haud abs re creditur); quo propius resistit, eo minus di-

gnitatem suam et excellentis naturæ munera tuetur. Quis vero ea sit arrogantia, ut suum unius ingenium tantum esse putet, ut eo contentus omnia veterum inventa et experimenta, litterarum monumentis consignata, aspernari queat, ac non potius ex infinita copia optima quæque et ingenio suo vitæque instituto aptissima pescrutetur? nam ut unus excellat, aut saltem cum mediocri successu laboret in omnibus, vix ac ne vix quidem fieri potest. Ac plerosque vel rei familiaris angustiae vel ingeniorum tenuitas in certum quoddam studiorum genus, velut in carcerem aut ergastulum, abstrudunt; quibus autem Dei optimi maximi benignitas ea et animorum et fortunarum subsidia concessit, ut in nullius magistri verba jurare coacti libertatem suam inviolatam retineant, profecto eo beatiore erunt quo plurium et meliorum rerum cognitionem coegerint, in variis linguis atque auctoribus dissipatam. Id autem difficile ei non erit, qui linguæ Græcæ ac Latine mediocri usu instructue methodo se assuefecerit et artium optimarum fundamenta fideliter fecerit. Ac est in ea re sane difficultatis et molestiæ nonnihil; sed ubi ex illis artium angustiis in liberrimum optimi cujusque scriptoris campum eluctatus fueris, vere id apparet quod a quodam sapientissimo viro dictum est, sive is Socrates sive Isocrates fuerit (nam utrique ascribi video, et proclivis error est in unius litteræ discrimine), radices eruditionis amaras esse, fructus vero dulcissimos. Radicibus autem comparantur linguarum et artium methodi, fructibus varia lectio: qui ut sine radicibus nulli essent, ita eruditio pertenuis est, quæ non certa ratione ac via a primis initiis ad summum usque fastigium constanter ascendit ac perpetuum sibi commentarium parat. Quod enim supra etiam attingi, doctrinæ omnis laus in artium methodis atque in eo vertitur, quod, quoad fieri potest, quidquid ad eandem rem pertinet, contrahit, et ex variis membris unum corpus integrum componit. Eo absoluto lectionis varietas singulis partibus addit ornamenta et amplitudinem quamdam conciliat. Quodsi hæc similitudo minus placet, homo studiosus diligenti patrifamiliæ comparetur; qui, ut ille agrorum suorum proventus et domestica instrumenta in horreis et certis quibusdam cellis reponit, ut cum usus postulat, statim ad manum sint, ita ipse, quidquid vel cogitatione vel lectione vel auditione per omne tempus ætatis (neque enim ulla sapientiæ studio meta præstigienda est) consecutus fuerit, statim in illas artium classes, si non stylo aut calamo, saltem animo et recordatione reponat, et ad regulas illas a doctissimis hominibus traditas exigit, acri iudicio semper interposito, ne quod quisque dixerit aut scripserit aut ipsi etiam in mentem venerit, oraculum esse putet (nam homini docto turpissimum fuerit, ut Græci eleganter dicunt, ἀβασανιστως παραδέχασθαι τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, hoc est opinioniones consecrari nudaque auctoritate niti), sed tantum cuique credendum esse statuatur, quantum aut firmis rationibus aut probabilibus conjecturis persuadere possit, in cæteris assensum cohibeat et sustineat, donec ipsum tempus scrupulum sustulerit. Sed ne memoria lapsus esse et ab instituto non certo consilio deflexisse sed per oblivionem aberrasse videatur, ad Choniatem redeo, quem ordine aptissimo et prudenti tuo consilio Zonaræ adjunctum esse dixi. Nam quo in loco ille Annales suos finivit, in Alexii Comneni videlicet obitu, eo in loco hic suam historiam auspicatur, res memoratu dignas, quæ in Byzantino imperio annorum circiter 86 spatio acciderunt, complexus. Atque utinam alius Græcus exstitisset, qui ab hoc auctore et Chalcondyle prætermissa pari facundia prosecutus esset. Major enim est Choniatae copia et diligentia lectioque jucundior quam Zonaræ: cui una brevitas necessario proposita fuit, quod alioqui opus in immensum excrevisset; idque vel ex eo apparet, quod heroina eruditissima Anna Cæsarissa, imperatoris Alexii filia, de rebus gestis patris sui libros 20 scripsit, qui adhuc in Augustanæ rei publicæ bibliotheca exstant, cum Zonaras vitam illius paucis foliis perstrinxerit. Ut autem brevitatis memoriam juvat, ita fusiores narrationes plus delectationis habent, in magna præsertim varietate rerum et subitis fortunæ commutationibus; quæ non multis annis plurimæ, eæque mirabiles ac potius miserabiles, præter expectationem Græcos, quos hic scriptor Romanorum appellatione honestat, oppresserunt, crescente in dies Persarum sive Turcorum (nam recentiores promiscue his vocabulis utuntur) potentia; quorum grassationes et Christianorum principum desidiæ ac perversitatem tanta doloris acerbitate Choniates sæpius deplorat, ut eum ab omnibus qui reipublicæ partem aliquam attingunt, nostris temporibus legi summopere expediat, si forte Germanorum animi, quorum fortitudo et pietas in recuperanda Syria et terra sancta laudibus egregiis hoc scripto ornatur, clarissimis exemplis Conradi et Friderici imperatorum saltem ad tuendam patriam, hoc est vicinas Pannonias, excitentur. Nunc enim non de laude et gloria laborandum, sed de aris et focis pugnandum esse apparet, quo minus fiat, nulla res æque in causa est atque dissensionem. Græcos, præter intestina bella ex ambitione fere orta, voluptatum studium et ignava monarchia perdidit: nobis temeraria bellandi cupiditas et discors ac inquieta polyarchia id minatur quod absit ut experiamur: et facile caveremus, nisi fatali quadam siderum impressione animis atque auribus a sanis consiliis plerique abhorrent. Imminuta quidem est, et veluti læta seges tristi lolio corrupta, vetus nostræ gentis integritas; quod exterarum nationum quodam quasi contagio accidisse videtur, quarum mala cum nostris conjunximus, cum peregrinationum is finis esse debeat, ut innatis et consuetudine inolitit vitiis abjectis aliorum virtutes asciscamus, eorumque prudentia et humanitate ad omne genus officii et laudis crudiamur. Sed si cætera spectemus, nunquam Germania viris, armis, opibus, consiliis, fuit instructior; quas res propter discordiam non in hostium detrimentum sed in patriæ exitium detestanda crudelitate, ne dicam insauia, convertimus: quæ cogitatio cum in hujus historiæ interpretatione subinde meum animum feriret, et

haud dubio cordatiores quoque lectores exstimulatura sit, non temperare mihi potui quin hunc locum, quem omnium animis atque oculis semper observari utilissimum fuerit, obiter attingerem. Nunc de hoc opere dicendum est, quod etsi labore non multo minore, longe tamen majori cum voluptate converti, propter historias mihi antehac fere incognitas et planius ac fusius orationis genus: in quo tamen immodicam nescio cuius insolentis elegantiae affectationem non semper sequendam mihi duxi, quod quidquid ejus generis est, non ipsius auctoris scriptum sed paraphraes et æmuli alicujus assumentum esse videtur. Contuli enim hic quoque duos codices cum eo quem amplitudo tua Cpoli ab Alexandro Chartophylace comparavit, etque operam dedi, ut ex ea collatione opus hoc quam integerrimum ederetur, et Græca itidem ut in Zonara nostro factum est cum Latinis jungerentur. Quamvis enim Græci sermonis puritas et proprietas cum exterarum nationum commerciis tum otiosorum hominum ineptiis corrupta est, nec fieri nequit in hoc scriptorum genere ut interpretis non indocti nec indiserti oratio ipsi auctori præferatur, tamen nec eum ego me interpretem profiteri ausim, et Græca lingua, qualiscunque adhuc, nescio quem genium retinet ac ubertatem Latinis inimitabilem. Testimonio sunt omnes fere disciplinæ, quarum vix ulla est quin et e schola Græca se prodiisse vel ipso nomine fateatur, et si Græcas voces sustuleris, sæpe obmutescat. Quo minus ii ferendi sunt qui Græcam linguam ut supervacaneam aspernantur. Quod utique non facerent, si quam pauci fideles et docti interpretes sint intelligerent. Aliis deest alterius utrius, aliis utriusque linguæ cognitio, aliis fides et diligentia, nonnullis universa hæc, non tam fortasse malitia et contemptu judiciorum (quæ extrema esset amentia) quam calamitate quadam temporum nostrorum et præstantium ingeniorum neglectu, quibus fortuna plerumque minus favet quam iis quorum minor est industria et obtusior acies animorum. Itaque pedibus in eorum eo sententiam qui Græca cum Latinis conjungenda esse censent, siquidem Græca seorsim parum vendibilia sunt ætate nostra, quæ propter ambitionem et avaritiam bellandi cupiditatem ad pristinam barbariam magno impetu ruit. Nam Latini et Græci sermonis proprietate et puritate amissa contemptaque philosophia et politiori litteratura neglecta, ut coram cernimus, non obscurum est quid impendat. Præclare scribit Isocrates, quem in hac parte Aristoteles, ut mihi videtur, quippe natu grandiozem, æmulatus est, et eo admirari non satis possum, virtutis singulas in medio binorum vitiorum, quorum alterum citra resistat, alterum longius quam par sit progrediatur, esse collocatas. Et recte apud Ovidium Dædalus ait filio, *medio tutissimus ibis*. Quod utinam tam a theologis jurisconsultis et medicis quam ab humaniorum litterarum cultoribus observaretur; quorum alteri se rebus inhærere, alteri dictionis elegantiae se studere profitentur: quasi vero aut vocabula propter explicationem rerum non sint inventa, aut corpus egregium, hoc est præclaras, cujusmodi in sublimibus illis disciplinis tractantur, non munda et ornata vestis, hoc est pura et limata deceat oratio. Duplicem profecto laudem merentur, qui res optimas, si non eleganti et splendido, at puro et deserto sermone proponunt. Cujusmodi viros nostra ætas plures cum insigni gloria tulit quam posteritas habitura videtur, nisi aliam rationem studiorum inierimus: sed quid ego censuram in re publica litteraria mihi sumo, cum ipsi mihi diversis ingeniorum ingeniorum censura sit subeunda? Movit me tamen justus fortasse dolor in hanc confusionem gymnasiolorum intuentem, etsi hæc nec temporis nec loci hujus esse videantur. Quare veniam peto, si qua minus ad institutum pertinentia inculcavi; et debetur hæc philosophiæ libertas, quæ quia fere cæteris externarum rerum commoditatibus et ornamentis caret, saltem cogitationis atque orationis vinculis laxioribus astringitur. Quo nomine Socrates se meliore conditione esse quam oratores, qui ad laudem non duco, ut si qua culpa vel hac commemoratione vel conversionis procrastinatione, longiore quidem quam ipse putaram, commissa est, ejus mihi gratiam fieri cupiam; præsertim eum exigui temporis mora, omnis expers incommodi, non cessationem sed fidem et diligentiam meam arguat; quæ nisi mihi otio et commodis meis antiquior fuisset, hoc labore multo citius defungi potuissem. Sed sat sato, si sat bene, ut dicitur. Quod ipsum etiam sedulo me conatum esse cum rem ipsam testaturam confidam, nihil de me ipso addam, quod quamvis amplius aliquid præstitissem, tamen liberalitatis erga me tuæ et erga studiosos homines, quorum commodis tuo sumptu consulis, partem vix exiguam viderer assecutus. Augustæ Vindelicorum, vi Id. April. anno MDLVII.

ΤΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΚΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ, ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΕΦΟΡΟΥ ΚΑΙ ΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ ΒΗΛΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΘΗΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΙΓΩΝΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΡΧΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΤΟΥ
ΥΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ.

NICETÆ CHONIATÆ

LOGOTHETÆ SECRETORUM

INSPECTORIS ET JUDICIS BELI, PRÆFECTI CUBICULI

HISTORIA

QUÆ INCIPIT AB IMPERIO JOANNIS COMNENI, ALEXII FILII.

FABROTI BREVIARIUM

PRÆFATIO.

Laudes historiarum, et Nicetæ in hac contextenda consilium.

DE JOANNE COMNENO.

Joannes Comnenus ab Alexio patre, matre aversante, imperio destinatur. Ut imperium firmarit (2). Ejus initia, amici et consiliarii. Cognati ad Bryenium Comneni sororium deficiunt. Conjuratos tractat clementer Comnenus, Annæ sorori per Azuchum reconciliatur, Irenemque matrem sibi reddit propitiam (3). Joannis

Hier. Wolfii notæ.

* Νικήτα τοῦ Χωνιάτου. Nicetas Latinis Victor est sine Vincentius, Acominatus gentilitium nomen, Choniates patriam, a Chonis Prygiæ urbe, ex qua oriundum se fuisse crebro gloriatur. Cætera sunt dignitatum vocabula. Logothetam ipse Cancellarium interpretatur. Ἐφορος καὶ κριτής τοῦ βήλου quid sit, certo affirmare non possum. Videtur tamen βῆλον Latinum esse; idque ex aliquot locis Constantini de Administratione Romani imperii constare potest: Ἐνδον, inquit, τοῦ βήλου τοῦ κρεμαμένου εἰς τὴν κωμαραν εἶς, et εἰσέρχονται ἐν τῷ βήλῳ τῶ κρεμαμένου εἰς τὸ ἄγιον φρέαρ. Item διὰ τῶν βήλων ὑπὸ τῶν σιλευντιαρῶν συρομένων. Fortassis secretiorem et selectum indicem per velum intelligit, ob ritum aliquem mihi incognitum. Μαγνῆ fuisse dignitatis munus ex hujus historiarum lectione apparet; ejusmodi apud nos, etsi longe minus, est mære imperii assessorem esse. Ὁ γενικός ἐπὶ τῶν κρίσεων καὶ ἔφορος fortassis prætor fuit.

Ad Præmium hujus auctoris, ubi suum perspi-

cuitatis studium jactat, homo quidam, ut appare' non infacetus, fortassis Alexander Cartophylax. diaconus Cpolitanus, qui codicem manu sua scriptum Dernschwan vendidit, adnotavit:

Ὅχι οἶδα τί φῆς ἐνθάδε, Χωνεῖάτα.
Σοφὸν τὸ σαφές συγγραῶν εἶναι λέγεις,
Ἐἴτα γριφώδη καὶ βαραθρώδη γράφεις;

Quid istud est? quid, Choniata, vis tibi?
Orationis lucidum probas decus.
Tenebricosus instar ipse tartari?

nec mehercule sine causa. Nam ex affectatione nescio cujus insolentis elegantiarum et poeticarum dictionis æmulatione in salebras sæpe incidit; et duris, ne ineptis dicam, utitur metaphoris, in Procæmio præsertim, ubi cum primis disertus videri cupit. Quod si totam historiam simili oratione involvisset, in latomias ire quam molestiis conversionis conflictari maluissem. Sed quia tolerabiliter

Comneni expeditiones contra Persas. Scythus arte profligat (4). Triballos debellat. Filios multa charitate prosequitur. Hunnos adoritur et pacem petere cogit. Deinde traducto in Orientem exercitu de Persarmeniis debellatis triumphat (5). Ganyram expugnat et amittit. In Ciliciam movet. Bacam munitissimum castellum oppugnat. Monomachiu Constantii Armenii et Eustratii Macedonis (6). Bacam vi capitur. Anabazæ expugnat. In Cælyriam proficiscitur Comnenus, et cum Antiochenis inicit amicitiam. Pizæ ad deditionem cogit, et variam Martis aleam experitur (7). Sezerim urbem obsidet, quæ pecunia incolumitatem redemit. Persarum insidias repulsat (8). Isaacius Comnenus fratri Joanni reconciliatur. Novæ expeditiones in Persas. Militum indignatio et imperatoris magnus animus. Expeditio contra tyrannum Trapezuntinum, et præclara in Persas belli gesta. Manuelis Comneni filii egregium facinus ad Neocæsaream (9). Joannis Isaacii filii a patre imperatore ad sultanum defectio; unde non exigua incommoda. Christianos quosdam perduelles imperator debellat, et calamitatibus domesticis premitur (10). Antiochenæ expeditionis malum consilium Violatæ urbis dat pœnas. Comnenus, in venatione venenato suo telo vulneratus, unde plaga immedicabilis. De ejusdem obitu oracula (11). Joannis Comneni morituri oratio ad cognatos, amicos et magnates. Manuelem isaacio natu majori præfert et successorem nominat. Ab omnibus Manuel imperator salutatur. Joannis Comneni obitus et elogia (12).

DE MANUELE COMNENO.

LIB. I. Manuel Joanni Comneno patri succedens Isancium fratrem natu majorem in monasterio includit, et seditionis ansam præcidens a Byzantinis ob animi et corporis dotes eximias cupide suscipitur (1). A Michaeli patriarcha diademate ornatus, et cum fratre reconciliatus, in Persas movet semel et iterum. Uxorem duxit Alemannam quamdam, egregia forma et hercico animo mulierem, quam negligit incestu pollutus (2). Joannem Hagiotheodoritem imperii cancellarium et Joannem Puzenum (eujus tenacitas sordida, inhumanitas item et avaritia describitur) supremum quæstorem constituit. Hagiotheodorites a Theodoro Stytiota loco pellitur. Manuelis virtutes, quæ paulo post immutantur (3). Conradi Germanorum imperatoris expeditio Hierosolymitana. Alemannorum legatis Manuel benigne respondet, sed ciam insidiatur; et Græcorum legiones Alemannicum exercitum, Philippopolitani episcopi aulica facundia circumductum, comitari jubet (4). Alemannorum et Græcorum dissidia. Exercitus Conradi incommoda, quem Græci ferro, fraude, veneno, Manuelis jussu et exemplo, persequuntur (5). Turcas hostes intensissimos Germanicus exercitus aloriri constituit. Conradi ad milites pia et acris oratio. Atrox pugna et illustris victoria de Turcis reportata (6).

LIB. II. Rogerius, rex Siciliae, Corcyrum occupat, Acarnaniam, Ætoliam, et oram maritimam vastat, Bœotiam Corinthum diripit, Acrocorinthi arce recepta (1). Manuelis expeditio contra Siculos. Corcyræ oppugnatio, et Contostephani magni ducis interitus (2). Cosmas patriarcha ob vaticinium de Contostephani interitu pridem editum dignitate exiit. Contostephano succedit magnus domesticus (3). Ligneam turritam scalam Manuel in Corcyrenses obsessos exstruit, quam Pupaces et alii CCCO conscendunt. Fracta autem scala plerique pereunt: Papaces autem mirabiliter evadit (4). Seditio cruenta inter Græcos et Venetos, qua ægre sedata et exercitiis reconciliatis oppugnatur denuo Corcyra et tandem deditione recipitur (5). Manuelis irrita in Siciliam expeditio. Serviam populatur. Michael Palæologus rem gerit facilliter adversus Siculos (6). In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cum Scythis Calamannus male pugnat. Alexius Bryennius, Joannes Ducas et Constantinus Angelus a Siculis captuntur (7). Manuel cum Rogero Siculo pontificis Romani hortatu pacem inicit: sed paulo post mutæ inimicitie recrudescunt (8).

LIB. III. Manuelis Hungarica expeditio. Hunnicæ grassationes (1). Andronici et Manuelis incestus. Andronicus affinitum insidiis in carcerem conjecit elabitur uxoris opera: sed in itinere interceptus reducitur in custodiam (2). Ludicrus pugnas equestres Antiochiæ Manuel instituit. Ejus copie dimissæ cladem a Turcis accipiunt (3). Theodorus Stytiotes ob Camateri logothetæ calumnias obcæcatur. Expostulatio Nicetæ cum divina providentia. Camateri logothetæ mores, bibacitas et voracitas (4). Manuelis secundæ nuptiæ. Nicetæ expostulatio cum Deo de Turcis grassationibus. Iconiensis sultani et Cappadocis toparchæ dissidia: sultanus ad Manuelem confugiens magnifice excipitur. Terræ motus apparatus eorum turbat. Agareus quidam, novus Icarus, suæ temeritatis fuit pœnas (5). Clyzasthlanes Iconii sultanus ingentibus donis a Manuele effectus, Iconium reversus fidem fallit, et Manuelis subditos vexat atque oppugnat (6). Fucata sultani et Manuelis amicitia; unde vastationes et clades mutæ (7).

LIB. IV. Manuel affinem Stephanum, Hunnorum regis fratrem, frustra Pannoniæ regem facere conatur; nam Stephanus ab Hunnis veneno tollitur, quibus Manuel bellum indicit (1). Andronicus semel et iterum mirandis artibus vinculis elapsus tandem Manueli patriuelli reconciliatur (2). Michaelis Branæ ingenuitas. Manuelis Pannonica expeditio, et Zeugnini oppidi recuperatio, in qua variæ belli facies (3). Deses Serviciæ despota cogitur ad obsequium. Alexius Hungarus, Mariæ Manuelis ex Alemanna filie maritus, imperio destinatur. Andronico refragante, qui cum Toruse Armenio infeliciter bellum gerit (4). Andronicus ob illicitos cum Philippa imperatricis sorore et Theodora Balduini vidua amores Manueli exosus, variis agilitus fortuna, cum tribus liberis et Theodora ad sultanum Chaldæum confugit (5). Manuel princeps sollicitus et suspicax Alexium protostratorem virum innocentem ad cucullum induendum adigit. Unde Manuel in Alexium malus

Hier. Wolfii notæ.

loqui incipit cum ad rem ipsam ventum est, hanc quoque operam studiosis historiarum dare volui, ut Zonaræ opus hac appendice plenius redderetur, ea tamen libertate usurpata ut sententias auctoris appendam, verba adnumerare non necesse habeam. Ut autem in illo feci, ita hic etiam obscuriora loca et varias lectiones adnotabo. Usus enim hic quoque sum duobus codicibus, quorum alterum D. Antonii Fuggeri, alterum herilis bibliotheca suppeditavit. Accessit tandem, ut in Zonara quoque, præter expectationem meam, tertius Augustanæ rei publicæ codex, vetustus admodum, principio et sine mutilis, nec reliquis partibus ubique incolumis. Qui si integer fuisset, eum solum et in exscribendo et in convertendo secutus essem: videtur enim ex

germano auctoris archetypo bona fide descriptus et eam simplicitatem præ se fert quæ in hoc Pro. ænio promittitur, ne barbaris quidem vocabulis evitatis; quæ causa aliis fuisse videtur ut paraphrasin (utinam minus affectatam) hujus operis scribendam susceperint et de suo non pauca ornandæ orationis ergo addiderint. In Byzantino codice non modo complures versus, sed pluribus in locis etiam integra folia, eaque sub finem operis amplius xv, defuerunt; quæ ego ex herilis bibliothecæ codice describenda curavi et converti, tutius esse ratus supervacanea addere quam minus necessaria prætermittere, præsertim cum vetustus quoque codex eadem res, licet diverso genere orationis, contineret.

animus (6). Aaron, Sclerus, Sicydites, insignes nebulones, ob magiam, perfidiam, et calumnias excæcati; et Auroi postea Isaacii jussu lingua exsecta. Manuel cum magna omnium gratia et laude nova castra in Asia condit (7).

LIB. V. Manuel ex duobus status altera erecta altera ejecta, bello Hungari Andronicum Contostephanum præficit, et victoriæ omen de Hungari lapsu arripit. Pannonii se ad bellum accingunt (1). Andronicus neglecta Manuelis superstitione astrologica milites ad pugnam hortatur (2). Utriusque exercitus dispositio. Pugna: victoria penes Andronicum, qui fama territus Istrum trajicit. Manuel autem de Pannoniis superalis triumphat (3). Contra Servios Manuelis expeditio; item contra Ægyptios, Amerigo Hierosolymorum rege auxilia pollicente (4). Amerigus pedem refert: nihilominus tamen Tamiathum obsidet Andronicus, et variis modis oppugnat (5). Fraude Amerigi Andronicus Tamiathi expugnatione frustratus, milites ad oppugnationem redintegrandam hortatur (6). Tentata expugnatione Amerigi dolis irrita redditur, et Græci Tamiatho domum redeuntes naufragio fere omnes pereunt. Sarraceni pacem cum Manuele firmant (7). Nascitur Manueli filius Alexius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat, et marchionis Montisferrati filio Mariam filiam dat uxorem (8). Manuelis cum Venetis controversiæ, bellum et pax sancita (9).

LIB. VI. Sultanum Persicum Manuel adoriri constituit. Dorylæo et Subleo instauratis: se ad bellum aperte accingit (1). Manuel sprete sultani pacem petentis legatione superbiæ suæ dat pœnas, temerarium iter ingressus, in quo insigni clade afficitur (2). Capitania Manuelis pericula, quæ ægre superat, multis suoribus millibus et illustrissimis quibusque cognatis desideratis (3). Novæ cædes, ex quibus elapsus Manuel et ad legiones accedens conviciis acerbissimis pungitur, quæ patienti silentio obruit (4). Ignavissimum Manuelis de clandestina fuga consilium a gregario milite arguitur. Sultanus ultro Manueli pacem offert; unde Græcorum exercitus salus. Nicetæ de somnio Manuelis et Mauropuli ante infelicissimam illam pugnam narratio (5). Pace sancita Græcos Persæ nihilominus infestant. Manueli conditionibus pacis haud satisfaciendi sultanus bellum infert (6). Manuel per legatos sultani exercitum præda onustum cædit et ad interneccionem delet (7). Alia Manuelis expeditio in Persas cum infelici eventu. Turci Claudiopolin a Manuele protectam frustra oppugnant (8).

LIB. VII. Manuelis in Fridericum Cæsarem et Occidentale imperium dolosæ artes. Anconæ obsidio et propugnatio (1). Nicetæ de Manuelis consilio iudicium. Manuelis rapacitas, profusiones et inconsulta in ignotos benevolentia; unde maxima rei publicæ labe (2). Ædificia et luxus Manuelis, austeritas item in monachos, quos ad rigidiorum instituti sui professionem revocat (3). Negligentia ejusdem circa disciplinam militum, quos nimia licentia reddit deterrimos (4). Aula et militia perturbatis animum curiose ad theologiam applicat, de præcipuis doctrinæ Christianæ articulis temerarie definiens (5). Insanit deinde circa Machometis blasphemias, quas doctis et piis viris nequidquam reclamantibus edicto confirmat (6). De Manuelis interitu præsagium observatum signum in monastico habitu, ab astrologis dementatus, moritur. Successor, imperii tempus, et sepultura ejusdem (7).

DE ALEXIO COMNENO MANUELIS F.

Puerilis ætas Alexii, Manuelis filii et successoris, aulicorum item in improbitas imperium Græcorum pessumdat (1). Andronicus Comnenus, sequentium tragædiarum pars maxima, cum Manuele reconciliatus Œneam ablegatur, ut in otio post longinquos errores se recrearet (2). In solitudine sua Andronicus imperii occupandi cudit consilia (5). Maria Cæsarissa, Alexii pueri imperatoris soror. Alexii protosebasti, qui in aula rerum potiebatur, potentiam ægre fereus conjurationem inicit (4). Consilio suo frustrata seditionem concitat, Byzantini populi favore adjuta (6). Seditionis a Maria concitata effecta. Protosebasti conatus Pugna cruenta (6) Mariæ maritus suos ad pugnam instaurandam hortatur, et impetum facit in protosebasti milites, patriarchæ Theodori auctoritate pax restituitur (7). Ignominiosi hujus belli detestatio. Patriarcha dolis protosebasti loco movetur, et paulo post restituitur (8). Andronicus aperte imperium affectat. Protosebastus imperatricis favore immixtus, quos et quibus potest modis sibi conciliat et Andronico reddit adversarios. Andronicus autem viribus haud destitutus in instituto pergit (9). Protosebasti classis contra Andronicum. Iphitini legati, magni ducis et aulicorum fere omnium ad Andronicum defectio (10). Cypolitanarum rerum mira conversio. Protosebastus in vincula conjectus excæcatur. Latini seu Franci urbe pelluntur (11). Futurorum præsentia. Patriarchæ cum Andronico congressus et colloquutiones (12). Andronici cum imperatore Alexio et matre ejus congressus. Mendicus in Andronici gratiam a plebe vivus exurit. Ad Manuelis sepulcrum Andronicus qua fronte et voce accesserit (13). Suo arbitratu rem publicam Andronicus administrat, in nobiles quosque grassatur, Joannem Cantacuzenum excæcat. Mariam Cæsarissam ejusque maritum veneno tollit (14). Alexii et Irenes Andronici nothorum incestæ nuptiæ. Theodosius patriarchatu cedit, et successorem habet Basilium Camaterum (13). Sultanus Iconii in Oriente grassatur. Magnus domesticus Joannes Comnenus arma movet in Andronicum cujus exercitum fundit et fugat. Joanne mortuo ejusdem filii in Andronici manus incidunt et excæcantur. Alexius puer coronatur (16). Andronicus imperatrici struit insidias. In Andronicum conjuratio facta detecta et excæcatione multata. Imperatricis miserabilis interitus (17). Consiliariorum et aulicorum ignavia summaque improbitate Andronicus imperator designatur, salutat, et Alexio puero, Manuelis filio, præfertur, qui paulo post ab Andronico non tantum imperio, sed et vita crudeliter spoliatur (18).

DE ANDRONICO COMNENO.

LIB. I. Alexii elogium. Huic succedit Andronicus Comnenus, qui jam provecæ ætatis sobrini sponsam adolescentulam nondum xi annos natam uxorem ducit. Pontifices adulatores deludit et merito præmio donat. Lapardas, vir bellicosus, ab Andronico deficit; sed interceptus, erutis oculis in monasterium conjicitur (1). Relaxatis curis, Andronicus ad Nicæam obsidendam profisciscitur. Oppugnationis varii eventus (2). Theodori Cantacuzeni interitus. Isaaci Angeli segnities. Nicolai pontificis pavor fuit occisio Nicææ dedenda. In oppidanos sævit Andronicus, et Isaacium comiter excipit (3). Prusæ excidium, et in Prusenses Andronici crudelitas. Angeli Theodori excæcatio, nobilium multorum supplicia. Andronici in theatro periculum (4). Isaacius Comnenus Cyprum occupat et in ea tyrannum agit; unde Andronico metus (5). Macrodocus Constantinus et Ducas Andronicus, Andronici familiares et consiliarii, mira quadam ratione ultimo afficiuntur supplicio. Populi affectus sub illa tyrannide, cui Andronicus legum auctoritatem prælexit; et paulo post Sebastianos fratres laqueo suffocat (6). Alexius Comnenus, Manuelis ex fratre nepos. Siciliæ regem in Græcos concitat. Dyrrachium et Thessalonicam Siculi occupant. Thessalonicensium urbe dedita miseris (7). Siculorum grassationes horrendas in Thessalonicenses, qui domi se continebant (8). Eorundem immunitas in

miseros, qui ædibus relictis per vicos vagabantur et in plateis considerebant. Insolentia in eos qui religionis ergo convenerant in templis. Eustathius Thessalonicae episcopus sua intercessione cives subleval (9). Andronici crudelitas in Irenem filiam notham, ejusdemque maritum; corruptorum iudicium qui conjugium istud probaverant insectatio. Mamatus scriba crudelissimo ignis supplicio affectus (10). Disypatus Georgius, magistri templi lector, conjicitur in vincula. Tripsychus Constantinus diligentissimus tyrannidis Andronici minister, volubili quadam rerum vicissitudine eversus excæcatur (11).

LIB. II. *Andronicus Siculis victoribus parum feliciter resistit (1). Ejusdem apparatus ad Cpolitanae urbis, quam obsidere cogitabant Siculi, defensionem. Negligentia, luxus, satellites, canis, crudelitas Andronici (2). Contra ejusdem præclaræ quædam virtutes proponuntur, nempe benignitas in pauperes et reipublicæ cura (3). Gravis oratio Andronici de imperatorum negligentia (4). Severitas Andronici naufragorum incolumitati consulit. Alia memoranda in reipublicæ commoda ordinat. Æquus est subditis, eorumque oppressores multat. Doctorum amans, sed disputationibus de religione infensus (5). Saturnina Andronici statua. Imagines imperatricis quam suffocaverat cur transformaverit. Templum XL martyrum instaurat, et exiliis suis gloriatur (6). Crudelis Andronici consilium de tollendis omnibus seditiosorum cognatis. Universæ eorum familiæ condemnantur (7). Edicti crudelis exordium et summa ejusdem excogitatio. Manuel Andronici filius edicto re-fragatur (8). Impietas Andronici ad Engastrimythos dæmonum servos abeuntis, ut successorem nosset. Mali genii æstro percitus malum imminens minime videt (9). Hagiochristophorita dum Angelum Isaacium occidere studet, occiditur; Isaacius autem in templo supplex populum concitat (10). Seditioem comprimere dum studet Andronicus, accendit. Joannes Ducas frustra ambit imperium; nam Isaacius Angelus imperator designatur; unde Andronici fuga (11). Palatium a plebe direptum: captivitas Andronici, qui miserabiliter exagitat a plebe Cpolitana atrocissimis cruciatibus occiditur (12). Andronici elogium, vaticinium, sepultura. Et de ejusdem interitu vaticinium (13).*

DE ISAACIO ANGELO.

LIB. I. *Commoda Isaaci Angeli initia. Expeditio contra Siculos. Andronici filii excæcantur. Siculi exercitus isocordia (1). Branas Isaacii legatus profligat Siculos quorum duces capti et terrestres exercitus misere dissipatur. Alexius Comnenus belli fax captus excæcatur (2). Siculæ classis calamitates. Isaacus Siciliæ regis petitionem contemnit, duces captivos conjicit in carcerem, deinde educit et pro se orantes audit (3). Benevolentia Isaacii in duces captivos et alios quoscunque dictis testata, quibus facta minime respondent. Clizasthlanis sultani grassationes. Secundæ nuptiæ et sordes Isaacii. Mysorum seu Blachorum defectio (4). Calamitosa in Cyprum expeditio adversus Comnenum Isaacium, cujus mandato Rentacenus Basilus crudeli supplicio afficitur. Blachos a furiosis et dæmoniis ad bellum concitatos Isaacius Angelus sua negligentia confirmat (5). Blachicum bellum a ducibus male commissum; et Joannis Cantacuzeni letalis temeritas. Branas Alexius seditioem movet in Isaacium, imperatorio nomine usurpato; Byzantium obsidet, et cum Isaaci milite ante urbem manus conserit; et per pisces Propontidis imperatoriam classem fatigat (6). Conradus Cæsar Montisferrati marchio Isaacium nutantem confirmat, et non modo precibus verum etiam ensibus hostem repellendum esse docet. Isaacii ad milites hortatoria oratio (7). Inter duos exercitus eertamen. Branas a Conrado interficitur. Constantini Stethati astrologi interitus (8). Branas capiti et uzori Isaacius victor insultat; seditiosis ignoscit, et ut sacrificulus irridetur (9). Suburbana Byzantii ædificia diripiuntur et incenduntur, optices Latinorum ædes direpturi male mutantur, sed pro meritis. Latinorum solers commentum (10).*

LIB. II. *Isaaci Angeli in Blachos expeditio. Conradi Cæsaris in Palæstina interitus. Ideo de Chasiorum audacia narratio. Græci a Blachis ceduntur, et Isaacius pedem referre cogitur (1). Theodori Mangaphæ imperium affectantis defectio is a sultano proditus conjicitur in carcerem (2). Friderici Barbarossæ in Palæstinam expeditio. Legati vecordes Fridericum et Isaacium committunt. Armeniorum et Alemannorum in religione consensus (3). Mutationes varix in ecclesiastico statu tunc temporis, et Isaacii astutiæ in his mutationibus descriptæ (4). Protostrator Friderico frustra insidiatur. Græci fugantur ab Alemannis, qui inconstantiam superbam Isaacii experiuntur et derident (5). Friderici in Orientem trajectus, non aversante Isaacio. Philadelphiensium perfidia et Laodicensium hospitalitas. Turcos perfidos Fridericus maximis damnis afficit (6). Pugna Friderici ad Iconium. Alemannici cujusdam herois fortitudo (7). Friderici submersio et præclarum elogium. Ejusdem filio mortuo Alemanni rebus infectis domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in terram sanctam quam vocant (8).*

LIB. III. *Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexii seditio et interitus (1). Alterius Pseudalexii et Basilii Chozæ crebræ seditioes et exitium. Procerum nonnullorum supplicia (2). Clades Isaacii in Blachica expeditione. Hannonem imitatus falsam jactat victoriam et inanes magnarum rerum et imaginationes (3). Blachorum et Scytharum grassationes. Serviorum Pepanus victus. Constantinus Angelus repressis Blachis affectat imperium, sed derisus a Batatzæ et a milite prodilus excæcatur; unde Blachis gaudium et Græcorum subsannatio (4). Isaacii vecordia. Theodori Castamonitæ potentia et interitus. Pueri duo imperatores imperium administrant (5). Luxus et ineptiæ Isaacii, atque in ædificiis publicis ac privatis immensi sumptus (6). Ejusdem sacrilegia, avaritia et alia scelera, necnon quædam virtutes describuntur (7). In Blachos expeditionem suscipit. Frustra monetur de fratris insidiis. Basilacus futuus vates Isaacio excæcationem denuntiât (8). A fratre Alexio Isaacius imperio et oculis privatur (9).*

DE ALEXIO COMNENO ISAACII ANGELI FRATRE.

LIB. I. *Græcorum in Isaacii adverso casu affectus. Alexii parricidæ, novi imperatoris, profusiones et reipublicæ cura posthabita. Contostephani Alexii seditio opprimitur (1). Alexius a cunctis per malas artes acceptus in urbem ingreditur, infelicis imperii omina (2). Angeli cognomentum Alexius repudiat, et Sardaniapalum agit. Euphrosyna imperatrix virago, sed superba, luxuriosa et impudica. Pseudalexii Cilicis seditio et interitus. Isaacii Comneni in seditiois apparatu interitus (3). Blachi conditiones pucis ab Alexio oblatis aspernantur. Asanis de fama et de Alexio imperatore disputatio. Isaacius sebastocrator ab Asane capitur (4). Asani sacrificulus necem prædicat, et paulo post Asan interficitur ab Ibanco (5). Græcos Ibanco in auxilium vocat, sed ab eis nihil adjuvatur, ad Alexium se confert, cui utilem navat operam (6). Persæ Græcos bello aggrediuntur, et Dadibrum urbem occupant, Amerigi, Friderici Barbarossæ filii, ad Græcos legatio (7). Alexii responsio, et ostentatio ab Alemannis derisa, ingentem auri vim singulis annis persolvi sibi petit Amerigus; inde inter Græcos tributum exactum est quod Alemannicum dicebatur: Alexius autem sepulcra spoliât (8).*

LIB. II. Nicetas insultat Amerigo mortuo, illiusque in Siculos crudelitatem exaggerat. Caphures Genuensis pirata a Joanne Stirione opprimitur (1). Turbæ in aula Alexii imperatoris, cujus cognati omnia videntur. Euphrosyne imperatrix Constantinum Mesopotamitanum evellit: ideo a frotre et genero adulterii accusatur; unde Batatzis nobilis adolescentis proditoria cædes et Alexii factum indignum (2). Alexii irrita contra Blachos expeditio Euphrosyne in monasterium abstruditur, sed delatorum opera revocatur (3). Constantini Mesopotamitani sacrificuli et versutissimi aulici miræ artes describuntur, in altum sublatus casu graviore ruit (4). Temeritas Alexii in Iconiensi sultano concitando. Sultanus oppida quædam ex improvise capit. Antiochia Phrygiæ maximo periculo mire liberatur. Sultani in captivos humanitas. Alexii fulles ad bellum apparatus (5). Alexius inconsulte in se ipsum sævit. Imperatricis deliberationes de imperii successore. Miscrimus imperii status; et Scytharum in Thraciam eruptio (6).

LIB. III. Alexii contra Chrysum Blachum bellica expeditio, et irrita Prosaci munitissimi castelli oppugnationis. Chrysus ex hoste fit Alexii affinis (1). Scytharum incursio in Macedoniam. Nuptiæ filiarum Alexii. Ibongi defectio, et in eum expeditio, protostratori Manuelli Camyzi infausta (2). Controversiæ inter Græcos de eucharistia, et theologorum variæ sententiæ (3). Ibancus Alexii perjurio deceptus capitur. Euphrosyne imperatrix oppresso Contostephano res futuras profana curiositate investigat. Caichosræn sultanum Rucratius frater Iconio pellit (4). Comani a Rossis et Calyza principe Christiano repressi. Calomidiæ divitis negotiatoris comædia. Joannis Lagi tragædia (5). Joannis Comneni Crassi seditio. Alexii spoliatio navium et perfidia in Rucratium. Michaelis defectio. Periculum Alexii a naufragio et ruina (6). Eudocia Alexii filia a Stephano Triballo repudiata, Mysi Constantiam et Varnam expugnant. Prolostrator ad Chrysum deficit. Spyridonacæ defectio. Alexius tandem seditiosos coercet (7). Ad cladis Brytanniæ descriptionem accedens Nicetas Alexii imprudentiam proponit, qui de Isaacio fratre securus est. Comneniorum fratrum rapacitas et profusiones (8). Veneti nullis injuriis ab Alexio et Comneniis fratribus affecti, Henrici Danduli ducis sui consilio bellum contra Byzantinos parant. Alexius Angelus Isaacii filius cum Veneta classe se conjungit. Imperator classem hostilem contemnit, quæ in Græciam vela dat (9). Byzantii obsidio. Velitationes Græcorum et Latinorum. Incendium Byzantii. Alexius frustra tentatis armis Debetum profugit, imperio spoliatus. Ejusdem elogia (10).

DE ISAACIO ANGELO ITERUM IMPERATORE.

Alexio fugato Isaacius excæcatus iterum imperator salutatur, qui fratris fugam Alexio filio et Latini exercitus ducibus denuntiat. Latinis sacra et profana vix sufficiunt (1). Synagogæ Sarrucenorum direptio causa incensæ urbis. Hujus incendii luctuosissimi descriptio (2). Alexius Comnenus relictum imperium frustra repetit. Isaacii et Alexii filii desidium, turpitudinis, vecordia monachorum assentionibus fovetur. Minervæ nativum æream plebs comminuit (3). Latini raptis, incendiiis, ferro grassantur in Byzantinos. Alexius Ducas Murzufus Latinis resistit. Seditio contra Isaacium et Alexium Angelos (4). Nicolaus Canabus adolescens a plebe invitatus imperator inauguratur. Isaacio animam agente Alexius filius sibi consulit. Murzufus astute deficiit, et Canabo oppresso vita spoliatur (5).

DE ALEXIO DUCA MURZUFLO.

Alexii Ducæ Murzufi ingenium. Locupletibus multatis bello se parum feliciter parat. A Latinis fugatur (1). Pacificationis conatus irriti. Urbis oppugnationis, expugnationis, et incendii. Eques unus Latinus Græcos in fugam vertit (2). Murzufi fuga. Theodorus Ducas et Lascaris frustra de imperio contendunt. Urbis direptio et sacrilegiorum deploratio (3). Latinorum in urbe deproditiones et alia flagitia. Eorumdem insectatio. Sarraceni Latinis humaniores (4). Deploratio urbis prolixè descripta per Nicetam (5). Confessio et invocatio. Multiplex item consolatio et ad pœnitentiam adhortatio (6).

DE REBUS POST CAPTAM URBEM GESTIS.

Nicetas rationem reddit cur post expugnatam a Latinis Cpolis Solonis exemplum non sit imitatus (1). Græcorum cladem nulla prodigia præcesserunt. Captæ urbis miserimus status. Nicetæ peculiaris conditio miris modis conservatur Nicetas, qui nobilem virginem a raptoris manu prudenter vindicat (3). Cum mænidibus urbis Nicetæ expostulatio et urbis allocatio inaniaque vota (4). Nicetæ et aliorum exsulum fortuna, populi item et militum licentia describitur (5). Inter duces Latinos sortitio provinciarum nondum subactarum. In comitiis regis sortitionis ritus. Balduinus, Flandriæ comes, Danduli opera creatur imperator. Eiusdem elogium (6). Balduinus imperium stabilire studet. Ad eum Bonifacius marchio deficit, et reconciliatus Græciam occupat (7). Henricus Baluini frater et Petrus Plancius Asanias urbes occupant. Prusæ irrita obsidio. Theodorus Philadelphiensis ab Henrico profligatus. Marchionis in Græcia grassationes. Leonis Scurii Nauplii tyrannis. Michael Choniates Leonem placat (8). Scurus Alexii imperatoris filiam Eudociam ducit. Murzufi miserabilis interitus. Marchio Græcia potitur. Scurus Acrocorinthum confugit. Alexius imperii insignibus exiit (9). Græci milites a Latinis repudiati Blachorum ope urbes ad defectionem impellunt. Latini Occidentales urbes recuperare satagunt. Græcorum clades ad Arcadiopolim. Adrianopolis obsidio. Latini a Scythis in insidias pellecti a Bachis capiuntur et occiduntur. Dandulus effugit (10). Græci a Scythis et a Latinis vexantur. Mysorum et Latinorum pugna ad Serras. Marchio Thessalonicensium defectionem ulciscitur. Alexii relegatio. Marchionici denuo a Scythis vincuntur et urbes amittunt. Latini in Thracia grassantur (11). Henricus Baluini frater Aprum vi expugnat, Orestiadem frustra oppugnat. Petri Plancii casus. Lues et James obsidionem solvunt. Didymotichum Euri exundatione defensum. Græciæ miserimus status (12). Mauzormes Lascaris et Comnenus in Oriente de imperio contendunt. Philippopolim Blachi, Thraciam Scythæ vastant. Latini ad Rusium cæsi a Scythis (13). Mullarum urbium Græcarum excidia. Athyræ et aliarum calamitas. Joannes Dydimotichum frustra oppugnat (14). Latini Adrianopolitanis et Dydimotichinis opem ferunt. Thraciæ vastitas a Scythis et Blachis facta. Augurium corvorum et cornicum Græcia in tyrannides distracta. Nicolai archiepiscopi Corinthii interitus (15). Orientis status. Aldobrandinus Pergami tyrannus. Cretam Genuenses occupant. Aitallam Caichosroes frustra oppugnat. David Comnenus Latinorum fretus auxilio Lascari resistit (16). Petrus Plancius Pegas occupat. Henricus, Baluini frater, imperator designatur. Græcorum militum perfidia. Baluini miserabilis interitus. Constantini Tornicis mors cruenta. Fatalia urbis simulacra confringuntur (17). Latinorum diligentia et Romanorum ignavia. Henricus Blachos profligat. Adversus iniqua hominum de se judicia querela Choniatae, qui finem historiæ suæ imponit (18).

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ.

NICETÆ CHONIAΤÆ HISTORIA.

1. Utiliter inventæ sunt historiæ, neque parvas A iis qui rebus melioribus student commoditates suppeditant, tum vetustatis memoria repetenda, tum ingenii hominum explicandis, tum variis eorum conatibus ob oculos ponendis, quibus animorum magnitudo et honestatis amor ab ipsa natura fuit insitus. Jam quia vitia perstringunt et præclaras actiones celebrant, moderatiores plerumque reddunt et meliores homines, tam ad vitia quam ad virtutem propensos, iis duntaxat exceptis, qui turpissima educatione corrupti ac mala consuetudine depravati nullam virtutis rationem habent, qua nihil est in rebus humanis præclarius aut magis expetendum. Ad hæc ii quos monumenta historiarum complectuntur, quamvis mortales et obnoxii B fati jam olim vitæ quasi pensum absolverint, immortalitatis quodammodo sunt compotes. Nam prout turpiter aut honeste vixerunt, ita male aut bene audiunt; ac animus quidem in locum suum abit, et corpus in primordia e quibus compositum fuit resolvitur: actæ autem vitæ ratio, sive sancta et justa, sive nefaria et injuria, obitusque sive felix sive calamitosus, clara historiæ voce prædicatur, Quamobrem haud abs re liber viventium appellabitur historia, rerumque gestarum descriptio tubæ clangor, quo jam olim mortui velut e sepulcris excitati in medium producuntur. Atque hæc de historiarum utilitate breviter percurrere volui. Neque vero quisquam adeo vecors est, quin eam lectoribus

1-4 [P. 2]. A'. Αἱ ἱστορίαι δὲ ἄρα κοινωφελὲς τῆ χρημῶν τῶ βίῳ ἐφεύρηται, εἴπερ ἐκ τούτων οὐκ ὀλίγα ἔστι ξυλλέγειν τὰ βελτίω τοῖς ἡρημένοις. Βι-
δύται γὰρ τὰ ἀρχαῖα καὶ ἔθη αὐτὰ διατρανοῦσιν ἀνθρώπειαν καὶ πολυπειρίαν ὑποτιθέασιν, ὅπόσοι (1) τῶν ἀνθρώπων μεγαλογνώμονες καὶ τοῦ καλοῦ αὐτόφωτον τρέφοντες ἔρωτα· καὶ κακία δὲ παρ' αὐταῖς κωμψομένη καὶ ἀγαθοπραξία ἐξαιρομένη μετρίου ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἐπιδιδόντας τοὺς παρ' ἐκότερα τιθέασιν βέποντας, ὅσοι τέως οὐχ ὑπ' αἰσχίτης συνηθείας καὶ φαυλοτάτης ἔξεως ἀνεπιστρεφῶς ἔχουσι τοῦ πολυεράστου χρημάτος ἀρετῆς· ἐπεὶ καὶ ἀθανάτοις εὐλοκασί δῆπουθεν θνητοὶ καὶ ἐπίκηροι γερονότες καὶ πάλαι τὸ ζῆν ἐκτοξεύσαντες, ὅσους παρελθῆναι τὸ ἱστορεῖν. Ὁρθῶς γὰρ ἡ τούναντιον φαύλως βεβιωκότες εὖ τε καὶ αἰσχροῶς ἀκούουσιν. Καὶ τοῦ μὲν ἐς ἄδου βέβηκεν ἡ ψυχὴ (2), πρὸς δὲ τὰ ἐξ ὧν ἡρμόσθη τὸ σῶμα ἐπολινοδρόμησε· τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ βεβιωμένα. καὶ δόξα εἴη καὶ δικαιοσύνη, καὶ ἀθέμιτα καὶ ἐφύβριστα, καὶ ἐβίω εὐδαίμωνος, καὶ κακοπραγῶν ἀνεχρέμψατο τὴν ψυχὴν (3), ἡ ἱστορία διαπρυσιῶς βοᾷ. Ὡστε καθ' ἕτερόν τινα τρέπον καὶ λόγον καὶ βίβλος ζώντων ἡ ἱστορία λεχθήσεται, καὶ σάλπιγξ περιτρανος τὰ γραφόμενα, τοὺς πάλαι τεθνεώτας ὡς τῶν σημάτων ἐξανιστῶσα καὶ ὑπ' ὄψιν τιθεῖσα τοῖς βουλομένοις. Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν ἡ ἱστορία, ὡς ἐπιτρέχοντά με εἰπεῖν, αὐτοῖς δὲ τοῖς ἐπιούσιν οὐ μνοῦν οὐδαμῶς χαρῆσσα. Μὴ οὕτω μανείη τις ὡς ἡδίων ἡγεῖσθαι τι ἕτερον ἱστορίας ἢ γὰρ οἱ πολυτεῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ Τιθω-

Hier. Wolffi notæ.

(1) Πολυπειρίαν ὑποτιθέασιν ὅπόσοι. Ambiguum C est, utrum historiæ multiplicem experientiam eorum qui magnis ingenii præditi atque ab ipsa natura ad decus et honestatem conformati sunt proponant, an vero homines ingeniosi duntaxat et virtutis amantes varia exempla rei bene gerendæ ex historiis petere soleant. Incertum enim est, utrum post τὸ ὑποτιθέασιν subintelligendum sit ἐκείνων ἢ ἐκείνοις. Fortasse scriptori Thucydidis salebræ placuerunt, qui oracula potius quam historiam scribendam suscepit.

(2) Τοῦ μὲν ἐς ἄδου βέβηκεν ἡ ψυχὴ. Imitatio Homericæ magis, ψυχὴ δ' αἰδούσε βέβηκε, quam Christiana. Quare ego, evitatis quantum licuit istiusmodi ineptiis, reposui ea quæ nec a religione

nec ab usitata loquendiratione abhorreere videbantur; consilium meum doctis et candidis haud dubie probabitur. Si qui autem semidocti et scrupulosei homunciones vel negligentiam vel licentiam vel inscitiam meam accusabunt, τοῦτοις ἐγὼ χαίρειν καὶ ἐβρωσθαι φράσω. Neque enim tanta res est, et a natura et studiis meis alienum ut quemquam cupiam κλαίειν καὶ οἰμώζειν. Illud vellem, si quid optando proficeretur, in plerisque lectoribus aut minus esse arrogantis aut plus eruditionis et industriæ.

(3) Ἀνεχρέμψατο τὴν ψυχὴν. *Excreavit animam*; ut Zonaras sæpe ἐξηρεύετο *eructavit*, sed de impiis fere tantum.

νου παλαιότεροι καὶ τρικώρωνοι (4), εἰ τῷ βίῳ εἰ περιῆσαν, ἦδεσαν ἄν καὶ ἐξηγοῦντο τοῖς φιλακροάμοσι, τὰ τῆς μνήμης ἐμπυρεύοντες καὶ τὰς τῶν πράξεων ῥυσσὰς ἀνασκάλλοντες (5), ταῦτα δὴ πρὸς προθεῖη καὶ ὁ φιλόστοργος, κἂν οὐδέπω παρηλλάξει τὸν μείρακα. Διὰ τοῦτ' οὖν καὶ αὐτὸς τὰ τοῖς κατ' ἐμὰ χρόνοις γεγενημένα καὶ ἀνόπιν ἔτι βραχὺ, μνήμης καὶ διηγήσεως ἄξια ὄντα καὶ τοσαῦτα τὸ κληθὸς καὶ τοιαῦτα τὸ μέγεθος, οὐκ ἔγνω δεῖν σιγῇ παρελθεῖν [P. 3]. Οὐκοῦν καὶ διὰ τῆσδέ μου τῆς συγγραφῆς δῆλα ταῦτα τοῖς ἔπειτα καθιστῶ. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς καὶ ἄλλοι τε ξυμβάλεῖν ἔχουσι (6) καὶ αὐτὸς δὲ συνορῶν οὐχ ἤκιστα εἰμι, τὰ τοῦ ἱστορεῖν τὸ τῆς διηγήσεως ὁσαφὲς καὶ περιβολαῖς καὶ περιόδοις ἐπεστραμμένον ὡς μὴ συνᾶδον αὐτοῖς οὐ προσίενται, φιλοῦσι δὲ τὸ σαφὲς ὡς οὐ μόνον κατὰ πρὸς εἰκόνα σοφόν, ἀλλὰ καὶ συμβαίνόν σφισι μάλιστα, οὐδὲ τούτου πάμπαν ἔξωθεν τοῦ καλοῦ κίπτοντ' ἄν εὖρη τις τὰ γραφόμενα, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὸ κομπηρὸν καὶ δυσπραδὲς καὶ κρημνώδεις ἐποδισιλημμένον λέξεσιν ὡς ἐπίπαν ἀσπασαμένων, ἡ καὶ χαίνοντές εἰσιν εἰς τοῦτο πολλοί, εἴτ' οὖν ἀληθέστερον εἰπεῖν ἐκλείποντες τὰ τῶν πάλαι καὶ σήμερον καὶ ὅσα τι καὶ ἐπιτυγχεύματα προῦργαίεσσιν ἐξησκηκότες διὰ μακροῦ, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ κἂν τὸν ἄνθρωπον δρᾶν τῇ ἱστορίᾳ προθεμένων τὰ πρόσφορα, μὴδ' ὑπερβάθμιον πόδα τένειν ἡγαπηκῶτων ἢ ὅλων τοῖς ἔξονας αὐτῆς ὑπεράλλεσθαι. Ἰπὲρ γὰρ ἅπαν ἔπειρον τὸ μὴ τὴν φράσιν ἀπλοῦν, ὡς ἔχω εἰπὼν, καὶ πρόχειρον εἰς κατάληψιν αὐτῇ διαβέβληται, καὶ ἡγαπηθῆ σφόδρα τὸ ἀκομψὸν καὶ ὡς ἔχον φύσεως διηρόμενον, καὶ δαιμονίως τὸ εὐληπτον περιπτύσσεται. Τέλος γὰρ σκοπιμώτατον τὴν ἀλήθειαν ἔχουσα, καὶ τῆς τε βῆθητικῆς δεινότητος καὶ τῆς ποιητικῆς λογοποιίας ἀφιστώσα κατὰ διάμετρον, καὶ τὰ τούτων διωθεῖται χαρακτηριστικὰ. Καὶ ἄλλως δὲ κἂν οὐ βραχὺ τὸ σημνὸν ἢ ἱστορία καὶ τὸ εἰδίσμιον ἐπισύρηται, ἐρῶσα δ' ὅμως προκείσθαι παπαναῦσι τε καὶ σιδηρεῦσι καὶ πολλῆς γέμουσι τῆς ἀσθόλης καὶ συνήθης εἶναι τοῖς πρὸς ὄπλα καὶ Ἄρσας βλέπουσι, μὴδὲ γυναῖξι χερνήτισι δυσκολαίνουσα διαχαινούσας τὰ κατ' αὐτὴν, ταῖς χαριστέρας χάρει τῶν φράσεων, καὶ τὸ φᾶρος τῶν λέξεων εἰλικρινῆς καὶ ἀπερίττον περικείσθαι φιλεῖ, οὐ μὴν κεκομψευμένον καὶ ἑξαλλον καὶ ἢ μὲν ἱστορία, ὡς ἐνὶ μάλιστα, μετὰ τοῦ σαφοῦς καὶ εἰς ἐπίτομον ἐπιτροχασθήσεται· ὁ δὲ λόγος εὐγνωμονῶν συγγνώμην αἰτεῖται παρ' οἷς εἰς χεῖρας πεσεῖται, εἰ μὴ φιλοτιμῶς, δι' ἢ εἴρηται, καὶ ἀδρῶς ἐκπεπότηται, ἐπει καὶ ἄλλως νῦν πρῶτως ἡμεῖς τῆς ὑπο-

A æque jucundam ac fructuosam esse judicet. Nam quæ decrepiti senes, atque ii qui, si adhuc in visis essent, Tithonum multus ætatibus vincerent, in cœtu auditorum ex memoriæ thesauro deprompta in medium afferront, eadem vel adolescens eruditus referre queat. His igitur de causis ego etiam ea quæ mea ætate et paulo supra meam ætatem memoratu digna gesta sunt, quæ quidem plurima et maxima fuere, non prætereunda silentio esse ratus ad posterorum memoriam propagare studui. Cum autem eorum iudiciis assentiar qui obscuritatem et perplexarum periodorum prolixitatem Θ historiæ alienam esse censent et perspicuitatem maxime gratam et aptam, equidem huic quoque virtuti operam dedi, evitatis verbis affectatis obscuris confragosis, etsi vulgus iis avide inhiare non ignoro, relictaque et superioris et nostræ ætatis consuetudine summo studio in iis elaborare. Nos vero longo tempore in id operam dedimus, ut dictione huic scriptionum generi conveniente adhibita non extra limites evagaremur. Quidquid enim, ut dixi, non apertum est atque in promptu positum, historia abominatur: quidquid simplex et naturale est et intelligentiæ obvium, libenter admittit. Nam cum ad veritatem tanquam unicum scopum collimet, atque ab oratoria calliditate et poeticis fabulis quam remotissima sit, etiam a forma dicendi iis facultatibus propria abhorret. Quamvis autem multum gravitatis et reverentiæ historiam comitetur, tamen quia vel opificibus, militibus et mulierculis etiam, nota esse cupit, formulis elegantioribus delectatur, vestemque amat non sane luxuriosam et exoticam, sed simplicem et mundam: nec perspicuitate et brevitate quidquam habet antiquius. Quibus de causis veniam a lectoribus impetratam Υ cupimus, si in opere nostro ornatus desiderabitur, præsertim cum argumentum hoc non primum a nobis tractetur. Quod perinde est ac si viam desertam ac minime tritam ingrederemur; et longe difficilius quam aliorum vestigia persequi et via regia incedere. Auspicabor autem ab iis rebus quæ post Alexii primi ex Comnenia familia imperatoris obitum acciderunt, ultra quæ superioris ætatis historici non sunt progressi, ut ea quæ a nobis dicentur, cum illorum dictis cohæreant D iustar fontis unius in plures canales distributi aut annulorum longa serie inter sese cohærentium. Ac Jopnnis imperatoris vitam, qui successit Alexio, breviter perstringemus; neque earum rerum

Hier. Wolfii notæ.

(4) Τρικώρωνοι. Qui trium cornicum ætatem vicierunt. i. e. 300 annos. Notum est quid Virgilius ex Hesiodi auctoritate de cornicis ævo fabuletur, his versibus:

*Ter binas deciesque novem superavit in annos,
Iusta senescentum quos implet vita virorum;
Hos novies superat vivendo garrula cornix.*

(5) Τὰς τῶν πράξεων ῥυσσὰς ἀνασκάλλοντες. *Rerum gestarum rugas refodientes.* Quis istas elegantias non despuat?

(6) Ἐπειδὴ δὲ ὡς καὶ ἄλλοι ξυμβάλεῖν ἔχουσι. *Prolixa et intricatissima periodus, e quibus salebris me vix quidem sed expedivi tamen, ut arbitor: multum certe laboravi.*

commemorationi diutius immorabimur quas ipsi non vidimus, sed ab iis accepimus qui eum viderunt et in expeditiones comitati sunt. In cæteris autem uberius tractabimus omnia. Sed jam ad rem ipsam accedamus, hinc sumpto exordio.

ρίας, εὐθυπόρως τε καὶ ἀπλανῶς. Ἀρχὴ δὲ μοι τοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκ Κομνηνῶν ἀρξάντος πρώτως ἀνάκτα τὸ λέγειν συνεπεράναντο ὁπόσοι τῶν πρὸ ἡμῶν τῆ συγγραφῆ προδιήλωσ ἐπέβαλον, ἴν' εἶεν τὰ ῥηθησόμενα παρ' ἡμῶν συναφῆ πως τοῖς ὅπ' ἐκείνων λεχθεῖσι, καὶ ὁ λόγος οὕτω διαπλεκόμενος τρέπον τινὰ ὀγκῶ εἰκάζοιτο ρεύματος ἐκ μιᾶς πηγῆς ἐκδιδόντι, ἢ γοῦν τὸ τῶν κρίκων ἀλληλένδετον ὑποκρίνοιτο, τῆ νῶν ἀεὶ προσεχῶν ἐφάψει προϊόντων ἐς ἀπειρον. Ἐν κεφαλαιώδεσι δ' ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγῆσεται, ὅς Ἀλεξίῳ διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς, οὐδ' ἐμβραδυνεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀφηγήσεσιν, [P. 4.] ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάσεται λόγοις, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρεληγμένα συγγραφομένων, κάντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἐχόντων ταῦτα διεξίεναι, ἀλλ' ἄπερ εἰς ἀκοὴν ὠτίου ἐλθόμεν ἐκ τῶν ὄσσοι τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλεῖα τουτονὶ ἰθεῖσαντο καὶ συνωμάρτουν ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι καὶ τὰς μάχας συνετολύπεσον, Ἄμεινον δ' ἐντεῦθεν ἀρξασθαι.

II. Alexius Comnenus imperator filios tres et quatuor filias habuit. S Inter fratres natus maximus Joannes fuit; Anna vero primigenita Nicephoro Bryenio, Cæsariissa appellata, nupsit. Joannem pater maxime dilexit, datisque purpureis calceis imperio destinavit et imperatorem appellandum curavit. Irene vero mater et imperatrix contra nihil Annæ filię deferebat, neque Joannem apud Alexium maritum ut temerarium et luxu perditum et levem ac plane vecordem calumniari non desistebat, neque quidquam habebat antiquius quam ut imperatorem ad mutandam de Joanne sententiam compelleret. Aliquando etiam Bryenium per occasionem summis laudibus celebrabat ut et eloquentissimum et rebus gerendis aptissimum, et liberalibus artibus, quæ animum ad virtutum informet et ad imperium rite gerendum et tuendum maximo adjumento sint, eruditum. Alexius vero cum hæc materni affectus haud ignarus audiret, alias se gravioribus negotiis occupatum verba illa prorsus non curare simulabat, alias tempus ad deliberandum sumpturum neque petitionem ejus neglecturum esse affirmabat. Semel vero temperare S sibi non potuit quin eam ita alloqueretur: « O mulier et lecti et imperii mei particeps, non tandem ea suadere mihi desines quæ filię tuæ grata sunt, et conari ut ordo laudabiliter institutus turbetur? quod si numinis alicujus ira percita es, ad sanam redito mentem; ac potius mecum considerato an ullus unquam ex superioribus Romanorum imperatoribus, cum filium imperio idoneum haberet, eo neglecto generum prætulit: ac ut aliquando tale quippiam acciderit, quod raro factum est, pro lege habendum non erit: a me præsertim, qui cum regnum haud laudabiliter sed cædibus cognatorum et rationibus ab institutis Christiano-

θεσσεως ἐπιβαίνομεν τῆσδε, οἷά τινα ἐρήμην καὶ ἄστιβῆ διέναι ἐγχειροῦντες ὁδὸν, ὃ καὶ δῦσεργόν ἐστι καὶ πολλῶ ὑπερκείμενον τοῦ ἔχουσιν ἐτέρων προωδευκόντων ἐφομαρτεῖν, ἢ γοῦν ὡς διὰ λείας καὶ βασιλικῆς βαδίζειν ὁδοῦ, λέγω δὴ τῆς ἐτέρων ἱστορῆσαι ὅσα μετὰ τὸ πέρας εὐθὺς τῆς ζωῆς ἅμα καὶ Ἀλεξίου (7) συμβέβηκεν, ἐπεὶ καὶ ἐς τόνδε τὸν ἡμῶν τῆ συγγραφῆ προδιήλωσ ἐπέβαλον, ἴν' εἶεν τὰ ῥηθησόμενα παρ' ἡμῶν συναφῆ πως τοῖς ὅπ' ἐκείνων λεχθεῖσι, καὶ ὁ λόγος οὕτω διαπλεκόμενος τρέπον τινὰ ὀγκῶ εἰκάζοιτο ρεύματος ἐκ μιᾶς πηγῆς ἐκδιδόντι, ἢ γοῦν τὸ τῶν κρίκων ἀλληλένδετον ὑποκρίνοιτο, τῆ νῶν ἀεὶ προσεχῶν ἐφάψει προϊόντων ἐς ἀπειρον. Ἐν κεφαλαιώδεσι δ' ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγῆσεται, ὅς Ἀλεξίῳ διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς, οὐδ' ἐμβραδυνεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀφηγήσεσιν, [P. 4.] ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάσεται λόγοις, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρεληγμένα συγγραφομένων, κάντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἐχόντων ταῦτα διεξίεναι, ἀλλ' ἄπερ εἰς ἀκοὴν ὠτίου ἐλθόμεν ἐκ τῶν ὄσσοι τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλεῖα τουτονὶ ἰθεῖσαντο καὶ συνωμάρτουν ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι καὶ τὰς μάχας συνετολύπεσον, Ἄμεινον δ' ἐντεῦθεν ἀρξασθαι.

B Β'. Τῷ ἀνάκτι Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῶ υἱοὶ τρεῖς καὶ θυγατέρες τέσσαρες ἐγεγένητο. Ἦν δὲ τῶν μὲν ἀνδρῶν ὁ Ἰωάννης κατὰ γένεσιν προσηφέσταρος, πρωτογενῆς δ' ἀπάντων τῶν ἐξ ὀσφύος τῷ Ἀλεξίῳ ἢ θυγατρὶ Ἄννα καθεωρᾶτο, ἥτις εἰς ἕλχος τῷ Βρυενίῳ Νικηφόρῳ συνέζευτο, τιμηθεῖσα Καισάρισσα. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν καὶ τοκεὺς Ἀλέξιος μάλιστα τῶν ἄλλων παίδων τῷ Ἰωάννῃ προσέκειτο. Ἄμειλει τοι καὶ τοῦτον ἐπικρίνας τῆς βασιλείας διάδοχον καταλείψειν ἐρυθροῦ τέ οἱ πεδίου μετεδίδωκε καὶ βασιλεῖα ἐδεδώκε ἀναγορεύεσθαι. Ἢ δὲ μήτηρ καὶ βασιλὶς Εἰρήνη τῇ θυγατρὶ Ἄννῃ τὴν πᾶσαν ἐκ τοῦ ἐναντίου χαρίζομένη ῥοπήν οὐκ ἀνείει παρὰ τῷ συλλέκτρῳ Ἀλεξίῳ τὸν Ἰωάννην ἐνδιὰ δάλλουσα, προπετῆ τοῦτον ἀποκαλοῦσα, καὶ ὑγρὸν καὶ μηδαμῆ μηδὲν ὕγιες ἔχοντα, καὶ τιθεμένη διὰ παντὸς ἀσχολίας πάσης ἀνώτερον σποῦδασμα ὅπως μετὰθοιτο τὴν γνώμην ὁ βασιλεὺς ἦν εἶχεν ἐπ' αὐτῷ κυρωσάμενος. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ λόγου πρόφασιν τὸν Βρυένιον παρεισφύρουσα, παντοίοις αὐτὸν ἐπαίνοις κατέστεφεν ἅτε εἰπεῖν ἐκανώτατον καὶ οὐκ ἐλάττονα διαπράξασθαι, καὶ μαθημάτων ἐλευθερίων μεταλαχόντα, ῥυθμίζειν τὸ ἔθος εἰδόντων καὶ πρὸς βασιλείαν ἀδιαλώθητον οὐ βραχέα συναιρομένων τοῖς ἀρχεῖν μέλλουσιν. Ὁ δ' Ἀλέξιος ταῦτα ἐνωτιζόμενος καὶ τὸ μητρῶον φίλτρον ἐπιστάμενος, πῆ μὲν ἄλλοις ἐκ τοῦ σχεδὸν κατεπείγουσι πράγμασι χαρίζεσθαι τὸν νοῦν πλαττόμενος οὐδὲ προσέχειν ὄλιως τοῖς λεγομένοις προσεποιεῖτο, πῆ δ' ἐς σάψιν ἀπολύων τὰ εἰσηγούμενα μὴ ἂν τὴν αἴτησιν αὐτῆς παραβλέψασθαι ἰσχυρίζετο. Ἐνίοτε δὲ καὶ τοιοῦτόν τι παθνόμενος εἶργκεν ἃ Ὡ γύναι, κοινωνέ μοι λέχους καὶ βασιλείας, οὐ τὰ πρὸς χάριν πάσῃ τῆς σῆς ὑποτιθεμένη μοι θυγατρὸς, ἀρμονίαν τε καὶ τάξιν ἐπιχειροῦσα λύειν ἐπαινετήν, ὡς εἶπερ θεοβλαβείας μετέσχηκας; Βάλλ' ἐς τύχην ἀγαθὴν ἢ

Hier. Wolfli notæ.

(7) Ἀρξάντος πρώτως Ἀλεξίου. Respicit ad sua potissimum tempora, ut arbitror: nam longe ante Alexium Isaaci Comnenus post Michaelē Stra-

tiotium imperavit; cui Constantinus Ducas successit, ut refert Zonaras.

δεῦρο κοινῇ συνδικεψώμεθα, καὶ γνωσόμεθα ἡμεῖς ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο ἢ τὸ Ῥωμαίων παρρησιόδοτον, οὐδὲν ἔχον ἀρμόδιον εἰς τοῦτον μὲν παρεβλήφατο, γαμβρὸν δὲ ἀνθ-
Εἰ δὲ ποτε καὶ τοιόνδε τι ζυμώθηκεν, οὐ γίνεσθαι, τὸ σπάνιον ἡγήσομεθα. [P. 5.] Ἐπὶ καὶ μάλα καυρὸν γέλασε τὸ Πανρῶμαιον, φρενῶν κριθεῖν ἀποπεισῶν, εἰ τὴν βασι-
 αἰσιν ἐπιπέσει· εἰ δὲ ἄλλ' αἰμασιν ὁμογενῶν ἰδέοις Χριστιανικῶν ἀπισταμέναις θεσμῶν, ταύτης ἀφαιρέσει διαδοχόν, τὸ μὲν ἐξ ὁσφύος βαίμην, τὸν δὲ Μακεδόνα εἰσοικισαίμην, »
 κένιον οὕτω λέγων, ἐπεὶ καὶ ἐξ Ὁρεστιάδος μία δ' αὕτη τῶν εὐδαιμόνων καὶ κρατί-
 ερα Μακεδόσιν πόλεων. Τοιαῦτα πρὸς τὴν **Εἰρήνην** ἐμβριθῶς ὁ Ἀλέξιος φάμενος, καὶ πάλιν τὸν μηδαμῶς ἀπειπόντα ὑποκρι-
 ῶν διήγε τὴν γυναῖκα σκηπτόμενος ἀεὶ τὸν **Ἰωάννην** ἦν γὰρ, εἰ καὶ τις ἄλλος, κρυφίους οὖτος, καὶ σοφὸν ἡγούμενος ἀεὶ τὸ περίεργον·
 ἡ δὲ τὰ πολλὰ ἐξάγγελτικὸς τοῦ ποιητέου **Ἰωάννου**. Ἐγγίζοντος δὲ οἱ τοῦ τέρατος τῆς μὲν ἔκειτο πνέων τὰ λίσθια ἐν τοῖς κατὰ τὴν τῶν Μαγγάνων λαμπροτάτοις οἰκοδομη-
 ῶν δὲ παῖς Ἰωάννης τὸν πατέρα ὄρων τῆ **Κωνσταντίνῃ** κλησιάζοντα, καὶ τὴν μητέρα εἰδὼς ἀπο-
 σαν καὶ τῆ ἀδελφῆ τὴν βασιλείαν μνωμέ-
 νουῦται τὸ ποιητέον τοῖς ἐκ τῆς συγγενείας βίβλα φρονούσιν, ὧν τὰ κράτιστα ἦν ὁ ἀδελφὸς **Ἰωάννης**. Καὶ δὴ λαθῶν τὴν μητέρα εἰσεῖσι τὸν **Ἰωάννην** τὸν πατρικόν, καὶ προσπεσῶν ὡς δῆθεν **Ἰωάννην** ὑφαιρείται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν **Ἰωάννην** δακτύλιον. Εἰσὶ δ' οἱ κατὰ γνώμην τοῦ **Ἰωάννου** αὐτόν φασὶ τόδε πεποιημέναι, ὡς δίδωσιν τὰ μετὰ βραχὺ βῆθησόμενα. Αὐτίκα τοῖνον **Ἰωάννης** τοὺς συνίστορας ἡθροικῶς καὶ τὸ πρ-
 γγελκῶς ἐπὶ κέλητος μεθ' ὀπλων πρὸς τὸν **Ἰωάννην** ἀρχεῖον ἐξώρμησε, κατ' αὐτὴν τὴν τῶν **Ἰωάννην** μονὴν καὶ τὰς ἀγυῖας ὁμοίως τῆς πόλεως **Ἰωάννης** τοῦ σύμφρονος καὶ τῶν κατὰ φήμην **Ἰωάννην** ἠωμένων συναλιζομένων ἀστυπόλων βασιλεὺς **Ἰωάννης** ἔπερ ἀνεφθιμύμενος. Ἡ βασιλεὺς δὲ **Εἰρήνην** **Ἰωάννην** τῆρ τοῦ **Ἰωάννου** (8) πρὸς τῶν οὕτω γινομέ-
 θαμβηθεῖσα στείλασα μετεπέμπετο τὸν υἱὸν, **Ἰωάννην** τῶν ἐν χερσὶν ἀποσχέσθαι. Ὡς δ' ἦν **Ἰωάννης** ὄρων τὸν **Ἰωάννην** καὶ κατ' οὐδένα τρέ-
 ῆς μητρὸς ἐπεστρέφετο, τὸν **Ἰωάννην** ἐπιβ-
 ῶν ἐπιθέσθαι τῆ βασιλείᾳ συναρηγούσης αὐ-
 ῆς δ' οὐδ' οὕτω τὰ κατὰ σκέψιν ἐώρα προβαί-
 κρῶσεισι τῷ ἀνδρὶ ἐπὶ κλίνης ἐβρίμηναι καὶ **Ἰωάννης** ἀναπνοαῖς τὸν ζῶντα ὑποσημαίνοντι, καὶ

rum alienis occuparim, toti Romano imperio risui
 sim futurus et pro insano habendus, si in delibe-
 ratione successionis, germano filio repudiato, Ma-
 cedonem in solio collocaro. » Sic autem appella-
 bat Bryenium Orestia de beata et præstantissima
 urbe Macedoniæ oriundum. Quibus verbis cum
 Irene petitionem graviter refutasset, tamen deinde
 eum præ se ferens qui haudquaquam negasset,
 mulierem perpetua deliberationis simulatione dif-
 ferebat, quippe homo, si quisquam alius, occulti
 animi, qui sapientiam in dissimulando positam
 ratus raro admodum, quid facturus **10** esset, præ
 se ferret. Instante autem obitu cum in splendidis-
 simis Manganæ regiæ substructionibus decum-
 beret, Joannes et ejus rei et materni odii gnarus,
 quæ imperium in sororem conferre niteretur, ne-
 gotium cum cognatis sui studiosis communicat,
 quorum princeps erat frater Isaacius : et clam ma-
 tre paternum cubiculum ingressus, et tanquam
 morbum ejus deplorare vellet, prostratus annulum
 de manu ejus surripit. Sunt tamen qui id eum de
 sententia patris fecisse affirmant ; idque ex iis
 quæ mox sequuntur fit probabile. Cum autem in
 cætu suorum rem gestam exposuisset, eques ad
 maximam regiam properavit, armis stipatus, atque
 in ipso Manganio monasterio et urbis regionibus
 a multitudine sui studiosa, et iis qui fama rei ex-
 citi in urbe versabantur, imperator salutatus est.
 Quibus rebus Irene territa filium monuit ut cor-
 tis desisteret. Sed cum is summo studio rem ur-
 geret neque verbis matris quidquam moveretur,
 Bryennium hortatur ut se adjutrice regnum affe-
 ctet. Ut vero ne sic quidem res procedebat, ad
 maritum accedit in lecto decumbentem et tenui
 spiritu vitam adhuc præ se ferentem, et corpori
 ejus incumbens clare vociferatur, lacrymis instar
 fontis exuberantibus, filium **11** ipso adhuc su-
 perstite res novas molientem regnum affectare.
 Ille vero gravioribus rebus occupatus, scilicet in
 vitæ exitu, et peregrinationi jamjam instanti inten-
 tus, oculis ad angelos animorum duces conversis,
 nihil ad ea respondit. Illa vero acrius urgente et
 filii facta ægerrime ferente, cum exiguo coactoque
 risu, manibus in cælum sublatis, sive eo nuntio
 delectatus et Deo gratias agens sive delictorum
 veniam a Deo flagitans, vultu parum blando eam
D castigavit quod imperii contentionem in discesu
 animi a corpore moveret. Mulier itaque haud du-
 bie maritum iis quæ audisset delectatum esse rata,
 ut jam omni frustrata spe dejectaque prioribus con-
 siliis, cum magno gemitu dixit : « O marite, et vivens
 omnibus dolis instructus fuisti, aliud dicere aliud

Hier. Wolfi notæ.

Ἡ βασιλεὺς δὲ **Εἰρήνην** καὶ μητέρα **Ἰωάννου**.
 ales nimium sollicitus, ut apparet, ne quis
 ex propriis nominibus existat, epitheta super-
 ea adjicit. Irenen esse imperatricem et Joan-
 atrem satis intelleximus, neque periculum est

ne nunc alia Irene intelligatur. Quare has et simi-
 les περισσολογίας omittere non dubitavi. Idem etiam
 feci in supervacanea propriorum nominum repeti-
 tione aut pro relativis pronomibus colloca-
 tione molesta et odiosa.

sentire solitus; et nunc a vita discoedens a consuetudine ista non discedis. » Interea Joannes ad magnum palatium progressus non facilem aditum habuit, custodibus non statim annulo ostenso acquiescentibus, sed aliud quoque evidentius argumentum requirentibus, quo se patris jussu adesse comprobaret. Porta **12** vera palatii aperta, quæ ita parata erat ut cum ex altera parte in summo latis æreis laminis paululum attollebatur, cardine emota humi caderet, facilem ingressum habuit, comitantibus satellitibus et cognatis. Una irrupit etiam promiscua turba; qua obvia quæque diripere aggressa, foribus clausis, et qui extra erant, introitu prohibiti sunt, et qui irruperant, compluribus diebus inclusi cum imperatore vixerunt. Agebatur tum mensis Augusti dies quindecim, cum imperator Alexius sub noctem vita functus est, anno imperii tricesimo septimo, mense IV cum dimidio. Postridie mane statim mater Joannem ad paternas exsequias vocat, quod corpus ejus mox in monasterium, quod ipse Christo propitio construxisset, offerendum esset. Sed eum dicto audientem non habuit, non quod matris auctoritatem aspernaretur aut patris honorem negligeret, sed quod regno nondum firmato adversarios imperii cupiditate adhuc flagrantem metuebat. Proinde ut polypodes saxi, ita ipse palatio inhærebatur, maxima tamen parte cognatorum ad funus patris ornandum ablegata.

πρὸς μόνην ὑπενδιδόντων τὴν τοῦ δεκτυλοῦ ὑπόδειξιν, ἀλλὰ προσπειζητούντων καὶ ἄλλο τι τεκμήριον τοῦ κατὰ κέλευσιν πατρικῆν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. Αἱ πύλαι τοίνυν (11) τοῦ παλατίου χαλκείαις βάρδοις πλατείαις θάτερα τῶν ἄκρων μετεωρισθεῖσαι βραχὺ τι κατὰ γῆς βάλλονται, κίντεῦθεν αὐτὸς τε μετὰ βρασιῶν εἰσεληλύθει καὶ συνεισῆει τὸ ὄπλοφόρον καὶ συγγενές· οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τῶν ἐκ τοῦ ξύγκλυδος ὄχλου συνομαρτούντων ἔνδον εἰσῆβήτησαν, οἱ καὶ διαρπάζειν τὸ προστυχόν (12) ἐπεβάλοντο. Τῶν δὲ πυλῶν αὐθις ἐπικλεισθεισῶν οἱ τ' ἐκτὸς τοῦ ἐπιστρέβειν ἐπαύσαντο, καὶ τὸ εἰσπερηκὸς ἐξίεναι μὴ συγχωρούμενον ἔφ' ἡμέρας συχνὰς ἐκεῖσε τῷ βασιλεῖ συνδιέτριβεν. Ἦγε μὲν οὖν τότε πέμπτην καὶ δεκάτην ὁ Αὐγουστος μῆν' νυκτὸς δ' ἐπιούσης ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τοῦ ζῆν ἀπενήνεκται, ἀρξας ἐνιαυτοῦς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, καὶ ἡμισυ μηνὸς σὺν τοῖς τέσσαρσι (13). Κατὰ δὲ τὴν ἕω εὐθὺς μετατέλλεται ἡ μήτηρ τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν τοῦ πατρικοῦ σκήνου ἐξίεναι πομπαίαν πρόοδον, αὐτίκα μάλ' ἀρθροσμένου τε καὶ ἀχθροσμένου εἰς ἣν ἐκεῖνος ἰδαίματο Χριστῷ τῷ φιλανθρώπῳ μονῆν. Οὐκ εἶχε δ' αὐτῇ καὶ πειθόμενον, ἀλλ' ἦν πρὸς τὴν μετακλήσιν ἀνανεύως, οὐ θέσμια μητρὸς παρορῶν ἢ τὴν πατρικὴν τιμὴν ἀπωθούμενος, ἀλλ' ὅτι τὸ νεοπαγὲς ὑπεβλέπετο τῆς ἀρχῆς καὶ τοὺς ἀντιζήλους ἐδεδείε θερμὸν ἔτι ἐγκυμονοῦντας τῆς βασιλείας τὸν ἔρωτα. Ὅθεν αὐτὸς μὲν ὡς οἱ πολύποδες τῶν πατρῶν ἐξείχετο τῶν ἀρχείων, τὸ δὲ πλείστον τῆς μεθ' ἑαυτοῦ συγγενείας διαφῆκεν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πατρός.

Hier. Wolfii notæ.

(9) Καὶ βαλοῦσα ἑαυτὴν τῷ σώματι. Pro ἐπιχειμένη τῷ σώματι τοῦ ἀνδρός.

(10) Ὡς κρήνη μελάνυδρος. *Ut fons nigræ aquæ.* Aptior fuisset Choniates scribendo poemati quam historię, propter Homeri diligentem imitationem. Hęc epitheta et εἰκόνες quam historiam deceant nescio. Εἰκόνας omittere vix ausim, nisi nimium frequentes et licentes fuerint. Epitheta vero non ubique mihi interpretanda esse duxi. Cujus rei leotorem semel admonitum etiam deinceps meminisse velim, ne quod iudicio factum est, inscitias aut negligentias tribuat.

Α βαλοῦσα ἑαυτὴν τῷ σώματι (9) καταβοῶται λαμπρῶς τοῦ υἱός, ὡς κρήνη μελάνυδρος (10) τὰ δάκρυα χέουσα, ὅπως αὐτοῦ τοῖς ζῶσιν ἔτι συνταττομένου τὴν βασιλείαν οὗτος κλωπεύει, εἰς ἔργα βλέψας νεώτερα. Ὁ δὲ οὐδὲν τι πρὸς τὰ λεγόμενα ἀπεκρίνατο, ἀλλοις καιριωτέροις, οἷα εἰκὸς, τὸ τῆς ζωῆς βραβεύων λειπόμενον, τῆς τε μετ' οὐ πολὺ ἐκδημίας φροντίζων καὶ τοῖς ψυχαγωγοῖς ἀγγέλοις βέπων τὰ ὄματα. Ἐγκειμένης δὲ λιπαρεστέρως τῆς βασιλίδος καὶ μὴ ἐνεγκεῖν ἥλως ἐχούσης τὰ παρὰ τοῦ παιδὸς γινόμενα, βραχὺ τι παρεμφήνας καὶ βεβιασμένον μεῖδιμα ὁ Ἀλέξιος τὰς χεῖρας ἀνέστρεψεν εἰς οὐρανόν, ἴσως μὲν ἐπὶ τοῖς [P. 6] ἀφ' ἡγηθεῖσι διαχυθεῖσι καὶ θύων ὑπὲρ τούτων Θεῷ χαριστήρια, εἰπεῖν δὲ καὶ κέρτομον καὶ σεσηρὸς τῇ γυναικὶ ἐνιδῶν ὡς λόγους ἀνακινούσῃ περὶ ἀρχῆς ὅτε ψυχῆς ἐφειστήκει διάττασις ἐκ τοῦ σώματος, ἢ καὶ τὸ θεῖον ἐξελιγόμενος ἐφ' οἷς που καὶ παρεσφάλη, τοῦ δέοντος.

Ἡ γυνὴ δ' οὖν ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου χαίρειν οἰηθεῖσα τὸν ἄνδρα δι' ὅσα παρ' αὐτῆς ἠνώτιστο, ὡς ἦδη τῶν προτέρων ἐλπίδων διεψευσμένη παντάπασι καὶ διαρπάζεισα τῶν ὑποσχέσεων, βύθιον στενάξει εἶρηκεν· « Ὡ ἄνερ, καὶ ζῶν παντοίαις μεθοδείαις ἐκέκασο, ἀντίφθογον τὴν γλῶτταν πλουτῶν τοῖς νοήμασι, καὶ νῦν δὲ ὡσαύτως τοῦ βίου ἀπαλλασσόμενος ἀμεταπτύτως ἔχεις οἷς καὶ πρώτῃ προσέκεισο. » Καὶ τοῦτα μὲν ἐφέρετο τῇδε, ὁ δὲ γε Ἰωάννης κατὰ τὸ μέγα ἀρχεῖον γενόμενος οὐχ εὗρισκε βάρδιαν τὴν εἰσοδον, οἷα τῶν φυλακῶν μὴ

(11) Αἱ πύλαι τοίνυν. Videntur hic quædam deesse, et Zonaras in Alexii Comneni Vita scribit Barangos non nisi jurejurando firmata fide de Alexii obitu ingressum palatii concessisse. Quæ de ratione aperiendæ portæ scribit, me non satis intelligere fateor. Illud etiam obiter notandum, ut Latini fores, sic Græcos πύλας plurali numero fere usurpare.

(12) Διαρπάζειν τὸ προστυχόν. Eam consuetudinem Romæ esse ferunt pontifice mortuo.

(13) Τοῖς τέσσαρσι. Sc. μηνί.

Γ. Ἡμερῶν δὲ συγῶν διαγενομένων τὴν εἰς τὰ ἄρχεῖα παροδόν τε καὶ ἔξοδον ἀνῆκε τῷ βουλομένῳ παντὶ, τῶν τε κοινῶν πραγμάτων ἐφήπτετο καθάπερ ἔρετο, ὡς ἔδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστώς. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ γένους καὶ οἰκειώσεως αὐτῷ προσεγγίζουσι κατὰ τὸ ἀνάλογον αὐτοῖς προσφερόμενος ἀρμοδίους ἐκάτερον ἀπένευε τιμὰς· τῷ γὰρ μὲν Ἰσακίῳ τῷ καταγνήτῳ προστετικῶς συμφυῆς καὶ ὁμόπλους ἐδείκνυτο, καὶ ὡς φιλοῦντι μὲν ὑπὲρ ἀπαντας, μάλιστα δ' ὡς τὰ πάντα ἢ τὰ πλείω ἐπενέγκαντι πρὸς τὴν ἐπίδασιν τῆς ἀρχῆς· [P. 7] τοῦτον γὰρ καθισταμένους ἔτι τῆς βασιλείας καθέδρας τε καὶ τραπέζης ἐξ ἴσου κοινωνῶν παρελύθησαν, καὶ μετεῖδον τῆς ἀναβρέσεως, ὅποια ἐπιπρεπῆς τῷ τοῦ σεβαστοκράτορος (14) ἀξιώματι, ᾧ πρὸς τοῦ πατρὸς Ἀλεξίου τετίμητο Ἰσαάκιος. Καὶ φροντιστὰς δὲ τῶν δημοσίων πραγμάτων προὔβλετο ἐκ τῶν καθ' αἰμά οἱ προσεγγιζόντων τὸν Κομνηνὸν Ἰωάννην, ὃν καὶ τῷ τοῦ παρακοιμώμενου τετίμηκεν ἀξιώματι, καὶ τὸν Ταρωνίτην Γρηγόριον ὄντα πρωτοβετιάριον. Ἀλλ' ὁ μὲν, ὅτι μὴ τῷ δακτύλῳ τὸ πᾶν διεπίπτει, σεβαστῶν προφαίνων ὄφρων καὶ φρονηματώδης ὡς οὐ τις ἄλλος δεικνύμενος, τὸν φρονιστὴν τῶν κοινῶν ἀπεφορτίσαστο τάχιον· ὁ δὲ Γρηγόριος τῆς προκειμένης ἐχόμενος, μηδὲ μακρὰ βιβάς ἢ γούν ἐπιείνων πόδας ὑπερβαθμίους, μονιμωτέρας ἰσχύος μετέληχε. Παρεξέχθη δ' ἐς ὕστερον τουτῶ καὶ τις Γρηγόριος ἕτερος, ᾧ Καματηρὸς ἢ ἐπίκλησις. Ὁ δ' ἀνὴρ οὗτος ἐλλόγιμος μὲν, τὸ δὲ γένος οὐκ ἐπιπρεπῆς οὐδ' ἐπίπαν εὐπάρυφος, τῷ βασιλεῖ δὲ προσληφθεὶς Ἀλεξίῳ καὶ τοῖς ὑπογραμματοσυμμενοῦσι καταλεγείας τὰ ἐπαρχίας ἀμφοτεπάρτο, καὶ τοῦ τίστειν φόρους τάχιστα πλοῦτον τιθαδιδώσαν βαθὺν ἔλασθη, κατὰ κηδὸς βασιλεῖ συναφθῆναι. Οὐκ οὖν καὶ προσπλακεῖς μὲν τῶν ἐκείνου συγγενῶν λογοθέτης τῶν τεκρέτων προὔβλεβητο. Ἰσχυε δ' ὑπὲρ πάντας πρὸς τῷδε τῷ βασιλεῖ καὶ τὰς πρώτας ἐκαρπούτο τιμὰς ὁ Ἀξούχος Ἰωάννης, ἦν δ' οὗτος Ἡέρτης τὸ γένος, τῆς δὲ Βιθυνῶν προκαθημένης πόλεως Νικαίας τῆς τῶν Περσῶν δυναστείας ἀπαλλαγείτης, ὅτι Βασιμούνδος τῆς ἐς Παλαιστίνην πορείας εἶχετο, συνέχεται καὶ αὐτὸς καὶ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ δῶρον παρέχεται. Ἡλιξ δ' ὢν Ἰωάννη τῷ βασιλεῖ συμπαίτηρ αὐτῷ προσελάττω, καὶ τῶν οἰκιδίων καὶ προκοιτῶν (15) ὁ προσφιλέστατος κρίνεται. Ἐπεὶ δ' ἐπέβη τῆς βασιλείας, πᾶσαν ὑπερανέβη πρεσβυτέρων παραδυναστευσιν, μέγας τιμηθεὶς δομestικός, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιτίμων κατὰ γένος βασιλεῖον ἀποβαίνει τοῦ ἵππου καὶ τούτῳ ἀπονέμεν (16) προσκύνησιν κατὰ συγκυρίαν ὑπαντιάζοντας. Ἦσαν δὲ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ οὐ μόνον χεῖρες δεδιδασκόμεναι πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐποιαν

Hier. Wolfii notæ.

(14) Σεβαστοκράτορος. Hunc Augustimperatorē fortasse dicere liceret. Malui tamen retinere Græcum, ut et in aliis πρωτοβετιάριος a thesauris fuisse videtur: nam vetustus codex Augustanæ bibliothecæ, ubi reliqui habent βασιλικὸν ταμιεῖον ἢ χρυσῶνα, ponit βεσιάριον. Παρακοιμώμενον vel cubicularium vel accubitorem vertere possis. Si paracœmomenon dicas, nescio quomodo aures τὸ κακῶςων aversantur.

(15) Προκοιτῶν. Cubicularium verti, generali vocabulo, propter κακοφωνίαν Procœti. Significat

ΠΑΡΟΛ. ΓΑ. CXXXIX.

III. Diebus compluribus elapsis aditum et exitum palatii cuiuslibet liberum fecit, et rempublicam suo arbitratu administrare cepit ut rebus jam in tuto collocatis. Cognatis et familiaribus pro dignitate cujusque honorem habuit, Isaacium fratrem tanto amore prosequeus, ut a latere ejus nunquam discedere eodemque spiritu uti videretur, tum quod ab eo summopere diligebatur, tum quod ejus unius, aut certe præcipuo studio, regnum occuparat. Cujus initio statim parisella eademque mensa, et ea proclamatione eum dignatus est qualis sebastocratoris honorem decebat, quem a patre Alexio Isaacius acceperat. Reipublicæ curam cognatis mandabat, Joanni Comneno, quem accubitorem legit, et Gregorio Taronite protovestiarario. Verum alter, quod intolerabile supercilium attollebat, nisi digito verteret omnia, et insigni arrogancia præditus erat cito a reipublicæ gubernaculis est amotus: Gregorius vero negotiis gerendis intentus, et intra muneris sui limites modeste se continens potestate diuturniore usus est. Huic postea collega datus est alter Gregorius, Camaterus cognomento, vir egregius ille quidem, sed obscuro atque ignobili genere ortus. Is ab Alexio in scribarum numerum allectus provincias peragrabat, et ex ordinatione tributorum magnas opes adeptus imperatoris affinitatem expetivit, ductaque cognata quadam ejus logotheta secretorum designatus est. Cæterum Joannes Axuchus, natione Persa, omnes apud hunc imperatorem auctoritate anteibat, qui principe urbe Bithyniæ Nicæa Persico dominatu liberata, cum Baimundus in Palæstinam contenderet, capitur et ipse, et Alexio dono datus, cum Joanni æqualis esset, in collusorem ejus ascitus fuit et inter domesticos et cubicularios charissimus habitus. Eo vero rerum potito omne dignitatis fastigium supergressus, magnique domestici honore ornatus, eo processit ut multi honoratissimi viri ex regia stirpe, casu obviam facti, equis descendereni eique honorem haberent. Erant autem ei viro manus non ad bellum duntaxat eruditæ, sed et ad beneficentiam expeditæ et promptæ. Unde factum ut generis obscuritatem generosa indoles et liberalitas fere obtegerent, atque Axuchum charum redderent omnibus.

(16) Αποβαίνειν τοῦ ἵππου, καὶ τούτῳ ἀπονέμεν. Hunc honorem omnibus Turcis a Christiano quolibet necessario habendum esse scribit Bartholomæus Georgievicius.

τῶν δεομένων ὀξεῖαι τινες καὶ εὐχλίνητοι. Ἀπάρ τὸ εὐγενὲς τῆς γνώμης καὶ ἐλευθέριον τὸ μὴ ἔχον οὕτω τοῦ γένους τὰ πολλὰ συνεσκέλαζε, καὶ πόθεινόν παρὰ πᾶσι τὸν ἄξουχον ἀπειργάζετο.

Cæterum anno nondum exacto ex invidia et indignatione cognatorum 15 imperatoris insidiæ comparatæ sunt, quarum ratio ignoratur. Illud constat, eos improba conspiratione inita et fide invicem data ad Bryenium omnes defecisse, eique regnum detulisse ut et liberalibus disciplinis erudito et regia forma conspicuo et ob imperatoris affinitatem præferendo. Nam, ut supra diximus, Annam Cæsariissam, sororem imperatoris, in matrimonio habebat, omnium disciplinarum parenti philosophiæ deditam et omnibus artibus eruditam. Ac imperatorem in equestri circo Philopatío, qui parum a terrestri porta distat, armis noctu oppressissent, jam ante largitionibus portæ custode corrupto: nisi Bryenii innata socordia, et remissior animus, quam regni affectatio postulet, irritum eum conatum fecisset, tum ipso quiescente oblitoque fœderis, tum conjuratorum ardore extincto. Quo tempore Anna Cæsariissa mariti ignaviam pertæsa, iraque percita, inique secum agi dixisse, et naturam multum accusasse fertur, idque verbis obscenioribus: quod se mulierem, Bryenium virum fecisset. Mane conjuratis deprehensis, nemo eorum mutilatus aut flagris cæsus est, sed omnes multati bonis: quæ tamen aliquando 16 post plerique receperunt, imperatore humanitatem ab ipsa conjurationis principe Anna Cæsariissa auspicato. Cujus rei hæc fuit occasio. Imperator cum omnis generis opes, auri, argenti, et variarum vestium in una domo congestas spectaret, naturæ ordinem inversum esse questus, quod cognatos hostes, alienos amicos habuisset: etiam opes ad amicos transire oportere dixit, et omnia magnum domesticum accipere jussit. Is vero summæ imperatoris munificentis gratis actis, et dicendi quæ vellet potestate petita atque accepta: « Etsi tua soror (inquit), imperator, violentum et iniquissimum facinus ausa, re ipsa cognationem abjuravit: tamen non ut affectum, ita etiam appellationem naturalem amisit; cum igitur adhuc boni imperatoris soror maneat, charitatem, quam nunc dementia perdidit, naturæ adjuta suffragio, pœnitentia recuperabit. Parce igitur sorori, domine, quæ tuam majestatem violavit: eamque humanitate castigato quæ illustri qonitate sua se

Hier, Wolfii nota:

(17) Τῆς τῶν ἐπιστημῶν πασῶν ἐπόητος φιλοσοφίας. *Philosophiæ omnibus scientiis insidentis*, id est complectentis aut certe superantis omnes scientias, omnium artium principis et reginæ. Eruditionis hujus Annæ meminit etiam Zonaras; et Wilhelmus Xylander, doctissimus juvenis, in Augustanæ rei publicæ Græcæ bibliotheca viginti libros de rebus gestis Alexis Comneni hujus Annæ nomine exstare mihi dixit, sive illi ab ipsa sive jussu ejus scripti sunt. Nam regibus et principibus non difficile est esse disertis, qui quod per alios fecerint, per se fecisse videntur, ut jurisconsulti sta-

tuunt.

(18) Ἐδείκνυτο μέλημα. Id est ἐπεμελεῖτο, studiosissima erat, studium præ se ferebat. Nisi quis passive accipere malit, « alumna erat philosophiæ, sensu eodem recedente.

(19) Τὰ πολλὰ *plerumque* significat. Malim hic πολλὰ sine articulo.

(20) Αὐτῇ μὲν ἐνδίασχ. « Quod sibi membrum introvertisset et excavasset. Bryenio vero extendisset et rotundasset. » Nimum videtur hic εὐσεβῶς et parum ἠθικῶς philosophari nostra philosopha: alioqui et ambitioni et linguæ suæ imperasset.

δομέτικον. Ὁ δὲ, εὐχαριστήσας ἐπὶ τούτοις τῷ βασιλεῖ φιλοδωρίαν μεγίστην μεταδώκοντι, ἤτησεν ἐνδοθῆναι οἱ τὰ εἰκότα διαλεχθῆναι. Ὡς οὖν ἔλαβε τὸ ἐνδόσιμον, « Εἴ καὶ βιαίων, ἔφθ, πραγμάτων καὶ πολλῆς ἀδικίας γεμόντων ἦρξεν, ὦ βασιλεῦ, ἡ σὴ ἀδελφῆ καὶ ἔργοις αὐτοῖς τὸ συγγενὲς ἀπωμόσατο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἐκ τῆς φύσεως κλῆσιν καθάπερ καὶ τὴν σχῆσιν ἀπεβάλετο. Ἄγαθοῦ τοίνυν βασιλεύος εἰσὶ κασίγνητος μένουσα ἐκ μετανοίας τὸ φίλτρον αὐθιγῶς ἀνακαλέσεται, ὃ νῦν ἐκ πρᾶνοιας ἀπώλεσε, τῆς φῦσεως χρησαμένη συλλήπτορι. Φεῖσα οὖν, ὦ δέσποτα, τῆς τῷ τῷ κράτει προσκεκρουκυίας ὁμογενοῦς καὶ κόλαστον τῷ φιλανθρωπῶ λαμπρῶς ἤδη τῆς τῆς ἀρετῆς ἠτεῖσθαι ὁμολογοῦσαν, ὅς δὲ αὐτῇ καὶ τὰ κατ' ὄψιν προκείμενα, οὐχ ὡς ὄφλημα δίκαιον, ἀλλ' ὡς δόμα ἐκούσιον, ἐπεὶ καὶ διναιότερον ταῦτα ἐμοῦ κήσατο, κλῆρον ὄντα πατρῶον ἀπὸ τὸ γένος αὐθιγῶς διαδεχόμενα. » Τούτοις ὁ βασιλεὺς πεισθεὶς, ἡ ἀληθέστερον εἰπεῖν αἰδεσθεὶς, σὺν προθυμίᾳ περᾶν τὴν παραίφασιν, φάμενος ὡς « Εἴην ἀνάξιος τοῦ ἔρξαι, εἴ σὺ περὶ τὸ γένος τοῦμόν κριθείης φιλανθρωπέστερος καὶ κέρδους περιττοῦ καὶ προχείρου ἀνώτερος. » Ἀμέλει τοι καὶ δίδωσι πάντα τῇ καιαρίσῃ καὶ σπένδεται. Εἰρήνη δὲ ἡ μήτηρ καὶ βασιλεὺς κατ' οὐδένα τρόπον ἐλάλεγκται τῆς ἐπιβουλῆς μετέχουσα κατὰ τοῦ υἱοῦ, μᾶλλον μὲν οὖν ἐσέπειτα καὶ σοφόν τι λόγιον γνώματεῦσαι λέγεται, μεθούσα [P. 9] τὰ μελετώμενα, ὡς δεῖ βασιλέα μὲν οὐχ ὑπόντα ζητεῖν, παρόντα δὲ μὴ μετακινεῖν, καὶ ὡς « Ὅτι μοι τὰς ὁδούς οἱ σφαγεῖ, ἐχάλευον τοῦ υἱοῦ, δριμυτέρας δὴ ποῦθεν ὧν ἐν τῷ τίκτειν ὠδίνων πεκίρμαι, ὅτι καὶ πρὸς φῶς αἱ μὲν κατήπειον τὸ κυροφούμενον, αἱ δ' ἐξ ἄδου κευθμῶνων διὰ μέπων μου τῶν σπλάγγων χωροῦσαι λυπεῖν ἀθάνατα ἤμελλον. »

Δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς Πέρσας ὁρῶν παρ' οὐδὲν ἡμένους τὰς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ξυνοήκας, καὶ καμπληθεὶ τῶν πόλεων καταβόντας ὁπόσα περὶ Φρυγίαν καὶ ποταμὸν τὸν Μαίανδρον ἴδρυνται, ἔφθρος ἐπιστάντος ἔξεισι κατ' αὐτῶν, καὶ συμβαλῶν μάχαις πολλῶν ἐκράτησε, τὴν τε Λαοδίκειαν χειρωσάμενος τείχεσι περιέβαλε, καὶ τὸν Ἀλπικάρην μετακινήσας ἔθετο, ὅς τὴν ταύτης φρουρὰν ἐπεπίστευτο. Καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος νόστου ἐμνήσατο, καὶ μικρὸν τι τῷ Βυζαντίῳ ἐνδιατρέψας πενήτης γίνεται πάλιν, τῶν ἀρχαίων ἀπαναστάς. Ἦν γὰρ τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς φυλαττόμενος, καὶ ὡς ἔχον λυμάνεσθαι τὸ ἀνέτοιμον ὑφορώμενος. Ὅθεν χρονίζειν ἤρειτο μᾶλλον τῇ θυραυλίᾳ, δὴ τὰ κίλιστα κατορθοῦν ἐντεῦθεν οἰόμενος, τὴν τε φυλακὴν τῶν οἰκείων χωρῶν, ἦν ὡς τὰ πολλὰ βραβεύει τὸ ὑπαίθρου, καὶ τὴν ἐς τὰ πολέμια ἔργα τριβὴν τε καὶ ἀσπασίαν τῶν ταγμάτων ἀφισταμένων τοῦ οἴκου. καὶ ὡς βαφῆ σιδήρου (21), τοῖς ἐκ τῆς κτυπηρᾶς ἐρόσου ἰδρῶσι παγιομένων. Χειρωσόμενος τοίνυν ἀπῆγε τὴν κατὰ Παμφυλίαν Σωζόπολιν. Ὡς δὲ δυστάλωτος ἐδόκει τις εἶναι διὰ τε τὸ ἐγκαθήμενον ἔδρον ὀπλιτικὸν καὶ τὸ δυσέμβολον τῆς θέσεως καὶ περικερμαῖον, τοίνυνδε τι μηχανήματα κατὰ θεῖον σκοπὸν μέτεσι. Δύναμιν ἱππικὴν Πακτιαρῶν τινὶ παραδόχῳ ἐπέλλεται οἱ συνεχῶς τῇ Σωζόπολει ἐπι-

victam fatetur; dato ei etiam quæ in medio posita sunt, non ut justum debitum, sed ut donum voluntarium, quæ quidem, ut patrimonium suum, et in familiam reditura. justius quam ego possidebit. » Hac oratione imperator, ac 17 potius verecundia, impulsus, alacriter Axuchi monitis obtemperat: se regno indignum fore professus, si ille cum tanti tamque parati emolumentum contemptu erga familiam suam humanior judicaretur. Ac reconciliata gratia, Cæsariissæ omnia restituit. Irene vero mater imperatoris, nullo modo conscientia insidiarum convicta, sed potius memorabilem sententiam elocuta esse fertur, nec imperatorem qui absit quaerendum, nec qui adsit pellendum esse. Atque illud etiam dixisse: « Heu! quantos cruciatus filii percussores mihi sunt moliti, acerbiores utique iis doloribus quos in pariendo toleravi. Nam ii fetum ad lucem urgebant: isti vero ex infernorum barathro per media viscera mea penetrantes immortalē mihi luctum attulissent. »

IV. Post hæc imperator cum Persas, fœdus cum patre suo initum nihili facientes, urbes Phrygiæ, ad Mæandrum fluvium sitas magnis copiis incur-sare cerneret, primo vere egreditur; multisque præliis victor Laodiceam capit et mœnibus cingit, ejecto Alpichara, qui urbi cum præsidio præerat; cæterisque rebus ordinatis domum 18 rediit. Nec diu Byzantii commotus, denuo relicta regia in tabernacula se confert ad barbarorum incursions præcavendas. Nam quia facile detrimenta capi ab imparatis videbat, expeditionibus immorari maluit, unde duos fructus pulcherrimos caperet, alterum suarum provinciarum incolumitatem, quæ militibus in aciem eductis potissimum defenditur, alterum exercitationem legionum et moram in re bellica, qua relicta umbra, præliis ut linctura ferrum roboraretur. Abiit igitur ad Sozopolim, Pamphylia urbem, subigendam; quæ cum et ob militum præsidium et ob loci naturam, præruptis et inaccessis saxis saxis muniti, expugnato difficilis putaretur, divinitus hujusmodi consilium capit. Pactiario cuidam copiis equestribus traditis, mandat ut subinde ad Sozopolis mœnia adequitet et sagittas in ea conjiciat. Quod si hostes egrediantur, terga det nec eis pugnae copiam faciat, sed silvas semitas et impeditas, quæ parum ab

Hier. Wolfii notæ.

21. Βαφῆν σιδήρου. Utrum intelligat, cum ferrum candens aqua exstinguitur, an injunctionem aliquam aut colorem, non satis scio.

urbe distent, prætereant. Ille imperatoris monitis obtemperans, cum Persæ urbe effusi multum et sæpe persequerentur, hostem decipit insidiis in angustiis collocatis. Cum igitur Turci in una excursionem, insidiis non prævisis, instantius et longius, etiam insidias temere 19 prætervecti, persequerentur, Romani qui in insidiis erant, cum Persas securos toto impetu instare suis viderent, nec spectare quidquam aliud nisi ut hostem comprehenderent, subito consurgunt ac Sozopolim petunt. Paulo post iis etiam qui fugiebant conversis, Turci in medio circumventi, cum nec ad urbem ob Romanos ex insidiis, ad occupandos aditus progressos accederent, neque a tergo instantes effugere possent, partim capiuntur, partim occiduntur, pauci equorum celeritate evadunt. Sic uno imperatoris prudenti consilio capitur Sozopolis. Deinde castellum quod Cacumen accipitris vocatur, in deditionem accepit; et plurima alia oppida et munitiones olim Romanis tributaria, tum vero Persis conjuncta, subegit. καὶ μήτε τῇ πόλει προσεπεγγίσει δυνάμενοι διὰ [P. 10] τοὺς ἐκ τῶν λόγων προδραμόντας Ῥωμαίους πρὸς τὴν τῶν εἰσόδων κατάληψιν, μήτε διαδρᾶναι νεύονται, οἱ δὲ καὶ ξίφος γίνονται πάρεργον, οὐ πολλοὶ δὲ καὶ τῇ τῶν ἵππων ἀρετῇ διασώζονται. Καὶ οὕτως ἦλθον πρὸς Ῥωμαίων Σωζόπολις ἐνὶ βουλευμάτων τοῦ βασιλέως σοφῶ. Ἐκ δὲ δὲ τοῦδε τοῦ φρονιῶν προσηγορεύεται ὁ Ἱερακοκορυφίτις ἰωνόμασται, καὶ ἕτερα πολίχνια καὶ ἐρύματα ὑπηγάγετο, πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπόφορα τοῖς δὲ Πέρσαις τότε σπενδόμενα.

Quinto imperii ejus anno, cum Scythæ, Istrum, transgressi, Thraciam popularentur et obvia quæque locustarum instar vastarent, Romanas copias undique convocatas et quam accuratissime armatas contra eos educit, non ob multitudinem duntaxat pene innumerabilem, 20 sed etiam ob insolentiam et confidentiam barbarorum. Repelebat enim memoria labores suos, quos Alexio Comneno imperante cæperat, cum Thracia occupata et Macedonia maxima ex parte desolata esset. Ac principio missis ad Scythas legatis, eorum linguæ peritis, periculum facit an ut ad pactiones descendant persuadere possit et a belli consiliis omnes avocare aut saltem plerosque, Nam in plures tribus erant distributi, nec uni duci parebant. Hoc igitur pacto quosdam ex principibus eorum omni genere comitatis sibi conciliat, non modo luxuriosis conviviis instruendis, sed et sericis vestibus et poculis et lebetibus argenteis donandis. Quibus illecebris cum fucum fecisset Scythas eosque vana spe inflasset, non cunctandum esse ratus copias in aciem eduxit, dum adhuc ambiguus essent animis et suspensis, ac pacem ob pollicitationes illas cum Romanis facere cogitarent, nec tamen a pugna, ut olim vincere assueti, abhorrent. Educto igitur Berœo exercitu (nam ibi castra habebat) crepusculo Scythas aggreditur. Fit horribilis conflictus, et atrocissima pugna committitur. Nam et Scythæ nostrum 21 exercitum in cursione equorum et emissionem sagittarum et clamore in congressu immani sublato fortiter exceperunt Romani vero, semel tentata Martis alea, ita pugnare instituerunt ut aut hostes profligaturi aut morituri. Sed

ἀπέσθαι κατὰ τοῖς τείχεσιν ἀφιέναι βέλεμα, εἰ δ' ἐπεξέλθοιεν οἱ πολέμιοι, φεύγειν ἀμεταστρεπτοὶ μηδ' ἐφεστάναι πρὸς πόλεμον, παριέναι δ' οὕτω καὶ τὰς μικρὸν ἀποθεν τῆς πόλεως συνεπτυγμένας καὶ λοχμῶδεις ἀτραπούς. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν βασιλικὴν παραιφασιν ἔπραττεν ὡς δὲ ἡ ἐπιδησίαις ἐπὶ πολὺ καὶ πολλακίς πρὸς τῶν Περσῶν ἐγίνετο ἐκχεομένων τῆς Σωζοπόλεως, κατασοφίζεται τὸ ἀντίπαλον ὁ Πακτιάριος, ὑποκαθίστας λόχον ἐν τοῖς στενοῖς. Ἐν μὲν γοῦν τῶν καταδρομῶν οἱ μὲν Τοῦρκοι μὴ προσκεψάμενοι τὸ ἐνέδρευμα συντονώτερον ὁμοῦ καὶ πορρωτέρω ὀπίσω τῶν Ῥωμαίων ἐδίωκον, ὡς καὶ τὰς δυσχωρίας ἀπερισκέπτως παραδραμεῖν οἱ δὲ ἐλλοχῶντες Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ εἶδον ἀπεριμερίμνωσ τὸς Πέρσας ὀπίσω τῶν ἐκ τῆς συμμορίας σφῶν ἐπιόντας ἀνέτη παντὶ ῥυτῆρι καὶ πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀφορώντας ἢ τὸ καταλήψασθαι τοὺς ἐκδιδράσκοντας, αὐτίκα δὲ μάλα αὐτοὶ ἀναστάντες εὐθὺ τῆς Σωζοπόλεως ἔνενται. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τῶν φευγόντων ἐπιστραφέντων ἐν μέσῳ συλληφθέντες οἱ Τοῦρκοι, τοὺς ὀπίσθεν ἐπιφανέντας ἰσχύοντες, οἱ μὲν σαγηνεύονται, οἱ δὲ καὶ τῇ τῶν ἵππων ἀρετῇ διασώζονται. Ἐκ δὲ δὲ τοῦδε τοῦ φρονιῶν προσηγορεύεται ὁ Ἱερακοκορυφίτις ἰωνόμασται, καὶ ἕτερα πολίχνια καὶ ἐρύματα ὑπηγάγετο, πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπόφορα τοῖς δὲ Πέρσαις τότε σπενδόμενα.

Ἐπεὶ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας Σκυθῶν διαβάντων τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Θρακίκα μέρη ληϊζομένων καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀφανιζόντων τοῦ τῶν ἀκρίδων ἀκρῖθέστερον ἔθνος, ἐξείσι κατ' αὐτῶν τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίσας δυνάμεις καὶ ὡς ἐνῆν ὀπλισάμενος γενναϊότερον, οὐ διὰ τὸ πλεῖθος μόνον τῶν πολεμίων μηδ' ὑποπίπτον σχεδὸν ἀριθμῶ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ χρᾶσθαι μεγαλαυχίᾳ καὶ σὺν κόμῳ τρυφώτερον ἐπιέναι τὸ βάρβαρον, εἰς μνήμην ἄγων, ὡς ἔοικε, τὰ πονηθέντα οἱ πρότερον, ἵναι τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διεῖπεν ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὅτε εἶχετο Θράκη καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Μακεδονίας ἡγήμωτο. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα στρατηγικῆ μεθόδῳ χρωόμενος ὁ βασιλεὺς δι' ἀποστολῆς ὁμογλώττων τοῦ τῶν Σκυθῶν ἀποπειράται στρατεύματος, εἴ πως ἐς ὁμολογίας ξυμβαίεν καὶ τοῦ διὰ μάχης χωρεῖν ὀποσταῖεν πάντες ἢ γοῦν ἔνιοι, εἰς πλείους διηρημένοι σὺλας καὶ διακοιδὸν στρατήγια βάλλοντες. Ἐφελκυσάμενος οὖν τίνδε τὸν τρόπον τινὰς τῶν παρ' αὐτοῖς τὰ πρῶτα φερόντων, πᾶσαν φιλοφροσύνην ἐπ' αὐτοῖς ἐπιδείκνυται, οὐ μόνον περιττὰς ἐστιασίας αὐτοῖς παραθίμενος, ἀλλὰ καὶ σερικοῖς καταγορευτάς ἱματισμοὺς καὶ κυπέλλοις καὶ λέβησιν ἀργυρέοις ὑπαγαγόμενος. Καὶ τοῖς δελέασι τοῦτοις τὰ τῶν Σκυθῶν ὑποχωνύσας φρονήματα, ἔγνω μὴ κερὶ εἶναι μελλήσεως, ἀλλ' ἐπάφειν αὐτοῖς τὰς δυνάμεις καὶ τοῦ αὐτίκα συντάξασθαι, ἕως ἔτι τὰς γνώμας ἔχοντες εἶσιν ἀμφιβόλους καὶ βέπουσι πρὸς ἀμφοτέρω, καὶ Ῥωμαίοις μὲν διανοοῦμενοι σπείσασθαι διὰ τὰ σφίσις ἐπαγγελόμενα, θαρσύνοντες δὲ καὶ τὸν πόλεμον ὡς τοῦ νικᾶν ἐθάδες πάλαι γενόμενοι. Ἄρας τοίνυν ἐκ τῶν τῆς Βερόης μερῶν (ἐκείσε γὰρ ἐστρατοπεδεύετο) κίεφαῖος τοῖς Σκυθῶν

συζήθησιν. Γίνεται τοίνυν φρικαλέα τις συμβολή, καὶ καταπληκτικώτερα τῶν πώποτε μάχη συνίσταται· οἳ τε γὰρ Σκύθαι γενναίως ἐδέξαντο τὸ ἡμέτερον στρατεύμα τῆ τῶν ἵππων ἐπελάσει καὶ τῆ τῶν τοξευμάτων ἐπαρέσει καὶ ταῖς βοαῖς ἐν ταῖς ἐμβολαῖς δυσαντὶβλεπτοὶ δεικνύμενοι, καὶ Ῥωμαῖοι καθάπαξ ἐν τῷ ἀγῶνι γενόμενοι ὡς ἠτήθησάν τε θανούμενοι προῦθεντο μάχεσθαι. Καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐταίρους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ὄσον περὶ τὴν τοῦ σώματος φυλακὴν ἀποτέτακτο, αἰὶ πως ἐπεβοήθει τοῖς κάμνουσι μέρεσιν. Αὐτὸ μόνον τὸ Σκυθικὸν κατὰ τόνδε τὸν πόλεμον τοιοῦτόν τι ἐκκαυτέχνησεν ἐκ προσκίψεως, ποριζούσης αὐτῷ τῆς ἀνάγκης τὰ δέοντα. Συναγαγὼν δὲ πᾶσιν ἡμάξαν εἰς σχῆμα περιφερὲς αὐτὰς διατίθησι, καὶ τούτων ἄνωθεν στήσαντες μοῖραν οὐκ ὀλίγην ἐκ τοῦ τῶν στρατεύματος ὅσα καὶ χαρτακώματι ἀπεργῶν τὸ τῷ μηχανήματι, καὶ πολλὰς δι' αὐτῶν ἐγκαρούσους παρόδους ὑποτομήσαντες, βιάζόμενοι μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ τὰ νῦτα πρὸς τὴν τάξιν τῶν προσώπων μετατιθέντες ὡσπερ τεῖχος ἐχυρὸν τὰς ἀμάξας εἰσέτρεπον καὶ διετίθουν οὕτω τὴν φυγὴν πρὸς τὸ εὖ, εἴτε αὐθις ἐκείθεν μετ' ἀνοχὴν ὡστεὶ διὰ πύλων ἀνακλινομένων ἐκπίπτοντες ἔργα χειρὸς ἀνδρείας ἰδεῖν οὖν. Καὶ ἦν τὸ γινόμενον τοῦτο τειχομαχία τις ἀκριβοῦς ἐν μέσῳ πεδιάδι σχεδισθεῖσα παρὰ Σκυθῶν, ὡς συμβαίνειν ἐκ τοῦδε τὰ Ῥωμαίων ἐπ' ἀτελείστοις μογεῖν. Ἦν οὖν τῆνικῦτα τὸν Ἰωάννην ἐρῆν σοφὸν τι χρῆμα τοῖς ὑπ' αὐτὸν καθιστάμενον. ὡ γὰρ ἀγαθὸς μόνον καὶ ποικίλος τὸ ἦθος ἐδείκνυτο σύμβουλος, ἀλλὰ καὶ πρῶτος παρεῖχε πέρας ὅποσα πρακτοῦς καὶ τάγμασιν ὑπετίθετο. Τὸ δὲ δι' αὐτῶν καὶ πολλὰν ἐχρίνω μαρτύροῦν τὴν εὐσέβειαν, ἵπποτα τῶν Ῥωμαίων οἱ φάλαγγες ἔκαμνον ἐπιδρόμωντων τῶν πολεμίων καὶ συμπιπτόντων παραβολώτερον, τὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα παρεστῶσαν ἔχων, μετ' οἰμωγῆς ἐμβλέπων, ἔλεινοις τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἐναγωνίων ἰδρώτων κατέλειβε δάκρυα. Καὶ ἦν οὐκ οὐκ εἰς κενὸν διαπραττόμενος οὕτως, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλα αὐτίκα τὴν ἐξ ὕψους θεωρακίζόμενος δύναιμι τὰς Σκυθικὰς ἐκυθικὰς ἔτροποιτο παρεμβολὰς, ὡς Μωυσῆς πρότερον τῆ τῶν χειρῶν ἐκτάσει· τὰς Ἀμαληκίτιδας ἴλας ἐνέκλινεν. Ἀναλαβὼν δὲ καὶ τοὺς ὑπασπιστάς, οἱ περιμύκισιν ἄσπίσι καὶ πέλοξιν ἑτεροστόμοις (22) φράγγονται, ὡστεὶ τεῖχος ἄρρηκτον τοῖς Σκύθαις ἀντιπροβάλλεται. Ἀμέλει καὶ ὑπ' αὐτῶν διελυθέντος τοῦ ἐκ τῶν ἀμαξῶν ἐρύματος, καὶ εἰς χεῖρας οὕτω τοῦ πολέμου συνερρημένου, γίνεται τῶν ἐναντίων τροπὴ καὶ φυγὴ ἀκλεῆς καὶ Ῥωμαίων εὐθαρσῆς ἐπιδίωξι. Κατὰ χιλιεστίαν τοίνυν πίπτει τὸ ἀμαξόδιον, καὶ διαρπάζονται χάρμακα· τὸ δὲ συλλεθὲν θορυάλοτον καὶ ἀριθμοῦ κρείττον ὄρεται, ὡσπερ καὶ τὸ προσρῦν αὐτόμολον τῷ πόθῳ τῶν ζωγρηθέντων ὁμογενῶν, ὡς ἐκ τούτου καὶ κόμας συνουκισθῆνα· καθ' ἑσπερίον τινα λῆξιν Ῥωμαϊκῆν, ὧν καὶ εἰσέτι μικρὰ τινα ἑμπροσθέντα σώζονται, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ εἰς πείρας καταλεγεῖναι συμμαχικὰς, ἀποδοθῆναι δὲ καὶ μοίρας πλείονας συνειλημμένας ὑπὸ τῆς στρατιᾶς.

Hier. Wolfsi notæ.

(22) Πέλοξιν ἑτεροστόμοις. Suidas: Ἐτερόστομος ἐλάγχθ' καλεῖται, ἥτις πορεύεται τὸ μὲν ἡγούμενον ἤμισυ ἔχουσα ἐν εὐωνύμῳ παραγωγῇ, τουτέστι τοὺς ἡγεμόνας ἐξ εὐωνύμου, τοῦ δὲ ἡμίσεος τοὺς ἡγεμόνας ἐν δεξιᾷ παραγωγῇ. Quid autem sit ἑτερόστομος πέλοξ, nusquam invenio. Τὸ ἑτερος in compositione plerumque significat alterum dunta-

et imperator amicorum et satellitum præsidio sepius laboranti subinde parti opem ferebat. Verum Scythæ in hoc conflictu, ipsa necessitate artium magistra edocti, rem hujusmodi sunt commenti. Omnes currus in orbem conjunxerunt, iisque non exigua suarum copiarum parte imposita pro vallo sunt usi; ac multos obliquos aditus, platearum instar, in iis reliquerunt. Cum igitur a Romanis urgebantur, tergis obversis intra currus tanquam munitam arcem nullo fugæ incommodo se recipiebant. Inde recuperatis viribus, tanquam portis erumpentes fortia facinora edebant. Neque ea res aliud erat quam munitum oppugnatio, quæ in media planitie Scythæ ex tempore struxerant. Unde fiebat ut Romani labore irritò fatigarentur. Tum vero Joannes prudentiæ suæ specimen edebat: neque enim consilio duntaxat et ingenii solertia valebat, sed primus etiam ea quæ ducibus et legionibus mandabat exsequabatur. Illud autem insignem etiam pietatem ejus testatur. Nam cum Romanæ phalanges urgentibus hostibus et audacius se inferentibus laborarent, imaginem Dei Genitricis cum gemitu et miserabilibus gestibus intuens lacrymas hellicis sudoribus calidiores fundebat; neque id frustra. Statim enim cælesti robore armatus Scythicam aciem profligat, quemadmodum olim Moyses extensione manuum Amalechiticæ turmas dissipavit. Assumptis igitur armigeris, qui clypeis oblongis et preminentibus galeis instar muri inexpugnabilis muniuntur, cum Scythis congregitur. Qui cum dissoluta illa curruum serie ad manus venirent, in turpem versi fugam a Romanis alacriter persequentibus magno numero cæduntur Hamaxobii illi; castrisque direptis innumerabiles capiuntur. Sed et transfugæ desiderio captivorum popularium confluebant, adeo ut in occidentali quadam provincia Romana pagi ab eis conderentur quorum adhuc reliquiæ supersunt; nec pauci in sociorum cohortes referrentur, et major turba ab exercitu capta venderetur.

ut ex duobus, ut ἑτερόφθαλμος coclitem. Ego vocem non intellectum iis interpretandam relinquo qui armaturam et vestitam veterum atque exoticum intelligunt; in quo genere philosophari mihi adeo non licuit, imo neque libuit, ut nostratia vix assequar.

V. Hac de Scythis parva victoria, et illustri edito facinore, 23 Joannes vota Deo persolvit; quod festum Patzinacarum nostro tempore dicitur, in rei gestæ monumentum et grati animi testimonium. Non multo post etiam contra Triballos, quos alii Servios dicunt, maleficio non abstinentes et fedifragos, expeditionem denuntiavit, et hos quoque barbaros acie victos ad pacem coegit; qui alioqui etiam parum potentes subinde vicinis imperiis subsunt; abactaque inde præda immensa et locupletato exercitu, captivam turbam in Orientem tractam in Nicomediensi provincia uberrimis agris assignatis collocavit. Ita captivi populi partem in legiones retulit, partem tributariam fecit. πλῆθος αἰχμάλωτον, καὶ κατὰ τὴν Νικομήδους ἐπαρχίαν ἀποτάξας αὐτῷ κατοικήτην καὶ γῆν διαρκεσάτην ἀποδασάμενος τὸ μὲν τοῦ δορυκλήτου λεῶ τοῖς στρατεύμασιν ἐγκατέμιξε, τὸ δὲ παρῆκεν εἰς δασμοφόρησιν.

Suscepit hic imperator filios, quorum natu maximo Alexio purpuræ jus et purpureos calceos dedit; et cum a populo Romano imperator salutaretur, una secum proclamari passus est. Proximum ab hoc Andronicum, et Isaacium tertium, ac natu minimum Manuelem sebastocratorica dignitate ornavit. Aiunt eum in somnis vidisse filium Alexium recens coronatum leoni insidere, quem auriibus habentem 24 vice moderaretur, cum alioqui nihil haberet ad domandam bellum accommodatum. Cujus visi hæc significatio erat, puerum imperio titulo tenus et nomine absque re potiturum, regia vero potestate orbatum iri; id quod paulo post accidit, eo morte sublato.

ψιλοῦ καὶ γυμνῆς πραγμάτων ἀνακρύψεως ἐπιτευξεῖται τῆς βασιλείας ὁ παῖς, τῆς δὲ μελίζονος ἀποπεσεῖται κυριαρχήσεως, ὃ καὶ μικρῷ συμβέβηκεν ὕστερον. Θανάτῳ γὰρ τὴν ἐξ ἀνωρύπων ἐστελάτο.

Sub ætatem Hunni superato Istro et Branitzobam vastarunt, et mœnibus dirutis saxa Zeugminum transtulerunt, et Sardicam spoliarunt, spreto et rupto fœdere. Hujus controversiæ occulta et vera causa fuit, quod Almuzen Stephani Hunnorum principis fratrem ad se profugum imperator libentissime susceperat. Id vero prætexebatur et palam objiciebatur, quod Branitzobani Hunnorum mercatores spoliarent et pessime tractarent. Quod malum cum præter expectationem ingruisset, imperator prudenti consilio Philippopoli se tenuit, Hunnis inde pulsus. Succedenti vero tempore ad instructionem suorum et ultionem hostium usus copias coegit et naves expeditas comparavit; iisque per Pontum in Istrum trajectis, terra et aqua adversarios est adortus. Fluvio triremi imperatoria trajecto, 25 et exercitu in adversa ripa exposito, colluviem barbarorum equestri pugna et hastarum acie profligavit; et in hostili agro majore quam prius unquam tolerantia commoratus, Francochorio potitus est, fertilissima terræ Hunnicæ parte, quæ declivis in patentes campos intra Saum et Istrum fluvios extenditur. Et Zeguminum deditione cepit, et ipsum Chramum aggressus maxima præda

Ε. Τοιαύτην νίκην περιφανῆ κατὰ Σκυθῶν ὁ Ἰωάννης ἀράμενος καὶ μέγιστον στήσας τρόπαιον τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ ἀποδίδωσι, τὴν τῶν Πατζινάκων λεγομένην ἐς ἡμᾶς τελετὴν εἰς ἀναμνηστῆρια ἀποτάξας τῶν πεπραγμένων καὶ χαριστήρια. Μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ κατὰ τοῦ τῶν Τριβαλλῶν ἔθιμος (εἴποι δὲ ἂν τις ἕτερος Σέρβων) κακουργούντος καὶ τὰς σπονδὰς συγχέοντος στρατείαν ἐκέρυξε, καὶ συμβολῆς γενομένης κατὰ κράτος ἠττήσας καὶ τοῦτο τὸ βάριον πρὸς σπονδὰς ὑπεγγάγετο, μηδ' ἄλλως δεικνύμενον ἀξιόμαχον, οἷα καθυποκύπτον [P. 12] ἀεὶ ταῖς ἐκ γειτόνων ἀρχαῖς. Καὶ λείαν ἐλεῖθην ἐλάσας οὐ σταθμητήν, καὶ πλείστων ὠφελειῶν ἐμπλήσας τὸ στράτευμα, εἰς τὴν ἔω διαβιβάζει τὸ τοῦ

Καὶ πατὴρ δ' ἀββένων παίδων ὁ βασιλεὺς οὗτος φανείας τῷ μὲν προήκοντι κατὰ γένεσιν (Ἀλέξιος τῷδε τὸ ὄνομα) πορφυροῦς μετέδωκε, καὶ πεδίοις ἐρυθροῖς ὑποδείσθαι διαφῆκε τὰ ἄρθρα τοῦ σώματος, καὶ συνευφρανέσθαι οἱ παρεῖχεν, ὀπηνίκα Ῥωμαίων αὐτοκρατωρ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν συνελεγεμένων ὄχλων ἀνηγορεύετο· τὸν δὲ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικον Ἰσακίον τε τὸν ἐπὶ τῷδε καὶ τὸν ἐφεξῆς τέταρτον Μανουὴλ σεβαστακρατορικῆς ὑπεξείραε τιμαῖς. Φυσὶ δὲ ὡς κατ' ὄναρ ὁ βασιλεὺς θεάσασατο τὸν νεοστεφῆ υἱὸν τὸν Ἀλέξιον θηρίῳ ἐποχον λέοντι, καὶ τοῦτον ἐκ τῶν ὠτων ἠνιοχεῖν μηδενὸς ἐτέρου ὑπόντος ἐπιτηδεῖον πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ θηρός. Ἦν δὲ ἡ σύγκρισις τοῦ ἰνδάλματος, ὡς μέχρι καὶ προσρήματος

Περὶ δὲ θέρειον ὦραν τὸν Ἴστρον διαβάντες οἱ Οὐννοι τὴν τε Βρανιτζόβαν ἐξέπόρησαν, κατερείψαντες τὰ τεῖχη καὶ τοὺς λίθους μετενεγκάμενοι εἰς τὸ Ζεύγμινον, καὶ τὴν Σαρδικὴν ἐληίσαντο, τὰς ἐπὶ φιλίᾳ τῆ πρότερον ὁμολογίας ἀποσεισάμενοι τε καὶ διαξάναντες. Ἦν δὲ ἡ μὲν ἐνδόμυχος αἰτία ταυτησί τῆς διαφορᾶς τὸ τὸν Ἀλμούζην παρὰ βασιλέα ἐλθεῖν καὶ προσδεχθῆναι παρ' αὐτοῦ ἀσμενέστατα, κατ' ἰγνητον ὄντα Σεφάνου· τοῦ τῶν Οὐννων κατάρχοντος, ἡ δ' εὐπρόσωπός τε ἄμα καὶ πρόδηλος ἀφορμὴ τὸ τοὺς οἰκλήτορας Βρανιτζόβης ληστρικῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς μαρμαβάλλουσι ἐκεῖθι Οὐννοῖς κατ' ἐμπορίαν καὶ ὄρῃν ἐπ' αὐτοῖς τὰ χεῖριστα. Ἄτε δ' ἀπρόοπτος τοῦ κακοῦ τοῦδε ξυνεγεθέντος, τότε μὲν τῆ κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν ἐνδημία τὰ τῆς προμηθείας βασιλεὺς ἐπεμέτρησεν, Οὐννοὺς ἐκεῖθεν μετανάσττας θέμενος τῷ δ' ἐπιόντι καιρῷ πρὸς παρασκευὴν τῶν οἰκείων καὶ ἄμυναν τῶν πολεμίων χρησίμενος τὰς δυνάμεις συνήθροισε καὶ νῆας ταχυαντούσας ἠτοίμασε, καὶ ταύτας ἐς τὸν Ἴστρον διὰ τοῦ Πόντου κατακολπίσας ὕδραϊος ὁμοῦ καὶ χερσαῖος τοῖς ἀντιπάλαις ἐτίσταται. Διελθὼν δὲ τὸν ποταμὸν μετὰ τῆς στρατηγίδος τριήρους, καὶ τὸν στρατὸν καταστησάμενος ἐς τὸ πέραν, ἵππομαχίᾳ

καὶ δορυμένων ἀγκυνοῦσιν (23) τὸ συνελθὼν Οὐννικὸν
 διεσκέδασι. Χρονίσας δ' ἐν τῇ πολέμῳ καὶ καρτε-
 ρικώτατος φανείς ἑαυτοῦ τοῦ τε Φραγγοχωρίου
 ἐκράτησεν, ὅπερ ἐστὶ τῆς τῶν Οὐννικῶν γῆς τὸ πύ-
 ρατον, ἐς πεδία ὑπερῶν ἰσχυράτα, μεταξὺ τῶν
 περὶ τῶν Σαούδου καὶ Ἰατροῦ ἀναπεπταμένον, καὶ
 τὸ Ζεύγιμον παρεστήσατο, καὶ κατ' αὐτὸν ἐλάσας
 τὸν Χράμον λείαν πλείστην περιβάλετο. Ἐπειτα καὶ
 τούτῳ (P. 13] τῷ γένει μεθ' ἑτέρας συμπλοκάς σπει-
 σίμενος, τὰ τε πρὸς εἰρήνην εὖ διαθέμενος, καὶ τὸ
 λοιπὸν βαρβαρικὸν, ὅπως καθ' ἑσπέρην Ῥωμαίοις
 ἀγχοῦρον, εἰς φιλίαν ἔκον ὑπαγαγόμενος ἐν οἷς πολ-
 λαίς ἐδύθησε κατὰ τὸν πόλεμον, δεῖν ᾤθη καὶ τὰ
 ὑπερῶν φάλα, καθ' ὃν ἂν καὶ δύνατο τρόπον,
 ὑποποιήσασθαι, καὶ τούτων μάλιστα ὅποσα τῇ ἐμ-
 πορίᾳ καὶ ἀγυρσίᾳ (24) προσκείμενα μετὰ πλοίων
 ἐς τὴν Κωνσταντίνου καταβρουτιν. Οὐκοῦν καὶ εἰς
 οὐκ ἐπιβληθέντα τὴν παράλιον Ἰταλίαν, ὅλα λαίφῃ
 διαπυρρῶν ἐς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Ἐρεμυ-
 πάντων δ' οὕτω τῶν καθ' ἑσπέρην γενῶν, ἐς τὴν ἔω
 ἐκιδιάσας τὸ στράτευμα τοῖς τὴν Κασταμόνα κατ-
 ἴχουσι Περσαρμενίοις ἐπιθέσθαι ἔγνωκεν, ὅθεν διὰ
 τῆς τῶν Βιθυνῶν καὶ Παφλαγονίων ἐπαρχίας ἐλάσας
 ἐκείνῃ τε παραγίνεται, καὶ κλίμαξιν ὅτι πλείστας
 χηρῶν καὶ ἐκκλῆν περιστάσας τὰς ἐλεπόλεις
 εὐτὶς τε τῆς Κασταμόνος κρατεῖ, καὶ τὸν ταύτης
 παρκεύοντα Περσαρμενίων ἀπειπόντα περὶ τῶν
 ὄλων φυγάδα δείκνυσιν. Οὐκ ὀλίγον δὲ πλῆθος
 Περσῶν ἐκείθεν ἀπαγαγὼν αἰχμάλωτον πρὸς τὸ
 Βυζάντιον ἐκἀνέστειλε. Τοῖνον καὶ κηρύξας ἐπὶ τῷ
 τροπαίῳ τουτωί θρίαμβον. ἄρμα διελθιμμένον ἀρ-
 γύρῳ παγῆναι προσετέταχαι· καὶ ἦν τὸ ἄρμα θαυ-
 μάσιον ὅσον γενόμενον, καὶ λίθοι τῶν μὴ πάνυ
 τιμωρῶν ἐνιχαῦ αὐτὸ ἔχων. Ἐνοστήσης δὲ τῆς
 ἡμέρας καθ' ἣν ἡ πρόοδος ὤριστο, ἅπας πέπλος
 τὰς ἀγυρὰς κατηγάγετο χρυσοῦφης τε καὶ περιπόρ-
 ρυτος. Οὐδὲ τὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀπῆν
 ἐκείθεν εἰκασματα, ὅποσα ἰστορικῆ χειρ' ἐπίπλοισι
 ἐνεφαντά. Ἦν δὲ τοῦ ἀγασθαι ἄξια καὶ τὰ περὶ τὴν
 πόρον ἐκατέρωθεν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θεω-
 μένων διὰ ξύλων πύγματα καὶ ἱκρια. Χῶρος δὲ τῆς
 πόλεως ἦν, ὅς οὕτως διεσκεύαστο ὁ δὲ ἴκων ἐκ
 τῶν ἱψῶν ῥυλῶν τῆς πόλεως ἐς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον.
 Καὶ δὴ τὸ μὲν τέτρωρον εὐπρεπές, καὶ εἰκον τοῦτο
 πύρρος ἵπποι· καλλίτριχες χιόνος λευκότεροι. Ὁ δὲ
 βασιλεὺς, τὴν τοῦ ἄρματος ἐπίβασιν παρκεύως, τὴν

potitus est. Ac post alias dimicationes pace cum
 hac gente facta et utiliter firmata, cæterisque bar-
 baris, qui Romanis versus Occidentem finitimi
 sunt, vel invitis in amicitiam suam pertractis, cum
 toties prospere pugnasset, etiam remotiores gentes
 quocumque modo subigendas censuit, easque po-
 tissimum quæ Cpolim mercaturæ et quæstus gratia
 appellerent. Itaque maritimam Italiam sibi concili-
 avit, quæ plenis velis in urbem imperatricem
 vehebatur. Ita gentibus Occidentalibus pacatis,
 traducto in Orientem exercitu, Persarmenios, qui
 Castamonem tenebant, aggredi instituit. Igitur per
 Bithyniam et Paphlagoniam provincias eo profici-
 scitur, et scalis plurimis adhibitis machinisque cir-
 cumpositis urbe potitur, et Persarmenium satrap-
 am 26 rebus desperatis cedere cogit. Nec exigua
 Persarum multitudine abducta Byzantium reversus
 triumphum indicit; et currum argento interpun-
 ctum compingi jubet, opus admirabile et gemmis
 alicubi non pretiosissimis ornatum. Cum dies sup-
 plicationis adesset, omnis generis tapetes auro et
 purpura intertexti vicos exornabant, nec deerant
 Christi et sanctorum effigies in iis ad vivum ex-
 pressæ. Erant et tabulata utrinque propter, specta-
 tores structa, digna admiratione. Fuit autem is
 locus urbis sic instructus, qui ab Orientali porta
 usque ad magnum palatium pertinet. Quadrigæ a
 quatuor equis nive candidioribus trahebantur. Im-
 perator vero non conscendit, sed Dei Genitricis
 imaginem in eo collocavit; ob quam lætitia exsul-
 tabat et animo pene linquebatur; cui victorias, ut
 collegæ imperii invictæ, acceptas ferebat. Habenas
 viris potentissimis moderandas et cognatis suis
 currum curandum dedit: ipse crucem manu ge-
 stans antecessit Et Dei Sapientiæ templum
 ingressus, atque in conspectu omnis populi ob
 successus gratiis Deo actis, in palatium abiit.

ἐνετυπώσατο, ἃ καὶ εἴρηκεν ἂν τις ἐμψυχα, οὐκ
 ἐνετυπώσατο, ἃ καὶ εἴρηκεν ἂν τις ἐμψυχα, οὐκ

Hier. Wolfii notæ.

(23) Ἀγκυνοῦσιν. Aliquando scribitur ἀγκυνοῦσαι.
 Haud scio an παρὰ τὸν ἀγκυνοῦσιν fiat καὶ τὸ ἀγκυνοῦ-
 σισθαι, a gestu equitum hastas in hostem dirigen-
 tium, an παρὰ τὸ ἐνακινεῖν.

(24) Ἀγυρσίᾳ. Magnum Etymologicum ἀγύρην
 παρὰ τὸ ἀγείρειν deducit, τὸ περιμέναι καὶ περινο-
 σῆν ἐπὶ νίκῃ, ἢ ἐτέρῳ τινὶ τοιούτῳ, et interpretatur
 non tantum ἀλαζόνια, ψεύστην, λωποδύτην, ἐπαίτην,
 ἐπιτεῶνα, sed etiam φιλοκερδῆ; quanquam reli-
 quæ etiam virtutes fere in id genus hominum
 quæstui deditum cadunt, qui tum demum non fallunt
 cum fallere sine detrimento suo nequeunt,
 ut recte Lucani versus ad eos quoque detorqueri
 queant:

Nulla fides pietasque viris qui lucra sequuntur,
 Vanalesque manus: ibi fas, ubi maxima merces.

Et Ovidius in *Fastis* mercatorem vota Mercurio fa-

cientem inducit, ut cum maximo emolumento sine
 fraude sua pejerare liceat. Quos versiculos, quia
 elegantes sunt et contagium hoc in omnes fere
 ordines serpsit, ascribere libet:

*Et peragit solita fallere voce preces.
 Ablue præteriti perjuriam temporis, inquit,
 Ablue præterita perfida verba fide.
 Sive ego te feci testem, falsove citavi
 Non audituri numina vana Jovis,
 Sive deum prudens altum divamve fefelli,
 Abstulerint celeres improba verba Noti,
 Et pereant veniente die perjuriam nobis,
 Nec curent superi, si qua locutus ero.
 Da modo lucra mihi, da facta gaudia lucro
 Et face ut emptori verba dedisse juvet.
 Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,
 Se memor Ortygiæ surripuisse boves.*

τῆς Θεομήτορος εικόνα τούτω ἐπανεβίβασεν, ἐφ' ἣ καὶ τὴν γεγιθῶς καὶ τὴν ψυχὴν ἐκλείπων αὐτὴν, καὶ τὰς νίκας ὡς συστρατηγέτιδι ἀμάχῳ ἐπιγραφόμενος, καὶ δοὺς ἄγειν τὰ χαλινὰ τοὺς παρ' ἐκείνῳ δυναμένους τὰ μέγιστα, καὶ τοῖς ἐκ γένους ἐγγίζουσιν ἀμφιπονεῖσθαι τὸ ἄρμα ἐνδοῦς, προῖγεν αὐτὸς σταυρικὸν σημεῖον χειριζόμενος καὶ ποσὶ τὴν πορείαν ποιούμενος· καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας παρωνυμούμενον ναὸν εἰσιῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ἀνομολόγησιν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἀπονεύμας τοῦ λεῶ παντὸς ἐπόπιον, τῷ ἀρχεῖφ οὕτως παρέβαλεν.

27 VI. Cum non diutius fuisset domi quam ut et ipse a subditis cerneretur et theatris oblectaretur, et milites post diurnam militiam lares tandem suos salutarent et equos recrearent et hastas excucuerent, denuo contra Castamonem movit. Nam Tanismanius Persarmenius, qui Cappadocia tum potiebatur, urbem cum majoribus copiis adortus expugnavit, et præsidarios milites trucidavit. Imperator eo profectus Tanismanium mortuum invenit, et Muchumetum quemdam urbi præesse, cui eum Iconii præside Masuto inimicitia intercedebant. Itaque rei suæ stabilientiæ occasionem nactus eum Masuto pacem fecit, acceptisque ab eo auxiliis Muchumetum invadit. Qui eum se duobus exercitibus imparem fore cerneret, cum populari suo Masuto de reconciliatione agit, eamque impetrat cum aliis rationibus, tum ea potissimum quod ista cum aliis rationibus, tum ea potissimum quod ista ad Romanos defectione rem Persicam afflicturus esset, nisi in gratiam redirent. Ita Masuto persuadet ut societate imperatoris repudiata secum faceret. Quo paulo post facto, sultani auxiliis Persicis noctu digressis, parum successit Romanis ea **28** expeditio. Castris igitur in id oppidum translatis quod ipse ad Rhyndacum fluvium struxerat, Muchumetum majore impetu adortus, Castamone recuperata, ne Gangra quidem abstinuit, una ex maximis et illustrissimis Ponti urbibus, quæ non ita pridem a Persis subacta fuerat. Ibi cum more belli suburbana omnia subegisset, ipsam urbem operibus cinxit, cum autem Persæ qui intus erant, elati animis, imperatori urbis aditu nu da pactione cederent, milites eam corona circumdant; mænia, qua oppugnari poterant, arietibus continenter percutiunt; sed cum ea re ob propugnaculorum robur et hostium pertinaciam parum proficeret imperator, ommissis mænibus, saxa in ædes, quæ e collibus in quibus castra erant conspiciebantur, jaculari instituit. Qui igitur machinis præerant, lapides rotundos et leves ob patentem prospectum quam longissime ejaculantes, ut volitare, non e machinis excuti viderentur, domos quassabant; quæ tectis confractis prostratæ habitatores opprimebant. Ita neque per vicos transire tutum erat, et domi se continere periculosius. His **29** de causis igitur obsidionis pertæsi cives, ac vel in primis Tanismanii obitu Gangræ præsiidiis consternati, D semetipsos et urbem imperatori dederunt. Qui ingressus, multisque Persis abductis, et duobus millibus Romanorum in urbe collocatis, Byzantium revertitur. Sed nec hanc urbem Romani diu tenebant; nam Persæ longe majoribus et fortioribus copiis reversi eam et operibus et fame domuerunt, imperatore aliis rebus gravibus occupato et intento,

ζ. Οὐ πολλοῦ δὲ διαλείποντος καιροῦ, ἀλλ' ὥστε καὶ αὐτὸν ἐποφθῆναι τοῖς ὑπηκόοις καὶ θεάτροις διαχοθῆναι, προσειπεῖν δὲ καὶ τὸν στρατιώτην τὰ οἴκῳ χρόνιον καὶ διαναπαῦσαι τὸν ἵππον καὶ τὴν λόγχην ἀκέσασθαι, αἰθίς κατὰ Κασταμόνος ἐστράτευσεν. Ὁ γὰρ τὸν καιρὸν ἐκείνον τῆς Καππαδοκῶν χώρας κρατῶν Περσικῶν Ταισιμάνιος μετ' ἰσχύος μείζονος ἐπιὼν τειχομαχίᾳ τὴν πόλιν εἶλε καὶ τῷ ξίφει κατὰ [P. 14] τῶν φυλάκων Ῥωμαίων ἐχώρησεν. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν ἐκεῖσε παραγενόμενος τὸν μὲν Ταισιμάνιον ἐξ ἀνθρώπων εὖρε γεγεννημένον, Μουχοῦμετ δὲ τινα νῆν Κασταμόνα διέποντα, διάφορον τῷ τῆς Ἰκονίου πόλεως ἀρχηγῷ Μασούτ. Συμφῶρον γοῦν τῷ καιρῷ πρὸς σύναρσιν τῶν καθ' αὐτὸν πραγμάτων ὁ βασιλεὺς χρώμενος σπένδεται τῷ Μασούτ, καὶ συμμαχίαν εἰληφῶς ἐκείθεν ἐπειτὶ τῷ Μουχοῦμετ. Ὁ δὲ πρὸς ἀμφίστομον στρατεύμα οὐκ οὐκ ἐαυτὸν εἰδὼς ἀξιόμαχον ὑπεῖσι τὸν ὀμόφυλον Μασούτ, καὶ καταλόσας τὴν ἐχθρὰν ἄλλοις τε πολλοῖς οἷς ἐκείνῳ διὰ γραμμάτων ἐσήμανεν, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ εἰπεῖν ὡς προσουεῖς τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, εἰ μὴ καταλλαγεῖν αὐτοῖ, κακῶς διαθέοιτο τὰ Περσῶν, πείθει τὸν Ἰκονιῶτα Μασούτ ἀποσχέσθαι μὲν βασιλέως, ἐκείνῳ δὲ προσέψαι καὶ λύσαι τὴν συμμαχίαν. Οὗ μετὰ βραχὺ συμβάντος, καὶ νυκτὸς οἰχόμενων τῶν τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ σουλτάν ἐκπεμφθέντων ἐπικούρων Περσῶν, οὐκ εὐδοῦσα τὸ ἐκ τοῦδε Ῥωμαῖοις τὰ τῆς προκειμένης στρατείας γεγονασιν. Ὅθεν ἀναχασάμενος ἐκείθεν καὶ κατὰ τὸ πόλισμα στρατοπεδεύσάμενος ὁ περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν αὐτὸς ἐδείματο, αὐ πάλιν τῆς κατὰ τοῦ Μουχοῦμετ ἀκμαϊότερον ἤφατο, καὶ Ῥωμαῖοις ἐπαναστάμενος Κασταμόνα οὐδὲ τῆς Γάγγρας ἀπέσχετο. Μία δὲ ἐστὶν αὕτη τῶν περιφανῶν καὶ μεγίστων Ηοντικῶν πόλεων, οὕτω πρώτῃ Πέρσαις καθυποκύψασα. Τάυτη τοι καὶ νόμῳ πολέμου τὰ περὶ τὴν πόλιν τάυτην ὑπαγαγόμενος πρότερον, ἐπειτα ἐπ' αὐτὴν χάρακα ἔβαλε. Τοῦ δ' ἐπὶ τῆς Περσικοῦ μηδὲν μέτρον φρονούντος ἦ καὶ ὀμολογίαν τε καὶ σπονδὰς τῷ βασιλεῖ συγχωροῦντος τὴν εἰσοδὸν, τὸ τεῖχος ὁ στρατὸς περιβάλλει, εἴτα τειχομαχίαις χρυσάμενος, ἦπερ ἦν ἐπίμαχος ὁ περιβόλος, συνεχῶς ἔτυπτε τοῦτον. Μὴ προχωροῦντος δὲ τοῦ ἔργου διὰ τὴν τῶν ἐπάλλεων ὀχυρότητα καὶ τὸ ἐπὶ πολὺ ἐκθύμως μάχεσθαι τοὺς ἐνοντας, βάλλειν τὰ τεῖχη παρὲς κατὰ τῶν οἰκιῶν ἐγνώκει διασπενδύων τοὺς λίθους, προφανομένων ἐκ τῶν ἐξῶθεν κολωνῶν ἐφ' ὧν Ῥωμαῖοι κατεστρατοπεδεύοντο. Οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν μηχανῶν λίθους στραγγύλους καὶ κόβρους διὰ τὸ εὐσύνεπτον ἐς ὅτι παρ' ὀπισθίω δαφιέντες, ὡς δοκεῖν ἵπτασθαι τοῦτους, οὐ μὲν ἀπὸ μηχανημάτων ἴσθαι, τοὺς δόμους κατέσειον· οἱ δ' ἐπὶ γόνυ κλιόμενοι καὶ τοὺς ὀρόφους διαλύμενοι

τὸ ἐνοικοῦν πλῆθος ἔκτεινον, ὡς ἐντεῦθεν εἶναι καὶ τὴν ἐν ταῖς ἀμφόδοις ἐπισηαλῆ πάροδον καὶ τὸ ἐνδὸν ἡσυχῆ καθῆσθαι πάντῃ ἀσύμφορον. Διὰ ταῦτα τοῖνον καὶ τὴν τοῦ βασιλέως προσεδρίαν, οὐχ ἤμισα δὲ τὴν ἐπὶ μαλακῶ θανάτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἀφάνισιν τοῦ τῆς Γάγγρα ἐπιστατοῦντος Ταῖσμα- νίου, ἐαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν τῷ αὐτοκράτορι ἐνεχείρισαν. Ὁ δὲ αὐτὴν εἰσιῶν καὶ τὸ πολὺ τῶν Περσῶν ἐκείθεν ἀπαγαγόν, καὶ δισχιλλοὺς ὀπλίτας Ῥωμαίους φρουροὺς τῇ Γάγγρα ἐγκαταστήσας, τὴν βασιλεύουσαν εἴσεισι. Ἠλὴν οὐδὲ ταυτηνὴ τὴν πόλιν ἐφ' ἡλίους ἢ Κωνσταντίνου μακροῖς ἔβλεψεν ὑπ' αὐτὴν κληρουμένην καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐνταυτομένην ὑπὸ τοῖς πόλεσιν· ἀλλ' ἐπίβρισαν τὸ [P. 15] Περσικὸν μείζον τοῦ προτέρου καὶ λίαν ἐπικρατέστερον, καὶ βαλὼν χάρακα, λιμῶ παρεστήσατο, ἄλλοις καιροῖς ἐπιτιμωμένου τοῦ βασιλέως καὶ τούτοις τὸν νοῦν προσέχοντος.

Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε κατὰ τῆς Κιλικίων στρατείας **A** Post hæc expeditionem in Ciliciam denuntiavit ἐκέρυξε, τὸν Ἀεδοῦνης, ὅς Ἀρμενίας ἤρχε, μετιέναι Lebnæ Armeniæ regis ulciscendi causa, qui præ- πρῶτον ὡς ἄλλα τε κατῆχοι Ῥωμαίοις πολιῖσματα ter alia Romana oppida subacta etiam Seleuciæ χερσὶν αἰχμῆν, ἀλλὰ δὴ καὶ Σελευκείας ἐπιβῆναι imminebat. Igitur et veterano milite convocato et πιερόμενον. Ἀγροχῶς τοῖνον τὰς οὐσας δυνάμεις novis delectibus habitis, et justo comœatu ad καὶ νεκλεῖς ἄλλας αὐταῖς προσθέμενος, καὶ τὰ ἐφό- diuturnam expeditionem præparato. Ciliciæ portis οῖα ἱκανὰ πρὸς χροκίαν ἐκδημίαν ἐνθήμενος, ταῖς citra pugnam superatis Adanam occupat et Tarso potitur. Sed præ animi alacritate his non contentus Κιλικίαις πόλεσι ἐπίσταται· καὶ ταύτας ἀμαχεῖ prætelθῶν Ἀδάνης ἐπέβη, καὶ κρατεῖ τῆς Ταρσοῦ. pro tota Armenia pugnat; et castellis opportunis- Οὐ μέγρι δὲ τούτου περιγράφας τὸ πρόθυμον περὶ simis quibusque partim deditione, partim vi captis, τῆς δλης Ἀρμενίας διαγωνίζεται, ὅθεν πῆ μιν ὁμο- tota provincia potitur. Aggressus autem inter cæ- λογιῶν χερσὶν αἰχμῆν τὰ τῶν φρουρίων ἐπικαιρότητα, lera castellum quoddam præruptum nomine Bacam, πῆ δὲ διὰ μάχης αὐτὰ ὑπαγόμενος, ἐγκρατῆς ἀπα- cum hostes **30** non supplices manus protenderent- σης τῆς χώρας γίνεται. Ἐπιστάς δὲ τὸν ἄλλοις καὶ nec pacificationem ullam admitterent, toto exercitu ἐποτόμῳ τινὶ ἐρύματι ὅπερ Βακὰ ὀνομαζέται, ἐπεῖ circumposito et operibus excitatis se negavit inde μι χεῖρας προὔτεινον αὐτῷ οἱ ἐντὸς οὔτε μὴν προὔ- B discessurum nisi capto oppido, etiamsi in obsidione χῶρον εἰς εἰρηναίας ξυμβάσεις, διαλαμβάνει τοῦτο canescendum et nivium procellis sæpius albescen- παντὶ τῷ στρατεύματι, βαλὼν χάρακα, μὴ ἂν ἐκεί- dum esset, interim obsessos admonens quantis θεν ἀπῆραι τὸ παράπαν ἰσχυρίζομενος, εἰ μὴ τοῦ beneficiis afficiendi essent, si munitione sibi cede- πολίσηματος ἐγκρατῆς ὀρθήσεται, κἂν εἰ πολιωθῆναι rent, et quam pessime tractandi, si belli more capti οἱ ξυμβαίῃ τῇ προσεδρίᾳ τὴν κεφαλὴν καὶ ταῖς exercitum intra mœnia viderent. Sed hæc aspidibus χείρων παλυνθῆναι πολλὰκις καταφοραῖς, εἰς νοῦν canebantur aures de industria obturantibus, ne ἄγων ἄμα τοῖς πολιορκουμένοις ὅσα μὲν εὐ πάθειεν Magi incantationem audirent; neque aliud nisi παρ' αὐτοῦ ὑπενδόντες καὶ ἐκστάντες αὐτῷ τοῦ Æthiopem lavare cum apparebat. Nam et ii qui ἐρύματος, οἷοις δ' αὖ χερσὶ τοῖς ὑποβληθεῖεν πολέ- eum locum defendebant, omnes ad certamen parati erant; et Constantinus quidam Armenius nobilissimus, promptitudine manuum vulgo præstantior, cives non modo instruebat et ad Romanum bellum μου νόμῳ ἰδόντες καὶ τὴν στρατιάν ἰδόντες εἰσ- concitabat, sed et ipse sæpe ex castella prospectans C ruiσαν ἐνδοθεν. Ἦν δ' ἀσπίσι ταῦτα ἐπῆδων ἐκοντὶ et armatus in tumulo stans, quem natura rupe, ars mœnibus circumdatum firmarat, Græca voce dicteria in imperatorem jaciebat, et uxorum ejus ac filias oris impotentis homo obscenis verbis de- κωφερούσας πρὸς τὰ ὑποψαλλόμενα παρὰ σοφοῦ ridebat. Itaque petulantem barbarum comprehen- σφραμακοῦ, καὶ σμήγων ἀντικρυς διηλέγγετο τὸν dere imperator et multare cupiebat. At, ille viribus **31** fretus et naturæ suæ robor jactitans, impera- Διθόσσα. Οἱ γὰρ τοῦ φρουρίου Βακὰ τὴν ἐπίστα- toris aciem subsannabat, et ad singulare certamen τισαν πεπιστευμένοι καὶ πάντες μὲν ἀκαταπλήχτως sentum viri longitudine accipit et ense recens acutum. Sic armatus e castris ad radicem collis εἶχον πρὸς τὸν ἀγῶνα, Κωνσταντίνος δὲ τις μάλι- C stia, τοῦ τῶν Ἀρμενίων γένου, τὰ πρῶτα κληρού- mebat; et Armenium hortatur ut non nihil descendat, μενος καὶ τῶν πολλῶν ὑπερφέρων χειρὸς γενναίου- quo in æquo campo pugnent, si omnino duellum τετι· οὐ γὰρ μόνον τὸ ἐνοικοῦν πλῆθος ἐπισυνίστησι appetat et non præter alia furiosa dicta istud καὶ διανίστησι πρὸς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον, D etiam temere effutiat. Quæ verba Constantinus sibi probro esse ratus, fulguris instar nubibus emi- ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τοῦ φρουρίου πολλὰκις προοπτανό- cantis aut montanæ capræ e fructibus exsiliensis, μενος καὶ ἐπὶ τοῦ γηλόγου μεθ' ὀπλων ἰστάμενος, Eustratium aggreditur, bellator et ingenti corpore ἐφ' οὐπερ ἢ μὲν φύσις τὴν πέτραν ἀνέδωκεν, ἢ δὲ καπιμακῆτο παράταξιν καὶ προὔκαλειτο ἀναίδῳν τὸν ἐπιλέγον· ἐκείνῳ συμπλακυσμένον. Ἀμέλει καὶ βασιλέως ἐπιτάττει τοῖς ταξιαρχαῖς ἐκ τοῦ αὐ-

et animo confidenti, albo clypeo munitus, undique æquali. cuius umboni crux inculpta erat; et gladium dextra gerens clypeum Macedonis et recta et ex obliquo ferire non desistebat, insana, temeritate incitatus; et subinde exspectabatur magno malo virum affecturus. Imperator **32** vero in Macedone spem adeo nullam habebat, ut eum evasurum esse clara voce negaret. Quamvis autem Constantinus tanto impetu Eustratium urgeret, tamen eundem Romani acclamationibus confirmabant, et ut vicissim feriret hostem admonebant. Is vero sæpe elata manu quasi percussurus, præter expectationem eandem retrahēbat, haud secus ac si præstigiator quispiam dextram ab ictu averteret et ad facinus paratam reprimeret. Tandem ensem diu libratum ita in Constantini clypeum impegit, ingentem illum quidem et plane Hectorum, ut medium dissecaret; ad quod factum Romani cum magna admiratione exclamarunt. Armenius vero clypeo præter spem nudatus, cum non amplius in planitie manere posset, fuga salutem quæsit, et ut in capitis periculo, magna cum festinatione in tumultum se recepit. Deinceps vero suo loco manens neque Romanos contempsit neque in imperatorem et genus ejus convicia tanquam obcenitatis suæ sagittas jecit. Macedo autem rogatus ab imperatore quo consilio manum sæpius sustulisset quasi percussurus adversarium, ac unum duntaxat ictum intulisset, sibi propositum fuisse respondit uno istu et clypeum et Armenium dissecare; quod cum ad **33** exitum perducere non posset, quod is clypeum corpori non applicatum, sed longiuscule remotum haberet, noluisse frustra digladiari, ac gestamen probe tetigisse, atque utinam hostem inermem eodem modo tangere potuisset. Imperator hanc orationem admiratus, maximis donis Eustratium prosecutus est. Paucis diebus post, eo quoque castello vi expugnato, Constantinus captivus in compedibus abducitur. Deinde in triremem conjectus est, Byzantium perveheretur; quæ cum anchoram solvisset, homo audax et temerarius custodes noctu aggressus plures occidit, et a suis fanulis solutus fuga elabitur. Sed priusquam novis rebus studeret, comprehensus et imperatori proditus est. τὸ γένος θρακτικῶν σκαρλογίας ἰέναι προσέθετο τοὺς ὀδόντας ὥστε τὸξον διατιθέναι κέρας ἀρμοζόμενον. Ἐρωτηθεὶς δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως ὁ Μακεδὼν ὅ τι ὄρων καὶ διανοούμενος εἶπεν μὲν χεῖρα πολλὰκις ἀνέτεινεν ὡς πλῆξων τὸν ἀνθίσταμενον, τὸ δὲ ξίφος ἀπαξ κατήνεγκε, σκοπὸν εἶναι οἱ διὰ μίαν ἔφατο τοῦ ξίφους καταφορᾶς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν αὐτὴν ἀνέγοντα διελεῖν Ἀρμένιον ὡς δ' ἐπιτελεῖς οὐκ εἶχε τὸ ἐννοούμενον διὰ τὸ μὴ ἐν γρηῷ τὸν διάφορον τὸν θυρεὸν ἀνέχειν, ἀλλὰ προβεβληθῆναι κατὰ πολὺ τοῦ σώματος ἀφεστῶτα, ἔγνω μὴ ἐλινθεῖν διακενῆς, τοῦ δ' οὖν ὅπλου καὶ μάλα καθικέσθαι κειρώως, εἶθ' οὕτως μεταλθεῖν τὸν πολέμιον ἄπαρ ἀσπίδος γενόμενον. Θαυμάσας τοίνυν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τοῦτοις ὁ βασιλεὺς δωρεαῖς γεγίσταις ἡμίψατο τὸν Εὐστράτιον. Οὐ πολλὰ δ' ἡμέραι πρὸς ἔπεισαν, καὶ ὑποκύπτει τῷ βασιλεῖ καὶ βίβη ἐνδίδωσι καὶ τοῦτο τὸ φροῦριον, καὶ συλλεφθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος ἀπάγεται δορκάλωτος, σιδήρεω τούτῳ πύδας ἀσφαλισθεὶς. Ἐπειτὼ δὲ καὶ αὐτὸς τριήρης τοῦτον εἰσδέχεται κατενεχθέντα εἰς θάλασσαν· ἔτι μετὰ μικρὸν τὰ ἀπόγεα λύτασθαι ἡμέλλει διακομίσει τὸν δεσμώτην ἐς τὸ Βυζάντιον. Τολμητῆας δ' ὦν καὶ θερμούργος ὁ Ἀρμένιος τοῖς φύλαξι νεκτὸς ἐπιθέμενος, πλείστους ὄσους διαχειρίζεται, καὶ τῶν δεσμῶν ἀνεθείς ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ θεραπευτηρίων φυγῆς οἴχεται. Ἄλλ' οὕπω νεωτέρους ἐπιεφῆ πράγματα, καὶ συτχεῖς αὐτὸς καταπροδίδεται βασιλεῖ.

Α τὴν τῶν ἀλκίμων τινὰ στρατιωτῶν ἀντιτάξει τῷ Ἀρμένιῳ ἀντίμαχον ἀξιόμαχον. Ὡς οὖν Εὐστράτιος τις ἐκ τοῦ τῶν Μακεδόνων ἐπεκρίθη τάγματος, ἀσπίς αὐτῷ ἐς ἀνδρόμηκας κατιούσα δίδεται· καὶ σπάθη νεύσμηκτος ἐγγερίζεται. Οὕτω δ' ὀπίσθαις Εὐστράτιος ἀρίσταται μὲν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἰλῶν, περὶ δὲ τοῦ γυλόφου τὰ κράττεδα ἐπιστάς ὑποκαταδῆναι βραχὺ τὸν Ἀρμένιον ποσούκαλειτο, ὥπως ἐν ἰσοπέδῳ διαγωνίσωνται, εἴπερ ἀληθῶς τὴν μοναθλίαν αἰρεῖται καὶ μὴ ἐπὶ πλείστον ἐμπληξίας ἰλῶν εἰκῆ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο σοβαρεύεται. Ὑδρὸν τοίνυν οἰαίαν ὁ Κωνσταντῖνος τὰ τοῦ Μακεδόνος ἡγήταμος βήματα, ὡς καταιβάτης πρὸς τὴν ὁδοῦ ὁρσεῖτροφος θάμων διαλλομένη τῷ Εὐστράτιῳ προσεγγύεται, οὕτω μὲν τῷ κος τὰ τοῦ σώματος μέγεθος ὦν, οὕτω δὲ θρασυλέος πολεμιστῆς, ἀσπίδα προβεβλημένος τὴν πάντοθεν καὶ λευκὴν, χάρμα στυρικὸν περὶ τὸ μέσον ἔχουσαν. Οὐκοῦν καὶ τὴν δεξιὰν ξιφοφοροῦσαν τανύσας, ἐπ' εὐθείας τε καὶ ἐγκαρσίως κατὰ τῆς ἀσπίδος πλῆξτων οὐκ ἀνίει τὸν Μακεδὼνα, οὐτρώδει προπετεῖς χρώμενος, καὶ ἦν αἰεὶ προσδόκιμος μέγα τι κακὸν τὸν ἄνδρα ἐργάσασθαι. Καὶ βασιλεὺς παντάπαν ἀεγνώκει, μὴ μόνον τῶν χειροτερίων ἐλπίδων ἀποβουκλούμενος, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τεθῆναι τὸν Μακεδὼνα λαμπρῶς ἀπειπάμενος. Καὶ τοιῶδε μὲν οὖν ὁμήματα βροχίῳ τοῦ Κωνσταντῖνου ἐπικειμένου, ὅμως τὸν Εὐστράτιον φωναῖς ὑπέλειπον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀντιπλῆξτων αὐτὸν ὑπερώνουν. Ὁ δὲ πολλὰκις ἀνατείνας τὴν χεῖρα, καὶ δόκησιν παρατρήμενος ὡς πλῆξει τὸν ἀντίπαλον, ὑπεστέλλετο παρὰ δόξαν, οἷά τινας Τελχίνας τὴν δεξιὰν ἐκείῳ τοῦ πλῆξτων ἀπάγοντος καὶ πρὸς τὸ ὄρον ἐκτεινομένην ἐπέχοντος. Οὐδὲ δὲ ποτε μετὰ πολλὴν τοῦ ξίφους ταλάττεισιν τὴν χεῖρα κατασεγῶν ὁ Μακεδὼν διχῆ τὸν Κωνσταντῖνου θυρεὸν ὁ αἰρεῖ, γρηῷ τι πέλωρον ὄντα καὶ ἀτεχνῶς Ἐκτόρειον πρὸς ὅπερ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπιπλάξων μετὰ πλείστους δὴ τῆς ἐκπλήξεως, ὁ δ' Ἀρμένιος τὸ φυλακτήριον ὅπλον οὕτως ἀέπτως ἀποβαλόμενος, μηκέτι μείνει ἐπὶ τοῦ μεταχμίου δυνάμενος, ποσὴν σωτηρίαν ἐκρίατο, ἐπαναδραμὼν εἰς τὸν γυλόφον ὡς τὸν περὶ φυγῆς τρέχων σὺν ὀξυτέρῳ ὁμήματι. Τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ χώραν μένων οὔτε Ῥωμαίων καταφραδέτετο, οὔτε μὴν ἐς τὸν ἄνακτα καὶ βίλεμμα ἐν τῷ τὰ χεῖλη τείνειν κατὰ νευρὰν καὶ

Ε. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βακᾶ μετ' Α
 ἠδὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκονίσαστο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν
 μακροτέρην προτερόν πλείστα ἐμόγησεν. Ἡ γὰρ
 λις αὕτη, κούροτρόφος οὖσα καὶ πολυἄνθρωπος,
 μνηστὴς τε διειλημμένη, τείχεσι καὶ πετρῶν ἀπο-
 μων ὑπερθεὶν ἰδρυμένη, τότε μᾶλλον ἀσφαλεστέρᾳ
 ῥύνηται παρὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς κρησφύγετον
 κελθόντων, ἀπάντων ὄντων καταφράκτων καὶ
 πίστεων, ἐπιτελιχίματα προσεληφύτα καὶ μη-
 χανῆς παντοίας διαληφείσα. Βασιλεὺς μὲν οὖν
 ὡς αὐτοῦ στρατιᾶς προπέπομφεν εἰς αὐτὴν,
 τούτῳ Περσικῶς κατελεγμένον τέλεσιν, ὧν τῷ
 ἴσχυρι πρότερον τὴν Γάγγραν παραστησάμενος,
 ἔσαν λαθεῖν ἐντεῦθεν τῆς τῶν Ἀρμενίων γνώμης
 ἀλόμενος καὶ ἀκριβῶς γινώσκει πρὸς οἷς ἔστιν.
 ὅ, καὶ πρὸς μόνην τὴν θείαν τούτων θυμῷ ὑπερ-
 ιαντες ὡς ἀπολουμένων αὐτίκα καὶ μηδὲ τὴν
 ὡσπὴν αὐτῶν ὑποστησόμενων ὄρμη, τὰς πύλας
 κείλαντες κατ' αὐτῶν ἐξεβύβησαν, καὶ συμβολῆς
 ομήνης ἤττωσι τε τούτους τὰ νῦτα στρέψαντας
 ἐπὶ πλείστον καταδιώκουσι. Συστάτων δὲ μετὰ
 τῶν φευγόντων Περσῶν ἐν τῷ τὴν ὄψιν με-
 ιαλεῖν οἷα καὶ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπαρηξάντων
 μαχίμων, ἡ μάχη, καλίστροφος γίνεται, καὶ ἄκον-
 εἰς τὸ τεῖχος ἐγκαίονται οἱ Ἀρμένιοι. Μικρῶν
 ὕστερον καὶ τοῖς τεύχεσιν αἱ μηχαναὶ (25) προσ-
 νται, καὶ οἱ λίθοι ἐκσφενδονῶνται σφαιροειδεῖς
 τὰς θύρας βάλλουσιν. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ βάρβαρον
 τούτοις ἤρμενον ἦν, τῶν δ' ἐπάλξεων ἄνωθεν ἐξ
 ὑψηλοῦ στήσαν καὶ αὐτὸ μηχανήματα βάρη τε
 ὡν ἔκοντιζεν εἰς τὸ στράτευμα καὶ σιδήρια
 θηρακίζοντα ἐξετίνασσε, καὶ ἦν κατὰ τοῦτο
 Ῥωμαίων ὡς ἐπίπαν ἐπικρατέστερον. Ὅθεν τὰ
 πρῶτα πλείστοι τῶν Ῥωμαίων εἰσίνοντο εἶτα
 εἰς παράλογον, ὡς εἰπεῖν, καὶ σωθῆν ὄρμη (26)
 ἠθέλησαν ἐκαστοῦ οἱ Ἀρμένιοι ἐξίοντες κατα-
 κρῶσι τὰς ἐλεπόλεις, εὐφυᾶ πρὸς ἀφῆν εὐράμε-
 τῶ πυρὸς τὰ ἐκ θανάτων ἐπισυνθέματά τε καὶ
 ματα, ἃ πρὸς ἔρωμα τῶν μηχανῶν προετέτατο.
 δ' ἐπὶ τούτοις καγχασμοὶ τῶν ἀντιπάλων καὶ
 σμοὶ σώματος πρὸς διάχυσιν καὶ Ῥωμαίων
 ἐγγλωσσοὶ χλευασμοὶ (27) καὶ στομφασμοὶ κατὰ
 ἑλέως καὶ λῆροι μακροί. Ἀνοχῆς δὲ γενομένης
 τῆς μάχης ληξάντης ἐπὶ βραχὺ τὰ τε πετροβόλα
 σπυράζοντα πρὸς Ῥωμαίων ὄργανα (28) καὶ τὰ
 πῦρον προσηθέντα παραπετάσματά τε καὶ ἱμαν-
 ματα ἐκ πλίνθων πλίνθων συντίθενται, καὶ οὕτω
 ἐκῆς τὰ τεῖχη, πάλιν ἐτυπτετο. Ἀμέλει καὶ ὡς
 παρὰ τῶν Ἀρμενίων ἐκτινασσόμενα φλογερὰ
 ἔρση κατὰ μηδὲν τὰς μηχανὰς ἐλυμαίνοντο, εἰς
 ὅ σφαιροειδῆς σχάζειν τὰ τούτων διανοήματα
 εἰς κοτεπὸν μεταπίπτειν τὸν πρώην τωθασμὸν

Hier. Wolfi notæ.

25) Αἱ μηχαναί. Utrum bombardas eo tempore
 fuerunt Graeci, an aliud machinarum genus id
 est?

26) Σινὸς ὄρμη. Porcorum aut aprorum po-
 nis more; τῆς enim et κάπρον et χοῖρον significat.

27) Ῥωμαίων παλιγγλωσσοὶ χλευασμοί. Am-

VII. Neque vero Bacæ duntaxat expugnatio, sed
 prius etiam Anabarzæ plurimum difficultatis habuit.
 Nam ea urbs frequentissime habitatur et in præ-
 ruptis sita rupibus robustis mœnibus cingitur; tum
 vero magnis etiam ac iis qui se eo tanquam in
 asylum contulerant, omnes cataphracti et viri for-
 tissimi, additis etiam propugnaculis et 34 omnis
 generis machinis firmata erat. Imperator igitur
 partem sui exercitus eo præmisit, quæ Persicis
 cohortibus constabat quas in Gangræ deditione
 ceperat, ut animos Armeniorum periclitaretur ac
 plane cognosceret utris studerent Verum hostes ad
 primum eorum conspectum ira inflammati, quasi
 vero statim perituri ac ne primum quidem impe-
 tum suum toleraturi essent, portis apertis erupe-
 runt: cumque ad manus ventum esset, eos in
 fugam conjectos longissime persequuntur: sed
 cum paulo post Persæ conversi Romanis legionibus
 opem ferentibus substitissent, mutata pugne facie
 Armenii inviti mœnibus includuntur. Mox etiam
 machinis admotis, rotundis saxis turres feriuntur.
 Cæterum nec barbari conquiescunt: quin et ipsi
 ex adverso productis machinis grandia saxa ex
 propugnaculis in exercitum jaculantur et ferra-
 menta scintillantia vibrant; eaque parte Romanis
 omnino superiores principio plurimos lædebant.
 Deinde inopinato quodam et belluino impetu erum-
 pentes, se invicem cohortati, machinas, igne in-
 stromas et pegmata quibus tegebantur ingesto,
 facile cremant. Sequuntur cachinni hostium, hilares
 corporis agitationes, 35 Romanorum crebra derisio,
 ludiaro contra imperatorem, nugæ longæ. Cum
 pugna non nihil quasi per inducis quievisset, Ro-
 mani tormenta reparant, eorumque teguminibus
 e limo confectis postridie comœnia denuo feriunt.
 Cum autem flagrantia illa ferraamenta, quæ Armenii
 jaculabantur, machinis nihil incommodarent, irriti
 conatus efficiebant ut prior eorum risus et ludibria
 in luctum verterentur. Massæ enim quæ ex urbe
 librabantur, etsi concitate erant et acriter feriebant,
 tamen cum in tegumina illa rara humida lutea et
 laxa incidiebant, erant irritæ, atque impetu remisso
 quæ mittebantur. Muro igitur urbis in multis par-
 tibus perrupto, facilis in eam patuit aditus. Hoc
 modo imperatori cedunt hostes dudum impudentes
 et armis frementes, eique Anabarzam coacti magis
 quam ultro dedunt: nec id tamen statim, sed re
 iterum tentata et pugna sæpius repetita et transitu
 in alterum contiguum murum facto; a quo Ro-
 manos non sine sanguine quemadmodum a primo
 repellebant.

biguum est utrum dicat Anabarzæ subinde irri-
 disse Romanos, an a Romanis vicissim subsannatos
 esse.

(28) Πετροβόλα ὄργανα. Fortasse balistas majores sic appellat.

καὶ καταγέλων. Ὁ γὰρ σφενδονούμενος ἐκ τῶν ἔσωθεν μύθος εἰ καὶ ἦν ἀντήρης καὶ πρὸς τὰς πλῆγὰς ἀνένδοτος, ἀλλ' οὖν ἐπεγχερίπτων τῷ μανῶ καὶ πλαδῶντι διακένω τε καὶ γηίνῃ καὶ σομφώδει προβλήματι: ἄπρακτος ἤκοντιζέτο· εἶχε μὲν γὰρ ὑποχαλῆν τὸ βαλλόμενον, σβεννύμενος δ' οὖν ὁμως ἔδρα οὐδὲν ὧν ἕνεκα διηφείτο. Ὅθεν κατὰ πολλὰ μέρη διαβράγνεντος τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως εὐέφοδα τὰ ἔνδον γίνεται, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ ὑποκλίνεται βασιλεῖ τὸ πρὶν ἀναιδὲς καὶ βρέμον τοῖς ὅπλοις μέγα πολέμιον, καὶ τὴν πόλιν Ἀναθάρξαν ἀνάγκη μᾶλλον ἢ γνώλη αὐτῷ παραδίδωσιν, οὐκ ἐκ τοῦ παραχρησῆκα δὲ, ἀλλὰ μετὰ πείραν δευτέρων καὶ τὴν πολλακίς ἀντίταξιν καὶ τὴν ἐκ τὸ προσεχὲς ἕτερον τεῖχος ἀναχώρησιν καὶ τὴν ἀθῆς ἐκ τοῦδε, καθάπερ ἀπὸ τοῦ πρώτου, μεθ' αἵματος ἔκκρουτίν τε καὶ ἀποσάλευσιν.

36 Circumjacentibus castellis eodem tractatis modo in Cœlesyriam abijt; et pulcherrinam urbem Antiochiam ingressus, quam fluvius Orontes perfluit et ventus Favonius perflat, supinis manibus a principe Raimundo et omni civium multitudine suscipitur. Diebus pluribus in urbe commoratus, initaque cum principe Raimundo et Tripolitano comite amicitia. Antiochiæ finitimas Syrophœnissas urbes quæ ab Agarenis tenerentur, aggredi statuit. Profectus igitur ad Euphratem fluvium ubi ad oppidum quod ab incolis Piza vocatur pervenisset, et hostes in conflictu fortissime se gessissent, Romana legio, quæ impressionem fecerat, recedit hostibus aliquousque persequentibus, ut quorum immanem incredibilemque impetum ferre non posset. Paulo vero post, cum ipse imperator cum sua phalange se ostendisset, multi hostes adoriuntur; qui Romanorum incursione turbati intra mœnia compelluntur, neque amplius excurrere decreverunt. Habebat id oppidum murum duplicem quem alibi fossa profunda cingebat, alibi vivum saxum muniebat. Multis vero turribus **37** saxorum grandine prostratis, Agarenorum feroces et elati animi considerunt ut supplices vitam ab imperatore peterent, eamque omnibus opibus commutarent. Ex hoc, parte copiarum contra urbes et castella ultra Euphratem ablegata, multas manubias coegit, et Pizam Edesseno comiti donavit: Bempezoque præterito ut expugnatum facili, cum in acclivi planitie situm esset, contra Chapelum et Pherepum est profectus, precibus Antiocheni principis, qui una militabat, impulsus. Cum ad Chapelum accessisset, quæ olim Berthœa dicta fuit, videt urbem esse frequentem et magnis militum præsidiiis munitam; qui ad primum Romanorum conspectum impetum in imperatorios faciunt, victique mœnia repetunt; nec semel duntaxat, sed iterum **38** atque iterum excursionibus factis nunquam vicerunt: imperatori vero urbem circumeunti et speculanti clam tormentis insidiati aberrarunt. Qui cum in præsentia nihil efficere posset, tum ob urbis munitiones et equestres iu ea pedestresque copias, tum quod commeatu ignis et aquæ penuria laborare incipiebat, inde discedit, et Pherepo primo impetu capto et comiti cuidam Antiochenæ urbis donato ad aliam urbem transit, Caphardam nomine, quæ

Ὅμοιος δὲ καὶ τὰ περίεξ ταυτήσιν τῆς πόλεως φρουρία μετελθὼν ἐς τὴν κοίλην Συρίαν ἀπεισι, καὶ τὴν καλλιόπολιν Ἀντιόχειαν εἰσιῶν, ἦν δεισὶν Ὁρόντης καὶ περιβομβεῖ Ζέφυρος ἄνεμος, ὑπταίς χερσὶ παρὰ τε τοῦ πρίγκιπος Ραῖμούδου καὶ τοῦ πλῆθους παντὸς τῶν ἀστυνόμων προσδέχεται. Ἐφ' ἡκαναῖς δ' ἡμέραις τῆ πόλει ἐνδιατρίψας, καὶ λίζιον ἐκυτῶ (29) τὸν πρίγκιπα δείξας, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν Τριπόλεως κύμητα, ἔγνω προσβαλεῖν ταῖς περὶ τὴν Ἀντιόχου ἰδρυμέναις καὶ παρ' Ἀγαρηῶν κατεγομέναις Συροφονίσσαις πόλεσι. Τοῖσιν καὶ τῷ ποταμῷ προσεγγίσας Εὐφράτη ἀφικνεῖται εἰς τι πολίχνην ἐγγυρῶς Πιζάκκλούμενον, ἔνθα καὶ πολλὴν ἐνδειχθέντων τῶν πολεμίων περὶ τὴν συμβολῆν γενναίωτα ὑπονοστεῖ τὸ Ῥωμαϊκὸν, καὶ μέλει: τινὸς καταδίωξις γίνεται μέρους τοῦ προελάσαντος μὴ ἀντιχεῖν ἔχοντος πρὸς πάθος μακρὸν καὶ φορὰν παράλογον τῶν ἐναντίων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγγυτέρω τοῦ βασιλέως φανέντος ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν φλαγγὸς συλῶν: τοῖς ἀντιπάλαις συβήγγυνται: οἱ δὲ μὴ ἐνεγκόντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίτασιν τῶν Ῥωμαίων συγκλείονται εἴσω τοῦ τειχισμοῦ, καὶ οὐκέτι ἐπεκτρέχειν προέθεντο. Τεῖχος μὲν οὖν καὶ περὶ τειχος ὑπὴν τῷ πολισίματι, καὶ βαθεῖα τάφορος ἐν μέρει τοῦτο περιεζώννυε, καὶ λίθος αὐτοφύης ἐνιαχοῦ κατεφράγγυε: πολλὰ δὲ τῶν πυργωμάτων ὑπενδύτα ταῖς τῶν λίθων νιφάσι: καὶ πρὸς γῆν καταρρέυσαντα τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ καθεῖλε τὸ φρόνημα. Ἐντεῦθεν οἱ τολμηταὶ καὶ φουσῶντες ἄμετρα, εἰς δελίαν αἰθεμένων αὐτοῖς τῶν ὄχρωμάτων, ὑπὲρ τε τῆς οἰκείας ἀντιβολοῦσι ζωῆς καὶ τῶν ἐνότων πάντων αὐτῆν ἀλλάττονται, βασιλεῖ τὰς χεῖρας προτείναντες. Ἐκ δὲ τούτου μοῖραν διαφεῖς στρατεύματος κατὰ τῶν ἐπέκεινα τοῦ Εὐφράτου πόλεων καὶ φρουρίων πλῆθος λαφόρων συνέλεξε, καὶ τὸ Πιζά τῷ τῆς Ἐδέσσης ὀρωρησάμενος κύμητι, τὸ Βέμπετζ παραλλάξας ὡς εὐκαταγώνιστον κρηθὲν κατὰ πεδίου κείμενον ὑπετέζοντος, κατὰ τοῦ Χάλεπ καὶ τοῦ Φέρεπ ἐξώπησσε, τοῦτο αἰτηταμένου τοῦ τῆς Ἀντιοχειαδὸς πρίγκιπος, ἐπεὶ καὶ οὗτος τῷ βασιλεῖ συνεσιράτευεν. Ἐπιστάς, δὲ τῷ Χάλεπ (τὸ δ' ἐστὶν ἡ πάλαι λεγομένη Βέρβουα) ὄρε πολλοῦ ἀνθρώπων πόλιν καὶ στέγουσαν ἔνδον κλισίωσιν, ὅσον ὀπλιτικὸν, οἱ καὶ ἐξιόντες τοῦ τειχοῦς ἔμμεθξ Ῥωμαίων συμπλέκονται μετὰ ῥύμης τοῖς περὶ τὸν βασιλέα στρατεύμασι. Τὸ δὲ ἦτρον ἀπενελάμε-

Hier. Wolfii notæ.

(29) Καὶ λίζιον ἐκυτῶ. Vetustus Augustanæ rei-publicæ codex hic alium ordinem habet, transpositis utique paginis aliquot. Pro δείξας habet ἐκ-

τοῦ ποιήσας. Vox! pro λίζιον posita ob evanidos characteres legi non potest. Αἰζιος quid sit, ipse auctor alio loco declarat.

νοι τὸν περίβολον ὑπείστησαν. Οὐχ ἄπαξ δὲ, ἀλλὰ κατὰ τὸ πάλιν καὶ πάλιν ἐπεκρομάς θήμενοι κατ' οὐδεμίαν τὸ κράτος ἤραντο· ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτῆ βασιλεῖ περιόντι τὴν πόλιν καὶ κατασκοποῦντι τὸ τεῖχος δι' ἐπιβόλων λάθρα ἐπιβουλεύσαντες, καὶ τῆς προθέσεως ταύτης ἐξέπεσον. Οὐδὲν δέ τι δράσειν ἐξ ὑπογυίου δυνάμενος, καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα μὲν ταυτησὶ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔνδον καὶ εὐοπλον καὶ εὐπιπρον στρατιάν, οὐχ ἦπτον δὲ καὶ τὸ ἐπιλιπεῖν τὰ ἐφόδια καὶ τὴν πυρὸς ὁμοῦ καὶ ὕδατος ὑποσπάνισιν, ἐκεῖθεν μεθίσθαι. Καὶ τὸ Φέραπ ἐξ ἐφόδου παραστησάμενος, καὶ τοῦτο κόμητι τινι τῆς Ἀντιοχέων ἀποχαριστάμενος πόλεως, πρὸς ἑτέραν πόλιν μεταχωρεῖ κατὰ φράσιν ἐγγύριον Καφαρδὰ λεγομένην. Μεγίστης δὲ χώρας αὕτη προκαθέζεται, καὶ περὶ αὐτὴν αὐχεῖ καθυπεύκοντα οὐκ ἔλαχιστα φρούρια, στεφύδῳ τειχέως κομπάζουσα.

III. Ἀλλὰ καὶ ταύτην διὰ βραχέος χειρωσάμενος μεταβαίνει πρὸς τὰ ποδρωτέρα, καὶ τῆς πρὸς τὸ Σίξερ πορείας ἀπτόμενος στρατοπεδεύει περὶ τὸ Ἰστρίον (πόλις δὲ καὶ τοῦτο τῆς μέσης τῶν ποταμῶν) ἄποθεν μικρῶ τοῦ Σίξερ κείμενον καὶ τοῖς εἰς: κατεσκευασμένον ὕριστα. Ὁδοῦ δὲ πάραρον καὶ τοῦτου διαφραθέντος καὶ πρὸς ἀρπαγὴν διαφθέντος τοῖς στρατιώταις, καὶ τούτων μάλιστα τοῖς ἐκ καταλόγων τῶν Σκυθικῶν ὑφ' ὧν ἔβλαπεν, ἐκεῖθεν ἀπναστάς τῷ Σίξερ πρόσεισιν. Οἱ δ' ἐκ τοῦ ἀπτεος τοῦδε, καὶ τῶν ἀγγούρων σατραπῶν συνελθόντων, κλειστους ὄσους τοὺς ὀπλιτεύοντας συνελόχυσιν, ὅθεν καὶ πρὸς ἓνα συνασπισμὸν συνιόντες καὶ ὁμαχιμίαν κρατυνάμενοι μίαν προσυπήντων, τὸν ἐκεῖσε περικλῶμενον ποταμὸν διαδάντες, ἀλλὰ καὶ δοράτια ἐκ καλάμων κραδαίνοντες ταῖς τοῦ βασιλέως συμπλέκονται φάλαγγιν, ἵπποις ὠκύποσιν ἐποχούμενοι. Καὶ σφύδρῃ γενομένης πολλὰκις τὴν νίκης ὁ βασιλεὺς ἀποφέρεται, καὶ οἱ μὲν τῶν πολεμίων κατὰ τοῦ ὕδατος ἀκοντίζονται, οἱ δ' ἔμπειρονται δόρασιν, οὐδαμῶς ἐπαρκεσάντων σφίσι τῶν ἐνσειομένων δονάκων, ἀλλ' ἀσθενῆ καὶ λεπτήν ἐπικουρίαν καὶ, τὸ ὅλον εἰπεῖν, καλαμίνην παρεχομένων αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸ τεῖχος ἀναχωρήσαντες οὐκέτι ἐπεξόδους εἰργάζοντο, ἐκ δὲ τῶν γήινων ἐρέτρων προφανόμενοι καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν τὴν σύναρσιν ἔχοντες Ῥωμαῖοις ἀντεφέροντο, τὴν ἐκυτῶν χώραν ἀνέντες εἰς τὸ ἀδεῶς ἐκπορθεῖσθαι καὶ λητίζεσθαι καὶ χειροῦσθαι τὰ φρούρια. Οὕτω δὲ τούτων πραττόντων, ὁ βασιλεὺς τὰς [P. 20] φάλαγγας διττοκριντικῶς καὶ κατὰ γένος καὶ φατριὰς διτηρικῶς, ὡς φύλα φύλοις ἀρτήγωσιν, εἰς μίαν μοῖραν τὸν Μακάδον καθίστησιν, ἑτέραν τὸ τῶν ἐκλεκτῶν, ἀλλὰ τὸ Σκυθικόν, ἔτι δὲ τὸ ἐκ Ηερσίδος ὀρμώμενον καὶ προσχωρήσαν Ῥωμαῖοις κατὰ πολέμους τοὺς πρότιρον. Καὶ τῷ ἀμυγεῖ καὶ πολυμερεῖ τῷδε τῶν στρατευμάτων, διαφόρους προφαινόντων τὰς ὀπλίσεις, πρόβω πλείονι ληφθέν τὸ πολέμιον τῆς ἄγαν ἐπιπέσεως καθυφίησι, καὶ τὸν ἐκτὸς προέμενον τεγχεσμὸν πρὸς περίβολον τὸν ἔνδον μεθίσταται. Ἐπὶ καλλίς οὖν ἡμέραις ἀγγέμαχοι συνέβαινον συμπλοκαὶ καὶ πείρα: καὶ διαμάχαι, καὶ μονομαχίαι τῶν ἀρίστων, καὶ περιφυγαὶ καὶ ὑποχωρήσεις καὶ καταδιώξεις ἐξ ἑκατέρων. Ἄλλ' αἰεὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων ἐπικρατέστερα κατεφαίνετο, τὸ δ' ἐναντίον κἄν ἵπιπτεν ἀπὸ ξίφους πλειόνως, κἄν ἐκ τόξων εἰς θάντων ὑπνωτε, γὰρ τοῖς ἐκ μηχανῶν λίθοις εἰς μέρη διήρητο καὶ πρὸς γῆν τὰ τεῖχη καὶ τὰ τούτων καθήρειτο θωράκια, ὅμως ἔμενον ἔτι ἀκράδαντον ἐς μωρισπληθὲς ἀριθμούμενον, ἄλλως τε καὶ

maximam provinciam imperat, et multis in circuitu castellis dominatur, firmitate mœnium insignis. Oudemianum τὸ κράτος ἤραντο· ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτῆ βασιλεῖ περιόντι τὴν πόλιν καὶ κατασκοποῦντι τὸ τεῖχος δι' ἐπιβόλων λάθρα ἐπιβουλεύσαντες, καὶ τῆς προθέσεως ταύτης ἐξέπεσον. Οὐδὲν δέ τι δράσειν ἐξ ὑπογυίου δυνάμενος, καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα μὲν ταυτησὶ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔνδον καὶ εὐοπλον καὶ εὐπιπρον στρατιάν, οὐχ ἦπτον δὲ καὶ τὸ ἐπιλιπεῖν τὰ ἐφόδια καὶ τὴν πυρὸς ὁμοῦ καὶ ὕδατος ὑποσπάνισιν, ἐκεῖθεν μεθίσθαι. Καὶ τὸ Φέραπ ἐξ ἐφόδου παραστησάμενος, καὶ τοῦτο κόμητι τινι τῆς Ἀντιοχέων ἀποχαριστάμενος πόλεως, πρὸς ἑτέραν πόλιν μεταχωρεῖ κατὰ φράσιν ἐγγύριον Καφαρδὰ λεγομένην. Μεγίστης δὲ χώρας αὕτη προκαθέζεται, καὶ περὶ αὐτὴν αὐχεῖ καθυπεύκοντα οὐκ ἔλαχιστα φρούρια, στεφύδῳ τειχέως κομπάζουσα.

VIII. Sed hac quoque brevi expugnata ulterius intendit iter, Sezerim urbem versus; castraque juxta Istrium ponit Mesopotamiam urbem, a Sezeri non multum dissitam et rebus omnibus instructissimam. Qua obiter capta et militibus diripienda data, ac Scythicis potissimum legionibus, a quibus expugnata fuerat, inde Sezerim aggreditur cujus cives (nam et finitimi satrapæ eodem tanquam ad commune incendium restinguendum confluerant) plurimos milites coegerunt, et inita societate conductisque in unum copiis superatque præterfluenti amne jacula arundinea vibrantes, et equis velocissimis insidentes, imperatorias phalanges ultro lacessunt, ac sæpius aggressi nostros vincuntur, alii in flumen præcipitati, alii hastis transfixi, nihil adjuti vibratione arundinum, quarum auxilium infirmum, tenue ac plane arundinem experiebantur. Dehinc intra munitiones reversi non amplius egrediebantur, sed ex terreis tectis se ostendentes ac multum inde opis habentes contra Romanos ferebantur, direptionibus et vastationibus agrorum et finitimorum castellorum expugnationibus neglectis. Quæ cum illi facerent, imperator phalanges recenset et pro nationibus et tribubus distribuit, ut quique suis popularibus succurrerent. Macedones in unum classem refert, eos qui selecti dicuntur in alteram, Scythas in tertiam, eodemque modo Persas, qui superioribus bellis Romanis accesserant. Hostes autem hac distinctione et varietate legionem et diversitate armorum territi, remissa pertinacia et mœnibus exterioribus relictis, in interiora se conferunt. Multis ergo diebus cominus pugnatur, nihil non tentatur, etiam singularia fortissimorum certamina fiunt: nunc in urbem refugitur, nunc in eastrâ receditur, sic tamen ut Romani semper superiores essent. Hostes autem etsi plures gladio cadebant, sagittis conficiebantur, machinarum saxis discerpebantur, mœnia eorumque pinnacula sternebantur, tamen clade in tanta multitudine parum conspicua immoti perstiterunt, præsertim cum vita, liberi, uxores, magnæ et variæ opes agerentur. Ac forsitan capta esset hæc quoque urbs et omnibus opibus nudata, Romanis ejus excidium gloriam insignem adeptis, adversi nuntii imperatorem vel invitum inde abstraxissent. Ferebatur enim Edessa a Persis circumsessâ in excidii atrocissimi periculo versari, nisi imperator primo quoque tempore opem ferret. Igitur muneribus amplissimis acceptis quæ materia omnium pretiosissima constabant, et equis generosis, et et tela serica auro inter-

texta. 41 et mensa spectabili, et ante hæc cruce elegantissima in manus sumpta, cujus nihil simile visum est, in lychnite gemma exsculpta summoque artificio divinæ imaginis expressa similitudine, cujus aspectu oculi satiari non poterant, soluta obsidione Antiochiam versus proficiscitur. Aiebant autem Sezerini Sarraceni majores suos olim cruce illa radianti inter cætera munera imperatori oblata et pretiosa atque admirabili mensa, capto Romano Diogene imperatore ejusque vallo expugnato et imperatorio tabernaculo dirupto, potitos fuisse. In discessu a Sezeri milites Zacæ et aliorum illustrium Persarum Romanorum terga adoritur, equis ocyssimis insolentissime et cum summo Romanorum contemptu et fastu furioso atque barbarico irruentes. Tamen spe frustrati non modo nihil memorabile gesserunt, sed temeritatis et insolentiæ suæ pœnas divinæ vindictæ dederunt, duobus eorum ducibus captis; quorum alter erat Atapacæ filius, alter Samuchi ameræ frater. Imperatore vero celebre u Antiochiam 42 denuo ingresso, tota urbana multitudo obviam effusa est, sacris imaginibus et pluribus ornamentis in vicis expositis ad ingressum ejus honestandum. Ex hac cum bonis omnibus et laudibus ad Ciliciæ fines profectus inde Byzantium iter ingreditur. Sic instructa acie progrediens, et a sua bellandi consuetudine non recedens, partem exercitus contra Iconienses Persas mittit. Nam ii, cum Syriam ingrederetur, arrepta occasione incursionibus Romanos infestabant. Eo igitur infesto agmine superato, agrum hostilem populatur, multis et hominibus et jumentis omnis generis captis. Atque hæc una expeditione versus orientem solem bella Joannes triennio gessit, quæ omnium linguas et mentes omnium in eum converterunt.

ρίας δίκην [P. 21] ἀμοιβὴν ὑπὸ τῆς θείας τιμωρίας λοντοῦ ἦσαν δ' οὗτοι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀταπακᾶ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆν Ἀντιόχου μεγαλόνομον πόλιν τὸ μῆθ' ἱερῶν ἐκτύπων καὶ πλείστης δτι φιλοκαλίας τῶν ἀγίων λαμπρὸν ἐκείνη σχεδιάσαι τὸ εἰσιτήριον. Ἐκ δὲ ταύτης μετὰ φωνῶν εὐφρόμων καὶ προπέμφσεων αἰνεσίμων εἰς τὰ τῆς Κιλικίας ὄρια παράβαλῶν, κἀκίθη ἐξορμησας τῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον φεροῦσας ἔπιτεται. Καὶ γοῦν κατὰ τάξιν προῶν καὶ τῆς αὐτοῦ στρατηγίας ἐχόμενος στέλλει κατὰ τῶν Ἰκονιῶν Περσῶν ἀπόμοιρᾶν τινα τοῦ στρατεύματος· οὗτοι γὰρ, ὅποτε τῆς Συρίας ἐπέβαινε ἐκδρομαίς κατὰ Ῥωμαίων ἐγρήσαντο. Τῶν τοι καὶ πολεμίαν, ἄλωσιν ἀνθρώπων καὶ ζώων ἔλασιν παντοίων, ὅποσα ὑπὸ ζυγὸν καὶ ὕχτησιν, ἐργασίμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἦλιον ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μιᾶς πᾶσαν μὲν γλῶτταν, πᾶσαν δὲ γῆν ἐς ἑαυτοὺς ἐφελκίσαντες, ἐν ἧ καὶ τριετὴς χρόνος ἐξίκετο.

IX. Sub id tempus frater Isaciussobastocrator ad imperatorem rediit, cui, ut ante diximus, ad imperium obtinendum adjumenti plurimum attulerat. Nam ex parva quadam offensa divulsus a fratre cum Joanne filio ejus primogenito ex Romanorum finibus in exsilium 43 abierat. Erat autem vir

Hier. Wollfi notæ.

(30) Μικροῦ ποδηγέμοις ὀχήματα. *Equis velocissimis provecti.* Ὅχημα huic auctori subinde non vehiculum sed equum significat, ut alter codex ἄλογον quoque crebro pro equo ponit.

ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ψυχῶν καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν, πρὸς δὲ καὶ πλοῦτου πολλοῦ, καὶ τούτου παντοδαποῦ, διαγωνιζόμενον. Καὶ τάχ' ἂν ἦλω καὶ ἡ πόλις ἦδε καὶ βασιλεὶ καθυπέκυψε καὶ παντὸς τοῦ πλοῦτου κεκένωτο, καὶ Ῥωμαῖοι τῇ ταύτης χειρῶσει κλέος ἔσαντο τῶν πρώτων ἐπικυδότερον, εἰ μὴ ἀγγελαίαι τινὲς ἀπαίσιοι καὶ ἄκοντα ἐκείθεν τὸν βασιλέα μεθείκυσαν, αἱ τῆν Ἐδεεσαν ἦδον κυκλωθῆναι παρὰ Περσῶν καὶ κινδυνεύειν παθεῖν τὰ χειρίστα μὴ βασιλέως αὐτῇ τῆν ταχίστην ἀρξάντο. Οὐκοῦν ἐκ τῶν πολιθρονομήτων δῶρα μεγαλοπρεπῆ κομισάμενος, καὶ ταῦτα ἐξ ὕλης τιμαλφεστέρας τῶν ἀπασῶν, καὶ ἵππους ἐριαύχενας εὐγενεῖς καὶ νῆματα Συριακὰ διαπλεχθέντα χρυσῶ καὶ τράπεζαν ἀψιθέατον, πρὸ δὲ τούτων σταυρὸν εἰς χεῖρας δεξιόμενος πύκαλον τι χρῆμα καὶ ξενίζον τῇ θέσ, λυχνίτη λίτῳ κεκολαμμένον, ἐν ᾧ περ αὐτοφυῶς ἡ τέχνη διώστανε γράμματα εἰς κἀλλος φιλόνομον τοῦ θεοῦ εἰκάσματος, καὶ δροβλῶν ἀταχνῶς τρυφήν, λύει τῆν πολιορκίαν, τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν ἀψάμενος. Ἐφασκον δὲ οἱ κατὰ τὸ Σεζερ Σαρακηνοὶ πάλαι ποτὶ τοὺς προγόνους αὐτῶν ἐκ τῶν προσενηχθέντων δῶρων τῷ βασιλεὶ δορυκτῆρα σχεῖν τὸν ἐκ λίθου ἀκτινώδους σταυρὸν καὶ τῆν πολυτέλῃ τε καὶ οἷαν ἐκπέληξαι τράπεζαν, ἦν ἴκα Ῥωμαίων εἶλον τὸν Διογένην τῆν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ἀρχὴν χειρίζοντα, τῆν τε βασιλείον ἐκείνου σκηνὴν ἐσκύλευσαν καὶ τοῦ χάρακος κεκρατηρότες τὰ ἐνόντα διέλοντο· ἐν δὲ τῇ ἐκ τοῦ Σεζερ ἀπάρσει τοῦ βασιλέως Ῥωμαίους κατ' οὐραν ἐπιπέθενται τὰ τοῦ Ζουκῆ καὶ τῶν ἀρχηγῶν ἄλλων διασχήμων Περσικὰ στρατεύματα, θραπτικώτατα τοῖς μικροῦ ποδηγέμοις ὀχήμασι (30) προδεικνύμενα, καὶ Ῥωμαίων δλιγωρότατα τύφῳ ἐμπλήκτῳ βαρβαρικῷ. Τῶν γε μὴν ἐλπίδων διαμαρτύνοντα οὐχ ὅπως οὐδὲν τι γεννητὸν ἐπραξάν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόμπου καὶ τῆς μεγαληγορίας καὶ δίο τῶν ἡγεμόνων ζωγρίας προσεπαθῆ- τοῦ Σαμουὺχ Ἀμυρᾶ (31) κασίγνητος. Εἰσιῶν δ' ὁ ἀστυκὸν πλῆθος ὄλου ἑαυτοῦ ἀνηρτήσατο, ὡς καὶ βασιλεὺς, τῷ καιρῷ χρησάμενος πρὸς ἐπίθεσιν τοῦ δυσμενοῦς σίφους περιγενόμενος ἔκειρε τῆν οὐραγε τὸ λέγειν συνάρασθαι οἱ τὰ περιττὰ εἰς τῆν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν. Κατὰ γὰρ μικρολυπίαν τοῦ ὁμογενίου διαζευχθεῖς καὶ φυγῆς ἀπάρας ἐκ τῆς Ῥωμαίων, συνίκοθιμον καὶ συμπλανήτην ἔχων τὸν

(31) *Ameras Turcarum reges aut principes dici affirmat Cuspinianus. Reperitur hoc vocabulum apud Zonaram quoque sæpius, sed ejus significatio non explicatur.*

Ἰωνῶν τὸν τῶν παίδων ἐκείνου πρωτότοκον (ἀνὴρ ἄριστος καὶ εἶδος προφάνων ἀξιολόγων), πλείστοις μὲν καὶ ἄλλοις προσέειπεν ἔθνεσι, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τῷ τῆς Ἰκονιῶν σατραπέοντι μητροπόλεως. Καὶ ἦν μὲν ὁ Ἰταλῆος οὗτος ὀρμαίνων ἀεὶ χόρταις ἐπιθέσθαι Ῥωμαῖοις καὶ Σατῶν γενέσθαι τῷ Ἰωνῶνι, χιτμάτων δ' ἀπορῶν καὶ τὸν βασιλεῖα Ἰωνῶνι ἰσὺν ταῖς κατὰ πόλεμον πράξεις διὰ παντὸς περικλήστον οὐδένα εὐρίσκει τοῖς κατὰ σκοπὸν ἐκείνῳ συμβαίνοντα. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πάντας εἶχεν ἐπισηθῶντας καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῆς ἀποστρατίας ἐνέχευεν δυσχεραίνοντας, καὶ τὴν ἐπιχείρησιν ἀναγορεύοντας ὡς ἀτόμφορον κείνῳ καὶ μηδ' αὐτοῖς ἐφοκτὴν ὀπωσοῦν. Ὅθεν τοὺς τοπάρχας περιῶν, καὶ πικρὸς οἷς κατέλυε δι' αἰδοῦς ἀγόμενος ὡς τὸ εἶδος τυραννικώτατος καὶ τὸ γένος ἐπισημώτατος, ἐφ' ἑστέρας ὡς διακενῆς τῆς συγγενείας ἀποδείσεται, βίον ἀνελθὼν πονηρὸν, πρὸς τὸν ὁμότοκον ἐπανέλυσε. Καὶ βασιλεὺς ἀσμένως αὐτὸν τε καὶ τὸν οὐκ ἐπρόσβλεπε, καὶ οφθαλμοῖς ἀμφοῖν δίδωσι, καὶ χαριέντως προσπλέκεται ἰσχυρὸν γὰρ τι χροῖμα πόθος συγγενεῖα διυφανόμενος, κτὲν ἐκείνου μίση μίση καὶ τῆς συμφορῆς φιλοπόστροφος τυχῶν γίνεται. Ἀμέλει καὶ τὸ [P. 22] πρώην εἰλητὸν διατηρήσας ἀλώδην οὐδὲν ἐπαλίγκτον ἔπεισαν ἐν ψυχῇ, ὅποια οἱ ἐν ἀρχαῖς φιλοῦσι τεχνάζεσθαι, τὸν γόλον ἐνθάπτοντες καὶ ἐναύοντες εἰς τὴν κατὰ καιρὸν φρουρῶσιν καὶ κατὰ τὴν τῷ τῆς νίκης περιόντι ἢ τῇ τοῦ κασιγνήτου ἐπανόδῳ ἡγαλλιάτο. Καὶ τὸ ὑπὸ κατεκείνα πως τὰ ἐγκώμια τῷ τοῦ βασιλέως τούτου προμηθεύεται, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαιοῖς καλλωπιζόμενον καὶ ἕως θεῶν χροῖσθαι τῷ καὶ πορεύσαντι τούτου καὶ ἐκασταίνοντο.

Μὴ πολυωρῆσας δὲ τῷ Βυζαντίῳ, τῶν Περσῶν ἐισβαλόντων τοῖς κατὰ ποταμὸν τὸν Σαγγάριον ἐπιβρόμοις τόποις, ὑπεριδὼν καχεξίαις σώματος, ὡς εἶχεν ἐξώρησεν, ὅθεν τοὺς πολεμίους διαθρήσας τῇ παρουσίᾳ καὶ θρεμμάτων ἀγέλας ἐλάτας παντοδαπῶν ἐπιπύθησεν εἰς τὸ Λοπάδιον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῆς γυναικωνίτιδος ἐξίσεως τὴν πόλιν, τὰς Ὀχρῆας εἰδείματο, τὴν ἐκ τῶν πολεμίων ἐκεχειρίαν εἰς τὸ μὴ πάντι ἀτόμφορον Ῥωμαῖοις διατιθεῖς. Ἐμβραδύναι δὲ τοῖς τόποις τούτοις διανοούμενος τὴν στρατιάν ἀθροισθῆναι διετετάχει. Καὶ ἦ μὲν ἐν βασιλείων βασιλείων συνέχετο, αὐτὸς δὲ κατὰ τοῦτο τὸ ἔργον ὡς οὐδέποτε τοῖς στρατευομένοις ἀπογνώμων εἶδος καὶ βαρὺς καὶ τὸ πλέον μηδὲ μίση ἐκστρατίας εἶδος, ὡς εἴπερ ἐλάθετο ἢ οὐκ ἐνόησεν ὡς τριστὸν ἔτος ἐν τοῖς ἐφοῖς πολέμοις Ῥωμαῖοι διήνεγκαν. Τὸ δὲ πρὸς ἀβόηχτον ἐκείνου ἔχουσι: μᾶλλον ἐκμήναν ἦν οἱ πολλοὶ τῶν εἰς Σίριον συναναθάντων ἐκείνῳ στρατιωτῶν μήπω τὸ εἶδος βλέσαντες, ἀλλὰ νόσῳ σώματος καὶ σπῆναι τῶν ἀναγκῶν καὶ φθορᾶ τῶν ὀχημάτων ἐν τῇ ὑποπρὸς χροῖσθαι. Ἐναγκάζοντο μὲν τῶν πατρίων βαίνειν εὐθὺς, ἀλλ' ἐνθα κατασκηνοῖ βασιλεὺς μεταστῆναι ὑπὸ τῶν ἐπιμελῶν τὰς ὁδοὺς τηρούντων καὶ τὰς ἑλλασσοῦσας περαιώσας ἐπισκοποῦντων. Ὅτι μὴ ἀγνοεῖν ἔχον τὸ τοῦ γογγυσμοῦ αἴτιον, τὸν

bellicosus et fortis, procera statura et forma visenda praeditus; qui cum ad alias gentes transierat, tum ad Iconiensis metropolis satrapam, subinde ad incursandas Romanas provincias et res Joannis turbandas incitatus. Sed quia pecunia egebat et imperator Joannes perpetua rei bellicae laude florebat. ipsi nihil ex sententia succedebat, ac patius omnes ab eo resiliabant et primum defectionis consilium improbabant, conatum illum detestantes, qui nec ei expediret et ipsis succedere nullo modo posset. Igitur cum toparchas adiret, etsi ab omnibus reverenter exciperetur ut forma rege dignissima praeditus et genere nobilissimo ortus, sero tamen intelligens, quod deserta cognatione aequinas frustra toleraret, ad fratrem se recepit. Imperator vero et ipsum et filium suum cupide exceptos allocutus est et suaviter amplexus. Nam cognationis desiderium multum valet; ac tametsi nexus ille nonnihil laxatus fuerit, facile tamen de novo astringitur. Ac pristina erga eum charitate inviolata conservata, bona fide in gratiam rediit, secus quam potentes solent, qui iram tegunt ac dissimulant, dum ulciscendi occasio detur. Cpolim igitur cum eo ingressus, non magis victoria quam fratris reditu est gavisus. Subditi quoque instinctu ejus laudes communicabant; nec tropaeis duntaxat gloriabantur, et Deo successuum auctori gratias agebant, sed et fratris ejus adventu laetabantur.

τὴν δὲ Κωνσταντίνου σὺν κῆρ εἰσιῶν οὐ πλέον τὴν δὲ ὑπὸ κατεκείνα πως τὰ ἐγκώμια τῷ τοῦ βασιλέως τούτου προμηθεύεται, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαιοῖς καλλωπιζόμενον καὶ ἕως θεῶν χροῖσθαι τῷ καὶ πορεύσαντι τούτου καὶ ἐκασταίνοντο.

Cæterum non diu Byzantii commoratus, cum Persæ in patentes campos juxta Sangarium fluvium impetum fecissent, quamvis corpore æger, statim exiit. Ita hostibus sua praesentia territis et omnis generis pecoribus abactis. Lopadium recessit. Non multo post, cum etiam Gynæconitis urbe exisset, munitiones instauravit, otio quod a bello dabatur in rei publicae commodum converso: quibus in locis cum commorari statuisset, legiones convenire jussit. Quod etsi ex mandato ejus fiebat, tamen milites nulla unquam re se magis oneratos esse putabant, quod expeditionum nullum sciret modum aut oblitus esset, aut non reputaret Romanos tertium annum in bellis Orientalibus consumpsisse. Illud vero ejus odium exasperabat, quod multi milites, qui eum in Syriam secuti erant, re domestica nondum visa, sed ex morbo corporis et penuria comestus et jactura equorum in itinere morati, deflectere a patria et ad imperatorem ire, ab iis qui vias diligenter obsidebant et portus observabant, cogebantur. Verum ipse cum indignationis causam ignorare non posset, ignorationem, ne contemptum dicam, simulans, et illos inania verba fundere sinens, institutum suum urgebat. Dicebat enim se milites habere velle, qui idem quod ipse vellent, et continentibus expeditionibus non fatigarentur aut

frangerentur. Cum autem barbaros, qui in Armeniacorum provinciam irruerant, ulcisci, et Constantinum Gabram, longo jam tempore Trapezunte potentem ac pro tyranno se gerentem, capere statuisset, per Paphlagonum convallem iter intendit, ut continenter per maritima Ponti loca proticisceretur: idque duabus de causis, ut et exercitus e suis provinciis commeatum peteret, et si pugna committenda esset, ea ab una duntaxat parte immineret nec a circumventionem quidquam periculi esset. Nam Muchometus, qui tum Cæsarea potiebatur, de quo supra diximus, maximis opibus pollebat et Iberiæ partem subegerat ac nonnulla Mesopotamiæ loca 46 in ditionem acceperat. Is ad vetustam Arsacidarum et Tanismaniorum recentem stirpem genus referebat, qui Tanismanii homines audaces et bellicosi erant, et eorum qui Orientales Romanorum urbes ceperant potentissimi ei impudentissimi. Vere igitur jam exeunte, imperator Lopadio discedit; et omni æstivo tempore autumnique parte temperatissima in eo itinere consumplis, sub hibernum solstitium in urbe Pontica Quinta hicinavit. Inde hostilem agrum aggressus multa incommoda pertulit; nam et commeatu pene omni destitutus est, et jumenta tam bellicosa quam sarcinis gerendis apta funditus perierunt. Unde hostes fiducia resumpta (nam fama nihil impervestigatum aut occultum sinit) multis inexpectatis impressionibus latronum more irruerant; aliquando etiam aperto Marte Romanos aggredientes phalanges eorum crebris detrimentis affliciebant. Instar enim densæ nubis subito irruentes, equorum velocitate freti, e medio recedebant, perinde ac si ventorum flatu attollerentur. Imperator vero ut cladem resarciret, passim in exercitu generosos equos conquirebat; iisque inter Romanos, qui contos ferre norant, ac Latinos 47 potissimum in circumagendis hastis dextros, distributis, aciem robustam hostibus opponebat, qui, cum hastarum impetum ferre non possent, in fugam vertebantur. His igitur artibus, et quia plurimi pedites vexilla sustinebant ad majorem equitatus speciem præbendam, repulsis Persicis turmis, Neocæsaream perrexit juxta quam etiam inter Persas et Romanos crebro est dimicatum, et imperatoris junior filius Manuel, hastam gestans et patre inscio longe progressus, impressionem in hostes fecit; idque adolescentis facinus fere totum exercitum ad dimicandum supra vires impulit, aliis æmulatione incitatis, cæteris vero omnibus adolescenti metuentibus, et ab imperatore se maximam gratiam inituros ratis, si sua opera ab omni hostium insultu defenderetur. Ac tum pater filium palam laudibus prosecutus est.

Hier Wolfii notæ.

(32) Ἀναιδέστατοι. Nisi præcessisset ἀνδρισται, pro ἀναιδέστατοι malim legere ἀνδρειότατοι: nam ἀναιδέστατοι non placet. Vetustus codex pro ἀναιδέστατοι: vocem habet quæ legi non potest.

Α οὐκ εἶδότες πλαττόμενος, ἵνα μὴ λέγοιμι τὸν μηδὰ μῶς ἐμπαζόμενον ὑποκρίόμενος, ἐκείνους μὲν εἰς κενόφωνεῖν, αὐτὸς δὲ τῆς προθέσεως εἶχετο, βούλεσθαι λεγῶν ἔχειν τοὺς στρατιωτάς στυγροδρατῆς καὶ μηδὲ μῶς ταῖς συνεχέσιν ἐκδημίαις ἀπαυδοῦντας καὶ ἀποκναίοντας. Προθέμενος δὲ μετελθεῖν τοὺς κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀρμενιακῶν περιεσφαιρόντας βαρβάρους, ἅμα δὲ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν κατασχεῖν χρόνον ἤδη συγχῶν τὴν Τραπεζοῦντα ὑποποιεσάμενος καὶ ἤθεσι τυραννικοῖς αὐτὴν διεξάγοντα, διὰ τῆς τῶν Παφλαγόνων συνοριακῆς τὴν πορείαν τίθεισιν αἰετῶν τοῦ Πόντου παραλίω τόπων βαδίζειν ἐχόμενα δυοῖν ἕνακα, τοῦ τ' ἐκ τῆς οἰκείας χώρας τὴν στρατιάν οἱ πορίζεσθαι τὰ βιώσιμα, καὶ εἰ δεήσει συμβῆξαι πόλεμον, κατὰ μίαν μαῖραν ἔχειν αὐτὸν ἐπικείμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐκατέρων μερῶν περικείμενον, κἀντεῦθεν πρὸς περικύκλωσιν ἐπιτήθειον. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Κιαισαρείας [P. 23] τότε κρατῶν Μουχοῦμετ, περὶ οὗ εἰπεῖν ἐφθήμεν, πλείστην ὅτι περιδεδολημένος ἰσχύν, μέρος τε τῆς Ἰβηρίας ὑπαγυγόμενος καὶ ἕνια τῆς τῶν ποταμῶν μέσης παρατησάμενος, τὸ μὲν ἀνωθεν γένος ἐς τοὺς Ἀρσακίδας συναλειφόμενος, τὸ δὲ προσεχὲς ἐκ Τανισμανίων καταγόμενος: ἦσαν δ' αὐτοὶ τολμηταὶ καὶ ἀνδρισταὶ καὶ τῶν χειρωσαμένων τὰς εἴφας πόλεις Ῥωμαίων οἱ μάλιστα κράτιστοὶ τε καὶ ἀναιδέστατοι (32). Ἐκρος μὲν οὖν ὑπολχεῖν ἀρξαμένου, τοῦ Λοπαδίου βασιλεὺς ἀπανίσταται, τὴν δὲ θέρειον πᾶσαν ὥραν καὶ τοῦ μετοπώρου τὸ εὐκράτες ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τῆδε κατατριψάμενος περὶ τροπᾶς ἐνυλίστατο χειμερίους πόλει Ποντικῆ τῆ Κινητῆ. Τῇ πολεμίᾳ δ' ἐκ τοῦδε προσβαλὼν ἐν πολλοῖς ἐδυσπράγησεν. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἄλλως ἡ Κίππαδοκῶν χώρα κρυμῶδης πᾶσα, καὶ τὸ κλίμα τοῦτο ψυχρινὸν καὶ δριμύτατον: τότε δὲ καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου ἀήθους πολυτρόποις κακοῖς προσεπάλασε. Τὰ τε γὰρ πρὸς διαίταν ἐπιτήθεια σχεδὸν εἰς τέλος ἐξέλιπον, καὶ τῶν ζώων ὅποσα σκευοφόρα τε καὶ πολεμιοτήρια, διεφθάρη παντάπασιν. Καὶ τοῦδε τὸ ἀλλόθρουον πλείονως ἀναθάρρησαν, ἐπεὶ καὶ ἄφθεγκόν ἐστι τῇ φύγῃ μηδὲν ἀνεξερεύνητόν τε καὶ ἀνεξέλεγκτον, ἐφόδοις ἀκηρόκτοις ἐχρήτο συχναῖς, καὶ ληστρικοῖς ἐπιτιθέμενον κλέμμασιν, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ προδότης διαμιλλώμενον κατὰ μάχην ἐνώπιον, αἰετὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλυμάνετο φάλαγγας κατὰ γὰρ νέφος συνεχῆς τὴν σύστασιν ἐπιστάμενον ἐκ τοῦ κύτιστα, τῇ ποδωκεῖα πεποιθὸς τῶν ἵππων, τῆς ὀμαιχμίας ἀφίστατο ὡς εἴπερ ἀνέμων πνοαῖς ἐξήρετο. Βασιλεὺς δὲ, τὸ τῶν εἰπῶν μεθοδεύων ἀτύχημα, περιῶν τὸ στρατεύμα τὰ εὐγενῆ τῶν ὀχημάτων (33) συνέλεγε, καὶ ταῦτα διαδιδούς καὶ Ῥωμαίοις μὲν, ὅποσοι κοντοφορεῖν ἤδεσαν, τοῖς δ' ἐκ τῶν Λατίνων

(33) Ὀχημάτων. Ἀλλόγων B. Hinc conjicias, lector, non de vehiculis aut curribus cum loqui, sed de equis.

μάλιστα δεξιοστροφειν ἐπισταμένοις δοράτια, ἀνθ- A Deinde vero tabernaculum ingressus pronum ja-
στα τούτους τοῖς πολεμίοις καὶ παρείχε γενναίως centem paulisper verberavit, ut audacius quam
ἀντιμαχεῖν. Οἱ δὲ τὰς μετὰ ξυστων ἐπελάσεις fortius injussu suo hostes adortur.
τούτων ἐνεγκαῖν οὐκ ἔχοντες πρὸς φυγὴν μεθρημόζοντο. Ἰκανῶς μὲν οὖν διὰ τῶν τοιούτων μεθόδων
καὶ τοῦ πλείστους ἐπι μάλιστα τῶν πεζῶν σημαίας ἀνέχειν εἰς ἔμφασιν ἱππικοῦ πλείονος τὰς Περσικὰς
ἐναστειλάς Ἰλας, ἐπὶ Νεοκαισαρείας ἔτετο. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ αὐτὴν μεταξὺ Περσῶν καὶ Ῥωμαίων
ἰσολυτεύθησαν συμπλοκαί. Καὶ τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν ὁ νεώτερος (Μανουὴλ ὄνομα τούτῳ) δόρυ δια-
βρατίσας καὶ ἱκανῶς προσελθὼν, τοῦ Ἡατρὸς εἰδότος μηδὲν, τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλε, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο
τοῦ μείρακος παρωρμηκεῖ σχεδὸν ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ὑπὲρ ἰσχύον ἀγωνίσασθαι, τινῶν μὲν ἐς
τὴν ὁμοίον ζῆλον διαναστάντων, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων δευσάντων περὶ τῷ παιδί, καὶ βασιλεῖ χαριεῖσθαι
τὰ μέγιστα οἰηθέντων εἰ συναραμένων αὐτῶν οὐδαμῶς τι πρὸς τῶν πολεμίων ἐσεῖται πεπονθὼς ἀηδὲς.
Ἄλλὰ τότε μὲν ὁ πατὴρ ἐπαίνους τὸν παῖδα προδήλως ἡμείψατο· ὕστερον δὲ τὴν σκητὴν εἰσιῶν πρῆ-
νῆ ταθέντα δι' [P. 24] ὀλίγου ἔτυψεν ὡς θρασύτερον μᾶλλον ἢ εὐτολμότερον, μηδ' ἐπιτρέψαντος
αὐτοῦ συμπλακέντα τοῖς ἐναντίοις.

ἰ. Ἰσως δ' ἂν καὶ τῆς Νεοκαισαρείων ἐκράτησε βα- B
σιλεὺς, εἰ μὴ κατὰ συγκυρίαν ἀπρόοπτον αὐτῷ προ-
σητῆ τῦρος ἄλογος αὐτοθελῆς καὶ θυμὸς παντάπασιν
ἀκυβέρνητος τοῦ ἀδελφιδοῦ Ἰωάννου, ὃν ὁ σεβαστο-
κράτορ ἐγαίλατο Ἰσαάκιος. Μάχης γὰρ ἐνισταμένης
μετὰ Περσῶν ἱππότην ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὀρμώμε-
νων ἀντικπον ὁ βασιλεὺς θεασάμενος ἐκέλευσε παρ-
ιστώσι τῷ ἀνεψίῳ Ἰωάννῃ ἀποδῆναι τοῦ Ἀραβίου
ἵππου ᾧ ἦ ἔποχος καὶ δοῦναι τοῦτον τῷ Ἰταλῷ, μὴ
χαιρίζοντα ἵππων τὸν ἀνεψίον ἐπιστάμενος. Ὁ δὲ
φρονηματίας ὢν καὶ γαῦρος πλέον τοῦ δέοντος τῷ
τοῦ βασιλέως ἀντίστη κελεύσματι, ἐμβριθεστέραν,
ἵνα μὴ λέγοιμι ἀναιδεστέραν, τὴν ἀντίβρῆσιν ποιη-
σάμενος· καὶ τὸν Λατῖνον ἐξουθενῶν προὐκαλεῖτο εἰς
ἀντιμάχησιν, ὡς τὸν ἵππον, εἰ περιγένοιτο, δικαίως
ἐποληφόμενον. Μὴ ἐπὶ πολὺ δ' ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ
θεῷ καὶ βασιλεῖ (ἰώρα γὰρ πρὸς ὄργην ἐπιφρίσ- C
σαστα) τὸν ἵππον δίδωσιν ἄκων. Μετακαλητίσας δ'
εἰς ἕτερον ὄχημα ἀθυμίας πλήρης καὶ βράττων
ἄντικπος θυμῷ, τὸ δόρυ ἀγκοινοσάμενος κατὰ τῆς
τῶν πολεμίων παρατίξας φέρεται. Μικρὸν δὲ τι
προβὰς τὸν λογχήρη κοντὸν εἰς τοῦπίσω ἀντέστρεψε,
καὶ τῷ κώτῳ ἐπαναθέμενος πρὸς Πέρσας αὐτόμολος
γίνεται, τὸ κρῖνος τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος. Ἀμέλει
καὶ Ἰωάννης μὲν ἠδέως τοῖς βαρβάροις ὀρᾶται καὶ
ἐσμένως προσδέχεται, καὶ ὡς πάσαι μὲν συνήθης
ἐστὶς γαθιστάμενος, ἥνικα τῷ πατρὶ συνεπλάζετο,
καὶ ὡς τότε δὴ τῇ παρουσίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναρ-
βώσων πράγματα. Ὁ δ' αὐτὸς μικρῷ ὕστερον καὶ τὰ
Χριστιανῶν ἐξομοσάμενος ὄργια τὴν τοῦ Ἰκονίως
Πέρσου θυγατέρα ἐγήματο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς
συμβαδύκασιν τούτοις ἐκθαμβος γεγονὼς οὐκ ἀγαθαῖς D
ὕψισι διεστροβοῦτο· ἤδει γὰρ ὡς οὐδὲν ἄφθεγκτον
ἵκται παραλειποῦς ὁ ἀνεψιὸς τῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν
περικλονούντων στρατιᾶν, ἀλλ' ἀχαλινώτῳ καὶ εὐ-
ερέμῳ γλώσση ἀναγγελεῖ τῶν ἵππων τὸν σπανισμόν,
τῆ τῶν βιωσίμων στέρησιν καὶ πᾶν ἕτερον καχ-
ατημα τῆς παρεμβολῆς. Ὑποκλέπτων, τοίνυν τὴν
Πλὴν οὐδ' οὕτω δρῶν εἶχε λεληθῆναι ὀλοσχερῶς τὸ πολεμίων· τοῖς γὰρ τελευταίοις ἐπικειμένον τοῦ
στρατεύματος μέχρι πλείστου παρεκλούθει, καὶ διανοχλοῦν τὴν οὐραγίαν ἐνέλιπεν οὐδαμῶς. Διὰ
ταῦτα τοίνυν τῆς παραλίης λαθόμενος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθιστῆται, καὶ τὸ βαρβαρον μηκέτι ἐπιέναι ἔχον
καλίστον γίνεται.

Εἰδοὶ μὲν οὖν Ἰανουάριοι τὸν βασιλέα ἔβλεψαν
Ἰωάννην ἐκ τῶν Περσικῶν καμάτων τὴν πόλιν ἐπεισ-

40. Forsitum autem Neoesarea potitus esset im-
perator, nisi 48 casu quodam improvise incon-
sulta et contumax superbia et iracundia prorsus
effrenis Joannis nepotis ex fratre Isaacia sebasio-
cratore illi obstulisset. Nam cum acie cum Persis
decernendum esset, viso insigni equite Italico,
Joannem fratris filium, quippe cui equos non de-
esse sciret, Arabico equo descendere eumque Italo
dare jussit. At is homo elati animi, et jactantior
quam decebat, imperatoris die o non audiens, au-
dacius, ne dicam impudentius, refragatus est,
Latinumque per contemptum ad pugnam provocavit,
jure accepturum equum, si vicisset. Sed cum
patruo imperatori, cui bilem effervescere cerneret,
diutius resistere non posset, equum dat invitus;
alioque conscenso animo æger et iracundia æs-
tuans, hasta directa in hostilem aciem tendit, ac
paulo longius progressus, ea reflexa et humeris
imposita galeaque capiti detracta, ad Persas trans-
fugit. A quibus cupide et amanter suscipitur,
tum quod eis, dum cum patre exulabat innotue-
rat, tum quod presentia sua ipsorum res firmat-
urus esse putabatur. Neque multo post Christiana
religione abjurata Iconiensis Persæ 49 filiam uxo-
rem duxit. Imperator vero, eo casu consternatus,
spem parum bonam fovebat, haud ignarus nepo-
tem, quibus malis Romani conficiantur, intem-
peranti et volubili lingua accurate expositurum,
ut comteatus penuriam, ut equorum interitum,
ut cætera castrorum detrimenta. Quamvis autem
ad dissimulandum discessum paulatim inde move-
bat, tamen ne sic quidem hostes omnino latere po-
tuit, quominus extremum agmen longissime inse-
ciantur ac perpetuo infestarent. Qua de causa ad
oram maritimam conversus, in tuta se recepit;
quo Barbari cum accedere non possent, retro abie-
runt.

Imperator, Idibus Januarii Byzantium a Persi-
cis ærumnis ingressus, sub finem veris gladio

resumpto ad Rhyndacenum oppidum proficiscitur. Exacta vero estate, cum hiberna tempestas ventorum procellis et frigore æviens sub dio agere prohiberet, Byzantium revertitur, victus gelu nivibus tanquam lapidibus et glacie veluti hastis armato. Vere autem adventante, salutatis fliibus Heliadum instar 50 flentibus, Phrygiam prætervectus ad clarissimam Attali urbem commorari statuit, ut finitima oppida et provincias rectius constitueret; quarum nonnullæ jam a Turcis subactæ erant: in quo numero etiam Pusgusa palus fuit; quæ cum instar maris latissimo pateat, multis in locis parvas habet insulas, firmis munitas mœnibus, quas eo tempore Christiani plurimi tenebant; qui cum lembis et naviciliis Iconienses Turcas adirent, non modo amicitiam cum eis firmarant, sed et institutis eorum plerisque utebantur, et cum eis tanquam finitimis conjuncti Romanos ut hostes aversabantur. Ita consuetudo tempore confirmata plus et ratione et religione valet. Igitur alii imperatori ut hosti maledicebant, et ejus edicta contumaciter respuebant, paludis ambitu freti; et quæ sana mente nunquam cogitassent, ea per vecordiam animis agitabant. Cum vero palude eos cedere ut Romanorum veteri possessione, et plane ad Persas transire, si vellent, juberet (alioqui et ipsorum et paludis a Romanis alienationem 51 minime diu passurum), nec verbis quidquam proficeret, ad belli apparatus conversus navibus fabricatis atque inter sese junctis machinas imponit, et paludis munitiones aggreditur; quas etsi expugnavit, tamen Romani eo bello malorum expertes non fuerunt, sed nonnunquam ea a ventis turbata et fluctibus tumefacta, multæ onerariæ abreptæ et eversæ vectores et sarcinas demerserunt.

ῥῶς προσχωρεῖν τοῖς Ἡέρσαις, εἰ τοῦτο βούλοιντο· εἰ δὲ μὴ οὕτω δρῶεν, οὐκ ἔν ἀνασχίσθαι ὅλως διωχόμενοι αὐτοὺς τε καὶ τὴν λίμνην ἀπεξενῶσθαι Ῥωμαίων ἐπὶ μακρόν. Μὴ προχωρούντων δὲ τῶν βημάτων, ἔργων πολεμίων ἤπιετο· ὅθεν ἀλιὰδας καὶ ἀκάτια σχεδιάσας καὶ ζεύγμα διὰ τούτων ἐργασάμενος τὰς ἐλεπόλεις ἐπέστησεν ἀνωθεν, καὶ προσεπῆγεν οὕτω τοῖς ἐπὶ τῆς λίμνης ἐρύμασιν. Αὐτὰ μὲν οὖν ἐξελεῖσθαι ἴσχυσε, πλὴν οὐχὶ καὶ Ῥωμαῖοι κακῶν ἀπειράτοι· διεξέπλευσαν τὸν τότε πόλεμον, ἀλλ' ἐνίοτε τὴν λίμνην ἀνεμού διακυκλήσαντος καὶ εἰς φλοῖσθον αὐτὴν ἀνοιδῆσαντος τῶν ὀγκάδων πολλαὶ περηνεχθησαν καὶ τὸν φόντον ἐπανατραπέντα διαφῆκαν τῷ βυθῷ καὶ τοῖς κύμασιν.

Sub id tempus primogenitus imperatoris filius D Alexius, cui et rubrum calceum et purpuram imperatoriam concesserat, vita functus est ex acuta febris, quæ caput tanquam arcem infestabat. Cui ætate proximus Andronicus, non diutius superstes quam ut fratris obitum deploraret, et ipse rebus humanis est exemptus.

41. Imperator, quanquam tantis calamitatibus

Hier. Wolfii notæ.

(34) Αἱ δὲ τοῦ ἔρος περιτροπαί. Κατὰ τὸν Μάξιον μῆνα. Alius codex habebat αἱ τοῦ ἔρος τροπαί, quod ego vernal æquinocetium interpretatus eram: quod est, cum sol mense Martio primum punctum Arie-

ἴοντα· αἱ δὲ τοῦ ἔρος περιτροπαί (34) τὸ ξίφος εἶχον αὐθις περιζωσάμενον καὶ πρὸς τὸ περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν ἀφιγμένον πόλισμα. Ἐπεὶ δὲ ἡ μὲν ἡέρατος ὄρα παρεληλύθει, ὁ δὲ χειμῶν ἦδ', παρειαίων τοῖς ἀθριάζουσιν ἐδυσκείλαιεν, ἀνεμῶν βόμβοις παραφοδῶν καὶ ἀμβλύτερα πρὸς ἀντιπάλαιον ψύχους τιθεὶς τὰ σώματα, ἐπάνεισιν εἰς τὸ Βυζάντιον, τῷ ψυχρινῷ [P. 25] τοῦ καιροῦ ὄπενδους ὡσεὶ καὶ χειμῶν τὰς νεφάδας καὶ δοράτια τὰς περηνάδας προβαλλομένῃ. Ἰπομειδίῳ δ' ἀρχομένου τοῦ ἔρος τῶν ἀνακτόρων ἀπανίσταται. Τῷ τοι καὶ τὰς ἐξ ὄσφρος αὐτοῦ προσειπῶν, ὅσα καὶ Πλιὰδας ἐπ' αὐτῷ ἀφίεσας ἠλεκτρῶδες δάκρυον, τὴν Φρυγίαν παρελθὼν, τὴν δ' Ἀττάλου λαμπροτάτην πόλιν καταλαβὼν, χρονοτριβεῖν ἐκάϊσε προέθετο, ὅπως τὰς πᾶσι ταύτης πόλεις καὶ χώρας μᾶλλον τι πρὸς τὸ εὖ μετέθοιτο. Ἰδὴ γὰρ καὶ τούτων ἐνταῖς τοῖς Τούρκοις ὑπέκλυσαν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τοῦ Πουσογούση καλουμένη λίμνη. Αὕτη γὰρ εἰς ἀγανῆ καὶ μικροῦ θαλάσσιον χύσιν ἐκτεινομένη ἐν πολλοῖς νησιῶν ἀνίσχει περιβεβλημένας τείχεσιν ἰσχυροῖς. Ὄκουν μὲν οὖν ταύτας τριηκᾶδε καιροῦ Χριστιανῶν ἐτμοί, οἱ καὶ διὰ λέμψων καὶ ἀκατίων τοῖς Ἰκονιεῦσι Τούρκοις ἐπιμνησόμενοι οὐ μόνον τὴν πρὸς ἀλλήλους φίλιαν ἐνετύθεν ἐκράτουναν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν ἐν πλείοσι προσεσχέασιν. Ἀμέλει καὶ ὡς ὁμοροῦσιν αὐτοῖς προστιθέμενοι Ῥωμαίους ὡς ἐχθροὺς ὑπεβλήποντο· οὕτω χρόνῳ κρατυνθὲν ἔθος γένους καὶ θρησκείας ἐστὶν ἰσχυρότερον. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ὡς ἀντίπαλον τὸν βασιλέα κακῶς ἔφασκον, μὴδ' ὑποκύψαι ὅλως τοῖς αὐτοῦ θεσμοῖς ἀπηυθαδιάζοντο, τῷ ὑγρῷ φυσῶντες ζωστήρι τῆς λίμνης, καὶ ἅ οὐκ ἂν φήθησαν φρονούντες, ταῦθ' ὡς παραφρονούντες διαπραττόμενοι. Ὁ δὲ μεθίστασθαι παρήγει τῆς λίμνης ὡς παλαιοῦ Ῥωμαίων κτήματος, καὶ καθαρῶς ἐπιπέσειν αὐτῷ τῷ βυθῷ καὶ τοῖς κύμασιν.

Ἐν δὲ τοῖς καιροῖς τοῖςδε τὸν βίον μετέλλαξεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλέξιος, ὃ καὶ μετ' ἐδωκεν οὗτος ἐρυθροῦ πεδίλου καὶ φοινικίδος βασιλινῆς. Τῶν δ' ὀξέων ἦν καὶ μὴ χρονίων τὸ νόσημα, τὸ δὲ εἶδος πυρετὸς ἐπαιγίζων καὶ ὡς ἀκροπόλει τῆ κεφαλῆ ἐπιθέμενος. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικος, βραχὺ τι ἐπιθιούς καὶ ὅσον ἐπικωκῶσαι τῷ κασιγνήτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἀπάραντι, τὸ λαχὼν κακῆνος μέρος τῆς ζωῆς ἐξετόξευσε.

α'. Καίπερ δὲ συμφοραῖς τηλικαῖς καὶ καλλίσταις

tis ingreditur. Tum enim fit ab hiberno frigore ad veris temperiem conversio, quanquam nos Germani etiam sub Kalendas Martias aliquando non multo minus frigemus quam alii mense Februarii.

παίδων ἀφιλοσοφήτοις (35) ἀποβολαῖς κατακαμφθεῖς ὁ βασιλεὺς τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ λέγοιμι καὶ οἰωνοὺς ἀπίσιους τῆς ὑπερέκεινα πορείας τοῦ θανάτου τῶν φιλάτων ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, δμως οὐδὲν τι καὶ πέπονθε μαλακὸν ἢ καθυφῆκέ τι βραχὺ τῆς προθέσεως ἢ καλίμπους ἐπανῆκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔτους ἤδη τελείου ἐπὶ τοῖς ἠθλημένοις τούτοις περιπυκνότες, ἀλλ' εἰς Ἰσαυρίαν ἀφιγμένος καὶ τὰ ἐκείθι πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος τῆς ἀνόπιν καὶ πρὸς Συρίαν ὁδοῦ εἶχετο, ἐπεπόμενον ἔχων αὐτῷ τὸν ὑπερτόκον παῖδα τὸν Μανουήλ. Ἦν δὲ ἡ μὲν πρόβηλος τῆς στρατείας ταυτησὶ πρόθεσις ἢ τῆς Ἀρμενίας πρὸς τὸ κρεῖττον μεθάρμοσις καὶ εἰς βελτίαν κατάστασιν συνοχὴ τῶν πόλεων καὶ φρουρίων, ὧν ἐγκρατὴς γεγένητο κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀνάστασιν ἢ δ' ἀνέφορος πρὸς τὸ στρατεύμα λαθραία τε καὶ ἐνδόμυχος καὶ ἐκ περισκέψεως κίνησις αὐτῆ ἦν. Ἀεὶ δὲ ἔρωτος εἶχε συνάψαι τὴν Ἀντιόχου τῆ Κωνσταντινου, καὶ τοῦδε τοῖς θεοσιδέσει τόποις ἐπιτοῖσθαι, καὶ δώροις μὲν καταστῆσαι τὸν τοῦ Κυρίου τάφον τὸν ζωοπάροχον, τὸ δὲ κύκλῳ βαρβαρικὸν ἀνακαθῆραι. Ὅθεν καὶ πᾶσαν ἦν μετιῶν μηχανῆν, εἰ πως ὑπεκσταίεν ἐκόντες αὐτῷ οἱ Αατινοὶ τῆς κυριαρχίας τῆς λογίμης Ἀντιοχείας, ἢ, εἰ οὗτοι κείνοις (ἠπίστατο γὰρ τὴν Λατινικὴν κόρουζαν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος αὐτῶν ἀταπεινωτον), οἱ δὲ γε Κίλικες καὶ Σύροι προσρέψαιεν ἐκείνῳ. Γράφων ταῖνυν κατὰ τήνδε τὴν ἄνοδον καὶ τὴν αὐτοῦ προσημαίνων τοῖς Ἀντιοχεύσιν ἄφιξιν οὐλαμῶς ἀνείη, ὥστε καὶ μήπω τῶν ὀρίων ἐπιθᾶς τῆς Συρίας πρεσβείαν ἐπεικύνετο ἐκείθεν μάλα ἀγαθὰς αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ὑποβάλλουσιν. Ἐπεὶ δὲ τῆ Ἀντιόχου προσήγγισεν, ἀλλοίους εὐράτο τὰς γνώμας τοῦ Ἰταλοῦς, τῆς φήμης προαγγελίας ὅποσα ἐνδόμυχα καὶ τῶν χειλέων τοῦ βασιλέως ἀπρόετα. Μὴ γὰρ βραδίαν εὐρίσκων καὶ τῆ γνώμη συμβαίνουσαν τὴν εἰς τὴν Ἀντιόχου πύροδον, ἀλλ' ἐνορκον ὄρων συγχωρομένην αὐτῷ τὴν εἰσέλευσιν καὶ τὸ ὄλον ἐπαρῶσαν ὡς ὤρμαινε κατὰ ψυχὴν, καὶ ὡς εἴπερ εἰσελεύσεται πρὸς ἡμῶν ἐνσκηνοσάμενος καὶ προσκυνθεῖς καὶ τιμηθεῖς τὰ εἰκότα πάλιν ἐξελεύσεται, μὴδὲν τι νεοχμῶσας ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτὴν πράγμασιν ἢ τι μετακινήσας τῶν καθεστώτων ἔθων ἀχρεσθεῖς ἐπ' οἷς ἐξηπάτητο, τὴν μὲν εἰσοδὸν οὐ δέον κέρκιεν εἰσδιᾶζεσθαι, τὸν μετὰ Χριστιανῶν πόλεμον παντάπασιν ἐκτρεπόμενος, ἐναυλισάμενος δὲ τοῖς προεταίοις τῆς πολέως κείρειν ἐνδίδωσι ταῦτα τῆ στρατιᾷ καὶ ἀπάγειν ἅπαν τὸ ταῖς χερσὶν εὐμετάφορον. Καὶ ἦν ἐκ τούτου τοῦ παραγγέλματος, πρόφασιν τὴν τῶν ἐπαγκλιῶν ὑποσπάνισιν ἔχοντος, μὴδὲ τὰ καρποφόρα τῶν εἰνδρῶν ἀσινῆ παρεώμενα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῷ κυρὶ τῆς διαίτης παραδιδόμενα. Κᾶπι τούτοις ἐκμετρῆσας λελθόντως τὴν ἄμυναν πρὸς τὰ τῶν Κιλικῶν περιπέλλινεν ὄρις. Ἐν δ' εὐρυτύτῃ στρατοπεδευσά-

A et pulcherrimorum filiorum luctuoso interitu consternatus, ne dicam obitum charissimorum parum suspicatum omen expeditionis illius fuisse, tamen nihilo factus mollior neque de impetu quidquam remisit neque Byzantium rediit, integro jam anno in laboribus illis exhausto: sed in 52 Isauriam profectus, ac proviccia ordinata, iter in Syriam intendit, Manuele filio natu minimo comitante. Ei expeditioni prætexebat velle se Armeniam rectius constituere, et oppida et castella superiore bello capta in officio et fide continere ac firmare. Cæterum vera causa erat, quæ in exercitum minime efferebatur, sed maxime dissimulabatur, quod Antiochiam cum Copoli conjungere, atque inde religiosa loca visere et vitale Christi sepulcrum magnificis donis ornare ac finitimos Barbaros profligare perpetuo cupiebat. Itaque nihil intentatum relinquebat, si quomodo Latinis persuadere posset ut ultro dominatu inclytæ Antiochiæ cederent, aut si ii nollent (nec enim fastum Latinum et præfidentes eorum animos ignorabat), at Cilices et Syros in suas partes pertraheret. Nec in eo itinere unquam destitit Antiochenis scribere et suum adventum prænuntiare, adeo ut nondum Syriæ fines ingressus legationem inde attraxerit, qua in optimam spem rerum futurarum erigebatur. Sed cum prope urbem venisset, alios Itolorum animos comperit, cum fama jam ante arcanas ejus et tacitas machinationes vulgasset. Cum igitur Antiochiæ aditum non 53 facilem, nec talem qualem expectarat inveniret, nec nisi jurato ingredi liceret, longe secum quam animo destinaret, eaque conditione ut diebus aliquot ibi commoratus et adoratus atque honoratus, ut decet, discederet sine ulla novatione et recepti moris mutatione, verba sibi data esse moleste ferens, vi ingrediendum duxit, quod a bello Christiano abhorrebat; sed suburbana, in quibus diversabatur, militibus populanda, et auferenda omnia quæ corripere manibus possent concessit. Ea denuntiatio, cui penuria commeatus prætexebatur, effecit ut nec fructiferæ arbores inviolatæ manerent, sed eæ quoque ad cibum coquendum succiderentur. Hac ratione sui contemptum dissimulante ultus ad fines Cilicum deflexit: et in amplissima convalle castris positus, in qua bini vertex montium altissimi assurgunt, quos Corvorum nidos vocari perhibent, venatum egressus apro solitario venabulum in pectus adigit. Qui cum ictum surgeret et totum ferrum in viscera recepisset, manus imperatoris debilitata atque impetu feræ reflexa pharetram de latere oblique 54 suspensam et venenatis telis refertam evertit; perstrictaque una sagitta cute quæ inter extremos digitos est, veneno serpente et

Hier. Wolfii notæ.

(35) Ἀφιλοσόφητον. Puto hic dici potius quod philosophiæ consolationes vincat, quam cujus ratio reddi nequeat. Litterarum et philosophiæ experts,

aut ineruditum, sententia non patitur. Quare luctuosum aut funestum interpretandum censui.

et animo confidenti, albo clypeo munitus, undique æquali, cujus umboni crux insculpta erat; et gladium dextra gerens clypeum Macedonis et recta et ex obliquo ferire non desistebat, insana, temeritate incitatus; et subinde exspectabatur magno malo virum affecturus. Imperator **ΣΣ** vero in Macedone spem adeo nullam habebat, ut cum evasurum esse clara voce negaret. Quamvis autem Constantinus tanto impetu Eustratium urgeret, tamen eundem Romani acclamationibus confirmabant, et ut vicissim feriret hostem admonebant. Is vero sæpe elata manu quasi percussurus, præter expectationem eandem retrahabat, haud secus ac si præstigiator quispiam dextram ab ictu averteret et ad facinum paratam reprimeret. Tandem enses diu libratum ita in Constantini clypeum impegit, ingentem illum quidem et plane Hectoreum, ut medium dissecaret; ad quod factum Romani cum magna admiratione exclamarunt. Armenius vero clypeo præter speciem nudatus, cum non amplius in planitie manere posset, fuga salutem quærsivit, et ut in capitis periculo, magna cum festinatione in tumultum se recepit. Deinceps vero suo loco manens neque Romanos contempnit neque in imperatorem et genus ejus convicia tanquam obcenitatis suæ sagittas jecit. Macedo autem rogatus ab imperatore quo consilio manum sæpius sustulisset quasi percussurus adversarium, ac unum duntaxat ictum intulisset, sibi propositum fuisse respondit uno istu et clypeum et Armenium dissecare; quod cum ad **ΣΣ** exitum perducere non posset, quod is clypeum corpori non applicatum, sed longiuscule remotum haberet, noluisse frustra digladiari, ac gestamen probe tetigisse, atque utinam hostem inermem eodem modo tangere potuisset. Imperator hanc orationem admiratus, maximis donis Eustratium prosecutus est. Paucis diebus post, eo quoque castello vi expugnato, Constantinus captivus in compedibus abducitur. Deinde in triremem coniectus est, Byzantium perveheretur; quæ cum anchoram solvisset, homo audax et temerarius custodes noctu aggressus plurimos occidit, et a suis famulis solutus fuga elabitur. Sed priusquam novis rebus studeret, comprehensus et imperatori proditus est. τὸ γένος θραυτομένων σαυρολογίας εἶναι προέθετο τοὺς ὀδόντας ὥστε τόξον διατιθέναι κέρασιν ἀρμοζόμενον. Ἐρωτηθεὶς δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως ὁ Μακεδὼν ὅτι ὄρων καὶ διανοούμενος εἶναι μὲν χεῖρα πολλὰκις ἀνέτειναι ὡς πλῆξων τὸν ἀνηστέμενον, τὸ δὲ ξίφος ἀπαξ κατήνεγκε, σκοπὸν εἶναι οἱ διὰ μιᾶς ἔφατο τοῦ ξίφους καταφορᾶς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν αὐτὸν ἀνέροντα διελεῖν Ἀρμένιον ὡς ὁ ἐπιτελεῖς οὐκ εἶχε τὸ ἐννοούμενον διὰ τὸ μὴ ἐν χερῶν τὸν διάφορον τὸν θυρεὸν ἀνέχειν, ἀλλὰ προβεβλήσθαι κατὰ πολὺ τοῦ σώματος ἀρεστώτα, εἶναι μὴ ἐλινόειν διακενῆς, τοῦ δ' οὖν ὅπλου καὶ μάλα καθικέσθαι κειρώς, εἶθ' οὕτως μεταθεῖν τὸν πολέμιον ἄπερ ἀσπίδος γινόμενον. θαυμάσας τοῖνον ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τοῦτοις ὁ βασιλεὺς δωρεασίαι γεγισταὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἐπὶ τὸν Εὐστράτιον. Ἐὖ πολλὰ δ' ἡμέραι παρέπευσαν, καὶ ὑποκύπτει τῷ βασιλεὶ καὶ βίβη ἐνδίδωσι καὶ τοῦτο τὸ φρούριον, καὶ συλληφθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος ἀπάγεται δορκάλωτος, σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς. Ἐπειτὼ δὲ καὶ ναῦς τριήρης τοῦτον εἰσδύχεται κατενεχθέντα εἰς θάλασσαν ἤτις μετὰ μικρὸν τὰ ἀπόγεια λύττασιν ἡμελλε διακομίσαι τὸν δεσμώτην εἰς τὸ Βυζάντιον. Τολμητῆας δ' ὦν καὶ θερμουργὸς ὁ Ἀρμένιος τοῖς φύλαξι νυκτὸς ἐπιθέμενος, πλείστους ἄσους διαχειρίζεται, καὶ τῶν δεσμῶν ἀνεθεὶς ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ θραυτοτέρων φυγῆς οἴχεται. Ἄλλ' οὐπω νεωτέρους ἐπιεφύη πράγματα, καὶ στυχεσεὶς κῆθις καταπροδίδεται βασιλεῖ.

Α τῆς τῶν ἀλκίμων τινὰ στρατιωτῶν ἀντιτάξει τῷ Ἀρμένιῳ ἀντίμαχον ἀξιόμαχον. Ὡς οὖν Εὐστράτιος τις ἐκ τοῦ τῶν Μακεδόνων ἐπεκρίθη τάγματος, ἀσπίς αὐτῷ ἐς ἀνδρόμηχας κατιούσα δίδεται καὶ σπάθη, νεύσμηχτος ἐγχειρίζεται. Οὕτω δ' ὀπλισθεὶς Εὐστράτιος ἀφίσταται μὲν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἰλῶν, περὶ δὲ τοῦ γυλόφου τὰ κράσπεδα ἐπιστάς ὑποκαταβῆναι βραχὺ τὸν Ἀρμένιον προὐκαλεῖτο, ὅπως ἐν ἰσοπέδῳ διαγωνίσωνται, εἴπερ ἀληθῶς τὴν μοναθλίαν ἀρεῖται καὶ μὴ ἐπὶ πλείστον ἐμπληξίας ἰλῶν εἰκῆ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο σοβαρεύεται. Ὑβριν τοῖνον οἰκείαν ὁ Κωνσταντῖνος τὰ τοῦ Μακεδόνος ἡγήταμος βήματα, ὡς καταιδάτης πηρὶ τῆς δορκᾶς ὀρεσίτροπος θάμνων διαλλομένη τῷ Εὐστράτιῳ προστρέγνεται, οὕτω μὲν τολμῶς τὸ τοῦ σώματος μέγεθος ὦν, οὕτω δὲ θραυτέος πολεμιστῆς, ἀσπίδα προβεβλήμενος τὴν πίντοθεν καὶ λευκῆν, χάραγμα στυρικὸν περὶ τὸ μέσον ἔχουσαν. Οὐκοῦν καὶ τὴν δεξιὰν ξιφοφοροῦσαν τανύσας, ἐπ' εὐθείας τε καὶ ἐγκαρσίως κατὰ τῆς ἀσπίδος πλῆττων οὐκ ἀνία τὸν Μακεδῶνα, ὁ στρώσει προπετεῖς χρώμενος, καὶ ἦν αἰεὶ προσδόκιμος μέγα τι κακὸν τὸν ἄνδρα ἐργάσασθαι. Καὶ βασιλεὺς παντάπασιν ἀπεγνώκει, μὴ μόνον τῶν χρηστοτέρων ἐλιπίδων ἀποβουκολούμενος, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τεθνᾶναι τὸν Μακεδῶνα λαμπρῶς ἀπειπάμενος. Καὶ τοιῶδε μὲν οὖν ὁρμήματι βροθίῳ τοῦ Κωνσταντῖνου ἐπικειμένου, ὁμοῦ τὸν Εὐστράτιον φωναίς ὑπήλειπον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀντιπλῆτταν αὐτὸν ὑπεφώνουν. Ὁ δὲ πολλὰκις ἀνατείνας τὴν χεῖρα, καὶ δόκῃσιν παρατρόμενος ὡς πλῆξει τὸν ἀντίπαλον, ὑπεστέλλετο παρὰ δόξαν, οἷά τινας Τελγῖνος τὴν δεξιὰν ἐκείῳ τοῦ πλῆττειν ἀπάγοντος καὶ πρὸς τὸ ὄρθῳ ἐκτεινομένην ἐπέχοντος. Ὅψὲ δὲ ποτε μετὰ πολλὴν τοῦ ξίφους ταλάττειν τὴν χεῖρα κατελεγκῶν ὁ Μακεδὼν διχῆ, τὸν Κωνσταντῖνου θυρεὸν ἀνέχει, χερῆματι πέλῳρον ὄντα καὶ ἀτεχνῶς Ἐκτόρειον πρὸς ὅπερ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπηγάλαξαν μετὰ πλείστης δὲ τῆς ἐκπληξίας, ὁ δ' Ἀρμένιος τὸ φυλακτήριον ὅπλον οὕτως ἀέλιπτως ἀποβαλόμενος, μέχρι μὲν ἐπὶ τοῦ μεταγμίου δυνάμενος, ποσὶ τὴν σωτηρίαν ἐπρίατο, ἐπαναδραμὼν εἰς τὸν γυλόφον ὡς τὸν περὶ φυγῆς τρέχων σὺν ὀξυτέρῳ ὀρμήματι. Τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ χώραν μένων οὕτω Ῥωμαίων κατεφρωάττετο, οὕτω μὲν ἐς τὸν ἄνακτα καὶ βέλεμα ἐν τῷ τὰ χεῖρῳ τείνειν κατὰ νευρὸν καὶ

Ζ. Οὗ μόνον δὲ κατὰ τὴν ἄλιωτιν τοῦ Βακὰ μετ' Ἀ
 ἰργωδίας ὁ βρολεὺς ἐκονίσαστο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν
 Ἀναβαρζην κροτερόν πλείστα ἐμόγησεν. Ἡ γὰρ
 πόλις αὕτη, κουροτρόφος οὖσα καὶ πολυκίβρωτος,
 ἐρμηνεὺς τε διειλημμένη, τείχεσι καὶ πετρῶν ἀπο-
 τέμων ὑπερβὴν ἰδρυμένη, τότε μᾶλλον ἀσφαλεστέρᾳ
 γινέσθαι παρὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς κρησφύγετον
 πνευθόντων, ἐπάντων ὄντων καταφράκτων καὶ
 κραίστων, ἐπιτειχίσματα προσεληφύια καὶ μη-
 χανίαι παντοίαις διαληφείσα. Βασιλεὺς μὲν οὖν
 μέγας αὐτοῦ στρατιᾶς προπέπομφεν εἰς αὐτὴν,
 καὶ τοῦτο Περσικοῖς κατελεγμένον τέλεσιν, ὧν γυ-
 μίοντι πρότερον τὴν Γάγγραν παραστησάμενος,
 πύρην λαθεῖν ἐντεῦθεν τῆς τῶν Ἀρμενίων γνώμης
 βουλούμενος καὶ ἀκριβῶς γινῶναι πρὸς οἷς εἶσιν.
 Οἱ δὲ, καὶ πρὸς μόνον τὴν θέαν τούτων θυμῷ ὑπερ-
 ζήσαντες ὡς ἀπολουμένων αὐτίκα καὶ μηδὲ τὴν
 πρώτην αὐτῶν ὑποστηρομένων ὀρμῆν, τὰς πύλας
 ἐκαίαντες κατ' αὐτῶν ἐξεβύβησαν, καὶ συμβολῆς
 γενομένης ἤττωσι τε τούτους τὰ νῦτα στρέψαντας
 καὶ ἐπὶ πλείστον καταδιώκουσι. Συστάτων δὲ μετὰ
 βραχὺ τῶν φευγόντων Περσῶν ἐν τῷ τὴν ὄψιν με-
 ταβλεῖν οἷα καὶ Ῥωμαϊκῶν αὐτοῖς ἐπαρηξάντων
 τεταίτων, ἡ μάχη, καλίνιστροφος γίνεται, καὶ ἕκον-
 τας εἰς τὸ τεῖχος ἐγκαίονται οἱ Ἀρμένιοι. Μικρῶν
 ἢ ὑστερον καὶ τοῖς τείχεσιν αἱ μηχαναὶ (25) προ-
 ἔγονται, καὶ οἱ λίθοι ἐκσφενδονῶνται σφαιροειδεῖς
 καὶ τὰς βάρεις βάλλουσι. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ βάρβαρον
 ἐπὶ τούτοις ἤρεμον ἦν, τῶν δ' ἐπάλλεων ἴσως ἐξ
 ἀντιπάλου στήσαν καὶ αὐτὸ μηχανήματα βάρη τε
 λίθων ἤκοντιζεν εἰς τὸ στράτευμα καὶ σιδήρια
 σπιθηρακίζοντα ἐξείνασσε, καὶ ἦν κατὰ τοῦτο
 Ῥωμαίων ὡς ἐπίπαν ἐπικρατέστερον. Ὅθεν τὰ
 μὲν πρώτα πλείστοι τῶν Ῥωμαίων εἰσίνοντο· εἶτα
 καὶ εἰς παράλογον, ὡς εἰπεῖν, καὶ σώδῃ ὀρμῆν (26)
 ὑπεβύβησαντες ἑαυτοὺς οἱ Ἀρμένιοι ἐξιώντες κατα-
 πικρῶσι τὰς ἐλεπόλεις, εὐφυᾶ πρὸς ἀφ' ἑνὸς εὐράμε-
 νοι τοῦ πυρὸς τὰ ἐκ θανάτων ἐπισυνθέματά τε καὶ
 τήγματα, ἃ πρὸς ἔρυμα τῶν μηχανῶν προστέτατο.
 Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις καγχασμοὶ τῶν ἀντιπάλων καὶ
 βρασμοὶ σιώματος πρὸς διάχυσιν καὶ Ῥωμαίων
 παλιγγλωστοὶ χλευασμοὶ (27) καὶ στομφασμοὶ κατὰ
 βασιλέως καὶ λῆροι μακροί. Ἀνοχῆς δὲ γενομένης
 καὶ τῆς μάχης ληξάντης ἐπὶ βραχὺ τὰ τε πετροβόλα
 ἐπισκευάζοντα πρὸς Ῥωμαίων ὄργανα (28) καὶ τὰ
 τούτων προταθέντα παραπετάσματά τε καὶ ἱμαν-
 τώματα ἐκ πηλίνων πλίνθων συντίθενται, καὶ οὕτω
 τῆ ἐκῆς τὰ τεῖχη πάλιν ἐτυπτετο. Ἀμέλει καὶ ὡς
 τὰ πρὸς τῶν Ἀρμενίων ἐκτινασσόμενα φλογερὰ
 πλότρη κατὰ μηδὲν τὰς μηχανὰς ἐλουμαίνοντο, εἰς
 κινὴ συνίθουσιν σχάζειν τὰ τούτων διανοήματα
 καὶ εἰς κοτεπὸν μεταπίπτειν τὸν πρώην τρωχασμὸν

VII. Neque vero Bacæ duntaxat expugnatio, sed
 priusetiam Anabarzæ plurimum difficultatis habuit.
 Nam ea urbs frequentissime habitatur et in præ-
 ruptis sita rupibus robustis mœnibus cingitur; tum
 vero magnis etiam ac iis qui se eo tanquam in
 asylum contulerant, omnes cataphracti et viri for-
 tissimi, additis etiam propugnaculis et 34 omnis
 generis machinis firmata erat. Imperator igitur
 partem sui exercitus eo præmisit, quæ Persicis
 cohortibus constabat quas in Gangræ deditio-
 ne ceperat, ut animos Armeniorum periclitaretur ac
 plane cognosceret utris studerent. Verum hostes ad
 primum eorum conspectum ira inflammati, quasi
 vero statim perituri ac ne primum quidem impe-
 tum suum toleraturi essent, portis apertis erupe-
 runt: cumque ad manus ventum esset, eos in
 fugam coniectos longissime persequuntur: sed
 cum paulo post Persæ conversi Romanis legionibus
 opem ferentibus substitissent, mutata pugne facie
 Armenii inviti mœnibus includuntur. Mox etiam
 machinis admotis, rotundis saxis turres feriuntur.
 Cæterum nec barbari conquiescunt: quin et ipsi
 ex adverso productis machinis grandia saxa ex
 propugnaculis in exercitum jaculantur et ferra-
 menta scintillantia vibrant; eaque parte Romanis
 omnino superiores principio plurimos lædebant.
 Deinde inopinato quodam et belluino impetu erum-
 pentes, se invicem cohortati, machinas, igne in-
 storeas et pegmata quibus tegebantur ingesto,
 facile cremant. Sequuntur cachinni hostium, hilares
 corporis agitationes, 35 Romanorum crebra derisio,
 ludiaro contra imperatorem, nugæ longæ. Cum
 pugna nonnihil quasi per inducis quievisset, Ro-
 mani tormenta reparant, eorumque teguminibus
 e limo confectis postridie mœnia denuo feriunt.
 Cum autem flagrantia illa ferramenta, quæ Armenii
 jaculabantur, machinis nihil incommodarent, irriti
 conatus efficiebant ut prior eorum risus et ludibria
 in luctum verterentur. Massæ enim quæ ex urbe
 librabantur, etsi concitatae erant et acriter feriebant,
 tamen cum in tegumina illa rara humida lutea et
 laxa incidebant, erant irritæ, atque impetu remisso
 et flamma exstincta nihil eorum faciebant propter
 quæ mittebantur. Muro igitur urbis in multis par-
 tibus perrupto, facilis in eam patuit aditus. Hoc
 modo imperatori cedunt hostes dudum impudentes
 et armis frementes, eique Anabarzam coacti magis
 quam ultro dedunt: nec id tamen statim, sed re-
 iterum tentata et pugna sæpius repelita et transitu
 in alterum contiguum murum facto; a quo Ro-
 manos non sine sanguine quemadmodum a primo
 repellabant.

Hier. Wolfi notæ.

(25) Αἱ μηχαναί. Utrum bombardas eo tempore
 habuerunt Græci, an aliud machinarum genus id
 fuit?

(26) Σώδῃ ὀρμῆν. Porcorum aut aprorum po-
 tius more; τῆς enim et κάπρον et χοῖρον significat.

(27) Ῥωμαίων παλιγγλωστοὶ χλευασμοί. Am-

biguum est utrum dicat Anabarzæos subinde irri-
 sisse Romanos, an a Romanis vicissim subsannatos
 esse.

(28) Πετροβόλα ὄργανα. Fortasse balistas majo-
 res sic appellat.

καὶ καταγέλων. Ὁ γὰρ σφενδονούμενος ἐκ τῶν ἔσθων μύδος εἰ καὶ ἦν ἀντήρης καὶ πρὸς τὰς πληγὰς ἀνένδοτος, ἀλλ' οὖν ἐπαγγρίπτων τῷ μανῶ καὶ πλαδῶντι διακένω τε καὶ γήινῃ καὶ σομφῶδει προβλήματι ἄπρακτος ἤκοντιζέτο· εἶχε μὲν γὰρ ὑποχαλῶν τὸ βαλλόμενον, σθενύμενος δ' οὖν ὁμως ἔδρα οὐδὲν ὧν ἕνεκα διηφίστο. Ὅθεν κατὰ πολλὰ μέρη διαβράγνεντος τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως εὐέφοδα τὰ ἔνδον γίνεται, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ ὑποκλίνεται βασιλεῖ τὸ πρὶν ἀναιδὲς καὶ βρέμον τοῖς ὕπλοις μέγα πολέμιον, καὶ τὴν πόλιν Ἀναθάρξαν ἀνάγκη μᾶλλον ἢ γνώλη αὐτῷ παραδίδωσιν, οὐκ ἐκ τοῦ παραγοῆπα δὲ, ἀλλὰ μετὰ πείραν δευτέρην καὶ τὴν πολλάκις ἀντίταξιν καὶ τὴν ἐκ τὸ προσεχὲς ἕτερον τείχος ἀναχωρησιν καὶ τὴν αὖθις ἐκ τοῦδε, καθάπερ ἀπὸ τοῦ πρώτου, μεθ' αἵματος ἔκκρουσιν τε καὶ ἀποσάλευσιν.

36 Circumjacentibus castellis eodem tractatis modo in Cœlesyriam abit ; et pulcherrimam urbem Antiochiam ingressus, quam fluvius Orontes perfluit et ventus Favonius perflat, supinis manibus a principe Raimundo et omni civium multitudine suscipitur. Diebus pluribus in urbe commoratus, initaque cum principe Raimundo et Tripolitano comite amicitia, Antiochiæ finitimas Syrophœnissas urbes, quæ ab Agarenis tenerentur, aggredi statuit. Profectus igitur ad Euphratem fluvium ubi ad oppidum quod ab incolis Piza vocatur pervenisset, et hostes in conflictu fortissime se gessissent, Romana legio, quæ impressionem fecerat, recedit hostibus aliquousque persequentibus, ut quorum immanem incredibilemque impetum ferre non posset. Paulo vero post, cum ipse imperator cum sua phalange se ostendisset, multi hostes adoriuntur ; qui Romanorum incursione turbati intra mœnia compelluntur, neque amplius excurrere decreverunt. Habebat id oppidum murum duplicem quem alibi fossa profunda cingebat, alibi vivum saxum muniabat. Multis vero turribus **37** saxorum grandine prostratis, Agarenorum feroces et elati animi conciderunt ut supplices vitam ab imperatore peterent, eamque omnibus opibus commutarent. Ex hoc, parte copiarum contra urbes et castella ultra Euphratem ablegata, multas manubias coegit, et Pizam Edesseno comiti donavit : Bempezoque præterito ut expugnatum facili, cum in acclivi planitie situm esset, contra Chapelum et Pherepum est profectus, precibus Antiocheni principis, qui una militabat, impulsus. Cum ad Chapelum accessisset, quæ olim Berrhœa dicta fuit, videt urbem esse frequentem et magnis militum præsiidiis munitam ; qui ad primum Romanorum conspectum impetum in imperatorios faciunt, victique mœnia repetunt ; nec semel duntaxat, sed iterum **38** atque iterum excursionibus factis nunquam vicerunt : imperatori vero urbem circumeunti et speculanti clam tormentis insidiati aberrarunt. Qui cum in præsentia nihil efficere posset, tum ob urbis munitiones et equestres iu ea pedestresque copias, tum quod commeatus ignis et aquæ penuria laborare incipiebat, inde discedit, et Pherepo primo impetu capto et comiti cuidam Antiochenæ urbis donato ad aliam urbem transit, Caphardam nomine, quæ

Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περίξ ταυτήσιν τῆς πόλεως φρουρία μετελθὼν ἐς τὴν κοίτην Συρίαν ἄπεισι, καὶ τὴν καλλίπολιν Ἀντιόχειαν εἰσιῶν, ἦν δὲισιν Ὁρόντης καὶ περιβομβεῖ Ζέφυρος ἄνεμος, ὑπτίαις χερσὶ παρὰ τε τοῦ πρίγκιπος Ραϊμούνδου καὶ τοῦ πλῆθους παντὸς τῶν ἀστυνόμων προσδέχεται. Ἐφ' ἰκαναῖς δ' ἡμέραις τῇ πόλει ἐνδιατρέψας, καὶ λίζιον ἔκωπ (29) τὸν πρίγκιπα δείξας, συν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν Τριπόλεως κόμητα, ἔγνω προσθελεῖν ταῖς περὶ τὴν Ἀντιόχου ἰδρυμένας καὶ παρ' Ἀγχεργῶν κατεχομένας Συροφοινίσσας πόλεις. Τοίνυν καὶ τῷ ποταμῷ προσεγγίσας Εὐφράτη ἀφικνεῖται εἰς τι πολίχνιον ἐγγχωρίως Πιζάκαλούμενον, ἔνθα καὶ πολλὴν ἐνδειχθέντων τῶν πολεμίων περὶ τὴν συμβολὴν γενναϊότητα ὑπονοστεῖ τὸ Ῥωμαϊκόν, καὶ μέλχι τινὸς καταδίωξις γίνεται μέρους τοῦ προελάσαντος μὴ ἀντισχεῖν ἔχοντος πρὸς πάθος μαμικὸν καὶ φορὰν παράλογον τῶν ἐναντίων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγγυτέρω τοῦ βασιλέως φανέντος ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν φελαγγοῦ συλῶν τοῖς ἀντιπάλαις συρρήγνυνται· οἱ δὲ μὴ ἐνεγκόντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίλασιν τῶν Ῥωμαίων συγκλείονται εἴσω τοῦ τειχισμοῦ, καὶ οὐκέτι ἐπεκτρέχειν προέθεντο. Τεῖχος μὲν οὖν καὶ περίτειχος ὑπὴν τῷ πολίσματι, καὶ βαθεῖα τάφρος ἐν μέρει τοῦτο περιεζώνυσε, καὶ λίθος αὐτοφύης ἐνιαχοῦ κατεφράγνυε· πολλὰ δὲ τῶν πυργωμάτων ὑπενδότα ταῖς τῶν λίθων νιφάσι καὶ πρὸς γῆν καταβρέυσαντα τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ καθεῖλε τὸ φρόνημα. Ἐντεῦθεν οἱ τολμηταὶ καὶ φουσόντες ἀμετρα, εἰς δειλίαν κίθμενων αὐτοῖς των Ὀχυρωμάτων, ὑπὲρ τε τῆς οἰκείαι ἀντιβολοῦσι ζωῆς καὶ τῶν ἐνόνητων πάντων αὐτῶν ἀλλάττονται, βασιλεῖ τὰς χεῖρας προτείναντες. Ἐκ δὲ τούτου μοῖραν διαφείς στρατεύματος κατὰ τῶν ἐπέκεινα τοῦ Εὐφράτου πόλειων καὶ φρουρίων πλῆθος λαφόρων συνέλεξε, καὶ τὸ Πιζά τῷ τῆς Ἐδέσσης ὀρωρησάμενος κόμητι, τὸ Βέμπετζ παραλλάξας ὡς εὐκαταγώνιστον κριθὲν κάπ' πεδίου κείμενον ὑπτιέζοντος, κατὰ τοῦ Χάλεπ καὶ τοῦ Φέρεπ ἐξώπημησε, τοῦτο αἰτησάμενος τοῦ τῆς Ἀντιοχειαῖο πρίγκιπος, ἐπεὶ καὶ οὗτος τῷ βασιλεῖ συνεσιράτευεν. Ἐπιστάς, δὲ τῷ Χάλεπ (τὸ δ' ἐστὶν ἡ πάλαι λεγομένη Βέρβροια) ὄρῃ πολυάνθρωπον πόλιν καὶ στέγουσαν ἔνδον πλισσασσον ὀπλιδικόν, οἱ καὶ ἐξιόντες τοῦ τείχους ἄμθεα Ῥωμαίων συμπλέκονται μετὰ ῥύμης τοῖς περὶ τὸν βασιλεῖα στρατεύμασι. Τὸ δὲ ἦττον ἀπενελάμ-

Hier. Wolfii notæ.

(29) Καὶ λίζιον ἔκωπ. Vetustus Augustanæ reipublicæ codex hic alium ordinem habet, transpositis utique paginis aliquot. Pro δείξας habet ἔκω-

τοῦ ποιήσας. Vox pro λίζιον posita ob evanidos characteres legi non potest. Αἴζιος quid sit, ipse auctor alio loco declarat.

νοὶ τὸν περίβολον ὑπεσήσαν. Οὐχ ἄπαξ δὲ, ἀλλὰ **A** κατὰ τὸ πάλιν καὶ πάλιν ἐπεκρομάς θήμενοι κατ' castellis dominatur, firmitate mœnium insignis. οὐδέμιν τὸ κράτος ἤσαντο· ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτῷ βασιλεῖ περιόντι τὴν πόλιν καὶ κατασκοποῦντι τὸ τεῖχος δι' ἐπιβόλων λάθρα ἐπιβουλεύσαντες, καὶ τῆς προθέσεως ταύτης ἐξέπεσον. Οὐδὲν δὲ τι δράσειν ἐξ ὑπογείου θυνάμενος, καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα μὲν ταυτησὶ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔνδον καὶ εὐοπλον καὶ εὐπίπον στρατιάν, οὐχ ἔπτον δὲ καὶ τὸ ἐπιλειπεῖν τὰ ἐφόδια καὶ τὴν πυρὸς ὁμοῦ καὶ ὕδατος ὑποσπάνισιν, ἐκεῖθεν μεθίσθαι. Καὶ τὸ Φέρεπ ἐξ ἐφόδου παραστησάμενος, καὶ τοῦτο κόμητί τινι τῆς Ἀντιοχέων ἀποχαριστάμενος πόλεως, πρὸς ἑτέραν πόλιν μεταχωρεῖ κατὰ φράσιν ἐγγύριον Καφαρδὰ λεγομένην. Μεγίστης δὲ χώρας αὕτη προκαθίσταται, καὶ περὶ αὐτὴν αὐχεῖ καθυπεύκοντα οὐκ ἐλαχίστα φρούρια, στερόβότητι τεχνέως κομπάζουσα.

II. Ἀλλὰ καὶ ταύτην διὰ βραχέος χειρωσάμενος μεταβαίνει πρὸς τὰ ποδρώτερα, καὶ τῆς πρὸς τὸ Σέξερ πορείας ἀπτόμενος στρατοπεδεύει περὶ τὸ Ἰστρίον (πόλις δὲ καὶ τοῦτο τῆς μέσης τῶν ποταμῶν) ἀποθεν μικρῷ τοῦ Σέξερ κείμενον καὶ τοῖς κῆσι κατεσκευασμένον ἄριστα. Ὅδοῦ δὲ πάρεργον καὶ τούτου διασφαρέντος καὶ πρὸς ἀρπαγῆν διεφθίντος τοῖς στρατιώταις, καὶ τούτων μάλιστα τοῖς ἐκ καταλόγων τῶν Σκυθικῶν ὑφ' ὧν ἔβλαπτεν, ἐκεῖθεν ἀπναστάς τῷ Σέξερ πρόσεισιν. Οἱ δ' ἐκ τοῦ ἀπτεος τοῦδε, καὶ τῶν ἀγχοῦρων σατραπῶν συνελθόντων, πλείστους ἄσους τοὺς ὀπλιτεύοντας συνελόντων, δθεν καὶ πρὸς ἓνα συνασπισμὸν συνιόντες καὶ ὁμαιχμίαν κρατυνάμενοι μίαν προσυπῆντων, τὸν ἐκείσε περικλώμενον ποταμὸν διαθάντες, ἀλλὰ καὶ δοράτια ἐκ καλάμων κραδαίνοντες ταῖς τοῦ βασιλέως συμπλέκονται φάλαγγιν, ἵπποις ὠκύποσιν ἐποχούμενοι. Καὶ συρόβητος γενομένης πολλῆς τὴν νίκης ὁ βασιλεὺς ἀποφέρεται, καὶ οἱ μὲν τῶν πολεμίων κατὰ τοῦ ὕδατος ἀκοντίζονται, οἱ δ' ἐμπεύονται δόρασιν, οὐδαμῶς ἐπαρκεσάντων σφίσι τῶν ἐνσειομένων δονάκων, ἀλλ' ἀσθενῆ καὶ λεπτήν ἐπικουρίαν καὶ, τὸ ὅλον εἰπεῖν, καλαμίνην παρεχομένην αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸ τεῖχος ἀναχωρήσαντες οὐκέτι ἐπεξόδους εἰργάζοντο, ἐκ δὲ τῶν γεινῶν ἄριστων προσηνόμενοι καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν τὴν σύνεσιν ἔχοντες Ῥωμαίοις ἀντεφύροντο, τὴν ἐαυτῶν χώραν ἀνέντες εἰς τὸ ἀδεῶς ἐκπορθεῖσθαι καὶ λητῆσθαι καὶ χειροῦσθαι τὰ φρούρια. Οὕτω δὲ τούτων τραπτόντων, ὁ βασιλεὺς τὰς [P. 20] φάλαγγας ἐπικριντικῶς καὶ κατὰ γένος καὶ φατρίας διηρηκῶς, ἐς φύλα φύλοις ἀρτήγωσιν, εἰς μίαν μοῖραν τὸν Μαυρία καθίστησιν, ἑτέραν τὸ τῶν ἐκλεκτῶν, ἀλλήν ἢ Σκυθικὸν, ἔτι δὲ τὸ ἐκ Περσίδος ὀρμώμενον καὶ προσηρῆσαν Ῥωμαίοις κατὰ πολέμους τοὺς πρότερον. Καὶ τῷ ἀμιγεῖ καὶ πολυμερεῖ τῷδε τῶν κρατυμάτων, διαφόρους προφαινόντων τὰς ὀπλίτας, φόβῳ πλείονι ληθῆν τὸ πολέμιον τῆς ἀγαν ὑπέρτατος καθυφίσει, καὶ τὸν ἐκτὸς προέμενον πεισμὸν πρὸς περίβολον τὸν ἔνδον μεθίσταται. Ἐπὶ πολλῆς οὖν ἡμέρας ἀγχιέμαχοι συνέβαινον συμβάσαι καὶ πείραι καὶ διαμάχαι, καὶ μονομαχίαι τῶν ἀρίστων, καὶ περιφυγαὶ καὶ ὑποχωρήσεις καὶ καταδιώξεις ἐξ ἑκατέρων. Ἀλλ' αἰεὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων ἐπικρατέστερα καταφαίνετο, τὸ δ' ἐναντίον αὐτῶν ἐπιπτεν ἀπὸ ξίφους πλειόνως, κἂν ἐκ τόξων εἰς θένκτον ὑπνωττε, γὰρ τοῖς ἐκ μηχανῶν λίθοις εἰς μέγαν διήρητο καὶ πρὸς γῆν τὰ τεῖχη καὶ τὰ τοῖσιν καθηραῖτο θωράκια, ὁμοῦς ἔμενον ἔτι ἀκράδαντων εἰς κυριοπληθὲς ἀριθμούμενον, ἄλλως τε καὶ

VIII. Sed hac quoque brevi expugnata ulterius intendit iter, Sezerim urbem versus ; castraque juxta Istrium ponit Mesopotamiæ urbem, a Sezeri non multum dissitam et rebus omnibus instructissimam. Qua obiter capta et militibus diripienda data, ac Scythicis potissimum legionibus, a quibus expugnata fuerat, inde Sezerim aggreditur cujus cives (nam et finitimi satrapæ eodem tanquam ad commune incendium restinguendum confluerant) plurimos milites coegerunt, et inita societate conductisque in unum copiis superatouque præterfluenti amne jacula arundinea vibrantes, et equis velocissimis insidentes, imperatorias phalanges ultro lacesunt, ac sæpius aggressi nostros vincuntur, alii in flumen præcipitati, alii hastis transfixi, nihil adjuti vibratione arundinum, quarum auxilium infirmum, tenue ac plane arundinem experiebantur. Dehinc intra munitiones reversi non amplius egrediebantur, sed ex terreis tectis se ostendentes ac multum inde opis habentes contra Romanos ferebantur, direptionibus et vastationibus agrorum et finitimorum castellorum expugnationibus neglectis. Quæ eum illi facerent, imperator phalanges recenset et pro nationibus et tribubus distribuit, ut quique suis popularibus succurrerent. Macedones in unum classem refert, eos qui selecti dicuntur in alteram, Scythas in tertiam, eodemque modo Persas, qui superioribus bellis Romanis accesserant. Hostes autem hac distinctione et varietate legionem et diversitate armorum territi, remissa pertinacia et mœnibus exterioribus relictis, in interiora se conferunt. Multis ergo diebus cominus pugnatur, nihil non tentatur, etiam singularia fortissimorum certamina fiunt : nunc in urbem refugitur nunc in eastrâ receditur, sic tamen ut Romani semper superiores essent. Hostes autem etsi plures gladio cadebant, sagittis conficiebantur, machinarum saxis discerpebantur, mœnia eorumque pinnacula sternerantur, tamen clade in tanta multitudine parum conspicua immoti perstiterunt, præsertim cum vita, liberi, uxores, magnæ et variæ opes agerentur. Ac forsitan capta esset hæc quoque urbs et omnibus opibus nudata, Romanis ejus excidio gloriam insignem adeptis, adversi nuntii imperatorem vel invitum inde abstraxissent. Ferebatur enim Edessa a Persis circumsessâ in excidii atrocissimi periculo versari, nisi imperator primo quoque tempore opem ferret. Igitur muneribus amplissimis acceptis quæ materia omnium pretiosissima constabant, et equis generosis, et et tela serica auro inter-

texta. 41 et mensa spectabili, et ante hæc cruce elegantissima in manus sumpta, cujus nihil simile visum est. in lychnite gemma exsculpta summoque artificio divinæ imaginis expressa similitudine, cujus aspectu oculi satiari non poterant, soluta obsidione Antiochiam versus proficiscitur. Aiebant autem Sezerini Sarraceni majores suos olim cruce illa radianti inter cætera munera imperatori oblata et pretiosa atque admirabili mensa, capto Romano Diogene imperatore ejusque vallo expugnato et imperatorio tabernaculo direpto, politos fuisse. In discessu a Sezeri milites Zacæ et aliorum illustrium Persarum Romanorum terga adoriuntur, equis ocysimis insolentissime et cum summo Romanorum contemptu et fastu furioso atque barbarico irruentes. Tamen spe frustrati non modo nihil memorabile gesserunt, sed temeritatis et insolentiae suæ pœnas divinæ vindictæ dederunt, duobus eorum ducibus captis; quorum alter erat Atapacæ filius, alter Samuchi ameræ frater. Imperatore vero celebre ὁ Antiochiam 42 denuo ingresso, tota urbana multitudo obviam effusa est, sacris imaginibus et pluribus ornamentis in vicis expositis ad ingressum ejus honestandum. Ex hac cum bonis omnibus et laudibus ad Ciliciæ fines profectus inde Byzantinum iter ingreditur. Sic instructa acie progrediens, et a sua bellandi consuetudine non recedens, partem exercitus contra Iconienses Persas mittit. Nam ii, cum Syriam ingrederetur, arrepta occasione incursionibus Romanos infestabant. Eo igitur infesto agmine superato, agrum hostilem populatur, multis et hominibus et jumentis omnis generis captis. Atque hæc una expeditione versus orientem solem bella Joannes triennio gessit, quæ omnium linguas et mentes omnium in eum converterunt.

ρίας δίκην [P. 21] ἀμοιβὴν ὑπὸ τῆς θείας τιμωρίας λοντοῦ ἦσαν δ' οὗτοι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀταπακᾶ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆν Ἀντιόχου μεγαλύνουμον πόλιν τὸ ἀτυχὸν πλῆθος ὅλου ἑαυτοῦ ἀνηρτήσατο, ὡς καὶ μεθ' ἱερῶν ἐκτύπων καὶ πλείστης ὀτι φιλοκαλίας τῶν ἀγίων λαμπρῶν ἐκείνων σχεδιάσαι τὸ εἰσιτήριον. Ἐκ δὲ ταύτης μετὰ φωνῶν εὐφρόμων καὶ προπέμφσεων ἀνεσίμων εἰς τὰ τῆς Κιλικίας ὄρια παράβαλῶν, κἀκίθη ἐξορμήσας τῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον φερούσης ἔπιπται. Καὶ γοῦν κατὰ τάξιν προῶν καὶ τῆς αὐτοῦ στρατηγίας ἐχόμενος στέλλει κατὰ τῶν Ἰκονιῶν Περσῶν ἀπόμοιράν τινα τοῦ στρατεύματος οὗτο: γὰρ, ὅποτε τῆς Συρίας ἐπέβαινε βασιλεὺς, τῶν καιρῶν χρησάμενοι πρὸς ἐπίθεσιν ἐκδρομῆς κατὰ Ῥωμαίων ἐγρήσαντο. Τῶν τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς σίφους περιγενόμενος ἔκειρε τὴν πολεμίαν, ἀλωσιν ἀνθρώπων καὶ ζώων ἔλασιν παντοίων, ὅποσα ὑπὸ ζυγῶν καὶ ὕχτησιν, ἐργασάμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιον ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μιᾶς πᾶσαν μὲν γλύτταν, πᾶσαν δὲ γούμην ἐς ἑαυτοῦς ἐμελκύναντες, ἐν ᾗ καὶ τριετής χρόνος ἐξήκετο.

IX. Sub id tempus frater Isaacius sebastocrator D ad imperatorem rediit, cui, ut ante diximus, ad imperium obtinendum adjumenti plurimum affulerat. Nam ex parva quadam offensa divulsus a fratre cum Joanne filio ejus primogenito ex Romanorum finibus in exsilium 43 abierat. Erat autem vir

Hier. Wolfli notæ.

(30) Μικροῦ ποδηγέμοις ὀχήμασι. *Equis velocissimis provecti.* Ὀχημα huius auctori subinde non vehiculum sed equum significat, ut alter codex ἄλογον quoque crebro pro equo ponit.

ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ψυχῶν καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν, πρὸς δὲ καὶ πλοῦτου πολλοῦ, καὶ τούτου παντοδαποῦ, διαγωνιζόμενον. Καὶ τάχ' ἂν ἤλω καὶ ἡ πόλις ἦδε καὶ βασιλεῖ καθυπέκυψε καὶ παντὸς τοῦ πλοῦτου κεκένωτο, καὶ Ῥωμαῖοι τῆ ταύτης χειρῶσει κλέος ἤσαντο τῶν πρώην ἐπικυδέστερον, εἰ μὴ ἀγγελλίαι τινὲς ἀπάσιοι καὶ ἄκοντα ἐκείθην τὸν βασιλεῖα μεθεῖλκυσαν, αἱ τὴν Ἐδέσσαν ἦδον κυκλωθῆναι παρὰ Περσῶν καὶ κινδυνεύειν παθεῖν τὰ χειρίστα καὶ βασιλέως αὐτῆ τὴν ταχίστην ἀρξάντος. Οὐκοῦν ἐκ τῶν πολιορκουμένων δῶρα μεγαλοπρεπῆ κομισάμενος, καὶ ταῦτα ἐξ ὕλης τιμαλφεστέρως τῶν ἀπασιῶν, καὶ ἵππους ἐρισύχενας εὐγενεῖς καὶ νῆματα Συριακὰ διαπλεχθέντα χρυσῶ καὶ τράπεζαν ἀξιοθέατον, πρὸ δὲ τούτων σταυρὸν εἰς χεῖρας δεξιόμενος πύγμαλον τι γρῆμα καὶ ξενίζον τῆ θέρ, λυχνίτη λίτφ κεκολακωμένον, ἐν ᾗ περ αὐτοφωῶς ἡ τέχνη διώστανε γράμματα εἰς κἀλλος ἐπιθόνικον τοῦ θεοῦ εἰκάσματος, καὶ ὀρθαλμῶν ἀτεχνῶς τρυφῆν, λύσι τὴν πολιορκίαν, τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν ἀψάμενος. Ἐφασκον δὲ οἱ κατὰ τὸ Σέζερ Σαρακηνοὶ πάλαι ποτὶ τοὺς προγόνους αὐτῶν ἐκ τῶν προσνεχθέντων δῶρων τῶ βασιλεῖ δорύκτητα σχεῖν τὸν ἐκ λίθου ἀκτινῶδους σταυρὸν καὶ τὴν πολυτελεῆ τε καὶ οἶαν ἐκπλήξαι τράπεζαν, ἦν ἴκα Ῥωμαίων εἶλον τὸν Διογένην τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ἀρχὴν χειρίζοντα, τὴν τε βασιλείαν ἐκείνου σκηνῆν ἐσκόλευσαν καὶ τοῦ χάρακος κεκρατηκότες τὰ ἐνόντα διεύλοντο· ἐν δὲ τῆ ἐκ τοῦ Σέζερ ἀπάρσει τοῦ βασιλέως Ῥωμαίοις κατ' οὐρανὸν ἐπιτίθενται τὰ τοῦ Ζακῆ καὶ τινῶν ἀρχηγῶν ἄλλων διασήμεων Περσιακὰ στρατεύματα, θραπτικώτατα τοῖς μικροῦ ποδηγέμοις ὀχήμασι (30) προδεικνύμενα, καὶ Ῥωμαίων ὀλιγορῶτατα τύφφ ἐμπλήκτω βαρβαρικῶ. Τῶν γε μὴν ἐπίθων διαμαρτύντα οὐχ ὅπως οὐδὲν τι γενναίον ἐπραξαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόμπου καὶ τῆς μεγαληγορίας καὶ δίο τῶν ἡγεμόνων ζωγρίας προσσπεδιά-

τοῦ Σαμουχ Ἀμυρᾶ (31) κασίγνητος. Εἰσιῶν δ' ὁ ἀτυχὸν πλῆθος ὅλου ἑαυτοῦ ἀνηρτήσατο, ὡς καὶ μεθ' ἱερῶν ἐκτύπων καὶ πλείστης ὀτι φιλοκαλίας τῶν ἀγίων λαμπρῶν ἐκείνων σχεδιάσαι τὸ εἰσιτήριον. Καὶ γοῦν κατὰ τάξιν προῶν καὶ τῆς αὐτοῦ στρατηγίας ἐχόμενος στέλλει κατὰ τῶν Ἰκονιῶν Περσῶν ἀπόμοιράν τινα τοῦ στρατεύματος οὗτο: γὰρ, ὅποτε τῆς Συρίας ἐπέβαινε βασιλεὺς, τῶν καιρῶν χρησάμενοι πρὸς ἐπίθεσιν ἐκδρομῆς κατὰ Ῥωμαίων ἐγρήσαντο. Τῶν τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς σίφους περιγενόμενος ἔκειρε τὴν πολεμίαν, ἀλωσιν ἀνθρώπων καὶ ζώων ἔλασιν παντοίων, ὅποσα ὑπὸ ζυγῶν καὶ ὕχτησιν, ἐργασάμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιον ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μιᾶς πᾶσαν μὲν γλύτταν, πᾶσαν δὲ γούμην ἐς ἑαυτοῦς ἐμελκύναντες, ἐν ᾗ καὶ τριετής χρόνος ἐξήκετο.

Θ'. Τότε δὲ προσεβύθη τῶ βασιλεῖ τῶδε καὶ ὁ σεβάστωκρατορῶν κασίγνητος Ἰσαάκιος, ὃν φθάσαν εἶρηκε τὸ λέγειν συνάρασθαί οἱ τὰ περιττὰ εἰς τὴν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν. Κατὰ γὰρ μικρολυπίαν τοῦ ὀμογενίου διαζευχθεῖς καὶ φυγᾶς ἀπάρας ἐκ τῆς Ῥωμαίων, συνίκοθμον καὶ συμπλανήτην ἔχων τὸν

νην τὸν τῶν παιδῶν ἐκείνου πρωτότοκον (ἀνὴρ ἄλλοις ὀπλιτοπάλας καὶ πολεμόκλονος, φύσιν τὴν καὶ εἶδος προσείων ἀξιολόγου), πλείστοις καὶ ἄλλοις προσέμιξεν ἔθνεσι, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τῆς Ἰκονιῶν σατραπεύοντι μητροπόλεως. Καὶ μὲν ὁ Ἰσάκιος οὗτος ὀρμαίνων ἀεὶ γῶρας ἔσθι: Ῥωμαϊκῆς καὶ Σατᾶν γενέσθαι τῷ Ἰωάννη ὀρχιστῶν δ' ἀπορῶν καὶ τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην ταῖς κατὰ πῆλημον πράξει διὰ παντὸς περιπτον οὐδένα εὐρισκα τοῖς κατὰ σκοπὸν ἐκείνῳ εἰδόντα. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πάντας εἶγεν ἀδελφούς καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῆς ἀποστασίας ἤσαν δυσχεραίνοντας, καὶ τὴν ἐπιχειρήσιν γαρεύοντας ὡς ἀσύμφορον κείνῳ καὶ μηδ' οἷς ἐρικτὴν ὀπωτοῦν. Ὄθεν τοὺς τοπάρχας ἴων. καὶ παρ' οἷς κατέλυε δι' αἰδοῦς ἀγόμενος τὸ εἶδος τυραννικώτατος καὶ τὸ γένος ἐπιστητοῖς, ὅφρα συναίς ὡς διακενῆς τῆς συγγενείας δίσταται, βίον ἀντλῶν πονηρὸν, πρὸς τὸν ὁμόιον ἐπανάλυσε. Καὶ βασιλεὺς ἀσμένως αὐτὸν τε τὸν οὐκ ἐπιδόλει, καὶ ὄψιν καὶ λόγους ἀμείδωσεν, καὶ χαριέντως προσπλακεται: ἰσχυρὸν τι χρῆμα πάθος συγγενείᾳ διυφανόμενος, κτὴν ἕλπει μισθὸν τι τῆς συμφορᾶς φιλοπόστροφος ἡς γίνεται. Ἀμέλει καὶ τὸ [P. 22] πρώτην ὄψιν διητηρήσας ἀλώθητον οὐδὲν τι παλίγκοτον ὄψιν ἐν ψυχῇ, ὅποια οἱ ἐν ἀρχαῖς φιλοῦσι εἶσθαι, τὸν γόλον ἐνθάπτοντες καὶ ἐναύοντες τὴν κατὰ καιρὸν φρουρήσιν καὶ κατάπρησιν τῆς νίκης περιόντι ἢ τῇ τοῦ κασιγνήτου ἐπανάδῃ ἡγαλλιάτο. Καὶ τὸ ὑπὸν δὲ κατεκίονα πῶς γὰρ μὲν τῷ βασιλεῖ τούτῳ προμηθεύματα, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαίοις καλλωπιζόμενον καὶ θεῶν χριστιανία τῷ καὶ πορεύσαντι τοῦτον καὶ φραϊνόμενον.

ἢ πολυωρήτας δὲ τῷ Βυζαντίῳ, τῶν Περσῶν ἰδόντων τοῖς κατὰ ποταμὸν τὸν Σαγγάριον ὁμοῖος τόπος, ὑπεριδὼν καχεξίας σώματος, ὡς ἐξωρματῶν, ὅθεν τοὺς πολεμικούς διαβροήτας παρυσίᾳ καὶ θραμμάτων ἀγέλας ἐλάσας παντοῖον ἐπανάλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς γυναικωνίτιδος ἐξιοῦσης τὴν πόλιν, τὰς πᾶς ἐδείματο, τὴν ἐκ τῶν πολεμίων ἐκεχειρίαν τὸ μὲν πάντῃ ἀσύμφορον Ῥωμαίοις διατιθεῖς φραβεῦσαι δὲ τοῖς τόποις τούτοις διανοούμενος στρατιῶν ἀθροισθῆναι διετετάχει. Καὶ ἢ μὲν ἐν συμμάτων βασιλείων συνέγετο, αὐτὸς δὲ κατὰ τὸ ἔργον ὡς οὐδέποτε τοῖς στρατευομένοις γνώμων εἶδοξεν καὶ βαρὺς καὶ τὸ πλέον μηδὲ ἐκστρατείαις εἰδώς, ὡς εἴπερ ἐλάθετο ἢ οὐκ ὄχσεν ὡς τριστὸν ἔτος ἐν τοῖς ἐφοῖς πολέμοις μετ' οὐ διήνεγκαν. Τὸ δὲ πρὸς ἀδελφῶν ἐκείνου ἢ εἰ: μᾶλλον ἐκμῆναν ἦν ὅτι πολλοὶ τῶν εἰς ἱεὺ συνανοδόντων ἐκείνῳ στρατιωτῶν μήπω τὴν βλάβαντες, ἀλλὰ νόσῳ σώματος καὶ σπάνει ἀνγκάσιον καὶ φοροῦ τῶν ὀρχιστῶν ἐν τῇ πορείᾳ γρονθίσαντες, ἠναγκάζοντο μὲν τῶν πατρῶν εἰσίναι εὐθύ, ἀλλ' ἐνθα κατασκηνοὶ βασιλεὺς ὑφείκειν ὑπὸ τῶν ἐπιμελῶς τὰς ὁδοὺς τηρούντων τὰς ἑλλαστούς παραιώσεις ἐπισκοποῦντων. Ὅ μὲν ἀγροεῖν ἔχων τὸ τοῦ γογγυσμοῦ αἴτιον, τὸν

bellicosus et fortis, procera statura et forma visenda præditus; qui cum ad alias gentes transierat, tum ad Iconiensis metropolis satrapam, subinde ad incursandas Romanas provincias et res Joannis turbandas incitatus. Sed quia pecunia egebat et imperator Joannes perpetua rei bellicæ laude florebat ipsi nihil ex sententia succedebat, ac patius omnes ab eo resilliebant et primum defectionis consilium improbabant, conatum illum detestantes, qui nec ei expediret et ipsis succedere nullo modo posset. Igitur cum toparchas adiret, etsi ab omnibus reverenter exciperetur ut forma rege dignissima præditus et genere nobilissimo ortus, sero tamen intelligens, quod deserta cognatione ærumnas frustra toleraret, ad fratrem se recepit. Imperator vero et ipsum et filium suum cupide exceptos allocutus est et suaviter amplexus. Nam cognationis desiderium multum valet; ac tametsi nexus ille nonnihil laxatus fuerit, facile tamen denovo astringitur. Ac pristina erga eum charitate inviolata conservata, bona fide in gratiam rediit, secus quam potentes solent, qui iram tegunt ac dissimulant, dum ulciscendi occasio detur. Cpolium igitur cum eo ingressus, non magis victoria quam fratris reditu est gavisus. Subditi quoque instinctu ejus laudes communicabant; nec tropæis duutaxat gloriabantur, et Deo successuum auctori gratias agebant, sed et fratris ejus adventu lætabantur.

τὴν δὲ Κωνσταντίου σὺν αὐτῷ εἰσιῶν οὐ πλείον τῆς νίκης περιόντι ἢ τῇ τοῦ κασιγνήτου ἐπανάδῃ ἡγαλλιάτο. Καὶ τὸ ὑπὸν δὲ κατεκίονα πῶς γὰρ μὲν τῷ βασιλεῖ τούτῳ προμηθεύματα, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαίοις καλλωπιζόμενον καὶ θεῶν χριστιανία τῷ καὶ πορεύσαντι τοῦτον καὶ φραϊνόμενον. C Caeterum non diu Byzantii commoratus, cum Persæ in patentem campos juxta Sangarium fluvium impetum fecissent, quamvis corpore æger, statim exivit. Ita hostibus sua præsentia terrilis et omnis generis pecoribus abactis, Lopadium recessit. Non multo post, cum etiam Gynæconitis urbe exisset, munitiones instauravit, otio quod a bello dabatur in rei publicæ commodum converso: quibus in locis cum commorari statuisset, legiones convenire jussit. Quod etsi ex mandato ejus fiebat, tamen milites nulla unquam re se magis oneratos esse putabant, quod expeditionem nullam sciret modum aut oblitus esset, aut non reputaret Romanos tertium annum in bellis Orientalibus consumpsisse. Illud vero ejus odium exasperabat, quod multi milites, qui eum in Syriam secuti erant, re domestica nondum visa, sed ex morbo corporis et penuria commeatu et jactura equorum in itinere morati, deflectere a patria et ad imperatorem ire, ab iis qui vias diligenter obsidebant et portus observabant, cogebantur. Verum ipse cum indignationis causam ignorare non posset, ignorationem, ne contemptum dicam, simulans, et illos inania verba fundere sinens, institutum suum urgebat. Dicebat enim se milites habere velle, qui idem quod ipse vellent, et continentibus expeditionibus non fatigarentur aut

frangerentur. Cum autem barbaros, qui in Armeniacorum provinciam irruerant, ulcisci, et Constantinum Gabram, longo jam tempore Trapezunte potentem ac pro tyranno se gerentem, capere statuisset, per Paphlagonum convallem iter intendit, ut continenter per maritima Ponti loca proficisceretur: idque duabus de causis, ut et exercitus e suis provinciis commeatum peteret, et si pugna committenda esset, ea ab una duntaxat parte immineret nec a circumventionem quidquam periculi esset. Nam Muchumetus, qui tum Cæsarea potiebatur, de quo supra diximus, maximis opibus pollebat et Iberiæ partem subegerat ac nonnulla Mesopotamiæ loca 46 in ditionem acceperat. Is ad vetustam Arsacidarum et Tanismaniorum recentem stirpem genus referebat, qui Tanismanii homines audaces et bellicosi erant, et eorum qui Orientales Romanorum urbes ceperant potentissimi ei impudentissimi. Vere igitur jam exeunte, imperator Lopadio discedit; et omni æstivo tempore autumnique parte temperatissima in eo itinere consumptis, sub hibernum solstitium in urbe Pontica Quinta hibernavit. Inde hostilem agrum aggressus multa incommoda pertulit; nam et comteatu pene omni destitutus est, et jumenta tam bellicosa quam sarcinis gerendis apta funditus perierunt. Unde hostes fiducia resumpta (nam fama nihil impervestigatum aut occultum sinit) multis inexpectatis impressionibus latronum more irruebant; aliquando etiam aperto Marte Romanos aggredientes phalanges eorum crebris detrimentis afficiebant. Instar enim densæ nubis subito irruentes, equorum velocitate freti, e medio recedebant, perinde ac si ventorum flatu attollerentur. Imperator vero ut cladem resarciret, passim in exercitu generosos equos conquirebat; iisque inter Romanos, qui contra ferre norant, ac Latinos 47 potissimum in circumagendis hastis dextros, distributis, aciem robustam hostibus opponebat. qui, cum hastarum impetum ferre non possent, in fugam vertebantur. His igitur artibus, et quia plurimi pedites vexilla sustinebant ad majorem equitatus speciem præbendam, repulsis Persicis turmis, Neocæsaream perrexit juxta quam etiam inter Persas et Romanos crebro est dimicatum, et imperatoris junior filius Manuel, hastam gestans et patre inscio longe progressus, impressionem in hostes fecit; idque adolescentis facinus fere totum exercitum ad dimicandum supra vires impulit, aliis æmulatione incitatis, cæteris vero omnibus adolescenti metuentibus, et ab imperatore se maximam gratiam inituros ratis, si sua opera ab omni hostium insultu defenderetur. Ac tum pater filium palam laudibus prosecutus est.

Hier Wolfii notæ.

(32) Ἀναιδέστατοι. Nisi præcessisset ἀνδρείσται, pro ἀναιδέστατοι malim legere ἀνδρείστατοι: nam ἀναιδέστατοι non placet. Vetustus codex pro ἀναιδέστατοι vocem habet quæ legi non potest.

Α οὐκ εἰδὸτα πλαττόμενος, ἵνα μὴ λέγοιμι τὸν μηδὰ μῶς ἐμπαζόμενον ὑποκρίόμενος, ἐκείνους μὲν εἶα κenoφωνεῖν, αὐτὸς δὲ τῆς προθέσεως εἶχετο, βούλεσθαι λεγῶν ἔχειν τοὺς στρατιώτας συσπουδαστὰς καὶ μηδὲ μῶς τοῖς συνεχέσιν ἐκδημίαις ἀπαυθύντας καὶ ἀποκναίοντας. Προθέμενος δὲ μεταθεῖν τοὺς κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀρμενικῶν παρεισφαιρόντας βαρβάρους, ἅμα δὲ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Γαβρᾶν κατασχεῖν χρόνον ἤδη συχρὸν τὴν Τραπεζοῦντα ὑποποιεσάμενος καὶ ἔθεσι τυραννικοῖς αὐτὴν διεξάγοντα, διὰ τῆς τῶν Παφλαγόνων συναγκρίας τὴν πορείαν τῶν αἰ τῶν τοῦ Πόντου παραλίω τόπων βαδίζειν ἐχόμενα δυοῖν ἔνεκα, τοῦ ἑξ οἰκείας χώρας τὴν στρατιάν οἱ πορίζεσθαι τὰ βιώσιμα, καὶ εἰ δεήσει συμβῆξαι πόλεμον, κατὰ μίαν μούτρην εἶρεν αὐτὸν ἐπικείμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐκατέρων μερῶν περικείμενον, κἀνέβηεν πρὸς περικύκλωσιν ἐπιτήθειον. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Κιαισαρείας [P. 23] τότε κρατῶν Μουχούμετ, περὶ οὗ εἰπεῖν ἐφθίμεν, πλείστην ὅτι περιδεσθημένος ἰσχὺν, μέρος τε τῆς Ἰβηρίας ὑπαγυόμενος καὶ ἕνια τῆς τῶν ποταμῶν μέσης παρατησάμενος, τὸ μὲν ἀνωθεν γένος ἐς τοὺς Ἀρσακίδας συναλειφόμενος, τὸ δὲ προσεχὲς ἐκ Τανισμανίων καταγόμενος ἦσαν δ' αὐτοὶ τολμηταὶ καὶ ἀνδρείσται καὶ τῶν χειρωσαμένων τὰς ἐφάσ πόλεις Ῥωμαίων οἱ μάλιστα κράτιστοὶ τε καὶ ἀναιδέστατοι (32). Ἐαρος μὲν οὖν ὑπολῆγειν ἀρξαμένου, τοῦ Λοπαδίου βασιλεὺς ἀπανίσταται, τὴν δὲ θέρειον πᾶσαν ὥραν καὶ τοῦ μετοπώρου τὸ εὐκρατὲς ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τῆδε κατατριψάμενος περὶ τροπῆς ἐνηυλίστατο χειμερίους πόλεις Ποντικῆ τῆ Κινητῆ. Τῇ πολεμικῇ δ' ἐκ τοῦδε προσβαλὼν ἐν πολλοῖς ἐδυσπράγησεν. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἄλλως ἡ Κίππαδοκῶν χώρα κρυμῶδης πᾶσα, καὶ τὸ κλίμα τοῦτο ψυχρινὸν καὶ δριμύτατον τότε δὲ καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου ἀήθους πολυτρόποις κακοῖς προσεπάλασε. Τὰ τε γὰρ πρὸς διαίταν ἐπιτήθειαι σχεδὸν εἰς τέλος ἐξέλιπον, καὶ τῶν ζώων ὅσους σκευοφόρα τε καὶ πολεμιοτήρια, διεφθάρη παντίπασι. Κακὰ τοῦδε τὸ ἀλλόθρονον πλείονως ἀναβαθίσαν, ἐπεὶ καὶ ἀφθονοῦν ἐστὶ τῇ φήμῃ μὲν ἀνεξερευνήτων τε καὶ ἀνεξέλεγκτων, ἐφόδοις ἀγρόκτοις ἐχρήστο συχναῖς, καὶ ληστρικοῖς ἐπιτιθέμενον κλέμμασιν, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ προδῆλως διαμιλλώμενον κατὰ μάχην ἐνώπιον, αἰεὶ τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλυμαίνετο φάλαγγας κατὰ γὰρ νόσος συνεχὲς τὴν σύστασιν ἐφιστάμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῇ ποδωκεῖα πεποιθὸς τῶν ἵππων, τῆς ὁμαιγμίας ἀφίστατο ὡς εἴπερ ἀνέμων πνοαῖς ἐξήρητο. Βασιλεὺς δὲ, τὸ τῶν εἰπῶν μεθοδεύων ἀτύχημα, περιών τὸ στρατεύμα τὰ εὐγενῆ τῶν ὀχτιμάτων (33) συνέλεγε, καὶ ταῦτα διασίδους καὶ Ῥωμαίους μὲν ὅσοι κοντοφορεῖν ἤδυσαν, τοῖς δ' ἐκ τῶν Λατίνων

(33) Ὀχτιμάτων. Ἀλλόγων B. Hinc conjicias, lector, non de vehiculis aut curribus cum loqui, sed de equis.

δεξιοστροφειν ἐπισταμένοις δοράτια, ἀνθ- A Deinde vero tabernaculum ingressus pronum ja-
ους τοῖς πολεμίοις καὶ παρείχε γενναίως centem paulisper verberavit, ut audacius quam
ιν. Οἱ δὲ τὰς μετὰ ξυστων ἐπελάσεις fortius injussu suo hostes adorturp.
εγκεῖν οὐκ ἔχοντες πρὸς φυγὴν μεθρημόζοντο. Ἰκνῶς μὲν οὖν διὰ τῶν τοιούτων μεθόδων
:λείστους ὅτι μάλιστα τῶν πεζῶν σημαίας ἀνέχειν εἰς ἔμφασιν ἰππικοῦ πλείονος τὰς Περσικὰς
ε Ἰλας, ἐπὶ Νεοκαισαρείας ἴετο. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ αὐτὴν μεταξὺ Περσῶν καὶ Ῥωμαίων
θῆσαν συμπλοκαί. Καὶ τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν ὁ νεώτερος (Μανουὴλ ὄνομα τούτῳ) δόρυ δια-
καὶ ἰκανῶς προελθῶν, τοῦ Χατρὸς εἰδότος μηδὲν, τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλε, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο
κακος πρῶρμηκεῖ σχεδὸν ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ὑπὲρ ἰσχύον ἀγωνίασθαι, τινῶν μὲν ἐς
ν ζῆλον διαναστάντων, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων δεισάντων περὶ τῷ παιδί, καὶ βασιλεῖ χαριεῖσθαι
πα οἰηθέντων εἰ συναραμένων αὐτῶν οὐδαμῶς τι πρὸς τῶν πολεμίων ἐστίται παπονθῶς ἀηδέε.
εα μὲν ὁ πατὴρ ἐπαίνοις τὸν παῖδα προδήλως ἡμεψατο· ὕστερον δὲ τὴν σκηπὴν εἰσιῶν πρη-
ντα δι' [P. 24] ὀλίγου ἔτυψεν ὡς θρασύτερον μᾶλλον ἢ εὐτολμότερον, μηδ' ἐπιτρέψαντος
μπλακέντα τοῖς ἐναντίοις.

ε δ' ἂν καὶ τῆς Νεοκαισαρέων ἐκράτησε βα- B
ι μὴ κατὰ συγκυρίαν ἀπρόοπτον αὐτῷ προσ-
ος ἀλογος αὐτοθελῆς καὶ θυμὸς παντάπασιν
τος τοῦ ἀδελφίδου Ἰωάννου, ὃν ὁ σεβαστο-
ησίετο Ἰσαάκιος. Μάχης γὰρ ἐνισταμένης
κῶν ἰππότην ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὀρμώμε-
πον ὁ βασιλεὺς θεασάμενος ἐκέλευσε παρ-
ῶ ἀνεψιῶ Ἰωάννη ἀποδοῖναι τοῦ Ἀραβίου
ἢ ἔποχος καὶ δοῦναι τοῦτον τῷ Ἰταλῷ, μὴ
α ἰππων τὸν ἀνεψιὸν ἐπιστάμενος. Ὁ δὲ
εἰας ὧν καὶ γαῦρος πλέον τοῦ δέοντος τῷ
λέως ἀντίστη, κελεύσματι, ἐμβριθεστέραν,
λέγοιμι ἀναιδεστέραν, τὴν ἀντίβρῆσιν ποιη-
καὶ τὸν Λατῖνον ἐξουθενῶν προύκαλεῖτο εἰς
σιν, ὡς τὸν ἵππον, εἰ περιγένοιτο, δικαίως
μενον. Μὴ ἐπὶ πολὺ δ' ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ
ι βασιλεῖ (ἐώρα γὰρ πρὸς ὄργην ἐπιφρίσ- C
ὸν ἵππον δίδωσιν ἄκων. Μετακλήτισας δ'
ον ὄχημα ἀθυμίας πλήρης καὶ βράτων
θυμῷ, τὸ δόρυ ἀγκοινισάμενος κατὰ τῆς
εμίων παρατάξεως φέρεται. Μικρὸν δὲ τι
ὸν λογχήρη κοντὸν εἰς τοῦπισω ἀντίστρεψε,
νώτῳ ἐπαναθέμενος πρὸς Πέρσας αὐτόμυλος
τὸ κρῖνος τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος. Ἀμέλει
ννης μὲν ἡδέως τοῖς βαρβάροις ὀρᾶται καὶ
προσδέχεται, καὶ ὡς πάλαι μὲν συνήθης
αθιστάμενος, ἠνίκα τῷ πατρὶ συνεπλάζετο,
τότε δὴ τῇ πρρουσίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναβ-
εράγματα. Ὁ δ' αὐτὸς μικρῷ ὕστερον καὶ τὰ
ῶν ἐξομοσαμενος ὄργια τὴν τοῦ Ἰκονίως
θυγατέρα ἐγήματο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς
ικῶσι τούτοις ἔκθαμβος γεγονὼς οὐκ ἀγαθαῖς D
ιειστροβοῦτο· ἦδει γὰρ ὡς οὐδὲν ἄφθρηκτον
παραλειπῶς ὁ ἀνεψιὸς τῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν
νοῦντων στρατιῶν, ἀλλ' ἀχαλινώτῳ καὶ εὐ-
γλώσση ἀναγγελεῖ τῶν ἵππων τὸν σπανισμόν,
ν βιωσίμων στέρησιν καὶ πᾶν ἕτερον καχ-
τῆς παρεμβολῆς. Ὑποκλέπτων, τοίνυν τὴν ἐπανάλυσιν κατὰ βραχύ πως ἐκείθεν μεθίστατο·
οὐδ' οὕτω δρῶν εἶχε λελθῆναι ὀλοσχερῶς τὸ πολεμίων· τοῖς γὰρ τελευταίοις ἐπικείμενον τοῦ
μάτος μέχρι πλείστου πρηχολοῦσθαι, καὶ διανοχλοῦν τὴν οὐραγίαν ἐνέλιπεν οὐδαμῶς. Διὰ
τοίνυν τῆς παραλλας λαβόμενος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθιστῆκε, καὶ τὸ βαρβαρὸν μηκέτι ἐπιέναι ἔχον
υτον γίνεται.

ἢ μὲν οὖν Ἰανουάριοι τὸν βασιλεῖα ἔβλεψαν
τὴν ἐκ τῶν Περσικῶν καμάτων τὴν πόλιν ἐπισ-

10. Forsitan autem Neocoesarea potitus esset im-
perator, nisi 48 casu quodam improvise incon-
sulta et contumax superbia et iracundia prorsus
effrenis Joannis nepotis ex fratre Isaacio sebasto-
cratore illi obstitisset. Nam cum acie cum Persis
decernendum esset, viso insigni equite Italico,
Joannem fratris filium, quippe cui equos non de-
esse sciret, Arabico equo descendere eumque Italo
dare jussit. At is homo elati animi, et jactantior
quam decebat, imperatoris dic o non audiens, au-
dacius, ne dicam impudentius, refragatus est,
Latinumque per contemptam ad pugnam provoca-
vit, jure accepturum equum, si vicisset. Sed cum
patruo imperatori, cui bilem effervescere cerneret,
diutius resistere non posset, equum dat invitus ;
alioque consensu animo æger et iracundia æs-
tuans, hasta directa in hostilem aciem tendit, ac
paulo longius progressus, ea reflexa et humeris
imposita galeaque capiti detracta, ad Persas trans-
fugit. A quibus cupide et smanter suscipitur,
tum quod eis, dum cum patre exsulabat innotue-
rat, tum quod præsentia sua ipsorum res firmatu-
ra esse putabatur. Neque multo post Christiana
religione abjurata Iconiensis Persæ 49 filiam uxo-
rem duxit. Imperator vero, eo casu consternatus,
spem parum bonam fovebat, haud ignarus nepo-
tem, quibus malis Romani confiotarentur, intem-
peranti et volubili lingua accurate expositurum,
ut commeatus penuriam, ut equorum interitum,
ut cætera castrorum detrimenta. Quamvis autem
ad dissimulandum discessum paulatim inde move-
bat, tamen ne sic quidem hostes omnino latere po-
tuit, quominus extremum agmen longissime inse-
ctarentur ac perpetuo infestarent. Qua de causa ad
oram maritimam conversus, in tuta se recepit ;
quo Barbari cum accedere non possent, retro abie-
runt.

Imperator, Idibus Januarii Byzantium a Persi-
cis ærumnis ingressus, sub finem veris gladio

resumpto ad Rhyndacenum oppidum proficiscitur. Exacta vero æstate, cum hiberna tempestas ventorum procellis et frigore sæviens sub dio agere prohiberet, Byzantium revertitur, victus gelu nivibus tanquam lapidibus et glacie veluti hastis armato. Vere autem adventante, salutatis fliibus Heliadum instar 50 flentibus, Phrygiam prætervectus ad clarissimam Attali urbem commorari statuit, ut finitima oppida et provincias rectius constitueret; quarum nonnullæ jam a Turcis subactæ erant: in quo numero etiam Pusgusa palus fuit; quæ cum instar maris latissime pateat, multis in locis parvas habet insulas, firmis munitas mœnibus, quas eo tempore Christiani plurimi tenebant; qui cum lembis et naviculis Iconienses Turcas adirent, non modo amicitiam cum eis firmarant, sed et institutis eorum plerisque utebantur, et cum eis tanquam finitimis conjuncti Romanos ut hostes aversabantur. Ita consuetudo tempore confirmata plus et ratione et religione valet. Igitur alii imperatori ut hosti maledicebant, et ejus edicta contumaciter respuebant, paludis ambitu freti; et quæ sana mente nunquam cogitassent, ea per recordiam animis agitabant. Cum vero palude eos cedere ut Romanorum veteri possessione, et plane ad Persas transire, si vellent, juberet (alioqui et ipsorum et paludis a Romanis alienationem 51 minime diu passurum), nec verbis quidquam proficeret, ad belli apparatus conversus navibus fabricatis atque inter sese junctis machinas imponit, et paludis munitiones aggreditur; quas etsi expugnavit, tamen Romani eo bello malorum expertes non fuerunt, sed nonnunquam ea a ventis turbata et fluctibus tumefacta, multæ onerariæ abreptæ et eversæ vectores et sarcinæ demerserunt.

ῥῶς προσχωρεῖν τοῖς Ἡέρσαις, εἰ τοῦτο βούλοιντο· εἰ δὲ μὴ οὕτω ὄρωεν, οὐκ ἔν ἀνατχίσθαι ὅλως διευχόμενον αὐτούς τε καὶ τὴν λίμνην ἀπεξενῶσθαι Ῥωμαίων ἐπὶ μακρόν. Μὴ προχωρούντων δὲ τῶν βήματων, ἔργων πολεμίων ἤπιετο· ὅθεν ἀλιὰδας καὶ ἀκάτια σχεδιάσας καὶ ζεύγμα διὰ τούτων ἐργασάμενος τὰς ἐλεπόλεις ἐπέστησεν ἀνωθεν, καὶ προσεπήγεν οὕτω τοῖς ἐπὶ τῆς λίμνης ἐρύμασιν. Αὐτὰ μὲν οὖν ἐξελεῖσθαι ἴσχυσε, πλὴν οὐχὶ καὶ Ῥωμαῖοι κακῶν ἀπέφρατο· διεξέπλευσαν τὸν τότε πόλεμον, ἀλλ' ἐνόησε τὴν λίμνην ἀνεύμου διακωκῆσαντος καὶ εἰς εὐλοῖσθον αὐτὴν ἀνοιδῆσαντος τῶν ὀγκάδων πολλαὶ περηνεχθησαν καὶ τὸν ὄρωεν ἐπανατραπέντα διαφῆκαν τῷ βυθῷ καὶ τοῖς κύμασιν.

Sub id tempus primogenitus imperatoris filius D Alexius, cui et rubrum calceum et purpuram imperatoriam concesserat, vita functus est ex acuta febrī, quæ caput tanquam arcem infestabat. Cui ætate proximus Andronicus, non diutius superstes quam ut fratris obitum deploraret, et ipse rebus humanis est exemptus.

41. Imperator, quanquam tantis calamitatibus

Hier. Wolfii notæ.

(34) Αἱ δὲ τοῦ ἤρος περιτροπαί. Κατὰ τὸν Μάχον μάχ. Alius codex habebat αἱ τοῦ ἤρος τροπαί, quod ego verum æquinoctium interpretatus eram: quod est, cum sol mense Martio primum punctum Arie-

ἴοντα· αἱ δὲ τοῦ ἤρος περιτροπαί (34) τὸ ξίφος εἶχον αὐθις περιζωσάμενον καὶ πρὸς τὸ περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν ἀφιγμένον πόλισμα. Ἐπεὶ δὲ ἡ μὲν ἡέσειος ὄρα παρεληλύθει, ὁ δὲ χειμῶν ἤδη παρεσιῶν τοῖς ἀθριάζουσιν ἐδυσκάλαιεν, ἀνέμων βόμβοις παραφοδῶν καὶ ἀμβλύτερα πρὸς ἀντιπάλαιον ψύχους τιθεὶς τὰ σώματα, ἐπάνεισιν εἰς τὸ Βυζάντιον, τῷ ψυχρινῷ [P. 25] τοῦ καιροῦ ὕπερδους ὡσεὶ καὶ χειρμάδια τὰς νεφάδας καὶ δοράτια τὰς πηγυλίδας προβαλλομένῃ. Ὑπομειδῶν δ' ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τῶν ἀνακτόρων ἀπανίσταται. Τῷ τοι καὶ τὰς ἐξ ὄρωεν αὐτοῦ προσειπῶν, ὅσα καὶ Ἰπλιὰδας ἐπ' αὐτῷ ἀφείσας ἠλεκτρῶδες δάκρυον, τὴν Φρυγίαν παρελθὼν, τὴν δ' Ἀττάλου λαμπροτάτην πόλιν καταλάβων, χρονοτριβεῖν ἐκάισε προέθετο, ὅπως τὰς περὶ ταύτης πόλεις καὶ χώρας μᾶλλον τι πρὸς τὸ εὖ μεταθροῖτο. Ἴδῃ γὰρ καὶ τούτων ἐνταῖς τοῖς Τούρκοις ὑπέκωψαν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τοῦ Πουσογούση καλουμένη λίμνη. Αὕτη γὰρ εἰς ἀχανῆ καὶ μικροῦ θαλάσσιαν χύσιν ἐκτεινομένη ἐν πολλοῖς νησίδαις ἀνίσχει περιεβλημένης ταίχεσιν ἰσχυροῖς. Ὄκουν μὲν οὖν ταύτας τῆνικαδε καιροῦ Χριστιανῶν ἐγμοί, οἱ καὶ διὰ γέμψων καὶ ἀκατίων τοῖς Ἰκονιεῦσι Τούρκοις ἐπιμιγνύμενοι· οὐ μόνον τὴν πρὸς ἀλλήλους φίλιαν ἐντεῦθεν ἐκράτουναν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν ἐν πλείοσι προσεσχέασιν. Ἀμέλει· καὶ ὡς ὁμοροῦσιν αὐτοῖς προσιθέμενοι Ῥωμαίους ὡς ἐγθροῦς ὑπεβλέποντο· οὕτω χρόνῳ κρατυνθὲν ἔθος γένους καὶ θρησκείας ἐστὶν ἰσχυρότερον. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ὡς ἀντίπαλον τὸν βασιλέα κακῶς ἐφασκον, μηδ' ὑποκόψαι ἧλως τοῖς αὐτοῦ θεσμοῖς ἀπηυθαλιάζοντο, τῷ ὑγρῷ φυσῶντες ζωστήρι τῆς λίμνης, καὶ ἃ οὐκ ἂν φήθησαν φρονοῦντες, ταῦθ' ὡς παραφρονοῦντες διαπραττόμενοι. Ὁ δὲ μεθίστασθαι παρήντι τῆς λίμνης ὡς παλαιοῦ Ῥωμαίων κτήματος, καὶ καταβ-

Ἐν δὲ τοῖς καιροῖς τοῖςδε τὸν βίον μετέλλαξεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλέξιος, ὃ καὶ μετ' ἐδίωκεν οὗτος ἐρυθροῦ πεδίου καὶ φοινικίδος βασιλικῆς. Τῶν δ' ὀξέων ἦν καὶ μὴ χρονίων τὸ νόσπημα, τὸ δὲ εἶδος πυρετὸς ἐπαιγίζων καὶ ὡς ἀκροπόλει τῆ κεφαλῇ ἐπιθέμενος. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικος, βραχὺ τι ἐπιθιούς καὶ ὅσον ἐπικωκῶσαι τῷ κασιγνήτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἀπάραντι, τὸ λαχὼν κἀκείνος μέρος τῆς ζωῆς ἐξετόξευσε.

ια. Καίπερ δὲ συμφοραῖς τηλικαῖς καὶ καλλίστην

tis ingreditur. Tum enim fit ab hiberno frigore ad veris temperiem conversio, quanquam nos Germani etiam sub Kalendas Maias aliquando non multo minus frigemus quam alii mense Februario.

παίδων φιλοσοφήτοις (35) ἀποβολαῖς κατακαμφθεῖς ὁ βασιλεὺς τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ λέγοιμι καὶ οἰωνοὺς ἀπαισίους τῆς ὑπερέκεινα πορείας τοὺς θανάτους τῶν φιλάτων ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, ὁμοῦ δὲ δὲν τι καὶ πέπονθε μαλακὸν ἢ καθυφῆκέ τι βραχὺ τῆς προθέσεως ἢ καλίμπους ἐπανῆκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔτους ἤδη τελείου ἐπὶ τοῖς ἠθλημένοις τούτοις περιπευκότες, ἀλλ' εἰς Ἰσχυρίαν ἀφιγμένος καὶ τὰ ἐπιθεῖ πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος τῆς ἀνόπιν καὶ πρὸς Συρίαν ὁδοῦ εἶχετο, ἐπεπόμενον ἔχων αὐτῷ τὸν ὑπερέτοκον παῖδα τὸν Μανουήλ. Ἦν δὲ ἡ μὲν πρόβηλος τῆς στρατείας ταύτης πρόθεσις ἢ τῆς Ἀρμενίας πρὸς τὸ κρείττον μεθάρμοσις καὶ εἰς βεβαίαν κατάστασιν συνοχῆ τῶν πόλεων καὶ φρουρίων, ὧν ἔγκρατῆς γεγένητο κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀνάστασιν ἢ δ' ἀνέκφορος πρὸς τὸ στράτευμα λαθοραία τε καὶ ἐνδόμυχος καὶ ἐκ περισκέψεως κίνησις αὐτῆς ἦν. Ἀεὶ δὲ ἔρωτος εἶχε συνάψαι τὴν Ἀντιόχου τῆ Κωνσταντινου, καὶ τοῦδε τοῖς θεοσιδέσι τόποις ἐπιτροπεύσαι, καὶ δώροις μὲν καταστῆσαι τὸν τοῦ Κυρίου τέκνον τὸν ζωοπάροχον, τὸ δὲ κύκλω βαρβαρικὸν ἀνακῆσαι. Ὅθεν καὶ πᾶσαν ἦν μετιῶν μηχανῆν, εἴ πως ὑπεκοταίειν ἐκόντες αὐτῷ οἱ Ἀσῖνοι τῆς κυμαρχίας τῆς λογίμης Ἀντιοχείας, ἢ, εἰ οὗτοι μίθουσι (ἤπιστατο γὰρ τὴν Λατινικὴν κόρυζαν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος αὐτῶν ἀταπεινωτον), οἱ δὲ γε Κίλικες καὶ Σύροι προσρέψαιεν ἐκείνῳ. Γράφων τίνων κατὰ τὴνδε τὴν ἄνοδον καὶ τὴν αὐτοῦ προσημνίων τοῖς Ἀντιοχεύσιν ἄφιξιν οὐδαμῶς ἀνέει, ὥστε καὶ μήπω τῶν ὁρίων ἐπιβάς τῆς Συρίας πρεσβείαν ἐμικύσαστο ἐκείθεν μάλ' ἀγαθὰς αὐτῷ τὰς ἐλπιδὰς ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ὑποβάλλουσιν. Ἐπεὶ δὲ τῆ Ἀντιόχου προσήγγισεν, ἀλλοίους εὐρατο τὰς γνώμας τῆς Ἰταλοῦς, τῆς φήμης προαγγελίας ὁπόσα ἐνέμυχα καὶ τῶν χειλέων τοῦ βασιλέως ἀπρόετα. Μὴ γὰρ ἐξείδεν εὐρίσκων καὶ τῆ γνώμη συμβαίνουσιν τὴν εἰς τὴν Ἀντιόχου πάροδον, ἀλλ' ἐνορκον ὁρῶν συγχωρουμένην αὐτῷ τὴν εἰσέλευσιν καὶ τὸ ὄλον ἀπερῆσαν οἷς ὤρμαινε κατὰ ψυχὴν, καὶ ὡς εἴπερ ἀπελεύσεται πρὸς ἡμέρας ἐνοκνησάμενος καὶ προσκυνθῆς καὶ τιμηθεὶς τὰ εἰκότα πάλιν ἐξελεύσεται, μαζὴν τι νεοχμώσας ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτὴν πράγμασιν ἢ τι μετακινήσας τῶν καθεστῶτων ἔθων ἀχθεθεὶς ἐφ' οἷς ἐξήκότητο, τὴν μὲν εἰσοδὸν οὐ δέον κέρριεν ἐπιβάσθαι, τὸν μετὰ Χριστιανῶν πόλεμον παντάπασιν ἐκτρέπόμενος, ἐναυλισάμενος δὲ τοῖς προαιταίοις τῆς πολεως κείρειν ἐνδίδωσι ταῦτα τῆ στρατιᾷ καὶ ἀπάγειν ἅπαν τὰ ταῖς χερσὶν εὐμετάφορον. Καὶ ἦν ἐκ τούτου τοῦ παραγγέλματος, πρόφασιν τὴν τῶν ἀσπυρίων ὑποσπάνισιν ἔχοντας, μηδὲ τὰ καρποφόρα τῶν δένδρων ἀσινῆ παραώμενα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῷ κυρὶ τῆς διαίτης παραδιδόμενα. Καπὶ τούτοις ἐκμετρίτας λεληθότως τὴν ἀμυναν πρὸς τὰ τῶν Κιλικῶν περιπέκλινεν ὄριον. Ἐν δ' εὐρυτύτῃ στρατοπεδευσά-

A et pulcherrimorum filiorum luctuoso interitu consternatus, ne dicam obitum charissimorum parum suspicatum omen expeditionis illius fuisse, tamen nihil factus mollior neque de impetu quidquam remisit neque Byzantium rediit, integro jam anno in laboribus illis exhausto : sed in 52 Issuriam profectus, ac provincia ordinata, iter in Syriam intendit, Manuele filio natu minimo comitante. Ei expeditioni prætexebat velle se Armeniam rectius constituere, et oppida et castella superiore bello capta in officio et fide continere ac firmare. Cæterum vera causa erat, quæ in exercitum minime efferebatur, sed maxime dissimulabatur, quod Antiochiam cum Cpoli conjungere, atque inde religiosa loca visere et vitale Christi sepulchrum magnificis donis ornare ac finitimos Barbaros profligare perpetuo cupiebat. Itaque nihil intentatum relinquebat, si quomodo Latinis persuadere posset ut ultro dominatu inclytæ Antiochiæ cederent, aut si ii nollent (nec enim fastum Latinum et præfidentes eorum animos ignorabat), at Cilices et Syros in suas partes pertraheret. Nec in eo itinere unquam destitit Antiochenis scribere et suum adventum prænuntiare, adeo ut nondum Syriæ fines ingressus legationem inde attraxerit, qua in optimam spem rerum futurarum erigebatur. Sed cum prope urbem venisset, alios Itatorum animos comperit, cum fama jam ante arcanas ejus et tacitas machinationes vulgasset. Cum igitur Antiochiæ aditum non 53 facilem, nec talem qualem expectarat inveniret, nec nisi jurato ingredi liceret, longe secum quam animo destinaret, eaque conditione ut diebus aliquot ibi commoratus et adoratus atque honoratus, ut decet, discederet sine ulla novatione et recepti moris mutatione, verba sibi data esse moleste ferens, vi ingrediendum duxit, quod a bello Christiano abhorrebat ; sed suburbana, in in quibus diversabatur, militibus populanda, et auferenda omnia quæ corripri manibus possent concessit. Ea denuntiatio, cui penuria commeatu prætexebatur, effecit ut nec fructiferæ arbores inviolatæ manerent, sed et quoque ad cibum coquendum succiderent. Hac ratione sui contemptum dissimulante ultus ad fines Cilicium deflexit : et in amplissima convalle castris positis, in qua bini vertices montium altissimi assurgunt, quos Corvorum nidos vocari perhibent, venatum egressus apro solitario venabulum in pectus adigit. Qui cum ictum surgeret et totum ferrum in viscera recepisset, manus imperatoris debilitata atque impetu feræ reflexa pharetram de latere oblique 54 suspensam et venenatis telis refertam evertit ; perstrictaque una sagitta cute quæ inter extremos digitos est, veneno serpente et

Hier. Wolfi notæ.

(35) Ἀφιλοσόφητον. Puto hic dici potius quod philosophiæ consolationes vinoat, quam cujus ratio reddi nequeat. Litterarum et philosophiæ experts,

aut ineruditum, sententia non patitur. Quare luctuosum aut funestum interpretandum censui.

discurrente atque usque ad vitalia progresso, et quicquid occuparat, paulatim stupefaciente, non multo post e vita discessit. Tamen id vulnus principio neglectum membranæ calcibus detractæ impositione, quam exoriationem vocant, medicatus est; qua ancipiti ratione saniem cruentam vulneris reprimere conabatur. Vespero in castra reversus et cœnatus noctem citra molestiam exegit. Postridie vero tumescente et ardescente vulnere, ac cruciati urgente, medicis casum eum exponit. Qui tumore manus viso, et medicamento quo usus erat perquisito, id tanquam contra medicam rationem adhibitum repudiarunt; atque alia attulerunt, quæ ardorem illum lenirent. Sed cum illis nihil proficerent, ad sectionem conversi ne sic quid afflicto membro aliquid opis attulerunt; nam tumor subinde augebatur, a digito in digitum usque ad juncturam manus et cubitum ipsumque brachium pervagato malo. Imperator igitur spem salutis abiecit: et medicis æstantibus manum ejus instar virilis femoris tumefactum resecare visum est, cum ne sic quidem affectæ partis sanatio certa esset. At imperator, qui priorem etiam sectionem universi mali causam esse perspiceret, dictis eorum non annuebat, sed ægrotus decumbebat spreto ancipiti curatione. Atque celeberrimo resurrectionis Christi die divina mysteria percepit; et in cœna aulæ foribus apertis, quosvis ingredi et petere quæ vellent permisit; idemque et postridie monitu Joannis magni domesticici fecit, epulis quæ appositæ erant inter eos qui astabant distributis; semotique arbitris de imperii successore deliberare instituit. Enimvero valle in qua castra habebat ingenti pluvia inundata, etiam lectulus ejus impetu decurrentis aquæ est avectus, cum illud oraculum, « Cades aquosis improvisus in locis, » subinde in ore haberet. Qui vero imperatorum successiones et mutationes pervestigant, illud etiam eventu comprobatum esse ferunt: « Heu! corvis esca eris miser voracibus! » Id oraculum partim ad nigra et stridentia ferramenta, quibus manus ejus usta esset, partim ad cognomentum montium pertinere existimantes.

φῆριστον μέντοι καὶ τότε τοῦ πάσχοντος μέλους Ἰασίν. βασιλεὺς δὲ καὶ τὴν προτέραν τομὴν αἰτέου τοῦ ξύμπαντος κακοῦ ξυνορώμενος οὐδ' ὅλως τοῖς θεραπεύσασιν ἀμφίλογον. Ἐπιστάσης δὲ τῆς πανευσύμου ἡμέρας τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως τοῦ θεῶν μυστηρίων ἐν μεθέξει γίνεται, καὶ πρὸς τὸ δεῖπνον ἀναπεσὼν ἀνῆκε τὴν αὐλαίαν πασι εἰσιέναι καὶ δεηθῆναι θέλουσι. Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τὸν αὐτὸν διαπραξάμενος τρόπον ὑποθήκη τοῦ μεγάλου δομestίκου Ἰωάννου, καὶ τὰ παρατεθέντα βρώματα τοῖς παρευῶσι διανεμόμενος, καθ' ἑαυτὸν ἔκτοτε ἰδιάσας περὶ τοῦ διαδόχου τῆς βασιλείας ἐγνώκει σκέπτεσθαι. Ἰετοῦ δὲ κατενεχθέντος βασιλεως, καὶ τῆς κοιλάδος καταβύτου φωνήσεως ἐφ' ἧς ἐστρατοπεδεύετο, ἢ τε βασιλέως κλίνη μετεπέριπτο πρὸς τὸ καθαρεῦον ὕδατος μέρος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ στόματος εἶχε τὸ φάσμα οὕτως ἡρησθησάμενος « Τόποις δ' ἐν υγροῖς καὶ παρ' ἐλπίδα πέσης. » Οἱ δὲ τὰς τῶν βασιλέων διαδοχὰς καὶ μεταθέσεις φιλοκρινούσας καὶ τοῦτο πέρας εἰληφέναι ἔλεγον, « Ὡ πῶς γενήσῃ βρώμα δεινῶν κοράκων! » πῆ μὲν ἐς τὰ μέλας καὶ σίζοντα σιδήρια τὸ παλαίφατον τοῦτο λόγιον ἀφορῶν ἰσχυρίζόμενοι, δι' ὧν ὁ καυτῆρ τῇ χειρὶ τοῦ βασιλέως ἐπενήνεκται, πῆ δ' ἐς τὸ τῶν βουνῶν προσώπων μὲν ἐφ' ὧς ἐκεῖνος κατεσηκῶναι τὸ προφοῖσθαι ἀπολύοντας.

Hier. Wolfii notæ.

(36) Κάττωμα. Hic non puto pro soleis usurpari, sed pro cute pedis detracta.

Α μενος φάραγγι, καθ' ἣν ὄρη δικόρυμβα ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος ἀνέβαινον, ἀπερ λόγος αἰρεῖ Κοράκων νοσησὶς κικλήσκουσθαι, εἰς κυνηγέσιον ἔξεισι. Καὶ σὺ προσυπαντήσας μοναδικῶ τὴν μὲν αἰχμὴν τῷ στέρνῳ τοῦ θηρίου ἐνήρεισε· πλείονι δὲ ὠθισμῶ τοῦ σὸς χρησαμένου καὶ ὅλον τὸν σίδηρον εἰσδεξιμένου τοῖς σπλάγγνοις, ἢ κατέχουσα χεῖρ τὸ ἀκόντιον ὑποναρᾶ τε καὶ ὑπενδίδωσι πρὸς τὸ ἄγαν τῆς τοῦ θηρός ἀνωθίσεως, κάντεῦθεν τοῦ [P. 27] εὐθέως παρενεχθεῖσα ἐγγρίπτει τῷ γωρυτῷ, ὅς παρὰ πλευρὸν τοῦ βασιλέως ἐξήρητο πλάγιος, στέγων ἔσωθεν ἰσθόλα βέλεμα. Ὅθεν τῆς φαρέτρας ἀνατραπέισις εἰς τῶν διεκχυθέντων ἀτράκτων πλήττει τὸν βασιλέα κατὰ τὸ μεσεῦον δέρμα τῶν ὑστάτων δακτύλων τῆς χειρός. Ἄε! τοῖνον τοῦ φαρμάκου νεμομένου τὰ πρόσω καὶ διατρέχοντος, καὶ περὶ αὐτὰ τὰ καίρια ἐπενσκήπτοντος, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπονεκροῦντος ταῦτα καὶ ἀποψύχοντος, μετὰ μικρὸν τοῦ βίου μεθίσταται. Τότε δ' οὖν ὁ βασιλεὺς παρ' οὐδὲν θέμενος τὸ ξέσμα τοῦ ὀρθοῦ ὑμέρος ἠκέσαστο ἐπιθέματι ἦν φασιν ἐκδορᾶν, ἐκ τοῦ τῶν ποδῶν ἀποσυρέντος καττύματος (34), σφαιερῶς ἐντεῦθεν πειρώμενος τὸν προῖόντα ἐπισχεῖν ὑφαιμον ἰχώρα τοῦ τραύματος. Ἐπανελθὼν οὖν πρὸς ἐσπέραν καὶ ἀριστήσας τὴν μὲν νύκτα μετὰ ῥαστώνης διήνεγκε τὴν δὲ μετὰ ταύτην ἡμέραν οἰδαίνειν καὶ σφύζειν ἀρξάμενος τοῦ τραύματος περιωδονίαις ἐβάλλετο, καὶ τήρησιν ἔκπυστον τοῖς ἰατροῖς τὸ συμβῆν. Οἱ δὲ τὸν τῆς χειρός ὄγκον ἰδόντες καὶ τὸ πρὸς ἄκρον τῆθεν περιεργασάμενοι, αὐτὸ μὲν ὡς μή κατὰ θεσμούς νοσοκομίας παραληφθὲν ἀπήνεγκαν τῆς χειρός, φαρμάκοις δ' ἄλλοις ἐχρήσαντο καταλείψαντες δυναμένους τὰ τῶν τραυμάτων φλεγμῶντα. Ἐπει δ' εἰς οὐδὲν ἀνύσιμον ἀπετελεύτα τὰ φαρμακεύματα, πρὸς χειρουργίαν οἱ Ἀσκληπιάδαι βλέπουσι. Τμηθέντος οὖν τοῦ οἰδήματος, οὐδ' οὕτως καταστολή τις καὶ ὑποχάλασις τοῦ πάσχοντος μέρου ἐγένετο, ἀλλ' ὅτε ὄγκος αἰεὶ ἐπὶ μείζον ἦρετο, ἐπὶ δακτύλῳ τε δάκτυλον καὶ καρπὸν ἐπὶ παλάμῃ, εἰς πῆχυν, ἐπὶ δὲ τούτῳ βραχίονα ἐπενέμετο τὸ δεινὸν καὶ βασιλεὺς τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀπήγετ Ἄμέλει καὶ τοῖς μὲν ἰατροῖς ἠπορημένοις παντάπῃσιν ἰδοῦναι τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως ἀποτεμνῆναι μὲν ἀνδρείον ἀδρυνθεῖσαν τῇ φλεγμονῇ, κατ' αὐτῆς

αβ' Ἐκκλησιαστικῶν δ' ἔπειτα τὸ συγγενὲς καὶ φίλον καὶ ὀπίθον ἐν ὑπεροχαῖς τε καὶ ἀξιώμασιν ἦν, καὶ παραστῆσάμενος τὸν ὑστερογενῆ παῖδα τὸν Μανουὴλ, τοιοῦτος ἔλεξεν· « Οὐκ ἐπ' ἐλπίσι μὲν ταῖς ὀρωμέναις, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, Συρίαν κατέλαβον, ἀλλ' ᾧμην τῶν προτέρων εὐκλεέστερα ἔργα ἐνδείξασθαι, καὶ λούσασθαι μὲν ἀδιέστερον ἐν Εὐφράτῃ καὶ τῶν τούτου ναμάτων πλησμῶς ἀρύσασθαι, ιδέσθαι δὲ καὶ Τίγριδα ποταμὸν καὶ διαδροῆσαι τοῖς ὄπλοις τὸ ἀνθιστάμενον, ὅσον τε προσρέπει τοῖς Κίλιξι καὶ ὅσον τοῖς ἐκ τῆς Ἄγαρ προσένευκε, διαπτάσθαι δὲ καὶ ὡς οἱ βασιλεῖς τῶν ὀρνίθων, εἰ καὶ μέγα τοῦτο εἰπεῖν ἔστι, πρὸς Παλαιστίνην αὐτήν, ὅπου τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως πτώμα πεσῶν ἀνήγειρεν ὁ Χριστὸς, ἐπὶ σταυροῦ τὰς χεῖρας διείς καὶ μικραῖς ῥάνισι κόσμον ὅλον εἰς ἔνωσιν ἀγαγὼν, ἀναβῆναι δὲ καὶ εἰς τὸ ὄρος Κυρίου κατὰ τὸν ψαλλοντα καὶ στήναι ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ, μετελθεῖν δὲ πολέμου νόμῳ καὶ τὸ κύκλῳ πολέμιον, ὅπερ ὡς τῆν πάσαις κβωτῶ, οἱ ἀλλόφυλοι, τὴν τοῦ Κυρίου σορὸν πολλὰς εἶλε δούραττον· Ἐπεὶ δὲ οἷς τρόποις τὸ κῆλον ἐκίσταται, οὐκ οὐκ δέδεκται πέρας τὰ προσδοκώμενα, ἀντιστήναι μὲν ὅλως οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἐπὶ οἷς ὀρωμένοις χρεῶν ἀντιπεῖν. Τίς γὰρ Θεοῦ πεύκτερος; ἢ τις μετελεύσεται νοῦν Κυρίου καὶ μεταμῆψαι τὰ τούτου κρίματα, ὑφελέσθαι ἢ προσθεῖναι τὴν δεινότητα; Σφαλερὰ μὲν γὰρ αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐπίνοιαί, ἢ δὲ τοῦ Κυρίου βουλή ἀνεπιποίητις τε καὶ ἀμετάπτωτος. Ἐν πολλοῖς δ' ὅσοις εὐχάριστος ἔχων δείκνυσθαι τῶν τὰ κατ' ἐμὲ συμφερόντως εὐκονομήσαντι, ἃ καὶ ἀριθμὸν ὑπερπέπαικε σύμπαντα, τῶν τέως ἀνομολογούμενος ἐφ' οἷς ἐμεγάλυνε τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν ἔλεος ἐπ' ἀκραταῖς ὑμῖν καὶ τῶν λεγομένων εἰδήμοσι τάδε φημί. Ἐκ πατρὸς βασιλέως ἔφυν, ἀρχῆς γεγένημαι τῆς ἐκείνου διάδοχος, οὐδὲν ἀπεβαλόμην ὧν εἰς χεῖράς μοι παραδέδωκεν. Εἰ δὲ κατ' εὐγνώμονα καὶ πιστὸν ὑπῆρέτην ἐπιχειρησάμην τὸ παρασχεθὲν μοι θεῶν τῆς βασιλείας τέλαντον, ἄλλοις σκοπεῖν καὶ λέγειν ἀφίημι· καὶ αὐτὸς δὲ ἀνεπαχθῶς διηγησάμην ἄν, οὐκ ἐναβρουόμενος, ἀλλὰ τὰ περὶ ἐμὲ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ διηκούμενος. Ἔως με καὶ δυσμῆ μαχόμενον ἔδλεψε, τὰ πρὸς ἄμφω τὰς ἡπείρους (37) ἔθνη μετέλθον. Ὅλῃγα τοῖς ἀνακτόροις προσέμεινα· ὁ βίος σχεδὸν ἔμοι ἅπας ἐπὶ σκηνῆς, καὶ τὸ αἰθριάζειν αἰεὶ μοι περιεπόδατο. Ἡ γῆ αὐτῆ ἐφ' ἧς νῦν στρατοπεδεύομεθα, δὲς με ἔδει προσέβλεψε· καὶ ἦν μακρὸς ἔξ ὅ χρόνος ἀφθάλμοις οὐκ εἶδον στρατιᾶν Ῥωμαίων ἑίρῃ· καὶ Ἀραβες, ταύτην ἔτρεσαν ἄρτι ἐφ' ἡγεμονίᾳ Θεῶ καὶ ὑποστρατήγῳ [P. 29] ἐμοί, καὶ πολλῶν κλίσεων ἡμῖν ὑπέβλεψαν, ὧν ἐς δεῦρο κύριοι κατεστήκαμεν, αἱ καὶ ζῶσι κατὰ τὰ ἡμῶν προστάγματα. Καὶ δοίη Κύριος ὁ Θεὸς ἐμοὶ μὴν ὑπερμολήσαντι τοῦ τῶν Χριστιανῶν πληρώματος κληρὸν ἐκεῖ καὶ μελέδα ἀίδισι, ἦν οἱ πράξεις καὶ εὐάριστοι αὐτῶ

Hier. Wolfii notæ.

(37) Τὰς ἡπείρους. Asiam et Europam intelligo. Legitur et apud Isocratem semel atque iterum ἐφ' ἡπείρα τῆς ἡπείρου.

A 56 12. Deinde convocatis cognatis, amicis atque magnatibus, productoque Manuele filio nato mirimo, hujusmodi orationem habuit: « Non equidem ea spe quam videtis, quirites, Syriam sum ingressus, sed virtutem majorum me superaturum opinabar, et securius in Euphrate levaturum et ad satietatem latices ejus hausturum esse, visurumque etiam Tigrim fluvium, et omnes adversarios armis profligaturum, quicumque versus Ciliciam vergunt et ad Agarenos defecerunt, atque aquilam instar (quamvis hoc magnum dictu videatur) in ipsam Palestinam transvolaturum, ubi Christus extensis in cruce manibus naturæ nostræ ruinam suo casu erexit, et parvis guttis totum mundum univit, ac montem Domini conscensurum, ut Psalmographus scribit, atque in loco ejus sancto staturum esse; et hostes qui in circuitu sunt belli jure aggressurum, qui ut olim arcem Barbari, sic ipsi loculum Domini sæpe jam armis occuparunt. Quia vero exspectatio mea me frustrata est (qua de causa Deus novit), resistere omnino haud licet, nec iis quæ coram cernuntur refragari. Quis enim est Deo sapientior? aut quis Domini animum explorabit, ejusque judicia vel addendo vel detrahendo mutabit? Nam hominum 57 quidem cogitationes lubricæ sunt, Dei vero consilium non est irritum nec mutabile. Cum autem multa sint divinitus in me collata beneficia ac numero pene nullo comprehendendi queant, audientibus vobis, iisdemque testibus, divinam erga me beneficentiam grata voce prædicabo. Patre imperatore natus sum, illi in imperio successi; nihil eorum quæ acciperam amisi. An vero prudentis et fidelis ministri instar talentum regni divinitus mihi creditum auxerim, aliis considerandum et commemorandum relinquo, quamvis et ipse citra molestiam ea prædicare queam, nullaque cum ostentatione, sed miraculorum Dei celebratione. Oriens et Occasus bella me gerentem viderunt; gentes quæ in utraque continente habitant, sum aggressus. Parum in palatio mansi, vitam pene in tabernaculis exegi; semper ut sub dio agerem, operam dedi. Tellus hæc, in qua castra habemus, bis me jam aspexit. Multum temporis intercesserat ex quo Persæ et Arabes Romanum exercitum non viderant: hunc formidarunt Deo duce meque ministro, nobisque multis urbibus cesserunt, quas adhuc obtinemus quæque nostris imperatis parent. Faxit Deus ut ego, qui pro Christiano populo arma circumtulim, illic æternam hæreditatem adipiscar, quam mansueti ac ceptique Deo consequentur; vestris vero 58 manibus robur et vires addat contra populos qui bellis student, quique sacrosanctum Dei nostri nomen non invocant. Id autem fiet, si vos successus a dextra Altissimi et excelso ejus brachio pendere statueritis, et dux vobis divinitus

contigerit non truculentus suoque non respondens nomini, aut perplexo ingenio, et ventris ac gulæ mancipium, qui a palatio non magis quam penicillo et coloribus expressæ imagines avellitur. Nam ut principis mores sunt, ita res tere administrantur, utpote a quo pendeant: qui si ignavus sit, ruunt in deterius, sin bonus est et strenuus, eriguntur et florent. Quippe Deus, Davide auctore, bonus et integros provehit, distortos vero cum iniquis in barathrum præcipitat. Cum autem de successoris imperii post obitum meum, qui jam instat inevitabilis, dicendum sit, vos auscultare æquum est. Imperium ut patrimonium ad me venisse, dictu non magis necessarium est quam lucernam, quod aiunt, in meridie accendere. Cum autem vos paternum in me suffragium approbasse et in filios meos eodem affectos esse modo videam, et uni ex meis filiis (quorum duo adhuc superetites sunt, Isaacius et Manuel) 39 obtemperare velle, neque delectum ipsos usurpare, sed meæ censuræ permittere, equidem fateor naturam principatum natu majoribus deferre solere; Deum vero in designandis regibus aliam rationem plerumque sequi animadverto. Cogitate Isaacum natu minorem Ismaele, Jacobum post Esauum materno utero exsiliisse, Mosem Aarone juniorem, Davidem et statura et ætate minimum fuisse inter fratres, aliosque plurimos; nec enim Deus humano more personæ rationem habet, nec pretia rerum canis et ætate metitur, sed indolem animi, mansuetudinem, lenitatem intuetur, mandatorumque suorum observationem. Quibus de causis ego quoque corruptrici naturæ in multis non obsequor, sed ejus institutis, ut pusillæ mulierculæ consiliis, in rebus gravioribus repudiatis, Deum omnis pravæ affectionis expertem auctorem sequi malo. Quodsi citra ullam controversiam imperium Isaacio, filio natu grandiori, tradendum esset, nihil verbis esset opus ad filii utriusque declarandum ingenium; sed cum ad natu minorem Manuelem id inolinet, ad vulgi malas suspiciones declinandas et opinionem eam evitandam, ne affectu potius quam judicio 40 minorem majori antepo- nam, aliquid de hac re dici par est, atque adeo necessarium. Cupiditatum non magis unum genus ac ratio est quam formarum, quæ, cum ex æquo homines imus omnes, maximam varietatem habent. Alii aliis rebus afficiuntur, neque omnes ex æquo iisdem delectantur. Alioqui nec a Deo nos, nec alii ab aliis accusaremur, quippe qui iisdem voluptatibus necessario caperemur eademque consilia iniremus. Sic filii quoque mei, quamvis eodem patre nati, tamen diversis præditi sunt ingeniis: qui etsi ambo et viribus corporum et dignitate vultuum et animorum gravitate præcellunt, tamen natu minor Manuel ad imperii administrationem aptior mihi videtur. Nam Isaacius sæpius ira percitus mihi astitit, et quavis de causa bile effervescente moderari animo non potest, quæ res inimicissima consilio sapientes perdit. Alter vero præter

A ἀπολύφονται ὑμῶν δ' ἔτι κραταιώσαι τὰς χεῖρας καὶ ἐνισχύσαι κατὰ τῶν τοὺς πολέμους ἐθελόντων ἰθῶν, καὶ παρ' οἷς οὐδαμῶς ἐπικέκληται τὸ ἄγιον καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐσεῖται δὲ ταῦτα, εἰ καὶ ὑμεῖς τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ βραχίονος ἐξαρτᾶτε τὸ κατορθούμενον, καὶ ἡγεμῶν ὑμῖν θεόθεν δοθήσεται, μὴ δημοδόρος τις καὶ τὴν κληρίαν ψευδόμενος ἢ τὸ ἔθος ἀνώμαλος καὶ περὶ τράπεζαν κεκυρῶς καὶ ὄχῳν ἀεὶ τοῖς δακτύλοις τὸν κύβητον καὶ τῶν ἀνακτόρων μηδαμῶς ἀποσπώμενος, ὅσα καὶ οἱ ἐν τοῖς τοίχοις διὰ ψηφίδων καὶ χρωμάτων εἰλονίζόμενοι, ὅτι καὶ φιλεῖ πως τῇ κατὰ τὸν ἄρχοντα διαθέσει συνδιατίθεσθαι τὰ πάντα καὶ ἔπεσθαι· ἄτε γὰρ δι' αὐτὸν ἀρχῆθεν γεγόμενα, κακυνόμενου μὲν τοῦδε καὶ αὐτὰ μεταβάλλεται, ἀγαθουμένου δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἐνκντὴν φερὰν ἐπανίστιν, ὡς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Δαβὶδ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ εὐθέσιν ἀγαθύνοντος, τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν πονηρίαν ἀπάγοντος. Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τοῦ διαδεχομένου μοι τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν ἐμὴν ἐκδίωσιν, ἥτις δὴ καὶ ἐφέστηκεν ἤδη ἀνυπεξάλυκτος, εἰπέειν τι προάγομαι, χρεῶν τοῖς ἐρημονοῖς προσσχεῖν. Ὅτι μὲν γὰρ ὡς πατρός κληρός εἰς ἐμὲ τὸ βασιλεύειν ἐπικαταδίδεχεν, οὐ δέομαι λέγειν, ὡς οὐδὲ τις ἕτερος λαμπτήρα τῆς ἡμέρας ἀποφαίνειν τὸν ἥλιον· ὁρῶν δὲ τὴν ἐπ' ἐμοὶ τηρηθεῖσαν πρὸς πατρός τάξιν κάπὶ τοὺς ἐξ ὄσφους μου προελθόντας διαδῆναι προθυμουμένους ὑμᾶς, καὶ ὑὸ' ἐνὸς τῶν ἔτι παριόντων μοι τῶν βίω παίδων (Ἰσαάκιος οὗτοι καὶ Μανουὴλ) ἀρχεσθαι γλιχομένους, καὶ μηδ' αὐτὴν τὴν ἐπιλογὴν ἐξυτοῖς, τῇ δ' ἐμῇ ψήφῳ ἂν τιθέντης, φημί δὴ ὡς ἡ μὲν φύσις τοῖς πρωτοτόκοις παισὶ τῇ τάξει ἐμμένουσα τὰ πρωτεύια βραβεύειν εἴωθε, παρὰ δὲ Θεῷ οὐχ οὕτως ἐν ταῖς τῶν προβλήσειων μεγίσταις ἀεὶ πως φιλεῖ γίνεσθαι· Ἀναλογίσασθε τὸν Ἰσαὰκ τοῦ Ἰσμαὴλ κατὰ γέννησιν δευτερεύοντα, τὸν Ἰακώβ μετὰ τὸν Ἠσαὴν νηδύος ἐκθορόντα τῆς μητρικῆς, τὸν Μωϋσῆν τοῦ Ἀαρῶν ὑστερον, τὸν Δαβὶδ αὐτὸν μικρὸν ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ὄντα καὶ τῶν πατρικῶν ὄκφιν νεώτερον, καὶ ἕτερος εἰς ὡς πλείστους. Οὐ γὰρ τὸ θεῖον ἐς πρόωπον κατ' ἀνθρωπῶν ἀφορᾷ, καὶ βραβεύει τὸν χρόνον τὰ τίμια, πολιτικὰ καὶ ἡλικιακὰ προσκείμενα· ἀλλ' εὐγενεῖα χαῖρον ψυχῆς ἐπὶ τὸν πρῶτον βλέπει καὶ ἡμερον καὶ τὸν αὐτοῦ φυλάττοντα τὰ ἐντάλματα. Κατὰ ταῦτα τυγχροῦν καὶ αὐτὸς οὐ τῇ δεκαστρῶ φύσει τὰ πολλὰ χαρίζομενος, ἀλλὰ τοὺς θεσμοῦς αὐτῆς ὅσα καὶ [P. 30] γυναικὸς σμικρογνώμωνος διαβούλια ἐν τοῖς καιροῖς παρακρουόμενος πράγμασι, μιμῆσθαι μᾶλλον προάγομαι τὸν προσωποληψίας πάσης ἀνώτερον Θεόν. Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ ἀναμφιλογον ἐς τὸν λαὸν ἡλικίαν προήκοντα παῖδά μοι τὸν Ἰσαάκιον μετεβαίνειν ἢ ἀρχῆ, κατ' οὐδὲν ἂν μοι λόγων ἐδέχθην εἰς παραστάσιν τῆς ἀμφοῖν μοι τῶν παίδων φύσεως· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸν ὑστερότοκον Μανουὴλ ἢ βασιλεία μᾶλλον προσνένευκεν, ἐκκλίνων τὸ κυχύποπτον τῶν πολλῶν καὶ τὸ δόξαι παρὰ τισιν ὡς φίλτρῳ μᾶλλον καὶ οὐκ ἀρετῇ προστιθέμενος τοῦ

προτέρου παιδὸς τὸν ὑστερότερον προτείνεμα, ἀντικαίως τὰ ἐκότεν ῥηθήσεται. Οὐ μὴ τις ἐστὶ τῷ γένει τῶν ἐπιθυμιῶν ὁδὸς, ἀλλ' εἰς ἀτραπούς παμπόλλας διείσγισται, ὡσπερ καὶ τὰ τῶν σωμάτων μορφώματα, εἰ καὶ τὴν αὐτὴν ἀνθρωποι φύσιν ἐκκληρωσάμεθα. Ἄλλαις γὰρ ὁρέξεσιν ἄλλοι προσεχόμενοι, οὐδὲ χαίρομεν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ταῖς εὐτυχίαις. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, εἴχομεν ἂν καὶ πρὸς θεοῦ καὶ πρὸς ἀλλήλων τὸ ἀνεπίκλητον ὡς ταῖς αὐταῖς ἡδοναῖς τε καὶ γνώμας ἀναγκαστῶς ἐπιχαινοντες. Καὶ τῶν υἱέων μοι γούνη ἡ δυὰς, εἰ καὶ ἐκ πατρὸς ἐνὸς προσηλύθεν, εἰς γνώμας ἀπομερίζεται διαφόρους. Καλοὶ μὲν γὰρ καὶ ἀμφοτέροι, καὶ βίωμα σώματος καὶ εἶδος σεμνότητι καὶ φρενῶν βαθύτητι διαπρέποντας· καλλίων δὲ μοι ὡς μάλιστα διαδεικνύται περὶ τὴν τῆς ἀρχῆς κυβέρνησιν ὁ ὑστερογενὴς Μανουὴλ. Ὁ μὲν γὰρ Ἰσαάκιος ἀρχηγὸς πολλὰς καρίστη μοι, καὶ ἄφ' ἧς ἔτυχε προφασίως κερδοζόμενος ἐν τῷ νοσεῖν ἀμετρῶν θυμοῦ, ὃς ἐπόλλυσι καὶ σοφοῦς καὶ δι' ὃν μετ' ἀβουλλίας οἱ κλειστοὶ πράττουσιν· ὁ δὲ σὺν τῷ λοιπῷ τῶν ἀρετῶν ὀρθοῦν, ὡτ' οὐδ' Ἰσαάκιος ἀπεξένωται, οὐδὲ τοῦ κελοῦ χρήματος ἀπφίσταται τῆς πραότητος, εὐμάρως ἐνδοξοῦς πρὸς τὸ χρήσιμον καὶ πειθήνιος λόγῳ δεικνύμενος. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀκακία μᾶλλον καρδίας, ἢ καὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης καίσατος, ἢ χειρὶ ψηλαφώση τὸ ξίφος καὶ γνώμη λεπτοργουσία τὰ τῶν ἀρχομένων πλημμυιήματα φιλοῦμεν ὑπαγεσθαι ἀνθρωπον, τὸν Μανουὴλ ἐς βασιλείαν κατὰ τόδε προκέκρικα. Δέξασθε τοίνυν τὸν μετράκα καὶ ὡς θεόχριστον ἀνακτα καὶ ὡς δι' ἐπιψήφισεως ἐμῆς βασιλεύοντα. Ὅτι δὲ καὶ θεὸς αὐτὸν εἰς βασιλείαν προκέκρικε καὶ προώρισε, τεκμήριον αἱ πολλαὶ προβόησεις καὶ τὰ τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν προθεπίσματα, ἃ πάντα βασιλεὺς Ῥωμαίων τὸν Μανουὴλ προλατήγγελλον. Τὸ δὲ καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ προκριθέντας πρότερον εἰς τὸ ἀρχεῖν υἱέας μοι τεθνηέναι, ἀπειναὶ δὲ καὶ τὸν κατὰ γένειν μετ' ἀκείνου εἰς τὴν βασιλείαν καλούμενον Ἰσαάκιον, ποῦ θήσει τις; Ἡ πάντως καὶ ταῦτα σύμβολα εἴποιμεν ἂν ἐναργέστατα τοῦ τὸν θεὸν οὐχ ἕτερον βούλεσθαι, τὸν δὲ Μανουὴλ τὰ σκήπτρα Ῥωμαίων χειρίζεσθαι· εἰ δὲ [P. 31] τις ἐθέλει σκοπεῖν, οὐδ' ἐμὲ τὴν κτίρα ἐπόψεται δῶρον παντάπασιν τῷ παιδί τὴν βασιλείαν βραβεύοντα καὶ τῆ διαδοχῆ τοῦ γένους τὸ ὄλον προσρεποντα, ἀλλὰ καὶ ἄθλον ἀρετῆς τὴν προχίρισιν αὐτῷ παρεχόμενον. Ἰστε γὰρ, ἴστε ὅσα καὶ παρ' ἡλικίαν ἐν Νεοκα:σχερὶς ἤρπισε, καὶ τὴν κατὰ Περσῶν ἐκείνην γενναίαν ἐμβολήν, δι' ἣν ὁ μὲν πατήρ ἔγωγε ἠγωνίων, περὶ τῷ φιλάτῳ παιδί τὰ μέγιστα δεδιώς, τὰ δὲ Ῥωμαίων ἀνεβρώσθη πρόγματα. » Ταῦτα ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰωάννης ἐφθέγγετο. ἢ δ' ἐκκλησία ἐπικωκύσασα τοῖς εἰρημένους τὸν Μανουὴλ ὡσεὶ κληρωτὸν εἶτε καὶ χειροτονητὸν ἀσμένως εἰς βασιλείαν ἐδέξατο. Ἐπειτα τὸν λόγον πρὸς τὸν παῖδα μετενεγκὼν ὁ πατήρ, καὶ τούτῳ παραινῖς τὰ σύμφορα, ταινία διαδεί τῆ βασιλικῆ καὶ τὴν χλαμύδα ἐπενδύει τὴν περιπόρφυρον. Ἐπὶ δὲ ταύταις συναθροισθέντα κατὰ πρόσκλησιν τὰ στρατεύματα βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνείπον τὸν Μανουὴλ καίτου τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκείας τάξεως διακροδὸν ἐπισταμένου καὶ διατρανοῦντος τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἀνακτι. Ἐφεξῆς δὲ καὶ τῶν θείων προτεθέντων λογίων, ἐπ' αὐτῶν ἐμπεδούνται τῷ Μανουὴλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς παντός. Ἦν δὲ ὁ τῶν δρωμένων τούτων εἰσηγητῆς τε ἅμα καὶ ὑπεάρχης ὁ μέγας δομέστικος, ἐκλύσαι διανοούμενος ἐντεῦθεν καὶ διαχαλάσαι τοῦ μετέωρισμοῦ καὶ τῆς στάσεως τὰς τῶν φιλάρχων ἐπίσεις καὶ τὰς τῶν πλείστων ἀμυλῶναι συνδρομὰς πρὸς ἐνίους τῶν

A aliarum virtutum chorum a quibus nec Isaacius alienus est, nec a clementia quidem, re præclarissima, abhorret, sed in loco cedere et obsecundare novit et rationis imperium sequitur. Quoniam igitur animi candori, quo et David rex idemque propheta ornatus fuit, quam ensiferae manui et ingenio in subtiliter exquirendis subditorum delictis intento parere malum homines, Manuelem imperatorem creandum esse duxi. Quare adolescentem suscipite ut imperatorem divinitus designatum et meo suffragio imperium capescentem: ac eum a Deo prælatum et prædestinatum esse ad imperium. argumento vobis sint nullæ prædictiones et divinorum hominum præsentia, quæ omnia Manuelem Romanorum imperatorem fore prænuntiaverunt. Jam quid filii mei ante imperio destinati obiecti, et is abost cui id post illos nature lege debetur, quis aliter accipiat nisi ea quoque argumenta esse evidentissima, Deum non velle alium nisi Manuelem sceptris Romanorum potiri? Quod si quis consideret, me non omnino gratis filio conciliare imperium atque in ejus successione propendere, sed virtutem ejus hac designatione remunerari deprehendet. Scitis enim, scitis quæ ad Neocæsariam præter ætatem facinora ediderit, et in illustri illa contra Persas impressione, ob quam ut ego pater sollicitus et in maximo de charissimo filio metu fui, ita eadem res Romana confirmata est. » Hæc Joanne locuto, consilium cum ejulatu verbis ejus assensum Manuelem tanquam sorte suffragio lectum cupide imperatorem accepit. Deinde ad filium conversus pater, post utiles admonitiones, eum imperatorio diademate ornat et chlamyde prætexta induit. His peractis, Romanæ legiones convocatæ Manuelem Romanorum imperatorem salutarunt, unoquoque procerum cum sua cohorte seorsim stante, et novum imperatorem clara voce consalutant. Deinde prolatis divinis oraculis studium quisque suum et fidem confirmat. Harum rerum omnium dux et auctor fuit magnæ domesticus, eo consilio ut ambitiosorum hominum vanitatem et motus et plurimorum concursum ad quosdam regni generis homines sedaret; qui prærogativam ætatis ut magnum quidem et venerabile prætendentes, et imperatoriam affinitatem exaggerantes, se imperio digniores arbitrabantur.

πρὸς γένους τῆ βασιλεῖ, οἱ τὴν πρεσβυγένειαν ὡς μέγα τι καὶ αἰδέσιμον προβαλλόμενοι καὶ τὸ κῆδος μεγεθύνοντες τὸ βασίλειον ἑαυτοῖς τὸ ἄρχειν ὡς ἀξιοτέροις ἀπένεμον.

Quæ cum transacta essent, aliquot diebus post A Τούτων δ' οὕτως τελεσθέντων ὁ βασιλεὺς Ἰωάν-
imperator moritur, anno imperii vicesimo quarto, νης μεθ' ἡμέρας τὸν βίον ἐκλείπει, βασιλεύσας ἕτη
mense octavo, vir qui et principatum optime ad- τέσσαρα πρὸς τοῖς εἴκοσι καὶ μῆνας ὀκτώ, ἀντήρ
ministravit et vitam piam egit, moribus neque καὶ τὴν ἀρχὴν ἄριστα διωκηκῶς καὶ Θεῷ εὐαρέστως
dissolutis neque intemperantibus, quique et in βεβιωκῶς, καὶ τὰ πρὸς ἦθος οὐκ ἔκλυτος οὐδ' ἀκό-
donationibus et in sumptibus magnificentiæ stu- λαστος, καπὶ ταῖς δωρεαῖς τε καὶ δαπάναις μετα-
duit. Idque declarant et crebræ aureorum in po- διώξας μεγαλόπρεπειαν· καὶ δηλοῦσιν αἱ τε διὰ
pulo urbano distributiones, et templa pulcherrima χρυσίνως πρὸς τοὺς τῆς πόλεως οἰκήτορας συχναὶ
et maxima 63 e fundamentis exstructa. Sed et διαδόσεις, καὶ τῶν ναῶν ὀπόσους καλλίστους καὶ
gloriæ, præter alios omnes, appetentissimus fuit, μεγίστους ἐκ βάθρων ἰδέιματο. Ἄλλα καὶ δόξης
in eo ponens omnia, ut maximum nomen apud ἔραστης ὑπὲρ ἄλλον ἅπαντα γεγονῶς τοῦ καταλι-
posteris relinqueret. Domesticæ disciplinæ et de- πῆν ἐν τοῖς ἔπειτα μέγιστον ἑαυτοῦ ὄνομα τὰ
cori tam diligens observator, ut et in tondendis πάντα τιμώμενος ἦν. Τοσοῦτον δὲ καὶ τῆς τῶν οἰ-
capitibus et forma calceorum proportionem requi- κείων εὐσημοσύνης καὶ τοῦ αἰδέσιμονος τρόπου
reret. Inania et obscœna verba a publicis conven- ἐξείχετο, ὡς καὶ κουρὰν περιεργάζεσθαι τριχὸς καὶ
tibus, et luxum vestium ac mensarum tanquam τὸ τοῦ ποδὸς σκῦτος περιαθρεῖν, εἰ κατὰ λόγον καὶ
D corruptelam et vitæ pestem a palatio pepulit: cum πρὸς τὸ τοῦ ὑποδομένου σχῆμα ὑπέβράπτο. Ἄρ-
que exemplum disciplinæ semetipsum gravissimum γολογίαν δὲ καὶ σαπρολογίαν τὴν ἐπὶ κοινῆς ἀκρο-
proponeret, atque omnes familiares imitatores sui ατεύας καὶ τὸ ἐν ἱματισμοῖς καὶ διαίταις ἄσπυτον, ὅσα
efficere studeret, omne virtutis genus colere non καὶ λύμην τινὰ βιοσθόρον, τῶν ἀνακτόρων ἀπεσέ-
destitit. Neque tamen interim a gratis alienus ρωσα, καὶ τὸν ἐμβριθῆ χαρακτηρίζων σωφρονιστὴν,
fuit, neque in aditu aut congressu asper, tetricus, καὶ μιμητὰς ἑαυτοῦ τοὺς ὑπὸ χεῖρα εἶναι γλιχόμε-
superciliosus aut inhumanus: sed cum in publico νος, πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν μετιῶν οὐκ ἀνίει. [P. 32]
actionum optimarum exemplar se præberet, per Οὐ μὴν ταυτὰ γε πράττων χαρίτων ἀπέιχετο, καὶ
otium a re publica remotaque turba, quam tan- δυσξυμβλήτος ἦ, καὶ δυσπρόσιτος καὶ στυγνὸς τὴν
quam tympanum obstreperum et garrulum cave- ὄψιν καὶ συννεφεῖς τὴν ὄφρυν καὶ αἰεὶ πως ὑποσκυ-
bat, etiam comitatem honestam admittebat, et ab ζόμενος. Ἐαυτὸν ἐν τῷ προδήλῳ πάσης πράξεως
urbanitate non abhorrebat, neque risum prorsus ἀρίστης πίνακα προτιθεῖς, ἄγων σχολῆν τῶν ἐκ-
opprimebat. Itaque cum parum a summa conti- τὸς (38), καὶ τὸ περιορᾶσθαι ὑπὸ πλείστων ὅσα
nentia et integritate recesserit, et ab exquisitis καὶ κώδωνα φλόαρον καὶ λάλον ἀποτηρόμενος, καὶ
sima vitæ ratione haud multum aberravit, nec κομφεῖαν σεμνὴν εἰσφικίετο καὶ τὸν εὐτράπελον οὐ
C totius imperii tempore vel vita privavit quemquam πρέτρεχεν, οὐδ' ἐπέιχεν ἐπίπαν καὶ ἤγχε τὸν γέ-
vel quocunque modo corpora multarit, in hunc 64 λωτα. Ὀλίγα οὖν τοῦ ἐς ἄκρον ἀποσφραξίς ἐγγρα-
usque diem omnium laudibus celebratur et decus τὸς τε καὶ ἀσφαλοῦς, καὶ τῶν πρὸς ἐντελῆ ἀκριβείας
quoddam imperatorum Comneniæ familiæ judi- βραχέα διεκπεσῶν, καὶ μηδένα διὰ ξυμπάσης αὐτῆς
catur; nedicam eum multos etiam ex superioribus τῆς ἀρχῆς ἢ ψυχῆς στερήσας ἢ ἐς τὸ σῶμά ὄσονοῦ
partim æquasse, partim superasse. λυμνηόμενος, ἐπαινετὸς ἐς δεῦρο παρὰ πᾶσι λελό-
γισται καὶ κορωνίς, ὡς εἰπεῖν, τῶν ὄσοι Ῥωμαίων ἐκ τοῦ τῶν Κομνηνῶν γένους ὑπερεκάθισαν, ἵνα μ
λέγοιμι ὡς καὶ πολλοῖς τῶν ἀνόπιν ἀρίστων τοῖς μὲν ἡμιλλήσατο, τοὺς δὲ καὶ παρήνεγκεν.

Hier. Wolfii notæ.

(38) Ἄγων σχολῆν τῶν ἐκτός. Scilicet ἀνθρώπων, per otium, si nemo externus adesset.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ
 EN TOMOIS EIITA ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΗ
 —
 DE REBUS GESTIS MANUELIS COMNENI
 LIBRI SEPTEM
 —

α. Ἀναβρήθεισιν οὖν ὁ Μανουὴλ αὐτοκράτωρ εὐ-
 θύς [P. 33] τὸν μέγαν δομέστικον, ᾧ κλήσις ἦν
 Ἰωάννης, Ἄξουχος δὲ ἡ ἐπίκλησις, ἐς τὴν βασιλίδαν
 πόλιν ἐξέπεμψε, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν χαρτουλάριον
 Βασίλειον τὸν Τζιντζιλοῦκην, εὖ μὲν καὶ τὰ κατὰ
 τὴν νέαν διαθήσοντας βασιλείαν καὶ προομαλλισοντας
 τὴν εἰσόδου καὶ κατασκευασομένους ἔμπροσθεν
 αὐτοῦ τὰ εἰσόδια, μετελευσομένους δὲ καὶ τὸν σε-
 βαστακράτορα Ἰσαάκιον τὸν ἐκείνου ταυτάμιον.
 Ἦν γὰρ αὐτοκράτορα δέος ὑπέθραττε μήπως οὕτως
 ἢ τοῦ πατρὸς ἐνωτισάμενος θάνατον καὶ τὴν εἰς
 τὸν ἀδελφὸν τὸν νεώτερον ἄκηκοὺς τῶν σκήπτρων
 μεταβῆσιν εἰς ἐναντίαν μοῖραν ἀποκριθῆ καὶ περὶ
 αὐτῶν ὄλων αὐτὸς εἶναι κύριος διαμιλληθῆ, ἅτε
 ἐκ τῆς γενέσεως εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς βασιλείας
 κλοόμενος καὶ κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλιν τότε πα-
 ρὼν καὶ τῶν ἀνακτόρων ἐντὸς ἀβλιζόμενος, ἐνθα
 τῶν χρημάτων αἱ σωρεῖαι εἰσὶν ἀποκαίμεναι καὶ
 τὰ τῶν κρατούντων γνωριστικὰ περιβλήματα. Ὁ
 Ἰωάννης τοίνυν καταταχύνας τὴν πόλιν εἰσεῖσι, καὶ
 τὸν Ἰσαάκιον ἀγνώτα ἔτι ὄντα τῶν γενομένων αἰρεῖ-
 καὶ τῆ μονῆ τοῦ παντοκράτορος εἰργυρῖσι, ἢ τὸν βα-
 σιλέα Ἰωάννην ἔσχε δομήτορα. Καὶ ὁ μὲν μετὰ τὴν
 κατὰ τὴν πόλιν ἀναμαθῶν τελευτήν καὶ
 τῶν τοῦ ἀδελφοῦ ἀναβρήθεισιν ἐνηχηθεὶς οὐκ εἶχεν ὄ-
 ρον καὶ διακρίξαιτο, δεινὰ πάσχειν λέγων καὶ πέρην
 θεοῦ ξύμπαντος, καὶ ὡς ἐπαινετὰ ἡ τάξις (39),
 ἧς διακρατεῖται τὸ πᾶν. « Ἀπῆλθε, φησὶν,
 Ἀλέξιος θανάτω πεισῶν, ὁ τῶν ἀδελφῶν πρωτότοκος
 καὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς κληροῦχος· ἐπηκολούθησε
 τοῦτο Ἄνδρόνικος τῷ προτέρῳ ὁ δεύτερος, καὶ τὸν
 νεώτερον εἰσαγαγὼν τοῦ ἀδελφοῦ διαπόντιον μετὰ
 ἑαυτοῦ καὶ οὗτος τὸν βίον μετέλλαξεν. Εἰς ἑαυτὸν
 τοῖνον τὰ τῶν Ῥωμαίων σκήπτρα ὄρᾳ, καὶ τῷ δι-
 κτύῳ αὐτὸς ἔστιν ἐγκρατῆς τῆς ἀρχῆς. » Ἄλλ' ὁ
 μὲν ταῦτα μάτην ἐξετραγῶδει, καὶ εἰκότως ἦν πε-

65 1. Manuel imperator appellatus magnum do-
 mesticum Joannem Axuchum statim in urbem im-
 peratricem ablegavit, unaque cum eo Basilium Tzi-
 zilucem chartularium, qui et novum imperium
 firmarent, et ingressum præpararent, et sebasto-
 cratorem Isaacium fratrem ejus coercerent. Vere-
 batur enim ne is audito patris obitu, et sua desi-
 gnatione cognita, per seditionem sibi potestatem
 omnem 66 vindicaret; quod et ætate ad imperium
 vocaretur, et tum in urbe imperatrice versaretur,
 et in palatio degeret, ubi pecuniarum acervi et
 imperatoris vestes repositæ essent. Joannes igitur
 festinanter urbem ingressus Isaacium rerum adhuc
 ignarum capit, et in omnipotentis monasterio con-
 cludit, a Johanne imperatore ædificato. Qui ubi
 post captivitatem patris obitum et fratris designa-
 tionem cognovit, quid ageret non habebat, iniquis-
 sime secum agi conquerens. Et ordine collaudato,
 a quo etiam rerum universitas gubernaretur :
 « Alexius, inquit, obiit, fratrum primogenitus et
 paterni imperii hæres. Hunc secutus est ætate
 proximus Andronicus ; qui cum fratris cadaver
 mari advexisset, paulo post et ipse decessit. Roma-
 norum igitur sceptrum ad me spectant, et ego jure
 imperio potiar. » Quæ cum frustra vociferaretur et
 irritæ aviculæ instar inani conatu obstreperet,
 magnus domesticus custodiæ palatii intentus, atque
 id agens ut Manuel etiam a civibus imperator sa-
 lutaretur, litteras rubro aureoque sigillo et serico
 filo munitas et conchæ sanguine pictas elero magni
 templi offert, quibus eis argentæ monete nummi
 ad cc minas 67 promittebantur. Verebatur Axu-
 chus etiam alias rubricatas imperatorias litteras
 apportare, quæ summam eandem nummis aureis
 designarent. Nam cum suspicio quædam non ina-
 nis Manuelli oboriretur, ne forsitan aut ipse Isaa-

Hier. Wolfi notæ.

(39) Ἡ τάξις. Hanc veram lectionem esse arbi-
 tror. Alter codex habebat πρᾶξις· unde putabam
 legendum, ὡς ἐπαινετὰ ἡ πρᾶξις τῆ προνοῖα ὑφ'
 ἡς, et sic converteram : atque id facinus divinæ
 vindictæ, gubernatrici rerum universitatis, commen-
 datus, etc. ; sed hoc vult Isaacius, laudandum esse

ordinem quo non tantum imperia, sed etiam mundi
 hujus universitas gubernetur. Vetustus codex ha-
 bet : Καὶ ἀτακτα βῶων, ὧ ἄνθρωποι, ὡς κατελύθη
 ἡ τάξις ! ὡς νεουργοῦνται ἕτερα πράγματα ! Immo-
 deste vociferans : O cives, ut ordo est eversus ! Ut
 novæ res instituantur !

cius, ut ad quem ob ætatis prærogativam pertineret imperium, audito patris obitu et fratris junioris declaratione urbem seditione turbaret, aut alioqui plurimorum turbulenti conatus, imperatorum designationes et mutationes fere semper comitari soliti, regni novitati impedimentum aut periculum crearet, tam ancipiti rerum statu Joanni bina liberalia diplomata dedit. Cum vero legatio prospere successisset, neque Joannes successum legationis meliorem sibi fingere aut optare potuisset, id quo aurum promittebatur retinuit, argenti pollicitationem protulit.

Ἰσχυρῶς δὲ δεικνύμενος εἶναι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκ γενέσεως τὰ κατὰ τὴν πόλιν διαστασιάσαι πρὸς τὸν πατρῶον θάνατον καὶ ξυναίμου ὀστερογενοῦς ἐνωτισάμενος μετὰ θάνατον ἐκείνου ἀναγόμενος, εἴ τι τῶν βασιλέων προβλήσει τε καὶ μεταθήσει αἰεὶ πως ἐπισηρομένη φιλοτάραχος καὶ νεοποιὸς τῶν πλείστων ἔρεσις οὐκ εὐδοκίᾳ οἱ τῶν νέων ἀνακτῶν καὶ ἀκίνδυνα τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν θοιτο, διὰ τοῦτο πρὸς ἀμφίβρεπὴν κατάστασιν τοῦ κειροῦ διπλᾶ τῶν Ἰωάννη φιλότιμα θεοπέφυκται. Τῶν δὲ κατὰ βούλην προβῆναι τὰ τῆς ἀποστολῆς, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἐπιπονηστέον καὶ ἀφιλοτιμήτως ἀνασχεθῆναι ἀλλίον ἢ [P. 35] ἐπιπέσει, συνέχευε μὲν τὸ βραβεῖον τὰ χρύσεια, ἐξήνεγκε δὲ τὸ χορηγεῖν ἀργύρεα.

Ingressu ad hunc modum præparato, imperator parentalibus peractis, et patris cadavere navibus imposito, quæ in Pyramo fluvio stationem habebant, qui Mopsuestiam irrigans in mare influit et Antiochiæ rebus pro tempore pacatis, e Cilicia digressus uer superiorem Phrygiam proficiscitur. Tum Andronicus Comnenus, qui post in Romanos tyrannidem exercuit, Manuelis patruelli, et Theodorus Dasiotes, cui Maria nupta erat, Andronici sebastocratoris, fratris Manuelis, filia, a Persis capti et ad Masutum Iconii principem sunt perducti. Nam dum feras venantur, a militari via digressi venerunt in hostium manus et in venatores hominum inciderunt. Imperator autem, qui cum aliis rebus vacare non posset, sed propositum urgeret omnemque moram sibi incommutare putaret, non eam illorum rationem habuit quam oportebat, nec ut decebat, opem eis tulit. Post tamen eos sine pecunia liberavit, et Pracam, oppidum Seleuciæ finitimum, vastatum a Persis recuperavit. Ut autem urbem imperatricem attingit, cupide ab incolis suscipitur, tum quod regno paterno succedebat, tum quod apud omnes erat gratiosus. Nam in ipsa adolescentia senes prudentia anteibat, bellicosus, audax, in periculis imperterritus et magnanimus, ad committenda prælia promptus. Ad hæc e vultu adolescentis gratia quædam elucebat, et arridentes oculi nescio quid illecebrarum in se habebant; proceræ statura, quamvis nonnihil inflexa; colore neque albo et niveo ut qui in umbra educati sunt, neque etiam admodum fusco ut hi qui a sole sunt adusti, sed ita inter nigrum et candidum medio, ut, quamvis ad nigredinem tenderet, tamen decorus esset. Quamobrem a civibus obviis, quod aiunt, ulnis exceptus, et pleno ore cum applausu celebratus, palatium ingreditur. Dum autem equo Arabico insigni

ρυγίζων κατὰ σαγγνευθὲν πτηνάριον· ὁ δὲ δὴ δομέστικος τῆς τῶν βασιλέων φυλακῆς ἐπιμετῶν καὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ παρὰ τοῖς ἀναγορεύσεως, γράμμα ἐρυθροστίματον σφραγιστὴν καὶ σφραγιστῶν νήματι ἐμπέδον, κόγχης ἐδουμένῳ αἵματι, τῶν κλήρων τοῦ μεγάλου νεῶν δώσει, τυποῦν αὐτοῖς (40) ἀργύρεα ἐπίσημα καὶ εἰς μνᾶς δις ἑκατὸν κορυφούμενα. Ἐλέγετο δὲ ἐτέραν ἠρυθροδανωμένην βασιλείον γραφὴν ἰεραστῶν τὸν Ἀξούχον, διὰ χρυσαίων ταῦτα βεβαιουσαν. Ἐπειδὴ γὰρ ὑπόνοια τις τὸν κρατοῦντα τρεχὲν οὐκ ἀνέλογος, μήπως ἢ αὐτὸς Ἰσαάκι

Ἰσχυρῶς δὲ δεικνύμενος εἶναι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκ γενέσεως τὰ κατὰ τὴν πόλιν διαστασιάσαι πρὸς τὸν πατρῶον θάνατον καὶ ξυναίμου ὀστερογενοῦς ἐνωτισάμενος μετὰ θάνατον ἐκείνου ἀναγόμενος, εἴ τι τῶν βασιλέων προβλήσει τε καὶ μεταθήσει αἰεὶ πως ἐπισηρομένη φιλοτάραχος καὶ νεοποιὸς τῶν πλείστων ἔρεσις οὐκ εὐδοκίᾳ οἱ τῶν νέων ἀνακτῶν καὶ ἀκίνδυνα τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν θοιτο, διὰ τοῦτο πρὸς ἀμφίβρεπὴν κατάστασιν τοῦ κειροῦ διπλᾶ τῶν Ἰωάννη φιλότιμα θεοπέφυκται. Τῶν δὲ κατὰ βούλην προβῆναι τὰ τῆς ἀποστολῆς, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἐπιπονηστέον καὶ ἀφιλοτιμήτως ἀνασχεθῆναι ἀλλίον ἢ [P. 35] ἐπιπέσει, συνέχευε μὲν τὸ βραβεῖον τὰ χρύσεια, ἐξήνεγκε δὲ τὸ χορηγεῖν ἀργύρεα.

Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὴν βασιλικὴν προπαρῆσαν εἴσοδον· ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ δῶρα τῶν πατρῶν ἐκτε καὶ ταῖς ναυσὶ τὸ σῶμα ἐνθήμενος, εἴ τῶν Πιπταμῶν ἐνωρμίζοντο, ὅς Μοφουεστίαν λιπαίνω λάσση προσπλέκεται, τὰ τε κατ' Ἀντιόχειαν, καιρὸς ἐδίδου, καταστασάμενος, ἀπάρας τῶν ἐκείνου διὰ τῆς ἀνω καλούμενης. Φρυγίας ἐπεπορεύετο καὶ ὑπὸ Περσῶν ἐάλωσαν καὶ πρὸς τὸν Ἰκρατοῦντα τῆνικαῦτα Μασούτ ἀπηγέθησαν πρὸς πατρὸς τῶν Μανουὴλ ἐξάδελφος, ὁ Κομνηνός τῶν Ἀνδρόνικος (οὗτος δὲ κατ' ὕστερον μαίων κατετυράνευσεν), καὶ ὁ Δασιώτης Θεόφιλος εἰς γαμετῶν Μαρία ἡρμοστο, ἦν ὁ τοῦ Μανουὴλ κασίγνητος ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀνδρόνικος. Κατὰ γὰρ θήραν ἀγρίων τῆς ὁδοῦ ἐκτραπόμενος τὸ στράτευμα εἴχετο, ἔλαθον συλλεθθέντες πολλοὶ, καὶ θηρῶν ἐπιβαλόμενοι κινδύνα ἀνθρώπων περιπεπτώκασι. Τότε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν νοῦν ἐπιστῆναι δυνάμενος, ἀλλὰ τῆς προκειμένης ἀπας γινόμενος, καὶ ἰσχυρῶς βραχὺ τι γοῦν ἀποσχέσθαι κρίνων ἀσύμφορον οὐδὲ τῶν κατὰ τοὺς ἀνδρας τούτους ὡς εἶδει πειστικῶς ἢ βασιλικῶς αὐτοῖς ἐπιμύνη· μετέπειτα τοὺς ζωαγρίων ἀνευ ἐλύσατο, καὶ τὸ πόλισμα Ἰκονίαν, ὃ δὴ τῆς Σελευκείας ἐχόμενα ἴδρυται, Μαίσιος ἐπανεσώσατο παρὰ Περσῶν πορθηθέν. Τὴν βασιλείαν πόλιν ἐπεφθάκει ὁ Μανουὴλ, ἀσπαστῶν τῶν ταύτης αἰκιστῶν προσδέχεται, μὲν ὡς τὴν πατρῶαν βασιλείαν παρελθόντως, δ' ὅτι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀσπασίος ἦν, ἐπεὶ καὶ ἀκριβῶς μείρακι τὴν σύνεσιν ἔσωζε τῶν κατασθέντων ἐν τοῖς πράγμασι πλείονα, πολεμικῶν καὶ φιλοκίνδυνος καὶ τοῖς δεινοῖς ἀκατάπληκτος. Μεγάλω δὲ δεινῶν δεκνόμενος, καὶ πρὸς μάχας ἐξυμνόμενος. Ἐπέπερε δὲ καὶ χάρις ἐπὶ τοῦ ὄπου τῶν νεανίων, καὶ τῶν τῆς δόξης ὀπομιθεῖν

Hier. Wolfii notæ.

(40) Τυποῦν αὐτοῖς. Χορηγοῦν ἢ τέτυκον. Unde supra τῆς βασιλικῆς ἰδὲμ quod διέταγμα.

ἐπαγωγὴν ἐπεσώρευτο, εὐμήκης ὦν τὴν ἡλικίαν, καὶ ἐπέκεινται τοῦ ἰθυτενοῦς μέτριον. Τὴν δὲ γε χροιάν οὔτε κατὰ τοὺς ἰσκιατραφημένους λευκός ἦν καὶ χιονώδης, οὔτε μὴν ἄγαν καπνηρός ὡς οἱ πολλὸν τὸν ἥλιον ἐπὶ τοῦ προσώπου δεξάμενοι καὶ οὐς παρῆλθον ἀκτῖνες θερμότεραι, ἀλλὰ τῆς λευκῆς θέας ἀναχωρῶν, τῷ δὲ μέλανι προσεγγίζων χρώματι εὐπρεπείας καὶ οὕτως εἶχετο. Διὰ ταῦτα τοῖνον ὑπέρταται ἐγκλίσεις περιχυθέντων τῶν πολιτῶν, εἴσεισιν ἀσμένως τὰ βασιλεία πλατέσι καὶ ἀνεμυγῶσι περικροτούμενος στόμασιν. Ἐν δὲ τῷ παριέναι μεθ' ἵππου Ἀραβος ἐριαύχενος τὰ ἀνάκτορα, καὶ μέλλειν εἰσιέναι διὰ τῆς πύλης μεθ' ἦν ἡ ἐκ τῆς ἑδρας ἀπόβασις ἐπιταί μόνος τοῖς αὐτοκράτορσιν, ὁ ἵππος δὲ ἦν τὸν βασιλεία ὀχῶν, ἐς ἀκουστὸν χρεμετίσας καὶ συχνὰ κόψας ἄκραις ὀπλαῖ τὸ δάπεδον εὐηνιά τε προποδίσας καὶ περιδινθηθεὶς ἀγέρωχα, ὑπερέβη ὅψε ποτε τὸν οὐδόν. Ἀγαθὸν οὖν [P. 36] ἔδοξε τοῦτο τοῖς συνιοῦσι κομψοῖς ἐπιεσόδιον, καὶ τούτων μάλιστα οἱ περιεχθήσαντι οὐρανόν, τὰ δ' ἐν ποσὶ μόλις ἔχουσι διορῶν, καὶ διὰ τῶν ἵππειων σχηματισμῶν καὶ συχῶν περιελιγμάτων μακράων περιτελλομένην ζωὴν τῷ αὐτοκράτορι ἀπεφοίβαζον.

β'. Θύσας οὖν τὰ ἀναγυρευτήρια θεῶν καὶ ἐπιδατῆρια, σκέπτεται περὶ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν κληρωσμένου θρόνον καὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας χειρισμένου οὐρακας καὶ ταινιώσοντος αὐτὸν ἐπὶ νεῷ Κυρίου τῷ αὐτοκρατορικῷ στεφανώματι· ὁ γὰρ Στυππῆς Δέων θανάτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο. Κοινοῦται οὖν τὰ τῆς γνώμης τοῖς ἐκ τοῦ καθ' αἰμά οἱ σμνῶματος προύχουσι καὶ τοῖς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ οἱ τοῦ βήματος ἐντροφοί, καὶ πολλῶν εἰς τὴν μεγίστην ἀρχιερατείαν ἐγκρινομένων ἢ νικῶσα ψήρος καὶ τῶν ἀπάντων σχεδὸν πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς μονῆς τῆς Ὁξείας ῥέπει μοναχὸν Μιχαήλ· οὗτος γὰρ καὶ ἐστὶ περιώνυμος ἦν καὶ τῆς ἡμετέρας ἐν μεθέξει κειδύσεως. Προβληθεὶς οὖα ὁ Μιχαήλ πατριάρχης ἐς αὐτῆς τὸν χρίσαντα χρίει τὰ ἱερὰ ἱσαφικόμενον μίλαθρον. Συμβαίνει δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ὁ ἀδελφός Ἰσαάκιος, καὶ ὑπὲρ δόξαν τὴν τῶν πολλῶν ἀντεδίθεσαν ἀλλήλοισιν τῷ ἀδελφῷ τὴν εὐνοίαν. Ἦν δὲ ὁ Ἰσαάκιος διὰ τὸ εἰς χόλον εὐέμπυτον καὶ τὸ ἐκ μακρῶς πολλῆς αἰτίας ἐς κολάσεις ὑπερόγκους διαβρίπιζεσθαι δυσξέμβλητος τοῖς πολλοῖς (41), ἔτρεφε δὲ καὶ τὸ ψοφοδῆς ἀγεννές, καὶ ταῦτα τηλικῶν ὦν, καὶ ἀνδράσιν ἀνόμοιον. Ἦν οὖν ὁ βασιλεύσας Ἰωάννης ὁ τούτου πατὴρ καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ πᾶσι μακρὸς καὶ τῆς ἀοιδίμου λήξεως καὶ δι' εὐφῆμου κείμενος μνήμης, ὅτι τὸν Μανουὴλ εἰς τὸ κρατεῖν καὶ βασιλεύειν ὑπὲρ αὐτὸν ἐδικαίωσε.

Τοῦ δὲ Μασούτ τὰ πρὸς Ἐω ληίζομένου καὶ κατατρίχοντος ἔξεισιν ὁ Μανουὴλ κατ' αὐτοῦ, καὶ δὴ γενῶς κατὰ τὰ Μελάγγεια τοὺς ἐκείσε ἱέρσας μετῆλθε. Ἐρὸς δὲ τῆς τῶν Μελαγγείων φυλακῆς τε καὶ ἐνκατίσως ἐπιμεληθεὶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἔπεισεν πόλιν, νόσῳ προσπαλαίσας πλευρίτιδι. Ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς Ἀντιοχείας πρόγκικα Ραῖμοῦνθον μετέπειναι δεῖν οἴθησις, τρεῖς Κιλικίαις ἐπιφυόμενων πόλεσιν, αἱ Ῥωμαίοις ἦσαν κατήκοι, στρατιῶν ἔξιπμῆν, ἡγεμόνας αὐτῇ ἐπιστήσας τοὺς ἀδελφούς Κωνσταντίνους, τὸν τε Ἰωάννην καὶ τὸν Ἀνδρόνικον, καὶ τινὰ Προσοῦχ οὐκ αἰδριν τὰ πολέμου καὶ νῆας δὲ προσεπεπόμφει μακρὰς, ὧν ἡγεῖ-

A pergit, portam ingressurus post quàm solis Imperatoribus descensus e sella permittitur, equus clare hinnit, et solo unguis crebro pulsato, solerterque progressus et fortiter in girum actus, sero tandem limen transcendit. Id quoque bonum omen visum eruditiss, præsertim iis qui cælo inhiantes vix ea vident quæ ante pedes sunt; et per equinos gestus et crebrus flexus longam vitam imperatori portendi vaticinabantur.

B 702. Facta igitur re divina pro declaratione et imperii auspiciis, de patriarchici throni successore et ecclesiasticæ functionis gubernatore, a quo in templo Domini corona imperatoria ornaretur, deliberat. Nam Leo Styppiota morte rebus humanis exemptus erat. Proinde sententiam suam cum cognatis, senatoribus et sacerdotibus communicat. Cum autem multi in maximi pontificatus suffragiis nominarentur, eorum sententia vicii, cæteris fere omnibus assensis, qui Michaelem Acuti monasterii monachum designabant, virum et virtute celebrem et nostris litteris eruditum. Is igitur patriarcha declaratus eum a quo unctus erat vicisim ungit, sacram eadem ingressum. Imperatorem etiam frater Isaacius est comitatus; itaque fratres, præter vulgi opinionem, mutua benevolentia se complexi sunt. C Fuit autem Isaacius ob iracundiam et levibus de causis ad atrociam supplicia propensionem minime gratus populo; et quanquam procerus, nescio quid formidolosum et viro indignum habuit, ut ad quemvis pene strepitum expavesceret. Quamobrem pater ejus Joannes, imperator solertissimus, etiam eo nomine ab omnibus celebrabatur, quod illi Manuelem prætulisset.

D 71 Qui contra Masutum Orientem incursantem, et populantem ad Melangia profectus, Persas illius loci ultus est; dataque opera ut Melangia instaurarentur et custodirentur, in imperatricem urbem revertitur, lateris morbo conflictans. Sed et Antiochiæ principem Raimundum ulciscendum ratus qui Cilicis urbes Romanæ ditionis vexabat, Contostephani nepotes Joannem et Andronicum, et Prususuchum quemdam rei militaris non imperitum, cum exercitu ablegavit, adjunctis longis navibus, quibus Demetrius Brana præerat, oppidis et castellis quæ vexabantur defensis, Persis denuo bellum ipse inferre statuit. Qui cum Pithecanas munitiones eo

Hier. Wolfii notæ.

(41) δυσξέμβλητος τοῖς πολλοῖς, *difficilis aditus*; παρὰ τῶν πολλῶν μισητός, *vulgo inuisus*.

Quod paulo gravius est; etsi morositatem odium plerumque, ut umbra corpus, sequitur.

cupare student, et in Thraciam impressione facta obvia omnia prædarentur, præterita Lydia urbes Phrygiæ et ad Mæandrum flumen sitas iminentibus periculis eripuit, et Persas perterritos fugavit. Ad Philomelium cum Turcis congressus, cum hasta Persam quemdam prostravisset, ab eodem cadente in planta sagitta ictus est. Cum autem et in rebus gerendis 72 acer atque audax et patre Joanne bellicosior hostibus videretur, recedere noluit; neque paruit iis qui monebant ut tandem domum reverteretur, ne Persæ ex desperatione salutis conspirantes exercitum ejus male tractarent: sed aucta potius alacritate ipsum Iconium petiit. Unde Masutus digressus Taxaris castra posuit, quæ olim Colonia vocabatur. Una vero ex filiabus ejus, quæ Joanni Comneno Isaacii sebastocratoris filio, imperatoris patrueli, nupta esse ferebatur, qui ex levi offensa a patruo et imperatore Joanne ad Masutum defecerat, e mœnibus prospectans in defensionem patris sultani, orationem haud ineptam habuit. At imperator ubi ad Iconii mœnia successit, eaque exercitu circumdedit, et juventuti arcus contra propugnacula intendere concessit, prohibita sepulcrorum violatione, vix inde discessit. Sed quia in discessu hostes angustas insidiis occuparant, pugnae superioribus majores eruperunt: quibus non sine discrimine confectis, in urbem imperatricem rediit. μνένῃ, ὃν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐγείνατο Ἰσαάκιος, κατὰ τὸν Κομνηνοῦ ἀποδράς τῷ Μασούτ προσεβύη, ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ σουλτάνου πιθανὸν εἴθετο τὸν ἀπόλογο. Βασιλεὺς δὲ ἀγχοῦ τῶν περιβόλων τοῦ Ἰκονίου γενόμενος καὶ τὰ τεῖχη τῶν στρατῶν διαζώσας, τόξα τε τείνειν ἐπὶ τὰς ἐπάλλεις τῆ νεολαίᾳ ἐνδοῦς καὶ τοῖς νεκροδόχοις σήμασιν ἐνυθρίζειν μὴ συγχωρῶν, οὕτως ἐκεῖθεν μόκις ἐξώρμησε καὶ καθισάντων τῶν πολεμίων καὶ τὰ ἀμφίλαφῃ χωρία πόλεμοι. Ἐναγωνίως δὲ καὶ τούτων διψκνόμενων ἐς τὴν

Uxorem ducit Almannam, ex illustri principum familia natam; 73 quæ non tam formam corporis curabat quam animi pulchritudinem. Itaque omnibus fucis et accititiis ornamentis repudiatis, ut quæ vecordes mulierculas decerent, naturali rubore contenta virtutum ornamentis fulgebat, constantia et gravitate animi gentilitia prædita. Quo fiebat ut imperator, etsi ei solum altissimum, satellites, honorem et splendorem regium minime negabat, tamen parum eam diligeret, neque fidem conjugii servaret, ut homo adolescens, libidinosus, dissolutus et delicatus vitæ deditus, cæterisque rebus quas eas et amoris illecebræ ferunt. Usus est et neptis sue consuetudine, non sine gravi dedecore et labe; qua fama ejus, ut formosissima facies turpi nævo, deformata est.

προσανέκειτο, καὶ συσσιτίων καὶ κώμων ἐξείχετο, οἱ πάνδημοι ἔρωτες διεπράττετο.

3. Nihilominus tamen reipublicæ curam suscepit. Publicorum vectigalium curatorem et quæstorrem supremum Joannem Puzenum, ut et pater, designavit, cum prius dromi protonotarius esset. Joannem 74 Hagiotheodoritem suarum constitutionum sequestrum et ministrum ordinavit. Is in conspectu imperatoris semper astabat, ejusque

το Δημήτριος ὁ Βρανᾶς. Ἀμέλει καὶ τῶν κακῶς ἐκεῖσε πασχόντων φρουρίων καὶ πόλεων δεούσης ἐπικουρίας τετυχηκότων, κατὰ Ηερσῶν ἐκστρατείας προέθετο· ἤδη γὰρ οὗτοι τὰ περὶ τὸν Πιθηκῶν ἐρύματα ὑπαγαγέσθαι σπεύδοντες καὶ τῷ θέματι τῶν θρακησίων ἐμβάλλοντες τὰ ἐν ποσὶν ἐλιγίζοντο. Ἵπερβὰς τοίνυν Λυδίαν καὶ ταῖς κατὰ Φρυγίαν καὶ Μαϊάνδρον ποταμὸν ἐπιστάς πόλεσιν, αὐτὰς τε τῶν ἐπηρητημένων κινδύνων ἀπήλλαξε καὶ τοὺς Πέρσας φοβήσας ἐδίωξε. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸ Φιλομύλιον κάκεισε τοῖς Τούρκοις προσέμιξεν· ἔθα καὶ τὸν τοῦ ποδὸς ἐτοξεύθη ταρσὸν παρὰ Πέρσου [P. 37] τινὸς καταβληθέντος μὲν ὑπὸ βασιλείως τῷ δόρρατι, ἐν δὲ τῷ ἀνατραπῆναι τὸ βέλος ἐπαφέντος κατὰ τοῦ πέλατος. Δόξας δὲ παρ' αὐτοῖς φοβερὸς εἶναι τὰς πράξεις καὶ εὐτολμος καὶ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου φιλοκινδυνότερος, οὐχ ἤρεϊτο γενέσθαι παλίναστροφος, οὐδ' ἐπειθετό οἱ τοῖς συμβολουέουσαι μνησθῆναι καὶ νόστου ποτὲ, μήπως ἐπισυστάντες οἱ Πέρσαι ὡς ἤδη περὶ τῶν δλων ἀπογινώσκοντες κακῶς τὸ κατ' αὐτὸν διάθωνται στράτευμα. Ἀμέλει καὶ τὸ πρόθυμον ἐπιτείνας ἐς αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον ἤλασεν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Μασούτ μεταναστεύσας ἐκεῖθεν παρενέβαλεν εἰς τὰ Τάξαρα, ἃ εἶστιν ἡ πάλαι λεγομένη Κωλωνεῖα· τῶν δὲ θυγατέρων αὐτοῦ μία τῶν τευχῶν ἠνωθεν διεκκώπτουσα, ἤτις καὶ συνψηκνέαι ἐλέγετο τῷ ἐξαδέλφῳ τοῦ βασιλείως Ἰωάννη τῷ Κομνηνοῦ, ὃν ὁ μικρολυπίαν τοῦ θείου καὶ βασιλείως Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἀποδράς τῷ Μασούτ προσεβύη, ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ σουλτάνου πιθανὸν εἴθετο τὸν ἀπόλογο. Βασιλεὺς δὲ ἀγχοῦ τῶν περιβόλων τοῦ Ἰκονίου γενόμενος καὶ τὰ τεῖχη τῶν στρατῶν διαζώσας, τόξα τε τείνειν ἐπὶ τὰς ἐπάλλεις τῆ νεολαίᾳ ἐνδοῦς καὶ τοῖς νεκροδόχοις σήμασιν ἐνυθρίζειν μὴ συγχωρῶν, οὕτως ἐκεῖθεν μόκις ἐξώρμησε καὶ καθισάντων τῶν πολεμίων καὶ τὰ ἀμφίλαφῃ χωρία πόλεμοι. Ἐναγωνίως δὲ καὶ τούτων διψκνόμενων ἐς τὴν

Ἐνάγετο δὲ γυναῖκα ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐξ Ἀλμανίων, γένους τῶν ἐπὶ δόξης καὶ θρόνων τῶν ἀρχαίων. Αὕτη μέντοι οὐ τοσοῦτον τοῦ σωματικῶ καλλοῦς ἐφρόντιζεν ὅσον τοῦ ἔνδον καὶ περὶ ψυχῆν ἐπεμέλετο. Οὐκοῦν ἐξομνυμένη τὰ ἐκ τῶν κόνων ἐπιτρίμματα καὶ τοὺς τῶν ὀφθαλμῶν ὑπογραμμίδας καὶ τὸν πλάστην τὸν κάτωθεν καὶ τὸ τεχνικὸν ἄλλ' οὐ φυσικὸν ἐρεῦθος, καὶ ταῖς ἄφροσι τῶν γυναικῶν αὐτὰ ἐπιβρίπτουσα, ταῖς ἀρεταῖς προσανείχε καὶ ὠροῖζετο. Εἶχε δὲ τὸ μὴ ἐπικλινὲς ἔθνηκὸν, καὶ τὸ τῆς γνώμης ἐκέκτετο δυσμετάθετον. Ὅθεν οὐδ' ὁ βασιλεὺς προσείχεν αὐτῇ τὰ πολλὰ, ἀλλὰ τιμῆς μὲν καὶ θρόνων πᾶνυ λαμπρῶν καὶ δορυφορίας καὶ τῆς λοιπῆς λαμπροφορίας βασιλικωτατῆς μετείχε, τὰ δ' ἐς κοίτην ἠδίκητο. Νέος γὰρ ὢν ὁ Μανουὴλ καὶ ἐρωτικὸς τῷ τε ἀνειμένῳ βίῳ καὶ ταῖς τρυφαῖς καὶ ὅσα τὸ νεότησιον ἄνθος ὑπέβαλλε καὶ ἐμύου

γ. Ἐμέλησε δὲ καὶ τῶν κοινῶν τῷ βασιλεὶ τῶνδε πράξεων. καὶ τῶν μὲν δημοσίων ἐσφορῶν φροντιστὴν καὶ λογιστὴν μίγιστον τὸν ἐκ Πούτζης Ἰωάννην προβάλλεται καὶ αὐτὸς, ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐκεῖνος καὶ βασιλεὺς, πρότερον ὄντα καὶ τοῦ δρόμου πρωτονοτάριον, μελεδωνὸν δὲ μεσεύοντα καὶ τῶν ἐκλειῶν ὑποδρηστῆρα διαταγμάτων τὸν Ἀγιοθεοδωρί-

την τίθειν Ἰωάννην. Καὶ ἦν ὁ μὲν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως [P. 38] ἀεὶ ὀπτανόμενος καὶ τὰ τοῦτου ἐντάλματα ὅσα καὶ ἐμψάσεις ἐκ κρείττονος μείρας δεχόμενος, ὑπουργοῖς δὲ οὐκ ὀλίγοις τῶν γραφομένων καὶ λεγομένων ἐκέχρητο λόγοις ἀνδράσιν, ὅσοις ἢ αὐτὴ ἐνέδριθεν ἢ βασιλείος, πρὸ πάντων δὲ τῷ Στυππειώτῃ Θεοδώρῳ, περὶ οὗ διγλώσσου (42) ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ἦν δὲ ὁ ἐκ Πούτζης Ἰωάννης δεινότητος τὰ δημόσια, φορολογίας παιπάλημα καὶ ἐπίτριμμα, καὶ τῶν μὲν ὄντων δασμοφορημάτων συζητητῆς ἀκριβέστατος, τῶν δὲ οὐκ ὄντων εὐρετῆς ἀπαράμιλλος. Ἐξήσατο δὲ καὶ τὸ ἦθος ὑπὲρ πάντας ἀδυσώπητον καὶ ἀμείλικτον· εὐκοπώτερον γὰρ ἂν τις ἀμειδῆ καὶ ἀγέλαστον πέτραν ἐμάλθαξεν ἢ ἐκεῖνον ἐν τοῖς ἀβουλήτοις ὑπέκλινεν. Ὁ δὲ τούτου θαυμασιώτερον, οὐ μόνον οὐκ ἦν δακρυῖς ἀτεγυκτος, σχήμασι δεητηρίοις ἀπροσκλητῆς, ἀργυροῖς ἀτίνακτος ἐλεπόλεσι καὶ χρυσίου ἀγοήτευτος φερμακεύμασιν, ἀλλ' εἶχε καὶ τὸ δυσέντευκτον ὡς ἀπάνθρωπον. Τὸ δὲ τοῖς τότε (43) θυμαλγῆς καὶ δυστύποιστον, οὐδ' ἀπόλογος ἦν παρ' αὐτῷ καθαρῶς ἐφ' οἷς ὁ προσιῶν προετίθετο, ἀλλὰ χαίρων τὰ κλείετα τῇ ἀφασίᾳ ἐνισχυοῦ καὶ ἀπροσήγορον παρῆε τὸν παραβέλλοντα. Τοσαύτην δ' ἐκ βασιλείως ἰσχύν τε καὶ ἐξουσίαν περιεζώνοντο ὡς ἂ μὲν ἡδοῦλετο τῶν βασιλικῶν θεσπισμάτων ἀποπέμπεσθαι καὶ διαρρήγνυειν, ἕνα δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις ἐγγράφειν κώδιξιν. Ἐποθήκη δὲ τοῦ ἀνδρός τούτου ἤρτημά τι κοινῶφελές καὶ ταῖς νήσοις πάσαις σωτήριον καὶ τοῖς πρώην βασιλεῦσι συντηρηθὲν ἀπαράβατον ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἀξυμφορῶς κατήργησε. Τὰ γὰρ ἐκ τῶν πλευστικῶν (44) ἐρριζόμενα στρατειῶν, δι' ἀδιδόμενα πάλαι τῷ ναυτικῷ, εἰς τὸ ταμείον οὗτος παρεπιπέμενος μετωχέτευσε, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν νήσων ἐκ τύπου παρεχομένης τριήρεις αὐτάνδρους μικροῦ κατεπόντισε παραφάμενος. Ἐποθέμενος γὰρ ὡς τὸ μὲν τῶν τριηρέων χρῆμα οὐκ αἰεὶ τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ κοινῷ ἐπιτῆδειον, τὰ δ' ὑπὲρ τούτων ἀναλώματα οὐκ εὐάγκαλα (45) καὶ ἐπέτεια, καὶ δεῖν αὐτὰ μὲν τὸ ταμείον ἐγκολπιζέσθαι, χρεῖας δ' ἐνισταμένους ἐκ τῶν βασιλικῶν θησαυρισμάτων τὸ ὑψωνισμὸν τῷ ναυτικῷ παρέχεσθαι, ἔδοξεν ἐνταῦθα ἀνδρῶν ὁ βέλτερος καὶ τῆν φύσιν τῶν πραγμάτων ἡκριδωκῶς ὁ καταποντιστοῦ σκῆμμα εἰσενεγκόμενος. Τοῖς γὰρ ἀδροῖς τὸν βασιλεῖα ἐν τῷ ταῦτα ἐπιτήγασθαι παρακέρουκε δαπανήμασι, καὶ αὐθις τῷ μετρίῳ τῆς καταδολῆς διακέχυκε. Καὶ νῦν ἐκ τῆς κακοδουλείας ταύτης εἴτ' οὖν συμικροπρεπείας θαλασσοκρατοῦσιν οἱ πειραταί, καὶ κακῶς πεπράγασιν ταῖς ληστρίσιν αἱ παραθαλαττίδιοι Ῥωμαίων χῶραι, καὶ ὡς ἂν κατεύζαινοντο οἱ διάφοροι. Εἰ

Hier. Wolfii notæ.

(42) Περὶ οὗ διγλώσσου. Περὶ οὗ ἐν τοῖς ἐμπροσθῶν ἐλέξμεν sive λέξομεν. Scriptura enim parum peripicua est. Fortassis τὸ ἐμπροσθεν pro eo ponit quod ante nos est, id est, ad quod nondum pervenimus. Barbaries enim non modo nova vocabula signit, sed etiam veterum significationes mutat.

(43) Τοῖς τότε, iis qui tum erant, illius ætatis hominibus. Est περισσολογία Græca, quæ oitra mole-

mandata tanquam oracula excipiebat : ministris vero eorum quæ dicenda scribendæque erant non paucis eruditis viris uiebatur, qualibus aula referta erat, Theodoro Styppiota præsertim, de quo suo loco dicemus. Erat Joannes Puzenus ad rem publicam gerendam callidissimus, vectigalium veterum exactor acerrimus, novorumque inventor solertissimus : moribus ad severitatem et rigorem ita compositis, ut asperrima rupes facilius emolliri posset quam ille a sententia deduci, et quod mirabilis est, non modo lacrymis non movebatur, supplicii gestu non flectebatur, argenti machinis non concutiebatur, auri præstigiis non capiebatur, sed et ad inhumanitatem usque odiosam a congressibus abhorrebat, neque fere (quod molestissimum erat hominibus et pene intolerabile) iis a quibus adibatur respondebat, sed silentio plerosque tacitus præteribat. Tantum autem 75 auctoritatis et potentis habebat, ut imperatoria edicta quæ vellet repudiaret et laceraret, quædam in publicos codices referret. Eiusdem monitu res utilissima et omnibus insulis salutaris, et a superioribus imperatoribus constanter observata, inutiliter abrogata fuit. Nam vectigalia nautica olim in classem conferri solita hic in fiscum referenda curavit, ac triremes, quæ ex edicto ab insulis præbebantur, pene cum ipsis vectoribus in mari demersit, cum diceret triremes non semper reipublicæ esse utiles, sumptus vero qui in eas fierent, et annuos et immensos. Eos igitur in fiscum referendos, necessitate vero postulante ex imperatoris thesauris stipendia proienda esse. Quæ cum dixisset, vir optimus et rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum revera sententiam crudelissimo pirata dignam dixisset. Imperatorem enim sumptuum magnitudine decepit et parvitate impensarum rursus exhilaravit. Qua sive temeritate sive tenacitate factum est ut piratæ optatissima occasione 76 mare teneant et maritimæ provinciæ latrociniiis vexentur. Quod si spicam ei qui sevit acceptam ferimus, et eum quoque accusamus qui non rese-cuit, nec incendium ei duntaxat imputatur qui ignem injecit, sed ei etiam qui id restinguere cum posset noluit, et magis reprehendimus eum qui quod bonum esse norat non fecit, quid est dicendum? Joannes igitur dum integra auctoritate pro sua libidine versabat omnia, versabatur in publico, accuratus quæstor, parcus dispensator, fenerator atque exactor acerbus : sed ubi potentiam suam infringi, auctoritatem decrescere potentiamque languescere vidit, quod alii quoque apud impera-

stiam latine vix exprimi potest, neque debet.

(44) Alter codex pro πλευστικῶν habet προσπλέοντων. Verbum στρατειῶν redundare arbitror. Neque enim militare est pendere, sed extorquere tributum, et προσπλέοντας mercatores intelligo.

(45) Εὐάγκαλον. Quod ulnis facile comprehenditur et tenetur, et proinde non justo majus.

torem multum possent ac potestatem suam immodicam everterent, translatis quos sibi præfixerat limitibus, tempori servire et statui rerum se accommodare pro virili instituit, et ad quemdam familiarium suorum, mutata plane sententia, dixit: « Age, nos quoque ditescamus. » Ductaque uxore ex abjecta et obsoleta nobilitate, inter liberos ea suscepto ingentes opes, quæ voluptatibus aliendis abunde essent, distribuit, homo parcissimus et tenacissimus, qui ne supercilium quidem ad 77 intuendos pauperes attollere auderet, sed divitias perpetuo vinculis insolubilibus constrictas teneret, nec eas magis in publicum prodire pateretur quam olim Danaen Acrisius: adeo sordidus ut esculenta et pisces maximos ac pinguissimos sibi missos, ter aliquando in foro venditos, toties reciperet ab iis redemptos qui opera ejus egebant. Ita pro piscatoribus erant ei pisces, sorte commutata, quibus magnitudo pro hamo, pinguedo pro esca erat, itaque prætereuntes ad se emendos attrahebant.

μενος, καὶ παίδων ἀκούσας πατήρ, δένειμιε τούτοις πλοῦτον βαθὺν καὶ ἀρκετὸν εἰς ἡδονάς. Κίμβιξ δὲ ὢν εἰς ἄκρον καὶ γνίφων (47) καὶ δυσγρίπιστος, οὐδ' ἔνω ἄραι τὰ βλέφαρα πειρῶμενος, ἀναβλέψαι καὶ εἰς πτωχοὺς ἀτενίσαι, οὐ παρήκα τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ πεδῆτην εἶχε διὰ παντὸς δεσμοῖς ἀβρόχτοις ἀλύτοις τε, καὶ ἀπρόττον δῆπου, ὅσα καὶ Δανάην ὁ πάλαι Ἀκρίσιος. Καὶ σμικρολογίαν νοσῶν καὶ γλισχρότητα, καὶ τὰ πεμπύμενα πωλάκις τῶν ἐδωδίσμων ἀνέπεμπεν εἰς τὸ πωλητήριον καὶ δεῖγμα, ὡς ἰχθύας σάακα (48) καὶ λάβρακα, ὡς μὲν μεγίστους, ὡς δὲ πλοῦτας παρά τινων αὐτῷ πεμφθέντας, τρισσάκις ἀπέδοτο καὶ τοσαυτάκις ἐναλλάξ ἐσημειώσας κατὰ χρεῖαν παρ' ἐτέρων εἰσητέγκατο. Καὶ ἔσαν ἄντικρος ἄλιεις οἱ ἰχθύες, ὃ πεπόνθησι δρῶντες, ὡς μὲν ἄγκιστρον χαλῶντες τὸ μέγεθος, περιτιθέντες δὲ τὴν πιμελὴν ὡς δέλεαρ, καὶ οὕτω κατασπῶντες τοὺς παριόντας εἰς τὴν ἐκείνων εἰσοίκησιν.

Sed et Joannis Hagiotheodoritæ consilia florebant. Verum ei subita rerum mutatione ac varietate Theodorus Styppiotēs collega solers est adjunctus; qui Joanni alias assentiens alias refragans, facundia quidem princeps, ordine vero secundus, iis dignitatis gradibus non contentus ad summum fastigium plenius velis ferebatur. Oblata igitur opportunitate dissidiorum inter virum nobilem Michaelē Palmologum et Josephum Balsamenum, cui Hagiotheodoritæ 78 soror nupta erat, consilium suum urget, ac Hagiotheodoritam e regia tanquam e cœlesti specula in extremum angulum præturæ Græciæ et Peloponnesi exigit, ad provincias eas rite constituendas eorumque virorum dissidia dirimenda. Cæterum Joanne iter adhuc adornante, fortuna discessu ejus non expectato ad Styppietam transiit, eumque cupide et familiariter amplexa ad omnes dignitatum gradus pro tempore

Α δὲ (46) καὶ τὸν στάχυν ἴσμεν τοῦ σπείραντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀμύσαντα προσεπαιτιώμεθα· καὶ εἰ ὁ ἐμπρησμός τοῦ ἀνάψαντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατασβέσαι δυναμένου, δρᾶσαι δὲ τι τοιοῦτον ὅλιως μὴ βουληθέντος. Ἄλλ' ἕως [P. 39] τότε φιλοδοξίαις λογιστῆς καὶ δεινὸς καὶ φειδωλὸς οἰκονόμος καὶ ὀβολοστατῶν ἀτεχνῶς δασμολόγος ὁ Ἰωάννης ἐδείκνυτο, ἕως ἀκαθαίρετον εἶχε τὴν δυναστείαν, καὶ τὸ ποιῆν ὅσα καὶ πρὸς βουλῆς ἀνεξέλεγκτον, καὶ ὅσα βουλευτὰ τούτῳ καὶ δυνατὰ. Ἐπειδὴ δὲ μεθαρμολόμενον οἱ ἐώρα τὸ δύνασθαι καὶ τὸ εὐπαρβήσιαστον παρρησιάζεσθαι καὶ ὑποβρέουσιν κατὰ βραχὺ τὴν ἰσχὺν, οἷα καὶ ἐτέρων κρατυνομένων παρὰ τῷ βασιλεὶ καὶ τοῦ ἄγαν ἐκκρουόντων καὶ περιτρέπόντων αὐτὸν, μετήρεν ἄπερ ἦν θέμενος δρια, καὶ δραπέτης τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι προσφεύς ἀμφοτέροις τούτων ἔχεταί τε καὶ περιέχεται. Οὐκοῦν καὶ πρὸς τινα τῶν συνήθων εἰπὼν, « Ἄγε πλουτήσωμεν, » ἑτεροίως γνώμης παντάπασιν ἐγενήθητο, καὶ γυναῖκα τῶν ἀπεβρίμμένων καὶ ἀπηνθηκυῶν εὐγενῶν ἀρμοσά-

μενος, καὶ παίδων ἀκούσας πατήρ, δένειμιε τούτοις πλοῦτον βαθὺν καὶ ἀρκετὸν εἰς ἡδονάς. Κίμβιξ δὲ ὢν εἰς ἄκρον καὶ γνίφων (47) καὶ δυσγρίπιστος, οὐδ' ἔνω ἄραι τὰ βλέφαρα πειρῶμενος, ἀναβλέψαι καὶ εἰς πτωχοὺς ἀτενίσαι, οὐ παρήκα τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ πεδῆτην εἶχε διὰ παντὸς δεσμοῖς ἀβρόχτοις ἀλύτοις τε, καὶ ἀπρόττον δῆπου, ὅσα καὶ Δανάην ὁ πάλαι Ἀκρίσιος. Καὶ σμικρολογίαν νοσῶν καὶ γλισχρότητα, καὶ τὰ πεμπύμενα πωλάκις τῶν ἐδωδίσμων ἀνέπεμπεν εἰς τὸ πωλητήριον καὶ δεῖγμα, ὡς ἰχθύας σάακα (48) καὶ λάβρακα, ὡς μὲν μεγίστους, ὡς δὲ πλοῦτας παρά τινων αὐτῷ πεμφθέντας, τρισσάκις ἀπέδοτο καὶ τοσαυτάκις ἐναλλάξ ἐσημειώσας κατὰ χρεῖαν παρ' ἐτέρων εἰσητέγκατο. Καὶ ἔσαν ἄντικρος ἄλιεις οἱ ἰχθύες, ὃ πεπόνθησι δρῶντες, ὡς μὲν ἄγκιστρον χαλῶντες τὸ μέγεθος, περιτιθέντες δὲ τὴν πιμελὴν ὡς δέλεαρ, καὶ οὕτω κατασπῶντες τοὺς παριόντας εἰς τὴν ἐκείνων εἰσοίκησιν.

Εὐρύει δὲ καὶ τῷ Ἁγιοθεοδωρίτῃ Ἰωάννῃ τὰ διαβούλια· πλὴν τούτῳ ἡ ταχύπους τῶν πραγμάτων φορὰ καὶ ἀγγίστροφος συμφοιτητὴν ἐνδείξιν τὸν Στυππειώτην εἰσοτῆ Θεόδωρον, ὃς συντρέχων ἢ ἀντιτρέχων τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τῷ μὲν λόγῳ (49) τὰ πρῶτα, τῇ δὲ τάξει φέρων τὰ δεύτερα, οὐκ ἠνείχετο οὐδ' ἡγάπα ταῖς παρούσαις ἀναβάσειν, ἀλλὰ εἶχε κορυφαίας ἅπας γινόμενος, καὶ περὶ τὴν ἀκρῶρειαν λιχνεύμενος ὅλον πρὸς τὸ ἀνώτατον τὸν δρόμον ἐπετεινε. Καὶ δὴ καιροῦ λαβόμενος καθ' ὃν οὐκ ὀλίγα ξυνέπεισε τὰ διάφορα μεταξὺ ἀνδρῶν εὐγενοῦς, τοῦ Παλαολόγου φημι Μιχαήλ, καὶ τοῦ Βαλασαμῶν Ἰωσήφ, ὃς γαμβρὸς ἦν τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου ἐπ' ἀδελφῆ, ἐπέθετο κραταιότερον, καὶ συντείνας ἐξοστρακίζει τοῦτον τῶν ἀνακτόρων ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς οὐρανίου, καὶ ὡς εἰς χῶρον ἐκσφενδονῆ μυγαίτατον τὴν πραιτωρίαν ἀρχὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος, εὐ τὰ ἐκεῖ διαθήσοντα καὶ τὰς τῶν εἰρημέ-

Hier. Wolfii notæ.

(46) Pro si δὲ malim legere εἴ γε, nisi aliquid forte ante si δὲ deest. Et certe parum apte coheret oratio, quamvis utaque sententia hæc inde colligatur, qui malo aut occasionem præbuerit aut non obstiterit, mali auctorem habendum esse. Ego pro τὸν ἀμύσαντα legi τὸν μὴ ἀμύσαντα, ab ἀμύω, non ab ἀμύω, addita negatione. Est et illud ambiguum, utrum hic Puzenus ad Joannes imperator magis accusetur, an vero utriusque reprehensio conjungatur.

(47) Quid γνίφων sit, nusquam reperio; nec alibi

hoc vocabulum me legere memini. Γρικίζιν est piscari Δυσγρίπιστος fortassis homo occulti animi aut occultator rerum suarum, cautus admodum, qui facile deprehendi non potest.

(48) Quis piscis sit σάαξ, non reperio. Videtur a similitudine suis ita appellari, sive gustus sive forma spectetur.

(49) Τῷ μὲν λόγῳ. Nota est illa oppositio, λόγῳ μὲν ἔργῳ δὲ, *verbo et re ipsa*. Sed hic de ingenio et dignitate agi existimo: nam alter codex habet tantum μετὰ τοῦτον ἔχων τὰ δεύτερα.

ἐδρῶν διαλυσόμενον ἔριδας. Οὐκοῦν ὁ μὲν ἄ
 ης ἐσκευαγῶγει τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον· ἡ δὲ
 μὲν καθαρῶς τὴν τούτου μετάδοσιν ἀναμεί-
 πρὸς τὸν Στυππειώτην μετεσκευάσατο, καὶ
 λακίσσα, πῶς ἂν εἴποι [P. 40] τις, ἀσμένως
 κριέστατα ταῖς καθ' ὧραν πάσαις ἐκλέττει ἀνα-
 ; καὶ τὴν ἐκ δόξης εἰς δόξαν παρεῖχεν ὑψωσιν.
 Ἰλος τὸν μὲν εἰς τὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου
 οκρετῆ πρόδοιβάζει τιμὴν καὶ τὴν παρὰ τῆ
 εἰ· μεγίστην οἰκείωσιν, καὶ μέζουσιν ἑτέραις
 υἱροῦ προκοπαῖς, τὸν δ' ἀγνωμονοῦσα καὶ
 οὔ ἔρτου τίθησιν ἐνδεᾶ (50). Καὶ οὐκέτι τὰ
 μένα μετῆμεψεν ἢ ὅλως ἐσέπειτα μετῆλλοίω-
 ἂλ' ἔμεινεν ἡ ἀκροσφαλῆς ἐπὶ ταυτοῦ τὸ και-
 ν. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ἦγε τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ
 ς ἡδούλετο, βαθυγνώμων ὢν καὶ πεπνυμένος B
 ς ἡθὺς ἐπίχαρις καὶ πτηνός τὴν φρόνησιν.
 τὸ δὲ ὅσα ἐπέταττε βασιλεύς· ἐπέταττε δ'
 ὅσα ἐκεῖνος ἐβούλετο. Ἦν δὲ ἐν τῇ τότε καὶ
 εὖς λημμάτων ἀισχρῶν ἐλευθερός, θάλασσα
 κερίας, ἐλέους ἀβυσσός, τῷ προσηγεῖ τοῦ ἔθους
 κητος καὶ τὴν βασιλείον ἀρετὴν ἀπαράμιλλος,
 εἰσέτι ἀτεχον ἔχων καὶ γνώμην ἀπεριεργον.
 ἱρὸ ἀπήγγελλον ἡμῖν οἱ τὴν ἡλικίαν προήκον-
 ἱεὶ τὰς πλαγίω λόγῳ ἄδομένας χρυσᾶς ἕνας οἱ
 ἦσαν παλινδρομήσαντες ἄνθρωποι, καὶ σμήνει
 αν μελισσῶν ἐκ πέτρας γλαφυρῆς βομβητῶν
 ἰωνων, ἡ οὐδὲν τῶν ἐπ' ἀγορᾶ, εἰλουμένων διε-
 κπιν, ὅσοι τοὺς βασιλικούς χρυσῶνας (51) εἰσ-
 ὅποιουδὲ τινος φιλοτιμήματος ἀπολαύοντες,
 οὐς περὶ ταῖς πόλαις συνολίθεσθαι καὶ πρά- C
 κερτῆσαι καὶ λαμβάνειν ἀμοιβῶν, τοὺς μὲν
 ρμῆτους εἰσέναι, τοὺς δὲ τὴν ἔξοδον ἐπισπέρ-
 κας· Ἦμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν. Ἦν δὲ καὶ
 ς (52) τὰ κοινὰ ταμιεῖα τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
 κῆτου εἰς τοῦτο ἐξερευγόμενα. καὶ κατὰ τὰς συν-
 γὰς τῶν ὑδάτων πλημμύροντα καὶ παραπτύειν
 ὢν ἔδον πρὸς τοὺς ἐκτὸς καὶ πνεομένους ἐθέ-
 κ. ὅσα καὶ γαστήρ ἐγγίζουσα τῷ τεκεῖν καὶ βα-
 ἰντῷ ὑπερτελείω τοῦ ἀχθσπορήματος· ἡ γὰρ
 ὅσα τῷ θεῷ καὶ τῷ δικαίῳ διδούσα φορολογία τοῦ
 λείως καὶ πατρὸς τῷ βασιλεῖ Μανουήλ. καὶ τὸ
 τῶν δαπανημάτων ἄστων καὶ ἀκρίλαστον, εἰς
 εἰς τὰ χρήματα ἐπεστοίθεσε καὶ ὡς κάχληκας αὐτὰ συναγέρογεν. Ἦν δ' ὡς ἔοικε, καὶ τὸ θεῖον
 λογοῦν καὶ πληθύνον αὐτὰ κατὰ τὸ τοῦ ἐπαγγέλματος ἡδιάπτωτον, ὃ καὶ λῆψιν οὐρανίου εἰσ-
 ἔται μισθοῦ καὶ τῆμ εἰς τὸ ἀνταπόδοσιν. πολλαπλάσιον. Ἄλλ' οὐ μόνιμα τῷ βασιλεῖ Μανουήλ τὰ τῆς
 τῆς αὐτῆς προθέσεως, ἀλλὰ βραχύχρονα καὶ ἐπικῆρα. ἐς γὰρ ἄνδρας ἐλάσας ἀρχικώτερόν τε
 ἰσο τῶν πραγμάτων, τοῖς ὑπὸ χεῖρα οὐχ ὡς ἐλευθεροῖς, ἀλλ' ὡς κληρωτοῖς (53) θεράπουσι προσ-
 ἄμετος, καὶ τὴν τῆς φιλοδωρίας συνέστειλεν ἔκροιαν, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς εἰς τὸ παλῖβρον αὐτὴν

bus evexit et gloriam gloria cumulavit. Tandem
 ad canielii magnificum munus et intimam impera-
 toris familiaritatem promotum magis etiam extulit.
 Alterum vero exosa ad extremam inopiam redexit ;
 nec mutavit decreta, sed contra consuetudinem
 suam in eodem statu perpetuo permansit. Ex eo
 ille res omnes arbitrato suo administrabat, homo
 profundi consilii, cordatus, suavis moribus et
 volucris præditus ingenio. Quæ imperator jubebat,
 exsequebatur : ille vero ea jubebat quæ hic volebat.
 Erat tum etiam imperator a turpi quæstu alienus ;
 munificentis pelagus, misericordis abyssus, ob
 comitatem aditu facilis, regis virtutibus cedens
 nemini, 79 animo fraudis et curiositatis experte.
 Nam ut e natu majoribus accepimus, illius ætatis
 homines aurea sæcula, quæ obliquis verbis cele-
 brantur, sibi restituta putabant ; et qui ad fiscum
 imperatorum accedebant, examinibus apum erant
 similes e concava petra cum bombis provolantium,
 neque pauciores iis qui in foro conveniunt, nulli
 non commodi aliquid expectantes, adeo ut ad
 portas premerentur invicem atque alii alios ur-
 gerent, hi ingredi, illi egredi properantes. Atque
 hæc nos audivimus tantum, non etiam vidimus.
 Eodem tempore ex publicis thesauris subinde ali-
 quid ad pauperum necessitates levandas benigne
 redundabat. Nam Joannis imperatoris tributa, unde
 justitiæ et Deo pars dabatur, et frugi nummorum
 dispensatio Manuelli acervos pecuniarum relique-
 rat ; eademque Numinis quoque benignitas auxerat,
 quemadmodum in Evangelio et merces cœlestis et
 multiplex compensatio certo promittitur. Cæte-
 rum Manuel in optimo hoc instituto non diu per-
 mansit. Nam vir factus pro imperio res administra-
 vit ; et eos quibuscum res erat, non ut ingenuos,
 sed 80 ut ære empti mancipia tractabat, et lar-
 giendi munificentiam restringebat, ac potius in
 contrarium vertebat, iis etiam distributionibus
 quas ipse ordinarat abrogatis, non tam, ut arbitror,
 suapte voluntate (nam res dubiæ in optimam par-
 tem interpretandæ sunt) quam necessitate coactus,
 ad sumptus immensos tolerandos ; id quod in ora-
 tionis progressu declarabitur.

Hier. Wolfii notæ.

50) Βλασμοῦ ἔρτου τίθησιν ἐνδεᾶ. Ὑπερβολικῶς
 e seribi existimo ad insignem fortunæ muta-
 tionem et summam imperatoris alienationem de-
 signatam.

51) Χρυσῶν est auri thesaurus proprie apud
 grecos dicitur. Ego li-cum verti, quia proprium
 esse credebatur ob Latini sermonis exortatam.

52) Ἦν δὲ καὶ ἄλλως. Liberius hunc locum
 tū, omissis iconibus et metaphoris ineptioribus.

Verba, si quis requirit, sic sonant : *Alioque etiam
 eo tempore conclavia publica ex hoc in illud eructa-
 bant, et ut colluvies aquarum redundabant, et ali-
 quid ex iis quæ continebant in externos et pauperes
 exspuere volebant, quemadmodum uterus partui vici-
 nus qui plus quam maturi sætus onere prægravatur.*

53) Κληρωτόν. Alioqui est quod sortito contin-
 git. Hic pro vernis hæreditate relictis aut ànti τῶν
 ἀνητῶν possuisse videtur.

τβιάσατο και τὸν ἀναδασμὸν (54) ἔστιν ὅτε και ἐφ' οἷς ἐδικαίωσεν, οὐκ ἐκ τοῦ γνωμικοῦ (55) δ' οἷμαι ἔοσοῦνται αἰτίου (χρητὴ γὰρ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς βέπειν πρὸς τὸ φιλόανθρωπον) ὅσον ἐκ τοῦ μὴ κοτύλης (56) δεῖσθαι ψηγμάτων, ἀλλ' ἀντικρυς πελάγους Τυρσηνικοῦ ἄς εἶχε διευρύνας ἐξόδους τῶν δαπανῶν, ὡς προῖον δηλώσει τὸ λέγειν μοι.

4. Hoc imperii statu hostilis nubes horrenda et pestilens ab occidente in fines Romanorum irrupit. De motu Alemannorum loquor et cognatarum eis gentium ; inter quos et mulieres erant, non conjunctis pedibus sed virorum instar divisim super palliis equitantes, hastatæ atque armatæ, ac virili habitu ornatæ, Martio vultu, Amazonibus audaciores. Inter quas una excelluit, quasi altera Penthesilea, quæ ob fastigia et limbam vestium auro intertextum Auripes vocabatur. Expeditionis causa prætendebatur Dominicum sepulcrum et præparatio viæ rectæ et non insidiosæ popularibus suis Hierosolyma ascensuris. Neque se quidquam supervacuum advehere, sed ea duntaxat quæ ad viam complanandam maxime necessaria essent, profitebantur ; per quæ non ventilabra, non celles, non ligones, sed galeas, thoraces, gladios, et quæ alia bello apta sunt, innuebant. Hanc sibi itineris esse causam jurati affirmabant ; neque id falso, ut postea cognitum est. Ac per legatos ab imperatore petebant sibi per ejus provincias pacatum transitum dari : et forum præberi, quo commeatum pro hominibus et jumentis comparare possent. Imperator vero etsi re inexpectata et nova, ut sit, terribus, tamen suis rebus non defuit. Nam et legatis pro tempore benigne respondit, et eorum institutum probare se et pios conatus admirari simulavit. Ac statim rerum venalium copiam præparatum pollicitus est, quas accepturi essent, non quasi per alienam provinciam, sed per suam patriam transirent, modo fidem darent transitum suum verum esse, et sine maleficio Romanorum finibus excessuros. His peractis edicta quovis dimittit, ut commeatus in viis, per quas Occidentales transirent, venalis exponatur ; idque fit statim. Sed quia verebatur ne in pellibus ovium lupi venirent, aut contra quam fabula narrat, sub asini exuviis leo lateret, aut leoninam pellem vulpina obtegeret, Romanas legiones convocat, publice de re publica deliberat, quanta multitudo copiarum transitura sit exponit ; quantus sit equitatus, quantum gravis armaturæ, quam infinita multitudo peditum, ut toti særci sint, ut cædium avidi commemorat : scintillare oculos, et cruore delectari

[P. 41] δ'. 'Αλλ' οὕτω διακυβερνωμένῃ τὴν βασιλείαν τῷ αυτοκράτορι νέφος πολεμίων ἐκ τῶν ἐσπερίων ἐπισυστὰν κλιμάτων, τετριγὸς, δεινὸν καὶ ὀλέθριον, ἐς τὰ Ῥωμαίων ἐνέσκηψεν ὄρια, ἡ τῶν Ἀλαμανῶν φημι κινήσεις καὶ ἡ τοῖσι συνεξάρασα μοῖρα ὁμογενῶν ἐκείνοις ἐτέρων ἐθνῶν· οἷς καὶ θήλειαι καταλέγοντο ὡς ἄρρένες ἐπιπάχουσαι καὶ ταῖς ἐφειστρίσι οὐ συμβάδην τῷ πόδε διαχαλῶσαι, ἀλλὰ περιβάδην ἀνέδην ἐποχοῦμεναι, καὶ κοντοφόροι κοὶ ὀπλοφόροι κατ' ἄνδρας ὀρώμεναι, καὶ ἀνδρείαν στολὴν περικείμεναι, αἱ καὶ δῶκε ἀρείκδον ἐβλεπον καὶ ὑπὲρ τὰς Ἀμαζόνιας ἠρένωντο. Μία δὲ καὶ ὑπεξήρητο παρ' ἐκείναις καθάπερ ἄλλη τι Πενθεσίλεια, ἥτις ἐκ τοῦ στίζοντος χρυσοῦ καὶ περιτρέχοντος τὰς ψᾶς καὶ τὰ λώματα τοῦ ἐσθήματος χρυσόπους παρωνομάζετο. Αὐτὸ δὲ τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον πρόφασιν τὸ κυριακὸν παρείχε κενήριον καὶ ἡ πρὸς τὰ εὐθεῖα τῶν σχολίων καὶ ἐπιβοῦλων παρόδων ἐτοιμασία τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἐκείνοις εὐθὺ τῶν Ἱεροσολύμων ἐθέλουσιν ἔσθαι. Ἐφασγον δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐξοδὸν ἐκείνην μηδὲν τι περιττὸν ἐπισύρσθαι, ἀλλ' ἢ τὰ πρὸς ἐξομάσιον τῶν τριῶν ἀναγκαιότατα καὶ μόνα ἐπάγεσθαι, διὰ τούτων δὲ παρῶν οὐ πτόα (57) καὶ τύκια καὶ σκαπάνια, θυρεοὺς δὲ καὶ φώρακας καὶ φάσγανα, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειον. Καὶ τοῦτο μὲν τῶν παρορμηθῶν ἐκείνοι προῦβάλλοντο καὶ διώμουντο καὶ ἦν, ὡς ἐκ τῶν ἕστερον ἔδειξαν, οὐκ ἐψευσμέναι τὰ ἔν' ἐκείνων λεγόμενα. Πέμφαντες δὲ πρὸς τὰς Ῥωμαίων παρελθεῖν, καὶ ἀγορὰς αὐτοῖς παροδοῖν προτίθεσθαι, ἐξ ὧν ὠνήσονται καὶ ὅσοις ἀνθρώποις τρέφονται καὶ ὅσα ἴπποις ἐκτρέφονται. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς εἰκὸς ἐκ τοῦ παραχρημα διαταραχθεὶς ψυχῆν τῷ ἀέλπτῳ τοῦ πράγματος καὶ μηδέπω τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γενομένῳ, οὐκ ἀνῆκεν ἑαυτῶν συνοισόντων ἐπιμελλόμενος. Τοῖς τε γὰρ ὁμοῦ σθεσι διελέχθη μετὰ προσηνείας τὰ πρόσφορα, καὶ ἐπαινεῖν ὑπερβαλλόντως τὰ δρώμενα ὑπεκρίντο, καὶ ἄγασθαι αὐτοὺς τῆς εὐσεβοῦς προσεποιεῖτο τῶν θεῶν, καὶ τοῦ αὐτίκα δὴ μάλιστα ἐτοιμάσασθαι τὴν πρὸς διέλευσιν ἐπιγγέλλετο, ἀφθονὰ τε εὐτρεπίσιν καὶ ἔτοιμα οὕτως λαβεῖν νὰ ὠνία ἰσχυρίζετο ὡς εἴπερ οὐ δι' ἄλλοτρίας. ἀλλὰ διὰ τῆς σφῶν παρῶν.

Hier. Wolfii notæ.

(54) Καὶ τὸν ἀναδασμὸν. Subintelligi potest eis τὸ καλῖβρον ἰδίασατο. *Eam quoque distributionem quam ipse ordinarat abrogavit.* nisi ἀναδασμὸν ἀντιδασμοῦ aut aliud simile : *Tributa pro sua libidine exegit.*

(55) Ἐκ τοῦ γνωμικοῦ. *Sua sponte, κατὰ προαίρεσιν.* Recentiorum Græcorum formula est. Et herilis bibliotheca libellum habet : Περὶ γνωμικῶν θελημάτων, *De libero arbitrio aut libertate voluntatis, ut arbitror.*

(56) Ἐκ τοῦ μὴ κοτύλης. Et hic sententiam potius quam verba secutus sum, quæ sic sonant : *Quia non scobe colylæ egebat, sed plane Tyrrenico mari, ob sumptuum quos dilatarat amplitudinem.* Pro ἄς λέγο δι' ἄς. Nam præpositionis διὰ, librarii negligentia, prætermisio, turbat sententiam.

(57) Πτόα. Ne scio qui usus ventilabri sit in via complananda ; nisi forte cribrum intelligat, quo glareæ tenuior a crassiore separatur, aut πτόων aliqui aliud ei significet.

χώρας, ἂν δώσουσι μόνον ὄρκια πιστὰ ὡς θεοφιλή; Α αὐτοῖς ἢ εἰσόδος ἀληθῶς καὶ ὡς ἀμαχητὶ τὰ Ῥωμαίων δρια ὑπεβήσονται. Ταῦτ' οὖν ὡς εἰκὸς κατασχεσόμενος, ἀπανταχῆ διεκπέμπει βασιλεία διατάγματα προεκκεῖσθαι τὰ ζωαρχῆ τῶν ὁδῶν καθ' ἃς οἱ ἐξ ἐσπέρας στρατοὶ διελεύονται καὶ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον ἐπικολοῦσθαι. Ὑποβλεπόμενος δὲ καὶ ὑπονοῶν μὴ πως ἐν δέρματι προβάτων λυκιδεῖς ἔρχονται ἢ ὄψῳ ὑποκρύπτονται λέοντες ἀπ' ἐναντίας τῷ μυθηκῆ διηγήματι, ἢ τὴν λεοντῆν ξυνέχουσι τῇ ἀλωπεκῇ, τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροῖζαι δυνάμεις, συνδιασκέπεται κοινῇ περὶ τῶν κοινῶν, τὸ πλῆθος τῶν παρελευσομένων στρατῶν διέξεισι, τῆς ἵππου τὸ πολὺ καταλέγει, τὸ ὀπλιτικὸν ὅσον διασαφεῖ, τῆς πεζεταίρας μοίρας παρίστησι τὸ μυριανδρόν, τὸ πάγκαλον περιλαλεῖ [P. 42] καὶ τὸ φόνιον, τὸ πῦρ τῶν ὀμμάτων ἀπαντας βλέπει, καὶ τοῖς αἵμασιν ἐπαγγέλλεται ὡς οὐδὲ ῥαντισμοῖς ὑδάτων ἔτεροι. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον τῇ γερούσιζα καταγγέλλει καὶ τοῖς τέλεισι καὶ στρατεύμασιν, ἀλλ' ὅσα καὶ ὁ ἐκ Σικελίας τύραννος, ὡσπερ θῆρ ἐνάλιος, κατὰ τῶν παραθαλαστίων χωρῶν διαπράττεται, τὴν ἄλμην ὑπὸν τοῖς ἐρετμοῖς, καὶ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ἐνορμίζόμενος κωμοπόλεσι, καὶ κείρων τὰ ἐν ποσὶ κατὰ πολλὰν τοῦ ἐπαμύνοντος ἐρημίαν. Καὶ δὴ τὰς μὲν πυργόβειρας ἐπισκευάζει τῆς πόλεως καὶ τίθησιν εὐερέα τὴν ὄλην τοῦ περιβόλου περίμετρον, τῇ δὲ στρατιᾷ χιτῶνας φολιδωτοὺς χορηγεῖ, κοντοῖς τε καθηκίζει χαλκήρεσι, καὶ ἵπποις ὀρμηκοῖς διεγείρει τὸ φρόνημα, καὶ χρημάτων ἐπιβρῶννουσι διαδόσεις, ἃ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάλαι τις κατωνόμασε. Καὶ οὕτω σὺν Θεῷ συλλήπτορι καὶ C τῇ κολιούχῳ Μητροπαρθένῳ ὡς ἐντῆν δυσμαχάτατα θέμενος τὰ στρατεύματα, τὰ μὲν εἰς ἔρουμα συνέχει τῆς καλλιπόλεως καὶ τοῖς τείχεσιν ἐπιστᾶ, τοῖς δ' ἐπισκήπτει τῇ στρατιᾷ παρέπεσθαι τῶν Ἀλαμανῶν, μὴ ἀφισταμένους ἐπὶ πολὺ, κακὰ τοῦδε ἔργειν τοὺς ἐκ τῶν Ἀλαμανῶν ἐς ἀρπαγὰς παρεξιδόντας καὶ προνομὰς, εἰρηνικῶς μέντοι καὶ μὴ πολεμικῶς. Κατὰ μὲν οὖν τὴν ἀπωτέρω πορείαν οὐδὲν τι ξυνηχῆθαι, ἀξιοφύγητον ἀμφοῖν τοῖς στρατεύμασιν ὡς δ' εἰς Φιλιππούπολιν οἱ Ἀλαμανοὶ παρενόβαλον, οὐδὲ κατὰ τὸν ἐκεῖσε σταθμὸν ἐς διαφορὰν ἀπειδὸν τὰ τάγματα. Ὁ γὰρ τῆς χώρας ἀρχιερεὺς (ἦν δ' αὐτὸς ὁ Ἰταλικὸς Μιχαήλ, ὁ καὶ λόγῳ πολὺς καὶ σοφίας ὁποίας εἴποι τις μέλημα, κὰν ταῖς ὀμιλίαις τὸ ἴθος ἐπαγωγότατος καὶ λίθος ἀντικρυς Μάγνησσα) οὕτως ὑπεγγάγετο τὸν ῥῆγα ταῖς τῶν λόγων ἐκθλύνας ἰσχύϊ, καὶ τῷ μέλιτι τῆς γλώττης κατεγοήτευσεν, ἀντιστρόφως μὲν οἷς ἐφθίγγετο, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἐπωφελῶς τὴν γνώμην μεταμείθων καὶ κατὰ τὸν Φάριον Πρωτεα δραστηρίως μεταβαλλόμενος, ὡς ἐκ τῶν ὠτων ἀναρτῆσαι κατὰ τοὺς ἀμφορέων διακένους τὸν ὑψηλόφρονα ῥῆγα, καὶ σύσσιτον παραλαμβάνειν καὶ μεταδιδόναι τρεπίσεων ὅς καὶ μετῆι ὠμοτάτως, αὐτῷ χαρίζόμενος, τοὺς ἀνευ καταθέσεως ἀργυρίου τὰ σῖτα ὀθενοῦν τερματίζοντας.

Ε. Ἐν δὲ τῷ μεθίστασθαι ἐκείθεν καὶ προβῆναι D τὸν βῆγα τοῖς ἔμπροσθεν, ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν Ἀλαμανῶν καὶ Ῥωμαίων δίκη μὲν τὰ πρῶτα παρβήσεται ὡς δῆθεν κακῶς πασχόντων τινῶν· εἶτα ἐπιβῆι τὰν τὴν ἢ φιλοτάραχος τῶν πολλῶν ἐνοστασις, καὶ τραχύνεται ταῖς βοαῖς. Ταύταις ἐφομαρτεῖ (58) τὸ παρβήσιαστικὸν καὶ φιλόνοικον. Ὑπλίζει τοῦτο τὰς χεῖρας εἰς πόλεμον. Ἡ Ἐνωῶ ἐφέπειται, καὶ τῆς Φυλῆτιδος ξυλλαβομένης ἢ μάχη λαμπρῶς ἐκορβίσει. Φιλαυξῆς δὲ οὕσα αὕτη καὶ ἀσι τῶν ἄνω

magis omnes quam alios aquæ aspersione. Neque vero hæc duntaxat senatui, magistratibus et exercitibus narrat, sed illud etiam adjungit, quemadmodum Siciliae tyrannus instar marinæ belluæ oram maritimam infestet, ut ad Romana oppida appellat et obvia quæque vastet, prohibente nemine. Deinde turres et propugnacula urbis omnemque mœnium ambitum instaurat; exercitui loricas dat, ferratis hastis milites armat, equis velocibus eorum animos excitat, et pecuniæ distributione confirmat, quam ex antiquis quidam rerum nervos rectissime appellavit. Ita legionibus, Deo et matre S S Virgine custode urbis adjuvante, ad vim hostilem propulsandam instructis, alias ad præsidium urbis retinet atque in mœnibus disponit, alias exercitum Alemannorum haud longo intervallo subsequi jubet, et eos coercere qui extra aciem ad prædam et rapinas evagantur; idque facere pacate, non hostiliter. Ac in remotiori itinere nihil memorabile inter utrumque exercitum accidit. Ut autem Alemanni ad Philippopolim castra metati sunt, ne ibi quidem dissidium incidit. Nam ejus provinciæ pontifex, Italicus Michael, vir eloquens et omni doctrinæ genere perpolitus, in congressibus ita suavis ut ab ejus ore omnes penderent, elatum regem verborum illecebris et linguæ dulcedine, aliud dicendo, aliud sentiendo, ac Protei instar pro Romanorum utilitate se transformando, ita devinxit ut eum dicto audientem haberet, ad epulas invitaret et propinaret. Qui quidem in ejus gratiam crudelissime tractabat eos qui pecunia non numerata commeatum alicunde in castra advehebant.

τῆς καλλιπόλεως καὶ τοῖς τείχεσιν ἐπιστᾶ, τοῖς δ' ἐπισκήπτει τῇ στρατιᾷ παρέπεσθαι τῶν Ἀλαμανῶν, μὴ ἀφισταμένους ἐπὶ πολὺ, κακὰ τοῦδε ἔργειν τοὺς ἐκ τῶν Ἀλαμανῶν ἐς ἀρπαγὰς παρεξιδόντας καὶ προνομὰς, εἰρηνικῶς μέντοι καὶ μὴ πολεμικῶς. Κατὰ μὲν οὖν τὴν ἀπωτέρω πορείαν οὐδὲν τι ξυνηχῆθαι, ἀξιοφύγητον ἀμφοῖν τοῖς στρατεύμασιν ὡς δ' εἰς Φιλιππούπολιν οἱ Ἀλαμανοὶ παρενόβαλον, οὐδὲ κατὰ τὸν ἐκεῖσε σταθμὸν ἐς διαφορὰν ἀπειδὸν τὰ τάγματα. Ὁ γὰρ τῆς χώρας ἀρχιερεὺς (ἦν δ' αὐτὸς ὁ Ἰταλικὸς Μιχαήλ, ὁ καὶ λόγῳ πολὺς καὶ σοφίας ὁποίας εἴποι τις μέλημα, κὰν ταῖς ὀμιλίαις τὸ ἴθος ἐπαγωγότατος καὶ λίθος ἀντικρυς Μάγνησσα) οὕτως ὑπεγγάγετο τὸν ῥῆγα ταῖς τῶν λόγων ἐκθλύνας ἰσχύϊ, καὶ τῷ μέλιτι τῆς γλώττης κατεγοήτευσεν, ἀντιστρόφως μὲν οἷς ἐφθίγγετο, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἐπωφελῶς τὴν γνώμην μεταμείθων καὶ κατὰ τὸν Φάριον Πρωτεα δραστηρίως μεταβαλλόμενος, ὡς ἐκ τῶν ὠτων ἀναρτῆσαι κατὰ τοὺς ἀμφορέων διακένους τὸν ὑψηλόφρονα ῥῆγα, καὶ σύσσιτον παραλαμβάνειν καὶ μεταδιδόναι τρεπίσεων ὅς καὶ μετῆι ὠμοτάτως, αὐτῷ χαρίζόμενος, τοὺς ἀνευ καταθέσεως ἀργυρίου τὰ σῖτα ὀθενοῦν τερματίζοντας.

V. Cum autem rex inde progredetur, inter extremum agmen Alemannorum et Romanorum S S disceptatio orta est, quod aliqui male tractarentur. Mox vulgi importunitate clamor et rixa sequitur, donec ad manus et ad arma ventum est. Unde haud dubie atrox pugna exstitisset, nisi idem pontifex regem jam mutatum et bellum spirantem ac instar feræ truculentæ concitatum mature placasset ac præter expectationem cohibuisset. Cum autem exercitus ad Adrianopolim conve-

Hier. Wolfii notæ.

(58) Ταύταις ἐφομαρτεῖ. Hic verba scrupulose persequi non necesse habui.

nissent, rex per urbem ulterius perrexit. Quidam vero ex ejus cognatis ægrotus in urbe mansit; quem Romani quidam, homines improbi, qui manus non ad arma, sed ad rapinas edoctas habebant, una cum diversorio et iis quæ intus erant cremant. Quo Conradus cognito (id enim regi nomen erat) ultionem Friderico nepoti mandat. Qui, ut **85** homo et natura ferox et tum ira æstuans, nonusterium in quo diverterat ægrotus incendit, comprehensus capitis damnavit, et perditam pecuniam inquisivit. Quæ res pugnæ causa fuit: sed cum aliorum tum Prusuchi studio pax facta est. Is enim tribus fluvii, qui per pontem lapideum transeunt, equo superatis, Fridericum iratum convenit, mitigat, a proposito abducit. Rursum igitur pacate tranquille expediteque procedunt. Post dies aliquot in Chærobachorum planitiem perveniunt, castra locant: sed vallum, ut nec in reliquo toto itinere, non obducunt, Romana fide et pactione freti. Campos illos fluvius Melas perfluit, nequelatus neque profundus: qui æstate arescens in voraginem limosam coit. Ager enim quem transit, non arenosus est sed fecundus, et in altos sulcos aratro proscinditur, **86** hieme vero aut rapidis imbribus ex parvo fit maximus et vorticosus, ut mare potius quam flumen videatur; nec jam vado, sed navibus trajicitur, et ventorum procellis exagitatus vicina rura vastat, viatores moratur, denique noxam quamdam repræsentat. Is igitur torrens tum imbribus auctus et noctu ex improvise late ultra ripas effusus, non seors ac si cæli cataractæ apertæ essent, ex castris Alemannorum non modo arma, phalaras equorum, vestes et si qua alia a jumentis vehebantur, sed etiam equos, mulos et viros armatos abripuit: spectaculum sane miserabile et lacrymosum. Cadunt sine bello, cæduntur nemine cædente. Non staturæ proceritas, non invicta bello dextera quidquam opis tulit. Pereunt instar sæni, instar pælearum dissipantur, cum atroci **87** et immani ululatu; ut qui eam rem viderunt, numinis iram castra Alemannorum invasisse crederent, ita subita inundatione oppressa ut ne vitam suam tueri posseent. Ejus igitur noctis somnus aliis interitum, aliis jacturam rerum omnium attulit. At rex eo casu consternatus, ferociaque nonnihil remissa, admirans Romanis etiam clementa servire et anni tempora, cum opus sit, vices suas permutare, inde discessit. Cum autem prope urbem imperatricem venisset, exercitum statim trajicere coactus est, quamvis dum in Peræa, quæ Picridii appellatur, castra haberet, principio renueret, ac penes se esse, utrum trajicere vellet necne, stupide jactaret. Itaque nullum non navigii genus in transportandis Alemannis fuit occupatum.

Hier. Wolfii notæ.

(89) Τῶν ἀδελφιδῶν. Ηέμπει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φρεδερίχον. Fredericum alter codex Conradi, alter fratris ejus filium facit.

Ἀ ἐπιεμένη μικροῦ δεῖν ἐστῆριξεν ἄν τὸ κάρη ἐς οὐρανὸν, χαμπιδάμων οὔσα τὰ πρῶτα καὶ χθόνιος, ἐμὴ ὁ ῥηθεις προφθάσας ἀρχιερεὺς τὸν ῥήγχα γινόμενον ἤδη παλίντροπον καὶ πόλεμον πνέοντα τοῖς οἰκείοις θελκτρῶσις ἐμάλθασε καὶ ἤρμεῖν ἀνέπεισε παρὰ δόξαν, ὅσα καὶ θῆρα βασιλικόν, ἧ οὐχ ἔωλον τὸ ἐστῆμα, τῆ ἀλκαία ὑπονυσσόμενον [P. 43] καὶ πρὸς ἄλλατα διερεθίζόμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ τὸ εὐεργὲς Ἀδριανῶ πόλισμα τὰ στρατεύματα ξυνέλεγσαν, ὁ μὲν ῥήξ διὰ τῆς πόλεως ἐλάσας τῆς προκειμένης ἐῴχετο, νοσηλεῖα δὲ τις σώματος τῶν ἐξ αἵματος ἐκείνῳ περιπεσῶν κατὰ τὴν Ἀδριανῶ ἐνηυλίζετο. Ῥωμαίων δὲ τινες ἀνάριστοι, καὶ τὰς χεῖρας οὐκ εἰς ὄπλισμόν, λημματισμόν δὲ μᾶλλον δεδιδαγμένοι, νυκτὸς ἐπιθήμενοι τῆ καταγωγῇ πῶρ τε ὑφάπτουσι καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἐνοῦσι συγκαταφλέγουσι. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κοζῆδος (οὕτω γὰρ ὁ ῥήξ ὠνομάζετο) ἐπιτρέπει τὰ τῆς ἀμύνης τῶν ἀδελφιδῶν (89) Φρεδερίχῳ. Ὁ δὲ καὶ ἄλλως ὡν φρονηματίας, τότε δὲ καὶ τῶ πάθει νενικημένος, ἐπανασταφεῖς τό τε ἱερὸν σεμνεῖον τίθησι πρὸς παραάλωμα, ἐν ᾧ κατάλυεν ὁ Ἀλαμνός (80), καὶ τοὺς συλλοβομένους τοῦ ἔργου ὑπεδίκασε θανάτῳ, ἐξέτασιν περὶ τῶν ἀπολωλότων χρημάτων ποιούμενος. Καὶ τοῦτο μάχης παραίτιον γίνεται. Ἄλλ' ἐπεγέλασε καὶ πάλιν κουροτρόφος εἰρήνη τις, καὶ ἄλλων μὲν ἐκ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων κατασβεσάντων τὸν πόλεμον, μάλιστα δὲ τοῦ Προυσοῦχ ἐξηνυκότες τὸ πᾶν. Οὗτος γὰρ τοῖς ποταμοῖς τὸν ἵππον ἀφεῖς ἧ ἐποχος ἦν, οἱ σύντρεις διὰ τῆς ἐκεῖσε λιθίνης γεφύρας διαυλωνίζονται, ὡς τὸν Φρεδερίχον παραγενόμενος ὀργίως τε τοῦτον ἔχοντα κατεπράυνε καὶ τῆς γνώμης μετακινεῖ. Πάλιν οὖν σταθμοὶ τε ἦσαν εἰρηναῖοι καὶ παρασάγγι φιλήσυχοι, καὶ ἡ ἐς τὰ πρόσω δίοδος εὐδιάβατος. Εἶχε τοίνυν μεθ' ἡμέρας αὐτοῦς ἡ τῶν Χοιροβάχων πᾶσα ἱππήλατος πηγύντας στρατόπεδον, οὐ μὴν καὶ βάλλοντας χάρακα τοῦτο γὰρ δι' ὄλων ἦν αὐτοῖς τῶν σταθμῶν πισύνοις οὔσι τοῖς περὰ Ῥωμαίων ὄρκοις καὶ ταῖς ξυμβάσεσι. Παραρρέει δὲ ταῖς ἐκεῖσε πεδιάσι ποταμὸς οὐ πλατὺς τὸ ρεῖθρον, οὐ βαθὺς τὴν περαιώσιν, Μίλας τοῦνομα. Οὗτος τοίνυν θέρους μὲν λειψυδρῶν ἐς χαράδραν συνάγεται τεναγώδη, ὅτι μὴδὲ διὰ ψαμμώδους πρόεισι γῆς, ἀλλ' ἐριθώλακος ἀπάσης καὶ εἰς βαθεῖαν σχιζομένης ἀρόταις βουσίην αὐλάκα χειμῶνος δ' ἐφεστώτης ἡ βραγαδαίων ὑετῶν κατενεχθέντων ἐκ μικροῦ μέγιστος γίνεται, καὶ προδὰς ἐς βραθυδίνην ἐκ πονηροῦ καὶ λακκαίου ἀνοιδάινεται ὑδατος, καὶ ταλάσσαις θέλων συνεξετάζεσθαι καὶ ποταμὸς οὐκ ἐτ' ἀνεχόμενος εἶναι εἰς φλοῖσθον τραχύνεται καὶ πλωτὸς ἐκ βατοῦ γίνεται καὶ διεκχεῖται εἰς πλάτος. Ἀμῆλει καὶ διαβρίπιζόμενος πνεύμασιν εἰς κύμα μεταερίζεται, κἀντεῦθεν ἄχνην ἀποπτύων καὶ τῆ γέλοιον χέροσφ ὕδριστής προσασάσων πόνους παρα-

(80) Quid хаοῦν sit, nisi εἰς χάος ἀναλύειν, hoc est ἀφανίζειν, non video.

ρωργῶν, ὁδοιπόρους ἐπέχει τῆς ὁδοῦ, καὶ ὡς
 εἰς χροῖμα ἐπάρματον σχεδιάζεται. Τότε τοι-
 οῦτος ὁ χειμᾶρρος ἐξ ὑετοῦ πολλὸς καὶ
 ἄζων φανείας, καὶ νυκτὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδοῦ
 ἠμύρας ὡς εἴπερ αὐτῶ οἱ καταβρέχεται ἀνε-
 ούρανοῦ, ἀπάγει τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀλα-
 οῦ μόνον ὄπλα καὶ ἵππεια φάλαρα καὶ ἐσθί-
 και· εἰ τι ἕτερον αὐτοῖς ἐσκευαγώγει τὰ
 ρια, ἀλλὰ καὶ ἵππους καὶ ὄρεας καὶ ἄνδρας
 ρυστάς. Καὶ ἦν τὸ θέαμα ἐλεεινὸν καὶ θέλον
 ὡς δάκρυα, ἄνευ πολέμου πίπτοντες, ἄνευ
 πος ἀναιρούμενοι. Οὐδὲ τὸ τῆς ἡλικίας στα-
 μικροῦ καὶ πελώριον, οὐδ' ἡ μάχης ἀκόρη-
 ξιά εἰς ἀπ' φυγῆν ἐπήρνεσεν αὐτοῖς τοῦ κα-
 ἰλλ' ἐπιπτον ὡσεὶ χόρτος, καὶ ὡσεὶ φορυτὸς
 φῆς καὶ πόκος ἐρίου [P. 44] κοῦφος παρεσύ-
 , καὶ ψαλμικῶς εἰπεῖν, τὰς τούτων ἀπῆρεν
 αμὸς οὗτος φωνὰς βαρβαρικῶς ἀλαλαζόντων
 μέλος ἐνδοδόντων ταῖς σκοπιαῖς καὶ τοῖς
 οἰς δι' ὧν παρεσύροντο ἄγριον ὁμοῦ καὶ
 νον καὶ οὐχ οἶον ἄθουσι τὰ μελιχρὰ τῶν
 ὠν αὐλήματα, ὡς συλλογίζεσθαι τοὺς
 ντας τὸ τηνικαῦτα συμβᾶν μῆνιν ἀπὸ Θεοῦ
 κ εἰς τὸ τῶν Ἀλαμανῶν στρατόπεδον ἐπεν-
 ιαν, εἰ οὕτως ἀθρόον ὕδατι κατεπόθησαν ὡς
 τὰ ἑαυτῶν ἐκτώσασθαι δυναθῆναι σώματα.
 ιαν τοίνυν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα οἱ μὲν εἰς
 ν, οἱ δὲ ὧν εἶχον ἀφανισμόν καὶ ἀπώλειαν.
 γε ῥήξ, κατώδυνος ἐπὶ τῶ συμβᾶντι τούτῳ
 νος, καθυφεῖς δὲ τι καὶ τοῦ κόμπου βραχὺ,
 ομιάτας εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα (61) Ῥωμαῖοις
 ισι καὶ θελήσασαι μόνον ὑπενοδῶσαι, καὶ αἱ
 ἀρὰ τούτοις, ὅσα καὶ ὑπηρέτιδες, δεῆσαν τὰ
 ὠν ἀντιπαρέχουσι, ἄρας ἐκεῖθεν διεπορεύετο.
 ι καὶ εἰς τὴν πόλιν ἡγγίχει τὴν βασιλεύουσαν,
 τὴν στρατιάν εἰς τὸ ἀντιπέραν διαπορθεύειν
 ἴζετο, κἄν ὑπερεφρόνει τὰ πρῶτα, καὶ βλα-
 νος ἀπηνάινετο τὴν περαιοσιν, παρὰ τῆ ἑαυτοῦ
 ρ (62) ἐναυλιζόμενος, ἦτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται. Ὅθεν ἅπας μὲν ἐρέτης, ἅπαν δὲ πορ-
 ι καὶ ἀλλ' ἄλλ' ἐξέμπασα καὶ ναῦς ἵππαγωγὸς τὴν τῶν Ἀλαμανῶν ὁμφορονεῖτο διάβασιν. Ὁ δὲ βασι-
 καὶ τοῦ πλῆθους τῆς στρατιᾶς ἀπογραφάς ἐτίθεισιν, ἀνὰ πᾶσαν ἀποτάξας ἀναγωγῆν, τοὺς
 ι σιμνοῦντας τὴν κατ' ἄνδρα περαιοσιν. Ἀλλ' ἦν τὸ πλῆθος ὑπερπεπαικὸς τὴν ἀπογραφῆν,
 ιὰ τοῦτο οἱ τῆ ὑπουργίᾳ ταύτῃ ἐρεστικότες, ἀπειπόντες πρὸς τὸ πλῆθος, ἄπρακτοι ἐπανάλυσαν.
 τοίνυν ἀγαπητῶς τοῖς Ῥωμαῖοις ὡσεὶ τινος οὐρανοῦ δειγματος ἀπαισίου τοῦ ῥήγος εἰς τὴν ἐψαν λη-
 εδάντος, ἐφομαρτησάντων δὲ τούτῳ μετὰ βραχὺ καὶ τῶν ὄσοι ἐκ τοῦ γένους τῶν Φράγγων αὐτῶ συν-
 ταν, ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τῆς αὐτῆς εἶχετο τῶν οἰκείων χωρῶν προμηθείας ἦς καὶ πρῶτην ἐξήρτητο.
 ἡμέλει δὲ καὶ οἱς οὗτοι τραπήσονται, ἀλλ' ἐφ' ὁδοῦ τὰ ὄνια καὶ αὐθις προὔβειβληντο. Ἐν μέντοι
 τῶν χωρίων ἐπικαιροῖς καὶ ταῖς τῶν παρόδων στεναῖς λόχβι παρὰ Ῥωμαίων ἐφίζανον, δόξαν
 τῶν Μανουήλ, καὶ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων τούτων κατέκαινον. Ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις
 εἴλεον ἐπιζυγούντες οἱ ἄστυχοι οὐκ ἀγορῶν τοῖς Ἀλαμανοῖς μετεδίδοσαν, σχοίνους δὲ τοῦ
 κς ἀποκρεμῶντες ἀνεῖλκον πρότερον τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀποδιδομένου κατατιθέμενον τμήμα, ἔπειτα
 κλῶντες ὅσον ἐβούλοντο, εἴτε ἄρτος ἦν τὸ πωλούμενον εἴτε τι βρώσιμον ἕτερον, εἴων, ἄθεσμα
 ις κατ' αὐτῶν, ἐπαρωμένων τὸν παντέφορον ὀφθαλμὸν ὡς μὴ χρωμένων σταθμοῖς δικαίοις μηδ'

Hier. Wolfi notæ.

1) Εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα. Alter adlit καὶ ὁ καιρὸς
 ἄλλα τοῖς Ῥωμαῖοις ὑποτάσσονται.
 2) Περαιάν hic intelligit Europæam partem, ois
 tantinopolim : nondum enim trajecerat. Utrum

vero Peraiâ nomen appellativum an proprium sit,
 quod olim κέρας, nunc Peram sive Galatiam vo-
 cent, affirmare non possum.

οἰκτερόντιον αὐτοῦς ὡς ἐπὶ λυδίας, μῆτε τι κατατιθεμένων ὡς δημοσίτοις οἴκουεν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσαφραζάντων ἐκ τοῦ σφῶν φάρυγγος ὅσα πρὸς σίστατιν σώματι. Οἱ δὲ χεῖρστοι τῶν οἰκητόρων καὶ ὅσοις τὸ ἀπάνθρωπον περισποῖδατο, οὐδὲ τὸ βραχύτατον γούν διεχάλων, ἄλλα τὸ χρυσίον ανερεψόμενοι ἢ τὸ ἀργύριον ἀνιμνητάμενοι [P. 45] καὶ τῷ κόλπῳ ἐνθήμενοι ἀφανεῖς ἦσαν, οὐκέτι ἐν τοῖς μειτοπυργίοις ἐποπτανόμενοι. Εἰσι δ' οἱ καὶ τοῖς ἀλφίτοις ἐμφύρυντες τίτανον ἐποίουν τὰ σῖτα ὀλέθρια. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν ἀληθῶς ὁ βασιλεὺς ἐπέταττεν, ὡς ἐλέγετο, ἀκριθῶς οὐκ ἴσημι· παρηνομεῖτο δ' οὖν ὁμοῦ καὶ ἀνοσίως ἐπράττετο. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως βούλευμα (65) ἦν οὐκ ἀμφίλογον οὐδὲ ψεύδους παραπετάσμαι σκιαζόμενον, ἀργύριον ἀδόκιμον εἰς νόμισμα κέκοφε, καὶ τοῦτο προβάλλεται τοῖς ἐκ τοῦ τῶν Ἰταλῶν στρατεύματος ἀποδόσθαι τι θέλουσι. Καὶ συντόμως εἰπεῖν οὐδὲν ἄπην τῶν δεινῶν ὃ οὐκ ἦν ἐπιτεχνώμενος αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ τοῖς ἄλλοις ἔργῳ διακελεύόμενος, ὡς ἂν εἴη ταῦτα καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ὀψιγόνους μνημεῖα δῆπουθεν ἀνεξέλιπτα καὶ δίους σπέρματα, τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐκτρέποντα κίνησιν.

VI. Idem et Turci imitati sunt, Manuelis litteris ad bellum Alemannis faciendum concitati. Itaque circa Batynm, Pampiano quodam duce, prælio victores multos occiderunt. Sed cum eam quoque partem aggressi essent quæ Phrygiam præteribat, opinione sua decepti interitum longe remotum ultro sibi accersiverunt, in foveam illapsi quam suis manibus effoderant. Neque enim omni injuria abstinentes **¶** lacessendi erant, nec ad iram, ad cædes concitandi. Verum illi densata phalange in ripis Mæandri fluminis stantes Latinorum exercitum transitu prohibebant; qui cum omnibus temporibus ob vertices et varios anfractus non ubique facile superetur, tum plane transiri non poterat. Ibi Occidentales copiæ ipsa re declararunt patientia sua factum esse quo minus Romanorum phalanges prædæ essent eorumque urbes excinderentur et oives pecudum instar mactarentur. Nam cum rege ad fluminis ripas accedente neque naves præsto essent neque pons, et Turci equites et pedites permisti in ulteriore ripa se ad pugnam paratos esse ostenderent, et sagittis frontem exercitus fluvium prætereuntis attingerent, tunc quidem paulum acie a fluvio subducta extra teli jactum castra posuit, atque omnes ubi cænarint, in equis armatos esse et currus curare iussit, ut diluculo cum Turcis dimicaturus. Surgit igitur ante ortum solis, in tenebris adhuc et ipse ad pugnam exornatus et exercitus omnis armatus. Idem et Barbari fecerunt, instructaque acie, et sagittariis **¶** in ripa dispositis, et equitatu ut visum erat ordinato, cum Itali in ripa progrediebantur, pugnam ciebant eminus. Rex vero aciem obiens milites hoc modo cohortatus est: « Expeditionem hanc a nobis propter Christum, et divinæ, non humanæ gloriæ parandæ causa, susceptam esse scitis utique, commilitones. Hac enim de causa, sprete domi jucunda vita, ultro a propinquis nostris sejuncti per alienas regiones ærumnas toleramus, periculis exponimur, fame tabescimus, frigore horremus, «stu solvimur; cubile terram, tectum cælum habemus; quamvis nobiles, illustres, in-

ζ. Παρόμοια δὲ καὶ τοῖς Τούρκοις ἐπὶ λυδίας ποιεῖν κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν, τοῦ Μανουῆλ αὐτοῦς ἐπαλείφοντος γράμμασι καὶ διαναστῶντος εἰς πόλεμον. Καὶ τοίνυν περὶ τὸν Βαθὺν ὑπερτερήσαντες, Παμπλάνου τινὸς ἡγουμένου τοῦ σφῶν στρατεύματος πολλοὺς διέφθειραν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ μοῖρᾳ ἐπέθεντο ἦτις τὴν Φρυγίαν παρῶδευεν, εἰς κενὸν αὐτοῖς τὸ βούλευμα ἔσχασε, καὶ τὸν ὀλεθρον ἐκουσίως κατὰ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν καὶ πύρρῳθεν ὄντα μετὰ πτον ἀτεχνῶς ἐποίησαντο, καὶ εἰς βέθυνον κατώσθον ὄν ταῖς οικείαις χερσὶν ἐβάθυναν. Τῷ τοῦ δεινῶν μὴδὲν παρενοχλοῦντας οὐχὶ λυπεῖν, μηδ' ἀνεκάζειν τὸ τοῦ θυμοῦ θηρίον ἀφυπνίζειν τὸ τῶν κοιμώμενον, ἢ πρὸς ἀνδροκτασίας διαβρένου, οἱ δὲ εἰς φάλαγγας πυκνωθέντες καὶ ταῖς ὄχθαις ἐρεσάτες τοῦ ποταμοῦ (Μαίανδρος οὗτος ἦν) οὐκ ἐπὶ ὀλίγῳ δὴ τὰ Λατινικὰ στρατεύματα διέλθειν. Ἔστι δ' οὗτος καὶ τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον οὐ βρόδης ἀπανταχοῦ τὴν περὶ αἰῶνα, τότε δὲ καὶ τέλειον ἦν ἄσπρος, εἰς δὴνας ἐλιττώμενος καὶ μεταχωρῶν εἰς στροφάλιγγας, ὅτε καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν αἰδοσικαὶ δυνάμεις ὑπέδειξαν ὡς αὐτῶν ἀνεχομένων αἱ φάλαγγες Ῥωμαίων εἰς προνομῆν οὐκ ἐξέκειτο καὶ αἱ τούτων πόλεις ἄδηστοι περιπεύοντο, οὐδὲ βροσκημάτων δίκην οἱ τούτων οἰκητορες ἀναρροίμενοι ἐσφακέλιζον. Ὡς γὰρ τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ προσάγοντος τοῦ ῥηγῶς οὔτε νῆες παρῆσαν ποταμιαὶ οὔτε γέφυρα πρὸς διάβασιν ἔξευκτο, καὶ οἱ Τούρκοι ἀναμῆξ πεζοὶ καὶ ἵππεις ἐς τὸ ἀντικεῖρον φαινόμενοι ὄχθοι ἦσαν ἀκροβολίζοντες, καὶ τὰ τοξεύματα δικνεῖτο τῶν παριόντων τὸν ποταμὸν καὶ ἐνέπιπτον εἰς τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον, τότε μὲν ὀλίγον ἐπαναγαγῶν ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ στρατοπεδεύεται, ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντός, καὶ ἐπιτάττει πάντας δειπνοποιήσαντας ἵπποκορυστὰς γενέσθαι καὶ τῶν ἀρμάτων (64) αὐτῶν ἐπιμνηθῆναι ὡς ἐς νέωτα (65) τοῖς Τούρκοις πολεμήσαντες πρῶταίτερον. Σκοταῖος τοίνυν διαναστᾶς, καὶ τὸ ἡλίου μέγιστον ἔξεντος, αὐτὸς τε ὡς πρὸς πύλεμον ἔσταλτο καὶ ἡ λοιπὴ τὰ ὄπλα ἐνοδίστη στρατιά. Καὶ οἱ βάρβαροι ὁμοίως [P. 46] διαπεπτόμενοι καὶ αὐτοὶ παρετάττοντο, τοὺς τε τοξότας τῆ

Hier. Wollii notæ.

(63) Βουλεύματα. Alter addit καὶ συντάγματα.

(64) Ἄρματα. An hic pro curribus ponat an vero pro armis more barbarico, incertum mihi est.

(65) Ὡς εἰς νέωτα. Videtur hic posuisse pro ὡς τὴν ἐπιούσαν. Alter codex habet tantum πρῶτα.

εινον, καὶ τὸ ἵππικὸν ὡς αὐτοῖς ἐδόκει
 πο, καὶ τοῦ ἀκροβολισμοῦ ἔχοντο, εἴ
 ἄρουρον οἱ Ἴταλοὶ κατὰ τὸν ποταμὸν· ὅτε
 εἰς ἐπιπαριῶν ὁ ῥῆξ καὶ περὶ κλίσεις τοῖς
 ποιούμενος τοιαύτῃ ἐρασκεν· « Ὅτι μὲν,
 ὦται, ἡ ἡμετέρα αὐτῆ κίνησις διὰ Χρι-
 ῶς εἰλόμεθα τὴν προκειμένην μὴ τὴν ἐξ
 ἀλλ' ἐκ Θεοῦ δόξαν θηρώμενοι, ἴσῃσι
 καὶ ὑμῶν ἅπας σαφῶς· πῶς γὰρ οὐ;
 νεκρ τοῖς μὲν ἐπ' οἴκου ἐνευπαθεῖν ἀπει-
 ἰ τῶν οἰκείων ἐκοντως ἀπεξενώμεθα, καὶ
 χ ἡμεδαπῆς παροδεύοντες θλίψεσι προσ-
 κινδύνοις πᾶραβαλλόμεθα, λιμῶ τῆκό-
 πηγνύμεθα, θαλπωρῇ ἐκλούμεθα, κλιν-
 ες τὴν γῆν, στέγην τὸν οὐρανόν, οἱ εὐ-
 εὔπαρφοι, οἱ ἐπὶ δόξης καὶ πλούτου, B
 ἰθύνων κυριεύοντες. Τὰς δὲ πολεμικὰς
 ἰ περικεῖμεθα ὡς περ ἀκούσια δεσμὰ, καὶ
 ἰτάς ἀνέχοντες ὡς ὁ τῶν ὀπαδῶν Χρι-
 στοῦ Πέτρος πάλαι ἀλύσει διτταῖς κα-
 ρ; καὶ τέσσαρσι στρατιωτῶν τετραδίοις
 ες. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ὡς ἐν μεταγμίῳ τῶν
 τῶ ἀποδυστάμενοι ἡμῶν βάρβαροι ἐχθροὶ
 οἱ τοῦ Χριστοῦ, οἱς πάλαι νόμῳ πολέ-
 εἶν ἐγλιχόμεθα καὶ ὦν τοῖς αἵμασι δαυιδι-
 ἰλλόμεθα νίψασθαι, οὐδὲ τοῦτο φιλοκρί-
 ε τις, εἰ μὴ προδῆλως παρακοπεῖς τὸ
 ν ἀντικρῶς οὐχ ὄρῃ καὶ ἀκούων οὐδαμῶς
 Ἐπερ οὖν τῆς εὐθῆ τῶν ἀθανάτων μο-
 μέλον ὑμῖν (οὐδὲ γὰρ ἀδικος ὁ Θεός,
 τῆς ὁδοῦ ταύτης ὄρῃν αἰτιώμενον, μηδ'
 ιεταδιδόναι λειμῶνων καὶ σκισμῶν ἐν τῇ
 αὔτως, οἱ τὰ οἴκοι καταλιπόντες ἀνθ-
 ἰῶ ζῆν τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ θανεῖν), καὶ εἰ
 τις ὑμᾶς ὑπεισέρχεται ἢ καθ' ὦραν οἱ
 οὔτοι τὴν καρδίαν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ
 ἀνοῦσιν ἡμῶν, καὶ οὐς αὐτοῖς ἐπιτρί-
 λους ταῖς φρεσὶν ἀνυφῆριτε, καὶ τοῦ
 ἀνευθύνως αἵματος μιλᾶσται τις ἔλεος,
 ἰώας ἄρτι καὶ ἐβρωμένως διαγωνίσασθε.
 ες ἐκπλήσσον ἐκκρουέτω τοῦ καθηρόντως
 ἀλλὰ γνώτωσαν ἀληθῶς οἱ ἀλλόφυλοι
 ιστῶς ὁ καθηγητὴς ἡμῶν καὶ διδάκα-
 ται προφήτου λαοπλάνου καὶ μουσῆτος
 ἰληττα, τοσοῦτον καὶ ἡμεῖς αὐτῶν κατὰ
 φέρομεν. Ἐπεὶ οὖν παρεμβολῇ ἅγια
 στρατὸς θεόλεκτος, μὴ φιλοψυχῆσωμεν
 ες φιλόχριστον καὶ ἀείμνηστον τελευτήν.
 ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, πόσῳ ἡμεῖς τε-
 χύτῳ ἐσμεν δικαιότεροι; ἀγαθῆς τρυ-
 ες ἀγαθὸν ἔστω καὶ τέλος ἐφομαρτοῦν.
 ε μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ πεποιθήσεως καὶ
 ιαι ὡς τοὺς ἐχθροὺς τροπασώμεθα, ὅτι
 ἡς [P. 47] τῆ νίκῃ γίνοντο οἱ κενόων
 ὦν τὴν προσβολῆν, ὡς πεποιθημεν. ἀλλὰ
 ὑσόντων καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὁρμῆν.
 ἀπειρη, πεσοῦμεθα, καλὸν ἐντάφιον τὸ
 ἰῶ τελευτήν. Βαλίτω με τοξότης Πέτ-
 ἰριστοῦ ἀφηνιωτέον μετ' ἐλπίδων χρη-

A cliti, divites, multis gentibus imperantes, thoraces
 semper tanquam vincula necessaria gestamus, iis-
 que fatigamur, quemadmodum maximus Christi
 servus Petrus duabus catenis oppressus et qua-
 tuor militum quaternionibus custoditus. Barbaros
 autem, qui flumine a nobis dividuntur, crucis
 Christi esse hostes, quos bello aggredi olim cupivi-
 mus, in quorum sanguine, ut David loquitur, nos
 loturos esse promisimus, quis est qui nesciat, nisi
 plane vecors nec apertis oculis videre nec patentibus
 auribus 92 audire velit? Quodsi recta in
 cælum ascendere studemus (neque enim injustus
 est Deus, ut hujus viæ causam ignoret, aut im-
 mortalia prata et umbrosa Edemi domicilia non
 retribuatur nobis, qui relictis ædibus pro ipso mor-
 tem oppetere quam vivere maluimus), si memoria
 repetitis quæ quibusque temporibus isti corde
 incircumcisi in populares nostros admittant, et
 quas eis alapas impingant recordamini, et sangui-
 nis innocenter effusi aliqua misericordia tangimini,
 state jam fortiter, et strenue pugnate, neque ullus
 vos terror moveat quominus alacriter resistatis.
 Cognoscant Barbari, quantum Christus magister
 noster et præceptor seductorem prophetam et
 impiæ religionis antistitem superat, tanto et nos
 rebus omnibus superiores esse. Cum igitur castra
 sancta simus et divinitus collectus exercitus, ne
 turpiter vitam amemus, nec obitum memorabilem
 pro Christi charitate reformidemus. Si enim Chri-
 stus pro nobis mortuus est, quanto justius nos pro
 illo oppetemus? honestæ huic expeditioni etiam
 finis honestus imponatur: Christo freti pugnemus,
 cum certa spe victoriæ 93 non difficilis. Neque
 enim quisque, ut confidimus, impetum nostrum to-
 lerabit, sed omnes primæ aggressioni cedent. Sin
 (quod absit) occubuerimus, honesta sepultura erit,
 ubicunque pro Christo occubuerimus. Me sagitta-
 rius Persa pro Christo feriat: cum spe bona mor-
 riar, eaque sagitta tanquam vehiculo ad requiem
 illam perveniam: quod mihi potius erit quam si
 morte ingloria in peccatis opprimerer. Jam tan-
 dem ulciscamur eos quorum impuris conculcati
 pedibus et consanguinei nostri et Christiani fratres
 in communem illum sacrum locum abierunt, in
 quo defunctorum contubernalis factus est Christus,
 Patri æqualis et æscætor. Nos sumus potentes illi,
 nos omnes gladios strinximus, qui vitale divinum-
 que sepulcrum tanquam Salomonis cubile circum-
 sistimus. Agarenos igitur ancillæ filios nos liberi
 tollamus a medio, et tanquam lapides offensionis a
 via Christi removeamus: quos haud scio cur Ro-
 mani tanquam lupos in suam eadem alunt et per
 dedecus eum crudere saginant, cum excitatis animis,
 et cogitatione cordato viro digna suscepta, tan-
 quam feræ a grægibus, sic illi ab ipsorum provinciis
 atque urbibus pellendi essent. 94 Jam quia flu-
 vius hic, ut cernitur, non nisi nova ratione transiri
 potest, ego ipse hujus exempli monstrator ero,
 meumque consilium primus exsequar. Acie con-

densata natisque conjunctis cum impetu irruemus et flumen perequistabimus. Satis scio aquam repulsam staturam esse, conversoque veluti cursu non recta promanaturam. Non dissimili olim ratione Israelitæ Jordanem, suppresso flumine, pedibus transierunt. Consilium hoc et facinus etiam ad posteros memorabile est futurum, nulla longinquitate temporis, nulla oblivione oblitendum, cum summo Persarum probro, quorum cadavera circa hunc amnem prostrata in collem exsurgent, ac instar tropæi conspiciuntur cum gloria nostra immortalis. » Quæ cum dixisset et signum pugnae dedisset, et ipse equum flagellis cohortatus in fluvium fecit impetum, et cæteri de more peractis precibus clamoreque sublato hostes adoriuntur, acie turris instar instructa densataque confertim perequitan-tes, ut fluminis undæ unguis equorum partim in ripas excuterentur, partim resisterent, non secus ac si contra naturam ad 95 fontes regrederentur, ipsi vero non secus ac terra proficiscentes in Persas ex improviso irruerent. Barbari vero, qui nec fuga salutem querere (nam a persequentibus capiebantur, nihil adjuti velocitate equorum incredibili) neque cominus pugnare cum Alemannis possent, variis modis cædebantur, atque alii super alios aristarum instar cadebant. Nam hi lanceis confodiebantur, illi prælongis gladiis medii dissecebantur, velites præsertim, alii pugiones in viscera adigebantur, ut Persarum cadaveribus campi ibi plane tegerentur et valles sanguine redundarent. Itatorum multi sagittis icti, pauci vero intercepti sunt. Quanta autem multitudine ceciderit, etiam hodie ossium tumuli crebri et alti collium instar testantur; quos qui illac iter habet, quivis admiretur, ut et ego, qui hæc scribo, sum admiratus. Ac quanti sæpium fuerint ambitus, quæ ex Cimbrorum ossibus factæ Massiliensium vineas oingebant, Barbaris a Mario duce Romanorum cæsis, ii maxime noverint qui recens illud facinus oculis usurparunt et cæteris exposuerunt. Sed hoc illo utique majus est, nisi magniloquentia historica res Cimbricæ ultra veri fidem exaggeratæ propemodum in fabulam degenerassent. Ex eo citra bellum Alemanni sunt progressi, barbarorum nemine impediente.

ξηρᾶς ὑγροποροῦντας παρὰ δόξαν τοῖς Πέρσαις ἐπεισεπεῖν, ὅτε καὶ μὴ ἔχον τὸ βάθειον τὴν σωτηρίαν ὑποκλέψαι γούν (διωκόμενοι [P. 48] γὰρ κατελαμβάνοντο, μηδὲ τῶν ἵππων ἐπαμυνομένων, κτλ ἦσαν ὠκύποδες καὶ ἐπ' ἄκρων ἀνθρώπων μικροῦ θέοντες) ἢ ὁμοίως χωρὶ Ἀλαμανοῖς κατὰ μάχην ἀγγέμαχον, ἐκρεανομοῦντο προκίλως, καὶ ἐπ' ἄλλῳ ἄλλος ἐπίπτον ὡς ἄστ εἴτ' οὖν ὡς βᾶγες αἶμα τὸ ζωτικὸν ἀπεθλίβοντο τοῖς λογχηφόροις λιθοβατούμενοι. Οἱ μὲν γὰρ διηλαύνοντο, οἱ δὲ τοῖς τῶν ξιφῶν ἐπιμήκεισιν ἀπεχώρουν διχῆ διακρούμενοι, καὶ μάλιστα τὸ αὐτῶν καὶ γυμνὸν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ τοῖς ξιφιδίοις παρασταδὸν οὐταζόμενοι ἀνετρέποντο, τὰς χεῖρας τοῦ χαλκοῦ διεκχέοντες, ὡς τοὺς πεσόντας Ἡέρσας τὰ ἐκείσε καλύψαι πεδία τοῖς πτώμασιν αὐτῶν καὶ ὑπεράντλους τὰς φάραγγας θεῖναι τοῖς αἵμασι, τῶν δὲ Ἰταλῶν βληθῆναι μὲν ἀπὸ τόξων ποικιλοκαταβληθῆναι δὲ καὶ ἀφυπνώσαι βραχεῖς εἰς θάνατον. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ τῶν πεσόντων ἐς πολύποσον οἱ τῶν ὀστέων σωροὶ οὕτω συχνοὶ καὶ μετέωροι ὄντες καὶ κατὰ τὰ ἀνεστηκότες γειμαίνοι, ὡς θύμα κείσθαι καὶ ἄλλοις μὲν ὀπίσω τῆς ἐκείσε φερούσης ἔψαντο, κἄμοι ὅταῦτα συγγραφοντι. Ὅποια μὲν οὖν ἦσαν τῶν θριγγῶν αἱ περίμετροι, οἱ τῶν Κίμβρων τοῖς ὀστέων τῶν Μασαλιητῶν ἀμπέλους περιεφράγμασιν, Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοῦ βαρβάρου καταστ

στοτέρων εἰς θάνατον, καὶ ὅσα ὀχλήματι πῶ βέλεστίον πρὸς τὴν ἐκεῖ κατάπαυσιν, ἀλλὰ μὴ θ: προαρπασάτω ἴσως ἀκλεῖς καὶ ἐφάρματος. ποτὲ τισώμεθα τούτους, ὧν οἱ καθ' αἶμα τὸ ὀμόπιστοι ποσὶ κεχρημένοις ὡς εἰς κοινὸν εὐλόθασιν τὸν ἱερὸν, ἐν ᾧ νεκροῖς ἡμῶς γέγονεν ὁ φύγχιρονος Πατρὶ καὶ ὀμόθρονος. ἔσμεν οἱ δυνατοὶ καὶ διεσπασμένοι πάντες φάσον, καὶ ὡς κλίην περιέποντες Σολομῶ τὸν ζωοδόχον τάφον καὶ θεοδέγμονα. Τοῖς ἰ Ἄγχιρ τολύων τῆς δουλιδοῦς ἐκποδῶν οἱ ἐλε ποιησώμεθα, καὶ ὡς λίθον προσκόμματος τῆς ἐξάσωμεν τοῦ Χριστοῦ, οὗς οὐκ οἶδ' ὅπως Ῥε ὡς ἐπὶ σφάγια ἐαυτοῦς ἐκτρέφουσι λυκιδεῖς κα οἰκείους δυσκλεῶς πιαίνουσιν αἶμασι, δέον ἀνχλαδόντας καὶ λογισμὸν ἐμυρρονος ἀνδρῶν θῆρας ἐν ποιμνίον, τῶν οἰκείων ἀπελάσσει ; καὶ πόλεων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ποταμὸς οὗτ ἔστιν ὄρῃν, οὐκ ἄλλως περίσιμος εἰ μὴ καιν ἀνοίξει τις πύροdon, αὐτὸς ἐγὼ καὶ τὸ κατὰ εἰσηγήσομαι γενησόμενον καὶ τοῦ εἰσηγῆ πρώτως κατάρξομαι. Ἔς ὀμαχιμίαν φραξί μίαν, καὶ ταῖς χερσὶ δόντες τὰ δόρατα, διεξ σώμεθα σὺν ῥύμη τοῦ ποταμίου τοῦδε ῥεύμ καὶ ἐς αὐτὸ ἐμβάλλωμεν μεθ' ὀρμῆς καὶ στη οἶδα σαφῶς, τὸ ὕδωρ ἄναχασθῆν καὶ τοῦ κα θωαρίων ἀνακοπήσεται προῤῥέειν ὡσπερ ἔπαν: φέν, καθὰ καὶ πάλαι ῥοῦς ὁ Ἰορδάνειος τῷ Ἰ πεζευόμενος. Καὶ εἴη ἂν τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡμα τοῖς ὀψιγόνους ἀοιδίμον, χρόνον μὴ διακοσ νον, οὐ λήθης ἐξίτηλον ῥεύματι, καὶ κατὰ γελω τὸς τῶν Περσῶν, ὧν τὰ κῶλα περὶ τούτον ἰ πεσ τὸν ποταμὸν ἐς κολωνὸν ἀιζόμενα καὶ ὡς τρι προφανήμενα εἰς κλέος ἡμῶν αὐτῶν ἀθήνασι Τοιαῦτα παρακλευσάμενος καὶ τὰ σημεῖα τῆ χης ἀναδείξας, αὐτὸν τε τὸν ἵππον ἐφῆκε μωπιζῶν τε καὶ ἐγκελευόμενος ὡς τὸν πε μετὰ ῥύμης διαθισόμενος, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ τ σαντες καὶ τὸ σύνθηες ἀλαλάξαντες ἐχώρουν πυργηδὸν ταξίμενοι καὶ πυκνώσαντες ἐαυτοῦ ἀθροοὶ ἐξίππαζόμενοι, ὡς τοῦ ποταμίου χεῖ τὸ μὲν ἐς τὴν χέρσον ἐκτιναχθῆναι ταῖς τῶν χηλαῖς, τὸ δὲ διακοπῆναι καὶ τῆς πρῶσω φορᾶς, ὡς εἴπερ εἰς ἀνάβροον περὰ φύσιν ἀ

D ἢ καὶ εἰς τούπισω ἀνεστοιβίζετο, αὐτοῦς δὲ ἰ ξηρᾶς ὑγροποροῦντας παρὰ δόξαν τοῖς Πέρσαις ἐπεισεπεῖν, ὅτε καὶ μὴ ἔχον τὸ βάθειον τὴν σωτηρίαν ὑποκλέψαι γούν (διωκόμενοι [P. 48] γὰρ κατελαμβάνοντο, μηδὲ τῶν ἵππων ἐπαμυνομένων, κτλ ἦσαν ὠκύποδες καὶ ἐπ' ἄκρων ἀνθρώπων μικροῦ θέοντες) ἢ ὁμοίως χωρὶ Ἀλαμανοῖς κατὰ μάχην ἀγγέμαχον, ἐκρεανομοῦντο προκίλως, καὶ ἐπ' ἄλλῳ ἄλλος ἐπίπτον ὡς ἄστ εἴτ' οὖν ὡς βᾶγες αἶμα τὸ ζωτικὸν ἀπεθλίβοντο τοῖς λογχηφόροις λιθοβατούμενοι. Οἱ μὲν γὰρ διηλαύνοντο, οἱ δὲ τοῖς τῶν ξιφῶν ἐπιμήκεισιν ἀπεχώρουν διχῆ διακρούμενοι, καὶ μάλιστα τὸ αὐτῶν καὶ γυμνὸν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ τοῖς ξιφιδίοις παρασταδὸν οὐταζόμενοι ἀνετρέποντο, τὰς χεῖρας τοῦ χαλκοῦ διεκχέοντες, ὡς τοὺς πεσόντας Ἡέρσας τὰ ἐκείσε καλύψαι πεδία τοῖς πτώμασιν αὐτῶν καὶ ὑπεράντλους τὰς φάραγγας θεῖναι τοῖς αἵμασι, τῶν δὲ Ἰταλῶν βληθῆναι μὲν ἀπὸ τόξων ποικιλοκαταβληθῆναι δὲ καὶ ἀφυπνώσαι βραχεῖς εἰς θάνατον. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ τῶν πεσόντων ἐς πολύποσον οἱ τῶν ὀστέων σωροὶ οὕτω συχνοὶ καὶ μετέωροι ὄντες καὶ κατὰ τὰ ἀνεστηκότες γειμαίνοι, ὡς θύμα κείσθαι καὶ ἄλλοις μὲν ὀπίσω τῆς ἐκείσε φερούσης ἔψαντο, κἄμοι ὅταῦτα συγγραφοντι. Ὅποια μὲν οὖν ἦσαν τῶν θριγγῶν αἱ περίμετροι, οἱ τῶν Κίμβρων τοῖς ὀστέων τῶν Μασαλιητῶν ἀμπέλους περιεφράγμασιν, Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοῦ βαρβάρου καταστ

μένου, εἶδεῖν ἂν σαφέστατα ὅσοι τὸ καινὸν ἐκεῖνο ἔργον ὀφθαλμοῖς διειλόμενοι καὶ τοῖς λοιποῖς εἰς ἀκοὴν ὤτιον παρέπεμψαν· τὸ δὲ νῦν τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνο δέχουθεν, εἴγε μὴ, μεγάλων ἄ τιν' ἀπὸ κατὰ Κίλυβρον ἱστορικῆ τῆν φύσιν ὑπερφωνοῦσα καὶ εἰς μῦθον ἐκπίπτουσα. Τὸ δ' ἐκ τούτου ἀπόλεμος αὐτοῖς ἦν ἡ κορυφαία, οὐδὲν τῶν βαρβάρων εἰς προὔπτον ἀντίπαλον φαίνουσα.

TOMOS ΔΕΥΤΕΡΟΣ

THE BASILEIAS MANOYHA TOY KOMNHNOC.

LIBER SECUNDUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

[P. 49] Α'. Καὶ τοιοῦτοις μὲν οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖ-
 ῖς (66) ἀγῶσιν ἐγγυμνασάμενοι τὴν κοίλην Συρίαν
 πείλασθον· ἐν ᾧ δὲ τὴν ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων οὐτοῖς
 Ἰβήρων, παρεμειφότες μὲν τὰ Ῥωμαίων ὄρια, τῆς
 ὀνόματι Φρυγίας ἀπτόμενοι, Αὐκαονίας τε καὶ Πισι-
 δίας, αἱ πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπέκειντο, νῦν δὲ
 ἐπίκειται βαρβάρους καὶ δορύκτετοι παρ' αὐτῶν καρ-
 πίζοντα· μαλακίᾳ πάντως καὶ οἰκουρίᾳ τῶν τὰ Ῥω-
 μῶν πρό πολλοῦ διεπόντων πράγματα, μὴ παρὶ
 κλισίου τιθεμένων μογῶν καὶ προκινδυνεύειν ὡν
 ὑπερεκείνητο, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ διασκοπεῖτο
 πῶς ἂν τοὺς Σικελούς μετελεύσειαι, δίκην προξέ-
 νου ὡν ἀπανθρώπως εἰς Ῥωμαίους ἔπραξαν, τὴν
 τε Κερκυραίων ἄγραν, ἣ νῦν ἐπικέκληται Κορυφῶν,
 τῆς ἐκ τούτων ἀπαλλάξει φρουρᾶς. Ὁ γὰρ δὲ τῆς
 Σικελίας τότε κρατῶν Ῥογήριος, εἴτε καθ' ὁμολογίαν
 μετὰ τοῦ τῶν Ἀλαμανῶν προβᾶσαν ῥήγος, ὡς ἐλέ-
 γετο, εἴτε καὶ αὐθαριέτως ὀρμώμενος, σὺν ὁρμον
 ποιεῖται διὰ ταχυναυτοῦσάν νηῶν τῆ τῶν Ἀλαμανῶν
 κινήσει τὴν τῶν παρακτίων Ῥωμαϊκῶν χωρῶν κα-
 τὰ ὁρμῆν. Ἀπάρως τοίνυν ἐκ Βρεντησίου στόλος
 τῆ τῶν Κερκυραίων προσέχει, καὶ ἀμαχεῖ καὶ ἐξ
 Ἰβήδου ταύτην αἰρεῖ. Τὸ δ' αἴτιον οἱ τῆς γῶρας
 ἠκρότατοι, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τὴν σύνεσιν ὑπέ-
 ρου φιλοτέροι, Γυμοῖ (67) τὴν ἐπέκλυσιν. Οὗτοι
 γὰρ βάρυν, ὡς ἔφασκον, καὶ δυσύποιστον φορολόγον
 πρὸ φέροντες, οὐδὲ τὰς ἐκ τούτου παροινίας ἐπι-
 κλίον ἐνεγκεῖν ἔχοντες, βουλὴν βουλευόνται πονη-
 ρῆν, καθ' ἑαυτοὺς δὲ οὐχ οἶοι τε ὄντες αὐτὴν κρατέ-
 νασθαι, ὡς ἔρμαιον ἀρπάζουσι τὸν καιρὸν, καὶ προσ-
 κόντες τῷ τοῦ στόλου ἡγεμόνι καὶ τῇ τούτου
 αἰμίλῳ γλώττῃ προσεσχικότες καὶ ἔχουσι προδάντες

A I. Ac Itali hujusmodi certaminibus exercitati
 Colesyriam occuparunt. Dum vero versus Hiero-
 solyma pergebant, et Romanorum finibus supera-
 tis Phrygiam superiorem, Lycioniam et Pisidiam
 attigerant, olim Romanæ diuionis, tum a Barbaris
 superiorum imperatorum ignavia et desidia bello
 subactas, ut quibus parum cordi erat labores et
 pericula pro eorum salute quibus præerant adire,
 Manuel imperator animo agitabat, quo pacto inju-
 rias Siculorum Romanis inhumaniter factas ulce-
 ceretur, et Corcyræorum promontorio, quod nunc
 Corypho appellatur, præsidium eorum depelleret.
 Nam Rogerius, 97 qui in Sicilia tum regnabat, sive
 ex fœdere cum Alemannorum rege ic'o, ut fereba-
 tur, sive sua sponte, una cum motu Alemannorum
 B et ipse navibus expeditis Romanorum oram mari-
 timam incursabat. Classis igitur Brundusio profecta
 Corcyram appellit, eamque citra dimicationem primo
 impetu capit. Causa ejus rei fuerunt insulares, ii
 præsertim qui omnia prudentiæ expertes Gymni
 cognominantur. Causati enim se gravem et intole-
 rabilem exactorem ejusque injurias diutius ferre
 non posse, improbum consilium capiunt. Quod
 cum suo Marte non possent exsequi, occasione
 cupide arrepta classis præfectum adouit, ejusque
 blandiloquentia illecti Siculum præsidium mille
 armatorum certis conditionibus accipiunt. Ita dum
 fumum tributi fugiunt, temere se in servitutis
 ignem præcipitarunt; ac Romanis homines levis-
 simi et diuturnum et gravissimum bellum concita-
 runt. Ille vero castello pro virili munito, ut nec
 capi nec oppugnari facile posset, Monembasiam

Hier. Wolfii notæ.

(66) Οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖδες. Οἱ Ἀλαμανοί. Magna
 est Græcorum negligentia in distinguendis gentium
 nominibus, quas appellant πολυσπερέζ γένη ἑσπέ-
 ρα ἢ δουρικᾶ. Confundunt Italos, Siculos, Latinos,
 Alemannos, Francos, Gallos, tantis locorum et in-
 geniorum intervallis distinctos (ἐπεὶ μάλα πολλὰ
 μεταξὺ αὐρῆ τε σκιδέντα, θάλασσά τε ἤχησσα.) Id
 inde accidisse reor, vel quod Germani magnam

Italiæ partem et Siciliæ olim tenuerunt, vel quod
 Romanum pontificem summum hæc eorum autistitem
 agnoverunt. Eas vero gentes quæ Byzantio impe-
 ratori paruerunt, Romanorum appellatione cele-
 brant. Quod semel in hoc loco admonuisse sufficiat.
 (67) Apparet vel magistratus vel familia alicujus
 cognomentum fuisse Gymnos.

trajicit, id quoque 98 promontorium citra sanguinem, quemadmodum paulo ante Corcyram, occupaturus. Sed cum in viros cordatos et libertatis dulcedinem expertos incidisset, ita repulsus est ac si in petram immobilem impegisset, infectaque re, remis dissimulandæ fugæ causa ad puppim conversis, discessit. Vitatoque Maleensi trajectu, ventorum contrariis procellis infesto, de quo proverbium usurpatur, Ad Malæam cum accesseris, eorum quæ domi habes obliviscere, fretum interius ingreditur. Et latus ejus utrumque pervagatus, non aperta loca duntaxat populatus est, sed opportuna etiam et munita partim in deditioem accepit, partim vi subegit; atque Acarnania, Ætolia, quæ nunc Artinia dicitur, totaque ora maritima vastata, Corinthiacum sinus intrat. Et in Crissæum portum invectus, in Mediterranea impressionem facere ausus est, cum neminem adversarium parem haberet. Præterea classis præfectus gravi et levi armatura in aciem e navibus educta, cetorum instar qui pabulum utrinque petunt, in Ætoliā irrupit, et interjectis oppidis obiter direptis Thebas cepit, et cives inhumaniter tractavit, qui cum ex antiquo rumore divites haberentur, 99 homo insatiabilis, qui nullum cupiditati statuerat modum, nisi eum ut naves omnes aut saltem plurimas pecuniæ pondere ad tertium usque cingulum demergeret, et opifices exhausit, et sordidi oboli curiosus indagator, potentes, illustri genere natos, ætate venerabiles et dignitate præstantes viros, variis afflictis modis, nullius verecundiæ aut misericordiæ motus, homo prorsus inexorabilis, non vindictam inevitabilem, non Cadmeam victoriam timens. Denique sacris libris propositis, singulos cinctis lumbis ingressos, inspectisque libris, cum jurejurando suam rem familiarem declarare eaque abjurata discedere coegit. Sic omni auro, omni argento, omni pretiosa veste navibus imposita, ne corporibus quidem eorum pepercit quos spoliavit; sed primoribus delectu ex optimatibus habito comprehensis, et matronis pulcherrimis ac dissimilis et texendi peritissimis selectis, inde discessit. Ita rebus prospere succedentibus, neque terra neque mari ullo resistente, Corinthum tendit, urbem divitem, in 100 Isthmo sitam, duobusque commodiis suis ad exportationem et importationem ac commutationem mercium portibus nobilitata; in quorum alterum ex Asia, alterum ex Italia appellitur. Cum autem mercatum, quæ inferior urbs est, vacuum reperisset, Acrocorinthum etiam (omnes enim esculenta omnia, omnes opes sive sacras sive profanas eo contulerant) tentandum censuit, et si fieri posset, expugnandum. Fuit autem Acrocorinthus veteris urbis arx, nunc vero castellum munitum est, monti alto impositum in acutum cacumen fastigiato, ipsam vero fastigium planitiem habet menæ forma, firmis mœnibus circumdatum; intus non pauci sunt aquæ pellucidæ et potabilis puteoli, et fons Pirene, cujus etiam Ho-

α ἄλωπεκος ἐπὶ ῥήταϊς ὁμολογίαις εἶσω δ Σικελιώτιν φρουρὰν, εἰς χιλίους ἀριθμουμένους. Καὶ οἱ μὲν κανὸν φορολογίας ἀπ σκοντες ἔλαθον ὑπὸ χαυνότητος νοῦ τῆς ἐ ἐμπειρόντες κυρὶ καὶ Ῥωμαίοις ἐσνεγκόντι λεμὸν οἱ χαλίφρονες χρόνιον ὁμοῦ καὶ βε; ὁ δὲ τὸ φρούριον κρατυνάμενος, καὶ ὡς εἶχ ποιήσας δυσάλωτότερον καὶ ὄϊον ἀποσμαχ ἐκεῖθεν ἀναχθεὶς τῇ Μονεμβασίᾳ προσίσχει, θαλπόμενος ὡς λήψεται καὶ ταυτηνὶ τὴν ἀναίματι ὥσπερ πρὸ τρίτης τὴν Κέρκυραν ἀνδράσιν ἐντυχὼν νῆ διοικουμένοις καὶ ἑλευθερίας οὐκ ἠγνωγκόσι Παφίαν, ἀπεκρού εἰ καὶ προβόλῳ προσέβαλεν ἀτινάκτω, καὶ κρουσάμενος ἐκεῖθεν ἀνάγεται [P. 50] ἅτ Ὑπέρβας δὲ τὸν ἐπὶ Μαλέαν πλοῦν, ἀντιπν μοντα πάσης, περὶ οὗ καὶ ταῦτα παροιμ « Μαλέαν δ' ἐπικάμψας ἐπιλάθου τῶν οἰκῶν ἐσίχοντα πορθμὸν ἀνάγεται, καὶ τὰ τοῦτου ρωθεν ἐπιῶν οὐ τὰ εὐχείρωτα μόνον κα λείαν τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλως ἐπικαι καὶ δυσάλωτα, τὰ μὲν ὁμολογίᾳ χειροῦμενο πολέμῳ δουλούμενος, Ἀκαρνᾶνας τε καὶ Α τοὺς νῦν λεγομένους Ἀρτινοὺς, καὶ ὅσα ἀμαυρίων τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσέπλευ τῆ Κρῖσσαίῳ λιμένι προσορμισθεὶς τοῖς ἐν μ θαρρεί προσβαλεῖν, οὐδένα ἔχων ἀντίπαλον σιον. Ἀμέλει καὶ ὁ τοῦ στόλου ἀρχηγὸς τὸ δι καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τάξεις διειληφί χερσαῖος φανείσ ὁ τέως θαλάττιος κατὰ τῶ τὰ ἀμφιδοσκόμενα, τῇ Καδμείᾳ γῆ παρ καὶ τὰς ἐν μέσῳ κωμοπόλεις ὁδοῦ πάρεργον μνος ταῖς ἐπταπόλοις θήβαις προσέβαλεν, γενόμενος ἐγκρατὴς ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ νέχθη. κατὰ γὰρ παλαιὰν φήμην τῆς πόλ πλουσίους τρεφούσης οἰκήτορας εἰς χρημάτω στίαν ὑπονυττόμενος, καὶ μηδὲνα κόρον φιλοσ εἰδὼς, ἀλλ' ὄρον τιθέμενος τῆς ἐφέσεως τὶ τρίτον ζωστῆρα τῇ ὀλκῇ τῶν χρημάτων τὰ ἢ τὰς πλείους νῆας βαπτίζεσθαι, τοὺς τε γ κτας ἐξεπέριζε, περὶ τοῦ βύπου τῶν ὀβολῶν πράγμων γινόμενος, καὶ τοὺς δυνατοὺς κα προὺς τὸ γένος καὶ σεμνοὺς τὴν ἡλιγίαν καὶ νεῖς κατ' ἀξίωσιν διαφόροις κακώσεσι καθῶπ μηδενὸς λαμβάνων αἰδῶ καὶ φειδῶ, μὴ δι μενος τὴν δυσώπτειν, μὴ τὴν Ἀδράστειαν ει μενος αὐτοῦ που λαβοῦσαν ἀρχὴν, ἢ τὴν Κ λεγομένην νίκην ὑποβλεπόμενος. Τέλος δὲ προθεὶς γράμματα ἠνάγκαζεν ἕκαστον, τὴν ὑπεζωσμένον εἰσιόντα, τὴν οἰκείαν οὐσίαν οἷς ρεῖται μεθ' ὄρκου διασαφεῖν καὶ ταύτην ἐξομ ἀπιέναι. Καὶ οὕτω πάντα χρυσόν, ἄργυρον διεκφορήσας, καὶ τὰς χρυσοῦφεις δόθνας ταῖς ἐνθήμενος, οὐδὲ τῶν σωματίων αὐτῶν τῶν δι κλαμαωθέντων ἀπεσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἰ δην τὸ προῦχον συλλαβῶν, τῶν τε γυναικῶ κρίνας ὅσαι τὸ εἶδος καλαὶ καὶ βαθύζωνοι ἢ νάμασι πολλὰκις τῆς κλλιχροῦνου Δίρκης μναι καὶ τὰς κόμας διευθετιστάμεναι κα

κῆν κομψότητα καλῶς ἐπιστάμεναι, οὕτως ἀνάγεται. Κατὰ βούην δὲ τῶν πραγματικῶν οχωρούντων, καὶ μηδένα τοῦ καιροῦ ἀντίχοντος. οὐ κατὰ χέρσον, οὐ κατὰ θάλασσαν, ἢ Κόρινθον ἔχεται πλοῦ, πόλιν ἀφνειὴν καὶ πρὸς τῇ Ἰσθμῷ καὶ ὀλβιζομένην ὑπὸ λιυσιῶν, ὧν ὁ μὲν τοὺς ἐξ Ἀσίας ναυλοχεῖται, ὁ δὲ τοὺς ἐξ Ἰταλῶν εἰσπλέοντας, καὶ ἐκατέρωθεν τὰς εἰσαγωγὰς τε καὶ ἐξαγωγὰς τῶν ἔχουσιν καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους ποιουμοιχίας. Καὶ ὅτῃ τὸ ἐμπόριον εὐρώων ἔρημον, κάτω πόλις ἐπονομάζεται, ὡς ἀπάντων ἀναμένων εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον [P. 54] καὶ ὑπόκειται εἰς αὐτὸν ὄψον πᾶν, ὄλβον ἅπαντα, ἰδιώταις ὑπείκωτο καὶ ὅσος θεῶν ἀφίερωτο, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀκροκόρινθου πειραθῆναι, ἢ οἷόν τε, ἐξελεῖν. Ἔστι δὲ ὁ Ἀκροκόρις μὲν πάλαι πόλις Κόρινθου ἀκρόπολις, φρουρίον ὄχυρόν, αὐτὸ δὲ ὄρος ὑψηλόν, εἰς ελευθῶν κορυφῆν, αὕτη δὲ εἰς τραπεζῶδες ἀποτελεσιώσα ἐπίπεδον, τεπειχισμένον. Ἐνδοθεν δὲ εἰσι ποτίμου ὕδατος καὶ διαιδλίγα φρεάτια καὶ ἡ Πειρήνη κρήνη, ἥ ἐν Ὀμηρῷ μέμνηται. Ἀσφαλῆ δ' οὕτω καὶ ῥητον ὄντα τὸν Ἀκροκόρινθον (καὶ φύσις θέσις τοῦ τόπου καὶ περίβολος ἀβήραγῆς ἵνα δυσάλωτον ἢ ἀνάλωτον αὐτὸν ἀπειργάσικελοι ἀπονητὶ τὸ πλεῖον εἰσησαν, βραχὺν τε καὶ καιρὸν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἐρύμα. ἢ καινὸν οὐδὲν τὸ συμβᾶν, οὐδὲ θαυμάζον· οὐ γὰρ ἐπήρκεσεν ἂν αὐτὸ ἐκτυπῆ τὸ, καὶ τὴν ἀπροσμάχητον καθ' αὐτὸ, οὐδὲ καὶ τὸ φυλακικὸν ἀξιόμαχον. Ἄλλ' εἶχε μὲν ἀριθμῷ καὶ τούτους πολλούς, εἰς ἄνδρα δ' οὐκ εὐκλειόμενους ἀγαθὸν πρὸς φύλακα πόλιος· οἱ τε γὰρ ἐκ βασιλείας ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ χηγεῖν (ἦν δ' οὗτος ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ τῶν Κορινθίων οἱ προὔχοντες, καὶ τῶν πέριξ ἑσῶν οὐ βραχέϊαι μοῖραι· ὡς εἰς καιριωτάτην τοῦ πολέμου ἀλευρῆν εἰσεληλύθασι τὸν Ἀκροκόρινθον τριηράρχης ἔνδον τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τούτου κατασκευάζμενος ἀπανοῦσαν ἀνεπιχείρητον, σὺν θεῶν πολεμήσαι ἔφη καὶ θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῷ χώρον καταπραχόμενος, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ πλύνων ἐνείδεσιν ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια, μάλιστα Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς ταλασιουργοῦ ἡτιδός. Ὡς δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε πλοῦτον ἐνέθετο ταῖς τριήρεσι καὶ τοὺς γένοι λαμπροτάτους τῶν ἐν ἐδοουργώγησεν, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ὄσαι κάλλισταί τε καὶ βαθύκολποι, μηδ' ἦς εἰκόνας τοῦ ἐτ μάρτυσι μεγίστου καὶ διαδοχῆτος ἐν θαύμασι Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου ἀποσχόλλῃ καὶ ταύτην τῇ αὐτοῦ τεμένει ἀνακειμένην ἀνελόμενος, οὐρίῳ καὶ φορῷ χρησάμενος ἀνέγχετο, ὡς εἶχε, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν ἐν τῇ διάπλῳ πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον καταστησάμενος, ἢς Σικελιώτιδας τριήρεις ἰδῶν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας εἶναι πειρατικάς, ἀλλὰ μυριοφόρους γούς, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων οὔσας ὑπερβριθεῖς καὶ τῆς ἀνω εἰσεσίας ἐγγύς που βαπτομένης τῇ

merus in Odyssea meminit. Id castellum, quamvis et natura et manu adeo munitum, adeo tutum ac pene inexpugnabile, Siculi Franci citra laborem fere sunt ingressi, exiguo tempore ad deditionem coactum. Neque vero novum hoc est aut mirandum; neque enim ipsum castellum sine justo praesidio se ipsum defendere 101 aut hostes propulsare potuit: quamvis enim multi custodes in eo essent, nullus tamen inter illos fuit vir fortis, cui recte civitatis custodia crederetur. Nam imperatorii militum cum suo duce Nicephoro Chalupho et Corinthiorum proceres ibi desidebant; et ex vicinis oppidis non pauci eo tanquam in certissimum asylum se receperant. Classis autem praefectus, munitione potitus, ejusque natura considerata, ad quam oppugnandam nusquam pateret aditus: « Deo duce, inquit, pugnavimus: Deus nobis hunc locum occupandum praebuit. » Eos vero qui intus erant derisit et ut imbelles exagitavit, Chaluphem in primis ut femina molliorem et ad colum et lanam tractandam aptiorem. Illius quoque loci opibus in triremes impositis, Corinthiorum nobilissimos et matronas fortissimas et ditissimas in servitutem abduxit. Ac ne Theopori quidem martyris miraculis clari imagine abstinuit: sed ea quoque ex templo abrepta, secunda navigatione usus in reditu Corcyraeorum arcem firmavit. Tum si quis Siculas triemes multis pulchris rebus onustas et ad summum usque remigium 102 depressas vidisset, rectissime dixisset non navem esse piraticam sed onerarias mercium omne genus vehentes.

τοὺς ἐπιόντας ἐχθροὺς ἀπετρέψατο μὴ ἔνδον ἔχον· καὶ τὸ φυλακικὸν ἀξιόμαχον. Ἄλλ' εἶχε μὲν ἀριθμῷ καὶ τούτους πολλούς, εἰς ἄνδρα δ' οὐκ εὐκλειόμενους ἀγαθὸν πρὸς φύλακα πόλιος· οἱ τε γὰρ ἐκ βασιλείας ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ χηγεῖν (ἦν δ' οὗτος ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ τῶν Κορινθίων οἱ προὔχοντες, καὶ τῶν πέριξ ἑσῶν οὐ βραχέϊαι μοῖραι· ὡς εἰς καιριωτάτην τοῦ πολέμου ἀλευρῆν εἰσεληλύθασι τὸν Ἀκροκόρινθον τριηράρχης ἔνδον τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τούτου κατασκευάζμενος ἀπανοῦσαν ἀνεπιχείρητον, σὺν θεῶν πολεμήσαι ἔφη καὶ θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῷ χώρον καταπραχόμενος, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ πλύνων ἐνείδεσιν ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια, μάλιστα Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς ταλασιουργοῦ ἡτιδός. Ὡς δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε πλοῦτον ἐνέθετο ταῖς τριήρεσι καὶ τοὺς γένοι λαμπροτάτους τῶν ἐν ἐδοουργώγησεν, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ὄσαι κάλλισταί τε καὶ βαθύκολποι, μηδ' ἦς εἰκόνας τοῦ ἐτ μάρτυσι μεγίστου καὶ διαδοχῆτος ἐν θαύμασι Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου ἀποσχόλλῃ καὶ ταύτην τῇ αὐτοῦ τεμένει ἀνακειμένην ἀνελόμενος, οὐρίῳ καὶ φορῷ χρησάμενος ἀνέγχετο, ὡς εἶχε, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν ἐν τῇ διάπλῳ πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον καταστησάμενος, ἢς Σικελιώτιδας τριήρεις ἰδῶν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας εἶναι πειρατικάς, ἀλλὰ μυριοφόρους γούς, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων οὔσας ὑπερβριθεῖς καὶ τῆς ἀνω εἰσεσίας ἐγγύς που βαπτομένης τῇ

II. Quo nuntio turbatus Manuel imperator non secus ac Homericus ille Jupiter, aut Themistocles insomnes noctes ob Mitiadis tropæum agens, sollicite quid agendum esset animo agitabat. Igitur viris et rei militaris peritis et eloquentia claris accersitis, unum e multis consilium approbavit. Siculos terra marique bello petendos, eoque majore apparatu, quod id bellum spe non optima nitetur et multa impedimenta habiturum videretur, quippe de quo ex sententia conficiendo veteres quoque imperatores desperassent. Convocantur

ὑπὸ τῷ ἐν ὧσιν ἔνηχα ὄντα ἐλύπει τὸν Ἰ] ὄρα Μανουήλ, καὶ κατὰ Δία ἐποίησε τὸν ἰν ἀτεχνῶς, συγνὰ τὸ ποιητέον ταῖς φρεσὶ ῥόντα, ἢ τὸν Νεοκλέους Θεμιστοκλῆν, ἀεὶ ἰίας ὄρωμενον καὶ ἀύπνους νύκτας λαύοντα ἢ τούς πυνηνομένους ἀποκρινόμενον ὡς οὐκ ἔφη Μιλτιάδου τὴ τρήπαιον. Συνεκάμειν εἰς τὴν τοῦ γεννησομένου βουλῆν πάντα τικῶν ἐπιστάμονα καὶ διηγηγόρον εἰδότεν ἢ νιφάδων πυκνότερον. Μία οὖν ἐκ πολλῶν ἰδοκτὸ βουλῆ καὶ τῇ αὐτοκράτορι ἐπεψή-

Orientalis et Occidentales legiones ; triremes partim reficiuntur, partim novæ adificiantur. In certas ignis Græcus imponitur, qui longo jam tempore abditus latuerat. Omnia generis navigia circiter mille tam ad 103 viros et equos quam ad comneatum veherdum contrahuntur et in mare deducuntur. Sunt et pedestres copiæ ex omni imperio conscriptæ, armis, viribus atque animis florentissimæ, et hostibus merito formidabiles. Nam Joannes Manuelis pater, optimus et bellicosissimus imperator, nec cæteris in rebus quæ ad publicam utilitatem spectarent negligens, et in catalogus militum in primis intentus fuit ; eosque tum congiariis liberalibus excitavit, tum bellicis exercitationibus firmavit. Sic igitur optime ad bellum Siculum, ut putabat, instructus, Stephano Contostephano sororio magno duce designato, classem jubet solvere ; pedites quoque præter cæteros duces Joanne Axucho magno domestico adjuncto, cujus supra sæpe mentionem fecimus, ablegat. Triremes ad Phæicum littus impulsæ ita distributæ sunt, ut et Romanæ et Venetorum sociæ seorsim stationes haberent, ne ex promiscuo congressu contentiones orirentur. Paulo post 104 et ipse imperator cum exercitu egreditur ; et Scythis primo congressu profligatis, qui Istro superato loca Hamo monti vicina populabantur, relicta Philippopolis recta ad Corecyram pergat. Cujus insule promontorium altissimum in nubes assurgit, anfractibus inflexum et in mare profundissimum prominens præruptis petris septum : tota urbs mœnibus firmissimis circumdata atque altissimis turribus ordinata est ; quo mirabilior fuit ejus expugnatio. Ac navales copias corona promontorium cingentes ferro totæ collucebant. Sed ante oppugnationem imperator per ejus linguæ peritos hostium animos periclitandos censuit, an citra pugnam castello velent cedere. Qui cum ejus postulatis rejectis, portique clausis ac vectibus firmatis, et sagittariis funditoribus et omnis generis machinis in mœnibus dispositis, pugnam cicerent, tum suis quoque legionibus idem facere et quovis modo ulcisci hostes jussit. Ex eo Romani tela velut in cœlum ejaculantur, hostes vero sagittas tanquam nivem deficiunt. Illi saxa tormentis vi adigere in altum conantur, hi grandinis instarsaxa 105 dejiciunt ; quorum tela ut ex superiore loco citra laborem missa, efflicacia erant, cum Romanorum telis ex inferiore loco et nihil aut parum admodum læderentur. Quæ cum crebrius repetita Romanis præsens exitium denuntiarent, obsessis vero sine ullo incommodo optabilia esseent, Romani cladibus excitati subinde novi aliquid in conspectu imperatoris excogitant, fortia facinora edunt, tolerantiam ærumnarum declarant, rationibus in re dubia inventis, unde quanta calliditate et rei militaris usu valerent elucebat. Verum illa omnia frustra erant, et vani conatus earum rerum quæ fieri non poterant. Imo gratissimam rem hostibus et optabilem

φιστο, μετελεύτεσθα: πολέμῳ τοὺς Σικελούς κατὰ τε ξηρὰν συγκροτηθῆναι κατὰ τε θάλασσαν, ὅτι καὶ ὁ ἀγὼν οὐδὲ μὴ τὰς ἐλπίδας ἀγαθῆς ὑπετείνετο, οὐδ' ὑπέσχελλε βραχέα τὰ προσεστώμενα, μέγιστος ἀναφανιδόμενος καὶ τοῖς πάλαι ἀπειρημένοις Ῥωμαίων ἀναξί. Συλλέγεται οὖν τὰ ἔργα καὶ ἐπιπλοῖα τάγματα. Αἱ μὲν ἐπισκευάζονται τῶν τριηρέων, αἱ δὲ νεωστὶ πηγνύνται, καὶ πρὸς τὸν πλοῦν ἀρτίωσιν δέχονται· αἱ πυρφόροι τὸ ὑγρὸν εἰσδέχονται πῦρ τὸ τέως ἡμερῶν ἀδικοχυτον· ἀθροίζονται πεντηκόντοροι, ἀγείρονται μουσάρωνες· αἱ ἱππαγωγὴ ἀσφαλτοῦνται, αἱ φορταγωγὴ πληροῦνται τῶν ἐδωδύμων, οἱ ἐπακτροκέλητες εὐτρεπίζονται. Πάντα δὲ τὰ σκάφη, τοῖς ἱστίοις πτερωθέντα ἐκ τῆς ἡδῆ ἀνάγονται, ἐφ' ἧς ἦσαν σαλεύοντα. Συγκεκροτητογῶν ὁ στόλος ἀρχοῦ που τῶν χιλίων πλοίων, αἱ δὲ πεζικαὶ δυνάμεις ἐς μυριάδας ἡθροίσθησαν. Ἐφρίξαν ἂν καὶ Γίγαντες, εἰ παρήσαν, τοιαύτην παρεμβολήν, ἐπεὶ καὶ εὐκνδροῦσα ἦν ἡ Ῥωμαίων πᾶσα τὸ τότε κειροῦ καὶ τρέφουσα ἄθροα ἡρωϊκῶν ἐνδεικνυμένων ἀλκῶν, καὶ τὸ ὀπλιτικὸν οὐκ ἦν ἀγενές, ἀλλὰ τὴν ὁρμὴν λεοντῶδες καὶ ἀνυπίστατον. Ἡ γὰρ βασιλεύτατος τῶν ὄντων καὶ στρατηγικώτατος Ἰωάννης, ὁ τοῦ Μανουὴλ τοκεὺς, οὐδὲ τᾶλλα μὲν ἐσχεδίαζεν ὅσα κοινὴν εἰσεφερε λυσιστέλειαν, τῶν δὲ στρατιωτικῶν καταλόγων ὁ ἀπειρόντως ἐπρόντιζε μάλιστα, συχνοῖς τε πεινῶν φλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ' ὥραν γυμνασίαις ὑπελείπων πρὸς ἔργα πολέμια. Οὕτως τοίνυν, καὶ ὡς ἔπειτα, καλῶς τὰ κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον παρασκευασάμενος ἀνάγκασθαι μὲν κελεύει τὸν στόλον τοῖς ἐρέταις καὶ κελουσταῖς λίσσασθαι τὰ καρχήσια, μέγαν δούκαν προβαλόμενος τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν Κοντοστέφανον Στέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν πεζὴν στρατιάν ὑπ' ἀρχηγούς ἐτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰωάννη τῷ Ἀξούχῳ τῷ μεγάλῳ δομestikῶ, περὶ οὗ φθάσαντες ἐν πλείστοις παρεδηλώσαμεν. Ἐἶχε τοίνυν τὰς τριηρικοὺς ἡ τῶν Φαιάκων πᾶσαλος, ἦν καὶ διαμερίζονται πρὸς ἐνόμισιν αἰτε τῶν Βενετικῶν συμμαχίδας νῆες καὶ αἱ Ῥωμαϊκαὶ αὐταὶ, ἵν, εἰεν οὕτως οἱ ναύσταθοι τοῖς γίνεσθαι ἀμφοτέρους ἀμικτοὶ καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀναμῆ ἀναστροφῆς ἀγευστοὶ διαφορῶν· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἐξεῖσι μετὰ τῆς στρατιᾶς. Ἐξ ἐφόδου δὲ τοὺς Σκύθας διαβροῦσας, οἱ τὸν Ἴστρον διαβάσαντες τὰ περὶ τὸν Αἴμον εἰσίνοντο, ἄρας ἐκ τῆς Φιλίππου τὴν εὐθὺ Κερκύρας ἐβίδιζεν. Ἔστι δὲ ἡ Κερκυραίων ἄκρα αἰγίλιψ πᾶσα καὶ ἀγγινεφῆς, ἐλικσειδῆς τὴν θέσιν καὶ ὑψικόρυμβος, προσνευκυῖα ἐς τὸ βάθιστον τῆς θαλάσσης. Πέτραι δὲ περιεβρώγεσαν αὐτὴν ἀμφικρημνοὶ καὶ ἀπότομοι, τὸ δ' ὕψος ὑπὲρ τὴν φδομένην ἄορον. Τείχη δὲ ἀβραγῆ τὴν πόλιν περιελάτφε πᾶσαν, καὶ πύργων περιεσῆσιν ὑψώματα, ἃ καὶ ποιοῦσι τὴν ταύτης παραλογωτέραν ἄλωσιν. Αἱ μὲν δὲ ναυτικαὶ δυνάμεις τὴν ἄκραν περιεσῆσμεναι παγγάλκοις ποσειδίου ὀπλιτοῖς· πρὸ δὲ τοῦ πολέμου ἐπιβαλεῖν ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς δι' ὁμογλώττων καὶ ὁμοφώνων πειραθῆναι τῶν ἔνδον, εἰ πως ὑπεκοταίεν αὐτῷ τοῦ φρουρίου ἀμαχητί. Ὡς δὲ τῶν λεγομένων ἀκούοι γεγονότες οὐδ' ὄλωσ ὑπενεδίδουσαν, ἀλλὰ τέ-

λεον ἀπηναινοντο, καὶ τὰς πύλας δὲ ἐπικλεισάμενοι A plane faciebant, haud secus ac si cœlum oppugna-
καὶ ὄγευσιν αὐτὰς ἀσφαλισάμενοι, φραζόμενοι τε ὡς rent, aut nidus avium in sublimi specula positos
εἶχον τὰ τείχη τοξόταις καὶ ζαγκράτοσι (68), καὶ ipsasve nubes sagittis pterent.
παντοίοις μηχανήμασι περιστέφαντες, δῆλοι ἦσαν ἀκροβολιζόμενοι, τότε καὶ βασιλεὺς ἐφῆκε τοῖς τάγ-
μασι τὰ ὅμοια ὄρῃν καὶ παντοίως ἀμύνεσθαι τὸ ἀντίπαλον. Ἐντεῦθεν Ῥωμαῖοι μὲν ὅσα καὶ εἰς
ὕψιν ἠκόντιζον βέλεμνα, οἱ δ' ὡς νηφτόν κατέχεον τὰ τοξεύματα. Καὶ οἱ μὲν τοὺς ἐξ ἀφετηρίων (69)
λίθους ἱεμένους ἀνώθουν, ἢ ἀνῆρειπτον (70) εἰπεῖν οικειότερον, οἱ δὲ χλαζήδον αὐτοὺς ἐπιφρίσαν, ὡς
εὐδοκίαν τοὺς μὲν ὡς ἐξ ὑπερδεξίων καὶ ἀφ' ὕψους βάλλοντας ἀπονῆτι καὶ ἐνεργὰ ἐπαφίεναι τὰ
βέλεμνα, τοὺς δὲ ὡς ἀπὸ γῆς μαχομένους πρὸς τοὺς ἐν τῇ τῆς ἀκρας ὑπερβολῇ βραχέα ἢ οὐδὲν τὸ ἀντι-
εἶπτον λυπεῖν· ὡς δὲ παλιν καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ πολὺ ὁρώμενα Ῥωμαῖοις μὲν οὐκ ἦν ἐς ἐντελεῖς
ἐνόημα, εἰς δὲ θάνατον μάλιστα βλέποντα, τοῖς δ' ἐντὸς ὡς ἀπαθῆσιν οὖσιν ἀσπίσια, καινότερον ἀεὶ
τι παρὰ τῶν κακῶς πασχόντων Ῥωμαίων προσεφευρίσκειτο, φιλοτιμουμένων ἐπ' ὕψει βασιλέως καὶ
ἔργῃ χειρὸς ἀκμαίας ἐνδεικνυμένων καὶ καρτερῶν ἐν τοῖς δεινοῖς, ἐτι δὲ μεθόδους ἐν τοῖς ἀπόροις πολ-
λὴν βαθυγνωμοσύνην ἐκείνων κατηγορούσας καὶ ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν. Ἄλλ' ἠλέγχοντο τῶν ἀνε-
εἰκτων ἱρῶντας καὶ τοῖς ἀνγύτοις ἐγγχειροῦντες παντάσῃ διακενῆς, καὶ τὰ πρὸς χάριν καὶ εὐκτέα
ἱρῶντας μᾶλλον τοῖς πολεμίοις, οἷς ἀντικρυς ὡ πρὸς οὐρανὸν αὐτὸν διεφέροντο, ἢ γούν ἀεροθά-
μοσι διημιλλῶντο πτηνοῖς τὰς καλιάς πηξαμένους ἐπὶ τινος σκοπιᾶς, καὶ ἐπενόξευσον νέφεσι. Τέλος
δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας προσάπλλυται δούξ, λιθιδίφ κατὰ τοῦ κενῶντος πέτρας ἀπορράγνεντι βληθεῖς
ἤπερ ἐπαφῆκεν ὑψόθεν ἀφετήριον ὄργανον.

Γ. Καὶ ὁ μὲν ἐκεῖτο ὀλιγοδρανῶν κέρη βάλλων B
θ' ἐτέρωσε, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐν-
πῆθεν ἐγένετο· πέρας δὲ ἢ ἐπ' αὐτῷ πρόβῳησις
εἶλετο τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ τοῦ Ἀττικοῦ, ὃς
μετὰ τὸν Ὁρειτῆν Μιχαὴλ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας
ἐγγειρίζεται· οἷακας, ὑπεκστάντα τῆς ὑπερτάτης τῷ
βουλομένῃ καθέδρας καὶ πρὸς τὴν νῆσον τὴν
Ὁρειτῆν ἀποφοιτήσαντα, καθ' ἣν τὸν ἄσκειον βίον
καὶ ἀπέριττον ἐκ παιδὸς ἐπανήρητο· ἐνθα καὶ τὸν
εἰκτεῖν ἀποδοχμῶσας αὐγένα πρὸς τῇ εἰσόδῳ τοῦ
προνοῦ πατεῖν παρεῖχε τῷ εἰσιόντι παντὶ μοναχῷ,
λίγων ἀξυμφόρως ἐαυτῷ τὴν ἡλικιωτίδα καὶ φιλίην
ἔσυχαν παρῶσασθαι καὶ ἐπ' οὐδενὶ ξυνοίσοντι τὸν
θρόνον ἀναδῆναι τὸν ὑπερῷον. Ὁ δὲ Κοσμᾶς ἦν C
μὲν τοῖς διακόνοις ἐναρμόμιος, εἶχε δὲ πατρίδα τὴν
Ἀγίαν, σοφίας δ' ἀπάσης μεταλαχῶν (71) ἐκ τοῦ

III. Tandem ipse quoque magnus dux fragmine saxi
machina excussi lumbos ictus, et semianimis caput
jactans, vulnere non diu superstes mansit. Ita præ-
dictio Cosmæ Attici patriarchæ, qui Michaeli Oxitæ
successit, eventu comprobata est. Is Michael sum-
ma sede ultro cessit et in Oxiam insulam rediit, in
qua vitæ inopis et simplicis 106 institutum a puero
fuerat amplexus. Ibi in templi vestibulo prostratus
cuivis monacho collum calcandum præbuit, quod
contra quam sibi expediret, adamatam a primisan-
nis quietem repudiasset nulloque cum fructu thro-
num sublimem conscendisset. Cosmas vero tum in
numero diaconorum erat, patria Ægineta, et quam-
vis eruditissimus, virtutum tamen choro erat
illustrior, in primis benignitate erga pauperes insi-
gnis; quæ tanquam in pretioso monili gemma

Hier. Wolfii notæ.

(68) Quid τζαγκράτορες sint, nondum reperi.
Verti autem *funditores* non quod veram interpre-
tationem eam redderem, sed quod non prorsus
absurda videretur.

(69) Ἐξ ἀφετηρίων. Subintelligitur ὀργάνων ἢ
μηχανημάτων. Quæ qualia fuerint non declarat.
Vocabulum non male respondet vernaculo nostro
peschûz; sed bombardæ an eo tempore fuerint
dubito. Desideratur et hic diligentia historicorum,
qui ea quæ suæ ætati nota fuerunt, etiam posterit-
ati, subinde inventa veterum novis artibus abo-
lenti, nota fore crediderunt. Proinde neque *balistas*
neque *catapultis* vertere usus sui: *tormenta* non
nam verti generali vocabulo, quod non tantum
speciatum significat, ut apud Horatium: *Invidia*
Siculi non invenerunt tyranni Majus tormentum; sed
etiam machinam bellicam, ut apud Ovidium in
Metamorph. de Licha et Hercule: *Misit in Euboicis*
tormento fortius undas.

(70) Ἀνώθουν ἢ ἀνῆρειπτον. Romani saxa tor-
mentorum sursum trudebant ac potius in montem
involvebant. Hoc videtur velle, ad summam diffi-
cultatem irriti conatus et Sisyphei laboris ostenden-
dam, Verbum ἀνῆρειπτον quid sit, me ignorare
fateor; neque ab ἐρείπω neque ab ἔρω formatur.
Ἐρείπω nusquam legi. Si vero ἀνῆρειπτον legas,
id minus et tenuius videbitur quam ἀνώθουν. Vetu-

stus codex habet hæc verba duntaxat plane et sim-
plicia, καὶ οὗτοι μὲν ἐδιάζοντο πρὸς ὕψος ἐπιβρί-
πτειν τὰς πέτρας μετὰ τῶν πετροβόλων ὀργάνων:
quæ ego in convertendo sum secutus.

(71) Σοφίας δ' ἀπάσης μεταλαχῶν. Vetusti
codicis verba longe planiora sunt: Ὁ δὲ Κοσμᾶς,
inquirit, οὗτος ἦν μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως Αἰγίνης, διά-
κονος τῆν τάξιν, πάσης σοφίας ἐμπλεως, ἐνάρετος,
καὶ ἐπὶ πλέον τῶν ἄλλων ἀρετῶν τῇ τῆς ἐλεημοσύνης
ἐκκαλλωπίζετο ὡραϊότητι. Οὕτω γὰρ ἐπὶ τῇ ἐλεημο-
σύνῃ ἐσεμνύνετο, ὡς καὶ τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν τε
ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐπιδιδόναι πτωχοῖς καὶ τὴν σκέπην
τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς· καὶ οὐ μόνον ἐξ ὧν εἶχεν ἐδίδου,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐκονόμει παρέχειν τοῖς χρεῖαν
ἔχουσιν. Paraphrastes vero noster postremam pe-
riodum plane obscuravit, ne dicam depravavit, cum
scribit καὶ πράγματα παρέχειν τοῖς ἀφ' ἐστίας μὴ
διφῶσι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν ἄλλων
τρυθαζόμενοι. Quæ verba sic converteram: *Suis-
que domesticis non solum illa requirentibus, sed etiam
alienam opulentiam reprehendentibus negotium faces-
seret.* Quæ verba quid sibi velint, profecto nescio:
adeo delirat ineptus elegantie immodicæ affectator,
dum vel in id incumbit ut paraphrasi cum arche-
typo certet, vel summam orationis virtutem putat
nihil propriis verbis eloqui, καὶ τὸ ἐν φακῇ μύρον
ubique adhibet.

nissent, rex per urbem ulterius perrexit. Quidam vero ex ejus cognatis ægrotus in urbe mansit; quem Romani quidam, homines improbi, qui manus non ad arma, sed ad rapinas edoctus habebant, una cum diversorio et iis quæ intus erant cremant. Quo Conradus cognito (id enim regi nomen erat) ultionem Friderico nepoti mandat. Qui, ut **85** homo et natura ferox et tum ira æstuans, nonasterium in quo diverterat ægrotus incendit, comprehensus capitis damnavit, et perditam pecuniam inquisivit. Quæ res pugnæ causa fuit: sed cum aliorum tum Prusuchi studio pax facta est. Is enim tribus fluvii, qui per pontem lapideum transeunt, equo superatis, Fridericum iratum convenit, mitigat, a proposito abducit. Rursus igitur pacate tranquille expediteque procedunt. Post dies aliquot in Chærobachorum planitiem perveniunt, castra locant: sed vallum, ut nec in reliquo toto itinere, non obducunt, Romana fide et pactione freti. Campus illos fluvius Melas perfluit, nequellatus neque profundus: qui æstate arescens in voraginem limosam coit. Agger enim quem transit, non arenosus est sed fecundus, et in altos sulcos aratro proscinditur, **86** hieme vero aut rapidis imbribus ex parvo fit maximus et vorticosus, ut mare potius quam flumen videatur; nec jam vado, sed navibus trajicitur, et ventorum procellis exagitatus vicinia rura vastat, viatores moratur, denique noxam quamdam repræsentat. Is igitur torrens tum imbribus auctus et noctu ex improvise late ultra ripas effusus, non secus ac si cæli cataractæ apertæ essent, ex castris Alemannorum non modo arma, phaleras equorum, vestes et si qua alia a jumentis vehebantur, sed etiam equos, mulos et viros armatos abripuit: spectaculum sane miserabile et lacrymosum. Cadunt sine bello, cæduntur nemine cædente. Non staturæ proceritas, non invicta bello dextera quidquam opis tulit. Pereunt instar fœni, instar pælearum diesipantur, cum atroci **87** et inhumani ululatu; ut qui eam rem viderunt, numinis iram castra Alemannorum invasisse crederent, ita subita inundatione oppressa ut nec vitam suam tueri possent. Ejus igitur noctis somnus aliis interitum, aliis jacturam rerum omnium attulit. At rex eo casu consternatus, ferociaque nonnihil remissa, admirans Romanis etiam clementia servire et anni tempora, cum opus sit, vices suas permutare, inde discessit. Cum autem prope urbem imperatricem venisset, exercitum statim trajicere coactus est, quamvis dum in Peræa, quæ Picridii appellatur, castra haberet, principio renueret, ac penes se esse, utrum trajicere vellet necne, et stupide jactaret. Itaque nullum non navigii genus in transportandis Alemannis fuit occupatum.

Hier. Wolfii notæ.

(59) Τῶ ἀδελφιδῶ. Πέμπει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φρειδερίχον. Fredericum alter codex Conradi, alter fratris ejus filium facit.

Ἀ ἐφοιμένη μικροῦ δεῖν ἐστῆριξεν ἄν τὸ κάρη ἐς οὐρανὸν, χαμαιδάμων οὔσα τὰ πρῶτα καὶ χθόνιος, εἰ μὴ ὁ ῥηθεὶς προφθάσας ἀρχιερεὺς τὸν ῥήγχα γινόμενον ῥῆγχα παλίντροπον καὶ πόλεμον πνέοντα τοῖς οἰκείοις θελκτῆροῖς ἐμάλθαξε καὶ ἤρμεῖν ἀνέπεισε παρὰ δόξαν, ὅσα καὶ θῆρα βασιλικὴν, ἣ οὐχ ἔωλον τὸ ἐστίαμα, τῇ ἀλκαίᾳ ὑπονυσσόμενον [P. 43] καὶ πρὸς ἄλματα διερεθιζόμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ τὸ εὐερκὲς Ἀδριανοῦ πόλισμα τὰ στρατεύματα ξυνέλεγκσαν, ὁ μὲν ῥήγχα διὰ τῆς πόλεως ἐλάσας τῆς προκειμένης ἐΐχετο, νοσθελία δὲ τις σώματος τῶν ἐξ αἵματος ἐκείνῳ περιπεσῶν κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ ἐνηυλίζετο. Ῥωμαίων δὲ τινες ἀνάρσιοι, καὶ τὰς χεῖρας οὐκ εἰς ὄπλισμόν, λημματισμόν δὲ μᾶλλον δεδιδαγμένοι, νυκτὸς ἐπιθέμενοι τῇ καταγωγῇ πῦρ τε ὑφάπτουσι καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἐνοῦσι συγκαταφλέγουσι. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κοζάρδος (οὕτω γὰρ ὁ ῥήγχα ὠνομάζετο) ἐπιτρέπει τὰ τῆς ἀμύνης τῶν ἀδελφιδῶ (59) Φρειδερίχῳ. Ὁ δὲ καὶ ἄλλως ὢν φρονηματίας, τότε δὲ καὶ τῶ πάθει νενικημένος, ἐπανασταφεὶς τό τε ἱερὸν σεμνεῖον τίθησι πυρὸς πικρῶν ἀλωμα, ἐν ᾧ κατάλυεν ὁ Ἀλαμνός (60), καὶ τοὺς συλλεβομένους τοῦ ἔργου ὑπεδίκαιε θανάτῳ, ἐξέτασιν περὶ τῶν ἀπολωλότων χρημάτων ποιούμενος. Καὶ τοῦτο μάχης παραίτιον γίνεται. Ἄλλ' ἐπετίλασε καὶ πάλιν κουροτρόφος εἰρήνη τις, καὶ ἄλλων μὲν ἐκ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων κατασβεσάντων τὸν πόλεμον, μάλιστα δὲ τοῦ Προυσοῦχ ἐξηνυκτότος τὸ πᾶν. Οὗτος γὰρ τοῖς ποταμοῖς τὸν ἵππον ἀφεῖς ἣ ἔποχος ἦν. οἱ σύντροφοί τε ἐκεῖσε λιθίνης γεφύρας διαυλωνίζονται, ὡς τὸν Φρειδερίχον παραγενόμενος ὀργίως τε τοῦτον ἔχοντα κατεπράυνε καὶ τῆς γνώμης μετακινεῖ. Πάλιν οὖν σταθμοὶ τε ἦσαν εἰρηναῖοι καὶ παρασάγγι φιλήσχοι, καὶ ἡ ἐς τὰ πρόσω δίοδος εὐδιάβατος. Εἶχε τοίνυν μεθ' ἡμέρας αὐτοῦς ἡ τῶν Χοιροβάκχων πᾶσα ἱππύλατος πηγύοντας στρατόπεδον, οὐ μὴν καὶ βάλλοντας χάρακα τοῦτο γὰρ δι' ὄλων ἦν αὐτοῖς τῶν σταθμῶν πισυνοῖς οὔσι τοῖς παρὰ Ῥωμαίων ὄρκοις καὶ ταῖς ξυμβάσεσι. Πραξῆρεϊ δὲ ταῖς ἐκεῖσε πεδιάσι ποταμὸς οὐ πλατὺς τὸ ῥεῖθρον, οὐ βαθὺς τὴν περσίωσιν, Μέλας τοῦνομα. Οὗτος τοίνυν θέρους μὲν λειψυδρῶν ἐς χαράδραν συνάγεται τεναγώδη, ὅτι μὴ δὲ διὰ ψαμμώδους πρόεισι γῆς, ἀλλ' ἐριθώλακος ἀπάσης καὶ εἰς βαθεῖαν σχιζομένης ἀρόταις βουσίην αὐλακα χειμῶνος δ' ἐφεστώτος ἢ βαγδαίων ὑετῶν κατενεχθέντων ἐκ μικροῦ μέγιστος γίνεται, καὶ προβάς ἐς βαθυδίνην ἐκ πονηροῦ καὶ λακκαίου ἀνοιδάινεται ὑδατος, καὶ ταλάσσαις θέλων συνεξετάζεσθαι καὶ ποταμὸς οὐκ ἐτ' ἀνεχόμενος εἶναι εἰς φλοῖσθον τραχύνεται καὶ πλωτὸς ἐκ βατοῦ γίνεται καὶ διεκχεῖται εἰς πλάτος. Ἀμίλει καὶ διαβρίπιζόμενος πνεύμασιν εἰς κύμα μεταεφρίζεται, κἀντεῦθεν ἄχνην ἀποπτύων καὶ τῇ γέλοιον χέρισφ ὕδριστῆς προσαρτάσων πόνους παρ-

(60) Quid хаοῦν sit, nisi εἰς χάος ἀναλύειν, hoc est ἀφανίζειν, non video.

σέρει γεωργῶν, ὁδοιπόρους ἐπέχει τῆς ὁδοῦ, καὶ ὡς ἐπίπνυ εἰς χροῖμα ἐπάρατον σχεδιάζεται. Τότε τοιγαροῦν οὗτος ὁ χειμάρρους ἐξ ὑετοῦ πολὺς καὶ κατακλύζων φανείσ, καὶ νυκτὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδῶν ὑπερπλημμύρας ὡς εἴπερ αὐτῷ οἱ καταβρέχεται ἀναψίγεται οὐρανοῦ, ἀπάγει τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀλαμανῶν οὐ μόνον δπλα καὶ ἵππεα φάλαρα καὶ ἐσθῆματα καὶ εἴ τι ἕτερον αὐτοῖς ἐσκευαγῶγει τὰ ὑποζύγια, ἀλλὰ καὶ ἵππους καὶ ὄρεας καὶ ἀνδρας ἱπποκορυστὰς. Καὶ ἦν τὸ θέαμα ἐλευθέρων καὶ θέλον ἀεὶ ὡς δάκρυα, ἀνευ πολέμου πίπτοντες, ἀνευ δεικνόντος ἀναιρούμενοι. Οὐδὲ τὸ τῆς ἡλικίας σταδίων μικροῦ καὶ πελώριον, οὐδ' ἡ μάχης ἀκόρητος δεξιὰ εἰς ἀπ' αὐτῶν ἐπήρνεσεν αὐτοῖς τοῦ καυοῦ, ἀλλ' ἐπίπτον ὡσεὶ χόρτος, καὶ ὡσεὶ φορυτὸς εἰληθερῆς καὶ πόκος ἐρίου [P. 44] κοῦφος παρέρροντο, καὶ ψαλμικῶς εἰπεῖν, τὰς τούτων ἀπῆρην ὁ ποταμὸς οὗτος φωνὰς βραβαρικῶς ἀλαλαζόντων καὶ μέλος ἐνδιδόντων ταῖς σκοπιαῖς καὶ τοῖς γηλόφοις δι' ὧν παρέρροντο ἄγριον ὄμοι καὶ ἀνήμερον καὶ οὐχ οἷον ἔδουσι τὰ μελιχρὰ τῶν ποικίλων αὐλήματα, ὡς συλλογίζεσθαι τοὺς συνορῶντας τὸ τριηκῶτα συμβάν μῆνιν ἀπὸ Θεοῦ ἀντικρως εἰς τὸ τῶν Ἀλαμανῶν στρατόπεδον ἐπεσκήψαν, εἰ οὕτως ἀθρόον ὕδατι κατεπόθησαν ὡς μηδὲ τὰ ἑαυτῶν ἐκτώσασθαι δυναθῆναι σώματα. Ἴππωνσαν τοίνυν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα οἱ μὲν εἰς ἕλκοντο, οἱ δὲ ὧν εἶχον ἀφανισμόν καὶ ἀπώλειαν. Ὁ δὲ γε βίξ, κατώδυνος ἐπὶ τῷ συμβάντι τούτῳ γενόμενος, καθυρεῖς δὲ τι καὶ τοῦ κόμπου βραχὺ, καὶ θαυμάσιος εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα (61) Ῥωμαῖοις ὑπέκρουσε καὶ θελήσασαι μόνον ὑπενδιδόσασαι, καὶ αἰ ὡραι παρὰ τοῖς τοῖς, ὅσα καὶ ὑπερήτιδες, δεῖσαν τὰ ἀλλήλων ἀντιπαρέχουσι, ἄρας ἐκείθεν διεπορεύετο. Ὡς δὲ καὶ εἰς τὴν πόλιν ἤγγικε τὴν βασιλεύσαν, εὐθὺς τὴν στρατιάν εἰς τὸ ἀντιπέραν διαπορθεμένειν ἐνεγκάζετο, καὶ ὑπερεφρόνει τὰ πρῶτα, καὶ βλακυσμένος ἀπηναινετο τὴν περὶ αἰσιν, παρὰ τῆ ἑαυτοῦ Περσίφ (62) ἐναυλιζόμενος, ἦτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται. Ὅθεν ἄρας μὲν ἐρέτης, ἄπαν δὲ πορθμεῖο, καὶ ἀλίθς ξύμπασα καὶ ναῦς ἱππαγωγὸς τῆν τῶν Ἀλαμανῶν ἀμπεπονεῖτο διάβασι. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τοῦ πλῆθους τῆς στρατιᾶς ἀπογραφείας ἐξίστησι, ἀνὰ πᾶσαν ἀποτάξας ἀναγωγῆν, τοὺς ἐκείνῳ συμνεύοντας τὴν κατ' ἀνδρα περὶ αἰσιν. Ἀλλ' ἦν τὸ πλῆθος ὑπερπεπαικὸς τὴν ἀπογραφῆν, καὶ διὰ τούτο οἱ τῆ ὑπουργία ταύτη ἐρεστικότες, ἀπειπόντες πρὸς τὸ πλῆθος, ἔπρακτοι ἐπανέλυσαν. Οὕτω τοίνυν ἀγαπητῶς τοῖς Ῥωμαῖοις ὡσεὶ τινος οὐρανοῦ δειγματος ἀπαισίου τοῦ ῥιγῶς εἰς τὴν ἔψαν λήξιν διαβάντος, ἐφομαρτησάντων δὲ τούτῳ μετὰ βραχὺ καὶ τῶν ὄσων ἐκ τοῦ γένους τῶν Φράγγων αὐτῷ συνεπέστη, ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τῆς αὐτῆς εἶχετο τῶν οἰκείων χωρῶν προμηθείας ἦς καὶ πρῶτην ἐξήρτητο. Οὗ ἡμέλει δὲ καὶ οἷς οὗτοι τραφῆσονται, ἀλλ' ἐφ' ὁδοῦ τὰ ὦντα καὶ αὐθις προὔδελθοντο. Ἐν μέντοι τοῖς τῶν χωρίων ἐπιταίροις καὶ ταῖς τῶν παρόδων στεναῖς λόχοι παρὰ Ῥωμαίων ἐφίξανον, δόξαν αὐτῶ τῷ Μανουῆλ, καὶ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων τούτων κατέκαινον. Ἀλλὰ καὶ τὰς πύλας τῶν κίλειων ἐπιζυγοῦντες οἱ ἀστυκοὶ οὐκ ἀγορῶν τοῖς Ἀλαμανοῖς μετεδίδοσαν, σχοίνους δὲ τοῦ τῆς ἀποκρεμῶντες ἀνεῖλκον πρότερον τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀποδιδόμενου κατατιθέμενον τίμημα, ἔπειτα διεγλῶντες ὅσον ἐδοῦλοντο, εἴτε ἄρτος ἦν τὸ πωλούμενον εἴτε τι βιώσιμον ἕτερον, εἴων, ἄθεσμα ἔρωντες κατ' αὐτῶν, ἐπαρωμένων τὸν παντέφορον ὀφθαλμὸν ὡς μὴ χρωμένων σταθμοῖς δικαίους μηδ'

Hier. Wolfii notæ.

(61) Εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα. Alter adit καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὅλα τοῖς Ῥωμαῖοις ὑποτάσσονται.

(62) Περσίφν hic intelligit Europæam partem, ois Constantinopolim : nondum enim trajecerat. Utrum

A Cum vero imperator multitudinem exercitus describi, et quot quaque vice trajicerent adnotari jussisset, ii quibus id negotii erat datum, tantæ multitudinis descriptione fatigati re infecta domum redierunt. Ita rege, tanquam ostento inauspicato, cupientibus Romanis in Orientem **SS** transgresso, paulo psst etiam Francis commilitonibus insecutis, imperator in pristinam provinciarum suarum curam incubuit; neque illud neglexit, ut isti in itineribus commeatum venalem haberent. Cæterum in locis opportunis et angustis tramitibus insidias collocandas censuit, quibus non pauci ex iis exercitibus perierunt. Quin et cives portis clausis forum Alemannia non præbebant, sed funibus de muris suspensis pecuniam prius attrahebant, iisque rursum, quantum vel pennis vel aliarum rerum libebat, demittebant. Quibus injuriis Alemanni exacerlati oculum inspectorem omnium rerum contra eos qui injustis ponderibus uterentur, nec advenarum et eidem religioni addictorum miserti adeo nihil de suo conferrent ut cibos etiam a faucibus eriperent, ultorem invocabant. Verum pessimi incolæ et inhumanitate singulari præditi ne minimum quidem demittebant, sed auro argentove attracto utque in sinibus recondito ex mœnibus **SS** se subducebant. Quidam etiam calce farinæ immista cibum pestiferum reddebant. Id utrum jussu imperatoris factum fuerit, ut ferrebat, compertum non habeo. Utut sit, iniquum et nefarium facinus fuit. Illud certe constat, ejus jussu ex improbo argento monetam esse cusam, quæ iis daretur qui ex Italico exercitu aliquid vendituri essent. Breviter ut dicam, nullum mali genus fuit quod imperator non vel ipse in eos machinaretur vel aliis machinandi auctor esset, ut scilicet eorum posteri perpetuis monumentis ab invadendis Romanis detererentur.

καίτοι καὶ μὴ, τῆ κείσθαι γνώμη λέγων τὸ οὕτω δρᾶσαι καὶ μὴ, τῆ Περσίφ (62) ἐναυλιζόμενος, ἦτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται. Ὅθεν ἄρας μὲν ἐρέτης, ἄπαν δὲ πορθμεῖο, καὶ ἀλίθς ξύμπασα καὶ ναῦς ἱππαγωγὸς τῆν τῶν Ἀλαμανῶν ἀμπεπονεῖτο διάβασι. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τοῦ πλῆθους τῆς στρατιᾶς ἀπογραφείας ἐξίστησι, ἀνὰ πᾶσαν ἀποτάξας ἀναγωγῆν, τοὺς ἐκείνῳ συμνεύοντας τὴν κατ' ἀνδρα περὶ αἰσιν. Ἀλλ' ἦν τὸ πλῆθος ὑπερπεπαικὸς τὴν ἀπογραφῆν, καὶ διὰ τούτο οἱ τῆ ὑπουργία ταύτη ἐρεστικότες, ἀπειπόντες πρὸς τὸ πλῆθος, ἔπρακτοι ἐπανέλυσαν. Οὕτω τοίνυν ἀγαπητῶς τοῖς Ῥωμαῖοις ὡσεὶ τινος οὐρανοῦ δειγματος ἀπαισίου τοῦ ῥιγῶς εἰς τὴν ἔψαν λήξιν διαβάντος, ἐφομαρτησάντων δὲ τούτῳ μετὰ βραχὺ καὶ τῶν ὄσων ἐκ τοῦ γένους τῶν Φράγγων αὐτῷ συνεπέστη, ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τῆς αὐτῆς εἶχετο τῶν οἰκείων χωρῶν προμηθείας ἦς καὶ πρῶτην ἐξήρτητο. Οὗ ἡμέλει δὲ καὶ οἷς οὗτοι τραφῆσονται, ἀλλ' ἐφ' ὁδοῦ τὰ ὦντα καὶ αὐθις προὔδελθοντο. Ἐν μέντοι τοῖς τῶν χωρίων ἐπιταίροις καὶ ταῖς τῶν παρόδων στεναῖς λόχοι παρὰ Ῥωμαίων ἐφίξανον, δόξαν αὐτῶ τῷ Μανουῆλ, καὶ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων τούτων κατέκαινον. Ἀλλὰ καὶ τὰς πύλας τῶν κίλειων ἐπιζυγοῦντες οἱ ἀστυκοὶ οὐκ ἀγορῶν τοῖς Ἀλαμανοῖς μετεδίδοσαν, σχοίνους δὲ τοῦ τῆς ἀποκρεμῶντες ἀνεῖλκον πρότερον τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀποδιδόμενου κατατιθέμενον τίμημα, ἔπειτα διεγλῶντες ὅσον ἐδοῦλοντο, εἴτε ἄρτος ἦν τὸ πωλούμενον εἴτε τι βιώσιμον ἕτερον, εἴων, ἄθεσμα ἔρωντες κατ' αὐτῶν, ἐπαρωμένων τὸν παντέφορον ὀφθαλμὸν ὡς μὴ χρωμένων σταθμοῖς δικαίους μηδ'

vero Persia nomen appellativum an proprium sit, quod olim χέρσα, nunc Peram sive Galatam vocent, affirmare non possum.

NICETÆ CHONIATÆ

ρόντων αὐτοῦς ὡς ἐπὶ γλῶσσαι, μῆτις τε κατατιθεμένων ὡς ὁμοπίστοις οἴκουεν, μᾶλλον μὲν ἰσχυροτάτα παρὰ τῶν ἐκ τοῦ σφῶν φάρυγγος ὕσα πρὸς σίστασιν σώματος. Οἱ δὲ χειρῖστοι τῶν ὄρων καὶ ὅσοις τὸ ἀπάνθρωπον περιεσπόδαστο, οὐδὲ τὸ βραχύτατον γοῦν διεχάλων, ἄλλα ἰόν ανερεϊψόμενοι ἢ τὸ ἀργύριον ἀνιμῆσθαι [P. 43] καὶ τῷ κόλπῳ ἐνθήμενοι ἀφανεῖς ἦσαν ἐν τοῖς μεσοπυργίοις ἐποπτονόμενοι. Εἰσι δ' οἱ καὶ τοῖς ἀλφίτοις ἐμφύροντες τίτανον ἐποίησαν ὀλέθρον. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν ἀληθῶς ὁ βουσιλεύς ἐπέταττεν, ὡς ἐλέγετο, ἀκριβῶς οὐκ ἴσθημι· παρὰ τοῦτο δ' οὖν ὁμοῦ καὶ ἀνοσίως ἐπράττετο. (1) δὲ τοῦ βασιλέως βούλευμα (65) ἦν οὐκ ἀμφίλογον οἱ ἴδους παραπετάσματος σκιαζόμενον, ἀργύριον ἀδόκιμον εἰς νόμισμα κέκοφε, καὶ τοῦτο προβάλλει ἐν τοῖς ἐκ τοῦ τῶν Ἰταλῶν στρατεύματος ἀποδόσθαι τε θέλουσι. Καὶ συντόμως εἰπεῖν οὐδὲν ἄπτην τῶν ἰσχυρῶν δ' οὐκ ἦν ἐπιτεχνώμενος αὐτοῖς ὁ βασιλεύς καὶ τοῖς ἄλλοις ὄρῳ διακελευόμενος, ὡς ἂν εἴη ταῖς καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ὀψιγόνους μνηστῆρα δῆπουθεν ἀνεξέλεπτα καὶ θεοῦ σπέρματα, τὴν κατὰ Ῥωμαίῳ κτρίποντα κίνησιν.

VI. Idem et Turci imitati sunt, Manuelis litteris A ad bellum Alemannis faciendum concitati. Itaque circa Batunum, Papiplano quodam duce, prælio victores multos occiderunt. Sed cum eam quoque partem aggressi essent quæ Phrygiam præteribat, opinione sua decepti interitum longe remotum ultro sibi accerserunt, in foveam illapsi quam suis manibus effoderant. Neque enim omni injuria abstinentes 90 lacescendi erant, nec ad iram, ad caedes concitandi. Verum illi densata phalange in ripis Mæandri fluminis stantes Latinorum exercitum transitu prohibebant; qui cum omnibus temporibus ob vertices et varios antractus non ubique facile superetur, tum plane transiri non poterat. Ibi Occidentales copiae ipsa re declararunt patientia sua factum esse quo minus Romanorum phalanges prædæ essent eorumque urbes excinderentur et oves pecudum instar mactarentur. Nam cum rege ad fluminis ripas accedente neque naves præsto essent neque pons, et Turci equites et pedites permisti in ulteriore ripa se ad pugnam paratos esse ostenderent, et sagittis frontem exercitus fluvium prætereuntis attingerent, tunc quidem paulum acie a fluvio subducta extra teli jactum castra posuit, atque omnes ubi cœnarint, in equis armatos esse et currus curare jussit, ut diluculo cum Turcis dimicaturus. Surgit igitur ante ortum solis, in tenebris adhuc et ipse ad pugnam exornatus et exercitus omnis armatus. Idem et Barbari lecerunt, instructaque acie, et sagittariis 91 in ripa dispositis, et equitatu ut visum erat ordinato, cum Itali in ripa progrediebantur, pugnam ciebant eminus. Rex vero aciem obiens milites hoc modo cohortatus est: « Expeditionem hanc a nobis propter Christum, et divinæ, non humanæ gloriæ parandæ causa, susceptam esse scitis utique, commilitones. Hac enim de causa, sprete domi jucunda vita, ultro a propinquis nostris sejuncti per alienas regiones ærumnas toleramus, periculis exponimur, fame tabescimus, frigore horremus, æstu solvimur; cubile terram, tectum cælum habemus; quamvis nobiles, illustres, in-

ζ. Παρόμοια δὲ καὶ τοῖς Τούρκοις ἐπὶ γλῶσσαι κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν, τοῦ Μανουὴλ αὐτοῦς ἐπαλφοντος γράμμασι καὶ διανοστώντος εἰς πόλεμον καὶ τοῖνον περὶ τὸν Βαθὺν ὑπερτερήσαντες, Παπλάνου τινὸς ἡγουμένου τοῦ σφῶν στρατεύματος πολλοὺς διέφθεραν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ μοίρῃ ἐπέθετο ἦτις τὴν Φρυγίαν παρῶδευεν, εἰς κενὸν αὐτοῖς βούλευμα ἔσχασε, καὶ τὸν ὀλεθρον ἔκουσῆως κατὰ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν γὰρ πῶρῳθεν ὄντα μετὰ πτον ἀτεχνῶς ἐποίησαντο, καὶ εἰς βύθον κατὰ ὄρθον ὄντα ἰσχυρῶς χερσὶν ἐβάθουναν. Τῷ τοῖσι δὲ ὄντων μὴδὲν παρενοχλοῦντας οὐχὶ λυπεῖν, μὴδ' ἀνοσῆσαι τὸ τοῦ θυμοῦ θηρίον ἀφυπνίζεῖν τὸ τῆς κοιμώμενον, ἢ πρὸς ἀνδροκτασίας διασφραζέμενον, οἱ εἰς φάλαγγας πυκνωθέντες καὶ ταῖς ὄρθοις ἐπεσῆσαν τοῦ ποταμοῦ (Μαϊανόρος οὗτος ἦν) οὐκ ἔδωκεν τὰ Λατινικὰ στρατεύματα διελθεῖν. 92 δ' οὗτος καὶ τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον οὐ μὴ ἀπανταχοῦ τὴν περὶ αἰῶσιν, τότε δὲ καὶ τέλει ἀπορος, εἰς δῖνας ἐλιττόμενος καὶ μεταχωρῶν στροφάλλιγγας, ὅτε καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν δυσμικαὶ δυνάμεις ὑπέδειξαν ὡς αὐτῶν ἀνεχομῆαι φάλαγγες Ῥωμαίων εἰς προνομίην οὐκ ἔξει καὶ αἱ τούτων πόλεις ἀδύνατοι περιπεύοντο, βουσιλεύων δὲ τῶν οἰκῆτορες ἀνεχομῆαι ἐσφακέλιζον. Ὡς γὰρ τῇ δόξῃ τοῦ ποταμοῦ προσάγοντος τοῦ ῥήγδος οὕτε νῆες παρεῖσαν μὴ οὕτε γέφυρα πρὸς διάβασιν ἔξευκτο, Τούρκοι ἀναμῆξ πεζοὶ καὶ ἵππεῖς ἐς τὸ ἀφανίζομενοι ὄντες ἦσαν ἀκροβολίζοντες, καὶ ξεύματα δεικνέτο τῶν παριόντων τὸν ποταμὸν ἐνέπιπτον εἰς τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον, ὀλίγον ἐπαναγαγῶν ἀπὸ τῆς ὄρθου τοῦ στρατοπεδεύεται, ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἰσχυρῶς ἐπιτάττει πάντας δειπνοποιήσαντας ἵππων γενέσθαι καὶ τῶν ἀρμάτων (64) αὐτῶν ὄντων ὡς ἐς νέωτα (65) τοῖς Τούρκοις πρῶταίτερον. Σκοταῖος τοῖνον διανοσῆσαι ἡλίου μήπω τὸ ἄρμα ζεύξαντος, αὐτὸς ἰσχυρῶς ἐσταλτο καὶ ἡ λοιπὴ τὰ δὲ στρατῶν. Καὶ οἱ βάρβαροι ὁμοίως [P. 1] τῶν οἰκῆτορες καὶ αὐτοὶ παρετάττοντο, τοῦς τ

Hier. Woltii notæ.

(63) Βουλεύματα. Alter addit καὶ συντάγματα.
(64) Ἄρματα. An hic pro curribus ponat an vero pro armis more barbarico, incertum mihi est.

(65) Ὡς εἰς νέωτα. Videtur hic ποταμὸν ἐπιούσαν. Alter codex habet tantum

ἰστεινον, καὶ τὸ ἱππικὸν ὡς αὐτοῖς ἐδόκει
 ζετο, καὶ τοῦ ἀκροβολισμοῦ εἶχοντο, εἰ
 γάρουσι οἱ Ἴταλοὶ κατὰ τὸν ποταμὸν ὅτε
 ἐξίς ἐπιπαριῶν ὁ ἔξῃ καὶ περικλήσεις τοῖς
 ποιούμενος τοιαύτα ἔφασκεν· « Ὅτι μὲν,
 τιῶται, ἡ ἡμετέρα αὐτῆ κίνησις διὰ Χρι-
 ῶς ἐβλόμεθα τὴν προκειμένην μὴ τὴν ἐξ
 ἀλλ' ἐκ Θεοῦ δόξαν θηρώμενοι, ἴσῃσι
 καὶ ὑμῶν ἅπας σαφῶς· πῶς γὰρ οὐ;
 ἔνεκα τοῖς μὲν ἐπ' οἴκου ἔνευπαθεῖν ἀπει-
 αὶ τῶν οικειῶν ἐκοντως ἀπεξενώμεθα, καὶ
 ὕχ ἡμεδαπῆς παροδεύοντες θλίψει προσα-
 κινδύνοις παβαλλόμεθα, λιμῶ τυχό-
 μῃ πηγνόμεθα, θαλπωρῇ ἐκλυόμεθα, κλιν-
 τες τὴν γῆν, στέγγν τὸν οὐρανὸν, οἱ εὐ-
 εὔπαροι, οἱ ἐπὶ δόξης καὶ πλοῦτου,
 ὦν ἐθνῶν κυριεύοντες. Τὰς δὲ πολεμικὰς
 αἰεὶ περικέμεθα ὡσπερ ἀκούσια δεσμὰ, καὶ
 αὐτὰς ἀνέχοντες ὡς ὁ τῶν ὀπαδῶν Χρι-
 στοῦ Πέτρος πάλαι ἀλύσει διτταῖς κα-
 ρος καὶ τέσσαρσι στρατιωτῶν τετραδίσις
 νος. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ὡς ἐν μεταίχμιῳ τῶν
 οὐτῶ ἀποδυστάμενοι ἡμῶν βάρβαροι ἐχθροὶ
 αἰουροῦ τοῦ Χριστοῦ, οἷς πάλαι νόμφ πολέ-
 ιαεῖν ἐβλόμεθα καὶ ὦν τοῖς αἵμασι δαυιδι-
 γελλόμεθα νίψασθαι, οὐδὲ τοῦτο φιλοκρί-
 σει τις, εἰ μὴ προδῆλως παρακοπέις τὸ
 ὦν ἀντικρὺς οὐχ ὄρῃ καὶ ἀκούων οὐδαμῶς
 ἔσπερ οὖν τῆς εὐθῆ τῶν ἀθανάτων μο-
 ρος μέλον ὑμῖν (οὐδὲ γὰρ ἀδικος ὁ Θεός,
 ἡ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὄρῃν αἰτιώμενον, μηδ'
 μεταδιδόναι λειμώνων καὶ σκισσῶν ἐν τῇ
 ἰπαύσει, οἱ τὰ οἴκοι καταλιπόντες ἀνθ-
 τοῦ ζῆν τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ θανεῖν), καὶ εἰ
 τις ὑμᾶς ὑπεισέρχεται ἢ καθ' ὦραν οἱ
 οἱ οὗτοι τὴν καρδίαν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ
 ρουνοῦσιν ἡμῶν, καὶ οὐς αὐτοῖς ἐπιτρί-
 βήλους τὰς φρεσίν ἀνσφίριτε, καὶ τοῦ
 οἱ ἀνευθῶνος αἵματος μάλᾶσαι τις ἔλεος,
 νκίως ἄρτι καὶ ἐβρωμένως διαγωνίσασθε.
 ἔως ἐκπλήσσον ἐκκρουέτω τοῦ καθηρόντως
 ἀλλὰ γνῶτωσαν ἀληθῶς οἱ ἀλλόφυλοι
 Χριστὸς ὁ καθηγγῆς ἡμῶν καὶ διδάσκας
 αἰται προφήτου λαοπλάνου καὶ μουσῆτος
 ἐβλήτα, τοσοῦτον καὶ ἡμεῖς αὐτῶν κατὰ
 ἰσφόμεν. Ἐπεὶ οὖν παρεμβολῇ ἁγία
 στρατὸς θεόλεκτος, μὴ φιλοψυχῆσωμεν
 ρος φιλόχριστον καὶ ἀείμνηστον τελευταῖον.
 ρος ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, πόσῳ ἡμεῖς τε-
 αὐτόν ἐσμεν δικαιότεροι; ἀγαθῆς του-
 λας ἀγαθὸν ἔστω καὶ τέλος ἐφομαρτοῦν.
 θα μετὰ τῆς ἐν Χριστῶν πεποιθήσεως καὶ
 ἔναι ὡς τοὺς ἐχθροὺς τροπώσμεθα, ὅτι
 ἐξῆς [P. 47] ἡ νίκη, γίνετο οἷα μηδένων
 ἔνων τὴν προσβολῆν, ὡς πεποιθᾶμεν. ἀλλὰ
 ὁωσόντων καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὁρμήν.
 ρ ἀπέλη, πεσοῦμεθα, καλὸν ἐντάφιον τὸ
 τοῦ τελευταίου. Βελίτω με τοξότης Πέρ-
 Χριστοῦ ἀφικνωτέον μετ' ἐλπίδων χρη-

A cliti, divites, multis gentibus imperantes, thoraces
 semper tanquam vincula necessaria gestamus, iis-
 que fatigamur, quemadmodum maximus Christi
 servus Petrus dualibus catenis oppressus et qua-
 tuor militum quaternionibus custoditus. Barbaros
 autem, qui flumine a nobis dividuntur, crucis
 Christi esse hostes, quos bello aggredi olim cupivi-
 mus, in quorum sanguine, ut David loquitur, nos
 loturos esse promisimus, quis est qui nesciat, nisi
 plane vecors nec apertis oculis videre nec patentibus
 auribus 92 audire velit? Quodsi recta in
 cælum ascendere studemus (neque enim injustus
 est Deus, ut hujus viæ causam ignoret, aut im-
 mortalia prata et umbrosa Edemi domicilia non
 retribuatur nobis, qui relictis ædibus pro ipso mor-
 tem oppetere quam vivere maluimus), si memoria
 repetitis quæ quibusque temporibus isti corde
 incircumcisi in populares nostros admittant, et
 quas eis alapas impingant recordamini, et sangui-
 nis innocenter effusi aliqua misericordia tangimini,
 state jam fortiter, et strenue pugnate, neque ullus
 vos terror moveat quominus alacriter resistatis.
 Cognoscant Barbari, quantum Christus magister
 noster et præceptor seductorem prophetam et
 impiæ religionis antistitem superat, tanto et nos
 rebus omnibus superiores esse. Cum igitur castra
 sancta simus et divinitus collectus exercitus, ne
 turpiter vitam amemus, nec obitum memorabilem
 pro Christi charitate reformidemus. Si enim Chri-
 stus pro nobis mortuus est, quanto justius nos pro
 illo oppetemus? honestæ huic expeditioni etiam
 finis honestus imponatur: Christo freti pugnemus,
 cum certa spe victoriæ 93 non difficilis. Neque
 enim quisque, ut confidimus, impetum nostrum to-
 lerabit, sed omnes primæ aggressioni cedent. Sin
 (quod absit) occubuerimus, honesta sepultura erit,
 ubicunque pro Christo occubuerimus. Me sagitta-
 rius Perea pro Christo feriat: cum spe bona mo-
 riar, eaque sagitta tanquam vehiculo ad requiem
 illam perveniam: quod mihi potius erit quam si
 morte ingloria in peccatis opprimerer. Jam tan-
 dem ulciscamur eos quorum impuris conculcati
 pedibus et consanguinei nostri et Christiani fratres
 in communem illum sacrum locum abierunt, in
 quo defunctorum contubernalis factus est Christus,
 Patri æqualis et assessor. Nos sumus potentes illi,
 nos omnes gladios strinximus, qui vitale divinum-
 que sepulcrum tanquam Salomonis cubile circum-
 sistimus. Agarenos igitur ancillæ filios nos liberi
 tollamus e medio, et tanquam lapides offensionis e
 via Christi removeamus: quos haud scio cur Ro-
 mani tanquam lupos in suam eadem alunt et per-
 dederunt suo crudere saginant, cum excitatis animis,
 et cogitatione cordato viro digna susceptis, tan-
 quam feræ a grægibus, sic illi ab ipsorum provinciis
 atque urbibus pellendi essent. 94 Jam quia flu-
 vius hic, ut cernitur, non nisi nova ratione transiri
 potest, ego ipse hujus exempli monstrator ero,
 meumque consilium primus exsequar. Acie con-

densata natisque conjunctis cum impetu irruemus et flumen perequibimus. Satis scio aquam repulsam staturam esse, conversoque veluti cursu non recta promanaturam. Non dissimili olim ratione Israelitæ Jordanem, suppresso flumine, pedibus transierunt. Consilium hoc et facinus etiam ad posteros memorabile est futurum, nulla longinquitate temporis, nulla oblivione oblitendum. cum summo Persarum probro, quorum cadavera circa hunc amnem prostrata in collem exsurgent, ac instar tropæi conspiciuntur cum gloria nostra immortalis. » Quæ cum dixisset et signum pugnae dedisset, et ipse equum flagellis cohortatus in fluvium fecit impetum, et cæteri de more peractis precibus clamoreque sublato hostes adoriuntur, acie turris instar instructa densataque confertim perequitan-tes, ut fluminis undæ unguis equorum partim in ripas excuterentur, partim resisterent, non secus ac si contra naturam ad 95 fontes regrederentur, ipsi vero non secus ac terra proficiscentes in Persas ex improvise irruerent. Barbari vero, qui nec fuga salutem quærere (nam a persequentibus capiebantur, nihil adjuti velocitate equorum incredibili) neque cominus pugnare cum Alemannis possent, variis modis cædebantur, atque alii super alios aristarum instar cadebant. Nam hi lanceis confodiebantur, illi præiongis gladiis medii dissecebantur, velites præsertim, aliis pugiones in viscera adigebantur, ut Persarum cadaveribus campi ibi plane tegerentur et valles sanguine redundarent. Itolorum multi sagittis icti, pauci vero interfecti sunt. Quanta autem multitudo ceciderit, etiam hodie ossium tumuli crebri et alti collium instar testantur; quos qui illac iter habet, quivis admiretur, ut et ego, qui hæc scribo, sum admiratus. Ac quanti sæpium fuerint ambitus, quæ ex Cimbrorum ossibus factæ Massiliensium vineas cingebant, Barbaris a Mario duce Romanorum cæsis, ii maxime noverint qui recens illud facinus oculis usurparunt et cæteris exposuerunt. Sed hoc illo utique majus est, 96 nisi magniloquentia historica res Cimbricæ ultra veri fidem exaggeratæ propemodum in fabulam degenerassent. Ex eo citra bellum Alemanni sunt progressi, barbarorum nemine impediente.

Α στοτέρων εἰς θάνατον, καὶ ὅσα ὀχλήματι πῦ βέλει χρη-
 στέον πρὸς τὴν ἐκεῖ κατάπαυσιν, ἀλλὰ μὴ θάνατος
 πρόσκαισάτω ἴσως ἀλλεῖς καὶ ἐράμαρτος. Ἦδη
 ποτὲ τισώμεθα τούτους, ὧν οἱ καθ' αἰμά τε καὶ
 ὀμόπιστοι ποσὶ κεχρημένοις ὡς εἰς κοινὸν εἰσελη-
 λύθασιν τὸν ἱερὸν, ἐν ᾧ νεκροῖς ὀμόσκητος
 γέγονεν ὁ σύγχρονος Πατρὶ καὶ ὀμόθρονος. Ἡμεῖς
 ἔσμεν οἱ δυνατοὶ καὶ διεσπασμένοι πάντες βου-
 φάλον, καὶ ὡς κλίνην περιέποντες Σολομύοντιον
 τὸν ζωοδόχον τάφον καὶ θεοδέγμονα. Τοὺς ἐκ τῆς
 Ἰαχρὸς τοίνυν τῆς δουλείδος ἐκποδῶν οἱ ἐλευθεροὶ
 ποιησώμεθα, καὶ ὡς λίθον προσκόμματος τῆς ὁδοῦ
 ἐξάρωμεν τοῦ Χριστοῦ, οὗς οὐκ οἶδ' ὅπως Ῥωμαῖοι
 ὡς ἐπὶ σφάγια ἑαυτοὺς ἐκτρέφουσι λυκιδεῖς καὶ τοῖς
 οἰκείοις δυσκλεῶς πιαίνουσιν αἵμασι, δέον ἀλκὴν
 ἀναλαβόντας καὶ λογισμὸν ἔμφρονος ἀνδρὸς, ὡς
 θῆρας ἐκ ποιμνίων, τῶν οἰκείων ἀπελάττει χωρῶν
 καὶ πόλεων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος, ὡς
 ἔστιν ὄρῳ, οὐκ ἄλλως περίσιμος εἰ μὴ καινότεραν
 ἀνοίξει τις πᾶροδον, αὐτὸς ἐγὼ καὶ τὸ κατὰ τοῦτον
 εἰστηγίσομαι γενησόμενον καὶ τοῦ εἰστηγθέντος
 πρῶτως κατάρξομαι. Ἐς ὀμικχιμίαν φραξίμενοι
 μίαν, καὶ ταῖς χερσὶ δόντες τὰ δόρατα, διεξίππα-
 σώμεθα σὺν ῥύμη τοῦ ποταμίου τοῦδε βεύματος,
 καὶ ἐς αὐτὸ ἐμβάλωμεν μεθ' ὀρμῆς καὶ στήσεται,
 οἶδα σαφῶς, τὸ ὕδωρ ἀναχασθὲν καὶ τοῦ κατ' ἐν-
 θωορίαν ἀνακοπήσεται προῖβείν ὡσπερ ἐπαναστρα-
 φῆν, καθὰ καὶ πάλαι ῥοῦς ὁ Ἰορδάνειος τῇ Ἰσραὴλ
 πεζουόμενος. Καὶ εἴη ἂν τὸ ἔργον τοῦτο καὶ διανο-
 ῆμα τοῖς ὀψιγόνους ἀοιδίμον, χρόνῳ μὴ διακοπτόμε-
 νον, οὐ λήθης ἐξίτηλον βεύματι, καὶ κατὰ γελως πλα-
 τῆς τῶν Περσῶν, ὧν τὰ κῶλα περὶ τούτον ἔπεσον
 τὸν ποταμὸν ἐς κολωνὸν αἰρόμενα καὶ ὡς πρόπαιον
 προφαίνόμενα εἰς κλέος ἡμῶν αὐτῶν ἀθάνατον. »
 Τοιαῦτα παρακλευσάμενος καὶ τὰ σημεῖα τῆς μά-
 χης ἀναδείξας, αὐτὸν τε τὸν ἵππον ἐφῆκε συγῆ
 μουπίζων τε καὶ ἐγκελευόμενος ὡς τὸν ποταμὸν
 μετὰ ῥύμης διαθῆσόμενος, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ πιαίν-
 σαντες καὶ τὸ σύνθημα ἀλαλάξαντες ἐχώρου ὀμόσε,
 ποργηδὸν ταξίμενοι καὶ πυκνώσαντες ἐκτούς καὶ
 ἀθρόοι ἐξίππαζόμενοι, ὡς τοῦ ποταμίου χεύματος
 τὸ μὲν ἐς τὴν χέρσον ἐκτιναχθῆναι ταῖς τῶν ἵππων
 χηλαῖς, τὸ δὲ διακοπῆναι καὶ τῆς πρὶσω στήναι
 φορᾶς, ὡς εἶπερ εἰς ἀνάβροον παρὰ φύσιν ἀνέλυεν
 D ἢ καὶ εἰς τούπισω ἀνεστοιβίζετο, αὐτοὺς δὲ ὡς διὰ
 ξηρᾶς ὕδροποροῦντας παρὰ δόξαν τοῖς Πέρσαις ἐπεισπεσεῖν, ὅτε καὶ μὴ ἔχον τὸ βάεβαρον φυγῆ
 τὴν σωτηρίαν ὑποκλέψαι γοῦν (διωκόμενοι [P. 48] γὰρ κατελαμβάνοντο, μηδὲ τῶν ἵππων αὐτοῖς
 ἐπαμυρόντων, κἄν ἦσαν ὀκλύποδες καὶ ἐπ' ἄκρων ἀνθερῶν μικροῦ θέοντες) ἢ ὀμόσε χωρεῖν τοῖς
 Ἰαλαμανοῖς κατὰ μάχην ἀγγέμαχον, ἐκρεανομοῦντο ποικίλως, καὶ ἐπ' ἄλλῳ ἄλλος ἔπιπτον ὡς ἀτάχως,
 εἴτ' οὖν ὡς βᾶγες αἶμα τὸ ζωτικὸν ἀπεβλίσοντο τοῖς λογγιφῆροις ληνοβατούμενοι. Οἱ μὲν γὰρ δόρασι
 διηλαύνοντο, οἱ δὲ τοῖς τῶν ξιφῶν ἐπιμήχεσιν ἀπεχώρου διχῆ διαιρούμενοι, καὶ μάλιστα τὸ ψιλὸν
 αὐτῶν καὶ γυμνὸν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ τοῖς ξιφιδίοις παρασταδὸν οὐταζόμενοι ἀνετρέποντο, τὰς χολάδας
 τοῦ χαλκοῦ διεκχέοντες, ὡς τοὺς πεσόντας Ἡέρσας τὰ ἐκεῖσε καλύψαι πεδία τοῖς πτώματιν ἀκριθῶς
 καὶ ὑπεράντους τὰς φάραγγας θεῖναι τοῖς αἵμασι, τῶν δὲ Ἰταλῶν βληθῆναι μὲν ἀπὸ τόξων πολλοὺς,
 καταβληθῆναι δὲ καὶ ἀφυπνώσαι βραχεῖς εἰς θάνατον. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ τῶν πεσόντων ἐς δεῦρο
 πολύποσον οἱ τῶν ὀστέων σωροὶ οὕτω συχοὶ καὶ μετέωροι ὄντες καὶ κατὰ τὰ ἀνεστηκῆτα γεώλοφα
 ἐπαίρομενοι, ὡς θῆμα κείσθαι καὶ ἄλλοις μὲν ὀπίσω τῆς ἐκεῖσε φερούσης ἦσαντο, κἄμοι δὲ τῇ
 ταῦτα συγγραφοντι. Ὅποια μὲν οὖν ἦσαν τῶν θριγγῶν αἱ περίμετροι, οἱ τῶν Κίμβρων τοῖς ὀστέαις
 τὰς τῶν Μασαλιητῶν ἀμπέλους περιεφράγμωτα, Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοὺς βαρβάρους καταστρεψα-

μένου, εἶδεῖν ἂν σαφέστατα ὅσοι τὸ καινὸν ἐκεῖνο ἔργον ὀφθαλμοῖς διειλήφουσιν καὶ τοῖς λοιποῖς εἰς ἀκοὴν ὡτίου παρήπεμφαν· τὸ δὲ νῦν τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνο δῆπουθεν, εἶγε μὴ, μεγαλοῦν ἄ τῆν τὰ κατὰ Κίμβρους ἱστορικὴ τῆν φύσιν ὑπερφωνοῦσα καὶ εἰς μῦθον ἐκπίπτουσα. Τὸ δ' ἐκ τούτου ἀπόλεμος αὐτοῖς ἦν ἡ πορεία, οὐδένα τῶν βαρβάρων εἰς πρῶτον ἀντίπαλον φαίνουσα.

TOMOS ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER SECUNDUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

[P. 49] Α'. Καὶ τοιούτοις μὲν οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖδες (66) ἀγῶσιν ἐγγυμνασάμενοι τὴν κοιλίην Συρίαν κατέλαβον· ἐν ᾧ δὲ τὴν ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων οὗτο: ἔβλῆζον, παρημεφότες μὲν τὰ Ῥωμαίων ὄρια, τῆς δ' ἄνω Φρυγίας ἀπτόμενοι, Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας, αἱ πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπέκειντο, νῦν δὲ ἀνείηται βαρβάρους καὶ δορύκτεροι παρ' αὐτῶν καρπίζονται· μαλακίᾳ πάντως καὶ οἰκουρίᾳ τῶν τὰ Ῥωμαίων πρὸ πολλοῦ διεπόντων πράγματα, μὴ περὶ κλείστου τιθεμένων μογῶν καὶ προκινδυνεύειν ὧν ὑπερικήθητο, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ διεσκοπεῖτο πῶς ἂν τὸς Σικελούς μετελεύσεται, δίκτην προξέμους ὧν ἀπανθρώπως εἰς Ῥωμαίους ἔπραξεν, τῆν τε Κερκυραίων ἄκραν, ἣ νῦν ἐπικέκληται Κορυφῶν· τῆς ἐκ τούτων ἀπκλήξει φρουρᾶς. Ὁ γὰρ δὲ τῆς Σικελίας τότε κρατῶν Ῥογέριος, εἶτε καθ' ὁμολογίαν μετὰ τοῦ τῶν Ἀλαμανῶν προβάσαν ῥήγος, ὡς ἐλέγετο, εἶτε καὶ αὐθαίρτως ὀρμώμενος, σὺνδρομον ποιεῖται διὰ ταχυναυτουσῶν νηῶν τῆ τῶν Ἀλαμανῶν κινήσει τὴν τῶν παρακτίων Ῥωμαϊκῶν χωρῶν καταδρομῆν. Ἀπάρως τοῖνον ἐκ Βρεντησίου στόλου τῆ τῶν Κερκυραίων προσέχει, καὶ ἀμαχεῖ καὶ ἐξ ἐφίδου τούτην αἰρεῖ. Τὸ δ' αἴτιον οἱ τῆς χώρας οὐκ ἄλλοι, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τὴν σύνεσιν ὑπέρου φιλότεροι, Γυμνοὶ (67) τὴν ἐπικήθησιν. Οὗτοι γὰρ βαρῶν, ὡς ἔφασκον, καὶ δυσόπιστον βορολόγον μὴ φέροντες, οὐδὲ τὰς ἐκ τούτου παροινίας ἐπὶ κλείστον ἐνεκαίειν ἔχοντες, βουλῆν βουλεύονται πονηρῶν, καθ' ἑαυτοὺς δὲ οὐχ οἷοί τε δυνεὶς ἀνὴν κρατύνειν, ὡς ἔρμαιον ἀρπάξουσι τὸν καιρὸν, καὶ προσκύντες τῷ τοῦ στόλου ἡγεμόνι καὶ τῇ τούτου αἰμώλῃ γλώττῃ προσεσχηκότες καὶ ἔχουσι προδάντες

A I. Ac Itali hujusmodi certaminibus exercitati Cœlesyriam occuparunt. Dum vero versus Hierosolyma pergabant, et Romanorum finibus superioris Phrygiam superiorem, Lycaoniam et Pisidiam attigerant, olim Romanæ ditionis, tum a Barbaris superiorum imperatorum ignavia et desidia bello subactas, ut quibus parum cordi erat labores et pericula pro eorum salute quibus præerant adire, Manuel imperator animo agitabat, quo pacto injurias Siculorum Romanis inhumaniter factas ulcisceretur, et Corcyæorum promontorio, quod nunc Corypho appellatur, præsidium eorum depelleret. Nam Rogerius, 97 qui in Sicilia tum regnabat, sive ex fœdere cum Alemannorum rege ier'o, ut ferebatur, sive sua sponte, una cum motu Alemannorum et ipse navibus expeditis Romanorum oram maritimam incursabat. Classis igitur Brundusio profecta Corcyram appellit, eamque citra dimicationem primo impetu capit. Causa ejus rei fuerunt insulares, ii præsertim qui omnia prudentiæ expertes Gymni cognominantur. Causati enim se gravem et intolerabilem exactorem ejusque injurias diutius ferre non posse, improbum consilium capiunt. Quod cum suo Marte non possent exsequi, occasione cupide arrepta classis præfectum adeunt, ejusque blandiloquentia illecti Siculum præsidium mille armatorum certis conditionibus accipiunt Ita dum fumum tributis fugiunt, temere se in servitutis ignem præcipitarunt; ac Romanis homines levisimi et diuturnum et gravissimum bellum concitarunt. Ille vero castello pro virili munito, ut nec capi nec oppugnari facile posset, Monembasiam

Hier. Wolfii notæ.

(66) Οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖδες. Οἱ Ἀλαμανοί. Magna est Græcorum necligentia in distinguendis gentium nominibus, quas appellant πολυσπερὲς γένη ἐσπέρια ἢ δυνεϊκά. Confundunt Italos, Siculos, Latinos, Alemannos, Francos, Gallos, tantis locorum et ingeniorum intervallis distinctos (ἐπεὶ μάλα πολλὰ μετὰ τῷ οὐραῖα τε σκιδόντα, θάλασσά τε ἤχησσα.) Id inde accidisse reor, vel quod Germani magnam

Italiæ partem et Siciliæ olim tenuerunt, vel quod Romanum pontificem summum barbarorum autistitem agnoverunt. Eas vero gentes quæ Byzantino imperatori paruerunt, Romanorum appellatione celebrant. Quod semel in hoc loco admonuisse sufficiat. (67) Apparet vel magistratus vel familia alicujus cognomentum fuisse Gymnos.

trajicit, id quoque 98 promontorium citra sanguinem, quemadmodum paulo ante Corcyram, occupaturus. Sed cum in viros cordatos et libertatis dulcedinem expertos incitisset, ita repulsus est ac si in petram immobilem impegisset, infectaque re, remis dissimulandæ fugæ causa ad puppim conversis, discessit. Vitatoque Maleensi trajectu, ventorum contrariis procellis infesto, de quo proverbium usurpatur, Ad Malæam cum accesseris, eorum quæ domi habes obliviscere, fretum interius ingreditur. Et latus ejus utrumque pervagatus, non aperta loca duntaxat populatus est, sed opportuna etiam et munita partim in deditioem accepit, partim vi subegit; atque Acarnania, Ætolia, quæ nunc Artinia dicitur, totaque ora maritima vastata, Corinthiacum sinus intrat. Et in Crissæum portum invectus, in Mediterranea impressionem facere ausus est, cum neminem adversarium parem haberet. Præterea classis præfectus gravi et levi armatura in aciem e navibus educta, celorum instar qui pabulum utrinque petunt, in Ætoliâ irrupit, et interjectis oppidis obiter direptis Thebas cepit, et cives inhumaniter tractavit, qui cum ex antiquo rumore divites haberentur, 99 homo insatiabilis, qui nullum cupiditati statuerat modum, nisi eum ut naves omnes aut saltem plurimas pecuniæ pondere ad tertium usque cingulum demergeret, et opifices exhausit, et sordidi oboli curiosus indagator, potentes, illustri genere natos, ætate venerabiles et dignitate præstantes viros, variis afflixit modis, nullius verecundiæ aut misericordiæ motus, homo prorsus inexorabilis, non vindictam inevitabilem, non Cadmeam victoriam timens. Denique sacris libris propositis, singulos cinctis lumbis ingressos, inspectisque libris, cum jurejurando suam rem familiarem declarare eaque abjurata discedere coegit. Sic omni auro, omni argento, omni pretiosa veste navibus imposita, ne corporibus quidem eorum pepercit quos spoliavit: sed primoribus delectu ex optimatibus habito comprehensis, et matronis pulcherrimis ac dissimilis et texendi peritiesimis selectis, inde discessit. Ita rebus prospere succedentibus, neque terra neque mari ullo resistente, Corinthum tendit, urbem divitem, in 100 isthmo sitam, duobusque commodissimis ad exportationem et importationem ac commutationem mercium portibus nobilem; in quorum alterum ex Asia, alterum ex Italia appellitur. Cum autem mercatum, quæ inferior urbs est, vacuum reperisset, Acrocorinthum etiam (omnes enim esculenta omnia, omnes opes sive sacras sive profanas eo contulerant) tentandum censuit, et si fieri posset, expugnandum. Fuit autem Acrocorinthus veteris urbis arx, nunc vero castellum munitum est, monti alto impositum in acutum cacumen fastigiato, ipsum vero instigium planitiem habet menes forma, firmis mœnibus circumdatum; intus non pauci sunt aquæ pellucidæ et potabilis puteoli, et fons Pirene, cujus etiam Ho-

α ἄλωπεκος ἐπὶ ῥήταις ὁμολογίαις εἶσω δέχονται Σικελιώτιν φρουρᾶν, εἰς χιλίους ἀριθμουμένῃν φρακτοῦς. Καὶ οἱ μὲν κανὸν φορολογίας ἀποδιδράσκοντες ἔλαθον ὑπὸ χαυνότητος νοῦ τῆς δουλείας ἐμπεσόντες πυρὶ καὶ Ῥωμαίοις ἐσνεγκόντες πόλεμον οἱ χαλίφρονες χρόνιον ὁμοῦ καὶ βαρύτατον· ὁ δὲ τὸ φρούριον κρατυνάμενος, καὶ ὡς εἶχεν αὐτὸ ποιήσας δυσπλωτότερον καὶ οἷον ἀπροσμάχωτερον, ἐκεῖθεν ὄνυχθεις τῇ Μονεμβασίᾳ προσίσχει, ἐλπίζει θαλάπλεμος ὡς λήψεται καὶ ταυτηνὴ τὴν ἄκρην ἀναμιωτὶ ὡσπερ πρὸ τρίτης τὴν Κέρκυραν. Ἄλλ' ἀνδράσιν ἐντυχῶν νῆ διοικουμένοις καὶ τὴν τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἠγνοήκασι Παφίαν, ἀπεκρούσθη ὡς εἰ καὶ προβόλῃ προσέβαλεν ἀτινάκτῃ, καὶ πρύμναν κρουσάμενος ἐκεῖθεν ἀνάγεται [P. 50] ἄπρακτος.

Β Ὑπερβὰς δὲ τὸν ἐπὶ Μαλίαν πλοῦν, ἀντιπλοῦς γέμοντα πάσης, περὶ οὗ καὶ ταῦτα παροιμιάζεται, « Μαλίαν δ' ἐπικάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴναδε, » τὸν εἰσέχοντα προθμὸν ἀνάγεται, καὶ τὰ τοῦτου ἐκπείρωθεν ἐπιῶν οὐ τὰ εὐχείρωτα μόνον κατεδέρκαμε λείαν τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλως ἐπικαιρότατα καὶ δυσάλωτα, τὰ μὲν ὁμολογίᾳ χειρούμενος τὰ δὲ πολέμῳ δουλούμενος, Ἀκαρνανίαν τε καὶ Αἰτωλοὺς τοὺς νῦν λεγομένους Ἀρτινοὺς, καὶ ὅσα πάραλα ἀμαυρῶν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσέπλευσε. Καὶ τῇ Κρισσαίῃ λιμένι προσορμισθεὶς τοῖς ἐν μεσογείῳ θαρρῆει προσβαλεῖν, οὐδένα ἔχων ἀντίπαλον ἰσοστάσιον. Ἀμέλει καὶ ὁ τοῦ στόλου ἀρχηγὸς τὸ ὀπλιτεύον καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τάξεις διειληφώς, καὶ χειρσαῖος φανείς ὁ τέως θαλάττιος κατὰ τῶν κητῶν τὰ ἀμφιδοσκόμηνα, τῇ Καδμείᾳ γῆ παρενέβαλε, καὶ τὰς ἐν μέσῳ κωμωπόλεις ὁδοῦ πάρεργον ληϊτάμενος τὰς ἑπταπόλους Θήβαις προσέβαλεν, ὧν καὶ γενόμενος ἐγκρατὴς ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ προσπύχθη. κατὰ γὰρ παλαιὰν φήμην τῆς πόλεως ὡς πλουσίους τρεφούσης οἰκήτορας εἰς χρημάτων ἀπλησίαν ὑπονυττόμενος, καὶ μηδὲν κέρρον φιλοπλουτίας εἰδώς, ἀλλ' ὄρον τιθέμενος τῆς ἐφέσεως τὸ καὶ εἰς τρίτον ζωστήρα τῇ ὀλκῇ τῶν χρημάτων τὰς πάσας ἢ τὰς πλείους νῆας βαπτίζεσθαι, τοὺς τε χειρῶνακτας ἐξεπέριζε, περὶ τοῦ βύπου τῶν ὀβολῶν πολυπράγμων γινόμενος, καὶ τοὺς δυνατοὺς καὶ λαμπροὺς τὸ γένος καὶ σεμνοὺς τὴν ἡλιθίαν καὶ περιφανείας κατ' ἀξίωσιν διαφόροις κακώσεσι καθυπέβαλλε, μηδενὸς λαμβάνων αἰδῶ καὶ φειδῶ, μὴ δυσωπούμενος τὴν δυσώπτησιν, μὴ τὴν Ἀδρίστειαν εὐλαβοῦμενος αὐτοῦ που λαβοῦσαν ἀρχὴν, ἢ τὴν Καδμείαν λεγομένην νίκην ὑποβλεπόμενος. Τέλος δὲ τὰ ἱερά προθεῖς γράμματα ἠνάγκαζεν ἕκαστον, τὴν ὄψιν ὑπεζωσμένον εἰσιόντα, τὴν οἰκείαν οὐσίαν οἷς ἐνθεωρεῖται μεθ' ὄρκου διασαφεῖν καὶ ταύτην ἐξομνύμενον ἀπιέναι. Καὶ οὕτω πάντα χρυσόν, ἄργυρον πάντα διεκροήσας, καὶ τὰς χρυσοῦφεις ὀθόνας ταῖς ναυσὶν ἐνθέμενος, οὐδὲ τῶν σωμάτων αὐτῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κλαμωθέντων ἀπεσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀριστινδῆν τὸ προῦχον συλλαβῶν, τῶν τε γυναικῶν ἀποκρίνας ὅστις τὸ εἶδος καλαὶ καὶ βαθύζωνοι καὶ τοῖς νάμασι πολλαῖς τῆς καλλιχροῦνου Δίρκης λουσάμεναι καὶ τὰς κόμας διευθετισάμεναι καὶ τὴν

ιστορικὴν κομψότητα καλῶς ἐπιστάμεναι, οὕτως ἂν ἐκείθεν ἀνάγεται. Κατὰ βούην δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῶν προχωρούντων, καὶ μηδένα τοῦ καιροῦ ἀντίμαχον ἔχοντος. οὐ κατὰ χέρσον, οὐ κατὰ θάλασσαν, τοῦ πρὸς Κόρινθον ἔχεται πλοῦ, πόλιν ἀφνειὴν καὶ κειμένην πρὸς τῇ Ἰσημῶ καὶ ὀλιβιζομένην ὑπὸ λιμένων δυοῖν, ὧν ὁ μὲν τοὺς ἐξ Ἀσίας ναυλογεῖ καταίροντας, ὁ δὲ τοὺς ἐξ Ἰταλῶν εἰσπλέοντας, καὶ βῆδῖους ἐκατέρωθεν τὰς εἰσαγωγὰς τε καὶ ἐξαγωγὰς τῶν φορτίων ἔχουσαν καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους ποιούμενῃν ἀμοιβάς. Καὶ δὴ τὸ ἐμπόριον εὐρῶν ἔρημον, ὑπερ ἢ κάτω πόλις ἐπονομάζεται, ὡς ἀπάντων ἀνασκευασαμένων εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον [P. 54] καὶ συνθηροκίτων εἰς αὐτὸν ὄψον πᾶν, ὄλιβον ἅπαντα, ὅσος τε ἰδιώταις ψακίωτο καὶ ὅσος Θεῶ ἀφιέρωτο, ἔγνω δεῖν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀκροκόρινθου πειραθῆναι, καὶ τοῦτον, εἰ οἶόν τε, ἐξελεῖν. Ἔστι δὲ ὁ Ἀκροκόρινθος τῆς μὲν πάλαι πόλεως Κορίνθου ἀκρόπολις, νυνὶ δὲ φρούριον ὀχυρὸν, αὐτὸ δὲ ὄρος ὑψηλόν, εἰς δεξιᾶν τελευτῶν κορυφῆν, αὐτὴ δὲ εἰς τραπεζῶδες χωρίον ἀποτελεωμένη ἐπίπεδον, τετειχισμένον ἀσφαλῶς. Ἐνδοθεν δὲ εἰσι ποτίμου ὕδατος καὶ διουγοῦς οὐκ ὀλίγα φρεάτια καὶ ἡ Μειρήνη κρήνη, ἥ ἐν βραχέσσι Ὀμηρος μέμνηται. Ἀσφαλῆ δ' οὕτω καὶ ἀνεπιχειρήτων ὄντα τὸν Ἀκροκόρινθον (καὶ φύσις γὰρ καὶ θέσις τοῦ τόπου καὶ περίβολος ἀβραχῆς συνδραμόντα δυσάλωτον ἢ ἀνάλωτον αὐτὸν ἀπειργάζοντο) οἱ Σικελοὶ ἀπονητὶ τὸ πλεῖον εἰσήσαν, βραχὺν ἀνεπικρατέστερον καιρὸν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἐρύματος. Καὶ καιρὸν οὐδὲν τὸ συμβᾶν, οὐδὲ θαυμάζεσθαι ἄξιον· οὐ γὰρ ἐπήρκεσεν ἂν αὐτὸ ἐκ τῆς τῆς φρουρῆς καὶ τῆς φυλακῆς ἀξιόμαχον. Ἄλλ' εἶχε μὲν ἀριθμῶ καὶ τούτους πολλοὺς, εἰς ἄνδρα δ' οὐδένα συναλειτουργοῦν ἀγαθὸν πρὸς φύλακα πόλεως· οἱ τε γὰρ ἐκ βασιλείας ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ σπῶν ἀρχηγῶ (ἦν δ' οὗτος ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ τῶν Κορινθίων οἱ προὔχοντες, καὶ τῶν πῆρις κωμοπόλεων οὐ βραχέϊαι μοῖραι ὡς εἰς καιριωτάτην τοῦ πολέμου ἀλευρῆν εἰσεληλύθασι τὸν Ἀκροκόρινθον. Ὁ τοίνυν τριτάρχης ἔνδον τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τούτου κατασκευάμενος ἀπανταχόθεν οὖσαν ἀνεπιχειρήτων, σὺν Θεῶ πολεμήσαι ἔφη καὶ Θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῶν χώρον κατασχεῖν παρασχόμενος, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ πλῶνων ὀνειδέσιν ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια, μάλιστα δὲ τὸν Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς ταλασιουργοῦ γυναικωνίδιδος. Ὡς δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε πλοῦτον ἐνέθετο ταῖς τριήρεσι καὶ τοὺς γένοι λαμπροτάτους τῶν Κορινθίων ἐδουλογώγησεν, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ὅσαι κάλλιστα τε καὶ βαθύκολποι, μηδ' αὐτῆς τῆς εἰκόνας τοῦ ἐτ μάρτυσι μεγίστου καὶ διαβολῆτος ἐν θάμασι Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου ἀποσχόμενος, ἀλλὰ καὶ ταύτην τῇ αὐτοῦ τεμένει ἀνακειμένην ἀνελόμενος, οὐρίῳ καὶ φορῶ χρησάμενος ἀνίγατο πύμπαι, ὡς εἶχε, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν ἐν τῇ διάπλῳ πρὸς τὸ ἀτραπέστερον καταστησάμενος, ὅσα καὶ τὰς Σικελιώτιδας τριήρεις ἰδὼν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας εἶναι πειρατικάς, ἀλλὰ μυριοφόρους φαρταγωγούς, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων οὖσας ὑπερβριθεῖς καὶ τῆς ἄνω εἰρεσίας ἐγγύς που βαπτομένας τῇ βύμπαι.

Β. Ταῦτά τε οὖν ἐν ὧσιν ἔνηχα ὄντα ἐλύπει τὸν ἀποκράτορα Μανουῆλ, καὶ κατὰ Δία ἐποίησε τὸν Ὀμηρικὸν ἀτεχνῶς, συγνὰ τὸ ποιητέον ταῖς φρεσὶ μνηστικόντα, ἥ τὸν Νεοκλέους Θεμιστοκλῆν, αἰεὶ ἐπὶ συννοίας ὀρώμενον καὶ ἀύπνου νύκτας λαύοντα καὶ πρὸς τοὺς πυρηννομένους ἀποκρινόμενον ὡς κηρύττειν οὐκ ἐφῆ Μιλτιάδου τὸ τρόπαιον. Συνεκάλεσε τοίνυν εἰς τὴν τοῦ γεννησμένου βουλῆν πάντα τὸν τακτικῶν ἐπιστῆμονα καὶ δημογῶρον εἰδότα λέγειν τῶν νηφάδων πυκνότερον. Μία οὖν ἐκ πολλῶν ἐπίστη δέδοκτο βουλή καὶ τῷ ἀποκράτορι ἐπεψή-

merus in Odyssea meminit. Id castellum, quamvis et natura et manu adeo munitum, adeo tutum ac pene inexpugnabile, Siculi Franci citra laborem fere sunt ingressi, exiguo tempore ad deditionem coactum. Neque vero novum hoc est aut mirandum; neque enim ipsum castellum sine justo praesidio se ipsum defendere **101** aut hostes propulsare potuit: quamvis enim multi custodes in eo essent, nullus tamen inter illos fuit vir fortis, cui recte civitatis custodia crederetur. Nam imperatorii milites cum suo duce Nicephoro Chaluphe et Corinthiorum proceres ibi desidebant; et ex vicinis oppidis non pauci eo tanquam in certissimum asylum se receperant. Classis autem praefectus, munitione potitus, ejusque natura considerata, ad quam oppugnandam nusquam pateret aditus: « Deo duce, inquit, pugnabimus: Deus nobis hunc locum occupandum praebuit. » Eos vero qui intus erant derisit et ut imbelles exagitavit, Chaluphem in primis ut femina molliorem et ad colum et lanam tractandam aptiorem. Illius quoque loci oribus in triremes impositis, Corinthiorum nobilissimos et matronas fortissimas et ditissimas in servitutem abduxit. Ac ne Theodori quidem martyris miraculis clari imagine abstinuit: sed ea quoque ex templo abrepta, secunda navigatione usus in re-ditu Corcyraeorum arcem firmavit. Tum si quis Siculas triemes multis pulchris rebus onustas et ad summum usque remigium **102** depressas vidisset, rectissime dixisset non naves esse piraticas sed onerarias mercium omne genus vehentes.

τοὺς ἐπιόντας ἐχθροὺς ἀπετρέψατο μὴ ἔνδον ἔχον ἀριθμῶ καὶ τούτους πολλοὺς, εἰς ἄνδρα δ' οὐδένα συναλειτουργοῦν ἀγαθὸν πρὸς φύλακα πόλεως· οἱ τε γὰρ ἐκ βασιλείας ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ σπῶν ἀρχηγῶ (ἦν δ' οὗτος ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ τῶν Κορινθίων οἱ προὔχοντες, καὶ τῶν πῆρις κωμοπόλεων οὐ βραχέϊαι μοῖραι ὡς εἰς καιριωτάτην τοῦ πολέμου ἀλευρῆν εἰσεληλύθασι τὸν Ἀκροκόρινθον. Ὁ τοίνυν τριτάρχης ἔνδον τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τούτου κατασκευάμενος ἀπανταχόθεν οὖσαν ἀνεπιχειρήτων, σὺν Θεῶ πολεμήσαι ἔφη καὶ Θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῶν χώρον κατασχεῖν παρασχόμενος, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ πλῶνων ὀνειδέσιν ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια, μάλιστα δὲ τὸν Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς ταλασιουργοῦ γυναικωνίδιδος. Ὡς δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε πλοῦτον ἐνέθετο ταῖς τριήρεσι καὶ τοὺς γένοι λαμπροτάτους τῶν Κορινθίων ἐδουλογώγησεν, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ὅσαι κάλλιστα τε καὶ βαθύκολποι, μηδ' αὐτῆς τῆς εἰκόνας τοῦ ἐτ μάρτυσι μεγίστου καὶ διαβολῆτος ἐν θάμασι Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου ἀποσχόμενος, ἀλλὰ καὶ ταύτην τῇ αὐτοῦ τεμένει ἀνακειμένην ἀνελόμενος, οὐρίῳ καὶ φορῶ χρησάμενος ἀνίγατο πύμπαι, ὡς εἶχε, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν ἐν τῇ διάπλῳ πρὸς τὸ ἀτραπέστερον καταστησάμενος, ὅσα καὶ τὰς Σικελιώτιδας τριήρεις ἰδὼν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας εἶναι πειρατικάς, ἀλλὰ μυριοφόρους φαρταγωγούς, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων οὖσας ὑπερβριθεῖς καὶ τῆς ἄνω εἰρεσίας ἐγγύς που βαπτομένας τῇ βύμπαι.

II. Quo nuntio turbatus Manuel imperator non secus ac Homericus ille Jupiter, aut Themistocles insomnes noctes ob Mitiadis tropæum agens, sollicite quid agendum esset animo agitabat. Igitur viris et rei militaris peritis et eloquentia claris accersitis, unum e multis consilium approbavit. Siculos terra marique bello petendos, eoque majore apparatu, quod id bellum spe non optima nitetur et multa impedimenta habiturum videretur, quippe de quo ex sententia conficiendo veteres quoque imperatores desperassent. Convocantur

Orientalis et Occidentales legiones ; triremes A partim reficiuntur, partim novæ adificiantur. In certas ignis Græcus imponitur, qui longo jam tempore abditus latuerat. Omnis generis navigia circiter mille tam ad 103 viros et equos quam ad comneatum veherdum contrahuntur et in mare deducuntur. Sunt et pedestres copias ex omni imperio conscriptæ, armis, viribus atque animis florentissimæ, et hostibus merito formidabiles. Nam Joannes Manuelis pater, optimus et bellicosissimus imperator, nec cæteris in rebus quæ ad publicam utilitatem spectarent negligens, et in catalogus militum in primis intentus fuit ; eosque tum congiariis liberalibus excitavit, tum bellicis exercitationibus firmavit. Sic igitur optime ad bellum Siculum, ut putabat, instructus, Stephano Contostephano sororio magno duce designato, classem jubet B solvere ; pedites quoque præter cæteros duces Joanne Axucho magno domestico adjuncto, cujus supra sæpe mentionem fecimus, ablegat. Triremes ad Phæacum littus impulsæ ita distributæ sunt, ut et Romanæ et Venetorum sociæ seorsim stationes haberent, ne ex promiscuo congressu contentiones oriententur. Paulo post 104 et ipse imperator cum exercitu egreditur ; et Scythis primo congressu profligatis, qui Istro superato loca Hamo monti vicina populabantur, relicta Philippopolis recta ad Coreyram pergat. Cujus insulæ promontorium altissimum in nubes assurgit, anfractibus inflexum et in mare profundissimum prominens præruptis petris septum : tota urbs mœnibus firmissimis circumdata atque altissimis turribus ordinata est ; quo mirabilior fuit ejus expugnatio. Ac navales copias corona promontorium cingentes ferro totæ collucebant. Sed ante oppugnationem imperator per ejus linguæ peritos hostium animos periclitandos censuit, an citra pugnam castello velent cedere. Qui cum ejus postulatis rejectis, portisque clausis ac vectibus firmatis, et sagittariis funditoribus et omnis generis machinis in mœnibus dispositis, pugnam cicerent, tum suis quoque legionibus idem facere et quovis modo ulcisci hostes jussit. Ex eo Romani tela velut in cælum ejaculantur, hostes vero sagittas tanquam nivem dejiciunt. Illi saxa tormentis vi adigere in altum conantur, hi grandinis instarsaxa 105 dejiciunt ; quorum tela ut ex superiore loco citra laborem missa, efficacia erant, cum Romanorum telis ex inferiore loco et nihil aut parum admodum læderentur. Quæ cum crebrius repetita Romanis præsens exitium denuntiarent, obsessis vero sine ullo incommodo optabilia essent, Romani cladibus excitati subinde novi aliquid in conspectu imperatoris excogitant, fortia facinora edunt, tolerantiam ærumnarum declarant, rationibus in re dubia inventis, unde quanta calliditate et rei militaris usu valeret elucebat. Verum illa omnia frustra erant, et vani conatus earum rerum quæ fieri non poterant. Immo gratissimam rem hostibus et optabilem

φιστο, μετελεύθεσα: πολέμῳ τοὺς Σικελούς κατὰ τε ξηρὰν συγκροτηθέντι κατὰ τε θάλασσαν, ὅτι καὶ ὁ ἀγὼν οὐδὲ μῶς τὰς ἐλπίδας ἀγαθῆς ὑπετείνετο, οὐδ' ὑπέβυλλε βραχίαι τὰ προσσιτάμενα, μέγιστος ἀναφανιδόμενος καὶ τοῖς πάλαι ἀπειρημένους Ῥωμαίων ἀναξί. Συλλέγεται οὖν τὰ ἔφα καὶ ἐπιπρία τάγματα. Αἱ μὲν ἐπισκευάζονται τῶν τριηρέων, αἱ δὲ νεωστὶ πηγνυνται, καὶ πρὸς τὸν πλοῦν ἀρτίωσιν δέχονται· αἱ πυρφόροι τὸ ὑγρὸν εἰσδέχονται πῦρ τὸ τέως ἡμερῶν ἀδικοχυτον· ἀθροίζονται πεντηκόντοροι, ἀγείρονται μυοπίρωνες· αἱ ἱππαγωγὸι ἀσφαλοῦνται, αἱ φορταγωγὸι πληροῦνται τῶν ἐδωδύμων, οἱ ἐπακτροκέλητες εὐτρεπίζονται. Πάντα δὲ τὰ σάφη, τοῖς ἱπτοῖς πεπερωθέντα ἐκ τῆς ἡόνος ἀνάγονται, ἐφ' ἧς ἦσαν καλεῦνται. Συγκροτῆτο γοῦν ὁ στόλος ἀρχοῦ ποῦ τῶν χιλίων πλοίων, αἱ δὲ πεζικαὶ δυνάμεις ἐς μυριάδας ἡθροίσθησαν. Ἐφρίξαν ἂν καὶ Γίγαντες, εἰ παρήσαν, τοιαύτην παρεμβολήν, ἐπεὶ καὶ εὐανδροῦσα ἦν ἡ Ῥωμαίων πᾶσα τὸ τότε καιροῦ καὶ τρέφουσα ἄθρας ἡρωϊκῆν ἐνδεικνυμένους ἀλλήν, καὶ τὸ ὀπλιτικὸν οὐκ ἦν ἀγεννές, ἀλλὰ τὴν ὄρμητὴν λεοντώδες καὶ ἀνυπίστατον. Ὁ γὰρ βασιλεύτατος τῶν ὄντι καὶ στρατηγικώτατος Ἰωάννης, ὁ τοῦ Μανουῆλ τοκεὺς, οὐδὲ τᾶλλα μὲν ἐσχεδίαζεν ὅσα κοινὴν εἰσεφερε λυσιτέλειαν, τῶν δὲ στρατιωτικῶν καταλόγων ὁ ἀπειρόντως ἐπρόνοιζε μάστιγας, συχνοῖς τε τριάντων φλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ' ὄραν γυμνασίαις ὑπελείπων πρὸς ἔργα πολέμια. Οὕτω τοίνυν, καὶ ὡς ᾤετο, καλῶς τὰ κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον παρασκευασμένους ἀνάγεσθαι μὲν κελεύει τὸν στόλον τοῖς ἐρέταις καὶ κελουσταῖς λύσασσι τὰ καρχήσια, μέγαν δούκαν προβαλόμενος τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν Κοντοστέφανον Στέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν πεζὴν στρατιάν ὑπ' ἀρχιγοῖς ἐτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰωάννη τῷ Ἀξούχῳ τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ, περὶ οὗ φθάσαντες ἐν πλείστοις παρεδωλώσαμεν. Ἔχει τοίνυν τὰς τριηρέας ἡ τῶν Φαιάκων πᾶσαλος, ἦν καὶ διαμερίζονται πρὸς ἐνόμισιν αἱ τε τῶν Βενετικῶν συμμαχιδὲς νῆες καὶ αἱ Ῥωμαϊκαὶ αὐταὶ. Ἦν, εἰεν οὕτως οἱ ναύσταθοι τοῖς γίνεσιν ἀμφοτέροις ἄμικτοι καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀναμῆς ἀναστροφῆς ἀγευστοὶ διαφορῶν· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἐξείσι μετὰ τῆς στρατιᾶς. Ἐξ ἐφόδου δὲ τοὺς Σκύθας διαθροῖσας, οἱ τὸν Ἰστρον διαβάσαντες τὰ περὶ τὸν Αἴμον ἐσίνοντο, ἄρας ἐκ τῆς Φιλίππου τὴν εὐθὺς Κερκύρας ἐβάδιζεν. Ἔστι δὲ ἡ Κερκυραίων ἄκρα αἰγίλιφ πᾶσα καὶ ἀγγινοφῆς, ἐλικουεῖδης τὴν θέσιν καὶ ὑψικόρυμβος, προσνευκυῖα ἐς τὸ βάθιστον τῆς θαλάσσης. Πέτραι δὲ περιεβρώγεσαν αὐτὴν ἀμφικρημνοὶ καὶ ἀπότομοι, τὸ δ' ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐδομένην ἄορον. Τείχη δὲ ἀβράγη τὴν πόλιν περιέλιπε πᾶσαν, καὶ πύργων περιστάσιν ὑψώματα, ἃ καὶ ποιοῦσι τὴν ταύτης παραλογώτεραν ἄλωσιν. Αἱ μὲν δὲ ναυτικαὶ δυνάμεις τὴν ἄκραν περιστάσμεναι παγγάλκοις ποσειδίου δόπλις· πρὸ δὲ τοῦ πολέμου ἐπιβαλεῖν ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς δι' ὁμογλώττων καὶ ὁμοφώνων πειραθῆναι τῶν ἔνδον, εἰ πως ὑπεκαταίεν αὐτῷ τοῦ φρουροῦ ἀμαχητί. Ὡς δὲ τῶν λεγομένων ἀκουοὶ γεγονότες οὐδ' ὄλωσ ὑπενοδίδουσαν, ἀλλὰ τέ-

λεον ἀπναινοντο, καὶ τὰς πύλας δὲ ἐπικλεισμένοι A plane faciebant, haud secus ac si caelum oppugna-
καὶ ὄγρῳ αὐτὰς ἀσφαλισμένοι, φραζόμενοι τε ὡς reat, aut nidos avium in sublimi specula positos
εἶχον τὰ τεῖχη τοξόταις καὶ ζαγκράτορσι (68), καὶ ipsasve nubes sagittis peterent.
παντοίοις μηχανήμασι περιστέφαντες, ὅηλοι ἦσαν ἀκροβολιζόμενοι, τότε καὶ βασιλεὺς ἐφῆκε τοῖς τάγ-
μασι τὰ ὅμοια ὄρῃν καὶ παντοίως ἀμύνεσθαι τὸ ἀντίπαλον. Ἐντεῦθεν Ῥωμαῖοι μὲν ὅσα καὶ εἰς
οὐρανὸν ἠκόντιζον βέλεμνα, οἱ δ' ὡς νιφετὸν κατέχεον τὰ τοξεύματα. Καὶ οἱ μὲν τοὺς ἐξ ἀφετρίων (69)
λίθους ἱεμένους ἀνώθουν, ἢ ἀνῆρειπτον (70) εἰπεῖν οἰκειότερον, οἱ δὲ χαλαζήδον αὐτοὺς ἐπηφίεσαν, ὡς
συμβαίνειν τοὺς μὲν ὡς ἐξ ὑπερδελίων καὶ ἀφ' ὕψους βάλλοντας ἀπονητὶ καὶ ἐνεργὰ ἐπαριέναι τὰ
βέλεμνα, τοὺς δὲ ὡς ἀπὸ γῆς μαχομένους πρὸς τοὺς ἐν τῇ τῆς ἀκρας ὑπερβολῇ βραχέα ἢ οὐδὲν τὸ ἀντι-
πίπτον λυπεῖν· ὡς δὲ πάλιν καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ πολὺ δρώμενα Ῥωμαῖοις μὲν οὐκ ἦν ἐς ἐντελεῖς
ἀνύσιμα, εἰς δὲ θάνατον μάλιστα βλέποντα, τοῖς δ' ἐντὸς ὡς ἀπαθέσιν οὖσιν ἀσπασία, καινότερον αἰε-
τι πρᾶ τῶν κακῶς πασχόντων Ῥωμαίων προσεφευρίσκειτο, φιλοτιμουμένων ἐπ' ὕψει βασιλείως καὶ
ἔργα χειρὸς ἀκμαίας ἐνδεικνυμένων καὶ καρτερῶν ἐν τοῖς δεινοῖς, εἰ δὲ μεθόδους ἐν τοῖς ἀπόροις πολ-
λῶν βαθυγυμωσύνῃν ἐκείνων κατηγορούσας καὶ ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν. Ἄλλ' ἠλέγχοντο τῶν ἀνε-
φείκτων ἐρῶντες καὶ τοῖς ἀνηγύτοις ἐγγχειροῦντες παντάπασί διακενῆς, καὶ τὰ πρὸς χάριν καὶ εὐκτεῖα
δρῶντες μᾶλλον τοῖς πολεμίοις, οἷς ἀντικρὺς ὡ πρὸς οὐρανὸν αὐτὸν διεφέροντο, ἢ γοῦν ἀεροβά-
μοσι διημιλλῶντο πτηνοῖς τὰς καλιάς πηξαμένοις ἐπὶ τινος σκοπιᾶς, καὶ ἐπενόξευον νέφεσι. Τέλος
δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας προσάπολλυται δοῦξ, λιθιδίῳ κατὰ τοῦ κενώωνος πέτρας ἀποβράγεται βληθεὶς
ἦν περ ἐπαφῆκεν ὑψόθεν ἀφετρίον ὄργανον.

Γ'. Καὶ ὁ μὲν ἐκεῖτο ὀλιγοδρανίων κέρη βάλλων B III. Tandem ipse quoque magnus dux fragmine saxi
θ' ἐτέρωσε, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐν- machina excussi lumbos ictus, et semianimis caput
τεῦθεν ἐγένετο· πέρας δὲ ἢ ἐπ' αὐτῷ πρόβρησις jactans, vulnere non diu superstes mansit. Ἦτα præ-
εἰλεψε τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ τοῦ Ἀττικοῦ, δς dictio Cosmæ Attici patriarchæ, qui Michaeli Oxitæ
μετὰ τὸν Ὀξείτην Μιχαὴλ τοῦς τῆς Ἐκκλησίας successit, eventu comprobata est. Is Michael sum-
ἐγγχειρίζεται· οἰάκας, ὑπεκστάντα τῆς ὑπερτάτης τῆ ma sede ultro cessit et in Oxiam insulam rediit, in
βουλομένην καθέδρας καὶ πρὸς τὴν νῆσον τὴν qua vitæ inopis et simplicis 106 institutum a puero
Ὀξείτην ἀποφοιτήσαντα, καθ' ἣν τὸν ἄσκειον βίον fuerat amplexus. Ibi in templi vestibulo prostratus
καὶ ἀπέριττον ἐκ παιδὸς ἐπανήρητο· ἐνθα καὶ τὸν cuius monacho collum calcandum præbuit, quod
οἰκείον ἀποδοχμώσας αὐγένα πρὸς τῇ εἰσόδῳ τοῦ contra quam sibi expediret, adamatam a primis an-
προνοῦ πατεῖν παρεῖχε τῷ εἰσιόντι παντὶ μοναχῷ, nis quietem repudiasset nulloque cum fructu thro-
λίγων ἀξυμφόρως ἑαυτῷ τὴν ἡλικιωτίδα καὶ φιλτὴν num sublimem conscendisset. Cosmas vero tum in
ἔσχατον παρώσασθαι καὶ ἐπ' οὐδενὶ ξυνοίοντι τὸν numero diaconorum erat, patria Ægineta, et quam-
θρόνον ἀναδῆναι τὸν ὑπερόψηλον. Ὁ δὲ Κοσμᾶς ἦν C vis eruditissimus, virtutum tamen choro erat
μὲν τοῖς διακόνοις ἐναρμόμιος, εἶχε δὲ πατρίδα τὴν illustrior, in primis benignitate erga pauperes insi-
Ἀίγιναν, σοφίας δ' ἀπάσης μεταλαχῶν (71) ἐκ τοῦ gnis; quæ tanquam in pretioso monili gemma

Hier. Wolfii notæ.

(68) Quid τζαγκράτορες sint, nondum reperi. Veri autem funditores non quod veram interpretationem eam reddere, sed quod non prorsus absurdum videretur.

(69) Ἐξ ἀφετρίων. Subintelligitur ὄργάνων ἢ μηχανημάτων. Quæ qualia fuerint non declarat. Vocabulum non male respondet vernaculo nostro *reichhaz*; sed bombardæ an eo tempore fuerint dubito. Desideratur et hic diligentia historicorum, qui ea quæ suæ ætati nota fuerunt, etiam posteritati, subinde inventa veterum novis artibus aboleant, nota fore crediderunt. Proinde neque *ballistas* neque *catapultis* vertere nusus sui: *tormenta* non sunt; nam verti generali vocabulo, quod non tantum *truciata* significat, ut apud Horatium: *Invidia Siculi non invenerunt tyranni Majus tormentum*; sed etiam *machinam bellicam*, ut apud Ovidium in *Metamorph.* de Licha et Hercule: *Misit in Euboicas tormento fortius undas*.

(70) Ἀνώθουν ἢ ἀνῆρειπτον. Romani saxa tormentorum sursum trudebant ac potius in montem abolvebant. Hoc videtur velle, ad summam difficultatem irriti conatus et Sisyphei laboris ostendendam, Verbum ἀνῆρειπτον quid sit, me ignorare fateor; neque ab εἰπέω neque ab ἔρπω formatur. Ἐρείπω nusquam legi. Si vero ἀνῆρειπτον legas, id minus et tenuius videbitur quam ἀνώθουν. Vetu-

stus codex habet hæc verba duntaxat plane et simplicia, καὶ οὗτοι μὲν ἐδιείζοντο πρὸς ὕψος ἐπιβρίπτειν τὰς πέτρας μετὰ τῶν περὶ βόλων ὄργάνων: quæ ego in convertendo sum secutus.

(71) Σοφίας δ' ἀπάσης μεταλαχῶν. Vetusti codicis verba longe planiora sunt: Ὁ δὲ Κοσμᾶς, inquit, οὗτος ἦν μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως Αἰγίνης, διάκονος τὴν τάξιν, πάσης σοφίας ἐμπλεως, ἐνάρετος, καὶ ἐπὶ πλεόντων ἄλλων ἀρετῶν τῇ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκαλλωπίζετο ὡραδίητι. Οὕτω γὰρ ἐπὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ ἐσεμνύετο, ὡς καὶ τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐπιδιδόναι πτωχοῖς καὶ τὴν σκέπην τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς· καὶ οὐ μόνον ἐξ ὧν εἶχεν ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ὑποκόμει παρέχειν τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν. Paraphrastes vero noster postremam periodum plane obscuravit, ne dicam depravavit, cum scribit καὶ πράγματα παρέχειν τοῖς ἀφ' ἑστίας μὴ διφῶσι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν ἄλλων τυρδαζομένοις. Quæ verba sic converteram: *Suisque domesticis non solum illa requirentibus, sed etiam alienam opulentiam reprehendentibus negotium faceretur*. Quæ verba quid sibi velint, profecto nescio: adeo delirat ineptus elegantiae immodicæ affectator, dum vel in id incumbit ut paraphrasi cum archetypo certet, vel summam orationis virtutem putat nihil propriis verbis eloqui, καὶ τὸ ἐν φακῇ μύρον ubique adhibet.

radians, sic ipsa inter virtutes reliquas elucebat, adeo ut aliquando pallium et tunicam et lineam calyptram capitis pauperibus misericordia motus distribueret, nec de suo tantum largiretur, sed alios etiam ut pauperum inopiæ subvenirent impelleret. His de causis ille vir omnibus erat venerabilis. Isaacius vero Minuelis frater Sebastocrator ei tantum non immolabat, id Deo gratum et faciendum iudicans, quod patriarcha monebat, contra vero invisum Deo et abominandum, quod is vetabat. At factio pontificum virtutis inimicorum et huic sanctissimi viri instituto adversantium eum apud imperatorem deferunt, quasi Isaacio fratri regnum conciliare studeret manifestos illius in sacrum palatium ingressus ut clandestinos, et pæ palam colloquebantur, tanquam occultas conspirationes calumniantur. Manuel igitur, ut ambiciosus adolescens, cui facile a patriarchæ accusatoribus persuadebatur fratrem regnum affectare, hunc throno deturbare cupiebat. Et quia nihil tam sanctum est quod calumnia tentare non audeat, et omnes ad nocendum procliviores esse constat, de successore ei dando agitur, per causam quod cum Nephone quodam monacho perperam sentiret. Erat is monachus ei familiaris, et sæpe mensa ejus iisdemque ædibus utebatur. Crimini autem ei dabatur prava opinio, et rasa erat in longum maxilla, et a patriarcha Michaele in carcerem conjectus fuerat, Itaque Cosmas etiam ut sectator ejus et suffragator in crimen venerat. Qua specieiosa calumnia freti adversarii patriarcham aperte incursabant, et vi superare ac in ordinem cogere manifestis suffragiis nitebantur. Proinde in iudicium adductus, ac potius præiudicio condemnatus, cum ea rogaretur quæ ignorabat, ob eaque per ostracismum quemdam pelleretur, indignatione plenus imperatricis uterum execratur, ne mares liberos pariat, 108 et ex proceribus quosdam censura ecclesiastica notat; et concilium efficiendi sui causa indictum, ut quod palatii fores frequentaret et personarum rationem haberet, seque per injuriam et contra instituta majorum sede et grege pelleret, insectatus est. Contostephanus autem, unus ex iis qui sellam imperatoris circumstant et familiaris eum eo colloquuntur, ægerrime ferre se herilis uteri execrationem ostendebat; et simulata ingenti præ cæteris omnibus indignatione, ira æstuans patriarcham aggreditur quasi alapam impacturus, quamquam ab eo sibi temperavit. Id nec imperatori cordati hominis factum esse visum: quod suum iudicium iracundia declaravit; et consanguinei imperatorii et senatus Contostephani facinus nefarium reprehenderunt, qui tellurem vasto ore hominibus adeo iniquis inhiantem non horreret. Ipse vero

Hier. Wolfii notæ.

(72) Ἡ γούνη πληθὺς τῶν βασιστῶν ἀρχιερέων, τῶν μὴ τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν ἀποδεχομένων, διαβάλλουσι τὸν πατριάρχην τῷ βασιλεῖ, ὡς τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐπὶ τὸ ὄψος τῆς βασιλείας ὁ πατριάρχης ἀναβιδύσσει

τῶν ἀρετῶν ὁμοιοῦ πλέον γύχει τοῦπίστημον. Μαλιστα δὲ τῷ πολλῷ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκίκαστο, ἥτις ὡς ἐν περιδεβραῖω κόσμῳ πολυτελεῖ προσπεπρωγία τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν δίκην ἀκτινώδους λίθου ἐπάμφαινε· οὕτω γὰρ τὸν εἰς ἀνθρώπους ἔλεον ἐβίωτο ὡς καὶ τὸν ἐπενδύτην αὐτὸν καὶ τὸν χιτῶνα ἑαυτοῦ τοῦ σώματος καὶ τὴν ὀθονοσκεπὴ καλύπτραν τῆς κεφαλῆς διαδιδόναι πέντησι. καὶ πράγματα παρέχειν τοῖς ἀφ' ἐστίας μὴ διφῶσι μόνον ἀλλά, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν ἄλλων τυρβαζομένοις. Διὰ ταῦτα καὶ παρὰ πᾶσι μὲν τὴν ἀδελφίαν ὁ ἀνὴρ ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ αὐταίμιος μόνον οὐκ ἐπέθευεν ὡς θεῷ, ἐκείνο θεοφιλὲς καὶ πρακτεόν οἰόμενος ὅπερ τὴν ὁ πατριάρχης ὑποτιθέμενος, κάκεινο αὐθις θεομιτῆς καὶ ἀπώμοτον ὅπερ οὐτοσι ἀπηγόρευεν· Ἦ γούνη φατέρα (72) τῶν τότε ἀντιδόξων τῆς ἀρετῆς ἀρχιερέων καὶ τοῦ ιερωτάτου τούτου ἀντίθετος μοῖρα ἐνδιαβάλλουσι τὸν ἄνδρα τῷ βασιλεῖ ὡς τῷ ἀδελφῷ Ἰσαακίῳ τὴν βασιλείαν μνώμενον, λαθραίας τὰς προόπτους εἰς τὸ ἱερὸν ἀρχιεῖον ἀνόδους τοῦ σεβαστοκράτορος ὀνομάζοντες, καὶ κρυφώδεις συσκευὰς τὰ οὐκ ἐν मुखῷ γῆς καὶ παραδύστη, ἀλλ' ἐφ' ἡλίῳ συλλαλούμενα μάστουρι. Ὁ τοίνυν Μανουὴλ νέος ὢν ἔτι καὶ αὐτάρεσκος, καὶ ἄλλως ὑποβλήπεσθαι τὸν ἀδελφὸν ὑπὸ τῶν τοῦ πατριάρχου κατηγόρων ὡς βασιλειῶντα ἐναγρόμενος, ἀντρέψαι τούτου τοῦ θρόνου ἐζήτει. Κάπειδὴ ἄπτεται μῶμος καὶ τῶν ἀφάσττων, ὡς οἴδαμεν, καὶ ἅπας, ὡς καὶ τοῦτο ἴσμεν, εἰς τὸ κακὸν τι δρᾶν προσκλινέτερος, καθαιρέσει καθυποβάλλεται ὡς συναιρετίζων μοναχῷ τινι Νήφριον. Ἦν δὲ ὁ Νήφων συνήθης μὲν τῷ πατριάρχῃ καὶ πολλὰς ἐκ τῆς αὐτοῦ τραπέζης ἐστιαθεὶς καὶ στέγης ὁμοίως μετειληχώς, διεβέβλητο δὲ ὡς οὐκ ὀρθὸς εἶη τὰ ἐς πίστιν, καὶ τὴν σχοινοτενῆ γένυν ἐκέκαρτο καὶ δεσμοτηρῶν ἐνείρχθη παρὰ τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ. Ἦν οὖν ὁ Κοσμάς δι' αὐτὸν ὑπ' αἰτίαν ὡς ὁμόφρων τε καὶ ὁμόδοξος, καὶ οἱ ἀντιδοχοὶ τῷ Κοσμᾷ εὐπροσώπου ταύτης ἀφορμῆς λαβόμενοι κατέκρεχον ἤδη καὶ λαμπρῶς ἐπέκριντο, κατὰ κράτος αἰρήσειν καὶ ὄλαις καθελὲν ψήφοις αὐτὸν ἐπεγόμενοι. Κρινόμενος οὖν, ἢ μᾶλλον κτακρινόμενος, καὶ ἄ οὐκ ἐγίνωσκεν ἐρωτώμενος, καὶ διὰ ταῦτα τοῦ θρόνου ἐξοστρακίζόμενος, ζήλου πίμπλαται, καὶ τὸ συνέδριον ἐκείνο περισκεψόμενος τῇ μὲν μῆτρει τῆς βασιλίδος ἐπιτιμᾷ μὴ παῖδα τεκεῖν ἀρβύνα, ἀφορίζεται δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν βασιλέα τινὰς καὶ τὴν τότε συνελθοῦσαν εἰς αὐτοῦ καθαιρέσιν ὄνοδον ὡς βασιλείου θύρας ἐκτρέβουσαν καὶ πρόσωπα λαμβάνουσαν, κακ τούτου μὴ κανονικῶς, ἀλλ' ἀθέσμως καὶ θρόνου καὶ ποίμνης αὐτὸν ἀπεκλίνουσαν. Τότε τοίνυν ὁ Κοντοστέφανος εἰς ὢν τῶν κυκλούντων θρόνον τὸν ἀνακτορικὸν. τῶν ἐγγιζόντων τε βασιλεῖ καὶ προσδιαλεγόμενων θαρβύλεώτερον, δεινὰ πάσχοντι

βούλεται Λόγους γὰρ ἡμιλοῦσι κατὰ μόνας ἀμφοτέροι, καὶ νόκτας ὄλας ἀγρόπνους διατελοῦσιν ἐν ταῖς συντυχίαις αὐτῶν καὶ σνσκευὰς κατὰ σοῦ ἐργάζονται.

ἔφηκε διὰ τὴν τῆς δεσποινικῆς νηδύος ἐπιτίμησιν, καὶ τὸν ζῆλωτὴν ἐπὶ τούτοις ὑπὲρ τοὺς παρστώτας πάντας παρκακίως ὑποκρινάμενος ἐφίσταται τῷ πατριάρχῃ βιβάτων θυμῷ καὶ πῶς πατάξει τοῦτον εἰσνοούμενος, καὶν ἐπέσχευεν ἑαυτὸν τῆς ὀργῆς. Τοῦτο δὲ οὔτε τῷ βασιλεὶ ἐχέφρονος ἔργον ἔδοξε, καὶ ἔδειξεν, οἷς ἠγανάκτισε, βαρέως ἐνεγκῶν τὸ γενόμενον· καὶ οἱ καθ' αἶμα δὲ τῷ βασιλεὶ συναπτόμενοι καὶ τὸ ζυμπαρεστώως γερούσιον ὡς ἀνόσια ὀρώντι τῷ Κοντοστεφάνῳ ἐπέπληττον, μήτε μὴν πεφρικότε τὴν εὐρὸν μάλα τοῖς τὰ τοιαῦτα παρανομοῦσιν ἐπιχαίνουσαν γῆν. Αὐτὸς δὲ ὁ πατριάρχης πρᾶξις οὐτωσὶ πως ἔφησε τῇ φωνῇ. « Ἄφειτε αὐτόν, ὅσον οὐπω τὴν οἰκίαν πετραίαν ληψόμενον, » τὸν ἐκείνου μόρον ὅτῳ ζυμβαίη τρόπῳ γριφολογῶν ὧδε καὶ αἰνιττόμενος. Εἰ δὲ καὶ ἡ Βασιλεὺς διὰ ταυτηνὴν τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ πατρὸς οὐκ ἤκουσε παιδὸς μήτηρ ἄβρωνος, τοῦ Θεοῦ τιμῶντος τὸν αὐτοῦ θεράποντα καὶ θηλυτεκοῦσαν ἐκτελοῦντος κατ' ὄλον τὸν ταύτης βίον, αὐτὸς μὲν σαφῶς οὐκ ἴσημι ὄγε μὴν βασιλεὺς εὐγνωμένων, ὡς ἔδειξε, καὶ τῷ ἔνδον καὶ οἰκίῳ κριτηρίῳ πληττόμενος, οἷς ἄνδρα δίκαιον θεοσεβῆ τε καὶ ἄμεμπτον καὶ μηδὲν τι καθαιρέσεως ἄξιον διαπραξάμενον παρέλυσε τῆς ἀρχῆς αἰνίαν στήρσιν.

Δ'. Ηερόντος δὲ, ὡς ἔφημεν, τοῦ Κοντοστεφάνου, ὁ μέγας δωματικός Ἰωάννης τῆς τριηραρχίας ἐπιλαμβάνεται. οὐχ ὥστε καὶ μέγας δοῦξ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' ὅσον τοῦ στόλου ἐξηγεῖσθαι καὶ τοῖς γινομένοις ἐπιστατεῖν ὡς στρατηγία διαπρίπων ἀνὴρ καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος καὶ νοῦν ἡγεμονίας πλουτῶν ἀξιώτατος. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατατρίβειν ἐπεικῶς τὸν κερὸν εἰκὴ ἐν δεινῷ τιθάμενος, καὶ τὴν ἡμέρας εἰς οὐδὲν ἀναλίσκειν οὐκ οὐκ βουλόμενος, ὡς ὁ Κεφαλήνων βασιλεὺς Ὀδυσσεὺς τὰς ἡλίου πρότερον βούς, εἰς νῆα ἐνέδη τὴν στρατηγίδα, καὶ κύκλω τὴν Κερκυραίων πᾶσαν κατωπτευκῶς, ἢ προσβάλῃ ἐπιμελῶς κατεσκεπτετο. Ἐς γὰρ μῆνας τρεῖς ἡ κολιορχία παρετείνετο, ὅτι μηδ' εἶχε τὴν Ὀσσαν ἀναστῆναι ἢ τὸν Ἄθων ἐπικυλίνδειν, καὶ ἀνατιθῆναι τὰ ὄρη, ἐπάλλαλα, καὶ τὴν ἀκρᾶν οὕτω ποιεῖν ἀλώσιμον. Ταῦτα γὰρ μεγαλουργία μυθική καὶ ἀπίθανος. Ὡς δὲ πίντοθεν ἦν ἀπορούμενος, ἔδοξε κατὰ τινα φάραγγα εὐερόδα καὶ προσετὰ τιθεῖσαν τὰ ἐνδοθεν βαλίσσαι ξυλίνην κλίμακα, ἐς σχῆμα πύργου τεκτονηθεῖσαν κυκλόθεν. Ἡρμόδοντο οὖν ναυπηγήσима ξύλα, καὶ ἱστοὶ μεγάλων νεῶν συνεπήγγυοντο, καὶ οἱ μὴ ἐξικνούμενο τοῦ ὕψους βλήτρα ἐδέχοντο. Ὡς δὲ ἔδει ποτὲ ἀρθῆναι καὶ πορὰ τὴν ἀκρᾶν τιθῆναι τὴν πυργοειδῆ ταύτην κλίμακα, ἡ μὲν κορυφὴ αὐτῆς ῥαχίξ πέτρας καὶ πάγῳ προσήγγιζεν ἀπρίοντι, ὅθεν ὁ τῆς πόλεως τειχισμὸς ἀρχόμενος βᾶσιν ἐνεδίδου τοῖς ἀπυθαίνειν ἐκ τῆς κλίμακος μίλλουσι καὶ πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους ἀντιφέρεσθαι, ἡ δ' ὑποβάθρα πλοίοις ἐπανέκειτο εὐ ἀραρυῖα καὶ κεκρυμῆα πρὸς τὸ ἐμπεδὸν καὶ ἀκράδαντον. Ἐπὶ λήθην οὖν οἱ ἐπ' αὐτῆς ἀναδυσόμενοι ἐπεκρίνοντο, καὶ οἱ ἀπάντων ἔξοχοι ἄλλων καὶ ἄλκιμοι κατὰ πόλεμον, ὅτι καὶ. « Ὁ τὸν βασιλέα φιλῶν καὶ φιλότιμος ἐν δεινοῖς ἀναδυσέντι, » βασιλεὺς αὐτὸς προεκήρυττεν. Οὐδένα μὲν οὖν συνηγγόχει τὸ τινόντων δεικνύμεμα, ἀλλὰ πάντες ἀνένυσον πρὸς τὸν ἔνοσον, τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος εὐλαβοῦμενοι, ὡς Πετραλεῖφαί τινες αὐτάδελφοὶ τέσσαρες, ἐκ τοῦ

patriarcha leni voce dixit : « Sinite istum jamjam suam Petræam accepturum. » Quibus verbis per ambages innuebat quo mortis genere periturus esset. An vero imperatoris conjux ob istam patris execrationem niaras non pepererit, Deo servum suum honorante atque efficiente ut illa per omnem ætatem tantum puellas eniteretur, equidem non satis scio. Imperator autem recte sentire visus, cum a sua conscientia arqueretur, ob virum **109** justum, religiosum et criminis expertem istaque ignominia minime dignum solio deturbatum, hanc et non aliam causam esse censuit cur nullos filios procrearet,

IV. Sed Contostephano, ut diximus, occiso magnus domesticus Joannes prælecturam classis sine tamen magni ducis cognomento, suscipit, atque omnia administrat ut homo rei militaris peritissimus, et manu promptus et ingenio ad principatum aptissimo. Imperator vero frustra se tempus terere ægre ferens, et dies, ut olim Cephalenum rex Ulysses solis boves, frustra consumere nolens, navi conscensa et Corcyra undique perlustrata diligenter considerat qua parte oppugnari posset. Nam obsidio tertium mensem jam durabat. Neque enim Ossam revellere aut Athou advolvere et montes montibus imponere poterat, quo arcem facilius expugnaret, ut poetica magniloquentia fabulatur. Ut vero omni consilio destituebatur, visum est in valle, qua ad interiora facilis patebat aditus, ligneam scalam turris forma in orbem fabrefactam mœnibus admovere. Proinde trabes nauticæ et magni mali coagmentantur; et qui tantæ altitudini **110** erant impares, commissuris aliorum lignorum æquantur cæteris. Ea scala cum tandem attolleretur et ad arcem applicaretur, fastigium ejus asperam caute attingebat, in qua mœnia urbis incipientia aditum e scala descensus præbebant, ubi vestigia figere et hostes aggredi possent. Basis vero scalæ probe compacta, itaque defixa ut minime ageretur, navibus incumbebat. Deliguntur fortissimi; quique et ballis celeberrimi; et ipse imperator proclamat : « Qui imperatorem diligit et pericula non reformidat, ascendat. » Nec tamen eo præconio quisquam evocabatur, set periculi magnitudine territi ascensum detrectabant omnes, donec quatuor fratres Petraliphæ, ex Francica gente oriundi, qui Didymotæchi habitabant, dicto imperatoris audientes primi scalam conscenderunt. Quorum audacia incitati alii non pauci, ac ante eos Pupaces, magni domestici satellites, quasi numine afflatus prosiiliens, consecuti sunt. Quibus omnibus imperator ob alacritatem collaudatis, selectisque ad **400**

eorum quos sæpe in acie stelsisse et viros esse fortes compertum habebat, eos ascendere jussit, proluxe prius cohortatus ad rem fortiter gerendam, et **111** ipsi eorumque liberis ampla præmia et mutuam benevolentiam pollicitus : « Sive enim vitam periculo evitato servaveritis, inquit, certamine isto feliciter superato, me supra opinionem vestram pro domino et imperatore patrem fidelissimum habebitis : sive pro patriæ honore vestraque gloria mortem oppeteritis, etiam sic ea quæ ad ornandum obitum vestrum pertinebunt non negligam, sed vestræ familiæ, uxorum et liberorum eam rationem habebō, ut beati et felices sint judicandi, et ipsi magnum sitis mortis solatium habituri, si quis modo sensus defunctis superest, nec omnium ante actarum rerum oblivio obrepit, ac præclusa est rerum post actarum cognitio. » Primus igitur Pupaces, ut dixi, cum se cruce signasset, ascensum auspicatur. Sequuntur Petraliphæ fratres, deinde alii, donec in scalis omnes consiterunt. Nemo fuit quin inueitato isto et horrendo spectaculo consternatus, eululatu et lacrymis oppletus percusso pectore Deum invocarit. Illi clypeis, quo tutiores essent, supra capita elatis strictisque gladiis, cum ad hostes appropinquassent, acriter dimicant. Qui quamvis omnis generis telis et grandibus saxis eos peterent, nihil proficiebant ; nam cum ut incudes palleis, ita ipsi crebris **112** telis ferirentur, indefessi, immobiles et in periculis interterriti perseverabant. Atque in certamen exitum pulcherrimum habuisset magnamque Romanis gloriam peperisset, nisi casus quidam inauspicatus et nimis successibus invidens optimum principium et spem initio bonam infelici exitu terminasset. Nam cum Pupaces jam de scala descendisset et gradu in rupe firmato cum hostibus dimicaret, scala constructa cæteri miserabiliter in fluctus saxa et navium tabulata præcipitati, superne etiam saxis obruti plerique perierunt, ac pauci ex multis illis evaserunt incolumes. At Pupaces cum hostes mœnibus repulisset ac parvam portam apertam reperisset, per eam in castra rediit ; que res non Romanis tantum et imperatori, sed hostibus etiam stupori et admirationi fuit. Quibus cum inhumanitas **113** et animi feritas objiceretur, quod de scala dejectos saxis obruerent, destiterunt, fortitudinem eorum admirati.

Καν κάλλιστον ειλῆφει τέλος τὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦδε, καὶ Ῥωμαίοις ἐγεγόνει πάντη κωδαντικῶν νῦν δ' ἄλλ' ἢ ταῖς τῶν πράξεων μεγίσταις ἐπεισερχομένη ἀγεννῆς περίπτωσις καὶ τὸ ἔγαν ἀέπως παρεκλούουσα, ἀρχὴν ἀρίστην ὑποθεῖσα τῷ ἔργῳ καὶ τῇ προθέσει κατὰ βραχὺ πως ὑποθάλλουσα, περὶ τὸ πέρας ἠγωνιόνησε τὸ ἐπέραστον. Ἦδη γὰρ τοῦ Πουπάκου τῆς κλίμακος ἀποδάντος καὶ τῷ πόδε ταῖς πέτραις ἐνερείσαντος, ὄθεν καὶ τοῖς ἐκ τῶν εἰχῶν διεφέρετο, ἡ κλίμαξ ἀποκαυλίζεται. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κύμβαχοι ἐπὶ βρεγμόν τε καὶ ὤμους ἐλευινὸν ἐπανετρέπεντο θάμα καὶ ἄπιστος ὄψις οἰκτιρμοσιν ἄφθαλμοῖς, καὶ κοκῶς παραπώλουντο τοῖς τῶν κυμάτων διαύλοις φερόμενοι καὶ πέτραις καὶ νεῶν προσραττόμενοι καταστρώμασι, κάκ τῶν ὑψόθεν λίθοις καταχωννύμενοι, ὡς βροχεῖς ἀπ' ἐκείνων δὴ τῶν πολλῶν τὸν κίνδυνον διεκφυγεῖν· ὁ δὲ γε Πουπάκης τοὺς ἐν τοῖς ταίχεσι διασώσας καὶ πυλῖδα ἀναπεπταμένην εὐρών δι' αὐτῆς ἐξέθορεν εἰς τὸ στρατεύμα. Καὶ ἦν τοῦτο οὐ Ῥωμαίοις μόνον καὶ βασιλεῖ δι' ἐκπλήξεως, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπεναντίοις αὐτοῖς διὰ θαύματος, οἳ καὶ τὸ ἀπάνθρωπον ὀνειδισθέντες καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀνήμερον ἐπεγκληθέντες οἷς καταλιθοῦντες ἄνωθεν ἦσαν

τῶν Φράγγων γένους ὀρμῶμενοι καὶ κατὰ τὸ Διδυμότοιχον τὴν ὄκησιν ἔχοντες, ἐπέβησαν πρώτοι τῆς κλίμακος, τῷ βασιλεῖ πειθαρχήσαντες. Τοῦτον γὰρ ἀποθεαβήκωτων πρώτως τὴν ἀνοδὸν, μάλιστα δὲ πρὸ αὐτῶν τοῦ Πουπάκη, ὃς δορυφορῶν τὸν μέγαν δομέστικον ὄλος ἦν ἐνθεάζων πρὸς τὸ ἔργον τότε καὶ προαλλόμενος, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι κατὰ ζῆλον ἐπικολούθησαν. Παντας μὲν οὖν ἀγάμενος ἦν τῆς προθυμίας καὶ τοῦ ταχέος ὀρμήματος ὁ κρατῶν, ἀφορίσας δὲ οὓς ἤδει παρ' ἀσπίδα πολλαῖς ἐνδρωκότας καὶ ἀντικρυς ἄρεα πνέοντας, καὶ ἐς τετρακοσίους ἠριθμηκῶς, ἀναβαίνειν διαφῆκε, πολλὰ πρότερον ἐς ἀνδρίαν παρακαλοῦντα τούτοις διαλεχθεῖς, καὶ αὐτοῖς καὶ τέκνοις αὐτῶν ὀδρὰ γέρα καὶ ἀμοιβάζαν ἐπαγγειλάμενος εὐνοίαν. « Ἐἴτε γὰρ, »

φησὶ, « τοῖς ζῶσι σύνεστε, τὸν ἐφεστῶτα κίνδυνον διαδοῦντες καὶ ἀρίστως κηῶνα τὸν προκειμένον ἀεθλεύσαντες, εὐρήσατέ με καὶ ὑπὲρ δόκησιν ἀντιδεσπότου καὶ βασιλέως πατέρα κηδόμενον· εἴτε τὸ ζῆν καταλύσετε, πατρὶδι τιμῆν καὶ κλέος αὐτοῖς ἀρνύμενοι, οὐδ' οὕτως τῶν εἰς δόξαν καὶ κειμένων ὠμῶν ἀφέξομαι, ἀλλ' οὕτως εὖ διαθήσομαι· τὰ κατ' οἶνον καὶ τέκνα καὶ ὀμολέκτρος ὡς ζῆλωτά τοῖς ἔτι περιούσι καὶ μακαριστέα δοκεῖν, καὶ αὐτοῖς δὲ ὁμῖν ὑπαπιούσι καθ' ἑδὴν ἀσπασίαι, εἴ τις τέως καὶ ἐν νεκροῖς ἀσθησίαι, μηδὲ τὸ τῆς λήθης ποτὸν ἐγχεόμενον οὐ μόνον τὴν τῶν προλαδόντων ἀπαλείψει μνήμην, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸν βίον ἐπιγιγνώμενα οὐκ οὐκ ἐς ἄδου ἐπεισρέειν ἀφήσιν, ὅπως τοῖς θανούσι εἴησαν γνώριμα. » Πρῶτος οὖν ὁ Πουπάκης, ὡς ἔφη, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διατυπώσας ἐν ἐαυτῷ τῆς ἀναβάσεως ἄρχεται, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Πετραλεῖφαι κασίγνητοι, καὶ καθεξῆς, ἕτεροι, ἕως πάντας ἡ κλίμαξ ἐδέξατο. Οὐδεὶς οὖν τῶν θεωμένων ἦν ὃς ἐπὶ τῷ πραττομένῳ τούτῳ ἔργῳ οὐκ ἀνωλόλυξεν ὡς ἐπὶ καινῷ καρδιαλῆτας θεάματι, οὐδὲ θακρῶν ὑποπληθθεῖς καὶ πατάξας τὸ στῆθος ἐθεοκλύτησε. Καὶ ἦν γὰρ ἀληθῶς τὸ ὀρώμενον καταπλήττον τὸν θεατῆν ἄφθαλμόν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς θυροῦς ὑπὲρ κεφαλῆς ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἀνατείνοντας καὶ τὰ ξίφη σπασέμενοι, τοῖς ἐκ τοῦ φρουρίου προσηγγικότες ἐκθύμως διημιλλῶντο· οἱ δὲ πίσαι κατ' αὐτῶν ἐχρῶντο βολαῖς καὶ λίθους ἀπεβρίπτουσαν χειροπληθεῖς. Ἄλλ' οὐδὲν ἦνυτον· οὔτοι γὰρ, ὅσα καὶ ἄκμονες ῥαίστηροι, παντοίοις τυπτόμενοι βλήμασιν ἀκάμντες ἦσαν καὶ ἀπερίτρεπτοι καὶ τὴν

τετραπέντας ἐκ τῆς κλίμακος, ἀπέσχοντο τοῦ δρᾶν οὕτως, τοὺς ἄνδρας αἰδεσθέντες τῆς γενναϊό-

ἀλλ' οὐκ ἄκριθῶς τὸ ἀτύχημα τοῦτο Ῥω- A
 διεθρηνήθη καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ τοῦ βασιλέως
 ὁ πάντα μαραινῶν χρόνος διαφορήσας ἐλείανε,
 ἣν τις ἐπισυμπλέκεται συμφορά χειρῶν τῆς
 : καὶ κακὸν ἐπεισομιάζει ἀξιοπένθητον

Διαστασιάζονται Ῥωμαῖοι καὶ Βενετικοί
 ἔσπιν τὴν ἀγορὰν, καὶ ἡ στάσις οὐκ ἐρεσχελαίαι
 κατέρων πίπτουσαι τῶν γενῶν, οὐδ' ἔπος
 ο, ὅποιον ἐβρέθη, τοιοῦτον ἐπακουόμενον,
 ἠερολογεῦντο πρὸς ἀλλήλους ἢ κερτόμοις οἱ
 παῖ ῥήμασιν ἐκομψεύοντο, οὐδ' ἔδωλλον

καὶ ἐπλάθοντο σκώμματα, ἀλλ' αἱ χεῖρες
 τὰ ὄπλα καὶ ἡ μάχη ἀγχώμαλος ἐκορβήετο.
 ἔσθιν οἱ κατὰ φύσιν τοῦ κακοῦ μεθ' ὀπλων

ἔσθιν ἐπεισρέοντες καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἀρή-
 ς, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἐκεῖσε μὴ ὀπλενδουτοῦντες
 ἔδωλλον, γένει βασιλείῳ διαπρεπεῖς καὶ λαμπροὶ B
 ἀξίωσιν. Καὶ τῶν Βενετικῶν δὲ ἀφίκοντο οἱ

καὶ ὡς σβέροντες τὸ κακὸν καὶ διαλλακτῆρες
 οἱ. Ἄλλ' οὐκ ἦν τῶν λεγομένων ἐπιστροφῆ,
 τὴν εἰσῆει τοῦτους αἰδῶς τῶν συνελεγεμένων

τῶν ἀνδρῶν ὁ γὰρ Ἄρης ἐκπάγλως ἐμάχιντο,
 προχύσας αἰμάτων ἔριον ἐπισυνίστη μάλιστα
 ἠπλίτας, καὶ τοῦτους ἐκ τοῦ τῶν Βενετικῶν

στρατολογήματος, καὶ κατεῖχεν οὐδὲν οὐδ'
 ἔσθιν. Ὅσον γὰρ ὁ μέγας δομέστικος τοὺς
 τοὺς ἀνέκοιπε τῆς ὁρμῆς καὶ τὰς τούτων

ὁρμῆς ἐπετείχιζε, τοσοῦτον ἔδαρουμένων
 καὶ τῷ θυμῷ σφαδάζοντες κακὰ τῶν τριηρέων
 οἱ. Ἰδὼν τοίνυν ὁ ἀνὴρ ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ

ἀγὰς μετιῶν καὶ ὡς ἄγει ἀναγκαῖα (73) τὰ
 μάχη διακριθῆναι, τοὺς ἰδίους μεταπέμπεται
 ἰδίους, οὓς ἐπὶ καιρὸν μάχης εἶχε χρησίμους

καὶ ὀπλίτας ἀγαθοῖς ἐκέχρητο, καὶ διαφίσει
 Βενετικοῖς. Ἐξάγει δὲ καὶ μέρος τῆς στρατιᾶς.
 ἰλλῶν οὖν οὗτοι ἀντισχόντες, τὰ νῶτα μετα-

ταίς προτροπάδην φεύγουσι καὶ ταῖς ναυσὶν
 οἱ συνωθῶνται, βολλόμενοί τε καὶ ἀναιρού-

οἱ. Πλὴν οὐδ' οὕτω τῆς βαρβάρου γνώμης ἡρέ-
 οἱ ἢ τὰ ὄπλα μετὰ τὴν ἦσαν κατέθεντο, ἀλλὰ

τὰ δευτέρω τῶν θηρίων ἐφαλλόμενοι τε καὶ
 ἰλλόμενοι ἐν δεινῷ τίθεντα: ὅτι μὴ Ῥωμαίων

οἱ ὑπερίτχυσαν. Ἀμέλει καὶ κατὰ χέρσον μη-
 θυνάμενοι μάχεσθαι ἀποσπλεύουσι τὰς νῆας καὶ

οἱ, τῆσσι: καὶ κατὰ τινὰ νῆσον ἀναχθέντες
 ἔβητον (ἢ Ἀστέρης αὕτη οἶμαί ἐστιν, ἣν φασὶν
 αἱ καίσθαι μέσον Ἰθόκης καὶ τῆς τῶν Κεφα-

ων τετραπόλεως) ἐπιτίθενται ὡς πολέμοι τοῖς
 οἱ ἐξ Εὐβοίας παρορμῶσι πλοίοις Ῥωμαίοις,
 τὸ ναυτικὸν κακῶς διαθήμενοι, ὃ συνεπλήρου

ἰδοῦσι μάλιστα, τέλος καὶ αὐτὰ τὰ σκάφη πῦρ
 ἰλλόντες ἡθάλωσαν. Τῷ κακῷ δὲ τούτῳ ἕτερον
 αὐτῶν ἐπιφέροντες τὴν βασιλίδεα νῆα κλοποφο-

νη, καὶ παρ' ἐκτοῖς θέμενοι πρῶτα μὲν τὰς

V. Ejus cladis luctu vixdum finito et imperatoris
 dolore temporis spatio cuncta conuementis utcun-
 que lenito, alta calamitas ingruit superiore pejor,
 et malum funestum suboritur. Inter Romanos et
 Venetos in medio foro seditio oritur, nec dictis
 et conviciis certatur, sed manibus et armis. Con-
 fluunt, ea audita, utrinque armati ad opem suis
 popularibus ferendam; accessere item multi iner-
 mes, regio genere clari et dignitatibus illustres.
 Advenerunt et Venetorum primores motum illum
 sedaturi et pacem conciliaturi. Sed verbis iis move-
 batur nemo: nemo concilium illud maximorum
 virorum curabat. Mars enim atrociter sæviens et
 sanguinis effundendi cupidus gravis armaturæ mi-
 lites, eosque polissimum Venetæ factionis, ita
 concitabat ut nulla re coerceri possent. Nam quo

magis magnus domesticus Romanorum impetum
 reprimebat, eo magis Veneti ira perciti e triremi-
 bus erumpebant. ¶¶¶ Cum igitur videret se paci-
 ficando nihil proficere et populos prælio dirimi ne-
 cesse esse, suos satellites accersit, quorum fideli
 opera in acie utebatur, eosque in Venetos immi-
 tit. Educit et copiarum partem. Illi igitur cum pau-
 lisper restitissent, arrepta fuga inviti jaculis et
 cædibus in naves compelluntur. Verum ne sic qui-
 dem ferocia mitigata, arma nec post acceptam
 cladem posuerunt, sed instar belluarum ægre mo-
 rientium insilientes et prosilientes indignati sunt
 se ipsis Romanis non fuisse superiores. Et cum
 non amplius terra pugnare possent, in quamdam
 insulam provecti, Asteridem opinor, quam veteres

C inter Ithacam et Cephalenum tetrapolim sitam esse
 tradunt, hostilem in modum Romanas naves illac
 transeuntes invadunt. Ac male tractata classe, Eu-
 boica præsertim, denique ipsas naves cremaverunt.
 Neque hoc malo contenti aliud gravius adjungunt:
 imperatoriam navem suffurati, primum conclavia im-
 peratoria ¶¶¶ peplis auratis et purpureis tapetibus
 exornant, deinde homuncionem perditum, nigrum
 quendam Æthiopem, in eam introductum et splen-
 didam corona exornatum ut Romanorum imperato-
 rem cum magnifico comitatu per ludibrium cele-
 brarunt, deridendi Manuelis causa, qui non flavam
 comam haberet ut maturæ segetes, sed fuscus es-
 set instar sponsæ illius in Canticis, quæ se nigram
 sed formosam esse ait, ut a sole nonnihil adustam.

D Quamvis autem imperator Barbaros statim justo
 supplicio afficere posset, tamen veritus ne intestino
 bello commoto plura incommoda sequerentur, mis-
 sis e sua familia quibusdam Venetis injuriarum tam
 sibi quam Romanis hostiliter illatarum veniam
 pollicetur, cum ultionem, aliis rebus urgentibus,
 intempestivam esse cerneret. Nihilominus ira
 animo, tanquam igne sub cineribus, pressa atque

Hier. Wollfi notæ.

73) Puto ἀναγκαῖα pro ἀνάγκη esse positum, ut Καλλιόπεια pro Καλλιόπη.

atque in præsentia dissimulata, tum eos ultus est cum res patiebantur, ut suo loco exponemus.

Α ἐν αὐτῇ βασιλικᾷ διατιθήσεις κοσμοῦσι πέπλοις χρυσοῦφροι καὶ ἀλουργοῖς τάπησιν, ἔπειτα δ' αὐτῇ ἐμδιθάσαντες ἀνδράριον ἐπίτριπτον, κελαινοχρωτᾶ τινὰ Αἰθίοπα, εὐφύμουν ὡς βασιλεῖα Ῥωμαίων, περιάγοντες μετὰ λαμπρᾶς στεφανοφορίας καὶ προπομπῆς, τὰ τῆς βασιλείας σεμνὰ διαπαίζοντες, καὶ καταμωκώμενοι τοῦ ἀνακτοῦ Μανουῆλ ὡς μὴ ξανθίζοντος τὴν κόμητν ὡς θέρος, ἀλλ' ὑπομελαινομένου τὴν μορφὴν κατὰ τὴν τοῦ ἄσματος νύμφην τὴν λέγουσαν « Μέλαινά εἰμι καὶ καλὴ, ὅτι παρέβλεψέ με ὁ ἥλιος. » Ἄλλ' εἶχε μὲν ἀξίαν ἐπιθεῖναι δίκην τοῖς βαρβάροις ἐκ τοῦ παραυτίκα ὁ βασιλεὺς· δέσας δὲ μὴ ἐμφυλίου κινηθέντος πολέμου εἰς πλείον προχωρήσει τὰ ἄτοπα, πέμψας τῶν ἐξ οἰκείου γένους τινὰς ἀμνηστῖαν δίδωσι τοῖς Βενετικοῖς ὧν τε εἰς αὐτὸν ἠνομήκασιν καὶ ὧν εἰς Ῥωμαίους ὡς δυσμενεῖς ἐκακούρησαν, ἐπεὶ τὰ τῆς ἀμύνης ἑώρα πως οὐκ ἀκίνδυνα, πρὸς ἄλλα τοῦ καιροῦ ῥέπειν ἐπειγόντος. Πλὴν εἰ καὶ τὸν χόλον αὐτῆμαρ κατέπεψεν, ἀλλ' ὡς ἐν σποδιᾷ ἔναυσμα τὸν κότον ἐνέβαλλε τῇ ψυχῇ ἕως τῶν πραγμάτων ἐνδιδόντων αὐτὸν ἐξεπύρσευσεν, ὡς κατὰ καιρὸν τὸν οἰκεῖον βῆθησεται.

B Τότε δ' οὖν φιλιωθέντων αὐθις ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων εἰς πολιορκίαν ἐξήγει τὰς φαλαγγας, καὶ νατὰ θάλασσαν, ἐν οἷς παρείκοι, τὸ πόλισμα κυκλωτᾶμενος παντοῖος ἐγένετο, ὡς περ πόρος ἑαυτὸν ἀμιλλώμενος ἐνεργότερος δαίκνυσθαι, εἴ πως παραστήσασθαι δυνηθεῖ τούτο καὶ ἐξελεῖν. Ἐκ τε οὖν τῶν πετροβόλων ὀργάνων τὰ βάρη τῶν λίθων ἤφιετο συνεχέστερα, καὶ οἱ τοξόται παρὰ μαζὸν ἀεὶ πελάζοντες τὰς νευράς καὶ ἕως τῶν γλυφίδων ἔλκοντες νιφάδεσσιν εὐκίετα χειμερήσι κατὰ τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους τὰ βέλη ἐπεμπον. Ἦσαν δὲ κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ ἐρύματος καὶ οἱ διὰ τῶν φαράγγων δίκην αἰγάγγρων ἐκρημοβάτου. Ἐπεραίνετο δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἡ ὕσον μὴ ἀεργὸν ὄρασθαι τὴν στρατιάν. Οἱ γὰρ ἔνδον καὶ αὐτοὶ γενναίως ἀπεμάχοντο, ὕποκατιναί μὲν καὶ συστάδην ἀντιπλῖκεσθαι Ῥωμαίους οὐμένοιν οὐδαμῶς δοκιμαζόντες, ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν παντοδαπῶς ἀμυνόμενοι, καὶ βέλεσι καὶ λίθων ἀφέσει παντοῖοις κακοῦντες τὸ ἀνθιτάμενον. Ὡς ἔγνω τοίνυν ὁ βασιλεὺς ἀδύνατοις ἐπιχειρῶν, μεταναστεῦσαι μὲν ἐκέλευεν καὶ τὴν πολιερχίαν ἀφεικέναι ἀτέλεστον οὐκ ἐκρινε δεῖν, καὶ ἀδοξίας ἄλλως ἑαυτῷ παραίτιον ὑπέτοπαζεν, εἰ πολλὰ καμῶν καὶ οὐκ ὀλίγας ἀπολωλεκῶς στρατιωτῶν οὐχ ἔξει φρούριον ἔν ἐξελεῖν, καὶ τοῦτο πρότριπα Ῥωμαίους ὑπόφορον, βόσκοι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας χιλίους ληστὰς, ὄρμητῆριον παρείς καὶ νεώσοικον ταῖς Σικελιώτισι τριήρεσι κατὰ Ῥωμαίων τὰ Κέρκυρα (74). Ἐπεβάλετο τοίνυν χρονοτριβεῖν ἀλλ' ἡ γὰρ οὐδεμία τις ἐλπίς ὑπελείπετο τοῖς χρηστοτέροις αὐτὸν ὑποσάινουσα, διὰ δὲ τῆς πολυημέρου προσεδρίας συμπίσειν ἄκοντας ᾤετο τοὺς ἐπὶ τῆς φρουρᾶς καταπροδοῦναι οἱ τὸ φρούριον καὶ σφᾶς προσαναθήσειν αὐτῷ· ὅθεν οὐδὲ τοῦ καλοῦ τῆς προσδοκίας ταύτης ἐκπέπτωκεν, οὐδὲ μὴν διήμαρτε τοῦ σκοποῦ. Ἡμέρας γὰρ διαλιπόντες τινὰς διαπρεσβεύονται οἱ πολέμιοι, καὶ δέονται καιρὸν αὐτοῖς ὑποχωρήσεως ἐνδοθῆναι, ὡς ὀπλων καὶ τῶν ἄλλων ἦσαν ἔχοντες. Ὡς γὰρ ἑώρων βασιλεῖα μὲν οὐκ ἂν αὐτοὺς ἐπὶ χώρας μένειν ἀνήστον, τὰς δ' ἐλπίδας σχαζούσας εἰς κενὸν αἰς ἐδουκολοῦντο καθ' ὥραν τὴν ἀπὸ τοῦ βῆγος ἐπικουρίαν προσδεχόμενοι, ἀμα δὲ καὶ τὸν λιμὸν αὐτοὺς ἠρέμα ἐπιθεσκόμενον,

Hier. Wolfii notæ.

(74) Τὰ Κέρκυρα. Fortasse librazii error est pro τὴν Κέρκυραν.

τὴν εἰρημὴν ἐτραποῦντο, Ἐνῆγε δὲ πρὸς τὸ τοιοῦτον μάλιστα ἔργον ὁ καστελλάνος Θεόδωρος, ὃς τῆς φρουραρχίας προΐστατο, οὐκ ἄν αἰμάτων ἀντήρ, ἀλλὰ τῆς ἀγέλης πλέον Χριστοῦ, καὶ προτιθεὶς εἰρήνην τῆς διαστάσεως, καὶ φιλορώμαιος, ὡς ἔδειξεν ὕστερον. Βασιλεὺς τοίνυν ὡσὶν ἐστῶσιν ἀκούσας τὴν ἀγγελίαν, ἐξήτει θεάσασθαι καὶ πέρασ αὐτίκῃ τὸ ἔφετόν. Πρὸ δὲ τοῦ τὰς ἀποκρίσεις ἰλαρὶς ἀποδοῦναι ἑαυτὸν εἰδωλοποιεῖ τραχύν, καὶ ὑπερορίους ἀπειλαῖς ἐκέχρητο, εἰ μὴ δρῶν ὅσα ἡ πρεσβεία καταπαγγέλλεται. Ὡς οὖν ὀψὲ προσεβῆσαν, οὐδὲ τότε ὁμοῦ πάντες, ἀλλὰ κατὰ βραχεῖς, καὶ πεῖραν τοῖς ἐπιμένουσιν οἱ ἐξιόντες διδόντες ὡς οὐχ ὑπερόπτης ὁ βασιλεὺς οὐδέ τι τῶν ἀέλιπτων ἐπιτελῶν, ἀλλ' εὐμενῶς αὐτοὺς προσιέμενος, μετὰ φιλοφροσύνην καὶ δεξιῶσιν ἱκανὴν αὐτοὺς ἐλέσθαι τὸ ποιητέον καὶ τὸ δοκοῦν ὠφέλιμον ἐγκελεύεται· ἐαυτῆ γὰρ μὴ εἶναι πρὸς τρόπον, μηδ' ἄλλως κρίνειν βασιλικόν τε καὶ ἐλευθέριον, ἢ μένειν ἐθέλοντας ἀπελαύνειν ἢ ἀπιέναι βουλομένους προσίστασθαι. Πολλοὶ μὲν οὖν συμπαρέμειναν βασιλεῖ, καὶ πρὸ πάντων ὁ καστελλάνος Θεόδωρος· οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὴν πατρίδα Σικελίαν ἀνήχθησαν.

ς'. Βασιλεὺς δὲ, παριῶν εἰσω τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἄκραν καταπλαγεὶς ὡς ὄπλοις οὐδ' ὄλως ἀλώσιμον, καὶ φρουρὰν ἐπιστήσας ἀσφαλεστάτην ἐκ Γερμανῶν, ἔρας ἐκεῖθεν μετὰ [P. 60] πάσης ὡς εἶχε τῆς στρατιᾶς εἰς τὸν Αὐλῶνα μετασκηνοῖ, ἐνθα ἱκανὰς ἡμέρας ἐναυλισάμενος τὴν εἰς Σικελίαν κυροῖ περῶσιν, γνωματεύων ἤρεμον εἶναι τὸν μαχόμενον καὶ εἰρήνης τὸν πόλεμον πρύτανιν, κακέλευσε εὐδαιμονεῖν τῶν πόλεων ὅσα μὴ τοῖς τεύχεσι, τοῖς δ' ἔγχεσι φράσσονται, ὡς τοὺς γε δι' εἰρήνην τὸν πόλεμον ἀλυσκάζονταν λαληθῆναι ἀντικρυς ἔφασκεν ἑαυτοὺς ὅτι πλείονες ἐντεῦθεν ὡς ἐκ πολύχοος γηδίου φύονται οἱ διάφοροι, ἦν ἔχουσιν ἀρχὴν περικόπτοντες καὶ σποθερᾶς εἰρήνης οὐδεμίαν ἀπολαύοντες. Ἀλλὰ. « δειλοὶ, » φησὶν ὁ Σολομῶν, « οἱ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ διαλογισμοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ τούτων ἐπίνοιαι, ἡ δὲ βουλή τοῦ Κυρίου βεβία καὶ ἀμετάπτωτος, οὐδ' ἔστιν ὅστις τῶν ἀπάντων αὐτὴν παρακρούσεται. » Τότε τοίνυν τὸν Μανουὴλ στρίξαντα τὴν εἰς Σικελίαν κέλευθον, καὶ πρὸς τὴν νῆσον κατέραντα ἦτις Ἀειρονήσιον ἐπικέκληται, τοῦ ἔγχε·ρήματος ἐπέσχον διακουήσασαι τὸ πύλαγος λαίλαπες καὶ καταποντιστικὰ τοῦτο ταραξάντα πνεύματα, βροντῶν τε μυκήματα ἐξαισιῶν, καὶ ἀστραπῶν ἐκπυρηνίσματα τερατώδη καὶ ἀνάμματα φοβερώτατα. Καὶ αὖθις δ' ἐπιβυλλομένῃ καὶ τὴν περῶσιν ἐπισπεύδοντι οὐχ ὑπέβηκεν ἑαυτὴν ἡ θάλασσα ταῖς ναυσιν, ἀλλ' ἀνεπήδα καὶ ἀνεβράσιστο κάτωθεν. Ὡς οὖν ἀντίστησαν αἱ ἀντίπνοιαι, θαλάσσει τὰ σκάφη γνώφῃ βαθεῖ, μόλις μὲν τῆ γίψεω τινα τούτων προσώκειλαν, καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς διεξέπλευσε βραδέως τὸν κίνδυνον, τὰ δὲ λοιπὰ διεσπάρη ἄλλα ἄλλοι· καὶ πάρεργον ἐγεγόνει κλέωνος. Τῷ τοι τὴν δι' ἐαυτοῦ πρὸς Σικελίαν περῶσιν ὡς ἀσύμφορον παρωσάμενος, ἀπείρει μὲν ἐκ τοῦ Αὐλῶνος ὡς ἔχων ἦν τῶν δυνάμεων, εἰς δὲ Πελαγονίαν ἀφιγμένος, καὶ καταστητάμενος ὡς βουνοῖόν οἱ ἔδοκε· τὰ πράγματα, κατὰ Σέρβιον ἔγνω μεταθέσθαι τὸ πρόθυμον. Οὗτοι γὰρ, ἕως μὲν τὰ τῆς ἀρχῆς ἡρέμει τῷ αὐτοκράτορι, εὖνον ἐπλάττοντο

A sed pauci principio, iis etiam qui remanserant, ostendebant imperatorem non superbum esse, neque quidquam gravius in dedititios consulere, sed eos humaniter excipere, postquam eos porrecta dextera salutatos satis diu comiter tractarat, hortatur ut id amplectantur quod e re sua esse putent: sui enim moris non esse, atque adeo nec regale nec liberale videri, vel manere volentes repellere, vel discedere cupientibus 118 obsistere. Multi igitur apud imperatorem manserunt, atque in primis Theodorus Capellanus; cæteri in patriam Siciliam redierunt.

B 6. Imperator vero urbem ingressus, et castellum admiratus ut armis prorsus inexpugnabile, firmissimo Germanorum præsidio imposito, cum omni exercitu Aulonem transit, ibique per aliquot dies commoratus navigationem in Siciliam decernit, quod eum demum tranquillum putabat qui pugnet, et bellum pacis sequestrum, atque eas urbes felices iudicabat, quæ non mœnibus, sed ensibus munirentur: nam qui bellum pacis amore fugiant eos non animadvertere plures sibi ut pulverem e terra friabili hostes exsistere, qui et imperium eorum accidant, nec stabili pace ipsos frui patiantur. Cæterum, ut Salomon affirmat¹, irrita sunt hominum consilia et lubricæ cogitationes: at Domini propositum firmum est atque immutabile, neque quisquam omnium propositum id evitare queat: ita etiam Manuelis institutum, cum in Siciliam iter intendisset et ad Æronesium insulam appulisset, procellæ ventorum mare exagitantem horrendaque tonitrua et terribilia prodigiosaque fulmina toto cælo collucentia interruperunt. 119 Secundo trajicere aggressus tempestatibus quæ repulsus est, et classe disjecta multisque navibus demersis, ægre aliquot in densa caligine terram tenuerunt, atque ipse imperator sero periculum evasit. Omissa igitur ea navigatione quam suis auspiciis parum succedere videbat, ex Aulone cum omnibus copiis discedit, ac Pelagoniæ rebus ex sententia ordinatis, Servios invadere statuit, qui tranquillo imperii statu amicitiam simulantes, et aliud lingua promptum aliud animo abditum habentes, posteaquam ea quæ breviter exposui terra marique acciderant, resumpta per occasionem fiducia armisque sumptis finitimas sibi Romanarum provincias male tractant. Igitur instructissimam partem exercitus, cum impedimentis quam minimis, in Serviam ducit; cujus satrapam imperatoria expeditio quantumvis dissimulata non fefellit. Is quia quod faceret non habebat, seque Romanis legionibus esse imparem

¹ Prov. xix, 21.

cernebat, e planitie in montes, unde salutem expectabat, se recepit, suumque populum non secus ac pecorum greges hostibus dissipandum et occidendum 120 objecit, data cuique potestate salutis fuga suoque exemplo querendæ, vitæque pedibus redimendæ. Quæ cum Serviorum princeps fecisset, imperator contra, leonis instar freti viribus, armenta boum aut greges caprarum dissipantis, profligatis barbarorum cohortibus multisque possessionibus crematis, nec paucis mancipiis captis, inde discedit, ac litteras rei bene gestæ nuntias per magnum domesticum in urbem mittit. Nec multo post ipse consecutus, actoque triumpho, et lætis acclamationibus applausuque senatus populique totius exhilaratus, ad equestria certamina et spectacula convertit animum.

οικείων πληθῶς, ὅσα καὶ θρημμάτων ἀγέλας τὰ εἰς διασκόρπισιν καὶ ἀναίρεσιν, ἐπιτρέψας ἑκάστῳ πρῖσθαι ποσὶ τὴν ζωὴν ὡς εἰς παράδειγμα διενόηθη, καὶ διεπράξατο καὶ ταῦτα ἦν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὑποθέμενος, βασιλεὺς δὲ ὡς λέων ἀλκῆ πίσυρος βουκολία βοῶν ἢ αἰγῶν ἀπόλεια τὰ τῶν βαρβάρων κείρας συστήματα, καὶ πολλὰς μὲν συγχτήσεις πυρὶ παραδούς, οὐκ ὀλίγων δὲ σωμάτων ἐγκρατῆς γεγονώς, ἐκεῖθεν ἐπάνεισι. Καὶ γράμμα μὲν εὐθὺς ἐλάγελον ἐχαράττετο, τοῖς τῆς πόλεως σημαῖνον οἰκίεσσι τὰ ἐξ ὑπογείου ταυτὶ κατορθώματα, καὶ ὁ τοῦτο κομίζων ἀγγελεὺς ὁ μέγας ἦν δομέστικος· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπιφθάνει πατήρ, καὶ καταγαγὼν ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις περιφανῆ θρίαμβον, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου πάσης εὐφρημηθεὶς καὶ τῇ τῶν κρότων ὑψηγορίᾳ διαχυθεὶς, εἰς ἀμίλλας ἵππων ἀπέειδε καὶ θέατρα.

Vere appetente Pelagoniam denuo occupat, et quia de Siciliensi expeditione ipse desperarat, Michaelem Palæologum, virum acrem, illustrem et ab antiqua stirpe nobilem, magna pecunia et justis militum copiis instructum eo ablegat. Qui ex sententia imperatoris prius Venetias profectus, ibique milite conducto, et ex Italicis provinciis magna lanceariorum manu collecta jam magnis viribus auctus 121 in Longobardia appellit, ibique regis copias illustribus victoriis superat, strenuam operam in rebus omnibus navante comite quodam Alexandro regis cognato, qui ob injurias ab illo sibi illatas recens ad Romanos defecerat. Ac Palæologi opes subinde augebantur; qui cum pecuniam liberaliter distribueret, regi permolestus erat et maximas clades illaturus putabatur, plurimas urbes partim deditioe parvum vi capiendo; ac saxis inde translatis et captivis aliquot ad imperatorem missis, in ora Ægæi maris urbem quæ etiam nunc Baro et Auloniam nominatur, munit.

δοξος ἦν τὰ ἀνέκιστα, πλείστας τῶν ἐκεῖθι πόλεων, Ἄλλὰ καὶ λίθων μετενεχθέντων ἐκεῖθεν, καὶ τινῶν ἀναπεμφθέντων ἀμαλώτων τῷ βασιλεῖ, πόλις κατὰ τὴν τῷ Αἰγαιοπελαγονίων γύρῳν τειχίζεται, Βάρη καὶ Ἀύλωνια παρωνύμως ἐστί· ὠνομασμένη.

7. Ipse vero imperator cognitis Servie principibus injuriis majoribus, quam superiores fuerant, et conspiratione cum finitimis Pæonibus contra Romanos iniata, illos ut minime pares per contemptum agreditur; illi vero præter opinionem resistentes bellum non reformidarunt, maximis Hunnorum auxiliis ascitis. Tum Johannes Cantacuzenus 122 Barbaros adortus pugna non prius excessit quam illatis acceptisque plagis manuum digitos

Ἀ πρόσωπον καὶ τὴν γλώτταν ἐπλούτου πρὸς τὰ ἐν μυχτῷ τῆς καρδίας ἀντίφθογγον. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν ἐπεσιβόρηκεν ἕσα ἐπετέμετο ἢ ἀφίγησις, ἀνεθάρβησάν τε παρὰ τὸ δέον καταχρησάμενοι τῷ καιρῷ, καὶ κατὰ Ῥωμαίων ὄπλα ἤραντο, καὶ κικως διέθεντο τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους ὁμόρους αὐτοῖς χώρας. Καὶ δὴ τὸ εὖοπλον ἀπολαδὼν τοῦ στρατεύματος, καὶ ἀποτάξας αὐτὸ πρὸς τὸ εὖζωνον, τὴν Σερβίαν εἰσεῖσι. Τὸν δὲ ταύτης σατράπην οὐ διεδραμε μὲν ἢ κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς ἐπέλευσις, κἂν ἠπειγετο λῆσει ὁ βασιλεὺς· οὐκ ἔχων δ' ὁ τι καὶ διαπράξατο, μετὰ συνορῶν ἑαυτὸν ἀνταγωνιστὴν πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀξιαγώνιστον, ἀφίσταται μὲν τῶν πενιθῶν, εἰς δὲ τὰ ὄρη αἶρει τοὺς ὄφθαλμούς, ὅθεν προσεδόκα ἤξειν αὐτῷ τὴν βοήθειαν. Τὰς δὲ τῶν

γλωσσῶν δρεπομένων τῆς ἕλης, ἠφῆκε τοῖς ἐποῦσιν τὴν διὰ φυγῆς εὐρασθαι σωτηρίαν [P. 61] καὶ αὐτὸν ἀποβλέπουσι. Καὶ ὁ μὲν Σερβάρχης οὕτω αὐτὸν ὑποθέμενος, βασιλεὺς δὲ ὡς λέων ἀλκῆ πίσυρος βουκολία βοῶν ἢ αἰγῶν ἀπόλεια τὰ τῶν βαρβάρων κείρας συστήματα, καὶ πολλὰς μὲν συγχτήσεις πυρὶ παραδούς, οὐκ ὀλίγων δὲ σωμάτων ἐγκρατῆς γεγονώς, ἐκεῖθεν ἐπάνεισι. Καὶ γράμμα μὲν εὐθὺς ἐλάγελον ἐχαράττετο, τοῖς τῆς πόλεως σημαῖνον οἰκίεσσι τὰ ἐξ ὑπογείου ταυτὶ κατορθώματα, καὶ ὁ τοῦτο κομίζων ἀγγελεὺς ὁ μέγας ἦν δομέστικος· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπιφθάνει πατήρ, καὶ καταγαγὼν ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις περιφανῆ θρίαμβον, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου πάσης εὐφρημηθεὶς καὶ τῇ τῶν κρότων ὑψηγορίᾳ διαχυθεὶς, εἰς ἀμίλλας ἵππων ἀπέειδε καὶ θέατρα.

Ἄρτι δὲ τοῦ ἔκρος ὑποφαίνοντος τὴν Πελαγονίαν αὐθις κατέλαθε, καὶ ἐπέπερ ἢ πρὸς Σικελίαν ἀφίξει αὐτῷ ἀπηγόρευτο, χροῖματιν ἐφοδιάσας πολλοῖς ἀνδρα δραστήριον, τῶν ἐπιστήμων ἕνα καὶ εὐγενῶν, τὸν Παλαιολόγον φημι· Μικαῆλ, καὶ στρατιάν αὐτῷ παραδούς ἱκανὴν καὶ χεῖρα συνήν ἐγχειρήσας ἐκεῖσε ἐξέπεμψεν. Ὁ δὲ κατὰ τὸ βασιλεῖ δοκοῦν ἐς Βενετίαν ἀφίκετο πρότερον, καὶ μισθοφορικὸν ἐκεῖθεν ἀγροχῶς κἂν τῶν Ἰταλιωτῶν χωρῶν στρατολογήσας ἀδρὸν κοντοφορικὸν καὶ γενόμενος, ἤδη μεγαλοδύναμος πρὸς τὴν Λογγιβαρδίαν κατέπλευσε, καὶ συμμαχίας ταῖς ἐκεῖσε δυνάμει τοῦ ῥήγος τροπαιοφορεῖ κατ' αὐτῶν καὶ νίκαις ἀναδειτται λαμπραῖς, ἔχων ἐπὶ πᾶσι συγκροτούντά οἱ καὶ συναντιλαμβάνομενον καὶ τινὰ κόμητα Ἀλέξανδρον, ἐκ ταυτοῦ μὲν ἀπορβύοντα

αἵματος τῷ ῥήγι, προσκεχωρηκῶτα δὲ προσφάτως Ῥωμαίους δι' ἧς ὑπέστη παρ' αὐτοῦ συμφοράς. Καὶ ὁ μὲν Παλαιολόγος καὶ πῶς ἐνεπλατόνετο, καὶ σπείρων φιλοτιμῶς καὶ διαδοὺς τὰ γρήματα ἐλύπει καιρίως τὸν ῥήγα, καὶ εἰσέτι δράσων ἐκεῖνον ἐπὶ τὰς μὲν ὁμολογίᾳ χειρούμενος, τὰς δὲ καταστρέφων.

ζ'. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς αὐθις μνησθὼν κακουργεῖ τὸν Σερβίαν δυναστεύοντα οὐρεσι καὶ χείρονα ὄρεσιν τῶν προτέρων, ὡς καὶ σπείσασθαι κατὰ Ῥωμαίων τοῖς γείτοσι Παῖοσι, διστεύει κατ' αὐτῶν, ὡς μὴ ἀξιομάχων ἀφροντιστῶν. Οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ ὁδῶν χεῖρας ἀντήσαν, καὶ τὸν κατ' ὄφθαλμόν ἐθάρβησαν πόλεμον, πλείστον συμμαχικὸν Οὐννικὸν ἐπαγόμενοι, ὅτε καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, συμπλακείς τοῖς βαρβάρους καὶ μέχρι τοῦ δοῦναι καὶ λαθεῖν ἐγκαρτερήσας

πληγὰς τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν ἀπεδάλετο, πολ-
λῶν ἐπιβρισάντων ἐκείνῳ Σέρβων. Καὶ βασιλεὺς δὲ
αὐτὸς κατὰ μονομαχίαν τῷ ἀρχιζουπάνῳ Βακχίνῳ
προσέμιξεν, ἡρωϊκῶν προφαίνοντι σῶμα καὶ αὐτουρ-
γοῦς χεῖρας ἐξ ὤμων φύοντι· καὶ ὁ μὲν κατὰ [P. 62]
τῶν προσώπων πλήττει τὸν βασιλέα καὶ διαθλά τὸ ἐκ
τοῦ κράνουσ κατακεχυμένον τῶν ὄψεων ἐκείνου σιδή-
ρεον παραπέτασμα· ὁ δὲ τὴν χεῖρα τούτου τῷ ξίφει
διέλαμψεν, καὶ ἀπόλεμον ἔδειξε καὶ ζωγρίαν ἐκ τοῦδε
συνέλαμψεν. Ὡς δὲ καὶ οὕτω Ῥωμαίοις αἰθρία νίκη,
ἐπέλαμψε, τῶν βαρβάρων διάλυθέντων δίκην νεφῶν,
καὶ τῶν ἐπιρριστερῶν ἀρχῶν εἰς τέλος ἀπίντησεν ὁ
πόλεμος δεξιώτατον, κατὰ τῶν Οὐγγρων ἐκ τούτου
ὄρμῃ, μήπω τὴν τῆς μαγῆς κόνιν ἐκ τῶν προσώπων
ἀπομορξάμενος, ἀλλ' ἔτι θερμοῖς ἰδρῶσι σταζόμενος,
ἐπίκλημα φέρων τὴν τῶν Σέρβων ἐπικουρίαν, καὶ
τὴν ἀπουσίαν ἀρπάξων τοῦ ἐπαρῆζοντος· ὁ γὰρ τῶν
Οὐγγρων βίη οὐκ ἦν κατὰ χώραν, τοῖς γειτονῶσι
Ῥῶς συμπλεκόμενος. Καὶ δὴ τὸν Σάουβον διαβάς
πταζόμενος καὶ τῷ Φραγγοχωρίῳ ἐμβαλὼν (ἔστι δὲ τὸδε
τεμάχια τῆς Οὐγγρίας οὐ τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' ἰκνωὺς
πολυάνθρωπον, μεταξὺ Ἰστρου καὶ Σαούβου τῶν
ποταμῶν ἀναπεπταμένον, καὶ ὁ καὶ φρούριον ἐρυ-
μνότατον ἔκτισται, ὃ Ζεύγινον ἐπικέκληται, ὅπου
τῶν λέγεται Σίρμιον) χειρίστως τὰ ἐκεῖ διέθετο.
Τότε καὶ τις Ηλαίων μεγέθει μέγιστος καὶ ἀνδρεῖον
προφαίνων ψυχῆς παράστημα, τῶν ἄλλων ἀποδία-
στὰς, ἐς αὐτὸν τὸν βασιλέα θυμῷ φέρεται. Ὁ δὲ
τοῦτον ὑπιστάς ἐς τὸ μέσον τῶκ ὀφθαλμῶν τὸ ξίφος
διελά καὶ ἀφίστασι τῆς ζωῆς. Πολλοὺς τοῖνον ζω-
γρίας λαδῶν καὶ πραγμάτων οὐκ ὀλίγων γενόμενος
ἐγγρατῆς πρὸς τὴν βασιλίδα πόλιν ἐπάνεισιν. Ἐς δ'
ὅσον πλείστον ἀπομηκύνει τὸν θρίαμβον, λαμπρό-
τατα ὡς ἐνῆν διὰ τῶν τῆς πόλεως ἀμφοδῶν ἐπόμ-
πεισεν. Ὑπερεξήσαν δὲ τὴν τηλικαῦτα κομψότητα
τῆς πομπῆς τῶν Οὐγγρων οἱ νεαλεῖς καὶ τῶν Σέρβων
οἱ θουράλωτοι, στολὰς ἐνησθημένοι λαμπρὰς καὶ
ὑπὲρ τύχην ὀρωμένας αἰχμάλωτον, βασιλείως σὺτάς
παρασχομένον, ὡς ἂν εἴη καὶ ἐντεῦθεν ἡ νίκη περίδοξος καὶ τοῖς πολίταις αὐτοῖς διὰ θαύματος καὶ
ἰσθμῶν μὴ ἐνδοξοῖ, ὡς ἀνδρῶν κεχειρωμένων κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἐκ γένους ἐπισήμου καὶ ἀξίων τοῦ περιβλέ-
πεισθαι. Θαυμαστὴν δ' ἐποίησεν τὴν τότε πομπαίαν πανηγύριν καὶ τὸ μὴ περιεῖναι ἀθρόους τοὺς αἰχμάλωτους
ἀλλὰ κατὰ συμμορίας καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἀφεστῶτας ἀλλήλων, ὡς κλέπτεσθαι τὴν ὄψιν ἐντεῦθεν τῶν θεωμέ-
νων καὶ ὑπὲρ τοὺς ὄντας τοὺς παριόντας φαντάζεσθαι.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σκυθῶν τὸν Ἰστρον διαπεραιω-
ταμένον καὶ τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον ληϊζομέ-
νων Ῥωμαϊκὰ φρούρια, στέλλεται κατ' αὐτῶν Κα-
λαμένιος τις. Ἄλλ' οὗτος, μὴ δεξιῶς διαστρατηγήσας
τὴν κατὰ Σκυθῶν πόλεμον, ἤττηθη τε ὑπ' αὐτῶν κατὰ
κρίτος, ὡς αἱ τάξεις ἐβρώχεσαν, καὶ ἀνδρας ἀγα-
θῆς ἐπαβίβλετο, καὶ αὐτὸς δὲ καιρίας ἐς τὸ σῶμα
ἐξέμενος τὸ ζῆν μετέλλαξεν. Οἱ δὲ Σκύθαι κατὰ
τὴν αὐτοῖς εἰωθότα τρόπον λείαν τὰ ἐν ποσὶ θέμενοι
καὶ ἀναθήμενοι τοῖς ἵπποις τὰ λάφυρα νόστου ἐ-
μίσθοντο. Ῥῆων δὲ αὐτοῖς ἡ τοῦ Ἰστρου περαιοῖσις,
ἐγχεστέρα δὲ καὶ ἡ κατὰ προνομίην ἐπέλευσις, οὐ
ἐκπρᾶ τε καὶ ἐργώδης ἡ ἀναχώρησις. Ὀπλισμὸς
γὰρ αὐτοῖς γαρυτὸς ἐπὶ τῆς ἕξος ἐξηρτημένος πλά-
γης καὶ καμπύλα τόξα καὶ ἀτρακτοὶ. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ
θεράτια κραδαινουσι περιελίσσουσι τε κατὰ τὸν πό-

Amittet, a Serviorum multitudine circumventus.
Ipse quoque imperator cum Archizupano Bichino
singulari certamine congreddtur, viro heroica sta-
tura et lacertoso ; qui cum faciem imperatoris
percussisset et ferreum ejus velamen e galea deje-
cisset, ipse vicissim manu ense trajecta debilitatus
vixit in imperatoris potestatem venit. Posteaquam
ibi quoque Romanis victoriae serenitas affulsit,
Barbaris instar nubium dissipatis, et malum pu-
gnae principium finis auspiciatissimus est saeculus.
Hungaris missa Serviis auxilia causatus, superio-
riis praelii pulvere nondum deterseo, sed calido adhuc
sudore manans, captata defensoris absentia bellum
infert. Hungarorum enim rex peregre aberat, cum
finitimis Roasis depugnans. Itaque Savo fluvio supe-
rato factaque in Francochorium impressione (ea non
minima a Hungariae pars est, sed habitatoribus fre-
quens, inter Istrum et Savum fluvios putens, in
qua castellum munitissimum Zeugminum, quod
nunc Sirmium vocant, situm est) 123 provinciam
illam pessime tractat. Tum Pæon quidam ingenti
corpore, et animum fortissimum præ se ferens, re-
lictis cæteris in ipsum imperatorem impetu fertur.
Is vero gladio inter utrumque oculum trajecto bar-
barum occidit ; multisque captis, et opibus non
paucis potitus, in urbem imperatricem regreditur ;
ac triumpho quam unaxime extento splendidissimam
pompa per urbis circuitus duxit, cujus elegantiam
Hungarorum et Serviorum captivi illustrarunt, ves-
tibus splendidioribus quam pro sua conditione
ab ipso exornati, ut ea quoque re victoria glorio-
sior et civibus atque exteris admirabilior esset,
quippe captis viris eo bello nobilibus et spectatu
dignis. Illud etiam pompæ ejus admirationem auxit,
quod captivi non omnes una ibant, sed in classes
distributi atque intervallis distincti, ut spectau-
tium oculi decepti majorem esse numerum arbi-
trarentur.

Interea Scythia Istrum transgressis et Romanorum
castella ripensia populantibus. Celamanus quidam
contra eos missus, cum bellum imprudenter ad-
ministraret, acie victus, multisque viris fortibus
amissis, 124 ipse quoque ex vulneribus decessit.
Scythæ vero de more suo obvia quæque prædati,
et spoliis in equos impositis domum redierunt.
Facile autem Istrum trajiciunt nec difficulter præ-
datum exeunt, citraque laborem et molestiam
domum revertuntur. Arma eis sunt pharetra sagit-
tis plena de humeris suspensa et arcus ; sunt et
qui hastilia vibrent et in pupa circumagant. Idem
vero equus Scytham et in bellum fert et secla vena-
alit et, ut aiunt, si feminini sexus est, belluinam
ejus libidinem explet. Flumen transeunt corio su-
bere expleto, itaque compacto ut nec minima gut-

tula penetret. Quo Scythia conscenso, equinaque cauda prehensa, et sella cæterisque belli instrumentis impositis, equo pro velo, corio pro nave utens facile trajicit, Istrique vastum pelagus transat.

θαίς τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν κάρφης πλήρης διφθέρα, λίαν ἐς τὸ ἀκριβὲς σύσπαστος, ὡς μηδὲ βραχὺ λιβάδιον ἐπεισρέειν ἔσωθεν. Οὐκοῦν ταύτην περιβάς ὁ Σκύθης ἵππειας ἐξημμένην οὐράς, καὶ τὴν ἀστράβην ἐπαναθεὶς καὶ ὄσα τοῦ πολέμου ὄργανα, βῆον διαπλωίζεται, ὅλα σκόφος λαίφει τῷ ἵππῳ χρωόμενος καὶ τὸ τοῦ Ἰστρου διανηχόμενος πέλταρος.

Interea Palæologus, cui ingenium inquietum et inutiles pecuniæ profusiones crimini dabantur, ubi primum Calabriam attingit, 125 imperio abire jubetur, successore misso Alexio Comneno, Bryennii Cæsaris filio, consobriño Manuelis, magni ducis honore nuper aucto; una cum eo etiam Ducas Joannes mittitur, vir et martialis et mercurialis: qui liberales disciplinas non primoribus labris attigerat, nobili ortus genere et disciplinæ militaris non ignarus. Hi igitur in Siciliam cum venissent, copias regis adorti classem ejus sæpe devicerunt, adeo ut navis dilaberentur et ipsum pene Brundisium consideretur. Sed fortuna illustribus certaminibus non plane favit; neque imperator pulcherrimorum nuntiorum eum quem oportebat fructum cepit. Nam rex majoribus copiis coactis conductoque peregrino militi detrimenta accepta resaroiré studuit; eosque adortus vincit, capit, in vincula conjicit, paulo momento eversis iis omnibus quæ Romani maximis laboribus et impensis consecuti fuerant. Manuel vero iis 126 rumoribus et nuntiis excussa pristina lætitia et in mœrorem conversa, etsi casum illum non sane leviter ac moderate tulit, sed luctui non parum indulsit; tamen ut homo constans, qui nec adversæ fortunæ cederet nec rebus prosperis lætitia efferretur, quasi cum illa calamitate pugnare institit, aliaque classe comparata ducem designat Constantinum Angelum Philadelphiensem. Qui cum genere nou admonum nobili esset ortus, sed proceræ statura et insigni forma præditus, Theodorum Alexii avi Manuelis filiam pulebritudine pronuba uxorem duxerat. Quia vero potentibus fere omnibus tum nostræ tum superioris ætatis placitum est stellarum progressionés et retrocessionés certoque positus, configurationés, accessus, recessus, cæteraque quæ nugatores isti in divinæ providentiæ fraudem affirmant, ac dissimulanter fatalem omnium rerum necessitatem statuunt, ad felicitatem humanosque casus multum valere, Manuel idoneum exeundi tempus inquirat, idque Constantino denuntiat, Sed quid sit? Nondum ad occasum urgebat sol: Manuelis jussu homo revocatur ob 127 incommodum exitum minus fausto siderum positu, nec subtiliter et accurate perquisito. Rur-

λεμον. Ὁ δ' αὐτὸς ἵππος καὶ τὸν Σκύθην ὄχει, διὰ πολέμου φέρων τοῦ πολυάτικος, καὶ τροφήν χορηγεῖ σχαζομένης τῆς φλεβός, ὡς δὲ φασί, καὶ ὄχευόμενου, εἰ ἔστιν ὁ ἵππος θηλυκός, τὴν ἄλογον ἀφροδίτην τοῦ βαρβάρου ἀποκενοῖ. Σχεδιάζει δὲ τοῖς Σκύθαις τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν κάρφης πλήρης διφθέρα, λίαν ἐς τὸ ἀκριβὲς σύσπαστος, ὡς μηδὲ βραχὺ λιβάδιον ἐπεισρέειν ἔσωθεν. Οὐκοῦν ταύτην περιβάς ὁ Σκύθης ἵππειας ἐξημμένην οὐράς, καὶ τὴν ἀστράβην ἐπαναθεὶς καὶ ὄσα τοῦ πολέμου ὄργανα, βῆον διαπλωίζεται, ὅλα σκόφος λαίφει τῷ ἵππῳ χρωόμενος καὶ τὸ τοῦ Ἰστρου διανηχόμενος πέλταρος.

Καὶ ὧδε μὲν εἶχε ταυτί· ὁ δὲ γε Παλαιολόγος, τὸν Φιλοπράγμονα αἰτίαν ἀπειληφώς καὶ τὸν δαπανηρὸν Ῥωμαίοις ἀξυντελώς, ἐξ ὄτου Καλαβρίας ἐπέβη, τῆς στρατηγίας παραλύεται, στέλλεται δ' ἀντ' αὐτοῦ ὁ Κομνηνός (75) Ἀλέξιος, ὁ τοῦ Βρυεννίου Καίσαρος υἱὸς ἐξ ἀδελφός ὢν τῷ βασιλεῖ πρὸς μητρὸς καὶ τῆς τοῦ μεγάλου δουκὸς τιμὴν ἄρτι πρῶτως περιζωσάμενος. Συνεκπέμπεται δὲ οἱ καὶ ὁ Δούκας Ἰωάννης, ἀνὴρ ἐρμαῖκός ὁμοῦ καὶ ἀρεϊκός, οἷα παιδευμάτων ἐλευθερίων οὐκ ἄκρω λιχανῶ γεγευμένος καὶ γένους εὖ ἔχων καὶ μεθόδων ἰδρις στρατηγικῶν. Οὗτοι οὖν ἐς Σικελίαν τὸν πλοῦν θέμενοι συνέμιζαν ταῖς δυνάμει τοῦ βῆγός καὶ μεγάλαις ναυμαχίαις πολλάκις αὐτὸν κατεπάλαισαν, ὡς τὰς τε νῆας τούτου διαβρύθηναι, ἐγγὺς δὲ πολιορκίας καὶ αὐτὸ γεγονέναι τὸ Βρεντήσιον. Ἀλλ' οὕτω ἡ τύχη τοῖς λαμπροῖς τοῖσδε καθαρῶς ἐπεμειδίασεν ἀγωνίσμασι, οὔτε μὴν ὁ βασιλεὺς ὡς ἔδει ταῖς καλλίσταις ἐνεώρτασιν ἀγγελλίαις καὶ ὁ ῥήξ μερίζονα ἀθροίσας δύναμιν καὶ ξενικὸν ἐπαμηστάμενος οὐ βραχὺ τὴν ἔτταν ἐπῆλθεν ἀναμαχοῦμενος, καὶ συμβαλὼν περιγίνεται τῶν ἀνδρῶν, καὶ συλλαβῶν δεσμώτας εἰργουσι ἀμφοτέρους, ἐν ἀκαρεῖ καιροῦ ἀνατρέψας ὄσα πόνω καὶ δαπάναις μεγίσταις ὑπὸ Ῥωμαίων εὐήμερήθησαν. Τοιούτοις οὖν ὁ Μανουὴλ ἀκούσματος καὶ ἀγγέλλμασι τῆν πρότριτα θυμηδίαν ἀποκλυσάμενος, ὄσα τε ἀψιθυίδεσι κερτάσμασι ἐμπικραθεὶς τὴν ψυχὴν, ὡς εἰκός μὲν οὐκ ἦνέγκε τὸ γεγονὸς φορητῶς, ἀλλ' ἰκωνῶς ἐπαθῆνατο. Οὐκ ὢν δὲ φοροδετής, μηδ' ἀναπίπτων ἐν τοῖς δεινοῖς συναντήμασι, οὔτε μὴν τῷ οὐρῶ τῶν πραγμάτων παρ' ὁ δεῖ κουφίζομενος, οὐδ' αὖ πάλιν ἀγενῶς ταῖς τούτων καταγίσιον ὑποκλινοόμενος, ὡς πρὸς τὴν τότε τύχην ἀγνωμονοῦσαν ἀντιπράττων διημιλλᾶτο. Ἐνθεν τοι καὶ ἐτέραν ἐξαρτῶσας ναυτικὴν δύναμιν ἐπίστησιν ἡγεμόνα ταύτης Κωνσταντῖνον τὸν Ἀγγελον, ὃς ἐκ μὲν Φιλαδέλφειας ὤρμητο καὶ γένους ἦν οὐκ εὐπαρῶφου πάνυ καὶ εὐγενούς, εὖ δ' ἔχων τῆς σωματικῆς φύτῆς καπὶ τοῦ προσώπου λειμωνα κάλλους κηπεύων τὴν Θεοδώραν πρὸς γάμον ἡγάγετο, ἦν Ἀλέξιος ὁ βασιλεὺς ὁ προπάτωρ τῷ τῷ Μανουὴλ ἐγαίνατο, τὸ κάλλος εὐτυχίας προμνήστριαν. Ἐπεὶ δ' ἄπασι (76) σχεδὸν δοκεῖ τοῖς πάλαι καὶ σήμερον μέγα δυναμένοις ὡς πρὸς τὰς τύχας συναίρονται καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀν-

Hier. Wolfi notæ.

(75) Pro Κομνηνός fortasse legendum Βρυέννιος, nisi forte filius cognomen a matre propter imperatoriam stirpem acceperit.

(76) Ἐπεὶ δὲ ἄπασι. Alter codex brevius eam-

dem sententiam complectitur, his verbis: Οἱ ἀστρολέσχαι φασίν, Ἐπακριβοῦται τῷ ἀγγέλω ἡ ἔξοδος, ὡς οἱ τῶν ἀστέρων ἀγαθοὶ σχηματισμοὶ ἐνεδίδαν.

θρώπινον βίωτον συναντήματα οἱ τῶν ἀστέρων ἀνα-
 ποδισμόι καὶ προποδισμόι καὶ αἱ θέσεις αὐταὶ καὶ
 τὰ τοιαῦτα τῶν πλανήτων σχήματα, οἱ πλησιασμοὶ
 τε καὶ ἀποστάσεις καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα οἱ ἀστρολόγοι
 φασὶ τῆς θείας προνοίας καταψευδόμενοι καὶ ληλη-
 θήτως τὸ εἴμαρτο καὶ τὰ δεδογμένα τῇ ἀνάγκῃ ἀναλ-
 λοίωσά τε καὶ ἀνεπίκλωστα παρεσάγοντες, ὡραίαν
 τῷ Ἀγγέλῳ τὴν ἔξοδον ἀπακριβοῖ. Καὶ εἶχε μὲν τῷ
 Ἀγγέλῳ τὰ ἐξῆς τῆρια συνταξάμενος· ἀλλὰ τί ; οὐπω
 εἰς ὄψιν ἐνειστήκει ὁ ἥλιος, καὶ παλίμπους ἐπι-
 τάσσοντος βασιλέως ὁ Κωνσταντῖνος γίγνεται. Τὸ δ'
 αἴτιον ἢ τῆς ἐξόδου ἀκαιρία, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τὸν
 Ἀγγέλον ἀψασθαι οὐχ ὡς ἀγαθοὶ σχηματισμοὶ τῶν
 τῆς ἀστρονομουμένης σφαιρας κανόνων, ἀλλ' ὡς οἱ
 τοῖς λεπτοῖς ἐπιβάλλοντες, κἀντεῦθεν περὶ τὴν τῆς
 μαίτιον διετίθετο καὶ κανόνες ἀπηκριβοῦντο. Καὶ
 καὶ περισκόπησιν ὁ Ἀγγελὸς ἔξεισι, ταῖς τῶν ἀγαθοποιῶν
 ἀστέρων συνεξωρμητικῶς κινήσειν. Ἐς
 τοσοῦτον δὲ ἄρα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὦνθησε πράγματα ἢ
 ἀνῶρθωσε πταίσματα καὶ εἴ τί ἀντίξουν συμβέβηκε
 μετεσεκέασεν, ὡς ἐκ τοῦ ηραυτικά χερσὶν ἄλῶναι
 τῶν πολεμίων τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀπερισκέπτως γὰρ
 εἰς Σικελίαν τὸν πλοῦν ποιοῦμενος συνελήφθη
 ταῖς θαλασσοουλακούσαις Σικελικαῖς τριήρεσι καὶ
 ἤχθη παρὰ τὸν ῥήγα εἰς μάλωτος. Ὁ δὲ, τῆς
 ἀγρας ἐκρινέσας τὸς συλλαβόντας, καὶ ὡς καλῶν
 κάλλιστον εἰπὼν τὸ θήραμα, εἶχε καὶ τοῦτον
 δεσμώτην ἔμψυρον.

ἦ. Βασιλεὺς δὲ καὶ μετὰ δευτέραν ταύτην πλιγὴν
 ἐξηρευνῆτο τὰ τῆς ἀμίλλης ἀνάλογα. Ὅρων δὲ τὸν
 διὰ πολέμων αὐθις τρόπον δύσεργόν τε καὶ ἀξύμφο-
 ρον, καὶ τὸ τῶν ἀταλωμάτων ἀδρὸν καὶ ἐπάλληλον
 ἐπειδόμενος οἷά τινα νόσου γάγγραιναν τὰ τῶν θη-
 σαρῶν κατὰ βραχὺ ταμιεῖα νεμόμενον (ἐγγὺς γὰρ
 πού κεν-τηναρίων τριακοσίων χρυσίου ἀνάλωκε χρο-
 ματα), ὅσον εἶναι διενόηθη σπεισασθαι τῷ ῥήγι. Οὐκ
 ἀτῆως δὲ τὸν ἔβλεπε, ἀλλ' ἀσμένως δεξάμενος τὴν
 τοῦτο ἐπισκήπτουσαν πρεσβείαν τοῦ τῆς πρεσβυτέρου Ῥώ-
 μης προέδρου, καὶ ὡς ἄγγελον εὐξέμβολον ἀπα-
 σίμενος, στέλλει κατὰ τὸν Ἀγκῶνα τὸν πρωτοστρά-
 τора Ἀλέξιον, ὃς ἦν πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ με-
 γάλου δομestίκου, πρὸς ἀμφοτέρω μερίσας τὸ
 σνίμμα τε καὶ τὸ βούλευμα, δηλαδὴ καὶ πρὸς ἐτοι-
 μασίαν ὅπλων καὶ ξενικοῦ στρατεύματος συλλογὴν
 ἀπὸ τῶν ἐσπερίων μερῶν, εἰ τοῦτου δεήσει, καὶ
 πρὸς τὴν τοῦ ῥήγος φιλίαν, εἰ πμοχωροῦσαν ὀψή
 τὴν εἰς μύδατιν, Ἐνθεν τοι καὶ ὁ Ἀλέξιος ἐκεῖσε
 γινόμενος, δραστήριος ἄνθρωπος ὢν καὶ πᾶσαν
 ἐξηστικῶς αὐτουργίαν πελεμικὴν, νοί τε τὴν γλῶτ-
 ταν ἔχων ἀνθάμιλλον καὶ χεῖρας ἀντερειζούσας ταῖς
 ἐρχικαῖς μεθοδεύσει, καὶ τὸ εἶδος αὐχῶν σεμνόν,
 στρατολογεῖν εὐθὺς ἐπεδάλετο, κατασεῖσαι τὴν γνώ-
 μην τῇ ἀκοῇ βουλόμενος τοῦ ῥήγος, καὶ συχρὴν ξυνέ-
 λειν [P. 63] ἵππον ὡς ἐς Καλαβρίαν μέλλων παρεμ-
 βαλεῖν. Ἐν δὲ τῷ μέρει καὶ τοῦ τῶν σπονδῶν ἐπεμ-
 λειτο καθήκοντος, καὶ ὡς ἀλλήλοισι λήξουσι πολεμου-
 ναι ὅτε βασιλεὺς καὶ ὁ ῥήξ, γράμματά τε πέμπων
 ἐς Μάιον καὶ δεχόμενος, ὃς ἐναυάζχει τότε τοῦ στό-
 λου τῶν Σικελῶν. Πρεσβεῖαν οὖν ἐκ Σικελίας ἐπι-
 κεισάμενος ἀναπέμπει ταύτην τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖ-
 ται προσσχεῖν οἷς λέγειν οἱ πρέσβεις ἔχουσιν (αἰ-
 τῶνται δὲ, ὡς πυνθάνεται, οὐχ ὑπερβόρια οὐδ'
 ἄκρογχα) καὶ αὐτῷ παραστήσειν, εἰ προβαίνουσι

A sus igitur thema constituitur, regulæ consuluntur.
 Poet longam astrorum indagacionem et contempla-
 tionem Angelus exit cum beneficorum siderum
 comitatu. Sed illa horæ observatio tantum Roma-
 nis profuit, priorumque ducum errata ita correxit
 et accepta detrimenta resarsit, ut Constantinus
 statim hostium manibus caperetur. Nam cum in-
 circumspecte navigaret, a Siculis triremibus, quæ
 mare tuebantur, comprehensus ad regem perdu-
 citur; qui ea pulcherrima præda delectatus, suis
 collaudatis, eum quoque vincetum in custodiam
 dedit.

τῶν ἀστέρων ἐκέλευον ἢ γοῦν ἢ ἀκρίβεια παρεῖχε τῶν
 φλῆναφοὶ ἐνεδίδοσαν, κακῶς φάσκοντες καὶ παχέως
 ὡραίας ὡρας σφαλλόμενοι εὔρεσιν. Πάλιν τοίνυν θε-
 οῦται μετὰ πολλὴν τῶν ἀστρων ἐρευναν καὶ σκέψιν
 ἀγαθοποιῶν ἀστέρων συνεξωρμητικῶς κινήσειν. Ἐς
 τοσοῦτον δὲ ἄρα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὦνθησε πράγματα ἢ
 ἀνῶρθωσε πταίσματα καὶ εἴ τί ἀντίξουν συμβέβηκε
 μετεσεκέασεν, ὡς ἐκ τοῦ ηραυτικά χερσὶν ἄλῶναι
 τῶν πολεμίων τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀπερισκέπτως γὰρ
 εἰς Σικελίαν τὸν πλοῦν ποιοῦμενος συνελήφθη
 ταῖς θαλασσοουλακούσαις Σικελικαῖς τριήρεσι καὶ
 ἤχθη παρὰ τὸν ῥήγα εἰς μάλωτος. Ὁ δὲ, τῆς
 ἀγρας ἐκρινέσας τὸς συλλαβόντας, καὶ ὡς καλῶν
 κάλλιστον εἰπὼν τὸ θήραμα, εἶχε καὶ τοῦτον
 δεσμώτην ἔμψυρον.

B 8. Imperator vero hac quoque plaga accepta,
 cum quid facto esset opus deliberans a bello diffi-
 cili atque inutili magnitudine perpetuorum sum-
 ptuum deterreretur, fisenm instar cancri paulatim
 depascentium (nam ad ccc auri centenarios impen-
 derat), pacem cum rege faciendam esse statuit.
 Itaque legatos veteris Romæ pontificis 128 ea de
 causa missos haud invitus ac potius cupide susce-
 pit; et ut nuntios rectissime consulentes amplexus,
 protostratorem Alexium (is erat magni domestici
 filius natus maximus) Anconam misit bifariam
 suum consilium partitus, videlicet ad arma et mi-
 litem conductitium in Occidente parandum, si res
 posceret, et ad amicitiam regis, si pacificatio suc-
 cessisset, conciliandam. Alexius eo profectus, homo
 acer et in re bellica exercitatissimus, et lingua
 mentis æmulatrice præditus, et dignitate formæ
 conspicuus, in exsequendis imperatoris consiliis
 haud segnibus, statim scribere milites instituit, ut ea
 fama regis animum percelleret; ac magnum equi-
 tatum coegit quasi in Calabriam impressionem
 facturum. Interim tamen ea quoque curavit, quæ
 ad belli compositionem et pacem inter imperato-
 rem et regem constituendam pertinebant, ultro
 citroque ad Maium classis regis præfectum mittendis
 recipiendisque litteris. Legatos igitur ex Sicilia
 ad se missos ad imperatorem ire iubet, petitque
 ut eorum orationem audiat (eos enim, quantum
 intellexerit, nihil iniquum aut immodicum postu-
 lare), et si pacificatio successerit, id sibi, prius-
 quam vulgo 129 innotescat, ut indicet, ne per
 imprudentiam aliquid perperam agat, qui apud
 viros sit quos ipse ex provinciis regi Alemannorum
 sociis spe bona qua-i furto quodam ad se attraxe-
 rit, quorumque animos olim Romanis infestissimos

contra Siciliae regem, ut potuerit, concitarit. Ut autem quidam ab imperatore ad Alexium venit, qui pacificationis nuntium afferbat, clam civibus pecunia per fidissimos alio translata cupas inanes obsignatas procerum fidei mandat, jubetque cavere ne quid inde auferatur, neve quaeratur quid in iis sit, aut signa ante suum ab imperatore reditum aperiantur. Alexio ad hunc modum Ancona digresso et inter imperatorem ac regem pace ac foedere constituto (quanquam, si vera dicenda sunt, non vera illa concordia fuit, sed temporis causa duntaxat simulata), fructum illius qualiscunque pacificationis tulerunt captivi gratis soluti, non tantum nobiles et regia stirpe orti, sed etiam gregarii milites, Corinthiis tantum et Thebanis ignobilioribus exceptis et iis qui subtilem telam texebant, 130 formosissimae et locupletibus mulieribus ejusdem artificii peritis. Ac hodie quoque Thebanos et Corinthios in Sicilia texendis pretiosis auratisque incumbere videas, quomadmodum Eretrienses olim apud Persas, quod principes Daris regi Graeciae bellum inferenti restitissent.

προὶ τὸ γένος καὶ βασιλείῳ τιμῆντες αἵματι, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐνετάττοντο, πλὴν τῶν ἐκ Κορίνθου καὶ Θήβης ἀρμωμένων, καὶ τούτων ὅσοι τὸ γένος ἀφανίσαι καὶ οἱ τὰς εὐτρίλους ὀθόνας ὑφαίνειν ἔλαχον, καὶ τῶν γυναικῶν αἱ καλαὶ καὶ βαθύζωνοι καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρῶν τέχνην ἐκμελετήσασαι. Καὶ νῦν ἔξεστιν ἰδεῖν τοὺς ἐν Σικελίᾳ καταίροντας Θηβαίων παῖδας καὶ Κορινθίων ἱστῆρας προσανέγοντας τῶν ἐξαμίτων καὶ χρυσοπάστων στολῶν, ὡς Ἐρετριεῖς πάλαι παρὰ Πέρταις δουλεύοντες, οἱ πολέμων ἤρξαν Δαρείῳ στρατεῖαν καθ' Ἑλλάδος ἐλάσαντι.

Cæterum non multum temporis intercessit, cum ambo rursus magno impetu bellum repetiverunt. Nam imperator regulos finitimos potentiores pollicitatione pecuniae impulsos cum rege committit. Rex vero Malum comitem, classis praefectum, et naves celeres in mare deducere, iisque nova ratione constrictis Cpolim appellere, atque audiente urbana multitudo se proclamare Siciliae, Aquileiae (Apuliae?), Capuae, Calabriae atque earum regionum insularumque quae interjacent dominum et regem, Romanorum vero imperatorem contemnere, eisque ubi maledixerit reverti jussit. Maius igitur Malea declinata Aegeoque sinu praeterito per Hellespontum ad urbem imperatricem, uti iussus erat, contendit, fretumque emensus ad regiam 131 Blacherniam appulit; sagittisque, quarum cuspides argenteae erant aurataeque, in eam coniectis, in reditu, e regione magni palatii remis inhibitis, regem suum laudibus evehit, navalibus sociis magna voce magnoque cum tumultu acclamantibus. Ita navigatione summa celeritate confecta per Sesti ad Abydi angustias evasit. In urbe autem, quippe imperatore absente, magnus tumultus est excitatus; eaque re Siciliae rex non parum gloriatus magnum se triumphum esse adeptum putavit. Manuel vero id factum ludum et jocum interpretatus, quod rex tales honores consecraretur ac potius latrocinio quodam veniretur, eum gloriari inaniter et nullius momenti successum jactare passus est.

κύμαινε τάραχος, βασιλείῳ μὴ παρίντος ἐντός· καὶ ἦν γιγνόμενον ἀνεγράφετο τροπαιόχημα. Ὁ δὲ Μανουὴλ εἰς παίγιον τὸ γεγονός καὶ γέλωτα ἀναφέρων, τὸν

καὶ περατοῦνται τὰ τῆς καταλλαγῆς, πρὸ τοῦ εἶδῶτα διαβῆναι πολλῶν ἵνα μὴ ἀγῆδες αὐτῶν τι λάθοι διαπραξάμενος, ὄντι παρ' ἀνδράσιν οὐδ' αὐτὸς ἐκ τῶν φίλων χωρῶν τῷ ῥηγὶ τῶν Ἀλαμανῶν χρησταῖς ἐλπίσιν ἠνδραποδίστατο, καὶ ὦν τὴν γνώμην κατὰ Ῥωμαίων πλείστα πάλαι φλεγμαινούσαν κατὰ τοῦ Σικελίας ῥηγός, ὡς εἶχε, μετέθετο. Ὁ οὖν ἐπέστη τις ἐκ βασιλείως τὴν ἀγγελίαν Ἀλεξίῳ τῶν σπονδῶν διαφέρων, λάθρα τῶν ἐκεῖ τὰ χρήματα μετατήθησι καὶ συνεκπέμψει ταῦτα τοῖς πιστοτάτοις ἐαυτῶν ἀνδράσι· οὐδὲ κιδώτια καταλείπει τούτων κενὰ, σφραγιδῆς τε τούτοις ἐπιβλῶν τοῖς κατὰ χώραν μέγα δυναμένοις παρέθετο, ἐπιστήφας ἀσυλίαν ἐπὶ τοῖς ἄπασιν εἶναι, καὶ μηδὲνα μεταλλῶν τὰ ἔνδον, μήτε μὴν ἄλλως διαλύσαι τὰ σημεῖα, εἰ μὴ γε αὐτὸς ἐς βασιλεία ἰκόμενος ἐκεῖθεν ἐπανελύσεται. Καὶ Ἀλέξιος μὲν οὕτως ἐκ τοῦ Ἀγκῶνος ἀπενόστησε, βασιλείῳ δὲ καὶ ῥηγὸς εἰρηνικὰ φρονισάντων καὶ βλεψάντων πρὸς τὰς σπονδὰς ἧ, τάληθες εἰπεῖν, οὐ καθαρῶς ὁμοιοτήσαντων, λυκοφιλίαν δὲ σχηματισμένων, ὥνουντο τῆς τούτων ὁποιουσῶν ἐνώσεως οἱ αἰχμαλώτοι λυθέντες ἀνάπλοιοι, οὐ μόνον οἱ λαμ-

προὶ τὸ γένος καὶ βασιλείῳ τιμῆντες αἵματι, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐνετάττοντο, πλὴν τῶν ἐκ Κορίνθου καὶ Θήβης ἀρμωμένων, καὶ τούτων ὅσοι τὸ γένος ἀφανίσαι καὶ οἱ τὰς εὐτρίλους ὀθόνας ὑφαίνειν ἔλαχον, καὶ τῶν γυναικῶν αἱ καλαὶ καὶ βαθύζωνοι καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρῶν τέχνην ἐκμελετήσασαι. Καὶ νῦν ἔξεστιν ἰδεῖν τοὺς ἐν Σικελίᾳ καταίροντας Θηβαίων παῖδας καὶ Κορινθίων ἱστῆρας προσανέγοντας τῶν ἐξαμίτων καὶ χρυσοπάστων στολῶν, ὡς Ἐρετριεῖς πάλαι παρὰ Πέρταις δουλεύοντες, οἱ πολέμων ἤρξαν Δαρείῳ στρατεῖαν καθ' Ἑλλάδος ἐλάσαντι.

Ἄλλ' οὕτω μακρὸς διαλελοίπει καιρὸς, καὶ αὐθις ἐκότεροι ὡς ἀχανεῖς ἀμπώτιδες καὶ σύρτεις, αἱ κύμα ὀρθὸν ἐπαιγίζουσι, ἐς τὰς μάχας ἐπωγκοῦντο καὶ ὠροθύνοντο. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἀνέσειε τῷ ῥηγὶ τοὺς μέγα δυναμένους ἀστυγέτονας ἐκείνῳ δυνάστα, χρημάτων ἐπαίρων αὐτοὺς ὑποσέσειν· ὁ ῥηγὸς δὲ τῷ κόμητι τοῦ σιόλου Μαίῳ διακελεύεται νῆας τεσσαράκοντα ταχυναιούσας πάσης καθελκῆσαι τῶν νεωρίων, καὶ φραξάμενον καινότερον τὴν Κωνσταντινίου καταλαβεῖν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐπ' ἀκροάσει τῶν ἀστυπόλων ἀναγορεῦσαι Σικελίας καὶ Ἀκυλίας Καπύης τε καὶ Καλαβρίας καὶ τῶν μεταξὺ τούτων χωρῶν καὶ νήσων ὅλων κύριόν τε καὶ βασιλεία. [P. 66] βασιλεία δ' ἐκπαυλίσαι Ῥωμαίων, καὶ κικῶς εἰπόντα ἐπανελθεῖν. Ἀμέλει τοι καὶ τὰ ἐντεταλμένα πληρῶν Μάτος, Μαλέαν ἐπικάμψας καὶ τὸν Αἰγαῖον κόλπον παραλλάξας καὶ παρρημιεφῶς Ἑλλησποντον τῆ βασιλίδι πόλει προσώκειλε. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν

ἐτέγοντα πορθμὸν διαπλεύσας, καὶ τοῖς ἐν βλαχέρναις βασιλείῳ κατακολπίσας, βέλη κατ' αὐτῶν ἀφῆκεν ἀργυρέους ἔχοντα τοὺς ἀτράκτους ἀλγλιμμένους ἐς βάθος χρυσῶν, ἐν δὲ τῷ ἐκεῖθεν τὸν αὐτὸν ἐπαναμετρεῖν πλοῦν ἀπέναντι τοῦ μεγάλου παλατίου τὰς κόπας σχάσας τὸν οἰκεῖον ῥῆγα ταῖς εὐφρυνίαις διατρανοῖ, συνεπηχούτος τοῦ ναυτικῶ πλερώματος καὶ θορυβώδη τελούτος τὴν ἠνακέρυξιν. Καὶ ὁ μὲν, οὕτω τὸν πλοῦν ἐπιταχύνας τῆς πάλαι φδομένης Ἄργους πτηνότερον, Σηστοῦ καὶ Ἀβύδου ὡς ἄλλων Συμπληγάδων ἐξέθορε, πολλὸς δὲ ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπεδὲ τοῦτο κτύπημα τῷ Σικελίας ῥηγὶ, καὶ εἰς μέγιστον ἀνεγράφετο τροπαιόχημα. Ὁ δὲ Μανουὴλ εἰς παίγιον τὸ γεγονός καὶ γέλωτα ἀναφέρων, τὸν

τοιαύτας ἑαυτῷ τιμὰς μνηστευόμενον βῆγα ἤ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ληστεύοντα διακενῆς ἀφῆκε βρονθῆσθαι καὶ φεσῆν ἐπ' οὐδέν· χρεῖστέω κατορθώματι.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER TERTIUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

α'. Τοιοῦτον μὲν οὖν εἰλήφει πέρας τὰ κατὰ Σικελίαν τε καὶ Καλαβρίαν τοῦ βασιλέως Μανουήλ ἀγωνίσματα, [P. 67] λαμπρὰ μὲν καὶ πλείστα τῶν χρημάτων ἐκείσε μετηγγικότα, εἰς οὐδὲν δὲ τέλος εὐχρηστον Ῥωμαίοις κατηντηκότα ἢ εὐσπούδαστον τοῖς ὑστερον αὐτοκράτορσιν. Ἄλλὰ τί ἔχοι τις εἰπεῖν πρὸς ἄνθρωπον οὕτω προθύμως ἀγωνισάμενον πρὸς τὸ τῆς βασιλείας εἰς τὸ κρεῖττον ἀποκαταστήσαι πράγματα καὶ τὸ ἀλλόφυλον ὑποτάξαι, μὴ δυνηθέντα δὲ; Ἄλλ' οὗτος αὖθις κατὰ Παίωνων, οὓς Οὐγγρους καὶ Οὐννοὺς φασί, στρατείας ἐκλήρυξε, καὶ τοῖς κατὰ δυσμῆν ἔχουσι τὰς οἰκίσεις ὀπλίταις ἀμάξας ἐπέταξεν ἄγειν εἰς τὸ στρατόπεδον, δι' ὧν καὶ οὗτοι ἐφοδίσσονται τὰ βιώσιμα, καὶ τῷ λοιπῷ δὲ οὕτω συναρῶνται στρατεύματι, ὅσοι τοιοῦτων σκευαγωγῶντων σπανίζειν ἤμελλον. Ὡς οὖν εἰς ἓν συνήθοριστο τὰ στρατεύματα, εἶχε καὶ αὐτὸν παρόντα τὸν βασιλέα πόλις ἡ Σαρδική, ἣ νῦν Τριάδιτσα ὀνομάζεται. Καίρων δ' οὐχὶ πολλὸν ἐκείσε προσμείνας, ἐπεὶ ἴκετο προσβία ἐκ τῶν Παίωνων καὶ λόγοι συμβατικοί, ἱέραν τραπέμενος πρὸς τὸν τῶν Σέρβων μεταβαίνει σατράπην καὶ διαθροῆσας τοῦτον ὁδοῦ πέραργον, καὶ τῶν δὲ μετὰ τῶν Οὐννων ἀφαστάναι σπονδῶν, πρὸς αὐτὸς δὲ τὴν Θετταλῶν καταλαβῶν ἐπαρχίαν, κάκει προσδιατρίψας ἐφ' ὅσον αὐτῷ ἐδόκει καίριον, τὴν βασιλίδα εἰσεῖσαι πόλιν.

Ἡλίου δ' ἄρτι τὰς χειμερινὰς τροπὰς παραλεύωντος εἰς Πελαγονίαν ἔξεισιν αὖθις, ὀρμητήριον αὐτῆν κρίνων ἱκανὸν ὑποδέξασθαι στρατόπεδον εἰς πῶτα ἱππήλατα ὑπτιάζουσαν, καὶ πρὸς τὰς πεύσεις εὖ ἔχειν καὶ τὴν τῶν δρωμένων κατάληψιν ὑπὸ τῶν ἰθῶν μεθ' ὧν ἀντεπαλαμᾶτο καὶ διεφάρετο· ἔτι γὰρ κατὰ Σικελίαν μεθεῖλον αὐτὸν καὶ ὑπέθραττον, τὰ μῆτω κατασιγασθέντα τέλειον, καὶ ὁ τῶν Οὐννων τὴν ἀρχὴν ἐξωσμένος πρὸς ξιφουλκίαν ἐβλεπεν, ὡς εἶξεν ἐξ ὧν ἔδρασεν. Ἐπειδὴ γὰρ παρελύθη τῆς δουρικτῆς ἀρχῆς Βρανιτζόβης καὶ Ηελεγράδων ὁ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος, ὁ καὶ ὑστερον τυραννεύσας Ῥωμαίων, οἷα κρύβδη κατὰ Ῥωμαίων, ὡς ἤδετο, τοῖς Παίοσι συντιθέμενος καὶ περὶ τοῦ παραλυθῆναι μὲν τὸν Μανουήλ τῆς ἀρχῆς, αὐτὸν δ' ἐπιθήτορα τούτης γενέσθαι τῷ τούτων νοιολογούμενος ἄρχοντι, καὶ μετὰπεμπτον τοῦτον εἶχεν εὐθὺς ἡ Πελαγονία, ἐπὶ ἧσιν μὴ εὐθὺν ἐκείνον εἰς τὸν ἐξάδελφον καὶ βασιλέα διήλεγγον, κάκειθεν ἡ πόλις ἀναπεμπόμενον

A 1. Hic certaminum Manuelis in Sicilia et Calabria fuit exitus; quæ quamvis splendida et sumptuosa, tamen nihil fructus Romanis aut secuturis imperatoribus imitatu dignum attulerunt. Sed quid dicamus de viro qui tanta studio, quamvis infelici conatu, in imperium in integrum restituendum et Barbaros subigendos incubuit? Inde expeditione contra Pæones, qui et Hungari et Hunni appellantur, indicta, Occidentales legiones currus in castra adducere jubet, quibus et sibi ipsis com meatum adveherent et cæteris, qui vehiculis carerent, suppeditarent. Cum exercitus convenissent, ipse quoque Sardicam, quæ nunc Triadiza vocatur, venit. Ubi non diu commoratus, cum Pæones per legatos pacem fecissent, iter contra Serviorum satrapam convortit. Quo obiter territo et persuaso ut omisso fœdere Hunnico solum imperatorem agnosceret et formidaret, magna copiarum parte dimissa in provinciam Theesaliam profectus, ibique quandiu opportunum videbatur commoratus, imperatricem urbem ingreditur.

B πεύσας αὐτὸν μόνον εἶδεναι βασιλέα καὶ δεδιέναι, μὲν τὰ οἰκεία ἤθη τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς διαφῆκεν, τὴν βασιλίδα εἰσεῖσαι πόλιν.

C 133 Post solstitium hibernum rursus Pelagoniam exit, quæ quod patentes campos haberet, apta ei videbatur et ad exercitum cupiendum et ad nuntios rerum quæ a gentibus, quibuscum pugnabat, gerentur accipiendos. Nam Siculo bello adhuc distinebatur non plane sopito; et Hungarorum princeps, ut facta ejus declararunt, bellum moliebatur. Postquam enim Andronicus Comnenus, qui post Romanorum tyrannidem invasit, ducatu Branizobæ et Belligradi adempto, quod cum Hunnis contra Romanos conspirasse et imperium Manuele dejecto auxilium principis Hunnorum sibi vindicare velle ferebatur, Pelagoniam accersitus, et insidiarum quæ imperatori et consobrino suo strueret convictus, et in custodiam quandam magni palatii datus fuit, Hunnorum princeps bello Romanis statim illato Branizobam obsidet, et late omnia incursionibus pro sua libidine vastat. Quare imperator chartularium, Basiliium Zinzilucem, ducem contra

134 eos mittit. Is milite in cohortes et phalanges descripto, cum se invictum exercitum habere putaret, Hungaros adortus, victoriam non diuturnam est adeptus : nam hostes in Romanos temere persequentes conversi acceptam cladem illustriore victoria pensarunt. Quo imperator audito iter eodem intendit, ut Pæones suo adventu territi provinciis illis cederent. Quod cum fecissent, iis conditionibus bello composito quas tempus ferebat, Branizobæ et Belligradi rebus constitutis domum redit.

τάκτως ὑπὸ Ῥωμαίων καταδιωκόμενον [P. 68], ὁ πέπονθεν ἔδρασε γενναίωτερον. Βασιλεὺς τοίνυν, ἐνωτισάμενος ταῦτα, τὴν ἐκείσε πορείαν ἐπέτεινε, εἰ πως οἱ Παῖνες πρὸς τὴν αὐτοῦ διαταραχθέντες ἀφίξιν τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἀπανασταῖεν· ὁ καὶ ἦσαν διαπραξάμενοι, συμβιβασθέντες μετὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ καιρὸς τότε ἔδωκεν. Αὐτὸς δὲ, ὡς εἶχε τὰ κατὰ Βρανιζόβαν καὶ Βέλγραδα καταστήσασθαι πράγματα, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν μετασκηνοῖ.

Cum hoster paulisper conquiescent nec ullius opes in Occidente metuendæ viderentur, expeditionem in Armeniam decernit. Tarsum igitur et Adanam profectus, et finitimis, inferioris Armeniæ locis, quæ Toruses afflixerat, refocillatis ac firmatis, et Armenio, viro non simplici, sed occulti et insidiosi ingenii homine, sua præsentia terro, non ulterius progreditur, nec, ut pater ipsius fecerat, totam Armeniam sibi vindicat, nec castra et provincias pridem ab illo occupatas veluti e lupi faucibus eripit : sed Torusis fallaci blandiloquentia deceptus et fœderis illecebris irretitus, conversis frænis Antiochiam totius Syriæ principem et pulcherrimam urbem ingreditur.

τοῦ τῶν Ἀρμενίων κατέρχοντος· ἀλλὰ τῇ διπλῇ καὶ ἀπίτῃ τῶν λόγων τοῦ Τοροῦσι, φενακισθεὶς καὶ τῇ αἰμυλίᾳ τῶν συνθηκῶν ἀπαλυνθεὶς τὴν διάνοιαν, τὰ χρονία μεταστρέψας εἰς Ἀντιόχειαν παραγίνεται, τὴν τῆς ἀπάσης Συρίας προκαθημένην καλλιπόλιν.

2. Dum vero Tarsi agebat, Andronici patruelis fuga e carcere illi nuntiatur; cujus illi causa fuerant ea quæ supra diximus, sed tamen illa quoque incommodarunt, quod in dicendo liber et viribus præstans et forma digna imperio præditus nunquam animum submittebat : quæ res omnes imperatoribus regni amittendi metu suspectæ et molestæ esse consueverunt. Propter hæc igitur et bellicam virtutem et generis nobilitatem (nam eodem patre Alexio Joannes Manuelis et Andronici pater Isaacius sebastocrator nati erant) maxime observabatur et suspectus habebatur. Accessit alia quoque causa cur a Manuele in custodia haberetur. Imperatori huic tres fuere fratres, Alexius Andronicus et is cujus sæpe facta est mentio, Isaacius, quorum duo obierunt patre adhuc superstite. Alexius unam reliquit filiam, **136** quam matrimonio sibi junxit magni domestici Joannis filius Alexius, de quibus etiam supra diximus. Andronicus filias tres suscepit, Mariam, Theodoram et

δέσμιοι καὶ ἐν μιᾷ τῶν τοῦ μεγάλου παλατίου φρουρῶν καθειργνύμενον τὸν κατὰ Ῥωμαίων εὐθὺς ὁ Οὐννάρχης ἐξέφερε πόλεμον, καὶ τὴν πολιορκῶν Βρανιζόβαν καὶ κατατρέχων τὰ ἐκεῖ πάντα, λεηλατῶν τε καὶ ἄγων ὡς ἤρτητο. Στέλλεται γοῦν πρὸς βασιλέως στρατηγὸς κατ' αὐτοῦ ὁ χαρτυλάριος Βασίλειος ὁ Τζιντζιλούκης. Καὶ ὁς τὰς συνειλεγμένας δυνάμεις παραλαβὼν καὶ εἰς τάξεις καταστήσας καὶ φάλαγγας, καὶ δόξας ἀξιῶν νίκης ἔχειν στρατὸν, τοῖς Οὐγγροις συμπλέκεται. Καὶ πρὸς βραχὺ μὲν κατηγωνίσαστο τὸ πολέμιον· ἐπαναστραφὲν δὲ ὡς ἀσυντάκτως ὑπὸ Ῥωμαίων καταδιωκόμενον [P. 68], ὁ πέπονθεν ἔδρασε γενναίωτερον. Βασιλεὺς τοίνυν, ἐνωτισάμενος ταῦτα, τὴν ἐκείσε πορείαν ἐπέτεινε, εἰ πως οἱ Παῖνες πρὸς τὴν αὐτοῦ διαταραχθέντες ἀφίξιν τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἀπανασταῖεν· ὁ καὶ ἦσαν διαπραξάμενοι, συμβιβασθέντες μετὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ καιρὸς τότε ἔδωκεν. Αὐτὸς δὲ, ὡς εἶχε τὰ κατὰ Βρανιζόβαν καὶ Βέλγραδα καταστήσασθαι πράγματα, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν μετασκηνοῖ.

Οὐκοῦν καὶ τῶν δυσμικῶν ἐχθρῶν ἡρεμησάντων ἐπὶ βραχὺ δι' ὁμολογίας καὶ φιλιώσεως, καὶ μηδένα ἔχων τῷ τέως ἀνθελκοντα ἐξ ἐσπέρας ἀντίμαχον ἀξιόμαχον, κυροῖ τὴν εἰς Ἀρμενίαν ἀνάβασιν. Ἀπάρως οὖν ἐς Ταρσὸν καὶ ἀφιγμένος εἰς Ἀδαναν καὶ ὄσα τῇ κάτω Ἀρμενίᾳ πρόσχωρα, καὶ ταῦτα κακοδαίμονοντα ὑπὸ τοῦ Τοροῦση διαθάλψας καὶ ἀσφαλείας τῆς δεούσης ἡξιωκῶς, καὶ καταπλῆξας τῷ παροῦσι τὸν οὐχ ἀπλοῦν τὴν γιῶμην, ἀλλὰ κρυφίνων καὶ ὑψάλων Ἀρμενίων, σχάζει τὸ πρόθυμον, οὐδὲ περὶ τῆς ὄλης Ἀρμενίας διαγωνίζεται, τὸν οἰκίον πατέρα ἐξηλικῶς, ἢ γοῦν ὄσα ἐκείνος ὑπηγάγετο φρούρια πολεμῶν, ταῦτα ὡς ἐκ φάρυγγος λύκου ποιμῆν λοβὸν ἤπατος προσπαπιτῶν καὶ λαμβάνων ἐκ

τοῦ τῶν Ἀρμενίων κατέρχοντος· ἀλλὰ τῇ διπλῇ καὶ ἀπίτῃ τῶν λόγων τοῦ Τοροῦσι, φενακισθεὶς καὶ τῇ αἰμυλίᾳ τῶν συνθηκῶν ἀπαλυνθεὶς τὴν διάνοιαν, τὰ χρονία μεταστρέψας εἰς Ἀντιόχειαν παραγίνεται, τὴν τῆς ἀπάσης Συρίας προκαθημένην καλλιπόλιν.

β'. Ὅντι δὲ κατὰ Ταρσὸν τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἡ τοῦ ἐξαδέλφου Ἀνδρονίκου ἐκ τῆς φυλακῆς φυγὴ καταγγέλλεται, ἥς τὸ αἴτιον καὶ ὄσα μὲν ἐβρίθη ἔνωθεν, οὐδὲν δὲ ἦτρον τὸ ἐλευθεροστομεῖν ἀπὸ καὶ τὸ τῇ ζώμῃ τῶν πολλῶν διαφέρειν καὶ ἡ εὐ ἔχουσα πλάσις τοῦ σώματος ἀξία οὕσα τυραννεῖν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀταπεινῶτον, ἃ δὴ πάντα πεφόκασιν οἱ κρατοῦντες ὑποβλέπειν καὶ κνίζον ἔχειν καὶ ἕως καρδίας αὐτῆς βάλλοντα διὰ τὸ περὶ τὴν βασιλείαν περιδεῖς. Διὰ ταῦτα τοίνυν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἐν μάχαις ἐνδέξιον καὶ τὸ τοῦ γένους ἐπίσημον (ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς (77) Ἀλεξίου τοῦ τῷ Μανουῆλ προπάτορος ὃ τε τούτου πατὴρ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου γενέτης ὁ σεβαστοκράτωρ προήλθοσαν Ἰσαάκιος) ὀφθαλμοβολούμενος ἦν καὶ ὑποπτος μάλιστα. Συνέβη δὲ τι καὶ ἕτερον δι' ὃ τούτον ἐν φρουρᾷ συνείχεν ὁ Μανουῆλ. Τῷ βασιλεῖ τούτῳ τρεῖς ἦσαν ὁμαίμονες, Ἀλέξιος, Ἀνδρόνικος καὶ ὁ πολλάκις βῆθεῖς Ἰσαάκιος. Τούτων οἱ μὲν δύο τὸ ζῆν μετέλλαξαν ἔτι τοῖς ζῶσι κατειλεγμένου τοῦ

Hier. Wolfi notæ.

(77) Ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς. Eudocia tertio gradu attigit Andronicum, hoc modo :

Joannes Andronicus Eudocia	Alexius fratres patruelis	Isaacius Andronicus incesti
----------------------------------	---------------------------------	-----------------------------------

πατρός αὐτοῖς καὶ βασιλείως Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐσίλευε δὲ τὰς τοῦ γένους διαδοχὰς ὁ μὲν Ἀλέξιος ἐπὶ μιᾷ θυγατρὶ, ἦν καὶ εἰς γαμετήν γυναῖκα ἤρμωσατο ὁ τοῦ μεγάλου δομestίκου Ἰωάννου υἱὸς Ἀλέξιος, ὃν περὶ καὶ εἰπόντες ἐφθήμεν τῇ δ' Ἀνδρονίκῃ θυγατέρας ἐγεγονέισαν τρεῖς, Μαρία, Θεοδώρα καὶ Εὐδοκία, καὶ υἱοὶ δύο, Ἰωάννης τε καὶ Ἀλέξιος. Τῶν θηλειῶν τοίνυν ἡ Εὐδοκία τὸν ἐκ παρθενίας δμεινέτην ἀποδαλοῦσα θανάτῳ ἀνοσίως Ἀνδρονίκῃ συνήρχετο, οὐ κρύβδην, ἀλλ' ἀνέδην. Καὶ τοῖς ἐπιτιμῶσιν Ἀνδρονίκῃ διὰ τὸ τῆς συνουσίας ἀθέμιτον [P. 69] ἡ ἀρ' ἐστίας μίμησις πρόχειρος εἰς ἀπόλογον ἦν, καὶ χαριεντιζόμενος ἀνθυπέφερον ὡς φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον ἐξομοιοῦσθαι τῷ ἄργοντι καὶ τὰ τῆς αὐτῆς ὁμοστοιχεῖ καὶ συνᾶδει πως κεραμείας, εἰς τὸν ἐξάδελφον ἀποσκώπτων ταῦτα καὶ βασιλεῖα τὸν Μανουῆλ ὡς ὁμοιοπαθεῖσιν ὑποκώπτοντα πάθεισιν ἢ γούν καὶ χείροσιν ἀλισκόμενον, εἶπερ ὁ μὲν ἀδελφοῦ θυγατρὶ συνουσίαζεν, ὁ δ' Ἀνδρόνικος ἐξαδέλφου παιδί συγκρατεῖτο. Τὸ γούν τοιοῦτον οὔτε τῷ Μανουῆλ ἦνδαν καὶ τοὺς ἐκ γένους τῆς γυναικὸς μαίνεσθαι ἐποίει κατ' Ἀνδρονίκου καὶ διαπρίεσθαι ἀτεχνῶς, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ τὸν τῆς Εὐδοκίας ὁμαίμονα Ἰωάννην, ὃς τῇ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστιάριου ἐκυδρούτο τιμῇ, καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῇ τῇ Μαρίας ὡσπύτως γαμβρόν τὸν Καντακουζηνόν Ἰωάννην. Πολλὰ μὲν οὖν, ὡς εἰκὸς, ἐπιβουλαὶ κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου αἱ μὲν ἐνδύμμοιοι ἦσαν καὶ σκότιοι τυρευόμεναι, αἱ δὲ καὶ προδύλωες τολυπεύμεναι ἀλλὰ διέλυε ταύτας ὡς ἱστὸν ἀράχνης Ἀνδρόνικος, καὶ ὡς παιδίων ἐπὶ φάμμου ἀθύρματα διεσκέδαζεν, ἀνδρῖα τε τῇ σφετέρᾳ πίσυρος ὦν καὶ κατὰ σύνεσιν τῶν ἐναντίων ὑπερφέρων πολὺ καὶ ὅσον αἱ ἄλλοι φύσεις τῶν λογικῶν ἤττηνται, ὥστε καὶ συμβᾶν οὕτω πολλὰς προσπλακεῖς ἐτρέψατο τούτους, τὰ φίλτρα τῆς Εὐδοκίας γέρας ἀρνύμενος. Ἦν δ' ὅτε καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ σκηνῆς τῇ γυναικὶ κατὰ Πελαγονίαν συνεπέλεκετο, οἱ δὲ καθ' αἴμα τῇ Εὐδοκίᾳ προσήκοντες, περιστάντες τὴν σκηνὴν ὡς τοῦτο ἔγνωσαν, μετὰ πυγῶν ἐκλοφύρων ἐτήρουν τὴν ἐξοδὸν ὡς αὐτίκα μάλα τοῦτον διαχειρισόμενοι. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε ταῦτα τὴν Εὐδοκίαν, καίπερ ἐφ' ἑτέροις τὸν νοῦν ἔχουσαν, εἴτε διαγγελέντα παρὰ τοῦ τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνη, εἴθ' ἑτέρως τὸν κατὰ τοῦ φθορέως αὐτῆς λόχον γνωρίσασα ἦν γὰρ κάκεινῃ δραστήριον τὸ φρονεῖν, οὐ μνοῦν κατὰ γυναικίαν πλουτοῦσῃ τὴν σύνεσιν. Διασπερὶ τοίνυν τῷ Ἀνδρονίκῃ συγκατακειμένῃ τῇ ἐκβολῇ. Ὁ δὲ διαθορηθεὶς ἐπὶ τῷδε τῷ βήματι, ἐξάνδορέ τε αὐτίκα τῆς κλίτης, καὶ τὴν ἐπιμήκη ἐκζωσόμενος μάχαρην διεσκοπεῖτο τὸ ποιητέον. Ἦ μὲν οὖν ὑπετίθει τῷ ἐρωμένῃ γυναικίαν ὑποδύνασκαλῆν, κἀν τῷ ἐπιτάξει αὐτῆν τινὶ τῶν προκοτίων καὶ κατευναστριῶν γυναικῶν λαμπτήρα εἰσνευκαῖν τῇ σκηνῇ, πρὸς ὄνομα καλέσασαν, καὶ οὕτως εἰς ἐκκλισίον ὡς τοῖς ἄλλοι ὡς τὴν ταύτης ἐνηχθηθῆναι ἔσθην, εὐθέως ἐξελθεῖν καὶ λαθεῖν. Τῷ δὲ οὐκ ἤρεσεν ἡ παραίφασις, ἐκτρεπομένῃ μὲν καὶ τὸ ἄλωνα καὶ τὸν βασιλεῖα ἐπισπώμενον τῆς κόμης ἄγεσθαι ἔστιν, καὶ θάνατον δὲ οὐχ ἤττον ὑφωρῶμένῃ τὸν γο-

A Eudociam ; et filios duos, Joannem et Alexium. Eudocia, defuncto marito, nefaria consuetudine Andronici non clam sed palam usa est. Andronicus vero quoties ob incestum reprehendebatur, hanc defensionem per jocum in promptu habebat, solere subditos principum mores imitari, et aquam ex eodem fonte petitam eundem saporem referre. Quibus verbis imperatorem Manuelem perstringebat ut iisdem aut etiam deterioribus affectibus obnoxium, qui cum fratris filia rem haberet, cum ipse patruelis duntaxat filiam complecteretur. Hi sales nec Manueli placebant et mulieris cognatos furore quodam contra Andronicum incendebant, Joannem in primis Eudociae fratrem, qui protosebasti et protovestiarium dignitatem obtinebat. Joannem item Cantacuzenum, qui sororem illius Mariam in matrimonio habebat. Itaque aperta vi et occultis insidiis Andronicus crebro oppotebatur ; quas ut araneae telas et puerorum ludicra in arena facile dissipabat, cum fortitudine sua fretus, **137** tum ingenio longe superior adversariis, ut præ illo brutæ pecudes haberi possent ; eosque sæpe vim inferentes propulsabat, pericula illa Eudociae amore abunde pensata ratus. Accidit autem ut cum ad Pelagoniam in taberculo mulieris amplexibus indulgeret, Eudociae cognati cum multis armatis ejus exitum observarent ad cædem parati : sed ea res Eudociam non fefellit quanquam aliis cogitationibus intentam, sive a cognatorum aliquo monita, sive alia ratione insidias odorata fuerit, quippe et ipsa acri ingenio et plus quam muliebri prudentia instructa ; insidias igitur accubanti Andronico indicat. Quo verbo ille excitatus e lecto exsilit, et prælongo accinctus gladio quid agendum esset deliberat. Mulier vero illum monet ut muliebri veste indutus, simul ac ipsa cubiculariam clara voce, ut ab insidiatoribus etiam audiatur, lucernam inferre Jusserit, statim clam egrediatur. Sed id consilium viro forti non placebat, ne captus deformiter **138** ad imperatorem capillo traheretur metuenti, et muliebrem ac turpem mortem reformidanti. Itaque prælongo ense arrepto, et tabernaculo obliquo ictu dissecto, sæpem quæ forte ante id erat, omne spatium quod vectes et funes occupabant, uno ingenti saltu transilit ; quo insidiatores obstupefacti illius effugium admirabantur. His rebus Manuel turbatus. D et crebris calumniis ab amore Andronici aversus paulatim crimina illa vera arbitrabatur : neque enim famam omnino esse irritam, quæ talia de illo spargeret. Ita nihil habet natura humana calumniatrice lingua deterius ; quam Psalmographus haud immerito multis in locis detestatur, ab eaque se liberari optat. Manuel igitur cognatorum vocibus tanquam cassibus irretitus, nolens volens Andronicum in custodiam dat feireis compositibus firmissimis vincatum ; in qua cum longo tempore male tractaretur, homo audax et in rebus difficillimis ingeniosus animadvertit in turri **139** illa latericia, cui inclusus erat, meatum antiquissimum,

eumque subit manibus pro ligonibus usus, ad ingressum et exitum parandum et diasimulandum, rebus quibusdam ante foramen collocatis. Sub praddii tempus carceris fores a custodibus aperiantur, epulæ afferuntur, sed conviva nusquam apparet. Perlustrant illi turrim, ne ea alicubi effracta aut perfossa homo callidus sit olapsus. Sed cum prorsus nihil læsum esset, non cardo, nou postis, non limen, non tectum, non posticum, non ferro munita fenestra, non quidquam aliud, cum magno ejulatu faciem unguibus lacerantes, quasi amisso eo quem custodiebant, et locum et modum quo effugisset ignorantes, rem imperatrici et magistratibus aulæque proceribus nuntiant. Alius igitur ad marinas portas mittitur, alius terrestres portas custodire jubetur, alius portus scrutatur, alius alia parte urbis occupata fugitivum Andronicum quæritat. Perquiruntur et bivia et trivium; et crebræ imperatoris litteræ in omnes provincias mittuntur, quibus fugitivus Andronicus continenter inquireri et captus in urbem remitti jubebatur. Deinde uxor ejus ut fugæ conscia comprehensa in eundem carcerem, in quo erat Andronicus, conjicitur, ut ibi pietatis in maritum et consilii de fugæ pœnas daret. Nesciebant illi nimirum se Andronicum habere ut prius, et bilem suam frustra in miseram feminam effundere, et rem gratam facere Andronico, qui cum e caverna emersisset et mulierem inopinato conspectu territam allocutus pro spectro haberetur, amplexus eam illacrymat ille quidem, sed non tantum quantum illarum ærumnarum acerbitas postulabat, ne custodes ejulatum audirent. In ea custodia diu consuetudine uxoris usus, e quo congressu filius ei Joannes postea natus est, cui nomen imperatorium, ut suo loco narrabitur, impertiit, tandem e carcere elabatur, custodibus propter mulierem negligentioribus factis. Sed cum ad Melangia venisset, a milite quodam Nicæa captus denuo in custodiam priore majorem et acerbiorum conjicitur, duplicibus ferreis compedibus oneratus. Quæ cum Manuelli in Armenia adhuc castra habenti nuntiarentur, Joannes Camaterus dromi legotheta mittitur, qui imperatorem propediem rediturum indicaret, et quid actum esset diligentius exploratum renuntiaret.

οὐκ ἔχοντες, μηδὲ τὸν τρόπον ἢ τὸν τόπον κατανοοῦντες καθ' ὃν ἐστὶν ἀποδράς. Δὴλα ταῦτα ποιοῦσι τῇ βασιλείᾳ καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ ὅσοι τὴν βασιλικὴν ἀμφοτεροῦντο αὐτῆν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς φυλάξων τὰς αἰγιαλίτιδας πύλας ἐπέλλετο, τῷ δὲ ἢ τῶν χειρῶν ἐπετέτραπτο φυλακῇ, ἄλλος τοὺς λιμένας διηρευνάτο, ἕτερος ἄλλο τι τῆς πόλεως μέρος ἀπολαθῶν ἀνετίθηκε τὸν δραπέτην Ἀνδρόνικον. Οὐδὲ αἱ ἄμφοδοὶ ἦσαν ἀδυσκόπητοι, οὐδ' ἀφυλάκτοι αἱ τριόδοι. Κυχνὰ δὲ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν τὰ βασιλεία διέπτατο γράμματα, ἄρξαντον ἀπαγγέλλοντα τὸν Ἀνδρόνικον καὶ σχολῆν ἐπίμονον ἐπιτάττοντα, ὅπως ἀλοὺς ἐπαναπεμφθῆ. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἡ τούτου συλληφθεῖσα γυνὴ ὡς τῆς φυγῆς συνίσταται τῷ δεσμοτηρικῷ παραρβίπτειται ἐν ᾧ περ κωθεῖρκετο Ἀνδρόνικος, ὡς ἐκεῖσε τίνη δίκας τῆς φιλανδρίας ἐνθα ὁ ταύτης συνείληπτο σύζυγος, ᾧ ὑπέθετο τὴν δραπέτευσιν. Ἐλάνθανον δὲ ἄρα καὶ Ἀνδρόνικον πεδίτην ὡς πρότερον ἔχοντες καὶ μάτην εἰς γυναῖκα ταλαίπωρον τὸν χόλον ἐκχέοντες καὶ τὰ πρὸς χάριν Ἀνδρόνικου ποιοῦντες· ἐξαναδύς γὰρ οὗτος τοῦ θόλου καὶ τὸν ὑπόνομον ἐκλειοπίως τῇ γυναίκα ἐντυγχάνει, δόξας ὅσα καὶ δαίμων τὰ πρῶτα ὑποταρτάριος ἢ νεκρῶν ἀμενηνὸν ἰνδαλμα, καὶ διαταρξέας τῷ ἀέλπτῳ τῆς θέας τὴν ἀνθρωπίνην. [P. 71] Καὶ προσπλακεῖς ἐδάκρυσε μὲν, πλὴν οὐχ ὅσον ἦθελον

Α ναικώδη καὶ ἀκλεῖ. Οὐκοῦν τὸ ξίφος γυμνώσας καὶ δούς τοῦτο τῇ δεξιᾷ ἀφάλλεται, τὴν σκηνὴν ἐγκαρσῖως διατεμών, καὶ ἐν ἐνὶ πεδίματι θετταλῶ ἀντικρυς ὑπερβαίνει τὸν τε ξυγκείμενον τῇ σκηνῇ τυχόν οὕτω θρηγγόν, καὶ ὅσον ἐπέιχον οἱ πάσσαλοι καὶ οἱ σχοῖνοι χῶρον, ὡς ἀχανεῖς γενέσθαι τοὺς ἐνεδρεύοντας καὶ τὸ διαδρᾶναι σφᾶς τὸ θήραμα θαῦμα καὶ θέαμα ἡγεῖσθαι καινόν. Ταῦτα μὲν οὖν ἀκούόμενα τὸν αὐτοκράτορα ὑπέθραττε Μανουῆλ, καὶ αἱ διαβολαὶ [P. 70] δὲ ὅσα καὶ ῥάνιδες ἐνδεδεχεῖς ἐκοίλαινον ἐς ὑποδοχὴν τῶν κατὰ τοῦ ἐνδοαβαλλομένου ἐπιχειρομένων τὴν τοῦ ἐντυχομένου ψυχὴν, καὶ ἀπῆγον κατὰ βραχὺ οὐ εἴχεν οὗτος εἰς τὸν ἄνδρα ζωπύρου φίλας, καὶ ὡς ἀληθῆ ἐνῆγον τὰ λεγόμενα παραδέχεσθαι· μηδὲ γὰρ πάντων τὴν φήμην ἀπόλλυσθαι, μηδὲ εἰκὴ λύουσιν τὸ πῖλον ἀμφιπεριτροχάζειν αὐθάδη καὶ βασιλειῶντα τὸν Ἀνδρόνικον. Ὡς ἄρα οὐδὲν τι διαδόλου γλώττης χεῖριστον ἐνέφου τοῖς ἀνθρώποις ἕτερον κινόν. Εἰκότως οὖν καὶ Δαβὶδ ὁ φιλιππῶς καὶ φιλόψαλμος ἐν πλειστοῖς τῶν αὐτοῦ θεοπλόκων καὶ ἡδυφραδῶν εἰδυλλίων διασύρει ταύτην καὶ κωμωδεῖ, στιλογραφῶν ἀτεχνῶς τὴν ἐξ ἐρήμου ταύτης ἰσχὺν, καὶ ῥυσσῆναι τῶν ἑλλικῶν αὐτῆς ἐπευχόμενος. Τῷ τοι καὶ ὁ Μανουῆλ ὡς ἄρκεσι ληφθεῖς οἷς ἦσαν τοῦ Ἀνδρόνικου πολλαίαι οἱ πρὸς γένους αὐτῶν κατεπρόχοντες, ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ τίθησιν αὐτῶν ἐν φρουρᾷ, καὶ ποδοκίχαις σιδηραῖς ἀσφαλίζεταί ἀβήκτοις ὡς ἐνῆν καὶ ἀλύτοις. Ἔμμενον οὖν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ φυλακῇ κωκουχόμενος. Θερμουργός δὲ ὢν καὶ ἀνθρώπων πολυτροπώτατος κἂν τοῖς ἀπόροις ποριστικὸς καὶ εὐμεθοδός, παλαιότατον κατανοήσας ὑπόνομον καθ' ὃν ἔργοντο οἰκίσκων (πύργος δὲ οὗτος ἦτ' ἐκ πλίνθου ἅπας ὀπτῆς) ὑπαισι τοῦτον, ταῖς χερσὶ πρότερον ὡς ἀμάλλαις ἢ σκαλίσι διαμυσόμενος τὰ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξόδον, ὡς εἶεν ἀνύποπτα, καὶ τι προεκπετάσας ἐπιπλόν. Ἐνστάτης τῶν ὤρων ἀρίστου αἱ θύραι τοῦ δεσμοτηρίου παρὰ τῶν φρουρῶν ἀνεψέσσαν καὶ τὸ δεῖπνον εὐτρεπῆς παρεσίγητο, οὐδαμοῦ δὲ φαινόμενος ἦν ὁ δαιτυμῶν. Περιεδρίεπτο γοῦν τοῖς φύλαξι ἢ φρουρᾷ, μὴ ποῦ τι ταύτης ἀποθραύσας ἢ διατορήσας ὁ πολύμητις Ἀνδρόνικος σφραγίσκοι. Ὡς δ' οὐδὲν ὄλωσεν ἦν οὐδαμῶς λυμνηθὲν, οὐ θαιρὸς, οὐ φιλία, οὐτε μὴν οὐδὸς τῶν τυλῶν, οὐκ ὄροφος, οὐκ ἐπισθόδομος, οὐδ' ἡ σιδηρόδετος ἀναφωτῆς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐθὲν ἀνψμωζον διωλύγιον, τὴν ὄψιν ὄνυξιν εἴδρυπτον, ὡς ὃν ἐφροῦρου

αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ τότε δυστυχῆ συναντήματα, φειδοῖ τοῦ μὴ τὸν θρῆνον ἀναβῆναι εἰς ὧτα τοῖς δεσμοφύλαξι. Καὶ δὴ ἐφ' ἱκανὸν συγγεγονῶς τῇ εὐετιδίᾳ κατὰ τὴν φρουρὰν, καὶ ἐγκύμονα ταύτην ἐκ τῆς τότε συνουσίας ἀπεργασάμενος, ἐξ ἧς καὶ παίδος ἄρβενος ἀκούσει πατήρ, τὸν Ἰωάννην λέγω, φ' καὶ βασιλείας Ἀνδρόνικος μετέδωκεν ἔπειτα, ὡς ὁ λόγος εἶπη κατὰ καιρὸν, ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖ, οἷα τῶν φυλάκων μηκέτι κάποι τῇ γυναικί οἶαν καὶ ἐπ' αὐτῇ τῆς φρουρᾶς παρεχομένων ἀκρεχομένων ἀκρίθειαν. Γενόμενος δὲ κατὰ τὰ μελίγεια συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ στρατιώτου, ὅτε ἦν Νικαίας ἐπίκλισις· καὶ εἶχε πάλιν αὐτὸν κουστωδία μελίων καὶ γείρων τῆς προτέρας φρουρᾶ καὶ ποδοπέδαι σιδηραὶ διπλαῖ. Ταῦτα οὖν ὡς ἠγγέλθη τῷ Μανουῆλ κατ' Ἀρμενίαν ἔτι στρατοπεδεύοντι, στέλλεται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης ὁ καματηρὸς, καὶ τὴν τοῦ ἀνακτος ρέν ὅσον ἀδδέπω παρουσίαν εὐαγγελισόμενος, καὶ τὰ συμβάντα δὲ κριτικῶς διασκέψόμενος καὶ παραβλήσων βασιλεῖ σαφέστερον.

γ'. Οἱ δ' Ἀντιοχεῖς τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως τὰ Α
πρῶτα μὲν ἀγαπητῶς οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν βαρέως ἔφερον καὶ ὅπως ἐσκέπτοντο ἀποπέμψαινο. ὡς δὲ κωλύειν οὐκ ἦν οὐδ' ἀναλύειν ὅλως τὰ δεδογμένα ἐκείνη, οὐ μόνον τῶν πολῶν διεκχυθέντες μετὰ δουλικῶ ἰσχυρίσματος καὶ φρονήματος ὑπηγείζον, ἀλλὰ καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῶ ἐς τὸ πομπικώτερον διασεύσαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφόδους ἐπίπλοισι καὶ ταπτι διεκόσμου, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλωσι κατὰ γλάϊζον, τὰς τῶν λειμώνων καὶ ἀνθέων χάριτας ἐς τὸ ἄστυ μέσον διακηπεύοντες, καὶ φιλότιμον αὐτῶ τὴν πρόδοον σχεδιάζοντες, ὡς ὁ μὲν, ὁ δ' οὐ, ἀλλ' οἰκήτωρ ἄπας ἀπαξιαπλῶς, ὡς παρσεῖται καὶ Σύρον ὄψοφάρον καὶ ληστὴν Ἰσαυρὸν καὶ πειρατὴν Κίλικα καὶ ἱππότην (78) κοντοφόρον Ἰταλιώτην ὁμοῦ, καὶ ἱππον ὑψαύχενα καὶ ὑπέραυγον φρόνημα παρωσάμενος καὶ βιάδην περιόντα τὸν θρίαμβον. Ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν Λατίνων ἐκεῖσε στρατιωτικὸν μέγα τῶ ὄρατι ἀγκυλωμένον καὶ τῶ τοῦτου ἐνδεξίῳ φυσῶν ἠγωνίσματα, παιδιᾶς ἡμέραν συνθηματίζεται δι' ἐπιδήρων ὁρατισμῶν. Ὡς οὖν ἡ προθεσμία ἐνεσιτήκα, ἀριστινὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξάγει καταλόγων τοὺς περὶ τὸ κραδαίνειν ὄρατα εὐφρεῖς καὶ ὅσοι πρὸς αὐτὸν τὸ γένος ἀνέθερον. Ἐξείσι δὲ καὶ αὐτὸς ὑποστρωτῶς βραχὺ καὶ πρὸς τὸ σύνθημα μετ' ὀπίσθια ὑγρανόμενος, ἐς πεδίον ὑπτιάζον καὶ ἱκανὸν ἀντιτίζει διασχίσει ἱππότηδας φάλαγγας, τὸ δόρυ μετεωρίζων, χλαμύδα ἡσθημένους ἀστειοτέρων περὶ τὸν δεξιὸν ὤμον περονουμένην καὶ ἀφιεῖσαν ἐλευθέραν τὴν χίτρα κατὰ τὸ πόρπημα. Ὡς δὲ αὐτὸν ἱππος πολεμπίτριος καλλιθριξ καὶ χρυσοφάκαρος, ὃς ἡρέμα ἵππορῶν τὸν αὐχένα καὶ ὑποκαίριον τῶ πόδε, ὡς δρόμων ἔρωτιῶν, οἷον ἀνοημιλλᾶτο τῇ τοῦ ἀναβάτου λαμπρότητι. Καὶ ἐκάστῳ δὲ τῶν συγγενῶν, καὶ ὅσοι διαγωνίζεσθαι ἄλλοι τοῖς Ἰταλοῖς ἐπεκρίθησαν, λαμπροφροεῖν ἐπέταξεν ὡς ἐντῶν. Ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ ἐπίκλις Γεράδος λευκοτέρῳ χιόνος ἐποχος ἱππῶ, ἀμπισχόμενος χιτῶνα διάσχιστον ποδηνεκῆ, καὶ πῖλον ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς κατὰ τιάραν ἐπικλινῆ, χρυσοῦ κατὰ πρῶτον. Συνεξίασι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἱππότες, πάντες ἀρείχοι τὴν ἰσχύν, εὐμήκεις τὰ σώματα. Ὡς δ' ἐφρίξεν ἐγγεῖτησιν ἡ μάχη, ἄγευστος αἷματος, συνεκλήκοντο ἐκθύμως ἐξ ἀμφοῦν ἱκανοὶ ἀλλήλους διαδορατίζοντες καὶ τοὺς κατ' αὐτῶν ἀκοντισμοῦς ὑπεκκλίνοντες, ὅτε καὶ ἦν ἰδεῖν κατὰ τὸν

3. At Antiocheni principio imperatoris adventu minime læti deque eo amovendo solliciti, cum prohibere ac voluntati ejus resistere non possent, non modo servilibus gestibus atque animis effusi portis obviam processerunt, sed et ingressum ei magnificum adornarunt, vicis et biviis tapetibus atque aliis rebus adornatis, ac via qua transiturus erat recentibus arborum frondibus et odoratis floribus constrata. Nec quisquam ab illo honorifico occurso aberat, sed omnes inquilini confluerant. Aderat Syrus gulosus, aderat latro Isaurus, aderat pirata Cilix: eques lancearius Italicus relicto feroci equo positaque animi elatione pedibus triumphum comitabatur. Cum autem 142 Italicum militem hastæ solerti tractatione superhure videret, ludicrum certamen hastarum sine ferro instituit. Cum ludorum dies adesset, delectu acto e Romanis legionibus cognatisque suis vibrandæ hastæ peritissimos producit. Prodit et ipse, pro consuetudine sua, subridenti vultu, in spatiosam planitiem in qua equestres turmae commode concurrere possent, hasta in altum elata, chlamyde insigniore indutus, quæ in dextro humero infibulabatur ut brachium esset liberum, equo bellico insidens pulchri coloris et aureis phaleris conspicuo, qui cervice leniter arrecta et humum pedibus pulsans cursus cupiditatem præ se ferebat et cum splendore sessoris veluti certabat. Jussit et cognatos suos et cæteros qui cum Italis certaturi essent, quam splendidissimas vestes induere. Egressus est et princeps Gerhardus, equo nive candidiori insidens, tunica acu picta usque ad talos demissa indutus, pileum auratum in capite gestans, tiaræ 143 instar inflexum, cum omnium equitum suorum comitatu, proceritate corporum et bellico animorum vigore insignium. Ut ludicra illa pugna inchoata est, utrinque complures magno impetu sunt congressi, hastarum ictus in vicem ingredientes et declinantes. Ibi videre erat alios resupinos pedibus in altum elatis sterni, alios pronos jucere, alios sella equestri devolvi, alios obverso tergo effuso fugere, alios pallere præ jaculorum metu et intra clypeum sese abdere, alios rubere, qui adversarios trepidare cornerent. Aer vero impetu equorum verberatus vexilla cum sibilo agitabat: ut haud

Hier. Wolffi notæ.

(78) ἱππότην. Μετὰ κονταρίων καὶ κλέγων ἀραδικῶν.

ab re dici posset in iis ludis Venerem cum Marte et Bellonam cum Gratiis coisse : tanta erat varietas et elegantia. Studia porro Romanorum atque audaciam æmulatio Latinisque præcellendi cupiditas et imperatoris oculi iudices actorum incendebant : Italos vero semper erecta cervix et animus superbus atque indignatio, ne Romani hastato illo certamine superiores essent, excitabant. Imperator ipse duos equites 144 simul prostravit, equo alterum et hasta invecus, qui impetu jaculi etiam alterum una secum dejecit.

Ἄρσι συνελθεῖν, τῇ δ' Ἐνξοῖ συμπλέκεσθαι Χάριτας· οὕτω τὰ τότε παίγνια μίγμα ποικίλου καλοῦ ἐτύγγανεν ὄντα. Ἐποίη δ' ἀμιλλᾶσθαι καὶ παραλογώτερον Ῥωμαίους μὲν τὸ ὑπερφέρειν βούλεισθαι τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τὴν τῶν δοράτων ἰγκοίνησιν, καὶ βασιλείως αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἀγωνοθέται τῶν ὀρωμένων γινόμενοι, Ἴταλοὺς δὲ ὁ αἰεὶ ὀρθὸς ἀύχην καὶ τὸ ὑβρίζον ἐρόνημα, ἐτι γε μὴν τὸ μηδ' ὄλωσ ἀνέχεσθαι Ῥωμαίους κρατεῖν τὸν διὰ κοντῶν πόλεμον. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς σύνδου ἰππότης προσοῦδισε, καφ' ἐνδὸς μὲν ἐλάσας τὸν ἵππον καὶ τὸ δόρυ κρηδᾶνας ἐκείνου δὲ συγκαταβαλόντος τὸν σύνεγγυς τῇ ῥύμη τοῦ διακονίζοντος,

Postquam Antiochenos admiratione fortitudinis impleverat, cum ipsi vidissent quæ prius audiverant, Cpolim redire instituit : et per amicas provincias iter habens maximam copiarum partem dimisit. In quo prudentiæ suæ oblitus milites plurimos amisit, extremo agmine male tractato : nam incitata itineris cupiditas et effrenis atque inconsideratus domum itionis ardor legiones non paucas in illa dispersione afflixit, subito Turcorum insultu oppressas. Tum re ipsa compertum est quantum boni sit in providentia, quantum temeritas et inconsulta consilia apportent incommodorum et malorum ; ac longe præstare salutarem moram perniciosæ festinationi, quantumvis initio spe bona blandienti. Fortassis autem gravior clades accepta esset, nisi imperator conversus Turcorum impetum repressisset atque exercitum eo ordine, quo prius id fieri decuerat, reduxisset. Cum vero cadaveribus astilisset et multitudinem interfectorum perspexisset, et labiis agitatæ præ dolore femur crebro percussisset, cum profundis suspiriis illacrymasse fertur, ut in ægritudine animi et 145 dolore solet. Quamvis autem susceptum dedecus abolendi cupidissimus, cum quid in præsentia ageret non haberet, institutum iter tenuit.

ὀρωμένοις ἢ καὶ ἐνωτιζομένοις ἀλγεινοῖς θεάμασι καὶ ἀκούσμασι, καὶ ὀρμησαὶ μὲν τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀναμαχέσασθαι ὕνειδος, γενναῖον δὲ τι ἐξ ὑπογούου δράσαι μὴ ἔχοντα ὀδοῦ τῆς προκειμένης αἰεὶ ἔχεσθαι.

4. Enimvero invidia, quæ non tantum provinciarum et urbium dominos subinde obliquo intuetur oculo et insidiatores in proximo alit, sed mediocres etiam insectatur, nec Styppiotam Theodorum gratia apud imperatorem pollutentem inviolatum præterit, neque prius turbinibus et procellis agitare destitit, quam de gradu dejectum locoque motum tandem miserabiliter afflixisset. Ego vero talia quoque historiæ insero, ut lectores cognoscant quam improvisa et inevitabiles res sit improbitas : esse igitur, quantum liceat, eos æmulos observandos, qui ingeniisunt

ἄχαλον φεῖνον ἄρα πῆ μὲν κύμβαχον ἐπὶ βρεχμὸν τε καὶ ὤμους ἀνατρεπόμενον, ἄλλοσε ἰππείας ἀστράβης ἐκσφαιριζόμενον, ἄλλον πρηγῆ, ἐξυπτιάζοντα ἕτερον, ἄλλον μεταβαλόντα τὰ νῦτα καὶ προτροπάδην φεύγοντα. Ὁ μὲν ἐγλώριζεν ὑπὸ δέους, τὸν ἀκοντίζοντα δεδιώς, καὶ τῷ σάκει πᾶς ἐνεθάπτετο· ὁ δὲ ἀνοηρὸς ἦν, τὸν ἀνταγωνιστὴν κατεπτηγόντα ὀρών. Τὸ δὲ τοῦ ἀέρος ῥόθιον τῇ ὀρμῇ τῶν ἵππων τεμνόμενον ἠνέμου τὰς σημαίας καὶ λιγυρὸν ὑπεσφύριτταν. Εἶπεν ἂν τις οὐκ ἀκόμφως, πρὸς τὴν τρηκαῦτα διάχυσιν ἀπιδῶν, Ἄφροδίτην

Ἄλγιστος οὖν ἐπ' ἀνδρῶν τοὺς Ἀντιοχεῖς θαύματος, ὄψεσ· παρειαυφότες ἄπερ ἀκοαῖς ἐνηχοῦντο πρότερον, ἔγνω παλινφθίαν ἔσαι πρὸς τὴν Κωνσταντινίου τραπόμενος. Ἐνθεν τοι καὶ ὡς διὰ φιλίας μέλλων ἵνα διαφύγῃ τὸ στρατόπεδον, ὅποι φέλλον ἐκαστη μεθίστασθαι. Τοῦτο δὲ μὴ καθ' ἡγεμόνα ὁποῖος ἦν αὐτὸς βουλευσάμενος, ἔλαθε παραπολέσας τὸ πολὺ τοῦ στρατοῦ καὶ κκῶς τὰ κατ' οὐρανὸν διαθέμενος· ἢ γὰρ πρὸς πορείαν δεξία τούτου ῥοπή καὶ ἢ πρὸς τὰ οἰκεία ἔβη, τῶν στρατιωτῶν ἀγαλλίνωτος ἀπαρσις καὶ ἀλόγιστος οὐκ ὀλίγα τῶν ταγμάτων διαλυθέντα παρελυμνήνατο, τῶν Τούρκων ἐπεισπεσόντων ἀθρόως αὐτοῖς, ὡς πείρα γνῶναι τὸ τότε πολλοὺς οἶον ἀγαθὸν ἢ προμήθεια, τὴν δ' ὑστεροβουλίαν πρᾶγμα ἀνόνητον καὶ ἀξέμφορον, καὶ ὡς κρείττον τὸ μεθ' ἡμέραν, εἰ σώξει καὶ δίδωσιν εὐκλείαν, τοῦ κατασπῶντος αὐτίκα εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χρηστέτητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χεῖριστον προῦθη τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεῖς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τὴν φορὰν, καὶ προῦπεμψε τὰ στρατόπεδα μεθ' οἷς ἔδει συντάξεως πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ κληθὸς τῶν διαφθαρέντων ὅσον κατανοήσαντα, κληθῆναι τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιψοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνοϊμῶξαι βύθιον καὶ ἄκαρσαι, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων σημαντικὰ ἐπὶ τοῖς

δι'. Ὁ δὲ μὴ τοῖς ὑψηλοῖς μόνον καὶ ἐθνῶν καὶ πόλεων δυνάσταις λοξὸν αἰεὶ ἐνορῶν φθόνος καὶ τοῖς ἐπιβόλους τρέφων αἰεὶ ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετριτέροις ἐπιφροόμενος. οὗτος οὐδὲ τὸν Στυππειοτῆ Θεόδωρον τῆς παρὰ βασιλεῖ παβρσίας εἴασεν ἀμειψάθητον, ἀλλὰ πνεύσας καταγιδοῦσας καὶ ἄγριον ὁ δυσπάλαιστος πολλάκις μὲν τοῦ στασίμου στυφαλλῆς μετήνεγκε, οἴλος δὲ καὶ ἀνέτρεψε καὶ εἰς πτώμα κατήνεγκεν οἰκτιστον. Παρνεῖρω δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τῇ ἱστορίᾳ, δεικνύς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς, κἂν ἀσυλλόγιστον τι γρῆμα καὶ δυσφύλακτον ἢ πονηρία, χρῆναι γούν ὡς ἐξὸν ἐποβλέπεσθαι τῶν ἀντιεγγώνων

δι'. Ὁ δὲ μὴ τοῖς ὑψηλοῖς μόνον καὶ ἐθνῶν καὶ πόλεων δυνάσταις λοξὸν αἰεὶ ἐνορῶν φθόνος καὶ τοῖς ἐπιβόλους τρέφων αἰεὶ ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετριτέροις ἐπιφροόμενος. οὗτος οὐδὲ τὸν Στυππειοτῆ Θεόδωρον τῆς παρὰ βασιλεῖ παβρσίας εἴασεν ἀμειψάθητον, ἀλλὰ πνεύσας καταγιδοῦσας καὶ ἄγριον ὁ δυσπάλαιστος πολλάκις μὲν τοῦ στασίμου στυφαλλῆς μετήνεγκε, οἴλος δὲ καὶ ἀνέτρεψε καὶ εἰς πτώμα κατήνεγκεν οἰκτιστον. Παρνεῖρω δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τῇ ἱστορίᾳ, δεικνύς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς, κἂν ἀσυλλόγιστον τι γρῆμα καὶ δυσφύλακτον ἢ πονηρία, χρῆναι γούν ὡς ἐξὸν ἐποβλέπεσθαι τῶν ἀντιεγγώνων

δι'. Ὁ δὲ μὴ τοῖς ὑψηλοῖς μόνον καὶ ἐθνῶν καὶ πόλεων δυνάσταις λοξὸν αἰεὶ ἐνορῶν φθόνος καὶ τοῖς ἐπιβόλους τρέφων αἰεὶ ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετριτέροις ἐπιφροόμενος. οὗτος οὐδὲ τὸν Στυππειοτῆ Θεόδωρον τῆς παρὰ βασιλεῖ παβρσίας εἴασεν ἀμειψάθητον, ἀλλὰ πνεύσας καταγιδοῦσας καὶ ἄγριον ὁ δυσπάλαιστος πολλάκις μὲν τοῦ στασίμου στυφαλλῆς μετήνεγκε, οἴλος δὲ καὶ ἀνέτρεψε καὶ εἰς πτώμα κατήνεγκεν οἰκτιστον. Παρνεῖρω δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τῇ ἱστορίᾳ, δεικνύς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς, κἂν ἀσυλλόγιστον τι γρῆμα καὶ δυσφύλακτον ἢ πονηρία, χρῆναι γούν ὡς ἐξὸν ἐποβλέπεσθαι τῶν ἀντιεγγώνων

ὁπόσοι τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἐλευθέροι, τὸ δὲ φόρος ἄποκαθεμένοι καὶ τὴν γλώτταν τῆ καρδίᾳ πλουτοῦντες ἀντίφθογγον, πρὸ πάντων δὲ τιθῆναι τῷ στόματι φυλακὴν καὶ μὴ εἶναι τὴν γλώτταν προπετώσας ἐκπύουσαν τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ τῶν χειλέων ἐπιτεχνίσματος, ἅπερ οἷα διπλοῦν περίβολον ἢ φύσις ταύτῃ περιεγύρωσαν. Ὁ γὰρ τοι τότε λογοθέτης τοῦ δρόμου οὐχ οἶδός τε ὦν στέγειν τὴν ἐς τὸν Στυππειώτην τῆς τύχης εὐμένειαν καὶ τὴν ἀκροτάτην τοῦ βασιλέως ῥοπήν καὶ τὸ τῷ μὲν ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς ἐς τὸν κρατοῦντα παρρησίας τε καὶ παρουσίας εἶναι καιρὸν καὶ ἐξεῖναι δακτύλῳ πάντα μεταφέρειν καὶ νεύματι, αὐτῷ δὲ κατὰ τακτὰς ὥρας τὴν ἐς αὐτὸν ἀνεργεῖαι πυλαίαν, καὶ ἄλλα ὅσα τῷ μὲν Στυππειώτῃ καὶ μόνον βουλευθέντι ἀνύσιμα ἦν, τῷ δὲ οὐδ' ὄναρ δι' τοῦ φανιστινοῦ ἐπιπτόμενα καὶ διὰ τοῦτο τοῦ φόβου γινόμενα ὑπεκκαύματα καὶ εὖς τοῦ ταμείου πλήττοντα τῆς καρδίας, σκαιωρεῖ κατὰ τοῦ ἀνδρός τὰ οἰκτρότατα. Καὶ δεινὸς ὦν κατῴσται ὀλοὺς καὶ δικρόαν εὐτυχῶν γλώτταν, ὅποισιν ἕως ὁ ψήθυρος καὶ ἀρχέκκος, φιλικῶς ὑποκλέπτει τὸν ἕνδρα, καλῶ πράγματι συνηζύων ἄτοπα διαβόλεια καὶ δηλητηρίου σκῆρον περὶ χεῖλη ἀγάπης μέλιτι περιχρῶν. Ἀμέλει τοι καὶ ἄλλα λέγων καὶ διανοούμενος ἕτερα, καὶ χεῖρα μὲν τιμῶν τῆ δὲ καρδίᾳ πῶρρον πλατύνων, ἐλελήθη: τὸν κατὰ τοῦτο μόνον ἔργατον καὶ ἀπλοῖκόν Στυππειώτην. Ἐνδιαβάλλει τὸν ὡς μαγαλευτήν τοῦτον καὶ δολιόφρονα, καὶ γράσσει προδοσίας, τὰ κατὰ Σικελίαν λέγων ἀνατράπτειν πράγματα. Ἀπαιτηθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ βασιλέως πίστις τῶν λεγομένων, τῆ Κιλικίᾳ (79) ἐπιδημιολογῶντος, αὐτὸν μὲν ἐπίστησι παραπετάσματος, τὸν δὲ Στυππειώτην ἀπολαβὼν ὡς ἔχων τι μόνος μόνον προσδολέγεσθαι, ἄγει ὅπου ἦν ἀθέατος ὁ βασιλεὺς ἑστηκώς, καὶ λόγους ἀνακινήσας ἑτέρους εἶτα καὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν δολίως ἐνέβαλε. καὶ διδοὺς αὐτὸς ἀφορμὰς τοῦ μεμφιμορεῖν μήτε μὴν ἀσπάζεσθαι τὸν Στυππειώτην ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν διαπραξίμενος πράγματι, οὕτω διαλίπαι τὴν ἐντυχίαν, καὶ τοιοῦτον ἐνθάπασ σπινθηρὰ τῆ τοῦ βασιλέως ψυχῆ καὶ κατὰ τοῦ Στυππειώτου ἑρῆς ὑποτύφροσθαι ἐσκέπετο καὶ φοροῦτο εὐπορήσων ἑτέρων συκοφαντήσεων, δι' ὧν προχειροτάτη ἔπιτα τοῦ σπινθηρος ἢ κίνησις. Οὐκοῦν κατὰ καρδίαν ἑτέραν πληγὴν ἀνταίαν εἰληφώς ὁ δηλωθεὶς λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον ἡθροδάνου διέλιθον γρύσειον, καὶ τοῖς ἕρκους τοῦτον ἐπίσταται κατὰ τὸν ἐν βλαχέρνας μέγαν κῆρ ὃ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουεν Ἀλεξῆα τε τῷ Οὐγγρίας καὶ τῆ θουγατοῦ τοῦ βασιλέως ἡρῆς, ἢ τῷ λογοθετικῷ ὀφθουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἡμυδία, συνθέσθαι λέγεται χάρτην λέγων ἔμπλειον κατὰ τοῦ Στυππειώτου ὄψιν τῆς Σικελίας ῥήγι παλησόμενον, καὶ τοῦτον ἀναφύρας τοῖς τοῦ Στυππειώτου τόμοις καὶ γράμμασι πείσαι τὸν βασιλέα

illiberalibus et moribus occultis præditi linguaque pollent ab animo dissentiente, ac custodia munitum os, nec sinendam linguam temere extradentium septum et labiorum munitionem evagari, quibus a natu a quasi duplici vallo est inclusa. Nam dromi legotheta cum fortunæ benignitatem erga Styppiotam **146** et propensissimam imperatoris voluntatem ferre non posset, ad quem illi semper pateret aditus et colloquendi potestas daretur, adeo ut digito et nuu quidvis conficeret, cum sibi certis horis tantum accedere permetteretur, et quæ Styppioles sola voluntate impetraret, ea sibi ne per somnium quidem cernere contingeret; invidia æstuans, quæ ipsius animi penetrabilia insederat, homo callidus et instar pestiferi serpentis bifida lingua instructus, amicitia simulatione virum circumvenit, et scyphi veneno pleni oras amicitia molle inungit, aliud dicens, aliud cogitans, et labiis honorans, cum animo esset alienissimo. His rationibus Styppiotam hac una in re incautum et simplicem fallit, eumque apud imperatorem ut impostorem et dolosum criminatur, et Siculae proditionis accusat; cum vero imperator adhuc in Cilicia agens fidem sibi fieri postularet, eum sub velo stare jubet: ipse Styppiotam, tanquam arcani aliquid dicturus, eo seducit ubi imperator occulebatur. Et ab aliis rebus exorsus tandem in Sicilia mentionem fraudulentur delabitur, dataque **147** illi occasione acta illa imperatoris reprehendendi colloquium dirimit. Ita irritato illius animo aliarum calumniarum occasiones quærit, magis etiam contra Styppiotam inflammatus, quod imperator illi aurea bulla cum radiantibus gemmis data mandarar ut in magna Blachernia ecclesia jurijurando præset, quo imperii successio Alexio Hungaro et filia Maria confirmaretur (quod munus ad logotheta potius officium pertinebat), scriptum nugacissimum composuisse fertur, quod scilicet Styppiota ad Sicilia regem missurus esset, eoque in Styppiotæ codices et litteras clam inserto, imperatori persuadet ut inquiri jubeat illas proditionis ad Siculum litteras. Quo facto imperator fulminis instar contra Styppiotam exarsit, eique oculos effodi jussit innocenti. O inspector omnium oculo justitiæ inevitabilis, cur sæpe conives ad tales injurias et graviores etiam casus D hominum, neque statim tonitrua et fulmina promis, sed vindictam procrætinis? impervestigabile tuum est iudicium, et humanis rationibus **148** inaccessum. Tu vero sapiens es et accuratus utilitatis iudex, quamvis tenuitatem ingeniorum nostrorum frustreris. Draconem quidem aut leonem qui videt aut audit in montibus, statim declinat; lacrymis et precibus etiam latro mitigatur: ad virum vero aliis insidiantem, qui aliud lingua

Hier. Wolfii notæ.

(79) Κιλικία. Ἀρμενία. Creberrima est hæc permutatio. Nam vetustus codex fere semper ἀντὶ Ἀα-

τῶν μὲν Φράγγους, ἀντὶ δὲ Κιλικίας Ἀρμενίαν τίθησι.

promptum, aliud pectore clausum habet, cavendum magna sapientia est opus et Numinis auxilio

κίθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρός ὄργην ἀνέκλυσε. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλός ἦν, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡ πάντ' ἐφορᾶν ὀφθαλμῶν τῆς δίκης ἀλάθῃτε, ἵως ἐπιμέλεις πολλακίς ἐπὶ τηλαίαις παρανομήμασιν ἢ καὶ μείζουσιν ἑτέροις ἀνθρώπων κακοπραγήμασιν, οὐδ' ἐπάγεις εὐθὺς τοὺς πρῆστῆρας καὶ τὸ κερκύνιον ἀναμμα, ἀλλ' ὑπερτιθέμενος ἐπέχεις τὴν κόλασιν; Ἀνεξήχνηστον σου τὸ κρίμα, καὶ ἀνθρώπων λογισμοῖς ἀνεπίδοτον. Πλὴν εἴ σοφός, καὶ, καὶ γνώμων ἀκριθής τοῦ συνοίσοντος, κἄν ἡμᾶς τοὺς σμικρογνώμονας λέληθας. Πότῃ μὲν οὖν εἰσορῶν καὶ αἴων ἐν ὄρεσιν εὐθέως ἐξέκλινεν. Ἄλλὰ καὶ κακόεργος ὅστις δὴ παραιτητός ἐστι, δάκρυσι καὶ λίταις παρρηπάγεται. Ἄνδρα δὲ κακὰ τῶν πλῆσιον βυσσοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεῖθοντα, ἔτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλῆς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεῖα τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Cæterum fuit is logotheta (ut historia seriem paulo diutius suspendam) talis qui sublimiores disciplinas primoribus duntaxat labris degustarat, sacrosanctæ sapientiæ parum diligens amator nec docilis discipulus, sed ingenio præstantissimo dictionis extemporalis studiosus, eloquentia fontis instar exuberante maximam gloriam adeptus. Fuit et mortalium omnium gulosissimus et bibulorum princeps; canere ad lyram et citharam pulsare, corducem saltare et pedes celeriter huc atque illuc agitare promptus. Quamvis autem vinum avidissime ingurgitaret, tamen nullum in eo signum ebrietatis apparebat; imo quo plus biberat, eo prudentius irrigabatur: illa vini excitatio ingenio loquebatur. Jam quia symposia consecrabatur, cum imperatori acceptissimus erat, tum regulis provinciarum, qui comessationes amabant, carissimus. Ad quos cum legatus ibat, alios potando superabat eoque redigebat ut longo tempore ad vinum edormiendum et ebrietatem discutendam esset opus, alios æquabat, cum quidem ventres eorum integra deliela caperent et amphoras digiti ut calices versarent, et Herculæum scyphum cœnæ perpetuo subjungerent. Sed quia semel in hujus viri mentionem incidi, illa etiam memoratu digna referantur. Pepigit aliquando cum imperatore Manuele se porphyreticam patinam aqua plenam exhausturum, quæ olim in aula Phocæ Nicephori fuit ad Bucoleonem spectante, nunc vero in maximo illo conclavi visitur, quod is imperator eujus historiam scribimus edificavit. Id imperator admiratus: « Optime sane, inquit, 150 logotheta. » Et ei multum lineæ vestis pretiosæ et complures auri minas promisit, si ita fecisset: sin minus, tantumdem ab eo stipulatus est. Quibus verbis homo delectatus patinam aqua repletam, quæ ad duos choas capiebat, instar bovis inclinatus exhausit, semel tantum recepto inter potandum spiritu, ac statim promissa ab imperatore munera ex pacto accepit. Etiam viridibus fabis impense delectabatur, earumque tota arva consumebat. Aliquando igitur in castris cum trans flumen fabis consitum agellum conspexisset, statim exutis vestibus tranavit; nec maximam devorasse partem contentus reliquias in fasciculos collectas et humeris impositas abstulit, et in tabernaculo suo sedens fabas suaviter absumpsit quasi longo tempore jejunasset. Fuit homo

στεῖλαι: τοὺς κατὰ ζήτησιν τοῦ πρὸς τὸν βῆγα γράμματος τὴν τοῦ Στυππειώτου σκηνὴν ἐρευνήσαντας. οὐ καὶ γενομένου ὁ αὐτοκρέτηρ οἷα πυρτὸν

Ἦν δὲ ὁ λογοθέτης οὗτος, ἵνα καὶ εἴη μικρὸν παραινέσω τῆς ἱστορίας μοι τὸν εἰρμὸν, μαθημάτων μὲν ὑψηλοτέρων ἄκρη λιχανῶ γεγευμένος καὶ τῆς ὑπερσέμενου φιλοσοφίας οὐκ ἀκριθής ἐραστής, οὐδ' εὐμαθής ὁπάδης, κρῆτιστος δὲ τῆ φουῆ καὶ ἔψ ἄμελητήτῃ χαίρων τῆς φράσεως, ῥέων τε τῶ λόγῳ κατὰ πηγὰ καλλίφειθρον διεκδιδοῦσαν τῶν πρᾶτων ἐκ τοῦδε κλέος ἀπηνέγκατο μέγιστον. Ἀνθρώπων δὲ ὑποφαγώτατος ὢν καὶ οἰνοφύγων ὁ κρῆτιστος πρὸς λύριον ἔψαλλε καὶ πρὸς κιθάραν μετεβύθιμιζετο καὶ κήρδακα ὠρχεῖτο καὶ τῶ πόδε πολλακίς παρενετάλει. Χανδὸν δὲ τῶν οἴνων ἐμπορούμενος, καὶ κατὰ τοὺς θαλαττίους χόας καὶ τὰς σπογγίαις συγγάκις τὸ ποτὸν ἀνιμώμενος, οὐ κατεπόντου τὸν νοῦν τῆ ἀρδείῃ, μήτε παρασφαλλόμενος ὡς οἱ ἔξοινοι, μήτε το κάρη βάλλων ἐτέρωσα ὡς ὑπο μέθης ἐπικλυζόμενος, ἀλλ' ἔλεγέ τι σοφὸν, ἀναφλέγων τε καὶ ἀρδῶν ἐν τῶ πίνειν τὸ λογιζόμενον, καὶ πρὸς βλάστην λόγων μάλλον ἐπερωννύετο, Διῶκων δὲ τὰ συμπτώσια οὐ βασιλεῖ μόνον πλείστα κεγάριστο, ἀλλὰ καὶ δυνάσταις μάλα πεφιλήτο τῶν ἐθνῶν, ὁπόσοι τοὺς, κώμους περιεσκουδάζον. Κατὰ γὰρ πρεσβεῖαν αὐτοῖς παραβέλλων τοὺς μὲν ὑπερέβαλεν ἐν τοῖς πότοις καὶ πρὸς τῆ ὄψι κατήνεγκεν ἐκ τῆς μέθης ἀνάντησιν καὶ τοῦ κάρου ἀνάνευσιν, τοῖς δὲ καὶ ἰσοφάριεν· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πιθάνκας ἔλας ἐς τὴν γαστέρα μετῆγγιζον καὶ ἀμφορέας ὠχουν τοῖς δακτύλοις ὡς κύλικας καὶ τὸν σκύφον εἶχον ἀεὶ ἐπιπέπνιον τὸν Ἡρακλειον. Ἔπει δὲ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρός τοῦδε λόγους καθάπαξ ἐνεπεπτώκειν, δεδόσθω κάκεινα τῆ ἱστορίῃ, μνήμης ὄντα καὶ διηγήσεως ἄξια. Συνέθετό ποτε τῶ βασιλεῖ Μανουὴλ ὕδατος πλησθεῖσαν διεκροφήσει τὴν πορφύρεον λεκανίδα, ἣν εἶχε πρότερον μὲν ἡ ἀθριώδης τοῦ κοιτῶνος ἀΐλειος τοῦ βασιλέως Νικηφόρον τοῦ φωκᾶ, ἡ ἄνωθεν τοῦ Βουκολέοντος ὑπτιάζουσα, νυνὶ δὲ ὁ παρὰ τοῦ εἰς ἱστορίαν προκειμένου βασιλέως οἰκοδομηθεῖς χρυσόπαστος μέγιστος ἀνδρῶν. Βασιλεὺς δ' ἐν θαύματι θέμενος τὸ λεχθὲν, καὶ πρὸς αὐτὸν, Ἰπέρεργε, λογοθέτα φάμενος, ὁδόντας εὐανθεῖς καὶ χρυσίου μνάς ἱκανὰς ξυνέθετό οἱ καταβαλίσθαι δρῶντι ὡς ἐφῆσεν, ἢ μὲν ταυτὰ τουτοῖν καταθέσθαι μὴ περατοῦντα τὰ ξυγκείμενα. Ὡς δὲ τὸν λόγον ἀσπύωνας ὁ ἀνὴρ ἤνωτίσατο, ἡ μὲν λεκανὶς ἦν ὑπερχεῖλης ὕδατος, κεχάδρια περὶ χόας δύο, ὁ δὲ κύψας τὸ ἄγγος ἐκένωσεν ὅσα βοῦς, ἄπαξ ἀνακόψας τὸ συνεχὲς τῆς πόσεως, καὶ τότε ὡς τὸ πνεῦμα πλείον συλλέξει, καὶ εἶχεν εὐθὺς τὰ ἐκ συμφώνου πρὸς βασιλέως ἀποδιδό-

μεν. Ἦττων δὲ ὧν τῆς τῶν χλωρῶν κυάμων ἐπιεί-
σεως οὐκ ἀπὸ βίνος, ὃ φασι, ἀλλ' ἐξ ὀδόντων τῶ
θαλῶ τούτων εἴλκετο. Ὅλας οὖν ἀρούρας κατεδαπάνη
καὶ θωδὸς ἀκριβέστερον ἐπέζηρητο. Καὶ τότε παρὰ
τὸν ποταμὸν ἐνοσηνησάμενος, ἐπειδήπερ εἰς τὴν
περὶ τὴν κυάμων θεάτατο γήδιον, ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν
ἔχοντα χιτῶνα ἀποδυσάμενος διενήξατο, καὶ τὸ
πλείον ἀποτραγῶν οὐδ' οὕτως ἀπέσχετο, ἀλλ' ἐς
δυσμὰς τὸ μὴ κατεδηδομένον ξυνενεγκῶν ἐπὶ νώτου
καὶ ἐπὶ διαπέδου τῆς σκηνῆς καθιζήσας ἀνελέγετο τοὺς
κυάμους ἠδέως, ὡς εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν
καὶ ἀπίσιτος. Ἡρωϊκοῦ δὲ σώματος μετέχων καὶ
εἰς ἀρίστην ἡλικίαν ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπό-
μαχος ἦν, ἀλλ' ἔβλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος
ἄξιον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῃ γένος καθεῖλετο.
Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πλεῖστον ἔχων αὐτὸν
τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου
ἔλογοποίησε, μετὰ πεμπτον ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ
συγγνώμην μετὰ θακρῶν αἰτεῖται. Ὁ δὲ βραδείων
ἀμνηστικῶς ἄφρονι καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο.
Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι,
ἀλλοσιτελῆ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτωτον.

εἰ. Ὁ δὲ γε Μανουὴλ, ἀποθαλόμενος θανάτῳ τὴν
ἐξ Ἀλαμηνῶν τόνευον, ἐκόψατο μὲν τὸν ἐκείνης
μῶρον διασπαρτὸν οἰθηθεὶς σώματος, καὶ ὡς λέων
θρηνηθεὶς ἠρέξατο, ταφῆς δὲ ἡξικῶς μεγαλοπρε-
ποῦς, καὶ τῶ σκηνῆς ἐπιτελέσας τὰ ὅσια ἐν τῇ τοῦ
Παντοκράτορος πατρῴῃ μονῇ, καὶ καιρὸν ὄν [P. 76]
ἰδοκίμασέ παρπηεύσας ἡμιθανῆς καὶ ἡμιτομος πρὸς
μητέρα δεύτερα ἔδλεψε, πατήρ ἀκούσαι παιδὸς
γλιγόμενος ἠρξέμενος. Πολλὰ χόθην μὲν οὖν ἐπεφοίτων
αὐτῷ καὶ γράμματα καὶ προμνύμενοι ἐκ βασιλείων,
ἀπὸ βῆτῶν καὶ δυναστῶν ἀπάσης τῆς γῆς· ὃ δὲ
προέκρινεν ἀπασῶν μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ τῆς
Ἀντιοχείας σατραπέουτος Πετεβίνου, ταύτην λέγω
τὴν τῆς Κοίλης Συρίας προκαθημένην, ἣν Ὀρόντης
ποιεῖται καὶ καταπνέει ζέφυρος ἄνεμος. Ἦν δὲ ὁ
Πετβίνος οὗτος Ἰταλιώτης μὲν τὸ γένος, ἱππότης
δ' ἀκράδαντος καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίσμον ἐκείνου εὐμέ-
λους. Στείλας οὖν ἐκ τῶν τῆς γερούσιας καὶ τὸ
γένος ἐπιστήμους ἄνδρας εἰσποιεῖται τὴν κόρην,
καὶ θύσας εἶχε τὰ γαμοδαίσιον. Ἦν δὲ καλῆ (80) τὸ
εἶδος ἡ γυνή, καὶ λίαν καλῆ, καὶ ἕως σφόδρα καλῆ,
καὶ τὸ κάλλος ἀξίμωτος, ὡς μῦθον εἶναι ἀσχετῶς
πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν,
Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοώπιν, καὶ τὴν θολιγώδερον
καὶ καλλισφυρον Λάκαιναν, ἃς οἱ πάλαι διὰ
τὸ κάλλος ἐθιόισαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπίστας
βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώ-
κην.

Ὁ δὲ λόγος τὰ κατὰ τοὺς Τούρκους μέλλων αἰθῆς
ἐξείναι, ἅτε εἰς ἀρχὴν καθιστάμενος, καὶ τινα
τῶν ἐνωθεν σαφηνείας ἕνεκα δοῖν, ἂν εἰς ἀφήγησιν.
Τῶν κτεράρχων τῶν Τούρκων Μασούτ πολλοὶ μὲν
ἦσαν οἰεῖς, καὶ θυγατέρες οὐκ ἐλάττους ἐγεγόνει-
σαν ἐν δὲ τῶ μέλλειν ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ
ταῖς ἐκεῖθεν κολάσειν (81) ὡς ἀσεβῆς παραπέμ-
πασθαι διανέμει τοῖς ἐκείνου παῖσι· τὰς ποτὲ μὲν
τοῖς Ῥωμαίων ὄροις κληρουμένας, τότε δὲ ὑπ' ἐκείνῃ
υπαρμένους πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοις μὲν εἰς

A procerae staturæ et heroici corporis, non imbel-
lis sed fortis, eaque familia dignus ex qua mater-
nam stirpem traherat. Moriturus, cum sauciam
haberet Styphiolæ calumniis conscientiam, virum
accersit et lacrymis oppletus veniam petit. Quam ille
oblitus injuriarum ei concessit, et salutem
ejus animæ precatus est. Atque hæc hæctenus,
neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

τε ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα,
καὶ εἰς ἀρίστην ἡλικίαν ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπό-
μαχος ἦν, ἀλλ' ἔβλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος
ἄξιον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῃ γένος καθεῖλετο.
Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πλεῖστον ἔχων αὐτὸν
τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου
ἔλογοποίησε, μετὰ πεμπτον ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ
συγγνώμην μετὰ θακρῶν αἰτεῖται. Ὁ δὲ βραδείων
ἀμνηστικῶς ἄφρονι καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο.
Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι,
ἀλλοσιτελῆ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτωτον.

5. Manuel autem conjugis Alemannæ mortem
non secus ac membrum a suo corpore avulsum
acerbissime deploravit, justisque ei persolutis
eam in paterno monasterio Pantocratoris magni-
ficentissime sepeliit; et luctus tempore, quod
ipse sibi præfinierat, instar semianimis et dimi-
diati hominis exacto, secundas nuptias spectavit
masculæ prolis cupiditate. Multis itaque e locis
litteræ ad eum mittuntur: offeruntur regum et
principum filiæ ex omni terra. Ipse vero Petebini
Antiochiæ Cælesyriæ primariæ urbis, ad Orontem
sitæ, quam ventus favonius perflat, satrapæ fi-
liam delegit. Is Petebinus erat genere Italus et
eques præstantissimus. Missis igitur ad eum sena-
torii ordinis nobilibus viris puellam ducit incom-
parabili forma præditam, ac nuptias cele-
brat.

τὸ γένος ἐπιστήμους ἄνδρας εἰσποιεῖται τὴν κόρην,
καὶ θύσας εἶχε τὰ γαμοδαίσιον. Ἦν δὲ καλῆ (80) τὸ
εἶδος ἡ γυνή, καὶ λίαν καλῆ, καὶ ἕως σφόδρα καλῆ,
καὶ τὸ κάλλος ἀξίμωτος, ὡς μῦθον εἶναι ἀσχετῶς
πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν,
Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοώπιν, καὶ τὴν θολιγώδερον
καὶ καλλισφυρον Λάκαιναν, ἃς οἱ πάλαι διὰ
τὸ κάλλος ἐθιόισαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπίστας
βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώ-
κην.

152 Jam cum ad institutum redeundum sit, quæ-
dam supra commemorata perperitatis gratia repe-
tenda sunt. Masuto Turcorum imperatori multi
erant filii, nec filiæ pauciores. Moriturus provincias
et urbes olim Romanas, tum vero suas, inter
eos distribuit. Cumque aliis alias assignasset,
Iconium metropolim cum subjectis oppidis Clizan-
thlani filio, generis vero, Jagupasani Amasiam et
Ancyram fertilemque Cappadociam cum locis fi-
nitimis, Daduni urbes felices et maximas,

Hier. Wolffi notæ.

(80) Ἦν δὲ καλῆ. Verba sic sonant: *Erat autem
formosa mulier, et valde formosa, et supra modum
formosa, et incomparabili pulchritudine, ut plane
paræ essent ad eam collatæ: Venus risu gaudens, et
cætera Juno candidis brachiis et grandibus oculis, et
Lucæna longo collo et pulchris talis, quas vetustus ob
formam immortalitati consecravit, et cætera univer-
sæ quarum insignis pulchritudo libris et historiis ce-
lebratur.* Hæc in conversione de industria præter-
missa hic subjeci, ne me negligentis accusent, si

qui forte sunt qui ineptiis delectentur.

(81) Καὶ ταῖς ἐκεῖθεν κολάσει, *ad inferna sup-
plicia ut homo impius rapiendus.* Quorsum attinent
ista tragica? Christianæ charitati nescio quam
contentanæ, pleca certe inhumanitatis; quare a
me prætermissa sunt. Vident quisque ut ipse recte
vivat et bene moriatur: judicium de aliis relinquat
Deo cujus judicia longe alia sunt quam hominum,
præsertim ineptorum.

Cæsaream et Sebastiam, attribuit. Sed quousque, Domine, hæreditatem tuam diripi ac prædæ et ludibrio esse populo vecordi et a vera tui cognitione ac fide alienissimo patieris? quandiu a nobis avertes faciem tuam, cum sis humanus, et mendicitatis nostræ oblivisceris, nec gemitus nostros et ploratus audies, cum celeriter afflictis succurrere soles? neque pœnas sumes, cum sis vindex? quamdiu durabunt istæ absurditates, ut Agarî ancillæ posteris nobis ingenuis dominantur, et gentem sanctam tuam, quæ sanctissimum

153 nomen tuum invocat, perlent et occidunt, diuturnam servitutem et opprobria et alapas perditorum barbarorum sustinentem? Intuere tandem, clementissime Domine, captivorum ærumnas. Sanguis famulorum tuorum nunc quoque, ut olim Abelis, te misericordem Dominum inclamet. Arripe arma et scutum, exsurge ad opem nobis ferendam; confirmatoque viro qui tibi placuerit probatusque fuerit, improbis vicinis nostris septupla reddito quæ in hæreditatem tuam commiserunt, et provinciarum atque urbibus fortiter recuperatis, quas barbari surripuerunt, orientem et occidentem solem eorum limites statuito qui a te cognomentum acceperunt.

τῶν ἐν πέδαις ἢ συνοχῇ. Βοησάτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φίλοικτον τὸ ἐκχεόμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρῶτον. Ἐπιλαβοῦ ὄπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὃν αὐτὸς αἰρετίτη ἀνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκῆσαις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γείτοσιν ἡμῶν εἰς τὸ ἐπταπλάσιον ὅσα ἐπονηρέυσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἃς ὑφείλοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρις στήσαις τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ κληρονομήσαντες ὀνόματος ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυσμέλου πρώτης καὶ ὑστάτης αὐγῆς.

Hæc fortasse non abs re neque temere effudimus, cum Dio paulisper collocuti, et mœrore oppressum animum nonnihil levavimus. Masuti autem liberi præcipuos regni paterni ac potius Romanorum fines trifuriam partiti pacem et cognationis jura parum curaverunt, ad bella intestina propensi. Nam Iconii Sultanus Cappadociæ toparchæ, et hic illi vicissim, infesto animo est insidiatus, donec odia 154 in apertum eruperunt et ab ipsis imperatori sunt exposita. Qui cum utrumque perditum cuperet, optabat ut non tantum inter sese rixarentur et divellerentur, sed armis etiam certarent, ut ipse otiosus illorum malis quippe barbarorum et impiorum insultaret; ac per legatos clam utrumque contra alterum concitavit. Aperto vero Jagupasani donis missis opem tulit, sultani odio, qui esset homo obscuri ac dolosi ingenii, nec cognatis tantum suis perniciem moliretur, sed et Romanorum fines subinde latrocinii vexaret. Jagupasanes igitur imperatore fretus sultano bellum infert: ille vicissim in aciem egreditur. Crebræ pugnæ committuntur. Tandem post multas utrinque cædes factas penes Jagupasaneum victoria fuit. Atque armis ad tempus positis hic in sua provincia mansit. Sultanus vero imperatorem recens ex Occidente reversum adiit, et humaniter ac honorifice exceptus non minus Mænelem exhilaravit quam ipse benignitate hos-

A κλῆρον πατρῶν κατέλιπεν ἕτερα, τὴν δὲ Ἰκονίῳ^v μητρόπολιν καὶ ὅσα τετάχεται ὑπ' αὐτὴν τῷ Κλιτκάθλῳ ἀπεμερίζει υἱῷ. Τῶν δὲ γαμβρῶν τῷ μὲν Ἰαγούπασῳ Ἀμύσειαν καὶ Ἀγυραν ἐκλήρουτο, καὶ τὴν Καππαδοκῶν εὐδαίμονα χώραν, καὶ ὅσα ταῖς πόλεσι ταύταις ἕμοισι Δαδοῦνη δὲ ἀπονενέμγεται πόλεις εὐδαίμονές τε καὶ μέγισται· Καισάρεια καὶ Σεβάστεια. Ἄλλ' ἕως τίνος τὸν οἰκεῖον παρόψει κλῆρον, Κύριε, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκλείμενον καὶ προνομήν μακράων καὶ κίνησιν κεφαλῆς λαῶν μωρῶν καὶ οὐχὶ σοφῶν καὶ πόρρωθεν ἀπεσχοινισμένων τῆς εὐσεβοῦς περὶ σὲ δόξης καὶ πίστεως μέχρι τίνος ἀφ' ἡμῶν ἀποστρέψεις τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ὃ φιλόανθρωπος, καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν ἐπιλανθάνη οὐδ' ἐνωτίζη τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, ὃ ταχὺς τῶν θλιβομένων ἐπικουρὸς, οὐδὲ δίκην ἐπιθήης, ὃ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος; ἕως πότε παραλλάξ ἔρποντα ἐσεῖται τὰ ἄτοπα, καὶ οἱ μὲν τῆς δουλείδος Ἄγαρ ἀπόγονοι κατακυριεύσουσι τῶν ἐλευθέρων ἡμῶν, ἀπολοῦσί τε καὶ ἀποκτενοῦσι τὸ σὸν ἅγιον ἔθνος, ὃ τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα τὸ σὸν ἐπιπέκληται ἅγιον ὄνομα, τοῦτο δὲ χρόνιον ὑπηρεσίαν ὑπομενεῖ, καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑπόσει καὶ τοὺς κονδυλισμοὺς τῶν ἐπιτρέπτων τούτων ἀλλογενῶς; Εἰσελθίτω ἐνώπιόν σου ὀψέ ποτε, φιλάγαθε Δέσποτα,

C Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως οὐκ ἀκαίρως οὐδὲ μέτην ἐξετοξέυσταμεν, Θεῷ τι μικρὸν προσλαλήσαντες, καὶ κενώσαντες τῆς λύπης βραχὺ ἐξ ὑπεράντλου ταύτης ψυχῆς. Οἱ δ' οὖν τοῦ Μασούτ τριχῆ δασάμενοι τὰ κεφαλαῖα τῆς ἀρχῆς ὀρίσματα, ἧ, τὸ νητρεῖς εἰπεῖν, τὰ τῶν Ῥωμαίων σχοινίσματα, παῖδες παρὰ πατρός ἐς αὐτοὺς καταβάντα διαδεξάμενοι, ὀλίγα μὲν εἰρήνην καὶ τοῖς τῆς συγγενείας θεσμοῖς ἐπέθυσαν, τὰ δὲ πλεῖστα εἰς διαφορὰς οἰκείας ἀπέιδον καὶ προσέτχον ταῖς διατάξεσιν. Αὐτίκα γὰρ ὃ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν τῷ τῆς Καππαδοκίας τοπάρχῃ σκαῖόν τι καὶ ἅγιον ἐπωφθάλμισε, καὶ οὗτος αὐ ἐκείνῳ βλέμμα ὀλίθριον ἔβριψε. Καὶ ἦν τὰ κατ' ἀλλήλων πονηρὰ διαθούλια οὐχ ὑπὸ σκότον καὶ κρύφα τελούμενα, ἀλλ' ἐκπυστα καὶ βασιλεῖ καὶ ἔκφορα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, ἐπαρώμενος ἀμφοῖν πανώλειαν, ἡγάπα μὴ μόνον μέχρι τοῦ ἐπιθεῖν ἀπονέειν ἀλλήλων καὶ ἀποσχίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὀπλα ἄρνας εἰς μοῖραν διαστῆναι ἀντίθετον, ἰν' ἄγων ἡρεμίαν αὐτὸς τοῖς ἐκείνων ἐπιχαίρη κακοῖς ὡς ὁμοῦ τε ἀλλοφύλων καὶ ἀσεβῶν καὶ πέμπων λάθρα ἀγγέλους θάτερον θατέρω ἐνήγεν εἰς πόλεμον. Ἐκ δὲ τοῦ προδύλου τῷ Ἰαγούπασῳ προσέειπε, καὶ οἱ τοῦ Ἄρεος συνεθήγγανεν οἷς ἐδωρεῖτο, μυσταττόμενος τὸν σουλτάν ὡς ὑποκαθημένην αἰετὴν γνῶμην ἔχοντα καὶ ὑπουλον τὸ φρονεῖν καὶ περιστροφον, καὶ μὴ μόνον δολοπλονοῦντα τοῖς ἐκ γένους ἐκείνῳ καὶ αἵματος τὰ ἀνήκιστα, ἀλλὰ καὶ Ῥο-

μαίων ἀεὶ κατὰ ληστείαν τὸ γειτονοῦν ἐκτρίδοντα. Περαιθῶς τοίνυν Ἰαγουπασάνης τῷ αὐτοκράτορι ἐκφέρει κατὰ τοῦ σουλτάν πόλεμον, καὶ οὗτος αὐτῆς ἀντέξει κατ' αὐτοῦ, καὶ συβράγέντες πολλαίαι ἐμάχοντο. Ὅφρ' σὲ καὶ μεθ' αἵματα ἐξ ἐκατέρων βεβήσαντα τῶν στρατῶν πρὸς Ἰαγουπασάνην ἔβλεψε τὸ νικῆν. Καὶ πρὸς καιρὸν τὰ ὄπλα καταθέμενοι, ὁ μὲν ἐπέμενε κατὰ χώρην, ὁ δὲ σουλτάν τῷ βασιλεὶ πρόσσειν ἄρτι πρὸς τὴν πόλιν τὴν βασιλεύουσιν ἐκ τῶν δυσμικῶν ἐπανιδόντι μερῶν, καὶ φιλοφρόνως προσδεχθεὶς καὶ ἐντίμως οὐχ ἕττον ἐπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα διαχυθῆναι πεποιτήκεν ἤπερ αὐτὸς ἐπὶ τῷ τῆς ξενίας ἐνευφράνθη ἀπροσδεεῖ. Οὐκ ἔλπισε γὰρ μόνον χρηστοτέραις ὑπεσπείνετο Μανουήλ, ὡς εὖ τὰ κατὰ τὴν ἔω διάθειτο διὰ τῆς τοῦ σουλτάνου κρουσίας καὶ τοῦ κεχαρισμένου τῆς ξενίας, ὄντα μὲν γοητεῦσαι φιλοχρήματον βάρβαρον· ἀλλὰ καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς βασιλείας τὸ συμβᾶν φέτο. Εἰσιῶν τοίνυν ἅμα τῷ σουλτάνῳ τὴν Κωνσταντινου κηρύττει θριάμβον. Καὶ ἦν εὐπρεπῆς ὁ θρίαμβος, καλλίστοις καὶ τιμήσι πέπλοις παμφαίνων καὶ τῷ τοῦ κόσμου πολυειδεῖ δαίδαλος. καὶ ἡμελλε βασιλεὺς διὰ τοῦ θριάμβου προτέλει πρὸς αὐτῶν τῶν ἐστῶν κροτούμενος, καὶ μέρος εἶναι τῆς τότε δορυφορίας τε καὶ λαμπρότητος καὶ τῶν κυδρουντων τὸν αὐτοκράτορα καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπιπαριῶν. θεὸς δ' ἠκύρωσε τὰ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης λαμπρά· ἦ τε γὰρ γῆ κλονηθεῖσα πολλὰς κατεβέβηκε λαμπροτάτας οἰκίσεις, καὶ ὁ ἀῆρ παραχῶδης ἦν ἐπιεικῶς καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἕτερ' ἄττα ἐπισυμβάντα αἵματα ἐκείνοις, οὐ θριάμβοις ἠναγκάκει προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκύμαινε λογιζόμενον. Ἐρασπον δὲ καὶ οἱ τοῦ θεοῦ νεῶ καὶ τοῦ βήματος ἐντροφοὶ καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, οὐκ ἀγαθὰς κληδὸνας δεχόμενος τὰ λεγόμενα, μνησκει τὸ θεῖον καὶ μηδ' ὄλωσ ἀνέχεσθαι προκύψειν εἰς θρίαμβον μὴ θεοσεβείας ἄνδρα μετεσχηκότα, ὃν κοσμοῦσιν ἐπιπλα πναγῆ καὶ ἀγίων ἔκτυπα διειλήφασιν καὶ χαρακτηρ κθαγιάζει Χριστοῦ. Καὶ οὕτω μὲν εἰκαίως ὁ θρίαμβος ἐσχεδίαστο, μηδαμῶς αὐτῷ προσεσχηκότος τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐς ὅσον τὸ ἔθος ἀφοσιώσασθαι· εἰς ἱκανὸν δὲ ὁ σουλτάνος τῷ βασιλεὶ συνδιέτριψε χρόνον, καὶ ἵππων σταδιοδρόμων ἀμύλλαις τὸν ὀρθαλμὸν καθειστιάκεν, ὅτε καὶ τις ἀνηρ τῆς Ἄγαρ ἀπόγονος, ὡς μὲν ἔδοκει τὰ πρῶτα θαυματωποιός, ὡς δ' ὕστερον ἔδειξε, ταλάντατος ἀνθρώπων καὶ αὐτοέντης ἀντικρυς, ἐπὶ τὸν κατὰ τὸ θάκτρον κύργον ἀναλάμενος, οὐ κάτωθεν μὲν αἰ τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφετηρία εἰς ἀψίδας περὶ ἀλλήλους κελήσασιν, ἀνωθεν δ' ἵπποι χαλκήλατοι περήγασιν πίσυρες χρυσῷ ἠλειμμένοι, τοὺς εὐχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλάποντες ἀλλήλοις καὶ ἐρόμονα κμπτήρος πίνοντες, διαπτῆναι τὸ στάδιον ἐπέγγελλετο. Εἰστήκει οὖν ὡς ἐφ' ὕσπληγγος τοῦ κύργου, ἡμφισμμένος ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα. Δευκὴς δὲ ἦν ὁ χιτῶν, λύγοι δὲ εἰς κύκλον περιαχθίντες ἐποιοῦν κολπῶδες τὸ ὕφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ Ἄγαρηνῳ ὡσπερ ἰστίῳ ναῦς περρωθῆναι τῷ κτίτῳ, ταῖς τούτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμφυ-

PATROL. GR. CXXXIX.

pittii est exhilaratus. Nam spem bonam habebat Manuel se ob sultani praesentiam non 155 modo rebus Orientis consulturum et avaro barbaro hospitii liberalitate fucum esse facturum, sed ex eo casu gloriam quoque sperabat. Cpolim igitur una cum illo ingressus triumphum indicit. Qui cum eleganter instructus pretiosis vestibus et ornamentorum varietate colluceret, atque imperator cum applausu et acclamationibus civium, adducto una sultano, qui inter caeteros proceres festivitatem illam celebriorem redderet, proditurus esset, Deus illius diei splendorem fecit irritum. Nam terrae motu multae splendidissimae aedes corruerunt: et aeris intemperies ac caligo et alii quidam terrores aestuantes hominum animos a triumphis in se convertebant. Aiebant et sacrae aedis antistites (nec ipse imperator aliter ea omnia accipiebat) irasci Deum neque velle ut homo impius eum triumphum intueretur, quem instrumenta sacratissima et divorum imagines ornarent et Christi signum consecraret. Sic triumphus frustra est instructus, et ab ipso imperatore ita neglectus ut nec receptae consuetudini satisfaceret. Sultanus vero non parvo tempore cum eo commoratus 156 spectaculis circensibus est oblectatus. Tum Agrenus quidam, principio praestigiator habitus, ut vero post declaravit, omnium mortalium miserimus, sua sponte Hippodromi turri conscensa, sub qua carceres sunt unde emittuntur equi, supra vero quatuor equi aurati stant, collis incurvis, obversi sibi invicem, alacritatis ad cursum pleni, se stadium transvolaturum jactat. Stabat igitur in turri tanquam in carceribus, ampla et promissa admodum veste candida indutus, quae vinculis in orbem succincta sinuosa efficiebatur. Putabat enim se veluti velo navem, ita laciniis illius aere expletis ad volatum instructum fore. Omnium igitur oculi in eum convertuntur, rident spectatores, ac subinde clamant: « Volato, volato; » et: « Quam diu nos suspensos tenes, Saracene, et aerem ex turri libras? » Imperatore hominem ab eo conatu deterrente, ipso vero sultano inter spem et metum suspenso, ne quid populari suo accideret. Is vero aerem subinde captans et ventum explorans spectatorum spem eludebat, ac 157 manibus saepe alarum instar ad volatum expansis et libratis ut plus venti colligeret, cum is tandem aptus et secundus aspirare videretur, instar volucris sese agitat, et dum per aerem incedere nititur, Icaro miserabilius in caelo voltat. Neque enim corporis gravitas humum tendentis alta eum tenere sinebat, donec prostratus exspiravit, manibus, pedibus et omnibus ossibus contractis. Is volatus cum risu et derisu Turcorum sultani comitum vulgi fabula erat, adeo ut forum transire inderisi non possent, fabris argentariis ferramenta mensarum concutientibus. Quo imperator audito ridebat scilicet, non ignarus jocosum et salium turbae trivialis: sed in sultani gratiam, quem ista ludibria paulatim

15

mordebant, se illorum licentiam coercere simulabat. οἱ θεώμενοι. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἶρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πύργου τὸν ἄνεμον ; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διακώλυεν αὐτὸν τοῦ ὀρμήματος. Θεατῆς δ' ὢν τῶν δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῷ ἀποτελέσματι ἀνεκλήκει τε καὶ ἐσεσθήρει, μετέωρος ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῷ ὁμογενεῖ. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἀέρα συχνά, καὶ τὸ πνεῦμα διακριθούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπτε. Καὶ πολλάκις διάρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεσείλατο, τὸ πνεῦμα μεταπειμπόμενος. Ἐπεὶ δὲ ποτε φορὸν παρεῖναι καὶ οὐριον δέδοκτο, διατινάσσεται στῆνοῦ δίκην, ἀεροβατεῖν οἰθεῖς. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου ἐλευνότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροβαρὲς χαμαιριφῆς, οὐχ ὡς κοῦφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπεσὼν διέβη τὴν ψυχὴν, γαστροκνημίδας καὶ χεῖραςκαὶ ὅσα τοῦ σώματος ὀστέωδη διαθροβεῖς. Ἦν τοίνυν ὁ ἐκπετασμός οὗτος εἰς μακρίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τοῦρκιον τοῖς ἀστυπολίταις διαθροβούμενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγέλαιτους αὐτοὺς περιέναι, τῶν ἀργυροκόπων ἀγοραίων τὰ τῶν τραπέζων διαψοφόντων σιδήρια. Ὡς δ' ἤνωτίζετο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεχεῖτο μὲν, ὡς εἰκὸς, τὸ στωμύλον [P. 79] καὶ φιλοπαῖγμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρβάρου ψυχὴν ὑπαισερχόμενα ἔδακνε τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναπέλ-
λοντα.

6. Enimvero Clizasthlanes post mirabilem benignitatem et multa splendidaque munera ex imperatoris thesauris exhausta, quibus obstupefactus dubitabat utrum tantumdem sibi reliqui fecisset imperator, lætus atque opibus onustus domum revertitur. Manuel enim cum sciret quemvis Barbarum avarum esse, et Romanorum opulentiam ostentare vellet, quidquid Clizasthlani daturus erat, in splendidissimo quodam palatii conclavi ordine exposuit. Ea fuere moneta aurea atque argentea, delicatæ vestes, argentea pocula et Thericlea aurea et tela subtilissima aliaque ornamenta eximia. Romanis paratu facillima, sed rara apud Barbaros et pleraque nunquam visa. Id igitur conclave ingressus sullanum accersit, nunquid ex eo thesauro donari sibi velit rogat. Respondente illo id sibi fore acceptum quod ipse dedisset, rursus interrogabat, si eam pecuniam in militem domesticum et externum erogaret, num quis hostium suum impetum sustinere posset. Cum vero illo non sine admiratione dixisset se, si tantum pecuniæ habuisset, jam olim hostes omnes subacturum fuisse: « Hæc, inquit, omnia tibi dono, ut et munificentiam meam noris, et quantis opibus polleat is qui uni tantum donat, conjicias. » Is vero et lætatus et obstupefactus et pecuniæ cupiditate cæcus se imperatori Sebastiam cum suburbano agro redditurum pollicetur. Qua re Manuel cupide accepta, se illi plus pecuniæ daturum promisit, ubi verba ad rem contulisset. Et ut Barbari inconstantiam anteverteret et ferrum ferrens adhuc suo arbitratu versaret Gabram Constantinum cum multis aliis muneribus et omnis generis armis ad eum misit. Sed homo fallax et fidei servandæ ignarus, ut Iconium rediit, fœderis oblitus Sebastiam vastata et vicinia ejus subacta summam rerum ad se transtulit, et Dadune ejecto Cæsareaque occupata etiam reliquum popularem suum Jagupasanem evertere atque occidere cupiebat. Qui cum et ipse vicissim copias suas cogeret seque ut contra adversarium jam majore potentia præditum instrueret, in ipso belli apparatu exstinguitur.

ζ. Μετὰ δὲ τὴν ἀξιάχαστον φιλοφροσόνην δῶρα πολλά καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶνων ὁ σουλτάνος ἀπαρυσάμενος, ἐφ' οἷς καὶ ἐκθαμβος ἐγεγένητο καὶ διαπορούμενος ἦν εἰ καὶ ἕτερον τοσοῦτων τὸ πλῆθος καὶ τηλικούτων τὸ μέγεθος εὐπορεῖ βασιλεὺς, χαίρων ἐπανεζεύξεν ἔμπορος. Ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ, εἰδὼς μὲν ὅτι βάρβαρος ἅπας λημμάτων ἤττηται, λαμπρυνόμενος δὲ μάλιστα καὶ ἐκπλήξει θέλων τὸν Κλιτζασθλάνην ἐπὶ τοῖς πολυτάλαντοις τῶν θησαυρῶν οἷς ἡ βασιλεία Ἀωμαίων περιβέβητο, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον λαμπροτάτων ἀνδρῶνων ἐξῆς διατέθεικεν ὅσα τοῦτιμ παρασχέσθαι δῶρα προέθετο. Ἦν δὲ ταῦτα χρυσὸς τε καὶ ἀργυρὸς κεκομμένους εἰς νόμισμα, καὶ τρωφῶσα ἐσθῆς, ἐργασίαι τε ἐκπέμματα καὶ θηρίκλαια χρύσεια, ἐκδοθέναι τῶν ἐξ ὑπερηφάνου ὑφῆς, ἄλλοι τε κόσμοι ἐξείρηστοι. Πωμαίοις μὲν καὶ πάνυ εὐπόριστοι σπάνιοι δὲ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς καὶ τὰ πολυμήδῃ θεατοί. Εἰσιῶν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνδρῶνα καὶ τὸν σουλτάνον ἐκεῖσε μεταπειψάμενος, ἤρως εἰ δωρηθῆναι οἱ τοῦ παρόντος βούλοιοτο θησαυροῦ τοῦ δὲ εἰπόντος ὡς αἰρεῖται: ὅσοις αὐτὸν δωρησῆναι βασιλεὺς, αὐτοῖς ἐπήγαγεν εἰ τις τῶν ἀντιπάλων Πωμαίοις, αὐτοῦ ταῦτα κενωσαμένου εἰς ξενικὸν καὶ δαπὸν στρατεύμα, ὑπενέγκοι ἂν ὅλως τὴν κατὰ τὸν νόμον τῶν Πωμαίων ὀρμὴν. Τοῦ δὲ ἀγασαμένου εἰπόντος ὡς, εἰ δεσπόζων ἦν τοσοῦτων χορημῶν εἶχεν ἂν παλαιὸν τὸ κύκλῳ πολέμιον εἰς ὑπήκοον μεταθεμένος, « Φιλοτιμοῦμαι σε τοῖς πᾶσι, βασιλεὺς, ἵνα καὶ τοῦμὸν εἰδείης φιλόδωρον τε καὶ μεγαλόδωρον, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐστὶ κύριος χρομάτων ὁ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος ἵνα δωρούμενος ὁ δὲ ἤσθη τε καὶ ἐξέστη τῇ ἀπομαγαλαίῃ τῶν χρομάτων, τυφλώτων πρὸς κέρδος, καὶ βασιλεὺς Σεβαστεῖαν καὶ τὴν ταύτης χώραν παρασχέσθαι ἐπηγγείλατο. Ὁ Μανουὴλ δὲ, τὴν ὑπόσχεσιν ταῦτ' ἀσμένως δεξάμενος, καὶ ἕτερα δῶσιν ξυμπεπλησάμενος, εἰ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις πιστώσῃ. Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ βαρβάρου προφθάνων βουλήν καὶ ἕως ἔτι ὁ σίδηρος ἐν ἀκμῇ, ἐνεργῶς χρήσας τοῦτ' ἐβουλόμενος, διεπεπράχει ὡς εἰρήκει καὶ κερδὸν στείλας γὰρ τὸν Γαβρᾶν Κωνσταντῖνον

αὐτῷ φιλοτιμήματα ἄλλα ἄττα συχνὰ καὶ τοὺς ὀπλισμοὺς. Ὁ δὲ ἀπατεῶν ὢν καὶ μηδ' ἄφθειαν ἐγνωκῶς ποτε, τῶν τε συνθηκῶν οὐκ ἀπελθὼν εἰς Ἰκόνιον, καὶ τὴν Σεβάστειαν παρὰ καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν χειρωσάμενος γέγονε αὐτὸς ἐγκρατής. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Λακωνίαν οἰκείας ἀρχῆς παρέλυσιν, ἐκείνον μὲν καὶ πλανήτην εἰργάσατο, τῆς δὲ Καισαρέως λαθόμενος καὶ τὸν λοιπὸν μετήρχετο, τὸν Ἰαγουπασάνην φημί, νοσήσας κάπνισμα ἔρωτα χώρῃ καὶ τὸν ἄνδρα διψῶν ἀνελεῖν. ἢ αὐτὸς τὸ οἰκεῖον συγκροτῶν ἐν τῷ μέρει δον, [P. 80] καὶ ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἴζονα περιβαλλόμενον δύναιμι παραταττόμενον θανάτῳ τὴν προθυμίαν διακοπεῖς. δὲ ὡς εἰς ἐρήμην δυνάστου τὴν τῶν Ἀμαρρατίαν παρειαῶν ἐκείθεν τε ἀποκρούεται, μεταπεμψάμενη τοῦτον τῆ τοῦ Ἰαγουπασάνη θανάτου ἀτίος γίνεται· οἱ γὰρ Ἀμαρρατίαι αὐτὴν τε ὡς λάθρα τῷ Δαδούνη μνηστήρην ἀρχὴν ἡμύναντο τελευτῆ, καὶ Δαδούνησαντες ἀρχόντα μακρὰν ἀπεώσαντο. ἢ καὶ τοῦ Κλιττασθλῶν γεγονάσιν ἰσχυρότερος αὐτῶν φανεῖς δυνατώτερος, ὡς εἶχε ἰακπαδοκίαν, οὕτω καὶ Ἀμαρρατίαν εἰληφέν ὄξεια καὶ ἐπιτυχεῖ τύχῃ πρὸς τὰ πράγματα, ἢ ἄνθρωπος οὐκ εὐφυῆς τὴν διαρτίαν τοῦ ἀλλ' ἰσχυροτέρως ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν μελῶν. Αὐτίκα γὰρ αἱ χεῖρες τούτῃ ἐξήρκαται τῷ πόδε ὑποσκάροντε ἦσαν, καὶ τὰ πολλὰ ἐμάχης τὴν πορείαν πεποιήτο. Ὅθεν καὶ ἄς τῶν κατ' αὐτοῦ σωμαμάτων ἐξ αὐτοῦ ἰρόνικος ἐσέπειτα ποριζόμενος Κουττασθλά-δ) τοῦτον ἠνόμαζε, φιλολοῖδορος ὢν ἔπερ-ας, καὶ καθάψασθαι ἀνθρώπων δεινότατος, ἢς Κερκώπων ἀπαλοῖς τοῖς οὐ καλῶς πε-ους τῶν ἔργων ἢ τοῖς ἀλθῶς τοῦ σώματος μῦμον προστρέψασθαι ἰκανώτατος. Ὁ μὲν ἴος ἦν καὶ ἦν τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, — ἢς αὐτὸν, οἶμαι, ἢ πλάστρια φύσις ἐπαλα- — μεγάλην ἀρχὴν εἰληχῶς καὶ τοσαύτας ; περιβαλλόμενος οὐχ εἶλετο ἐντεῦθεν βλοτον ἀλλὰ φύσει ταρραχῶδης ὢν καὶ ἀκάταστώ- — ὡςπερ τις κόλπος θαλάττης, Ῥωμαίοις οἷς εἶχε λυπεῖν ἀκρυκτῆ διεφέρετο καὶ ὡν πολλακίς ἐπῆγε τὸν πόλειμον, σὺν οὐδενὶ σμᾶ παρτρύχων, καὶ συγγέων μὲν σπονδᾶς, ἢ ἐφέσει ταλαντεύων τὸ πραχθησόμενον. ἢς οὖν ἀπέσχετο τῆς Μελιτινῆς, ἀλλὰ καὶ ἢς ἔχων καθελεῖν ἀμηρᾶν, μηδὲ τὸ τῆς ὀρη- — κτὸν ὑπειδόμενος ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπεγκα- — εἰνὸν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἀνεπικαλύπτως ἰασόμενος καὶ γραψάμενος ἐκείθεν αὐτὸν ἔπειτα καὶ τὸν οἰκεῖον ὑπέρπων κασί- — κτανάστῃν κάκεινον ἔθετο. Οἱ δὲ φυγάδες

Dadunos vero Amasiæ satrapiam ut possessore vacuam clam ingressus, et rursus inde ejectus, Jazupasanis uxori, a qua accersitus erat, causa mortis exstitit. Amaseni enim eam ut imperium **160** Daduni clam conciliaturam per seditionem occiderunt; et Dadunem, quem principem aversabantur, longe ejecerunt. Sed Clizasthlanis opibus resistere non potuerunt, quin, ut jam Cappadociam tenebat, sic deinde Amasiam quoque occuparet, homo prosperæ fortunæ flatu in rebus celeriter conficiendis utens, quamvis corpore parum integro et pluribus præcipuis membris mutilato: nam et articuli manuum elisi erant et pedes claudicabant, et cætera sic affectus erat ut plerumque curru veheretur. Quibus de causis Andronicus, homo dicitissimus, Cavillandi vel animi vel corporis vitia peritissimus, Cuzasthlanem illum appellabat. Quamvis autem tali corpore a natura deformatus, tamen magnum adeptus imperium tantisque munitus copiis otio spreto, quippe turbulento et insatiabili præditus ingenio, Romanos ubi poterat, non indicto bello, nulla de causa violato fœdere, sed tantum quia ita libitum erat, vexabat atque oppugnabat. Nec ipsa Melitina abstinuit: sed facultate illius evertendæ perspecta, cum nullam ab Amara injuriam accepisset, causam impudenter commentus **161** illum quoque, nihil eamdem religionem veritus, regno expulit. Deinde fratrem quoque suum fraude circumventum in exsilium egit. Exsules omnes ad imperatorem se contulere. Atque hæc posterius acciderunt. Sed tum aucta potentia verecundiam imperatoris deposuit; et qua observantia eum temporibus adductus coluerat, eamdem ab imperatore postulabat, barbarica plane inconstantia. Nam ut necessitate urgente ultra decorum se demiserat, ita rebus secundis insolecebat, animo una cum fortuna mutato. Tamen aliquando imperatorem venerabatur; et cum bellum potius ageret quam filium, patris illi honorem tribuebat et filii adoptivi cognomentum forebat. In litteris quidem pater imperator, et sultanus filius scribebantur. Nec tamen hæc appellationes sinceram inter eos amicitiam conciliabant aut pacta et conventionta stabiliebant. Nam ille instar exundantis torrentis aut draconis veneno turgentis obvia quæque inficiebat et abripiebat, multaque nostra oppida devorabat, improbitatis suæ virus expuendo. Imperator vero vias illi alias invictis exercitibus, alias auro obstruebat, **162** et incitatam hominis cupiditatem ad pacem flectebat. Aliquando etiam Turcos in Romanorum fines effusus repressurus Pentapolitanos invadit; ac Persis nec ad manus venire ausis, multis captivis, multis pectoribus abductis, triumphans urbem ingreditur. Eo tempore Solymas procerum sultani princeps, homo callidus et

Hier. Wolfii notæ.

Κουττασθλῶν. Significat haud dubie vox hæc aliquid, ut et μούρτζουφλος. sed scriptor hanc e ac sibi notam esse ratus non declaravit.

eumque subit manibus pro ligonibus usus, ad ingressum et exitum parandum et diassimulandum, rebus quibusdam ante foramen collocatis. Sub praddii tempus carceris fores a custodibus aperiantur, epulæ afferuntur, sed conviva nusquam apparet. Perlustrant illi turrim, ne ea alicubi effracta aut perfossa homo callidus sit elapsus. Sed cum prorsus nihil læsum esset, non cardo, non postis, non limen, non tectum, non posticum, non ferro munita fenestra, non quidquam aliud, cum magno ejulatu faciem unguibus lacerantes, quasi amisso eo quem custodiebant, et locum et modum quo effugisset ignorantes, rem imperatrici et magistratibus aulæque proceribus nuntiant. Alius igitur ad marinas portas mittitur, alius terrestres portas custodire jubetur, alius portus scrutatur, alius alia parte urbis occupata fugitivum Andronicum quæritat. Perquiruntur et bivia et trivium; et crebræ imperatoris litteræ in omnes provincias mittuntur, quibus fugitivus Andronicus continenter inquireri et captus in urbem remitti jubebatur. Deinde uxor ejus ut fugæ conscia comprehensa in eundem carcerem, in quo erat Andronicus, conjicitur, ut ibi pietatis in maritum et consilii de fuga pœnas daret. Nesciebant illi nimirum se Andronicum habere ut prius, et bilem suam frustra in miseram feminam effundere, et rem gratam facere Andronico, qui cum e caverna emersisset et mulierem inopinato conspectu territam allocutus pro spectro haberetur, amplexus eam illacrymat ille quidem, sed non tantum quantum illarum ærumnarum acerbitas postulabat, ne custodes ejulatum audirent. In ea custodia diu consuetudine uxoris usus, e quo congressu filius ei Joannes postea natus est, cui nomen imperatorium, ut suo loco narrabitur, impertiit, tandem e carcere elabatur, custodibus propter mulierem negligentioribus factis. Sed cum ad Melangia venisset, a milite quodam Nicæa captus denuo in custodiam priore majorem et acerbiorum conjicitur, duplicibus ferreis compedibus oneratus. Quæ cum Manuelli in Armenia adhuc castra habenti nuntiarentur, Joannes Camaterus dromi logotheta mittitur, qui imperatorem propediem rediturum indicaret, et quid actum esset diligentius exploratum renuntiaret.

οὐκ ἔχοντες, μηδὲ τὸν τρόπον ἢ τὸν τόπον κατανοοῦντες καθ' ὅν ἐστιν ἀποδράς. Δὴλα ταῦτα ποιοῦσι τῇ βασιλείᾳ καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ ὅσοι τὴν βασιλικὴν ἀμφοτεροῦντο αὐλήν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς φυλάξων τὰς αἰγιαλίτιδας πύλας ἐπέλλετο, τῷ δὲ ἡ τῶν χειρῶν ἐπετέτραπτο φυλακῇ, ἄλλος τοὺς λιμένας διηρευνᾶτο, ἕτερος ἄλλο τι τῆς πόλεως μέρος ἀπολαθῶν ἄνεστιν ἐξήγει: τὸν δραπέτην Ἀνδρόνικον. Οὐδὲ αἱ ἄμφοδοὶ ἦσαν ἀδιασκόπητοι, οὐδ' ἀφυλάκτοι αἱ τριόδοι. Κυχνὰ δὲ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν τὰ βασιλεία διέπτατο γράμματα, ἄφαντον ἀπαγγέλλοντα τὸν Ἀνδρόνικον καὶ σχολῆν ἐπίμονον ἐπιτάττοντα, ὅπως ἀλοὺς ἐπαναπεμφθῆ. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἡ τούτου συλληφθεῖσα γυνὴ ὡς τῆς φυγῆς συνίσταται τῷ δεσμοτηρίῳ παραρρήπτεται ἐν ᾧ καθεῖρκτο Ἀνδρόνικος, ὡς ἐκεῖσε τίνη δίκας τῆς φιλανδρίας ἐνθα ὁ ταύτης συνείληπτο σύζυγος, ᾧ ὑπέθετο τὴν δραπέτευσιν. Ἐλάνθανον δὲ ἄρα καὶ Ἀνδρόνικον πεδῆτην ὡς πρότερον ἔχοντες καὶ μάτην εἰς γυναῖκα ταλαίπωρον τὸν χόλον ἐκχέοντες καὶ τὰ πρὸς χάριν Ἀνδρόνικῳ ποιοῦντες: ἐξαναδὺς γὰρ οὗτος τοῦ θόλου καὶ τὸν ὑπόνομον ἐκλειοπίως τῇ γυναικὶ ἐντυγχάνει, δόξας ὅσα καὶ δαίμων τὰ πρῶτα ὑποταρτάριος ἢ νεκῶν ἀμενηνὸν ἵνδαλμα, καὶ διαταρτάξας τῷ ἀέλπτῳ τῆς θέας τὴν ἀνθρωπον. [P. 71] Καὶ προσπλακεῖς ἐδάκρυσε μὲν, πλὴν οὐχ ὅσον ἦθελον

Α ναικῶδῃ καὶ ἀκλεῖ. Οὐκοῦν τὸ ξίφος γυμνώσας καὶ δούς τοῦτο τῇ δεξιᾷ ἀφάλλεται, τὴν σκηνὴν ἐγκρασιῶς διατεμῶν, καὶ ἐν ἐνὶ πηδύματι θετταλῶ ἄντικρυς ὑπερβαίνει τὸν τε ξυγκείμενον τῇ σκηνῇ τυχόν οὕτω θριγγόν, καὶ ὅσον ἐπέτχον οἱ πύσσαλοι καὶ οἱ σχοῖνοι χῶρον, ὡς ἀχανεῖς γενέσθαι τοὺς ἐνεδρεύοντας καὶ τὸ διαδρᾶναι σφᾶς τὸ θήραμα θαῦμα καὶ θέαμα ἡγεῖσθαι καινόν. Ταῦτα μὲν οὖν ἀκούόμενα τὸν αὐτοκράτορα ὑπέθραττε Μανουῆλ, καὶ αἱ διαβολαὶ [P. 70] δὲ ὅσα καὶ ῥάνιδες ἐνδελεχεῖς ἐκοίλαινον ἐς ὑποδοχὴν τῶν κατὰ τοῦ ἐνδιαβαλλομένου ἐπιχειρομένων τῆν τοῦ ἐντυχομένου ψυχῆν, καὶ ἀπῆγον κατὰ βραχὺ οὐ εἴχεν οὗτος εἰς τὸν ἄνδρα ζωπύρου φιλίας, καὶ ὡς ἀληθῆ ἐνῆγον τὰ λεγόμενα παραδέχεσθαι: μηδὲ γὰρ πᾶμπαν τὴν φήμην ἀπόλλυσθαι, μηδὲ εἰκῆ λύουσιν τὸ πῖλλον ἀμφιπεριτροχάζειν αὐθάδη καὶ βασιλειῶντα

Β τὸν Ἀνδρόνικον. Ὡς ἄρα οὐδὲν τι διαδόλου γλώττης χειρίστον ἐνέφου τοῖς ἀνθρώποις ἕτερον καινόν. Εἰκότως οὖν καὶ Δαβὶδ ὁ φιλιππῶς καὶ φιλόψαλμος ἐν πλειστοῖς τῶν αὐτοῦ θεοπλόκων καὶ ἡδυφραδῶν ἐιδυλλίων διασῶρει ταύτην καὶ κωμωδεῖ, στιλογραφῶν ἀτεχνῶς τὴν ἐξ ἐρήμου ταύτης ἰσχὺν, καὶ ῥυσσῆναι τῶν ἑλλικῶν αὐτῆς ἐπευχόμενος. Τῷ τοι καὶ ὁ Μανουῆλ ὡς ἄρκεσι ληφθεῖς οἷς ἦσαν τοῦ Ἀνδρόνικου πολλαῖς οἱ πρὸς γένους αὐτῶν κατεπρόχοντες, ἐκὼν ἀέκοντι γε θυμῷ τίθησιν αὐτὸν ἐν φρουρᾷ, καὶ ποδοκάκαις σιδηραῖς ἀσφαλίζεται ἀβήκτοις ὡς ἐντὴν καὶ ἀλύτοις. Ἔμμενον οὖν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ φυλακῇ κακουχοῦμενος. Θερμουργὸς δὲ ὢν καὶ ἀνθρώπων πολυτροπώτατος κἂν τοῖς ἀπόροις ποριστικός καὶ εὐμέθοδος, παλαιότατον κατανοήσας ὑπόνομον καθ' ὅν ἐργαζοτο οἰκίσκον (πύργος δὲ οὗτος ἦτ' ἐκ πλινθοῦ ἅπας ὀπτῆς) ὑπείσει τοῦτον, ταῖς χειρῶν πρότερον ὡς ἀμάλαις ἢ σκαλίσι διαμετρήμενος τὰ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξόδον, ὡς εἶεν ἀνύποπτα, καὶ τι προεκπετάσας ἐπιπλον. Ἐνστάσης τὸν ὥρας ἀρίστου αἱ θύραι τοῦ δεσμοτηρίου παρὰ τῶν φρουρῶν ἀνεψέσσαν καὶ τὸ δεῖπνον εὐτρεπῆς παρεσίγητο, οὐδαμοῦ δὲ φαινόμενος ἦν ὁ δαιτυμῶν. Περιεβλέπετο γοῦν τοῖς φύλαξιν ἡ φρουρὰ, μή ποῦ τι ταύτης ἀποθρασῶς ἢ διατορήσας ὁ πολύμητις Ἀνδρόνικος σφραγίσκοιτο. Ὡς δ' οὐδὲν ὅπως ἦν οὐδαμῶς λυμνηθὲν, οὐ θαιρὸς, οὐ φλιά, οὔτε μὴν οὐδὸς τῶν πυλῶν, οὐκ ὄροφος, οὐκ ὀπισθόδομος, οὐδ' ἡ σιδηρόδετος ἀναφωτῆς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐθὲν ἀνψμωζον διωλύγιον, τὴν ὄψιν ὄνυξιν ἐδρυστον, ὡς ὅν ἐφροῦρουσαν

αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ τότε δυστυχῆ συναντήματα, φειδοὶ τοῦ μὴ τὸν θρῆνον ἀναθῆναι εἰς ὧτα τοῖς δεσμοφύλαξι. Καὶ δὴ ἐφ' ἱκανὸν συγγεγονῶς τῇ εὐνέτιδι κατὰ τὴν φρουρὰν, καὶ ἐγκύμονα ταύτην ἐκ τῆ τότε συνουσίας ἀπεργασάμενος, ἐξ ἧς καὶ παιδὸς ἄρρενος ἀκούσοι πατῆρ, τὸν Ἰωάννην λέγω, ἦ καὶ βασιλείας Ἀνδρόνικος μετέδωκεν ἔπειτα, ὡς ὁ λόγος εἶπη κατὰ κειρὸν, ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖ, οἷα τῶν φυλάκων μηκέτι κάπῃ τῇ γυναικὶ οἶαν καὶ ἐπ' αὐτῷ τῆς φρουρᾶς παρεχομένων ἀκρεχομένων ἀκρίβειαν. Γενόμενος δὲ κατὰ τὰ μελάγγεια συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ στρατιώτου, ὅτι ἦν Νικαίας ἐπικλησὶς καὶ εἶχε πάλιν αὐτὸν κουστῶδία μελίζων καὶ χείρων τῆς προτέρας φρουρᾶ καὶ ποδοπέδα σιδηραὶ διπλαῖ. Ταῦτα οὖν ὡς ἐγγέλθη τῷ Μανουῆλ κατ' Ἀρμενίαν ἔτι στρατοπεδεύοντι, στέλλεται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης ἡ καματηρὸς, καὶ τὴν τοῦ ἀνακτος ῥέν ὅσον αὐδέπω παρουσίαν εὐαγγελισόμενος, καὶ τὰ συμβάντα δὲ κρειττότως διασκεψόμενος καὶ παραδηλώσων βασιλεῖ σαφέστερον.

γ. Οἱ δ' Ἀντιοχεῖς τὴν ἀφιξίν τοῦ βασιλέως τὰ Ἀ πρῶτα μὲν ἀγαπητῶς οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν βαρέως ἔφερον καὶ ὅπως ἐσκέπτοντο ἀποπέμψαιντο. ὡς δὲ κωλύειν οὐκ ἦν οὐδ' ἀναλύειν ὄλωσ τὰ δεδογμένα ἐκείνῳ, οὐ μόνον τῶν πυλῶν διεκχυθέντες μετὰ δουλικῷ σχήματος καὶ φρονήματος ὑπηνητάζον, ἀλλὰ καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῷ ἐς τὸ πρυμνικώτερον διεσκεύασαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφοδούς ἐπίπλους καὶ ταπτῆσι διεκόσμουσαν, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλιωσὶ κατηγάζον, τὰς τῶν λειμώνων καὶ ἀνθέων χάριτας ἐς τὸ ἄστυ μέσον διακηπεύοντες, καὶ φιλότιμον αὐτῷ τὴν πρόδοον σχεδιάζοντες, οὐχ ὁ μὲν, ὁ δ' οὐ, ἀλλ' οἰκλήτωρ ἅπας ἀπαξιαπλῶς, ὡς παρσῖναι καὶ Σύρον ὄψοφάγον καὶ ληστὴν Ἰσαυρὸν καὶ πειρατὴν Κίλικα καὶ ἱππότην (78) κοντοφόρον Ἰταλιώτην ὄμοῦ, καὶ ἵππον ὑψαύχονα καὶ ὑπέραυχον φρόνημα παρωσάμενος καὶ βιάδην παρίοντα τὸν ὀρλαμβόν. Ὅρων δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν Λατίνων ἐκεῖσε στρατιωτικὸν μέγα τῷ δόρατι ἄγκυαυχόμενον καὶ τῷ τοῦτου ἐνδεξίῳ φουστῶν ἔθωνίσματι, παιδιᾶς ἡμέραν συνθηματίζεταί δι' ἐπιδήρων ὀσρατισμῶν. Ὡς οὖν ἡ προθεσμία ἐνεστῆκει, ἀριστέινδην τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξάγει καταλόγων τοὺς περὶ τὸ κραδαίνειν δόρατα εὐφρεῖς καὶ ὄσοι πρὸς αὐτὸν τὸ γένος ἀνέθερον. Ἐξείσι δὲ καὶ αὐτὸς ὑποσητηρῶς βραχὺ καὶ πρὸς τὸ σύνθημα μειδίαμα ὑγρανόμενος, ἐς πεδίον ὑπτιάζον καὶ ἱκανὸν ἀντιτίξαι δισχιθεῖς ἱππότιδας φάλαγγας, τὸ δόρυ μετωρίζων, χλαμύδα ἡσθημένους ἀστειοτέρων περὶ τὸν δεξιὸν ὤμον περονουμένην καὶ ἀφειῖσαν ἐλευθερὰν τὴν χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Ὡγε δὲ αὐτὸν ἵππος πολεμιστήριος καλλιθριξ καὶ χρυσοφάκαρος, ὃς ἡρέμα ὑπογερῶν τὸν αὐχένα καὶ ὑποσκαίρων τῷ πόδε, ὡς ἐρέμων ἐρωτιῶν, οἶον ἀνημιλλᾶτο τῇ τοῦ ἀναβάτου λαμπρότητι. Καὶ ἐκάστῳ δὲ τῶν συγγενῶν, καὶ ὄσοι διαγωνίζεσθαί ἄλλοι τοῖς Ἰταλοῖς ἐπεκρίθησαν, λαμπροφορεῖν ἐπέταξεν ὡς ἐνήν. Ἐξῆλλοε δὲ καὶ ὁ περίγυψ Γεράδος λευκοτέρῳ χιόνος ἐποχος ἵππῳ, ἀμπισχόμενος χιτῶνα διάσχιστον ποδηνεκῆ, καὶ πῖλο ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς κατὰ τιάναν ἐπικλινῆ, χρυσῶν κατὰπαστον. Συνεξίασι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἱππόται, πάντες ἀρείοι τὴν ἰσχύν, εὐμήχεις τὰ σώματα. Ὡς δ' ἔφριξεν ἐγγεῖρσιν ἡ μάχη, ἄγευστος αἰματός, συνεπλέκοντο ἐκθύμως ἐξ ἀμφοῖν ἱκανοὶ ἀλλήλους διαδορατίζοντες καὶ τοὺς κατ' αὐτῶν ἀκοντισμοῦς ὑπεκαλίνοντες, ὅτε καὶ ἦν ἰδεῖν κατὰ τὸν

3. At Antiocheni principio imperatoris adventu minime læti deque eo amovendo solliciti, cum prohibere ac voluntati ejus resistere non possent, non modo servilibus gestibus atque animis effusi portis obviam processerunt, sed et ingressum ei magnificum adornarunt, vicis et biviis tapetibus atque aliis rebus adornatis, ac via qua transiturus erat recentibus arborum frondibus et odoratis floribus constrata. Nec quisquam ab illo honorifico occurso aberat, sed omnes inquilini confluerant. Aderat Syrus gulosus, aderat latro Isaurus, aderat pirata Cilix: eques lancearius Italicus relicto feroci equo positaque animi elatione pedibus triumphum comitabatur. Cum autem Italicum militem hastæ solerti tractatione superbire videret, ludicrum certamen hastarum sine ferro instituit. Cum ludorum lies adesset, delectu acto e Romanis legionibus cognatisque suis vibrandæ hastæ peritissimos producit. Prodit et ipse, pro consuetudine sua, subridenti vultu, in spatiosam planitiem in qua equestres turmae commode concurrere possent, hasta in altum elata, chlamyde insigniore indutus, quæ in dextro humero infibulabatur ut brachium esset liberum, equo bellico insidens pulchri coloris et aureis phaleris conspicuo, qui cervice leniter arrecta et humum pedibus pulsans cursus cupiditatem præ se ferebat et cum splendore sessoris veluti certabat. Jussit et cognatos suos et cæteros qui cum Italis certaturi essent, quam splendidissimas vestes induere. Egressus est et princeps Gerhardus, equo nive candidiori insidens, tunica acu picta usque ad talos demissa indutus, pileum auratum in capite gestans, tiam instar inflexum, cum omnium equitum suorum comitatu, proceritate corporum et bellico animorum vigore insignium. Ut ludicra illa pugna inchoata est, utrinque complures magno impetu sunt congressi, hastarum ictus in vicem ingredientes et declinantes. Ibi videre erat alios resupinos pedibus in altum elatis sterni, alios pronos jacere, alios sella equestri devolvi, alios obverso tergo effuse fugere, alios pallere præ jaculorum metu et intra clypeum sese abdere, alios rubere, qui adversarios trepidare cernerent. Aer vero impetu equorum verberatus vexilla cum sibilo agitabat: ut haud

Hier. Wolfii notæ.

(78) ἱππότην. Μετὰ κονταρίων καὶ κλέγων ἀραδικῶν.

ab re dici posset in iis ludis Venerem cum Marte et Bellonam cum Gratiis coisse : tanta erat varietas et elegantia. Studia porro Romanorum atque audaciam æmulatio Latinisque præcellendi cupiditas et imperatoris oculi iudices actorum incondebant : Italos vero semper erecta cervix et animus superbus atque indignatio, ne Romani hastato illo certamine superiores essent, excitabant. Imperator ipso duos equites 144 simul prostravit, equo alterum et hastu invectus, qui impetu jaculi etiam alterum una secum dejecit.

Ἄρσῃ συνελθεῖν, τῇ δ' Ἐνξοῖ συμπλέκεσθαι Χάριτας· οὕτω τὰ τότε παίγνια μίγμα ποικίλου καλοῦ ἐτύγγανεν ὄντα. Ἐποίησεν δ' ἀμιλλᾶσθαι καὶ παραλογώτερον Ῥωμαίους μὲν τὸ ὑπερφέρειν βούλεσθαι τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τῆν τῶν δοράτων ἰγκοίνησιν, καὶ βασιλείως αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἀγωνοθέται τῶν θρωμέων γινόμενοι, Ἰταλοὺς δὲ ὁ αἰεὶ ὀρθὸς ἀρχὴν καὶ τὸ ὑβρίζον φρόνημα, ἐτι γε μὴν τὸ μὴδ' ὄλωσ ἀνέχεσθαι Ῥωμαίους κρατεῖν τὸν διὰ κοντῶν πόλεμον. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς σύνδυο ἵππότης προσοῦδισε, καφ' ἐνδὸς μὲν ἐλάσας τὸν ἵππον καὶ τὸ δόρυ κραδᾶνας ἐκείνου δὲ συγκραταβαλόντος τὸν σύνεγγυς τῇ βύμῃ τοῦ διακοντίζοντος,

Postquam Antiochenos admiratione fortitudinis impleverat, cum ipsi vidissent quæ prius audiverant, Cpolim redire instituit : et per amicas provincias iter habens maximam copiarum partem dimisit. In quo prudentiæ suæ oblitus milites plurimos amisit, extremo agmine male tractato : nam incitata itineris cupiditas et effrenis atque inconsideratus domum itionis ardor legiones non paucas in illa dispersione afflixit, subito Turcorum insultu oppressas. Tum re ipsa comperitum est quantum boni sit in providentia, quantum temeritas et inconsulta consilia apportent incommodorum et malorum ; ac longe præstare salutarem moram perniciosæ festinationi, quantumvis in illo spe bona blandienti. Fortassis autem gravior clades accepta esset, nisi imperator conversus Turcorum impetum repressisset atque exercitum eo ordine, quo prius id fieri decuerat, reduxisset. Cum vero cadaveribus asitisset et multitudinum interfectorum perspexisset, et labiis agitalis præ dolore femur crebro percussisset, cum profundis suspiriis illacrymasse fertur, ut in ægritudine animi et 145 dolore solet. Quamvis autem susceptum dedecus abolendi cupidissimus, cum quid in præsentia ageret non haberet, institutum iter tenuit.

ὀρωμένοις ἢ καὶ ἐνωτιζομένοις ἀλγεινοῖς θεάμασι καὶ ἀκούσμασι, καὶ ὀρμησαὶ μὲν τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀναμαχέσασθαι ὄνειδος, γενναῖον δὲ τι ἐξ ὑπογίου δράσαι μὴ ἔχοντα ὀδοῦ τῆς προκειμένης αὐθις ἔχεσθαι.

4. Enimvero invidia, quæ non tantum provinciarum et urbium dominos subinde obliquo intuetur oculo et insidialores in proximo alit, sed mediocres etiam insectatur, nec Styppiolam Theodorum gratia apud imperatorem pollutem inviolatum præterit, neque prius turbinibus et procellis agitare destitit, quam de gradu dejectum locoque motum tandem miserabiliter afflixisset. Ego vero talia quoque historiæ insero, ut lectores cognoscant quam improvisa et inevitabiles res sit improbitas : esse igitur, quantum liceat, eos æmulos observandos, qui ingeniisunt

ἄχαλον φεῖνον ἄρα πῆ μὲν κύμβαχον ἐπὶ βρεχμὸν τε καὶ ὤμους ἀνατρεπόμενον, ἄλλοσε ἵππειας ἀστράβης ἐκσφαιριζόμενον, ἄλλον πρηνῆ, ἐξυπτιάζοντα ἕτερον, ἄλλον μεταβαλόντα τὰ νῦτα καὶ προτροπάδην φεύγοντα. Ὁ μὲν ἐγλώριζεν ὑπὸ δέους, τὸν ἀκοντίζοντα δεδιώς, καὶ τῷ σάκει πᾶς ἐνεθάπτετο· ὁ δὲ ἀνθρὸς τῆν, τὸν ἀνταγωνιστῆν κατεπτηγρότα ὄρων. Τὸ δὲ τοῦ ἀέρος βόθιον τῇ ὀρμῇ τῶν ἵππων τεμνόμενον ἰνέμου τὰς σημαίας καὶ λιγυρὸν ὑπεσφύριταν. Εἶπεν ἂν τις οὐκ ἀκόμφως, πρὸς τῆν τρηναῦτα διάχυσιν ἀπιδῶν, Ἄφροδίτην

ἠγάσας οὖν ἐπ' ἀνδρῶν τοὺς Ἀντιοχεῖς θαύματος, ὄψεσιν παρεληφτότας ἅπερ ἀκοαῖς ἐνηχοῦντο πρότερον, ἔγνω καλινφιδίαν ἔσαι πρὸς τὴν Κωνσταντινίου τραπόμενος. Ἐνθεν τοι καὶ ὡς διὰ φιλίας μέλλων ἵνα διαφίησι τὸ στρατόπεδον, ὅποι φίλον ἐκάστω μεθίστασθαι. Τοῦτο δὲ μὴ καθ' ἡγεμόνα ὁποῖος ἦν αὐτὸς βουλευσάμενος, ἔλαθε παραπολίεσας τὸ πολὺ τοῦ στρατοῦ καὶ κκῶς τὰ κατ' οὐρᾶν διαθέμενος· ἢ γὰρ πρὸς πορείαν δεξία τούτου ῥοπῇ καὶ ἢ πρὸς τὰ οἰκεία ἔβη τῶν στρατιωτῶν ἀγαλίνωτος ἀπαρτίς καὶ ἀλόγιστος οὐκ ὀλίγα τῶν ταγμάτων διαλυθέντα παρελυμήνατο, τῶν Τούρκων ἐπεισεπρόντων ἀθρόως αὐτοῖς, ὡς πείρα γινῶναι τὸ τότε πολλοὺς οἶον ἀγαθὸν ἢ προμήθεια, τῆν δ' ὑστεροβουλίαν πρᾶγμα ἀνόνητον καὶ ἀξέμφορον, καὶ ὡς κρείττον τὸ μεθ' ἡμέραν, εἰ σώζει καὶ δίδωσιν εὐκλείαν, τοῦ κατασπῶντος αὐτίκα εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χρηστότητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χειριστον προῦθη τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεὶς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τῆν φορᾶν, καὶ προῦπεμψε τὰ στρατόπεδα μεθ' οἷας ἔδει συντάξεως πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ πλῆθος τῶν διαφθορέων ὅσον κατανοήσαντα, πλῆξαι τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιψοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνοιμῶσαι βύθιον καὶ ἄκαρσαι, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων σημαντικὰ ἐπὶ τοῖς

δί. Ὁ δὲ μὴ τοῖς ὑψηλοῖς μόνον καὶ ἐθνῶν καὶ πόλεων δυνάσταις λοξὸν αἰεὶ ἐνορῶν φθόνος καὶ τοῖς ἐπιβόλους τρέμων αἰεὶ ἐγγὺς, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετριωτέροις ἐπιφύομενος. οὗτος οὐδὲ τὸν Στυππειώτην Θεόδωρον τῆς παρὰ βασιλεῖ παβρόσις εἶασεν ἀμετάθετον, ἀλλὰ πνεύσας καταγιδοῦδες καὶ ἄγριον ὁ δυσπάλαιστος πολλάκις μὲν τοῦ στασίμου στυφελίξας μετῴνεγκε, οἶλος δὲ καὶ ἀνέτρεψε καὶ εἰς πτώμα κατῴνεγκεν οἰκτιστον. Παρνεύρω δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τῇ ἱστορίᾳ, δεικνὺς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς, κἂν ἀσυλλόγιστον τι χροῖμα καὶ δυσφύλακτον ἢ πονηρὸν, χροῖμα γοῦν ὡς ἐξὸν ἐποβλίπασθαι τῶν ἀντιεχῶν

ὄπλοιοι τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἐλευθέροιοι, τὸ δὲ ἦθος ἄ
 ὑποκαθεμένοι καὶ τὴν γλώτταν τῆ καρδίᾳ πλουτοῦν-
 τεσ ἀντίφθογγον, πρὸ πάντων δὲ τιθέναι τῷ στόματι
 φυλακὴν καὶ μὴ ἔξῃ τὴν γλώτταν προπετῶς ἐκπη-
 ᾶν τοῦ ἔρκουσ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ τῶν χειλέων
 ἐπιχειρίσματος, ἀπερ οἷα διπλοῦν περίβολον ἢ φύσις
 τῆς περιεγύρωσεν. Ὁ γὰρ τοιοῦτος τότε λογοθέτης τοῦ
 δρόμου οὐχ οἶός τε ὢν στέγειν τὴν ἐς τὸν Στυππειώ-
 τῃν τῆς τύχης εὐμένειαν καὶ τὴν ἀκροτάτην τοῦ
 βασιλέως ῥοπήν καὶ τὸ τῷ μὲν ἅπαντα τὸν χρόνον
 τῆς ἐς τὸν κρατοῦντα παρρησίας τε καὶ παρουσίας
 εἶναι· καιρὸν καὶ ἐξείναι δακτύλῳ πάντα μεταφέρειν
 καὶ νεύματι, αὐτῷ δὲ κατὰ τακτὰς ὥρας τὴν ἐς
 αὐτὸν ἀνεφθέγει πωλαίαν, καὶ τὰλλα ὅσα τῷ μὲν
 Στυππειώτῃ καὶ μόνον βουλευθέντι ἀνύσιμα ἦν, τῷ
 δὲ οὐδ' ὄναρ δι' τοῦ φαναστινοῦ ἐπιπέτταμενα καὶ
 εἰς τοῦτο τοῦ φθόνου γινόμενα ὑπεκκαύματα καὶ
 εἰς τοῦ ταμίου πλῆζοντα τῆς καρδίας, σκαιωρεῖ
 κατὰ τοῦ ἀνδρός τὰ οἰκτρότατα. Καὶ δεινὸς ὢν κα-
 τῶσαι δόλους καὶ δικράων εὐτυχῶν γλώτταν, ὅποιαν
 ἔπαις ὁ ψίθυρος καὶ ἀρχέκκοκος, φίλῃ ὑποκλέπτει τὸν
 ἔθρα, καλῶ πράγματι συσπείζων ἄτοπα διαβολύγια
 καὶ δηλητηρίου σκύφον περὶ χεῖλη ἀγάπης μέλιτι
 περιχρῶν. Ἀμέλει τοιοῦτοι καὶ ἄλλα λέγων καὶ διανοού-
 μενος ἕτερα, καὶ χεῖρασι μὲν τιμῶν τῆ δὲ καρδίᾳ
 πᾶσι πλάζόμενος, ἐλελήθει τὸν κατὰ τοῦτο μόνον
 ἔργατον καὶ ἀπλόκον Στυππειώτην. Ἐνδιαβάλλει
 τῶν ὡς μαγανεύτην τοῦτον καὶ δολιόφρονα, καὶ
 γράπτει προδοσίας, τὰ κατὰ Σικελίαν λέγων ἀναπα-
 ράττειν πράγματα. Ἀπειρηθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως κρίσει τῶν λεγομένων, τῆ Κιλικίᾳ (79) εἶ
 ἰδιατερίδοντος, αὐτὸν μὲν ἐπίστησι παραπετάσματος,
 τὴν δὲ Στυππειώτην ἀπολαθῶν ὡς ἔχων τι μόνος
 μόνον προσδιαλέγεσθαι, ἔχει ὅπου ἦν ἀθέατος ὁ βασι-
 λέως ἔστηκώς, καὶ λόγους ἀνακινήσας ἑτέρους εἶτα
 καὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν δολιῶς ἐνέβαλε. καὶ διδοὺς
 αὐτὸς ἀφορμὰς τοῦ μεμψιμοιεῖν μῆτε μὴν ἀσπάζε-
 σθαι τὸν Στυππειώτην ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπὶ τοῖς
 κατὰ Σικελίαν διαπραξίμενος πράγμασιν, οὕτω δια-
 λείπει τὴν ἐντυχίαν, καὶ τοιοῦτον ἐνθάπας σπινθήρα
 τῆ τοῦ βασιλέως ψυχῆ καὶ κατὰ τοῦ Στυππειώτου
 ἔπεις ὑποτύφασθαι ἐσκέπετο καὶ φοροῦτο εὐπορή-
 σαι ἑτέρων σκωφαντήσεων, δι' ὧν προχειροτάτη
 ἐπείτα τοῦ σπινθήρος ἢ κινήσις. Οὐκοῦν κατὰ καρ-
 ἔας ἑτέραν πλεγγὴν ἀνταίαν εἰληφώς ὁ δηλωθεὶς
 λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δογεῖον
 ἰσθροδάνου διέλιθον χύσειον, καὶ τοῖς ἔργοις τοῦ-
 τῶν ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν βλαχέρναις μέγαν
 κῶν οἷ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουον Ἀλε-
 ξῆ τε τῷ Οὐγγρίας καὶ τῆ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως
 Μαρίας, ἡ τῷ λογοθετικῷ ὀήπουθεν ὁφρακίῳ ἦσαν
 ἐμμελίᾳ, συνθέσθαι λέγεται χάρτην λέγων ἐμπλεῶν
 κατὰ τοῦ Στυππειώτου ὀθῆν τῷ τῆς Σικελίας ῥήγι
 παλησόμενον, καὶ τοῦτον ἀναφύρας τοῖς τοῦ Στυπ-
 πειώτου τόμοις καὶ γράμμασι πείσει τὸν βασιλέα

illiberalibus et moribus occultis præditi linguaque
 pollent ab animo dissentiente, ac custodia munien-
 dum os, nec sinendam linguam temere extra
 dentium septum et labiorum munitionem evagari,
 quibus a natu a quasi duplici vallo est inclusa.
 Nam dromi legotheta cum fortunæ benignitatem
 erga Styppiotam 146 et propensissimam imperato-
 ris voluntatem ferre non posset, ad quem illi semper
 pateret aditus et colloquendi potestas daretur, adeo
 ut digito et nutu quidvis conficeret, cum sibi
 certis horis tantum accedere permetteretur, et
 quæ Styppioles sola voluntate impetraret, ea
 sibi ne per somnium quidem cernere contingeret ;
 invidia æstuans, quæ ipsius animi penetralia in-
 sederat, homo callidus et instar pestiferi serpentis
 bifida lingua instructus, amicitia simulatione
 virum circumvenit, et scyphi veneno pleni oras
 amicitia melle inungit, aliud dicens, aliud cogi-
 tans, et labiis honorans, cum animo esset alienis-
 simo. His rationibus Styppiotam hac una in re
 incautum et simplicem fallit, eumque apud impe-
 ratorem ut impostorem et dolosum criminatur, et
 Siculae prodicionis accusat ; cum vero imperator
 adhuc in Cilicia agens fidem sibi fieri postularet,
 eum sub velo stare jubet : ipse Styppiotam, tan-
 quam arcani aliquid dicturus, eo seducit ubi im-
 perator occulebatur. Et ab aliis rebus exorsus
 tandem in Sicilia mentionem fraudulentur delabi-
 tur, dataque 147 illi occasione acta illa imperatoris
 reprehendendi colloquium dirimit. Ita irritato illius
 animo aliarum calumniarum occasiones quærit,
 magis etiam contra Styppiotam inflammatus, quod
 imperator illi aurea bulla cum radiantibus gemmis
 data mandarar ut in magna Blachernia ecclesia
 iurijurando præset, quo imperii successio Alexio
 Hungaro et filia Mariæ confirmaretur (quod munus
 ad logothetae potius officium pertinebat),
 scriptum nugacissimum composuisse fertur, quod
 scilicet Styppiota ad Sicilia regem missurus esset,
 eoque in Styppiotæ codices et litteras clam inser-
 to, imperatori persuadet ut inquiri jubeat illas
 prodicionis ad Siculum litteras. Quo facto impe-
 rator fulminis instar contra Styppiotam exarsit,
 eique oculos effodi jussit innocenti. O inspector
 omnium oculo justitiæ inevitabilis, cur sæpe con-
 nives ad tales injurias et graviore etiam casus
 D hominum, neque statim tonitrua et fulmina pro-
 mis, sed vindictam procrastinas ? impervestigabile
 tuum est iudicium, et humanis rationibus 148 in-
 accessum. Tu vero sapiens es et accuratus utili-
 tatis iudex, quamvis tenuitatem ingeniorum nos-
 trorum frustreris. Draconem quidem aut leonem
 qui videt aut audit in montibus, statim declinat ;
 lacrymis et precibus etiam latro mitigatur : ad
 virum vero aliis insidiantem, qui aliud lingua

Hier. Wolfii notæ.

(79) Κιλικία. Ἀρμενία. Creberrima est hæc per-
 mutatio. Nam vetustus codex fere semper ἀντὶ Λα-

τῶν μὲν Φράγγους, ἀντὶ δὲ Κιλικίας Ἀρμενίαν
 τίθησι.

promptum, aliud pectore clausum habet, cavendum magna sapientia est opus et Numinis auxilio

αἰθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ὀργὴν ἀνέκλυσε. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλὸς ἦν, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡ πάντ' ἐφορᾷν ὀφθαλμὲ τῆς δίκης ἀλάθῃτε, ἵως ἐπιμύεις πολλάκις ἐπὶ τηλαίοις παρανομήμασιν ἢ καὶ μείζουσιν ἑτέροις ἀνθρώπων κακοπραγίμασιν, οὐδ' ἐπάγεις εὐθὺς τοὺς πρῆστῆρας καὶ τὸ κεραυνίον ἀναμίμα, ἀλλ' ὑπερτιθόμενος ἐπέχεις τὴν κόλασιν; Ἀνεξιχνίαστον σου τὸ κρίμα, καὶ ἀνθρώπων λογισμοῖς ἀνεπίδοτον. Πλὴν εἴ σοφὸς, ναὶ, καὶ γνώμων ἀκριβὴς τοῦ συνοίσοντος, κἂν ἤμαξ τοὺς σμικρογνώμονας λέλῃθας. Ἴδῃ μὲν οὖν εἰσορῶν καὶ αἴτων ἐν ὕρεσιν εὐθέως ἐξέκλινεν. Ἄλλὰ καὶ λιταῖς παροπάγεται. Ἄνδρα δὲ κακὰ τῷ πλῆθει ἔτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλῆς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεῖα

Cæterum fuit is logotheta (ut historia seriem paulo diutius suspendam) talis qui sublimiores disciplinas primoribus duntaxat labris degustarat, sacrosanctæ sapientiæ parum diligens amator neo docilis discipulus, sed ingenio præstantissimo dictionis extemporalis studiosus, eloquentia fontis instar exuberante maximam gloriam adeptus. Fuit et mortalium omnium gulosissimus et bibulorum princeps; canere ad lyram et citharam pulsare, cordacem saltare et pedes celeriter huc atque illuc agitare promptus. Quamvis autem vinum avidius ingurgitaret, tamen nullum in eo signum ebrietatis apparebat; imo quoplus biberat, eo prudentius irrigatione illa vini excitato ingenio loquebatur. Jam quia symposia consecrabatur, cum imperatori acceptissimus erat, tum regulis provinciarum, qui comessationes amabant, carissimus. Ad quos cum legatus ibat, alios potando superabat eoque redigebat ut longo tempore ad vinum edormiendum et ebrietatem discutendam esset opus, alios æqualabat, cum quidem ventres eorum integra deliula caperent et amphoras digiti ut calices versarent, et Herculæanum scyphum cœnæ perpetuo subjungerent. Sed quia semel in hujus viri mentionem incidi, illa etiam memoratu digna referantur. Pepigit aliquando cum imperatore Manuele se porphyreticam patinam aqua plenam exhausturum, quæ olim in aula Phocæ Nicephori fuit ad Bucolcontem spectante, nunc vero in maximo illo conclavi visitur, quod is imperator ejus historiam scribituræ iustificavit. Id imperator admiratus: « Optime sane, inquit, 150 logotheta. » Et ei multum linæ vestis pretiosæ et complures auri minas promisit, si ita fecisset: sin minus, tantundem ab eo stipulatus est. Quibus verbis homo delectatus palinam aqua repletam, quæ ad duos choas capiebat, instar bovis inclinatus exhausit, semel tantum recepto inter potandum spiritu, ac statim promissa ab imperatore munera ex pacto accepit. Etiam viridibus fabis impense delectabatur, earumque tota arva consumebat. Aliquando igitur in castris cum trans flumen fabis consitum agellum conspexisset, statim exutis vestibus tranavit; neo maximam devorasse partem contentus reliquias in fasciculos collectas ethumeris impositas abstulit, et in tabernaculo suo sedens fabas suaviter absumpsit quasi longo tempore jejunasset. Fuit homo

στεῖλαι τοὺς κατὰ ζήτησιν τοῦ πρὸς τὸν βῆγα γράμματος τὴν τοῦ Στυππειώτου σκηνὴν ἐρευνήσοντα. οὐ καὶ γενομένου ὁ αὐτοκρέτωρ οἶα πυρρὸν τις θρηνητῆρ ὄφιν δαφονὸν ἢ λέοντα λασιαύχνα βυσσοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεύθοντα, τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Ἦν δὲ ὁ λογοθέτης οὗτος, ἵνα καὶ εἴ τι μικρὸν παραινῆσω τῆς ἱστορίας μοι τὸν εἰρμὸν, μαθημάτων μὲν ὑψηλοτέρων ἄκρω λιχανῷ γεγευμένος καὶ τῆς ὑπερσέμενου φιλοσοφίας οὐκ ἀκριβὴς ἐραστὴς οὐδ' εὐμαθὴς ὕπαδς, κράτιστος δὲ τῇ φυῇ καὶ ἐν ἀμελετήτῃ χαίρων τῆς φράσεως, βέων τε τῷ λόγῳ κατὰ πηγάδα καλλιπρεῖθρον διεκδιδοῦσαν τῶν πρᾶνῶν ἐκ τοῦδε κλέος ἀπηνέγκατο μέγιστον. Ἀνθρώπων δὲ ὑποφραγώτατος ὢν καὶ οἰνοφύγων ὁ κράτιστος πρὸς λύριον ἔψαλλε καὶ πρὸς κιθάραν μετεῤῥομιζετο καὶ κόρδακα ὠρχεῖτο καὶ τῷ πόδε πολλάκις παρενεσάλευε. Χανδὸν δὲ τῶν οἴων ἐμφορούμενος, καὶ κατὰ τοὺς θαλαττίους χάσας καὶ τὰς σπογγίαις συγγαίαις τὸ ποτὸν ἀνιμώμενος, οὐ κατεπόντου τὸν νοῦν τῇ ἀρδείῃ, μήτε παρασφαλλόμενος ὡς οἱ ἔξοινοι, μήτε το κάρη βάλλων ἐτέρωσα ὡς ὑπο μέθης ἐπικλυζόμενος, ἀλλ' ἔλεγέ τι σοφὸν, ἀναφλέγων τε καὶ ἄρδων ἐν τῷ πίνειν τὸ λογιζόμενον, καὶ πρὸς βλάστην λόγων μᾶλλον ἐπερωννύετο, Διῶκων δὲ τὰ συμπόσια οὐ βασιλεῖ μόνον πλεῖστα κεγάριστο. ἀλλὰ καὶ δυνασταίς μάλᾳ πεφίλητο τῶν ἔθνῶν, ὁπόσοι τοὺς, κώμους περιεσκουδαζόν. Κατὰ γὰρ πρεσβείαν αὐτοῖς παραβάλλων τοὺς μὲν ὑπερέδωκεν ἐν τοῖς πότοις καὶ πρὸς τῆς ὕψις κατήνεγκεν ἐκ τῆς μέθης ἀνάνηψιν καὶ τοῦ κάρου ἀνάνευσιν, τοῖς δὲ καὶ ἰσοφάρισεν οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πιθάνως ὄλας ἐς τὴν γαστέρα μετήγγιζον καὶ ἀμφορέας ὠχούν τοῖς θακτύλοις ὡς κύλικας καὶ τὸν σκύρον εἶχον ἀεὶ ἐπίδειπνιον τὸν Ἰπράκλειον. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε λόγους καθάπαξ ἐνεπεπτώκειν, δεδόσθω κάκεινα τῇ ἱστορίᾳ, μνήμησιν ὄντα καὶ διηγήσειος ἕξια. Συνέθετό ποτε τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ ὕδατος πλησθεῖσαν διεκροφῆσαι τὴν πορφύρεον λεκανίδα, ἣν εἶχε πρότερον μὲν ἡ αἰθριώδης τοῦ κοιτῆνος ἀύλειος τοῦ βασιλέως Νικηφόρον τοῦ Φωκᾶ, ἡ ἄνωθεν τοῦ Βουκολέοντος ὑπτιάζουσα, νυνὶ δὲ ὁ παρὰ τοῦ εἰς ἱστορίαν προκειμένου βασιλέως οἰκοδομηθεὶς χρυσόπατος μέγιστος ἀνδρῶν. Βασιλεὺς δ' ἐν θαύματι θέμενος τὸ λεχθὲν, καὶ πρὸς αὐτὸν, Ἰπέρεγγε, λογομέτα φάμενος, ὀθόνως εὐανθεῖς καὶ χρυσίου μνᾶς ἱκανὰς ξυνέθετό οἱ καταβάλλεσθαι δρῶντι ὡς ἐφάρσεν, ἢ μὲν ταυτὰ τουτονὶ καταθέσθαι μεπερατοῦντα τὰ ξυγκείμενα. Ἰς δὲ τὸν λόγον ἀσμῆτως ὁ ἀνὴρ ἠνωτίσατο, ἡ μὲν λεκανὶς ἦν ὑπερχεῖλης ὕδατος, κεχρυσία περὶ χάσας δύο, ὁ δὲ κύψας τὸ ἄγος ἐκένωσεν ὅσα βουῆς, ἅπαξ ἀνακόψας τὸ συνεχὲς τῆς πόσεως, καὶ τότε ὡς τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέξειε, καὶ εἶχεν εὐθὺς τὰ ἐκ συμφώνου πρὸς βασιλέως ἀποδιδό-

μενα. Ἦττων δὲ ὢν τῆς τῶν γλωσσῶν κυάμων ἐπιείσεως οὐκ ἀπὸ ρινόσ, ὃ φασιν, ἀλλ' ἐξ ὀδόντων τῶν θαλῶν τούτων εἰλκετο. Ὅλας οὖν ἀρούρας κατεδαπάνη καὶ θωδὸς ἀκριβέστερον ἐπέζηργετο. Καὶ τότε παρὰ τὸν ποταμὸν ἐνσκηνησάμενος, ἐπειδήπερ εἰς τὴν περὶ αὐτῶν κυάμων θεάτατο γήδιον, ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν ἐσχατον χιτῶνα ἀποδυσάμενος διενήζετο, καὶ τὸ πλεῖον ἀποτραγῶν οὐδ' οὕτως ἀπέτρεχετο, ἀλλ' ἐς δεσμὰς τὸ μὴ κατεδομημένον ξυνενεγκῶν ἐπὶ νώτου τε ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα, καὶ ἐπὶ θαπέδου τῆς σκηνῆς καθιζήσας ἀνελέγετο τοὺς κυάμους ἡδέως, ὡς εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀπόσιτος. Ἡρωϊκοῦ δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς ἀρίστην ηλικίας ἀνατείνας ἀναδομήν οὐκ ἀπόμαχος ἦν, ἀλλ' ἔβλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἀξίον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῳ γένος κατείλκετο. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππεῖουτο ἔλογοποίησε, μετὰ πνευμάτων ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ συγγνώμην μετὰ δακρύων αἰτεῖται. Ὁ δὲ βραβεύων ἀμνησικακῶς ἄφρονος καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι, ἀλυσιτελεῖ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτων.

ε. Ὁ δὲ γε Μανουὴλ, ἀποβαλόμενος θανάτῳ τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν σόνευον, ἐκόψατο μὲν τὸν ἐκείνης μόρον διασπατμὸν οἰηθεὶς σώματος, καὶ ὡς λέων θρηγῶδες τρεῖζετο, ταφῆς δὲ ἡξιοκῶς μεγαλοπρεπῶς, καὶ τῷ σκήνει ἐπιτελέσας τὰ δῶρα ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος πατρῷα μονῇ, καὶ καιρὸν ὄν [P. 76] ἐδοκίμασε παρῆππεύσας ἡμιθανῆς καὶ ἡμιτομος πρὸς μητέρα δευτέρα ἔδλεψε, πατὴρ ἀκούσαι παιδὸς γλιγόμενος ἤρβενος. Πολλαχόθεν μὲν οὖν ἐπεφοίτων αὐτῷ καὶ γράμματα καὶ προμύθιοι ἐκ βασιλείων, ἀπὸ ῥήγων καὶ δυναστῶν ἀπάσης τῆς γῆς. Ὁ δὲ προκρίνειν ἀπασῶν μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ τῆς Ἀντιοχείας σατραπέουτος Πεταβίνου, ταύτην λέγω τὴν τῆς Κοίλης Συρίας προκαθημένην, ἣν Ὀρόντης ποιεῖ καὶ καταπνέει ζέφυρος ἀνεμος. Ἦν δὲ ὁ Πεταβίνος οὗτος Ἰταλιώτης μὲν τὸ γένος, ἱππότης δ' ἀκράδαντος καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίσμον ἐκείνον εὐμέλιος. Στεῖλας οὖν ἐκ τῶν τῆς γεροντίας καὶ τὸ γένος ἐπιστήμους ἀνδρας εἰσποιεῖται τὴν κόρην, καὶ θύσας εἶχε τὰ γαμοδαίτια. Ἦν δὲ καλῆ (80) τὸ εἶδος ἢ γυνή, καὶ λίαν καλῆ, καὶ ἕως σφόδρα καλῆ, καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβόλητος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιχόδερον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἧς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐθέωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπάσης βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώκεν.

Ὁ δὲ λόγος τὰ κατὰ τοὺς Τούρκους μέλλων αὐθις διεξίει, ἅτε εἰς ἀρχὴν καθιστάμενος, καὶ τινα τῶν ἀνωθεν σαφηνείας ἕνεκα δεύη ἂν εἰς ἀφήγησιν. Τῷ κτερίζοντι τῶν Τούρκων Μισσοῦ πολλοὶ μὲν ἦσαν οἰεῖς, καὶ θυγατέρες οὐκ ἐλάττους ἐγεγόνεισαν ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ ταῖς ἐκεῖθεν κολάσειν (81) ὡς ἀσεβῆς παραπεισθεῖσι δεινῶν τοῖς ἐκείνου πασι τὰς ποτὲ μὲν τοῖς Ῥωμαίων ὄροις κληρουμένας, τότε δὲ ὑπ' ἐκείνῳ τεττομένας πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοις μὲν εἰς

A proceræ staturæ et heroici corporis, non imbelis sed fortis, eaque familia dignus ex qua internam stirpem traherat. Moriturus, cum sauciam haberet Styppiotæ calumniis conscientiam, virum accersit et lacrymis oppletus veniam petit. Quam ille 151 oblitus injuriarum ei concessit, et salutem ejus animæ precatus est. Atque hæc hactenus, neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

τε ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα, καὶ ἐπὶ θαπέδου τῆς σκηνῆς καθιζήσας ἀνελέγετο τοὺς κυάμους ἡδέως, ὡς εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀπόσιτος. Ἡρωϊκοῦ δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς ἀρίστην ηλικίας ἀνατείνας ἀναδομήν οὐκ ἀπόμαχος ἦν, ἀλλ' ἔβλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἀξίον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῳ γένος κατείλκετο. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππεῖουτο ἔλογοποίησε, μετὰ πνευμάτων ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ συγγνώμην μετὰ δακρύων αἰτεῖται. Ὁ δὲ βραβεύων ἀμνησικακῶς ἄφρονος καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι, ἀλυσιτελεῖ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτων.

B 5. Manuel autem conjugis Alemannæ mortem non secus ac membrum a suo corpore avulsum acerbissime deploravit, justisque ei persolutis eam in paterno monasterio Pantocratoris magnificentissime sepeliit; et luctus tempore, quod ipse sibi præfinierat, instar semianimis et dimidiati hominis exacto, secundas nuptias spectavit masculæ prolis cupiditate. Multis itaque e locis litteræ ad eum mittuntur: offeruntur regum et principum filiarum ex omni terra. Ipse vero Petebini Antiochiæ Cœlesyriæ primariæ urbis, ad Orontem sitæ, quam ventus favonius perflat, satrapæ filiam delegit. Is Petebinus erat genere Italus et eques præstantissimus. Missis igitur ad eum senatorii ordinis nobilibus viris puellam ducit incomparabili forma præditam, ac nuptias celebrat.

καὶ τὸ γένος ἐπιστήμους ἀνδρας εἰσποιεῖται τὴν κόρην, καὶ θύσας εἶχε τὰ γαμοδαίτια. Ἦν δὲ καλῆ (80) τὸ εἶδος ἢ γυνή, καὶ λίαν καλῆ, καὶ ἕως σφόδρα καλῆ, καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβόλητος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιχόδερον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἧς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐθέωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπάσης βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώκεν.

D 152 Jam cum ad institutum redeundum sit, quædam supra commemorata perspicuitatis gratia repetenda sunt. Masuto Turcorum imperatori multi erant filii, nec filiarum pauciores. Moriturus provincias et urbes olim Romanas, tum vero suas, inter eos distribuit. Cumque aliis alias assignasset, Iconium metropolim cum subjectis oppidis Clizanthlani filio, generis vero, Jagupasani Amasiam et Ancyram fertilemque Cappadociam cum locis finitimis, Daduni urbes felices et maximas,

Hier. Wolfi notæ.

(80) Ἦν δὲ καλῆ. Verba sic sonant: *Erat autem formosa mulier, et valde formosa, et supra modum formosa, et incomparabili pulchritudine, ut plane unquam essent ad eam collata: Venus risu gaudens, et cæca Juno candidis brachiis et grandibus oculis. et Lucerna longo collo et pulchris talis, quas vetustas ob formam immortalitati consecravit, et cætera universæ quarum insignis pulchritudo libris et historiis celebratur. Hæc in conversatione de industria prætermittenda hic subjeci, ne me negligentiam accusent, si*

qui forte sunt qui ineptiis delectentur.

(81) Καὶ ταῖς ἐκεῖθεν κολάσει, *ad inferna supplicia ut homo impius rapiendus*. Quorsum allinent ista tragica? Christianæ charitati nescio quam consentanea, plena certe inhumanitatis; quare a me prætermittenda sunt. Vident quisque ut ipse recte vivat et bene moriatur: judicium de aliis relinquat Deo cujus judicia longe alia sunt quam hominum, præsertim ineptorum.

Cæsaream et Sebastiam, attribuit. Sed quousque, Domine, hæreditatem tuam diripi ac prædæ et ludibrio esse populo vecordi et a vera tui cognitione ac fide alienissimo patieris? quandiu a nobis avertes faciem tuam, cum sis humanus, et mendicitatis nostræ oblivisceris, nec gemitus nostros et ploratus audies, cum celeriter afflictis succurrere soleas? neque pœnas sunes, cum sis vindex? quamdiu durabunt istæ absurditates, ut Agarî ancillæ posteris nobis ingeaus dominentur, et gentem sanctam tuam, quæ sanctissimum **153** nomen tuum invocat, perdet et occidat, diuturnam servitutem et opprobria et alapas perditorum barbarorum sustinentem? Intuere tandem, clementissime Domine, captivorum ærumnæ. Sanguis famulorum tuorum nunc quoque, ut olim Abelis, te misericordem Dominum inclamet. Arripe arma et scutum, exsurge ad opem nobis ferendam; confirmatoque viro qui tibi placuerit probatusque fuerit, improbis vicinis nostris septupla reddito quæ in hæreditatem tuam commiserunt, et provinciarum atque urbibus fortiter recuperatis, quas barbari surripuerunt, orientem et occidentem solem eorum limites statuito qui a te cognomentum acceperunt.

τῶν ἐν πέδαις ἡ συνοχῆ. Βοησάτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φίλοικτον τὸ ἐκχεόμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρότερον. Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὃν αὐτὸς αἰρετίστη ἄνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκήσεις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γείτοσιν ἡμῶν εἰς τὸ ἐπταπλάσιον ὅσα ἐπονηρέυσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἧς ὑφείλοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρισ στήσαις τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ κληρονομήσις ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυσμένου πρώτης καὶ ὑστάτας αὐγᾶς.

Hæc fortasse non abs re neque temere effudimus, cum Dio paulisper collocuti, et mœrore oppressum animum nonnihil levavimus. Masuti autem liberi præcipuos regni paterni ac potius Romanorum fines trifariam partiti pacem et cognationis jura parum curaverunt, ad bella intestina propensi. Nam Iconii Sultanus Cappadociæ toparchæ, et hic illi vicissim, infesto animo est insidiatus, donec odia **154** in apertum eruperunt et ab ipsis imperatori sunt exposita. Qui cum utrumque perditum cuperet, optabat ut non tantum inter sese rixarentur et divellerentur, sed armis etiam certarent, ut ipso otiosus illorum malis quippe barbarorum et impiorum insultaret; ac per legatos clam utrumque contra alterum concitavit. Aperte vero Jagupasani donis missis opem tulit, sultani odio, qui esset homo obscuri ac dolosi ingenii, nec cognatis tantum suis perniciem moliretur, sed et Romanorum fines subinde latrocinii vexaret. Jagupasanes igitur imperatore fretus sultano bellum infert: ille vicissim in aciem egreditur. Crebræ pugnæ committuntur. Tandem post multas utrinque cædes factas pence Jagupasane victoria fuit. Atque armis ad tempus positis hic in sua provincia mansit. Sultanus vero imperatorem recens ex Occidente reversum adiit, et humaniter ac honorifice exceptus non minus Manueleum exhilaravit quam ipse benignitate hos-

κλῆρον πατρῶων κατέλιπεν ἕτερα, τὴν δὲ Ἰκονίω^ν μητρόπολιν καὶ ὄσα τετάχεται ὑπ' αὐτὴν τῷ Κλιτσαθλῶν ἀπεμερίζει υἱῷ. Τῶν δὲ γαμβρῶν τῷ μὲν Ἰαγουπασάν Ἀμίσειαν καὶ Ἀγυρῶν ἐκκληροῦτο, καὶ τὴν Καππαδοκῶν εὐδαίμονα χώραν, καὶ ὄσα ταῖς πόλεσι ταύταις ἄπονη^ν Δαδοῦνη δὲ ἀπονενέμγεται πόλεις εὐδαίμονές τε καὶ μέγισται· Καισάρεια καὶ Σεβάστεια. Ἄλλ' ἕως τίνος τὸν οἰκεῖον παρόψει κλῆρον, Κύριε, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκκαίμενον καὶ προνομίην μακραίωνα καὶ κίνησιν κεφαλῆς λαῶ μωρῶ καὶ οὐχὶ σοφῶ καὶ πόρρωθεν ἀπεσχοινισμένῳ τῆς εὐσεβοῦς περὶ σὲ δόξης καὶ πίστews μέχρι τίνος ἀφ' ἡμῶν ἀποστρέψεις τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ὁ φιλόανθρωπος, καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν ἐπιλανθάνη οὐδ' ἐνωτίζη τοὺς στεναγμοὺς; καὶ τὰ δόκρυα, ὁ ταχὺς τῶν θλιβομένων ἐπικουρὸς, οὐδὲ δίκην ἐπιτίθης, ὁ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος; ἕως πότε παραλλὰξ ἔρποντα ἐσεῖται τὰ ἄτοπα, καὶ οἱ μὲν τῆς δουλιδοῦς Ἀγαρ ἀπόγονοι κατακυριεύσουσι τῶν ἐλευθέρων ἡμῶν, ἀπολοῦσί τε καὶ ἀποκτενοῦσι τὸ σὸν ἅγιον ἔθνος, ὃ τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τὸ σὸν ἐπικέκληται ἅγιον ὄνομα, τοῦτο δὲ χρονίαν ὑπερσεῖαν ὑπομενεῖ, καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑπόσει καὶ τοὺς κονδυλισμοὺς τῶν ἐπιτρέπτων τούτων ἀλλογενῶς; Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ὀψέ ποτε, φιλάγαθε Δέσποτα,

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως οὐκ ἀκαίρως οὐδὲ μάτην ἐξετοξέυσσαμεν, Θεῷ τι μικρὸν προσλαχθέντες, καὶ κενώσαντες τῆς λύπης βραχὺ ἐξ ὑπεράντλου ταύτης ψυχῆς. Οἱ δ' οὖν τοῦ Μασοῦτ τριχῆ δασάμενοι τὰ κεφαλαιώδη τῆς ἀρχῆς ὀρίσματα, ἧ, τὸ νητρικῆς εἰπεῖν, τὰ τῶν Ῥωμαίων σχοινίσματα, παῖδες παρὰ πατρός ἐς αὐτοὺς καταβάντα διαδεξάμενοι, ὀλίγα μὲν εἰρήνην καὶ τοῖς τῆς συγγενείας θεσμοῖς ἐπέθυσαν, τὰ δὲ πλεῖστα εἰς διαφορὰς οἰκέας ἀπέιδον καὶ προσέσχον ταῖς διαστρίσεσιν. Αὐτίκα γὰρ ὁ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν τῷ τῆς Καππαδοκίας τοπάρχῃ σκαῖόν τι καὶ ἄγριον ἐπαφθάμισε, καὶ οὗτος αὐ ἐκείνῳ βλέμμα ὀλέθριον ἔβριψε. Καὶ ἦν τὰ κατ' ἀλλήλων πονηρὰ διαβολία οὐχ ὑπὸ σκότον καὶ κρύφα τελούμενα, ἀλλ' ἐκπυστα καὶ βασιλεῖ καὶ ἔκφορα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, ἐπαρώμενος ἀμφοῖν πανώλειαν, ἤγάπα μὴ μόνον μέχρι τοῦ ἐπιθεῦσιν ἀπονέουσιν ἀλλήλων καὶ ἀποσχίσεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅπλα ἄραντας εἰς μοῖραν διαστῆναι ἀντίθετον, ἵν' ἄγων ἡρεμίαν αὐτὸς τοῖς ἐκείνων ἐπιχαίρη κακοῖς ὡς ὁμοῦ τε ἀλλοφύλων καὶ ἀσεβῶν· καὶ πέμπων λάθρα ἀγγέλους θάτερον θατέρῳ ἐνήγεν εἰς πόλεμον. Ἐκ δὲ τοῦ προδύλου τῷ Ἰαγουπασάνῃ προσέειπε, καὶ οἱ τοῦ Ἄρεος συνεβίγγανεν οἷς ἐδωρεῖτο, μυσταττόμενος τὸν σουλτάν ὡς ὑποκαθειμένῳ αἰετὴν γνῶμην ἔχοντα καὶ ὑπουλον τὸ φρονεῖν καὶ περιστροφον, καὶ μὴ μόνον δολοπλονοῦντα τοῖς ἐκ γένους ἐκείνῳ καὶ αἵματος τὰ ἐνήκεστα, ἀλλὰ καὶ Ῥω-

μαίων δέῃ κατὰ ληστείαν τὸ γειτονοῦν ἐκτρίδοντα. Α
 Πεπορθῶς τοίνυν Ἰαγουπασάνης τῷ αὐτοκράτορι
 ἐκφέρει κατὰ τοῦ σουλτάν πόλεμον, καὶ οὗτος αὖθις
 ἀντέξει· κατ' αὐτοῦ, καὶ συβόραγέτες πολλάκις
 ἐμάχοντο. Ὅψθ' σὲ καὶ μεθ' αἵματα ἐξ ἑκατέρων
 βεύσαντα τῶν στρατῶν πρὸς Ἰαγουπασάνην ἔβλεψε
 τὸ νικῆν. Καὶ πρὸς καιρὸν τὰ ὄπλα καταθέμενοι,
 ὁ μὲν ἐπίμενε κατὰ χώρην, ὁ δὲ σουλτάν τῷ βασι-
 λεῖ πρόσσειν ἄρτι πρὸς τὴν πόλιν τὴν βασιλεύου-
 σαν ἐκ τῶν δυσμικῶν ἐπανιόντι μερῶν, καὶ φιλο-
 φρόνως προσδεχθεῖς καὶ ἐντίμως οὐχ ἤττον ἐπ'
 αὐτῷ τὸν βασιλέα διαχυθῆναι πεποίτηκεν ἤπερ αὐ-
 τὸς ἐπὶ τῷ τῆς ξενίας ἐνευφράνθη ἀπροσδεεῖ. Οὐκ
 ἔλπισε γὰρ μόνον χρηστοτέραις ὑπεσείναιτο Μανουήλ,
 ὡς εὖ τὰ κατὰ τὴν ἔω διάθειτο διὰ τῆς τοῦ σουλτά-
 νου παρουσίας καὶ τοῦ κεχαρισμένου τῆς ξενίας,
 δυναμένου γοητεῦσαι φιλοχρήματον βάρβαρον· ἀλλὰ
 καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς βασιλείας τὸ συμβᾶν φέτο. B
 Εἰσεὼν τοίνυν ἅμα τῷ σουλτάνῳ τὴν Κωνσταντίνου
 κηρύττει θριάμβον. Καὶ ἦν εὐπρεπῆς ὁ θριάμβος,
 καλλίστοις καὶ τιμήσει πέπλοις παμφαίνων καὶ
 τῷ τοῦ κόσμου πολυειδεῖ δαίδαλος. καὶ ἤμελλε
 βασιλεὺς διὰ τοῦ θριάμβου προίεσθαι πρὸς αὐτῶν τῶν
 αἰσῶν κροτούμενος, καὶ μέρος εἶναι τῆς τότε δορυ-
 φρίας τε καὶ λαμπρότητος καὶ τῶν κυδρουντων
 τὸν αὐτοκράτορα καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπιπαριῶν.
 θεὸς δ' ἠκέρωσε τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λαμπρά· ἦ
 α γὰρ γῆ κλονηθεῖσα πολλὰς κατεβέβηκε· λαμ-
 προτάτας οἰκίσεις, καὶ ὁ αἴθρ' αραχωδῆς ἦν ἐπιει-
 κῶς καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἕτερ' ἄττα ἐπισυμβάντα
 δείματα ἐκείνοις, οὐ θριάμβοις ἠναγκάκει προσέχειν
 τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκύμαινε λογιζόμενον. C
 Ἐφασκον δὲ καὶ οἱ τοῦ θεῖου νεῶ καὶ τοῦ βήμα-
 τος ἐντροφοὶ καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, οὐκ ἀγαθὰς κλη-
 θόνας δεχόμενος τὰ λεγόμενα, μηνίειν τὸ θεῖον καὶ
 μεθ' ὅλων ἀνέχεσθαι προκύψειν εἰς θριάμβον μὴ
 θεοσεβείας ἄνδρα μετεσχηκότα, ὃν κοσμοῦσιν ἐπιπλα-
 κωνῆ καὶ ἀγίων ἐκτυπα διειλήφασιν· καὶ χαρακτηρ
 καθαρῶς Χριστοῦ. Καὶ οὕτω μὲν εἰκαίως ὁ
 θριάμβος ἐσχεδιάστο, μηδαμῶς αὐτῷ προσεσχηκότος
 τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐς ὅσον τὸ ἔθος ἀροσιώσα-
 σθαι· εἰς ἱκανὸν δὲ ὁ σουλτάνος τῷ βασιλεῖ συνδιέ-
 τριψε χρόνον, καὶ ἵππων σταδιοδρόμων ἀμίλλαις
 τὸν ὀφθαλμὸν καθειστίακεν, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ τῆς
 Ἄγαρ ἀπόγονος, ὡς μὲν ἔδοκει τὰ πρῶτα θαυμα-
 τοποιός, ὡς δ' ὑπερον ἔδειξε, ταλάντατος ἀνθρώ-
 πων καὶ αὐτοέντης ἀντικρυς, ἐπὶ τὸν κατὰ τὸ
 θέατρον πύργον ἀναλάμενος, οὐ κάτωθεν μὲν αἰ
 τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφετηρία εἰς ἀψίδα
 παραλλήλους κελήσασιν, ἄνωθεν δ' ἵπποι χαλκήλα-
 τοὶ πεπήγασιν πίστερες χρυσῷ ἠλειμμένοι, τοὺς
 ἀγένας ὑπόγυροι, ἀντιβλάποντες ἀλλήλοις καὶ
 ἐρόμενοι καμπτήρος πνέοντες, διαπτήναι τὸ στάδιον
 ἐπιγγέλλετο. Εἰστήκει οὖν ὡς ἐφ' ὕσπληγγος τοῦ
 πύργου, ἠμφισμένοιο ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα.
 Δευκὸς δὲ ἦν ὁ χιτῶν, λύγοι δὲ εἰς κύκλον περι-
 χθίντες ἐποίουν κολπῶδες τὸ ὕφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς
 τῷ Ἀγαρῶν ὡσπερ ἰστίῳ ναῦς περωθῆναι τῷ
 κέπλῳ, ταῖς τοῦτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμφω-

pitii est exbilaratus. Nam spem bonam habebat
 Manuel se ob sultani præsentiam non 155 modo
 rebus Orientis consulturum et avaro barbaro
 hospitii liberalitate fucum esse facturum, sed ex
 eo casu gloriam quoque sperabat. Cpolim igitur
 una cum illo ingressus triumphum. indicit. Qui
 cum eleganter instructus pretiosis vestibus et or-
 namentorum varietate colluceret, atque imperator
 cum applausu et acclamationibus civium, adducto
 una sultano, qui inter cæteros proceros festivitatem
 illam celebriorem redderet, proditurus esset,
 Deus illius diei splendorem fecit irritum. Nam
 terræ motu multæ splendidissimæ ædes corruerunt;
 et aeris intemperies ac caligo et alii quidam ter-
 rores æstuantis hominum animos a triumphis in se
 convertebant. Aiebant et sacræ ædis antistites
 (nec ipse imperator aliter ea omnia accipiebat)
 irasci Deum neque velle ut homo impius eum
 triumphum intueretur, quem instrumenta sacra-
 tissima et divorum imagines ornarent et Christi
 signum consecraret. Sic triumphus frustra est
 instructus, et ab ipso imperatore ita neglectus ut
 nec receptæ consuetudini satisfeceret. Sultanus
 vero non parvo tempore cum eo commoratus 156
 spectaculis circensibus est oblectatus. Tum Aga-
 renus quidam, principio præstigiator habitus, ut
 vero post declaravit, omnium mortalium miserri-
 mus, sua sponte Hippodromi turri conscensa, sub
 qua carceres sunt unde emituntur equi, supra
 vero quatuor equi aurati stant, collis incurvis,
 obversi sibi invicem, alacritatis ad cursum pleni,
 se stadium transvolaturum jactat. Stabat igitur in
 turri tanquam in carceribus, ampla et promissa
 admodum veste candida indutus, quæ vinculis in
 orbem succincta sinuosa efficiebatur. Putabat
 enim se veluti velo navem, ita laciniis illius aere
 expletis ad volatum instructum fore. Omnium igitur
 oculi in eum convertuntur, rident spectatores,
 ac subinde clamant: « Volato, volato; » et:
 « Quam diu nos suspensos tenes, Saracene, et
 aerem ex turri libras? » Imperatore hominem ab eo
 conatu deterrente, ipso vero sultano inter spem et
 metum suspenso, ne quid populari suo accideret.
 Is vero aerem subinde captans et ventum explorans
 spectatorum spem eludebat, ac 157 manibus sæpe
 alarum instar ad volatum expansis et libratis ut
 plus venti colligeret, cum is tandem aptus et se-
 cundus aspirare videretur, instar volucris sese
 agitat, et dum per aerem incedere nititur, Icaro
 miserabilius in cælo volitat. Neque enim corporis
 gravitas humum tendentis alta eum tenere sinebat,
 donec prostratus exspiravit, manibus, pedibus et
 omnibus ossibus confractis. Is volatus cum risu
 et derisu Turcorum sultani comitum vulgi fabula
 erat, adeo ut forum transire inderisi non possent,
 fabris argentariis ferramenta mensarum concu-
 tientibus. Quo imperator audito ridebat scilicet,
 non ignarus jocosum et salium turbæ trivialis:
 sed in sultani gratiam, quem ista ludibria paulatim

mordebant, se illorum licentiam coercere simulabat.

οἱ θεώμενοι. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἴρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πόργου τὸν ἄνεμον ; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διακώλυεν αὐτὸν τοῦ ὀρμήματος. Θεατὴς δ' ὢν τῶν δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῇ ἀποτελέσματι ἀνεκήμεί τε καὶ ἰσοετήρει, μετέωρος ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῆς ὁμογενεί. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἀέρα συχνὰ, καὶ τὸ πνεῦμα διακριβούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπτε. Καὶ πολλάκις διάρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πέτρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεστείλατο, τὸ πνεῦμα μεταπειμπόμενος. Ἐπει δὲ ποτε φορὸν παρεῖναι καὶ οὔριον δέδοκτο, διατινάσσεται στηνοῦ δίκην, ἀεροβατεῖν οἴθηεις. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου ἔλεεινότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροβαρὲς χαμαιριφής, οὐχ ὡς κούφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπεσῶν διεβρίθηε τῆς ψυχῆν, γαστροκνημίδας καὶ χεῖραςκαὶ ὅσα τοῦ σώματος ὀστέωδ' ἀειθροβείας. Ἦν τοίνυν ὁ ἐκπετασμός οὗτος εἰς μωκίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τοῦρκων τοῖς ἀστυπολίταις διαθουλούμενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγελάστους αὐτοὺς παρίεναι, τῶν ἀργυροκόπων ἀγοραίων τὰ τῶν τραπεζῶν διαψοφούντων σιδήρια. Ὡς δ' ἠνωτικέτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεγείτο μὲν, ὡς εἰκός, τὸ στωμύλον [P. 79] καὶ φιλοπρίγιμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρβάρου ψυχῆν ὑπαισερχόμενα ἔδακνε τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναπείλλοντα.

6. Enimvero Clizasthlanes post mirabilem benignitatem et multa splendidaque munera ex imperatorii thesauris exhausta, quibus obstupefactus dubitabat utrum tantumdem sibi reliqui fecisset imperator, lætus atque opibus onustus domum revertitur. Manuel enim cum sciret quemvis Barbarum avarum esse, et Romanorum opulentiam ostentare vellet, quidquid Clizasthlani daturus erat, in splendidissimo quodam palatii conclavi ordine exposuit. Ea fuere moneta aurea atque argentea, delicatæ vestes, argentea pocula et Thericlea aurea et tela subtilissima aliaque ornamenta eximia. Romanis paratu facillima, sed rara apud Barbaros et pleraque nunquam visa. Id igitur conclave ingressus sultanum accersit, nunquid ex eo thesauro donari sibi velit rogat. Respondente illo id sibi fore acceptum quod ipse dedisset, rursus interrogabat, si eam pecuniam in militem domesticum et externum erogaret, num quis hostium suum impetum sustinere posset. Cum vero ille non sine admiratione dixisset se, si tantum pecuniæ habuisset, jam olim hostes omnes subacturum fuisse: « Hæc, inquit, omnia tibi dono, ut et munificentiam meam noris, et quantis opibus polleat is qui uni tantum donat, conjicias. » Is vero et lætatus et obstupefactus et pecuniæ cupiditate cæcus se imperatori Sebastiam cum suburbano agro redditurum pollicetur. Qua re Manuel cupide accepta, se illi plus pecuniæ daturum promisit, ubi verba ad rem contulisset. Et ut Barbari inconstantiam anteverteret et ferrum fervens adhuc suo arbitratu versaret Gabram Constantinum cum multis aliis muneribus et omnis generis armis ad eum misit. Sed homo fallax et fidei servandæ ignarus, ut Iconium rediit, fœderis oblitus Sebastia vastata et vicinia ejus subacta summam rerum ad se transtulit, et Dadune ejecto Cæsareaque occupata etiam reliquum popularem suum Jagupasanem evertere atque occidere cupiebat. Qui cum et ipse vicissim copias suas cogeret seque ut contra adversarium jam majore potentia præditum instrueret, in ipso belli apparatu exstinguitur.

Α λείοντος. Πᾶς οὖν ἐπέστραπτο πρὸς αὐτὸν ὀθαλμὸς, καὶ ἐμειδία τὸ θέατρον, καὶ πυκνὰ ἐκράυγαζον ἐγγένητο καὶ διαπορούμενος ἦν εἰ καὶ ἐτέρων τοσοῦτων τὸ πλῆθος καὶ τηλικούτων τὸ μέγεθος εἰποραὶ βασιλεὺς, χεῖρων ἐπανέζηυθεν ἔμφορτος. Ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ, εἰδὼς μὲν ὅτι βάρβαρος ἄπας λημμάτων ἤττηται, λαμπρυνόμενος δὲ μάλιστα καὶ ἐκπλήξαι θέλων τὸν Κλιτζασθλάνην ἐπὶ τοῖς πολυταλάντοις τῶν θησαυρῶν οἷς ἡ βασιλεία Ἀωμαίων περιεβέβητο, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον λαμπροτάτων ἀνδρώνων ἐξῆς διατέθεικεν ὅσα τοῦτε παρασχέσθαι δῶρα προέθετο. Ἦν δὲ ταῦτα χρυσός τε καὶ ἄργυρος κεκομμένος εἰς νόμισμα, καὶ τρυφῶσι ἐσθῆς, ἀργυρέα τε ἐκπέματα καὶ θηρικλεία χρύστεα, καὶ ὀθόνηαι τῶν ἐξ ὑπερφάνου ὑφῆς, ἄλλοι τε κόσμοι ἐξείρητοι, Ἰωμαίοις μὲν καὶ πάνυ εὐπόριστοι, σπᾶνιοι δὲ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς καὶ τὰ πολλὰ μηδὲ θεατοί. Εἰσιῶν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ τὸν σουλτάνον ἐκεῖσε μεταπειψάμενος, ἔρωτο εἰ δωρηθῆναι οἱ τοῦ παρόντος βούλοιοτο θησαυροῦ. Τοῦ δὲ εἰπόντος ὡς αἰρεῖται ὅσοις αὐτὸν δωρησῆται βασιλεὺς, αὐθὺς ἐπήγαγεν εἰ τις τῶν ἀντιπάλων Ἰωμαίοις, αὐτοῦ ταῦτα κενωσαμένου εἰς ξενικὸν καὶ ἐνδραπὸν στρατεύμα, ὑπενέγκαι ἂν ὄλωσ τὴν κατ' ἐκείνου τῶν Ἰωμαίων ὀρμήν. Τοῦ δὲ ἀγασαμένου καὶ εἰπόντος ὡς, εἰ δεσπόζων ἦν τοσοῦτων χρημάτων, εἶχεν ἂν παλαι τὸ κύκλω πολέμιον εἰς ὑπέρκοον αὐτῷ μεταθεμένος, « Φιλοτιμούμαι σε τοῖς πᾶσι, φησὶ βασιλεὺς, ἵνα καὶ τοῦμὸν εἰδείης φιλόδωρόν τε ἅματα καὶ μεγαλόδωρον, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐστὶ κύριος χρημάτων ὁ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος ἕνα δωρούμενος. » Ὁ δὲ ἤσθη τε καὶ ἐξέστη τῇ ἀνομαγαδαιῶ τῶν χρημάτων, τυφλώτων πρὸς κέρδος, καὶ βασιλεῖ τὴν Σεβαστείαν καὶ τὴν ταύτης χώραν παρασχέσθαι καταπηγγεῖλατο. Ὁ Μανουῆλ δὲ, τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἀσμένως δεξάμενος, καὶ ἕτερα δώσειν ξυνήθετο χρήματα, εἰ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις πιστώσεται. Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ βαρβάρου προφθάνων βροπήν, καὶ ἕως ἔτι ὁ σίδηρος ἐν ἀκμῇ, ἐνεργῶς χρῆσασθαι τοῦτε βουλόμενος, διεπεπράχει ὡς εἰρήκει μετὰ καιρὸν· στείλας γὰρ τὸν Γαβρᾶν Κωνσταντῖνον ἐξ-

ἐπεμφεν αὐτῷ φιλοτιμήματα ἄλλα ἅττα συχνὰ καὶ παντοδαπούς ὀπλισμούς. Ὁ δὲ ἀπατεῶν ὢν καὶ μηδ' ὄλωσ' ἀλγέθειαν ἐγνωκώς ποτε, τῶν τε συνθηκῶν ἐπελάθετο ἀπαλθῶν εἰς Ἰκόνιον, καὶ τὴν Σεβάστειαν ἐκπορθήσας καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν χειρωσάμενος γέγονε τῶν ὄλων αὐτὸς ἐγκρατής. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Λαδοῦνην τῆς οἰκείας ἀρχῆς παρέλυσιν, ἐκείνον μὲν δραπέτην καὶ πλανήτην εἰργάσατο, τῆς δὲ Καισαρείας αὐτὸς λαβόμενος καὶ τὸν λοιπὸν μετήρξατο ξύμφυλον, τὸν Ἰαγουπασάνην φημί, νοσήσας κάπῃ τῇ τούτου ἔρωτα χῶρα καὶ τὸν ἄνδρα διψῶν ἀνελεῖν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τὸ οἰκεῖον συγκροτῶν ἐν τῷ μέρει στρατόπεδον, [P. 80] καὶ ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἦδη μείζονα περιβαλλόμενον δύναμιν παραταττόμενος, φθάνει θανάτῳ τὴν προθυμίαν διακοπέει. Λαδοῦνης δὲ ὡς εἰς ἐρήμην δυνάστου τὴν τῶν Ἀμασιῶν σατραπείαν πραισιῶν ἐκείθεν τε ἀποκρούεται, καὶ τῇ μεταπεμφσάμενῃ τούτου τῇ τοῦ Ἰαγουπασάνη συνεύφῳ θανάτου αἴτιος γίνεται· οἱ γὰρ Ἀμασιεῖς ἐκπαστάντες αὐτὴν τε ὡς λίθρα τῷ Λαδοῦνῃ μνηστέρουσαν τὴν ἀρχὴν ἡμύναντο τελευταίῃ, καὶ Λαδοῦνην ἀδοξήσαντες ἄρχοντα μακρὰν ἀπεώσαντο. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ Κλιτζασθλᾶν γεγονάσιν ἰσχυρότεροι, ἀλλ' οὗτος αὐτῶν φανεῖς δυνατώτερος, ὡς εἶχε πρῶτην Κακπαδοκίαν, οὕτω καὶ Ἀμάσειν ἐλάττηεν ὑπερον, ὄξεια καὶ ἐπιτυχεῖ τύχῃ πρὸς τὰ πράγματα γινόμενος, ἄνθρωπος οὐκ εὐφυῆς τὴν διαρτίαν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἠκρωτηριασμένος ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν κυρίων μελῶν. Αὐτίκα γὰρ αἱ χεῖρες τούτῳ ἐξήρθωντο καὶ τῷ πόδε ὑποκάζοντε ἦσαν, καὶ τὰ πολλὰ ἐφ' ἀρμαμάτης τὴν πορείαν πεποίητο. Ὅθεν καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν κατ' αὐτοῦ σκωμμάτων ἐξ αὐτοῦ δὴ Ἀνδρόνικος ἐσέπειτα ποριζόμενος Κουτζασθλάνην (82) τούτου ὠνόμαζε, φιλολοῖδορος ὢν εἴπερ τις ἄλλος, καὶ καθάψασθαι ἀνθρώπων δεινότητος, καὶ λόγους Κερκώπων ἀπαλοῖς τοῖς οὐ καλῶς πεπραγμένοις τῶν ἔργων ἢ τοῖς ἀηδῶς τοῦ σώματος ἔχουσι μῶμον προστίψασθαι ἰκανώτατος. Ὁ μὲν οὖν ὁποῖος ἂν καὶ ἦν τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, — εἶχε δὲ ὡς αὐτὸν, οἶμαι, ἢ πλάστρια φύσει ἐπαλαμίσσας, — μεγάλην ἀρχὴν εἰληχῶς καὶ τοσαύτας ἐνάμεις περιβαλλόμενος οὐχ εἴλετο ἐντεῦθεν βλοτον ἤρεμον, ἀλλὰ φύσει ταραχώδης ὢν καὶ ἀκάταστόρευτος ὥσπερ τις κόλπος θαλάττιος, Ῥωμαίοις μὲν ἐν οἷς εἶχε λυπεῖν ἀκηρυκτῇ διεφέρετο καὶ ἐνέγκλητον πολλακίς ἐπῆγε τὸν πόλεμον, σὺν οὐδενὶ λόγῳ θεσμῶ παρατρέχων, καὶ συγγέων μὲν σπονδᾶς, τῇ οἰκείῃ δ' ἐφέσει ταλαντεύων τὸ πραχθησόμενον. Οὐδ' αὐτῆς οὖν ἀπέσχετο τῆς Μελιτηνῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτης ἔχων καθελεῖν ἀμηνᾶν, μηδὲ τὸ τῆς Ὀρησκείας ταυτὸν ὑπειδόμενος ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπεγκαλεῖν ἀλγεινὸν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἀνεπικαλύπτως αἰτίαν πλαστίμενος καὶ γραψάμενος ἐκείθεν αὐτὸν ἐξήλασεν. Ἐπειτα καὶ τὸν οἰκεῖον ὑφέρπων κασίγητον μετανάστην κάκῃνον ἔθετο. Οἱ δὲ φυγάδες

Dadunos vero Amasiæ satrapiam ut possessore vacuum clam ingressus, et rursus inde ejectus, Jazupasanis uxori, a qua accersitus erat, causa mortis exstitit. Amaseni enim eam ut imperium **160** Daduni clam conciliaturam per seditionem occiderunt; et Dadunem, quem principem aversabantur, longe ejecerunt. Sed Clizasthlanis opibus resistere non potuerunt, quin, ut jam Cappadociam tenebat, sic deinde Amasiam quoque occuparet, homo prosperæ fortunæ statu in rebus celeriter conficiendis utens, quamvis corpore parum integro et pluribus præcipuis membris mutilato: nam et articuli manuum elisi erant et pedes claudicabant, et cætera sic affectus erat ut plerumque curru veheretur. Quibus de causis Andronicus, homo diciasimus et cavillandi vel animi vel corporis vitia peritissimus, Cuzasthlanem illum appellabat. Quamvis autem tali corpore a natura deformatus, tamen magnum adeptus imperium tantisque munitus copiis otio spreto, quippe turbulento et insatiabili præditus ingenio, Romanos ubi poterat, non indicto bello, nulla de causa violato sædere, sed tantum quia ita libitum erat, vexabat atque oppugnabat. Nec ipsa Melitina abstinuit: sed facultate illius evertendæ perspecta, cum nullam ab Amara injuriam accepisset, causam impudenter commentus **161** illum quoque, nihil eamdem religionem veritus, regno expulit. Deinde fratrem quoque suum fraude circumventum in exsilium egit. Exsules omnes ad imperatorem se contulere. Atque hæc posterior acciderunt. Sed tum aucta potentia verecundiam imperatoris deposuit; et qua observantia cum temporibus adductus coluerat, eamdem ab imperatore postulabat, barbarica plane Inconstantia. Nam ut necessitate urgente ultra decorum se demiserat, ita rebus secundis insolescebat, animo una cum fortuna mutato. Tamen aliquando imperatorem venerabatur; et cum belluam potius ageret quam filium, patris illi honorem tribuebat et filii adoptivi cognomentum serebat. In litteris quidem pater imperator, et sultanus filius scribebantur. Nec tamen hæc appellationes sinceram inter eos amicitiam conciliabant aut pacta et conventus stabiliebant. Nam ille instar exundantis torrentis aut draconis veneno turgentis obvia quæque inficiebat et abripiebat, multa quoque nostra oppida devorabat, improbitatis suæ virus expuendo. Imperator vero vias illi alias invictis exercitibus, alias auro obstruebat, **162** et incitatum hominis cupiditatem ad pacem flectebat. Aliquando etiam Turcos in Romanorum fines effusus repressurus Pentapolitanos invadit; ac Persis nec ad manus venire ausis, multis captivis, multis pectoribus abductis, triumphans urbem ingreditur. Eo tempore Solymas procerum sultani princeps, homo callidus et

Hier. Wolfii notæ.

(82) Κουτζασθλάνην. Significat haud dubie vox hæc aliquid, ut et μόρτζουφλος. sed scriptor hanc sibi æque ac sibi notam esse ratus non declaravit.

eumque subit manibus pro ligonibus usus, ad ingressum et exitum parandum et dissimulandum, rebus quibusdam ante foramen collocatis. Sub praddii tempus carceris fores a custodibus aperiuntur, epulæ afferuntur, sed conviva nusquam apparet. Perlustrant illi turrim, ne ea alicubi effracta aut perfossa homo callidus sit elapsus. Sed cum prorsus nihil læsum esset, non cardo, non postis, non limen, non tectum, non posticum, non ferro munita fenestra, non quidquam aliud, cum magno ejulatu faciem unguibus lacerantes, quasi amisso eo quem custodiebant, et locum et modum quo effugisset ignorantes, rem imperatrici et magistratibus aulæque proceribus nuntiant. Alius igitur ad marinas portas mittitur, alius terrestres portas custodire jubetur, alius portus scrutatur, alius alia parte urbis occupata fugitivum Andronicum quæritat. Perquiruntur et bivia et trivium; et crebræ imperatoris litteræ in omnes provincias mittuntur, quibus fugitivus Andronicus continenter inquiri et captus in urbem remitti **140** jubebatur. Deinde uxor ejus ut fugæ conscia comprehensa in eundem carcerem, in quo erat Andronicus, conjicitur, ut ibi pietatis in maritum et consilii de fuga pœnas daret. Nesciebant illi nimirum se Andronicum habere ut prius, et bilem suam frustra in miseram feminam effundere, et rem gratam facere Andronico, qui cum e caverna emerisset et mulierem inopinato conspectu territam allocutus pro spectro haberetur, amplexus eam illacrymat ille quidem, sed non tantum quantum illarum ærumnarum acerbitas postulabat, ne custodes ejulatum audirent. In ea custodia diu consuetudine uxoris usus, e quo congressu filius ei Joannes postea natus est, cui nomen imperatorium, ut suo loco narrabitur, impertiit, tandem e carcere elabatur, custodibus propter mulierem negligentioribus factis. Sed **141** cum ad Melangia venisset, a milite quodam Nicæa captus denuo in custodiam priore majorum et acerbiorum conjicitur, duplicibus ferreis compedibus oneratus. Quæ cum Manuelli in Armenia adhuc castra habenti nuntiarentur, Joannes Camaterus dromi legotheta mittitur, qui imperatorem propediem rediturum indicaret, et quid actum esset diligentius exploratum renuntiaret.

οὐκ ἔχοντες, μηδὲ τὸν τρόπον ἢ τὸν τόπον κατανοοῦντες καθ' ὃν ἐστὶν ἀποδράς. Δὴλα ταῦτα ποιοῦσι τῇ βασιλείᾳ καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ ὅσοι τὴν βασιλικὴν ἀμφοτεροῦντο ἀλύειν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς φυλάξων τὰς αἰγιαλίτιδας πύλας ἐπέλλετο, τῷ δὲ ἡ τῶν χειρῶν ἐπετέτραπτο φυλακῇ, ἄλλος τοὺς λιμένας διηρευνᾶτο, ἕτερος ἄλλο τι τῆς πόλεως μέρος ἀπολαθῶν ἄνετον ἐξήγειρε τὸν δραπέτην Ἀνδρόνικον. Οὐδὲ αἱ ἀμφοδοὶ ἦσαν ἀδιασκόπητοι, οὐδ' ἀφύλακτοι αἱ τρίοδοι. Κυχνὰ δὲ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν τὰ βασίλεια διέπτατο γράμματα, ἄφαντον ἀπαγγέλλοντα τὸν Ἀνδρόνικον καὶ σχολῆν ἐπίμονον ἐπιτάττοντα, ὅπως ἀλοῦς ἐπαναπεμφθῆ. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἡ τούτου συλληφθεῖσα γυνὴ ὡς τῆς φυγῆς συνίστατο τῷ δεσμωτηρίῳ παραρβιπέττειται ἐν ᾧ καθεῖρκετο Ἀνδρόνικος, ὡς ἐκεῖσε τινὴ δίκας τῆς φιλανδρίας ἐνοχὰ ὁ ταύτης συνείληπτο σύζυγος, ᾧ ὑπέθετο τὴν δραπέτευσιν. Ἐλάνθανον δὲ ἄρα καὶ Ἀνδρόνικον πεδύτην ὡς πρότερον ἔχοντες καὶ μάτην εἰς γυναῖκα τυλαίπυρον τὸν χόλον ἐκχέοντες καὶ τὰ πρὸς χάριν Ἀνδρόνικῳ ποιοῦντες. Ἐξναδὸς γὰρ οὗτος τοῦ θόλου καὶ τὸν ὑπόνομον ἐκλειοπίως τῇ γυναικὶ ἐντυγχάνει, δόξας ὅσα καὶ δαίμων τὰ πρῶτα ὑποταρτάριος ἢ νεκρῶν ἀμνηνὸν ἵνδαλμα, καὶ διαταράξας τῷ ἀέλπτῳ τῆς θείας τὴν ἀνθρωπίν. [P. 71] Καὶ προσπλακείας ἐδάκρυσε μὲν, πλὴν οὐχ ὅσον ἤθελον

Α ναικώδη καὶ ἀκλεῖ. Οὐκοῦν τὸ ξίφος γυμνώσας καὶ δοῦς τοῦτο τῇ δεξιᾷ ἀφάλλεται, τὴν σκηνὴν ἐγκρασίως διατεμὼν, καὶ ἐν ἐνὶ πηδύματι θετταλῶ ἀντικρὺς ὑπερβαίνει τὸν τε ξυγκείμενον τῇ σκηνῇ τυχόν οὕτω θρηγγόν, καὶ ὅσον ἐπέιχον οἱ πάσσαλοι καὶ οἱ σχοῖνοι χῶρον, ὡς ἀχανεῖς γενέσθαι τοὺς ἐνεδρεῶντας καὶ τὸ διαδρᾶναι σφᾶς τὸ θήραμα θαῦμα καὶ θέαμα ἡγεῖσθαι καινόν. Ταῦτα μὲν οὖν ἀκούμενα τὸν αὐτοκράτορα ὑπέθραττε Μανουήλ, καὶ αἱ διαβολαὶ [P. 70] δὲ ὅσα καὶ βάνιδες ἐνδεδεχεῖς ἐκοίλαινον ἐς ὑποδοχὴν τῶν κατὰ τοῦ ἐνδιαβαλλομένου ἐπιχειρομένων τῆν τοῦ ἐντεχομένου ψυχῆν, καὶ ἀπῆγον κατὰ βραχὺ οὐ εἰχεν οὗτος εἰς τὸν ἄνδρα ζωπύρου φιλίας, καὶ ὡς ἀληθῆ ἐνῆγον τὰ λεγόμενα παραδέχεσθαι· μηδὲ γὰρ πᾶμπερ τὴν φήμην ἀπόλλυσθαι, μηδὲ εἰκὴ λύουσαν τὸ πῖλον ἀμφιπεριτροχάζειν αὐθάδη καὶ βασιλειῶντα τὸν Ἀνδρόνικον. Ὡς ἄρα οὐδὲν τι διαδόλου γλώττης χεῖριστον ἐνέφυ τοῖς ἀνθρώποις ἕτερον κακόν. Εἰκότως οὖν καὶ Δαβὶδ ὁ φιλιππὸς καὶ φιλόψαλμος ἐν πλείστοις τῶν αὐτοῦ θεοπλόκων καὶ ἡδυσπραδῶν εἰδυλλίων διασῶρει τούτην καὶ κωμωδεῖ, στηλογραφῶν ἀτεχνῶς τὴν ἐξ ἐρήμου ταύτης ἰσχὺν, καὶ βυσθῆναι τῶν ἐλλίκων αὐτῆς ἐπευχόμενος. Τῷ τοι καὶ ὁ Μανουήλ ὡς ἄρκουσι ληφθεῖς οἷς ἦσαν τοῦ Ἀνδρόνικου πολλαῖς οἱ πρὸς γένους αὐτῷ κατεπρόδοντες, ἐκὼν ἀέκοντι γε θυμῷ τίθησιν αὐτὸν ἐν φρουρᾷ, καὶ ποδοκάκαις σιδηραῖς ἀσφαλίζετα ἀβρόχτοις ὡς ἐντὴν καὶ ἀλύτοις. Ἐμμεν οὖν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ φυλακῇ κακουχοῦμενος. Θερμοσυργὸς δὲ ὢν καὶ ἀνθρώπων πολυτροπώτατος κἂν τοῖς ἀπόροις ποριστικός καὶ εὐμέθοδος, παλαιάτων κατανοήσας ὑπόνομον καθ' ὃν ἐῖργνυτο οὐκίσκον (πύργος δὲ οὗτος ἦτ' ἐκ πλίνθου ἅπας ὀπτεῖς) ὑπέσει τοῦτον, ταῖς χερσὶ πρότερον ὡς ἀμάλλαις ἢ σκαλίσι διαμηττάμενος τὰ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξοδον, ὡς εἶεν ἀνύποπτα, καὶ τι προεκπετάτας ἐπιπλον. Ἐνστάτης τολύων ὦρας ἀρίστου αἱ θύραι τοῦ δεσμωτηρίου παρὰ τῶν φρουρῶν ἀνεψήγασαν καὶ τὸ δαίμων εὐτρεπῆς παρσιήγατο, οὐδαμῶς δὲ φαινόμενος ἦν ὁ δαιτυμῶν. Περιεβλέπετο γοῦν τοῖς φύλαξιν ἢ φρουρᾷ, μή πού τι ταύτης ἀποθράσας ἢ διατορήσας ὁ πολύμητις Ἀνδρόνικος οἴχοιτο. Ὡς δ' οὐδὲν ὄλωσ ἦν οὐδαμῶς λυμνηθὲν, οὐ θαιρὸς, οὐ φλιά, οὔτε μὴν οὐδὸς τῶν πυλῶν, οὐκ ὄρυφος, οὐκ ὑπισθόδομος, οὐδ' ἡ σιδηρόδετος ἀναφωτῆς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐθὲν, ἀνψμωζον διωλύγιον, τὴν ὄψιν ὄνυξιν ἐδρουπτον, ὡς δὲ ἐφρουροῦν

αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ τότε δυστυχῆ συναντήματα, φειδοὶ τοῦ μὴ τὸν θρῆνον ἀναβῆναι εἰς ὧτα τοῖς δεσποφύλαξι. Καὶ δὴ ἐφ' ἱκανὸν συγγεγονῶς τῇ εὐνέτιδι κατὰ τὴν φρουρὰν, καὶ ἐγκύμονα ταύτην ἐκ τῆ τότε συνουσίας ἀπεργασάμενος, ἐξ ἧς καὶ παιδὸς ἄρρῆνος ἀκούσοι πατήρ, τὸν Ἰωάννην λέγω, ᾧ καὶ βασιλεία· Ἀνδρόνικος μετέδωκεν ἔπειτα, ὡς ὁ λόγος εἶπη κατὰ καιρὸν, ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖ, οἷα τῶν φυλάκων μηκέτι κάπῃ τῇ γυναικὶ οἶαν καὶ ἐπ' αὐτῷ τῆς φρουρᾶς παρεχομένων ἀκρεχομένων ἀκρίβειαν. Γενόμενος δὲ κατὰ τὰ μελάγγεια συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ στρατιώτου, ὅτῳ ἦν Νικαίας ἐπίκλησις· καὶ εἶχε πάλιν αὐτὸν κουστῶδι μείζων καὶ χεῖριων τῆς προτέρας φρουρᾶ καὶ ποδοπέδα σιδηρά· διπλαῖ. Ταῦτα οὖν ὡς ἠγγέλθη τῷ Μανουῆλ κατ' Ἀρμενίαν ἔτι στρατοπεδεύοντι, στέλλεται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης ὁ καματηρὸς, καὶ τὴν τοῦ ἀνακτος ρὲν ὅσον αὐδέπω παρουσίαν εὐαγγελισόμενος, καὶ τὰ συμβάντα δὲ κριτικῶς διασκηψόμενος καὶ παραδηλώσων βασιλεῖ σαφέστερον.

γ'. Οἱ δ' Ἀντιοχεῖς τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως τὰ Α 3. At Antiocheni principio imperatoris adventu
πρῶτα μὲν ἀγαπητῶς οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν
βαρῶς ἔφερον καὶ ὅπως ἐσκέπτοντο ἀποπέμψαινο.
ὡς δὲ κωλύειν οὐκ ἦν οὐδ' ἀναλύειν ὅλως τὰ δεδογ-
μένα ἐκείνῳ, οὐ μόνον τῶν πυλῶν διεκχυθέντες μετὰ
δουλικῷ σχήματος καὶ φρονήματος ὑπηγνιάζον,
ἀλλὰ καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῷ ἐς τὸ πομπικώτερον διε-
σκεύασαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφοδούς ἐπίπλοις καὶ
ταπησι διεκόσμου, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλωσὶ
κατηγλάζον, τὰς τῶν λειμώνων καὶ ἀνθέων χάριτας
ἐς τὸ ἄστῳ μέσον διακηπεύοντες, καὶ φιλότιμον αὐτῷ
τὴν πρόδον σχεδιάζοντες, εὐχὴ δὲ μὲν, ὁ δ' οὐ, ἀλλ'
οἰκῆτῳ ἅπας ἀποξοφῶς, ὡς παρεῖναι καὶ Σύρον
ἄφορᾶν καὶ ληστὴν Ἰσαυρὸν καὶ πειρατὴν Κίλικα
καὶ ἱππότην (78) κοντοφόρον Ἰταλιώτην ἡμοῦ, καὶ
ἵππον ὑψαύχενα καὶ ὑπέραυχον φρόνημα παρωσά-
μενος καὶ βιάδην περιόντα τὸν θρῆμαθον. Ὁρῶν δὲ
καὶ τὸ ἐκ τῶν Λατίνων ἐκεῖσε στρατιωτικὸν μέγα τῷ
δύρατι ἀγκυαυχόμενον καὶ τῷ τούτου ἐνδεξίῳ φυσῶν
ἀγωνίσματι, παιδιᾶς ἡμέραν συνθηματίζεται δι'
ἐπιδήρων δσρατισμῶν. Ὡς οὖν ἡ προθεσμία ἐνεσιτή-
και, ἀριστινὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξάγει καταλόγων
τοὺς περὶ τὸ κραδαίνειν δόρατα εὐφρεῖς καὶ ὅσοι
κρᾶς αὐτὸν τὸ γένος ἀνέθερον. Ἐξεῖσι δὲ καὶ αὐτὸς
ὑποσσηρῶς βραχὺ καὶ πρὸς τὸ σύνθηες μειδίμα
ὑγρανόμενος, ἐς πεδίον ὑπτιάζον καὶ ἱκανὸν ἀντι-
τάξει διασχιθεῖς ἱππότηδας φάλαγγας, τὸ δόρυ μετεω-
ρίζων, χλαμύδα ἡσθημένος ἀστειοτέρων περὶ τὸν δε-
ξιὸν ὤμον περονουμένην καὶ ἀφεισαν ἐλευθέραν τὴν
χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Ὡς δὲ αὐτὸν ἵππος πολε-
μιστήριος καλλίθηριξ καὶ χρυσοφάκαρος, δς ἤρμα
ὑπογυρῶν τὸν αὐχένα καὶ ὑποκαίρων τὴν πόδε, ὡς
δρόμων ἐρωτιῶν, οἶον ἀνημιλλᾶτο τῇ τοῦ ἀναβάτου
λαμπρότητι. Καὶ ἐκάστῳ δὲ τῶν συγγενῶν, καὶ ὅσοι
διαγωνίζεσθαι ἄλλοι τοῖς Ἰταλοῖς ἐπεκρίθησαν,
λαμπροφροεῖν ἐπέταξεν ὡς ἐνῆν. Ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ
κρίτικος Γεράρδος λευκοτέρῳ χιόνος ἐποχος ἵππῳ,
ἀμπεσχόμενος χιτῶνα διάσχιστον ποδηνεκῆ, καὶ πῖλον
ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς κατὰ τιάραν ἐπικλινῆ, χρυσοῦ
κατάπαστον. Συνεξείασι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἱππό-
ται, πάντες ἀρεῖκοι τὴν ἰσχύν, εὐμήκεις τὰ σώμα-
τα. Ὡς δ' ἔφριξεν ἐγγεῖτησιν ἡ μάχη, ἄγευστος αἰμα-
τος, συνεπλέκοντο ἐκθύμως ἐξ ἀμφοῦν ἱκανοὶ ἀλλή-
λους διαδορατίζοντες καὶ τοὺς κατ' αὐτῶν ἀκοντισ-
μοὺς ὑπεκκλίνοντες, ὅτε καὶ ἦν ἰδεῖν κατὰ τὸν

3. At Antiocheni principio imperatoris adventu
minime læti deque eo amovendo solliciti, cum
prohibere ac voluntati ejus resistere non possent,
non modo servilibus gestibus atque animis effusi
portis obviam processerunt, sed et ingressum ei
magnificum adornarunt, vicis et bivivis tapetibus
atque aliis rebus adornatis, ac via qua transiturus
erat recentibus arborum frondibus et odoratis flo-
ribus constrata. Nec quisquam ab illo honorifico
occursu aberat, sed omnes inquilini confluerant.
Aderat Syrus gulosus, aderat latro Isaurus, adorat
pirata Cilix : eques lancearius Italicua relicto feroci
equo positaque animi elatione pedibus triumphum
comitabatur. Cum autem 142 Italicum militem: ha-
stæ solerti tractatione superbire videret, ludicrum
certamen hastarum sine ferro instituit. Cum ludo-
rum iies adesset, delectu acto e Romanis legioni-
bus cognatisque suis vibrandæ hastæ peritissimos
producit. Prodit et ipse, pro consuetudine sua,
subridenti vultu, in spatiosam planitiem in qua
equestres turmæ comode concurrere possent,
hasta in altum elata, chlamyde insigniore indutus,
quæ in dextro humero infibulabatur ut brachium
esset liberum, equo bellico insidens pulchri colo-
ris et aureis phaleris conspicuo, qui cervici loniter
arrecta et humum pedibus pulsans cursus cupidi-
tatem præ se ferebat et cum splendore sessoris
veluti certabat. Jussit et cognatos suos et cæteros
qui cum Italis certaturi essent, quam splendidis-
simas vestes induere. Egressus est et princeps
Gerhardus, equo nive candidiori insidens, tunica
acu picta usque ad talos demissa indutus, pileum au-
ratum in capite gestans, tiaræ 143 instar inflexum,
cum omnium equitum suorum comitatu, proceri-
tate corporum et bellico animorum vigore insi-
gnium. Ut ludicra illa pugna inchoata est, utrin-
que complures magno impetu sunt congressi,
hastarum ictus in vicem ingredientes et declinantes.
Ibi videre erat alios resupinos pedibus in altum
elatis sterni, alios pronos jacere, alios sella
equestri devolvi, alios obverso tergo effuse fugere,
alios pallere præ jaculorum mctu et intra clypeum
esse abdere, alios rubere, qui adversarios tre-
pidare cernerent. Aer vero impetu equorum
verberatus vexilla cum sibilo agitabat : ut haud

Hier. Wolfi notæ.

(78) Ἴππότην. Μετὰ κονταρίων καὶ ἄλλων ἀραβικῶν.

ὁπόσοι τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἐλευθέροι, τὸ δὲ ἦθος ἄποκαθειμένοι καὶ τὴν γλῶτταν τῇ καρδίᾳ πλουτοῦν-
 τεσ ἀντίφθογγον, πρὸ πάντων δὲ τιθέναι τῷ στόματι
 φυλακὴν καὶ μὴ ἔπν τὴν γλῶτταν προπετώσ ἐκπι-
 ὄπν τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ τῶν χειλέων
 ἐπιχειρίσματος, ἅπερ οἷα διπλοῦν περίβολον ἢ φύσις
 ταύτῃ περιεγύρωσεν. Ὁ γὰρ τοι τότε λογοθέτης τοῦ
 δρόμου οὐχ οἶός τε ὦν στέγειν τὴν ἐς τὸν Στυππειώ-
 τιν τῆς τύχης εὐμένειν καὶ τὴν ἀκροτάτην τοῦ
 βασιλέως ῥοπήν καὶ τὸ τῷ μὲν ἅπαντα τὸν χρόνον
 τῆς ἐς τὸν κρατοῦντα παρρησίας τε καὶ παρουσίας
 εἶναι καιρὸν καὶ ἐξεῖναι δακτύλῳ πάντα μεταφέρειν
 καὶ νεύματι, αὐτῷ δὲ κατὰ τακτὰς ὥρας τὴν ἐς
 αὐτὸν ἀνεμφέει πυλαίαν, καὶ τὰλλα ὅσα τῷ μὲν
 Στυππειώτῃ καὶ μόνον βουλευθέντι ἀνύσιμα ἦν, τῷ
 δὲ οὐδ' ὄναρ διὰ τοῦ φαναστινοῦ ἐπιπτάμενα καὶ
 διὰ τοῦτο τοῦ φθόγου γινόμενα ὑπεκκαύματα καὶ
 ἔως τοῦ ταμείου πληττοντα τῆς καρδίας, σκαιωρεῖ
 κατὰ τοῦ ἀνδρὸς τὰ οἰκτροτάτα. Καὶ δεινὸς ὦν κατ-
 ἔσσει δόλους καὶ δικρόαν εὐτυχῶν γλῶτταν, ὅποιαν
 ὄφρις ὁ ψιθυρὸς καὶ ἀρχέκκος, φίλῳ ὑποκλέπτει τὸν
 ἄνδρα, καλῶ πράγματι συνηζῶν ἄτοπα οὐκ ἀβούλια
 καὶ δηλητηρίου σκόρον περὶ χεῖλη ἀγάπης μέλιτι
 περιχρίων. Ἀμέλει τοι καὶ ἄλλα λέγων καὶ διανοού-
 μενος ἕτερα, καὶ χεῖλασι μὲν τιμῶν τῇ δὲ καρδίᾳ
 πόρρω πλαζόμενος, ἐλελήθει τὸν κατὰ τοῦτο μόνον
 ἀρχαῖον καὶ ἀπλόκον Στυππειώτην. Ἐνδιαδάλλει
 τοῖνον ὡς μαγανευτὴν τοῦτον καὶ δολιόφρονα, καὶ
 γράφεται προδοσίας, τὰ κατὰ Σικελίαν λέγων ἀνατα-
 ράττειν πράγματα. Ἀπαιτηθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως πίστει τῶν λεγομένων, τῇ Κιλικίᾳ (79) ἔτι
 ἐνδιατρίδοντος, αὐτὸν μὲν ἐφίστησι παραπετάσματι,
 τὸν δὲ Στυππειώτην ἀπολαθῶν ὡς ἔχων τι μόνος
 μὲν προσδιαλέγεσθαι, ἄγει ὅπου ἦν ἀθέατος ὁ βασι-
 λεὺς ἐστῆκώς, καὶ λόγους ἀνακινήσας ἐτέρους εἶτα
 καὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν δολιῶς ἐνέβαλε. καὶ διδοὺς
 αὐτὸς ἀφορμὰς τοῦ μεμφιμυρεῖν μήτε μὴν ἀσπάζε-
 σθαι τὸν Στυππειώτην ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπὶ τοῖς
 κατὰ Σικελίαν διαπραξάμενος πράγματι, οὕτω δια-
 λύει τὴν ἐντυχίαν, καὶ τοιοῦτον ἐνθάφας σπινθηρα
 τῇ τοῦ βασιλέως ψυχῇ καὶ κατὰ τοῦ Στυππειώτου
 ἀφείς ὑποτύφεισθαι ἐσκέπετο καὶ φορυτοῦ εὐπορή-
 σειν ἐτέρων συκοφαντήσεων, δι' ὧν προχειροτάτη
 ἐπέειτα τοῦ σπινθηρὸς ἢ κίνησις. Οὐκοῦν κατὰ καρ-
 δίας ἐτέραν πληγὴν ἀνταίαν ελληφῶς ὁ δηλωθεὶς
 λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθέντι δοχεῖον
 ἐρυθροδάκνου διέλιθον γρύσειον, καὶ τοῖς ὕρκοις τοῦ-
 τον ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν βλαχέρναις μέγαν
 νεῶν ο' τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδου Ἀλε-
 ξίῳ τε τῷ Οὐγγρίας καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως
 Μαρίας, ἢ τῷ λογοθετικῷ δῆπουθεν ὑφρικίῳ ἦσαν
 ἀρμόδιᾶ, συνθέσθαι λέγεται χάριτιν λήρων ἐμπλεων
 παρὰ τοῦ Στυππειώτου ὄθεν τῷ τῆς Σικελίας ῥήγι
 σταλησόμενον, καὶ τοῦτον ἀναφύρας τοῖς τοῦ Στυπ-
 πειώτου τόμοις καὶ γράμμασι πείσαι τὸν βασιλέα

illiberalibus et moribus occultis præditi linguaque
 pollent ab animo dissentiente, ac custodia munien-
 dum os, nec sinendam linguam temere extra
 dentium septum et labiorum munitionem evagari,
 quibus a natu a quasi duplici vallo est inclusa.
 Nam dromi legotheta cum fortunæ benignitatem
 erga Styppiotam 146 et propensissimam imperato-
 ris voluntatem ferre non posset, ad quem illi semper
 paleret aditus et colloquendi potestas daretur, adeo
 ut digito et nutu quidvis conficeret, cum sibi
 certis horis tantum accedere permitteretur, et
 quæ Styppioles sola voluntate impetraret, ea
 sibi ne per somnium quidem cernere contingeret;
 invidia æstuans, quæ ipsius animi penetralia in-
 sederat, homo callidus et instar pestiferi serpentis
 bifida lingua instructus, amicitiae simulatione
 virum circumvenit, et scyphi veneno pleni oras
 amicitiae melle inungit, aliud dicens, aliud cogi-
 tans, et labiis honorans, cum animo esset alienis-
 simo. His rationibus Styppiotam hac una in re
 incautum et simplicem fallit, eumque apud impe-
 ratorem ut impostorem et dolosum criminatur, et
 Sicilæ proditionis accusat; cum vero imperator
 adhuc in Cilicia agens fidem sibi fieri postularet,
 eum sub velo stare jubet: ipse Styppiotam, tan-
 quam arcani aliquid dicturus, eo seducit ubi impe-
 rator occubebatur. Et ab aliis rebus exorsus
 tandem in Siciliæ mentionem fraudulentur delabi-
 tur, dataque 147 illi occasione acta illa imperatoris
 reprehendendi colloquium dirimit. Ita irritato illius
 animo aliarum calumniarum occasiones quaerit,
 magis etiam contra Styppiotam inflammatus, quod
 imperator illi aurea bulla cum radiantibus gemmis
 data mandaratum ut in magna Blachernia ecclesia
 iurijurando præesset, quo imperii successio Alexio
 Hungaro et filiae Mariæ confirmaretur (quod mun-
 nus ad legothetae potius officium pertinebat),
 scriptum nugacissimum composuisse fertur, quod
 scilicet Styppiota ad Siciliæ regem missurus esset,
 coquo in Styppiotæ codices et litteras clam inser-
 to, imperatori persuadet ut inquiri jubeat illas
 proditionis ad Siculum litteras. Quo facto impe-
 rator fulminis instar contra Styppiotam exarsit,
 eique oculos effodi jussit innocenti. O inspector
 omnium oculæ justitiæ inevitabilis, cur sæpe con-
 nives ad tales injurias et graviore etiam casus
 hominum, neque statim tonitrua et fulmina pro-
 mis, sed vindictam procrastinas? impervestigabile
 tuum est iudicium, et humanis rationibus 148 in-
 accessum. Tu vero sapiens es et accuratus utili-
 tatis iudex, quamvis tenuitatem ingeniorum nos-
 trorum frustreris. Draconem quidem aut leonem
 qui videt aut audit in montibus, statim declinat;
 luctrymis et precibus etiam latro mitigatur: ad
 virum vero aliis insidiantem, qui aliud lingua

Hier. Wolfii notæ.

(79) Κιλικία. Ἀρμενία. Creberrima est hæc per-
 mutatio. Nam vetustus codex fere semper ἀντ' Ἀρ-

τίνων μὲν Φράγγους, ἀντὶ δὲ Κιλικίας Ἀρμενίαν
 τίθησι.

promptum, aliud pectore clausum habet, cavendum magna sapientia est opus et Numinis auxilio

αἰθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ὀργὴν ἀνέκλυσε. Καὶ μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡ πάντ' ἐφορᾷν ὀφθαλμῷ τῆς παρανομήμασιν ἢ καὶ μείζονσιν ἐτέροις ἀνθρώπων κακοπραγίμασιν, οὐδ' ἐπάγει εὐθὺς τοὺς πρηστῆρας καὶ τὸ κεράνιον ἀνάμμα, ἀλλ' ὑπερπιθέμενος ἐπέχει τὴν κόλασιν; Ἀνεξιχνίαστον σου τὸ κρίμα, καὶ ἀνθρώπων λογισμοῖς ἀνεπίδκτον. Πλὴν εἰ σοφὸς, καὶ, καὶ γνώμων ἀκριβῆς τοῦ συνοίσοντος, καὶ ἡμᾶς τοὺς μικρογνώμονας λέληθας. Ἦδη μὲν οὖν τις θρηστέρ ὄφιν δαφρονὸν ἢ λέοντα λασιάζονα εἰσορῶν καὶ αἰῶν ἐν ὄρεσιν εὐθὺς ἐξέκλινεν. Ἀλλὰ καὶ κακὸς ἐργὸς ὅστις δὴ παραιτητὸς ἐστὶ, δάκρυσι καὶ λίταις παρπύγεται. Ἄνδρα δὲ κακὰ τῶν πλῆσιον βυτσοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεῖθοντα, ἕτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλῆς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεῖα τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Cæterum fuit is logotheta (ut historiarum seriem paulo diutius suspendam) talis qui sublimiores disciplinas primoribus duntaxat labris degustarat, sacrosanctæ sapientiæ parum diligens amator nec docilis discipulus, sed ingenio præstantissimo dictionis extemporalis studiosus, eloquentia fontis instar exuberante maximam gloriam adeptus. Fuit et mortalium omnium gulosissimus et bibulorum princeps; canere ad lyram et citharam pulsare, corducem saltare et pedes celeriter huc atque illuc agitare promptus. Quamvis autem vinum avidissime ingurgitaret, tamen nullum in eo signum ebrietatis apparebat; imo quo plus biberat, eo prudentius irrigatione illa vini excitato **149** ingenio loquebatur. Jam quia symposia consecrabatur, cum imperatori acceptissimus erat, tum regulis provinciarum, qui comessationes amabant, carissimus. Ad quos cum legatus ibat, alios potando superabat eoque redigebat ut longo tempore ad vinum edormiendum et ebrietatem discutiendam esset opus, alios æquabat, cum quidem ventres eorum integra delioli caperent et amphoras digiti ut calices versarent, et Herculæum scyphum cœnæ perpetuo subjungerent. Sed quia semel in hujus viri mentionem incidi, illa etiam memoratu digna referantur. Pepigit aliquando cum imperatore Manuele se porphyriticam patinam aqua plenam exhausturum, quæ olim in aula Phocæ Nicephori fuit ad Bucolcontem spectante, nunc vero in maximo illo conclavi visitur, quod is imperator cujus historiam scribimus ædificavit. Id imperator admiratus: « Optime sane, inquit, **150** logotheta. » Et ei multum linæ vestis pretiosæ et complures auri minas promisit, si ita fecisset: sin minus, tantum ab eo stipulatus est. Quibus verbis homo delectatus patinam aqua repletam, quæ ad duos choas capiebat, instar bovis inclinatus exhaustit, semel tantum recepto inter potandum spiritu, ac statim promissa ab imperatore munera ex pacto accepit. Eliam viridibus fabis impense delectabatur, earumque tota arva consumebat. Aliquando igitur in castris cum trans flumen fabis consitum agellum conspexisset, statim exulis vestibus tranavit; nec maximam devorasse partem contentus reliquias in fasciculos collectas et humeris impositas abstulit, et in tabernaculo suo sedens fabas suaviter absumpsit quasi longo tempore jejunasset. Fuit homo

στεῖλαι τοὺς κατὰ ζήτησιν τοῦ πρὸς τὸν βῆγα γράμματος τὴν τοῦ Στυππειώτου σκηνὴν ἐρευνήσοντας. οὐ καὶ γενομένου ὁ αὐτοκρέτωρ οἷα πυρσὸν

τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλὸς ἦν, δίκης ἀλάθῃτε, ὡς ἐπιμύεις πολλάκις ἐπὶ τηλίοις κακοπραγίμασιν, οὐδ' ἐπάγει εὐθὺς τοὺς πρηστῆρας καὶ τὸ κεράνιον; Ἀνεξιχνίαστον σου τὸ κρίμα, καὶ γνώμων ἀκριβῆς τοῦ συνοίσοντος, καὶ ἡμᾶς τοὺς μικρογνώμονας λέληθας. Ἦδη μὲν οὖν τις θρηστέρ ὄφιν δαφρονὸν ἢ λέοντα λασιάζονα εἰσορῶν καὶ αἰῶν ἐν ὄρεσιν εὐθὺς ἐξέκλινεν. Ἀλλὰ καὶ κακὸς ἐργὸς ὅστις δὴ παραιτητὸς ἐστὶ, δάκρυσι καὶ λίταις παρπύγεται. Ἄνδρα δὲ κακὰ τῶν πλῆσιον βυτσοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεῖθοντα, ἕτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλῆς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεῖα τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Ἦν δὲ ὁ λογοθέτης οὗτος, ἵνα καὶ ἔτι μικρὸν παρακινήσω τῆς ἱστορίας μοι τὸν εἰρηδὸν, μαθημάτων μὲν ὑψηλοτέρων ἄκρη λιχανῶν γεγευμένος καὶ τῆς ὑπερσέμου φιλοσοφίας οὐκ ἀκριβῆς ἐραστῆς οὐδ' εὐμαθῆς ὀπαδῆς, κρᾶτιστος δὲ τῆ φυσῆ καὶ ἔψ ἀμελετήτῃ χαίρων τῆς φράσεως, ῥέων τε τῆ λόγῃ κατὰ πηγὰδα καλλιρεῖθρον διεκδιδοῦσαν τῶν πρᾶνῶν ἐκ τοῦδε κλέος ἀπηνέγκατο μέγιστον. Ἀνθρώπων δὲ ὀφθαλμῶν ὡς καὶ οἰνοφλύγων ὁ κρᾶτιστος πρὸς λύριον ἐψάλλε καὶ πρὸς κιθάραν μετεῤῥυθμίζετο καὶ κόρδακα ὠρχεῖτο καὶ τῷ πόδε πολλάκις παρενετάλευε. Χανδὸν δὲ τῶν οἴνων ἐμπορούμενος, καὶ κατὰ τοὺς θαλαττίους χάσας καὶ τὰς σπογγίτις συγχάνει τὸ ποτὸν ἀνιμώμενος, οὐ κατεπόντου τὸν νοῦν τῆ ἀρδείᾳ, μήτε παρασφαλλόμενος ὡς οἱ ἐξοινοί, μήτε τὸ κᾶρη βάλλων ἐτέρωσα ὡς ὑπὸ μέθης ἐπικλυζόμενος, ἀλλ' ἔλεγέ τι σοφὸν, ἀναφλέγων τε καὶ ἀρδῶν ἐν τῷ πίνειν τὸ λογιζόμενον, καὶ πρὸς βλάστην λόγων μᾶλλον ἐπερωννύετο, Διῶκων δὲ τὰ συμπόσια οὐ βασιλεῖ μόνον πλεῖστα κεχάριστο. ἀλλὰ καὶ δυνάσταις μάλᾳ περίλητο τῶν ἐθνῶν, ὅπόσοι τοὺς, κώμους περιεσκουδαζόν. Κατὰ γὰρ πρῆσθῆσαν αὐτοῖς παραβάλλων τοὺς μὲν ὑπερέβαλεν ἐν τοῖς πόσις καὶ πρὸς τὴν ὀψὲ κατήνεγκεν ἐκ τῆς μέθης ἀνάτηψιν καὶ τοῦ κάρου ἀνάνευσιν, τοῖς δὲ καὶ ἰσοφάρισεν· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πιθᾶκνας ὄλας ἐς τὴν γαστέρα μετήγγιζον καὶ ἀμφορέας ὠγουν τοῖς δακτύλοις ὡς κύλικας καὶ τὸν σκύφον εἶχον ἀεὶ ἐπιδείπνιον τὸν Ἡράκλειον. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε λόγους καθάπαξ ἐνεπεπώκειν, δεδόσθω κάκεινα τῆ ἱστορίᾳ, μνήμης ὄντα καὶ διηγήσεως ἄξια. Συνέθετό ποτε τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ ὕδατος πλησθεῖσαν διεκροφῆσαι τὴν πορφύρεον λεκανίδα, ἣν εἶχε πρότερον μὲν ἡ ἀθριώδης τοῦ κοιτῶνος αὐλῆος τοῦ βασιλέως Νικηφόρον τοῦ Φωκά, ἡ ἀνωθεν τοῦ Βουκολέοντος ὑπτιάζουσα, νυνὶ δὲ ὁ παρὰ τοῦ εἰς ἱστορίαν προκειμένου βασιλέως οἰκοδομηθεὶς χρυσόπαστος μέγιστος ἀνδρῶν. Βασιλεὺς δ' ἐν θαύματι θέμενος τὸ λεχθὲν, καὶ πρὸς αὐτὸν, Ἰπέρευσγε, λογοθέτα φάρινος, ὀθόνας εὐανθεῖς καὶ χρυσίου μνάς ἱκανὰς ξυθέτο οἱ καταβαλέσθαι δρῶντι ὡς ἐφῆσεν, ἡ μὲν ταυτὰ τουτονὶ καταθέσθαι μερατοῦντα τὰ ξυκεῖμενα. ὡς δὲ τὸν λόγον ἀσμίως ὁ ἀνὴρ ἠνωτίσατο, ἡ μὲν λεκανὶς ἦν ὑπερχειλῆς ὕδατος, κεχάδῳτα περὶ χάσας ὄσο, ὁ δὲ κύψας τὸ ἄγγος ἐκένωσεν ὅσα βουῶς, ἀπαξ ἀνακόψας τὸ συνεχὲς τῆς πόσεως, καὶ τότε ὡς τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέξειε, καὶ εἶχεν εὐθὺς τὰ ἐκ συμφώνου πρὸς βασιλέως ἀποδιδό-

μεν. Ἦττων δὲ ὢν τῆς τῶν χλωρῶν καύμων ἐπιείσεως οὐκ ἀπὸ βίνος, ὃ φασιν, ἀλλ' ἐξ ὀδόντων τῶν θζλῶ τούτων ἐλκετο. Ὅλας οὖν ἀρούρας κατεδαπάνη καὶ θωδὴ ἀκριβέστερον ἐπέζηρχετο. Καὶ τότε παρὰ τὸν ποταμὸν ἐνοσκηνησάμενος, ἐπειδὴ περ εἰς τὴν περὶ τὴν καύμων θεάσαστο γήδιον, ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν ἔσχατον χιτῶνα ἀποδυσάμενος διενήξατο, καὶ τὸ πλεῖον ἀποτραγῶν οὐδ' οὕτως ἀπέσχετο, ἀλλ' ἐς δεσμάς τὸ μὴ καταδεδωμένον ξυνενεγκῶν ἐπὶ νώτου καὶ ἐπὶ διαπέδου τῆς σκηνῆς καθιζήσας ἀνελέγετο τοὺς καύμους ἠδέως, ὡς εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀπόσιτος. Ἡρωϊκοῦ δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς ἀρίστην ἡλικίαν ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπόμαχος ἦν, ἀλλ' ἔδλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἄξιον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῃ γένος καθείλετο. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου ἐλογοποίησε, μετὰ πεμπτον ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ ἀμνηστικῶς ἄφρασι καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι, ἀλυσιτελεῖ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρῖστον.

ε'. Ὁ δὲ γε Μανουῆλ, ἀποβαλόμενος θανάτῳ τὴν ἐξ Ἀλαμνῶν σίνευνον, ἐκόψατο μὲν τὸν ἐκείνης μόρον διασπατμὸν οἰθητὴς σώματος, καὶ ὡς λέων θρηνώδης ἠρεξέτο, ταφῆς δὲ ἡξιωκῶς μεγαλοπρεποῦς, καὶ τῷ σκῆνι ἐπιτελέσας τὰ δσια ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος πατρὸς μονῆ, καὶ καιρὸν ὄν [P. 76] ἐδοκίμασε παρππεύσας ἡμιθανῆς καὶ ἡμιτομος πρὸς μνηστρα δεύτερα ἔδλεψε, πατὴρ ἀκούσαι παῖδος γλιχόμενος ἄρρενος. Πολλὰ χόθεν μὲν οὖν ἐπεφοίτων αὐτῷ καὶ γράμματα καὶ προμνῶμενοι ἐκ βασιλείων, ἀπὸ βῆγγων καὶ δυναστῶν ἀπάσης τῆς γῆς· ὃ δὲ προέκρινεν ἀπασῶν μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ τῆς Ἀντιοχείας σατραπέοντος Πετεβίνου, τῆσιν λέγω τὴν τῆς Κοίλης Συρίας προκαθημένην, ἣν Ὀρόντης ποτίζει καὶ καταπνέει ζέφυρος ἄνεμος. Ἦν δὲ ὁ Πετεβίνος οὗτος Ἰταλιώτης μὲν τὸ γένος, ἱππότης δ' ἀκράδαντος καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίσμον ἐκείνον εὐμέλιος. Στείλας οὖν ἐκ τῶν τῆς γεροντίας καὶ τὸ θύσας εἶχε τὰ γαμοδαίσιμα. Ἦν δὲ καλὴ (80) τὸ εἶδος ἢ γυνή, καὶ λίαν καλὴ, καὶ ἕως σφόδρα καλὴ, καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβλητος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦσαν τῆν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιχόδαιρον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἧς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐβέβωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπίας βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώκασι.

Ὁ δὲ λόγος τὰ κατὰ τοὺς Τούρκους μέλλων αἰθῆς διεξίεναι, ἅτε εἰς ἀρχὴν καθιζήμενος, καὶ τινα τῶν ἄνωθεν σαφηνείας ἕνεκα δολερῆ ἢν εἰς ἀφήγησιν. Τῷ κτήρχοντι τῶν Τούρκων Μασούτ πολλοὶ μὲν ἦσαν υἱεῖς, καὶ θυγατέρες οὐκ ἐλάττους ἐγεγόνευσαν· ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ ταῖς ἐκεῖθεν κολάσεσιν (81) ὡς ἀσεβῆς παραπέμπεσθαι διανέμει τοῖς ἐκείνου πασι· τὰς ποτὲ μὲν τοῖς Ῥωμαίων ὄροις κληρουμένας, τότε δὲ ὑπ' ἐκείνῃ ταττομένας πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοις μὲν εἰς

A proceræ staturæ et heroici corporis, non imbellis sed fortis, eaque familia dignus ex qua maternam stirpem trahebat. Moriturus, cum sauciam haberet Styppiolæ calumniis conscientiam, virum accersit et lacrymis oppletus veniam petit. Quam ille

151 oblitus injuriarum ei concessit, et salutem ejus animæ precatus est. Atque hæc hactenus, neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

ὁ ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα, καὶ εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν εἰς ἀρίστην ἡλικίαν ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπόμαχος ἦν, ἀλλ' ἔδλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἄξιον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῃ γένος καθείλετο. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου ἐλογοποίησε, μετὰ πεμπτον ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ ἀμνηστικῶς ἄφρασι καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι,

B 5. Manuel autem conjugis Alezzannæ mortem non secus ac membrum a suo corpore avulsam acerbissimo deploravit, justisque ei persolutis eam in paterno monasterio Pantocratoris magnificentissime sepeliit; et luctus tempore, quod ipse sibi præfinerat, instar semianimis et dimidiati hominis exacto, secundas nuptias spectavit masculæ prolis cupiditate. Multis itaque e locis litteræ ad eum mittuntur: offeruntur regum et principum filiarum ex omni terra. Ipse vero Petebini Antiochiæ Cælesyriæ primariæ urbis, ad Orontem sitæ, quam ventus favonius perflat, satrapæ filiam delegit. Is Petebinus erat genere Italus et eques præstantissimus. Missis igitur ad eum senatorii ordinis nobilibus viris puellam ducit incomparabili forma præditam, ac nuptias celebrat.

τὸ γένος ἐπισήμους ἀνδρας εἰσποιεῖται τὴν κόρην, εἶδος ἢ γυνή, καὶ λίαν καλὴ, καὶ ἕως σφόδρα καλὴ, καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβλητος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦσαν τῆν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιχόδαιρον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἧς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐβέβωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπίας βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώκασι.

152 Jam cum ad institutum redeundum sit, quædam supra commemorata perspicuitatis gratia repetenda sunt. Masuto Turcorum imperatori multi erant filii, nec filiarum pauciores. Moriturus provincias et urbes olim Romanas, tum vero suas, inter eos distribuit. Cumque aliis alias assignasset, Iconium metropolim cum subjectis oppidis Clizanthlani filio, generis vero, Jagupasani Amasiam et Ancyram fertilemque Cappadociam cum locis finitimis, Daduni urbes felices et maximas,

Hier. Wolfii notæ.

(80) Ἦν δὲ καλὴ. Verba sic sonant: *Erat autem formosa mulier, et valde formosa, et supra modum formosa, et incomparabili pulchritudine, ut plane nugæ essent ad eam collatæ: Venus risu gaudens, et aurea Juno candidis brachiis et grandibus oculis. et Lucæna longo collo et pulchris talis, quas vetulus ob formam immortalitati consecravit, et cæteræ universæ quarum insignis pulchritudo libris et historiis celebratur.* Hæc in conversione de industria prætermissa hic subjeci, ne me negligentis accusent, si

qui forte sunt qui ineptiis delectentur.

(81) Καὶ ταῖς ἐκεῖθεν κολάσεσι, *ad inferna supplicia ut homo impius rapiendus.* Quorsum allinent ista tragica? Christianæ charitati nescio quam consentanea, plena certe inhumanitatis; quare a me prætermissa sunt. Videant quisque ut ipse recte vivat et bene moriatur: judicium de aliis relinquat Deo cujus judicia longe alia sunt quam hominum, præsertim ineptorum.

Cæsaream et Sebastiam, attribuit. Sed quousque, Domino, hæreditatem tuam diripi ac prædæ et ludibrio esse populo vecordi et a vera tui cognitione ac fide alienissimo patieris? quandiu a nobis avertes faciem tuam, cum sis humanus, et mendicitatis nostræ oblivisceris, nec gemitus nostros et ploratus audies, cum celeriter afflictis succurrere soleas? neque pœnas sumes, cum sis vindex? quamdiu durabunt istæ absurditates, ut Agaris ancillæ posteris nobis ingenuis dominantur, et gentem sanctam tuam, quæ sanctissimum **153** nomen tuum invocat, perdent et occident, diuturnam servitutem et opprobria et alapas perditorum barbarorum sustinentem? Intuere tandem, clementissime Domine, captivorum ærumnæ. Sanguis famulorum tuorum nunc quoque, ut olim Abelis, te misericordem Dominum inclamet. Arripe arma et scutum, exsurge ad opem nobis ferendam; confirmatoque viro qui tibi placuerit probatusque fuerit, improbis vicinis nostris septupla reddito quæ in hæreditatem tuam commiserunt, et provincias atque urbibus fortiter recuperatis, quas barbari surripuerunt, orientem et occidentem solem eorum limites statuito qui a te cognomentum acceperunt.

τῶν ἐν πέδαις ἢ συνοχῇ. Βοηθάτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φίλοικτον τὸ ἐκχέμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρῶτον. Ἐπιλαβοῦ δπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὃν αὐτὸς αἰρετίστη ἄνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκῆσαις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γείτοσιν ἡμῶν εἰς τὸ ἑπταπλάσιον ὅσα ἐπονηρεύσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου· καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἃς ὑφείλοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρια στήσας τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ καλουμένοις ὀνόματος ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυσμένου πρώτης καὶ ὑστάτης αὐγῆς.

Hæc fortasse non abs re neque temere effudimus, cum Dio paulisper collocuti, et miserere oppressum animum nonnihil levavimus. Masuli autem liberi præcipuos regni paterni ac potius Romanorum fines trifariam partiti pacem et cognationis jura parum curaverunt, ad bella intestina propensi. Nam Iconii Sultanus Cappadociæ toparchæ, et hic illi vicissim, infesto animo est insidiatus, donec odia **154** in apertum eruperunt et ab ipsis imperatori sunt exposita. Qui cum utrumque perditum cuperet, optabat ut non tantum intersese rixarentur et divellerentur, sed armis etiam certarent, ut ipso otiosus illorum malis quippe barbarorum et impiorum insultaret; ac per legatos clam utrumque contra alterum concitavit. Aperte vero Jagupasani donis missis opem tulit, sultanum odio, qui esset homo obscuri ac dolosi ingenii, nec cognatis tantum suis perniciem moliretur, sed et Romanorum fines subinde latrociniis vexaret. Jagupasanes igitur imperatore fretus sultano bellum infert: ille vicissim in aciem egreditur. Crebræ pugnæ committuntur. Tandem post multas utrinque cædes factas penes Jagupasaneum victoria fuit. Atque armis ad tempus positis hic in sua provincia mansit. Sultanus vero imperatorem recens ex Occidente reversum adiit, et humaniter ac honorifice exceptus non minus Manuelem exhilaravit quam ipse benignitate hos-

κλήρον πατρῶον κατέλιπεν ἕτερα, τὴν δὲ Ἰκονιῶν μητρόπολιν καὶ ὄσα τετάχεται ὑπ' αὐτὴν τῷ Κλιτασθλῶν ἀπεμερίζει υἱῷ. Τῶν δὲ γαμβρῶν τῷ μὲν Ἰαγουπασάν Ἀμίσειαν καὶ Ἀγαυραν ἐκλιτροῦτο, καὶ τὴν Καπποδοκῶν εὐδαίμονα χώραν, καὶ ὄσα ταῖς πόλεσι ταύταις ἴμορα· Δαδοῦνη δὲ ἀπονεμένηται πόλεις εὐδαίμονες τε καὶ μέγισται· Καισάρεια καὶ Σεβάστεια. Ἄλλ' ἕως τίνος τὸν οἰκεῖον παρόψαι κλήρον, Κύριε, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκαίμενον καὶ προνομήν μακραίωνα καὶ κίνησιν κεφαλῆς λαῶ μωρῶ καὶ οὐχὶ σοφῶ καὶ πόρρωθεν ἀπεσοινόμενῳ τῆς εὐσεβοῦς περὶ σὲ δόξης καὶ πίστεις μέχρι τίνος ἀφ' ἡμῶν ἀποστρέψεις τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ὁ φιλόανθρωπος, καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν ἐπιλανθάνη οὐδ' ἐνωτίζη τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, ὁ ταχὺς τῶν θλιβομένων ἐπακουός, οὐδὲ δίκην ἐπιτίθης, ὁ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος; ἕως πότε παραλλὰξ ἔρποντα ἐσειταὶ τὰ ἄτοπα, καὶ οἱ μὲν τῆς δουλιδῆς Ἀγαρ ἀπόγονοι κατακυριεύσουσι τῶν ἐλευθέρων ἡμῶν, ἀπολοῦσά τε καὶ ἀποκτενοῦσά τε τὸν ἄγιον ἔθνος, ὃ τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα τὸ σὸν ἐπικέκληται τὸν ἄγιον ὄνομα, τοῦτο δὲ χρονίαν ὑπηρεσίαν ὑπομένει, καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑποίσει καὶ τοὺς κονδυλισμοὺς τῶν ἐπιτίπτων τούτων ἀλλογενῶς; Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ὀψέ ποτε, φιλάγαθε Δέσποτα,

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως οὐκ ἀκαίρως οὐδὲ μάτην ἐξετοξεύσαμεν, θεῶν τι μικρὸν προσλαλήσαντες, καὶ κενώσαντες τῆς λύπης βραχὺ ἐξ ὑπεράντλου ταύτης ψυχῆς. Οἱ δ' οὖν τοῦ Μασοῦτ τριχῆ, δασάμενοι τὰ κεφαλαιώδη τῆς ἀρχῆς ὀρίσματα, ἢ, τὸ νητρεκὲς εἰπεῖν, τὰ τῶν Ῥωμαίων σχοινίσματα, παῖδες παρὰ πατρός ἐς αὐτοὺς καταβάντα διαδεχόμενοι, ὀλίγα μὲν εἰρήνην καὶ τοῖς τῆς συγγενείας θεσμοῖς ἐπέδυσαν, τὰ δὲ πλεῖστα εἰς διαφορὰς οἰκειὰς ἀπέιδον καὶ προσέσχον ταῖς διαστρίψεσιν. Αὐτίκα γὰρ ὁ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν τῷ τῆς Καππαδοκίας τοπάρχῃ σκαῖόν τι καὶ ἄγριον ἐπωφθαλμίσει, καὶ οὗτος αὐτὸν ἐκείνῳ βλέμμα ὀλέθριον ἔβριψε. Καὶ ἦν τὰ κατ' ἀλλήλων πονηρὰ διαβολία οὐχ ὑπὸ σκότον καὶ κρύφα τελοῦμενα, ἀλλ' ἐκπυστα καὶ βασιλεῖ καὶ ἔκφορα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, ἐπαρώμενος ἀμφοῖν πανώλειαν, ἡγάπα μὴ μόνον μέχρι τοῦ ἐριθεύειν ἀπονεύειν ἀλλήλων καὶ ἀποσχίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὄσα ἄρνας εἰς μοῖραν διαστῆναι ἀντίθετον, ἵν' ἄγων ἡρεμίαν αὐτὸς τοῖς ἐκείνων ἐπιχειρήσας ὡς ὁμοῦ τε ἀλλοφύλων καὶ ἀστεθῶν καὶ πέμπων λίθρα ἀγγέλουσ θάτερον θατίρω ἐνήγεν εἰς πόλεμον. Ἐκ δὲ τοῦ προδύλου τῷ Ἰαγουπασάνῃ προσέκειτο, καὶ οἱ τοῦ Ἄρεος συνεβίγγανεν οἷς ἐδωρεῖτο, μυστατόμενος τὸν σουλτάν ὡς ὑποκαθεμένῳ ἀεὶ τὴν γνώμην ἔχοντα καὶ ὑπουλον τὸ φρονεῖν καὶ περιστροφον, καὶ μὴ μόνον δολοπλοκοῦντα τοῖς ἐκ γένους ἐκείνῳ καὶ αἵματος τὰ ἀνήκεστα, ἀλλὰ καὶ Ῥω-

μαίων ἀεὶ κατὰ ληστεῖαν τὸ γειτονοῦν ἐκτρίδοντα. Αἰκφέρει κατὰ τοῦ σουλτάν πόλεμον, καὶ οὗτος αὐτὸς ἀντέξεισι κατ' αὐτοῦ, καὶ συβράγέντες πολλαίς ἐμάχοντο. Ὅψι δὲ καὶ μεθ' αἵματα ἐξ ἑκατέρων βεύσαντα τῶν στρατῶν πρὸς Ἰαγουπασάνην ἔβλεψε τὸ νικῆν. Καὶ πρὸς καιρὸν τὰ ὄπλα καταθέμενοι, ὁ μὲν ἐπέμενε κατὰ χώρην, ὁ δὲ σουλτάν τῷ βασιλεὶ πρόσεισιν ἄρτι πρὸς τὴν πόλιν τὴν βασιλεύουσαν ἐκ τῶν δυσμικῶν ἐπανιόντι μερῶν, καὶ φιλοφρόνως προσδεχθεὶς καὶ ἐντίμως οὐχ ἤττον ἐπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα διαχυθῆναι πεποιήκεν ἤπερ αὐτὸς ἐπὶ τῷ τῆς ξενίας ἐνευφράνθη ἀπροσδεεῖ. Οὐκ ἐλπίζει γὰρ μόνον χρηστοτέραις ὑπεσπείνετο Μανουήλ, ὡς εὖ τὰ κατὰ τὴν ἔω διάθειτο διὰ τῆς τοῦ σουλτάνου παρουσίας καὶ τοῦ κεχαρισμένου τῆς ξενίας, δυνάμενου γοητεῦσαι φιλοχρήματον βάρβαρον· ἀλλὰ καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς βασιλείας τὸ συμβῆν ἔμετο. Εἰσιδὼν τοίνυν ἅμα τῷ σουλτάνῳ τὴν Κωνσταντίνου κηρύττει θριάμβον. Καὶ ἦν εὐπρεπῆς ὁ θριάμβος, καλλίστοις καὶ τιμῆσι πέπλοις παμφαίνων καὶ τῷ τοῦ κόσμου πολυειδεῖ δαίδαλος. καὶ ἡμελλε βασιλεὺς διὰ τοῦ θριάμβου προτέλει πρὸς αὐτῶν τῶν ἀστῶν κροτούμενος, καὶ μέρος εἶναι τῆς τότε δορυφορίας τε καὶ λαμπρότητος καὶ τῶν κυδρουντικῶν τὸν αὐτοκράτορα καὶ σουλτάνου αὐτὸς ἐπιπαριῶν. Θεὸς δ' ἠκύρωσε τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λαμπρά· ἦ τε γὰρ γῆ κλυθηθεῖσα πολλὰς κατεδεβήκει λαμπροτάτας οἰκίσεις, καὶ ὁ ἀἴρ ταραχώδης ἦν ἐπιεικῶς καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἕτερ' ἄττα ἐπισυμβάντα δείματα ἐκείνοις, οὐ θριάμβοις ἡναγκάκει προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκύμαινε λογιζόμενον. Ἐφασκον δὲ καὶ οἱ τοῦ θεοῦ νεῶ καὶ τοῦ βήματος ἔντροφοι καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, οὐκ ἀγαθὰς κληδὼνας δεχόμενος τὰ λεγόμενα, μηνεῖν τὸ θεῖον καὶ μηδ' ὄλωσ ἀνέχεσθαι προκύψειν εἰς θριάμβον μὴ θεοσεβείας ἄνδρα μετεσχηκότα, ὃν ἰκοσμοῦσιν ἐπιπλαπαναγῆ καὶ ἀγίων ἔκτυπα διειλήφασιν καὶ χαρακτήρ καθαρῶς Χριστοῦ. Καὶ οὕτω μὲν εἰκαίως ὁ θριάμβος ἐσχεδίαστο, μηδαμῶς αὐτῷ προσεσχηκότος τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐς ὅσον τὸ ἔθος ἀφοσιώσασθαι· εἰς ἱκανὸν δὰ ὁ σουλτάνος τῷ βασιλεὶ συνδιέτριψε χρόνον, καὶ ἵππων σταδιοδρόμων ἀμίλλαις τὸν ὀφθαλμὸν καθειστήακεν, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ τῆς Ἄγαρ ἀπόγονος, ὡς μὲν ἔδοκει τὰ πρῶτα θαυματοποιὸς, ὡς δ' ὕστερον ἔδειξε, ταλάντατος ἀνθρώπων καὶ αὐτοέντης ἀντικρυς, ἐπὶ τὸν κατὰ τὸ θέατρον πύργον ἀναλάμενος, οὐ κάτωθεν μὲν αἰτῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφετηρία εἰς ἀψίδας παραλλήλους κελύεσιν, ἀνωθεν δ' ἵπποι χαλκήλατοι πεπήγασιν πίσυρες χρυσῶν ἠλειμμένοι, τοὺς ἀύχενας ὑπόγυροι, ἀντιβλάποντες ἀλλήλοις καὶ ὀρόμον καμπτήρος πνέοντες, διαπτήναι τὸ στάδιον ἐπηγγέλλετο. Εἰστέκει οὖν ὡς ἐφ' ὕσπληγος τοῦ πύργου, ἡμφιεσμένος ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα. Λευκὸς δὲ ἦν ὁ χιτῶν, λύγοι δὲ εἰς κύκλον περιαχθέντες ἐποιοῦν κολπῶδες τὸ ὕφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ Ἀγαρηνῷ ὡσπερ ἰστίῳ ναὺς πτερωθῆναι τῷ πέπλῳ, ταῖς τούτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμφω-

PATROL. GR. CXXXIX.

pitii est exhilaratus. Nam spem bonam habebat Manuel se ob sultani praesentiam non 155 modo rebus Orientis consulturum et avaro barbaro hospitii liberalitate fucum esse facturum, sed ex eo casu gloriam quoque sperabat. Copolim igitur una cum illo ingressus triumphum indicit. Qui cum eleganter instructus pretiosis vestibus et ornamentorum varietate colluceret, atque imperator cum applausu et acclamationibus civium, adducto una sultano, qui inter ceteros proceres festivitatem illam celebriorem redderet, proditurus esset, Deus illius diei splendorem fecit irritum. Nam terrae motu multae splendidissimae aedes corruerunt; et aeris intemperies ac caligo et alii quidam terrores aestuantes hominum animos a triumphis in se convertebant. Aiebant et sacrae aedis antistites (nec ipse imperator aliter ea omnia accipiebat) irasci Deum neque velle ut homo impius eum triumphum intueretur, quem instrumenta sacratissima et divorum imagines ornarent et Christi signum consecraret. Sic triumphus frustra est instructus, et ab ipso imperatore ita neglectus ut nec receptae consuetudini satisfaceret. Sultanus vero non parvo tempore cum eo commoratus 156 spectaculis circensibus est oblectatus. Tum Agarenus quidam, principio praestigiator habitus, ut vero post declaravit, omnium mortalium miserimus, sua sponte Hippodromi turri conscensa, sub qua carceres sunt unde emittuntur equi, supra vero quatuor equi aurati stant, collis incurvis, obversi sibi invicem, alacritatis ad cursum pleni, se stadium transvolaturum jactat. Stabat igitur in turri tanquam in carceribus, ampla et promissa admodum veste candida indutus, quae vinculis in orbem succincta sinuosa efficiebatur. Putabat enim se veluti velo navem, ita laciniis illius aere expletis ad volatum instructum fore. Omnium igitur oculi in eum convertuntur, rident spectatores, ac subinde clamant: « Volato, volato; » et: « Quam diu nos suspensos tenes, Saracene, et aerem ex turri libras? » Imperatore hominem ab eo conatu deterrente, ipso vero sultano inter spem et metum suspensio, ne quid populari suo accideret. Is vero aerem subinde captans et ventum explorans spectatorum spem eludebat, ac 157 manibus saepe alarum instar ad volatum expansis et libratis ut plus venti colligeret, cum is tandem aptus et secundus aspirare videretur, instar volucris sese agit, et dum per aerem incedere nititur, Icaro miserabilius in caelo volitat. Neque enim corporis gravitas humum tendentis alta eum tenere sinebat, donec prostratus expiravit, manibus, pedibus et omnibus ossibus confractis. Is volatus cum risu et derisu Turcorum sultani comitum vulgi fabula erat, adeo ut forum transire indorisi non possent, fabris argentariis ferramenta mensarum concutientibus. Quo imperator audito ridebat scilicet, non ignarus jocosum et salium turbae trivialis: sed in sultani gratiam, quem ista ludibria paulatim

15

mordebant, se illorum licentiam coercere simulabat.

οὐ θεώμενοι. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἴρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πύργου τὸν ἀνεμὸν ; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διακώλυεν αὐτὸν τοῦ ὁρμήματος. Θεατῆς δ' ὢν τῶν δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῷ ἀποτελέσματι ἀνεκλήκίε τε καὶ ἐσεσθήρει, μετέωρος ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῆς ὁμογενεί. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἀέρα συχνὰ, καὶ τὸ πνεῦμα διακριβούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπτε. Καὶ πολλάκις διάρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεστεύλατο, τὸ πνεῦμα μεταπεμπόμενος. Ἐπει δὲ ποτε φορὸν παρ-εῖναι καὶ οὔριον δέδοκτο, διατινάσσεται στήνοῦ δίκην, ἀεροβατεῖν οἴηθεις. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου ἔλεεινότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροβαρὲς χαμαιριφής, οὐχ ὡς κοῦφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπεσὼν διεβλήθη τῆς ψυχῆν, γαστροκνημίδας καὶ χεῖραςκαὶ ὅσα τοῦ σώματος ὀστέωδη διαθρυβεί. Ἦν τοίνυν ὁ ἐκπετασμός οὗτος εἰς μωκίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τούρκων τοῖς ἀστυπολίταις διαθρολύ-μενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγέλαιτους αὐτοὺς περιέναι, τῶν ἀργυροκόπων ἀγοραίων τὰ τῶν τραπέζων διαψοφούντων σιδήρια. Ὡς δ' ἤνωτιζέτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεχεῖτο μὲν, ὡς εἶδος, τὸ στωμύλον [P. 79] καὶ φιλοπαίγιμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρβάρου ψυχῆν ὑπαισερχόμενα ἔδωκε τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναπέλλ-λοντα.

6. Enimvero Clizasthlanes post mirabilem beni- gnitatem et multa splendidaque munera ex impe- ratoriis thesauris exhausta, quibus obstupefactus dubitabat utrum tantumdem sibi reliqui fecisset imperator, lætus atque opibus onustus domum revertitur. Manuel enim cum sciret quemvis Bar- barum avarum esse, et Romanorum opulentiam ostentare vellet, quidquid Clizasthlani daturus erat, in splendidissimo quodam palatii con- clavi ordine exposuit. Ea fuere moneta aurea atque argentea, delicatæ vestes, argentea pocula et Thericlea aurea et tela subtilissima aliaque ornamenta eximia. Romanis paratu facillima, sed rara apud Barbaros et pleraque nunquam visa. Id igitur ex conclave ingressus sultanum accersit, nun- quid ex eo thesauro donari sibi velit rogat. Re- spondente illo id sibi fore acceptum quod ipse dedisset, rursus interrogabat, si eam pecuniam in militem domesticum et externum erogaret, num quis hostium suum impetum sustinere posset. Cum vero ille non sine admiratione dixisset se, si tantum pecuniæ habuisset, jam olim hostes omnes subacturum fuisse : « Hæc, inquit, omnia tibi dono, ut et munificentiam meam noris, et quantis opibus polleat is qui uni tantum donat, conjicias. » Is vero et lætatus et obstupefactus et pec- unia cupiditate cæcus se imperatori Sebastiam cum suburbano agro redditurum pollicetur. Qua re Ma- nuel cupide accepta, se illi plus pecuniæ daturum promisit, ubi verba ad rem contulisset. Et ut Barbari inconstantiam anteverteret et ferrum fer- vens adhuc suo arbitratu versaret Gabram Con- stantinum cum multis aliis muneribus et omnis generis armis ad eum misit. Sed homo fallax et fidei servandæ ignarus, ut Iconium rediit, fœderis oblitus Sebastia vastata et vicinia ejus subacta summam rerum ad se transtulit, et Dadune ejecto Cæsareaque occupata etiam reliquum popularem suum Jagupasanem evertere atque occidere cupiebat. Qui cum et ipse vicissim copias suas cogeret seque ut contra adversarium jam majore potentia præditum instrueret, in ipso belli apparatu exstinguitur.

Α λείοντος. Μᾶς οὖν ἐπέστραπτο πρὸς αὐτὸν ὄψαλ- μός, καὶ ἐμειδία τὸ θέατρον, καὶ πυκνὰ ἐκράυγαζον οἱ θεώμενοι. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἴρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πύργου τὸν ἀνεμὸν ; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διακώλυεν αὐτὸν τοῦ ὁρμήματος. Θεατῆς δ' ὢν τῶν δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῷ ἀποτελέσματι ἀνεκλήκίε τε καὶ ἐσεσθήρει, μετέωρος ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῆς ὁμογενεί. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἀέρα συχνὰ, καὶ τὸ πνεῦμα διακριβούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπτε. Καὶ πολλάκις διάρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεστεύλατο, τὸ πνεῦμα μεταπεμπόμενος. Ἐπει δὲ ποτε φορὸν παρ-εῖναι καὶ οὔριον δέδοκτο, διατινάσσεται στήνοῦ δίκην, ἀεροβατεῖν οἴηθεις. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου ἔλεεινότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροβαρὲς χαμαιριφής, οὐχ ὡς κοῦφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπεσὼν διεβλήθη τῆς ψυχῆν, γαστροκνημίδας καὶ χεῖραςκαὶ ὅσα τοῦ σώματος ὀστέωδη διαθρυβεί. Ἦν τοίνυν ὁ ἐκπετασμός οὗτος εἰς μωκίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τούρκων τοῖς ἀστυπολίταις διαθρολύ-μενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγέλαιτους αὐτοὺς περιέναι, τῶν ἀργυροκόπων ἀγοραίων τὰ τῶν τραπέζων διαψοφούντων σιδήρια. Ὡς δ' ἤνωτιζέτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεχεῖτο μὲν, ὡς εἶδος, τὸ στωμύλον [P. 79] καὶ φιλοπαίγιμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρβάρου ψυχῆν ὑπαισερχόμενα ἔδωκε τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναπέλλ-λοντα.

ζ. Μετὰ δὲ τὴν ἀξιάγαστον φιλοφροσύνην δῶρα πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσάνων ὁ σουλτάνος ἀπαρυσάμενος, ἐπ' οἷς καὶ ἐκθαμβος ἐγεγένητο καὶ διαπορούμενος ἦν εἰ καὶ ἐτέρων το- σούτων τὸ πλῆθος καὶ τηλικούτων τὸ μέγεθος εὐπορεῖ βασιλεὺς, γαίρων ἐπανεζεύξεν ἔμπορος. Ὁ γὰρ αὐτοκρατῶρ, εἰδὼς μὲν ὅτι βάρβαρος ἄπας λημμαίων ἤττηται, λαμπρυνόμενος δὲ μάλιστα καὶ ἐκπλήξαι θέλων τὸν Κλιτζασθλάνην ἐπ' τοῖς πολυταλάντοις τῶν θησαυρῶν οἷς ἡ βασιλεία Ἀωμαίων περιεβ-έετο, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον λαμπροτάτων ἀνδρώνων ἐξῆς διατέθεικεν ὅσα τούτῳ παρασχῆσθαι δῶρα πρόθετο. Ἦν δὲ ταῦτα χρυσός τε καὶ ἀργυρος κεκομμένος εἰς νόμισμα, καὶ τρυφῶσα ἐσθής, ἀρ- γύρεά τε ἐκπώματα καὶ Θηρίκλεια χρύσεια, καὶ ὀθόναι τῶν ἐξ ὑπερρφάνου ὑφῆς, ἄλλοι τε κόσμοι ἐξίριτοι. Ἰωμαίοις μὲν καὶ πάνυ εὐπόριστοι, σπᾶνιοι δὲ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς καὶ τὰ πολλὰ μηδὲ θεατοί. Εἰσιῶν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ τὸν σουλτάνον ἐκεῖσε μεταπεμφάμενος, ἤρετο εἰ δωρηθῆναι οἱ τοῦ παρόντος βούλοιοτο θησαυροῦ. Τοῦ δὲ εἰπόντος ὡς αἰρεῖται ὅσοις αὐτὸν δωρησῆται βασιλεὺς, αὐθὺς ἐπήγαγεν εἰ τις τῶν ἀντιπάλων Ἰω-μαίοις, αὐτοῦ ταῦτα κενωσαμένου εἰς ξενικὸν καὶ ἐν- δάπῳν στρατευμα, ὑπενέγκοι ἂν ὄλωσ τὴν κατ' ἐκεί-νων τῶν Ἰωμαίων ὁρμήν. Τοῦ δὲ ἀγασαμένου καὶ ἐπόντος ὡς, εἰ δεσπόζων ἦν τοσούτων χρημάτων, εἶχεν ἂν παλαι τὸ κύκλῳ πολέμιον εἰς ὑπήκοον αὐτῷ μεταθεμένος, « Φιλοτιμούμαι σε τοῖς πᾶσι, φησὶ βασιλεὺς, ἵνα καὶ τοῦμὸν εἰδείης φιλόδωρὸν τε ἅμπα καὶ μεγαλόδωρον, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐστὶ κύριος χρη-μάτων ὁ τοιοῦτος καὶ τοσούτοις ἕνα δωρούμενος. » Ὁ δὲ ἤσθη τε καὶ ἐξέστη τῇ ἀπομαγαλαίῃ τῶν χρη-μάτων, τυφλώττων πρὸς κέρδος, καὶ βασιλεῖ τὴν Σεδιάστειαν καὶ τὴν ταύτης χώραν παρασχέσθαι κατε-πηγγέλατο. Ὁ Μανουήλ δὲ, τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἀσμένως δεξάμενος, καὶ ἕτερα δῶτα ξυθέτο χρήματα, εἰ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις πιστώσεται. Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ βαρβάρου προφθάνων ῥοπήν, καὶ ἕως ἔτι ὁ σίδηρος ἐν ἀκμῇ, ἐνεργῶν χρῆσασθαι τούτῳ βουλόμενος, διαπεπράχει ὡς εἰρήκει μετὰ καιρόν· στείλας γὰρ τὸν Γαβρᾶν Κωνσταντῖνον ἐξ-

ἐπεμψεν αὐτῷ φιλοτιμήματα ἄλλα ἅττα συχνὰ καὶ παντοδαποὺς ὀπλισμούς. Ὁ δὲ ἀπατεῶν ὢν καὶ μηδ' ὄλως ἀλήθειαν ἐγνωκώς ποτε, τῶν τε συνθηκῶν ἐπελάθσθω ἀπελθὼν εἰς Ἰκόνιον, καὶ τὴν Σεβάστειαν ἐκπορθήσας καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν χειρωσάμενος γέγωνε τῶν ὄλων αὐτὸς ἐγκρατής. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Λαδούνην τῆς οἰκείας ἀρχῆς παρέλυσιν, ἐκείνον μὲν δραπετήν καὶ πλανήτην εἰργάσατο, τῆς δὲ Καισαρείας αὐτὸς λαβόμενος καὶ τὸν λοιπὸν μετήρχετο ξύμφυλον, τὸν Ἰγούπασάνην φημί, νοσήσας κάπῃ τῇ τούτου ἔρωτα χῶρψ καὶ τὸν ἄνδρα διψῶν ἀνελεῖν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τὸ οἰκτεῖον συγκροτῶν ἐν τῷ μέρει στρατόπεδον, [P. 80] καὶ ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἔδῃ μείζονα περιβαλλόμενον δύναιμι παραταττόμενος, φθάνει θανάτῳ τὴν προθυμίαν διακοπεῖς. Δαδούνης δὲ ὡς εἰς ἐρήμην δυνάστου τὴν τῶν Ἀμασιῶν σατραπείαν παρεισιῶν ἐκείθεν τε ἀποκρούεται, καὶ τῇ μεταπεμψαμένῃ τούτῳ τῇ τοῦ Ἰγούπασάνη συνεύφῳ θανάτῳ αἴτιος γίνεται· οἱ γὰρ Ἀμασιεῖς ἐπαναστάντες αὐτὴν τε ὡς λάθρα τῷ Δαδούνη μνηστεύουσιν τὴν ἀρχὴν ἡμύναντο τελευτῇ, καὶ Δαδούνην ἀδοξήσαντες ἄρχοντα μακρὰν ἀπέωσαντο. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ Κλιτζασθλᾶν γεγόνασιν ἰσχυρότεροι, ἀλλ' οὗτος αὐτῶν φανεῖς δυνατώτερος, ὡς εἶχε πρώην Καππαδοκίαν, οὕτω καὶ Ἀμάσειαν ἐλήφεν ὑπερῶν, δεξιά καὶ ἐπιτυχεῖ τύχῃ πρὸς τὰ πράγματα χρωόμενος, ἄνθρωπος οὐκ εὐφυῆς τὴν διαρτίαν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἠκρωτηριασμένος ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν καιρίων μελῶν. Αὐτίκα γὰρ αἱ χεῖρες τούτῳ ἐξήρθωντο καὶ τὴν πόδε ὑποσκάζοντες ἦσαν, καὶ τὰ πολλὰ ἐφ' ἀρμαμάξης τὴν πορείαν πεποίητο. Ὅθεν καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν κατ' αὐτοῦ σκωμμάτων ἐξ αὐτοῦ δὴ Ἀνδρόνικος ἐσέπειτα ποριζόμενος Κουτζασθλάνην (82) τούτῳ ἀνόμαζε, φιλολοῖδορος ὢν εἴπερ τις ἄλλος, καὶ καθάψασθαι ἀνθρώπων δεινότητος, καὶ λόγοις Καρκώπων ἀπαλοῖς τοῖς οὐ καλῶς πεπραγμένοις τῶν ἔργων ἢ τοῖς ἀηδῶς τοῦ σώματος ἔγουσι μῶμον προστίψασθαι ἰκανώτατος. Ὁ μὲν εἶν ὁποῖος ἂν καὶ ἦν τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, — εἶχε δὲ ὡς αὐτὸν, οἶμαι, ἢ πλάστρια φύσις ἐπαλαμῆσατο, — μεγάλην ἀρχὴν εἰληχῶς καὶ τοσαύτας δυνάμεις περιβαλλόμενος οὐχ εἴλετο ἐντεῦθεν βίοντον ἔρεμον, ἀλλὰ φύσει ταραχώδης ὢν καὶ ἀκάταστόρεστος ὥσπερ τις κόλπος θαλάττιος, Ῥωμαίοις μὲν ἐν οἷς εἶχε λυπεῖν ἀκηρυκτῇ διεφέρετο καὶ ἐνέγκλητον πολλακίς ἐπῆγε τὸν πόλεμον, σὺν οὐδενὶ λόγῳ θεσμῶ παρατρέχων, καὶ συγγέων μὲν σπονδᾶς, τῇ οἰκείῃ δ' ἐφέσει ταλαντεύων τὸ πραχθησόμενον. Οὐδ' αὐτῆς οὖν ἀπέσχετο τῆς Μελιτηνῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν τέρτης ἔχων καθελεῖν ἀμηνᾶν, μηδὲ τὸ τῆς θρησείας ταυτὸν ὑπειδόμενος ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπεγκαλεῖν ἀλγεινὸν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἀνεπιχαλύπτως αἰτίαν πλασάμενος καὶ γραψάμενος ἐκείθεν αὐτὸν ἐξήλασεν. Ἐπειτα καὶ τὸν οἰκτεῖον ὑφέρπων κασίγητον μετανάστην κάκεινον ἔθετο. Οἱ δὲ φυγάδες

Hier. Wolfii notæ.

(82) Κουτζασθλάνην. Significat haud dubie vox hæc aliquid, ut et μοῦρτζουφλος, sed scriptor hanc aliis æque ac sibi notam esse ratus non declaravit.

Dadunes vero Amasiæ satrapiam ut possessore vacuam clam ingressus, et rursus inde ejectus, Jazupasanis uxori, a qua accersitus erat, causa mortis exstitit. Amaseni enim eam ut imperium **160** Daduni clam conciliaturam per seditionem occiderunt; et Dadunem, quem principem aversabantur, longe ejecerunt. Sed Clizasthlanis opibus resistere non potuerunt, quin, ut jam Cappadociam tenebat, sic deinde Amasiam quoque occuparet, homo prosperæ fortunæ flatu in rebus celeriter conficiendis utens, quamvis corpore parum integro et pluribus præcipuis membris mutilato: nam et articuli manuum elisi erant et pedes claudicabant, et cætera sic affectus erat ut plerumque curru veberetur. Quibus de causis Andronicus, homo dicacissimus et cavillandi vel animi vel corporis vitia peritissimus, Cuzasthlanem illum appellabat. Quamvis autem tali corpore a natura deformatus, tamen magnum adeptus imperium tantisque munitus copiis otio spreto, quippe turbulento et insatiabili præditus ingenio, Romanos ubi poterat, non indicto bello, nulla de causa violato fœdere, sed tantum quia ita libitum erat, vexabat atque oppugnabat. Nec ipsa Melitina abstinuit: sed facultate illius evertendæ perspecta, cum nullam ab Amara injuriam accepisset, causam impudenter commentus **161** illum quoque, nihil eandem religionem veritus, regno expulit. Deinde fratrem quoque suum fraude circumventum in exsilium egit. Exsules omnes ad imperatorem se contulere. Atque hæc posterius acciderunt. Sed tum aucta potentia vererundiam imperatoris deposuit; et qua observantia eum temporibus adductus coluerat, eandem ab imperatore postulabat, barbarica plane inconstantia. Nam ut necessitate urgente ultra decorum se demiserat, ita rebus secundis insolescebat, animo una cum fortuna mutato. Tamen aliquando imperatorem venerabatur; et cum belluam potius ageret quam filium, patris illi honorem tribuebat et filii adoptivi cognomentum ferebat. In litteris quidem pater imperator, et sultanus filius scribebantur. Nec tamen hæc appellationes sinceram inter eos amicitiam conciliabant aut pacta et conventa stabiliebant. Nam ille instar exundantis torrentis aut draconis veneno turgentis obvia quæque inficiebat et abripiebat, multa quoque nostra oppida devorabat, improbitatis suæ virus expuendo. Imperator vero vias illi alias invictis exercitibus, alias auro obstruebat, **162** et incitatam hominis cupiditatem ad pacem flectebat. Aliquando etiam Turcos in Romanorum fines effusus repressurus Pentapolitanos invadit; ac Persis nec ad manus venire ausis, multis captivis, multis pectoribus abductis, triumphans urbem ingreditur. Eo tempore Solymas procerum sultani princeps, homo callidus et

disertus, apud imperatorem multa pro domino suo verba fecit, ut Turcos illa contra sultani voluntatem fecisse ostenderet, blanditiis verborum usus quæ cum factis non congruebant. Etsi autem aperte mentiebatur, tamen quia imperatorem, ut Barbarorum mos est, immodicis laudibus efferebat oratione ad imposturam composita, et equos cursores in suis stabulis educatos offerebat, nihil incommodi passus est. Accepit equos imperator, et Solymam, ejus æquitate et submissione approbata (quanquam ea benignitas non ab hominis ingenio proficiscebatur, sed temporum erat), ad sultanum ablegavit, ut ea exponeret quæ non ignorabat, et levitatem illi perfidiam atque iniquitatem objiceret. Neque vero ille quieturus erat, aut cladem illatam vel ad exiguum tempus **163** inultam passurus. Latrocinii igitur de more utebatur; et delectis cohortibus missis Laodicea Phrygiæ, quæ tum non, uti nunc cernitur, mœnibus adornata, sed instar pagorum ad radices collium sparsim exstructa erat, ingentem prædam pecudum et hominum abegit; multos etiam occidit, atque inter alios pontificem Solomonem, castratum illum quidem, sed gratiosum hominem et Deo virtute propinquum. Dicebat autem per ludibrium sultanus ad suos, quo pluribus malis Romanos afficeret, eo majora sibi beneficia ab imperatore exspectanda esse: nam penes quem victoria sit, ad eum quoque munera confluere solere, ne latius vagetur victoria, quemadmodum morbi periculosi diligentius curantur, ne serpent. Nec interea quievit Manuel, sed primum per Basilium Zicandlam, deinde per Michaellem Angelum Turcos eos invasit, qui ob gregum et armentorum copiam loca herbida et campestria consecrantur, eaque de causa suis relictis sedibus Romanorum fines cum omni familia occupant. Hi **164** enim expedita copiarum parte in cohortes descripta secumque adducta, noctu adversarios rectius invadi posse rati, hanc exercitui tesseram in nocturno illo conflictu dederunt, ut exclamarent: «ferrum,» ut suos ea voce agnita inviolatos præterirent, eos vero qui taciti accederent, occiderent ut peregrinos. Ea acclamatio totius pugnæ tempore gentes distinxit, et ut David ait, ferri instar in Persarum animos penetravit. Sed Turci post multam tandem cædem, tessera illa intellecta, eadem vocem et ipsi usurparunt, donec elapsa nocte dirempti sunt exercitus. Sunt et aliæ multæ Manuelis contra Turcas et Turcarum contra Romanos excursionses factæ; quas plerasque, quod nihil memorabile in iis actum est, prætermisi, ne crebra similitum rerum repetitio, sine ulla gratia novitatis, fastidium pareret lectoribus.

Ἐκλόπευε γοῦν ταῖς συνήθεσι ληστεῖαις χρώμενος. Στεῖλας δὲ καὶ φάλαγγας ἐπιλέκτους τὴν κατὰ Φρυγίαν ἐκπορθεῖ Λαοδίκειαν, οὐκέτι οὖσαν συνοικουμένην ὡς νῦν ἐώραται, οὐδ' εὐερέκσει φραγνυμένην τεῖχεσι, κατὰ δὲ κόμας ἐκκεχυμένην περὶ τὰς ὑπωρεῖας τῶν ἐκεῖσε βουνῶν. Ἦλασε δ' ἐκεῖθεν βαρεῖαν λείαν ἀνθρώπων καὶ ζώων πλῆθος οὐ σταθμητόν· οὐ μετρίους δὲ καὶ κατέκτανεν, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχιερέα Σολομῶντα, ἐκτομίαν μὲν ἀνθρώπων, χαρίεντα δ' ἄλλως τὸ ἔθος καὶ Θεῶν δι' ἀρετῆς προσεγγίζοντα. Εἰρω-

πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἴκοντο. Καὶ ταῦτα μὲν συμβέβηκεν ὕστερον· τότε δὲ πολυδύναμος γεγονὼς τὸ πρὸς τὸν βασιλέα αἰδῆμον ἀπεξέσχετο, καὶ ἦν αὐτὸς θεραπείαν προσῆγε ταῖς τῶν πραγμάτων δυσκολαῖς ἀγγόμενος, ταύτην ἐξητεῖτο οἱ παρέχειν τὸν αὐτοκράτορα, βαρβαρικῶς μεταλλοιούμενος τῷ καιρῷ, καὶ δεῖσαν ὑπὲρ τὸ δέον ὑποστελλόμενος, καὶ πτεροῦ αὐθις ἐλαφρὺζόμενος εὐπετέστερον, ὅτε τῇ ἐτέρᾳ πλάστιγγι ῥοπήν ἢ τύχην παρείχετο, τοῖς καλινιστρόφοις βραβεύουσα πράγμασι. Παττάλῳ δ' ὑπεκκρουόμενος πᾶνταλος ἐξομαλλίζων ἦν τὸν βασιλέα καὶ θεραπεύων ἐναχοῦ, οὐ μὴν ὑπ' ἐκείνου θηροκομούμενος διεδεικνυτο. καὶ δόξαν ἀπονέμων πατρὸς υιοθεσίας τιμὴν ἐλάμβανε· καὶ ἦν τὰ παρ' [P. 81] ἀλλήλων χαραττόμενα γράμματα πατέρα βασιλέα καὶ σουλτάνου υἱὸν καταγγέλλοντα. Πλὴν οὐδ' οὕτως ἐς φιλιαν ἀκραιφνῆ συνηρμόζοντο ἢ γοῦν τὰς σπονδὰς οὐ ξυνέχρον. Ὅθεν ὁ μὲν κατὰ χειμᾶρῶν πληθύνοντα ἢ κατὰ πολλὰ ἐδιδόκοντα φάρμακα δράκοντα κατέκλυζε τε καὶ παρέσυρε τὸ προστυχόν, καὶ συχνὰ τῶν ἡμετέρων πολίχνιων κατέχευε, τὸν τῆς κατὰ ἀποπτύων ἰόν· ὁ δὲ βασιλεὺς περιεφράγμου τοῦτου τὰς διεξόδους καὶ εἰς ἀνάβρουν τὸ βεῦμα ὑπανεστράβασε θρηγγίῳ ἀβράγει στρατοπέδου, ἢ ὀλκῇ χυρσίου ἐφολλοῦ κατεκοίμιζε πρὸς εἰρήνην τὸ τοῦτου βλέφαρον, καὶ ἦν τέως εἰς ληστεῖαν ἐπηγγαίνε λοφίαν καὶ τὸν ὀλκὸν ὃν ἐπεσῦρετο τοῦ στρατεύματος κατασιγάζων ἐπράυνεν. Ἐνίοτε δὲ τοὺς ὡς πῶεα πλατεῖα διεκκεχυμένους τοῖς Ῥωμαῖκοῖς σχοινίσμασι Τούρκων ἀναστέλλον τοῖς περὶ τὴν πεντάπολιν ἐπιτίθεται, καὶ σωμάτων ἀνθρωπίνων καὶ ζώων πολλῶν γενόμενος ἐγκρατῆς, μὴδ' εἰς χεῖρας δεξαμένους αὐτὸν τῶν Περσῶν, τροπαιοφόρος ἐπανέχευεν, ὀπρῆνικα καὶ Σολυμᾶς ὁ τῶν παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὰ μέγιστα δυναμένων κρυφαῖότατος τῷ βασιλεῖ ἐποφθεῖς πολλὰ μὲν ὑπερηγῶρει τοῦ σουλτάνου, ἀποτρέπων τῆς ἐκείνου γνώμης τὰ παρὰ τῶν Τούρκων πραττόμενα καὶ σοφιστικῶς οἷς διεξῆει καταχαρίζόμενος, ἀσύνφωνα δ' ὁμῶς τοῖς πράγμασι φβεγγόμενος ἠλίσκετο ψευδολογίας ἐγκλήματι· πλὴν οὐδ' οὕτω τι πρὸς βασιλεὺς πέπονθεν ἄχαρι Σολυμᾶς. Θεραπεύων δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ἀληθές ὡς ἔθος τοῖς βαρβάροις, τὸ ἀνακτα, καὶ τὰ ἐς ἀπάτην τεχνάζόμενος ἵπποις αὐτὸν ὠκύποσιν ἐκολάκευεν, οὗς τὸ ἐκείνου εἰστέυεν ἵπποστάσιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἵππους δεξάμενος καὶ Σολυμᾶν τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ὑποταγῆς ἀποδεξάμενος, εἰ καὶ μὴ τῆς ἐκείνου γνώμης ἴδιον ἦν, τοῦ δὲ καιροῦ ὑπῆρχε δῶρον τὸ φιλοφρόνημα, πρὸς τὸν σουλτάνον ἀπέστειλεν ἐξηγητόμενον ἐκείνῳ ἂ οὐκ ἦν ἀγνοῶν, καὶ ἐς αὐτὸ τοῦ τροποῦ ἀποσκώψοντα τὸ παλίμβολον τὸ ἀπιστόν τε καὶ κακὸν ἔθος, καὶ οὐκ ἦν αὐτὸν ἠρεμήσειν ἐπὶ τούτοις ἢ γοῦν καθυπερθεῖσθαι καὶ πρὸς βραχὺ Ῥωμαίους τὴν ἀντιπάθειαν.

βασιλέως ἀγαθὰ πείσεται· « Ὁ γὰρ πάρεστι, φησί, τὸ κρατεῖν, τούτῳ καὶ αἱ δωρεαὶ φιλοῦσιν ἐπιζέσθαι, ἵνα [P. 82] μὴ πλείον ἢ τὸ νικᾶν, ἐπειδὴ καὶ τὰ φλεγμίνοντα τῶν σωμάτων τὰς νοσοκομίας ἐπισπῶνται πλείονας, ἵνα ἀντισπῶνται καὶ σταίεν τὰ πρόσω νεμόμενα. » Οὐδ' ὁ Μανουὴλ μέντοι ἐπὶ τούτοις ἡσυχίαν ἠσπάσατο, ἀλλὰ πρῶτα μὲν διὰ τοῦ Γουδελλίου Τζυκανδήλη, εἶτα καὶ διὰ τοῦ Ἀγγέλου Μιχαήλ τοῖς Τούρκοις ἐπέθετο, ὅσοι πολυθρέμμονες ὄντες ἀναδιφῶσι πῶς τὰς λειμωνίτιδας καὶ τούτων ἕνεκα τῶν οἰκειῶν ἡθῶν ἀπαν:στάμενοι παγγενεὶ τὰ Ῥωμαίων ἐπεισίσαιεν ὄρια. Οὗτοι γὰρ ἐς λόχους τὸ τῶν στρατοπέδων συντάξαντες εὐζωνον καὶ μετ' ἑαυτῶν παραλαβόντες ἐξήεσαν. Ἀμείνω δὲ τὴν νύκτα κρίνοντες εἰς τὴν τῶν ἐναντίων ἐπίθεσιν, σύνθημα δεδώκασιν τῷ στρατῷ ἐν τῷ κατὰ σκότον συμπλέεσθαι τοῖς Τούρκοις ἀναφωνεῖν « Σίδηρος, » ὡς εἶη αὐτοῖς οὕτως ἀντιπαρέρχεσθαι μὲν τὸ ὁμόφυλον ὡς ὁμόφωνον, τὸ δὲ σιγῇ ἐπιὸν καίνοιεν ὡς ἀλλόγλωσσον. Καὶ τοῦτο δι' ὅλης τῆς τότε συμπλοκῆς ἐπιφωνούμενον διέστελλε τὰ γένη, καὶ τὸ τοῦ Δαβίδ, ὁ σίδηρος τὰς τῶν Περσῶν ψυχὰς διήργετο. Μετὰ δὲ πολὺν ὀφέ ποτε φόνον οἱ Τούρκοι συνιέντες ὁ βούλεται τὸ ἀνὰ στόμα Ῥωμαίοις κείμενον, ξυμφῶδὰ σφίσι καὶ αὐτοὶ ἐφθέγγοντο, ἕως τῆς νυκτὸς διαγενομένης ἀπ' ἀλλήλων διέστησαν τὰ στρατεύματα. Πολλοὶ μὲν οὖν ἐκδρομαὶ τὸ τηρικαῦτα καιροῦ τῷ βασιλεῖ τούτῳ κατὰ τῶν Τούρκων ἐγένοντο, καὶ παρὰ τούτων αὐθις Ῥωμαίοις ἐπιξυνήστησαν· παρῆκα δὲ τούτων ὅσαι σὺν τῷ μὴ ἀξιαφίγητόν τι κεκτησθαι καὶ κόρον τοῖς φιληκόοις ἐμποιῆσαι ἤμελλον, οἷα τὰ πολλὰ εἰς ταυτὰ τὴν ἱστορίαν ἐπαναστρέφουσαι καὶ μηδὲν τι παρεξηλαχθὸς εἰς τὴν διήγησιν ἔχουσαι.

TOMOS TETARTOS

THE BASILEIAS MANORHA TOY KOMHNOR.

LIBER QUARTUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

[P. 83] α'. Ἐπάνειμι δ' αὐθις ἐπὶ τὰ Παιονικὰ, σαφηνείας δ' ἕνεκα τοῦ ἱστορεῖν προαναβαλοῦμαι ταυτὶ. Τῷ τότε ἄρχοντι τῶν Οὐννων Ἰατζᾶ δύο ἦσαν ὁμοίμονες, Στέφανός τε καὶ Βλαδίσηλαβος (83) καὶ παῖδες Στέφανος καὶ Βελάς. Τῶν ἀδελφῶν τοίνυν ὁ Στέφανος τὰς ὁμογνίους ἐκφυγῶν χεῖρας κατ' αὐτοῦ φονώσας τὴν Κωνσταντίνου κατέλαθε, καὶ προσδεχθεὶς ἀσπασίως τῷ αὐτοκράτορι Μανουὴλ ἄλλης τε φιλοφροσύνης ὡς πλείστης τῷ μολοργησεν, ἀλλὰ δὴ καὶ Μαρίαν ἔγημε τὴν τούτου ἀνεψιάν, ἣν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσεν Ἰσαάκιος. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν τρίτος Βλαδίσηλαβος κατ' ἔχνια βαίνων τῷ Στεφάνῳ τῷ Μανουὴλ προσεχώρησεν, οὐ τοσοῦτον Ἰατζᾶ καταγνοῦς ὡς μὴ φιλοῦντος ὅσον εἰκὸς, ἣ ἐξ ἐκείνου ἐπιβουλήν πτοηθεὶς, ὅσον τῇ τοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου φήμη γοητευθεὶς καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν πορείαν τεινάμενος. Τῷ τοι οὐδ' αὐτὸς ἐξέπεσε τῶν ἐλπίδων ἢ ἀναξίως τοῦ γένους τῷ βασιλεῖ προσεῖληπται, ἀλλὰ πάντα οἱ ἀπηντήκει κατὰ σκοπόν. Καὶ γυναικὰ δὲ ἦν ἠθούλετο ἀγαθέσθαι, καὶ ταύτην ἐκ βασιλείου ἂν ἔγηναι αἵματος. Ἀλλὰ γάμου μὲν ἀπέχετο, ἵνα μὴ τῆς ἐς πατρίδα λαθόμενος ἐπανέδου τὰ οἴκοι διαφθεροῖ, τῷ λωτῷ τῆς γυναικὸς προσηλούμενος. Ἀλλ' οἷα τὰ ἐπὶ τούτοις; τελευτᾷ ὁ τῶν Οὐννων βῆξ Ἰατζᾶς, καὶ ὁ θάνατος ἡμερος, τῆς φύσεως δ' ἐνέθεινε βάρβιτον ὑποχλασάσης τῆς ἀρ-

1. Priusquam autem ad res Pannonicas redeam, perspicuitatis **165** gratia, quædam præmittenda sunt. Hunnorum princeps Jazas duos fratres habuit, Stephanum et Bladisthlabum, totidemque filios, Stephanum et Belam. Stephanus, evitatis insidiis quæ a fratre sibi parabantur, Cpolim profectus et a Manuele imperatore humaniter susceptus, præter alia plurima beneficia, etiam Mariam uxorem accepit, imperatoris neptem, Isaacio Sebastocratore natam. Paulo post alter quoque frater Bladisthlabus Stephanum imitatus ad Manuelem se contulit, non tam quod a fratre minus quam paresset amaretur aut insidias timeret, quam fama rerum secundarum fratris Stephani impulsus. Neque vero spe sua frustratus est, aut aliter ab imperatore susceptus quam genus ejus decebat, sed omnia ex sententia confecit: ac uxorem quam vellet, vel ex imperatoria stirpe, ducere ei licuisset. Verum conjugio abstinuit, ne illius blanditiis irretitus neglecto reditu in patriam rebus suis minus consuleret. Sed quid fit? Hunnorum regi lazæ placida morte defuncto Stephanus filius in principatu succedit. At imperator eo casu delectatus, initaque ratione, **166** si Hunnorum satrapia ad Stephanum affinem suum, cui jure deberetur, transiret, primum id sibi gloriæ fore, deinde Romano imperio forsitan aliquid

Hier. wolgi notæ.

(83) Βλαδίσηλαβος. Id fortasse nomen est, pro quo nunc Ladislaum usurpant.

tributi accessurum, Zeugmino certe et Francochorio citra controversiam potiturum, rei conficiendæ intendit animum. Legati statim ad Hunnos mittuntur, qui cum eis de regno ad Stephanum transferendo: agerent paulo post ipse Sardicam venit. Hunni vero ad primum auditum a Stephano abhorruerunt et nomen ejus ægre tulerunt, eumse cum ob alia repudiare asserentes, tum quod Romanam uxorem duxisset: minime enim e re sua esse virum admittere Romanorum imperatori affinitate junctum; vereri se ne Hunni suo regi, rex vero imperatori Romanorum pareret. Hisde causis nec Stephano illuc profecto studuerunt, et legatos imperatoris rebus infectis dimiserunt. Unde Stephanum majoribus viribus opitulandum ratus, Sardica ad Istri ripas, Branizobam et Belligradum, proficiscitur, et nepotem Alexium Contostephanum cum copiis adjungit **167** Stephano. Qui cum Chramum tenuissent, pro virili egerunt ea quæ ad regnum obtinendum pertinebant. Quamvis autem Pannonum procera et largitionibus ac adulationibus corrumpere et maximis pollicitationibus inflarent, nihil tamen proficiebant, nisi ut Hunni Bladisthlabo Stephani fratri principatum deferrent. Quo paulo post defuncto rursus ad Iazæ filium Stephanum Hunni inclinarent. Quod factum neque imperator æquo animo tulit: et eo adjuvante Iazæ frater Stephanus nihil non agebat, si quo modo regno potiretur. Ea de causa multis bellis conflatis, cum imperator Iazæ filio Bele, quem imperii successorem designare in animo habebat, Mariam filiam despondisset, Hunni, ut omnibus molestiis et periculis compendio defungerentur, invisum Stephanum dolo necare instituunt. Quam ad rem venenum aptissimum visum, quod per ministrum quemdam ejus Thomam largitionibus corruptum illi propinaretur. Is vero veneficii insignis artifex, e suo ingenio alia ratione deprompta, cum **168** forte Stephanus venam incidisset, veneno ictu: inunxit; quod in totum corpus diffusum, correptis vitalibus, hominem celeriter confecit. Cujus interitus aperte declarat hominum cogitationes incertas et fallaces esse, ac nonnullos ea sequi quæ assequi nequeant, et frustra suis niti consiliis ac conatibus divino auxilio non suffragante, cadaver ejus lubrico habitu sepultura honore caruit. Zeugminum Hunnis deditioem fecit. His imperator auditis Hunnis bellum indicit.

διὰ δόχον τῆς βασιλείας ἐμελέτα ποιῆσαι, οἱ τῶν Οὐννων ἀντικαθήμενοι τῷ Στεφάνῳ τῆς πρώτης τῶν ἐλπίδων ἐκρίζουντες βλάβας καὶ ἀποτέμνοντες, τὸ ἐκ περιόδων τε ἐκείνῳ καὶ κύκλων μακρῶν ἀντιπράττειν ἀπολιπόντες καὶ ἐκυτοῦς πραγμάτων ἀλλοτριοῦντες, ἔγνωσαν ἐκποδῶν ποιήσασθαι δόλῳ τὸν ἀπεχθῆ Στέφανον. Διὰ ταῦτα τὴν φαρμακοποσίαν ἐπηνεκότες ὡς πρόχειρον ζωῆς κατευνάστριαν, περιεσκόπων τὸν τὴν θανατηφόρον κύλικα τῷ Στεφάνῳ τοῖς δακτύλοις ὀχλῶσόντα. Ὡς δ' εὗρον ὑποδρηστῆρά τινα τοῦ Στεφάνου θυμῶν λεγόμενον, ἔστησαν τὸν μισθόν. Οὕτω δ' ἦν δξύτατος ἐκεῖνος καὶ δεινότατος ἀνθρώπου καταλύσαι ζωὴν καὶ σώματος διαστήσαι ψυχὴν, πονηρῶν κέρδει χεῖρα ὑποσχών, ὡς καὶ οἰκοθεν προσεφευρεῖν ἑτέραν μέθοδον δι' ἧς εἰς ἄθου τάχιον καταλθῆσεται Στέφανος. Ἀμίλει καὶ ἐν τῷ ἐξαίματουσθαι τὴν φλέβα τῷ Στεφάνῳ ἐγγρίεται φαρμάκιον τὸ ἐπίθεμα τῆς τομῆς· τὸ δὲ δλω περιχυθὲν τῷ σώματι· καὶ διαδραμὸν καὶ τοῖς καιριωτέροις ἐνταῖψαν μέρεσιν ἀπάγει τοῦ ζῆν τὸν ἀνηχῶπον, πράγμασιν αὐτοῖς σαφῶς πιστωσάμενον τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπινοίας ἀκροσφαλεῖς καὶ δειλάς, καὶ ὡς εἰκῆ καὶ μάτην τοῖς ἀκιχῆτοις ἐγγχειροῦσι τινες ἐφετοῖς καὶ διαπονοῦνται τοῖς οἰκείοις ἐπιτη-

Α μονίας καὶ διαλυσάσας πρὸς ἅ καὶ ἐξ ὧν συντίθεται. Ἡ δ' ἀρχὴ ἐπὶ τὸν ἐκείνου διαβαίνει παῖδα τὸν Στέφανον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἐκ ῥίξης ἀνομοίου φύντι κάλλιστον τὸ γεγονός ἡγησάμενος, καὶ κατὰ νοῦν ἀναπολόσας, ὡς εἰ πρὸς τὸν ἐπ' ἀνεψιῶ γαμβρὸν Στέφανον, ὡς δῆθεν εἰς ἀρχὴν δικαιοῦμενον, ἡ τῶν Οὐννων μεταβαίη σατράπευσις, σχοίτη ἂν τὰ πρῶτα κλέος αὐτὸς, ἔπειτα ἡ βασιλεία Ῥωμαίων μέρος ἴσως ἐκείθεν δασμοῦ, ἐκ τοῦ ἀναντιβῆτου δ' οὖν ἀσφαλῆ τὴν τοῦ Ζευγμίνου καὶ τοῦ Φραγγοχωρίου κατασχέσιν, συντείνει τὸ πρόθυμον πρὸς τὴν τῶν σκοποῦμένων ἐκπλήρωσιν. Καὶ εἶχεν εὐθὺς τοὺς μὲν πρέσβεις ἡ τῶν Οὐννων χώρα, οἵτινες αὐτοῖς καταστάνας ἤμελλον ξυνορθῆσαι Στεφάνῳ τὸν τῆς ἀρχῆς στέφανον, μετὰ βραχὺ δὲ αὐτὸν ἡ Σαρδική. Β Οὐννοι μὲν οὖν καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀκοὴν ἀπεπήδησαν τοῦ Στεφάνου, καὶ τοῖς ὡσὶ βαρέως ἔκουσαν τὸν τούτου προσήγοριαν, καὶ δι' ἄλλα μὲν φάσκοντες ἀποπέμπεσθαι τούτον, μάλιστα δὲ διὰ τὸ γῆμαί παρά Ῥωμαίοις αὐτοῖς δὲ ἀσύμφορον ὄλωσ εἶναι προσέσθαι ἄνδρα κατὰ κῆδος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων συναπτόμενον· ὑποβλέπεσθαι γὰρ μή πως Οὐννοι μὲν ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύονται, [P. 84] αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχηται καὶ ὀρίζηται βασιλεύοντος. Διὰ ταῦτα τοῖνον οὔτε τῷ Στεφάνῳ ἐκείσέ ποι ἀφικομένῳ προσέκιντο, καὶ τοὺς κατάγοντας αὐτὸν ἐκ βασιλείως ἀπράκτους ἤφλεσαν. Ἐνθεν τοῖ καὶ διὰ μείζονος ἰσχύος ἐπιδοθῆσαι τῷ Στεφάνῳ δεῖν ὁ βασιλεὺς οἴθηις αὐτός τε ἐκ Σαρδικῆς ἀπάρας ἀφικνεῖται πρὸς τὰ παρίστρια, λέγω δὴ τὰ κατὰ βρανίτζοβαν καὶ Βελέγρδα, καὶ τὸν ἀδελφιδούν Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον συνεκπέμπει τῷ Στεφάνῳ μετὰ ἰσχύος, οἱ καὶ ὡς τὸν Χράμον κατέλαβον, ὡς ἐνῆν τὰ πρὸς ἀρχὴν διεπράττοντο, ὑποποιοῦμενοί τε δώροις τοὺς μέγα παρά Παῖσι δυναμένους καὶ κολακίᾳ ὑποφθέροντες καὶ ὑποσχέσει μεγίσταις ἐπαίροντες· ἐπέραινον δὲ οὐδὲν ἢ ὅσον Βλαδίσθλαβον τὸν τοῦ Στεφάνου κασίγνητον Οὐννου εἰς ἀρχοντα δέξασθαι. Ἀλλὰ καὶ τούτου βραχὺν τινα χρόνον ἐπιβιώσαντος τῆ ἀρχῆ, ἐς τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν Στέφανον οἱ Οὐννοι πάλιν προσέβρεψαν. Ἀλλ' οὔτε βασιλεὺς πρῶτος ἦνεγκε τὸ γεγονός, καὶ ὁ τοῦ Ἰατζᾶ κασίγνητος Στέφανος βασιλεύς συναίρομένου πάντα ἦν μηχανώμενος, εἰ πως τῆς ἀρχῆς ἐπιτεύξεται. Πολλῶν οὖν ἕνεκα τούτου συμβεβηκότων πολέμων, καὶ τοῦ βασιλείως τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν τὸν Βελᾶν εἰς γαμβρὸν Δ ἀνελομένου ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἐκείνου Μαρίᾳ, ὃν καὶ

δεύμασι, μὴ καὶ θεϊκῆς συναφαπτομένης χειρὸς ἄνωθεν καὶ τοῖς πραττομένοις ἐπευδοκούσης καὶ κατευθυνούσης τὰ τούτων διαβουλίᾳ τε καὶ διαβήματα. Καὶ ὁ μὲν ἔκειτο οὕτως, καὶ ἦν ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ὑβριζόμενος καὶ ὀσίας ἄμιρος, καὶ τὸ Ζεύγιμον ὑπὸ Οὐννων ὁμολογίᾳ ἐάλωκε. Ταῦτα ὡς ἠνώτιστο βασιλεὺς, κατὰ τῶν Οὐννων κηρύσσει πόλεμον.

β'. Ὅτε καὶ Ἀνδρόνικος πάλιν ἀποδράς καὶ παρα- A
γενόμενος εἰς Γάλιτζαν ἐκεῖθεν ἐπανεξέφυεν. Ἔστι δὲ ἡ Γάλιτζα μία τῶν παρὰ τοῖς Ῥώσ τοπαρχιῶν, οὗς καὶ Σκύθας [P. 85] Ὑπερβορέους φασίν. Ὁ δὲ τρόπος τῆς φυγῆς ἦν οὗτος. Πλάττεται τὸν νοσοῦντα, καὶ προκοίτου παιδὸς εἰς τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας ἡμίμοιρῆκως ἄλλοθενούς, καὶ τούτου καὶ τὰ πολλὰ τῆς ἡμετέρας διαλέκτου παραγραμματίζοντος, ἐπισκίπτει τούτῳ, ἐπεὶ καὶ μόνῳ ἀπὸ πάντων ἡ πρὸς τὴν φρουρὰν ἀνεῖτο εἴσοδος, ὑφελέσθαι λάβρα τὰς κλείς τῶν τοῦ πύργου πυλῶν, ὅποτε πρὸς ἡμερινὸν ὕπνον οἱ φύλακες τράποιντο θαψιλεστέρω χρησάμενοι τῶ ποτῶ, καὶ κηρῶ ἐκμάζασθαι ταῦτα εἰς τὸ εὐτύπωτον, ὡς τῶ ἀρχετύπῳ εἶναι τὸ ἐκμαγεῖον κατὰ πᾶν ἐμφερὲς καὶ εἰκασμένον πρὸς ἔνδαλμα ἀπαράλλακτον. Δρᾶ τὸ ἀνδράποδον τὰ προστα-
χθέντα, εἰσάγει Ἀνδρόνικῳ τὰ τῶν κλειθρῶν ἴχνη. Ὁ δὲ τῶ παιδαρίσκῳ ὑποτίθησιν ἐμφανίσει ταῦτα τῶ υἱῷ ἐκείνου τῶ Μανουῆλ, καὶ εἰπεῖν ὡς δεῖ τὴν τα-
χίστην τοιαῦτα χαλκεύσασθαι, οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀμοφορεῦσι τῶν οὐννων, ὅσπερ αὐτῶ τὸ τοῦ ἀρίστου στέγουσι πόμα, παραβῦειν ἐκ λίνου νε-
νησμένα καλώδια καὶ ἀγαθίδας καὶ κρόκας καὶ μη-
ρίθους λεπτάς. Ὡς δ' εἶχε πέρας τὰ βουλευθέντα, ἀναπτύσσονται τὰ κλειθρα νυκτὸς, τὸ δεσμοτήριον ἀπραγμόνως ἀναπετάννυται· ὁ παῖς ὑπουργεῖ τὸ ἔργον, παρ' Ἀνδρόνικου λαθῶν τὸ ἐνδοσίμον· ὁ Ἀνδρόνικος ἔξειοι τὰ λίνα φέρων ἐν ταῖν χερσῶν. Γίνεται οὖν αὐτῶ τὸ κατάντημα τῆς τότε νυκτὸς γόρτος ἀμφιλαφῆς περὶ που τὰ ἄθρατα μέρη τῶν ἀνακτόρων φρεῖς καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμῶν. Καὶ C
περὶ δευτέραν δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν ταῖς πόαις ἐνεληγμένους τοὺς διώκτας ἐλάνθανεν. Ὡς δὲ ἄλλοι εἶχον οἱ διφῶντες τῆς κατὰ τὰ ἀρχεῖα ἐρεῦνης, δια-
τίθησιν Ἀνδρόνικος τὰς στάλικας εἰς κλίμακας, καὶ διὰ μεσοπυργίου χαλασθεῖς ἀκάτιον εἴσεισιν ἐκ συν-
θήματος περὶ τὰς ἀκτὰς σαλευθῶν καὶ τοὺς προβλή-
τας, οἱ τὸ πάραλον τεῖχος τῆς πόλειος διειλήφασιν, τὰς τῶν κυμάτων ἀποθραύοντες ἐμβολὰς. Ἦν δὲ τοῦ πικλήν Χρυσσοχοόπουλος ὁ τῆ ἀλιᾶδι Ἀνδρόνικον εἰσδεξάμενος. Ἄλλ' οὕτω ἀκριδῶς ἀνάγεσθαι ἤρξαντο, καὶ συνέχονται παρὰ τῶν κατὰ τὸν Βου-
κολέοντα προφυλάκων, οἱ πᾶσαν νύκτα σκοπεύουσι καὶ τῶν ἀνακτόρων οὐκ ἔωσιν ἐχόμενα ἐνίας νῆας διαπλωτῆσθαι. Ἐξ ἐκείνου δὲ τὰ τῆς σκοπιᾶς ταύ-
της ἤρξαντο, ἐξ ὅτουπερ ὁ Τζιμισκῆς Ἰωάννης τῶ Φωκῆ Νικηφόρῳ νυκτὸς ἐπέθετο διὰ σαργάνης ἀνι-
μθεις. Παρὰ βραχὺ γούν ἦν ἄν καὶ πάλιν Ἀνδρό-
νικος χεῖροσι δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος, ἡ καὶ ξίφος τοῦ ζῆν αὐτὸν ὑπεξήγαγε τὰς πολλὰς εἰσέπειτα πλάνας ὑποτεμνόμενον. Νῦν δὲ ἡ οἰκεία ἀτραπέλια ἐβρύσατο καὶ τότε τὸν βαθυγνώμονα, ἐκ τῶν ἐαυτῆς ῥιζοτομήσασα κήπων τὰ τῶ καιρῶ προφυγῆ φάρμακα, ὡσπερ καὶ Δαβὶδ ἐξέσωσε πρό-
τιρον ἢ ἐν Γεθ τοῦ προσώπου ἀλλοίωσις ἐπιφόρησις

2. Sub id tempus Andronicus denuo carcere elapsus Galizam confugit : sed non diu ibi mansit. Est autem Galiza toparchia Rossorum, qui et Scythæ Hyperborei appellantur. Fugæ ratio hujusmodi fuit. Morbum fingit, ac puero peregrino, cujus opera in corporis ministeriis uteretur, linguæ nostratis non satis gnaro, sed cui soli ad custodiam patebat aditus, mandat ut claves turris clam surripiat, cum vigiles largius potî meridianum somnum capiant, easque cera exquisite exprimat. 169 Servulus jussa exsequitur, clavium exemplum Andronici jussu Manueli filio ejus ostendit, ut quam primum tales fabricaretur, et in amphoras, quibus potus ad prandium ferretur, lineos funes, glomos et fila tenuia conjicit. Eo consilio ad exitum perducto claustra noctu aperiuntur, carcer citra laborem patet. Andronicus pueri ministerio evadit, funiculos manibus gestans. Ea nocte in denso et alto palatii gramine, quo nemo adire solebat, in diem usque tertium delitescit : inquisitoribus deceptis et jam defatigatis, funibus pro scallis usus per mœnia se demittit, naviculam conscendit, quæ ex composito in littore inter crepidines maritimo urbis muro ad frangendum undarum impetum interjectas fluctuabat : nautæ, a quo vehebatur, Chrysopoli cognomentum erat. Sed cum vix ex eo loco solvissent ubi Joannes 170 Zimisceus sporta attractus Nicephorum Phocam noctu oppressit, parum abfuit quin Andronicus aut gravioribus vinculis et duriore carcere constringeretur, aut sibi ipsi manus afferret, ut diuturnis molestiis liberaretur. Nunc hominem callidum ingenii dexteritas et solertia, quemadmodum olim Davidem insaniam simulatio Getæ, liberavit. Nam famuli persona simulata ex diuturnis vinculis elapsi, oravit eos a quibus comprehensus erat, ut sui miserescerent et ante multas acerbitates ab hero perpassi et nunc ob fugam male multandi. Herum autem Chrysopolium appellabat, et de industria barbata loquebatur, ac Græca multa se assequi dissimulabat. Sed et ipse Chrysopolus muneribus impetravit a speculatoribus ut Andronicus tanquam servus fugitivus sibi redieretur. Ita præter spem ædes suas ingressus, cognomento Blanganas, eadem opera suos ut adveniens salutavit et ut peregre abiens valere jussit ; solutisque compedibus Meliboti equo 171 conscenso, qui ad fugam paratus erat, recta Anchiolum contendit, quo cum venisset, Pupaci, qui (ut supra dictum est) primus Corcyræ arcem conscendit, se agnoscendum præhuit ; sumptoque ab eo viatico et viæ ducibus Galizam profisciscitur. Cujus fines ingressus, quo tanquam in asylum tutissimum properabat, et jam persecutorum metu se liberatum putans, a Blachis, qui fugam ejus ex fama cognorant, captus ad imperatorem reducit. Ibi

cum nullum assertorem, non amicum, non armerum, non ministrum ullum haberet, suapte industria rursus evadit. Simulato enim ad decipiendos lictores ventris profluvio, crebro ex equo descendit et ad requisita naturæ secessit. Quod dum et noctu et interdiu sæpius facit, custodes hac ratione decipit: scipionem, quo ut æger innitebatur, in tenebris humi defigit, et cblamyde circumposita et pileo imposito, ut hominem inflexis genibus cacantem repræsenteret, custodes simulacrum illud **172** intueri sinit; ipse saltum condensum ingressus instar feræ e cassibus elapsæ fugit. Custodes vix tandem intellecto dolo confectam viam repetunt, Andronicum eodem fugere opinati. Verum is converso itinere alia via Galitzam pervenit. At Pupaces imperatoris jussu publice multis verberibus in tergo et humeris afficitur. Deinde collo funi inserto a præcone circumducitur, magna voce proclamante: « Quisquis imperatoris hostem ædibus recipit datoque viatico dimittit, ita flagellatur et circumducitur. » Ille vero intentis in populi concursu oculis, hilari vultu: « Hæc, inquit, contumelia a quovis objiciatur, modo virum bene meritum non prodiderim aut acerbè dimiserim, sed, ut licuit, coluerim et lætum ablegarim. » Tum vero Andronicus, obviis, quod aiunt, ulnis a Galitzæ præfecto susceptus est. Quem, etsi non diu ibi mansit, ita tamen sui desiderio devinxit, ut ei in venatu adesset et in senatu assideret, eodemque lecto et cibo uteretur.

ἀπήγετο. Μὴ ἔχων οὖν τὸν σῶζοντα καὶ λυτρούμενον, οὐ φίλον παρόντα παρήγορον, οὐχ ὑπασπιστήν, οὐ θεράποντα, τῇ οἰκείᾳ αὔθις μεθοδείᾳ συνερίθω κέχρηται ὁ πολύφρων. Τῷ τοι καὶ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπαγόντων ῥύσιν γαστρὸς πλασάμενος συχνάκις τοῦ ἵππου ἀποκατέβαινε καὶ ἐξέκλινεν εἰς ἀπόπατον παρασκευαζόμενος καὶ καθ' ἐξυτὸν ἀφιστάμενος καὶ ἰδιάζων, ὡς δῆθεν ἐνοχλοῦσης ἀποκενώσεως. Τοῦτο οὖν πολλάκις τοῦ νυκθήμερου τελῶν, λανθάνει κατασοφισάμενος τοὺς ἐφορμαρτοῦντας. Τὸν γὰρ σκίπωνα ᾧ ἦν βακτηρευόμενος ὡς καχεξία δῆθεν παλαιῶν, σκοταῖος ἀναστάς τῇ γῆ προσήρεισε, καὶ τῇ μὲν χλαμύδι τοῦ σώματος περιεβίησε τὸν λύγον, τὸν δ' ἐπὶ κρατὸς πῖλον ἐπέθηκεν ἄνωθεν καὶ ἀνθρωπώμορφόν τι τὸ γόνυ κάμπτον καὶ ἀφοδεῦον τεκτωνάμενος τοὺς μὲν φύλακας τὸ ὑποχρινόμενον αὐτὸν ἀνδρείκελον ἐκλείπει περιισθρῆν, αὐτὸς δὲ τὸν ἐκεῖσε λοχυμώδη γῶρον καθυποδὺς ὥσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὄρνις ἐκ παγίδων ῥύθει· ἐφέρετο. Ὡς δ' ὄψέ ποτε τὸν δόλον ἐκείνου ἔγνωσαν, μὲν συνέτεινον τὴν δρόμον ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, οἴόμενοι καὶ πάλιν Ἀνδρόνικον ἐκείνης ἥς καὶ πρότερον ἔχεσθαι, ὁ δὲ παλιμπους γενόμενος δι' ἄλλης εἰς Γάλιτζαν ᾤχετο. Τὸν δὲ Πουπάκην ὁ βασιλεὺς συλλαβὼν, ἔξανε πολλὰς διὰ λώρων δῆμους ἀτάκατά τε τοῦ νώτου καὶ τῶν ὠμων. Μετὰ δὲ προάγων αὐτὸν ὁ κῆρυξ ἐκ τοῦ τραχύλου σχοινόδετον, ἐπεβόα οὕτως· τρανότερον· « Ὅστις τὸν ἐχθρὸν τοῦ βασιλέως προσιόντα οἱ εἰσοικίζεται καὶ διδοῦς ἐφόδια ἐκπέμπει, οὕτω καὶ μαστίζεται καὶ πομπεύεται. » Ὁ πρὸς τοὺς συνιόντας ἀτενὲς ὄρων διακεχυμένω προσώπω, « Αὕτη μοι αἰσχρὴ πρὸς τοῦ βουλομένου ἤπαντὸς, » ἐφθέγγετο, « μὴ ἐπιστάντα τὸν εὐεργετὴν καταπροδόντι ἢ ἐμβριθῶς ἀποπεμψαμένω, ἀλλ' ἐξ ἑξῆς τεθεραπευκότι καὶ ἀποπέμψαντι χαίροντα. » Τότε δ' οὖν ὑπτάίαις ἀγκάλαις πρὸς τοῦ τῆς Γαλίτζης ἐπιτροπεύοντος Ἀνδρόνικος προσδεχθεὶς ἔμεινε παρ' ἐκείνῳ χρόνον συχνός. Οὕτω δὲ πρὸς τὸν ἐκ- τοῦ πόθον ὄλον ἐκείνον Ἀνδρόνικος ἀνηρέχαστο, ὡς καὶ συνθηρέειν καὶ κυνθωκέειν ἐκείνῳ δὲ μάλιστα τε εἶναι καὶ σύσειτος.

3. Cæterum patruelis fugam et exsiliium ignominie sibi esse ratus **173** imperator, ac longiorrem ejus absentiam suspectam habens (nam ingentem equitatum Scythicum cogere ferebatur, ut Romanorum fines incurset), ante omnia revocandum Andronicum censuit. Fide igitur data acceptaque hominem inde accersit: quo tempore, ut dixi, ruptis Pannonii sœderibus Romanas ad

Α τε τοῦ τυμπάνου καὶ ἡ μανικὴ τῶν ποδῶν παρεν-
σάλευσις. Οἰκέτου γὰρ οἰκότριβος ὑποδὺς προσω-
πεῖον, χρόνια δεσμὰ ἐκδιδράσκοντος, ἰδεῖτο τῶν
συλλαβόντων μὴ παριδεῖν αὐτὸν οὐκ ὀλίγα πρὸς
τοῦ δεσπότητος πεπονθότα πάλαι δεινὰ, καὶ νῦν δὲ δι-
κας εἴσπραττόμενον τῆς φυγῆς. Ἐκάλει δ' οὕτω
τὸν Χρυσοχοόπουλον, μεταβύθιζον ἅμα πρὸς τὴν
βάρβαρον φωνὴν τὴν Ἑλληνίδα διάλεκτον, καὶ μηδ'
ἐπαίειν τὰ πλείστα ταυτησί πλαττόμενος. Καὶ αὐ-
τὸς δὲ ὁ Χρυσοχοόπουλος δῶροις παρακρουσάμενος
τοὺς σκοποὺς ἴσχυσε Ἀνδρόνικον ἐξελεῖν, ὡς δρα-
πέτην ἑαυτοῦ δούλον αἰτησάμενος καὶ λαβῶν. Ἀμέ-
λει καὶ παρὰ δόξαν Ἀνδρόνικος εἰς τὸν οἰκίον οἶκον
παρελθὼν, ὃς τοῦ Βλάχου ἐπικέκληται, ὁμοῦ τε
προσεφθέγγετο τὰ ἀπόδημα, τοὺς πόδας τῶν σιδή-
ρων ἀπολυθεῖς. Καὶ τὸ Μελίβοτον καταλαβὼν καὶ
τῶν ἐκεῖσε ἵππων ἐπιβάς, ὅπερ ἐκεῖνη πρὸς ἀπό-
δρασιν ἠτοιμάσθησαν, τὴν εὐθὺ τῆς Ἀγχιάλου ἵεται.
Ἐνθα δὲ γεγωνὸς καὶ τῇ Πουπάκῃ ἑαυτὸν ἐμφα-
νίσας, ὃς πρῶτος, ὡς ἤδη ἐβρέθη μοι, τὴν κατὰ
Κορυφῶ ἐσανέβη κλίμακα, καὶ παρ' ἐκείνου λαβὼν
τὰ ἐφόδια καὶ ἠγεμόνων ὁδοῦ εὐπορήσας τὴν ἐς
Γάλιτζαν ἐπορεύετο. Ἄλλ' ὅτε τοῦ δειμαίνειν ἀπει-
χεν Ἀνδρόνικος ὡς ἦδη τὰς χεῖρας τῶν διωκόντων
λαβῶν καὶ τῶν τῆς Γαλίτζης ὀρίων λάθόμενος,
πρὸς ἦν ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον ὤρμητο, τότε
θρηρευτῶν ἐμπίπτει ταῖς ἄρκυσι· συλληφθεὶς γὰρ
παρὰ Βλάχων, οἷς ἡ φήμη τὴν αὐτοῦ φθίσασα
φυγὴν ὑφηγήσατο, ἐς τούπισω πρὸς βασιλέα πάλιν
ἀπήγετο. Μὴ ἔχων οὖν τὸν σῶζοντα καὶ λυτρούμενον, οὐ
φίλον παρόντα παρήγορον, οὐχ ὑπασπιστήν, οὐ θεράποντα,
τῇ οἰκείᾳ αὔθις μεθοδείᾳ συνερίθω κέχρηται ὁ πολύφρων.
Τῷ τοι καὶ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπαγόντων ῥύσιν γαστρὸς
πλασάμενος συχνάκις τοῦ ἵππου ἀποκατέβαινε καὶ ἐξέκλινεν
εἰς ἀπόπατον παρασκευαζόμενος καὶ καθ' ἐξυτὸν ἀφιστάμενος
καὶ ἰδιάζων, ὡς δῆθεν ἐνοχλοῦσης ἀποκενώσεως. Τοῦτο οὖν
πολλάκις τοῦ νυκθήμερου τελῶν, λανθάνει κατασοφισάμενος
τοὺς ἐφορμαρτοῦντας. Τὸν γὰρ σκίπωνα ᾧ ἦν βακτηρευόμενος
ὡς καχεξία δῆθεν παλαιῶν, σκοταῖος ἀναστάς τῇ γῆ προσήρεισε,
καὶ τῇ μὲν χλαμύδι τοῦ σώματος περιεβίησε τὸν λύγον, τὸν δ'
ἐπὶ κρατὸς πῖλον ἐπέθηκεν ἄνωθεν καὶ ἀνθρωπώμορφόν τι τὸ
γόνυ κάμπτον καὶ ἀφοδεῦον τεκτωνάμενος τοὺς μὲν φύλακας
τὸ ὑποχρινόμενον αὐτὸν ἀνδρείκελον ἐκλείπει περιισθρῆν,
αὐτὸς δὲ τὸν ἐκεῖσε λοχυμώδη γῶρον καθυποδὺς ὥσπερ
δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὄρνις ἐκ παγίδων ῥύθει· ἐφέρετο. Ὡς δ'
ὄψέ ποτε τὸν δόλον ἐκείνου ἔγνωσαν, μὲν συνέτεινον τὴν
δρόμον ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, οἴόμενοι καὶ πάλιν Ἀνδρόνικον
ἐκείνης ἥς καὶ πρότερον ἔχεσθαι, ὁ δὲ παλιμπους γενόμενος
δι' ἄλλης εἰς Γάλιτζαν ᾤχετο. Τὸν δὲ Πουπάκην ὁ βασιλεὺς
συλλαβὼν, ἔξανε πολλὰς διὰ λώρων δῆμους ἀτάκατά τε τοῦ
νώτου καὶ τῶν ὠμων. Μετὰ δὲ προάγων αὐτὸν ὁ κῆρυξ ἐκ
τοῦ τραχύλου σχοινόδετον, ἐπεβόα οὕτως· τρανότερον· « Ὅστις
τὸν ἐχθρὸν τοῦ βασιλέως προσιόντα οἱ εἰσοικίζεται καὶ διδοῦς
ἐφόδια ἐκπέμπει, οὕτω καὶ μαστίζεται καὶ πομπεύεται. » Ὁ
πρὸς τοὺς συνιόντας ἀτενὲς ὄρων διακεχυμένω προσώπω, « Αὕτη
μοι αἰσχρὴ πρὸς τοῦ βουλομένου ἤπαντὸς, » ἐφθέγγετο, « μὴ
ἐπιστάντα τὸν εὐεργετὴν καταπροδόντι ἢ ἐμβριθῶς ἀποπεμψαμέ-
νω, ἀλλ' ἐξ ἑξῆς τεθεραπευκότι καὶ ἀποπέμψαντι χαίροντα. » Τότε
δ' οὖν ὑπτάίαις ἀγκάλαις πρὸς τοῦ τῆς Γαλίτζης ἐπιτροπεύοντος
Ἀνδρόνικος προσδεχθεὶς ἔμεινε παρ' ἐκείνῳ χρόνον συχνός.
Οὕτω δὲ πρὸς τὸν ἐκ- τοῦ πόθον ὄλον ἐκείνον Ἀνδρόνικος
ἀνηρέχαστο, ὡς καὶ συνθηρέειν καὶ κυνθωκέειν ἐκείνῳ
δὲ μάλιστα τε εἶναι καὶ σύσειτος.

Γ. Ἀλλὰ τὴν τοῦ εξαδέλφου φυγὴν καὶ τὴν ἐκ
τῆς ἐνεγκραμένης ἀπαλλοτρίωσιν οἰκίον ὄνειδος κρι-
νῶν ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, καὶ ἄλλως δὲ ὑφορώμενος
τὸ τοῦτο ἐπὶ πλείστον ἀπόδημον, ἐπεὶ καὶ ἤθετο
παλεύειν μυρίαν Σκυθίδων ἵππων ὡς ἐς τὰ Ῥωμαίων
ὄρια ἐσβάλη, ἔργον, ὃ φασί, τίθησιν ἀσχολίας ἀνώ-
τερον ἐπανελεῖν Ἀνδρόνικον. Οὐκοῦν μετάπεμpton
ἐκεῖθεν ποιεῖται, πιστεῖς δούς καὶ λαβῶν, καὶ τοῦ

πλάνου τούτον ἐναγκαλίζεται, καθ' ἕν, ὡς ἔφην, καί-
 ρὸν οἱ Παίονες τὰς σπονδὰς ἀθετήσαντες τὴν παρί-
 στριον Ῥωμαίων κατέτρεχον ἐπικράτειαν. Συμβα-
 λόντες δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς τῷ τε Γαβρᾷ Μιχαὴλ
 καὶ τῷ Βρανᾷ Μιχαὴλ, κατὰ κράτος τούτους ἐτρέ-
 ψαντο καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἤλασαν. Ἦν δὲ ὁ Γα-
 βρᾶς οὗτος νεωστὶ θύσας τὰ γαμοδαίσια μετὰ τῆς
 Κομνηνῆς Εὐδοκίας, ἧ Ἀνδρόνικος ἐπλησίαζεν, ὡς
 ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν. Οὐκουῦ καὶ τῶν
 προσγεγῶν Εὐδοκίας συνιστῶν αὐτὸν θελόντων τῷ
 αὐτοκράτορι, πολὺς ἦν ἐπὶ βασιλείῳ δ' αὐτοῦ κρῶ-
 τος καὶ ἔπαινος, καὶ ἐββωμένους αὐτὸν ἐν τῇ κατὰ
 τῶν Οὐννων μάχῃ διαγωνίσασθαι ἰσχυρίζοντο, καὶ
 παρῆγον τῶν λεγομένων μάρτυρα τὸν συσπράτηγον
 αὐτῷ Μιχαὴλ τὸν Βρανᾶν. Ὁ δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως
 ἐπιταχθεὶς, ὄρκον τὴν οἰκίαν κεφαλὴν ἐπαγαγόντος,
 ἀληθῶς εἰπεῖν ὁ περὶ τοῦ Γαβρᾶ γενναῖον σύνοιδεν
 ἔργον, τὸ τέως μὲν ὑπερέθετο τὸν ἀπόλογον, πρὸς
 δὲ τὸν Γαβρᾶν στραφεὶς ἤρετο τοῦτον εἰ καὶ αὐ-
 τὸς ἀνδρεῖόν τι καὶ ἄξιον ἐπαίνου ἐνεδείξατο, εἴτε
 μὴν ὡς στρατηγὸς τὰ λῶνα διεπράξατο, ὅτε συμ-
 πεσόντες μετὰ τῶν Οὐγγρων Λιονουσίῳ στρατηγού-
 τος ἐμάχοντο. Τῷ τοι καὶ καθομολογοῦντα σχῶν
 τὸν Γαβρᾶν, καὶ ὡς οὐκ ἄλλον ὄντως τὸ τότε αὐτὸν
 ἀνδρῖασθαι μαρτυροῦντα, ἐπήγαγεν ὡς οὐκ ἔχων
 βασιλέως ἐνώπιον παρανοσφίζεσθαι τὴν ἀλήθειαν,
 εἰς τὴν οἰκίαν κεφαλὴν αὐτὸν ἐξορκίζοντος, φησὶ
 μηδαμῶς ὑποστῆναι τὴν τῶν ἐναντίων ἐμβολὴν τὸν
 Γαβρᾶν· ἀλλ' ἐκ πρώτης προσβολῆς ἀποδειλιάσαντα
 χίεσθαι φεύγοντα, καὶ ταῦτα αὐτοῦ πολλάκις ἀνα-
 σαλουμένου τοῦτον καὶ, « Στῆθι, ὦ φίλος, εἰπόν-
 τος μετ' ἐκδοήσεώς. Ἄτὰρ καὶ σπεύδων ὁ βασιλεὺς
 αὐτὸ τε τὸ Ζεύγμινον Ῥωμαίους ἐπανασώσασθαι
 καὶ δίκας τοῖς Οὐννοῦς εἰσπράξασθαι ὧν εἰς Στέ-
 φανον πεπαρρηήκασι, τοῖς ἐκεῖσε παρενέβαλε μέ-
 ρεσιν. Ἡ δὲ δάχτυροι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου
 ποταμοῦ ὡς εἰς πόλεμον διαταξάμενοι διεκώλυον
 τῆς στρατιᾶς τὴν περᾶωσιν, παντοῖα βέλη ἐπα-
 φιέντες καὶ τὰς ἐμβολὰς προκαταλαμβάνοντες, κἄν
 ἦσαν οὐδὲν περᾶίνοντες· οἱ γὰρ ἐκθόλοι Ῥωμαῖοι
 καὶ τὸ ἄλλο ἅπαν ὀπλιτικὸν ὡσάμενοι τούτους ἐξέ-
 κρουσαν τῶν παρακτίων μερῶν. Βασιλεὺς δὲ οὐν
 παντὶ τῷ στρατεύματι κατὰ τὸ Ζεύγμινον ἀφικό-
 μενος ἐκεῖ που στρατῆγιον βάλλεται. Ἔστι δὲ τοῦτο
 κατὰ μεσημβρίαν ἀπρόσβατον γηλόφῳ περῆκοντι
 καὶ ποταμίῳ τειχιζόμενον ῥεύματι. Ἦτο μὲν οὖν
 αὐτοβοεὶ αἰρῆσιν τὸ πόλισμα οἷα τῶν ἔνδον καὶ
 κρὸς τὴν πρώτην αὐτοῦ θέαν καταπλαγέντων καὶ,
 τὰς πύλας ἀνακλινάντων καὶ δεξαμένων αὐτὸν ἔν-
 δουθι· ὡς δ' οὗτοι τὰς εἰσόδους παντάπασιν αὐτῷ
 ἐπεζύγωσαν, τὰ τε τείχη παντοῖοις ὄπλοις καὶ ἀφε-
 τηρίοις ὀργάνοις ἐκράτουν, ἀλλὰ καὶ φαινόμενοι
 ἄνωθεν τὰς γλώσσας ἔθηγον ὡσεὶ ὄφως, οὐκ ἀπὸ
 χειρῶν μόνον ἀφιέντες βέλη θανάσιμα, ἀλλὰ καὶ
 τοῦ τῶν ὀδόντων ἔρκους ἀσχορρόρημοσύνας τοξέον-
 τες ἰψ' ἀσπίδων τῷ ὑπὸ τὰ χεῖλι, χρισθείσας, οὐδ'
 οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἀπὸ τοῦδε χερσὶ κεναῖς αὐτοῖς προσ-
 σέφροντο, ἀλλὰ τοῦ κακοβρόχημονεῖν ὡς ἀγνοοῦς
 δπλου καὶ γυναικεῖου ἀφιστάμενοι σιδήρῳ μάλιστα

A Istrum provincias populabantur, Michaele utroque
 Gabra et Brana acie victo et praeda ingenti abacta.
 Is Gabras nuper admodum cum Eudocia Comnenia
 Andronici amica, cujus ante meminimus, nuptias
 celebrarat, quem Eudociae cognati ut imperatori
 commendarent, magno applausu et laudibus prose-
 quebantur, et in pugna Hunnica fortiter se ges-
 sisse affirmabant. Quod ut credibilius esset, Mi-
 chaelem Branam collegam ejus testem citabant.
 Qui cum in imperatoris caput jurare juberetur an
 aliquod forte Gabrae facinus vidisset, dilato re-
 sponso Gabram prius interrogat an ipse quoque
 alicuius laude dignum fecisset ac boni et strenui
 ducis officii in pugna cum Dionysio Hungarorum
 duce functus esset 174 Gabra vero affirmante
 B fortissime se in illo praelio gessisse, subjicit se
 coram imperatore, in cujus caput jurare sit coactus,
 veritatem dissimulare non posse: Gabram hostium
 impetum nequaquam tolerasse, sed primo congres-
 su territum, fugam cepisse, quamvis ipse eum
 saepius revocasset, et magna voce hortatus esset
 ut resisteret. Caeterum imperator Zeugmini recu-
 perandi et necis Stephani ulciscendae cupidini exer-
 citum in illas partes adduxit. Sed Barbari acie in
 Istri ripis instructa, omni telorum genere traji-
 cere nostros prohibebant, aditu omni intercluso.
 Sed frustra; Romani enim sagittarii et gravis
 armatura ripis eos depulerunt; et imperator cum
 omnibus legionibus ad Zeugminum castra locat.
 Id oppidum alto tumulo impositum, et praeter-
 fluente infra flumine munitum, a meridie adiri
 non potest. Rebatur autem se id primo impetu
 C capturum, defensoribus solo conspectu sui territis
 et portas aperientibus. Sed cum omni aditu exclu-
 deretur, et moenia omni armorum et tormentorum
 genere 175 firmarentur, et hostes de pinnaculis
 non modo lethalia tela, sed et obscena dicteria et
 venenata probra jacularentur, Romani non amplius
 vacuis manibus accedebant, sed omissis maledictis,
 quibus feminae pugnare solent, ferro rem gere-
 bant. Et imperator ut sui aemulatione milites
 accenderet, primus equo investus hastam in
 media porta defigit. Deinde, quia saxa non
 suppetebant, fossa humo et sordibus impleta et
 quatuor tormentis in circuitu collocatis, moenia
 prosterni jussit. Quae cum in officio essent omnia
 D et saxa talenti pondere jacularentur, moenium
 compagem labefactabant, unum potissimum, ab
 ipso Andronico ita directum ut murus inter duas
 turres conquassatus et vectibus suffossus penderet,
 ruinam minitans. Quadam autem nocte aliquot
 Hungarici proceres podium e trabibus contextum,
 176 foras prominens, ingressi et strictis gladiis
 aerem diverberantes, Romanis atrocissima quaeque
 cum ingenti clamore minitabantur. Sed vindicta
 eos e vestigio consecuta est: nam Andronicus
 tormento solerter directo munitionem in qua
 stabant ita percussit, ut prostrata illos miserabiliter
 opprimeret. Nec multo post ipso quoque muro

collapso scalis admotis Romani transcenderunt. Tum multi sunt occisi, multi victoribus supplices conservati: nonnulli etiam fuga salutem quassiverunt. Sed quidam illius urbis vir nobilis et dives, cum uxorem suam, excellenti forma mulierem, ad stuprum a milite rapi videret nec ejus pudicitiam aliter tueri posset, acinace miseram confodit. O violenta rerum series, o fortunæ invidia atque insidiæ, quæ in amplissimo et frequentissimo theatro hujusmodi tragædias agis. ¶ 77 O duplices amores inter vos contrarii, ad unum præmium tendentes; quorum alter per dedecus servare, alter per ferrum et sanguinem pudicitiam tueri studet. Ad expugnationem Zeugmini non parum contulerunt quidam ex civibus Romanorum studiosi, qui schedas sagittis sine ferro appensas noctu in castra ejaculantes et Barbarorum vires et consilia detegebant et Romanorum animos confirmabant. Pannonius vero quidam captivus, pileo et reliquo habitu more patrio ornatus, a prætereunte milite occiditur. Is cum interfecti pileo capiti imposito pergeret, vindicta tacito pede illum consecuta effecit ut ab alio sequente Romano pro captivo Pannonio jugularetur, dignum e vestigio factis suis præmium consecutus.

σῆς αὐτοῦς μηχανῆς τὸ βλήμα Ἀνδρόνικος οὕτω διαφῆκεν ἐπιτυχῆς ὡς διαλυθῆναι μὲν αὐτίκα τοῦ τείχους τὸ προεκκρεμάμενον ἐκεῖνο ξύλινον σύνθεμα, ἐπικαταβληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἐκτός ἐς ἔδου στόμιον κατωκάρᾳ πίπτοντας καὶ κυβιστήρας δρωμένους, ἐλεινοὺς, διανηχομένους ἀθλίως Ἀχέροντα. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τείχος ὑπέκυπτε, καὶ διὰ κλιμάκων εἶχε Ῥωμαίους ἀνιόντας καὶ τὴν πόλιν εἰσιόντας. Πολλοὶ μὲν οὖν βληθέντες εἰς θάνατον κατεβλήθησαν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ προσεχωρηκότες τοῖς ἡδὴ κρατοῦσιν ἐσώθησαν· εἰς δ' οἱ καὶ ἀποδράντες σωτηρίαν ἐντεῦθεν εὗραντο. Εἷς δὲ τῶν οἰκητόρων ἐκεῖνης τῆς πόλεως, καὶ οὗτος οὐ τῶν συγκλυδῶν καὶ σαρφάκων, ἀλλὰ τῶν πλοῦτων λαμπρῶν καὶ γένει ἐπισήμῳ διαπρεπῶν, ἀστειὸν τὸ εἶδος ἠύχει γύναιον καὶ σφόδρα καλὸν τὴν μορφήν. Ὁρῶν δὲ παρά του τῶν Ῥωμαίων εἰς ὕβριν ἐλκόμενον, καὶ μὴ ἔχων ἐπαμῦναι τυραννομένῳ ἢ βίξ τὴν βίαν ὠθησάσθαι καὶ στῆσαι τὸν ἄδικον ἐκεῖνον ἔρωτα, βουλευέται βουλὴν οὐχ ἤκιστα γενναίως ἢ τολμηρᾶν καὶ ἀθέμιτον καὶ τῷ τῆς τύχης ἐνεστώτι κατάλληλον· διαλαύνει τῶν σπλάγγων τῆς φιλιότητος ὃν ἔφερον ἀκινάκην. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῇ γυναικὶ ἐπιμαίνόμενος ἄθεσμος ἐκεῖνος ἐραστής τὴν ἄλογον ἐμάρανεν ἔφρσιν, οὐκέτι, ὄντος τοῦ ὑπεκκαύματος, τὴν δὲ σχετλίαν τῷ ὄντι ἐρωμένην τὸ ἤμαρ ἔλιπε τὸ εὐφρόσυνον. Φεῦ πραγμάτων ἀνγκυρίας ἐπιπλοκῆς καὶ φθονεροῦ Τελχίνος καὶ ἐπιβούλου, τοιαύτας τραγῳδίας σκηνοποιούντος ἐπὶ θεάτρῳ πολυπληθοῦς; ὦ ἀντιφερομένων ἐρώτων ἐπ' ἄθλας ἐνὶ ἐπιλήπτου καὶ σώφρονος, καὶ τοῦ μὲν ἐπ' ἄθεροις λέκτροῖς σώζειν ἐθέλοντος, τοῦ δὲ φθάνοντος τὸ οἶσχος καὶ νεκρῶντος κινώτερον καὶ πάθει πάθος ἐκκρούοντος! [P. 89] Συνήραντο δὲ τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τὴν τοῦ Ζευγμίνου ἐκπόρθησιν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐνδοξῶν, τὰ Ῥωμαίων φρονούντες καὶ τὰ τούτων ὡς εἰχλογὸν διανιστῶντες φρονήματα· οὗτοι γὰρ ἀτρέκτοις ἀτιδήροις βιβλία προσδέοντες, καὶ ταῦτα πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα νυκτὸς ἐκτοξεύοντες, παρίστων δὲ αὐτῶν ὅσα τε οἱ βάρβαροι ἐδουλεύοντο καὶ ὄση τούτων ἰσχυρὸς ἀκμάζουσα ἦν. Ἦγετο δὲ τῶν Παιόνων τις τηρικαῦτα αἰχμάλωτος εἶ· τὸν ἐγγώριον πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων καὶ τὴν λοιπὴν ἡμφιεσμένος πάτριον στολὴν. Ἀλλὰ τοῦτον Ῥωμαῖός τις ἐπιπαριῶν σιδήρῳ πλῆττει θανατοῖ, καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκείνου ἑαυτῷ περιτίθεισι κάλυμμα, καὶ ἦν ἀνῶν οὕτως τὴν ὁδὸν. Τῆς δὲ δίκης ἐφεπομένης ἀφόφῳ ἐμβάδι, καὶ ὁ ἄλλῳ τέτευχε κακὸν τουτωῖ καθ' ἑαυτοῦ ἀγχωμάλως ἀναστρεφούσης, ἐφίσταται οἱ κομώτερος ἕτερος ξιφίρης ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ῥωμαίων, καὶ παῖε καιρίαν κατὰ τοῦ τένοντος ὡς ζωγρίαν Χαίονα, καὶ τοῦ ζῆν ἐκ τοῦ σχεδὸν μεθίστησιν.

Zeugminc ad hunc modum capto, imperator in fines Romanorum discedit, avunculo suo Constan-

ἄλλ' οὕτω μὲν ἔαλω τὸ Ζευγμίνον, ὡς ἐπιτρέποντά με εἰπεῖν, μὴ ἐμβραδύνοννα ταῖς διηγῆσαι.

Hier. Wolfii notæ.

(84) Αὐτὸς τὴν σφενδόνην. Cum quid palam teneam, generaliter hunc locum sum interpretatus sive fundam, cirdinẽm et baculum appellet hic, ob (85) Ἄρκλας. Non abhorret a nostro vernaculo ignorationem cujusmodi machina fuerit, non satis *erkker*.

Καὶ βασιλεὺς ἐνεΐθεν ἀπονοστήσας πρὸς τὰ Ῥω-
μαίων ὄρια μεταβέβηκε, τὸν δὲ ἑαυτοῦ θεῖον, τὸν
ἄπὸ Φιλαδέλφειας λέγων Κωνσταντῖνον τὸν Ἄγγελον,
ἐπιτειχιστὴν εἶπασε τοῦ Ζευγμίνου, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ
τὸν Τρίψυχον Βασιλείον· καὶ οὗτοι τὰ ἐντεταλμένα
περατοῦντες τὸ τε Ζεύγμινον ἤρτίωσαν, ὅσαι κατ-
ηρείποντο τύρσεις ἐπισκευάσαντες, καὶ τῆς ἄλλης
ὁμοίως φρουρᾶς πεφροντίκασιν, καὶ τὰ ἐν Βελεγρά-
δοις πολίχνια πλείστης ὄσης ἐπιμελείας ἤξειωσαν.
Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Νίσον τεύχεσι περιέβαλον, καὶ
τὴν Βρανιζόβαν συνήκισαν. Καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς
τὸ εὖ διαθέμενοι, ἔθθα διάγων ἦν βασιλεὺς, ἀφι-
κοντο. Οὗτος δὲ τὸν Δεσπὴ μετελευσόμενος ἑαυτοῦ
γενόμενον κακουργότερον τὴν ἐς Σερβίαν ὤρμα τρα-
πέσθαι. Ἄλλ' ὁ Δεσπὴ καὶ πῶρῶθεν ἐπιτηρῶν τὰ
πρατόμενα, μάλιστα δ' ὅπερ ἦν ἀληθὲς δεδιώς, μὴ
τι ἀηδὲς πάθοι καὶ ἀπευκατῶν βασιλέως εἰς
τὴν ἑαυτοῦ χώραν παρεμβαλόντος, πέμψας εἰς βα-
σιλέα ἐνδοθῆναι οἱ καθικετεύει τὴν ἐς αὐτὸν ἀπαθῆ
ἄφιξιν. Ὡς οὖν εἶχεν ὁ ἤτησεν, ἀφίκετο δερυφορίας
μετέχων σατραπικῆς, καὶ εἰς θείαν τῷ βασιλεῖ κα-
ταστάς τὸ δολιόφρον τῆς γνώμης κατονειδίχεται,
καὶ οὕτως ὡς ἄσπονδος ἀποπέμπεται. Καὶ ἐγγὺς
ἐλθὼν τοῦ συλλληθῆναι διαφέρεται πάλιν ὅκαδε ἀπλ-
θεῖν, τὴν τοῦ τρόπου μεταβολὴν καὶ τὸ μηκέτι τὰ μὴ
δοκοῦντα βασιλεῖ διαπράττεσθαι φρικώδεσιν ὄρκοις
ἐμπεδωσάμενος, κἄν οὐκ ἦν τὸν χαμαιλέοντα πρὸς
τὴν τῆς ἀληθείας μεταβαλῆσθαι λευκότητα ἐφ' ἐτέ-
ραν πᾶσαν χρόαν ῥαδίως μετατιθέμενον. Ἐξίω γὰρ
ἀπὸ προσώπου τοῦ βασιλέως πολλοῖς ἅμα τὴν ψυχὴν ἐμερίζετο πάθεισιν. Ἡσχύνετο ἐφ' οἷς τῷ βα-
σιλεῖ προσελήυθεν, ὠργίζετο ὧν ἕνεκα πέπονθεν, ἐπαθαίνετο οἷς τὰς τῆς γνώμης παρεκτροπὰς θριγ-
γίους ἔρκων ἑαυτῷ ἐπετείχισε. Τέλος δὲ, ὅσα ὁμωμόκει τῷ βασιλεῖ τὴν οἰκείαν ἀποκρύπτων γνώμην
καὶ συνέθετο, κατανωτισάμενος τὴν συνθήκη παρδαλέην ἑαυτῷ περιτίθησι, τὸ τοῦ τραγωδοῦ ὁ βάρ-
βαρος ἐκείνος ἐπαινέσας ἀντικρυς καὶ εἰπὼν « Ἢ γλῶσσ' ὁμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος. »

δ' Καὶ εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα· μήπω δὲ γεννήσας
ὁ Μανουὴλ υἱὸν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίας, ἣν
αὐτῷ ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν ἀπέτεκεν ἄλογος, τὰς τοῦ
γένους σαλεύων διαδοχὰς, ὄρκοις πάντας κατενεπ-
έδωκε μετὰ τὸν αὐτοῦ μόρον αὐτῆν τε τὴν Μαρίαν
καὶ τὸν μνηστορα ταύτης Ἀλέξιον, ὅς, ὡς εἰρήκει-
μεν, ἐξ Οὐγγρίας ὠρμητο, κληρονόμος τῆς οἰκείας
ἔχειν ἀρχῆς καὶ ὡς Ῥωμαίων ἀναξί σφίσι καθυπει-
κειν καὶ προσκυνεῖν. Ἐνθα οἱ μὲν ἄλλοι πάντες
τοῖς ἐπιτετραμμένοις ὑπέκυπτον, καὶ τοὺς ὄρκους ὡς
ὁ κρατῶν ἐκέλευεν ἀπεδίδοσαν· μόνος δ' ἦν ἀποδου-
πετῶν Ἀνδρόνικος, φάσκων ὡς ὁ βασιλεὺς εἰς δευ-
τέρους ἀποκλίνας γάμους ἀβρόνοτοκῆσει δῆπουθεν,
καὶ πιστουμένους ἡμᾶς τῷ ὑστέρω τόκῳ τοῦ βασι-
λέως τὰ τῆς ἀρχῆς δι' ἔρκων ἐσέπειτα ἀνάγκη τῇ
θυγατρὶ ἀρτίως ὄρκια διδόντας μὴ εὐορκεῖν. Καὶ
ἄλλως δὲ τίς ἡ τῷ βασιλεῖ θεοδλάδεια, ὡς πάντα
μὲν Ῥωμαῖον τοῦ θυγατρίου κρίνειν ἀπόλεκτρον, τὸν
δ' ἄλλογενῆ καὶ παρέγγραπτον τουτονὶ εἰς ὄνειδος
Ῥωμαίοις Ῥωμαίων βασιλεύειν προκεκρίσθαι καὶ
ὑπερκαθῆσθαι ὄλων ὡς κύριον; Ἄλλ' οὐκ εἶχε λέξας τὰ χρηστὰ ταῦτα τὸν βασιλέα πειθόμενον, ἀθερι-
ζοντα τὰ λεγόμενα ὡς ἀνδρὸς ἀυτιδοξοῦντος καὶ
ὄρκους Ἀνδρονίκῳ γεγόνασιν σύμφηροι, καὶ οἱ μὲν
ἀφέντες ἀγωνιστικῶς μετσκεύασσαν, μήθ' ὄλων τῇ
θυγατρὶ τοῦ βασιλέως μήτε μὴν τῷ τῶν Ῥωμαίων

tino Angelo Philadelphiense et Basilio Tripsycho
ad oppidi instaurationem relictis; qui non pro-
stratas modo turrets cæteraque ædificia refecerunt
ac præsiidiis munierunt, 178 sed et oppida Belli-
gradiensia magno studio curaverunt, ac ipsum
Nisum mœnibus circumdederunt, et Branizobam
ducta colonia cæterisque rebus constitutis ad im-
peratorem abierunt. Is Desem ulturus, qui priori-
bus fauinoribus majora scelera adjecerat, in Ser-
viam intendit animum. Sed Deses multo ante
observans quid ageretur, et id quod res erat
maxime timens, ne, si imperator impressionem in
Serviam fecisset, gravius aliquid sibi accederet,
per legatos supplex petiit ut imperatorem citra
periculum adire liceret. Quo impetrato cum satra-
pico comitatu advenit, ad imperatorem adducitur,
qui dolosum ingenium ei objicit et pacem negat.
Ac parum abfuit quin comprehenderetur, sed
tamen domum redire jussus est, sanctissimo jure-
jurando adactus se mutatis moribus nihil contra
imperatorem admissurum, quamvis satis appareret
eum a malitia non discessurum esse. Egressus ab
imperatore variis curis æstuabat. Pudebat acces-
sisse, irascebatur ita se tractatum esse, jurejurando
se velut in ordinem coactum esse dolebat. Denique
repudiatis omnibus 179 quæ contra animi sui
sententiam juraret, vulpina pelle resumpta tragi-
cum illud homo barbarus collaudavit: « Juravi
lingua, mentem injuratum gero. »

4. Imperator vero nondum suscepto filio, omnes
jurejurando adegit se post ipsius obitum Mariæ
filiæ ex Alemanna procreatæ ejusque marito Alexio
Hungaro, ut Romanorum imperatoribus, cum sum-
ma observantia obtemperaturos. Huic edicto pa-
ruerunt cæteri præter Andronicum; qui iniquo id
animo ferens, dicebat imperatorem secunda uxore
ducta marem utique procreaturum, cui si jusju-
randum daturi essent, jusjurandum Mariæ jam dan-
dum utique fore irritum. Deinde ira Numinis Im-
pulsus videri imperatorem, qui omnibus Romanis
repudiatis alienigenam et ascititium istum filiæ ma-
ritum et imperii successorem cum Romanorum om-
nium contumelia delegerit. Sed nihil his verbis motus
est imperator, ut hominis adversatoris et contuma-
cis. Quidam tamen dato jurejurando Andronico as-
sensi 180 sententiam suam statim protulerunt: alii
sententiæ dictione ommissa, vehementer contende-
runt neque imperatoris filiæ neque Romanæ reipu-
blicæ expedire hominem alienigenam rerum potiri.
ισχυρογνώμονος τερετίσματα. Εἰσι δ' οἱ μετὰ τοῦς
αὐτόθεν τὸ δοκοῦν ἀπεφάναντο, οἱ δὲ καὶ τὸ λέγειν
θυγατρὶ τοῦ βασιλέως μήτε μὴν τῷ τῶν Ῥωμαίων

ξυνοῖσον εἶναι πληρώματι τὸν ἐκ φυταλιᾶς ἑπεροφύλου βάδαμον εἰς καλλιέλαιον μετεγεντρῖζειν πιότατον κα πρὸς τὸ ἀναζώσασθαι τὸ κράτος τῶν ὄλων προτιθεσθαι.

5. Nunc aliud subjungendum est, indignum quod silentio prætercatur. Erat imperator de urbibus et castellis Ciliciæ, cujus metropolis Tarsus est, admodum sollicitus. Quo cum multi nobiles præfecti missi essent, tandem ea provincia Comneno Andronico ut illustri genere orto et spectatæ virtutis viro decreta est: adjectum etiam Cypri tributum ad sumptus facilius tolerandos. Eo profectus cum Toruse inimico sæpe infeliciter dimicavit: tandem etiam turpiter victus audacissimum facinus ausus est. Ut enim uterque suas copias educaerunt, Andronicus universum exercitum suum ita instruxit, ut animantis instar capite et cauda cæterisque partibus constaret. Toruses contra suis in multos manipulos et cohortes distributis rursus illustrem victoriam est adeptus: nam Andronicoi phalanges iis qui subinde ex insidiis integri viribus prosiliebant, cesserunt ac turpi fugæ se mandarunt. Qua de causa Andronicus animo æger atque inops consilii, quo pacto rebus afflictis succurrendum esset aut ulciscendi hostes jam pro victoria diis immolantes, rem aggreditur incredibilem. Cum enim Torusem cum satellitibus equo insidentem et militem ex hostium persecutione reditum exspectantem conspexisset, equo concitato, hasta directa percussoque scuto equo eum dejecit; et per omnem ejus comitatum instar volucris equitis aut lubricæ anguillæ elabitur. Neque tamen Torusi, oblongo scuto et ferreo thorace munito, quidquam nocere potuit.

λύπη καταποθεῖς Ἀνδρόνικος, καὶ μὴ ἔχων ὅπως ἢ τὴν ἤτταν ἀναμαχέσαιτο ἢ γοῦν ἐξ ὑπογούλου δρᾶσαι εἰ τι γενναῖον κατὰ τῶν θυόντων ἤδη πολεμίων τὰ νικητήρια, τοῖς ἐγγύς ἀνεφίλων ἐπιχειρεῖ. Κατοπεύσας γὰρ τὸν Τορούσην μετὰ τῶν δορυφορούντων ἔτι που ἰστάμενον ἐφιππον, τὴν τῶν ταγματῶν συλλογὴν ἀναμένοντα ἐξ ἧς εἶχοντο ἐπιδιώξῃς, ὄλη ῥυτῆρι τὸν ἵππον ἀνείς ἐνσεῖε κατ' ἐκείνου τὸ δόρυ, καὶ δὴ κατὰ τοῦ θυροῦ βαλὼν ἀνατρέπει τοῦτον τοῦ ἵππου, καὶ διακπαίσας τὸ περὶ ἐκείνον ἐπίλεκτον, ὡς πετῆρος ἵππότης ἢ ὀλισθηρὰ τις ἐγγελευς, τὰς τῶν ἀπάντων χεῖρας ἐξήλυθεν. Ἀλλ' ἔως τούτου σεμνὸν τὸ τοῦ Ἀνδρονίκου κατόρθωμα· τὸ δὲ παθεῖν τὸν Τορούσην κακῶς ἀπεκώλυσαν οἱ τε σιδήρειοι χιτῶνες οὓς ἐνεδέδυτο, καὶ θυρεὸς ἐπιμήκης παρὰ πλευρὸν καταβαίνων τοῦ ἵππου πλάγιος.

Paucis diebus post, sepositis bellicis occupatio-

Οὐ πολλὰ δ' ἡμέραι (86) παρήλθοσαν ὕστερον,

Hier Wolfii notæ.

(86) Οὐ πολλὰ δὲ ἡμέραι. Quia nimium lascivire mihi est visus et pene ultra poeticæ licentiæ fines evagari sive Choniatæ sive paraphrastæ quispiam ejus (nam velustus codex, qui ex archetypo auctoris descriptus videtur, longè paucioribus rem absolvit), summam dumtaxat hujus amatoriæ narratiunculæ exposui. Ne tamen curiosus lector quidquam desideret, etiam hæc interpretari volui, quantumvis inepta; quæ (si typographis ita videbitur) in contextum historiæ reponi poterunt: *Non nullis diebus post Andronicus, neglectis et contemptis cædibus, pugnis, bellis, classicis, terrore, metu, Marte sanguinario et bellicis operibus, Veneris sacra colit. Quæ non Helenam ei subjecit aut velut in conspectum adducit, in Græcia et mediis Aryis habitantem, et forma ejus exhilaratum furors concitat; nec navem ætiferam, quam Phereclus gubernat: sed Philippæ in vicinia habitantis formam depingit et lenocinio concitat amatori Andronico, ex sola fama ano-*

ε'. Ὁ δὲ λόγος προσθήσει τῇ ἱστορίᾳ καὶ τι ἕτερον τοῦ λαθεῖν ὑπέρτερον ὄν. Τῷ βασιλεῖ τούτῳ πολλὰ τις ἦν ἡ μελεδὼν τῶν κατὰ Κιλικίαν πόλεων καὶ φρουρίων, ὧν ἦν ἡ λαμπρὰ καὶ περιφανὴς Ταρσὸς ὡς μητρόπολις προκαθίσταται. Ὅθεν πολλῶν τῶν ἐπὶ δόξης καὶ τῆς ἐπισήμου αἵματος ἡγεμόνων ἐκείσε ἀφικομένων, ἐφεξῆς ἡ ψῆφος περιελήλυθεν ἐς τὸν Κομνητὸν Ἀνδρόνικον καὶ ὡς γένοιε μέγαν καὶ ὡς ἐν ἀνδράσιν ἀξιοθέατον. Τῷ τοι ἀφιγμένος ἐνεῖσε καὶ τὴν τῆς τοῦ Κύπρου δασμολογίαν προσεληφώς, ὡς ἔχοι τὰς δαπάνας ἐκεῖθεν ἀντλεῖν, πολλάκις μὲν τῷ Τορούση πρὸς μάχην ἀντικατέστη καὶ ἀνεκλήρουσε πόλεμον, ἐχθρὰ οἱ νοῶν καὶ ὑπ' ἐκείνου πάλιν ἀποστουγούμενος, οὐδὲν δὲ τι γενναῖον κατῴρωσσε πώποτε, οὐδ' ἧς ἔτρεφε πολυτρόπου πείρας περὶ πολέμους καὶ πανουργίας εἰργάσατο ἄξιον. Τελευταῖον δὲ ἠττηκόςτος αὐτὸν αἰσχυρῶς τοῦ Τορούση καὶ τρόπαιον στήσαντος, βουλεύεται τι παραβολώτατον, ὅποῖον ὁ λόγος λέξων ἔρχεται. Ὡς γὰρ τὰς οικείας δυνάμεις ἐκάτερος κατ' ἀλλήλων ἐξήνεγκαν, Ἀνδρόνικος μὲν ὅσα καὶ ζῶον τὴν στρατιάν εἰς κεφαλήν καὶ μέρος τὸ κατόπιν καὶ μέλη ἀνάλογα τῷ παντὶ συνδιαθέμενος εἶχεν, ὁ δὲ Τορούσης εἰς πολλὰ καταδείξει τμήματα καὶ διασπείρας ἦν εἰς σπείρας καὶ λόχους τὸ οικεῖον στρατόπεδον. Ἐπεὶ δὲ συμβαλόντες ἐμάχοντο, ἡ νίκη καὶ πάλιν ἐπεφοίτα τῷ Τορούση λαμπρὰ· τοῖς γὰρ αἰεὶ ἐπιβοηθοῦσιν ἀκμησι καὶ τοῖς ἐκ τῶν λόγων λαθρηδὸν ἐκπιδῶσιν Ἀρμενίοις αἱ τοῦ [P. 91] Ἀνδρονίκου ἐνέδωκαν φάλαγγες

καὶ εἰς τροπὴν ἐνέκλιαν ἄκοσμον. Διὰ ταῦτα τῇ

re inflammato. Igitur abjecto clypeo et galea, repudiata spretaque omni militia, ad amicam Antiochiæ degentem deficit. Quo cum venisset et amoris illecebris Martium habitum commutasset, tantum non lanam traiebat aut telam texebat et colum tenebat, ut olim Hercules Omphalæ, sic ipse Philippæ serviens. Erat ea Pelebinii filia, soror ejus quæ non ita pridem Manuelli imperatori, Andronici patrueli, nupserat. Antiochiæ degens deliciis inhæbat, ornamentorum pene ad insaniam studiosus, satellites per plateas circumducebat argenteis arcibus instructos, proceros, prima lanugine florescentes, flavis capillis nitentes; eaque ratione venebatur eam a qua ipse captus erat et amatoriis vinculis irretitus, et par pari cum senore referebat, cum alioqui admiranda forma conspicuus, tum vestibis subinde mulatis insignis, iis præsertim quæ ultra nates et femora demissæ finduntur et ita corporibus applicantur et veluti atrox illi esse videantur; cujus inventi auctore ipse existit,

καὶ λογίζονται τῷ Ἀνδρονίκῳ δευτέρου λόγου καὶ ἅπερ ἀνδροκτασίαι καὶ μάχαι καὶ πόλεμοι καὶ σάλπιγξ ἠχοῦσα τὸ ἐνυάλιον Δεῖμός τε Φόβος τε καὶ Ἄρης βροτολοιγός, καὶ ἔργα πολέμια παρωσάμενος τὰ τῆς Ἀφροδίτης μέτεσιν ὄργια. Ἡ δὲ Ἑλένη μὲν οὐχ ὑποβάλλει, οὐδ' οἶον ὑπ' ὄψιν παρίστησι καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργους τὴν οἴκησιν ἔχουσαν, καὶ διαχεῖ τῷ κάλλει, καὶ ἐκμαίνει πρὸς ἔρωτα, καὶ πηγνύει σκάφην, καὶ ναύαρχον ἐφίστησι Φέρεκλον, ἐκ γειτόνων δὲ ὄν τὸ τῆς Φιλίππου εἶδος καθυπογράφει καὶ μαστροπεύει τῷ δυσέρωτι Ἀνδρονίκῳ ἦν γὰρ ἐξ ἀκοῆς ἐρωτόληπτος. Ρίψας οὖν τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος ἀποβαλόμενος καὶ τὸν ὄλον στρατιώτην ἀποσεισάμενος πρὸς τὴν ἐρωμένην αὐτομολεῖ οὖσαν κατὰ πόλιν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἔνθα δὴ γεγωνῶς, καὶ τὴν Ἐρώτων ἀγλαίαν τῆς Ἄρεος σκευῆς ἀνθελόμενος, μόνον οὐκ ἔξαινεν ἔρια οὐδ' ἰστέπρως προσηνέχε καὶ συνῆρεν ἠλάκατα, ὡς Ὀμφάλη πρὶν Ἡρακλῆς τῇ Φιλίππῃ δουλεύων. Ἡ δ' ἄρα ἦν τῆς συναφθείσης τῷ τούτου ἐξαδέλφῳ τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ πρώτῳ οὖπω πάνυ θυγατρὸς τοῦ Πετεδίνου ἀδελφῆ. Καὶ ὁ μὲν τὴν Ἀντιόχειαν καταλαβὼν τρυφαῖς ἐκεχένηι καὶ καλλωπισμοῖς ὑπελύττα καὶ δορυφόροις ἐπ' ἀγυιῶν ἀργυροτόμοις ἐπόμπει, τὴν ἠλικίαν εὐμήγεσιν, ἰούλῳ τε πρώτῳ λαχνομένοις καὶ κόμαις κυρσαينوμένοις ξανθαῖς, καὶ ἦν ἐντεῦθεν θηρῶν τῶν θηράσασαν. ἦν καὶ εἶχε τὰς οἰκείας ἐρωτοδέσμιαις καταγοητεύσας. Ἀνδρόνικος, καὶ ὅπερ ἐπεπόνθει τοῦτο δράσας φιλοτιμότερον, πλουτῶν μὲν καὶ ἄλλως εἶδος ἀξιάγαστον καὶ ὡς ἔρνος ἀναβαίνων ἐλάτινον, ἐπτοημένος δὲ καὶ περὶ τὰς ἐξέλλους στολᾶς, καὶ τούτων ὄσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροῦς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἶον εἰσὶ πως συνυφασμένοι τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν τοιούτων ἡγεμῶν καθιστάμενος. Οὐκοῦν τὸ μὲν βλοσυρὸν ἐκεχάλαστο καὶ τὸ ἐπὶ συννοίας εἶναι ἀεὶ, καὶ τὸ τοῦ ἥθους ἐμβριθὲς καὶ φροντιστικὸν ἐνδεδώκει, καὶ ἐπισκύνιον ὁ θῆρ ἀπεδάλετο· ἡ δὲ ὡς ἐάλω κατάκρας, ὑπέκυψεν εἰς εὐνήν, οἴκου τε καὶ πατριᾶς ἐπελάθετο, καὶ τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ὀπίσω κατηκολούθησεν.

Ὁ βασιλεὺς δὲ ὡς τοῖς περὶ τούτου κατεβροντήθη Β ἀκούσασαι, μικροῦ καὶ ἐννεδὸς ἦν καὶ πρὸς ἄμφω μεμέριστο· καὶ ὡς ἐρώντα γὰρ ἔρον ἀξύμφυλον καὶ ἀθεμιτογαμοῦντα ἤχθραινεν τὸν Ἀνδρόνικον, καὶ ὡς αὐτὸν τῶν κατ' Ἀρμενίων ἐλπίδων ψευδέμενον συλλαθεῖν ἐζήτει καὶ δίκας ἐξ ἐκείνου λαθεῖν. Στέλλει τοίνυν τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν Καλαμᾶνον, ἄνδρα καὶ τόλμης λελογισμένης μεστόν καὶ τὸ γενναῖον εὐτυχούντα στάσιμον, καὶ τοῖς κατ' Ἀρμενίων μὲν ἐπιστατήσοντα πράγμασι, καὶ τῇ Φιλίππῃ [P. 92] δ' ὅπως συναφείη πειραθησόμενον. Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰς νυμφίον ἑαυτὸν διευθετήσας, καὶ λαμπρυνάμενος ὡς εἰκὸς καὶ καθ' ὅσον ἦδει (87) τὴν ἄρωμένην ὑπαγαγέσθαι, τὴν Ἀντιόχου εἴσεισι. Τοσοῦτον δὲ προσέσχεν αὐτῷ Φιλίππα, καὶ οὕτως αὐτὴν τοῦ προτέρου μετέθηκεν ἔρωτος, ὡς μὴδὲ βλέμματος γοῦν μεταδρῦναι ἢ προσρήματος ἀξιώσει τὸν Καλαμᾶνον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσονειδίσει τάνδρῳ τὸ τῆς ἠλικίας βραχὺ, καὶ ἐς αὐτὸν ἀποσκῶψαι τὸν αὐτοκράτορα Μανουῆλ, εἰ οὕτως ἀμαθῶς καὶ εὐήθως αὐτὴν ἔχειν ψήθη ὡς ἀποστατήσῃ μὲν Ἀνδρονίκου αὕτη τοῦ ἥρωος, οὐ τὸ κλέος εὐρὺ καὶ οὐ τὸ γένος πολὺ, προσκολληθήσεται δὲ ἀνδρὶ ὃς τὸ γένος ἀπεσβεσμένος καὶ χθὲς καὶ πρώην εἰ ἔστιν ὅλως ἐγνώρισται. Ἐπεὶ γοῦν ὁ Κωνσταντῖνος ἀδοξοῦντας αὐτὸν (88) εἴωρα τοὺς τῆς Φιλίππου

nibus totus Philippæ amore inflammatus 182 (erat ea Petebini Antiocheni filia, soror ejus quam Manuel Imperator non ita pridem duxerat), et Antiochiam profectus pulcherrimorum et ornatissimorum juvenum comitatu et exquisitiæ elegantiae vestitu, quo naturalis formæ dignitas et staturæ proceritas condecorabatur, mulierem ita in sui amorem pellicit, ut parentum et patriæ oblita mutuo illius amore flagraret.

καθυπογράφει καὶ μαστροπεύει τῷ δυσέρωτι Ἀνδρονίκῳ ἦν γὰρ ἐξ ἀκοῆς ἐρωτόληπτος. Ρίψας οὖν τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος ἀποβαλόμενος καὶ τὸν ὄλον στρατιώτην ἀποσεισάμενος πρὸς τὴν ἐρωμένην αὐτομολεῖ οὖσαν κατὰ πόλιν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἔνθα δὴ γεγωνῶς, καὶ τὴν Ἐρώτων ἀγλαίαν τῆς Ἄρεος σκευῆς ἀνθελόμενος, μόνον οὐκ ἔξαινεν ἔρια οὐδ' ἰστέπρως προσηνέχε καὶ συνῆρεν ἠλάκατα, ὡς Ὀμφάλη πρὶν Ἡρακλῆς τῇ Φιλίππῃ δουλεύων. Ἡ δ' ἄρα ἦν τῆς συναφθείσης τῷ τούτου ἐξαδέλφῳ τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ πρώτῳ οὖπω πάνυ θυγατρὸς τοῦ Πετεδίνου ἀδελφῆ. Καὶ ὁ μὲν τὴν Ἀντιόχειαν καταλαβὼν τρυφαῖς ἐκεχένηι καὶ καλλωπισμοῖς ὑπελύττα καὶ δορυφόροις ἐπ' ἀγυιῶν ἀργυροτόμοις ἐπόμπει, τὴν ἠλικίαν εὐμήγεσιν, ἰούλῳ τε πρώτῳ λαχνομένοις καὶ κόμαις κυρσαينوμένοις ξανθαῖς, καὶ ἦν ἐντεῦθεν θηρῶν τῶν θηράσασαν. ἦν καὶ εἶχε τὰς οἰκείας ἐρωτοδέσμιαις καταγοητεύσας. Ἀνδρόνικος, καὶ ὅπερ ἐπεπόνθει τοῦτο δράσας φιλοτιμότερον, πλουτῶν μὲν καὶ ἄλλως εἶδος ἀξιάγαστον καὶ ὡς ἔρνος ἀναβαίνων ἐλάτινον, ἐπτοημένος δὲ καὶ περὶ τὰς ἐξέλλους στολᾶς, καὶ τούτων ὄσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροῦς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἶον εἰσὶ πως συνυφασμένοι τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν τοιούτων ἡγεμῶν καθιστάμενος. Οὐκοῦν τὸ μὲν βλοσυρὸν ἐκεχάλαστο καὶ τὸ ἐπὶ συννοίας εἶναι ἀεὶ, καὶ τὸ τοῦ ἥθους ἐμβριθὲς καὶ φροντιστικὸν ἐνδεδώκει, καὶ ἐπισκύνιον ὁ θῆρ ἀπεδάλετο· ἡ δὲ ὡς ἐάλω κατάκρας, ὑπέκυψεν εἰς εὐνήν, οἴκου τε καὶ πατριᾶς ἐπελάθετο, καὶ τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ὀπίσω κατηκολούθησεν.

Qua fama imperator pene attonitus Andronicum 183 et ob incestos amores oderat, et spe Armeniæ recuperandæ frustratus comprehensus multare in animo habebat. Mittit igitur Augustum Constantinum Calamanum, virum cordatum, magnanimum et constantem, qui et Armeniæ præesset et Philippam, si posset, duceret. Is principio sponsi ornatu sumpto, itaque paratus ut adamalam in sui amorem pelliceret, Antiochiam ingreditur. Tantum autem abfuit ut Philippa ab Andronici amore avelleretur, ut Calamanum nec aspectu nec colloquio dignaretur, ac potius breviter staturæ ejus irriteret; atque ipsum imperatorem insectaretur, qui inepte putaret ipsam, despecto inclyto et nobilissimo heroe Andronico, ei nupturam qui obscura familia ortus nuper admodum nosci cœperit. Hoc sui contemptu et amore Philippæ erga Andronicum cognito Tarsum discedit; commissoque cum Armeniis prælio victus et captus magna pecunia ab imperatore redimitur. Andronicus autem 184 Manuelis minas veritus, ac metuens ne Philippæ amorem pristino carcere et diuturnis ærumnis commutaret, Hierosolyma versus iter intendit, fuga de more arrepta; et ut homo luxuriosissimus, Theodoram Isaacii sebastocratoris filiam incestat, Balduini Franci, qui toti Palæstinæ nuper impe,

Hier. Wolfii notæ.

luxata vultus torvitate, perpetua severitate remissa, gravitate morum et sollicitudine seposita, abjectoque supercilio. Cæterum illa prorsus capta conjugio assensit, atque ædium et patriæ oblita amatorem secuta est.

(87) Καθ' ὅσον ἦδει, pro jamjam, haud scio an

usitatum sit. Si ἦδει aut ἦδη παρὰ τὸ εἰδέναι legasne sic quidem placet; judicium lectori relinquo.

(88) Ἀδοξοῦντας αὐτόν. Verba sic sonant: Cum igitur Constantinus se a Philippæ amoribus despicere cerneret, qui alas ad alium librarent et Andronicum malis peterent eique faces præferrent.

rarat, viduam. Altera hac plaga accepta Manuel nihil non molitur, quo Andronicum in suam potestatem redigat; missaque ad Cœlesyriæ toparchas aurea Bulla mandat ut Andronicum hominem seditiosum atque incestum capiant et visu privent. Ac luminibus orbatus aut plane occisus esset Andronicus, si eæ litteræ ad manus aliorum pervenissent. Nunc Deo illum ad diem ultionis atque ad ea mala perpetranda et perferenda reservante quæ tyrannide ab eo occupata acciderunt, eæ litteræ Theodoræ redduntur. Quibus 185 ea lectis et insidiis cognitis chartam Andronico tradit. Qui ubi animadvertit ibi non hærendum esse diutius sed propere discedendum, territus fugam adornat; et Theodoram fraude pellectam, ut se non longe comitaretur, seu volentem seu invitam secum abducit. Dum autem provinciam provincia mutat et in multiplici illo errore varios dynastæ et regulos adit, ab omnibus honorifice excipitur et magnis muneribus afficitur. Sero tandem ad sultanum, qui Coloniæ Chaldæam et finitima loca tenebat, divertit; ibique cum Theodora et duobus ex eo susceptis liberis Alexio et Irene, ac Joanne quem ex legitima uxore procreatum Byzantio secum abduxerat, commoratur, donec ad Manuelem imperatorem reversus est; id quod suo loco referetur, 186 ut res ejus gestæ cohæreant. Et si autem Manuel vitæ Andronici crebras ponebat insidias, ille tamen mirabili sorleria et tolerantia omnes laqueos evadēbat.

μους Ἀνδρόνικος ἐξ αἰματος ἡρέθουτο, ὡχρός τε μιν πορφύρεον ἐδάπτειτο θάνατον, εἰ χεῖρες εἶχον ἐτέρων τὸ τῆς βασιλικῆς ἐκεῖν βαφῆς δελτάριον. Νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ τηρουῦτος αὐτὸν, ὡς εἴκεν, εἰς ἡμέραν ὀργῆς καὶ τοῖς μετόπισθεν κακοῖς ταμιεύοντος, ἃ τε παρὰ τὸ δέον εἰς τὸ ὑπῆκοον ἐνεδείξατο, Ῥωμαίων ἄρξας ἐκ τυραννίδος, καὶ οἷς αὐτὸς ἀσυμπαθῶς ἐσέπειτα περιπέπτωκε, χερσὶ τὸ ἐπιστόλιον τῆς Θεοδώρας δίδοται. Ἡ δὲ ἀναγνοῦσα τοῦτο, καὶ γνοῦσα τὰ κατ' Ἀνδρονίκου τυρευόμενα, ἐξ αὐτῆς τὸν χάρτην αὐτῆ ἐγχειρίζει. Συνεῖς οὖν Ἀνδρόνικος ὡς χωρεῖν ἐκεῖθεν δέον καὶ ἐγκοινεῖν, μηδ' ἔδρας εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀκμῆν, φρίκη τε ὑφέρεται, καὶ πρὸς ἀπόδρασιν ἐνσκευάζεται. Σοφιστῆς δὲ ὢν καὶ ἀπειτεὼν καὶ αὐτὴν ἀποπλανᾷ Θεοδώραν, καὶ ὡσπερ Εὐρώπην πάλαι ὁ Ζεὺς τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων ἀποδοουκώσας ἤκε φέρων ἐπὶ νῶτων, εἰς βουὴν ἑαυτὸν μεταμορφώσας καλλίκερων, οὕτω καὶ οὗτος ἀποστῆσας τῶν οἴκων τὴν γυναῖκα καὶ συμφοιτῆσαι οἱ Σαβδάτου ὀδὸν αἰτησάμενος ὡς προπέμψουσαν ἐκεῖθεν καὶ [P. 93] συνταξομένην ἐκείνην τὰ ἐξιτήρια, συνέκδημον καὶ συμπλανῆτιν ἐκοῦσαν ἐπισπασατο ἄκουσαν. Χώραν δ' ἐκ χώρας ἀμείδων, καὶ ἡγεμόσι καὶ δυνάταις ἐπιξενιζόμενος πολυπλανῆς, καὶ παρ' οἷς κατέλυε, τιμῆς ὢν καὶ αἰδέσιμος καὶ φιλοπροσύνης ὅτι πλείστης καταξιούμενος καὶ δωρεῶν ἀδρῶν ἐν μεθέξει γινόμενος, ὅψε ποτε καὶ μόλις παρὰ τῆ Σαλτούχῃ τῆς πλάνης ἴσταται. Ἦν δ' οὗτος τὰ τῆ Κολωνείᾳ τότε κληρούμενος ἄμορα, καὶ ὄσα τῆς Χαλδαίας πρόσσοικα τε καὶ ἔγγιστα καρπιζόμενος. Κάκεισε ἦν ἀλύων καὶ συνῶν Θεοδώρα, μετ' ὧν ἀπέτεκεν αὐτῆ τούτῃ παίδων δυοῖν Ἀλεξίου τε καὶ Εἰρήνης, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννου, ὃν ἐκ τῶν προτέρων καὶ γνησίων οἱ σπερμάτων συνέκδημον ἐκ Βυζαντίου ἐπήγετο, ὅως τῆς ἐς αὐτὸν αἰθῆς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ ἐπανάλυσεως, ἦν καὶ τὰ τὸν οἰκεῖον χρόνον καὶ πρόσφορον ὁ λόγος τῆ ἱστορίας παρέξεταί, ὡς εἴη συνημμένα ὀήπου καὶ συναφῆ τὰ ἐφεξῆς ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα καὶ τὰ παρ' ἡμῶν αἰθῆς ἐπ' αὐτῆ ῥηθῆσόμενα. Ἐν πολλοῖς μέντοι καὶ πολλάκις ὁ Μανουὴλ τὴν Ἀνδρονίκου δεσμεύων ψυχῆν, καὶ ζητῶν ταύτην λαβεῖν, τοῖς ἀνηνύτοις ἐγχειρῶν διηλέγχετο· ὁ γὰρ πολὺπλαγχτος οὗτος καὶ ταλασίφρων Ἀνδρόνικος τὰς καθ' αὐτοῦ προσβολὰς εὐμαρῶς ἀπεκρούετο, καὶ τῶν θηράτρων κούφως ὑπεραλλόμενος, ἅπερ αὐτῆ πολλάκις ὑψηλοῦτο καὶ ἐξετείνετο, ἀπαγίδευτος ἦν καὶ ἀθήρευτος.

Hier. Wolfi notæ.

(89) Γαλῆ τὸ τοῦ λόγου. Verba sic fere sonant: *Quemadmodum mustela, ut aiunt, ad sebum, ad pristinas fugas reversus vetustisque suis machinis tentatis; et ut erat luxuriosæ vitæ et ut equus erga*

ἔρωτας καίπρὸς ἄλλον λύοντας τὸ πτερόν, μηλο-βολοῦντάς τε καὶ ἀφδοχοῦντας Ἀνδρόνικον, ἐκεῖθεν μεθίσταται, καὶ τὴν Ταρσὸν καταλαβὼν μετὰ τῶν ἀντιπάλων Ῥωμαίοις Ἀρμενίων συνεβρῆγγυ πόλεμον. Ὡς δὲ ποτε τούτῃ ἐπέβρισαν οἱ διάφοροι, ἐάλω-τε καὶ ἦν ἐν δεσμοῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐλύσατο τοῦτον, ἱκανὰ ζωάγρια καταθέμενος. Ἀνδρόνικος δὲ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Μανουὴλ δεδιώς, καὶ ποθηθεὶς μὴ πως συλληφθεὶς τῶν φιλοτήτων Φιλίππας τὴν προτέραν εἰρκτὴν ἀνταλλάξαιτο καὶ ὑποσταίη χρόνιον κάκωσιν, ἄρας ἐκαῖθεν τῆς ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων εἶχετο, γαλῆ τὸ τοῦ λόγου (89) πρὸς στέαρ ἐλεγ-χθεὶς, καπὶ τὰς πρώτῃν ἐπαναδραμῶν δραπετεῦσεις, καὶ πρὸς τὰς παλαιτέρας αὐτοῦ μηχανὰς ἀπιδῶν·

Ἀδιαφόρως δ' ἔχων τοῦ βίου, καὶ ὡς Ἰπκος θηλυ-μανῆς ταῖς παραλόγοις ἐπιθοοσύμενος μίξις, ἐγχεῖται σαρκικῶς καὶ ἐνασελγαίνει ἀκολάστως τῆ τοῦ πρώτου ἐξ ἀδέλφου θυγατρὶ Θεοδώρα (Ἰσαακίου, φημί, τοῦ σεβαστοκράτορος, τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ὀμαίμονος) θανάτῃ ἄρτι ἀποβαλοῦσῃ τὸν παρθένον σῦνευονον, ὃς ἤρχε πρὸ βραχίος τῆς Παλαιστίνης· Βαλδουῖνος ἦν οὗτος, τὸ γένος ἔλκων ἐξ Ἰταλῶν. Ἐτέραν ἐπὶ τούτοις πληγὴν ὁ βασιλεὺς δέχεται Μανουὴλ, καὶ πράττων ἦν πάντα διατεχνώμενος, εἰ πως εἴη συνεικτιφῶς Ἀνδρόνικον τῶν οἰκειῶν ἀμφιβλήστρων ἐντὸς, ὅθεν ἐρυθροδάνῃ ἐνσημανθὲν ἀφῆκε γραμμάτιον, ἐνάγων τοὺς κατὰ Κολίην Συρίαν ἰσχύοντας Ἀνδρόνικον συσχεῖν ὡς ἀντίφρονα καὶ περὶ τὸ γένος ἀκολασταίνοντα, καὶ τοῦ ὄφθαλμο-στερῆσαι τῶν ὀφθαλμῶν. Καὶ τῆγ' ἂν τοὺς ὄφθαλ-

mulieres insaniens, in vetitis concubitus ruebat, carnaliter appropinquabat, et intemperanter indulgebatur libidini Theodoræ filiae patruelis natu majoris Isaacii.

ζ'. Ἀλλὰ τίνα τὰ παρὰ πόδας ; χρεῶν γὰρ μηδὲ A
 τούτων ἀφέεσθαι. Περιδεεῖς οἱ πολλοὶ τῶν κρατούν-
 των εἰσι καὶ καχύποπτοι, καὶ χαίρουσι διαπραττό-
 μενοι ὅσα θάνατος καὶ Χάος καὶ Ἐρεβος ἐν τῷ τοῦς
 εὐπατρίδας ἀκροτομεῖν καὶ ἐκπῶδων τιθέναι πάντα
 ὀφηλὸν καὶ μετέωρον, καὶ εἰκόσιν ἀτεχνῶς ὑψιτε-
 νέσι καὶ ἀπροκόμοις πίτυσιν. Ὡς γὰρ αὐταὶ καὶ
 βραχεῖαις ἀνέμων πνοαῖς τὰς τῶν κλάδων βελόνας
 διατινασσόμεναι ψιθυρίζουσιν, οὕτω δὲ καὶ οὗτοι καὶ
 τὸν πλούτῳ κομῶντα ὑποβλέπονται καὶ τὸν ἐπ'
 ἀνδρῶν τῶν πολλῶν διαφέροντα κατεπτίχασιν. Κἄν
 εἴη τις τὸ κέλλος ἀγαλματίας, καὶ τὴν γλῶτταν ὡς
 ὄρνις μουσικήτης ἐστόμωτο, κἄν τὸ ἦθος ὀρφῶτο
 εὐτράπελος, οὐκ ἐξ καθεύδειν τὸν ἐπὶ τοῦ στέφους
 οὐδ' ἠρεμεῖν, ἀλλὰ γίνεται τούσῳ τῶν ὑπῆνων ἐκκοπή,
 τῆς τρυφῆς ἀνατροπή, ἡδονῆς ὑφαίρεσις, φροντίδων
 ἀπόθεσις· καὶ τὴν φύσιν μέμφονται τὴν πλάστριαν, B
 ὅτι καὶ ἑτέρους εἰς τὸ ἄρχεῖν ἐπιδόξους ἐκαλαμή-
 σατο, καὶ μὴ πρῶτους αὐτοῦς καὶ ὑστάτους καλ-
 λίστους ἀνθρώπων ἐφύτευσε. Οὐκοῦν καὶ ἀντι-
 στρατεύονται τὰ πολλὰ τῇ προνοίᾳ καὶ τῷ θείῳ ὑπέ-
 ροπλοι γίνονται, πάντα ἀγαθὰ ἐκ τοῦ πλείονος
 ἐκχορδόμενες καὶ ὡς θύματα σφαγιάζοντες, ὡς
 ἔχοιεν ἐφ' ἡσυχίας δῆπουθεν οὗτοι σπαθῆν καὶ ὡς
 πατρῶον κληρὸν καθηδουπαθεῖν μονώτατοι τὰ δημό-
 σια καὶ ὡς ἀνδραπόδοις χρῆσθαι τοῖς ἐλευθέροις καὶ
 ὡς ὠνητοῖς τοῖς ἀξιοτέροις ἐνιοτε ἄρχεῖν προσφέρει-
 σθαι, κακῶς εἰδότες καὶ τὸ φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας
 ἀφρηγμένοι καὶ κακοβούλως τῶν πρότεριτα λαυθα-
 νόμωτοι (90). Καὶ ὁ Μανουῆλ τοῖσιν οὐδὲν ἄχαρι
 ἔχων ἐπεγκαλεῖν Ἀλεξίῳ τῷ πρωτοστράτορι, ἧ ὁ
 τι ὄλους παραλελύπηκεν ἢ παρηνώχλησεν ἢ τῆς C
 ὀφειλομένης εὐνοίας καὶ πίστεως καθυφίχε βραχύ τι
 [P. 94] γοῦν ἀντιβρόπα δράσας ὧν ὑπ' αὐτοῦ
 πέπονθεν εὖ, καὶ ὡς ἐπὶ ζυγοῦ τὴν ἑτέραν παρή-
 νεγκεν πλάστιγγα, ἐξ ὑπονοίας δὲ μόνης ὀρμώμενος,
 κακοστόλων τινῶν, ὡς ἄνθρωπος, ὑπαχθεὶς ὑψηλή-
 σεσιν, ἐκ τοῦ τὸν ἄνδρα ὄρῃν καὶ στρατηγῶν καὶ
 στρατιώταις ἐρώμενον καὶ φιλοτίμῳ γνώμῃ καὶ
 χειρὶ φιλοδώρῳ πρὸς ἅπαντας γρώμενον, ἴσως δὲ
 καὶ τοῦ προσόντος αὐτῷ πλούτου ὑποτύπων ἔφρασιν,
 συλλαμβάνει τοῦτον διάγων ἐν Σαρδικῇ, μήπω ἐπι-
 φανσκοῦσης ἡμέρας. τῇ οἰκείᾳ ἔτι συγκατακείμενον
 ὀμευνέτιδι, καὶ οὐ μόνον τῶν ὄντων ἀπάντων ἀπο-
 γυμοῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς μοναχὸν ἀποκείρας ἐν ἐνὶ τῶν
 κατὰ τὸ Χαπύκιον ὄρος φροντιστηρίων παραβρίπτει.
 Ἴνα δὲ μὴ ἦ τὸ πραχθὲν ἀπροφάσιστον καὶ προὔ-
 πτον διὰ τοῦτο τὸ βασιλικὸν ἀδίκημά τε καὶ ἀσχη-
 μόνημα, οἱ συκοφάνται παρήσαν ἐγγὺς ὑφαιμένοι
 παρ' ὧν ὑπεδλήθησαν, καὶ γοητεῖα κατὰ βασιλείας
 τὰ αἰτιάματα οὕτω πάνω τι πιθανῶν καὶ δρασκῆριοι
 ὡς ποιεῖν τὸν κεχρημένον πετόμενον καὶ μηδ' ὄλους
 θεώμενον καθ' ὧν ἂν ἐπισηπείθῃ ξιφηφόρος βού-
 λοιτο, καὶ ἕτερ' ἄττα βιωμολόχα καὶ ἀκοαῖς ὑγαι-
 νοῦσαις οὐκ εὐπαράδεκτα, ὅποια πάσαι τοῦ Περσεῖως

Hier. Wolfii notæ.

(90) Τῶν πρότεριτα λαυθανόμωτοι. Referrī potest hoc vel ad meritum et rerum gestarum oblivio-

6. Hoc loco illud prætereundum non est. Pluri-
 que principes formidolosi sunt suspicaces, nec
 inferno et morte clementiores in viris nobilibus et
 generosis e medio tollendis ; et ut altæ picem
 levissimo vento impulsæ ramorum aculeis inter
 se collisis stridunt, sic ipsi et divitem suspectum
 habent et fortitudine insignem fornicant. Nec for-
 ma nec facundia nec morum comitas insignis quie-
 tos eos esse patiuntur, sed omni pene vitæ suavi-
 tate privant, adeo ut naturam ipsam accusent
 quod alios etiam idoneos imperio formarit nec ip-
 sos primos et postremos omnium mortalium pul-
 cherrimos sinxerit, divinæque Providentiæ repu-
 gnet, et optimum quemque tollante medio et instar
 hostiarum sacrificent, 157 ut ipsi metus et peri-
 culi expertes publica vectigalia tanquam privatum
 patrimonium pro sua libidine effundere et ingenuos
 homines pro mancipiis tractare possint, qui ali-
 quando ipsis sunt imperio digniores. Ita potentis
 fastigium prudentiam eis adimit, et pristinae con-
 ditionis stultam oblivionem affert. Sic Manuel quo-
 que cum ab Alexio protostratore nulla re esset
 offensus, nec ejus fidem et benevolentiam deside-
 rare posset, ac tenuem pro meritis ei gratiam re-
 tulisset, sola suspitione adductus et improborum
 hominum calumniis impulsus, quia eum et duci-
 bus et militibus esse charum videbat et liberalitate
 erga omnes uti, quanquam fortassis etiam divitias
 ejus clam appetebat, Sardicæ agens hominem ante
 lucem cum uxore sua cubantem comprehendit, et
 omnibus opibus multatum in monasterium quod-
 dam Papycii montis conjicit. Ne autem id facinus
 manifestæ injuriæ damnaretur, sycophantæ præto-
 erant, qui crimini darent eum magicis præstigiis
 imperatorem petere ; quæ haud scio an ita effica-
 ces sint (sanæ quidem aures ab istiusmodi com-
 mentis 158 abhorrent) ut hominem efficiant volu-
 cram, itaque perstringant oculos ut stricto ense ir-
 ruens non conspiciatur. Quod genus illa sunt quæ
 Græci olim de Perseo fabulantur. Eorum calumnia-
 torum princeps esse ferebatur Aaron Isaacius, qui
 Corintho cum cæteris in Siciliam abductus ibique
 Latinam linguam exquisite edoctus Latinorum in-
 terpretem agebat apud imperatorem. Alexii vero
 uxor, Alexii primogeniti fratris Manuelis filia, pie-
 tate in maritum et pudicitia insignis et illustre
 muliebris sexus ornamentum, frustra sibi ipsi ma-
 nus afferre conata, ad patrum pedes supplex advo-
 luta summoque cum luctu et sanctissimo jureju-
 rando mariti innocentiam et erga imperatorem
 fidem atque observantiam testificata, permovere
 tamen ejus animum ad misericordiam, quamvis
 miserabili habitu, nec a sententia 159 deducere po-
 tuit. Itaque ex perpetuo mœrore solitudinis et luctu,
 castæ turturis instar, mentis errore usque ad obi-

nem, vel ad insolentiam pristinae sortis imme-
 morem.

μὲν ἄλλην δίκην ἐπέθηκε, τῷ δ' Ἄαρὼν ἐπέδρισε A
χαλεπώτερον, ταῖς οὐκείαις ἀρπεδίαι περισχοινίσασα.
Μετ' οὐ πολὺν γὰρ τινα χρόνον ἀλίσκεται μαγείαις
προσανέχων, καὶ προὔκειτο χελώνης ἔκφορον μί-
μημα, ἔνδον στέγον τῆς χέλουος ἀνθρωπόμορφον
εἴκασμα, πεπεδημένον ἄμφω τῷ πύδε καὶ τὸ στέρον
ἐλτλαμένον ἕλω διαμπερές. Ἐάλω δὲ καὶ βίβλον
Σολομώντειον ἀνελίττων, ἥτις ἀναπτυσσομένη τε
καὶ διερχομένη κατὰ λεγεῶνας συλλέγει καὶ παρ-
ίστησι τὰ δαιμόνια, συχάκις ἀναπυθανόμενα ἐφ'
ὄτω προσκέληνται, καὶ τὸ ἐπιταττόμενον ἐπισπεύ-
δοντα περαιοῦν, καὶ προθύμως δρῶντα τὸ κελευό-
μενον. Οὐκ ἐπὶ τούτοις δὲ μόνον Ἄαρὼν συνειληττο,
ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλέως ἐνώπιον ὑποβάλλων ἅς ἐκ
τῶν δυσμῶθεν ἔθνῶν ἀφ' ἐκόμενοι πρέσβεις ἐκόμενον
ἀγγελίας, καὶ μὴ δυσαχθοῦντας ὄρων πρὸς τὰ τοῦ B
βασιλέως θελήματα, ἐπιπλήττει τούτοις ἐν μίᾳ τῶν
αἰτήσεων ὡς πρὸς τὰς καταθέσεις ἐτοιμοβρόχοις τε
καὶ εὐκόλοις, καὶ ὑποτίθει ἀντιτείναι πρὸς τὸ τῶν
ζητημάτων τηλικαῦτα προκείμενον καὶ μὴ ῥαδίως
οὕτω καὶ ἐκ πρώτης καθυπενοῦναι, ὡς ἐντεῦθεν
κερδανοῦντας καὶ φιλίαν μείζω ἐκ βασιλέως κακῶν τῶν
ὀμογλώττων πλείω τιμῆν. Καὶ τότε μὲν [P. 96] ἡ
διάλεξις διετέλετο, ἀφώρματα τῷ βασιλεῖ θεμένη τὰ
τοιαῦτα τοῦ Ἄαρὼν εἰσηγήματα καὶ τῷ τῆς διαλέκτου
διαφόρῳ τὰ ἔκθεσμα σκέμματα συσκιάσασα κατὰ
μῆνας δὲ τὰ προβληθέντα τῶν ζητημάτων ἡ βασιλεὺς
ἀναπαυπάζει φρενί, Λατινίς οὕτα τὸ γένος καὶ τῶν
λεγόμενων ἀκριβῶς συνείστα, καὶ ἀνακαλύπτει πάντα
τῷ ἄνακτι. Ὁ δ' ἐπὶ τοῖς ἡκουσμένοις ἀγανακτήσας
κκαῶς τὸν Ἄαρὼν τίθει, τῶν τε ὀφθαλμῶν τὸ φῶς
ἐμαυρώσας καὶ τῆς οὐσίας πάσης ἀποστερήσας. C
Κακοεργὸς δ' ὢν ὁ Ἄαρὼν, καὶ λιγυεῖαν φύσεως περὶ
τὰ χεῖριστα δυστυχῶν, ἐς ὕπερον ἐνήγεν Ἀνδρόνικον
τυραννήσαντα μὴ μέχρι τοῦ ἐκκόπτειν τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς τῆν τῶν ἀντιφρόνων ἐκαίνῃ τιμωρίαν, περι-
εστῆν ἀλλ' ἢ θάνατον ἀπάντων καταψηφίζεσθαι ἢ
βαρύτερας ἐκμοχλεύειν κολάσεις, ἑαυτὸν τιθεὶς
εἰς παράδειγμα κέντεῦθεν πιστούμενος τὰ λεγόμενα,
ζῶντά τε καὶ κινούμενον καὶ πνέοντα καὶ φθγγόμενον καὶ
συμφράδμονα εἶναι δυνάμενον, καὶ μὴ
μόνον διὰ χειρῶν ἀντιλαθῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ γλώττης αὐτῆς
ὡσεὶ καὶ μαχαίρας ὀφείας ἀποδειροτομεῖν
ισχύοντα τὸν ἀντιδόξον, καὶ ἔτερ' ἅτα φλόγα καὶ ἀπάνθρωπα
ὕφηγούμενος, δι' ὧν τὸ ἀπροχαλώτατον
ἐπένο καὶ ὑποδόσκολον τὸν τρόπον γερόντιον χαιρησιφονεῖν
ἐπὶ μᾶλλον ἐπώτρυνεν. Ὡν δὲ πονηρῶν
διαβουλίῶν καὶ παρσιφάσεων πικρὰν ἀποτιννὺς ἀμοιβὴν
τῷ γεννήτορι Ἄαρὼν ὁ τὸν Ἀνδρόνικον ὕστε-
ρον τῆς ἀρχῆς καθελὼν Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ἐκτέμνει τὴν
αὐτοῦ γλῶτταν, συναφελεῖν τε καὶ σφανεῖν τὸν
ἐπὶ ταύτης σπεύδων ἰδν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐπέδρισε ποτε θυμῷ D
πλαγίῳ καὶ κινήσει ἐνδίκῳ κατὰ τοῦ Σκληροῦ Σηθ
καὶ τοῦ Σικιδίτου Μιχαήλ, ὅθεν καὶ προστάζει τού-
του τοῖς οὐκείαις ὄψεσιν ἄμφω τὸν σίδηρον ἐδέξαντο
εἰζόντα, λόγῳ μὲν ἀστρονομίας ἐχόμενοι, ἔργῳ δὲ
μαγικαῖς προσκείμενοι καὶ δαιμονιώδεσιν ἑτέροις
φεικισμοῖς. Ὁ αὖν γὰρ Σκληρὸς ἐπιγάμου παρθέ-
νου ἦρα καὶ ἐπεῖρα λαμπρῶς, παρορώμενος δὲ ὑπὸ
τῆς κόρης καὶ ἀδοξούμενος στέλλει ταύτην διὰ
προαγωγῆς τινος γυναίου μῆλον Ἡερσικόν. Ἡ δὲ
παρθένος καταθεμένη τούτῳ τῷ κόλπῳ ἐκμαίνεται
μάλα δὴ πρὸς ἔρωτα καὶ ἀφροδισίου ὑποκίμπται

dederunt, Aaron vero gravissimas omnium, suis
ipse laqueis irretitus. Non multo enim post eum
magiæ studiosum esse compertum est, et simula-
rum testudinis prolatum, in quo erat imago ho-
minis, qui ambos pedes habebat in compedibus et
pectus clavo transfixum. Est et librum Solomoni-
um evolvere deprehensus, qui cum legebatur,
legiones dæmonum 191 adducebat, subinde in-
terrogantium cum accersiti essent, se jussa ala-
criter exsequentium. Nec una hæc causa fuit cur
comprenderetur Aaron, sed illa etiam accessit.
Cum Occidentalium gentium legationes exponeret
et imperatoris voluntati eas non refragari videret,
in una postulatione legatos objurgat ut nimium ad
jussa exsequenda paratos, monelque ut adversentur
neque tam facile assentiantur : id enim eis luero
fore, majoremque gratiam apud imperatorem ini-
turos et a suis popularibus plus honoris consecu-
turos. Ac tum id colloquium diremptum est im-
peratore ob Latini sermonis imperitium quid dictum
esset ignorante. Cæterum imperatrix natione Latina
et sermonis illius peritissima, propositis quæstio-
nibus seorsim consideratis, imperatori exponit om-
nia ; qui ira commotus Aaroni et visum et omnes
facul,ates eripit. Sed is, ut homo maleficus et natura
propensus ad scelera, post auctor fuit, Andronico
jam rarum per vim potito, ut excæcatione hanc
contentus adversarios aut plane occideret 192 aut
gravioribus suppliciis coerceret, exemplo suo ad
eam orationem confirmandam usus, qui et viveret
et moveretur et spiraret et loqueretur et consilium
dare posset : neque enim manuum vi duntaxat,
sed lingua etiam æque atque acuto gladio jugulari
inimicos. Adjecit et alia inhumana nugamenta, quibus
iracundum illum et morosum senecionem ad
cædes propensiores fecit. Cujus improbi consilii
hunc fructum tulit, ut ab Isaacio Angelo, qui An-
dronicum imperio evertit, venenata ei lingua præ-
cideretur.

Manuel vero imperator Sclerum Sethum et Mi-
chaelem Siciditem justa ira permotuscæcari jussit,
qui sub astronomiæ professione magiæ et dæmo-
num imposturis operam dabant. Nam Sclerus cum
nubilem quamdam virginem, aqua contemnebatur,
adamaret ac manifeste sollicitaret, per Ienam ei
malum Persicum mittit ; quo puella in sinum re-
cepto, amore et libidine insaniens, ab illo corrup-
pitur, 193 puellæ vero cognati lacinus id indigne
ferentes, et strenue contra dæmonem pudicitias
puellarum infestum et pomo instar malefici illius
serpentis insidiantem, quas castitate tanquam

τὴν ἔρημον εἰς λίμνας ὀδάτων καὶ εἰς οἰκήσιμον τὴν A *praecetur? In ea porro loca quæ Nova castra vocantur, πρώτων ἀοίκητον. Ἐῖ τι οὖν κατόρρωμα μέγιστον, Byzantio praetor mitti et vectigalia colligere solet. εἴ τι λυσιτελέστατον Αὔσσοιν ὁ Μανουὴλ διανενόγη τε καὶ διεπράξατο καθ' ὅσους ἔρξε Ῥωμαίων ἐνιαιτούς, τοῦτο εἶη ἂν τὸ κράτιστον ὁμοῦ καὶ κοινοφελέστατον. Τίς γὰρ παραγων ἐκεῖ, καὶ εἰδῶς εἶαν μὲν ὁ χώρος ἔτρεφεν ἀγριότητα οἷους δ' ἔστειγεν ἄνδρας, ἀναιδεῖς μὲν [92] ὑπὲρ τὸν κορυνήτην Περιφίτην, ἀγριωτέρους δὲ τοῦ πιτυοκάμπου Σίνιδος καὶ τοῦ Σκίρωνος, οὓς ἀνεῖλε πάλαι Θησεὺς, οὐκ ἂν τὰς χεῖρας ἀνατείνας τῷ βασιλεῖ [P. 98] ἐπέυξαιτο τῷδε κληῖρον ἐν Ἐδέμ ἀίδιον καὶ τόπον γλοερὸν καὶ ἀνώλεθρον; οὐκοῦν καὶ ἴδιον ἐπάνυμον ταυτὶ τὰ φρούρια κληρωσάμενα (Νεόκαστρα γὰρ ὀνομάζονται) οἰκειὸν τε ἀρμοστήν ἐκ Βυζαντίου στελλόμενον ἔχουσι, καὶ εἰς τὸ βασίλειον ταμιῶν ἐτήσια ξυμφέρουσι κέρματα.*

TOMOS ΠΕΜΠΤΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER QUINTUS.

196 RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

α'. Αὐθις δὲ τῶν Παιόνων τοὺς ὄρους συγγεάν- B 1. Cum autem Pannonii foedera denuo rupissent, bellum contra eos suscipitur, et aliquandiu inter-
των ὁ κατ' αὐτῶν ἐκφέεται πόλεμος, καὶ πρὸς και-
ρόν ἀποβῆσει καὶ δόξα τέλος κατατελεύσθαι (93),
ὁ δὲ κατὰ πολύγον ἀνέβηλε λήϊον μάκαρος ἀνδρὸς
ἀκμαιοτέρους ἀμητήρας ἐθέλον. Ὡς οὖν ὑπέβαινε
ῶρα ὠραία τῇ ἐξόδῳ, ἦει τὴν ἐπὶ Σαρδικῆς βασι-
λεὺς, ὅπου καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἅς ἄγειν ἤμελλεν
ἐπὶ Παίονας, τεταγμένον ἦν αὐτῷ συμβαλεῖν. Ἐν
ᾧ δὲ τὰ στρατεύματα ξυνελέγτο, ἐνωτιζεταὶ οἱ ὡς
ἄνωθεν τῆς ἀψίδος, ἦτις ἔκτισται κατὰ τὸ πρὸς
δυσμὰς μέρος τῆς Κωνσταντινείου ἀγορᾶς, εἰκόνες
ἐκ χαλκοῦ δύο ἴδρονται πάλαι γυναικόμορφοι, ἡ μὲν
καλουμένη Ῥωμαία, θατέρα δὲ [P. 99] Οὐγγρῖσσα,
νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ τὰ πάντα μετασκευάζοντος χρόνου
ἡ μὲν ἀπὸ Ῥωμαίων τὴν κλῆσιν εἰληχυῖα τῆς ὀρ-
θῆς κατήρειπται στάσεως, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπὶ τῆς C
προτέρας ἤδραται βάσεως. Θαυμασὰς οὖν ἐκεῖνος
τὸ εἰρημένον, πέμψας εὐθὺς τὴν μὲν ἀνέστησε, τὴν
δ' ἀνέτρεψε καὶ κατήνεγκε, ταῖς τῶν εἰκόνων με-
τασκευαῖς μεταβαλεῖν καὶ μεθαρμόσειν οἰόμενος καὶ
τὰ πράγματα, καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ὡς με-
ωρίσειν, τὰ δὲ τῶν Παιόνων καθαιρήσειν. Συν-
τηγμένων δὲ τῶν στρατοπέδων σκέψιν προὔθηγεν
εἰ δεῖ καὶ αὐτὸν συνεκστρατεῦν κατὰ Παιόνων,
εἴτε μὴν στρατηγῶν τὰς δυνάμεις ἐπιτρέψαντα με-
ελθεῖν οὕτως τὸ ἀντίπαλον. Ὡς οὖν πᾶσι δέδοκτο
βασιλεὺς μὲν ἐπὶ Σαρδικῆς καθῆσθαι, τῶν δ' ἡγε-
μόνων τοὺς γενικοὺς ἀναβῆθῆναι στρατηγούς τοῦ D

1. Cum autem Pannonii foedera denuo rupissent, bellum contra eos suscipitur, et aliquandiu inter-
missum majore vi repetitur. Imperator, ubi primum
per anni tempus licuit, Sardicam iter intendit, quo
legiones convenire jussurat; dum autem copiae con-
trahuntur, audit duarum muliebrium ænearum
statuarum, quæ in Occidentali fornice fori Con-
stantini sitæ sint, alteram, quæ Hungarissa dicatur,
erectam stare, alteram, nomine Romanam, vetu-
state collapsam esse. Quo intellecto statim illam
dejecit, hanc reposuit, ea statuarum mutatione se
fortunam etiam gentis utriusque mutaturum ratus,
et rem Romanorum erecturum, Hungaricam de-
pressurum. 197 Legionibus in unum conductis,
deliberandum proponit utrum ipse quoque bello
Hungarico interesse an summam rerum duei alicui
committere debeat. Ubi omnibus placuit ut ipse
Sardicæ maneret et generales belli duces crearet,
ut absente imperatore incerti bellorum eventus
acceptæquo cladis dedecus mitiora essent et vi-
ctoria plus laudis haberet, summa belli Andronico
Contostephano classis præfecto mandatur. Exercitu
Sardica moturo imperator præclara concione Con-
tostephanum exhortatur, nec rationes tantum sed
tempus etiam gerendi belli edocet, armorumque et
aciei instruendæ rationem mpnstrat. Legatos item
ejus, tribunos cæterosque milites ad pugnam acuit
commemoratis prioribus eorum facinoribus, et

Hier. Wolfi notæ.

(92) Ἀναιδεῖς μὲν. *Impudentiores Periphete cla-
nigero et pinusflexio* (liceat enim et mihi ineptire)
*Sinnide et Scirone, quos olim Theseus sustulit, imma-
niores.*

(93) Δόξαν τέλος κατατελεύσθαι. *Cum plane sopitum
videretur, instar sæcundi agri locupletis hominis, ro-
bustiores messoris desiderantis, restoruit.*

τακτον. Καὶ τὸ μὲν τῆς φάλαγγος μέτωπον ἀπένειμεν ὁ στρατηγὸς ἑαυτῷ, τὸ δὲ κέρασ τὸ δεξιὸν Ἀνδρόνικος ἐπέτεχεν ὁ Λαπαρδάς, τὸ δὲ λαϊὸν ἄλλοι ταξίαρχοι, οὓς ὁ στρατηγὸς συνεπέχετο. Ἐξετετάχει δὲ καὶ ἄλλας φάλαγγας, μικρὸν ἄποθεν αὐτὰς διαστήσας ἑκατέρου κέρατος, ὅπως ἐπιπριούσαι κατὰ καιρὸν εἴησαν ἐπαρήγουσαι τοῖς κίμωνουσι τάγμασιν. Οὕτω δ' ἐκτίσσοντι τὰς δυνάμεις καὶ καθιστῶντι τῷ Ἀνδρονίκῳ ἐφίσταται τις ἐκ βασιλέως κομίζων γράμματα, ἐκαίνην τὴν ἡμέραν καθυπερθέσθαι τὴν συμπλοκὴν ἐπιτάσσοντα ὡς ἀσύμφορον ἐς ἔργα πολέμια, καὶ καθ' ἑτέραν ἀναθέσθαι, ἣν καὶ αὐτὴν τὸ ἐπιστόλιον ἀνεδίδασκε. Δεξάμενος οὖν ὁ στρατηγὸς τὸ βιβλίον εἰς τὸν οἰκεῖον καθῆκε κόλπον, μήτε τοῖς γραφομένοις προσσχῶν, μήτε τοῖς συνοῦσι μεγίστασι ὄγλα τὰ προσταττόμενα θέμενος, ἐκαινετῶς δὲ παρακρουσάμενος ἐτρῶν ὑποθέσεων διηγῆσαι. Ἀπετρέπετο δὲ ὡς ἀποφρὰς ἡ τότε ἡμέρα καὶ ὄλωσ ἀξύμφορος πρὸς τὴν κατ' Ἄρεα συμβολῆν, ἐπεὶ καὶ ἦ, τὰς πλείστας καὶ μεγίστας τῶν πράξεων, καὶ παρὰ θεοῦ τὸ πέρας κατ' εὐδοκίαν εἶτε μὴ δεχομένης, ταῖς τῶν ἄστρον οὐκ οἶδ' ὅπως περιπλοκαῖς καὶ ταῖς τοιαῖσδε θέσει καὶ κινήσειν ἐπανατιθεῖς, καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἀστρολεσχούτων λεγομένοις καθυπαγόμενος ἴσα ταῖς ἐκ θρῆνίδος θεοῦ ἀποφάσειν. Ὁ δὲ μὴ τοῖς γραφομένοις ὄλωσ προσσχῶν, ἀλλ' εἰδὼς ὡς μέγα ὄντισε πολλὰ καὶ τὸν ἀθλοῦντα καὶ βραχεῖά τις ὑποφώνησι τοῦ ἀλείφοντος, πρὸς τὸν ἐν χερσὶν ἀγῶνα διανίστησι λόγοις τὸ σπράτευμα, « Μνήσασθε, » ὑποφθεγγόμενος, « ἄνδρες Ῥωμαῖοι, πολέμιου ἀλκῆς, μνήσασθε, καὶ μηδὲν τι φρονήσητε τῆς δόξης καὶ τῆς τύχης τῆς ἐνούσης ἀνάξιον, εὐ εἰδότες ὡς καὶ θῆρες ὀρεινόμοι [P. 10] τοῖς κατ' αὐτῶν εὐθαρσῶς ἐπιούσι δεδίασι τε προεγχειρῆσαι καὶ διασοθηθέντες ἀπίασιν, ὅσοι δὲ αὐτοῖς ἀντιμέτωποι στῆναι πεφρίκασιν, εἰς ἑτοίμην θοίνην ὠμοδορούμενοι πρόκεινται. Ἀνδριστίον οὖν κατὰ τουτωνὶ τῶν θηριογνώμωνων βαρβάρων, μὴ πως ὑπ' αὐτοῖς γενώμεθα, φιλοφυχίαν ἀγενῶς νοσήσαντες μὴ σώζουσαν, ἀλλ' ἀπολλύουσαν, τοῦτο δὲ ἔπερ (94) αἱ ταῖς ἀρεταῖς ἀντίθετοι κακίαι εἰώθασιν ὄρεῖν, εἰ καὶ παραπεπῆγασιν αὐταῖς ἐκείναι καὶ εἰσι πως ἀγχίθυροι. Καὶ ἄλλως δὲ οὐχ ἡμεῖς μὲν ἐσμὲν καὶ βλητοὶ καὶ θνητοὶ, ἐκ δὲ χαλκοῦ τεχνητοὶ οἱ πολέμιοι· οὐδ' οὗτοι μὲν χιτῶνας περικαινται σιδηρέους καὶ ὠκύποσιν ἵπποις ἐνέχονται, ἡμεῖς δὲ τούναντιον ἅπαν καὶ σώματα γυμνὰ προβαλλόμενοι· οὐδ' εὐπάλαμον μὲν τὸ ἀντίπαλον, ἀπόμαχον δὲ τὸ ἡμέτερον. Τοῖς πᾶσιν ἡ αὐτῆ διαφάσις καὶ μέλτισις πολέμων καὶ ὅπλισις. Ἐὼ γὰρ λέγειν ὡς ὅσῳ λόγῳ καὶ παιδείᾳ τῶν ξυνοῦσιν οὐκ ἄποροι, τοσοῦτον καὶ τέχναις στρατηγικαῖς μεθόδοις ὑπερφέρομεν. Ἦδη δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε συμβαλόντες διημιλλήθημεν Παῖοσι, τὴν γῆν αὐτῶν ἐπιόντες καὶ κείροντες. Οὕτω τούτων καὶ νῦν αὐτοῖς συμπλοκοίμεθα, ὡς εἰς ξέν τῷ νικῆν προελθόντες. Ναί, ἄνδρες, καὶ συστρατιῶται. Οὕτω

Hier. Wolfii notæ.

(94) Τοῦτο δὲ ἔπερ. Ineptam et intempestivam hanc appendicem, a me de industria prætermisam, sic interpreteris licet : Id quod opposita virtutibus

venirent. Interea litteræ imperatoris illi afferuntur, quibus pugnam in alium commodiorem diem in litteris declaratum differre jubebatur. At ille libello in sinu condito jussa 200 negligit, et apud proceres aliarum rerum mentione interjecta callide dissimulat. Is autem dies, ut ater et infaustus ad pugnam, improbabatur : nescio enim quomodo plurima et maxima quæque negotia, quæ arbitrato Dei secundos vel adversos exitus sortiuntur, ad astrorum circuitus et certos positus ac progressionem Manuel referebat, et nugæ astrologorum pro oraculis excipiebat. Cæterum Contostephanus iis litteris plane contemptis, non ignarus sæpe modicam cohortationem ad certamen pugili multum profuisse, legiones ad hunc modum alloquitur : « Fortes viros vos præbete, Quirites, neque fortuna et gloria vestra quidquam indignum admittite. Scitis enim etiam feras, si quis fortiter invadat, terreri ac in fugam conjici, timidos vero et fugaces ab eis devorari. Quare cum immatibus istis barbaris strenue dimicandum est, ne mortis formidine, quæ non salutem sed exitium affert, jugum eorum turpiter subeamus et ignaviæ nostræ graves 201 pœnas demus. Neque vero aut nos soli vulneribus et morti expositi sumus, aut hostes ærei sunt et invulnerabiles : sed ut illi ferro muniti sunt et velocibus equis insident, ita eadem res nobis quoque suppetunt, neque fortitudine illis cedimus. Omnibus eadem est instructio, eadem belli exercitatio, eadem armorum ratio. Nam illud omitto, nos, quantum eloquentia et doctrina barbaros superamus, tanto etiam disciplina militari et solertia superiores esse. Sumus etiam antehac cum Pannoniis congressi, eorumque agros vastavimus. Aggrediamur eos nunc quoque victoriæ habitu confirmato. Agite, viri, agite, commilitones, ita liberos et conjuges vestras videatis : barbarorum pereuntium voces Istri gurgites hauriant, cruentumque flumen Pannoniorum cladem et Romanorum victoriam insolito spectaculo terris iis nuntiet quas perfluit. Præterea illud etiam est considerandum, cum a quo huc missi sumus totum pendere a nobis, et bona spe ex nostris pollicitationibus 202 concepta jam fere captivos agitare animo et victoriæ magnitudinem sibi imaginari. Ne igitur præsentis periculo, quod nihil habet morte gravius debilitati, vel illi pudori vel nobis ipsis calamitati simus. Summa enim mala tergiversationem non patiuntur ; in quibus vel exigua negligentia summæ rerum est eversio. »

βαρβάρων διενηνόχασεν, ὡς καὶ εἰπεῖν, ἔμπειροι καὶ ἐν ταῖς καθολικαῖς ἀρεταῖς ἔχει τις τοῦτο ἰδεῖν.

τέκνα καὶ συλλέκτρος ἔδητε. Ἀράτω τὰς φωνὰς τῶν Βαρβάρων ὁ βαθυδίνης οὐτοπὶ Ἴστρας ἐπιτριβομένων καὶ δίναις ἐναποψυχόντων· ἀλλὰ καὶ αἱματώδης προβρέων δι' ὧν χωρῶν ὀλιγὴ σύρεται, διατρανούτω Παίονας ἠττημένους καὶ Ῥωμαίους ἀνάκηρυττέτω νικῶντας, ἐξιστῶν τοὺς θεωμένους τῷ ἀήθει τῆς προχοῆς. Χρεῶν δὲ πρὸς τούτοις σκοπεῖν ὡς ὁ ἐκπέμψας ἡμᾶς ἐς τόνδε τὸν πόλεμον ἅπας ἡμῶν ἐξήρτηται, καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν ὑποθαλπόμενος ἐφ' οἷς αὐτῷ καὶ ὑπὲρ ἰσχυρὸν ἀνδρῖσασθαι συνεθέμεθα, μικροῦ τοῦς ζωγρίας ἀναπολεῖ καὶ τὸ τῆς νίκης φαντάζεται μέγεθος. Μὴ τοίνυν κάκεινον αἰσχύνομεν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς κακῶς διαθώμεθα πρὸς τὸν ἐν ὄψει μαλακισθέντες κίνδυνον, οὐδὲν ὅτι μὴ θάνατον τὸ πέραν ἔχοντα. Αἱ γὰρ ἀκμαὶ τῶν κακῶν οὐ φιλοῦσιν ἀνάδυσιν, καὶ τὸ βραχέως ἐν τούτοις καθυπενδοῦναι καταπροδοῦναι τὸ πᾶν ἔστι. »

3. Hæc locutus suas copias in patentem campum educit. Idem contra et Dionysius facit, hilari vultu cum plausu et lætitia, quasi ad ludum iret. Unde quid agendum esset in præsentia ignarus, suas copias neque in dextrum sinistrumve cornu distribuit, neque in distinctas turmas et phalanges descripsit: sed tantum exercitum in unam quasi turrim globatum ac densatum atræ nubis instar adduxit, cum summo et acerbissimo nostrorum contemptu. Vexillum ejus in crassa et alta trabe, quam rotis impositam quatuor juga boum trahebant, 203 sublimè a ventis agitabatur. Erat ea acies omnino horrenda visu, tota equestris et hastata. Nec viri tantum armis egregie ad pedes usque muniti, sed et equorum pectora, et frontes ferro contra ictus armabantur. Ad hæc equorum hinnitus armorumque fulgor solis radiis everberatus, ut propius ventum est, utrique exercitui majorem admirationem et terrorem afferebat. Sub meridiem in medium processere. Contostephanus, ubi tempus visum est, dextri et sinistri cornu milites proximæ extremum barbarorum agmen jussit cædere, sagittarios vero equites in primis crebras sagittas ut conjicerent hortatus est, eo consilio ut Pannoniorum continua phalanx dissolveretur. Nam ut poeta noster ait, « Arma armis, pede pes hæret, densusque viro vir. Juncta equi capita habebant; atrox pugna hastis horrebat, instar draconis squamas attollentis undabant exercitus. Dionysius vero velut turris firmissima procedens hastam in Contostephanum et ejus exercitum vibrabat. Ubi ad manus ventum est, primo hastis rem gerunt, urgentur 204 aliquandiu. Hastis fractis et tanquam sepes in medio exaggeratis, prælongos enses strinxerunt ac denuo congressi pugnauerunt. Quibus hebebatis (nam tota acies utrinque ferrea erat et ærea) Pannonii æstuabant, quippe qui Romanos suum impetum minime toleraturos putarant. Romani ferreis clavis, quas in bellum ferre solent, arreptis Pannoniorum capita et facies opportune cædebant. Unde multi oborta caligine equis devolvebantur, multi sanguinis profluvio exanimabantur. Ita firmissima illa acie perrupta, Romanorum nemo erat qui non Pannonium feriret ac dejiceret, prostratumque spoliaret, nec aliam panopliam indueret, equumque conscenderet cujus sessorem occiderat. Vesperi receptui canebatur, sublumi illo Dionysii vexillo sublato, et exercitus navibus impositi Istrum trajiciebant. Fama enim per Romana castra vagata. Pannonios postridie auxilia firma

γ'. Τοιαῦτ' εἰπὼν ἐπὶ πεδίου ἀναπεπταμένου προῆγεν. Ἀντεξάγει δὲ οἱ καὶ Λιονύσιος τὰ οἰκεία στρατόπεδα, χαροπὸς τῷ προσώπῳ, κροτῶν ἄμα καὶ χαίρων ὡς ἐπὶ παιδιᾶν ἐξιών. Ὀπόθεν καὶ τὸ τί δεῖ ποιεῖν ἐπὶ καιροῦ μὴ εἰδὼς, οὔτε εἰς κέρασ δεξιὸν καὶ εὐώνυμον τὴν ὑπ' αὐτὸν ἐμέρισε στρατιᾶν οὔτε εἰς ἴλας ἀποδιεῖλε καὶ φάλαγγας, ἀλλ' ἐς ὁμαιχμίαν συνσπειρακῶς μίαν τοσοῦτον στρατεύμα καὶ πυκνώσας οἶον αὐτὸ καὶ πυργώσας κατὰ νέφος μέλαν ἐπῆγεν, οὐδὲν ἐλλείπων ὑπεροφίας ὡμίτης. Ἦν δὲ καὶ ἡ σημαία ἐκείνου μετεωρος, ἐπὶ τινος ἡνεμωμένη παχέος καὶ ὑψιτενοῦς ἰσίου, τέτρασιν ὑποτρόχοις ἐλκομένου βοῶν ζεύγμασιν. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀντίμαχος ὁμαιχμία φρικαλέον ὄντως καὶ δυσαντίβλεπτον ἔραμα ἦν, πᾶσα οὔσα ἱππότης καὶ λογχηφόρος. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἄνδρες μετεῖχον τοῦ ἀγριβοῦς ὀπλισμοῦ καὶ ποδηγεοῦς, ἀλλ' [P. 102] ἦν ὄρῃν καὶ τῶν ἵππων αὐτῶν διαδήματα, μασχαλιστῆσας προζαινόντων καὶ περικειμένων προμετωπίδια καὶ προσταρνίδια τῶν βλημάτων ἐρύματα. Ὁ δὲ τῶν ἵππων φριμαγμός, ἡ τε πρὸς ἥλιον ἀνταυγάζουσα τῶν δπλαων στιλβηδῶν, ὡς ἐγγύς ἦν τὰ στρατεύματα, καινοτέραν ἐποίησε τὴν θέαν καὶ διὰ φόβου καὶ θαύματος τοῖς ἐκ τῶν στρατοπέδων ἀμφοῖν. Ἐπαῖ δὲ προῆλθον ὡς εἰς μεταίχμιον καὶ περὶ μεσημβρίαν ἦν ἡ ἡμέρα καὶ καιρὸς ἐδόκει συρρήγνυσθαι, ὁ μὲν Κοντοστέφανος τοῖς ἐκ δεξιῶν καὶ λαίου κέρως ἀγχιστα παρακολουθοῦσι τὰ τελευταῖα τῶν βαρβάρων κόπτειν ἐφῆκε, μάλιστα δὲ τοῖς ἱπποτοξόσασι θαμὰ βάλλειν παρεκελεύετο. Σκοπὸς δὲ ἦν ἐντεῦθεν τῷ στρατηγῷ κατασεῖσιν εἴτε μὴν ἐκκρούσειν τῆς συνεχείας τὰς Πκιονικὰς φάλαγγας· κατὰ γὰρ τὴν Ὀμηρικὴν καὶ τότε παράταξιν « ἀσπίς ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυς, ἀνέρα δ' ἀνήρ, » καὶ ἴσας εἶχον οἱ ἵπποι τὰς κεφαλὰς, ἔφριξε δ' ἡ μάχη ἐγγεῖρσι φθισιμβροτος, καὶ κατὰ κινούμενον δρῖκοντα καὶ φρίσσοντα τὰς φολίδας ἐκύμαινον οἱ στρατοί. Ὁ δὲ Διονύσιος ὡς τεῖχος ἀνίστατον προῦβαινε, ἐς αὐτόν τε τὸν Κοντοστέφανον καὶ τὸ ἄμφ' αὐτὸν τεταγμένον τιταίνων τὸ ἔγχος. Ὡς οὖν ἐδέξαντο τοῦτον Ῥωμαῖοι, διαιδορατισμοὶ παρ' ἀλλήλων ἦσαν καὶ ὠθισμοὶ καὶ ἀντωθισμοὶ μέχρι τινός· ἐπεὶ δὲ τὰ δόρατα κατετάγει καὶ ἦν τὸ μεταίχμιον ἀποσχεδισθὲν εἰς φραγμὸν τοῖς τῶν κοντῶν στοιβασμοῖς, τὰς ἐπιμήκεις ἐσέπειτα μαχαίρας ἐσπάσαντο καὶ αὖθις συμπεσόντες ἐμάχοντο. Ὡς δ' ἦδη καὶ αὐταὶ τὰ στόματα ἡμβλύθησαν διὰ τὸ τῶν στρατευμάτων πάγχυλλον καὶ πανσίδηρον, οἱ μὲν Παῖονες ἡμηγάνουν τὸ ἀπὸ τοῦδε, μηδαμῶς κατὰ νοῦν θέμενοι ὡς ἐπιόντας αὐτοὺς Ῥωμαῖοι δέξον-

ται, Ῥωμαῖοι δὲ μετὰ χεῖρας τὰς ἐκ σιδήρου κο-
 ρύνας χειρισάμενοι (ἔθος δὲ αὐτοῖς καὶ τοιόνδε φέ-
 ρειν ὀπλισμὸν, ἦνίκα ἂν εἰς πόλεμον ᾖοιεν) ἔπαιον
 τοὺς Παίονας δι' αὐτῶν· καὶ ἦν κείριον μάλα τὸ
 πλῆγμα, κατὰ κεφαλῆς καὶ προσώπων γινόμενον. Πολλοὶ
 τὸντο ἔδρας· εἰσὶ δ' οἳ καὶ ἐλειφαίμουν τοῖς τραύμασι·
 οὐκ ἦν ὅς οὐκ ἦν τῶν Ῥωμαίων βάλλων καὶ καταβάλλων
 ἡ μὴ πανοπλίαν ἐτέραν ἐπεινδύμενος, ἢ ἵππου μὴ
 ἐπιβαίνων οὐ τὸν ἀναβάτην κατέκτανεν.
 Ἐπειδὴ δὲ περὶ ὄψιν ἦν ἡ ἡμέρα, τὸ μὲν ἀνακλητικὸν
 ἢ σάλπιγγι διατόρως συνεθημάτιζε, καὶ τὸ διαίριον
 ἐκεῖνο καθηρεῖτο τῆς τοῦ Διονυσίου σημαίας διαρμα,
 ὃ δ' Ἴστρος εἶχε τὰ πορθμεῖα καθελκυσμένα,
 καὶ ὁ στρατὸς εἰς τὴν περσικὴν ἀνήγετο. Φήμη γάρ
 ἀνὰ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα ἐπεφοῖτα καὶ
 κατακρότους ἐτίθει τὰς τοῦ στρατηγοῦ μήνιγγας,
 ὡς οἱ Παῖονες οὐκ ἀγεννῆ ξενολογίαν κατὰ
 τὴν μετ' ἐκείνην εἰσὶν ἐδεχόμενοι. Διὰ ταύτην οὖν
 τὴν ἀκοῆν, μὴ πεφυκυῖαν ἐπίπαν ἀπόλλυσθαι,
 αὐτίκα μετὰ τέλος αἴσιον τοῦ πολέμου ἀπήρην
 ἐκεῖθεν Ἀνδρόνικος.

Ἄλλ' οὕτω μὲν κατεστρατήγηντο Ἡαῖονες· βασιλεὺς
 δὲ τὴν καλλίστην ταυτηνὴν νίκην ἐνωτισάμενος θύει
 Θεῶν χαριστήρια, καὶ αὐτὸς ἦν ἐν κρότοις καὶ χαρμοναῖς.
 Κοινοῦμενος δὲ τοῖς τῆς βασιλίδος οἰκίτοισι πόλεως
 ταῦτα δὴ τὰ εὐφρόσυνα κατορθώματα, [P. 103]
 γράμματα εὐθὺς εὐάγγελα στέλλει, τὴν τροπαιοῦχίαν
 περισσάλπιζοντα. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καὶ αὐτὸς τὴν
 μεγαλόπολιν εἰσὶν κατὰγει θρίαμβον ἀπὸ τῆς ἐφῆας
 πύλης, ἥτις ἀνέφυγε κατὰ τὴν ἀκρόπολιν. Οἶα δ'
 ἐπὶ μεγίστῃ τροπικῇ καὶ ἀκραιφνεῖ κατορθώματι
 θριαμβεῦειν μεγαλοπρεπῶς προθέμενος, καὶ τὰ τῆς
 πομπῆς διασκευασθῆναι πρὸς τὸ ὑπέρογκον διατέ-
 ταχεν. Ἄπας οὖν περιπόρφυρος πέπλος καὶ χρυσίφ
 κατὰσεικτος ἀπηώρητο, καὶ οἱ ἀστυνόμοι ἄλλοι
 ἕλλοθεν ἐπὶ τὴν πρόοδον ἐκείνην μεταβρέντες ὡς
 βῆμα κατὰ πρᾶνοῦς ὀχετηγούμενον ἐξεκένωσαν ἀγο-
 ρὰς, οἴκους, νεῶς, ἐργαστήρια καὶ ἄλλο μέρος ἅπαν
 τῆς πολυχανθοῦς πόλεως. Οὐδὲ τῆς τῶν αἰχμηκῶτων
 συμμορίας ὁ θρίαμβὸς ἀπεστέρητο, ἀλλὰ καὶ τούτων
 πολλοὶ διῆγον τοὺς παρόντας καὶ ἐσέμνονον τὴν
 πομπὴν παριόντες. Αὐτὰ μέντοι τὰ καθ' ἑκάτερα
 μέρη τῆς ἀγορᾶς, καθ' ἣν ἔμελλε τελεῖσθαι ὁ θρίαμ-
 βος, παρυφιστάμενα δρύφακτα εἰς διώροφά τε καὶ
 τριώροφα παρυσφύμενα πᾶσιν ἐνεποιοῦν θαυμασμὸν,
 καὶ τὰ τέγη δ' οὐχ ἑκίστα μάλιστα πολλοὺς τοὺς
 θεουμένους καὶ πάντας ἀνέχοντα ἐκκρεμεῖς. Ἐπεὶ δὲ
 καὶ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα παρελθεῖν ἐπῆγε καιρὸς,
 προηγεῖτο μὲν ἀργύρεον ἐπίχρυσον τέρωρον, ἵπποις
 λευκοῖς ὡς αἱ χιόνων ἀποσπάζεις ἐλκόμενον, ἴδρυτο
 δ' ἐπ' αὐτοῦ ἡ εἰκὼν τῆς ἀπροσμάχου συμμάχου καὶ
 ἀκαταγωνίστου συστρατήγου τῷ βασιλεῖ Θεομήτορος.
 Οὐ μέγα δ' ἔδραχεν ἄξων, ἀτι μὴδὲ θεᾶν ἦγε δεινὴν
 τὴν ψευδοπάρθενον Ἀθηνᾶν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς παρθένον
 καὶ ὑπὲρ λόγων διὰ λόγου τὸν Λόγον λοχεύ-
 σασαν. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ καθ' αἴμα τῷ βασιλεῖ περιώνυμοι,
 καὶ ὅσοι γερούσιάζοντες τὰς πολιτικὰς διεῖπον
 ἐρχὰς, καὶ οἱ λαμπροὶ τοῖς ἀξιώμασι καὶ τῇ τοῦ βασιλέως
 εὐνοίᾳ περίκλυτοι. Ἐπειτα δ' ὁ κρατῶν προῆει
 αὐτὸς, ἵππῳ ὑψαύχενι ἐποχος, κύδιστος, μέγιστος
 καὶ κόσμος τοὺς βασιλικούς περιφανῶς περικείμενος.
 Παρεῖπετο δὲ οἱ καὶ ὁ τοῦ θριάμβου αἰτίας Κοντοστέφανος,
 ὑμνούμενος τῆς νίκης, τοῦ δεξιοῦ μακαριζόμενος ἀγωνίσματος. Εἰς δὲ τὸν
 μέγαν νεῶν καὶ τοῦ παντὸς ἐνώπιου λεῶ τὴν τοῦ Κυ-
 ρίου λαλήσας ἀνεσιν πρόβεισιν ἐκεῖθεν εἰς τὰ βασιλεια.
 Ὡστερ δὲ τῶν ἀνείκων ἐαυτὸν τῆς ἀγῶν τάσεως
 διεχεῖτο ἵππων ἀμίλλαις.

δ. Καὶ τὸ ἐπίδον δὲ ἔαρ εἰς ἄνεσιν ταμειυσάμενος
 σώματος, ἐπειδὴ παρίππευσε Καρκίνον καὶ παρῆλθε
 Διοντα ἦλιος, ὃ τε Σείριος ὑπέληγε τῶν φλογώσεων,
 αἱ δὲ χειμέριοι τροπαὶ ἤδη παρεσκυθρώπαζον, ἔξεισι

A expectare, ducem sollicitum reddebat. Ob eam
 igitur famam, quæ non prorsus inanis esse puta-
 batur, post felicem pugnae eventum inde discessit
 Andronicus.

B Pannoniis hoc modo superatis, imperator tanta
 victoria lætus exsultans, Deo gratias actis, statim
 rei bene gestæ nuntios in urbem 205 mittit, eo
 post dies aliquot et ipse Cpolim ingressus trium-
 phum ducit ab orientali porta, quæ ad arcem patet,
 eumque ob insignem et inconvictam victoriam quam
 splendidissime et magnificentissime adornat. Ex-
 pansæ sunt omnes purpureæ et auratæ vestes; et
 cives alii aliunde ad pompam illam confluentes
 instar torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes,
 templa, officinas et loca omnia urbis amplissimæ
 desuerunt. Sunt et captivi in triumpho ducti.
 Platea illa utrinque suggesta habuit ad binas et
 ternas contignationes educta; tecta quoque omnia
 spectatoribus referta fuerunt. Imperator qua-
 drigæ argenteæ auratæ eum equis nive candidiori-
 bus præcedebant; quibus imposita erat imago in-
 victæ adjutricis et insuperabilis commilitonis Matris
 Dei. Neque vero axis magnum sonuit, quia non
 vehebat acrem deam Minervam, quæ falso virgo
 dicitur, sed veram Virginem, quæ Verbum 206
 inexplicabili ratione per verbum peperit. Eum cur-
 rum imperatoris propinqui atque amici, senatus,
 viri magistratibus et dignitatibus insignes, pone
 sequebantur. Deinde ipse imperator prodiit, equo
 feroci insidens, vir inclytus et maximus, ornamen-
 tis illustribus insignis, comitante Contostephano
 triumphii auctore, qui ob victoriam et rem bene
 gestam celebrabatur. Magnum templum ingressus,
 Deoque coram omni populo laudato, id palatium
 pergit, laxataque nimia bellorum contentione lu-
 die equestribus recreatur.

4. Sequenti etiam vere in animi oblectationem
 insumpto, postquam sol Cancrum et Leonem per-
 mearat et æstus Caniculæ desævierat, bruma jam
 instante in Occidentem egreditur. Audierat enim

Serviorum principem, inquieto et insatiabili ingenio hominem, Stephanum Neemanem iusto audaciorum factum finitima quæque invadere, ac populares suos graviter premere ferro grassantem, sumque 207 fortunæ oblitum Crabatiam] et Cattarorum dominatum sibi vindicare. Ut igitur Neemanis voluntatem exploraret, Theodorum Padiatom cum copiis ablegat. Erat autem ea Neemanis ferocia ut bello non indicto statim Romanos invaderet. Postquam autem ipse imperator eum ulcisci statuit, bello celeriter relicto in montes confugit et speluncas ac petras subiit; et subinde imminuta nonnihil superbia tandem supplex ad pedes illius procumbit. Augebatur enim animo, ne Servie principatus alicui ex iis quos ipse everterat, qui esset eo dignior, tribueretur. Eum igitur hominem imperator tanta arte tractabat et ad fidem sibi servandam convertibat si quando a recta via aberrare et libertatem spectare videbat, aut cum Alemannorum rege se conjungere, aut ad Hunnos inclinare et manubias communicare, quanta diligentia nec opilio exiguum gregem custodire solet. Neeman vero illum non minus formidabat quam leonem cæteræ animantes. Nam cum imperator equitatu tantum educto et satellitibus sequi jussis Romanorum fines egressus contra illum ferebatur, Servie statum suo arbitrato extemplo immutabat. πλανώμενον ἑώρα τοῦ εὐθὲως καὶ ἐλευθέρου βλέποντα, ἢ τῶν τῶν Ἀλαμανῶν βίγῃ προστιθέμενον ἢ τοῖς Οὐννοῖς προσνεύοντα καὶ κοινὸν ἐκείνοις βαλάντιον (95) καὶ πῆραν προσκτώμενον, ὡς οὐδὲ ποιμῆν κοίμνιον εὐπερίγραπτον. Οὕτω δ' ἐδεδοίκει τοῦτον ὁ Νεεμᾶν ὡς οὐδὲ τὸν βασιλικώτατον θῆρα τὰ κνώδαλα· ὃ γὰρ καὶ τὰ ἰππασμα μόνον πολλὰ ἐπιφερόμενος καὶ τοῖς δορυφοροῦσιν ἐπὶ « Ἐπισθε, » τὰ Ῥωμαίων παρήλλαττεν ὄρεα, καὶ κατ' αὐτοῦ ἐξορμῶν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐφετόν τὰ ἐκείθεν μετήμεθε πράγματα.

208 5. Post hæc Manuel, audita Ægypti fertilitate et frugiferis Nili exundationibus, classe eam terram petere, et quæ auribus acceperat, oculis intueri et contrectare manibus instituit. Quamvis autem proxima quæque adhuc in motu essent et licet secarentur et urerentur, non tamen tollerentur, sed instar redivivæ hydræ repullularent, tamen importuna ambitione impulsus, et veterum principum æmulatione ac gloria adductus, qui non modo a mari ad mare, sed ab Oriente usque ad Occidentem dominati fuerunt, rebus magis urgentibus omissis longinquam expeditionem suscepit, consilioque suo cum Amerigo Hierosolymorum rege communicato, qui se ei præsto futurum pollicebatur, classem amplius cc longarum navium contra Tamiathum comparat, inter quas erant x Epidamniæ et sex Euboicæ expeditæ naves. Navarchum designat Andronicum Contostephanum magnum ducem; et Theodorum Maurozumem cum lx triremibus ad 209 regem præmittit, qui reliquam classem et

πρὸς τὰ ἱσπερία καὶ κατὰ τὴν Φιλίππου ἐναυλλίξεται. Ἡκχόκει γὰρ ὡς ὁ τῶν Σέρων σατράπης (ἦν δὲ τότε ὁ Νεεμᾶν Στέφανος) ὑπὲρ ὃ δεῖ θρασύτερος γέγονε, καὶ κακόσχιλος ὢν τις ἤγηται σοφὸν τὸ περιέρχον, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τρέφων ἀκόρεστον καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ πάντα διαπλωθῆναι φιλονεικῶν τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φύλου βαρῦς ἐμπίπτει καὶ ξίφει τὸ γένος μέτεις, μήτε μὲν τὰ οὐκ εἰδὼς μέτρα Χορβατίαν ὑποποιεῖται καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάται τῶν Καττάρων τὴν κυριότητα. Διὰ ταῦτα τοῖνον πείραν εἰληφέναι θέλων τοῦ ἐπὶ τούτοις τῷ Νεεμᾶν βουλῆματος, στέλλει μετὰ δυνάμεως τὸν Παιδιάτην Θεόδωρον. Τῷ δὲ τοπάρχῃ Νεεμᾶν οὕτως ἀναρσίου μετῆν φρονήματος ὡς [P. 104] εὐθὺς ἐξενεγκεῖν ἀκήρυκτον πόλεμον καὶ Ῥωμαίοις ἐπισπεσεῖν. Βασιλέως δ' αὐτὸν μεταλθεῖν κρίναντος, ὀλίγον τῇ μάχῃ παραφανείς ἀπεκρύφατο, τὰς τῶν ὄρων καὶ πάλιν ὑποδύς καταδύσεις καὶ τὰς πέτρας ὀκνησὶ εἰς ἀποκρυβήν. Ἄει δὲ τι περικόπτων τῆς προλαβούσης ὀφρῶς καὶ ὑφαίρων, τέλος τοῖς ἐκείνου ποσὶ τὴν οἰκίαν ὑποτίθεικε κερφαλὴν, μέγας μεγαλωστί τεταμένους καὶ περὶ τοῦ μὴ παθεῖν κακῶς δεόμενος· ἡγωνία γὰρ μὴ πως αὐτὸς μὲν τῆς τῶν Σέρων παραλυθῆ δυναστείας, τὸ δὲ κράτος μετενεχθῆ πρὸς τοὺς ἐκείνου ἄρχαι δικαιοτέρους, καὶ οὐς αὐτὸς κατασπᾶσας εἶχε πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀναχθείς. Οὕτω δ' εὐμαρῶς μετῆι τοῦτον καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου πίστιν μετέστρεφεν, εἰ ποτε ἀπο-

εἰ. Ἀλλὰ τίνα τὰ ἐπὶ τούτοις; ἐρᾷ καὶ στρατείας ὑπερορίου, καὶ τὸ τῆς Αἰγύπτου ἐνωτιζόμενος πάμφορον, καὶ ὅσα γεωργεῖ Νεῖλος ὁ καρποδότης καὶ εὐσταχὺς, τοῖς πῆχσι μετρῶν τὸ εὐδαίμον (96), ἔγνω ἐν θαλάσῃ θέσθαι χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιάν αὐτοῦ, εἰ πως τὰ δι' ἀκοῆς ἐρώμενα Αἰγύπτια ἀγαθὰ καὶ ὀφθαλμοῖς ἐντράνοις (97) θεάσασθαι καὶ εἰλη ληπτὰ ταῖς χερσίν. Ἐποίη δ' ἐκείνον ταῦτα φαντάζεσθαι τὰ ἐν ποσὶν ὑπεραλλόμενον, καὶ ταῦτα ἔτι ὠδίνοντα, καὶ τεμνόμενα μὲν καὶ κατακαϊόμενα, οὐκ ἀφαντούμενα δὲ καὶ ἀμαυρούμενα, ἀλλὰ καλιμφυῆ κατὰ τὴν ὕδραν γινόμενα, φιλοδοξία τις ἄκαυρος καὶ τὸ πρὸς βασιλεῖς ἀθαμιλλᾶσθαι, οὐς τὸ κλέος πολὺ καὶ τὰ σχοινίσματα οὐκ ἀπὸ θαλάσσης μόνον ἕως θαλάσσης ὑφαπλούμενα πρὶν παρετέτατο, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐφῶν ὀρισμάτων μέχρι τῶν ἱσπερίων διικνεῖτο στηλῶν. Οὐκοῦν καὶ τὸ σκέμμα τῶν τῶν Ἱεροσολύμων βίγῃ Ἀμερίγῳ κοινωσάμενος, κακείνον εὐρῶν οὐκ ἀποπεμπόμενον τὸ ἐνόημα, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συλλαβέσθαι οἱ τοῦ ἐγχειρήματος ὑπισχνόμενον,

Hier. Wolfi notæ.

(95) Κοινὸν ἐκείνοις βαλάντιον. Puto Choniatem de latrocinii societate et partitione manubiarum loqui.

(96) Τοῖς πῆχσι μετρῶν τὸ εὐδαίμον. Alludit ad dimensiones agrorum, limitibus exundatione

Nili confusis, unde quidam censent geometriam ortum habuisse.

(97) Ἐντράνοις, Τρανῆς et τρανὸς usitata sunt, sed ἐντρανος alibi me legere non memini.

στόλον καταρτίσει βαρὺν κατὰ τοῦ Ταμιάθου εἰς νῆας μακρὰς διακοσίας καὶ ἔτι πρὸς ἀριθμούμενον, ἐν αἷς κατελέγοντο δέκα μὲν αἱ ἀπὸ τῆς Ἐπιδάμνου ἀναχθεῖσαι, ἕξ δὲ ταχυαντοῦσαι ἄπασαι, ἅς ἐπλήρουν οἱ ἐδόξαι. ἀνδείκνυσι δὲ νύαρχον τὸν μέγαν δοῦκαν τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον. Ἀπὸ δὲ τούτων τῶν τριτρίων ἐξήκοντα τῶ Μαυροζούμη παραδούς θεοδώρῳ πρὸς τὸν ῥήγα ἐξέπεμψε, προκαταγγελοῦντα μὲν καὶ τὴν ὅσον οὐδέπω τοῦ λοιποῦ στόλου ἀναγωγῆν καὶ τὴν ἐκεῖσε τοῦ Κοντοστεφάνου ἀφίξιν, διαναστήτονα δὲ κἀνεῖνον ὡς εἴη ἐτοιμασάμενος τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον, ἅμα δ' ἀποκομίσοντά οἱ καὶ τὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἱππέων ὄψωνια, ὅσοι συνεκστρατεύειν ἔμελλον τῶ ῥηγί συνεφαπτομένῳ τοῦ πολέμου καὶ κατ' Αἴγυπτίων τιθεμένῳ τὴν κίνησιν, [P. 105] καὶ ὧν ὁ στόλος ὁ Ῥωμαϊκὸς συγκεκρότητο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κοντοστέφανος ἐξείσιν (ἦγε δὲ τότε ὀδόγη μὴν ὁ Ἰούλιος), καὶ δὴ πρὸς τὸ Μελίβοτον καταχεῖς, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε ἀφικόμενος θεατοῦ τοῦ στόλου τὰ πρὸς τὸ ἔργον ὑφηγηθεῖς, μετὰ δύο ἡμέρας ἀνάγεται, καὶ κατάγεται εἰς τὰ Κοῖλα, ταῦτα δὴ τὰ περὶ Σηστόν τε καὶ Ἀβυδὸν, καὶ ἐντιθησι ταῖς τριτρίεσι τὸ ἐκ Ῥωμαϊκῶν καὶ ἔθνικων ἱλῶν ἀποκριθὲν καὶ παραδοθὲν οἱ στρατεύμα. Τὸ δ' ἐνεῦθεν, ὡς μὲν τὸ πνεῦμα φροῶν καὶ οὐρον τὰ πρυμνήσι λύσας καὶ τὰ ἱστία διαπετάσας τὴν ἐς Κύπρον παρανελέγετο κόλυθον. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν τοῦτον ἕξ ἐγκύρσας ναυσὶν ἅς ὁ τῆς Αἴγυπτου ἀμνηρᾶς ἐπεπόμφει πρὸς κατασκόπησιν, τὰς μὲν δύο συλλαδῶν εἶχεν αἱ δ' ἄλλαι, αἱ καὶ μὴ ἀγχώμαλα τὸν πλοῦν ἐτίθεντο, καταταχίσασαι διαδιδράσκουσιν.

ς Προσωκείλας δὲ τῆ Κύπρω τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ παρίστανται τῶ ῥηγί, καὶ πυνθάνεται πρὸς ὅτῳ ἔχει τὸν νοῦν ἐκεῖνος, καὶ εἰ προσημενεῖ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἢ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων βραδευταῖ οὗτος. Ὁ δὲ ῥήξ κατὰ τὸν Ἐπιμηθέα, ὅτῳ μὲν μέλειν οὐκ εἶναι φασὶ τὸ δὲ μεταμέλειν, καὶ μάλα τὴν καρδίαν μέστην ἐπλήθητο, ὅτι συναρξέειν ὄλωσ βασιλεῖ κατένευσεν ἢ γοῦν ἐπώτρυνε τὴν κατ' Αἴγυπτίων μελετῶντα κίνησιν. Τῶ τοι καὶ ἀναβαλλομένη ἐφκει καὶ σκεπτομένη πολλὰκις τὸ ποιητέον. Ὅψ δ' οὖν σημαίνει τῶ Ἀνδρονίκῳ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων ἴεσθαι, ὡς ἐκεῖσε συνελθόντες συνδιασκέψωνται ἀμφοτέρω ὁ κοινῶς διαπράξονται. Εἶχε τοίνυν ἢ μὲν Παλαιστίνῃ τὸν Κοντοστέφανον, τὸν δ' Ἀμέριγον αὐθις ἢ μέλλοις καὶ ὁ μετὰ μελὸς πολλὸς ἐγκείμενος ὑπέτυφε τὴν ψυχὴν. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα Πάτροκλον πρόφασιν προτιθεῖς (98), οὐδὲν ἤττον ἐπὶ πᾶσι καὶ τὴν τῶν οἰκειῶν στρατευμάτων προῦβάλλετο συλλογῆν Ἀνδρόνικος δ' ἐπὶ τούτοις ἤχθετο μὲν τοῦ καιροῦ τὴν ἄλλως ἐκμετρούμενου, ὅπερ οὐκ ἦν εἰσαυθις ἐπιλαβέσθαι ὡς μηδὲ κομῶντος ἐξόπισθεν ὑπέθραττε δ' αὐτὸν πλειόνως ὁ τοῦ ναυτικοῦ πλερώματος ὄψωνιασμός διεκνεῖς ἀναλούμενος. Ὁ γὰρ βασιλεὺς τριῶν μηνῶν τῶ στόλῳ σιτηρέσιον ἐπεμέτρησεν ἐκ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἀρχόμενος· ἦν δὲ τότε λήγων ὁ Σεπτέμβριος. Ἐπὶ δ' ἐδόκει ἀπαίρειν, τὴν διὰ ξηρᾶς πορείαν ὁ ῥήξ τοῦ θαλαττοῦ προτιθησι πλοῦ, καὶ Ἀνδρονίκῳ οὕτως ποιεῖν ὑποτίθησι, φάσκων ὁμαρσατέραν εἶδεναι τὰς τῶν πολλῶν καὶ ἀπαθεστέραν τῶ ἰλομένῳ, καὶ ὡς ἐρεῖται ἅμα οὕτως σφίσι

A Contostephanum jamjam adfore praenuntiaret, atque eum hortaretur ut ipse expeditionem maturaret; simul etiam Hierosolymitanis equitibus, qui regem in Aegyptum secuturi essent, stipendia afferret. Non multo post, viii die mensis Julii, Contostephanus ad Melibotum appulit, ubi ab imperatore, qui classis spectandae gratia aderat, quae in rem fore viderentur cdoctus, biduo post Coela, quae circa Sestum et Abydum sunt, pervenit, et Romanas auxiliaresque copias sibi assignatas triremibus imponit. Inde dum secundis ventris Cyprum versus navigat, in sex speculatricis naves ab Aegypti Amera missas incidit; quarum duabus captis, quatuor reliquae ominis accelerato cursu evaserunt.

Met' οὐ πολὺ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κοντοστέφανος ἐξείσιν (ἦγε δὲ τότε ὀδόγη μὴν ὁ Ἰούλιος), καὶ δὴ πρὸς τὸ Μελίβοτον καταχεῖς, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε ἀφικόμενος θεατοῦ τοῦ στόλου τὰ πρὸς τὸ ἔργον ὑφηγηθεῖς, μετὰ δύο ἡμέρας ἀνάγεται, καὶ κατάγεται εἰς τὰ Κοῖλα, ταῦτα δὴ τὰ περὶ Σηστόν τε καὶ Ἀβυδὸν, καὶ ἐντιθησι ταῖς τριτρίεσι τὸ ἐκ Ῥωμαϊκῶν καὶ ἔθνικων ἱλῶν ἀποκριθὲν καὶ παραδοθὲν οἱ στρατεύμα. Τὸ δ' ἐνεῦθεν, ὡς μὲν τὸ πνεῦμα φροῶν καὶ οὐρον τὰ πρυμνήσι λύσας καὶ τὰ ἱστία διαπετάσας τὴν ἐς Κύπρον παρανελέγετο κόλυθον. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν τοῦτον ἕξ ἐγκύρσας ναυσὶν ἅς ὁ τῆς Αἴγυπτου ἀμνηρᾶς ἐπεπόμφει πρὸς κατασκόπησιν, τὰς μὲν δύο συλλαδῶν εἶχεν αἱ δ' ἄλλαι, αἱ καὶ μὴ ἀγχώμαλα τὸν πλοῦν ἐτίθεντο, καταταχίσασαι διαδιδράσκουσιν.

B 6. Ad Cyprum appulsus regi suum adventum nuntiat, illiusque sententiam exquirat, utrum ipse in Cyprum venire an se Hierosolyma ire malit? At rex Epimethei more, quem post factum deliberare aiunt, cum plane paenitisset quod se imperatori opem laturum promisisset atque ejus Aegyptiacam expeditionem approbasset, magnopere angebatur. Proinde rem procrastinat, ac subinde quid agendum sit deliberat. Tandem Andronicum Hierosolyma accerit, ut ibi in commune consulat. Quo cum Andronicus venisset, Ameripus denuo cunctatur, et paenitentia vehementer aestuans aliud atque aliud excusat, suarumque legionum convocacionem causatur. Andronicus eam moram tum ob irrecuperabilis occasionis neglectum, tum vero propter frustra insumpta in classem stipendia aegre ferebat, quae imperator ad tres menses duntaxat numerarat, ab Augusto auspicatus, cum September tum exiret. Cum autem rex terrestre iter tum ut commodius et tutius navigationi praerulisset, tum quod obiter Tunium et Tenebium pagos aditu faciles et in planitie sitos, quorum habitatores Christiani plerique nominis Aegypti Amerae parent, occupare liceret, Andronicus regis consilium sequitur. Interjecto itinere citra molestiam confecto, et castellis quae diximus, quod justo praesidio non munita erant, in dedicionem acceptis, pergunt; et cum classe, quae jam ad Tamia-thum appulerat, congressi Sarracenos urbe effusos intrepida acie sic exceperunt, ut cum clamore et

Hier. Wolfii notae.

(98) Πάτροκλον πρόφασιν προτιθεῖς. Vide Erasmi Chiliadem; quanquam haud scio an ad Homerium Achilleum alludatur, qui saevitiae suae Patrocli caedem praetexebat, cum hosti mortem depre-

canti respondet:

Κάθανε καὶ Πάτροκλος ὁ τις σέο πολλῶ ἀμείνων.
Οὐκίδι' ἔσ' ἄνδρα Πάτροκλος ὁ τις σέο πολλῶ ἀμείνων.
Occidit et Patroclus qui te virtutibus antest.

tumultu, vix aspectu Romanorum tolerato, intra portas refugerent. Id ea die factum qua et triremes Nilum sunt ingressæ, et rex pedes eodem venit. Postridie Sarraceni denuo convenerunt, cum Romanis in campo sinuoso et leniter ad murum inflexo dimicaturi. Sed ne tum quidem eis restiterunt. Nam ita pugnabant, ut paulum a portis progressi nusquam a munitionibus discederent. Romanis autem irruentibus, salutem fuga quærere contenti in portas irruunt, suam phalangem hostibus opponere non ausi. Id per dies complures factum. Quod eo pertinebat, ut res ostendit, ut Romani vana spe inflati tempus tererent. ¶ Aliquando post Andronicus muros ferire arietibus non sine labore et periculo cœpit. Nam Barbari eos qui machinas admovebant, superne jaciendo et telis grandinis in modum ingerendis ab opere depellebant, aliaque comminiscabantur ad mœnium defensionem. Nihilominus partem muri dejecit, in quo celebris ædes Dei Genetricis exstructa erat. Nam ibi narrabant cives Virginem Matrem cum sponso Josepho fugam stitisse, cum sanguinarii Herodis metu in Ægyptum fugerent. Proinde Sarraceni Romanos irridebant et Andronicum insectabantur, quod ædi non peperisset in qua Christiani Deo preces offerrent et vota exsolverent et sua mysteria peragerent. Sed cum ne sic quidem quidquam ex sententia succederet, majore impetu hostes invadendos ratus regem adiit, vehementer instans ut et ipsi suis productis copiis urbem corona cingerent et si res facultatem haberet scalis admotis conscenderent. Is vero etsi institutum et prudentiam Andronici collaudabat, tamen salutare Christi sepulcrum testatus se eam rem prius aggressurum esse negavit quam lignæ turres fabricarentur, quas mœnibus admoveret. Jussitque palmas suburbani agri in eum usum succidi. Quod cum factum esset, turres nihilo magis exstruebantur ob regis procrastinationem et tergiversationem. Ea re tristis Andronicus exercitum miserabatur jam commeatu destitutum et fame periclitantem. Nam alii ne obolum quidem ad emenda cibaria habebant; alii indignabantur quod peculiare forum non habentes a frumentatoribus regis magna pecunia parum impetrarent. Et militiæ tempus jam pridem elapsum querelas et molestias militum augebat. In primis tamen inanis et irritæ obsidionis ultra dies quinquaginta prorogata pigebat. Cum autem nihil per imperatoris litteras agere liceret nisi quod regi placuisset, illius sententiam expectavit. Sed cum re ipsa comperisset eum nihil æqui animo agitare neque quidquam opis afferre, exercitum vero in multis ærumnis et periculis versari videret, quippe fame urgente, ut nonnulli cibus inusitatis uterentur, omnes vero radicibus et palmarum comis elixis vescerentur, accedebat fama parum secunda, a sultano Ægypti et orientalibus Arabibus jamjam auxilia submissum iri, et magna pecunia conductos equites Assyrios in propinquo esse. Mortuo non in aurem insusurrandum ratus, contempto Latinorum

ἄξ ἐφόδου καὶ πάρα γον ὁδοῦ παραστήσασθαι τὸ Τούνιον τε καὶ τὸ Τενείσιον. Τὰ δὲ ἔστι κωμύδρια τῆς Αἰγύπτου ἀμηρᾶ καθυπέκοντα, οὐ δυσπρόσοδα οὐδὲ δυσέμβολα, ἀλλ' ἐφ' ὑπτίου κείμενα πεδίου, καὶ τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων ἔχοντα γνωρίζομένους ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Ὡς ἀγαθῆ γούν τῆ παρριφάτει τοῦ ῥηγὸς πεισθεὶς Ἀνδρόνικος, ἦν ἤρειτο οὗτος, ἐτρέπετο. Τὴν δ' ἐν τῷ μεταξὺ πορείαν ἀλύπως ἀνύσαντες, οἷς εἴπομεν φρουρίοις προσέβαλον, καὶ ὁμολόγως αὐτὰ χειρωσάμενοι, ὅτι μὴδ' εἶχον ἐνδοθεν ἀξιόμαχον δύναμιν καὶ χεῖρα ἱκανὴν εἰς ἀντίπαλον μοῖραν χωρεῖν, τοῦ πρόσω εἶχοντο. Καὶ δὴ τῷ στόλῳ συμμίξαντες ἤδη τὰς κώπας ἐπὶ τοῦ Ταμιάθου σχάσαντι καὶ ἐφορμῶντι, τοῖς πρὸ τῆς πόλεως εὐθὺς ἐκχυθεῖσι καὶ μεθ' ὀπλων ἐποφθεῖσι Σαρακηνοῖς συμμίγνυνται. Οὕτω δ' ἐξέπληξαν αὐτοὺς Ῥωμαῖοι καὶ διετάραξαν τῷ ἀποτομήτῳ τῆς ἀντιτάξεως ὡς σὺν βοῇ τε καὶ ταραχῇ συνωθηθῆναι εἰσω πυλῶν, μὴδὲ καθαρῶς ἀντιβλέψαι σφίσι ὑπενεγκόντας. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτω τῆς ἡμέρας ἐκείνης πέπρακται, καθ' ἣν αἱ μὲν τριχῆρες τῷ Νεῖλῳ προσώκειλαν, ὁ δὲ ῥῆξ περὶ παρεγένετο· τῆ δ' ὀστεραῖα πάλιν οἱ Σαρακηνοὶ συμπλακησόμενοι Ῥωμαίοις συνεληλύθησαν κατὰ τὸ πρὸ τῆς πόλεως κολπῶδες πεδίον καὶ ἐπικαμπὲς ἤρμα περὶ τὸ τεῖχος. Πλὴν οὐδὲ τότε Ῥωμαίους ὑπέστησαν. Τῶν γὰρ πυλῶν ὄσον ἀποσχόντες βραχὺ καὶ μηδαμῆ τοῦ προτειχίσματος ἀφιστάμενοι, οὕτω διετίθουν τὸν πόλεμον· ὡς δ' ἐπ' αὐτοὺς ὤρμητο Ῥωμαῖοι μόνον τὸ παθεῖν κακῶς φυλαττόμενοι ἐνέκλινον εἰς φυγὴν καὶ διὰ τῶν πυλῶν εἰσερχόντο, μὴ εὐθύωρον ἄγειν εἰς τοὺς πολεμίους τὴν ἑαυτῶν ἀποθαβρόντες φάλαγγα· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐγένετο. Ἦν δὲ ἡ στρατηγία αὕτη μὴδὲν ἄλλο δυναμένη, ὡς δέδεικται, ἡ Ῥωμαίους κατασφίξεσθαι, ὅπως εἰκῆ χρονοτριβῶσιν, ἐλπίζοντες μὴ περινομέναις ὑποσλώμενοι. Ἀμέλει τοι τὰς ἐλεπόλεις ἐς νέωτα προσαγαγῶν ὁ Ἀνδρόνικος οὐκ ἄμογητι καὶ ἀκινδύνως τὸ τεῖχος ἐτυπτεν· οἱ γὰρ βάρβαροι τοὺς διαπειρωμένους τῶν μηχανημάτων ἔβαλλον ὑψόθεν καὶ τοῦ ἔργου ἀπεκώλυον, βέλη τε νιφάδων ἀφιέντες πυκνότερα καὶ ἀντεπινοοῦντες τὰ τῷ τείχει σωτήρια. Ἰσχυσε δὲ καὶ οὕτω κόρησιν καταρεῖψαι τεύχος, ἐφ' οὗ κηῶδες ἴδρυτο τέμενος τῆ Θεομήτορι ἀνακείμενον. Ἦδετο δὲ τοῖς ἀστοῖς ἐκεῖ που παύσασθαι τοῦ πλάνου τὴν μητροπάρθενον σύναμα Ἰωσήφ τῷ μνήστορι, ὅποτε εἰς Ἀἴγυπτον ὤρμητο τὸν παιδοφόνον Ἡρώδη ἐκκλίνοντες. Οἱ τοίνυν Σαρακηνοὶ ἀπίσκωπτον ἐς Ῥωμαίους, καὶ ὕδρεσιν Ἀνδρόνικον ἐπλυνον οἷα μὴ φειδόμενον νεῶ καθ' οὐπερ ἐκκλησιάζοντες τὸ χριστιάνυμον τὰ οἰκεία τελοῦνται μυστήρια, πῆ μὲν προσευκτήρια, πῆ δὲ καὶ χαριστήρια ᾄδοντες. Ὡς δὲ οὐδ' οὕτω τὰ κατὰ νοῦν Ἀνδρόνικος ἐξεπέρανε, διὰ προσβολῆς ἰσχυροτέρως ἔγνω πειράσασθαι τῶν ἐντός. Καὶ δὴ τῷ ῥηγὶ πρὸς λόγους ἐλθὼν ἐνῆγε κακῆνον, πολὺς ἐγκαίμενος, ἐξαγαγεῖν τὴν στρατιάν καὶ τὸ τεῖχος ἅπαν διαλαθεῖν, κἄν εἰ προχωροῖη τὰ τοῦ ἔργου, καὶ κλίμαξιν χρῆσασθαι καὶ τοὺς ἀναβρίχωμένους διαφεῖναι. Ὁ δὲ ἐπῆνε μὲν τὰ λεγόμενα καὶ τῶν εὐμεθέδων βουλευμάτων ἀπεθείαζε

τὸν Ἀνδρόνικον, οὐκ ἄλλως δὲ τῷ πράγματι ἐγχει-
 ρῆσιν διεβεβαιοῦτο καὶ διετείνεται, τὸν τοῦ Χριστοῦ
 τάφον εἰς ὄρκον παραλαμβάνων, εἰ μὴ πρότερον
 πύργοι τεκτονιθῆσονται ἐξέλινοι καὶ τούτους ἐπιστή-
 σει τοῖς τεύχεσι. Καὶ ταῦτα λέγων ἐπέτατε τοὺς τῆ
 πόλει παραπεφυκότας φοινίκας καθαιρεῖν καὶ εἰς πύρ-
 γων ἀποξέειν ὑψώματα. Οἱ μὲν οὖν εὐψεῖς καὶ ἀκρό-
 κομοὶ φοινίκας ἀπετέμνοντο, καὶ τὰ ἄλλα τῶν δένδρων
 ἀπεκενοῦτο, ἐψιλοῦτο ἅπας παράδεισος, τὰ δὲ
 τῶν πύργων δοκανώματα καὶ ἡ τούτων ἀρμογή καὶ
 ἀπάρτισις ἐξεπεραίνετο οὐδαμοῦ· ὁ γὰρ ῥῆξ ἐς ἡλίους
 μακροὺς ἀπετίθει τὸ γενησόμενον ἐς αὔριον καὶ πως
 ἀναβαλλόμενος, μηδὲ τὰ δεδογμένα πληρῶν. Ταῦτα δ'
 ὄρων Ἀνδρόνικος ἔχθετο μὲν, ὁ λειπόμενον ἦν, καὶ
 κατῴχευε τὴν στρατιάν σιτίων ἤδη [P. 107] σπα-
 νίζουσαν καὶ λιμῶ θανεῖν κινδυνεύουσαν, καὶ τοὺς
 μὲν μηδ' ὄβολοῦ εὐποροῦντας ὡς ἔχοιεν τὰ πρὸς τὸ
 ζῆν ἐξωνοῦμενοι, τοὺς δὲ δυσχεραίνοντας ὡς οἰκείαν
 μὴ ἔχοντες ἀγορὰν, πλείστα τοῖς ἐπὶ τῆς σιτηγίας
 κατατιθέμενοι τοῦ ῥηγός, ὀλίγων τῦπόρου τῶν πρὸς
 ἐστίασιν. Καὶ ὁ συντεθειμένος δὲ χρόνος τῆ στρα-
 τεῖα πάλαι ἐκμετρηθεὶς σχελεῖσιν ἐποίει καὶ δυσχε-
 ρεῖν, πρὸ δὲ πάντων ἡ κενὴ καὶ ἀνόητος προσεδρία,
 ἡμέρας ὑπερβάσα πενήτηντα. Εἰς ἑτέραν δὲ μὴ
 ἔχων ἀπιδεῖν ἐργασίαν, ὅτι μηδὲ εἶων αὐτὸν τὰ τοῦ
 βασιλέως γράμματα ὅλως ἐγχειρεῖν ἢ μὴ εἶη ἀσπά-
 σια τῷ ῥηγί, καθῆστο παραδοκῶν τὸ ἀπὸ τοῦ ῥηγός
 ἐνδοσίμων. Ἐπει δ' οὐδὲν τι χρηστὸν οὐδὲ μέτριον ἐκ
 τῶν πραττομένων κατελάμβανε τὴν ἄνδρα διανοοῦμε-
 νον μήτε μὴν προσλαμβάνοντα καὶ συμμογοῦντα, καὶ
 εἰς δεῖνὰ δὲ καὶ ἀμήχανα πολλὰ ἐμπεπτικῶναι τὴν
 στρατιάν ὄρων κινδυνεύουσαν, οἷα τοῦ λιμοῦ ἐπιβρί-
 θητος καὶ δεῖνως ἐπιδοσκομένου, ὡς ἄπτεσθαι τῶν
 ἀπγορευμένων σιτίων τινὰς, πάντας δ' ὁμῶς ῥίσο-
 φαεῖν καὶ τὰς τῶν φοινίκων δρέπεσθαι κόμας καὶ
 δεῖπνον ἔψοντας παρατίθεσθαι, οὐκ ἀγαθαὶ δὲ καὶ
 εἶμαι προσέβδλλον, ὅσον οὐπω ξενολογίαν τοῖς πο-
 λιορκοῦμένοις ἀφίξεσθαι ἐκ τε τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰ-
 γύπτου καὶ τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἡλίον Ἀράβων, καὶ
 Ἀσσυρίαν δὲ ἔππον ἐωνημένην πολλὴν ἀγχιστα εἶναι,
 ἔφεις πρὸς οὓς νεκρῶ διαλέγεσθαι καὶ τὴν Λατινικὴν
 ἐξουθενώσας κέρυζαν ἐκποδύσασθαι καὶ μόνος τὴν
 τοῦ πολέμου κέρικεν ἄμιλλαν. Ἐκκλησιάσας τοῖνον
 τὴν στρατιάν, « Καὶ τὸ ἐνθάδε, » φησὶν, « ἐπὶ πολὺ
 μένειν ἀνιάρων, καὶ τὸ μηδὲν τι δεδρακότας κακόν,
 καὶ ὧν ἐπήλθομεν, χερσὶν ἐπανηκῆναι κεναῖς
 αἰσχιστον· χεῖρον δ' ἀμφοῖν τούτων καὶ μὴ νῦν διοι-
 κουμένων ἀντικρυς ἔργον τὸ πείθεσθαι ἀνδρὶ οὐχ
 ὅπως κατ' οὐδὲν ξυγκειμένῃ τὴν γνώμην Ῥωμαίοις,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἐχθρῶν οὐκ οὐκ διακειμένῃ ἄμεινον. Οὐ
 συνίετε ὅπως ὁ ῥῆξ τὸν οἰκεῖον χάρκα τοῦ ἡμετέρου
 βαλῶν ἀποθεν πρόεισιν οὐδ' ὕλως ἐκείθεν ὁ συναγα-
 νιστής, ὁ σύμμαχος, καθάπερ εἰς ἐόρτιον ἀνεσιν παρ'
 ἡμῶν καὶ θεατῆς προσληφθεὶς, οὐκ ἐργάτης Ἄρεος
 ἔργων ; οὐχ οὕτω καὶ οὗτοι δρωσιν οἱ ἀντίπαλοι,
 δευ τὴν μάχην ὑπέβηθη, οὐδὲ μαχοῦμενοι ἐξίσαι
 τῶν πωλῶν, ὥστε τὸ ἀπὸ τοῦδε τοῦτό μοι ἔπεισι δεδιέναι, μὴ οὐδὲν χρηστὸν κατωρθώκοτες ἀπίμεν,
 ἀλλ' εἴ πως οὐχ ἱκανοὶ ἐσοίμεθα τὰς ἡμετέρας ἐκασῶσαι ψυχάς. Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖνό μοι διὰ μελέτης καὶ
 σκέψεως, ὅπως σὺν ἡμῖν μαχεῖται ὁ ῥῆξ, ἀλλ' ὅπως τὰς αὐτοῦ δολοφροσύνας διαδράντες, οὐκ ἐγκρυφί-
 A fastu vel solus belli fortunam experiri decrevit.
 Convocatoque exercitu ad hunc modum disseruit :
 « Et hic diu commorari molestum est ; et nulla
 clade iis illata quos oppugnatum ivimus, ac vacuis
 reverti manibus turpissimum. Utroque vero pejus
 est summæque dementia, parere viroa Romanorum
 commodis prorsus abhorrenti et nihilo melius erga
 nos affecto quam ipsi hostes. Non videtis ut rex
 vallum longe a nostro communierit, neque inde
 prodeat, socius et confœderatus noster, non secu^s
 ac si ad festum et spectaculum invitatus esset, non
 autem belli societatem nobiscum coisset ? nonne
 idem et hostes nostri faciunt, cum dilata pugna
 intra mœnia se continent ? itaque vereri mihi subit
 ne non modo rebus infectis discedamus, sed ne
 vitam quidem nostram tueri possimus. Neque mihi
 curæ 215 est an rex opem nobis ferat, sed illud,
 quo pacto dolos ejuseffugiamus qui suas insidias jam
 ne diesimulare quidem stutet ac imminente peri-
 culo evitato incolumes hinc discedamus. Fortasse
 nunc Ægyptii nova medicamenta invenerunt, vete-
 ribus illis efficaciora, quibus non modo animi tri-
 stitia pellatur, ut illo Helenæ a Thoni uxore dato,
 sed fortes etiam viri effeminentur. Hujusmodi
 poculo Amerigus ad ebrietatem hausto in diutur-
 num veterum incidisse videtur, ignavoque otio
 abjectis et neglectis armis torpescere, aut potius
 pecunia infectus mutasse animum et auro obtura-
 tis auribus obsurduisse. Nunc inane fœdus est
 quod cum imperatore icit ; quem verbis duntaxat
 colit, animo ab eo abhorrens. Nos vero tantis malis
 circumventi et fame et bello absumemur. Romani
 frustra virtute gloriantur : res a nobis præclare
 gestæ intercederunt. Præstitisset 216 nos nun-
 quam per tanta maria portus hos intrasse, quam
 infectis rebus discedere hinc. Nunc albis velis,
 qualia Byzantio tulimus, redire non licebit, sed
 fuscis naves operiemus ob ignominie labem. Ve-
 rum nos, commilitones, sive populares sive pere-
 grini, sejuncti a Palæstinis equitibus, hominibus
 superbia elatis et perfidiis, barbaros invadamus,
 mœnia oppugnemus, certatim oppidum hoc capiam-
 us, itaque contendamus, quasi hostium divitiis
 jamjam potituri. Si mœnibus muniti sunt barbari
 et ex superiore loco tela conjiciunt, sunt nobis in-
 gontes clypei, quos instar turrium opponamus, non
 telis modis et gladiis impervii, sed tormentorum etiam
 ictibus inviolabiles. Quod si officio fungi vultis, me se-
 quimini, paratum una vobiscum perpeti quidquid
 sors dederit. Neque enim committam ut quisquam
 dicat Andronicum solertem esse ad verba facienda
 et acuendos militum animos, sed ducem ignavum
 et ulciscendi hostis rudem. Imo et in prima acie
 stabo, ut decebit, et extremum agmen claudam,
 ubi 217 oportuerit. Deus consilia nostra fortunet,
 et calamitates in hostium capita vertat. »

ζοντος ἔδη μήτε μὴν παραπετάσματι συσκιάζοντος τὰ ἐνδόμευχα, ἀπείρατοι κακῶν ἐνθένδε ἀπάρωμεν, τὸν ἐν ὀφθαλμοῖς διακρουτάμενοι κίνδυνον. Τάχα καὶ νῦν Αἰγυπτίους προσεξεύρηται φάρμακα τῶν πάλαι παρ αὐτοῖς ἰσχυρότερα ἢ καὶ μὴ κοιμίζειν μόνον λύπας ἔχουσι καὶ τὸ δεδηγμένον τῆς ψυχῆς ἀπροσοκλήτους διαίτην διαγύσειν, ὡς ἐκεῖνο πρῶτον τὸ φάρμακον δὲ δεδώκει τῇ Λακαίνῃ, θῶνου παράκοιτις νηπενθές, κικῶν ἀπάντων ἐπίληθες, ἀλλὰ καὶ πολεμικοὺς ἄνδρας ἐκθιγλύνειν καὶ ποιεῖν [108] ἀλκῆς ἐπιλήσμονας. Καὶ τοῦτων, οἶμαι, τῶν φαρμάκων Ἀμερίγῳ προὔτειναν σκύφον Αἰγύπτιοι, καὶ γοητευθεῖς, ὡς ἔοικε, τῷ ποτῷ καὶ μετασχῶν ἐς μέθην τῆς κύλικος πρὸς κάρων ἀποδεδόχμωται χρόνιον. Τῷ τοι παρὰ πάσσαλον μὲν αὐτῷ ἡ ἀσπίς, τὸ δὲ ξίφος καθυπνώττει· τῷ κουλεῖ, ἐπὶ δὲ σαυρωτῆρος τὸ δόρυ πέπηγεν. Ἡ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, ἀργύρῳ δὲ φαρμαχθεῖς τὰς φρένας ἠλλοίωται καὶ χρυσῷ τὰ ὤτα βέβυσται, καὶ τούτῳ κνώμενος πρὸς τὸ δυσήκοον μετεσκεύασται. Καὶ νῦν φρουδαὶ μὲν αἰ ἐνυθῆσαι ἄς ὑπὲρ τοῦ συμμαχίσειν Ῥωμαίοις βασιλεῖ δέδωκε, χεῖλεσι μόνους ἐκεῖνον τιμῶν, τῇ δὲ καρδίᾳ πόρῳ φερόμενος· ἡμεῖς δὲ τηλικοὺς δεινοὺς περιστοιχίζομεθα, εἴγε πόλεμος ὁμοῦ καὶ λιμὸς ἡμᾶς δαπανᾷ, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐφ' ἡμῖν αὐχέματα οἴχεται, τὰ δὲ λαμπρὰ τῶν κατορθωμάτων ἠφάντωται. Κρεῖσσον ἦν μὴ ὄρμιοι τοῖς ἐνταῦθα προσχεῖν, διαμμετρηκότας πελάγη ἀχανῆ καὶ ἀόριστα, ἢ ἀπράκτους ἀπίενα κατάραντας, ὡς νῦν γε οὐχ ἰστίους λευκοὺς τὰς ναῦς πτερῶσαι ἡμῖν, ὡς οἶμαι, γενήσεται, ὁποῖοις ἐκ Βυζαντίδος ἀντήχθημεν, ἀλλὰ φαιτοῖς ἀτεχνῶς διὰ τὸ τῆς αἰσχύνης μελάνωμα. Ἄλλ' ἄνδρες ὁμογενεῖς καὶ συστρατιῶται, καὶ ὅσον ἐνταυθοῖ ξενικόν, ἀποκριθέντες τῶν Παλαιστίνηθεν ἵπποτων τῶν γαύρων τούτων καὶ ὑψαυχένων καὶ Ῥωμαίοις ὡς ἔδειξαν ἀπίστων προσβάλωμεν τοῖς βαρβάρους, τειχομαχίαν στησώμεθα, ἀγωνισώμεθα ὡς τὸ πόλισμα τοῦτο ληψόμεθα, καὶ ὡς ἔδη ἔχοντες ἐν χερσὶ τὸν ἔνδον πλοῦτον ἀμιλληθῶμεν. Εἰ τεῖχος τοῖς βαρβάρους τὸ πρόβλημα καὶ ἀφ' ὕψους τῶν ἀμυντηρίων ἡ ἀφρασίς, ἀλλ' εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν ἀσπίδες, αἱ οὐκ ἀνδρασι ὀρθίως ἀνέχονται (ὑπὲρ γὰρ τὸ σάκος εἰσὶ τὸ Αἰάντειον ἐκεῖνο τὸ ἐπαθόσιον) ἀλλ' ὡς πύργοι ἀντιπροβέβληται, οὐ μόνον ἀτίνακτοι βέλονται καὶ τοῖς ἀπὸ χειρῶν οὐτήμασιν ἀδιάρρηκτοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ μηχανῶν ἀριεμένων πάντων δῆπουθεν στεγανώτεροι. Ταῦτα ἀντιστήσαντες ὡς πυργοθάρες, ὄλιγα τοῦ τεύχους καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ μαχομένων φροντίσωμεν. Εἰ δὲ δίκαια ποιεῖν αἰρήσθε, ὦρα μοι πείθεσθαι, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ τι ἂν δεῖ σὺν ὑμῖν ἀσμένως πείσομαι· μηδὲ γὰρ εἴ τινα ἐρεῖν ὡς Ἀνδρόνικος, ὑπαγαγέσθαι μὲν λόγοις, καὶ παραθῆξαι πρὸς Ἄρεα ἰκανώτατος, ἀρχηγὸς δ' ἀχρεῖος μηδ' ἀποκρούσασθαι εἰδῶς τὸ πολέμιον. Ἀλλὰ τὸ τῆς ἐμῆς κόρυθος μέτωπον ὄφονται πρὸ ὑμῶν οἱ ἀντίμαχοι. Καὶ πρόμαχος ὢν, δέον οὕτω ποιεῖν, καὶ οὐραγὸς ἐσοίμην ὑμέτερος, εἰ καὶ τοῦτο δίδωσιν ὁ καιρός· Θεὸς δὲ περῖνοι τὰ βεβουλευμένα, καὶ τράποιτο πᾶν ἄπαισιον κατὰ κεφαλῆς ὢν τὴν χώραν κείρομεν. »

7. Hæc locutus et ipse et cæteri dimissa con- A
 cione arma ceperunt. Et sub tertiam diei horam
 legiones instructas educit, primus ante omnem
 exercitum incedens. At Sarraceni portas serris et
 vectibus mnnierunt, et machinis quibusdam ad eas
 vniendias suspensis, de mœnibus nostros omni
 telorum genere peiebant, ut intra teli iactum ne-
 mini accedere liceret. Sed Andronicus nihilominus
 equo concitato hastam in portam dirigit, sagitta-
 riis et cæteris omnibus strenuo sequentibus, et
 classicis continenter canentibus, et tympanis re-
 sonantibus, ut defensores urbis subito Romano-
 rum impetu et tormentorum ictibus percellerentur.
 Sed cum jam multis murorum partibus scalæ ad-
 moverentur, rex eo nuntio perturbatus, quasi ipse
 magno malo affectus aut fulmine ictus esset, diu
 tacitus stetit. Ac vix tandem pulsa illa caligine,
 conscenso equo cum delectis cohortibus 218 ad
 Romanum exercitum properat, monetque ne cum
 iis pugnent qui jam pridem sibi nuntiarint se Ro-
 manorum imperatori deditioem facturos. Ea ora-
 tio militum manus torpedinis instar alligavit et ab
 urbe jamjam capienda revocavit. Pactione vero a
 rege facta, hostibus magis utili quam Romanis
 honesta, milites nulla ratione habita qualis ea pax
 esset, sed mentione ejns duntaxat audita, reditus
 cupidi nauticam petulantiam igni esse atrocio-
 rem ipsa monstraverunt, ac tumultu tota castra com-
 plevorunt. Nam et arietes injussu ducis incende-

ζ'. Ταῦτ' εἰπὼν αὐτὸς τε ὠπλίσατο, καὶ οἱ λοι-
 ποὶ διαλυθέντες τοῦ συλλόγου τὰς πανοπλίαις ἐνεδύ-
 σαντο. Ἐπεὶ δὲ τότε ἤμαρ ἠῤῥᾶνετο ὡς ἐς τρίτην
 ὥραν προβεβηκέναι καὶ τὰ τάγματα ἐξήσαν, ἄρας
 ἐκείθεν προῆει σὺν κόσμῳ, τοῦ παντὸς προαφαστῶς
 στρατεύματος. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ τὰς πύλας διαλα-
 βόντες κλισίαι καὶ ὄχευσι, καὶ τινα προπετάσαντες
 μηχανήματα τούτων ἐρύματα, ἔμενον ἐπὶ τῶν τει-
 χῶν, παντοίοις ὄπλοις τοὺς ἐπιόντας ἀποκρούμενοι,
 καὶ τὸν βέλους ἐντὸς ἅπαντα γῶρον τιθέντες ἀδιεξ-
 ὄδευτον οἷς τε ἀπεσφενδόουον ἐκ τῶν ἐπάλλεων καὶ
 οἷς ἐκ τόξων ἤρρισαν. Ἀλλὰ καίπερ οὕτω τῶν [P.
 109] ἔνδον ἀμυνομένων, αὐτὸς τε τὸν ἵππον ἐπιλά-
 σασ κατα τῆς πύλης Ἀνδρόνικος τὸ δόρυ ἴθυσε, καὶ
 οἱ τοξόται καὶ ἅπας ἕτερος ἐνεργεῖς ἐδείκνυντο, αἱ
 τε σάλπιγγες πυκνὰ ἐνεπνέοντο, τὸ παρακλητικὸν
 ἐς μάχην παρακελευόμεναι, καὶ ἔβαρυθήκει τὰ κύμ-
 βαλα, ὡς τοὺς εἰς τὰ τεῖχη καὶ τὰς βάρεις ἐκπλαγῆναι
 τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀθρόαν ἐμβολὴν καὶ ἐπέλευσιν καὶ
 τὰ ἐκ παντοίων ὀργάνων ἀφέματα. Ἡδὲ δὲ τῶν κλιμά-
 κων προσαγομένων καὶ κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ τεύχους
 ἐρειδομένων, ἡ τῶν γινομένων ἀγγελία καίει τὸν ῥῆγα
 διανταίαν πληγῆν. Ὁ δὲ ὡς αὐτὸς τι μέγα κακὸν καὶ
 ἀπαρακλήτῳ πεπονθῶς, ἢ τὸ λογιζόμενον πρηστῆρι
 παρακοπεῖς, ἐνεὸς ἦν ἐφ' ἰκανόν. Μόλις δ' ἀνενηγῶν
 τοῦ ἰλιγγου, αἰτήσας ἵππον καὶ ἀναπηδήσας ἐφίστα-
 ται τῷ Ῥωμαϊκῷ στρατεύματι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν
 ἐπιλέκτων, καὶ τὰς ἀπάντων ἀνακόψας ὄρμας ὑπο-
 τίθησι μὴ διαμάχεσθαι ἀνθρώποις πάλαι διαμμεμη-

νοκόσιν αὐτῶ ὡς ἑαυτοὺς ἀναιμωτὶ καὶ τὴν πόλιν βασιλεῖ παραδώσουσι. Καὶ ὁ μὲν λόγος οὗτος οἰά τις νάρκη τὰς Ῥωμαίων χεῖρας ἐπέδησε καὶ ἐγγὺς ἦδη τοῦ πορθεῖν τὴν πόλιν γιγεννημένους ἔπαυσεν· αὐτὸς δὲ ὁ ῥῆξ ἐς συμβάσεις τραπόμενος ἀσπασίους μᾶλλον τοῖς ἐκ τῆς Ἄγης ἢ Ῥωμαίους κωδαινοῦσας τὰς ξυνηθῆκας εἰργάσατο. Οἱ δ' οὖν στρατιῶται μὴ δ' ὅλων ὁποῖα τὰ τῆς εἰρήνης καταξεδάταντες, ἀλλὰ καὶ πρὸς μόνην τὴν ταύτης ἀκοὴν νόστου μνησάμενοι, τὴν ναυτικὴν ἀπαιδευσίαν πράγμασιν αὐτοῖς καθυπέδειξαν δραστηκωτέραν πύρρος, καὶ ἀταξίας εὐθύς ἐπέπλησαν τὰ στρατόπεδα. Αἱ τε γὰρ ἐλεπόλεις ὑπ' αὐτῶν ἐπωρώθησαν γνώμης ἄτερ τοῦ στρατηγούτου, καὶ τὰς πλείστας ἀποφορτισάμενοι τῶν ὀπλισσεων πρὸς ταῖς κώπαις ἐγένοντο καὶ ἐπὶ πόντον ἔβλεψαν τὸν ἀτρώγετον, μανικώτερον εἰς τὰς ναῦς ἐφορμῶντες, μὴ δὲ τὸ τοῦ καιροῦ δυσχείμερον καὶ τὸ τοῦ πλοῦς ἕξωρον ἐννοοῦντες· τετάρτην γὰρ ἦγεν ὁ Δεκέμβριος μῆν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τὸν πολύνεων ἐκείνον στόλον καὶ τὴν ἐπὶ λιμένων μίαν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐκ τούτων αὐθις ἀναγωγὴν εἰς μύρια σκεδασθεῖσαν τμηματὰ, ἄλλων ἀγαπησάντων ἕτερον πλοῦν καὶ πάντων πρὸς τὰς πατρίδας οἰακοστροφούντων τὰς ναῦς, ὡς μόλις ἐς ἔτι ναυλοχεῖσθαι τριήρεις, αἱ ἡμελλον ἀνακομῆσαι Ἄνδρονικόν, ὃ δὲ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων ἄμα τῷ ῥῆγι τραπόμενος νάκειθεν ἀρμυζόντως πρᾶπτεμφθεις τὸ Ἰκόνιον παραλλάξας, ἐς Βυζάντιον παρεγένετο. Τῶν δὲ πολλῶν ἐκεῖνων νηῶν αἱ μὲν ἀνέμων ἀντιπνοαῖς περιπεσοῦσαι κατέδυσαν αὐτανῶροι, αἱ δὲ κλύδωνι θαλαττίῳ διασπαρείσαι· ὁψὲ καὶ ἕαρος ἐπιφάνοντος τοῖς νεωσοίκαις τῆς πόλεως ἀπεδόθησαν. Οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τῶν ἐπιβατῶν κενωθεῖσα· καθάπαξ ἐπιλαθόμενων τῆς γῆς ὡς Χαρώνεια πορθημῆα τοῖς τῶν κυμάτων διαύλοις ἀφείθησαν φέρεσθαι, ὡς βραχείας περιλειφθῆναι, βρασμὸν θλάσσης καὶ ναυτῶν διαδράσας ἀμέλειαν. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ τὴν ἐς αὐτοὺς ὁδὸν τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἔδειξαν, ἀποδειλιάσαντες καὶ τὸν ἐσέπειτα πλοῦν ἀποτρέποντες πρέσβεις ἐς βασιλέα ἔστειλαν, καὶ δῶρα τὰ παρ' αὐτοῖς τιμώμενα ἐπέμψαν, καὶ τὴν εἰρήνην ἐκράτουν.

τ'. Ἦδη δὲ ὠδινούσης τῆς βασιλίδος καὶ τεκεῖν ἐγγιζούσης σισάρωτο μὲν τὸ οἴκημα καὶ διηυρέπιπτο ἀκριδῶς τὰ πρὸς τὴν κόρησιν τοῦ παιδὸς καὶ τὴν ὑποδοχὴν τῆς μητρός. Ὡς δὲ κατήπειγον αἱ εἰλεῖθαι, ὁ πορφύρεος δόμος εἶχεν ἐντὸς τῆν ἐπιτοκον. Ἦγωνία μὲν οὖν ἐπὶ τῇ γαμετῇ παρῶν βασιλεῦς, καὶ τὰς ὁδύνας ἐκούριζεν ὀπτανόμενος, τὸ κλέον δὲ τοῦ βλέμματος ἐχρῆζετο τῷ σκεπτομένῳ τοὺς ἀστέρους καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν διαχαίνοντι· Ἐπεὶ δὲ τὸ τεχθὲν ἐξώλισθε τῆς νηδύος καὶ ἦν ἄρσεν καὶ ἡ τέχνη ἐδίδασκεν ὀλβιον καὶ μοιρηγενὲς καὶ τῆς πατροφῆς ἀρχῆς διάδοχον, θεῶν τε φωναὶ ἀπεδίδοντο χαριστήριοι καὶ ἅπας ἦν ἐν κρότοις καὶ χαρμοναῖς. Ἰππεξάριων δὲ τὴν γενέθλιον καὶ ὀνομαστήριον τοῦ παιδὸς ἡμέραν, ὡς εἴθισται παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων τοὺς ἐντιμωτέρους τῶν πολιτῶν μετὰ κλάδων θαλιῶν εἰς τροφὴν ἐκάλει, καὶ Ἀλέξιον τὸν παῖδα ὠνόμασεν, οὐχ ἀπλῶς τὴν κλησιν ἀπολεξάμενός, οὐδὲ τὸν παῖδα τιμῶν τῷ τοῦ τεκόντος τὸν γεγεννηκότα ἐκείνον ὀνόματι, ἀλλὰ προσέχων τὸν νοῦν προβόρῃματι πρὸς τὴν ὑποβληθεῖσαν ἐρώτησιν ἐξενεχθέντι, ἥτις ἦν ἐς ὕσον ἡ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ παραταθεῖη σειρά, τὸ δὲ προαγόμενον αἶμα, ὃ τῆς συλλαβῆς διιστάμενον καὶ κατὰ στοιχεῖον ἀναλεγόμενον διὰ μὲν τοῦ Α σαφῶς ὑπέγραφε τὸν Ἀλέξιον, διὰ δὲ τοῦ Ι τὸν Ἰωάννην, διὰ δὲ τῶν ἐφεξῆς δύο γραμμῶν τὸν Μανουὴλ καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου πάλιν παραληψόμενον τὴν ἀρχὴν.

A runt, et armis plerisque depositis in remos incubuerunt, furore quodam in naves irruentes, nihil hiberno tempore territi, ad navigationem minime apto: quartus enim Decembris dies tum agebatur. Tum videre licebat ingentem illam classem ex una statione in varias diffundi partes, aliis aliam viam sequentibus, dum suam quique patriam petunt, **219** ut vix sex naves superessent, quæ Andronicum domum reveherent. Is vero Hierosolyma cum rege profectus, atque cum justo comitatu Iconum prætervectus, Byzantium rediit. Ex multis autem illis navibus alias adversi venti una cum vectoribus demerserunt; aliæ fluctibus disjectæ verno tempore demum in navalia urbana sunt reductæ; neque paucæ ubi vectores ad terram pervexerant, fluctuum arbitrio sunt permisæ. Ita perexiguæ vel maris æstum vel nautarum negligentiam evitarunt. Cæterum Sarraceni Romanorum impressiones meluentes, eorumque navigationes in posterum præcavere cupientes, legatis et amplis muneribus ad imperatorem missis pacem firmarunt.

C 8. Cum autem imperatrix partui propinqua esset, deprompta et adornata est purpura ad puerum suscipiendum. Doloribus vero urgentibus, **220** ea in purpura collocata, adest et imperator, suaque præsentia conjugem solatur et sublevat, magis tamen in stellas et punctum edendi fetus animo intentus. Nato filio, quem astronomia docebat divitem fore atque unigenitum et paterni imperii successorem, Deo gratiæ agebantur, omnesque subditi plaudebant et lætabantur. Ipse vero imperator, ut diem natalem celebriorem redderet, cives honoratiores, uti moris erat, ramos gestantes convivii excipit, et puerum Alexium nominavit. Idque non temere, nec tam ut cum proavi sui nomine honoraret, quam propter oraculum, quo ei per ambages responsum fuerat seriem Comneniæ familiaris duraturam tantum, quot litteras nomen Aima, hoc est sanguis, complecteretur ac per A Alexius, per I Joannes, per M et A Manuel et filius ejus alter Alexius haud obscure significabantur. Cum puer ætate procederet et instar secundæ plantæ cresceret, aliud consilium capit imperator, **221** et jusjurandum de imperii successione a Maria filia et ejus marito Alexio Pannonio in filium transferre instituit. Proinde cum filio et civibus in amplissimo templo Genitricis Dei convenit, et per jusjurandum imperii successione in filium, ut putabat, translata, paulo post filiam ab Alexio sejun-

μόνον ἀναρσίως ἔχειν Ῥωμαίους, ἀλλὰ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀνεπιστρόφως ἀπειλῶν τε καὶ ἐντολῶν. Μεταλλοιοὶ τοίνυν τὰς ἐπ' αὐτοῖς ῥοπὰς βασιλεὺς, καὶ νῦν μὲν τοῦ κατὰ Κέρκυραν μεμνημένος ἐμποροειλήματος, νῦν δ' ἄλλου πείραν λαμβάνων κακοῦ, αὐθις δ' ἑτέρου καὶ χειρόνος πανουργέματος τὴν ἐκείνου διαρβιζόντος ψυχὴν, εἰς θυμὸν ἐβρόχθησε ὥσπερ ὑπὸ Καικίου ἢ ἀπαρτίου ἄλλη καταγιγνώδεις καὶ ἄγριον πνέοντος. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τούτων ἀποπήματα ὑπέραντλά οἱ ἰδέδοκτο, γράμματα ἐποίησεν κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν τὴν τῶν Βενετικῶν κατάσχεσιν ἐπιτείνοντα, καὶ τὴν ἡμέραν δισημαίνοντα καθ' ἣν ἔδει τοῦτο γενέσθαι καὶ τὰ ἐκείνων ἐσεῖσθαι δημόσια χρήματα. Ἐνοστάσης οὖν τῆς προθεσμίας ἅπας συνελήπτο, καὶ τῶν κτημάτων ἐκείνοις τὰ μὲν εἶχε τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον ξυνεγεθῆντα ὀπόθεν, τὰ πλείω δὲ οἱ τοπαρχοῦντες ἐξιδιώσαντο. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰς οἰκίσεις ἔχοντες Βενετικοί, καὶ τούτων μάλιστα οἱ μὴ γάμοις ὠμηλικότες, δρασμὸν βουλεύονται, καὶ ἐπειδὴ τοῖς νεωρίοις ἐνώρμει τῆς πόλεως ναῦς τῶν τριαρμενίων, ἧς δὴ πολυχανδεστέραν ἢ μᾶλλον τὸ μέγεθος προφερεστέραν οὐ ποτε καιροῦ ναυλοχῆσαι [P. 112] ἐλέγετο, ταύτης νυκτὸς ἐπιθάντες τὰς τε ἀγκύρας ἀνίμησαν καὶ τὰ λαίφη τοῖς ἀνέμοις διαπετάσαντες ἀπενόστησαν. Κατεδίωξαν μὲν οὖν ὀπίσω τούτων νῆες πυρφόροι καὶ τριήρεις βασιλικαὶ πλήρει ἀνδρῶν οἱ τοὺς ἑτεροστόμους πελέκεις ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέχουσι. Καὶ προσήγγισαν μὲν τῷ πλοίῳ, οὐκ ἴσχυσαν δ' ὅτι καὶ δράσαιεν, καὶ τοῦ πνεύματος μὲν τὴν νῆα ἐπείγοντος ὡς ἴπτασθαι δοκεῖν. οὐ ναυτίλειται, ἀπειπόντες δὲ μάλιστα πρὸς τὸ τῆς νῆος ὕψος ἀτεχνῶς ἀναβῆνον ἀέριον καὶ τὸ ἀπονεομημένον τῶν ἐμπλεόντων. Καὶ τότε μὲν ἡ πατρίς Βενετία εἶχε τούτους εὐθυπλόησαντας· κατὰ δὲ τὸν ἐπιόντα ἐναυτὸν στόλον κρατύναντες τὰς νῆσους ἐπήρχοντο, ἐς δὲ τὴν Εὐβοίαν εἰσπλεύσαντες ἐπολιόρκουν τὸν Εὐριπον, καὶ μέρος τι τούτου κατασχεῖν δεδουλημένοι πῦρ τοῖς οἰκοπέδοις ὑψῆσαν. Ἐαρος δ' ὑποφάλλοντος ἐκείθεν ἀνήχθησαν καὶ πρὸς τὴν νῆσον τὴν Χίον κατέβησαν. Ἐπεὶ δὲ πύθοιτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, στέλλει τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον περὶ πού τὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα τριήρεις ἔχοντα, ὅτι μὲν τῶν Βενετικῶν ὁ στόλος ἦν ἐνδεδεικτερός ἢ ἄλλως τὸ κατεπυδασμένον ἔχων μὴ κατηκριθὲν ἐν ἅπασιν· πρὸς γὰρ ἀγῶνα μέγαν καὶ ἀνταγωνιστὰς Ῥωμαίους ἐτοιμωσάμενοι εὖ ἀπανταχόθεν ἠρμόσθησαν, καὶ συμμαχιῶδες οὐκ ὀλίγας νῆας ἐπήγοντο ἀπὸ τῆς τῶν Σθλαβίων ἐμποροισθείας χώρας ἐκείνοις. Πρὸς δὲ τὴν πρώτην ἀποκινίσαντες ἀκοὴν τῆς τῶν Ῥωμαϊκῶν νηῶν ἀποπλοίας παρὰ κώπην ἴζανον πάντες καὶ κατεδάρθανον. Τοίνυν λύσαντες ἐκ Χίου πρὸς ἑτέρας νῆσους μενέβαινον, κακείνων ἀπανιστάμενοι καὶ ἀεὶ φεύγοντες ἄλλαις πρόσπλεον, ὡς πράγματα ἔχειν κάκεινους τὰς νῆσους ἀμείβοντας, καὶ Ῥωμαίους ἐν δεινῷ τίθεσθαι ὅτι μὴ εὐρόησέ σφισιν ὁ πλοῦς, ἢ γοῶν ἀντίπρωροι τοῖς Βενετικῶν ἐγένοντο. Ὡς δὲ μέχρι καὶ αὐτοῦ Μαλέου πεφθακῶς Ἀνδρόνικος ἦν διώκων ἀντικρυς τὰ ἀκίχητα ἢ τῆς Ἀργεῶς ὀπίσω ποντοπορεύων, πρόμνην κρουσάμενος τῷ λιμένι προσέρχε τῆς πόλεως. Οἱ δὲ Βενετικοὶ τὸ διὰ πλάτων ἐαυτοῖς ἐπαμύνειν οὐκ οὐκ εἰς ἀγαθὸν προβαθῶν ὀρῶντες μετὰ τοῦ βῆγος ἰσπίσαντο Σικελίας, ἴν' ἐντεῦθεν εὐθωροῖτο τούτοις τὰ τῆς ἀμύνης καὶ

A eorumque grassationes intolerabiles ratus, litteris in omnes provincias missis Venetos omnes certa die comprehendi eorumque bona publicari juberet. Quod cum ad constitutum tempus factum esset, eorumque bona partim in fiscum relata, partim a presidibus provinciarum occupata essent, Veneti qui in urbe habitabant, cœlibes in primis, fugam adornant; navique tribus ornata velis noctu conscensa, qua nulla unquam major ædificatum iri creditur, abierunt; quos cum imperatoris naves armatis 224 plenæ, ancipites secures gestare solitis, persequerentur, adeptæ quidem illos sunt: sed ob navis altitudinem et velocitatem secundo vento volantis magis quam currentis, et vectorum audaciam, re infecta domum redire sunt coactæ. Veneti prospero cursu Venetias pervecti, anno sequente classe instructa, insulas invaserunt; ac Eubœam ingressi Euripum obsederunt, et parte quadam ejus occupata ignem ædificiis injecerunt. Vere instante inde Cbium appulerunt. Qua re audita Manuel magnum ducem Costostephanum Andronicum, cum navibus circiter cl. ablegat, quod neo Veneta classis minor erat, summaque diligentia et omni apparatu ut ad magnum bellum et contra hostes Romanos instructa erat, multis etiam auxiliaribus Slavinarum navibus ascitis. Cæterum ad primam famam expeditionis Romanorum turbati in naves se contulerunt, et in alias 225 insulas subinde fugiendo transierunt, ut et ipsas mutationes laboriosæ essent, et Romani ægre ferrent negotium minus feliciter succedere neo sibi pugnandi potestatem ab hoste fieri. Andronicus vero Maleam usque provectus, cum se ea sequi cerneret quæ assequi non posset, converso cursu in portum Byzantinum rediit. Enimvero Veneti, cum suos bello parum proficere viderent, cum rege Siciliæ pacem fecerunt, ut si arma eis inferrentur, illius auxiliis contra Romanos defenderentur. Ea fama impulsus imperator, non ignarus sæpe ex levi causa magnas mutationes et ingentes calamitates esse ortas, antiquum fœdus cum Venetis renovavit. Et quanquam eos a pace Siciliensi avellere non poterat, tamen potentibus veniam dedit, eaque restituit omnia, quæ de more, ut Romani cives, obtinuerant: et quidquid de eorum opibus in fiscum relatum erat, reddere non 226 recusavit; sed ipsi aliam commodiorem et utiliore rationem secuti, ut strenui et solertes mercatores, ommissa pecuniæ suæ repetitione peripigerunt ut sibi quindecim auri centenarii pro confiscatis bonis darentur; quæ summa non simul, sed pluribus pensionibus eis persoluta est.

ἔχοιεν τὸν ἐπικουρήσοντα, εἰ Ῥωμαῖοι κατ' αὐτῶν ἐποίειν. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἀφροντιστήσας τούτων τῶν ἀκουσμάτων (ἦδει γὰρ ὡς καὶ φάλη αἰτία πολλάκις παρεμπροσθὰ πολλῶν πραγμάτων ὠδινῆσαι μεταβολὰς καὶ συμφορὰς ἀπίτεκεν ὑπερόγκους) πρὸς τὰς προτέρας μετὰ τῶν Βενετικῶν ξυνομήσας ἀπέβλεψεν, ὡς ἐνῆν μὲν, ἡγωνισμένους ἀκυρῶσαι τὰς μετὰ τοῦ Ῥηγὸς Σικελίας τούτων σπονδὰς τούτων δὲ μὴ ἀθετουμένων καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπισπασάμενος, καὶ ἀνεξίτητον αἰτουμένοις καὶ φίλων προσεπινείμας. Ὅσα τοίνυν ἔθιμα ἦν αὐτοῖς ἰσοπολίταις οὕσι Ῥωμαίοις, ἀνανεωσάμενος, οὐδὲ τοῦ ἀποδοῦναι γούν ἀπέσχετο ἀπερ τῆς οὐσίας σφῶν ἡ βασιλείος γὰρ ἔστεγεν. Οἱ δὲ τὴν κερδαλίαν ὡς ἔμποροι μηδ' αὐτοῖς καὶ βασιλεῖ ἀργαλίαν τραπύμενοι τὸν μὲν ἀναδασμὸν τῶν οἰκείων χρημάτων χαίρειν εἶσαν, σοφιστικόν τι καὶ δραστήριον ἐνοήσαντες, ἐκ δὲ συμφώνου συνήλθσαν δίκαια πρὸς τοῖς πέντε χρυσίου λήψεσθαι κεντηνάρια ἀνθ' ὧν ἀπώλεσαν χρημάτων παντοδαπῶν. Καὶ εἶχον ταῦτα οὐχ ἅμα, πολλάκις δὲ χορηγούμενα.

TOMOS EKTOΣ

THE BASILEIAS MANOYHA TOY KOMHNHOY.

LIBER SEXTUS.

HERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

1. Hoc negotio confecto Manuel contra sultanum A a'. Ἄλλ' οὕτω μὲν ταῦτα διήνυστο τῷ βασιλεῖ εἰς Μανουήλ· ὁ δὲ λόγος προβαίνειτω τοῖς ἐφεξῆς, καὶ διδόντω τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἕκαστον ἔχει καὶ χρόνου καὶ πράγματος. Ἐπὶ γὰρ οὐκ ἦν ἰσχυρίαν τὸν σουλτάνον ἀσπάζασθαι, ἀπαξ ἐπιτήδειον ἐκαστῷ πρὸς χρηματισμὸν καὶ τοῖς Τούρκοις δὲ ὅλως ἀνυσιμώτατον γνόντα τὸ ἀεὶ ἐπὶ τὰ Ῥωμαίων ὄρια ἐκκευῖσθαι, ἔξεισι καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ βασιλεύς. Τὰ κλειῖστα μέντοι οὐδ' αὐτὸς εἶα τὸν Περσάρχην καθέσθαι, ἀλλ' ὅσα καὶ θῆρα ὠμηστῆν ἐφυπνώττονα ἐξηγρίων ὑπὸ νόσων καὶ τοῦ κοίτου ἀνίστη καὶ πρὸς μάχην ἠρέθιζεν. Ἀτὰρ οὐδ' ἀνακωχὰὶ πολέμων οὐδ' ἐκεχειρῆσι τῶν ἀντιτάξεων σπονδαί τε καὶ συνθήκαι καὶ διακρυκεύματα πρέσβων ἀπειργον τὰς κατ' ἀλλήλων ἐπελεύσεις καὶ ἀπειλήζον· ἀλλ' ἄμφω πρὸς θερμουργίαν ὄντες ἐπὶ ῥίπταις καὶ πρὸς πόλεμον εὐπετεῖς καὶ μικρὰς ἐνίοτε παρεσφρησάσας αἰτίας ἀλλήλοισι ἀντεπέθεσαν, καὶ ἦν ἔργον αὐτοῖς τὰ μέγιστα περισπούδαστον ἡ πανοπλίας περιδύσαι καὶ ἡ τῶν ταγμάτων συναγωγὴ καὶ τὸ ταῦτα συμπετόντα διαπληκτίζεσθαι. Κατὰ τοῦτο δὲ ἀλλήλων διέλλαντον, ὅτι ὁ μὲν σουλτάνος ἀεὶ προμηθευτικός καὶ βουλευτικός ἐδόκει τις εἶναι καὶ τὰ ἔργα ποιῶν μετὰ σκέμματος, καὶ ἐτολύπευε τὰς μάχας διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν πεφυλαγμένως (οὐ γὰρ πού τις αὐτὸν ἐθεάσατο ἐπὶ μετώπου ἰστάμενον φάλαγγος ἢ τὸν κάματον τοῖς στρατιώταις συνδιαφέροντα), ὁ δὲ βασιλεὺς γενναίαν ἔχων τὴν φύσιν δέξυρόπος ἐν τοῖς πολέμοις ἐγείκνυτο, καὶ τὰς διὰ χειρὸς πράξεις δραστήριος ἦν, καὶ φήμης διαδοθείσης πολλάκις ἐσθαλεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ κακῶς τῆσθαι τὴν ὑπ' ἐκείνῳ ἀρχὴν πρῶτος τὸν ἵππον ἀνέβαινε καὶ ἀπεθάρρει τὴν ἔξοδον. Θελήσας οὖν τὸ Δορύλαιον ἀνακτίσαι, προσεξήψα τε καὶ πα-

ραθηξὲ τὸ βάρβαρον εἰς πόλεμον ἐντεῦθεν, ὅτε καὶ ἅ τὴν βασιλείᾳ εἰς τὸ Δορύλαιον ἀφίξιν ἀγνοοῖν πλαττόμενος, διαπρεσβευσάμενός τὴν αἰτίαν ἐπυθάνετο καὶ παρητεῖτο αὐτὸν ἐκείθεν ἀπαναστεῦσαι. Ὁ δὲ κέρτομόν τι καὶ σεσηρὸς ἐνορῶν οἷς τὰ τοῦ σουλτάνου γράμματα διεξήκει, ἐν μέρει δὴ οὐ τοῦ τυχόντος ἐτίθετο θαύματος ὅπως τὸν μέχρι καὶ Δορυλαίου δρόμον ἐκείνου ἠγνόησε καὶ τὴν αἰτίαν πλάττεται μὴ εἰδέναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἐπεβάλετο, νωτοφορεῖν τοὺς λίθους ἀρξάμενον οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἠρβένωσεν ὡς ἀπτόρω τάχει τὸ τεῖχος ἀνεγερθῆναι καὶ προσεπιδηθῆναι οἱ χαράκωμα ἔξωθεν καὶ ἀνορυχθῆναι φρεσῖα ἔσωθεν εἰς κλίβονας ὑδάτων ἀντλήσεις. Ἐν δεινῷ δὲ οἱ Πέρσαι τιθέμενοι ἔπερ τῶν Δορυλαίου πεδίων ἀπανασταῖεν, ἐν οἷς ἐθάρριζε τὰ τούτων αἰπόλια καὶ βουκόλια πόαις ἐνακτιῶντα ταῖς λειμωνίταις, καὶ δομηθῆσεται πόλις καὶ φρουρὸς ἐγκαθελθεῖ φάλαγγ' Ῥωμαϊκῆ. Ὀλίαις ἡνίκαις κατὰ Ῥωμαίων ἐφέροντο, καὶ τὰς ἐπὶ σιτισμὸν ἐξόδους ἐκείνων τηροῦντες τὴν ξυλευσὶν ἀνεῖργον καὶ ἀνήρουν τοὺς ἐν χερσίν. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ δεινὸν τοῦτο ῥάδωνος ἴατατο· ταχτὸν γὰρ ὀρίσας καιρὸν τοῖς ἐπὶ συλλογῆν ἐξιοῦσι τῶν ἀναγκαίων, αὐτὸς προσημαίνων τῇ σάλπιγγι πρῶτος τοῦ Λάρακος ἀπανίστατο καὶ ἤγειτο τῆς ἐξόδου. Οὐκοῦν οὐδὲ πρὸς βραχὺ τῶν τὰ ἐπιτήδεια διφώντων μεθιστάμενος ἐνίοτε περὶ βουλευτῶν ἢ καὶ βασιῶν ἰσπαρῶν ἐκινῆσεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Πέρσαις δ' ἔμελε μὲν καὶ πολέμων πρὸς ταῦτα, καὶ συνεχῶς ἐκονίζοντο· παραδίδοσαν δὲ καὶ πυρὶ τοὺς καρπούς καὶ τὰς σκηνὰς ἐναπίμπρων, ὅπως μὴ εὐποροῖεν Ῥωμαῖοι δι' ὧν τράφησονται. Ὅτ' ἐπὶ πρὸς ἐστίασιν τραπομένου τοῦ βασιλέως μῆλόν τε Περσικὸν μαχαίριον ἀπολεπίζοντος ἐπιδρομῆ τις ἀπήγγελλο Περσικῆ κατὰ τῶν τὰ βιώσιμα συλλεγόντων, καὶ ῥίψας τὴν ὄψωρον αὐτίκα καὶ τὸν ἀκινάχην περιζωσάμενος καὶ περιδὺς τὸν θώρακα καὶ τὸν ἵππον ἀναθὰς ἐξώρμησε. Καὶ οἱ Βάρβαροι κατὰ φάλαγγας ἴσταθα σχηματιζόμενοι μετ' οὐ πολὺ τούτου ἐποφθάνοντες τὴν τάξιν ἄλυσον, εἴτε ἀποδιδράσκων πλαττόμενοι τοὺς ἐπιόντας ἐπληττον· πάλιν ὑποστρεφόμενοι καὶ τὸν τῆς τροπῆς καιρὸν εἰς τὸ βάλλιν τὸ ἐπικείμενον καὶ καταβάλλειν διατιθέμενοι. Ἴππος γὰρ συχνὰ κεντρίζεται πρὸς Πέρσαις· ὁ δὲ κόπτων θαμὰ τὸ δάπεδον ῥαγδαίως φέρεται, καὶ ὁ Πέρσης τὸ βέλος ἔχων ἐν ταῖν χερσίν ὀπίσω τοῦτο ἀφίξει, καὶ τὸν ὀρμῶντα φθάσας αὐτὸς ἀνήρηκε, καὶ τὸν ἤδη κατακτεψόμενον κατέλαθεν, αἰφνης μεταμειβεθεὶς ὁ διωκόμενος εἰς διώκοντα. Ἐπεὶ δὲ ἀνεπόλιε τὸ Δορύλαιον καὶ τὰ εἰς φυλακὴν τούτου τελείως ἀπηκριβώσατο, ἐκ τῶν ἐκείσε μερῶν ἀπανίσταται, εἰς δὲ τὸ Σούβλεον ὡς εἶχε παραγενόμενος ἀνήγειρέ τε κάκεινο καὶ φρουρὰς μετέδωκε. Καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς ἔπειτα, ἀρίστως διαπραξάμενος εἰς τὴν βασιλίδαν πόλιν ὑπέστρεψεν.

Ἄλλ' οὕτω χρόνος συχνός, καὶ αὐθις κατ' ἀλλήλων τὰς γνώμας ἐφλέγμανον. Τῷ τοι καὶ ἀλλήλοισ ἀντενεκάλουν τε καὶ προστήπτον, βασιλεὺς μὲν τὸ πρὸς τὸν εὐεργέτην ἀχάριστον καὶ τὸ ἀμνημον τῶν προηγεσάμενων εὐποιῶν καὶ τῆς εἰς τὸ ἄρχειν τῶν δημοφύλων ἐκείνῳ παντοίας συνάρσεως, ὁ δὲ σουλτάν τὸ πρόχειρον εἰς παρασπόνδησιν, καὶ τὸ φιλίας εὐκόλως ἀποπηδῆναι καὶ συγγέειν ἐκ τοῦ παρρυτικῆ τοὺς ὑπὲρ εἰρήνης τεθέντας θεσμούς, καὶ τὸ πλείστα μὲν ἐκείνων ἐπαίρειν φιλοδωριῶν ὑποσχέσει καὶ βασιλικαῖς ὑποσημαίνειν ταύτας γραφαῖς καὶ βραφαῖς, ὀλίγα δὲ χορηγεῖν. Διὰ ταῦτα τοίνυν τὰς τε οὐσας συνεκρότει δυνάμεις ὁ βασιλεὺς, καὶ νεωστὶ ἐπ' ταύταις ἄλλας συνένταττεν· ἐστρατολόγει δὲ καὶ ξενικὸν οὐκ ὀλίγον, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων καὶ ἀπ' αὐτῶν δὴ τῶν παριστρίων Σκυθῶν. Καὶ δὴ ἐς μυριάδας τὸ ὄκειον ἀριθμῆσας στρατεύματα ὡς ἀφανίσων ἐπήγει τὸ Περσικὸν καὶ αὐ-

ad petenda necessaria egressu obvios quosque occidebant. Id incommodum imperator facile avertit; nam certo tempore ad quærendum commeatum præfinito datoque tuba signo, primus vallo relicto dux erat eorum qui necessaria conquirebant; ac minime ab eis recedens, aliquando vesperi et crepusculo demum in castra revertebatur. Quam rem Persæ moleste ferentes, et in bellum intenti, fructus et casas incendebant, ne hostibus cibaria suppetere. Accidit 229 autem aliquando ut imperatori cibum capturo, et malum Persicum cultello purganti nuntiaretur Persas in frumentatores fecisse impetum. Quare pomo abjecto, et armis prope sumptis, equo conscenso egreditur. Eo viso Barbari, qui phalangis instar constiterant, paulo post acie dissoluta fuga simulata, subito conversi eos qui persequerentur cedebant. Solent enim subinde calcaribus equos pungere; qui cum impetu feruntur, sagittas a tergo emittunt; mutataque subito pugnae facie, qui fugiebat fugat et insequentem interimit. Dorylaeo instaurato, et quas ad ejus defensionem pertinerent, rebus omnibus instructo, discessit; et Subleo quoque instaurato et munito, cæterisque rebus quam optime ordinatis, in urbem imperatricem rediit.

Nec multo post renovatis simultatibus, uterque cum ultero expostulans, imperator sultano immemorem et ingratum pro tantis beneficiis et auxiliis animum, quibus regnum in populares ei confirmasset, sultanus imperatori violata pacta et in dissolvenda amicitia 230 levitatem, et pacis conditionibus temere abrogandis, et inanes magnorum munerum pollicitationes, quæ rubricatis quidem litteris inscriberentur, sed exigua præberentur, objiciebat. His de causis imperator et veteres copias colligebat et novas conscribebat; et auxilio peregrina haud parva accersebat, a Latinis potissimum et Scythis ad Istrum incolentibus; coactoque ingenti exorcitu ita se parabat, quasi Persicam gentem eversurus esset et Iconium cum ipsis mænibus abrepturus et sultani caput pedibus conculcaturus. Rebus ad expeditionem necessariis præparatis magnum templum divinæ et

ineffabilis Sapientiæ ingressus numinis opem implorat ; et victoriam oral ille quidem, sed non impetrat, ut belli eventus docuit, Porsis iudicio Dei nobis inexplicabili concessam. Urbe digressus per Phrygiam et Laodiceam Chonas, olim Palaseas, urbem magnam et beatam, patriam meam, pervenit ; et ædem Archangeli magnitudine, pulchritudine et mirabili artificio insignem ingressus, Lampia descendit et Celænas ingreditur, ubi Mændri fontes sunt in quem Marsyas fluvius fluit ; quo hoc Marsyam Apollo excoriasse fertur, furore quodam de canendi peritia secum certare ausum. Inde Choma et Myriocephalum transit. Castellum vetus et desertum id est, cui vel nomen ex re est inditum, vel res nomen subsecuta est ; nam ibi sæpe multa millia Romanorum capitum perierunt, ut dicturus sum. Semper autem caute instructaque acie procedebat et vallum communiebat, neque usquam fortunæ temeritati se committebat. Tamen ut tardius incederet, jumenta efficiebant, a quibus machinæ trahebantur, et quæ eas curabat imbellium hominum multitudo. Cæterum Persæ subinde se ostendentes levibus præliis Romanos lacescebant ; et gramen, qua eundem eis erat, demetebant, ut pabulum jumentis deesset ; et aquas inficiebant. Unde Romani morbo cœliaco magnopere affligebantur et absumebantur.

τάξει τούς σταθμούς ὁ βασιλεὺς ἐτίθειτο, βάλλων καὶ μεθόδοις στρατηγικαῖς χρώμενος, εἰ καὶ τὴν πορείαν εἶχε σχολαίαν διὰ τὰ τὰς μηχανὰς ἀνέχοντα ὑποζύγια καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις τεταγμένους, πολλοὺς παραφαινόμενοι δι' ἀκροβολισμῶν ἐπέκειντο, καὶ προἰππεύοντες τὴν πῶας ἔκειρον τὴν ἐνόδιον, ὡς μὴ εἶεν τοῖς Ῥωμαίων ἵπποις χιλοὶ, καὶ τὰ ὕδατα ἠχρεῖον, ὡς μὴ καθαροῦ σπῆν Ῥωμαῖοι ὕδατος. Αὐτοὶ μέντοι Ῥωμαῖοι κοιλιακῶ συνισχόμενοι νοσήματι κακῶς ἐπασχον, καὶ ἦν νοσηλεία αὕτη ἐπιδοσκομένη, μάλα τὸ στράτευμα.

II. Post hæc bello sultanus intendit animum ; et magnis auxiliis ex Mesopotamia et ab aliis populis suis comparatis per legatos ab imperatore pacem petiit, iis conditionibus quas ipse præscriberet. Quare omnes in bellis præsertim Persicis exercitati et ætate provectiores Manuelli auctores erant Persicæ legationis cupide admittendæ, neque spem omnem incertæ Martis alexæ committendi : bellum esse injens, loca ab hostibus occupata non facile transiri posse, Turcas validissimis equitum turmis florere ; ad hæc luem in exercitu grassantem considerandam esse. Verum ille neglectis prorsus seniorum consiliis, cognatis vero suis cupido auditis, iisque potissimum qui classicum nunquam audierant, forma et auro gemmisque conspicui, legatos voti impotes dimisit. Cæterum sultanus cum denuo pacem petiisset, et imperator gloriatus esset se illi Iconii responsurum, in angustiis quæ Clisura Zybrize appellantur, per quas Romanis Myriocephalo digressis transeundum erat, suas pbalanges abdit, ut impetum in eos prætereuntes

Α τοῖς ἀναρπάσων τείχεσι τὸ Ἰκόνιον, καὶ τὸν σουλτάνον ληψόμενος ὑποχείριον, καὶ κατὰ τοῦ τραχήλου τοῦτον πατήσων ἐν τῷ ὑποθεῖναι δίκην θρανίδος ταῖς βάσσιν ἑαυτοῦ. Ἀμέλει τοι τὰ πρὸς τὴν ἐξοδὸν ἐτοιμασάμενος εἴσειςι τὸν μέγαν νεῶν ὅς ἀπὸ τῆς θείας καὶ ἀβήτου Σοφίας ὠνόμασται, καὶ τὸ θεῖον ἐπικαλεῖται συνέριθον, καὶ τὴν νίκην αἰτεῖται μὲν ἐκεῖθεν, οὐ δέχεται δὲ, ὡς τὸ τοῦ πολέμου πέρασ ὑπέφηνε, μεταταθεῖσαν πρὸς τὴ ἀντίκαλον ἀνεπίκτοις ἡμῖν θεῖοις κρίμασιν. Ἀπάρως οὖν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, Φρυγίαν τε καὶ Ἀσοδικίαν διελθὼν ἀφικνεῖται ἐς Χώνας, πόλιν εὐδαίμονα καὶ μέγαλην, πάλαι τὰς Κολασσὰς (1), τὴν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως πατρίδα. Καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν νεῶν εἰσιῶν, μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον ὄντα καὶ θαυμασίας χεῖρὸς ἅπαντα ἔχον, ἐκεῖθεν ἐξελάσας εἰς Λάμπιν ἔκατο καὶ μὲν Κελαινας, ἐνθα τοῦ Μαϊανδρόου εἰσὶν αἱ ἐκδόσεις καὶ ὁ Μαρσύας βεῖ ποταμὸς ἐμβάλλων εἰς Μαϊανδρόν, καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν ἐκεῖ που λέγεται καθάπερ μύωπι οἰστρηθέντα βιαιῶν καὶ περὶ τῆς αἰοιδῆς ἐρίζειν ἀρξάμενον πρὸς Ἀπόλλωνα. Κάκειθεν εἰς τὸ Χώμα ἐλθὼν τῷ Μυριοκεφάλῳ ἐφίσταται. Φροῦριον δὲ τοῦτο παλαιὸν καὶ ἀσκήτων, προκληθὲν, οἰμαί, ὃ ἐγένετο, ἢ γαρονὸς ὃ προεκληθῆν περὶ γὰρ αὐτὸ πολλὰκις μυρίαῖς κεφαλαῖς Ῥωμαίων ἐδλήθη θάνατος, ὡς λέξων ἔρχομαι. Ἀεὶ δὲ σὺν κόσμῳ καὶ

χάρακι καὶ τῆς ἀπάρσεως σὺν λόγῳ ποιούμενος τὴν πορείαν εἶχε σχολαίαν διὰ τὰ τὰς μηχανὰς ἀνέχοντα ὄντας καὶ ἀπομάχους πάντας. Ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι ἄπομαχῶς πῶας ἔκειρον τὴν ἐνόδιον, ὡς μὴ εἶεν τοῖς Ῥωμαίων ἵπποις χιλοὶ, καὶ τὰ ὕδατα ἠχρεῖον, ὡς μὴ καθαροῦ σπῆν Ῥωμαῖοι ὕδατος. Αὐτοὶ μέντοι Ῥωμαῖοι κοιλιακῶ συνισχόμενοι νοσήματι κακῶς ἐπασχον, καὶ ἦν νοσηλεία αὕτη ἐπιδοσκομένη, μάλα τὸ στράτευμα.

Β'. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐμέλησε μὲν τῷ σουλτάνῳ καὶ τοῦ πολέμου, καὶ ξυμμαχικὸν συνεπερίστατο ἰκνὸν ἀπὸ τε τῆς μέσης τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἄνω συμφύλων βαρβάρων διαπρεσβευσάμενος δὲ καὶ εἰς βασιλέα τὰς πρὸς εἰρήνην συνθήκας ἤτειτο, καὶ τῶν ἐκείνων βουλευτίων, ὅποια ἂν καὶ ὦσιν, ἐπένευε τὴν περάτωσιν. Ἄπαντες τοίνυν ὅσοι πολέμων οὐκ ἀμελέτητοι, καὶ μάλιστα δὴ τῶν Περσικῶν, καὶ χρόνῳ προήκοντες, ἐξεληπάρον τὸν Μανουὴλ ἀρπάσαι τὴν τοῦ Πέρσου πρεσβείαν καὶ μὴ τῷ κύβῳ τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας δλας ἀποχαρίζεσθαι, ἀφορῶντα μὲν καὶ πρὸς τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγιστον καὶ τὰ μὴ βásiμα ῥαδίως τῶν τόπων, ἃ οἱ ἀντίκαλοι προλοχίσουσιν, ὑποβλεπόμενον δὲ οὐχ ἤττον καὶ τὴν τῶν Τούρκων ἀκμαϊοτάτην πᾶσαν καὶ εὐίπκον δύναμιν, μὴ παρατρέχοντα δὲ καὶ τὴν νόσον ἢ πιέζει τὸ στράτευμα. Ὁ δὲ τοῖς παρά τῶν πρεσβυτέρων λεγομένοις μηδ' ὄλωσ προσσχῶν, τὴν δ' ἀκοὴν δλην ἀναπετάσας τοῖς ἐξ αἵματος αὐτῷ προσήκουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁπόσοι σάλπιγγος ἐναλλίου ἦσαν ἀπεριγῆτοι καὶ τὴν κόμην ἀγλαοὶ καὶ φαῖδροι τὰ

Hier. Wolfii notæ.

(1) Τὰς Κολασσὰς. Suspicio Choniatas post appellatos esse qui olim Colossenses dicti fuere, ad quos epistola D. Pauli exstat.

πρόσωπα καὶ κλοιοῖς χρυσοῖς καὶ περιδεραλοῖς διαφνέσιν ἐκ λίθων τηλαυγῶν καὶ μαργαρίδων τιμαλγῶν τοὺς τραχήλους περιδεόμενοι, τοὺς πρίστεις ἀπράκτους ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ σουλτάνος οὐκ ἀνήκεν ἀθῆς τὰ πρὸς εἰρήνην διαλεγόμενος. Ἐπεὶ δὲ ἑώρα μὴ προχωρούσας τὰς συμβάσεις ἀλλὰ καὶ βασιλεία αὐτὸν κατὰ τὸ Ἰκόνιον ἀποκρινεῖσθαι οἱ μεγάλαυχοῦντα, προκαλαταμβάνει τὰς δυττωρίας αἱ κλεισοῦροι τοῦ Τζυβρίτζη κατονομάζονται, ἅς καὶ ἡμέλλον Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν ἀπὸ Μυριοκεφάλου παρεῖναι ἔπαρσιν, κάκεισε τὰς οἰκίας παραθύει φάλαγγας, ὡς ἀντιτάξαιτο Ῥωμαῖοις αὐτίκα δὴ παριοῦσιν. Ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος ἐπιμήκης αὐλῶν, ἔχων ὄρων ὑπερβολὰς, κατὰ μὲν τὸ βόρειον κλίμα ὑποκαταβαίνων τοῦ ἀνάντους ἡρέμα εἰς γήλοφα καὶ πρὸς εὐρείας κοιλιανόμενος φάραγγας, κατὰ δὲ θάτερον μέρους εἰς προτομὰς προνεύων πετρῶν καὶ εἰς κρημνώδεις σύμπαρ ἀναστάσεις περιεβρύγως. Ἐπὶ τοιαύτης οὖν μέλλων ἐλαύνειν ὁδοῦ οὐδὲν τι τῷ στρατῷ συνοῖσον προμηθευσάμενος φαίνεται· οὔτε γὰρ τὸ πολὺ τῶν σκευοφόρων ἀπεσκευάσματο, ἢ γοῦν τὰς ἀμάξιας ἐκποδῶν ἔθετο αἱ τὰς τειχομάχους ἔφερον μηχανῶδες, οὔτε μὴν ἀπεπειράσματο σὺν εὐζώνῃ τάγματι ἀκώσασθαι τοὺς Πέρσας πρότερον ἐκ τῶν ἀμφιληφῶν ἐκείνων καὶ ὀρείων παρόδων καὶ λειῶναι οὕτω τῷ στρατῷ τὴν δίοδον. Ἄλλ' ὡς εἶχεν ἐπὶ πεδινῶν ποιούμενος [P. 117] τὴν πορείαν, οὕτω κάπι τῆς τρομαλιᾶς ἐκείνης συνθλίβεσθαι ἔλετο, καίπερ ἀκοῆ προεληφῶς, μετὰ βραχὺ δὲ ἔχων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοπειρῶς πιστουμένους τὰ ἀκουόμενα, ὡς οἱ βάρβαροι προκατειληφότες τὰς ἀκρωρείας ἐκίθωνται, καὶ ὡς πᾶσιν μὲν φρενέτρην ἐκπωματίσουσι, πᾶν δὲ βέλος ἀφήσουσιν, ὅπως Ῥωμαῖους τροπασάμενοι τοῦ πρόσω προβαίνειν ἐπίσχωσιν. Ἐπῆγεν οὖν οὕτω τὰς φάλαγγας βασιλεύς· ἦν δὲ τότε μὴν ὁ σептiмβριος. Προηγούντο δὲ τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν οἰκείων τάξεων οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντίνου, ὁ τε Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Μακροδόξος ἐπ' αὐτοῖς Κωνσταντίνος καὶ ὁ Λαπαρδᾶς Ἀνδρόνικος. Μετὰ δὲ τούτους τὸ μὲν δεξιὸν ἐπιῆχε κίρας ὁ τοῦ βασιλέως γυναικάδελφος Βαλδουῖνος, τὸ δ' ἀριστερὸν ὁ Μαυροζώμης Θεόδωρος. Ἐπὶ τούτοις εἶποντο τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ οἰκατικὸν τοῦ στρατεύματος αἱ τε φέρουσαι τὰς ἐλεπόλεις ἀμαξίαι, μετὰ δὲ βασιλεύς αὐτὸς καὶ ὅσον ἐπίλεκτον, μεθ' οὗς ὀπισθοφύλαξ ὦν Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστῆφανος. Ἐπεὶ δὲ ἤψαντο τῶν δυσδᾶτων πορειῶν, τὰ μὲν περὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀγγέλου καὶ τὸν Μακροδόξον καὶ τὸν Λαπαρδὸν τάγματα διεληλύθεισαν ἀπείρατα κακῶν· αἱ γὰρ πεζικαὶ δυνάμεις προδελημένα διεσόδουν τοὺς Βαρβάρους ἐκ τῶν γηλόφων ἀναπειράζουσαι, ἐφ' ὧν ἀπὸ τοῦ ὄρους καθυκόντων ἐπιστάντες ἐμάχοντο, κάπι τὸ ἀναντες παλίμποδας ἀνεστοίβαζον. Τάχα δ' ἂν καὶ τὰ ἐφεπόμενα τούτοις στρατεύματα παρήλθοσαν ἀπαθῶς τὰς τῶν Περσῶν ἐπισυστάσεις, εἰπερ ἔργον ἔθεντο Ῥωμαῖοι συμφράξασθαι καὶ τοῖς προηγούμενοις συναπτῶς ἐφίπεσθαι τάγμασι, καὶ διὰ τῶν τοξοτῶν ἀνέκοπτον τῶν ἐπιχειμένων Περσῶν τὰ ὀρμήματα. Νῦν δὲ αὐτοὶ τε τῆς

233 facerent : est autem is locus oblonga convallis verticibus montium assurgens, quæ ad septentrionem paulo declivior in colles, in patentiores valles protenditur; ab altera vero parte altis rupium præcipitiis includitur. Per talem viam transiturus Manuel nihil providit quod exercitui expediret: neque enim impedimentorum multitudinem, aut currus qui machinas vehebant removit, neque expedita cohorte Persas ex montanis illis angustiis depulit, ut exercitui viam aperiret. Sed ut in patentibus campis, ita etiam in faucibus illis iter fecit, quamvis ante audisset, id quod paulo post vidit, Barbaros jugis præoccupatis omnes pharetras exhausturos, omne telorum genus conjecturos et nihil intentatum relictuos quo Romanos ulteriore progressu prohiberent. Imperator (Septembri mense id factum est) sic processit. Angeli Constantini duo filii Joannes et Andronicus cum suis ordinibus antecedeabant. Eos Macrodocus Constantinus et Lapardas Andronicus sequebantur. In dextro cornu Balduinus imperatoris sororius, in sinistro Maurozomes 234 Theodorus curabat. Hos secuta sunt impedimenta, lixæ, calones, currus qui machinas vehebant. Inde imperator ipse cum delecta manu. Extremum agmen clausit Andronicus Contostephanus. Impeditum illud iter cohortes filiorum Angeli, Macrodocæ et Lapardæ incolumes transierunt, quod pedestres copiæ Barbaros e collibus, unde pugnabant, in montes repulerant. Forsitan et reliquæ legiones salvæ transiissent, si Romani testudinem egissent, et antegressas cohortes strenue consecutæ essent, et per sagittarios Persarum impetum repræsisent. Sed quia eas commoditates neglexerunt, Persarum densum agmen ab editis locis in humilia et e tumulis in planitiem magna vi incubuit, et confidentius in nostros invecum perripuit aciem, et Balduini cornu in fugam verso multos vulneravit, multos occidit. Ibi Balduinus suos laborare et undique premi videns, et imbecillores 235 esse quam ut Persarum phalangem perumperent, cum aliquot equitibus in medios hostes invehitur: sed ab iis circumventus et ipse occiditur, et ejus milites omnes fortissime dimicantes cadunt. Eo successu elati Barbari et conglobati omnes vias Romanis præcluserunt; qui ut in angustiis, inter se impliciti et alii alios impediētes, adversariis adeo nocere non poterant, ut et defensoribus suis obsisterent et urgentibus hostibus facilius interirent, nec ab extremo agmine aut ipso imperatore juvari aut recedere aut ad alterutrum latus declinare possent. Nam currus, qui in medio traherentur, nec antecedentes legiones recipere sese aut aciem commodius instruere patiebantur; et imperatoris progressum tanquam vallo objecto impediēbant. Jumenta pariter et homines telis Persicis sternebantur; valles plenæ erant cadaveribus, saltus interfectis scatebant; manabant rivi sanguinis, cruore pecudum et hominum permisto, tanta atrocitate, quæ nullis expri-

mi litteris possit. Cum igitur neque progredi neque regredi 236 liceret (nam Persæ a tergoetiam imminabant), in angustiis illis Romanorum ovium instar cædebantur. Quodsi quid generosi animi, si quis audaciæ fomes in hostem supererat, ea quoque deperdita et penitus extincta sunt. Nam præter cætera mala hostes caput Andronici Batazæ bastæ præfixum ostentaverunt, qui Manuelis ex sorore nepos cum exercitu ex Paphlagonia et Heraclea Pontica collecto contra Turcas Amasenos missus fuerat. Itaque Manuel imperator huiusmodi rumoribus et spectaculis perturbatus, tum quod nepotis caput videbat, tum quod periculi quo circumventus erat magnitudinem cernebat, animo æger et dolorem silentio tegens, et mutis, quod aiunt, lacrymis luctum dissimulans, eventum exspectabat; et inopis consilii, quo se verteret, nesciebat. Tamen Romanæ legiones quæ antecesserant, periculosis illis itineribus superatis, in colle quodam aliquid ad securitatem conferente vallum munierunt.

ἀχράτους κἀκείνους ἐποιοῦν εἰς τὸ ἀμόνεσθαι. Ὅθεν ἦν οὐδὲ μία τις ἐπιδοχθῆσις ἀπὸ τῶν οὐραγόντων παρίκκλισις ἐπὶ θάτερ᾽ αἱ γὰρ ἀμαζαὶ κατὰ μέσον προηγουμένας τάξεις καὶ μετατάξασθαι πρὸς τὸ χρῆσιμον, τοῖς δὲ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος στρατεύμασιν ὡσπερ ἀντίφραγμα γινόμενοι τὴν ἐς τὰ πρόσω ποιεῖν ἀπειχιζόν. Ἐπιπτε τοῖνυν βοῦς ἐκ τοξείματος Ἡερσικοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ βοῦτης ἀπέψυγεν. Ἴππος καὶ ἀναβάτης ὁμοῦ κατεβέβληντο. Αἱ σφραγῆς μεσταὶ σωματίων προῦφαινοντο. Τὰ ἄλση τῶν πεσόντων πεπλήρωτο. Αἱμάτων ῥύσας προῦβαινον κελάρύζοντες. Αἷμα συνεφύρετο αἷματι, τῷ τῶν ὑποζυγίων τὸ βρότειον. Οὕτως ἦν δεινὰ τὰ ἐκεῖ καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντα συγγραφῆν. Ὡς οὖν οὕτε προχωρεῖν ἐξῆν καὶ τὸ ἀναζεύξει δὲ ἄλλως ἀδύνατον (τοὶ γὰρ Ἡέρσαι καὶ κατὰ νώτου ἐγένοντο καὶ τὰ πρόσω ἐποίουν ἄβαρα), ὅσα καὶ θρεμμάτων ἐγγύλασι Ῥωμαῖοι περὶ σταθμοὺς τὰς δυσχωρίας ἐκείνας ἐφθεῖροντο. Ἀλλὰ καὶ εἴ τί που γενναίου φρονήματος ἐπὶν εἰσέτι αὐτοῖς ἢ θυμοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὑπολείπειτο ζῶπυρον, καὶ τοῦτο σθεσθὲν ἀφῆρητο, καὶ ἀπέλιπεν αὐτοὺς τὸ πρόθυμον τέλειον, ἐκ τοῦ τοὺς πολεμίους ὑπ' ὅψιν ἄγειν αὐτοῖς ἕτερον συμφραῶς ἐπεισόδιον, αἰχμῆ περιπαρεῖσαν τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Βιτάτζη κεφαλῆν. Ἦν δὲ οὕτως ἀδελφοειδὲς μὲν τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ, ἀπίσταλον δὲ μετὰ στρατιάς ὅσπερ ἐκ Παφλαγόνων καὶ τῆς ἐν Πόντῳ Ἡρακλείας ἐστρατολόγητο τοῖς Ἀμασεῦσι Τούρκοις ἀντιταξόμενος. Φήμαισι τοῖνυν τοιαύταις ὁ βσιλεὺς καὶ ἀπευκτέοις τοιοῖσδε θεάμασι τὸ λογιζόμενον συγχυθεῖς, καὶ τὴν τοῦ ἀνιψίου προτεινομένην ὁρῶν κεφαλῆν, καὶ τὸ τοῦ κινδύνου ἐν ᾧ συνείληπτο προορώμενος μέγθος, ἀθυμῆσιν συνέχετο, καὶ ἀφασίφ πύσων τὸ ἄλγος καὶ κωφοῖς (δ λέγεται) ἐάκρουσι τὸ πένθος ἀφροσιούμενος τὸ μέλλον ἐκαρπύδου, καὶ τὴν γνώμην ἀμφιβέπης ἐδέκνυτο. Τὰ δὲ γε προπορευθέντα Ῥωμαίων τάγματα, τὰς ἐπισφαλεῖς ἐκείνας ἀτραποὺς ἀπαθῶς διελθόντα, ἐνηυλίσαντό που καὶ χάρακα ἔβαλον, γηλόφου λαβόμενα ἀσφάλειαν ἐκ μέρους βραβεύοντος.

III. At Persæ omni contentione copias, quæ cum imperatore erant, debellare nitentur, quod maxima et potissima parte profligata 237 illas quoque se facile superaturos putabant, quemadmodum in serpentibus videmus capite contrito una etiam reliquum corporis tractum emori, et arce expugnata, urbem hostibus resistere non posse. Imperator vero etsi sæpe Barbaros ex angustiis illis depellere est conatus est suis viam complanare, tamen cum eum conatum videret non succedere sequæ neque perituum, crescentibus subinde Persarum viribus, ut qui e superiore loco pugnarent, si maneret, ac si progrediretur, cum paucis quos secum habebat, recta in hostes fertur, cæterosque monet ut quisque salutem quærat, ut possit: se enim nihil boni sperare posse ex iis quæ videat. Atque ita post multa vulnera et vibices, ensibus et ferreis

Α συνεχῆς καταμελῆσαι, καὶ οἱ Ἡέρσαι πλείονες ἐπιδρίσαντες, ἀπὸ τε τῶν ὑψηλῶν ἐπὶ τὰ ταπεινὰ καὶ πρὸς τὸ πρᾶν ἐκ τῶν γηλόφων ὑποκαταθέντες, διαζευγνύουσι τὰς τάξεις συβραγέντες παρβολώτερον, καὶ τρίπονται τοὺς περὶ τὸν Βαλδουῖνον, καὶ πολλοὺς μὲν τιτρώσκουσιν, οὐκ ὀλίγους δὲ ἀναιρούσιν. Ἐνθα δὲ ὁ Βαλδουῖνος πονηρὰ τὰ καθ' αὐτὸν ὁρῶν πράγματα καὶ τὰ στρατεύματα ἀτονώτερα ὥστε διελεῖν τοὺς πολεμίους καὶ παραβῆναι, καὶ πάντοθεν πιεζόμενος, ἀναλαβὼν ἱππίας τινὰς εἰς τὰς φάλαγγας διελθὲ τῶν Ἡερσῶν, κυκλωθεῖς δὲ ὑπὸ τῶν πολέμιων αὐτὸς τε κατακαίνεται καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πίπτουσιν ἅπαντες, ἀλκῆς ἔργα καὶ χεῖρὸς γενναίας παράδειγμα ἐνδειξάμενοι. Ἐκ δὲ τούτου πλείον ἐπαρθὲν τὸ βάρβαρον ἀπόρους κἀντὶ Ῥωμαίοις ἐποιοῦν τὰς τροχιάς, καὶ βύζην νενηρημένοι Β ἀπειργον τὴν πύσον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι οἷα ἐν στενῷ χωρίῳ εἰλούμενοι καὶ ἀλλήλοις περιπίπτοντες οὐ μόνον δρᾶσαι τι κακὸν οὐκ εἶχον τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιπορευομένοις προσεστᾶμενοι καὶ βῆον ὑπὸ τῶν ἐπικαιμένων αὐτοῖς ἔθνησκον, καὶ ταγματίων ἢ ἐκ βασιλείας αὐτοῦ, ἢ ὑποχωρήσις καὶ ἐλισσόμενοι ὑπονοστήσαι μὲν οὐδαμῶς εἶων τὰς ἐπιπορευομένους ἀπαιτείχον. Ἐπιπτε τοῖνυν βοῦς ἐκ τοξείματος Ἡερσικοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ βοῦτης ἀπέψυγεν. Ἴππος καὶ ἀναβάτης ὁμοῦ κατεβέβληντο. Αἱ σφραγῆς μεσταὶ σωματίων προῦφαινοντο. Τὰ ἄλση τῶν πεσόντων πεπλήρωτο. Αἱμάτων ῥύσας προῦβαινον κελάρύζοντες. Αἷμα συνεφύρετο αἷματι, τῷ τῶν ὑποζυγίων τὸ βρότειον. Οὕτως ἦν δεινὰ τὰ ἐκεῖ καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντα συγγραφῆν. Ὡς οὖν οὕτε προχωρεῖν ἐξῆν καὶ τὸ ἀναζεύξει δὲ ἄλλως ἀδύνατον (τοὶ γὰρ Ἡέρσαι καὶ κατὰ νώτου ἐγένοντο καὶ τὰ πρόσω ἐποίουν ἄβαρα), ὅσα καὶ θρεμμάτων ἐγγύλασι Ῥωμαῖοι περὶ σταθμοὺς τὰς δυσχωρίας ἐκείνας ἐφθεῖροντο. Ἀλλὰ καὶ εἴ τί που γενναίου φρονήματος ἐπὶν εἰσέτι αὐτοῖς ἢ θυμοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὑπολείπειτο ζῶπυρον, καὶ τοῦτο σθεσθὲν ἀφῆρητο, καὶ ἀπέλιπεν αὐτοὺς τὸ πρόθυμον τέλειον, ἐκ τοῦ τοὺς πολεμίους ὑπ' ὅψιν ἄγειν αὐτοῖς ἕτερον συμφραῶς ἐπεισόδιον, αἰχμῆ περιπαρεῖσαν τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Βιτάτζη κεφαλῆν. Ἦν δὲ οὕτως ἀδελφοειδὲς μὲν τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ, ἀπίσταλον δὲ μετὰ στρατιάς ὅσπερ ἐκ Παφλαγόνων καὶ τῆς ἐν Πόντῳ Ἡρακλείας ἐστρατολόγητο τοῖς Ἀμασεῦσι Τούρκοις ἀντιταξόμενος. Φήμαισι τοῖνυν τοιαύταις ὁ βσιλεὺς καὶ ἀπευκτέοις τοιοῖσδε θεάμασι τὸ λογιζόμενον συγχυθεῖς, καὶ τὴν τοῦ ἀνιψίου προτεινομένην ὁρῶν κεφαλῆν, καὶ τὸ τοῦ κινδύνου ἐν ᾧ συνείληπτο προορώμενος μέγθος, ἀθυμῆσιν συνέχετο, καὶ ἀφασίφ πύσων τὸ ἄλγος καὶ κωφοῖς (δ λέγεται) ἐάκρουσι τὸ πένθος ἀφροσιούμενος τὸ μέλλον ἐκαρπύδου, καὶ τὴν γνώμην ἀμφιβέπης ἐδέκνυτο. Τὰ δὲ γε προπορευθέντα Ῥωμαίων τάγματα, τὰς ἐπισφαλεῖς ἐκείνας ἀτραποὺς ἀπαθῶς διελθόντα, ἐνηυλίσαντό που καὶ χάρακα ἔβαλον, γηλόφου λαβόμενα ἀσφάλειαν ἐκ μέρους βραβεύοντος.

Γ'. Οἱ δὲ Ἡέρσαι τὸ πᾶν εἰσέπερον τῆς σπουδῆς τὰ περὶ τὸν βασιλῆα καταπαλῆσαι στρατεύματα, ὡς εἰ τὸ πλείστον κατατροπωθεῖη καὶ κράτιστον, κἀκεῖνα βρῶτως παραλύσειν οἰόμενοι, καθὰ καὶ ἐπὶ δράκοντος ὁρῶμεν γινόμενον (τῆς γὰρ κεφαλῆς συντριβείσης καὶ ὁ λοιπὸς συννεκροῦται ὅλος τοῦ σώματος) ἢ καὶ ἐπ' ἀρόπολειας ταύτης γὰρ ἐξαιρέσεως καὶ ἡ λοιπὴ πόλις ὡς κατάκρας ἀλοῦσα τὰ οἰκίσια πέπονθε. Καὶ βασιλεὺς μὲν πολλὰς ἀπειράσατο τῶν ἐκεῖσε δυσπαρόδων ὁδῶν τοὺς βαρβάρους μεταστῆσαι, καὶ πολὺς ἦν ἐγκείμενος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐξομαλίσαι τὴν ὁδὸν· οὐχ ὁρῶν δὲ τὰ κατὰ σκοπὸν προβαίνοντα, καὶ ὡς ἀπολείται οὐδὲν μείον μάκρον κατὰ χώραν οἷα τῶν Περσῶν ἐπικρατεστέραν αἰετὶ γινόμενων ὡς ἐξ ὑπερδεξίων μαχομένων, ἐσθάλει πρὸς τοὺς ἐνώπιον αὐτῷ πολεμίους μετ' ὀλίγων τῶν ἀμφ' ἐκείνων, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ ὑποτίθησι

σώζειν σφᾶς ὡς ἕκαστος δύναται· μηδὲν γὰρ ἄριστον ἐκ τῶν ἐν ὄψει κατανοεῖν. Καὶ βασιλεὺς μὲν ὡς ἐκ γαλεάγρας τῆς τότε ἀδὸν διειληφύλας βαρβαρικῆς ἐξώλισθε φάλαγγος μετὰ τραύματα πολλὰ καὶ μύλωπας συνεχείς, οὓς ἀπὸ ξιφῶν ἐπλήγη καὶ σιδηρέων κορυφῶν ὑπὸ τῶν περιστάτων αὐτὸν Περσῶν τυκτεσόμενος, ἐπαὶ καὶ οὕτω δι' ὄλου τοῦ σώματος τετραυμάτιστο ὡς τὸν μὲν θυρεὸν περὶ τοὺς τριάκοντα ἔχειν ἐμπεπηγότας θυψητικῶς αἷματος ὀπίσθους, αὐτὸν δὲ μηδ' ἀνορθῶσαι ὄλων δύνασθαι περιτραπέισαν τὴν κόρυθα. Πλὴν καὶ οὕτω παρὰ δόξαν τὰς τῶν βαρβάρων διέδρα λαθῶς, ὑπὸ Θεοῦ φρουρηθεὶς τοῦ καὶ ἐπὶ κεφαλῆν πάλαι Δαβὶδ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ἐπισκιάζοντος, ὡς αὐτὸς φησὶν ὁ φιλόσοφος. Τὰ δ' ἄλλα Ῥωμαϊκὰ τάγματα χειρῶν ἐπασχον αἰεὶ δόρασι περιστάδων λελογχωμένοις νυσοόμενα καὶ βίβασιν ἐκ τοῦ σχεδὸν διαμπερὲς ἐλαυνόμενα καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐν τῷ συμπύπτειν διαφθειρόμενα. Εἰσι δ' οἱ καὶ ταύτην μὲν ἀπαθείς παρήλθον τὴν φάραγγα καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς ἱσταμένους Πέρσας ἐσώθησαν, προελθόντες δὲ καὶ τῆς μετ' ἐκείνην ἀφάμενοι σφάραγος ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε πολεμίων ἀπώλοντο. Εἰς γὰρ ἐπὶ τὰ κοιλάδας ταφρώδεις πάσας καὶ ἀγχιτέρμονας ἢ πάροδος ἐκείνη διέσχιστο, εὐρυνομίην βραχὺ καὶ συμπτυσσομένη πάλιν πρὸς τὸ στενόπορον· καὶ ἦσαν αὐταὶ παρὰ τῶν Τούρκων ἀκριβῶς ἐρεστώτων τηρούμεναι. Ἄλλ' οὐδ' ὁ λοιπὸς χώρος τῶν πολεμίων ἐσπᾶνιζε καθαρῶς, ἀλλ' ἅπας τοῦτον πεπλήρωτο. Τότε δὲ καὶ ἀνέμου πνεύσαντος καὶ θίνα βαθεῖαν ἐκ τῆς ἐκεῖσε ψαμμώδους μεταωρίσαντος γῆς σύρθη ἐμπύπτουσαν ἀμφοτέρω συμπεσῖν ἐγένετο τὰ στρατεύματα, καὶ ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ καὶ σκύβει ψηλαφῆται ἀλλήλοις προσφερόμενα τοῖς ἐχθροῖς τοὺς φίλους ἐπικατέσφαττον, καὶ οὐκ ἐξ ὁμοφύλου διακρίνειν ἀλλόφυλον, ἀλλὰ Πέρσαι καὶ Ῥωμαῖοι συμβεβλημένοι καὶ καθ' ὁμογενῶν ἐσπῶντο τὰ ξίφη καὶ τὸν προσιόντα κατέκαινον ὡς πολέμιον, ὡς τὰς τάφρους τάφον ἕνα γενέσθαι καὶ πάμμικτον πολυάνδριον καὶ σκῆνωμα κοινὸν Ῥωμαίων τε καὶ βαρβάρων καὶ ἵππων καὶ βοῶν καὶ ὄνων ἀχθηφόροντων. Ἐπεσον οὖν ἀριθμῷ πλείους Ῥωμαῖοι, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τοῦ γένους τῷ βασιλεῖ, καὶ τούτων οἷς πολὺ τὸ ἐπίσημον. Ὡς δὲ ἡ κόνις ἐλώφθησεν ἤ τε ἀγλῶς ἐκείνην καὶ ἀορασίᾳ διεσκέδαστο, ὡπτανόντο τινες (φεῦ τοῦ ἀπευκτέου πράγματος καὶ ὀράματος) ἕως ἑξέως καὶ τραχέλου συνισχημένοι τοῖς πτώματιν, οἱ καὶ χεῖρας μὲν ἰκίτιδας ὤρεγον καὶ σχήματιν ἐλεένοισι καὶ φωναῖς γοερὸν ὑπηχούσαις προύκαλοῦντο τοὺς παρόντας εἰς ἀρωγὴν, οὐδένα δὲ τὸν ἀμύνειν δυνάμενον εἶχον οὐδὲ τὸν σώζοντα· πάντες γὰρ οἷς ἐπασχον ἐκείνοι τῆν οἰκείαν προτυπούμενοι συμφορὰν, τὸν περὶ ψυχῆς τρέχοντες, ἀκούσαιοί τινες ἦσαν ἀνοικτήμονες, καὶ ὡς τάχους εἶχον σώζειν ἑαυτοὺς ἔσπευδον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ σκιὰν ὑπελθὼν ἀχλαδηφορῶντος δένδρου ἀνελήμβανεν ἑαυτὸν καὶ καμουσαν συνέλεγε τὴν ἰσχὺν, μὴ ἔχων ὑπαπιστήν συνιστάμενον, μὴ δορυφόρον ἐπιστόμενον, μὴδὲ σωματοφύλακα ἐρεπόμενον. Ἰδὼν δὲ τις αὐτὸν καὶ οἰκτεῖρας ἐκ καὶ πολλῶν Ῥωμαίων, ἐρίσταται οἱ προθύμως κατὰ

A clavis facta, ex barbarica illa phalange, tanquam decipula, est elapsus, sic quidem toto corpore convulneratus, ut scuto ejus circiter xxx sagittæ iuhærent, et ipse casside decussam attollere non posset. Tamen vel sic Deo defendente, qui in die belli caput ejus, quemadmodum olim Davidis, ut ipse in Psalmis fatetur, custodiebat, mirabiliter Barbarorum manus effugit. Cæteræ vero legiones subinde pejus tractabantur. Nam et ferratis hastis undique pungebantur et jaculis petebantur, et invicem ipsi sese prostrati conculebant. Quodsi qui hæc quoque fauces, Barbaris qui eas insederant pulsus, superarant, in altera valle ab hostibus interibant. Is enim transitus in vu profundas valles inter sese vicinas sindebat, et initio paulo latior rursus in angustias complicabatur, Eæ vero, omnes accurate a Turcis custodiebantur, atque adeo cætero quoque loca Turcarum plena erant. Ad hæc procellis arenarum vento in eos impulsis ambo exercitus impetu congressi, veluti noctu et in densissimis tenebris pugnabant: nec ullo discrimine amici aut inimici, obvii quique trucidabantur; eodemque loco Turci et Romani, jumenta et homines jacebant, ut vallis illa nihil esset aliud nisi amplissimum quoddam et commune Romanorum, Barbarorum, jumentorum peodium que sepulcrum. Plures tamen Romani ceciderunt, præsertim illustrissimi quique imperatoris cognati. Ut autem turbo ille discussa caligine quiescit, conspecti quidam sunt (heu miserum spectalum) usque ad lumbos et colla cadaveribus circumsepti, qui supplices tendebant manus et gestu miserabili ac lugubri voces prætereuntium opem implorabant: sed nemo erat qui auxiliari posset. Nam quique suam cladem illorum exemplis metientes, in vitæ periculo haud sponte immisericordes erant et fuga salutem quærere satagebant. Imperator vero sub pyri sylvestris umbra vires exhaustas recipiebat, sine armigero, sine satellite, sine custode ullo. Sed quidam gregarius eques ejus misertus ultro accedit, eique pro virili ministrare studet, et galeam huc atque illuc cadentem capitî reponit. Interea Persa quidam accurrit, et freno prehensum eum abstrahere studet, quod nemo erat qui obsteret. Sed eum Manuel impacto in caput hastæ fragmine, quod adhuc reliquum habebat, humi prostravit. Paulo post etiam alii Persæ accurrunt, qui eum virum capere conabantur, sed et illos facile propulsavit arrepta hasta assistentis sibi equitis et uno ex hostibus transfixo: ipse vero eques stricto ense alteri caput amputavit. Deinde aliis Romanis militibus accurrentibus inde digreditur, conjungere se eum legionibus quæ antecesserant cupiens. Sed rursus paulum progressus, et Turcarum occursu et cadaverum acervis in viis jacentium impediabatur.

καὶ τὴν κυνὴν ἐτέρωσε βαλλομένην τῇ ἐκείνου ἐφήρμοσε κεφαλῇ. Ἐν [P. 120] ᾧ δὲ καθ' ὃ εἰρήκει-
 μεν δένδρον ὁ βασιλεὺς ἀνεκώχευεν, ἐπιδραμών τις Πέρσης ἐφείλκε τοῦτον τοῦ χαλινοῦ κατὰ πολλὴν
 τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν· ὁ δὲ πλήξας αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς τῷ τοῦ δόρατος τμήματι ὃ εἶχεν ἔτι ἐν ταῖν
 χεροῖν, εἰς γῆν ἔβαλλε. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἕτεροι Πέρσαι ζωγρίαν ἔλειν ὀριγνώμενοι ἐπ' αὐτὸν ἵενται,
 ῥαδίως δὲ καὶ τούτους ἐώσατο· βασιλεὺς μὲν γὰρ τὸ τοῦ συνεστῶτος ἵπποτου δόρυ ἀγκοινησάμενος
 διαπερίζει ἓνα τῶν ἐπιόντων ἕως καὶ εἰς αὐτὸν θάνατον, αὐτὸς δ' ὁ ἵπποτης τὸ ξίφος σπασάμενος ἀπο-
 καρατομαῖ ἕτερον. Συναλισθέντων δὲ καὶ περὶ τὸν βασιλέα ἐτέρων ὀπλοφόρων δέκα Ῥωμαίων ἐκείθεν
 μετέβαινε, συμμίξαι γλιχόμενος τοῖς προηγγασμένοις τάγμασιν. Ἄλλ' αὖθις μικρὸν τι προβάς ὑπὸτε
 Τούρκων τῆς πρόσω πορείας εἴργεται, καὶ τοῖς τῶν πεσόντων οὐχ ἤττον νεκροῖς ἀπερύκται, οἱ περὶ
 τὰς ὁδοὺς αἰθριάζοντες ἀπέφραττον αὐτὰς σωρηδὸν προκειμένοι.

VI. *Faucibus istis et præterfluente amne ægresu- A*
peratis, alicubi super cadavera equitando, aliam
Romanam manum cogit, quæ ad conspectum ejus
accurrit. Ibi Joannem Cantacuzenum neptis mari-
tum unum cum multis strenue dimicare, et dum
frustra auxilia circumspecta, sterni ac spoliari
videt. Persæ vero qui illum occiderant, ut impera-
torem præterire viderunt (neque enim latere pote-
rat), in cohortem conglobati, imperatorem ut opi-
mam prædam petebant: quem se mox aut ca-
pturos aut interfecturos opinabantur. Erant ii viri
eximii et armis insignes, et omnes equis Arabicis
insidebant: 241 qui præter alia ornamenta splen-
didissima prolixas tricas ex equinis pilis contextas
et sonoras nolas de collis dependentes habebant.
Verum imperator, animis suorum excitatis, ho-
stium impetum facile propulsat; ac subinde paula-
tim progrediendo, et nunc more belli nunc citra
sanguinem Persas prætereundo, quorum alii atque
alii ad eum capiendum properabant, exoptatus ad
legiones quæ antecesserant pervenit, non tam
suum vicem dolentes quam illius periculo sollicitas.
Sed antequam eas adipisceretur, aquam e præter-
fluente fluvio haustam afferri sibi jussit; quasum-
mis labris gustata et effusa, quod ex insuavisapore
tabo infec.am cognovisset, cum suspicio: « Infeli-
citer, inquit Christianorum sanguinem libavi. »
Ibi quidam audax et importunus homo, et illo acer-
bissimo tempore acerbior: « Non nunc, inquit,
imperator, non nunc primum, sed olim et sæpe et
ad ebrietatem usque Christianorum sanguinem
hausisti, dum 242 pauperes subditos exactionibus
vexas et deglubis. • Eum convicatorem Manuel ita
æquo animo tulit ac si surdus esset; et cum viduo-
s, in quibus signata pecunia erat erat, a Persis diripi
let effundi videret, Romanos hortatus est ut impetu
in Barbaros facto pecuniam illam ipsi potius debi-
tam arriperent. Tum rursus idem ille impudenter
in imperatorem invectus: « Ultro, inquit, ista prius
Romanis danda fuit, non nunc, ubi cum difficultate
et sanguine paranda est. Quod si vir fortis est, ut glo-
riatur et chlamys postulat, in raptores Persas impetum
faciat, iisque fortiter cæsis rapinas recuperet. » Ta-
cuit et ad ea verba hominis importuni Manuel, sine
ullo murmure, non secus atque olim David Semeis
intemperias tulit. Tandem Contostephanus quoque
Andronicus incolumis advenit, qui extremum ag-
men ducebat: et alii quidam apud Manuelem gra-
tiosi, vulnerum expertes, concurrerunt.

Δ'. Μόλις δὲ τὰ ἐκείσε δυσπρόρευτα χωρία καὶ τὸν
 ἑγγύς που παραρρέοντα ποταμὸν διελθὼν, ἐνιαχοῦ
 τῶν θνησιμάτων ἐπιβαίνων καὶ τούτων ὑπερθεῖν
 ἵππαζόμενος, ἀθροίζει καὶ ἄλλο τι στῖφος Ῥωμαϊκὸν
 κατὰ θέαν αὐτοῦ συνδραμόν, ὅτε καὶ ἀναβλέψας ὄρξ
 τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν ἐπ' ἀνεψιᾷ γυμβρόν, τὸν Καντα-
 κουζηνὸν Ἰωάννην, ἓνα πρὸς πλείους διαμιλλώμα-
 νον καὶ ἀνδρείως αὐτοῖς προσφερόμενον, καὶ περι-
 βλεπόμενον μὲν εἰ τις ἐπαρήξων ἐκείνην ἔλειψεται,
 ἐκ δὲ τοῦ μηδένα τὸν ἀμύοντα παρεστάναι μετὰ
 βραχὺ πίπτοντά τε καὶ σκυλευόμενον. Οἱ δὲ τοῦτον
 ἀπεκτονόντες Πέρσαι ὡς εἶδον παρίοντα τὸν αὐτο-
 κράτορα (οὐδὲ γὰρ ἦν λαθεῖν), συγκροτηθέντες εἰς
 σπεῖραν ὡς εἰς θήραμα μέγα τὸν βασιλέα ἐπήσαν·
 ᾤοντο γὰρ αὐτίκα δὲ μάλα τοῦτον αἰρήσειν ἢ ἀναι-
 ρήσειν. Ἦσαν δ' οὗτοι πάντες Ἀραβίοις ἔποχοι ἵπ-
 ποῖς καὶ κατὰ θέαν τῶν πολλῶν ὑπερφέροντες·
 ὀπλισμοῖς τε γὰρ ἐκπρεπέσιν ἐκάζοντο, καὶ τοὺς
 ἵππους ἡσκημένους εἶχον ἄλλοις τε κόσμοις λαμ-
 προτάτοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπαυχενοῖς ἀγλαΐσμασιν ἐκ
 τριχῶν συγκειμένοις ἵππειων, ἐς ἱκνὸν καθιμίνων
 καὶ περιηρητημένους ἔχουσῶν ἡχητικὸς κώδωνας.
 Βασιλεὺς δ' ἀναστήσας τὰ τῶν περὶ αὐτὸν φρονή-
 ματα τῆν τῶν πολεμίων ἐπέλευσιν εὐπετῶς ἀπο-
 κρούεται, αἰεὶ δὲ κατὰ βραχὺ προβαίνων τοῖς ἐμ-
 προσθεν· καὶ νῦν μὲν πολέμου νόμῳ ἐνιαχοῦ δὲ καὶ
 ἀναιματῶτι παρῖπυῶν τοὺς Πέρσας, ἄλλους ἐπ'
 ἄλλοις συνιόντας καὶ πάντας συλλαβεῖν αὐτὸν σκεύ-
 δοντας τρισάσμενος ἐφίσταται καὶ ἀσπίσους τοῖς
 περὶ κωδευκόσι τάγμασιν, οὐ μᾶλλον περὶ αὐτοῖς
 δυσχεραίνουσιν ἢ ἐπ' αὐτῷ μὴ φαινομένην ἀγωνιώσιν.
 Οὐπὼ δὲ συμμίξας τούτοις, ἀλλ' ἐκείσε ἔτι ὢν ἐνθα
 ποταμὸν παραρρέειν ὁ λόγος εἴρηκε, δίψει συνέχε-
 ται, καὶ δὴ αἰτεῖται τῶν καρυστώτων τινὰ λαβόντα
 ὑδρεῖον ὑδῶρ ἀρύσασθαι καὶ οἱ ἀποκομίσαι πῖναι.
 Σπάσας τοίνυν τοῦ ὕδατος ὅσον ἂν τῆν ἐκείνου
 ἐδίανεν ὑπερψαν, τὸ λοιπὸν ἐξέχευεν οἷα μὴ τοῦ πο-
 θέντος ἡδέως διὰ τοῦ οἰσοφάγου κατολισθαίνοντος.
 Πολυπραγμονήσας δὲ τὸ ποτὸν καὶ λυθρῶδες τοῦτο
 κατανοήσας ᾤμωξε, καὶ εἶπε μὴ εὐτυχῶς ἀπογεύ-
 σασθαι τοῦ τῶν Χριστιανῶν αἵματος. Παρεστῶς δὲ τις
 ἀνὴρ ἱταμὸς καὶ θρασὺς, ὡς ἔδειξε, καὶ τοῦ τότε και-
 ροῦ δυσκολώτερος, ἀνευθριάστως ἐφησεν, « Ἄπειθε,
 βασιλεῦ οὐκ οὐκ ταῦτα, οὐχί· οὐ γὰρ νῦν [P. 121]
 πρώτως, ἀλλὰ πάλαι καὶ πολλάκις καὶ εἰς κραιπάλην
 καὶ ἀκραφινῶς Χριστιανικῶν αἱμάτων κρατῆρ ἐκ-
 ράσθη σοι, καλαμωμένῳ τε καὶ ἐπιφυλλίζοντι τὸ
 ὑπὲρ σου. » Οὕτω δ' ἱλαρῶς τὸν κατήγορον ἐκείνου
 καὶ λοῖδορον ὑπήνεγκεν ἀνθρωπινῶς, ὡς εἴ μὴ ἦν

ἀκούων μὲν ἔχων ἐλεγμούς ἐν τῷ στόματι. Ὁρῶν δὲ καὶ τοὺς θησαυροφύλακας θυλάκους διασπωμένους ὑπὸ Περσῶν καὶ κατὰ γῆς χεόμενον καὶ ἀρπαζόμενον τὸν εἰς νόμισμα κεκομμένον χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, ἐνῆγε τοὺς συνόντας Ῥωμαίους ἐπεισπεσεῖν τοῖς βαρβάροις καὶ κτήσασθαι τὰ χρήματα Περσῶν διακαιοτέρων. Συστὰς δὲ αὐθις ὁ λῆρος ἐκεῖνος ἀνὴρ διελιοδορεῖτο ἀναιδῶς βασιλεῖ τοιαῦτα καλεῖσθαι. « Ἐχρῆν, » λέγων, « ἐκουσίως καὶ πρότερον διδόναι Ῥωμαίοις ταυτὶ, οὐχὶ δὲ πάντως νυνὶ, ὅποτε ἡ κτήσις δυσχερῆς καὶ μεθ' αἵματος. Εἰ δ' αὐτὸς ἀνὴρ ἐστὶν ἰσχύος, ὁποῖος εὐχεται εἶναι, ἢ γοῦν ἀνεξυρίδα περικείται, τοῖς χρυσοσύλαις συβράγεις Πέρσαις καὶ συγκόψας τούτους θαρραλειώτερον ἐπανωσάτω Ῥωμαίοις τὰ ἀρπαζόμενα. » Ἐσιώπα δὲ κάπνι τούτοις τοῖς ῥήμασι, ὑπ' ὀδόντα γρύζων μὴδὲ τονθορούζων, ἀλλὰ φέρων τὴν τοῦ κερτόμου προπίτειαν ὡς Δαβὶδ πάλαι Σεμεεὶ τὴν αὐθάδειαν. Ὅψθ' δὲ καὶ ὁ Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος ἀβλαβῆς παρῆν, ὅς ἤγειτο τῶν τελευταίων τάξεων, καὶ ἕτεροι τῶν δυναμένων μέγα παρὰ τῷ Μανουήλ ἀπλήγεις συνδεδραμήλασιν.

Ε. Ἐπεί δὲ νύξ ἐπῆλθε καὶ σκότος ἡμέρας διάδο- A
χον τὸν πόλεμον ἔπαυσεν, ἀδημονῶν ἅπας καθῆστο ὑποὶ τῷ τῆς χειρὸς κοίλῳ βίψας τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸν ἐνεστώτα κίνδυνον φανταζόμενος οὐ τοῖς ζῶσι συνέταται ἑαυτὸν, καὶ μάλισθ' ὅτι τὸν χάρακα περιτρέχοντας διαπρυσίαις ἀνεκάλουν φωναῖς οἱ Βάρβαροι τοὺς ὁμοιοθετοῦσιν αὐτοῖς, οἱ κατὰ χρεῖαν ἢ μετὰ-θεσιν πίστεως πρὸς Ῥωμαίους προὐχώρησαν πάλαι, καὶ παρήνουν ἐξελεῖν αὐτονυχὶ τοῦ στρατηγίου ὡς ἐπολουμένων ἄρδην ἔωθεν αὐτίκα τῶν ἐν αὐτῷ. Διευκατέρουν οὖν Ῥωμαῖοι κατὰ φρήτρας καὶ λογάδας τοῖς φύλοις φύλα συναγεῖρόμενοι, βαπτόμενοι πρὸς ὄχρον ὑπὸ δέους, εἰς οἶον τὰ πέταλα τῶν δειδῶρων κατὰ καιρὸν τὸν φυλλοχόον μεταμορφάζεται. Αὐτὸς δὲ ὁ κρατῶν ἀγενεστάτας βουλὰς ὠδενεν. Ὡς δὲ ταύτας ἀποτεκῶν εἰς ἀκοῆν τῶν σὺν ἐκείνῳ ἐξ-έφερε, καὶ ἦν τὸ ὑψηλούμενον λαθραῖα φυγῆ, καὶ B
τοσοῦτων ψυχῶν εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ θάνατον ἔκδοσις, ἐκπλήττει τοὺς ἀκρωμένους, καὶ μᾶλλον τὸν Κοντοστέφανον, ὡς ἀνδρὸς ἀλλοφρονούντος καὶ περι-στρεφόμενου σκοτοδίνῃ ἀτεχνῶς φθεγγόμενος ῥήματα. Οὐ μόνον δὲ οἱ πρὸς σκέψιν τοῦ ποιητέου συνα-θρόντας βαρέως ἤνεγκαν τὰ ἠνωτισμένα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἔξωθεν ἐστῶς τῆς σκηνῆς ἐκ τῶν ἀγνώστων καὶ τῶν πλείστων στρατιωτῶν, ὡς τὸ βασιλικὸν ἐς οὗς ἐδέξατο σκέμμα, ὑψώσας τὴν φωνὴν καὶ διωλύ-γιον ἀνοιμώξας, « Φεῦ, » εἶπεν, « ὅποια δὴ καὶ ὁ βασι-λεὺς Ῥωμαίων εἰς νοῦν ἐβάλετο. » Καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὴν τοῦ λόγου στρέψας ὄρμησιν, « Οὐχὶ σὺ, » φησὶν, ὁ διὰ τῆς ἐρήμης ταύτης καὶ στενῆς ὁδοῦ ἐκθλίψας ἡμᾶς καὶ εἰς [P. 122] ἀπώλειαν διηθήσας, ἢ μᾶλ-λον οἶοναί τινα δλμψ ἐκπίεσας τοῖς συμπίπτουσι C
τούτοις σκοπέλοις καὶ τοῖς πεσοῦσιν ἀτεχνῶς ἐφ' ἡμᾶς ὄρεσι; Τί ἡμῖν καὶ τῇ κοιλάδι ταύτῃ τοῦ κλυθμῶνος καὶ τῷ στομίῳ τοῦ ἄβου ἀντικρυς καὶ τροχιάς; Ἡ τί ἴδιον ἐπάγειν τοῖς βαρβάροις ἐπ' κλημα εἴχομεν, οἱ τοὺς χώρους τοὺς στενοὺς τε καὶ βιαίους καὶ σκολιούς περικαθίσαντες ἡμᾶς ἐσαγήνευσαν; καὶ νῦν ὅπως καταπροδίδως ὡς πρόβατα σφαγῆς τοῖς ἰχθροῖς; » Τούτοις μαλαχθεὶς τὴν ψυχὴν εἴπ' οὖν ἕως καιρὸν ἐκεῖνον ἐλθῶν εἶλετο.

Ἄλλ' ὁ σπέρμα ἐγκαταλείπων πάλαι τῷ Ἰσραήλ, D
ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀφαντωθεῖ τὸ ἐκεῖνου κληρούχημα ὡς Σόδομα γεγονός καὶ ὁμοιοθετὸν ὡς Γόμορρα, ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ἰώμενος, ὁ πατάσων καὶ ζῆν ποιῶν, ὁ μὴ τὴν βλάβον τῶν ἀμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κληρὸν τῶν δικαίων εἰς τέλος ἔων οὗτος καὶ τότε τὸ ἄγιον ἔθνος κατοικτειρήσας καὶ μὴ ἀπόσκαθαι θελήσας ἐκίπαι κίμπτει τὴν τοῦ σουλτάνου ψυχὴν εἰς ἀξίμ-

V. Ubi nox praelium diremit, omnes sederunt
tristes, capita manibus sustinentes; et dum præ-
sens discrimen reputant, se vivis non adnumera-
bant, se potissimum territi, quod Barbari circum
vallum 243 cursive populares suos, qui vel
religione mutata vel aliis de causis olim ad Ro-
manos se contulerant, cum maximis clamoribus
hortabantur ut ea nocte castris excederent; mane
enim omnes qui in iis essent perituros. Eam no-
ctem ita exegerunt Romani, metu pallentes, ut
tribules eum tribulibus, amici cum amicis se con-
jungerent. At imperator cum ignavissimum consi-
lium de clandestina fuga et tot millibus neoi obji-
ciendis proceribus aperuisset, auditores, et Con-
tostephanus in primis, obstupuerunt, quasi verba
hominis parum sani loqueretur. Nec iis solum qui
in consilium adhibiti fuerant, eam orationem
graviter tulerunt: sed quidam obscurus miles,
qui extra tabernaculum steterat, audito ejus pro-
positio, cum ingenti suspirio et alta voce: « Quid,
inquit, Romanorum imperatori in mentem venit? »
Et ad ipsum conversus: « Non tu, inquit, is es,
qui in desertam et angustam istam viam nos intru-
sisti et in interitum 244 præcipitasti? et concu-
rentibus istis scopulis et montibus nos omnino
oppressuris veluti mortario contudisti? quid nobis
rei est cum ista valle luctus et faucibus inferni?
cur istos iniquos asperos tramites penetramus?
quid nos privatim de Barbaris queri possumus,
qui violentis istis anfractibus atque angustiis in-
festis nos irretiverunt? et tu nos tanquam oves
mactationi destinatas prodis? » His verbis animo
emollito ac potius consauciato consilium mutavit,
et eam sequi viam instituit quam tempus pateretur.
τῷ παρελθεῖν τὰς ἀνωμάλους τούτας καὶ τραχείας
καρδίαις διεχθεὶς εἰς ἕτερον ἐτραπετο καὶ τὴν κατὰ τὸν

Enimvero is qui olim Israeli semen reliquit, ne
sua sors penitus, Sodomæ et Gomorrhæ instar,
aboleretur; qui castigat et rursus medetur; qui
percutit et vivere facit; qui baculum peccatorum
non perpetuo in sortem justorum grassari sinit, is
tum quoque sancti sui populi miserus, quem non
ponitus repudiare volebat, sultani animum ad inu-
sitatam clementiam flectit, ut qui dudum Manuelis

virtutem verebatur, nunc ejus calamitate frangeretur : aut ut olim per Chusin Achitophelis consilia evertit, et animum Absalonis mutavit, ut ea sequeretur quæ perniciem ei allatura erant, ita tum quoque Persarum 245 principem transversum egit, ut procerum consiliis impulsus, quibus tempore pacis ab imperatore pecunia affluebat, per legatos ultro prior divinitus pacem imperatori offerret, quam is urgente necessitate petiturus erat, et pactiones rursus, ut ante, flagitaret. Persæ vero sultani consilio nondum patefacto, castra diluculo oppugnatum ibant, uno impetu Romanos delendi spe concepta. Itaque cum barbarico ejulatu obequentarent et milites intra vallum sagittis conficerent, Joannes Constantini Angeli filius cum sua cohorte, jussu imperatoris, ad Turcorum impetum reprimendum egreditur. Qui cum irrito conatu, nullo forti facinore edito, rediisset, Macroducas Constantinus orientales copias educit. Sed is quoque non multo post in castra se recepit. Interea sultanus Gabram, honoratissimum inter suos satrapos, ad imperatorem mittit ; cujus jussu Turci oppugnare vallum desistunt, et Romani clam subducere sese desinunt. Is Gabras 246 imperatori Barbarorum more submisso adorato dono adducit equum Nisæum, frenis argenteis ornatum, ex iis qui ad pompas aluntur ; et longum ancipitem gladium, ac sermonem de pacificatione interjicit, animo ejus ob acceptam cladem, ut apparebat triati, prius mollibus verbis quæ in aurem illi dicebat delinito, et doloris acerbitate velut incantamenti quibusdam mitigata. Cum autem thoracem imperatoris fulva veste tectum vidisset : « Iste color, inquit, imperator, pugnæ tempore minime commodus est, sed plane inauspicatus. » Id dictum imperator exiguo et coacto risu excepit ; eamque vestem purpura et auro intextam illi dedit, acceperatque ense et equo pacem conscribit suaque manu subsignat. Inter cæteras condiciones, quas id tempus scrupulosius exquirere non sinebat, illa quoque erat, ut Dorylæum et Subleum castella everterentur.

τὸ οὖν ἐκείνῳ ὑπεψιθύρισε βήμασι. Θεασάμενος δὲ τὴν χροιάν χολοβίφινον, « Οὐκ εὐσύνβολον τὸ χρῶμα τοῦτο ε φησὶν, ε ὡ βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν κατὰ νῆν ὄραν τοῦ πολέμου ταῖς ἀγαθαῖς τύχαις ἀντιπρᾶττον (2). » Αὐτὸς δ' ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τούτοις βραχύ τι καὶ βεβιασμένον μειδιάσας, τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδύς ἐκείνῳ δίδωσι πορφύρῃ καὶ χρυσῷ διηνησμένην. Τὸν δ' ἵππον καὶ τὸ ξίφος δεξιόμενος ἐγγράφους τίθει τὰς σπονδὰς, καὶ τὴν χεῖρα τούτοις βραβεύει. Ἐνθὴν δὲ τῷ γραμματέϊ καὶ ἄλλα μὲν ἅσα ὁ καιρὸς ἐπέταττε κατὰ μηδὲν ἀκριβολογούμενος, ἀλλὰ δὲ καὶ τὸ καταστραφῆναι τὰ φρούρια τὸ τε Δορύλαιον καὶ τὸ Σοῦβλεον.

247 Manuel cum pacem nihil insidiarum habere et sincere secum agere Barbarum videret, alia via domum redire instituit, ut aspectum interfectorum declinaret. At viam duces ob id ipsum potissimum eodem eum reducebant, ut miserabilia illa spectacula oculis intueretur, quæ quidem nul-

Α φυλον ἔλεον τὸ καινότερον, καὶ ὅς τὴν τοῦ βασιλέως ἀρετὴν αἰδοόμενος πρότερον, τότε καὶ ταῖς ἐκείνου συμφοραῖς ἐπικλᾶται· ἢ γοῦν ὁ διὰ Χουσί τὴν Ἀχιτόβελ ἀκυρώσας βουλήν, καὶ τὰς φρένας ἀλλοιώσας τοῦ Ἀβεσαλώμ ὡς τοῖς καθ' ἑαυτοῦ καὶ χεῖροισιν ἐπαγγέλλεσθαι, αὐτὸς καὶ τότε τὸν Περσάρχην ἐξέκρουσε τοῦ καθήκοντος. Παρασυρεῖς γὰρ οὗτος τὰς τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ὑποθημοσύνας, ὅσπερ ἀπήντλουν ἀμφοτέραις ἐκ βασιλείως, κατὰ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν τὰ χρήματα, πέμψας πρεσβεῖαν εἰρηνικὰ διαλέγεται καὶ τὴν συνομολογίαν ὡς πρώτῃν αὐθις ἐπιζητεῖ, προφθάνων αἰὼν προαιρετώως, τοῦ κρείττονος ἐποτρύνοντος, τὸν ἀνγκασιῶς ἐς τὰς συμβάσεις βλέψαντα ἀνακτα. Οἱ δὲ δὲ Πέρσαι μῆτιν κατὰ σκοπὸν τῷ σουλτάνῳ ἐκφανθέντων ἅμα ἔπ προσέλαυνον ὡς κυκλωσόμενοι Ῥωμαίους καὶ ὡσπερ ὄφιν εὐτρεπὲς καὶ καθ' ὄρμην μίαν οἷα θῆρις, λαφύζοντες, ἢ ὡς ἐγκαταλειμμένα ὡὰ καὶ νοστιὰν ἐρήμην ἀπέζοντες. Περιστείχοντες τὸν ἄνθρωπον τοῦς ἐντὸς κατατόξευον, κύκλῳ περιλαβόντες καὶ βρβαρικῶς ἀλαλάζοντες. Βασιλεὺς οὖν ἐγκαλεῖται Ἰωάννη τῷ τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντίνου υἱῷ μετὰ τοῦ συνόντος ἐκείνῳ τάγματος τοῖς Πέρσαις προσβαλεῖν· ὁ δὲ κατὰ τὴν βασιλικὴν ἐπιταγὴν ἀναστρεφὲν τοῦς Τούρκους πειρᾶται, οὐδὲν δὲ τι καὶ δράσας γενναῖον καλίστροφος γίνεται. Ἐκ δὲ τούτου ὁ Μακροδόκιος Κωνσταντίνος τὴν ὄπ' αὐτῶν ἐξίγει στρατιὰν ἐκ τῶν ἐφ' ὧν στρατολογουμένην ταγμάτων· ἀλλὰ καὶ οὗτος μικρὸν τι φανερε ὑπὸνύστησεν. Ὁ δὲ γε σουλτάνος πέμπει πρὸς βασιλέα Γαβρᾶν τὰ πρώτα τῶν παρ' αὐτῷ καὶ τετιμημένον τὰ μέγιστα τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε εἰ τε Τούρκοι ἐκ παραγγελίας τοῦ προσβάλλειν περιστάδην ἀπέστησαν καὶ Ῥωμαῖοι τοῦ ὑπεξήρχεσθαι λήγουσιν. Ὁφθῆναι δὲ τῷ βασιλεῖ μέλλων Γαβρᾶς βαθεῖαν καὶ βρβαρικὴν ἀπονύμει τιμὴν καὶ προσκύνησιν, καὶ ἅμα ἵππον προσάγει δῶρον Νισαῖον ἀργυροχάλινον, ἐκ τῶν φανταζομένων εἰς πομπὰς, καὶ περιμήκη ἡμφύκη μάχιραν, καὶ λόγον κινεῖ περὶ σπονδῶν, διομαλίσας πρότερον λόγοις ἀπαλοῖς τὴν ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν ὑπεμφαινομένην ἀχθηδὸνα τοῦ βασιλέως, καὶ καταστειλας τὸ τοῦ πάθους φλεγμαῖνον οἷα τισιν ἐψάμασιν, οἷς πρὸς Γαβρᾶς ἦν εἶχε στολάδα ἐπὶ τοῦ θώρακος βασιλεὺς, τοῦτο ε φησὶν, ε ὡ βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν κατὰ νῆν ὄραν τούτοις εἰρημένοις τούτοις βραχύ τι καὶ βεβιασμένον μειδιάσας, τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδύς ἐκείνῳ δίδωσι πορφύρῃ καὶ χρυσῷ διηνησμένην. Τὸν δ' ἵππον καὶ τὸ ξίφος δεξιόμενος ἐγγράφους τίθει τὰς σπονδὰς, καὶ τὴν χεῖρα τούτοις βραβεύει. Ἐνθὴν δὲ τῷ γραμματέϊ καὶ ἄλλα μὲν ἅσα ὁ καιρὸς ἐπέταττε κατὰ μηδὲν ἀκριβολογούμενος, ἀλλὰ δὲ καὶ τὸ καταστραφῆναι τὰ φρούρια τὸ τε Δορύλαιον καὶ τὸ Σοῦβλεον.

D Οὕτως οὖν εὐρηκῶς τὸν Βάρβαρον τὰ πρὸς εἰρήνην ἀληθῶς λαλήσαντα καὶ μὴ ἐπ' ὀργὴν δόλους διαλογιζόμενον, αἰρεῖται δι' ἄλλης ὁδοῦ πορευθῆναι καὶ μὴ τὴν αὐτῆν ἀναμετρήσειν αὐθις ἦν ἐδάδισε πρότερον, ἐκκλίνας τοῦς πεισόντας βουλόμενος. Οἱ οὖν τῆς ὁδοῦ ἡγεμόνες κατ' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐπὶ τὴν

Hier. Wolfii notæ.

(2) Nescio quid hoc sive scomma sive σαρκασμός, sibi velit, utrum rideat Manuelem ut metu

pallentem, an vero innuat aurea arma periculiosiora esse ferreis, quod spe prædæ plures alliciant.

ἐκείσε προῆγον, ἴν' ὀφθαλμοῖς οἰκείοις ἐπόθοιτο βασιλεὺς τὰ οἰκτρότατα ἐκεῖνα θεάματα. Καὶ γὰρ ἦν ἀληθῶς δακρύων ἄξια τὰ ὀρώμενα, ἢ ἀλγέστερον εἰπεῖν μείζω τοῦ ἀνακλαυσεθῆναι διὰ τὸ τοῦ κακοῦ μέγεθος. Αἱ τε γὰρ φάραγγες εἰς ἰσόπεδον ἀνέβαινον, καὶ οἱ κοιλάδες εἰς κολωνοὺς ἀνηγείροντο, καὶ τὰ ἄλση τοῖς θνησιμαίοις ἐκεκάλυπτο. Ἄσπας δὲ καίμενος ἀποσυρεῖς ἦν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς (3), πολλοὶ δὲ καὶ τοὺς ἰθυφάλλους ἀπεκαύλισθησαν. Ἐλέγτο δὲ τοὺς Πέρσας τοῦτο τεχνάσασθαι, ἵνα μὴ τοῦ ἀκροθύτου ὁ ἐμπερίτομος διαστελλοίτο καὶ ἡ νίκη οὕτως εἴη ἀμφιπαλῆς καὶ ἀμφήριστος, ὡς ἐξ ἐκτετρῶν τῶν στρατοπέδων καταβληθέντων πολλῶν. Οὐδαίς τοίνυν χωρὶς δακρύων καὶ στεναγμῶν ἀντιπαρῆλθεν, ἀλλὰ μέγα πάντες ἀνέκλαυσαν καὶ ὀνομαστὶ τοὺς ἀπολωλότας ἐταίρους καὶ συνήθεις ἐκάλεσαν.

Ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος ἐκεῖνο ἔχω εἰπεῖν, ὡς δυσφύλακτον τὸ μέλλον τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν, καὶ οὐκ ἂν τις βῆδῶς ἐξαναλύῃ τὸ ἐπίδον, εἰ μὴ τῷ τῷ θεῷ ἐκ λιπαρίας ἰλεωθὲν ἀπώσαιο τὰ δεινὰ ἢ ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μετακλινεῖ, καταμιγνύον τὸ τῆς κινήσεως ἀραιφνὲς καὶ τῷ φιλανθρώπῳ καπηλεῦον τὸ ἄκρατον. Βασιλεὺς γὰρ ἦνικα ἦν κατὰ Ἡερσῶν ἐκστρατεύειν προθέμενος, ἐδόκει καθ' ὕπνου ὄρῃν ὡς εἰς στρατηγίδα νῆα ἐμβῆς αὐτός τε καὶ συγχοὶ τῶν ἐπιτηδείων τὴν Προποντιδα ἀνελέγτο, ἀφῆγε δὲ συμπεσεῖν τὰ ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ὄρη, ὡς ἀφανισθῆναι μὲν τῆς νηὸς θραυσθείσης τὸ ἐμπλέον ἄπαν, αὐτὸν δὲ μόλις ἐκδοθῆναι τῇ χέρσῃ ταῖς χερσὶ νηχόμενον. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν τῶν ἐπισφαλῶν ἐκείνων ἐπέβαινε τρίδων, ἀνὴρ τις προσελθὼν [P. 124] αὐτῷ διγλωττος, τὸ γένος Ῥωμαῖος, τοῦ πικλήν Μαυρόπουλος, δόξαι οἱ ἔφατο κατ' ὄναρ τὸν ἐκ τοῦ Κύρου παρόνυμόν ναὸν εἰσελθεῖν, ἐν δὲ τῷ ἰλεοῦσθαί οἱ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος φωνῆν ἐξικνουμένην ἐκείθεν ἐνωτισθῆναι, λέγουσαν ὡς « Ἄρτιως ἐν μεγίστοις μάλιστα κινδύνοις ὁ βασιλεὺς, καὶ τίς ἀπελεύσεται μοι τούτῳ συνέριθρος; » Εἰρηκτότος δὲ τινος ἀοράτως « Ἀπελθίτω Γεώργιος, » « Νωθῆς οὗτος, » εἰπεῖν. Κάκκεινον δὲ πάλιν ἐπενεγκόντος, « Ἀπίτω Θεόδωρος, » καὶ πρὸς τοῦτον ἀπανήσασθαι, τέλος δὲ μετὰ περιαγείας φθέγγασθαι ὡς οὐδαίς προφθασεῖ τὸ φυόμενον ἐκείνῳ κακόν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

Ζ'. Μετὰ δὲ τὸ ὑποκαταβῆναι τὰς δυσχωρίας ἐν-ἐκείντο καὶ πάλιν οἱ Πέρσαι Ῥωμαίοις ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐπιφαινόμενοι μεταμέλω γὰρ ἐλέγτο πληγῆναι τὸν Πέρτην ὅτι τὸ ἐν χερσὶ παρῆκε θήραμα, κέντεῦθεν ἐνδοῦναι τοῖς οἰκείοις ἐκεῖνα ἐπιουσίαν ἐνδείκνυσθαι ὅσα καὶ πρὸ τῶν σπονδῶν ἐξῆν διαπράττεσθαι. Οὐ πανσοῦδι δὲ καὶ ὡς ἦνικα τὰ δυσέμβολα χωρὶς Ῥωμαῖοι διήρχοντο, οἱ Τοῦρκοι παρεῖποντο, ἀλλὰ κατὰ δικαλειπούσας συμμορίας ἐπιχολοῦθουσι· οἱ γὰρ κράτιστοι καὶ πλείστοι ταῖς τῶν σκύλων ὠφελείαις ἐμποροῦναι γενόμενοι τῆς οὐκαδὲ φερούσης ἤψαντο. Πλὴν καὶ οἱ παρεπόμενοι ἐκεῖνοι πολλοὺς διέφθειρον, καὶ τούτους πάλιστα ὀπόσοι τραυματίζονται καὶ ἀπόμαχοι, καίπερ τοῦ βασιλέως τοὺς πολεμικῶς τῶν ἡγεμόνων καὶ δραστηρίους οὐραγεῖν

lis lacrymis satis deplorari queant. Nam fauces exæquatæ erant, valles in tumulos assurgebant, saltus cadaveribus operiebantur. Prostratis omnibus cutis capitis detracta erat, nonnullis pudenda etiam præcisæ. Ideo factum a Persis dicebatur, ut circumcisis a Christianis non distinctis victoria anceps esset; nam ex utroque exercitu multi ceciderant. Nemo igitur præterit quin lamentaretur et nominatim familiares atque amicos suos interfectos compellaret.

Hoc loco illud in mentem mihi venit, res futuras difficulter ab hominibus posse præcaveri, neque facile quemquam pericula 248 evasurum, nisi numine exorato divinitus custodiat malorumque levamen impetret. Nam imperator, cum Persis inferre bellum statuisset, in somnis sibi visus est conscensa imperatoria nave cum multis familiaribus Propontidis oram legere; subito vero Europæ et Asiæ montes concidisse, fractaque nave, cæteris omnibus sublatis, se vix manibus in littus enatasse. Quo autem die periculosas illas vias ingressurus erat, homo quidam duarum linguarum peritus, natione Romanus, cognomento Mauropulus, ei dixit se visum in somnis Cyri ædæm ingredi, et dum Genitricem Dei placaret, vocem ex ea editam audire, quæ diceret: « Nunc in summo discrimine versatur imperator, et quis ei meo nomine opem feret? » Cum quidam ex obscuro dixisset: « Abæat Georgius, » illam respondisse: « Tardus hic eet. » Illo iterum dicente: « Abæat Theodorus, » eo quoque repudiato denique mœstem exclamasse neminem malum illi imminens præcavere posse. Atque hæc hæc hactenus.

VI. Postquam autem ex angustiis evaserunt, Persæ Romanos iterum a tergo sunt adorti. Persam enim pœnituisse ferebant quod 249 paratam prædam e manibus amisisset, et suis concessisse ut Romanis ostenderent ea quæ etiam ante pacem facere potuissent. Non tamen toto exercitu, ut tum cum angustias transirent Romani, assectabantur, sed ex intervallis et sejunctis cohortibus. Nam plerique, optimi quique præsertim, manubiis onusti domos suas repetebant. Nihilominus tamen illi qui tergis inhærebant multos occidebant, vulneratos præsertim atque imbelles, quamvis imperator bellicosos et strenuos duces extremum agmen claudere jusisset. Ubi Chonas pervenerunt, cupide quieverunt ut hostes non amplius visuri. Imperator vero uni-

Hier. Wolfii notæ.

(3) Hic apertius consilium Turcorum declarat, ostentare eos voluisse, nullum Turcam sed Christianos duntaxat periisse. Quia vero Turcis addere

præputia non poterant, Christianis ea præciderunt; et quos viventes non potuerant, defunctos in Turcas transformarunt utique ludibrii causa.

cuique male habenti staterem viaticum dedit ad morbum pro tempore curandum, Chonis Philadelphiam descendit, atque ibi ad valetudinem a belli ærumnis recreandam aliquot dies commoratus, præmissis in urbem nuntiis acceptam cladem Cpolitianis per litteras significavit; in quibus nunc idem sibi quod Romano Diogeni accidisse querebatur, qui bello Sarracenis illato magnam copiarum partem amisisset et ipse captus fuisset: nunc sultanicum fœdus 250 extollebat, et sultanum pacem expellisse jactabat, aurea bulla consignatam pactionem ostentans, a sultano subscriptam, quasi metu id fecisset. Nihilominus tamen Subleum in transitu ex sultani voluntate diruit, sed Dorylæum nequaquam. Quare a sultano per legatos pactionis est admonitus, mirari se dicente quod Dorylæum nondum eversum esset. Ille vero, se parum ea curare quæ necessitate facta essent respondens, Dorylæi evertendi mentionem minime forebat, illam opinor partem Delpbici oraculi, quod Epicyaidi est redditum, secutus:

Jura, mors rapit. hos etiam, qui fœdera servant; ea vero quæ sequuntur neglexit:

*Jurisjurandi sed filia nominis expers,
Trunca pedum manuumque, celerrima sed tamen instat,
Persequiturque virum, dum stirpem funditus omnem
Hauserit. At soboles servantis fœdera floret
Post obitum magis, in seros rediviva nepotes.*

« Ὁμνυ, ἐπεὶ θάνπτός γε καὶ εὐορκον μένει ἄνδρα, »

τὰ δὲ ἐφεξῆς, ἃ φασιν οὕτω, παρεπισχῶν,

« Ἄλλ' ἔρκου πάτις ἐστὶν ἐνώνημος· οὐδ' ἐπὶ χεῖρας
Οὐδὲ πόδες, κραϊπνός δὲ μετέρχεται, εἰσέκε πάσων
Συμμάρψας ὀλέση γενετὴν καὶ οἶκον ἅπαντα.
Ἄνδρὸς δ' εὐόρκου γενετὴ μετόπισθεν ἀμείνων. »

Cæterum Persa Atapacum ducem cum delecta ex omni exercitu IV et XX millium manu ablegat, ut ad mare usque omnes urbes et provincias vœstet ac nemini parcat, sibi que aquam marinam, remum 251 et arenam apportet. Is jussa exsequens Mæandrias urbes subitis et improvisis incursionibus miserabiliter populatur, Tralles et Phrygiæ Antiochiam deditione capit, Luma Pentachira et alias munitiones vi expugnatas spoliatur, et ordine progressus oram maritimam quoque vastat.

τὰς Τράλλεις τὴν πόλιν καὶ τὴν κατὰ Φρυγίαν Ἀντιόχειαν, τὰ Λοῦμά τε καὶ τὸν Πεντάχειρα καὶ ἕτερ' ἅττα ἐρύματα κατάκρας ἐλὼν ἐσκόλευσεν. Ὀδῶ δὲ προῶν καὶ τὰς παραθαλαττιδίου ἐλυμῆντο χῶρας.

VII. Quibus rebus auditis imperator, cum aliis plurimis artibus usus est, tum sine buccinis et tubis e tentorio prodiit. Nunc enim talibus rebus non esse opus, sed arcubus et hastis, ut insolentes hostes Romanis provinciois exigantur. Ac ipse sibi non exeundum ratus, Joannem Batalzem nepotem suum misit, virum cautum et strenuum, et Ducam Constantinum, adolescentem adhuc pene imberbem,

ἐπιτάξαντος. Ὡς δὲ κατὰ τὰς Χῶνας παρεγένοντο, ἄσμενοι ἐκείσε τὸ γόνυ ἔκαμψαν, ὡς οὐκέτι τοὺς πολεμίους ὀφόμενοι. Βασιλεῖ δὲ καὶ τοῦτου ἐμέλλησεν, ἐκάστῳ καχεκτοῦντι στατήρα διαδοῦναι· ἀργύρειον, νοσοκομίας ἐφόδιον πρόσκαιρον. Καταβάς δὲ εἰς Φιλadelphiam ἡμέρας τινὰς ἐκείσε διότριψε, τὴν τοῦ σώματος διάθεσιν ἀνακτώμενος, καθρημένην οἷς ἐπιπόνθαι κατὰ τὸν πόλεμον. Προεκπέμφας δ' ἀγγέλους τὰ συμβεβηκότα ταῦτα τοῖς Κωνσταντινουπολίταις παρίστα, νῦν μὲν ταυτοπαθῆ πως ἐαυτὸν Ῥωμανῶ τῷ Διογένει κατονομάζων, ἐπεὶ καὶ οὗτος ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἐξενεγκῶν ποτε πόλεμον τό τε πολὺ τῆς στρατιᾶς ἀπεβάλετο καὶ αὐτὸς συλληφθεὶς ἀπ' ἄλλοι ἀιχμάλωτος, νῦν δὲ τὰς μετὰ τοῦ σουλτάνου σπονδὰς [ὑπεξαίρων, καὶ κάτωθεν (4) τῆς] ἐαυτοῦ σημαίας μεγαλορρήμονων αὐτὰς περστώσαι, ἀνέμψ ἀναπεπταμένης καὶ πρὸς τὸ τῶν ἀντικείλων ἀφορώσης μέτωπον ὡς φόβον ἀντιπίπτειν καὶ τρόμον αὐτοῖς. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ μὲν Σούβλειον ἐπιπαριῶν. κατὰ τὸ σουλτάνῳ δοκοῦν αὐτὸς καθαιρεῖ, τὸ δὲ γε Δορύλαιον οὐδαμῶ. Ὅθεν στείλας ὁ σουλτάνος πρεσβεῖαν τῶν τε συνθηκῶν αὐτὸν ἀνεμίμνησσε, καὶ θαυμάζειν ἔλεγεν ὅπως μὴ ἐς δεῦρο καθήρηται τὸ Δορύλαιον. Ὁ δὲ ὀλίγα τοῖς κατ' ἀνάγκην γενομένοις τὸν νοῦν προσέχειν εἰπὼν, κατεδαφίσαι δὴ τὸ Δορύλαιον οὐδ' ἄρκους ὡσεὶ παρεδέχετο, ἐκείνο ἀτιχῶς τῶν τῆς Πυθίας πρὸς τὸν Ἐπικυδίδην ἐπὼν ἀποπεμψόμενος καὶ [P. 125] αἰνέσας·

« Ὁ δὲ γε Πέρσης μοῖραν ἀπόλεκτον τῆς δλης αὐτοῦ στρατιᾶς ἀποδιελὼν, εἰς χιλιάδας εἴκοσι πρὸς ταῖς τέσσαρσι μετρομένην, καὶ στρατηγὸν αὐτῇ τὸν Ἀτάπακον ἐπιστήσας πέμπει τὰς ἄχρῃ θαλάττης πολαις καὶ χῶρας πορθήσον· α, φείσασθαι μηδὲ μὴ μηδεμιάς ἐπισκήψας, ἀποκομίσαι τε αὐτῶν ὕδωρ θαλάττιον καὶ κώπην καὶ ψάμαθον. Ὁ δὲ τὰ ἐπιπεταγμένον διδοὺς πέρατι, τὰς Μαϊανδρικὰς ἐπιὼν πόλεις ἐδῆου οἰκτρῶς, ἐσβολὰς ἀκηρύκτους καὶ ἐφόδους ἀπρούπτους τιθέμενος. Παρεστήσατο δὲ καὶ Ζ'. Βασιλεὺς δὲ ταῦτα ἐνωτισάμενος ἄλλαις τε πλείσταις μεθόδοις ἐχρήσατο καὶ δὴ καὶ τῶ μὴ ἐπιβυκάναις καὶ σάλπιγγι τῆς σκηνῆς προῖναι, « Οὐ χρεία, « λέγων, » τοιούτων ἄρτι τινῶν, ἰλλὰ τόξων καὶ δοράτων, ἵνα τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς, οἳ (κατὰ Δαβίδ εἰπεῖν) ἔχησαν καὶ ἦσαν κερζαῖς, τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀποπεμψόμεθα χωρῶν. » Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν εἰς τοὺς πολεμίους ἀπᾶραι· οὐδὲ μὴ εἰδικαίωσσε, στείλλει δὲ τὸν

Hier. Wolfi notæ.

(4) Καὶ κάτωθεν. Et infra vexillum suum vento expansum, et hostium frontem spectans, ut ii metu et

tremore corripenterentur, pacem confecisse sultantum gloriabatur.

ἀνεψιὸν Ἰωάννην τὸν Βατάτζην, τῷ δραστηρίῳ ἐν Ἀ
 δέοντι χρώμενον, καὶ τὸν δοῦκαν Κωνσταντῖνον, νεα-
 νίαν ἄρτι ὑπενηγῆτην καὶ κατὰ τῶν φυτῶν τὰ εὐγενῆ,
 κερπογονεῖν πρὸ ὥρας ἐπαγγελλόμενον, ἔτι δὲ τὸν
 Ἀσπιέτην Μιχαήλ, πολλὰ παραινέσας αὐτοῖς σὺν
 εὐβουλίᾳ καὶ τάξει τὸ πραχθησόμενον ἅπαν ποιεῖν,
 πρὸ δὲ τούτων μὴ προσπελάσαι παντάπασι τοῖς βαρ-
 βάροις, εἰ μὴ πείρα γνοῖεν ἀκριβεῖ πρότερον ὅποσοι
 εἶεν τὸ πλεῖθος καὶ ὡς νικῶεν αὐτοὺς μαχεσάμενοι.
 Καὶ Πέρσαι μὲν πέρασ τῆς ἐφοδοῦ τὴν θάλατταν
 θέμενοι μετὰ πλείστῃς ὅτι λείας ἀνέλυον, κάκεινα
 κείροντε οἷς κατὰ τὴν κάθοδον οὐ προσέβαλον· οἱ δ'
 ἀμφὶ τὸν Βατάτζην τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες, ὅσαις
 τε αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἐφωδίασε καὶ ὅσαι κατὰ πάρ-
 οδον ξυνελέγησαν, ἤλαυνον εὐθὺ τοῦ Ἰελίου καὶ
 τοῦ Λειμνόχειρος τῶν πολιχνίων, καθ' ἃ περὶ πο-
 ταμῶ τῷ Μαιάνδρῳ πάλα· ποτὲ γέφυρα περιήγετο.
 Ἐπει δὲ οἱ σκοποὶ, οὓς ἄρα ὁ Βατάτζης κατέστησε
 κατὰ πάσας τὰς ὁποιοῦν φεροῦσας ὁδοὺς, ἀπήγγελ-
 λον τὴν τῶν Τούρκων ἀνάξουξιν καὶ ὡς οὐ πρόσω
 ἤδη εἰσὶν ἐφορμῶντες, εἰς δύο ἀποτμηματίσας τὴν
 στρατιὰν τὸ μὲν πλεόν τούτης εἰς λόχους καθίστησι
 κατὰ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἐμελλε τέμνειν τὸ πολέμιον, τὸ
 δὲ λοιπὸν εἰς τὰς μετὰ τὴν παλαιὰν γέφυραν ἐκδά-
 σεις τοῦ ποταμοῦ διασπαίρας προσμένειν ἐκέλευε
 μερίδος τινὸς ἀπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τῆς αἰχμαλω-
 σίας περαιοῖσιν, καὶ τριηκῆτα μὴδ' ὄλωσ κατοβ-
 ῶδεῖν, ἀλλὰ θαρσάλεως προσπαντῶν. Καὶ ὁ μὲν,
 ὡς ἔμεινόν οἱ δέδοκτο, [P. 126] οὕτω δὴ τὸ οἰκεῖον
 διεσκέυασε στρατεύμα· οἱ δὲ Τούρκοι ὡς εἶχοντο
 τοῦ διαδαίνειν, ἰεξ ὑπερδεξίων βαλλόμενοι εἰς τὸν
 ποταμὸν συνωθοῦντο καὶ ἀπεπνίγοντο, Ὁ δὲ γε
 Ἀτάπακος μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν εὐοπλοτάτων εἰς
 λόχον συσπειραθεὶς καὶ συστραφεὶς ἀγχωμαῶς
 Ῥωμαίους συμπλέκεται, καὶ τὸ ἐντίμαχον ἐντεῦθεν
 κακῶσαι βουλόμενος καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἐκεχειρίαν
 διδόναι τῆς τοῦ ποταμοῦ περαιοῦσεως, ὡς μὴ φθά-
 νειν ἐκίστου προθυμουμένου βραδεῖα μὲν ἢ διάβασις
 γίνωτο, δεινὴ δὲ ἢ τῶν σφαλλομένων ἀπώλεια. Ἐφ'
 ἱκανὸν μὲν οὖν ἀντιπῶν ἐκθύμως ἐμάχετο, ἀνδρείου
 φρονήματος καὶ χειρὸς γενναιοτάτης ἔργα δεικνύς.
 Ὡς δὲ μάθοι καὶ κατὰ τὴν περαιοῖαν τοῦ ποταμοῦ
 Ῥωμαίους ἐφειστάναι καὶ ἀναίρειν τὴ διαδαίνον τοῦ
 Περσικοῦ στρατεύματος, κατακλάται τὸ πρόθυμον,
 καὶ τοῦ ἄκμαίου ἐκείνου μεθαρμοσθεὶς λήματος τὴν
 σωτηρίαν ἐκρυπῶ διατιθεσὶ, καὶ δὴ τὴν προκειμένην
 παραλλάξας πορείαν ἀνωτέρω μεταχωρεῖ, ἀναδι-
 φῶν ἐτέραν περαιοῖαν. Ὡς δὲ ἄπορος ἦν ὁ ποταμὸς
 πνευχθῆεν, τοὺς ἐπιδιώκοντας δεδιώς, τὴν ἀσπίδα
 ὑποθεὶς τῷ ὕδατι ὡς κελητίῳ ταύτη ἔχρητο, ἀρί-
 στως ἀντικαταστὰς τῷ τῆς ἀνάγκης ὄξει. Καὶ τοῖ-
 νον τῇ μὲν λαίῳ τὸν ἵππον κατέχων, περνηχόμε-
 νον, τῇ δεξιῇ δὲ τὴν σπάθην γυμνὴν δεδωκώς, καὶ
 προσποιοῦν ἐν τῷ παραυτίκα ταύτην εἰ ὁ ἄκα, ἐσάλευεν οὕτω κατὰ βραχὺ τοῦ ποταμοῦ διαπλέων τὸ
 πῆλαγος. Οὐ μὴν εἰς τέλος ἐξέπλευσε τὸ θανεῖν. Εἰς γὰρ τὸ ἀντιπῶν ἤδη γινόμενος ἐπὶ τι γύλοφον
 ἔκειτο, ἐκείνου ὅστις ἐστὶν εὐσημῶν καὶ μεγάλῃς γλώττης κόμπῳ χρώμενος, ὅπως συναχθῶσι καὶ
 ἕτεροι Τούρκοι μετ' αὐτοῦ· οὐδενὸς δὲ τῶν ἐπισήμων καὶ αὐτὸν εἰδότεων Ῥωμαίων προσπελάσαντος,
 ἀλλὰ τινος τῶν ἐπικούρων Ἀλανῶν ἐπιδραμόντος ὅπου τὴν καινὴν εἰρῆσαν σχάζειν ἐμελλεν, ἀναίρει-
 ται ἀμφιστόμῳ κινῶντι. Ἐκ δὲ τούτου ἀκόσμως τε Πέρσης ἕκαστος ἀπεδίδρασκε καὶ Μαιάνδρος τοὺς

sed virili maturitate præditum, et Michaelē Aspie-
 tem, multum hortatus ut prudenter et tempe-
 stive omnia administrarent, nec prius Barbaros
 invaderent quam numerum eorum cognovissent et
 victoriæ penes se fore intellexissent. Persæ vero,
 quorum excursionis terminus mare fuit, cum opima
 præda recedentes ea quoque in reditu populati
 sunt, quæ ante non attigerant. Batatzes vero cum
 copiis et ab imperatore 252 acceptis et in itinere
 collectis recta Myelium et Limmochirein oppida
 petierunt, qua olim Mæandri fluminis pons fuit. Sed
 cum speculatores, quos in omnibus viis constitue-
 rat, Turcorum discessum, qui quidem in propinquo
 essent, significarent, exercitu in duas diviso par-
 tes majorem in insidiis collocat, qua hostes transi-
 turi erant, alteram ultra fluvium juxta veterem
 pontem dispersam expectare, et turmas Turcarum
 cum captivis trajecturas fortiter invadere jubet.
 Cum vero Turci ex superiore loco telis petiti in
 flumine mergerentur, Atapacus cum fortissima co-
 horte cum Romanis congreditur, ut suis trajicien-
 di spatium præberet, ne singulis antevertere ou-
 pientibus et longior mora intercederet, et qui vado
 aberrarent, crudeliter interirent. Ita diu acerrime
 dimicando, et fortis animi promptissimæque manus
 facinora egregia edendo, ut etiam ultra flumen
 Romanos stare cognovit, et quidquid Persarum
 transiret occidere, 253 fracta alacritate et generoso
 illo spiritu debilitato suæ salutis consulit, et propo-
 sito itinere declinato superius abscedit, aliud vadum
 quæsiturus. Quia vero flumen nusquam transiri
 poterat, capto ex tempore consilio scuto pro linthe
 ulitur, læva equum juxta natantem ducit, et dextra
 gladium pro gubernaculo sustinens natando pau-
 latim progreditur. Mortem tamen evitare non po-
 tuit. Nam cum in ulteriorem ripam evasisset,
 tumulo conscenso quis sit prædicat, et arrogantibus
 verbis semet ipsum celebrat, quo plures Turcæ
 eo confluerent. Verum non ab illustri aliquo et
 noto Romano, sed ab Alano quodam occiditur. Ex
 eo Persæ effuse fugientes plerique in Mæandro
 submerguntur, perpaucis ex tot millibus conserva-
 tis. Id factum, si quid aliud, rem Romanam erexit
 et Persarum insolentiam repressit. Alacres enim
 invehebantur, et Romanos terga datturos, se vero
 totam prope Phrygiam, quam late Mæander ad
 mare usque 254 protenditur, deleturos putabant.
 In hoc prælio Aspietes cecidit hoc modo. Persa
 quidam cum ipsum ob firmitatem armorum et scu-
 tum ad pedes usque demissum vulnerare non pos-
 set, impetu in equum ejus invehitur; qui lethaliter
 in fronte percussus regreditur, et in posteriores
 pedes erectus sessorem in flumen præcipitat.

τὸ πῆλαγος. Οὐ μὴν εἰς τέλος ἐξέπλευσε τὸ θανεῖν. Εἰς γὰρ τὸ ἀντιπῶν ἤδη γινόμενος ἐπὶ τι γύλοφον
 ἔκειτο, ἐκείνου ὅστις ἐστὶν εὐσημῶν καὶ μεγάλῃς γλώττης κόμπῳ χρώμενος, ὅπως συναχθῶσι καὶ
 ἕτεροι Τούρκοι μετ' αὐτοῦ· οὐδενὸς δὲ τῶν ἐπισήμων καὶ αὐτὸν εἰδότεων Ῥωμαίων προσπελάσαντος,
 ἀλλὰ τινος τῶν ἐπικούρων Ἀλανῶν ἐπιδραμόντος ὅπου τὴν καινὴν εἰρῆσαν σχάζειν ἐμελλεν, ἀναίρει-
 ται ἀμφιστόμῳ κινῶντι. Ἐκ δὲ τούτου ἀκόσμως τε Πέρσης ἕκαστος ἀπεδίδρασκε καὶ Μαιάνδρος τοὺς

πλείονας εισεδέχετο (5), ὡς βραχεῖς ἐκ τῶν τοσοῦτων χιλιῶν διασωθῆναι. Καὶ τοῦτο τὸ ἔργον, εἴπερ τι ἄλλο, ἀνάρβωσε μὲν τὰ Ῥωμαίων πράγματα, καθεῖλε δὲ τὰ Περσῶν φρυγίματα· ὡς γὰρ οὐ δεξομένων σφᾶς τῶν Ῥωμαίων γεγηθότες ἐπήσαν, καὶ ὡς πᾶσαν ἀφανίσοντες μικροῦ τὴν Φρυγίαν καὶ φθεροῦντες ὀπίσθην ἐπεισι Μαλιάνδρος ἀγκυλοβόρας, ἐσβάλλον εἰς θάλασσαν. Πίπτει δὲ κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον Ἀσπιέτης ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Πέρσης ἀντικαταστάς Ἀσπιέτη, πλήττειν οὐκ ἔχων κατὰ τοῦ σώματος (τὰ γὰρ ὄπλα ἦν ἰσχυρὰ καὶ ἡ ἀσπίς ἐς πόδας καθήκουσα) ἐπὶ τὸν ἵππον ᾧ ἦν Ἀσπιέτης ἔποχος θυμῷ φέρεται· καὶ δὴ ὡς ἐπλήγη καιρίαν κατὰ τῶν προσώπων ὁ ἵππος, εἰς τοῦπίσω τε ἀναχέζεται, καὶ τοὺς πρόσθεν πόδας μετεωρίσας μετεωρίσας ἐπικταβάλλει τὸν ἀναβάτην εἰς τὸν ποταμὸν.

VIII. Post hunc successum Manuel bellum Persis infert, qui ad Lacerium et Panasium incolunt, et Panasianis profligatis Lacerianos invadit. Sed priusquam ad hostes ventum esset, Catidem Laodicensem speculatum mittit, qui ut Turcarum sese haberent quam celerrime renuntiaret. Is vero ut Turcis, contra quos imperator ut paratam prædam ibat, terrorem incuteret, imperatoris præsentia nuntiala facit ut diffugiant. Quamobrem iratus imperator nasum illi præcidit: sed hostes nulla festinatione assequi potuit. Alio quoque tempore Turcos per Andronicum Angelum aggressus parum prospere **255** pugnavit. Cui cum Orientalium copiarum partem optimam dedisset et legatum Manuelem Cantacuzenum adjunxisset, virum in rebus gerendis strenuum, una cum aliis illustribus Romanis, Turcos Characenos jussit invadere. Is Charax inter Lampem et Graosgala situs est Andronicus copiis assumptis in Graosgalacte primum castrametatur, deinde jumentis et reliquis impedimentis ibi relictis Characem cum levi armatura invadit. Sed nullo facinore edito quod tanto exercitu dignum esset, raptis tantum pecudibus et paucis Turcis pastoribus abductis, trepidus inde refugit. Nam cum se noctu Turcæ cum clamoribus ostendissent, non quantus eorum esset numerus expectavit, non suos ad pugnam instruxit, sed equum et manibus et pedibus et voce ad velocissimum cursum incitavit, nec in castra sed Chonas properavit. Et quia equum currere diutius posse videbat, ne ibi quidem cursum inhibet, sed Phrygiæ Laodiceam contendit. Enimvero exercitus inopinata ducis absentia consternatus acie soluta effuse fugit, **256** pecudibus et captivis omissis. Forsitan etiam inter sese certassent Romani, quia nox adhuc erat, nisi Manuel Cantacuzenus stricto ense obstitisset, et fugitivos obliquo gladio perculisset, ac stare jussisset prosequente nemine. Sic tandem fæda et præceps illa fuga nonnihil compressa est. Qua indignatus imperator parum adfuit quin Andronicum muliebri habitu per urbem circumduci juberet. Sed ut suorum amans, cognationis ratione habita, iræ imperavit, præsertim cum in ea pugna paucissimi cecidissent. Nihil in ea expeditione memorabile gestum est, quod et subito eductus est exercitus et celerius reductus. Persa vero quidam arduo loco occupato, multos prætereuntium Romanorum sagittis interemit, etiam thoraces penetrantibus.

H'. Ἐπὶ δὲ τῷδε τῷ ἔργῳ καὶ ἕτερον ὁ βασιλεὺς ἀνύσαι προθέμενος, ἕξεισι κατὰ μέρος κατὰ τῶν ἐν Λακερίῳ καὶ Πανασίῳ κατασκηνοῦντων Περσῶν. Καὶ εἰ ἀναστήσας τοὺς κατὰ τὸ Πανάσιον, τοὺς ἐν Λακερίῳ μέτεισιν ἔπειτα. Πρὸ δὲ τοῦ τῶν χωρῶν ἐντὸς γενέσθαι καθ' οὓς ἡύλιζοντο οἱ πολέμιοι, στέλλει τὸν Λαοδικέα Κατίδην ἐν οἷς ἐστὶ τὰ τῶν Τούρκων κατασχεψόμενον καὶ τάχος ἐκείνῳ ἀπαγγελοῦντα τὸ ὁραθὲν. Ὁ δὲ [P. 127] διασοθεῖ τοὺς Πέρσας, ἐς οὓς ἐξώρμα ὁ βασιλεὺς ὡς εἰς λείαν ἐπιόμην καὶ ὅτι ἐγγύτατον θήραμα, καὶ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν δόλῃ ἐκείνοις τίθησι, διαθοροῦσαι θέλων τοὺς Πέρσας τῷ βασιλείῳ δνόματι. Καὶ τῷ μὲν χαλεπήνας ἐκείνος καὶ πρὸς ὄργην ἐξενεχθεὶς δίκην ἐπέθηκε τὴν ἐκτομὴν τῆς μύτης· αὐτὸς δὲ μηδὲ βραχὺ τι γούν ἀναδύς, ἀλλ' ἐπιταχύνας ὡς εἶχεν, οὐ κατόπιν ἔκει καὶ οὕτω τῶν πολεμίων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε ποτε δι' Ἀνδρονίκου τοῦ Ἀγγέλου τοῖς Τούρκοις ἐπέθετο, κἄν οὐχ ὡς ἄριστα καὶ τότε τὰ κατὰ τὸν πόλεμον αὐτῷ ὑπηντίασε. Τῷ γὰρ ἀνδρὶ τούτῳ τῶν ἐψῶν ταγματῶν ὁ τί περ κράτιστον παραδοῦς, καὶ συνεκπέμψας αὐτῷ τὸν Καντακουζηνὸν Μανουῆλ, ἀνδρα περὶ τὰς πράξεις ἀγαθὸν καὶ γενναῖον, καὶ ἑτέρους τῶν ἐπὶ δόξης Ῥωμαίων, κατὰ τῶν ἐν τῷ Χάρακι Τούρκων ἀφίησι· καίτοι δὲ ὁ Χάραξ οὗτος μεταξὺ Λάμπης καὶ τοῦ τῆς Γραὸς Γάλακτος. Τὰς δυνάμεις τοίνυν ἀναλαβὼν Ἀνδρόνικος πρῶτα μὲν εἰς τὸ τῆς Γραὸς παρεμβάλλει Γάλα, ἔπειτα δ' ἐκείσε τὰ ὑποζύγια καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν καταθέμενος ἀνεῖσιν ἐς νέωτα πρὸς τὸν Χάρακα, κούφως ὠπλισμένῃν ἔχων τὴν στρατιάν. Οὐ γενναῖον δὲ τι δράσας οὐδ' ἄξιον τοῦ τοσοῦτου στρατεύματος, ὃ τῆνικαῦνα ἐπήγετο, ἀλλὰ συμμετρήσας τὸ ἔργον βοσκημάτων ἀρπαγαῖς καὶ ποινίταις ὀλίγοις Τούρκοις, περιδείξ ἐκείθεν ἀπονοσθεῖ. Ἐπιφανέντων γὰρ ἐκ τῶν ὀπίσθεν νυκτὸς βαρβάρων τινῶν καὶ βοησάντων, μὴ ἀναμείνας ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιόντων κατεξετάσαι ἢ τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς μάχην καταστῆσάμενος, ἀνεῖς τὸν ὑπεκφέροντα ἵππον καὶ χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ φωνῇ πρὸς τὸ φέρεσθαι ὀξέως διήγειρεν, οὐ τὴν ἐς στρατήγιον φέρουσαν ὀδέων, ἀλλ' εὐθὺς τῆς τῶν Χωνῶν ὠρμητικῆς πόλειως. Ἰδὼν δὲ τὸν ἵππον καὶ ποδῶν χροὶ χωρεῖν ἔχοντα οὐδ' ἐκείσε τὸν δρόμον ἴστησιν, ἀλλ' ἐς τὴν ἐν Φρυγίᾳ Λαοδικεῖαν ὄλον συντείνει τὸ πρόθυμον. Τὸ δὲ στρατεύμα πρὸς τὴν ἀθρόαν τοῦ ἡγεμόνος ἀφάντως ἐκταραχθὲν διαλύεται τῆς συντάξεως καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ τρέπεται πρὸς φυγὴν, τῶν

Hier. Wolfii. notæ.

(5) Μαλιάνδρος τοὺς πλείονας εισεδέχετο Adde ἔπειτα δὲ ἐφονεύοντο, alii occidebantur.

θρεμμάτων καὶ τῶν ἀγχαλώτων ἀφόμενον. Τάχα **A** δ' ἂν καὶ ἑαυτοῖς συμπεσόντες ἰμαχέσαντο Ῥωμαῖοι νυκτὸς ἔτι οὔσης, εἰ μὴ, ὁ Καντακουζηνὸς Μανουὴλ ὡς ἐξ ἀντιπάλου συστὰς καὶ σπασάμενος μάχαιραν ἔπαιε τῶν ταύτης πλατεῖ τοὺς δραπέτας, « Στήτε, ἐλέγων· αὐδένων ἐπικειμένων ποῖ φέρεσθε ; » Καὶ οὕτως ἔληξάν ποτε πρὸς μικρὸν τῆς ἀλόγου ἐκείνης ἀπάρεως καὶ τοῦ ὄλψ ῥυτῆρι κατὰ τε πρανῶν κατὰ τε φαράγγων καὶ γηλόφων ἴεσθαι. Πρὸς ἦν ἀκλεῖα τοῦ Ἀνδρονίκου φυγὴν βαρυαγῆσας ὁ βασιλεὺς ἐγγὺς ἦλθε τοῦ διὰ τῶν ἀμφόδων τῆς πόλεως ἐκφυλίσαι Ἀνδρονίκον γυναικίαν στολὴν περικείμενον. Φιλοικεῖος δ' ὦν καὶ ἀεὶ ἐνδιδοὺς πρὸς τὸ αἶμα καθεῖλε τὸν χόλον, καὶ ἄλλῶς μεθῶν ὡς βράχιοι Ῥωμαίων ἐν τῇ πολέμῳ τούτῳ πεπτώκασιν. Ἐπίστευσαν δὲ οὐδένας κατὰ ταύτην τὴν ἔφοδον, οἷα τῆς ἐς τοὺς βαρβάρους ἀνόδου γενομένης ὄξείας καὶ τῆς ἐς τοῦπίσω αὔθις δευτέρας μεταχωρήσεως. Πέρσης δὲ τις τῆνικαχῆτα τόπου ἀνέντους λαβόμενος κἀνταῦθα ὑφικέσας πολλοὺς τῶν περὶόντων Ῥωμαίων ἀνήρει, θανάσιμα πάντα αἱ κατάγοντα ἐς [P. 128] ἄδου βέλεμα πέμπων· διὰ γὰρ ἀσπίδος διήει καὶ θώρακος, καὶ ἦσαν ἡμαιμάκετον κακόν. Ἐπὶ τοῦτον πολλοὶ μὲν ὄσοι ἀρετῆ ἀντιστοιούντο ἐπισυνέστησαν, καὶ ἀγχοτάτω παραγενόμενοι ἔβαλλον βέλεσι καὶ ἐπειρον δόρασι, θυμῷ πολλῶν χρώμενοι. Ὁ δὲ πυρρὸν ἀντικρὺς ἐξωρχεῖτο πάντα τὰ ἐς αὐτὸν φερόμενα βλήματα καὶ στροφάδην τοὺς ὑπαντιάζοντας ἔκτεινεν, εἰς ὃ Ἐρηρὸς Μανουὴλ ἀπὸ τοῦ ἵππου κατεπέδησε καὶ τὴν ἀσπίδα παραβελήμενος ξιφῆρης, τὴν χεῖρα τῷ Πέρσῃ ἐπέληθε, τὰ βέλη πάντα τῷ σάκει δεχόμενος, καὶ κατὰ κεφαλῆς καιρίαν ἐπληξε, καὶ ἀνήρηκεν. Οὕτω δὲ τὸν Ἐρηρὸν ἀπέχοκτα εὔρεν ὁ Πέρσης τοῦ ἐκείνου ἀπικτονέναι καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ περὶ τοῦ μὴ θανεῖν δέησιν ἀκαμπῆ καὶ σκληρὸν αληθῶς καὶ ἀνένδοντον, ὡς καὶ δευτέραν πληγὴν ἐπὶ τῇ προτέρῃ λαθεῖν οἶς καὶ παρακίρια ἔδαξε, φιλανθρώπων τυχεῖν δεόμενος ὧν αὐτὸς κακὸν ὀλέθριον ἦν.

Τότε καὶ ἐμὸς συγγενῆς, τῷ κλήρῳ μὲν τῇ πό- **B** λεως κατελεγμένος Χωνῶν, Λευίτης τὴν τάξιν, λήματος δ' ἀνδρείου πλήρης, συνανελθὼν τῷ λοιπῷ στρατεύματι ἐς τὸν Χάρακα μετὰ σκευῆς πολεμικῆς, καὶ σκυλεύσας εἴ τί που ἐφεῦρεν ἢ χεῖρ ἐν τοῖς τῶν Τούρκων σκηνώμασι, οὐκ ἀποφορτίσαστο κατ' αὐτὸ τὸ δεινὸν τὰ λάφυρα, ἀλλὰ ταῦτα φέρων, ἃ καὶ ἦσαν στολαὶ Περσικαὶ πύρας ἄντος καὶ οἷς πηγασμάλλος βέβηθη ἐπορεύετο, ἐπιστρέφων τὰς ἀπάντων ὕψεις εἰς ἑαυτὸν, καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ὡς ἀδεῆς ἐν τοῖς περιστατικοῖς καιροῖς εὐφημούμενος καὶ κορυφαῖος κρινόμενος ἄντικρὺς τῶν κατ' ἐκείνο στρατεύσαντων καιροῦ, ὑπὸ δὲ τῶν τωθαζόμενος ὡς προδατίου ἀρνόμενος θάντων. Αὐτὸς μέντοι καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἦγεν, ὅπη παρῆκοι, τοὺς δραπέτας βάλλων ὄνειδισιν ὡς μηδενὸς διώκοντος ἀγεννῶς ἀπαίροντας,

Ὁὖ πολλῶν δὲ ὕστερον χρόνῳ τὴν ἐκ Κλαυδίου **C** Καστροῦ πρῶτον πόλιν οἱ Τούρκοι περικαθίσαντες πρῶτα μὲν οὐδὲ προελθεῖν ὄλως εἶων τοὺς ἀποσταγμένους εἰς τὴν ταύτης φρουρὰν Ῥωμαίους, ἔπειτα δὲ καὶ πολιορκεῖν ἐπεβάλλοντο. Ὅθεν οἱ ἔσωθεν, εἰ μὴ τις αὐτοῖς ἐπικήξειεν ἐξωθεν, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν καταπροδῶσειν ἠπέλουν, ὡς μὴ χρόνια λιμώττειν στέγοντες ἔτι, καὶ τοὺς πολέμιους ἀποτρέψασθαι ὄλως οὐκ ἔχοντες. Μὴ ἀναμείνας οὖν τὴν τελείαν τοῦ κακοῦ ἀγγελίαν ὁ Μανουὴλ, ἀναστὰς τὴν ὑστεραίαν, ἣ τήχους εἶχεν, ἐπὶ τὴν Κλαυδίου διὰ τῆς Νικουήδους ἤλαυνε, μὴ αὐλαίαν ἀνακτορικὴν κλίτην, μὴ στιβάδα μῆτε τινὰ ἄλλην σκευὴν τρυφῶσαν ἀρχικὴν ἐπαγόμενος, μόνον δὲ τὰ ἱππασίμα φέρων καὶ στολὰς φολλῆσι σιδηραῖς ἴφαντάς. Ἐπέτεινεν οὖν τοὺς σταθμούς. Τοσοῦτον δ' ἦν ἐκείνῳ τὸ πρόθυμον φθάσαι τοὺς πολιορκούντας ποθοῦντι πρὸ τοῦ παθεῖν τι τοὺς ἐνδον δεινόν, ὅποιον οὐκ ἔστι λόγῳ περιγῆσασθαι. Οὐκοῦν τας νύκτας ἔλαυν ἀπνούς καὶ πρὸς τὴν κορείαν ἐχρήτο

Tum cognatus quoque meus, clericus urbis **B** Chonarum, ordine Levita, sed animo forti praeditus, qui cum exercitu pro milite ad Characem iverat et spolia in Turcarum tabernaculis reperta legerat, in ipso periculo parva praeda non deposita (erant autem stolae Persicae et ovilla vellera in pera) pedentim incessit, conversis in eum oculis omnium, aliis ut in rebus asperis interritum et primariam militem laudantibus, aliis deridentibus quod vitam ove commutaret. Sed ille sic etiam iter conficiebat, et ubi res ferebat, fugam caeteris turpem persequente nemine exprobrabat.

Non multo post Turci Claudiopolim obsederunt, **C** ac primo Romanum praesidium exitu intercluserunt, deinde etiam moenia oppugnare caeperunt. Obsessi autem, nisi matura auxilia mitterentur, quod nec diuturnam famem perpeti nehostes populare ullo modo possent, deditioem se facturos minabantur. Manuel igitur mali extremi nuntio non exspectato, postridie, quanta celeritate poterat, per Nicomediam Claudiopolim maximis itineribus contendit, sine ullis aulicis deliciis, armis et equis duntaxat instructus; et ut hostium conatus anteverteret, insomnes noctes agit; et ad faces per Bithyniam, quae propter crebras valles et densas silvas multis in locis impedita habet itinera, pedes proficiscitur. Quod sicubi quiescendum erat, cubile illi erat humus, lectus e paleis et saeno constabat. Cum pluvio tempore in palustri loco diversabatur, nubes et subterfluentes rivi somnum ei interrumpabant. Quae res majorem ei hominum et benevolentiam et admirationem peperit, quam in

παρ' αὐτοῖς λεγομένων ῥηγῶν ἰσχύν τις περιδύς
 μείζονα, εἴτα κατὰ Ῥωμαίων ἐπὶ, χρημάτων ἀν-
 ελάμβανε δόσεις, ἐτωμάσκει τε καὶ ἐπέθηγε πρὸς
 ἀνθρώποις τὸ ὑποπίπτειν κινδυνεῦον γένος ἄρχοντι
 ὑπερίχοντι. Ἰταλιώτας οὖν πολλάκις κατὰ τοῦ ῥη-
 γῶς Ἀλαμανίας τοῦ Φρεδερίχου ἀνθρώπισεν. Ὁ μὲν
 γὰρ ὑποκλιθῆναι οἱ τούτους καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἐπι-
 τρίψειν ἐκείνῳ διὰ πλείστου ἐτίθετο· ὁ δὲ Μανουὴλ
 πέμπων ἐνίσχυσεν ἐκείνους καὶ κραταιοῦσθαι ὑπετί-
 θει, καὶ τὰς τοῦ ῥηγῶς δολοφροσύνας ἐνῆγε φυλάτ-
 τεσθαι. Ἀλλὰ καὶ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην εἰσι-
 ἐναι καὶ σιφθῆναι τὸν αὐτὸν ῥήγα πολλάκις
 ἐπιβαλόμενον ἀπέριξε τοῦ ἐγχειρήματος, « Μὴ δώ-
 σεις ἑτέρῳ τὴν δόξαν σου, » γράφων τῷ πάππῳ, « μηδὲ
 πατέρων ὄρια μέταίρει, μή πως τὸ ἀπρομήθευτον
 ὕστερον ἔργοις αὐτοῖς ὁποῖόν ἐστιν ἐπιγνῶς τηρι-
 καῦτα πλήτη τὴν ψυχὴν μεταμέλω διὰ τὴν τοῦ
 εἰκότος ὀλιγοῦσαν, ὁπότε τὸ κακὸν παντάπασι ἀθε-
 ράπτουτο. » Καὶ ἦν ἐκ τούτου τῆς μεγαλοδόξου
 Ῥώμης ἀποκλειόμενος, καθά τις ἄοπλος, ὁ μυριασί-
 γαυριῶν στρατευμάτων. Ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν τεῖχη
 Μεδιολάνων ὑπ' Ἀλαμανῶν κατεστράφησαν, οἱ δὲ
 τῆς πόλεως ταύτης οἰκήτορες κατασοφιστάμενοι τοὺς
 ἔνορκον ἀνάγκην σφίσι ἐπενεγκόντας μὴ ἂν τὸ
 τεῖχος ἀναδομήσειν ποτὲ, τὰ μὲν πρῶτα ἐπὶ τάφρῳ
 ᾤκουν βαθείᾳ καὶ ὀρυκτῇ, μὴ ἐπιорκεῖν ἐκ τούτου
 λέγοντες, ἔπειτα δὲ ὡς πρότερον τὰ τεῖχη ἀνεκαί-
 νισαν τοῦ βασιλείως τοῦδε γενομένου συλλήπτορος.
 Ἐπὶ τούτοις γε μὴν τὸν Μόντης Φεράντης μαρκέ-
 σιον, εὐγενεῖα καὶ εὐτεχνίᾳ κομῶντα καὶ μέγα δυ-
 νάμενον, εἰς φίλον Ῥωμαίοις ἐγγράφας τοῦτο μὲν
 δωρήμασιν ἀδρόις, τοῦτο δὲ τῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν
 νεώτερον συνευνάσαι τῇ οἰκίᾳ θυγατρὶ τῇ Μαρτίᾳ,
 ὡς ὀλίγον πρότερον εἶπομεν, ἔτι μᾶλλον ἡκύρου τὰ
 διαβολία τοῦ ἀρχηγούντος Ἀλαμανῶν. Ὡστε ὁ μὲν
 τὸν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνῇ, κυχγι-
 λάριον, ὡς δ' Ἕλληνας εἶποιν, λογοθέτην (ἦν δὲ οὗ-
 τος ὁ Μαγέντζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης
 δυνάμεως τὰς Ἰταλικὰς ὑπεποιεῖτο πόλεις, ἀπο-
 σκῶν αὐτὰς ἐκ τοῦ πάππα καὶ κατὰ πρῶτον ἀνεύ-
 θυνον ὑπονοσφιζόμενος· βασιλεὺς δὲ τὸν μαρκέσιον
 χρημάτων ὑποσχέσειν ἐλαφρίσας πέθει τῷ Μα-
 γέντζης ἀντίπαλον διαφεῖναι τὸν οἰκεῖον υἱὸν Κορ-
 ράδον, καλὸν ὄντα ἰδεῖν καὶ τὴν ὥραν εὐπρεπῆ,
 ἀνδρίας τε καὶ συνέσεως ἐς ὅτι κράτιστον καὶ
 ἀρμότατον ἦκοντα, καὶ ἀκμάζοντα ζώμῃ σώματος
 καὶ συμπλοκῆς γενομένης τοὺς Ἀλαμανοὺ ἀπ-
 υρούσπτο ἵππομαχίᾳ τρεψάμενος, ἐνίῳν δὲ καὶ κρα-
 τήσας, ἐν οἷς ἠριθμεῖτο καὶ ὁ Μαγέντζης ἐπίσκο-
 πος. Τὰλα δ' ἂν οὗτος καὶ ἐς Βυζάντιον ἦν ἀνα-
 πεμφθεὶς, εἴ μὴ βασιλεὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο.
 Ἀλλ' οὐδὲ τις ἦν τῶν [P. 131] Ἰταλιῶτων ἢ τῶν
 ἐν κορρωτέρῳ πόλεωσιν καθ' ἦν ὁ βασιλεὺς οὗτος οὐκ
 εἶχεν ὁμοτῆν οἰκεῖον καὶ φρονούντ' αἱ πιστά. Ἀμέ-
 λει καὶ ὄσα εἰς τὰ ταμεία τῶν ταμείων εἰσιόντες
 ἐν κρυπτῷ ἐτύρουν καὶ ἐτύρβαζον ὁποσοὶ τῶν
 καὶ Ῥωμαίοις ἀντίφρονες, ἀκουστὰ ἦν ἐκείνῳ καὶ
 ἔκρυπτα. Ἄλλοτε δὲ ποτε κατὰ τὸν Ἀγκῶνα ἦκον
 ἐκ βασιλείως τινὲς, δεῖσαν οὕτω, κατὰ χρεῖαν πραγ-

gloriam alteri daret neve limites patrum transfer-
 ret, ne temeritatis et negligentiae tum demum
 pæniteret, cum accepta mala corrigi non possent.
 Ita inclytæ Roma aditu tanquam inermis exclu-
 sus est is qui armatis legionibus offerebatur. Quo-
 dam tempore Mediolani mœnia sunt ab Alemanis
 diruta : sed cives jurejurando adacti se nunquam
 ea instauraturos, ita victores eluserunt ut urbem
 principio profunda fossa munirent, se pacta et con-
 venta violare negantes. Deinde imperatoris auxilio
 freti ipsa mœnia reposuerunt. Ad hæc Montisfer-
 rati marchione, viro nobilitate auctoritate et felici
 sobole insigni, tum amplis muneribus tum Maria
 filia, ut supra expositum est, ejus filio desponsa ad
 Romanorum amicitiam adjuncto, magis etiam prin-
 cipis Alemanorum consilia fregit. Qui Moguntino
 episcopo, cancellario suo, cum magnis copiis mis-
 so, Italicas urbes a papa avulsas 262 sine ullo
 metu subigebat. Verum Montisferrati marchio lar-
 gitionibus imperatoris impulsus Conradum filium,
 hominem formosum, fortem, cordatum, viribus et
 ætate florentem, cum copiis contra Moguntinum
 mittit. Commisso prælio Alemanni ab equitatu pro-
 fligantur ; et inter alios ipse Moguntinus captus
 forsitan Byzantium missus esset, nisi imperator
 ante obiisset. Nec ulla fuit urbs Italiae, aut etiam
 ab Italia remotior, in qua imperator non unum con-
 juratum et hominem sibi fidelem haberet. Unde
 quæ in conclavibus Romanorum adversarii clam
 consultabant, ea omnia resciscibat. Aliquando ejus
 legati negotii cujusdam causa Anconam missi, sive
 C ut quosdam ad imperatoris amicitiam attraherent
 quos Lizios vocant, sive ut aliquid aliud Romanis
 utile conficerent, cum id expeditissent, Alemanorum
 rex ira plenus copias ad vastandam eam urbem
 mittit et cives puniendos, qui cum imperatore fœ-
 dus facerent, ejusque legatos in fraudem utique
 suam ad urbes se alienandas recepissent. Is exer-
 citus Ancona 263 hostiliter circumsessa Romano-
 rum legatos dedi sibi postulabat. Anconitani vero
 eas minas ita audiverunt, vallum obductum arma-
 tamque aciem ita timuerunt, ut legatos non modo
 non prodiderint, sed contemptis Alemanis pericu-
 lum illud fortiter tolerarint, et ducta obsidione
 insolitos quoque cibos gustarint. Imperatorii vero
 legati, populo pro concione interrogato an auxilia
 D sibi accersere liceret, cum populus respondisset
 jicere quidem, sed pecuniam in promptu non esse,
 ipsi Deum testati affirmarunt imperatorem omnes
 belli impensas persoluturum, et ne cunctarentur
 hortati sunt : alioqui gravissima quæque ab hosti-
 bus toleraturos, uxoribus et liberis in servitutem
 abductis, pecunia et rebus omnibus direptis. Ita-
 que a quodam comite Guilielmo et vidua nobili,
 quæ nuper defuncti mariti opibus potiebatur, ma-
 gno fenore accepta pecunia et auxiliis introductis
 libertatem 264 suæ civitati restitutam sunt gratu-
 lati. Quo successu lætus imperator Anconitanos
 collaudat ; et civitate Romana donatis omnia se

καὶ εἰς ἐμπρησμὸν ἔκτοτε, ἣν εὐπρήστου ὕλης ἄν
 τύχη λαβόμενον, καὶ πρὸς μόνην ὑποψίαν φουομένην
 τὴν τῶν λυπούτων ἀρχὴν ἀπεμάχετο κατὰ τοὺς
 ἀρίστους τῶν γηπόνων, οἳ τὰς ἀκάνθας τὰς τὴν
 πρᾶσιν λυμαινομένας νεαρὰς ἔτι ἐκσπῶσι καὶ
 κατατρέφουσιν ἀρτιθαλῆ τῶν δένδρων τὰ μὴ κη-
 παύσιμα. Καὶ τοῦτο σαφῶς ὑπέδειξε τὰ μετέπειτα,
 ἦν ἴκα τὴν μὲν ἐνταῦθα ζωὴν αὐτὸς μετελλάξει, τὰ
 δὲ γε πράγματα κυβερνήτην ἀποβαλόντα σοφὸν
 μικροῦ τὸ τῆς βασιλείας σκάφος ἐβάπτισε. Τὸ δ'
 οὖν τῶν δασμῶν ἐπιτεταμένον οὐδ' αὐτὸς ὡς με-
 εδίωκεν ἀποκρύψομαι. Ἄλλ' οὐδ' ὅτι αἱ ἀρχαὶ δη-
 μοσιώνας προὔδειβληντο παραδράμοιμι, ὡσπερ καὶ
 τὸ ποθεῖν νεώματα ἐν ἀρούραις καὶ τῷ ἑαυτοῦ
 ἀρότρῳ διασχιζεῖν ἀύλακας, ἐξ ὧν αὐτῷ ἀνδρομεγέ-
 θης ἀνέδραστεν ἄσταχυς. Ἦν δὲ τὰ συλλεγόμενα
 χρήματα οὐ τοσοῦτον ἀποθήκας ἀποτιθέμενα ἢ
 μυχῷ γῆς ἐγκατορυτόμενα, ὅσον ἀμφοτέραις ἀπο-
 κενούμενα καὶ ἀφειδῶς παρεχόμενα καὶ μοναῖς μὲν
 καὶ τεμένεσι καὶ Ῥωμαίοις ἐλασσομένοις, τὰ δὲ
 πλείστα ταῖς τῶν ἐθνῶν μεταγιζόμενα πανσπερ-
 μίαις, καὶ μάλιστα ταῖς Λατινικαῖς ἐκρέοντα
 ἡμιγύρσι. Φιλοδώρας γὰρ μεταδιώκων ἐπίδειξιν
 ἀσώτως ἐσκόρπιζε καὶ ἀνέλισκεν ἄπερ ἀμφοτέραις
 συνέλεγε, τοὺς ἄκρως κερματιστὰς φροντιστὰς τῶν
 οἰκείων ἐπιστῶν. Μέρος δὲ τῆς δαπάνης καιρίων
 ἦσαν καὶ ὅσοι καθ' αἶμα συνήπτοντο καὶ ἄλλως
 φκαίωντο. Αὐτίκα τοίνυν ἡ ἀνεψιὰ Θεοδώρα, ἥ καὶ
 (ὡς ἔφημεν) ἐπλησίαζε, βασιλικωτάτης μετεῖχε
 δορυφορίας, καὶ μὴν οὐ διαδομένη, καὶ τῶν ἀρ-
 χείων βαρουμένων παριέναι ἤθελε, καὶ κατὰ φυσικὴν
 μὲν ἰδιότητα σοβαρὰν ἔλκουσα [P. 133] τὴν
 ὄφρυν καὶ ἄνω τὸ ὄμμα τείνουσα, τὸ δὲ πλεον ἀγέ-
 ρωχον βλέπουσα. Καὶ ὁ ἐκ ταύτης δὲ γενόμενος τῷ
 βασιλεῖ παῖς καὶ ἐφεξῆς ἕτεροι ὄλας θαλάσσης
 χρημάτων εἰς ἑαυτοὺς μετωχέτευον. Εὐκόλος δὲ ὧν
 εὐχέριωτος τοῖς κατευαστῆρσι καὶ θαλαμηπό-
 λοις ἐκτομίαις, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς ἀπὸ γενῶν ἑτερο-
 γλώττων ὑποβαρβαρίζουσιν ὑπηρέταις, ὧν ὁ σίελος
 τοῦ λόγου προηκοντιζέτο, τοῖς βυτηφενέσι καὶ τού-
 τους ἐνέταττεν εὐπετῶς τὰ πολλὰ τὸ οὖς αὐτοῖς
 ὑποκλίνων, καὶ ἄπερ ἤτοῦντο, βρόνως ἐκπερατῶν.
 Τισὶ τοίνυν ἐκ τούτων οὕτως εὐρόει τὰ κατὰ βίωτον
 ὡς σωρείαις χρημάτων ἐνευθηνεῖσθαι καὶ τοῖς κατὰ
 κόσμον πᾶσι περιβρέεσθαι λαμποῖς ἴσα καὶ μεγα-
 στασι μεγίστων ἐθνῶν, καὶ ταῦτα παιδείας ἀπάσης
 ἐστειρημένοις καὶ φωνῆς Ἑλληνίδος τὰ ἴχνη μετα-
 διώκουσιν ὡς αἱ σκοπιαὶ τε καὶ αἱ πέτραι πρὸς τὰ
 τῶν ποιμένων ἀλλήματα τὸ τῆς ἡχοῦς ὑστέρωφνον.
 Κάπνι τούτοις ὡς πιστοτάτοις αὐτοῦ καὶ θερμοῖς
 θεράπουσι μάλιστα πεπορθῶς οὐ μόνον αὐτοῖς τὰς
 μεγίστας ἀρχὰς ἐγχειρίζει, ἀλλὰ καὶ κρίσειν ἐφίστα
 δικαστικαῖς ὧν ὄψῃ καὶ νομοτρίβει ἀνδρες ἐφι-
 κοιντο ἄν. Δεῆσαν δὲ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τινὰς ἀπο-
 γράψεσθαι (τοῦτο δὲ συχνάκις ἐγίνετο) ὁ τοιοῦδος
 χρορὸς τοῦ λογίμου προὔθειντο. Εἰ δὲ που καὶ παρ-
 εζέγγυτό τις αὐτοῖς εὐγενῆς Ῥωμαῖος ἀνὴρ,
 βᾶπτων ὄλος εἰς νοῦν καὶ γέμων φρονήσεως, κατὰ

vis pene demersa est. Ac eum tributa exaggerasse
 et magistratus publicanis vendidisse et fertilissimos
 agros suis aratris proscidisse 266 nec ipse dissi-
 mulare possum. Sed pecunia hoc modo collecta
 non tam in thesauros referebatur quam utraque
 manu liberaliter effundebatur, partim in monaste-
 ria, sacras aedes et pauperes Romanos, partim
 vero et maxima quidem ex parte, in varias gentes,
 Latinas praesertim. Nam ex munificentiae ostenta-
 tione effuse spargebat et insumebat ea quae utraque
 manu collegerat, et acerbissimos exactores quae-
 stores designabat. In justa sumptuum parte illa
 neptis ejus Theodora, cujus, ut dixi, consuetudi-
 ne utebatur, quamvis expers diadematis, tamen
 comitatu plane regio utebatur, mulier superciliosa
 et arrogans, quae palatium nisi exquisite perpur-
 gatum ingredi recusabat. Sed et filio ex ea pro-
 creato et aliis pluribus tota maria pecuniae afflue-
 bant. Eunuchis quoque cubiculariis aliisque mini-
 stris ex peregrinis ortis nationibus, semibarbaris,
 qui expeditius spuebant quam loquebantur, erat
 facilis et benignus, eosque in divitum numerum
 referebat, ut acervis pecuniarum et omni genere
 267 ornamentorum tanquam maximarum gentium
 proceres circumfluerent, idque cum omnis erudi-
 tionis expertes linguae Graecae vestigia ita perse-
 querentur ut speculae et rupes extremum sonum
 pastoralium canticorum. His tanquam observantis-
 simis et fidelissimis ministris non modo summos
 magistratus tradebat, sed pro tribunali juris di-
 cendi provinciam in causis difficillimis, quae vel
 peritissimis legum negotium facessero, assigna-
 bat. Cum aliqua provincia describenda erat (id
 autem fiebat saepius), istiusmodi coetus eruditis
 praeponebatur. Quodsi quando nobilis aliquis Ro-
 manus eis adjuungebatur, vir prudens et cordatus,
 is ea de causa mittebatur ut descriptionis munus
 obiret caeterosque labores colligendi tributi susti-
 neret: barbarus vero pecuniam accipiebat, et
 saccos obsignatos ad imperatorem mittebat. Sed
 pleraque contra eveniebant quam sperabat ille.
 Nam dum Romanos peculatus suspectos cavebat,
 non animadvertit se avaros Barbaros locupletare
 et homunciones infelices beare, atque interim
 Romanos a se alienare, ut fidei et natura insita et
 doctrina comparatae 268 obliviscerentur. Cognita
 enim imperatoris de se suspicione, quod ministri
 potius ac bajuli quæstus quam fideles procurato-
 res indicarentur, et bini in provincias mitteren-
 tur, servi magis quam gubernatores imperii, id
 solum agebant quod in mandatis acceperant, et
 extortam pecuniam tanquam in manipulos colli-
 gatam ad barbarum illum magna praeditum au-
 ctoritate et plurimis Romanis praetatum velut in
 aream congerebant, caetera vero negligebant: ne
 dicam ad imperatorem pauca et veluti quisquiliis
 pervenisse, illos vero pleraque suffuratos esse.
 Fidelis enim servi munus erat scilicet ex farina

sibi primum panes conficere, deinde etiam collegæ **A** τούτο ξυνεπέμπετο, ὅπως ὁ μὲν ἀπογράφων ἔσται aliquid impertiri. καὶ τολυπέων τὰς ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἡμελλον οἱ φόροι συνάγεσθαι, ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει καὶ τὰ φασκώλια σφραγίδι διασημαίνεται ἃ ἡμελλον εἰσφέρεισθαι βασιλεῖ. Γὰρ πλείστα μέντοι πρὸς τούναντιον αὐτῷ περίστατο, καὶ ἡθέτητό οἱ ἐντεῦθεν τὰ σκέμματα· Ῥωμαίους γὰρ ὡς κλεμματιστὰς ἐκτρέπομενος εἴτε ὑποβλεπόμενος, ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἐρασιχρημάτους ὀλιβίζων Βαρβάρους καὶ εὖ ποιῶν ἀνδράρια κακοδαίμονα, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ παιδείαν χρηστοῦ κοῖ πιστοῦ πρὸς τὴν ἀντικειμένην γνώμην τοὺς ἐνδαποὺς καθιστῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ εἰς αὐτοὺς καχύποπτον τοῦ βασιλέως ἐκείνοι γνωρίζοντες, καὶ ὡς ὑπέρταται πλέον καὶ προαγωγοὶ λημμάτων ἕπερ ἀσφαλεῖς τὰ εἰς πίσιν κρινόμενοι τοῖς ἔθνικοις συντάττονται, κατὰ σύνδυο ἐκπεμψόμενοι, ἢ γοῦν ὡς πακροὶ καὶ παράτειροι τοῦ τῆς ἀρχῆς λογίζονται ἄρματος, τὸ διατεταγμένον μόνον ἐποίουν, θερίζοντες καὶ δεσμεύοντες ὡς δράγματα τὰ κέρματα, καὶ ὡς εἰς ἄλλα συμφοροῦντες τὸν ἐπὶ πολλῶν καθιστάμενον ἐκείνον καὶ πλείστον ἄλλων Ῥωμαίων ἀντάξιον κρινόμενον Βάρβαρον, τὰ δ' ἄλλὰ παρέβλεπον, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς βασιλεῖ μὲν βραχέα καὶ οἷοι ἀφαιρέματα τῶν ἄλλων εἰσήγετο, τὰ δὲ πλείω ἐκείνοι παρενοσφίζοντο, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ παρὰ βασιλεῖ δούλου ἐν πρώτοις ἑαυτῷ φύροντος ἐγκρυφίας ἐκ τῶν ἀλωμένων πυρῶν εἶ' οὖν χρυσίνων, καὶ μετέπειτα μεταδιδόντος καὶ τῷ συνάρχοντι.

3. Ab hoc imperatore turris illa non procul a **B** γ'. Ἔργον τοῦ βασιλέως τούτου καὶ ὁ μὴ πολὺ continente in mari exstructa est, quæ Damalis pridem, nunc Arcula dicitur, et altera turris e regione juxta Manganium monasterium, eo consilio ut ferrea catena utrinque extenta barbaris navibus aditus in loca urbis **269** arcis vicina et tractum illum omnem usque ad Blacherniam regiam intercluderetur. Magnificentiam ejus testantur etiam maxima illa conclavia in utroque palatio structa, aureis laminis refulgentia et illustribus coloribus exornata, in quibus bella ejus cum barbaris aliisque ex utilitate Romani imperii administrata summo depicta artificio spectantur. Ad hæc pleraque splendida in freto Propontidis ædificia, in quibus imperatores propter aeris temperiem æstatem exigere solent, ut olim Persarum reges Susis atque **C** Echbanis, exædificavit et exornavit. Nam et cum tempus postulabat, patientissimus erat laborum, frigoris, æstus, insomniæ; et cum a bellis vacabat, jucunditati se dabat et genio indulgebat. Ac si quis accuratius observasset quantopere lautitiis ciborum et lyra, cithara, symphoniis delectaretur, eum in iis solis ætatem exegisse et voluptatem summam bonum statuisse judicasset. Sin duris temporibus omnem jucunditatem despiceret et voluptatem in vitio ponere vidisset, ingenium ad utrumque paratum miratus esset. Templum divinæ Irenæ maximum et pulcherrimum **270** a Marciano imperatore conditum et incendio absumptum instaurare aggressus, cum partes quasdam et fundamentis exstruxisset, destitit; et monasterium in Ponti faucibus, loco qui Catascepe dicitur, archiducis **D** Michaelis nomine exstruxit; in quo celeberrimos quosque et prestantissimos monachos collocavit, ea ratione ut solitariam et quietam vitam sine ulla sollicitudine possent degere. Cum enim monachos possessionibus et negotiis turbatos et tranquillitate animi et Dei cultu excidere intelligeret, nullas eis vineas, nullos agros, nullas possessiones, quas nec eorum professio admittit, assignavit, sed ex fisco tantum pendi jussit quantum ad victum et cultum opus esset. Videtur mirum immodicam cupiditatem struendi monasteria τῆς [P. 134] θαλάσσης ἔνδον Ἰσταμενος πύργος τῆς προσκλυζούσης τὴν χέρσον, ἥτις ὠνομάζετο Δάμαλις, τὰ νῦν δὲ Ἄρκυλα καλεῖται, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἀντίπορθμος οὗτος πύργος τῆς τῶν Μαγγάνων ἀγχιετα δεδομημένος μονῆς. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ τούτου ἀνεγείραντι ἀνακτι κατὰ καιρὸν ἐπαγωγῆς πλοίων Βαρβαρικῶν σιδηρῶν ἐξ ἐκατέρων ἄλυσιν διατείνεσθαι, καὶ ἄδατον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὅποσα περὶ τὴν ἀκρόπολιν μέρη τῆς πόλεως καὶ τὸν συρόμενον ἔτασθαι ὅλον ἕως καὶ ἐς αὐτὰ τὰ ἐν Βλαχέρναις βασίλειαν. Φιλοκαλίαν δὲ κατηγοροῦσι τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ οἱ κατ' ἄμφω τὰ ἀνάκτορα ἐπιμήχιστοι περὶ στυλοὶ ἀνδρῶνες, οὓς αὐτὸς ἀνήγειρεν, οἱ ψυφίδων χρυσῶν ἐπιθέσει διαυγάζοντες τυποῦσιν ἄνεσι βαφῆς πολυχρόου καὶ τέχνη χειρῶν θαύμασιζουσα οὗτος κατὰ Βαρβάρων ἠνδρόσατο ἢ ἄλλως ἐπὶ βέλτιον Ῥωμαίοις διεσκευάκει. Ἄλλὰ καὶ τὰς πλείστας τῶν κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Προποντιδος λαμπρῶν οἰκοδομιῶν, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων θερίζουσι τὰς εὐωρίας μεταδιώκοντες ὡς οἱ πάλαι κρατοῦντες Περσῶν τὰ Σοῦσά τε καὶ Ἐσδάτνα, οὗτος ἀνήγειρε καὶ πρὸς κόσμον ὑπεξῆρε πλείονα. Καὶ πρὸς τοὺς πόνοους γὰρ ἀντεῖχε μάλα, καιροῦ καλοῦντος μοχθεῖν, καὶ ψυχὸς ἔστεγε καὶ πνίγος ἔφερε καὶ πρὸς ὕπνον ἀπεμάχετο, καὶ ταῖς τρυφαῖς δὲ προσανεῖχε πολέμων ἄγων σχολὴν καὶ ἐντισμένιζε ταῖς ἀνάεσσιν. Εἰ τοίνυν περιεργότερον τοῦτον ἠθρήκει τις, ὅπως ἔχαιρε καρκελαῖς βρωμάτων καὶ τοῖς πρὸς λύριον καὶ κιθάρην καὶ συμφωνίαν ψδῶν ἔχουσιν οὐκ ἀπηθάνετο, εἶπεν ἂν ὡς μόνοις ἐνεάσας ἔχει τοῖς τοιούτοις καὶ ἠδονὴν τὸ πέρας ἤγηται· τῆς ζωῆς· εἰ δὲ τούναντιον αὐτῷ προσέβλεψε πρὸς πᾶσαν ἀταπεινότην γλυκυθυμίαν τυγχάνοντι καὶ τιθεμένων παρὰ φῦλον ἡδυπάθειαν δυσκόλων ἐπιστάντων καιρῶν, ἐθαύμασεν ἂν ὅπως ἐξήλλακτο πρὸς ἀμφοτέρω. Ἐπιθαλόμενος δὲ τὸν πρὸς θάλασσαν τῆς ἁγίας Εἰρήνης οἰκοδομήσειν νεών, ὃν μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον πάλαι Μαρκιανὸς ὁ πᾶν ἀνήγειρε, πῦρ δὲ ἠθάλωσε, μέρη τινὰ τοῦ τοιοῦτου τεμένους ἐκ βάρων δαιμάμενος τοῦ λοιποῦ τῆς νκοδομίας ἐπέκυσσε. Ἰδρόσατο δὲ φροντιστήριον ἱερὸν περὶ τοῦ Πόντου στόμα, εἰς τόπον τινὰ

Κατασκήπην λεγόμενον, εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατηγού Μιχαήλ, καθ' ὃ τῶν τότε μοναστῶν ἡθροικῶς τοὺς ὀνομαστοτάτους τε καὶ ἀκρέμονας πάντη μοναδικὸν καὶ ἀπράγμονα μετιέναι βίον προσηθυσάτο. Εἰδὼς γάρ τὸ κτηματικούς εἶναι καὶ τυρβάζεσθαι πάλιν περὶ πολλὰ τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἀνελομένους τῆς ἡσυχίας σφᾶς μεθιστῶν καὶ τοῦ κατὰ θεὸν ζῆν ἀπάγον, τοῦτο δὴ τὸ οἰκείον αὐτοῖς ἐπάγγελμα, οὐδὲν κτησίδιον αὐτοῖς ἀπετάμ-το οὔτε μὴν ἀγρούς καὶ ἀμπελῶνας τῷ φροντιστηρίῳ ἀπέταξε, πᾶσαν δὲ τοῖς μονασταῖς δίαίταν ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶνων ἐπιμετρήσας ἐκεῖθεν αὐτὴν ἐβράδευεν, ἀνακόπτων, οἶμαι, ἐντεῦθεν τὸν πολὺν ἔρωτα τῶν πλείστων περὶ τοῦ μονᾶς συνιστῆν, καὶ [P. 135] παράδειγμα διδοὺς τοῖς μετόπισθεν ὅπως χρεῶν νεὸς ἀνιστῆν καὶ οἷαν δέον ἐτοιμάζειν τράπεζαν τοῖς ἐρημικοῖς καὶ ἀβίοις καὶ τῆς ὕλης ἐκ-τούς ἐκλύσασι. Τοσοῦτον δ' ἀπέτρεχε τοῦ τῆν νῦν κατὰστασιν ἐπαινεῖν, οἱ μονάζειν μὲν ἐπαγγέλλονται, πολυκτημονες δὲ καὶ πολυφρόντιδες εἰσιν ὑπὲρ τοὺς τῆ ἐνταῦθα φιληδοῦντας ζωῆ, ὥστε καὶ τῆν νεαρὰν νομοθεσίαν, ἣν ὁ βασιλεύτατος τῷ ὄντι Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ὁ τῆν ἰσχὺν ἡρωϊκὸς καὶ πολὺς τῆν σύνεσιν, ἔθετο παύουσαν τὰς μονᾶς ἐμπλατυνεσθαι κτήσσει, τεθνηκυῖζν πάσαι τῷ χρόνῳ καὶ τὸ κῦρος ἀποθεμένην, τῷ ἐρυθρῷ τῆς βασιλείου βαρῆς ὡς αἵματι ἀναθάψας ἐζώωσεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πάπῳ καὶ τοῖς καθ' αἷμά προσήκουσι λοιποῖς ἄπασιν, ὅπό σοι μονᾶς δειμάμενοι ὄλα πλέθρη γῆς καρποφόρα καὶ λειμῶνας χλοερούς αὐταῖς προσεκλήρωσαν, ἐπεγαλῶν οὐκ ἐπαύετο, οὐ κατὰ τοῦτο μεψιμοιρῶν ἢ μυκτηῖρα καταχέων πλατὺν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι τῆς οὐσίας θεῶν τι ἀπένειμν, ἀλλ' ὅτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάσαντο. Δέον γὰρ ἐν τόποις δυσερευνητοῖς καὶ χωρῖοις πανερήμοις καὶ σπηλαίων ὀπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζουσιν ἀποτάξαι τὸ σκῆνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴ τῆν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν λατὸν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνεια μέλη τὰ δυσπαρόσπαστα, οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἐπαινον, καὶ τοὺς κεκονιαμένους ἑαυτῶν ταφους καὶ ψυφῖσι πολυχρῶμοις διγνησιμένους εἰς θέαν τοῖς εἰσιούσι τοὺς νεὸς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρώντες στεφανούμενοι δείκνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαιδροὶ τὰ προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα ἕκκοδόμησαν φροντιστήρια, ἐνλακκέυσαντες ἐν τούτοις καὶ ἐνησκάσαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον, τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πώγωνος χαρακτηρισίζον τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνον εἴτε τῆν μοναδικὴν ὑπερβῆσαν σεμνότητα ἤδη ἀφαντομένην καὶ πρηνῆ ἐπὶ στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ ἐσεῖται μέσος ληφ-θεῖς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο ἧς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐδάδισαν.

δ. Θεσμοῦ δὲ παρὰ Ῥωμαίοις κειμένου, οἶμαι δὲ καὶ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς κρατοῦντος, ὁψώνια τοῖς στρατευομένοις παρέχεσθαι, καὶ τούτων πολλὰς ἐκταξιν γίνεσθαι, εἰ εὐοπλοῦσιν, εἰ τῶν ἵππων ἐπιμετέλνται, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωστὶ στρατευομένους πρότερον ἐξετάζεσθαι, εἰ εὐρώστως ἔχουσι τῶν σωματίων, εἰ τῶξιν εἰσὶν εἰδήμονες, εἰ κραδαίνειν ὄρω ἐπὶσχίσαν, εἴθ' οὕτω τοῖς καταλόγοις ἐγγράφισθαι, ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τοῖς στρατιώταις διδόμενα σιτηρέσια ὡς εἰς δεξαμενὴν ὕδωρ τὰ ταμίαια συσχών, ἴατο τὸ δίψος τῶν στρατευμάτων ταῖς λεγομένης τῶν παροίκων δωρεαῖς, ἔργῳ καταχρησάμενος παρὰ τῶν πρώην ἐφευρημένῳ βασιλέων καὶ σπανίως ἐπὶ τισὶ γινομένῳ τοὺς πολεμίους πολλὰς συγκόψασιν. Ἐλαθεν οὖν ἐντεῦθεν καὶ τὸ στρατιω-

A improbasse, et exemplum prodere posteris voluisse, quo pacto templa eondenda, et quæ vivendi ratio eremitibus pauperibus et a terrenis rebus se abstractibus proponenda sit. Tantum autem abfuit ut eorum institutum laudaret, qui monasticam vitam professi et opibus affluunt et multitudine curarum magis distrahuntur quam 271 ii qui hujus vitæ deliciis occupantur, ut sanctionem Nicephori Phocæ, fortissimi et cordatissimi imperatoris, olim abolitam, de non augendis monasteriorum latifundiis, quasi postlimin'o revocavit, neque patrem, avum cæterosque cognatos suos omnes, qui monasteriis amplissima prædia donarant, incusare destiterit, non quod de suis opibus Deo aliquid consecrasset, sed quod rem bonam male administrasset. Nam cum monachis habitationes in abditis et desertis locis, in antris et montium cacuminibus assignandæ essent, et Cpolis tanquam Sirenium cantus vitanda, gloriola ductos incrustata sua sepulcra et vario marmore exornata iis qui templa ingrediantur spectanda proposuisse, et mortuos quoque coronari et hilari splendidoque vultu conspicui voluisse, et in foro ac trivivi monasteria ædificasse, et ibi nullo cum delectu virtutis velut in cavea conclusisse eos, qui monachos non ultra tonsum capillum et mutatum habitum promissamque barbam exprimerent. His igitur de causis, sive ut monasticam sanctimoniam nutantem ac potius humi fere prostratam fulciret, sive metuens ne 272 ea ipse facere diceretur quæ reprehenderet, rationem a suis majoribus diversam est secutus.

ἔτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάσαντο. Δέον γὰρ ἐν τόποις δυσερευνητοῖς καὶ χωρῖοις πανερήμοις καὶ σπηλαίων ὀπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζουσιν ἀποτάξαι τὸ σκῆνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴ τῆν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν λατὸν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνεια μέλη τὰ δυσπαρόσπαστα, οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἐπαινον, καὶ τοὺς κεκονιαμένους ἑαυτῶν ταφους καὶ ψυφῖσι πολυχρῶμοις διγνησιμένους εἰς θέαν τοῖς εἰσιούσι τοὺς νεὸς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρώντες στεφανούμενοι δείκνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαιδροὶ τὰ προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα ἕκκοδόμησαν φροντιστήρια, ἐνλακκέυσαντες ἐν τούτοις καὶ ἐνησκάσαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον, τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πώγωνος χαρακτηρισίζον τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνον εἴτε τῆν μοναδικὴν ὑπερβῆσαν σεμνότητα ἤδη ἀφαντομένην καὶ πρηνῆ ἐπὶ στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ ἐσεῖται μέσος ληφ-θεῖς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο ἧς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐδάδισαν.

C 4. Jam quia Romanis; ac Barbaris etiam, ut opinor, est in more positum ut stipendia militibus solvantur et ii sæpe in medium producantur, ut exquiratur an armis instructi sint, an equos probe curatos habeant; item ut tirones, priusquam in catalogos referantur, explorentur an corporibus valeant, an sagittare sciant, an vibranda hasta se exercuerint; hic imperator stipendia militaria in fiscum tanquam aquas in cisternam coegit, et exercituum cupiditatem donativis quæ incolarum dicuntur levavit, abusus re a veteribus imperatoribus inventa et raro usurpata in eos qui hostes sæpe ceciderant. Hinc factum est ut et milites enervarentur, et maximum pecuniæ flumen in ignavos ventres effunderetur, et Romanæ provin-

cis male tractarentur. Nam et strenui milites, cum non amplius id expectarent quo peculiariter ad virtutem bellicam excitabantur, quod tum promiscue omnibus idem præmium propositum erat, alacritatem **273** illam in periculis adeundis abjecerunt; et provinciales, qui cum fisco pecuniam numerabant, a militari avaritia pessime sunt tractati, erepta non pecunia tantum, sed et intima tunica, aliquando a liberis et uxoribus avulsi. Proinde quilibet militiæ nomen dabat, et multi ignavissimi et sordidissimi opifices, vel equo Persico donato vel paucis aureis datis, nullo delectu acto in militum catalogos relati litteris imperialibus irrigua prata et rura fertilia et Romanos tributarios accipiebant, ut eis aliquando servili habitu ministrarent; et vir Romanus gravi vultu, rei militaris peritus, et tanto excellentior ut illi comparatus Achilles videretur, aut duabus manibus armatus cum eo compararetur qui neutram incolumem haberet, tributum penderet homuncioni semibarbaro, qui instructam aciem nunquam viderat. Enimvero perturbationis hujus Romanæ provinciæ graves pœnas dederunt, quarum aliæ ante oculos nostros a Barbaris **274** spoliatæ et occupatæ sunt, aliæ a nostris tanquam alienæ vastatæ et eversæ. Sed quoeque, Domine, hæreditatis tuæ oblivisceris, aversaque a nobis facie iræ tuæ locum dabis? quando ex sancta æde tua prospectans nostras ærumnas et calamitates intueberis, malisque non urgentibus liberabis? eaque avertes quæ longe graviora impendere videntur? χερσίν ὀπλιζόμενον κρίνεσθαι πρὸς τὸν μηδετέραν ταύτης στρατευμάτων αἱ Ῥωμαῖκαί πεπραγάσιν ἐπαρχίαι, αἱ μὲν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων σκυλευόμεναι καὶ εἰς ἀρχὴν αὐτοῖς ἰδιόμεναι, αἱ δὲ ὡς ἀλλότριαι τοῖς ἡμετέροις φαντούμεναι καὶ δηρούμεναι. Ἄλλ' ἔως πότε, Κύριε, τῆς σῆς ἐπιλήσει κληρονομίας, καὶ τὸ σὸν ἀποτρέφων ἀφ' ἡμῶν πρόσωπον ὁδοποιήσεις τρίβον τῇ ὀργῇ σου; Πότε ἐπέψει ἐξ ἀγίου ἐπιβλέψας κατοικητηρίου σου, καὶ ἰδὼν ἴδῃς τὴν ἡμετέραν συνοχὴν τε καὶ κάκωσιν, καὶ ῥύση τῶν ἐφεστῶτων κακῶν, ἀπαλλαγὴν δὲ παρέξεις καὶ τῶν πολὺ τούτων ἐλπίζομένων χαλεπωτέρων;

5. Nunc illud etiam addendum est. Plerique Romanorum imperatores imperare, aurum gestare, communibus ut privatis uti, eaque suo arbitrato quibus volunt donare non contenti, nisi sapientes, forma diis, robore heroibus similes, et ut Salomon, divinitus edocti et doctores Divinitatis et normæ rectissimæ, denique divinarum humanarumque rerum interpretes verissimi habeantur, injuriam sibi fieri censent. Unde fit ut, cum immodestiores et audaciores, qui nova dogmata in Ecclesiam introducunt, coercere aut id munus iis qui theologiæ scientiam profitentur mandare deberent, nec in hac parte ullo inferiores esse volentes, iidem dogmatum et auctores et arbitri ac disceptatores **275** existant, sæpe etiam dissentientes mutant. Hic quidem imperator natura facundus et suavis sermonis affluentia ornatus non elegantes tantum epistolas scribebat, sed et religionis institutiones parturiebat ac publice clamabat. Tandem etiam de divinis dogmatibus et ipso Deo disserebat. Sæpe etiam dubitationem præ se ferens, quæstiones

τικὸν ἀτονώτερον ἐργασάμενος καὶ χρημάτων ἀβύσσους εἰς ἀργὰς γαστέρας ὀχετηγήσας καὶ τὰς Ῥωμαῖκὰς ἐπαρχίας κακῶς διαθήμενος [P. 136] οἳ τε γὰρ ἀγαθοὶ στρατιῶται τὸ ἐν τοῖς δαινοῖς φιλότιμον ἐνθὲν καταλεύκασι, οὐκέτι τοῦ ὑπονόσσοντος πρὸς ἀρετῆς ἀρετικῆς ἐπίδειξιν ἰδίου σφῆσιν ὡς πρώτῃν μένοντος, ἀλλ' εὐπορίστου προκειμένου τοῖς ἅπασιν, καὶ οἱ τὸν δημόσιον πάλαι δεσπότην λαχόντες τῶν ἐπαρχιῶν οὐκ ἐπιδοκίμοι ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀπληθείας πεπόνθασιν τὰ οὐκ ἐπιδοκίμοι, οὐκ ἀργύριον μόνον καὶ ἄβολον ἀφαιρούμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ τελευταίου χιτῶνος φιλούμενοι, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν φιλάτων αὐτῶν ἀποσπώμενοι. Ἦν τοίνυν διὰ ταῦτα τὸ στρατολογεῖσθαι παντὸς τοῦ βουλομένου, καὶ πολλοὶ ταῖς βραβείαις χιτῶνι ἐπιπύκτες ὡς ἐπεισομιζούσαις αὐτοῖς τὰ χρειώδη στενωγῶς καὶ δυσεκδιόστως, ἄλλοι τὸ ἱπποκομεῖν λάξαντες, καὶ τὴν ἐκ πλινθείας ἰλὴν ἀπονεψύμενοι ἕτεροι, εἰσι δ' οἳ καὶ τὴν τῶν χαλκείων ἀσδόλην ἀπομορξάμενοι τοῖς στρατολογοῦσι παρέστησαν, καὶ παρενεγκόντες ἱππον Περσικὸν ἢ χρυσίνους ἀριθμῶν βραχεῖς καταθέμενοι ταῖς στρατιώταισι καταλέγησαν ἴλασι ἀδασπνίστως, καὶ τοῦ παραυτίκα βασιλικοῖς ἐψωδιάσθησαν γράμμασι πλεῖστα γῆς δροσερὰ καὶ ἀρούρας σιτοφόρους καὶ Ῥωμαίους ὑποφόρους βραβεύουσιν, ὡς ὑπηρετεῖν ἐν σχήματι δούλων, ἐνίοτε δὲ καὶ κατατιθέσθαι φόρους ἀνδραρήμ μιξοβαρδάρη, μὴ δὲ εἰ ἔστιν ὅλως ἐγνωκότες παράταξις, Ῥωμαίων ἄνδρα γεραρὸν τὸ εἶδος καὶ οὕτως εὐ εἰδόμενα πολέμων καὶ τοσοῦτον τοῦ φορολογοῦντος αὐτὸν ὑπερφέροντα ὡς Ἀχιλλεῖα πρὸς ἐκείνον δοκεῖν, ἢ διτταῖς ἀπὸ πάθους ὀρέγοντα. Ἐπαξίως οὖν τῆς ἀνοσμίας

ε'. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις κάκεῖνα δοτέον τῇ ἱστορίᾳ. Τοῖς πλείοσι βασιλεῦσι Ῥωμαίων οὐκ ἀνεκτὸν ἔστιν ὅλως ἄρχεῖν μόνον καὶ χρυσοφορεῖν καὶ χεῖσθαι τοῖς κοινοῖς ὡς ἰδοῖς καὶ διαδιδόναι ταῦτα καθὼς ἄρα καὶ οἳ βούλονται, οὐδὲ μὴν ὡς δούλοις τοῖς ἐλευθέροις προσφέρεσθαι, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ σοφοὶ δοκῶν καὶ θεοεικελῶν τὴν μορφήν καὶ ἤρωες τὴν ἰσχύον καὶ ὡς Σολομῶν Θεοσόφοι καὶ δογματιστῆς θεοτότοι καὶ κανόνες τῶν κανόνων εὐθέστεροι καὶ ἀπλῶς θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀπροσφαλεῖς γνώμονες, δεῖν ὁφείονται πάσχειν. Ἐνθεν τοὶ καὶ δέον τοῖς ἀπειδευτοτέροις καὶ ὁρατοτέροις ἐπιτιμῶν ἐπεισάγουσι νέα καὶ ἀτυνηθῆ τῇ Ἐκκλησίᾳ δόγματα, ἢ γοῦν ἀνατιθέσθαι ταῦτα οἷς ἐπαγγελμα τὰ περὶ Θεοῦ εἰδόμενα καὶ λέγεσθαι, οἳ δὲ οὐδὲ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δευτερεύειν οὐτινοσοῦν ἀνεχόμενοι οἱ αὐτοὶ δογμάτων εἰσγγηταὶ [P. 137] καὶ δικαστῆς τούτων καὶ ὀριστῆς, πολλαχοῦ δὲ καὶ κολαστῆς τῶν μὴ συμφωνούντων αὐτοῖς γίνονται. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοιγαροῦν οὕτως εὐγλωττίαν εὐτυχητικῶς καὶ λόγου ἔμφυτον χάριν πεπλουτηκῶς οὐ

λαμυρῶς ἐπίστελλε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατηχητηρίους ὠδίνε λόγους, οὓς φασὶ σελέντια, καὶ εἰς κοινὴν ἀνέπτυσσεν ἀκοήν. Ὁδῶ δὲ προῖων καὶ δογματῶν ἤπτετο θεῶν καὶ περὶ Θεοῦ διελέγετο. Ἀμέλει καὶ κατασχηματιζόμενος πολλάκις τὸν ἀποροῦντα Γραφικὰς εἰσῆγε ζητήσεις, καὶ περὶ τῶν λύσεων τούτων διεπυθάνετο ξυναγείρων ὅσον ἔχαιρε λογιότητι. Ἀλλ' ἦν ἄν ἐπαινετός κἂν τούτοις, εἰ μέλοι τούτων τὴν λιχνεῖαν ἐκτείνων τοῖς δυσεφίκτοις οὐδ' ὄλως προσέβαινε δόγμασιν, ἧ καὶ τούτοις ἐφιστάνων τὸν νοῦν οὐκ ἦν ἰσχυρογνώμων, οὐδὲ τὸν νοῦν τῶν γραφομένων πρὸς τὴν οἰκείαν μεθεῖλκεν ἐν πολλοῖς πρῶθιν, ὀρίζων καὶ προσεπάγων ἐξηγήσεις ἐν οἷς πρὸς ὀρθὴν ἔνοιαν οἱ Πατέρες ἐφθέγγαντο, ὡς εἴπερ ὄλον αὐτὸν συνείληψε τὸν Χριστὸν καὶ ὑπ' αὐτοῦ μεμύηται· τὰ περὶ αὐτοῦ τρανότερον καὶ θεϊότερον. Ζητήσεως οὖν γενομένης περὶ τοῦ Γραφικοῦ ῥήτου ὁ φησι τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν προσφέρειν τε ὁμοῦ καὶ προσφέρεισθαι, καὶ τῶν τότε λογίων ἀνδρῶν εἰς ἐκνυτίας μοίρας ἀποκριθέντων, ἐφ' ἱκανὸν τὰ τῆς ἐξετάσεως παρετάθησαν, ῥήσεις τε καὶ ἀντιῥήσεις· ἐξ ἑκατέρων ἐχύθησαν τῶν μερῶν. Ὁρθοτομηθέντος δὲ τοῦ ζητουμένου, καὶ τῇ δόξῃ προστεθέντος τοῦ βασιλέως τῇ θεωριεῖ τε καὶ κρείττονι, καθάρσει ὑπέστησαν ὡς ἀντίφρονες ὁ Ὑποψήφιος τῆς Θεουπόλειως, μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχος ὁ Παντεύγεινος, ὁ Δυβράχιος Εὐστάθιος, ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ τὸν ῥητορικὸν κοσμῶν θρόνον καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναδαιώνων ὀκρίδαντα, ὁ Βασιλάχης· Νικηφόρος τὰς τοῦ Παύλου ἀναπτύσσων ἐπ' ἐκκλησίας ἐπιστολὰς καὶ διαλευκαίνων τῇ τῆς καλλιβήμοσύνῃς φωνῇ· ὅσαι τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων τῇ ἀσφαίῃ ὑπομελαινόνται καὶ τῇ βίβῃ τοῦ πνεύματος ἐπιφρίσσουσι. Λέγεται δὲ ὡς τοῦ δόγματος τούτου ὑποκινουμένου καὶ εἰς κοινὴν ἐπικρινόμενου προσεβῆναι βάσανον, ἐξώρως ἐκραγῆναι βροντὴν ἐξαισίαν, ὅφ' ἦς καὶ περικτυπηθῆναι τὰς ἀκοὰς τὸ συνὸν ἅπαν τῷ βασιλεῖ κατὰ Πελαγονίαν διατρίβοντι τότε, ὡς ἀπὸ τοῦ κτύπου πολλοὺς εἰς γῆν καταπίπτειν· καὶ τινα τῶν λόγου τροφίμων, Ἥλιαν τοῦ νομομα, τῆν τύχην ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, τοῦ στρατοῦ φύλακα, βίβλον ἀναπτύξαντα περὶ βροντῶν καὶ σεισμῶν διεξιούσαν, καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν ἐκείνον καθ' ὃν ἐβρόντησεν ἐπελθόντα, φάσκοντα εὐρεῖν οὐτως, Πτωσίε σοφῶν. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ῥηθέντες ἄνδρες, τῶν τηνικαῦτα σοφῶν ὄντες οἱ κράτιστοι, τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσφενδονήθησαν καὶ πάσης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἐξωστρακίσθησαν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ἕτεροι τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν περιβόλων ἀποσηκασθέντες ἠλάθησαν. Μετὰ χρόνους δὲ τινὰς τῆν· « Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, » τοῦ θεανθρώπου φωνῆν προθεῖς εἰς ἐξέτασιν, ὀλίγα [P. 138] ταῖς τῶν Πατέρων προσσχῶν ἐξηγήσεις, καὶ ταῦτα διαφόροις οὖσαι καὶ ἱκαναῖς πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου παράστασιν καὶ σαφήνειαν, ἐφερμηνεύσεις οἰκείας εἰσήνεγκε, φιλονεικῶς τῶν ἅπαξ δοξάντων περιεχόμενος, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνθελκῶν βούλημα, καὶ ὁ κυρώσειν προέθετο, τὰς μηδὲν τῇ ἀληθείᾳ λυμαινομένας, ἀλλὰ θεοσόφως λεχθεῖσας ῥήσεις

A Scripturis proponebat, earumque solutiones eruditil omnibus convocalis requirebat, quanquam in his etiam laudari potuisset, nisi curiositate ingenii eas etiam quæstiones agitasset quæ attingi se nullo modo patiuntur, aut saltem omiessa pertinacia Scripturarum sententiam in nullis ad suam opinionem novis interpretationibus non accommodasset, veris declarationibus veterum repudiatis, quasi ipse totum Christum comprehendisset et ab ipso de natura ejus dilucidius ac divinius edoctus esset. Orta igitur quæstione de illo dicto, quo dicitur incarnatum Deum simul et offerre et offerri, et eruditil inter se dissentientibus, disceptatio longo tempore est extracta, multis et confirmationibus et confutationibus utrinque allatis. Verum imperatoræ piæ et veræ sententiæ post solertem controversiæ explicationem assensu, adversarii loco moti sunt ut perperam sentientes, Hypopsephius Theopolitanus, Soterichus Panteugenus Antiochenus, Eustathius Dyrrachinus, 276 Michael Thessalonicensis concionator, Nicephorus Basilaces, qui Paulinas epistolas interpretabatur et lumine eloquentiæ apostolicorum scriptorum obscuritatem altissimo spiritu refertam illustrabat. Ferant, cum hæc controversia ageretur et publice disceptanda proponeretur, alieno anni tempore ingens erupisse tonitru, et auribus eorum omnium qui tum Pelagoniæ cum imperatore erant ita insonuisse ut nonnulli humi prolaberentur. Et Eliam quemdam hominem eruditum et celebrem, aperto libro qui de tonitribus et terræmotibus dissereret, et iis lectis quæ ad tempus illud pertinerent, scriptum invenisse *Casus sapientum*. Itaque non ii modo quos diximus, doctorum eruditissimi, ecclesiis pulsi et omnibus sacris ministeriis interdicti sunt, sed alii quoque una cum illis. Aliquot annis post quæstione de Dei hominis dicto: « Pater major est me, » proposita, parum curatis Patrum explicationibus, iisque variis et ad controversiæ explicationem et declarationem sufficientibus, suas interpretationes attulit, easque pertinaciter defendit: et ad suam voluntatem 277 et sententiam universalium doctorum sententias, non modo veritati non adversantes sed divinitus editas, accommodavit. Nam cum alii dicant Patrem ut Filii auctorem dici majorem, alii de natura humana id intelligant, et id dictum non Verbo sed assumptæ carni attribuant, ut et illa de profectione ad Patrem, de adventu principis mundi, qui nihil in ipso inveniat: alii, etsi de Verbo vocem *major* accipiant, non absolute tamen et essentialiter, sed ob inhumanationis summam extenuationem et humilitatem; atque alii aliter, pie tamen, explicant: iis, nescio quomodo, ut propositæ quæstioni non satisficientibus improbatil, aliam attulit interpretationem, indictoque concilio et omnibus sacrarum Litterarum studiosis convocalis singulos hortatus est ut ei decreto hoc mado subscriberent: « Equidem etiam sanctorum Patrum voces de illo dicto, *Pater major est me,*

amplector: aio tamen id dictum pertinere ad carnem in eo conditam et passibilem. » Quod nescio quomodo Filio incarnato minus tribuit quam Patri, perinde ac si ob naturæ humanæ assumptionem et peregrinationem in terram pari dignitate excidisset ac suam auctoritatem 278 amisisset, et intra limites extenuationis constitisset, ac non deificasset et extulisset humilia, et sua gloria per unionem illam ornasset potius quam ea re ipse depressus esset. Quod absurdum est. Atque etiam rubra scriptura tanquam ense flammeo decretum hoc munivit, quo mortem minitabatur et excommunicationem ei qui, non dico prima impulsione animi reprehendere et submurmurare, sed tantum introspicere ausus esset. Deinde idem decretum de quorumdam assensorum vel assentatorum potius consilio lapideis tabulis insculptum in maximo templo dedicavit. Verebantur enim ne sanctio illa, ut quæ prætextu carnis ipsi Verbo derogaret, abrogaretur, præsertim cum extenuationem et humanitatis rationem præterissent.

περιτίθησιν, ὡς εἴπερ ἀπωλίσθησε τῆς ἰσότητος διὰ τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως πρόσληψιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν, μὴ τὴν ἰδίαν καὶ οὕτως ἀνασώζων δόξαν, τοῖς δὲ τῆς κενώσεως μέτροις ἐναπομείνας, ἢ μὴ θεώσας καὶ ὑψώσας τὸ ταπεινὸν καὶ τῶν οικείων ἀυγημάτων μέτροχον ἀναδείξας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τούναντίον ταπεινωθεὶς, ὅπερ ἄτοπον. Ἀμέλει καὶ γραφαῖς ἐρυθραῖς ὡς φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὸ δόγμα τοῦτο διεληφώς, ἀπειλούσας θάνατον καὶ ἀποκήρυξιν πίστεως τῆ προσεμβλέψαι ὅπως ἔδωκεν τοιμαθῶσιν καὶ κατὰ πρῶτην τοῦ νοῦ κίνησιν, πολλῶν δὲ εἰπεῖν ἐπιλαβομένων καὶ ὑποτονθορούσαντι, ἔπειτα λιθίνας πλαξὶν ἐγγαράξας ὑποθήκας τινῶν τῶν ἐπακολουθούντων αὐτῷ καὶ κολακευόντων ἐπὶ νεῶ τοῦ μεγίστου ἀνέθετο. Ὑπερωπῶντο γὰρ τὴν τῶν κυρωθέντων ἀνάλυσιν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν λόγον διὰ μέσης τῆς σαρκὸς ἀποφερόντων τὸ ἔλαττον, καὶ μάλιστα' ὅτι τὴν κένωσιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοούμενον παρεβλέψαντο.

6. Ejusdem generis illud etiam est quod Manuel sub vitæ finem fecit. Exstat inter cæteras catecheticæ tabulæ sanctiones anathema in Mahometi Deum, quem nec genuisse nec genitum sed holosphyrion esse affirmat. Id anathema ex omnibus catecheticis libellis aboleri voluit ab ipsa Magnæ ecclesiæ tabula auspicatus, idque ratione probabili scilicet. Aiebat enim blasphemias in Deum qualibuscunque 279 offendi Agaronos, qui ad piam nostram religionem deficerent. Proinde maximo Theodosio accersito, qui principem sedem curabat atque ornat, et primariis sacerdotibus, qui tum in urbe erant eloquentia et virtute præstantes, quæstionem cum tumido exordio proponit. Qui cum omnes refragarentur, nec ullo modo illa admitterent ut absurda et a vera de Deo sententia abducentia, atque anathema illud offensionis plenum pie explicarent (nec enim Deum cæli et terræ conditorem ullo modo anathemate notari, sed holosphyrum illum Deum, quem delirus et furiosus Machometus nec genitum nec gignentem confingeret: nam apud Christianos Deum Patrem celebrari, quod detestandis Machometi nugamentis plane prohibeatur. Deinde se non satis intelligere quid sit illud holosphyrum), eis animo nihil mitigato contemptis, suapte auctoritate, et aulicorum eruditorum, quos tempori servire norat, ministerio, decretum proponit, quo [et Machometi deli-

τῶν μακαρίων διδασκάλων τῆς οἰκουμένης. Τῶν μὲν γὰρ λεγόντων τῷ αἰτίῳ εἰρῆσθαι μείζονα, τῶν δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξεληφόντων καὶ τῷ προσληψίματι, οὐ τῷ λόγῳ τὴν φωνὴν ταύτην ἀνοιμαμένων, ὡσπερ καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεσθαι καὶ τὸ ἐρχεσθαι τοῦ κόσμου τὸν ἄρχοντα καὶ ἐρευνῶντα μὴδὲν ὅπως εὕρισκειν ἐν αὐτῷ, τινῶν δὲ περὶ τοῦ λόγου τὸ μεῖζον ἐκλαβομένων, οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν τῷ ἐνανθρωπησαί ἄκρην κένωσιν καὶ ταπεινώσιν, καὶ ἄλλων ἄλλως εὐσεβῶς μέντοι ἐκδεξαμένων. ταύτας οὐκ οἶδ' ὅπως ἀποστέρξας ὡς οὐχ ἱκανῶς περὶ τοῦ προκειμένου εἰπούσας, καὶ ἐτέρως αὐτὸ διηρημήνευσεν. Ἀμέλει καὶ σύνοδον συγκροτήσας καὶ ἅπαν ὅσον τοῖς θεοῖς ἔχειρε δόγμασι συναθροίσας, ἐνήγειν ἔκαστον ἐν τόμῳ δογματικῷ ὑπογράφειν ὀρίζοντα οὕτως!

« Ἀποδέχομαι μὲν καὶ τὰς περὶ τοῦ, Ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστι, τῶν θεοφόρων Πατέρων φωνάς, λέγω δὲ εἰρῆσθαι τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ παθητὴν σάρκα, » Τοῦτο δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ ἔλαττον πρὸς τὸν Πατέρα τῷ Ἰῷ σαρκοφορήσαντι

ς'. Οἶον δὲ καὶ τὸδ' ἔρεξεν ἀνὴρ οὐτοσί περὶ τὸ πέραις τῆς αὐτοῦ βιοτήης. Πηγείται τῷ κατηχητικῷ πυκτίῳ μεθ' ἐτέρων ἀφορισμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῷ θεῷ τοῦ Μωάμετ, περὶ οὗ λέγει, « Οὕτε ἐγέννησεν οὔτε ἐγεννήθη, » καὶ ὅτι ὁλόσφυρός ἐστι. Τὸν τοιοῦτον τοίνυν ἀναθεματισμὸν ἀπαλεῖψαι τῶν ὅλων κατηχητηρίων βιβλίων προέθετο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ [P. 139] πυκτίδος ἀρξάμενος. Καὶ ἡ πρόφασις ὡς μάλα εὐπρόσωπος· ἔφασκε γὰρ ὡς εἰς σκάνδαλον πρόκειται τῶν μετατιθεμένων Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θεοσεβῆ πίστιν τὸ βλασφημεῖσθαι ὅπως Θεόν. Οὐκοῦν μετάκλητον τίθησι τὸν μέγιστον Θεοδόσιον, ὃς διεῖπε τηνικαῦτα καὶ ἐκόσμηε θρόνον τὸν πρῶτιστον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐνδημούντων ἀρχιερέων τοὺς λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαπρέποντας, καὶ κοινοῦται τοῦτοις τὸ σκῆμμα μετ' ὀγκηρῶν προεισοδίων τῆς ὑποθέσεως. Ἀντιβύοντας δὲ πάντας εὐρών καὶ μηδ' ἄκροις παραδεχομένους ὡς τὰ εἰσηγούμενα ὡς ἀπόφθιμα καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀληθεστάτης δόξης ἀπάγοντα, ἐξηγουμένους δὲ θεοφιλῶς τὸ εἰς σκάνδαλον δῆθεν καὶ πρόσκομμα καίμενον, καὶ διασαφούντας μὴ ὅπως Θεὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καθυποβάλλεσθαι ἀναθέματι, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῷ λήρῳ καὶ δαιμονιώδει Μωάμετ ἀναπαυατόμενον ὁλόσφυρον Θεὸν καὶ μήτε γεννηθέντα μήτε γεννησάντα (παρὰ Χριστιανοῖς μὲν γὰρ δοξάζεσθαι Πατέρα Θεόν, αὐτὰ τὰ ἀπόβλητα τοῦ Μωάμετ ληρήματα τοῦτο ἀπαγορεύειν ὅπως καὶ ἄλλως δὲ

μη συνιέναι ἀκριβῶς ὁποῖόν τι ἐστι τὸ δόσφυρον), αὐτοὺς μὲν φθινύθειν εἶασεν ἐν στῆθεσιν ἔχων νόον ἀκτῆλον, καθ' ἑαυτὸν δ' ἐκτίθησι τόμον, ὑπουργοῖς εἰς τοῦτο χρησάμενος οὓς ἦδε: τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐτῆς τὸν καιρὸν κολακεύοντας καὶ λόγου μετέχοντας, ὑπερηγοροῦντα μὲν τῆς τοῦ Μωάμετ μωρολογίας (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι θεολογίας), καθαπτόμενον δὲ λαμπρῶς τῶν πρότερον βασιλέων καὶ τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱεροῦ ὡς ἀμαθῶς καὶ ἀπεροσκέπτως ἀνεχομένων ὑπὸ ἀνάθεμα τίθεσθαι: θεὸν τὸν ἀλθι- νὸν, καὶ τοῦτον εἰς κοινὴν ἀκρόασιν ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀρχείων ἐκδίδωσι, συνεκπεπομφῶς οἶον τοῦ τόμου προοδευτάς καὶ νεολαίαν κροτοῦσαν τὰ γεγραμμένα ὅσοι τῆς συγκλήτου βουλής καὶ τῆς γερούσιας ἦσαν κεφάλαιον, καὶ τοὺς ἐκ γένους ἐκείνῃ λογιό- τητι χαίροντας. Τοσοῦτον δὲ τὸ πιθανὸν ὁ λόγος ἐπλοῦται, οὐκ ἐν διδακτοῖς πνεύματος βριθῶν ῥή- μασιν, ἀλλ' ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης κομῶν, ὡς μικροῦ δεῖν ἀπικνωρῆται τῶν ὠτων μὴ μόνον ὅσον ἀφεώρα πρὸς τὴν πρὸς κλίτην τούτου περιβολὴν καὶ τὸ ἐπίχαρι τοῦ πτερώματος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ με- αλλεύον τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν. Καὶ τίχ' ἂν ἦν ὡς ἀληθῆς θεὸς δοξαζόμενος ὁ παρὰ τῷ Μωάμετ ὄντισσιν κληρούμενος ὀλόσφυρος θεός, εἰ μὴ ὀλοσγε- ρῶς ὁ πατριάρχης ἀντίβη· οὔτε γὰρ οὗτος τοῖς γραφομένοις τὸν νοῦν προσέσχτηκεν ὡς ἐπισφαλῆ καὶ νέα ἐπεισόγους δόγματα, καὶ τοὺς λοιποὺς δὲ ὡς δηλητηριώδη ταῦτα ὑφορᾶσθαι παρέπειθεν. Ὁ δὲ ὅσπερ τι δεινὸν πεπονθῶς δυνείδου ἐπλυσε τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ μωρὰ τοῦ κόσμου τούτους ὠνόμαζεν, ἄλλως τε καὶ νόσφ τότε προσπαλαίων δεινῆ, ὑφ' ἧς καὶ τὸν βίον ἀπέλιπε, καὶ ἐπίχολος ἐντεῦθεν γινόμενος· οὐκοῦν ὅσα τῷ προτέρῳ τόμῳ ἐμπλατυνόμενος εἴρη- καν, ἀπρητισμένη κατασκευῆ καὶ μεθόδοις ῥήτορικαῖς χρησάμενος, ταῦτα ἐπιτεμῶν καὶ τὸ τοῦ δόγματος αὐθις περιθεῖς δέλεαρ ἕτερον τόμον ἐξέθετο. Καὶ ἐπεὶ ἔτυχε τότε τοῖς κατὰ Δάμαλιν ἀρχείοις ἐναυλι- ζόμενος, ἃ Σκουτάριον ὀνομάζονται, τὴν τοῦ ἀέρος εὐκρασίαν μεταδιώκων καὶ τῆς πολυοχλίας ἀπανι- στάμενος καὶ ἄσπας τῆς νοσοκομίας γινόμενος, δια- πλωίζονται ἐκεῖσε βασιλικῆ ἐπιτάγματι ὅ τε τῶν ἀρ- χιερέων σύλλογος καὶ ὅσοι τὸ πρεσβεῖον ἐκ τῶν λόγων ἐκτίσαντο. Ἄλλ' οὐπω καθαρῶς τῶν λεμβαδίων ἀπέ- θησαν, καὶ τις τῶν παρὰ τῷ βασιλεῖ παρῥήσιαν ἐχόντων καὶ τὰ μέγιστα δυναμένων ὑπογραμματαῖν ἐπίσταται. Ὁ Ματζούκης ἦν οὗτος θεόδωρος, καὶ πρὸς τε τὸν πατριάρχην καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων δμῆγυριν τὸν λόγον ἀποτεινάμενος τὴν μὲν ἐς τὸν βασιλέα πάροδον μὴ εἶναι ἐφησε νυνὶ ἐφικτὴν διὰ τι παρεσφρήσαν ἐκ τῆς νόσου ἐμπόδιον, τῇ δὲ τού- των ἀναγνώσει προτέχειν χρεῖων, τοὺς χάρτας δεῖ- ξας αὐτοῖς τοὺς ἐν χεροῖν. Ἦν δὲ ὁ μὲν περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος διαλαμβάνων, ὅν, ὡς εἰρή- καμεν, ὑπογράφαι τοὺς συνελθόντας ἀρχιερεῖς διὰ σπουδῆς ὁ αὐτοκράτωρ ἐτίθετο· ὁ δ' ἕτερος τὸν βα- σιλέα ἔχων διαλεγόμενον τῷ ἀρχιποιμένῃ τε θεοδο- σίῳ καὶ τῇ συνόδῳ οὐδὲν μέτριον οὐδὲ χάρειν διεξ- ἔει, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐνστάσει τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν τῶν αὐτῷ ἀρχιερέων ὡς μὴ κατὰ λόγον γενομένην

rium (cur enim theologiam dicam?) defende- batur, et superiores imperatores sacrorumque antistites aperte taxabantur, qui Deum verum in- rudite et inconsiderate anathemate notari 280 passi essent. Et id decretum in sacro palatio pu- blice recitandum curat, principibus senatus et cognatis suis litterarum studiosis, qui veluti viam præpararent atque applauderent, præmissis. Erat autem oratio adeo probabilis, non spiritualium verborum gravitate sed humanæ sapientiæ suavi- tate, ut aures non eorum duntaxat qui variam ejus compositionem et jucundam vanitatem spectabant, sed eorum etiam qui ipsius scripti sententiam in- dagabant, propemodum suspensas teneret. Ac forsitan veri Dei gloria Machometano illi Deo, quisquis est, nisi patriarcha strenue adversatus nec ipse id scriptum curasset, quo nova et peri- culosa dogmata introducerentur, et cæteros, ut id tanquam venenum suspectum haberent, monuisset. At imperator, quasi gravi affectus injuria, ponti- fices conviciis insectabatur et homines omnium mortalium stultissimos appellabat, quippe ex morbo gravissimo, qui exitium ei attulit, pronior ad iram factus. Proinde iis quæ priore decreto fu- sius, oratoriis ornamentis adhibitis, scripserat, in compendium redactis et dogmatis illecebris ador- natis, aliud decretum promulgavit. Cum autem tum in palatio ad 281 Damalim, quod Scutarium di- citur, tum ad vitandam turbam tum ob aeris tem- periem versaretur, totus curandæ valetudini in- tentus, jussu ejus pontificum collegium et erudi- tissimi quique eo trajiciunt. Qui cum vix ex lintribus descendissent, Theodorus Mazuca, homo apud imperatorem gratosus et inter scribas a- ctoritate princeps, adest; et oratione ad patriar- cham et pontificum collegium instituta imperato- rem nunc adiri posse negat ob morbi quamdam accessionem, litteras vero quas manu teneret, esse audiendas. Agebant autem alteræ de proposito dogmate, quibus a pontificibus subscribi cupiebat imperator; alteræ sub persona ejusdem cum summo pastore Theodosio et pontificibus ob præposteram adversationem expostulantes, majus concilium minabantur, et controversiæ discepta- tionem ipso veteris Romæ papa adhibito jureju- rando testificabantur. « Ingratus, inquit, universi- tatis rerum Deo, a quo præter imperii fastigium aliis illustribus prærogativis sum ornatus, et in- sanus essem, nisi pro tenuitate 282 mea quale- cunque illi studium meum declararem, et summis in id viribus incumberem, no is verus Dei ana- themate notaretur. » Cæterum auditores ea ma- gniloquentia adeo non percellabantur, ut vir doctissimus et eloquentissimus, Eustathius Thes- salonicæ archiepiscopus, ea oratione vehementer commotus, verum Deum aliquid holosphyrum, in- felicis ingenii commentum, perhiberi nullo modo fer- ret. « Enimvero, inquit, insanirem et hoc habitu, » ostenso pallio « indignus essem, si Deum verum

παρ' αὐτοῖς λεγομένων ῥηγῶν ἰσχύν τις περιδύς
 μερίζονα, εἶτα κατὰ Ῥωμαίων ἐπὶ, χρημάτων ἀν-
 ελάμβανε δόσεσιν, ἐσωμάσκει τε καὶ ἐπέθηγε πρὸς
 ἀνθρώποισιν τὸ ὑποπίπτειν κινδυνεῦον γένος ἄρχοντι
 ὑπερέχοντι. Ἰταλιώτας οὖν πολλαίς κατὰ τοῦ ῥη-
 γῶς Ἀλαμανίας τοῦ Φρεδερίχου ἀνθρώπισεν. Ὁ μὲν
 γὰρ ὑποκλιθῆναι οἱ τούτους καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἐπι-
 τρίψειν ἐκείνῳ διὰ πλείστου ἐτίθετο· ὁ δὲ Μανουὴλ
 πέμπτων ἐνίσχυνεν ἐκείνους καὶ κραταιοῦσθαι ὑπέτι-
 θει, καὶ τὰς τοῦ ῥηγῶς δολοφροσύνας ἐνήγε φυλάτ-
 τεσθαι. Ἀλλὰ καὶ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην εἰσ-
 εἶναι καὶ στεφθῆναι τὸν αὐτὸν ῥήγα πολλαίς
 ἐπιβαλλόμενον ἀπέριξε τοῦ ἐγχειρήματος, « Μὴ δώ-
 σεις ἐτέρῳ τὴν δόξαν σου, » γράφων τῷ πάππῳ, « μηδὲ
 πατέρων ὄρια μέταίρε, μὴ πως τὸ ἀπρομήθευτον
 ἕστερον ἔργοις αὐτοῖς ὁποῖόν ἐστιν ἐπιγνοῦς τῆν-
 καῦτα κλήτη τὴν ψυχὴν μεταμέλῃ διὰ τὴν τοῦ
 εἰκότος ὀλιγωρίαν, ὅποτε τὸ κακὸν παντάπασι ἀθε-
 ράπτουτον. » Καὶ ἦν ἐκ τούτου τῆς μεγαλοδόξου
 Ῥώμης ἀποκλειόμενος, ναθὰ τις ἄοπλος, ὁ μυριάτι
 γαυριῶν στρατευμάτων. Ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν τείχη
 Μεδιολάνων ὑπ' Ἀλαμανῶν κατεστράφησαν, οἱ δὲ
 τῆς πόλεως ταύτης οἰκήτορες κατασοφιστάμενοι τοὺς
 ἔνορκον ἀνάγκην σφίσι ἐπενεγκόντας μὴ ἂν τὸ
 τείχος ἀναδομήσειν ποτὲ, τὰ μὲν πρῶτα ἐπὶ τάφρῳ
 ἤκον βαθείᾳ καὶ ὀρυκτῇ, μὴ ἐπιორκεῖν ἐκ τοῦδε
 ἔγοντες, ἔπειτα δὲ ὡς πρότερον τὰ τείχη ἀνεκαί-
 νισαν τοῦ βασιλέως τοῦδε γενομένου συλλήπτορος.
 Ἐπὶ τούτοις γε μὴν τὸν Μόντης Φεράντης μαρκή-
 σιον, εὐγενεῖα καὶ εὐτεχνίᾳ κομῶντα καὶ μέγα δυ-
 νάμενον, εἰς φίλον Ῥωμαίοις ἐγγράψας τοῦτο μὲν
 ὠρμήμασιν ἀδροῖς, τοῦτο δὲ τῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν
 νεώτερον συνευνάσαι τῇ οἰκείᾳ θυγατρὶ τῇ Μαρίᾳ,
 ὡς ὀλίγω πρότερον εἶπομεν, ἐτι μᾶλλον ἠκέρους τὰ
 διαβούλια τοῦ ἀρχηγούντος Ἀλαμανῶν. Ὡστε ὁ μὲν
 τὸν οἰκίον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνή, καγκε-
 λάριον, ὡς δ' Ἑλληνας εἶποιεν, λογοθέτην (ἦν δὲ οὗ-
 τος ὁ Μαγέντζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης
 δυνάμεως τὰς Ἰταλικὰς ὑπεποιεῖτο πόλεις, ἀπο-
 σκῶν αὐτάς ἐκ τοῦ πάππα καὶ κατὰ παρῥησίαν ἀνεύ-
 θηνον ὑπονοσφίζόμενος· βασιλεὺς δὲ τὸν μαρκήσιον
 χρημάτων ὑποσχέσειν ἐλαφρίσας πείθει τῷ Μα-
 γέντζης ἀντίπαλον διαφεῖναι τὸν οἰκίον υἱὸν Κορ-
 βάδον, καλὸν ὄντα ἰδεῖν καὶ τὴν ὥραν εὐπρεπῆ,
 ἀνδρίας τε καὶ συνέσεως ἐς ὅτι κράτιστον καὶ
 ἀρότατον ἦκοντα, καὶ ἀκμάζοντα ζώμῃ σώματος
 καὶ συμπλοκῆς γενομένης τοὺς Ἀλαμανοὺ ἀπ-
 υρούστρο ἱππομαχίᾳ τρεψάμενος, ἐνίων δὲ καὶ κρα-
 τίσας, ἐν οἷς ἠριθμεῖτο καὶ ὁ Μαγέντζης ἐπίσκο-
 πος. Τὰλα δ' ἂν οὗτος καὶ ἐς Βυζάντιον ἦν ἀνα-
 πιμφοθεῖς, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο.
 Ἄλλ' οὐδέ τις ἦν τῶν [P. 131] Ἰταλιωτῶν ἢ τῶν
 ἐν κορβωτέρῳ πόλει καὶ ἦν ὁ βασιλεὺς οὗτος οὐκ
 εἶχεν ὁμοτῆν οἰκίον καὶ φρονούντ' αἱ πιστά. Ἀμέ-
 λει καὶ ὄσα εἰς τὰ ταμεία τῶν ταμείων εἰσιόντες
 ἐν κρυπτῷ ἐτέρουον καὶ ἐτέρωζον ὁπόσοι τῶν
 καὶ Ῥωμαίοις ἀντίφρονες, ἀκουστὰ ἦν ἐκείνῳ καὶ
 ἐκπυστα. Ἄλλοτε δὲ ποτε κατὰ τὸν Ἀγκῶνα ἦκον
 ἐκ βασιλείας τινὲς, δεῖσαν οὕτω, κατὰ χρεῖαν πραγ-

gloriam alteri daret neve limites patrum transferret, ne temeritatis et negligentiam tum demum pœniteret, cum accepta mala corrigi non possent. Ita inclytæ Roma aditu tanquam inermis exclusus est is qui armatis legionibus efferebatur. Quodam tempore Mediolani mœnia sunt ab Alemanis diruta : sed cives jurejurando adacti se nunquam ea instauraturos, ita victores eluserunt ut urbem principio profunda fossa munirent, se pacta et conventa violare negantes. Deinde imperatoris auxilio freti ipsa mœnia reposuerunt. Ad hæc Montisferrati marchione, viro nobilitate auctoritate et felici sobole insigni, tum amplis muneribus tum Maria filia, ut supra expositum est, ejus filio desponsa ad Romanorum amicitiam adjuncto, magis etiam principis Alemanorum consilia fregit. Qui Moguntino episcopo, cancellario suo, cum magnis copiis misso, Italicas urbes a papa avuleas 262 sine ullo metu subigebat. Verum Montisferrati marchio largitionibus imperatoris impulsus Conradum filium, hominem formosum, fortem, cordatum, viribus et ætate florentem, cum copiis contra Moguntinum mittit. Commisso prælio Alemanni ab equitatu profligantur ; et inter alios ipse Moguntinus captus forsitan Byzantium missus esset, nisi imperator ante obiisset. Nec ulla fuit urbs Italiæ, aut etiam ab Italia remotior, in qua imperator non unum conjuratum et hominem sibi fidelem haberet. Unde quæ in conclavibus Romanorum adversarii clam consultabant, ea omnia resciscebant. Aliquando ejus legati negotii cujusdam causa Anconam missi, sive ut quosdam ad imperatoris amicitiam attraherent quos Lizios vocant, sive ut aliquid aliud Romanis utile conficerent, cum id expedivissent, Alemanorum rex ira plenus copias ad vastandam eam urbem mittit et cives puniendos, qui cum imperatore fœdus facerent, ejusque legatos in fraudem utique suam ad urbes a se alienandas recepissent. Is exercitus Ancona 263 hostiliter circumsessa Romanorum legatos dedi sibi postulabat. Anconitani vero eas minas ita audiverunt, vallum obductum armatumque aciem ita timuerunt, ut legatos non modo non prodiderint, sed contemptis Alemanis periculum illud fortiter tolerarint, et ducta obsidione insolitos quoque cibos gustarint. Imperatorii vero legati, populo pro concione interrogato an auxilia sibi accersere liceret, cum populus respondisset plicere quidem, sed pecuniam in promptu non esse, ipsi Deum testati affirmarunt imperatorem omnes belli impensas persoluturum, et ne cunctarentur hortati sunt : alioqui gravissima quæque ab hostibus toleraturos, uxoribus et liberis in servitutem abductis, pecunia et rebus omnibus direptis. Itaque a quodam comite Guilielmo et vidua nobili, quæ nuper defuncti mariti opibus potiebatur, magno fenore accepta pecunia et auxiliis introductis libertatem 264 suæ civitati restitutam sunt gratulati. Quo successu lætus imperator Anconitanos collaudat ; et civitate Romana donatis omnia se

præstare velle pollicetur, quæ et ipse honeste daret et illi recte petere possint : aurique longe plus misit quam impenderant. Atque hunc res Anconitarum exitum habuerunt, qui quidem natura esse constantes nec fidem cum fortuna mutare videbantur. Nam cur alioqui vicini regis Alemannorum potentiam et edicta sprevisent, eique Romanorum imperatorum tantis marium et terrarum spatiis se junctum prætulissent, nisi notionem honestatis innatam habuissent, magna animorum constantia præditi, nullis adversitatibus labefactanda? Quamquam illud etiam Anconitanis objici posse video, quod avaritia impulsus ab eo cui non ita pridem paruerant, ad illum defecerint qui cupiditatem eorum et sordes expleverit.

Α μάτων. Οἱ μὲν οὖν τὰ κατὰ σκοπὸν ἐξεπίρραινεν καὶ τὰ διατεταγμένα σφίσιν εἰδίδοσαν πόρατι, εἴτε τὸ εἰς φιλίαν ἐκείνου ἐλκύσαι τινεὶς ἦν, οὐς λιζίλους φασίν, εἴτε τι ἕτερον Ῥωμαίοις ὠφίλιμον· ὁ δὲ γε ῥήξ τῶν Ἀλαμανῶν θυμοῦ ὑποκίμπλαται, καὶ πῆμμαι τοὺς τὸν Ἀγκῶνα πορθήσοντας καὶ τισομένους τοὺς ἐκεῖ καὶ κολάσσοντας, οἷς σπίνδονται Ῥωμαίοις καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν εἰσδέχονται πρίσθεις οὐδὲν ἕτερον ἢ τι μὴ τὰ κατ' αὐτοῦ δηλαδὴ μετιόντας καὶ πόλεις τὰς ἐκεῖ μεθιστώντας τῆς ἐς αὐτὸν εὐνοίας καὶ πίστεως. Καὶ τὸ μὲν πεμφθὲν ἐκ βῆγος στρατεύμα ὡς πολεμίους τοὺς Ἀγκωνίτας μετήρχοντο, καὶ περιζώσαντες τὴν πόλιν ἀπήτουν ἐκδοῦναι σφίσι τοὺς πρίσθεις Ῥωμαίων· οἱ δ' Ἀγκωνίται οὕτως ἦσαν εὐγνώμονες ἀκροαταὶ τῶν ἡμετέρων ἢ τῶν ἀρκίῳ ἐκείνῳ πρὸς θεὸν συνεπιλήθη χάρακι ἢ τῶν ἀρκίῳ ἐκείνῳ πρὸς θεὸν συνεπιλήθησαν περιζώματι ὥστε οὐ μόνον οὐ προῦδωκαν οὐς οἱ Ἀλαμανοὶ ἐπέκειντο ἐξαιτούμενοι, ἀλλὰ καὶ μακρὰν χαίρειν εἶσαν γενναίως τὸν παρόντες διαφέροντες κίνδυνον. Ἐπιτεινομένης δὲ τῆς πολιορκίας καὶ χρονιζόντων τῶν πολεμίων ἤψαντο τῶν ἀθῶν καὶ πρὸς ἅ μὴ θέμις τρεχεδειπνεῖν εἰτοφαγεῖν ἐωθότα ἄνθρωπον. Οἱ τοῦ βασιλέως τοίνυν τὸ πλῆθος ἐκκλησιάζαντες, εἰ ἔξεστιν αὐτοῖς ἐπικουρίαν εἰσενεγκεῖν ἐπυθάνοντο. Τῶν δὲ εἰπόντων ἐξείναι μὲν, χρημάτων δ' αὐτόθεν μὴ εὐπορεῖν, αὐτοὶ διατείνοντο καὶ θεὸν τοῦ λόγου πεποιθῆναι μάρτυρα καὶ μὴ μέλλειν ἐνήγον, ὡς βασιλεὺς ἄπαν καταθήσει τὸ τοῦ πολέμου δαπάνημα, ἢ μὴν ἀπεκδέχεσθαι σφᾶς τὰ ἀνύποιστα προβλεγον ὑπὸ τῶν τὴν πόλιν διειληφόντων, παίδων μὲν καὶ γυναικῶν ἀπαγομένων, χρημάτων δὲ καὶ πραγμάτων ἀρπαζομένων. Ἐνθεν τοι καὶ μετὰ πεμπτόν τινα τιθέασιν κόμητα Γιλίελμον τοῖνομα καὶ γυναίκα τῶν εὐγενῶν οὐ πρὸ πολλοῦ μὲν θανάτῳ σπανιζομένην τοῦ ὁμουνέτου, γενική δὲ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐκείνου κληρουμένην ἀρχὴν, καὶ τοῦτοις ἀδρὰ τὰ δόματα στήσαντες, κἀντεῦθεν σὺν οὐδενὶ κόνῳ τὸ πολέμιον ἀποτρεψάμενοι, ὡς ἐκ βᾶθους θαλάσσης τῆς αὐτῶν ἀνανηξαμένης πόλιος ἔχαίρον τὴν ἐλευθερίαν ἀνασωσάμενοι. Βασιλεὺς δ' ἐπὶ τοῦτοις ὄσα εἰκὸς εὐφρανθεῖς τοὺς τε Ἀγκωνίτας ἐπαίνοισι τῶν γεγονότων ἀμείβεται, καὶ τοῖς ἰσοπολίταις τῆ γένει Ῥωμαίων ἐγκρίνας ἅπαντα ὑπέσχευται παρέξειν, ὅσα οἱ ἀμειψῆ τε καὶ δυνατὰ κἀκείνους θεὸν αἰτεῖν. Ἀλλὰ καὶ τὸ χρυσίον πολλαπλάσιον πέπομφε. Καὶ εἰς τόδε μὲν τῶν Ἀγκωνιτῶν ἐτελέετα τὰ πράγματα, φῶσει τὸ πιστὸν ἔχειν δοξάντων καὶ μὴ πρὸς τὸ συμπίπτον τῆς τύχης τὰς γνώμας μετακυβεύεσθαι. Ἐῖπη γὰρ ἂν τις ὅπως τοῦ μὲν ἐκ γειτόνων αὐτοῖς δυνασίου καὶ κατάρχειν ἀξιώτερου παρηγκωνίσαντο τὸ ἐπίταγμα, ὅς ἐστιν ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥήξ, τὸν δὲ μετὰ πολλὴν ὀπτανόμενον γῆν καὶ ὄρη σκυίοντα Ῥωμαίων ἄνακτα ἠγαπήκεσαν, [P. 132] εἰ μὴ τις αὐτοῖς ἐμπεφυκῖα ἦν αὐτόφυτος συνειδήσις τάγαθῶ κἀν τοῖς δαινοῖς ἀπτόητος ὀρητικὴ καὶ πρὸς τὸ τῶν πραγμάτων οὐχ ὁμοιον αἰ βεθηκυῖα καὶ μὴ εὐτίνακτος. Εἴη δ' ἂν ἕτερον τοῦτοις οὐκ ἀρεσκόμενον ἀνθυπενεγκεῖν ὡς ἤττονες ὄντες κέρδους οἱ Ἀγκωνίται καὶ ἀγυρτεύοντες καὶ πρὸς τὸ λαθεῖν χεῖρα προτειόντες ἀπέστησαν μὲν τοῦ χθῆς τε καὶ πρώην ἐς ἡγεμόνα σφῶν ἀποτεταγμένου, ὁπίσω δ' ἐπορεύθησαν ἄλλου, ὅς ἤνεγκεν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ κερδαλέον καὶ κἀπὴλον ἰθεράπευσσε τοῦ φρονήματος.

265 II. At imperatori res ita administranti crimini dabatur a Romanis, quod ex ambitione longinqua desideraret et oculos in extrema terrarum extenderet, multa audacter, temere multa ageret, et ultra limites a superioribus imperatoribus præfinitos multum evagaretur, et pecuniam a subditis acerbe et per injuriam exactam inutiliter dilapidaret. Verum propter ista reprehendebantur, non ab inani studio novitatis profecta, sed Latinarum gentium metu, quarum vires inexpugnabiles essent; quæ si conspirassent, verebatur ne torrentis instar nostrum imperium vastarent. Ea de causa vel exiguum fomitem ut magni incendii causam suspectum habebat; et suborientia incommodorum semina statim exstirpabat, optimi agricolæ more, qui spinas adhuc teneras et degeneres frutices runcare solet. Atque hoc ejus obitu declaratum est, cum sapienti gubernatore amisso reipublicæ

Β'. Τῶ δὲ βασιλεῖ ταῦτα οὕτω διοικουμένῳ χλωασμοὶ παρὰ Ῥωμαίων ἐπατρίδοντο ὡς ὑπεροφίους δῆθεν ἐπιθυμίας διὰ τὸ φιλαυτον τρέφοντι καὶ ὀφθαλμοὺς ἐπ' ἄκρα γῆς ἐκτείνοντι, καὶ ὄσα θερμὰ καὶ τολμηρὰ, ταῦτα διαπραττομένῳ, καὶ τῶν ἀξίων βᾶλλοντι πόρρωθεν οὐς οἱ πρώην ἕτερον βασιλεῖς, καὶ πρὸς χρῆσιμον οὐδὲν ἀπαντοιοῦντι τὰ χροῖματα ἅ συλλέγει τὸ ὑπ' ἀρχὴν καλαμώνων ἀπογραφαῖς τε καὶ φόροις ἐκδαπανῶν ἀσυνήθειαν. Οὐ καλῶς δὲ παντάπασιν ἐκείνῳ τὰ τοιαῦτα προσέρβητον, ὅτι μὴδ' ἦν καινοτομία τις ἄλογος ἐς τὸ παντελὲς τὰ πραττόμενα, ἀλλὰ τὰ τῶν Λατίνων γένη ὄρων ἄμαχον ἰσχὺν περιεκείμενα εἰδεδίει τὸ σύμπνοον, ὡς ἔφη, μὴ κατακλύσειε τὰ ἡμέτερα, ὡσπερ καὶ χεῖμαρρος ἐξ ὀλίγου μέγας φανείε παρασέρει γῆδια γεωργῶν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὸ μικρὸν ὑφορῶμενος ἐναυσμα ὡς πυρσοῦ παραίτιον, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ εἰς μεγίστην προβαῖνον πυρκαϊάν

καὶ εἰς ἐμπρησμὸν ἔκτοτε, ἦν εὐπρόητου ὕλης ἅ
 τύχη λαβόμενον, καὶ πρὸς μόνην ὑποψίαν φουομένην
 τὴν τῶν λυπούντων ἀρχὴν ἀπεμάχετο κατὰ τοὺς
 ἀρίστους τῶν γηπόνων, οἳ τὰς ἀκάνθας τὰς τὴν
 πρᾶξιν λυμαινομένας νεαρὰς ἔτι ἐκσπῶσι καὶ
 καταστρέφουσιν ἀριθραλῆ τῶν δένδρων τὰ μὴ κη-
 παύσιμα. Καὶ τοῦτο σαφῶς ὑπέδειξε τὰ μετέπειτα,
 ἡνίκα τὴν μὲν ἐνταῦθα ζωὴν αὐτὸς μετελλάξει, τὰ
 δὲ γε πράγματα κυβερνήτην ἀποβαλοντα σοφὸν
 μικροῦ τὸ τῆς βασιλείας σκάφος ἐβάπτισε. Τὸ δ'
 οὖν τῶν δασμῶν ἐπιτεταμένον οὐδ' αὐτὸς ὡς με-
 εδίωκεν ἀποκρύψομαι. Ἄλλ' οὐδ' ὅτι αἱ ἀρχαὶ δη-
 μοσιώνας προὔβλεβητο παραδράμοιμι, ὡσπερ καὶ
 τὸ ποθεῖν νεώματα ἐν ἀρούραις καὶ τῷ ἐκτουῦ
 ἀρότρῳ διασχίζειν αὐλακας, ἐξ ὧν αὐτῷ ἀνδρομεγέ-
 θης ἀνέβλαπτεν ἄσταχυς. Ἦν δὲ τὰ συλλεγόμενα
 χρήματα οὐ τοσοῦτον ἀποθήκας ἀποτιθέμενα ἢ
 μυχῷ γῆς ἐγκαταρτυτόμενα, ὅσον ἀμφοτέραις ἀπο-
 κενούμενα καὶ ἀφειδῶς παρεχόμενα καὶ μοναῖς μὲν
 καὶ τεμένεσι καὶ Ῥωμαίοις ἐλασσομένοισι, τὰ δὲ
 πλείστα ταῖς τῶν ἐθνῶν μεταγυρίζομενα πανσπερ-
 μίαις, καὶ μάλιστα ταῖς Λατινικαῖς ἐκρέοντα
 ὀμηγύροισι. Φιλοδοξίας γὰρ μεταδιώκων ἐπίδειξιν
 ἀσώτως ἐσκόρπιζε καὶ ἀνῆλκεν ἄπερ ἀμφοτέραις
 συνέλεγε, τοὺς ἄκρως κερματιστὰς φροντιστὰς τῶν
 οἰκείων ἐπιστῶν. Μέρος δὲ τῆς δαπάνης καιρίον
 ἦσαν καὶ ὅσοι καθ' αἶμα συνήπτοντο καὶ ἄλλως
 ἐκείωντο. Αὐτίκα τοίνυν ἡ ἀνεψιὰ Θεοδώρα, ἥ καὶ
 (ὡς ἔφημεν) ἐπλησίαζε, βασιλικωτάτης μετείχε
 δορυφορίας, καὶ μὴν οὐ διαδομένη, καὶ τῶν ἀρ-
 χῶν μὲν ἰδιότητα σοβαρὰν ἔλκουσα [P. 133] τὴν
 ὄφρυν καὶ ἄνω τὸ ὄμμα τεινούσα, τὸ δὲ πλεον ἀγέ-
 ρωχον βλέπουσα. Καὶ ὁ ἐκ ταύτης δὲ γενόμενος τῷ
 βασιλεῖ παῖς καὶ ἐφεξῆς ἕτεροι ὄλας θαλάσσας
 χρημάτων εἰς ἑαυτοὺς μετωχέτευσον. Εὐκόλος δὲ ὧν
 εὐχέρως τοῖς κατευαστήροισι καὶ θαλαμηπό-
 λοις ἐκτομίαις, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς ἀπὸ γενῶν ἑτερο-
 γλώττων ὑποβαρβαρίζουσιν ὑπηρέταις, ὧν ὁ σίελος
 τοῦ λόγου προηκοντίζετο, τοῖς βυτηφενέσι καὶ τοῦ-
 τους ἐνέτακτεν εὐπετῶς τὰ πολλὰ τὸ οὖς αὐτοῖς
 ὑποκλίνων, καὶ ἄπερ ἠτοῦντο, ῥαφῶς ἐκπερατῶν.
 Τισὶ τοίνυν ἐκ τούτων οὕτως εὐρόει τὰ κατὰ βίον
 ὡς σωρείαις χρημάτων ἐνευθηγεῖσθαι καὶ τοῖς κατὰ
 κόσμον πᾶσι περιβρεῖσθαι λαμπροῖς ἴσα καὶ μεγα-
 σῆσι μεγίστων ἐθνῶν, καὶ ταῦτα παιδείας ἀπάσης
 ἐστερημένοις καὶ φωνῆς Ἑλληνίδος τὰ ἴχνη μετα-
 διώκουσιν ὡς αἱ σκοπιαὶ τε καὶ αἱ πέτραι πρὸς τὰ
 τῶν ποιμένων ἀλλήματα τὸ τῆς ἡχοῦς ὑστέρωφνον.
 Κάπνι τοῦτοις ὡς πιστοτάτοις αὐτοῦ καὶ θερμοῖς
 θεράπουσι μάλιστα πεπειθῶς οὐ μόνον αὐτοῖς τὰς
 μεγίστας ἀρχὰς ἐγγχερίζει, ἀλλὰ καὶ κρίσειν ἐφίστα
 δικαστικῶς ὧν ὄψι καὶ νομοτρίβεις ἄνδρες ἐφι-
 κοιντο ἦν. Δεῖσαν δὲ καὶ τῶν ἐπαρχῶν τινὰς ἀπο-
 γράψασθαι (τοῦτο δὲ συχναῖς ἐγίνετο) ὁ τοιοῦδος
 χορὸς τοῦ λογίμου προὔτιθεντο. Εἰ δὲ που καὶ παρ-
 ελεύγυτό τις αὐτοῖς εὐγενῆς Ῥωμαῖος ἀνὴρ,
 βᾶπτων ὄλος εἰς νοῦν καὶ γέμων φρονήσεως, κατὰ

vis pene demersa est. Ac eum tributa exaggerasse
 et magistratus publicanis vendidisse et fertilissimos
 agros suis aratris proscidisse 266 nec ipse dissi-
 mularo possum. Sed pecunia hoc modo collecta
 non tam in thesauros referebatur quam utraque
 manu liberaliter effundebatur, partim in monaste-
 ria, sacras ædes et pauperes Romanos, partim
 vero et maxima quidem ex parte, in varias gentes,
 Latinas præsertim. Nam ex munificentie ostenta-
 tione effuse spargebat et insumebat ea quæ utraque
 manu collegerat, et acerbissimos exactiores quæ-
 stores designabat. In justa sumptuum parte illa
 nephis ejus Theodora, cujus, ut dixi, consuetudi-
 ne utebatur, quamvis expers diadematis, tamen
 comitatu plane regio utebatur, mulier superciliosa
 et arrogans, quæ palatium nisi exquisite perpur-
 gatum ingredi recusabat. Sed et filio ex ea pro-
 creato et aliis pluribus tota maria pecuniæ affue-
 bant. Eunuchis quoque cubiculariis aliisque mini-
 stris ex peregrinis ortis nationibus, semibarbaris,
 qui expeditius spuebant quam loquebantur, erat
 facilis et benignus, eosque in divitum numerum
 referebat, ut acervis pecuciarum et omni genere
 267 ornamentorum tanquam maximarum gentium
 proceres circumfluerent, idque cum omnis erudi-
 tionis expertes linguæ Græcæ vestigia ita perse-
 querentur ut speculæ et rupes extremum sonum
 pastoralium canticorum. His tanquam observantis-
 simis et fidelissimis ministris non modo summos
 magistratus tradebat, sed pro tribunali juris di-
 cendi provinciam in causis difficillimis, quæ vel
 peritissimis legum negotium facessero, assigna-
 bat. Cum aliqua provincia describenda erat (id
 autem fiebat sæpius), istiusmodi cœtus eruditis
 præponebatur. Quodsi quando nobilis aliquis Ro-
 manus eis adjuugebatur, vir prudens et cordatus,
 is ea de causa mittebatur ut descriptionis munus
 obiret cæterosque labores colligendi tributi susti-
 neret: barbarus vero pecuniam accipiebat, et
 sacros obsignatos ad imperatorem mittebat. Sed
 pleraque contra eveniebant quam sperabat ille.
 Nam dum Romanos peculatus suspectos cavebat,
 non animadvertit se avaros Barbaros locupletare
 et homunciones infelices beare, atque interim
 Romanos a se alienare, ut fidei et natura insitæ et
 doctrina comparatæ 268 obliviscerentur. Cognita
 enim imperatoris de se suspicione, quod ministri
 potius ac bajuli quæstus quam fideles procurato-
 res indicarentur, et bini in provincias mitteren-
 tur, servi magis quam gubernatores imperii, id
 solum agebant quod in mandatis acceperant, et
 extortam pecuniam tanquam in manipulos colli-
 gatam ad barbarum illum magna præditum au-
 ctoritate et plurimis Romanis prælatum velut in
 aream congerebant, cætera vero negligebant: ne
 dicam ad imperatorem pauca et veluti quisquillas
 pervenisse, illos vero pleraque suffuratos esse.
 Fidelis enim servi munus erat scilicet ex farina

sibi primum panes conficere, deinde etiam collegæ **A** τούτο ξυνεπέμπετο, ὅπως ὁ μὲν ἀπογράφων ἔσται aliquid impertiri. καὶ τολυπέων τὰς ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἤμελλον οἱ φόροι συνάγεσθαι, ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει καὶ τὰ φασκώλια σφραγίδι διατημαίνεται ἢ ἤμελλον εἰσφέρεισθαι βασιλεῖ. Γὰρ πλείστα μέντοι πρὸς τὸναντίον αὐτῷ περίστατο, καὶ ἠθέτητό οἱ ἐντεῦθεν τὰ σκέμματα. Ῥωμαίους γὰρ ὡς κλεμματιστὰς ἐκτρεπόμενος εἴτε ὑποβλεπόμενος, ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἐρασιχρημάτους ὀλιβίζων Βαρβάρους καὶ εὖ ποιῶν ἀνδράρια κακοδαίμονα, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ παιδείαν χρηστοῦ κοῖ πιστοῦ πρὸς τὴν ἀντικειμένην γνώμῃν τοὺς ἐνδαπούς καθιστῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ εἰς αὐτοὺς καχύποπτον τοῦ βασιλέως ἐκείνοι γνωρίζοντες, καὶ ὡς ὑπηρέται πλέον καὶ προαγωγοὶ λημμάτων ἤπερ ἀσφαλεῖς τὰ εἰς πίστιν κρινόμενοι τοῖς ἐθνικοῖς συντάττονται, κατὰ σύνδου ἐκπεμψόμενοι, ἢ γοῦν ὡς πακοροὶ καὶ παράσειροι τοῦ τῆς ἀρχῆς λογίζονται ἄρματος, τὸ διατεταγμένον μόνον ἐποίουν, θερίζοντες καὶ δεσμεύοντες ὡς δράγματα τὰ κέρματα, καὶ ὡς εἰς ἄλωνα συμφοροῦντες τὸν ἐπὶ πολλῶν καθιστάμενον ἐκείνον καὶ πλείστων ἄλλων Ῥωμαίων ἀντάξιον κρινόμενον Βάρβαρον, τὰ δ' ἄλλὰ παρέβλεπον, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς βασιλεῖ μὲν βραχέα καὶ οἱ ἀφαιρέματα τῶν ἄλλων εἰσ- ἤγετο, τὰ δὲ πλείω ἐκείνοι παρενοσφίζοντο, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ παρὰ βασιλεῖ δούλου ἐν πρώτοις ἑαυτῷ φύροντος ἐγκρυφίας ἐκ τῶν ἀλωμένων πυρῶν εἴτ' οὖν χρυσίων, καὶ μετέπειτα μεταδιδόντος καὶ τῷ συνάρχοντι.

3. Ab hoc imperatore turris illa non procul a **B** continente in mari exstructa est, quæ Damalis pridem, nunc Arcula dicitur, et altera turris e regione juxta Manganium monasterium, eo consilio ut ferrea catena utrinque extensa barbaris navibus aditus in loca urbis **269** arci vicina et tractum illum omnem usque ad Blacherniam regiam intercluderetur. Magnificentiam ejus testantur etiam maxima illa conclavia in utroque palatio structa, aureis laminis refulgentia et illustribus coloribus exornata, in quibus bella ejus cum barbaris aliisque ex utilitate Romani imperii administrata summo depicta artificio spectantur. Ad hæc pleraque splendida in freto Propontidis ædificia, in quibus imperatores propter aeris temperiem æstatem exigere solent, ut olim Persarum reges Susis atque Ecbatanis, exædificavit et exornavit. Nam et cum tempus postulabat, patientissimus erat laborum, frigoris, æstus, insomniæ; et eum a bellis vacabat, jucunditati se dabat et genio indulgebat. Ac si quis accuratius observasset quantopere lautitiis ciborum et lyra, cithara, symphoniis delectaretur, eum in iis solis ætatem exegisse et voluptatem summum bonum statuisse judicasset. Sin duris temporibus omnem jucunditatem despiciere et voluptatem in vitio ponere vidisset, ingenium ad utrumque paratum miratus esset. Templum divinæ Irenæ maximum et pulcherrimum **270** a Marciano imperatore conditum et incendio absumptum instaurare aggressus, cum partes quasdam ex fundamentis extruxisset, destitit; et monasterium in Ponti faucibus, loco qui Calascepe dicitur, archiducis Michaelis nomine exstruxit; in quo celeberrimos quosque et præstantissimos monachos collocavit, ea ratione ut solitariam et quietam vitam sine ulla sollicitudine possent degere. Cum enim monachos possessionibus et negotiis turbatos et tranquillitate animi et Dei cultu excidere intellexeret, nullas eis vineas, nullos agros, nullas possessiones, quas nec eorum professio admittit, assignavit, sed ex fisco tantum pendi jussit quantum ad victum et cultum opus esset. Videtur nimium immodicam cupiditatem struendi monasteria

γ'. Ἔργον τοῦ βασιλέως τούτου καὶ ὁ μὴ πολὺ τῆς [P. 134] θαλάσσης ἐνδον ἱσταμενος πύργος τῆς προσκλυζούσης τὴν χέρσον, ἥτις ὠνομάζετο Δάμαλις, τὰ νῦν δὲ Ἄρκλα καλεῖται, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἀντίπορθμος οὗτος πύργος τῆς τῶν Μαγγάνων ἀγχιετα δεδομημένος μονῆς. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ τούτου ἀνεγείραντι ἀνακτι κατὰ καιρὸν ἐπαγωγῆς πλοίων Βαρβαρικῶν σιδηρῶν ἐξ ἐκατέρων ἁλυσιν διατείνεσθαι, καὶ ἄδατον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὅποσα περὶ τὴν ἀκρόπολιν μέρη τῆς πόλεως καὶ τὸν συρόμενον ἔστρεβεν ὀλικὸν ἕως καὶ ἐς αὐτὰ τὰ ἐν Βλαχέρναις βασιλείαν. Φιλοκαλίαν δὲ κατηγοροῦσι τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ οἱ κατ' ἄμφω τὰ ἀνάκτορα ἐπιμηχιστοὶ περὶ στυλοὶ ἀνδρώνες, οὓς αὐτὸς ἀνήγειρεν, οἱ ψηφιδῶν χρυσῶν ἐπιθέσει διαυγάζοντες τυποῦσιν ἄθει- **C** βαφῆς πολυχρόου καὶ τέχνη χειρῶν θαύμασιζ ὅσα οὗτος κατὰ Βαρβάρων ἠνδρόριστο ἢ ἄλλως ἐπὶ βέλτιον Ῥωμαίοις διεσκευάσει. Ἀλλὰ καὶ τὰς πλείστας τῶν κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Ηροποντιδος λαμπρῶν οἰκοδομιῶν, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων θερίζουσι τὰς εὐωρίας μεταδιώκοντες ὡς οἱ πάλαι κρατοῦντες Περσῶν τὰ Σουσά τε καὶ Ἐσδάτανα, οὗτος ἀνήγειρε καὶ πρὸς κόσμον ὑπέστηρε πλείονα. Καὶ πρὸς τοὺς πόνους γὰρ ἀντεῖχε μᾶλα, καιροῦ καλοῦντος μοχθεῖν, καὶ ψυχῆς ἔπτεγε καὶ πνίγος ἔφερε καὶ πρὸς ὕπνον ἀπεμάχετο, καὶ ταῖς τρυφαῖς δὲ προσανεῖχε πολέμων ἄγων σχολῆν καὶ ἐνησμένιζε ταῖς ἀνεύσειν. **D** Εἰ τοίνυν περιεργότερον τοῦτον ἠθρήκει τις, ὅπως ἔχειρε καρυκταῖς βρωμάτων καὶ τοῖς πρὸς λύριον καὶ κιθάραν καὶ συμφωνίαν ψῶδων ἔχουσιν οὐκ ἀπηχθάνετο, εἶπεν ἂν ὡς μόνους ἐννεάτας ἔχει τοῖς τοιοῦτοις καὶ ἡδονὴν τὸ πέρας ἤγηται τῆς ζωῆς· εἰ δὲ τὸναντίον αὐτῷ προσέβλεψε πρὸς πᾶσαν ἀταπεινῶτῃ γλυκυθυμίαν τυγχάνοντι καὶ τιθεμένῃ παρὰ φάλλον ἡδυπάθειαν δυσκόλων ἐπιστάντων καιρῶν, ἐθαύμασεν ἂν ὅπως ἐξήλλακτο πρὸς ἀμφοτέρω. Ἐπιθαλόμενος δὲ τὸν πρὸς θάλασσαν τῆς ἀγίας Εἰρήνης οἰκοδομήσειν νεῶν, ὃν μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον πάλαι Μαρκιανὸς ὁ πᾶν ἀνήγειρε, πῦρ δὲ ἠθάλωσε, μέρη τινὰ τοῦ τοιοῦτου τεμένους ἐκ βάρων δειμάμενος τοῦ λοιποῦ τῆς νοδομίας ἐπέκυσσε. Ἰδρύσατο δὲ φροντιστήριον ἱερὸν περὶ ποῦ τὸ τοῦ Πόντου στόμα, εἰς τόπον τινὰ

Κατασκήπην λεγόμενον, εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατηγού Μιχαήλ, καθ' ὃ τῶν τότε μοναστῶν ἡθροικῶς τοὺς ὀνομαστοτάτους τε καὶ ἀκρέμονας πάντη μοναδικῶν καὶ ἀπράγμονα μετιέναι βίον προσηθείσαντο. Εἰδῶς γὰρ τὸ κτηματικούς εἶναι καὶ τυρβάζεσθαι πάλιν περὶ πολλὰ τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἐνελομένους τῆς ἡσυχίας σφᾶς μεθιστῶν καὶ τοῦ κατὰ θεὸν ζῆν ἀπάγον, τοῦτο δὴ τὸ οἰκεῖον αὐτοῖς ἐπάγγελμα, οὐδὲν κτησίδιον αὐτοῖς ἀπετάμει οὔτε μὴν ἀγροὺς καὶ ἀμπελώνας τῷ φροντιστηρίῳ ἀπέταξε, πᾶσαν δὲ τοῖς μονασταῖς δίαίταν ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶνων ἐπιμετρήσας ἐκέλευεν αὐτὴν ἐδράδουεν, ἀνακόπτων, οἶμαι, ἐντεῦθεν τὸν πολὺν ἔρωτα τῶν πλείστων περὶ τοῦ μονᾶς συνιστᾶν, καὶ [P. 135] παράδειγμα διδοὺς τοῖς μετόπισθεν ὅπως χρεῶν νεῶς ἀνιστᾶν καὶ οἷαν δέον ἐτοιμάζειν τράπεζαν τοῖς ἐρημικοῖς καὶ ἀβείοις καὶ τῆς ὕλης ἐαυτοὺς ἐκλύσαι. Τοσοῦτον δ' ἀπέχετο τοῦ τὴν νῦν κατάστασιν ἐπαινεῖν, οἱ μονάζειν μὲν ἐπαγγέλλονται, πολυκτημόνες δὲ καὶ πολυφροντιδῆδες εἰσιν ὑπὲρ τοὺς τῆν ἐνταῦθα φιληθούοντας ζωῆν, ὥστε καὶ τὴν νεαρὰν νομοθεσίαν, ἣν ὁ βασιλευτάτος τῷ ὄντι Νικηφόρος ὁ Φωκάς, ὁ τὴν ἰσχὺν ἡρωϊκῶς καὶ πολλὺς τῆν σύνεσιν, ἔθετο παύσαντας τὰς μονᾶς ἐμπλατυνεσθαι κτήσεις, τεθνηκυῖαν πάλαι τῷ χρόνῳ καὶ τὸ κῦρος ἀποθεμένην, τῷ ἐρυθρῷ τῆς βασιλείου βαφῆς ὡς αἵματι ἀναθάψας ἐζώωσεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πείπῳ καὶ τοῖς καθ' αἷμά προσήκουσι λοιποῖς ἅπασιν, ὅπο σοι μονᾶς δαιμάμενοι ὄλα πλεῖρα γῆς κερποφόρα καὶ λειμῶνας χλοερούς αὐταῖς προσεκλήρωσαν, ἐπεγκλιῶν οὐκ ἐπαύετο, οὐ κατὰ τοῦτο μεμψιμοιρῶν ἢ μυκτῆρα καταχέων πλατύνων τῶν ἀνθρώπων, ὅτι τῆς οὐσίας θεῷ τι ἀπένειμαν, ἀλλ' ὅτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάσαντο. Δέον γὰρ ἐν τόποις δυσσευρήτοις καὶ χωρίοις πανερήμοις καὶ σπηλαιῶν ὄπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζουσιν ἀποτάξει τὸ σκήνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴ τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ κειμένην καλλιπολίην ὡς τὸν λωτὸν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνεια μέλη τὰ δυσσάποσπαστα, οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἐπαινοῦν, καὶ τοὺς κεκοιναμένους ἑαυτῶν ταφους καὶ ψιφίσι πολυχρῶσμοις διτηθισμένους εἰς θέαν τοῖς εἰσιούσι τοὺς νεῶς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρῶντες στεφανούμενοι δείκνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαιδροὶ τὰ προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα φκοδόμησαν φροντιστήρια, ἐνλακκεύσαντες ἐν τούτοις καὶ ἐνοσηκάσαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον, τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πώγωνος χαρακτηριστίζον τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνον εἴτε τὴν μοναδικὴν ὑπερβείδων σεμνότητα ἤδη ἀφαντομένην καὶ πρηνῆ ἐπὶ στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ ἐσειται μέσος λιφθεῖς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο ἧς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐδάδισαν.

δ'. Θεσμοῦ δὲ παρὰ Ῥωμαίοις κειμένου, οἶμαι δὲ καὶ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς κρατούντος, ὁψώνια τοῖς στρατευομένοις παρέχεσθαι, καὶ τούτων πολλάκις ἕκταξιν γίνεσθαι, εἰ εὐσπλοῦσιν, εἰ τῶν ἵππων ἐπιμετέληνται, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωστὶ στρατευομένους πρότερον ἐξετάζεσθαι, εἰ εὐρώστως ἔχουσι τῶν σωμάτων, εἰ τῶν εἰσὶν εἰδήμονες, εἰ κραδαίνειν δόρυ ἐπίσκησαν, εἴθ' οὕτω τοῖς καταλόγοις ἐγγάζεσθαι, ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τοῖς στρατιώταις δίδόμενα σιτηρέσια ὡς εἰς δεξαμενὴν ὕδωρ τὰ ταμεία συσχεῖν, ἵατο τὸ δόψος τῶν στρατευμάτων ταῖς λεγομέναις τῶν παροίκων δωρεαῖς, ἔργῳ καταχρησάμενος παρὰ τῶν πρῶν ἐφευρημένῳ βασιλέων καὶ σπανίως ἐπὶ τισὶ γινομένῳ τοὺς πολεμίους πολλάκις συγκόψασιν. Ἐλαθεν οὖν ἐντεῦθεν καὶ τὸ στρατιω-

A improbasse, et exemplum prodere posteris voluisse, quo pacto templa condenda, et quæ vivendi ratio eremitis pauperibus et a terrenis rebus se abstractibus proponenda sit. Tantum autem abfuit ut eorum institutum laudaret, qui monasticam vitam professi et opibus affluunt et multitudine curarum magis distrahuntur quam 271 ii qui hujus vitæ deliciis occupantur, ut sanctionem Nicephori Phocæ, fortissimi et cordatissimi imperatoris, olim abolitam, de non augendis monasteriorum latifundiis, quasi postliminio revocavit, neque patrem, avum cæterosque cognatos suos omnes, qui monasteriis amplissima prædia donarant, incusare destiterit, non quod de suis opibus Deo aliquid consecrassent, sed quod rem bonam male administrassent. Nam cum monachis habitationes in abditis et desertis locis, in antris et montium cacuminibus assignandæ essent, et Cpolis tanquam Sirenum cantus vitanda, gloriola ductos incrustata sua sepulcra et vario marmore exornata iis qui templa ingrediantur spectanda proposuisse, et mortuos quoque coronari et hilari splendidoque vultu conspicui voluisse, et in foro ac trivii monasteria ædificasse, et ibi nullo cum delectu virtutis velut in cavea conclusisse eos, qui monachos non ultra tonsuram capillum et mutatum habitum promissamque barbam exprimerent. His igitur de causis, sive ut monasticam sanctimoniam nutantem ac potius humi fere prostratam fulciret, sive metuens ne 272 ea ipse facere diceretur quæ reprehenderet, rationem a suis majoribus diversam est secutus.

B

C 4. Jam quia Romanis; ac Barbaris etiam, ut opinor, est in more positum ut stipendia militibus solvantur et ii sæpe in medium producantur, ut exquiratur an armis instructi sint, an equos probe curatos habeant; item ut tirones, priusquam in catalogos referantur, explorentur an corporibus valeant, an sagittare sciant, an vibranda hasta se exercuerint; hic imperator stipendia militaria in fiscum tanquam aquas in cisternam coegit, et exercituum cupiditatem donativis quæ incolarum dicuntur levavit, abusus re a veteribus imperatoribus inventa et raro usurpata in eos qui hostes sæpe ceciderant. Hinc factum est ut et milites enervarentur, et maximum pecuniæ flumen in ignavos ventres effunderetur, et Romanæ provin-

ciæ male tractarentur. Nam et strenui milites, cum non amplius id exspectarent quo peculiariter ad virtutem bellicam excitabantur, quod tum promiscue omnibus idem præmium propositum erat, alacritatem **273** illam in periculis adeundis abjecerunt; et provinciales, qui cum fisco pecuniam numerabant, a militari avaritia pessime sunt tractati, erepta non pecunia tantum, sed et intima tunica, aliquando a liberis et uxoribus avulsi. Proinde quilibet militiæ nomen dabat, et nulli ignavissimi et sordidissimi opifices, vel equo Persico donato vel paucis aureis datis, nullo delectu acto in militum catalogos relati litteris imperialis irrigua prata et rura fertilia et Romanæ tributarios accipiebant, ut eis aliquando servili habitu ministrarent; et vir Romanus gravi vultu, rei militaris peritus, et tanto excellentior ut illi comparatus Achilles videretur, aut duabus manibus armatus cum eo compararetur qui neutram incolumem haberet, tributum penderet hominioni semibarbaro, qui instructam aciem nunquam viderat. Enimvero perturbationis hujus Romanæ provinciæ graves pœnas dederunt, quarum aliæ ante oculos nostros a Barbaris **274** spoliatae et occupatae sunt, aliæ a nostris tanquam alienæ vastatae et eversæ. Sed quousque, Domine, hæreditatis tuæ oblivisceris, aversaque a nobis facie iræ tuæ locum dabis? quando ex sancta æde tua prospectans nostras ærumnas et calamitales intueberis, malisque non urgentibus liberabis? eaque avertes quæ longe graviora impendere videntur? **275** χερσίν ὀπλίζόμενον κρίνεσθαι πρὸς τὸν μηδετέραν ταύτης τῶν στρατευμάτων αἱ Ῥωμαϊκῆ πεπράχασιν τῶν ἀλλοφύλων συυλευόμεναι καὶ εἰς ἀρχὴν αὐτοῖς ἰδιοῦμεναι, αἱ δὲ ὡς ἀλλότριαι τοῖς ἡμετέροις φαντούμεναι καὶ δηρούμεναι. Ἄλλ' ἕως πότε, Κύριε, τῆς σῆς ἐπιλήθη κληρονομίας, καὶ τὸ σὸν ἀποτρέφων ἀπ' ἡμῶν πρόσωπον ὁδοποιήσεις τρίβον τῇ ὁρῆ σου; Πότε ἐπόψει ἐξ ἀγίου ἐπιβλέψας κατοικητηρίου σου, καὶ ἰδὼν ἴδης τὴν ἡμετέραν συνοχὴν τε καὶ κάκωσιν, καὶ ῥύση τῶν ἐφεστῶτων κακῶν, ἀπαλλαγὴν δὲ παρέξεις καὶ τῶν πολὺ τούτων ἐλπιζομένων χαλεπωτέρων;

5. Nunc illud etiam addendum est. Plerique Romanorum imperatores imperare, aurum gestare, communibus ut privatis uli, eaque suo arbitratu quibus volunt donare non contenti, nisi sapientes, forma diis, robore heroibus similes, et ut Salomon, divinitus edocti et doctores Divinitatis et normæ rectissimæ, denique divinarum humanarumque rerum interpretes verissimi habeantur, injuriam sibi flori censent. Unde fit ut, cum immodestiores et audaciores, qui nova dogmata in Ecclesiam introducunt, coercere aut id munus iis qui theologiæ scientiam profitentur mandare deberent, nec in hac parte ullo inferioribus esse volentes, iidem dogmatum et auctores et arbitri ac disceptatores **275** existant, sæpe etiam dissidentes multent. Hic quidem imperator natura facundus et suavis sermonis affluentia ornatus non elegantes tantum epistolas scribebat, sed et religionis institutiones parturiebat ac publice declamabat. Tandem etiam de divinis dogmatibus et ipso Deo disserebat. Sæpe etiam dubitationem præ se ferens, quæstiones

τικὸν ἀτονωτερον ἐργασάμενος καὶ χρημάτων ἀδύσσοις εἰς ἀργὰς γαστέρας ὀχετηγῆσας καὶ τὰς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας κακῶς διαθήμενος. [P. 136] οἱ τε γὰρ ἀγαθοὶ στρατιῶται τὸ ἐν τοῖς δεινοῖς φιλότιμον ἐνθένδε καταλεύκασιν, οὐκ εἶ τοῦ ὑπονόσοντος πρὸς ἀρετῆς ἀρετικῆς ἐπίδειξιν ἰδίου σφίσι ὡς πρώτων μένοντος, ἀλλ' εὐπορίστου προκειμένου τοῖς ἅπασιν, καὶ οἱ τὸν δημόσιον πάλαι δεσπότην λαχόντες τῶν ἐπαρχιῶν οἰκίητορες ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀπλητίας πεπόνθασιν τὰ οἰκτρότατα, οὐκ ἀργύριον μόνον καὶ ἄβολὸν ἀφαιρούμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ τελευταίου χιτῶνος ψιλοῦμενοι, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν φιλιτάτων αὐτῶν ἀποσπώμενοι. Ἦν τοῖνον διὰ ταῦτα τὸ στρατολογεῖσθαι παντὸς τοῦ βουλομένου. καὶ πολλοὶ ταῖς βαρβαρίαι χαίρειν ἐπίδυντες ὡς ἐπαισκομιζούσαις αὐτοῖς τὰ χρεῖωδη στενωῶς καὶ δυσεκδιάστως, ἄλλοι τὸ ἵπποκομεῖν λάξντες, καὶ τὴν ἐκ πλινθείας ἰλὸν ἀπονηψόμενοι ἕτεροι, εἰσι δ' οἱ καὶ τὴν τῶν χαλκείων ἀσδόλην ἀπομορξάμενοι τοῖς στρατολογοῦσι παρέστησαν, καὶ παρενεγκόντες ἵππον Περσαῖον ἢ χρυσίνους ἀριθμῶν βραχεῖς καταθέμενοι ταῖς στρατιώταισι κατελέγησαν ἴλαις ἀδασινίσι, κὰν τοῦ παραυτίκα βασιλικῶς ἐφωδιάθησαν γράμμασι πλέθρα γῆς δροσερὰ καὶ ἀρούρας σιτοφόρους καὶ Ῥωμαίους ὑποφόρους βραβεύουσιν, ὡς ὑπηρετεῖν ἐν σχήματι δούλων, ἐνίοτε δὲ καὶ κατατιθέμεναι φόρους ἀνδραρίῳ μιξοβαρδάρῳ, μὴ δὲ εἰ ἔστιν ὄλωσ ἐγνωκῶτι παράταξις, Ῥωμαίων ἄνδρα γεραρὸν τὸ εἶδος καὶ οὕτως εὐ εἰδῶτα πολέμων καὶ τοσοῦτον τοῦ φορολογοῦντος αὐτὸν ὑπερφέροντα ὡς Ἀχιλλεῖα πρὸς ἐκεῖνον δοκεῖν, ἢ διτταῖς ἀπὸ πάθους ὀρέγοντα. Ἐπαξίως οὖν τῆς ἀκοσμίας ἐπαρχίαι, αἱ μὲν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὑπὸ τῶν ἀλλότριαι τοῖς ἡμετέροις φαντούμεναι καὶ δηρούμεναι, αἱ δὲ ὡς ἀλλότριαι τοῖς ἡμετέροις φαντούμεναι καὶ δηρούμεναι. Ἄλλ' ἕως πότε, Κύριε, τῆς σῆς ἐπιλήθη κληρονομίας, καὶ τὸ σὸν ἀποτρέφων ἀπ' ἡμῶν πρόσωπον ὁδοποιήσεις τρίβον τῇ ὁρῆ σου; Πότε ἐπόψει ἐξ ἀγίου ἐπιβλέψας κατοικητηρίου σου, καὶ ἰδὼν ἴδης τὴν ἡμετέραν συνοχὴν τε καὶ κάκωσιν, καὶ ῥύση τῶν ἐφεστῶτων κακῶν, ἀπαλλαγὴν δὲ παρέξεις καὶ τῶν πολὺ τούτων ἐλπιζομένων χαλεπωτέρων;

ε. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημέτοις κάκιστα δοτεῖν τῇ ἱστορίῳ. Τοῖς πλείοσι βασιλεῦσι Ῥωμαίων οὐκ ἀνεκτὸν ἔστιν ὄλωσ ἀρχεῖν μόνον καὶ χρυσοφορεῖν καὶ χρῆσθαι τοῖς κοινοῖς ὡς ἰδοῖς καὶ διαδιδόναι ταῦτα καθὼς ἄρα καὶ οἱ βούλονται, οὐδὲ μὴν ὡς δούλοις τοῖς ἐλευθέροις προσφέρεσθαι, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ σοφοὶ δοκῶεν καὶ θεοεικέλοισι τὴν μορφήν καὶ ἡρώες τὴν ἰσχὺν καὶ ὡς Σολομῶν θεοσόφοι καὶ δογματισταὶ θεϊότατοι καὶ κανόνες τῶν κανόνων εὐθέστεροι καὶ ἀπλῶς θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πράγματων ἀπροσφαλεῖς γνώμονες, δεινὰ ὄνται πάσχειν. Ἐνθεν τοι καὶ δέον τοῖς ἀπειδυτοτέροις καὶ θρασυτέροις ἐπιτιμῶν ἐπεισάγουσι νέα καὶ ἀτυνηθῆ τῇ Ἐκκλησίᾳ δόγματα, ἢ γοῦν ἀνατιθέμεναι ταῦτα οἷς ἐπαγγελεμα τὰ περὶ Θεοῦ εἰδέναι καὶ λέγειν, οἱ δὲ οὐδὲ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δευτερεύειν οὐτινοσοῦν ἀνεχόμενοι οἱ αὐτοὶ δογμάτων εἰσηγηταὶ [P. 137] καὶ δικασταὶ τούτων καὶ ὀρισταὶ, πολλαχοῦ δὲ καὶ κολασταὶ τῶν μὴ συμφωνούντων αὐτοῖς γίνονται. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοιγαροῦν οὗτος εὐγλωττίαν εὐτυχῶς καὶ λόγου ἐμφυτον χάριν πεπλουτηκῶς οὐ

λαμυρῶς ἐπέστελλε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατηχητηρίου ὄδινε λόγους, οὓς φασὶ σελέντια, καὶ εἰς κοινὴν ἀνέπτυσεν ἀκοήν. Ὁ δὲ προῖων καὶ δογμάτων ἤπτετο θεῶν καὶ περὶ Θεοῦ διελέγετο. Ἀμέλει καὶ κατασχηματιζόμενος πολλάκις τὸν ἀποροῦντα Γραφικὰς εἰσήγε ζήτησεις, καὶ περὶ τῶν λύσεων τούτων διεκονθάνετο ξυναγείρων ὅσον ἔχαιρε λογιότητι. Ἀλλ' ἦν ἂν ἐπαινετέος κἀν τούτοις, εἰ μέχρι τούτων τὴν λιχνείαν ἐκτείνων τοῖς δυσεφίκτοις οὐδ' ὅλως προσέβαινε δόγμασιν, ἧ καὶ τούτοις ἐφιστάνων τὸν νοῦν οὐκ ἦν ἰσχυρογνώμων, οὐδὲ τὸν νοῦν τῶν γραφομένων πρὸς τὴν οἰκείαν μεθεῖλκεν ἐν πολλοῖς πρόθεσιν, δριζῶν καὶ προσεπάγων ἐξηγήσεις ἐν οἷς πρὸς ὀρθὴν ἔννοιαν οἱ Πατέρες ἐφθέγγαντο, ὡς εἶπερ ὄλον αὐτὸν συνείληφε τὸν Χριστὸν καὶ ὑπ' αὐτοῦ μεμύηται τὰ περὶ αὐτοῦ τρανότερον καὶ θεϊότερον. Ζητήσεως οὖν γενομένης περὶ τοῦ Γραφικοῦ ῥήτου ὁ φησι τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν προσφέρειν τε ὁμοῦ καὶ προσφέρεισθαι, καὶ τῶν τότε λογίων ἀνδρῶν εἰς ἐννείας μοίρας ἀποκριθέντων, ἐφ' ἱκανῶν τὰ τῆς ἐξτάσεως παρήταθησαν, ῥήσεις τε καὶ ἀντιῤῥήσεις ἐξ ἑκατέρων ἐχύθησαν τῶν μερῶν. Ὁρθοτομηθέντος δὲ τοῦ ζητουμένου, καὶ τῆ δόξῃ προστεθέντος τοῦ βασιλέως τῆ Θεοφιλεῖ τε καὶ κρείττονι, καθάρσει ὑπέστησαν ὡς ἀντίφρονες ὁ Ὑποψήφιος τῆς Θεοῦ πάλευς, μεγάλῃς Ἀντιοχείας Σωτήριχος ὁ Παντεύγενος, ὁ Δυβράχλιου Εὐστάθιος, ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Μεγαλὴ τὸν ῥητορικὸν κοσμῶν θρόνον καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναβαίνων ὀκρίθαντα, ὁ Βασιλάκης Νικηφόρος τὰς τοῦ Παύλου ἀναπτύσσων ἐπ' ἐκκλησίας ἐπιστολάς καὶ διαλευκαίνων τῆ τῆς καλλιῤῥημοσύνης φωτὶ ὅσαι τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων τῆ ἀσφαλεῖ ὑπομελαινόνται καὶ τῆ βίβει τοῦ πνεύματος ἐπιπρίσσοι. Λέγεται δὲ ὡς τοῦ δόγματος τούτου ὑποκινουμένου καὶ εἰς κοινὴν ἐπικρινόμενου προτεθῆναι βάσανον, ἐξώρως ἐκραγῆναι βροντὴν ἐξαισίαν, ὑφ' ἧς καὶ περικτυπηθῆναι τὰς ἀκοὰς τὸ συνὸν ἄπαν τῆ βασιλεῖ κατὰ Πελαγονίαν διατρίβοντι τότε, ὡς ἀπὸ τοῦ κτύπου πολλοὺς εἰς γῆν καταπτεῖν καὶ τινὰ τῶν λόγου τροφίμων, Ἥλιαν τοῦ νομα, τὴν τύχην ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, τοῦ στρατοῦ φύλακα, βίβλον ἀναπτύξαντα περὶ βροντῶν καὶ σεισμῶν διεξιούσαν, καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν ἐκείνον καθ' ὃν ἐδρόντησεν ἐπελθόντα, φάσκοντα εὐρεῖν οὕτως, Πτώσις σοφῶν. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ῥηθέντες ἄνδρες, τῶν τηνικαῦτα σοφῶν ὄντες οἱ κράτιστοι, τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσφενδονήθησαν καὶ πάσης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἐξωστρακίσθησαν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ἕτεροι τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν περιβόλων ἀποσηκασθέντες ἠλάθησαν. Μετὰ χρόνου δὲ τινὰς τὴν « Ὁ Πατὴρ μου μέζων μου ἐστὶ, » τοῦ θεοκνώπου φωνῆν προθεῖς εἰς ἐξέτασιν, ὀλίγα [P. 138] ταῖς τῶν Πατέρων προσσχῶν ἐξηγήσεις, καὶ ταῦτα διαφύροις οὖσις καὶ ἱκαναῖς πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου παράστασιν καὶ σαφήνειαν, ἐφερμηνεύσεις οὐκείας εἰσήνεγκε, φιλονεικῶς τῶν ἀπαξ δοξάντων περιεχόμενος, καὶ πρὸς τὸ οἰκτεῖον ἀνθελκων βούλημα, καὶ ὁ κυρώσειν προέθετο, τὰς μηδὲν τῆ ἀληθείᾳ λυμκινουμένας, ἀλλὰ θεοσόφως λεχθείσας ῥήσεις

A Scripturis proponebat, earumque solutiones eruditibus omnibus convocatis requirebat, quanquam in his etiam laudari potuisset, nisi curiositate ingenii eas etiam quæstiones agitasset quæ attingi se nullo modo patiuntur, aut saltem omiessa pertinacia Scripturarum sententiam in multis ad suam opinionem novis interpretationibus non accommodasset, veris declarationibus veterum repudiatis, quasi ipse totum Christum comprehendisset et ab ipso de natura ejus dilucidius ac divinius edoctus esset. Orta igitur quæstione de illo dicto, quo dicitur incarnatum Deum simul et offerre et offerri, et eruditibus inter se dissentientibus, disceptatio longo tempore est extracta, multis et confirmationibus et confutationibus utrinque allatis. Verum imperatorem piæ et veræ sententiæ post solertem controversiæ explicationem assensu, adversarii loco moti sunt ut perperam sentientes, Hypopsephius Theopolitanus, Soterichus Panteugenus Antiochenus, Eustathius Dyrrachinus, 276 Michael Thessalonicensis concionator, Nicephorus Basilaces, qui Paulinas epistolas interpretabatur et lumine eloquentiæ apostolicorum scriptorum obscuritatem altissimo spiritu refertam illustrabat. Ferant, cum hæc controversia ageretur et publice disceptanda proponeretur, alieno anni tempore ingens erupisse tonitru, et auribus eorum omnium qui tum Pelagoniæ cum imperatore erant ita insonuisse ut nonnulli humi prolaberentur. Et Eliam quemdam hominem eruditum et celebrem, aperto libro qui de tonitribus et terræmotibus dissereret, et iis lectis quæ ad tempus illud pertinerept, scriptum invenisse *Casus sapientum*. Itaque non ii modo quos diximus, doctorum eruditissimi, ecclesiis pulsati et omnibus sacris ministeriis interdicti sunt, sed alii quoque una cum illis. Aliquot annis post quæstione de Dei hominis dicto : « Pater major est me, » proposita, parum curatis Patrum explicationibus, iisque variis et ad controversiæ explicationem et declarationem sufficientibus, suas interpretationes attulit, easque pertinaciter defendit : et ad suam voluntatem 277 et sententiam universalium doctorum sententias, non modo veritati non adversantes sed divinitus editas, accommodavit. Nam cum alii dicant Patrem ut Filii auctorem dici majorem, alii de natura humana id intelligant, et id dictum non Verbo sed assumptæ carni attribuant, ut et illa de perfectione ad Patrem, de adventu principis mundi, qui nihil in ipso inveniat ; alii, etsi de Verbo vocem *major* accipiant, non absolute tamen et essentialiter, sed ob inhumanationis summam extenuationem et humilitatem ; atque alii aliter, pie tamen, explicent : iis, nescio quomodo, ut propositæ quæstioni non satisfaciendis improbat, aliam attulit interpretationem, indictoque concilio et omnibus sacrarum Litterarum studiosis convocatis singulos hortatus est ut ei decreto hoo modo subscriberent : « Equidem etiam sanctorum Patrum voces de illo dicto, *Pater major est me,*

amplector: aio tamen id dictum pertinere ad carnem in eo conditam et passibilem. » Quod nescio quomodo Filio incarnato minus tribuit quam Patri, perinde ac si ob naturæ humanæ assumptionem et peregrinationem in terram pari dignitate excidisset ac suam auctoritatem 278 amisisset, et intra limites extenuationis constitisset, ac non deificasset et extulisset humilia, et sua gloria per unionem illam ornasset potius quam ea re ipse depressus esset. Quod absurdum est. Atque etiam rubra scriptura tanquam ense flammeo decretum hoc munivit, quo mortem minitabatur et excommunicationem ei qui, non dico prima impulsione animi reprehendere et submurmurare, sed tantum introspicere ausus esset. Deinde idem decretum de quorumdam assensorum vel assentatorum potius consilio lapideis tabulis insculptum in maximo templo dedicavit. Verebantur enim ne sanctio illa, ut quæ prætextu carnis ipsi Verbo derogaret, abrogaretur, præsertim cum extenuationem et humanitatis rationem præterissent.

περιτίθησιν, ὡς ἔπερ ἀπωλίσθησε τῆς ἰσότητος διὰ τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως πρόσληψιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν, μὴ τὴν ἰδίαν καὶ οὕτως ἀνασώζων δόξαν, τοῖς δὲ τῆς κενώσεως μέτροις ἐναπομείνας, καὶ μὴ θεώσας καὶ ὑψώσας τὸ ταπεινὸν καὶ τῶν οικείων αὐγμάτων μέτροχον ἀναδείξας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τούναντιον ταπεινωθεῖς, ὅπερ ἄποπον. Ἀμέλει: καὶ γραφαῖς ἐρυθραῖς ὡς φλογίην ῥομφαίαν τὸ δόγμα τοῦτο διεληφώς, ἀπειλούσας θάνατον καὶ ἀποκήρυξιν πίστεως τῆ προσεμβλέψαι ὅπως ἔδον τολμήσαντι καὶ κατὰ πρῶτον τοῦ νοῦ κίνησιν, πολλῶν δὲ εἰπεῖν ἐπιλαβομένων καὶ ὑποτονθορούσαντι, ἔπειτα λιθίνας πλαξίν ἐγγαράξας ὑποθήκας τινῶν τῶν ἐπακολουθούντων αὐτῶ καὶ κολακευόντων ἐπὶ νεῷ τοῦ μεγίστου ἀνέθετο. Ὑπερωρῶντο γὰρ τὴν τῶν κυρωθέντων ἀνάλυσιν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν λόγον διὰ μέσης τῆς σαρκὸς ἀποφερόντων τὸ ἔλαττον, καὶ μάλιστα ὅτι τὴν κένωσιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοούμενον παρεβλέψαντο.

6. Ejusdem generis illud etiam est quod Manuel sub vitæ finem fecit. Exstat inter cæteras catecheticæ tabulæ sanctiones anathema in Mahometi Deum, quem nec genuisse nec genitum sed holosphyrion esse affirmat. Id anathema ex omnibus catecheticis libellis aboleri voluit ab ipsa Magnæ ecclesiæ tabula auspicatus, idque ratione probabili scilicet. Aiebat enim blasphemiis in Deum qualibuscunque 279 offendi Agarenos, qui ad piam nostram religionem deficerent. Proinde maximo Theodosio accersito, qui principem sedem curabat atque ornat, et primariis sacerdotibus, qui tum in urbe erant eloquentia et virtute præstantes, quæstionem cum tumido exordio proponit. Qui cum omnes refragarentur, nec ullo modo illa admitterent ut absurda et a vera de Deo sententia abducentia, atque anathema illud offensionis plenum pie explicarent (nec enim Deum cæli et terræ conditorem ullo modo anathemate notari, sed holosphyrum illum Deum, quem delirus et furiosus Machometus nec genitum nec gignentem confingeret: nam apud Christianos Deum Patrem celebrari, quod detestandis Machometi nugamentis plane prohibeatur. Deinde se non satis intelligere quid sit illud holosphyrum), eis animo nihil mitigato contemptis, suapte auctoritate, et aulicorum cruditorum, quos tempori servire norat, ministerio, decretum proponit, quo flet Machometi deli-

τῶν μακαρίων διδασκάλων τῆς οἰκουμένης. Τῶν μὲν γὰρ λεγόντων τῆ αἰτίῳ εἰρῆσθαι μείζονα, τῶν δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξεληφόντων καὶ τῆ προσλήψιματι, οὐ τῆ λόγῳ τὴν φωνὴν ταύτην ἀπονειμαμένων, ὡσπερ καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεσθαι καὶ τὸ ἐρχεσθαι τοῦ κόσμου τὸν ἄρχοντα καὶ ἐρευνῶντα μὴδὲν ὅπως εὕρισκειν ἐν αὐτῶ, τινῶν δὲ περὶ τοῦ λόγου τὸ μείζον ἐκλαβομένων, οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν τῶ ἐνανθρωπήσαι ἄκραν κένωσιν καὶ ταπεινώσιν, καὶ ἄλλων ἄλλως εὐσεβῶς μέντοι ἐκδεξαμένων. ταύτας οὐκ οἶδ' ὅπως ἀποστέρξας ὡς οὐχ ἰκανῶς περὶ τοῦ προκειμένου εἰπούσας, καὶ ἐτέρως αὐτὸ διηρμήνευσεν. Ἀμέλει καὶ σύνοδον συγκροτήσας καὶ ἅπαν ὅσον τοῖς θεοῖς ἔχαίρει δόγμασι συναθροίσας, ἐνήγεν ἕκαστον ἐν τόμῳ δογματικῶ ὑπογράφειν ὀρίζοντα οὕτως: « Ἀποδέχομαι μὲν καὶ τὰς περὶ τοῦ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστι, τῶν θεοφόρων Πατέρων φωνὰς, λέγω δὲ εἰρῆσθαι τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῶ κτιστὴν καὶ παθητὴν σάρκα, » Τοῦτο δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ ἔλαττον πρὸς τὸν Πατέρα τῆ Υἱῶ σαρκοφορήσαντι

τῆς ἐνώσεως πρόσληψιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν, μὴ τὴν ἰδίαν καὶ οὕτως ἀνασώζων δόξαν, τοῖς δὲ τῆς κενώσεως μέτροις ἐναπομείνας, καὶ μὴ θεώσας καὶ ὑψώσας τὸ ταπεινὸν καὶ τῶν οικείων αὐγμάτων μέτροχον ἀναδείξας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τούναντιον ταπεινωθεῖς, ὅπερ ἄποπον. Ἀμέλει: καὶ γραφαῖς ἐρυθραῖς ὡς φλογίην ῥομφαίαν τὸ δόγμα τοῦτο διεληφώς, ἀπειλούσας θάνατον καὶ ἀποκήρυξιν πίστεως τῆ προσεμβλέψαι ὅπως ἔδον τολμήσαντι καὶ κατὰ πρῶτον τοῦ νοῦ κίνησιν, πολλῶν δὲ εἰπεῖν ἐπιλαβομένων καὶ ὑποτονθορούσαντι, ἔπειτα λιθίνας πλαξίν ἐγγαράξας ὑποθήκας τινῶν τῶν ἐπακολουθούντων αὐτῶ καὶ κολακευόντων ἐπὶ νεῷ τοῦ μεγίστου ἀνέθετο. Ὑπερωρῶντο γὰρ τὴν τῶν κυρωθέντων ἀνάλυσιν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν λόγον διὰ μέσης τῆς σαρκὸς ἀποφερόντων τὸ ἔλαττον, καὶ μάλιστα ὅτι τὴν κένωσιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοούμενον παρεβλέψαντο.

ς. Οἶον δὲ καὶ τὸδ' ἔρεξεν ἀνὴρ οὐτοσί περὶ τὸ πέραις τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Πηκεῖται τῆ κατηχητικῆ πυκτῆ μεθ' ἐτέρων ἀφορισμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῆ Θεῶ τοῦ Μωάμετ, περὶ οὗ λέγει, « Οὕτε ἐγέννησεν οὔτε ἐγεννήθη, » καὶ ὅτι ὁλόσφυρός ἐστι. Τὸν τοιοῦτον τοῖνον ἀναθεματισμὸν ἀπαλεῖψαι τῶν ὅλων κατηχητηρίων βίβλων προέθετο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῆ Μεγάλη ἐκκλησίᾳ [P. 139] πυκτίδος ἀρξάμενος. Καὶ ἡ πρόφασις ὡς μάλα εὐπρόσωπος: ἔφασκε γὰρ ὡς εἰς σκάνδαλον πρόκειται: τῶν μετατιθεμένων Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θεοσεβῆ πίστιν τὸ βλασφημεῖσθαι ὅπως Θεόν. Οὐκοῦν μετάκλητον τίθησι τὸν μέγιστον Θεοδόσιον, ὃς διεῖπε τῆνικαῦτα καὶ ἐκόσμηε θρόνον τὸν πρῶτιστον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐνδημούντων ἀρχιερέων τοὺς λόγῳ καὶ ἀρετῆ διαπρέποντας, καὶ κοινοῦται τοῦτοις τὸ σκῆμμα μετ' ὀγκληρῶν προεισοδίων τῆς ὑποθέσεως. Ἀναγνόντας δὲ πάντας εὐρών καὶ μὴδ' ἄκρις παραδεχομένους ὡς: τὰ εἰσηγούμενα ὡς ἀπόφραγμα καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀληθεστάτης δόξης ἀπάγοντα, ἐξηγουμένους δὲ θεοφιλῶς τὸ εἰς σκάνδαλον δῆθεν καὶ πρόσκομμα καίμενον, καὶ διασαφούντας μὴ ὅπως Θεὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καθυποβάλλεσθαι: ἀναθέματι, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῆ λήρῃ καὶ δαιμονιώδει Μωάμετ ἀναπαττόμενον ὁλόσφυρον Θεὸν καὶ μῆτε γεννηθέντα μῆτε γεννησάντα (παρὰ Χριστιανοῖς μὲν γὰρ δοξάζεσθαι Πατέρα Θεόν, αὐτὰ πὲρ τὰ ἀπόβλητα τοῦ Μωάμετ ληρήματα τοῦτο ἀπαγορεύειν ὅπως καὶ ἄλλως ἐκ

μη συνιέναι ἀκριβῶς ὁποῖόν τι ἐστι τὸ δλόσφυρον), αὐτοὺς μὲν φθινύθειν εἶπεν ἐν στήθεσιν ἔχων νόον ἀκλήτην, καθ' ἑαυτὸν δ' ἐκτίθησι τόμον, ὑπουργοῖς εἰς τοῦτο χρησάμενος οὓς ᾗδει τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς τὸν καιρὸν κολακεύοντας καὶ λόγου μετέχοντας, ὑπερτιγοροῦντα μὲν τῆς τοῦ Μωάμετ μωρολογίας (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι θεολογίας), καθαπτόμενον δὲ λαμπρῶς τῶν πρότερον βασιλείων καὶ τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱεροῦ ὡς ἀμαθῶς καὶ ἀπερισκέπτως ἀνεχομένων ὑπὸ ἀνάθεμα τίθεσθαι θεὸν τὸν ἀληθινόν, καὶ τοῦτον εἰς κοινὴν ἀκρόασιν ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀρχείων ἐκδίδωσι, συνεκπεπομφῶς οἶον τοῦ τόμου προοδευτὰς καὶ νεβλαίαν κροτοῦσαν τὰ γεγραμμένα ὅσοι τῆς συγχλήτου βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας ἦσαν κεφάλαιον, καὶ τοὺς ἐκ γένους ἔκείνῳ λογιότριτι χαίροντας. Τοσοῦτον δὲ τὸ πιθανὸν ὁ λόγος ἐπλοῦται, οὐκ ἐν διδακτοῖς πνεύματος βριθῶν ῥήμασιν, ἀλλ' ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης κομῶν, ὡς μικρῷ δεῖν ἀπαιωρῆσαι τῶν ὠτων μὴ μόνον ὅσον ἀφεώρα πρὸς τὴν ποιικίλην τούτου περιβολὴν καὶ τὸ ἐπίχαρι τοῦ πτερώματος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ μεταλλεῦον τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν. Καὶ τίχ' ἂν ἦν ὡς ἀληθῆς θεὸς δοξαζόμενος ὁ παρὰ τῷ Μωάμετ ὄστισόν κληρούμενος ὀλόσφυρος θεός, εἰ μὴ ὀλοσφρῶς ὁ πατριάρχης ἀντίβη· οὔτε γὰρ οὗτος τοῖς γραφομένοις τὸν νοῦν προσέσχεκεν ὡς ἐπισφαλῆ καὶ νέα ἐπεισόγουσι δόγματα, καὶ τοὺς λοιποὺς δὲ ὡς δηλητηριώδη ταῦτα ὑφορᾶσθαι παρῆπειθεν. Ὁ δὲ ὥσπερ τι δεινὸν πεπονητῶς ὀνειδέσιν ἐπλυνε τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ μωρὰ τοῦ κόσμου τούτους ὀνόμαζεν, ἄλλως τε καὶ νόσφ τότε προσπαλαίων δεινῆ, ὑφ' ἧς καὶ τὸν βίον ἀπέλιπε, καὶ ἐπίχολος ἐντεῦθεν γινόμενος. Οὐκοῦν ὅσα τῷ προτέρῳ τόμῳ ἐμπλατυνόμενος εἶρηκεν, ἀπρητισμένη κατασκευῆ καὶ μεθόδοις ῥητορικαῖς χρησάμενος, ταῦτα ἐπιτεμῶν καὶ τὸ τοῦ δόγματος αὐθις περιθεῖς δέλεαρ ἕτερον τόμον ἐξέθετο. Καὶ ἐπεὶ ἔτυχε τότε τοῖς κατὰ Δάμαλιν ἀρχείοις ἐναυλιζόμενος, ἃ Σκουτάριον ὀνομάζονται, τὴν τοῦ ἀέρος ὀκράσιαν μεταδιώκων καὶ τῆς πολυοχλίας ἀπανιστάμενος καὶ ἅπας τῆς νοσοκομίας γινόμενος, διακλιζόμενος ἐκεῖσε βασιλικῷ ἐπιτάγματι ὃ τε τῶν ἀρχιερέων σύλλογος καὶ ὅσοι τὸ πρεσβεῖον ἐκ τῶν λόγων ἐκτέλεσαν. Ἀλλ' οὕτω καθαρῶς τῶν λεμβοδίων ἀπέβησαν, καὶ τις τῶν παρὰ τῷ βασιλεῖ παρῶρησιαν ἐχόντων καὶ τὰ μέγιστα δυναμένων ὑπογραμματαίων ἐπίσταται. Ὁ Ματζούκης ἦν οὗτος θεόδωρος, καὶ πρὸς τε τὸν πατριάρχην καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων ὀμύργουριν τὸν λόγον ἀποτεινάμενος τὴν μὲν ἐς τὸν βασιλέα πάροδον μὴ εἶναι ἐφησε νυνὶ ἐφικτὴν διὰ τε παρῆσφρησαν ἐκ τῆς νόσου ἐμπόδιον, τῆ δὲ τούτων ἀναγνώσει προσέχειν χρεῖον, τοὺς χάρτας δεῖξας αὐτοῖς τοὺς ἐν χερσίν. Ἦν δὲ ὁ μὲν περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος διαλαμβάνων, ὄν, ὡς εἰρηκαμεν, ὑπογράφαι τοὺς συνελθόντας ἀρχιερεῖς διὰ σπουδῆς ὁ αὐτοκράτωρ ἐτίθετο· ὁ δ' ἕτερος τὸν βασιλέα ἔχων διαλεγόμενον τῷ ἀρχιποιομένῳ τε θεοδοσίῳ καὶ τῇ συνόδῳ οὐδὲν μέτριον οὐδὲ χάρειν διεξῆει, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐνστάσει τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχιερέων ὡς μὴ κατὰ λόγον γενομένην

arium (cur enim theologiam dicam?) defendebatur, et superiores imperatores sacrorumque antistites aperte taxabantur, qui Deum verum inrudite et inconsiderate anathemate notari 280 passi essent. Et id decretum in sacro palatio publice recitandum curat, principibus senatus et cognatis suis litterarum studiosis, qui veluti viam praeprarent atque applaudent, praemissis. Erat autem oratio adeo probabilis, non spiritualium verborum gravitate sed humanae sapientiae suavitate, ut aures non eorum duntaxat qui variam ejus compositionem et jucundam vanitatem spectabant, sed eorum etiam qui ipsius scripti sententiam indagabant, propemodum suspensas teneret. Ac forsitan veri Dei gloria Machometano illi Deo, quisquis est, nisi patriarcha strenue adversatus nec ipse id scriptum curasset, quo nova et periculosa dogmata introducerentur, et caeteros, ut id tanquam venenum suspectum haberent, monuisset. At imperator, quasi gravi affectus injuria, pontifices conviciis insectabatur et homines omnium mortalium stultissimos appellabat, quippe ex morbo gravissimo, qui exitium ei attulit, praeior ad iram factus. Proinde iis quae priore decreto fusiis, oratoris ornamentis adhibitis, scripserat, in compendium redactis et dogmatis illecebris adornatis, aliud decretum promulgavit. Cum autem tum in palatio ad 281 Damalim, quod Scutarium dicitur, tum ad vitandam turbam tum ob aeris temperiem versaretur, totus curandae valetudini intentus, jussu ejus pontificum collegium et eruditissimi quique eo trajectiunt. Qui cum vix ex lintribus descendissent, Theodorus Mazuca, homo apud imperatorem graciosus et inter scribas auctoritate princeps, adest; et oratione ad patriarcham et pontificum collegium instituta imperatorem nunc adiri posse negat ob morbi quamdam accessionem, litteras vero quas manu teneret, esse audiendas. Agebant autem alterae de proposito dogmate, quibus a pontificibus subscribi cupiebat imperator; alterae sub persona ejusdem cum summo pastore Theodosio et pontificibus ob praeposteram adversationem expostulantes, majus concilium minabantur, et controversiam disceptationem ipso veteris Romae papa adhibito jurejurando testificabantur. « Ingratus, inquit, universalis rerum Deo, a quo praeter imperii fastigium aliis illustribus praerogativis sum ornatus, et insanus essem, nisi pro tenuitate 282 mea quaecunque illi studium meum declararem, et summis in id viribus incumberem, ne is verus Dei anathemate notaretur. » Caeterum auditores ea magniloquentia adeo non percellabantur, ut vir doctissimus et eloquentissimus, Eustathius Thessalonicae archiepiscopus, ea oratione vehementer commotus, verum Deum aliquid holosphyrum, infelicis ingenii commentum, perhiberi nullo modo ferret. « Enimvero, inquit, insanire et hoc habitu, » ostenso pallio « indignus essem, si Deum verum

ἔγγραφή δὲ ἀνάθεμα τῷ Μωάμετ καὶ πάσῃ τῇ αὐτοῦ διδαχῇ καὶ διαδοχῇ. Καὶ τοῦτο δογματίσαντες καὶ κυρώσαντες τῶν πολλῶν ἐκείνων συνόδων καὶ συλλόγων ἔλθξαν.

Ζ'. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὑπερβήσονται τι καὶ ἄλλο τῶν ἀξίων εἰρησθαι, τοῦ ἰστορεῖν ἐνταῦθα γενόμενος.

Ἦν τις εὐνοῦχος ἀρχιερατικῶς προεδρεύων τῆς τῶν Χωνῶν πόλεως, Νικήτας τοῦνομα, πάσης ἀρετῆς καταγώγιον, οὕτω δὲ προφητικῶς καὶ προβλέπων τὰ ἔμπροσθεν ὡς τοῖς μεγίστοις τῶν δρώντων ἐγκρίνεσθαι καὶ εἰς θαῦμα κείσθαι παρ' οἷς ὁ ἀνὴρ ἐγνώριστο, εἴπερ ἡ καθ' ἡμᾶς γενεὰ πονηρὰ οὕσα καὶ μοιγαλὶς τοιοῦτον ἠτύχησεν ἀγαθόν. Ἀμέλει καὶ τοῦ βασιλέως τούτου ἐξ Ἀρμενίας παριόντος τὰς Χώνας ἀρτιστεφοῦς καὶ τῆς πατρῴας διαδόχου ἀρχῆς, καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν νεῶν εἰσελθόντος καὶ χειρὶ τοῦ ἀρχιερέως τούτου εὐλογηθέντος, ἐπειδὴ καὶ περιώνυμος ἦν ἐκ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῖς ἅπασιν διὰ στόματος, ἦσαν οἱ τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος, καὶ τούτων οἱ ἐς νοῦν βάπτοντες, ἐν ἀπόρῳ ἐτίθεντο εἰ νέος ὢν ὁ Μανουήλ [P. 142] καὶ ἄρτι πρῶτως χροάζων τὸν ἰουλον διακυβερνήσειν ὅλως τὴν βασιλείαν δυνήσεται, ἥτις τὸ πολὺ δεῖται ἀνδρὸς πολιοῦ μὲν τὸ φρονεῖν, λαχνήεντος δὲ τὸν πώγωνα, ἔτι γε μὴν εἰ τὸν κασίγνητον καταπαλαίσειεν Ἰσαάκιον δικαιοτέρον ὄντα πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐνδὸν ἰζάνοντα. Ὁ δὲ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ ὄντως ἀνθρωπος τοῦ Θεοῦ, λύων τὸ ἄπορον καὶ διασαφῶν τὸ παρ' ἐκείνοις ἀμφοιγνοούμενον, «Ναί,» φησί, «καὶ τὴν βασιλείαν ὁ μεῖραξ οὗτος δυθυνεῖ, καὶ αὐτῷ ὑποπεσεῖται ὁ ἀδελφός· οὕτω γὰρ Θεῷ δέδοκται καὶ προώρισται. Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ περὶ ὧν οὐδ' ὄλωσ με ἤρεσθε, τὸν οἰκείον πάππον, λέγω δὴ τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων καὶ προπάτορα ἐκείνω Ἀλέξιον, ὑπερβήσεται οὗτος βραχύ τι κατὰ τοὺς τῆς ζωῆς χρόνους. Τῆς δὲ τελευτῆς αὐτῷ ἐγγιζούσης μανήσεται.» Ἦν οὖν ἡ πρόβρῃσις αὐτῆς καὶ ἐμοὶ τῷ συγγραφεῖ Νικήτῃ σὺν ἄλλοις πλείστοις γνώριμος, ὅτι καὶ ἐμὸς ὁ προφάντωρ (6) ἀνάδοχος ἐκ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος. Τίς δὲ ἄρα ἔσται ἡ μανία καὶ οἷος ὁ τρόπος αὐτῆς, οὐδεὶς εἶχεν ἀκριβῶς συμβάλλεσθαι τῶν εἰδόντων τὸ προαγόρευμα· οἱ μὲν γὰρ ἐς τὸ χρυσομανῆς ἀνέφερον τὸ προφοιδάσμα, οἱ δ' ἐς ἄλλο τι σαρκικὸν ἐλάττωμα ἠχμαλώτιζον. Τοῦ δὲ προσεχῶς εἰρημένου δόγματος κινήθεις, καὶ παραδόλως ἐνισταμένου τὰ πρῶτα τοῦ βασιλέως ἀληθῆ δοξάζειν Θεὸν τὸν παρὰ τῷ Μωάμετ ὀλόσφυρον καὶ μὴ γεγεννημένον ἢ γεννησαντα Θεὸν, πέρας εἰληφέναι πάντες τὴν προθέσπισιν ἴφρασκον, ἐπεὶ καὶ μανίαν ἀτεχνῶς ὀρθῆν τε καὶ χειρίστην τὴν δόξαν εἶναι ταυτηνὶ ὡς τῆς ἀληθείας ἐπίπαν ἀντίθετον.

Κατήρξατο μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ τὰ τῆς νόσου πρὸ τοῦ Μαρτίου μηνός, τῆς ἐνισταμένης τότε ἰγ' ἰνδικτιῶνος, ὅτε καὶ τὰ περὶ τοῦ δόγματος ἐπεκύμαινε. Καὶ αὐτὰ μὲν ἀσύβρισαν περὶ πού μῆνα τὸν Μάιον, ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐπιστάντος τοῦ Σεπτεμβρίου τὸ ζῆν ἐξεμέτηρσεν. Οὐδὲν δ' ἔτι κάλλιστον περὶ τῆς βασιλείας διόψκησεν, ἀλλὰ νωθέστερον ἦν διακεῖμενος πρὸς τὴν τῶν μετὰ τὴν μετὰστασιν αὐτοῦ γεννησομένων διαταγῆν τε καὶ ὑποτύπωσιν. Τὸ δ' αἴτιον· οὐ παρεδέχετο ὀπωσοῦν ὡς ἤγγικεν ἐκείνω τὸ τελευτῆν, ἀλλ' εὖ εἰδέναι διετέλετο ὡς

7. Adjeciam etiam aliud memoratu dignum, postquam huc progressus sum. Fuit eunuchus Nicetas, Chonarum episcopus, omni genere virtutis ornatus, futurarum rerum ita præsciis ut inter maximos vates haberetur et omnibus qui eum norant admirationi esset, quod nostræ ætati improbæ atque adulteræ tantum bonum contigisset. Cum autem hic imperator recens diademate redimitus, paterni imperii successor, ex Armenia revertens Chonis Archangeli ædem ingressus faustam comprecationem ab hoc pontifice accipisset ut ob virtutem ubique gentium celeberrimo, quidam sacerdotes, iique prudentissimi, dubitabant an Manuel adhuc adolescens ac pene imberbis tantum imperium administrare posset, quod virum senili prudentia præditum et maturum postularet. Deinde an fratrem Isaacium, qui urbem imperatricem obtineret, superaturus esset, cui meliore jure imperium deberetur. Tum magnus ille vir et vere divinus homo in hunc modum respondit: «Omnino adolescens iste et imperium gubernabit et fratrem superabit: sic enim a Deo decretum et constitutum est. Ut autem ea quoque sciat de quibus non interrogastis, avum Alexium ætate paulum superabit: sed instante obitu insaniet.» Id præsagium et mihi et aliis plurimis fuit notum: is enim vates ex divino baptismo me suscepit. Quæ autem ea insaniam et cujusmodi futura esset, nemo tum recte conjicere potuit: nam alii id præsagium ad insaniam auri cupiditatem, alii ad libidinis intemperantiam detorquebant; sed cum hæc, quam dixi, controversia agitata esset, imperatore temere principio contentente holosphyrum illum Machometi verum esse Deum, qui nec genitus esset nec genuisset, omnes id oraculum eo retulerunt, quod illa opinio a veritate alienissima germana et pessima esset insaniam.

Imperator autem nocte, mense Martio, morbo correptus, indictione decima quinta, quo tempore dogma illud in quæstionem vocatum est et mense Maio demum sopitum, mense Septembri obiit, nec de imperio quidquam præclari ordinavit, in iis quæ post suum obitum facienda essent, mandandis et præscribendis segnior. In causa fuit quod nequaquam credebatur instare sibi mortem, sed scire se affirmabat xiv vitæ annos adhuc restare. Idque ad ipsum patriarcham Theodosium dixit, a quo monebatur ut pro paterna pietate rei publicæ cu-

Hier. Wolfii notæ.

(6) Alter codex de compatiatu, ut vocant, alter de administratione baptismatis loqui videtur.

ram integris adhuc sensibus mature susciperet, et curatorem fidelem filii successoris, impuberis adhuc, et imperatricis quæreret. Sed pestilentes impostores astrologi imperatorem paulo post ex morbo recreatum vacaturum esse amoribus, et barbaricas **287** urbes eversurum, impudenter asserebant; et quod incredibilius est, homines præcipiti lingua et assueti mendaciis, motum universi orbis et maximorum siderum congressus et concursus ventorumque procellas ingentes et universitatis rerum pene mutationem prædicebant, engastrimythi potius quam astrologi. Neque vero annos duntaxat et menses et hebdomadas numerabant, sed dies etiam et horæ punctum designare non verebantur, quæ suæ potestati reservavit Pator, et Servator discipulos suos percontantes castigavit. Proinde non ipse modo imperator speluncas et meatus subterraneos contra ventorum impetum inquirebat et ad habitandum præparabat, et palatiorum fastigia demoliebantur, ut minus impetu ventorum læderentur; sed et ministri et cognati et adulatores ejus iisdem rebus intenti partim terram formicarum instar effodiebant, partim tentoria tripliciter consuebant et vectes cubitales, quo minus tabernacula **288** concuterentur, acuebant. Sed morbo, ut dixi, ingravescente, balneo usus cognovit spem vitæ evanescere et terminum instare inevitabilem; ac pauca cum astantibus de Alexio filio locutus, oratione suspiriis interpolata, quia prævidebat quæ post suum obitum tempestates impenderent, patriarchæ monitu brevi chartæ de astrologia subscripsit, mutata pristina sententia. Denique admota ad arteriam manu et pulsu percutato, cum alto suspirio femur percussit, et monasticum habitum postulavit. Quo dicto cum, ut fieri solet, tumultus esset ortus, et spiritualem vestem nigro panno omnis ornatus expertem, ministri nescio ubi nacti, mollibus et regiis vestibus detractis, et aspero illo divinæ vitæ indumento illi inducto, in spiritualem eum convertunt militem, et galea thoraceque insigniore ornatum in cælestis imperatoris catalogum referunt. Ea lacerna, quippe brevior, crura heroici illius corporis non tegebat, ut nemo qui id cernebat a lacrymis sibi temperaret. humanæ imbecillitatis cogitatione et vilitate corporis in morte, quo animus tanquam testæ **289** inclusus coalescit. Sic igitur et vita et imperio cedit, quod annos triginta octo gubernavit, tribus mensibus demptis. Ad quod imperii spatium vetustissimum illud oraculum alludere videtur: « Tui prehendet te postrema nominis. » Nam ἡλ, postrema syllaba nominis Manuelis, apud Græcos tantum numerum complectitur. Sepultus est in obliquo latere monasterii Pantocratoris, juxta templi fores, in sacello adjuncto, qua templi muro in fornicem circumflexo latus circa tumulum ingressus distinguitur. Lapis eum tegit nigricans et mæstum aliquid præ se ferens, qui in septem vertices assurgit. Non procul inde basi impositus adoratur

Α ἐν:αυτοὶ ζωῆς καὶ ἕτεροι δεκατέσσαρες αὐτῶ ἐπιδαψιλεύονται. Καὶ τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἶρηκε τὸν σοφὸν καὶ τρισμάχρα πατριάρχην τὸν Θεοδόσιον, ὑποτιθέμενον πατρικῶς φροντίδα τῶν τῆς βασιλείας θέσθαι πραγμάτων, ἕως ἔτι καιρὸς κάκεινῳ ἐβρίωται τὸ φρονεῖν, καὶ διφῆσαι τὸν ἀνθεξόμενον ἀκριδῶς τοῦ τῆς ἀρχῆς κληρονόμου παιδὸς οὕτω παραγγείλαντος εἰς ἡβην, καὶ πιστῶς προστησόμενον τῆς βασιλίδος καὶ οἶον μητροκομήσοντα. Οἱ δὲ παντοδύλητοι ἀστροφέναιες καὶ περὶ ἐρωτικὰ, κατ' αὐτοῦς εἰπεῖν, τὸν βασιλεῖα σχολάσειν ἀπετόλμων λέγειν ἀνασφίλαντα τῆς νόσου μετὰ βραχὺ, καὶ πόλεων ἀλλοφύλων εἰς γῶμα τεθησομένων καθαιρέσεις ἀπειναδεύοντο. Τὸ δὲ δὴ παραλογώτερον, πρόχειροι τὴν γλώτταν ὄντες καὶ τῷ ψεύδει ἐνειθισμένοι καὶ συγκίνητιν προὔλεγον τοῦ παντὸς συνδρομάς τε καὶ συνόδους τῶν μεγίστων ἀστέρων καὶ ἀνέμων ἐξιτισίων ἐκρήξεις, καὶ σχεδὸν τοῦ παντὸς μετατοχίωσιν προεφοίδαζον, ἐγγαστρίμυθοι πλέον ἢ ἀστεροσκόποι δεικνύμενοι. Οὐ χρόνους δὲ μόνον καὶ μῆνας ἠριθμοῦν καὶ ἐβδομάδας κατέλεγον, ἐφ' ὧν ταῦτα γενήσεται, καὶ βασιλεῖ διεσήμενον, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας ἠκριβολόγουν καὶ τὸ τῆς ὥρας ἀκαριαῖον ἐβωμολόχουν, ὡς ἐπερ σαφῶς ἤδεσαν ἄπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἔθετο ὁ Πατήρ, καὶ περὶ ὧν ἐπέτιμα πυνθανομένους τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ. Ἀμέλει τοι οὐ μόνον αὐτὸς ὁ βασιλεὺς σήλα:α καὶ καταδύσεις ἀλεξημένους διηρουνᾶτο καὶ προητοίμαζεν εἰς ἐνοίκησιν, καὶ οἱ τῶν βασιλικῶν οἰκοπέδων καθήρουντο ὕελοι, ὡς εἶεν ἀπαθείς ταῖς τῶν ἀνέμων ἐκθησαυριζόμεναις πνοαῖς, ἀλλὰ καὶ ὁπόσοι τῇ θεραπείᾳ τούτου καὶ συγγενείᾳ ἐνεγραφοντο, καὶ οἱ κολακικῶς αὐτὸν ὑπεισήρχοντο, τοῖς αὐτοῖς ἐπιμελῶς ἐνέκειντο, ὡς τοὺς μὲν γεωρυχεῖν κατὰ μύρμηκας, τοὺς δὲ σκηνοβράφειν καὶ σχοινία περιδέειν ἔνερτα καὶ πασσάλους ἀποξύνειν πηχταίους εἰς ἀκράδαντον ἔρεισμα τῶν σκηνῶν. Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, ἐπειδὴ τὰ τῆς νόσου τῷ βασιλεῖ ἐπέτεινε, παραβόλως βλαναίφ ἐχρήσατο, καὶ γνοὺς ἔτι πλέον ἐντεῦθεν τὰς τοῦ ζῆν ἀπαλειφομένας ἐλπίδας καὶ οἶον καθ' ὕψων τυπουμένας καὶ τὴν προθεσμίαν ἀνυπεξάλυκτον ἐφροστώσαν ὀλίγα περὶ τοῦ παιδὸς Ἀλεξίου τοῖς περιεστῶσι διείλεκται, κεράσας οἰμωγαῖς τὰ ῥήματα ἐκ τοῦ προορῆν οἶον τὰ μετὰ τὴν ἐκείνου συμβησόμενα ἐξοδόν. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀστρονομίας ὑποθήκη τοῦ πατριάρχου βραχύν τινα χάριτην ὑπεστμήνατο, πρὸς τὴν ἐναντίαν δόξαν μεθαρμοσθεῖς. Τέλος δὲ καὶ αὐτὸς τῇ ἀστρονομίᾳ προσάγων τὴν χεῖρα καὶ τὰς κινήσεις τοῦ σφυγμοῦ γνωματεῶν, βύθιον τι στενάξας καὶ πλήξας τῇ χειρὶ τὸν μητρὸν τὸ μοναδικὸν σχῆμα ἤτησε. Θορύβου δὲ, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ ἀρθέντος, καὶ τῆς πνευματικωτέρως ἀμφιάσεως ἐχούσης τὸ ἀπαράσκειον, τριβωνίου μέλανος οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα ὀθνεοῦν εὐπορήσαντες περιδύουσι μὲν αὐτὸν τὰ μαλακὰ καὶ ἀρχικὰ ἄμφια, ἐπενδύουσι δὲ τὸ τραχὺ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἔνδυμα, εἰς ὀπλίτην μετρημιφότες πνευματικὸν κράνει τε θειοτέρῳ καὶ θώρακι σεμνοτέρῳ, τῷ οὐρανίῳ στρατολογήσαντες ἡγεμόνι. Τὸ δὲ ῥάκος

μη ποδῆρες ὄν μήτε μὴν δι' ὄλου τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου καταβαίνον σώματος εἶα τὰς κνήμους ἀκαλυφείς, ὡς μηδένα τῶν ὁρώντων εἶναι ἀδάκρυτον, ἐν νῦν βαλλόμενον τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειν καὶ τὴν ἐν τῷ τελευτῆν τὸν βίον τοῦ σώματος ἀχρεϊότητα, ὅπερ ἡμῖν ὡς ὄστρεον περιπλάττεται καὶ συμφύεται τῇ ψυχῇ. Τοῦ βίου γοῦν οὕτω καὶ τῆς βασιλείας μεθίσταται, τριάκοντα καὶ ὀκτώ χρόνους γεγονώς ἐν τῇ βασιλείᾳ, λειπόντων μηνῶν τριῶν. Πρὸς ἦν οἶμαι παράτασιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ παλαιάτατον ἐκεῖνο λόγιον ἀφορᾶν, ὃ διέξεισιν οὕτως· « Ἄλλ' ὅσάτη σε κερδανεῖ λαβὴ λόγου· » ἡ γὰρ τελευταία τοῦ ὀνόματος συλλαβὴ τὸν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα διασημαίνεται ἀριθμῶν. Τέθραπται οὖν παρὰ πλάγιον πλευρὰν τῷ τὸν νεῶν εἰσιόντι τῆς τοῦ Παντοκράτορος μονῆς, οὐκ ἐν αὐτῷ τῷ τεμένει, ἀλλ' ἐν τῷ περὶ τοῦτον ἡρώφῃ. Τοῦ δὲ τοίχου τοῦ νεῶ εἰς ἀψίδα περιρραχθέντος ἡ περὶ τὴν σορὸν εὐρεία διαστέλλεται εἰσοδος. Συνέχει δὲ τοῦτον λίθος τὴν μελανίαν ὑποκρινόμενος καὶ διὰ τοῦτο συγνάζονται ἰοικῶς, ὅς καὶ εἰς ἑπτὰ διέσχισται λοφιάς. Παράκειται δὲ οἱ ἐπὶ κρηπίδος καὶ προσκύνησιν δέχεται λίθος ἐρυθρὸς ἀνδρομήκης, ὃν εἶχε πρότερον μὲν ὁ κατ' Ἐφεσον τὴν πόλιν ναὸς, ἐκεῖνον εἶναι διαθρυλούμενον ἐφ' οὗ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀπὸ σταυροῦ καθαίρεσιν νεκροταφίους εἰληθεῖς ἐσμυρνίσθη. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος διακομίσας ἐκεῖθεν, καὶ οἱ τὸν νεῶτον ὑποστρώσας ὡς ὁμόθεον σῶμα καὶ γεγονὸς ὅπερ τὸ χρίσαν (7) βασιτάσαντι, ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Βουκολέοντα λιμένος εἰς τὸν ἐν τῷ φάρφ τοῦ μεγάλου παλατίου νεῶν τοῦτον ἀνήγαγε. Μετ' οὗ πολλὴν μέντοι ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ περιόδῳ τοῦ βασιλέως τὸν βίον ἀπολιπόντος καὶ ὁ λίθος οὗτος ἐξήρθη τῶν ἀνακτόρων, καὶ μετενήνεκται ἐνθα δὲ ἀρτίως ἐμνήσθη, κεκράξων, οἶμαι, καὶ διατρανωσόμενος ὅποσα ὁ τῆ σορῶ σιωπῶν εἰργάσατό πως καὶ ἔγωνισατο.

A lapis purpureis, viri magnitudine, qui ante fuit Ephesi; et is esse dicitur, in quo Christus de cruce sublatus et fasciis involutus conditus fuerit. Eum lapidem imperator inde advectum humeris suis, quippe qui divinum corpus ipsumque Christum gestasset, a portu Bucoleonis usque ad eadem 290 quæ in turri palatii est, pertulit. Sed non multo post imperatoris obitum saxum illud e palatio ad sepulcrum illius est translatum, ut clara voce defuncti res gestas et certamina proclamet.

—

Hier. Wolfii notæ.

(7) Quid sit illud ὅπερ τὸ χρίσαν, non intelligo. Et qualemcunque sententiam conjectura sum secutus.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΑΝΟΥΗΛ.

IMPERIUM

ALEXII COMNENI PORPHYROGENITI

MANUELIS IMPERATORIS FILII.

α. Καὶ οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς καταλείπει τὸν βίον, βασιλεύει δὲ μετ' αὐτὸν ὁ ἐκεῖνον παῖς Ἀλέξιος, οὐπω καθαρῶς τῆς ἡβῆς ἀψάμενος, ἀλλ' ἔτι παιδοκόμων καὶ τιθευτρίας δεόμενος. Πλημμελῶς τοίνυν καὶ ἀγρείως τὰ Ῥωμαίων ἐφέρετο πράγματα, καὶ χειρόνως ἢ ὅτε ὁ Φαίθων τὴν ἐν ἄστροισ οὐρανοῦ τέμνειν ὁδὸν ἐπεβάλλετο, τοῦ πατρικοῦ καὶ χρυσοκολλήτου ἐπιβάς ἄρματος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ κρατῶν διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελες καὶ τοῦ τὰ συνόσοντα φρονεῖν ἐνδεὲς οὐδενὸς ἦν τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐπιστροφόμενος, κόυφοις δὲ μόνον τρεφόμενος πνεύμασι καὶ τὸ χαίρειν καὶ τὸ λυπεῖσθαι μὴπω μεμαθηκῶς ἀκριδῶς κυνηγεσίαις προσανείχε

291 1. Manuele Comneno ad hunc modum defuncto, filius Alexius fere impubis adhuc et puer, qui pædagogii et nutricis opera non satis commode carebat, successit. Itaque Romana res publica perperam administrabatur, et pejus se habebat quam cum Phaeton paternum currum per cælum regere conatus est. Nam imperator ob immaturam ætatem et inopiam consilii nullam officii rationem habebat, 292 inani superbia elatus, et vix satis gnarus quæ res tristes aut jucundæ essent, venationi et equitationi incumberebat; puerorum cum quibus colluderet, familiaritate utebatur, vita pessime instituta. Paterni vero ejus cognati et amici,

aliis rebus intenti, illius educationem aliis rebus omnibus antevertendam negligebant, nec interitum rei publicæ curabant. Nam alii imperatricis amore flagrabant et ejus pudicitiam haud dissimulanter tentabant; calamistris, unguentis puerilibus, mitris mulieribus, aureis torquibus ornati, defixos in illam oculos habebant et mutuum illius amorem captabant. Alii, homines avari et rapaces, cum luxuriosissime viverent, fiscum depeculabantur, ut crumenam immodicis eumptibus exhaustam pecunia resarcirent. Alii ad imperii cupiditatem omnia referebant, Denique tanquam strenuo et gravi pædagogico sublato, confusa erant omnia, dum suum quisque negotium agit et alteri adversatur; aut velut columna firma revulsa, in partem contrariam omnia inclinabant. Proinde cum 293 potentissimi quique, et cognati imperatoris, æqualitatem spernerent, rei publicæ cura defecit, congressus et concilia deserta sunt. Cum autem protosebastus et protovestiarius Alexius Comnenus, Manuelis patruelis, pueri imperatoris nutrem sibi conciliasset, et crebro ejus consuetudine uteretur, cæterozque omnes auctoritate vinceret, ii qui eadem orti erant familia et Manuele imperante parem potestatem obtinuerant, maximis dignitatibus præditi, molestissime illa ferebant. Quidam etiam cum tyrannidem suboriri oernerent, protosebastum suspectum habebant, non tam de imperatoris Alexii salute solliciti, quam ne ipsi comprehenderentur metuentes. Quapropter expectationem rerum futurarum suspensi, modo ipsi tuti essent, cæteros minus curabant. Fama enim, ut loquax est, jam vociferabatur Alexium imperatrici adhærere cum eaque conspirasse, multos sibi officiis et largitionibus conciliare, et imperatore ejecto regnum affectare et matris ejus nuptias ambire. Atque ita sese res imperti habebant, confusionis et turbarum plenæ, non aliter quam in fabulis de serpente illo traditur, qui cauda surda et cæca non sine multis 294 offensionibus progrediebatur. Is rerum status monstro illo sub Manuelis obitum edito præsignificatus fuit. Nam mulier quædam in Propontide habitans puerum peperit, cætera perexilem et imbecilem, sed capite ingenti. Id principatus multorum, quem omnis imperii et disciplinæ contemptus sequitur, omen habitum.

αὐτὸν τῆς βασιλείας ἐν νῆϊ τίθεται, ἐαυτὸν δ' ἐπιβήτορα ταύτης. Καὶ οὕτω μὲν τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτῆν πάσας δύντα συγχύσεως καὶ παντοίου χειμῶνος ἔμπλεα, καὶ τὸ τοῦ μυθικοῦ δράκοντος πράγμασιν αὐτοῖς ὁρώμενον ἦν, ὃς κακῶς διετίθετο κωφῶν καὶ τυφλῶν μέρει τῆ οὐραίας διεξζυγόμενος. Ἡ δὲ τέρας πέρας ἐλάμβανεν, ὃ τὸν βίον τελευτῶντος ἐπεφάνη τοῦ αυτοκράτορος Μανουήλ. Γυνὴ γάρ τις κατὰ τὴν Προποντίδα λαχούσα τὴν οἰκίαν παιδίον ἀπέτεκεν ἄρβεν, τὸν μὲν λοιπὸν ἀνθρωπῶν ἐξερθραμένον καὶ λίαν βραχυμερέστατον, τὴν δὲ γε κεφαλὴν χρῆμά τι ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέχον μέγα τε καὶ ἐξαισίον, ὃ καὶ συλλελογίστο πολυχρηχίας εἶναι σημαντικόν, ἥ τις μήτηρ ἀναρχίας ἐστίν.

2. At Comnenus Andronicus imperatoris Manuelis patruelis, de quo in illius historia copiose scripsimus, cum imperatoris mortem et aulæ dissidia Cœnæi audivisset, veterem tyrannidis amorem renovat. Sed hæc suo loco commodius referentur: nunc vero, ne ordo historię interrumpatur neque quicquam memoratu dignum prætermittatur, paulo

καὶ ἱππηλασίοις προσέκειτο, παιδαρίοις συμπαίγμοσι συγγινόμενος καὶ τὸ ἔθος ἐν τοῖς χειρίστοις τυπούμενος. Οἱ δὲ γε πατῆροι τοῦτω ἑταῖροι καὶ οἱ καθ' αἶμα δὴ που προσήκοντες, ἐτέροις τὸν νοῦν προσέχοντες, τῆς τούτου καλλίστης κατημέλουν ἀγωγῆς καὶ τροφῆς καὶ τὰ κοινὰ φθειρόμενα παρεβλέποντο. Οἱ μὲν γὰρ τῆς βασιλίδος ἔρων καὶ ἐπέειραν μάλα λαμπρῶς, ἐπαφροδίτως βοστρυχιζόμενοι, καὶ τὸν ταύτης ἀντέρωτα θηρώμενοι ἐμυροῦντο νηπιωδῶς καὶ ἐμυροῦντο γυναικωδῶς περιδεράοις λιθοκόλλοις, καὶ ὄλοις ὀφθαλμοῖς εἰς αὐτὴν ἐνητένιζον· οἱ δὲ χρηματιστικοὶ ὄντες καὶ δημόδιοι παρενοσφίζοντο τὰ δημόσια, τὰς τε ἐφευρημέναις δαπάναις ἀφειδέστερον χρώμενοι καὶ νέας προσεφευρίσκοντες, ἵν' ἔχοιεν οὕτω τὸ χθὲς κενὸν καὶ σύσπαστον βαλάντιον πληρῆς καὶ διψιδηκῆς σήμερον· οἱ δὲ τοῦ βασιλεύειν ἔχοντες ἔφεσιν πρὸς τοῦτο τὸν οἰκτεῖον σκοπὸν συνέτεινον ἅπαντα. Ὡς γὰρ τινος παιδαγωγοῦ γενναίου καὶ ἐμβριθοῦς ἐκποδῶν γενομένου ἀταξίας τὸ πᾶν ἐπεπλήρωτο, ἐκάστου τὸ οἰκτεῖον μεταδιώκοντες ἔφετον καὶ ἀλλήλοισι ἀπάντων ἀντιπραττόντων, ἥ κίονος ὑποσπασθέντος ἑδραίου καὶ ἄστραβοῦς πρὸς ἐναντίαν φορᾶν ἀπονενεύκισαν ἅπαντα. Τῆς δὲ ἰσοτιμίας ἀτιμασθείσης παρὰ τοῖς τότε τὰ μέγιστα δυναμένοις καὶ κατὰ γένος συναπτομένοις τῷ βασιλεῖ, αἱ τε ὑπὲρ τῶν κοινῶν φροντίδες ἐξέλιπον καὶ αἱ συνδρομαὶ καὶ σύνοδοι ἔφαντώθησαν. Καὶ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ δὲ καὶ πρωτοσεστιαρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃς ἀνεψιὸς ἦν πρὸς πατῆρα τῆ βασιλείᾳ Μανουήλ, τὴν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλείας μητέρα ὑποποιήσαμένου καὶ θαμὰ αὐτῆ ὀμιλοῦντος καὶ ὑπὲρ πάντα ἰσχύοντος ἔτερον, οἱ τοῦ αὐτοῦ μεταλαχόντες αἵματος καὶ ἰσοκρατεῖς εἶναι παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουήλ ἐαθέντες καὶ ἀξιώμασι μέγιστοις ἐμπρέποντες ἔστιν ἡ ἀπεπνίγοντο τοῖς γινομένοις, ἔστι δ' ἡ καὶ τυραννίδα φουμένην ὁρώντες τὸν πρωτοσεβαστὸν ὑπεβλέποντο, οὐ τοσοῦτον μὴ ὁ βασιλεύων Ἀλέξιος ἰθὺδὲς τι πάθος περὶ πλείστου ἔχοντες, ὅσον μὴ αὐτοὶ συλλήφθῃεν ὑφορώμενοι. Καὶ διὰ ταῦτα παραδοκῶντος τὸ μέλλον, τὸ καθ' αὐτοῦ ἀσφαλὲς τοῦ πέλους προετίθησαν. Ἡδὲ γὰρ ἡ φήμη λάλος ἦν καὶ διαβρήδην κραυγάζουσα ὡς Ἀλέξιος τῆ μητρὶ τοῦ βασιλέως σύμφυτος μικροῦ καὶ σύμπνου γενομένου μέτεισ· τοὺς πολλοὺς φιλίξ καὶ χρέμασι, καὶ καθελεῖν μὲν

β'. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ βασιλέως ἐξάδελφος Μανουήλ, περὶ οὗ τὸ λέγειν ἐν τῇ κατὰ τὸν βασιλέα τοῦτον ἱστορίᾳ κατέββευσεν ἱκανώτατα, διατρέθων τῆνικαῦτα κατὰ τὸ Οἶναιον, ἐπεὶ πύθοιτο τὸν τοῦ Μανουήλ θάνατον καὶ διαστασιάζειν ἔγνωκε τὰ βασιλεία, τὸν παλαιὸν τῆς τυραννίδος ἀνασκάλει ἔρωτα. Ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, καθ' εἰρημῶν

δὲ προῖόν τὸ λέγειν ἐκεῖθεν τῆς ἱστορίας τῶν κατὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐχέσθω, ὁπόθεν ἀρχεσθαι ἄμεινον συναφείας ἕνεκα καὶ τοῦ μὴ παραλιπεῖν τι τῶν βῆθη, ἀξίων. Ὁ Ἀνδρόνικος τοίνυν οὗτος τὰς λαβὰς ἐλαφύγων τοῦ Μανουῆλ ἀειφυγίαν εἶλετο, καὶ πόλεις ἀμείψας συχνὰς καὶ πλείστα ἐθνῶν ἄτρεα κατιδῶν τέλος, ὡς εἰπόντες ἔχομεν, καταλύει παρὰ τῷ Σαλτούχῳ τοπάρχῃ δ' ἦν οὗτος εἰς ἀρχὴν ἔχων ἐξαιρεθεῖσαν τὴν τῆ Χαλδαίᾳ προσεγγίζουσαν χώραν, Ῥωμαῖοις μὲν πάλαι ὑπόφορον, τότε δὲ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς τούτων ὑπέκουσαν ἔθνεσι. Καὶ παρ- ελληφῶς τι φροῦριον αὐτοῦ ἐκόντος, καὶ τῆ φυσικῆ τούτου ἐρυμνότητι τὴν ἀπὸ τῆς τέχνης προσθεῖς, ἐκεῖσε προσεμνε, συμπλανῆτιν ἔχων ἐαυτῷ καὶ συνέκδημον τὴν Κομνηνὴν Θεοδώραν, ἥτις ἀθεμίτως αὐτῷ συνησάζετο θυγάτηρ Ἰσαακίου οὕσα τοῦ σεβαστοκράτορος· ἐξ ἀδελφῶν δ' ἔφυσαν ἄμφω, Ἰσαάκιος καὶ Ἀνδρόνικος. Ὁ τοίνυν αὐτοκράτωρ Μανουῆλ συνειληφέναι οὐκ ἔχων Ἀνδρόνικον, ἀλλ' ὅσα καὶ Ἰξίων Ἦρας τούτου ἀποπλαζόμενος, ὡς γοῦν νεφέλην τὴν ἀνεψιᾶν Θεοδώραν περισχεῖν διὰ φροντίδος ἐτίθειτο, καὶ τοῦ κατὰ σκοπὸν ἐπιτυχῆς γεγονῶς διὰ τοῦ τότε τὴν ἀρχὴν τῆς Τραπεζοῦντος ἀνεξωσμένου Νικηφόρου τοῦ Παλαιολόγου, μετὰ βραχὺ καὶ αὐτὸν ἐπισπάται Ἀνδρόνικον, ὅσα καὶ δελητίῳ τῆ Θεοδώρᾳ κατασπώμενον καὶ τῷ ταύτης ἀγκιστρευόμενον ἔρωτι, οὐ μικρῶς καὶ τῷ τῶν παιδῶν πυρὶ δαπανώμενον οὐς ἀπέτεκεν αὐτῷ Θεοδώρᾳ. Στείλας τοίνυν πρέσβεις εἰς βασιλεῖα αἰτεῖται ὧν πεπαρῶνγκεν ἀμνηστίαν, πρὸς δὲ καὶ ἀσφάλειαν ὡς οὐδὲν τι πέσειται θυμολγῆς ἀφικόμενος. Καὶ τοῦ βασιλέως πρὸς ἄμφω οὐκ ἀπατηλῶς καταμνεύσαντος, μετὰ τινα καιρὸν προσχωρεῖ. Πολυμήχανος δ' ὧν Ἀνδρόνικος καὶ παντοίοις δόλοισι καζόμενος ἀλύσει σιδηρέᾳ πολυταλάντῳ διαλαμβάνει τὸν τράχηλον, καὶ ταύτην ἐνδον συγχῶν καὶ περιθάλψας τῷ ἱματίῳ ἐς τὰ τῶν ποδῶν ἔσχατα καταβαίνουσαν, ὡς εἴη βασιλεῖ τε ἀφώρατος καὶ τοῖς τὸ βῆμα τούτου πληροῦσιν ἀθέατος, λαβῶν τοῦ δεθῆναι τῷ αὐτοκράτορι καὶ θεάσασθαι τὸ ἐνδόσιμον, ἐπεὶ καθάπαξ ἐκείνῳ εἰς θέαν κατέστη, μέγας μεγαλωστί κατὰ τοῦ δαπέδου ἐκτείνεται προτείνας τὴν ἄλυσιν, καὶ δακρύοις πέγγων τοὺς δοθαλμοὺς εἰδεῖτο θερμότερον καὶ περιπαθῶς καθικέτευε συγγνώμην εὐρεῖν ἐφ' οἷς δὲ που παραλεύπηκεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς δρωμένοις ἐκθαμβος γεγονῶς αὐτὸς τε πρὸς δάκρυα προήχθη καὶ τοὺς ἐξεγεροῦντας ἐπέταξεν. Ὁ δὲ οὐκ ἀναστῆναι τῶν κάτω δυσχυρίζετο, εἰ μὴ βασιλέως ἐπιτεταχότος αὐτὸν τις τῶν περισσεύοντων διὰ τῆς ῥυμοτομίας ἐλύσει τοῦ βήματος λαβόμενος τῆς ἀλύσεως, καὶ προσουδίσει τῷ θρόνῳ τῷ βασιλείῳ. Ἀμέλει καὶ γέγονεν ὡς εἰδεῖτο Ἀνδρόνικος. Ἰπουργῆκε δὲ πρὸς τοῦργον τοῦτο Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος ὁ καθελῶν τῆς τυραννίδος Ἀνδρόνικόν ἕτερον καὶ θαυμάσας ἂν τις τὸ τελεσθὲν τινικᾶδε καιροῦ οὐκ εἰς ἔλογον συγχυρίαν ἢ αὐτόματον ἀπολύσει τοῦτο περίπτωσιν. Τῷ δ' οὖν τότε λαμπρότατα προσδεχθεὶς ὁ ἄνθρωπος καὶ φιλοφροσύνης μεγαλοπρεποῦς ἀξιοθεῖς, ὡς εἶδει τελικούτῳ ἄνδρα χρόνιον ἐπανήκοντα, πρὸς τὸ Οἴναιον ἀποστέλλεται, ἐκεῖσε τὰς διατριβὰς τελέσων καὶ τὴν μακρὰν ἀναχωρέσων περιοδεῖν καὶ τὸν πολυετῆ καταπάσων πλάνον. Ἦδισαν γὰρ ἀμφοτέρω τὰ τῆς ἐν ταύτῳ συνουσίας εἰς τὰς προτέρας ἐπαναλύσοντα συμφορὰς· μὴδὲ γὰρ ἂν ἡρεμήειν ὄλωσεν τὸν φθόνον καὶ οἷς ἔργον τῷ φιλατίῳ τὴν παρὰ τοῖς κρατοῦσιν οἰκείωσιν ἄρνησθαι καὶ ταῖς τῶν ἄλλων διαβολαῖς ἑαυτοῦς ἐπικρατύνειν καὶ εἰς μείζους πρόσε- παίρειν τιμὰς.

A altius exordiamur. Hic Andronicus, ut Manuelis casses evitaret, cum perpetuum sibi exsilium indixisset, multis urbibus, multis provinciis peragratis, tandem ad Saltuchum, ut diximus, divertit. Toparcha is erat, cui regio Chaldææ vicina in portionem cesserat, olim Romanis tributaria, tum autem Turcicæ dittonis 295 et religionis; et castello illius voluntate occupato, atque ad naturalem loci situm artis munitione adjuncta, ibi se tenebat, Theodora Comnenia, Isaacii sebastocratoris filia, quam incesto amore prosequabatur, fugæ comite: orti autem fratribus erant Isaacius et Andronicus. Manuel vero cum eum non magis comprehendere quam Junonem Ixion posset, Theodoram, tanquam ille nubem, capere studuit; atque ejus voti per Trapezuntis principem Niccphorum Palæologum compos factus, paulo post ipsum etiam Andronicum, Theodoræ amore tanquam esca illectum et non mediocri filiorum, quos illa ei pepererat, desiderio flagrantem, attraxit. Missis enim ad imperatorem legatis delictorum veniam et fidem publicam postulavit: et utraque re impetrata, aliquanto post in urbem reversus, ut erat solers et callidus, gravi catena ferrea collo circumvoluta et sub veste ad pedes usque demissa, ne vel ab imperatore vel ab astantibus cerneretur, cum in ejus conspectum venisset, humi porrectus quantus erat, prolata catena et lacrymis oppletus offensusarum veniam magna contentione, supplicii et miserabili gestu, flagitavit. Imperator 296 eo spectaculo stupefactus et ipse in lacrymas erupit, eumque levare jussit. Ille vero se surrecturum esse negavit, nisi jussu imperatoris ab aliquo ex astantibus catena ad tribunal imperatorium attraheretur atque procumberet. Factum est ut petiit Andronicus, Angelo Isaacio, a quo post et imperio et vita privatus est, ministro: admiratione digna res, quæque non fortuito accidisse videri queat. Tum autem splendidissime et magnificentissime susceptus et humanissime tractatus, ut decebat tantum virum ex diuturna peregrinatione reversus, Enæum ablegatur, ut ibi habitaret et ex longinquis erroribus se recrearet. Ambo enim norant, si una degerent, fore ut veteres similitates recrudescerent. Neque enim quieturam invidiam, neque otium acturos eos quibus studio est criminando principum captare benevolentiam, et alios calumniando suas opes firmare et ad altiorum dignitatis gradum ascendere.

3. Erat igitur Andronicus procul a Jove et a fulmine, in voluntario 297 exsilio, sed ærumnis illis errorum liber, et imperatoria munificentia fruebatur. Eo loco degens cum Manuelis obitum et palatina dissidia et Alexii equitationes et lusus, quibus puerilia ingenia capiuntur, audisset, curatores vero ejus patricios partim ut apes crebro in provincias evolare et pro melle pecuniam congerere, partim, ut capræ frondes, ita imperium continenter appetere, partim porcorum imitatione sordidis proventibus pinguescere, laudis vero et rei publicæ nullam prorsus rationem habere, sed in turpitudine et flagitiis omnibus volutari comperisset, speciosam invadendi regni causam querit, ac post varias cogitationes et multiplices conatus jurisjurandi libellum, quod Manueli et filio ejus Alexio dederat, legit. In quo cum verba non in alium sensum detorquenda essent, sed in sua nativa significatione accipienda, illi huic clausulæ : « Si quid videro, aut intellexero, aut audivero, quod honori imperio et saluti 298 vestræ fraudi sit, id et vobis indicabo et ipse pro virili mea prohibebo, » ut muscæ ulceribus inhæsit, opportunæ admodum ad tyrannidem, quam jam olim parturiebat. Et ut homo acer erat et imperiosus, crebras litteras ad imperatorem et nepotem Alexium et ad patriarcham Theodosium ac cæteros, in quibus aliqua scintilla amoris erga Manuelem defunctum apparebat, mittit, in quibus infamiam exaggerabat, seque indignari simulabat, quod protosebastus non adempta potentia ad moderatiorem fortunam redigeretur, tum quod haud dubium imperatori exitium jamjam inde impenderet, tum ob turpissimum rumorem et ipsis acerbis gravem, qui in summis mœnibus clamitet, et in foribus principum versalus totum orbem terrarum pervagetur. Hæc cum summa gravitate et splendore loquendo et scribendo (erat enim litterarum apprime peritus, et divini oratoris Pauli Epistolæ subinde in ore habebat) omnes in suam sententiam pertraxit; atque id consecutus est, ut tanquam rei publicæ studiosissimus et longo tempore ac usu rerum diuturno perpolitus summam 299 auctoritatem obtineret. Itaque Oenæo relicto Cpolim proficiscitur; et quocumque venit, jusjurandum suum profert; rogatus profectionis suæ causam exponit. Homines autem novarum rerum cupidi, et qui veteri famæ Andronico regnum vaticinanti credebant, ad illum tanquam ad aquilam p. onedulæ confluentes irrita verba fundebant. Hoc modo usque in Paphlagoniæ partes pervenit, et ubique ut servator divinitus missus honorificentissime excipitur.

πειρος καὶ ἀνὰ στόμα φέρων αἰεὶ τοῦ πνευματορῆτορος Παύλου τὰ ἐπιστόλια) εἶχε πάντας τῆ αὐτοῦ γνώμη προστιθεμένους καὶ πρὸς ἐκεῖνον νενευκότες μονώτατον ὡς φιλορώμαιον ἄνδρα καὶ χρόνῳ μακρῷ

Α γ'. Ἦν οὖν Ἀνδρόνικος Διὸς τε πόρρω καὶ κεραινοῦ, παρὰ τοσοῦτον οὐ τὸν πρώτῳ ἔλκων κεντρὸν βίωτον παρ' ὅσον οὐ τῆς Ῥωμαίων ἐπλάζετο ὑπερβόριος καὶ δωρεῶν ἐνεφορεῖτο βασιλικῶν. Ἐκείσε τοίνυν ὢν τὸν τοῦ Μανουὴλ ἠνωτίστατο θάνατον καὶ τὰς ἐν τοῖς βασιλείοις νόσους ἠκρίβωκε, καὶ ὡς ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἵππασμοῖς διαχεῖται καὶ προστέτχη παιδιαῖς ὀπύσαις φιληδοῦσιν οἱ παιδαριώδοις τὴν φρόνησιν, τῶν δὲ παιδοκομούντων αὐτὸν εὐπατριῶν οἱ μὲν κατὰ τὰς μελίσσας συχνὰ πρὸς τὰς ἐπαρχίας λύουσι τὸ πτερόν καὶ ὡς μέλι τὰ χρήματα τιθαιθώσουςιν, οἱ δὲ κατὰ τὰς αἴγας τοῦ τῆς βασιλείας ἐρώσι θαλλοῦ καὶ συνεχῶς ἐρωτιῶσι τουτοῖσι δρέπεσθαι, ἔνιοι δὲ τὰς ὕς μιμούμενοι ἐκ τῶν βυπραρωτέρων προσόδων λιπαίνονται, πρὸς μὲν τὸ ἐπαινετόν καὶ τῆς κοινῆς πατρίδος ὠφέλιμον οὐδ' ἀναθρεῖν ὄλωσ οὐδ' ἀνακρύπτειν αἰρούμενοι, ταῖς δὲ μυσσαρίαις ἐγκυλινδούμενοι πράξει καὶ σωδῶς πρὸς ἅπαν ἐγκυπτάζοντες χεῖριστον. Αἰτίαν οὖν ἐπιλοκρῖνει καὶ ἀνηρεῦνα περιεργότερον, δι' ἧς εὐαφόρμωσ τῆ βασιλείᾳ ἐπιθόιτο καὶ πολλοὺς λογιζομένους ἀνελέξας καὶ πᾶσαν μηχανὴν μετελθὼν τέλος τὸ τοῦ ὄρκου βιβλίον ἐπεισιν ὃν τῷ Μανουὴλ καὶ τῷ υἱῷ ἐκεῖνου Ἀλεξίῳ εἶχεν ὁμομοκῶς, καὶ μεθ' ἐτέρων εὐρῶν ῥημάτων καὶ ταῦτα ἐγκείμενα. — Χρεῶν δὲ μὴ ὑπονοθεύειν (8) ἐτέρᾳ φράσει τὰ ῥήματα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ λέξεων εἶχον, οὕτως καὶ δὴλοῦν. Διεξήσαν δὲ ὧδε : « Καὶ εἴ τι ἐὲ ἴδω ἢ νοήσω ἢ ἀκοῆ παραλήψομαι εἰς ἀτιμίαν ὑμῶν καὶ λύμην τοῦ ὑμετέρου φερόμενον στέμματος καὶ ὑμῖν τὴν περὶ τουτοῦ διδοῦς ἐσοίμην εἴδησιν, καὶ αὐτὸς δὲ, ὡς ἐξόν μοι, τουτο κωλύω. » Καὶ τοῖς ῥήμασι τουτοῖς ἐπικαθίσας ὡς αἱ μυῖαι τοῖς μῶλωψι, πάνυ χρησίμοις οὖσι πρὸς τὴν πάλαι ὦδινε τυραννίδα ἐμβριθέστερον ἔχων τὸ ἦθος καὶ τὸ φρόνημα ἀρχικώτερον, ἐπάλληλα τὰ γράμματα ἔστειλε πρὸς τε τὸν ἀνεψιὸν καὶ βασιλέα Ἀλέξιον καὶ τὸν τῆς μεγίστης ἱερωσύνης κοσμήτορα Θεοδοσίον καὶ τοὺς λοιποὺς οἷς ζώπυρον φιλίας ὑπῆν πρὸς τὸν κατοχόμενον βασιλέα τὸν Μανουὴλ, ἐν δεινῷ τιθέμενος τὰ τῆς ἀσχίμονος φήμης περιαλλάγματα, καὶ τὸν ἀγανακτοῦντα ὑποκρινόμενος εἰ μὴ ὁ πρωτοσεβαστὸς τῆς δυναστείας παραλυθεῖ καὶ τὴν μετρωτέραν τυχὴν εἴη μετεληφῶς, καὶ διὰ τὸν προσέρποντα μὲν ἐντεῦθεν καὶ ἦδη καθοστάμενον προδηλότατον τοῦ βασιλείως Ἀλεξίου δλεθρον, ἀλλὰ δὲ καὶ τὴν ἀπρεπῆ οὐχ ἥκιστα φήμην καὶ ὡσὶν ἡμετέροις οὐκ εὐπαράδεκτον, ἧτις ἐπ' ἄκρων τειχέων κηρύσσεται καὶ πύλαις δυναστῶν ἐφεδρεύει καὶ πρόεισι παγκόσμιον περιήχημα. Καὶ ταῦτα λέγων καὶ γράφων μεθ' οἷας οὐκ εἴποι τις ἂν πειθανάγκης καὶ λαμυρότητος (τὴν γὰρ, εἰ καὶ τις ἄλλος, γραμμάτων ἐμ-

Hier. Wolfii notæ.

(8) Χρεῶν δὲ μὴ ὑπονοθεύειν. Possunt hæc verba etiam ad scriptorem ipsum referri per parenthesisin προκαταληπτικῶν, hoc modo : In quo hæc etiam

verba præter cætera continentur : neque vero adulteranda sunt aliena dictione, sed ita ut scripta sunt referenda : si quid, etc.

καὶ πείρα πολιωτέρᾳ τὰ κάλλιστα συλλεξάμενον. Καὶ αὐτὸς δὲ τοῦ Οἰναίου ἀπάρας πρὸς τὴν τῶν πόλεων βασιλίδα μετέβαινε, τὸν οἰκεῖον καθ' οὓς ἐπισταίη ὄρκον ἀναπτύσσων, καὶ τοῖς πυθνανομένοις διεξιῶν τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον. Καὶ περὶ ἐκείνον ὅσα καὶ ἀστὸν ὕψινερῆ καὶ γαμφώνυχα κολοιοὶ ἐγάρυον ἄκραντα οἱ πραγμάτων νεωτέρων τρέφοντες ἔφεσιν, καὶ οἷς ἡ πάλαι ὠήμη περιεσπούδατο, ἥ δὲ που βασιλεύσειν Ἀνδρόνικον προηγόρευε. Καὶ εἶχεν αὐτὸν οὕτω μεταβάττα ἡ τῶν Παφλαγόνων μερίς, καὶ ἕσα καὶ σωτήρα καὶ κατὰ θεῖον ἤκοντα προσδεχόμενον ἐριτίμως.

δ'. Ὁ δὲ πρωτοσεβαστὸς Ἀλέξιος τὴν τῶν ὄλων A
διοίκησιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάτο, τῷ ἰδίῳ φυσιοῦμε-
νος κράτει καὶ τῇ παραδυναστείᾳ τῆς δεσποίνης κα-
ταχρώμενος, ὡσπερ καὶ ὁ πολλὰ πολλάκις ἐδηδοκὼς
φάρμακα δράκων καὶ γενόμενος δυσαντίβλιπτος.
Ὀύκοῦν οὐκ ἦν τι τῶν ἀπάντων ὃ μὴ δι' αὐτοῦ
ἐπεραίνετο. Εἰ δὲ τι καὶ διεπεπράχει λαθῶν ἔτε-
ρος, ἢ τῆς βασιλείας δεηθεῖς, ἢ τὸν βασιλεῖα κερυ-
τιζόμενον εὐρῶν ἢ ῥίμμῳ λιθιδίων καταλαβῶν
προσανέχοντα καὶ τῷ καιρῷ πρὸς περάτωσιν
τοῦ αἰτουμένου χρησάμενος, οὐδὲ τοῦτο τῶν ἐκείνου
ἐκπερίστατο ὀφθαλμῶν σκεψάμενος γὰρ τρόπον
δι' οὗ τὰ παρ' ἄλλων διηυσμένα πρὸς ἐκείνον ἐπ-
αναλύουσιν ὡς εἰς στροφάλιγγα περιδινούμενα
ῥεύματα, δόγμα ἐκ βασιλείας ἐξήνεγκε μὴ ἄλλως
ὑπαράδεκτα ὀφθαλμοῦ ὅσα ἡ βασιλικὴ χεὶρ ὑπόση-
μαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ B
Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιᾶν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοῦς
χρώματι τὴν τοῦ « ἐτηρήθησαν » ἐπισημασίαν
βραβεύσειεν. Ἦγεν οὖν ὡς ἠρεῖτο πάντα καὶ με-
τέπειτευν, καὶ ἄπερ οἱ ἐκ Κομνηνῶν πρότερον
βασιλεῖς ἰδρῶσι πολλοῖς, εἶπω δὲ καὶ τοὺς πένητας
κλαμώμενοι, συλλογισμαίως ἀπεθραύρισαν χρη-
ματα, ταῦτα τῷ πρωτοσεβαστῷ καὶ τῇ βασιλείᾳ
πρὸς ἀποχέτευσιν προῦκειτο, καὶ τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου
ἐντικρυς ἐπεραίνετο, ὃ φησιν, εἰς ἔντερον πόρνης
πολλάκις μεταβύβισκεσθαι τὰ χρῶν καὶ πόνῳ
συλλεγέντα μακρῷ. Ἐντεῦθεν ἡ πᾶσα πόλις πρὸς
Ἀνδρόνικον ἔδλεπε, καὶ ἡ ἐκείνου ἄφριξις ὡς ἐν
σκοτομήνῃ λαμπτήρ καὶ ἀστὴρ ἀρίζηλος ἐδοξάζετο.
Τῷ τοι καὶ ἐνήγον διὰ γραμμάτων κρύβδην πεμ-
πομένων οἱ μέγα τότε δυνάμενοι καταταχῆσαι τὴν C
ἰσοδον, ὡς ἀντιταξομένων οὐδέων, οὔτε μὴν πρὸς
τὸ ἀντωπὸν τῆς ἐκείνου στησομένων σκιάς, ἀλλ'
ὑπὲρ τῶν ὄλων προσδεχομένων χερσὶ καὶ ἀναπετασόν-
των ἀσμένως τὰς τῆς καρδίας περιπτύχας. Διαφ-
ρόντως δὲ αὐτὸν παρεκρῶτει καὶ θαρραλέως προσ-
εἶναι διένυττεν ἡ πορφυρογέννητος Μαρία ἡ τοῦ
βασιλέως Ἀλεξίου ἑτεροθαλῆς ἀδελφὴ, καὶ ὁ παρ-
ισίων τῆς Καίσαρ ἐξ Ἰταλῶν ὀρμώμενος. Αὕτη
γὰρ ἀποπνιγμένη μικροῦ τῷ τὴν πατρῶν βασι-
λείαν ὑπὸ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συλασθαι, καὶ ἄλλως
δὲ θερμουργίαν ἀσπαζομένη καὶ ἀνδρική τὸ φρό-
νημα οὕσα, προσκτωμένη δὲ καὶ τὸ φύσει πρὸς
τὴν μητρικὴν βαρύζηλον, οὐχὶ στέγουσα δὲ καὶ
τὸ παρευδοκίμεισθαι καὶ ὡς ἀντικαθισταμένη D
τις ὑποβλέπεισθαι, τὸν Ἀνδρόνικον τοῖς γράμ-
ματιν ἐμωπίζεν ὡς ἴππον ἐρ' ὑσπληγγος ἐστῶτα
καὶ δρόμον καμπτήρος πνέοντα, ἐὸν κκχὸν ἀμθαγα-
πῶσα καὶ τὸν οἰκεῖον ὄλεθρον ἐπισπέρχούσα. Τὴν
δὲ πρὸς τὸν πρωτοσεβαστὸν οὐχ ὅσα τε οὕσα περι-
στάλλειν ἀπέχθειαν εἰς τοῦμφανὲς αὐτῷ ἀντεφέρετο,
καὶ οὐδ' ὀπισσοῦν διελελοῖπει, ὅσα οἱ πρὸς λύμην,

4. Cæterum Alexius sebastocrator, sua potentia
et imperatoris gratia fretus, summam rerum sibi
vindicabat et insolenter se gerebat, ut draco, cujus
aspectum post multa venena devorata nemo susti-
neat. Neque quidquam erat rerum omnium quod
per eum non gubernaretur. Quodsi quis alius
clam aliquid vel ab imperatrice exorasset, vel
occasione usus ab imperatore, nucibus aut lapillis
ludente impetrasset, ne id quidem inexploratum
relinquebat. Eam enim rationem iniiit, qua per
alios confecta ad se referrentur, aquarum instar in
verticem redeuntium, impetrato edicto quo con-
tinebatur, ea quibus manus imperatoris subscri-
psisset non aliter rata fore, nisi 300 prius Ale-
xiius ea vidisset et colore viridi subscripsisset,
« Rata sunt. » Itaque suo arbitratu versabat omnia ;
et quas pecunias Comnenii imperatores multis sud-
oribus atque etiam deglubendis pauperibus in
thesauros retulerant, eas in se et imperatricem
derivabat, ut plane id fieret quod Archilochus
scribit, ea sæpe in scorti pudenda confluere, quæ
longo labore et tempore sint congesta. Hinc tota
civitas Andronicum spectabat : ejus adventus ut
fax in tenebris et stella radians expectabatur.
Proceres eum clam per litteras ad accelerandum iter
hortabantur : neminem enim fore qui ei adversetur
aut umbræ ejus se opponat, sed omnes supinis
manibus eum excepturos, et intimos cordium re-
cessus ei libenter revelaturos. In primis vero Maria
Porphrogenita, imperatoris Alexii germana sed
non uterina soror, eum confirmabat, et Cæsar ejus
maritus natione Italus. Quæ cum ægerrime patere-
tur paternum imperium sebastocratori prædæ esse ;
et alioqui iracunda mulier et virago, naturali etiam
in novercam odio incitata, præterea superioris
impatiens et se ut 301 adversariam suspectam
esse ægre ferens, litteris Andronicum, ut equum
in carceribus stantem et ad metam aspirantem,
veluti flagellis incitabat ; idque suo malo, accele-
rato sibi interitu. Et quia sebastocratoris odium
dissimulare non poterat, aperte ei adversabatur,
et nihil non in ejus perniciem conabatur, conciliatis
etiam cognatis suis, quos favere norat Andronico,
et protosebaste inimicos esse. Hi erant Comnenus
Alexius, nothus Manuelis filius ex nepte Theodora
susceptus, Andronicus Lapardas, duo Andronici
filii, Joannes et Manuel, præfectus urbis Joannes
Camaterus, et alii complures. Ita sua in fratrem
et imperatorem fide per conjurationem firmata, et
morte protosebasti destinata, ejus aggrediendi
tempus cupide observabat. Quam ad rem cum ejus
in profundum Rhyacem egressum cum imperatrice
ad celebrandam Theodori martyris memoriam se-

ptimo primi jejuniorum opportunum fore putaret, A facinus instruxit, et percussores subornavit, qui ferrum in ejus sanguine tingerent. 302 Sed casu quodam eo consilio frustrata est. Nam insidiis paulo post deprehensis cæteri ad tribunal imperatoris adducti sunt, ut sententia de eo scelere ferretur; idque specie duntaxat, non revera. Statim enim condemnatio sequebatur; et illi ut muti pisces, non data defendendi sui potestate, in vincula abducebantur.

ρώσσα θάνατον, ἐκαιροφυλάκει τὴν τούτου καθάρσειν. Εὐκαιρον δὲ πρὸς τὴν μελετωμένην πράξιν εὐργεῖναι καιρὸν οἰηθεῖται τὴν εἰς τὸν Βαθὺν Ῥύσκα μετὰ τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ ἐπὶ τῷ τελεσθῆναι τὰ ὅσια Θεοδώρῳ τῷ χριστομάρτυρι· κατὰ τὴν ἐβδόμην τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν, τὴν μὲν ἐγγείρησιν ἤτοιμάσατο καὶ τοὺς σφαγίας τοῦ ἀντιπάλου ἐπήγετο τὸ φονουργὸν παραγυμνοῦντας σιδήριον, ἐκ δὲ τινος περιπετείας τοῦ οἰκείου ἐκκρούεται σκέμματος. Καὶ τῆς βουλῆς ὁμοῦ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς μικρῶ ὑπερον φωρθεῖσης τοὺς μὲν λοιποὺς τοῦ συστρέμματος εἶχε βῆμα βασιλικὸν, καὶ σέψις τοῦ ἀτοπήματος προὔκειτο σχήμασι· μόνους, ἀλλ' οὐχὶ πράγματι· ἐφωμάτρει γὰρ ἡ καταδικη εὐθύς, καὶ ὡς ἄφωνοι ἔχθους οἱ συσχεθέντες ἀπήγοντο, μηδ' ὄλως δεξιμένοι τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸ τὰ δοκοῦντά σφισιν ἀπολογῆσθαι.

5. Ipsa vero Porphyrogenita cum Cæsaris marito ad maximum templum confugit, iratam nocentem et ejus acerrimum defensorem et amatorem se fugere vociferans. Non igitur patriarcha solum et collegium sacerdotum ejus sunt miserti, sed plebem quoque promiscuam, quæ eo confluerat, ita commovit ut vix a lacrymis temperarent. Quo populi affectu freta, et paupere turba æroorum staterum largitione ad seditioem concitata, consuetudinem supplicum contempsit; et veniæ mentionem, quæ ei offerebatur, audire nolens, postulabat ut conjuratis carcere eductis denuo causæ dictio daretur; neque ullo modo ferebat ut Sebastocrator rem publicam administraret: cum enim limites transilire et in multas res nefarias impingere et tenebras suis majoribus offundere quærebatur. Nec his contenta ut palatio exigeretur, 303 postulabat, et veluti ramum adulterinum ex nobili stirpe revelli et perdi; qui si una adolesceret imperatorem suffocaturus esset. Cæterum ea desiderabat mulier quæ eventura non erant; nam vir imperatricis thalamo ut polyrys petris adherens, acetabulis passim expansis, nequaquam inde sibi discedendum putabat. Cæterum imperatore sorori Cæsariissæ comminato, nisi ultro templo excederet, vi abstractum iri (cum imperatorem dico, protosebasti et matris imperatoris edicta dico), illa se ultro excessuram pernegat; et verita ne comprehenderetur, custodes in portis collocat et omnes aditus munit, domo precationis in speluncam latronum aut castellum munitissimum et inexpugnabile conversa. Ita subinde progressa in deterius et res illaudatas aggressa copias auxiliares conscribit, et templi ambitum castra facit. Nam et Italicos gladiatores cogit, et magnanimos Iberes ex Oriente conecripit, qui negotiandi causa in urbe erant; et armatam Romanorum phalanxem ascivit, contemptis omnibus qui ad pacem hortabantur, nec ipsum patriarcham 304 verita, qui acriter instabat, et graviter monebat quid agendum osset, et

βυσσοδομεύουσα. Ἀμέλει καὶ δροποιοησαμένη τῶν πρὸς γένους ἐκείνη τινὰς, ὁπόσους δὴλαδὴ τῷ Ἀνδρονίκῳ ἤδει προστιθεμένους, φιλεχθροῦντας δὲ τῷ πρωτοσεβαστῷ (ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὃς ἐκ νοθείας ἀπετέγη τῷ βασιλεῖ Μανουήλ, ὁ Λαπαρῶς Ἀνδρόνικος, οἱ δύο τοῦ Ἀνδρονίκου υἱοὶ· ὁ τε Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουήλ, ὁ τῆς πόλεως ἑπαρχὸς Ἰωάννης ὁ Καματηρὸς καὶ συγγνοὶ ἕτεροί), καὶ διὰ συνωμοσίας τὴν μὲν εἰς τὸν ἀδελφὸν καὶ βασιλεῖα πῖστιν κρατουμένην, τὸν δὲ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ κυρώσσα θάνατον, ἐκαιροφυλάκει τὴν τούτου καθάρσειν. Εὐκαιρον δὲ πρὸς τὴν μελετωμένην πράξιν εὐργεῖναι καιρὸν οἰηθεῖται τὴν εἰς τὸν Βαθὺν Ῥύσκα μετὰ τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ ἐπὶ τῷ τελεσθῆναι τὰ ὅσια Θεοδώρῳ τῷ χριστομάρτυρι· κατὰ τὴν ἐβδόμην τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν, τὴν μὲν ἐγγείρησιν ἤτοιμάσατο καὶ τοὺς σφαγίας τοῦ ἀντιπάλου ἐπήγετο τὸ φονουργὸν παραγυμνοῦντας σιδήριον, ἐκ δὲ τινος περιπετείας τοῦ οἰκείου ἐκκρούεται σκέμματος. Καὶ τῆς βουλῆς ὁμοῦ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς μικρῶ ὑπερον φωρθεῖσης τοὺς μὲν λοιποὺς τοῦ συστρέμματος εἶχε βῆμα βασιλικὸν, καὶ σέψις τοῦ ἀτοπήματος προὔκειτο σχήμασι· μόνους, ἀλλ' οὐχὶ πράγματι· ἐφωμάτρει γὰρ ἡ καταδικη εὐθύς, καὶ ὡς ἄφωνοι ἔχθους οἱ συσχεθέντες ἀπήγοντο, μηδ' ὄλως δεξιμένοι τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸ τὰ δοκοῦντά σφισιν ἀπολογῆσθαι.

Ε. Αὐτὴ δὲ ἡ Πορφυρογέννητος σὺν τῷ ἀνδρὶ τῷ Καίσαρι τῷ μεγίστῳ ναψ̄ προσρῦεται, βαρυμηνιώσαν κατ' αὐτῆς ἐκδιδράσκειν φάσκουσα μητρικὴν καὶ τὸν ταύτης κάρταμον ἑραστὴν. Οἶκτον οὖν οὐ τῷ πατριάρχῳ μόνον ἐμπαποθήκει καὶ τοῖς ὅσοι τῆς ἱερᾶς κιγκλίδος ἐντὸς, ἀλλὰ καὶ πλείστους τῶν ἐκ τοῦ ξύγκλυδος δήμου καὶ σύρρακος οὕτω κατέκαμψε καὶ μετέωρεν ὡς μικροῦ καὶ δακρυρῶσιν ἐπ' αὐτῇ. Ἐνθεν τοι καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀναθερμνωθεῖσα περιπαθείαις, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ αὐτῇ διαδόσει στατήρων γαλκῶν πρὸς ἀποστασίαν τὸ πτωχῶον πλῆθος ἐξαγριάνουσα, τὰ τοῖς πρόσφειν ἠδοῖται βραβευόμενα ἔθιμα, καὶ προτεινομένης ἀμνηστίας ὧν ἐλίω δρῶσα κακῶς οὐδ' ἐπαίειν ὄλως ἠνείχετο, ἀλλ' ἀπήτει παλινδικίαν τῶν ταύτης συνωμοτῶν καὶ ἄνεσιν τῶν καθείξεων. Τὸν τε πρωτοσεβαστὸν τῆς τῶν κοινῶν ἔχεσθαι διοικήσεως οὐδαμῶς φέρουσα ἦν, ἀλλ' ἀποφλαυρίζουσα τουτονὶ πόδα ὑπερβάθμιον τείνειν ἔφασκε τοῖς οὐκ ἐφικτοῖς καὶ κατολισθαίνειν εἰς πράξεις μηδαμῇ θεμιτάς, καὶ τὸ γένος οἱ ἐντεῦθεν ἐπιβολοῦν. Ὅθῳ δὲ προϊούσα καὶ τῶν βασιλείων ἀποσκορρακισθῆναι τοῦτον ἐνέκειτο ἐξαιτούσα, καὶ οἷά τι παρεκφυέν ζιζάνιον τὴν εὐγενοῦς ἀποσπασθῆναι φυταλιᾶς καὶ ζτημιωθῆναι ὀλέθρῳ, συνανασθῆναι καὶ συμπύγῳ ὡς σίτον τὸν αὐτοκράτορα. Ἦν δὲ ἀντικρυς ὀριγνωμένη ἂ μὴ τελεῖσθαι ἔμελλεν. Ὁ γὰρ ἀνὴρ οὗτος τοῖς ἀνακτορικοῖς θαλάμοις ὡς πολύπους ταῖς πέτρας καθάπαξ ἐμφὺς καὶ τὰς κοτυληθόνας κύκλω διαφείδ' ὄλως μεταβαίνειν ἐκείθεν ἔβούλετο. Καὶ ὅποτε τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ διηπειλήκτο· τῇ κασιγνήτῳ Καισαρίσῃ τὴν ἐκ τοῦ νεῶ ἀφαίρεσιν καὶ κατάσπασιν, εἰ μὴ ἐκσταίῃ ἐκοῦσα τοῦ ἱεροῦ (βασιλέα δὲ λέγων τὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ φημι: [P. 132] ἐπιτάγματα καὶ τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς), τὸ ἐκοῦσα εἶναι μηδαμῶς προσελθεῖν ἀνητείλχεν. Ἐνθεν τοι καὶ δεδοικυῖα μὴ συλληφθεῖη, ταῖς τε πύλαις τοῦ νεῶ ἐπίστησι φύλακας καὶ πάσας τὰς εἰσόδους διαλαμβάνει φρουραῖς, τὸν τῆς προσευχῆς οἶκον διασκευάζουσα πρὸς ληστήριον ἢ

φρούριον ἐχυρὸν καὶ ἀπότομον, δυσάλωτον τοῖς A
προσβάλλουσιν. Ἀεὶ δ' ἐπεκτεινομένη τοῖς χεῖροσι
καὶ προβαίνουσα τοῖς οὐκ ἐπαινετοῖς, καὶ ξυμμα-
χικὸν τάγμα ξενολογεῖ καὶ τίθησι στρατόπεδον τὸν
θεῖον περιβόλον. Καὶ Ἰταλιώτας γὰρ συναγέοχεν
ὀπλομάχους, καὶ μεγαθύμους ἐφόους ἐστρατολόγησεν
Ἰβήρας κατ' ἐμπορίαν τῇ πόλει περιβαλόντας, καὶ
Ῥωμαίων ὀπλιτεῦσαν ἐπεσπάσατο φάλαγγα, ἐμ-
καζομένη μηδενὸς τὰ πρὸς εἰρήνην αὐτῇ κατεπέφ-
δοντος, μητ' αὐτὸν τὸν πατριάρχην ὑποστελλομένη
ἐμβριθῶς ἐγκείμενον καὶ μάλα πρακτικῶς ὑποτι-
θέμενον τὸ πρακτεόν, πολλάκις δὲ καὶ πρὸς ὄργην
ἐπιπλήττονα. Καὶ ξύμπαν μὲν οὖν ἐτέρας πόλεως τὸ
λαῶδες πληθὸς ἀλογίῃ χείρει καὶ τῆν ἐπὶ τι ῥοπὴν δυσ-
μαχώτατον ἐστὶ τὸ δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἀγοραίων
φιλοταραχώτατον μάλιστα, προπετεῖα χείρον καὶ
σκολιᾶζον ταῖς ὁδοῖς, ὅση καὶ ἐκ διαφόρων πολιτεῦεται B
γενῶν καὶ τῇ τῶν τεχνῶν ποικιλίᾳ συμμεταποιοῦται,
ὡς εἶπη τις, τὸ φρονεῖν. Ἐπειδὴ δὲ αἰεὶ τὰ χεῖρω
εἴωθε καὶ ἐν πολλοῖς ὄμφαξι μίαν ῥάγα πεπανθεῖσαν
μόλις εὐρήσει τις, διὰ τοῦτο οὔτε σὺν λόγῳ τὸ τοῦ
πολιτεύματος ἀγοραίων ἐφ' ὁτιοῦν χωρεῖ οὔτε μετὰ
προθυμίας ἐφίσταται οἷς ἐφορμήσειεν οὐ προσή-
κόντως, ἀλλ' ὅπη μὲν πρὸς στάσις καὶ φήμη μόνη
μοθαρμολζόμενον πυρὸς ἐστὶ δραστηκώτερον, χορευόν
οἶον κατὰ ξιφῶν καὶ προβλήσι καὶ κύμασι κωφοῖς
ἀνθιστάμενον, ὅπη δὲ κατεπτηχὸς ὡς ψοφοδεὲς καὶ τὸν
ἀχένα παντὶ τῷ βουλομένῳ παρέχει πατεῖν. Ἐκόντως οὖν
ὡς ἀστασίαν ἦθους νοσοῦν καὶ παλιμβολώτατον διαδέβληται. Οὔτε οὖν ἑαυτοῖς ποτε τὰ κάλλιστα πεφώρανται
πρῆξαντες οἱ τῆς Κωνσταντίνου σύγκλυδες ὄγλοι, οὐδ' ἐτέροις εἰσηγουμένοις τὰ κοινωφελῆ καὶ σωτήρια ἐπειθαρ-
χρησαν, αἰεὶ δὲ τανατία ταῖς εὐδαιμονούσικς παρακαθιστάντες πόλεσιν, ὅσα γῆ καὶ θάλασσα τούτοις δωροφορεῖ,
ἐπ' ἀνηνύτοις εἰς ἐτέρας πόλεις ἀλλοθηνῶν διαφέρουσι καὶ μεταγίζουσι. Τὸ δὲ πρὸς τοὺς κρατοῦντας ἀδιάφορον
ὡς ἔμφυτον αὐτοῖς κακὸν συντετήρηται· ὃν γὰρ ὡς ἐννόμως σήμερον ἐξείρουσιν ἄρχοντα, τοῦτον ὡς κακοεργὸν
ἐς νέωτα διασφύρουσι, τοῦτό τε κάκεινο παριστῶντες μὴ σὺν λόγῳ ποιεῖν, ἀνεπιστημοσύνη τοῦ κρείττονος καὶ τῷ
εὐρίκτιστῳ τοῦ φρονήματος.

ζ'. Ἦν οὖν τηνικαῦτα ὄρῳν καὶ κατὰ συλλόγους C
ἀθροισμένους καὶ ἀγειρομένους κατὰ συστήματα,
οἳ καὶ πρῶτα μὲν ἡλευθεροστόμου, τὴν μὲν πορ-
φυρογέννητον Μαρτίαν δῆθεν οἰκτερίζοντες ὡς παρ'
ἄξιαν πάσχουσαν, τοῦ δὲ πρωτοσεβαστοῦ καταβο-
ώμενοι ὡς μὴ σὺν λόγῳ εὐπραγοῦντος μηδ' ὡς χρῆ
τῇ τύχῃ χρωμένου. Καὶ κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως
ἡγανάκτου μνηστῆρος. Κατὰ μικρὸν δὲ προϊόντες καὶ
εἰς στασιασμὸν ἀνεβρώμεσαν, καὶ τις [P. 152] τῶν
ιερέων ἐκτυπον τοῦ Χριστοῦ ἐπ' ἀγορᾶς ἐνεγκῶν
καὶ ἄλλος ἄρας σταυρὸν ἐπωμάδιον καὶ ἕτερος ση-
μαῖαν ἱερὰν ἀνεμώσας ὡς γλάρος μυίας τοὺς στα-
σιαστὰς ἐπεσπάσαντο. Καὶ ὡσπερ ὑφ' ἐνὶ συνθήματι
κινηθέντες τὸν μὲν βασιλέα εὐφήμεσις ἐδεξιοῦντο φω-
ναῖς, τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐς νεώτερα χωρούτων ἔργα
τεκμήριον, ἐκ καλλίστης καταρχομένων ἀρχῆς, τὰ
μέντοι τελευταῖα βλεπόντων εἰς ἐπανάστασιν, τὸν
δὲ πρωτοσεβαστὸν καὶ τὴν δέσποιναν καθυπέβαλλον
ἀναθήματα. Οὐκ ἐς αὐτὸ δὲ μόνον ἔδρων ἀθροισόμε-
νοι ταῦτα τὸ Μίλιον, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τῆς
λαμπρᾶς ἱπποδρομίας σφενδόνην παραγενόμενοι καὶ
ἀφορώντες εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰ οὕτως ἀπρεπῆ διε-
πράττοντο. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμέρας συχρᾶς γινόμενον
ἐξεκόμενοι τὸν βῆμον καὶ εἰς στάσις ἀνέφλεγε. Καὶ
εἰς αὐθάδειαν οἱ πολλοὶ τραχυνόμενοι οἴκους λαμ-

PATROL. GR. CXXXIX.

sæpe etiam iracunde objurgabat. Est profecto mor-
bus hic omnium civitatum, ut plebs sit temeraria
et magno impetu foratur. Sed Cpoli turba circum-
foranea omnium turbulentissima est, et rectis con-
siliis eo minus gaudet quo ex pluribus gentibus
constat, et artium varietate quodammodo ingenia
mutat. Et quia pejora vincere solent et in multis
immaturis uvis vix unus maturus acinus reperitur,
neque consilio quidquam aggreditur, neque æquo
animo ab inhonestis conatibus desistit; et inter-
dum fama tantum seditionis impulsæ, igni magis
exæstuat, in enses, in præcipitia, in marinos sco-
pulos cæco furore ruit. Contra, cum perterrita est,
ad quemvis strepitum expavescit, cuius collum
calcandum præbet. Recte igitur inconstantis et
temeritatis nomine reprehenditur. Nam colluvies
illa populi neque ipsa sibi recte consulere, neque
aliis bene præcipientibus 305 auscultare solet;
et contra fortunatarum urbium consuetudinem,
quidquid terra marique importatur, nullo cum
fructu in peregrinas urbes effundit. Levitas vero
et perfidia erga imperatores natura eis insita est.
Quem enim hodie ut legitimum magistratum ex-
tollunt, eum perendie promalefico traducunt. Unde
salis apparet eos nihil cum ratione agere, sed temeritate
quadam et levitate ingenii.

6. Tum igitur in manipulos et cohortes centu-
rari; ac primum Mariam miserari, quod alia for-
tuna esset quam ejus dignitas postularct; et in
protosebastum vociferari, quod præter meritum
felix fortuna abuloretur; imperatoris etiam matri
succensere, ac paulatim in seditionem erumpere.
Et quidam sacerdos Christi imagine in forum allata,
alter cruce in tergum sublata, alius sacro vexillo
arrepto, seditiosos attraxerunt ut Cæcias nubes,
ut velut ex composito omnes imperatorem lauda-
rent, et qui seditiosorum mos est, a bono principio
ad malum finem delapsi, protosebastum et dominam
exsecrarentur. Hoc non in Milio duntaxat fecerunt,
sed nec in circo equestri, palatium 306 intuen-
tes, a tanta fœditate abhorruerunt. Quod diebus
compluribus continuatum populum ad seditionem
concitavit. Proinde vulgus, omni metu posito, splen-
didissimas ædes eorum quos protosebaste et do-
minæ in primis charos esse norant diripuit et
diruit; inter quas insignis domus Theodori Pan-
techni, præfecti urbis, domestici secretarii et præ-
toris, destructa est. Ac ipse quidem fuga salutem
quæsiit; sed instrumento omni direpto, nec publi-
cis commentariis, quibus jura civitatis a veteribus
descripta imperatoribus con ebantur, abstinue-

runt; quorum utilitas cum publico permanet ad omnes aut plurimos, privata eorum possessio tantum cupiditatis sitim nullo modo possit extinguere. Protosebastus igitur cum malum subinde crescere videret, consilium tumultus illius comprimendi inquit: et quia Mariam Cæsariissam ab instituto non recessuram neque de arrogantibus et immodicis istis postulationibus quidquam remissuram providebat, bello controversiam dirimere statuit eamque sacra æde velut **307** arce ejicere. Itaque ex Orientalibus copiis exercitu non exiguo collecto, et in magnum palatium ut una castra convocato, locus idoneus quærebatur ex quo templum invaderent. Jam enim etiam Cæsariissa ad vim bello propulsandam se parabat, et ædes maximo templo juxta Augusteonem contiguas illius milites everterunt: et maximo fornice, qui est in Millio, consensu ad propulsandos imperatores se parabant. Divi quoque Alexii ædem, Augusteonis atrio junctam, custodierunt. Verum imperatoris milites mensis Maii die **vii**, indictione **xv**, diluculo palatio egressi, Joannis Theologi ædem cognomonto Diippum, Sabbatio Armenio duce occupant, eaque conscensa confusum clamorem tollunt. Hora diei tertia cum pugna esset auspicanda, foro pleno hominibus, Cæsariissæ milites, qui e Milii fornice et Alexii æde pugnabant, telis e superiore loco tanquam fulminibus coniectis non mediocriter læserunt. Cum autem aliæ quoque cohortes armis instructissimæ palatio educerentur, et omnes **308** vicos, omnes angulos, omnes angiportus, qua ad templum iur, occuparent, populi ad Cæsariissam concursus compressus est. Cæsarianos quoque milites relicto templo et Augusteonis vestibulo cum imperatoris exercitibus in vicis congressos, paucos cum multis, fugari et paulatim remollescere apparebat. Ita manifeste ad manus ventum est, et pugna magna vi commissa, eminus sagittis et cominus manu. Gemitus cadentium et cohortationes occidentium utrinque audiuntur, aucipiti in ipsum usque meridiem victoria. Die xero jam inclinante, imperatorii haud obscure superiores evaserunt, Cæsarianis ex bivis in Augusteonem compulsis. Deinde etiam ii qui in fornice Milii stabant et ex æde Alexii pugnabant, fugam spectarunt. Quibus locis occupatis imperatoris exercitus vexilla cum imaginibus in fornicibus erexit, et fores Augusteonis securibus et malleis perrupit. Cæsariani vero quia resistere non poterunt, cum et ex fornicibus superne et cominus in Augusteone a globo militum pessime tractarentur, paulatim dilabebantur, **309** parum adjuti ab iis qui ex Macronis, ubi Catechumeni instituuntur, et Thomoitæ superioribus locis saxa et tela jaculabantur. Tandem armis undique circumvenit et Augusteone in templi vestibulum irruunt, ubi princeps et maximus Dei apparitor, archangelus Michael stricto gladio pro templi custode statuam habet tenuibus calculis interpunctam. Ex eo neque imperatoril ulterius pro-

Α προτάτους κατέσπασαν καὶ τὰ ἐντὸς τούτων διήρ-
πασαν, οἷς διαφερόντως ἐβλεπον ἡμερον ὃ τε πρω-
τοσεβαστὸς καὶ ἡ δέσποινα· σὺν οἷς καὶ τὸ τοῦ Παν-
τεχνῆ Θεοδώρου περικαλλῆς οἰκημα, ἐπάρχου ὄντος
τῆς πόλεως καὶ τὸ τῶν οἰκιακῶν διέποντος σέκρε-
τον τῷ δικαιοδοτικῷ τε θρόνῳ ἐμπρέποντος. Καὶ
αὐτὸς μὲν ἐξήλυξε δρασμῶν τὸ πεσεῖν· τὰ δ' ἐνόντα
διαρπασάμενοι οὐδ' αὐτῶν τῶν δημοσίων τόμων
ἀπέσχεοντο, οἱ τὰ δίκαια τῆς πολιτείας παρὰ τῶν
πρώην βασιλέων ἔχουσιν ὑπογεγραμμένοι καὶ τὸ
μὲν χρήσιμον κοινῇ διαβαῖνον πρὸς ἅπαντας ἢ τοὺς
πλείονας, ἀφανρὸν δὲ τὸ ἐκ τοῦ ιδιώσεσθαι κέρδος,
καὶ μηδ' ὄσον τὸν ἐκείνων ἐδίανεν ἄν οἰκοποτάζοντα
φάρυγγα. Οἱ περὶ τὸν πρωτοσεβαστὸν τοίνυν ὁρῶν-
τες αἰεὶ τὰ χεῖρω προβαίνοντα, σκέπτονται βουλήν
καθιζήσαντες ὅπως τὴν λύμην στῆσαι ταυτηνί.
Β Καὶ ἐπει κατ' οὐδένα τρόπον ἐώρων τὴν Καισάρισσαν
Μαρίαν τῶν οἰκείων βουλευμάτων μεθισταμένην ἢ
βραχὺ τι γοῦν ὑπενδιδοῦσαν τῶν ὑπερόρων ζητη-
μάτων ἄπρωτείνετο, ἔγων διὰ πολέμου ἐπ' ἐκεί-
νην χωρεῖν καὶ ὡς ἀπὸ τινος ἐρύματος τοῦ θεοῦ
ἐξελάσαι ταύτην νεώ. Συλλεγέντος τοίνυν οὐκ ὀλίγου
στρατεύματος ἐκ τῶν ἐψῶν τε καὶ ἐσπερίων ταγ-
μάτων καὶ πάντων ὡς εἰς ἐν συναθροισθέντων στρα-
τόπεδον τὸ μέγα παλάτιον, ὃ ἐπιτήδεος χῶρος
ἀνεδιφᾶτο καθ' ὃν ἄν τοῖς ἐπὶ τοῦ νεῷ ἐπιθῶνται.
Γ Ἦδη γὰρ καὶ ἡ Καισάρισσα πρὸς τὴν ἀντίταξιν
ἤτοιμάσατο, διακριθῆναι πολέμῳ τὰ καθ' αὐτὴν
ἐθέλουσα. Οὐκοῦν ὄσαι τῷ μεγίστῳ ἱερῷ οἰκίαι
κατὰ τὸν Αὐγουστεῶνα συνήπτοντο, παρὰ τῶν ὑπ'
αὐτὴν ἀπεβράγγισαν, καὶ τῆς μεγίστης ἀψίδος ἀνω-
θεν, ἣτις κατὰ τὸ Μίλιον ἴσταται, οἱ ἀπ' αὐτῆς
ἀνήλθοσαν τοῖς βασιλικοῖς ἀντιπλακησόμενοι στρα-
τεύμασι. Καὶ τὸν νεῶν δὲ ὃς τοῦ Ἀλεξίου κατονο-
μάζεται, τῇ δὲ τοῦ Αὐγουστεῶνος αὐλαίᾳ προσή-
ωνται, στρατιῶται εἰσιόντες ἐφύλακτον. Αὐτοὶ μὲν-
τοι οἱ βασιλικοὶ καθ' ἡμέραν ἐδόδμην, δευτέραν
τοῦ Μάϊου μηνός, τῆς πεντεκαδεκάτης Ἰνδικτιῶ-
νος, ἐκ τοῦ μεγάλου παλατίου κατὰ τὸ περιόρθρον
ἐκθορόντες εἰσίσαι τὰ πρῶτα τὸν τοῦ Θεολόγου
Ἰωάννου ναὸν, ᾧ τὸ ἐπίκλην Διίππειον, στρατάρ-
χον ἔχοντες τινὰ Σαββάτιον Ἀρμένιον. Ἐπειτα τοῦ
τεμένους [P. 154] ἀνωθεν γενόμενοι ἀσήμους λαλα-
γὰς ἤφισαν. Ὡς δ' ἐνειστήκει κειρὸς τοῦ μάχε-
σθαι, περὶ τρίτην ὥραν οὕσης τῆς ἡμέρας καὶ πλη-
θοῦσης μάλιστα τῆς ἀγορᾶς, οὐ μετρίως τοὺς ἐκ
D τῆς ἀψίδος τοῦ Μιλίου καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ νεῷ τοῦ
Ἀλεξίου μαχομένους ὀπλίτας τῆς Καισάρισσης εἰ-
νοντο οὗτοι, ἐξ ὑπερδεξίων μαχόμενοι καὶ ὡς ἀφ'
ὑψους σκηπτοὺς ἐπαφέντες κάτω τὰ βέλεμνα.
Ἄλλὰ καὶ ἐτέρων καταλόγων εὐοπλοτάτων τοῦ πα-
λατίου ἐξόντων καὶ τὰς διόδους πληρωσάντων καὶ
τοὺς στενωποὺς διειληφότων ὀπόσοι πρὸς τὸ μέγα
τέμενος φέρουσιν, ὃ τε δῆμος τοῦ ἐπιδοθῆναι τῇ
Καισαρίστῃ ἐπαύσατο διὰ τὸ πᾶσιν ἐφοδὸν τοῖς
ὑπλοῖς ἀποταφρεύεσθαι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐπεξιόν-
τες καὶ τὴν αὐλαίαν τοῦ Αὐγουστεῶνος ὑπερβαίνον-
τες καὶ τοῖς βασιλικοῖς στρατοῖς κατὰ τὰς ἀγυῖας
συμπλεκόμενοι, ὀλίγοι πρὸς πλείους διαμιλλώμενοι,

δῆλοι ἦσαν κáμοντες ἤδη καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ **A** gredi potuerunt ob suspectps templi angiportus ;
 θαρράλειο ὑπεκλυόμενοι λήματος. Καὶ οὕτω δ' neque Cæsariissæ defensores inde ad pugnam pro-
 οὖν τὰ τῆς συμπλοκῆς ἐνειστήκει λαμπρῶς, καὶ dibant.
 μάχη συνέρρωγε καρτερὰ, ἡ μὲν ἀπὸ τόξων βολῆς, ἡ δὲ καὶ ἐν χερσὶν ἀγχώμαλος, καὶ στόνος μὲν τῶν πλητ-
 τομένων, ἐπιχειλισμὸς δὲ τῶν ἀναιρούντων ἐκατέρωθεν ἐξηκούετο. Ἔως μὲν οὖν σταθερᾶς μεσημέριας ἦν ἡ
 μάχη ἀμφιπαλῆς καὶ ἡ νίκη ἀμφίριτος, ἐπ' ἴσης τῶν ἀμφοτέρων στρατευμάτων ταλαντεύουσα τὰς πλάστιγγ-
 γας, κλίνουσα τε ἀνὰ μέρος καὶ αὐθις ἀνάγουσα τὸ τότε μαχόμενον· τῆς δ' ἡμέρας ἤδη ὑπόληγούσης περι-
 φαντῆς ἡ νίκη τοῖς ἐκ βασιλείως προσέβρεψεν. Ὡσάμενοι γάρ τοὺς ἐκ τοῦ νεῶ εἴσω τοῦ Αὐγουστεῶνος κατέκ-
 λεισαν, ἐν τῶν ἀμφρόδων ἀποκρουσάμενοι· τούτων δὲ συνεληθέντων ἐντὸς, καὶ οἱ ταῖς ἀψῖσι τοῦ Μιλίου
 ἐρεστώτες καὶ οἱ ἐκ τοῦ νεῶ τοῦ Ἀλεξίου μαχόμενοι πρὸς τροπὴν ἔβλεψαν. Καὶ ὡς ἐπελάθοντο τῶν χώρων
 τούτων, ὁ τοῦ βασιλέως στρατὸς τὰς μὲν σημαίας τῶν ἀψίδων ἄνωθεν ἔστρεψεν αἰ τοὺς βασιλεῖς εἰκονίζουσιν,
 αἱ δὲ πύλαι τοῦ Αὐγουστεῶνος ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατεβράβησαν· καὶ τὸ τῆς Καισαρίσσης
 ὀπλιτικὸν οὐκέτι ἀντιπλήττειν ἔχον ὡς τοῖς ἀνιοῦσι τὰς ἀψίδας κατὰ κορυφὴν βαλλόμενον, κὰκ τῶν
 εἰσχυθέντων εἰς τὴν αὐλείον στρατιωτῶν ταῖς κατὰ χεῖρα συμπλοκαῖς πάσχον τὰ χεῖριστα, κατὰ
 μικρὸν ὑπέκλεπτε τὴν φυγὴν, βραχείας ἀρωγῆς ἀπολαῶν διὰ τε λίθων βολῆς καὶ βελῶν ἀφέσεως ἐκ
 τῶν ὑπερθεῖν ἐπαμυνόντων σφίσι Ῥωμαίων ἀπὸ τε τοῦ ἀνδρῶνος τοῦ κολουμένου Μάκρωνος ἐς τὸν
 Αὐγουστεῶνα προνεύοντες, καὶ τοῦ συνημμένου τούτῳ Θωμαίτου δόμου. Τέλος δὲ τοῖς πάντοθεν βάλ-
 λουσιν ἐκ τοῦ νεῶ πιεζόμενοι ἀφίστανται τῆς τοῦ Αὐγουστεῶνος αὐλαίας καὶ εἰσίσαι τὸ πρόναον, καθ' ὃ δὴ ὁ
 πρῶτιστος καὶ μέγιστος τῶν παρστατούντων ἀρχαγγέλων Θεῶ Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστήλωται ψηφί-
 δων λεπταῖς ἐπιθέσει, φύλαξ προδεδλημένος τοῦ ἱεροῦ. Ἐκ δὲ τούτου οὔτε οἱ τοῦ βασιλέως προσωτέρω βαίνειν
 ἠδύναντο, ὑφορώμενοι τοὺς τοῦ ναοῦ στενωποὺς, οὔτε οἱ τῆς Καισαρίσσης ὑπερπονοῦντες ἐκείθεν ἐξήσαν ὡς
 μαχοῦμενοι.

ζ· Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς, ὁ μὲν **B**
 δέσας περὶ ἐαυτῶ τε καὶ τῆ ἀλόχῳ μὴ συλληφθεῖν
 ἀγεννῶς ὑπὸ τῶν διαφόρων, ὁ δὲ μὴ πῶς ἔνδον τοῦ
 ἱεροῦ παρεῖσιωσιν οἱ πολέμιοι καὶ ποσὶ μὲν οὐχ
 ὁσίοις τὸ ἄγιον πατήσασσι δάπεδον, χερσὶ δ' ἀνάγκοις
 καὶ θερμὸν ἔτι σταζούσαις τῷ λύθρῳ τὰ παναγῆ λη-
 στεῖσαι ἀναθήματα, ὁ μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν [P. 135]
 στολὴν ἐπενδύς καὶ τὰ θεῖα μετὰ χεῖρας δεξάμενος
 λόγια κάτεισιν εἰς τὸ προσκύνιον τοῦ νεῶ, ἐν ᾧ οἱ τῆς
 Καισαρίσσης ὑπερμαχοῦντες ἠλίσθησαν φεύγοντες,
 ὁ καὶ πρωτεδικεῖον κικλήσκειται· ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς
 τὰς εἰσόδους τῆς ἐκκλησίας τηροῦντας ὀπλομάχους
 ἀγχοῦς, καὶ ὅσον περὶ αὐτὸν ἀκραϊνὸς ἔτι Λατι-
 νικὸν δορυφορικόν, καὶ τὸ περὶ τὴν ὁμόλεκτρον αὐτοῦ
 θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον, καὶ περὶ τοὺς ἑκατὸν πεν-
 τήκοντα πάντας ἡρῶμηκῶς, ἐπὶ τινος μετεώρου σκι-
 ποδίσκου κατὰ τὸν Μάκρωνα παρευρεθέντος στὰς **C**
 αὐτὸς, καὶ περιστήσας τοὺς παρεσκευασμένους εἰς
 πόλεμον, ἔφησε τοιάδε· « Ἐχρῆν μὲν μὴ καθ' ὁμο-
 φύλων καὶ ὁμοπίστων, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ
 στυροῦ τὰς πολεμικὰς τάτας περιβεβληθῆσθαι στο-
 λὰς καὶ τὰς χεῖρας τοῖς φασγάνοις καθωπλίσθαι·
 ἐπεὶ δὲ οἱ τὰ τῆς βασιλείας Ῥωμαίων μοχθηρῶς
 διέποντες τοῦτο μὲν ἀφείλοντο, ἀναγκαστῶς δὲ καὶ
 οὐκ οὖν προαιρετῶς τὰς ἡμετέρας λόγγας καθ'
 ἐαυτῶν ἀκονήσαντες ἔχουσι, μὴ δὲ ἀγεννῶς ἐπι-
 στῶμεν τοῖς ἐπιοῦσι, μηδ' ὅτι ταυτόπιστοι καὶ τὴν
 αὐτὴν οἰκοῦντες ἀναλογισώμεθα, ἀλλ' ὡς πολε-
 μίους Θεῶ πρότερον, οὐ τὸ ἱερὸν τότε εἰσίσαιν ἀναι-
 δῶς, ἔπειτα δὲ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀπεχθεῖς ἄμυνώ-
 μεθα. Πάντως δὲ εἰσι τὰ τῆς ἀμύνης ἀνεύθυνα· οἷς
 γάρ τι οὐ προσέστημεν ὄλωσ καὶ καθ' ὧν ὄπλα
 οὐδ' ὄλωσ ἡράμεθα, ἀνευρυθιάστως οὗτοι προσίσαιν
 ἡμῖν ὡς ἐπιθανατίοις τισὶ καὶ ἐσχάτοις, καὶ κει-
 μένων ἀδατημοσύνη κατεπεμβαίνουσι τοῦ κηλοῦ, καὶ
 προσρυομένου Θεῶ ἐκ τοῦ τεῶ τούτου ἀποσπῶν

7. At Cæsar de seipso et conjuge sollicitus, ne
 turpiter ab inimicis caperentur, patriarcha me-
 tuens ne hostes in templum penetrarent, et profa-
 nis pedibus sacrum solum calcarent, et impuris
 et calidum adhuc sanguinem stillantibus manibus
 sanctissima donaria raperent, **310** pontificia stola
 ornatus et divina oracula manibus gestans, in tem-
 pli vestibulum, quod et protecdiceum dicitur, quo
 se Cæsariani fuga recoperant, descendit. Cæsar
 vero gladiatores, qui ecclesiæ fores tuebantur, et
 Latinos satellites adhuc viribus integros, et uxoris
 suæ ac domesticos ministros circiter ceterum ad-
 duxit; et sublime subsellium in Macrone nactus
 orationem hujusmodi habuit: « Etsi non contra po-
 pulares et eadem religione initiatos, sed contra
 crucis inimicos arma sumi decuisset, tamen quia
 ii, qui Romanum imperium male administrant, illud
 nobis ademerunt, et quantumvis invitas hastas no-
 stras in se acueri neque religionis coegerunt, hostes
 haud timide propulsemus, neque nationis ratione ha-
 bita: sed primum ut hostes Dei, cujus templum impu-
 denter ingrediuntur, deinde ut nostros adversarios
 ulciscamur. Neque nos eo nomine quisquam repre-
 hendet. Hi enim quos nunquam offendimus, contra
 quos **311** arma non cepimus, contra nos veluti
 capitis damnatos impudenter accurrunt, nullo re-
 spectu honestatis; nosque Deo supplices, contra
 omnem æquitatem ex æde avellere contendunt,
 nulla a nobis injuria lacessiti. Est enim extremæ
 insanix eos vel objurgare vel ut injurios lacessere,
 qui ad Deum confugiunt, eoque intercessore et
 defensore persecutionum remedium quaerunt.
 Quare nemo nefas putare debet suam salutem pro-
 pugnare et ictum hostilem antevertere. Neque po-
 pulari suo, stricto ense mortem minitanti, par-
 cendum est. Quisquis nocet, hostis habeatur. Qui

occisum it, occidatur. Imo Deus ipse gratiam nobis habebit, si templum suum contra istos carnifices defenderimus, qui hianti ore, ut videtis, ad sacra diripienda veniunt. Quod nisi animis haberent, et sacra profanaque juxta æstimarent, jampridem quippe victores, ultra templi vestibulum vi penetrare destitissent. Verum tanta est eorum impudentia, ut non modo nos, sed ipsum etiam Deum spoliatum velint. Sed cruce affixum et hanc hastam testor, haudquamquam ad exitum cœpta perducent. Nam et Deo donaria hæc a pollutis manibus intacta conservabimus, **312** et nostram salutem haud negligemus. » Hujusmodi oratione habita in templi vestibulum descendit, ad Michaelis archangelistatuum, cœteris eum ut duces sequentibus, qui omnes clypeos et longos ancipites enses gestabant, plane æneis statuis similes. Ibi Cæsar acie instructa, signo crucis munitus, ante alios prosiluit. Qui vero in Augusteonis atrio erant, primo illius impetu perturbati foribus, alii alios urgentes, effunduntur; ac multi ex imperatoria legione vulnerati sunt; unus etiam ense trajectus est. Post hoc Cæsar eo redit unde venerat, imperatoriis ultra atrium prodire non audentibus, sed eminus tela ingerere contentis. Die jam ad occasum vergente, milites utrinque fatigati pugnare destiterunt. Patriarcha ministro ad dominam raiisso, qui quod palatium ingredi ad imperatorem adire et nuntios ultro citroque perferre solet, palatinus dicitur, principio divinam ei iram comminatus est, quæ acutissimis oculis, quidquid ubique nefarie fiat, in ictu oculi intueatur. Deinde Cæsariissæ verba de pacificatione **313** nuntiavit. Magnus itaque dux Andronicus Contostephanus, magnus hæteriarcha Joannes Ducas, et alii complures, viri nobiles et maximis ornati dignitatibus, ad iras utrinque componendas adsunt. Ac tum quidem ob noctem magis quam quod invicem crederent, ab armis discesserunt. Postridie ad redintegrandam pugnam incitati, cum iidem viri iterum adessent, et Cæsariissæ ac marito ejus fidem dedissent nihil eis mali timendum esse, vel a fratre imperatore, vel a domina novorca, vel a protosebaste Alexio, neque dignitatem eis ereptum iri, ita demum, data etiam sociis et adjutoribus eorum venia, secundo prælio abstinerunt. Ac alii jurejurando dato et pacificatione peracta statim abierunt: Cæsar vero et Cæsariissa noctu templo excesserunt et in magnum palatium se contulerunt, in quo tum imperatores dagebant.

τὰ καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὐθις ἐκείθεν μεταφέρων ἐπεμβρομησαμένου ταύτης ὀργῆν οὕτως δέξυθεροῦσαν μενα ἄθεσμα, ἔπειτα δὲ τὰς περὶ σπονδῶν τῆς Καίσαριστης διαμεμνηυκότες φωνῆς, ἀφικνεῖται λυτήρ τῶν μηνιμάτων ἀμφοτέρως τοῖς μέρεσιν ὁ μέγας δούξ Ἄνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος, ὁ μέγας ἐταιρειάρχης Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ συγχοὶ ἕτεροι: τὸ γένος ἀριπρωπεῖς καὶ μεγίστοις περιβλεπτοὶ ἀζιωμασι. Καὶ τότε μὲν νυκτὶ μᾶλλον πεισθέντες ἢ ταῖς καταλλαγαῖς τεθαυρήκότες τὸν ἀγῶνα διέλυσαν, τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ αὐθις πρὸς πόλεμον διηρβένιωντο. Τῶν δ' αὐτῶν καὶ πάλιν παραγενομένων ἀνδρῶν, καὶ πισταῖς δόντων τῇ Καίσαριστη ταὶ τῷ ταύτης ἀνδρὶ, καὶ ὄρκους κρατυναμένων αὐτὰς, καὶ πληροφορίαν παρασχομένων φως οὐκ ἂν τι πάθοιεν ἀηδὲς οὐτε μὲν ἀφαιρεθεῖεν τὴν οἰκίαν ἐπιτιμιαν πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως ἢ τῆς μητροικῆς δισποίνης ἢ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ Ἀλεξίου, ἀλλὰ δὴ

ἠθέλουσι, χρεῶν μὴ οὕτω ὄρῃν ὅτι τε οὐδὲν ἄχαρι ἐπεγκλεῖν ἡμῖν ἔχουσι, καὶ ὅτι τῆς ἐσχάτης ἐστὶν ἀπονοίας ἐπιτιμῶν ὄλωσ ἢ ὡς δεινὰ δρῶσιν ἀρειμανίους σφᾶς ἐπιέναι τοῖς εἰς Θεὸν καταφεύγουσι καὶ μεσίτην τοῦτον προβαλλομένοις καὶ λυτήρα τῶν διενέξεων. Οὕτε οὖν ὑφορᾶσθαι δεόν ὡς ἀνόσιον τὸ ὑπερμάχεσθαι τινα ἑαυτοῦ καὶ σπεύδειν κατὰ τοῦ πλήττοντος αὐτὸν ἐπιστρέφειν τὸν ἐκείθεν ἐπαθόμενον θάνατον, οὕτε τὸν μετὰ ξίφους ἐπιόντα καὶ ἀναιροῦντα ὁμογενῆ ἀπλήγη δει παρίεντα, ἀλλ' ἅπας κακῶς διατιθεῖς κρινέσθω πολέμιος καὶ ὁ ἀναιρήσων πιπτέτω. Ἡμῖν δὲ καὶ τὸ Θεῖον εἴσται δὴ πουθεν χάριν, εἰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦδε τοῦς μαιφόνους ἀποσοθήσομεν, εἴτε μὲν κεχρήσιν, ὡς ὄρῃτε, κατὰ τῶν ἁγίων καὶ διαρπάσαι ταῦτα προθυμοῦμένοις ἀντιβαίμεν. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτ' ἦν, ἀλλὰ διέστελλον ἀνὰ μέσον βεθλήλου καὶ ἱεροῦ, πάλαι ἂν τὴν ἐνδοτέρω τῶν προνάων παρῆκαν λίχνησιν, ὡς ἦδη τὸ νικῆν ἔχοντες. Οἱ δὲ οὕτω τοὶ εἶσιν ἀναιδέστατοι ὡς οὐ μόνον σκυλεῦσαι φαντάζεσθαι τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἰδιώσασθαι οἱ ἀβέλτεροι. Ἄλλ' οὐ μὰ τὸν παγέντα σταυρῶ καὶ τὴν λόγγην ταύτην, οὐκ οὖν αὐτοῖς ἐσείτα: πέρας ἐπιθεῖναι τοῖς ἐγγειρήμασιν, ἐπεὶ καὶ Θεῷ τὰ οἰκεία χερσὶ κεχρασμένοις ἐψάστα διαφυλαχθήσονται καὶ ἡμεῖς ἐσοίμεθα ἂν ἀπρονόμειτοι. » Τοῦτοις καὶ τοιοῦτοις χρησάμενος ῥήμασιν αὐτὸς τε κάτεισιν εἰς τὸν πρόναον ἔνθα ὁ λόγος εἶρχε βομφαίαν ἐσπασμένον ἴστασθαι τὸν τῶν [P. 156] ἄνω καὶ ἑλιων ταγματῶν κατάρχοντα Μιχαήλ, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ὡς ἡγεμόνι τούτῳ παρείποντο, ἀσιδηφόροι πάντες καὶ μαχαίρας ἀμφήκεις ἐγγειρίζομενοι καὶ ἀτεχνῶς ἀνδριάντες χάλκεοι. Κἄκτισε εἰς τάξιν τὸ περὶ αὐτὸν καταστήσας ὁ Καίσαρ καὶ τῷ σταυρικῷ σημείῳ φραξάμενος τῶν ἄλλων προεικηδῶ. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς τοῦ Αὐγουστεῶνος ἀύλας, καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὀριμὴν ἐκθαμβηθέντες τοῦ Καίσαρος, διὰ τῶν εἰσόδων θλιβόμενοι ἐξεχέοντο, ὅτε καὶ τραυματισταὶ μὲν ἐκ τῶν τοῦ βασιλικοῦ τάγματος πολλοὶ γεγόνασιν, εἰς δὲ τις καὶ ἐτεθνήκει τῷ ξίφει διελαθείς. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ὁ μὲν Καίσαρ ἐπάνεισιν αὐθις ὄθεν ἐξώρμησεν, οἱ δ' ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως τάξεων οὐκέτι παρελθεῖν ἐθάβῆσαν εἰς τὴν αὐλειον, ἀλλὰ δι' ἀκροβολισμῶν ἡγάπων μαχόμενοι. Ἡδὴ δὲ τῆς ἡμέρας ὑποκλινοῦσης αὐτοὶ τε οἱ μαχόμενοι καμόντες ἐνέδωκαν, καὶ τοῦ πατριάρχου στείλαντος εἰς τὴν δισποίναν τὸν ἑαυτοῦ ὑπέρτερον, ὅς ἐκ τοῦ παραβάλλειν εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ διαπορθμεῦν τοῖς βασιλεῦσι τὰ βουλητῆρας Πλατῆνος ὠνόμασται, καὶ πρῶτα μὲν τὴν θείαν καὶ καθορῶσαν ἐν ἀκρεῖ τὰ ὀπουδήποτε δρώμενα καὶ καθορῶσαν ἐν ἀκρεῖ τὰ ὀπουδήποτε δρώμενα

καὶ ἀμνηστίας κακοῦ δοθείσης οἵπερ αὐτοῖς προσεχώρησαν καὶ εἰς συμμαχοὺς ἐνεγράφησαν, οὕτω δὲ τῆς δευτέρας ἀπέσχοντο συμπλοκῆς. Καὶ οἱ μὲν ἀπῆσαν εὐθὺς μετὰ τὴν τῶν ὄρκων καὶ τῶν σπονδῶν ἐκπεράτωσιν, νυκτὸς δ' ἐπιστάσης ὁ Καῖσαρ καὶ ἡ τούτου ξύνευνος ἐξίασι τοῦ νεῶ καὶ ἀφικνοῦνται πρὸς τὸ μέγα παλάτιον, καθ' ὃ τότε οἱ κρατοῦντες διέτριβον.

ἦ. Τοιοῦτο μὲν οὖν τὰ κατὰ τὸν Καῖσαρα πέρας εἰλήφασιν, καὶ δι' αἰτίας ταύτας ὁ δυσκλετὴς ἐκεῖνος συνέστη πόλεμος, καὶ τὴν θείαν ἐπενέγκας καθ' ἡμῶν κίνησιν δι' ὅσα κατὰ τὸ ἱερὸν ἐπισυνέβησαν ἄθεσμα. Οὐτε γὰρ τὴν προσρρεῖσαν Καισάρισσαν ἀφίτημι τοῦ ἐγκλήματος, εἰς ἀτάσθαλα ἔργα βέβησαν καὶ διακυκλήσαν τὸ πολίτευμα· καὶ γε τοὺς μὴ καθυφέντας βραχὺ πρὸς τὰ τῆς δεομένης ταυτησὶ βήματα, τὴν δ' οὐκ ἀγαθὴν ἔριν ἀνελομένους καὶ τὸν τῆς προσευχῆς οἶκον ἐντεῦθεν φονίου πλησαν-
 φας αἵματος, εἶποι [P. 157] ἂν τις ἐνόχους παρανομίας. Εἰ γὰρ ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Τίτος, ὁ πάλαι τῆ Ἰερουσαλήμ βαλῶν χάρακα, τοσοῦτον ἐφείδετο τοῦ Σολομωντείου νεῶ καὶ οὕτω τοῦ ἐκεῖνον ἐξείχετο σώζεσθαι ὡς ἐλέσθαι βάλλεσθαι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ ἐκείθεν ἐκπηδῶντος Ἰουδαϊκοῦ τάγματος καὶ κακῶς πάσχειν τὸ οἶκεῖον στρατεύμα ἢ γοῦν τι θεομισὲς ἐπὶ τῷ πολυτελεῖ ἐκσίῳ καὶ θαυμασίῳ ἔργῳ βουλεύσασθαι, ἀνὴρ καὶ ταῦτα μὴ εἰδὼς θεὸν οὐ τὸ τέμενος ὑπεστέλλετο, ἀλλὰ θεοῖς ἀπονέμων σέβας κακῶς οἱ τὸν οὐρανὸν οὐκ ἐποίησαν, ποῖαν οὐκ ἂν ἔδει τιμὴν θεοσεβούντας ἀπονείμει Χριστιανούς τῷ καλλίστῳ τῆδε καὶ θεῖῳ ναῷ, ὅπερ ἀτεχνῶς θεοῦ χεῖρες ἤρξατο ἐκτελέσασθαι καὶ ὑστατον καὶ πρῶτον ἐκαλλιτέχνησαν ἔργον, εἰμῆτον καὶ ἀντικρυς ἐπὶ γῆς οὐράνιον σφαίρωμα;

Κατὰ δὲ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου βαρύνοντις ὧν ὁ πρωτοσεβαστὸς ὡς τοῖς αὐτοῦ βουλήμασιν ἀνθισταμένῳ λαμπρῶς καὶ τὰς οικείας ἐφέσεις ἐγκύπτουτος, καὶ πρότερον μὲν κατ' αὐτοῦ πολλοὺς τῶν ἀρχιερέων ἐπισυνέστησε χρυσίῳ καὶ συμποσίῳ διαφθείρας, καὶ καθαιρέσει τούτον καὶ ἅπαντα ὑπέβαλε, ὡς δὴθεν τῆ Καισαρίσσης κατὰ τοῦ βασιλέως ἐπακαστῆ προσθέμενον καὶ ὡς ἀφ' ὀρμητηρίου τοῦ νεοῦ στασιοκοπεῖν αὐτῇ μεθ' ὀπλων ἐνδόντα καὶ νεοτροποιεῖν ἀφρόνως καὶ ἀλογίστως. Τάχα δ' ἂν καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀτίμως τούτον κατέσπασεν, εἴπερ ἡ Καισάρισα μὴ ἀμποτέρας προσίστατο, τῷ μὲν πρωτοσεβαστῷ μὴ χώραν διδοῦσα τὸν πατριαρχίην καταγαγεῖν καὶ ἀντισταγαγεῖν ἕτερον, αὐτὸν δὲ τὸν ἱερώτατον ἄνδρα ἐπιμελῶς φρουροῦσα, μήπως ὑποχωρήσας ἐαυτὸν μὲν ἀπαλλάξῃ πραγμάτων ἐν τῷ καθ' ἡσυχίαν ζῆν εἰς τὴν ἐδομήσατο μονὴν κατὰ τὴν νῆσον τῆς Τερέβινθον, ἐαυτῇ δὲ ἀπωλείας ὀφθήσεται πρόξενος εὐθὺς ἐκ τοῦ ναοῦ ἀρπαγῆσομένη καὶ πεισομένη τὰ χεῖριστά· Τότε δὲ καιρὸν εὐρών τῷ θυμῷ χαρίσασθαι, τῶν ἱερῶν ἀρχιεῶν ἀπελάσσει τὸν ὄσιον καὶ τῆ τοῦ Παντεπόπτου περιορίζει μονῇ. Πλείστας γε μὴν ὁδοὺς τεμῶν καὶ πολλαῖς ἀντιπάλαιτας ἐνοσίαις, καὶ τοῖς τότε πονηροτάτοις τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς συγγενόμενος, καὶ ὀπίσκει τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος μήτε θεοῦ ὅπιν μήτ' ἀνθρώπων ὑφωρῶντο νέμεσιν συμβούλοις χρησάμενος, ὅπως εὐσχημόνως ὁ ἱερός οὗτος καὶ εὐπροσώπως ἀποδληθεῖ ἄνθρωπος, οὐκ ἔρχεν ἐπιτελεῖν τὰ κατὰ σκοπὸν καὶ διὰ τὸ καθαιρέσει μὲν εὐλόγως οὐδ'

8. Hunc Cæsaris res exitum habuerunt, et his de causis ignominiosum illud bellum est conflatum, quo divina indignatio propter sacra polluta contra nos commota est. Neque enim Cæsariissam supplicem **314** absolvo, quæ temeritate sua rem publicam turbavit; neque eos qui verba supplicis aspernati in contentionem haud sane laudabilom descenderunt et domum precatationis cædibus impleverunt, piaculi expertes esse statuo. Nam si Titus imperator, urbis Hierosolymorum oppugnator, Salomonio templo usque adeo pepercit, et ei defendendo ita studuit, ut ab erumpente inde Judaica cohorte teiis peti et male tractari suum exercitum quam sumptuosum et mirandum illud opus violari maluierit; idque homo ejus Dei ignarus cujus templum reverebatur, et eorum deorum cultor qui cælum non fecerunt, quis honos a religiosis et a Christianis huic pulcherrimo et plane divino templo habendus non fuit, quod omnino Dei manibus fabricatum est, primum ac postremum opus, pulcherrimum atque inimitabile, nec in terris aliud quam orbis quidam cælestis exstitit?

C At protosebastus patriarchæ Theodosio iratus ut suis cupiditatibus aperte adversanti, principio multos primarios sacerdotes auro et conviviis corruptos contra illum subornavit. Deinde etiam de absente judicium fieri jussit, quod Cæsariissæ contra imperatorem seditiosæ **315** faverit, et e templo quasi arce quadam tumultus cum armis excitandi ac novis studendi rebus occasionem impudenter ac temere suppeditarit. Forsitan etiam patriarchico solio tum eum detraxisset, nisi Cæsariissa manibus pedibusque obstitisset, nec ei tantum otii concessisset ut hoc patriarcha pulso alium substitueret, et virum sanctissimum diligentissime observasset, ne a turbis negotiorum in otium monasterii, quod in Terebintho insula struxerat, se clam subduceret ipsique causa interitus esset, statim e templo abripiendæ et gravissimo supplicio affloendæ. Tunc autem opportunitatem explendi animi nactus, virum sanctum sacro palatio pulsum in Pantepopti monasterium relegat, plurimis viis ante tentatis et variis rationibus excogitatis, improbissimorum senatorum et sacerdotum consiliis usus, qui nec Deum nec homines metuebant, ut id facinus honesta specie fucaret. Non tamen successit negotium, tum quod nihil in eo comperiebatur propter quod pellendus esset, tum quod domina et alii plurimi, atque adeo fere omnes **316** imperatoris consanguinei, virum iulum summopere venerabantur. Inventus igitur obliquus iste anguis, voluminibus omissis, et veneno quod in virum sanctum evo-

mendum curarat rursus devorato, ipse quoque assentitur ut patriarcha in pristinam sedem reponatur. Die reditus instante omnes magistratus, omnes sacerdotes honestatis amantes, et tota urbis multitudo, concursu ad monasterium facto, progressionem cives splendidissimam effecerunt: vici unguentis delibuti, sufflatus ex lignis Indicis et aromatibus facti, tanta multitudine comitante, ut vesperi demum in magnum Sophiæ templum perveniret, cum primo diluculo monasterium egressus esset. Sacerdotes vero qui ei dignitatem abrogarant, ita facti puduit, ut non modo publicas vias declinarent ob admissum facinis et derisum, sed mortem etiam optarent.

εὐωδιάζοντες· Οὕτω δὲ ἡ προπομπὴ μυριάνθρωπος προπεμπόμενον ἐς τὸν μέγαν τῆς Σοφίας Θεοῦ ναὸν, νῆς ἀπάρωντα. Τοσαύτη δ' αἰσχύνῃ τὰ τῶν θεμένων μόνον τὰς δημοσίους πόδας ἐκτρέπεσθαι διὰ τὸ ἐς παγκρατῆλαστον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ θανεῖν ὑποβλέπεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχεν οὕτως.

9. Interim Andronicus spes principatus elatus et crebis illustrium virorum litteris confirmatus, quæ, ut dixi, ex longinquo ad eum advolabant, denique Maria quoque filia, quæ haud ab ipso **317** dege-nerabat, fuga ad eum elapsa et diserte omnem palatii statum referente, suavibus illius verbis ut equus cursor flagellis concitatus, Paphlagonum finibus relictis Ponti Heracleam proficiscitur. Atque inde longius progressus multiplici calliditate, obscuro ingenio et simulandi artificio obvios quosque præparavit et conciliavit. Nam quis ex dura adeo rupe natus esset et corde adeo ferreo præditus, ut Andronici lacrymis et verborum præteritiis atque illecebris, quæ fontis instar exuberabant, non moveretur? Jactabat enim honesti studium, et imperatoris libertatem curæ sibi esse profitebatur. Cæterum nec protosebastus ita negligebat, quanquam homo effeminatus, qui non auroram tantum stertendo consumebat, sed magnam diem quoque partem somno tribuebat; et ne jubar solis, aliis optatissimum, radiis oculos ei aperiret, velis densioribus cubiculum obscurabat; quæ res eo quoque pertinebat ut in tenebris delitesceret. Quod si verius dicendum est, opera nocturni luxus facibus accensis peragebat, factitio lumine discussis tenebris. Sole vero in nostrum hemisphærium ascendente, more ferarum cubile petens, **318** tapetibus et peplis lumen excludebat. Proinde cum putrescentes dentes abstergeret, et qui ob ætatem exciderant, picatione expleret, mollis homo et ignavus plurimos viros nobiles nova sibi ratione conciliavit, imperatoris matre plerumque propugnatrice aut **D** potius conciliatrice insuperabili utendo; quæ splendore et elegantia vultus, æquabilitate morum, animi candore et suavitate verborum veluti funiculo atrahebat omnes. Plerumque tamen pecunia placavit et munificentia delinivit eos, qui se posteriores ferre iniquis animis patiebantur. Itaque nullus Adronico resistere jussus a protosebaste ad eum defecit, jam haud obscure regnum affe-

Α δτιοῦν ὑπάγον ἐν αὐτῷ εὐρίσκεσθαι, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν δέσποιναν καὶ τοὺς πλείους σχεδὸν ἢ τοὺς ἀπαντας τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου αἵματος ὑπερβαλλόντως τὸν ἄνδρα τιμᾶν. Ἄκων οὖν ὁ σχολιὸς ὄφει τῶν ἐλλίξεων ἄποστὰς, καὶ τὸν ἰὸν αὖθις κατεσπακῶς ὄν ἐμυμεκένα: κατὰ τοῦ ἁγίου [αὐθις] προητοιμάκει, ἐπευδοκεῖ καὶ αὐτὸς τῇ ἐς τὸν πρότερον θρόνον αὖθις τοῦ πατριάρχου ἐπανελεύσει. Ἐπεὶ δὲ ἡ κυρία τῆς ἀνάδοδος ἐνειστήκει, ὁπόσοι τῶν ἐν τέλει καὶ ὄσοι τοῦ βήματος τοῦ καλοῦ ἔτρεφον ἔρωτα, καὶ ὁ τῆς πόλεως ἄπας δῆμος εἰς τὸ [P. 158] ἱερὸν φροντιστήριον συνδραμόντες λαμπροτάτην ἐκείνῃ συντελοῦσι τὴν πρόσοδον. μύροις τὰς ἀγυῖας τέγγοντες καὶ τοῖς Ἰνδικοῖς ξύλοις καὶ καρυκευτοῖς ἀρώμασι τὸν αἶρα ἦν ὡς μόλις περὶ βαθεῖαν ἐσπέραν ἐπαναζεύξαι τὸν αὐτὸν ὑπόδικον ἀρχιερέων ἐκάλυψε πρόσωπα, ὡς μὴ τὸν ἀρχιθῦτην ἀμπλάκημα καὶ τὸ ἐκείνων ἐντεῦθεν

B ὄ. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῇ ἐφέσει τῆς ἀρχῆς κουφιζόμενος, καὶ τοῖς ἐπιστολοῖσι πεπερμένον ἀπερ αὐτῷ συχνάκις ἐπεποτῶντο τηλεβολούμενα ἐξ οἰκῶν λαμπρῶν, ὡς ἔδη ἐβρέθη μοι, τέλος καὶ αὐτὴν τὴν θυγατέρα Μαρῖαν δραπετίδα πρὸς αὐτὸν ἀφιγμένην, ἐπεὶ καὶ τοιοῦτου πατρὸς εὔχετο εἶναι, διδάσκαλον ἀπαράγραπτον τῶν κατὰ ἀρχαία τελουμένων ἠτύχησε, καὶ μυωπισθεὶς οἷς παρ' αὐτῆς ἠκηκοίε θυμῆρεσι βήμασιν ὡς ἵππος σταδίου τῆς, τὰ μὲν τῶν Παφλαγόνων μεθίησιν ὄρια, εἰς δὲ τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν παραγίνεται, κίκεῖθεν προσωτέρω χωρεῖ, τῇ πολυτρόπῃ μεθοδείᾳ καὶ τῷ τοῦ ἦθους ὑποκαθειμένῃ καὶ τῷ σεσοφισμένῃ φρονήματι ἐφομιλῶν τὸς ἐν ποσὶ πάντας καὶ οἰκειούμενος. Ἐπεὶ καὶ τὶς ἐκ πέτρας ἀγελάστου οὕτως ἦν προῖων ἢ καρδίαν σιδηρῆν χαλκευθεὶς ἄκμυνη, ὡς ἄτεγκτος εἶναι τοῖς Ἀνδρονίκου δακρυβρόσημα: καὶ τῇ αἰμυλίᾳ τῶν ῥημάτων ὀπωσοῦν ἀγοήτευτος, ἀπερ κατὰ κρήνην μελάνυδρον ἔχεε καὶ οἷς ἀπατηλῶς τε ἄμα καὶ ἐφολκῶς ἐσωμύλλετο, τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ζῆλον προσφέρων καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος ἐλευθερίαν ὑποκρινόμενος; Ἄλλ' οὐδ' ὁ πρωτοσεβαστὸς ἐπὶ τοῖσις ἡμέλει παντάπασιν, καίτοι γυνανδρὸς ὢν, καὶ μὴ μόνον τὴν ἔω εἰς τὸ νήγρετον ὑπνώτεριν καταναλίσκων, ἀλλὰ καὶ πολὺ τῆς ἡμέρας πρὸς τοῦτο ἐκδοπανῶν, καὶ ἵνα μὴ τὸ ἀσπασιώτατον τοῖς ἄλλοις ἡλίου βλέφαρον τὰς ἐκείνου κόρας ὑπανοίγῃ διαφωτίζον, παραπετάσμασι στεγανωτέροις ἐκζοφῶν τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ ἐκάθευδε, καὶ καθ' ἕτερον τι σημαίνόμενον ἀποκουβήν ἐαυτοῦ τὸ σκότος τιθέμενος. **E** δὲ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν, τὰ μὲν νυκτὸς ἔργα τρυφῶν φωτὶ ποιητῆ τὸ νύκτερον διέλυε ζόφωμα, ἡλίου δὲ τὸν ἐψὼν ὀρίζοντα ἀναβαίνοντος κατὰ τὰ θηρία τὸν κοῖτον μεταδιώκων τάπησι καὶ πέπλοις τὸ φῶς ἀντέφραττε. Τοῖνον καὶ σμήχων τοὺς σαπριῶντας τῶν ὀδόντων καὶ καταπιτιύμασι ἀναπληρῶν τοὺς ὑπὸ χρόνου ἐκκρουσθέντας, θηλυδρίας τε ὦν καὶ ὑπόνωθρος τοὺς πλείστους τῶν τρινηκῶντα εὐγενῶν ἀνδρῶν ἐαυτοῦ καινοπρεπῶς ἐξηρτήσατο, χρωόμενος μὲν καὶ προτειχίσματι ἢ ἀληθῶς εἰπεῖν μελίγματι ἀμύχῃ τῇ

τοῦ βασιλέως μητρὶ (αὕτη γὰρ τῆς θέας λαμπρῆ καὶ τῆς ὄψεως μαργαρώδει καὶ τῆ τοῦ ἔθους ὀμαλῆ καὶ τῆ τοῦ φρονήματος ἀσυμπλόκῃ καὶ τῆ ἐπαγωγῇ τοῦ [P. 159] φθέγματος ὡς ἀπὸ μηρίνου πάντας ἐφέλικτο), τὰ πλείστα μὲντοι τοῖς χρήμασιν ὑπαγόμενος καὶ τῇ φιλοδορίᾳ κατακοιμίζων τοὺς ἐν δεινῷ τι θεμένους ἐκείνου φέρειν τὰ δεύτερα. Ὅθεν οὐδεὶς τῶν ἐπιταχθέντων ἀντιτάξασθαι Ἀνδρονίκῃ πρὸς Ἀνδρόνικον μετετάξατο τὸν ἔδη λαμπρῶς τῆς τυραννίδος ἀπτόμενος, ἀποπτύσας τὸν πρωτοσεβαστὸν καὶ τῆ προσωπειῇ τοῦ μισοτυράνου Ἀνδρονίκου δελεασθεὶς. Ἡ τε οὖν προκαχόμενη τῶν Βιθυνῶν μεγίστη πόλις ἡ Νίκαια οὐδ' ὄλως Ἀνδρονίκῃ προσέθετο, καὶ ὁ τὴν ταύτης ἐμπιστευθεὶς φυλακὴν Ἰωάννης ὁ Δούκας τοῖς Ἀνδρονίκου γράμμασι μεμένηκεν ἀστυφέλικτος, καίπερ τὰς γνώμας πλήττουσιν ἐλεπόλεων ἀκριβέστερον καὶ τειχομαχείου ξύμπαντος ἰσχυρότερον. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς τὴν ἐπαρχίαν διέπων τῶν Θρακησίων οὐ μόνον ἔβουε τὰ ὤτα πρὸς τὰ τοῦ Ἀνδρονίκου ἐπίσημα, ἀλλὰ καὶ ὡς τυράνον διετύωθε, οἷα κατόπτρῳ τοῖς λεγομένοις προσκύπτων λείψ καὶ ἀποστίλθοντι, καὶ διαφαινόμενον ἐν τούτοις ὄρων τὸν πολύμορφον Ἡρωτέρα καὶ τυραννικὸν τὸν τρόπον Ἀνδρόνικον. Ἐπεὶ δὲ τῇ Ταρσίᾳ ὁ Ἀνδρόνικος ἤγγιζε καὶ τῶν περὶ τὴν Νικομήδους πόλιν οἱ πλείονες αὐτῷ προσεχώρουσαν, στέλλεται κατ' αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως ἰκανῆς Ἀνδρόνικος ὁ Ἀγγελος, οὐ περ οἱ υἱεὶς ἐς ὕστερον Ἰσαακίος τε καὶ Ἀλέξιος μετ' Ἀνδρόνικον ἐπέβησαν τῆς ἀρχῆς. Ὁ δὲ περὶ τὸν Χάρρακ τὸ χωρίον πόλεμον συγκατοίχας ἤτταται λαμπρῶς, καίπερ οὐκ ἰσοπαλεῖ συμπλακεῖς στρατιᾷ ἢ τὸν ἀνταγωνιστὴν εὐρὼν ἀξιομαχόν, ἀλλ' ἐκτομίᾳ τινὶ συμμίξας ἀχρείους στρατολογήσαντι γεωργούς καὶ μοῖραν συνεπαγομένην Παφλαγόνων στρατιωτῶν. Εἰς τὴν πόλιν τοίνυν εὐθὺς μετὰ τὴν ἤτταν εἰσιὼν ἀκλεῶς ἀπρητεῖτο καταθέσθαι τὰ χρήματα, ὅσα οἱ πρὸς τὰς κατὰ πόλεμον δαπάνας βεβράδευτο. Ὁ δὲ βασιανίζομένην ὄρων τὴν αὐτοῦ κατάσχεσιν, ὅτι φίλια φρονῶν τῷ Ἀνδρονίκῃ τὰ πράγματα χειρόνως διέθετο ἅπερ εὐμαρίσειν ἀπέσταλτο, ἐναγόμενος παρὰ τῶν υἱέων ἕξ ὄντων καὶ πάντων ὀπλοτέρων τὰς φρένας καὶ κατὰ χεῖρα γενναίων, ἐπεβάλετό μὲν τὸν οἰκεῖον οἶκον διακρατῶν καὶ κατασκευάζειν ἐπιτειχίσματα κατὰ τὸ ἕξω Κιόνιον διακειμένον, καὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου τινὰς ἐπεσπάσατο πρὸς ἑαυτὸν ὄρων δὲ ὡς οὐκ ἀκμαῖός ἐστι πρὸς βασιλεῖον πλεονεκτοῦσαν ἀνθρώπῃσιν καὶ ὡς οὐκ ἂν σχολίη περιγενέσθαι τῶν διαφόρων, πρὸς φυγὴν μεθαρμόζεται, καὶ τοὺς ἕξ υἱοὺς παραλαβὼν, τὴν δ' ὀμόλεκτρον τοῦ δόμου ἀπαγαγὼν, νηὸς ἐπιβάς τῆς ἐς Ἀνδρόνικον ἄπτεται. Ὁ δὲ ἰδὼν προσίοντα τὸν Ἀγγελὸν λέγεται εἰπεῖν « Ἴδου, ἀποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν δδὸν σου ἐμπροσθέν σου. » Θάρσος οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ ἐξαδέλφου παρουσίᾳ λαβὼν Ἀνδρόνικος καὶ τὰ κατ' ἔφρουν ὄρων προβαίνοντα, τῶν ἐνοδίων ἐκτροπῶν ἀφόμενος καὶ χαίρειν ἕατας τὰς πόλεις Νικαίαν τε καὶ Νικομήδειαν καὶ τὸ τῆδε ἢ ἐκείσε μεταστρέφασθαι, πρὸς τὴν Κωνσταντινου τὸν δρόμον ἀκλινεῖ συνέτεινε νεύματι, ὡς ὁδοῦ Φιλιστειῆ τῆς ἐς αὐτὴν φερούσης ἐχόμενος. Καὶ δὴ κατὰ τὰ Πευκία ἐναυλισάμενος (τόπος δὲ ἐστὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἄνω Χαλκηδόνος διακειμένον μέρος καὶ οὕτως ὀνομαζόμενος) [P. 160] καὶ πυρὰ πολλὰ καύσας τὴν νύκτα ἔλην ἐκείνην, μὴ κατὰ λόγον τῆς συνούσης αὐτῷ στρατιᾶς, ἀλλ' ἐς δόκησιν στρατεύματος πλείονος, ἐκκρεμείς ἑαυτοῦ τοὺς Βυζαντινοὺς ἔθετο ὡς τὰ ἀνὰ χεῖρας προεμένους ἔργα εἰς τὴν περαίαν τελεῖν

A ctantem ; neque persona illa, qua se is velabat ut hostem tyrannidis, est deceptus. Nicæa enim princeps ac maxima Bithyniæ urbs plane repudiavit Andronicum ; nec ejus urbis præfectus Joannes Ducas litteris illius se de gradu dejici passus est, licet acrius ferientibus quam mœnia ulli arietes aliæve machinæ. Præterea magnus domesticus Joannes Comnenus, Thraciæ præfectas, non solum aures contra Andronici **319** carmina obturavit, verum etiam ut tyrannum insectatus est, perspeculo in ejus litteris multiformi Proteo, tyrannico Andronici ingenio velut in claro speculo relucente. Qui cum Tarsis appropinquaret Nicomediensium maximam partem sibi adjunxisset, Andronicus Angelus, cujus filii Isaacius et Alexius post ad imperii fastigium ascenderunt, cum justis copiis contra eum mittitur et circa Characem castellum commisso prælio succumbit, quanquam neque cum pari exercitu neque cum duce bellicoso, sed cum spadone quodam congressus, qui rusticos inutiles et cohortes aliquot militum Paphlagonum adduxerat. Post acceptam cladem cum statim in urbem venisset, repetita est ab eo pecunia quam ad bellum administrandum acceperat. Videns igitur casum eum sic accipi quasi ex amicitia Andronici rem de industria pejus gessisset, a sex filiis impulsus, qui omnes cordati et manu strenui viri erant, domum suam in exteriore Cionio sitam firmare præsidii instituit, aliquot ex plebe adjutoribus ascitis. Sed cum res suas eo vergere cerneret, ut ab imperatore oppugnaretur **320** et adversariis resistere non posset, mutato consilio, sex filiis et uxore in navem impositis, ad Andronicum abit. Qui eo viso dixisse fertur : « Ecce mittam Angelum meum ante faciem tuam, qui viam tibi præparet. » Resumpta igitur ex præsentia consobrini fiducia, et successu consilii sui confirmatus, itineris ambagibus omissis et urbibus Nicæa et Nicomedia contemptis, recta Cpolim pergit. Et Peuciis diversatus (locus is est supra Chalcedonem), et multis pyris incensis, non pro magnitudine exercitus, sed ut majores copias habere videretur, omnes Byzantinos suspensos reddidit, ut suis operibus omissis littus oppositum intuerentur, et collibus ac tumulis consensens Andronicum adhuc procul ab urbe remotum nutibus veluti attraherent. Ita res **D** recalvastri et cani Andronici procedebant.

τὸ ὄμμα, ἀκταῖς τε καὶ γηλόφοις προσιώντας τῆς πόλεως, καὶ πόρρωθεν ὄντα Ἀνδρόνικον ἐπισπᾶσθαι οἶον τοῖς νεύμασιν. Ὡς μὲν οὖν ἐχώρει τὰ κατὰ τὸν ἀναβαλαντίαν καὶ πολιορκίην Ἀνδρόνικον.

10. Alexius vero protosebastus cum ingruentem A hostem pedestribus copiis propulsare non posset (jam enim alii animis clam ad Andronicum inclinabant, quibus ad eum transire pedibus tuto non licebat; alii se fidem suam imperatori satis probasse putabant, si domi sederent, neutri parti addicti: sic enim animi calliditas, et 321 consuetudo illa ut plerique cædibus et sanguine imperio potiantur, vulgus et sentire et loqui docuit), navali pugna imminens discrimen avertere conatur. Igitur trimihus occupata est Propontis, in quibus partim Romani remigabant et ex tabulatis pugnabant, partim diversæ nationes Latini nominis, pars fortissima et pugnacissima copiarum, quibus, quia plus quam Romanis fretus erat, pecuniam ingentem numerabat. Cum autem sibi fidissimos trierarchas deligere et cognatos suos classi præficere in animo haberet, Contostephano magno duce adversante et præfecturam classis sibi quovis modo vendicante, coactus consilium mutat et Contostephanum universæ classi præficit, adjunctis etiam cognatis et domesticis suis. Ita Orientalibus navibus aditu intercluso, paulo post quidam ex ordine sacerdotum, Georgius Xiphilius, ab imperatore ad Andronicum mittitur. Qui cum in tyranni conspectum venisset, litteras reddidit, et quæ in 322 mandatis acceperat exposuit. Ea erant promissio magnorum munerum et amplioris dignitatis et gratiæ Dei pacem procurantis, si a proposito desisteret, unde bella civilia oritura essent, et ad pristinum vitæ genus reverteretur. Andronicus vero, cum legatus Xiphilius, ut aiunt, mala fide munus suum obiisset eumque monuisset ne vel minimum cederet, postulationem illam rejicit. Et legatos superbe dimissos vicissim nuntiari imperatori jussit, si Andronicum eo reverti velint unde discesserit, protosebastum in primis pellendum esse et ad reddendas facinorum suorum rationes adigendum, imperatoris matrem in ordinem cogendum et tonso capillo in monasterium abendam, imperatori ex testamento paterno capessendum imperium; neque committendum ut aliorum potentia tanquam spica lilio suffocetur. Verum paucis diebus post magnus dux Andronicus cum omnibus longis navibus, quas Romanorum catalogus continebat, ad Andronicum defecit. Quæ res seditiosum Andronicum super omnia extulit, 323 et protosebastum adeo depressit, ut rebus desperatis omnem animi alacritatem amitteret. Neque enim amplius dissimulanter concursabant Andronici studiosi, sed protosebastum impudenter iridentes, qui novis rebus gaudebant, Chalcedonem trajiciebant, et turmatim Andronicum adeuntles staturam ejus et formam pulcherrimam et venerabilem senectutem mirabantur. Et suavitate orationis ejus magnificentia pollicentis capti alacres et læti domum redeunt, non secus ac si in fortunatis insulis

ζῆς φάλαγγος ἀποσοβῆσαι τὸν ἐπιόντα οἱ πολέμιον (ἤδη γὰρ οἱ μὲν μετέβαινον ταῖς γνώμας κρυφιδῶς πρὸς Ἀνδρόνικον, ὁπόσοις οὐκ ἦ ὅλως ἀκίνδυνος ἢ πρὸς ἐκεῖνον τοπικῇ μετάβασις, τοῖς δὲ ἀρκετὸν ἐς τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα πίστιν λελόγιστο τὸ ἐπ' οὐκου καθῆσθαι καὶ μηδενὶ προστίθεσθαι τῶν μερῶν· οὕτω γὰρ φρονεῖν τε καὶ λέγειν τοὺς πολλοὺς ἐξεπαίδευσεν τὸ τῆς γνώμης κερδαλέοφρον καὶ τὸ διὰ φόνων αἰεὶ καὶ προχύσεως αἵματος τοὺς πλείους τῶν βασιλείων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπιδαίνειν ἀρχῆς) διὰ ναυμαχίας ἐπειρᾶτο τὸν προσέρποντα κίνδυνον ἀποκρούσασθαι. Τριήρεις τοίνυν τὴν Προποντιίδα ἐκάλυπτον, αἱ μὲν Ῥωμαῖους ἔχουσαι τοὺς ἐρέσσοντας καὶ τοὺς ἐκ τῶν καταστρωμάτων διαμαχέσασθαι μέλλοντας, αἱ δὲ τῶν κατὰ πόλιν διαφορογενῶν Λατίνων ὃ τι περ κρᾶτιστον μέρος καὶ μαχιμώτατον, οἷς καὶ τὰ χρήματα ποταμηδὸν ἐπεχέοντο, ἐπεὶ καὶ τούτοις ἐπεποιθεὶ μᾶλλον ὁ χρώμενος πρωτοσεβαστὸς ἤπερ τοῖς Ῥωμαῖοις αὐτοῖς ὡς ἐρήξουσιν. Ὁρμησε μὲν οὖν τοὺς πιστοτάτους ἐαυτῷ ἐπιστήσαι τριηράρχας καὶ παραδοῦναι τὸν στόλον τοῖς ἐκεῖνῃ κατὰ γένος ἐγγίζουσι. Τοῦ δὲ μεγάλου δουκὸς τοῦ Κοντοστεφάνου ἀντιπνεύσαντος καὶ τῆς στολαρχίας παντὶ τρόπῳ ἐξεχομένου ὡς αὐτῷ καὶ οὐχ ἐτέρῳ δῆπουθεν προσηκούσης, ἀναγκαστῶς τὴν βούλησιν μετατίθησι. Καὶ δὴ ὁ μὲν Κοντοστεφάνος Ἀνδρόνικος κύριος καθιστῆται τοῦ στόλου παντὸς, καὶ κητάπλους ἅπας τοῖς ἀπὸ τῆς ἕω περαιουμένοις ἀποτελείχιστο· συνῆν δὲ τῷ Κοντοστεφάνῳ καὶ τι τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συγγενικὸν καὶ οἰκίδιον. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἐς Ἀνδρόνικον στέλλεται τις τῶν ἐντρόφων τοῦ βῆματος. Ὁ Σιφιλίως ἦν οὗτος Γεώργιος, ὃς καὶ εἰς ὄψιν τῷ τυραννῷ ἐλληλυθῶς τὰ τε γράμματα ἐνεχείρισεν καὶ τὰ διαμνησθέντα οἱ ἀπήγγειλεν. Ἦν δὲ ταῦτα δωρεῶν ἐπαγγελίαι μειζόνων καὶ ἀξιοματῶν ἀναδυσσοί καὶ χάρις ἀπὸ τοῦ πρυτανεύοντος εἰρήνην Θεοῦ ἀποστάντι μὲν τοῦ προκειμένου σκέμματος, ἐξ οὗπερ ἐμφύλιοι συμβήζονται πόλεμοι, πρὸς δὲ ἤθη τὰ πρότερον ἐπανήκοντι. Ὁ δὲ τοῦ πρεσβευτοῦ, ὡς φασί, Σιφιλίνου τὴν πρεσβείαν ὑπονοθεύσαντος, καὶ μὴ ἐνδοῦναι ὅλως ἢ βραχὺ τι γοῦν καθυφεῖναι παρακελευσαμένου τῷ Ἀνδρόνικῳ, τὴν τε αἴτησιν ἀπέμπεται καὶ τὴν προσλαλιᾶν ποιεῖται τοῖς διαπρεσβευταμένοις ὑπέρογκον, φάσκων πρὸς ὀργὴν ὡς, Εἰ Ἀνδρόνικον βούλοιντο παλινόρσον ἀναζεύξαι ὄθεν ἐλήλυθεν, ἀποσκορακισθήτω μὲν ἐκ μέσου ὁ πρωτοσεβαστὸς [P. 161] καὶ δότω λόγους ὧν πεπαρῶνηκεν, ἢ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ καθ' ἐαυτὴν βιοτευέτω, τὴν τρίχα κειραμένη καθάπαξ τὴν κοσμηκὴν, ὃ δὲ βασιλεὺς κατὰ τὴν πατρῶν διαθήκην ἀρχέτω, μὴ ὡς στάχυν ἀΐραις τοῖς παραδυναστεύουσι συμπνιγόμενος. Ἄλλ' οὕτω ἡμέραι συχνὰ παρήλθουσαν, καὶ μεταχωρεῖ ἐς Ἀνδρόνικον καὶ ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος, τὰς μακρὰς νῆας παρελιθῶς, ὁπόσας ὁ Ῥωμαίων ἐπλήρου κατέλογος. Καὶ τοῦτο

τὸ ἔργον ἐπῆρε μὲν ὑπὲρ ἅπαν ἄλλο τὸν ἀπροσάτην Ἀνδρονίκον, τὸν δὲ πρωτοσεβαστὸν ἠφάντωσε τέλειον, πύσας τὰς ἐλπίδας ἀπεγνώκωτα καὶ κατακλασθέντα τὸ πρόθυμον. Οὐκέτι γὰρ λαθραῖαι σῦνοδοι τῶν Ἀνδρονίκῳ προσκειμένων ἐγίνοντο, ἀλλ' ἀνέδην τὸν πρωτοσεβαστὸν ἐρεσχελοῦντες οἱ ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς χαίροντες ἐς Χαλκηδόνα διεπλωζοντο, καὶ τῷ Ἀνδρονίκῳ κατὰ φάτρας συγγινόμενοι φύην ἐκείνου καὶ εἶδος ἀγητῶν καὶ γῆρας σεμνὸν ἀπεθαύμαζον, καὶ τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης τρυγῶντες μελίκτρον, καὶ ὡς ἄγρωστις ὄμβρον (9) ἢ δρόσον Ἐριμωνίτιν τὰ ὄρη Σιών, ἃ ἦν ὑψηγορῶν προσείμενοι, μετὰ πλείστης ἐπανεστρεφον χαρμονῆς, ὡς εἰπερ τὰς ἄδομένας χροσᾶς ἔννας καὶ τὴν ἀτλησεμένην τοῦ μύλου δίαίταν ἢ τὴν λεγομένην ἡλίου τράπεζαν παρακειμένην εὗραντο καὶ κατακορεῖς αὐτῆς ἐγεγόνεισαν. Ἦσαν οἱ καὶ πρῶτης ὄψεως εὐθὺς τὸν ἐν δέσματι προβάτου κεκρυμμένον λύκον ἐγνώρισαν, καὶ τὸν ὅσον οὐπω μετὰ θάλψιν ἐπιθησόμενον ὄφιν καὶ κακῶς τοὺς ὑπὸ κόλπον φέροντας δράκοντα.

ἰά. Ἐπὶ τούτοις ἀνιένται μὲν τῆς εἰρκτῆς αὐτοῦ τε τοῦ Ἀνδρονίκου οἱ παῖδες ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ καὶ οἱ λοιποὶ οὓς καθεῖρξεν ὁ πρωτοσεβαστὸς, ἐγκλείονται δ' ἕτεροι, οἱς οὗτος προσέδλεπεν ἡμερον, καὶ ὅσον τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ συγγενείας. Καὶ αὐτὸς δὲ κατὰ τὰ ἀνάκτορα συλληφθεὶς ὁ πρωτοσεβαστὸς καὶ φρουρᾷ διαληφθεὶς Γερμανῶν, οἱ κατωμαδὸν τοὺς ἑτεροστόμους πελέκει ἀνέχουσιν (10), ἀπρόσιτος ἔμενεν. Αὐθις δὲ τῶν μὲν βασιλείων λαθραῖως καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐξάγεται, τοῖς δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν ἀνάκτορον οἰκῆμασι δίδοται, ὧν δομητῶν ὁ πατριάρχης γέγονε Μιχαὴλ, μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πάλιν καὶ πλείονος ἀσφαλεστέρως φρουρᾶς. Ὁ πραγμάτων καλινστροφὸς φορᾶς, καὶ θάττον ἢ λόγος μετακλινομένης ἐνίσταται! Ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας χθὲς εἰσενεγκῶν ἀκήρυκτον πόλεμον ὡς πολὺς τὸ γένος καὶ τὴν τύχην ὑπέραυχος, καὶ τοὺς φυγάδας ἐκείθεν ἀποσπῶν ὡς οὐκ ἔδει, καὶ μυριάσιν ὄχλων περιδομβούμενος, σήμερον δέσμιος καὶ ἀνέστιος, μηδὲν ἔχων ἀπαδὸν καὶ συλλήπτορα ἢ τὸν σώζοντα καὶ λυτρούμενον. Ὁ δὲ ἐδυσχέραινε μὲν κάπὶ τούτοις, ἐπαθίνετο δὲ μέγιστος ὅτι μὴ εἴπω ὑπνώττειν ὑπὸ τῶν φυλάκων ἀεὶ ἐπιπιπτόντων αὐτῷ πρὸς ὑπνον τρεπομένῳ καὶ βιαζόντων ἱστᾶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡσπερ κέρασ ἢ σίδηρον. Ὁ δὲ πατριάρχης μὴ μνησικακῶν ἀλλ' οἰκτεῖρων τῆς μεταβολῆς [P. 162] τὸν ἄνθρωπον θεραπείας τε ἱκανῆς μετεδίδου καὶ συγγινόμενες τὸ ἄχος ἐκούφιζε, καὶ μετρίως ἐκείνῳ προσφέρεισθαι παρήγει τοῖς φύλαξι μηδὲ γίνεσθαι βιρύτερους τύχης τῆς ἐνεστῶσης. Οὐ μὴν ἀλλ' ἡμερῶν τινων διαλιπούσων ἔηνος ἀπάγεται τοῦ νεῦ ἱππῶ βραχυτάτῳ ἐπικαθήμενος καὶ προοδεύουσαν ἔχων σημαίαν ἐπὶ καλάμῳ ἠνεμωμένην, καὶ παροινούμενος οὕτω κατῆει πρὸς θάλασσαν. Κάκειθεν παραζήρις ἀλιχάδι ἐς τὸ πέραν ἀνάγεται πρὸς Ἀνδρονίκον, ἵππειτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεται, κοινῶς ἀπάν-

A omni deliciarum genere expleti fuissent. Fuerunt etiam qui sub pelle ovina delitescens lupum ex primo congressu perspexerunt, et serpentem statim a refocillatione grassaturum in eos quorum sinu foveretur.

ἐς Χαλκηδόνα διεπλωζοντο, καὶ τῷ Ἀνδρονίκῳ κατὰ φάτρας συγγινόμενοι φύην ἐκείνου καὶ εἶδος ἀγητῶν καὶ γῆρας σεμνὸν ἀπεθαύμαζον, καὶ ὡς ἄγρωστις ὄμβρον (9) ἢ δρόσον Ἐριμωνίτιν τὰ ὄρη Σιών, ἃ ἦν ὑψηγορῶν προσείμενοι, μετὰ πλείστης ἐπανεστρεφον χαρμονῆς, ὡς εἰπερ τὰς ἄδομένας χροσᾶς ἔννας καὶ τὴν ἀτλησεμένην τοῦ μύλου δίαίταν ἢ τὴν λεγομένην ἡλίου τράπεζαν παρακειμένην εὗραντο καὶ κατακορεῖς αὐτῆς ἐγεγόνεισαν. Ἦσαν οἱ καὶ πρῶτης ὄψεως εὐθὺς τὸν ἐν δέσματι προβάτου κεκρυμμένον λύκον ἐγνώρισαν, καὶ τὸν ὅσον οὐπω μετὰ θάλψιν ἐπιθησόμενον ὄφιν καὶ κακῶς τοὺς ὑπὸ κόλπον φέροντας δράκοντα.

B 11. Post hæc duo Andronici filii, Joannes et Manuel, cæterique quos protosebastus in vincula conjecerat, carcere emittuntur; et alii eo conjiciuntur, quibus idem favebat, atque adeo omnis ejus factio atque cognatio, et ipse protosebastus in palatio comprehensus a custodia Germanorum ancipites secures in humeris gestantium exitu 324 prohibetur. Sed sub mediam noctem clam palatio eductus in ædes sacre curiæ, quas patriarcha Michael struxit, perducitur, cum eadem et majoro ac firmiore custodia. O vicissitudinem rerum aliquando dicto citius ingruentem. Is qui pridie bellum atrocissimum Ecclesiæ intulerat, amplissima familia ortus, in summo fastigio collocatus, qui contra officium supplices inde abstrahere studuerat, quem multa millia circumsonabant, is perendie vinculus, extorris, nullum pedissequum, nullum adjutorem, nullum vindicem habuit. Quæ cum ægre ferret, illud magis querebatur, quod a custodibus dormire prohiberetur, subinde irruentibus et immotis oculis astare cogentibus. At patriarcha oblitus injuriarum, et mutatæ fortunæ misertus, non parvam ejus curam gessit, et onus illud suo colloquio levavit, hortans ut moderate cum custodibus ageret, neque arrogantius quam pro fortuna loqueretur. Aliquot diebus elapsis, matulino tempore ex templo abducitur, et minutissimo equulo impositus, vexillo, quod in calamo ventilabatur, præeunte, per ludibrium ad mare deductus et in lintrem conjectus ad Andronicum defertur. Post etiam 325 de sententia omnium procerum, jussu Andronici excæcatur. Hic exitus fuit potentis ac potius nondum firmatæ tyrannidis et administrationis protosebasti; qui si, ut erat homo rei bellicæ peritus et non ignavus, ita majores copias comparasset et majore vigilantia

Hier. Wolfii notæ.

(9) Τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης τρυγῶντες μελίκτρον καὶ ὡς ἄγρωστις ὄμβρον. Favum linguæ illius, ut gramen imbrem aut rorem Hermonium montes Sionii, magniloquentiam ejus amplectebantur, maxima cum lætitia redeuntes, non secus ac si aureum sæculum et molitum molæ victum aut solis mensam appositam reperissent, etc. Verba τὴν ἀτλησεμένην τοῦ μύλου δίαίταν suspecta mihi sunt, nisi sit recens aliquod proverbium. Utcunque sit,

ego sententiam expressisse contentus sui.

(10) Τοὺς ἑτεροστόμους πελέκει ἀνέχουσιν. Τὸ ἕτερον, ut supra etiam monui, in compositione fere alterum e duobus significat, ut ἑτερόφθαλμος cocles. Hic pro ancipiti verti, quod intelligere videtur *hellempartas*. Si quis vero partisonas intelligere mavult, non impedio. Τὸ ἑτερόστομον certe non nisi per ambages molestas proprie explicabitur.

rem gessisset, tam Andronicum urbis ingressu prohibere quam ipse illa mala evitare potuisset. Nam de imperatoris thesauris aumere licuisset quantum libuisset : et triremibus ad debellandum adversarium uli potuisset, in quibus Latini milites erant, tota Romana classe potiores, toti ferrei et cruenti. Enimvero eum, fato adversante, se-gniores Andronicus factus alacrior evertit, illustri victoria potitus ; qui dum ultra fretum adhuc versaretur, missis triremibus quæ magnum ducem sequebantur et delectis ex suo exerciti cohortibus, bellum Latinis in urbe versantibus infert. Cum autem urbana quoque multitudo animos contra eos sumpsisset et invicem ad strenue **326** pugnandum cohortati essent, terra marique simul pugnatum est ; et Latini a duobus exercitibus circumventi, quia se defendere non poterant, ut quisque potuit, salutem quæsierunt, apertis ad diripiendum ædibus, quæ plenæ divitiarum omnis generis eorumque bonorum fuerunt quæ mortales expetere solent. Neque enim consistere, neque Romanos invadere, neque eorum impetum sustinere audebant. Itaque alii, quo sors tulit, in urbe sunt dispersi ; alii in magnatum ædes evaserunt ; alii longis navibus suorum popularium conscensis ferrum vix evaserunt. Qui comprehensi fuere, capitis sunt damnati ; omnes rei familiaris jacturam fecerunt. Triremes vero fugitivis plenæ, et portibus urbis in Hellespontum provectæ, eo die ad insulas Principis et Protam cæterasque urbi vicinas, non in alto sitas, appulerunt. Postridie, nonnullis earum monasteriis incensis, velis remisque discesserunt. Nemine autem persequente, ubi placuit descensu facto, Romanis quidquid potuere nocuerunt.

σαν, ἥ κατὰ Ῥωμαίων ἐπέλθοσαν αὐτοί, ἤ ὅλως διασπαρέντες ὡς ἔτυχεν, ἄλλοι προσρυνέντες οἴκοις ὑπερήφανοις, οἱ δὲ καὶ τῶν μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ἄς ἐκλήρουν οἱ ὁμόφυλοι σφισιν, ἐξέφυγον μόλις τὸ μαχαίρα περιπεσεῖν. Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικάσθησαν. Πάντες μέντοι τὰς οὐσίας ἀπεβάλλοντο. Αἱ δὲ πλῆρεις τῶν δραπετευσάντων τριήρεις τῶν τῆς πόλεως ἀναχθεῖσαι λιμένων καὶ βλέψασαι πρὸς Ἑλλησποντον τὸ μὲν λείπον τῆς ἡμέρας ἐκείνης ταῖς νήσοις προσωρμηκυῖαι ἐξεπέραναν, ὁπόσαι μικρὴν ἄποθεν τῆς βασιλίδος ἀμφιβρόνται πόλεως μὴ πάνυ πελάγαι, φημί δὴ τὴν Ἡρίκιπον καὶ τὴν [P. 103] Πρώτην καὶ ἄσαι περὶ αὐτὰς ἀνίσχουσι τοῦ βυθοῦ· τὴν δ' ἐπιούσαν τινα τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηριῶν πυρπολήσασαι ἐξήρην ἐκείθεν κώπαις ἀπάσαις καὶ διαπετασθεῖσι λαίρσει. Μηδενὸς δ' ἐπιδιώκοντος, ἔνθα ἦν πρὸς βουλῆς καταίρουσαι. Ἐδρῶν δ' τι καὶ εἶχον κακὸν τοὺς ἐκείσε Ῥωμαίους.

12. Diebus illis cometa in cælo conspectus est, qui gravissimas **327** clades, quæ consecutæ sunt, portendit, atque ipsum adeo Andronicum expressit. Nam serpentem sinuosum representans nunc porrigebatur, nunc in spiras se colligebat, nunc cum horrore intuentium, quasi inferiores ex alto devoraturus esset humani sanguinis avidus, vastum rictum aperiebat. Sed cum non ultra diei illius reliquum et secutam noctem durasset, evanuit. Accipiter quoque aucupio exercitatus, albus, vincula pedibus gestans, qui plumis in nido sæpe amissis repubuerat, ab oriente in Verbi maximum templum tetendit ac Thomaiticam ædem ingressus multos ad sui spectaculum attraxit. Erant etiam qui eum comprehendere studerent : verum ipse

των τῶν ἐν ὑπεροχῇ συνελθόντων καὶ μετ' Ἀνδρονίκου τὴν τοιαύτην πρᾶξιν κυρωσαμένων. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς τοῦ πρωτοσεβαστοῦ παραδυναστείας ἡ μᾶλλον οὐπω παγίστης ἀκριβῶς τυραννίδος καὶ τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσεως πέρας εἰλήθησαν. Εἶχε μὲν οὖν τὰς χεῖρας εἰς παράταξιν ἱκανὰς καὶ τοὺς δακτύλους πρὸς πόλεμον ἐδεδίδακτο, ἴσως δ' ἔν καὶ πλείονι πολέμου παρασκευῇ καὶ ὄρμηϊ ἔξυτέρῳ χρησάμενος τῷ τε Ἀνδρονίκῳ τὴν εἰς τὴν πόλιν πύροδον ἀπετείχετο καὶ ἑαυτὸν ἀπειράτον διεφύλαξε τοῦ ἐφεστώτος κακοῦ· ποιεῖν γὰρ ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἡδύνατο θησαυροὺς ὁπόσα ἡδούλετο, καὶ ταῖς τριήρεσιν ἐντὴν χρῆσασθαι πρὸς τὴν τοῦ ἀνθισταμένου καταπολέμησιν αἱ τὸ ἐκ Λατίνων εἶχον ὀπλιτικόν, οὕτω μὲν ἐπικρατέστερον ὄν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ παντάπασιν ναυτικοῦ, οὕτω δὲ πύροδον καὶ ὄλον αἰμοχαρές. Ἀλλὰ τοῦ μορσίμου, ὡς ἔοικεν, ἀντικρούσαντος ὁ μὲν τὸ πρόθυμον ὑπεχάλασεν, Ἀνδρόνικος δ' ἐπιτείνας ὑπεσκέλισε τουτονὶ καὶ ὑπέδραμεν ἀντιτρέχοντα, καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀπηνέγκατο. Ὅς καὶ κατὰ τὴν περσῖαν ἐπὶ διατριβῶν, στείλας τριήρεις ὅσαι ὀπίσω τοῦ μεγάλου δουκὸς ἤκολούθησαν καὶ τῶν συνακολουθησάντων αὐτῷ κατὰ πύροδον στρατιωτικῶν καταλόγων ἅπαν ἐπίλεκτον, πόλεμον συγχροτεῖ κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Λατίνων. Καὶ οἱ καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἀνεθάρρῶσαντος κατ' αὐτῶν καὶ ἀλλήλους ἐς συνασπισμὸν παραθίζαντος θαλάττιος ὁμοῦ καὶ ἐπίγειος ἔρις φύεται. Καὶ πρὸς ἄμφο τὰ πλῆθη κυκλωσάμενά τε καὶ περιζώσαντα μὴ ἀντιπαλαῖειν σθένοντες οἱ Λατίνοι, ὡς εἶχον, ἕκαστος σώζειν ἑαυτοὺς ἐπεβάλλοντο, τὰς οἰκίας ἀνέντες πλῆρεις πλοῦτος παντὸς καὶ κυλιειδῶν ἀγαθῶν, ὁπόσα μεταδιώκουσιν ἀνθρωποι, τοῖς βουλομένοις προνόμειμα. οὐδὲ γὰρ μένειν κατὰ χῶραν ἐτόλμησαν, οὐδὲ γὰρ ἐπιόντας ὑπέστησαν, Ἐντεῦθεν οἱ μὲν κατὰ πόλιν

ιβ'. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας καὶ κομήτης ἐφάνη κατ' οὐρανὸν, ὑποσημαίνων τὰ ἐσόμενά χειρίστα καὶ αὐτὸν ἀτεχνῶς διαχράττων Ἀνδρονίκον· ὄψεως γὰρ σχῆμα καὶ ἔλιγμα ἡ τοῦ φανέντος ἀνάματος ὄψις διατυπούσα νῦν μὲν διετίτατο, μετὰ βραχὺ δ' ἀμφιπεριελίσσεται εἰς ὄλοους, ἄλλοτε εἰς χάσμα ἀνοιγομένη στόματος φόβον ἐνεποιεῖ τοῖς θεωμένοις οἴονε! καταγάσκουσα ἐξ ὕψους τῶν κάτωθεν καὶ ἀνδρομέου γλιχομένη αἵματος· Ἡμέρας οὖν ἐκείνης τὸ μήπω ἐκμετρηθὲν καὶ τὴν ἐπισῶσαν νόκτα διαρκέσας ἠφάντωται. Ἀλλὰ καὶ ἱέραξ τοῦ θηρεύειν ἐθαῖ, λευκὸς τὴν πτίλωσιν, τοὺς πόδας λωροπεδούμενος. κάπὶ καλιᾶς πτεροβρόνθας πολλάκις καὶ αὐτὸς ἀνηδηκῶς, ὠρμησεν ἐκ τῆς ἕω πρὸς τὸ τοῦ Λόγου μέγιστον τέμενος, καὶ τὸν Θωμαίτην εἰς-

ἰὼν δόμον πολλοὺς κατὰ φήμην θεατὰς ἐφειλό-
σατο. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διετεχνῶντο συλλαβεῖν αὐτόν.
Ὁ δ' ἐκεῖθεν ἀρθεὶς κατέπηγε πρὸς τὸ μέγα βασι-
λειον, καὶ ἄνω τοῦ οἰκήματος καταπαύσας ἐν ᾧ τοὺς
ὑπογυῖως τοὺς ἔρχεσθαι ἐπειλημμένους εἰθίσται πρὸς
τοῦ δόμου παντὸς ἀνευφημεῖσθαι στεφανηφόρους,
μετ' οὐ πολὺ ἐπάνεισι πάλιν πρὸς τὸν νεών. Καὶ
τὴν τοιαύτην περιουσίαν τριετῶς σταδίου ὑπε-
ρον παρὰ τοῦ θηρέετα· καὶ εἰσάγεται τῷ βασιλεῖ.
τῶν μὲν οὖν πλείστοις μέλλειν αὐτίκα Ἀνδρόνικον
συληφῆναι οἰωνίζετο ἐνθὲνδε καὶ δίκας γενναίας
ὑπέξειν, ἐπεὶ καὶ ἐς αὐτὸν ἔφασκον ἀτεχνῶς τὸ οἰ-
νισμα ἀφορᾶν, πλείστακις ἐνειρχθέντα δεσποτικῶς
καὶ τοῦ τῆς κεφαλῆς τρίχουμα χινοῦμενον· οἱ δὲ
μονες τριετῆς ἔλιγμα χρονικὸν τὴν τριετῆν εἰς τὸ αὐτὸ
ταῖον αὐθις Ἀνδρόνικον φρουρὰν καὶ ποδοκάκας καθυποδέχεσθαι Ῥωμαίων κατάρξαντα.

Πάντων δ' ἐς Ἀνδρόνικον διαπορθμεομένων,
λοῖσθος ἐς αὐτὸν περαιούται ὁ πατριάρχης Θεοδοσίος
μετὰ τῶν λογίων τοῦ βήματος. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν
ἐαυτοῦ ἐγγίξειν σκηνὴν τὸν μέγαν ἀρχιερέα ἐνωτι-
σάμενος ἔξεισιν εὐθὺς πρὸς ὑπάντησιν, στολὴν ἡμ-
φισμένοιο σχιστὴν ἰοδάφινον ὑφῆς τῆς Ἱβηρικῆς,
εἰς γόνατα καὶ γλουτοὺς (11) καταβαίνουσαν καὶ
πυκνίζουσαν τὰ ἔως βραχίονος, καὶ πυραμιδοῦμένην
καλύπτραν εἴη κεφαλῇ περικείμενος, καπνηρὰν τὴν
χρυσὴν καὶ πρὸς τῶν ἱππέων χηλῶν θαλῶν ἐκυτὸν
ἔκειτο τετανυσμένος μέγας μεγαλωσί. Μετὰ μικρὸν
δ' ἀνίσταται, καὶ τῶν τοῦ πατριάρχου ποδῶν περι-
λιχμᾶται τὰ πέλακα, σωτήρα τοῦ βασιλεῦς ἀποκα-
λῶν, ζηλωτὴν τοῦ καλοῦ, τῆς ἀληθείας ὑπέραχον,
τῷ χρυσῷ τὴν γλῶτταν Ἰωάννη ἀνθάμιλλον, καὶ
πᾶσαν αὐτῷ προσηγορίαν [P. 104] περιτιθεὶς ἀγαθὴν. C
Ὁ δὲ τότε πρῶτως Ἀνδρόνικον θεασάμενος, ἐπεὶ
κατηρθῆκει περιεργότερόν βλέμμα γοργόν, ὑποκα-
θειμένον φρόνημα, σοφιστικὸν καὶ περιεργὸν ἦθος,
ἡλικίας ἀναδρομῆν ἐς πόδα δέκατον μικροῦ ἀνατε-
λουσαν, ἀγέρωχον βᾶδισμα, ὄφρῶν ἐπιλλώπτουσαν
ὑπεροψίαν, φροντιστικὸν τε καὶ ἐπὶ συννοίας ἀεὶ
ἄνθρωπον, ταλανίσας τὸς ἀφρόνως ἄνδρα τοιοῦτον
εἰσικισαμένους ἐπ' ἀνηκέστοις ἐαυτῶν συμφοραῖς,
« Ἀκοῆ μὲν, φησὶν, ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νῦν δὲ
καὶ ἐωράκειν καὶ ἐγνώκειν σαφῶς. » Καὶ αὖ πάλιν
τὸ τοῦ Δαβὶδ ἀποκναίσας εἶπε· « Καθάπερ ἤκούσαμεν,
οὕτω καὶ εἶδομεν, » αἰμύλως καθαπτόμενος Ἀνδρο-
νίκου οἷς τὰ τῆς ὑπαντίσεως ἐκείνῃ τῷ σκηνικῷ
ὑπέξῆρε τῆς γνώμης, ἐαυτὸν ἐδαφίζων καὶ κυνηδὸν
προσκυζόμενος, ἀναφέρων ἅμα τὰ ὀφθέντα πρὸς
ἄπερ αὐτῷ ἀπήγγειλεν ὁ βασιλεὺς Μανουήλ, διαζω-
γραφῶν τῷ λόγῳ Ἀνδρόνικον καὶ οἷον ἀγνοοῦντι
τιθεὶς ὑπόψιον. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ τῶν βήματων
ἀμφοτερίζον τὸν πολύμητιν Ἀνδρόνικον· ὅθεν καὶ
τῆ τῶν λεχθέντων διπλῆ ὡς οἷα διπλάτῃ ξίφει
τρῶθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν σκυζομένην οἷον καὶ
συνηρεφῆ τῶν ὀφρῶν τοῦ πατριάρχου γραμμῆν
τῶν ἔιδον καὶ περὶ ψυχῆν κινήματων εὐρῶν προ-

A inde in magnum palatium pervolavit, et super eo
canclavi consedit in quo recens imperio potitos,
diademate redimitos, ab omni populo celebrari
moris est. Paulo post ad templum revertitur; et
hoc circuitu ter peracto tandem a quodam captus
ad imperatorem affertur. Id auspiciū quidam
plane ad Andronicum referentes, qui et sæpissime in
carcerem coniectus et canus esset, cum statim pœnas
328 gravissimas daturum interpretabantur. Sed
prudētiōres et sublimioribus præditi ingenii,
volatum illum ter repetitum triennium significare
asserebant, quo in imperio exacto Andronicus
rursus in custodia et compedibus futurus esset.

γε σοφώτερόν τι προβλέποντες καὶ τὸ φρονεῖν ὑψιβά-
κατάντημα πτήσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν' καὶ τελευ-
B Omnibus autem ad Andronicum navigantibus,
postremus omnium etiam patriarcha Theodosius
cum primariis sacerdotibus trajicit. Qui cum ponti-
ficem ad suum tentorium accedere audivisset,
statim ei obviam procedit, veste indutus fissa
violacei coloris, telæ Ibericæ, usque ad genua et
cubitos pertinente, pileum in capite gerens, in
acutam pyramidis instar desinentem, pulli coloris;
et quantus erat, se ad equi ungulas prosternit.
Paulo post assurgit, et patriarchæ plantas deoscu-
lans eum imperatoris servatorem, honestatis ama-
torem, veritatis propugnatores vocat et Joanni
Chrysostomo comparandum, nullo honorifico titulo
prætermisso. Patriarcha vero, qui tum primum
Andronicum videbat, accuratius eo perlustrato,
animadversoque visu truci, occulto ingenio, callidis
et affectatis moribus, statura ad decem fere pedes
assurgente, superbo incessu, arrectis superciliis,
329 severitate et tristitia perpetua, miseratus eos
qui talem virum in perniciem suam accersivissent :
« Hactenus, inquit, audivi, nunc etiam vidi et pa-
lam cognovi. » Ac Davidicum illud non sine dolore
adjicit : « Ut audivimus, ita quoque vidimus. » Qui-
bus verbis salse perstringebat simulatum Andro-
nici occursum et submissionem. Simul etiam me-
moriam repetebat verba Manuelis imperatoris, qui
Andronicum Oratione depinxerat et ignorantis
patriarchæ veluti oculis subjecerat. Sed illæ verbo-
rum ambages Andronici sagacitatem non latuerunt,
qui ambiguis illis verbis tanquam ancipiti gladio
vulneratus, visa superciliorum patriarchæ subtristit
et densa serie ad oculos vergente, quæ affectionum
animi index esset : « Ecce, inquit, occultum Arme-
nium. » Nam patre Armenio natus esse ferebatur.
Eodem dictorio eum alias quoque perstringit, cum
in colloquio dolenti similis diceret se unum impe-
ratoris Alexii curatorem superesse, sine ullo mo-
lestiarum et laborum socio, ne sanctitate qui-
dem ejus 330 adjuvante, quanquam ei Manuel

Hier. Wolfii notæ.

(11) Ἐς γόνατα καὶ γλουτοὺς. Γλουτοὺς videtur hic ponere non pro clunibus, sed pro suris, ἀντι-
γαστροκνημίδων.

rem gessisset, tam Andronicum urbis ingressu prohibere quam ipse illa mala evitare potuisset. Nam de imperatoris thesauris aumere licuisset quantum libuisset : et triremibus ad debellandum adversarium uli potuisset, in quibus Latini milites erant, tota Romana classe potiores, toti ferrei et cruenti. Enimvero eum, fato adversante, seigniore Andronicus factus alacrior evertit, illustri victoria potitus ; qui dum ultra fretum adhuc versaretur, missis triremibus quæ magnum ducem sequebantur et delectis ex suo exerciti cohortibus, bellum Latinis in urbe versantibus infert. Cum autem urbana quoque multitudo animos contra eos sumpsisset et invicem ad strenue **326** pugnandum cohortati essent, terra marique simul pugnatum est ; et Latini a duobus exercitibus circumventi, quia se defendere non poterant, ut quisque potuit, salutem quæsierunt, apertis ad diripiendum ædibus, quæ plenæ divitiarum omnis generis eorumque bonorum fuerunt quæ mortales expetere solent. Neque enim consistero, neque Romanos invadere, neque eorum impetum sustinere audebant. Itaque alii, quo sors tulit, in urbe sunt dispersi ; alii in magnatum ædes evaserunt ; alii longis navibus suorum popularium conscensis ferrum vix evaserunt. Qui comprehensi fuere, capitis sunt damnati ; omnes rei familiaris jacturam fecerunt. Triremes vero fugitivis plenæ, et portubus urbis in Hellespontum provectæ, eo die ad insulas Principis et Proclam cæterasque urbi vicinas, non in alto sitas, appulerunt. Postridie, nonnullis earum monasteriis incensis, velis remisque discesserunt. Nemine autem persequente, ubi placuit descensu facto, Romanis quidquid potuere nocuerunt.

ἢ κατὰ Ῥωμαίων ἐπέλθοσαν αὐτοί, ἢ ὅλως διασπαρέντες ὡς ἔτυχεν, ἄλλοι προσρύντες οἴκοις ὑπερήφανοις, οἱ δὲ καὶ τῶν μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ἄς ἐκλήρουν οἱ ὁμόφυλοι σφισιν, ἐξέφυγον μόλις τὸ μαχαίρα περιπεσεῖν. Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικάσθησαν. Πάντες μέντοι τὰς οὐσίας ἀπέβαλοντο. Αἱ δὲ πλῆρεις τῶν δραπετευσάντων τριήρεις τῶν τῆς πόλεως ἀναχθεῖσαι λιμένων καὶ βλέψασαι πρὸς Ἑλλάσποντον τὸ μὲν λείπον τῆς ἡμέρας ἐκείνης ταῖς νήσοις προσωρημηκυῖαι ἐξέπεραναν, ὅποσαι μικρὴν ἀποθεν τῆς βασιλίδος ἀμφιβρέονται πόλεως μὴ πάνυ πελάγαι, φημί δὴ τὴν Ἡρίκιπον καὶ τὴν [P. 103] Πρώτην καὶ ἄσαι περὶ αὐτὰς ἀνίσχουσι τοῦ βυθοῦ· τὴν δ' ἐπιούσαν τινα τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηριῶν πυρπολίσασαι ἐξῆραν ἐκεῖθεν κώπαις ἀπάσαις καὶ διαπεταθεῖσι λαίφεσι. Μηδενὸς δ' ἐπιδιώκοντος, ἐνθα ἦν πρὸς βουλῆς καταίρουσαι. Ἐδρων δ' τι καὶ εἶχον κακὸν τοὺς ἐκείσε Ῥωμαίους.

12. Diebus illis cometa in cælo conspectus est, **D** qui gravissimas **327** clades, quæ consecutæ sunt, portendit, atque ipsum adeo Andronicum expressit. Nam serpentem sinuosum repræsentans nunc porrigebatur, nunc in spiras se colligebat, nunc cum horrore intuentium, quasi inferiores ex alto devoturus esset humani sanguinis avidus, vastum rictum aperiebat. Sed cum non ultra diei illius reliquum et secutam noctem durasset, evanuit. Accipiter quoque aucupio exercitatus, albus, vincula pedibus gestans, qui plumis in nido sepe amissis repubuerat, ab oriente in Verbi maximum templum tetendit ac Thomaiticam ædem ingressus multos ad sui spectaculum atraxit. Erant etiam qui eum comprehendere studerent : verum ipse

των τῶν ἐν ὑπεροχῇ συνελθόντων καὶ μετ' Ἀνδρονίκου τὴν τοιαύτην πρᾶξιν κυρωσαμένων. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς τοῦ πρωτοσεβαστοῦ παραδυναστείας ἢ μᾶλλον οὕτω παγίστης ἀκριβῶς τυραννίδος καὶ τῆς τῶν ἰκοινῶν πραγμάτων διοικήσεως πέρας εἰλήφρασαν. Εἶχε μὲν οὖν τὰς χεῖρας εἰς παράταξιν ἱκανὰς καὶ τοὺς δακτύλους πρὸς πόλεμον ἐδεδίδακτο, ἴσως δ' ἂν καὶ πλείονι πολέμου παρασκευῇ καὶ ὀρμῇ δευτέρῳ χρησάμενος τῷ τε Ἀνδρονίκῳ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάροδον ἀπετείχετο καὶ ἑαυτὸν ἀπείρατον διεφύλαξε τοῦ ἐφροσώτος κακοῦ· ποιεῖν γὰρ ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἡδύνατο θησαυροὺς ὅποσα ἠδούλετο, καὶ ταῖς τριήρεσιν ἐντῆν χρῆσασθαι πρὸς τὴν τοῦ ἀνθισταμένου καταπολέμησιν α' τὸ ἐκ Λατίνων εἶχον ὀπλιτικόν, οὕτω μὲν ἐπικρατέστερον ὄν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ παντάπασι ναυτικοῦ, οὕτω δὲ πάγχολον καὶ ὅλον αἰμοχαρές. Ἀλλὰ τοῦ μορσίμου, ὡς ἔοικεν, ἀντικρούσαντος ὁ μὲν τὸ πρόθυμον ὑπεχάλασεν, Ἀνδρόνικος δ' ἐπιτείνας ὑπεσκέλισε τουτονί καὶ ὑπέδραμεν ἀντιτρέχοντα, καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀπηνέγκαστο. Ὅς καὶ κατὰ τὴν περαίαν ἔτι διατρίθων, στείλας τριήρεις ὅσαι ὑπίσω τοῦ μεγάλου δουκὸς ἠκολούθησαν καὶ τῶν συνακολουθησάντων αὐτῷ κατὰ πάροδον στρατιωτικῶν καταλόγων ἅπαν ἐπίλεκτον, πόλεμον συγχροτεῖ κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Λατίνων. Καὶ ὅτι καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἀνεθρόνισαντος κατ' αὐτῶν καὶ ἀλλήλους ἐς συνασπισμὸν παραθίζαντος θαλάττιος ὁμοῦ καὶ ἐπίγειος ἔρις φύεται. Καὶ πρὸς ἄμφο τὰ πλῆθη κυκλωσάμενά τε καὶ περιζώσαντα μὴ ἀντιπαλαίειν σθένοντες οἱ Λατίνοι, ὡς εἶχον, ἕκαστος σώζειν ἑαυτοὺς ἐπεβάλλοντο, τὰς οἰκίας ἀνέντες πλῆρεις πλοῦτος παντὸς καὶ πυλουειδῶν ἀγαθῶν, ὅποσα μεταδιώκουσιν ἀνθρωποι, τοῖς βουλομένοις προνόμειμα. οὐδὲ γὰρ μένειν κατὰ χώραν ἐτόλμησαν.

ιβ'. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας καὶ κομήτης ἐφάνη κατ' οὐρανὸν, ὑποσημαίνων τὰ ἐσόμενά χειριστα καὶ αὐτὸν ἀτεχνῶς διαχαράττων Ἀνδρόνικον· ὅφρα γὰρ σχῆμα καὶ ἔλιγμα ἢ τοῦ φανέντος ἀνάμματος ὄψις διατυπούσα νῦν μὲν διετίτατο, μετὰ βραχὺ δ' ἀμφιπεριελίσσαστο εἰς ὄγκους, ἄλλοτε εἰς χάσμα ἀνοιγομένη στόματος φόβον ἐνεποιεῖ τοῖς θεωμένοις ὀνοεῖ καταχάσκουσα ἐξ ὕψους τῶν κάτωθεν καὶ ἀνδρομέου γλιχομένη αἵματος· Ἡμέρας οὖν ἐκείνης τὸ μήπω ἐκμετρηθὲν καὶ τὴν ἐπιούσαν νόκτα διαρκέσας ἠφάνηται. Ἀλλὰ καὶ ἱεραξ τοῦ θηρεύειν ἐθαξ, λευκὸς τὴν πύλωσιν, τοὺς πόδας λευροπεδοῦμενος. κάπτι καλιᾶς πετεροβρύχας πολλαῖς καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνηδηκῶς, ὥρμησεν ἐκ τῆς ἑω πρὸς τὸ τοῦ Λόγου μέγιστον τέμενος, καὶ τὸν Θωμαίτην εἰς-

ἰὼν δόμον πολλοὺς κατὰ φήμην θεατὰς ἐφειλόυσατο. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διετεχνῶντο συλλαβεῖν αὐτόν. Ὁ δ' ἐκείθεν ἀρθείς κατέπτη πρὸς τὸ μέγα βασιλεῖον, καὶ ἀνω τοῦ οἰκήματος καταπαύσας ἐν ᾧ τοὺς ὑπογυῖως τοὺς ἄρχειν ἐπειλημμένους εἴθισται πρὸς τοῦ δόμου παντὸς ἀνευφημεῖσθαι στεφανηφόρους, μετ' οὐ πολὺ ἐπάνεισι πάλιν πρὸς τὸν νεών. Καὶ τὴν τοιαύτην περιουσίαν τρισσῶς σταδίου ἕσπερον παρὰ τοῦ θηρεῦεται καὶ εἰσάγεται τῷ βασιλεῖ. τῶν μὲν οὖν πλείστοις μέλλειν αὐτίκα Ἀνδρόνικον συληφῆναι οἰωνίζετο ἐνθὲνδε καὶ δίκας γενναίας ὑπέξειν, ἐπεὶ καὶ ἐς αὐτὸν ἔφασκον ἀτεχνῶς τὸ οἰωνισμα ἀφορᾶν, πλείσταίς ἐνερχθέντα δεσμοτηρίῳ καὶ τοῦ τῆς κεφαλῆς τρίχρωμα χιονοῦμενον· οἱ δὲ γε σοφώτερόν τι προβλέποντες καὶ τὸ φρονεῖν ὑψιθάμονες τριετὲς ἔλιγμα χρονικὸν τὴν τριττὴν εἰς τὸ αὐτὸ κατάντημα πετῆσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν· καὶ τελευταῖον αὐθις Ἀνδρόνικον φρουρὰν καὶ ποδοκίκακας καθυποδέχεσθαι Ῥωμαίων κατάρξαντα.

Πάντων δ' ἐς Ἀνδρόνικον διαπορθμευομένων, Βοιωτῶν δὲ ἐκ αὐτὸν περαιοῦται ὁ πατριάρχης Θεοδοσίος μετὰ τῶν λογίμων τοῦ βήματος. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐγγίξειν σκηνὴν τὸν μέγαν ἀρχιερέα ἐνωτισάμενος ἐξείσιν εὐθὺς πρὸς ὑπάντησιν, στολὴν ἡμφιεσμένος σχιστὴν ἰσοβαφίον ὑφῆς τῆς Ἰθριχίης, εἰς γόνατα καὶ γλουτοὺς (11) καταβαίνουσαν καὶ πυκνίζουσαν τὰ ἔως βραχίονος, καὶ πυραμιδοῦμένην καλύπτραν εἴ κεφαλῇ περιειμένον, καπητηρὰν τὴν χρυσαῖαν καὶ πρὸς τῶν ἰππέων χηλῶν βαλῶν ἑαυτὸν ἐκείτο τετανυσμένος μέγας μεγαλωστί. Μετὰ μικρὸν δ' ἀνίσταται, καὶ τῶν τοῦ πατριάρχου ποδῶν περιλιχμᾶται τὰ πέλατα, σωτήρα τοῦ βασιλέως ἀποκαλῶν, ζηλωτὴν τοῦ καλοῦ, τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχον, τῷ χρυσοῦ τὴν γλωτταν Ἰωάννη ἀνθάμιλλον, καὶ πᾶσαν αὐτῷ προσηγορίαν [P. 104] περιτιθεὶς ἀγαθὴν. Ὁ δὲ τότε πρῶτως Ἀνδρόνικον θεασάμενος, ἐπεὶ κατηθρήκει περιεργότερόν βλέμμα γοργόν, ὑποκαθιέμενον φρόνημα, σοφιστικὸν καὶ περίεργον ἦθος, ἤλικίας ἀναδρομῆν ἐς πόδα δέκατον μικροῦ ἀνατείνουσαν, ἀγέρωχον βᾶδισμα, ὄφρὸν ἐπιλλώπτουσαν ὑπεροψίαν, φροντιστικὸν τε καὶ ἐπὶ συννοίας ἀειῶνθρωπον, ταλανίσας τὸς ἀφρόνως ἄνδρα τοιοῦτον εἰσοικισμένον ἐπ' ἀνηκέστοις ἑαυτῶν συμφοραῖς, « Ἀκοῆ μὲν, φησὶν, ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νῦν δὲ καὶ ἐωράκειν καὶ ἐγνώκειν σαφῶς. » Καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ τοῦ Δαβὶδ ἀποκναίσας εἶπε· « Καθάπερ ἤκούσαμεν, οὕτω καὶ εἶδομεν, » αἰμύλωσ κατὰπτόμενος Ἀνδρόνικου ὅς τὰ τῆς ὑπαντήσεως ἐκείνῳ τῷ σκηνικῷ ὑπεξῆρε τῆς γνώμης, ἑαυτὸν ἐδαφίζων καὶ κυνηδὸν προσκνυζόμενος, ἀναφέρων ἅμα τὰ ὀφθέντα πρὸς ἄπερ αὐτῷ ἀπήγγειλεν ὁ βασιλεὺς Μανουήλ, διαζωγραφῶν τῷ λόγῳ Ἀνδρόνικον καὶ οἷον ἀγνοοῦντι τιθεὶς ὑπόψιον. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ τῶν ῥημάτων ἀμφοτερίζον τὸν πολύμητιν· Ἀνδρόνικον· ὅθεν καὶ τῆ τῶν λεχθέντων διπλῆ ὡς οἷα διπάλτῳ ξίφει τρωθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν σκυζομένην οἷον καὶ συνηρεφῆ τῶν ὀφρῶν τοῦ πατριάρχου γραμμῆν τῶν εἶδον καὶ περὶ ψυχὴν κινήματων εὐρῶν προ-

A inde in magnum palatium pervolavit, et super eo canclavi consedit in quo recens imperio potitos, diademate redimitos, ab omni populo celebrari moris est. Paulo post ad templum revertitur; et hoc circuitu ter peracto tandem a quodam captus ad imperatorem affertur. Id auspiciū quidam plane ad Andronicum referentes, qui et sæpissime in carcerem conjectus et canus esset, cum statim pœnas 328 gravissimas daturum interpretabantur. Sed prudentiores et sublimioribus præditi ingeniis, volatum illum ter repetitum triennium significare asserebant, quo in imperio exacto Andronicus rursus in custodia et compedibus futurus esset.

γε σοφώτερόν τι προβλέποντες καὶ τὸ φρονεῖν ὑψιθάμονες τριετὲς ἔλιγμα χρονικὸν τὴν τριττὴν εἰς τὸ αὐτὸ κατάντημα πετῆσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν· καὶ τελευταῖον αὐθις Ἀνδρόνικον φρουρὰν καὶ ποδοκίκακας καθυποδέχεσθαι Ῥωμαίων κατάρξαντα. B Omnibus autem ad Andronicum navigantibus, postremus omnium etiam patriarcha Theodosius cum primariis sacerdotibus trajicit. Qui cum pontificem ad suum tentorium accedere audivisset, statim ei obviam procedit, veste indutus fissa violacei coloris, telæ Ibericæ, usque ad genua et cubitos pertinente, pileum in capite gerens, in acutam pyramidis instar desinentem, pulli coloris; et quantus erat, se ad equi ungulas prosternit. Paulo post assurgit, et patriarchæ plantas deosculans eum imperatoris servatorem, honestatis amatorem, veritatis propugnatorem vocal et Joanni Chrysostomo comparandum, nullo honorifico titulo prætermisso. Patriarcha vero, qui tum primum Andronicum videbat, accuratius eo perlustrato, C animadversoque visu truci, occulto ingenio, callidis et affectatis moribus, statura ad decem fere pedes assurgente, superbo incessu, arrectis superciliis, 329 severitate et tristitia perpetua, miseratus eos qui talem virum in perniciem suam accersivissent: « Hactenus, inquit, audivi, nunc etiam vidi et palam cognovi. » Ac Davidicum illud non sine dolore adjicit: « Ut audivimus, ita quoque vidimus. » Quibus verbis salse perstringebat simulatum Andronici occursum et submissionem. Simul etiam memoria repetebat verba Manuelis imperatoris, qui Andronicum Oratione depinxerat et ignorantis patriarchæ veluti oculis subjecerat. Sed illæ verborum ambages Andronici sagacitatem non latuerunt, qui ambiguus illis verbis tanquam ancipiti gladio vulneratus, visa supercilliorum patriarchæ subtristi et densa serie ad oculos vergente, quæ affectionum animi index esset: « Ecce, inquit, occultum Armenium. » Nam patre Armenio natus esse ferebatur. Eodem dicterio eum aliâ quoque perstringit, cum in colloquio dolenti similis diceret se unum imperatoris Alexii curatorem superesse, sine ullo molestiarum et laborum socio, ne sanctitate quidem ejus 330 adjuvante, quanquam ei Manuel

Hier. Wolfii notæ.

(11) Ἐς γόνατα καὶ γλουτοὺς. Γλουτοὺς videtur hic ponere non pro clunibus, sed pro suris, ἀντιγαστροκνημίδων.

Alexii filii curam mandasset, et imperii administrationem etiam præ cognatis commisisset. Cui patriarcha respondit se jam olim sollicitudinem de imperatore deposuisse, hoc est inter mortuos eum numerare, posteaquam Andronicus urbem ingressus rerum administrationem suscepit. Quo responso confusus Andronicus, et se intellexisse dissimulans, rogavit quid sibi vellet ea oratio, quamvis satis sciret divinum virum pueri imperatoris mortem designasse. At ille, ne feram alioqui contra se rugientem magis irritaret, aut camelum ad solitum vomitum provocaret, dictum illud alio detorsit, ac se jam olim, et canonibus et seniorum administratione interdicentibus, imperatorem curare desiisse, neque licere sibi mundanis rebus implicari; præterea ipsum Andronicum vel solum

parem esse imperatori educando. τίσαι καὶ πρὸς ὃ σημαϊνόμενον ἐκτετόξευται, τὸν μὴ συνιέντα πλαττόμενος, καίτοι ἐγνωκῶς ἀληθῶς ὡς τὸν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως θάνατον ἀνέξατο δι' ὧν ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐφθέγγατο. Ὁ δὲ τὸν θῆρα μὴ ἐκμαΐνειν ἐθέλων καὶ ἄλλως κατ' αὐτοῦ ὠρυόμενον, ἣ τὴν κάμηλον ἀναστομοῦν εἰς ἐξέραμα πρὸς ὕπερ εἴθιστο, οὐ κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ πρὸς τὴν ἐβρέθη ἐξήγγισιν τὸν τοῦ βήματος νοῦν βῆμηνευσεν, ἀλλὰ, μηκέτι ἐφρσε φροντίζειν τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τούτου πάλαι παριδεῖν τιμελές καὶ διὰ τὸ τοὺς κανόνας μὲν καὶ τὸ γῆρας μὴ ἐγχωρεῖν αὐτῷ τοῖς κατὰ κόσμον συμαλέεσθαι πράγμασι, τὸ τὲ πλέον αὐτὸν τὸν Ἀνδρόνικον αὐτάρχη καὶ μονώτατον εἶναι τὸν βασιλέα παιδοκομῆν.

13. Cæterum palatii rebus ex Andronici sententia per filios et amicos ejus quam rectissime constitutis, et imperatoris etiam amicis 331 ejus accedendi et ejus voluntati se accommodandi potestate data, tandem ipse quoque Andronicus Damali discedit. Ac triremi conscensa, dum per fretum in urbem trajicit, Davidicum illud hilariter succinuit: « Revertere, anima mea, in requiem tuam, quoniam Dominus tibi benefecit, erepta vita mea ex morte, oculis meis a lacrymis, pedibus meis a lapsu vindicatis. » Imperatere Alexio et matre ejus Xene e palatio, ut voluerat Andronicus, in Manganicas regales ædes ad Philopatium digressis, eo se confert; ac, imperatore submisso adorato, pedes ejus amplectitur cum solito planctu et fletu. Matre vero ejus obiter et, contemptim salutata, sine dissimulatione veteris in eam odii, citra moram longiorem in tentorium non procul inde paratum discedit, ubi omnes viri nobiles et honorati sua quoque tabernacula erexerunt, quemadmodum pulli sub gallinæ alas confugiunt. Tum homo quidam, alter Irus Homericus, teter, sine domo, 332 divitum limina terens ut frustis panis fumem sedaret, captus est, cum intempesta nocte juxta Andronici tabernaculum victum mendicaret, vir procerus et strabus. Ac primum ab Andronici ministris pro mago insimulatur, deinde urbanæ plebi præter opinionem deditur. Ea vero spectando Andronico, ut divino vultui intenta, cum indicta causa, congestis in theatro lignis aridis et sarmentis, in Andronici gratiam exurit.

εἰ'. Τῶν μέντοι κατὰ τὰ ἀρχαῖα πραγμάτων οὐτως ἰδιωκῆμένων ὡς Ἀνδρόνικος ὑπέθετο τοῖς υἱεῦσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς φίλοις καὶ οἱ τῶν καθ' αἶμα ψικωμένων τῷ βασιλεῖ ἀνεύθυνον ἐκ βασιλέως καὶ τὸ ὄλον ἀνάγκητον εἶχον τὸ προσιέναι Ἀνδρονικῶν καὶ τοῖς ἐκείνου προσανέχειν βουλευμασιν, ὅψι ποτε καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος ὑποχωρεῖ τῆς Δαμάλειως εἰσῶν τριήρη καὶ ὑποψήλας τὸ τοῦ Δαβὶδ ἐν τῷ τὸν πορθμὸν [P. 165] διαβαίνειν τῆς βασιλίδος ἀνδρῶν καὶ ὑποφωγῆμας μετὰ διαχύσεως, « Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε, ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος. » Τοῦ δὲ βασιλέως Ἀλεξίου καὶ τῆς ἐκείνου μητρὸς Ξένης ἐξιόντων μὲν ἐκ τῶν βασιλείων κατὰ τὴν Ἀνδρονικῶν βούλησιν, εἰς δὲ τὰς ἐν τῷ Φιλοπατίῳ βασιλικῶν μετασκηνησαμένων οἰκοδομὰς αἱ τοῦ Μαγγάνη ἐλέγοντο, πρόσκεισιν ἐκεῖσε Ἀνδρόνικος, καὶ τῷ μὲν βασιλεῖ βαθεῖαν ἀπονέμει προσκύνησιν ἐπὶ γόνυ πεσῶν, καὶ τοὺς ἐκείνου πόδας προσπτύσσεται, ὡς εἴψηται, κοψάμενος καὶ δάκρυα χεάμενος, τῇ δὲ τούτου μητρὶ Ξένη ὅσα καὶ ἀπόση τὴν τιμὴν ἀφοσιωσάμενος καὶ τῆς ἐκεῖσε παρουσίας πάρεργον ἀπονείμας τὴν προσαγόρευσιν, καὶ ταύτην ὑποψίας μεστὴν καὶ τοῦ μίσους ἐνδεικτικὴν ὕπερ κατ' αὐτῆς ἐκ μακροῦ τῇ ψυχῇ ἐναπέθετο, βραχὺ τι προσδιατρίψας μεταχωρεῖ. Καὶ κατὰ τὴν προσηυτρεπισμένην αὐτῷ ἐκεῖ που σκηνὴν ἀφικόμενος εἶχε περὶ αὐτὸν τὰς αὐλαίας πηξάμενους, ὃν τρόπον αἱ ὄρνεις ὑπὸ τὰς ἐαυτῶν ἐπισυνάγουσι πτέρυγας τὰ νεόττια, πάντα ἄνδρα εὐγενῆ καὶ περιδοξον, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ Ἴρος ἄλλος Ὀμηρικὸς, μολοβρὸς καὶ ἀνέστιος, τὰς τῶν πλουσίων θύρας ἐκτρέβων καὶ θεραπεύων τὴν γαστέρα τοῖς τῶν ἄρτων τεμάχουσιν, ἐλάω τὰ βιώσιμα αἰτῶν ἀωρῶν τῶν νοκτιῶν περὶ τὴν Ἀνδρονικῶν σκηνὴν εἰλούμενος, ἐξωμίαις ἀνθρωπος καὶ παραβλώψ, καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὑπὸ τῆς θεραπείας Ἀνδρονικῶν ὡς γοητείας εὐθύνεται χρώμενος, ἔπειτα καὶ τῷ δήμῳ τῆς πόλεως

ἐκδίδεται παραλόγως. Οἱ δὲ ὅσα καὶ θείας ὄψεως τῆς Ἀνδρονίκου θεᾶς ἐχόμενοι, ἀνεξελέγκτως αὐτὸν εἰς τὸ θιάτρον ἀπαγαγόντες καὶ κραῦρα ξύλα καὶ φακιάλους φορυτῶν ξυναγείραντες κατακλίουσιν Ἀνδρονίκῳ χαρίζόμενοι.

Συχνὰς δ' ἐκμετρήσας ἡμέρας Ἀνδρόνικος σὺν τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸ Φιλοπάτιον, ἔσχεν ἔρον εἰς τὴν μεγαλόπολιν εἰσιέναι καὶ τὸν τοῦ βασιλέως ἐξαδέλφου Μανουὴλ τάρον ἰδεῖν. Ὅθεν κατὰ τὴν τοῦ Παντοκράτορος μόνην γεγονώς, καὶ ποῦ τέθαπται ὁ νεκρὸς ἐρωτήσας, καὶ ἐπιστὰς τῷ σωματοφυλακοῦντι μνήματι πικρῶς ἐπεδάκρυσεν καὶ περιπαθῶς ὠλοφύρετο, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν παρεστώτων μὴν τὸν κρυψίνου ὅλως διορῆν Ἀνδρόνικον ἔχοντας θαυμάσαι λίαν, καὶ εἰπεῖν· « ὦ τοῦ θαύματος, πῶς ἐφίλει τὸν προσγενῆ ἀνακτα, καίπερ διώκτην ὄντα θερμὸν καὶ φιλανθρωπῶς αὐτῷ μὴ χρυσάμενον. » Τινῶν δὲ τῶν ἐκ τοῦ γένους ἀποσπώντων αὐτὸν τῆς σοροῦ καὶ ἀρκοῦντως ὑποφωνούντων τεθρηνηκέναι, οὐδ' ὅλως καθυπέβηταις παρσιφάσεσιν, ἀλλ' αἰτήσας καὶ ἔτι μικρὸν ἐνδοθηναί οἱ προσκαρτερῆσαι τῷ τάφῳ, ἔχειν γάρ τι τῷ κειμένῳ κατὰ μόνας διαλεχθῆναι, τὰς χεῖρας ὡς πρὸς ἱκεσίαν διασκευάσας καὶ διαπετάσας τὰς παλάμας καὶ διαρας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς λίθον τὸν νεκροδέξιμονα, καὶ τὰ χεῖλη μὲν κινῶν, φωνῆν δ' οὐδαμῶς ἐξικνουμένην εἰς ὧτα τῶν παρεστώτων οὐμένοῦν ἀφίεις, διὰλεξίν τινα λαθραῖαν ἐπεποίητο. Τοῖς [P. 166] μὲν οὖν πλείστοις ἐπωδῆ τις βαρβαρική λελόγιστο τὰ ὑποψαλλόμενα· ἦσαν δ' ὅλ', καὶ τούτων μάλιστα οἱ τὴν εὐτραπέλιαν μεταδιώκοντες, ἐπιμεροτομῆν Ἀνδρόνικον ἔφασκον τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ, καὶ ἀτεχνῶς κειμένῳ ἐπεμβαίνοντα λέγειν, « Ἔχω σε τὸν διώκτην καὶ πολλὰς ἐμοὶ πλάνας προὔξενήκοτα, καὶ ὅφ' οὐ παγκόσμιον μικροῦ γεγέννημαι περιάλημα, πᾶσαν δυστυχῶς ἐπιῶν ὀπίστην ἡλῖος ἔπεισιν ἄρματι. Καὶ σὲ μὲν ὁ ἑπτακόρυμβος εὐτοσι συνέξει λίθος ὅσα καὶ ἄφυκτον δεσμοτήριον, νήγερον καθεῦδοντα ὑπνον καὶ τῆς τελευταίας σάλπιγγος ἐπιδαῖ· ἐγὼ δὲ τὸ σὸν μετελεύσομαι γένος οἷα καὶ λέων μεγάλης ἐπεκύρσας θηράματι, καὶ δικῆς ὧν ὑπὸ σοῦ κακῶς ἐπεπόνθειν γενναίας εἰσπράξομαι τὴν ἐπτάλοφον ταυτηνὴ καὶ λαμπρὰν εἰσιῶν μεγαλόπολιν. »

ἰδ'. Ἐκ δὲ τούτου πάντα οἶκον ἐπιῶν περιφανῆ καὶ λαμπρὸν, καὶ σταθμοὺς ἐν αὐτοῖς τιθέμενος ὡςπερ οἱ παροδύοντες, ἐχρῆτο τοῖς κοινοῖς ὡς ἤρετο πράγμασι, τῷ μὲν βασιλεῖ Ἀλεξίῳ κунтгесίοις ἐπίεις προσανέχειν καὶ κούφοις τῷ τέως τρέφασθαι πνεύμασι μετὰ τῶν φυλάκων οὐς αὐτῷ ἐπέστησεν, οὐ μόνον τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔξοδον ἐφορῶντας τοῦ μυθικοῦ πολυομαμάτου Ἀργου περιεργότερον, ἀλλὰ καὶ μηδένα τῶν ἀπάντων παρεῖντας μόνῳ ἐντυγχάνειν αὐτῷ ὑπὲρ τε οὐτινοσοῦν διομιλεῖσθαι πράγματος, ἑαυτὸν δὲ ὅλον ἐπιδοῦς ταῖς μερίμναις, οὐλ' ὅπως εὖ πράττειεν τὰ Ῥωμαίων, ἀλλ' ὅπως ἀφελεῖ ἐκ τῶν βασιλείων καὶ σύμβουλον ἀγαθὸν καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖον ἄνδρα καὶ ἀρειμάνιον καὶ ὑποπτον ἐκείνῳ καὶ πρὸς ἀρχὴν ἐπιτήδειον. Ἀμεθόβητος δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοὺς Πηφλαγῶνας καὶ πάντα ἄλλον συνεφασάμενον αὐτῷ τῆς ἀποστασίας, ἀξιώμασι τούτους ἐτίμησε καὶ δωρεαῖς φιλοτίμοις ἐδεξιώσατο. Καὶ τὰ λαμπρὰ δὲ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τὰ τῶν ὀφθικίων μεγαλοπρεπῆ, ὡς ἐκείνῳ ἐδόκει, μετατιθεῖς ἐπὶ τινῶν μὲν τοὺς ἐκου-

A Qui dies complures cum imperatore in Philopatio commoratus, magnam urbem intrare desideravit et Manuelis patruelis sepulcrum spectare. Cum in Pantocratoris monasterium venisset, quæsit ubi silus esset imperator; ejusque sepulcro astans acerbe flevit, miserabiliter ejulans, ut quidam ex astantibus artium Andronici ignari, præ admiratione dicerent: « O rem miram! ut imperatorem cognatum, quamvis acrem et inhumanum persecutorem, dixit: « Cum autem quidam ex cognatis eum a tumulo avellerent, et luclui satis esse datum dicerent, monitis eorum nequaquam acquievit, ead petiit ut **333** se paulisper adhuc sepulchro inhærere paterentur; habere enim quod cum defuncto seorsim colloquatur. Itaque manibus et palmis supplicis in modum compositis, et oculis in sepulcri saxum intentis labia movit, editaque voce, quæ a nemine exaudiretur, occultum colloquium habuit. At plerique murmur illud incantationem barbaricam esse, facitiores autem Andronicum Manueli insultare et manes ejus exagitare dicebant his verbis: « Habeo te, persecutor, a quo multis actus sum erroribus et totius pene mundi factus fabula, universo orbe pererrato; ac te quidem sepulchrum istud in septem vertices assurgens et inevitabilis carcer profundo somno oppressum tenet, ex quo non nisi ultimæ tubæ clangore excitaberis; ego vero tuum genus ulciscar, ut leo prædam opimam nactus, et pœnas injuriarum tuarum graves exigam, postquam hanc splendidam urbem sum ingressus, quæ septem una sibi muro circumdedit arces. »

B in sepulcri saxum intentis labia movit, editaque voce, quæ a nemine exaudiretur, occultum colloquium habuit. At plerique murmur illud incantationem barbaricam esse, facitiores autem Andronicum Manueli insultare et manes ejus exagitare dicebant his verbis: « Habeo te, persecutor, a quo multis actus sum erroribus et totius pene mundi factus fabula, universo orbe pererrato; ac te quidem sepulchrum istud in septem vertices assurgens et inevitabilis carcer profundo somno oppressum tenet, ex quo non nisi ultimæ tubæ clangore excitaberis; ego vero tuum genus ulciscar, ut leo prædam opimam nactus, et pœnas injuriarum tuarum graves exigam, postquam hanc splendidam urbem sum ingressus, quæ septem una sibi muro circumdedit arces. »

C 14. Deinceps omnes domcs illustres et splendidas pervagando, et viatorum instar in eis diversando, rem publicam suo arbitratu administrabat. Imperatori Alexio venationes et alia ludicra indulisit, **334** custodibus adhibitis, qui non modo ingressum et egressum ejus diligentissime observarent, sed etiam neminem omnino ulla de re cum eo colloqui paterentur: sibi curam rerum vendicavit, non in id intentus, ut Romana res floreret, sed ut omnes tam consilio quam manu pollentes et imperio idonei, diversæ factionis, palatio exigerentur. Paphlagones ceterosque omnes quorum opera et studiis regnum occuparat, et honoribus et largitionibus est remuneratus. Dignitates et officia magna pro libito partim in filios suos, partim in alios transtulit, eos utique qui ipsum secuti erant, ut olim ii qui a Deo vivente ad Baalem defecerunt, quibus ipsius gloriam priori laudabili dignitati cum justitia conjunctæ prætulerunt. Proinde clari viri partim domo et patria pellebantur, a charissimis suis avulsi, partim oculis privabantur, partim in carcerem et ferreas manicas

conjiciebantur, nullius sibi sceleris concēci, sed illius criminis tacite **335** condemnati, quod ex nobilitate essent et bello sæpe fortiter se gessissent, aut proceritate corporis et elegantia formæ, aut alia quapiam re quæ morderet Andronicum et spe haud bona aleret, antecellerent; aut ob residuas veterum offensarum scintillas, quæ hactenus velut ignis sub cinere latuerant, resuscitatas, reultabantur. Itaque peracerba fuit illorum temporum conditio, et conjunctissimorum inter se perfidia malum intolerabile. Nec enim frater duntaxat fratrem, pater filium negligebat, si Andronico itu visum esset: sed proditores eorum infestissimos ad internecionem familiæ adjutabant. Erant etiam qui ipsi suos deferrent, ut aut Andronici acta irridentes, aut spreto Andronico paternum imperium gerenti Alexio addictos. Multi quoque inter accusandum sunt accusati; et dum alios arguunt ut Andronici insidiatores, ab ipsis reis aut circumstantibus sunt delati, et in eandem custodiam utriusque abducti. Orationem meam confirmat Joannes Cantacuzenus, qui pugnis in spadonem Zitam ita sæviit, ut dentes ei excuteret et labia discinderet, quod cum imperatore Alexio de communibus miseriis esset collocutus; **336** idemque mox comprehensus et oculis erutis in obscurum carcerem est conjectus, quod per quemdam carceris custodem fratri uxoris suæ Angelo Constantino salutem dixerat. Nemo igitur æruinarum erat expers; et si nunquam alias, tum certe reipsa monstra illa apparebant, quæ Empedocles de contentione fabulatur. Neque enim proceres duntaxat Andronici adversarii, sed ejus etiam cultores crudelissimo tractabantur. Nam quos heri humanissimè exceperat et inter intimos habuerat, in eos hodie atrociter sæviebat. Ita videre erat eundem eodem die, ut de navarcho Xerxis est memoriæ proditum, et coronati et securi perculti, laudari et conviciis proscindi. Itaque prudentiores Andronici laudationem injuriæ principium, et beneficentiam ejus facultatum rapinam, benignitatem ejus interitum judicabant. Neque vero constabat, cum regnum affectaret, eum veneficum esse atrocissimum et lethalia pocula miscendi peritum: sed **337** aliquot diebus post id omnibus in ore erat, vere necne, haud scio; ac ejus nefariæ artis prima fecisse periculum Maria Cæsarissa, Manuelis imperatoris filia, ferebatur, quæ et princeps et præ cæteris omnibus Andronici reditum expetiverat. Nam pollicitationibus ab eo corruptum paternum ejus spadonem, cognomento Pterygionitem, lentum illi vonenum miscuisse. Nec multo post Cæsar uxoris obitus est consecutus, qui nec ipse naturali morte decessisse, sed unus calix duos præstantes homines, Andronici insidiis, confecisse putabatur.

Ἐξέρξου ναύαρχον καὶ δειροτομούμενον, ὑμνούμενόν τε καὶ γραφομένον Ἀνδρόνικον, οἱ ὅλως ἐς νοῦν βιάπτοντες, τὸν ἐξ ἐκείνου ἔπαινον καταβολὴν ἐνόμιζον ὕβρεως, καὶ τὴν ἀγαθοῦ τινος ἀνθρωπικοῦ παροχὴν ἔμεσιν τῶν προσόντων φόντο εἶναι καὶ καταστροφὴν τὴν ἐπιστροφὴν. Ὁ δ' αὐτὸς φαρμακὸς ὢν ὀλοώτατος ἐλελήθει πρότερον, ἤνικα τυραννεῖν ἐπιβάλλετο

τοῦ παιδᾶς προῦβάλετο, ἄλλοις δ' ὑπεξῆρεν ἑτέρους, ἐκείνους δὲ ἴπυθεν οἱ ὀπίσω αὐτοῦ ἐπορεύθησαν ὡς τοῦ Βάαλ πρότερον οἱ ἀποστάντες ζῶντος Θεοῦ, καὶ οἱ τὴν παρ' ἐκείνῳ δόξαν προέθεντο τῆς ἐπαινετικῆς καὶ προτέρας τιμῆς καὶ τῷ δικαίῳ μερίδι παρεχομένης. Οἱ μὲν τοίνυν τῶν ἐπιστήμων ἀνδρῶν ἀπηλαύνοντο οἴκου καὶ πατρῖδος καὶ τῶν φιλιτάτων ἀποδιίσταντο, οἱ δὲ εἰρκταῖς καὶ χειροπέδαις σιδηραῖς παρεδίδοτο, ἄλλοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεκόπτοντο, αἰτίαν οὐδεμίαν πρόδηλον ἐπαγομένην σφίσι εὐρίσκοντες, τὸ δ' εἶναι τῶν εὐπατριῶν σιωπηλῶς ἐγκαλούμενοι, καὶ κατὰ πόλεμον πολλακίς εὐδοκιμήσαι, ἢ φυτῆς σώματος γενναιοτάτης ἢ ὤρας ἱκανωτάτης μεταλαχεῖν, ἢ τι ἕτερον φέρειν ἐπαινετὸν, ὑποκνίζον Ἀνδρόνικον οὐδ' ἀγαθὰς ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ὑποβάλλον, ἔτε μὴν παλαιᾶς μικρολυπίας ὑποτύφρον ἐμπόρευμα καὶ φρυκτεῦον κατὰ βραχὺ τὸ πρῶτον λεληθὸς καὶ σποδιούμενον τοῦ θυμοῦ. Ἦν τοίνυν ἀνύποιστος ἢ τοῦ τότε καιροῦ φορὰ, καὶ ἢ πρὸς ἀλλήλους καὶ τῶν πάντων γνησιωτάτων οὐκ εὐπιστία κακὸν [P. 167] ἀφόρητον ἦν. Οὐ γὰρ μόνον ἀδελφὸς παρεώρα κασίγητον καὶ πατὴρ υἱέα παρέτρεχεν, ἂν οὕτως ἤρρεσκεν Ἀνδρόνικῳ· ἀλλὰ καὶ τοῖς καταπροδιδοῦσι τούτους συνέπραττον τὰ ἀνήμεστα, καὶ τὴν τοῦ γένους συνδιετίθου ἀπώλειαν. Εἰσι δ' οἱ καὶ κατεμῆνυον αὐτότατοι τοὺς οἰκείους ὡς ἢ τὰ παρ' Ἀνδρόνικου χλευάζοντας δρώμενα ἢ γούν τῷ τὴν πατρίαν ἄρχοντι ἀρχὴν Ἀλεξίῳ προσκειμένους, Ἀνδρόνικου δὲ ἀπαυγεμίζοντας ἑαυτοῦς. Πολλοὶ δὲ κὰν τῷ ἔριτι κατηγορεῖν κατηγορήντο, καὶ διελέγοντες ἑτέρους ἐπ' Ἀνδρόνικῳ τέκτονας κακῶν ὅπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατηγορουμένων ἢ καὶ ἄλλων παρεστῶτων προσηγέλλοντο, καὶ εἶχε τούτους κάκείνους συναπογομένους μὴ φρούρα. Καὶ πιστοῦται μοι τὸν λόγον ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης παλαμναιοτάτης πυγμαῖς πικίων ἐκτομίαν τινὰ Τζίταν καλούμενον καὶ τοὺς ὀδόντα; ἐκρίζων καὶ τὰ χεῖλη ἀφαιματῶν, ὅτι πεφώρταται ὅλως Ἀλεξίῳ τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν κοινῶν διαλεχθεῖς συμφορῶν, παραχρημα δὲ συλλαμβανόμενος καὶ αὐτὸς ἐξομματούμενός τε καὶ εἰρκτῆ ζοφώδει παραρρίπτούμενος οἷς προσηγορίαν διὰ τοῦ δεσμοφύλακος πέπομφεν ἐνὶ τῶν γυναικομαίμων Ἀγγέλῳ δεσμώτῃ ὄντι τῷ Κωνσταντίνῳ. Οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἦν εἰς πόνον ἅπασα κεφαλὴ, καὶ παρρησίαν ἦγον ὡς οὐ ποτε, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς πιστούμενα, ὅσα τὸ Ἐμπεδόκλειον νεῖκος τερθρεύεται τέρατα. Οὐ γὰρ ἐκλεκτὸς μόνον ἄπας καὶ ὑψηλὸς τῆς ἐναντίας ὢν Ἀνδρόνικῳ μερίδος ἐπάσχε τὰ οἰκτρότατα, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς οἰκείους θεραπευτήρας ἀπιστότατος ὢν, οὓς χθὲς ἐψώμιζε στέαρ πυροῦ καὶ οἷς τὸν μόσχον παρετίθει τὸν σιτευτὸν καὶ τὸν ἀνθοστῆραν ἐκίρνα ζωρότερον καὶ τῷ κύκλῳ τῶν περὶ ἐκείνον ἐνέγραφε, τούτους διετίθει χειρίστως σήμερον. Ἦν δὲ καὶ τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας πολλακίς ὄρῳ στεφανούμενόν τε ἅμα κατὰ τὸν τοῦ καὶ βλασφημούμενον. Ὡστε καὶ πολλοὶ τῶν ἐπι-

ἡμερῶν δὲ τινῶν διαλειπουσῶν ἦδετο παρὰ πᾶσιν (εἰ δὲ καὶ ἀληθῶς, οὐκ ἔχω λέγειν) καὶ θανασίμους κεραυνῶν ἐπίστασθαι κύλικας, καὶ τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐς ἄδου καταγωγῆς πρώτην τῶν ἄλλων πειραθῆναι τὴν Καισάρισσαν Μαρίαν τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, τὴν καὶ πρώτως καὶ παρὰ πάντας μάλιστα τὴν Ἀνδρονίκου κάθοδον ἐς τὴν πατρίδα γλιχομένην ἰδεῖν ὑποφθαρῆναι γὰρ χρῆσταῖς ὑποσχέσεσιν ἐκτομίαν τινὰ πατρῶον ὑπέρετην τῆ γυναικί, τοῦ πικρῆν Πτερυγιονίτην, καὶ λυγρὸν ἐγγυθῆναι τῆ ἀνθρώπῳ διὰ τοῦτου φάρμακον, εἶναι δὲ μὴ τῶν αὐτίκα θανατούντων τὸ ποθὲν δηλητήριον, ἀλλὰ τῶν κατὰ βραχὺ παρακατατιθεμένων θανάτῳ καὶ ὑπεξαγόντων τοῦ ζῆν σχολαίτερον. Οὐ πολὺς ὁ ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ τῆ τῆς γυναικὸς μὲν καὶ ὁ ταύτη συζυγεῖς Καῖσαρ ἐπηκολούθησε. Ἠλθὲν οὐδ' οὗτος φυσικῶς ἐλέγετο τελευτᾶν, ἀλλ' ὑποπτος [P. 168] ἦν κἀν τούτῳ Ἀνδρόνικος, καὶ κύλιξ ἐτεκμαίρετο μία ζωῆς κατευναστρία δύο ἀμαυρῶσαι τέκνα πίσυρτος.

ἰε'. Βουληθεὶς δὲ τὸ ἐκ τῆς ἀνέψιζας Θεοδώρας ἀποτεχθῆν αὐτῆ θυγάτριον τὴν Εἰρήνην εἰς γάμον ἀρμόσαι τῆ Ἀλεξίῳ, ὃν ἡ Κομνηνὴ Θεοδώρα τῆ βασιλεῖ ἐγένετο Μανουὴλ, βιβλίον λακωνίζον ζυγίθησι πρὸς τὴν ἱερὰν σύνοδον, καὶ τοῦτο ὑποσημνησμένος κἀτωθὲν διὰ μέλανος τῆ οἰκείῳ δνόματι ἐπὶ κοινῆς ἀκροάσεώς τε καὶ σκέψεως ἀναδίδωσιν. Ἦν δὲ τῶν γραφομένων ὁ νοῦς, εἰ συγχωρηθῆσεται προδῆναι συνάλλαγμα γαμικὸν βραχὺ μὲν ἢ οὐδὲν παρῳπεμφαῖνον τὸ ἄσπεμον, γενησόμενον δ' ὁμοῦ εἰς ἀρμολογίαν τῆς Ἐψίας καὶ Ἐσπερίου λήξεως καὶ ἀνάβρυσιν αἰχμαλώτων καὶ χορηγὸν πλείστων ὄσων ἐτέρων συνοισάντων κοινῆ. Καὶ τὸ βραχυσύλλαβον τοῦτο γαμικόν, καθὰ τις εὐρυχανθῆς ζωμήρουσις ἡ Ηοσειδώνιος τρίαίνα ἢ γοῦν τὸ εὐφρεῖς τῆς Ἐριδος μῆλον, τὴν τε σύνοδον διεκύκησε καὶ τῆς συγκλήτου μέρος ὁπόσον περὶ τὸ κρίνειν διεστῆσεν, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν κατ' ἀλλήλων ἐφώπλισε καὶ εἰς μοίρας ἐναντίας ἀπέκρινε. Χρήμασι γὰρ οἱ πλείστοι τούτων καθυπαχθέντες καὶ τιμῶν ἀναβάσει μαλαχθέντες ἐπευδόκουν, ὡς οὐκ ὄφελον, οἷα μὴ κεκωλυμένῳ τῆ γάμῳ. Οἱ δὲ θρασύτεροι τῶν δικαστῶν καὶ ψηφοφάγειν εἰσθότες καὶ κατὰ τοὺς περιφανεῖς ἀγυρτεόντες οἴκους, καὶ οἱ φιλόχρῳσοι τῶν ἐκ τῆς συνόδου καὶ θεοκάπηλοι, μηδὲ συγγένειαν ἐπισύρεσθαι διετείνοντο τὰ συναφθησόμενα πρόσωπα διὰ τὸ ἐξ ἀθεμιτῶν ἐνώσεων ἀμφοτέρα γεγενῆσθαι καὶ τοῖς νόμοις τὰ τοιαῦτα κωλύματα ἀνεπικοινωνήτα συγγενείας καὶ ἐκ διαμέτρου ἀφροσῶτα λογίζεσθαι καὶ ἀμαθῆς δὲ ἐλεγον εἶναι καὶ τὸ οἴεσθαι ὅλως δεῖν ὑπ' ἐξέτασιν πίπτειν ἐκδηλοτέραν ἡλίου ὑπόθεσιν. Οἱ δ' οὐδ' ἄκροισ ὡσεὶ παραδεχόμενοι τὰ φεγγόμενα, καὶ ὡς ἀγχιώμαλοις ὄπλοις τοῖς νόμοις τὰς προσβολὰς αὐτῶν ἀπρακτοῦντες, μηδὲ συγχωροῦντες τῆ πράξει ὡς ἀθεμιτογαμίας μεστῆ ἀντέπιπτον γενναιότερον. Ἦσαν δ' οἱ τὴν καλλίστην ταύτην εἰσηγοῦμενοι γνώμη, καὶ τῆς πάλης τῆς κρείττονος, βραχεῖς ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος καὶ τινες εὐσύνοπτοι τῶν τῆς συγκλήτου βουλή. Καὶ αὐτοὺς δὲ ὁ τοῦ πατριάρχου ζῆλος ἐπισυνίστη τε καὶ ἐπήλειεν, οὐκ ἔων ἑτεροζυγεῖν καὶ εἴκοθεν ἄλλως σπεύδοντας. Οὕτε γὰρ ἡ Ἀνδρόνικου τοῦτον ἐξέλυσε μεγαλειότης οὐδ' ἡ τῶν αὐτοῦ λόγων ἐστουφείλιξε δύναμις, οὐθ' αἱ ἀπειλαὶ διετάραξαν, ἀλλ' ἦν ἀτίνακτος ὡς ἐκεῖνος ὁ πρόβολος περὶ ὃν ἀεὶ κῶμα ὀρθὸν ἴσταται καὶ ἀλμη περιμορμύρουσα ὁ δὲ εἰς ἀφρόν διαλύων καὶ μακρὰ κλάειν ἔων τὴν ἡγήσασαν θάλασσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐσθήρικται βάσεως. Ἀμέλει τοι καὶ ἰδὼν ὡς οὐδὲν ὄφελει, ἀλλ' ἀνακαλύπτως ἔπεισι

A 15. Cum autem filiam Irenen, ex consobrina Theodora Comnena contra leges susceptam, Alexio, Manuelis ex incesto concubitu Theodoræ filio, despondere vellet, breve scriptum ad sanctum concilium componit, idque suo nomine atramento subscriptum publice recitandum et deliberandum proponit. Cujus hæc erat sententia, utrum ferendum esset matrimonium, quod cum parum aut nihil potius incommodi præ se ferat, tamen ad Orientis et Occidentis conjunctionem et captivorum redemptionem pertineret, ac plura alia commoda rei publicæ allaturum esset. Id breve scriptum veluti ahenum **338** ebulliens aut Neptunius tridens, aut ingeniosè confictum illud contentionis pomum, concilium permiscuit; et inter senatorios judices omnes dissidium effecit, aut ut verius dicam, alios in alios armavit et in contrarias velut acies distraxit. Nam eorum maxima pars corrupta largitionibus et amplificandæ dignitatis promissionibus, id conjugium ut licitum (quod utinam factum non esset) approbavit. Judices vero audaciores, qui procerum ædes frequentare ac suffragia conviviis eorum condonare solent, et homines avari et res divinas cauponari soliti, eas personas inter se cognatas esse negabant, propterea quod ex illicitis nuptiis procreatæ nihil cum jure cognationis commune haberent ac alienissimæ putarentur. Esse autem inscitæ, causam sole illustriorem in quæstionem vocari. Alii vero argumentis istis plane repudiatis fortiter adversabantur, et nuptias istas, quæ incestæ essent, procederè nequaquam patiebantur. C Ejus pulcherrimæ **339** sententiæ auctores erant pauci ex ordine pontificum et sacerdotum, et ex patribus conscriptis aliquot, qui et ipsi patriarchæ studio incitati et auctoritate confirmati in recta sententia, quamvis eam domo non attulissent, permanebant. Hunc enim neque Andronici majestas debilitavit, neque vis eloquentiæ evertit, neque minæ perturbarunt, quominus instar marinæ petræ inconcussus maneret. Qui cum se nihil proficere et mala manifeste ingruere et partem meliorem a majore vinci cerneret, e sacro palatio in insulam Terebinthum, ubi sibi diversorium et sepulcrum struxerat, discedit. Andronicus vero, ut desideratum, ita inopinatum ejus discessum instituto suo commodissimum ratus, nuptias perficit, Bulgarorum episcopo, qui tum forte in urbe erat, cæremonias matrimonii peragente. Cum de successore suæ factionis patriarcha dando deliberaret. Camatero

Basilio œcumenicum pontificatum defert; aut potius illius syngrapha impulsus vendit, qua is promiserat se quidquid cordi esset Andronico, quantumvis illicitum, facturum, et ea declinatum quæ illi displicerent.

τύχης κάλλιστον ἡγησάμενος ὡς παρὰ δόξαν ἅμα καὶ κατὰ γνώμην ἐκείνῃ γεγεννημένην, τὸ τε συνάλλαγμα ἐξέπερνε τῶν γάμων, εὐλογητὴν ἀναδείξας τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Βουλγάρων παρόντα τῆνικαῦτα τῇ πόλει, καὶ περὶ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον διαδεχομένου καὶ αὐτῷ πληρώσαντος τὰ κατ' ἔφεσιν διασκέπτεται. Καὶ ἐπικρίνεται Ἀνδρονίκῳ εἰς τὴν οἰκουμένην προεδρίαν ὁ Καματηρὸς Βασίλειος, ἣ τὸ ἔμπαλιν, ὡς ἐλέγετο, αὐτὸς Ἀνδρόνικον ἐφελκύσατο πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν οἷς μονώτατος ἐξ ἀπάντων Ἀνδρονίκῳ ἐγγράφως συνέθετο ἐκεῖνα ἐν τῷ ἀρχιερατεῦσιν διαπραττέσθαι ὅσα φιλητὰ Ἀνδρονίκῳ, κἄν εἴησαν παναθέμιτα, κάκεῖνα πάλιν ἀποστρυφεῖν ὁπόσα οὐχ ἰδόναι Ἀνδρόνικον.

340 16. Hoc tam afflicto civitatis statu provincie pejus etiam habebant, nescio quo fato Romanum imperium labefactante. Nam Iconii sultanus audito Manuelis imperatoris obitu, quem ut Tantalus saxum jamjam capiti imminens formidarat, B Sozopolim belli jure capit, oppida circumjacentia direpta suæ ditionis facit, et splendidissimam Attali urbem longa obsidione affligit; Cotyalium vastat, et alias complures provincias in ditionem accipit. Ad hæc magnus domesticus Joannes Comnenus, cognomento Batatzes, vir rei bellicæ non ignarus, multis victoriis contra Persas insignis, tum Philadelphiam degens, acriter Andronico adversatur, ejus edicta negligit, minas ejus gravioribus minis eludit. Et cum ob afflictati regni crimen male audiret, eum qui id jam invaserat objurgat, et ut malum genium, genus imperatorum exstirpantem, execratur. Unde Asianæ urbes seditionibus et intestinis bellis gravius quam a finitimis hostibus affligebantur. Imo, quem barbari non violarent, eum cives trucidabant; et concitati contra sese populares, obliti necessitudinis, barbarico 341 more alii in alios grassabantur. Ad Andronicus in animo habuit Andronicum Lapardam justis copiis datis cum Batatze committere, virum parvum illum quidem, sed bellicosum. At Joannes Comnenus oppressus morbo, circa Philadelphiam castrametatus, filios Manuelem et Alexium contra Lapardam mittit. Cum autem vario eventu pugnaretur et multi utrinque civilibus armis caderent, in magno luclu erat Batatzes, ac fortunas suas miserabatur, quod tum infeliciter in lecto decumberet, cum in publico et in acie versandum et bellica virtus declaranda ac Orientalium urbium voces ob victoriam audiendæ essent, ut re ipsa intelligeret senex Andronicus, cum quali sibi adversario res esset. Sed quid non facit alacritas et animus in re mala bonus? Jubet se in tumulum, unde pugna conspici posset, in lectulo deferri, et filiis ut instruenda sit acies præcipit. Sic victoria illustri potitur ejus exercitus, et Lapardanos longe persequitur ac cædit. 342 Paucis diebus post Batatzis interitus magnum Philadelphiensibus luctum attulit, et animos eorum omnium ita immutavit ut cum Andronico se conjungere statuerent, et missis Cpolim legatis, ad captandam Andronici benevolentiam, Batatzem et filios ejus summa

τὰ δεινὰ καὶ νικᾷ τὰ χεῖρονα, τῶν ἱερῶν ἀπανίσταται ἀρχείων καὶ πρὸς τὴν νῆσον ἀφικνεῖται Τερβινοθον, καθ' ἣν αὐτῷ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν τοῦ σκήνους ὑπὸ τρέπεται κατάθεσιν. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος τὴν τοῦ Θεοδοσίου ὑποχώρησιν δεξιῶμα [P. 169]

ισ'. Οὐ μόνον δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν οὕτως ἐνόσον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξω χειρόνως ἐμασχον, ἀντιπεριάγοντος, οἷμα, τοῦ δαιμονίου τὴν ὑπὸ Ῥωμαιοῦς εἰς πᾶν ἀξύμορρον. Ὁ γὰρ τοῦ Ἰκονίου σουλτάνου, ἐν ἐδείμαινε πέτρον αἰεὶ κατὰ Τάνταλον ὅπερ κεφαλῆς ἀνατέλλοντα, φημί δὲ τὸν ἀνακτα Μανουήλ, εἰς ἔδου μετακαχωρηθέναι μαθὼν τὴν τε Σωζόπολιν πολέμου νόμῳ κατέσχε, καὶ τὰς πέραξ κωμοπόλεις ληϊσάμενος ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο, καὶ τὴν Ἀττάλον δὲ λαμπροτάτην πόλιν πολιορκίᾳ γρονίᾳ ἐπάκουσε, καὶ τὸ Κοτυζεῖον ἐξέπόρθησε, καὶ ἐτέρως συχνὰς χώρας παρεστήσατο. Καὶ ὁ μέγας δὲ δομειστικός Ἰωάννης ὁ ἐκ Κομνηνῶν, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βατάτζης, ἀνὴρ οὐ φαῦλος τὰ τακτικά, πολλὰς δὲ νίκας πολυλάκις ἐπαρηρημένος κατὰ Περσῶν, τῇ Φιλαδελφείᾳ ἐνδιατρίβων ἀντεκάθητο γενναίως τῷ Ἀνδρονίκῳ καὶ ὀλιγώρως τῶν τούτου εἶχεν ἐπιταγῶν, καὶ ἀπειλοῦντι δεινὰ ἀντενεδριμάτο δεινότερα, καὶ κακῶς ἀκούων ὡς τυραννίδι ἐπιχειρῶν τῷ ἦδη τετυραννηκότι λαμπρῶς ἐπέτιμα τε καὶ ἐπέπληττεν ὡς ἐνστάτη δαίμονι, τὸ βασιλεῖον γένος ἐκτρέβοντι. Ὅθεν ἐμφυλίων στάσεων καὶ πολέμων αἱ Ἀσιάτιδες ἔγεμον πόλεις. Καὶ ἦν τὰ ἐντεῦθεν δρώμενα πολλῶν δυσσαχθέστερα τῶν ἐξ ὁμόρων συμβαινόντων ἰσθῶν, ἣ καὶ οὕτως εἰπεῖν, ᾧ χεῖρ οὐκ ἐπέξῆλθεν ἀλλόγλωττος, τοῦτο ἦ ἐγγύρως ἐθέρζε δεξιὰ, καὶ κατ' ἀλλήλων ἐκπεπολέμωτο τὸ ὁμόφυλον βαρβαρωθῆν ἅπαν καὶ τοὺς τῆς συγγενείας νόμους ἡγροηκόσ. Καὶ Ἀνδρόνικος μὲν ὀπλιζέιν ἔγνω κατὰ τοῦ Βατάτζη τὸν Λαπαρδᾶν Ἀνδρόνικον, ἀνδρα βραχύν μὲν τὸ δέμας, δραστήριον δὲ τὰ πολέμια, οὐκ ὀλίγον αὐτῷ στρατολογήσας ὀπλιτικόν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἰωάννης νόσῳ τότε συνισχημένος καὶ περὶ ποσὴν Φιλαδελφείων πόλιν ἐσκηνημένος ἀντεξάγει τῷ Λαπαρδᾶ τούσ υἱεῖς, τὸν τε Μανουήλ καὶ τὸν Ἀλέξιον. Τοῦ δὲ πολέμου συχνὰς μεταλαβόντος τροπὰς ὁποῖας αὐτὸς ἴσθησι, καὶ πολλῶν ἐξεκατέρωθεν ἀναιρουμένων ταῖς ἐμφυλοῖς συμπλοκαῖς, βαρυπενθῆς ἦν ὁ Βατάτζης τῇ ἐνσκηψίᾳ καχέξια ἐπιστυργάζων ὡς ἀμφοτέραις αὐτὸν συσχόσῃ καὶ καταβαλοῦσῃ δυστυχῶς ἐπὶ κλίνης, ὅτι δημοσιεύειν ἔδει καὶ παριστῆν ὁ τρέφει [P. 170] περὶ τὰ πολεμικά γενναῖον, καὶ τὰς ἐπὶ νίκη νεομισμίνας φωνὰς πρὸς τῶν ἐφῶν πόλειον δέχεσθαι, ἔτι δὲ πιστοῦσθαι τοῖς ἔργοις πρὸς οἷον ἀντιφέρεται ἄρχηγὸν ὁ βαρυγέρων Ἀνδρόνικος. Πράγμασι δὲ καθυποδεικνύς ὡς προθυμία καὶ νεκροὺς ἀνίστησι καὶ ὡς οὐδὲ

καρδίας αισθητικῆς ἰσχυρότερον, αἶρειν αὐτὸν ἐπὶ κλινοῖδου αὐτοκτείου προτρέπεται, καὶ στῆσαι φέροντας ἐν γηλόφῳ, ὅθεν ὁρατά οἱ τὰ κατὰ πόλεμον ἔσοιτο. Οὐ δὴ γεγονότος, καὶ τοὺς υἱεῖς αὐτοῦ τὴν στρατιάν κατὰ τὸν δοκοῦντά οἱ τρόπον ἐκτάξει κελεύσαντος, ἡ νίκη περιφανῶς πρὸς τὸ ἐκείνου μετέβη στράτευμα· τὸ δὲ τοῦ Λαπαρδᾶ τὰ νῦτα μεταβαλὼν ἐπὶ πλεῖστον ἦν χρόνον διωκόμενον καὶ κτεινόμενον. Μετὰ βραχείας δ' ἡμέρας τὸν βίον καταστρέψαντος τοῦ Βατάτζη, οἱ Φιλαδελφεῖς πικρῶς ἐπ' αὐτῷ καὶ βύθιον ὀλολύξαντες προσχωρεῖν ἐγνώκεισαν Ἀνδρονίκῳ, ὡς μὴ εἶναι ὅστις οὐχὶ τῶν ἀπάντων. Οἱ δὲ καὶ ἐς αὐτὴν τὴν βασιλεύουσιν πόλιν τὸ τῆς προθυμίας πτερὸν ἔλυσον, καὶ Ἀνδρονίκον θεράπευοντες κατὰ τοῦ αἰτιδοῦς ὄρνιθος τοῦ Βατάτζη καὶ τῶν ἐκείνου νεοτῶν ἐκρωζον ὡς κορώναι λακέρυζαι, ἧ γοῦν ὡς κηφῆνες περιεβόμβουν ἀγυῖας καὶ ἀνάκτορα, ὁποῖον δὴ τῶν κακοσχόλων τὸ ἐπιτήδευμα καὶ τῶν δικρῶν τρεφόντων γλώτταν ἐπὶ δεῖσπντες μὴ συσχεθεῖεν καὶ καταπροδοθεῖεν. Ἀνδρονίκῳ, μεθίστανται ἐκεῖθεν καὶ τῷ Ἰκονιεῖ σουλτάνῳ προσφύονται· οἱ καὶ ὑστερον, ἐξ ὧν ἔπαθον, προδήλως ὑπέδειξαν μὴ ἐξείναι τινα τὰς πάγας ὑπεράλειπται ἢ τὸ ἀμφίβληστρον διεκδῦναι ὃ ἡ ἀνωθεν ἐξέτινε Πρόνοια. Δυσχερᾶναντες γὰρ ἐπὶ τῇ μετὰ τοῦ σουλτάνου χρονίᾳ διατριβῇ, ὡς οὐκ ἀμύνειν τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνοις ἐθέλοντος, εἰς Σικελίαν ἀπαίρειν κεκρίκασιν, καὶ δὴ νηδὺς ἐπιβάντες καὶ οὐρίῳ τὰ πρῶτα πνεύματι χρώμενοι τὸ Κρητικὸν διαπλωτίζονται πύλαγος. Κατὰ δὲ τοῦτο τοῦ πνεύματος ἀντιστάντος ἀναγκαστῶς τῇ Κρήτῃ προσίσχουσι, καὶ γνωσθέντες παρὰ τινος ἐκεῖσε φυλάσσοντος (γένους οὗτος τοῦ πελεκυφόρου καὶ Κελτικοῦ) συλλαμβάνονται καὶ τῷ τῆς Κρήτης δασμολόγῳ καταμηνύονται. Ὁ αὖ ἤρειτο μὲν τοὺς ἄνδρας ἐκώσσαι καὶ τῆς νήσου ἀρτεμέας ἐκπέμψαι, ἄλφριτα αὐτοῖς ἐπισιτισάμενος καὶ οἶνον ὑδρευσάμενος καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς τὸν πλοῦν ἐπιτηδεῖα χορηγήσας, οὐκ ἔχων δ' ὅπως περαινῆ τὰ κατὰ σκοπὸν (καταφανεῖς γὰρ ἦδη τοῖς ἄπασιν ἐγεγνώκεισαν) δὴλα τίθησιν Ἀνδρονίκῳ τὰ κατὰ τούτους τοὺς τάλανας Κομνηνοῦς. Καὶ οὗτος μισοφαῆς ὧν καὶ ταῖς τῶν ἀνδρῶν κόραις ἀκορέστως ἀντικαθήμενος τοῦ φωτὸς τούτους ἀποστερεῖ.

ιζ'. Τότε δ' οὖν Ἀνδρόνικος θείαν ἐπισκοπὴν τὴν τοῦ Βατάτζη θάνατον ἠγησάμενος, καὶ προστιθεὶς ταῖς λοιπαῖς αὐτοῦ δολοφροσύναις καὶ ἕτερον τοῦ τρόπου προκάλυμμα, στεφθῆναι αὐτοκράτορα εἰσηγείται τὸν βασιλέα Ἀλέξιον. Καὶ δὴ ἐπὶ τῶν ὤμων ἄρας αὐτὸν καὶ μετὰ δακρύων θερμῶν εἰς τὸν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἀνακομίσας ἀνάσταθμον ἐπὶ μέρτυσι μυριάσι πολλαῖς πλήθους ἀστυκοῦ καὶ ἀλλοίου, καὶ πάλιν ὁμοίως ἐκεῖθεν κατ' ἐνεγκῶν, ἔδοξε φιλοστοργύτερος εἶναι πατρός καὶ χεῖρ δεξιὰ ἐπιστῆναι, τῷ νεαρῷ τῆς βασιλείας ὄρπηκι. Ὁ δὲ τὸ τοῦ Δαβὶδ ἐντικρὺς διδοῦς πέρατι, ὃ φησιν, « Ἐπάρας κατέβράξέ με, » δεινοεῖτο ταῦτα [P. 171] καὶ ἐπετέλει. Τῷ τοι καὶ πάντας ἐμποδῶν θέσθαι προθυμῶς διεξῆγεν ὡς ἤρειτο τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν πράγματα, τῶν δ' ὧν κύριος καθιστώσας. Καὶ πρῶτα μὲν τὴν τοῦ βασιλέως μητέρα τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως ἀποστῆσαι βουλόμενος, οὐκ ἔληγεν αὐτῆς καταδωόμενος καὶ τὸν ἀπονοστούντα πλατύνοντα, φάσκων ἀντικαθίστασθαι· οἱ ταυτηνὴ πθοδηλότατα καὶ πρὸς πᾶσαν πράξιν καὶ μηχανῆν τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας καὶ τῷ βασιλεῖ συνοισουσιν ἀντιπολιτεῦσθαι, καὶ τὸν δῆμον εἰς τὰς κατ' αὐτῆς ἐξεκύμινεν ὕδρεις, ὡς πολλὰκις εἰς τὸ ἱερὸν ἀρχιεῖον ἐκδημαγωγηθέντα συναθροισθῆναι, καὶ πρὸς τὴν κατὰ τῆς δεσποίνης σκέψιν τε καὶ προδοῦλευσιν ἐξαρπάσαι καὶ μὴ ἐκόντα τὸν πατριάρχην τὸν πᾶν τὸν Θεοδοσίον, καὶ κτραβιάσασθαι

PATROL. GR. CXXXIX.

A animi levitate criminarentur. Proinde magni domestici filii, metuentes ne comprehensi Andronico proderentur, ad Iconiensem sultanum confugiunt; quorum calamitate declaratum est laqueos et retia divinæ Providentiæ neminem posse evadere. Nam cum sultani cessationem in ferendis contra hostem auxiliis moleste ferrent, abire in Siciliam decreverunt; et navi conscensa, principio prospero flatu Cretici pelagi oram legunt. Ibi vero adverso vento coorto ad Cretam appellere coacti, et a quodam præsidario Gallo, ex eorum ordine qui securus gestant, cogniti comprehenduntur, et apud Cretæ quæstorem deferuntur. Qui cum eos incolumes et comteatu instructos ex 343 insula dimittere in animo haberet, nectamensuum exsequi consilium illis jam agnitis posset, rem Andronico indicat. Qui ut lucis inimicus et oculis infestissimus, miseros illos Comnenos excœcat.

Οἱ δὲ τοῦ μεγάλου δομestίκου μιοῖ, μεθίστανται ἐκεῖθεν καὶ τῷ Ἰκονιεῖ σουλτάνῳ προσφύονται· οἱ καὶ ὑστερον, ἐξ ὧν ἔπαθον, προδήλως ὑπέδειξαν μὴ ἐξείναι τινα τὰς πάγας ὑπεράλειπται ἢ τὸ ἀμφίβληστρον διεκδῦναι ὃ ἡ ἀνωθεν ἐξέτινε Πρόνοια. Δυσχερᾶναντες γὰρ ἐπὶ τῇ μετὰ τοῦ σουλτάνου χρονίᾳ διατριβῇ, ὡς οὐκ ἀμύνειν τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνοις ἐθέλοντος, εἰς Σικελίαν ἀπαίρειν κεκρίκασιν, καὶ δὴ νηδὺς ἐπιβάντες καὶ οὐρίῳ τὰ πρῶτα πνεύματι χρώμενοι τὸ Κρητικὸν διαπλωτίζονται πύλαγος. Κατὰ δὲ τοῦτο τοῦ πνεύματος ἀντιστάντος ἀναγκαστῶς τῇ Κρήτῃ προσίσχουσι, καὶ γνωσθέντες παρὰ τινος ἐκεῖσε φυλάσσοντος (γένους οὗτος τοῦ πελεκυφόρου καὶ Κελτικοῦ) συλλαμβάνονται καὶ τῷ τῆς Κρήτης δασμολόγῳ καταμηνύονται. Ὁ αὖ ἤρειτο μὲν τοὺς ἄνδρας ἐκώσσαι καὶ τῆς νήσου ἀρτεμέας ἐκπέμψαι, ἄλφριτα αὐτοῖς ἐπισιτισάμενος καὶ οἶνον ὑδρευσάμενος καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς τὸν πλοῦν ἐπιτηδεῖα χορηγήσας, οὐκ ἔχων δ' ὅπως περαινῆ τὰ κατὰ σκοπὸν (καταφανεῖς γὰρ ἦδη τοῖς ἄπασιν ἐγεγνώκεισαν) δὴλα τίθησιν Ἀνδρονίκῳ τὰ κατὰ τούτους τοὺς τάλανας Κομνηνοῦς. Καὶ οὗτος μισοφαῆς ὧν καὶ ταῖς τῶν ἀνδρῶν κόραις ἀκορέστως ἀντικαθήμενος τοῦ φωτὸς τούτους ἀποστερεῖ.

C 17. Ao Batatzis obitum divinum beneficium interpretatus, cæteris dolis etiam hunc adjecit ingenii sui dissimulandi causa. Auctor est coronandi Alexii, eumque in humeris elatum lacrymans in Magnæ ecclesiæ ambonem pertulit; atque inde retulit, ut patrem pietate superare videretur et adolescentis imperatoris præsidium haberetur, cum ipse aliud in animo haberet, ac Davidicum illud agitaret, « Elatum me allisit. » Quare omnibus aulæ proceribus amotis, summaque rerum in se translata, imperium suo arbitratu gerebat; ac principio matrem imperatoris, ut sperto sibi et imperatoris ac rei publicæ commodis adversantem, criminari non destitit, seque discessurum iterum simulavit; et populo ad eam conviciis lacerandam concitato, suis artibus effecit ut in sacro palatio conveniret, et patriarcham 344 Theodosium importunis flagitationibus et crebris conviciis perpelleret ut in imperatricis ejectionem e palatio consentiret. Tanta enim circumforanæ turbæ vecordia erat, ut timendum esset ne in barbam ejus involarent, nihil elucemtem in eo sanctimoniam reveriti, ni Andronici postulatis, ut ab injuria esset tutior, annuisset. Belli quoque judices, Monasteriotes Leo. Tornicius Demetrius et Constantinus Patrenus, nondum in album eorum inscripti qui Andronico studebant, nec apertissime illius cupiditatibus

20

mancipati, vitæ periculum adierunt. Nam de imperatrice sententias rogati responderunt se prius velle cognoscere, an id concilium de imperatoris sententia coactum esset. Qua oratione tanquam stimulo vulneratus Andronicus: « Isti sunt, inquit qui protosebastum ad illa facinora impellunt; comprehendite eos. » Statim igitur satellites gladios quos 345 humeris sustinebant in illos vibrarunt; et populus chlamydidibus eorum apprehensis viros per contumeliam huc et illuc traxit, ut mortem ægre effugerent. His peractis Andronicus proceres invasit; qui cum ea facinora ferenda non ducerent, et Cyclopiam conam ante oculos haberent, fidem inter sese dederunt et acceperunt, et concordiam sanctissimo iurejurando firmaverunt, pacti se nec oculis somnum visuros nec capitibus quietem duros, ni prius Andronicum, si fieri posset, sustulissent, ut suoapte potius quam conchæ sanguine (qua vestem suam tingere cupiens, omnem imperatoriam stirpem evellere et tanquam immanis bellua devorare conaretur) purpurasceret. Conjurati erant Andronicus Angeli Constantini filius, magnus dux Andronicus Contostephanus, et horum filii sedecim, omnes viri robusti et bellicosi; Logotheta dromi Camaterus Basilius, et alii complures juncti genere eis, viri illustres. Sed ea conspiratio prodita non diu latuit Andronicum; qui impetu facto in Andronicum Angeli filium, tum 346 non procul a terrestribus mœnibus habitantem, illum cum quatuor filiis in exilium agit: nam sagena satellitum Andronici cupidissime evitata, consensaque cum filiis navicula, vacuis amphoris quæ in ea erant ejectis, periculum vix evitavit. Contostephanus cum quatuor filiis et Camaterus Basilius comprehensi omnes excœcantur. Item alii non convicti, ex fama duntaxat eaque ambigua conjurationis, easdem pœnas dederunt. Ad hunc modum iis quos olim comprehensos cupiebat, per occasionem in potestatem redactis, et aliis in carcerem coniectis, aliis in exsilium actis, aliis aliter multatis, cum paucos admodum reliquos esse cerneret, qui omissa pertinacia, errantium stellarum more, cursu in contrarium mutato sibi studerent, dominæ perniciem molitur; ac post varias criminationes miseram mulierem concilio suorum, et eorum iudicium cœtu coacto, qui non iudicaturi 347 sed damnaturi erant, proditiōnis accusat: eam ad Belam Hungariæ regem, sororis maritum, crebras dedisse litteras, et magnis pollicitationibus eum impulsisse ut Branizobam et Belligradum vastaret. Itaque in augustissimum carcerem prope S. Diomedis monasterium ignominiose abducitur, Ubi et custodum ludibriis ac contumeliis et famositique afflictis, sævissimi carnificis manum continenter expectabat. Andronicus vero nihil immunita feritate, nihil nisi atrox et crudele cogitans et vivere illam graviter ferens, non multo post injuriarum ministros iudices convocat, quæ pœna

κακείνων εὐδοκῆσαι δι' ὑπομνήματος τὴν ἐκ μέσου τύχης μετástασιν καὶ τὴν ἐκ τῶν βασιλείων ἀπαρσιν. Τάχα δ' ἂν καὶ τῶν γενεῶν αὐτοῦ ἐπελάβοντο τῶν ἀγοραίων οἱ κυνογνώμονες, παρ' οὐδὲν τὴν ἐμπρέπουσαν ἐκείνῳ θέμενοι οὐσίτηνα, εἰ μὴ κατένευσε πρὸς τὰ παρ' Ἀνδρονίκου αἰτούμενα, ἐπὶ τὸ εὐδιατιθεῖς τὴν τοῦ κινδύνου σφοδρότητα. Μικροῦ δὲ ἐδέησε κινδυνεῦσαι περὶ τὸ ζῆν κάκ τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν τὸν Τορνίκην Δημήτριον, τὸν Μοναστηριώτην Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Πατριχόν, οὐπω τῷ κύκλῳ ἐγγραφέντας τῶν Ἀνδρονίκῳ προσθεμένων, μηδὲ πρὸς πᾶν ἐράσμιον ἐκείνῳ δουλογραφηθέντας τρανότερον καὶ τὸ γόνυ βαθεῶς κάμψαντας. Οἱ μὲν γὰρ ἀπαιτούμενοι τὸ παριστάμενον εἰπεῖν πρὸς τὰ κατὰ τῆς δεσποίνης εἰσαγόμενα ἐθέλειν πρῶτως ἔφασαν μαθεῖν εἰ ὁ σύλλογος ἐκείνος καὶ ἡ συνέλευσις καὶ ἡ περὶ τῶν προκειμένων ἐξέτασις κατὰ γνώμην γίνεται τοῦ κρατούντος καὶ ὀρισμόν· ὁ δ' Ἀνδρόνικος ὡς βουκέντρῳ τῷ λόγῳ τούτῳ τρωθεῖς, « Οὗτοί εἰσιν, » ἔφησεν, « οἱ τὸν πρωτοσεβαστὸν ἐνάγοντες εἰς τὸ τὰ ἄτοπα ὄρῃν συλλαβete αὐτούς. » Καὶ τὸ ἀπὸ τούτου οἱ μὲν δορυφόροι τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων ἑτερόθηκτα ξίφη ὡς καθιζόμενοι κατήνεγκαν· ὁ δὲ δῆμος τῆδὲ τε κάκεισε τῶν χλαμύδων λαβόμενοι περιέφερον τοὺς ἀνδρας μεθ' ὕδρευας, ὡς μόλις ἐκφυγεῖν τὸ θανεῖν. Τοῦτο δ' ἀνύσας Ἀνδρόνικος τοῖς μεγιστάσι μετέπεινα ἐπαφύετο. Οἱ δὲ ὡς οὐκ ἀνεκτὰ τὰ τοιαῦτα ἔργα ὑφορώμενοι καὶ τὴν Κυκλώπειον ἄντικρυς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες καταθόλινθιν, ἀλλήλοισι πίστει δόντες τε καὶ λαβόντες, καὶ τὴν ὁμόνοιαν κρατυνάμενοι καὶ ὄρκους τὸ ὁμόνουν φρικώδεσιν ἐμπεδώσαντες συνέθεντο μὴ δοῦναι ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, μηδὲ τοῖς κροτάφοις, εἰ δυνατόν, παρασχέσθαι ἀνάπυσιν, ἕως οὗ θανεῖται· Ἀνδρόνικος καὶ τὸ τοῦτου αἷμα πρὸ τῆς στήθους χρώσειεν αὐτοῦ, ἐξ ἧς βῆσαι τὴν οἰκίαν στολὴν μειρόμενος πᾶσαν τὴν βασιλείον φυταλιὰν ἐκρίζοι καὶ ὡς μονιὸς διαλυμαίνεται ἀγριος. Ἦσαν δὲ οὕτω συνομοσάμενοι Ἀνδρόνικος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντῖνου, ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος, καὶ οἱ τούτων υἱεῖς ἐκκαίδεκα ὄντες, πάντες ἀκμαῖοι καὶ ῥομφαίαν ἑσπασμένοι πρὸς πόλεμον, ὁ τοῦ [P. 172] δρόμου λογοθέτης ὁ Καματηρὸς Βασίλειος, καὶ συχνοὶ ἕτεροι κατὰ γένος αὐτοῖς συναπτόμενοι καὶ ἄλλως τὸ ἐπίσημον ἔχοντες. Ἄλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ σύστρεμμα τὸν Ἀνδρόνικον, οὐκ εἰς τέλος ἀφθεγκτον καὶ κρύφιον διαμαῖναν. Διὸ καὶ αὐτίκα ὄγε κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγγέλου ὀρμήσας, μικρὸν ἀποθεν αὐλιζομένου τῶν χερσαίων πυλῶν τῆς πόλεως τῆνικαῦτα, ἐκείνον μὲν φυγάδα μετὰ τῶν υἱῶν τίθησιν, ἀσπασίως διεκδράντα τὴν σαγήνην ἦν οἱ ὀπλοφόροι Ἀνδρονίκου αὐτῷ διεπέτασαν, ἐκ τοῦ μόλις ἀκατίῳ περιτυχεῖν ἀμφορέων πληρεῖ κενῶν, καὶ αὐτὰ μὲν ἐκτινάζει εἰς θάλασσαν ὄσα καὶ ἀμφιβλήστρου σκύβαλα, αὐτὸν δ' ἐν τούτῳ διεκπλεῦσαι μετὰ τῶν παίδων μόλις τὸν κίνδυνον· τὸν δὲ γε Κοντοστέφανον συνειληφῶς καὶ τέσσαρας τῶν παίδων καὶ τὸν Καματηρὸν Βασίλειον πάντας ἐξομματοῖ, πρὸς δὲ καὶ ἄλλους, ὀπίσθους οὐ ματ' ἔλεγχον.

προφανῆ, ἀλλὰ κατὰ φήμην, ψιλὴν καὶ τρύτην ἀμφίλογον, ἡκησίει κοινωνῆσαι τοῖς εἰρημένους τοῦ σκέμματος. Οὕτω τοίνυν θύσας καὶ ἀπολέσας Ἀνδρόνικος οὐκ πάλαι μὲν συλλαβεῖν ᾤδινεν, εἰς καιρὸν δ' ἀνεβάλλετο τὴν ἐπίθεσιν, τινὰς δὲ καὶ δεσμοτηρίους παραδοῦς, τῇ ὑπερορίᾳ δὲ καταδικάσας ἐτέρους καὶ ἄλλους ἄλλως διαφθείρας, ὁρῶν δὲ καὶ ὅσοι περ κατελείφθησαν εὐγνωστοὶ τε καὶ εὐαριθμητοί, εἰς τοῦμπάλιν ἵεναι πρῶτην τοῖς πλείοσιν ἐπιχειροῦντες κατὰ τοὺς πλανωμένους τῶν ἀστέρων ἀκείνους μεταθεμένους τὰς γνώμας καὶ τὸν αὐχένα παρέχομένους Ἀνδρονίκῳ πατεῖν καὶ τῷ ἐκείνου ἅμα συμφερομένους ἄξονι, τὸν τῆς δεσποίνης ἐπέσπευδεν ὄλεθρον, καὶ διαφόρους ἀτίτας ξυθήμενος τέλος καὶ προδοσίας κρίνει τὴν ἄνθρωπον, συναγαγὼν τὸ ἐκεῖν φιλὸν συνέδριον καὶ τῶν δικαστῶν οἱ κατακρινεῖν, οὐ κρίνειν τὴν ἐν γυναιξὶ ταλαίπωρον ἤμελλον. Καὶ ἡ μὲν ὡς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν ῥήγα Οὐγγρίας τὸν Βελᾶν ἀνασεύουσα καὶ πορθεῖν τὰ κατὰ Βρανίτζοβαν καὶ Βελάφραδα γραφαῖς ἐνέγουσα καὶ ἀδραῖς ἐπαίρουσα ὑποσχέσειν, εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Διομήδους μόνην περὶ τινὰ ἐκεῖ που στενωπὴν οὖσαν εἰρκτὴν ἀκλεῶς ἀπάγεται, ἐνθα δὲ καὶ ἐφ' ἱκανὸν παρὰ τῶν φυλάκων ἐρεσχελοῦντων παροινουμένη καὶ λιμῶ καὶ δίψει τετραχωμένη τὸν σφαγέα διηγεκῶς ἐφαντάζετο ἐν δεξιῶν ἐπιτώτα τομώτατον. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος οὐδὲ βραχὺ γούν τοῦ ἀγριάζειν ὑποκεχάλαστο, ἀλλὰ τὸ τοῦ Δαβίδ, πόνον καὶ θυμὸν κατανοῶν καὶ παραδοῦναι σπεύδων αὐτὴν εἰς θάνατον, καιρὸς οὕτω πολὺς καὶ τοῖς ζώσιν ὅτι σίνεσι δυσχεραίνων ἀθροίζει πάλιν τοὺς τῇ ἀδικίᾳ βραβεύοντας δικαστὰς, καὶ ὧν ἡ δεξιὰ δεξιὰ ἀδικίας, καὶ ἐρώτησιν προτεινόμενος ὅποια τις ἐκ τῶν νόμων ἐπήρηται πονηὴ τοῖς προδόταις πόλεων καὶ χωρῶν, καὶ ἀπόφασιν ἐγγραφον θανάτῳ ὑποδικάζουσαν τοὺς οὕτω δρωῦντας ἀνὰ χεῖρας δεξάμενος, ἦν τὸ ἐκ τούτου κατὰ τῆς ἀνάσσης ἄσχετος τὴν ὁρμήν. Τοίνυν καὶ τὴν φωνὴν ὑψωσάντων καὶ διατόρως βοησάντων τῶν παρανόμων ἐκείνων ψηφτοφῶρων δεῖν ἐκ τοῦ βίου γενέσθαι τὴν δύσποτμον ἐκείνην ἐν βασιλείαις, χάριτος εὐθὺς παρὰ τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως ὑποσημαίνεται, ἀτεχνῶς ψεκᾶδι τοῦ μητρικοῦ διεκτυπούμενος αἵματος, ταύτην μετατιθεῖς τῆς ζωῆς. Ἐκκέγονται τοίνυν εἰς τὸ [P. 173] καθυπουργῆσαι τῇ μυσταρᾷ ταύτῃ καὶ ἀνοσίφωπράξει ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου πρωτότοκος υἱὸς Μανοῦλ καὶ ὁ σεβαστὸς Γεώργιος ὁ τῆς τοῦ Ἀνδρονίκου γυναικὸς ἀδελφός. Ἄμφω δὲ καὶ πρὸς μόνην ἀπεπήδησαν τὴν ἐπιλογὴν ταύτην δυσχεράναντες, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως ἐξεφάλισαν δόγμα, εἰπόντες μήτε πρότερον τῇ ἀναίρεσει τῆς βασιλίδος συνευδοκῆσαι ὄλωσ, ἀλλὰ τὰς χεῖρας φέρειν ἀγνὰς τοῦ μιάσματος, καὶ νῦν δὲ πολλῶν πλέον μὴ ἀνέξεσθαι αὐτῶν θεωμένων σῶμα διεκτυπᾶσθαι δίκαιον, κἄν Ἀνδρόνικος ὡς σκηπτῶ τοῖς λεγομένοις νούτοις πλεγείς, παρὰ δόξαν πᾶσαν ἀπηντηκόσι, τὰς τε τοῦ γενεῖου τρίχας πυκνὰ περιείλισσε τοῖς δακτύλοις, πῦρ τῶν ὀμμάτων βλέπων, καὶ τὸ κάρη κλίνων τε καὶ ἀνόγων ἑαυτὸν ἱκανῶς ἐταλάνισε καὶ μέγ' ὤχθησε πολλάκις οἷς οὐκ εἶχε τὸ φίλιον αἵμοχαρὲς καὶ πρὸς φονουργίαν μόνῳ ἐκτυρούμενον νεύματι. Τότε μὲν οὖν τῆς ὁρμῆς ἀνασειρασθεῖς ὡσεὶ καὶ ἵππος θερμὸς καὶ δυσκάθεκτος, ἥ ὅσα καὶ κενὸς φλόγα περὶ αὐτὴν εἰληθεῖς, τὸν οἰκτεῖον ἀποσβέσας μὴ ὑπεξιδόντα θυμὸν, ὑπερέθετο τὴν ἀναίρεσιν μετὰ δὲ βραχείας ἡμέρα τῷ διὰ πνιγμονῆς ἐλεεινῶ μὲν ὑποδικάζει τὴν κακοδαίμονα, ἐπιστατησάντων τῷ ὑπουργήματι τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου, ὃς τὴν τῆς ἐταιρειάρχιας ζώνην εἶχε, καὶ τοῦ ἐκτομίου Πτερυγιονίτου, ὃς διεθρυλλεῖτο πορὰ πᾶσι καὶ τὸν τῆς Πορφυρογεννήτου Μαρίας διὰ φαρμάκου κακουργῆσαι θάνατον. Καὶ τὴν μὲν, τὸ γλυκερὸν φᾶος καὶ καλὸν δράμα ἀνθρώποις, εἶχεν ἡ ἐκεῖ που ἄκτῃ τῇ ψάμμῳ καταχωσθεῖσαν. Ἦλιε τοῦ μιάσματος, καὶ Λόγε Θεοῦ προ-ἀναρχε, τῆς ὑπὲρ κατὰ ληψίν σῆς ἀνοχῆς!

17. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος ἐπὶ τούτοις ἐσκήρτα, πῶς δ' ἔνδοξοι τινες; καὶ διεχέτο τὸ τῆς ψυχῆς ἠδόμενον, τοῦ γένους ἐκτριβομένου τοῦ Μανοῦλ καὶ δενδροτομούμενου κήπου τοῦ βασιλείου, ὡς μόνος οἰκήσων

A legibus in urbium et provinciarum proditores statuta sit rogat. Accepto scripto, quo respondebatur capitale id esse facinus, cohiberi non potuit quin impetu in imperatricem ferretur. Cum autem iudices illi iniqui clara voce exclamassent miseriam illam imperatricem e medio tollendam esse, statim chartæ ab imperatore, filio ejus, quasi gutta materni 348 sanguinis, qua illa mori jubebatur, subscribitur. Illius crudelissimi et nefarii facinoris ministri Manuel primogenitus Andronici, et Georgius Augustus Andronici affinis, deliguntur. Ii vero ad solam ejus rei mentionem consternati, neglecto imperatorio mandato, libere dixerunt se nec ante in imperatricis necem conensisse, et ab eo piaculo puras habere manus, et nunc multo minus commissuros ut in conspectu suo corpus innocens lanietur. Quibus verbis Andronicus plane inopinatis turbatus barbam digitis subinde implicuit; et ardentibus oculis caput subinde attollendo et demittendo suam miseriam deploravit, crebro indignatus, quod amicissimi sui a crudelitate abhorrentes solo nutu ad facinus atrocissimum non impellerentur. Ac tum represso impetu, ut equus ferox et contumax, suppressaque iracundia, ut ignis fumo involutus occulitur, paucis diebus post miseram suffocari jubet, ejus mandati Constantino Tripsycho heteriarcha et spadone Pterygionite, cujus veneficio Mariam Porphyrogenitam 349 extinctam esse supra dixi, exsecutoribus. Sic illud eximium formæ decus jucundissimæ lucis aspectu privatum in littore arena obruitur. Heu tantum nefas solem intueri? O Dei Verbum omni principio prius, eamne esse tuam Ienitalem incredibilem?

18. Andronicus vero exultabat ac lætabatur, cum familia Manuelis exsunderetur et imperatorii horti arbores excinderentur, quasi solus Romanis provinciis potiturus et imperium sine ullo per-

κρότον ξυμβάλλοντες τῷ πόδε ὑπεσάλευον, καὶ κατὰ μέτρον ἐδίευνον, μολπῇ τ' ἰγμῶν τε τὴν γῆν ἐκρότουσιν ὑπορχόμενοι. Ἐπὶ τῆς ἀναιδείας καὶ τῆς μικρογνώμωνος φρενὸς καὶ κουφότητος! Τοῦ δ' Ἀνδρονίκου καταβάντος ἀπὸ τοῦ τυραννείου εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις βσιλίειον, καὶ γενομένου κατὰ τὸν ἐντὸς τοῦτου ὑψηρῆς δόμον δὲ Πολύτιμος λέγεται, ἐφίσταται καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἐκ τῶν ἔξωθεν, ὁμοῦ παίωνων τε καὶ στεναγμάτων (οὐ γὰρ πάντες τῶν καίρων παρεσύρησαν) εὐρῶν μεστὰ τὰ ἀπάκτορα, καὶ αὐτὸν Ἀνδρόνικον ὡς βασιλέα σχεδὸν παρὰ πάντων καταλαβῶν εὐφημούμενον. Ἐκὼν τοίνυν ἀέκοντί γε θυμῷ τοῖς τελουμένοις ἐπευδοκῆσας ἐκολάκευε κακῆτος ἐν τοῖς λοιποῖς τὸ γερύοντιον, Ἀνδρόνικον εἰς τὸ συμβασιλεύειν ἐπεγείρων, καὶ προθυμοποιῶν εἰς τὸ ἐνεστὸς ἔργον τὸν ἀκρατῶς εἰς τοῦτο πάλαι φερόμενον. Τὸ δὲ τῆς Ἀνδρονίκου φαρίας θερμότερον καὶ ἀκχιζόμενον. Ἀνδρόνικον καὶ τὴν συνεδρίαν εἰρωνευόμενον ἀμφοτέραις συσχόντες εἰς τὴν χρυσόπαστον κλίτην ἐφῆκον ἐφ' ἧς ὁ βασιλεὺς ἴσανεν. Ἄλλοι δὲ τῆν καπνηρὰν καὶ πυραμοειδῆ ἐρέαν τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενοι πυρσὴν αὐτῷ περιέθεντο, καὶ στολὴν βασιλικὴν ἐνέδυσαν ἕτεροι. Τῇ δὲ ὑστερίῳ ἐπὶ τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας ἀρχαμένης τῆς τῶν βασιλέων ἀναρχήσεως γίνεσθαι Ἀνδρόνικος ἀνιγορέϊετο πρότερον, ὁ δὲ Ἀλέξιος [P. 175] ὑπεβέβαστο, μεταπεσοῦσης τῆς τάξεως. Καὶ ἡ αἰτία ὡς καλλίστη καὶ εὐπρεπής· οὐ φασι δεῖν τὸν ἴφανα καὶ ἐς μέτρον οὐπω ἡλικίας ἰκόμενον λειογένειον προαναγορευέσθαι τοῦ πολιότριχος Ἀνδρονίκου καὶ γεραροῦ τὸ φρονεῖν καὶ ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω τὸ ὄρῳ ἔχοντος τῷ ἐσθλῷ τῆς φύσεως. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος τὰ ἱερὰ ἐσαφίκετο μέλαθρα στεφθετόμενος, τότε πρῶτως ὠφθη τοῖς ἀνθρώποις διαχυθεὶς καὶ τὸ τοῦ βλεμματος ὁ θῆρ μεταθέμενος βλοσυρὸν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν πραγμάτων ἀλλοίωσιν πολλοῖς τῶν δεομένων καθυποσχόμενος. Ἦν δὲ ταῦτα φενάκη πρόδηλος καὶ ψευδὴς ἐπαγγελία τοῦ ἀπατεῶνος, καὶ τὸ τοῦ προσώπου ἰλαρὸν, φιλανθρωπίας παρυφιστῶν ἰσχυρότατον ἴνδαλμα πρόσκαιρον συσκιάζον τὴν ἐνδοθεν ἀγριότητά. Ἐἰσελθὼν δὲ τὸ ἱερὸν καὶ τελεσθεὶς ὀπίσω τοῖς στεφομένοις εἴθισται ἀναξί, πρόσσεισι δεῖσαν τῶν ἀχράντων ἀγιασμῶν μετασχεῖν, καὶ τὸν οὐράνιον ἄρτον δεξάμενος ἐν τῷ ἐγγίσειν τῷ ἐκπώματι τὰς χεῖρας ἀνέσχε, καὶ σχηματίσας ἐκυτὸν εἰς παθαινόμενον κατὰ τῶν φρικωδῶν ἐπόμνουσι μυστηρίων, ἀκρωμένων σχεδὸν ἀπάντων ὄσους τὸ ἱερὸν συνεῖχεν ἄδυτον, μὴ δι' ἕτερον τι βασιλεύσειν αἰρετίσασθαι ἢ τὸ θελῆσαι βοηθῆσαι τούτῳ καὶ τῷ τούτου κράτει, δεῖξας τὸν συνεστῶτα βασιλέα καὶ ἀνεψιὸν Ἀλέξιον, ὃν μεθ' ἡμέρας ἀπεγγόνησε καὶ τῷ τῆς θαλάσσης βυθῷ παρέπεμψεν. Ἐξῆς δὲ τοῦ ἱεροῦ μετὰ δορυφορίας ὡς ἐνῆν μάλιστα λαμπροτέρας καὶ πλείστων ὑπασπιστῶν (τὸ γὰρ δειμάλειν ἄκρωσ τοιαῦτα ὑφ' ἡγεῖτο ἐκείνῳ) καὶ διελθὼν τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ νεὼν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τὴν πορεῖαν ἐπέτεινε, οὐ βάδην προβαίνων καὶ ἔστιν οὐ ἐμβροχῶνων, ὡς ἔθος τοῖς θριαμβέουσιν αὐτοκράτορσιν, ἀλλ' ἀνείς τὸν ἵππον ἐλευθέρω ποδὶ πορεύεσθαι. Ἦν

nis pars acrior Andronicum tergiversantem et concessum recusantem scilicet, ambabus manibus comprehensum, in aurata sella collocavit: alii pullo et acuto pileo detracto, rubram mitram ejus capiti imposuerunt; alii stola imperatoria eum induerunt. Postridie cum in Magna ecclesia imperatores proclamarentur, ordine mutato Andronici nomen priore, Alexii posteriore loco est pronuntiatum, ob causam nimirum honestam et speciosam: non decere infantem, immaturæ ætatis, lævibus malis, celebrari ante Andronicum, virum canum, prudentia venerabilem, excellenti præditum ingenio. Postquam vero ipse Andronicus in sacram ædem pervenit ut coronaretur, tum primum hilarior visus est truci aspectu positus; et nullis supplicatibus spem rerum meliorem fecit, manifesta utique fraude et falsa pollicitatione impostoris. Nam illa vultus hilaritas, tenuissimam humanitatis speciem ad tempus præ se ferens, abstrusam in eo immanitatem obtegebat. Templum ingressus, coronationis cæremoniis peractis, cum sacrosancta mysteria percipienda essent, cum cœlesti pane percepto ad calicem pretiosi et vivifici sanguinis 353 bibendum accederet, manibus tanquam ad poculum prehendum extensis et vultu ad tristitiam composito, per veneranda mysteria, fere omnibus illis stantibus et audientibus qui in sacro adyto erant, jurat se non alia de causa imperium accepisse nisi ut Alexium imperatorem et consobrinum juvaret, ejusque potentiam stabiliret, quem paucis diebus post laqueo præfocatum in maris fundum demersit. Templum cum splendidissimo comitatu et plurimis armigeris egressus (eam enim rationem dictabat illi metus accerrimus) ubi per Servatoris Christi ædem in Chalceum transit, non pedetentim processit nec alicubi immoratus est, qui triumphantium imperatorum mos est, sed equum libero pede incidere passus est. Id factum in questione fuit utrum a metu proficisceretur, an aliam causam haberet. Postquam in magnum palatium pervenit et compluribus diebus pro imperii auspiciis rem divinam fecit, ad alia scelera convertit animum. Nam cum Alexium imperatorem e medio sublaturus esset, senatum 354 suum convocavit et sodalitiū scelerum ministrorum cogit. Hi vero Homericum illud statim uno ore exclamant: « Est mala res multos dominarier: unicus esto Rex dominusque: » item aquilæ senium esse corydali juventam. Ac decernunt privatam vitam agendam esse Alexio; nec jam ambagibus involvunt orationem, omissa mentione educationis et conservationis imperii, quæ non ita pridem in maxima populū frequentia jactarant, quæque rerum illarum ignavis pro defensione facinorum responderi solebant. Vix jam decretum erat in re publica cognitum, cum imperator Alexius ab improbo illo casu capitis damnatur, tantum non Salomonium illud elocuto: « Vinciamus justum: quia non est nobis commodus: conspectus ejus nobis est gravis. » Itaque

Stephanus Hagiochristophorita, Constantinus Tripsychus et Theodorus quidam Badibrenus, lictorum præfectus, noctu eum adorti nervo arcus strangulant. Andronicus cadaveris 355 latus pede tundit; et parentum ejus alterum ut perjurum et injurium, alteram ut vulgati corporis mulierculam contumeliose insectatur. Deinde veru auris ei perforatur, trajectoque filo appensa sera Andronici annulo signatur: reliquum corpus in profundum maris abjici, caput vero a cervice revulsum ad Andronicum referri jubetur. Peractis mandatis caput clam in Catabaten (loci nomen id est) abjicitur, truncus arcæ plumbeæ involutus in mare demergitur. Cymba, qua miserima illa sarcina vecta erat, a duobus claris viris cum carminibus et tripudiis, Joanne Camatero Canicliæ præfecto, qui post Bulgariæ patriarcha exstitit, et a Chartulario Theodoro est reducta.

λαμπροτάτη πόλει τοῦ Κωνσταντίνου οὐκ ἦν ριδῶς τὰ γινόμενα καὶ τὸν λόγον ὄλιως ἠγροηκῶς δι' ὃν ἐπεραίνοντο. Ἄλλ' οὕτω ἀκριβῶς τὸ βράβειμα τοῦτο τῇ πολιτείᾳ [P. 176] ἐγνωρίστο, καὶ κρίμα θανάτου κατὰ τοῦ βασιλέως ἐξάγεται παρὰ τῆς φατρίας ἐκείνης τῆς πονηρᾶς, τὸ τοῦ. Σολομῶντος ἀντικρὺς ἐπαίνεσάντων τῶν συνειλεγμένων τότε καὶ φθεγξαμένων ἀνοιδῶς « Δύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχερτος ἡμῖν ἐστὶ καὶ βερός ἐστὶ καὶ μόνον βλεπόμενος. » Καὶ νυκτὸς ἐπεισεσόντων αὐτῷ τοῦ Ἁγιοχριστοφορίτου Στεφάνου, τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου καὶ τινος Δαδιδεργηνοῦ Θεοδώρου, προσετώτος τῶν βράδοφόρων, τὴν διὰ τόξου νευρᾶς καθυποδέχεται πνιγμονήν. Ἄρθεις δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ἀχθεὶς εἰς Ἄνδρόνικον κατὰ τοῦ κενεῶνος τῷ ἐκείνου ποδὶ τύπεται, καὶ τῶν τοκέων τῷ κειμένῳ ὁ μὲν ὡς ἐπίορκος ἐκείνῳ καὶ ἐπηρεαστῆς διατωθάζεται, ἡ δὲ ὡς περιλεσχήμενον ἐταιρικὸν καταμωκάται γύναιον, ἔπειτα τιτράται ὀδελίσκῳ τὸ οὖς, καὶ κρόκης ἐξαφθείσης κηρὸς περιπλασθεὶς τῷ Ἄνδρονίκου σφραγιστηρίῳ ἐνσημαίνεται δακτυλίῳ. Καὶ τὸ μὲν λοιπὸν σῶμα καταδικάζεται ριφῆναι βυθῷ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἀποτμηθῆναι καὶ αὐθις Ἄνδρονίκῳ προσενεχθῆναι. Καὶ πέρας εἰληφότος τοῦ ἐπιτάγματος ἡ μὲν ἐν παραδύσσει κατὰ τὴν λεγομένην Καταβατὴν διαφιεται, τὸ δὲ σκῆνος κεράμῳ μολιθδίνῳ ἐνειλθὲν τοῖς θαλαττίοις κόλποις ἐκδίδεται, τῆς ἀλιάδος, ἥτις τὸν οἰκτρότατον τοῦτον φόρτον ἀνεῖχε, δυσὶν ἀναγομένης ἐνδύξοις ἀνδράσι μετὰ μολπῶν καὶ ψδῶν, δηλαδὴ τῷ ἐπὶ τοῦ κωνικλείου Ἰωάννῃ τῷ Καματηρῷ, ὃν καὶ ὕστερον ἀρχιποιμενα ἡ τῶν Βουλγάρων προεδρεύουσα ἔλαχε, καὶ Θεοδώρῳ τῷ Χούμνῳ, ὃς τετίμητο χαρτουλάριος.

οὐν τὸ γεγονός τοῦτο εἰς ἀμφλόγον· οἱ μὲν γὰρ δειλίαν τὸ ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ὄρωμένου ἀπεφοίβαν, οἱ δὲ ἄλλο τι ὑπενόουν. Ἐνόμος δὲ κατὰ τὸ μέγα παλάτιον καὶ ἄσας τὰ ἀναγορευτήρια, ἐφ' ἕτερα τρέπει τὸν νοῦν ἐναγῆ ἔργα. Ἐκποδῶν γὰρ θέσθαι τὸν βασιλέα βουλθηθεὶς Ἀλέξιον, τὴν φίλιον καὶ πάλιν ἀθροίζει πνύκα καὶ τὴν ἐταιρείαν ἡγείρει τὴν ἐκείνου συνοργιάζουσαν τὰ μὴ ὄσια. Καὶ τοῖνον τὸ Ὀμήρειον ἔπος ἅπαντες φωνήσαντες, ὃ διέξεισιν, « Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίῃ· εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεὺς, » καὶ ὡς ἀετοῦ γῆρας κορύβου νεότης, ψηφίζονται ἰδιωτεῦσαι τὸν βασιλέα Ἀλέξιον, οὐκέτι λόγων οἰκονομίας ἀδήλων τοῖς πολλοῖς μεμνημένοι παιδοκομίας τε καὶ διαμονῆς τοῦ κράτους καλλίονος, ταῦτα δὲ τὰ χθές τε καὶ πρώτῃ ἐπὶ πολυανθρώπων συνελύσεως προβαλλόμενα καὶ τοῖς ἐρωτῶσι τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων εἰς ἀπολογίαν προκείμενα, εἴ τις τῶς παροικῶν ἀτεχνῶς ἐν τῇ

τὰ γινόμενα καὶ τὸν λόγον ὄλιως ἠγροηκῶς δι' ὃν ἐπεραίνοντο. Ἄλλ' οὕτω ἀκριβῶς τὸ βράβειμα τοῦτο τῇ πολιτείᾳ [P. 176] ἐγνωρίστο, καὶ κρίμα θανάτου κατὰ τοῦ βασιλέως ἐξάγεται παρὰ τῆς φατρίας ἐκείνης τῆς πονηρᾶς, τὸ τοῦ. Σολομῶντος ἀντικρὺς ἐπαίνεσάντων τῶν συνειλεγμένων τότε καὶ φθεγξαμένων ἀνοιδῶς « Δύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχερτος ἡμῖν ἐστὶ καὶ βερός ἐστὶ καὶ μόνον βλεπόμενος. » Καὶ νυκτὸς ἐπεισεσόντων αὐτῷ τοῦ Ἁγιοχριστοφορίτου Στεφάνου, τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου καὶ τινος Δαδιδεργηνοῦ Θεοδώρου, προσετώτος τῶν βράδοφόρων, τὴν διὰ τόξου νευρᾶς καθυποδέχεται πνιγμονήν. Ἄρθεις δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ἀχθεὶς εἰς Ἄνδρόνικον κατὰ τοῦ κενεῶνος τῷ ἐκείνου ποδὶ τύπεται, καὶ τῶν τοκέων τῷ κειμένῳ ὁ μὲν ὡς ἐπίορκος ἐκείνῳ καὶ ἐπηρεαστῆς διατωθάζεται, ἡ δὲ ὡς περιλεσχήμενον ἐταιρικὸν καταμωκάται γύναιον, ἔπειτα τιτράται ὀδελίσκῳ τὸ οὖς, καὶ κρόκης ἐξαφθείσης κηρὸς περιπλασθεὶς τῷ Ἄνδρονίκου σφραγιστηρίῳ ἐνσημαίνεται δακτυλίῳ. Καὶ τὸ μὲν λοιπὸν σῶμα καταδικάζεται ριφῆναι βυθῷ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἀποτμηθῆναι καὶ αὐθις Ἄνδρονίκῳ προσενεχθῆναι. Καὶ πέρας εἰληφότος τοῦ ἐπιτάγματος ἡ μὲν ἐν παραδύσσει κατὰ τὴν λεγομένην Καταβατὴν διαφιεται, τὸ δὲ σκῆνος κεράμῳ μολιθδίνῳ ἐνειλθὲν τοῖς θαλαττίοις κόλποις ἐκδίδεται, τῆς ἀλιάδος, ἥτις τὸν οἰκτρότατον τοῦτον φόρτον ἀνεῖχε, δυσὶν ἀναγομένης ἐνδύξοις ἀνδράσι μετὰ μολπῶν καὶ ψδῶν, δηλαδὴ τῷ ἐπὶ τοῦ κωνικλείου Ἰωάννῃ τῷ Καματηρῷ, ὃν καὶ ὕστερον ἀρχιποιμενα ἡ τῶν Βουλγάρων προεδρεύουσα ἔλαχε, καὶ Θεοδώρῳ τῷ Χούμνῳ, ὃς τετίμητο χαρτουλάριος.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

EN TOMOIS ΔΣΙ.

IMPERII ANDRONICI COMNENI

LIBRI DUO

356 1. Ad hunc modum Alexius imperator C rebus humanis exemptus est, anno ætatis nondum xv, imperii tertio exacto. Quod tamen suo arbitratu non gessit, a matre principio, deinde a duobus tyrannis re publica administrata; per quos ut a nube sol abscondebatur, ministro quam imperatori similior, cum ea faceret et juberet quæ præceptores jubebant, donec laqueo præfocatus est. Isto miserabili 357 facinore perpetrato An-

[P. 178] α'. Καὶ οὕτω μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἐγεγένητο, ζήσας τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον ἔτη μὴ ἀκραφνῶς πεντεκαίδεκα, τρία δὲ ἐκ τούτων ἄρξας, οὐ καθ' ἑαυτὸν δὲ καὶ ἀμιγῶς, ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα ὑπὸ μητρὶ τὴν ἀρχὴν διεξαγούσῃ παιδοκομούμενος, ἔπειτα ὑπὸ δυοῖν τυράνων τῶν πραγμάτων τῆς βασιλείας ἐπειλημμένων ὅσα καὶ φίλιος ὑπὸ νέφους συσκιαζόμενος, ὥστε καὶ βασιλευσόμενος ἐφίκει μᾶλλον ἢ βασιλεύοντι, ἐκεῖνα ἐπιτάσσων καὶ

parricidium ulcisci, deficit. Et quia videbat in Occidente locum sibi non futurum, nec collegam Alexium Branam passurum moveri 360 aliquid contra Andronicum, in Orientem magis sibi familiarem intendit animum, quippe ubi sæpe maxima imperia gessisset, et homines ad defectionem æque propensos esso sciret. Itaque Branæ collegæ persuadet ut ibidem perseveret, dum ad recentem imperatorem profisceretur: ipse statim iter ingressus, famam ea quoque quæ sub terra latent perspicere, et futura sæpe tanquam facta promulgare solitam, antevertit. Ubi Orestiadem, quæ nunc Adrianopolis appellatur, in patriam suam pervenit, paulisper ibi commoratus dum sorores salutaret, non ulterius cunctandum, sed quanta festinatione posset, in Orientem contendendum censuit. Jam enim fama, ut loquax est, in triviis et plateis, in summis mœnibus et campis, viri fugam celebrabat et summa velocitate passim spargebat. Itaque nocte una ad mare descendit, conscensisque navibus ad Hyelocastellium ea de causa paratis trajicit. Ubi cum paulum respirasset, se interitum et cruentas Andronici fauces effugisse rebatur. Cæterum apparet hunc quoque lancibus ad Orcum urgontibus a Providentia ex libro vitæ deletum et Andronici crudelitati condonatum fuisse. Nam 361 reflante Numine illorum manibus comprehenditur et ad Andronicum mittitur, quorum ope se non modo salvum et beatum, sed summis etiam studiis Andronici victorem fore sperarat. Verum erant illa utique infelicitis animi signa et spectra inania somniorum. Nam cum Adramyttium pervenisset, a quodam Cephalâ, viro in illis locis potenti et primario, ut fidem suam erga tyrannum declararet, comprehensus Andronico parata hostia ad cædem offertur, atque effossis oculis in Pantepopti monasterium conjicitur, iniquitatem fortunæ suæ deplorans: cum ob pulcherrimam causam discrimen defectionis adisset, illam prudenti consilio spreto ac plane destituto pejori parti favisse. Ita Deus non vitam solum laboris et tristitiæ expertem, sed imminentis etiam exitii et tutarum actionum prænotionem abscondit. Ille enim vir sæpe præclari ducis functus officiis, cum post imperatoris Alexii obitum Andronico servire turpe duceret ac certam mortem et naturam tyranni ad cædem promptissimi vitaret, in ejus manus incidit quem fugiebat; et quem a tergo instare putabat, a 362 fronte et adversarium et victorem habuit obvium, nec multo post moritur. Andronicus vero ejus defectione ita consternatus fuit, ut toto tempore fugæ illius exitium capiti suo imminere putaret. Metuebatur enim Lapardam ut et ducem acerrimum et virum magnanimum; et quia videbat eum persequendo et armis debellari non posse, ad litterarum solertiam convertitur; et callidissimo consilio epistolas ad primarios Orientalium provinciarum præsides dolo

παθῆ κακῶν διατηρήσας, εἰ τῆ βουλῆ ταύτῃ ἐπίμενε καὶ μὴ πρὸς πρᾶξιν ἑτέραν μετακινούμενο. Ἐρασθεὶς δὲ κακῶς δράσειν Ἀνδρόνικον καὶ τῆς εἰς τὸν κύριον καὶ βασιλέα παρανομίας ἀμύνασθαι, Οὐζῆρι τὴν ἀπόστασιν, καὶ τὴν δυσμῆν ὄρων οὐ χωρήσουσαν αὐτὸν μήτε μὴν παραδεχομένην τὴν κατ' Ἀνδρονίκου ὄρμην διὰ τὸν παρόντα καὶ συστρατηγούντα Βρανᾶν, τὴν ἑω φαντάζεται καὶ πρὸς ἑαίνην ἐκτείνει: τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὡς συνηθεστέραν μὲν ἐκρυπτοῦ ἀρξάντι κατ' αὐτὴν πολλὰκις τὰς μεγίστας ἀρχάς, καὶ ὡς θερμὰ δὲ πρὸς ἀντιστασίαν οὐχ ἤττον τρέφουσαν σώματα. Ἀμέλει καὶ τῷ συνηγεμόνι Βρανᾷ κοινολογούμενος, καὶ πείσας κατὰ χώραν μένειν ἕως αὐτὸς πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἄμα καὶ πρόσφατον αὐτοκράτορα παραινέοιτο, ὡς εἶχεν εὐθὺς ἐξώρμησε, τὴν φήμην προφθάνων, ἢ καὶ τὰ ὑπὸ γῆν κρυπτόμενα διορθῆ καὶ τὰ γενησόμενα πολλὰκις ὡς εἶδη γεγεννημένα διατρανοί. Καὶ γεγονώς κατὰ τὴν Ὀρεσιᾶδα, εἶποι δ' ἂν τις ἄλλος Ἀδριανούπολιν, ἀφ' ἧς ὤρμητο, καὶ βραχὺ τι ἐγκαρτερήσας καὶ ὅσον ταῖς ἐκεῖ κατοικοῦσας ἀδελφαῖς ὄραθῆναι τε καὶ συντάξασθαι τὰ ἀπόδημα, ἔγνω μὴ περαιτέρω ἐλινύσειν, ἀλλ' ὡς ἐνὸν ἐπισπέρχειν τὴν εἰς ἑω περαιοσιν εἶδη γὰρ ἀουρὸ-γλωττος ἦν ἡ φήμη, καὶ ἐπὶ τριόδων καὶ πλατειῶν ἄκρων τε τειχέων καὶ δόμων εὐστόμοι τὴν ἀπόδρασιν τοῦ ἀνδρός, καὶ πολλαχῆ ἐτίθει διατοξεύσιμον. Μιᾶ τούτων νυκτὶ πρὸς θάλασσαν κάτεισι, καὶ νυκτὶν ἐμβὰς αὐτὸς τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, αἱ κατὰ τὸ Ἑλληνοκαστέλιον τούτου ἕνεκα ἡτοιμάσθησαν, εἰς τὴν περαιοσιν γίνεται. Κάντεῦθεν ἀναπνεύσας βραχὺ ἐκφυγεῖν τὸ διολισθαῖν ἤμετο καὶ τὸ προδεβλῆσθαι θοίνῃ τις ἐτοιμῆ ἢ ἐπιτρέψαγμα πρόχειρον ταῖς γνάθοις τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἦν δ', [P. 180] ὡς εἶπκε, καὶ οὗτος τῆ Προνοίᾳ ἐκ τῆς τῶν ζώντων βίβλου ἀπληρῆς καὶ εἰς θοίνῃ Ἀνδρονίκῳ δαιταλευθεὶς καὶ τὴν νεύουσαν εἰς εἶδον κληρούμενος πλάστιγγα. Ἐνθεν τοι καὶ τοῦ Θεοῦ ἀντιπνεύσαντος ἐκείνων ταῖς χερσὶ θηρᾶται καὶ ἀναπέμπεται πρὸς Ἀνδρόνικον, ὑφ' ὧν ἐλπίσιν ἐθάλαπετο συντηρηθῆναι ἀδιαλώθητος, εὐ τε καὶ ὡς ἀρίστως πράξειν, καὶ χειρὶ καὶ ψυχῇ παντοίαν σύναρσιν καὶ ἀρξίν εὐρασθαι πρὸς τὸ κατακαλεῖται Ἀνδρόνικον. Ἦσαν δὲ ταῦτα διανοίας οὐκ εὐτυχοῦς ἀναπλάσματα καὶ ὄνειρώδη, ὡς δέδεικται, φαντάσματα. Γενόμενος γὰρ κατὰ τὸ Ἀτραμύτιον συλλαμβάνεται παρὰ τινος Κεφαλαῖ, ἀνδρὸς μέγα δυναμένου τότε παρὰ τῆ χώρα καὶ πρωτιστεύοντος πιστοῦ τε τῷ τυραννοῦντι, ὡς εἶδειξε, καὶ παρακατατίθεται χερσὶν Ἀνδρονίκου σφάγιον εὐτρεπὲς καὶ ἱερεῖον ἀνακογχυλιαζόμενον πρὸς ἀνάρισιν, καὶ τὰς κόρας ἐκκόπτεται, καὶ παραβρίπτειται τῆ τοῦ Παντεπόπτου μονῆ, τὴν τῶν κατ' αὐτὸν πραγμάτων φορὰν ὡς ἀγνώμονα ὀδυρόμενος: τὸν μὲν γὰρ ὑπὲρ καλλίστης αἰτίας τὸν τῆς ἀποστασίας ἀναβρίψαι κύβον, τὴν δὲ οὐδὲ τὸ βραχύτατον γοῦν προσσχούσαν οἷς μετ' εὐβουλίᾳ αὐτὸς ἐπέβαλε, προσθέσθαι μερίδι τῆ χειρὶ. Οὕτω κρυψὰς ἔχει Θεὸς οὐ μόνον τὸν ἄμοχθον καὶ ἀνόδυτον βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ προκαθεῖσθαι τὸ μέλλον κακὸν καὶ τὸ προελέσθαι τὸ ἀκίνδυνον ἐπιτέδευμα. Καὶ οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν πολλοῖς ὕψεσι στρατηγικώτατος, αἰσχρὸν δουλεύειν

οιηθείς Ἀνδρονίκῳ μετὰ τὸν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου μόρον, καὶ τὸν ἐκ τοῦ τυράννου προφθάνων θάνατον, καὶ πρὸς φόνον ἐτοιμοτάτης ἀποξενῶν ἐαυτὸν φύσεως, ἔλαθεν ὑπ' ἐκείνου καταλαμβανόμενος ὃν ἔφευγεν, ἢ χερσὶν ἐμπίπτων ἅς ἀπεδίδρασκεν, ἢ τὸν ἐξόπισθεν καταλήψεσθαι προσδοκώμενος ὡς ἐπιδιώκοντα κατὰ στόμα προσυπαντώντα εὐρίσκων καὶ ἐνώπιον συμπλεκόμενον καὶ συνέχοντα. Καὶ ὁ μὲν μετ' οὐ πολὺν τινα χρόνον τοῦ βίου θανάτῳ ἀπάγεται, ὁ δ' Ἀνδρόνικος οὕτω τῇ ἀποστασίᾳ τούτου κατεπτόθη ὡς παρ' ἄλλην τὴν ἐκείνου φυγὴν τὴν οἰκείαν ὡς ἤδη ἐφεστῶσαν φαντάζεσθαι καταστροφῆν· ἐδεδίει γὰρ ὡς περὶ τὰς μάχας οὐρόροπον καὶ λήματος ἀνδρείου μέτοχον τὸν Λαπαρδᾶν. Ἀμέλει καὶ μὴ προχωροῦσαν ὄρων τὴν ἐπιδιώξεως ἢ μεθ' ὀπλων τούτου καταπολέμησιν, πρὸς τὴν διὰ γραμμάτων μεθαρμόζεται πανουργίαν, καὶ τὸν τρόπον καινὸν ὁ σοφιστὴς ἀνεπλήσατο. Βασιλικὰ γὰρ ξυμβέμενος γράμματα ἐκπέμπει ταῦτα πρὸς τοὺς τῶν ἰψῶν ἱεραρχῶν πρωτεύοντας· ἐλάλουν δὲ πονηρίαν ἀληθῶς τὰ γραφόμενα, καὶ διεταίνοντο, ὁμιλοῦντα ἔχοντα τὸν Ἀνδρόνικον, παρ' αὐτοῦ σταλῆναι κατὰ τὴν Ἀσίαν τὸν Λαπαρδᾶν, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν οὗτοι διαπράξῃται κατ' οἰκονομίας ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς τρόπον ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ βασιλείας μέλλειν τοῦτο διαπραχθῆσεσθαι, καὶ ἐντῆγε πάντας εἰς τὴν ἐκείνου ἀνευδοίαστον παραδοχῆν. Ἦν δὲ ὁ σκοπὸς Ἀνδρονίκῳ ἐντεῦθεν ἐγκόψαι τὴν ὀρμὴν τῶν πολλῶν, ὑφορωμένων ἐφ' ὅτῳ δὴ αὐτὸς μὲν ὁ Λαπαρδᾶς κατ' Ἀνδρονίκου ἐξῆρχε τὸ φρόνημα καὶ ὡς ἀντίφρων τὰς τῶν ἀνδρῶν στίχας ἐπιπορεύεται, ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῷ ἀποστῆναι τὴν ἐς αὐτὸν πίστιν ἐπιμαρτύρεται καὶ ὡς παρ' αὐτοῦ πεμφθέντα τὸν πεφευγῶτα δέξασθαι διορίζεται. [P. 181] Καὶ τί μὲν ἂν ταῦτα τὰ καινοφανῆ ἔδρασαν τε καὶ ἰσχυσαν γράμματα, ἢ ὀξεία τοῦ ἀνδρὸς κατάσχαις οὐ παρῆκε διαγνωσθῆναι.

β'. Τότε δὲ καὶ τὴν πτοίαν ταύτην παρὰ δόξαν Ἀνδρόνικος ἀποκρουσάμενος ἰάνθη τὸ ψυχίδιον ὡσεὶ τε περὶ στραχέσσιν ἐέρση, καὶ τῆς πόλεως ἔξεισι, καὶ ὁμαλῆς κινήσει καὶ σταθμοῖς βραχέσι καταλαμβάνει τὰ Κύψελλα, καὶ τοῖς ἐκεῖσε κυνηγεσίοις ἐνευφρανθεὶς κατὰ τὴν πατρίαν ἀφικνεῖται μονὴν τὴν ἐν τῇ Βήρᾳ διακειμένην, καὶ τῷ τοῦ φύσαντος ἀφίσταται μνήματι μετὰ δουροφορίας καὶ δόξης βασιλικῆς, ἧς κάκεινος πάλαι ποτὲ ἐρῶν οὐκ ἐφίκετο, ἀπὲρ καὶ τὸ βασιλεῖαν πατρίαν Ἀνδρόνικος ὡς κληρὸν καταδᾶν διεδέξατο. Καὶ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας σπάσας τὸ κακῶς τινὰς τιθέναι, ὡς Ἀλκυονίδας πρὸς πολλῶν ὀνομάζεσθαι, μετὰ μικρὸν ἐπάνεισιν αὐθις εἰς τὰ βασίλεια, τῶν γενεθλίων ἐπιτάτων Χριστοῦ. Καὶ ἀμίλλαις ἴππων καὶ θεωρίαις προσσχῶν, ἔκρος ὑποφαίνοντος τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν συνήθοιτε, ὅσον τε ἐσπέριον καὶ τοῦ Ἐψῶν ὀπόσον οὐκ ἀφηνίασε· καὶ αὐτὸς μὲν τὴν εὐθὺ τῆς πόλεως Νικαίας ἵεται, τὸν δὲ Ἰβρανᾶν Ἀλέξιον ἐκ τῶν κατὰ Βρανίτζοβαν ἐπανευληθῶτα μερῶν ἐκπέμπει μετὰ στρατιᾶς ἰκανῆς τοῖς περὶ τὸ Λοπάδιον ἀνιταξόμενον· ἤδη γὰρ καὶ οὗτοι τοῖς ὀμόροις Νικαεῦσί τε καὶ Ἡρουσαεῦσιν ἐς τὸ αὐτὸ ἔχοντες ἀπέστησαν φρόνημα. Καὶ ὡς εὐρόρησεν αὐτῷ ἡ στρατήγησις καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθηκε δεξιώτατον, ἄρας ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Νικαίαν παραγίνεται καὶ συμμίγνυσιν Ἀνδρονίκῳ, καὶ περὶ ἐν στρατόπεδον ἀμφοτέρων συνδραμόντων τῶν στρατευμάτων ἔγνω προσβαλεῖν τῇ πόλει Ἀνδρόνικος. Οἱ γὰρ ἔνδον οὐκ ἀπόντος μένον Ἀνδρονίκου ἐφρονεματίζοντο, ἀλλὰ καὶ παρόπτα ἐξουθενούν, καὶ ὕπλοις ἡμύνοντο παντοίοις τῶν τειχῶν προεκραινόμενοι, καὶ λόγοις ἀσχήμοισιν ἐπληττον, μηδενὸς φοιδόμενοι καὶ βλάχματος καὶ ῥήματος. Καὶ ἦσαν αἱ μὲν πύλαι τῆς πόλεως μεμυκῶται καὶ ὀχεῦσιν ἀραρότως ἐνηρμοσμένοι, αἱ δὲ γλώσσαι, ὅσα καὶ πυλῶν τῶν χειλέων διαιρομένων, καὶ ὡς ἐκ θωρακίων τῶν ὀδόντων ἐκπίπτουσαι, βολίδας ἀισχροβήμοσύνης ἠκόνηζον

A plenas mittit, quibus asseverabat Lapardam a se in Asiam missum esse ; qui quidquid acturus esset, cerils de causis, aliter quam plerique suspicarentur, pro stabiliendo imperio acturus esset. Quæ eo pertinebant, ut vulgi impetum reprimeret, suspicantis, subesse dolum, quod Lapardas se pro Andronici adversario gerens manum faceret, Andronicus vero desertoris fidem prædicaret, atque ut a se missum 363 suscipi juberet. Quid autem speciosæ istæ litteræ ponderis habituræ fuerint, accolerata Lapardæ captivitas cognoscere non sivit.

2. Timore illo præter expectationem propulsato, summa lætitia affectus lentis itineribus Cypselia contendit ; ibique venationibus recreatus in paternum monasterium Beræ se confert, ac patris monumento cum regio comitatu et splendore astat, cujus is quoque cupiditatem frustra aluerat : nam regni affectionem Andronicus hæreditariam a patre acceperat. Ubi cum per dies aliquot supplicii abstinuisset, unde illi a multis Halcyonii vocabantur, paulo post ad Christi natalem in palatium reversus, cum ludis circensibus et spectaculis se recreasset, vcre adventante copiis omnibus coactis quæ vel in Oriente vel Occidente fidem servarant, recta ad Nicæam contendit. Alexium vero Branam Branizoba reversum cum justo exercitu contra Lopadianos mittit, qui Nicæenses et Prusaenses imitati 364 defecerant. Qui cum bello finem felicem imposuisset, ad Nicæam contendit ; ubi Andronicus illis copiis auctus urbem invadere statuit, cujus incolæ non absentem modo parum timebant, sed præsentem etiam contemnebant, et mœnia oppugnantem cum armis ulciscabantur ; tum indecoris verbis lacescebant, nullo dicto et actu prætermisso. Portæ quidem urbis clausæ erant et vectibus munitæ : linguæ vero, labiis tanquam portis apertis et dentibus tanquam pinnis emissæ, obscenissimis diceriis Andronicum lacerabant. Quibus in flammatus animi dolorem celare non poterat. Mœnia Nicææ cocto latere constant, eaque firmitate sunt ut vi aut non capi aut difficulter posse capi videantur. Tum autem milites eo confluxerant Andronico infestis et Angelus Isaacius, qui everso Andronico imperium occupavit, et Theodorus Cantacuzenus ; acersita erant et Persica auxilia. 365 Quæ cum omnia difficilem redderent expugnationem, et Andronicus diebus compluribus frustra oboquitasset. non aliter quam si præruptas rupes et Arbela aut

mœnia Babylonis oppugaret, aut sagittas in cœlum ejacularetur, obessis fortiter repugnantibus, et arma armis, machinas machinis, quæ variæ ab Andronico solertiam suam urbes oppugnandi ostentante excogitabantur, propulsantibus. Occultis enim portis erumpentes arietes disturbabant et incendebant; et cum mœnibus admoverentur, similibus machinis, ut araneæ telas, perrumpabant. Quare Andronicus, cum sua consilia successu carere videret, inhumanum facinus molitur, a paucis ante usurpatum. Matrem Isaacii Angeli Euphrosynam, Byzantio accersitam, nunc ut propugnaculum machinis apponit, nunc ea arieti imposita mœnia ferit, ut eodem tempore et spectaculi novitas et iracundiæ immanitas a nullo scelere abhorrens miserationem, et mulierculæ tolerantia **366** non ipso metu examinatæ in tanto tamque periculoso impetu admirationem haberet. Ac tum primum videre mortales teneram mulierculam defensionis ergo ferro præpositam, ac mirabiliter inverso ordine, fragile corpus hominis firmissimis machinis adjunctum, ut qui ex iis pugnant incolomes manerent. Tela vero e mœnibus æque ac prius, sed tanta cautione jaciebantur, ut illæsa nobili muliere, quasi illa nutibus et manibus jacula a se aversa in hostium corda defigeret, hostes et ferirent et terrerent. Immane istud facinus adeo nihil Andronico profuit, ut Nicæenses facta noctu eruptione et machinas incenderent, et muliere fune in urbem attracta eum tanquam Phineum ab Harpyis spoliatum plorare sinerent, non habentem quo famem iracundiæ suæ expleret. Ita Nicæenses ab ipsis hostibus laudem fortitudinis **367** consecuti majores animos conceperunt etque audacius pugnauerunt, non mœnia tantum strenue defendendo et Andronicum diceriis incessendo ut lanium, canem sanguinarium, putre silicernium, malum immortale, hominum Furiam, mulierosum, Priapum Tithono et Saturno annosorem, denique nullo turpissimæ rei vocabulo abstinendo, sed etiam relictis propugnaculis portis erumpendo. Andronicum vero pallor vultus et oculorum distorta acies et crebra promissæ ac in cincinno distinctæ barbæ implexio ira esse percitum et dolos struere Nicæensibus manifeste declarabant.

Sed quia famem crudelitatis suæ saturare non poterat, urbem sæpius eodem die corona cingebat; et ut ursæ catulis suis spoliata huc atque illuc transeundo, legiones suspiriis, tribunos verbis castigabat, quod bellum segnius administrarent, hostium congressum reformidantes.

πῶν προεκκεῖσθαι μηχανημάτων εἰς ἀποσόβησιν τοῦ χαλκῶν ἐγγρίπτειν χαλκῶ, σίδηρον δὲ περιστελλόμενον ἀνθρώπου σώματι. Τοῖς δ' ἐκ τῶν τειχῶν οὕτως ἀτεχνῶς τὰ βέλη ἐφρένωτο ὡς ἀφίεσθαι μὲν καθὰ καὶ πρότερον καὶ πλήττειν τοὺς ἐπιόντας καὶ καταπλήττειν, αὐτὴν δὲ τὴν εὐγενῆ γυναῖκα κακῶν

Hier. Wolsfi notæ.

(14) Hunc locum generatim sum interpretatus, quia propria vocabula non suppetebant, et periphrasis permolesta futura videbatur.

Ἔς Ἀνδρόνικον. Ὁ δὲ τοιοῦτον βλήματι καιρῶς πληττόμενος πῦρ ἀπέπνει θυμοῦ ἐκπυρηνίζον ἄσθμα τυφάνειον, οἷα μὴδὲ στέγειν ἔχων τὸν ἔνδον τάραχον. ἔπει καὶ πόλις ἡ Νίκαια ἀρχεῖ μὲν καὶ τὸ ἐκ κραταιῶν τειχῶν ἀνάλωτον ἢ δυσάλωτον γοῦν, ἐκ πλίνθου ὠνοδομημένη πᾶσα ὁπτίς· τότε δὲ καὶ στρατιωτῶν εἰς αὐτὴν εἰσρύντων ὁπόσοι ἀπεσύγουσιν Ἀνδρόνικον, καὶ τοῦ Ἀγγέλου δὲ Ἰσακίου, ὅς μὲν Ἀνδρόνικον Ῥωμαίων ἐκράτησε τῆς τυραννίδος παραλύσας Ἀνδρόνικον, καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ Θεοδώρου, καὶ Ἱερσῶν ἐκ προσκλήσεως εἰσδεδεγμένων ἔνδοθεν, οὐκ ἀγαθὰ τοῖς πορθοῦσι τὰ τοῦ πολιορκεῖν ἐφανατάζετο. Ἠλείστας οὖν ἡμέρας παριππέσας Ἀνδρόνικος οὐδὲν ἤνυσεν, ἀλλ' ἀντικρυς ἐφίκει ὄρεσιν ἀποτόμοις προσφερόμενος ἢ πετρῶν βαχλαίς συμπλεκόμενος παραλόγως, καὶ πρὸς [P. 182] Ἀρβηλα καὶ τείχη διαμιλλώμενος Σεμιράμεια, ἢ βέλεια πέμπων πρὸς οὐρανόν. Οἱ γὰρ ἔνδον ἐκθύμως ἐμάχοντο, καὶ ὅπλοις μὲν τὰς δι' ὅπλων ἀπεκροδόντο προσβολὰς, μηχανῶν δὲ κατασκευαῖς ἀπηχεῖον τὸλεον τὰ τῶν πετρῶν ἀφείρητα, ἀπερ ὁ βαθύνους Ἀνδρόνικος ἐτεκταίνετο (14), τειχομάγια ἰσῶν βελοστάσια τε καὶ ὀρυκτῆρας ἐπιτεχνώμενος, καὶ εἴ τι ἔτερον διαλύειν ἔχει περίβολον πόλεως ἐργαζόμενος, καὶ φιλοτιμούμενος πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς πολὺ τὸ κατὰ τὰς τῶν πόλεων ἀλώσεις ἐνδέξιον τῷ χησεν. Ὁ μὲν γὰρ ἐπήγνευε τὰς ἐλεπόλεις, καὶ τὴν σφενδόνην περιεργάζετο, τὸν λύγον τε καὶ τὸν στρόφαλον καὶ τὸν τειχέσι· πλήτην κριὸν σιδήρω ἐφράγγυεν· οἱ δὲ Νικαεῖς τοτὲ μὲν ἀπὸ πυλῶν ἀδελῶν ἐκθρόσκοντες τῆς πόλεως πυρὶ παρεδίδοσαν καὶ χερσὶ κατέσπων τὰ μηχανήματα, τοτὲ δὲ προσαγόμενα τείχεσι δι' ἑτέρων ὁμοίων ὀργάνων ὡσεὶ καὶ ἀράχνης διέλυον νήματα, ὥστε καὶ Ἀνδρόνικος εἰς κενὸν σχάζοντα ὄρων τὰ ἑαυτοῦ διαβούλια ἐννοεῖ τι ἀπάνθρωπον καὶ ὀλίγοις πάλαι καταπραχθὲν πολιορκουσί τε καὶ πολιορκουμένοις ἔξωθεν. Τὴν γὰρ Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου μητέρα τὴν Εὐφροσύνην ἐκ Βυζαντίου ἀνακομίσας νῦν μὲν ὡς πρόβλημα προὔτεθει τῶν ἐλεπόλεων, νῦν δὲ τῷ κριῷ ἐπαναβάλλων ὡς ἐν ὀχύματι προσῆγεν οὕτω τῷ τείχει τὸ μηχανήμα. Τῷ τοι καὶ ἦν δακρύειν ἐν ταύτῃ καὶ θαυμάζειν, δακρύειν μὲν διὰ τὸ τοῦ δράματος καινότερον καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ πάντα βῆρον ποιεῖν, καὶ μηδεμίαν τῶν ξενακούστων καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἄλλοτριων ὑποστελλόμενον πρᾶξιν, ἐκπλήττεσθαι δ' ὅπως οὐκ ἔτεθνήκει τῷ δέει τὸ γόνιαιον ἄνω τῶν μηχανημάτων καθήμενον καὶ τοῖς τείχεσι τῆς πόλεως προσαγόμενον, ὅτε καὶ πρώτως τεθέανται ἄνθρωποι σαρκίον ἀπαλὸν καὶ τοῦτο γυναικεῖον εἰς ἔρυμα σιδήρω προβεβλημένον, καὶ τὴν τάξιν ἐντὶ ἀλλομένην καὶ μεταπηδῶσαν εἰς τὸ ἀνόμοιον, ὡς δέμας μὲν εὐπαθεῖ καὶ ἀνθρώπινον τῶν ἀντιτύπων

ἀπαθεσάτην τηρεῖν, ὡς εἶπερ καὶ χερσὶ καὶ νεύμασιν ἐξ ἑαυτῆς μετήγε τὰ βέλεμνα, εἰς δὲ τὰς τῶν ἀντιθέτων καρδίας αὐτὰ κατέπησσε. Οὐ μόνον τοίνυν ἐς οὐδὲν χρήσιμον τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην ἐπίνοιαν καταλήξασαν εἶδεν Ἀνδρόνικος, ἀλλὰ καὶ νυκτὸς ἐξιδόντες οἱ Νικαεῖς τὰς τε μηχανὰς πυρὶ παρόδουσαν καὶ τὴν γυναῖκα διὰ μηρίνου ἀνιμήσαντο ἢ ὡς Ἄρπυιαι ἀνηρείψαντο, Ἀνδρόνικον δὲ ὡς Φινέα ἄλλον παρῆκταν ἄχθεσθαι μὴ ἔχοντα δὲ πεινῶντι τῷ θυμῷ παραθήσεται. Καὶ κλέος ἐντεῦθεν μέγα ἐπ' ἀνδρὶα παρὰ τοῖς ἐναντίοις κτησάμενοι οἱ Νικαεῖς ἔτι μᾶλλον ἠβρένωθησαν τὰ φρονήματα καὶ τῆς μάχης ἕπτοντο εὐθαρσέστερον. Οὐκ ἀπὸ τῶν τειχῶν δὲ μόνον προφαινόμενοι ἔργα γενναῖα ἐπεδείκνυντο, καὶ Ἀνδρόνικον σκώμμασιν ἔπλυνον, μακελλάριον αὐτὸν ἀποκαλοῦντες καὶ κύνα φιλιμάτου καὶ σαπρόγγρον καὶ κακὸν ἀθάνατον καὶ ἀνθρώπων Ἐρινύων καὶ φιλογόνην καὶ Πρίτηπον Τιθωνοῦ τε καὶ Κρόνου πολυετέστερον, καὶ εἴ τι ἀσχιστον ἄλλο πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ἀλλὰ κἄκ [P. 183] τῶν ἐπάλξεων, ὡς εἶρηκε τὸ λέγειν, καταπηδῶντες διεξεχέοντο τῶν πυλῶν. Ἀνδρόνικος δὲ τῷ ὑπαρχρῖῶντι τοῦ προσώπου καὶ τῷ μὴ κατὰ φύσιν τοῦ βλέμματος καὶ τῷ πολλάκις ὡς ἐν ἰσπῷ ὑφαινούσης τῇ δακτύλῳ περιελίττειν τὸ κατακεχυμένον καὶ βοστρυχῶδες τῆς γενειάδος θυμομαχῶν προδύλως εἰδείνυτο καὶ δόλους ὑφαιίνων κατὰ τῶν Νικαέων. Ἀμέλει μὴδὲ φέρειν ἔχων τὸ τῶν ἔθδον αὐθαδές, λιμώττων δὲ ὡς κύων Δαυιδικῶς εἶπειν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν τὸ κατωθιοιητόμενον, περιεκύκλου τὴν πόλιν τῆς ἡμέρας πολλάκις, καὶ ὡς ἠπορημένη ἄρκτος τῆδε κάκεισε μεταχωρῶν κατεστέναζε τῶν ταγματῶν, καὶ τοῖς ταξιαρχαῖς ἐπέπληττεν ὡς δῆπου βλακευομένοις περὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν παράταξιν ὑπεκκλίνοισι.

γ'. Τολμητίας δ' ὢν ὁ Καντακουζηνὸς Θεόδωρος, καὶ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὄσα καὶ οἶνος ζέων νεωστὶ ληνοβατηθεὶς, ἰδὼν ποτε τὸν βασιλεῖα Ἀνδρόνικον τὴν πόλιν περιούνητα μετὰ ἔλης συχρῆς καὶ εὐσιπων ταγματῶν, ἐνθουσιωδῶς πλησθεὶς ὀρμήματος καὶ διὰ τῶν ἐφῶν πυλῶν ἀνακλιθεισῶν ὡς εἶχεν εὐθὺς ἐκθορῶν, ἐρσομένων αὐτῷ καὶ τινων εὐαριθμῶν, κατ' Ἀνδρόνικου τιταίνει τὸ δόρυ διὰ τῶν προμάχων χωρῶν. Σφοδρότερον δὲ ποιούμενος τὴν ἐπέλασιν καὶ συνεχῶς κεντρίζων τὸν ἵππον καὶ βιάζων ἀντικρὺς ἵπτασθαι, οὐχὶ φέρεσθαι ὡς ἡ φύσις τοῦς πόδας ἐπέτρωσεν, ἔλαθεν ἑαυτὸν ἀπολωλεκῶς· τοῦ γὰρ ἵππου κενεμβατήσαντος καὶ κακῶς ὑπὸ βέλους παθόντος κέντεῦθεν ἐπὶ γόνυ κλιθέντος, τῆς ἔδρας ἐποβάλλεται ἐπὶ βρεχμὸν κατώκατρα πεσῶν, καὶ τῶν μῶν τῶν νωτιαίων παθόντων κακῶς ἔκειτο ὀλιγοδρανίων, σκοτοδίνης ὑποπλησθεὶς. Κέντεῦθεν ἐπιδραμόντες ξιφῆρεις τῶν ἐξ Ἀνδρόνικου συχνοὶ ἐποδειροτομοῦσι τὸν Θεόδωρον, εἰσὶ δ' οἱ καὶ τὸν λοιπὸν ἐκρεανόμενον Θεόδωρον, Ἀνδρόνικῳ δρῶντες τὰ καταθύμια. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ τοῖς οἰκίτορσι τῆς Κωνσταντινου ἢ τοῦ Καντακουζηνοῦ προσάγεται κεφαλῇ, κοντῷ μετέωρος ταῖς ἀγυαῖς τῆς πόλεως ἐμπομπεύουσα. Οἱ Νικαεῖς τοίνυν τὸν βαρβαλέον πολεμιστὴν καὶ ἄμαχον πρόμαχον ἀποβαλόντας οὐ μικρῶς, ὡς εἶδος, ἐπωδύραντο τούτον πετόντα, καὶ ἀθυμότερον διετέθησαν. Βλέψαντες δὲ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον Ἄγγελον ἤθελον ὑπέκειναι τούτῳ καὶ ὡς σφῶν ἀρχηγῷ προσφέρεσθαι. Οὗτος δὲ τὴν γνώμην ὑπόνωθρος ὢν καὶ κατ' Αἰνείαν τοῦ μάχεσθαι ἀφιστάμενος, ὡς εἶοικε, τὸ μέλλον εἰδὼς καὶ τὴν ἀποκειμένην αὐτῷ βασιλείαν ὡς ἐκείνος τὴν τοῦ γένους εὐκλείαν φανταζόμενος, οὐ περὶ πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο. Ἀμέλει τοι τὸ στρατιωτικὸν ὑπεκλυόμενον κατὰ βραχὺ τοῦ προθύμου ἐς ξυμβάσεις ἤθελε χωρεῖν. καὶ τὸ γενναῖον ἐκεῖνο λῆμα καὶ ἐνθεάζον ἀπέσβεστο τέλειον. Σύνοδοι γοῦν κατὰ φαρτῖας γινόμεναι εἶχον ἐκτραγηδούμενα καὶ οἶον πρὸ ὀφθαλμῶν παριστάμενα ἕσα οἱ πολιορκηθέντες δεινότερα πάσχουσι. Καὶ τὴν Ἀνδρόνικου δὲ κατὰ γοῦν ἀπήνεια φέροντες, καὶ τὰς παντοδαπὰς κα-

3. At Cantacuzenus Theodorus, etate atque audacia fervidus, cum Andronicum cum multis cohortibus et equitum turmis urbem circumire vidisset, quasi numine afflatus Orientali porta cum paucis erumpit, **368** perruptaque prima acie hastam in Andronicum vibrat. Sed dum majore impetu fertur et calcaribus subditis equum tantum non volare cogit, in exitum ruit. Nam cum equus impezisset et ex vulnere in genu concidisset, sella excussus et in caput præcipitatus musculis dorsi graviter collicis, oborta vertigine semianimis jacuit. Andronici vero milites ei caput amputant, alii etiam truncum in Andronici gratiam in frusta dissecant, Caput ejus conto præfixum per vicus Cpolis circumlatum est. Nicæenses fortis bellatoris et invicti propugnatoris interitu tristes et consternati Isaacio parere voluerunt. Sed is segniore ingenio præditus, evitata pugna ut Æneas, et fortasse futurorum præsciis, ac in debitum sibi imperium ut ille in posteritatis suæ nobilitatem intentus, ducatum non magni fecit. Milites quoque alacritate animorum paulatim exolescente transactionem spectant, extincto penitus generoso illo pene divino impetu. Itaque **369** per contubernia conventus agitari, obsidionis ærumnæ velut oculis subjioi, crudelitas animis obversari, varia tormenta in conspectu esse, si urbs vi expugnata fuerit; trepidare omnes veluti lepusculi, aliter quam Cæneus. Is enim, ut est in fabulis, ex muliere vir factus est; illi a virili robore ad muliebrem mollitiem degenerarunt, cum nemo superesset qui fervore suo frigus eorum foveret, una cum morte Cantacuzeni omni fortitudine, omni pugnandi alacritate emortua. Quibus rebus Nicænus pontifex Nicolaus perspectis, necessitate in liberalitatem conversa populum monet ut rebus et tempori serviens urbem, priusquam belli procellis demergatur, Andronico ultro dedat. Videre se non commissurum Andronicum ut vacuis manibus discedat, præsertim cum nihil sit quod eum ab obsidione abstrahat, et ipsi cives urbis custodia paulatim deserta ad rem domesticam, ut

te. in p̄ore pacis, curandam declinent. Eo consilio ab omnibus approbato, et commoda pacis utraque manu amplexis, sacra veste indutus, et divinis oraculis in 370 manus sumptis, sacerdotes et omnem urbanam multitudinem se sequi iussit, ne mulieribus quidem et pueris exceptis, sine ullis armis, supplices frondes manibus gestantes, apertis capitibus, nudis pedibus et manibus, nullo vere supplicum miserabili gestu prætermisso, submissa voce misericordiam flagitantes. Qui cum hoc modo urbe effunderentur, Andronicus imperator inexpectato spectaculo attonitus subinde huc atque illuc deflexit oculos, ut certius perspiceret quid rei esset: nam plane somnium videre sibi videbatur. Ubi vero animadvertit se absque errore rem veram cernere, repudiata liberalitate et candore digno reprobis clementiam adulterat; et quia pellem leoninam tum proferre haud licebat, vulpinam induit, seque non modo libenter recipere supplices fingit, sed vix a lacrymis temperat, quibus jam olim veritatem involvere atque animum suum dissimulare consueverat. Enimvero fabula illa non diu acta, aliquando post simulatione 371 deposita et mollibus oleoque lenioribus verbis omissis, Nicænsibus, nobilitate præsertim et dignitate præstantibus, ostendit quantum iræ æstum animo celasset, dum se ultionis offerret occasio. Multos enim in exilium egit, nonnullos de mænibus miserabiliter præcipitavit, et Persas circum urbem palis affixit. Isaacium vero Angelum ob dicta et facta ejus colaudavit, quod Theodori Cantacuzeni maledicentiam non modo non imitatus esset, sed etiam castigasset; ac spe bona implevit, aut verius ut dicam, percussorem suum et imperii eversorem fato quodam et providentia Numinis aluit. Ac illo Byzantium misso Prusam transiit; munitoque versus meridiem vallo, qua ob planitiem adiri posse mænia videbantur (nam aliæ partes urbis rotundæ et præruptæ rupi impositæ sunt), postridie oppugnationem orditur.

ὕπονοθεύει τὸν ἔλεον, καὶ τὴν λεοντὴν οὐκ ἔχων τῷ τῆως ἀνακαλύπτει τὴν ἀλωπεκὴν ὑποδύεται. Καὶ τοίνυν οὐ μόνον τὸν ἀσμένως προσδεχόμενον πλάττεται, ἀλλὰ μικροῦ καὶ κατήχηθῃ πρὸς δάκρυα, τοῦτο δὴ τὸ ἀρχαῖον Ἀνδρονίκῳ τῆς ἀληθείας συσκίασμα, τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων προσκίασμα. Πλὴν οὐκ ἐπὶ πολὺ τὸ δράμα ὑποκρινάμενος, ἀλλὰ μετὰ καιρὸν ἀποδύς ὡς βάρια τὰ ἀπαλὰ καὶ ὑπὲρ ἔλαιον λεῖτα ῥήματα, ἐμφανῶς τοῖς Νικαεῦσιν ὑπέδειξε, καὶ μάλιστα τοῖς κατ' ἀξίωσιν καὶ γένους σεμνότητες ὑπερέχουσιν, οἷαν ὁ γέρον ἐπιγουνίδα τρέφει ὄργης καὶ ὅσον τὸν μετόπισθεν ὑποτύφων κότον καὶ τὸ ἐχθροαντικὸν καὶ μνηστεικὸν εἰς καιρὸν ἐταμιούχει τὴν ἀνταπόδοσιν. Πολλοὺς τοίνυν μετέπειτα τῆς πατριδος μετανάστας εἰργάσατο, τινὲς δ' ἀπὸ τῶν τειχῶν κύμβαχοι καταβρίφεντες οἰκτρότατον ὑπέμειναν θάνατον. Τότε δὲ τοὺς Πέρσας ἀνασκολοπίσας κύκλῳ τῆς πόλεως, καὶ τὸν Ἄγγελον Ἰσαάκιον ἐπαινήσας ὧν ἔδρασε καὶ ὧν εἶρηκε, μὴ μόνον τοὺς δόζοντας εἰς ὄπλα καὶ βέλη οὐ μεταποιήσας ἐπ' ἴσῃ τῷ Καντακουζηνῷ Θεοδώρῳ, ἀλλὰ κίκελιν ἐπιπλήξας πολλάκις κατὰ Χριστοῦ Κυρίου θρασυστομοῦντι καὶ ὡς ἐκ κουλεοῦ τοῦ στόματος μάχαιραν δξεῖαν τὴν γλώτταν ἔλκοντι, καὶ χρηστῶν ἐμπλήσας προσδοκῶν [P. 185], τὸ δ' ἀλιθέστερον εἰπεῖν τὸν ἑαυτοῦ φονέα καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύοντα τρέφων κατὰ θεῖον καὶ περιθάλπων εἰς τὸν τῆ Προνοίᾳ δοκοῦντα καιρὸν, ἐκείνον μὲν ὀπίσω ἀποπέμπει πρὸς τὸ Βυζάντιον, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸ τῶν Προυσαέων μεταβαίνει πόλισμα μετὰ τῶν ἐφεπομένων αὐτῷ στρατευτικῶν τάξεων.

4. Machinis et viris operi intentis, ipse plurimas litteras sagittis annexas in urbem jaculatur,

ἁλώσεις ἀναπεμπόμενοι τὰς φρεσὶν ὄσας πείσονται πολέμου νόμῳ ἀλούσης τῆς πόλεως, κατέπησον ὡς λαγώδια, ἀπεναντίας τῷ Καινῇ πεπονηότες· ὁ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς εἰς ἄνδρα, ὡς ὁ μῦθος βούλει, ἤρμωστο, οἱ δὲ ἐξ ἀνδρῶν εἰς μαλακότητα γυναικείαν ἐξενευρίσθησαν, [P. 184] μηδενὸς ἔτι ὄντος τοῦ διὰ τῆς οικείας θερμῆς ὀρμῆς εἰς ἔργα ἀρετῆς ἀναθάλποντος, ἀλλὰ πάντων μετὰ τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ μῦρον συννεκρωθεν οἷον τὸ θάρσος καὶ τὸ περὶ τὰς μάχας ἀποθεμιέων πρόθυμον. Ἄ πάντα κατανοήσας ὁ τότε τῆς Νικαίας ἀρχιερεὺς ἀρχιερεὺς τὴν ἀνάγκην ἐς τὸ φιλότιμον διατίθεισι, καὶ δὴ τὸν λαὸν ἐκκλησιάσας ὑποτίθεισιν ἐνδοῦναι τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι, καὶ ἕως ἢ πόλις τοῖς κύμασι τῆς μάχης ἀβάπτιστος, ἐγγχειρίσαι φέροντας Ἀνδρονίκῳ ὄρῳ γὰρ Ἀνδρόνικον μὴ ἂν ποτε κεναῖς (δ' φασιν) ἐπαναξέζοντα χερσίν, ὅτι μὴδ' ἐπόμενά εἶσιν αὐτῷ τὰ ἀνθελκοντα καὶ ἀντιπερισπῶντα ἐτέρωθι, καὶ ἑαυτοὺς δὲ κατὰ μικρὸν καὶ τῆς φυλακῆς ἀφίσταμένους τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὸ τῆς εὐρήνης οἴκουρον ἀπονεύοντας. Καὶ ὡς εὔρε πάντας ἀγαθῶν τὴν παρὰ τῆσιν οἰομένους καὶ ἀμφοτέρως τοῦ ἐκ ταύτης καλοῦ περιδραττομένους, τὴν ἱερὰν ἐρεῖν ἐνδὺς καὶ ἀνὰ χεῖρας τὰ θεῖα δεξάμενος λόγια ἐπεσεβαί οἱ τοὺς ζακκόρους κελεύει καὶ τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως κλήρωμα, ὡς μὴδὲ γυναῖκας ἢ νηπιάρχους ἀπολειφθῆναι τῆς ἐξελείψεως, πάντας γυμνητεύοντας ὄπλου παντὸς, κλάδους ἱκετηρίους σείοντας, ἀκαλυφεῖς τὴν κάραν, ἀκρηπιδιώτους τοὺς πόδας, τὰς χεῖρας λευκόμενους τῶν ἱματίων, κατὰ μὴδὲν τὸν ὡς ἀληθῶς ἰκέσιον ψευδομένους, ἀλλὰ καὶ σχήμασιν ἑλεσινοῖς καὶ ὕφαιμένοις φθέγμασιν ἐπισπωμένους τὸν οἰκτιζόμενον. Καὶ οἱ μὲν οὕτω τῆς πόλεως ἐξεχύθησαν, ὁ βασιλεὺς δ' Ἀνδρόνικος τῷ τῆς θεῆς ἀέλπτῳ καταπλαγῆς πολλάκις τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἀκριβῆ τῶν θεωμένων διεσάλευεν ὄρασιν· ἀτεχνῶς γὰρ ὄναρ ἐδόκει βλέπειν τὰ τότε τελούμενα. Ἐπει δὲ ἀλήθῃ τὴν ὄψιν καὶ πρὸς μὴδὲν πλανῶσων εἶχε καταμαθῶν, τὸ τοῖς βασιλεῦσι προσήκον ἐλευθέριον φρόνιμα καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀκαπλήτερον παρωσάμενος

δ'. Καὶ δὴ κατὰ τὸ πρὸς μεσημβρίαν μέρος τῆς πόλεως βαλὼν χάρσκα, καθὼ δὴ καὶ προηροτὸν ἐδόκει

τὸ τεῖχος διὰ τὸ τοῦ χώρου ἰσόπεδον, μὴ ὡς ἡ λοιπὴ πόλις εἰς περιφερῆς αἰρόμενον γήλορον καὶ ἀπότομον προφανόμενον, τῇ ἐξῆς ἔχεται τοῦ πολιορκεῖν. Καὶ αἱ μὲν μηχαναὶ καὶ οἱ ἄνδρες οὐκ ἀεργῶς εἶχον, ἀλλ' ἔδρων τὸ πρόσφορον· αὐτοὶ δ' Ἀνδρόνικος ῥέων τὸ λέγειν, ἀτράκτους βελῶν πετασίμους τιθεὶς λόγοις πτερόεσσιν ἐπιφύει κατὰ τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ ἅ ἐδήλου τὰ φερόμενα ἐκείνα διαέτρια γράμματα, μεταβόλης παραίφασις καὶ ἀμνηστία κακῶν, εἰ αὐτὸν μὲν εἴσω προσδέξονται τὰς πύλας ἀναπετάσαντες, Θεόδωρον δὲ τὸν Ἀγγελον καὶ τὸν ἀγοραῖον Λαχανῶν καὶ τὸν ἀσύνητον Σύνειον, ἵνα ταῖς αὐτοῦ ἐκείνου χρησαίμην λέξεσι, καὶ οἱ τοῦτοις ὁμόφρονες, θανάτῳ καταπροδώσουσι συσχόντες. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκαναῖς ἐπολεῖ ἡμέραις. Οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ Προῦσαν συγκροτούμενός πόλεμος τοῦ κατὰ Νίκαιαν συστάντος τὸ ἔλαττον ἀπεφέρετο κατὰ τὰ ἀλκῆν ἀνδρῶν συμπλεκόμενων τοῖς βασιλείοις τάγμασι καὶ μῖσος τὸ ἐς Ἀνδρόνικον, ὃ καὶ τοῦ πολέμου αἴτιον ἦν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πόλις ἡ Προῦσα πᾶσα καλλίπυργός ἐστι καὶ ἰσχυρὸν περιβεβλημένη περιβόλον, καὶ τοῦτον ἀμφίδυμον κατὰ τὸ κλίμα τὸ νότιον. Ἐν ᾧ καὶ ἐκδρομαὶ πολλαίαι τῆς ἡμέρας γινόμεναι συνῆπτον πρὸς ἄλλα τὰ στρατεύματα, καὶ ἐπιπτον ἐξ ἀμφοτέρων συχνοί. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ τὴν πόλιν ταύτην ὑποκόψαι τῷ Ἀνδρόνικῳ καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἐν αὐτῇ χειρωθέντας παθεῖν τὰ ἀνηκεῖστα, τοῦ τείχους τι ἀπελεκίσθη τῇ ἐλεπόλει συνεχῶς δρυπτόμενον. Πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τὸ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος προσεπίκτισμα καὶ ἰμάντωμα τοῦ παλαιοῦ περιβόλου καταβλήθην φαντασίαν τοῖς εἶδον παρέσχετο τῷ τὸ τεῖχος ἅπαν, ὁπόσον ἡ ἐλέπολις ἔτυπεν, ἐπὶ γόνυ κλιθῆναι κατασεισθέν. Θροῦς οὖν ἐπὶ τῷ γενομένῳ τούτῳ ἄσμενος αἴρεται, καὶ δέος τὰς ἀπάντων ἐκταράττει καρδίαις. Ὅθεν μὴ περιεργασθέντος τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ὄλων καὶ πρὸς μόνον τῶν ἐκτιναχθέντων λίθων τὸν δοῦπον ἐπαποψυξάντων τῷ δέει μικροῦ, ἔρημα μὲν τὰ τεῖχη τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀμυνομένων εἰσῆλθον, αἱ δ' ἀγυαὶ αἴχον ἀλιζόμενους ὡς ἐπ' ἀμηχάνοις τοὺς ὑποκαταβάντας ἐκ τῶν τευχῶν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἀνετος μὲν τοῖς πολεμίοις ἡ διὰ πυλῶν καὶ τευχῶν γλιμάκων ἐπενηνεγμένων εἰς τὴν πόλιν εἰσοδος ἦν, αὐτοῖς δὲ τοῖς Προῦσαεῦσι καταλαμβανόμενοις ἀνηλεῆς ἀναίρεσις καὶ τῶν προσόντων διαρπαγὴ καὶ τῶν βοσκιμάτων κατακοπή, ἃ δὲ κατὰ πῶρα καὶ ὄλα βουκόλια εἰσῆλθον, ὡς ἔχοιεν ᾧ τραπήζονται οἱ ἐντὸς ἐπιτεινομένης τῆς πολιορκίας. Καὶ τότε μὲν ἐν τοιοῦτοις ἦσαν δεινότης τὰ τελοῦμενα· ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος εἰσεληλύθει τὸ πόλισμα καὶ ἐνηυλίσατο ἔνδοθεν, οὐδ' ὡς βασιλεὺς πρᾶξ καὶ σώζων ὑπεκρίσθη οὐσι πάλαι καὶ αὐθις ἰσομένοισι, κἄν πρὸς καιρὸν ἀπέστησαν, τοῖς Προῦσαεῦσιν ἐχρήσατο, οὐδ' [P. 186] ὡς ἀπλῶς ἀσθωπὸς ὁμοφύεσιν ἀνδράσιν ἡμέρως προσενήνκαται· ἀλλ' ὡς θῆρ ἀπόσιτο, ἱκανῶς ἀτράκστοις ἐμπεσῶν καὶ ἀποιμάντοις θρέμμασι τοῦ μὲν αὐχένα κατέαξεν, ἄλλου δ' ἐλάφωξεν ἔγκατα, καὶ ἄλλως ἴθετου χειρίστως ἕτερον, τὰ δὲ λοιπὰ κρημνοῖς καὶ

A quarum hæc sententia erat, se eis defectionis 372 dare veniam, si apertis portis reciperetur, et Theodorus Angelus et circumforaneus Lachanas et temerarius Synesius (his enim titulis eos ornabat) eorumque conjurati sibi traderentur, Id quo diebus compluribus repetitum est. Nam Prusaense bellum Nicæo nec fortitudine militum imperatorios invadentium, nec odiis in Andronicum, quæ et belli causa erant, quidquam concedebat; et ipsa urbs undique pulchris turribus adornata et robustis mœnibus, iisque versus Austrum conduplicatis, firmata est. Unde cum excursiones fierent, multi utrinque cadebant. Sed cum hanc quoque urbem Andronico dedi oporteret, et multos qui in ea erant subactos in cruciatum agi, pars inuri quædam crebris arietum ictibus labefactata, et muro veteri adjuncta crepido prostrata, opinionem obeessis attulit murum universum, quem machina feriebat, corruisse. Rumor igitur confusus tollitur, 373 omnibus territis nec malum datum accuratius explorantibus, sed ad sonitum duntaxat excussorum saxorum metu peno exanimatis. Mœnia destituta sunt a defensoribus, et vici urbis trepidis eorum discursationibus repleti. Inde scalis appositis muroque superato, portis apertis liber urbis ingressus hosti patuit. Prusaenses diroptis ædibus crudeliter interfecti, et pecudes maculæ, quarum greges et armenta in urbem coacta erant, ut ducta obsidione haberent unde viverent. Quæ dum fiebant, urbem ingressus Andronicus, non ut clemens imperator et eorum qui et olim subditi fuerant et rursus futuri erant, quamvis ad tempus defecissent, conservator, Prusaenses tractavit, nec ut hominum qui iisdem elementis constant rationem habuit: sed ut famelicus leo incustoditos greges adortus aliis colla frangit, aliarum viscera devorat, alias aliter miserrime conficit, reliquas in montes et præcipitia agit, ita tum Andronicus, quod Prusa non deditio, 374 sed vi potitus erat, plurimos pessimo exitio perdidit, multiplices cruciatus et varia tormenta commentus. Angelum Theodorum, adolescentem pene adhuc imberbem, effossis oculis asino impositum et ultra limites Romanorum eductum dimitti jubet, ut quocunque impetus jumentum tulisset, ibi solus oberraret. Ac forsitan a feris devoratus esset, quod Andronici consilium fuit, nisi Turci viatores ejus miserti essent et in tabernacula sua abductum curassent. Leonem Synesium et Manuelem Lachanam et alios complures, xi numero, de summis arboribus juxta Prusæ mœnia suspendit; et longe plures aliis suppliciiis affecit, aliorum manibus, aliorum digitis, quorundam pedibus amputatis. Multi et manibus et oculis privati sunt, nonnulli oculo dextro et pede sinistro mutilati, alii contra. Robustissimis et 375 fortissimis ac rei militaris peritissimis viris adeo inhumaniter interfectis, atque imperii viribus imminutis, Lopadium transit Andronicus; eodemque modo ibi quoque grassatus, et episcopo oculis

privato, quod seditiosorum sui gregis motum contra Andronicum non castigasset sed æquo et leni animo tulisset ac spectasset, talibus triumphis ornatus in palatium revertitur, relictis Prusaensium vitibus, quæ arbores amplectebantur, suspensorum cadaveribus ut uvis oneratis; ullum neque sepeliri passus est, sed a sole arefactos ut terriculamenta volucrum, ne poma devorent, a ventis agitari voluit. Cpoli lætis populi acclamationibus exceptus, et adulatorum laudationibus, quos semper alere solent aulæ, majori superbia inflatus, spectaculis et ludis circensibus æstivo tempore intentus fuit. Cum autem aliquando tabulata aliquot juxta imperatoriam sedem collapsa 376 viros sex oppressissent, vulgo eo casu consternato porterritus satellites convocavit et in palatium abire voluit: sed ab amicis exoratus mansit, quod si surrexisset, statim periturus esset, populi globo in ipsum et satellites ejus impetum facturo. Paulisper igitur moratus, dum equestre et gymnicum certamen absolveretur, reliquis spectaculis prorsus abstinuit, ejusmodi sunt funambulorum et venationum; quibus in urbe manere solita turba et rebus novis impense capitur. Et hæc ita se habuerunt.

ὄφθαλμὸν δεξιὸν καὶ πόδα εὐώνυμον ἐζημίωοντο, καὶ αὐτὸν τὸν νεώτερον ἐπεπόνθεισαν ἕτεροι. Καὶ οὕτως ἀπανθροπίως τὸ ἐν βώμῃ σώματος καλλιστεύον καὶ στρατιωτικῇ ἐξάρτεον ἐμπειρῆζ τὴν οἰκίαν ζημιώσας βασιλείαν Ἀνδρόνικος μεταίρει τρὸς τὸ Λοπάδιον. Κάκει τὰ ὅμοια δράσας; καὶ τὸ ἐπισκόπων ἕνα στερήσας τῶν ὀφθαλμῶν ὡς μὴ κατὰ τῶν ἐκ τῆς ποιμνης ἐκείνου ἀγανακτοῦντα στασιωτῶν, ἀλλὰ πρῶτως οὕτω καὶ ὁμαλῶς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου φροσὴν ἐκείνων προσείμενον καὶ ἀνεπηγήτως θεώμενον, ἐπάνεισιν εἰς τὰ βασιλεία τοιοῦτοις γεγανωμένους τροπαιουχίμασι, τὰς τῶν Ἡρουμεσίων ἡμερίδας καταλιπὼν, αἱ περιπλέγδην τὰ δένδρα ἀνέτρεχον, βαρυνόμενας τοῖς τῶν κρεμασθέντων σώμασιν ὡς ἄλλοις βοτρῦσι, καὶ μηδὲνα τῶν ἀνασκολοπισθέντων ἀφείδ ὡς ληνοῖς δοθῆναι τοῖς σήμασιν, οὗς καὶ τερσῆνας ἥλιος ἀνέμοις περιφέρεσθαι ἀνῆκε κατὰ τὰ ἐν συκιλάτοις ὑπὸ τῶν ὀπωροφυλάκων αἰωρούμενα φάσματα. Εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινου πόλιν ἐπανιῶν καὶ παρὰ τοῦ δήμου φωναῖς εὐφήμοις δεξιωθεῖς, καὶ ταῖς τῶν κολάκων προσλαλιαῖς, οὗς αἰεὶ παρὰτρέφουσι τὰ ἀνάκτορα, τὸ μεγαλόφρον πλεῖον κτησάμενος, εἰς θεωρεῖα καὶ ἀμίλλας ἵππων θερείας οὗσης τῆς ὥρας ἐτρέπετο, ὅτε καὶ τιῶν ἐκ τῶν κατὰ τὸ βασιλικὸν ἐδράσιμα δρυφάκτων καταβληθέντων καὶ περὶ τοὺς ἕξ ἄνδρας ἀνηρῶντων, καὶ τοῦ θεατρομανοῦς ὄχλου ἐπὶ τῷ συμβάντι τούτῳ διαθροηθέντος, ὥρμησε τοῦ θάκου ἐκναστέηναι καὶ μεταχωρήσαι πρὸς τὰ βασιλεία, τῷ δέει [P. 187] ἀλλοιωθεὶς καὶ τοὺς δορυφόρους συνθηροκῶς, εἰ μὴ τὸ περὶ ἐκείνον εὖνον ἰκέτευσαν ἀποστῆναι ὡς ἀτόπου τοῦ τοιοῦτου βουλευμάτος, καὶ ἐμπέδως ἱζάνειν παρέπεισαν ὡς αὐτίκα εἰ ἐξανασταλὴ ἀπολούμενον, τοῦ δήμου συσπειρωθέντος εἰς ἕνα καὶ κατ' ἐκείνου καὶ τῶν ὄσων περὶ αὐτὸν ἐφορμήσαντος. Μικρὸν τι γοῦν ἐπιμαίνας τὸν ἱπτικὸν μόνον καὶ γυμνικὸν τετέλεκεν ἄεθλον, τῶν δ' ἐπεισοδίων θεαμάτων ἀπέσχετο τέλειον, ἐν οἷς διαχέουσι τὸ θεώμενον οἱ διὰ μηρίνων εἰς ὕψος ἀναβρίχόμενοι καὶ ὑπὸ μικρῶ τῷ συνέχοντι καλωδίῳ ἐπορχοῦμενοι διαέριον, ἔτι δὲ οἱ πτηνόποδες λαγίνοι καὶ κύνες αἱ θηρευτικαὶ, φιλοτοιοῦτους ἀποδεικνύοντα τοὺς ἀθήεις θεατροβάμονας. Καὶ ταῦτα μὲν ὡδὲ πη ἐφέρειτο.

5. Erat autem vir quidam nobilissimus, nomine C Isaciis (non Isaaciis Angelus), Isaacii Sebastocratoris, quem fratrem fuisse Manuelis diximus, ex filia nepos. Is Armeniæ vicinisque locis Romanæ ditionis et Tarso a majore patre Manuele præpositus, commisso cum hostibus Armeniis prælio captus, Manuele jam defuncto, in custodiam datur. In qua cum longo tempore fuisset, tandem ab Hierosolymitis, quos Frerios dicunt, redemptus commodum in patriam reditum habuit, Andronico redemptionis adjutore; idque de Theodoræ 377

ἄρσει καὶ βαράθροις διασπαρέντα παρίπεμψεν, οὕτω καὶ τότε Ἀνδρόνικος μὴ προηγησαμένης ὁμολογίας τε καὶ σπονδῆς μετὰ τοῦ τῶν Ἡρουμεσίων πληρώματος ἢ ἐκουσίας προβάσεως παραδοχῆς, ἀλλὰ πολέμῳ ἡλωκυίας τῆς πόλεως, πλείστους δὲ μάλιστα διέφθειρε καὶ ἠφάνισεν, εἰς πολυειδεῖς καὶ πολυτρόπους κολάσεις τὸ τοῦ θυμοῦ καταμερίσας ἀλλόκοτον. Θεόδωρον μὲν γὰρ τὸν Ἀγγελοῦ ἠέθεον ὄντα καὶ τὸν Ἰουλον πρῶτως χνοάζοντα τίθεισιν ἐξόμμιατον, καὶ ὄνῳ ἀναβληθέντα καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὀρίων ὑπερέκεινα ἀπαχθέντα εἶτα κελεύει διαωθεῖναι, ἵνα ὅπη τὸ ὑποζύγιον ὀρμῆ αὐτόματον φερόμενος πλάζοιτο. Καὶ τάχ' ἂν θηρίοις ἐγεγόνει κατάβρωμα, δ καὶ ὁ τὴν τιμωρίαν ταύτην ἐκείνῳ ἐπιθεῖς Ἀνδρόνικος προσεκέψατο, εἰ μὴ Τοῦρκοι ἐγκύρσαντες φκτεῖρῶν τε τὸν μείρακα καὶ εἰς τὰς αὐτῶν σκηνὰς ἀπαγαγόντες θεραπειὰς ἠξίωσαν. Τὸν δὲ Συνέσιον Λέοντα καὶ τὸν Λαχανᾶν Μανουῆλ καὶ συγνοῦς ἄλλους τοῖς τῶν παραπεφυκότων τῇ Προσῆ δένδρων ἀκρέμοσιν ἀπεκρέμασε, τὸν δέκατον τετραπλῶς ἀποσώζοντα ἀριθμὸν. Πολλαπλασίονας δ' ἐτέρους ὑποβεβλήκει ποιναις ὧν μὲν γὰρ χεῖρας ἀπέτεμεν, ὧν δὲ δακτύλους ὡς ἀμπέλων περιέκειρε κλάδους, τινῶν δὲ πόδας ἀφῆρηκε. Πολλοὶ δὲ χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν ὑπέστησαν στέρησιν ἦσαν δ' οἱ καὶ

εἰ. Ἦν δὲ τις ἀνὴρ τοῦνομα Ἰσαάκιος, γένους ἄριστα ἦκων, ἕτερος παρὰ τὸν Ἀγγελοῦ Ἰσαάκιον, θυγατρὸς παῖς Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος, ὃν ὁ λόγος τῆς ἱστορίας ἀπτόμενος κασιγνήτων τοῦ βασιλέως εἶρηκε Μανουῆλ. Ἄλλ' οὗτος δὴ ὁ Ἰσαάκιος παρὰ τοῦ πρὸς πατρὸς θεοῦ καὶ βασιλέως, τοῦ Κομνηνοῦ Μανουῆλ, τὰ κατ' Ἀρμενίαν διέπειν λαχὼν καὶ ἀρχεῖν Ταρσοῦ καὶ στρατηγεῖν ὅπσα τοῖς ἐκεῖ προσκεκλήρωται, συβρῆγνῶσι μετὰ τῶν διαφόρων Ἀρμενίων πολέμων, καὶ ἀλῶς ἐν φρουρῇ καθειργνῶσι (φθάνει δὲ θανάων καὶ ὁ βασιλεὺς Μα-

νοῦ), καὶ τοῦτο ἐς' ἡλίους πολλούς. Ὅψι δὲ πρὸς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν λυβείς οὓς φερρίους φασίν, ἔσχεν εὐθετον τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον, Ἄνδρονίκου συναραμένον πρὸς τὰ λύτρα ὑποθημοσύνη Θεοδώρας, ἥπερ ὁ μὲν Ἄνδρόνικος, ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἐπλησίαζεν, ὁ δ' Ἰσαάκιος οὗτος ἀδελφιδούς ἦν. Ἐνήγον δὲ Ἄνδρόνικον εἰς τὸ προσδέξασθαι τὸν Ἰσαάκιον καὶ τῆς χρονίου κατοικτεῖραι ἀποδημίας ὁ Μακροδοῦκας Κωνσταντῖνος τῇ πρὸς μητρός Ἰσαακίου θείᾳ συνευαζόμενος, καὶ Ἄνδρόνικος δὲ Δούκας συνήθης ὢν ἐκ παίδων Ἰσαακίῳ καὶ κατὰ γένος αὐτῷ προσεγγίζων. Οὗτος τοίνυν ὁ Ἰσαάκιος Ἄνδρονίκῳ τῷ βασιλεῖ οὐχ ὑπέκειν ἐθελῶν καὶ τὴν πατρίδα ὡς ἐν ἀστρασί φανταζόμενος καὶ συγγενείας ἢ ἐρατεινῆς ὁμηλικίας οὐδένα λόγον τιθέμενος, τυραννίδος δ' ἐρῶν καὶ ἀρχῆς ἔφεισιν τρέφων, οὐ μὴν ὑποκύπτειν ἀνεχόμενος ἄρχουσιν, ἐφοδοῖσι Χρῆται καὶ συνερίθοις τοῖς πεμφθεῖσιν αὐτῷ ἐκ Βυζαντίου χρήμασιν εἰς τὸ κακοβούλως ἀρχὴν ἐαυτῷ μνηστεύσασθαι. Τοίνυν μετὰ χειρὸς συχῆς καταπλεύσας ἐς Κύπρον τὰ μὲν πρῶτα τὸν ἔννομον καὶ πρὸς βασιλέως ἀπεσταλμένον δυνάστην ὑπεζωγράφει, βασιλικὰ ὑποδεικνύων τοῖς Κυπρίοις γράμματα, ἅπερ αὐτὸς συνέθετο, καὶ διαταγὰς ἀναγινώσκων αὐτοκρατορικὰς ἐπιπλάστους, τὸ ποιητέον δῆθεν ὑποτιθεμένης ἐκείνῳ, καὶ τὰλλα διαπραττόμενος ὅσα οἱ ὑφ' ἐτέρων ἄρχειν ταχθέντες πρὸς ἀνάγκης ποιεῖν ἔχουσι, μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸν τυραννοῦντα παραγυμνώσας, καὶ ἦν ἔτρεφεν ἀπήνειαν ἐκκαλύψας, ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ προσφέρεται. Καὶ τοσοῦτον ἐς τὸ τοῦ ἦθους ἀκαμπὲς καὶ ἀμειλικτον Ἄνδρόνικον ὑπερέβαλεν, ὅσον οὗτος τοὺς πώποτε διαβητούς ἀνεπεικειῖς εἰς τὸ [P. 188] προσκεκρουκὸς ὑπερῆλασεν. Οὐ γὰρ διέλιπεν, ἐξ ὅτου περ ἀσφαλῶς ἤδη ἄρχειν ᾤετο, μυρία αἴτια ἀνόσια ἐπὶ τοῖς οἰκίτοισι τῆς Κύπρου ἐργαζόμενος. Φόνοις τε γὰρ καθ' ὥραν ἀνοιτοῖς ἐχραίνετο, καὶ δηλήμων σωμάτων ἀνθρωπίνων ἐγίνετο, ποινὰς ἐπάγων καὶ τιμωρίας οἷά τι συμφορῶν ὄργανον, ὑπόσαι κατῆγον εἰς θάνατον. Καὶ κοίταις δὲ ἡθεμίτοις καὶ φθοραῖς παρθένων ὁ παναισχῆς καὶ ἐδάγιστος ἠκολάσταινεν, οὐσίας τε ἀπάσης τοὺς εὐδαίμονας πρώην οἴκου ἀνυπευθύνως ἐστέρησε, καὶ τοὺς χθῆς τε καὶ πρότεριτα περιβλεπομένους αὐτόχθονας καὶ κατὰ τὸ πολυκτῆμον τῷ Ἰωάννῳ ἀντερρίζοντα διαφῆκεν ἀγυρτεῖν λιμώττοντας καὶ γυμνητεῖοντας, καθ' ὅσων τέως οὐκ ἐχρήσατο τῷ ξίφει ὁ ἀκρόχολος. Φεῦ φεῦ ὅτι ὀδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται! Εὐθνήνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα. Ἐφύτευσας αὐτοῦς καὶ ἐρύβριζωσας ἐτεκνοποίησαν καὶ ἐποίησαν καρπόν. Ταῦτα δὲ ἅ καὶ ὁ προφήτης ἀπολογεῖται· πρὸς Κύριον λαλῶν κρίματα. Οἷα γὰρ ἡ τότε γενεὴ ἐξέφουσε κώνεια πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀδρονθῆντα ἢ θάνατον τοῖς προσφερομένοις καὶ ἀπώλειαν τῶν πλείστων πόλειον, ὢν τῆς ἀρχῆς παναθέσμως ἐπέβησαν. Ταῦτα ὡς εἰς ἀκοῆν ἐλήλυθε βασιλέως Ἄνδρονίκου, οὐκ ἦν ὀπωσοῦν καθεκτός, ἀλλ' ὀρῶν αὐτῷ ἐπερχόμενον ἦν πάλαι πεφύθητο φόβον (ἦν γὰρ ὑφορώμενος ἀεὶ τὸ ἰῶτα ὡς τὴν αὐτοῦ παραλύσαν ἀρχὴν, ἐξήτει τρόπον δι' οὗ ἂν συλληφθῆ Ἰσαάκιος καὶ γενηθῆ ἐξ ἀνθρώπων ὁ ἐκείνῳ προσδόκιμος δλεθρος· ἐδεδῖει γὰρ μήπως Κυπρόθεν καταπλεύσας καθελεῖ τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εἰδὼς ὡς ἀσμένως προσδεχθήσεται

A sententia, cujus, ut sæpe diximus, consuetudine utebatur, hio vero frater patruelis erat. Ut autem Andronicus Isaacii curam susciperet ac diuturnæ ejus captivitatis misericordia tangeretur, Macroductæ Constantini, qui materteram Isaacii in matrimonio habebat, opera est effectum, et Andronici Ducæ cognati ejus et familiaris a puero. Is igitur Isaccius cum Andronico cedere ac in patriam redire nollet, nec ullam cognationis aut suavis consuetudinis rationem haberet, sed imperare quam imperio carere mallet, pecuniæ Byzantio missæ subsidiis ad improbum affectandi regni consilium abutitur, et Cypro cum magna manu occupata principio se pro legitimo prætore, qui ab imperatore missus esset, gerit, litteris imperatoriis ostensis, quas ipse composuerat, et commentitiis mandatis recitatis, quæ quid ipsi agendum esset scilicet præscribebant; ac cætera agit, quæ iis necessario facienda sunt qui alienis imperiis subsunt. Verum non multos post se tyrannum professus, innata crudelitate resecta, insulares inhumanus tractat; ac pertinacia sævitique tantum superat Andronicum, quantum Andronicus cæteros omnes qui unquam **378** atrocitate in hostes celebre nomen consecuti sunt. Neque enim, ubi primum tyrannidis fundamenta jecisset videbatur, infinita inhumanitate in subditos grassari desistebat, sed et cædibus innocentium in horas polluebatur, et humana corpora lacerabat tormentis in exitium mortalium excogitatis. Præterea in stupris virginum et adulteriis homo nefarius volutabatur; et beatas dudum familias sine ullo crimine omnibus opibus spoliabat, ut indigenæ paulo ante conspicui divitiis famelici et nudi oberrarent, si quibus homo iracundus ensem abstinerat. Hei, hei, cur via improborum prospera est? florant facinorosi: plantasti eos et firmasti: procrearunt liberos et fructus tulerunt, ut propheta cum Domino expostulat. Illa enim ætas velut aconita genuit, quæ adulta non ad aliud nisi ad perimendos homines et plurimarum urbium excidium valuerunt, quarum dominatum per vim invaserant. Quæ cum ad Andronici aures pervenissent, **379** nullo cohiberi modo potuit: sed quia id præsto esse videbat quod olim formidarat (semper enim litteram I ut imperii sui eversionem suspectam habuerat), principio quærebat

D qua ratione comprehendi posset Isaacius, et tolli e medio is a quo exitium immineret. Verebatur enim ne Cypro adveclus et alacriter susceptus ab omnibus se principatu deturbaret. Remota enim mala minus molesta sunt quam propinqua; et quod exspectatur, etsi pessimum fuerit, levius eo ducitur quod urget in præsentia. Id enim est mortalium ingenium, ut exiguum doloris levamen in lucro deputemus.

NICETÆ CHONIATÆ

έντων, ἐπεὶ καὶ τὸ πρόβω κακὸν τοῦ ἐν χερσίν ἀλυπότερον, καὶ τοῦ Ολίβοντος ἄρτι κουφότερον τὸ
λενον χεῖριτον ἀγαπῶτως γὰρ παρακερδαίνειν εὐόκαμεν ἄνθρωποι καὶ τὴν βραχεῖαν τοῦ ἀλγοῦτος

ed cum hostem absentem in potestatem A redigere non possel, ira in ejus propinquos
arsa, canes imitatus qui hominem allatrare
anti lapidem ab eo conjectum mordicus arri-
t, Macroducam Constantinum et Ducam An-
anicum in jus vocat; qui confirmarant Isaacium,
edemptus in patriam rediret, fidelem et utilem
operam navaturum. Paucis diebus post maje-
tis rei fiunt, quumvis principes factionis Andro-
si et summi amici ejus: nam Macroducas preter
stera officia, 380 quibus Andronicum observan-
ssime colebat, Theodoræ amicæ ejus sororem in
matrimonio habebat: Andronicus vero Ducas, ho-
io depygis et sordidus ac perfrictæ frontis, majori
bi curæ esse Andronici salutem quam ipsi simu-
bat. Quod si Andronicus aliquem cæcare volebat, B
ucas iste, quasi ab improbo illo magistro, hoste
umani generis, edoctus, etiam manus ei ampu-
andus aut in crucem agendum esse decernebat,
bjurgato sæpe Andronico et inhumaniter casti-
ato, quod in supplicis sumendis infra delictorum
trocitatem subsisteret. Igitur ad celebre festum
jus diei quo memoria reditus in cælos una cum
sumpto corpore Domini et Dei et Servatoris no-
ri celebratur, omnes aulici ut denuntiatum erat,
nvenerunt, atque omnis generis et nationis homi-
es diversis itineribus eo contendebant ubi impe-
tor diversabatur. Erat autem tum in exteriori
ilopatio. Cæterum per errorem in Manganicum
latium factus 381 est concursus, quod est in
liore Philopatio, post destructum ab Andro-
co. Cum frequens esset conventus eorum om-
um quos adesse decobat, Macroducas et Ducas
nter omnium opinionem ex ædibus in planitie
is producti et in vestibulo triumphati, tanquam
judicium ablucendi, aut imperatorem e supe-
re cœnaculo prospecturum visuri, gestu corporis
gravitatem confirmato et manibus suppliciter
mpositis suspexerunt At Stephanus Hagiochri-
phorites, qui tum Antichristophorites vulgo di-
batur nomine pro moribus non nihil immutato
at enim impudentissimus omnium Andronici
inistrorum et omnium scelerum sentina), lapide
antum vola capiebat sublato, et in Macroducam
stinato, qui et affinitate imperatorios et ætate et
iplissimis opibus antecellebat, omnes hortaba-
r ut suum exemplum imitarentur, totum concii-
m circumspectans, et qui lapidatione abstine-
t diceris et conviciis incessans ut imperatori
ldelem et paulo post idem supplicium subitu-
n. his minis territi omnes saxa in illos conjece-
at, ut supplicio peracto 382 (o miserabile et
redibile spectaculum) lapides in tumulum ex-
gerent. Il vero quibus munus datum erat, eos
huc spirantes sublato, et tapetibus quibus sur-
io mulorum tegi solent involutos, Ducam in Ju-

ς. Μὴ ἔχων δ' ὅπως τὸν ἀπόντα ἐγγρὸν χειρῶ-
ταται, ἐπὶ τοῦ ἐγγρῶ τρέπει τὸν θυμὸν, τὰυτὸν τε
δρῶν ὃ καὶ κίνεσ πολλὰκις ποιεῖν εἰώθηται· τοῦ γὰρ βάλ-
λοντος ἀφιστῶμενοι τοῦτον μὲν ἀμύνονται ὕλακτις, τῷ
δ' ἀφαιέντι λίθῳ τοὺς ὀδόντας ἐγγρίπτουσιν. Ἀμείλει
καὶ ὑπὸ κρίσιν ἔγαγε τὸν τε θεῖον Ἰσακίου τὸν
μικροδοῦκαν Κωνσταντῖνον, καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνι-
κον, οἱ ξυνέθεντο μὴ ἀχρεῖον Ἀνδρόνικῳ τὰ ἐς πίστιν
ὀφθῆναι τὸν Ἰσακίον λυθέντα καὶ πρὸς τὴν πατρίδα
ἐπαναχρῆζάντα. Μετ' οὐ πόλλας δ' ἡμέρας καὶ καθ-
σιώσεσιν οἱ ἄνδρες ὑπάγονται, καίπερ τῶν τῆς
μερίδος ὄντες Ἀνδρόνικου οἱ μέγ' ἔξοχοι πάντων
καὶ τῆς ἐταιρίας οἱ κρείττοιοι, εἶγε ὁ μὲν Μακροδοῦ-
κας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φιλοφροσυνῶν αἷς ἐπιμελῶς
'Ανδρόνικον ἐθεράπευε, καὶ ἀδελφῇ τῆς Θεοδώρας
κατὰ συνάφειαν συνήρχετο γαμικῆν, ἣν ὁ λόγος
πλειστάκις ἱστορήκε γινώσκων ἀθεμίτως Ἀνδρόνι-
κον· ὁ δὲ Δούκας Ἀνδρόνικος καταπύγων ὦν καὶ
γλοῦτος καὶ τὴν ἀναίδειαν ἐπὶ τοῦ προσώπου προδα-
βλημένος καὶ αὐτοῦ δὲ [P. 189] Ἀνδρόνικου ἐν τοῖς
ὑπὲρ Ἀνδρόνικου προμηθέστερος εἶναι ἐπλάττετο,
ὅτι ὁ μὲν τινος ἐκπερονῆν ὀφθαλμοὺς ἀπεισάειτο,
ὁ δὲ Δούκας οὗτος Ἀνδρόνικος, ὡς εἰ διδακτὸς ἦν
τοῦ ἀρχῆθεν ἀνθρωποκτόνου καὶ ταῖς τῶν μερόπων
χρίροντος συμφοραῖς, καὶ χειρῶν προσεψήφριζατο
στέρησιν ἢ ἀνασκολόπισιν ἐγνισμάτευσ, βλασφημῶν
ἐν πολλοῖς Ἀνδρόνικον καὶ λίαν ἀπανθρώπως αὐτοῦ
καθαπτόμενος ὡς μὴ καταλλήλους τοῖς πταισμασι
τάς κολάσεις ἐπάγοντος. Ἐπιστάσης τοίνυν τῆς
λαμπροτάτης καὶ εὐσημοῦ ἡμέρας καθ' ἣν ἡ μετὰ
τοῦ προσλήμματος εἰς οὐρανοὺς ἀνοδος τοῦ Κυρίου
καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐορτάζεται, ἀθροισμὸς ἐκ προση-
κλήσεως γίνεται τῶν περὶ τὴν βασιλείον σχεδὸν
ἀπάντων αὐλήν· καὶ ἦν διὰ τοῦτο τοῖς ἐκ παντὸς
γένους καὶ ἔθνους συνδρομῇ καὶ ὄρμῃ. Ἐνθα ὁ βασι-
λεὺς Ἀνδρόνικος ἐνηλλίζετο· ἦν δὲ τότε σκηνοῦμε-
νος κατὰ τὸ ἔξω λεγόμενον Φιλοπάτιον. Ὡσπερ δὲ
παλινοπόδιαν οἱ συνεργόμενοι ἔχοντες, ἢ ἐν τῷ ἄλλῃν
τρέχειν ἑτέραν βεβόησαντες, εἶχον τὸν κατάντημα τῆς
ὁδοῦ περὶ τὰ λεγόμενα τοῦ Μαγγάνη καλάτια, ἃ καὶ
αὐτὰ κατὰ τὸ ἐντὸς Φιλοπάτιον φηροδόμηγτο, ἐσ-
ύστερον δ' Ἀνδρόνικος καταδάφισε. Καὶ ἐπεὶ πολυ-
άνθρωπος ἦν ἡ συνέλευσις, πάνυ μέντοι πολυάνθρω-
πος, καὶ ἀπῆν οὐδεὶς ὃν παρῆνα· ἐχρῆν, ἐξάγονται
παρὰ δόξαν τῶν συνειλεγμένων ὁ Δούκας τε καὶ ὁ
Μακροδοῦκας ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἐπιπέδων οἰκημάτων,
καὶ πρὸς τὴν αὐλίον ὡς κατάκριτοι θριαμβεύονται·
καὶ οἱ μὲν ὡς ὑπὸ δίκην ἀχθισόμενοι ἢ τὸν βασιλέα
ὀψόμενοι τῶν ὑπερῶν ἐκκύπτοντα διεσκευάζοντο,
ἀνο τὰ ὄμματα αἶροντες καὶ τῷ χεῖρε πρὸς τὸ τοῦ
σχήματος σεμνὸν περιβάλλοντες· ὁ δὲ Ἀγιοχριστο-
φορίτης Στέφανος, ὃν καὶ Ἀντιχριστοφορίτην οἱ τότε
ὠνόμαζον ἄνθρωποι, ἐς τὸ κατάλληλον τῶν ἔργων
τὴν κλῆσιν μετᾶγοντες (ἦν γὰρ ὁ τῷ ὄντι ἀναιδέστα-
τος τῶν Ἀνδρόνικου ὑπηρετῶν καὶ πάσης ἀνοσιουρ-
γίας ἀνάμεστος), λίθον ἄρας χειροπληθῆ καὶ τοῦ

Μακροδόκῃ στοχασάμενος τοῦ καὶ προφερειστάτου Ἀ
κατὰ κῆθος βασιλικῶν καὶ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας
καὶ τὴν τοῦ πλούτου βαθύτητα, παρῆναι πᾶσιν ὡς
εἰς παράδειγμα αὐτὸν ἀφορᾶν, περιδλεπόμενος ἄπα-
σιν τὴν ὁμήγουριν καὶ τὸν μὴ λαίβοιλοντα ἐρατοχελῶν
καὶ ὡς ἔπιστον ἐς βασιλείᾳ κολογῶν καὶ τὴν αὐτὴν
κατέβηκεν μετὰ μικρὸν ὑποστῆναι μέλλοντα. Ἦσαν
ὦν διὰ τὴν ἀπειλήν ταύτην ὁ ἀθροισμὸς ξύμπας
χρημίσια, κατέβαλον τῶν ἀνθρώπων, ἐλασινὸν καὶ
ἔπεισον μετὰ τὸ πάθος θέαμα, ὡς ἀρῆναι τοὺς
λίθους ἐς κολωνόν. Ἔτι δ' ἐμπνέοντες τοὺς ἀνδρας
ἐράμνοί τινες, οἷς τὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐπε-
πρέπετο, καὶ τᾶπτησιν ἐνειλήσαντες ἐφ' ὧν αἱ τοῖς
ἡμίονοις ἀνατιθέμεναι στρωματοθήκαι σκέπονται,
τῶν μὲν ἐς τὴν παραίαν ἢ τοῖς Ἰουδαίοις εἰς ταφήν
ἐπιτίμηται ἄγουσι, τὸν δὲ Μακροδόκῃαν κατὰ τὴν
ἐπιπορθεῖον τῆ μονῆ τῶν Μαγγάνων ἀποκομίζουσι
λοφώδη ἀκτὴν, καὶ ἀνασκοποῖζονται ἀμφοτέροισι.
Καὶ ὡς πρῶτως οἱ τῆς Κωνσταντίνου [P. 190]
πολιταὶ τεθίζονται τὰ καὶ ἀκοαῖς αὐταῖς δυσπαρά-
δακτα, καὶ ὧν ἀφηγουμένων πρότερον ἔδουον τοὺς
ἀνοσιτικούς πόρους, τῆνικῆδε τοῖς ὀφθαλμοῖς προκειμένων ἀπωλοφόροντο, καὶ τὸ πραχθὲν ἀναλογιζό-
μενοι ἀμηχανίᾳ συνείχοντο, καὶ διπλῆν ἐπὶ τοῖς
γινόμενοις δίκην ὑφίσταντο· καὶ τῶν ξυμφυλετῶν
γὰρ ἰδέμαζον αὐτοὺς τὰ παθήματα, καὶ εἰς αὐτοὺς ὅσον οὐπω προσπελάζειν τὸν κίνδυνον φανταζόμενοι
χρονιστέραν εἶχον τὴν βίασιν τῶν ἐν μέσοις ἤδη ἐνσχεθέντων τοῖς ἀχθῆνοῖς, καθ' ὅσον οἱ μὲν τῆς
κονηρᾶς ἐλπίδος ὑπέληγον ἤδη τοῦ κακοῦ ἐπιστάντος ὁ πάλαι κατὰ νοῦν ἔστρεφον, τοῖς δὲ τὸ προσορᾶν
αἰετὸ δεινὸν καὶ τὸ οἰεσθαι τὸ μέλλον ὡς ἐρεστώως καὶ νυκτὸς ἀφῆρει τὸν ὕπνον καὶ ἡμέρας πλέον
μάστιγος πάσης ἐμυώπιζε τὴν συνείδησιν. Καὶ τὸ καινότερον, οὐ μόνον ταῦτ' ἐπασχον ὁπόσοι τὸ ἔνδον
κριτήριον εἶχον ὑποθῆκτον ὡς οὐκ ἀγαθὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ εὔχονται καὶ βουλεύονται, ἀλλὰ καὶ οἷς
καπνὸς προσέκειτο καὶ αἰετὸς μετεδίδου χρηστοῦ· τὸ γὰρ ἐς ἅπαν ἄπιστον ἦθος καὶ τὸ τῆς γνώμης
καλίμβολον ὑφορώμενοι, ἐτι δὲ τὸ πρὸς κόλασιν ἐτοιμότερον δεδιττόμενοι, οὐδ' οὕτοι τὸ τοῦ κινδύνου δέξῃ σφῶν
αὐτῶν ἀπετρέποντο.

Ἄλλὰ γὰρ μηδὲ τοῦτο παραδραμέτω ὁ λόγος. C
Αἰτοῦνται τινες Ἀνδρόνικον, οἷς μετῆν παρρησίας,
τὰ τῶν κρεμασθέντων καθαιρεθῆναι σώματα. Ὁ δὲ
μὴ ἀηδῶς τὸν λόγον δεξάμενος ἠρώτησεν εἰ πάλαι
ἐπέθοντο· καὶ γνοὺς ἐκ τῶν ἀναρτησάντων κακῶς
κακῶς καταστρέψαι τὸν βίον, συμπαθείας εἶπε τοὺς
ἄνδρας καταξιοῦν, καὶ ἐπεδάκρυσε τοῦτῃ τῷ ῥή-
ματι, ἰσχυροτέρην φάμενος εἶναι τῆς οικείας ὀμνης
καὶ προθέσεως τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν καὶ αὐ-
θεντίαν, καὶ τὴν τῶν δικαστῶν ἀπόφασιν ὑπερκεῖ-
σθαι τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Ὡ δάκρυον τοῖς πάλαι
μὲν καὶ ἡμῖν ἐν συνοχῇ ψυχῆς ὡς ἐκ νέφους ὄμβρος
τῆς καρδίας ἐπιπεκαζόμενον! ὦ λύπης σφοδρότερας
σύμβολον καὶ τῶν ἔνδον πιεζόντων τεκμήριον ἀναμ-
φήριστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ χαρᾶς συλλειβόμενον τε
καὶ σταλαττόμενον ὡς ἐξ ἀμάρας τῶν ὀφθαλμῶν, D
παρ' Ἀνδρονίκῳ δὲ μὴ ταῦτὸ σθένον, ἀλλ' ἐτίραν
φύσιν λαχὼν καὶ τεκμαίρεσθαι παρέχον ὄλεθρον ἐν
τῷ ἀμπερούσθαι, εἰπεῖν δὲ καὶ τὴν ὁδὸν ἐπανοίγων
τῆς ἐς Ἀχέροντα διαπλώσεως, ὅπου τὸ Στυγὸς ὕδωρ
τὸ κρυερὸν ὡσεὶ καὶ φρικτῶδες καὶ μόνης ἀκοῆς
ἀποτρέπαιον. Ὡ πόσων ἔσθῃσας κόρας, θερμότερον
προχθέν! ὦ πόσους εἰς ἔδου παρέσυρας πέταυρον
λάβρον ἐπιβρύειν! ὦ πόσους κατέκλυσας! ὦ οἷους
ἄνδρας εἰς τῶνδον παρέπεμψας εἰς τὰ ὕστατα νί-
παρα παραληφθῆν ἢ ὡς χρῆ ἐπιτάφιός καὶ λοιβή τις

PATROL. GR. CXXXIX.

daorum cœmeterium, Macrodoeam in littus edi-
tius, quod est e regione Manganii monasterii,
transvehunt, atque utrumque palis atfigunt. Ac
tum primum Cpolitani ea cum luctu viderunt, a
quorum commemoratione prius aures abhorrebant;
atque id facinus reputantes, attonitis similes, quo
se verterent nesciebant, duplices pœnas luentes.
Nam et popularium calamitate movebantur; et,
quia idem periculum jam jam sibi quoque imminere
putabant, longiore cruciati afficiebantur quam ii
qui jam in mediis tormentis erant. Nam hi qui-
dem mala timere desierant, oppressi malo; quod
animus pridem augurabatur: illi vero, quia ma-
lum subinde providebant, et futura tanquam præ-
sentia cernebant, neque noctu somnum capere nec
interdiu quietis animis esse poterant, conscientiam
quasi flagellis excruciat. Neque vero ii solum sic
affecti erant, qui animi parum amici erga Androni-
cum sibi erant ~~SSS~~ conscii, sed, quod magis mi-
reris, ii quoque quibus favebat Andronicus et
subinde aliquod bonum impertiebat.

In causa erat, quod acerbitalis, implacabilitatis
et sæviliæ hominis gnari periculi aciem ne se qui-
dem evitatuos metuebant. Est et hoc memoratu
dignum. Quidam homines apud Andronicum gra-
tiosi petebant ut suspensorum corpora tollerentur.
Is vero iis verbis non offensus, rogavit num pridem
essent mortui. Ubi ex carnificibus audivit
malos male periisse, se dolere vicem illorum dixit.
Ac id dictum lacrymis prosecutus, adjecit legum
severitatem et auctoritatem sua voluntate et pro-
posito plus valere, et judicium sententias suo ju-
dicio præpollere. O lacrymæ, quæ et olim et a no-
bis in animi mœnore fundebamini, ex corde tan-
quam imber e nubibus destillantes! o gravioris
tristitiæ signa, et eorum quæ iatus urgent argu-
menta certissima, quamvis aliquando etiam præ
gaudio ex oculis veluti guttæ exuberetis! alia va-
stra natura est apud Andronicum: interneconionis
estis prænuntii, et in Acherontem et Stygiam pa-
ludem ~~SSS~~ vel ipso nomine detestabilem dema-
natis. Q quam multorum pupillas vestrum proflu-
vium exstinxit! o quam multos in Orcum adégi-
stis! o quot demersistis! o quales viros in sepul-
crum conjecistis et ultimo lavaero abluistis, tan-
quam inferiæ effusæ!
λοίσθη ἐκκενωθέν

21

παρὰ πάντων, ἐπεὶ καὶ τὸ πορρω κακὸν τοῦ ἐν χερσὶν ἀλυπτότερον, καὶ τοῦ θλίβοντος ἄρτι κουφότερον τὸ ἐλπίζομενον χεῖριστον ἀγαπητῶς γὰρ παρακερδαίνειν εὐόικαμεν ἄνθρωποι καὶ τὴν βραχεῖαν τοῦ ἀλγοῦντος ἄνεσιν.

6. Sed cum hostem absentem in potestatem suam redigere non posset, ira in ejus propinquos conversa, canes imitatus qui hominem allatrare contenti lapidem ab eo conjectum mordicus arripiunt, Macroducam Constantinum et Ducam Andronicum in jus vocat; qui confirmarant Isaacium, si redemptus in patriam rediret, fidelem et utilem illi operam navaturum. Paucis diebus post majestatis rei fiunt, quamvis principes factionis Andronici et summi amici ejus: nam Macroducas præter cætera officia, 380 quibus Andronicum observantissime colebat, Theodoræ amicæ ejus sororem in matrimonio habebat: Andronicus vero Ducas, homo depygis et sordidus ac perfrictæ frontis, majori sibi curæ esse Andronici salutem quam ipsi simulabat. Quod si Andronicus aliquem cæcare volebat, Ducas iste, quasi ab improbo illo magistro, hoste humani generis, edoctus, etiam manus ei amputandas aut in crucem agendum esse decernebat, objurgato sæpe Andronico et inhumaniter castigato, quod in suppliciis sumendis infra delictorum atrocitatem subsisteret. Igitur ad celebre festum ejus diei quo memoria reditus in cælos una cum assumpto corpore Domini et Dei et Servatoris nostri celebratur, omnes aulici ut denuntiatum erat, convenerunt, atque omnis generis et nationis homines diversis itineribus eo contendebant ubi imperator diversabatur. Erat autem tum in exteriori Philopatio. Cæterum per errorem in Manganicum palatium factus 381 est concursus, quod est in interiore Philopatio, post destructum ab Andronico. Cum frequens esset conventus eorum omnium quos adesse decēbat, Macroducas et Ducas præter omnium opinionem ex ædibus in planitie silis producti et in vestibulo triumphati, tanquam in judicium abducendi, aut imperatorem e superiore cœnaculo prospecturum visuri, gestu corporis ad gravitatem confirmato et manibus suppliciter compositis suspexerunt. At Stephanus Hagiochristophorites, qui tum Antichristophorites vulgo dicebatur nomine pro moribus non nihil immutato (erat enim impudentissimus omnium Andronici ministrorum et omnium scelerum sentina), lapide quantum vola capiebat sublato, et in Macroducam destinato, qui et affinitate imperatorios et ætate et amplissimis opibus antecellebat, omnes hortabatur ut suum exemplum imitarentur, totum concilium circumspectans, et qui lapidatione abstinerebat dicteriis et conviciis incessens ut imperatori infidelem et paulo post idem supplicium subitum. Iis minis territi omnes saxa in illos conjecerunt, ut supplicio peracto 382 (o miserabile et incredibile spectaculum) lapides in tumulum exurgerent. Il vero quibus munus datum erat, eos adhuc spirantes sublato, et tapetibus quibus sarcinæ mulorum tegi solent involutos, Ducam in Ju-
 ς. Μὴ ἔχων δ' ὅπως τὸν ἀπόντα ἐχθρὸν χειρῶσται, ἐπὶ τοὺς ἐγγύς τρέπει τὸν θυμὸν, ταῦτόν τε δρωὼν δ' καὶ κύνες πολλαῖς ποιεῖν εἰώθασιν· τοῦ γὰρ βάλλοντος ἀφιστάμενοι τοῦτον μὲν ἀμύνονται ὑλακτικῶς, τῷ δ' ἀφειθέντι λίθῳ τοὺς ὀδόντας ἐγχρίπτουσιν. Ἀμφεὶ καὶ ὑπὸ κρίσιν ἔγαγε τὸν τε θεῖον Ἰσακίου τὸν μακροδοῦκαν Κωνσταντῖνον, καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, οἱ ξυνέθεντο μὴ ἀχρεῖον Ἀνδρόνικῳ τὰ ἐς πίστιν ὀφθῆναι τὸν Ἰσαάκιον λυθέντα καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπαναζεύξαντα. Μετ' οὐ πόλλας δ' ἡμέρας καὶ καθοσιώσασιν οἱ ἄνδρες ὑπάγονται, καίπερ τῶν τῆς μερίδος ὄντες Ἀνδρόνικου οἱ μέγ' ἐξοχοὶ πάντων καὶ τῆς ἐταιρίας οἱ κράτιστοι, εἶγε ὁ μὲν Μακροδοῦκας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φιλορροσυνῶν αἰς ἐπιμελιῶς Ἀνδρόνικον ἐθεράπευε, καὶ ἀδεληφῆ τῆς Θεοδώρας κατὰ συνάφειαν συνήρχετο γαμικῆν, ἦν ὁ λόγος πλειστάκις ἱστορήκε γινώσκειν ἀθεμίτως Ἀνδρόνικον· ὁ δὲ Δούκας Ἀνδρόνικος καταπύγων ὦν καὶ γλοῖος καὶ τὴν ἀναίδειαν ἐπὶ τοῦ προσώπου προσεβλημένος καὶ αὐτοῦ δὲ [P. 189] Ἀνδρόνικου ἐν τοῖς ὑπὲρ Ἀνδρόνικου προμηθέστερος εἶναι ἐλάττετο, ὅτι ὁ μὲν τινος ἐκπερονῆν ὀφθαλμοὺς ἀπεωάνετο, ὁ δὲ Δούκας οὗτος Ἀνδρόνικος, ὡς εἰ διδασκτὸς ἦν τοῦ ἀρχῆθεν ἀνθρωποκτόνου καὶ ταῖς τῶν μερόπων χαίροντος συμφοραῖς, καὶ χειρῶν προσεψιφίζετο στήρην ἢ ἀνασκολόπισιν ἐγνισμάτους, βλασφημῶν ἐν πολλοῖς Ἀνδρόνικον καὶ λίαν ἀπανθρώπως αὐτοῦ καθαπτόμενος ὡς μὴ καταλλήλους τοῖς πταισμασι τὰς κολάσεις ἐπάγοντος. Ἐπιστάσης τοίνυν τῆς λαμπροτάτης καὶ εὐσέμου ἡμέρας καθ' ἣν ἡ μετὰ τοῦ προσλήμματος εἰς οὐρανοὺς ἀνοδος τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐορτάζεται, ἀθροισμὸς ἐκ προσκλήσεως γίνεται τῶν περὶ τὴν βασιλείον σχεδὸν ἀπάντων αὐλήν· καὶ ἦν διὰ τοῦτο τοῖς ἐκ παντὸς γένους καὶ ἔθνους συνδρομῆ καὶ ὄρμη, ἔνθα ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἐνηυλίζετο· ἦν δὲ τότε σακνωόμενος κατὰ τὸ ἐξω λεγόμενον Φιλοπάτιον. Ὡσπερ δὲ παλινοψίδαν οἱ συνερχόμενοι ἄδοντες, ἦ ἐν τῷ ἄλλῃ τρέχειν ἑτέραν βιάζοντες, εἶχον τὸν κατάντημα τῆς ὁδοῦ περὶ τὰ λεγόμενα τοῦ Μαγγάνη παλάτια, ἃ καὶ αὐτὰ κατὰ τὸ ἐντὸς Φιλοπάτιον ἠκοδομήντο, ἐστῦστερον δ' Ἀνδρόνικος κατηδάφισε. Καὶ ἐπεὶ πολυάνθρωπος ἦν ἡ συνέλευσις, πάνυ μέντοι πολυάνθρωπος, καὶ ἀπῆν οὐδεὶς ὃν παρεῖναι ἔχρην, ἐξάγονται παρὰ δόξαν τῶν συνειλεγμένων ὁ Δούκας τε καὶ ὁ Μακροδοῦκας ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἐπιπέδων οἰκημάτων, καὶ πρὸς τὴν αὔλειον ὡς κατάκριτοι θριαμβεύονται· Καὶ οἱ μὲν ὡς ὑπὸ δίκην ἀχθισόμενοι ἢ τὸν βασιλέα ὀφόμενοι τῶν ὑπερῶν ἐκκύπτοντα διεσκειάζοντο, ἄνω τὰ ὄμματα αἴροντες καὶ τῷ χεῖρι πρὸς τὸ τοῦ σχήματος σεμνὸν περιβάλλοντες· ὁ δὲ Ἁγιοχριστοφορίτης Στέφανος, ὃν καὶ Ἀντιχριστοφορίτην οἱ τότε ὀνόμαζον ἄνθρωποι, ἐς τὸ κατέλληλον τῶν ἔργων τῆν κλῆσιν μετὰγοντες (ἦν γὰρ ὁ τῷ ὄντι ἀναιδέστατος τῶν Ἀνδρόνικου ὑπηρετῶν καὶ πάσης ἀνοσιουργίας ἀνάμεστος), λίθον ἄρας χειροπληθῆ καὶ τοῦ

Μακροδόκα στοχατάμενος τοῦ καὶ προφερεστάτου Α κατὰ κῆδος βασιλικὸν καὶ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας καὶ τὴν τοῦ πλοῦτου βαθύτητα, παρῆναι πᾶσιν ὡς ος παράδειγμα αὐτὸν ἀφορῶν, περιβλεπόμενος ἄπασαν τὴν ὀμήγουριν καὶ τὸν μὴ λαίβοιοῦντα ἐρασελῶν καὶ ὡς ἄπιστον ἐς βασιλέα κωκολογῶν καὶ τὴν αὐτὴν καταδίκην μετὰ μικρὸν ὑποστῆναι μέλλοντα. Ἦσαν οὖν διὰ τὴν ἀπειλὴν ταύτην ὁ ἀθροισμὸς ξύμπας χερμάδια, κατέβηλον τῶν ἀνθρώπων, ἐλεινὸν καὶ ἄπιστον μετὰ τὸ πάθος θέαμα, ὡς ἀρθῆναι τοὺς λίθους ἐς κολωνόν. Ἔτι δ' ἐμπνέοντας τοὺς ἄνδρας ἀράμενοι τινες, οἷς τὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐπατέτραπτο, καὶ τάπησιν ἐνειλήσαντες ἐφ' ὧν αἱ τοῖς ἡμίονοις ἀνατιθέμεναι στρωματοθῆκαι σκέπονται, τὸν μὲν ἐς τὴν περὶ αὐτῶν ἢ τοῖς Ἰουδαίοις εἰς ταφὴν ἀποτίμῃται ἄγουσι, τὸν δὲ Μακροδόκον κατὰ τὴν ἀντιπορθμὸν τῆ μονῆ τῶν Μαγγάνων ἀποκομίζουσι λοφώδη ἀκτὴν, καὶ ἀνασκοποῦνται ἀμφότεροι. Β Καὶ τότε πρώτως οἱ τῆς Κωνσταντίνου [P. 190] ποιῆται τεθέτανται τὰ καὶ ἀκοαῖς αὐταῖς δυσπαράδικτα, καὶ ὧν ἀφηγουμένων πρότερον ἔβουον τοὺς ἀκουστικούς πόρους, τινικᾶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς προκειμένων ἀπωλοφύροντο, καὶ τὸ πρᾶχθὲν ἀναλογίζόμενοι ἀμυχανίᾳ συνείχοντο, καὶ διπλῆν ἐπὶ τοῖς γινόμενοις δίκην ὑφίσταντο· καὶ τῶν ξυμφυλετῶν γὰρ ἐδάμαζον αὐτοὺς τὰ παθήματα, καὶ εἰς αὐτοὺς ὅσον οὕτω προσπελάζειν τὸν κίνδυνον φανταζόμενοι χρονιωτέραν εἶχον τὴν βίασαν τῶν ἐν μέσοις ἤδη ἐνσχεθέντων τοῖς ἀχθαινοῖς, καθ' ὅσον οἱ μὲν τῆς πονηρᾶς ἐλπίδος ὑπέληγον ἔδει τοῦ κακοῦ ἐπιστάντος ὁ πάλαι κατὰ νοῦν ἐστρεφον, τοῖς δὲ τὸ προορῶν ἀεὶ τὸ δεινὸν καὶ τὸ οἰεσθαι τὸ μέλλον ὡς ἐφεστῶς καὶ νυκτὸς ἀφῆρει τὸν ὕπνον καὶ ἡμέρας πλέον μάλιστα πάσης ἐμυώπιζε τὴν συνείδησιν. Καὶ τὸ καινότερον, οὐ μόνον ταῦτ' ἐπάσχον ὁπόσοι τὸ ἔνδον κριτήριον εἶχον ὑποβῆπτον ὡς οὐκ ἀγαθὰ τῆ Ἀνδρονίκα εὔχονται καὶ βουλεύονται, ἀλλὰ καὶ οἷς καίτοι προσέκειτο καὶ ἀεὶ τινος μετεδίδου χρηστοῦ· τὸ γὰρ ἐς ἅπαν ἄπιστον ἦθος καὶ τὸ τῆς γνώμης καλὴμβολον ὑφορώμενοι, ἔτι δὲ τὸ πρὸς κόλασιν ἐτοιμότερον δεδιττόμενοι, οὐδ' οὕτοι τὸ τοῦ κινδύνου δέξῃ σφῶν αὐτῶν ἀπετρέποντο.

Ἄλλὰ γὰρ μηδὲ τοῦτο παραδραμέτω ὁ λόγος. C Αἰτοῦνται τινες Ἀνδρονίκον, οἷς μετὴν παρῆρσις, τὰ τῶν κρεμασθέντων καθαιρεθῆναι σώματα. Ὁ δὲ μὴ ἀηδῶς τὸν λόγον δεξάμενος ἠρώτησεν εἰ πάλαι ἀπέθοντο· καὶ γνοὺς ἐκ τῶν ἀναρτησάντων κακῶς καταστρέψαι τὸν βίον, συμπαθείας εἶπε τοὺς ἄνδρας καταξιούσιν, καὶ ἐπεδάκρυσε τούτῳ τῆ βήματι, ἰσχυροτέρην φάμενος εἶναι τῆς οἰκείας ὀρμης καὶ προθέσεως τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν καὶ αὐθεντίαν, καὶ τὴν τῶν δικαστῶν ἀπόφασιν ὑπερκεῖσθαι τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Ὡ δάκρυον τοῖς πάλαι μὲν καὶ ἡμῖν ἐν συνοχῇ ψυχῆς ὡς ἐκ νέφους ὄμβρος τῆς καρδίας ἐπιψεκαζόμενον! Ὡ λύπης σφοδρότερας σύμβολον καὶ τῶν ἔνδον πιεζόντων τεκμήριον ἀναμφήριστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ χαρᾶς συλλειβόμενον τε καὶ σταλαττόμενον ὡς ἐξ ἀμάρας τῶν ὀφθαλμῶν, D παρ' Ἀνδρονίκα δὲ μὴ ταῦτ' ὀφθόν, ἀλλ' ἐτέρην φύσιν λαχὼν καὶ τεκμαίρεσθαι παρέχον ὄλεθρον ἐν τῆ ἀμαρύνεσθαι, εἰπεῖν δὲ καὶ τὴν ὀδὸν ἐπανοίγον τῆς ἐς Ἀχέρωντα διαπλώσεως, ὅπου τὸ Στυγὸς ὕδωρ τὸ κρυερὸν ὡσεὶ καὶ φοικῶδες καὶ μόνης ἀκτῆς ἀποτρέπαιον. Ὡ πόσων ἐσθειας κόρας, θερμότερον προχέθην! Ὡ πόσους εἰς ἔδου παρέσυρας πέταυρον λάβρον ἐπιβρύεν! Ὡ πόσους κατέκλυσας! Ὡ οἷους ἄνδρας εἰς τύμβον παρέπεμψας εἰς τὰ ὕστατα νίπαρ παραληφθῆν ἢ ὡς χρῆ ἐπιτάφιος καὶ λοιπὴ τις

PATROL. GR. CXXXIX.

dæorum cœmeterium, Macrodoeam in littus editius, quod est e regione Manganiî monasterii, transvehunt, atque utrumque palis affigunt. Ac tum primum Cpolitani ea cum luctu viderunt, a quorum commemoratione prius aures abhorrebant; atque id facinus reputantes, attonitis similes, quo se verterent nesciebant, duplices pœnas luentes. Nam et popularium calamitate movebantur; et, quia idem periculum jam jam sibi quoque imminere putabant, longiore cruciati afficiebantur quam ii qui jam in mediis tormentis erant. Nam hi quidem mala timere desierant, oppressi malo; quod animus pridem augurabatur: illi vero, quia malum subinde providebant, et futura tanquam præsentia cernebant, neque noctu somnum capere nec interdiu quietis animis esse poterant, conscientiam quasi flagellis excruciati. Neque vero ii solum sic affecti erant, qui animi parum amici erga Andronicum sibi erant **SSS** conscii, sed, quod magis mireris, ii quoque quibus favebat Andronicus et subinde aliquod bonum impertiebat.

In causa erat, quod acerbitalis, implacabilitatis et sævitie hominis gnari periculi aciem ne se quidem evituros metuebant. Est et hoc memoratu dignum. Quidam homines apud Andronicum gratiosi petebant ut suspensorum corpora tollerentur. Is vero iis verbis non offensus, rogavit num pridem essent mortui. Ubi ex carnificibus audivit malos male periisse, se dolere vicem illorum dixit. Ac id dictum lacrymis prosecutus, adjecit legum severitatem et auctoritatem sua voluntate et proposito plus valere, et judicium sententias suo judicio præpollere. O lacrymæ, quæ et olim et a nobis in animi mœrore fundebamini, ex corde tanquam imber e nubibus destillantes! o gravioris tristitiæ signa, et eorum quæ intus urgent argumenta certissima, quamvis aliquando etiam præ gaudio ex oculis veluti guttæ exuberetis! alia vestra natura est apud Andronicum: interneconis estis prænuntiam, et in Acherontem et Stygiam paludem **SSA** vel ipso nomine detestabilem demanatis. O quam multorum pupillas vestrum profluvium exstinxit! o quam multos in Orcum adegistis! o quot demersistis! o quales viros in sepulcrum conjecistis et ultimo lavaero abluistis, tanquam inferiæ effusæ! λοιπὴ ἐκκενωθῆν

21

Ad hunc modum Macroduca Constantino et Duca Andronico e medio sublatis, quemadmodum remunerari amicorum benevolentiam soleret Andronicus constabat. Non multo post duo fratres Sebastianos in altero freti littore, quod Perama dicitur, suspendit, quod scilicet vitæ ejus insidiati essent.

7. Hujusmodi atque aliis deterioribus rebus et suppliciis Andronicus subinde occupabatur. At Comnenus Alexius, Manuelli imperatoris ex fratre nepos et pocillator, ab Andronico in Scythiam relegatus atque inde profugus, draconis volantis instar in Siciliam pervectus, Gilielmo insulæ tyranno quis esset aperuit; atque una cum ipso ex Philippica provincia oriundus Maleinus, vir non illustri 335 genere, non splendida fortuna, non rebus gestis clarus. Hi quam bilem ambo contra Andronicum conceptam longo tempore parturiant, alter fortasse non sine causa, alter vero in Comneni gratiam, et ut aliquo nomine dignus videretur iis a quibus ignorabatur, eam tandem contra patriam pepererunt, illa non in aurem regis locuti, sed palam, multis audientibus, fere plantas ejus demulcentes et linguis suis canino more deosculantes, non quæ Andronico nocitura erant, sed per quæ tyrannum Siculum ad Romanarum provinciarum vastationem tanquam ad paratam prædam concitarent. Is vero iis verbis incitatus, eoque magis quod cum popularium suorum oratione consentirent, qui cum olim in aula Cpollitana stipendia mererent, tum Andronici metu et neglectu sui, alii alio dispersi, eadem sæpe dixerant, et copias quas habebat coegit, et magnis stipendiis, majoribus promissis tam pedestrium quam equestrium auxiliorum multa millia accivit. Peditatu Dyrrachium trajecto urbem primo impetu capit. Navalibus copiis recta in Thessalonicensem portum delatis interjectas 336 regiones in deditio-nem accepit, Thessalonicam vero illustrem urbem terra marique obsessam corona cepit, ac post dies aliquot obsidionis exercitum introduxit, eo successu non tam ob defensorum timiditatem et imperitiam rei militaris quam ob Davidis Comneni, præfecti urbis, ignaviam usus. Qui cum Thessalonicensibus nihil commodaret, sed metuendo Andronico et crudelibus ejus manibus cavendis ingeniosissimus esset, aut fluctus marinos subire, aut de summis rupibus se præcipitem dare, aut in montibus et speluncis abdere, aut fugitivi illius prophetæ exemplo a ceto deglutiri debuisset. Verum ille horum nihil fecit, sed malo Thessalonicensium fato urbis præfecturam parum honeste adeptus, vir muliere corruptior et cervis timidior, tantum non eos a quibus et ipse et urbs caperetur longe adhuc remotos accersivit: atque in id operam ultro dedit, ut in eorum manus perveniret. Nam cum pugnandum esset et omnis generis arma et machinæ contra urbem expeditentur, se pro

Καὶ ὧδε μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἔθετο τὸν Μακροδοῦ-
καν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον,
κάπιν τοιούτοις αὐτοῖς Ἀνδρόνικον εἶδον ἀντιμα-
τροῦντά σφισι τῆς εὐνοίας τὰ φειλῆματα· μετ' οὐ
πολὺ δὲ καὶ τοὺς Σεβαστιανοὺς ὁμαίμονας, δυνά-
ζοντας τὸν ἀριθμὸν, ἐς τὴν ἀντιπέραν ἀναρτῆ τοῦ
πορθμοῦ ὅς κικλήσκεται Πέραμα, διὰ τὸ δῆθεν ἐπι-
βουλεύειν αὐτοῦ τῇ ζωῇ.

Ζ'. Ἄλλ' ἐν τοιούτοις μὲν καὶ περὶ πλεῖστοις ἄλλοις
καὶ χείροσιν [P. 191] οὐκ ὀλίγοις ἀεὶ ἐνηυχαίρει
Ἀνδρόνικος· ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὅς ἐπὶ
τοῦ κεράσματος ἐτέτακτο τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἐκ τῆς
αὐτοῦ φύτλης γεγεννημένος (ἐκ γὰρ ἀδελφόπαιδος
προελήλυθεν), ὑπερορίαν ἐς τοὺς Σκύθας Ἀνδρόνικον
κατακρίθεισιν κάκειθεν φυγὰς γενόμενος, εἴποι ἂν τις
ἄφρις πετόμενος εἰς Σικελίαν κατέλυσε, καὶ τῷ ταύτης
τυραννεύοντι Γιλιάλμω εἰς ὄψιν ἔλθων, καὶ ἑαυτὸν
ὄστις εἶη καταφανῆ θέμιος, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ ἐκ
τῆς Φιλίππου ἐπαρχίας ὀρμώμενος Μαλεῖνος, ἀνὴρ
οὐ τὸ γένος ἐπίσημος, οὐ τὴν τύχην λαμπρὸς, οὐ
γνώριμος τὸ ἐπιτίθειμα, ὃν συνίλαβον ἄμφω χόλον
καὶ ὄδινον ἐπὶ πλείστον κατ' Ἀνδρόνικου, ὁ μὲν καὶ
δικαίως ἴσως ἐπεγαλῶν, ὁ δὲ Μαλεῖνος τῷ Κομνηνῷ
χρηζόμενος καὶ δοκεῖν τις εἶναι τῶν αἰδοῦς ἀξίων
παρὰ τοῖς οὐκ εἰδῶσι πραγματευόμενος, τοῦτον κατὰ
τῆς πατρίδος ἀπέτεκεν, ἐκεῖνα μὴ πρὸς οὐν τοῦ
ρήγος, ἀλλ' ἐπὶ πολλῶν εὐπαρακλήτως λαλήσαντες
ἐν τῷ μικροῦ τῶν ἐκείνου ποδῶν τὰ πέλματα κατα-
ψῆν καὶ κνηδὸν ταῖς ἐκυτῶν γλώτταις περιλιχμά-
ζειν, οὐχ ὅσοις κακῶς παθεῖν Ἀνδρόνικος ἐμελλεν,
ἀλλ' οἷς ὡς ἐπὶ θήραμα πρόλειρον τὴν ἄλωσιν τῶν
Ῥωμαϊκῶν χωρῶν διερεθίσσειν εἶχόν τὸν τῶν Σικε-
λῶν τύραννον. Ὁ δὲ τοῖς τούτων λόγοις ἀναβρίπι-
σθεῖς, καὶ ἄλλως ἔχων ἀναφέρειν τὰ ἐπαρόμυνα ἐς
τὸ σύμφωνόν τε καὶ ταυτοδύναμον οἷς καὶ παρὰ
ταυτογενῶν ἐκείνῳ Λατίνων πολλὰ καὶ ἀκήκοις;
πάλαι μὲν ἐπὶ μισθῷ συνόντων Ῥωμαίοις καὶ τὴν
αὐτοκρατορικὴν ἐκτριβόντων αὐλείων, τότε δὲ δια-
σπαρθέντων ἄλλων ἄλλοσε διὰ τὸν παρὰ σφίσι
ἀτεράμονα καὶ ἀτεγκτον Ἀνδρόνικον καὶ τὸ ἐξ
αὐτοῦ ἀκηδῆς, τὰς τε οὐσας πολεμικὰς δυνάμεις ἐς
τὸ ἐπικρατὲς διατίθειν, καὶ τὸ ξηρολογικὸν ἐκ πολ-
λῶν ὀπλιτῶν ἀποκρίνας καὶ ἀδροῖς ἐπάρας μισθώ-
μασι καὶ μείζοσι φουρήσας τοῖς ἐπαγγέλμασιν ἐς
χιλιάδας τὴν ἵππον καταριθμεῖ. Καὶ τὴν μὲν πεζὴν
στρατιάν ἐς Ἐπίδαμον διαβιβάσας καὶ ταύτην
αὐτοβοεῖ κατασχὼν, τὴν δὲ ναυτικὴν δύναμιν εὐθὺς
πλοήσασαν σχῶν ἐς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐκίνεα,
τὰς ἐν τῷ μεταξύ χώρας ὁμολογίᾳ αἰρεῖ. Ὁμοῦ δὲ
τῶν στρατευμάτων κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν
τὴν λαμπρὰν ἐν πόλεσι Θεσσαλονίκην διαλαβόντων
μίτρα Ἄρεος καὶ διαζωσάντων, ἑάλω αὐτῇ πολιορ-
κίᾳ καὶ εἴσω μεθ' ἡμέρας ὄχεται τὸ πολέμιον,
οὐκουν διὰ τὸ τῶν ἐνδον ἀμυνομένων ἀπάλαμνον τε
καὶ ἀπειρόμαχον, τὴν δὲ μαλακίαν μᾶλλον τοῦ στρα-
τηγούτου Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν. Οὗτος γὰρ ἐς οὐ-
δὲν χρήσιμος τοῖς Θεσσαλονικεῦσιν ὄφθεις, δεξιό-
τατος δὲ μόνον γενόμενος ἀεὶ δεδιέναι Ἀνδρόνικον
καὶ τρόπον ἐπιζητεῖν δι' οὗ δὴ τὰς ἀάπτους ἐκείνου

χειρας διαφευξείται, δέον κῦμα θαλάσσης ὑπελθεῖν ἢ κατὰ πετρῶν ἡλιβάτων βαλεῖν ἑαυτὸν ἢ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις εὐρέσθαι ἀποκρυβῆν ἢ κατὰ προφήτην φυγάδα κήτει θαλαττίῳ καταποθῆναι, ὁ δὲ τοιοῦτο μὲν οὐδὲν τι ποιεῖν ἐπιβάλετο, ἐπὶ κακῇ δὲ μοίρῃ τὴν τῶν Θεσσαλονικέων χειρῶν ἀρχὴν καὶ τὴν ἀρχηγίαν ὁ καὶ γυναικῶν [P. 192] θηλύτερος καὶ τῶν ἐλάφων δευλότερος οὐκ εὐκλεῶς κληρωσάμενος, ἔλαθε τοὺς συλληψομένους αὐτὸν τε καὶ τὴν πόλιν Θεσσαλονικίην καὶ πόρρωθεν ὄντας μεταπεμπόμενος ἄντικρος, καὶ ἑαυτὸν ἐκείνοις ἐγγερίον ἐκούσιον ζώγρημα θέσθαι διὰ παντός μελετών. Οὐκοῦν καὶ τοῦ τῆς μάχης ἐνστάτος καιροῦ καὶ παντοίων ὅπλων καὶ μηχανῶν κινουμένων κατὰ τῆς πόλεως θεατῆς τῶν πολεμίων μάλιστα ἦν αὐτὸς, οὐκ ἀντίπαλος. Οὔτε γὰρ δι' ὅλης τῆς πολιόρκιας ὠφθη ἱεπεκρωμένων, καίπερ διανιστώντων αὐτὸν οὐ μετρίως πρὸς τοῦτο οἱ τῆς πόλεως προησπίζοντο, οὔτε δράσειν οὕτως αὐτοῖς ἐπέδωκεν, ἀλλ' ἤγγχε τὸ τῶν πολιτῶν πρόθυμον οἶα καὶ σκυλάκων γενναῖον δρμητῶν θηρατῆς ἀχρηστότατος. Τοῖνον οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ὤπτο πανοπλίαν ἀμφιστάμενος, ἀλλ' ἀπέιχε κράνους καὶ θώρακος καὶ κνημίδων καὶ θυρεοῦ κατὰ τὰς ἐσκιετραφημένας τῶν γυναικῶν καὶ μηδὲν εἰδυίας πλέον γυναικωνίτιδος, καὶ περιῆει τὴν πόλιν ἡμίονον ἔποχος μετ' ἀναξυρίδος συνεπτυγμέντης ὀπισθίῳ δεσμεύματι καὶ πεδίλων κομφῶν ἐστιγμένων χρυσῶν, ἐς αὐτὸν ἀπολιγόντων ἀστράγαλον. Τῶν δὲ μηχανημάτων τὰ τεῖχη τυπόντων καὶ βαλλόντων τοὺς λίθους ἔραζε, αὐτὸς εἰς γέλωτα εἶχε τὰ τῶν ἀφειμένων πετρῶν βολήματα (15) καὶ τὰ τοῦ περιδόλου ἐν τῇ κλήτεσθαι μυκήματα· κἂν τῇ ἐρείπεσθαι βήγματα, « Ἐνωτίζεσθε γοῦν, » ἔφασκε τοῖς ἐκείνῳ συνοῦσι φαύλοις ἀνδραρίοις, ὑπὸ ἀφίδα ἰσχυρὰν τοῦ τεύχους παραδύσμενος, « τὰ τῆς γράλιας μυκήματα, » ὁ τιθηνοῦ εἰσέτι· δέόμενος· ἐκάλει δ' οὕτως τὴν μεγίστην τῶν ἐλεπόλεων, ὅφ' ἦς ἤχρηστο τοῦ τεύχους τῆς πόλεως, τῶν λίθων ἐκπιδόντων τῆς ἀρμογῆς τοιοῦτον τοῖνον προδότην ἢ Θεσσαλονικέων τότε κληρωσάμεντ, φύλακὰ δυστυχῶς, καὶ κυβερνήτην λαχοῦσα τὸν καταποντιστὴν καὶ λατῆρα τὸν φαρμακίαν, ἐπ' ὄλιγον ἀντισχοῦσα τοῖς ἐχθροῖς ὑπέκυψε.

Τὰ δ' ἐπὶ τοῖτοις γεγενημένα ἄλλη εἰς ἐστὶ κακῶν Πλιάς, καὶ τριγυκὰς ὑπερβαίνουσα συμφορὰς ἄπας γὰρ οἶκος τῶν ἐνότων ἡρήμωτο, οὐδ' ἦν οἰκία τις σώζουσα, οὐ στενωπὸς τῶν ἀναιρούτων λυτρούμενος, οὐ κατάδυσσις ἐπὶ πολὺ ἀποκρύπτουσα. Ἄλλ' οὐδὲ σχῆμα ἤλαεῖτο ἐλαεινόν, οὐδ' ἐδυσωπεῖτο θυσιώπησις, ἀλλὰ διὰ πάντων ἐχώρει τὸ ἔφορος, καὶ θυμοῦ λῆξις ἦν ἢ ἀπάγουσα τοῦ βίου πληγῆ. Κενὴ δὲ καὶ ἢ κατὰ τοὺς ἱεροὺς νεῶς συνδρομῆ τῶν πολλῶν εἰδείκνυτο, καὶ ματαία ἢ ἐπὶ ταῖς εἰκασίαις ταῖς θεαῖς πεποίθησις. Οἱ γὰρ βάρβαροι καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα συγγέροντες πράγματα τιμῶν οὐκ ἤδεσαν τὰ θεοῦ, οὔτ' ἀσπίαν παρεῖγον τοῖς εἰς τὰ τεμένη προστρέχουσιν· ἀλλ' ὅ ἦν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς δόμοις κατάντημα, τὰ μηχανήματα δηλονότι παραυτικά πεσεῖν ἦγον τῆς οὐσίας ἀπάσης φιλωθέντα τινὰ διαπεθῆναι, δὲ παρὰ τοῖς κορθηταῖς ἐς μεγίστην εὐποιαν συνελογίζετο, τοῦτο καὶ οἱ ἐν τῇ νεῶ καταπεύγοντες πέρας εὔρισκον, ἵνα μὴ προσθείην καὶ τι βαρυσυμφορύτερον ἕτερον, τὸ ἐκθλίβειν ἐκεῖσε κακῶς τὴν ψυχὴν τῇ τῶν μυριάδων συνδρομῇ τε καὶ συμπιλήσει, αἱ τοὺς θεοὺς δόμους εἰσέδυσαν· κἂν τοῖς ἱεροῖς γὰρ μεθ'

A spectatore hostium, non pro bellatore gessit. Nunquam certe totius obsidionis tempore ullam eruptionem fecit, quamvis non paucis, quæ in præsidio erant, exhortantibus. Neque id ipsos facere passus est, sed civium alacritatem, ut ignavus venator canum impetum, cunctando suffocavit. Neque armatum quisquam eum aut galeatum vidit: sed galeam, thoracem, ocreas ita vitavit ut delicata muliercula, quæ præter umbram conclavis sui nihil novit. Mulo quidem per urbem vehebatur cum pallio, quod a tergo nodus astringebat, et elegantibus calceolis auro usque ad talos interpunctis. Cum autem machinæ muros quaterent et saxa humi deciderent, excussorum saxorum bombos et mœnium cum ferirentur mugilum et ruinas ridebat, et familiaribus suis nequam hominibus sub tuta crepidine muri stans: « Audite, inquit, anicula mugitum. » Sic autem machinam maximam vocabat, qua saxa compage sua elidebantur, homo ipse adhuc nutricis egens. Igitur Thessalonica talem proditorem pro duce, piratam pro gubernatore, veneficum pro medico sortita, hostibus non diu restitit.

388 Deditionem ingens malorum pelagus est consecutum. Omnes ædes sunt desertæ, nulla fuit domus quæ servaret, nullus angiportus ab homicidis defendebat; nulla caverna erat quæ diu celaret: nullæ preces, nulli gestus miserabiles misericordiam impetrabant; grassatur ubique ferrum; ira non nisi lethali lectu lenitur; frustra vulgus in templum concurrat, frustra sacris imaginibus fidit. Nam Barbari divinis humanisque rebus confusis nulla religione movebantur, neque in sacras ædes confugientibus parcabant. Illud saltem proficiebant miseri, ut aut statim gladio caderent aut bonis omnibus ereptis dimitterentur; quod vastatores illi summum beneficium indicabant. Idem exitus manebat eos qui in fana se conferebant. Et accedebat malum gravius, quod infinita multitudinis concursu multi et ex compressione exanimabantur; et ab hostibus in sacra irrudentibus trucidabantur, et obvii quique pro hostiis crudeliter mactabantur. Et qui pepercissent hominibus qui divinis rebus insultabant et Deum plane contemnebant? neque vero tam illud erat novum, quod

Hier. Wolfii notæ.

(15) Τὰ τῶν ἀφειμένων πετρῶν βολήματα. Ex hoc loco fore conjicio, Stielos habuisse bombardas

eo tempore, nisi fortasse ballistis maximis usi fuerint.

sacra 389 donaria rapiebant et profanis manibus non tangenda contrectabant ac caninis oculis ea intuebantur quæ aspicienda non sunt, quam hoc nefarium, quod sacrosanctas Christi et saculorum ejus imagines terræ allidebant, et pedibus insistentes, si quid ornatus ex materia pretiosa inerat, eo ulcunque direplo ipsas in trivia efferebant, ut a prætereuntibus conculcarentur, aut ad cibum coquendum foco apponebant. Illud autem maxime nefarium est et piorum auribus detestabile, quod in sacra et ipsis angelis venerabili mensa indecore saltabant et barbarica quædam cantica psallebant. Deinde pudendis apertis sacrum pavementum in orbem permingebant, aspersione illa et calidis balneis noxiis dæmonibus utique gratificantes, ut in iis fatigati cladibus hominum innatarent. Sed cum tandem malorum finis instare et pugna quietura videretur, Siculi duces intervenerunt et turbæ in cædes ruentis impetum repræsserunt; quorum unus cataphractus, 390 equo insidens, Theodori martyris, e cujus sepulcro unguentum ebullit, templum ingreditur, et alios obliquo ense verberando alios vulnerando vix militum intemperias cohibere potuit. Verum ne sic quidem tolerabilis fuit Thessalonicensium conditio. Etsi enim postridie expugnatae urbis a cædibus civium temperatum est, tantæ tamen grassationes in superstites fuerunt, mille modis ad eundem vitæ exitum tendentibus, ut cum mortuis bene actum videretur, et ut apud Jobum tolerantissimum est, multi frustra mortem exoptarent. Nam etsi alii fere omnes in bello victos hostes, ut victoriæ superbia dictat, sæviunt, Latinus tamen superatis adversariis intolerabile malum est et verbis inenarrabile. Quod si Romanus sit comprehensus, et is Latinæ linguæ rudis, et a peregrinitate ita abhorrens ut in vestitu nihil cum eis commune habeat, is vero Deo invisus habetur et quovis supplicio dignus. Quæ vipera, quis leo, præda vetere omisa et calidum adhuc venatum devorans, ita sævit 391 ut Latina immanitas in captivos? non flectitur precibus, non molliitur lacrymis, non blandis lenitur verbis: quamvis suavis cantus, strepitus anserum aut clangor miliorum habebitur. Si Orpheum cithara, cygnos moribundos cantus dulcedine superes, nihil profeceris; et ut paulisper barbarica feritas mulceatur, D mox tamen ad ingenium redit, in cædes ruit, nec supplicum vocibus plus movetur quam incus ictu malleorum. Ea gens tantum iracundiæ indulgere novit et imperatis ejus obtemperare. Quid vero malorum prætermittat homo Romanis infestus, eorumque inveterato odio ita flagrans ut nec vetus ille serpens, humani generis insidiator, unquam tantum virus acerbitalis in terras evomuerit? nam execrabilia Latini provincias nostras paradiso comparant, nostrorumque bonorum desiderio genti nostræ perpetuo sunt infesti, et subinde mala machinantur; quæ si quando temporibus adducti

A ὀπλων ἐπισπιδῶντες οἱ ἐναντίοι τὸν ἐν ποτί, ἀνήρουν ἀεὶ, [P. 193] καὶ ὡς θύματα τοὺς καταλαμ-
βανομένους ἀνηλεῶς ἐκεράζον. Πῶς δὲ ἀνθρώπων
ἡμελλόν φεῖδεσθαι οἱ τοῖς θεοῖς ἐμπαρονοῦντες
καὶ μηδ' ὅλως Θεοῦ ἐμπαζόμενοι; ἄλλ' οὐ τοσοῦτον
καινὸν εἰ τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα ἱεροσούλου καὶ
χερσὶ βεβήλοισι καὶ ὀφθαλμοῖς κυνέοις ἤπτοντο τῶν
ἀψύστων καὶ τοῖς μὴ θεατοῖς ἐνητένιζον, ὅσον δὴ
ἀνόσιον εἰ τὰς πανηγεῖς Χριστοῦ εἰκόνας καὶ τῶν
αὐτοῦ θεραπόντων ἠδάφιζον, καὶ τούτων κατεπεμ-
βαίνοντες, εἴ τις μὲν κόσμος ἐξ ὕλης προσῆν τιμαλ-
φοῦς, τοῦτον ἀφήρουν ἐκσπῶντες ὡς ἔτυγεν, αὐτάς δ'
εἰς τὰς τριόδους ἐξέφερον τοῖς παροδεύουσιν ἐσομένης
εἰς καταπάτημα, ἢ τῷ τῆς διαίτης πυρὶ παρεδίδο-
σαν. Ἀνοσιώτατον δὲ μάλιστα καὶ ὡς ἐδυσχεύουσαν
τῶν πιστῶν εἰ τινες ἦσαν οἱ τῆς θυρωροῦ καὶ ἀγ-
γέλοισι αὐτοῖς αἰδεσίμου ἄνωθεν ἀνιόντες τραπέζης
ἐπ' αὐτῆς ὠρχοῦντο μεταφερόμενοι ἀσχημόνως, καὶ
τινα βάρβαρα ἀπηχίστατα ἄσμεῖα πάτρια ἐψάλλον,
εἶτα τὴν αἰδῶ ἀνακαλύψαντες καὶ τὸν ποδῶνα τοῦ
τῆς κοιτίας ἀσκοῦ βέειν ἀέντες ἐνούρου κύκλω
κατὰ τὸ ἅγιον ἔδαφος, περιβρῦντήρια ταῦτα τελοῦν-
τες δαίμοσι καὶ λουτρὰ θερμὰ τοῖς ἀλάστορσι
σχιδιάζοντες, οἷς οὗτοι μετὰ κάματον διαπύχονται,
ὃν διήνεγκαν ἀνθρώποις συμφορὰς μηχανώμενοι
καὶ δεινὰ διαθλοῦντας ἀνήκεστα. Ἐπεὶ δὲ ποτε
τὰ δεινὰ δόξαν τοῦ λῆξαι εἴληψε καὶ εἰς ἀνοχὴν
ἀπέιδεν ὁ πόλεμος, μέτρον ὀφθέντων οἴκῃ εἰς
ἀρχηγούς τῶν Σικελῶν ὑπερανεστήκασαν, καὶ τὴν
τῶν πολλῶν ἐπισχόντων ὄρμην εἰς ἀναίρεσιν, ὧν
ἄτερος ἐφιππος σιδήρῳ κατάφρακτος τὸν τοῦ μυρο-
βλύτου μάρτυρος εἰσίδου νεῶν, καὶ τοὺς μὲν τῷ πλα-
τεῖ παίων τοῦ ξίφους, τοὺς δὲ καὶ ἀλγῆθις τραῦμα
πλήττων ἰσχυσε μόλις τὴν τοῦ κακοῦ στήσαι φορὰν,
οὐδ' οὕτω τὰ ἐξῆς ὡς ἐν κακοῖς μέτρια Θεσσα-
λονικεῦσιν ἐφανησαν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐς ἄδου κατάγε-
σθαι τοὺς πυλιορρηθέντας ἢ μετὰ τὴν ἄλωσιν εὐθὺς
ἡμέρα κατέπαυσε, τὰ δ' ἐπισυμβαίνοντα ἄλλως
ὀδυνηρὰ πρὸς τὸ αὐτὸ τῆς ζωῆς τέρμα μυριακῶς
τοὺς τλήμονας κατηνάγκαζον καὶ βέλτιον τὸ θανεῖν
ἐποίουν ὑπὲρ τὸ ζῆν, ὥστε τὸ τοῦ τλησιπόνου Ἰωβ
εἰπεῖν, πολλοὶ δεόμενοι τελευτῆς οὐκ ἐτύγχανον.
Καὶ πᾶς μὲν γὰρ ἕτερος πολέμῳ τὸ ἀντίπαλον χέρω-
σάμενος κακῶς αὐτῷ κέχρηται καὶ ἀνελετημόνως
προσφέρειται, καὶ ὅσα ἢ ἐκ τῆς νίκης ὑπεροφία
ὑποτίθει, διαπράττεται. Λατῖνος δὲ κορθήσας τὸ
ἀντιπίπτον καὶ ὑποχείριον ἐργασάμενος ἀνύποιστόν
ἐστι μάλιστα κακὸν καὶ λόγῳ ἀπεριήγητον· εἰ δὲ καὶ
Ῥωμαῖος εἴη ὁ συλληφθεὶς, καὶ αὐτὸς καθαρῶν
γλώττης Ἰταλιώτιδος, καὶ τοσοῦτον τοῦ ἕτεροφύλου
ἔθους ἀποξενούμενος ὡς μηδὲ κατὰ τὴν σωματικὴν
περιβολὴν βραχὺ τι γυῦν Λατῖνοις ἐπικοινωνεῖν, εἴη
ἂν οὗτος ἐστυγημένος Θεῷ καὶ τῆς ὀργῆς Κυρίου
ἀμιγῆ κατακριθεὶς πιεῖν τὴν κύλικα καὶ τὸ ποτή-
ριον ἀκίραστον προσενέγκασθαι. Ποῖα γὰρ θανατη-
φόρος ἐχιδνα ἢ περνοφύλαξ ὄφις ὀλέθριος ἢ ταυμο-
φόντης λίων, τὰ τῶν βρωμάτων ἔωλα παρορῶν [P.
195] θερμῆς δ' εἴη τῆς θήρας ἐμφορούμενος, οὕτως
ἂν ἐλυμήνατο ὡς ἀπανθρωπία Λατίνῃ ζωγρήσασα;

οὐκ ἐπικλᾶται λιταῖς, οὐ θηλύνεται δάκρυσιν, οὐχ αἰμύλοις ἱλαρύνεται φθέγμασι. Κἄν ᾤσῃ τις χάριεν, κλαγγὴ τούτῳ ἱκτίων ἢ κρώγμους κορώνης λογιζέται. Εἰ δ' οὕτως εἶη θελκτήριον ὡς καὶ πέτρας αἰρεῖν, ὅποια τὰ Ὀρφαϊκὰ κρούματα, εἰς κενὸν μὲν καὶ οὕτως ὁ φορμίζων ἐψάλαξε καὶ μάτην ἀείδειν ἀνεβάλετο λιγυρόν· εἰ δὲ που καὶ ἀλοῖη τῇ αἰοῖδῃ ὁ βάρβαρος, ἀλλ' εἰς κύκνειον ἄσμα τελευταῖόν τε καὶ φιλότιμον ἢ ἀμείλικτος τοῦτο ψυχῇ συλλογίζεται αὐτὸν πάλιν κατεργαζομένη θάνατον, καὶ μένουσα πάλιν ὡς πρότερον ἄθελκτος ἢ ὡσπερ ἄκμων ἀνήλατος, πρὸς πᾶσαν ἱκετεῖν ἀνένδοτος. Μόνῳ οἱ τοῦ θένους τούτου τῷ θυμῷ χαρίζεσθαι ἴσται, καὶ οἷς οὕτως ἐπιτάσσει ὀργίλως ὑπενιδιδόναί πεφύκασι. Τί δ' ἂν κακὸν εἶη παρειακῶς ἀτέλεστον ἀνὴρ μισορώμαιος καὶ τοσαύτην ἀποθησαυρίσας ἐν ἑαυτῷ καθ' Ἑλληνας ἄνδρὸς ἀπέχθειαν, ὅποιαν οὐδ' ὄφρι αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος τοῦ ἀνθρωπέλου γένους ἐπιβουλος συνεληθῶς πάλαι ἀπέτεκεν; ἐπεὶ καὶ παραδείσῳ μὲν ἀντικρυς παρὰ τοῖς καταρατοτατοῖς Λατίνοις εἰκάζεται ἦν ἡμεῖς ἐλάχομεν οἰκεῖν καὶ ὀποκαρπεύεσθαι, καὶ δυσέρωτες ὄντες τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν κακογῶμονοῦσιν ἀεὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ κακῶν εἶσι τέκτονες διὰ παντός. Κἄν φιλεῖν πλάττωνται, τὸν καιρὸν ὑποδύμενοι, μισοῦσιν ὡς ἔχθιστοι· κἄν ὁ λόγος αὐτοῖς εὐπροστίγορος καὶ ὑπὲρ ἑλαῖον βέων ἀποφῆτι ἀπαλύνηται, ἀλλὰ βολίδες εἰσι καὶ οὕτως αὐτοὶ, καὶ μαχαίρας ἀμφιστόμου τομώτεροι. Ὅθεν μῆσον ἡμῶν καὶ αὐτῶν χάσμα διαφορᾶς ἐστήρικται μέγιστον, καὶ ταῖς γνώμας ἀσυναφεῖς ἔσμεν, καὶ κατὰ διάμετρον ἀφιστήκαμεν, εἰ καὶ σώμασι συναπτόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν πολλὰκις εἰλήχειμεν οἴκησιν. Ὅθεν καὶ αὐτοὶ μὲν ὑψαυχενοῦντες τὰ πολλὰ, καὶ τὸ τοῦ σχήματος ὑπερηφάνως ὑποκρινόμενοι ὄρθιον, ὡς πτέρναν φιλοῦσι τηρεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὸ λείον τοῦ ἥθους ἡμῶν καὶ ὑποκαταβαῖνον χαμαὶ διὰ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ὑπέροφρον καὶ τὸ κομπηρὸν καὶ σεμνὸν καὶ τὴν κόρυζαν οἶά τινα κεφαλὴν ἄνω ὑποβλεπόμενοι τείνουσαν, ἐπ' αὐτῆς τὴν πορείαν τιθέμεθα φλῶντες (16) ἐς δεῦρο τῇ δυνάμει Χριστοῦ τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων ἔξουσιων βραβεύοντος καὶ τὸ μηδὲν ἐντεῦθεν παθεῖν ἢ καὶ ἡδικῆσθαι παρέχοντος.

Καὶ οὕτω μὲν, ἵνα καθ' εἰρμὸν αὐθις προτῆ τὸ λέγειν, ὁ Σικελικὸς στρατὸς τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ἐνδοκὸν γενόμενος ὅσα καὶ οἷα μὴ Θεῶν φίλα τετέλεκε, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τοῦ Αὐγούστου μηνός, τῆς τριτῆς ἐπινεμήσεως, τοῦ ἑξακισχίλιστοῦ ἑξακοσιοστοῦ ἐνενηκостоῦ καὶ τρίτου ἔτους, τῆς τειχομαχίας ἀρξάμενος, καὶ συμπεράνας ταύτην ἀβλαβῶς ἑαυτῷ πάντη κατὰ τὴν πέμπτην καὶ δεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνός. Οὐ μόνον τοῖνον, ὡς ἐλέγομεν, τοῦ πόλεμου ἐνισταμένου τὰ τῶν ὄλων πεπόνθησιν οἱ Θεσσαλονικεῖς χεῖριστα, ἀλλὰ καὶ τούτου λήξαντος οὐκ ἔβρεψεν ἢ τύχη πρὸς τὸ φιλόανθρωπον, οὐδ' ἐνεῖδον αὐτοῖς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμερον· οὐ γὰρ οἰκιῶν μόνον τοὺς δεσπότας ἐξήλασαν καὶ τῶν κειμηλιουμένων ἐντὸς ἀπεστέρησαν αὐτοὶ ταῦτα ἰδιωσάμενοι [P. 195], ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια προσαφείλοντο, μηδὲ τῶν ἐσχάτων ὑποδυτῶν ἀποσχόμενοι τῶν κρυπτόντων ἢ τῆ φύσις ὡς ἀσχημονα καλύπτειν ἐπέταξε, μήτε μὴν τρύφους τοῖς δεσπόταις μεταδιδόντες ἢν αὐτοὶ περ εἰς τοὺς κόπους εἰσεληλύθεισαν, ἀλλ' οἴκοι μὲν οἱ ἀλλότριαι καθήμενοι κατεσπάθων τὰ ἐνόητα καὶ ὀσημέραι ἐκόμαζον, τοὺς δὲ συγκεκομικότας εἰς τὰς σιπύας εἰων ἐπὶ τῶν τριόδων πλάζεσθαι νήστιδας, χαματιύνας, γυμνόποδας καὶ ἀχιτωνας ὡς κλίνην μὲν ἔχειν τοὺς πρότερον εὐπαρύφους τὸ δάπεδον, στέγην τὸν οὐρανὸν, τὴν δὲ κοπρίαν θαλπωρὸν δέμνιον. Ὅθεν χεῖρον τῶν ἀφηγουμένων καὶ ἕως αὐτῆς δάκνον ψυχῆς, οὐκ ἔξῃ τὸις πρῶην δεσπόταις παρεισιναί

A amicitiam simulant, tamen acerrimas inimicitias clam alunt. Si blandis verbis et oleo mollioribus utuntur, jacula et ancipites gladii in iis delitescunt. Tanto discordiæ vallo invicem dirempti sumus, nec ullo modo animi conjungentur, etsi corporibus conjuncti in iisdem ædibus habitemus. Illi plerumque, erecta cervice elatoque vultu incedentes, morum nostrorum levitatem et ex modestia humilitatem cavillari et despiciere solent. Nos vero eorum supercilium, jactantiam, fastum, insolentiam Christo auspice conculcamus, qui potestatem dat super serpentes et scorpiones citra noxam ambulandi.

Τί δ' ἂν κακὸν εἶη παρειακῶς ἀτέλεστον ἀνὴρ μισορώμαιος καὶ τοσαύτην ἀποθησαυρίσας ἐν ἑαυτῷ καθ' Ἑλληνας ἄνδρὸς ἀπέχθειαν, ὅποιαν οὐδ' ὄφρι αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος τοῦ ἀνθρωπέλου γένους ἐπιβουλος συνεληθῶς πάλαι ἀπέτεκεν; ἐπεὶ καὶ παραδείσῳ μὲν ἀντικρυς παρὰ τοῖς καταρατοτατοῖς Λατίνοις εἰκάζεται ἦν ἡμεῖς ἐλάχομεν οἰκεῖν καὶ ὀποκαρπεύεσθαι, καὶ δυσέρωτες ὄντες τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν κακογῶμονοῦσιν ἀεὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ κακῶν εἶσι τέκτονες διὰ παντός. Κἄν φιλεῖν πλάττωνται, τὸν καιρὸν ὑποδύμενοι, μισοῦσιν ὡς ἔχθιστοι· κἄν ὁ λόγος αὐτοῖς εὐπροστίγορος καὶ ὑπὲρ ἑλαῖον βέων ἀποφῆτι ἀπαλύνηται, ἀλλὰ βολίδες εἰσι καὶ οὕτως αὐτοὶ, καὶ μαχαίρας ἀμφιστόμου τομώτεροι. Ὅθεν μῆσον ἡμῶν καὶ αὐτῶν χάσμα διαφορᾶς ἐστήρικται μέγιστον, καὶ ταῖς γνώμας ἀσυναφεῖς ἔσμεν, καὶ κατὰ διάμετρον ἀφιστήκαμεν, εἰ καὶ σώμασι συναπτόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν πολλὰκις εἰλήχειμεν οἴκησιν. Ὅθεν καὶ αὐτοὶ μὲν ὑψαυχενοῦντες τὰ πολλὰ, καὶ τὸ τοῦ σχήματος ὑπερηφάνως ὑποκρινόμενοι ὄρθιον, ὡς πτέρναν φιλοῦσι τηρεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὸ λείον τοῦ ἥθους ἡμῶν καὶ ὑποκαταβαῖνον χαμαὶ διὰ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ὑπέροφρον καὶ τὸ κομπηρὸν καὶ σεμνὸν καὶ τὴν κόρυζαν οἶά τινα κεφαλὴν ἄνω ὑποβλεπόμενοι τείνουσαν, ἐπ' αὐτῆς τὴν πορείαν τιθέμεθα φλῶντες (16) ἐς δεῦρο τῇ δυνάμει Χριστοῦ τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων ἔξουσιων βραβεύοντος καὶ τὸ μηδὲν ἐντεῦθεν παθεῖν ἢ καὶ ἡδικῆσθαι παρέχοντος.

B 8. Verum ut ad historiarum ordinem redeamus. Siculus exercitus, Thessalonica potitus, hoc modo grassatus est sine ullo respectu Dei. Urbem oppugnare cepit sexto die mensis Augusti, indictione tertia, anno sexies millesimo sexcentesimo nonagesimo tertio; eamque cepit sine ullo suo detrimento ejusdem mensis die decima quinta; neque vero durante bello duntaxat Thessalonicensis gravissime sunt afflicti, sed nec eo finito fortunam æquiorum habuerunt aut victores clementiores sunt experti; qui non contenti expulsis dominis ædes et omnia que in iis erant sibi vindicare, etiam vestes eis rapuerunt, ne internis quidem relictis, quibus ea tegerentur que natura tegi voluit; nec frustum panis dominis impertiebant, quorum bona occuparant. Sed Barbari sedentes in ædibus comessabantur, et per luxum ea absumebant que possessores veteres magnis laboribus comportarant; ac tum in triviis jejuni et nudi oberrabant, qui dudum lautis vestibus induti fuerant. Lectum habebant terram, tegumen celum, fimeia pro stragulis. Et quod hæc omnia superat, et ad ipsum usque cor penetrat, non licebat prioribus dominis ædes ingredi. Quod si quis fecerat aut saltem introspexerat, statim inclementer in eam pertrahabatur, et subinde causam rogabatur cur eo ingressus esset aut introspexisset aut limen atrii calcasset. Ac multis plagis acceptis pecuniam dare

Hier. Wolfii notæ.

(16) Φλῶντες. Scilicet τὴν κεφαλὴν.

cogebatur, quam illic occultasse putabatur, eaque de causa perlustrasse domum, metuens ne sublata, aut ea parte ædium 394 in qua lateret accuratius perquisita, ab hostibus inventa esset, aut ipse diligentius eam occultare vellet. Sæpe autem factum est ut qui id dederat quod provisa migratione sua abdiderat, nihilo minus flagris cæderetur et gravioribus tormentis cruciaretur, ut plura recondita indicaret. Alius qui nihil dabat, sed se, ut nunc, ita prius etiam fuisse pauperem, patriæque domus aut magnis suis sumptibus exstructæ desiderio a proposita via vel invitum abstractum esse affirmabat, ut suas possessiones simul et spectaret et deploraret, ne is quidem misericordiam inveniebat; sed in cruciatum abreptus et pede suspensus subjectis paleis incensis fumo torrebatur, concocabatur, verubus latera pungebatur; et aliis sexcentis pœnis exagitatus aut in ipsa excarnificatione animam exhalabat, aut semianimis pede extra ædes tanquam purgamentum extractus sub dio in plateis jacebat.

νόμος, καὶ φάσκων ὡς πόθος πατρῶου οἰκῆματος ἐνεγκῶν τῆς προκειμένης ὁδοῦ καὶ ἄκοντα ἐπισπάσατο, θεατὴν ἅμα καὶ θρηνητὴν τοῦ οἰκείου ποτὲ κτήματος ἀναδειξας, οὐδ' οὕτως εἶχε τὸν ἐλεοῦντά τε καὶ λυτροῦμενον, ἀλλὰ στρεβλοῦμενοί τε καὶ αἰκίζόμενοι, κακ τοῦ ποδὸς ἀπαιωρούμενοι καὶ ἄχυρμια κάτωθεν ὑποβεβλημένοι καὶ ἀναπτομένῳ πυρὶ καπνιζόμενοι, τό τε στόμα μινθόμενοι καὶ τὰς πλευρὰς κεντούμενοι βίβρασι καὶ μυρίας ἄλλας κολάσεις ὑφιστάμενοι ἢ τῶν ταῦτα πάσχειν ἐξέβρῃσον τὴν ψυχὴν, ἢ ἡμιθνήτες ἐλκόμενοι τοῦ ποδὸς ὡς περ τι τῆς οἰκίας ἐξεφέροντο ἀποδάρωμα, κὰν ταῖς πλατείαις προύκειντο αἴθριοι.

9. Quid? tali benignitate Siculi veteres ædium dominos tractabant: cæteris vero, qui ædes suas ut inferni fauces, aut Creticum Labyrinthum, 395 aut Ceadam Laconicum præteribant, humanitatis aliquid tribuebant? Minime vero. Nam unde illis talis affectus, qui feris immaniores ignorant quid sit misericordia, et cladibus hominum delectantur? canes quidem invenias qui captis pareant, ultro hiatu oris, morsu et latratu represso, si ii quos persequuntur in genua procubuerint. Isti autem, tantum aberat ut eorum miseresceret quos omnibus opibus spoliarent, et quorum rem familiarem cum scortis consumebant, quæ consecabantur maximi que faciebant, ut pene alapis ab eis cædi se paterentur ii qui se omne Romanorum imperium ut desertum nidum occupaturos et ut ova derelicta sublaturus jactabant. Nuditatem vero hominum ridebant, et cachinnis concutiebantur, si quis præ fame, macie confectus aut tumefacto ventre, pallida et livida facie ex olerum aut uvarum victu, ex proximis vineis cum periculo collecto, præteribat. Ita porro miserabantur eos qui laceris vestibus utebantur, aut arborum corticibus pudenda velabant, 396 aut e viminibus contextis pileolis capita tegebant, ut cum risu et ludicro gestu obviorum barbas et capillos ambabus manibus comprehenderent, ac hirtas et promissas illas barbas malas esse, capillis vero opus esse dicerent ut ipsorum more in urbem tonderentur. Aliquando in equis forum perambulantes fraxineis hastis miseros prosternebant, in fimum aut lutum potissimum, si

τὸν οἶκον αὐτῶν, ἀλλ' εἴ τις τοῦτο εἰργάσατο ποτε ἢ μόνον προύκεινεν ἔνδοθι, αὐτίκα ὡς ὑπὸ Σκύλλης ἀρχαίου κακοῦ τῶν ἐντὸς αὐτῆς ἀνηπάξεται, καὶ θαθιστάμενος εἰς λόγους καὶ πολλάκις τὸ αἴτιον διερωτώμενος τοῦ ἐκείσε παραβαλεῖν ἢ ὄμμα τοῖς ἔσω βαλεῖν ἢ τὸν οὐδὸν τῆς αὐλείου πατήσαι πολλάς ἐδάριετο, καὶ χρήματα παρέχειν κατηναγκάζετο, ἢ ἐκεῖσέ που ὀπωπτεύετο κατακρύψαι καὶ οἷς τὴν καρδίαν δῖθεν ἐκχέων καὶ οἶον συμβυσαμένην αὐχῶν περιπαταίνειν προήχθη, τὸ οἴκημα, δεδιώς μὴ σεσύληνται καὶ σπεύδων μαθεῖν εἰ οὐκ ἔλαθε τὸ μέρος τῆς οἰκίας τοὺς πολεμίους καθ' ὅ ταῦτα ἐγκέκρυπται, ἐπιμελέστερον περὶ τὴν αὐτῶν διατεθέντας ἀνεύρειν ἢ αὐτὸς ἀσφαλέστερον ὡς εἴσαν ἀφανῆ. Καὶ διδοὺς οὖν τις πολλάκις ὅπερ

συνέστελε τὴν ἐκ τοῦ δώματος αὐτοῦ προορώμενος ἄπαρσιν, οὐδ' οὕτως ἡλλοτριούτο τῶν μαστιγώσεων. ἀλλὰ πλείους αὐτῶν ἐνετείνοντο αἱ πληγαὶ καὶ πολλοὶ δέστεραι αἱ βάζαναι ἐπήγοντο, ἵνα καὶ κλείω τὰ ἀποθησαυρισθέντα ἐκφύγει. Καὶ μὴ παρέχων δὲ τις ἕτερος, ἀλλὰ πένεσθαι καὶ νῦν ὡς πρώην διατεινόμενος, ἢ πολλὰς ὑπ' αὐτοῦ δαπάναις ἀνεγερθέντος παρενεγκῶν τῆς προκειμένης ὁδοῦ καὶ ἄκοντα ἐπισπάσατο, θεατὴν ἅμα καὶ θρηνητὴν τοῦ οἰκείου ποτὲ κτήματος ἀναδειξας, οὐδ' οὕτως εἶχε τὸν ἐλεοῦντά τε καὶ λυτροῦμενον, ἀλλὰ στρεβλοῦμενοί τε καὶ αἰκίζόμενοι, κακ τοῦ ποδὸς ἀπαιωρούμενοι καὶ ἄχυρμια κάτωθεν ὑποβεβλημένοι καὶ ἀναπτομένῳ πυρὶ καπνιζόμενοι, τό τε στόμα μινθόμενοι καὶ τὰς πλευρὰς κεντούμενοι βίβρασι καὶ μυρίας ἄλλας κολάσεις ὑφιστάμενοι ἢ τῶν ταῦτα πάσχειν ἐξέβρῃσον τὴν ψυχὴν, ἢ ἡμιθνήτες ἐλκόμενοι τοῦ ποδὸς ὡς περ τι τῆς οἰκίας ἐξεφέροντο ἀποδάρωμα, κὰν ταῖς πλατείαις προύκειντο αἴθριοι.

θ'. Τί δέ; ἀλλὰ τοιοῦτοις μὲν φιλοφρονήμασιν ἐδεξιοῦντο τοὺς πάλαι τῶν δόμων κυρίους οἱ Σικελοὶ καὶ ἰθεράπευον τοὺς δὲ λοιποὺς, ὅσοι τὰς αὐτῶν οἰκίας παρέτρεχον ὅσα καὶ ἔδου στόμια ἢ λαβύρινθον Κρητικὸν ἢ Καιάδαν Λακωνικὸν, ἡμέρως προσέιντο καὶ μετόχους ἐποίουν φιλανθρωπίας ἡστυνοσῶν; οὐμενοῦν οὐδαμῶς· ποῦ γὰρ τοιοῦτόν τι παρ' ἐκείνοις ἀγριωτέροις οὔσι θηρῶν, καὶ ὄλους ἡγνοηκόσι τί ἐστὶν ἔλεος, καὶ ταῖς ἀνθρωπίναις συμφοραῖς ἐπιχαιροῦσι; καὶ κύνες μὲν ἐστὶν ὅπη τῶν ἐπικαταλαμβανομένων ἀπέσχοντο, οὐδ' ὁδοῦσιν αὐτοὺς παρελύπησαν, ἀλλ' οἷς τὸ γόνυ ὠκλασαν οἱ καταδιωκόμενοι, παρήκαν οὗτοι τὸ ὑλακτεῖν, καὶ εἰς μάτην αὐτοῖς ἐκοῦσιν ὡς περ ἀπετελεύτησε τὸ χανεῖν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπέχον τοῦ οἰκτεῖρειν οὓς τῶν ὄντων ἐστέρησαν καὶ ὡν τὰς οὐσίας κατεδαπάνων μετὰ πορνῶν, ἃς καὶ περὶ πλείστου ἐτίθεισαν εἰς τὰς αὐτῶν τροχιάς ἐκκλίνοντες, καὶ ὑφ' ὧν μικροῦ καὶ κονδυλιζόμενοι ἔφερον οἱ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων κομπάζοντες ναταλήψασθαι ὡς ἔρημον νοσιᾶν καὶ ἐγκαταλειμμένα ὑπ' ἀρεῖν, ὥστε καὶ εἰς γέλων τὴν γυμνητείαν ἐτίθεισαν τῶν πολλῶν, καὶ ἀτάκτῳ καγχασμῷ συνεδράστοντο, ἠνίκα τις παρῆει ἐκτεταριευμένος ἀπαστῆ, ὠδηκῶ τὴν γαστέρα, τὴν ὄψιν ὑπωχρὸς καὶ νεκρῶδης ἐκ τοῦ λαχάνοις ἐνευαχεῖσθαι καὶ μόνοις ἐνεορτάζειν βότρυσιν ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἀμπελώνων σὺν δέει συλλεγομένοις· Οὕτω δ' ἔφκειρον τοὺς διεβρωγῶσι περιβλήμασι κεχρημένους, καὶ περιστέλλοντας ψιάθη ἢ κρύπτειν χρεῶν μέρη τοῦ σώματος, καὶ ταῖς τῶν σκλίνων ἐκφύσεις εἰς πλίγμα συνεστραμμέναις τὴν κεφαλὴν συσκιάζοντας, ὥστε μετὰ μειδίματος

καὶ εσσηρότος σχήματος ἐν τῷ κατὰ τὴν πορείαν συναντῆν ἀλλήλοις ἀμφοτέραις λάζεσθαι τῶν γενεῶν καὶ τοῦ τῆς κεφαλῆς τριχώματος ἄπτεσθαι, καὶ ταῦτα μὲν λέγειν εἶναι κακὰ, ἐς τὸ λάσιον καὶ καθειμένον τοῦ πώγωνος ἀποσκώπτοντας, τὴν δὲ κεφαλὴν δεῖσθαι τοῦ ἀποθριχθῆναι κατ' αὐτοὺς περιτρόχαλα. Ἔστι δ' ὅτε καὶ μετὰ δοράτων μελίνων ἔφιπποι τὴν ἀγορὰν διόντες ἐς τοὺς κατ' ὄψιν ταιλαιπώρους τὸ δόρυ κραδαίνοντες ἀνέτρεπον. Εἰ δὲ καὶ ἰλδὸς ἢ βόρβορος ἔγγυς που παρῆκετο κατεκίνο τὸ μέρος τῆς λεωφόρου, αὐτοὺς ἐνέβαλλον, ὡς οὐκ ἀποτελεστικὸν ἀγαθεῦ τινος συνάντημα ἐκτρέπομενοί τε καὶ μυσσαστοί, ἢ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις δυσανασχετοῦντες πορεύεσθαι. Ἐσθίουσι δὲ ποτε Ῥωμαῖοις ἄρτον ὀλυρῆτην ἢ τι ἕτερον ἐδώδιμον ὅπῃσιν συνιστῆν σῶμα τὸ ἀνθρώπινον ἔχουσι, ἐφιστάμενοι ἀνέτρεπον τὰ τρυβλία ἐμπαίζοντες καὶ τὴν τράπεζαν λάξαντες συνέχεον τὴν ἐστίασιν, καὶ οὐκ εἶων κατὰ κειρὸν τὸν τῆς ὀδύνης ἄρτον προσέσθαι ἢ τὴν κλίμα μεθ' ἡσυχίας προσενέγκασθαι ἐκτροπιᾶν οἶνον κερνώσαν ἢ ἐξ ὕδατος λακκαίου δεξιούμενην καὶ τὸ δίψος παύουσαν. Οἱ δ' ἀναδείας πληρέστατοι καὶ γελοιασταὶ καὶ τὸ θεῖον δεδιότες μηδ' ὀπωσοῦν, κατακώπτοντες ἐς ἱκανὸν καὶ τὰς πυγὰς καὶ ὅσα περιτέλλουσιν ἀνθρώποι τῇ ἀνεγκύσει τῶν ἐσθῆτων ἀπογυμνοῦντες, τὸν πρωκτὸν ἐκ αὐτοὺς ἔτρεπον, καὶ τῶν σιτίων γινόμενοι ἔγγιστα ἀπέπερδον δριμύτερον γαλῆς οἱ ἀβελτεροί. Ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰ τῆς γαστρὸς λύματα ὡς διὰ σίφωνος τῆς ἀδρας ἀκοντιζόντες ἔχραινον τὰ ὄψα, καὶ κατὰ τῶν προσώπων ἐπίουσι ἐμόλυνον, Ἐνοῦρουν τε τοῖς φρίασι, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐπέπειτα τὸ ποτὸν ἀνιμώμενοι προσεφέροντο, καὶ τὸ αὐτὸ παρ' αὐτοῖς ποτήριον ὡς ἀμὲς καὶ οἰνοχάη πρὸς ἀμφὼ ἦν ἐπιτήδειον, μὴ πρότερον βαπτίζόμενον, τὸν τε κασαποθησόμενον οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ εἰσεδίχετο. καὶ ἔστειγεν ὁμοίως τὸ ἐκ τοῦ σωματικοῦ κρουνοῦ ἀποχεόμενον περιττωμα. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογεγραμμένους ἐν πρωτοτόκοις θεράποντας Θεοῦ οὕτω τιμῆν [P. 197] ἤδεσαν, καὶ τοῖς δι' αὐτῶν τελουμένοις προσεῖχον θαύματα, καὶ ἐξεπλήττοντο τὰ ἐξαισια καὶ καινὰ θεάματα δι' ὧν δοξάζει Χριστὸς καὶ τὸ ἐκ τῆς σοροῦ τοῦ ἐν θαύμασι καὶ ἐν μέρτυσι διαβοήτου Δημητρίου ἀναδιδόμενον μῦρον καθδίοις καὶ λίθῃσιν ἀρούμενοι ταῖς τῶν ἰχθύων λοπάσιν λοπάσιν ἐνέχεον, καὶ τὸ τοῦ ποδὸς σκύτος ταῖς μυραλοίφαϊς ἐλίπαινον, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ὑπερσείας ὅσας παρὸν τὸ ἔλαιον διατίθησι χύδην καὶ ἀσώτως ἐκέχρητο. Τὸ δὲ ὡς ἀπὸ πηγῆς προῖον ἀκενώτου ἢ ἐξ ἀδύσσου ἀναβάλλον ἐπέρρει πλησμιώτερον καὶ ὑπερἔχευτο καινοπρεπῶς, ὡς καὶ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς διὰ θαύματος τίθεσθαι τὸ δρώμενον, καὶ τὴν χάριν ἐκπεπληχθαι τοῦ χριστομάρτυρος ἦν θεόθεν εἴληχεν. Εἰ δὲ καιρὸς ὑμνωδίας ὁμηγερέας εἶθε κατὰ τοὺς νεῶς τοὺς Ῥωμαῖους, οὐδὲ τότε σφῶν ἀπέλιγοντο οἱ ἀπαίδευτοι τοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ προσιόντες ὡς συνεκκλησιάσωνεαί σφισι καὶ συνθύσωνσι θεῶν θυσίαν αἰνέσεως, τοῦ μὲν ποιεῖν τοιοῦτόν τι ἀπίσταντο, λαλαγοῦντες δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ταῖς ἀσῆμοις φωναῖς διαβήγγυμοι, ἢ καὶ τινὰς τῶν Ῥωμαίων διὰ τι συμπεσὸν πρὸς βίαν ἀγχοντες καὶ πράγματα παρέχοντες, συνέχεον τὸν ὕμνον, καὶ ἦσαν οἱ ψάλλοντες ἀντικρὺς ἐπὶ τῆς πλοοτρίας ἄδοντες, καὶ οὐχ ὡς ἐφεστῶτες τεμένει Θεοῦ. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀντιφθόντες τοῖς ἀλαλάζουσι Κυρίῳ ἕσματα ἠφίεσαν πορνικὰ, καὶ κυνηδὸν ὕλακτοῦντες ἐνεκοπτον τὴν ψῆδὴν καὶ ὑπερφώνουον τὸν εἰς Θεὸν ἰκετήριον.

Καὶ τοιαῦτα μὲν, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν, οἱ Θεσσαλονικεῖς πολιορκηθέντες ἔπασχον, ἔ καὶ εἰς ἰδοκίην τινες ἀπέπεμον συγγραφῆν καὶ τὴν ἱστορίαν ἐς τὸ πολύστιχον ἐφακέλωσαν. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν διεκύψεν

A quod in via jacebat, seu occursum eorum ut ominosum detestantes, sive eadem via illos incedere moleste ferentes. Quodsi in Romanos incedebant pane siligineo aut alio quopiam cibo vescentes, patellas per ludibrium evertabant, impulsaque mensa convivium perturbabant, neque suo tempore acerbo pane frui sinebant, aut vappam vel aquam immundam tranquillis animis bibere. Ad hæc impudentissimi sanniones ac Dei 397 contemptores inclinati, attractis vestibus, pedices in comedentes convertabant et cibis proximi oppedebant : quidam etiam tanquam per siphonem recrementa ventris in cibos et facies exsultantium ejaculabantur. In puteos mingebant, unde postea aquabantur ; eodemque vase, nulla lotionis adhibita, nunc pro matula nunc pro calice utebantur. Christi ministros in primogenitorum album relatos adeo non ut decuit venerabantur, nec editis per eos miraculis movebantur, quibus Christus eos remuneratur qui suis membris ipsi honorem habuerunt, ut unguentum quod ex celeberrimi martyris Demetrii monumento ebullit, cadis et lebetibus naustum patellis piscium infunderent, eo calceamenta ungerent, et ad cætera ministeria, quibus 398 oleum usui est, temere et nequiter abuterentur. Id vero ut e fonte inexhausto prodians aut ex abyso scaturiens copiosius affluebat, et nova ratione exundabat, ut et Barbari unum id mirarentur et gratia martyri divinitus concessa obstupescerent. Quod si Romani ad canendas Dei laudes in templis conveniebant, ne tum quidem a militari insolentia immunes erant. Nam importuniores ex iis, per speciem una canendi et laudandi Dei ingressi, vociferabantur inter sese et confusis clamoris rumpebantur, aut obtorto collo Romanis aliquibus ob fortuitum aliquem casum arreptis cautiones turbabant, ut cantores plane in aliena terra canerent, non ut in templo Dei. Multi quoque ex adverso meretricis canticis et caninis latratibus hymnos turbabant, et Dei celebratores clamore superabant.

τοὺς αὐτὸν τοῖς οἰκειοῖς δοξάσαντας μέλεισιν, ὥστε τὸν αὐτὸν Δημητρίου ἀναδιδόμενον μῦρον καθδίοις καὶ τὸ τοῦ ποδὸς σκύτος ταῖς μυραλοίφαϊς ἐλίπαινον, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ὑπερσείας ὅσας παρὸν τὸ ἔλαιον διατίθησι χύδην καὶ ἀσώτως ἐκέχρητο. Τὸ δὲ ὡς ἀπὸ πηγῆς προῖον ἀκενώτου ἢ ἐξ ἀδύσσου ἀναβάλλον ἐπέρρει πλησμιώτερον καὶ ὑπερἔχευτο καινοπρεπῶς, ὡς καὶ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς διὰ θαύματος τίθεσθαι τὸ δρώμενον, καὶ τὴν χάριν ἐκπεπληχθαι τοῦ χριστομάρτυρος ἦν θεόθεν εἴληχεν. Εἰ δὲ καιρὸς ὑμνωδίας ὁμηγερέας εἶθε κατὰ τοὺς νεῶς τοὺς Ῥωμαῖους, οὐδὲ τότε σφῶν ἀπέλιγοντο οἱ ἀπαίδευτοι τοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ προσιόντες ὡς συνεκκλησιάσωνεαί σφισι καὶ συνθύσωνσι θεῶν θυσίαν αἰνέσεως, τοῦ μὲν ποιεῖν τοιοῦτόν τι ἀπίσταντο, λαλαγοῦντες δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ταῖς ἀσῆμοις φωναῖς διαβήγγυμοι, ἢ καὶ τινὰς τῶν Ῥωμαίων διὰ τι συμπεσὸν πρὸς βίαν ἀγχοντες καὶ πράγματα παρέχοντες, συνέχεον τὸν ὕμνον, καὶ ἦσαν οἱ ψάλλοντες ἀντικρὺς ἐπὶ τῆς πλοοτρίας ἄδοντες, καὶ οὐχ ὡς ἐφεστῶτες τεμένει Θεοῦ. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀντιφθόντες τοῖς ἀλαλάζουσι Κυρίῳ ἕσματα ἠφίεσαν πορνικὰ, καὶ κυνηδὸν ὕλακτοῦντες ἐνεκοπτον τὴν ψῆδὴν καὶ ὑπερφώνουον τὸν εἰς Θεὸν ἰκετήριον.

Atque hæc pauca de multis quæ Thessalonicenses in urbis expugnatione sunt perpassi, a nonnullis peculiari scripto prolixè commemorata, 399 exponere visum est. Postquam vero is qui in excelsa habitat et humilis intuetur e caelo prospexit, neque

illum hostilem et victorem Romanorum intelligere aut quærere Deum vidit, sed omnes inutiles esse factos et nefariis rebus deditos, subsannare eos instituit ac perturbare et excindere, justa indignatione commotus, et tam crudeliter afflictis clementer libertatem restituere, mœsti spiritus et contriti cordis misertus. Propter electos igitur, ut arbitror, acerbitates illas diutius grassari non passus; et quæ Babylonis minatus erat olim, quod Sionis nihil miserti filios ejus delicatos et filias in servitute abduxissent, momento temporis istis intulit, ut misericordia ejus mirabilis tum si unquam alias celebraretur, martyr, ut arbitror, precibus et Thessalonicensis pontificis exorati. Is erat eloquentia et virtute celeberrimus Eustathius, qui et prudentia et usu rerum mirabili præditus, et doctrina profanarum et sacrarum litterarum uberrima cæteris omnibus antecollebat, eaque velut insigni et peculiari nota prædicabatur. Qui cum mallet cum grege suo 400 affligi quam mercenarios imitari, qui lupis adventantibus grege deserto aufugiunt, quamvis dum hostes adhuc expectabantur necdum urbem circumsederant, discedere licuisset, id sibi minime faciendum censuit, quod sua præsentia nimirum multos conservaturus erat, sed ultro in urbe tanquam carcere inclusus ærumnas omnes una tolerare non destitit, tum suo exemplo persuadendo, tum monendo Dei verbera, ut benigni patris castigationem, æquis animis ferenda et ab eodem medicinam expectandam esse. Nam si sæpe, ut ait, perculere, et sæpius etiam mederi consuevit, præsertim si quis leniter et cum gratiarum actione molestias perfert, neque ob acerbitate eorum eum a quo proficiunt odio persequitur, nec cum Providentia expostulat, nec iudicii divini profunditate rejecta, in secundis duntaxat rebus et prospero fortunæ flatu bonum se præbere didicit. Is igitur duces exercitus, qui Latine conti dicuntur, adiens edicta impetrabat, quibus ærumnæ leniebantur, neque quidquam prætermittat quod ad consolationem suorum pertineret. Nam ejus 401 oratione vel horridæ cautes moveri potuissent; et solo conspectu alienigenis ita erat venerabilis, ut et venienti assurgerent et orantem libenter audirent et ejus monitis ad humanitatem et æquitatem flecterentur, veluti vulnus inflammatum, quod levi manu aqua mollitur. Qui alites, etsi prope in nubibus volitabant et in obvios quosque Romanos magno impetu ruebant, abductionem in Siciliam eis minitantes, ille tamen cives perterritos et urgentibus malis graviora metuentes, veluti gallina pullos sub alas suas alliciebat, et victorum acerbitate verbis, ut Moses aquam Merranam, ligno injecto, diluebat. Quæ vero liberationis eorum ratio fuerit, mirabiliter a Deo provisâ, suo loco referetur. θώκων ὑπεξίσταντο, καὶ ἠδέως αὐτοῦ ἤκουον, καὶ πρὸς οἷα τραῦμα φλεγμαῖνον χειρὶ κούφῃ καταλαϊνόμενον ὕδατι. Εἰ γὰρ καὶ ἦσαν οὗτοι ἀγχινεφεῖς μικροῦ αἰθέροιο γαμφώνυχες ὄρνιθες καὶ βαρεῖς ἐπεποτῶντο τοῖς ὑπὸ χεῖρα τηλικαῦτα Ῥωμαίοις, μετοικισίαν αὐτοῖς εἰς Σικελίαν ἐπαπειλούμενοι, ἀλλ' οὖν ἐκεῖνος τοὺς τῶν δέει περιβαμβαίνοντας καὶ

οὐρανόθεν, καὶ οὐδένα τῶν ἀτχμαλωτευσάντων ἐώρακε συνιέντα ἢ ἐκζητοῦντα Θεόν, ἀλλὰ πάντας ἀχρειωθέντας καὶ πρὸς ἔργα ἐκκληγνάντας ἀθεσμία, ἐδικαίωσεν αὐτοὺς μὲν ἐκμυκτηριεῖν ἐκτρίψαι τε καὶ ταράξαι τῶν οἰκείων θυμῶν, τὴν δὲ τοῦ οἰκείου λαοῦ κατοικτεῖραι κάκωσιν, καὶ τούτοις ἐλευθερίαν βραβεύσειν ἐν τῷ προσχεῖν ἀκηδιῶντι πνεύματι, καὶ καρδιῶν μὴ ἐξουθενῶσαι σύντριμμα. Χολοβοὶ τοῖνον, ὡς οἶμαι, διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆν χρονίην τῶν ἀπεύκτων παράτασιν· καὶ ὅσα τοῖς Βαβυλωνίοις διηπειλήσει πρότερον οὐκ ἐλεήσασιν τὴν Σιών καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς τοὺς τρυφεροὺς καὶ τὰς θυγατέρας ἐν ἀπογωγῇ καὶ ἀτχμαλωσίᾳ, ταῦτα καὶ αὐτοῖς ἐν ἀκαρεῖ ἐπήνεγκε· καὶ ἐνδοξάζεται Κύριος ὡς οὐδέποτε ἐφ' οἷς τὸ τηλικαῦδε καιροῦ τὸ οἰκτεῖον ἔλεος ἐθαυμάστωσε, μαρτυρικοῖς, ὡς εἶκεν, ἐπισταμθεῖς λιταμοῖς καὶ εὐχῆς ἐπακουῶς γενόμενος τοῦ τῶν Θεσσαλονικίων ἀρχιερέως· ἦν δ' οὗτος ὁ πολὺς ἐν λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαβεβοημένος ἀπανταχῇ Εὐστάθιος, ᾧ καὶ τὸ ἀπὸ συνέσεως μὲν ἐπιπρεπὲς ἀξίει· αἰνον καὶ ἡ πολυπειρία θαυμαστή τις καὶ ἀξίει· αἰνος, τὸ δὲ παρὰ πολὺ τῶν ἄλλων ἐν λόγοις ὑπερτερεῖν καὶ σοφίας πάσης, ὁπόση τε ἡ μετέρα καὶ ὅση τῶν θύραθεν, κρατῆρα [P. 198] εἶναι περιχειλῆ τὸ οἰκτεῖστατον, ἐκείνῳ καὶ ἐξαιρετον ἦν χαρακτηρίσμα. Οὗτος γὰρ συγκακουχέσθαι τῶν οἰκείων κοινοῖσι, ἐλόμενος μᾶλλον ἢ τοὺς μισθωτοὺς ἐστρωκίαι, οἱ τῶν λύκων ἐρχομένων ἐώντες τὰ θρέμματα ἐκιδράσκοσιν, ἐξὸν μεταναστεῦσαι τῆς πόλεως ἐτι τῶν πολεμίων προσδοκωμένων μηδὲ περικαθισάντων αὐτῶν, τοῦτο μὲν οὐδαμῶς ἐδικαίωσεν, εἴπερ αὐτοῦ συμπαραμενηκότος πλείστοι ἀμελλον ὠφέλεια, ἐνεργθεῖς δὲ νῆ πύλει ἐκὼν οὐκ ἐπαύσατο συνδιαφέρων τὰ ἀλγεῖνὰ τῶς πάσλουςιν. ὡς μὲν τῶν καθ' αὐτὸν ὑποδείγματι συμπεῖθων, ὡς δὲ παραινῶν, ὅσα καὶ πατρὸς ἡμέρου δῆγματα, τὰ τοῦ Θεοῦ καθυκοφῆρην πλήγματα καὶ τὴν ἐκ τοῦ πατάξαντος προμῆνειν αὐθις ἴασιν. « Εἰ γὰρ καὶ οἶδε, » φησὶ, « πατάσσειν πολλάκις, ἀλλὰ καὶ ἴασθαι πλείστακις φιλεῖ, καὶ μάλιστα εἰ πρῶτος φέρει τις καὶ εὐχαρίστως τὰ λυποῦντα, καὶ μὴ πρὸς τὸ δριμύ τούτων καὶ βᾶλλον τὴν ἀσθησίαν ἀηδιζόμενος ἀποστόργως ἔχει πρὸς τὸν ἐπάγοντα, καὶ καταστενάζει μὲν τῆς Προνοίας, κριμάτων δὲ βάθος ἀποσείσεται θεϊκῶν οἷα τῶν Κυρίων ἐξομολογεῖσθαι μεμαθηκῶς ἐν μόνῳ τῶν ἀγαθύνεσθαι, καὶ ὅταν ἐξ οὐρίας φερόμενον τὸ τοῦ βίου ἀκάτιον διακομιζῆ ἀναναγήτως ἐκείνῳ καὶ βεῖα καὶ κούφως τὰ ἐφετὰ, ὡς αἱ νῆες μακρόθεν τὰ ἀγῶγιμα: » Οὐκ οὖν καὶ τοῖς στρατηγοῖς ὀπανόμενος, οὐς Κόντους εἶπε τις ἐν Λατινικῇ διαλέκτῳ χρώμενος. ἐμετρίαζε τὰ χεῖρω τοῖς πεπονθόσιν, ἐπιτάγματα ἐκείθεν χορηγὰ κομίζων ἀνέσεως καὶ πᾶν ἕτερον πρυτανεῖον αὐτοῖς παράκλησιν· τάχα γὰρ καὶ πῆτρας ἀγελάστου ὁ ἐκείνου λόγος καθέκτο, καὶ δι' αἰδοῦς καὶ μόνον ὄφθεις τοῖς ἀλλοφύλοις ἤγετο, καὶ τὸ πραύτερον καὶ χρηστότερον ἦθος μετεπειοῦντο

δεινότερα τῶν ἐνεστώτων τὰ ἐσπίετα ὑφορωμένους κατὰ ἐπισυνῆγέ τε καὶ διέβαλε, καθὰ καὶ ὄρονι ὑπὸ τὰς ἑαυτῆς περισυστέλλει πτέρυγας τὰ νεώττια, καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ Μεβράτων τῶν κρατούντων μετῆμειβε ποιού τοῦ πικράζοντος, ὡσπερ Μωσαϊκὸν ξύλον μέσος προσλαμβανόμενος. Ὅποιος δὲ ὁ τρόπος τῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ μέσου τίνος τὸ θεῖον τουτονὶ ἐκαιούργησε, τὸν οἰκτεῖον ἀναμεινάτω καιρόν.

Ἰ. Τὸ δὲ λέγειν ἐπανίτω πάλιν ὅθεν ἐκδέθηκε, **A** καὶ διδόντω τὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τῆ ἱστορεῖν. Εἶχε μὲν οὖν ἐπὶ ξύλου ἀναρτήσας τοὺς κασιγνήτους Σεβαστιανούς ὡς εἰς τυραννίδα δῆθεν ἐπαίροντας καὶ αὐτοῦ καθαίρειν τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον. Οὗτός ἐστιν ὁ μὴ ἐξ ἐνόμων περιπλοκῶν τῆ βασιλεῖ ἀποτεχθεὶς Μανουῆλ, καὶ γαμικῶς συναφθεὶς τῆ ἐξ ὁμοίων φουίση σπερμάτων θυγατρὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Εἰρήνη. Βραχέος γοῦν διαλιπόντος καιροῦ καὶ αὐτὸν συνειληφῶς τὸν Ἀλέξιον εἰρκτῆ παραδίδωσιν, ἔπειτα διαλωδησάμενος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐς τὴν Χηλὴν ὑπερρίον τίσησι· πολίχινον δὲ ἐστὶν αὕτη πόλις, ἀγχιστά που τοῦ Πόντου στόματος καίμενον, ἔθθα καὶ πυργίον εἰσδέχεται τὸν Ἀλέξιον τοῦτοῦ ἕνεκα δομηθέν. Καὶ τὴν θυγατέρα Εἰρήνην ἀποστυγεὶ καὶ ποιεῖται ἀπὸ προσώπου Ἀνδρονίκου, **B** ὅτι ὁ μὲν μὴ ἀχθεσθῆναι μητὲ κόψασθαι ὀκνησοῦν ἐπίταξεν ἐπὶ τῆ ταύτης ἀνδρὶ, εἰ φιλοπάτωρ ἐστὶ θυγάτηρ καὶ ὑπεραγατὶ τοῦ φυτεύσαντος, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀποστυγεῖν τὸν σύλληκτρον καὶ τὸ πρῶτον φίλτρον μετενεγκεῖν εἰς μῖσος ἀντίβροπον, ἢ δὲ ἐθρήνησεν, ὡς εἰκόσ, οὐκ ἀπιστέρησα τὸν ὁμόκοιτον, καὶ δυσείμων ἀποθριξαμένη τεθείαται. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἐξάπιννα διέστη τὰ τῆς θαυμαστῆς ταύτης καὶ μεγαληγορουμένης γαμικῆς συναφείας ὑπὸ τῶν καταρτοτάτων κολάκων καὶ τῶν ἀτιφθεγομένων νόμοις δικασπύλων, οἳ τὴν κάμηλον καταπίνοντες διύλιζον τὸν κώνωπα, ὕφ' ἧς καὶ τὰ χρονίως ἀπορβῆγέτα συνελθεῖν αὐθις προεφοιδάζετο, τὴν ἔω τε προσπλακῆναι τῆ δύσει, καὶ παλαιὰν ἐκπολέμωσιν ἀποτρίψασθαι, καὶ ἔθνη ὡσπερ **C** τὰς γλώττας οἴνω καὶ τὰς γνώμας Ῥωμαίοις ἀνόμοια τὸ σύμπανον ἀσπάσασθαι, καὶ τὸν ταυτισμὸν τῶν ἡθῶν τῆς προτέρας καινοτρόπως ἀλλάξασθαι διαστάσεως, ὡς συγκοπήναι τὰς ζιθύννας εἰς ἀροτρα καὶ συμβοσκηθῆναι ἀρνας τοῖς λέουσι. Εὐνομίαι τε πόλειον ἐμεγαλύνοντο, καὶ τῶν ἐκφορίων τῆς γῆς ἐπίδοσις διαρκῆς καὶ παράλογος ἔκρυσις, ὡς ὄχνας μὲν προενεγκεῖν τὴν ῥάμνον, τὴν δὲ συκῆν ἀσταχῶν φρίσσειν ἀνθήρικας, ἢ γοῦν ὡς ἐν τῆ μίξει Διὸς καὶ Ἥρας οἱ ποιηταὶ φασιν, ὑποστρωννύεσθαι μὲν λωτὸν ἐρσηντα, κρῆκον δ' ἀναφύεσθαι καὶ ἀνατέλλειν ὑάκινθον. Οὕτως οἱ λογοποιοὶ τῶν νοιούτων ἐμωράνθησαν προδηλότατα, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ καὶ προβλεπτικοὶ τῶν ἐσομένων καὶ προειδότες τὰ ἐμπροσθεν οὐδὲ τὰ ἐν ποσιν ὄρωντες **D** ἠλέγχοντο, ἀλλὰ κατὰ τὴν προφητικὴν ἄρὰν βλέποντες οὐκ ἔβλεπον οὐδ' ἀτόντες ἡνωτίζοντο. Ἡ ἐύρων μὲν ἀσφαλῶς καὶ ἤδεσαν ἀκριδῶς καταποντισμοῦ φεγγόμενοι ῥήματα καὶ εἰς ὄπλα καὶ βέλη τοὺς ἑαυτῶν ὀδόντας μεταγομφοῦντες, χαριτογλωττοῦντες δ' ὁμῶς καὶ πρὸς ἀργύριον λαλοῦντες καὶ βουὴν ἐπὶ γλώττῃ φέροντες καὶ τὸ ἀνθρωπάρεσκον κατὰ κράτος μεταδιώκοντες, ὁποῖους οὐ δεῖον βό-

40. Nunc ad institutum redeat oratio et res ab Andronico gestæ referantur. Is Sebastianis fratribus in crucem actis, quod Alexium Comnenum (is est quem Manuel extra conjugium suscepit et Andronicus Irenæ filius eodem modo natæ despondit) regnum affectantem adjutarent et se imperio pulsum vellent, paulo post etiam illum comprehensum in carcerem conjicit. Deinde excæcatum Chelen (id oppidum vicinum est Ponti angustiis) relegat, et in turrim ea **402** de causa exstructam compingit, etiam Irena filia exosa et expulsa, quod maritum minime lugere jussa, si, ut piam filiam deceret, patris malis moveretur, sed eum odio non minore quam prius amore persequi, illa pristina charitate conservata luctum suum et lacrymis et pullo vestitu testabatur. Ita mirabile illud conjugium, et a datestandis assentatoribus et iniquis iudicibus, qui camelum deglutiant et culicem colant, magnifice jactatum, subito est diremptum. Per quod fidem prædixerant ea quæ olim avulsa essent iterum coitura, et Orientem cum Occidente copulatum iri: et inveteratis odiis abolitis gentes ut linguis, ita moribus a Romanis discrepantes concordiam inituras iisdemque moribus usuras, dissensionibus nova ratione abolitis, ut enses in aratra mutarentur et agni cum leonibus pascerentur. Civitatum quoque disciplinam et frugum proventum uberem et mirabilem jactabant. Nam rubeum pira pariturum, sicum segete gravatum iri, fere ut poetæ in Jovis et Junonis concubitu roscidam lotum substerni **403** et crocum enasci ac hyacinthum oriri fabulantur. Omnino isti nugigeruli manifestissime delirarunt, qui cum se sapientes esse futuraque prospicere gloriarentur, nec ea quæ ante pedes erant perspiciebant, prophetica illi execrationi obnoxii, ut videntes non viderent et audientes non audirent. Imo aperte cernebant et satis norant se capitalia verba fundere et dentes suos tanquam jacula et gladios exacuere: sed quia grata auribus dicebant et linguas venales habebant et hominibus placere impense cupiebant, quales, proh dolor? aulæ in perniciem suam alunt, laudatores malorum, bonorum inscitiam simulantes, sedulo improbitatem promovebant, eaque probabant quæ imperatori cordi erant. Neque vero Alexium duntaxat tanta inhumanitate traclavit Andronicus, sed ex miuistris etiam ejus præcipuos in custodiam dedit; nec multo post delectu ex optimis habito plerosque excæcavit. Unum vero ex scribis illius, cognomento Mamalum, quem ultimum devoraret, asservavit; et eas epulas tanta lautitiarum **404** varietate instruxit, ut digna essent quæ non alium nisi primum illum homicidam convivam haberent, et a mensis Furiarum nihil different, quales a nullo unquam coquo eis

sunt appositæ. Id porro erat ut homo in Hippico cremaretur. Incensus est roagus et flamma in altum elata, in Sphendone stadii, non aliter quam Chaldaica illa fornax naphtha incensa et clematide in septuplum inflammata. Producitur ille funibus vincus et nudus, ut primum in materno alveo egressus solem aspexerat. Carnifices adolescentem, cui prius lanugo malas vestiebat, tanquam victimam longissimis percicis in medium ignis trudebant. Is vero doloris acerbitate et vitæ cupiditate, ut humanum est, coactus, malum jam inevitabile vitaturus, alias ictibus obvium se ferebat, cum dolorem flammæ cruciatu levioris ratus, alias a carnificibus in medium flammæ conjectus instar jaculi e rogo maximo impetu emicabat, quod cum diu duraret, spectatōribus lacrymas excutiebat, donec fatigatus supinus concidit et tetro exustus 405 carnis fetore circumfusum aerem et spectatōrum nares infecit. O rogam immitem! o gratum dæmonibus holocaustum! o victimam Telchinum! o Furiarum proteviam! o nidorem insuavem, quem non olfacit Dominus, sed maleficæ potestates infesti humanæ vitæ genii! nam, cum Andronicus a veteribus immolari boves et nidore placari numina didicisset, eamdem sequi rationem noluit, sed, ut ejus facta probabant, immanitate omnibus superiorum temporum immanissimis tyrannis superior, homines sacrificare per scelus instituit, spretis Christianæ religionis legibus, quæ hominem potius conservandum esse quam perdendum, nec totum mundum cum ejus animo comparandum docent. Quis insanus Cambyses, aut crudelis Tarquinius, aut Echetus et Phalaris, tyranni crudelissimi, talia perpetrarunt? qui Tauroscythæ, quorum legibus mactantur hospites quorumque moribus errabundus Andronicus infectus fuit, ita in captivos sævierunt? Ne vero tam atrox supplicium sine causa et justo crimine inflisisset 406 videretur, libellos aliquot una cum Mamalo cremavit, qui de secuturis imperatoribus tractabant, quibus recitandis Alexium ad regni amorem impulisse fingebatur.

συντέλεσε, κνίσσα δ' ἐς οὐρανὸν ἀνιῶσα τὸν κύκλω μενον ῥίσι ἀνθρώπων ἐκεῖ που παρίστων ἀπόρσιτον. Ὡ πυρὸς ἐκεῖνος ἀνήμερος! ὦ ἀσπασίον δαίμοσιν ὀλοκαύτωμα! ὦ ἱερσίον Τελχίνων! ὦ ἀλαστόρων ὀλόκληρος προσφορά! ὦ οὐκ εὐωδίας ὄσμη, ἣν οὐκ ὀσφραίνεται Κύριος, ἀλλ' Ἐρινυῶν χορὸς καὶ κακοεργὸς Ἀνδρόνικος, ὅς βουθυτεῖν ἀκούων τοὺς πάλαι καὶ κνίσσαις θεραπεύειν τὸ προσκυνούμενον τὴν αὐτὴν δραμεῖν οὐκ ἠδέσχετο, ἀλλ' ὡς ἦν ἐκ τῶν δρωμένων πιστοῦσθαι, νηλεεστέρων τρέφων ψυχῆν τῶν πώποτε ἀνέπεικιστάτων ἀνδρῶν ἀνθρωποθυτεῖν κακῶς ἐπεβάλετο, τὰ τῶν Χριστιανῶν θεσμὰ παριδῶν, αὐτὴν ψυχὴν σῶσαι μᾶλλον ἢ ἀπολέσαι παρακελεύονται, καὶ οὐδὲ τὸν κόσμον ὅλον ἀντάξιον αὐτῆς ἀποφαίνονται. Τίς Καμβύσης μαινόμενος ἢ ἀπηνῆς Ταρκύνιος ἢ Ἐχετος καὶ Φάλαρις ἄγριοι καὶ θηριώδεις τοιαῦτα εἰργάσαντο; Ἡ τίνες Ταυροσκόθαι ξενοκτονίαν νενομικότες, ὧν τὰ ἤθη ὁ πολυπλαγῆς οὗτος ἀνεμάχεται γέρων, οὕτως ἐπέθεντο καὶ διεχειρίσαντο; Ποιῶν δὲ τὴν τιμωρίαν οὐκ ἀνάτιον, ἀλλά τι προῦφεστός ἐπισυρομένην ἐγκλημα, βιβλους τινὰς συγκατέκαισε τῷ Μαμάλῳ διεξιούσας δὴθεν περὶ βασιλέων ἀρξόντων ἐς τοῦπιόν, ὅς τῷ Ἀλεξίῳ ὑπαναγινώσκων Μάμαλος ἐνάγειν τοῦτον εἰς τὸ βασιλεῖα ἐμυθίζετο.

11. Tantum autem abfuit ut ejus facti Andronicum pœniteret aut simili crudelitate in posterum abstineret, ut Dissypatum Georgium, magni templi lectorem, propterea quod de imperatoris

σκούσι τὰ ἀνάκτορα τῶν κακῶν ἐπαινέτας, τὸ δὲ καλὸν γνῶναι μὴ θέλοντας, ἐπιμελῶς ἐνέκειντο πρὸς τὰ πονηρὰ, καὶ ἐπευδόκουν ἐκείνοις οἷς ἔχαιρεν ὁ κρατῶν, οὐ μὲν ὁ δὲ οὐ βασιλεῖς ἠρέσκετο βασιλεύουσιν. Οὐ μόνον δ' ἀπανθρώπως οὕτω καὶ ἀνεπεικῶς διείθετο Ἀνδρόνικος τὸν Ἀλέξιον, ἀλλὰ καὶ ὅποσοι περ τῶν ὑπηρετῶν ἐκείνῳ λόγιμοι, συλλαβῶν εἶχεν ἐμφορούρους. Μετ' οὐ πολὺ δὲ κακὰ τούτων ἀριστίνδην οὐκ ὀλίγους συνειληφῶς τῶν ὄψεων ἀπεστέρησεν· ἕνα δ' ἀπολαβῶν, ὅς ἐν ὑπογραφῆσιν τῷ Ἀλεξίῳ ἠρίθμητο, τοῦπίκλην [P. 200] Μάμαλος, ἐς θοίνην ἐταμίευσεν πύματον. Οὕτω δ' αὐτὴν ἐδάτρευσε καὶ καρυκείας μετέδωκε πλειονος, ὥς ἀξίαν εἶναι μὴ ἄλλον εὐτυχῆσειν δαιταλευτῆν ἢ μόνον βασιλεῖα Ἀνδρόνικον, καὶ τραπέζαις Ἐρινυῶν καὶ Τελχίνων φθονερῶν ἐστίασε μὴ ἀπέξειν τὸ παράθεμα, καὶ οἷον οὐδέπω τις ὄψοποιός μαγανεύσας εἰστάκε. Τὸ δὲ ἦν πυρὶ παραδοθῆναι τὸν ἀνθρώπου κατὰ τὸ Ἱππικόν. Ἀμέλει τοι καὶ τὸ μὲν ἀνῆπτο, καὶ διεχεῖτο ἡ φλόξ ἐπ' τοῦ ἀέρος πολὺ κατὰ τὴν τοῦ σταδίου Σφενδόνην, ἐπ' ἴσος τῆ Χαλαδάκη ἐκείνη καμίνῳ, ἣν ἀνέκαισε νάφθα καὶ κληματὶς ὑπεξήρεν εἰς ἐπταπλάσιον· ὁ δὲ παρήκτο σχοινόδετος καὶ γυμνός, ὁποῖος πρώτως προσεῖπε τὸν ἥλιον τῆς μητρικῆς νηδύος ἐκθορῶν. Περιστησάμενοι οὖν ὡς ἱερεῖον τὸν μεῖρακα οἱ κραινοεταί, ὑπηνήτην ὄντα τὸ πρῶτον καὶ ἰούλῳ τὰς παρείας στερόμενον, ἐνώθουν μετὰ καμάκων μηκίστων εἰς τὸ μεσαίτατον τοῦ πυρὸς. Ὁ δὲ προσομιλῶν τῇ καμίνῳ καὶ ἀλγυνόμενος, φιλοψυχῶν δὲ καὶ ὡς ἀνθρωπος, ἴσος δὲ καὶ ὡς φευξέται διανοκόμενος τὸν ἠδὲ ἀνυπεξάλυκτον θάνατον, νῦν μὲν ἐμπύπτων ἀντέβαινε ταῖς διακοντίσας, μετριωτέρας κρίων τὰς ἐκ τούτων ὀδύνας τῆς τοῦ πυρὸς ἐρωγῆς καὶ τοῦ ἐπ' ἀνθρώπων ἀπλώματος, νῦν ἢ τοῖς ἐμπυρευταῖς εἰς τὸ τῆς φλογὸς μεσαίτατον ἐμβαλλόμενος καὶ ὑπὸ τῆς πυρᾶς διεληγμένος κατὰ τῶν ὄψεων τοὺς ἀκοντίας τῆς καμίνου ἐξετινάσσετο, τὸν περὶ ψυχῆς τρέχων καὶ ὑπὲρ τὸ θετταλὸν διαλλόμενος πῆδημα. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκανὸν γινόμενον εἰς δάαμα ἐκίει τοὺς θεατάς. Ὅψῃ δὲ καμῶν ἐξυπτίασε, τὸ δὲ πυρὸς λάβρον τὰς ἐκείνου σάρκας περιχυθὲν ἐν βραχεῖ

διέφθειρεν ἀέρα, καὶ ἦν τὸ τῆς λιγνῶς ἀποφερόμενον. Ὡ πυρὸς ἐκεῖνος ἀνήμερος! ὦ ἀσπασίον δαίμοσιν ὀλοκαύτωμα! ὦ ἱερσίον Τελχίνων! ὦ ἀλαστόρων ὀλόκληρος προσφορά! ὦ οὐκ εὐωδίας ὄσμη, ἣν οὐκ ὀσφραίνεται Κύριος, ἀλλ' Ἐρινυῶν χορὸς καὶ κακοεργὸς Ἀνδρόνικος, ὅς βουθυτεῖν ἀκούων τοὺς πάλαι καὶ κνίσσαις θεραπεύειν τὸ προσκυνούμενον τὴν αὐτὴν δραμεῖν οὐκ ἠδέσχετο, ἀλλ' ὡς ἦν ἐκ τῶν δρωμένων πιστοῦσθαι, νηλεεστέρων τρέφων ψυχῆν τῶν πώποτε ἀνέπεικιστάτων ἀνδρῶν ἀνθρωποθυτεῖν κακῶς ἐπεβάλετο, τὰ τῶν Χριστιανῶν θεσμὰ παριδῶν, αὐτὴν ψυχὴν σῶσαι μᾶλλον ἢ ἀπολέσαι παρακελεύονται, καὶ οὐδὲ τὸν κόσμον ὅλον ἀντάξιον αὐτῆς ἀποφαίνονται. Τίς Καμβύσης μαινόμενος ἢ ἀπηνῆς Ταρκύνιος ἢ Ἐχετος καὶ Φάλαρις ἄγριοι καὶ θηριώδεις τοιαῦτα εἰργάσαντο; Ἡ τίνες Ταυροσκόθαι ξενοκτονίαν νενομικότες, ὧν τὰ ἤθη ὁ πολυπλαγῆς οὗτος ἀνεμάχεται γέρων, οὕτως ἐπέθεντο καὶ διεχειρίσαντο; Ποιῶν δὲ τὴν τιμωρίαν οὐκ ἀνάτιον, ἀλλά τι προῦφεστός ἐπισυρομένην ἐγκλημα, βιβλους τινὰς συγκατέκαισε τῷ Μαμάλῳ διεξιούσας δὴθεν περὶ βασιλέων ἀρξόντων ἐς τοῦπιόν, ὅς τῷ Ἀλεξίῳ ὑπαναγινώσκων Μάμαλος ἐνάγειν τοῦτον εἰς τὸ βασιλεῖα ἐμυθίζετο.

D [P. 201] 1a. Οὕτω δ' ἐπὶ τοῖς πραττομένοις τούτοις ὑστεροβουλία ἐβάλλετο ἢ τοῦ τὰ αὐτὰ καὶ αὐθὺς δρᾶν ἀπῆγετο, ὡς καὶ τὸν Δισύπατον Γεώργιον (ἦν δ' οὗτος ἐκ τοῦ τῶν ἀναγνωστῶν τάγματος, οἶ τὸν

μέγαν ἀμφιπονοῦνται νεῶν) εἰρκτῆ συνειληφέναι, παθηνάμενον μόνον ἐφ' οἷς κακῶς ἐποίει Ἀνδρόνικος καὶ κακῶς εἰπόντα Ἀνδρόνικον, καὶ ὀβελίσκοις ἐμπεῖραι διηνεκῶς μελετῆν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ὀπτηθέντα τῇ τούτου παρσινεγκαῖν γαμετῆ. Καὶ ἦν ἂν ὁ πιμελώδης Δισύπατος κατὰ δελφάκιον ὀβελίοις ἐμπεριδόμενος καὶ ὀπτανόμενος καὶ ὡς ὄψον ἐπὶ κανοῦ τιθέμενος καὶ τοῖς κατ' οἶκον εἰσαγόμενος καὶ τῇ ὁμουνέτιδι παρσιθεόμενος, οὐκ οἶδα ἐφ' ὅτου, πολυχανθοῦς δὲ δῆπουθεν, εἰ μὴ ὁ τῆς γαμετῆς τούτῳ πατῆρ (17) ὁ Μοναστηριώτης Λέων ἀνεσεύραζεν Ἀνδρόνικον τῆς ὁρμῆς καὶ ἤγγχε καὶ κατείχε τοῦ ἐγγχερήματος, ὅσα καὶ λέων κνώδαλα ἐκφοδῶν, δι' ὧν τὰ ἰνδάνοντα τοῖς τότε πράγμασιν ἐξηρεύετο, στόμα τῆς συγκλήτου πρὸς Ἀνδρόνικου καλούμενος. Καὶ φῆμαι δὲ ἤδη πάντοθεν λούσαι τὸ πτερόν τοῦς μὲν Σικελούς ἀπήγγελλον Ἐπίδαμον παραστήσασθαι, Θεσσαλονίκην δὲ παρακαθῆσθαι, Ἀνδρόνικον δ' ἐξέκρουον τῶν φρενῶν ὑποθράττουσαι, καὶ τῶν κολάσεων τὸ σύντονον ὑπεχάλων ἐπὶ βραχύ. Φρουρῆ τόνων συνισχημένους ὁ Δισύπατος τὰς χεῖρας πρὸς τὸ θεῖον ἀνέτεινεν, κατὰ Δαβὶδ ἐπευχόμενος καὶ λεγων, « Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὄνομτι σου, » ἢ τὸ τοῦ Ἰωνᾶ φθειγγόμενος, « Ἄρα προσθήσω τοῦ ἐπιβλέψαι με πρὸς ναὸν τὸν ἅγόν σου ; » Ἀλλὰ τί ἤρχετο ; ἢ « Ἀπάλειψόν με, Κύριε, ἐκ τῆς μνήμης τοῦ Ἀνδρόνικου, καὶ ἐσοίμην παρ' αὐτῷ ἄγνωστος χρόνον ἐκ χρόνου καὶ μῆνα ἐκ μηνός καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, μηδ' ἀκοῆς μου μνησθεῖτε, ἕως ἂν ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων ἐξέλθοι. » Ὅθεν οὐδ' ἡμέλησε τὸ θεῖον, οὐδὲ παρῆδε τὴν τούτου δέησιν, ἀλλ' ἀθιγῆ κακῶν ἐξείλετο τῆς φρουρᾶς, Ἀνδρόνικου τὸν βίον μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπολιπόντος.

Ὅπως δὲ ἠπίστατο τιμῆν Ἀνδρόνικος τοὺς τῆς ἐκείνου θεραπείας ἐξεχομένους καὶ διαπύρους τῶν αὐτοῦ θελήσεων πληρωτάς, ἐδήλωσε μὲν καὶ ὧν ἀπανθρώπως τοῦ βίου ἐξήγαγε τὸν Μακροδοῦκαν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, ὧν, ὡς εἴρηται, τὸν μὲν τῷ τῶν πανυπερσεβάστων ὑπεξῆρε σμῶματι, τὸν δὲ Δούκαν υἱωσάμενος τοῖς πάνυ φιλοῦμένοις ἐνέγραφε· σαφῶς δὲ τὸ τῆς γνώμης ἐνήμερον ὑπέδειξε καὶ τὸ μὴ συμβαῖνον ἦθος εἰς ἐπίμονον εὐνοίαν ἐν οἷς προσέθετο καὶ τὸν Τρίψυχον ἐκηρῶσαι· Κωνσταντῖνον, ἄνδρα πολυέραστον χρεῖμα παρ' Ἀνδρόνικῳ καὶ πάγχρηστον ἐν τοῖς ἐκείνου ὑπηρετήσεσι, καὶ τοσοῦτον ὑπερηγαπητότα Ἀνδρόνικον καὶ θερμῶς αὐτῷ προσεσχικότα ὡς ὑπερῆλπει πάντας μικροῦ ὀπόσοι τὰ Ἀνδρόνικου ἐπρέσβειον. Παρὰ τοσοῦτον γὰρ εἰργόμενος ἦν τὸ ἐκ διαμέτρου νίκος μονώτατος ἀποφέρεισθαι Τρίψυχος, παρ' ὅσον εἶχε συμπερυσσόμενον αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς προθυμίας ἀνθαμιλλώμενον τὸν Ἁγιοχριστοφορίτην Στέφανον, καὶ τὸ μονάζον τοῦ βραβείου δυάζοντα οἷς κάκεινῳ τῆς ἀπηνείας ἐτλέκετο στέφανος. Ἦν δὲ ἡ αἰτία τοῦ σθεσθῆναι τὰς κόρας Τρίψυχον βραχεῖα τις [P. 202] παραλύπησις καὶ ἀξία παροραθῆναι· μᾶλλον ἢ πισεῖν ὑπ' ἐξέτασιν καὶ κολάσαι τὸν παρσιπόντα, καὶ ταῦτα φιλοῦμενον πολλὸν καὶ φιλοῦντα οὐκ ἔλασσον. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ

sævitia liberius questus esset, in carcerem coniectum, subinde in animo haberet verubus transfixum et pinguem hominem instar porcelli supra carbones assatum uxori ejus, haud scio in quo vase (amplum id utique esse oportuisset), mittere ; ac omnino fecisset, nisi Monasteriota Leo socer ejus, qui ob dicendam sententiam prudentiam senatus os ab Andronico vocabatur, tyranni furorem auctoritate sua repressisset. Præterea fama undique advolans, quæ Dyrrachium Siculis dedicationem fecisse et Thessalonicam obsideri nuntiabat, sævitiam 407 Andronici et humani cruoris aviditatem nonnihil infringebat. Disypatus igitur in carcere manus ad Deum extendebat, et cum Davide precabatur : « Educ e custodia animam meam, ut nomen tuum prædicem, » et Jonæ verba sæpe repetebat : « Numquid amplius sanctum tuum templum respiciam ? Quid vero precabatur ? « Deleto me, Domine, ex Andronici memoria. Sim ignotus apud eum omni tempore, ne recordetur nominis mei, donec ex libro viventium deletus fuerit. » Itaque Fumen non cunctatum est, nec preces ejus aspernatum, sed illæsum eduxit e carcere, Andronico paucis diebus post extincto.

Qui quo pacto fidelissimos suos ministros remunerari fuerit solitus, Macroductæ Constantini et Ducæ Andronici supplicia declararunt ; quorum alterum, ut dictum est, panhypersebasti honore extulerat, Ducam vero adoptatum in amicissimorum numerum receperat. 408 Ingenii ejus feritatem et in colenda amicitia levitatem illud etiam demonstrat, quod Tripsychum Constantinum excœcavit, hominem carissimum et diligentissimum tyrannidis ministrum : qui fide et observantia erga illum fere nemini cœdebat ; nec quicquam ei ad victoriam in certamine benevolentiam deerat, nisi quod unus Hagiochristophorites Stephanus in eodem stadio pari studio cum illo decurrebat. Causa cur Tripsychi pupillæ exstinguerentur offensa

exigua fuit, digna quæ negligeretur potius quam in questionem vocaretur et pœnam auctori irrogaret, præsertim tam dilecto nec minus diligenti. Verum quia temporibus Andronici otiosi verbi ratio reddebatur, et Tripsychus earum causarum quæsitior multos excruciarat et bonis omnibus spoliabat, quod contra Andronicum nonnihil murmurasset aut malæ alicujus cogitationis reliquias animis celassent, in eadem mala inclementer incidit, suapte iniquitate circumventus, et qua mensura sæpe mensus fuerat, conferta et exuberante

Hier. Wolfi notæ.

(17) Ὁ τῆς γαμετῆς τούτῳ πατῆρ. Sæpenumero ad hunc modum dativi pro genitivis ab hoc au-

ctore ponuntur, haud scio librariine errore an affectione auctoris.

eadem 409 ei remensus est Andronicus; et quam foveam aliis sæpe foderat, in eam (quam vero iudicio) ipse merito incidit; et in se devolvit saxum quod sæpissime aliis intenterat. Itaque delatus a quodam ex conjunctis, Tripsychum tot beneficiis cumulatum, tot dignitatibus ornatum, qui in imperatoris litteris dilectus filius appellatur, et exploratæ fidei homo, qualis hodie vix invenitur, pecuniosum illum et purpuratum exque de Andronico queri ac eos qui nihil ab eo beneficii acceperant, perdoluit Andronicus, et fide ejus in universum damnata tristis astitit, iisque verbis ad iracundiam est exstimulatus. Ut vero delator animadvertit effervescentem bilem acriora verba flagitare, ut magis etiam ebulliret, et sanguinarium illud iracundiæ pelagus miserum Tripsychum ut Ægyptum equitem absorberet, subjunxit: « Etiam filium tuum, domine imperator, et legitimum imperii successorem, pulcherrimum et optatissimum omnibus 410 Joannem, insanis verbis calumniari non desistit Tripsychus, eumque ut piaculum divinam imperii sedem conscensurum prædicat. Ad hæc, cum aliquando imperator Joannes præteriret, eique a maxima hominum frequentia acclamaretur, Tripsychus eum derisit et per contemptum Zinziphizem vocitavit, et cum magno suspirio dixit: O miserum principatum Romanorum, qualis ei imperator exspectatur! Erat autem Zinziphizis deformissimus homuncio, qui in circo equestri crebro verebatur, plerisque membris distortis, brevis et carnosus, scurra tamen non insulsus et risus conoitandi artifex. Quibus verbis graviter commotus Andronicus, Tripsychi bona grandinis in morem dissipat; et ipsum in liberam custodiam datum tandem etiam excæcat. Hunc Tripsychi potentia sinem habuit, ut Salomonis illa sententia plane in eum quadrare videatur, cum ait vias esse quæ principio rectæ videantur, sed exitum earum ferre ad mortem.

βασιλέα Ἰωάννην ὑπὸ πλείστων εὐφημούμενον καὶ δυσφημεῖν καὶ Ζιντζιφίτζην ἀποκαλεῖν, καὶ μέγα στενάξαντα, εἰπεῖν « Ὁ δυστυχὴς Ῥωμαίων ἀρχὴ, οἷός σοι ὁ αὐτοκράτωρ ἐλπίζεται. » Ἦν δὲ ὁ Ζιντζιφίτζης ἀνδράριον εἰδεχθέστατον, ταῖς τῶν σταδιοδρόμων ἵππων ἀμφιπεριστρεφόμενον ἄντυξι, καὶ τὰ πλείω μὲν τῶν μελῶν ἀνάμυστον, καὶ βραχὺ τὸ δέμας καὶ εὐσαρκον, εὐτράπελον, εὐτράπελον δὲ ἄλλως καὶ δεινὸν εἰς ταμεία πλῆξαι ψυχῆς ἀπαλυνόμενοις βωμολοχίᾳ σκώμμασι καὶ ποιητικοῖς γέλωτος λόγοις διαχέουσι σκηνικώτερον. Οὐκ ἐνεγκῶν τοῖνον τὰ λελεγμένα, ὡς δὲ βολίδα ἐνδον ἐν καρδίᾳ δεδεγμένος. Ἀνδρόνικος, ἄτε λαῖλαψ τὰ προσόντα τῷ Τριψύχῳ διαφοραῖ, καὶ εἰρκτῇ παραδοῦ ἀδέσμῳ εἶτα καὶ τοῦ τῶν ὀμμάτων φάους [P. 203] ἀποστρεφῆ. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς παραδυναστείας τῷ Τριψύχῳ πέρασ εἰλήφασιν, ὡς ἐπ' αὐτῶν ἀντικρὺς ῥηθῆναι τε καὶ περατωθῆναι τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐκεῖνο δοκεῖν γνωμάτευμα, ὃ ἄησιν, « Εἰσὶν ὁδοὶ δοκοῦσαι μὲν ἀνδρὶ τὰ πρῶτα ὄρθαι, τὰ μὲντοι τελευταῖα αὐτῶν βλέπει εἰς θάνατον. » Καὶ τῆδε μὲν τὰ κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ἔφερετο.

ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου λόγον εἰδίδωσαν ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν Ἀνδρονίκου καιρῶν, κατὰ τοῦτο καὶ ὁ ἐξεταστὴς τῶν τοιούτων Τρίψυχος καὶ πολλοὺς βασιλέας ὑποβαλῶν καὶ τῆς οὐσίας πάσης ἀποφιλόωσας, ὅτι καὶ γογγυσμοῦ ῥῆμα κατ' Ἀνδρονίκου ἀπέπτυσαν ἢ ἐγκατάλειμμα πονηροῦ ἐνθυμίου παρ' ἑαυτοῖς ὑπελίποντο, τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐτὸς ἀηλεῶς περιπέτωκε, τῇ ἀνομίᾳ τῆς οἰκείας πτέρνης περιληφθεὶς, καὶ ᾧ μέτρῳ πολλακίς μεμέτρηκε, σεσαγμένῳ καὶ πεπισμένῳ καὶ ὑπερεκχυνομένῳ τούτῳ ἀντιμετρηθεὶς, καὶ εἰς ὃν ὤρυξε βόθυνον τῷ πλῆσιον πολλακίς, ἐπὶ τοῦτον (ὡς αἰνῶ σε, εἰκη) χαριέντως ἐμπεπτωκῶς, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν λίθον κυλίσας ὃν ἀνώχλισε πλειστάκις κατὰ τῶν ἐγγιστα. Τῷ τοι καὶ κατεπόντος αὐτοῦ πρὸς Ἀνδρόνικον τῶν γνησιωτάτων τινός, ὡς ἴσα τοῖς οὐκ εὐηργετημένοις μηδ' εὖ παθοῦσιν ὑπ' Ἀνδρονίκου ὑποκονθοῦρῶσι κατ' Ἀνδρονίκου καὶ Τρίψυχος ὁ τόσαις εὐποιίαις περιαντλούμενος καὶ τὰ τῶν ἀξιωματῶν ὑπέρογκα κτώμενος κἂν ταῖς βασιλείαις ἀκούων ἐπιστολαῖς ἠγαπημένος υἱός καὶ κνιπὸς ἄνθρωπος καὶ ἐν ταῖς νῦν ἡμέραις δυσσεύρετος, ὁ πολύολθος, ὁ εὐπάρυφος, ἐπαθήνατο τὴν ψυχὴν Ἀνδρόνικος, καὶ ἀπιστίαν καταγνοῦς τῶν ὄλων ἐπὶ συννοίας εἰστήκει, πρὸς ὀργὴν ὑπὸ τῶν λεχθέντων ἀναβρίπιζόμενος καὶ εἰς θυμοῦ ἐπιφρίσσων κλυδώνιον. Ἐπεὶ δὲ ὁ προσαγγέλλων ἑώρα τὸ ἀναθαλπόμενον τοῦ θυμοῦ καὶ ἐτέρως ἐπίδεδος δριμυτέρων ῥημάτων ἐπιφορᾶς, ὡς ἦν οὕτω λάθρον γεγονός μεταρσιωθεῖη αἰθέριον, ἢ γοῦν τὸ ἀχανὲς ἐκεῖνο τῆς ὀργιλότητος κίλαγος καταγιδῶδη θέλον πνοὴν ἐς τὸ διαστῆναι καὶ κατακρύψαι ὡς ἕτερον τριστατὴν Αἰγύπτιον τὸν ἀθλιον Τρίψυχον, φησὶ πρὸς Ἀνδρόνικον, ὡς καὶ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τῆς σῆς βασιλείας καὶ κληρονόμον ἔννομον τῆς ἀρχῆς, τὸν κάλλιστον καὶ ἀσπασιώτατον ἄσασιν Ἰωάννην, διασύρων οὐ παύεται Τρίψυχος, ἀπόπληκτα φεγγόμενος ῥήματα καὶ βδέλυγμα τοῦτον ἀναγορεύων θεῖον τόπον τῷ τῆς αὐτοκρατορίας ἐνιδρυθησόμενον, καὶ ποτε παρίεναι μὲν τὸν προπεμπόμενον, τὸν δὲ Τρίψυχον ἐπεγγεῖλῶντ' ὁ

ΤΟΜΟΣ Β'

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΩΜΝΗΝΟΥ.

IMPERII ANDRONICI COMNENI

LIBER SECUNDUS.

α'. Τὸ δὲ γὰρ Σικελικὸν στράτευμα τριχῆ διαιρε- A
θὲν, ὃ μὲν τῇ Θεσσαλονίκῃ προσέμενε, τῶν δ' αὖ
ἐτέρων δύο μερίδων ἡ μὲν εἰσβάλλει κατὰ τὰς Σέρ-
βρας καὶ τὰ ἐκείσε πάντα χειροῦσθαι καὶ πορθεῖν
ἔγνωκεν, ἡ δὲ ὡς διὰ λείας ὁδοῦ φερομένη καὶ
μηδένα τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα ἢ ἀντιπίπτοντα ἔχουσα
εἰς αὐτὴν τῆς Μοσυνόπολιν κατεσκήνωσε καὶ τὸ
κύκλω ὑποχείριον ἔθετο. Ἀνδρονίκῳ δὲ τὰ μὲν
πρῶτα ἐμέλησε [P. 204] στείλαι τὸν φυλάζοντα τὴν
Ἐπίδκμων, καὶ ἀφίκετο ἐκείσε ὁ Βρανᾶς Ἰωάννης·
βραχυσία δὲ ἡμέραι, καὶ οἱ μὲν Ἴταλοι Ἐπιδάμνου
ἐπέδωσαν ὡσαύτῃ πενηνοὶ καὶ ἀέριοι, μικροῦ τε θάτε-
ρον τῶν ποδῶν περιβάδην ἐκτείναντες ἀπραγμόνως
τὰ τῶν περιβάδων ὑπερέδωσαν κρηδεύματα, ὃ δὲ
Βρανᾶς εἰς Σικελίαν αἰχμάλωτος μετατίθεται.
Ἐπειτα τῷ διέπειν λαχόντι Θεσσαλονίκῃ Δαβίδ B
ἐπίστελλε, καὶ ἐπίτελλεν ἐπαγροπνεῖν τῇ τῆς πό-
λεως φυλακῇ καὶ μηδ' ὄλωσεν δεδιέναι τοὺς πεδι-
λοῤῥάφους Λατίνους, πηδῶν δὲ καὶ δάκνειν καὶ
κνυτεῖν, ἴν' αὐτὰς τὰς Ἀνδρονίκου παραθήσομαι
λίξεις. Καὶ ἐφ' ὅτῳ μὲν Ἀνδρόνικος οὕτως ἐπι-
τίθει τὰ γραμμάτια, μόνος ὁ ἐκδιδοῦς ἐπιστάμενος
ἦν Ἀνδρόνικος· αὐτοῖς δὲ τοῖς φιλοσκώμμοσι πολ-
λίταις διὰ γέλωτος ἤγετο τὰ γραφόμενα, ἀντιφέ-
ρουσι ταῦτα καὶ ἀντιβάλλουσι πρὸς ἀσχερὰ τινα
ὀσμύσια ῥήματα, ἃ μὴ προφέρειν χρεών. Ἐπὶ δὲ
τούτοις τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις συνηθροικῶς,
ὄσαι τε ἔφασι καὶ ὄσαι ἐσπίρται, καὶ ταύτας ἐς
τάγματα διελὼν, τὸ μὲν τῷ βασιλεῖ καὶ υἱῷ Ἰωάννῃ
ἀπέταξε περὶ τὴν Φιλίππου διατρέθοντι ἐπαρχίαν,
τὸ δὲ τῷ χαρτουλαρίῳ παραδίδωκε Χούμνῳ, ἄλλο C
τῷ Παλαεολόγῳ Ἀνδρονίκῳ, ἔτερον τῷ ἐκτομῆ
Νικηφόρῳ, ὃς τιμῆς ἦν παρ' Ἀνδρονίκῳ, τῷ τοῦ
παρακοιμωμένου κυδρούμενος ἀξιώματι. Ἀλλὰ καὶ
Ἀλέξιον ἐκπέπομφε τὸν Βρανᾶν μεθ' ἑτέρου στρα-
τεύματος. Πλὴν ὁ μὲν υἱὸς κνηγεσίῳ ἐνευπάθει
κατὰ τὴν Φιλίππου πόλιν, ὅσα καὶ πολῶν Γαδειρίδων
κατάσχεσιν ἢ Διονυσίων στυλίδων καθαίρεισιν τὴν
τῆς Θεσσαλονίκης προνούμευσιν φανταζόμενος· οἱ
δὲ λοιποὶ ταυτησί πολιορκουμένης ἐγγίσει μὲν καὶ
ἐπαρῆξι· οὐδαμῶς ἀπεθάρβρουν, ποῤῥωτῆται δὲ
σκηνοῦμενοι δ' ὀπτήρων καὶ τεχυδρόμων κλεπτό-
των τῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων ἀφίξιν
τὰ κατὰ Θεσσαλονίκην ἦσαν ἐνωτιζόμενοι. Μόνος δ'
ἀπὸ πάντων ὁ Χούμνος Θεόδωρος ὑπέστη ἐγγύτερον D

411 I. Hoc urbis imperatricis statu Siciliensis
exercitus in tres partes est divisus, quarum una
Thessalonicae mansit, altera in Serranum agrum
impressionem fecit ut loca illa omnia vastatura et
subactura, tertia quasi plana via processit, neque
ullo hoste apparente ad ipsam Mosynopolim ten-
toria fixit et circumjacentia loca omnia subegit.
Andronico vero principio curae fuit praesidium
mittere Epidamnium. Sed uaucis diebus postquam
Branas Joannes eo pervenisset, Itali veluti volatu
per aerem advecti, citra laborem et quasi per otium
moenium pinnacula transcenderunt. Joannes Branas
captivus in Siciliam est abductus. Deinde Thessa-
lonicae praesidi Davidi per litteras mandavit ut ur-
bis custodiam intentus esset, nec calcearios Latinos
quidquam formidaret, utque saltaret, morderet et
pungeret, 412 ut ipsa verba Andronici apponam,
quae cur usurparit, solus auctor novit Andronicus.
Sed cives facitiores verba illa ridebant, et ad
quaedam vulgaria et obscena detorquebant; quae
silentio praetereunda sunt. Post haec Romanis co-
pulis tam Occidentalibus quam Orientalibus coactis
et in legiones descriptis, partem unam Joanni fi-
lio imperatori designato, tum in Philippica pro-
vincia degenti, aliam Chumno chartulario, aliam
Andronico Palaeologo, aliam Nicephoro spadoni
dedit, cui accubitoris dignitatem tribuerat. Ale-
xium quoque Branam cum alio exercitu ablegavit.
Caeterum filius ejus circa Philippopolim venationi-
bus deditus de exordio Thessalonicae non magis
ocgitabat quam de Gadium portis aut Bacchi co-
lumnis evertendis. Caeteri vero, dum ea obside-
retur, propius accedere et opem ferre nullo modo
ausi, castris longe ab urbe positis per speculatores
et expeditos equites castra hostium furtim in-
gressos Thessalonicae statum explorabant. Solus
omnium Chumnus Theodorus propius accedere non
dubitavit, ut civibus in aciem contra hostes egres-
sis 413 opem ferret, aut si liceret, ipsam urbem
ingrederetur. Sed utroque consilio frustratus,
turbissime pedem retulit, quod milites eminus, ne
galeam quidem hostilem intueri ausi, tergis ob-
versis effuse fugiebant, in eo duntaxat caeteris
popularibus suis praestantiores, quod non semper
ignavi desederant, sed hostes, quos speculatores

adesse nuntiarant, coram aspexerant, et re ipsa impetum eorum cognorant. Capta Thessalonica et Siculo exercitu divisio, ut dictum est, quem alii prius instar Chimerae conjunctum, tum separatim esse dicerent, fortissima ejus pars tanquam leo recta ad urbem imperatricem contendebat, media Serranum et Amphipolitanum agrum pervagabatur; postrema, classis videlicet, quæ in modum serpentis in aquis volvitur, principem Thessalorum urbem custodiebat. Verum Romanis, quamvis conjuncti iisdem auspiciis militarent, ne sic quidem cum una parte dimicare ausis, hostes qui Mosynopolim occuparant, cum nullum hostem viderent, longius progredi statuerunt. Romani vero 414 montium verticibus insessis in planitiem descendere et hostibus ire obviam non audebant. Itaque Siculi, nihil cunctandum esse rati, coactis in unum copiis, Cpolim petendam et occupandam esse censuerunt. Hanc etiam spem Comnenus Alexius eis fecerat, qui cum eos ne ducis quidem loco comitaretur, tamen irrita spe concepta homo stultissimus, ac ne ovibus quidem pascendis aptus, Sicularum regem sua causa laborare putabat; nec minus supercilii præ se ferebat quam si jam imperator designatus insignia imperii gestaret, et apud peregrinum militum se a Cpolitanois non minus quam patruum magnificentum imperatorem Manuelem desiderari et æque ac matutini solis jucundissimos radios expectari inepte jactabat.

Καὶ οἱ Ἰταλοὶ μὴκέτι ἀναδύεσθαι, ἀλλ' ὁμοῦ συσπειραθῆναι καὶ πρὸς ἑνκατάντημα τὴν Κωνσταντινου καλλιπόλιν ἐπειχθῆναι καὶ ταυτηνὴν χειρώσασθαι. Οὕτω γὰρ αὐτοὺς ἐπήρην ὁ ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὃς σφίσι συνῶν καὶ μὴδ' ἐν μέρει ταττόμενος στρατηγῶ, ὁμῶς, ἀτελεσθῆναι οὐκ ἐμελλον φανταζόμενος, ὥστε ὁ ἀνούστατος καὶ μὴδὲ προβατίων ἄρχαιος ἀξίος ὑπὲρ ἐκείνου διαπονεῖσθαι τὸν βῆγα τῶν Σικελῶν, καὶ ὡς ἤδη ἐν τῷ βρασιλικῷ σχήματι καταστάς καὶ ἀρχαιρειασθεὶς αὐτοκράτωρ ὁ Μελιτιδῆς ὠφρῶτο, φάσκων καὶ διατεινόμενος πρὸς τὸ ἀλλόθρουον στρατεύμα μὴ ἂν ὑποβεθῆναι τὸν ἑαυτοῦ πόθον πρὸς τοὺς Κωνσταντινου πολιταίς πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ βασιλείως καὶ πρὸς πατρὸς αὐτῶ θείου τοῦ Μανουήλ, ἀλλ' οὕτως ἡγεῖσθαι παρὰ Ῥωμαίοις ἀσπίσι ὄσα καὶ ἡμεροφῆς ἡλιος, καὶ κατὰ τὴν ἀέρος ὄλκην ἀπαραίτητον κρίνεσθαι καλόν. Ἐπὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

2. Andronicus vero ipse mœnia urbis circumiit; et si quid vetustate ruinosum erat, id suffulciri et instaurari jussit. Neo mora, jussis 415 alacriter obtemperatur; ædificia extrinsecus mœnibus contigua, quæ facilem in urbem ascensum præbebant, diruuntur; naves longæ circiter centum in littoribus fluctuant, ad navigandum, si opus esset, et opem urbibus quas Sioula classis infestaret et ipsis civibus ferendam paratæ (nam hi quoque hostis adventum imminere putabant), et ad marinum sinum, qui fluminis instar Blachernium litus alluit, per tempus occupandum. Hactenus rei publicæ navata opera quievit, quasi jam abunde ad defensionem et hostium profigationem paratus. Audita vero Thessalonicae expugnatione Davidis custodis ejus urbis propinquos in carcerem conjicit, ac pro concione casum illum extenuat: nihil magni gessisse Siculos, neque nunc primum, sed sæpe alias progressu temporis urbes esse expugnatas, et victoriam vicissitudinem esse. Sed cum alias aliis

προσελθεῖν ὡς ἑπαμυῶν Θεσσαλονικεῦσιν ἐν τῷ συμπλακῆναι τοῖς διειληφόσι τὴν πόλιν στρατεύμασιν, ἢ καὶ παρελευσόμενος ἔσωθεν, εἰ καὶ τοῦτο ἐξείη. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄμφω διαμαρτῶν τοῦ σκοποῦ ἀσχίστως παλίμπους ἐτέρετο· οἱ γὰρ ἄμφ' αὐτὸν μὴδὲ μέτωπον κόρυθος τῶν ἐναντίων βλέψαι ὑπενεγκόντες τὰ νῶτα μετέβαλον καὶ ἀμειστροπετὶ ἔφραυγον, ἐν τοῦτο παρὰ τοὺς λοιποὺς ὁμοφύλους ἀνδρυσάμενοι, τὸ γοῦν ἀεὶ μὴ ἐφησυχάζειν, ἀλλ' οὕς οἱ πευθῆνες ἀνήγγελλον αὐτοῖς πολεμίους, τούτους αὐτοφεί κατιδέειν, καὶ ἔργοις αὐτοῖς διδραχθῆναι τὸ ἐν μάχαις ὀξύρροπον τῶν ἀνδρῶν. Ἐπεὶ νὲ ἐξέλω ἡ λογίμη Θεσσαλονίκη καὶ ὁ διαμερισμὸς, ὡς μοι εἴρηται ἤδη, ξυνέβη τοῦ Σικελικοῦ στρατεύματος, ἄλλος, δ' ἂν εἰπέ τις ὡς κατὰ τὴν μυθικὴν Χίμιραν συναπτόμενον πρότερον τὸ ἀντίπαλον, τότε διαιρηθὲν, τὸ μὲν κράτιστον αὐτοῦ ὄσα καὶ ἴσων προηγούμενον εὐθὺ τῆς βασιλίδος ἴστο πόλεως, τὸ δὲ μέσον τὰ κατ' Ἀμφίπολιν καὶ Σέβρας ἐκινέμετο, τὸ δὲ λοιπὸν, ὅσον δηλονότι ναυτικόν καὶ ὡς σφίσι συρόμενον ἐν τοῖς ὕδασι, ἐτήρει τὴν [P, 205] προκαθεζομένην πόλιν τῶν Θεσσαλῶν οὐδ' οὕτως ὄντες ὁμοθυμαδὸν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ βιάλλοντες ἐν στρατήγιον ἐνί τινι γοῦν συμπλακῆναι ἀπεθάρρησαν τμηματι· ἀλλ' οἱ μὲν κατειληφότες τὴν Μουσούνεσπι κοίλιμοι καὶ περὶ τῆς προσωτέρω πορείας ἐκέκτοντο, μηδαμῶς ὀπλίτην Ῥωμαίων ἐνοπρισιάμενοι, Ῥωμαῖοι δὲ τὰς τῶν ἐκείσε προκαταλαθόντες ὄρων λαγόνας εἰς τὸ πεδίον οὐκ εἶχον ὑποκαταβῆναι καὶ δέξασθαι τὸ ἐπιόν δυσμενές. Ὅθεν ἰγνώ-

β', Αὐτὸς δὲ Ἀνδρόνικος, τὰ τῆς πόλεως τείχη περιελθὼν, εἴ τι γρόνφ ὑπίσκαζεν, ἐπισκουάζεσθαι τοῦτο προσετέταχε. Καὶ ἦν ἔργον εὐθὺς τὸ ἐπιταττόμενον. Κατηρεῖποντο δὲ καὶ τῶν οἰκημάτων ὅποσα τοῖς τεύχεσιν ἐπικείμενα εὐέφοδα ἐποίει τὰ ἔσωθεν, καὶ νῆες μακρὰ περὶ τὰς ἑκατὸν ἑσάλευον κατα τὰς ἀκτὰς, ἡτοιμασμένα πρὸς ἔκπλοισιν, δεῖσαν ἐπιβοηθήσουσαι πόλεσι κακῶς διακειμέναις ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Σικελῶν, καὶ τοῖς ἀστυπολίταις ἀρξήσουσαι (καὶ οὗτοι γὰρ ἐπιστῆναι ᾤοντο αὐτίκα τοὺς πολεμίους), καὶ διαληψόμενα κατὰ καιρὸν τὸν ἐξέχοντα θαλάττιον κόλπον καὶ ποταμίου δίκην ὄλκου τὴν ἐν Βλαγέρναις ἡῖονα βάλοντα. Καὶ τὰς μὲν κοινὰς ἐς τοσόνδε διαθέμενος φροντίδας ἀνίπεισεν, ὡς ἀρκούντως ἤδη καὶ ἀρραδῶς τὰ πρὸς ἀντιμάχῃσιν διοικήσας καὶ καταπολέμησιν τῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιόντων ἐχθρῶν ἀκηκοὺς δὲ ἀλῶναι Θεσσαλονικὴν εἰς κακοποιῶν τρέπεται τῶν προσγενῶν Δαβίδ, ὃν φύλακα τῆς πόλεως ταύτης τὸ κέγειν ἤδη δεδήλωκε, καὶ συλλαβῶν τούτους καθείργουσιν ἐν φρουραῖς.

δημηγορῶν δὲ οὐδὲν μέγα τὸ συμβᾶν ἔλεγεν εἶναι, οὐδ' ἔξιον ὡς κατόρθωμα σεμνολογεῖσθαι τοῖς Σικελοῖς· οὐ νῦν γὰρ πρῶτως, ἀλλὰ καὶ πρῶτην πόλεων ἀλώσεως ἔπαυει τὸν χρόνον φιλεῖν, καὶ νίκην ἐπαμείβεσθαι ἄνδρας· Φήμαις δὲ βαλλόμενος ἀπευκταῖς ἔλλοιτε ἔλλασις, καὶ συχνάκις ἐφισταμένων τῶν ἀγγαλλοντων ὡς νῦν μὲν οἱ ὑπεραντίοι Ἀμφίπολιν παρεστήσαντο, νῦν δὲ τὰς ἐφεξῆς ληϊσάμενοι χώρας κατὰ τὴν Μεσσηνίαν ἐναυλίζονται, καὶ τὰς τοιαύτας ἀγγαλλίας [P. 208] ὡς οὐδέ πω θεινάς ἀπεπέμπετο, καὶ ἔλεγεν ὡς μεταλείψεται τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐξολοθρεύσει τέλειον δὲ τρόπον οἱ ὀθηραταὶ τοὺς μοναδικούς τῶν σῶων. Αὐτούς τε γὰρ κατὰ βραχὺ μεθισταμένους τῆς λόγχης ἐγκλείεσθαι λιχνευομένους περὶ τὴν προκαιμένην ἐδητύν, ἐνθα ὁ δόλος καὶ ἡ πάγη κατετίσται, καὶ οὕτως ἐμπίρρῃσθαι δόρατι ἢ βαθείαν κατὰ τῶν σπλάγγων δέχισθαι τὴν πληγὴν· καὶ τοὺς Ἰταλοὺς δὲ ὡσαύτως ἀφροντιστοῦντας ὡς οὐκ ὄντος τινὸς ἀνθισταμένου, καὶ ἀεὶ προχωροῦντας τοῖς ἔμπροσθεν καὶ τῇ τῶν πλείονων σκόλων ὑποσαινόμενους ἐπίσει, μέλλειν εἰς τὸν ἔσχατον καὶ ἀπρόοπτον ὄλεθρον ἐμπεσεῖσθαι, καὶ ἐπὶ κορυφῇ αὐτῶν τὴν ἀδικίαν αὐτῶν καταθέσθαι. Ἦν δὲ ταῦτα οὐδὲν ἢ ἀνδρὸς τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἀντιμαχομένου προδῆλως αἰμύλα προδῆλματα καὶ πολιτείας ἤδη κατ' αὐτοῦ φλεγμαινούσης μελίγματα οἷς (18) οὐκ ἦν ἀβρένοῦμενος καὶ πᾶσαν μηχανὴν μετιῶν, ὅπως ἀποσοθήσει τὸ ἀλλόγλωττον. Καίπερ δὲ τοιοῦτων καὶ τοσοῦτων ἐφεστώτων κακῶν, καὶ πάντων κείσεσθαι φανταζομένων τὰ οἰκτρότατα καὶ ὡς ἤδη παρόντων· καὶ ἀνιώντων ὀδυρομένων, ὁ δὲ ὀμαλῶς ἔφαρ τὰ ἀνύκιστα καὶ οἷον ἐπ' ἀλλοτρῖοις θεινοῖς τὸ φιλόσοφον ἐπαδείκνυτο, καὶ ταῦτα, εἰ πέρ τις, φιλάρχος ὦν καὶ δι' ἔρωτα βασιλείας εἰς ἀπάνθρωπα ἤθη ἐσωλίσθαις καὶ τυράννοισι ὑπερελάτας τοὺς πόπυτα. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς πόλεως πολλάκις ἀπανιστάμενος μετὰ χορείας ἐταιρίδων καὶ παλλακῶν ἐφιλοκρίνει τὰ τῶν τόπων ἐρημικώτερα καὶ οἷς ἢ τῶν ἀέρων ἐπλαεόναζεν εὐκρασία, καὶ θηρίων δίκην συναγκυαίας ὀρώων καὶ χλοεροῖς παραβούλενος ἄλγεσιν, ὡς ὄρνιθας κατοικιδίους ἀλεκτρῶων ἢ αἰγας τράγους ἠγούμενος αἰπολίου, ἢ καθάπερ ὁ Σεμέλης Διόνυσος τὰς θυάδας, Σοβάδας, Μαινάδας, Βάχχας, εἶχεν ἐπομένας ὡς ἐρωμένας, μόνον οὐ νεβρίδα ἐξημμένους καὶ τὸν κροκωτὸν ἐνδύόμενος. Καὶ ἦν κατὰ τακτὰς μὲν ἡμέρας ὡσεὶ διὰ περιπετάσματος ὀλίγοις τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς ὀπανόμενος, καὶ τοῦτων οἷπερ ἐκείνῳ μάλιστα προσφκείωντο, αὐλοτρῖσι δὲ καὶ ἐταιρίσιν ἀναπεταννὺς πᾶσαν πάροδον καὶ παντα καιρὸν εἰς ὀμιλίαν αὐταῖς χαρίζόμενος. Ἐχαιρέ τε κατὰ Σαρδανάκαλον ταῖς ἀνίσεσιν, ὅς τόσος ἔχειν ὄσος ἔφαγε καὶ ἐφόδρισε τῷ ἐπιταφίῳ ἐνεκλόαπτε γράμματι. Ἐπικούρειός τε ἦν καὶ Χρυσίππειος, καὶ λαγνείων δυστυχῶν πολυποδος ἡμερον ἐδῶκε, καὶ φιλόττηι μαργαίνων, καὶ τὸν Ἡρακλέα μιμούμενος ἀτεχνῶς κατὰ τὴν τῶν πεντήκοντα καὶ

A adversis nuntiis percelleretur, et crebro adessent qui nuno Amphipolim esse captam, nuno finitimis illi provinciis vastatis hostes juxta Mosynopolim castra habere asserebant, iis quoque rumoribus elevatis se ulturum hostes et funditus deleturum 416 dicebat, quemadmodum venalores singulares apros. Eos enim paulatim a saltu recedentes et escam persequentes in insidias et decipulam pellici, ac venabulo transfigi aut profundum vulnus in visceribus accipere. Italos eodem modo, quasi resistente nemine securos, et subinde majoris prædæ cupiditate progredientes, in extremum et improvisum interitum delapsuros et scelerum suorum pœnas duros. Quæ verba nihil erant aliud nisi fuitiles rationes viri, qui aperte naturæ rerum repugnabat et concitatum contra se populum lenire studebat; non autem eo pertinebant ut ex viri fortis officio nihil intentatum relinqueret, quo Barbaros profligaret. Nam quamvis tot et tanta mala instarent, ut omnes atrocissima quæque timerent iisque veluti jam urgentibus angerentur, ille res intolerabiles æquo ferebat animo, et in alienis malis philosophabatur, idque in summa ambitione et cupiditate imperii, qua ad inhumanitatem impulsus omnes tyrannos qui unquam fuere superavit. Ad hæc, ut erat luxu corruptus, cum costu scortorum et pellicum in loca deserta et temperata secedere et ferarum more convalles et herbosus saltus consecrari 417 solebat, ut gallinarum galus gallinacæ, aut hireus caprarum ductor, aut ut Bacchus Thyadas et Mænadas, sic ipse amicas suas antecedeat, tantum non hinnuli pelle et crocoto indutus. Ac certis diebus a paucis aulicis, iisque intimis, veluti per transennam videbatur; tibicinis vero et meretricibus omnem aditum patefaciebat, easque quovis tempore ad colloquium admittebat, voluptati ut Sardanapalus indulgens qui sepulcro suo incidit ea se habere quæ comederit et pro libidine egerit. Erat Epicureus et Chrysippeus, morbo luxuriæ corruptus et amore perditus: Herculem quinquaginta Thyestis filiabus stuprandis imitabatur. Sed quia tantum illi roboris ad lasciviam non suppetebat, ut ille Iolaum contra redidivam hydram implorabat, sic ipse virilia unctioibus et deliciis firmabat. Vescebatur item Nilotica bestiola, crocodilo non absimili, quem scincum vocant; 418 a quo cibo cum plerique abhorreant, tamen tentiginem excitat et ad rem veneream paratos facit. In palatium a deambulationibus et recreationibus reversus, non paucos secum habebat satollites, eosque ex barbaricis cohortibus et pestilentibus hominibus, quibus immodestia cordi est, linguæ Græcæ maxima ex parte ignaris; et qui ante cubiculum et fores exculabant, ex istiusmodi petulantibus costibus conflati erant. Tandem etiam canem asperum, qui et

Hier. Wolfii notæ.

(18) Potest τὸ οἷς pro ἐπ' οἷς αἰτιολογικῶς capi, *ad leniendam civium indignationem propter ignaviam ejus.*

cum leonibus pugnare et armatum equitem humi sternere poterat, in suo conclavi habuit. Nam satellites et custodes noctu procul ab ejus cubiculo cubabant: canis vero ad januam alligatus ad exiguum strepitum horrendum in modum latrabat. Ita paulatim Cpolititanorum simplicitati insultabat, et quasi naribus suspensos trahebat, et ut ad omnem imperatorum observantiam et cultum paratos (ignarus se ab illis imperio dejectum gravissimas pœnas daturum esse) deridebat. Itaque cornua cervorum, quos venatus erat, insignia et rari **419** aliquid habentia in porticibus fori suspendebat, per speciem ostentandæ magnitudinis ferarum quas cepisset, cum revera civitatis et uxorum quas ipse corrumpere lasciviam notaret. Quo vero die ex Propontidis deliciis et amœnitatibus in urbem revertebatur, in dies omnino nefastus habebatur. Neque enim alia de causa rediisse putabatur, nisi ut mactaret et perderet eos quos sibi struere insidias suspicabatur. Ita Andronici adventus nullis detrimentum et mœrorem aut vitæ jacturam aut aliud extremum malum portendebat. Is enim vir, cum eam veluti lineam in animo suo descripsisset, ad quam crudelitatis suæ amussim exigeret, eum sibi diem perisse putabat, qua non excellentem aliquem virum aut jugulasset, aut exocessasset, aut saltem objurgasset, aut Titanico vultu terruisset. Nam sævo pædago similes subinde flagellum in pueros quatienti, tempestive et intempestive objurgabat, et ad quodlibet verbum suis auribus ingratum commovebatur. Quo fiebat ut ea tempestate homines mœsti et **420** solliciti viverent, nec securi somnum caperent, sed subito territi expergiscerentur Andronicum in se irruere rati, aut eos cernere quos asper ille, implacabilis et inexorabilis trucidarat. Nam quod Deus et homo Christus extremis temporibus futurum esse dixit, ut binis in eodem lecto cubantibus alter assumatur, alter relinquatur, id omnino illis diebus accidebat, cum alter conjugum ad pœnas corpore luendas subito raperetur (neque enim mulieribus concessa erat impunitas: quin et harum non paucæ oculis orbatæ carcerem, famem, verbera tolerarunt), pater filios negligeret, filii patres non curarent; si in iisdem ædibus quini essent, terni binis et bini ternis adversarentur. Multi etiam Andronici iracundiam, ut Sodomiticum incendium, remis et velis **D** fugientes quam longissime a patria discodebant; qui si exilium usque ad illius obitum extendissent omnis mali expertes permansissent. Nunc dum rei familiari consultum volunt, non quidem in statuatam salis sunt mulati, ut Loti uxor, neque sal emortuum evaserunt, sed alioqui mentis errore affecti mala morte perierunt.

στάμενος, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀκοὴν ἐκείνῳ ἀνήδυντον καὶ στυγνάζοντες ἐβίωσκον. Οὐδ' ὁ ὕπνος ἄφροντις τοῖς πολλοῖς καὶ ὀδυνῶν ἀδαῆς καὶ μαλακός, ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ἐπιζάνων ἄκροισ ἀφίπτατο, καὶ διεψευσμένος ἦν τὰ πολλὰ ἢ Ἀνδρονίκῳ διασοδούμενος ὄναρ πολλακίς ἐφισταμένῳ, ἢ ὄσους ὁ τραχὺς οὗτος καὶ δυσεκβίαστος καὶ ἀπαραίτητος τὴν ὀργὴν τῆς οἰκείας ἀπηνείας ἔθετο πάρεργον. Ὁ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐσχάτων συμβῆσθαι ἡμερῶν ὁ θεὸς ἀνθρώπος προη-

μόνον θυγατέρων θεῖστου φθοράν. Οὐκ ἔχων δὲ τὴν ἴσῃν πρὸς τὸ ἀκολασταίνειν ἰσχύν, ὡς Ἰόλιων ἐκεῖνος κατὰ τῆς παλιμφοῦς ὕδρας συνέριθον, οὕτω καὶ οὗτος τὰ ὑπὸ γαστρός πρὸς συνουσίαν ἀλοιφαῖς καὶ περιτοῖς σκευάσμασιν ἀνερῶν ἄνουςεν. Ἦσθιε δὲ καὶ ζῶν Νειλῶν, κροκοδείλῳ πάνυ τι ἐμπερὲς, σκίγγον λεγόμενον, ἀπόσιτον μὲν τοῖς μὴ τὰ τοιαῦτα βρωτέα κρίνουσι, διερεθίζον δ' ὁμῶς καὶ διανιστῶν ἐν ταῖς ὁμιλίαις πρὸς συνουσιασμόν. Κατὰ δὲ τὰ ἀρχεῖα γινόμενός ἀπὸ τῶν ἐξωθεν [P. 107] διατριβῶν τε καὶ διαχύσεων οὐκ ὀλίγον μὲν καὶ τὸ περὶ αὐτὸν εἶχε δορυφορικόν, καὶ τοῦτο ἐκ Βαρβάρων ἰλῶν καὶ ἀνδρῶν λοιμῶν χαϊρόντων ἀπαιδευσίῳ καὶ τὰ πλεῖστα μὲν ἐπαίοντων Ἑλληνίδος φωνῆς. Καὶ τοὺς προκότους δὲ καὶ προφύλακας ἐσαι τοιοῦτων ἀναγῶγων συνείληχεν ὁμηγύρων. Τελευτῶν δὲ καὶ κύνα κάρχαρον, ὅσον καὶ λέουσιν ἀντιπλίκεσθαι καὶ ἄνδρα ἐπιππον ὀπλίτην κατενεγκεῖν ἕραζε, σίνοντον ἑαυτῷ πεποίητο· οἱ μὲν γὰρ σωματοφύλακας καὶ δορυφόροι ἀποθέν που τοῦ βασιλικῷ κοιτῶνος νυκτὸς κατηνάζοντο, ὁ δὲ γε κύων πρὸς ταῖς θύραις ἐδίετο, χαλκεόφωνος ὢν καὶ πρὸς βραχείαν διαπαρτατόμενος ψόφῃσιν καὶ γινόμενος ὑλακόμενος. Προῖων δὲ οὕτω κατετρώφα τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν εὐθείας καὶ ὡς ἀπὸ ῥίνος ἐλκομένους ἐχλεύαζε καὶ πρὸς πᾶσαν τῶν κρατούντων θεραπείαν τε καὶ θεραπείαν ἐτοίμως ἔχοντας ἐκωμῶδει, οὐκ εἰδώς ὡς ἐπ' αὐτῶν καθαιρεθήσεται τῆς ἀρχῆς καὶ τὰ τῶν ὄλων ὑποστήσεται χεῖριστα, ὥστε καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ θηρωμένων ἐλάφων τὰ κέρατα, ὅσα δωδεκάδωρα ἦν καὶ ἰσχύν τι θαύματος, ταῖς κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψίσειν ἀνήρτα, τῷ μὲν δοκεῖν εἰς ἔνδειξιν τοῦ μεγέθους τῶν παρ' αὐτοῦ ἀλισκομένων ἀγρίων, τῷ δὲ ὄντι διαμυκώμενος τὸ πολίτευμα καὶ διασύρων εἰς ἀκρασίαν τῶν γαιμετῶν. Ὀπηνίκα δὲ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν γένοιτο, τῶν τῆς Προποντιδος τρυφῶν χωρίων καὶ περιτῶν ἀπανιστάμενος διαιτήσεων, οὐκ ἦν μὴ ἀποφράδα κρίνεσθαι τὴν τότε ἡμέραν· οὐ γὰρ δι' ἄλλ' ἄττα παρεῖναι ἐδοκεῖ ἢ ὡς θύσων καὶ ἀπολείσων ὀπόσον ὡς ἐπίβουλον ὑπεπέετο. Καὶ ἡ Ἀνδρονίκου ἐπιδημία τοῖς πολλοῖς ζημία καὶ ἀθυμία ἢ καὶ τοῦ βίου ἐκνημία καὶ πᾶν ἄλλο τι ἐσχάτων κακῶν συλλελογίστο, ἐπειδὴ περὶ ὁ ἀνὴρ ὡσεὶ καὶ γρυμμῆν μονοδιάστατον καὶ μερικζομῆνη εἰς τὸ λεπταλέον καὶ ἀπλατὲς ἐν τῷ ἔδαφῳ τῆς ψυχῆς καθάπαξ τὴν ὀξύχολίαν προὔποθεῖς, καὶ πρὸς ταύτην ἅπαν ἀποστενῶν τὸ πραττόμενον, ἀβίωτον ᾤετο τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οὐ ξυνείληφαι τινὰ τῶν ἐν ὀπεροχαῖς, ἢ λύχνους οὐκ ἐσβείσθαι σώματος, ἢ ὄτουδὴ τινος οὐ καθήψατο φιλονείκως, ἢ γοῦν ἐπιτιμητικῷ βλέμματι καὶ Τιτανικῷ ἐμβριμήματι μὴ ἐξίστησε τοῦ φρονεῖν. Παιδαγωγῶν γὰρ ἐμβριθεῖ ἰοικώς, θημὰ τῶν μειρακίων καταφέροντι τὴν σκυτάλην, εὐκαίρως ἀκαίρως ἐπέπληττεν ἐπιπαρωξύνετο. Κατηφιῶντες οὖν οἱ τότε ἀνθρώποι

γόρευσε, δηλονότι « Ἔσονται οἱ δύο ἐπὶ κλίτης μιᾶς, ὁ εἷς παραλαμβάνεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφίεται, » τοῦτο ἀταχνῶς κἀν ταῖς ἡμέραις [P. 208] ἐκείναις ἐγένετο, ἑνὸς τινος τῶν συνεύων ἐξάπινα συλλαμβανόμενου καὶ ἀπαγομένου πρὸς σωματικὴν κάκωσιν. Οὐδὲ γὰρ καὶ γυναῖκες ἀπῆσαν τοῦ μὴ ὑπὸ δίκην πίπτειν καὶ τὰ ἀπευκταῖα ὑφίστασθαι, ἀλλὰ καὶ τούτων οὐκ ὀλίγοι τὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπώλεσαν φῶς καὶ λιμὸν καὶ φρουρὰν καὶ αἰκισμοὺς ὑπέστησαν σώματος. Καὶ πατὴρ ἤλθοι τεκνῶν, καὶ υἱεῖς ὀλιγόρου, πατρός· καὶ διεμερίζοντο πέντε ἐν οὐκῶ ἐνὶ, τρεῖς ἐπὶ δυοῖ καὶ δύο ἐπὶ τρισί. Πολλοὶ δὲ καὶ ὡς Σιδου-
τικὸν ἐμπρησθὲν τὸν τοῦ Ἀνδρονίκου θυμὸν ἐκτρεπόμενοι φυγάδες ὄλω ποδὶ τῆς πατρίδος γεγόνασιν καὶ τοῖς ἐκ γειτόνων Ῥωμαίοις παρενέβαλον ἔθνεσιν, οἳ καὶ εἶχον ἄν ἑαυτοὺς ἀπαθεστάτους κακῶν, εἰ τὴν φυγὴν τῇ Ἀνδρονίκου ζωῇ συνεμέτρησαν. Νῦν δὲ τῶν κατ' οἶκον μεταποιούμενοι εἰς στήλην μὲν ἀλὸς κατὰ τὴν γυναῖκα Λωτ οὐκ ἐπάγησαν, οὐδὲ νεκρὸς ἐγεγένεισαν ἄλλ, ἀλλως δὲ μωρανοθέντες τὸ ζῆν κατέστρεψαν κακῶς.

γ'. Οὕτω δ' ὀργιλότητος ἔχων Ἀνδρόνικος, καὶ ἄσπλην καὶ ἀμετάθετος τὸν τὸ κολάζειν, καὶ παίζων ἐν ταῖς τῶν πέλας συμφοραῖς καὶ κακώτεσι, τῶν ἄλλων τε ταῖς καθαίρεισσι τὴν ἰδίαν ἐπιτεχνίζειν δοξάζων ἀρχὴν καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πιασὶν ἐπικρατοῦσιν τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐντεῦθεν αὐξῶν ἠδόμενον, ἕμως καὶ ἄγαθῶν μετέχων οὐκ ὀλίγων πράξεων, καὶ οὐ παντάπασιν δῆπουθεν πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀπονεύκει διάθεσιν, σκηνοβατῶν τὰ ὀλέθρια, ἀλλ' ἦν ὡς ἀπὸ ὕφους σαρκῶν ἐκείνου πανάκσιαν ἠτάσθαι περιμέγιστον καὶ σώζουσαν εὐρεσθαι ἀντίδοτον, καὶ ὡσπερ ἐξ ἀκανθῶν τραγῆσαι βόδον ἠδύπνοον, ἢ γοῦν ἐξ ἑλλεβόρου καὶ κωνείου ψαρσὶ παραθεσθαι καὶ ὀρυζῆν ἠδῆταιν ἐστίασιν· ἐπεὶ καὶ ὀρυζαῖς ἔθαλαπε τῶν ὑπάρχων τοῖς ἐνδεαῖς, εἰ μόνον ἐλπίδος τι διεφαίνετο ὡς ὁ αἰτῶν οὐκ ἀποστουγεῖ ἐκείνον, παθαινόμενος τὴν ψυχὴν ἐφ' οἷς κακοεργὸς Ἀνδρόνικος δείκνυται. Καὶ τὴν τῶν μέγα δυναμένων πλεονεξίαν οὕτως ἐκόλασε, καὶ χεῖρας τάλαντριάς διφράσας οὕτως συνέταξεν ὥστε βασιλεύοντος ἐκείνου αἱ πλείους ἐπαρχίαι πρὸς πληθυσμὸν ἐπέδωκαν τῶν οἰκούντων. Ἐκαστος γὰρ κατὰ τὸ προφητικὸν παράγγελμα ἐπὶ τὴν σκιάν τῶν δένδρων αὐτοῦ ἀνεκλίνετο, καὶ τὸν τῆς ἀμπέλου καρπὸν συγκομιζόμενος καὶ γῆς εἰσοκισζόμενος τὰ ἐκφόρια ἀσμένως ἤσθιε καὶ ἠδέως ἐκάθευδε, μὴ φορολόγου ἀπειλὴν δεδιττόμενος, μὴ πλεονέκτην ἢ συζητητὴν εἰσπράκτορα κατὰ νοῦν στρέφων, μὴ τὸν ἐκφυλλίζοντα ὑποδλεπόμενος, μὴ τὸν κλαμώμενον φανταζόμενος, ἀλλὰ τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι ἀποδιδούς οὐδένα τὸν ἐπιδηλοῦντα εἶχε τὸ κέρμα καὶ τὸ τάλαντον πολυπλασιάζοντα, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὸ χιτῶνιον προσπαπιτοῦντα καὶ τὸ ψυχάριον αὐτὸ πολλάκις ἀναχρῆμασθαι βιαίως ἐγκείμενον. Ἦν γὰρ ἡ Ἀνδρονίκου ἐπικλήσις οἷα τι ὀλέθριον καὶ διασκεδαστικὸν τῶν φορολόγων ἔπαρμα καὶ φαρμάκωμα, καὶ δυσήκουστον φόβητρον τοῖς ὅσοι παρὰ τὰ διατεταγμένα εἰσέπραττον, καὶ νάρκωσις καὶ πᾶρσις χερῶν αἱ πρὸς μόνον ἀφειῶρων πρότερον τὸ λαθεῖν. Πολλοῖς δὲ καὶ τὸ [P. 209] ἐθελουσίως ἀποχαριζόμενον ἀπεπέμπετο, ὡσπερ σὴς ὑφορῶμενον τῶν ἐκείνοις προσόντων, ἢ ἑτέρα τις φορτικὴ δύναμις τὸ προσεγγίζον ἀπολλύσα. Τὸ δὲ δὴ μεῖζον, καὶ ἀδρόις ὀφωνίοις ἐνιχυοῦ ἐφοδίζον τοὺς τὰς δημοσίους ἀναζωννυμένους ἀρχάς, καὶ ὅσα πείρονται δεῖνὰ τὰς αὐτοῦ παραβλεψάμενοι ἐντολὰς προαγγέλων, οὕτως ἐξέπεμπεν, οὐκ ὄνλους ταύτας τοῖς βουλομένοις προβάλλων καὶ τοῖς ἐκ τριόδων ἀποδιδούς

PATROL. GR. CXXXIX.

421 3. Etsi autem Andronicus adeo iracundus, asper et inexorabilis erat, ut aliorum malis gauderet et aliis evertendis se suum suorumque liberum imperium stabilire putaret, ac voluptatem inde caperet, tamen non pauca recte administravit, nec plane ab omni virtute degeneravit; sed ut ex viperæ carnibus, ita ex ipso quoque Panaceam venari licebat et salutare antidotum consequi, et ex asperis spinis suaveolentem rosam decerpere, et ex helleboro et aconito suavem victum præbere largitionibus fovebat, si qua modo spes verberat cum qui opem implorabat Andronico ob scelera non infensum esse. Procerum avaritiam ita multavit et manus alieni avidas ita compressit, ut eo imperante multæ provinciarum colonis auctæ sint, cum quisque, secundum propheticum dictum, sub umbra suarum arborum recubaret, et vindomia peracta et frugibus comportatis hilariter epularetur. Et suaviter dormiret non quæstoris minas limens, non exactorem avarum exspectans: 422 sed si Cæsari dederat quæ erant Cæsaris, nemo erat qui plus ab eo postularet aut etiam tunicam aliquando eriperet et violenter ad necem adigeret. Nam quæstoros ad Andronici appellationem ita terrebantur, ut rapaces alioqui manus facile ab alieno abstinerent, ac munera ultro a provincialibus oblata tanquam pestes aliquando aversarentur. Et quod majus est, cum magistratus in provincias ablegabat, larga eis stipendia dabat, simulque denunciabat quas pœnas sua jussa negligentibus irrogaturus esset. Neque enim publica munera vendebat aut levi munusculo conciliatus conferebat, sed gratuito, habituque delectu magistratus ordinabat. Itaque multi olim profugii et publicis calamitatibus pene immortui, quasi archangeli tuba audita, ex diuturno veterano experrecti revixerunt, pristina felicitate recuperata: et ut Ezechielis visio docet, ossa ad ossa congregatebantur, artus artubus conjungebantur, et brevi tempore pleræque urbes et vitam 423 et pristinas opes receperunt. Quodsi quid e Psalmis Davidicis inserendum est, desertum mutavit paludes et terram aridam in rivos aquarum. Publica vectigalia rapinis exactorum reprimendis auxit; et crebros exactiones ab avaris quæstoribus obnoxium populum veluti panem devorantibus repertas, et quotannis quasi debitum efflagitatas, ad certum numerum revocavit.

22

δοιουδὴ τινος δόματος, ἀλλὰ δῶρον τὰς ἀρχαιρείας καὶ ἐπιλέγδην παρεχόμενος. Ὅθεν οἱ πάλαι τῷ χρόνῳ παρκαυρέντες καὶ τοῖς κοινοῖς πράγμασι νοσοῦσι κατενεχθέντες εἰς θάνατον, ὡς περ ἀρχαγγέλου τινος εἰς τὰ ἐκείνων ὦτα περισαλπίζαντος, τὸν χρόνον ἀπεσεύσαντο κάρων καὶ τὴν παλαιὰν ἀπέθεντο νέκρωσιν· καὶ καθὼς ἡ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὄρασις βούλεται, ὅσα συνήγοντο πρὸς ὅσα καὶ ἀρμονίαι πρὸς ἀρμονίας, καὶ ἐν βραχεῖ αἱ πλείεσται τῶν πόλεων ἀνεβίωσαν καὶ τὸ πρῶτον ἀπέλαβον εὐδαιμον. Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ τῶν τοῦ ψαλμῶδου Δαβὶδ ἐνταῦθα προσεπαγαγεῖν, ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. Καὶ τὰς διασπορὰς ἐπισυνῆξε τῶν τοῦ δημοσίου τελευσῶν ἐκ τοῦ παῦσαι τοὺς ἐκ τῶν πρακτόρων κονδουλισμοὺς καὶ συσταῖλαι εἰς ὠρισμένον τι ζήτημα τὰς ἐπιλλήλους ἀπατήσεις, ὁπόσας οἱ δεινοὶ τῶν φόρων ἐφεῦρον ζητηταὶ καὶ εἰς ὄφλημα ἐπέκράτουν ἐνιαύσιον, οἱ ἐν βρώσει ἄρτου τὸν ὑποπίπτοντα λεῶν κατεσθίοντες.

Cum autem apud Romanos, eosque solos, ut opinor, iniquissima consuetudo valeret, ut naves tempestatibus in littus ejectæ non modo a nemine adjuvantur, sed ab accolis quovis turbine sævioribus diriperentur, si qua fluctus reliqua fecerant, iniquissimæ isti rationi tem acriter est adversatus, ita piraticam iliam rapacitatem compescuit, ut hæc una res amplissimas ejus laudes complectatur. Nam audici quidem proceres id malum deploratum et immedicabile judicabant ὅτι 424 velustate confirmatum; ac multos e superioribus imperatoribus, fasciculis litterarum in provincias missis, extrema naufragorum spoliatoribus minitatos: sed conatum illum fuisse irritum et intra scripta substitisse, rubricam imperatoriam illius mali undis eluenibus, ut litteræ illæ plane in aqua scriptæ viderentur et edicta frustra subnotarentur.

βασιλικῶν τὰ ἀνήκεστα διαπειλούμενων τοῖς ὀπλιζομένοις κατὰ πλοίων τῶν ναυαγῶν καὶ διαρπάζουσι τὰ ἔνδον αὐτῶν ἐν γράμμασι δὲ μόνοις τὰ τοιαῦτα θεσπίσματα κείσθαι, οἷα κατὰ κλύδωνα τοῦ κακοῦ κορυφουμένου καὶ μεταρσιῶς αἰρομένου καὶ τὸ βασιλικὸν ἀπαλείφοντος ἐρυθρόδανον, ὡς γράφειν ἀντικρὺς τοὺς γράφοντας καθ' ὑγρῶν δοκεῖν καὶ ὑποσημαίνεσθαι μάτην τὰ οἰκεία κελεύσματα.

4. Quæ cum hi dixissent, Andronicus circumstantem senatum acriter intuitus, et suspirio ex imis præcordiis ducto: « Nihil, inquit, est, quin ab imperatoribus emendari queat; nec ullam peccatum est, quod vires eorum superet. Superiores autem imperatores aut rem stulte sunt aggressi aut se dolere injuriis simularunt. Nam si corruptelam illam vere suppressam, et libere agi ea quæ ad æquitatem pertinent voluissent, rubricatis litteris omissis et chartis inutilibus despectis, cogitassent sanguinem flere, non lacrymas fundero eos qui homines, apud quos fractæ naves ejiuntur, occultis in mari saxis et rupibus duriores experiuntur; et ense illos coercuissent, qui non frustra gestatur, et cadit iniquos damnassent. Nuuc, ut nihil 425 videtur, nihil nisi militiam scripserunt, et in alienis malis contra quam decet patientes, afflictos ipsi quoque sunt insectati, dum pravos mores non corrigendo confirmarunt. » Quæ cum dixisset, subjecit: « Viri, qui sanguine mihi juncti aut fide vestra meam benevolentiam consecuti estis, et reliqua circumstantans corona, sive in senatum ascripta sive aliis imperii muneribus destinata, audite, audite me. Loquar enim non ea quæ aer frustra dissipet, sed ea quæ nisi suo tempore ipsa re apparebunt, me edicti auctorem gravi ira com-

ἔθους δὲ ἀλογωτάτου παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς εἶοικε, μόνοις ἰσχύοντος (τὸ δὲ ἐστὶ τὸ τὰς χαιμαζομένας ναῦς, ὑπὸ πνευμάτων καὶ φλοίσβῳ θαλαττίῳ τάλαντεούσας, μηδένα ἔχειν τὸν συναϊρόμενον καθ' οὗς ἂν λιμένας ἢ τόπους ἐκθρόσσωνται κύμασιν ἐλαυνόμεναι, τούναντίον μὲν οὖν καὶ καταγιγῶς χεῖρους ὄρῃν τοὺς ἐκεῖσέ περ λαχόντας τὴν ὄκνησιν διασπῶντας καὶ ἀναρπάζοντας ὁπόσα μὴ παρῆυρε θάλασσαν), οὕτω τῶν πρὸς τὴν τοιαύτην ἀτοπίαν πολλὰς ἀντέπνευσε καὶ εἰς πράξειαν αὖραν μετέβαλε τὴν τῶν πλοίων καταποντιστικὴν τῶν πλείεστων ὄρμη, ὡς ἀντὶ πολλῶν ἔν εἰς εὐφρομίαν ἐκαίνῃ τούτο τὸ ἔργον ἀρκεῖν. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸ βασιλεῖον βῆμα δυσίατον τὸ κακὸν ἢ τέλειον ἀμετάβλητον ὡσεὶ καὶ εἰς ἔξιν ἐλγλυθὸς καὶ προκόψαν ἐπὶ τὸ χειρίστον ὦντο πολλοὺς μὲν γὰρ καὶ τῶν πρότερον αὐταρχησάντων Ῥωμαίων βουληθῆναι τὴν τοῦ ἔθους τούτου πᾶσα παραλογίτητα, καὶ φακέλους ἀπολύσαι διαταγμάτων

δ'. Καὶ οἱ μὲν τοιαῦτα ἐφοβέγοντο· ὁ δὲ δριμύως τὸ περιεστῶς ἐκείνων σύμπαν περιθλεψάμενος γερούσιον, στενάζας εἶπε βαθὺ ὡς « Οὐδὲν τοῖς βασιλευσίν ἀδιόρθωτον, οὐδ' ἐστὶ τι τῶν πληγμελῶς γινομένων ὁ τὴν ἰσχὴν αὐτῶν ὑπερπέπαικεν. Ἐβλακεύοντο τοίνυν, ὡς εἶοικεν, οἱ πρότερον αὐτοκράτορες, [P. 210] ἢ ἐπλάττοντο τὸν ἐπὶ τοῖς κακίστοις ἀχθόμενον. Εἰ γὰρ ἀληθῶς ἠθούλοντο στήναί ποτε τὰ βιωθήσασθαι καὶ παρρησίαν ἄγειν ὁπόσα τὴν εὐνομίαν συνίστησι, πάρηγκωνίσαντο ἂν τὸ ἐν τοῖς γράμμασιν ἐρυθρόν, καὶ τὸν χάρτην ὡς οὐδὲν ὄνησιφόρον παραθλεψάμενοι ἐβάλλοντο ἂν κατὰ νοῦν ὡς αἵμασι πενθοῦσιν, ἀλλ' οὐχὶ δάκρυσιν ἐπιστένουσιν οἱ σπιλάδων καὶ πετρῶν ὑφάλων τραχυτέρους εὐρίσκοντες παρ' οἷς αἱ νῆες αὐτῶν ἐκθρόσσονται ὑπὸ κλύδωνος, καὶ κατ' αὐτῶν ἐχρόσαντο ἂν τῷ ξίφει μὴ φορουμένῃ μάτην μηδὲ εἰκῆ, καὶ ἔβαλον ἂν εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον. Νῦν δ', ὡς πέπεισμαι, γράζοντες αὐτόχρημα πονηρίαν ἔγραψον, καὶ πρὸς τῶν ἄλλων κακοῖς οὐκ ἐπαινετῶς ἐπιδεικνύμενοι τὸ μακρόθυμον τοῖς πάσχουσι συνεπέθειντο καὶ αὐτοὶ, καὶ ἐπεκράτουν μᾶλλον τὰ οὐκ ἐπαινετῆ ἔθιμα, οἷς τὴν τούτων διόρθωσιν ἐκόντες ἐκπερίεσαντο. » Ταῦτ' εἰρηκῶς, « Ἄνδρες, » προσεπῆγεν, « οἱ μεθ' αἱμά μοι προσφκείσθε καὶ ὄσοις ἢ πρὸς ἐμὲ πίστις εὐνοίαν ἐπεθράβευσε, καὶ τὸ περιεστῆχὸς δὲ λοιπὸν, ὅσον τε εἰς γερούσιαν ἐγκέρνεται καὶ ὅσον ἐς τὸ ἄλλως ὑπουργικὸν τῆ βασι-

λείψαι Ῥωμαίων ἀποικιλήρωται, ἀκούσατέ μου, ἀκούσατε. Φθέγγομαι γὰρ οὐχ ὅσα περ ἀήρ διαφορῆσαι ἀτέλεστα, ἀλλ' ὅποσα, εἰ μὴ τὸν εἰκότα χρόνον ἐπ' ἔργον ἐκδήσονται, τὸν μὲν τὸ ποιητέον ἐμὲ διακελευόμενον ἐκμήνωσιν εἰς ὄργην, ἣ δὲ βαρεῖά τις καὶ δυσύποιτος ἐπενσκήψει τοῖς παρὰ τὰ διαταγμένα μοι πράττουσι καὶ ἀρχικῶν οὐκ ἐμπαζομένοις ὅλως φωνῶν. Χρεῶν μὲν οὖν καὶ τᾶλλα τὰ κοινοβλαβῆ καὶ κρσιφόρα Ῥωμαίοις παύσασθαι, καὶ ἔστισαν εἰδότες οἱ τὸν πλεονέκτην βίον μεταδιώκοντες ὡς, εἰ μὴ λήξουσιν ἐθελονταὶ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἐφέσεως, καὶ τὰ οἰκεία προσπαλέσουσι καὶ τοῖς τῶν πνήτων ἐκφυσθήσονται στενγμοῖς, ὡσπερ ἐν σφοδρῇ λαίλαπι χροῦς ἀπὸ προσώπου γῆς ἐκρίπτεται, μάλιστα δὲ τὸ ταῖς ναυσὶν ἐπιτίθεσθαι καὶ διαρπίζειν τοὺς φόρτους, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὰς καταταμψίζειν καὶ ἀπογομοῦν. Ἐἴ τις τοίνυν ὑμῶν ἀρχὴν ἐκ τοῦ ἡμετέρου κράτους χειρίζει ἢ εἴ τις ἀκινήτων παραλίω κύριος, καταρτισάτω πρότερον ἑαυτὸν, εἴτα καὶ τὸ ὑπήκουον εἰς δέος τὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας ὑποστολήν καὶ αἰδῶ· ἢ μὴν ἐκ τῆς ψυχῆς ζητηθήσεται πολλαπλάσιον τὸ ἀδικημα τοῦ τὴν ἐπαρχίαν διέποντος ἢ τὸν ἀγρὸν κατέχοντος, κἄν εἴη αὐτὸς μὲν ἀθῶος χειρὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, οἱ δ' ὑποδρηστεύοντες ἐκείνῳ τὴν ἄθεσμον πρᾶξιν ἀποτελέσωσι. Λοιμοῦ γὰρ μαστιγομένου κυρίου τὸ ὑπὸ χεῖρα νοῦν οἴσει· καὶ ὡσπερ ἐξομοιοῦσθαι τῷ ἄρχοντι φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον πρότερον δρῶντι τὰ μὴ ἐπαινετὰ ἐξεπόμενον, οὕτω καὶ μαστιζομένῳ καὶ ἀναγκαστῶ μεταμανθάνοντι τὸ κοινῇ συνοῖσον ἐρέψεται τὸ ὑπήκουον κατὰ πόδας, ὅσα καὶ μητρὶ παῖς. Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκδικήσεως ἢ καθυποβληθήσεται ὁ τῆς ἐμῆς παρῆκοος ἐντολῆς [P. 211], ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ ἀπαιωρηθήσεται: τῆς νεώσ· εἰ δὲ τοῦτον παρέσυρε φλοῖστος θαλάττης, ἔφ' ὑψηλῆς ἀνασκοποισθήσεται σκοπιᾶς, μεγίστης τινὸς καὶ ἰθυτενοῦς ἐκ τῶν ἐκείσε που ἄχανῃ ναυτιλλομένοις πελάγι, περίητος ἔσοιτο ὡς λαῖφος ἐν περαίᾳ προφανόμενος καὶ ναυαγὸς ἐν γῆ δαικνύμενος καὶ εἰς σύμβολον παραλαμβανόμενος τοῦ μὴ προβῆναι καὶ εἰσέτι θραῦσιν νηῶν καὶ τῶν ἐνότων αὐταῖς προνόμους, καθὰ καὶ θεὸς ἐν ἀέρι τὸ ἑαυτοῦ τόξον ἐνέτεινεν εἰς σημεῖον τοῦ μηκέτι ἔσεσθαι ὕδωρ εἰς κατακλυσμὸν. »

ε'. Καὶ ὁ μὲν φανερός ταῦτα πρὸς ἑτέροις εἶχε τὸν νοῦν, τὸν ἄγαν χαρακτηρίζων παθαινόμενον καὶ εἰκάζων τὸν μηδ' ὅλως παραδεχόμενον τῶν δοξάντων μεταποίησιν ἢ βροπήν φιλόανθρωπον ἐφ' οἷς ἀπερῆνατο· οἱ δ' ἀκηκοότες ἀπολιθωθέντες εἰς δέει μικροῦ (πεῖρα γὰρ ἤδισαν ὡς οὐκ οἶδε παίζειν Ἀνδρόνικος, οὐδ' ἄλλα μὲν ἐν τοῖς τοιούτοις φθέγγεσθαι, ἄλλα δὲ κεῖθεν ἐν ταῖς φρεσίν), ὅψε καὶ μόλις ἐν τῷ καθεστῶτι γενόμενοι, ἐπιστολὰς γράψαντες διὰ ταχυδρομίαν ἐξέπεμψαν τοῖς τῶν σφετέρων ἐπιστάταις κτημάτων καὶ τοῖς ἀντ' αὐτῶν διέπουσι δημοσίας ἀρχάς, πολλὰ τούτοις ἐπισκήπτοντες καὶ παράκλησιν πᾶσαν ἐπάγοντες προσσχεῖν τε καὶ ἐπαγρυπνῆσαι μηπως ναυαγίῳ ἐγκύρτασα ναῦς ἐστῆται τι πεπονθυῖα δεινόν, εἰ δὲ δυνατόν, καὶ τοῖς ἀνέμοις αὐτοῖς ἐπιτιμᾶν ἢ κατὰ τὴν Αἰόλου μυθολογίαν ἀσκοῖς τὰ πνεύματα συλλαμβάνειν, ἵνα μὴ καταγίδας ἐγείρωσι καὶ τὴν ἄλλην διαταρᾶσωσιν. Ἀμείλει

movebunt: ea vero acris et intolerabilis iri eos desæviet, qui dicto magistratus non audientes secus ac jussi fecerint. Cum autem alia quoque rei publicæ incommodantia et cladem Romanis importantia abroganda sint, homines ex raptō vivere soliti sciunt, nisi ultro appetere aliena desierint, etiam sua amissuros et pauperum suspiriis non secus ejectum iri quam pulvis a vehementi turbine dissipatur, eos præsertim qui naufragiis insidiantur et sarcinas diripiunt et aliquando ipsas naves dissecant et comminuunt. Si quis vestrum igitur nostra **426** auctoritate magistratum aliquem gerit, si quis fundos maritimos possidet, is primum se ipsum, deinde subditos quoque ad justam Dei et imperii nostri observantiam ac reverentiam confirmet. Profecto pœna delicti multiplex ab eo exigetur, qui vel provinciæ præest vel agrum possidet. Quodsi ipse et animo a facinore abhorruerit et manus abstinuerit, sed ministri ejus scelus id admiserint, id ipsi imputabitur. Nam si sceleratus dominus flagellabitur, servitia resipiscent. Et ut subditi in illaudatis rebus principem imitari solent, ita etiam, si is flagelletur et publicæ utilitati servire cogatur, hi eum ut matrem filius sequentur. Ut autem pœnæ quoque modum noveritis, quam edicti mei contemptor luet, in malo navis pendebit. Sin cum fluctus marinus deturbarit, in alto littore editaque speculatisimæ arbori quæ in ils montibus cædi poterit, affigetur; ut qui medio mari navigant eum conspiciant, velut de antenna velum, prominentem, atque in terra naufragum, suo exemplo cæteros monentem ne **427** naufragia invadant et naves spolient, quemadmodum Deus arcum suum in nubibus suspendit, qui argumento

ὄρων ἀποτηθέσεως δοκοῦ, ἴν' οὕτω καὶ τοῖς κατὰ τὰ ἄχανῃ ναυτιλλομένοις πελάγι, περίητος ἔσοιτο ὡς λαῖφος ἐν περαίᾳ προφανόμενος καὶ ναυαγὸς ἐν γῆ δαικνύμενος καὶ εἰς σύμβολον παραλαμβανόμενος τοῦ μὴ προβῆναι καὶ εἰσέτι θραῦσιν νηῶν καὶ τῶν ἐνότων αὐταῖς προνόμους, καθὰ καὶ θεὸς ἐν ἀέρι τὸ ἑαυτοῦ τόξον ἐνέτεινεν εἰς σημεῖον τοῦ μηκέτι ἔσεσθαι ὕδωρ εἰς κατακλυσμὸν. »

5. Quæ cum dixisset maguum dolorem præ se ferens, eumque exprimens qui nec consilium mutaturus nec de sententiæ severitate quidquam remissurus esset, aliis rebus intentus fuit. Auditores vero, experientia edocti nescire joculari Andronicum, nec alia loqui, alia sentire in rebus hujusmodi, metu trepidabant; et vix tandem animis receptis, per veredarios procuratores suos et in magistratibus suam vicem obeuntes severissime monuerunt ac obtestati sunt, ut vigilantissime caveant ne tempestate fracta navis lædatur, sed potius, si fieri possit, ipsos etiam ventos increpent aut, ut de Æolo fabulantur, utribus includant, ne turbinibus mare exagitent. Ab eo tempore nulla navis jactata fluctibus ullam sarcinarum jacturam fecit, aut parte tabulatorum spoliata est, aut malum ancoramve aut minimum funiculum, nedum ulla armamenta amisit. Imo

sive ventis in terram ageretur sive scopulis occulis allisa frangeretur, non aliter **428** spectabatur quam cymba Charontis, qua ex faucibus inferni animæ veherentur; aut ut sacræ naves a populo et magistratibus submisso curabantur, ne quid in terra amitterent quod mare non abstulisset.

Α τοι ἐκ τοῦδε οὐκ ἦν ὄρῳ πλοῖον ὃ περιπεσὼν κλύδωνι παρὰ τοῦ τῶν ἀπάντων διηρηπάγη τι τοῦ φόρτου ἢ μέρος τῶν καταστρωμάτων ἀφήρητο ἢ καθήρητο τὸν ἱστὸν ἢ ἄγκυραν ἀπέβαλετο ἢ τῶν ὀπλων τινὸς ἐστέρητο μέχρι καὶ μερῖνου λεπτεῖς, ἀλλὰ πνεύμασι τῆ χέρσῃ ἐκπυόμενα ἢ χοιράσιν ἀρσασόμενα πέτραις ἢ προβόλοις καταρῖγγόμενα, ὡσεὶ καὶ Χαρωνικὰ ψυχαγωγὰ ἀκάτια ἐκ στομίου ἕδου ἀναγόμενα ὑπεδλίποντο ἀντιπαρερχόμενα ἢ ὡς θεωρίδας νῆες ἀμφιπεριεῖποντο, καὶ μεθ' ὑποστολῆς εἶχον ἀμφιπνούμενον αὐτὰς τὸν πολὺν καὶ λαῶδ' ἕμιλον καὶ τὸ χειρίζον τὰς ἀρχάς, μὴ πού τι κατὰ χέρσον ἀπολέσσωσιν ὃ μὴ κλύδων ἤρᾶντωσεν ἄλιος. Καὶ ἦν ἀτεχνῶς γαλήνη διαγεγῶσται ἐκ ζάλης καὶ δεξιᾶς ὄντως θειοτέρας ἀλλοίωσις τὸ ὁρώμενον.

Ita ex tempestate subita tranquillitas exstitit, ut ea mutatio divinitus instituta videretur. Idem maximum aquæductum subterraneum, qui in medio foro non stagnanlem et morbidam sed fontanam et potabilem aquam effunderet, maximis sumptibus renovavit, Hydralo fluvio in eum derivato: ad cujus primos fontes turrim extruxit et ædes ad æstivandum idoneas. Ex eo fonte adhuc aquantur, qui ad Blachernas et interius etiam in urbe habitant. Nam id opus morte ejus interruptum est, quominus aqua in medio quoque foro exsiliret. Secuti autem imperatores in hunc usque diem id opus ita curarunt, ut Isacius, qui Andronico una cum imperio vitam eripuit, et turrim et ædes amœnissimas diruerit, ex invidia nimirum pulcherrimi istius facinoris.

Β γὰρ ποταμὸν Ἰδράλιν ἐπωχέτευσε τῷ αὐλῶνι τούτῳ τοῦ ὑδατος, καὶ περὶ τὰς πρώτας τούτου πηγᾶς πύργον τε ἀνφοκοδύμησε καὶ οἰκίματα ἤγειρε πρὸς θερινὴν διαίτησιν ἐπιτήδεια. Καὶ νῦν ἐκ τούτου ὑδρεύονται ὅποσοι περὶ τὰς Βλαχέρνας καὶ εἰς ἐνδοτέρω τῆς πόλεως τὴν οἰκίαν ἔλαχον. Οὐδὲ γὰρ ἅπαν τὸ ὑδροχεῖον ἐπισκεύαστο, ἵνα καὶ κατὰ μέσῃν τῆν ἀγορὰν ἐκδίδωσι τὸ ὕδωρ διαυλωνιζόμενον ὃ γὰρ μίτος ἐκεῖνον ἐπιλέλοιπε τῆς ζωῆς. [P. 212]. Τοσοῦτον δ' ἐμέλησε τοῖς μετ' ἐκεῖνον ἄρξασιν, ὅσοι τάως ἐς δεῦρο ἀνάσσωσι, πέραις ἐπιθεῖναι τῷ κοινωφελεῖ τούτῳ ἔργῳ, ὥστε καὶ ὁ τούτον μεταστήσας τῆς ἀρχῆς ἅμα καὶ τῆς ζωῆς Ἰσαάκιος τὸν τε πύργον κατήρειψε καὶ τὰς χαριστάτας οἰκίσεις κατέβαλε, φθοῶν ὡσπερ Ἀνδρονίκῳ τῆς καλλίστης ταυτησὶ πράξεως.

429 In prætoriiis magistratibus reficiendis viros præstantes et senatorii ornlis optimos delegit, et amplissimis muneribus donatos ablegavit, ut beneficiis tantis ornati minus graves essent civitatibus et defendendis ac sublevandis pauperibus semper intenti. Qui, cum abunde suppeteret unde viverent (nam quadragenas et octogenas argouli minas secum auferebant), tanquam sacrilegio etiam iis abstinebant quæ a provincialibus ultro offerebantur, quod aut e manu potentis erepti aut aliis beneficiis affecti essent. Unde civitates exiguo tempore creverunt, terra centuplum fructum tulit, annona parvo veniit. Facile quoque se ab iis adiri passus est Andronicus qui de violentia potentum querebantur, nulla personarum habita ratione; jus a justo removit, sed genere et opibus illustres æque ac tenuis fortunæ homines in jus ad ductos ex æquo audivit. Insolentes, quos cum obscuris hominibus jure agere pudebat, si convicti essent injuriarum, quod pauperes opprimerent aut pugnis cæderent, graviter castigatos pro dilecti modo multabat. Aliquando Ludibrenum Theodorum, quem **430** supra Alexii imperatoris præfocationem adjuvisse ostendimus, quidam agricolæ accusarunt, quod apud se divertisset ac cum servitiis et jumentis suis, omnibus necessariis acceptis, discedens nihil solvisset. Quod ubi verum esse compertit, ipsum duodecim plagis fuste castigavit, et ex fisco agricolis longe plus quam quanti erat damnnum solvi jussit. Scripsit et ad

Ανακοιῶν δὲ καὶ τὰς πραιτωρίας ἀρχάς, ἀνδρας λογίμους καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς ἀρίστους αὐταῖς ἦν ἐπιστῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀδροτάτοις ἐπαίρων φιλοδωρήμασι, τεθραμμένους εἶποι ἂν τις ταῖς εὐποιίαις ἐξέπειμπε, προμηθεύμενος ἐνταῦθεν τοῦ ἀνεπαχθῶς ταῖς πόλεσι στέλλεσθαι καὶ τοῦ σφᾶς ἐπιμόνωσ προσανέχειν τῷ ἔλεψ καὶ τῇ κρίσει τῶν ταπεινῶν. Οἱ δὲ διαρκῶς τῶν ἐπιτηδείων ἔχοντες (ἀνὰ τεσσαράκοντα γὰρ καὶ ἀνὰ ὀγδοῦκοντα νομισματοσ ἀργυρέου μνᾶσ ἀπεφέροντο) ὡσπερ ἱερῶν χρημάτων ἐφείδοντο ἅ παρὰ τινων καὶ ἀθαιρέτως σφίσι παρεῖχοντο ἀνθ' ὧν ἐκ χειρὸς δυνάστου ἐβρόύθησαν ἢ τινος ἄλλως ἀγαθοῦ μετεσχέκασιν. Ὅθεν διὰ βραχείος εἰς πληθυσμὸν αἱ πόλεις ἐπέδωκαν, ἢ τε γῆ τὰ ἐκφόρια κατὰ ἑκατοστῶσ ἀνέδωκε, καὶ ἄλλῃου τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπεδίδοτο. Ἦν δὲ καὶ τοῖς καταιπεινῶν ἔχουσι τῶν χειροδικῶν εὐέντευκτος, καὶ πρόσωπα μὴ λιμδᾶνων οὐκ ἤρεν ἀπὸ τοῦ δικαίου τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἐπ' ἴσῃσ τῷ τῆν τύχην χθαμαλῶ τὸν καὶ γένει καὶ πλούτῳ σεμνὸν παράγων ἐπὶ τὸ κρίνεσθαι ἀμφοτέρων νουνεχόντως κατηκροᾶτο, καὶ ἐπέπληττεν ἱκανῶσ καὶ δίκην ἐπέθει ἀνάλογον τῷ γάρῳ καὶ ἀδοξοῦντι μετὰ πένητος κρίνεσθαι, εἰ πεφώραται ἀδικῶν ἢ ἐκθλίβων καὶ πλῆττων πυγμῇ τὸν ἔγγιστα. Ποτὲ οὖν καιροῦ περιέστησαν αὐτὸν ἐξ ἀγροικίας τινὲσ, καταβωῶντες τοῦ Δαδιθρηνοῦ Θεοδώρου ὡσ καταλυσαντος παρὰ σφίσιν ἐν τῷ προδοῦσιν, καὶ πορισμένου μὲν ὄσων ἐσπᾶνίζεν αὐτὸσ καὶ ἡ ὑπηρεσία αὐτοῦ ἄπαυα καὶ τὰ ὀχίματα ξύμπαντα, μηδὲν δ' ἀπόδομα καταθεμένου ἐν τῷ μεθίστασθαι. Ἔστω δ' ὁ Δαδιθρηνοσ

οὗτος δὲ λόγος ἐδήλωσεν ἄνωθεν ὑπηρετῆσαι μεθ' ἑτέρων τῆ τοῦ βασιλείως Ἀλεξίου πνιγμονῆ. Δικάσας οὖν μετὰ τῶν ἀγροτέρων ἐκείνων, καὶ ἀληθείας εὐρῶν ἐχόμενα τὰ λεγόμενα, αὐτὸν μὲν δι' ἀλλακτῶν ἐπαίδευσεν δώδεκα, τὴν δὲ τῶν ἀναλωμάτων τιμὴν ἐς τὸ πολλαπλάσιον ἐπέλευσεν καταθεσθαι τοῖς ἐπὶ τῶν χρυσῶνων τῶν βασιλικῶν. Ἐγραψε δὲ καὶ πρὸς τινὰς τῶν τὰ δημόσια ἐνεργούντων ἐπιστολὴν ἔχουσαν οὕτως: « Ἀληθινὲ (19) τοῦ ψεύδους πρωτάγγελε, σὺ ἀσύνετὲ μοι: Συνέστι, καὶ σὺ ἀγοραῖε Λαχανᾶ, ἤκουσται τῆ βασιλείᾳ μου ἀδικεῖν ὑμᾶς τὰ πολλὰ, καὶ ἢ τὸ ἀδικεῖν ἐάσατε ἢ τὸ ζῆν· τὸ γὰρ ἀδικεῖν ὑμᾶς καὶ ζῆν οὕτε τῷ

Τοσοῦτον δ' ἀπέχχε τὴν τότε καὶ νῦν περὶ δογματῶν θείων κρατοῦσαν κατάστασιν ἐπαινεῖν, ἢ περὶ Θεοῦ τι λέγειν καὶ ἀκούειν ἀεὶ καινότερον ἤθελε, καὶ ταῦτα τῆς ἡμετέρας σοφίας οὐκ ἄκρω λιχανῶ γεγευμένος, ὥστε καὶ τῷ νέων Πατρῶν Εὐθυμίου (μέγας δ' ἐν λόγοις οὗτος ἦν ὁ ἀνὴρ) [P. 213] καὶ τῷ Κινάμφῳ Ἰωάννῃ οὐ μόνον ἐπέπληξεν ἐντὸς τῆς βασιλείου σκητῆς κατὰ τὸ Λοπάδιον διαλεγόμενοις περὶ τῆς « Ὁ Πατὴρ μου μελίζων μοῦ ἐστὶ » τοῦ θεανθρώπου φωνῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Ῥυνδακοῦ ποταμοῦ ἀκουσίσειν χαλεπήνας ἐπέλησεν, εἰ μὴ παύσαντο ποιοῦμενοι περὶ Θεοῦ τὴν διάλεξιν. Καὶ μὴ κἀκεῖνό γε σημεῖον τοῦ μὴ πάμπαν ἐκτεθηρῶσθαι Ἀνδρόνικον τοῦ γὰρ λόγου λόγον τιθέμενος οὐ πρόβρωτῆς ἀλουργίδος τοῦς πατέρας λόγων ἐτίθετο, ἀλλ' ἐγγύς ἄγων τοῦ θρόνου καὶ θεωραῖς διαθλίπων συχναῖς, καὶ τιμῆς οὐκ οὐκ ἐλαχίστης μεταδόους, ἐδείκνυτο καὶ φιλοσοφίαν οὐρανοθάμνα μέγα τι χρῆμα οἰόμενον καὶ πλείστου τιμώμενον, καὶ σοφιστὴν ἐγκωμιάζοντα καλιβρίζοντα, καὶ τοῦς νομοτριβεῖς ἄνδρας περὶ πλείστου μέγα τιθέμενον.

ζ'. Τὴν δὲ οἱ τοῦ σάκηνος κατάθεσιν ἐς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων βουλευθεῖς ποιήσασθαι ὡς κάλλει κάλλιστον καὶ μεγέθει μέγιστον καὶ περὶ τὸ καιρῖον καὶ μέτρον ἀνεγηγεργμένον τῆς πόλεως ἄπαντα φιλοτίμως τὰ πεπονηκότα μέρη τοῦ τεμένους ὑπέβαλε καὶ τὸ ἀποσθεσθὲν ἀνέθαλψεν ἀγλαόμορφον, τὴν τε τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰκόνα Χριστοῦ, δι' ἧς ὁμιλῆσαι ποτε τῷ βασιλεῖ Μαυρικίῳ λόγος αἰρεῖ, πολυτελεῖ περιέβαλε κόσμον, καὶ τὴν πορφύραν μεγίστην πλυνδὸν, ἧς τοῖς χεῖλεσι φρικώδεις δύο ἀμφιελίττονται δράκοντες εἰς ὄλκους λορδοῦμενοι, θαῦμα ἰδέσθαι, ἐκ τοῦ κατὰ τὸ μέγα παλάτιον κηπίου παρὰ τὴν αὐλείον μετῆνεγκε τοῦ νεῶ, κἀνεῖσε τὰ τῆς ὁμεινέτιδος αὐτοῦ μετακινῶντος λείψανα ἐκ τῆς τοῦ Ἀγκουρίου μονῆς, ἐνθα πρώην ἐτέθαπτο. Ἐξώθεν δὲ περὶ τὰς ἀρκτύας καὶ κατ' ἀγορᾶν τετραμμένας τοῦ νεῶ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα πύλας ἐπὶ μεγάλου πίνακος ἀνέστησεν ἑαυτὸν, οὐκ ἐσταλμένον βασιλικῶς οὐδὲ χρυσοφοροῦντα ὡς ἄνακτὰ, ἀλλὰ τινὰ πολύτλαν ἐργατικὸν ἐκ καλαίνου (20) βαφῆς, ἐνδοδουμένου ἀμπεχόντην ἐς γλουτὸν ἀμεισχιδῆ

A quosdam magistratibus fungentes hujusmodi litteras: » Vere mendacii princeps, prudenti meo iudicio imprudens, et tu holitor venalicie, auditum est nostro imperio vos studere injuriis. Enimvero aut injurias aut vitam relinquitte. Nam vos injurios esse et vivere neque Deo acceptum est nequemihī servo ejus tolerabile. »

« Ἀληθινὲ (19) τοῦ ψεύδους πρωτάγγελε, σὺ ἀσύνετὲ μοι: Συνέστι, καὶ σὺ ἀγοραῖε Λαχανᾶ, ἤκουσται τῆ βασιλείᾳ μου ἀδικεῖν ὑμᾶς τὰ πολλὰ, καὶ ἢ τὸ ἀδικεῖν ἐάσατε ἢ τὸ ζῆν· τὸ γὰρ ἀδικεῖν ὑμᾶς καὶ ζῆν οὕτε τῷ Θεῷ ἀρεστόν ἐστιν οὕτ' ἐμοὶ τῷ δούλῳ αὐτῷ ἀνεκτόν. »

Tantum porro abfuit ut consuetudinem et tunc et nunc receptam de divinis dogmatibus disputandi probaret, aut de Deo novi aliquid vel dicere vel audire vellet (idque cum nostram doctrinam non summis tantum labris attigisset), ut novarum Patrarum episcopum Euthymium, 431 virum eruditissimum, et Cinamum Joannem, ad Lopadium de illo Christi dicto *Pater major est me* in suo tabernaculo disserentes objurgarit, et in Rhyn-dacum amnem abjecturum minatus sit, ni desisterent. Fuit autem illud argumento, non plano efferatum fuisse Andronicum, quod eruditionis rationem habuit; et eruditos non procul a purpura sed propre solium suum collocatos et muneribus frequentibus fovit, et honores eis non minimos habendo, celestem sapientiam divinarumque rerum doctores, disertos et jurisperitos, magnam rem et summi pretii se aestimare declaravit.

6. Jam quia se in æde pulcherrima et amplissima et in media urbe sita, LX Martyrum, sepeliri volebat, omnes ejus templi partes ruinosas studiose refecit, et exollescentem pulchritudinem reconcinnavit; et Christi Servatoris nostri imaginem, per quam olim cum imperatore Mauricio collocutus esse fertur, magis impensis ornavit; et ingens illud porphyreticum solium, cujus labra duo horrendi serpentes 432 sinuosis voluminibus amplectuntur, mirabile opus, ex hortulo magni palatii in ejus templi vestibulum transtulit, ibidemque prioris suæ conjugis reliquias ex Ancurii monasterio translatas reposuit. Extrinecus juxta septentrionales ejus templi fores in maxima tabula statuum suam collocavit, non imperatorio regieve habitu, non aurco ornatu sed instar ærummōsi operarii, nigra veste induti, fissa usque ad suras, cum albis ocreis usque ad genua ascendentibus: qui falcem gravem et magnam manu tenens formosissimum adolescentem usque ad humeros et fauces prominentem, velut incurvatus, compre-

Hier. Wolfii notæ.

(19) Hoc epistolium ex vetusto codice adjeci, in eoque convertendo etiam Græca virorum nomina Latina utcunque feci, ut epitheta, quæ et antitheta sunt, aliquo modo exprimerentur. Ac Ἀληθινὸς καὶ Συνεσίος nomina satis clara sunt: Λαχανᾶν vero ἄγορᾶν appellat, quod olera in foro veneunt. Est et κερωνομασία quædam in verbis ἀδικεῖν et ἢ τὸ

ζῆν· Græcæ enim pronuntiationis studiosi x fere per e Latinum efferunt, *adiem isto cin*.

(20) Καλαίνου. Fortasse καλαίνου, nigri coloris. Vetustus codex habet γερανέου, grui coloris, qui fere est ferrugineus. Καλαίνον adjectivum nomen nusquam reperio.

hendat et implicet, qua imagine prætereuntibus clarissime sua facinora depingebat, et quo suis edocebat ut hærede imperii occiso sponsam illius sibi matrimonio junxisset. Habuit etiam in animo æream suam statuatam super columna in sublimi æneo tetrapleuro, ubi nudi Cupidines pomis se invicem petunt, quod Anemodulum vocant, 433 erigere. Imagines Xenæ imperatricis, Alexii matris, quam suffocavit, prius ibi depictas, in rugosæ aniculæ faciem transformavit. Commiserationem prætereuntium, si illustrem illam et pulcherrimam formam atque omni admiratione dignissimam spectarent, veritus, plerasque aboleri passus est, et suam imaginem habitu imperatoris aut Alexii sponsæ astantem aut seorsim reponi. Post omnia, juxta ædem sanctorum xl magnificas ædes struxit, in quibus, cum templum vellet ingredi, versaretur; et quia recentibus suis factis parietes coloribus aut alborum calculorum interpositionibus adornare non poterat, ad ea convertit animum quibus ante imperium fuerat occupatus. Ea erant aurigationes, venationes, strepitus avium, latratus canum, cervorum leporumque venatus, aprorum et zumbromum fossio (est autem zumbros fera, quæ apud Tauroscythas potissimum nascitur, et urso et leopardo major), et vita agrestis in tentoriis, 434 et convivia ex venatu simplicia, et Andronicus cervinam aut aprugnam suis manibus in frustra secans et diligenter assans, et id genus alia, quæ vitam hominis representant arcu, gladio et velocibus equis freli, patria sive ob simplicitatem sive virtutem suam exsultantis. Verum Andronicus fortunam suam cum Davidica comparabat, seque invidiæ reliæ æque ut illum evitasse multis exsiliis actum aiebat. Interdum suas res amplificando illum parum a Palæstina Sicelagam pervenisse, et Amalechitam gladio confecisse, et adeo sordide vixisse ut Nabalem etiam occisurus fuerit, quod postulatis non statim annuisset: se vero totum pene Orientem pervagatum ad omnes gentes apostolico more Christi nomen pertulisse et prædicasse, et quocumque transisset, summis affectum esse honoribus, et cum honorifico comitatu recessisse. Hæc non indiserte commemorabat, præsertim si cum viris eruditis et eloquentibus colloqueretur, rebus adhuc integris et tranquillis.

ἀνῆγε τὰ ἐαυτοῦ, καὶ κατ' ἐκεῖνον ἔλεγε καὶ αὐτὸς τὰ τὴν ἀλλοτρίαν πολλάκις μετασκευάσασθαι. Ὑπεβαίρων δ' ἔσθ' ὅπτι τὰ ἐαυτοῦ, τὸν μὲν καθίσαι τῶν ὀρίων τῆς Παλαιστίνης ἀποθῆν βραχὺ κατὰ τὴν Σικελίαν ἔλεγε. καὶ συγκόπτει τὸν Ἀμαληκίτην μηχανίρῳ, καὶ γλίσχρως ἀποζῆν, ὥστε καὶ τὸν Νάβελ ἀπεκτονῶς ἦν ἂν ὅτι μὴ οὐκ εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὸ αἰτιθῆν. ἐαυτὸν δὲ δι' ἐθνῶν τῶν ἑφῶν ἀπάντων σχεδὸν ἵεναι, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βασιτεῖαι καὶ κηρῶν ἀποστολικῶς ὄνομα, τιμῶν τε τῶν ἀνωτάτω μεταλαχεῖν δι' ὧν διήρχετο, καὶ προπεμπόμενον ἀπανίστασθαι. Καὶ ταῦτα μὲν διεξήκει μετὰ περὶ θανάτου ἱκανῶς, ὅποιος ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα ἦν ἀνδράστιν ὠμίλει λόγου καὶ σοφίας μετέχουσι, ἔτι τῶν πραγμάτων γαληνιῶντων καὶ ἡρεμαίαν ἔχόντων κατὰ

7. Quæ autem postremo instituit et ex parte inchoavit, et extremi furoris erant et omnem crudelitatis immanitatem superabant. Nam cum imperium immitti et multitudinem hostium instar

καταβαίνουσιν, καὶ λευκοῖς κρηπίσι περιστολλόμενον τοὺς πόδας ἀναβαινούσας εἰς γόνατα, καὶ ἐρῆπανον περικαμπῆς κατέχοντα τῇ χειρὶ, βριθὺ καὶ μέγα καὶ στιβαρὸν, συμμάρπτον τῷ ἐπικλινεῖ σχήματι καὶ σαγηνεῦον ἐντὸς ἀγαλματίαν μερκακίσκον ἕως φάρυγγος καὶ ὤμων προφανόμενον, ἐκείνα διὰ τῆς εἰκότος τοὺς παροδεύοντας μῶν ἀτεχνῶς καὶ διδάσκων στηλῶν καὶ κύρσεων πασῶν ὑψηλότερον καὶ τιθεῖς τοῖς βουλομένοις ὑπόψια, ἅπερ εἶχεν ἐπὶ τῶν ἔργων ἡνομηκῶς, τὸν κληρονόμον ἀπεκτονῶς καὶ τὴν ἀρχὴν ἄμα καὶ τὴν ἄκοιτιν ἐκεῖνου ἐαυτῷ μνηστευσάμενος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κίονος κατὰ τὸ χαλκοῦν μετέωρον τετράπλευρον, ἐν ᾧ γυμνοὶ περιδελμάτων μελοβολοῦσιν ἀλλήλους οἱ Ἑρωτες, δ' Ἀνεμδούλιον κέκληται, ἐαυτὸν ἀναστήσειν ἡμεῖτα χαλκοῦν, καὶ περ τὰς εἰκόνας τῆς βασιλίδος Ξένης τῆς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου μητρὸς, ἣν διὰ πνιγμονῆς τοῦ ζῆν ἀπέξένωσε, πρὸς γεραϊτῆτην καὶ ῥικηνὴν μεταζωγραφῶν μορφῆν, τὸν ἐκ τῶν περιόντων καὶ θεωμένων τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο καὶ περικαλλέστατον εἶδος καὶ τοῦ οὐμαζέσθαι ἀξιώτατον ὑποδεδεπόμενος ἔλεον, τὰς δὲ πλείους καὶ [214] ἀπαλείφειν ἐνδοῦς τοῖς ἐθέλουσι, καὶ μετεγγράφειν αὐτὸν ἐν σχήματι βασιλικῷ τῇ Ἀλεξίου μηστῆ συνιστάμενον ἢ καὶ καθ' ἐαυτὸν ἰδίᾳ τυπούμενον. Ἐπὶ πᾶσιν ἀνεγείρας κατὰ τὸν νεῶν τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πολυτελεῖ οἰκῆματα ἐαυτῷ ἀφώρισεν εἰς ἐνοικίτην, ἦν ἵκα ἂν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμενος. Μὴ ἔχων δ' οὐκ ἐκ τῶν προσφάτων καὶ νεαρῶν αὐτοῦ πράξεων καταπάττειν τοὺς δόμους τῷ τῶν χρωμάτων συγκερασμῷ ἢ ταῖς λεπταῖς καταποικίλλειν τῶν ψιφιδῶν ἐνθέσσειν, εἰς

τὰ πρὸ τῆς βασιλείας ἔδωκεν ἔργα, καὶ ἦν ἰπηλάσια καὶ κυνηγεία ζωγραφούμενα, κλωγμὸς πτηνῶν, θεῦσμός κυνῶν, ἐλαφθολίαι καὶ λαγῶν θηρῶσεως καὶ χαυλιδόδους σὺς διακοντιζόμενος καὶ ζῶμπερος διελαυνόμενος δόρατι (ζῶον δὲ οὗτος τὸ μέγεθος ὑπὲρ ἄρκτον μυθικὴν καὶ πάρδαλιν στικτὴν, κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας φυόμενον μάλιστα καὶ τρεφόμενον), καὶ βίος ἀγροικικός καὶ σκηνίτης καὶ ἐστίσις ἐκ τῶν θηρευόμενων σχέδιος, καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος μισύλλων [αὐτοχειρὶ κρέας ἐλάσειον ἢ κάρου μονάζοντος, καὶ ὅπτιον περιφραδέως πυρὶ, καὶ τοιούθ' ἔτερα, ὅποσα τεκμηριάζειν ἔχουσι βλοπον ἀνδρὸς πεποιθότος ἐπὶ τόξῳ καὶ ῥομφαίᾳ καὶ ἵπποις ὠκύποσι, φεύγοντός τε τὴν ἐνεγκαμένην δι' οἰκίαν ἀβελτερίαν ἢ ἀρετὴν. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος καὶ εἰς Λαβίδ τοῦ ρόθου ἐκδιδράσκειν πάλαι Θήρατρα καὶ πρὸς

ζ'. Τὰ δὲ τελευτῶντι αὐτῷ μελετώμενα, ἔδη δὲ καὶ ἀρχὴν λαμβάνοντα γίνεσθαι, ἐσχάτης ἦν ἀπονοίας ἀποκνήματα καὶ παρεληλακότα πᾶσαν ἀπανθρωπικῶς ὑπερβολῆν. Ὅρων γὰρ τὰ μὲν τῆς ὑπ-

ἐκείνον ἀρχῆς σμικρυνόμενα, τοὺς δὲ πολεμίους κατὰ τοὺς ἐξ ὕμβρων πληθόντας ποταμοὺς καὶ τὰς ὄχθας ὑπεραινόντας τὰ ἐν ποσὶν ἐξερημοῦντας καὶ κατακλύζοντας, κατὰ βραχὺ τε τὴν πολιτείαν ἐλευθεροστομοῦσαν καὶ πρὸς ἀποστασίαν ὑποκινουμένην οἷς μὴ φροντιδοκοπεῖται ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλ' ὡς εἰς κάρωμα ὕπνου κατενεχθεὶς οὐδ' ὄρῃν οὐτ' αἰεὶν ἔχει τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστρατευσάντων ἔθνων ἀνομούμενα, ὠδίνῃσέ τε πόνον καὶ ἀνομίαν ἀπέτεκεν, οὐ τόνον οἴκοθεν ὅσον ὑφ' ἐτέρων εἰς τὰ ἄτοπα ἐποτρυνόμενος. Ἡ [245] δὲ ἦν τὸ μὴ μόνον ὅσους συνελήφεν ἐν φρουραῖς θανάτῳ ὑποδικάσαι, καὶ οὐς μὲν μαχαίραις ἀνελεῖν, οὐς δὲ θαλάσσης ἀκοντίσαι βυθῶν, ὧν δὲ ἀκινάκας ἀναβρῆξαι τὰς γαστέρας, καὶ ἄλλους ἄλλως ὑπεξαγαγεῖν τοῦ βιοῦν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν συναποτόμων τούτοις πρὸς γένος ἠκονημένοι τὸ ξίφος. « γὰρ », φησὶν, « ὄνειρα, εἰ κόρησς ἐκμηθεῖσς μιᾶς πλείονα ἐκφυγόντα: κάρηνα, τοῖς δὲ οὐκ ἐπάγει τις τὸν σίδηρον σίζοντα; Ἐπαινετέος ἐν τούτῳ μάλιστα ὁ ἡμίθεος καὶ ἥρωας, Ἡρακλῆς, ὅτι τὸν Ἰόλειον ἐπικόντα εἶχε καὶ τὸ τῆς ὕδρας καλιμφοῦς ἀφανίζοντα. » Ἐνθεν τοι καὶ ἐκκλησιάσας τὸ φίλιον ἐκείνῳ σύστημα, καὶ τῶν δικαστῶν ὀπόσοι χρημάτων ὄνιοι καὶ τὴν βασιλικὴν περιπαταίνοντες τράπεζαν καθάπερ οἱ γῦπες τὰ θνησιμαῖα, ἐκτραγωδεῖ ὀπόσα ἐπονηρέωσαντο Ἴταλοι καὶ οἷοις κακοῖς περιδάλλουσιν ἐπαρχίας τὰς ἐσπερίας, καὶ ὅσας παρεστήσαντο πόλεις νόμῳ πολέμου καὶ ἦν οὐκ ἄλλοις τὴν αἰτίαν τούτων ἀνατιθεῖς, ἀλλ' οἵπερ ἐκείνῳ ἀντίφρονες, ὀπόσοι τε τούτοις καθ' αἶμα καὶ εὐνοίαν προσψικέωντο. Τούτους γὰρ τὴν Ἀνδρονίκου διψῆν ἀπώλειαν, καὶ πάντα κίλων κινεῖν, εἴπως τῆς ἀρχῆς ἐκσφαιρισθεῖη Ἀνδρόνικος καὶ πεσεῖται πτώμα παρχάλοπον. Μὴ ἔχοντας δ' οὖν ὅμως διὰ συνάσεως ὁμογενῶν σφίσι δοῦναι τὴν ἔρσιν πέρατι, ἀλλατρίαν καὶ ὑπερόριον εἰσενεγκεῖν στρατιάν, καὶ ταυτὸν ἀντικρὺς ὄρῃν τῷ τῶν ἀκρίθων ἔθνει, αἶ τὸ πῦρ ἐκδιδράσκουσαι τοῖς ὕδασιν ἀποπνίγνεται. « Ἐλλ' οὐ μὰ τὸ γῆρας τοῦτο, » φησὶ, « χαίρησουσιν οἱ φίλεσθροι καὶ πολεμοχαρεῖς Ἀνδρονίκοι, ἀλλ' ὁ παθεῖν Ἀνδρόνικον γλίχονται, τοῦτ' αὐτοὶ πρὸς Ἀνδρονίκου πείσονται. Εἰ δὲ τὸ μόρσιμον εἰς ἄδου δώματα ἐφέλκεται καὶ Ἀνδρόνικον, αὐτοὶ καθηγῆσονται καὶ ὑπανόηξοι: πρότερον τὴν ὁδόν. Εἴθ' οὕτως ἐπιπορευεῖται Ἀνδρόνικος. » Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸ τοῦ Παύλου παραφάμενος « Ὅστε οὐχ ὁ θέλω τοῦτο δράσαιμι ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο διαπραξαίμεν, ἀντιστρατευομένων μοι τῶν ἐναντίων καὶ αἰχμηλωτιζόντων εἰς τὰ παρὰ προαίρεσιν, » θεραπεῖαν ἐξήτησε τοῦ κκαῦ. Ἀράντων δὲ τὴν φωνῆν τῶν ἐκ τῆς ἐκείνου φαρτρίας πάντων, καὶ μέγα κραξάντων ἀῖρειν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς καὶ φείσασθα: μηδενός, κυροῦται ἡ τῶν ὄλων ἀπάντων οἷσος ὅσους τε εἶχε συνελήφως ἐν φρουραῖς καὶ ὅσοι τὴν ὑπερορίαν κατεκρίθησαν, καὶ τὸ θεραπευτικὸν τούτων καὶ συγγενές. Καὶ δὴ τόμος εὐθύς ἐδέχετο τὰ ὑποτυπούμενα, ὑπαγορεύοντος τοῦ πρωτασηκρήτις, ἀμφιπονουμένου τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων, τοῦ δὲ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου ταῖς φωναῖς ἀλαλάζοντος. Τὰ δὲ ὀνόματα τούτων καὶ νῦν παρεῖσθω

A hibernis nivibus aucti torrentis et extra ripas effusi obvia quæque vastare, et 435 subditos paulatim incipere liberius loqui defectionem spectare animadvertit, quod nullam imperii curam susciperet, sed veluti veterno oppressus hostium grassationes neque videret neque audiret, paruriit laborem et peperit iniquitatem, non tam sua sponte quam aliorum consiliis incitatus; qui monebant ut quotquot in carceribus tenerentur, capitis damnati, alii jugularentur, alii in fundum maris demergerentur, aliorum ventres dissecarentur, alii denique aliis modis e medio tollerentur, imo ut damnatorum cognati quoque eandem gladii aciem sentirent: neque enim quidquam profici, si uno capite resecto plura renascantur nec ferro stridentem tollantur. In ea re maxime laudandum esse heroem et semideum Herculem, quod Iolaum asciverit, qui redivivam hydram exureret. Itaque amicorum et mercenariorum iudicum concilio coacto, qui mensam imperatoriam ut vultures cadavera consectabantur, atrocibus verbis commemorat quanta fuerit Italorum improbitas, et quantis cladibus Occidentales provincias 436 afficiant, quot urbes vi expugnariint. Causam earum rerum non nisi Romanis, qui sibi adversentur, eorumque cognatis et amicis ascribendum esse. Eos silitre Andronici interitum, et omnem movere lapidem, ut imperio deturbatus miserrime concidat. Quam cupiditatem cum per populares ad exitum perducere nequeant, alienum ex longinquo exercitum accersere, ac locustas imitari, quæ flammis evitalis aqua suffocentur: « Verum senectutem hanc, inquit, testor, non gauderunt inimici et hostes Andronici, sed quæ in Andronicum moliantur, ea ab Andronico perpetientur. Sin fata ad inferos adigunt etiam Andronicum, ipsi antecedent et viam præparabunt: sequetur Andronicus. Hæc locutus, adjectaque Paulina illa sententia, « Non faciam quod volo bonum, sed malum quod nolo peragam, adversariis contra me militantibus, et ad ea me compellentibus a quibus abhorreo, » malorum remedium quærebat. Cum autem conjurati ejus magnis vocibus exclamassent tollendos eos e terra ac nemini parcendum 437 esse, in omnes eos qui vel in carceribus tenebantur vel in exsilium acti erant, in omnes eorum cultores et cognatos sententia capitalis lata est et in libello relatâ, protosecretario dictante, libellorum supplicum magistro laborante, protonotario dromi acclamante. Quorum nominibus parcosm in præsentia, ut et eorum qui post in ejusmodi rebus vanæ gloriolæ causa aut Andronici metu operas navarunt, quorum dux et auctor fuit Hagiochristophorites Stephanus, cujus vox quasi tonitru in palatio resonabat, et instar torrentis eos abstraheret quos suspectos habebat Andronicus.

hendalet implicet, qua imagine prætereuntibus clarissime sua facinora depingebat, et quo suis edocebat ut hærede imperii occiso sponsam illius sibi matrimonio junxisset. Habuit etiam in animo æream suam statuam super columna in sublimi æneo tetrapleuro, ubi nudi Cupidines pomis se invicem petunt, quod Anemodulium vocant, 433 erigere. Imagines Xenæ imperatricis, Alexii matris, quam suffocavit, prius ibi depictas, in rugosæ aniculæ faciem transformavit. Commiserationem prætereuntium, si illustrem illam et pulcherrimam formam atque omni admiratione dignissimam spectarent, veritus, plerasque aboleri passus est, et suam imaginem habitu imperatorio aut Alexii sponsæ astantem aut seorsim reponi. Post omnia, juxta ædem sanctorum xl magnificas ædes struxit, in quibus, cum templum vellet ingredi, versaretur; et quia recentibus suis factis parietes coloribus aut alborum calculorum, interpositionibus adornare non poterat, ad ea convertit animum quibus ante imperium fuerat occupatus. Ea erant aurigationes, venationes, strepitus avium, latratus canum, cervorum leporumque venatus, aprorum et zumborum confossio (est autem zumbus fera, quæ apud Tauroscythas potissimum nascitur, et urso et leopardo major), et vita agrestis in tentoriis, 434 et convivia ex venatu simplicia, et Andronicus cervinam aut aprugnam suis manibus in frustra secans et diligenter assans, et id genus alia, quæ vitam hominis repræsentant arcu, gladio et velocibus equis freli, patria sive ob simplicitatem sive virtutem suam exsulantis. Verum Andronicus fortunam suam cum Davidica comparabat, seque invidiæ retia æque ut illum evitasse multis exsiliis actum aiebat. Interdum suas res amplificando illum parum a Palæstina Sicelagam pervenisse, et Amalechitam gladio confecisse, et adeo sordide vixisse ut Nabalem etiam occisurus fuerit, quod postulatis non statim annuisset: se vero totum pene Orientem pervagatum ad omnes gentes apostolico more Christi nomen pertulisse et prædicasse, et quocumque transisset, summis affluentibus esse honoribus, et cum honorifico comitatu recessisse. Hæc non indiserte commemorabat, præsertim si cum viris eruditis et eloquentibus colloqueretur, rebus adhuc integris et tranquillis.

ἀνῆγε τὰ ἐαυτοῦ, καὶ κατ' ἐκείνον ἔλεγε καὶ αὐτὸς τὰ τὴν ἀλλοτρίαν πολλάκις μετασκευάσασθαι. Ἰπεξαίρων τῆς Παλαιστίνης ἀποθὲν βραχὺ κατὰ τὴν Σικελὴν ἔλεγε, καὶ συγκόπτειν τὸν Ἀμαληκίτην μαχαίρᾳ, καὶ γλίσχωρως ἀποζῆν, ὥστε καὶ τὸν Νάβη ἀπεκτονῶς ἦν ἂν ὅτι μὴ οὐκ εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὸ αἰτηθέν· ἐαυτὸν δὲ δι' ἔθνων τῶν ἑφῶν ἀπάντων σχεδὸν ἵναί, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βασιλῆα καὶ κηρῶν ἀποστολικῶς ὄνομα, τιμῶν τε τῶν ἀνωτάτω μεταλαβεῖν δι' ὧν διήρχετο, καὶ προπεμπόμενον ἀπαντασθαι. Καὶ ταῦτα μὲν διεξῆει μετὰ πειθανάγκης ἰκνηρῆς, ὁποῖος ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα ἦν ἀνδράσι ὠμίλει λόγου καὶ σοφίας μετέχουσι, ἔτι τῶν πραγμάτων γοληνιῶντων καὶ ἡρεμαίαν ἐχόντων κατὰ στασιν.

7. Quæ autem postremo instituit et ex parte inchoavit, et extremi furoris erant et omnem crudelitatis immanitatem superabant. Nam cum imperium imminui et multitudinem hostium instar

καταβαίνουσιν, καὶ λευκοῖς κρηπίσι περιστολλόμενον τοὺς πόδας ἀναβαινούσας εἰς γόνατα, καὶ δρέπανον περικαμπὲς κατέχοντα τῇ χειρὶ, βριθὺ καὶ μέγα καὶ στιβαρὸν, συμμάρπτον τῷ ἐπικλινεῖ σχήματι καὶ σαγγνεῦον ἐντὸς ἀγαματίαν μερακίσκον ἕως φάρυγγος καὶ ὤμων προφανόμενον, ἐκεῖνα διὰ τῆς εἰκόνης τοὺς παροδεύοντας μυῶν ἀτεχνῶς καὶ διδάσκων στηλῶν καὶ κύρβειων πασῶν ὑψηλότερον καὶ τιθεὶς τοῖς βουλομένοις ὑπόψια, ἅπερ εἶχεν ἐπὶ τῶν ἔργων ἡνομηκῶς, τὸν κληρονόμον ἀπεκτονῶς καὶ τὴν ἀρχὴν ἅμα καὶ τὴν ἄκοιτιν ἐκεῖνου ἐαυτῷ μνηστευσάμενος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κίονος κατὰ τὸ χαλκῶν μετέωρον τετράπλευρον, ἐν ᾧ γυμνοὶ περιδελμαῖτων μηλοβολοῦσιν ἀλλήλους οἱ Ἑρωτες, ὃ Ἀνεμοδούλιον κίκληται, ἐαυτὸν ἀναστήσειν ἐμελέτα χαλκοῦν, καίπερ τὰς εἰκόνας τῆς βασιλῆδος Ξένης τῆς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου μητρὸς, ἣν διὰ πνιγμονῆς τοῦ ζῆν ἀπεξένωσε, πρὸς γεραιτάτην καὶ ρικνήν μεταζωγραφῶν μορφῆν, τὸν ἐκ τῶν περιόντων καὶ θεωμένων τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο καὶ περικαλλέστατον εἶδος καὶ τοῦ θυμάζεσθαι ἀξιώτατον ὑποβλεπόμενος ἔλεον, τὰς δὲ πλείους καὶ [214] ἀπαλείφειν ἐνδούς τοῖς ἐθέλουσι, καὶ μετεγγράφειν αὐτὸν ἐν σχήματι βασιλικῷ τῇ Ἀλεξίου μνηστῆ συνιστάμενον ἢ καὶ καθ' ἐαυτὸν ἰδίᾳ τυπούμενον. Ἐπὶ πᾶσιν ἀνεγείρας κατὰ τὸν νεῶν τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πολυτελεῖ οἰκῆματα ἐαυτῷ ἀφώρισε ἐν ἐνοίκησιν, ἥνικα ἂν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμενος. Μὴ ἔχων δ' οὖν ἐκ τῶν προσφάτων καὶ νεαρῶν αὐτοῦ πράξεων καταπάττει τοὺς δόμους τῶν τῶν χρωμάτων συγκερασμῶ ἢ ταῖς λεπταῖς καταποικίλλει τῶν ψηφιδῶν ἐνθέσειν, εἰς τὰ πρὸ τῆς βασιλείας ἐβλεψεν ἔργα, καὶ ἦν ἱππηλάσια καὶ κυνηγέσια ζωγραφούμενα, κλωγμὸς πτηνῶν, θεῦσμὸς κυνῶν, ἐλαφτοβόλαι καὶ λαγῶν θηρεῦσαι καὶ χαυλιόδους σὺς διακοντιζόμενος καὶ ζοῦμπρος διελαυνόμενος δόρατι (ζῶον δὲ οὗτος τὸ μέγεθος ὑπὲρ ἄρκτον μυθικὴν καὶ πάραλιν στικτήν, κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας φεύμενον μάλιστα καὶ τρεφόμενον), καὶ βίος ἀγροικὸς καὶ σκηνίτης καὶ ἐστίασις ἐκ τῶν θηρευομένων σχέδιος, καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος μονύλλων [αὐτοχειρὶ κρέας ἐλάφειον ἢ κἀπρου μονάζοντος, καὶ ὀπτῶν περιφραδέως πυρὶ, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα, ὅποσα τεκμηριάζειν ἔχουσι βίον ἀνδρὸς πεποιθότος ἐπὶ τόξῳ καὶ ῥομφαίᾳ καὶ ἵπποις ὠκύποσι, φεύγοντός τε τὴν ἐνεγκλημένην δι' οἰκείαν ἀβελτερίαν ἢ ἀρετήν. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος καὶ εἰς Δοβιδ τοῦ φθόνου ἐκδιδράσκειν πάλαι θήρατρα καὶ πρὸς δ' ἔσθ' ὅπη τὰ ἐαυτοῦ, τὸν μὲν καθίσει τῶν ὀρίων

δ' ἔσθ' ὅπη τὰ ἐαυτοῦ, τὸν μὲν καθίσει τῶν ὀρίων καὶ συγκόπτειν τὸν Ἀμαληκίτην μαχαίρᾳ, καὶ γλίσχωρως ἀποζῆν, ὥστε καὶ τὸν Νάβη ἀπεκτονῶς ἦν ἂν ὅτι μὴ οὐκ εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὸ αἰτηθέν· ἐαυτὸν δὲ δι' ἔθνων τῶν ἑφῶν ἀπάντων σχεδὸν ἵναί, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βασιλῆα καὶ κηρῶν ἀποστολικῶς ὄνομα, τιμῶν τε τῶν ἀνωτάτω μεταλαβεῖν δι' ὧν διήρχετο, καὶ προπεμπόμενον ἀπαντασθαι. Καὶ ταῦτα μὲν διεξῆει μετὰ πειθανάγκης ἰκνηρῆς, ὁποῖος ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα ἦν ἀνδράσι ὠμίλει λόγου καὶ σοφίας μετέχουσι, ἔτι τῶν πραγμάτων γοληνιῶντων καὶ ἡρεμαίαν ἐχόντων κατὰ στασιν.

ζ'. Τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῷ μελετώμενα, ἤδη δὲ καὶ ἀρχὴν λαμβάνοντα γίνεσθαι, ἐσχάτης ἦν ἀπονοίας ἀποκνήματα καὶ παρεληλακότα πᾶσαν ἀπανθρωπίας ὑπερβολήν. Ὁρῶν γὰρ τὰ μὲν τῆς ὑπ-

ἐκείνον ἀρχῆς σμικρυνόμενα, τοὺς δὲ πολεμίους κατὰ τοὺς ἐξ ὀμβρῶν πληθόντας ποταμούς καὶ τὰς ὄχθας ὑπεραινόντας τὰ ἐν ποσὶν ἐξερημοῦντας καὶ κατακλύζοντας, κατὰ βραχὺ τε τὴν πολιτείαν ἐλευθεροστομοῦσαν καὶ πρὸς ἀποστασίαν ὑποκινουμένην οἷς μὴ φροντιδοκοπεῖται: ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλ' ὡς εἰς κάρωμα ὑπνοῦ κατενεχθεῖς οὐθ' ὄρῃν οὐτ' αἴειν ἔχει τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστρατευσάντων ἔθνῶν ἀνομούμενα, ὠδίνῃ τε πόνον καὶ ἀνομίαν ἀπέτεκεν, οὐ τόσον οἴκοθεν ὅσον ὑφ' ἑτέρων εἰς τὰ ἄτοπα ἐποτρυνόμενος. Ἡ [215] δὲ ἦν τὸ μὴ μόνον ὅσους συνείληφεν ἐν φρουραῖς θανάτῳ ὑποδικάσαι, καὶ οὐς μὲν μαχαίραις ἀνελεῖν, οὐς δὲ θαλάσσης ἀκοντίσαι βυθῶν, ὧν δὲ ἀκινάκας ἀναβρέξαι: τὰς γαστέρας, καὶ ἄλλους ἄλλως ὑπεξαγαγεῖν τοῦ βιοῦν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν συναπτομένων τούτοις πρὸς γένος ἠκονηκέναι τὸ ξίφος. « γὰρ », φησὶν, « ὄνειρα, εἰ κόρησιν ἐκτμηθεῖσιν μιᾶς πλείονα ἐκφυῆσονται κάρηνα, τοῖς δὲ οὐκ ἐπάγει τις τὸν σίδηρον σίχοντα; Ἐπαινετέος ἐν τούτῳ μάλιστα ὁ ἡμίθεος καὶ ἦρωας, Ἡρακλῆς, ὅτι τὸν Ἰόλεων ἐπικλέοντα εἶχε καὶ τὸ τῆς ὕδρας παλιμφύδης ἀφανίζοντα. » Ἐνθεν τοι καὶ ἐκκλησιάσας τὸ φίλιον ἐκείνῳ σύστημα, καὶ τῶν δικαστῶν ὁπόσοι χρημάτων ὄνιοι καὶ τὴν βασιλικὴν περιπαταίνοντες τρίπεζαν καθάπερ οἱ γῦπες τὰ θνησιμαῖα, ἐκτραγωδεῖ ὁπόσα ἔπονηρθεύσαντο Ἴταλοι καὶ οἷσις κακοῖς περιβόλουσιν ἐπαρχίας τὰς ἑσπερίας, καὶ ὅσας περιστήσαντο πόλεις νόμῳ πολέμου: καὶ ἦν οὐκ ἄλλοις τὴν αἰτίαν τούτων ἀνατιθεῖς, ἀλλ' οἷπερ ἐκείνῳ ἀντίφρονες, ὁπόσοι τε τούτοις καθ' αἴμα καὶ εὐνοίαν προσφικέοντο. Τούτους γὰρ τὴν Ἀνδρονίκου διψῆν ἀπώλειαν, καὶ πάντα κλῶν κινεῖν, εἰπὼς τῆς ἀρχῆς ἐκσφαιρισθείη Ἀνδρόνικος καὶ πεσεῖται πτώμα παγχάλεπον. Μὴ ἔχοντας δ' οὐδ' ὁμοῦ διὰ συνάρσεως ὁμογενῶν σφίσι δοῦναι τὴν ἔφεσιν πέρατι, ἀλλὰ τριάν καὶ ὑπερόριον εἰσενεγκεῖν στρατιάν, καὶ ταυτὸν ἄντικρυς ὄρῃν τῷ τῶν ἀκρίδων ἔθνεϊ, αἶ τὸ πῦρ ἐκδιδράσκουσαι τοῖς ὕδασι ἀποπνίγεται. « Ἐλλ' οὐ μὰ τὸ γῆρας τοῦτο, » φησὶ, « χαίρησθε οἱ φίλεθροὶ καὶ πολεμοχαρεῖς Ἀνδρονίῳ, ἀλλ' ὁ παθεῖν Ἀνδρόνικον γλίχονται, τοῦτ' αὐτοὶ πρὸς Ἀνδρονίκου πείσονται. Εἰ δὲ τὸ μόρσιμον εἰς ἤδου δώματα ἐφέλκεται καὶ Ἀνδρόνικον, αὐτοὶ καθηγῆσονται καὶ ὑπανοίξουσι πρότερον τὴν ὁδόν. Εἴθ' οὕτως ἐπιπορευσεῖται Ἀνδρόνικος. » Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸ τοῦ Παύλου παραφάμενος « Ὅστε οὐχ ὁ θέλω τοῦτο δράσαιμι ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο διαπραξάμεν, ἀντιστρατευομένων μοι τῶν ἐναντίων καὶ ἀίχμηλωτικόντων εἰς τὰ παρὰ προαίρεσιν, » θεραπεῖαν ἐζήτησε τοῦ κκαῦ. Ἀράντων δὲ τὴν φωνὴν τῶν ἐκ τῆς ἐκείνου φατρίας πάντων, καὶ μέγα κραζάντων ἀφρεῖν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς καὶ φείσασθαι μηδενός, κυροῦται ἡ τῶν ὄλων ἀπάντων οἷς ὅσους τε εἶχε συνειληφώς ἐν φρουραῖς καὶ ὅσοι τὴν ὑπερορίαν κατεκρίθησαν, καὶ τὸ θεραπευτικὸν τούτων καὶ συγγενές. Καὶ δὴ τόμος εὐθὺς ἐδέχετο τὰ ὀκοτουόμενα, ὑπαγορεύοντος τοῦ πρωτασηκρήτης, ἀμφιπονομένου τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων, τοῦ δὲ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου ταῖς φωναῖς ἀλαλάζοντος. Τὰ δὲ ὀνόματα τούτων καὶ νῦν παρεῖσθω

A hibernis nivibus aucti torrentis et extra ripas effusi obvia quæque vastare, et 435 sublitos paulatim incipere liberius loqui defectionem spectare animadvertit, quod nullam imperii curam susciperet, sed veluti veterno oppressus hostium grassationes neque videret neque audiret, parturiri laborem et peperit iniquitatem, non tam sua sponte quam aliorum consilii incitatus; qui monebant ut quotquot in carceribus tenerentur, capitis damnati, alii jugularentur, alii in fundum maris demergerentur, aliorum ventres dissecarentur, alii denique aliis modis e medio tollerentur, imo ut damnatorum cognati quoque eandem gladii aciem sentirent: neque enim quidquam profici, si uno capite resceto plura renascantur nec ferro stridenti tollantur. In ea re maxime laudandum esse heroem et semideum Herculem, quod Iolaum asciverit, qui redivivam hydram exureret. Itaque amicorum et mercenariorum judicum concilio coacto, qui mensam imperatoriam ut vultures cadavera consecrabantur, atrocibus verbis commemorat quanta fuerit Italorum improbitas, et quantis cladibus Occidentales provincias 436 afficiant, quot urbes vi expugnarint. Causam earum rerum non nisi Romanis, qui sibi adversentur, eorumque cognatis et amicis ascribendam esse. Eos sitire Andronici interitum, et omnem movere lapideum, ut imperio deturbatus miserrime concidat. Quam cupiditatem cum per populares ad exitum perducere nequeant, alienum ex longinquo exercitum accersere, ac locustas imitari, quæ flammis evitalis aqua suffocentur: « Verum senectutem hanc, inquit, sceler, non gauderunt inimici et hostes Andronici, sed quæ in Andronicum moliantur, ea ab Andronico perpetientur. Sin fata ad inferos adigunt etiam Andronicum, ipsi antecedent et viam præparabunt: sequetur Andronicus. Hæc locutus, adjectaque Paulina illa sententia, « Non faciam quod volo bonum, sed malum quod nolo peragam, adversariis contra me militantibus, et ad ea me compellentibus a quibus abhorreo, » malorum remedium quærebat. Cum autem conjurati ejus magnis vocibus exclamassent tollendos eos e terra ac nemini parcendum 437 esse, in omnes eos qui vel in carceribus tenebantur vel in exsilium acti erant, in omnes eorum cultores et cognatos sententia capitalis lata est et in libellos relata, protosecretario dictante, libellorum supplicum magistro laborante, protonotario dromi acclamante. Quorum nominibus parcam in præsentia, ut et eorum qui post in ejusmodi rebus vanæ gloriolæ causa aut Andronici metu operas navarunt, quorum dux et auctor fuit Hagiochristophorites Stephanus, cujus vox quasi tonitru in palatio resonabat, et instar torrentis eos abstraheret quos suspectos habebat Andronicus.

μοι καὶ τῶν καθεξῆς ὁμοίως συμπραττόντων, ὅσοι τὸν περὶ τοῦ κενῶ δοξαρίου τρέχοντες ὠρακίων τότε καὶ ὠβριώδου Ἀνδρόνικον ὡν πρωτοστάτης ἦν καὶ ταξίαρχος ὁ Ἀγιοχωροστοφορίτης Στέφανος, τῷ τοῦ φθέγματος βροντώδει καταδουπῶν τὰ ἀνάκτορα, καὶ καθά τι ῥέυμα ποτάμιον δέξῃ [216] καχλάζων καὶ παρασύρων τὸ δοκοῦν Ἀνδρόνικῳ ὑπεύθυνον.

8. Fuit autem ejus scripti hujusmodi exordium: **A** Divinitus impulsus, non jussu magistratus et principis ac imperatoris nostri, decernimus et pronuntiamus e re publica esse, et privatim Andronico Romanorum servatori utile, ut contumaces et seditiosi funditus intereant, qui comprehensi in carcere tenentur et in exsilium acti sunt, eorumque necessarii et cognati capiantur, et omnes ultimis suppliciis afficiantur. Sic enim et Andronicus, qui numine propitio imperii sceptrum gerit, a publicis curis et insidiarum metu non nihil respirabit; et Siculi captis desistent, **438** ubi neminem habuerint a quo quemadmodum Romani oppugnandi sint doceantur. Nam cum et ii qui in vincula coniecti et qui oculis privati sunt, consilia improba non referant in melius, sed in priore sententia perseverent, nulla ratio superest qua improbi ad sanam mentem reducantur, nisi vitæ ereptis, quæ ut sacra et salutaris anchora contra vecordes et dementes est usurpanda; quorum enim sunt intemperiam, ut non animadvertant se contra stimulum calcitrare et gladium contra semetipsos acuere. Hæc et hujusmodi alia, ut ex multis pauca referam, nefarium illud decretum continebat. Sequabatur eorum enumeratio qui comprehendendi et mox occidendi erant: exprimebatur et modus quo quisque tollendus esset. Ego vero cum alia illorum hominum acta demiror et sceleratissima judico, tum decreto isto obstupesco; neque perspicere possum quid in eo secuti sint, aut quo judicio suum parricidium Deo adscripserint, divinumque motum id impudenter appellarent quod primus humani generis hostis eis haud dubie suggessit, cum aliud sumere principium modestius et probabilius licuisset, atque a contumelia Dei abstinere; **439** qui cædibus haud delectatur, nec mortem fecit, sed hominem ad vitam condidit; in cujus conspectu vox sanguinis Abeli clamat; qui aperte denuntiat se malle ut peccator conversus vivat quam ut moriatur. Enimvero illi damnatis omnibus e concilio discesserunt. Andronicus vero judicium nefarias sententias, haud scio quo consilio, in scrinio suo diligenter asservavit, proviso fortassis imminente exitio. Nam cum comprehensus esset, et a concursu populi facinororum rationem reddere juberetur, culpam in iudices et senatum transferebat, qui supplicia decernerent in eos a quibus ante imperium et in ipso imperio offensus esset. Se vero illorum sententiis inservisse (neque enim frustra gestasso gladium) et manum eorum suffragiis accommodasse. Tum autem cum latas sententias exsecuturus esset, filius ejus Manuel Sebastocrator refragatus pernegavit se consensurum in acta, quæ non sicut auctoritate imperatoris, ut ipsi iudices in exordio

ἦ. Εἶχε δὲ τὰ ὑπομνηματιζόμενα οὕτως ἰσως τῆς προοιμίας: « Θεόθεν κινηθέντες, καὶ οὐκ ἐξ ὀρισμοῦ τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, ψηφιοφορούμεν τε καὶ ἀποφαινόμεθα συνοῖσον εἶναι κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ λυσίτελεις Ἀνδρόνικῳ τῷ σωτῆρι Ῥωμαίων, ἄρδην ἀπολωλέναι οἵπερ ὡς αὐθάδεις καὶ στασιώδεις συλληφθέντες φυλακαῖς ἐνεργουνται ἢ τὴν ἀλλοτριάν οἰκεῖν ἀφωρίσθησαν, συσχεθῆναι δὲ καὶ τοὺς τοῦτοις προσήκοντας καὶ καθ' αἷμα συναπτομένους, καὶ θανάτῳ πάντας ὑποβληθῆναι· οὕτω γὰρ ἂν καὶ Ἀνδρόνικον γένοιτο, τὸν ἀγαθῇ τύχῃ Ῥωμαίων τὰ τῆς βασιλείας σκήπτρα διέποντα, βραχὺ τι γούν ἀναπνεύσει, ταῖς κοιναῖς φροντίσι βαλλόμενον καὶ τὰς τῶν ἐπιδούλων κακογνωμοσύνας ὑποβλεπόμενον, καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀλλοεθνεῖς Σικελιώτας ἅταί ποτε καλῶν διάν, μηδὲν ἔτι τὸν αὐτοῖς ὑφ' ἡγοούμενον ἔχοντας ὅποσα χρῆ κατὰ Ῥωμαίων ποιεῖν. Πάντες γὰρ οὕτοι συσχεθέντες ναὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορυχθέντες ἀμετασθῆτως ἔχουσι τῆς κακονοίας, καὶ οὐδεὶς ἐστὶ τοῦ λοιποῦ τρόπος ὁ σωφρονίσων αὐτοὺς, μόνη δὲ ἡ τοῦ ζῆν ὑπολείπεται στέρησις, ἦν ὡς τελευταίαν καὶ σῴτειραν ἄγκυραν δεῖ ἡμᾶς ἐπιχαλῆν τοῖς κακόφροσιν, οἳ τοσοῦτόν εἰσι φρενοβλαβεῖς τε καὶ ἀποτρόπαιοι ὡς πρὸς κέντρα λακτίζειν καὶ μὴ συνίεναι ἄλλως ὡς καθ' ἑαυτῶν οἱ λασιόκαφοι τὴν μάχαιραν θήγουσιν. » Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοιαῦτα, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖν, διεξῆει τὸ ἄθισμον ἐκείνου θέσπισμα, ἐφεξῆς δ' ὁ τῶν συλληφθησομένων καὶ τεθνηξομένων ἦν κατάλογος. Ἰπεδηλοῦτο δὲ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἀποθνήσκουσιν ἕκαστοι ἡμελλόν. Ἐγὼ γούν καὶ τὰς ἄλλας μὲν τῶν ἀνδρῶν τουτουῖν πράξεις διὰ θαύματος τίθει καὶ ἀνοσίας παντάπασις ἤγγιμι, τὴν δὲ νῦν ἀφηγουμένην ἀπόφασιν καὶ λίαν ὑπερκεπέλληγμα, καὶ θαυμάζω πρὸς τί περατωθησόμενον ταύτην ἐκύρωσαν, ἢ πῶς ποτὶ κρίνοντες τὴν ἑαυτῶν μακροφάναν προσήπτον Θεῷ, καὶ κίνησιν θεόθεν ἀνευθριάστως ὠνόμαζον ἦν ὁ ἀρχῆθεν ἀνθρωποκτόνος σκέψιν αὐτοῖς ὑφ' ἡγήσατο, ἐξὸν ἐτέρως προοιμιάζεσθαι καὶ μὴ ἀναιδῶς οὕτω καὶ ἀπεριθραμδίτως φθέγγεσθαι, μηδὲ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὸ θεῖον σκοφαντεῖν ὡς χαῖρον αἵμασιν, ὁ πρῶτως εἰς τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε μὴ πεποιηκὸς θάνατον, καὶ οὐ ἐνώπιον φωνῆ αἵματος Ἄβελ βοῆ, καὶ ὁ διαβόρηδην κέρραγε μὴ βούλεσθαι τὸν τοῦ ἀμαρτωλοῦ θάνατον ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτόν καὶ ζῆσαι. Καὶ οἱ μὲν οὕτω παντὸς ἀπώλειαν καταψηφισμένοι τὸν σύλλογον ἐκείνον διέλυσαν. Ἀνδρόνικος δὲ τὰς ἐπὶ ταῖς πράξεσι ταύταις ταῖς μυσταῖς ἐκτιθεμέναις δικαστικῶς ψήφους ἀνὰ χεῖρας δεχόμενος ἐφύλαττεν ἐν φωριαμῶ ἀσφαλῶς, οὐκ οἶδ' ὅ τι διανοούμενος, οἶμαι δὲ τὸ ἐσόμενον προσκοπούμενος, καὶ δεδιὼς φόβον ὅς ἐπῆλθεν αὐτῷ μετέπειτα. Συσχεθεῖς γὰρ, καὶ λόγους ὡν διεπράξατο [217] παρὰ τῶν συναληθῶτων ἐσπραττόμενος, ἑαυτὸν ἀπῆλλα-

τρίου τῶν γενομένων ἐφ' οἷς τινὰς παρελύπησεν ἢ κακώσεσι σωματικαῖς καθυπέβαλε, καὶ τοὺς μὲν δικαστὰς ἔφρασε καὶ τὴν γερουσίαν ἀποφάνεσθαι τὰς τιμωρίας ἅς ὑπέστησαν καὶ ὁποίας πεπόνθησαν οἱ προσκεκροκότες αὐτῷ πρὸ τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτῆν, αὐτὸν δὲ ταῖς ἐκείνων γνώμαις ὑπηρετεῖν (μηδὲ γὰρ εἰκὴ φορεῖν τὴν μάχαιραν) καὶ χερῶν τὴν χεῖρα εἰς πέρας ὧν ἀπεφαίνοντο. Τότε δ' οὖν τὴν ἐξενεχθεῖσαν ψῆφον πληροῦν ἐπέβαλετο, πρὸς ἣν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ σεβαστοκράτωρ ἀπεπήδησε Μανουὴλ, εἰπὼν μηδαμῶς συντίθεσθαι πράξει ἧτις μὴ καθ' ὀρισμὸν τελεῖται βασιλικόν, ὡς οἱ θεσπίζοντες προαναβάλλονται, καὶ ἄλλως δὲ μὴ ἀνασχέσθαι ὁπωσοῦν ποτε ἀπόφασιν οἰνειώσασθαι ὑπὸ κρῖμα θανάτου τιθεῖσαν σχεδὸν τὸ Πανρώμιον, καὶ μὴ μόνον ἀφανίζουσαν ὁπόσοι Ῥωμαίων προήλθουσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἑθνῶν οὐχὶ βραχεῖς διαφθείρουσαν· εἰς γὰρ ἄπειρον ἀποτελεούσιν τὴν τελευτήν, τοῦ μὲν διὰ τόνδε ξυλλαμβανομένου τε καὶ ἀναιρουμένου, κάκεινου μὴ ἀπόλιδος εὐρισκομένου μηδὲ φεύγοντος ἀπὸ δρυὸς, ἀλλ' ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἢ γούν ἀναφαίνοντος. Καὶ δὴ ἀπὸ διαταγμάτων βασιλικῶν ἀρχὴν δεξάμενον τὸ δικαστικόν τοῦτο γνωμάτευμα, ἤμελλον ὡς πρόβλεπτα σφαγῆς εἰς ἐν συναγέσθαι ἄθροισμα, οἱ ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις ἐκτοπισθέντες καὶ οἱ ταῖς θπουδῆποτε καθειργύμενοι φυλακαῖς, ὥστε ἕκαστον υφίστασθαι θάνατον εἰς ὃν ἀφώριστο, εἰ μὴ κατὰ τὸν προφήτην εἰπεῖν τὴν οἰκείαν μάχαιραν ἐπέβλεπεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν ἀποστάτην δράκοντα, τὸν σκολιόν, τὸν ἐν τοῖς ὕδασι ὑποφεύγοντα τῇ καθύργρῳ ταύτῃ, ὡς ἔδειξε, βιοτῆ, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὰ ὀρώμενα καὶ βίον τὸν ἡθονικὸν φανταζόμενον·

θ'. Συνέβη δὲ τι καὶ ἕτερον εἰς τὴν τριακτὴν αὐτὸν ἐκτραχίλισαν ἐνθύμησιν. Ὅρων γὰρ ἀπανταχόθεν στενὰ οἱ τὰ πράγματα, καὶ τοὺς ἐκ Σικελίας ὄσον οὐδέπω κατὰ κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπιστησομένους καὶ ὡς ἑκατογέφυλον Τυφῶνα καταπίεσοντας, τοὺς δ' ἐντὸς τὸν αὐτοῦ θάνατον διψῶντας ἐπισκοπὴν τε ἡγουμένους Θεοῦ καὶ λύσιν δοξάζοντας τῶν κακῶν τὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν ἐκ τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ δὲ ὑφορώμενος ἐγκατάλειψιν οἷς πολυτρόπως τὸ ὑπερέχον ἐδάμασε, καὶ ταῦτα διατεινόμενος ἐκ τῆς αὐλῆς εἶναι Χριστοῦ καὶ τὸ αὐτὸ γένος τοῖς ἐκθλιβομένοις λαχῶν, πρὸς τὴν διὰ θωπείας εἶτε καὶ θεραπείας τῶν ἐναγῶν δαιμόνων πρόγνωσιν τῶν μελλόντων ὄρμῃ, καθὰ καὶ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Σαουλ εἰς τὰς ἐγγαστριμύθους ὕστερον ἔβλεψεν, ἅς ἐδίωκε πρότερον τὸ θεῖον ἑαυτῷ ἰλεούμενος. Καὶ δὴ τὴν θουτικήν καταργηθεῖσαν πάλαι ὄρων καὶ τὴν διὰ ταύτης δῆλωσιν τῶν ἐσομένων τεθνηκυῖαν καὶ ἄφαντον ἤδη παντάπασιν, ὡσαύτως καὶ τὴν δι' ὀρνιθῶν περιεργίας πάλαι ἀποπτᾶσιν ἐξ ὀρίων Ῥωμαϊκῶν, ἐνυπνιασμούς τε καὶ κληδονισμούς, μόνους δὲ τοὺς διὰ πλυνῶν καὶ λεκανίδων φενακρῶντες περιλειπομένους [218] καὶ τοὺς ὅσοι τὰς τῶν ἄστρον θεσεις περισκοπεύουσιν, οὐχ ἤττον πλανῶντες ἤπερ πλανώμενοι, τὴν μὲν ἀστρονομίαν τῷ τέως ὡς συνηθεστέραν καὶ ἀξυμφανῶς τὰ μέλλοντα ὑπεφαίνουσαν ὑπερέθετο, ἐφίησι δ' ὄλον ἑαυτὸν τοῖς οἴτινες ἀμύδρως ἐν ταῖς πλυνοῖς ὕδασι τεκμαίρονται τὰ ἐσόμενα καὶ ὡς οἶα τινὰς ἀκτίνας ἡλίου παραγχοῦσας ἰνδάλματα τῶν ἔμπροσθεν ἐκεῖθεν ἐνοπτρίζονται. Αὐτὸς μὲν οὖν παρῆναι τοῖς τελοῦμένοις ἀπέπατο, ἐκκλίνων, ὡς εἶοικε, τὴν κωτίλον φήμη, ἢ τὰ ἐν κρυπτῷ ὀρώμενα διορᾷ καὶ τίθησι τοῖς

fateantur. Præterea se nullo modo ea suffragia probaturum, quæ pene Romanos omnes capitibus 440 condemnet, atque etiam provincialium non paucos perdant: carnificinam enim illam in infinitum grassaturam, alio ob aliud crimen comprehenso et occiso, qui non extorris sit, nec ex quercu natus, sed parentes cognatos affines amicos habeat. Cæterum illud iudicium decretum, jussu imperatoris editum, eos omnes qui in diversis provinciis dispersi et ubivis in carceribus erant, in unum locum, velut oves mactationi destinatas in unum macellum, cogeat; ac suas quisque pœnas dedissent, nisi, ut propheta loquitur, Deus suum gladium in fugitivum draconem, obliquum illum, in aquas refugientem, strinxisset; qui, ut molli et delicata illa vitæ ratione indicavit, nihil aliud expetebat, nihil aliud cogitabat nisi vitam voluptariam.

9. Accidit etiam aliud quiddam, quod eum in tantam immanitatem impulit. Nam cum undique in artum suas copias cogi, et Siculos jamjam suo capiti imminere et tanquam Typhonem centum capitum oppressuros, cives vero mortem suam silire et suum interitum divinum beneficium et malorum remedium existimare cerneret, 441 prætereaque se propter multiplices procerum cædes a Deo desertum judicaret, quamvis se ad Christi mandram pertinere affirmaret, iisdemque elementis constaret quibus ii quos exstirpabat, ad futura per noxiorum dæmonum cultum cognoscenda se convertit, ut et Saulus olim ad engastrimythostandem abiit, quos ante placandi numinis gratia pepulerat. Nam cum aruspicinam ante plurimos annos obsolevisse et penitus abolitam esse, auguralem item superstitionem, ut et somniorum et ominum interpretationem, jam olim e Romanis finibus avolasse, solos vero eos impositores, quæ pelvi divinant, et qui astrenum positus rimantes æque fallunt ac falluntur, superesse cerneret, tum quidem astrologiam ut magis familiarem et futura obscurius innuentem seposuit, seque totum permisit iis qui futura 442 ex aquis quasi per caliginem conjiciunt, et imagines futurarum rerum velut ex umbra solarium radiorum consecantur. Ac ipse quidem ii nocturnis sacris interesse noluit, metu famæ, ut arbitrator, quæ ea quæ in occulto sunt perspicit et omnibus enarrat. Sed nefarium illud arcanum Hagiochristophoritæ Stephano cujus sæpe mentionem fecimus, mandat. Is vero Setho adhibito, qui ab ineunte ætate istiusmodi oraculis deditus oculos propterea Manuelis imperatoris

jussu amiserat, ut supra exposuimus, certo ritu quem mihi nec scire nec explicare jucundum est, et aliunde petere licet) percontatur quis post Andronicum sit imperaturus aut imperium ei erpturus. Respondet malus genius, ac potius obscure ut in aquis, iisque turbidis, aliquot primas litteras, integro nomine non expresso, designat, unde Isaacius intelligeretur: sed primum ostensa littera S instar dimidiatæ lunæ, ac deinde subjuncta littera I; ut oraculum esset obscurius, et fati veluti stimules; aut ut verius dicam, quod non satis norat nocturnum illud et infinitæ improbitatis dæmonium, perplexitate involerat, ne argui mendacii posset. Itaque Andronicus 443 eas Isaurum significare putabat, et eum esse affirmabat Isaacium Comnenum, qui Cyprium per tyrannidem oppressit; eumque perpetuo suspectum habebat ut imperii successorem. Nam ex Isauria in Cyprium venerat homo maleficientissimus, perniciosus Telchin, mare calumitatibus exæs'uans, et atrox furia in beatos ante insulares crudeliter grassata. Nam scriptis eos miseror, qui ipsis factis publicum illud infortunium sunt experti. Andronicus vero miratus oraculum, « Non modo, inquit, de successore interrogato, sed tempus etiam adjcito. » Facta etiam de tempore quæstione, aërius ille et terrestris spiritus, carminibus quæ proferri nefas est evocalus et cum strepitu in aquam illapsus, intra Exaltationem crucis respondit. Hæc autem initio Septembris acta sunt. Secundo etiam responso audito, cum insuavi et falso ac plane Sardonio risu: « Vanum, inquit Andronicus, est istud oraculum; qui enim Isaacius intra tam paucos dies Cypro advenire meque imperio evertere poterit? » Eaque verba penitus neglexit. Cum autem Joannes tyrannus, Beli judex ab Andronico designatus, eaque de 444 causa cupiditatum ejus fervidus minister, dixisset Isaacium Angelum e medio tollendum esse, ne forte oraculo ad illum pertinente ipsi longinqua imaginarentur, iis quæ ante pedes essent neglectis, ne sic quidem divinationi assensus est; ac potius hominem derisit, quod tale aliquid de Isaacio Angelo suspicaretur, quem ut mollem et ignavum nec ad ullam rem gerendam idoneum contemnebat. Nam fata urgebant, et Deus utique illo prudentior erat.

ὅπως προσέτρεχε τοὺς εἰρημένους. Φύσαντος δὲ τοῦ ἀπὸ Ἀνδρονίκου προβεβλημένου, καὶ θερμὸς διὰ τοῦτο τῶν αὐτοῦ θελημάτων ὑπερέτης) ὡς οὖν συλλεφθέντα ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελοῦ, μήπως εἰς τοῦτον ἀφορῶσι τὰ τοῦ μαντεύματος, αὐτοὶ δὲ τὰ πόρρωθεν φαντάζονται τὰ ἐν ποσὶν ὑπερβαίνοντες, οὐδ' οὕτω τῷ χρησμοφῶδηματι ἔθετο. Τούναντίον μὲν οὖν καὶ μωκίαν κατέχευε τοῦ ἀπὸ Τυρᾶ, εἰ τοιαῦτα ὅπως φαντάζεται Ἰσαακίου ἕνεκα τοῦ: Ἀγγέλου, ἐξουθενῶν ἅμα ἐς μαλακότητα ἤθους τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς οὐδὲν καυόρθωμα τοῦτον ἐνδέξιον εἶναι διατεινόμενος· ἤγγιζε γὰρ τὸ μόρσιμον, καὶ ἦν τὸ θεῖον αὐτοῦ συνεώτερρον.

10. Cæterum Hagiochristophorita Stephanus, homo impiger, quovis modo domini et imperatoris sui salutem consultum volens, Isaacium Angelum comprehendere statuit, ac primum in custodiam dare, deinde Andronici arbitrata occidere. Igiture

ἅπανσιν ἔκφορα, ἀνατίθεισι δὲ τὴν μουσαρὰν ταύτην νοκυταργατίαν τῷ Ἀγιοχριστοφορίτῃ Στεφάνῳ, οὗ πολλὰκις ἐμνήσθημεν. Ὁ δὲ τὸν Σίθ' παραλαβὼν, ἐκ βούπαιδος τετελεσμένον τὰ τοιαῦτα καὶ τούτων ἕνεκεν ἐκκοπέντα τὰς κόρας παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις εἰρήκαμεν, ἐρώτησιν τίθῃσι δι' ὧν ἐδρατεν (ὅσα ἐμοὶ μὲν γινώκασι τε καὶ εἰπεῖν οὐχ ἡδὺ, μαθεῖν δ' ἐτέρωθεν ἔξεστι τοῖς βουλευμένοις) εἶδέναι ὅς ἐστιν ὁ μετὰ τὸν βασιλέα ἀρξῶν Ἀνδρόνικον ἢ καὶ παραλίσσον αὐτὸν τῆς ἀρχῆς. Τὸ δὲ πονηρὸν ἀποκρίνεται πνεῦμα, ἢ μᾶλλον ἀμυδρῶς ὡς ἐν ὕδασι, καὶ τούτοις θολεροῖς, διαχαράττει τῶν γραμμάτων τινὰ Ἰσαάκιον ἕνεκεν ὑπεμβάλλοντα, οὐχ ἅπαν ξυνηθὲν τὸ ὄνομα, ἀλλὰ σίγμα προὑποθέμενον ὁποῖον τὸ τῆς σελήνης ἡμίτομον, καὶ τούτου ὀπισθεν διατυπῶσαν ἴωτα, εἰς τὸ ἀξυμφανὲς ἄγον ἐντεῦθεν τὸ μάντευμα καὶ οἶον τοῦ ἐσομένου προκίνημα, ἢ ἀληθεστέρως εἰπεῖν, ὃ μὴ ἀκριτῶς ἠπίστατο, τοῦτο τῇ ἀσφαλείᾳ ὑπομαλαῖνον τὸ πολυμερὲς τὴν κακίαν νοκτινόμενον δαιμόνιον, τὸν τοῦ ψεύδους ἐκτροπέμενον ἔλεγχον. Ὅσπερ καὶ Ἀνδρόνικος Ἰσαυρον ὑπετόπισεν, ἐξ ὧν ἤκουσε, τὰ ὀφθέντα διασημαίνειν, καὶ τούτον εἶναι Ἰσχυρίζετο τὸν Κομνηνὸν Ἰσαάκιον, ὃς τῆς Κύπρου κατετυράνευσε καὶ ὅν ἐνήγετο ὑποπτεύειν ἐνδελεχῶς ὡς διάδοχον αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ οὕτω Ἰσαυρίας ἀπάρας εἰς Κύπρον ἀφίκετο, κακοεργὸς ὡς οὕτω ἕτερος καὶ φοροποιὸς Τελχίν καὶ θάλασσα πελαγίζουσα συμφορὰς ἦ γούν ἐριννῶς ἐπιμανεῖσα τοῖς πρώτων εὐδαίμοσι τῆς νήσου ταύτης οἰκήτοσι: συμπαθητικῶ γὰρ ἐν ῥήμασι τοῖς ἐν πράγμασι πεπειραμένοις τοῦ κοινῆ συμπεσόντος ἐκείνοις κακοῦ. Ἀγαθάμενος δ' Ἀνδρόνικος τὸν χρησμόν, « Μὴ ἐρώτα, » εἶπε, « μόνον τὸν διαδεξόμενον, ἀλλὰ πρόσθε καὶ τὸν καιρόν. » Γενομένης οὖν καὶ περὶ τοῦ καιροῦ ἐρωτήσεως, ἐμπεσον καὶ ψοφῆσαν τῷ ὕδατι τὸ ἀερικὸν καὶ γεωχαρὲς πνεῦμα πεφοῖδασαι δι' ἀπατημάτων, ὅποια μὴ ἐκφαίνειν χρεῶν, ὡς ἐν τῶν ἡμερῶν τῆς ὑψώσεως τοῦ σταυροῦ ἦν δὲ ἀρχόμενος ὁ Σεπτέμβριος μῆν, ὅτε ταῦτα ἐγένετο. Ὡς δὲ ἠκτιλόμεν καὶ τὰ περὶ τῆς δευτέρας Ἀνδρόνικος πείσεως, ἀρδές τι καὶ διεψευσμένον μειδιάσας καὶ ἀτεχνῶς Σαρδόνιον, καὶ εἰπὼν ὡς λήρος ὁ χρησμός οὗτος, (ποῦ γὰρ δυνήσεται Ἰσαάκιος Κύπρον καταπλεῦσαι διὰ μετρίων πάνυ τι τουτωνῶν ἡμερῶν καὶ καθελεῖν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς;) [219] οὐδ' οὕτω Ἰωάννου (ἦν δ' οὗτος κριτής τοῦ Βήλου παρ' Τυρᾶ

ἰ. Πλὴν θερμουργὸς ὧν ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης Στέφανος, καὶ τοῦ κυρίου βασιλέως παντοίως κηρόμενος, τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελοῦ προσέθετο συλλαβεῖν καὶ πρῶτα μὲν ἐνειρξαι φυλακῆς, εἶτα καὶ θανάτῳ ὀπαγαγεῖν ᾧ ἂν Ἀνδρόνικος δοκιμάσειεν,

Οὐκοῦν εἰς τὴν οἰκίαν Ἰσαακίου παραγεγόμενος, ἐγγὺς οὖσαν τῆς μονῆς τῆς Περιβλέπτου, περὶ δειλὴν τῆς ἐνδεκάτης τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ἑξαχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ καὶ τετάρτου ἔτους, καὶ τὴν αὐλειον εἰσελθὼν ἐπέττατεν Ἰσαακίῳ καταθεῖν καὶ ἔπεσθαι οἱ ἕνθα ἂν προῶγη. Τοῦ δὲ, ὡς εἰκὸς ἀναβαλλομένου, ὅτι καὶ μόνον ὄφθεις ἐκαίνος κινδὺν ἔσχατον συλλελόγιστο, ὁ δὲ καὶ βίαν προσεπῆγε, καὶ τοῖς συνοῦσιν ἐπέτιμα μὴ καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀναβολὴν ἀπτομένοις αὐτοῦ τῶν τριχῶν καὶ λαζομένοις ἐκ τοῦ γενείου καὶ ἀτίμωις τοῦ δωματίου κατὰ γούστιν καὶ ἀπάγουσι ἐπὶ κεφαλὴν ὠθοῦμενον καὶ τυπτόμενον εἰς ἣν ἂν αὐτὸς καθήγῃσται κἀθερξίν. Καὶ οἱ μὲν ὀπαδοὶ πρὸς τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἦσαν, ὁ δὲ Ἰσαάκιος τὴν θῆραν ἰδὼν ἄφουκτον καὶ ἀνυπεξάλυκτον τὴν σαγήνην ἦν ἐφῆπλωσεν ὁ ἐπελθὼν ἐκείνῳ ἀσπαλιεύς, καὶ ἤδη συνέχουσιν, οὐ δειλανδρεῖ οὐτὴν μὲν φιλοφυχεῖ, ἀλλ' ὡς τεθνηξόμενος προτίθεται μαχέσασθαι, εἰ πως οὐχὶ τεθνήξεται, ἢ μᾶλλον μὴ ἔχων ἄνετα κραίνειν ὡς ὁ ἀκοστήσας Ὀμήρειος ἵππως καὶ πόδι κατὰ πεδίων ἐλευθέρῳ φέρεσθαι (ἢ γὰρ ἄρηη ἤδη ἐτέτατο καὶ ἡ σύλληψις οὐκ ἦν δυσχερῆς), μιμεῖται τὸν πολεμιστήριον, καὶ τὸ οὐκ ἀναστήσας ὡς πρὸς σάλπιγγα ἠχούσαν τὸ ἐνυάλιον καὶ φρίξας κόμην τὴν ἐπαυχένιον καὶ φριμάξας ἠμόσε χωρεῖ καταφρονητῆς ξιφῶν, ὑπερόπτης Ἄρεος, ἀπειλῶν οὐδ' ὀπωσθῶν ἐμπαζόμενος. Ἀμέλει καὶ ὡς εἶχε τὸ ξίφος σπασάμενος (εἶχε δὲ ἀπερικαλύπτως τῆς κεφαλῆς, τὸ δὲ σῶμα λωπῆφι διχρῶμῳ συνεῖχε περὶ τὴν ἴξιν καταβαίνοντι, ἔκτοτε δὲ διαιρουμένῳ διχῆ) καὶ τὸν ἵππον ἀναβὰς τὴν χεῖρα ἀνατείνει ξιφῆρη κατὰ τῆς τοῦ Ἁγιοχριστοφορίτου κεφαλῆς. Ὁ δὲ τὴν Ἰσαακίου ὀρμὴν πτοηθεὶς ἐκξίφισαμένου καὶ θανατῶντος προδῆλως, μεταστρέψας τὴν ἡμίονον ἢ ἔποχος ἦν, καὶ συχνὰ κεντρίζων τὴν ἡμίκερκον τῆς ἐξόδου ἄπας γίνετα. Ἄλλ' οὐπω ἀκριβῶς τὴν πύλην διεληλύθει, καὶ ὁ Ἰσαάκιος καιρίαν καταγείει καὶ πληττεῖ κατὰ μέσον τὸ κρανίον τὸν δειλαιον. Καὶ διχῆ διελθὼν ἐκαίνον μὲν ἐκ κύρμα προκεῖσθαι κυσίν, ὡς βόσκημα σφακελίζοντα καὶ τῷ ἴδιῳ παλυνόμενον ἀῖματι, αὐτὸς δὲ τῶν ἐκείνου [220] ὀπαδῶν ὃν μὲν διαθροήσας καὶ γυμνῶ μόνῳ τῷ ξίφει, ἐτέρου δὲ τὸ ἔπιον ἀφελόμενος καὶ ἄλλον ἄλλοσε διαστῆσας, ὡς ἐπὶ τὰ σφῶν ἐκαστον ἀπαλλάσσεσθαι, ὅλῳ ῥυτῆρι πρὸς τὸν μέγαν ἔεται νεῶν, διὰ τῆς λεωφόρου μέσης καὶ τῆς ἀγορᾶς διῶν καὶ πᾶσι διαπρωσίως φθεγγόμενος ὡς διεχρήσατο τῇ σπάθῃ ταύτῃ (ἔτι γὰρ γυμνὴν ἔφερε τῇ χεῖρὶ) τὸν Ἁγιοχριστοφορίτην Στέφανον. Καὶ ὁ μὲν ὡς εἶχε τὸν θεῖον εἰσιὼν νεῶν ἄνεσι τὸν ἀνάσταθμον, ὃν οἱ φονεῖς ἀνερχόμενοι τὸ οἰκτεῖον ἀνακεκαλυμμένως διατρανοῦσι πλημμέλημα, τὴν ἐκ τῶν εἰσιόντων τε καὶ ἐξιόντων τὸ ἱερώτατον τέμενος αἰτοῦντες συγχώρησιν. τὸ δὲ πλῆθος τῆς πόλεως ὁ μὲν αὐτοψεῖ τὸν Ἰσαάκιον ἐνωπρικόδῃ ἐς τὸν μέγαν νεῶν ἐπελαύνοντα, ὁ δὲ εἰς ἀκοῆν ὠτίου διεξάμενον τὸ πραχθῆν, συβῆσει κατὰ χιλιοστίας αὐτίκα, αὐτόν τε ὀψόμενον Ἰσαάκιον καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ γενησόμενον ὄφθαλμοῖς ἐθέλον

A aedes Isaacii, quæ prope Periblepti monasterium sunt, 11 Septembris anno 6784, vesperi ingressus Isaacium descendere ac se sequi jussit. Illo cunctante, ut fit, et solum conspectum ejus extremum malum judicante, vim adhibuit: et ministros suos increpavit, quod non statim in cunctatoris capillos et barbam involantes præcipitem abreptum et per ignominiam pulsatum in carcerem a se monstratum 445 ducerent. Quibus jussa exsecuturis, qui se jam intra casses ab illo extensos esse cerneret, et metu et vitæ cupiditate abjecta, si quo modo mortem evitaret, vel potius quia fuga undique interclusa erat nec usquam elabi poterat, fortiter pugnare instituit; et ut erat nudo capite, bicolore tunica ad lumbos descendente ac deinde bifariam divisa indutus, conscendit equum et stricto ense in Hagiochristophoritæ caput ruit. Is Isaacii impetu aperte in cædem ruentis territus calcaribus mula subditis fugam molitur: sed antequam porta egrederetur, lethalem Isaacius plagam ei infort, calva per medium 446 dissecta, eumque pecudis instar in suo sanguine palpitantem a canibus devorandum relinquit. Et cum ex ejus ministris alium solo stricto gladio fugasset, alii auriculam amputasset, alios disjecisset, ut domum quisque suam reverteretur, laxis habenis ad magnum templum contendit; et dum per mediam viam et forum cursitat, alta voce clamat se eo ense, quem strictum adhuc sustinebat, Hagiochristophoritam Stephanum occidisse. Templum eo habitu ingressus eam sedem conscendit, in qua homicidæ suum facinus exponentes ab ingredientibus et egredientibus veniam petunt. Urbana vero multitudo, quæ partim Isaacium equitantem viderat partim ex aliis id facinus audierat, maximo numero statim ad templum confluit, tum ut ipsum videat Isaacium, tum ut quid de eo futurum sit coram intueatur. Omnes enim putabant eum ante solis occasum ab Andronico comprehensum novis et exquisitis tormentis occisum iri, a veteratore in ea re ingeniosissimo. Eodem se confert eamdemque seditionem fovet Isaacii patruus Ducas Joannes ejusque filius Isaacius, non quod in 447 Hagiochristophoritæ cædem conspirassent eoque facinore se obstrinxissent, sed quod noxam sponsionis commitem esse norant: nam alii pro ceteris spondere coacti fidem Andronico syngraphis firmarant. Ad hæc alii, ut jamjam comprehendendi et occidendi, præmetu dentibus stridebant, et promiscuam turbam, quæ in templum confluerat ac subinde accurrebat, magna contentione rogabant ut secum maneret et pro virili opem ferret in summo periculo constitutis. Neque deerant qui iis precibus et adversæ fortunæ casu ad misericordiam adducti annuerent. Cum vero nemo ab imperatore adesset qui illas res ægre ferret, non genere illustres, non Andronici amici, non bipenniferi Barbari, non purpurati lictores, denique nemo prorsus, crescebat audacia factionis, ut in illa impunitate liberrime quidvis

loquerentur et promptissimam opem pollicerentur. Totam igitur noctem sic exegit Isaacius, ut non de regno cogitaret sed exitium **448** deprecaretur. Norat enim Andronicum se ut bovem immolaturum, et more Cyclopio carnes suas calidum adhuc stillantes sanguinem devoraturum. Est autem diligenti supplicatione id consecutus, ut quidam ex eo cœtu fores templi cluderent, et illatis luminibus exemplo suo multos impellerent ne domum abirent. Ubi diluxit, omnes urbis incolæ adfuerunt, omnes Deum orarunt ut Isaacius imperio potiretur, eoque pulsus Andronicus et comprehensus dignus crudelitate sua pœnas daret, qui omnium pene vitæ insidiaretur.

θάνατον ἔχοντας περιδεεῖς ἦσαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκροτάλιζον ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς συνεισδραμόντας ἐς τὸ ἱερὸν ξύγκλυδας καὶ ἀεὶ ἐπεισπρόντας γλωττηματικώτερον ὁμιλοῦντες καθικέτωσαν συμπαραμεινά σφισι καὶ ἐπαρῆξιν ὡς ἔχουσι, τὸ ἔσχατα πείσασθαι κινδυνεύουσι. Καὶ ἦσαν οἱ κτείνεον παρὸς τὴν ἀΐτησιν καὶ ἴκτειρον τῆς ἐνεστώσης τύχης τοὺς ἄνδρας. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ βασιλείως οὐδεὶς παρῆν ἔγνακτῶν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις τούτοις, οὐ τῶν γένει λαμπρῶν, οὐ τῶν Ἀνδρονίκῳ τηροῦντων εὐνοϊαν, οὐ πελευκφόρος Βάρβαρος, οὐχ οἱ τὰ ὑγινοθαχῆ φοροῦντες ράβδουχοι, οὐ τῶν ἀπάντων τις ἕτερος, ἔτι μᾶλλον οἱ συλλεγέντες ἦσαν θρασεῖς, καὶ λελυμένη καὶ ἀχαλίνῳ γλώττῃ ἐχρῶντο, τῇ τῶν κωλυσόντων ἐρημίᾳ πετρούμενοι, καὶ πᾶσαν βοήθειαν συνεισενεγκεῖν ἐπιγγέλλοντο. Ὅλην μὲν οὖν τὴν τότε νύκτα οὕτω παρίππευσεν Ἰσαάκιος, οὐ λόγον βασιλείας τιθέμενος ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ καταυθῆναι δεόμενος· ἦδει γὰρ τὸν Ἀνδρόνικον ὡς βοῦν αὐτὸν ἱερεύοντα μᾶλλον καὶ ὤμων τῶν αὐτοῦ σαρκῶν ἀπογευσόμενον κατὰ Κύκλωπα, καὶ θερμῷ ἔτι σταζομένων αἵματι. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιμελοῦς ἰκετείας ἔσχε τινὰς τῶν συνειλεγμένων τὰς πύλας ἐπικλιναντας τοῦ νεῦ καὶ φῶτα εἰσενέγκαντας καὶ τῷ καθ' ἑαυτοῦς ὑποδείγματι τούτῳ πολλοὺς συμπειθούσας μὴ μεθίστασθαι οὐκ ἄκαθε. Πρωτὰς δὲ γενομένης οὐκ ἦν ὅστις οὐ παρῆν οἰκίητωρ τῆς πόλεως, οὐδ' ἔθεοκλύτει αὐτῆς κρατορῆσιν [221] μὲν Ἰσαάκιον, Ἀνδρόνικον δὲ καθαιρεθῆναι τῆς βασιλείας καὶ συλληφθέντα παθεῖν ὅποσα δέδρακε τῇ τῶν ὄλων σχεδὸν ἐπιθουλεύων ζωῇ.

11. Ac divinitus profecto accidit ut is urbe tum **B** abssel et ad orientalem partem Propontidis in Meludiano palatio versaretur; ubi cæde Hagiochristophoritæ sub primam vigiliam audita, ea nocte ibi permansit, nec fecit aliud nisi ut cives brevi scripto moneret ut novis rebus studere desinerent; cujus hos fuit initium: « Qui habet, habet; pœna sublata est. » Mane vero cultores Andronici turbam fluctuantem compescere studuerunt, et ipse Andronicus imperatoria triremi ad magnum palatium pervehitur. Verum nec iis verbis nec nuntio **449** reditus Andronici populus quidquam movebatur ut cœptis desisteret: quæ ad comprimendum motum afferebantur, surdis auribus accipiebantur omnia; ac multi vitæ periculum adie-runt, quod rem illam parum bellam esse dixissent. Omnes enim quasi uno signo dato concurrebant, ac veluti numine afflati aut furore perciti, in divini Verbi maximum templum, alios alii acuentes et subsannantes eos qui ignavi spectatores astarent nec quovis telo armarentur. Qui vero litteris eruditi erant, eosdem membra putrida vocabant, qui dolore publico non afficerentur. Deinde seris et repagulis carcerum effractis, liberum exitum inclusis patofaciebant; qui quidem non omnes malefici erant, sed nonnulli claris orti familiis ob fortuitum erratum aut dictum inconsideratius aut amici delictum in Andronicum eo compacti fuerant. Ea res omnium maxime populi concursum

ἄ παραλαβεῖν· πάντες γὰρ ᾤοντο μὴ ἂν ἐπιδεδυκέναι τὸν ἥλιον, καὶ Ἰσαάκιον συλληφθέντα παρ' Ἀνδρονίκου τίσιν δίκας τὰς ἀνηκέστους, καὶ τιμωρίας καινὰς εἰς αὐτοῦ κάκωσιν ἐπινοηθῆναι παρὰ τοῦ κομφοῦ τὰ τοιαῦτα μαγγανευτοῦ. Συμπαραγίνετα· δὲ οἱ καὶ τὴν αὐτὴν στάσιν ἀσπάζεται ὁ πρὸς πατρὸς Ἰσαακίῳ θεῖος, Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ἰσαάκιος, οὐχ ὅτι περ Ἰσαακίῳ ἦσαν συμμέτοχοι τῆς τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου σφαγῆς καὶ κοινῶν τοῦ αἵματος τούτου, ἀλλ' ὅτι παρεπομένην ἤδεσαν ἐγγύη τὴν ἴτην, ἣν ὑπὲρ ἀλλήλων ἔδωσαν Ἀνδρονίκῳ, τὴν ἐς αὐτὸν κρατυνάμενοι πίπτειν ἀναγκαστῶς. Ἀμέλει καὶ οἱ μὲν ὡς ὄσον οὐδέπω συλληφθησόμενοι καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον ἔχοντας περιδεεῖς ἦσαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκροτάλιζον ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς συνεισδραμόντας ἐς τὸ ἱερὸν ξύγκλυδας καὶ ἀεὶ ἐπεισπρόντας γλωττηματικώτερον ὁμιλοῦντες καθικέτωσαν συμπαραμεινά σφισι καὶ ἐπαρῆξιν ὡς ἔχουσι, τὸ ἔσχατα πείσασθαι κινδυνεύουσι. Καὶ ἦσαν οἱ κτείνεον παρὸς τὴν ἀΐτησιν καὶ ἴκτειρον τῆς ἐνεστώσης τύχης τοὺς ἄνδρας. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ βασιλείως οὐδεὶς παρῆν ἔγνακτῶν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις τούτοις, οὐ τῶν γένει λαμπρῶν, οὐ τῶν Ἀνδρονίκῳ τηροῦντων εὐνοϊαν, οὐ πελευκφόρος Βάρβαρος, οὐχ οἱ τὰ ὑγινοθαχῆ φοροῦντες ράβδουχοι, οὐ τῶν ἀπάντων τις ἕτερος, ἔτι μᾶλλον οἱ συλλεγέντες ἦσαν θρασεῖς, καὶ λελυμένη καὶ ἀχαλίνῳ γλώττῃ ἐχρῶντο, τῇ τῶν κωλυσόντων ἐρημίᾳ πετρούμενοι, καὶ πᾶσαν βοήθειαν συνεισενεγκεῖν ἐπιγγέλλοντο. Ὅλην μὲν οὖν τὴν τότε νύκτα οὕτω παρίππευσεν Ἰσαάκιος, οὐ λόγον βασιλείας τιθέμενος ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ καταυθῆναι δεόμενος· ἦδει γὰρ τὸν Ἀνδρόνικον ὡς βοῦν αὐτὸν ἱερεύοντα μᾶλλον καὶ ὤμων τῶν αὐτοῦ σαρκῶν ἀπογευσόμενον κατὰ Κύκλωπα, καὶ θερμῷ ἔτι σταζομένων αἵματι. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιμελοῦς ἰκετείας ἔσχε τινὰς τῶν συνειλεγμένων τὰς πύλας ἐπικλιναντας τοῦ νεῦ καὶ φῶτα εἰσενέγκαντας καὶ τῷ καθ' ἑαυτοῦς ὑποδείγματι τούτῳ πολλοὺς συμπειθούσας μὴ μεθίστασθαι οὐκ ἄκαθε. Πρωτὰς δὲ γενομένης οὐκ ἦν ὅστις οὐ παρῆν οἰκίητωρ τῆς πόλεως, οὐδ' ἔθεοκλύτει αὐτῆς κρατορῆσιν [221] μὲν Ἰσαάκιον, Ἀνδρόνικον δὲ καθαιρεθῆναι τῆς βασιλείας καὶ συλληφθέντα παθεῖν ὅποσα δέδρακε τῇ τῶν ὄλων σχεδὸν ἐπιθουλεύων ζωῇ.

11. Ἐτυχε μὲν οὖν τῷ τότε κατὰ θεῖον, ὡς εἶπικε, μὴ παρῆναι τοῖς ἀρχείοις Ἀνδρόνικον, ἀλλ' ἐς τὸ ἔβον μέρος τοῦ ἀνσπλεομένου τῆς Προποντιδὸς πορθμοῦ περὶ τὰ τοῦ Μετλοῦδίου κεκλημένα διατρέβειν βασιλεία. Ἐνθεν τοι καὶ περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς τὸν τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου θάνατον ἐνωτισάμενος τότε μὲν ἐμεινε κατὰ τόπον, μετὲν τι ἐπιτάξας ἕτερον ἢ γραμματικῶν βραχεῖ τοὺς μεγαλοπολίτας δεξιωσάμενος, παύσασθαι παραιῶν τοῦ νεωτέρους ἐγχειρεῖν πράγμασιν, οὕτω πως ἄρχομένων· « Ὁ λαβῶν ἔλαθεν, ἢ δὲ ὀρηκὴ ἐκόπη. » Ἡμέρας δὲ διαγελασάσης, ὅσοι τε Ἀνδρόνικον ἐθεράπευον, καταστέλλειν ἐπειρῶντο τὸν ὄχλον κυμαίνόμενον, καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος κατὰ τὸ μέγα παλάτιον παραγίνετα· τριῆρει βασιλικῇ. Ἄλλ' οὐδὲ μίαι τις ἦν ἀναστολὴ τῆς τοῦ λεῦ συβρόσης, οὐτ' αὐτὸς Ἀνδρόνικος εἰς τὸ ἀρχεῖον κατιέναι ἀπαγγελλόμενος ἐξέκρουσέ τινας τῆς ὄρμης. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ εἰσηγούμενός τι ἕτερον παῦον τὴν συνδρομὴν εἰς ὧτα ἔψικε· λέγειν ἀκουόντων· πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἐγγὺς τοῦ τεθνάναι ἦλθσαν μόνον ὑπογράφαντες καὶ μὴ καλὸν ἔργον γίνεσθαι φάμενοι. Ἄλλ' ὡς ἐξ ἐνὸς συνθήματος πάντες παγγενεῖ τε καὶ πανδημεί ἔθειον ἐνθους καὶ ἀτεχνῶς κορυβαντιῶντες εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου μέγιστον τέμενος, ἀλλήλους παραθήγοντες, ἐρσεχελούντες τοὺς μὲν ταυτοζήλους μῆτε μὴν τὰς χεῖρας ὀπλίζοντας δπλαφ ὀψωδῆ, ἀλλ' ἄργους οὕτως ἐστῶτας καὶ θωμῆνους τὰ παρ' ἄλλων γινόμενα. Οἱ δὲ λογικῶν μαθημάτων ἐν μεθέξει καὶ μέλος ἀπεικίλου αὐτοὺς σση-

πὸς, μὴ συμπάσχον τῷ λοιπῷ τῆς πολιτείας σώματι καὶ πληρώματι. Ἐπὶ τούτοις διαβλῶσι τὰς κλεῖς καὶ τοὺς ὀχέας τῶν δημοσίων φρουρῶν, καὶ τοῖς φυλακίταις τιθέασι τὴν ἔξοδον ἄνετον, οὐ πᾶν οὔσι κακούργοις, ἀλλὰ καὶ γένους μεταλιχῶσι λαμπροῦ, κακούρουμένοις δ' ὁμοῦ ἐν δεσμωτηρίοις διὰ τι συμπεσὼν βραχὺ ἀμάρτημα ἢ παράφρονα ἢ καὶ φίλου κακούργημα προσβάν ἐς Ἀνδρόνικον. Τοῦτο δ' ἔτι μάλιστα τὸ πλεῖον συναγίγχε τοῦ λαοῦ, καὶ τοὺς κατ' Ἀνδρόνικου τονορῶντας πρότερον καὶ ἠκονῶντας τὴν πρᾶξιν ὡς κίνδυνον ὑποφαίνουσιν εἰς ἐναντίαν μοῖραν μετέστρεψεν ἀκριφῶς. Ἦν οὖν ἐκ τοῦδε ἰδεῖν ξιφηφορῶντας καὶ θυροφόρους καὶ πεφραγμένους θώραξιν οὐ βραχεῖς, τοὺς δὲ πλείστους ῥοπάλοις καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ξύλοις τὰς χεῖρας ὀπλίσαντας. Καὶ συναγωγῆς πλείστης λαοῦ μετ' ὀρμῆς τοιαύτης γεγεννημένη, βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ἀναγορεύεται Ἰσαάκιος, τινὸς τῶν νεωκόρων τὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου στέφος, ὁπερ ἄνωθεν ἀπηύρωτο τραπέζης τῆς μυστικῆς, κατενεγκόντος διὰ κλίμακος καὶ τῆ τοῦ Ἰσαακίου κεφαλῆ ἐφαρμόσαντος. Ἰνα δὲ μηδὲ τοῦτο εἴη ἀνιστόρητον καὶ ἀκοαῖς ἀπεριήχητον τῶν ἐς ἔπειτα, ὁ μὲν Ἰσαάκιος ἐδυσκόλανε πρὸς τὴν στεφφορίαν [222] οὐχ ὡς ἔρωτα μὴ τρέψων ἀρχῆς, ἀλλ' ὡς ὑφορῶμενος [P. 222] τὸ τοῦ πράγματος ἐργῶδες τε καὶ δυσέφικτον, καὶ ὅναρ οὐχ ὕπαρ ἀντικρυς ἐπιτελεῖσθαι οἱ τὰ παρόντα οὐόμενος, ὑποδλεπόμενος δὲ καὶ τὴν Ἀνδρόνικου ὀργιλότητα, καὶ μὴ ἐντεῦθεν ἐκμῆναι τοῦτον πλείονως βουλόμενος. Συνεστῶς δὲ ὁ δηλωθεὶς ἄνωθεν Δούνας, τὸν πῖλον τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος, ἐκτεῖν περιθέσθαι ἰκέτευσε τὸ διάδημα, ἐψιλωμένον τριῶν προδεικνύς κράνιον καὶ τὴν φαλάκραν ὡς πλησίοντων σελήνην ὑπερφάνουσαν. Ὁ δ' ὄχλος ἀπηγάινοντο φάσκοντες μηκέτι γέροντα ἀρχεῖν βούλεσθαι ἢ βασιλεύειν ἐπ' αὐτούς· πολλῶν γὰρ ἐμφορηθῆναι κακῶν ἐκ τοῦ πολιούργου Ἀνδρόνικου, καὶ δι' αὐτὸν μισεῖν τε καὶ ἀποστρέφεσθαι πάντα σοροδαίμονα καὶ πολυετῆ ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα εἰ καθεμὲν ἔχει τὸ γένειον, διχῆ διηρημένον καὶ μουρρίζον περὶ τὸ πέρασ τοῦ πώγωνος. Οὕτω τοῖνον ἐς βασιλέα χρυσθέντος Ἰσαακίου συνέθη καὶ ἕτερόν τι ἀξιαφύγητον. Ἰππων γὰρ χρυσοφαλάρων βασιλικῶν, ἐκ τῆς περαίας κατὰ τὸν πόρον τῶν Κιονίων διαπορθμευόμενων εἰς τοὺς πόδας ἀναβλῶν καὶ τυραννήσας τὸν ἱποκόμον ἔθες διὰ τῶν λειωφόρων, καὶ συλληφθεὶς εἰσάγεται Ἰσαάκιον πρὸς ὕχχισιν. Καὶ ὁ μὲν ἐκ τοῦ μεγίστου νεῶ ἀπαίρει, συνεπόμενον ἔχων καὶ τὸν πατριάρχην Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐπεὶ καὶ τοῦτον τὸ πλῆθος συμπράττειν καὶ συνεπευδοκεῖν τοῖς τε λουμένοις ἄκοντα ἐπεσπάσατο· ὁ δ' Ἀνδρόνικος κατὰ τὸ μέγα γεγονός ἀρχεῖον, ἐπεὶ ὁ συμμιγῆς θροῦς ἐκέντει αὐτοῦ τὰ ὦτα, μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τὴν ὄψιν τῶν γινομένων εἶχε διδάσκαλον, ἐπέβαλε μὲν τῆ ἀντιμαχίσει τοῦ πλῆθους καὶ τοὺς συνόντας συνεκρότει πρὸς πόλεμον, εὐρίσκων δὲ βραχεῖς ἐκ τούτων ἐτοιμοπειθεῖς πρὸς τὸ ἐκείνου σκέμμα καὶ σύνθημα, ἠτύοργει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέρει τὸν πόλεμον, τόξον δούς τῆ χειρὶ, καὶ τῶν τοῦ μεγίστου

A auxit, ac effecit ut qui prius periculi metu submurmurabant et dubitabant, haud dissimulanter factioni sese jungerent. Ex eo ensibus accinctos, scutatos et thoracatos non paucos cerneret, plures tamen fustibus et lignis, quæ ex officinis rapuerant, armatos. A tali cætu concitatissimæ 450 multitudinis Romanorum imperator salutatur Isaacius, cum quidam ex edituis magni Constantini coronam, quæ supra mysticam mensam pendebat, scalis depromptam ejus capiti imposuisset. Ne autem hoc quoque a posteris ignoretur, Isaacius eam coronationem ægre ferebat, non quod ab imperii cupiditate abhorreret, sed quod rei summam difficultatem pertimesceret, et quæ tum agerentur, vigilantis quoddam somnium existimaret. Huc accedebat metus ne Andronici acerbiter eo facto magis etiam irritaret. Cæterum Ducas, cujus ante meminimus, illi astans, detracto capiti pileo, orabat ut sibi diadema imponeretur, calvitio ostenso, quod instar plenæ lunæ relucebat. Turba autem respondit se nolle deinceps parere seni, quod ab Andronici canitie plurimas clades accepisset, ob eumque omnem senem Acheronticum et capularem odisset, præsertim si bifurcatam haberet barbam, ex altera parte breviorum. Sic inaugurato Isaacio aliud accidit relatu dignum. Nam cum equi imperatoris 451 aureis ornati phaleris per trajetum Cioniorum adveherentur, unus ab equisone vi avulsus et per publicas vias cursitans comprehenditur et ad Isaacium adducitur. Is eo conscenso ex maximo templo discedit, etiam Basilio Comatero patriarcha comitante, quem populus quamvis invitum approbare acta illa compulerat. Andronicus vero ubi ad magnam curiam pervenit, primum confuso clamore, post etiam re ipsa visa turbatus, centuriare suos et configere cum populo instituit. Sed cum paucos ad suum consilium paratos videret, ipse arcu correpto pro virili ad pugnam se parat, et ex maximæ turris, quæ Centenarium appellatur, pinnaculis sagittas in accedentes conjicit. Quem conatum quia irritum videbat, alloqui populum instituit; seque imperium filio Manueli traditurum professus, tumultum sopire et præsentissimum periculum propulsare studet. Verum 452 populus iis verbis magis exasperatus nulla non atrocissima convicia in eum, et quem imperii successorem relicturum aiebat, congessit. Postquam vero, effracta porta quæ Careia dicitur, in palatium penetrarunt, in fugam conversus Andronicus, purpureo calceo et veteri suo amuleto, cruce quam de collo suspensam gestabat, quasi numinis ira ageretur, abjecta, et acuto barbarico pileo capiti imposito, denuo trirēm imperatoriam conscendit, qua ex Meludio in magnum palatium venerat, eodemque reversus cum duabus mulieribus, Anna, quam sublato Alexio duxerat, et Maraptica meretricula tibicina non contemnenda, cujus amore non minus insaniebat quam olim Poliorcetes Demetrius Lamie, quam Ptolemæo victo ceperat, haud segniter

navigat, ad Tauroscythas profecturus, omnibus A πύργου διασφάγων, δε κικλήσεται Κεντηνήριον, Romanis provinciis aliarumque gentium dititionibus ἀφίεις τοῖς ἐπιούσι βέλεμνα. Γνοὺς δὲ ὡς μάτην ἀνη- ut parum fids despectis. υῦτοις ἐπιχειρεῖ, διὰ τινος ὁμιλεῖν προάγεται τοῖς

λαοῖς, ἀποτίθεισθαι λέγων τὴν βασιλείαν καὶ παραπέμπειν ταύτην πρὸς τὸν ἐκείνου παῖδα τὸν Μανουήλ, πεποιθῶς ἐντεῦθεν καταστεῖλαι τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἐπ' ἀκμῆς καὶ παρὰ βριχῶν κίνδυνον ἀποκρούσασθαι. Οἱ δὲ πλειόνως ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ ἐκτραχυνθέντες ὕβρεσιν αὐτὸν ἀπίσαις ἀπαισίοις ἐπλυνον, καὶ ὃν ἔφασκε τῆς βασιλείας καταλιπεῖν κληρονόμον. Ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος ἦν εἰσχυθὲν ἔσωθεν τῶν ἀνακτόρων, ἀνατραπέσις τῆς πόλεως ἦτις Κερέα λέγεται, τρέπεται πρὸς φυγὴν Ἀνδρόνικος, καὶ τὸ φοινικοβαφὲς πέδιλον τοῦ ποδοῦ ἀφελιζόμενος, καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῷ περιφύλαγμα τὸν σταυρὸν ὁ θεοβλαβὴς ἀποτραχηλι- σάμενος ἐκεῖ που, καὶ πῖλον βαρβαρικὸν τῇ κεφαλῇ περιθέμενος, δε εἰς ὄξυ λήγων πυραμίδι ἐκασται, τὴν βασιλικὴν εἰσεῖσιν αὐθις τριήρη, δι' ἧς ἐκ τοῦ Μηλουδίου πρὸς τὸ μέγα παλάτιον ἐσφίκετο. Καὶ γενόμενος αὐθις κατὰ τὸ αὐτὸ κατάντημα, καὶ δύο ἐκ τῶν γυναικῶν προσλαβόμενος, ἄναν τὴν ἀρμο- σθεῖσαν Ἀλεξίῳ τῷ βασιλεῖ, ἐκείνου δὲ ἐξ ἀνθρώπων γενομένου ᾧ εἴρηται θανάτῳ γαμηθεῖσαν Ἀνδρόνικου, καὶ τὴν ἑταιρίδα Μαραπτικὴν, ἧς ἐνεθουσία τῷ ἔρωτι καὶ πρυσπαθῶς εἶχεν Ἀνδρόνικος ὡς οὐδὲ πάλαι τῆς Λαμίας ὁ πολιορκητὴς [223] Δημήτριος, ἦν Πτολεμαῖον καταγωνισάμενος ἐν Κύπρῳ ἔλαβε δορυβάτων ἀδλοῦσαν οὐκ εὐκαταφρονήτως, ἤλαυνε κατὰ κράτος ἦν προέητο. Ἡρετίσματο δὲ τὴν ἐπὶ τοὺς Ταυροσκύθας, πᾶσαν ἑπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν καὶ τοπαρχίαν ἄλλην ἔθνικὴν ὡς ἐπίθουλον ἀθετήσας.

12. Andronico ad hunc modum dejecto regno, B Isaciis palatium 453 ingressus, ac denuo a fre- quentia populi imperator Augustus consalutatus, satellites mittit qui Andronicum persequantur. At plebis pleraque pars, cum aperto palatio nemo esset qui quidquam prohiberet quod animus tulisset, non eam tantum pecuniam diripit quæ in Chirsioplysiis recondi solet (erant autem, præter rudem materiam, auri centenarii XII, argenti XXX, æris CC), sed et quidquid unius hominis manu aut etiam plurium conjunctis operis auferrī poterat. Ex armamentario quoque multa armorum millia abstulerunt. Ac rapina etiam in palatina sacella grassata, ornatus sacrarum imaginum est surreptus, et sacrosanctum illud vasculum furto ablatum, quo, ut a majoribus accepimus, Christi manibus scriptæ ad Abgarum litteræ asservabantur. Isaciis vero imperator, dies complures in palatio commoratus, in Blacherniam aulam transit, ibique de capto Andronico nuntium accipit. Fuit autem ea captivitatis ejus ratio. Cum fugeret, Chelen per- venit cum paucis ministris quos ante imperium habuerat, et duabus illis mulierculis. Cujus loci incolæ, cum nulla 454 imperii insignia in eo cornerent, sed exsulis habitu ad Tauroscythas ap- pellere festinantem et nemine persequente fugientem, eum comprehendere neque ausi sunt neque æquum censuerunt, feram etiam exarmatam metu- entes et ad solum conspectum ejus tropidantes, eique navem pararunt. Qua conscensa ipsum mare velut indignatum, quod innocentem cadaveribus sinussuos sæpe polluisset, in altos fluctus et vastum hiatum assurrexit, quasi devoraturum eum esset, et navem in littus elisit. Quod sæpius factum ob- stitit quominus ante persecutorum adventum tra- jiceret Andronicus. Ita miser cum duabus mu- lierculis comprehensus, in naviculam viuctus conjicitur. Sed tum quoque erat Andronicus ingeniosus et callidus ille Andronicus. Nam cum neque pedes ad fugam neque manus et arma ad pugnam suppeterent, tragœdiam agit, et lugubrem cantile- nam auspiciatus facundiæ arma depromit. Comme-

ιβ'. Καὶ τοῦτον μὲν τὸν τρόπον Ἀνδρόνικος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀπεσφίριστο. Ἰσαάκιος δὲ τῶν ἀρχαίων εἰσω παρελθὼν καὶ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὑπὸ τῶν συνεληλυθότων ὄχλων αὐθις ἀγαγόμενος στέλλει τοὺς ὀπίσω Ἀνδρονίκου κατα- διώζοντας. Τὸ δὲ τοῦ δήμου πολὺ, ἐπειδὴ τὰ ἀνάκτορα ἄνετα ἐγεγόνεισαν καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ κωλύσων αὐτοὺς ἢ ἀπάξων τοῦ δρόμου οἷα καὶ ὅσα βούλοιντο, διαρπάζου- σιν οὐ μόνον ὅποσα χρήματα εὑραντο παρὰ τοῖς Χρυ- σιοπλυσίοις ἐπιταμιευόμενα (ἦσαν δὲ ἄνευ τῶν μὴ κεκομμένων εἰς νόμισμα ὕλῶν χρυσοῦ κεντηνάρια δώδεκα, ἀργυρίου τριάκοντα καὶ τοῦ ἐκ χαλκοῦ κόμματος διακόσια), ἀλλὰ καὶ πᾶν ἕτερον ὅπερ εἶχον αἱ χεῖρες ἐνός τινος μεταφέρειν ῥαδίως ἢ καὶ πολλῶν συνερχομένων ὁμοῦ. Ὅπλων δὲ μετήνεγκαν μυριά-δας τὰς ὀπλοθήκας εἰσιόντες. Προέβη δὲ τὰ τῆς ἀρ- πάγης καὶ εἰς τοὺς ἔνδον τῶν βασιλείων νεῶς, ὥστε καὶ κόσμους ἀποβράσσειν ἁγίων εἰκασίων καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἱερώτατον κλοποφορηθῆναι σκεῦος, οὗ ἔνδοθεν φήμη ἄνωθεν διαβρέει καὶ εἰς ἡμᾶς καταβαίνουσα τὸ τοῦ Κυρίου ἐπιστόλιον συνεπτύχθαι, ὅπερ οἰκείαις αὐτὸς χερσὶν ἐξέθετο πρὸς τὸν Αὐγάρων. Ἡμέρας οὖν συχλὰς τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ἐνδιατρίψας ὁ βασι- λεὺς Ἰσαάκιος πρὸς τὸ ἐν Βλαχέρνας ἀρχεῖον με- θίσταται, ἐνθα καὶ οἱ ἀγγέλλοντες ἐληλύθεισαν ἀλώμαι Ἀνδρόνικον. Πν δὲ ὁ τρόπος τῆς αὐτοῦ συλλήψεως οὐτοσί. Ἀποδιδράσκων ἀφικνεῖται εἰς Χηλὴν, ὀλίγους τῶν πρὸ τῆς βασιλείας ὑπηρετῶν συνεπομένους ἔχων ἐκεῖν, καὶ τὰς δύο γυναῖκας ἐπαγόμενος. Ἰδόντες οὖν αὐτὸν οἱ ἐνεῖσε μηδὲν τεκμήριον περικαίμενον τῶν κρατούντων, ἀλλ' ὡς φυγάδα τὴν ἐπὶ τοὺς Ταυροσκύθας διαπλώϊσιν ἐπισπέρχοντα καὶ φεύγοντα μηδὲν δεικνόντος, συλλαβεῖν μὲν οὔτε ἐθάβρησαν οὔτε ἰπώσοῦν ἐδικαίωσαν (τὸν γὰρ θῆρα καὶ γυμνὸν ὄντα τῶν ἀμυντηρίων οὐδὲν ἔλαττον ἐδεδίεσαν, καὶ πρὸς μόνην τὴν ἐκείνου θέαν κατέπτυσσον), νῆα δὲ ἤτοιμάσαντο, καὶ Ἀνδρόνικος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐμβέβηκεν εἰς αὐτήν. Ὅσπερ δὲ καὶ θαλάσσης ἀγαν- ακτούσης κατ' Ἀνδρονίκου, ὅτι σώμασιν ἀθώοις τοὺς αὐτῆς κόλπους πολλακίς ἔχρανεν, ὀρθὸν τε τὸ κῶμα ἴστατο καὶ εἰς χάσμα δίστατο καὶ καταπιεῖν αὐτὸν διανίστατο, καὶ πρὸς χέρσον ἢ ναῦς ἐξεδράσ-

σέτο. Καὶ τοῦτο πολλάκις γινόμενον ἐκώλυσε τὴν Ἀνδρονίκου περὶ αἰῶσιν, ἕως οἱ καταληψόμενοι ἐπέστησαν. Οὕτω τοίνυν ὁ τάλας Ἀνδρόνικος συσχεθεὶς ἀκατίῃ παραβρίπτειται μετὰ τῶν γυναικῶν δέσμιος. Ἄλλ' ἦν κὲν τῆν τότε καίρη Ἀνδρόνικος ὁ πολύμητις ἐκαίνοσ καὶ περιφρων Ἀνδρόνικος. Συνιδῶν γὰρ ὡσ πόδες οὐκ εἰσὶν, ὡσ χεῖρες οὐκ εἰσὶν, οὐδὲ πᾶρεσι ξίφος εἰς τὸ δρᾶται τι γινναῖον καὶ διαδρᾶσαι τοὺς συλλαβόντας, ὑποκρίνεται τραχηδῖαν δεξιόστροφῆσας [P. 224] τὸ τρίχορδον τῆσ φογγῆσ, καὶ θρηνώδεσ ᾄδειν τι μέλοσ καὶ περιπαθεὶσ ἀναδῖλλεται, τᾶσ παλαιᾶσ πειθανάγκασ ἀνατινάσσειν καὶ περιτρέφειν ὡσ δεξιὸσ μουσηγέτησ εὐήχοσ ὀργάνου χορδᾶσ, καὶ καταλέγει μελεάζων ὡσ ἀηδόνεσ τὸ γένοσ ὡσ ὑψηλόν, τὸ εὐγενέσ ὡσ ὑπὲρ τοὺσ πολλοὺσ, τὴν προτέρην τύχην ὡσ εὐτυχῆ, τὸν πάλαι βίωτον, κὲν πλάνησ ἦν καὶ ἀνέστιοσ, μηδὲ μῶσ ἀδῖωτον, καὶ τὴν τότε κατασχοῦσαν αὐτόν συμφορᾶν ὡσ λίαν οὖσαν ολιτράν. Ἀνταδούτασ δ' εἶχε καὶ τὸ μέλοσ γοερῶτερον διασκευαζούσασ οἶα σοφᾶσ τᾶσ γυναικᾶσ καὶ ὁ μὲν ἤρχε τῶν θρηνημῶν μέτων, αἱ δὲ ἀντήδον αὐτῆν συνοπακούουσαι καὶ συμπᾶλλουσαι. Ἄλλ' ἦν ταῦτα πάντα μάτην μετῶν καὶ διακενῆσ τεχνώμενοσ ὁ βαθύνουσ καὶ πολύτροποσ Ἀνδρόνικοσ· ἃ γὰρ ἀνόσια διεπράξατο ἔργα, ταῦτα ὡσεὶ κηρὸσ τᾶσ τῶν κατεχόντων αὐτόν ἐπέδουσαν ἀκούσ, καὶ οὐδεὶσ οὐδένα οἴκτοσ εἶπαι, οὐδ' ἐνήχησισ ἦν ὧν κατὰ Σειρήνασ ἐμελεῖσθεὶ γυναικωδῶσ εἶπ' οὖν ὑπόβλωσ καὶ δουλερῶσ εἰπεῖν οἰκειότερον, καὶ τὸ μῶλω τὸν Ἐρμῆν ἐπιλέλοιπε τοῦ θεοῦ μηνίσαντοσ. (21) Εἶχε τοίνυν τοῦτον ἢ τοῦ Ἀνεμᾶ λεγομένησ φρουρᾶ, δυοὶ παχέλαισ ἀλύττει τὸν ὑψητενῆ βαρούμενον τράχηλον, ὑφ' ὧν οἱ ἐν δεσμητορῖοισ σιτούμενοὶ λίνοντεσ μετὰ σιδηρέων κλοιῶν συνέχοντασ, καὶ πέδαισ τοὺσ πόδασ κανοῦμενον. Ἐμφανισθεὶσ δὲ οὕτωσ ἔχων καὶ παραστᾶσ Ἰσακίῳ τῆν βασιλεῖ ὕβρεσι βᾶλλεται, κατὰ κόρρησ βραπίζεται, τοὺσ γλοῦτοὺσ ἐπικρούεται, τὴν γένυν τίλλεται, τοὺσ ὀδόντασ ἐκρίζεται, τὴν κεφαλὴν ψιλοῦται τριχῶν, εἰσ κοινόν ἐκδίδεται παίρημιον πᾶσι τοῖσ συνελθοῦσιν, ἐμπροσνεῖται καὶ ὑπὸ γυναικῶν καὶ τύπεται πυγμαῖσ κατὰ στόματοσ, καὶ τούτων ὑπόσαι μάλιστα ἢ θανάτω ὑπ' Ἀνδρονίκου ἀπεθάλλοντο τοὺσ συνείνοουσ ἢ τοὺσ ὀφθαλμοὺσ ἀπεσθεσμένουσ ἀπέλαθον. Ἐπειτα τὴν δεξιάν χεῖρα πελέκει ἀποκοπεὶσ παραβρίπτειται αὐθισ τῆν αὐτῆν φυλακῆν, ἄσιτοσ, ἄποτοσ, ὑπ' οὐδενόσ μεταλαγχάνων τῆσ οἰατοῦν κομιδῆσ. Μεθ' ἡμέρασ δὲ τινασ καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἐξορύττεται, καὶ καθεθεὶσ ἐπὶ καμῖλου ψωριώστησ διὰ τῆσ ἀγορᾶσ θριαμβεῖται, κατὰ γεράνδρουσ ἄφυλλον, ὡσ ψιλότερον ἀκαλυφῆσ τε παντάπασι κρανίον προσαίνων, καὶ βραχίεὶ ραχίῳ τὸ σῶμα σκεπόμενοσ, θέαμα ἐλεινόν καὶ πηγᾶσ ἔλκον δακρύων ἡμέροισ ὄμμασιν. Ἄλλ' οἱ εὐχθέσταιτο καὶ ἀπαιδευτότατοί τῆσ Κοωνσταντίνου οἰκῆτορεσ, καὶ τούτων οἱ ἀλλαντοπῶλαι πλέον καὶ βυρσοδέψαι, καὶ ὅσοι τοῖσ καπηλείοισ διημερεύουσι

A morat quam alto genere sit ortus, ut nobilitate vulgo praestet, ut pristina fortuna felix; ut anteacta vita, quamvis in fuga et 455 exsilio, non aspernanda; quam miserabili calamitate tum oppressus esset. Eas querimonias ingeniosae mulierculae non inepte adjutabant, et veluti praecentori succinebant. Sed frustra illa omnia astutus et versipellis Andronicus conabatur. Nam nefaria ejus facinora licitorum aures veluti cera obstruebant, ut nulla ejus misericordia tangerentur, quamvis Sirenas muliebriter aut fallaciter potius imitaretur; iratoque Deo Mercurium moly destituit. Itaque in Anemae castellum duabus gravibus catenis cum ferreis seris superbo collo injectis, et compedibus oneratus, ut captivos tractari moris est, conjicitur; eoque habitu ad Isuacium perducto contumeliosis verbis insultatur, alapa impinguntur, nates pulsantur, barba vellitur, dentes excutuntur, capilli evelluntur. Publice omnium ludibriis expositus etiam a mulieribus pugnis caeditur, iis praesertim quarum maritos aut occiderat aut excecavit. Deinde praecisa dextera in idem castellum reducitur, sine cibo, sine potu, sine ullo cujusquam officio. Post aliquot 456 dies altero oculo effosso, scabioso camelo impositus per forum triumphi specie traducitur, calva glabra instar aridae quercus et ovo nitidior, et brevi tunica tectus, spectaculum miserabile, quod rivos lacrymarum elicere queat ex oculis non inhumanis. Sed stolidissimi et petulantissimi urbis incolae, praesertim fartores, coriarii, opifices et circumforanea sordidaque turba, muscarum instar verno tempore ad multras et pinguia cymbia convolantium, nulla ratione habita quod is nudius tertius imperator, regio diademate ornatus, ab omnibus laudatus celebratus, adoratus esset, quodque sanctissimo jurejurando fidem et benevolentiam suam erga illum testati essent, efferatis animis sine ulla ratione ruentes, nihil mali praetermiserunt quo Andronicum per nefas non afficerent. Alii clavas in caput ejus impegerunt, alii stercore nares ejus foedarunt, alii spongias excrementis 467 hominum et pecudum foedatas in faciem ejus expresserunt, alii verbis obscenis parentes ejus insectati sunt. Erant et qui verubus luteris ejus pungerent. Impudentiores quidam lapidibus coniectis robidum canem eum appellabant. Scortum quoddam impudens ollam ferventi aqua plenam e culina raptam in faciem ejus effudit. Nemo denique erat quin malefaceret Andronico. Ita ignominiose in theatrum ridiculo triumpho perductum, ac misere illo camelo detractum, juxta duas columnas quibus superne lapis incumbit, prope aeneam iuram et hyenam, quae inflexis cervicibus quasi altera in alteram impetum factura concitatae astant, pedibus suspendunt funo alligatis. Tot mala perpessus, et alia sexcenta quae praetermissimus, tamen generoso

Hier. Wolfii notae.

(21) Quod alter μεταφορικῶσ scribit, alter ἀπλῶσ videtur accepisse.

adhuc animo illata mala tolerabat, ac mente integra ad affluentem turbam et ferientem conversus, nihil dicebat aliud nisi: **458** « Domine, miserere, » et: « Quid calamum contritum infringitis? » Ceterum dementissima populi turba, ne tum quidam afflictissimo pepercit Andronico, postquam pedibus suspensus fuit, sed direpta tunica virilia ejus vexavit; et quidam homo nefarius longum enssem per faucos ejus usque ad intestina adegit. Duo vero Latini generis eases, ambabus annixi manibus, in nates ejus adegerunt, ut periculum facerent uter esset acutior, ictus dexteritate gloriati. Post tot ærumnas et clades ægre vitam abrumpit, dextera cum dolore ad os admota, ut multi putarent eum calidum ex ea sanguinem ob recentem plagam adhuc distillantem exsugere.

τὸν λοιπὸν τῶν τοκίων. Ἦσαν οἱ καὶ ὀβελίσκοις ἐπειραν αὐτοῦ τὰς πλευράς. Οἱ δ' ἀναιδέστεροι λιθολευστοῦντες κύνα ὠνόμαζον λυσσαστῆρα. Μία δὲ τις παλῆρες ἀρπασαμένη ἐξ ὀπτανείου τῶν ἐκείνου κατεκένωσε παρειῶν. Καὶ οὐδεὶς ἦν ὅς οὐκ ἦν ἐπὶ Ἀνδρονίκῳ κακοποιός. Καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελαιώδους θριάμβου καὶ τοῦ οἰκτροῦ ἐκείνου καὶ παιζομένου ἐπὶ καμήλου ὑψώματος, ὅπερ ἄνωθεν κατέβη αὐτόχρημα, ἐκ ποδῶν ἀναρτᾶται, τινῶν ἀναψάντων ἐκ φιλλύρας κλωδίων κατὰ τοὺς περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλαροῦ πεποιημένας λύκαιναν καὶ ὕαιναν ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας καὶ πρὸς ὀργὴν ἡγριωμένας ἰσταμένους δύο στυλίσκους καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας. Τοσαῦτα δὲ πεπονθῶς, καὶ μυρία ἕτερα ὑποστάς ὅσα ὁ λόγος παρέδραμεν, ὅμως ἀντεῖχεν ἔτι γενναίως πρὸς τὰς ἐπιφορὰς τῶν δεινῶν, ἐξῶν μένος ὦν τὸ φρονεῖν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπεισευμένους καὶ βιάλλοντας ἐπιστρεφόμενος ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφθέγγετο εἰ μὴ τὸ « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ, « Ἴνα τί κάλαμον συντετριμμένον προσεπικλάτε; » ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκ ποδῶν ἀπαιώρησιν οἱ ἀνούστατοι ὄγλοι τοῦ πολυκαθοῦς ἀπέσχοντο Ἀνδρονίκου ἢ φαιδῶ τῶν ἐκείνου σαρκῶν ἔλαθον, ἀλλὰ περιελόντες τὸ χιτῶνιον κακῶς ἐτίθουν τὰ παιδογόνα μόρια. Ἀνόσιος δὲ τις καὶ διὰ τοῦ φάρυγγος εἰς τὰ ἔγκατα ἐπίμηκες ξίφος ἔβαψε. Τινὲς δὲ τῶν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ γένους καὶ κατὰ τῆς ἐξέδρας ἀκινάκην ἀμφοτέραις ἐπήρεισαν, καὶ περιστάντες κατέφερον τὰ ξίφη, ὁποῖόν ἐστι τμητικώτερον ἀποπειρώμενοι, καὶ τῇ τῆς χειρὸς κατακομπάζοντες δεξιότῃ διὰ τὸ ἀξιόλογον τῆς πληγῆς. Καὶ μετὰ τοσαῦτα μογήματα καὶ παθήματα μόλις ἀπέβρηξε τὴν ζωὴν, τὴν δεξιάν χεῖρα μετ' ὀδύνης ἐκτείνας καὶ περιγαγαῖα οὕτω τῷ στόματι, ὥστε καὶ τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν ἐκμυζᾶν τοῦ ἐκ ταύτης ἔτι θερμοῦ ἀποστᾶζοντος αἵματος διὰ τὸ νεαρὸν τῆς τομῆς.

13. Imperavit annos duos, unum vero rorum **C** potitus est sine purpura et regio diademate. Habitu corporis egregio fuit, aspectu venerabili, erectus, statura heroica, etiam extrema ætate juvenill facie, corpore omnium saluberrimo, quia neque delicatus, neque vorax, **459** neque bibax erat, sed ut Homericæ heroes, assa plerumque vescabatur. Unde nemo eum ructantem audivit. Si quando ex stomacho laborabat, totius diei labore et jejuniis vel exiguum fastidium propulsabat. Die ad occasum vergente frusto panis et modico vino corpus recreabat. Antidoto per omnem ætatem nunquam usus est, nisi dum imperavit semel, idque invitus, hortata medicorum, quod ut habitudo corporis adhuc integra esset, tamen ad morbos in posterum præcavendos medicinas prodesset. **D** Purgatione exhausta sero sub occasum solis nonnihil redundantium in venis humorum egressit. Itaque cum amici dixissent vetus illud oraculum ad eum pertinere: « Te quadrimestre, falcifer, tempus manet, » arridens omnino eos fulli respondit (se enim omnis generis morbis vel annum integrum resistere posse), viribus corporis fretus, falsaque spe, ut apparet, concepta, se leni morte et tranquilla obiturum, violento interitu vel ultro

καὶ τῶν καττυμάτων ἀποζῶσι γλίτχρως καὶ ταῖς ῥαφίαις τὸν ἄρτον στενωῶς συλλέγουσι, κατ' ἔθνη συναθροισθέντες μυῖων αἰ τοὺς γαυλοὺς ἀμφιπεριπίπτανται ἕκρος καὶ περιχαίνουσι τὰ πιαλῆα κισσῶδία, μηδὲ αλόγον θέμενοι εἰ βασιλεὺς οὗτος πρὸ τρίτης καὶ βασιλείῃ διαδήματι περιδούμενος καὶ ὡς σωτήρ ὑμνούμενος ὑπὸ πάντων ἀνευφημούμενός τε καὶ προσκυλούμενος, καὶ ὡς φρικώδεις ὄρκοις τὴν ἐς αὐτὸν ἐνεπέδωσαν πίστιν καὶ εὐνοίαν, ἀλόγῳ δὲ θυμῷ καὶ πρᾶλογωτέρῳ νοῦ φερόμενοι οὐδὲν τι τῶν κακῶν ἐνέλιπον ὃ μὴ εἰς Ἀνδρονίκον ἀνοσίως εἰργάζαντο. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ κεφαλῆς κορύναις αὐτὸν ἔπληττον, οἱ δὲ βολβίτοις τὰς ἐκείνου ῥίνας ἐμόλυνον, ἄλλοι διὰ σπόγγων λύματα γαστέρων [P. 225] βοείων καὶ ἀνθρωπέων τῶν ὄψεων ἐκείνου κατέχεον. Ἔτεροι

B αἰσχορρήμονοῦντες ἐκακολόγουν ἐς τὴν μητέρα καὶ τὸν λοιπὸν τῶν τοκίων. Ἦσαν οἱ καὶ ὀβελίσκοις ἐπειραν αὐτοῦ τὰς πλευράς. Οἱ δ' ἀναιδέστεροι λιθολευστοῦντες κύνα ὠνόμαζον λυσσαστῆρα. Μία δὲ τις παλῆρες ἀρπασαμένη ἐξ ὀπτανείου τῶν ἐκείνου κατεκένωσε παρειῶν. Καὶ οὐδεὶς ἦν ὅς οὐκ ἦν ἐπὶ Ἀνδρονίκῳ κακοποιός. Καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελαιώδους θριάμβου καὶ τοῦ οἰκτροῦ ἐκείνου καὶ παιζομένου ἐπὶ καμήλου ὑψώματος, ὅπερ ἄνωθεν κατέβη αὐτόχρημα, ἐκ ποδῶν ἀναρτᾶται, τινῶν ἀναψάντων ἐκ φιλλύρας κλωδίων κατὰ τοὺς περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλαροῦ πεποιημένας λύκαιναν καὶ ὕαιναν ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας καὶ πρὸς ὀργὴν ἡγριωμένας ἰσταμένους δύο στυλίσκους καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας. Τοσαῦτα δὲ πεπονθῶς, καὶ μυρία ἕτερα ὑποστάς ὅσα ὁ λόγος παρέδραμεν, ὅμως ἀντεῖχεν ἔτι γενναίως πρὸς τὰς ἐπιφορὰς τῶν δεινῶν, ἐξῶν μένος ὦν τὸ φρονεῖν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπεισευμένους καὶ βιάλλοντας ἐπιστρεφόμενος ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφθέγγετο εἰ μὴ τὸ « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ, « Ἴνα τί κάλαμον συντετριμμένον προσεπικλάτε; » ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκ ποδῶν ἀπαιώρησιν οἱ ἀνούστατοι ὄγλοι τοῦ πολυκαθοῦς ἀπέσχοντο Ἀνδρονίκου ἢ φαιδῶ τῶν ἐκείνου σαρκῶν ἔλαθον, ἀλλὰ περιελόντες τὸ χιτῶνιον κακῶς ἐτίθουν τὰ παιδογόνα μόρια. Ἀνόσιος δὲ τις καὶ διὰ τοῦ φάρυγγος εἰς τὰ ἔγκατα ἐπίμηκες ξίφος ἔβαψε. Τινὲς δὲ τῶν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ γένους καὶ κατὰ τῆς ἐξέδρας ἀκινάκην ἀμφοτέραις ἐπήρεισαν, καὶ περιστάντες κατέφερον τὰ ξίφη, ὁποῖόν ἐστι τμητικώτερον ἀποπειρώμενοι, καὶ τῇ τῆς χειρὸς κατακομπάζοντες δεξιότῃ διὰ τὸ ἀξιόλογον τῆς πληγῆς. Καὶ μετὰ τοσαῦτα μογήματα καὶ παθήματα μόλις ἀπέβρηξε τὴν ζωὴν, τὴν δεξιάν χεῖρα μετ' ὀδύνης ἐκτείνας καὶ περιγαγαῖα οὕτω τῷ στόματι, ὥστε καὶ τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν ἐκμυζᾶν τοῦ ἐκ ταύτης ἔτι θερμοῦ ἀποστᾶζοντος αἵματος διὰ τὸ νεαρὸν τῆς τομῆς.

ἰγ'. Πρὸς δ' ἐνιαυτοὺς δύο, καὶ ἓνα τῶν πραγμάτων κύριος ἐγεγόνει τηβέννης ἄνευ καὶ ἀρχικοῦ διαδήματος. Ἦν δὲ τὴν τοῦ σώματος φύσιν εὐφυῆς, ἀγρῶς τὸ εἶδος, ὄρθιος ἀναβάνων, τὴν ἡλικίαν ἠρωϊκὴς, κἂν τῷ βαθεῖ γήρῳ τὴν ὄψιν νεοιδίης, ὑγεινιώτατός τε ἀνθρώπων, ὅτι μηδ' ὀψοφάγος περισσὸν ἦν καὶ ἀκρατῶς ἔχων κοιλίας ὡς ζωροπότης καὶ τένοτης, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς ἤρωας μάλιστα τοῖς ὀπτοῖς προσέκειτο τῷ πυρὶ, ὄθεν οὐδ' ἐρυγάνοντά τις αὐτὸν ἐθεάσατο. Ἀλλ' εἰ ποτε πλημμελῶν εἶχε στομάχου, πανημερίῳ μόγῳ τε καὶ νηστείᾳ καὶ τὸ βραχέως ἐνοχλοῦν ἀπεκρούετο, ψωμῶν ἄρτου καὶ οἴνου κερύσματι κλινούσης τῆς ἡμέρας ἐπιμετρῶν τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος. Οὐκοῦν οὐδ' ἀντιδότῳ ἐχρήσατο πώποτε εἰ μὴ ἀπαξ ἐν τῇ βασιλείᾳ, καὶ τότε τῶν ἱατρῶν εἰς τοῦτο ἐποτρυνάντων ἄκοντα, φαρμάκων, εἰ καὶ μὴ δι' ἐνσκήψασαν καρχέκτησιν, ἀλλ' οὖν προφυλακτῆς χάριν τὸ [P. 226] ἀνύσιμον χρεῶν προσενέγκασθαι φάρμακον. Πιῶν τοῖνον τὸ καθάρσιον βράδιον καὶ περὶ δύνοντα ἥλιον ἀπεκένωσέ τι τοῦ ἐν φλεψὶ περιττώματος, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φάσκοντας τῶν ἐταίρων ἐπ' ἐκείνῳ οἶσθαι πάντας τὸ παλαίφατον λελέχθαι τοῦτο χρησιμώδημα· « Δρεπανφόρε, τετράμηνόν σε μένει, » ἐπιμειδιῶν ἔλεγε διαψεύδασθαι προδήλως· αὐτὸς γὰρ καὶ ἐνιαυ-

ex multiplicibus erroribus apud barbaras gentes infectus est), non minimus inter Comnenios imperatores fuisset, ne dicam eum nemini quidquam de palma fuisse concessurum. Nam ex eo quoque maxima bona colligi poterant. Neque enim penitus hominem exuerat, sed, ut Centauri, partem belluæ habebat et humano vultu ornatus erut.

De Andronici exitu cum alii iambici versus et in libris reperiuntur et multie in ore sunt, tum hi :

*Vinosos impiger profectus ex locis
Vir lividusque et insolentis ingrui,
Canus, severus, multiplex Chamæleon,
Ruet et recurva culmos fulce demetel.*

463 *Sed tempus ipsum denique haud minus metet, B
Miseryque scelerum pœnas haud leves dabit.
Non vitat ense namque dirus ensifer.*

Vinosa vero loca Oenæum designant : unde Andronicus, ut jam dictum est, Cpolim venit.

ἰθὺν οἷς προσέμιξεν ἀπεμείξατο πολυπλανέστατος ἀνθρώπων γενόμενος, ἦν ἦν οὐκ ἐλάχιστος ἐν τοῖς ἐκ Κομνηνῶν ἀρχαῖσιν. ἵνα μὴ λέγω ὡς ἐν ἴσῃ τῇ στήθῃ καὶ πάντῃ ἰσόβροπος, ἐπειδὴ περ ἦν καὶ τοῦτου συλλέγειν ἀνθρώπινα ἅπτα μέγιστα· οὐ γὰρ πάντῃ ἀπηνθρώπιστο, ἀλλὰ κατὰ τὰ διφυῆ ἀναπλατόμενος μορφώματα θηριωδίας μετέχων καὶ βροταίῳ εἶδει ἐκέκαστο.

Περὶ δ' Ἀνδρονίκου καὶ ἕτεροι τὸ μέλλον αὐτῷ προφορίζοντες ἱαμβεῖοι στίχοι βίβλοις ἐμψέρονται καὶ στόμασι πολλῶν περιζῶνται, σὺν ἄλλοις δὲ καὶ οὗτοι εἰσιν·

Ἀφνης δ' ἀναστὰς ἐκ τόπου πλήρους πότου
Ἄνῃς πελιδῶνδ', ἀγέρωνος τὸν τρόπον,
Στυγρῆς, πολυῆς, ποικίλος χαμαιλέον,
Ἐκπεισσεύεται καὶ θερίσει παλάμην.
Πλήν ἀλλὰ καὶ τὸς συνθερισθεὶς τῷ χρόνῳ
Ἐσώστερον τίσειεν ἀθλίας δίκης
Ὡς περ κακῶς ἔπραξεν ἐν βίῳ τάλας·
Ὅ γὰρ φέρων μάχαιραν οὐ φύγη ξίφος.

Πλήρη δὲ πότου τόπον τὸ Οἴναιον ὑπεμφάνουσιν, ὡς δηλοὶ καὶ τὸ τῆς γῶρας προσώνυμον, ἐξ οὗπερ Ἀνδρόνικος ἀπάρας, ὡς ἔδη μοι ἐβρέθη, πρὸς Κωνσταντίνου πόλιν παρεγένετο·

ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERIUM

ISAACII ANGELI.

464 1. Imperium hoc modo, fere citra negotium, Hagiochristophoritæ sanguine quodammodo partum, consecutus Isaacius Angelus ex magno palatio in Blacherniam regiam transit, versibus illis, quod subinde in ore habebat, haud recte ad se accommodatis, qui de tauriformi imperatore sic loquuntur :

*Figura mores nec minus locum notat,
Unde advenisti. Conspectu ut lætor tuo?
Virtute multo cæteris præstantior,*

465 *Moleste leniterque castigas tuos.
Hinc consecutus exitum prosperrimum,
Decusque solus ductus ex palatio,
Relicto mortuo potentia brevi :
Te namque regni prosperi manet decus.*

Nam justitiam quidem optime assimilavit, ac imperio potitus omnibus egentibus benefecit, et in abdita cella solus adoravit Patrem et Deum qui in occulto videt. Erga eos etiam qui in exilio affligebantur aut ab Andronico bonis spoliati aut mutilati erant, benignitate usus est, non iis tan-

[P. 228] α'. Ἀπράγμονος (forte ἀπραγμόνως) οὕτω τὴν βασιλείαν παραλαβὼν Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, καὶ τῷ τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου αἵματι ὡς [P. 229] εἰπεῖν, αὐτὴν ὠνησάμενος, ἐκ τοῦ μεγάλου παλατίου εἰς τὰ ἐν Βλαχάρναις ἀφικνεῖται ἀνάκτορά, καὶ εἰς ἑαυτὸν οὐκ ὀρθῶς ἔλκων τὰ ἔπη καὶ οικειούμενος καὶ ἀνὰ στόμα φέρων διὰ παντὸς ἅ περὶ τοῦ βροσχημόνος βασιλέως ἐκπεφώνηται καὶ διεξίχσιν οὕτως·

Τὸ σχῆμα φαίνει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον,
Ὅθεν μολήσας νῆος ἀφθεις μοι φίλος.
Πρώτας γὰρ ἔχεις ἀρετὰς ἄλλων πλέον,
Καὶ σωφρονίζεις σωφρονῶν τοὺς ἐλιτάτους.
Ὅθεν ἔστευγας χρηστοτάτου τοῦ τέλους
Μόνος ἀναχθεὶς ἐξ ἀνακτόρων πλέον,
Καὶ τῷ νεκρῷ, κράτιστε, λιπὼν τὸ κράτος·
Ὡς ἐν βραχεί γὰρ εὐτυχήσεις τὸ κράτος·

ἀρίστως τὸν δίκαιον ὑπεκρίνετο. Τῷ ἐλέῳ τε γὰρ τῶν ἐνδεῶν ἤλειψε πληθυσμῶς τὴν κεφαλὴν βασιλεύσας, καὶ τῶν ταμείων ἔνδον ὠμίλει τῷ ἐν κρυπτῷ βλέποντι Πατρὶ καὶ Θεῷ ἀθροίσας δὲ καὶ τοὺς ἐν ἐξορίαις κακουχομένους καὶ δεσυς Ἀνδρόνικος ἢ τῆς οὐσίας ἐψίλωσεν ἢ ἐς σῶμα διελωθήσατο, εὐ ἐποίει ἱκανῶς,

οὐκ ἀποδιδούς μόνον εἴ τι τῶν πάλαι προσόντων αὐτοῖς οὐκ ἠφάντωτο, τῇ βασιλικῇ γάζῃ στεγόμενον, ἢ παρ' Ἀνδρονίκου βραβευθὲν ἑτέροις εἰσῆτι περιελέλειπτο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχικῶν θησαυρῶν προσπαρέχων καὶ φιλοτίμῃ χειρὶ δεξιούμενος. Ὁ καὶ τὸν κατὰ τῶν Ἰταλῶν κατεύθυνε πόλεμον, οἱ Θετταλίαν τε εἶχον ἤδη καὶ Ἀμφίπολιν παρεστῆσαντο, καταβραχυνομένοι ἀνέδην καὶ αὐτῆς τῆς μεγαλοπόλεως τῆς περιωνύμου, καὶ μεγαλαυχούντες τῷ κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν αὐτὴν διαλαβεῖν ῥῆον καὶ ὡς ἐρήμην καταλήψεσθαι νοσητῶν καὶ σκυλεύειν ἀταλαιπώρως βραχυήμερον πάνυ καιρῷ. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὴν Ἰσραήλ ἀρχὴν ὡς ἐκ χειμῶνος εἰς ἕα μετὰδρασαν ἢ γαλήνην ἀπὸ ζάλης θεασάμενοι σταθερὰν ἐκ τῶν ἀπανταχῆ Ῥωμαϊκῶν συνέβησαν χωρῶν, οὐ μόνον ὅσοι πρώην ὠπλίτευσον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόμυχοι πάλαι ποτὲ ἦσαν, καὶ αὐτοὶ δὲ οὐκ ἤττον ἠΐθεοι, οἱ μὲν ὑψόμενοι μόνον τὸν ἐλευθερωτῆν Μωσῆν καὶ τὸν ἐπανάγοντα Ζωροβάβελ τὴν ἀγμυλωσίαν Σιών (οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἐκρίνετο Ἰσαάκιος), οἱ δὲ ἀποληψόμενοι τὰ συνήθη τοῖς στρατευομένοις ὑψύσια, τινὲς δὲ καὶ στρατολογησόμενοι καὶ κατὰ τῶν Σικελῶν ἀνδρισόμενοι. Ὡς δὲ δόγμα γέγονεν ἢ Ἀνδρονίκου κατατροφῆ τοῖς κατὰ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν τῷ βασιλεῖ συναπάρσιν Ἰωάννη τῷ Ἀνδρονίκου παιδί, παραχρῆμα καὶ αὐτῆς συλλεγεθείς τὰς κίβρας ἐκκόπτεται καὶ καταστρέφει τὴν ζωὴν ἐπιβόουσι, ὑπομείνας παρακλυδύνα, καὶ μὴ εὐρύων, καὶ συλλυπούμενον, καὶ μὴ ἰδῶν. Καὶ ὁ ἀδελφὸς δὲ οἱ ὠπύτως Μανουὴλ συσχεθεὶς ἐκτυφλοῦται, κατὰ μὴδὲν αὐτῷ ἐπαρκέσαντος τοῦ μὴδ' ὄλωσι τοῖς πατρικοῖς συντίθεσθαι ἀνομήμασι, καὶ συνειδῆναι τοῦτο ἀκριβέστατα οὐ μόνον τοὺς ἐν ἀγροῦν στραφεομένους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀπάντων μάλιστα Ἰσαάκιον, ὃς ἐστέρησε τὸν ἄνδρα τοῦ φωτός.

[230] Ἰδὼν δὲ Ἰσαάκιος τὴν ἐκ τῶν ἐφῶν πόλεων συνδρομὴν τοῦ λεῶ ἱκανὴν συναρπασθῆναι οἱ κατὰ τῶν ἐκ Σικελίας ἐχθρῶν, αὐτοὺς τε ἀσμένως εἰσπυκίζετο, καὶ δωρεαῖς εὐφραίνων ὅση δύναμις καὶ ὀπτοδοτῶν εἰς τὸ μετὰ τοῦ Βρανᾶ στρατόπεδον ἐξαπέστειλε, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ Ῥωμαϊκοῖς τάγμασιν ὅποια ἐθουράζει τοῖς πολεμίοις ἀντιφερόμενα, ἐπεμψε τὰ βασιλικὰ σιτηρέσια καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπέβρῳσε τὸν προκείμενον, ποσωθέντα εἰς χρυσίου κεντηνάρια τεσσαράκοντα. Αὐτὸ μόνον τὸ ἐκ Σινελίας ἀντίμαχον μὴπω τὰ κατ' Ἀνδρόνικον ἐνωτισάμενον εὐθαρσῶς τῆς ἐς τὰ πρόσω πορείας εἴχετο, πέρα· τῶν μόχθων τῆς ὀδοπορίας τὴν Κωνσταντινουθεσίαν διανοοῦμενον. Καὶ ὁ στόλος δὲ ἀναπλεύσας τὰς νήσους πρόφικαιλεν αἱ ἀγγιστά που τῆς πόλεως ἀμφιβρόχονται. Ἀλλ' ὁ τοὺς γίγαντας μὴ ἐν πλῆθει ἰσχύος αὐτῶν καὶ ἄρμασι καὶ ἵπποις τῶζεσθαι ἀφίει, τοῖς δὲ ταπεινοῖς καὶ προσηέσει χάριν ἐπιστάλατων, οὕτως τοὺς ὑψάχηναις ἐσφηλε, καὶ ὡς πρώην ἐπὶ τῶν πυργοποιούντων αὐθις ἀτεχνῶς καταβῆς οὐ συνέχευε μὲν τὰς γλώσσας αὐτῶν, εἰς δὲ τρισσοῦμενα τούτους καταδεδίελε τμήματα. Τὸ μὲν γὰρ τὴν τῶν Θετταλῶν προκαθημένην πόλιν εἰάθη φρουρεῖν καὶ ἔμενε κατὰ χώραν μετὰ νηῶν ταχυνοτουσῶν, τὸ δὲ τὰς Σέρβας ἔκειρε περιὸν ἀδεῶς· τὸ δὲ τρίτον τοῦ πρόσω ἐχόμενον οὐδ' αὐτὸ καθαρῶς ἦν ἀδιαίρετον,

Atum restitutis quæ adhuc vel in ærario vel aliis donata supererant, sed ex thesauris etiam liberaliter adjuncta pecunia. Quæ res effecit ut cum Latinis feliciter bellum gereretur, qui Thessaliam jam tenebant et Amphipolim subegerant et insolenter ipsam Cpolim affecabant, quam se terra marique obsessam, facile ut vacuum nidum occupaturos et citra laborum perexiguo tempore spoliaturos gloriabantur. Nam homines Isauci imperio quasi vero post hiemem 466 et tranquillitate post tempestatem exhilarati, ex omnibus provinciis confluebant, nec ii tantum qui tum militabant, sed homines etiam bello desueti pridem et adolescentes, alii ut liberatorem Mosem et Zorobabelem captivitatis Sionie reductorem tantum viderent (talis enim habebatur Isaacius), alii ut stipendia militaria de more acciperent, quidam ut nomina militiæ darent et Siculos fortiter propulsarent. Ut autem ii qui cum imperatore Joanne Andronici filio in Philippicam provinciam abierant, interitum Andronici cognoverunt, etiam Joannes effossis oculis magno cum dolore interit, sine ulla cujusquam commiseratione et consolatione. Eodemque modo frater ejus Manuel excecatur, quamquam paternis injuriis nequaquam assensus; idque non circumforanci modo homines sciebant, sed et ipse Isaacius omnium maxime, qui eum lumine privavit.

Is eos qui ex Oriente concurrebant, cum ad Siculos propulsandos satis esse multos cerneret, et cupide suscepit et pro virili muneribus et 467 armis ornatos in Branæ castra misit. Ac cæteras etiam Romanas legiones, quæ contra hostes in procinclinant, stipendiis missis, quæ ad xl centenarios auri consciebant, ad instans diecimen alacriores fecit. Cæterum hostes Siculi nondum audito casu Andronici confidenter pergebant, præstitulo sine laborum itineris ipsa Cpoli. Classis quoque ad insulas urbi proximas appulit. Sed is qui gigantes ingentibus viribus curribus, et equis salvos esse non sinit et humilibus gratiam instillat, homines elatos labefecit; et ut olim contra turris ædificatores, ita contra hos etiam descendit, ac linguas eorum haud sane confudit, sed exercitum in tres partes divisit, quarum una ad Thessalonicæ custodiam cum expeditis navibus relicta est, altera Serranum agrum impune vastavit: tertia quæ ulterius pergebat, ne ipsa quidem plane indivulsa, partim juxta Strymonem versabatur et Amphipolitanum agrum vastabat, partim alacriter antecedens et urbis ingressum anticipans juxta Mosynopolim castra habebat. Et quia 468 perpetuo victores neminem habebant qui resisteret, temere excurrabant; et turmatim divisi alius alio pro sua quisque libidine vagabantur, si

quando Mosynopoli prædatum exeundam erat et A **ἀλλ' ὁ μὲν τοῦ Στρυμόνος ἐπιπε καὶ ἔλοῦετο, φθεῖρον**
commeatus importandus. τὰ κατ' Ἀμφίπολιν, ὃ δὲ προπορευόμενον γεγηθὸς

καὶ οἷον προαρπάζον τὴν εἰς τὴν βασιλεύουσιν εἴσοδον κατὰ Μοσυνόπολιν ἐστρατοπεδεύετο. Ἀεὶ δὲ
 νικῶντες καὶ μηδὲνα τὸν εἰς χεῖρας ἔχοντες ἐκόντα ἀπερὶσκέπτους ἔδρων τὰς ἐκδρομὰς καὶ κατὰ Ἰλας
 ἀποδείσαντο, καὶ ἄλλος ἄλλοθι, ὡς περ ἐκάστω φίλον, ἀπεσκεδάννυντο, εἴ ποτε δεήσειεν ἐξίεναι τῆς
 Μοσυνόπολιως ἐπὶ ληΐσμων καὶ τῶν τὰ ἐπιτήδεια εἰσενέγκασθαι.

2. Branæ igitur dux, Barbarorum negligentia animadversa, per occasionem adducit exercitum, ægre persuasis militibus ut paulum e montibus in planitiem descenderent. Qui cum primo congressu aliquot cohortes hostium feliciter propulsassent, Myrmidonum fabulam reipsa confirmarunt, statim viri fortes facti, subinde iis qui terga dabant occisis, et hostes ad ipsam usque Mosynopolim persecuti. Ut autem cum cæteris quoque feliciter dinicarunt, etiam oppidum invadere statuerunt; et portis incensis, quas hostes jam territi custodiebant, Barbarorum cædibus post diuturnam rei bellicæ famem sunt expleti. Eoque successu non contenti, ad eos **469** qui Amphipolim tenebant properarunt; et hostium armis atque equis instructi, partem quæ adhuc ad Strymonem versabatur sunt adorti. Ibi rerum facie divinitus mutata, pridem feroces et insolentes, qui se tantum non montes hastis eversuros minabantur, fama de suorum ad Mosynopolim clade consternati, quasi fulmine icti aut attoniti, pugnam differebant et segnitas in aciem descendebant. Romani vero, repudiata ignavia, ut sublimes aquilæ in humiles aviculas impetum in eos facere avebant, et cum iis congredi a quibus contumeliosis verbis sprete fuerant. Cum autem in Demetrixæ campo uterque exercitus convenisset, Siculi metum suum magis etiam declararunt legatis ad Branam de pace missis. Quorum postulata cum principio Romanis placerent, deinde vel insidias subesse vel evidens timoris id signum esse rati, mutatis animis, non belli signo, non tubæ sonitu, non ullo ducis monitu expectato, strictis ensibus in hostes ruunt. Qui **470** cum eorum impetum ad tempus fidenter et fortiter tolerassent, aliquandiu vario eventu pugnatum est. Sed tandem summo Romanorum ardore loco pulsati effuse fugerunt, in eaque fuga partim capti, partim occisi, partim in Strymonem flumen acti sunt: nostri spolia legerunt. Accidit hoc vesperi, 7 die Novembris mensis. Capti sunt et duo duces exercitus, Rizardus frater uxoris Tangri, qui classis præerat, et Balduinus contus, non ille quidem nobili et illustri genere ortus, sed ob fortitudinem et rei militaris solertiam regi **D** charus et totius exercitus dux delectus. Qui superioribus victoriis elatus se Alexandro Magno comparabat; ac tantum non ut ille in pectore plurias rostri et alarum imaginem repræsentantes ostentabat, sed et majora illo facinora se exiguo tempore citra sanguinem edidisse gloriabatur.

Hier. Wolfii notæ.

(22) Ἀεὶ τὸν ὀπισθεν. Converti eos qui terga dabant, cum videatur potius legendum τὸν ἔμπροσθεν.

(23) Alter metaphoricè, alter proprie loquitur; alter de cædibus, alter de spoliis et fame agit.

μήτρι μὲν τινος εὐθαρσῶς καὶ ἀνδρείως τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐμβολὴν ἐδέξαντο, καὶ καμπὰς τινὰς καὶ ἰλιξίαις ὁ πόλεμος ἔλαθε· τέλος δὲ πρὸς τὸ ὑπεράγαν ἐνθερμον τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατείας ὑπενδόντες ἔκλιναν εἰς τροπὴν καὶ ἀκόσμως ἔφευγον. Ὅθεν καταλαμβανόμενοι ἀνηροῦντο, ἐζωγροῦντο, ὠθοῦντο κατὰ ποταμοῦ τοῦ Στρομόνος, ἐλαφυραγωγοῦντο, ἐσκυλεύοντο. Ἦγστο δὲ ἐβδόμη τότε τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς καὶ περὶ δειλῆν ἦν τὴν ἡμέραν, ὅποτε ταῦτα ἐγένετο. Συλλαμβάνονται δὲ καὶ οἱ δύο στρατηγοὶ τοῦ στρατεύματος, ὃ τε Ῥιτζάρδος ὁ τῆς γυναικὸς τοῦ Ταγκρέ (24) κασιγνητός, ὃς ἐναυάρχει τοῦ τῶν Σικελῶν ναυτικοῦ, καὶ ὁ Ἀλδοῦϊνος Κόντος, γένους μὲν οὐ φῶς εὐγενοῦς καὶ λαμπροῦ, διὰ δὲ τὴν κατὰ πόλεμον δεξιότητα αἰδέσιμος ὢν τῷ ῥήγι καὶ τότε ὑπὲρ πάντας τὸ τῆς στρατηγίας ὑπεζωσμένος σέμνωμα, ὃς καὶ ταῖς προτέραις κατὰ Ῥωμαίων νίκαις μεγαλοπρέπυτος ἐαυτὸν ἐξωμοίου τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ πάνυ τῷ Μακεδόνι, μόνον οὐκ ἐν στηθεσι κατ' ἐκείνον τρίχας δεικνύς ῥάμφους καὶ πτερῶν εἰκασίαν ὑπεμφαινούσας, καὶ μείζω ἢ ἐκεῖνος ἔργα δι' ἀκριαίου καιροῦ καὶ ἀναιμωτῆ ὑπερηφανύετο διαπράττειν. Ὅσοι δὲ τὸ τοῦ πολέμου διαταθῆν ἐξήλυξαν δίκτυον ἔκ τε τουτωνί τῶν ἰλῶν καὶ οἱ τὰ ἐν Σέρβαις χωρία κατέτρεχον, εὐθὺς τῆς Θεσσαλονίκης ἵενται, καὶ τῶν ἐκεῖσε μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ὡς εἶχον εὐθὺς ἀπὸ τῆς φυγῆς, οὐκ εὐπλοῦν τὸν πλοῦν εὐρισκόν· φοροὶ γὰρ εἰς τὴν αὐτῶν ἀφάνισιν ἀνεγερθεῖσαι λαίλαπες ἀποπλῆσαι τὸν μόρον αὐτοῦς εἰργάσαντο, ὃν θεόθεν γερασίον ἐπικλωσθέντα μετὰ βραχὺ μετέθεντο κατὰ θάλατταν. Πολλοὶ δὲ ἐντυχόντες τριήρεσιν ἐπικαταλαμβανόμενοι ἔτι κατὰ τὴν Θεσσαλονικίαν ἀλύοντες, πολυτρόπως ἐφθείροντο, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐπικουρῶν Ἀλκῶν. Οὗτοι [P. 232] γὰρ ἀντίβροπα δρωῦντες ὢν πεπόνθασιν ἡνίκα Θεσσαλονικὴ ἐάλωκεν, οὐ φειδῶ τινος τῶν πολεμίων ἐλάμβανον, τὰς δ' ἀμφοῦς καὶ τὰ τῶν θείων σηκῶν προαύλια πτωμάτων ἐπέπλησαν· ἐπερόμενοι γὰρ τοὺς συλλαμβανομένους Σικελὸς ποῦ ποτὲ ὁ ἀδελφός, ὁ συμφυλέτης δηλαδὴ Ἀλάνος ὃν κατὰ τὴν ἄλωσιν οἶδε ἀπέκτειναν, ἀπῆγον ἅμα τῷ λόγῳ τὸ ξίφος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς προσπυμένους τεμένεσιν ἀπέσφαττον, Ἡοῦ ποτὲ ὁ παπᾶς; λέγοντες, τοῦτ' ἐστὶν οὗς ἀνηρήκασαν ἐκεῖνοι ἱερεῖς εἰσπερήκότες ἔνδον τῶν ἱερῶν. Ὅτε καὶ τοιοῦτό τι καινὸν ἐπισυνέβαινε· τοὺς γὰρ κύνας φασὶ μετὰ μὲν τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν μηδενὸς νεκρῆματός τῶν ἀναιρεθέντων Ῥωμαίων ἀψασθαι ἢ ὄλωσιν οἰνάσθαι ἢ αἰκίσασθαι, τότε δὲ οὕτως ἐμμανῶς τοῖς πτώμασι τῶν πεσόντων Λατίνων προσφέρεισθαι καὶ κήρον μηδένα μηδαμῶς εἰδέναι σαρκοβορίας ὡς καὶ τυμβωρυχεῖν καὶ ἀνακαλύπτειν τὰ παραδοθέντα ταφῆ σώματα καὶ κύρμα ταῦτα τιθέναι. Ζωγρεῖται δὲ σὺν οἷς ἐπομεν δυσὶ στρατηγοῖς καὶ ὁ ἐκ Κομνηνῶν νοδὸς ἔρημος καὶ φθόριμος Ἀλέξιος ὁ τούτων πάντων αἴτιος τῶν κακῶν, καὶ τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν φωτὸς στίρεται ὁ τῶν Χαρωνῶν οἰκήσεων ἄξιος. Ἦσαν δ' οἱ τῶν Λατίνων καὶ πρὸς τὴν Ἐπίδαμνον ἀπεσώθησαν, καὶ τοῖς ἐκεῖ ὀμοφύλοις φρουροῖς τῆς πόλεως ὡς σπέρματα χιλιοσῶν πολλῶν ἀγαπητῶς ἀπεδόθησαν, ἦν καὶ παντοίοις ὀπλοῖς ἀμυντηρίοις ὁ Σικελίας ῥήξ κρατυνάμενος ὕστερον οὐκ ἀπεδίδου Ῥωμαίους μετὰ τὴν τῶν οἰκείων στρατευμάτων φθορὰν, ἀλλ' ἦν οὐκ ἔδει μετὰ ἤτταν καὶ αἰσχύνῃ περιφάνῃ δόξαν ἐαυτῷ θηρώμενος, κατεῖχε φρενοβλαδῶς. Μετὰ βραχὺ δὲ πρὸς τὰς δαπάνας ἀπειρηκῶς ἐκόντως ἀπέσχετο.

Καὶ ὁ μὲν χερσαῖος πόλεμος τοιοῦτον αἴσιον ἀπέληγε πέρασ, οὐδέποτε ἐπὶ καρδίαν ἡμῶν τινος ἀνελθόν. Ἀλλ' ὁ πάντων κηδόμενος θεός, ὅτι πάντων δεσπόζει, καὶ μετὰ φειδοῦς πολλῆς δικαιοῦν τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἰλιῶν τὰ πάντα, ὅτι πάντα δύναιται,

Hier. Wolfii notæ.

(24) Τοῦ Ταγκρέ. Tancredum intelligit, Salernitanum principem, crudelem illum pudicitiae vindicem, si fabula vere narratur.

A 471 Qui vero ex iis Itolorum cohortibus effugerant, et qui Serranum agrum populabantur, recta Thessalonicam contendunt: et longis i. avibus statim a fuga conscensis, non commodam navigationem repererunt, sed ventorum procellis et fluctibus obruti perierunt, et morte in terra divinitus decreta paulo post in mari oppetiverunt. Multi vero qui triremes non adepti erant, adhuc circa Thessalonicam oberantes, deprehensi multis modis perierunt, ab auxiliariis Alanis potissimum interfecti, qui ea facinora illorum imitati quæ capta Thessalonica perpessi erant, nulli hostium pepercerunt, sed bivia et sacellorum vestibula cadaveribus impleverunt. Rogitabant enim comprehensos Siculos ubi frater ipsorum, videlicet popularis Alanus, esset, quem urbe capta occiderant; ac statim enses in iis desigebant. Et in templa confugientes mactabant, ubi papa esset rogitantes, hoc est, sacerdotes quos in templis occiderant. Tum mirum quiddam accidit: capta enim Thessalonica nullum Romanum cadaver canes gustasse 472 aut dentibus lacerasse ferunt, Latinorum vero cadavera rabiequadam insatiabiliter devorasse, et sepulcris etiam eruta laniasse. Cum duobus illis ducibus etiam vecors ille et pestilens et omnium malorum auctor Alexius Comnenus captus est et excæcatus, homo inferorum sede dignus. Quidam ex Latinis Epidamnum confugerunt, quam omnis generis armis instructam Siciliæ rex post suarum legionum interitum Romanis non reddebat, sed gloriæ inepte cupidus post illustrem illam cladem et celebre dedecus amanter retinebat. Cæterum paulo post sumptibus deterritus ultro omisit.

D Ac terrestre bellum tam felici exitu est terminatum, qui nemini in mentem venisset. Sed Deus, qui curat omnia, et rerum omnium Dominus, qui res humanas clementer moderatur et omnium miseretur, quia potest omnia, is res nostras lancibus

impositas omni Lona spe firmavit, et **473** nobis leniter castigatis flagris nostros hostes longe pluribus affecti, non quidem mutatis elementis, nec terra productis culicibus, non fluviis ranas eructantibus, neque crabronibus ante exercitum præmissis, aut ullo veteri prodigio edito: sed illud divinitus accidit, ut qui occidebantur percussores occiderent, pristina timiditate in summam audaciam conversa. Nam timida res est improbitas, ac suo teste testimonio vincitur, at arguente conscientia nihil boni exspectat. Nam quid Siculi de Romanis queri potuerunt, quos umbrosique procul montes pelagusque sonorum a nobis removerunt? Sed si arcana Dei iudicia rimari fas est, Dominus percussit nos, quia peccata nostra norat. Sed quia superbi et crudeliter erant ii qui nos castigandos ab eo susceperant, nec ipsi ejus, qui misericordiam vult et cibum potumque lacrymarum suppeditat, justam indignationem effugerunt. Et quia ut e silva leones irruebant et ut lupi vasitatem efficiebant et ut leopardi insultabant, capti sunt qui captabant, oppressi sunt qui opprimebant, et temperatum a Domino erroris poculum exhausserunt, **474** expertique sunt sibi quoque inesse maculas, easque coccineas ob sanguinariam immunitatem, quæ eluendæ essent. Itaque extra suos limites evagati nostros fines incursarunt, et paucis plagis nobis illatis ipsi plures tolerarunt.

τὸ τοῦ τρόπου φοινικὸν εἰς φοινικοῦν χρῶζόμενοι καὶ εἰσέδραμον τὰ ἡμέτερα, μαστιγοῦντες ἡμᾶς βραχέα καὶ

3. Ac equitatus has pœnas exsolvit. Longæ autem naves, amplius cc, nec ipsæ malorum expertes retro vela dederunt. Nam cum ad Astacenum sinum descensum fecissent, multi a Romanis copiis cæsi sunt, quæ passim in littoribus prohibebant quominus appellerent, nec usquam eos continentem attingere patiebantur. Quodsi quando Siculi aut terram spectabant, aut scalas proferebant, statim telis tanquam fluctibus obruti non aliter quam testudinis conchas navium tabulata subibant. Etsi autem tantum numerum navium habebant, tamen nostræ non amplius c cum eis configere cupiebant. Neque vero classici duntaxat fervebant, sed multi etiam ex urbis incolis, naviculis conscensis et armis obiter arreptis instructi, ad hostes invadendos parati erant. Sed id ab imperatore et senatu eis concessum **475** non est, qui non tantum alacritatem civium spectabant, sed etiam hostilium navium multitudinem considerabant; eaque de causa nostræ naves ad Cionicum littus in ancoris stantes ulterius non progrediebantur. Classis vero hostilis cum ad dies septemdecim in insulis consedisset nec popularium quemquam terra accedere vidisset, moram illam nihil boni portendere arbitrati de reditu cogitarunt, incensaque Calonymo insula et Sinitivis in sinu Hellepontio Iocis domum versus perrexerunt.

προσιόντα, οὐκ ἄγοθῶν εἰκάτας τὴν ἀναβολὴν μεθαρμόζεται πρὸς ἀπόπλοιαν. Καὶ δὴ τὴν νῆσον τὴν Καλώνουμον πυρπολῆσας, καὶ ὅσα πέραλα κείται κατὰ τὸν κόλπον τὸν Ἑλλησπόντιον, ἐγγετο τοῦ οὐκάδε πλοῦ. Φατοὶ δὲ ὡς καὶ τούτων πολλοὶ ἀντάνδροι τῷ βυθῷ κατέδυσαν, ἀντιπλοῖαις περιπεσοῦσαι καὶ καταγιγνώδισαι ἡμιλήσασαι πνεύμασι. Καὶ λυμὸς δὲ καὶ νόσος ἔστιν ἧς ἐξέκένωσε.

οὗτος εἰς ῥοπήν πλάστιγγοις ἐπαγαγὼν τὰ ἡμέτερα καὶ χρηστὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀπενεγκὼν, ἡμᾶς παιδεύσας βραχέα, τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐν μυριότητι ἐμαστιγώσεν, οὐ στοιχείων μεθαρμόζομένων, οὐδὲ γῆς μὲν ἐξαγούσης πλῆθος σκνιπῶν, ποταμοῦ δ' ἐξερρυγομένου ἐνωδρα ζῶα βατράχους, οὐδὲ σφηκῶν ἀποστελλομένων προδρόμων τοῦ στρατοπέδου ἢ τινος ἑτέρου τῶν παλαιῶν ἐξαισίων, ἀλλὰ τῶν ἀναρουμένων ἀποκτεινόντων τοὺς φονευτὰς τῷ ἐξίφοντι εἰς ἀποτόμον ὑπὸ θεοῦ μεταβληθῆναι πολεμιστὰς, ἐπεὶ καὶ δειλὸν τι πρᾶγμα ἢ πονηρία, ἰδίῳ κατὰδὲ καζόμενον μάρτυρι, καὶ προτελήσεν αἰετὰ χαλεπὰ, τῇ οἰκείᾳ συνεχόμενον συνειδήσει. Τί γὰρ καὶ εἶχον δεινὸν ἐπιγκυλιεῖν Ῥωμαίοις οἱ Σικελοὶ, οὓς οὐδέ τε σκιδόντα θάλασσά τε ἠχίχουσα πλείστον ἀρ' ἡμῶν ἐξετόπισαν; ἀλλ' ἐπεὶ ἔστι τῶν βαθυτέρων ἀνεπιπλήχτως ἄψασθαι κριμάτων θεοῦ, Κύριος ἐπάσειν ἡμᾶς, ὅτι ἐγνωκεν ἀμαρτήματα ἡμῶν. Ἄλλ' ἐπειδήπερ ἦσαν Ἰταμοὶ τε καὶ ἀνελεχόμενοι οἱ θεοθεν εἰληφότες ἡμᾶς εἰς μαστιγώσιν, οὐδ' [P, 233] αὐτοὶ τοῦ τὸν ἔλεον θέλοντος καὶ ψωμίζοντος ἄρτον δακρύων καὶ ποτίζοντος ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ τὸν δίκαιον χόλον ἐξέφυγον, ἀλλ' ὡς ἐκ δρυμοῦ λίοντες ἐμπίπτοντες καὶ ὡς λυκιδεῖς δλοθρευόντες καὶ ὡς πέρδελις ἐπαλλόμενοι, γηγένηται αἰχμάλωτοι οἱ αἰχμηλωτίσαντες καὶ κατεκυριεύθησαν οἱ κωκυριεύσαντες, καὶ κεκέρακεν αὐτοῖς Κύριος ὕδωρ μλανήσεως, δειξας ὡς καὶ σφίτιν ἦσαν κηλίδες διὰ νίτρων δεόμενοι. Οὐκοῦν καὶ τὰ οἰκεία δριε ὑπερβάντες μαστιγωθήσόμενοι πλείονα.

γ. Καὶ τὴν μὲν ἴππον οὕτως ἡ δίκη μετῆλθεν αἰδὲ μακρὰ νῆες ὑπὲρ τὰς δις ἑκατὸν οὖσαι, οὐδ' αὐταὶ τῶν κωκῶν ἀπαθείς πρόμναν ἐκρούσαντο. Ἄποβάσαι γὰρ κατὰ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον πολλοὺς ἀπεβάλλοντο τῶν πλωτήρων, Ῥωμαϊκαῖς ἐκκυρσαται στρατιαῖς, αἱ τὰς ἐνορμίσεις αὐτῶν ἀπεκώλυον ἀμφὶ τὰς ἀκτὰς ἐλισσόμενοι, καὶ πᾶσαν ἄβατον ἐποίησαν ἠπειρον. Τὸ γὰρ Σικελικὸν ναυτικὸν εἴ ποτε κατὰ χέρσον προῦκυψεν ἢ ἀποβάθραν ἔβαλεν, εὐθὺς τοῖς βέλεσιν ὡς ὕδατος σταγῶσι πάντοθεν καταπλούμενον, ὡς κίλυφος γελῶνα: τὰ τῶν νηῶν ὑπὲρ τρεχε κατατρῶματα. Ταῖς δὲ ναυσὶ τοσαύταις οὖσαι τὸν ἀριθμὸν αἱ ἡμέτεραι εἰσάπαξ ἑκατὸν συγκροτούμεναι μάχεσθαι ἀπεθάρρουν. Καὶ οὐ τὸ ναυτικὸν ἐκαρδίωτε μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀστυπολιτῶν ταῖς ἀλίαις ἐμβάντες καὶ ὅτῳ τῷ χοι καθοπλισάμενοι τὸν πλοῦν ἐς τοὺς πολεμικοὺς ἔσφουζον θέσθαι: οὐ συνεχωροῦντο δὲ πρὸς τοῦ βρασιλέως καὶ τῶν συνδιασκεπτομένων αὐτῷ τὰ κοινὰ, οὐκ εἰς τὸ πρόθεμον τῶν ἡμετέρων ἀφορῆν μόνον ἐχόντων, ἀλλὰ καὶ ὑπερπαῖον προορωμένων τῶν ἀντιμαχομένων νηῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο περὶ τὴν τῶν Κιόνων ἡμίονα αἱ τριήρεις σαλεύουσαι οὐ περαιτέρω προήσαν: ὁ δὲ τῶν ἐναντίων στόλος περὶ τὰς ἑπτακαίδεκα ἡμέρας τὴν κώπην σχάσας ἐν ταῖς νήσοις, ὡς οὐδένα πως ἐώρα τῶν ὁμοφύλων κατὰ χέρσον

Καὶ οὕτω μὲν οὐ μείον ἢ δέκα χιλιάδες μαχητῶν ἀνδρῶν ἐν τοῖσδε τοῖς πολέμοις ἀπώλοντο· αὐτοὶ δὲ οἱ ζωγρηθέντες κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ἀριθμούμενοι ταῖς δημοσίαις φυλακαῖς ἐνεύχθησαν. Μὴ ἐκ βασιλικῶν δὲ ψωμιζόμενοι ταμείων ἢ τινος τῶν ὅσα τὸ ζῆν σκίστησι μεταλαγχάνοντες ἄλλοθεν ποθεν, ἄρτι δὲ μόνῃ διαζῶντες χρηρηγομένῃ πρὸς τῶν θεοφιλῶς ἐπισκεπτομένων τοὺς ἐν ταῖς εἰρηκαῖς, κακῶς ἐφθεύροντο, ὡς ὁ τὴν ἀρχὴν τῆς Σικελίας χειρίζων καὶ τὴν τότε κατὰ Ῥωμαίων κίνησιν θήμενος, τοῦτο πυθόμενος διὰ γραμμῶν τὸν βασιλέα [P. 234] ἐχλεύαζεν ὡς ἀφιλονηθῶπως ἐώντα λιμῶν καὶ γυμνότητι παρηνόλλυσθαι τηλικῶν καὶ τοσοῦτων στήλας ἀνδρῶν, ἐναργῶς μὲν ἀραμένων ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων νόμῳ πολέμου, Χριστιανῶν δ' ὅμως ὄντων καὶ οἱ παραδεδομένων εἰς χεῖρας ὑπὸ θεοῦ. Χρῆναι δ' ἔλεγε τὸν νικῶντα ἢ πανωλεθρίαν εὐθὺς τῶν ζωγρηθέντων καταψηφίζεσθαι, εἰς Θεοῦ φύσιν ἐκ πολλοῦ τοῦ παραλόγου μεταμειφθέντα καὶ τὸν ἀνθρώπινον νόμον παραβλεψάμενον· ἢ μὴ δοκιμάσαντα τοῦτο, συνελήφοντα δὲ καὶ καθεῖξαντα, τρυφῶς γοῦν ἄρτου διαθρύπτειν ὀκτάβλωμον, εἰ περὶ τὴν διαρκῆ διαίτησιν κίμβικέεται, ἀλλὰ μὴ τιμωρεῖν τοῦ διὰ ξίφους καὶ αὐτίκα μόρου μακρότερα, λιμῶνται, περικίττο καὶ παγετῶν καὶ κρυμῶν διαβήγνυσθαι κακῶς τὴν ψυχὴν, καὶ φόνου αἰτίαν ἐπάγεσθαι, εἰ καὶ μὴ τὰ στέρνα διατορεῖ δόρατι ἢ τὸ βέλος ἀρπαζόμενον τοῖς σπλάγχοις καὶ ἐμβαπτόμενον δεικνυστίν, ἐπεὶ μηδὲ διαφέρειν τὸ φονεῦσαι καὶ φόνου παρασχεῖν πρόφασιν. Βασιλεὺς δὲ ὡς τῶν ἄκροισ παραδειξάμενος τὰ γραφόμενα, εἶχε τοὺς τάλανας Σικελούς ὡς πρότερον φθίνεσθαι, ὡς ἐν αὐτῶν ὄντος τοῦ ὁ τί ποτ' ἂν αὐτοὺς βούλοιο δρᾶσαι. Σύνδυο οὖν καὶ σύντρεις πολλαῖς τῆς ἡμέρας ἐκκομιζόμενοι, νεκροσφίτων ἄμοιροι καὶ ἄτερ τῶν τελευταίων λουτρῶν, κατὰ τῶν πολυανδρῶν ἐξετινίσσοντο καὶ καταδύσεων τῶν ὑπογείων.

Ἐκθίτας δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ δίφρου χρυσοκολλήτου καὶ περιδὸς τὴν λιθόστρωτον τέθεικεν, βῆμά τε πολυανθρωπότατον ἠθροικῶς, ὡς εἴη μὴ τοῖς ἀλλοφώνοις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοῖς ἐπιφροδύτατος, εἰσάγεσθαι κελεύει τοὺς τοῦ Σικελικοῦ στρατεύματος ἀρχηγούς, δηλαδὴ τὸν Ἀλδουῖνον καὶ τὸν Ριτζάρδον. Οἱ δὲ τὸ ἐριώδες τῆς κεφαλῆς ἀποθέμενοι κάλυμμα καὶ δουλικωτέραν πρασκύντησιν ἀπονεύσαντες, ἠρωτήθησαν παρὰ τοῦ βασιλέως ὅπως αὐτὸν χριστὸν ὄντα Κυρίου ἐκακολόγουν ἐν τοῖς πρὸς αὐτὸν γράμμασιν, οὐδὲ μὲν δικαίως ἔχοντες ἐπεγκαλεῖν, τῆ δ' ἐνεστώσῃ τύχῃ παρὰ τὸ δέον χρώμενοι καὶ κυδρούμενοι καὶ τῶν ἠτιτῆσαι κατὰ κράτος τὸ πολέμιον φερόμενοι. Αὐτὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος τὴν βασιλείαν ἄρτι παραλαβὼν, πρέσβεις ἀποστείλας ἔτι τῆς Λατίνης στρατιᾶς συνεστῶτης· οὐδὲν τι τῶν πρὸς διαλλαγὴν φερόντων τοῖς στρατηγούσιν ἐλάλησε τοῦ ἐναντίου στρατεύματος, μήτε δώροις ἀγάλλων μήτε εὐνοίας ὑπαγόμενος πλάσματιν, ἀλλ' ἐπιστείλας ἀρχικώτερον καὶ πάσαις μὲν αἰτίαις, πᾶσι δὲ βάλλων ἐγκλήματιν ἐποθερεύετο πρὸς ἄνδρας ἔτι νικῶντας κατὰ τοὺς ἑαυτῶν πόδας τιθέντας ἅπαν τὸ ἐν Ῥωμαίοις, καὶ τὸ οἰκτεῖον ἀνομνῶν ἐλπίος καὶ μεγαλύνων ὡς τμηρικώτατον διηπειλεῖτο, ἐφ' οἷς ἔτι διηπειρεῖτο, ἐξολόθρευσιν αὐτῶν καὶ ἀπώλειαν, εἰ μὴ μεταβουλεύσασθαι παλίμποδες γέ-

A Ferunt autem multas naves cum vectoribus adversis ventis et turbinibus demersas esse, alias morbo et fame exhaustas. Ita x millibus haud pauciores his bellis perierunt. Ultra iv millia utroque bello in carceres inclusa, cum nihil ab imperatore aut allunde suppeditaretur praeter panem, qui pietatis erga a nonnullis subministrabatur, male perierunt. Quo rex Siciliae, illius belli auctor, audito imperatori per litteras immanitatem exprobravit, qui fame et frigore tot viros perire pateretur, qui, etsi more belli aperte arma intulissent, tamen Christiani essent et a Deo in manus ejus traditi. Esse autem a victore aut statim capitis damnandos captivos, omnis humanitatis ob insperatos successus oblito et in feram converso; aut si id nolit, saltem frustum panis captivis impertiendum, si ita sordidus sit ut eos alere nolit. Etsi enim eos gladio non trajiciat nec telum cruentum e visceribus eorum extrahat, tamen cum eos frigore et fame crudeliter conficiat, nihilo minus caedis esso reum. Neque enim interesse utrum ipse occidas an caedis causam praebes. Verum imperator istis litteris parum motus miseris Siculos aequae ut antea perire sinebat, quasi vero liceret quicquid libuisset. Saepe igitur eodem die bini et terni, sine inferiis, extrema lotione, in caemeteria et cavernas conjiciebantur.

C Imperator vero, sella aurea occupata, et gemmata purpura indulus, 477 coactaque maxima hominum frequentia, ut non peregrinis tantum sed Romanis etiam maxime formidabilis esset, Siculi exercitus duces Balduinum et Richardum adduci jubet. Qui, pileis depositis, servilem in modum eo adorato, rogati ab eo sunt cur se unctum Domini suis litteris insectati essent, cum nullam justam querimoniam haberent, tantum fortunae successibus et victoria contra officium inflati. Nam Isaacius imperio reconso suscepto, cum Latinorum exercitus adhuc esset integer, per legatos nihil quod ad pacificationem attineret cum ducibus hostium egerat, neque muneribus missis neque benevolentia simulata: sed quavis incerto adhuc suarum rerum statu, pro imperio interitum et internecionem eis minatus fuerat, nisi mutatis consiliis eo redirent unde venissent. Verum Balduinus cum alioqui ferox, ut res declaravit, tum successibus utris instar inflatus, is litteris irritatus insolenti responso gladium imperatoris 478 irridebat ut in effeminata corpora acutum (quibus verbis Hagiochristophoritae caedem innuebat), et ipsum Isaacium ut imbellem subsannabat, qui nunquam sub dio in clypeo dormiisset, nunquam galeam sustinisset, neque thoracis sordes tolerasset, sed

fumo lucubrationum sorderet, a teneris annis ludos frequentare solitus, et in membranam tabellam et graphium tenens, subinde virgam et manibus et natibus imminentem timuerit, ejusque solius strepitum et noverit et metuerit, sed Martis minas nunquam tolerarit, neque unquam sonitum jaculorum audiverit. Neque vero hæc ludibria duntaxat scribebat, sed admonitionem quoque subungebat, et cum hostis esset, consiliiarii munus subibat, suadebatque imperatoriam coronam cæteraque omnia imperii insignia deponeret, eaque potentiori et victori diligenter asservaret (quibus verbis dominum suum innuebat), et multo ante supplex de vita impetranda laboraret, ac 479 his de causis imperator in iudicium adducebat duces, Davidicum illud non ferens: « Lingua nostra penes nos est: quis dominus noster est? » Et scripta illa ultimo supplicio multabat. Verum Baldwinus, ut secundis rebus ad objurgandum paratus, sic mutata fortuna adulandi etiam summus artifex, quæ res omnia arma, omnes machinas fere vincit, imperatoris iracundiam depulit et indignationem mitigavit, gladium ejus ut summo imperio dignissimum et exquisita acie præditum extollendo, et quæ scripsisset, non levia et inania verba, sed veritate suffulta et manu Dei omnino consignata fuisse affirmando. Neque vero se, quod acerbius rescripsisset, propterea contemnendum judicari orabat: nam hostile odium jure naturæ omni vacare crimine.

ἡμῖν ἐστὶ· τίς ἡμῶν κύριός ἐστι; » καὶ θανάτου ἔτιμα τὰ γεγραμμένα. Ὁ δὲ Ἀλδοῦϊνος οὐκ ἦν ἄρα μόνον δεινὸς ἐπιπληξῆαι, τὴν τύχην ἔτι ἔχων ὑπερηφανευομένην, ἀλλὰ καὶ κολακεύειν ἤσκητο θάρως, πρὸς ὃ μόνον πᾶν ὄπλον καὶ πᾶσα μικροῦ μηχανῆ πέφυκεν ἀσθενέστερον, ἐν οἷς ἀπολελοιπὸς ἦν αὐτὸν τὸ εὐδαιμονεῖν· ἐξέκρουσε γὰρ τῆς ὀργῆς καὶ καθήδυνη τὸν βασιλέα ὑποσκυζόμενον, τὸ ξίφος αὐτοῦ μεγεθύνειν ἀρξάμενος ὡς βασιλικὸν ὄντως καὶ τηρητικόν, καὶ μὴ κουφολογίαν ἀνόντητον, ῥήματα δὲ ἀληθείας εἶναι τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως γραφέντα διετείνετο καὶ ἀτεχνῶς ἐνησημανθέντα χειρὶ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν οὐκ ἀπόβλητον εἰδεῖτο ἡγεῖσθαι, εἰ ὀριμότερα ἐπέστελλε· τὸ γὰρ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μῖσος καὶ ἡ φύσις οἶδεν ἀνέγκλητον.

4. Ad ea verba conficuit imperator, haud scio an adulatione effeminatus, an vero defensione motus; et illis in eamdem custodiam reductis, aliis rebus occupatus, iis qui aderant omnibus et iis qui aberant tam civibus quam peregrinis declarare instituit se ab eo die, quamvis mortalium omnium inimicissimus sit suoque imperio et vitæ insidietur, occisurum aut mutilaturum esse neminem. 480 Ac ii qui tum in consilio aderant, ea verba ut divinitus prolata summis laudibus et lætis acclamationibus sunt prosecuti. Omnes ad quorum aures ea pervenit oratio, difficultate ejus rei considerata, et ingenti mansuetudine obstupefacti, absolutum Dei donum imperatorem illum esse affirmarunt. Neque enim posse quemquam, imperatorem præsertim, improbitatem naturæ incmendabilem tolerare, aut ferre desertorem et imperii vastatorem, etsi Davidica virtute sit præditus, qui malum malo non penset aut periculosis temporibus canat: « Circumdederunt me ut apes favum, ego vero nomine Domini eos propulsavi. » Cæterum ipse imperator brevi postea egit quæ cum ejus

ωνται· ὅθεν ἐζήσαν. Ὁ δὲ Ἀλδοῦϊνος ἀγέρωχος ὦν καὶ ἀλλως ὡς ἔδειξε, τότε δὲ καὶ ταῖς ἐνεστῶσαις τύχαις ὡς ἀσκόδ' ἐξοιδοῦμενος, οὐκ ἐνεγκῶν τὰ ἐπεσταλμένα ἀμείβεται τὸν βασιλέα λόγοις κομφευτικοῖς. Τό τε γὰρ ξίφος αὐτοῦ ἐκωμώδησεν ὡς σκιατραφέσιν ὀξυρόμενον σώμασιν (ὕπνιόν τετο δὲ τὰ γραφόμενα τὸν τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου [P. 235] θάνατον), καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἰσαάκιον ὡς ἀπάλαμνον ἐμωκᾶτο· μηδὲ γὰρ θυραυλιῆσαι ποτε καὶ ἐπὶ θυρεῶν εὐνασθῆναι ἢ γοῦν μαρτύλλης ἀνασχεῖσθαι κράνους καὶ ὑπενέγκαι μολυσμὸν θώρακος, ἀλλὰ καπνῷ γραμμάτων προσνέχειν ἐς γραμματιστοῦ φοιτῶντα ἐξ ἀπαλῶν ἔτι ὀνύχων καὶ δέβρῖν ἐξημῆνον, πινακίδιον τε καὶ γραφεῖον ἀνὰ χεῖρας ἔχοντα τὴν σκυτάλην συχνὰ ὑποβλέπεσθαι καταφερομένην τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν πυγῶν, καὶ ταύτης μόνης εἰδέναι καὶ δεδιέναι καὶ κροταλίσματα, ἀπειλῆν δ' Ἄρεος ὑφίστασθαι μηδαμῶς, μηδὲ δοῦπον ἀκόντων ἐνηχηθῆναι ποτε. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἐπικερτομῶν ἔγραφεν, ἀλλὰ καὶ παραίφασιν εἰσήγε καὶ ἐχθρὸς ὦν συμφάδμων ἐγίνετο, καὶ ἐνήγε, ἀποθέμενον τὸ βασιλεῖον στεφάνωμα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχῆς ἀποβαλόμενον καὶ συμπτύξαντα τὰ σύμβολα τούτων μὲν ὑπεκστῆναι καὶ τηρεῖν τῷ νικῶντι καὶ κρείττονι, τὸν ἑαυτοῦ κύριον οὕτω τὸν ῥήγα λέγων, αὐτὸν δὲ ὑποπεσεῖν καὶ περὶ τοῦ μόνον ζῆν ἐπανατείνεσθαι δέησιν. Καὶ βασιλεὺς μὲν διὰ ταῦτα ὑπ' εὐθύνην ἦγε τότε τοὺς στρατηγούς, μὴ φέρων τὸ τοῦ Δαβὶδ κατὰ νοῦν, « Ἡ γλῶσσα ἡμῶν παρ'

δ' Ἡρὸς ἄπερ ἀπεισιώπησε βασιλεὺς, μηδὲν τι προσθεῖς ἕτερον, οὐκ οἶδ' εἴτε τῇ κολακείᾳ ἐκθληνθεῖς εἴτε τῇ ὑπερηγορίᾳ καταπεισθεῖς. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐκείθεν ἐξήλθοσαν, καὶ γεγόνασιν αὐθις ἐμφροῦροι· βασιλεὺς δ' ἐτέραις προσχῶν ὑποθέσσει προσέθετο καὶ τοῖς παροῦσι διατρανώσασθαι, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ πᾶσιν ἀστυκοῖς καὶ ἄλλοις οὐκ εἶναι ὄλως ἀνήκοον ἤθελεν, ὡς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδένα ἐς τὸ σῶμα διαλωθήσεται, κἄν ἢ τις ἀνδρῶν ἐχθιστος καὶ τῇ αὐτοῦ βιοτῇ καὶ βασιλείᾳ ἐπίβουλεύων ἀλφ. Καὶ οἱ μὲν τὸ βασιλικὸν βῆμα τότε πληροῦντες ἐπευφύμησαν τοῖς λελαλημένοις τούτοις καὶ ἐπεβρόθησαν ὡς μικροῦ φωνῆς ἀκηκοῦτες Θεοῦ, καὶ πᾶς ἐνηχηθεῖς τὸ ῥῆμα τοῦτο· δῶρημα Θεοῦ τὸν βασιλέα τέλειον ἔλεγε, πρὸς τὴν τοῦ ἐπηγγελημένου ἐργωδῆσαν ὀρῶν καὶ τὸ τῆς [P. 236] πράσσειντος πολὺ ἐκπληττόμενος. μηδὲ γὰρ ἐξεῖναι τινι, καὶ μάλιστα βασιλεύοντι, μοχθηροῖσιν φύσεως φέρειν ἀκίνητον πρὸς τὰ κρείττον ἢ δυσμετάθετον, ἢ στέρειν ἀνθρώπων ἀποστατικὸν καὶ ληστεύοντα τὴν ἀρχὴν, κἄν ἀρετῆς μεταποιοῖτο μάλιστα καὶ μετὰ Δαβὶδ οὐκ ἀνταποδιδόη τοῖς ἀνταποδιδούσι κακὰ, ἢ ψάλλων εἴη κατ' ἐκείνον ἐν και-

ροῖς κινδυνώδεσιν· α Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, καὶ τῷ δνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς. » Αὐτὸς μέντοι βασιλεὺς ἀντιφθεγγομένην προδύλωσεν τῇ γλώττῃ καθυπέφηνε μετὰ βραχὺ τὴν προαίρεσιν, καὶ ὡσπερ ἐν τῷ λέγειν οὐ διετείλατο, οὕτω καὶ τῷ πράττειν οὐ συνετείλατο, ἀλλὰ μικροῦ διτμυλλήθη Ἄνδρονίκῳ τὸ προσεκρουκὸς σινόμενος, μὴ τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐπηνεκῶς ὀφείσιν· « Ἄγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαι ἢ εὔξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. »

Ἢ δὲ γε τοῦ Ἰκονίου σουλτάνος (ἦν δὲ εἰσέτι ὁ Κλιτζασθλάν, εὐγγηρίαν ἀγων καὶ γεγινὼς ὑπὲρ ἔτη τὰ ἐβδομήκοντα) τὸν Ἄνδρονίκου ἐνωτισθεὶς θάνατον καὶ τὴν ἀνάβρῃσιν Ἰσακίου πυθόμενος, κατατοχάζεται ἀρίστως ὅσα εἰκὸς ἐπὶ ταῖς τῶν βασιλείων μεταστάσεσι τε καὶ παραλύσεσι γίνεσθαι, καὶ μάλλον εἰ πόλεμος ἀνθέλκει ἐσπέριος, καὶ πολέμων ὁ κράτιστος· καὶ δὴ εἰσβολὴν ποιεῖται κατὰ τοῦ τῶν Θρακισίων θέματος δι' εὐίππου καὶ εὐόπλου στρατεύματος, τοῦ Σαμηῖ ἀμνηρᾶ στρατηγούντος. Οὐκοῦν ἀνδρῶν κεκενωμένων εὐρῶν τὸ τοῦ Κελδιανοῦ κλίμα ὄπλα φέρειν εἰδόντων (πάντες γὰρ ὡς χεῖμαβῆροι μετεβρύθησαν πρὸς τὸν νεωστὶ τὴν ἀλουργίδα ἐμπορησάμενον Ἰσακίον) ἀνθρώπους τε πολλοὺς ἐχειρώσατο καὶ ἄλλων τὸ οἰκεῖον ἐνέπλησεν στρατεύματα.

Πρεμήσαντων δὲ καὶ τῶν ἐφῶν ἐθνῶν ἄλλοις τε προσκλήροις φιλοτιμήμασιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐτησίων ἀπολήψεσι φόρων (οὕτω γὰρ οἱ ἐς ἡμᾶς ὑπερκαθήμενοι Ῥωμαίων μετιέναι ἴσασι τὸ ἀλλόφυλον, τὴν οἰκουρίαν μεταδιώκοντες ἴσα καὶ θαλαμηπόλοις νεάνισιν, αἳ περὶ ταλασίαν διαπονοῦνται), ἠθέλησεν ἐξ ἑλλοθενοῦς γένους ἑαυτῷ μνηστεύσασθαι γαμετήν· ἦν γὰρ ἐμνηστεύσατο πρότερον, θανάτῳ ἀπεβάλετο. Καὶ δὴ κοινολογησάμενος διὰ πρεσβέων τῷ τῆς Οὐγγρίας βῆγῃ τῷ Βελᾷ ἄγεται εἰς γυναῖκα τὴν ἐκεῖνου θυγατέρα, τῆς δεκαετηρίδος οὐκ ἀκριβῶς ἀφαμένην. Τὰ δὲ γαμοδαίσια θύειν ἀπὸ χρημάτων δημοσίων συμικρολογούμενος ἀγισθὶ ταῦτα ἐκ τῶν οἰκείων συνέλεγε χώρων· καὶ ἔλαθε διὰ συμικροπρέπειαν καὶ ἄλλας μὲν πόλεις καλχησάμενος, αἳ κατ' Ἀγγιᾶλον συνψύζοντο, ἑαυτῷ δὲ μάλιστα καὶ Ῥωμαίοις ἐκπολεμώσας τοὺς κατὰ τὸν Αἴμον τὸ ὄρος Βαρβάρους, οἳ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κικλήσκονται. Οὗτοι γὰρ ταῖς δυσχωραῖς πεποιθότες, καὶ τοῖς φρουροῖς θρασυνομένοι ἃ πλεῖστά τε εἰσι καὶ ὀρθὰ κατ' ἀποτόμους κείμενα πέτρας, καὶ ἄλλοτε μὲν κατὰ Ῥωμαίων ἐμμεγαλύνθησαν, τότε δὲ πρόφασιν εὐρηκότες, ὅ δὴ λέγεται, Πάτροκλον τὴν τῶν οἰκείων θρεμμάτων ἀπτηγῶν καὶ κίχωσιν ἑαυτῶν, ἐς ἀποστάσιν [P. 237] λαμπρὰν ἀνεσκήρτησαν. Ἦσαν δὲ οἱ τοῦ κακοῦ πρωτοουργοὶ καὶ τὸ ἔθνος ὄλον ἀνασεύσαντες Ἡέτρος τις καὶ Ἀσάν, ὁμογενεῖς καὶ ταυτόποροι, οἳ καὶ μὴ δρῶντες τὴν νεωτέρεισιν ἀπροφάσιστον προσίασι βασιλεῖν σκηνομένῳ ἐν τοῖς Κυψέλλοις, αἰτούμενοι· συστρατολογηθῆναί Ῥωμαίοις καὶ διὰ βασιλείου γράμματός σφίσι βραβευθῆναί χωρίον τι βραχυπρόσοδον κατὰ τὸν Αἴμον κείμενον. Ἄλλ' ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος· ἦν γὰρ ἡ θεῖα ἐπικρατεστέρα κίνησις· Ἰπτενονθόρουσιν οὖν ὡς παροφθίντες, εἰκαίως δὲ καὶ τὴν αἰτησὶν ἐπανατείναντες ἀπέπτυσάν τι καὶ ῥήμα θερμότερον, τὴν

oratione minime consentiebant : et ut in dicendo nulla distinctione, ita etiam in agendo adeo nulla moderatione usus est, ut parum abesset quin ulciscendis inimicis Andronicum imitaretur, neglecto illo Salomonia, quo dicitur « prestare non facere votum quam votum non reddere. »

Interim Iconii sultanus Clizasthlanis felici se nectat ultra annum lxx progressus, cum Andronici interitum, cui successisset Isaacius, audivisset, et ea quae in imperatorum mutationibus accidere solent, 481 praesertim si bellum ab Occidente gravissimum urgeat, sagacissime divinasset, lectissimo equitatu et armis instructissimo in Thraciam impressionem facit, Same Amers duce. Qui cum Celbianum tractum bellicosus viris vacuum invenisset (omnes enim torrentis instar ad Isaacium recens imperio potitum confluerant), multos homines cepit, armenta et greges omnis generis abegit et multis manubiis suum exercitum locupletavit.

Ubi Orientales gentes cum aliis pro tempore muneribus, tum annuis tribuis placatae quieverunt (sic enim nostra aetate Romanorum imperatores cum Barbaris agere solent, domi instar nentium puellarum desidentes), uxore defuncta alienigenam ducere statuit, et per legatos Belae Hungariae regis filiam, nondum decem annos natam, ambit. Sed dum ex tenacitate nuptias ex fisci pecunia celebrare 482 reformidat et sumptus illos ab urbibus et provinciis affatim exigit, cum alias urbes, praesertim Anchialo finitimas, afflixit, tum Barbaros Hermi montis accolae sibi et Romano imperio infestissimos reddidit, qui olim Mysi, nunc Blachi nominantur. Hi enim angustiis et castellis freti, quae plurima habent praeruptis saxis inaedificata, cum prius etiam Romanos parum curarent, tum per causam abacti pecoris et vexationum quas tolerassent aperte defecerunt. Ejus defectionis principes et auctores fuere duo ex illa gente fratres, Petrus et Asan : qui ne sine causa res novas moliri viderentur, imperatorem Cypsellis degentem adeunt, petentes ut in Romanas legiones referantur, et sibi praedium exigui redditus in Haemo monte eorum assignetur. Ea re non impetrata (nam fati vis prudentiam humanam superabat), submurmurabant ut contempti et voti impotes ; et verbum audacius emisissent, quo defectionem et ea quae domum reversi acturi essent innuebant, Asan praesertim, homo audacior et crudelior, cui ob impudentiam Joannis sebastocratoris jussu colaphus 483 infringitur. Ita non infecta modo re dimissi, sed contumeliosi etiam irritati homines isti nefarii et conscelerati quomodo contra Romanos grassati sint, quis verbis consequatur ? quae oratio tantum malorum pelagus complectatur ? Sed nondum de his, ne historiae series interrumpatur.

ἀποστασίαν ὑπεμφαίνον καὶ ὅσα ἐπανιδόντες οἴκαδε δράσουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁ Ἄσαν ὁ καὶ θρσσύτερος καὶ ὠμότερος, ὃς καὶ τύπτεται κατὰ τῶν προσώπων ἐπιταγῇ τοῦ σεβατοκράτορος Ἰωάννου, ἐπιπληγθεὶς εἰς ἀνάδειαν. Καὶ οἱ μὲν ἄπρακτοι οὕτως ἐπανήλθον καὶ περιόβριστοι· ὅσα δὲ κατὰ Ῥωμαίων οἱ ἀνοσιουργοὶ οὗτοι καὶ μισροὶ διεπράξαντο, τίς ἂν ἐρίκοιτο λόγος, ἢ ποῖα διήγησις τοσαύτας κακῶν Ἰλιάδος συμπεριλήφεται· ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, τὸ δὲ λέγειν προβαίνετω μοι καθ' εἰρμόν.

5. Comneno Isaacio Cyprum adhuc tenente, a qua neque pecuniæ pollicitationibus neque imperatoris reverentia abstraheretur, neque de crudelitate erga insulares quidquam remittente, sed subinde nova supplicia excogitante, classem contra eum imperator mittere statuit, et lxx longis navibus Joannem Contostephanum, hominem senem, et Alexium Comnenum (qui etsi vir fortis et integre ætatis erat et imperatoris nepos, tamen ob effossos ab Andronico oculos ad id munus non modo inutilis, sed malum omen quoque ab omnibus judicabatur) navarchos præponit. Ac navigatio in Cyprum periculi experta fuit, secundis et lenibus ventis aspirantibus. Sed ubi in portibus urpulerunt, atrocissimam tempestatem sunt experti. Nam Isaacius Cypri tyrannus eos ei vicit et cepit; et potissimum pirata 484 Megaritu, qui opem ferebat Isaacio, clum naves vacuas militibus ad terrestre prælium egressis occupavit. Itaque triararchæ non modo nullum illustre facinus ediderunt, sed denique etiam in hostium manus venerunt; et Megarite arbitrio permisi ab Isaacio paulo post ad Siciliæ tyrannum, ad quem ille ut dominum suas actiones referebat, sunt perducti. Isaacius vero post victoriam multos Romanos in suas cohortes retulit, multos crudelibus pœnis affecit, ut erat tortor inexorabilis, atque inter cæteros Rentacenum Basilium, cui alterum pedem a genu securi resecurit. Erat is vir bellicosissimus, et ut Achillem Phœnix, ita ipse olim Isaacium et in eloquentia et in re militari erudierat. Ac tali præmio Isaacius omnium mortalium maxime iracundus, et in ira lobetis instar exæstians, ac trememente absurde loquens, pædagogum suum est remuneratus. Nauticam vero turbam, quo quisque vellet, abire sivit. Qui tanquam ex diurno naufragio, sero domum redierunt, si 485 qui ex tribus malis uno, videlicet mari, fame aut morte, non perierant.

παράφορά τε ὀθρογόμενος ἐν τῷ χολῶν καὶ τὴν κάτω γένον τρομαλίαν δεικνύς, καὶ ἄλλως δὲ οὐχ ἰλαρῶς θρέπτρα ἐκτίθειν εἰδώς, τοιαύτη τιμωρὴ τὸν ἑαυτοῦ καθυποβάλλει παιδαγωγόν. Τὸ δὲ ναυτικὸν πληθος ἐνθα οἱ πρὸς βουλῆς διαφῆκεν ἴσθαι, οἱ καὶ ὡς ἐκ ναυαγίου μακροῦ χρόνιοι τὰ οἴκοι κατέλαβον, ὅσοι τέως μὴ τριῶν ἐνὶ τινὶ κακῷ θαλάσσης καὶ λιμῶν καὶ τελετῆς ἀπεγίνοντο.

Cum Mysii aperte defecissent, ab iis quos dixi impulsus, imperator bellum eis infert. Sed nec illud prætereundum est. Cum Blachi principio ab eo conatu ad quem a Petro et Asane inducebantur, rei difficultate territi, abhorrent, fratres, ut po-

εἶ. Ἐτι τοῦ ἐκ Κομνηνοῦ Ἰσακίου κατατρυνεύοντος τῆς Κύπρου, καὶ μήτε χρημάτων ὑποσχέσθαι ἀποτρέσθαι ταύτης προτιθεμένου μὴθ' ὑποκλινομένου τῷ βασιλεῖ, οὐτε μὲν τὰ δεινὰ μετριάζοντος ὅσα ἐκακούργει κατὰ Κυπρίων ἀεὶ καινοτέρως κολάσεις ἐπινοῶν, ἔγνω κατ' αὐτοῦ στόλον καταρτίσειν ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἐπεὶ δὴ μακρὰ νῆες ἠτοιμάσθησαν ἐβδομήκοντα, ναύαρχοι ἀναδείκνυνται ὁ Κομποστέφανος Ἰωάννης, οὐδοῦ ἐπιβὰς γήραος, καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὃς εἰ καὶ εὐήλιξ (25) ἦν καὶ ἀνδρείος καὶ τοῦ βασιλεύοντος ἐξανψιδός, ἀλλ' ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ὑπ' Ἀνδρονίκου ἀχρεῖος πρὸς τῶν ἄλων εἰς τὴν τότε στρατήγησιν συλλελογίστο, καὶ μὲν οὐδ' αἴσιος ἐκρίνετο οἰωνός. Καὶ δὲ ὁ μὲν ἐς Κύπρον πλοῦς ἀκίνδυνος καὶ τὸ πνεῦμα λίην φορὸν, ἠρέμα πως ἐμπέπτον τοῖς λαίφεσι, τὰ δ' ἐξῆς καὶ μετὰ τὸ προσσεῖν εἰς τοὺς Κυπρίους λιμένας ἀπάσης ἀγριώτερα λαίλαπος· αὐτοὺς τε γὰρ ὁ τῆς Κύπρου κρατῶν Ἰσακίος συλλαβὼν ἐτροπώσατο, καὶ ὁ τῶν τότε κατὰ θάλατταν πειρατῶν κρείττιστος, ὁ Μεγαρείτης καλούμενος, ἐπαμύνων Ἰσακίῳ ἀνωῖστί ἐπέθετο ταῖς ναυσὶ, κεκνωμένας εὐρῶν τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸν χερσαῖον ἐξιόντων πόλεμον. Οἱ δὲ τριηράρχαι οὐ μόνον οὐδὲν τι γενναῖον κατώρθωσαν, ἀλλὰ καὶ χερσὶ τῶν ἐναντίων εὐμαρῶς ἐάλωσαν. Καὶ αὐτοὺς μὲν τῷ Μεγαρείτῃ ἐκδίδωσιν Ἰσακίος ἐς ὃ τι βούλεται χρῆσασθαι· καὶ εἶχε τούτους μετὰ μικρὸν Σικελία καὶ ὁ ταύτης τύραννος, εἰς ὃν ὡς δεσπότην ὁ Μεγαρείτης ἀνέφερε τὰ ἑαυτοῦ. Ὁ δ' Ἰσακίος πολλοὺς μὲν τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὴν ἤτταν τοῖς οἰκείοις κατέλεξε τέλει, πολλοὺς δὲ καὶ ἀγρίαῖς ποιναῖς καθυπέβαλεν, ὅποιος οὗτος ἀπαραίτητος ὢν κολαστῆς, ἐν οἷς καὶ τὸν Πεντακηνὸν Βασίλειον, [P. 238] πελέκει ἐκ τοῦ γόνατος θάτερον τῶν ποδῶν ἐκτεμών. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἄριστος τὰ πολέμια, καὶ τῷ Ἰσακίῳ τούτῳ ὡς Ἀχιλλεῖ ποτε Φοῖνιξ μύθων τε ῥητῆρ καὶ τῶν πολεμικῶν ἔργων διδάσκαλος πεφηνώς· ὀργιλώτατος δ' ὢν ἀνθρώπων ὁ Ἰσακίος καὶ κατὰ λέθητα κυχλάζων ἀεὶ τῷ θυμῷ, Τῶν δὲ Μυσῶν ἀποστασίαν μελετησάντων περιφανῆ, καὶ ἀρχηγῶν τοῦ κακοῦ τοῦδε ὢν εἴρηκα γεννημένων, ἐξείσει βασιλεὺς κατ' αὐτῶν. (26) Χρῆ, δὲ κάκεῖνα μὴ παριδεῖν ἀνιστόρητα. Οἱ Βλάχοι ὤκνονον τὰ πρῶτα καὶ ἀπεπύδων πρὸς τὴν ἀπόστα-

Hier. Wolfli notæ.

(25) Posset τὸ εὐήλιξ etiam ad corporis proceritatem referri, quia ἡλικία et ætatem et staturam significat.

(26) Ita describitur hic locus, ut non satis appareat utrum subornata an vera illorum insania

fuerit. Si simularunt, atrox est et fere plus quam Iberica simulatio ferro se lacerare. Si insanierunt, quo pacto edoceri potuerunt ut ea dicerent quæ Asani et Petro placebant?

σιν εἰς ἣν ἐνήγοντο πρὸς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος ὑφορώμενοι. Ἐξ δὲ δειλίας ταύτης τοὺς ὁμογενεῖς ἀπάγοντες οἱ ταυτάμοι εὐκτῆριον ἐδείμαντο οἶκον ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου τοῦ καλλιμάρτυρος, εἰς ὃν πολλοὺς τῶν δαιμονολήπτων συνηθροικότες ἐξ ἑκατέρου γένους, αἱμωποῦς καὶ διατροφῶν τὰς κόρας, λυσιχαίτας, καὶ τᾶλλα ἀκριβῶς διασώζοντας ὅποσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι διαπρίττονται, τοιαύτε τούτοις ἐνθουσιῶσιν ὑπετίθουν φθέγγεσθαι, ὡς ὁ θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένους ἐλευθερίαν ὑπόδοκῃτε καὶ τοῦ χρόνιου ζυγοῦ ἐπένευσεν ἀπαυχένισιν, οὗ χάριν καὶ τον Χριστομάρτυρα Δημητρίου ἀπολιπεῖν μὲν τὴν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν καὶ νεῶν τὸν ἐκεῖ καὶ τὰς παρὰ Ῥωμαίοις διατριβὰς, ἐς δ' αὐτοὺς ἀφικέσθαι ὡς ἐπαρῆξοντα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἔργου ἐσόμενον. Ἀνακωχεύμενοι δὲ τῆρος βραχὺ οἱ παράφοροι οὗτοι, καὶ ἀφ' ἧς τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέγοντες, ἐπιληπτουόμενοι αὐθις διεσοδοῦντο καὶ ἰδῶν ἐνθεαστικὸν καὶ διάτορον μὴ εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἔδρας ἀκμῆν, ἀλλ' ὕπλα μετὰ χεῖρας λαβεῖν καὶ Ῥωμαίοις ὁμόσε χωρεῖν, τοὺς δὲ γε συλλαμβανομένους κατὰ πόλεμον μὴ ζωγεῖν, ἀλλ' ἀποσφάττειν καὶ κατακτείνειν ἀνηλεῶς, μηδ' ἐπὶ λύτροις ἀφίεσθαι, μηδ' ἐπικάμπτεσθαι δεήσασθαι, μηδὲ γονυκλισίαις θηλύνεσθαι, ἀλλ' ὡσπερ τινὰς ἀδάμαντας πρὸς πᾶσαν ἀνευδότης εἶναι παράκλησιν καὶ φθείρειν ἀπαξάπαντας τοὺς συλληφθέντας. Ὑπὸ θεοπρόπων οὖν τοιούτων ὄλον τὸ γένος ἐξομιαθηθέντες τῶν ὄπλων ἄπαντες γίνονται. Καὶ ὡς αὐτίκα εὐήμερῆθη τούτοις τὰ τῆς ἀποστασίας, εἶτι μᾶλλον ἔθεντο τῇ ἐλευθερίᾳ σφῶν ἐπευδοκεῖν τὸν θεόν. Καὶ μικρὸν ἠγγισάμενοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἄνετον καὶ ἀπέλυτον, καὶ κατὰ τῶν ἀποθῆν τοῦ Αἴμου κωμοπόλεων καὶ συγκτήσεων ἐμπλατύνονται. Ἄτερως δὲ τῶν ὁμιλῶντων ὁ Πέτρος καὶ στεφανίσκῳ χρυσέῳ διαδέχεται τὴν κεφαλὴν, καὶ τοῖς ποσὶν ὑποβράπτει καὶ περιτίθησι κοκκοθαφῆς πέδιλον. Τῇ δὲ Ποισθαλάβῳ προσδαλόντες (πόλις δ' αὕτη ὠγυγία, ἐκ πλίνθου πᾶσα ὁπτῆς, καὶ πλείστην ὕσιν περὶ τὸν Αἴμον τὴν περὶ μέτρον ἔχουσα) ὡς οὐκ ἀκίνδονον ἐώρων τὴν πολιόρκησιν, αὐτὴν [P. 239] μὲν ἀντιπαρέρχονται, τὸν δ' Αἴμον ὑποκτέρχονται, Ῥωμαϊκῆς δ' ἐτέρας ἐπικαταβραγέντες ἀπροσδόκητοι κωμοπόλεσι πολλὰ μὲν σώματα Ῥωμαίων ἐλεύθερα, πολλοὺς δὲ βόας καὶ ὑποζύγια καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων χρῆμάτι οὐκ ἐλάχιστον διαρπάζουσιν. Ἐξείσι τοῖς νυν κατ' αὐτῶν Ἰσαάκιος, οἱ δὲ τῶν δυσχωριῶν καὶ ἀπροσδάτων αὐθις ἐπιλαβόμενοι ἀντέτχον ἐπὶ πολύ. Γνόφου δὲ παρὰ δόξαν ἀναδέντος ὑπὸ θεοῦ, ὃς σκότος τίθησι τὴν οἰκίαν ἀποκρυβὴν, καὶ τὰ ὄρη καλύψαντος ἃ ἐτήρουν οἱ Βάρβαροι τὰς τῶν παρόδων στενὰς προλογίσαντες, ἔλαθον Ῥωμαῖοι λάθρα αὐτοῖς ἐπιστάντες, καὶ διασκεδάζουσιν οὕτω καταπλήγας θέμενοι. Καὶ οἱ μὲν ἀρχηγὸι τοῦ κακοῦ καὶ τῆς στρατιᾶς, ὁ Πέτρος δηλαδὴ καὶ Ἀσάν, καὶ ὅσον περὶ αὐτοὺς ἐταιρικὸν ἀπυστατικὸν, κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν χοίρων ἀγέλην ὡς εἰς θάλασσαν τὸν Ἰστρον ὠρμησαν, καὶ τοῦτον διπλωσιάμενοι τοῖς ἐκ γειτόνων Σκύθαις προσέμειξαν ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύστοντος ἐρημίαν πᾶσαν τὴν Μυσίαν ἔχων περιελθεῖν καὶ φρουρὰν ἐπιστῆσαι ταῖς ἐκεῖτε πόλεσιν, αἱ πολλὰ μὲν εἰσι κατὰ τὸν Αἴμον, αἱ δὲ πλείους ἢ γούν ἅπαναι σχεδὸν ἐπιπετρῶν ἀποτόμων καὶ μεριμεφῶν γηλόφων πεπολισμέναι, τοιοῦτον μέντοι οὐδὲν τι καὶ διαπέπραγε,

A pularibus suis cum metum adimerent, eodem nomine præclari martyris Demetrii ædificarunt, in eamque multos dæmoniacos utriusque sexus coegerunt, qui cruentis et perversis pupillis effusisque crinibus cætera omnia exquisite exprimebant, quæ id genus hominum propria habet; eosque docebant in furore proloqui Deo visum esse ut gens Bulgarorum et Blachorum diuturno jugo excusso libertatem consequatur, eaque de causa Christi martyrem Demetrium, relicta metropoli Thessalonica et æde Romanorumque consuetudine, ad ipsos pervenisse, adjuturum id opus. Igitur vecordes isti homines paulum morati, et subito majore spiritu collecto rursus alienati, exagitabantur, et clara voce quasi numine afflati clamitabant non amplius desideræ esse locum, sed arreptis armis Romanos invadendos esse; et qui in bello caperentur, non conservandos aut vendendos, sed inclementer occidendos esse, et prece et pretio repudiatis, neque magis ulla obtestatione moveri oportere quam adamantem. Tota igitur gens a talibus vatibus concitata ad arma concurret; et ut initia defectionis auspicata fuerunt, magis etiam credidere Deum libertati suæ favere. Nec ea contenti in oppida et prædia ab Hæmo remota diffunduntur. Alter vero fratrum Petrus auream corollam imponit capiti et pedibus coccineos calceos inducit. Pristhlabam aggressi (urbs ea Ogygia est, tota latericia et maximum Hæmi spatium complexa) ut oppugnationem non esse tutam videbant, ex præterita ex Hæmo descendunt; et Romana oppida subito adorti multos ingenuos homines, multos boves et jumenta aliarumque pecudum ingentem numerum abducunt. Isaacio adventante rursus in angustiis et inaccessible locis abditi diu resisterunt. Sed caligine præter expectationem a Deo, cujus latebræ in tenebris sunt, excitata, et montes quos Barbari aditu angustiarum obsessæ tuebantur involvente, Romani eos imprudentes oppresserunt; et terrore attonitos ita dissiparunt, ut mali istius auctores et duces cum amicorum cœtu, ut ille percorum grex in evangelio in mare, ita ipsi in Istrum illapsi ad finitimos Scythas trajicerent. Imperator vero, cum nemine prorsus prohibente totam Mysiam pervagari et præsidia in urbes, quæ pleræque in Hæmo sunt, sed plures ac potius fere omnes in præruptis rupibus et altissimis tumulis extractæ, introducere liceret, neutrum fecit, sed cumulis frumenti incensis supplicum Blachorum conflictis verbis deceptus statim retro abiit, relictis illis rebus adhuc plane exulceratis. Unde factum ut Barbari Romanis audacius insultarent.

πρὸς δὲ τὰς θημωνίας τῶν καρπῶν παραδοῦς καὶ τοῖς τῶν ὀφθέντων Βλάχων φανακισμοῖς ὑπαχθεῖς πηλίμπους ἐκ τοῦ παραυτίκα γίνεται, ἔτι ὠδίνοντα παρεῖς τὰ ἐκεῖσε. Ὅθεν εἰς πλατύτερον μᾶλλον ἐπῆρε τοὺς Βαρβάρους κατὰ Ῥωμαίων μυκτῆρα καὶ πλείονως ἤρῳένωσεν.

488 6. Nam is quidem in urbem reversus ut re bene gesta gloriabatur: quidem vero ex ordine judicium, Monasteriotes Leo, salse dicebat Basillii Bulgaroctoni animam dolere, qui cum Bulgaros funditus delevisset, edixerit, si quando Blachi de novo novis rebus studuerint, suum exemplum imitandum esse, et provincias castris in ea positis peragranda ei qui bellum cum eis gesserit, eo edicto in Sosthenii monasterio affixo. Quod nunc sit irritum, quod imperator ea quæ ille multis annis confici jusserit, tam exiguo momento absolverit ut illi tale nihil in mentem venerit. Asan vero maximis auxiliaribus Scytharum copiis suo arbitrato delectis reversus cum 489 Mysiam patriam perpurgatam et Romano exercitu vacuam reperisset, factus insolentior et jactantior, Mysiæ incolumitate et dominatu non contentus maxima Romanis detrimenta inferenda et Mysorum ac Bulgarorum dominatum, ut olim fuisset, omni contentione conjungendum esse censuit. Quodsi ipse imperator ut prius, iterum ad bellum exiisset, fortasse res bene gesta esset: verum is alacritate sua in aliud tempus dilata Joannem sebastocratorem patrum suum cum imperio ablegavit; qui exercitu non temere, sed plane laudabiliter gubernato, et hosti, qui contractis in unum copiis in planitiem descenderat, non parvis cladibus illatis, imperium ob affectati regni suspicionem deponere jubetur, et in ejus locum Joannes Cantacuzenus Cæsar, qui imperatoris sororem in matrimonio habebat, sufficitur. 490 Erat is vir procerca statura, forti animo, voce magna, bellicosus, sed ob audaciam et arrogantiam fere perpetuo adverso Marte pugnabat, inter alios et ipse ab Andronico excæcatus. Cum autem 491 barbaros vitata planitie in montibus se tenere audivisset, non cogitavit illos rediciendum virium causa, et quo tutiores sint, ibi commorari: sed id factum timiditatem interpretatus in medio campo castra posuit, neque custodiis neque excubiis accuratioribus usus, neque vallo communito. Itaque noctu a Barbaris oppressus vix evadit,

ζ'. (27) Ὁ μὲν γὰρ τὴν βασιλίδεα καταλαβὼν ἐπὶ τοῖς καταρωθωμένοις ἦν βρονθούμενος, ὡς καὶ τινα τῶν ἐπὶ τῷ δικάζειν (ἦν δὲ οὗτος ὁ Μοναστηριώτης Λέων) παθήνασθαι εἰπόντα τὴν τοῦ Βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου ψυχὴν, ὅτι τὸ τυπικὸν αὐτοῦ βασιλεὺς παρεδρέψατο καὶ ὅσα ἐπὶ τῇ τοῦ Σωσθενίου μνηῆ ἐκεῖνος διέθετο, καὶ κατὰ τοῦτο νεωτερίσαι τοὺς Βλάχους, ἐρεσχελῶν καὶ διασύρων οὐ καθυφῆκε βραχὺ ὡς δῆθεν σφαλέντα περὶ τὴν πρόβρῃσιν, φάσκων ὡς αὐτὸς αὐθις εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν καὶ δουλείαν τοὺς ἀποστάτας συνέπεισέ τε καὶ ἐπανήγαγεν ἀκαριαίως οὕτως ὡς οὐδὲ χρονίως ἐκεῖνος, καὶ μάτην αὐτὸν ὡς ἀπὸ δαφνηφάγου λαίμακον καὶ Δελφικοῦ μαντικοῦ τρίποδος ἀπερεύγεσθαι τὰ τοῦ ψεύδους ὀδωδῶτα καὶ διάκενα θεοπρόπια. Ὁ δὲ περὶ τὸν Ἀσάν Βάρβαροι τὸν Ἰστρον διαδάντες καὶ τοῖς Σκύθαις συμμίζαντες, πλείστον ἐκείθεν συμμαχικὸν, καθὼς ἤρουντο, στρατολογήσαντες ἐς τὴν πατρίδα Μυσίαν ἐπαντῆκον, καὶ σεσαρωμένην ἀτεχνῶς εὐρόντες αὐτὴν καὶ Ῥωμαϊκοῦ κεκωνωμένην στρατεύματος μετὰ κόμπου ἐπεισέφρησαν, οἷα λεγῶνας πνευμάτων τῶν ἐκ Σκυθῶν ἐπαγόμενοι σύναρσιν. Ἦθεν οὐδ' ἠγάπων εἰ τὰ ἐκυτῶν ἔχουσι σώζειν καὶ τὴν τῆς Μυσίας μόνην περιβαλοῦνται τοπάρχησιν, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὰ Ῥωμαίων μέγιστα βλάψουσι καὶ τὴν τῶν Μυσῶν καὶ τῶν Βουλγάρων δυναστείαν εἰς ἓν συνάψουσιν ὡς πάλαι ποτὲ ἦν, οὐδαμῶς ἠνείχοντο. Καὶ ἦν ἂν δισσοῦμενα τὰ καλὰ, εἴπερ αὐτὸς καὶ πάλιν [P. 250] ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν ἀποστάτων ἐξώρμησε. Πλὴν ἀλλ' αὐτὸς μὲν τὴν οἰκίαν ὁρμὴν εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερέθετο, τὴν δ' ἀρχηγίαν τῷ πρὸς πατρὸς ἐνεχείρισε θείῳ τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ. Ὁ δὲ οὐκ ἐπισφαλῶς, ἀλλ' ὡς ἔγαν ἐπαινετῶς διακυδερνήσας τὴν στρατιάν, καὶ τοὺς πολεμίους ἐν τῷ σμυδαεῖν λυπήσας οὐχὶ βραχέα εἰς ὁμαίχμιαν συσπειμαθέντας καὶ εἰς πεδία ὑποναταδάντας ἱππήλατα, μετὰ μικρὸν τὸν στρατηγὸν ἀποζωννυται, ὑποβλεπόμενος βασιλεῖα. Διαδέχεται δὲ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Καῖσαρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, γαμ' ἵδρὸς ὧν τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀδελφῶ. Ἀνήρ (28) δ-

Hier. Wolfii notæ.

(27) Ὡς καὶ τινα. Corruptus hic locus est, aut saltem ita intricatus ut fere nulla certa sententia ex ea possit colligi. Quare vetusti codicis lectio-nem, etsi nec ipsam talem, qualem ratio gram-matica postulat, paulo tamen expeditiorem in conver-tendo sum secutus. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὴν βασι-λίδεα πόλιν καταλαβὼν ἐγκαυχώμενος ἦν ἐπὶ τοῖς διαπραχθεῖσιν αὐτῷ ἔργοις, ὡς καὶ τινα τῶν κρι-τῶν (ὁπῆρχε δὲ οὗτος ὁ μοναστηριώτης Λέων) λυ-πηθῆναι ἔφη εἰπόντα τὴν τοῦ βασιλέως Βουλγαρο-κτόνου ψυχὴν. Ἐκεῖνος γὰρ ὅτε τούτους εἰς τέλος διέφθειρε, διετάξατο, εἴπερ πάλιν εἰς ἀποστασίαν ποτὲ τραπῶσιν οἱ Βλάχοι, οὕτως ὀφείλει ὁ μέλλων καταπολεμῆσαι αὐτοὺς πειθῆσαι τὰ αὐτοῦ κατοῦνο τοπία καὶ εἰσελθεῖν εἰς αὐτοὺς, καὶ τὴν τοιαύτην διάταξιν ἐν τῇ τοῦ Σωσθενίου μοῦ ἦ ἔθηκεν. Ἐψεύσατο

γῶν ἢ τοιαύτη διάταξις, καθότι σὺ, βασιλεῦ, εἰ διὰ πολλῶν χρόνων ἐκεῖνος διετάξατο πληρωθῆναι, οὕτω συντόμως διῆλθεσ ὡς οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ἀνέβῃ ἐκεί-νου ποτὲ, γελῶν δῆθεν καὶ ἐμπαίζων τὰ παρ' ἐκεί-νου διατεταγμένα.

(28) Amplius integro folio descripsi ex vetusto codice. (Cæteri duo habebant hæc tantum: ἀνὴρ δ' οὗτος ἀξιόθεατος — σκαπτομνοῖς πρότερον) Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τὴν ἡλικίαν μακρὸς καὶ ἀνδρείος τὴν ψυ-χὴν καὶ μεγαλόφωνος καὶ ἐν ποκέμοις δόκιμος, αἰε ποτε δὲ ἐδυστύχει ἐν τοῖς πολέμοις δι' ἣν εἶχε θρα-σύτητα καὶ ἀλαζονίαν· ἐξωρόχθη δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλ-μοὺς παρὰ Ἀνδρονίκου μετὰ τῶν ἄλλων. Ὅθεν καὶ τοὺς βαρβάρους ὁ Καῖσαρ ἀκούων ἐν δρασὶ διάγειν καὶ μὴ εἰς τὸν κάμπον κατέρχεσθαι, μὴ διαλογισα-μένος ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν ἀνάπαισιν καὶ ἀσφάλειαν

οὗτος ἄξιόθεατος τὸ εἶδος καὶ πλουτῶν ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν, τότε δὲ οὐ καλῶς τὸν κατὰ Βλάχων διεστρατήγησε πόλεμον. Ὅθεν διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος. Ὁ δὲ καὶ πάλαι μὲν ἐν ἠδρεὺς τῇ βασιλείᾳ, ἦν· καὶ τὸν κατὰ Λατίνων ἐστρατήγει πόλεμον, ὥστε καὶ νύκτωρ τοῦ τεμένους ἄδυτον εἰσιῶν ἀνασιεῖν πρὸς ἀποστασίαν ἐπειράτο τὸν δῆλον. Ὡς δ' οὐ προὔγῳρει τῆνικαῦτα τὰ ἑαυτοῦ διαβούλια, σπονδὰς ἐκ βασιλέως δεξάμενος τὴν μὲν ἔφεσιν καὶ πάλιν ἔτρεψε τὴν αὐτὴν, κατέχων βίᾳ καὶ ἄγχων ὡς ἵππον εὐήνιον τὸ ἐνδόμυχον φίλαρχον, τότε δὲ ὡς ξυρὸς ἀκόνης τῆς συνδρομῆς τῶν στρατευμάτων λαδόμενος ὑπέθηξεν ἑαυτὸν πέρας ἐπιθεῖναι τοῖς σκεπτομένοις πρότερον. Καὶ δὴ συμβούλοις εἰς τοῦτο [P. 241] χρησάμενος τοῖς ὄσον κατὰ γένος ἐκείνῳ συνήπτοντο πατριώταις (ἐκ τῆς Ἀδριανῶν δὲ ὄρμητο πόλεως), πολλοῖς οὖσι καὶ σύμψαι δυνατοῖς, τὸ ἐρυθρὸν ὑποδύεται πέδιλον, καὶ μεταδὰς ἐκεῖθεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς παντὸς ἀναγορευθεῖς τοῦ στρατεύματος αὐτοκράτωρ τὴν ἐς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν στέλλεται, καὶ περὶ τὸ ἔξω λεγόμενον καταστρατοπεδεύεται Φιλοπάτιον. Περὶ δὲ δεῖλην μετὰ τῶν εὐοπλοτάτων δυνάμεων τῷ τείχει προσπελάσας τῆς πόλεως, ἵππῳ ἐποχος ὦν παρὰ τοσοῦτον μὴ παντὶ μέλανι παρ' ὄσον λευκαὶ τρίχες ἐς κύκλον σεληναίας περιηγόμεναι φεῖσαι ἦσαν περὶ τὸ μέτωπον, τοῖς ἐπὶ τῶν τειχῶν βασιλικοῖς καὶ θεαταῖς τῶν δρωμένων ἀστυπολίταις ἀπειλητῆς ἅμα καὶ παραινέτης ἐδείκνυτο. Τὰ μὲν γὰρ αὐτοῦ φρονούντας εὐ παθεῖν ἔφασκεν, ὡς ἄρα

exercitu variis modis afflicto : nam alii jacentes in tentoriis occidebantur, alii inermes in fuga capiebantur. Qui vero usque ad Cæsaris tabernaculum profugerant, majorem ejus quam hostium acerbilitatem sunt experti, a quo contumeliis ut proditores proscindebantur. Ut autem susceptum dedecus aboleret, armatus Arabicum equum conscendit, scutoque in manus sumpto in confertos hostes est invectus, vociferans : « Sequimini me, » cum nec videret neque sciret quo iret aut quid in castris fieret. Romanis ita victis et fugientibus, omnia tabernacula sunt direpta et vexilla capta et aureæ Cæsaris vestes ferrugineo colore interpunctæ ; quas Petrus et Asan induerunt, ante exercitum incendentes, et tabernacula sua in planitie fixerunt. Imperio Cantacuzeno Cæsari abrogato, dux totius exercitus declaratus est Branas Alexius, brevi quidem ille statura, sed magno ingenio et prudentia vir, atque illa ætate summus imperator. Qui exercitu suscepto non confidenter sed circumspecte castra metabatur, instructa progrediens, atque in id intentus ut et hostem detrimentis afficeret et omnes copias periculi expertes conservaret. Ita multis angustiis superatis, ad locum qui Niger tumulus dicitur pervenit. Ibi castris positus valloque munito res bene gerendæ spem hominibus afferebat. Sed cum regni cupiditate perpetuo æstuarer, tum animum suum deciravit. Nam idem Branas cum primum ab imperatore dux ad bellum Siculum missus, auxilia Ger-

Hier. Wolfii notæ.

ἐν τοῖς τοιοῦτοις εὐρίσκονται ὄρεσιν, ἀλλὰ δεῖλιν τοῦτο κρίνας αὐτῶν, μέσον τοῦ κόμπου ἐποίει τὰ αὐτοῦ κατονοτόπια, μῆτε φυλακὰς ἔχων ἀκριβεῖς ἢ βίγλας, μῆτε μὴν βάλλων χάρακα. Νυκτὸς οὖν αὐτῷ οἱ Βάρβαροι ἐπιθέμενοι, μόλις αὐτὸς διασώζεται, καὶ τὸ στρατεύμα πολυτρόπως ἐκάκωσαν· οἱ μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν ἐν ταῖς τένταις κείμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καταλαμβανόμενοι ἐφρονέοντο, οἱ δὲ ἀναρμῆματοι φεύγοντες ἐξωγρόντο. Ὅσοι δὲ φυγεῖν ἠδυνήθησαν καὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος κατοῦσαν ἔλθειν, πικρότερον αὐτὸν ὑπὲρ τῶν πολεμίων εὐρίσκον, ὑβρίζοντα καὶ διαβάλλοντα ὡς προδότας αὐτούς. Θέλων γοῦν ὁ Καῖσαρ τὴν ἑαυτοῦ νίκην ἀνακαλέσασθαι, ἠρμκτώθη καὶ ἐκαβαλλίκευσε Ἀραβικὸν φαῖν, καὶ ἔλαβε καὶ κοντῆριον εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ὄρμησε κατὰ μέσον τῶν πολεμίων κράζων καὶ λέγων, Ἀκολουθεῖτέ μοι, μὴ βλέπων, μὴδὲ γινώσκων ὅπῃ πορεύεται ἢ τί ἐν τῷ στρατῷ γίνεται. Νικηθέντων οὖν οὕτω τῶν Ῥωμαίων καὶ φευγόντων, ἠρπάγησαν παρὰ τῶν Βαρβάρων αἱ κάτουσαι πᾶσαι καὶ τὰ χρυσοῦφῃ ροῦχα τοῦ Καίσαρος, τὰ μετὰ τῶν γεραίων χρωμάτων σεσημειωμένα, καὶ τὰ φλάμουλα, ἅτινα καὶ ἐνεδύσαντο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσαν προπορευόμενοι ἐμπροσθεν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐπὶ τὸν κάμπον ἔκτοτε κατελθόντες τὰς τέντας αὐτῶν ἐκεῖ ἔστησαν καὶ κατεσκήνωσαν. Παραλυθεῖς δὲ ἀπὸ τῆς τοιαυτῆς ἀργῆς ὁ Καντακουζηνὸς Καῖσαρ, ἀνηγορεύθη στρατηγὸς τοῦ ὄλου στρατεύματος ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος, βραχὺς μὲν κατὰ τὴν ἡλικίαν, βαθὺς δὲ τὴν γνώμην καὶ ποικίλος τὴν φρόνησιν καὶ τῶν εὐρισκομένων τότε ἀνθρώπων ὁ στρατηγικώτατος. Ἀλλ' οὗτος τὴν στρατιάν παραλαβὼν οὐ θρασυῖς, ἀλλὰ μετὰ ἀσφαλείας καὶ φυλάξεως τὰ τοῦτου ἐποίει κατονοτόπια, τακτικῶς τοῖς ἐμπροσθεν

προπορευόμενος, καὶ προθυμοποιούμενος θάλπειν τοὺς ἐχθρούς, ἐπιμελούμενος δὲ ὅπως καὶ ὁ στρατὸς ἄπας ἀκινδύνως διέρχεται. Διελθὼν δὲ τόπους δυσδιάτους πολλοὺς φθάνει κατὰ οἶνα τόπον Μέλανα βουρὸν καλούμενον, κίχισσε κατασκηνοὶ καὶ χάρακα βάλλει, καὶ ἐφαίνεται ὡς καὶ χρηστότερον τε ἐργάσεται. Ἐχθρῶν δὲ δι' ἐπιθυμίας ἀεὶ ποτε καὶ φανταζόμενος εἰς τὸ ὕψος ἀναθῆναι τῆς βασιλείας, τότε τὸν ἅπαντα σκοπὸν αὐτοῦ ἐφανέρωσεν. Ὁ αὐτὸς γὰρ Βρανᾶς καὶ πρῶτον, ὅτε εἰς τὸν κατὰ τῆς Σικελίας πόλεμον στρατηγὸς παρὰ τοῦ βασιλέως κατέστη καὶ τὸ ἐξ Ἀλεμανῶν συμμαχικὸν ἀνελάβετο, διακρίνας ὡς ἀρκετὸν ἔστι συνεργῆσαι αὐτῷ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἐθάβρει τοσοῦτον τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα ὥστε τὴν βουλὴν αὐτοῦ φανερώσαι), ἔγνω καὶ αὐτὸς βιάσθαι τὴν ὁδὸν ἣν ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἐβάδισε καὶ ἐβασίλευσεν· ἐξεληθὼν γὰρ νυκτός καὶ πρὸς τὸν μέγαν τῆς ἁγίας Σοφίας νκὸν εἰσελθὼν καὶ μέσον τοῦ ἱεροῦ στάς παρεκάλει τοὺς εἰσερχομένους βοηθῆσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἀδικου καὶ παραλόγου τοῦ βασιλέως ὀργῆς, λέγων ὅτι Οὐδὲν προσέκρουσά τι ἢ ὅλως ἔξω τοῦ ὀρισμοῦ καὶ τοῦ θελήματος ἐγενόμην αὐτοῦ. Καὶ ἤρξατο ἐγκυχῶσθαι ἐν τοῖς αὐτοῦ στρατηγῆμασιν. Οὐ γινώσκετε, ὦ ἄνδρες, ὅσα ἐν πολέμοις ἠνδραγάθησα, καὶ δεύτερον καὶ τρίτον διὰ στρατηγικῶν μεθόδων τοὺς ἐχθρούς ἐνίκησα· Καὶ ἐκίνει πρὸς στάτιν τὸν λαόν. Ὡς δὲ εἶδε μὴδὲν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ γίνεσθαι, ὄρκους ἐκ βασιλέως δεξάμενος τὴν στάτιν διέλυσεν, ἔτρεψε δὲ ὁμῶς καὶ εἶχε καθ' ἑαυτὸν τὸν τοιοῦτον τῆς ἀποστασίας σκοπὸν. Ὡς δὲ τότε καιρὸν ἐπιτήδειον εὔρε καὶ ἔλαβεν ἐξουσίαν τοῦ στρατηγῆς εἶναι ἀπάσης τῆς στρατιᾶς, ἔχων καὶ τὸν ἅπαντα στρατὸν μεθ' ἑαυτοῦ, εἰς φανερόν τὰ ἐκ κρυπτῶ μελετώμενα ἀνεκήρυξε.

manorum quæ acceperat satis habere virium ad juvandos conatus suos ratus (nam Romanis legionibus tantum non fidebat ut eis consilium suum aperire auderet) eandem viam et ipse ingredi statuit quæ Isaacium ad imperium perduxisset. Igitur magnus S. Sophiæ templum ingressus, in medio stans opem introcuntium contra iniquam et perversam imperatoris iram, quem nulla re offendisset neque quidquam præter mandata et voluntatem ejus fecisset, implorat, et res gestas suas celebrare instituit: « An ignoratis, inquit, viri, quam fortiter in bellis me gesserim? ut hostes iterum ac tertium industria mea superarim? » Et populum ad seditionem concitat. Ut autem se nihil proficere videbat, promissa ab imperatore impunitate cæptis destitit, eadem cupiditate nihilominus retenta; cujus tum ex splendæ occasione data, cum totius dux exercitus esset declaratus, quæ diu animo celarat in apertum protulit. Cognatisque suis in consilium adhibitis, qui Adrianopolim, ut et ipse, patriam habebant, multis et potentibus viris, rubrum calceum induit; utque inde in patriam digressus, et ab omni exercitu imperator salutatus, ad urbem imperatricem contendit, et castris ad exterius Philopatium positus vespere cum instructissimis copiis ad mœnia accedit, equo plane nigro insidens, nisi quod in fronte albam maculam instar lunaris orbis habebat, et imperatorios milites et cives, qui ex mœnibus illa spectabant, simul et monet et minis terret. Nam si portis apertis ultro in partes suas concesserint, servatorem et benefactorem habituros; sin per januam et non aliter ingredi cupienti resisterint, utique si clam ingressus et imperium latrocinio quodam consecutus fuerit, se causam habiturum sic agendi cum eis ut immanes feræ, quæ pulsas pastoribus caulas perfrugerint. Quæ cum jactasset, acie velut ad pugnam instructa in castra revertitur. Postridie sole orto rursus ad urbis mœnia accedit; et exercitu, ad terrestrem portam, quæ Charsii dicitur, in dextrum et lævum cornu instructo, medium phalangem ipse oblinens copias urbe effusus aggreditur. Imperator enim suos milites non tantum intra portas urbis collocarat, sed et partem quam longissime excurrere extra fossas et cum hostibus congredi et fatigatos hostibus urgentibus ad mœnia refugere jusserrat, ut ab iis qui in turribus starent juvarentur. Ac usque ad meridiem sagittis et jaculis utrinque diuicatum est, Branæ factione aliquandiu nonnihil superiore ob belli usum, atque in ea Latinorum peditatu potissimum. Nam qui ex Siculo exercitu adhuc in vivis erant, eos imperator custodia et vinculis liberatos armis datis Branæ ad Hæmum proficiscenti miserat, qui optimam phalangem pedestrem explebant, sculo equestri, prælongo ense et lancea armati. Cum autem equitum quoque turmæ iis opem tulisset, urbani vi pelluntur, et quamvis inviti, fossa superata, ad mœnia se recipiunt, propugnatoribus eos adjutantibus.

καὶ εἰ διαπετάσσαντες τὰς πόλεις αὐτὸν εἰσδέχονται σωτήρᾳ τε καὶ εὐεργέτην εὐρήσουσιν· εἰ δὲ διὰ τῆς θύρας εἰσιόντι καὶ μὴ ἀναβαίνειν ἀλλαχόθεν ἐθελοντι ἀντιβαίνειν δὴπου καὶ ἀντισταίεν, πάντως κλέψας τὴν εἰσοδὸν καὶ ληστεύσας τὴν βασιλείαν ἐκεῖνα ἀνεπεγκλήτως ἐργάζεταιτο ὅποσα καὶ ὠμύστα· ὄθρες τοὺς ποιμένας παρωσάμενοι καὶ μὴ διὰ τῆς αὐλῆς τῶν προβάτων, ἀλλ' ἐτέρωθεν εἴσω παριόντες. Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα μεγαλαυχίσεις, καὶ ἅμα παράξιν ἐνδειξάμενος ὁποίας χρεῖα τοῖς ἐτοιμασθεῖσιν εἰς πόλεμον, πρὸς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον [P. 242] ὑπενόστησα. Τῇ δ' ἐπίοση ἄρτι τοῦ ἡλίου τὰ ἔψα φασισβολοῦντος πρὸς τοῖς ταίχαισιν αὐθις τῆς πόλεως γίνεται, καὶ πάλι ταῖς χερσαῖαις πόλαις ἀντιτάξας τὴν στρατιάν, αἱ τοῦ Χαρσίου λίγονται, εἰς δεξιὸν καὶ εὐώνυμον κέρας αὐτὴν διαιρεῖ, καὶ τὸ μέσον αὐτὸς ἐπέχων τῆς φάλαγγος ἐφήσει τοῖς ἐκχεομένοις τῆς πόλεως στρατοῖς συμπλέεσθαι. Οὐδὲ γὰρ μόνον ἐντὸς τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τὸ ὑπερπονοῦν ἑαυτοῦ κατεμέρισε βασιλεὺς, ἔστι δ' ὁ καὶ τῶν τευχῶν ἄνωθεν ἐπέταξεν ἐφεστάναι, ἀλλὰ καὶ μέρος ἀποδιελόμενος ἐπέτρεψεν ἐπεκθεῖν ἐξωθεν ἑκαστάτω τῆς τάφρου καὶ τοῖς πολεμίοις ὡς ἐνον ἀντ'φέρεσθαι. Εἰ δὲ γε κίμωνσιν ἐπιβροσάντων τῶν ἐναντίων, προσφύεσθαι παρήνει τοῖς ταίχαισιν, ὅπως οἱ τῶν πυργοβάσεων ἄνωθεν αὐτοῖς ἐπαμύνωσιν. Ἔως μὲν οὖν σταθιρᾶς μεσημβρίας τοξασμοὶ καὶ ἀκροβολισμοὶ παρ' ἑκατέρων ἐγίνοντο τῶν μερῶν, καὶ βραχὺ τι μὲν ἄχρητινὸς ἐκράτουν τῶν τοῦ βασιλέως οἱ τοῦ Βρανᾶ ὡς πολέμων ἔμπειροι, καὶ τούτων μάλιστα οἱ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ πεζικοῦ συγκροτούμενοι σίφους, ἐπὶ καὶ οἱ τοῖς ζώσιον ἐτι συνεξητάζοντο ἐκ τοῦ ζωρηθέντος Σικελικοῦ στρατεύματός, τούτους ὁ βασιλεὺς τῆς φρουρᾶς ἀνεῖς καὶ δεσμῶν καὶ ὀπλιτισμοῖς ὑπαγαγῶν πρὸς Βρανᾶν ἀπέστειλε τὴν ἐς τὸν Αἴμον στελλόμενον, καὶ ἦσαν κρατίστη φάλαγξ τῶν περὶ αὐτὸν πεζικῆ, ἵππικῆ, θυρεῶ καὶ ξίφει ἐπιμήκει καὶ δόρατι ἐγγύρει φρακτόμενοι. Ἐπιδοηθήσαντος δὲ καὶ τοῦ κατὰ σφᾶς ἱππεύοντος τάγματος, κατὰ κράτος οὕτω τοὺς ἐξ ἄστεος τρέπονται ὡς καὶ τὴν τάφρον ἄκοντας διαδέναι καὶ προσφύναι τοῖς τεύχαισιν ἐπὶ μνον δὲ αὐτοῖς οἱ τῶν τευχῶν ὑπερφαινόμενοι. Καὶ τὰ μὲν τῆς τούτῃ ἡμέρας ἐν τούτοις ἔληξεν ἀνοχεύσας δ' ἐφ' ἡμέραις πάντα τὰς οἰκείας δυνάμεις ὁ τυραννὸς τῶν αὐτῶν καὶ πάλιν ἔχεται πόνων, τοῖς περιθόλοις ἐπιστάς τῆς πόλεως. Ποιῶν δ' ἐπίφοβον τοῖς ἀστυκοῖς ἑαυτὸν καὶ διαστασιάζειν τὰ ἐνδὸν πειρώμενος, μοῖρᾶν τινα τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς παρελόμενος ἐκπέμπει κατὰ τὴν βόρειον ἀντιπορθμον τῆς πόλεως πλευρᾶν, ἧτις πόρος Βοδῆς κικλήσκειται, ἀφ' ἧς κατιφανῆς ἐστὶν ἀκριβῶς ὁ μέχρι τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀνακτόρων συρόμενος θαλάττιος ὄλκος, καὶ ὅσα πρὸς ἄνεμον Βορρᾶν ἐπινενεύκασι μέρη τῆς πόλεως. Καὶ οἱ γε τὸ ἐπιτετραμμένον τέλει διδόντες, τοὺς ἐκεῖσ' πη μετεώρους γηλόφους ἀνιόντες τὰς σημαίας ἠνέμισαν. Ὁ δὲ ἡλῖος τοῖς ὠραξιν ἐμπύπτων καὶ τοῖς τῶν στρατιωτῶν προσβάλλων θώραξι νεοσημῆκτοῖς οὖσι καὶ

λαίοις ἐποίει ἀποπάλλεσθαι τούτων κατὰ καμπὴν καὶ ἐπάνοδον τῶν ἀκτίων σελαγιτμάτων ἐκφυρτήριατα, ὡς καθ' ὁμηγύρεις τὸν ἀστυκὸν συλλέγεσθαι δῆμον εἰς τὰ ἀνεστηκότα τῆς πόλεως γήλοφα καὶ τὰ πραττόμενα θεῖσθαι καὶ διὰ πλείστου τίθεσθαι θαύματος. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς τῆς Προποντιδῶς οἰκητῶρας εἰς ἐαυτοὺς ἐπεσπάσαντο, οἳ μάχης μὲν οὐ πάντες ἴστορες, κώπην δ' ἐλαύνειν παμπληθεῖ ἄριστοι. Ὅθεν τὰ πρὸς ἰχθύων ἄγραν παρ' αὐτῶν ναυπηγούμενα σκάφη εἰς πολεμιστηρίους συνακρότησαν οὗτοι ναῦς, σκίσι παχέαις ἐκατέρωθεν αὐτὰ διεληφότες, καὶ οἱ μὲν σφενδόνας ὠπλίσαντο, οἱ δὲ τόξα καὶ γωρυτὸν ἀνέλαβον. Καὶ οὕτως εἰς ἀρεῖκούς ἄνδρας ἐκ δικτυοπλόκων μετασκευασθέντες κατὰ τῶν βασιλικῶν [P. 243] ἰσχύουσι καὶ κραταιοῦντα: τριηρέων, αἱ τὴν πόλιν περιουῶσι τὰς ἐκ τοῦ στρατεύματος τοῦ Βρανᾶ νοκτερινὰς ἐφόδους ἐσκόπουσι καὶ ἐτήρουν ἐπιμελῶς τὸν πορθμὸν, μὴ πως τὴν διὰ τῶν χειρῶν πύλων πύροδον ὁ τύραννος ἀπογνοῖς διὰ τῶν παρακτιῶν λάθοι ἐνδοθεν παρεισδύς. Οἱ δ' ἐπὶ τῶν μακρῶν νηῶν τὰ μὲν πρῶτα μαίνεσθαι ᾤοντο ἀτεχνῶς τοὺς τῶν ἰχθύων ἀγρευτὰς, εἰ οὕτως ἐπὶ τῶν ἀλιῶν μόλις σαλεύοντες ἐγχερίψαι αὐτοῖς ἀπεθάρρησαν ὡς δὲ κειρὸς ἐνειστήκει τοῦ βάλλειν καὶ βάλλεσθαι, αἱ μὲν μετὰ βυκάνων καὶ σαλπύγγων ἔξορμοι γίνονται, τὰ δὲ τῶν ἀσπαλιευτῶν πορθμεῖα σιγῆ, καὶ οἱ ἐπ' αὐτῶν μένεα πνέοντες ἔτυπτον τὴν θάλασσαν ἔβρημοῖς, καὶ συμβαλόντες ὑπερτεροῦσι τῶν ἀντιπάλων μεγίστων σκαφῶν καὶ ταῖς τῆς πόλεως ἡῶσι συγκλείουσι. Τὰ μὲν γὰρ διὰ τὸ μήκιστα εἶναι καὶ δυσδιέλικτα οὐκ ἐκ τοῦ αὐτίκα ἐμάκρυνον τὸ ἀνθιστάμενον, τὰ δὲ συμφορηθὸν ἐπιόντα καὶ πολλὰ μίαν τριήρη συμμείδην περιόντα, ἐκ τε πρύμνης καὶ πρῶρας καὶ παρ' ἐκάτερον τοῖχον μαχόμενα, ὡς ἐν στενοπόρῳ πορθμῷ τὴν νίκην εἶχον ἐπινηχομένην αὐτοῖς καὶ λαμπρὸν ἀνίστων τρόπαιον (29). Ἄλλ' οὐκ ἐς πολὺ τὸ ἐκ τῆς ἡττης αἴσχος ὑπεναγκάσαντες οἱ τοῦ στόλου τοῦ βασιλέως παλιῶν τῶν λεμβοῶν τιθέασιν. Τίχον δ' ἂν καὶ τῶν ὑγρῶν πυρὶ τὰ πορθμεῖα ἠφάνισαν, εἰ μὴ ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐστῶτες ἐπέσθηθησαν οἱ τοῦ Βρανᾶ ὀπλομάχοι, ἐκ τῶν λόφων καταβάντες τῶν ναυτικῶν.

ζ'. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀποστάτης ὡς οὕτως κλέπτειν ἔχει τὴν πύροδον οὐτε μὴν πολέμῳ ἢ πειθοῖ ἀνύσκει εἶσιν οἱ τὰ μελετώμενα, ἄλλην τραπέσθαι διανοεῖτο· ἢ γὰρ λιμῶ τὴν βασιλίδαν παραστήσασθαι πόλιν, μεγίστην ἐπιστήσας αὐτῇ καὶ κρατίστην ἐλέποιν τὴν τῶν ἐδωδῶμων ὑποσπίνουσαν (ἡδὴ γὰρ ἡ ἐψα τε καὶ ἐσπέριος ὑπὸ Ῥωμαίους λῆξας αὐτῶν προσεχώρησε), μηδεμίαν ἐπισκήψας νῆα σιταγωγὸν καταίρειν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἢ προσδραλεῖν μετ' ἀκμαϊότερου στόλου καὶ πλείονος. Ἐκείνη δ' ἦν ἀνελίττων κατὰ νόον ἂ μὴ τὸ θεῖον ἐπιταλῆ γενέσθαι κατένευσεν. Ὁ γὰρ

A Tyrannus vero suis ad 494 dies v recreatis rursus eosdem labores oppugnandi mœnia capessit, simul ut se urbanis formidabilem præberet, simul etiam ut dissidium inter cives exitaret; ac partem copiarum ad septentrionale latus urbi obversum mittit, qui Bosphorus dicitur. Unde tractus maris qui usque ad Blachernium palatium pertinet aperte cernitur, cæteræque partes urbis quæ ad Aquilonem vergunt. Ii ergo jussa exsequentes, vexillis in altum elatis, tumulos occupant. At solis radii qui in thoraces et arma militum recens pollta et lævia incldebant, refracti ignis instar relucebant. Itaque urbanus populus turmatim in editiores colles urbis illius spectaculi gratia convolans, summa admiratione afficitur. Deinde Propontidis etiam incolas attraxerunt, non in re militari sed in remis agendis maximo numero exercitatissimos. Ii scaphas ad piscium capturam fabricatas in naves bellicas mutarunt, 495 crassis tabulis utrinque affixis, alii fundis, alii arcibus et pharetris armati. Atque ita ex piscatoribus in Mavortios viros mutati cum imperatoris trirēibus fortiter dimicant. Quæ urbem circumveantes nocturnas Branæ impressiones observabant, ac fretum diligenter, tuebantur, ne forte tyrannus desperato per terrestres portas ingressu clam per littorales ingrederetur. Ac principio piscatores insanire visi, quod ægre in naviculis fluctantes impetum in longas naves facere audent: ubi ad arma ventum est, maximas hostium naves cum buccinis et tubis invectas tacite quidem sed fortiter adorti superant et in urbana littora compellunt. Nam eæ quia longissimæ erant et tardæ, lembis piscatorum non statim nocere poterant: hi vero quia confertim irruebant et multi unam trirēmem circumdabant, a puppi et 496 prora et utroque latere pugnantem, in angusto freto victoria potiti illustre tropæum erexerunt. Sed imperatorii classarii, non diu eo dedecore tolerato, naviculas vicissim fugant; easque forsitan igni Græco absumpsissent, nisi Branæ milites ex colibus ad littora digressi suppetias illis tulissent.

D 7. Cæterum ubi seditionis auctor animadvertit so neque clam penetrare nec aperta vi consilium suum exsequi posse, alia via rem aggrediendam censuit, ac imperatricem urbem aut fame ad deditionem compellendam, annonæ penuria machina firmissima et acerrima admota (jam enim et Orientales et Occidentales provinciæ ad eum delecerant, quibus edixerat ne qua frumentaria navis Byzantium appelleret), aut cum firmiore et majore classe impetum faciendum. Verum eaolvebat animo quæ Deus haud concessurus erat. Nam imperator cum

Hier. Wolfii notæ.

(29) Turpiter fugiunt imperatorii, et inter navalia se includunt, si modo ἐξάρτυες ἀντ' νωνταμοῦ intelligi debet.

urbanum populum sibi addictum esse ac Branain adeo 497 aversari cerneret ut etiam exsecraretur, Dei Genetricis imagine, quæ ab Hodegio monasterio Rodegetria nuncupatur, in mœnia pro vallo inexpugnabili translata, cum suapte industria ad pugnam incitatus est, quod diurnam obsidionem e re sua non esse et aliquid adversi novarumque rerum studium allaturam putabat, tum Conradi Cæsaris hortatu maxime impulsus. Erat is vir genere Lombardus, Montisferrati domini filius, prudentia et fortitudine tantum excellens ut non apud Romanos duntaxat esset celebris, Manuelli præsertim charus, ut ab ipsa natura et ingenii et manuum dexteritate luculeter ornatus, sed apud populares quoque suos inclutus. Hic est, qui maximis largitionibus a Manuele impulsus Alemannorum regi restitit, et Moguntinum episcopum cancellarium regis superavit, qui cum maximis copiis impressionem in Italiam fecerat; eumque in vincula coniectum aliter se dimissurum negavit, nisi a Romanorum imperatore juberetur. Tum autem cum imperator Isaacius ad fratrem ejus Bonifacium legatos misisset de sorore Theodora illi despondenda, is vero jam cum alia nuptias celebrasset, legati magnæ felicitatis loco 498 habuerunt, quod hic conjugem amisisset, ac bonum longe majus judicarent quam si id confecissent cujus gratia venerant, et Conradum maximis pollicitationibus impulsurum secum adduxerunt. Cum vero non multo post eas nuptias Branas defecit, in imperatoris animum erigere et bona spe sustentare jam labascentem et remollescentem confirmare non destitit; quippe qui iis monachis qui nudis pedibus incedentes et humi cubantes veluti columinis ultra humum efferuntur, in palatium congregatis, Deo supplicaret ut civile bellum propulsaret nec alteri traderet imperium, rem vero bellicam penitus negligeret, omni spe sua in armis spiritus collocata. Cæterum Conradus eum, ut cancer pinnam, subinde vellicabat et excitabat, monens ne in mendicis istis omnem fiduciam collocaret, sed rei militaris etiam rationem haberet et armatis phalangibus seditio occurreret, nec dextris duntaxat armis, hoc est sanctorum virorum intercessionibus, sed sinistris 499 etiam, quæ ense et thorace constarent, hostes ulcisceretur. Neque parcendum esse pecuniæ, sed ad conscribendum militem impendendam. Nam præter cognatos imperatoris, et eos qui in urbe habitabant, cæteri omnes Branæ se submiserant, neque foris copiæ parari poterant. Quibus Cæsaris verbis velut assiduis stimulis torpore illo et socordia excussa, auxilia contrahere instituit. Et quia sibi pecuniam deesse querebatur, vasa ex impera-

A βασιλεὺς ὄρων αὐτῷ προσκείμενον τὸ τῆς πόλεως πλῆρωμα, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἀνεχόμενον βασιλεύειν Βρανᾶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀναθέμῃ καθυποβάλλον ἐκείνον, ἄνω τῶν τειχέων ἀναγαγὼν οἷά τε ἄμαχον ὄχρωμα καὶ ἀνάλιτον χαρᾶκωμα τὴν εἰκόνα τῆς θεομήτορος, ἥτις ἐκ τῆς τῶν Ὀδηγῶν μονῆς, καθ' ἣν προσκεκλήρωται, Ὀδηγητρια ἐπικέκληται, ἔβρενωθή μὲν καὶ οἴκοθεν πρὸς ἀντιμάχῃσιν, κρίνας ἄλυσι-τελῆ τὴν χρόνιον ἐντὸς σου ἄστεως κάθειρξιν, καὶ ἀπευκταῖον δὲ τι καινοποιήσουσαν ἐπ' αὐτῷ, κλειόνως δ' ὑπέβη ταῖς ἐπιπλήξεσι Καίσαρος τοῦ Κορράδου. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ μὲν γένος Ἰταλιώτης. πατὴρ δ' ἐξέφυ τοῦ τὴν χώραν τῆς Μόντης φεράντης κατέχοντος. Τοσοῦτον δ' ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ συνέσει διέφερον ὥστε οὐ παρὰ Ῥωμαίοις μόνον ἦν περιώνυμος, καὶ μάλιστα τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἐπιπόθητον ἄκουσμα ὡς φύσεως λαχὼν [P. 244] εὐκλήριαν καὶ διανείας δξύτητα καὶ χειρῶν δραστηριότητα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῷ περικλειστός. Οὗτός ἐστιν ὁ μεγίστοις φιλοδωρήμασι παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουῆλ ἐπαρθείς καὶ ἀντάρας χεῖρας τῷ τῆς Ἀλαμανίας ῥηγί, καὶ μάχῃ τὸν ἐπισκοπον Μαγέντζης νενικηκῶς καγκελλάριον ὄντα τοῦ ῥηγὸς καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐμβαλόντα μετὰ πλείστων δυνάμεων, συνειληφώς τε αὐτὸν καὶ δεσμοῖς περιβαλὼν, καὶ οὐκ ἄλλως ἀπολύσειν ἰσχυρίζόμενος εἰ μὴ εἴη τοῦτο καὶ τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ προσταχθέν. Τότε δὲ τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου τὸν αὐτοῦ ὀμαίμονα Βοτιφάτιον διὰ πρέσβειων μεταστειλαμένου, ὡς κατὰ γάμον συναφθεῖη Θεοδώρα τῇ αὐτοῦ κασιγνήτῃ, ἐπεὶ νόμφην ἐκείνος ἠρμόσατο καὶ ἤσας εἶχε προσεχωῖς τὸν ὑμέναιον, οὗτος τὴν τοῦ βίου κοινωνὸν θανάτῳ ἀποβαλόμενος ὡς ἔρμαιον τοῖς πρέσβεσι κρίνεται καὶ τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου μεῖζον κατὰ πολὺ. Ναὶ μὴν ὑποσχέσειν οἱ πρέσβεις μεγίσταις τὸν Κορράδον κουφίσαντες σὺν αὐτῷ ἐπανεζεύξαν, καὶ ὡς εἰστιάκει τοὺς γάμους ὁ βασιλεὺς, μετὰ μικρὸν δὲ ἡ τοῦ Βρανᾶ ἐπικολούθησεν ἐπανάστασις, οὐ διέλιπε τὸ τοῦ βασιλέως διανειστών φρόνημα καὶ ταῖς χρηστοτέραις ἀναθέλων ἐλπίσιν ἀπεσθηκὸς ῥῆθι καὶ εἰς ἀγεννῆ καταβλήθην χαλαρότητα, καὶ ὡσπερ ἀκόνη τῷ βασιλεῖ πρὸς τὸν τοῦ πολέμου ξυρὸν γινόμενος. Ἀμέλει καὶ βασιλεὺς μὲν τοὺς γυμνόποδας καὶ χαμαιεύνας τῶν μοναχῶν ἠθροικῶς, καὶ ὄσοι κίοσι (30) τῆς γῆς ὑπερήρθησαν εἰς τὰ ἀρχεῖα συνηθροικῶς, ἰδεῖτο δὲ αὐτῶν τοῦ Θεοῦ διασκεδασθῆναι τὸν ἐφεστῶτα ἐμφύλιον πόλεμον καὶ μὴ μεταθῆναι ἢ ἀποπτῆναι τὸ κράτος πρὸς ἕτερον, τῶν δὲ κατὰ πόλεμον, ἡτημέλει παντάπασι, τὰς ἐλπίδας πάσας ἐπανάπτων τῇ παντευχίᾳ τοῦ πνεύματος ὁ δὲ ὡς ὁ καρκίνος τὴν πίναν πολλῶς τοῦτον διύπνιζε καὶ ὑπονύττων διανίστα, πείθω μὴ πάντα τοῖς ἀβίοις τούτοις θαρρῆεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει καὶ στρατῶν ἐπιμέλεισθαι καὶ φάλαγγιν ὀπλομάχοις κατὰ τοῦ ἀντιστάτου κεχρῆσθαι, ὅπως εἴη μὴ μόνον

Hier. Wolfii notæ.

(30) Ὅσοι κίοσι. Fortassis ὡσεὶ κίοσι, vel κίονες.

διὰ τῶν δεξιῶν ὄπλων, τῶν συνάψεων δηλαδὴ τῶν ἀγίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀριστερῶν τῶν κρατυνομένων ξίφει καὶ θώρακι τὸν ἀντικαθήμενον πολέμιον μετιῶν, μηδὲ χρημάτων ὁποτιθεὶς φείδεσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα διαφθεῖρειν εἰς στρατευμάτων συναγωγὴν, ἐπεὶ καὶ ἄνευ τῶν καθ' αἷμα τῶν βασιλεῖ συναπτομένων καὶ τῶν ὅσοι τὰς οἰκίσεις μὴ ἐκτὸς εἶχον τῆς πόλεως, πάντες ὑπέκυψαν τῷ Βασιλεῖ, καὶ τῶν ἐξωθεν οὐκ ἦν ἐπισηνεύεσθαι στρατεύμα. Οἷς δὲ τοῦ Καίσαρος λόγους καθάπερ ἐνδελεχεῖ βουπλήγι τιτρώμενος ἀνέντηφέ τε τοῦ κάρου καὶ τῆς ἀκηδίας μεθέρμοστο, καὶ ἤρξαστο συλλέγειν συμμαχικόν. Μὴ εὐπορεῖν δὲ λέγων χρυσίων, ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμιείων ἀργύρεα σκευὴ ἀνελόμενος παρακατέθετο ταῦτα τοῖς χρυσοῦ εὐποροῦσι τεμένεσι, καὶ τὰ ἐκεῖθεν πορισθέντα χρήματα εἰς συλλογὴν διέδωκε στρατιᾶς, κἂν ὕστερον μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸ χρυσίον οὐκ ἀπέδωκε καὶ τὰ παρακαταθέντα ἀνέλετο. Ἀμέλει καὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ ὁ μὲν Κορράδος ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν πόλιν συναγωγῆς Λατίνων ἱππότας [P. 245] περὶ τοὺς δις ἑκατὸν καὶ πενήκοντα, πάντας ἀρειμανίους, καὶ πεζοὺς πεντακοσίους. Οὐκ ὀλίγοι δ' ἐστρατολογήθησαν καὶ ἀπὸ Ἰσμαγλιτῶν καὶ τῶν ἐφῶν Ἰβήρων, κατ' ἐμπορίαν στείλαμένων τὴν ἐς τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων. Τὸ δὲ περὶ τὸν βασιλεῖα ἐπίσημον τῷ γένει καὶ ἄλλως περὶ τὴν βασιλειὸν αὐλὴν εἰλούμενον περὶ τοὺς χιλίους ἤρθηματο. Τοσαύτην δ' ὁ Κορράδος ὑπὲρ τοῦ κρατοῦντος εἰσηνέγκαστο σπουδῆν ὥστε θεόπεμπτον ἀγαθὸν κατὰ καιρὸν τῷ βασιλεῖ ἐπιστάν τοῖς ἅπασιν ἐλογίζετο. Ἔστι δ' ὅτε τῷ βασιλεῖ ἐσθίοντι ἐποφθεῖς, « Εἶθε οὕτως, » ὑποστενάζας εἶρηκε, « τῶν κατὰ τὸν ἐφεστῶτα πόλεμον ἐπεμέλου, ὡσπερ γίνῃ τρεχέδιπνος, ἐπὶ τὰ προκείμενα βρώματα λιχνεύμενος καὶ ἄλτην τὴν φροντίδα τοῖς παρασκευαζομένοις διαχαλῶν δαιτρεύμασιν. » Ὁ δὲ ἐρυθρίασας ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ καὶ πυρρῶπότερος φανείς ἐαυτοῦ καὶ μειδιάσας βεβιασμένον ἐπελάβετο τῆς χλανίδος τοῦ Καίσαρος, καὶ διασεσοβτικῶς εἶπεν ὡς « Κατὰ καιρὸν, ὡ οὕτως, ἐστιαθησόμεθα τε καὶ μαχεσόμεθα. » Ἐγένοντο δὲ καὶ διοσημεῖαι τῆν καῦτα· ἡμέρας γὰρ ἀστῆρες ἐφάνησαν, καὶ ὁ ἀὴρ παραχώδης ὤφθη, καὶ περὶ τὸν ἥλιον πάθη τινὰ συμβεβηκασιν ἅ φασιν ἄλωνας, ὡς μηδὲ τοῦτον καθαρόν καὶ ἀθλόωτον, ἀλλ' ὠχρότερον ἀποδισκεῖν τὸ φῶς. Τοσαύτην δ', ὡς ἐνεδίδου τὰ πράγματα, συνθηροικῶς ὁ βασιλεὺς στρατιὰν ἐγνώ μὴ ἀναδύεσθαι καὶ μέλλειν εἰσέτι καθήμενος ὑπώροφιος, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει καὶ αὐτὸς ξιφίρης ὀφθῆναι τῷ ἀποστάτῃ. Στὰς τοίνυν θωρακοφόρος εἶσω τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, ὃν ὁ βασιλεὺς ἀνέγειρε Μανουὴλ ἔρυμα τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχείων, παρεθάρρυνε λόγους τὸ συγγενὲς καὶ τὸ παρεστῶς ἐγγύθεν ὀπλιτικόν, τοιαῦδε παρακελεύμενος· « Κρεῖσσόν ἐστι δῆπουθεν, καὶ παρά γε Θεῷ ἀνεπέγκλητον, τοῦ ἐννόμως κρατοῦντος προκινδυνεύειν τοὺς ὑπ' ἀρχῆν, ἢ γοῦν προσρέπειν ἀνδρὶ νεωτεριστῇ καὶ κατ' ἀλλήλων ἐκπολεμώσαντι τὸ ὁμόγλωττον. Ἐἰ δὲ τινες εἶεν μετακυβουμένην ἔχοντες τὴν γνώμην καὶ ἀμφιτάλαντον

PATROL. GR. CXXXIX.

toris scriniis deprompta templis, quæ aurum habebant, oppignoravit, et pecuniam inde acceptam ad colligendum exercitum distribuit, quamvis post victoriam nec pecuniam restitit et vasa illa absolutit. Conradus vero exiguo tempore equites Latinos in urbe circiter CCL coegit omnes viros bellicosissimos, et pedites D, nec pauci ex Ismaelitis, et Orientalium Iberum multi, qui negotiandi causa in urbem venerant, nomina militiæ dederunt. Ex genere illustribus et alioqui palatium frequentare solitis ad mille connumerati sunt. Conradus vero tanta contentione 500 imperatoris partes tuendas suscepit, ut ab omnibus divinitus missus esse tempore maxime necessario crederetur. Atque aliquando ad imperatorem comedentem ingressus cum suspirio dixit: « Utinam ita rem bellicam curares, ut alacriter ad cœnæ lauticias accurris et animum in patinis habes. » Eo dicto imperator erubuit, et prehensio illius pallio cum risu coacto dixit: « Heus tu, suo tempore et cœnabimus et bellabimus. » Tum quoque ostenta apparuerunt. Nam stellæ interdum sunt conspectæ, aer turbulentus fuit, circumli quas areas vocant solem ambiverunt; unde lumen ejus non purum sed pallidius emicuit. Imperator vero tanto exercitu coacto quantum res sinebant, non diutius cunctandum et sub tecto desidendum osse ratus est, sed vicissim arma seditiosis inferenda. Itaque thoracatus intra ea mœnia quibus Manuel imperator Blachernium palatium muniit, stans hujusmodi oratione cognatos et proxime astantes milites confirmavit: « Omnino præstat, Deoque gratius est, ut subditi pro legitimo imperatore 501 pugnent quam cum seditioso ac civilis belli auctore se conjungant. Si qui vero sunt quorum animi vacillent ac fluctuent, aut omnino ad seditiosum magno impetu amoris ferantur, et quem heri ut mancipia dominum coluerunt, eum hodie rejiciant, ab iis impetratam velim rem omnino æquissimam, ut domi sedentes neutri opitulentur, donec prælio dirempta fuerit controversia, ac tum ut ceteri cum victore se conjungant; aut statim ante pugnam ad hostem abeant ac pro ejus salute dimicent, quo gratiam ab eo victoriam adepti majorem ineant. Nam me quidem labiis honorare, corde vero alteri addictos esse ac omne studium deferre, haud scio an ab ullo probari aut Deo placere possit, qui æquitatis amans in animorum recessus inquirat. Nam ab eo quod iis pejus est ac omnium impudentissimum, animus quoque abhorret, videlicet ne qui pugne tempore ad tyrannum deficient et probatos etiam viros exemplo suo corrumpant. Id quod in avibus quæ gregatim volant cernitur. Nam ubi una subvolant, reliquæ omnes una avolant: ubi una consederit, reliquæ etiam consident. » Hæc propterea dicebat, quod Joannem 502 sebastoatorem patrum suum suspectum habebat ut et veteri necessitudine et recenti affinitate cum Brana conjunctum, cujus filiam non ita pridem filio suo desponderat. Quibus

24

verbis cum omnes alii doluerunt, tum sebastocrator, ut omnem suspicionem a se amoveret, omnem familiam suam et semetipsum atrocissimis diris devovebat, si unquam ad Branam deficere in animo habuisset. Neque enim se ita esse officii rudem aut senio delirare, ut fratris filium imperatorem, a quo ab alia dignitate ad aliam promotus esset, advenas sub dio versanti, cujus animum erga se inexploratum haberet, ob filii nuptias posthaberet.

τόγε ἐμοὶ μὲν προσκολλᾶσθαι καὶ χεῖλεσι τιμᾶν, ἐτέρῳ δὲ προσνευκέναι τῇ καρδίᾳ κακίῳ ἀπονέμειν ἅπαν τὸ πρόθυμον, οὐκ οἶδα εἴ τις καὶ ἐπαινέσεται, ἢ ὅπως ζυγοστατηθεῖ παρὰ Θεῶν, ὃς τὰς ἐπιστάτους ἐννοίας ἐξετάζει φιλοδικαίως. Τὸ γὰρ ἐτι τούτων χεῖρον καὶ ἀναιδέστατον οὐδὲ βλάσφημι προάγομαι κατὰ νοῦν, τούτεστι τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν αὐτομολίας ἐργάζεσθαι πρὸς τὸν τύραννον, καὶ κακὸν τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀνδράσι προκείσθαι [P. 246] παράδειγμα εἰς τὸ συμμεθίστασθαι σφισι καὶ προσπαλῖν εἰς ἕτερον, ὃ καὶ τοῖς ἀγελήδων πεταμένοις πτηνοῖς ὀρώμεν γινόμενον· ἐνὸς γὰρ ἀναπάντος καὶ τὰ λοιπὰ βροχιδὸν συνανίπτανται, καὶ τῇ τοῦ ἐτέρου καταπαύσει συστέλλουσιν ἅπαντα τὸ περὶον. » Ταῦτα δ' ἐφθέγγετο δι' ὑποψίας ἔχων τὸν πρὸς πατρός θείον τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην ὡς πάλαι τε τῷ Βρανᾷ συνήθη καὶ ὀλίγῳ πρότερον τῆς ἀποστασίας γάμον υἱοῦ θύσαντα μετὰ θυγατρὸς τοῦ Βρανᾶ. Ἐφ' οἷς καὶ ὅσοι μὲν ἐπλήρουν τὸν τότε σύλλογον οὐ μικρῶς ἐπαθήσαντο, ὃ δὲ σεβαστοκράτωρ ἅπαν ἑαυτοῦ μεθιστῶν ὑποπτον παλαμναϊοτάταις ἀραῖς τοὺς κατ' οἶκον ἅπαντας ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτὸν δὲ καθυπέβαλλεν, εἰ ὅλως ἐγνώκει ποτὲ τῷ Βρανᾷ προσθήσεσθαι· μηδὲ γὰρ οὕτως εἶναι τοῦ καθήκοντος ἀδαῖς, ἢ τὸν νοῦν ὑπὸ τοῦ γήρως ἀπολωλεκέναι καὶ ἠλιθιάζειν παντάπασιν, ὡς ἀδελφοπαίδος βασιλέως καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεταώσαντος τὸν ὑπαίθρον καὶ ἐπὶ τὸν ἀνταλλάξασθαι δι' ἀγχιστεῖαν παιδὸς, καὶ ὃν οὐκ ἴσησιν ἀκριδῶς εἰ διανοήσαιτο δῆπουθεν ἐπ' αὐτῷ καὶ ὀρίσειε τὰ χρηστέτερα.

8. Cum Branas suos milites in aciem eduxisse nuntiaretur et pugnae tempus esse videretur, apertis portis milites erumpunt, protostratore Manuele Camyze, qui imperatori ad conducendum militem non parvam pecuniam suppeditarat, cornu sinistrum obtinente. Nam cum Branae inimicissimus esset neque spem bonam foveret, si is 503 vinceret, omnes suas opes imperatori aperuerat et quantum vellet inde sumere permiserat, melius esse ratus propter imperatorem amicum et cognatum omnia sua bona effundere, eaque, si vicisset, cum gratiarum actione et fenore recipere, quam domi asservere homini alieno, infesto et ingrato, in derisum suum et summam illius commoditatem. In dextro cornu ipse imperator curavit, in quo lectissimi quique et armis insignes erant. Medium Conradus Cæsar cum stipendiariis Latinis tam equitibus quam peditibus occupabat. Hostilis phalangis medium Branas cum cognatis suis et amicis et nobilissimis ac fortissimis quibusque obtinebat: in utroque cornu cum alii duces, tum Elpames Scytha curabant. Ante meridiem levia certamina et insultus ab utroque exercitu facti sunt, pedestribus copiis pugnam auspicias. Cum vero sole jam medium caeli lunien occupante signum 504 pugnae datum esset, Conradus primus cum suis, quorum arma purpureum insigne habebant, impetum in hostem facit, ac sine clypeo tum pugnavat, sed textum lineum austero et salito vino probe maceratum et amplius decies octies complicatum pro thorace indutus erat, ita firmum ut nullum telum penetraret. Utriusque exercitus intervallo in angustum contracto rursus consistit. Postquam pedites ut

ἢ προσκεχηγνῶσαν ὄλην τῷ ἀποστάτῃ, καὶ δυσερῶτως αὐτοῦ ἐξέχονται, καὶ ὃν χροῖς ὡς δεσπότην δεσμώχειρες ἐθεράπευσον, τοῦτον ἀθειοῦσι σήμερον, αἵτησιν ταύτην αὐτοὺς αἰτοῦμαι δικαιοσύνην, ἐπὶ οἴκου ἱζάνειν μηδενὶ ἐπαρτήγοντας, ἕως ἂν πολέμῳ διακριθεῖ τὰ πράγματα καὶ τῷ νικῶντι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑποπεσοῦνται, ἢ μεταχωρεῖν εἰς τὸν ἀποστάτην ἐξ αὐτῆς καὶ πρὸ τῆσδε τῆς συμπλοκῆς κακίονου προπολεμῆν τε καὶ προκινδυνεύειν, ὅπως καὶ γὰρ ἐστὶ πλείονα τροπαίοις ἀναδῆθεις. Ὡς

ἦ ἔπει δ' ἐκάλει καιρὸς παράταξιν καὶ ὁ ἀποστάτης ἐκτάσειεν τὰς οἰκείας δυνάμεις ἠγγέλλετο, ἀνακλίνονται μὲν αἱ πύλαι τῆς πόλεως, ἐκχέονται δὲ τὰ στρατεύματα. Καὶ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρασ ὁ πρωτοστράτωρ ἐπέιχε Μανουὴλ ὁ Κιμυτζής, ὃς οὐκ ἕλιγα τῷ βασιλεῖ ἐχορήγησε χρήματα κατὰ τὴν τότε γενομένην τῶν ὀπλιτῶν ξενολόγησιν· ἔχθιστος γὰρ ὦν τῷ Βρανᾷ, μηδ' ἀγαθαῖς ἐννοίαις βαλλόμενος εἴπερ εἶη ἐπικρατίστερος ὁ Βρανᾶς, πᾶσαν τὴν οὐσίαν βασιλοὶ ἀνεκάλυψε, καὶ ταύτης ὁπόσιν βούλοιο μέρος ἐποδάσασθαι συγκαχώρηκε, κρεῖσσον οἰηθεῖς ὑπὲρ βασιλέως φιλοῦντος, καὶ προσγενοῦς καταπροέσθαι τὰ ὄντα ξύμπαντα, καὶ

πλείω νικῶντος μετ' εὐχαριστίας ἀπολύψασθαι ὑστερον, ἢ τὰ οἴκοι ἀλλοτρίω, καὶ τούτῳ ἀσπόνδῳ τε καὶ ἀγνώμονι, ταμιεύειν εἰς κατάγελων οἰκίον κακίονου βραστῶν ἄφθονον. Τὸ δὲ δεξιὸν αὐτὸς διεῖπεν ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος, ἐν ᾧ συναίλεκτο ἅπαν εἴ τι κράτιστον καὶ ὀπλοῖς ἀριπρεπέστατον, τὸ δὲ μέσον ὁ Κορράδος Καῖσαρ μετὰ τῶν ἐπὶ μισθῷ ἀγγεζμένων Λατίνων ἱππέων τε καὶ πεζῶν. Τοῦ δ' ἀντιταξαμένου στρατοπέδου τὸ μὲν μέσον τῆς φάλαγγος, ἐνθα καὶ τὸ συγγενὲς καὶ φίλιον ἤλιστο τῷ Βρανᾷ καὶ εἰ τι τῶν συνακολουθησάντων ἐκείνῳ ἐπίσημον τῷ γένει καὶ εὐθαρσῆς, αὐτὸς ἐπέιχε Βρανᾶς, τὰ δ' ἐκατέρωθεν ἰστάμενα τάγματα ἄλλοι τε στρατηγίας εἰδήμονες καὶ ὁ Σκόθης Ἐλπούμης. Μήπω μὲν οὖν μεσοῦστος ἡμέρας ἀκροβολισμοὶ ἐκατέρωθεν καὶ ἐμπηδῆσεις κατ' ἀλλήλων ἐγίνοντο παρ' ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων, καὶ πεζικαὶ προβεβλημένα δυνάμεις μάχης ἐξ ἀντιστάσεως ἤπτοντο. Ἐπει δ' ὁ ἥλιος κατὰ κορυφὴν ἔφλεγε, τότε δὲ τὰ σημεῖα τῆς μάχης αἴρεται, καὶ πρῶτος

ὁ Κορράδος διακινεῖται, φοινικοβασεὶς μετὰ τῶν αὐτῶ συνόντων Λατίνων τὸ τῶν ὀπλῶν ἔχων ἐπίσημον. Αὐτὸς μέντοι ἄνευ φуреοῦ τηνικαῦτα διεγωνίζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημένον ὕφασμα οἴνω αὐστηρῶ ἱκανῶς ἠλισμένῳ διάδροχον πολλὰκις περιπτύχθην δίκτην θώρακος ἐνεδύετο. ἐς τοσοῦτον δ' ἦν ἀντιτυπὲς ἀλοῖ καὶ οἴνω συμπιληθὲν ὡς καὶ βέλους εἶναι παντὸς στεγανώτερον· ἤριθμοῦντο δ' εἰς ὀκτωκαίδεκα καὶ [247] πλείω τὰ τοῦ ὑφάσματος συμπύγματα. Ποιήσας δὲ τὸ μεταίχμιον βραχύτερον αὐθις ἴσταται. Καὶ ἐπεὶ οἱ μὲν περὶ τὰς λόγχας ὡς πρὸς συμπλοκὴν ἀνέστησαν πυργηδὸν παρταξίμενοι (ἀσπίς γὰρ ἀσπίδα καὶ κόρυς κόρυθα ἤρειδε, καὶ οἱ θυρεοὶ ἀλλήλοισιν συνέμυον), οἱ δὲ ἵππεῖς τὰ δόρυα ἠγκωνίσαντο καὶ τὰ τῶν ποδῶν κέντρα τοῖς ἵπποις ἐνέπειραν, ἤδη δὲ καὶ τὸ τοῦ βασιλέως τάγμα ἐπικολούθει, οὐδὲ τὴν πρώτην ἔμπρῳσιν τοῦ περὶ τὸν Κορράδου ἀπλιτεύοντος περὶ τοῦ οὐδοῦ οὐδὲ τὴν ῥόθιον ἐπαγωγὴν τῶν ἵππῶν οἱ περὶ τὸν Βρανᾶν ὑπενεγκόντες, τὰ νῦτα μεταβαλόντες διασκίδναι. ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τὰ λοιπὰ διαθρογιθέντα τάγματα τρέπονται πρὸς φυγὴν. Αὐτὸς δ' ὁ Βρανᾶς γεγυῶν κερραγῆς καὶ διάτορον, « Στήσε, Ῥωμαῖοι! πλείους γὰρ πρὸς ἐλάττονας μαχεσόμεθα, καὶ πρῶτος ἔγωγε κατὰ τῶν ἐνωπίων ἐμβαλῶ πολέμιον, » καὶ ἅμα δρῶν ὁ πεπίθετο, καλίστροφον μὲν οὐδένα ποιήσιν ἰσχυσε, κατὰ δὲ τοῦ Κορράδου ἄτερ κόρυθος μαχομένου τὸ δόρυ ἴθυσεν, οὐ καιρῶς δ' ἔβαλεν, ἀλλὰ τὸ μὲν τὸν τοῦ Καίσαρος ὤμον παραξέσαν ἄλιον τῶν ἐκείνου χειρῶν ἐξέβρύη, ὁ δ' ἀμφοτέραις τοῦ οὐλοῦ ξυστοῦ λαβόμενος ἐμπήγνυσι τοῦτο τῆ παρὰ τοῦ Βρανᾶ, καὶ σκοτοδίνης ἐκείνου ἐμπήγνυσι, καὶ κατακρημνίζει τοῦ ἵππου Βρανᾶν. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε περιστάντες αὐτὸν οἱ δορυφόροι τοῦ Καίσαρος καταδορατίζουσι. Φασὶ δὲ ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ὑπὸ Κορράδου τρωθῆναι τὴν τελευταίαν πτοῦθεις ἰκετηρίασε Βρανᾶς τοῦ μὴ τεθνᾶναι, τὸν δὲ Κορράδου ἐκείνῳ μὴ χρῆναι δεδιέναι ἀποκρίνασθαι· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῆς τι πέσειται ἕτερον ἢ τὴν κεφαλὴν μόνον ἀποκοπήσεται. Ὁ καὶ παραγρηῖμα πέπονθεν. Ἀκόσμου δὲ τῆς φυγῆς γενομένης ἕκαστος τὸν καθ' αὐτὸν διώκων ἀνήρει. Τοῦτο δὲ ἀρχομένης συμβᾶν τῆς τροπῆς οὐ περαιτέρω προβέβηκε· καὶ Ῥωμαῖοι γὰρ ὁμογενοῦς ἐφείδοντο αἵματος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ διωκόμενοι τὸν περὶ ψυχῆς τρέχοντες μεθ' ἀπάσης ὀρμῆς ἀπεδίδρασκον. Ἐσκόλεται οὖν ὁ χάρξ ὑπὸ τῶν νικῶντων, καὶ εἰς διαρπαγὴν ἐκκείμενος ἦν οὐ μόνον τοῖς τοῦ βασιλέως στρατεύμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκγεομένοις ἀστυπολίταις. Ἀναίρειται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Στηθάτος, περὶ τὸν βουδῶνα λόγχῃ τρωθεὶς, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ μελιχρὸς, ὃς διέπων τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀρχιᾶλου οὐχ ἐκόντως ἐπικολούθησε τῷ Βρανᾶ, ἀλλ' οὔτε τὸν προσλαβόμενον ὤνησέ τι, καθὼς καὶ προσεδοκᾶτο, Βρανᾶν, καὶ ἐαυτὸν, οὐκ ἐξέσωσε τοῦ μαχαίρᾳ πεσεῖν, τῶν τότε ἀστρολόγων ὁ δοκιμώτατος ὢν, ἀλλὰ τι τὴν ἐκείνου γνῶσιν διαδραμόν, ὡς εἶποιε, λεπτεπίλεπτον ἡσυχῇ μένειν πέπεικεν ἐπὶ τῆς σκηπῆς, καὶ ἐπιὸν οὐκ ἔδεισε τὸ πολέμιον. Ἐλέγετο δὲ τῷ Βρανᾶ φοιβάσαι προβόητικῶς, ἐκ τῶν τῆς τέχνης ἐκβάσεων τεκμαιρόμενος, ὡς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς πόλεως ἐντὸς εἰσελεύσεται καὶ θριαμβεύσει περιφανῶς. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν αὐτὸς ἀληθῶς εἶρηκεν ὁ Στηθάτος, ἀσφαλῶς οὐκ ἴσημι, εἰ μὴ δ' ἀψευδῶς τὰ πάντα ἢ φήμη μυθεύεται, ὅποσα περιλάλητα τιθέναι φιλεῖ. Ὅτι δὲ, εἰ δῶμεν ὅπως

A pugnam initari lanceas instar turris erexerunt (nam clipeus clipeum, gulea guleam urgebat, et scuta collidebantur) et equites subditis calcaribus equos directis hastis concitarunt, imperatoria etiam legione subsecuta; Branæ milites, ne primo quidem impetu Corradini exercitus tolerato, obversis tergis dissipantur, deinde cæteræ etiam legiones in fugam vertuntur, Branæ vero quanta voce poterat clamitans: « State, Romani: plures enim cum paucioribus pugnabimus, et primus ego hastam in hostem vibrabo, » idque quod alios monebat exsequens, neminem sane a fuga revocavit, sed telo in Conradum sine galea pugnantem directo non lethalem ictum illi intulit, sed Cæsaris humero perstricto telum e manibus amisit. At ille hastam suam utraque manu prehensam ita in Branæ maxilla defiggit, ut oborta vertigine equo præcipitaretur et a satellitibus Cæsaris confoderetur. Aiunt, cum primo vulnere accepto mortem deprecaretur, Conradum eum bono animo esse jussisse, neque enim quidquam gravius quam capitis truncationem ei metuendum esse: idque statim accidit. In illa effusa fuga proximum quemquam quilibet occidit; idque principio fugæ duntaxat factum non ulterius processit. Nam et Romani cognato sanguini parcebant; et ii quos persequiebantur, quippe res capitis agebatur, summa festinatione aufugiebant. Castra a victoribus direpta sunt, nec militibus duntaxat sed urbanæ etiam multitudini prædæ fuerunt. In hac pugna Constantinus Stethatus occubuit, hasta in inguine vulneratus, vir bonus et euavis; qui cum Anchiæli provincie præesset, Branam non sponte secutus, nec ipsi, ut expectabatur, commodavit, nec semetipsum conservavit, quominus ferro interiret, quamvis astrologorum ejus ætatis princeps; nimirum scrupulo aliquo minutissimo deceptus in tentorio manserat, hostem ingruentem nihil timens. Ferebatur autem Branæ ex artis observatione prædixisse fore ut eo die urbem ingrederetur et magno cum splendore triumpharet. Quod utrum dixerit necne, affirmare non possum: novi enim famæ non semper in hujusmodi rumoribus fidem habendam esse. Sed si illa dixit quæ feruntur, vates utique deceptus est, ut res ipsa declaravit, nisi quis forte astrologiæ deditus eum non prorsus aberrasse nec artem omnino vanam esse propterea contendat, quod caput ejus et dexteræ eo die hastis affixa per forum traducta sunt, unaque caput circumforanei cujusdam, qui Poeta dicebatur, non in bello cæsi, sed post illustrem illam victoriam jussu imperatoris, haud scio quo fine, interfecti.

ἡ φήμη ἐδίδαξεν, ὑπὸ τοῦ προφάντορος Στεφάνου εἰκx ὡς ἐξετοξέθησαν, αὐτὰ, φασί, τὰ πραγματὰ ἐφηναν. εἰ μὴ τις τῆ οὐρανοσκόπῃ ἐπιστήμῃ προσκείμενος μῆ [248] παντάπασι διεψεύσθαι τουτονὶ διατεινοίτο καὶ τὰ τῆς τέχνης μὴ καθόλου διαπεσεῖν, εἰς τῆν τοῦ Βρανᾶ κεφαλὴν μετᾶγων τὰ προῤῥήθνετα καὶ τὸν ἕτερον αὐτοῦ τῶν ποδῶν, ἅπερ τῆς ἡμέρας ἐκείνης διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐμπεπερονιμένα κοντοῖς διεπόμευσαν, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ κεφαλῆ τινος ἀγοραίου, Ποιητοῦ λεγομένου. ἦν οὐδεμία πολεμία χεῖρ ἀφίλειτο, αὐτὸς δὲ βασιλεὺς μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην καὶ τὴν τῶν ἐναντίων καταπελέμησιν ἀποτιμηθῆναι προσέταξεν, οὐκ οἶδ' ἐφ' ὅτι συνοίσοντι ἢ κατορθώματι.

9. Eo bello hunc exitum sortito, imperator convivio instructo omnes aulae portas aperuit, ut victor a quibusvis conspiceretur; et cum manus opulis admoturus esset, ferculum haud sane decorum et 507 ludicrum parum elegans, Branae caput inferri iussit, quod hianti rictu et clausis oculis humi abjectum huc atque illuc globi instar agitabatur et jaculis trajiciebatur. Deinde conjugi quoque ejus in palatio inclusæ oblatum est. Quæ rogata num sciret cujus esset, oculis in miserabile illud et inexpectatum spectaculum conjectis: « Novi, inquit, et me miseram judico. » Erat enim modesta mulier, et decoram matronis taciturnitatem maximi faciebat. Quare a patruo Manuele matronale decus et familiae suæ ornamentum appellabatur. Exercitus vero qui cum Brana defecerant, laxi habenis quocunque fugiebant: ac qui pugnae tempore post propugnatores stoterant, cum inclinatum esse aciem sensissent, fuga occupata, eos qui a tergo sequebantur pro hostibus metuentes cursum intendebant, ne caperentur. Qui vero sequebantur, antecedentium incitatum fugam ut rem salutarem 508 imitati, et hostium persecutionem veriti, illud utique optabant, ut equi non unguibus humum pulsarent, sed tanquam Pegasus volitarent, ipsique velut orci galea tecti a nemine conspicerentur. Tantus eos terror invaserat, qui faciebat ut quidvis et dicerent et optarent. Ad in ponte Daphautiano plurimi periissent, nisi quidam manibus in caelum extensis, Deum testatus neminem a tergo instare, sed victores jamdudum a persequendo destitisse, eos monuisset ut impetum fugæ moderantes ordine et caute fornicem illum pertransirent. Ac tenues et obscuræ fortunæ homines citra molestiam et crimen domum redierunt, salubriter obscuritate sua tecti, neque metuentes ne ab ullo inquirerentur. Qui vero aut genere illustres aut magistratibus gestis insignes erant, frequentes convenere et per legatos veniam ab imperatore petiverunt, quod hominem seditiosum secuti defecissent. Quodsi ab imperatore noxæ eximerentur, se in posterum bonos et fideles ministros fore 509 pollicebantur, et pœnitentiam eam re ipsa declaraturos, quod contra dominum et imperatorem arma cepissent. Sin is inexpiabili iracundia arderet, atque injuriarum memoriam perpetuo conservatam ac iræ scintillas resuscitatas vellet, se quoque conspectum ejus fugituros et extremum receptum apud gentes Romanis infestas quæsituros, et in Romanos esse commissuros quæ illis deberent ad quos confugissent. Neque enim esse novum, si quis suos infestos experiatur, ut hostium amicitiam expetat

0'. Καὶ τοιοῦτο μὲν ὁ τότε ἀγὼν εἴληφε πέρας, αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς τραπόμενος εἰς ἐστίασιν πᾶσαν τῶν ἀρχείων ἀνῆκε πύλην αὐλείων καὶ παράθυρον προσκλήνιον, ὥστε τοὺς βουλομένους ε'σιένει καὶ θεᾶσθαι αὐτὸν τροπαιοῦχον. Ἐν δὲ τῷ ἀπτεσθαι τῶν σιτίων χανθὸν καὶ τὰς χεῖρας κινεῖν εἰς τὸν τῶν προκειμένων ἐδεστῶν πόλεμον, ἐπεισόδιόν τι οὐκ εὐπρεπὲς καὶ ἄθυρμα ἐπιδείνιον τὴν τοῦ Βρανᾶ παρεισαχθῆναι κεκέλευκε κεφαλὴν Ἡ δὲ ὡς εἰσηκτο, ἐπ' ἐδάφους ἐβρίπτο σεσηρυῖα καὶ μεμκυῖα τῷ ὄφθαλμῷ, ὠδὲ τε κάκεισε δίκην σφαίρας διαγομένη, τε καὶ μεταγομένη διηκοντίζετο. Ἰσπερον δὲ καὶ τῇ αὐτοῦ γαμετῇ ἔνδον τῶν ἀνακτόρων καθειργμένη παρεισφύεται, καὶ ἀνέρεται αὐτῇ εἰ σνείδεν ὅτου ἐστὶν ἡ κεφαλῆ. Ἡ δὲ τοὺς ὄφθαλμοὺς ἐκείνῃ τῷ πικρῷ καὶ οἰκτρῷ καὶ ἀέλπτῳ θεάματι ἐπιθαλοῦσα, « Οἶδα, φησί, καὶ ταλανίζω ἑμαυτῆν. » Ἦν γὰρ σώφρων ἡ γυνή, καὶ τὴν ἐπιπρέπουσαν τῷ θεῷ σιωπὴν τιθεμένη περὶ πολλοῦ, οὐ χάριν καὶ καλὴν ἐν γυναιξὶ κατωνόμαζεν ὁ πρὸς μητρός αὐτῆς θεῖος ὁ αὐτοκράτωρ Μανουῆλ. καὶ οἶόν τι τῶν ἐκ τοῦ γένους ὀσφράδιον. Τὰ δὲ γε πρὸς ἀποσπασίαν τῷ Βρανᾷ συναράμενα στρατεύματα, δλους ἀνέντα χαλινούς, τὰς ὀπουδήποτε φερούσας ἐπάπτο. Καὶ οἱ μὲν ὕπισθεν ἐστῶτες τῶν προμάχων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συμπλοκῆς, ὡς ἦσθεντο τῆς τροπῆς, ἀψάμενοι δῆς φυγῆς πρότεροι τοὺς κατόπι ἐλαύνοντας ὡς πολεμίους ὑφορώμενοι, τὸν δρόμον ὡς μὴ συλληφθεῖεν ἐπέτεινον· οἱ δ' ἐφεπόμενοι τὸ σύντονον εἰς φυγὴν τῶν προαγόντων ὡς πρᾶξιν ζηλόωντες σώζουσαν, καὶ τὴν τῶν πολεμίων ἐπιδίωξιν δεδιττόμενοι, ἐκεῖνα ἤρχοντο ἄντικρυς, τοὺς μὲν ἵππους μὴ προσὶ κόπτειν τὸ δάπεδον, ἀλλ' ἵπτασθαι κατὰ Πήγασον, αὐτοὺς δὲ ἀρασίξ καλύπτεσθαι, ὡς εἰ τὴν κυνέτην Ἄδου ὑπέδυσαν. Ἡ πολλὴ τότε τῆν αὐτοῖς ἡ δειλανσις, καὶ πᾶν ἐποίει καὶ πράττειν καὶ εὐχεσθαι. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν γέφυραν πλείστοι ἄν ἀπολισθόντες ὀλώλεισαν ἠτις κατὰ τὸ Δαρνοῦτιον περιάγεται, εἰ μὴ τις αὐτοὺς ἐπεπείκει καθυφείναι τῆς ἀξείας φυγῆς κατὰ κόσμον τε καὶ μὴ ἐπισφαλῶς διὰ τῆς ἀψίδος ἰέναι, εἰς οὐρανὸν ἀνάτεινας τὰς χεῖρας καὶ τὸ θεῖον ἰπομοσάμενος μηδένα κατ' αὐτῶν ἐπιέναι πολέμιον ὕπισθεν, ἀλλὰ [P. 249] πάλαι μεταστραφέντες παύσασθαι τῆς καταδιώξεως. Ὅσοι λέν οὖν τὴν τύχην ἦσαν φλαῦροι καὶ περιπέζιοι, οὗτοι ἀνεπαχθῶς καὶ ἀνεπεγκλήτως ἀφίκοντο οἴκαδε, τὴν οἰκίαν παράδυστον σώζουσαν ἔχοντες, καὶ μηδένα δεδιότες τὸν ἐπὶ τῷ κολάσαι ἀναδιφήσοντα. Οἱ δὲ τὸ γένος λαμπροὶ καὶ ἐπίσημοι δι' ἡγεμονίαν ἢ ἀρχηγίαν, οὗτοι ἐς ἄθρου ἀλισθίντες σύνταγμα διαπρεσβεύονται βασιλεῖ, συγγνώμην αἰτοῦντες οἷς ἀπίστησαν ἅπ' αὐτοῦ καὶ τῷ ἀποστά

τη ἐπηκολούθησαν, καὶ παρὰ βασιλέως λαμβάνοντες ἅ
τὸ ἀνέγλεστον ἀγαθοὶ καὶ πιστοὶ θεράποντες ἐς τὸ
μέλλον ἔσεσθαι συνετίθεντο. καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν
ὑποδείξει τὴν μετάνοιαν ἐφ' οἷς ἐκ παρανοίας πε-
παρῶν ἦσαν: κατὰ τοῦ κυρίου βασιλέως ἐφοπλίσ-
μενοι. Εἰ δὲ βασιλεὺς, φασί, τὸ τῆς ψυχῆς θυμού-
μενον πλουτῶν ἀμετέθετον οὐκ αὐτῆμαρ καταπέψει
τὴν ὀργιλότητά, ἀλλ' ἐσέπειτα στήσει τὰ ἡμαρτη-
μένα σφίσι αὐτοῖς, ὃν ὑπέτυφε κότον εἰς σπινθη-
ρας ἀναβρίπιζων θυμοῦ, καὶ αὐτοὶ φευξοῦνται ἀπὸ
προσώπου τοῦ βασιλέως καὶ τὸν παρὰ τοῖς φι-
λεχθροῦσιν ἔθνεσι Ῥωμαίοις ζητήσουσιν ἔσχατον
σταθμόν, κάκεινα Ῥωμαίους ἐργάζονται ὅσα οἱ
προσεβρότησαν δρῶν ὠφελον, ἐπεὶ μὴδὲ καινὸν εἰ
διφῆ τις τὸν ἀντίπαλον καὶ κολακεύσει τουτοῖ ὡς
φίλιον, τὸν οἰκτεῖον εὐρίσκων πολέμιον. Ταῦτα οἱ μὲν
πρίσθεις ὑπετονθόρουσαν βασιλεὺς δὲ πᾶσιν ἀμνη-
στίαν ἐδράδουσε, καὶ τοὺς προσιόντας εὐμενῶς προσδεχόμενος παρῆνε μετὰ μελόν ἐπὶ τῇ παραβάσει
τῶν πρὸς αὐτὸν ὁμωμοσμένων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἀρχιερεῖ ὀπτάνεσθαι τῇ μεγάλῃ, καὶ ζητεῖν ἐκεί-
θεν λύσιν τοῦ ἀναθέματος ᾧ περ αὐτοὺς οἱ τῆς πόλεως οἰκήτορες καθυπέβηλον, ἄνωθεν ἐστῶτες τῶν
κυργοδάρων καὶ τὰ παρ' αὐτῶν θεώμενοι δρωμενα. Καὶ πολλοὶ τῇ πατριάρχῃ προσήλθοσαν, ὅσοις τέως
εὐλαθείας μεθῆν' οἱ δ' ἄλλοι τῇ κατανούσει τῆς κεφαλῆς τὸ πέρας τῆς καταιφάσεως συμμετρήσαν-
τες ὡς λῆρον ἠγήσαντο τὴν εἰς τὸν μέγαν νεῶν ἀφίξιν τε καὶ ἐξαγόρευσιν. Ἐὼ γὰρ λέγειν ὡς ἦσαν
οἱ τῶν ἀτασθάλων μετὰ τὴν ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν διεχλεύαζον αὐτὸν καὶ ἐξεμυκτη-
ρίζον, καὶ οὐ καινὸν ἔλεγον εἰ θεῶν πρότερον κληρωθεῖς, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσοιεβέβλητο, ἐκεῖνα καὶ αὐτοῖς
ὑφηγείται νῦν ὅποσα δὴ καὶ ἐξ ἐφῆβου δεδίδακται. Πολλοὶ δὲ καὶ τῇ Ἀσάν καὶ τῇ Πέτρῳ προσεβρότησαν· ἀλλὰ
καὶ οὗτοι γράμμασι βασιλικοῖς μετὰ μικρὸν ἐπανήλθοσαν.

ι. Ἄλλο δ' ἐπὶ τούτοις παρεκολούθησεν ἔργον
παρὰ τοῦ βασιλέως πᾶσιν ἐνέδωκεν
ἀτεχνῶς ἀστυκοῖς τε καὶ ἀλλοχώροις διεχέσθαι
καὶ κακῶς δρῶν ὅποσοι πρὸς Βρανᾶν μετετάξαντο
τῶν τε ἀγχοῦ τῆς πόλεως ἀγροτῶν καὶ τῶν τὴν
Προποντιδα λαχόντων εἰς οἴκησιν. Καὶ τὴν μὲν τῆς
ἡμέρας ἐκείνης διάδοχον νύκτα καθ' ἣν Βρανᾶς
κατηγώνιστο, ἐνίσταται ταῖς οἰκίαις τῶν δυστήνων
Προποντιῶν τὸ [P. 250] ὑγρὸν πῦρ, ὃ τοῖς στέ-
γουσιν ἐφυπνοῦν σκεύεσι κατὰ τὰς ἀστραπὰς ἐξά-
φνης προῖησι τὰ ἐξάλματα καὶ πιμπρᾶ καθ' ὧν
διεκπίπτον ἀφίεται. Τὸ δὲ λάβρον ἐμπεσὸν τοῖς
δρυφάκτοις ἐπυρπόλησεν ἅπαν οἰκοδόμημα, εἴτε
τίμενος τοῦτο ἅγιον ἦν εἴτε σεμνεῖον ἱερὸν εἴτε
οἴκημα ἰδιωτικόν· καὶ τοῦ κακοῦ παρὰ πᾶσαν
δόκησιν ἐπελθόντος οὐ μόνον τὰ μέλαθρα τὸ πῦρ
ἐπενέμετο καὶ ἡ φλόξ μικροῦ διεῖρπεν αἰθέριος, ἀλλὰ
καὶ τὰς οὐσίας ἐπεδόσκειτο τῶν ἀνθρώπων, οὐδενὸς
ἀρπάσαι τι καὶ μετενεγκεῖν ἔχοντος εἰ μὴ ὅσα τῶν
χρημάτων εὐάγκαλα. Κατὰ δὲ τὴν μετ' αὐτὴν ἔω
ἔξεισιν ὡς ἐκ προσκλήσεως τὸ Λατινικὸν στίφος ὃ
τῇ Κορράδῳ Καίσαρι συνετέτακτο καὶ τὸ ἀγελαῖον
καὶ πτωχεῖον πλῆθος τῆς πόλεως, καὶ τὰ περίεξ δια-
δραμόντες, οἱ μὲν ἔτι τὰ ὄπλα φέροντες, οἱ δ' ἄμυ-
νητῶν τῇ παρτερεθῆντι χρώμενοι, τί μὲν οὐχ ἤρπα-
σαν, τί δὲ χεῖριστον οὐκ εἰργάζαντο; οἰκήματα
κατῆρειψαν, τὸν ἔνδον πλοῦτον περιεβάλλοντο, ἱερὰ
ἀνηρέντησαν φροντιστήρια, ἔπιπλα ἀφείλοντο παν-
αγῆ, σκευὴ τίμια ἐβέβηλωσαν, σεμνῶν μοναζόντων
οὐκ ἠδέσθησαν πολιᾶν, ἀρετῆς, ἣν καὶ πολέμιος
οἶδε τιμῆν, ἠλόγησαν, καὶ ἵνα τὰ πολλὰ συντέμω,
πᾶσαν κάκωσιν καθ' ὧν ἐπῆσαν ἐπεδείξαντο. Πολλ-

eosque pro amicis colat. Quæ cum legati submur-
murassent, imperator impunitate omnibus conces-
sa, eos qui accedebant benigne susceptos monebat
ut pœnitentiæ ob violatum iurjurandum decla-
randæ causa patriarcham adirent, seque anathe-
mate solvi peterent, quo a civibus, cum illorum
facinora ex turribus spectarent, obstructi essent. Ac
multi, quibus religio cordi erat, ita fecerunt: cæteri
vero nutu capitis duntaxat admonitioni illi assensi
magni templi ingresem et confessionem pro nugis
habuerunt; ne dicam fuisse quosdam petulantes, qui
cum exiissent, imperatorem deriserint et subsanna-
runt nihil esse novi dicentes, 510 si is qui sacri-
ficus olim fuisset (nam id etiam ei crimini dabatur)
ipsis etiam ea præscriberet quæ a puero didicisset.
Multi qui ad Asanem et Petrum se contulerant,
paulo post imperatoris litteris revocati sunt.

10. Post hæc imperator, quod haud satis mirari
queas, concessit omnibus tam civibus quam pere-
grinis, ut urbe effusi omnes eos male tractarent
qui ad Branam defecerant, suburbanos, villicos et
Propontidis incolas. Eaque nocte quæ Branæ in-
teritum consecuta est, Græcus ignis ædificiis ad
fretum sitis injicitur, qui in vasis occultis, subito
fulguris instar emicans, omnia quæ contigerit in-
cendit. Qui cum in tabulata incidisset, omnia ædi-
ficia tam sacra quam profana, tam privata quam
publica incendit. Id malum cum præter exspecta-
tionem accidisset, non ædes modo flammis in altum
elata sed etiam bona miserorum absumebat, cum ni-
hil eripere aut transferre possent nisi parva quædam.
Postridie mane Latina cohors Conradi Cæsaris et
promiscua et paupercola turba urbe egreditur. Hi
circumjacentia 511 omnia pervagati, partim adhuc
armati, partim telis obiter arreptis, quid non ra-
puerunt? quo scelere abstinerunt? diruerunt ædes,
opes diripuerunt, monasteria scrutati suppellec-
tilia sacrosancta abstulerunt, vasa pretiosa profa-
narunt, venerabilem monachorum senectutem non
reveriti sunt: virtutem quam hostis etiam venerari
solet, neglexerunt; denique ne sim prolixior, omne
malorum genus quolibet secum attulerunt. Multi
quod ob direptionem ædium suarum murmurassent,
occisi sunt. Ac ea calamitas latius vagata ac diu-
tius et acerbius grassata esset, nisi quidam gravi
dolore commoti eam audaciam imperatori indicas-
sent, eumque perpulissent ut viris nobilibus et
dignitate præstantibus missis importunorum homi-
num impetum repressisset.

λοιὶ δὲ καὶ ὅτι τῶν κατ' οἶκον σκυλευομένων ὑπέμυξαν, θάνατον εὐραντο τὸ ζῆμίωμα. Προέκοψε δ' ἂν τὸ δεινὸν καὶ χρονωτέρον γεγονός ὡφθη καὶ περιαλλέστερον, εἰ μὴ τινες ἀνενεγκόντες βασιλεῖ τὰ τελούμενα καὶ βρωαλλήσαντες, ὡς εἰκός, ὑπένοζαν πρὸς διόρθωσιν. Καὶ στείλας εὐθύς τινος τῶν κατ' ἀξίωσιν γαί γένος περιφανῶν ἀνέστειλέ τε τὰς τῶν ἡτάκτων ὀρμὰς, καὶ κατέλιξεν αὐτίς ὀψέ ποτε τὰ εἰς μέγα μέρος ἀφανισμοῦ τῶν ἐκείσε τολμώμενα.

Pro modo vastatione magnæ partis suburbanorum ædificiorum vix tandem finita, et ab hominibus qui aliorum malis afficiuntur vix satis adhuc deplorata opifices urbani, qui ea quæ jam exposui non 512 probarant, non ferendum esse rati quod Latini non modo libere et insolenter jactarent Romanam a se debellatum esse, sed etiam in suburbanos Romanos intolerabiliter grassati essent, in cohortes et phalanges centuriati instar hiberni torrentis in Latīnorum ædes irruunt. Igitur confusæ voces non alite^r quam gregibus gruum aut graculorum obstrepentibus, aut venatoribus latratum canum incitantibus, aerem implebant, atque alii alios tunicis prehensis instigabant. Nemo ibi audiebatur qui pacem suidebat: omnes ut aspides aures obturabant, ne sapientem magnum audirent. Eum circumforancæ turbæ concursum non modo uffrenata iracundia, sed etiam alienæ pecuniæ cupiditas regebat. Putabant enim se Latinis exiguo labore ædibus expulsis, quidquid in iis esset reconditum, ut sub Andronico fecissent, direpturos. Verum non modo spe sua frustrati, sed etiam contrarium sunt experti. Nam adversarii animadverso plebis contra se concitatæ impetu, vias publicas, quæ ad ipsorum ædes ducebant, maximis trabibus obstruxerunt, et thoracati in munitionibus illis, densi 513 inter sese, constiterunt. At collectitia turba sapæ vallum illud transcendere conata non modo nihil profecit, sed etiam a Latinis male tractata est. Nam cum sine ferro et nudi, plerique etiam vino obruti, cum armatis congregarentur, tum demum quid fecissent cernebant, Epimetheum Prometheo stultiorem esse intelligebant, cum aut sagittis icti aut cominus vulnerati humi procumbebant. Ac toto vesperi usque in crepusculum malum illud duravit. Mane autem cum Romani majore impetu ad secundum prælium se pararent, plurimis armatis hosti oppositis, cum clari viri ab imperatore missi eos represserunt, tum Latini stultis fucum fecerunt ac multum de fervore illo restinxerunt. Romanos enim qui in pugna ceciderant, Latinis vestibibus indutos rasisque barbibus in suarum ædium vestibulis collocatos, pro popularibus suis lamentati sunt; et iis qui ab imperatore aderant, illos monstrando, rogarunt ne denuo committi prælium seve bis iisdem cladibus quas cernerent affligerentur. Qui cum 514 illa ad opifices perferrent, et monebant ut in mortuos desigerent oculos, seque illa probare negarent, vix tandem populi colluviem emollire potuerunt, ut in officinam quisque suam reverteretur. Facilius tamen impetratum est ut gravissimis pacificatoribus obsecuti ab armis discederent, quod ut malutino tempore non consuetus dux illos armarat, nec magis quam ferrum acuerat.

Ἄλλ' οὐπω ταῦτα διετεθρήνητο ἀκριβῶς ὀπόσοις τῶν ἀνθρώπων ψυχῇ φίλοικος καὶ τὸ δάκρυ ταῖς τῶν πασχόντων ἀναπιδύει θερμότερον συμφοραῖς, καὶ τὸ τῆς πόλεως χειρωνακτικὸν καὶ ὅσον οὐ συνευδόκησε τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τὰ ἱστορημένα ἔδη τῆ λέγειν μοι, δεινὸν ἠγγασίμενοι εἰ οὐχ ὅπως ἐλευθεροστομοῦσι Λατίνοι καὶ βρενθύνονται τῆ ὑπ' αὐτῶν καταγωνισθῆναι Βρανᾶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀστυγειτόνιον σφίσι Ῥωμαίων διαπεπράχασι τὰ ἀνύποιστα, κατὰ σάλαγας ἀγηγεμένοι καὶ σπείρας δικτῆν χειμάρβρου ταῖς τῶν Λατινικῶν γενῶν οἰκίαις προσρήγνυνται. Αἱ τε οὖν ἄσημοι φωναὶ τὸν ἀέρα ἐπλήρουν, ὡς οὐδ' εἰ κολοιδῶν ἢ γερᾶνων ἢ ψάρων ἔθνεα λαγγηδὸν ἐπετεύσσοντο ἢ ἐπέκλωζον θηρευταὶ καὶ ἐπεθώζον κυνηγῆται, ἀλλήλους τε παρεκάλουν ἐπισπώμενοι τῶν χιτωνίων. Καὶ οὐκ ἦν ἐκεῖ τις τῶν εἰσηγουμένων τὰ πρὸς εἰρήνην κατήκοος, ἀλλ' ὡς ἀσπίδες τὰ ὧτα βύοντες πάντα παρέτρεχον σοφὸν φαρμακόν. Ἠγεμόνευε δὲ τῆς τότε τῶν ἀγοραίων συνδρομῆς οὐ μόνον θυμὸς ἀλογος, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἠβρένου ἔρωσ χρημάτων. Φοντο γὰρ ἐν βλαχεὶ πόνῳ τοὺς Λατίνους ἐκστῆσαι οἰκημάτων καὶ διαρπάσαι [P. 231] ἅπαν ἀπραγματεύτως τὸ ἔνδον κειμηλιούμενον, διόπερ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου διαπεπράχασι. Τοῖς δὲ εἰς τούναντιον τὰ τῶν ἐλπίδων μετέστραπται. Οἱ γὰρ διάφοροι ὡς εἶδον τὴν ἐπ' αὐτοὺς τῶν ζυγκλῶδων σύρροισιν, τὰς τε λεωφόρους περιεφράγμωσαν μεγίστοις σκόλοφιν, ὅσαι κατ' αὐτοὺς ἔγγον τὸ παροδεῦον, καὶ θωρακισθέντες βύζην ἐν τοῖς ὄχυρῶμασιν ἔστησαν. Ὁ δ' ἀγελαῖος ὕχλος πολλακίς μὲν ὑπερβῆναι τὰ περισταυρώματα ὤρμησαν, οὐ μόνον δὲ τοῖς κατὰ σκοπὸν οὐκ ἔδοσαν πέρασ, ἀλλὰ καὶ κακῶς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἔπαθον· ἀσιδῆρωτοι γὰρ καὶ γυμνοὶ πρὸς ὀπλισμένους μαχόμενοι, οἱ πλείστοι δὲ καὶ ὀνόφυγες ὄντες, τότε δ' καὶ ἐδρων ἐγίνωσκον καὶ τὸν Ἐπιμηθέα τοῦ Προμηθέως καταδέεστερον ἤδισαν, ὅποτε βαλλόμενοι ἀπὸ τόξων ἢ παρασταδῶν οὐταζόμενοι κατὰ γῆς ἐπιπτον. Καὶ τὴν μὲν δείλην ἔλην τῆς ἡμέρας ἐκείνης μέχρι καὶ ἐς βαθεῖαν ἐσπέραν οὕτω κατίσχευε τὸ δεινὸν ἡλίου δὲ τὸν ὀρίζοντα ὑπερανὰντος μετὰ μείζονο; Ῥωμαῖοι ῥύμης ὡς εἰς ἀγώνισμα δεύτερον συνηθροίζοντο, πλείστους μετὰ τῶν ὄπλων προβεβλημένοι. Ἄλλ' οἱ τε συνελθόντες ἐκ βασιλέως λόγιμοι ἄνδρες αὐτοὺς ἀνέστειλαν, καὶ οἱ ἐκ τῆς Λατίνων φυλῆς κατασοφισάμενοι τοὺς εὐθήεις κατέσθεσαν τὸ πολὺ τῆς ὀρμῆς· συναγαγόντες γὰρ τοὺς ἐν τῆ πολέμῳ καταλύσαντας τὸ ζῆν Ῥωμαίους, καὶ μετὰ τὴν τῶν περιβλημάτων ἀφαίρεσιν δείξαντες ἐν χρῶν κορυφαίαις, ἐξέθεντο κατὰ τὴν ἀύλειον σφῶν, καὶ πλαστῶς ἐπ' αὐτοῖς ὡς ἐπ' ὀμογενέσι παθηνάμενοι ὑπεδείκνυνον τοῖς προσιούσιν ἐκ βασιλέως, καὶ ἰκεσίαιον μὴ ἀνσχεῖσθα: καὶ ἐσαῦθις συρράγῃναι πόλεμον καὶ δις

αὐτοὺς πεπονθέναι ἀπόσα καὶ ὄρῳ ἔχουσιν. Οἱ δὲ **A** πρὸς τὸν ἀποχειροβόλον λαὸν ταῦτα διαπορθεύοντες, κἀπὶ τοὺς τεθνεώτας τείνειν τὰ ὄμματα πείθοντες, μηδ' ἐπαινεῖν τὰ γινόμενα φάσκοντες, ἴσχυσαν οὕτως ὀψέ ποτε μαλάξαι τοὺς σύρφακας ὡς ἀποχωρῆσαι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστον ἐπιτήδευμα. Καὶ ἄλλως δὲ εἰπεῖν, μὴ τοῦ συνήθους ἡγεμόνος τοῦ οἴνου σφᾶς θωρακίσαντος μηδ' ἀκριδέστερον σιδήρου πρὸς τὸν ἀγῶνα παραθήξαντος (πρώτος γὰρ ἦν ὁ καιρὸς) διελύθησαν εὐμαρῶς ἀναμίλλητοι, οὓς ὑποσχόντες εὐήκοον τῇ παρεκτάσει τῶν διαλλακτῆρων μεγίστων ἀνδρῶν. Εἰ γὰρ οἶνῳ προκατελήφθησαν οἱ καὶ ταπύρων οἰνοβαρέστεροι (31), οἱ ταῖς σμίλαις καὶ ταῖς ῥαφίσι προσανέχοντες, ποῖα τις αὐτοὺς ἴσχυε ἡτίων τερετίσματα Σειρήνων πρὸς εἰρήνην ἢ μετεβρύθμισαν ἢ πρὸς ἑτέραν εὐσχήμονα πράξιν μετέθηκον; ὧν γε καὶ ἄλλοι μὲν ὡς ὑπὸ μέθης διαβρέοντων οὐκ ὄλγῃα ξυθέθεντο σκώμματα (32), ὁ δὲ Μένανδρος οὕτως πῶς ἐπιλαμβάνεται: « Μεθύσους τοὺς ἐμπόρους ποιεῖ τό Βυζάντιον· ὄλην ἔπινον τὴν νύκτα. » Καὶ ταῦτα μὲν ὧδέ πῃ ἐφέρετο.

Hier. Wolfii notæ.

(31) Hæc clausula quid sibi velut nescio, et in **B** quoque per ebrietatem multa inepta loquuntur, tamen id eo frequentius Cpolitani accidit, quo ebriosiores

(32) Hunc locum vel eo nomine vertere libet, ne sunt, totas noctes perpotare soliti.

solis Germanis ebrietas objiciatur: Ac tametsi alii

TOMOS B

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERII ISAACI ANGELI

LIBER SECUNDUS.

[P. 252] α'. Βασιλεὺς δὲ δισσεύει κατὰ Μουσῶν **C** ὀστεροβουλία πληττόμενος, ὅτι μὴ κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐμβολήν τὰ τῆς πολεμίας εὐ διεθέτο γῆς, ἀλλ' ἀναστάς ὄψηθεν ὡς εἰ πολεμιοὶ ἐπέκειντο βάλλοντες, μήτε τοῖς φρουρίοις Ῥωμαίους ἐπιστήσας φύλακας μήτε ὄμητρα λαδῶν τὰ τῶν βαρβάρων φίλτατα. Καὶ τότε μὲν αὐτὸς μετὰ τῶν συνόντων οἱ ὀλίγων ἐξῆει τῆς πόλεως· ἡχηκόει γὰρ μηκέτι τοὺς Μύσους τὰ ὄρη περιπαταίνειν καὶ τοὺς βουνοὺς, ἀλλ' ὀπλιτικὸν ξενολογῆσαντας Σκυθικὸν ἐς τὰ τῆς Ἀγαθαπόλεως μέρη παραβαλεῖν καὶ ταῦτα κατὰ κράτος ληΐζεσθαι, κατὰ ἐργαζομένους Τερμέρεια· τὸ δὲ λοιπὸν ἐκ προσκλήσεως συνήγετο στράτευμα. Πρὸς γὰρ τὴν ἀελπτον καὶ ὀξείαν ἔφοδον τῶν Βαρβάρων καὶ αὐτὸς τι τοιοῦτότροπον ἐμεθύδευσε, καὶ συστολήν ἐντεῦθεν τοὺς ἐχθροὺς παθεῖν προμηθοῦμενος, καὶ τοὺς οἰκείους μὴ ἀπυθαδῆσειν ἐς τὴν **D** παρὰ πόδας καὶ δευτέραν κατὰ τῶν Βλάχων ἐξόρμησιν, εἰ κατὰ τούτων πρώτος αὐθις αὐτὸς τὰ ὄπλα ἤρατο καὶ τὸν ἵππον ἀνέβη τὸν πολεμιστήριον. Καὶ ὁ μὲν κατὰ τὸν Ταυροκόμμον γενόμενος (κιτσειδίου δὲ ἐστὶν οὗτος οἰκούμενον κωμηδὸν καὶ μὴ πάνυ

515 4. Imperator vero dolens quod prima in Mysiam impressione bellum non rite administrasset, sed inde non aliter digressus quam si hostium telis urgeretur, neque castella Romanis praesidiis occupasset, neque Barbarorum filios obsides sumpsisset, denuo Blachis arma inferre statuit. Ac tum ipse quidem cum paucis qui obiter reperiebantur egreditur; audierat enim hostes non amplius in montibus et collibus versari, sed Scythiis auxiliis ascitis in agro Agathopolitano castra posuisse, et loca illa effuse vastare et magnis afficere detrimentis. Reliquæ vero legiones interea convocabantur. Nam et ipse imperator ad subitum et inexpectatum hostium tumultum expeditionem illam accommodare cogebatur; in quo illa etiam spectabat, ut et hostium impetum reprimeret et suos dicto audientiores **516** haberet ad secundum illud Blachicum bellum, si ipse primus in equo bellico armatus cerneretur. Ubi Taurocomum pervenit (praedium id est, quod vicatim incolitur, non procul ab Adrianopoli dissitum) expectavit dum copiae convenirent. Et Conrado Cæsari quoque

mandavit ut citra cunctationem exiret. Is vero cum imperatoris eigi se benignitatem, cum suo genere non consentientem et ab imperatoria affinitate abhorrentem, haud dissimulanter ægre ferret, et magnificam illam spem non aliud asserre cerneret nisi ut calcis Cæsareis, a vulgo distinctis, uteretur (eo accedebat, quod cruce domo secum gestata Palæstinam ab Ægyptiis Sarracenis jam occupatam invisere constituerat, et obiter imperatoris sororem duxerat), annuit ille quidem se imperatorem conventurum et bellum una administraturum. Verum cum Deus Romanis plures clades per Mysios inferre derrevisset, mutato consilio, nave firmissima et nova conscensa, in Palæstinam contendit. Cum Tyri appulisset, a popularibus suis veluti numen quoddam susceptus Sarracenis restitit, et Joppen, quæ 517 nunc Ace dicitur, aliaque oppida recuperavit. Sed quia illis quoque locis fatalis calamitatis impendebat, multi præclari et fortes duces, qui Christianum illud iter ultro et suis stipendiis susceperant, perierunt; et ipse Conradus non nullo post, vix edito specimine virtutis et prudentiæ suæ, ut Agarenis admirationi esset, a Chasio quodam occiditur. Gens autem Chasiorum suos principes ita vereri et observare et in jussis eorum exsequendis adeo alacris esse dicitur, ut si tantum supercilio magistratus innuerit, statim derupibus se præcipitent, in enses irruant, in undas desiliant, in ignem se conjiciant; et ad eos missi quos eorum principes occisos volunt, ut hospites et amici adeunt, et aut se habere quod eis dicant, aut legatos venire simulant, sæpe dominorum suorum adversarios pugionibus occidunt, nulla difficultatis et explorati supplicii ratione habita, etiamsi alterum non occiderint.

Χασισίων έξουσιάζοντες άποστέλλουσι τους σφᾶς άναίρησοντας· οί δε ως φίλοι προσιόντες η και ως επήλυδες εκείνοις άφθέντες η τι τών καθηκόντων ειπείν έχοντες, η και ως πρέσβεις εξ έθνών ηκειν πλαττόμενοι, πλῆττουσι πολλάκις παραξιφιδιφ και θανατοῦσι τους τοίς κυρίοις αὐτῶν αντίφρονας, μη τὸ τοῦ πράγματος έργῶδες ὄλωσ εν νῆ βαλλόμενοι, μηδ' οτι εκ του δήπουθεν άναίρεθήσονται γοῦν αὐτοί, και μη τὸν έτέρου καταπραξάμενοι θάνατον.

Imperator vero circiter bis mille delectis viris, quibus arma et veloces equos dedit, Taurocomo ad hostes contendit; impedimenta omnia, lixas et calones Adrianopolim ire jussit. Interea speculatores 518 nuntiant Blachos loca Lardem finitima vastare, ac multis occisis nec paucioribus captis cum maxima præda discedere statuisse. Igitur noctu classicis canentibus conscenso equo, cum ad Basternas (loci nomen est) pervenisset, nullo hoste apparente, quiete refocillavit exercitum. Triduo post inde digressus, mane Berroen versus iter ingreditur. Cum nondum quatuor parasangas processisset, mali nuntius adest, homo quidam expeditus, qui spiritu ex festinatione subinde interrupto narrat hostes non procul inde cum præda reverti, ac pedetentim fere incedere, quod et nullum hostem invenissent et manubiis onusti essent. Quare statim exorcitu inter duces distributo et acie instructa, eam viam institit qua incedere

Α πόρρω [P. 253] της 'Αδριανοῦ κείμενον) επέμεινε τὰς δυνάμεις συναλθεῖν, επέσκηψε δε και τὸν Καίσαρα Κορράδον μηδέν τι μελλήσαντα έξελθεῖν. 'Ο δε δυσχεραίνων προδήλιως πρὸς ην εύρατο εκ βασιλείως φιλοφροσύνης ως τῆ βασιλείφ κήθει ασύμφωνον και τῆ έαυτοῦ γένει άπθδουσαν· ὄρων δε και τὰς υπερηφάνους έλπίδας καταληξάσας ές μόνον τὸ μη τοίς πολλοίς ὁμόχρωμον υπόδημα τοῦ ποδὸς (τὸ τῶν Καιζάρων λέγω παράστμον), και άλλως δε σταυροφωρήσας οἴκοθεν και τῆν ές Παλαιστίνην ὁδεῦσαι· πάλαι προθέμενος ηδη κατασχευείσασιν υπό τῶν κατὰ τῆν Αἴγυπτον Σαρακηνῶν, και πάρεργον ὁδοῦ τῆν μετὰ τῆς άδελφῆς τοῦ βασιλέως επιτελέσας συνάφειαν, επένευσσε μὲν συνεξίεναι τῆ βασιλεῖ και συνδιαθέσθαι τὸν προκείμενον πόλεμον, ως δ' άντέκρουσε τὴ βεβουλεῦσθαι θεὸν κακοτυχεῖν εισέτι 'Ρωμαίους υπό Μουσῶν, επ' άλλοις τρέπει τὸν νοῦν. Νῆα γάρ έξαρτυσας εύπαγῆ τε και νεογόμεφωτον τὸν πλοῦν ές Παλαιστίνην έθετο, και τῆ Τύρῳ προσορμίσας και παρὰ τῶν εκείσε ὁμογενῶν οἴά τις κρείττων ὄρθεις και προσδεχθεις δύναμις τοίς Σαρακηνοίς άντεφέρετο, 'Ιόπην επανασωσάμενος, η νῦν 'Ακε λέγεται, και έτέρας πόλεις τοίς ὁμοφύλοίς. 'Αλλά γάρ οτι και τὰ εκεί πάτχειν κακῶς άφώριστο, άλλοι τε καλοί και γενναῖοι άπόλωντο στρατηγοί τῆν κατά Χριστὸν εκόντες και οικείοις ὄφωνοίς πορείαν στειλάμενοι, και αὐτοὺς δε άναίρειται υπό Χασισίου, μικρόν τι επιβιούς, και δσον κειραν τῆς αὐτοῦ άνδρείας τε και φρονήσεως δῶναι τοίς 'Αγαρηνοίς και θαυμεσθῆναι. Γένος δε εἰσιν οί Χασισιοί τοσαύτην λεγόμενον τηρεῖν τῆ άρχοντι σφῶν συστολήν και τῶν εντελλομένων πλήρωσιν, ως και κατά κρημνῶν ὄθειν εκυτοῦς εκίνου επ' ὄφρῶσι νεύσαντος μόνον και χορεύειν κατά ξιφῶν και ὀδάτων καθάλλεσθαι και κατά πυρὸς άκοντίζεσθαι. 'Αμέλει τοι και πρὸς οὔς αν έθίλωσιν οί τῶν

'Αλλ' ὁ μὲν βασιλεύς περι δισχιλίους επιλέκτους άποκρίνας, και τοῦτοις ὄπλα και ἵππους ὠκύποδας διαδοῦς, ὤρμησεν εκ τοῦ Ταυροκόμου πρὸς τὸ πολέμιον, τῆν δ' άποσκευῆν πᾶσαν και τὸν υπερητικὸν ὄχλον ές 'Αδριανούπολιν ικέσθαι διατετάχει· οί δε ηγγέλλοντο παρὰ τῶν ὀπτῆρων τὰ περι τὸν Λαρδέαν κατατρέχειν χωρία, και πλείστους μὲν άπεκτονέναι, οὐκ έλάττους δε συνειληφέναι, και ως επαναζευγνύειν επνώκασ· πολλῶν έμπεπλησμένοι ὠφελειῶν. 'Εννύχιος τῶνουν υπό σάλπιγγι τὸν ἵππον άναβάς έπορεύετο, και κατά τόπον τινα Βιστέρνας λεγόμενον άφγιμένος διανέπασεν εκείσε τῆν στρατιάν, μη επιφαινομένων τῶν πολεμίων. Μετὰ δε τρεῖς ημέρας [P. 254] εκεῖθεν άπάρας της εὔθῃ της Βερόβῆς επορθρευσάμενος ηπτετο. 'Αλλ' οὔπω παρασάγγας παρῆλθε τέσσαρας, και τις εὔζωνος έφίσταται άνῆρ, τὸ της άγγελίας έχων επί τοῦ προσώπου κακόν, και έλεγε τὸ πνεῦμα συγνάκις άνακαλούμενος άγχῶ που μετ' αίχμαλωσίας τὸ αντίπαλον ὀπιστρέφειν,

ἀνειμένην τὰ πλεῖστα τὴν πορείαν κατ' ἄμφω ποιοῦ-
 μενον, ὅτι τε οὐδένα ἐώρακεν ἀντίμαχον. καὶ ὡς
 ἔμπορον παμπόλλων λιγισμῶν. Αὐτίκα γοῦν εἰς
 ἡγεμόνας τὸ συνὸν ἐκείνῳ διελὼν στρατεύμα, καὶ
 σχῆμα παρατάξεως θίμενος, ὠδεύει ἐκείνην ἣν
 ὁδοιπορεῖν ἐλέγετο τὸ πολέμιον. Ἐπεὶ δὲ εἰδομέν-
 τε καὶ ἐθεάθημεν (συνειπόμεν γὰρ καὶ αὐτὸς βρασι-
 λεὶ ὑπογραμματούων), οἱ μὲν Σκύθαι καὶ Βλάχοι
 τὴν λείαν παραδόντες τισὶν ἐξ αὐτῶν μοίραις ἐκέ-
 λευσαν τὰς ἐπιτομωτέρας ἀναλέγεσθαι τῶν ὁδῶν
 καὶ τὴν πορείαν ἐπιτείνειν, ἕως ἂν ἐφάψωνται τῶν
 ὄρειων· οἱ δ' ἄλλοι συστραφεῖντες ἐδέχοντο εὐπε-
 τῶς τοῦς κατ' αὐτῶν ἰππαζομένους Ῥωμαίους, τὸν
 πάτριον αὐτοῖς καὶ ἡθάδα τρόπον μαχόμενοι· ἐπιόν-
 τες γὰρ ἤφιεσαν βέλεμα καὶ δόρασι προσεπλέκοντο,
 μετὰ βραχὺ δὲ μεταβαλόντες τὴν ὁρμὴν εἰς φυγὴν
 καὶ καταδιώκειν ὀπίσω σφῶν ὡς φυγάδων τὸ ἀνθι-
 στάμενον ἐρεθίζοντες, αὐθις ὡς οὐδὲ πτηνὰ τὸν
 ἀέρα τέμνοντα τὰ νῦτα εἰς τὴν τῶν ὄψεων μετατι-
 θέμενοι χώραν ἐνώπιον τοῖς ἐπιούσιν ἐμάχοντο καὶ
 πολλῶν γενναϊότερον συνεπλέκοντο. Καὶ τοῦτο πολ-
 λάκις πεποιηότες, ὡς ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἦσαν
 ἐπικρατέστεροι, οὐκέτι ἐμέμνητο τῶν ἐλίξεων, ἀλλὰ
 τὰ ξίφη γυμνῶντες καὶ τινα βοήθην ἐκπληκτικωτά-
 την ἐκρήξαντες μικροῦ καὶ ἐνοήματος τάχιον
 Ῥωμαίους ἐνέπεσον, καὶ τὸν μαχόμενον ὁμοίως καὶ
 τὸν δειλιανόμενον καταλαμβάνοντες ἐξεθέριζον. Καὶ
 τὰχ' ἂν τὴν τότε ἡμέραν οἱ Σκύθαι μέγα κλέος
 ἀράμενοι κατεκαυχέσαντο ἡμῶν καὶ λαφ' ἄφρονι
 ὄνειδος παρεδόθημεν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπεβοήθησε βασι-
 λεὺς εἶτι τὴν περὶ αὐτὸν ἔχων ἀκραίονη φάλαγγα,
 αἶ τε ἀλπιγγες ἐπίτορον ἀλαλάξασαι καὶ αἱ χαλ-
 κόστομοι κώδωνες διηγήσασαι τὰ τε τῶν δρακόντων
 ὀφθέντα εἰκάσματα, ἃ ἐπὶ δοράτων ἠώρηται περι-
 σοδοῦμενα πνεύμασι, τοὺς πολεμίους κατέπληξαν
 φαντασίαν παρασχόντα μέγιστος στρατιᾶς. Τότε μὲν
 οὖν βασιλεὺς βραχὺ τι τῆς ἀλγυλαστίας ὡς ἐκ στό-
 ματος θηρῶν ἀφραπᾶσας κατέλαθε τὴν Ἀδριανού-
 πολιν, ἣν βασιλεὺς προύθετο παρεικῶς· τῶν δὲ
 βαρβάρων οὐκ ἠρεμούντων, ἣν παρήκε τρέχειν αὐθις
 εἶλετο. Καὶ δὴ γενόμενος κατὰ Βερόζην τὰς τῶν
 Σκυθῶν καὶ Μυσῶν ἀνέσταλθεν ἐκδρομὰς καὶ δι'
 ἀνδρῶν μὲν ἡκρωκότων τὸ στρατηγεῖν, καὶ δι'
 ἐαυτοῦ δὲ οὐχ ἤκιστα. Οἱ δὲ καὶ περ ὑφωρῶμενοι
 Ῥωμαίους καὶ βασιλέως παρόντος ἐπιστρεφόμενοι,
 ὅμως αὖ πάλιν ἐπατίθεντο λαθραίως, ὡδὲ πη ἐμβάλ-
 λοντες ὡς πολεμισέοντες καὶ καταδοκῆν ὡς ἐπι-
 όντας αὐτοὺς παρεχόμενοι, ἄλλοθι δὲ μεταβαίνοντες
 καὶ αἰεὶ τι δρῶντες ἐπιτυχές. Ἦν δ' ὅτε καὶ βασιλεὺς
 μὲν εἰς Ἀγαθόπολιν ἤλαυνεν, ἐπισχίσων τοὺς Βαρ-
 βάρους τῶν ἐκδρομῶν, αὐτοὶ δὲ τὰς κώμας ἐκείρον
 αἶ ἄγχιστα ἦσαν τῆς Φιλιππουπόλεως. [P. 255]
 Κάκεινου πρὸς τὸ πάτριον ἐπιόντος ἐκείνοι αὐθις
 ἐπὶ λαύον ἐξ ὧν ὁ βασιλεὺς ἀπανίστατο. Ταῦτα δ'
 ἐποίησεν ἄτερος τῶν ἀδελφῶν ὁ Ἀσάν, ἀγγίλους ὧν
 διαφερόντως κἀν τοῖς ἀπόροις ἐπινοῆσαι τὰ ξύμφορα
 ἰκανώτατος. Ἐγνώκει οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν εἰς
 τὴν Ζηγορὰν εἰσελθεῖν, καὶ ὡς οἶόν τε πειράσασθαι
 παραστῆσασθαι τοὺς Μυσοὺς. Καὶ δὴ ἐξήρας ἀπὸ

A hostes ferobantur. Quos ubi vidimus et vicissim
 conspecti sumus (nam et ego imperatorem pro
 scriba comitabar), Scythæ et Blachi, præda cohorti-
 bus aliquot suorum tradita eos compendia itine-
 rum sectari et accelerare, dum montana attinge-
 rent, jussurunt, 519 Reliqui conglobati Romanum
 equitatum intrepide exceperunt, patrio ritu pu-
 gnantes. Nam cum accederent, sagittas conjicio-
 bant et hastis congredebantur. Paulo vero post
 impetu in fugam converso, hostibus ad perseque-
 dum irritatis, rursus instar volucrum subito re-
 versi adversa fronte multo fortius dimicabant.
 Quo sæpe facto cum jam superiores essent, omissis
 illis anfractibus gladios strinxerunt: et horribili
 clamore sublato dicto citius in Romanos irruerunt,
 et pugnantes et fugientes ex æquo occiderunt. Ac
 co die fortasse magnam adepti gloriam contemp-
 tissimi populi nobis insultassent, nisi imperator
 cum phalange sua adhuc integra supervenisset, et
 incitatus classicorum cantus et clangor tubarum
 et rictus hiantium draconum, hastis suspensi et a
 ventis agitati, hostes majoris exercitus opinione
 terrississent. Ac tunc imperator parva captivorum
 parte velut ex faucibus ferarum erepta, instituto
 itinere omissa, Adrianopolim pervenit. 520 Sed
 quia barbari non quiescebant, quam viam omiserat,
 denuo currere instituit; et Berroen profectus,
 Blachorum et Scytharum excursiones cum per
 duces rei bellicæ peritos tum per semetipsum
 repressit. Qui etsi Romanos verebantur et impera-
 toris præsentiam formidabant, tamen iterum clam
 insidiabantur, ita excurrentes ut pugnæ avidi et
 subinde exspectandi viderentur; et alias alio
 transibant, nec usquam occasionibus deerant. Cum
 imperator ad eos reprimendos Agathopolim prope-
 rabat, illi pagos Philippopoli proximos vastabant:
 cum afflictæ parti succurrebat, illi eo irruerant
 unde ille discesserat. Hæc alter frater Asan facie-
 bat, homo ingeniosissimus et in rebus dubiis soler-
 tissimus. Itaque imperator cum denuo Zagoram
 invadere, et quantum liceret, periculum facere
 instituisset an Mysos ad deditionem: compellere
 posset, Philippopoli Triadizam digressus est. Inde
 enim Hæmum facile adiri posse, alicubi etiam
 planos tramites patere, item aquæ affalim et pabu-
 lum jumentis suppetere audierat, si quis eo tem-
 pestive proficisceretur. Quia vero bruma 521
 instabat, et flumina (in gelido illo et septentrio-
 nali præsertim climate) congelabant, et densissimæ
 nives non solum terram operiebant et valles exple-
 bant, sed ædium quoque fores obstruebant, eum
 conatum in vernum tempus dietulit, et exercitu in
 illa provincia hibernare jussu, cum expeditis in
 urbem reversus ludis Circensibus et spectaculis
 animum recreavit, Veris initio rursus contra Mysos
 egressus, et tribus integris mensibus in obsidione
 Lobizi castelli frustra cum maximo labore consump-
 tis, infecta re demum rediit. Nam Propontidis
 amœnitas, suavissima diversoria, venationes et

equitationes, quæ velut catenis constringere solent nostræ ætatis imperatores, non diu eum sub dio esse sinebant, sed veluti clipeo abjecto aufergere cogebant. Etsi autem et Asanis uxorem cepit et fratrem ejus Joannem obsidem receperat, nihilominus tamen res in pejus ruebant.

τροπήν παρεγκλίνας ἔλαυνεν ἤλιος, καὶ ποταμοὶ μὲν ὑπὸ ψυχρῶν ἐπέσσαντο καὶ ἄλλως βορείου καὶ ψυχροῦ τοῦ ἐκεῖσε κλίματος ὄντος, χιῶν δὲ πλείστη, κατενεχθεῖσα τὸ τῆς ἡφάνισε πρόσωπον, οὐ μόνον πλησασα φάραγγας, ἀλλὰ καὶ θύρας οἰκημάτων ἐπέσυγώσασα, ὑπερέβητο τὸ ἔργον εἰς ἀνάφανσιν ἔαρος, καὶ δὴ τῆ μὲν στρατιᾶν οὐκίεσθαι διαφῆκε κατὰ τὴν ἐκεῖθι ἐπαρχίαν, αὐτὸς δ' εὐζώνως τὴν βασιλίδα κατὰ αὐτὴν διεχείροτο ἵππων ἀμίλλαις καὶ θεωρείοις ἐγάνυτο. Ἄμα δ' ἔρι φανέντι ἐξείσιν αὐτοῖς καὶ μέτεσι τοῖς Μυσσοῦς. Ὅλους οὖν μῆνας τρεῖς ἐξηνοκῶς, καὶ περὶ τὴν τοῦ φρουρίου κατὰ σχεσιν ὁ Λοβιτζῆς ἐπιπέληται πλείστα πεπονθῶς, ἀτελὲς τὸ ἐγγεῖρημα καὶ πάλιν ἀπολιπὼν ἐκεῖθεν μεθίσταται καὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἐσεισιν· αἱ γὰρ τῆς Προποντιδῆς χάριτες καὶ τὰ ἐπιτερεπῆ κατ' αὐτὴν σκηνώματα τὰ τε κυνηγέσια καὶ ἱππίασια, ἀλυσιδούντα οἷον τοὺς ἐς ἡμᾶς αὐτοκράτορας, οὐκ εἶων ἐπὶ μακρὸν θυραυλεῖν, ἀλλ' ὡς ῥιψάσιπιδας γινομένους ἐπειθον αὐτομολεῖν εἰς αὐτὰ. Τότε δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἀσάν γυναῖκα κατέσχευεν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ θάτερον τὸν Ἰωάννην εἰς ὀμηρονέστηρεν. Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ χεῖρω τὰ πράγματα προῦβαινε.

2. Sub hoc tempus Theodorus Mangaphas, Philadelphiensis, regnum affectavit; ac primum ejus urbis frequentissimæ plebem **522** audacissimam sibi conciliavit et jurejurando obstrinxit, ac paulatim progressus, Lydis omnibus ad defectionem impulsio, regium nomen usurpavit. Deinde finitimis quoque provinciis tentatis argenteam monetam cum sua imagine percussit. Ut autem defectio augeretur, et ut initio derisa fuerat, sic deinde imperatoris animum graviter percelleret, nihil enunctandum ratus Mangapham cognomento Mortheodorum ob parum prosperos successus non multo post dicium Philadelphie obsidet. Sed cum urbem diuturna obsidione ad deditionem compellere non posset, iis conditionibus paciscitur ut Theodorus depositis regni insignibus privatam vitam agat ut prius, cives vero ei pareant cui prius; et obsidibus suo arbitratu acceptis in magnam urbem revertitur. In ea quoque defectione multi viri fortes perierunt. Cæterum non multo post Basilius Butatzes, obscura genere ortus, **523** tamen ob ductam imperatoris neptem domesticus Orientis et Thraciæ dux designatus, plurimos conjuratos Mangaphæ largitionibus corrumpit. Et quamquam hominem comprehendere et in vincula conjicere non potuit, illud tamen effecit ut urbe pelleretur. Quo facto cum magnum quiddam consecutus et imperatori admodum gratificatus videretur, Mangaphas ad Caichosroen Iconii sultanum profugus auxilia contra Romanos non impetravit, litteras tamen obtinuit, quibus concedebatur ut Turcas liberos, qui arcu et pharetra freti Romanos prædarentur, ascisceret. Qua ratione cum non parvas copias contraxisset, civium suorum mancipia et jumenta abduxit, et Phryges Laodicenses innumeris cladibus affecit, ut et populares meos Choniatas. reis eorum æstivo tempore incensis, et obvis quibueque hostilem in modum tractatis. Nam ut non dicam Turcas ob clementiam in finitimos Christianos ab eo objurgatos esse, et facta in Cariam impressione multos inde captivos Turcis

Φιλιππουπόλεως εἰς Τριάδιτζαν παραγίνεται. Ἐκείθεν γὰρ ἠκηκῶει μὴ δυσπορεύτους εἶναι κατὰ πολὺ τὰς εἰς τὸν Αἴμον πορείας, ἀλλ' ἐστ' ὅπη καὶ ἐς εὐθείας ἀνοίγεσθαι, καὶ ὕδωρ εἶναι εἰς ἀντλήμα ἱκανώτατον καὶ χιλὸν τοῖς ὑποξυγοῖς ἐνόδιον, εἰ κατὰ καιρὸν ἐκεῖ τις πορεύοιτο. Ὡς δ' εἰς χειμῆριον

β'. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον τυραννίδι ἐπικειρήκεν ὁ Φιλαδελφεὺς Θεόδωρος ὁ Μαγκαφᾶς. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα [256] τὸ τῆς πόλεως ταύτης ἀγλαῖον, πολυανδρούμενον ὄν θρασύ τε καὶ ἀναδέστατον, ἑαυτῷ προσφικεῖσθε, καὶ ὄρκους τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν κατεοπέδωσεν· ὁδῷ δὲ προῦων καὶ βασιλείας ἑαυτῷ περιέθηκεν ὄνομα, τοὺς Λυδοὺς πάντας εἰς ἀποστασίαν ἐπισπασάμενος· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἀγγούρων ἀποπειρᾶται χωρῶν, καὶ ἀργύρεον κέκοφα νόμισμα τὴν οἰκίαν ἐγχαράξας ἐν αὐτῷ στήλην. Ὡς δὲ προῦνοντε τὰ τῆς ἀποστασίας καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς ὄρωμένους πρότερον γέλως εἰς πληγὴν γενναίαν μεθίστατο πρὸς ἔπαρ χωροῦσαν τοῦ βασιλέως, μὴ μέλλειν οὕτως ἐγνώκει, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα διφῆν. Καὶ δὴ κατὰ τὴν Φιλαδέλφειαν γεγονῶς ἔμψρουρον αὐτῇ τὸν Μαγκαφᾶν εἰργάσατο, ὅς καὶ τὴν τοῦ Μωροθεοδώρου προσωνομίαν ἐκτίσατο τῶν κατὰ σκοπὸν ἐκείνῳ διαπεσόντων ἐσέπειτα. Καὶ ἱανὸν χρόνον τῆ πολιορκίᾳ ἐγχαρτερήσας οὐκ ἴσχυσε τοὺς Φιλαδελφεῖς παραστήσασθαι· ὁθεν πρὸς ὁμολογίαν καὶ συμβάσεις ἐτρέπετο, ὥστε τὸν μὲν Θεόδωρον τὰ τῆς βασιλείας ἀποθέσθαι παράστημα καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς πρότερον πολιτεύεσθαι, τὸ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πλήρωμα βασιλεύεσθαι πάλιν ὑφ' οὗ πρότερον ἐδασιλεύετο. Καὶ ὁμηρα ἐκεῖθεν δεξάμενος ὦν ἤρειτο τοὺς παῖδας ἐπανεζεύξεν εἰς τὴν μεγαλόπολιν. Οὐκ ὀλίγοι δὲ κὰν τῆ ἐπαναστάσει ταύτῃ ἀγαθοὶ καὶ γενναῖοι ἄνδρες ἀπόλοντο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Βασίλειος ὁ Βατάτζης γένους μὲν ἀσῆμου βλασῶν, διὰ δὲ τὸ εἰς γυναῖκά οἱ γαμετὴν συναρθῆναι τὴν τοῦ βασιλέως πρὸς πατρός ἐξανειψίαν δομῆστικος τῆς Ἀνατολῆς τιμηθεὶς καὶ τὴν δουρικτὴν ἀρχὴν τῶν Θρακησίων ἀναζωσάμενος, χρήμασιν ὑπέφθερε πλείστους τῶν τοῦ Μαγκαφᾶ ὁμοτῶν, καὶ αὐτὸν μὲν οὐκ ἔσχε συλλαβεῖν, τῆς δὲ πόλεως Φιλαδελφείας ἐξώσας ἐδόξε καὶ οὕτω μέγα τι κατωρθωκέαι καὶ ἀσπάσιον ἔργον τῷ βασιλεῖ. Ἄλλ' οὕτως τῷ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν προσρῦεις, φ' ἡ κλησικ Καίχοσρόης, συμμαχικὸν μὲν αἰτήσας κατὰ Ῥωμαίων οὐκ ἔλαβεν, ἐνεδόθη δὲ οἱ προσλαμβάνεσθαι ἀνεπεγκλήτως ὁπίσοι τῶν Τούρκων κερδαλέφρονες κἀπὶ τῷ γωρῦτῷ

καὶ τῷ τῆς τὴν πεποιθησιν ἔχοντες Ῥωμαίους ἀ-
 ληστεύουσιν. Οὐκ ὀλίγην οὖν τῷ τρόπῳ τούτῳ συν-
 αγγίχει δύναιμι, καὶ ἐπιὼν τοὺς τε πατριώτας ἐαυ-
 τοῦ ἐς τὸν γεωργικὸν ὄχλον καὶ τῶν ζώων ἐλυμαίνετο
 τὰ ὑπὸ ζυγόν, καὶ τοὺς Λαοδικεῖς δὲ Φρύγας μυρια-
 χῶς ἐκάκωσεν, ὥσπερ καὶ τοὺς τῶν Χωνῶν τῶν
 ἐμῶν οἰκῆτορας, τὰς ἄλλωνας κατὰ τὸν θέρειον και-
 ρὸν πυρπολῶν καὶ τὸ προστυχὸν ὡς πολέμιος χειρί-
 στως διατιθέμενος ἐὼ γὰρ λέγειν ὡς τοὺς Τούρκους
 φιλανθρωπευομένους ἐνιαχοῦ πρὸς τὸ ἐκ γειτόνων
 σφίσι Χριστῶν ἡμῶν κακῶς ἔρασκε καὶ ἐπέπληττεν.
 Ἐμβαλῶν δὲ καὶ τῇ Καρίᾳ καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ
 προνομούσας τοῖς Βαρβάραις ἐκδέδωκεν εἰς ἀπαγω-
 γήν. Ἀλλὰ καὶ τὸν νεῶν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ
 ὁ ἄνομος οὗτος διαφῆκεν ἐμπρῆσαι, ἔργον μέγιστον
 καὶ περίπυτον ὄντα, καὶ ὑπερβαίνοντα ἐς κάλλος
 καὶ τὴν εἰς μέγας ἔκτασιν τὸ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει
 τοῦ καλλιμάρτυρος Μωκίου τέμενος. Ὡς δὲ ποτε
 πρὸς τὸν σουλτάν ἐπανεξέσχε τοιοῦτων παρανομιῶν
 πλήρης, καὶ πύθοιο βασιλεὺς οὐκ εἰς ἀγαθὰς ἐν-
 νοίας καὶ πράξεις τὸν Ἰκονιάρχην ἐνάγειν Καί-
 χοσορὴν ἔτρι πρὸς πατρός ἐκλειοιπότητος τὸ ζῆν τὴν
 ἀρχὴν τοῦ Ἰκονίου δεξάμενον, πρέσβεις ἔστειλε καὶ
 χρήματα παρασχῶν τῷ σουλτάν καταπροδοθέντα
 εἶχε καὶ ἀνάπειμπτον αὐτῷ γενόμενον τὸν Μαγκαφᾶν, πλὴν γε μεθ' ὁμολογίας καὶ πίστεως μὴ ὥστε τοῦπιτί-
 μιον αὐτῷ τῆς ἀποστασίας κείσεσθαι θάνατον ἢ μέρος περικοπῆναι καὶ διαλωθῆναι τοῦ σώματος· οὐ χάριν
 ἀπαθῆς ἐτέρου παντὸς ὄφθεις κακοῦ δεσμὰ κατακέκριτο χρόνια. Τοσοῦτον δὲ τὸ ἔργον τότε τοῦ σουλτάν τοῖς
 λοιποῖς αὐτοῦ κασιγνήτοις, [257] ὅποσοι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν συνδιείλοντο ἐκείνῳ, ἀποθῆμιον ἔδοξεν, ὥστε καὶ
 ὄπλα ἔφραστο ἂν κατ' αὐτοῦ ὡς ἄνθρωπον ἐς αὐτὸν ἐκουσίως ἀφιγμένον συνειληρότος καὶ καταπροδόντος
 Ῥωμαίων βασιλεῖ ἐπὶ λήμμασιν, εἰ μὴ οὗτος εὐπρόσωπον τιθεὶς τὴν ἀπόκρισιν ἐπὶ συμβάσεσιν ἀποστεῖλαι, οὐ
 μὴν καταπροδοῦναι διισχυρίζετο, καὶ πλάνητα ὄντα ἐς τὴν πατρίδα καταγαγεῖν, ὡς μηκέτι διώκοντα εἶναι καὶ
 διωκόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχεν οὕτως.

γ'. Οὐκ ἦν δὲ λυκάθαντα παρελθεῖν μὴ τι ἐπενεγ-
 κόντα κοινὸν ἀποτρόπαιον, ὡς εἴπερ τὸ θεῖον
 ἐπέκλωσεν ἀνειρηνέτους τὰς ἡμέρας τῶν καθ'
 ἡμᾶς μερόπων παραδραμεῖν ὡς γὰρ τι ἐνδεόντων
 πρὸς τὸ καθῆκον τῆς μαστιγώσεως τῶν ἐκ τοῦ
 κύκλῳ Βαρβαρικοῦ μαχισμῶν, καὶ ὑπερόριον κακὸν
 εἰσεκώμασε Φρεδερίχος ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥήξ. Πρὸς
 γὰρ τὸν βασιλέα διαπρεσβευσάμενος Ἰσαάκιον, ὡς
 διὰ φιλίας ἤτειτο τῆς Ῥωμαίων γῆς παρῆναι αὐτός
 τε καὶ ὅσον οἱ ἐφέποιτο στρατεύμα ἐν τῷ ἀπαίρειν
 εἰς Παλαιστίνην, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ὠνούμενοις
 αὐτοῖς χορηγεῖσθαι, καὶ τὸ δοκοῦν ἐπὶ τούτοις αὐτῷ
 σημαίνει δι' οὐκείων ἀνταπυστολῆς πρέσβεων.
 Στέλλεται τοίνυν πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ δρόμου λογοθέτης
 Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ πίστεως δοῦς καὶ λαθῶν ὡς
 αὐτὸς μὲν ὁ ῥήξ τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἀμαχεῖ διελεύ-
 σεται καὶ μηδὲν τι δράσας ἐστῆται κακόν, οὐ πόλιν,
 οὐ κώμην, οὐ φρούριον, οὐ πολίχinion, Ῥωμαῖοι δὲ
 προβαλῶσιν αὐτῷ τὰ ἐπιτήδεια ἄφθονα, ὡς μὴ τινας
 σπανίζειν τὴν ὑπ' αὐτὸν στρατιάν, ἀλλ' ἀπραγμόνως
 καὶ κατὰ λαιμὸν ἔχειν ὥσπερ ἐπεμβυόμενα ὄσους
 ἄνθρωποι τρέφονται καὶ οἷα τοῖς ἵπποις συμβάλλεται,
 μετὰ καιρὸν ἐκείθεν ἐπάνεισι καὶ ἀγγέλλει τὰ συμ-
 φωνηθέντα τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς ξυλλογῆς
 τῶν ὠνίων φρονίδια τίθησι, καὶ ἦν ἐξ ἐπιτάγματος
 ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν αὐτίκα μεταφερόμενα καθ' οὓς
 ἐμελλε τόπους ὁ ῥήξ διέρχεσθαι. Ὡς δὲ καὶ αὐτὸς

abducendos esse datos, Michaelis quoque archi-
 ducis templum, opus maximum et celeberrimum,
 quod elegantia 524 et longitudine divi Mocii
 martyris ædem in urbe imperatrice superabat,
 incendi passus est. Ut autem huiusmodi facinori-
 bus plenus tandem ad sultanum rediit, et imperator
 ad Iconii principem Caichosroen, cujus pater nu-
 per defunctus erat, legatos misit, quod eum a Man-
 gapha in cogitationes et actiones non bonas induci
 videbat, et largitionibus impetravit ut ille deser-
 tus ac proditus ad se mitteretur, ea tamen condi-
 tione ut defectionem nec capite nec mutilatione
 læsioneve ullius membri lucret. Qua de causa om-
 nis alterius mali expers ad diuturnum carcerem
 est damnatus. Id factum adeo cæteris Sultani
 fratribus, qui regnum cum eo dividerant, displicuit,
 ut et arma ei illaturi fuerint, quod hominem
 profugum et supplicem pecuniæ causa Romanorum
 imperatori prodidisset, nisi specioso responso ira-
 cundiam illorum placasset. Aiebat enim se pacifi-
 cationis ergo illum remisisse, nequaquam vero
 prodidisse; et hominem vagum in patriam resti-
 tuisse, ut nec ipse alios nec ipsum alii porro perse-
 querentur. Atque hæc hæcenus.

3. Neque vero ullus annus elabi poterat quin
 publice abominandi aliquid afferret, non aliter
 quam si Numinis indignatio illi 525 ætati per-
 petua bella decrevisset. Quasi enim Barbari cir-
 cumcirca nostris cervicibus imminentes ad nos
 castigandos non satis essent, etiam longinquo
 malo sumus oppressi. Nam Fridericus Aleman-
 norum rex legatis ad Isaacium imperatorem mis-
 sis petiit ut sibi cum omnibus copiis Palæstinam
 potentibus per Romanas provincias pacato iter
 facere et commeatum emere liceret, et suam sen-
 tentiam per proprios legatos sibi significaret.
 Mittitur igitur ad eum dromi logotheta Joannes
 Ducas; fideque data et accepta regem sine male-
 ficio transiturum, nullam urbem, nullum oppi-
 dum, nullum castellum aut pagum violaturum,
 Romanos commeatum ei abunde suppedituros,
 ut ejus exercitus nulla re necessaria careat, sed
 omnia in promptu copiosissime habeat quæ tam
 jumentis quam hominibus usui sunt, aliquando
 post revertitur. Iis conditionibus renuntiatis,
 imperator per provincias edicit ut, qua rex
 transiturus esset, commeatus comportetur: ipsius
 vero in fines Romanos ingressus victorum genero
 et dignitate 526 clarorum litteris nuntiato eum-
 dem Logothetam denuo mittit, unaque cum eo
 Andronicum Cantacuzenum, qui regis transitum

commodiorem redderent. Verum ii ignoratione officii et suapte ignavia (etsi enim amici nostri sunt, tamen veritas eis est preferenda) regem contra Romanos concitarunt, et ut imperator eum pro hoste suspectum haberet effecerunt. Ita et jusjurandum est turbatum et comportatio commectus cessavit; et nos, qui hæc scribimus, tum Philippopolitanæ provinciæ gubernationi et descriptioni præfecti, plurimis molestiis conflictati sumus, cum nunc imperatoris jussu Philippopolis mœnia et fossas illis angustis et periculosis temporibus instauraremus, nunc aliis litteris eadem demoliri jubemur, ne receptaculum regis essent. Qui cum excursionibus commectum pararet, imperator legatos ejus detinebat et angustos tramites sua opinione intercludebat, altissimis arboribus succisis et ita implexis ut id septum a rege transiri non posset. Sed et patrualem suam Manuelem 527 Camyzem protostratorem, et Occidentis domesticum Alexium Guidum, cum exercitu regem subsequi et Alemannos pabulantes ex insidiis aggredi jussit. Verum rex illo arborum vallo ita impeditus est ut ex angustiis sine ullo negotio evaderet. Imo quod facilius est, alia via Philippopolim penetravit; ibique vallo munito Romanis imprudentibus loca præoccupavit, a quibus prohibebatur quorumque causa angustia obstruebantur. Philippopolim ingressus, urbem plerisque iisque nobilissimis civibus vacuam reperit. Nam si quis ibi manserat, is aut ita pauper erat ut ejus opes in vestibus quibus tegeretur consisteret, aut erat ex Armeniorum numero. Hi enim uni omnium transitum Alemannorum non hostium incursionem, sed amicorum adventum judicabant. Nam et commercia inter sese agitant et in plerisque religionis dogmatibus consentiunt. Quippe apud Alemannos et Armenios sacrarum imaginum adoratio æque interdicta est, et azymis in sacris utrique utuntur, et alia quædam orthodoxis Christianis improbatæ opinionis errore post legitimis observant. Enimvero rex etiam post Philippopolim occupatam ad protostratorem scribere 528 eique significare non destitit Romanos frustra sibi iter includere et properantem contra officium impedire. Neque enim se vel prius vel nunc quidquam in animo habuisse, quod Romanis incommodum aut molestiam afferret, et pacta non conventa adhuc inviolata conservare. Qui cum eas litteras imperatori significasset et jussa ejus expectaret, nunquam pacatum ab eo responsum accepit, subinde ad prælium committendum exstimulante et ignaviam ei exprobante, quod Alemannorum temere et sparsim pabulatum exeuntium cædem et internecionem nondum significasset.

ὁρθοδόξοις Χριστιανῶν ἀπόβλητα οὗτοι σφαλλόμενοι Φιλίππου γενόμενος ὁ ῥήξ ἔγκρατης οὐκ ἀνῆκεν ὡς μάτην αὐτὸν τῆς πρόσω πορείας Ῥωμαῖοι κωλύουσι καὶ μὴ δεῖον ἐπέχουσιν ἐπειγόμενον· μηδὲ γὰρ κατὰ Ῥωμαίων ἀξίμορον τι καὶ ἄχαρι καὶ νῦν καὶ πρότερον βεδολευθεῖται, καὶ τὰ συντεθειμένα δὲ φυλάττειν ἀπαρρηχέριστα. Ὁ δὲ δῆλα τιθεὶς τῷ

ἐντὸς εἶναι τῶν ὁρίων ἠγγέλλετο τῶν Ῥωμαίων καὶ γράμματα πεφοιτηκῶτα τῷ βασιλεῖ μετ' ἀνδρῶν κατὰ γένος λαμπρῶν καὶ ἀξίωσιν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ἐσήμενον, ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν στέλλεται λογοθέτης εὐ διαθήσων τὴν δίοδον τοῦ ῥηγός, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἀνδρόνικος. Ἄλλ' οὗτοι ἀνεπιστημοσύνη τῶν ὀφειλόντων γενέσθαι καὶ μαλακότητι οἰκείᾳ (χρεῶν γὰρ καὶ φίλων ἡμῶν τῶν ἀνδρῶν ὄντων ὡς πρεσβυτέρων καὶ φιλιτέρων τιμῆν τὴν ἀλγῆθειαν) αὐτὸν τε τὸν ῥῆγα κατὰ Ῥωμαίων ἐξέμηναν καὶ τὸν βασιλέα ὡς πολέμιον ἐκείνον ὑποράσθαι παρέπεισαν. Ὅθεν οἱ τε ὄρκοι συνεχέθησαν, καὶ ἡ τῶν ζωαρκῶν ἐπιλελοίπει συγκομιδῆ, καὶ ἡμεῖς οἱ ταῦτα γράφοντες πλείστοις ἀνικαροῖς προσεπλάκμεν, τὴν τοῦ θέματος Φιλίππου πόλεως ὕπεριζωσμένοι τῆνικαῦτα καὶ ἀρχὴν καὶ ἀπογραφὴν, νῦν μὲν πρὸς βασιλέως ἐπιταττόμενοι ἀνακτεῖν τὸν τῆς Φιλίππου περίβολον καὶ διαταφρεύειν, καὶ οὕτω κατὰ τοὺς στενοὺς ἐκείνους καὶ κινδυνώδεις χρόνους διαπραττόμενοι, μετὰ βραχὺ δὲ διὰ γράμμάτων τὴν καθάρσειν ἐπιτιμώμενοι, ἵνα μὴ εἴη κρησφύγετον τῷ ῥηγῷ. Ἀμέλει καὶ ὁ μὲν ἐκδρομὰς ποιοῦμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζετο, βασιλεὺς δὲ τοὺς τοῦ ῥηγός πρέσβεις οὐκ εἶα ἐπανελεύσθαι πρὸς τὸν ἀποστείλναι, καὶ τὰς στενάς τῶν παρόδων, ὡς ἐκείνῃ ἐδόκει, ἀπέκλειε, καταβάλλων διὰ πελέκειν τὰ τῶν δένδρων ὑψηλῆ καὶ βαθύβριζα, καὶ ταῦτα [P. 258] ἐκκορυφῶν ὡς εἰς ἀδιεξίτητον ἀντίφραγμα τοῖς ὀδεύουσιν. Ἄλλὰ καὶ τὸν ἐξάδελφον ἐκείνου Μανουὴλ τὸν Καμύτζην, πρωτοστράτορα ὄντα, καὶ τὸν τῆς Δύσεως δομέστικον τὸν Γίδον Ἀλέξιον παρέπεισαν οἱ μετὰ στρατευμάτων ἐκέλευσε, καὶ λιθηθῶτως ἐπιτίθεσθαι τοῖς χορτολογοῦσι καὶ τὰς τροφὰς μαστεύουσιν Ἀλαμανοῖς. Τῷ δὲ ῥηγῷ οὕτω προσέστησαν τὰ ταῖς δυσχωραῖς γεγεννημένα διὰ καταβολῆς τῶν δένδρων ἐπιτειχίσματα ὥστε σὺν πόνῳ οὐδενὶ παρῆλθεν οὐτά. Τὸ δὲ δὴ χαριστέρον, αὐτὸς μὲν δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐπορεύθη καὶ εἰσῆλθε τὴν Φιλίππου πόλιν, καὶ κατ' αὐτὴν ἐβάλετο χάρακα, Ῥωμαίους δὲ ἀντιπαρελθὼν ἔλαθε, γενόμενος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν καὶ κατέχων ὡν εἴργετο καὶ ἦν χάριν αἱ πάροδοι ἀπεφράσσοντο. Τὴν δὲ Φιλίππου πόλιν εἰσιῶν κεκενωμένην εὖρε τῶν πλειόνων καὶ ἐπιφανέστερων αὐτῆς οἰκητόρων· εἰ γὰρ τις καὶ ὑπολέλειπτο, πτωχεύων ἦν οὗτος καὶ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἐν οἷς ἐνεδέδυτο ἀριθμῶν καὶ τοῖς Ἀρμενίοις κατελεγεμένος. Οὗτοι γὰρ μόνοι τῶν ἀπάντων οὐκ ἐπιδρομῆν ἐθνῶν, ἀλλὰ φίλων παρουσίαν τὴν τῶν Ἀλαμανῶν διέλευσιν ἤγγητο, ἐπειδὴ καὶ συγχρῶνται Ἀρμενίοις Ἀλαμανοὶ καὶ κατὰ τῶν αἰρέσεων τὰς πλείστας ἀλλήλοισι συμφέρονται· Ἀρμενίοις γὰρ καὶ Ἀλαμανοῖς ἐπ' ἴσης ἡ τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησις ἀπηγόρευται, καὶ τοῖς ἀζύμοις κατὰ τὰς ἱεροτελεσίας ἀμφοτέροις κέχρηται, καὶ ἄλλα ἄλλα τοῦ ὁρθοῦ τηροῦσιν ὡς ἔνομα. Πλὴν καὶ τῆς ἐπιστέλλων τῷ πρωτοστράτορι, καὶ διαμηνυόμενος

ἐπιταττόμενος, αὐδέποτε εἶχε τὸν βασιλεῖα τὰ πρὸς εἰρήνην ἀντεπιστέλλοντα, ἀλλ' ἀρξενόοντα μᾶλλον αὐτὸν εἰς τὴν μετὰ τοῦ ῥηγὸς συμπλοκῆν, καὶ εἰς ἀγενὲς κατονειδίζοντα φρόνημα ὅτι μὴ ἐς δεῦρο ἔχει πυθόμενος ἀνάρεσιν καὶ ἤτιαν Ἀλαμανῶν κατὰ Ἑλλάς ἐξιόντων εἰς αἰτίων ἀνεύρεσιν καὶ κατὰ πῶσα πλατέα κάκει καὶ τῆδε ἐκχεομένων μετὰ πλείστης ὄσης τῆς πεποιθήσεως.

δ'. Ταῦτα δὲ γράφων ἦν ἐν τῷ δοξάζειν παρ' Α 4. Hæc impulsu cujusdam scribebat, qui ex engastrimythi potius afflatu quam prophetico spiritu affirmabat regi nunquam in mentem venisse Palæstinæ occupationem, sed eum nihil aliud cogitare nisi urbis imperatricis dominatum, et per Xylocerci portam haud dubie ingressum ea facturum principio quæ abominanda sint, deinde justo Dei judicio non pauciora perpessurum. Hujusmodi opinionibus 529 occupatus imperator ipsam portam lateribus et cemento obstruxit; et acutas sagittas, quas sæpe manibus gestabat, se in cordibus Alemannorum defixurum esse dicebat; monstrataque fenestra Blachernii palatii in eo loco qui ab altitudine cognomentum habet, unde patientes campi extra progugnacula in Philopatibus cernuntur, per eam se illas in Alemannos excursurum eosque prostraturum minabatur, adeo ut ea verba ridicula audientibus viderentur. Is vates erat Dositheus quidam, Studiensis monachus, Venetiis oriundus et patre Viticlino, ut ferebatur, natus, qui Isaacio, cui familiaris erat, privato adhuc imperium prædixerat. Qua prædictione eventu comprobata, summo honore et auctoritate apud hunc imperatorem florens Hierosolymorum patriarcha post Leontii viri eruditi et virtute celebris obitum designatus 530 est. Sed ut imperatorum impetus et potentia non quiescere solet nisi divina humanaque pro suo lubito mutarint, principatum adeptus Isaacius Basilio Camatero, quanquam ejus ope maxime adjutus, patriarchatu dejecto (causa prætexebatur quod, quas nobiles matronas Andronicus in monasteria invitas abstrusisset, iis ipse nigro vestitu deposito reditum ad pristinum habitum et vitæ rationem concessisset) Nicetam Muntanum pro eo patriarcham designavit, ecclesiæ maximæ sacellarium. Sed ne hunc quidem, hominem natu maximum, in sacra sede exspirare passus invitum expulit, senium et delirium et levitatem causatus. Cum autem diligentius de gubernatore Ecclesiæ cogitaret, Leontium monachum quemdam magnum pastorem designat, in populi frequentia pro tribunali jurejurando testatus eum virum prius ignotum sibi a Dei Genitrice noctu esse demonstratum, non forma et virtute ejus duntaxat descripta, sed loco etiam ostenso in quo habitaret. Verum eo quoque Dei genitricio, 531 priusquam annus elaberetur, repudiato, nihil verecundatus, quod coram tam multis eum

δ' ἐαυτῷ τινων ὀφρηγήσει, φωνούντων μᾶλλον ἀπὸ γαστροῦς (33) ἤπερ προειδόντων τὰ μέλλοντα, μηδέ ποτε προθέσθαι τὸν ῥῆγα τὴν Παλαιστίνην καταλαβεῖν, ἀλλὰ τὴν ἄπασιν τρέφειν ἔφρασι κατὰ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ μέλλειν ἐκ τοῦ δήθεν ἀναμφιλέκτου διὰ τῆς λεγομένης Ξυλοκέρκου πυλίδος τῆς πόλεως εἰσελθεῖν ἐνδοθεὶ, καὶ ὄρασαι πρῶτον τὰ ἀπευκατὰ, παθεῖν δ' ἔπειτα τὰ ἀντίβροπα τοῖς δικαίοις τοῦ Θεοῦ σταθμίσι. Καὶ τοιαύταις προληφθεὶς γνώμαις αὐτὴν τε τὴν Ξυλόκερκον διὰ τιτάνου καὶ πλίνθου ὀπτῆς ἀπέφραξεν, [259] καὶ βέλη (34) νεοχάλκευτα φέρων πολλάκις ἐν ταῖν χερσὶν ταῦτ' ἔφρασκεν ἄκοντῶν κατὰ καρδίας παγησόμενα τῶν Ἀλαμανῶν· δεικνύων δὲ τὴν παράθυρον ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Βλαχερνῶν δι' ἧς (35) ὄρατὰ ἦν τὰ ἱππύλατα πεδία τὰ ἐξωθεν τῶν ἐπάλλεων ἐν τοῖς Φιλοπατίοις καθυπτιάζοντα, ἐκ ταύτης ἔλεγε μέλλειν ἀφίεσθαι τὰ βέλεμνα, βάλλειν τε καὶ κρητάβάλλειν τοὺς Ἀλαμανοὺς, ὥστε καὶ ἐν γέλῳ τοῖς ἀκούουσι τὰ λεγόμενα. Ἦν δὲ τις Δοσίθεος ἐν τῇ τοῦ Στουδίου μονῇ τὴν ἄσκησιν μετιών, ὃς ἐκ Βενετικῶν ἔλκειν τὸ γένος καὶ πατρός τοῦνομα Βιτικλίνου γεγονέναι ἐλέγετο· συνήθης δὲ καταστάς Ἰσαακίῳ πρὸ τῆς ἀρχῆς προεῖρηκεν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, κάπειδ' ἔπειτα εἰλήφει πέρας τὰ τῆς προρρήσεως, ἦγετο δὲ ὅτι πλείστης τιμῆς παρὰ τῷ βασιλεῖ τούτῳ καὶ τὰ μέγιστα δεδύνητο καὶ πανρῆχης Ἱεροσολύμων προυβέβλητο καταλύσαντος τὴν ζωὴν τοῦ τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων τότε διέποντος Λεοντίου, ἀνδρὸς χαρίεντος τὸ ἔθος καὶ διαβοήτου τὴν ἀρετὴν. Ὅποια δὲ ἦ τῶν βασιλέων ὀρμὴ καὶ ἰσχυρὸς οὐκ οὐκ ἀνεχομένη μὴ οὐχ ὡς αὐτοῖς ἀρετὸν μεταφέρειν καὶ ἀλλοιοῦν τὰ θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, βασιλεύσας Ἰσαάκιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου παραλύει τὸν Καματηρὸν Βασίλειον, καίτοι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ τὰ μέγιστα συναράμενον· αἰτία δ' αὐτῷ περιήχθη τῆς καθαιρέσεως, ὅτι ἄς Ἀνδρόνικος τῶν εὖ γεγονουῶν γυναικῶν οὐχ ἐκούσας ἀπέκειρε μοναζούσας, ταύτας αὐτὸς ἐνέδωκε τὸ μέλαν ἀποδύσασθαι ἄμφιον καὶ πρὸς τὴν πρώτην μεταβλέψαι καὶ ζωὴν καὶ στολῆν. Προβαλόμενος δ' ἄντ' αὐτοῦ πατριάρχην τὸν Μουντάνην Νικήταν, τῆς Μεγίστης ἐκκλησίας ὄντα σακελλάριον, οὐδὲ τὸν τριγέροντα τουτονὶ τῷ θρόνῳ παρήκεν ἐναποψῶσαι, ἀλλ' ἀφέλειαν καταγνοῦς τοῦ ἀνδρὸς καὶ γῆρας ἐπεγαλέτας ἀνέγκλητον καὶ ἄκοντα τοῦ θρόνου ἀπεσφενδόνησε, Φρονικτικώτερον δὲ διατεθεὶς περὶ τοῦ τὸν κυβερ-

Hier. Wolfii notæ.

(33) Τὸ φωνεῖν ἀπὸ γαστροῦς, interpretatus sum quasi de engastrimytho loqueretur. Quod si cui displicet, exponat qui ventris causa verba faciunt, aut qui temere nugantur potius quam res futuras præsciunt.

(34) Alter codex ita miscet hæc, ut non satis con-

stet uter, imperator an patriarcha, tota sit defixurus in cordibus hostium.

(35) Δι' ἧς. Relativum retulit non ad παράθυρον, sed ad θυρίδα, quod non posuit, παίσματι, ut arbitror, μνημονικῶς ἢ γοῦν σολοικισμῶ.

ut divinum hominum laudibus extulisset, mutationem instituit, Hierosolymitanum Dositheum ad œcumenicum patriarchatum evecturus. Quod cum canones non permittere sciret, Theodorum Balsamum, magnæ Antiochiæ episcopum, virum ea ætate jurisconsultissimum, astu circumvenit; et in privato colloquio indignationem simulat, quod Ecclesia piis et doctis viris ita destituatur et monastica virtus ita obsoleverit atque evanuerit, ut nemo sit qui universalem sedem, non secus ac solis irrequietus circuitus orbem terrarum, illustret, cœtumque fidelium quam optime gubernet. Hæc et id genus alia non sine dolore præfatus subjunxit olim fuisse sibi in animo illum ex Antiochena sede in œcumenicam, ut illustrem legalis puritatis lucernam, transferre. Sed ab ea mutatione **532** veterum canonum et ecclesiasticarum sanctionum interdicto deterreri. Si vero ipse, ut legum et canonum peritissimus, translationem, ut olim, ita nunc quoque habere locum, demonstrare ac vulgo persuadere possit, se omnino id in lucro deputaturum, eumque, modo liceat, incunctanter designaturum. Hoc modo tractatus Theodorus omnia rata fore affirmavit. Postridie concilio pontificum in æde sacra indicto, et quæstione illa agitata, translatio statim concessa et litteris imperatoris confirmata est. Ac Antiochenus, ut ante fuerat, ita mansit Antiochenus. Dositheus vero a sede Hierosolymitana Cpolim est translatus, cum tam frequenti et splendido comitatu ut haud dubie regium triumphum æquaret. At primarii sacerdotes cæterique facundia insignes, qui se canonicis temere violatis deceptos videbant, obstupefacti, cum risum diutius perferre non possent, extraordinaria conciliabula et plebis conventicula instituunt: alienæ ecclesiæ occupator audit Dositheus; æcundo honore abrogato e sede educitur, **533** imperator vero ignominiam illam non ferens omnibus modis adversatur, ac nihil non facit ut approbata illa translatio valeat. Neo multo post abrogatione sublata, Dositheum denuo confirmatum per bipenniferos satellites et palatinos proceres in sacram ædem deducit, populi motum veritus. Erat enim Dositheus ob ambitionem et imperatoris intempestivam pertinaciam et parum laudatum sui studium omnibus invisus. Cæterum rursus sede ejicitur, eodemque modo quo canis Æsopicus, et pontificatum quem tenuerat amittit (nam alius Hierosolymis electus erat) et majori sede excidit, magno vasorum custode Xiphilino Georgio patriarcha designato.

Hier Wolfii notæ.

(36) Ὡς μὴ πρότερον. Dapravatus videtur hic locus. Ego in vertendo qualemcunque sententiam sum secutus. Vetustus codex et ipse habet verba satis perplexa: Ὡς ὅτι ἡ Ἐκκλησία — διέθύνει· Ἐκκλησίαν non habere viros pios et eruditos, eaque de causa et monasticam vitam dejectam et desertam esse. Et tu, inquit, illustre sidus, non apparuisti

πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εὐρεῖν, προχειρίζεται μέγαν ποιμένα Αεόντιόν τινα μοναχόν, διαβεβαιούμενος ἐπὶ βασιλικῷ καὶ διοιμύμενος βήματος ὡς οὐκ ἔδει τὸν ἄνδρα πρότερον, νυκτὸς δὲ ἡ Θεομήτωρ τοῦτον αὐτῷ καθυπέδειξε, οὐ τὸ εἶδος μόνον καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπογράψασα, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον διασαφήσασα καθ' ὃν τὴν οἴκησιν ἔλαχεν. Ἄλλ' οὕτω ἐνικυτὸς ἐξίκετο, καὶ καταστρέφεται καὶ οὗτος τοῦ πατριαρχικοῦ ὕψωματος. Ἀποσκορακισθέντος δ' οὕτω καὶ Αεοντίου, ἔγνω δραματοουργῆσαι μετὰθεσιν καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην ἐπαραι προέδρουσιν τὸν τῶν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον. Εἰδὼς δὲ τοὺς κακόνους τοῦτο μὴ συγχωροῦντας, μέτεσιν ὑπόβλως τὸν διέποντα τὸν θρόνον τῆς Θεοῦ πόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας Θεόδωρον τὸν Βαλσαμῶν, ἄνδρα ὑπὲρ τοὺς τότε πάντας ὄντα νομοτριβῆ. Καὶ δὴ κατὰ μόνους αὐτῷ [P. 260] συγγενόμενος σχηματίζεται τὸν ἀσφάλωντα εἰ οὕτως ἀνδρῶν φιλοθέων καὶ λογίων ἡ Ἐκκλησία σπανίζεται καὶ ἡ μοναχικὴ διεβρίπται καὶ ἡφάντῳται ἀρετῇ, ὡς μὴ πρότερον (36) εἶναι τὸν ἡμέριον τουτονὶ λαμπτήρα, τὸν ἀεικίνητον φῆλιον, ἡ τὸν ἐπὶ τῶν κεραιῶν τοῦ ἱεροῦ καθιζητούμενον θρόνον καὶ ἀρίστως τὸ τῶν πιστῶν διειθυνοῦντα πλήρωμα. Καὶ τοιαῦθ' ἕτερα σχετλιαστικῶς προαναβαλόμενος ἐπήγαγε πάλαι μὲν βούλεσθαι μετανεγκεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἀντιοχείας καθέδρας εἰς τὴν οἰκουμένην περιωπὴν ὡς λύχνον τῆς τῶν νόμων τηλαυγείας πάμφωτον, ὑποστέλλεσθαι δὲ τὴν μετὰθεσιν ὡς πάλαι τοῖς κανόσιν ἀπειρημένον καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀπέδουσαν θεσμοῖς· εἰ δ' αὐτὸς σχολῆ ἂν ὡς νόμους καὶ κανόνους ἀκριθωσάμενος χώραν ἔχουσαν ἀποδεδειχέναι, καθά ποτε, καὶ νῦν τὴν μετὰθεσιν, καὶ τὰς τῶν πολλῶν εἰς τοῦτο μεθαρμύσειε γνώμας, ἔρμαιον ὄντως ἠγῆσεται τὸ πρᾶχθὲν καὶ οὐκ ἀναβαλεῖται τὸ πέρας ἀνεύθυνον ποιῶν τὴν προχείρισιν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτως μετέλλεθε τὸν Ἀντιοχείας Θεόδωρον, ὁ δὲ πάντας ἐκτελεῖ γενέσθαι κατέθετο. Σύλλογοι οὖν μετ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀρχιερέων ἀνά τὰ ἀρχαῖα τὰ ἱερὰ καὶ σύνοδοι καὶ συζήτησις περὶ μεταθέσεως, καὶ παρὰ πόδας ἐκχώρησις καὶ τόμος ἐπὶ βασιλικῷ συμπληρούμενος βήματος, καὶ ὁ μὲν Ἀντιοχείας πάλιν Ἀντιοχείας ἐώμενος, ὁ δὲ Δοσίθεος ἀπὸ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θώκου εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναγόμενος, καὶ ἡ προπομπὴ ὡς λαμπροτάτη καὶ πολυανθρωποτάτη τῶν πώποτε, ὡς εἶναι καὶ θριαμβοῖς βασιλέων ἀμφήριστος, καὶ ἀχανεῖς ἐπὶ τούτῳ οἱ φανακισθέντες ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς κανόνους εἰκῆ κατανωτισάμενοι. Ἀμέλει τοι καὶ μὴ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐνεγκεῖν τὸν γέλωτα ἔχοντες παρασυναγωγὰς ποιῶσι καὶ ὀχλαγῶγια οἱ λογάδες τοῦ

prius, ut in solio hoc patriarchico consideres et Christianum gregem optime gubernares. In cæteris duobus codicibus pro κεραιῶν fortasse legendum οἰάκων, sine syllaba κερ, et pro φῆλιον ἢ τὸν fortasse legendum ἢ αὐτὸν, ut hæc de sole sententia non ad alium quam ad ipsum Balsamum referatur.

βήματος, καὶ τῶν ἀρχιερέων ὅπόσον εἶχε τὴν γλῶτταν πρὸς λόγων ἰσχύον ἐπίσημον. Οὐκοῦν ἐπιδάτης ἐκκλησίας ἀλλοτρίας ἀκούει Δοσίθεος, καὶ ἀναλυομένην ἔσχε τὴν δευτέραν τιμὴν, καὶ τοῦ θρόνου κατὰ γεται. Τὴν δ' ἦταν μὴ φέρειν ἔχων ὁ βασιλεὺς ἀναμαχόμενος ἦν καὶ παντοίως σπεῖδων ἰσχύειν τὴν κυρωθεῖσαν μετὰθεσιν, καὶ μετὰ βραχῦν τινα χρόνον ἀναλύσας τὰ ἐπιγεγόμενα αὐθις ἐστήριξε τὸν Δοσίθεον, ὅτε καὶ διὰ τῶν πελεκυφύρων καὶ τῶν τοῦ παλατίου ἐκκρίτων προύπεμψεν αὐτὸν εἰς τὸ μέγιστον τέμενος, δεδιὼς μὴ τὸ πλῆθος νεωτερίσειεν· ἦν γὰρ διὰ μίσους ἅπασιν ὡς φιλόθρονος ὁ Δοσίθεος (37), καὶ τὸ τοῦ κρατοῦντος ἐπὶ μὴ καιρίοις πράγμασιν ἐνστατικόν τε καὶ φίλαυτον οὐκ ἐπαινετόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦ θρόνου ἀποδιοπομπεῖται Δοσίθεος, καὶ πέπονθεν ἀτεχνῶς τὸ τῆς Αἰσωπείας κυνός, ἧς τε διεῖπεν ἀποπεσῶν ἱερᾶς ἀρχῆς (ἕτερος γὰρ Ἱεροσολύμων χειροτόνητος) καὶ τοῦ μείζονος θρόνου καθαιρεθείς. Καὶ τοῦτο μὲν ἐσπίετα, καὶ προχειρίζεται πατριάρχης μέγας ὢν σκευοφύλαξ ὁ Ξιφιλίνος Γεώργιος.

ε'. [P. 261] Τότε δ', ὡς ἀπανταχῆ περιήδετο, ἐκ Α Σολομωντειῶν βίβλων ἰνδάλματα τῶν ἐσομένων καὶ τινὰς ἐμφάσεις κατὰ τοὺς δνειροπομπούς δαίμονας ἀποτρυγῶν ὁ Δοσίθεος οὐκ ὡσπερ ἀπὸ ῥινόσ, ἀλλ' ἐκ τῶν ὤτων εἶλκε τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ γε πρωτοστράτωρ κατὰ τὰς βασιλικὰς ὑποθημοσύνας διζωπαιτόμενος παρεδλίπετο τὰ πρὸς αὐτὸν γραφόμενα παρὰ τοῦ ῥηγός, καὶ ἅπας ἐγένετο τοῦ δρᾶσαι τι κακὸν τοὺς Ἀλαμανοὺς περὶ φρυγανισμὸν ἐξίοντας. Καὶ δὴ ποτε περὶ τοὺς διαχιλίους τε καὶ εὐίππους ἀποκεκριτῶς ἠθέλησεν ἀγχοῦ που τῆς Φιλίππου πορευθῆναι νυκτός καὶ τῶν ἐκεῖθι βουνῶν ἐχομένως ὑποκαθίσει λόχον καὶ τοῖς σιτοφόροις ἐπιθέσθαι ὄρητος. Καὶ αὐτὸς μὲν τοιαύτης εἶχετο πράξεως, τὰ δὲ σκευοφύρα καὶ τὸ ὑπουργικὸν τοῖς στρατιώταις καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα ἐκείθεν μεταβῆναι μεθ' ἡμῶν ἐπέταξεν, ὡς εἰ θεόθεν ἦν ἐμπνευσθείς. Οὕτω γὰρ ἦν ἡμέρα διαγελῶσα, καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ μαθόντες παρὰ τῶν ἐς τὸ φρούριον τὸν Προυσηνὸν Ἀρμενίων (ἐκεῖσε γὰρ ἡ βασιλικὴ κατεστρατοπεδεύετο στρατιὰ) ὅσα ἦν τῷ πρωτοστράτορι πρὸς βουλῆς, νύκτα τὴν αὐτὴν ἐξάραντες τῆς Φιλίππου ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας σιδήρων πάντες κατάφρακτοι ἐπιθέσθαι ἡμῖν ἠπειγόνο, λαθόντες οὖς εἶχομεν ὀπτῆρας καὶ φύλακας, μηδὲ τοῖς ἅμα τῷ πρωτοστράτορι ἐπιλέκτοις συνητηκότας, ἐπεὶ καὶ ὁ μὲν πρωτοστράτωρ τὰ τοῖς ὄρεισι προσεγγίζοντα μέρη ἐπεπορεύετο, ἔνθα καὶ χωρία ἦν εἰσέτι τῶν ἐπιτηδείων ἔμπλεα, καὶ τοὺς γηλόφους ὑπεδέυτο κλέπτων τὸ θεαθῆναι πρὸς τοῦ θηράματος· οἱ δ' Ἀλαμανοὶ πεποιθότως ἐβάδιζον τὴν διὰ λείου πεδίου εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον φέρουσαν. Ὡς δ' οὐδένα εὔροσαν ἀντίμαχον οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποσκευὴν τοῦ στρατεύματος κατὰ τὴν τῆτες δειλγὴν ἀπονοστήσαι ἐκείθεν ἐπέβησαν, ὅσον δ' αὐτοῦ κράτιστον, κατὰ τῶν ἐκ τοῦ γίνους σφῶν τὰ σῖτα εἰς τὴν παρεμβολὴν μεταφέροντων ἐφωρμηκέναι, μὴ ἀναμείναντες τὴν ἀγγελίαν τοὺς ἔππους μετήνεγκαν, εὔρεθῆναι τοῖς ζητούσιν γλιχόμενοι. Οὐκοῦν οἱ μὲν τὸν ἐκεῖθι λόφον ὑποκαταβαίνοντες, ὅς περὶ τὸ φρούριον ἐξῆρται τὸν Προυσηνὸν, οἱ δ' ἡμέτεροι ἀνιόντες προσέμιξαν ἀλλήλοισι ἀδόκητοι. Ἐπεὶ δὲ καὶ συμπλακέντες ἐμάχοντο, οἱ μὲν Ἀλανοὶ ἐξεγούμενον αὐτῶν ἔχοντες τὸν τοῦ Ἀλεξίου Βρανᾶ υἱὸν τὸν Θεόδωρον μικροῦ

5. Tum vero, quod ubique erat celebre, ex Salomonis libris futurarum rerum imagines et formas quasdam, instar dæmonum qui somnia immittunt, depingendo, non naso sed auribus traherat imperatorem. Cujus jussis protostrator obsequens, litteris regis neglectis, lotus in eo erat ut Alemannis noceret frumentatum excutibus. Et quadam nocte circiter bis mille insignibus equitibus delectis ad Philippopolim proficisci, et insidiis in collibus illis collocatis frumentatores mane invadere instituit. Ac ei rei intentus impedimenta, servitia militum et reliquum exercitum, quasi numine afflatus, nobiscum discedere jussit. Priusquam enim diluxerat, Alemanni ab Armeniis Pruseni castelli (ibi enim constiterat imperatoris exercitus) de protostratoris consilio certiones redditi, eadem nocte ultra quinque millia cataphractorum in nostrum exercitum immittere properabant, nostris speculatoribus et custodibus deceptis, nec protostratori facti obviam. Nam is quidam partes montibus vicinas, in quibus prædia erant adhuc commatu referta, pertransibat, et tumultos subibat, ne ab iis conspiceretur quos venabatur. Alemanni vero confidenter per planitiem ad Romana castra pergebant. Sed cum nemine reperto nostros pridie sub cœnæ tempus discessisse, delectisque fortissimis ad frumentatores suos circumveniendos abiisse audivissent, ne exspectato quidem nuntio convertunt equos, ut ab iis invenirentur a quibus quærebantur. Igitur cum ex eo colle descenderent qui juxta Prusenum castellum eminet, nostri vero ascenderent, ex improviso concurrerunt. Ut ad arma ventum est, Alani Theodoro Alexii Branæ filio duce fere omnes ceciderunt, quippe qui primi et soli cum Alemannis pugnarent. Romani vero præcipiti et turpi fugæ se mandabant, vix aspectu hostium tolerato; et ipse protostrator alia via elapsus a nobis in tertium usque diem visus non est, et manibus hostium cupidissime evitatis, vix tanquam ex longo mari salsam veluti aquam adhuc exspuens, in portum pervectus, rediit, confusis Alemannorum vocibus de eo capiendo adhuc aures ejus personantibus. Multi quoque sine armis, sine equis in castra redierunt, tractis in illa cursus contentione vehiculis. Ex eo tantum ab Ale-

Hier. Wolfii notæ.

(37) Alter Dositheo ambitionem, imperatori philautiam tribuit, hic utrumque Dositheo.

mannis sejuncti sumus, ut ultra LX stadia recederemus. Nam illi ad Philippopolim permanebant, nos circa extremitates Achridi quiescebamus, de vita duntaxat conservanda solliciti: imo et nostram provinciam populabamur, **536** ut commeatus suppeteret. Quæ cum ad imperatorem perlata essent, vix eum moverunt ut nonnihil de pertinencia remitteret. Et nos etiam paulo post ad eum profecti singula diligentius exponebamus, illo adjecto, Alemannos dicere nihil esse aliud quod imperatorem ad negligenda Occidentalium Christianorum pacta impulerit, nisi quod cum principe Saracenorum pacem fecisset, et ut moris illorum esset in amicitia constituenda, uterque vena in pectore incisa suum alteri sanguinem propinasset. Sic tandem ejus contumaciam ita fregimus, ut consilio in contrarium mutato Alemannorum transitum in Orientem expeteret. Quem cum regem ob instantem hiemem (nam Novembri mense hæc acta sunt) in vernum tempus differre cerneret, rursus ad ingenium rediit; et per litteras, contra decorum imperatorium, regi vaticinatus est eum ante Pascha moriturum. Et ut alia quæ antecessere præteream (plura enim habent quæ in dictis et factis auctoris culpentur quam quæ laudentur), vix adducitur ut legatos ad illum reverti patiatur. E quibus ubi is cognovit imperatorem eos neque consensu neque ullo alio singulari honore dignatum esse, sed æque ut Romanos serviliter astare sivisse, **537** quamvis episcopo et cognatos suos, indignationem et iracundiam dissimulare non potuit. Ut autem legati nostri ad eum venerunt, et ipsos sibi assidere jussit, nec ministros, coquos et equisones eorum astare passus est. Qui cum decere negarent ut ministri regi maximo assiderent, satis esse quod suis dominis honos is haberetur, non destitit, sed invitos etiam illis assidere coegit. Quo facto Romanos subsannabat; et innuebat eos neque virtutis neque generis habere rationem, sed ut subulci porcos omnes, sive pingues et pretii majoris sive macilentos, in eandem haram compellerent, ita Romanis etiam sine discrimine quosvis astare oportere. Non multo post, commeatus penuria coactus, exercitu diviso Orestiadem abiit, filio suo cum episcopis et justis copiis Philippopoli relictis, quibus dixit: « Vobis **538** hic requiescendum est, dum fessas tibias et labascentia genua ex illa apud Græcum regem statione refocillaveritis. »

καὶ δῆλος ἦν ἐπὶ τῇ γεγονότι τῆδε διαπριόμενος. Ὡς δὲ καὶ πρέσβεις ἡμέτεροι παρ' ἐκείνων ἀφίκοντο, ἑαυτῷ συμπαρέδρους πεποίηκεν αὐτούς τε καὶ τοὺς ὑπηρετουμένους αὐτοῖς, μηδὲ τοὺς ὀψοποιοὺς καὶ ἵπποκόμους καὶ μάττοντας παράστασθαι ἀφεικίως. Μὴ εἶναι δὲ λεγόντων ἐκείνων εἰκὸς βασιλεὶ μεγίστῳ συνθωκεῖν ὑπέρτερος (ἀρκετὸν γὰρ ὅτι καὶ οἱ κύριοι αὐτῶν συνεδρεύουσιν) οὐ καθυφῆκε τι μικρὸν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐκόντας τοῖς δεσπότηται αὐτοῦ συγκατέκλινεν, ἐν οἷς ἔπραττε Ῥωμαίους καταμωκίωμενος, καὶ δεικνύς μὴ ἀρετῆς καὶ γένους εἶναι παρ' αὐτοῖς διαστολῆν, ἀλλ' ὡς εἰς συμφέρον οἱ συφορβοὶ τὰς σῦς ἀποξάπασας εἰσελῶσιν εἰς ἓνα σταθμὸν μὴ δισιῶντες τὰς πίονας καὶ πλειόνως διαχέειν ἐχούσας τὸ ἀποδίδοσθαι, οὕτω δὴ καὶ Ῥωμαῖοι παραστατοῦντας ἔχουσιν ἅπαντας. Οὐ πολλοῦ δὲ διαγνωμένου καιροῦ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἢ τῶν ἐπιτηδείων ὑποσπάνις μερῶν τὸ οἰκεῖον στρατεύμα. Οὐκ οὖν αὐτὸς μὲν ἄπεισιν εἰς Ὀρρεσιᾶδα, κατὰ δὲ τὴν Φιλιππούπολιν εἶσε τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν καὶ τοὺς ἐπισκόπους μεθ' ἱκανοῦ στρατεύματος, εἰπὼν ὡς « Ἀναπαύσασθαι χρῶν ὑμᾶς

ἔπεισον πάντες ὡς μόνοι καὶ πρῶτοι μαχεσάμενοι τοῖς Ἀλαμανοῖς, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐδραπέτευον προτροπάδην καὶ ἀκλεῶς, μηδὲ καθαρῶς ἐμβλέψαι τοῖς ἐναντίοις ὑπενεγκόντες. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πρωτοστράτωρ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀναχωρητικῶς ἀφαντος ἦν ἐκ τοῦδε ἡμῶν εἰς τρίτην ἡμέραν, τρισάσμενος δὲ τὰς χεῖρας τῶν πολεμίων διεκφυγῶν μόλις ἐπανέξυθεν ὡς ἐκ μακροῦ πελάγους εἰς λιμένα καταράς, ἐπὶ τὴν ἄλμην ἀποπτῶν τοῦ μαχισμοῦ καὶ τοῖς ὡσὶ φέρων ἐνάλους τὰς ἐπὶ τῷ αὐτῶν ἀλῶναι προεῖμένας διατόρους φωνὰς τῶν Ἀλαμανῶν. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄνοπλοι καὶ ἀνίπποι ἐς τὸ στρατόπεδον ἐπανήλθοσαν, τῇ συντομίᾳ τοῦ δρόμου λακτισάντων σφίσι τῶν ὀχημάτων. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε τοσοῦτον ἀπεσχοίνισμα ἀλλήλων Ἀλαμανοῖ τε καὶ [P. 262] Ῥωμαῖοι ὡς σταδίους διεστάναι πλείους τῶν ἐξήκοντα· οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ Φιλίππου προσέμενον, ἡμεῖς δὲ περὶ τὰ ἔσχατα τῆς Ἀχρῖδοῦ γενόμενοι ἡσυχάζομεν, εἰ σωζόμεθα μόνον ἐπιμελόμενοι. Εἴπω δέ τι καὶ ἕτερον, κείροντες τὴν ἰδίαν τὰ οἷα εἰσπερόμεθα. Καὶ τὰ τοιαῦτα εἰσεληλυθότα τοῦ βασιλέως ἐνώπιον ἐνδοῦναι μόγις τοῦ ἄγαν ἔπεισαν. Καὶ ἡμεῖς δ' αὐτοὶ μετὰ βραχὺ ἀφικόμενοι κατὰ μέρος πάντα διηγησάμεθα, προσθέμενοι ὡς φασιν οἱ Ἀλαμανοὶ μηδὲν ἕτερον εἶναι τὸ πείσαν τὸν βασιλέα Ῥωμαίων τὰ τῶν ἐσπερίων Χριστιανῶν ὄρκα παραβλέψασθαι ἢ τὸ μετὰ τοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἄρχοντος σπείσασθαι, καὶ κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς περὶ φιλίας κρατοῦν ἔθιμον ἀμφοτέρους σχάσαι φλέβα τὴν ἐπιστήθιον καὶ τὸ ἐκείθεν ἐκρῦεν αἷμα ἐκότερον εἰς πόσιν ἀντιπροτείνασθαι. Καὶ μεταβαλεῖν οὕτως ἰσχύσαμεν τῆς ἐνστάσεως. Ἀμίλει τὴν ἐναντίαν τραπόμενος τῆς προτέρας ὁ βασιλεὺς προθέσσεως, ἐγλίχετο τῆς ἐς Ἐω τῶν Ἀλαμανῶν περαιωτέως. Ὁρῶν δὲ τὸν ῥῆγα διὰ τὴν ἐς χειμῶνα τῆς ὥρας μετατροπῆν (ἦν γὰρ Νοέμβριος μὲν ὅτε ταῦτα ἐγένετο) εἰς ἕαρ τὴν μετάβασιν ἀνατιθέμενον, πάλιν τοῖς προτέροις ἐνέμενε, καὶ ἐπιστέλλων προηγόρευε τῷ ῥῆγι, βασιλεῦσιν οὐχ ἀρμόδιως, ὡς φανέται παρὰ τῶν πασχαλλίων ἡμερῶν. Καὶ ἴνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ πλείω κατηγορίαν τοῦ δρώντος καὶ λέγοντος ἤπερ ἔπαινον ἔχοντα, πείθεται μόλις διαφείναι τοὺς πρέσβεις ἐς τὸν ῥῆγα ἐπανελεῖν. Αὐτὸς δὲ τοῦτους ἰδὼν, καὶ μαθὼν ὡς οὔτε καθέδρας ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς μετέδωκεν ἀλλὰ δουλοπρεπῶς ἐπ' ἴσιν Ῥωμαίοις αὐτῷ παρεστήκεισαν ὀπτανόμενοι, οὔτε τινὸς ἐτέρου ἠξιώθησαν ἀγαθοῦ ἐξαιρέτου ἐπίσκοποι τε ὄντες καὶ αὐτῷ προσγενεῖς, ἠγανάκτει δὲ καὶ πρέσβεις ἡμέτεροι παρ' ἐκείνων ἀφίκοντο, ἑαυτῷ συμπαρέδρους πεποίηκεν αὐτούς τε καὶ τοὺς ὑπηρετουμένους αὐτοῖς, μηδὲ τοὺς ὀψοποιοὺς καὶ ἵπποκόμους καὶ μάττοντας παράστασθαι ἀφεικίως. Μὴ εἶναι δὲ λεγόντων ἐκείνων εἰκὸς βασιλεὶ μεγίστῳ συνθωκεῖν ὑπέρτερος (ἀρκετὸν γὰρ ὅτι καὶ οἱ κύριοι αὐτῶν συνεδρεύουσιν) οὐ καθυφῆκε τι μικρὸν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐκόντας τοῖς δεσπότηται αὐτοῦ συγκατέκλινεν, ἐν οἷς ἔπραττε Ῥωμαίους καταμωκίωμενος, καὶ δεικνύς μὴ ἀρετῆς καὶ γένους εἶναι παρ' αὐτοῖς διαστολῆν, ἀλλ' ὡς εἰς συμφέρον οἱ συφορβοὶ τὰς σῦς ἀποξάπασας εἰσελῶσιν εἰς ἓνα σταθμὸν μὴ δισιῶντες τὰς πίονας καὶ πλειόνως διαχέειν ἐχούσας τὸ ἀποδίδοσθαι, οὕτω δὴ καὶ Ῥωμαῖοι παραστατοῦντας ἔχουσιν ἅπαντας. Οὐ πολλοῦ δὲ διαγνωμένου καιροῦ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἢ τῶν ἐπιτηδείων ὑποσπάνις μερῶν τὸ οἰκεῖον στρατεύμα. Οὐκ οὖν αὐτὸς μὲν ἄπεισιν εἰς Ὀρρεσιᾶδα, κατὰ δὲ τὴν Φιλιππούπολιν εἶσε τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν καὶ τοὺς ἐπισκόπους μεθ' ἱκανοῦ στρατεύματος, εἰπὼν ὡς « Ἀναπαύσασθαι χρῶν ὑμᾶς

ἐνταυθαῖ, ἄχρι δὴ τὰς παρειμένας κνήμας καὶ τὰ παραλειμμένα γόνατα ἐκ τοῦ παρίστασθαι τῷ βασιλεῖ Γραικῶν [P. 263] ἀναβῆσθαι τε. »

ς. Ἐπεὶ δ' ὁ χειμῶν παρήλαθε καὶ τὰ ἄνθη ἔδω- A
κεν ὄσμη, ἀνανεοῦται τοὺς ὄρκους ὅ τε βασιλεὺς
καὶ ὁ βῆξ, καὶ τοῦ μὲν ὀμωμόκεσαν οἱ τοτάρχαι
καὶ μεγιστάνες παρελεύσεσθαι τὸν βῆγα διὰ τῆς
Ῥωμαϊκῆς γῆς καὶ μὴ δι' ἀγρῶν ἢ ἀμπελώων
διελεύσεσθαι, ὁδῶ βασιλικῆ πορεύσεσθαι, οὐδ' ἐκ-
κλιναῖν δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἕως τὰ τῶν Ῥωμαίων
παρελεύσεται ὄρια. Βασιλεὺς δὲ δέδωκεν ὀμῆρους
τινάς τῶν ἐξ αἵματος. Ἐρκώθησαν δὲ καὶ ἔνδον
τοῦ μεγίστου νεῶ ἀπὸ τῶν ἀγοραίων καὶ τῆς βασι-
λείου αὐλῆς πεντακόσιοι, ὡς ὁ βασιλεὺς ἀπαράδ-
τους τὰς συνθήκας φυλάξει καὶ χορηγήσει τοῖς
Ἄλαμανοῖς ἡγεμόνας ὁδοῦ καὶ ἐφόδια. Τότε καὶ
τῶν κριτῶν τοῦ Βήλου τινὲς εἰς τὸν βῆγα κατὰ
λόγον ὀμῆρων στελλόμενοι οὐχ ὑπήκουσαν, καὶ μὴ
ἔχοντες ἀντιπίπτειν βασιλεῖ καὶ καθῆσθαι οἴκαδε B
ἀδελῶς γωνίαις ἀλλοτριῶν δόμων ἑαυτοὺς ἐνετύμ-
θευσαν μέχρι τῆς εἰς ἑω τοῦ βῆγος διαβάσεως.
Βασιλεὺς δὲ χολωθείς ἀντὶ μὲν τῶν κριτῶν τοῦ Βή-
λου ταβέλλιονας ἀπίστευεν ὑψίδας, τὰς δὲ τῶν μὴ
πισθέντων κτήσεις τε καὶ οἰκήσεις οἷς ἤρειτο πα-
ρέσχετο, καὶ δικαστὰς ἐτέρους προὔβαλετο. Ἰσπε-
ρον δὲ μὴ ἀπειθεῖν, ἀλλὰ δειλίαν εἶναι οὐκ ἄλογον
ἐπιγνοῦς τὸ πραχθὲν, τῶν τε κτήσεων κυρίους
αὐθις πεποίηκε καὶ τῶν προτέρων ἡξιώκει τιμῶν.
Τῶν δὲ συμφωνιῶν πεπερασμένων βασιλεὺς μὲν τῷ
βῆγι ἀργυρέων νομισμάτων στέλλει κεντηνάρια
τέσσαρα καὶ μεριφανῆ νήματα χρυσοῦφῃ, κάκεινος
ἄλλοις ἀντιδεδίωται τοῦτον δωρήμασι. Κάντεῦθεν
πλοίων πλείστων ἱππαγωγῶν ἀπνευχθέντων εἰς
Καλλιόπολιν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἀλλήλοις συνέδοξεν
ὥστε διαπλωῖσσι διτταῖς μετὰ τοῦ παντὸς αὐτὸν
διαπεραιωθῆναι στρατεύματος (ἰδέδδει γὰρ μὴ πα-
ρασπονδῆσαντες Ῥωμαῖοι τοῖς κατὰ βραγείας δια-
περῶσιν εἰς τὴν ἀντιπέραν ἐπίθωνται), οὕτως οὐχ
ἡμέραις πλείοσι τῶν τεττάρων κατὰ τὴν ἑω γίνε-
ται. Ὡς δ' ἤγγισε κατὰ τὴν Φιλαδέλφειαν, οὔτε
παρήλαθε διὰ τῆς πόλεως, καὶ οἱ ταύτης φιλεν-
δεικτοῦντες οἰκήτορες ἐν τῷ ἀπαίρειν τὸν βῆγα
ἐκείθεν πρὸς πόλεμον μεθηρμόθησαν καὶ μέρει τῆς
στρατιᾶς κατὰ λησταίαν ἐπέθεντο. Ὡς δ' οὐ προὔ-
χωρει τοῦτοις τὰ καταθύμια, ἀλλ' ἀνδρῶσι χαλκή-
ρσιν ἢ γίγασιν ἀκαταβλήτοις προσεγγίζοντες ἔγνω-
σαν, μετέθεντο τὴν ὁρμὴν εἰς τροπήν. Οἱ δὲ διὰ
τοῦ Ἄετοῦ λεγομένου χώρου πορευθέντες παρενέ-
βηλον εἰς τὴν ἐν Φρυγίᾳ Λαοδικεῖαν. Καὶ φιλοφρο-
νηθέντες ἐκείτε ἀσπασιώτατα καὶ ξυναγωγηθέντες D
ὡς οὐχ ἐτέρωθι, καὶ πάντες μὲν τοῖς Λαοδικεῦσι
πάντα τὰ θεόθεν ἐπηύξαντο ἀγαθὰ, ὁ δὲ βῆξ καὶ
μάλιστα ἀνατείνας γὰρ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν καὶ
ἄρας ἄνω τὰ ὄμματα, τὸ δὲ γόνυ κάμψας εἰς γῆν,
εἴ τι βιωφελές, εἴ τι ψυχῶν σωτήριον, ἐκ τοῦ τῶν δλων
κηδεμόνος Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπικρατῆται τοῦτοις
ἰκέτουςεν, ἐπειπὼν ὡς, εἰ Χριστιανοῖς τοιοῦτοις ἐνευθηγεῖτο ἢ
Ῥωμαίων γῆ καὶ εὐγνωμότως οὕτω τοῦς τοῦ
Χριστοῦ ὀπλίτας [P. 264] καθυπεδέχοντο, κάκεινοι τὸν ἐπιφερόμενον
πλοῦτον σφίσι ἀγαπητῶς ἄν, τὰ ἐπιτήδεια
μετ' εἰρήνης παρέχοντες, καὶ αὐτοὶ τὰ ὄρια Ῥωμαίων
πάλαι παρήλασαν, ἀγεύστους Χριστιανῶν αἵματος καὶ
ἐπνοῦσας ἐπὶ κουλεῶν τὰς λόγχας φέροντες.

PATROL. GR. CXXIX.

25

Cum altius ascenderent, neo Turcos benignos A sunt experti: sed et hi apertam pugnam declinantes latrociniis eos, ubi poterant, infestabant, quantum æque ut Romani, pacti, si absque maleficio transirent, se eis omnia quæ prætereunt exercitui essent opus suppeditaturos. Ac sane eis quoque profuisset, si pactis stetissent. Nuno inani spe elati in apertum bellum eruperunt. Itaque rex ad castrum Philomelium prælio cum Iconiensis sultani liberis commisso (quem regno erepto Iconio expulerant, pristina ejus felicitate in ærumnosam senectutem mutata) cum ipsos facile profligavit, tum 541 Philomelium evertit atque incendit. Eisdem etiam ad Cingularium vicit. Cum enim angustiis occupatis Alemannorum transitum observarent, ille consilio hostium intellecto castra in campo posuit; et copiis suis noctu bifariam divisit, unam partem in tentoriis manere jussit, alteram diluculo fuga simulata viam aliam insisteri. Persæ autem dolum eum rem veram esse rati, læti ex angustiis in apertum campum effusi vallum Alemannorum irrumpunt, simul et securi et læti, ut paratam prædam, magras opes direpturi. Omnis enim Barbarus avarus est, et pecuniæ causa pleraque, ne dicam omnia, et dicit et facit. Ut vero et qui fugerant se converterunt, et qui in castris erant confidenter occurrerunt, Persæ circumventi occidebantur.

δὲ τὸ πεδῖον γενόμενοι τὸν χάρακα εἰσέδυσαν τὸν Ἀλαμανῶν, ἀφροντιστοῦντες ἅμα καὶ χαίροντες ὡσεὶ καὶ προχείρῳ ἐρμαίῳ τοῖς ἐν αὐτῷ ἐντευξόμενοι πολλοῖς οὔσι καὶ ἀγαθοῖς, ἐπεὶ καὶ φιλοκερδῆς ἄσπας Βάρβαρος, καὶ τὰ πλείω ἢ καὶ πάντα πράττων ἐστὶ καὶ φθεγγόμενος πρὸς ἀργύριον. Ὡς δὲ οἱ τε φεύγοντες ἐπανάλυσαν καὶ οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς εὐθαρσῶς ὑπηνητίζον, περιειλούμενοι οἱ Πέρσαι τὴν πρὸς θάνατον ἔχοντο.

7. Neque vero ex his duobus duntaxat præliis C rex formidabilis evasit et apud Orientales gentes celebris, sed ex eo etiam quod Turcos ad ipsum Iconium iisdem eladibus affecit. Nam ipse quidem sultanus ad Taxara profugus ignorationem excusabat eorum quæ filii 542 sui fecissent, utpote ab uno ex iis Copatino regno pulsus: Turci vero hortorum aggeribus et fossis, quæ crebra sunt juxta Iconium, occupatis, et maceris pro muro objectis, Alemannorum accessum facile prohibuit, cum omnes sagittarii optimi essent, atque uno in loco expediti cum gravis armaturæ equitibus pugnaturi; sed id quoque consilium eorum fuit irritum. Nam Alemanni cum Turcos septa hortorum subire atque inde velut ex propugnaculis sagittare viderent, sic fecerunt. D Quisque peditem armatum in equi sui tergum recepit, ut ex eo tanquam scala, maceria conscensa, cominus cum hoste congregaretur; et ipsi, qua equis patebat iter, opitulabantur. Ita tum quoque Turci plerique mali male perierunt; nonnulli etiam dispersi fuga salutem quæsierunt. Ut autem occisorum multitudinem hostium testimonio confirmemus, Ismaelita quidam qui ei pugne interfuerat, ad imperatorem profugus, per suam religionem juravit se ducentos argenti stateres pollin-

Ἀψήμενοι δὲ τῆς ἄνω πορείας οὐδὲ τοὺς Ταύρους εὗρισκον ἠπίως αὐτοῖς προσπερομένους, ἀλλὰ καὶ οὗτοι τὴν ἐνώπιον μάχην ἐκκλίνοντες ἐλθόντων ὅπη ποτὲ ἴσχυον, καίτοι Ῥωμαίοις ἐπ' ἴσῃς συνθέμενοι διὰ τῆς χώρας σφῶν τούτους ἀμαχητὶ παρελθεῖν, καὶ πάντα χορηγήσειν ὀπίσσω οἱ παρεδύοντες χρῆζουσι. Καὶ ἦν ἂν οὐ πρὸς κακοῦ καὶ αὐτοῖς, εἰ τὰς συνθήκας ἐτήρησαν· νῦν δ' ἐλαῖσι κεναῖς κουφιζόμενοι πρὸς προὔπτον ἐββενώθησαν πόλεμον. Τῷ τοι καὶ περὶ τὸ κάστρον τὸ λεγόμενον Φιλομῆλιον συγκεκροτηκὼς πόλεμον ὁ ῥῆξ μετὰ τῶν παίδων τοῦ Ἰκονιέως σουλτάνου, οἵτινες αὐτὸν τοῦ ἀρχεῖν καὶ βασιλεύειν παρέλυσαν καὶ τοῦ Ἰκονίου ἀπέωσαντο, τὴν προτέραν πατρικὴν εὐκληρίαν εἰς γῆρας μεταθέμενοι δῦσδαιμον, αὐτοὺς τε βῆτα ἐτρέψατο καὶ τὸ Φιλομῆλιον πολιορκήσας ἐνέπρῃσεν.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον Γιγκλάριον αὐτοῖς συμβαλὼν τὸ κράτος ἤρατο, ὅτε καὶ οἱ μὲν Τούρκοι τὰς τῶν παρόδων προκατεληφτότεσταν ἀπὸ προῖμενον τὴν τῶν Ἀλαμανῶν ἐκεῖθι ἄφιξιν, ὁ δὲ ῥῆξ τὸ τῶν ὑπεναντίων σκέμμα συνείς ἐπὶ τόπου κατεστρατοπέδευσε πεδινῷ, νυκτὸς δὲ εἰς δύο μοῖρας τὸ οἰκτεῖον στρατόπεδον διελὼν τὸ μὲν ταῖς σκηναῖς προσμένειν ἀπέταξε, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν ὑποφανομένης ἡμέρας εἰς ἀπόδρασιν ἐπέταξε πλαστῶς ἐνεσκευάζεσθαι ἄλλης ἀπτόμενον ὁδοῦ. Οἱ τοίνυν Πέρσαι τὸν δόλον ἔργον ἀληθὲς εἶναι ὑποποτήσαντες ἀπανίστανται μὲν τῶν δυσχωριῶν περιχωρῶν, κατὰ

Ζ. Οὐ μόνον οὖν ἐκ τῶν δυοῖν τουτων πολέμων φοβερὸς ὁ ῥῆξ ἐγεγόνει καὶ παρὰ τοῖς ἐφόροις ἐξῆσι διαδόχῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον τοῖς αὐτοῖς τοὺς Τούρκους περιέβαλε δυσπραγίῃσιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ σουλτάν εἰς τὰ Τάξαρα δραπέτεύσας ἀπελογεῖτο μηδὲν εἰδέναι ὧν οἱ υἱεῖς αὐτοῦ διεπράξαντο, ὅτι καὶ τῆς ἀρχῆς ὕψ' ἐνδὸς αὐτῶν τοῦ Κοπατίνου ἀπεσκοράκισται· οἱ δὲ Τούρκοι τὰ τῶν κήπων ὑπεισδύντες ταφρεύματά τε καὶ τοὺς διώρυγας, οἱ συνεχεῖς εἰσι περὶ τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοὺς ἐκ λίθων περιτόλους ὡς ἔρκος περιβαλλόμενοι, ἐκ τούτων ἦγοντο ἐπισχῆσειν τὴν εἰς Ἰκόνιον παράδον τῶν Ἀλαμανῶν, οἷα τοξόται πάντες κράτσοι περὶ ἕνα χῶρον συνηλισμένοι, καὶ πρὸς ἵππεῖς ὀπλοφόρους ἐν δυσχωρίαις κοῦφοι διαμιλλώμενοι. Ἄλλ' εἰς, κεκὸν καὶ τότε σφίσι τὰ διαβούλια ἔσχασαν. Οἱ γὰρ Ἀλαμανοὶ θεασάμενοι [P. 265] τοὺς Τούρκους τὰς τῶν κήπων ὑπεισιόντας αἱματίας καὶ ὡς ἀφ' ὀρηκτοῦ τινὸς ἐκεῖθεν τοξέοντες τὰδε ἐποίησαν· ἐπὶ τὸ οἰκτεῖον ὄχημα τῶν ἵππεων ἕκαστος περὶ ἐπανάλαβεν ὀπλίτην, καὶ τούτους ὡς διὰ βαθμίδων τῶν ἵππων ἄνωθεν τῶν περιτόλων ὀύμενοι, ἐνθα οἱ Τούρκοι συνεσπειρήθησαν, διαφῆκαν ἐνθὲν δὲ σφίσι συμπλέκεσθαι, ἐπεδοθήθον δὲ καὶ αὐτοὶ ἐν οἷς ἐξῆν διαπάζεσθαι. Καὶ κακοὶ καὶ τότε κακῶς οἱ πλείους τῶν Τούρκων ἀπώλοντο, οἱ δὲ καὶ διασπα-

ρέντες ἐζώθησαν. Ἴνα δὲ καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίαις τὸ πλῆθος πιστωσώμεθα τῶν πεσόντων, ἔφασκέ τις Ἰσμαηλίτης δὲ τῷ πολέμῳ τούτῳ παρκετευχόμενος, τῷ βασιλεῖ προσρῦεις Ῥωμαίων, τὴν οἰκίαν ἐπομόνυμος θρησκείαν, διακοσίους ἀργυρούρους καταθέσθαι στατήρας εἰς ἐκκόμεσιν τῶν νεκρῶν οἱ κατὰ τὸν κῆπον αὐτοῦ ἀπεσφάγγσαν. Οἱ δ' Ἀλαμανοὶ τὸ Ἰκόνιον κατασχόντες τούτου μὲν ἐντὸς οὐκ εἰσέδυσαν, κατὰ δὲ τὴν ἔξω λεγομένην πόλιν ἠδύστησαν, ἄνωθεν τῶν δωμάτων τὰς ἀύλας πηξάμενοι. Καὶ μηδὲν ἕτερον ὅτι μὴ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτήδεια καὶ μόνον ἐκείθεν ἐνσκευσάμενοι τοῦ πρόσω εἶχοντο. Κατὰ δὲ τὴν ἀνάβασιν ταύτην λέγεται τινα Ἀλαμανὸν πελώριον τὸ σῶμα, τὴν ἰσχὺν ἀπαρμίλλον, τῶν ὁμοφύλων ἐπὶ πλεῖστον ἀπολειφθῆναι, καὶ τὸν μὲν ἀνειμένους στέλλεσθαι ποσίν, ἐκ τοῦ χάλινου τὸν ἵππον ἐφέλκοντα τῇ ὁδοιπορίᾳ κεκμηκότα, τῶν δ' ἐξ Ἰσμαὴλ ἀθροισθῆναι περὶ αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς πενήτηντα, κρατίστους ἅμα πάντας καὶ τὰς οἰκίας τᾶς ἀπολιπόντας. Οἱ μὲν οὖν ὡς ἐκ κύκλωσιν αὐτὸν διειληφότες περιετόξευον, ὁ δὲ τῷ ἐρῆϊ σάκει σκεπόμενος καὶ τῇ τῶν ὀπλων θαρβῶν στεγανότητι γέγηθως ἐπορεύετο, ἀτίνακτος κατὰ πρῶνα ἢ πρόβολον τοῖς τοῦ Βαρβαρικοῦ ἐκείνου ξυλλόγου βλήμασι καὶ ὦν καὶ δεικνύμενος. Ὡς δ' ἐκείνων τις γενναῖόν τι δράσειν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐπαγγειλάμενος ἀπέθετο μὲν τὸ τόξον ὡς οὐκ ὀνήσιμον, τὴν δ' ἐπιμήκη μάχαιραν ἐξερύσας καὶ τὸν ἵππον ἐς ὁρόμον ἀνείξας ἀγχωμάτως καὶ ἐνώπιος ἐνώπιον τῷ Ἀλαμανῷ ἐπεβάλετο μάχεσθαι, αὐτὸς μὲν ὅσα καὶ ἀκρώρειαν ὄρους ἢ ἀνδριάντα χάλκεον ἔπαιε τὸν Ἀλαμανὸν, ὁ δὲ τὸ ξίφος σπασάμενος παχείᾳ καὶ ἡρωϊκῇ χειρὶ βριθῶ καὶ μέγα καὶ στιβαρὸν πλήττει τὸν ἵππον ἐπιδοχμίως περὶ τοὺς πόδας, καὶ ἄμφω τοὺς ἐμπροσθίους ὡς οὐδ' ἀγροῦ τις χόρτον ἀπέτεμεν. Ὡς δ' ἐπὶ γόνυ κλιθεὶς ὁ ἵππος ἐπὶ τὸν ἀναβάτην ἐρειδόμενον εἶχε τῇ ἐφεστρίδι, ἔκτεινας ὁ Ἀλαμανὸς τὸν βραχίονα κατὰ μέσης τῆς τοῦ Πέρσου κόρσης τὴν σπάτην κατήνεγκεν. Ἡ δὲ τῇ οἰκίᾳ τε ἀντιτυπία καὶ τῇ τοῦ φέροντος γενναϊότητι οὕτως ἀξιοθαύμαστον εἰργάσατο τὴν τομὴν ὡς τὸν μὲν πληγέντα διαιρεθῆναι δικτῆ, κακῶς δὲ καὶ τὸν ἵππον ἐς τὸν νῦτον παθεῖν διαπτάντος τὴν ἀτραπὸν τοῦ πλήγματος, τοὺς δὲ λοιποὺς Πέρσας πρὸς τὴν τοιαύτην θῆαν καταπλαγέντας μηκέτι ἀποθαζῆσαι τὸν μεθ' ἐνὸς πόλεμον. Καὶ οἱ μὲν οὕτως, ὁ δὲ ὡς λέων πεποιθὼς τῇ οἰκίᾳ ῥώμῃ οὐκ ἐπέτεινε τὴν πορείαν, ἀλλὰ βαδὴν ὀδεύων περὶ ὄψιν τοῖς ὁμογεέσι προτέμιξεν ἔνθα ἠύλισαντο. Φασὶ δ' ὡς οἱ ἐξ Ἰσμαὴλ ὑφορώμενοι μὴ πως εἰς τὴν αὐτῶν χώραν εἴη χρονίσας ὁ βῆξ ὡς ἦδη καταπαλαίσας σφᾶς, σιλοφροσύνην ἐς αὐτὸν προσποιητὴν ἐνδείξάμενοι [P. 266] ἔδοξαν πως αὐτὸν ἐκμειλιξασθαι οὕτω τὸν δὲ ὀμηρα τῶν μέγα παρ' αὐτοῖς δυναμένων τοὺς παῖδας δεξάμενον καὶ ἡγεμόνας ὁδοῦ προτλαβόμενον πλείστους τὰ αὐτῶν ὄρια οὕτως ὑπερβαλεῖν, ὀλίγη δὲ ὑστερον τῆς Ἀρμενίας ἀψάμενον οὐ βραχεῖς ἐκ τούτων δοῦναι τῷ ξίφει, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀποπέμψαι ὀπίσω.

Ἡ. Φιλοτιμίως δὲ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων προσδεχθεὶς, καὶ συχνὰς ἐκεῖσε ἡμέρας προσδιατρίψας, ἐς τῆς Ἀντιόχου πόλιν ὄρητο μεταχωρεῖν, μέγα αἰεὶ περιβαλλόμενος ὄνομα ἐπὶ τε συνέσει καὶ τῷ ἀκαταμάχητῳ στρατεύματι καὶ μηδὲν ἔχων ὑπαντιάζον πολέμιον. Γενόμενος δὲ κατὰ τινα ποταμὸν (ὃ τῶν ὑπὲρ δόξαν καὶ ἀέλπτων περιπτώσεων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῶν ἀνεφίκτων ἀνθρώποις κριμάτων Θεοῦ!) ταῖς τῶν ὕδατων δίνας ἐναποκνίγεται, ἀνὴρ διὰ μνήμης ἄγεσθαι ἀγαθῆς τε καὶ διηνεκοῦς καὶ μακροζῆσθαι δικαίως τοῦ τέλους παρὰ τοῖς ἐχέφροσιν

cloribus numerasse, ut cadavera ex suo duntaxat horto efferrent. Alemanni vero Iconio positi urbem ingredi noluerunt, sed in tectis suburbii fixis tabernaculis, nec ulla re alia nisi ad vitam tuendam necessariis inde ablata, coeptum iter sunt prosecuti. In hac expeditione ferunt Alemannum quemdam corpore ingenti et robore invicto praeditum, populares suos longo intervallo secutum, pedetentim incessisse, equum trahentem ex itinere fatigatum. Ismaelitas vero circiter quinquaginta, viros fortissimos, suis stationibus evagatos illum undique sagittis petiisse. Caeterum cum lato scuto tectum et firmitate thoracis fretum alacrem perexisse, nihilo magis Barbarorum telis commotum quam si rupes esset. Unum autem caeteris jactantio-rem, abjecto inutili arcu, longum ensem strinxisse, et concitato equo cominus illum ut promontorium aut aream columnam gladio percussisse, Alemannum vero gladio, qui heroicam dextram deceret, ambos anteriores pedes hostilis equi tanquam fonnum amputasse. Qui cum in genua prolapsus nihilominus sessorem in sella sustineret, ensem in medium Persae caput ita impigisse, ut equite in duas partes dissecto etiam jumentum tergum, sella quoque dissecta, vulneraret. Eoque spectaculo Persas attonitos non amplius esse ausos unum eum lacessere, qui nihil accelerato itinere pedetentim vesperi in castra suorum pervenerit. Aiunt Ismaelitas, veritos ne rex in ditione ipsorum, ut quos devicisset, moraretur, simulatione benignitatis eum sibi placare voluisse. Cum vero procerum filiis obsidibus acceptis et plurimis itinerum ducibus assumptis, ita fines eorum superasse. Paulo vero post, cum Armeniae fines attingisset, non paucos ex iis obtruncasse, caeteros domum remisisset.

Ἡ. Ἀλαμανὸς τὸν βραχίονα κατὰ μέσης τῆς τοῦ Πέρσου κόρσης τὴν σπάτην κατήνεγκεν. Ἡ δὲ τῇ οἰκίᾳ τε ἀντιτυπία καὶ τῇ τοῦ φέροντος γενναϊότητι οὕτως ἀξιοθαύμαστον εἰργάσατο τὴν τομὴν ὡς τὸν μὲν πληγέντα διαιρεθῆναι δικτῆ, κακῶς δὲ καὶ τὸν ἵππον ἐς τὸν νῦτον παθεῖν διαπτάντος τὴν ἀτραπὸν τοῦ πλήγματος, τοὺς δὲ λοιποὺς Πέρσας πρὸς τὴν τοιαύτην θῆαν καταπλαγέντας μηκέτι ἀποθαζῆσαι τὸν μεθ' ἐνὸς πόλεμον. Καὶ οἱ μὲν οὕτως, ὁ δὲ ὡς λέων πεποιθὼς τῇ οἰκίᾳ ῥώμῃ οὐκ ἐπέτεινε τὴν πορείαν, ἀλλὰ βαδὴν ὀδεύων περὶ ὄψιν τοῖς ὁμογεέσι προτέμιξεν ἔνθα ἠύλισαντο. Φασὶ δ' ὡς οἱ ἐξ Ἰσμαὴλ ὑφορώμενοι μὴ πως εἰς τὴν αὐτῶν χώραν εἴη χρονίσας ὁ βῆξ ὡς ἦδη καταπαλαίσας σφᾶς, σιλοφροσύνην ἐς αὐτὸν προσποιητὴν ἐνδείξάμενοι [P. 266] ἔδοξαν πως αὐτὸν ἐκμειλιξασθαι οὕτω τὸν δὲ ὀμηρα τῶν μέγα παρ' αὐτοῖς δυναμένων τοὺς παῖδας δεξάμενον καὶ ἡγεμόνας ὁδοῦ προτλαβόμενον πλείστους τὰ αὐτῶν ὄρια οὕτως ὑπερβαλεῖν, ὀλίγη δὲ ὑστερον τῆς Ἀρμενίας ἀψάμενον οὐ βραχεῖς ἐκ τούτων δοῦναι τῷ ξίφει, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀποπέμψαι ὀπίσω.

8. Ab Armeniis honorifice susceptus, et dies complures ibi commoratus, Antiochiam ire in animo habuit, augescente in dies ejus gloria et nomine illustrato tum ob prudentiam tum propter invictum exercitum, nullo hoste occurrente. Cum autem ad fluvium quemdam pervenisset (o insperatos et inopinatos casus, vel potius inexplorata hominibus Dei judicia) vorticibus aquarum suffocatur, vir honesta et perpetua memoria dignus, et judicio prudentum vel in tali obitu felix, non eo tantum quod nobili ortus genere avitum

imperium in multas gentes obtinuit, sed ob illud potius, quod ultra omnes omnium gentium Christianarum principes Christi desiderio flagrans, patria, deliciis regiis, tranquillitate, beata domi superbaque cum charissimis vita despectis, ærummas tolerare maluit, et propter Christi nomen et vitalis sepulcri venerationem exteris terras patriæ prætulit, ab eo instituto non tot parasangis, non tam longinquo et ubique difficili itinere, non periculis, quæ a gentibus per quarum provincias transeundum erat imminebant, deterritus. Non aquæ penuria, non præfinitis isque emplicius panis, et alicubi insidiosus, eum ab instituto dimovit. Non liberorum amplexus cum lacrymis et extremæ salutationes animum ejus commoverunt aut effeminarunt: sed potius instar Pauli apostoli vitam parvi 546 æstimans abiit, non modo ut vinciretur, sed etiam ut pro Christi nomine moretetur. Adeo apostolicus fuit illius viri fervor et religiosum institutum, nihil eorum sanctimonia inferius qui extra communem sortem positi tota contentione animorum ad vitæ rationem evangelicæ celsitudini respondentem feruntur, et totius ætatis cursu eo directo res humanas pro stercoreibus despexerunt. Ac is quidem, ut mihi persuasum est, feliciter est defunctus. Filius autem ejus paterno principatu suscepto Antiochiam venit. Unde in ulteriorem Cœlesyriam profectus Laodicæam seditione laborantem et ad Ismaelitas inclinantem pacavit. Berytium quoque nullo labore subegit; a que aliis plurimis Syriacis urbibus, quæ pridem Latinis paruerant, tum vero ad Sarracenos defecerant, potius, et Syrum profectus Acen, quam Ismaelitæ occupant, obsedit; et pluribus laboribus pro Christi nomine exhaustis extremum et ipse diem ibi clausit. Exercitus vero reliquus non consultum duxit terra domum reverti, perfidiæ metu earum gentium per quas transeundum erat: sed rotundis navibus popularium suorum quæ Tyrum appulerant conscensis, incolumes ad suos redierunt.

ἔτι διὰ τῆς ἡπείρου θέσθαι τὴν ἐπάνοδον ἐδοκίμασεν, πλοίων δ' εὐπορήσαν στρογγύλων, ἅπερ ἦσαν ἐκ τῶν οἰκαδὲ ἀνασώζονται.

Hoc tempore non Alemanni duntaxat Sarracenis qui Palæstinam 547 occupant et Hierosolyma vastarant, arma intulerunt: sed et Franciæ rex, et bipenniferorum Britannorum princeps, quos nunc Inglinos vocant, plurimis navibus ex Sicilia et ora Italiæ maritima coactis et comœatu oneratis Tyrum petierunt. Nam ea urbs receptus eorum et quasi belli arx erat contra Sarracenos; quos cum nec ipsi urbe sancta pellere possent, infectis rebus domum redierunt. Cæterum Inglinorum rex in illo itinere Cyprum occupavit, ejusque dominum ac potius inhumanum et implacabilem tyrannum Isaacium Comnenum principio in vincula conjecit, et paulo post hominem nefarium inde abductum cuidam suo populari pro mancipio do-

ξιός, οὐ μόνον ὅτι περ εὔ εἶχε γένους καὶ πολλῶν ἐκ τριγωνίας κατήρχεν ἐθνῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ πυρούμενος ὑπὲρ τοὺς ὀπουδήποτε τῶν τότε Χριστιανῶν αὐτοκράτορας, πατρίδα καὶ χλιδὴν βασιλεῖον καὶ ἀνάπαυλαν καὶ τὸν οἴκοι μετὰ πῶν φιλάτων ὄλβον καὶ τὸν ὑπερήφανον βίον παρῳάμενος, εἴλετο συγκακοῦχθαι τοῖς κατὰ Παλαιστίνην Χριστιανοῖς, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τοῦ ζωοπαρόχου τάφου τιμῆς, τὴν ἀλλοτρίαν τῆς οἰκείας προκρίνας, μηδ' ὑποχαλασθεὶς τῆς ὀρμῆς τοῖς παρασάγγαις τῆς δολιχῆς καὶ πάσης ἀργαλέας ὁδοῦ καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἐθνῶν κινδύνοις δι' ὧν παρέρχεσθαι ἤμελλεν. Οὐδὲ τὸ στενὸν ὕδωρ καὶ ὁ μετρητὸς ἀρτὸς, καὶ οὗτος ὠνήτος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐπίβουλος, ἐξέκρουσεν αὐτὸν τῆς προθέσεως. Οὐδὲ τέκνων περιχύσεις καὶ περιβολαὶ μετὰ δακρύων καὶ ὕστατοι ἀσπασμοὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν συγκαχούκασιν ἢ ἐξεθῆλυαν· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον μὴ ἔχων τὴν αὐτοῦ ψυχὴν τιμίαν παρ' ἑαυτῷ, ἐπορεύετο μὴ μόνον δησόμενος, ἀλλὰ καὶ ἀποθανούμενος ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἀποστολικὸς ἦν τοῦ ἀνδρός ὁ ζῆλος καὶ θεοφιλῆς ὁ σκοπὸς καὶ τῶν ὑπερτελῶν τὸ κατόρθωμα, οἱ πρὸς τὴν ἀνάντη πολιτείαν τῆς εὐαγγελικῆς ὑψηγορίας ὄλον τὸν νοῦν ἀναταίναντες καὶ πρὸς ταύτην ἅπαντα τὸν δρόμον συντείναντες τὰ κατὰ τὸν βίον ἀπαξιαπλῶς ὡς σκύδαλα παρεδίεψαντο. Καὶ ὁ μὲν, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, μακαριστοῦ τετύχηκε τέλους· ὁ δ' ἐκείνου υἱὸς τὴν πατρῴαν ἀρχηγίαν δεξάμενος τὴν Ἀντιόχειαν εἰσελήλυθεν, ἐκίθει δ' ἀφιγμένος εἰς τὴν προσωτέρω Κοίλην Συρίαν Λαοδικίαν κατεστήσατο καθ' ἑαυτὴν στασιάζουσαν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσμαῆλ μεταβρέπουσαν, καὶ Βηρυτὴν πόνῳ οὐδενὶ παρεστήσατο, καὶ ἄλλας πλείστας Συριακὰς ὑπηγάγετο πόλεις, Λατίνοις μὲν ὑπηκόους πρότερον, τότε δὲ προσκεχωρηκυίας Σαρακηνοῖς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Τύρον ἀφιγμένος, καὶ πολιορκήσας τὸ Ἄκε ὑπὸ τῶν Ἰσμαηλιτῶν [P. 267] κατεχόμενον, καὶ μογήσας ἐφ' ἱκανὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς ἐκίθει τὴν ζωὴν καταλέλυκε. Τὸ δὲ περιλειφθὲν τοῦ στρατεύματος οὐκ ἀπιστίαν κατεγνωκὸς τῶν ἐθνῶν δι' ὧν παρῳάευσσε, ὁμοφύλων αὐτοῖς γένῶν εἰς Τύρον καταίροντα, τοῖς

Τῷ καιρῷ δὲ τούτῳ οὐ μόνον Ἀλαμανοὶ κατὰ τῶν τὴν Παλαιστίνην κατασχόντων καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκπορθησάντων Σαρακηνῶν ἐστράτευσαν, ἀλλὰ καὶ ὁ βῆξ Φραγγίας καὶ ὁ τῶν πελευκῶρων δὲ κατάρχων Βρεττανῶν, οὓς νῦν φασιν Ἰγγλίνους, ναῦς ὅτι πλείστας ἐκ Σικελίας καὶ τῆς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἡπείρου ἀγείραντες, σίτου τε αὐτὰς ἐμπλησάμενοι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων εἰς Τύρον ἐπλευσαν· ταύτην γὰρ τὴν πόλιν εἶχον οἱ ἀθροισμένοι ναύσταθμον καὶ πρὸς τὸν κατὰ Σαρακηνῶν πόλεμον ὀρμητήριον. Πλὴν οὐδ' οὗτοι τῆς ἀγίας πόλεως ἐξελάσαι ἔσχυσαν τοὺς Σαρακηνούς, ἀλλ' ἀτέλειστον ἀφεικότες ὁ προῖθεντο ἔργον, τοῦ πρὸς τὰς πατρίδας πάλιν ἤψαντο πλοῦ. Ὁ δὲ γε τῶν Ἰγγλίνων ῥῆξ ἐν τῇ ἀναγωγῇ κατάρτας εἰς Κύπρον

αὐτῆς τε ἐκράτης, καὶ τὸν ταύτης τύραννον, ἤ μᾶλλον εἶπειν, ἀπὲν ἄνθρωπον καὶ δυσμελίκετον ὀκ-
θρευτῆν, Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν συλλαβὼν τὰ μὲν
πρῶτα εἶχεν ἐν δεσμοῖς, μικρῶ δὲ ὕστερον ἐκεί-
θεν ἐκτοπίσας τὸν ἀλιτῆριον ὅσα καὶ ἀνδράποδόν
τινι τῶν ὁμογλώττων ἀπεχάρισατο. Καὶ αὐτὸς μὲν
εἰς Παλαιστίνην κατέπλευσεν, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ κα-
ταλείψας στρατεύμα ὡς οικείας ἤδη τῆς νήσου
ἀντεποιεῖτο, καὶ στέλλων εἰς τὴν νῆσον νῆας φορ-
ταγωγούς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκείθεν ἐφορολόγει. Ἐν
δὲ τῷ μεθίστασθαι τῆς Παλαιστίνης ὡς σφετέραν
ἐδωρήσατο χώραν τὴν Κύπρον τῷ τῶν Ἱεροσολύμων
ἡγήτορι βῆγῃ, ἵνα τὰς οικείας ποιοῖτο διατρι-
βάς ἐκείσε, ἐκχειρίαν ἄγω ἐκ τῶν πολέμων οἷα τὴν
οἰκίαν ἀρχὴν ἀπουαλόμενος, καὶ κατάρχη τῆς
Κυπρίων ὡς ὑπ' ἐκείνου τῷ Κυριακῷ προσκληρωθείσης
μνήματι καὶ συναφθείσης τοῖς τῆς Πα-
λαιστίνης ὁρίσμασι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

navit. Sed cum in Palæstinam navigaret, relicto
in Cypro exireitu insulam sibi vindicavit, e-
nibus onerariis eo mīis necessaria inde afferenda
curabat. Ex Palæstina discedens insulam pro sua
Hierosolymitano regi donavit, ut ibi amisso regno
habitaret, belli molestiis liberatus, et Cypro
imperaret ut a se Dominico sepulcro attributæ et
cum Palæstinæ finibus conjunctæ. Sed hæc hac-
tenus.

ἡγήτορι βῆγῃ, ἵνα τὰς οικείας ποιοῖτο διατρι-
βάς ἐκείσε, ἐκχειρίαν ἄγω ἐκ τῶν πολέμων οἷα τὴν
οἰκίαν ἀρχὴν ἀπουαλόμενος, καὶ κατάρχη τῆς
Κυπρίων ὡς ὑπ' ἐκείνου τῷ Κυριακῷ προσκληρωθείσης
μνήματι καὶ συναφθείσης τοῖς τῆς Πα-
λαιστίνης ὁρίσμασι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

TOMOS Γ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERII ISAACII ANGELI

LIBER TERTIUS

[P. 268] α'. Ο δὲ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἐπὶ τρισὶ β
παισὶ τὴν τοῦ γένους σαλεύων διαδοχὴν, οἱ ἐκ τῶν
προτέρων αὐτῷ γάμων γεγέννητο, δυσὶ μὲν θη-
λαιαί, ἐνὶ δὲ ἄρρῳ, τῶν μὲν τὴν πρεσβυτέραν κατὰ
τὸν χρόνον εἰς μοναγὴν ἀπέταξε, καὶ τὸν τοῦ Ἰωαν-
νίτζη λεγόμενον οἶκον εἰς γυναικεῖον μετασκευάσας
πολλοῖς ἀναλώμασι φροντιστήριον (τοῦτο δὲ καὶ ἡ
βασιλὶς Ξένη ποιεῖν ἐπεβάλετο μετὰ μέρος τοῦ
ταύτης ξυνεόνου καὶ βασιλέως τοῦ Κομνηνοῦ κυρίου
Μανουὴλ) αὐτὴν ἐκείσε ὡς ἀμνάδα τῷ θεῷ ἱερώσας
ἐμάνδρυσσε, θατέραν δὲ εἰς γυναῖκα πέπομφε γα-
μετὴν τῷ υἱῷ τοῦ βῆγῃς Σικελίας τοῦ Ταγκρέ, ὃς
ἤρξε μετὰ Γιλιάλμον τὸν κατὰ Ῥωμαίων ἄρναντα
πόλεμον ἐξ ἡπείρου τε καὶ θαλάσσης, ὡς φθάσαν-
τες ἱστορήκαμεν. Τὸν δὲ υἱὸν Ἀλεξίου τῆς βασιλείας
κληρονόμον ἀνέτρεψε, καὶ οὐδέπω τὸ τοῦ βίου φαν-
ταζόμενος πέρας ἢ ἐκπτωσιν τῆς δυναστείας ὑφορώμενος δύο καὶ
τριάκοντα χρόνους ἄρξειν ἀδιστά-
κτως ἐχρησμολόγει, ὡσπερ τὸ θεῖον προειδὼς βούλημα ἢ τοὺς ὅρους
πῆσων ἑαυτῷ τῆς ζωῆς, οὐς ὁ
θεὸς ἔθετο παρὰ τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

Οὐ μόνον δὲ ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος καὶ ὁ Λυδὸς Θεό-
δωρος κατὰ τοῦ βασιλέως τοῦτου πτερνισμὸν ἐμε-
γάλυναν, ἀλλὰ γε καὶ ἕτεροι βασιλείας ἑαυτοῖς πέρι-
τεθείκασιν ὄνομα. Αὐτίκα [P. 269] γὰρ τις Ἀλέξιος
ἑαυτὸν λέγων εἶναι υἱὸν τοῦ τῶν Ῥωμαίων αὐταρ-
χήσαντος Κομνηνοῦ Μανουὴλ, τοσοῦτον ἀρίστως
τὸν ἀγωνιστὴν ὑπέδου τοῦ δράματος καὶ τὸ τοῦ βα-
σιλέως Ἀλεξίου προσωπεῖον εὐφυῶς ὑπεκρίνατο,
ὡς καὶ κόμην διευθετίζειν κατὰ τὴν ἐκείνου ὑπο-
ξυθίζουσαν καὶ τὸν τῆς γλώττης τοῦ παιδὸς καὶ
βασιλέως σχηματίζεσθαι ψελλοσμὸν. Ἐκ τῆς Κων-
σταντινου μὲν οὖν ὄρητο ὁ μίραξ, εἰς δὲ τὰς

548 1. Isaacius autem imperator tribus ex pr
re conjuge liberis susceptis, filiabus duabus et pro
filio, filiam natu majorem monacham fecit, Johan-
nizæ dibus magnis impensis in muliebri monaste-
rium mutatis (quod et Xene imperatrix post Manuelis
mariti obitum instituerat), et Deo veluti agnam
censecravit; alteram Siciliæ regis Tangris filio
uxorem misit, qui post Gilielmum regnavit, quem
Romanos terra marique oppugnasse supra narra-
vimus. Filium vero 549 Alexium in spem imperii
educabat, nihil de morte aut jactura potestatis
adhuc cogitans. Pollicebatur enim sibi absque
omni dubitatione duo et triginta annos imperii,
non secus ac si divinam voluntatem nosset aut sibi
vitæ limites ipse præscribere posset, quod Deus
potentiæ suæ reseravit.

Cæterum non Branas Alexius et Lydus Theodorus
duntaxat insignia imperii contra hunc usurparunt,
sed et alii ejus fastigii titulos sibi vindicarunt ut
et Alexius quidam, qui cum se Manuelis impera-
toris filium profiteretur, eam fabulam tanta solertia
egit, eam personam tanta dexteritate representavit,
ut et comam ejus flavescerem et linguæ balbu-
tium exprimeret. Natus erat is adolescens Cpoli,
et primum in Mæandriis urbibus conspectus in
oppidulum Armala se contulit, et Latino cuidam,
in eujus ædibus diversabatur, quis esset aperuit.
Aiebat (id quod supra exposuimus) se quidem

jussu Andronici in fundum maris abjiciendum fuisse, sed misericordia 550 ministrorum, qui patri suo jurejurando obstricti fuissent, esse conservatum, et cum hospite suo Iconium profectus senem sultanum (nondum enim a filio Copatino regno pulsus erat) adit, et ut verus filius Manuelis, non ut impostor et erro, alloquitur. Sæpe etiam paterna beneficia exprobrando, immemorem et ingratum vocat; et inhumanitatem ei objicit, quod calamitate amici filii nihil moveretur. Is vero cum impudentia hominis victus, tum ex lineamentis corporis, apparente patris in eo similitudine, misericordia motus eum et muneribus non paucis exhilarat et spe bona fovet. Cum autem aliquando, legato Romano astante et audiente, excellentem suam nobilitatem jactaret, sultanus legatum interrogat an istum Manuelis imperatoris filium esse norit. Qui ubi nihil aliud respondit nisi illum omnino submersum esse et istum res incredibiles sub falso defuncti nomine comminisci, adolescens Alexius ira percitus et bile exæstuans parum abfuit quin in legati barbam involaret, nisi is et ipse commotus impetum Pseudalexii fortiter propulsasset et sultanus intemperias ejus verbis castigasset. Qui etsi nihilominus crebris 551 adolescentis flagitationibus victus, tamen ne tum quidem immensæ ejus petitioni reliquit locum, sed per sultanicas duntaxat litteras, quas Turci Musurium vocant, ei concessit ut impune quotcunque Turcas posset sibi conciliaret. Ille igitur inde digressus ac litteris illis apud Turcos ostensis, Ameram Arsanem aliosque non paucos Romanas provincias prædari solitos contraxit, ut brevi tempore cum octo millibus incederet, ac Mæandrias urbes partim deditione occuparet, partim resistentes quovis modo vexaret. Areas tamen in quibus frumentum trituratur in primis perdidit; unde Uethalonæ cognomentum tulit. Ad hunc adolescentem opprimendum multi alii quoque duces missi sunt: verum omnes nullo memorabili facinore edito infocata re discedere cogebantur metu suorum militum, qui ad illum imperatoris filium et novitium imperatorem propensiores erant quam ad obtemperandum Isaacio. Neque enim vulgo et imperitis plebi duntaxat obarus atque in ore erat et amabilis videbatur: sed aulicis etiam, qui compertum habebant Alexium Manuelis filium jam olim 552 D rebus humanis exemptum esse, admirationi erat, non quod verum ignorarent, sed quia libenter id amplectebantur quod cupiebant. Tandem etiam imperatoris frater Alexius, qui post imperio potitus est, nullam cum eo pugnam commisit, sed castris longissime positus nihil egit aliud nisi ut loca nondum ab eo occupata in officio contineret, ne ad redivivum illum Alexium deficerent. Cæterum dubiis adhuc rebus, dum et seditiosi opes augentur et sebastocrator colligendo exercitu occupatur, Deus civile bellum nova ratione, quam ipse solas novit, uno momento dissolvit. Nam cum Pseu-

κατὰ Μαλανδρον πόλεις πρώτως ὁσθεὶς κατέλυσε εἰς πολίχνιον λεγόμενον Ἀρμαλα, κάκεισε Λατίνῳ τινὶ ἐπιξενωθεὶς καὶ ὅστις εἴη ἀπὸ γυγκῶς (ἔλεγε δὲ, ὡς μικρὸν εἰρήκαμεν ἄνωθεν, καὶ ἐκδοθῆναι μὲν εἰς τὸ κατὰ βυθοῦ θαλάσσης ἀκοντισθῆναι παρ' Ἀνδρονίκου, οἴκτε:ρηθῆναι δὲ παρὰ τῶν τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιταχθέντων ὡς πατρῶων αὐτῶν ὁμοτῶν) σύνμα' αἱ πρὸς τὸ Ἰκόνιον ἔπεισι, καὶ τῶν γέροντι ὀφειδῶν σουλτάν (οὕτω γὰρ αὐτὸν καθήρηκε τῆς ἀρχῆς ὁ ἐκείνου παῖς ὁ Κοπατίνος) ὡς υἱὸς ἀληθινὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐπίστατος καὶ πλάγος ἐκείνῳ προσδιελέγετο. Πολλὰκις δὲ καὶ ἐπέληττε, καὶ τῶν ἐκ τοῦ ὄθεν πατρὸς ἐκείνῳ τοῦ Μανουήλ ἐπ' αὐτῶν γεγεννημένων ἀναμιμνήσκων εὐποιῶν ἀχάριστον περὶ τὸν εὐεργέτην ἐκάλει, καὶ τὸ ἀφιλόνητον ἐπωνείδιζεν, εἰ οὕτως ἀτυχοῦντι φίλου παιδὶ οὐκ ἐπ' ἀμπεταται. Ὁ δὲ τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀναιδείας, τοῦτο δ' ἐκ τῶν τοῦ χαρακτῆρος ἰδιαιμάτων τιμῶν αὐτὸν ἐναγόμενος δῶροισι τε οὐκ ὀλίγοις ἤδουε καὶ ἀγαθαῖς ἐλπίζων ὑπέσαινε. Ἦν δ' ὅτε καὶ πρεσβευτὴν Ῥωμαίων ἐστῶτα καὶ ἀκροώμενον ὅπως ἑαυτὸν τῆ ἐξόχῃ εὐγενείᾳ ἐσέμνυεν, ἤρετο ὁ σουλτάν εἰ ἐπίσταται τοῦτον τοῦ αὐτοκράτορος υἱὸν Μανουήλ. Τοῦ δὲ μηδὲν τι φήσαντος ἕτερον ἀλλ' ὅτι δὴ ἐκεῖνος ἀπώλετο ἀληθῶς φανείς ὑδατόκλυστος καὶ οὕτως μάτην περὶ ἑαυτοῦ τὰ μὴ πιστεύεσθαι πεφυκότα ξυνηθῆσι τῆ τοῦ κειμένου κλήσει ἐποχοόμενος, βράττων ἀτεχνῶς θυμῶ καὶ ζέων ἀκριβῶς τῶ χόλῳ ὁ μεῖραξ Ἀλέξιος μικροῦ ἂν τοῦ πύγωνος ἐπελάθετο τοῦ πρεσβεύοντος, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ πρέσβης διακινηθεὶς ἐς ὄργην ἀπεκρούσατο γενναίως μάλα τὸν Ψευδαλέξιον, καὶ ὁ σουλτάν δὲ οἱ ὡς ἔπραξα δρῶντι ἐμβριμησάμενος ἀτρεμεῖν ἐκέλευσε. Τῆ συχῆ δ' ὄμως τοῦ νεανίου ἐκλιπαρήσει ὁ Περσάρχης καθυπενδούς οὐδὲ τότε μὲν τὰ τῶν αἰτήσεων ὑπέρογκα ἑτερομάτωσε, συνεχώρησε δ' οὖν ὄμως διὰ σουλτανικοῦ γραμματῆρος, ὃ φασιν οἱ Τούρκοι μουσούριον, ὄσους ἂν σχοίη τῶν ὑπὸ τὴν ἐκείνου ἀρχὴν ὑποποιήσασθαι ἀδεῶς. Ὁ δὲ ἀναχωρήσας ἐκείθεν, καὶ τὸ γράμμα τοῖς Τούρκοις καθυποδείξας, τὸν ἀμνηρῶν ἐφέλκεται Ἀρσανῆν καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους οἱ ληστεύειν τὰ Ῥωμαίων οἰώθασιν, ὡς ἐν βραχεῖ κειρῶν χιλιάδας ὀκτώ στρατεύματος ἐφεπομένας ἐκείνῳ λαχεῖν ὄθεν τὰς κατὰ Μαλαοδρον ἐπιῶν πόλεις ἅς μὲν ὁμολογῆτ χειρούμενος ἦν, τινὰς δὲ καὶ ἀνοησταμένας παντοίως διέφθειρε. Μάλιστα δὲ τὰς ἄλωνας ἐλυμάλνετο, ὄθεν καὶ καυσαλώνης ἐπεκέκλητο. Κατὰ δὲ [270] τούτου τοῦ μεῖρακος πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι πολεμῆσειοντες ἀπεστάλησαν, οὐδεὶς δ' ἐργάσασθαι τι ἔσχε νεανικόν, ἀλλ' ὑπενόστουν ἔπρακτοι, δεδιότες μὴ καταπροδοθεῖεν ὑπὸ τῶν συνόντων ἐκείνοισι Ῥωμαίων, οἷα μάλιστα ρεπόντων εἰς τὸν καθιστάμενον ἄρτι βασιλέως παῖδα καὶ βασιλέα ἢ ἄρχειν αἰρουμένων τὸν βασιλεύοντα Ἰσαάκιον. Οὐ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἤδη καὶ ἀγροτέροις ἠσπάζετο καὶ ἦν διὰ στόματος καὶ ὄνοματος καὶ θεώμενος ἐδόκει ἐπέραστος, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν βασιλείον αὐτῆν διατρίβουσι, καὶ εἰδῶσι μάλα ἐπισταμένως ὡς Ἀλέξιος ἁ τοῦ βασιλέως παῖς Μανουήλ πάλαι τὸν βίον ἀπο-

λέλοιπε τὸν ἀνθρώπινον, εἰς θαῦμα ἐτίθετο, γινώσκουσι μὲν τὰ ὄντα, τὰ δὲ γὰρ καθ' ἡδονὴν σφίτιν εἰκάζουσι. Σὺν ἑτέροις δὲ καὶ ὁ τοῦ βασιλέως ἰδελοφὸς Ἀλέξιος ἔξεισιν, ὃς καὶ ὑστερον ἐβασίλευσεν. Πλὴν καὶ οὗτος κατ' οὐδεμίαν μάχην συνεπλάχη τῷ Ἀλεξίῳ, ἀλλ' ὡς πλείστον ἀποσκηνοῦμενος ἐπισυνῆστη μόνον τὸ λέειπον τῆς παροικίας, ὅποσον γὰρ ἐκείνῳ μὴ προσεχώρησε, καὶ συνεῖχε τὸ διαβρῆτον καὶ μεταβαῖνον εἰς τὸν ἀναβεδωκῶτα τοῦτον Ἀλέξιον. Ἀλλ' ἔτι τῶν πραγμάτων οὕτως ὄντων ἠρωρημένων, καὶ τοῦ μὲν αἰεὶ ἐμπλατυνομένου τε καὶ κρατυνομένου, τοῦ δὲ σεβαστοκράτορος ἔτι περὶ συλλογῆν ἐκπονομένου στρατεύματος λύει Θεὸς τὴν ἐμφύλιον μάχην καινοπρεπῶς, καὶ ὡς αὐτὸς ἐπίσταται μόνος ἐν ἀκαρεῖ τὸν γὰρ Ἀκέξιον αὐθις ὑποστρέψαντα πρὸς τὰ Ἀρμενία εἰς τὴν Πίσσαν τὸ φρούριον, καὶ μετὰ πότον ὑπνώττοντα, ἀποσφάττει τις τῶν ἱερέων, τὴν αὐτοῦ παρακειμένην σπασάμενος μάχαριον. Οὗ τὴν κεραλὴν ἀποκομισθεῖσαν οἱ ἀθρήσας ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος, καὶ τῆς ξανθῆς ἀναλαμβάνων κόμης πολλακίς διὰ τοῦ ἱππέου μύωπος, « Οὐ πάντη, ἔφασκεν, ἀμαθῶς αἱ πόλεις τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ἐπικολούθησαν. » Ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος τοιαύτην ἔτισε δίκην καὶ ὧν μὲν ἐπλημμέλησεν ἑτέρως. Πέρσας μὲν ὀπλίσας κατὰ Ῥωμαίων, τούτων δ' αὖ ὅποσον αὐτῷ προσεβῆθη κατ' ὁμοφύλου ἀγριάνας ἀίματος, καὶ ὧν δὲ παρῶνησεν ὁ ἐπάρατος εἰς τὸν ἐν ταῖς ἐμαῖς Χώμαις περιώνυμον νεῶ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν θείων καὶ αὐλῶν τάξεων Μιχαήλ. ἐμίανε γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ πανάγιον σκῆνωμα εἰσελθὼν μετὰ Περσῶν, καὶ ἠνείχετο καθορῶν ὁ ἐπάρατος τὰ διὰ ψιφιδίων ποικιλοχρῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἔκτυπα ἀχρεϊούμενα, καὶ τὸν ἱερὸν κτὶ θεῖον ἀνάσταθμον πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ καταρασσόμενον, καὶ τὴν παναγῆ καὶ θμωρὸν βεβηλουμένην καὶ βαλλομένην ἔραζε τράπεζαν.

β'. Οὐ πολλαίς δὲ ὑφτερον ἡμέραις καὶ ἑτεροῦς τις τὴν αὐτὴν κλησιν καὶ βασιλέα τὸν αὐτὸν γενήτορα ψευδωνόμως ὑπεισιῶν κατὰ Παφλαγονίαν ἐπαφάνη. Καὶ τινὲς μὲν καὶ τούτῳ ἐπαρχίαι προσεχωρήκασιν· σταλεῖς δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ σεβαστὸς Θεόδωρος ὁ Χοῦμνος, χαρτουλάριος ὧν τῶν ἱπποστάθμων, ἤτησέ τε πόλεμον συγκροτήσας καὶ ἀπέκτεινεν συνειληφώς. Ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ Χοτζᾶς. Βασίλειος κατὰ τὴν ἄγχιον Νικομηδεῦσι Ταρσίαν ἀνταρσίαν ἐμελέτησε, καὶ προέβη μὲν καὶ ἡ τούτου ἐφ' ἱκανὸν τυραννίς, συλληφθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ἀμαυροῦται τοὺς ὀφθαλμοῦς [271] καὶ φρουρᾷ παραδίδεται. Οὐχ οὗτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄλλοτε πάλιν καὶ πάλιν, καὶ οὐκ ἔστιν ὀσάκις εἰπεῖν, ἐπανέστησαν ἢ καὶ ὡς σπαρτοὶ ἀνεδύθησαν γίγαντες, κἄν ὡς πομφολυγῶδη φουσῆματα διάκενα, ὡς ἦν ἰδεῖν, ἀπέπιπτόν τε καὶ διελύοντο. Ὁ τε γὰρ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου ἀδελφιδούς, τῆς φυλακῆς ἀποδράς καὶ τὸ μέγα τέμενος εἰσιῶν ἀνασεῖν τὸν ὄχλον ὤρμησεν, συλληφθεὶς δὲ καὶ ἀπαιωρηθεὶς καὶ βαρεῖαις ἐτάσειν ὑποβληθεὶς ἐπὶ τῷ τοῦ συνίστορας ἐκοφῆναι τῆς τυραννίδος τὰ ἐντός διεφθάρη καὶ ἀπεβίω τὴν μετ' ἐκείνην· καὶ ὁ Ταττικὸς Κωνσταντῖνος σύστρεμμα τεκτηνόμενος καὶ πεντακοσίους ἔχων τοῦ ἔργου συλλήπτορας, καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ πόλει κρυπτόμενος καὶ λεληθώς, καταμνησθεὶς μικρῶν ὑστερον ἐάλω καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορώρυκτο. Καὶ βρακενδύτης δὲ τις, ἐκ Κομνηνῶν ἔλκων τὸ γένος, τὴν αὐτὴν τοῖς εἰρημένοις βαδίσας καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα συσχεθεὶς ἀπεστέρηται τοῦ φωτός. Τῶν δὲ συχίων τούτων ἐπαναστάσεων ἦν μὲν αἴτιον καὶ τὸ τὸν Ἰσαάκιον τὴν

A dalexius Harmala reversus post largiorem compositionem dormiret, a sacerdote quodam suo gladio jugulatur. Cujus caput sebastocrator contemplatus, et flavis crinibus equestri flagello discussis. « Non omnino sine causa, inquit, urbes hunc hominem secutæ sunt. » Ac is quidem suorum scelerum has pœnas dedit, tum quod Persas contra Romanos incitavit, et ex his ipsis quotquot ad eum confluerant, popularium 553 suorum sanguine contaminavit, tum quod homo detestandus Chonis meis celebre templum Michaelis archiducis celestium copiarum violavit, Persis in sanctissimum Dei tabernaculum introductis, nec spectare dubitavit pernicies humani generis Christi et sanctorum imaginee calculis varii coloris expressas aboleri, et sacros postes securibus et celtibus revelli, et sacrosanctam mensam profanari et humi objici.

B spασάμενος μάχαριον. Οὗ τὴν κεραλὴν ἀποκομισθεῖσαν οἱ ἀθρήσας ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος, καὶ τῆς ξανθῆς ἀναλαμβάνων κόμης πολλακίς διὰ τοῦ ἱππέου μύωπος, « Οὐ πάντη, ἔφασκεν, ἀμαθῶς αἱ πόλεις τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ἐπικολούθησαν. » Ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος τοιαύτην ἔτισε δίκην καὶ ὧν μὲν ἐπλημμέλησεν ἑτέρως. Πέρσας μὲν ὀπλίσας κατὰ Ῥωμαίων, τούτων δ' αὖ ὅποσον αὐτῷ προσεβῆθη κατ' ὁμοφύλου ἀγριάνας ἀίματος, καὶ ὧν δὲ παρῶνησεν ὁ ἐπάρατος εἰς τὸν ἐν ταῖς ἐμαῖς Χώμαις περιώνυμον νεῶ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν θείων καὶ αὐλῶν τάξεων Μιχαήλ. ἐμίανε γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ πανάγιον σκῆνωμα εἰσελθὼν μετὰ Περσῶν, καὶ ἠνείχετο καθορῶν ὁ ἐπάρατος τὰ διὰ ψιφιδίων ποικιλοχρῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἔκτυπα ἀχρεϊούμενα, καὶ τὸν ἱερὸν κτὶ θεῖον ἀνάσταθμον πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ καταρασσόμενον, καὶ τὴν παναγῆ καὶ θμωρὸν βεβηλουμένην καὶ βαλλομένην ἔραζε τράπεζαν.

2. Non multis diebus post alius, qui eandem appellationem eundemque patrem sibi vindicabat, in Paphlagonia exstitit et quasdam provincias attraxit. Sed eum sebastus Theodorus Chomnus, chartularius equitum, et prælio vicit et captum occidit. Posthæc Basilius Chozas, Tarsisæ, quæ Nicomedis vicina est, tyrannidem occupavit; quam cum aliquandiu tenuisset, captus effossis oculis in custodiam datur. Denique subinde alii atque alii, pene innumeri, non secus ac terrigenæ illi fratres, regno affectato perinde atque bullæ inanes evanuerunt. Nam et Comnenus Isaacius, imperatoris Andronici 554 ex fratre nepos, custodia elapsus et magnum templum ingressus plebem concitare instituit. Sed comprehensus, et graviter excruciatu ut conscios nominaret, intestinis corruptis postridie interiit. Et et Costantius Tatticius, homo factiosus, qui clam in urbe quingentos sicarios diu aluerat, delatus, et paulo post captus oculis amisit. Ob idem crimen Racendyta quidam Comnenii generis statim comprehensus easdem pœnas luit. Frequentium illarum seditionum causa erat, cum quod Isaacius imperium segniter administrabat, plane persuasus se id et accepisse divinitus et a solo Deo custodiri, tum quod homines ambitiosi videbant quanta facilitate rerum potitus esset. Unde plerique insano consilio, modo vellent, se imperium citra dimicationem armorum occupaturos putabant, eam ingressi viam quam suo exemplo demonstrarat Isaacius, qui cum pridie occiso Hagiochristophorita supplex in templum confugisset, postridie regnare cœpisset, perverso

utique iudicio proptereaque adverso eventu. Non enim purpuram **555** sed duplicem ignominiam consequerantur, aliqui etiam occidebantur. Non enim solet Deus eadem subinde ratione res humanas gubernare, sed ad varietatem administrationis universi declarandam regna et principatus aliter atque aliter transferre, ne minutissimis quidem rebus a sua cura exclusis. Pharaonem cum equitatu in fundo maris demergit, alium per formosam mulierem jugulat, alium ab hostibus occidi sinit. Est et qui ex mentis errore pro mortuo habitus atque oblivioni traditus palatio cum derisu effertur et sepelitur; unde obscura voce clamans et lucem desiderans, non imperium expetens, nihilominus ut vir pessimus recte pessumire et interire sinitur. Multi leni morte extincti velut oculis somno clausis hinc demigrant. Sunt qui per hincitum equi ad regnum ascenderint. Alius ab aratro et sulco ad purpuram est vocatus, alius adolescens opilio divinitus in regem ungitur. **556** Sed quorsum attinet commemorare singula quæ Providentia in vitæ humanæ ratione pro utilitate cujusque variis modis mutat et transfert?

ἕτερον χερσὶ τῶν πολεμίων παραδοὺς τῶν τῆδε λογισθεὶς ὡσεὶ νεκρὸς ἀπὸ καρδίας καὶ εἰς τέλος ἐπιλησθεὶς τῶν ἀρχείων μετ' ἐπιχαρμάτων ἐκκομίζεται καὶ ταφῇ παραπέμπεται, κάκειθεν λεπτὸν ὕψηλῶν καὶ ποθῶν τὴν ἡμέραν, οὐ τῆς ἀρχῆς ἀνεχόμενος, ἰάται καὶ οὕτω φθινύθειν, καὶ ὡς ἀνδρῶν χειρίστος καλῶς ἀφίεται ἴσθαι κικῶς τὴν ἐς θάνατον. Πολλοὶ δὲ μαλακῶ δαμέντες θανάτῳ πρὸς τὰ ἐνεῖθεν ὡς μύσαντες ἐν ὕπνῳ μετέβησαν. Ἐστὶ δ' οἱ καὶ τοῦ ἵππου χρεμετίζαντος τῆς βασιλείας ἐπέβησαν. Ἄλλος ἐξ ἀρότρου καὶ αὐλακος τὴν [P. 272] τῆβενναν ἠμφιέσατο, καὶ μεираκίσκος προβατεὺς ἐξόπισθεν ληφθεὶς τῶν λοχεομένων θεόχριστος ὤφθη βασιλεὺς. Καὶ τί ἂν τις διεξίη τὰ πάντα ἢ τὰ πλεονα, ὅποσα ἢ πολύτροπος Πρένοια ποιεῖ καὶ μετασκευάζει κατὰ τὸ ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων χρήσιμον;

Cæterum hic imperator pronus ad iram et magna de semetipso persuasione imbutus, non tantum levi de causa sed etiam ex inani suspitione, et aliquando aliorum impulsu, multos male tractavit. Nam et Andronicum Comnenum (erat is Alexii filius, nati ex Bryennio Cæsare et Anna filia Alexii, primi ex Comnenia familia imperatoris), qui Thessaloniciæ præerat, delatum a quodam quasi regnum affectaret, eaque de re cum Alexio notho filio Manuelis, pridem Sebastocratore, tunc Dramæ degente, sermones conferre, statim comprehendendum censet. Il vero quibus id mandatam erat, cum in Andronicum ad imperatorem ascendentem incidissent, mandata neglexerunt, feram ultro Cpolim tanquam decipulam ingredientem, et ad eum venientem a quo captaretur, non terrendam esse rati. Qui cum in Isaacii conspectum venisset, statim perfidiæ insimulatur. Eo crimen id negante, species quædam iudicii instituitur: sed deinde **557** indicta causa comprehensus Andronicus in carcerem conjicitur et paulo post excæcatur. Alexius vero, qui ei conscius esse dicebatur, in monasterium quoddam Papycii montis, nobis id ministerium exsequentibus, abstruditur. De quo cum multa dicere possem, pauca duntaxat attin-gam. Non erat ille procerus duntaxat et fortis et

βασιλείαν διακυβεύων μαλακώτερον, ἀκριδῶς πεπεισμένον ὡς ἐκ Θεοῦ τὸ ἀρχεῖν ἐδέξατο καὶ πρὸς ἐκείνου μόνου ἐστὶ φρουρούμενος· πλείονως δ' ἐπίτρου τοὺς φιλάρχους εἰς παρρησίαν τε καὶ ἀπόστασιν τὸ τῆς βασιλείας ἀπραγμόνως ἐπιλαβέσθαι τὸν αὐτοκράτορα, καὶ, ὡς εἰ θελήσουσι, βασιλεύσουσιν, οἱ πλείους φρεναπατώμενοι ἄτερ ὄπλων τοῖς κατ' ἔφασιν πλειστάκις ἐπέβαλον, ἐκείνην ἀβραπιτὸν στείβοντες τὴν ἀνέψην ἐς λεωφόρον ἀντικρυς Ἰσαάκιος, ἐσπέρας τὸν Ἀγιοχριστοφορίτην ἀπεκτονῶς καὶ τῷ μεγίστῳ νεφ προτρύεις καὶ βασιλεύσας ἐς νέωτα, κακῶς κρίνοντες καὶ διὰ τοῦτο κακῶς πάσχοντες καὶ ἀντὶ πορφυρίδος διπλοῖδα αἰσχύνης ἐνδιδυσκόμενοι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πορφύρεον θάνατον ὑφίσταμενοι. Οὐ γὰρ τὸ θεῖον φιλεῖ διὰ τῆς αὐτῆς ὡσαύτως κινήσεως ἢ ἐφορμῆσεως τὰ κατὰ τὸν βίον μετισταῖν καὶ διακυβεύων πράγματα, ἀλλὰ τὸ ποικίλον παριστῶν τῆς τοῦ παντός τοῦδε διεξαγωγῆς τε καὶ διοικήσεως ἄλλοτε ἄλλως τὰς ἐξουσίας μεταρμόζει· καὶ μετατίθησι τὰς ἀρχάς, μηδὲ τὸ λεπτότατον ἐὼν τῆς ἑαυτοῦ χειρὸς ἔξωθεν. Καὶ Φαραὼ μὲν αὐτοῖς σορατιώταις τῷ ἀλίφ βυθῷ παραδίδωσιν ἄλλον ἀπολαίμίζει· μαχαίρᾳ δὲ γυναικός, καὶ ταύτης καλλιπαρήου καὶ λευκωλένου

μεθίστησιν. Ἔστι δ' ὅς τὰς φρένας παρακοπεῖς καὶ ἐπιλησθεὶς τῶν ἀρχείων μετ' ἐπιχαρμάτων ἐκκομίζεται καὶ ταφῇ παραπέμπεται, κάκειθεν λεπτὸν ὕψηλῶν καὶ ποθῶν τὴν ἡμέραν, οὐ τῆς ἀρχῆς ἀνεχόμενος, ἰάται καὶ οὕτω φθινύθειν, καὶ ὡς ἀνδρῶν χειρίστος καλῶς ἀφίεται ἴσθαι κικῶς τὴν ἐς θάνατον. Πολλοὶ δὲ μαλακῶ δαμέντες θανάτῳ πρὸς τὰ ἐνεῖθεν ὡς μύσαντες ἐν ὕπνῳ μετέβησαν. Ἐστὶ δ' οἱ καὶ τοῦ ἵππου χρεμετίζαντος τῆς βασιλείας ἐπέβησαν. Ἄλλος ἐξ ἀρότρου καὶ αὐλακος τὴν [P. 272] τῆβενναν ἠμφιέσατο, καὶ μεираκίσκος προβατεὺς ἐξόπισθεν ληφθεὶς τῶν λοχεομένων θεόχριστος ὤφθη βασιλεὺς. Καὶ τί ἂν τις διεξίη τὰ πάντα ἢ τὰ πλεονα, ὅποσα ἢ πολύτροπος Πρένοια ποιεῖ καὶ μετασκευάζει κατὰ τὸ ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων χρήσιμον;

Εὐδέμπτως δ' ὦν ὁ βασιλεὺς εἰς θυμὸν, καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ φανταζόμενος, οὐκ ἐκ μικρῆς μόνον παραβύφεισης λαβῆς, ἀλλὰ κακῆς μόντης ὑπονοίας ἐνίστε καὶ τῆς παρὰ τινῶν εἰσηγήσεως κακῶς ἐτίθει πολλούς. Τὸν τε γὰρ Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον (τὴν δὲ οὗτος Ἀλεξίου παῖς, ὃν Βρυέννιος ὁ Καῖσαρ καὶ Ἄννα ἐγένετο ἢ θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ πρώτου ἐκ Κομνηνῶν βασιλεύσαντος) ἐν τῷ χειρίζειν τὴν Θεσσαλονικίαν ἀρχὴν εἰσηγησάμενου τινὸς τῆς βασιλείας ἐρῶν καὶ κοινολογεῖσθαι περὶ τοῦ ἔργου τῷ πρώτῳ σεβαστοκράτῳ Ἀλεξίῳ, τῷ νόθῳ υἱῷ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ, κατὰ τὴν Δράμαν τότε διάγοντι, εὐθὺς τοῦ συλληφθῆναι κρίνει ἔξιον. Οἱ μὲν οὖν εἰς τοῦτο ἀποσταλέντες ὡς ἐνέτυχον Ἀνδρονίκῳ πρὸς βασιλεῖα ἐπανίοντι, οὐδὲν ὦν ὠρίσθησαν διαπεπράχασιν, δεόν κρίναντες μὴ προσδοῆσαι τὸ θῆραμα ἐκόντως, ὡς δίδωσιν ὄρῳν, καθάπερ εἰς γαλεάγραν τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσὶν καὶ ἐγγίζον τῷ προθεμένῳ συλλαβεῖν. Ὁφθεὶς δὲ βασιλεὶ Ἰσαακίῳ Ἀνδρόνικος εἰς ἀπιστίαν εὐθὺς ἀνειδίεται. Κάκεινου τοὺς ἐλέγχους ἀπατήσαντος σχῆμα μόνον διατήσεως τὰ τῆς δίκης ἐδέξατο, τὸ δ' ἐκ τούτου ἐξ ἐρήμου συσχεθεὶς Ἀνδρόνικος εἰς φυλακὴν ἀπάγεται, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ τὰς κόρας ἐκκόπτεται. Καὶ τὸν συνίστορα δὲ τούτῳ τῆς βασιλείας λεγόμενον εἶναι Ἀλέξιον τὸν τῆς Κομνη-

νῆς Θεοδώρου υἱὸν ἀποκείρει εἰς μονάζοντα. ἡμῶν Ἀ
 ὑπουργησάντων τῷ ἔργῳ καθ' ἓν τῶν ἐν τῷ Παπυ-
 κίῳ σημειῶν. Περὶ οὗ καὶ οὐκ ὀλίγα εἰπεῖν δυνά-
 μενος βραχέα μεμνησομαι. Οὗ γὰρ ἦν μόνον εὐ-
 μήκης καὶ ἀνδρείος καὶ πλήρης συνέσεως, πατρί-
 ζων τὴν ὄψιν ἀκριβῶς τὰς τε χεῖρας ἀκμαῖος καὶ
 τοὺς ὤμους κατ' ἐκείνον ὑπερθεὶν ἔχων εὐρέας, ἀλλὰ
 καὶ ὡς ἐπίτην μελίχρος καὶ εὐέντευκτος. Πρὸς ἃ καὶ
 ὁ πολύτλας Ἀνδρόνικος ἀπιδῶν τὴν οἰκίαν Ουγατέρα
 Εἰρήνην ἐμνήστευσε τῷ ἀνδρὶ, κρίνας καὶ παρα-
 νόμους γάμους τετελεκέναι, εἰ μέλλει μόνον Ἀλέ-
 ξιος τοῖς γνησιωτέροις ἐκείνῳ συγγενέσιν ἐγγρά-
 φεοσι, ὅθεν πλειόνως τούτῳ ἤπερ τοῖς υἱεῦσι
 προσέκειτο πρότερον, καὶ τῆς βασιλείας ἐμελέτα
 καταλείψειν διάδοχον. Μεταβουλευσάμενος δ' ὕστε-
 ρον τὸν υἱὸν Ἰωάννην ἀνθείλετο, εἰρηκῶς, πρὸς οὓς
 ἀνέπτυσε τὰ τῶν βουλευμάτων ἀπόρρητα μὴ ἐξ Α
 εἰς Α τὴν βασιλείαν μεταπεσεῖν, ἀλλὰ τῷ Ι μᾶλλον
 προσρέπειν καὶ εἰς τοῦτο μᾶλλον θεῶθεν συνάγεσθαι.
 Ἄμα δὲ τῇ μεταθέσει τῆς γνώμης ἣ εἶχεν ἐπ'
 Ἀλεξίῳ Ἀνδρόνικος, καὶ τῆς συντονίας τοῦ φίλτρου
 ὑπέληξεν. Οὐ γὰρ ὡς συμφορῆς ἔτι περίεσπούδαστο
 καὶ ὀμόψυχος ὁ Ἀλέξιος, ἀλλ' ὡς φιλότατη θυγατρὶ
 συνοικῶν δι' αἰδοῦς μόνον [P. 273] ἤγατο καὶ τιμῆς.
 Μετὰ δὲ τινα καιρὸν καὶ τοῦτον ἀπεξένωσε τοῦ
 φωτός, τὴν δ' αἰτίαν προειπόντες ἔχομεν. Ἀνακλή-
 θεις δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου
 καὶ ἀπὸ σεβαστοκράτορος εἰς Καίσαρα ὑποδεθείς,
 ὡς εἶχε, τὰ ἀρχεῖα ἐξέκλινε καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν
 ἐδίωκε βίωσιν, πλὴν οὐδ' οὕτως τὸν ἄλυπον ἐκίχησε
 βίον. Τότε δ' οὖν τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρα ἔτι μᾶλλον τῶν
 πραγμάτων ἔχων φορὰν καὶ μετάθασιν, καὶ μέλ-
 λων μὴ ἑκὼν ἀποθρῖσθαι, οὐχ ἓνα ἤτησεν ἄρτον
 καὶ σόγγον καὶ κιθάραν κατὰ πάλαι τινα τῆς
 τύχης πειραθέντα σκληρᾶς, καὶ ἄρτον μὲν ὡς ἔχων
 ἐν ᾧ τὸ τοῦ σώματος ἐκτενεῖ βάρβιτον, χαλαρὸν τῇ
 τῶν σιτίων κενώσει γενόμενον, ὑποψήλη τὰ οἰκία
 καθ' ἑαυτὸν δυσπραγήματα, συνερίθῳ τῇ κιθάρᾳ
 χρωμένος, τῷ δὲ σπόγγῳ ἀποψήσῃ τὰ τῶν δακρύων
 ἀποκρουνίσματα, ἄπερ ὡς ἐκ πέτρας γλαφυρῆς τῶν
 ὀμμάτων ἐκείνου ἀπελείβετο· ἀλλὰ πρᾶως ἤνεγκε
 τὰ συμπίπτοντα, μὴ καταστενάζων τῆς προνοίας
 μηδ' ἐς τὸ τῆς τύχης ἄστατον καὶ παλίνστρυφον
 ἀπολύων τὰ καθ' ἡμᾶς, τὴν δὲ τῶν προσόντων ἐκείνῳ
 ἀφαίρεσιν ὡς οὐδὲ κτῆσιν ἄλλος τις ἐλελόγιστο.
 Ἐπεὶ δ' ἐκ τῆς Δράμας ἀπάραντες, ἐν ἧ τούτων
 συνειλήφειμεν, εἰς Μοσυνόπολιν ἀφικόμεθα καὶ τῷ
 Παπυκίῳ προσβαίνειν ἐμέλλομεν, ὡς ἂν τὰ τῶν
 μοναχῶν προσταχθὲν οὕτω τελέσωμεν ἐπ' αὐτῷ,
 τότε πεπονηθῶς τι ἀνθρώπινον, ἐπὶ συνοίᾳ ἦν
 καὶ ὑπεγνωφοῦτο τὸ πρόσωπον διοίσειν οὐκ ἔχων
 τὰ ἔνδον θλῖθοντα. Ἐγκειμένου δὲ μου καὶ τὴν αἰ-
 τίαν πυθανομένου τῆς ἐξάπινα μεταβολῆς, « Οὐ τὸ
 σχῆμα, φησί, ὧ φίλτατε ἀνδρῶν, δέδια (τί γὰρ
 τὸ διαθροοῦν ἔχει τῶν χρωμάτων ἢ ἀμειψίς;), ἀλλὰ
 τὰ ἐπὶ τῷ σχήματι πεφρικῶς εἰμι ἐπαγγέλματα,
 καὶ τὸ μὴ εὐθετον εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅπως
 οὖν βασιλείαν τὸν βαλόντα χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ
 στραφέντα φρενοβλαδῶς. » Καὶ ὁ μὲν τοσαῦτα εἰπὼν,
 καὶ ἄλλως ὡν ἀποφθεγματικῶς, οὐχ' ἔκοντι τὸ κατὰ

cordatissimus, vultu patrem plane referens, ro-
 bustis manibus et latis humeris, sed etiam huma-
 nissimus et accessu facillimus. Quas ob res num-
 nosus ille Andronicus filiam ei suam Irenen
 desponderat, nec ab incestis nuptiis abhorrens,
 modo Alexium intima familiaritate sibi conjunge-
 ret. Unde factum est ut pluris eum faceret quam
 pridem filios suos, et imperii successorem relin-
 quere in animo haberet: sed post mutato consilio
 filium Joannem ei pretulit, suisque familiaribus
 dixit imperium divino consilio non ab A in A sed
 in I potius transiturum. Ea sententia mutata, una
 etiam ardorem amoris erga Alexium immutavit.
 Neque enim ut prius amabatur, neque ubique
 imperatoris lateri adhærebat, sed ut charissimæ
 filię maritus, tantum honore quodam afficiebatur.
 Verum aliquanto post et hunc lumine 558 pri-
 vavit, cujus pœnæ causam ante diximus. Deinde
 ab imperatore Isaacio revocatus, et pro sebasto-
 cratore Cæsar designatus, palatium, quantum po-
 tuit, vitavit, privatæque vitæ se dedit. Sed ne
 sic quidem molestias effugit. Tum vero rebus in
 pejus ruentibus, cum ei capillum detondendus es-
 set, non panem, § spongiam et citharam petiit, ut
 olim quidam fecit fortunæ iniquitatem expertus:
 panem, ut corpus diuturna fame exhaustum re-
 crearet; citharam, ut mala sua deploraret; spon-
 giam, ut lacrymas abstergeret: sed casus illos
 æquo tulit animo, nihil de Providentia questus,
 neque Fortunæ levitatem et varietatem in rebus
 humanis permiscendis insectatus. Bonorum vero
 suorum ereptionem perinde æstimavit ut alius
 possessionem. Sed cum Drama, ubi eum ceperam-
 us, Mosynopolim profecti Papycium montem
 ascensuri essemus, ut monasticis cæremoniis eum
 initiarem, tum ut fert natura humana, tristior
 solito apparuit, nec 559 id quo animusangebatur
 dissimulare potuit. Me vero urgente et subitæ
 mutationis causam rogitante: « Non habitum, in-
 quit, vir amicissime, horreo (quid enim vestis
 mutatio periculi habeat?), sed promissiones quas
 secum fert habitus reformido; et illud, quod ad cœ-
 leste regnum nullo modo aptus est is qui manum
 aratro semel admotam per insaniam retraxerit. »
 His et aliis id genus dictis ut erat homo facundus
 et in sacris Litteris versatus, Christianum pallium
 invitus induit; ei precibus quæ super eo perage-
 bantur, ne summis quidem auribus admissis, tan-
 tum radi se et Athanasium appellari passus est.
 Illud sane admirari queas nec fortuito accidisse
 dicas, quod ex omnibus Papycii montis cellis eam
 delectit, in qua protostrator Alexius a Manuele
 nulla probabili de causa, ut alibi diximus, sed
 tantum ob amplissimas opes et singularem pru-
 dentiam et in rebus gerendis dexteritatem captus,
 mundanum capillum posuerat. Nam in fatiis erat
 scilicet ut paterna delicta in filium redundarent,
 560 eumque, ut proverbio dicitur, stupor den-
 tium ob acerbas uvæ a patre gustatas invaderet. Cæ-
 terum trimestri tempore nondum elapso; imperator

eo inde revocato se ea quæ faceret nulla cum ratione facere et Euripum inconstantiorum esse declaravit. Nam Alexium mensuræ suæ adhibitum subinde carnis ut Agamemnon Ajacem honoravit, crebro ut sine verecundia cibis apposis frueretur hortans.

τῶν Ἀλέξιος τὴν κοσμικὴν ἀπεκείρατο τρίχα παρὰ τοῦ βασιλέως συλληφθεὶς Μανουὴλ δι' αἰτίαν μὲν οὐδαμῶς πρόδηλον, ὡς ἐν τοῖς περὶ τοῦτου εἶπομεν λόγοις, ὅτι δ' ἐβεβρίθην πλούτῳ πολυταλάντῳ καὶ ἦν ἱκανὸς βουλευσασθαι καὶ καταπράξασθαι περιδέξιός τὴν γὰρ ἐκ τῶν πατρικῶν ὀμφάκων πρὸς τοὺς υἱεὶς μεταρρέουσιν αἰμωδίαν καὶ ὁ Κομνηνὸς οὗτος Ἀλέξιος, ὡς ἔοικε, παθεῖν κατακρίτητο. Ἀλλ' οὕτω τρεῖς μῆνες περίπτευσαν, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακαλεσάμενος ἔδειξεν ἐξ ὧν ἔδρασαν μὴ σὺν λόγῳ τὰς οἰκείας πράξεις ποιεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο χάριεν ταῖς ἀγχιστροφίαις μεταβολαῖς κατὰ τὸν τῆς Αὐλίδος πολυβρόχιον [P. 274] πορθμὸν παραλαμβάνων γὰρ τὸν Ἀλέξιον σίσητον νέτοις διγνεκίαι γέραιραι κρεῶν, ὡς Ἀγαμέμνων πάλαι τὸν Αἴαντα, καὶ ἐνάγων πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ἐδεσμάτων ἀνυπόστολον ἐφαψιν, « Φάγε καθηγούμενε, » πολλὰκις ἐπέλεγεν.

Neque vero Alexium et Andronicum duntaxat sic tractavit Isaacius, sed et Constantinum Aspietam ob exercitum, cui bello Blachico præerat, his verbis defensum, non posse milites cum duobus gravissimis hostibus Blachis et fame dimicare, sed annua stipendia eis persolvenda esse, statim dignitate privari et excæcari jussit, non moderatus iracundiæ suæ, quod illum per speciem defensionis concitare milites suspicabatur.

καὶ τοῦ φωτὸς τῶν ὀμμάτων ἐστέρησεν, ἀναταράττειν ὑποπτεύσας τὸν ἀνδρα τὴν στρατιάν τῷ τῆς ὑπερηγορίας προσχίματι.

At Comneni Andronici filius, de quo modo diximus, haud scio an ut paternæ defectionis mensuram impleret an ut patri opem ferret, non multo post ejus excæcationem in maximum templum sese recipit, in æde cætu populi (erat autem dies festus), se ad imperium Ὡῒ abripi cupiens. Sed antequam causa ingressus ejus vulgo innoteoceret, pro seditioso comprehensus excæcatur; et quia eorum exemplis qui rem eam frustra tentarant non, ut decuerat, factus erat cautior, suo exemplo cæteros omnes a simili conatu deterruit.

τῶν ποινὰς παιδευθεὶς. Καὶ δέον ἄλλον τινὰ εἶναι τὸν τεμένει προσιόντα, οὗτος ἐπισφράγισμά τι καὶ τελευτῆ γέγονε τῶν ἀποστατῶν· οὐ γὰρ ἔκτοτε τις τὴν αὐτὴν βαδῖται πρόθετο.

3. Ut autem res Occidentis subinde in pejus ruent et Blachi cum Comanis Romanas provincias ferro et igne vastabant, imperator iterum egressus, Anchialo præterita, per ambages Hæmum montem adit. Sed cum nihil sua præsentia dignum gerere posset, bimestri tempore eam expeditionem circumscripsit. Nam castella et oppida novis mœnibus et turribus adornata longe munitiora reperit; et propugnatores eorum instar cervorum alta petentes, neo aliter quam capræ in rupibus saltantes, pugnam stalariam detrectabant. Et quia Ὡῒ Scytharum quoque incursionem timebat (tempus etiam id ad trajiciendum non erat incommodum), non diu ibi morari licuit. Cum autem non ea via qua venerat rediturus aliam breviorē consēctaretur quæ per amœnas convalles Berroen ferret, et majorem exercitus partem amisit, et ipse (nisi divina ope conservatus esset) periisset. Nam cum ea via, quæ alicubi panderetur et equitationi esset idonea, in-

Ἀ Χριστὸν ὑπέδω τριδώνιον, μηδ' ἄκροις ὡσεὶ τὰ ἐπαθόμενα ἐνηχοόμενος, μόνον δ' ἐν χροῦ κυρίας ὁ ἀκροσκόμος γενόμενος καὶ μετονομασθεὶς Ἀθανάσιος. Θαυμάσαι δ' ἂν τις ἐκείνων, μηδὲ τυχαίως εἴπη συμβῆναι. Ἐκ γὰρ ἀπασῶν τῶν κατὰ τὸ Παύκιον μόνων ἐκείνην κατοικεῖν ἠρετίσατο, καθ' ἣν ὁ πρωτοστρά-

βασιλέως συλληφθεὶς Μανουὴλ δι' αἰτίαν μὲν οὐδαμῶς πρόδηλον, ὡς ἐν τοῖς περὶ τοῦτου εἶπομεν λόγοις, ὅτι δ' ἐβεβρίθην πλούτῳ πολυταλάντῳ καὶ ἦν ἱκανὸς βουλευσασθαι καὶ καταπράξασθαι περιδέξιός τὴν γὰρ ἐκ τῶν πατρικῶν ὀμφάκων πρὸς τοὺς υἱεὶς μεταρρέουσιν αἰμωδίαν καὶ ὁ Κομνηνὸς οὗτος Ἀλέξιος, ὡς ἔοικε, παθεῖν κατακρίτητο. Ἀλλ' οὕτω τρεῖς μῆνες περίπτευσαν, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακαλεσάμενος ἔδειξεν ἐξ ὧν ἔδρασαν μὴ σὺν λόγῳ τὰς οἰκείας πράξεις ποιεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο χάριεν ταῖς ἀγχιστροφίαις μεταβολαῖς κατὰ τὸν τῆς Αὐλίδος πολυβρόχιον [P. 274] πορθμὸν παραλαμβάνων γὰρ τὸν Ἀλέξιον σίσητον νέτοις διγνεκίαι γέραιραι κρεῶν, ὡς Ἀγαμέμνων πάλαι τὸν Αἴαντα, καὶ ἐνάγων πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ἐδεσμάτων ἀνυπόστολον ἐφαψιν, « Φάγε καθηγούμενε, » πολλὰκις ἐπέλεγεν.

Ἐ Οὐ τὸν Ἀλέξιον δὲ καὶ τὸν Ἀνδρόνικον οὕτω διέθετο Ἰσαάκιος· ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Ἀσπιέτην, ὑπερφηγῆσαν τὸν στρατεύματος οὐ ἠγεμόνευε τὸν κατὰ τῶν Βλάχων μετῴων πόλεμον, καὶ φήσαντα μόνον ὡς οὐ φέρειν ἔχουσιν οἱ στρατιῶται λιμῶ καὶ Βλάχοις διαμιλλᾶσθαι, δυσὶ δυσπραγίαις κακοῖς, ἀλλὰ χρεῶν αὐτοῖς παρασχεθῆναι τὸ ἐπέτεια σιτηρέσια, τὸ θυμὸν ἐκκόψει καὶ μὴ δυναθῆς κατέσχε τε αὐτὸς μεταστήσας τῆς ἀρχηγίας

Ἄ Ὁ δὲ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀνδρονίκου υἱὸς, ὃν προσεχῶς εἰρήκειμεν, οὐκ οἶδ' εἴτε τῆς πατρικῆς ἀποστασίας ἀναπληρῶσαι τὸ μέτρον βουλούμενος εἴτε τῷ τεκόντι ἐπαμῦναι προθέμενος, πρόσσεισι μετὰ βραχὺ τῆς τοῦ πατρὸς πηρώσεως τῷ μεγίστῳ ναφί, ποθῶν ἐκεῖθεν εἰς βασιλείαν ἀναρπασθῆναι καὶ ἀναρῆθῆναι πρὸς τοῦ συνειλεγμένου λεῷ. Ἦν δὲ ἐπορτή. Ἀλλ' οὕτω τοῖς συνελθοῦσι κατὰ τὸ τέμενος ὁ τρόπος ἐγνωστο καθ' ὃν ἐκείσε εἰσέδραμε, καὶ χειροῦται ὡς ἀποστάς καὶ στέρεται τοῦ φωτὸς, μὴ ταῖς τῶν προσιόντων καὶ τῶν κατὰ σκοπὸν ἀποπεσόντων ὑστατα τιμωρούμενον ὡς βασιλείας ἐρῶντα καὶ τῷ

ὕστατα τιμωρούμενον ὡς βασιλείας ἐρῶντα καὶ τῷ

γ'. Ὡς δὲ τὰ κατὰ δύσιν χειρόνως εἶχον αἱ καὶ οἱ Βλάχοι ληϊζόμενοι μετὰ Κομάνων καὶ δεσποῦντας τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπῆσαν συνεχῶς, ἔξεισιν αὐθις ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν, καὶ δὴ τὴν Ἀρχιλάον παραλλάξας ἐκ περιλεύσεως τὸν Αἴμον εἰσεισι. Μηδὲν τι δὲ ἔχων παρουσίας βασιλέως ἄξιον διαπράξασθαι διδύμι τὴν ἐκστρατείαν ἀφώρισε· τὰ γὰρ ἐκείσε φρούρια καὶ πόλινια ἰσχυροτέρων πολλῶ τῆς προτέρας εὔρη περιβεβλημένα ἰσχύον καὶ τέλει νεοδημίτοις καὶ ἀρτιστεσίαι προσδελεγμένα βάρεσι, καὶ τοὺς ἐξωθεν ἀμυνομένους ὡσεὶ καὶ ἐλάφους ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τοὺς πόδας ἰστῶντας καὶ δίκην αἰγῶν κρημνοβατοῦντας καὶ τὴν μὲν εἰς χεῖρας συμπλοκὴν ἄλυσκάζοντας. Τὸ δὲ καὶ Σκυθῶν ἐπιδρομὴν ὑφορᾶσθαι τὸν αὐτοκράτορα (ἦν γὰρ καὶ ὁ καιρὸς εἰς τὴν τούτων περῶσιν οὐκ ἀνάσσις) δέξιαν τῆν ἐκεῖθεν ἠνάγκασε ποιῆσαι μεταβάσιν. Οὐκοῦν μὴ δι' ἐκείνης ἀναχωρήσειν προθέμενος δι' ἧς εἰσελήλυθεν, ἀλλ' ἐπιτομωτέραν ἄλλην μεταλλῶν καὶ ἦν

τέμων εἰς Βεβρόνην διὰ τῶν ἐκεῖσε τεμπῶν ὑποκαταδύσεται, τί τε πλεῖον ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, καὶ εἴ μὴ Κύριος ἦν ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς τῷ ᾄδῃ παρῆκισεν ἄν. Δέον γὰρ διὰ τῆς εὐρυνομένης ἐνιαχοῦ καὶ ἐνδιούσης ἰκανῶς ἐνιπάζεσθαι πορευθῆναι, ὁ δὲ τρυμαλιᾶ δυσβάτων χωρίων καὶ ὄρειων παρῶν αὐλῶνι παρενέβουεν ἐαυτὸν καὶ τὴν στρατιάν. Παρέβρει δὲ κατὰ τὸν ἐκεῖ χώρον καὶ ὑδάτιον [P. 275] ἐκ χειμάρρου. Προῆγον μὲν οὖν ὁ πρωτοστράτωρ Μανουῆλ ὁ Καμύζης καὶ ὁ Κομνηνός Ἰσακίος ὁ τοῦ ὑστερον βασιλεύσαντος Ἀλεξίου γαμβρός ἐπὶ Θυγατρὶ, ὑπισθοφυλακῆ δὲ ὁ σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Δούκας ὁ πρὸς πατρός θείος τοῦ βασιλέως. Τὸ δὲ μέσον ἐπέγχε τῆς φάλαγγος, ἧς ἐπίπροσθεν ὦδεν τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ ἐπόμενον ἔξω τάξεως ὑπηρετικόν, αὐτὸς τε ὁ βασιλεὺς Ἰσακίος καὶ ὁ τοῦτου αὐτάδελφος ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος. Οἱ δὲ Βάρβαροι παρ' ἑκάτερα τῆς στενῆς ἐκεῖνης πρὸ βόλου φαινόμενοι δῆλον ἦσαν αἰεὶ τι τελευσσόντες δεινόν. Τὰ μὲν οὖν προπορευθέντα περὶ ληθῶσαν ἀμαχίῃ, μήπω τῶν Βλάχων ἀπηνητηκότων κατὰ τὰ στενά τῆς ὁδοῦ, καὶ ἄλλως δὲ κρινάντων ἐπεικῶς ὠφέλιμον τοὺς πρώτους παριόντας ἀναιμῶνι τὰς ἀκρας ὑπερβαλεῖν, τῷ δὲ μέσῳ συνειπιστῆναι καὶ προσαρᾶσαι σφᾶς τῆς φάλαγγος, καθὸ πάρεστι βασιλεὺς καὶ ἡ τοῦτου θεραπεία καὶ ὁπόσον αὐτῷ κατὰ γένος ἐπίστυμον προσεφέπεται. Καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν τῶν κατὰ σκοπόν. Ἐπειδὴ γὰρ προῦχώρησεν εἰς πολὺ τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου τόπου καὶ μηδαμῇ διάφεξις ἔχοντος ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ Βάρβαροι τηρικαῦτα μεθ' ὅτι πλείστου ὁμάδου ἐπέθεντο. Ἀλλ' οὐδ' οἱ τοῦ περὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος ἐπὶ τούτοις ἠμέλουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μὴ ἐγκυκλωθῆναι σπεύδοντες, πρὸς τὸ ἄναντες ἐφορμῶντες τοῦ χώρου ἀνέστελλον, εἴ καὶ πονήρως μάλα καὶ ἐπικινδύνως τοὺς ὑποκατιόντας τῶν ἀκρωρειῶν Βαρβάρους. Ὡς δ' ἐβιάζοντο τῷ πληθεῖ καὶ τοῖς ἐπικυλισμένοις λίθοις κακῶς οἱ Ῥωμαῖοι ἔπασχον, ἐνεδίδοσαν εἰς τροπήν, πλην ὑφειμένως καὶ τότε οὐδ' ὑπεράγαν, καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ πολὺ τὸ γὰρ αἰεὶ τι τοὺς ἀλλοθρόους πλεονεκτεῖν, ἐπιβρίθοντάς τε καὶ κατὰ πλείονος ἐγκειμένους, ἐπικατέβαλε σφᾶς ἀκρίσμως τῇ στρατιᾷ. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε συγχύσεως γενομένης καὶ πάντων σώζειν ἑαυτοὺς προθεμένων, ὡς θρέμματα κατακλεισθέντα σηκῷ κατήκισον οἱ πολέμιοι τὸν ἐπικαταλαμβανόμενον καὶ αἰεὶ τοὺς ἐν χερσὶν ἔκτεινον. Ἀμύων δὲ οὐδεὶς ἦν, οὐδ' ἠδύνατο. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς, ὡς ἐν ἄρκυσι μέσος ληφθεὶς, πολλάκις μὲν ἀπόσασθαι τὸ καθ' αὐτὸν ἐπιὸν ἀπεπειράσατο Βίρβαρον, σὺν δὲ τῷ μηδὲν ἀνύειν καὶ τὸν τῆς κεφαλῆς ἀπεβάλετο κίσιν. Πολλῶν δὲ καὶ κρατίτων συνειλεγμένων περὶ αὐτὸν, καὶ πολλὰ μὲν ἀνηρηκότων ὑποζύγια, ὡς δὲ φασὶ καὶ στρατιώτας Ῥωμαίους, ὁπόσοι τῇ παρῶν διὰ τὴν συμπύλησιν προσίσταντο, οὕτως αὐτῷ ἡ ἕξοδος διηυμάριστο, καὶ σέσωστο μόνος ἀπολωλότων πολλῶν. Καὶ ὁ μὲν τοῖς προηγγησαμένοις συναρθεὶς τάγμασιν ἔθεε σῶστρα Δαυιδικῶς τῷ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατὰ τὸν τότε πόλεμον ἐπισκιάσαντι Θεῷ· ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ ὁ

A cedendum fuisset, ille in angustas fauces et montium cavernas, ubi torrens exiguus præterfluebat, et se et exercitum intrusit. Præcedebat autem Manuel Comytzes protostrator et Comnenus Isaacius, Alexii ejus qui post imperavit, gener. Agmen clauderat Joannes Ducas Sebastocrator, imperatoris patruus. Medium phalangem, quam impedimenta et servitia extraordinaria præcedebant, ipse imperator Isaacius et ejus frater Sebastocrator Alexius obtinebant. Barbaros vero, se ab utroque angustiarum latere ostendentes, satis apparebat semper male cogitare. Ac antegressæ legiones citra dimicationem e faucibus illis evaserunt, quod Blachi nondum eo pervenerant: et e re quoque sua esse judicabant ut primis neglectis mediam phalangem, B 563 in quæ esset imperator ejusque ministri et reliqua nobilitas, aggrederentur. Nec opinione sua sunt decepti. Nam ut in faucibus illis fugæ nullum spatium relinquentibus longe processerat, tum multoissimam pugnam cient. Neque Romanus peditatus segnior, ne circumveniretur, in arduum tendens Barbaros cum labore et periculo e cacuminibus descendentes reprimebat. Sed cum multitudine telorum et devolutissaxis urgerentur, fugæ se paulatim et quasi dissimulanter initio mandarunt, donec Barbaris majori subinde successu et impetu irruentibus perturbati effuse fugerunt, de sua quisque tantum salute sollicitus, et velut pecudes in stabulo conclusæ defendente nemine cæduntur. Imperator vero tanquam in mediis cassibus irretitus, sæpe quidem irruentes in se Barbaros propulsare conatus, præterquam quod nihil profecit, etiam tegumen capitis, quam casin vocant, amisit. Sed cum multi fortissimi viri circa eum conglobati multa jumenta 564 et nonnullos etiam, ut ferunt, Romanos milites progressioni obstantes occidissent, evadendi facultatem habuit; et multis interfectis solus vulnerum expers conservatus, cum ad antegressos pervenisset, more Davidico gratias Deo persolvit, qui caput suum eo prælio obumbrasset. Ducas vero Sebastocrator cum se progredi non posse videret, bonum ducem nactus, quem miles quidam ejus Litoboes ex barbarica cohorte pellegerat, alia via sine ulla noxa est elapsus. Imperator cum per Crenum Berroen pervenisset, incolumem exercitum qui antecesserat, nihil de se boni sperantem reperit. Ferebatur etiam una cum copiis perisse. Ad eum adversum rumorem abolendum, paucos dies in illis partibus commoratus in urbem imperatricem rediit, infausta fama alio nuntio abolita, quem ipse Carthaginensis Hannonis exemplo de sua victoria in urbibus spargendum curarat. 565 Cæterum neque Hanno diuturnum fructum ex Musicarum avium cantu percepit, quas a pueris continenter edoctas Hannonem esse deum alias alio dimiserat, ut volucrum illa cantilena passim audiret; nam cum avolassent, destiterunt canere Hannonem esse deum, et veterem suam cantilenam repetiverunt; et imperator victricis famæ

gloriolam cito amisit: nam interfectorum multitudo urbes et agros luctu complebat. Urbem ingressus cladis illius dolore non nihil de supercilio remisit. Nam ante eam expeditionem, propheticis illis verbis ad se accommo-latis, putabat se cum lætitia egressurum et cum gaudio ingressurum, et montes ac colles præ expectatione sui hilariter exsultaturos, et omnes sylvæ arbores ramis sibi applausuras; pro gramine cupressum et pro rubo myrtum nascituram. Nam absurdis de semetipso opinionibus imbutus ea quæ in animi 566 penetralibus insederant proferebat, non ob publica nostra peccata et Dei iudicium ab omnibus derelictum aures Domini esse obturatam, quominus nos audiret, et populo stulto et barbaro nos flagellandos esse datos, sed pœnas dedisse defectionis, quod Branam secuti essent ii qui hostibus prædæ fuissent. O diabolicas cogitationes et inspirationes, si nonnullis principibus persuasum est multa piorum millia ob quaecunque in eos delictum sanguinariis gentibus ovium instar ad cædem et internecionem dedi. Quis enim lacrymosus Jeremias satis deploret eos qui capiuntur, qui occiduntur qui in longinquas regiones venduntur, eas præsertim in quibus Christi nomen non invocatur? neque illa insolentia contentus, monarchiam de se jaclabat et opes gentium et Palæstinæ liberationem et gloriæ Libani adeptionem, et Ismaelitarum ultra Euphratem fluvium profli-gationem, et barbararum gentium undique depul-sionem. Adjiciebat, quos tum duces habiturus es-set, eos non fore nostris similes, sed summam po-tentiam habituros et divitias gentium comesturo-s 567 et pinguedinis eorum medullas exhau-turos, regibus et toparchis auctoritate et splendore similes. In hujusmodi ineptias impulsus est a vanis hominibus, qui nostra etiam ætate vigent, et veluti tineæ vanitatibus istis ingenium ejus novarum rerum avidum subibant et erodebant; aut potius, ut nutrices infantem in cunis collocant, ita illi ipsum ad socordiam et ignaviam suis fabulis et commentis impellebant, quasi vero ipso dormitante, cum fatalis hora instaret, regna in ejus potestatem ultro casura essent, quemadmodum veteres Timo-theum pinxerunt dormientem fortuna interim cir-cumeunte et urbes in unum rete contractas ei tra-dente. Et quod magis mireris, asseverabat Andro-nicum Comnenum, quem ipse imperio pulsum D miserabiliter trucidandum curarat, novem annos in imperio exacturum fuisse, nisi a Deo propter improbitatem illius ad triennium 568 contracti essent, et sex illius anni, tanquam panni purpuræ, suo imperio adjecti; quibus non omnino clemens et moderatus futurus esset, neque beneficentiæ rationem ubique habiturus, quippe cum a maleficis annis Andronici ad illius naturam per vim traheretur. Quibus verbis an excusarit Andronicum ut maleficis temporibus imperio potitum, et fati necessitatem ut quidam ex Græcis probarit, aliis judicandum relinquo. Postquam vero sex anni

Α Δούκας μὴ βατὰ καθορῶν τὰ ἐν ὄψεσιν ἄλλην ἐδά-
δισεν, ἀγαθοῦ τινος ἡγεμόνος εὐπρόσχετος, ὃν τοῦ
κατ' αὐτόν τις στρατεύματος Λιτοβότης τοῦνομα ἐκ
τοῦ τῶν Βαρβάρων τάγματος προσδιαλεξάμενος
ἐπισπάσατο, καὶ δι' ἐκείνης ἀπειράτος ἐξῆλθε κα-
κοῦ. Βασιλεὺς δὲ διὰ τοῦ λεγομένου [P. 286] Κρη-
νοῦ πρὸς τὴν Βερόβον ἀποσθεῖς εὗρε τὴν προειλ-
θοῦσαν ἀπαθῶς στρατιάν οὐκ ἀγαθὰ φανταζομένην
περὶ ἑαυτοῦ· διεθρυλεῖτο γὰρ ὡς καὶ αὐτὸς τῷ
λοιπῷ συναπολώλει στρατεύματι. Διὰ γοῦν τὸ τῆς
φήμης ἄγνωμον ὁ βασιλεὺς ὄλιγας ἡμέρας τοῖς
ἐκεῖ που προσδιατρίψας μέρεσι πρὸς τὴν τῶν πό-
λεων ἐπάνεισι βασιλίδα. Ἡ μέντοι ἀπευκατὰ περὶ
τοῦ κρατοῦντος ἄδουσα φήμη ὑφ' ἑτέρας ἀγγελίας
παρτυδοκίμητο, ἣν πτερώσας ὁ βασιλεὺς ἀφῆκε
κατὰ τὸν Καρχηδόνιον Ἄνωνα τὰς πόλεις ἐπιούσαν
B νικητὴν αὐτὸν ἀναγορεύειν. Ἄλλ' οὔτε Ἄνωνας ἐπὶ
πολὺ ἀπάνωτο τῆς τῶν ὀρνίθων ὀρνίθων συλλογῆς,
οὐς μετὰ τὸ διδαχθῆναι διὰ μείρακυλλίων ὡς Ἄνωνας
θεὸς ἐνδελεχῶς παρακαθημένων αὐτοῖς καὶ τοῦτο
ὑποβαλλόντων καὶ μάθημα διαφῆκεν ἄλλοσε ἄλλον,
ὡς ἀπανταχῆ διαβρέσει τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ τῶν ὀρνίθων
μέλος· λύσαντες γὰρ τὸ πτερόν οὐκέτι Ἄνωνας ἦδον
θεός, ἀλλὰ τὰ τῶν ὀρνίθων καὶ πάλιν ἐμουσοῦρ-
γοῦν ὡς πρότερον· οὔτε μὴν ὁ βασιλεὺς ἐς μακρὸν
τῆς εὐαγγέλου φήμης ἀπέλαυσεν· ἡ γὰρ πῦσις
πολυάθρωπος γενομένη τὰς πόλεις ἐπιστεναχού-
σας εἰδείκνυ καὶ τοὺς ἀγροὺς κῶμον κωμάζοντας
ἤγριον. Εἰσιῶν δὲ τὴν τῶν πόλεων ἄρχουσαν ὑπε-
χάλασέ τι λιχρὸν τῆς ὀφρύος, καὶ ἦν ἐπὶ τοῖς συμ-
βεθεκόσι τούτοις δακνόμενος. Πρώην δὲ οὐχ οὕτω
C δέκετο, ἀλλ' ἀπαίρων κατὰ Βαρβάρων, τὰ προφη-
τικὰ ἐκεῖνα εἰς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος ῥήματα, ᾤετο
ἐν εὐφροσύνῃ ἐξελεύσεσθαι καὶ μετὰ χαρμονῆς
εἰσελεύσεσθαι, καὶ ὡς τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ ἐξ-
λοῦνται προσδεχόμενοι αὐτὸν ἐν χαρᾷ, καὶ πάντα
τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἐπικροτήσῃ τοῖς κλάδοις, καὶ
ἀντὶ στοιθῆς ἀναθήσεται κυπάριστος, ἀντὶ δὲ κνύ-
ζης ἀναθήσεται μυρρίνη, ἐπεὶ καὶ ἄλλοκότοις δό-
ξαις, περὶ ἑαυτοῦ συγκεκριότητα, καὶ πολλάκις τὰ
ἐν μυχῷ καριδίας ἐπηλυαζόμενα ἐκφέρων ἐφθέγγετο
μὴ διὰ τὰ κοινῶς ὑφ' ἡμῶν ἡμαρτημένα καὶ τὸ
θεοῦ κρίσιν πάντας καταλιπεῖν βαρυνθῆναι τὸ οὐκ
Κυρίου τοῦ μὴ ἀκούειν ἡμῶν καὶ παραδοθῆναι ἡμᾶς
εἰς μαστίγωσιν λαῶν μωρῶν καὶ οὐχὶ σοφῶν, ἀλλὰ τι-
νοντας δίκην τοῦ ὀπίσω τοῦ Βρανᾶ πορευθῆναι ἀπο-
D στασίην κατ' αὐτοῦ νοστήσαντος τοιοῦτοις ἐκδεδό-
σθαι τοὺς προνομιουμένους κακοῖς. Ὡ τῶν τοῦ
ποντηροῦ σκευμάτων τε καὶ ὑψημάτων! εἰ οὕτω
τῶν ἀρχόντων τινὲς ὑπειλήφασιν, ὡς εὐσεβῶν μυ-
ριάδας τῆς ὀποιασοῦν ὑπὸ τινος αὐτῶν παροινήσεως
ἀντάλλαγμα καὶ ἀντίψυχον ἐκδίδωσιν ὁ θεὸς συγι-
νηθεῖσιν ἔθνεσι· καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς παρήσιν
αὐτοὺς ἀπάγεσθαι τε καὶ ἀποκτείνεσθαι. Τίς γὰρ
Ἱερεμίας πολὺ δακρυς ἐθρήνησεν ἂν ἀρκοῦντως τοὺς
αἰχμαλωτιζομένους, τοὺς ἀνατιρομένους, τοὺς εἰς
τὰς πορρωτέρω χώρας ἀποδιδόμενους, καὶ τούτων
ἐφ' ὅσας τὸ τοῦ Χριστοῦ μὴ ἐπικίχληται ὄνομα;
Οὐ ταῦτα δὲ μόνον διεξιὼν ἦν, ἀλλ' ὅτι καὶ μοναρ-

χίαν περιβαλεῖται, καὶ θηλάσει γάλα ἔθνῶν, καὶ αὐ-
τὸς ἐσέεται τὴν Παλαιστίνην ἐλευθερῶν καὶ τὴν δό-
ξαν τοῦ Λιβάνου κτώμενος καὶ τοὺς Ἰσμαγλίτας ὑπὲρ
τὸν Εὐφράτην ποταμὸν κεραιζῶν καὶ ληϊζόμενος
[P. 277] καὶ τὸ βαρβαρικὸν κύκλω ἀνακαθαίρων.

Προσεπῆγε δὲ καὶ ὡς οἱ τότε ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνες οὐκ ἔσονται τοῖς σήμερον ὅμοιοι, ἀλλ' ἰσχὺν περιβα-
λοῦνται πλείστην καὶ πλοῦτον ἔθνῶν ἔδονται καὶ τὰ πάχη αὐτῶν ἐκμυελιοῦσιν, εἰς τὴν αὐτὴν βῆξι
καὶ τοπάρχαις ἐξουσίαν καὶ περιφάνειαν καθιστάμενοι. Ἐλέγετο δὲ τούτων πάντων ὑφηγητὰς Ἰσα-
κίῳ καθεστάναι τοὺς ἐς ἡμᾶς ματαιολόγους, ὡσπερ σήτας ταῖς κενοφωνίαις ταύταις τὴν ἐκείνου φύσιν
πρὸς τὰ ναινὰ τῶν ἀκουσμάτων οὖσαν κατὰβροπον ὑπεισιόντας καὶ κατεσθίοντας, ἢ μᾶλλον ὡς αἱ τίτ-
θαι τὰ βρεφύλλια ἐπικλινῆ τιθέντας πρὸς βροστίωνη καὶ βίον ἐξημελωμένον ἀναπεπτωκότα τε δεικνύ-
τες τὸν βασιλεῖα τοῖς τῶν τοιοῦτων μυθολογημάτων ἐψάσμασιν, οἷα δὴ καὶ μηδὲν αὐτουργούντος αὐτοῦ,
τῆς ὠρισμένης δ' ἐπιστάσης ὑποκεισομένων αὐτῷ πασῶν τῶν βασιλειῶν, καθ' ὃν δὴ τρόπον καὶ οἱ
πάλοι ζωγράφοι Τιμόθεον ἔγραφον αὐτὸν μὲν καθεύδοντα, τὴν δὲ τύχην περιουσαν καὶ εἰς ἕνα
κύρτον τὰς πόλεις ἐμβάλλουσαν καὶ προσάγουσαν αὐτῷ καὶ παραδιδούσαν. Τὸ δὲ δὴ θαυμάζεσθαι
ἀξιώτερον, ἔλεγε διαβρήδην ὡς ὁ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος, ὃν αὐτὸς τοῦ ἄρχεῖν καθελῶν εἰς θάνατον
ἐξέδωκε πονηρὸν, ἐναετίσειν ἡμελλε τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, συνέστειλε δὲ τὴν ἐκείνου ἐνεαρχίαν
εἰς τριετίαν θεὸς ὡς ὄντος κακοεργοῦ, ἀμέλει τοι καὶ ὡς ῥάκος πορφύρα ἐπιβίβληται τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ
καὶ οἱ ἐκείνου ἐξ λυκάθαντες, καὶ μέλλει κατὰ τούτους αὐτὸς τοὺς χρόνους μὴ εἶναι πάνυ τι ἐπιει-
κῆς τε καὶ μέτριος μηδ' ὡς ἐπίπαν ταῖς ἀγαθοπραξίαις γαννύμενος, οἷα τῶν κακοποιῶν Ἀνδρόνικου
ἐναιαυτῶν πρὸς τὴν ἐκείνου μεβελκόντων φύσιν αὐτὸν καὶ ἀντισπώντων ἀναγκαστῶς. Ταῦτα δὲ εἰ
καὶ Ἀνδρόνικῳ τὸ ἀνεπέγκλητον χαρίζονται ὡς κατὰ χρόνους ἄρξαντι κακοποιούς, καὶ συνίστησι
τὴν εἰμαρμένην καὶ τὴν ἀνάγκην, παρήμι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἐξ παρηλθοσαν
ἐναιαυτοῖ, ἔδειξεν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μὴ τὴν χρονικὴν περίοδον, ἀλλὰ τὴν γνωμικὴν ιδιότητα ὑποβάλλειν
καὶ ὑποτιθέναι τὰ βουλευτέα τῶν ἀγαθῶν γὰρ ἐπαγγελλόμενος μείζονα τοῖς ὑπηκόοις εἰς τοὺς μετέπειτα ἐναιαυτοὺς
οὐδεν τι τῶν προτέρων εἰργάσατο ἄμεινον.

δ'. Οἱ μέντοι Βλάχοι τῷ αἰεὶ νικῶν Ῥωμαίους β
ὄφραζόμενοι, καὶ πλοῦτον ἄβρον καὶ παντοῖον ὀπλι-
σλὸν ἐκ τῶν Ῥωμφοικῶν λαφύρων περιβαλλόμενοι,
ἀκατάσχετοι τοῦ λοιποῦ ταῖς ὁρμαῖς ἐγεγόνεισαν,
καὶ οὐκέτι κώμας καὶ ἀγροὺς ἐληϊζόντο ἐπιόντες,
ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐπύργων ἐφωπλίζοντο πόλειαν.
Τὴν τε οὖν Ἀγγάλων ἐξεπόρθησαν καὶ τὴν Βάρναν
παρεστῆσαντο, καὶ κατὰ τὴν Τριάδιτζαν ἀφικόμενοι,
ἢ ἔστιν ἡ πάλαι λεγομένη Σαρδική, τὸ πλεῖον αὐτῆς
μέρος ἔφάνισαν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Στοῦμπιον τῶν
ἐνοικούντων ἐκένωσαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νίσσον
ἀφικόμενοι λείαν κάκειθεν οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπων τε
καὶ ζώων ἐπεστῆσαντο. Μὴ ἔχων δ' ὁ βασιλεὺς,
ὡς οἷα ὑπὸ μελισσῶν κηρίον κυκλούμενος, τίνι τῶν
κακῶς πασχόντων ἐπαοήξει πρότερον ἢ τίνι τελευ-
τῶν βραβεύσει τὴν [P. 278] σύναρσιν, εἰς ἀρχηγούς
μερίζει τὴν στρατιάν. Ἀμέλει καὶ τὴν Βάρναν ἀνέ-
κτισε, καὶ ἐπύργωσε τὴν Ἀγγάλων, καὶ φρουρὰν
αὐταῖς ἐγκατέστησε. Καὶ ἔδοκει μὲν οὐκ ἄπο προ-
μηθείας εἶναι ταῦτα βασιλικῆς, ἦσαν δὲ καὶ οὕτω τὰ
τῶν ἐναντίων αὐθις ἐπικρατέστερα. Ἐξίῳν δὲ καὶ
αὐτὸς κατὰ τὰς μετοπωρινὰς τροπὰς περὶ τὴν Φι-
λίππου ἐπαρχίαν, καὶ τὴν γυναικωνίτιν συνεπαγό-
μανος, ὡς ἐνόν, ἀνέστειλε τὰς τῶν Βλάχων καὶ Σκυ-
θῶν ἐπιδρομάς. Ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν Σέρβων Ζουπά-
νου κακοεργούντος καὶ τὰ Σκόπια φθείροντος, κατ'
ἐκείνου ἐξώρμησε καὶ ὡς συνεβρώγεσαν αἱ τάξεις
κατὰ τὸν Μοράδον λεγόμενον ποταμὸν, ἐνεκλιναν οἱ
Ἰάρβαροι, καὶ καταδιώξεως γενομένης οὐκ ὀλίγοι
τούτων ἀφανισμῷ παρεδόθησαν, ὕδασι καταβαπτιζόμενοι καὶ ὄρασι διαπειρόμενοι. Παρελθὼν δὲ
καὶ τὸν Νίσσον καὶ περὶ τὸν Σάουβον ποταμὸν τῷ οἰκίῳ συνέμιξε κηδεστῇ τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥῆγι τῷ Βελῆ. Καὶ
συχνὰς ἐκείσε διατρίψας ἡμέρας ἐπάνεισιν αὐθις εἰς Φιλιππούπολιν, κάκειθεν τὴν μεγαλόπολιν εἰσεῖσιν, ἐκκλινῶν
τὴν εἰς τὸν Αἴμον ἀπόδον.

A præterierunt, suo exemplo demonstravit non anno-
rum circuitu sed animorum impulsu nonnullos ea
fecisse quæ voluerunt. Nam cum majora bona
polliceretur, insecutis annis nihilo clementius tra-
ctavit subditos.

4. Enimvero Blachi crebris victoriis elati, et ex
Romanorum spoliis magnas opes et omnis generis
arma consecuti deinceps nullo modo cohiberi po-
tuerunt; nec jam villas et agros passim populaban-
tur, sed munitas etiam urbes invadebant. Anchial-
ium quidem vesterunt, Barnam subegerunt, et
Triaditzæ, quæ olim Sardica dicebatur, majorem
partem deleverunt. Stumpio cives exegerunt. Niso
569 quoque non parvam hominum et pecorum
prædam abegerunt. Quamobrem imperator undi-
que non aliter quam fœvus ab apibus circumventus,
et quibus prius aut posterius opem ferret dubitans,
exercitus inter duces distribuit, Barnam instaura-
vit, Anchialium turribus et præsidio firmavit. Quæ
quamvis ab imperatoria providentia non abhorrere
viderentur, tamen hostes denuo superiores fue-
runt. Sed et ipse post æquinoctium autumnale in
Philippicam provinciam egressus, adductis una
mulieribus, Blachorum et Scytharum incursiones
pro virili prohibebat. Invasit et Serviorum Zupa-
num, qui maleficiis non abstinere, et Scopia ever-
tebat. Commisso ad flumen Morabum prælio Bar-
bari terga dederunt; in eaque fuga non pauci
aqua et ferro perierunt. Nisum quoque præter-
gressus, et ad Savum fluvium profectus, socerum
suum Belam Hungariæ regem adiit. Et complures
ibi dies commoratus, Philippopolim revertitur,
atque inde in magnam urbem redit, declinato
Hæmi transitu.

C

569

570 Initaque alia ratione Philippopolitanam provinciam gubernandi, ut hostium grassationibus maxime obnoxiam, Constantinum fratrem patrualem cum imperio ablegat, quem classis quoque ducem crearat. Qui etsi adhuc adolescens, tamen, quemadmodum leonum catuli a primo ortu supercilium jubam et unguium aciem ostendunt, sic ille statim animi vigorem et iracundiam præ se ferens ita exercitum ad sui metum et obedientiam assuefecit, ut ad nutum et cogitationem paratus jussa ejus facile exsequeretur. Naturalis igitur in regendo milite acrimoniam secutus si quando ætatis vitio ab officio deerrabat, errata ejus legati corrigebant, monentes ne ultra limites evagaretur. Proinde Blachi magis eum formidarent quam ipsum imperatorem; ac Petrus et Asan sæpe Philippopolitanum et Berrænum agrum populaturi Constantinum non fefellerunt, tergis subinde inhærentem et phalangem eorum armis laceissentem; et minus crebras excusiones fecerunt. Cum autem Constantino ii successus ad patriæ et subjectarum urbium salutem referendi essent, is contrariam viam secutus, 571 et parvis illis dimicationibus ob ætatis levitatem et temeritatem elatus, duces et milites nobiliores et rei bellicæ peritiores sibi conciliare instituit. Quos cum dioto audientes et ad juvandum institutum suum paratos invenisset, pro ducis habitu imperatoriam sumit, et ad tyrannidis occupationem declarandam purpureum calceum induit; sororisque maritum magnum domesticum Occidentis, Basilium Batatzem, ut secum actum sit, per litteras certiorum facit. Is vero Adrianopoli tum degens non modo facinus ejus non probabat, nec puerilibus ejus actis et insolentibus litteris quidquam movebatur, sed etiam importunam ejus ambitionem deridebat et ut jamjam perituram deplorabat. Idque e vestigio est consecutum. Nam cum eo consilio Philippopoli discessisset, ut Adrianopolim profectus sororium Batatzem vel invitum in partes suas pertraheret, ubi ad Neuzium pervenit (locus id est, qui Philippopolitanam et Adrianopolitanam provinciam diæterminat) comprehenditur, et imperatori ab iis ipsis proditur, a quibus ad defectionem impulsus et imperator salutatus fuerat. Qui ut suum facinus honesta specie velarent, ad imperatorem scripserunt se non alio 572 consilio seditiosum hominem secutos, nisi ut iniquæ temporum conditioni servirent. Vidisse enim se tum minime fuisse tutum Constantini voluntati refragari, qui omnes duces iracundia vinceret, et onsem statim in eos stringeret qui jussis ejus non obsecundarent. Id vero quod nunc per occasionem fecerint, argumentum esse suæ inviolatæ erga imperatorem fidei. Imperator vero etsi levium virorum artes et fucatas excusationes non ignorabat, tamen eo facto quod e re sua esset probato, Constantinum excæcavit, adjutorum ejus nemine aperte multato. Blachi vero tantum eo Constantini casu exhilarati sunt, Petrus et Asau fratros ita exultarunt, quasi

A Εἰς δ' ἑτέραν τῶν κατὰ Φιλιππούπολιν χωρῶν ἀπειδὼν κυβέρινησιν, ὡς τῶν ἐκεῖσε μάλιστα πασχόντων κακῶς αἰεὶ, στέλλει τὸν οἰκεῖον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ δοῦκα τοῦ στόλου προῦβάλλετο, εἰς στρατηγὸν ἀποτάξας. Ὁ δὲ, κἄν οὕτω ὑπερναβεδῆκει τὸν μείρακκα, τὸ γοῦν θυμοειδὲς παρὰδεικνύων ὡς οἱ τῶν λεόντων σκύμοι τὴν ὄφρυν εὐθὺς ἐκ γενέσεως, καὶ τῆς ἐπαυχενίου κόμης τὸ λάσιον καὶ τὰς τῶν ὀνύχων ἀκωκίας, οὕτω πρὸς ὑπακοὴν καὶ δέος τὸ συνὸν αὐτῷ ἐβρόθύμισε στρατεύμα ὡς νεύματι μόνῳ πείθεσθαι οἱ καὶ ἐννοήματι καὶ πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα βρόδῳ ὑπάγεσθαι. Ἐστρατήγει οὖν μετὰ τῆς φυσικῆς ὀξύτητος· εἰ δὲ ποὺ ἡ νεότης σφαδάζουσα ἐξέπιπτε τοῦ καθήκοντος, ἡ τῶν ἐκεῖσε συνεζευγμένων ὑποστρατήγων ἐμπειρία ταύτην ἀνασειράζουσα μὴ ὄρους ὑπερβαίνειν ὑπετίθει τοὺς τακτικούς. Ἐπτήξαν οὖν αὐτὸν οἱ ἀποστάται Βλάχοι ὅσον οὐδ' αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐποπτανόμενον κατεπλάγησαν, καὶ πολλὰκις ὁ Πέτρος σὺν τῷ Ἀσάν κείρειν τὰ κατὰ Φιλιππούπολιν καὶ Βερόβην προθέμενοι οὐκ ἔλαθον ἐξιόντες τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλ' ἐφέποντα εἶχον καὶ τὰς ἐκείνων ἀλονοῦντα φάλαγγας, ὥστε οὐχ ὡς πρότερον συγνάς ἐποίουν τὰς ἐκδρομάς. Ἀλλὰ δέον τὰ λυσιτελεῖ ταῦτα τῇ πατριδι καὶ ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν αἰρεῖσθαι τὸν Κωνσταντῖνον, ὃ δὲ τὴν ἐναντίαν ἐτρέπετο. Ἐπαρθεῖς γὰρ τοῖς μικροῖς ἀγωνίσμασι τούτοις, ὡς τὰς ἐρένας ἀστατῶν τῇ νεότητι, ἤρξατο ὑποποιεῖσθαι τοὺς συνόντας αὐτῷ στρατηγούς, κἄκ τῶν ἐγγχωρίων στρατιωτῶν ὀπόσους τὸ γένος αἰδεσίμους ἐγίνωσκε καὶ περιδεξίους εἰς ἔργα πολέμια. Οὐκοῦν καὶ βραγχείαν ἐκ τούτων ῥοπήν ἐσχηκώς πρὸς τὴν τῶν κατ' ἔφεσιν ἐκπεράτωσιν, τῆς στρατηγίδος ἀνθαιρείται στολῆς τὴν βασιλείον, καὶ τοὺς πόδας εἰς ἐτοίμασιν τῆς τυραννίδος φοινικοβαφῆς ἀμφιένουσι πέδιλον. Καὶ παρὰ τοῖς [279] γράμμασι ταῖς ἐπ' αὐτῷ τετελεσμένα τῷ τῆς ἀδελφῆς γαμέτῃ τῷ μεγάλῳ δομωστῆρι τῆς Δύσεως, Βασιλείῳ τῷ Βατάτζῃ. Τὸν δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔσχεν ἐπικινεῖν τὰ τετολημμένα ἢ προσσχόντα οἷς ἔπραττε νηπιωδῶς καὶ οἷς ἔστελλεν αὐθαδῶς, εἰς Ἀδριανούπολιν τότε διάγοντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὴν ἄκκιρον ὁμοῦ καὶ ἄλογον ἐκείνου φιλοτιμίαν καταμικρύνοντα, καὶ ὡς ὅσον οὐδέπω ἀπολούμενον αὐτὸν ὀδυρόμενον· ὃ καὶ παρὰ πόδας ἐπηκολούθησεν Ἄρας γὰρ ἐκ τῆς Φιλίππου ἐπὶ σκοπῷ τοῦ κατ' Ἀδριανούπολιν γενέσθαι καὶ μὴ ἐκόντα παραλήψεσθαι τὸν οἰκεῖον γαμβρὸν τὸν Βατάτζην συλλήπτορα τοῦ ἔργου καὶ συνεπευδοκούντα τοῖς τελουμένοις, φθάσας περὶ τὸ λεγόμενον Νεούτζικου (τόπος δὲ ἐστὶν οὗτος διοριστικὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἀμφοτέρων, καὶ τῆς Ἀδριανού φημι καὶ τῆς Φιλίππου) συλλαμβάνεται καὶ καταπροδίδεται βασιλεῖ παρ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν εἰς ἀποστασίαν ὑπονοζάντων καὶ ἀναγορευσάντων αὐτὸν αὐτοκράτορα. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ τὸν ὑπὲρ ἐαυτῶν ἀπόλογον ἐφ' οἷς ἔδρασαν πρὸς τὸ εὐσχημον μεθαυμάζοντες, διεμγνύσαντο βασιλεῖ τὸ μὲν ὑποκλιθῆναι καὶ προσεῦσαι τῷ ἀποστάτῃ μὴ καθ' ἕτερον τρόπον ἐργάσασθαι ἢ τῷ συμμεταβεβλησθαι ἀθελήτως τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν (ὄρῃν γὰρ

οὐκ ἀκίνδυνον αὐτοῖς καὶ ἀκόνδυλον τρικυαῦτα τὸ ἀντιταίνειν πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου ὑποδαλλόμενα· εἶναι γὰρ τῶν προηγησαμένων στρατηγῶν ἐπιχολώτατον καὶ τὸ ξίφος ἐκ τοῦ αὐτίκα γυμνοῦντα κατὰ τῶν μὴ ἐπυδοκούντων τοῖς αὐτοῦ δόγμασι), τὸ δὲ νῦν τελεσθὲν τῆς ἐς αὐτὸν τὸν βασιλέα ἀκραίφνους τεκμήριον πιστεῖως τὸ οἰκεῖον ἐνδειξαμένων, ὁπηνίκα εὐκαιρίας ἐλάβοντο. Καὶ ἤδει μὲν ὁ βασιλεὺς καλιμβόλων ἀνδρῶν τεχνάσματα ταῦτα καὶ κατεσηματισμένα προβλήματα, ἐπαινεσας δ' ὁμῶς τὸ γεγονός ὡς αὐτῷ ξύμφορον, τῶν μὲν συναραμένων τοῦ ἔργου τῷ Κωνσταντίνῳ οὐδένα ἐκ τοῦ προδῆλου παραλελύπηκεν, αὐτὸν δ' ἐς τὸ φῶς ἐλυμήνατο. Τοσοῦτον δ' εὐφράνθησαν οἱ Βλάχοι καὶ ἠγαλλίασαντο Πέτρος τε καὶ Ἀσάν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τοῦτοῖς τῷ Κωνσταντίνῳ, ὥστε κάκεινον ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν ἔθνους τῇ βασιλείᾳ ἐπιβαλεῖν, καὶ βασιλέα μὴ ἔχοντα μειζονως εὐεργετήσιν ἄλλως τοὺς Βλάχους ἢ τὰς κόρας ἐκκόψαι τοῦ Κωνσταντίνου, θυμοσοφούντες ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ τὰ Ῥωμαίων μυκτηρίζοντες πράγματα ἐπὶ τὸ κάταντες ἀεὶ προχωροῦντα καὶ τοῖς χεῖροσι μέρσειν ὑπενδιδόντα. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ τοῖς ἐκ φύτλης τῶν Ἀγγέλων τὴν τῶν Ῥωμαίων χειρίζουσι ἀρχὴν πολυετῆς δυνατῶν, ἐξελιπάρουν τὸ θεῖον, ἢ ἀφαίρειν τῆς βασιλείας παθεῖν· καὶ τὴν αἰτίαν προστιθέντες ἐχρηστηρίαζον οἱ κατάρτοι ὡς αὐτῶν βασιλεύοντων ἔτι καὶ ἔτι τὰ τῶν Βλάχων προσεπιδώσουσι τε καὶ μεγεθυνθήσεται, καὶ χώρας δὲ καὶ πόλεις ἀλλοτρίας ἐπικτήσονται, καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἡγούμενοι ἐκ τῶν μηρῶν αὐτῶν ἐξελεύσονται, οὐκ οἶδ' ὅθως καὶ ὅπως τὰ ἐσπουδασμένα [P. 280] ταῦτα διεξιόντες. Ἐνθεν φοι καὶ οἱ μὲν ὡς ἐπὶ τι ἐκπορθήσοντες φρούριον ἢ κώμας ἀναρπάστους θησόμενοι ἢ πόλεις ἀναστάτους δειφόντες μετὰ φάλαγγος ἐπήσαν Σκυθικῆς, καὶ τὸν προστύχον ἅπαν ἐτίνοντο, ποτὲ μὲν τῇ Φιλίππου ἐπιόντες, ποτὲ δὲ τῇ Σαρδικῇ ἐφεδρεύοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπυρχόμενοι· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι νωθέστερον ἐπεξήσαν, εἰ δὲ ποτε καὶ ἀντετάχθησαν ἢ συνεπλάκησαν, κατὰ μετρητοῦς ἐκάκουν τοὺς ἀντιπάλους.

ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος δολιχοδρόμῳ ἢ γοῦν σαδιεῖ προσκοικῶς εὐθύς πρὸς τῇ νόσση κατέπαυσε τὸν τῆς ἀρίστης βασιλείας δρόμον τρέχειν ἀρξάμενος· οὐδὲ γὰρ ἦν πολλοὺς ἀμφιῶν κύκλους τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὡς ἀποκαμῶν ὑπεχαλάσθη τοῦ συντόνου τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς ἐπαινετῆς εἰς ἅπαν ἐξενεῦρισθη προθέσειως. Οὐκοῦν πολλοῖς τὰ χαλινὰ καὶ τὰς ἡνίας ὑπαλλάξας τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, ὡς εἴπερ αὐτὸς ἀποπεφύκει πρὸς σπουδαίαν ἀρχῆς διοικήσιν, τέλος φέρων ἐνεχείρισεν τὴν τούτων διεξαγωγὴν καὶ κυβέρνησιν τῷ πρὸς μητρὸς θεῖῳ Θεοδώρῳ τῷ Κασταμονίτῃ. Ἦν δ' οὗτος περὶ πραγμάτων ἐγχειρήσιν καὶ μάλιστα περὶ τὰς δημοσίας συνεισφορὰς δεξιώτατος καὶ λόγων σοφωτέρων μέτοχος, ὃν καὶ λογοθέτην τῶν σεκρέτων προβαλόμενος ἤγετο ὑπ' αὐτοῦ καὶ μετήγετο καθάπερ βασιλεύόμενος· ὅθεν ὡς ἂν τις ἐν ὑπηρέτου μοίρᾳ καθήμενος, πᾶν ὅπερ ὑπ' αὐτοῦ ἐπετάττετο διεπράττετο σχεδὸν μηδὲν διακρίνων. Νοσῶν δὲ τὰ ἄρρητα τῶν ποδῶν ὁ Κασταμονίτης φορέδην τὰ πολλὰ πρὸς τὸν κρατοῦντα εἰσήγετο, ὑπὸ δυοῖν φορέων αἰρόμενος διὰ σκίμπος ὡς οἱ τῶν οἰωνῶν ἀμπορεῖς· καὶ συνομιλῶν βασιλεῖ τὰ πρόσφορα, ἢ μᾶλλον κατηλεύων τὰ Ῥωμαίων πράγματα καὶ ὀλίγου ἀποδιδοῦς αὐτίς ἐξήγετο. Οἱ δὲ γε λαοὶ καὶ τὸ τῆς πολιτείας γερούσιον, καὶ ὅσοι τῷ βασιλεῖ καθ' αἶμα συνήπτοντο,

Al suæ gentis regnum affectasset ; neque imperatorem ullum majus beneficium in Blachos conferre potuisse dicerent excæcatione Constantini : quibus 573 verbis iracundiæ suæ blandiebantur, et rem Romanam subinde in deterius ruentem subsannabant. Iidemque Angelicæ familiæ suæ diuturnum imperium precabantur, Deumque orabant ne unquam, si fieri posset, morerentur aut unquam privatam vitam agerent. Causam subjungebat homines execrables et veluti oraculum edebant, iis regnantibus Blachorum regnum magna incrementa capturum et amplificandum, alienis provinciis et urbibus augendum, principes ex ipsis et duces e femoribus eorum egressuros esse, haud scio unde et quomodo erudita hæc edocti. Proinde aut ad castellum aliquid vastandum aut ad pagos diripiendos aut ad urbes evertendas cum phalange Scythica proficiscebantur ; et obvia quæque populantes, alias Philippopolim invadebant, alias Sardicæ insidiabantur, alias Adrianopolim petebant. Romani vero segnius cum eis pugnabant. Quod si quando in aciem descendebant et pugnam inibant, parum nocebant hostibus.

ἐπηύχοντο κράτος, μηδὲ ἰδεῖν ποτε θάνατον, εἰ βασιλείας παθεῖν· καὶ τὴν αἰτίαν προστιθέντες ἐχρηστηρίαζον οἱ κατάρτοι ὡς αὐτῶν βασιλεύοντων ἔτι καὶ ἔτι τὰ τῶν Βλάχων προσεπιδώσουσι τε καὶ μεγεθυνθήσεται, καὶ πόλεις ἀλλοτρίας ἐπικτήσονται, καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἡγούμενοι ἐκ τῶν μηρῶν αὐτῶν ἐξελεύσονται, οὐκ οἶδ' ὅθως καὶ ὅπως τὰ ἐσπουδασμένα [P. 280] ταῦτα διεξιόντες. Ἐνθεν φοι καὶ οἱ μὲν ὡς ἐπὶ τι ἐκπορθήσοντες φρούριον ἢ κώμας ἀναρπάστους θησόμενοι ἢ πόλεις ἀναστάτους δειφόντες μετὰ φάλαγγος ἐπήσαν Σκυθικῆς, καὶ τὸν προστύχον ἅπαν ἐτίνοντο, ποτὲ μὲν τῇ Φιλίππου ἐπιόντες, ποτὲ δὲ τῇ Σαρδικῇ ἐφεδρεύοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπυρχόμενοι· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι νωθέστερον ἐπεξήσαν, εἰ δὲ ποτε καὶ ἀντετάχθησαν ἢ συνεπλάκησαν, κατὰ μετρητοῦς ἐκάκουν τοὺς ἀντιπάλους.

5. Ipse vero imperator cum optimæ gubernationis cursum instituisset, instar ignavi cursoris non procul ab ipsis carceribus destitit. Neque enim multos virtutis circulos absolvit, sed veluti fatigatus 574 et enervatus de contentione honesti instituti plurimum remisit, summa rerum Theodoro Castamonitæ avunculo denique mandata. Erat is homo rebus gerendis, præsertim vectigalibus recipiendis, aptissimus et probe eruditus. Quare Logothetam secretorum eum designarat, et illius arbitratu huc atque illuc instar mancipii trahebatur, et quidquid ille vellet agebat, nusquam fere iudicio suo interposito. Sed quia morbo articulari laborabat Castamonites, lectica plerumque a duobus bajulis, ut vini amphoræ solent, ad imperatorem ferebatur ; cum quo ea quæ res postulabant collocutus, ac potius Romanas res exiguo pretio cauponatus, rursus efferebatur sequente populo, proceribus item et cognatis imperatoris pheretrum illud comitantibus, et non illum sed fortunas suas deplorantibus. Nihil enim sine illo constituebatur, neque quisquam ex principibus Castamonitæ assidebat, sed omnes servili gestu astabant. Eas res imperator non ægre ferebat ; nec, cum suam gloriam ad alium transire 575 et diripi regnum videret, quidquam de absurditate ista corrigenda

cogitabat, sed omnia, nulla probabili ratione ad-
ductus, approbat. Denique etiam purpureas pha-
lêras ei, quanquam ex sacro cœtu esset, et simile
pallium in equitando eundemque colorem in sub-
scribendis publicis libellis et litteris concessit. Ita
res ad inusitatum morem devolutæ naturæ suæ
repugnarunt, donec morbus hominum misertus
affluxu noxiorum humorum articulos ejus elisit et
rationis etiam arcem invasit. Decima quinta die
mensis Augusti cum fastu et frequentissimo comi-
tatu per forum in Pantanassæ templum ad festum
Assumptionis Dei Genitricis celebrandum incedens
primum dominus et imperator audivit (nam eum
quoque titulum adulatores et potentiorum assenta-
tores usurpabant), et tum primum cordatiorum
judicio ad epilepsiam inclinare visus est ob ejus
appellationis insolentiam. 576 Sed et quidam
Beli judex, cujus nomen de industria prætereo,
veste laxata suras logothetæ cingulo suo constrin-
gebat, ut obstaret quominus humores sursum fer-
rentur. Sed is ne sic quidem a delirio liberabatur ;
et ille ab omnibus cum ob fluxam vestem tum pro-
pter animi facilitatem ridebatur. Etsi autem tum
nonnihil ab acerbitate doloris respiravit, rursus
tamen in idem malum incidit, et post dies aliquot
expiravit, etiam alioqui corpore morbidio, et ex
morbo circa sedem fistulis excavatus. Enim vero
turpitudine cum pulchritudine comparata magis elu-
cescit. Nam castamonita mortuo imperatoris bene-
volentia in adolescentulum quemdam, cui adhuc
littoratore et tabella erat opus, transfertur. Eo quo-
que exstincto parvus puer, qui non ita pridem a
calamo et atramento discasserat, summam rerum
administrabat. Nec imperatorem duntaxat suo ar-
bitratu, ut maximum cete minutilissimus piscis qui
propompus dicitur, traducebat et circumferrebat :
sed militares etiam catalogos tractabat, non 577
secus ac ei a cunabulis ad maximarum rerum ad-
ministrationem esset enutritus, aut rerum huma-
narum scientiam ante natalem eum habuisset,
quemadmodum Sibyllam, simul ac e materna alvo
prodierit, de fabrica universitatis rerum disseruisse
ferunt. Igitur is quoque auctoritatem longe majo-
rem quam Castamonita consecutus, ut erat in ple-
risque rebus acutus et in tractandis negotiis dex-
ter, imperatori quidquid erat libitum, probat, et
summum ab eo atque incomparabile bonum judi-
cabatur : non absimilis apiculæ aut cullei aurem
leonis circumsonanti, aut atro pumilioni maximum
terræ pondus elephantum gubernanti, aut tenui
funiculo camelum naso trahenti, aut potius densis
sordibus aures imperatoris, ne quid aliud audi-
rent, obstruentibus, aut angustæ portæ et arto
tramiti ad palatium ducenti. Nam lati olim aditus
penitus obstructi fuere per quos qui 578 intrare
conabantur, plane fatuis illis virginibus erant simi-

A εἶποντο ἐκεῖνῳ καὶ προπέμποντες ἐκκύκλουν τὸν
νεκροθόρον ἄντικρυς ὀκλαδίαν, τὰς οἰκείας τύχας,
οὐκ ἐκείνον ἀποκλαιόμενοι. Οὐ γὰρ ἦν τι τῶν
γινομένων ἄνευ ἐκείνου διαπραττόμενον, ἀλλ' οὐδέ
τις τῶν ἐν ὑπερογαίᾳ συμμετεῖχε τῇ Κασταμονίτῃ
καθέδρᾳ, ἀλλὰ παρίσταντο πάντες δουλοπρεπεῖ
σχήματι. Καὶ ὁ κρᾶτῶν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐδυσχέριαι,
καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν ὁρῶν ἀναρσίως πρὸς ἕτερον
μεταβαίνουσαν καὶ διαρπαζομένην τὴν βασιλείαν
οὐμενοῦν οὐδὲν τι πρὸς τὴν ἀτοπίαν ταύτην ἐφρόνει
ἐνδόσιμον, ἀλλ' ἦν τοῖς τελοῦμένοις ἐπευδοκῶν κατ'
οὐδένα πρόδηλον δίκαιον σκοπόν. Ηρωῖῶν δὲ καὶ
φάλαρα δευδοκῆ αὐτῷ ἐνέδωκεν ἔχειν τοῦ ἱεροῦ
σχοινίσματος ὄντι πρότερον, καὶ ἐσειστρίδα τοιαύτην
ἐν τῇ ἱππεύειν κεκτῆσθαι. καὶ διὰ βαφῆς ὁμοίας
B ὑποσημαίνεσθαι τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων
καὶ τὰ γραμμάρια. Καὶ ἦν ὄντως τὰ πράγματα
μετακεκλικότα πρὸς τὸ ἀσύνθηδες καὶ τῇ ἰδίᾳ φύσει
ἀντιτασσόμενα. ἕως τις νόσος φιλόανθρωπος ἐπέ-
βρισε τῷ ἀνθρώπῳ ἐξ ὕλης μοχθηροτέρας, ἤτις τὰ
ἔρρηρα τοῦ σώματος ἀναμοχλεύουσα ἐπενέμετο, καὶ
ἐπέθετο τῷ λογιστικῷ κραταιότερον. Ἦγε δὲ τότε
πεντακαίδεκάτην ὁ Αὐγούστος μὲν, καὶ ὁ Κασταμο-
νίτης μετὰ φουρήματος καὶ πολυουχίας ἀρχικωτῆτος
τῇ [281] μονῇ τῆς παντανάσσης διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπα-
ροίτησε, τὰ θσια τελέσων τῇ μεταστάσει τῆς Θεουή-
τορος, ὅτε καὶ πρῶτως ἀκούσας δισπότης καὶ βασι-
λέως, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσεφεῖτο ἐπιλέγειν τοῖς κό-
λαξι καὶ τοῖς αἰκάλλειν εἰωθοσι τοὺς δυναστεύοντας,
ἔδοξε τοῖς κομψότεροις τῶν συνελθόντων εἰς ἐπιλη-
ψίαν ἀποκλίνειν διὰ τὸ καινότερον τοῦ ἀκούσματος.
C Ἀλλὰ καὶ τις τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν παρρησίως (τὸ
δὲ ὄνομα ἐκὼν ὑπερβήσομαι) διχαλάσας τὴν
ἐσθῆτα (38) ἰδέσμει τὰς γαστροκνημίδας τοῦ λογο-
θέτου τῇ ζώνῃ τῆς ὀσφύος, ἐπισχῆσειν τὸ ἀνωφερὲς
τῆς ὕλης ἐντεῦθεν πειρώμενος. Πλὴν ὁ μὲν καὶ
οὕτως ἀλύτως εἶχε τῆς τῶν φρενῶν παρακοπῆς, ὁ
δὲ τὸν παρὰ παντῶν εὖ μάλα ὠφλίτκανε γέλωτα διὰ
τε τῶν ἱματίων τὸ ἄνετον καὶ τὸ τῆς γνώμης εὐά-
γωγον. Ἀλλὰ τότε δὴ βραχὺ τι καὶ ἴσον ἡδυτέρων
τὴν ἡμέραν ὑπολογίσασθαι τῆς καχεξίας ἀνανεύσας,
πάλιν ἐμπέπτωκεν εἰς αὐτὴν καὶ μεθ' ἡμέρας ἀπὲρ-
ῤῃζε τὴν ψυχὴν, καὶ ἄλλως ἀσθενικὸς ὢν τὸ σωμα
καὶ τὰ περὶ τὴν ἔδραν ὑπὸ νόσου πολύτητος.
Ἐκδηλότερον δὲ τὸ ἀσχος ἐγγὺς τοῦ κάλλους
δρώμενον. Τοῦ γὰρ Κασταμονίτου τελευτήσαντος
D διαδέχεται τὴν βασιλείωσ εὐνοίαν νεανισκάριον τι
γρᾶμματιστοῦ καὶ πινακιδίου δυόμενον. Καὶ τούτου
τὸν ἐν ἡμῖν βίον ἀπολιπόντος παιδίον μικρὸς τὴν
τῶν κοινῶν διοίκησιν ἀναζώννυται, οὕτω πέρυσιν
ἀφειμένον δονακίσκου καὶ μέλανος, ὅς οὐ τὸν
κρτοῦντα μόνον αὐτὸν ὡς τὸ κῆτος ὁ λεγόμενος
προπομπεύς μετέγεν ὡς ἤρεϊτο καὶ περιέφερον,
ἀλλὰ μετῆει καὶ ὅσα τῶν στρατιωτικῶν εἰσι κατα-
λόγων, ὡς εἴπερ ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τῇ πηδα-
λιουχίᾳ τῶν μεγίστων ἐνετέθηραπτο πραγμάτων ἤ

Hier. Wolfii notæ.

(38) Alter materiæ ascensum ad caput prohibere, alter eam ad pedes retrahere instituit.

τὰς κοσμικὰς φροντίδας ἠπίστατο πρὸ γενέσεως, καθὰ καὶ περὶ Σιβύλλης φαίνεται ὡς ἅμα τῆς μητρῆος νηδύος ἐξέηορε καὶ ἅμα περὶ τῆς τοῦ παντός ἐφιλοσόφει συστάσει. Πολλαπλασίονα οὖν καὶ οὗτος τοῦ Καταμονίτου τὴν ἰσχὺν ἐνεδέδυτο, θυμόσοφος ὢν ἐν πλείστοις καὶ περιδέξιος τὸν νοῦν ἐν ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν πραγμάτων, κάκεῖνα τῶν αὐτοκράτορι θεμιτὰ ὅποσα οἱ θελητὰ ἐδέδοκτο· ὄθεν ἀπαράιτητον ᾤετο ἀγαθὸν καὶ ἀσπάσιον, ὅσα καὶ τὸ παμβότανον τοῦ ἀγροῦ, εἰπεῖν δὲ καὶ τριπόθητον ὡς τὸ τοῦ Ἡερόζου μάργαρον παρὰ τῶνδε τῶν βασιλεῖ συλλελογίστο. Καὶ τῶν βομβύλλιος ἀτεχνῶς εἶτε κώνωψ ὀπίον περιβομβῶν λέοντος, ἢ μυρμηκάνθρωπος μελάγχροος τὸ τῆς γῆς μέγιστον ἄχθος διακυδερῶν ἐλέφαντα, ἢ μήρινθος λεπτὴ ἀπὸ βίνης ἐφέλουσα κάμηλον, εἶπε δ' ἂν τίς οὐκ ἀκόμψως καὶ παρεια κυψελὶς περὶ τὸ τῆς βασιλικῆς ἀκοῆς ἐνσκήψασα ἐλιγμὰ καὶ τῶν ἐτέρωθεν ἐνηχουμένων τὴν εἰσορῆν ἀποφάπτουσα, ἢ καὶ τεθλιμμένη παράθυρος καὶ τὰ βασιλεία. Αἱ δ' εὐρεῖται τῶν εἰσόδων, δι' ὧν τέλειον ἐπερυγώθησαν, καὶ ταῖς μωραῖς τῶν παρθένων οἱ δι' ἐκείνων ἐσελθεῖν πειρώμενοι ἐψέκασαν ἀτεχνῶς ὅτι μὴδ' ἦν ὁ κατ' ἐκείνας τῶν κρούοντι [282] ὑπανόγων. Εἰ δὲ τις ὀψέ ποτε διὰ τῆς τῶν πυλῶν συμμύσεως τοῖς ἐπιμένουσι τῶν κρούειν ἐπαπταίνετο, οὐδὲν μέντοι πρὸς τὴν πεῦσιν ἀπεκρίνετο, τὸ δ' ἀπελθεῖν εἰσηγήτο κατὰ τὴν παραπυλίδαν τὴν πλάγιον. Οὐδ' ἐκείνης ἦν εὐμαρῆ τὴν εἰσοδὸν εὐρασθαι μὴ καταθιμνόν τι τῶν ἐν τῶν κόλπῳ ἢ τῆν οἴκῳ ἀποδόμενον δίπλακα. Συνεμάχετο δὲ τῶν παιδιογέροντι τούτῳ πρὸς τὸ ὑπερφιεῖσθαι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς ἀντι παντός λογιζέσθαι τὸ τε ἦθος σοφιστικὸν καὶ εὐτράπελον ὃν ἐν τοῖς παρεμπίπτουσι πράγμασι καὶ τὸ πολυειδὲς ὡσπύτως τῆς γνώμης καὶ ὑφਾਲόν, ἐπεὶ καὶ κατηγόρει ταῦτα ἢ τῶν ὀφρῶν γραμμὴ συνεχῆς φρεῖσα καὶ μὴδὲν τι μεταίχιμιον ἔχουσα. Ἐπὶ πλέον δ' ἔποιε αὐτὸν ἀγαπᾶσθαι καὶ οἰκτιροῦσθαι ἢ τῶν διδομένων αὐτῷ παρὰ τινῶν πρὸς τὸν βασιλέα ἀπόδοσις καὶ τὸ ἐμπορικὸν φρόνημα καὶ ὁ ὑπεράπειρος λημματαίσι· οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης (39) παντοίας στατήρσιν ἐνσκολιεύόμενος ὑφαίρπε καὶ ἐνήδρευε τοῖς πρὸς δαίταν, ἀλλὰ καὶ ποτάνοις ἐνελύττα καὶ ἐνέχαινε πέποισι καὶ σύμπαν ἄλλο περιεργάζετο τῆς γῆς ὠραῖον ἐδώδιμον.

ζ'. Ἄλλ' ἐπανακτεῖν τὸν λόγον ἐτραπόμενον τοῦ ἔχοντος ἐφ' ὅπερ ὤρμησεν ἐξ ἀρχῆς. Τὰ δ' ἐφ' ὅσον ἐνεδήμει χρόνον τῆ βασιλίδι τῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου πραττόμενα, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖον, οὕτως πῶς διετετράνωτο. Ἦν οὖν τὰ περὶ τὴν δαίταν ὁ βασιλεὺς οὗτος πολυτελέστατος καὶ διαδοτικὸς βρωμάτων τοῖς παρεστῶσιν. Ἐἶχεν οὖν ἀτεχνῶς τὴν τράπεζαν Σολομῶντιον, καὶ τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐκεῖνος κανοφανεῖς περιέκειτο, βουνίζων μὲν τοὺς ἄρτους, λόχιμην δὲ κνωδάλων ἔχθουσαν τε διάπλευσιν καὶ πόντον οἴνοπα δεικνύς τὴν ἐστίασιν. Καὶ μὴν ἐτερημέροις ἐνηυπάθει λουτροῖς, ὡσφραίνετό τε μερεψομένων εὐωδιῶν, καὶ ταῖς στυκταῖς ἐρῶσαντίζετο ὡς ὁμοιωμὰ τε ναοῦ στολαῖς ἐξάλλοις ἐκέκαστο βοσπερυχιζόμενος, Ἐπιδεικτικὸς τε ἦν ὡς ταῦς ὁ φιλόκοσμος καὶ μὴ δις τὸν αὐτὸν χιτῶνα ἐνδιδυσκόμενος ὡσπερ ἐκ παστοῦ νομφίος καὶ ὡς ἐκ λίμνης περικαλλοῦς ἥλιος προῆει καθ' ἐκαστὴν τῶν ἀνακτόρων. Χαίρων δὲ ταῖς εὐτραπελλαῖς καὶ τοῖς ἐκ τῆς ἀπαλλῆς Μούσης ἄσμασιν ἀλίσκομενος, ἐγεραγγέλωσέ τε ἀνθρωπίστοις συμπα-

les, quod nemo erat qui ibi pulsantibus aperiret. Si quis vero per rimas forium iis cernebatur quod pulsare non desistebant, nullum tamen aliud responsum accipiebant nisi ut exigua et obliquam portulam adirent; ac ne ibi quidem patebat ingressus nisi muneribus aperiretur, etiamsi vestis vendenda esset. Ut autem senex iste puer plurimum ab imperatore diligeretur et solus ei esset instar omnium, id tum sophistico et faceto ac prompto ingenio, tum animo occulto et obscuro consequabatur, quod hirsuta supercilia et juxta nasum nullo interstitio distincta arguebant. Sed maxime illud ei commodabat, quod munera sibi ab aliis oblata imperatori restituebat. Erat enim adeo mercatorio ingenio, tam inexplebili accipiendi fame flagrabat, ut non aurum et vestes duntaxat acciperet, sed et alia minuta, usque ad pepones et cætera esculenta et omnis generis poma.

στενὴ πυλὶς καὶ συνεπτυγμένη ὁδὸς εἰσάγουσα πρὸς προσεφορτῶν πρότερον τοῖς κρατοῦσιν οἱ δεόμενοι, ἐπεὶ δὲ τις ὀψέ ποτε διὰ τῆς τῶν πυλῶν πεῦσιν ἀπεκρίνετο, τὸ δ' ἀπελθεῖν εἰσηγήτο κατὰ τὴν παραπυλίδαν τὴν πλάγιον. Οὐδ' ἐκείνης ἦν εὐμαρῆ τὴν εἰσοδὸν εὐρασθαι μὴ καταθιμνόν τι τῶν ἐν τῶν κόλπῳ ἢ τῆν οἴκῳ ἀποδόμενον δίπλακα. Συνεμάχετο δὲ τῶν παιδιογέροντι τούτῳ πρὸς τὸ ὑπερφιεῖσθαι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς ἀντι παντός λογιζέσθαι τὸ τε ἦθος σοφιστικὸν καὶ εὐτράπελον ὃν ἐν τοῖς παρεμπίπτουσι πράγμασι καὶ τὸ πολυειδὲς ὡσπύτως τῆς γνώμης καὶ ὑφਾਲόν, ἐπεὶ καὶ κατηγόρει ταῦτα ἢ τῶν ὀφρῶν γραμμὴ συνεχῆς φρεῖσα καὶ μὴδὲν τι μεταίχιμιον ἔχουσα. Ἐπὶ πλέον δ' ἔποιε αὐτὸν ἀγαπᾶσθαι καὶ οἰκτιροῦσθαι ἢ τῶν διδομένων αὐτῷ παρὰ τινῶν πρὸς τὸν βασιλέα ἀπόδοσις καὶ τὸ ἐμπορικὸν φρόνημα καὶ ὁ ὑπεράπειρος λημματαίσι· οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης (39) παντοίας στατήρσιν ἐνσκολιεύόμενος ὑφαίρπε καὶ ἐνήδρευε τοῖς πρὸς δαίταν, ἀλλὰ καὶ ποτάνοις ἐνελύττα καὶ ἐνέχαινε πέποισι καὶ σύμπαν ἄλλο περιεργάζετο τῆς γῆς ὠραῖον ἐδώδιμον.

6. Sed ad institutum redeundum est, et multa ex paucis, ut imperator 579 in urbe se gesserit, explicanda. Erat igitur in victu sumptuosissimus, et de ferculis distribuebat iis qui mensæ astabant. Mensam omnino Salomoniam aur Sybariticam habebat, et novis ut ille vestibus quotidie utebatur; nec erat ejus convivium aliud quam collis panum, sallis ferarum, piscium mare, vini oceanus. Alternis diebus lavacris se reficiebat. Pastillis et unguentis omnis generis delibutus instar pavonis superbi se ostentabat; et ut sponsus e thalamo aut ut sol ab Oriente, ita ipse e palatio quotidie prodibat. Gaudebat faciliis et mollibus cantilenis. Morionibus, scurris, histriionibus, parasitis, mimis, cantoribus palatii fores patebant; cum quibus rebus et hominibus utique Bacchi et Veneris intemperantia conjungitur, cæteraque bonum sani imperii statum corrumpere solita. Cum aliquando in cæna sibi alia afferri jusset, mimorum illius ætatis festivissimus, 580 cognomento Calibures, conspecto cætu mulierum qui ancillis et cognatis imperatoris constabat:

Hier. Wolfii notæ.

(39) Οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης. Οὐ γὰρ μόνον χρήματα καὶ βλατία ἐλάμοσαν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα εἴδη

μικρά. Non tantum pecuniam et vestes, sed minutiora quoque accipiebat.

« Cognoscamus prius has » inquit, « imperator, deinde alias adduci iubeto. » Quod dictum cum omnes et viri et mulieres risu excepissent, ille colore mutato et vix repressa iracundia morionis licentiam minis castigavit. Loca et situ et temperie aeris amœna consecrabatur, et ex intervallis in urbem redibat, et ut phœnix avis non semper conspiciebatur. In primis vero immensis substructionibus delectabatur, et furore quodam ad ea ruebat quæ desiderabat, officio in plerisque neglecto. In utroque palatio balnea et conclavia splendidissima et in Propontide sumptuosas ædes edificavit, et insulas parvas mari aggeribus expleto excitavit. Cum turrim in Blachernio palatio cum munitionibus, ut aiebat, tum suæ habitationis causa exstruere statuisset, et vetera fana, quæ in littore neglecta stabant, et multas illustres urbis domos demolitus **SS** est, quarum fundamenta nunc quoque vix sine lacrymis spectari queunt; splendidissimum generalis ædificium, quod totum latere coctili constabat, solo æquavit et præter alia multa inclytam Manganiam domum destruxit, neque operis elegantiam et magnitudinem voritus neque victorem martyrem, cui ea dedicata erat, reveritus. Ædem Divi Michaelis cœlestium copiarum archiducis, in portu sitam, instauraturus, si qua in palatio marmorea tabula splendore et guttarum varietate illustris vel pavementum togebat vel parietes ornabat, eo transferendam curavit. Sed et archangeli pictas et fictas imagines, vel in urbe vel aliis locis præsidii causa dedicatas, vetustæ et admirandæ manus opera, in idem templum congregabat, **SS** summum etiam studium adhibuit, ut Monembasia transferret Christum, qui in cruce trahitur, opus admirabili arte et elegantia, quod cruciatus Domini et Servatoris nostri evidentissime repræsentat; nec conquisivit priusquam eam imaginem dolo abstulisset: nam aperte citra periculum id conari haud potuisset. Æreas portas latas et altissimas, quæ olim magnum palatium claudebant, nostra ætate carcerem, qui inde Chalce dicitur, muniebant, eodem transtulit. Celebrem aulæ ædem, quod novum monasterium dicitur, omni sacro ornatu, vasis omnibus spoliavit. Atque his rebus gloriabatur et efferebatur magis quam quisquam alius mirabilia opera laudi sibi duceret. Nam cum umbram imaginem præferret, subtractionem pro additione et transpositionem pro appositione habebat, quamvis ea nullum beneficentiæ simulacrum, parvam aut nullam religionis speciem haberet: neque vero Deum irasci, sed potius gaudere, si aliud templum pristino splendore privatum volucris nidos et erinaceis foveas præberet, aliud vero instauratum

A ραθύρων, οὐκ ἐπεζύγου Κέρκωψί τε καὶ μίμοις καὶ παρασίτοις καὶ ἀοιδοῖς τὰ βασίλεια. Τοῖς δὲ τοιούτοις ὁ πάροινος κόσμος συνέζευκται πάντως, καὶ ἡ κατὰ τὰς κοίτας ἀσέλγεια συνεφέπεται, καὶ ὅσα χρηστῆς καὶ ὑγιῶς βασιλείας συνδιαφθεῖρει κατάστασιν Ἄτὰρ εἴρηκέ ποτε ἐπὶ δαίπνου. « Ἐν-έγκατέ μοι ἄλας (40) » παρεστῶς δὲ τῶν τότε μίμων ὁ χαριέστατος, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Χαλιβοῦρης, περιδλ-ψάμενος τὸν τῶν γυναικῶν χορὸν ἔκ τινων προσπό-λων καὶ συγγενῶν τοῦ βασιλέως κεκράτημένον « Γνω-σόμεθα, » εἶπε, « πρῶτως ταύτας, ὧ βασιλεῦ· εἴθ' οὐ-τως ἄλλας εἰσενεχθῆναι κέλευσον. » Καὶ πρὸς τὸ βῆμα τοῦτο πᾶσι τε καὶ πάντες ἐξεκάγχασαν. Τῷ δὲ ῥέ-πεται ὁ χρῶς, καὶ μόλις τὸν θυμὸν ἐν πείσει κολάσας ἐμβρομήματι: τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ ἐλευθεροστομίαν ἀνέστειλε. Μεταδιώκων δὲ τὰ τῶν χωρίων εὖ ἔχοντα καὶ ὕρας καὶ θέσεις, ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὴν μεγα-λόπολιν ἐπανήρχετο, καὶ κατὰ περιόδους ὡς ὄρνις ὁ Φοῖνιξ ἐπωπτάετο [283] Ἵπὲρ πᾶν δὲ ἔττερον τὰς τῶν ὑπερόγκων ὀκνημάτων ἀνεγέρσεις περισπού-δαζε, μανικώτερον ἐπὶ τὰ ἐραστὰ ἐμπηδῶν, καὶ τοῖς πλείστοις τοῦ κηθήκοντος ἐκφερόμενος. Ἐντός τε οὖν τῶν βασιλείων ἀμφοτέρων λουτρὰ καὶ διατι-σεις λαμπροτάτας ἐδείματο, καὶ κατὰ τὴν Προπον-τίδα πολυτελεῖς δόμους ἀνήγειρε, νησιδιά τε τὴν θάλασσαν ἀπογαίωσας εἰργάσατο. Προθέμενος δὲ καὶ πύργον τεκτένασθαι: κατὰ τὸ ἐν Βλαχέρναις παλάτιον, ἅμα μὲν εἰς ἔρουμα ἀνακτόρων, ὡς ἔφασκε, καὶ ὑπέρεισμα, ἅμα δὲ καὶ εἰς ἐνοίκτην ἐαυτῷ, ναοὺς τε κατὰ τὴν ἀκτὴν παλαιότατους ἀτημελεῖς κατήρειψε καὶ πλείστους τῶν κατὰ τὴν βυσιλλίδα πόλιν περιφανῶν οἰκῶν ἔθετο εἰς ἐρήμω-σιν, ὧν ἐσδεῦρό τινες θέαμα τοῖς παριοῦσι θαυρῶν ἄξιον τοὺς θεμελίους προβάλλονται, καὶ τὴν ἐκ πλίνθου πύσης ὀπτῆς λυμπροτάτην τοῦ γενικοῦ οἰκοδομῆν κατηδάφισε. Σὺν πολλοῖς δὲ καὶ τὸν περίκλυτον οἶκον τῶν Μαγγάνων κατέβαλε, μήτε τὸ τοῦ ἔργου κάλλος καὶ τὸ μέγεθος αἰδισθεῖς, μήτε τὸν τροπαιοφόρον μάρτυρα ποιοθεῖς, ᾧ ἀνέκειτο οὕτως. Ἐπισκευάσαι δὲ βουλευθεῖς καὶ τὸν ἐν τῷ ἀναπληρῶν τῶν ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω τάξεων Μιχαήλ, εἴ τις ἐν πλαξὶ τοῖς βασιλείοις δόμοις ὑπί-στρωτο καὶ περιημπῆσχε τοὺς τοίχους καλλίστη τε τῇ στιλπνότητι καὶ βανίσιν ἐστιγμένη ποικιλοχρόοις, ἐκεῖτε μετακεκόμικεν. Ἄλλὰ καὶ τὰ τοῦ ἀρχαγγέ-λου διὰ χρωμάτων καὶ ψηφίδων τυπώματα, ὅποσα ἡ πόλις ἔστειγεν ἢ κώμαις καὶ χώραις ἀνέκειντο φυλακτήρια, χειρὸς ἀρχαίας ἔργα καὶ θαυμασίας, κατὰ τὸ αὐτὸ συνήθροισε τέμενος. Ἡ δὲ τοῦ βασι-λέως τούτου σπουδὴ ὕπως ἐκ τῆς νῦν λεγομένης Μονεμβασίας ἀνακομίσειε τὸν ἐπὶ σταυρὸν ἐλκόμε-νον Χριστὸν ὡς ἔργον ἀξιάχαστον καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν χάριν οὐδὲν ἀπελείπετο τῶν ἐκφανεστάτων

Hier. Wolfi notæ.

(40) Apparet principio legendum ἄλας, id est sa-
lou. Eam vocem accepit ecurra quasi dixisset ἄλ-
λας, scilicet γυναικας. Locus hic exprimi Latine
non satis potest; quanquam Græce quoque, nisi

pronuntiatione juvetur τὸ ἄλας et ἄλλας, paulo
minus frigidum videtur, quam si dicas *alia* et *alia*
scorta subintelligens.

παθῶν· ὄλος γὰρ ἀνήρητο ταῖς ἐλπίσιν, ἕως A peregrinis donariis et alienis ornamentis splen-
 ἐκείθεν σὺν δόλῳ ἀφήρηκεν· οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἦν desceret.

παντάπασι ἢ προφανῆς ἐπιχειρήσις. Ἄλλὰ καὶ τὰς χαλκᾶς πύλας ἐκείσε μετέθηκεν, αἱ πρώην μὲν
 ἐπεξέχοντο τοῦ μεγάλου παλατίου τὴν εἴσοδον εὐρεῖται οὕσαι καὶ ὑψισταί, ἐς δ' ἡμᾶς τὴν εἰρκτὴν
 συνείχον ἤπερ ἐξ αὐτῶν Χαλκῆ κατωνόμασαι. Καὶ τὸν ἐν ἀνακτόροις περιώνυμον ναὸν ὡς Νέα μονὴ
 κικλήσκειται, θείου παντὸς ἐπίπλου καὶ ἱεροῦ σκευοῦς ἐψίλωσε. Καὶ τούτοις λαμπρυνόμενος ἦν καὶ
 θρυπτόμενος ὡς οὐ τις ἄλλος ἐπ' ἔργοις θαυμαστοῖς ἀδρυνόμενος. Ὡς γὰρ προσέειπεν τὴν ἀφαιρέσειν
 καὶ πρόσθεσιν τὴν μετὰθεσιν· τὴν γὰρ σκιάν προὔκρινε τῆς εἰκότος, οὐ τὴν ἀγαθοεργίας σκιογρα-
 φίαν καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν φιλοθείας ἰνδαλμα σώζουσαν· Ἄλλ' οὐδὲ τὸ θεῖον χολᾶν, χαίρειν δὲ μᾶλλον,
 εἰ οὗτος μὲν ὁ νεῶς τῆς πρώην ἀχρειοῦται λαμπρότητος εἰς ἐννόσσευσιν πτηνῶν καὶ κατοίκησιν
 ἐχίνων ἐώμενος, ἐγκινιζεται δ' ἕτερος ὀθνεῖοις κειμηλοῖς καὶ κόσμοις ἀλλοτρίοις καταγλαίζεται.

[P. 284.] ζ'. Ὁ δὲ τόλμητος μετέειχεν, ἵνα μετρίως B
 γρῦν εἴποιμι, ἐκόλου τὰ ἱερὰ σκεύη, καὶ τῶν θείων
 αὐτὰ ναῶν ἀποσπῶν ταῖς ἐαυτοῦ τριπέζαις παρεῖσ-
 ἔφερον, Ὡς δὲ καὶ τοῖς δακτύλοις κατὰ πότον τὰ
 ἐν τάφοις βασιλέων ἠωρημένα κυπελλοῖς δὴ τῷ Θεῷ
 ἀναθήματα, ἐκ λίθων τιμαλῶν καὶ χρυσοῦ ἀπέφθου
 ἐσκευασμένα, καὶ εἰς χέρνιβα χειρῶν ὑδροχόοι πε-
 ριέφεροντο ἄμαχοι τὸ κίλλος καὶ ἀπληστοὶ τὴν
 ὄραν, οἷς ἀπομόργυντα· λεθίται καὶ ἱερεῖς τὰ θεῖα
 μυστήρια. Ἀφαιρῶν δὲ καὶ ἀπὸ τιμίων
 σταυρῶν καὶ πτυχῶν τῶν ἀκηράτων Χριστοῦ λο-
 γίων κόσμους πολυτελεῖς περιδέτρια καὶ στρεπτοὺς
 ἐτίθετο ἐξ αὐτῶν, καὶ τούτους αὐτὸν κατὰ τὸ αὐτῷ δο-
 κοῦν μεταβάλλων ἐτέραις ἐνήρμοζεν ἀπερὸ θαμβήτως
 βασιλικαῖς στολαῖς. Πρὸς δὲ τοὺς εἰσάγοντας πα-
 ραιφασιν μὴ συμφέρειν αὐτῷ τὰ γινόμενα ταῦτα
 θεοφιλεῖ αὐτοκράτορι δντι καὶ ἄνωθεν ἐκ προγόνων
 τὴν εὐσέθειαν ἐπικαταβαίνουσαν ἔχοντι, καὶ θεοσυ-
 λίκην εἶναι προφανῆ τὰ γινόμενα, σφοδρὸς ἦν καὶ
 προζυντικὸς, καὶ ἐπέπληττεν ὡς ἀνοητάνουσι
 προδήλως καὶ δυσπραγοῦσιν ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ τοῖς
 οὕτω φάσκουσι· πάντα γὰρ ἐξεῖναι τοῖς βασιλεύουσι
 ποιεῖν διατείνετο, καὶ Θεοῦ καὶ ἀνακτος κατὰ τὸ
 ἄρχειν τῶν ἐπιγείων μὴ ὡς ἐπίπαν εἶναι τὸ δεισιῶς
 ἀσύμδατον καὶ ἀντίθετον, ὡς τῆ καταφάσει ἀπό-
 φασις. Συνιστῶν δὲ ὡς δὴθεν ἀμεμφῆ καὶ ἀνεύθυνα
 τὰ γινόμενα, παρῆγεν εἰς παράδειγμα τὸν ἐν βασι-
 λεῦσι Χριστιανοῖς πρώτιστον καὶ κράτιστον Κων-
 σταντῖνον, τὸν μὲν τῶν ἡλίων δι' ὧν ὁ Κύριος τῆς
 δόξης τῷ ξύλῳ τῆς κατάρης προσήλωτο τῷ ἱππέϊ
 χαλινῷ παταλεύσαντα, τὸν δὲ τῆ κόρυθι ἐνερεί-
 σαντα, τὸν δὲ σκοπὸν ἐκὼν παρεδέλεπετο, δι' ὃν ὁ D
 τῆς πίστεως ἀρχηγὸς ἄνσξ ταῖς τοιαύταις ἐνεκκα-
 λωπιζέτο πράξεισι, δύναιμιν θειοτέραν τὸν τοῦ σταυροῦ λόγον δεικνὺς τοῖς Ἑλλήσι καὶ τιθέμενος, οἱ μωρίαν
 τὸ κήρυγμα ἔγγιντο.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀργύριον κιδδηλεύσας ἀδόκιμον τὸ
 νόμισμα κέκορε, καὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογὴν
 οὐκ ἀνέγκλητον ἐποίητο παντάπασι, τὰς τε τῶν δη-
 μοσίων φόρων εἰσπράξεις ἐπέτεινε, καὶ περὶ τὴν
 τουτων ἀπόχρησιν ἠσωτεύετο. Καὶ τὰς ἀρχὰς προὔ-
 βαλλεν εἰς ἐξώνησιν ὡς τὰς ὀπώρας οἱ ἀγοραῖοι.
 Ἐνίοτε δὲ καὶ ἄτερ βαλαντίου καὶ πῆρας ἀποστο-
 λικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐξέπεμπεν οὓς ἤδει μερίδα
 τῷ δικαίῳ δίδοντας καὶ ἀκαταγοητεύτους χρυσίῳ,
 μηδ' οὕκοι καταβύοντας πάντα τὰ συλλεγόμενα, ἄλλὰ
 καὶ τῷ δημοσίῳ ταμίῳ κατατιθεμένους τὸ ἐφάρμο-
 στον ὄφλημα. Ναοῖς δὲ καὶ τεμένεσι καὶ εὐκτηρίοις

7. Ea quoque fuit audacia (ne quid dicam gra-
 vius) ut sacra vasa profanaret et templis avulsa men-
 sis suis adhiberet. In comessationibus 583 quoque
 ex gemmis pretiosis et solido auro calicum instar
 facta donaria, quæ supra imperatorum monumenta
 pendebant, manibus versabat; et pelvibus insu-
 perabilis elegantiae, quibus se Levitæ et sacerdo-
 tes, cum sacra mysteria tractant, mundare solent,
 pro malluviis utebatur. Auferebat particulas de
 venerandis crucibus, item ornatum maximi pretii
 de immortalibus Christi oraculis, iisque pro mo-
 nilibus et torquibus utebatur: ipsos vero codices
 aliis imperatoriis stolis, quæ nihil haberent admi-
 rationis, involvebat. Et graviter succensebat iis a
 quibus monebatur ea facta non expodire religioso
 imperatori, qui pietatem a majoribus accepisset,
 nec aliud esse quam sacrilegium; eosque ut mani-
 feste deliros et honestatis ignaros arguebat: licere
 enim imperatoribus omnia; et inter Deum et re-
 gem, quod ad terrenarum rerum gubernationem
 attineret, non eam esse repugnantiam quæ sit in-
 ter negationem et affirmationem contendebat. Ac
 ut probaret scilicet se eo nomine non esse repre-
 hendendum primi et summi inter Christianos
 imperatoris Constantini exemplum 584 adduce-
 bat, qui alterum clavum, quibus gloriosus Dominus
 execrabili cruci fuit affixus, freno equi inseruerit
 alterum galeæ infixit. Sed causam de industria
 dissimulabat, cur Christianæ religionis princeps
 ejusmodi rebus se ornaret, ut videlicet gentilibus
 ostenderet prædicationem crucis esse divinam
 potentiam, quam ipsi ut dementia asperna-
 bantur.

λόγον δεικνὺς τοῖς Ἑλλήσι καὶ τιθέμενος, οἱ μωρίαν

Argenteam monetam adulteravit, neque pecuniam
 plane citra reprehensionem collegit. Publicorum
 vectigalium exactiones auxit, quibus ad luxum est
 abusus. Magistratus, ut circumforanei poma, vena-
 les habuit; eosque nonnumquam apostolico more
 sine sacco et crumena in provincias ablegabat,
 quos æquitalis rationem aliquam habere, nec auro
 decipi, nec quicquid collegissent domi abstrudere
 norat, sed quod fisco deberetur bona fide pendere.
 Tamen liberalitate in templa et monasteria supe-
 riores imperatores omnes superavit. Nam tempore
 ruinosam suffulsit, vetustate deformata incrustatio-

nibus et picturis illustravit. Dei Genitricem tanta A veneratione coluit 585 ut ad ejus imagines animo pene linqueretur; ideoque plurimas auro et gemmis ornatas in iis fanis adorandi causa dedicavit, ubi frequentissimus erat piorum hominum concursus. Domum Isaacii sebastocratoris in ardua parte Sophiani portus sitam in pandocheum transformavit, ubi centum viri cibum capere, totidem lectis cubare, et totidem equi stabulari possent. Et qui eo veniebant, sine pecunia diebus compluribus pascebantur. Regias ædes quas Andronicus ad ædem Sanctorum Quadraginta struxerat, in nosocomium mutavit. Redemit et domum quæ magni drungarii dicitur a possessore; et in ea quoque male habentes refocillendos curavit, nulla re negata quæ sanationem eorum juvare posset. Cum B urbis pars septentrionalis conflagrasset, eos qui vel ædium vel honorum jacturam fecerant distributione pecuniæ sublevavit. Imperio potitus, quinque auri centenarios civibus divisit. Magna hebdomade, quæ supplicii quod Deus et homo pro nobis subiit memoria colitur, viduas elemosynis, pauperulas virgines dote 586 et sumptu nuptiarum juvabat. Neque vero singulos duntaxat homines, domos, familias munificentia sua recreabat, sed interdum urbibus integris tributum remittebat. Ut paucis complectar, ita propensus erat ad misericordiam, beneficentiam, et inopum sublevationem, ut quicquid undecunque per vim et injuriam parum acceperat, id rursus utraque manu effunderet. Ea que de causa etsi pecunia a pauperibus exigebatur, in eo errore versabatur ut se non peccare persuasum haberet, quod hoc modo iisdem restitueretur. Nam immensi sumptus effliciebant ut in provincias mitteret homines corruptos, qui magistratus auctionarentur. Quæ causa erat ut res publica pessum iret. Nam pecunia per vim et fraudem quæsitæ etiam bene partam una corrumpit et absunit. Quamvis autem pronus in iram esset, tamen nec a clementia erat alienus, et sævitiam subinde moderabatur, et placabilitate hominum ærumnas sublevabat. Quæ, aliaque a nobis 587 pretermissa cum faceret, sæ palmæ instar ad flumen sitæ florere, et imperio solidius infixum esse quam solem celo arbitrabatur, et ut altam cedrum Libani in longas ætates duraturum. Idem et alius judicasset, qui optimam partem elegisset et dilexisset, nec mundana duntaxat curasset, sed et futurum sæculum quotidie præ oculis habuisset. Nam bonum et malum in uniuscujusque potestate et judicio situm est, ut id deligat et agat quod Deo gratum est. Quod qui facit, in multos annos durabit, quemadmodum contra improburum vitam brevem fore dicimus, prophetæ auctoritatem secuti, qui viros sanguinarios et dolosos ad dimidium dierum suorum perventuros esse negat. Deus vero non ita statuit. Quis vero novit mentem Domini, aut ab eo in consilium est adhibitus?

μερίδα καὶ ἀσπασάμενος, καὶ μὴ τοῖς ἐπιτὰ μόνον διδούς τὸ ἀνάλογον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὀγδόης μυστή-

οἰκοῖς καὶ ἱεροῖς φροντιστηρίοις, ὡς οὐ τις πρότερον, τὸ φιλότιμον ἐπεξέτεινε· τοὺς γὰρ καμόντας χρόνῳ ὑπὲρβεισε, καὶ ὅσοις τὸ ἀγλαοφανὲς ἡμάρτυρο, τοῦτοῖς τοῖς ἐκ ψυχρῶν καὶ χρωμάτων ὠραῖσμοις κατεκόσμησε. Πρὸς δὲ γὰρ τὴν θεομήτορα τοσαύτην ἔτρεφε πίστιν ὡς καὶ τὴν [P. 285] ψυχὴν ἐκκεχῶσθαι ταῖς εἰκόσιν αὐτῆς. Καὶ διὰ τοῦτο κλείστας χρυσίῳ περιστείλας καὶ λίθοις τιμαλφεῖσι περιανθίσας ἀνέθηκε ναοῖς εἰς προσκύνησιν, καθ' οὓς γίνονται πολλάκις τῶν εὐσεβῶν συνδρομαί. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κάταντες ἐν τῷ λιμένι τῶν Σοφῶν ἐστὶν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος εἰς πανδοχεῖον μετασκευάσας, ἀνδρῶν μὲν ἐκατὸν παρέθηκε τράπεζαν καὶ κλῖνας ἰσομέτρους, τοσαυταρίθμων δὲ ὑποζυγίων ἰππῶνας ἀνέστησε· καὶ εἰσπίπτοντο καθ' ἐκάστην οἱ παραβάλλοντες ἄτερ καταθέσεως ἀργυρίου ἐφ' ἡμέρας πλείοσι. Μετέβλεπε δὲ εἰς νοσοκομεῖον καὶ τοὺς βασιλικοὺς δόμους οὓς κατὰ τὸν ναὸν τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἐδομήσατο. Ἔπει γὰρ μὴ τὸν τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου ὀνομαζόμενον οἶκον ἐκ τοῦ δεσπόζοντος ὠνησάμενος, ὁμοίως καὶ τοῦτον εἰς ἀνάπτυμα τῶν κηχετούτων ἀπέταξεν, οὐδενὸς φαισάμενος ὁπόσα πρὸς βῶσιν ὀρώσι τῶν ἀσθενούντων. Καὶ πρὸς τὸ προσάρακτον κλίμα τῆς πόλεως ἀφάνισαντος, διαδόσεσι χρημάτων τοὺς ἐς δόμους καὶ τὰ ὄντα ζημιωθέντας παρεκάλεσε. Καὶ βασιλεύσας τοῖς πολλταῖς διένειμε χρυσίου κεντηνάρια πέντε. Καὶ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος ἐφισταμένης καθ' ἣν τὰ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ θεανθρώπου πάθη σεβάζονται, πολλάς τε ἰσοβαλομένης θανάτῳ τοὺς εὐνέτας ἀνεκτάτο τῆς χηρείας δι' εὐπορίας, καὶ παρθένοις ἐχορήγει τὰ πρὸς γαμήλιον δόμα καὶ παστάδα καὶ ὁμέναιον ἐπιτήδεια. Οὐ μόνον δὲ καθ' ἕνα καὶ κατ' οἶκους καὶ συγγενείας ἐνεπίμπλα φιλοδωρίαις, ἀλλὰ καὶ πόλεις ἔστιν ὅτε ὅλας εὐηργεῖται ταῖς τῶν φόρων ἀνέσεσιν. Ὡς δ' ἔπος εἰπεῖν, οὕτως ἔχειρε τῷ ἔλεῳ καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀγειρομένων ἀπόκτησιν ἔβρωτο ὡς ἀπαντλεῖν ἀμφοτέραις τὰ ἐπεισρέοντα· ὅθεν αὐτῷ ὑπεισέδω καὶ ὑπόβλιος παρεισεσθάρη τὸ μὴ ἐκ πόρων ἀεὶ ποτε δικαίων τὰ χρήματα συγκομιζέσθαι. Τὰς γὰρ τῶν δαπανῶν ὑπερύγκους τῇ ἀσωτείᾳ ἐγχιζούσας οἱ πλείστοι μὴ ὑφορώμενοι, εἰσπράξεων ἐφευρετὰ· κινῶν καθιστάμενοι ὡς γεωργίῳ ἡμέρῳ μελίην ἢ ῥόδιον ἀνεμῶν τὰ μὴ καλῶς μετ' ὅσῳς συλλεγόμενα συμφέρουσι χρήματα τοῖς δικαίοις πορίσμασιν. Κατάφροτος δ' ὢν εἰς θυμὸν οὐδὲ τοῦ συμπαθοῦς ἤθους ἀπέχριστο, ἀλλ' αὐτὸς ἐαυτὸν πρὸς εὐμένειαν ἐπανήγων σύνδρομον πολλάκις ἐπεποίητο τῇ ὀργῇ τὴν συμπάθειαν, καὶ ταῖς συμφοραῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπικλώμενος τὰ πρὸς ὑπαίρεσιν ἐκάστη ἐπεμέτρεε τῶν ἀλγεινῶν. Ταῦτα δὲ πράττωνι καὶ ἄλλ' ὁπόσα τὸ λέγειν παρεδραμεν, φητοτῇ βασιλεῖᾳ ἐνεστηρίχθαι ὡς οὐδὲ οὐρανίῳ σφαιρώματι ἥλιος, ἢ ὡς στέλεχος φοίνικος ὑπὸ ὄσμῃς ἀναθηλούμενος ὕδατος καὶ κέδρος λιθανίτης ὑψίκομος ἐς κύκλους διατηρηθῆναι μακραιῶνων ἐνιαυτῶν. Τοῦτο δ' ἦν καὶ ἄλλος τις ὑπετόπασε τὴν ἀγαθὴν ἀποκρίνας

ριον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ τῷ τῆς ἐφ' ἑκάτερα ῥοπῆς [P. 286] Κύριος εἶναι προσρέπων μὲν αἰ τοῖς ἀμείνοσιν, τοῖς δ' ἐναντίοις ἐπινηχόμενος βράδιον, ἀλλ' οὐ γινόμενος ὑποβρύχιος. Θεὸς δὲ οὐχ οὕτω βεβούληται. Τίς δ' ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς συμπαρῆληπται οἱ σύμβουλος; Ἀμέλει καὶ ἐκποδῶν τὸν ἄνδρα θέσθαι τὸ θεῖον προμηθευσόμενον ἀρίστη πράξει καὶ καλλίστη προθυμίᾳ συνεπεγεῖραν οἷον αὐτὸν καὶ ἐπιβρύσαν χρήσασθαι ἀσπαστὸν καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς ἀρχῆς τοῖς πλείοσιν εἶδειξε.

Ἡ Μὴ φέρειν γὰρ ἔχων τὰς μετὰ Σκυθῶν ἐπιδρο-
μας καὶ ληστείας τῶν Βλάχων, πληττόμενος δὲ καὶ
τῷ τὸν Γίδον Ἀλέξιον καὶ τὸν Βατάζην Βασιλειον,
ὧν ὁ μὲν τῶν Ἐφῶν ἡγεῖτο ταγματίων, ὁ δὲ Βατάτζης
τῶν Ἑσπερίων προῦκάθητο, συμπλακίνας τοῖς πο-
λεμίοις ἔγγιστα πού τοῦ πολιέματος οὐ δομήτωρ
Ἀρχάδιος μὴ μόνον οὐδὲν τι κατωρθώκεναι χρη-
στόν, ἀλλὰ τὸν μὲν Γίδον ἀκόσμως φυγεῖν ἀπολω-
λέοντα τὸ κρεῖττον τῆς στρατιᾶς, τὸν δὲ συμφθα-
ρῆναι ταῖς ὑπ' αὐτὸν τάξεσιν, ἔγνω καὶ πάλιν δι'
ἑαυτοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐξενέγκασθαι πόλεμον.
Συλλογαὶ οὖν καὶ ἀπογραφαὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐγι-
νοντο στρατευμάτων, οὐκ ἀχρεῖον δὲ καὶ τὸ μισθο-
φορικὸν συνελέγετο. Παιψας δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐκεῖνου
πενθερὸν τὸν ῥήγα τῶν Οὐννων δι' ἐπικούρων ἠτεῖτο
σύναρσιν. Ὁ δὲ ἀσμένως ἐπαρῆξεν ἐπένευσε, καὶ
διὰ τῆς Βιδίνης ἐκπέμψεν Ἰλας συνέθετο στρατιώ-
τιδας. Ἀποχωρῶσαν οὖν τὴν τοῦ στρατοπέδου ξυλ-
λογῆν ἐργασάμενος, καὶ πέντε μὲν πρὸς τοῖς δέκα
χρυσίον ἐνσκευασάμενος κεντηνάρια, ἀργυρίου δ'
ἐνθήμερος ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα, καὶ ἕτερ' ἄττά τῆ
στρατιᾶ ἐροδιασάμενος χρῆσιμα, κατὰ τὰς Μαρτίου
ἡμέρας τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἐξεῖσιν, ἀφῆς
ἑαυτὸν Θεῶν, καὶ κατὰ τῶν βαρβάρων στηρίξας τὸ
ἴδιον πρόσωπον καὶ θεῖς ὡσεὶ πέτραν αὐτὸ στερεάν,
καὶ ὄρον τῆς ἐπαναστροφῆς θέμενος τὸ πέρας τῶν
ἔργων ὧν χάριν κατὰ τῶν ἀποστατῶν ἐξεστράτευεν,
εἰ μὲν δεξιὸν εἴη τοῦτο, ἐπανατιθεῖς τῷ Θεῶν, εἰ δ'
ἀπαίσιον, ἢ περ ἀπηύχετο, καὶ οὕτω τῶν ἐκεῖνου
κριμάτων ἐξαρτῶν εἰσέτι δοκιμάζοντος τὴν τῶν
ἀμαρτωλῶν βλάβον πεινάσειν τὸν κληῖρον τῶν δι-
καίων. Καὶ ὁ μὲν ἀπαίρει τοιοῦτον τρέφων τὸ πρό-
θυμον καὶ ὁμῶς τῆ ἀκμῆ τοῦ κινδύνου χωρῶν ἢ δ'
ὑπερκειμένη πάντων χεῖρ καὶ ῥοπή ἔτι ἦν ὑψηλῆ,
οὐδ' ὁ τοῦ κρείττου ἀπεστράφη θυμὸς, ὡς εἶδειξεν,
ἐπὶ πᾶσαν οἷς οἱ Βλάχοι κραταιωθέντες προηγών-
σαντο. Καὶ οὕτω μὲν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κρατοῦντος
ἐπὶ τοῖς παραπικραίνοντας ἔβλεπον ἀποστάτας, καὶ
τῷ διανοητικῷ ἐκεῖνου τὰ ἀφεστῶτα πόρρωθεν ἐφαν-
τάζοντο· οἱ δὲ γε τοῦτον τῆς ἀρχῆς ἀνατρέψοντες
[P. 287] ἐγγὺς ὄντες παρεβλέποντο, καὶ τὸ ἀφ'
ἑστίας σκῶλον ὡς μὴ παρονοχλοῦν ὑπεραλλόμενος
ἦν. Καὶ καινὸν οὐδὲν, ἐπεὶ καὶ τὰς παραβλαστανού-
σας κακίας ταῖς ἀρεταῖς ἀγχιθύρους ἢ καὶ φερλα-
λήλους μάλιστα οὕσας οὐχ ὄρῃν ὡς δέον ὄρῃν οἱ
πλείστοι τῶν ἀνθρώπων αἰρούμεθα ἢ δυνάμεθα. Ἐῷ
γὰρ λέγειν ὅτι περ ἐνεστημῆνατό πως ἡμῖν ἢ φύσις
καὶ ἐνεφύτευσε πρὸς τὰ οἰκεία συμπάθειαν, καὶ
συνδήσασα τῷ φίλτρῳ ἐνδιδόναι καὶ μαλακίζεσθαι
πρὸς τὰς φάλας ἔξεις καὶ πράξεις ἑαυτῶν τε καὶ
τῶν φίλων ἐνιαχοῦ παραδιάζεται, καὶ μὴ ῥαδίως
ὑπάγεσθαι διατιθεῖ τοῖς ἐπαντλοῦσιν ὡς εἰς τετρη-
μένον πίθον τὸ οὐκ καὶ ὑψηγομένοις τὰ μὴ καλῶς
δρῶμενα οἷς προσπεπόνθαμεν. Οὐκοῦν καὶ οὗτος ὁ

A 8. Cæterum cum eum ab imperio remoturus
esset, animum ejus ad res præclaras atque optimas
excitavit, ut eo etiam amisso plerisque charnis et
optatus esset. Nam cum Blachorum cum Scythiis
588 incursiones et latrocinia ferre non posset,
atque animo percelleretur quod Alexius Guido
Orientalium et Batatzes Basilius Occidentalium le-
gionum dux, prope Arcadiopolim cum hostibus
congressi, non modo rem male gessissent, verum
etiam Guido amissa majore exercitus parte effuse
fugisset, alter vero una cum suis copiis periisset,
denovo suo ductu suisque auspiciis arma hostibus
inferre statuit. Colliguntur et conscribuntur ubi-
que Romanæ legiones, neque parva auxilia con-
ducuntur. Implorat et soceri sui Hungariæ regis
opem; et facile impetrat ut is se per Bidyam
auxiliares turmas missurum polliceatur. Igitur
justo exercitu munitus, depromptis auri quindecim
et argenti amplius sexaginta centenariis, cæteris-
que rebus idoneis instructus, omnibus negotiis
suis Deo permissis mense Martio urbe egreditur,
animo contra Barbaros intento et obfirmato, re-
ditus vero non alio termino præfixo nisi ubi ea
confecisset propter quæ expeditionem instituisset.
Quodsi prosper esset eventus, eum Deo se acce-
ptum laturum: sin adversus (quem deprecaretur).
et hunc illius judicio permittendum 589 qui
sortem justorum diutius virga peccatorum cædi
vellet. Quo animo et consilio cum ad summum
discrimen pergeret, Dei manus et potestas adhuc
excelsa erat, neque numinis ira placata, ut even-
tus docuit, Blachis victoriam contra nos adeptis.
C Cum autem imperatoris oculi acerbos hostes spe-
ctarent, et cogitatio longe remota prosequeretur,
non videbat eum a quo imperio pellendus erat,
prope astantem et summa animi consensione per
omnia conjunctum, et domesticum offensaculum
ut plane innoxium transiliebat. Neque id est mi-
randum, quoniam mortales vitia juxta virtutes in
propinquo et in eadem prope stirpe nascentia cer-
nere aut nolumus aut nequimus. Ut non dicam na-
tura a nobis quodammodo charitatem erga res no-
stras esse insitam, qua devincti et remollescentes
malis affectibus et actionibus tam nostris quam
charissimorum ægnius resistamus. Quo fit ut ve-
luti surdis auribus eorum verba prætereamus, qui
nostrorum improba facta commemorant. Sic Isaacius
quoque cum e plurimis audiret fratrem
Alexium suæ et vitæ et imperio insidiari, et clan-
destinum 590 odium benevolentiam prætextu dis-
simulare, ac plures esse Alexii quam Isaacii aman-
tes, verba illa pro nugis aspernabatur, non adhibito
judicio, ut lapide Herculeo, ad adulterina fratris
acta deprehendenda. Imo asper in delatores erat,

quasi charitatem suam erga fratrem indelebilem et firmissimis nixam radicibus abolere atque excindere vellent, quem solum omnium vastator Andronicus non læsisset. Igitur ad Radæstum maritimam urbem profectus maximum et nomini suo respondens resurrectionis festum celebrat, et Pascha mysticum immolat et comedit; ibique Basilacium convenit, inusitata vitæ hominem, eamque opinionem apud omnes consecutum quasi futura prævideret atque prædicet. Unde maxima hominum frequentia ad eum, ut olim ad Hammonis et Amphiarai oraculum, confluebat. Cæterum nihil veri et perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia et perplexa fundebat; et quamvis sæpe ridicula quædam admisceret, tamen turbam pastorum agricolarum et remigum ad se attrahebat. Nam mulierum ad se venientium **591** manibus exploratis et talis contrectatis obscura promebat oracula, et ad plerasque quæstiones nihil respondebat, et suas divinationes discursationibus et insanis gestibus peragebat. Astabant ei quoque cognatæ aniculæ, vecordes et insanæ, quæ consultoribus explicabant quid illi Basilacii gestus rerum futurarum designarent, et taciturnitatem ut sapientem orationem interpretabantur. Is igitur homo, ut dixi, vales vulgo habebatur et futura prædicere putabatur, a mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones et deformes vestium implexiones pro ludo et joco cordi erant. Cordatis vero hominibus ineptus histrio et vecors silicernium videbatur. Erant etiam qui eum Pythonico spiritu esse præditum haud absurde conjectarent; quorum ego iudiciis maxime assentior. Imperatorem neque ut tanta potentia præditum excepit; neque salutationi ejus quæ erat: « Salve, pater Basilaci, » respondit; neque tacito nutu capitis gratias egit: sed huc atque illuc instar pulli equini aut hominis furiosi saltans **592** accedentibus maledixit, Constantino Mesopotamiano in primis, qui tum Isaacio familiarissimus erat. Nec ipsi denique imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione quem manibus gestabat, imaginis imperatoris, quæ in ejus oratoris cellæ pariete depicta erat, oculis erasis, etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cum fecisset, imperator eo deliro despecto recessit, populus vero qui ea videbat, nihil boni ominabatur. Ut vero etiam eventum non plane ab illis signis abhorretere constitit, cujusque opinio de Basilacio confirmata est, quæ, ut dixi, anceps prius et in plerisque dubia fuerat. Ut autem imperator Cypsella pervenit, exercituum partem centuriavit, partem, quæ nondum advenerat, exspectavit. Sed nobilitatis magna pars ægre ferro se simulans quod longo tempore ab imperatore neglecta esset, quodque res publica **593** perperam et temere administraretur, cum re vera illud spectaret, quod ex imperii mutationibus se plurima emolumenta percipere animadvertibat,

Α βασιλεὺς παρὰ πλείστων ἐνωτιζόμενος ἐπιβουλεύειν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ καὶ ζωῇ τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξιον καὶ παραπετάσματι φιλίας συγκλύπτειν πολλαχῇ τὸ μισᾶδελφον, καὶ ὡς πλείονές εἰσι φιλαλέξιοι μᾶλλον ἢ περ φιλοσαῖκιοι, ὡς λῆρον ἀπεπέμπετο τὰ λεγόμενα, μηδὲ τὸ ἐξεταστικὸν ὡς λίθον Ἡράκλειον προσάγων καὶ βασανίζων τῶν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πρᾶττομένων τὸ κίβδηλον, ἀλλὰ ὁρμὸς ὢν τοῖς τὰ τοιαῦτα εἰσηγουμένοις ὡς ἔχουσι πρὸς ἐπίσεως ἐξίτηλον ποιεῖν τὴν ἀνέκπλυτον καὶ οἶον εἰς βίθος ἐγκεκαυμένην τῇ ἐχυτοῦ ψυχῇ πρὸς τὸν κασίγητον στοργῆν, ὃν μόνον ἀπὸ πάντων ὁ λωθητῆρ Ἀνδρόνικος οὐκ ἔσινετο. Ἀφειγμένος τοίνυν ἐς τὴν παραθαλαττίδιον Ῥαιδεστόν τὴν μεγίστην ἐκτελεῖ καὶ κυριώνυμον ἀναστάσιμον ἑορτὴν, καὶ θύει καὶ ἐσθίει τὸ Πάσχα τὸ μυστικόν. Ἐνθα καὶ τῷ Βασιλακίῳ συγγίνεται, Ἦν δ' οὗτος ἀλλότροπὸν τινα βίβιον μετιών, καὶ δόξαν παρὰ πάντων ἠνέγκατο προφητεύειν καὶ προβλέπειν τὰ ἔμπροσθεν, ὅθεν εἰς αὐτὸν τὰ πλῆθη συνέβρεον ὡς οὐδ' ἐς μυρμηκίαν οἱ ἐπανιόντες τε καὶ ἐξιόντες φιλόπονοι μύρμηκες ἢ γοῦν οἱ ἐς Ἀμμωνος πάλτι καὶ Ἀμφιάρεω ἀφικόμενοι. Ἀλλ' οὐδὲν ἀληθές καὶ σαφές περὶ τῶν ἐσομένων οὗτος ἐφθέγγετο, πεπλανημένα δὲ καὶ ἀτύμωνα ἐχυτοῖς καὶ γριφώδη διεξῆει ῥήματα ἐν πολλοῖς δὲ καὶ γέλωτος διατεχνώμενος ἄξια, τὸν ἀγγελαικόμον ὄμως καὶ πρὸς ὕννιν ἀφορῶντα καὶ κώπην ἐπεσπᾶτο λεών. Τῶν γὰρ ἀφικνουμένων ἐς αὐτὸν γυναικῶν ἐμάστευε τοὺς μαστοὺς, καὶ περιαβρῶν τὰ σφυρὰ ληρῶν ἐπὶ τούτοις ἦν καὶ ἀποφοιβάζων ἀδιζγνώστα λόγια. Ἀπειώπα δὲ καὶ τὰς πλείστας τῶν πύσεων αἴπερ αὐτῷ παρὰ τῶν προσιόντων ἐπήγοντο, καὶ τὰς οἰκείας πράξεις μεταβάσει τοπικαῖς καὶ σχηματισμοῖς ἐπέβαινε Πανικοῖς. Συνεστῶτα δὲ γύναια γραϊκὰ τινα οἰστηλατοῦντά τε καὶ κωθωνιζόμενα, κατὰ γένος αὐτῷ συναπτόμενα, ὑφ' ἑαυτῶν τοῖς παραβάλλουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλακίου τελούμενα, ὅ τι τῶν γενησομένων τεκμηριάζουσι καὶ τὴν σιγῆν ὡς τι φθεγγομένην καὶ ὑποδηλοῦσαν σοφὸν διεσφμαίνον. [P. 288] Ἐδόκει οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς μὲν πολλοῖς, ὡς ἔχω εἰπῶν, προφητικὸς, καὶ προσσημαίνων τὰ συμβησόμενα, καὶ μάλιστα ὀπόσει τῶν γυναικῶν αἰ τῶν πύσεων ἄσεμοι καὶ ἀσχήμενες τῶν ἐσθημάτων ἐγκομβώσεις ὡς παιδιὰ τις περιεσπούδατο γέλωτι σύμμικτος, τοῖς δ' ἐς νοῦν βᾶπτουσι περιεργόν τι καὶ γελωτοποιῶν καὶ ληρῶδες γελόντιον ἤγγετο. Εἰσι δ' οἱ καὶ πνεύματι Πύθωνος κάτοχον εὐστόχως εἰρήκασι, οἷς ἐθέμην μάλιστα καὶ αὐτός. Τότε γοῦν ἐπιστάντι τῷ αὐτοκράτορι οὔτε προσέσχεον ὄλωσ ὡς περιβεβλημένῳ τσασύτην καὶ τοιαύτην ἰσχὺν, οὔτε πρὸς τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν (ἢ δὲ ἦν « Χαίροις, ὦ πάτερ Βασιλάκιε ») τὴν ἀπόκρισιν ἔθετο ἢ γοῦν ἀντισπάσατο σιωπῇ κατανεύσας τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ὡδε κάκεισε μετὰ πωλικῶν φερόμενος σκιρτημάτων καὶ παραφόρων μετακινήσεων ἐκκολλόγει τοὺς προσιόντας, καὶ μάλιστα τὸν Μεσοποταμίτην Κωνσταντῖνον, ὃς ἦν τότε λίαν φκειωμένος τῷ βασιλεῖ, μηδ' αὐτοῦ φειδόμενος τοῦ κραττύντος. Ὅψὲ δὲ καὶ μόλις τῶν ἀτάκτων λήξας

κινήσεων, τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἀχρειοῖ δια τοῦ σκίμ-
 πωνός, ὃν ἔφερε ταῖν χεροῖν, τὴν εἰκόνα τοῦ βασι-
 λέως, ἥτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἀποτεταγμένον
 οἰκίδιον χρώμασιν ἐπὶ τοίχου ἐστῆλωτο, τοὺς ὀφθαλ-
 μούς διαλωθῆσάμενος. Ὀρμῆκει δὲ καὶ τὸν τῆς κε-
 φαλῆς τοῦ αὐτοκράτορος πῖλον ἀρπάσαι καὶ χαμαὶ
 κατενεγκεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτος διεπεπράχει· ὁ δὲ
 βασιλεὺς ἀφροσύνην καταγνοὺς τοῦ ἀνδραρίου ἐκείθεν
 μεθιστάται. Αὐτοῖς μέντοι γε τοῖς συνειλεγμένοις,
 ὀφθαλμοῖς παραλαβοῦσι τὰ γεγονότα οὐκ εὐτύμβολος
 τῶν ἐσομένων οἰωνός συλλελόγιστο. ὡς δὲ καὶ τὰς
 ἀποδόσεις οὐ πάντη ἀπαδόσας τοῖς συμβόλοις τε-
 θέανται, ἐπὶ πλέον ἕκαστος ἐτι τὴν περὶ τοῦ Βασι-
 λακίου δόξαν ἐκράτουναν, ἀμφιβρέπη τε οὔσαν, ὡς
 ἦδη μοι λέλεκται, πρότερον καὶ τοῖς πλείστοις
 ἀμφοσητήσιμον. Ὡς δ' εἰς τὰ Κύψελλα ὁ κρατῶν
 ἀφίκετο, τὰ μὲν τῶν στρατευμάτων εἰς φάλαγγας
 καὶ ἴλας ξυνέταττε, τὰ δὲ καρδοκῶν προσέμενεν
 ἀφικέσθαι. Τῶν δ' εὖ γεγονότων συχνοὶ τῇ ἀκομιστίᾳ
 τοῦ βασιλέως ἐκ μακροῦ δυσχεραίνεν πλαττόμενοι
 καὶ τῷ μὴ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον τὰ κοινὰ διοικεῖ-
 σθαι πράγματα, εἰπεῖν δ' ἀληθέστερον τὰς μετα-
 βολὰς τῶν πραγμάτων κατὰ πολὺ συμβαλλομένης
 αὐτοῖς εἰς χρηματισμὸν κατανοήσαντες, τότε τὰ ἐν-
 δευκότα τῇ ψυχῇ καὶ ὑποβαλλόμενα τοῦ στήθους
 ἀναμνηρόντες εἰς φῶς προήνεγκαν. Τόλουν ὁ μὲν
 αὐτοκράτωρ εἰς κунηγέσιον ὀρμηθεὶς καὶ πρὸς τῷ
 ἔφιππος ὀφθῆναι γινόμενος μετεπέμπετο καὶ τὸν
 ἀδελφὸν Ἀλέξιον συνεξίεναι οἱ καὶ συνδιαχυθῆναι
 κατὰ τῶν ἐκείσε πεδίων τὰ ποιῶδη καὶ ἀνθηρά· ὁ δὲ
 πρὸς τὸ εἰ χερσὶν ἔργον ἐτοιμασάμενος ἐπισπέσθαι
 οἱ ἀπέπειπατο, πρὸς σχάσιν φλεβός ἐτοιμασθῆναι λέ-
 γων, μσλακισμὸν ὑποκρινάμενος σώματος. Καὶ οὗ-
 τως ὁ μὲν ἐξείσι καὶ μόνος καὶ τῆς προνειμένης
 ἔχεται, οἱ δὲ τοῦ σκέμματος κοινωνοῦντες τῷ Ἀλέξιῳ
 λοιμοὶ καὶ κύβοι καὶ εὐριποὶ καὶ [P. 289] σκηνῆς
 γέμοντες ἄνθρωποι ὡσεὶ σταδίους τρεῖς τὸν βασιλέα
 προϊόντα ἰδόντες τῆς σκηνῆς μετὰ τῶν πέλας καὶ
 φίλων οἷς πεπολίτευτο καὶ οἱ συνδιψικουν αὐτῷ τὰ
 κατ' ἔφετιν, συναρπάζουσιν εἰρωνικῶς τὸν Ἀλέξιον,
 καὶ εἰς τὴν βασιλείον σκηνὴν τοῦτον εἰσάγουσι καὶ
 ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Βρα-
 νᾶς Θεόδωρος, ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος, ὁ Πετρα-
 λίφας Ἰωάννης καὶ ὁ Ραοῦλ Κωνσταντῖνος, ὁ Καν-
 τακουζηνὸς Μιχαὴλ καὶ συχοὶ ἕτεροι ἄνθρωποι καὶ
 εὐριποὶ ἄνθρωποι, κατὰ γένος τῷ βασιλεῖ συναπτό-
 μενοι, καὶ σμήνος ἄλλο ἀγελαῖον περὶ τὸ σεβαστο-
 κρατορικὸν πάλαι ἀλητεῦον καὶ χαῖνον ἐστιατόριον
 καὶ χαῖρον ταῖς τῶν πραγμάτων ἐξαλλαγαῖς. Προσ-
 χωρεῖ δὲ οἱ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν νεοχρωθέντων
 ἐνήχησιν ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν ἱλαδὸν, καὶ ὅπως
 Ἰσρακίῳ προσέβρεπε θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον, καὶ
 οἱ περ εἰς βουλῆς ἀξίωμα ἤρθησαν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς
 ἀσήμους τὰς πρῶτα φωνὰς εἰς ἀκοὴν ὠτίου δεξι-
 μένος, εἶτα καὶ κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐλαίαν τῶν πλει-
 στων θεώμενος συνδρομῆν καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ
 ἀνάβρῃσιν ἐνηχοῦμενος, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τοὺς
 ἀγγέλλοντας ἔχων ταυτὶ τὰ τολμώμενα, ἔστη τε τοῦ
 ἴεσθαι πρόσω, καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐκτύπ

A quæ diu cælarat animis, tum in apertum protulit.
 Cum autem imperator conscenso equo venatum
 iturus fratrem Alexium, ut secum exiret et in her-
 bidis et floridis illis locis una oblectaretur, accersi
 jussisset, is destinatis exscquendis intentus, ægri-
 tudine et venæ sectione simulata, comitari eum
 recusavit. Sic ille solus creptum iter prosequitur.
 Alexii vero conjurati, homines leves, conscelerati,
 euripo mutabiliores, fucis et dolis referti, ubi im-
 peratorem cum satellitibus et amicis, quorum in
 administranda re publica et cupiditatibus suis ex-
 plendis opera utebatur, tria circiter stadia a taber-
 naculo recessisse viderunt, Alexium invitum scilicet
 abreptum et in imperatorium tentorium perductum
 imperatorem salutarunt. Erant hi Branas Theo-
 dorus, Georgius Palæologus, Raul Constantinus,
 Cantacuzenus Michael, et alii complures improbi
 et leves homines, imperatori sanguine juncti, et
 agmen eorum qui 504 mensam sebastocraticam
 consecabantur, novis rebus gaudentes. Totus item
 exercitus illo motu duntaxat audito turmatim ad
 Alexium deficit, domestici præterea et ministri
 Isaacii omnes, et qui ab eo dignitate senatoria or-
 nati erant. At imperator obscuris principio vocibus
 acceptis, deinde in tentorium suum concursu
 plurimorum viso et fratris declaratione audita,
 nec multo post facinoribus istis nuntiatis, cursu
 represso, signo crucis se munit, et Christi pace
 implorata Deum sæpius oravit se ex illo discrimine
 liberari; et Dei Genitricis imaginem ex sinu pro-
 latalam crebro amplectens partim collaudabat, partim
 supplex efflictimorabat ut imminens periculum
 effugere liceret. Cum autem quosdam comprehen-
 dendi sui causa laxis habenis irruere nec aliud
 sperare aut spectare nisi captivitatem suam cerno-
 ret, fugam arripit; et vorticoso fluvio, qui illic
 præterfluit, non sine periculo superato pergit.
 Quamvis enim nullum tutum receptum 505 cer-
 neret, tamen ut exitium a populi furore summa
 festinatione persequentis imminens evitaret, Sta-
 gira pervenit, quæ nunc Macra dicitur, ubi a Pan-
 teuogeno quodam comprehensus et persecutoribus
 proditus sole postremum viso, paulo post ad Peræ
 monasterium ab imperatoris Andronici patre Isaa-
 cio conditum excœcatur. Utrum vero Numinis
 vindicta pœnas illas ibi dederit, aliis consideran-
 dum relinquo. Vult enim Providentia, quæ omnia
 optime gubernat, etiam in inimicissimorum sup-
 plicii moderationem adhiberi, et semper in con-
 spectu esse potestatis lubricum et imperii amis-
 sionem, ne, ut omnium rerum vicissitudo est,
 quemadmodum quisque tractarit cæteros, ita et
 ipse divino iudicio ab aliis tractetur. Post hanc
 calamitatem, ob ingentem cruciatum diebus com-
 pluribus cibo non gustato, palatino carceri inclu-
 ditur. Paulo vero post in alteram urbis partem
 ad Diplocionium transfertur, nec quidquam præter
 vini et panis demensum, ut homo plebeius ruri
 degens, accipit. Frater vera ejus 506 imperio

pacato seditionum experte potitur, non aliter
fere quam Castor et Pollux, qui alternis diebus
oriri et occidere foruntur. Imperavit Isaacius an-
nos novem et menses octo; fuit flammanti facie,
rufo capillo, mediocri statura, robusto corpore,
nondum annos quadraginta natus, cum regno
pelleretur.

ἑώρα πάντα χαλινὸν ἀνεικότας καὶ ἔν πνέοντας καὶ πρὸς ἔν βλέποντας τὴν αὐτοῦ κατάσχεσιν, φυγαδείας
ἄπτεται· καὶ τὸν ποταμὸν ἐπικινδύνως διαβάς, ὃς ἐκεῖσε βαθυδίνης διὰ τοῦ πεδίου σύρεται, εἶχετο
τῆς ὁδοῦ, ἐς οὐδὲν μὲν προδήλως σῦζον κατάντημα συνορῶν, τὸν δ' ὕλεθρον ὡς ἀνυστὸν ἐκτρεπόμενος,
ὃς ἐκ τοῦ μνησιώδους τῶν ἐπομένων ὁρμήματος καὶ τοῦ μηδὲν ἀνιέναι τοῦ τάχους ὀξύτατος συλλελογίστο,
Ἄφριγμένος δὲ κατὰ Στάγειραν, ἧτις Μάκρη λέγεται νῦν, συλλαμβάνεται παρὰ Παντευγένου τινὸς καὶ
καταπροδίδεται τοῖς ἐπιδικούσιν. Οὐκοῦν καὶ τὸν ἔσχατον ἥλιον θεασάμενος ἄμφω τῷ δεξιᾷ μὲν μικρὸν
ὑστερον ἐξορύττεται κατὰ τὴν ἐν Βίβρα μονίην, ἧς δομήτωρ ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρόνικου τοκεὺς Ἰσαά-
κιος. Εἰ δὲ κατὰ θείην νέμεσιν ἐκεῖσε ταύτην τὴν δίκην ἔτισεν ὡς δράσας κακῶς Ἀνδρόνικον ἑτέροις
σκοπεῖν ἀφίημι· βούλεται γὰρ ἡ τὸ πᾶν ἀρίστως διεξάγουσα πρόνοια καὶ τοῖς ἐχθροτάτοις τοὺς τι-
μωροὺς φιλανθρώπως προσφέρεισθαι, ὑφορωμένους τὸ μὴ ἀειπαγῆς τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἰσχύος ἀπέζωσιν
καὶ τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κινήματος (41) ἐς τὸ αὐτὸ κατάντημα πολλαῖς μετακύβευσιν τε καὶ παλιν-
δρόμησιν. Καὶ τὸν μὲν εἶχε μετὰ τοῦτο τὸ πάθος, [P. 290] ἡμερῶν συχῶν μὴ προσενηνεγμένον σῖτα
διὰ τὴν σεισάχθειαν τῆς κολάσεως, τῶν βασιλείων ἔδοθη κάθειρξις πρόσκαιρος, καὶ αὐθις ἡ κατὰ δι-
πλοῦν κίονα περαία, βίον ἀγρότην ἀντλοῦντα, οἷον τε καὶ σίτην μετρητῆν ὡς τὸν τυχόντα ἰδιωτῆν δια-
ζῶντα, τὸν δ' ἀδελφὸν οὐτοῦ ἡ βασιλεία μετ' εἰρηνοσίας καὶ ἀστασιᾶστος τῆς καταστάσεως, ὡς εἶπερ
κατὰ τοὺς Διοσκόρους συνέθεντο δύνειν τε καὶ φαίνειν ἑτερημέρως τῷ τῆς βασιλείας στερεώ-
ματι. Ἦρξε δὲ Ῥωμαίων Ἰσαάκιος ἐνταυτοὺς ἑννέα σὺν μηνσὶν ἑπτὰ, φλογερὸς ὢν τὴν ὄψιν,
τὴν τρίχα πυρρός, τὴν ἡλικίαν μέσος, τὴν ἰσχὺν εὐρωστος, οὔπω τεσσαράκοντα ἔτη γεγενημένος
ὀπηνίκα τῆς βασιλείας καθήρητο.

Hier. Volfi notæ.

(41) Καὶ τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κινήματος. Tanta est hujus periodi, si diis placet, elegantia, ut quid sibi ve-
lit, vix OEdipus divinare possit.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

IMPERIUM

ALEXII COMNENI FRATRIS ISAACII ANGELI.

597 Ac Isaacius ad hunc modum levi mo-
mento et imperium et oculos amisit, eorum sce-
lere de quibus summam sibi charitatem et obser-
vantiam pollicebatur. Quid enim fratre, præsertim
adeo dilecto conjunctius et sincerius? Quod si aqua
fauces strangulat, quid homines 598 bibamus?
Si membra contra sese armabuntur, qua tandem
compagne corpora nostra constabunt? Medicorum

A. Καὶ τόνδε μὲν τὸν τρόπον ὁ Ἄγγελος Ἰσαά-
κιος τῆς [P. 291] ἀρχῆς καταστρέφεται (42) καὶ
τὸν δυναστην εὐχερῶς ἀποζώννυται, προσπαθὼν
φωτὸς στέρησιν, ὑφ' ὧν ὡς παρ' οἰκείων ὑφοραμῶν
χειρουργήσιν ἐφαντάζετο. Τί γὰρ ἀδελφοῦ, καὶ
τούτου φιλομένου, ἐγγύτερον ἄλλο καὶ γνωσιώτε-
ρον; εἰ δὲ τὸ ὕδωρ πνίγει, τί καὶ πινόμεθα ἄνθρω-
ποι; καὶ εἰ καθ' ἑαυτῶν τὰ [P. 292] μέλη, ὀπλίζε-

Hier. Volfi notæ.

(42) Καταστρέφεται. Byzantius codex addit, οὐ
γνώμη μᾶλλον ἀγαθῆς ἢ βίβη, ὡς ἤδειτο, καὶ
συνδρομῆ παντὸς τοῦ στρατεύματος, κατ' αὐτοῦ
σπασαμένων τῶν πολλῶν τὰ ξίφη, καὶ διηπειληγῶτων
ἐκείνων θάνατον, εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν καταδέξῃται, Βασι-
λεὺς δ' Ἀλέξιος οὐκ εὐθὺς νῆν μεγαλοπολιν εἰσεισιν
etc. Non tam de sententia germani fratris quam vi,
ut ferebatur, et concursu totius exercitus, plerisque
strictis ensibus in eum irruentibus, et mortem mini-

tantibus nisi principatum susciperet. Alexius vero
potitus imperio non statim magnam urbem ingreditur
etc. Amplificationes fraterni sceleris prætermittit,
nec tamen facinus dissimulat, cum superiore libro
dicat ἀπαύρυσιν εἰρωνικῶς, et hic βίβη ὡς ἤδειτο.
Neque vero difficile aut novum est potentibus eo-
rumque parasitis falsas cantilenas componere et
spargere in vulgus.

ται, τίνι ἂν συναρμολογηθέντες ζησώμεθα; καὶ ἡ μὲν φιλόνοστος τέχνη ἐξ ἀντιθέτων σαρκῶν ἀντίδοτον συνεκράσατο σώζουσαν, ἔνιοι δὲ τῶν τῆς φύσεως σημῶν δώρων ἐπιλαθόμενοι ἐπανέστησαν τε ἀλλήλοις, καὶ ὅπερ εἰσὶν, ἡγνοήκασι μοχθηρὴν γνώμης καὶ δόξης ἔρωτι μείζονος. Ἦν τοίνυν παρ' ἔθνεσι καὶ τοῦτο Ῥωμαίων εἰς ἐξουθενήμην, παρακολούθημά τε καὶ ἐπισύμβημά τι λελόγιστο τῶν προηγησάμενων ἀπάντων ἀσχιον ἐπὶ ταῖς τῶν πραγμάτων μεταπετεύσεσι καὶ ταῖς τῶν κρατούντων μεταθέσει τε καὶ ἀλλοιώσεσιν. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῆς ἐς τοὺς πύλας φιλίας ἀριστάμενοι ἀπολυμένοι τε τὴν πάλαι συνήθειαν, « Ἀδελφός οὐ λυτρώεται λυτρώσεται ἄνθρωπος; » ἔλεγον. Καὶ οἷς τὰ μυστηριώδη τῶν βουλευμάτων τινὲς ἀπεκάλυπτον, τούτων τρυφῶν καὶ τὴν προσηγορίαν ὡς ἐπίβουλον ὑπεδλίποντο, πρὸς παράδειγμα τὸ γεγονὸς ἀφορῶντες. Αὐτὸς δὲ ὁ τῆς ἀρχῆς ἐπιβήτωρ Ἀλέξιος, μὴ ἐν νῆι βαλλόμενος ὡς ἐαυτὸν καθήρηκε τῆς ἀρχῆς τὸν ἀδελφὸν καθελών, ὡς τὸν βασιλικὸν αὐτίκα θρόνον ἐπὶ τῇ θερμῇ τούτῃ ἀνεπήδησεν ἀνομήματι, καὶ τοὺς ἱματισμοὺς καὶ τὸ στέφος διψήσας τοῦ κασιγνήτου καὶ περιθέμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος, καὶ ὅσοι μέρος ἦσαν τῆς γερουσίας, βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται. Καὶ τῇ μὲν γυναικὶ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει καθήκουσι ὄγλα τὰ ξυνεχθέντα παραχρῆμα ποιεῖ· αὐτὸς δὲ τοὺς συναραμένους αὐτῷ τῆς ἀρχῆς δεξιούμενος τῆς τε σπουδῆς ἀμειβόμενος, καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος θεραπεύων ὅτι τε ἀσμένως προσεχώρησε καὶ οὐδὲν τι διεστασίασεν, ἤρξατο μὴ σὺν λόγῳ καὶ τῶν τιμῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκάστου αἰτησίην τε καὶ ἔφεσιν διαδιδόναί τε χρήματα, ὅποσα ἐκστρατεύων ἐπήγετο Ἰσαάκιος. Τούτων δ' ὑπορέυσάντων τῇ ἀσώτῃ καὶ ἀνομοίῃ διανομῇ γήδια καρποφόρα καὶ δημοσίους συνεισφορὰς παρεῖχε τοῖς αἰτουμένοις. Ὡς δ' ἐπιλελοίπει καὶ ταῦτά, τοῖς τῶν ἀξιωματῶν ἐπεφύη λαμπροῖς, καὶ νῦν καὶ τούτοις ἐξαιρῶν οὐ τόνδε ἢ τόνδε τῶν ἐλλογιμῶν, ἢ ἀνάγων εἰς τὸν προσεγῆ βαθμὸν καὶ ἀνάλογον, ἀλλὰ πάντα, καὶ τὸν βραχέος τιμώμενον τὴν τιμὴν καὶ τὸν οὐδὲ ποτε τῆς πρώτης ἡξιωμένον θαυμῖδος, ἐπὶ τὴν ἀνωτάτω καὶ κορυφαίαν μετεωρίζων ἀνεβίβαζεν, ὡς εἶναι τὸ πολῦτιμον ἄτιμον καὶ τὸ φιλότιμον ἄχαρι. Πολλοὶ δὲ καὶ ὑποβιβασμὸν τὴν ἄνοδον φόντο, ὡς ὅψε ποτε δικαίως ἡξιωμένοι ὦν ἄλλοι παρ' ἄξιαν προσημοιρήκεισαν, κακείνοις τὴν αὐτὴν τιμὴν συγκλητρούμενοι ὦν ἡξιωμένων τιμῆς αὐτοὶ παραβλεπόμενοι ἄδοξοι ἐκρίθησαν τιμητέστεροι. Ἦν δὲ καὶ ἡ κτήσις πρόχειρος· ὃν γὰρ τις προσήνεγκε χάρτην τῷ βασιλεῖ, αὐτίκα ὑπεσημαίνετο, καὶ σολαίκως εἶχε τῆς φράσεως, καὶ ὁ προτείνων ἐδεῖτο ναυτιλεσθαι μὲν τὴν ξηρὰν, ἀροῦσθαι δὲ τὴν φάλασσαν, ἢ τὰ ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν [P. 203] μετακίθησθαι, εἴτε μὴν, ὡς ὁ μῦθος βούλεται, Ὀλύμπῳ Ἄθων ἐπανατίθεσθαι. Οὕτω δὲ ταῦτα πάντα τετελεσῶς ἢ μᾶλλον συντελεσῶς, οἰκειότερον, εἰπεῖν, ὡς χαρίζεσθαι τῷ κειρῷ καὶ τοῖς πράγμασι βιαζόμενος διακρίσιν ἔπειτα τὰ στρατεύματα εἰς ἦθη τὰ οἰκεία

A quidem ars ex contrariis rebus salutare antidotum conficit. Quidam vero præclara naturæ munera obliiti mutuo se exagitant, et præ improbitate ingenii et majoris gloriæ cupiditate se homines esse non meminerunt. Pæperit hoc quoque facinus Romanis apud exteras nationes contemptum, omnibus aliis quæ in mutandis imperatoribus accidere solent turpius et flagitiosius. Fuerunt et qui ruptis amicitie vinculis veterem familiaritatem dirimerent. Frater fratrem, inquit, non liberat: quid faciat alienus? Quibus ante arcana commiserant, eorum vel colloquium metu insidiarum devitabant, in illud fraterni sceleris exemplum intuentes. Ipse vero imperii occupator Alexius, non cogitans se fratre everso semelipsum evertisse, statim imperatorium solium, flagrante adhuc eo delicto, conscendit, et fratris vestitu coronaque ornatus, ab omni militari turba et senatoriis viris imperator Augustus consulatus, uxorem suam et propinquos in urbe degentes ea de re certiores facit; 599 et ut eos quorum ope et studio imperium consecutus erat remuneraretur, et reliquum vulgus, quod libenter et citra seditionem accessisset, in officio retineret, sine ratione ulla et ordine sed pro cujusque petitione et libidine pecuniam dilargiri cœpit, quam in militiam Isaacius advoxerat. Quæ cum immoderata et inæquali distributione dilapidata esset, prædia fructuosa et publica vectigalia petentibus donavit. His quoque deficientibus, illustribus dignitatibus non paucos eosque non claros viros ornavit, aut ad proximum et convenientem gradum evexit: sed quosvis, qui eum honorem parvi æstimabant et primum gradum nondum conscenderant, in summo fastigio collocavit, ut dignitatum frequentia indignitatem haberet et omni gratia careret, aliqui etiam suo honori derogatum putarent illo honoris incremento, ut sero tandem jure id consecuti quod aliis præter meritum ante tempus contigisset, dignitate secum exæquatis iis, quibus, quantumvis honore auctis, ipsi prorsus neglecti dignitate præstare judicarentur. Neque vero difficilis erat honoris adeptio. Quod enim scriptum imperatori offerres, id e vestigio subsignabatur, sive inepta 600 dictione constaret, sive ut mare arare, terra navigare et montes in medium mare transferre, sive (ut est in fabulis) ut Athos Olympo imponere liceret, peteres. His rebus omnibus ita perfectis vel potius confectis, quasi temporum et rerum conditioni servire coactus, legiones domum abire sinit, nihil curans quod Blachi cum Scythiis' olivia quæque vastarent. Et ipse non statim in urbem properat, sed fratre capto et excecato nihil periculi metuens, pedetentim ac per otium in diversoriis commorando proficiscitur. Jam enim a civibus quoque declaratus imperator et a conjuge Euphrosyna ingressus ei præparatus erat et senatus, licet non totus, ejus successibus lætabatur: neque plebs ad illius mutationis famam concitata vel novis rebus

studuit vel justa iracundia exarsit, quod imperatoris creandi privilegium a militibus sibi ereptum esset: sed quieverunt et acta comprobarunt omnes. Cæterum cum conjux ejus ducissa Euphrosyna in magnum palatium abiret, tum vero colluvies opificum et turbulentorum **601** hominum quemdam astrologum Alexium Contostephanum, imperiojam olim insidiantem, in foro imperatorem consalutat: negabant enim se Comnenorum laturos diutius imperium, quorum pertæsum esset. Imperatrice vero ita cum periculo magnum palatium ingressa, comitatus nobilium hominum audacius quam prudentius in Contostephanum facto impetu factionem illam dissipat, et Contostephanum in carcerem conjicit.

δικαίαν ὄργην οἷς εἰωθὸς αὐτοῖς βασιλεῖα χειροτονεῖν ὑπὸ τῶν στρατοπέδων καὶ τοῦτο ἀφῆρηται. Ἐπει δὲ πρὸς τὸ μέγιστον ἀρχεῖον ἡ δούκαινα Εὐφροσύνη ἄρασα ἤλαυνε, τότε δὴ τῶν βραχύτων καὶ ξυγκλύδων τινὲς φιλοτάραχοι πατριὰν κροτήσαντες καὶ σύστρεμμα ποιησάμενοι τινα Κοντοστεφάνον ὀνόματι Ἀλεξίου, ἐς τὸ μέγιστον ξύλλεγόντες τέμενος, ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα, ἀστροθεάμονα ὄντα καὶ πάλαι τῇ βασιλείᾳ ἐνεβραύοντα, οὐκέτι λέγοντες θέλειν ὑπὸ Κομνηνῶν βεβαιοῦσθαι γεγεννημένων αὐτοῖς εἰς πλησμονίην. Τῆς δὲ βασιλείας Εὐφροσύνης ἐπικινδύνως οὕτως τὸ μέγα παλάτιον εἰσιούσας, ἐνίοι τῶν ἀπ' εὐσήμεου γένους ἐφεπόμενοι ἐκείνη κατὰ τοῦ Κοντοστεφάνου ὄργισαν τολμηρότερον μᾶλλον ἢ συνειτώρον, καὶ τὸ χυδαίζον στίφος τῆς πόλεως αὐτίκα δισκειδάννυται, καὶ ὁ Κοντοστεφάνος συλληφθεὶς φρουρᾷ παραδίδεται.

2. Eo populi motu compresso, etiam ecclesiastici **B** novum imperatorem approbant; et quidam sacrifolus paucis nummis corruptus (eodem modo et cum seditiosis circumforaneis et paucis ex ordine judicum, quorum nominibus parco, actum), suggesto conscenso Alexii proclamationem orditur, sine patriarchæ consensu; qui tamen paulisper refragatus, ne sua voluntate coactus videretur, et ipse in imperatoris partes concessit. Quo facto remo amplius est adversatus, sed universi in magnum palatium tanquam mancipia transfugerunt; et priusquam novum imperatorem viderent, aut quid veteri accidisset compertum haberent, ejus uxori qui rerum potiri ferebatur obediverunt, **602** et tantum non capita pro scabellis supposuerunt: et catellorum instar calceum ejus deosculati, formidantium habitu, conjunctis pedibus et complexis manibus, soli famæ obtemperantes, astiterunt. At imperatrix callida et tempori servare edocta mulier fatuos Byzantios verborum lenocinio demulcebat; qui ut porci resupini, quibus ventres fricantur, blanditiis deliniti, nihil non eorum quæ acta erant approbant. Ingressu ad hunc modum sine sanguine et publicatione bonorum cujusquam præparato, post dies aliquot ipse Alexius in urbem venit; et recens lotus in aurato lecto in exteriore Philopatio sedens libenter et hilariter adiri se patitur, animo propter admissum in fratrem scelus non consternato. Quidam vero ex Beli iudicibus, **603** intempestivis jociis, quos adulatione suggererat, risui se exposuerunt. Erant etiam qui id spectaculum suspiriis prosequerentur, cum vestes, quas sibi confecerat Isaacius, fratrem ejus induisse viderent, et indignum id facinus de-

ἐπανελεθεῖν, μηδένα θέμενος λόγον εἰ τὰ ἐν ποσὶν οἱ Βλάχοι λοίζονται μετὰ Σκυθῶν ἐπιόντες. Καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ εὐθὺς βυτῆρι παντὶ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἤψατο, ἀλλ' ὡς τοῦ ἀδελφοῦ συσχιθέντος καὶ πρωθεντος μηδένα ὑπορώμενος κίνδυν, βάδην καὶ τοῖς σταθμοῖς ἐμβραδύων ἐπορεύετο. Ἦδη γὰρ καὶ τὸ τῆς πολιτείας αὐτὸν ἀνευφῆσε πλήρωμα, καὶ πρὸς τῆς γυναικὸς Εὐφροσύνης ἡ τούτου προητοίμαστο εἰσοδος, τό τε τῆς συγκλήτου μέρος, εἰ καὶ μὴ ἅπαν, ἰλαρῶς ὅσα οἱ ξυνενηνεκταὶ ἤνεγκε, καὶ τῶν ἐκ τοῦ δῆμου πρὸς τὴν ἀκοὴν τῶν ἡγγεμένων οὐδὲν τις ἀτάσθαλον ἐνεόχμιωσεν, ἀλλ' ἡρέμισαν μὲν πάντες καὶ συνεπυθόκησαν τοῖς ἀκούσθεσι, μήτε βατταρίζαντες μήτε ἀναφλεγέντες πρὸς ὑπὸ τῶν στρατοπέδων καὶ τοῦτο ἀφῆρηται. Ἐπει δὲ πρὸς τὸ μέγιστον ἀρχεῖον ἡ δούκαινα Εὐφροσύνη ἄρασα ἤλαυνε, τότε δὴ τῶν βραχύτων καὶ ξυγκλύδων τινὲς φιλοτάραχοι πατριὰν κροτήσαντες καὶ σύστρεμμα ποιησάμενοι τινα Κοντοστεφάνον ὀνόματι Ἀλεξίου, ἐς τὸ μέγιστον ξύλλεγόντες τέμενος, ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα, ἀστροθεάμονα ὄντα καὶ πάλαι τῇ βασιλείᾳ ἐνεβραύοντα, οὐκέτι λέγοντες θέλειν ὑπὸ Κομνηνῶν βεβαιοῦσθαι γεγεννημένων αὐτοῖς εἰς πλησμονίην. Τῆς δὲ βασιλείας Εὐφροσύνης ἐπικινδύνως οὕτως τὸ μέγα παλάτιον εἰσιούσας, ἐνίοι τῶν ἀπ' εὐσήμεου γένους ἐφεπόμενοι ἐκείνη κατὰ τοῦ Κοντοστεφάνου ὄργισαν τολμηρότερον μᾶλλον ἢ συνειτώρον, καὶ τὸ χυδαίζον στίφος τῆς πόλεως αὐτίκα δισκειδάννυται, καὶ ὁ Κοντοστεφάνος συλληφθεὶς φρουρᾷ παραδίδεται.

B B'. Τοῦ δὲ δημῶδους πλήθους οὕτως ἡρεμηκότος, καὶ αὐτὸ συναπτῶς τὸ τῆς ἐκκλησίας πλήρωμα τῇ νέῃ τυραννίδι συμβαίνει, καὶ τις τῶν νεωκόρων ὀλίγοις ὑποφθαρεῖς κάρμασι (τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἀγοραίων οἱ παραχώδεις πεπόνθασι καὶ βραχέτεσι τῶν ἐκ τοῦ δικαστικοῦ τάγματος· τὰ δὲ ὀνόματα προφέρειν οὐ δύναμαι) τῆς τοῦ Ἀλεξίου εὐφρημίας κατάρχεται εἰς τὸν ἱερὸν ἀνάσταθμὸν ἀνίων, μὴ ἀναμεινας ἐκ τοῦ ἀρχιποιμένου τὸ ἐνδόσιμον. Ἀλλὰ καὶ οὕτως μικρὸν τι ἐνστάς, καὶ ὅσον τὸν μὴ αὐτόκλητον ὑπέμφηται, τὴν γνώμην εἰς τὸν ἄρξεντα μετέθετα. Καὶ τοῦ πατριάρχου τοίνυν ὑποχαυνωθέντος οὐδεὶς ἦν ἐκ τούτου γνωσιμαχῶν, ἀλλὰ πάντες τὸ μέγιστον ἀρχεῖον καταλαμβάνοντες ἡύτομόλουν ἀτεχνῶς τῇ βασιλίδι ὡς ἀνδράποδα, καὶ πρὶν ἰδέσθαι τὸν τυραννήσαντα ἢ γνῶναι ἀκριβῶς ὁποῖα τὰ ξυνενηνεκτα τῇ πρώτῃ ἀνακτι, τῇ τοῦ λεγομένου βασιλεῦσαι καθυπέκλυτον γυναικί, καὶ ὑπετίθουν ὡς θρανίδας τὰς κεφαλὰς, καὶ τὴν βίνα τῇ ἐμβάδι δίκην προσκνιζομένων κυνιδίων ἐνήρειδον, καὶ περιδεεῖ παρίσταντο τῷ σχήματι, τῷ πόδε συνάπτοντες καὶ τῷ χεῖρε συμβάλλοντες. Καὶ οἱ μὲν ἀβέλτεροι [P. 294] οὕτως ἐξ ἀκοῆς ἀνασσομένοι, ἡ δὲ (43) βασιλις χορῆμά τι οὔσα ποικίλον καὶ πράγμασιν εὐμεθάρμοστον προσφειῖς ταῖς πύσεσι τὰς ἀποκρίσεις ἐμῆριζε, καὶ τοὺς εὐήθεις διέχεε Βυζαντίους ἐν οἷς ἐκώτιλλεν· οἱ δὲ ὡς ὕες αἶ τὰς γαστέρας καταψάμενα ὑπτιάζουσιν, ὑποκνώμενοι τὰ ὦτα τοῖς ἐμπροσθηγόροις ἀσπασμοῖς οὐδὲν τι τῶν συμβεβηκότων ὑπὸ νέμεσιν ἔθεντο. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ προεισόδιος ἐτοιμασία τοῦ βασιλέως ἦν Ἀλεξίου, ἀναιμακτος πάντη καὶ μηγένα τῶν ὄλων ἐς οὐσίαν ἀδικήσασα. Ἐῖσεσι δὲ τὸ Βυζάντιον μεθ' ἡμέρας τινὰς καὶ αὐτὸς, καὶ κλίνη χρυσοπάστῃ νεόλουτος ἐνιζήσας

Hier. Wolfii notæ.

(43) Ἡ δὲ. Apparet ironia ex similitudine.

κατὰ τὸ λεγόμενον ἔξω Φιλοπάτιον περιχαρῶς καὶ ἀσμένως τοὺς ἐς αὐτὸν ἀφικνουμένους προσίετο, μὴ καταπεπτωκῶς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἐξ ὧν εἰς τὸν ἀδελφὸν διεπράξατο. Τινὲς δὲ τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν μὴ εὐκαιρῶς τὸν καιρὸν κολακεύοντες βωμολόχους ἐπαφῆκαν φωνᾶς, ἐν αἷς καὶ ὤφλον κητάγειων. Ἦσαν δ' οἱ καὶ ἐπεστενάξαν τοῖς ὀρωμένοις, καὶ τοὺς βασιλείους κόσμους κατωπτευκότες, οὓς ἑαυτῶ ὑπέβραψεν Ἰσαάκιος, περιαιμπύσχοντας ἄρτι τὸν ἐκείνου κασίγητον ἐπωδύραντο, τὴν ἀτοπίαν ἐκπλαγύντες τοῦ πράγματος, καὶ τὴν τοιαύτην ἀλλοίωσιν τῆς ἀρχῆς ἀρχὴν προσφάτων οἰωνίζοντο συμφορῶν, τὰ τε Ὀσίριδος καὶ Τυφῶνος ἐβάλλοντο κατὰ νοῦν, ὑφ' ὧν ἑκακοπράγησεν Αἴγυπτος. Εἰσελθὼν δὲ τὸ τῆς Θεοῦ Σοφίας περίπυστον καὶ μέγιστον τέμενος, ὅπως κατὰ τὸ ἔθιμον ἐς βασιλεῖα χρισθῆ καὶ περιβαλεῖται τὰ τοῦ κράτους σύμβολα, πρῶτα μὲν ὀψιαιτερον τὸ τῆς πίστεως ἐγγράφει σύμβολον βαφῆ τῆ βασιλικῆ, ἔπειτα ταῖς ὠραῖαις λεγομέναις τοῦ νεῶ πύλαις ἐγγίσας ἱκανὸν ἐκεῖσε χρόνον διέτριψε, προσδεχόμενος πότε ἂν ἐπιταχθεῖ τὴν εἴσοδον παρὰ τῶν ἀκριβοῦντων τὸ τῆς ὥρας καιρῶν τῶν ἱερῶν κατηχομενέων ἀνωθεν. Ἐξῆς δὲ τοῦ νεῶ καὶ μέλλων ἐπιβῆναι τοῦ ὀχήματος, ὁ μὲν ἵππος (ἦν δὲ οὗτος φανιστὸς καὶ Ἀράβιος) προσάγεται παρὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ ἐλκυσθεὶς, γίνεται δὲ τι τῶν ἀθήων καὶ ἀξίων θαύματος. Οὐ προσίεται ὁ ἵππος τὸν ἀναβάτην, ἀλλὰ φριμάσσων ὑφαιμος τὸ ὄμμα καὶ τὸ οὖς μετέωρος καὶ συχνὰ κόπτων τὸ δάπεδον καὶ τὰς ἐμπροσθίους ἀναβάλλων ὀπλὰς καὶ βύδην φερόμενος αὐτὸν ἀπεστρέφετο, ἀδοξῶν ὡς περ ἐπὶ τῶν νώτων ὀχεῖν καὶ κατ' αὐτοῦ ἀγριούμενος. Πολλάκις οὖν πρὸς τὸ ἵππευειν γενόμενον τὸν Ἀλέξιον ἀπεκρούσχετο, τὰς ἐμπροσθίους ἐνσεῖων χηλὰς καὶ τὰς ὀφεις ἐπιστρέφον ὀπίσω. Ὡς δὲ ποτε μετὰ πλείστα περιποπύσματα καὶ διομαλίσεις τοῦ αὐχένος ἔδοξεν ἠρεμήσειν καὶ παύσασθαι τῶν ἀγερώχων ἐκείνων ἐλβεῖων καὶ τῆς τῶν ποδῶν ἀερώσεως, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπ' αὐτὸν ἀνεπήδησε καὶ τῶν ἡνίων ἐλάβετο· ὁ δὲ ὡς περ ἠπατημένος, καὶ δεξάμενος ἀναβάτην ὃν οὐκ ἔβλεπεν, ἤτάκτει τε ὡς πρῶτον καὶ τοὺς πόδας ἀνίστη μετ' ἐξακούστων τῶν χρεμετίσεων·

οὐδ' ἔληξεν ἐκδακχυόμενος οὕτως, ἕως τὸ μὲν λιθόστρωτον στέφος ἐκ τῆς κεφαλῆς [P. 295] τοῦ βασιλέως εἰς γῆν κατήνεγκεν, ὡς καὶ τούτου διαθραυσθῆναι μέρη τινὰ, αὐτὸν δ' ἀπεσφαίρισεν. Ἴππου τοίνυν ἐτέρου προτενεχθέντος, οὐχὶ μεθ' ὑγιῶς ἐπωπτεύετο στεφανώματος, ὃ καὶ μὴ αἴσιον τῶν ἐσομένων ἔδοξε σύμβολον· μηδὲ γὰρ ἂν ἀδιαλώθητόν οἱ συντηρηθῆναι τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ τοῦ ὕψους ἀποπεσεῖν καὶ προσπαθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐναντίων κακῶς. Συνεπόμευσεν δὲ τῷ βασιλεῖ τῷδε ἔφιπποι καὶ οἱ δύο ἐπὶ θυγατράσι τούτῃ γαμβροὶ ὁ Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, καὶ ὁ πρὸς πατρὸς ἐκείνην θεῖος Ἰωάννης ὁ Δούκας, πεπαίτερος ὢν τὴν ἡλικίαν, ᾗ καὶ κατὰ τὴν πομπίαν ἐκείνην πρόοδον συνέβη τι τοιοῦτον παράλογον· μὴ γὰρ τινος διαταρξάντος τὴν κόλουρον ἡμίονον ἢ ἔποχος ἦν, τὸν σεβαστοκρατορικὸν ἀπεβάλετο στέφανον ἀνατραπέντα τῆς κορυφῆς καὶ αὐτομάτως καταπεσόντα εἰς ἔδαφος. Πρὸς ὅπερ οἱ μὲν θεώμενοι ἐξεβόησαν καὶ εἰς γέλων διεκινῆθησαν, τὴν ἐγκρυφιαζομένην τῷ στεφάνῳ πρότερον φαλάκραν ὡς πλησίφωτον σελίνην τότε κατωπτευκότες· ὁ δὲ Δούκας τὴν ἀνάγκην μετατιθεὶς εἰς τὸ εὐχαρὶ καὶ μελίχρον, ἄλλως τε κἀν τοῖς ἀβουλήτοις μὴ ἐτολίμως χολούμενος, ἔφερεν ὡς σύμμικτον ἡδονῆ παιδιᾶν τὴν τῶν πλείστων ἐπὶ τῷ γεγονότι διαχυσιν, γεγηθῶς ἐν μέρει καὶ αὐτὸς καὶ μηδαμῶς τὸν ἀγανακτοῦντα ὑποκρινόμενος.

Γ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἀγγελωνυμίαν παρωτάμε-

plorarent, et eam principatus mutationem brevi malorum fore principium augurarentur, Osiridis et Typhonis recordati, a quibus afflicta esset Ægyptus. Celeberrimum et maximum Dei Sapientiae templum ingressus ut de more inauguraretur et imperii insignia assumeret, primum fidei symbolum imperatorio colore tardius perscribit. Deinde ad Speciosam templi portam diutius commoratur, expectans, dum ingredi juberetur ab iis qui opportunam horam in eo loco, ubi catechumeni instituuntur, observabant. Templo egressus, cum sublimem equum Arabicum a protostratore adductum conscensurus esset, res memoratu digna accidit. Equus enim sessorem non admittit: sed oculis sanguine suffusis, auribus arrectis, crebro solum pulsans, et anterioribus unguis cum fremitu sublatis, eum **604** ferocissime aversatur, quasi tergo recipere dedignaretur. Atque ita sæpius in posteriores pedes arrectus et aversis oculis Alexium repellit. Ut autem post multos poppysmos et cervicis palpationes placatus et crebros illos gyros et calcitationes omissurus videbatur, imperator in eum insiliit et habenas prehendit. Is vero ut deceptus, sessore quem nollet recepto, æque ac prius ferocit, cum claro binnitu pedes attollit, nec prius importune saltare desistit quam gemmata corona capite ejus excussa et ex parte comminuta ipsum quoque dejecisset. Alio equo adducto, fracta corona inauspicatum omen visa est imperii cladum non expertis et imminentis ruinæ et noxæ hostilis. Comitabantur eum in equis duo generi, Contostephanus Andronicus et Isaacius Comnenus, et patruus ejus Joannes Ducas, vir provecta ætate, cui in ea pompa mirum quiddam accidit. Nam cum mula **605** ejus a nemine exterrita esset, corona sebastocratica sponte de ejus vertice humi cecidit. Unde populus calvitio ejus quod instar plenæ lunæ relucebat, nudato cum risu exclamavit. Ducas vero, qui etiam alioqui non facile rebus adversis commoveretur, necessitate in jocum et festivum ludum conversa, hilaritatem populi adeo non indigne tulit ut etiam una lætari videretur.

3. Imperator vero Angeli cognomento sive ut

humiliore repudiato, sive ut una cum fratre abolendo, Comnemus appellari voluit. Cum autem omnes putarent eum post declarationem, rebus pacatis, statim in armis fore nec urgentia duntaxat mala depulsurum, sed superiorum otiam temporum delicta fraterna correcturum, clades præsertim a Barbaris propterea illatas quod cis nemo restitisset aut rerum curam suscepisset, ille contra, ut jam votorum omnium et unici ac diuturni desiderii compos factus, corolla insignis ignavia scæe dedit, quasi non legitimam hominum curationem sortitus, sed deliciarum et otii facultatem esse imperium opinaretur. Igitur abjecta **606** rei publicæ cura, ut gubernator fluctibus defatigatus, in aureo vestitu se ostentabat; et apertis auribus omnium eorum petitionibus annuebat, quos adipiscendi imperii adjuutores habuerat, et utraque manu pecunia n ab Isaacio collectam profunde-
bat, non considerans cum quanta difficultate postea recolligenda esset et quam temere nunc dissiparetur. Cum igitur inetar palcarum aut æstivi pulveris celeriter disjecta et in ventres ignavos, quos ne norat quidem, insumpta esset, temere munificus imperator ipse tandem profusionem suam damnare cœpit, cum pecunia egeret. Ejus vero uxor, virili animo mulier et ab ipsa natura dicendi suavitate et lepore ornata, nec ad præsentia duntaxat optime administranda sed et ad futura providenda solertissima, aliis rebus teterrima pestis fuit. Neque nunc de exquisito ornatu et luxu regio loquor, neque de eo quod ingenii felicitate in mutando recepto statu et rebus novandis maritum superabat (nam hæc, etsi non decora mulieribus, reginis præsertim, tamen prætereunda censeo), sed de impudicitia probro atque infamia **607** qua maritum dehonestabat. Qui cum initio id dedecus scire et dissimulare ab omnibus putaretur, tamen ea facinora se ignorasse, postea cum publicata essent, declaravit, ut suo tempore narrabimus. Cum igitur imperatrix limites transiliret et superiorum Augustarum instituta contemneret, imperium plane in duos principatus est divisum. Neque enim imperator duntaxat quicquid erat libitum mandabat: sed illa etiam pari auctoritate, quæ visa erant, peragebat, imo aliquando pro sua libidine illius jussis intercedebat. Et cum maximæ legationes audiendæ erant, duo pretiosa solia conjungebantur, et illa marito cum magno splendore ac piccolo gemmis et perspicuis margaritis ornato assidebat, et torques pretiosissimos de collo suspendebat. Aliquando etiam in aliis palatiis se juncti per vices adorabantur, subditis ab imperatore ad illam salutandam transeuntibus et genua submissis flocculentibus. Nonnulli etiam imperatoris consanguinei, qui summos magistratus

Ανος Κομνηνός ἐπελέγετο, εἷς τὸ ἐπώνυμον ἀδοξῶν οἷα ὑφιζάνον πρὸς τὸ Κομνηνικὸν κλείσμα, εἴτε συναφαντῶν τῶ ἁμαίμονι καὶ τῆν ἐνείνου ἐπίκλησιν. Ἀπάντων δ' οἰομένων μετὰ τῆν ἀναγόμεναι αὐτίκα καὶ τῆν τῶν πραγμάτων ἰδέμεναι ὀπλιτεύοντα φανῆναι καὶ θυραυλοῦντα τὸν Ἀλέξιον, καὶ οὐχ ὅπως ἀντιστήσεται τοῖς ἐν χερσὶ δυσχερεῖσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερον ἡμαρτημένα πρὸς τοῦ κατηγνήτου μὴ ἂν ποτε ἀνασχέσθαι παροφθῆναι οἱ ὅπως οὖν ἀδιόρθωτα, καὶ μάλιστα ὅσα κακῶς ὑπὸ Βαρθάρων ἔπαθον μὴ τὸν ἀνθιστάμενον ἔχοντα μηδὲ τὸν ὑπεδῆ παθηνάμενον, ὁ δὲ πρὸς ἅπαν τοῦναντίον μεθῆροστο, καὶ ὡς τὸ ἀκρότατον ἔδῃ, τῶν ἐφετῶν εἰληφῶς καὶ πρὸς ὁ πάλαι τὸ πᾶν ἐπέτεινε πρόθυμον ἐφθακῶς, ἀνέπεσε στερετηφορήσας, ὡς εἶπερ οὐκ ἐπιστάσιαν ἔννομον ἀνθρώπων ἀλλ' εὐποριαν **B** χλιδῆς καὶ ἀνέσεως παροχῆν τῆν βασιλείαν φετο. Οὐκοῦν καὶ τῆν τῶν κοινῶν διοικήσιν παρεκίως, ὡς τὸ πηδάλιον ὁ κυβερνήτης ὅς ἀπείρηκε πρὸς τὰ κύματα, χρυσοφορῶν ἦν καὶ τῆν ἀκοῆν δλτην ἀναπεταννύς καὶ πᾶσαν ἔντευξιν χαριζόμενος τοῖς ἐκ τῆς μερίδος τῶν συναφασμένων αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἀφειδῶς ἀμφοτέραις ἀπῆντλει τὰ χρήματα ἀπρσυνέλεξεν Ἰσαάκιος, οὔτε τῆν ἐργώδη τούτων εἰσέπειτα συναγωγῆν σκοπούμενος οὐδὲ τῆν διακορηθίντων ἀπόκτησιν εὐλαβοῦμενος. Τῷ τοι διαφορηθίντων δίκην ἀχυρμιᾶς καὶ κατὰ θερινῆν κόνην ἐσκεδασμένων ταχέως πρὸς ἀργὰς γαστέρας ἄς οὐδ' ἦν ἐπιστάμενος, ὁ τῆ φιλοδωρίᾳ προσκειόμενος εἰκῆ αὐτοκράτωρ ἑαυτὸν τῆς ἀσωτίας ἐμέμφετο ὑστερον, ἦνίκα χρημάτων ἐχάτιζεν. Ἦν δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως τοῦδε ἀκοιτις τὸ μὲν ἐρόνημα καὶ λίαν ἀνδρωδῆς καὶ γλῶτταν αὐτοφῶς αὐγοῦσα σοφιστικῆν, χάρισι διτηνθισμένην καὶ περιθεομένην γλυκύτην, [P. 296] καὶ προγῶναι τὸ μέλλον ἰκανωτάτη, καὶ τὸ ἐνεστῶς ἀρίστως διοικήσιν ἐπισταμένη, τὰ δ' ἄλλα κακὸν διωλύγιον, οὐ φημι τὰς κοιμώσεως καὶ βασιλείας καθηδυσάθησιν. καὶ τὸ ἰσχυεῖν ὑπὲρ τὸν ὁμουνέτην εὐροία φύσεως μετενεγκεῖν τὰ καθεστῶτα καὶ μὴ ὄντα ἐπεξευρεῖν (ταῦτα γὰρ οὐ διὰ λόγου τῆ ἱστορίᾳ, κᾶν εἴεν γυναιξίν οὐχ ἀρμόδια, καὶ βασιλίσειας (44) οἰαισδῆ προσεγένετο), ἀλλ' ὅτι τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς ἀτιμάσασα εἰλκύζετο καὶ διεσπρίττετο καὶ εἰς ὄνειδος ἦν τῷ ταύτην ἀρμοσαμένην. Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰδέναι τὰ ἀτοποῦμενα παρὰ πᾶσιν ἐκρίνετο, τοῖς δ' ἀγνοοῦσι σχηματίζεσθαι **D** ἐξ ὧν δ' ὑστερον διεπιπράχει, ὅτε τὰ κατὰ τῆν σύνοικον γεγονᾶσιν ἔκπυστα, σαφῶς ὑπέδειξεν ὡς οὐδὲν τῶν τολμωμένων ἠπίστατο. Δηλώσει δὲ ταῦτα τὸ λέγειν κατὰ τὸν οἰκείον καιρόν. Τῆς τοῖνον βασιλίδος τοὺς ὄρους ὑπερβαινούσης καὶ τὰ ταῖς πρὶν ἀυγοῦσαις Ῥωμαίων ἔθιμα ἀδοξούσης, εἰς ὄνο ἀτεχνῶς ἀρχὰς ἡ βασιλεία διήρητο· οὐ γὰρ ὁ κρατῶν μόνον ὅποσα ἤρεῖτο διεκελεύετο, ἀλλὰ ταυτοδυνάμως τούτῳ κακείνη τὰ πρὸς βουλής διεπράττετο, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἀνέλυε πρὸς τὸ θυμῆρε

Hier. Wolfii notæ.

(14) Alter (A) de impudicitia, alter (B) de impudentia et immodestia in singultibus et ructibus videtur loqui. Nam barbara hæc non satis intelligo.

αὐτῇ μεταμειθούσα ἄπερ ἐδέδοκτο βασιλεῖ. Ἄλλὰ **A** καὶ πρεσβείας μεγίστης ἐθνῶν μελλούσης βασιλεῖ humeris tanquam mancipia subibant. ἐποπτάνεσθαι, θρόνοι συμφυῶς πολυτελεῖς παρετίθεντο, καὶ συνεδρεύουσα προσκάθητο λαμπρῶς δι- εσκευασμένη, λίθις τε καὶ μαργάραις διαφανέσι τὸ τυμπάνιον ἀναδίδουσα καὶ τὸν τράγγηλον ὀρμίσκουε πολυτίμοις διαλαμβάνουσα. Ἐνίστε δὲ κατ' ἄλλας βασιλείους οἰκοδομὰς διστάμενοι, καὶ ἀνὰ μέρος ἀμφότεροι προσφαινόμενοι, εἰς αὐτὸν ἐμέριζον τὸ ὑπῆκοον· ἢ καὶ πρώτως ἀπονεῖμαν βασιλεῖ προσ- κύνησιν, ἐκείθεν ἀπαῖρον πρὸς τὴν βασιλίδα μετεπορεύετο καὶ βαθυτέραν αὐτῇ παρεῖχε τοῦ γόνυτος σύγκαμψιν. Οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τῶν καθ' ἅμα βασιλεῖ ἐγγιζόντων, καὶ οἷς τὰ ὑπερήφανα τῶν ὀφφικίων ἐνέκειντο, τοὺς ὤμους ὡς θρανίδας ὑποβάλλοντες ἐπὶ τῶν λαμπρῶν καὶ μετεώρων θώκων τὴν βασιλίδα ἐνέφερον.

Ἄλλὰ οὐπω μῆνας τρεῖς παριπέσεισαν, καὶ φήμη τις πρόεισις ἀψευδῆς ἐκ Κιλικίων τινὰ ὀρμώ- μενον Ἀλέξιον τοῦνομα, τῷ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ὀνόματι ἐποχούμενον ὃν ὁ βασιλεὺς ἐγαίνετο Μανουήλ, τῷ τῆς πόλεως Ἀγκύρας σατραπέοντι προσ- ρηῆναι καὶ ὑπ' αὐτοῦ προσδεχθῆναι ὡς υἱὸν ἀληθῆ **B** τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, οὐχ ὅπως περατώσειεν αὐτῇ τὰ κατ' ἔφεσιν (ἦδει γὰρ κακείνος ὡς ὁ βασι- λεὺς Ἀλέξιος διὰ πνεύμονος ὑπ' Ἀνδρονίκου τὸν βίον κατέστρεψεν), ἀλλ' ἵν' ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων συνδιαπλέκοιτο πράγμασι τοῖς στασιασταῖς ἀντικαθ- ιστάμενος, καὶ αὐτὸς ἐντεῦθεν παρακερδαίνῃ τι, χρημάτων ὠνιον τὴν μετὰ Ῥωμαίων φιλίαν κτώ- μενος. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἔργον ταῦτα δὴ τὰ ἀγγέλματα ἐκδοθήκει, καὶ ὁ ψευδώνυμος οὗτος Ἀλέξιος τοῖς ὀμόροις τῇ Ἀγκύρᾳ Ῥωμαίοις πολιέμασιν ἐπεφύετο ἐνισχυόμενος παρὰ τοῦ Πέρσου καὶ κρατυνόμενος, στέλλεται τις ἐκτομίας ἢ τοῦπέκλητῃ Ἰονοπολίτῃς, ἄρτι [297] πρὸς βασιλέως παρακοιμώμενος τιμηθεῖς. Μτδέντι δὲ τοῦ Ολαδίου κατορθούοντος πρὸς τὴν ὑπό- θεσιν δεῖν, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ τῶν μετὰ τοῦ Πέρ- **C** σου σπονδῶν ἐπιμεληθῆναι, εἰδὼς ὡς οὕτω μάλιστα ῥαδίως καταγωνίσεται τὸν ὀνόματι ἐτέρου καὶ τού- του πάλαι τεθνεῶτος, ἐπερχόμενον αὐτῷ ἀντίπαλον. Πλὴν ὁ Πέρσης τῷ καιρῷ καταχρῶμενος οὐκ ἄλλως τὴν εἰρήνην ἐδέχετο, εἰ μὴ αὐτίκα δωρήσειαί οἱ βα- σιλεὺς ἄργυρίου κεντηνάρια πέντε κεκομμένα εἰς νόμισμα, ἐτήσιως δ' ἕκαστε τρεῖσιν ἐκ τούτων φιλο- τιμεῖται· καὶ Σηρικοῖς τεσσαράκοντα νήμασιν, ἄπερ ἐκ Θηβῶν ἐπταπόλων βασιλεῖ κεχορήγηται. Ἀφικώ- μενος οὖν κατὰ τὸ νόμισμα τὰ Μεγάλγεια πρὸς τῶν ἐκείσε βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται, πλὴν οὐχὶ καὶ γενναίαν τὴν κατὰ τοῦ ἀντιστάτου Ἀλεξίου σύνναρσιν εὔρισκεν, ἀλλ' ὡς βασιλεῖ Ῥω- μαίων αὐτῷ προσανέχοντες οὐδὲ τὸν Ψευδαλέξιον ἐκείνον φιλοφροσύνῃς εἶων ἐκτός, τούτῃ τε κἀκείνῳ **D** τὰ βλέμματα χριζόμενοι πρὸς ἐκτέρους ταῖς γνώμας ἐβόρεπον, μηδαμῶς ἐμφαίνοντες ὅτι προστρέ- πουσιν ἀτεχνῶς ὅθεν πικρὴ τῷ βουλομένῳ παρεῖ- χον κατανοεῖν ὡς ἀμφιβόλοισι ὄντες οὐδετέρῳ μὲν ἐκ τοῦ αὐτίκα προσκείσονται, κατὰ δὲ καιρὸν τῷ νικῶντι προσθήσονται. Ἄλλὰ κἀν ταῖς πρὸς βασιλέα ἐντεῦξέσιν ὑπεξείροντες τὸν Ἀλέξιον οὐδαμῶς ἔληγον. Πολλὰκις γοῦν ἔλεγον ὡς « Καὶ σὺ ἀγᾶσσιο ἂν τὸν ἄνδρα, εἰ θεάσαιο, δεσποτα βασιλεῦ. Οὕτω πυρσᾶς καὶ ἐκτενέτι κόμισις ἡγλάσται ὡς εἰ χρυ- σίου ἦσαν ἀποθρήνηματα. Οὕτως ἐστὶν εὐθλιεῖ, οὕτως ἰππότης ἀκράδαντος ὡς εἴπερ τῇ ἐφεστρίδι ἐμπεπερόντο. » Πρὸς δὲ ταῦτα τοῦ βασιλέως ἀνθυ-

608 Verum trimestri nondum elapso fama non fallax affertur, Cilicem quemdam assumpto Alexii filii Manuelis nomine ad Ancyrae urbis satrapam se contulisse, ab eoque ut verum Manuelis filium susceptum esse, non ut ejus postulatis annueret (noverat enim et ipse imperatorem Alexium ab Andronico strangulatum esse) sed ut imperator bellis distineretur, dum seditiosis resisteret, et ipse aliquid emolumenti inde perciperet, amicitia sua Romanis vendita. Postquam autem Pseudalexius iste Persarum opibus adjutus Ancyrae vicina Romana oppida populabatur, eunuchus quidam cognomento Eonopolita, nuper ab imperatore accubitoris dignitate ornatus, ad eum reprimendum mittitur. Qui cum rem male goreret, imperator ipsi sibi excoandum esso censuit, eademque opera de foedere Persico agendum, haud ignarus impostorem illum ea ratione facillime debellari posse. Verum Persa occasione usus pacificationem se nulla alia ratione admissurum affirmavit, nisi argenti signati centenarii quinque in primis et deinceps **609** quotannis terni, et quadragenae vestes sericæ, quæ Thebis Bœoticis imperatori pendii sole- rent, sibi donarentur. Ubi ad Melangia oppidum pervenit, ab illius loci incolis imperator Augustus solutatur, sed parum alacriter contra seditiosum adjuvatur; quamvis enim eum pro Romanorum imperatore colerent, tamen nec Pseudalexium plane contemnebant; et dum utrumque colunt, minime prae se ferunt utri prorsus sint addicti. Unde quivis conjicere poterat eos duabus sedere sellis, et in præsentia neuri opom laturos, sed per occasionem in partes victoris concessuros. Imo etiam quoties imperatorem adibant, Alexium extolere non desistebant, subinde inter- jicientes ipsi etiam miraculo eum fore, si videret ut rufo et promisso capillo esset ornatus, non secus ac si auri bractæa essent, ut esset procerus, ut robustus eques, quasi fibulis sellæ affixus. Ad quæ cum imperator aliquando respondisset Manuelis filium ab Andronico jam olim sublatum, eum vero qui nunc illius nomen usurpet erroneum esse et a Comnenia familia alienum, et ut ille viveret atque is **610** ipse esset qui arma inferret, se tamen meliore jure imperare, qui nunc sceptrum teneat, illi ejus oratione interpellata et ex tempore refutata responderunt: « Vides ergo, imperator, te quoque de illo dubitare, et mortem ejus incertam existimare? quare noli succensere iis qui ado-

lescentis miserentur, cui regnum precavitur debetur, quo tamen una cum patria per injuriam est privatus. » Itaque videns imperator se nihil sua presentia proficere, castellis præteritis, quorum alia ab Alexio dimovit alia incendit ut seditioso ad dicta, in urbem rediit, expeditione duobus mensibus terminata, et Ciliciæ rebus Manueli Cantacuzeno mandatis. Sed cum ne is quidem aperte illi bellum inferret, quamvis Persæ auxiliis subinde crescenti et a castellis Ancyrae finitimis omnibus aut saltem pluribus tributa exigenti, diuturnis utique malis Romanis affecturus ille fuit, nisi Deo nova hic quoque ratione nostri miserto, in castello Zungra noctu jugulatus a quodam fuisset. Sic fulguris instar subito et emicuit et evanuit, aut ut flatus vehemens ex antro Corycio erumpens, qui paulo post in partem Romani imperii conturbatam sævire desiit.

τῷ ἀντίρτη προσρέποντα, ἐπανόδου ἐμνήσατο, δυσὶ Κίλικια Ἀλέξιον ἐπιτρέψας τῷ Καντακουζηνῷ Μανουήλ. Πλὴν οὐδ' οὗτος ἐξήνεγκε πόλεμον κατ' αὐτοῦ προφανῆ, καίπερ ἐμπλατυνομένου αἰεὶ τῇ ἐπικουρῇ τοῦ Πέρσου, καὶ τῶν [P. 298] περὶ τὴν Ἀγκυρην φρουρῶν φορολογουῦντος τὰ πάντα ἢ τὰ πλείονα. Ἦν δ' ἄν καὶ οὗτος ἐπὶ μακρὸν ἀμύχανον Ῥωμαίους κακόν, εἰ μὴ Θεὸς κενταῦθα φανείας καινουργὸς τὰ Ῥωμαίων ὤκτειρε πράγματα· τὸ γὰρ φρουρίον εἰσιῶν ὁ Τζούγγρα κατονομάζεται, νυκτὸς ἀποσφάττεται μαχαίρα παρὰ τινος. Οὕτω μὲν οὖν καὶ οὗτος ἤφάντωται, κατὰ τάχος ἀστραπῆς διαίξας καὶ πάλιν ἀποκρυβεῖς ἢ γούν ὡς ἐκ Κιλικίου Κωρυκίου πνεῦμα βίαιον διεκπνεύσας καὶ μέρος τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους διακυρήσας,

Hoc malum e vestigio aliud pessimum est consecutum; et cum 611 exaruisse visum esset, instar lethiferi aconiti refluuit. Nam Comnenus Isaacius, a quo vastatam esse Cyprum supra memoravimus, captus quidem fuit a rege Angliæ in Palæstinam navigante, et pro verberone servo cuidam populari ejus donatus, fama ubique sparsa malum hominem male periisse. Sed ut res postea declaravit, sola fama mortuus revixit, et vinculis et carcere (quod utinam factum non esset) liberata pristinam imperii cupiditatem renovat. Qui cum imperatricis Euphrosynæ impulsu, quam propinqua cognatione attingebat, crebris Alexii litteris revocaretur, illam conditionem cum indignatione prorsus respuebat, se imperare, non parere didicisse, et ducem, non militem agere novisse affirmans. Proinde frequentes litteras ad Asianos proceres mittit, quæ nihil non vetitum suadebant, nihil non obtemperantibus promittebant, si quo modo imperii titulum consequeretur. Verum ut olim ea sectabatur quæ assequi non poterat, et ea frustra moliebatur quæ in falis non erant, ita tum etiam irritos conatus ejus eventus 612 coarguit. Neque enim Persa postulatis ejus annuit (cupiebat autem eum Romanis bellum inferentem cum omnibus copiis suis sequi, et ejus jussis omnibus obtemperare), neque quisquam eorum ad quos clam scribebat benignas aures ei præbuit. Quis enim bellum sanguinariam paulo post in faciem invasuram et laceraturam sequeretur? aut cum venenato serpente amicitiam constitueret, qui, sive amplectere, lethale virus evomeret, sive in sinu foveres

Α πνευγκόντος ποτὲ ὡς ὁ τοῦ αὐτοκράτορος υἱὸς Μανουήλ πάλαι ἀπέβλεψεν θανάτῳ ᾧ δὴ πρὸς Ἀνδρονίκου καταδεδίναστο, ὁ δὲ νῦν προσίων οὗτος πλάνος ἐστὶ καὶ τοῦ τῶν Κομνηνῶν γένους ἀλλότριος, εἰ δ' ἐκεῖνον δολῆ τις ζῆν καὶ τούτον εἶναι τὸν ἐπιόντα, ἀλλ' αὐτὸς ἄρχειν δὴ ποῦθεν δικαιοτέρος ὁ καὶ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα χειρίζων νυνί, ἐπελάθοντο τῶν λόγων οἱ ἀκρωόμενοι, καὶ ἀπ' αὐτῶν πορισόμενοι τὴν ἀντίθεσιν « Δράς » ἔλεγον, « βασιλεῦ, ὡς ἄρ' ἀμνηγοεῖς καὶ σὺ περὶ τοῦ παιδός, καὶ τὸν ἐκεῖνου θάνατον ἀμφήριστον ἤγησαι; Μὴ οὖν χαλέπαινε τοῖς τὸν νεανίαν οἰκτεῖρουσιν ἐκ μὲν τριγωνίας τὴν βασιλείαν ἐς αὐτὸν καταβαίνουσαν ἔχοντα, ἀρχῆς δ' ὁμοῦ καὶ πατρίδος παρὰ δίκην ἀποπλαζόμενον. » Ἰδὼν τοίνυν ὁ βασιλεὺς ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ, καὶ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ παρουσίαν ἐπ' οὐδενὶ κερδαλέῳ κατανώων γίνεσθαι, τὰ φρούρια παρελθὼν, καὶ ἅ μὲν τούτων ἀποστήσας σοῦ Ἀλεξίου, ἅ δὲ πυρὶ παραδούς ὡς τὴν ἐκστρατεῖαν περιγράψας μῆσι καὶ τὰ κατὰ τὸν

μετὰ βραχὺ διεκφυθηθεὶς ἐπαύσατο τῆς σφοδρότητος.

Ἐπὶ δὲ τῷ κακῷ τούτῳ παρὰ πόδας ἑταρον ἐπεισέφορησε χειρίστον, ἢ μᾶλλον δόξαν πρὸς κερὸν ὑποβρέυεται πάλιν ἀνέβλαστε κατὰ κώνειον φθοροποιόν, ὁ Κομνηνὸς οὗτος Ἰσαάκιος, ὃς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν βιβλίοις ἐβρέθη μοι ὅτι ἐγκρατὴς ἄμα καὶ ὀλετήρ τῆς τῶν Κυπρίων νήσου γινόμενος ἐλάω μὲν πρὸς τοῦ βῆγγος Ἰγγλινίας ἐς Παλαιστίνην ἀφικνουμένου διαποντίου, καὶ ὡς δούλος μαστιγίας τινὲ τῶν ὁμοφύλων ἐκείνων ἀποκεχάριστο. Καὶ ἦν ἀπανταχῇ διαδόσιμος ὡς κτετέστρεψε τὸν βίον κελῶς ὁ καλὸς ἐφήμη δ', ὡς δέδεικται ὕστερον, μὴ ἀποθνήσκου καὶ δεσμῶν ἀπαλλαγῆς καὶ φρουρᾶς ἀπολυθεῖς, ὡς μὴ ὠφέλε, τὸν παλαιὸν ἀναθάλπει τῆς τυραννίδος ἔρωτα. Ἀνεκαλεῖτο μὲν οὖν πρὸς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου διὰ γραμμμάτων συχνῶν, ἐνταυτοῦ αὐτὸν εἰς τοῦτο τῆς βασιλίδος Εὐφροσύνης δ' ἦν ἐκ συγγενείας ἐγγύτητα εἶχεν αὕτη πρὸς Ἰσαάκιον. Ὁ δὲ ἀπεδυσπέτει καὶ πρὸς μόνης ἠγανάκτηι τῶν ἐπιστελλομένων ἐνέχησιν, βασιλευσιν, οὐ μὴν βασιλεύεσθαι λέγων εἰδέναι, καὶ ἄλλων ἐξηγεῖσθαι, ἢ γούν ἑτέροις πείθεσθαι. Συχνὰ τοίνυν γράμματα συνετίθει πρὸς τοὺς τῆς Ἀσιατικῆς γῆς πρωτεύοντας, τί μὲν τῶν ἀπειρημένων οὐκ εἰσηγούμενα, τί δὲ τῶν καθεστῶτων οὐχὶ κινουῦντα, καὶ πάντα τοῖς πειθομένοις βραβεύοντα, εἰ πως τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος ἐπιτεύξεται. Ἀλλὰ καὶ πρώην διώκων ἦν τὰ ἀκίχητα, καὶ ἅ μὴ Θεὸς βεβούλευται, διακενῆς μηχανώμενος· καὶ τότε ὁμοίως ἠλέγητο μίτην διατεχνώμενος τὰ ἀνήγνυτα. Οὕτε γὰρ αὐτῷ προσέσχεν ὁ Πέρσης ὡσπερ ἡμίρετο (ἐγγλίχτο δὴ μὲθ' ὀλης τῆς οἰκείας ἰσχύος ἔπεισθαι οἱ κατὰ Ῥωμαίων στρατεύοντι, καὶ πάνθ' ὀπόσα ἐπιτάττειν ἔχει ποιεῖν), οὔτε οἷς ἐπέστελλε κρύβδην οὐς τις ὑπέσχετο

εβεικτον, ἀλλὰ πάντες ὡς ἀσπίδες οἷς ἐπῆδε τὰς ἀκοὰς ἐπέφραττον. Τίς γὰρ ἂν θηρίῳ κατηκολούθησεν αἰμοδόρῳ, μετ' οὐ πολὺ ταῖς ὄψεσιν ἐμπηδῆσοντί τε καὶ ἀναίρησοντι; ἢ μετ' ὄψεως ἰοδόλου φιλίαν συνέθετο, κἄν προσπλέκοιτό τις αὐτῷ, τὸν ἰὸν ἐξεμοῦντος θανάσιμον, κἄν ἐν κόλπῳ διαθάλη, ὀλίθρια δάκνοντος; Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὗτος κατὰ θεῖον ἐξέβρῃξε μετὰ βραχὺ τὸ ψυχίδιον καὶ τοῖς λοιποῖς προσετέθη ἀμέσως ποιεῖν ἅ καινοποιεῖ πολλάκις σωτήρια. Ἦδετο δὲ μηδὲ φυσικῶ θανάτῳ δαμῆναι τὸν ἀλιτήριον ἀλλὰ φαρμάκῳ [P. 299] ἀπολωλέναι κυλικοφορηθέντι παρὰ τινος μεγάλῳς δώροισ ἐπιβρῶσθέντος πρὸς τούργον ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ.

δ. Ἐπὶ πᾶσι δ' οἷς Ἀλέξιος ἐπειράτατο βασιλεύσας, εἴ πως σπείσαιο Βλάχοις, καὶ πρέσβεις πέπομφε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἀσάν. Ἐπέρανε δ' οὐδ' ὄλιγος τὴν εἰρήνην καὶ τὰς σπονδὰς, οἷα τῶν ἀνδρῶν τούτων ὑπερόγκους τὰς ἀποκρίσεις ποιησαμένων κἀκεῖνα προσθεμένων ὑπὲρ εἰρήνης ἢ Ῥωμαίοις ἀδύνατά τε καὶ ἄτιμα δῆπουθεν ἦν. Ἀμέλει τοι τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἔω διατρίβοντος προσβάλλουσι τοῖς περὶ τὰς Σέρβας Βουλγαρικοῖς θέμασι, καὶ τὸ αὐλιζόμενον ἐκεῖσε Ῥωμαϊκὸν σύνταγμα ἤττηκότες ἄλλους τε πλείστους κακῶς εἰργάσαντο, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν εἶλον ζωγρίαν τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον, ὃς ἀρχηγεῖν Ῥωμαίοις προὔβεβλητο. Κρατοῦσι δὲ καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐκεῖθι φρουρίων, καὶ αὐτὰ μὲν εἰς τὸ ἐπικρατὲς ἠσφαλίσαντο, αὐτοὶ δ' ἐπανῆκον οἴκαδε λείαν ἐληλακότες οὐ σταθμητήν. Βασιλεὺς δὲ μὴ καὶ μετέπειτα τοιοῦτόν τι διαπραχθεῖη προμηθεύμενος, μεθ' ἱκανῆς ἐξέπεμφε στρατιᾶς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρὸν Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα, ὅτε δὴ καὶ Ἀσάν πρὸς τοὺς εἰσάγοντας παραίνεσιν Βλάχους μηκέτι τὰς κατὰ Ῥωμαίων ἐπιλεύσεις μετὰ θερμότητος τίθεσθαι, μεμνησθαι δὲ καὶ μεθόδων στρατηγικῶν (ἄρχειν γὰρ, ὡς πυθνόνονται, ἄνδρα πολεμικὸν καὶ λίαν τοῦ ἀδελφοῦ προφερέστερον), μετὰ κόμπου ἀπεκρίνατο μὴ δεῖν αἰετὶ ταῖς φήμῃς ἐπικλίνειν τὸ οὖς, μήτε δ' ὄν ἀνδρείον αὐτῆ διαθρυλεῖ, ὡς ἤδη καὶ τοιοῦτον ὄντα τοῦτον κατεπτηχέναι, οὐθ' ὄν διέξεισι δειλὸν καὶ ἀνάγκη, πρὸ τῆς πείρα ἀθερλίξειν καὶ ἀποστρέψασθαι, ἀλλὰ τὴν μὲν φήμην μὴ πᾶμπαν ἀποστρέψασθαι, ὅτι μὴδ' ἐς ἅπαν ἀπόλλυται, καὶ μάλιστα ἦν πλείεστοι λαοὶ φημιζουσιν, ἐπάγειν δ' ὡς λίθον Μαγνησσαν τὰς πράξεις τῶν ἐνδιαβαλλομένων εἴτε μὴ κροτουμένων παρ' αὐτῆς ἀνδρῶν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἰζάνειν τῶν φημιζομένων δικαστήν, καὶ οὕτω προσέειπαι τὴν φήμην ὡς κληθῆ ἢ γοῦν μύροισ ἀλείφειν ὡς ψευδῆ καὶ ἄλλοθι ποῦ ἀφιέναι πέτεσθαι. « Τὰ γὰρ ὅσα οὐκ οἶδε τὰ δρώμενα, ἀλλὰ γλώττης ὄχλον εἰσοικιζόμενα φύλακές εἰσιν ἄλλοτρίων, καὶ τούτων ἐναντίων πολλάκις ἐνηχημάτων, Ἀσφαλῆς δὲ ἐστὶ τῶν γινομένων δικαιοτήτης ὕψαλμος, καὶ μάρτυς ὧν τεθέσται ἀπαραλόγιστος, οὐχ ἐτέρωθεν ἐσχεομένην ἔχων τὴν πίστιν ὡς τὴν τῶν λεγομένων εἰς ἐνοίκησιν ἀκοήν. Μὴ οὖν δὴ καὶ ὑμεῖς ὁροεῖσθε ὡς ὁ νῦν Ῥωμαίων βασιλεὺς γενναῖος ὑπὸ φήμης κηρύττεται, ἀλλ' εἰ τοιοῦτός ἐστιν ὁποῖος ἄδεται χρεῶν σκέψασθαι. Ὅδηγός δὲ ὑμῖν εἰς τοῦτο ἔστω βίος ὁ πρότερος, καὶ καθηγητής ἀκριβῆς τοῦ ἀνδρὸς καθιστάσθω. Ἄταρ εἰ φι-

A pestiferos dentes infigeret? Enimvero et hic paulo post mortuus ad cæteros tyrannos Dei nutu sublatus abiit, mirabilior quidem, sed non sine instrumentis salutem afferre soliti. Ferebatur autem non naturaliter sed veneno per pincernam magnis largitionibus ab ipso imperatore corruptum propinato interiisse.

τυράννοισ οὓς χεῖρ Κυρίου ἠφάνισε, κἄν οὐκ εἴωθεν τὸν ἀλιτήριον ἀλλὰ φαρμάκῳ [P. 299] ἀπολωλέναι κυλικοφορηθέντι παρὰ τινος μεγάλῳς δώροισ ἐπιβρῶσθέντος πρὸς τούργον ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ.

4. Cæterum Alexius politus imperio, missis ad Petrum et Asanem legatis, pacem cum Blachis facere studuit. Sed frustra is conatus fuit ob superbum et ferox Barbarorum responsum et condiciones Romanis inhonestas et intolerabiles. Dum autem imperator in Oriente versatur, in Bulgaricum agrum juxta Serras incursione facta, victaque 613 legione Romana, tum alios plurimos male tractarunt, tum ipsum Ducam Alexium Aspietem ceperunt, multaque castella expugnarunt; quibus firmatis cum innumerabili præda domum redierunt. Imperator vero ut caveret ne quid simile in posterum accideret, Isaacium sebastocratores generum suum cum justis copiis ablegat. Qua de causa cum Blachia quibusdam monerentur ne temere et confidenter in Romanos irruerent, sed militaris etiam solertiæ et doli meminissent (nam audire se imperare virum bellicorum et fratre longo præstantiorem), Asan insolenter respondit non semper famæ præbendas esse aures, nec si quem ea pro forti celebret, cum statim ut talem esse formidandum; nec si quis pro timido et ignavo traducatur, spernendum et rejiciendum esse: sed famam ut non omnino vanam, præsertim tam celebrem, non quidem plane contemnendam, sed ad res gestas eorum qui vel bene audiant tanquam ad Lydium lapidem exigendam, sæpe etiam oculo judicium permittendum, et sic eam vel ut veram probandam vel ut falsam repudiandam. Aures enim non videre ipsam rem, alienarum linguarum 614 et sæpe adversarum strepitum conservare. Visum vero certum esse rerum arbitrum; et pluris esse, ut ait comicus, unum oculatum testem quam auritos decem, qui non alieno testimonio, sed suo experimento nitatur. Non igitur eos moveri oportere, quod hic Romanorum imperator vir fortis perhibeatur: sed an talis sit, ex ante acta ejus vita conjecturam capiendam. Quam si accuratius intueantur, nihil unquam ab eo esse gestum laude dignum. Neque enim bellis et præliis pro Romana re publica gestis interfuisse, neque una cum fratre labores et pericula adisse, quod ipse quidem sciret, qui hostilem agrum perpetuo infestaret et victorias, victoriis triumphos triumphis cumularit. Neque illi purpuram et diadema laborum præmium esse data, sed fortunæ ludibrio contigisse. « Is ergo qui nunquam in pugna visus sit, qui non voce, non manu, non consilio res Mysorum unquam labefecerit, qua ratione subito mutatus sit

in contrarium, plane non intelligo. Ut autem, inquit, virum illum, **615** quantum licet similitudine depingam et genus ejus declarem, videtis fila diversi coloris, etsi non diversæ telæ, de hasta mea pendentia? Hæc una eademque materia constant, ab uno textore confecta sunt. Sed quia coloribus discrepant, ex alia materia et ab alio artifice confecta putantur, cum res aliter sese habeat. Eodem modo Isuacius et Alexius fratres, quorum altor imperio dejectus est, alter purpura et diademate insignis conspicitur, eandem patrem habuerunt, eodem utero sunt editi, eadem terra nati, omnia eadem sunt consecuti, quamvis Alexius sit natu major. Quare, mea quidem sententia, nec in re militari quidquam inter eos intererit; jamque re ipsa omnes cognoscemus. Itaque rationem belli pristinam sequendam esse nobis affirmo, cum iisdem arma inforanda sint quos prius oppugnavimus, ne deterioribus dicam. Nam Romanorum animi crebris cladibus fracti et enervati sunt, et crebro a nobis in fugam versi ne semel quidem vires suas recuperare potuerunt. Nec illud prætereundum, eos iram Dei contra se concitasse, Isaacio, cujus opera gravi Andronici tyrannide liberati fuere, legitimo imperio pulso. Nam qui servatores suos ita tractarunt, primo quoque tempore ab inimicis **616** ut homines perhidi occiduntur. »Hujusmodi sententiis Barbarus suorum animis excitatis, provincias juxta Strymonem et Amphipolim majore sævitia invasit. Cum autem Sebastocrator, homo adolescens et recenti clade Blachorum elatus, hostes Serranum agrum incursare audivisset, non prius exploratis eorum viribus, statim signo tuba dato, primus in armis equo conscenso hastam in hostes vibravit, quasi ad paratam cervorum venationem aut ludicrum aliquod exiret. Cum igitur laxis habenis circiter triginta stadia processisset, et equitatum et peditatum ita fatigavit ut pugnae tempore inutiles essent. Ut propius hostium castra ventum est, maxima et potissima pars copiarum Asanis in insidias distributa est. Quo stratagemate et dolo Isaacius non animadverso, ceria spe victoriae concepta insano impetu eos invasit. Cum autem illi ex insidiis surrexissent, ut mediis cassibus irrotitatus, multis suorum amissis tandem et ipse a Scythis capitur. Unde Barbari ad incursiones et rapinas more leonum in armenta irruentium animosiores facti sunt, quippe cum nemo Romanorum eis occurrere **617** auderet, sed omnes territi laxis habenis in urbem Serras confugerent, qui in illa clade non occubuerant. Scythia vero Sebastocratorem a se captum quovis modo celare conatus est, ne id Asan rescisceret, spe maxime pecuniæ ejus redimendi causa accipiendæ concepta, si hominem in Scythiam abducere liceret. Sed cum fama captum esse ducem hostium vulgasset, inquisitione diligenti compertus ad Asanem perducitur.

ὡστε σταδίους τριάκοντα τό τε ἵππικὸν ἀποκναῖσαι προσβολῆς, καὶ τὸ πεζικὸν ἐκλυθὲν ἐς οὐδὲν γέγονε.

A λοκρινήσετε, οὐκ ἂν ἐφ' ὅτι οὖν εὐδοκιμηκότα εἰσεσθε τούτον· οὔτε γὰρ πολέμοις ὠμίλησε καὶ κινδύνοις ὑπὲρ Ῥωμαίων παρενεβλήθη συστρατευόμενος καὶ συγκάμων τῶ ἀδελφῶ, ὅσα γε αὐτὸς ἴσχυι κείρων ἀεὶ καὶ [P. 300] κατατρέχων τὴν πολέμιαν καὶ νίκαις ἐπὶ νίκαις ἀναιρούμενος καὶ τροπαίοις ἐπισποιδάζων τὰ τρόπαια, οὔτε μὴν μισθὸν καμμάτων τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸν βασίλειον εἴληχε στέφανον, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ἔργων ὑπέδειξε, τύχης ἀγνώμονος πέπτευμα τὰ σκήπτρα παρείληπται. Οὗτος τοίνυν, ὅς οὐ τεθέεται μοι μαχόμενος οὐδὲ φωνῆ καὶ χειρὶ καὶ βουλῇ τὰ Μουσῶν παραλυπήσας ἐνόησε, ὅπως ἐξαίφνης εἰς ἅπαν τὸναντίον μεταπεποιήσεται, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω καὶ συνιδεῖν. Ἴνα δὲ καὶ δ' ὑποδείγματός, καθ' ὅσον ἔξεστι, τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα τούτον καὶ τὸ λοιπὸν αὐτῷ γένος διασαφήσασμαι, ὁρᾶτε τὰ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ δόξατους ἀπειωρούμενα καὶ ἀνεμούμενα διάφορα ταῖς χροιαῖς, εἰ καὶ μὴ ταῖς ὑφαῖς, νήματα. Ταῦτα μίᾳ μὲν προσεγγλυθὲν ὕλης, καὶ εἰς ὑφάντης αὐτὰ ἐμυρῶσατο· τοῖς δὲ χρώμασι διαλλάττοντα δεστένα· δοκοῦσι καὶ κατὰ τὸ τὸ τοῦ εἶναι ποιητικὸν αἴτιον. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Ἰσαάκιος οὖν καὶ Ἀλέξιος οἱ ὁμαίμονες, ὧν ὁ μὲν τῆς βασιλείας ἦδη καθήρηται, ὁ δὲ τῆθεννοφορεῖ νῦν καὶ διδοεῖται ἀρχικῶν στεφανώματι, ἓνα τοκέα ἔσχον, τῆς αὐτῆς νεδύος ἐξώλισθον, κατὰ τὴν αὐτὴν γεγέννηται γῆν, τὰ πᾶνθ' ὁμοία ἐκλήρωσαντο, κἄν ἄτερος τούτων Ἀλέξιος τῷ χρόνῳ προήκων ἐώραται. Ὅθεν οὐδὲ κατὰ τοὺς πολέμους διαφέροιν ἂν, ὡς ἐμοίγε γοῦν δοκεῖ, καὶ ὡς ἐν πείρᾳ πάντες γνωσόμεθα. Χρῆναι τοίνυν φημί μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ προτέρας προθίσειος καὶ πάλιν τῶν κατὰ πόλεμον ἄπεισθαι, εἰδότες ὡς οἷς καὶ πρότερον ἐξ ἐναντίας μοίρας καὶ νῦν στηρόμεθα, ἵνα μὴ καὶ χεῖροσιν εἴποιμι ἀφροῶν μὲν καὶ πρὸς τὸ καταβεβλημένον καὶ ἀτονώτερον ἦδη φρονήμα τῶν Ῥωμαίων, οἱ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν τροποθέντες οὐδ' ἅπαξ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναλαθεῖν ἐσχέκασι πράγματα, ἐννοῶν δὲ καὶ ἦν θεόθεν ἐπισπᾶσαντο οἷδε μῆνιν, τὸν αὐτοὺς βαρείας τυραννίδος ἀπὸ λαχότα Ἰσαάκιον βασιλείας ἐννόμου καθηρηκότες· οἱ γὰρ οὕτω κατὰ τῶν σεσωκότων ὀπλιστέμοι οὐκ ἂν φοβήνοιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὡς παράσπονδοι ἀναιρούμενοι. » Τοιαύταις γνώμαις ὁ βάρβαρος τὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀναστῆσας φρονήματα μετὰ κόμπου μερίζονος ἐπήει κατὰ τῶν περὶ Στρυμόνα τε καὶ Ἀμφίπολιν ἐπαρχιῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῖς Σέρβαις ἐμβαλεῖν Ἰσαάκιῳ ἔκρουσται τῷ σεβαστοκράτορι, νέος ὧν οὗτος καὶ προσεχεῖ τινι τῶν Βλάχων ἐπαρθεῖς παταίσματι, μὴ προξετάσας τὴν τῶν πολέμιων δύναμιν, τῇ δ' ἀκοῇ συνάψας τὴν κατ' αὐτῶν ἐξώρησιν, ἀνίστησί τε παραχρῆμα τὴν στρατιάν τῆς σάλπιγγος ἐνδούσης τὸ σύνθημα, καὶ τὸν πολεμιστήριον ἵππον πρῶτος ἀναβάς καὶ θωρακισάμενος κατ' ἐπιγωλήν, οὐχὶ βιάδην, τὸ δόρυ κατὰ τῶν ἀντιπάλων τιταίνων ἔξεισιν ὡς εἴπερ ἐλάφῶν αὐτῷ κυνηγέσιον προηυτρέπιστο ἢ θηρευτικὰ ἐκεῖ που θούρματα προητοίμαστο. Διελθὼν οὖν ἀνέτηρ ρυτήρ πεπολήκεν, ὡς ἀχρεῖον εἶναι κατὰ τὴν ὥραν τῆς

να: μετέπειτα χρήσιμον. Ὡς δὲ ἤγγισεν ἔνθα παρενέβαλε [P. 301] τὸ πολέμιον, τοῦ μὲν Ἀσάν τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον στράτευμα εἰς ἐνέδρας καὶ λόχους διαμερίζεται, ὁ δ' Ἰσαάκιος μὴ τὸ στρατήγημα τοῦτο καὶ τὸν δόλον κατανοήσας, ὡς ἠττήσων καὶ τροπωτόμενος βακχευτικῶς ἐπήλθεν ὀρμήματι· διὸ καὶ τῶν ἐν τοῖς λόχοις ἐπιθεμένων, ὡς ἐν μέσοις συσχεθεῖς ἄρκυσι, πολλοὺς μὲν ἀπέβαλε τῶν ἰδίων, τέλος δὲ καὶ αὐτὸς ἐάλω ζωγρίας ὑπὸ Σκυθῶν, Ἐκ δὲ τούτων συμβέβηκεν ὡς ἐν κτήνεσι λέοντα πρὸς τὰς ἐπελεύσεις ἀδεσπιάτως καὶ τὰς προνομᾶς τὸν βάρβαρον ἐφορμᾶν, οἷα μηδενὸς ἀντεξίοντος ἔτι ἐκ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ πάντων ἀποδειλιασάντων καὶ τῇ πόλει ταῖς Σέρβραις μετ' ἀνέτων ἡνιῶν εἰσρύντων, ὅσοι: τέως μὴ ξίφους ὤφθησαν πάρεργον ἐν τῇ συμβουλῇ. Ὁ δὲ συνειληφῶς τὸν σεβαστοκράτορα Σκύθης παντοίως αὐτὸν περιέκρουπεν, ὡς εἴη ἀφώρατος τῷ Ἀσάν, ὑποσαινόμενος ἐλπίζει μὴ τινῶν ἐνδεεστέρας, ὡς εἰ τοῦς Βλάχους διελθὼν εἰς τὰ οἰκεία ἤδη τοῦτον ἀπενέγκει, πλεῖστα ἂν αὐτῷ καθόητο λῦτρα ὁ βασιλεὺς. Τῆς δὲ φήμης κατειπούσης συλληφθῆναι τὸν στρατηλάτην, ἐπιμελοῦς γεγεννημένης ἐρέυνης δῆλος γίνεται καὶ τῷ Ἀσάν ἐμφανίζεται.

ε'. Καὶ τῆδε μὲν ἀπέβη ταῦτα· τότε δὲ καὶ τῶν δόρυαλιῶτων τις ἱερέων, εἰς τὸν Αἴμον αἰχμαλώτως ἀπαγόμενος, δεῖται τοῦ Ἀσάν ἀφεθῆναι, ὃ ὁμοφωνίας ὡς ἔδρις τῆς τῶν Βλάχων φωνῆς εἰς ἔλεον αὐτὸν ἐκκαλούμενος. Ὁ δ' ἀνανεύσας ἔφατο μηδέποτε προθέσθαι Ῥωμαίους ἀπολύειν, ἀλλ' ἀπολλύειν, τοῦτο γὰρ καὶ Θεὸν βούλεσθαι. Πρὸς δ' τὸν θύτην λέγεται ἀνομπενεγκεῖν, στενάξαντα βύθιον καὶ δακρύοις τὰ ὄμματα τέγγοντα, μὴ δ' αὐτῷ Θεὸν ὑπολείπεσθαι οἰκτίρμονα ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιήσασθαι ἔλεος μετὰ πένητος ἀνδρὸς διὰ ἱεροσύνης Θεῷ παρασιάζοντος, ἐγγὺς δὲ οἱ παρεστάναι καὶ τὸ τῆς ζωῆς τέρας, καὶ τοῦτο μὴ ὡς ἐν μαλακῶ ὕπνῳ τῷ φυσικῶ μόνῳ ἐπελευσόμενον, ἀλλ' ὡς ἐῴθε τὰ πλεῖστα τοῖς σφάττειν ἐν μαχαίρᾳ προτιθεμένοις. Καὶ οὐ διεπέτε τοῦ θυηπόλου τὸ πρόβλημα· μικρῶ γὰρ ὕστερον εἰς τὴν Μυσίαν ἐπανηκῶς παρὰ τινος τῶν οἰκείων διαχειρίζεται. Ἦν δὲ ὁ τρόπος οὗτος τῆς αὐτοῦ ἀναίρεσεως. Ἀνὴρ τις ὁμοφυῆς αὐτῷ καὶ ὁμότροπος καὶ ᾧ πᾶν προσέδλεπεν ἡμέρον (Ἰδαγκὸς ὄνομα τῷδε· σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Ἰωάννην), τῇ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κασιγνήτῳ λῶθρα συνήρχετο. Πυθόμενος οὖν τὰ τῆς μίσεως ἐκεῖνος τὰ μὲν πρῶτα εἰς εὐθύνας ἦγε τὴν ὁμευέτιν, καὶ θανάτου ἐτίμα τὴν ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις παρασιώπησιν· ὡς δ' ἄλλοις τε αὐτὸν ἢ γυνὴ λόγοις τοῦ φρονίου κατηγόναζε βλέμματος καὶ ὀρμήματος, ἀλλὰ δὴ καὶ τῷ προσάγειν ὕστερον ὡς εἰκαίως χολᾶ κατ' αὐτῆς, ἀκριδῶς γὰρ κακείνον τὰ περὶ τὴν μίξιν ταυτηνὶ συνειδέναι, τὸν κατὰ τῆς ὁμολέκτρου χόλον εἰς Ἰδαγκὸν μετατίθησι, καὶ δὴ μεταπέμπεται τὸν ἀνδρα τῶν νυκτῶν ἄωρι, μὴδὲν καθυφεῖς τῆς ὀρμῆς. Ὁ δὲ τὸ τῆς χρείας ἔξωρον οὐκ ἀναίτιον καὶ ἀνεύθυνον οἰθεῖς ἐς τὴν αὔριον τὴν ἀφίξιν ὑπερτίθηται. [P. 302] Ἐκεῖνου δ' αὖ πάλιν ἐγκειμένου καὶ μὴ φέρειν ἔχοντος τὴν βρασιάνην ὡς παρόρασιν, κοινούται τοῖς καθ' αἴμα καὶ φίλοις τὸ ποιητέον ὁ Ἰδαγκὸς, εἰς νοῦν ὀψέ ποτε βαλῶν τὸ τῆς ἀφίξεως αἴτιον. Οἱ δ' ὑποτιθέσσι τούτῳ τὴν προτενή περιζώσασθαι μαχαίραν, καὶ τούτην τῷ ἱματίῳ ἐνθάψαντα εἰσελεθεῖν, καὶ τοῦ μὲν Ἀσάν ἡρέμα προσεπιπλήττοντος καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ κατ' αὐτοῦ βράττον ὕδρεσι συμμετροῦντος, καὶ τοῖς λοιποῖς ἃ μὴ λυμηνῆται· τὸ σῶμα τὴν κόλατιν ἀπορίζοντος, φέρειν γυναικῶς καὶ τὴν ἐφ' οἷς ἐάλω παραλύπησιν συγγνώμην αἰτεῖν· εἰ δ' ἐκεῖνος δισφῆ τὸ ξίφος κατ' αὐτοῦ, τηλικαῦτα κακείνον ἀνδρίζεσθαι, καὶ σπῆ-

A 5. Hic illius expeditionis exitus fuit. Tum etiam quidam captivus sacerdos, Blachicæ linguae peritus, cum in Hæmum abduceretur, Asanem miserabili oratione obtestatus ut se dimitteret, ubi id ille renuit, neque enim sibi propositum esse Romanos dimittere sed perdere, idque Deo etiam probari, ille cum alto suspirio et lacrymis subjecisse fertur nec ipsi reliquam esse Dei misericordiam, quod viri pauperis, Deo ob sacerdotium familiaris, non sit misertus, ac instare ei cruentum vitæ exitum, quali homines sanguinarii plerumque perire soleant. Nec fessit ea sacrileculi divinationio; nam paulo post 618 in Mysiam reversus a familiarium suorum quodam occiditur; idque hoc modo factum est. Quidam natura et moribus ei similis, et intima familiaritate conjunctus, nomine Ibancus (sic Joannes a Blachis dicitur), clam cum uxoris ejus sorore consueverat. Quo stupro comperto, principio uxorem accusabat et propter ejus facinoris dissimulationem capitis damnabat. A quo crudeli proposito cum aliis verbis uxoris suæ deterritus, tum eo quod affirmabat ipsum quoque ejus rei probe gnarum esse, iram a muliere in Ibancum transfert, eumque nulla mora interposita intempesta nocte accersit. Is vero se alieno tempore non sine gravi causa et crimine vocari ratus, adventum suum in crastinum differt. Sed illo rursus instante et procrastinationem sui contemptum interpretante, Ibancus vix tandem causa cur vocaretur intellecta, cum amicis et cognatis deliberat. Il monent ut longo gladio sub veste occultato accinctus ingrediatur. Quodsi Asan eum modice objurget et iracundiæ impetum conviciis terminet sine cruciatio corporis, ut fortiter ferat et culpam deprecetur. Sin ense postulet, tum et ipse virum se præbeat, et operam det 619 ut antevertat hominem impudentem et sanguinarium, nec ullum ictum nisi lothalem ei inferat. Id consilium Ibancus statim exsequitur. Nam cum Barbarus nihil moderatî in eum cogitaret, sed ad primum ejus conspectum efferatus ensẽm quæreret, ille facinus occupat et ense in inguine defixo Asanem occidit. Inde elapsus statim ad conscios se recipit, accæde indicata cum eis consilium defectio-

B
C
D

quam Asanem dominaturos, neque, ut ille fecerit. A ferro grassaturos in omnes, et quidquid iracundia suaserit perpetraturos; sin res aliter occiderit nec eventus consilia responderit. aliam rationem in tuto salutem suam Romanorum imperatori commissuros. Hæc nocturno adhuc tempore non modo decreverunt, sed multos etiam in suas partes pertraxerunt: et Ternobo occupata (ea est 620 omnium Hæmi urbium inuulissima et præstantissima, in montis vertice sita, firmis circumdata mœnibus, quam et amnis perfluit) Petro restituerunt. Nam ut primum diluxerat, fama eadem Asanis non Ternobi duntaxat, sed in locis etiam remotioribus divulgavit. Sed cum nec Petrus Ibanicum expugnari, nec Ibanicus Petro se resistere facile posse cerneret, ille hunc obsidionis mora demandum, hic ad Romanorum imperatorem confugiendum et ejus ope hostibus resistendum esse censuit. Ferobitur autem Ibanicus etiam Isaacii sebastocratoris impulsu Asanem occidisse, cum aliis plurimis pollicitationibus, tam spe nuptiarum filie ejus Theodoræ adductus. Cæterum Isaacius ante Asanem cæstem in vinculis exspiravit.

βίεσθαι. Ὅθεν κρατήσαντες τοῦ Τερνόβου (ὁ δὲ ἐστὶν ἡ ἐρυμνοτάτη ἄμα καὶ προφορεστάτη τῶν κατὰ τὸν Αἴμον ἀπασῶν πόλεων, τείχεσι τε ἰσχυροῖς περιδολεημένος καὶ βέεματι ποταμείῳ διειλημμένος καὶ ὄρους ἀκρωνυχίῃ πεπολισμένος) τοῖς περὶ τὸν Πέτρον ἀντέστησαν· ἡ γὰρ φήμη ἄμα ἐφ' οὐκ ἐπ' ἀκρων μόνον τῶν τοῦ Τερνόβου τειγίων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω καὶ πόρρωθεν τὸν τοῦ Ἀσάν περιεπέπλιξε θάνατον. Ὡς δ' οὐθ' ὁ Πέτρος βράδιαν εὐριοκε τὴν Ἰθαγκοῦ καταστροφὴν, οὐθ' οὗτος ἀποκρούσασθαι Πέτρον ἠδύνατο, ὁ μὲν χρονοτριβεῖν ἐπέβαλετο καὶ μίαν ταύτην ψίτο προσδοκίαν καταπαλαίσαζαν τὸν ἀντίδικον Ἰθαγκόν, ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων προσρυτῆται βασιλεῖ δεῖν ἐγνώκε καὶ διὰ τῆς ἐνεῖθιν συνάρσεως περιγενέσθαι τῶν διασφῶρων. Ἐλέγετο δὲ καὶ ὑποθήκαις Ἰσακίου οὐθ' σεβαστοκράτορος ἀναρθεῖναι πρὸς Ἰθαγκοῦ τὸν Ἀσάν, ἀλλὰ τὴν πλειστάτην ὑποσχέσει πρὸς τοῦτο ἐπιβρωθέντος, καὶ προσέτι γε μὴν περρωθέντος τῶν κατ' ἐπιγαμίαν συναρμύσασθαι οἱ καθυποσχέσθαι τὴν οἰκίαν θυγατέρα τὴν Θεοδώραν. Πλὴν ὁ μὲν ἀναφῆκε τοῖς δεσμοῖς τὴν [P. 303] ψυχὴν, καὶ μεδίπω τοῦ ἐόντος καταρρασθέντος.

6. Ibanicus vero imperatorem statu rerum exposito hortatus est ut aliquos cum copiis mitteret, qui et Ternobum acciperent et de adjutore totam Mysiam vindicarent. Ac Romanis forsitan aliquid salutare actum esset, si imperator statim sine mora gerendæ rei animum intendisset: nam Ternobo occupata facile totius Mysiæ politus esset. Verum ipse per stultitiam 621 ut cochlea testam repetens, in palatio abditus, Manuelem Camyzem protosistratorem cum imperio mittit. Is cum suis copiis Philippopoli profectus et Mysiæ limites vix ingressus præter expectationem retro abit. Milites enim mala seditione, quo se duceret et cum quibus pugnandum esset, rogabant: « Annon σπερα, inquit, montana ista transivimus atque adeonihil conficimus ut pene omnes interiorimus? revertere igitur, revertere, nos quod omum reducito.» Præterea inopinato metu consternati, quasi hostes a tergo instarent et omnis generis tela conjicerent, effuse fugerunt. Imperatore idem opus cum exercitu majoro iterum tentante subinde res successu caruit. Quare Ibanicus cum nemo Romanorum cum Barbaris vellet congregi, invalecentibus Petri opibus et majoribus ei copiis affluentibus, desperatis re-

δεῖν ὥστε φθάσειν ὃ μελλήσας αὐτίκα πείσεται, καὶ πάταξαι καίρας ἐπάγειν καὶ καταγούσας εἰς τῆς τὸν ἀναιδῆ καὶ φιλαίματον. Ὁ καὶ εἶχεν οὐδὲ διαπραξέμενος· μηδὲν γὰρ ἐπ' αὐτῶν διανοουμένου μέτρον τοῦ βαρβάρου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην εὐθὺς θέαν ἐκηρυχθέντος καὶ τὸν σφαγέα ζητούντος κνώδοντα, κατὰ τοῦ βουδῶνος οὗτος φθάσας ἐκείνον πλῆττει καὶ ἀναιρεῖ. Οὐκοῦν καὶ διαδράξαι Ἰθαγκὸς παραχρημα πρόσσεισι τοῖς τοῦ ἔργου συνίστοραι καὶ μὴνύσας τὸ γεγονός ἐγὼ αὐτοῖς ἄμα πρὸς ἀποστασίαν ἰδεῖν· μηδὲ γὰρ ἔρεμήσειν τοὺς τοῦ περρωθέντος ὀμαίμονας καὶ ὅσον αὐτῶν πρὸς γένους καὶ φίλιον Κἄν μὲν προχωροῖ τὰ κατὰ σκοπὸν, καὶ γῶρας ἐκείνους καὶ Μυσίας ἄρξειν αὐτῆς τοῦ Ἀσάν δικαιοτέρων τε καὶ ἰνομώτερον, καὶ μὴ τῶν ξίφει τὰ πάντα ὡς ὁ περὶν διοικεῖν, καὶ ὅσαρ ἂν ὑποβέλλη, θυμὸς, τοῦτο καὶ διαπράττεσθαι· εἰ δ' ἄλλως αὐτοῖς μεταβρίψεται τὰ διαδοῦλια μὴτε μὴν ὄλιως προβαίνουσι τὰ κατ' ἐφῆσιν, πρὸς ἄλλον μετασκευάσασθαι πλῶν, τοῖς τὰ Ῥωμαίων πράγματα κυβερνώσει τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες. Ἐτι τοίνυν οὐσης νυκτὸς οὐ μόνον τὴν σκίψιν ταύτην ἐκράτουν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παρῶν τῶν βουλευμάτων αὐτοῖς συλλαβίσθαι.

ς. Ὁ δ' Ἰθαγκὸς δὴ γλώσας βασιλεῖ τὸ γινόμενον σταίλαι τινα μετὰ στρατιᾶς διηρέθιζε τὸν παραληψόμενόν τε τὸν Τέρνοβον καὶ σὺν αὐτῶν περὶ τῆς ὄλης Μυσίας ἀγωνισόμενον. Καὶ τάχ' ἂν τετέλειότι τοῖς Ῥωμαίοις σωτήριον, εἰ βασιλεὺς αὐτίκα προθύμως πρὸς τὴν ἀγγελίαν ταύτην πραξικοπεῖν ἐπέβαλετο, ἐπειδὴ περ καὶ εἰ Τέρνοβον εἶλεν, εἶχεν ἂν εὐμαρῶς καὶ ἀπόνως Μυσίαν ἄπασαν. Νῦν δὲ ὁ μὲν βλακυστάμενος ἐνέφου τοῖς ἀρχείοις καὶ πάλιν κατὰ τὸν εἰς τὸ κέλυφος βυόμενον σκώληκα, στέλλει δὲ τὸν πρωτοστράτορα Μανουῆλ τὸν Καμύζην, ἀναιπῶν στρατηγόν. Ὁ δὲ ἀπῆρας ἐκ τῆς Φιλίππου μετὰ τῶν ἐπομένων ἐκείνων δυνάμεων, καὶ τῶν ὄρων τῆς Μυσίας ἄκροις ποσὶν ἐραψάμενος, παλίστους γίνεται παρὰ δόξαν. Το γὰρ στρατευμα ἐπνεαστῆν, « Ποῖ ἄγεις ἡμᾶς, » ἔλεγον, « ἢ τίσι συμπλακίσεσθαι μέλλομεν; Οὐ πολλὰς τὰς ὀρειὰς ταύτας ὁδοὺς διήλθομεν, καὶ μὴ μόνον οὐδὲν τι καταρρωκαίμεν βέλτιον, ἀλλὰ καὶ μικροῦ προαπολώλιμην ἄπαντες; Ἀνάστρεφε τοίνυν, ἀνάστρεφε, καὶ ἔχου τῆς ἐπὶ τὰ σφέτερα. » Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ δειμασιν ἀλόγοις ἐκταραχθέντες, ὥσπερ κατὰ νότου τινῶν ἐγκειμένων καὶ παντοίοις ὄπλοις βαλλόντων, ἀπόσμως ὤχοντο. Καὶ αὐθις οὖν πρὸς τοῦ βασιλέως ἡ

πρᾶξις αὕτη μετὰ στρατιᾶς ἐπεκρίνατο μείζονος. Ἐνίκα δ' ἔταει τὰ χεῖρονα, μηδενὸς εἰς χεῖρας ἐλθεῖν καὶ συμμῆσαι τοῖς βαρβάροις ἐν τῷ ἐπαρτή- γειν Ἰβητικῷ δοκιμάζοντος. Ἀπειρηκῶς τολύου οὖτος καὶ τοῖς κατὰ τὸν Τέρνοβον δυσχερηστούμενος πράγματι, οἷα τῶν περὶ τὸν Πέτρον κρατυνομένων ἀεὶ καὶ στρατιᾶς προσθήκαις ἐπαυξομένων, ἐξείσιν ἐκείθεν λαθραῖως καὶ πρόσσει: βασιλεῖ, καὶ μετῆ- θεν οὕτω καθαρῶς πρὸς τὸν Πέτρον πάλιν ἡ ἀρχη- γία Μυσῶν. Ἠλθὴν οὐδ' οὗτος θανάτῳ φυσικῷ ἐπα- πῆλθεν, ἀλλὰ μικρῷ ὑστερον παρὰ τοῦ τῶν ὁμογε- νῶν ξίφει διελαθεῖς κατέστρεψεν οἰκτρῶς τὴν ζωὴν ἡ δὲ ἡγεμονία τῶν Βλάχων βλέπει πρὸς Ἰωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν. Τότε δ' οὖν ὁ Πέτρος συλ- λήπτωρα τῶν πόνων καὶ μερίτην τῆς δυναστείας Ἰωάννην προσελόμενος τὸν ὁμαίμονα, ὃς ἐπ' ἱκανὸν ὠμώρησεν ἐν Ῥωμαίοις, ἡνίκα εἶχε βασιλεὺς Ἰσαά- κιος δισσεύσας κατὰ Μυσῶν, ἀποδράς δὲ, ὡς πρὸς τὰ οἴκοι πάλιν ἀφίκετο, οὐκ ἐξ ἀντιθέτου τῷ τε- θναῶτι Ἀσὴν τὰ Ῥωμαίων ἔκτειρε προνομῶν ἡ γὰρ φύσις καὶ τούτῳ οὐδὲν τι πρὸς τὰ ἡμέτερα διε- βράθευσε μέτρον. Ὑπήντα δὲ τῷ Πέτρῳ ἐξ ἡμῶν οὐδεὶς, οὐδ' ἡδύνατο, ἀλλὰ τοσούτων καὶ τριπλοῦτων τοῖς ἐναντίοις κατωρθωμένων ἐπὶ πλείστοις ἐνιαυ- τοῖς, καὶ τοῦ κκεοῦ τοῦδε τῶν Ῥωμαίων ἔταει διακυμάνοντος πράγματι, οὐδέποτε βραχεῖα νίκη Ῥωμαίοις διαγεγελάκει, οὐδέ τι παρυσέστη τρο- παιουχῆματος Ἰνδαλμα. Τὴν δ' ἐκ Θεοῦ παρόρρασην ταύτην καὶ τελείαν μικροῦ ἐγκαταλείψιν οὐδεὶς τῶν ὑψηθρόνων ἀρχιερέων καὶ τὰς πρώτας καρπουμένων τιμὰς ἢ τῶν τὴν ἐρείαν τῆς κεφαλῆς μέχρι καὶ βινὸς διαχλαῶντων βαθυπωγῶνων μοναστῶν ἐν νῦν βαλλόμενος ἦν, ἢ διδάσκων πρὸς ταύτην ἀντιπράτ- τειν ὁποσονοῦν, ἢ ἐν τῷ παρόρραζεσθαι βασιλέως ἐνώπιον Ῥωμαίοις [P. 304] διαμηχανώμενος τὰ σωτήριζ' ἀλλ' ὡς εἰ πάντες ἐξέκλιάν τε ἅμα καὶ ἡχρηώθησαν, ἀνεπισθῆτως εἶχον τῶν γινομένων καὶ οἷον ἀντίβαινον ταῖς ἐκ Θεοῦ μαστιγώσεσιν. Ἐλλήνες δὲ τὴν αἰτίαν ἐζητησαν τοῦ λοιμοῦ, καὶ τοῦ μίντεως πυθόπενοι Κάλχαντος οὐκ ἀφῆραν τὸ κακὸν ἀεράπευτον, παρ' οὐδὲν ὀμίμενοι εἰ βαρυμη- νίῃν ἔμελλεν ὁ πρώτιστος καὶ γράειστος τοῦ στρα- τεύματος· Ὅγε μὴν Ἰθαγῶς τῷ βασιλεῖ προσηυεῖς ἀσμένως προσδέδεκτο, καὶ γέγονεν ἐς οὐκ ὀλίγα χρησίμος Ῥωμαίοις, εὐμήκης ὢν τὴν ἡλικίαν καὶ ἀγγίλους μάλιστα καὶ τὴν βόμην ἀκμαῖος τοῦ σώματος· τὸν δὲ γε ἄνδρα τῶν αἱμάτων τῷ τοῦ εἶδους ἀπροσῶλη καὶ τῷ τῆς γνώμης ἀποκρότῳ σαφῶς δεχάραττε, Ῥωμαίοις μὲν συναυλιζόμενος, μετὰ βρομίζόμενος δὲ μηδαμῶς πρὸς τὸ τοῦ φρονή- ματος ὁμαλὸν καὶ εὐένδοτον. Ὁ μόντοι βασιλεὺς οὐκ ἀνάξιον κρίνας τὸν ἄνδρα τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων γαμικῶν ἐγγυήσεων, τὴν μὲν παστάδα ἐς τὸν νόμι- μον κειρὸν ἀνεῶλετο (ἔτι γὰρ ἐψέλλιζεν ἡ νόμφη τὰ παιδικὰ), αὐτὸν δὲ τοῖς μέγα δυναμένοις συγε- νέσιν ἐνέγραψεν, οὐδενὸς τῶν εἰς Θεραπειάν ἀρχικῆν καὶ πλοῦτον βαθὸν παρεκῶς στέρεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς τὸ κατηγγυημένης αὐτῷ θυγατρὸς παιδος τοῦ βασιλέως ἀτελες ὄρων, καὶ τῇ τοῦ κέλλους ροδωνιᾶ τῇ τῆς τεκούσης αὐτῆν Ἀννης ἐν χηρείᾳ ἔτι οὔσης περιέργως ἐνατενίζων, καὶ γάμους φανταζόμενος μείζονας. « Τί μοι καὶ τῷ ἐν γάλαξιν, » ἔφασκεν, « ἀρνεῖται ἀμνάδος πρὸς ὄχειαν καὶ αἰγὸς τελείας ἐπίδοσμένῃ; »

A bus Ternobo clam profugus imperatorem adit. Ita Petrus summa rerum denuo politur. Sed nec ipse naturali morte obit, sed paulo post eo quoque a popularium quodam miserabiliter confosso prin- cipatus ad Joannem tertium ejus fratrem transit, quem tum Petrus adiutorem laborum et regni participem assumpserat. Is non parvo tempore apud Romanos obees fuerat, cum imperator Isaacius se- cundum Mysis arma intulisset, sed fuga elapsus do- mum redierat, nihilo fratre Asane Romanis spo- liandis et infestandis mitior. Enostro autem exercitu nemo resistere Petro potuit: sed hostibus per tot annos tot et tantas victorias adeptis, eo malo Roma- nam rem publicam perpetuo turbante, nunquam ulla victoria ullum rei bene gerendæ simulacrum nostris arrisit. Hanc Numinis indignationem et nostri destitutionem nemo ex summis et honoratissimis sacerdotibus, nemo ex religiosissimis monachis consideravit, ullove modo placare docuit, aut li- berius apud imperatorem disserendo quidquam Romanis salutare conatus est: sed quasi omnes a via deerrantes et inutiles facti quid rei esset non animadvertenterunt, quodammodo flagellis Dei alversantes. Græci quidem causa pestilentiae ex Culchante vate cognitæ, 623 offensi Numinis iram placarunt, neglecta summi et potentissimi impera- toris indignatione. Ibancus vero cum ad imperato- rem se contulisset, benigne susceptus Romanis multis in rebus utilem navavit operam, homo proceræ staturæ, præstanti ingenio et robustissimo corpore. Sed iracundia et contumacia animi e vultu relucens crudelitatem ejus abunde testabatur. Quaræ tametsi inter Romanos viveret, tamen mores suos ad facili- tatem et æquabilitatem minime componebat. Nihilominus imperator cum sponsalibus a sebastocratore promissis indignum ratus, nuptias in legitimam tempus distulit ob puellæ teneros annos, ipsum vero in numerum cognatorum suorum potentissi- morum hominum recepit, summa potentia et ma- ximis opibus donatum. Is vero sponæ suæ immat- ura ætate considerata, et matris ejus Annæ viduæ adhuc elegantia curiosius inspecta, nuptiis amplio- ribus inhians: « Quid, inquit, mihi rei est cum lactente adhuc agna, 624 cum ove indigeam ad coitum apta? » Ac vir ille in partibus Philippopoli vicinis plurimum laboravit, et veluti vallum popu- laribus suis et auxiliariibus Scythis obvia quæque vastantibus opponebatur. Aliquando etiam impe- ratorem in expeditiones sequens strenuam operam præ cæteris navare videbatur. Quis verò Scytharum et Blachorum incursiones et nefaria facinora enu- merare queat? Vastitas regionum Hæmo vicina- rum, Macedoniae et Thraciæ dirptiones, utique omnibus statuis et tabulis clarius et quavis histo- ria dilucidius ostendunt quid actum sit.

Τὰ πλείστα μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς περὶ τὴν Φιλίππου ἐπόναι μέρεσι, καὶ τὴν ἀγαπητὸν Ῥωμαίων ἀντίφραγμα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου μετὰ Σκυθῶν συνάρσεως ἐξιδόντων καὶ κειρόντων τὸ προσπεσὸν ἐνλίτε δὲ καὶ βασιλεῖ στρατηγῶν διαφερόντως ἐδόκει δραστήριος. Τίς δ' ἂν καὶ ἀριθμῆν δύναίτο εἶσαι καὶ ὅτε τοῦ ἔτους Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐγίνοντο ἔφοδοι, καὶ ὅσα ἔργα ἔδρων ἀνδραῖα; Μαρτυροῦσι δὲ οὖν τὰ πεπραγμένα ἢ τῶν πρὸς Αἴμον χωρῶν ἐρημίαι, Μακεδονίας τε καὶ Θράκης οἱ ληϊσμοὶ στηλῶν καὶ κύρθεων ἀκριβέστερον καὶ ξυμπάσης ἱστορίας τρανότερον.

7. Neque vero a Septentrionalibus duntaxat Barbaris Romani perpetuo premebantur, sed in Oriente Persis etiam prædæ erant. Nam cum imperator cum Persa Galaticæ Ancyrae domino pacem non fecisset, sed partim amicitiam ejus, ut qui Romanis nocere non posset, aspernatus esset, partim pecuniam, quæ pro pace postulabatur, parceret, unum annum et sex menses bellum continenter cum eo gessit. Qua de causa Cilix Alexius ea quæ retulimus, illius adjutus opibus, confecit, et urbs Dadibra a Persis occupata est. Nam cum is omnibus suis copiis abductis se non inde recessurum 625 confirmaret nisi illam expugnasset, obsidio quatuor menses duravit, Dadibrenis nemine opem ferente. Nam imperator etsi eos per nuntios ad fortiter resistendum hortabatur et auxilia pollicebatur, ubinde tamen rem procrastinabat; et finitimi Paphlagones propius accedere et opem eis ferre non audebant. Neque vero hostem latebat eos omni auxilio destitutos et fame premi et a machinis gravissime affligi. Nam cum saxa, calx et quidquid hominum vitæ insidiatur, ex collibus in mediam urbem conjicerentur, aedes diruebantur et putei inficiebantur. Non multo post missis ab imperatore auxiliis, quæ in Baba monte castra habebant, tribus adolescentibus ducibus, Brana isto Theodoro, Andronico Cataclone et Cazane Theodoro, Persæ ea re comperta ex insidiis eos ante lucem adorti, et tergis fugientium inherentes, alios occiderunt, alios ceperunt, et duos duces inter cæteros. Quos Persa manibus post tergum revinctis 626 undique circumductos iis qui in mœnibus erant ostendebat, monens ut urbem priuquam belli fluctibus obrueretur, sibi gubernandam traderent: neque enim spem salutis ullam eis superesse; neque se inde recessurum nisi urbe expugnata. His spectaculis et sermonibus Dadibreni fracti ad pactiones descendunt, iniquas quidem illas, sed quas temporis angustia et durum telum necessitas flagitabant. Annunt se urbem penitus deserturos, ut cuique cum suis carissimis et suppellectilibus incolumi abire liceret quo vellet: neque enim Barbarus eos in patria manere et tributa pensitare pati voluit. His conditionibus jurejurando firmatis, Persa urbem suis popularibus incolendam dedit, cives in alias atque alias regiones et urbesunt dispersi. Quidam etiam Persæ concessu, tuguriolis in proximo structis, amore patriæ servitutis jugum subierunt. Ac cum urbe Dadibra hoc modo actum est. Imperator autem paulo post, pace cum Persa facta, libenter ei, deterso pudore, ea dedit quæ ante illius urbis deditionem postularat.

Α. Ζ. Οὐ μόνον δὲ τὰ κατὰ τοὺς πρὸς ἄνεμον βορρῶν ἐκπολεμηθέντας ἡμῖν βαρβάρους τὴν αἰεὶ πῶς ἐπικρατέστερά τε καὶ δυσαντίβλεπτα, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑω τὰ Ῥωμαίων Πέρσις ἐξέκειτο πρὸς ἀπάντων. Μὴ γὰρ τῷ Πέρση σπείσάμενος ὡς Ἀγκύρας ἔρχε τῆς Γαλατικῆς, ἀλλὰ πῆ μὲν τὴν μετ' αὐτοῦ φιλίαν παρ' οὐδὲν τιθέμενος ὡς λυμαίνεσθαι Ῥωμαίους οὐκ ἔχοντος, πῆ δὲ περὶ τὴν δόσιν τῶν χρημάτων ὧν ὑπὲρ εἰρήνης ἦται μικρολογούμενος, διετέλεσεν ἐς χρόνον ἕνα καὶ μῆνας ἐξ ἐκείνῳ διαφερόμενος. Ἀμέλει τοι διὰ ταῦτα ὅ τε Κίλιξ Ἀλέξιος ἔστα ἐπιπομεν διεπράξατο παρὰ τοῦ τῆς Ἀγκύρας δυνάτου ἐνισχυόμενος, ἦ τε πόλις Δάδιβρα ἐάλω καὶ Πέρσις ὑπέκυψεν. Ἄρα γὰρ μεθ' ἀπάτης ὁ Πέρσης αὐτοῦ [P. 303] τῆς δυνάμεως καὶ περὶ ταυτηνὴν τὴν πόλιν βαλῶν στρατόπεδον ἐπέμειε πολιορκῶν. Τριβομένου δὲ τοῦ καιροῦ εἰς μῆνας μὲν ἡ πολιορκία παρατάθη τέσσαρας, ἐπικουρία δ' ἦν οὐδαμῶς τοῖς Δαδ.δρηνοῖς ἐπιούσα ἐκ τῶν ἐκτός· ὅ τε γὰρ βασιλεὺς εἰ καὶ πέμπων ἐνήγεν αὐτοὺς ἀντέχειν γενναίως καὶ συμμαχίῃσιν κατεπεγγέλλετο, ἐμέλλεν αἰεὶ πῶς καὶ ἀνεδύετο, καὶ οἱ πρόσσοροι Παφλαγόνες ἀγχοῦ που προσίεναι καὶ ἐπαμῶναι οὐδαμῶς ἐθάρρησαν. Ἄτάρ οἱ πολιορκούμενοι πρὸς πᾶσιν ἀπειγόμεσαν ἀρωγῆν, καὶ ὅτλοι ἦσαν λιμῶν πιεζόμενοι καὶ ταῖς πετροβόλοις μηχαναῖς ἀνήκεστα πύσχοντες· τοὺς γὰρ λίθους ἐκ τῶν ἔξωθεν γυγλίφων κατὰ τὴν μέσον ἀφείσαι τῆς πόλεως τὰς οἰκίας κατήρειπον, τίτανά τε διακονίζουσαι καὶ πᾶν ἕτερον ἀνθρώποις ἐπιβουλον ἀκροβολίζουσαι τὰ δοχεῖα τῶν ὑδάτων ἠφάνιζον καὶ τὰ ποτὰ ἠχρεῖον ἐστῶτα ὄντα καὶ μὴ πλανώμενα. Μετ' οὐ πολὺν δὲ τινα χρόνον βασιλικῆς ἐπικουρίας ἀφιγμένης καὶ κατὰ τὸν Βάδρον τὸ ὄρος αὐλισσάμενης, ἧς ἔρχον μείρακες τρεῖς, ὁ Βρανῶς οὗτος Θεόδωρος, ὁ Κατακλών Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Καζάνης Θεόδωρος, ὡς ἦσθοντο οἱ Πέρσαι, λόγους ὑποκαθίζουσαι, καὶ μήπω παραναπειλάσης ἡμέρας ἐπιθέμενοι καὶ φεύγουσιν κατόπιν ἐπικείμενοι οὗ μὲν ἔκτειναν, οὗς δὲ συνειλήφασιν ζώντας, μεθ' ὧν καὶ τοὺς δύο στρατηγούς. Καὶ τούτους περιτρυφωσμένους τὰς χεῖρας κύκλω περιάγων ὁ Πέρσης ἐδείκνυ τοῖς ἐπὶ τῶν τευχῶν, καὶ παρῆνει, ἕως ἡ πόλις τοῖς πολεμίοις ἀδάπτιστος κύμασι, τὴν ἐκείνης ἐγγχειρίσαι αὐτῷ οἰάκισιν· μηδὲ γὰρ ἐκ τοῦδὲ σώζειν ἔχουσαν ἐλπίδα σφίσι ὑπολελειῖσθαι, μηδ' ἂν αὐτὸν ἐκείθεν μεταναστεύσαι ποτε, εἰ μὴ ἐγκρατῆς τῆς πόλεως γένοιτο. Τοιούτοις οὖν οἱ Δαδ.δρηνοὶ θεάμασι καὶ ἀκούσμασι κατακλασθέντες τὸ πρόθυμον τρέπονται πρὸς συμμάχους ἀσυμφέρους μὲν, ὁμοίας δ' ἐπέταττον ὁ καιρὸς ἀκμαῖος ἐφεστὼς καὶ τομὸς, κατανεύουσι τε τὴν μὲν πόλιν ἐκλείπειν πανσουλὴ, βαδίσει δ' ἕκαστον κακῶν ἀπαθῆ μετὰ τῶν φιλιτάτων σφίσι· καὶ τῶν κτήσεων τὴν ἂν αἰ-

ροῖντο στείλασθαι, ἐπεὶ μὲν εὕρισκον τὸν βάρβαρον μένειν αὐτοὺς κατὰ γῶραν ἔωντα καὶ φόρους αὐτῶν κατατίθεσθαι ὅπως οὖν συντιθέμενον. Ταῦτ ἄρα καὶ ὄρων γεγενημένων ὁ μὲν Πέρσης εἶχε τὴν πόλιν καὶ τοῖς ἐκ τοῦ γένους δίδωσιν αὐτῆν εἰς ἐνοικίαν, αὐτοὶ δὲ μεταναστάντες ἐκεῖθεν καθ' ἑτέρας χώρος καὶ πόλεις διεσπύρησαν· πολλοὶ δὲ τῆς πατρίδος ἀγχιιστα πηξάμενοι μόνον, οὕτω δοκοῦν τῷ Πέρσῃ προσέμεναν δούλειον ὑποδύντες ζυγόν, οἷς ἢ τῆς ἐνεγκαμένης γλυκύτης τῆ μνήμῃ προσίζανεν ἀναπόνητος. Καὶ τοιοῦτον μὲν τῆ πόλει Δαδίδῳ τέλος ἀπήντησεν· ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ ὄρα τῷ Πέρσῃ σπένδόμενος ἀπέδωκεν ἄσπασίως ὅσα πρὸ τοῦ ἀλῶναι Δαδίδῳ ἀπητείτο χρήματα, ὡς ἐξ ὀμμάτων οὖσαν τὴν τότε αἰσχύνῃν ταχέως ἀποτριψάμενος.

Ἄλλ' οὐκ ἔγωγε ἢ Ῥωμαίων ἀρχὴ τὴν ἄλμην ταύτην ἀπέπτυσεν ἀνευσετέ τε καθαρώς καὶ ἀνεπνευσε, καὶ δευνοτέων ἀγγέλωσιν ἀκουσμάτων βάλλεται ἄλλων, καὶ τῶν ἐνεστῶτων [P. 306] ἦσαν τὰ προσδοκώμενα δυσχερέστερα, εἴ γε τὰ μὲν ὑπέστανον ἐλευθερίας ἐγκαταλείμμασιν ἀπὸ μέρους ἀλγύνοντα, τὰ δ' ἐκ τῶν ἐσπερίων ἐθνῶν βάλλοντα δουλείαν παρεῖχον φαντάζεσθαι παγγενεῖ προδοσομένην καὶ δυσπαλλήλακτον. Ὅ γὰρ δὴ τότε κρατῶν τῶν Ἀλαμανῶν Ἀμερίγος ὁ τοῦ Φρεδερίχου υἱός, ὃς ἐν τῇ κατὰ Παλαιστίνην ἀνόδῳ τὰ ὑστάτα νίπτρα λέλουται ποταμίῳ ἐναποψύξας βρύματι, καθὼς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἄγγελον λόγοις ἱστορεῖται, τὴν πατρῴαν εἰληρῶς βασιλείαν Σικελίαν τε παραστισάμενος καὶ Ἰταλίαν ὑπαγαγόμενος, ἐπὶ τῷδε καὶ Ῥωμαίοις αὐτοῖς ἐπεφύετο πραγμάτων νεωτέρων ἄποσις ὧν ἕραστής καὶ βέκτης κακῶν δυσπαλλήλακτος. Οὐκ ἀνέδην δὲ καὶ αὐτίκα Ῥωμαίοις ἦν ἐφειδύων, τὸ τῆς ἐγγειρήσεως ἐργῶδες ὑποδεδεμένους, καὶ ἐπὶ ἔχων τοῖς ὀφθαλμοῖς προκειμένα ὅποσα Ῥωμαῖοι κατὰ Σικελικῶν ἠνδρίσαντο ἐς τὴν ἡμετέραν πρώην παρευδαλόντων, καὶ παρὰ τοῦ πάππα δὲ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης οὐκ ἔλαττον ἀνασειραζόμενος τῆς προθέσεως. Πέμψας οὖν πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον (οὐ γὰρ πῶ τῆς ἀρχῆς ἐξωστράχιστο) αἰτίας συνείρει ἀναίτιου δήπουθεν διατάξεως. Ἐκ τῶν γὰρ ἀπεμέριζε καὶ προσφικέει, ὡς ἦδη Σικελίας ἐξουσιάζοντι, τὰς ἐξ αὐτῆς Ἐπιδάμνο μέχρι καὶ τῆς μεγαλωνύμου πόλεως Θεσσαλονίκης Ῥωμαϊκῆς ἀπαξάπασα γῶρας ὡς νόμῳ ὑπεκλύστας πολέμου τῷ τῶν Σικελῶν πρὸ τρίτης στρατεύματι· τὴν γὰρ ἦταν τούτων καὶ κατατρόπωσιν κατ' ἀπάτην ἔλεγε Ῥωμαίων προσυπαντήσαι, οὐχ ἥμισυ πάντων λογοποιῶς ἐν τοῖς ἀνδάνουσιν εὕρισκόμενος. Ἐλογίστηκε δὲ καὶ λόπας τὰς τοῦ πατρὸς, καὶ σταθμίους οὐ δικαίους αὐτὰς ἐταλάντευεν, οὐ τὰς προσφάτους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσας ἐκεῖνος ἐκ πολλοῦ προσεπάλασε, τῆς παλαιτέρας Ῥώμης ἐκδιεστάμενος ταῖς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἀγγινοῖαις καὶ Ἰταλίας ὡσπύτως ἐκτερονδονόμενος. Καὶ ταῦτα δὴ τὰ πρὸ Εὐκλείδου ἀνυποστόλως ἀνακινῶν ἤθελε Ῥωμαίους χρήμασι μεγίστοις πρίσθαι τὴν εἰρήνην ἢ πολεμῆσθαι τοῦτον ἐκ τοῦ αὐτίκα μᾶλλον καθυπεκδέχεσθαι. Προσαπῆται δὲ, ὡς εἰ κῶν κῶν κύριος καθειστήκει καὶ βασιλεὺς ἀναδέδεικται βασιλέων, συνάρασθαι τοῖς κατὰ Παλαιστίνην ὁμογενέσιν ἐκεῖνῳ δι' ἀποστολῆς ναυμαχικῆς στρατιᾶς. Ἀντίπεσιλάντος δὲ πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως καὶ ἀνδρα τῶν οὐκ ἀτήμων πρεσβευτῆν στείλαντος, πρέσβεις ἐκεῖθεν ἀφίκοντο, ὧν ἄτερος βαρὺς ἦν τὴν ὄφρῶν καὶ περὶ τὸς τῷ παιδοκομῆσαι τὸν βῆγα. Ἦν δὲ καὶ τὰ δι' αὐτῶν πρεσβευόμενα χρημάτων ἀποδόσεις πολυταλάντων ἀλαζονεῖαι τε καὶ κόμπαι· καὶ ἀρχιμάτων ἐγγυρίων κατάλογοι, δι' ὧν κατὰ πολιτεύονται οἱ ἀκούοντες.

¶ Vix Romanorum imperium ab hoc malo respirarat, cum alii nuntii graviore afferuntur, et futura majorem dolorem afferunt quam presentia. Nam hæc quidem, quamvis ex parte molestiam haberent, tamen libertatis nonnullis reliquiis blandiebantur. Quæ autem ab occidentilibus gentibus imminabant, ea servitutem universam et perpetuam minabantur. Nam Alemannorum rex Amerigus, Friderici filius, qui in expeditione Palestina submersus est, ut in Isaacii Angeli imperio diximus, paterno principatu suscepto, Sicilia et Italia subactis, Romanos ipsos lacescebat, novarum rerum importune cupidus, et grassator inevitabilis. Neque tamen statim Romanos invasit, rei difficultate deterritus, positus adhuc ob oculos nostrorum contra Siculos fortibus facinoribus, cum pridem in provincias nostras impetum fecisset, et a veteris Romæ Papa ab instituto retraheretur. Missis igitur ad Isaacium legatis (nondum enim is imperio exciderat) causam disensionis inanem queritans, Romanas provincias omnes ab Epidamno usque ad inelytam urbem Thessalonicensium sibi ut Siciliæ regi vindicabat, ut belli jure nuper a Siculo exercitu subactas. ¶ Nam quod is tandem a Romanis profligatus esset, id fraude factum asserebat, in suis cupiditatibus fucandis fabulator insignis. Commemorabat etiam, et iniquis lancibus ponderabat paternam offensas; nec eas recentes duntaxat, sed veteres etiam, Manuelis solertia veteris Romæ Papa contra illum concitato, cujus Manuelis opera etiam Italia exactus esset pater. Ita obsoletis criminibus perfrixa fronte renovandis, Romanis aut pacem maxima pecunia redimendam, aut bellum statim tolerandum arbitrabatur. Præterea tanquam rex regum et imperator imperatorum postulabat, ut Romanis suis in Palestina popularibus navalibus auxilia mitterent. Ad quæ cum imperator rescripsisset, et virum non obsecrum ad eum ablegasset: legati ab eo venerunt, quorum alter homo superciliosus erat, et eo nomine superbus, quod regis in pueritia curam gessisset. Ejus legationis summa erat, plurimorum talentorum postulatio, arrogantia et insolentia verba, rerum ab Alemannis gestarum gloriosa commemoratio, quibus auditores decipi solent.

Imperator igitur (potiebatur autem rerum is, A
cujus nunc historiam conteximus) cum legatos
629 infecta re dimittere non posset, annuit se
pacem pecunia redempturum; quæ res ad id us-
que tempus facta non erat. Et ut imperii Romani
opes ostentaret atque exaggeraret, rem aggres-
sus est temporibus minime consentaneam, sed
ab officio et decoro alienissimam et Romanis
prope ridiculam. Nam in festo Natalis Christi et
ipso gemmatam vestem induit, et reliquos omnes
auratas et laticlavii vestes induere jussit. Quo
spectaculo Alemanni adeo non obstupuerunt, ut
eorum cupiditas illo splendore Romanorum magis
etiam inflammaretur, et Græcos ut ignavos homi-
nes et servilibus delictis deditos quamprimum
oppugnandi occasionem optarent. Cum autem B
asiantes Romani eos hortarentur ut gemmarum
splendorem, quibus imperator instar prati nitent,
aspicerent et media bruna veris suavitate oculis
perciperent, negabant Alemannos talia spectacula
desiderare, neque muliebria ornamenta admirari
solere, quæ facis flammis, inauribus 630 ra-
diantibus viris impense placere studeant; ac ut
Romanis terrorem incuterent, nunc tempus instare
aiunt, ut muliebribus ornamentis sepositis aurum
ferro commutent. Nam si legatio foret irrita, nec
imperator regis sui et domini postulatis annueret,
necesse eos habituros pugnare cum hominibus
qui non gemmis ut prata nitent, neque rotundis
margaritis intumescant aut amethystis purpuræ
et auro intertextis pavonis instar gloriantur, sed
qui Martis alumni iræ flamma oculos suffusi non
secus quam gemmæ radient, et totos dies sudorem
fundant margaritis splendidiorem. Recensebant
etiam pecuniam, quæ pro pace postularetur, esse
auri centenarios L quotannis pendendos. Quam
summam cum se imperator solvere posse diffideret,
Eumathium Philocalem præfectum urbis legatum
ad regem mittit; qui cum opibus cæteros supera-
ret, ultro id munus subit, imperatore exorato ut
sibi cum præfecturæ insignibus legationem obire
concederetur. Imperator vero viatico quantum
postularat libenter dato 631 suis eum sumptibus
propositum iter conficere passus est. Ita ille inso-
litus ac potius insolens legatus non modo non
majore quam ceteri honore affectus est, sed deri-
sus etiam ob vestitus inusitati novitatem. Cæterum D
pecunia, quæ pacis causa danda esset, ad sexde-
cim auri talenta redacta, Philocales in Sicilia,
ubi regem convenerat, exspectabat dum ea mitte-
rentur. Imperator vero pecuniæ inopiam causatus,
a provinciis tributum exigebat quod Alemannicum
appellatur, tum primum institutum, et urbano
populo, senatu et cætu ecclesiastico, opificibus
item et artificibus omnis generis convocatis, pe-
tebat ut quisque de facultatibus suis partem

Βασιλεὺς τοίνυν (ἦρχε δὲ ὁ νῦν ἱστορούμενος) μὴ
ἔχων ἀπράκτους ἀποπέμψαι τοὺς πρέσβεις, κατέ-
νευσε χρημάτων τὴν εἰρήνην ἀλλάξασθαι, πρῶτα
μήπω ἐς τότε καιροῦ γεγονός· Ὑπεξῆραι δὲ τὴν βασι-
λεῖαν Ῥωμαίων ὡς πλουσίαν ὁ βασιλεὺς [P. 307]
Ἀλέξιος προθέμενος ἐς οὐδὲν ἔργον τῶ καιρῷ συν-
ῤῃδον καθυπενήνεκται, ἀλλὰ καὶ λίαν παρακικνημέ-
νον τοῦ σεμοῦ τε καὶ εὐπρεποῦς καὶ βυῖν μικροῦ
πρὸς Ῥωμαίων κατάγειον. Τῆς γὰρ γενεθλίου ἐπι-
στάσης ἡμέρας Χριστοῦ αὐτός τε τὴν διάλιθον στολὴν
ἡμοιάτατο, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἐπιτετάχθη τὰς
χρυσσοφείας περιθέσθαι καὶ πλατυστήμους ἐσθῆτας. Οἱ
δ' Ἀλαμανοὶ τοσοῦτον ἀπειργὸν ἐκθαμβοὶ δρωμένοις
τούτοις φανήναι, ὥστε καὶ ἀνέθελπον μῆλλον τὸν
ἔρωτα ἢν ὑπέτορον ταῖς λαμπραιμονίαις τῶν Ῥω-
μαίων ἐναυόμενον, καὶ ὄρχοντο τάχιον κρατῆσαι
B Γραικῶν ὡς ἀγεννῶν τὰ ἐς πόλεμον καὶ περισπου-
δαζόντων τὰς ἀνδραποδῶδεις χλιδαίς. Πρὸς δὲ τοὺς
συνεστῶτας σφισι Ῥωμαίους καὶ ἐνάγοντας ἐς τὴν
τῶν λίθων ἄνοη ἀφορρῆν, οἷς ὁ βασιλεὺς ὡς λαιμῶν
ἐνγλάιστο, καὶ χειμῶνος μέσον χάριτας ἐρῶν ἐς
δρῆσθαι καὶ τὸν ἀφθαλμὸν ἐστῆν, « Οὐ χρεῖται, »
ἔφασκον, « Ἀλαμανοὶ τοιοῦτων ἔχουσι θεαμάτων,
οὔτε μὲν ἐπιτηδείων γυναιξὶν ἐμπορημάτων
καὶ στολισμάτων φιλοῦσι θεικσταὶ καθιστάσθαι,
αἷς ἡ κονία καὶ κρήδεμνα καὶ ἐνώτια παμφε-
νόωντα καὶ τὸ ἀρέσαι τοῖς ἄνδράσι διαφερότως
ἀσπάζεται. » Ἀλλὰ καὶ Ῥωμαίους μορμολύβητους,
« Νῦν ἰκάνει καιρός, » ἔλεγον, « μεθαρμοσθῆναι τῶν
γυναικῶδων ἐμπορημάτων καὶ σιδήρων περισταλῆναι
ἀντὶ χρυσοῦ. ἢ μή γὰρ τὰ τῆς πρεσβείας λήθονται
C πέραι καὶ πρὸς τοῦ κυρίου σφῶν καὶ βρασιλείας
συμβάξιν Ῥωμαῖοι βούλημα, ἀνάγκη τις ἔσται
πάντως διὰ μάχης ἀνθρώποις χωρεῖν οἷτινες οὐ
λίθοις ὡς λαιμῶνες περιανθίζονται, οὐδ' οἰδαίνονται
πρὸς ἕθους ἀγέρωχον μαργάριον σφαρώμασι πρὸς
φῶς διαγελάωντων σελήνης, ἢ ταῖς ἐν θυσίαις με-
θύουσι λίθαξιν, αἷ ὡς ἀλαξῶν ἕρως ὁ Μηδικὸς πορ-
φύρξ καὶ χρυσῶ περιχρῶζονται, ἀλλ' ἄρεος ὄντες
τρόφιμοι θυμοῦ μὲν περὶ τοὺς ἀφθαλμοῦς ἐρῶθαι-
νονται τοῖς τῶν λίθων ἐπίσης ἀκτινῶδεις, ἰδρωτῆς δὲ
θρομβυδῶντες ἐν τῷ μογεῖν πενημέρια ὑπὲρ σιληνό-
τητα μαργάριον αὐτοῖς καλλωπίζονται. » Πείθουον
δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ εἰρήνης οἰτούμενα γράμματα εἰς
χρυσίου πενήκοντα κεντημέρια καθ' ἕκαστον γρό-
νον διδόμενα, πρὸς ἅπερ ὁ βασιλεὺς ἀπαυδῶν πρό-
σβιν ἐς τὸν ῥῆγα πέπομφε τὸν Φιλοκάλην Εὐμά-
θιον, ἔπαρχον ὄντα τῆς πόλεως. Οὗτος δὲ πλοῦτον
ὑπὲρ τοῦς τότε κομῶν ἐκόντως ὑπέδν τὸν πρεσβυ-
τήν. Ἀμέλει καὶ δεῖται τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν ἐπαρ-
χικῶν παραστήμων ἐνδοθῆναι οἱ διαπρεσβεύετα-
σθαι (45). Καὶ βασιλεὺς ἐφόδιον ὑπὲρ ἦτης περιχρῶς
οὐτῶ παρατῆμένος οἰκείοις ὀψωνίοις τὴν προ-
κειμένην παρῆκε στείλασθαι. Ὅθεν ἐποφθῆς καινός
τις καὶ ἕξῃλλος πρεσβευτῆς οὐ μόνον οὐδὲν τι πρὸς
τοὺς πρότερον πρέσβεις τετίμητο, ἀλλὰ καὶ γέλιον

Hier. Wolfii notæ.

(45) Alter sentire videtur legato datum esse viaticum ab imperatore, alter eum id de suo accepisse.

ὦφλε τῷ ἀφθεῖ τοῦ περιβλήματος· Ἐπει δὲ τὰ τῆς εἰρήνης ἕνεκα ληθητόματα χρήματα εἰς δέκα πρὸς τοῖς ἕξ χρυσίου περιέστησαν κεντηνάρια, ὁ μὲν Φιλοκάλῃς τὴν τούτων ἀποστολὴν κατὰ Σικελίαν ἐπέμενε προσδοκῶν ἕνηα τῷ ῥήγι συνεγένετο, βασιλεὺς δὲ φάσκων ἀπορεῖν χρήμάτων τὰς τε [P. 308] χώρας ἐφορολόγει, τὸ καλούμενον ἐσπράττων Ἀλαμανικόν, τότε καινισθὲν πρῶτως, καὶ τὸ τῆς πόλεως Ἐκκλησιαστικῆς πλήρωμα, τὸ τε γερουσιάζον καὶ ὄσον τοῦ βήματος τρέφειμον καὶ ὄσον εἰς διαφόρους τέχνας καὶ ἐπιστήμας μερίζεται, ἔρπον ἀπῆται γενέσθαι καὶ ἀπόδασμά τι καταθέσθαι τῆς οὐσίας ἕκαστον. Ἰερῶν δὲ ὡς οὐδὲν τι περῖναι, ἀλλ' εἰκὴ τὰ τοιαῦτα μέτιστα, κενολογῶν ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς πλείους δὲ κρυψίστους καὶ στυσιώδεις εὐρίσκων οἷα μηδαμῶς ἀνεκτὰ ἡγουμένους τὰ φορτικὰ ταῦτα καὶ ἀφθι, ἐπιτάγματα, ὑπὸ τινῶν δὲ καὶ λογιζομένους ὡς τὰ κοινὰ κατασπαθῶν καὶ τοῖς συγγενέσι τὰς ἐπαρχίας διανεμιάμενος ἀχρείοις οὐσι πᾶσι καὶ ἀπειθεσμένους τοὺς λύχνους τοῦ σώματος, τῆς μὲν προθέσεως αὐτῆς μεθ' ὅλης συντονίας ἀπῆρε, μικροῦ μηδ' αὐτὸς εἶναι διατεινόμενος ὁ τὸ σκίμμα τότε εἰσνεγκάμενος, ἕτερον δὲ τραπόμενος ἤταίτο τῶν χρυσίων καὶ ἀργυρίων ἀναθημάτων ὅποσα ἐκτὸς τοῦ βήματος, μήτε μὴν πρὸς ὑποδοχὴν ἡτοίμασται τοῦ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἀποπιδεσάντων δὲ πρὸς τοῦτο πολλῶν, καὶ εἰπόντων ὡς κοινοῦν ἐθέλει τὰ ἅγια, ἔγνω δεῖν τοῖς ἀλλόλοις καὶ κωφοῖς τῶν βασιλέων ἐπιθέσθαι μνήμασι, μηδένα τὸν ὑπερφθεγξόμενον ἔχουσιν. Ἐτυμβωρυχοῦντο οὖν τὰ μνήματα, ὡς τοῖς πώποτε Ῥωμαίων ἔρξαι, καὶ ὅσοις αἱ πράξεις περὶδοξοί, τοὺς λαίνους περιλεῖσθαι μόνον χιτῶνάς, τὸ ψυχρὸν καὶ τελευταῖον κάλυμμα τοῦτο, παντὸς γεγυμνωμένοις ἐπικοσμήματος τιμαλφοῦς. Ἦν δ' ἂν οὐδ' ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου σορὸς ἀναφῆς καὶ ἀσχύλευτος, εἰ μὴ πῶρες φθάσαντες τὸ δόγμα τοῦ βασιλέως τὴν ἐπιτρέχουσαν διάχρυσον ἀγλαίαν ἐκλοποφόρησαν. Ἀμέλει καὶ συναγροχῶς ἀργύριον ἐντεῦθεν ὑπὲρ τὰ ἔδδομήκοντα κεντηνάρια καὶ μερῖδα χρυσίου τινὸς ὡσεὶ βίβηλον ἕλτην καθῆκεν εἰς τὸ χωνευτήριον. Δυσὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς τὴν τούτων ἐπαναθεῖς συλλογὴν εἶχεν ἀμφοτέρους μετὰ βραχὺ σύνδρομον τῇ πράξει τὴν ἐκδίωσιν εἰληφῶτας ὁ μὲν γὰρ πυρετῷ λάθρῃ διαφρυγείς ἀπελήλυθεν, ὁ δὲ ὑδέρῃ κατὰ τοὺς ἀσκούς οὐδὲθεις ἀπεγένετο.

A aliquam stipis nomine conferret. Sed cum se nihil proficere ac frustra talibus rebus niti et inania verba fundere cerneret, plerisque etiam vociferantibus et tumultuantibus ob inusitata ista et iniqua tributa, nonnullis vero censoriam ei notam inurentibus, quod rem publicam per luxum perderet, inter cognatos provincias partitus, qui extinctis oculis omnes essent inutiles, ab eo quidem instituto toto impetu resiliit, ac propemodum eam postulationem a se profectam esse negavit; et aliam ingrossus viam, aurea et argentea donaria, quæ extra sacrarium essent neque corpori et sanguini Christi suscipiendo servirent, postulavit. Ab ea quoque petitione multis abhorrentibus, quasi sacra profanaturus esset, surdo et muta imperatorum monumenta, quæ nullum advocatum haberent, invadenda esse censuit. Itaque sepulcra effodiuntur; nec ullis Romanorum imperatoribus, quantumvis ob res gestas claris, quidquam præter saxæas tunicas, frigidum et extremum illud propugnaculum, relinquitur, omni pretioso ornatu epoliatis. Ac ne magni quidem Constantini locus intactus et inviolatus mansisset, nisi fures imperatoris decretum antevertissent et aurea illius ornamenta abstulissent. Unde cum ad septuaginta centenarios argenti et auri nonnihil corrasisset, conflare ea tanquam profanam materiam jussit. Ejus muneris ministri duo paulo post obierunt, alter ardeenti febre, alter aqua intercute sublatus.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ Β'.

IMPERII ALEXII COMNENI

LIBER II.

α'. Τὰ δ' ἐφεξῆς — ἀλλὰ τίς ἦν ἀξίως [P. 309] τὰς τοῦ Κυρίου λαλήσειε δυναστείας; ἢ τίς ἀκουστὰς ποιήσειε τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; Φησὶν τὴν ἀποστολὴν τῶν χρημάτων ὁ τοῦ ῥήγος Ἀλαμανίας θάνατος. Οὐ Ῥωμαῖοις δὲ μόνον πολυέριστος οὗτος γέγονται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑσπερίοις μάλαστα τρισπαστίως ἦνσιν, ὅσα τε πρὸς αὐτὸν ἐκείνος βίβη πλέον ἢ περ παρθοῦ ἐπεσπάτατο καὶ ὅσα μετελθεῖν μελέτην ἐπέθετο,

633 1. Sed quis Domini potentiam pro dignitate celebret aut laudes ejus divulget? Antequam pecunia mitteretur, Alemannia: rex moritur, cujus obitus non Romanis duntaxat optatissimus, ead Occidentalibus etiam gentibus gratissimus fuit, tum iis quas vi magis quam benevolentia secum conjunxerat. tum iis quas invadere decreverat, semper sollicitus et omnium voluptatum contem-

ptor, ut monarchiam constitueret et circumjacentibus regnis omnibus dominaretur, Antonios et Augustos Cæsares subinde somnians, et ad eorum principatum cupiditatem extendens, et tantum non ut Alexander dictitans: et hæc et illa mea sunt, » pallidus et severus. Cum autem sero cibum caperet, et moneretur cavendum esse ne ea re valetudinem læderet, respondit homini privato quodvis tempus ad cibum 634 capiendum esse idoneum, id præsertim cui assueverit: regi vero tot curis distracto, si nonini suo respondere vellet, satis esse ei vesperi curare corpus liceret Verum quod dixi, regis Alemanniæ mors cum omnibus aliis gentibus optata fuerit, tum Siculi ea tanto magis sunt exhilarati, quod insula capta gravissimis ab eo malis affecti fuerant, quæ via satis describi possunt. Non enim tantum cædibus, rapinis, exiliis, cruciatibus intolerabilibus et morte gravioribus afflicti fuerant, sed multæ etiam urbes eversæ, multa opportuna castella diruta erant. Metuebat etiam rebellionem eorum, et quo libertatis cupiditatem opprimeret, omnem fortunæ melioris spem, quam vel pecunia vel currus et equi vel munitæ urbes vel viri nobiles vel tuta castella suppeditare queunt, eis ademit. Dum autem futurum periculum tanquam jam urgens reformidat, et id quod nondum aderat propulsat, quorumdam insidiis est appetitus; quorum conatus cum 635 antevertisset, insidiatores non gladio punivit, sed variis modis miserabiliter excruciatos interfecit. Nam alium ferventi aqua excoctum in canistro pro missu ad suos remisit, alium in ingentem rogam conjecit, alium culeo insutum in fundum maris abjecit. Factionis vero principem et regem delectum graviore supplicio destinavit. Jusit enim coronam æneam fieri cum quatuor foraminibus, quam ejus capiti totidem magnis clavis affixit, atque ita hominem abire jussit his verbis: « Habes, homo, coronam quam venatus es. Nemo tibi invidet: fruire usque adeo desiderata re. » Is vero vertigine oborta humi prolapsus paulo post in miserabili illo diademate exspiravit. Capta Sicilia, una cum cæleris Irene Isaacii imperatoris filia captiva est abducta et desponsa notho fratri regis Alemanniæ Philippo, amisso priore conjuge, qui post obitum Tancredi patris Siciliæ imperarat.

ἐπιτάξας γενέσθαι, ἐγκαρσίους ἔχον ὅπως ἴσας τοῖς πέρασι, περιτίθησι τοῦτο τῷ ἀντάραντι χεῖρας ἐκείνῳ, ἔπειτα τέτρασι μεγίστοις ἔστορσιν ἐς τὸ διαπερὲς διαβεβλημένοις τῇ κεφαλῇ ἐνερέσας τὸ διάδημα οὕτω διαφῆκε βαδίζειν, « Ἐχέεις, » εἰπὼν, « ὃν ἐδίωκες, ἄνθρωπε, στέφανον· φθόνος οὐδεὶς, ἀπόλαυε τοῦ ἑφετοῦ σοὶ λίκον καὶ περισπουδάστου χρέματος. » Ὁ δὲ σκοτοδίνης πλησθεὶς καὶ πρηνὴς πεσὼν μετὰ βραχὺ ἐτεθνήκει, τῷ οἰκτῷ ἐκείνῳ ἐναποβρόχιας στεφανώματι τὴν ψυχὴν. Κατὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Σικελίας ἀπήχθη μεθ' ἑτέρων αἰγμάλωτος καὶ ἡ θυγάτηρ Ἰσακίου τοῦ αὐτοκράτορος, ἧς ἡ κληῖς Εἰρήνη, καὶ προσαρμόζεται Φιλίππῳ τῷ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας ἀδελφῷ, ἐκ παρνηκῶν φεύγει σπερμάτων, ἀποβαλοῦσα αὐτῇ θανάτῳ τὸν ἐκ παρνηκίας καὶ πρότερον σύνευνον, ὃς καὶ ἐτυράνησε Σικελίας μετὰ μόρον τοῦ τεκόντος αὐτὸν Ταγκρέ.

636 Cæterum hoc quoque malo maximo, a quo omnes provinciæ Romanæ pessima quæque timebant, divinitus sublato aliud infortunium e mari exstitit. Nam Genuensis quidam nomine Caphures,

ἀεὶ μεριμνῶν κατατεινόμενος καὶ πρὸς ἄπαταν ἀντίβου δρώμενος ἤδυσπῆθεν, ὅπως μοναρχίαν περιβαλεῖται καὶ κύριος ἐσεῖται τῶν κύκλῳ δυναστειῶν, τοὺς Ἀντωνίους καὶ Αὐγούστους Καίσαρας τῷ διανοητικῷ φανταζόμενος, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων ἀρχὴν ἐκτείνων τὴν ἔρεσιν, καὶ μικροῦ εὐθεγγόμενος κατ' Ἀλέξανδρον « Τὰ τῆδε καὶ τὰ τῆδε πάντα ἐμὴ, ὡχρὸς τε καὶ σύννοος δρώμενος, καὶ τῆς ἡμέρας ὄψι τροφὴν προσιέμενος, καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας παραινέσιν ὡς χρεῶν ἐκ τοῦ οὕτω σιτεῖσθαι καχεξίαν ὑποβλέπεσθαι σώματος, ἀποφαινόμενος τε καὶ γνωματειῶν ἰδιώτῃ μὲν ἐπιτήδειον εἶναι πάντα καιρὸν εἰς ἐπίστασιν, καὶ μάλιστα ἦν εἰώθει τονθεύεσθαι, βασιλεὶ δὲ πολυφρόντιδι [P. 310] μετὰ δὲ βουλευμένῳ τὴν κληῖσιν ψεύδεσθαι ἀγαπητὸν εἰ καὶ περὶ βουλευτὸν ἐνευκαίρησει τῇ ἀνέσει τοῦ σώματος. Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, καὶ πᾶσι μὲν εὐκαταῖς ἔθνεσιν ὁ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας θάνατος ἐφάνη, Σικελίοις δὲ καὶ μάλιστα ὡς οὐδὲ τίτιν ἄλλοις ἢ τελευτῇ τούτου ἀσπασιωτάτη γεγένηται, ὅσῳ καὶ τῆς νήσου ταύτης ἀλώσεως πλείστοις ὑπ' αὐτοῦ κακοῖς προσεπέλαισαν, ἅπερ οὐδὲ βῆδιον γραφῇ παραδοῦναι. Οὐ γὰρ μόνον ὑπῆγον οὗτοι σφαγὰς καὶ χρημάτων ὑπέστρεψαν ἀρπαγὰς καὶ πατρίδος ἐδυστύχησαν ἔκπτωσιν καὶ κολάσεσιν ἀνυπόστοις καθυπεβλήθησαν, ὅποσιν τοῦ ζῆν αἰρετώτερον τιθέασιν τὸ θανεῖν, ἀλλὰ καὶ πόλεις Σικελίας πολλαὶ καθήρηθησαν καὶ φρούρια ἐπίκαιρα κατεσκάφησαν. Ἐδεδίδει γὰρ τὴν ἐς τοῦπίον ἐπανάστασιν, καὶ ὡς μὴ ποτε Σικελιοὶ τῆς ἐλευθερίας ἐραστῆεν προμηδούμενος πᾶσιν αὐτοῖς ἀγαθὴν ἐλπίδα ἀπέκοψεν, ὅση τε ἐν χρήμασι καὶ ὄσῃ, ἐν ἄρμασι καὶ ἵπποις τεθέεται, καὶ ὅση περιβόλοις πόλεων εὐτειχιστοῖς καὶ ἀνδράσιν εὐγενέσι καὶ ἔχουσις ἐρύμασιν ἐμπερικροτεῖ. Πλὴν καὶ τὸ μέλλον δεινὸν ὡς ὄραϊ ὑφορώμενος καὶ μὴ παρὸν προαποκρουόμενος ἐπεβουλεύθη παρὰ τινῶν καὶ κρείττων τῆς ἐκείνων φανείας ἐπιθέσεως οὐ τῷ διὰ ξίφους θανάτῳ τοῦ ἀντιστάτας ἡμύνετο, ἀλλὰ πολυτρόπως πρότερον βασανίσας οἰκτρότατα οὕτω τοῦ ζῆν ἐστέρησεν ὃν μὲν γὰρ διακεχλακῶς καχλάζοντι λέθῃσι καὶ θείας ἐπικανοῦ καθάπερ σίτον ἐκπέπομφε τοῖς οἰκείοις, ὃν δὲ ἤκοντικῶς εἰς πυρᾶν ἀνακαεῖσαν ἐπαπλάστως, ὃν δὲ ἐνσακκυσσας καὶ τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης παρπέμφας ἐξέτριψε. Τὸν δὲ γε πρωτοουργὸν τοῦ συστρέμματος καὶ πρὸς ἡγεμονίαν ἐπιλεγέντα βαρυτέρῳ τιμωρίᾳ τῶν λοιπῶν ὑπεδίκασε· στέφος γὰρ ἐκ χλαμῶ

Ἄλλ' ἐκποδὼν καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ θεόθεν γενημένου, μεγίστου τε ὄντος καὶ ὕψ' οὐ πᾶσα ἡ Ῥωμαίων ἐκαρὰδὸκει τὰ δεινότερα πείσεσθαι, ἔπειρον ὑπεκύμανε κυνοβλαβὸς καθ' ἅλα κακόν. Γενουίτης

γὰρ τις Καρούρης τούνομα, νῆας δικρότους καὶ τρι-
κρότους πηξάμενος καὶ πλοίοις στρογγύλοις φραξά-
μενος, τὰς παραθαλαττίους ἔχειρε πόλεις καὶ τὰς
νήσους ἐπιών [311] ἐτίθει κακῶς αἰ κατὰ τὸ Αἰγαῖον
ἀνίσχουσι πέλαγος. Ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀτραμυτίῳ προσ-
βαλὼν λείαν ἐκείθεν ἤλασε καὶ συνέλεξε πλούτον οὐ
σταθιητόν. Ὡς δὲ βέγοντες βαθείως ἐξανέθορον ὄψε
ποτε καὶ ἀνένηψαν βράδιον οἷς ἐξῆν τὰ τοιαῦτα
σκέπτεσθαι, στέλλεται κατὰ τοῦ Καρούρη μετὰ
τριάκοντα νηῶν ὁ Στείρνονης Ἰωάννης, πειρατῆς
μὲν ποτε γεγονώς καὶ πειρατῶν ὁ χεῖριστος ἐκ
Καλαβρίας ὀρμώμενος, Ἰσακίῳ δὲ τῷ βασιλεῖ
προσρῶεῖς ἐπὶ μεγίστοις φιλοτιμίαις καὶ Ῥω-
μαίους πλειστάκις ὠφελήκως ἐν τοῖς κατὰ Θάλατταν
ἀεθλεύμασιν. Ἐξίων οὖν κατὰ τοῦ Καρούρη κκο-
δαίμονεῖ παρὰ δόξαν ἔχων γὰρ διὰ μελέτης κα-
ταποφίσασθαι τὸν ἀντίπαλον, πλείω προβεβλημένον
ἰσχὺν, ὑπ' ἐκείνου καταναυμαχεῖται, πεπονηὸς δ'
δράσειν ἐκείνον ἐνενοεῖ διὰ παντός. Ταῖς γὰρ Ῥω-
μαϊκαῖς ναυσὶ περὶ Σησιτὸν σαλευούσαις λαθρηδὼν
ἐπιστάς ὁ Καρούρης, ὡς εὔρε περὶ μεσημβρίαν κατὰ
τὸν Σιγὸν ποταμὸν κεκενωμένας τοῦ ναυτικῆς, ἀπαξ-
απάσας μετὰ τῶν ὄλων καὶ ὧν εἶχον ἐνδοθὶ βιω-
σίμων αἰρεῖ. Ἐκ δὲ τούτου τὰς νήσους ἀδεῶς ἐπιών
καὶ χωρία τὰ πέραλα ληΐζόμενος φόρους ἐπέταττε
καὶ συνέλεγεν ὡς ἠθούλετο. Βασιλεὺς τοίνυν ἐξηπο-
ρηκῶς ἐπὶ τούτοις δεῖν ἔγνων σπεύσασθαι τῷ πειρατῇ.
Ἀμέλει καὶ στείλας τινὰς τῶν συνήθων ἐκείνῳ Γε-
νουῦτῶν (πολλακίς γὰρ κατ' ἐμπορίαν ὡδε κατήχηθη
ἐς τὸ Βυζάντιον) καὶ ὁ δέδρακεν, ἐς χροῖματα ζη-
μιωθεὶς παρὰ τοῦ τότε δουκὸς τοῦ στόλου Μιχαήλ
τοῦ Στρυφνοῦ εἰργάσατο) ἀνεκίνει μὲν καὶ λόγους
περὶ σπονδῶν, οὐδὲν δὲ ἔττον καὶ πρὸς πόλεμον
ἠτοιμάζετο, τριήρεις ἄλλας καταρτισάμενος καὶ ταύ-
τας αὐθὶς τῷ Στειριόνῃ παραδούς. Ὡς δὲ συνέδησαν,
ὁ μὲν βασιλεὺς ἐξ κεντηνάρια χρυσίου στείλει τῷ
Καρούρη καὶ χώραν ἀποδάσασθαι οἱ Ῥωμαϊκῆν
ἐπταπλασίους ἔχουσαν τρέφειν ὁμογενεῖς ἐκείνῳ
ὀπλίτας, ὁ δὲ ὑπέκειν τῷ βασιλεῖ, ἀπροσδόκητος ὁ Στειριόνης
ἐτι οὔσης τῆς εἰρήνης ἀμφιπαλοῦς, καὶ μάχην συνάψας,
αὐτὸν τε τὸν Καρούρη ἐλὼν ἀναίρει καὶ τὰς ἐκείνου
νῆας πλὴν τεττάσων αἰρεῖ· αὐτὰ δὲ τὸν ἐκείνου ἦγον ἀνεψίον.

β'. Ἀλλὰ καὶ τῶνδε τῶν κακῶν ἐκποδῶν γενομέ-
νων ὁ ἐν τοῖς ἀρχείοις ἐπιγεύρεται τάραχος, ὅς τὰ
κατὰ τὸν βασιλέα ἤσχησεν τε τὰ περὶ μέγιστα καὶ ἐφ'
ἱκανὸν διεκύχησε. Μέλλων δὲ τὰ περὶ τούτων διεξί-
ναι, ὡς εἰς ἀρχὴν τὸν λόγον ἀνάγειν πειράτομαι σα-
φηνείας ἕνεκα τῶν βήθητομένων. Βασιλεὺς Ἀλέξιος,
ὡς μοι ἄνωθεν ἀμυδρῶς λέλεκται, οὐκ εἰρηλικὸς
ἦεν τοῖς πλείστοις πρὸ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ λίαν
πολεμικὸς, ὅθεν ἐν ἐλπίσιν ἔκειτο πᾶσιν ὡς οὐ μόνον
τοῖς ἐχθροῖς Ῥωμαίων τὴν λόγῃν ἀνατενεῖ βασιλεύ-
σας, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἀρχομένοις αὐτοῖς ἐστῆται παντε-
λῶς μέτριος. Ἄρξας δ' οὖν ἕτεροῖς ὤπτο παντάπασιν,
καὶ πάντας τοῖς καθ' αὐτὸν εἰκασιμόθους ἀπέδειξε
πράγμασιν. Ἴν' οὖν τὰ πλείω παραγκωνίσωμαι, μὴ
πως τὰ πλείω καταγορεύω ἀλῶ καὶ εἰς ψόγον τὴν
ἱστορίαν διατιθέμενος, ἄρξας [P. 312] εὐθὺς ἀνεκή-
ραξε μὴ χρημάτων ὄνους τὰς ἀρχὰς ἀνατίθεσθαι,
ἀλλ' ἀριστινὴν καὶ δῶρον αὐτὰς βραβεύεσθαι. Καὶ

A biremibus et triremibus fabricatis, rotundis etiam
navibus instructus, maritimas urbes et insulas
Ægæi maris vexavit. Sed et Adramyttio acla præ-
da immensis opibus est potitus. Ut vero iis quibus
talia curæ esse debebant tandem velernus excussus
est, Joannes Stiriones cum triginta navibus contra
illum mittitur. Fuerat is Stiriones pirata sævissi-
mus, e Calabria oriundus : sed ab imperatore
Isaacio maximis muneribus ascitus Romanis sæ-
pissime in navalibus bellis commodarat. Is contra
Caphurem profectus præter expectationem ad-
versa fortuna utitur : nam cum viribus adversario
inferior illum arte superare contenderet, ab eo
victus est, id perpessus quod perpetuo facere de-
stinavit. Caphures etiam Romanas naves circa Se-
stum clam adortus, cum sub meridiem ad Sigum
flumen classariis vacuas reperisset, universas cum
armis et comœatu capit. Ex eo insulis et locis
637 maritimis, quæ impune passim populabatur,
tributa pro sua libidine imperabat et exercebat.
Quare imperator inops consilii pacem cum pirata
faciendam censuit ; et quibusdam Genuensibus illi
familiaribus ad eum missis (sæpe enim negotiandi
gratia Byzantium appulerat, et quod faciebat, ea
de causa faciebat quod a Michaele Stryphno classis
præfecto pecunia multatus fuerat), quamvis verba
de pace faceret, nihilominus etiam ad bellum se
parabat, aliis triremibus comparatis et rursus Sti-
rioni traditis. Sed ut inter eos convenit, et impe-
rator se ei sex auri centenarios missurum et
Romanum agrum assignaturum, qui septuplo plu-
res milites posset alere quam ipse haberet, ille
contra se imperatori dicto audientem fore est pol-
licitus. Stiriones cum suis, Pisanis copiis, pace
adhuc ambigus, ex improviso Caphurem adortus
commisæque pugna captum occidit, et ejus navibus,
quatuor exceptis, poliitur, in quibus conebrius
ejus erat.

2. His quoque malis amotis Palatinæ turbæ
oriuntur, quæ imperatorem et probro et diuturnis
molestiis affecerunt. Qua de re dicturo mihi ad
principium est recurrendum, ut narratio fiat aper-
tior. 638 Imperator Alexius, ut supra innui,
antequam rerum potiretur, a plerisque non paci-
ficus sed admodum bellicosus habebatur. Unde om-
nes augurabantur eum non modo Romanorum ho-
stes bello petiturum, sed nec in subditos omnino
elementem futurum. Verum plane contrarium eve-
nit, decepta omnium opinione ; et ut pleraque
omittam, ne vituperationem potius quam historiam
scribere videar, initio principatus proclamari jussit
se magistratus non venditurum, sed delectu ex
optimis habito gratuito mandaturum. Atque id
consilium liberale et præclarum erat, et optimæ
gubernationis firmissimum fundamentum. Neque
quisquam est nostro tempore, qui id exemplum vel

imitatione consequi vel accedere propius possit. Verum ejus cognati, omnes avari homines, et crebris imperatorum mutationibus nihil aliud edocti nisi furari, rapere, publica tributa depeculati et cumulare divitias, si ab aliquibus ut apud imperatorem gratiosi adibantur, eos spoliabant et coactam pecuniam in suam rem convertabant; que tanta erat ut privatorum hominum conditionem superaret. 639 Unde cum aliis in rebus ita peccatum est ut in nullo alio imperio, tum Romana res publica funditus interit, et magistratus pejor quam prius venales exstiterunt. Cuivis licebat præesse provinciæ et summum apud Romanos dignitatis gradum consequi. Ita factum ut non modo triviales et circumfranei homines nummularii et institores, sed Scythæ etiam et Syri excusso veterum dominorum jugo Augusti crearentur. Harum rerum omnium, ut dictum est primaria causa fuit imperatoris facilitas, ne levitas dicam, et ingenium imperio ineptum. Eo accedebat familiarium ejus ingluvies et quorum iam inexplebilis avaritia. Itaque mulieribus et cognatis ejus res publica ludibrio erat. Ipse vero quid rerum gereretur, non magis norat quam qui in extrema Thule habitant. Hinc et ipse gubernator pessime apud omnes audiebat, et prorethæ ac nautæ omnes ab eo delecti atrocissimis diris devovebantur. Imperatrix vero, quæ eas res 640 non ferendas duceret (neque enim diligentiam et avaritiam ejus latere poterant), non diu sibi quietendum rata, aut magistratus ex edicto imperatoris non nundinandos aut collectam pecuniam in fiscum esse referendam censuit. Ac principio ejus instituti ministrum deligit Mesopotamitanum Constantium, cujus apud Isaacium summam fuisse auctoritatem diximus. D. inde cum marito, cui et ante principatum invisus et post eum quoque parum gratus erat, quod plurima in Romana re publica novasset et labefactasset et conturbare omnia non destitisset, reconciliat. Igitur summa rerum denuo ad illum devoluta cætorum auctoritas elanguit, et lumen potentie cognatorum imperatoris est obscuratum. Qui vero dudum ab imperatore pro nihilo putabatur, tum omnia poterat, et unus erat instar omnium, unus omnia recte statuere, unus omnium moribus se accommodare, omnia omnibus pro dignitate posse tribuere putabatur, et ab imperatoris latere nunquam discedebat. Eam inexpectatam mutationem cum alii, 641 qui priori potentia excidant et ut pyrilmipides orto sole splendere desierant, ægre tulerunt, tum imperatrici cognatis Andronico Contostephano, cui Irene illius filia nupta erat, et fratri ejus Cimatero Basilio penam illa rumpebantur. Proinde omisso Constantino, qui ut Iapillus contra ipsos coniectus erat, totum cursum contra dominam, quæ cum conjecerat, intenderunt, et bilem suam evocaverunt, ultionis occasionem quaeriantes. Et post diuturnam deliberationem et summam cautionem imperatorem abiecit in Occi-

την ὄντως τὸ τοιοῦτον ἐνώημα ἐλευθέρϊόν τε ἔγαν καὶ ἀξιάγαστον, καὶ κρήπις χρηστῆς βασιλείας καὶ ὑποβάθρα καὶ θέμεθλος οὐδ' ἂν ἐπαλλήλϊζειν τις ἔλοιτο, οὐκ ἂν ποτε οὐδ' ἐγγὺς ἀφίκοιτο παραδείγματι ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν. Ἄλλ' οἱ τῆ βασιλεῖ προσηκόντες κερδοσυλλέκται πάντες τυγχάνοντες καὶ ταῖς συγγαῖς μεταθέσεις τῶν ἀρχόντων μηδὲν ἕτερον περιπουδάζειν δεδιδογμένοι ὅτι μὴ κλέψαι καὶ διαρπάσαι καὶ τὰς δημοσίους εἰσροὰς ὑφελέσθαι καὶ περιβαλέσθαι πλοῦτον βαθύν, τοὺς τε προσόντας σφίσιν ὅταν ἐνέτωγεν ὡς ἰσχύουσι παρὰ βασιλεῖ ἐπιτίξοντο, καὶ τὰ ξυλλεγόμενα ἰδιοῦντο χρήματα, ἀδρὰ ὄντα καὶ τὴν ἰδιωτικὴν ὑπερβαίνοντα. Διὰ δὲ ταῦτα τὰ τε ἑλλὰ ἡμαρτήθη, ὡς οὐ ποτε κατ' ἑλλην ἀρχὴν, καὶ παντάπασι τὰ Ῥωμαίων διοθηρται πράγματα, καὶ αἱ ἀρχαὶ χειρόνως καὶ οὐχ ὡς πρότερον τοῖς πρίσθεσι θέλουσι προῦκεναιτο. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντὸς χώρος ἀρχὴν ἀναζώσασθαι καὶ τοῦ μεγίστου παρὰ Ῥωμαίους τυχεῖν ἀξιώματος. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ἐν τριόδοις καὶ ἀγοραῖς καὶ κολλυθισταὶ καὶ πρίται τῶν δρομῶν σεβαστοὶ ἐτιμήθησαν, ἀλλὰ καὶ Σκῦθαι καὶ Σύροι ὄντων ἀργυρίων εὗραντο τὸ σιδήσεισθαι, τοῖς πρὶν ὑπερηρετῆσθαι δεσποταῖς ἡδοξήκοτες. Τούτων δὲ πάντων αἰτία τις ἦν, ὡς εἴρηται, πρωτοεργὸς ἡ τῶν βασιλικῶν σφενῶν ἐλοσφρία καὶ τὸ πρὸς διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἀπροσφρῆς, αὐκ ἐλαττον δὲ καὶ ἡ λιχυσία τῶν περὶ αὐτῶν καὶ τὸ πρὸς συλλογὴν χρημάτων ἀπληστῶν τιμῶν καὶ ἀκόρεστον, ὅθεν ὑπὸ τῆς γυναικωνιτιδος, καὶ ὅσοι τῶν ἐξ ἀνδρῶν αὐτῶν προσωκείωντο, διαπετετέετο τὰ κοινά. Τοιοῦτον δ' ἀπέτιχε τοῦ εἰδέναι τὰ δεινόμενα, ἐς ὅσον καὶ Ῥωμαίων ἀποσχινίζονται οἱ τῆς θούλης οἰκουνοῦς τὰ ἔσχατα. Οὐκοῦν αὐτὸς τε ὁ τῆς ἀρχῆς πηδάλιοσχος κακῶς ἔκρουε παρὰ πάντων, καὶ τὸ ἐς προωρεῖς καὶ νεήτας ὑπ' ἐκείνου ταχθὲν παλαμναιστάταις ἀραῖς ὑπεβάλλετο. Ἦ τοίνυν βασιλεὺς οὐκ ἀνασχετὸν τὸ γινόμενον οὕτω κρίνουσα, ὅτι μηδὲ διαδρῆναι οἷόν τε ἦν τὸ ταῖς ἐρευνητικῶν καὶ ἐρασιγρημάτων, ἔγνω μὴ ἐπιμακρὸν ἐθελοντὶ ἀτρεμεῖν, ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦπίστημα τοῦ ταύτης ἀνδρὸς τὰς προδύλασις γίνεσθαι ἀπράτους ἢ γούν τὴν βασιλειον γάζαν στέγειν τὰ ξυλλεγόμενα. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα εἰς ὑπουργὸν ἡ βασιλεὺς ἐπέταξεν ἐαυτῇ τὸν Μεσοποταμίτην Κωνσταντῖνον ἦν δ' οὗτος ὁ παρ' Ἰσαακίῳ τῆ Ἀγγέλω τὰ μέγιστα δυναθείς, καθὼς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις εἴρηκαμεν. Ἐπειτα δὲ τῶ ἀνδρὶ καταλλάττει, δόντως πρὸ τῆς ἀρχῆς εἰς αὐτὸν ἔχοντι καὶ μετὰ τὴν τοῦ κράτους ἐτι ἀποστρεφόμενῳ τοιοῦτον ἀνάζωσιν, ὅτι τε πολλὰ τῶν καθεστῶτων πραγμάτων Ῥωμαίους κακίνηκε τοῦ στασίμου, καὶ ὅτι ξυγκυκῶν κατὰ πρόδοον καὶ συνταράττων τὰ σύμπαντα οὐδαμῶς ἔληγεν. Ὡς οὖν ἡ τῶν κοινῶν διοίκησις [P. 313] πάλιν πρὸς τὸν Μεσοποταμίτην μετανεύκει, ἐσθεστο ἡ τῶν ἄλλων ἰσχύς, ἡμαρῶτο δὲ τῶν τῆ βασιλεῖ προσκολλωμένων τῆς δυναστείας τὸ φῶς, καὶ ὁ πρῶτον παρὰ τῆ κρατοῦντι ἀπόδότης ἀξέμύβλητος τεχνικῶτα ἐκρίνετο, κέρως ἂν Ἀμαλλοθεῖς ἦστο παρ' ἐκείνῳ καὶ πολυμυγῆς κρατῆρ ἀγαθῶν ἢ τὸ παρὰ τῆ Ἰωβὴ πριμῶτανον τοῦ ἀγροῦ, καὶ πᾶσι πάντα προσφῶως καὶ

καταλλήτως εἰδῶς γίνεσθαι, φῶς μὲν ὀφθαλμοῖς (46) ἀναπεπταμένον, ἀπὸ δ' εἰσχευόμενος ῥίσι ζωογόνος, τὸ τοῦ Περόζου ἀντικρυς μάρμαρον, αἰεὶ πρὸς τοῖς ὤσι τοῦ βασιλέως ἀπαιωρούμενον καὶ τῆς ὄλης ἀντι-ἀξίον ἀρχῆς κρινόμενον, εἴτε μὴν Ἀρτέμιον ὁ περι-φύριτος καὶ Ἄργος ὁ πολυόμματος καὶ ὁ ἑκατόγχιρ Βριάρεως. Τὸ δὲ δὴ παράλογον οὕτως συμπλήσων βραχέως μὲν καὶ ἄλλοι ἤνεγκαν, ὁπόσοι τῆς προτέρας ἰσχύος ἐξέπεσον ἢ γοῦν κατὰ πυγολαμπίδας ἡμύρωντο μεδικασίας ἡμέρας· οἱ δ' ἐξ αἵματος τῆς δεσποίνης Ἀνδρόνικος τε ὁ Κωνσταντῖνος, ὃς Εἰρήνη τῇ ταύτης θυγατρὶ συντηνάζετο, καὶ ὁ τρίτης δευτέρου ὁ Καματηρὸς Βασίλειος μικροῦ τῆς γενομένης καὶ ἀπεπνήγησαν. Ἀφέντες οὖν τῶν τῶν κατ' αὐτῶν βλαθεῖσαν καὶ εἰς πρόσκομμα κειμένην Λίθακα, τὸν Μεσοποταμίτην φημί Κωνσταντῖνον, ἐπὶ τὴν ἀπειθεῖσαν δεσποίναν ἔλον τὸν δρόμον συνείπειν καὶ τὸν χόλον ἐμυμέκασαν, ζητοῦντες ἐν κειρίοις τὴν δρεξίν τῆς ἀντιλυπῆσεως. Μετὰ γοῦν ἰκανωτάτην σκέψιν τοῦ ποιητοῦ καὶ μεθ' ἧσιν τῆς ἐπιβουλῆς προμήθειαν τε καὶ προβοῦλευσιν προσίαι βασιλεῖ πρὸς τὰ ἐσπέριχα μέρη ἀπαφρονεῖ. Ἰδίῃ δὲ τούτῳ ἐντυχόντες ἔρησαν, « Εἰ καὶ ἡ φύσις οἷός τε συγγενὲς τιμιώτερον καὶ πρὸς ἀγάπησιν ἐπιτηδεύτερον, ἀλλ' αὐτοὶ φιλοβασιλεῖς μᾶλλον καὶ φιλαλέξιοι πλῖον ἢ φιλευσφόροι καὶ εἶναι καὶ ἀκούειν βουλόμεθα. Σοῦ μὲν γὰρ μηδὲν τι ἀπευκτικὸν ἐξ ἀνθρωπίνης χειρὸς πεπονθὸς τὸ κοινὸν τοῦτο πάντων ἀνθρώπων σωτηρίον ἐστὶ, τὸ τὴν βασιλείαν σώζεσθαι, καὶ ἴδιον ἀγαθὸν ἡμῖν ποιούμεθα· εἰ δ' ἐπὶ σοὶ τε ξυμβαίῃ τῶν ἀδοκίμων, κοινῇ συνανατραπέυτες καὶ συμφορὰς ἰδίᾳς προσεπιμαζόμεθα, φροῦδων ἀπάντων γεννημένων ἀπερ' ἀναδοῦμεθα σοῦ βασιλεύοντος. » Οὕτω φορηματάμενοι, καὶ δεξιῶς χαροδολογῆσαντες τὸ τοῦ λόγου βάρδιον, ἐπήνεγκαν τὴν κολοφῶνα τῆς ὑποθέσεως οἷόν τι μέλημα ἐξιστῶν τὸν βασιλέα φρενὸς καὶ μεταφέρον εἰς μανιώδη ἀλλοίωσιν, ὡς οὐδ' Ἀλεξανδρὸν πάλαι πρὸς ὀπλισίαν τὸ Τιμοθεοῦ ἐνεθέζον κρούματα. Φασὶ γὰρ ὡς « Ἡ σὴ ἄλογος, δεσποτα, ἐς πράξεις μυσταρωτάτας ἀνακεκλυμένη χωρεῖ κεφαλῇ, καὶ σὲ τὸν εὐνέτην εἰς τὴν κοίτην ὡς μαχλὰς ἀδικούσα δεδίαμεν μὴ καὶ νεωτέρους ἐγγειροῦσαι πράγμασι μικρῶν ὕστερον· ἢ γὰρ λειψυγέουσα καὶ ἀναίδην συγκαταλινομένη γέγηθε, τοῦτον εἰκόσ καὶ ἀρχεῖν αὐτὴν ἀρεῖσθαι, καὶ τὴν πᾶσαν πρὸς τοῦτο συντείνειν πρόθεσιν. Δεῖ τοίνυν αὐτὴν μὲν ἀνακοπῆναι τοῦ πάντα δύνεσθαι καὶ πλούτῳ περιβρεῖσθαι πολλῶν τὸν δι' ἐραστὴν αὐτῆς, ὃν αὐτὸς μὲν ἐς παιδὰς ἐνέγραψας, ἡ δὲ ἀθεμίτως ἐαυτῆς πεποιήκεν ἐπιθήτορα, ἐκποδῶν γενέσθαι ἀνυπερθέτως καὶ μάλα [P. 314] αὐτίκα, ὡς μηκέτι τοιοῦτον τι ξυμπερσίνηται μάλα. Τὰ δ' εἰς τὴν ἀδικὸν σύζυγον γεννησόμενα χρεῶν ἀναθεσλήσθαι κατὰ κειρὸν καθ' ὃν σὺν Θεῷ ἀνύσας τὴν προκειμένην εἰς τὴν Κωνσταντῖνον αὐθις ἐπαναλύσεις. » Ταῦθ' οἱ μὲν εἰπόντες καὶ ὑποθέμενοι ἀνδρῶν ἡκηκόεισαν βέλτιστοι καὶ χρεῖματι σπάνιον ὁμοῦ καὶ ἀπάσιον· ὁ δὲ βασιλεὺς μέγ' ὀχθήσας ὅτι τῶν πρὸς τὸν Βατάτζην εὐποίων ταύτην ἀνέλθηφεν ἀμοιόην, στίλλας εὐθὺς

dentem abiturum, et hujusmodi orationem habent: « Eisi natura fert ut cognatis major charitas et honos tribuatur, non tamen ii sumus qui imperatorem et Alexium plus diligamus quam Euphrosynam. Nam si Is ab humana manu inviolatus permanserit, imperium esse salvum, cum publice omnibus salutare tum privatim nobis est conducibile. Sin te casus aliquis inopinatus oppresserit, nos in communi omnium naufragio 642 etiam privatim periclitabimur, jactura earum rerum omnium facta quas te imperatore tenemus » Hac insinuatione usi argumenti summam subjecerunt. et imperatorem volut in furorem impulerunt, eumque inulto majorem quam Timothei mo iuli Alexandrum. « Aiunt conjugem tuam, domine, citra ullam verecundiam in turpissima facinora delabi, et adulteriis thalamum tuum inquinare Quare veremur ne paulo post novis rebus student. Nam cum quo impudenter concubitet suas voluptates explet, eum probabile est eam etiam ad imperium evectum velle et in eam rem omnes suos nervos intendere. Est igitur potentia mulieris et opulentia restringenda: amator vero ejus, quem tuto adoptasti, illa vero incesto concubitu sibi junxit, sine ulla mora statim e medio tollendus, ne posthac simile piaculum admittatur. Cæterum iniquæ conjugis pœna in id tempus differenda est, qua, Deo fortunante, ab instituto itinere Cpolim reversus fueris. » Hæc cum dixissent et monuissent, viri omnium optimi sunt judicati, quales et pauci inveniantur et summo honore afficiendi sint. Imperator vero graviter indignatus talem sibi pro summis meritis referri gratiam, Balatzen 643 statim per satellitem nomine Bastralitem occidentum curat, qui adhuc in Bithyniæ partibus agebat, Alexio Cilico adhuc rebellante. Bastralita vero illuc profectus cum, ut arcani aliquid ab imperatore nuntiaturus, longius a castris abducit, et stricto ense cum ipse in eum irruit, tum ii qui ad eadem subornati erant ejus ministri, membratim adolescentem tanquam pecudem dissecuerunt. Id factum et crudele spectaculum totus exercitus ægre tulit. Bastralita vero caput ejus capsulæ impositum celeteriter ad imperatorem pertulit. Is cum in id ante pedes suos projectum calcibus insiliis et ac diu contemplatus esset, sermonem habuit quem historie inseri non decet.

Hier. Wolfli notæ.

(46) Εἰδῶς γενέσθαι, φῶς μὲν ὀφθαλμοῖς. Si cui delicium placent, is fruatur: Qui sciret omnia fieri omnibus, clara hinc oculis, spiritus vitalis, qui per naves attrahitur, plane Perozi margarita, semper

imperatoris auribus appensa, tanti pretii habita quanti universum imperium, aut potius velum versatile, et Argus multioculus, et centimanus Briareus, etc.

τῶν δορυφόρων ἐν, ἢ ἐπίκλησις Βασιλευσίν, τίθησιν ἐξ ἀνθρώπων. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς περὶ Βιθυνίαν διέτριβε μέρεσιν, ἔτι ἀντιστατοῦντος Ἀλεξίου τοῦ Κιλίκου· ὁ δὲ Βαστραλίτης ἀρικόμενος καὶ τοῦτον τοῦ στρατοπέδου ἀπαγαγὼν, ὡς αὐ οὕτω μηδενὸς αἰώντος ἀπαγγελεῖ τὰ βασιλείως ἐντάλματα ἅπερ εἰς ἐκείνον ἔχει φέρων ἀπόβροχτα, αὐτὸς τε τὸ ξίφος ἐπάτατο καὶ οἱ τῶν ἐκείνου πρὸς φονουργίαν προητοιμασθῆσαν, καὶ τὴν ὁ μείραξ ἐντεῦθεν ὡς βόσκημα διαμελιζόμενον. Καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦτο βραδίως καὶ δυσφόρως ἅπας ἤνεγκεν ὁ στρατὸς, ὁπόσοις τὸ πρᾶγθην ἐν ὀφθαλμοῖς προὔκειτο· ὁ δὲ Βαστραλίτης περιδίδω τὴν τοῦ Βατάτζη κεφαλὴν ἐνθήμενος εὐξωνος ἐπατήκεν ἐς βασιλέα. Καὶ οὗτος τῶν κρανίῳ πρὸ τῶν ποδῶν ῥιφέντι λάξ ἐναλλόμενος, καὶ ἰκανῶς αὐτῶ ἐμβλέπων, προσλαλίαν τινα διεξήκει· μηδὲ μὴς ἱστορίῃ δοθῆναι πρόβουσαν.

3. Deinde institutum iter persequens Cypsella abiit, ut Thraciis urbibus opem ferret, quas Blachi et Scythæ populabantur, et Chrysum etiam comprehenderet, aut saltem excursions ejus prohiberet, quas clam in Serranum agrum faciebat. Erat is Chrysus genere Blachus, 644 parvæ staturæ homo, qui in Petri et Asani defectionem a Romanis non consenserat, ac potius fœdera cum Romanisicto cum suis quingentis militibus arma eis inferebat. Sed non multo post captus ut ad populares suos inclinans, quod perpetuo progredieretur et principatum sibi parare niteretur, in custodiam datur. Deinde solutus et ad Strummizam tuendam missus imperatoris spem fefellit, eoque oppido sibi vindicatio finitimos Romanos graviter afflixit. Contra eum igitur profectus imperator, et justo exercitu Cypsella convocato, paulo post domum redire cupit. Ita et exercitus frustra eo convenit, et ipse frustra eam expeditionem suscepit; eoque statu Occidentis relicto qui prius fuerat, ne duos quidem menses foris commoratus Byzantium rediit, et in palatio Aphamiano diversatus inde in Philopatium transiit. Imperatrix vero Euphrosyne cum animo suo reputans ut apud maritum delata esset, eumque metuens, miserabili gestu manus ad omnes extendebat, obtestans eos quibus fidebat imperator, ut sui patrociniū susciperent suamque causam pro virili defenderent: periculum 645 enim esse non modo ne per ignominiam palatio ejiceretur, sed etiam ne occideretur. Itaque plerique ejus miserti partim suadere imperatori ut crimina uxori objecta ne ligeret, et delatores ejus criminari ut morosos, mendaces et calumniatores; partim monere ut quod decrevisset summo studio exsequeretur, ne postmodum argui posset eam recepisse quam hodie pro adultera repudiasset, et ipse suum dedecus per totum orbem terrarum divulgaret, iis animantibus similis, quæ cornua vibrarent, sed non ferirent eos a quibus femellas suas iniuri viderent. Post hæc Blachernium palatium ingressus non statim suam iram declinavit, sed uxorem suæ mense adhibuit, quamvis tum quoque perturbationem animi tetrico vultu et averso aspectu præ se tulit; et ira æstuans, quam tamen subindo reprimebat, non amplius ejus

γ'. Καὶ βασιλεὺς μετὰ τοῦτο τῆς προκειμένης ἐχόμενος ἅπεισι πρὸς τὰ Κύπελλα, σωτήριον τι τὰς Θρακίαις πόλεις ἐργασόμενος, ἅς οἱ Βλάχοι καὶ Σκύθαι κακῶς ἐτίθεισαν, ἔπειτα δὲ συλλαθεῖν τὸν Χρῦσον προθέμενος ἢ γοῶν ἀνακόψει τῶν ἐκδρομῶν ἅς ἐποίησε λαθραίως τὰ περὶ τὰς Σέρβιας κείρων χωρία. Ἦν δ' ὁ Χρῦσος οὗτος Βλάχος τὸ γένος, τὴν ἑλληνικὴν συνεσταλμένος (47) μὴ συμφρονήσας μὲν ἀρισταμένους Ῥωμαίων Μίετρον καὶ τῶν Ἀσάν, ἐτι μὴ καὶ μάλλον κατ' αὐτῶν ἀράμενος ὄπλα μεθ' ὧν εἶχε πεντακοσίων ὁμογενῶν, καὶ Ῥωμαίων γεγονώς ἐνσπονδος. Οὐ πολλῶ δ' ὕστερον ἀλοῦς ὡς βέβηκον πρὸς τὸ ὁμόφυλον, τῶν πρὸσω βαινῶν διὰ παντός καὶ δυσαστείαν ἑαυτῶ μνηστευόμενος, φρουρᾷ παραδίδοται. Ἐἴτα ἀνεθίεις καὶ σταλείς ἐπὶ τῶν φρουρῆσαι τὴν Στρούμνιτζαν τὸν μὲν ἐκεῖσε πεπομπῆτα βασιλέα τῶν ἐλπίδων ἐψεύσατο, τῇ δὲ γνώμῃ χριστάμενος τὴν τοῖς ἐκ κειτόνων Ῥωμαίοις κίκενος κακὸν ἀδυσώπητον. Πρὸς τοῦτον τοῖνον ἐξομῆσαι ὁ βασιλεὺς καὶ στρατεύμα ἰκανὸν ἐς τὰ Κύπελλα ἡθροικῶς, μετὰ βραχὺ ἀποστάς τῆς προθέσεως ἐρῆ ἐπινύδου, ὡς μάτην μὲν ἐκεῖ που τὴν στρατιάν ἀλιποθῆναι, εἰκαίως δὲ καὶ αὐτὸν τὴν ἐς τὰ Κύπελλα πορείαν ἐλέσθαι. Οὐκοῦν τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἀρκετικῶς φέρεσθαι ὡς πρώτῃν εἶχον καὶ ἐπασχον, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανέξευξε μὴδὲ δύο μῆνας ἀνασχόμενος θυραυλῆσαι. Καὶ ὁ μὲν τοῖς κατὰ τὴν Ἀφάμειαν βασιλείῃς ἀναυλισόμενος τὸ Φιλοπάτιον ἔπειτα κατελήφθη· ἡ δὲ γε βασιλῆς [P. 315] Εὐφροσύνῃ συναθροῦσα τῶν νῦν καὶ συλλαμβάνουσα ὅσα κατεβρέθη αὐτῆς, καὶ δεδοικυῖα τὸν σύλληκτρον, τὰς χεῖρας πρὸς ἅπαντας ὤρεγεν ἐλεεινῶν καὶ ἀπεσθεσμένῶν ὄμματι, καὶ ἠντιβόλει τοὺς παρὰ βασιλεῖ πεποιθῆσιν ἔχοντας προστήναί τε αὐτῆς καὶ τὰ δυνατὰ ὑπερφθῆξασθαι οὐ μόνον ἀτίμως ἐξωσθῆναι τῶν ἀνακτόρων κινδυνεύουσης, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ ψυχῆς ἤδη τρεχούσης. Ἠλείτερον οὖν αὐτῆν οἱ πλείστοι, καὶ οἱ μὲν ἀπολιγωρῆσαι τῶν κατὰ τῆς γυναικὸς εἰσθηθέντων τὸν βασιλέα ἐνῆγον, ἐνδείβαλλον τε τοὺς κατεπιόντας αὐτῆς ἄνδρας, ἀκανθώδεις τὸν τρόπον καὶ σφύραφεις ψεύδους καὶ στρεβλοχείλους αὐτοὺς ὀνομάζοντες καὶ φιλαίτιους ἔτι καὶ μεμφιμοίρους· οἱ δὲ ὑπετίθουν μετὰ προμηθείας πλείστης τὸ γενησόμενον διαπράξασθαι, ἵνα μὴ ἄλλῳ ἐκείνῃν εἰσοικιζόμενος ὕστερον τὴν ἀπέλυσε σήμερον ὡς

Ant. Ballerini nota.

(47) Τὴν ἑλληνικὴν συνεστ. Alter negat eum consensisse, alter affirmat: sed sequi illos noluisse, mutato consilio. Notabis ἀκολουθῆσαι αὐτοὺς pro

αὐτοῖς. Hujusmodi ἀντιπτώσεις et insolentes constructiones non librario, sed linguæ corruptæ videntur ascribendæ.

μοιχεύτριαν, καὶ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ ἀσχύνην διατε-
χνώμενος ἐσειτάι οὗτος παγκόσμιον περιλάττωμα,
κάκεινοις τῶν ζώων παραβαλλόμενος τοῖς ἐκκρού-
ουσι μὲν ἐπὶ τῶν κροτάφων τὰ ἀμυντήρια, παροξυ-
νομένοις δὲ οὐδαμῶς οὔτε μὴν τὸ κέρας ὀπλιζοῦσι
κατὰ τῶν ἐπιθορυμμένων ἐν ὄψεισι ταῖς θηλείαις
οὐτῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο εἰς τὰ κατὰ Βλαχέρνας ἀνά-
κτορα εἰσιῶν οὐκ εὐθέως τὸν κόπον ἐξέρρηξεν, ἀλλὰ
σύστημα καθάπερ παραλαβὼν τὴν ὀμώλεκτρον, καὶ
τότε τὴν ἑνδον τρυχὴν ὑποφαίνων τῇ τῆς ὄψεως
σκυθρωπῇ καὶ τῇ ἄλλοσέ πη προσενέοντι βλέμματι,
καϊόμενός τε τῇ πυρὶ τοῦ θυμοῦ, μὴ μέντοι γε κα-
ταπιμπράμενος, ἢ γοῦν ἀρχινῶς ἐξαπτόμενος καὶ
λεληθότους αὐθις ἀποσθενόμενος, οὐκέτι ὀμιλεῖται
ταύτῃ καὶ συνδειπνῆσαι προσέθετο. Ἡ δὲ κρίσιν
ἐπὶ τοῖς εἰσχυόμενοις κατ' αὐτῆς ἐξαιτούσα ἐνέκει-
το, καὶ πάντα παθεῖν ἐτοιμῶς ἔλεγεν ἔχειν, ὅποσα ἂν
ἢ κατ' αὐτῆς ἐξενεχθεῖσα ψῆφος ἀποφανεῖται· ἐδεῖτό
τε τοῦ βασιλέως μὴ τῇ κομψείᾳ καὶ συγγενείᾳ τῶν
κατηγορουσάντων αὐτῆς προσώπων, τῇ δ' ἀληθείᾳ
καὶ ἀκριβείᾳ τῶν πραγμάτων προσσχέιν. Ὁ δὲ πρὸς
οὐδὲν τι τοιοῦτον ἐκυτὸν ἀπευθύνας, ἀλλὰ τινὰς τῶν
κατευναστριῶν γυναικῶν βασίνοις ὑπαγαγὼν κακ-
τῶν θαλαμηπόλων εὐνούχων ἀκριβωσάμενος τὰ τοῦ
πράγματος, ἀπάγειν αὐτὴν μεθ' ἡμέρας τῶν βασι-
λείων ἐκέλευσε, παντὸς ἐστερημένην ἀρχικοῦ στο-
λισματικῶς καὶ προβλήματος λαμπροῦ. Ἐξάγεται οὖν
τῶν ἀνακτόρων διὰ καθόδου τοῖς πολλοῖς ἀδελφου,
εὐτελεῖς περικειμένη χιτῶνιον ὅποιον τῶν γυναικῶν
αἰ χερσὶν ἴδεις, καὶ δύο ἀμφιπόλους βαρβάρους ἔχουσα,
πρυγγαματιστρίας καὶ ταύτας τῆς Ἑλληνίδος φω-
νῆς, καὶ δικώπων ἀλιὰδι παραρρίφεισα κατὰ τινὰ
γυναικείαν μονὴν ἀπάγεται περὶ που τὸ τοῦ Πόντου
στόμα δεδομημένην καὶ τῆς Νηματαρέας ὠνομασ-
μένην. Ἀλλ' οὕτω τῆς δεσπίνης ἐκποδῶν γενομένης
οἱ μὲν κατερχόμενοι αὐτῆς οὐ πάντῃ ἀνεπαχθῶς
ὑπέφερον τὸ σύμβαν, ἐπειδὴ περ καὶ τοῦ ἄγαν ἐκ-
κρούσαι τὴν βασιλίδα πειρώμενοι κατεῖπον αὐτῆς ἐς
τὸν ἀνακτα, οὐ μὴν ἐκτραπίσαι παντάσῃ τῆς ἀρ-
χῆς βουλόμενοι· ἢ γοῦν ἐκθεμελίωσιν αὐτῶν εἰς τέλος
κατατεῖσαι, καὶ τὸν βασιλέα οὐκ ᾔβοντο ὄλωσ τοιαῦτα
δράσταιν ποτὲ κατ' αὐτῆς, εἰς τὴν τούτου ἀφορῶντες
μαλακότητα καὶ τὸ φέρεσθαι αὐραῖς [P. 316] μικροῦ
καὶ βίβλινθου. Καὶ οἱ μὲν ἐφ' οἷς τὸ γένος ἤσχυον ἤχοντο, εἰ καὶ μὴ ἐς ὅσον ἔδει καὶ δυσφορεῖν καὶ
οἱ ὀνειδίεσθαι δὲ τοῦ λέω καὶ αἱ κερτομαίαι τοῦτον ἐπιπίπτουσαι κατεπίεζον. Ἐξ μὲν οὖν μῆνες ἐξί-
κοντο, καὶ ἡ βασιλὶς Ἰϋφροσύνη τῶν βασιλείων ἀποβέβλητο. Ἐς τέλος δ' ἂν πικρῶντο, εἰ μὴ γε
οἱ τρώσαντες ἴσταντο, οὐχ ὅν τρόπον Ἀχιλλεύς Τηλέφον, ἀλλὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς πάγκοινον μῖσος, ὅτι
τὴν δοξάζασαν αὐτοὺς οὐδὲν ὄν αὐτοὶ ἀπεδοξάζασαν, εὗραντο πρὸς ἐπινόησον ὅδε πανάκειαν ἀντικρυς.
Παντὸς γὰρ τοῦ ἐκ συγγενείας τῇ βασιλεῖ συνωμονοχότος, καὶ τοῦ Μεσοποταμίτου Κωνσταντίνου
πάντα κάλων, ὃ φασί, κικινηκότος καὶ ἀνταρκέσαντος, ἐπανακλεῖται αὐθις καὶ προσλαμβάνεται, καὶ
τῆν ἰσχὺν τὴν προτέρην ὑπερβαλοῦσα τῇ ὕστερον. Τοῖς δ' ἀντίφροσι πρὸς οὐδὲν ἐβαρμηνιάσε προδή-
λως ἢ ἐδολοβιάσασε τὰ ἀντίσταθμα, οὔτε μὴ τῇ κατοχῇ τοῦ θυμοῦ ὡς Μήδεια ἀνοίστησε βακχευτι-
κῶς κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ θηροκομοῦσα τὸν σύζυγον καὶ πάλαι μὲν ἀποστέργοντα, τότε δὲ καὶ τέλειον
αὐτῆς ἀποτρώμενον καὶ πρὸς εὐνήν ἐκείνην μηδαμῶς συνεργόμενον, σοφιστικῶς ὑπῆρχετο, θωπεύουσα τε
σὺν τέχνῃ ἐχρήτε ὡς ἤρειτο τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἔθου, μιᾶρου πᾶσαν ἀναζωσάμενη τῆς ἀρχῆς τὴν διοίκησιν.
Καὶ τῆδε μὲν εἶχε ταῦτα.

δ'. Ὁ δὲ Μεσοποταμίτης Κωνσταντίνος (δοτέον) D
γὰρ ἐτι τῆρλόγω τὰ κατὰ τὸν καθ' ἡμᾶς Πρωτῆ
καὶ πολυτροπώτατον ἄμα καὶ ποικιλώτατον τόνδε

A consuetudine uti nec concanare instituit. Tum
illa iudicium de se fieri flagitare, quidvis perpeti
non recusare, 646 si conv. cta esset; imperatorem
orare ut non eloquentia et cognatione delatorum,
sed veritate et certitudine rei moveretur. Is vero
ad nullam huiusmodi rem se demisit; sed quæstio-
nibus de nonnullis cubiculariis mulieribus habitis,
eunuchis etiam illius diligenter interrogatis, post
dies aliquot eam omnibus ornamentis et princi-
palibus insignibus ademptis palatio educi iubet.
Educitur illa per descensum quemdam vulgo
ignotum, vili vestitu, quali utuntur mercenariæ
mulierculæ, cum duabus barbaris ancillis, sermo-
nis nostri non satis peritis; et in cymbam coniecta
in Nematareum, muliebre monasterium circa Ponti
fauces situm, abducitur. Domina sic amota, dela-
tores ejus casum illum non prorsus sine dolore
tulerunt. Nam ea de causa illam detulerant, ut
auctoritatem ejus imminuerent, non ut ipsam im-
perio dejicerent aut a fundamentis everterent.
Neque unquam hoc imperatorem commissurum
crediderant, cujus mollitiem et animum quavis
aura impelli solitum non ignorarent. Eos igitur
647 faci pœnitebat, etsi non tantum quantum
conveniebat: sed vulgi diceris et conviciis admo-
dum mordebantur. Adfuit Euphrosyna sex menses
a palatio; ac prorsus abjecta et perpetuo neglecta
esset nisi ii qui vulnerant eam sanassent (non eo
quidem animo quo Telephum Achilles, sed publico
populi odio impulsus, quod nulla necessitate coacti
eam ignominia affecissent, a qua ipsi honoribus
affecti essent) et panaceam ad ejus restitutionem
invenissent. Nam cum omnes imperatoris cognati
consensissent, et Mesopotamita Constantinus om-
nem, quod aiunt, lapidem movisset, ab imperatore
revocata majorem etiam potentiam quam prius
obtinnit. Nec tamen delatores vel aperta vi vel
occulta fraude ultra est, insigni moderationis exem-
plo. Maritum vero jam pridem a se abalienatum,
tum vero ejus consuetudine prorsus abstinentem,
miris artibus et blanditiis reconciliavit, ut in ipsius
potestate esset; omniaque fere imperii negotia suo
arbitratu administravit. Atque hæc hactenus.

648 4. Constantinus autem Mesopotamitanus
(plura enim de Vertumno ætatis nostræ et humine
callidissimo ac verutissimo dicenda sunt) elato

supercillio insolenter incedebat ob dominæ reditum; eaque de causa opinor non contentus quod apud imperatorem posset omnia, Cancellii officium, quod Isaacio imperante obtinuerat ac rursus offerabatur, ut suo fastigio inferius renuit, sed ex lectore diaconum creari se voluit, non ferendum ratus ni sacras etiam dignitates contrectaret. Continuo quod libitum est impetrat: ab imperatore in inclytum Blachernium templum mittitur, a patriarcha statim ex lectore diaconum creatur, stationem et gradum principem consequitur. Hoc confecto negotio, se relicturum palatium et imperatori non amplius operam navaturum simulat. Neque enim permittit canones, eundem et Deo sacra facere et civilibus rebus ullo modo implicari. Distare illa interesset, neque conjungi posse, quemadmodum servire Deo et servire mammonæ ex diametro pugnent. Imperator vero eum ut hecera vitem complexus, statim patriarcham Xiphilinum 649 privilegio concedere cogit, ut Mesopotamitano simul et Deo et imperatori, ut templo et palatio, sine fraude canonum, qui acerbas pœnas in istos ambidextros statuunt, inservire liceat. Hoc quoque peracto, non multo post Thessalonicæ pontifex designatur. Tantam gloriam adeptus homo fortasse non contemnendus fuisset, nec ea mala in quæ post incidit ipse sibi ex parte accessisset, si plane palatio excessisset et cupiditati suæ tandem modum aliquem statuisset, aut de curiositate ingenii et rerum gerendarum cupiditate aliquid remisisset. Nunc multorum et maximorum bonorum, eorumque inter sese dissimilium, insana et infinita affectatione etiam humiliore statu est excussus, ut divini in eo providentia et celsitudinis inmoderatæ et humilitatis immense exemplum statueret, et ad cœlos usque elatum insigni rerum vicissitudine ad inferos deprimeret. Nam cum vitam sibi acerbam esse duceret, nisi læva templum, dextra palatium teneret, et utrasque dignitates ut lapis angularis bina ædificii latera complecteretur, a pristino instituto non recedebat. Et ne quid sine sua auctoritate 650 gereretur, fratres suos tanquam clavos et vectes inserebat, ac potius velut in aures de utraque imperatoris auricula suspendebat, ut si quando ecclesiasticis conventibus interesset, nullum dictum aut factum ignoraret, nec quisquam locum suum se imprudenter occuparet. Thessalonicam vero profectus, et vix tantisper ibi commoratus dum in solio collocaretur, summa cum festinatione Byzantium rediit. Ac ea ipsa de causa contemptor omnium evasit, quæ uno digito regebat omnia, præsertim cum imperatore rursus contra Chrysum profecto, suo consilio industria et opera omnibus rebus contra seditiosum quam optime administratis, magnam ingenii laudem esset consecutus. Unde quemadmodum Hippocrates optimam corporis habitudinem, quod diu in eodem statu permanere non possit, periculosam esse affirmat, ita etiam Mesopotamitano accidit, qui dum semper crescere studet, dum nullum gloriolæ modum statuit, instar

ἄνθρωπον) ἀνέσκη τὴν ὄψον καὶ βλακῶδες ἔδειξε δὲ τὴν τῆς ἀεσποίνης ἐπάνοδον. Καθ' ὅν, οἶμαι, λόγον μηδ' ἐξαρκεῖν αὐτῷ ἐς τιμὴν τὸ πρῶτον βασιλεὶ δύνασθαι τὰ πάντα οἰόμενος, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ὀφείκειον, ἔπερ Ἰσακίου εἶχεν ἀνάσσειν, βραβευόμενον αὐτῷ ὡς μὴ χωροῦν αὐτῷ τῆς ἰσχύος τὸ μέγεθος ἀπηγγέλτατο, ἐκ δ' ἀναγνώστου κληρωθῆναι εἰς διάκονον ἡρετίστατο, μὴ καὶ τῶν ἱερῶν ἐπιθιγγάνειν ἀξίων οὐ κρίνων ὅπως ἀναστῆν. Καὶ τὴν ἢ πρόθεσις ἔργον εὐθὺς, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις περίπυτον καθίστα, καὶ ὁ πατριάρχης ἅμα οἱ παρῆν προχειρίζων τοῦτον ἐξ ἀναγνώστου διάκονον, καὶ στάσις αὐτῷ καὶ βαθμὸς ἀναβάσεως συγκεχώρηται πρώτιστος. Τοῦτο δ' ἡνωκῶς σχηματίζεται τὸν ὑπονοστοῦντα καὶ μηκέτι τοῖς ἀρχαίοις παραβαλοῦντα ἢ ὑποδραστεύοντα βασιλεὶ ὅπως τοὺς γὰρ κανόνες μὴ ἐνδιδόναι οἱ ὀπισθοῦν καὶ θεῶν ἱεράσθαι καὶ κοσμικαῖς προσπλέκεσθαι πραγματείαις ἀποδιδόναι γὰρ ἄμφω καὶ μηδ' αὐτῶς συναλείφασθαι, ὡς περ καὶ τὸ δουλεύειν θεῷ τε καὶ μαμωνᾷ κατὰ διάμετρον εἰσιν ἀντικείμενα. Ὁ γοῦν βασιλεὺς ὅσα καὶ κιντὸς ἐξεχόμενος τούτου καὶ περιχόμενος τόμον εὐθὺς ἐκθέσθαι τὸν πατριάρχην Ξιφιλίνον ἠνέγκασεν, ἐνδιδόναι τῷ Μεσοποταμίτῃ θεῷ καὶ βασιλεὶ νεψ τε καὶ ἀρχαίοις συνδιπλέκεσθαι, μηδὲν ὑπορωμένῳ βλάβος ἐκ τῶν κανόνων [P. 317] οἱ τοῖς ἀμφιθίοις τούτοις δριμύσσονται δυσκολαίνοντες. Τετέλεστο γοῦν καὶ τοῦτο, μικρῷ δ' ὕστερον καὶ τῆς λαμπροτάτης πόλεως Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς προχειρίζεται. Ἦν ἂν οὖν τὰ τῆς δόξης ταύτης κληρούμενος οὐκ ἀπόδλητος ἴσως ὁ ἄνθρωπος, οὐδ' ὦν ἐς ὕστερον πέπονθε δεινῶν αὐτὸς ἑαυτῷ παραίτιος, εἰ τῶν βασιλείων ἀπέστη λαμπρῶς, ὅσον ὀψέ ποτε τῇ ἐφέσει τῶν χρημάτων θέμενος ἢ τῆς φιλοπράγμονος γνώμης βραχύτετι καθυπενδοῦς. Νῦν δὲ ἀλλ' ἢ τῶν πολλῶν καὶ μεγίστων τιμῶν, καὶ τούτων ἀνομοίων, λυσσώδης καὶ ἀπέραντος λίχνυσις καὶ τῶν χρομαλιωτέρων αὐτὸν ἐξέκρουσε, καὶ προῦθηκεν εἰς παράδειγμα τῶν αὐτῶν ὕψους ὑπερφυοῦς καὶ ταπεινότητος ἀμέτρου ἢ τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασι βραβεύουσα πρόνοια, καὶ ἀναβάς ἕως τῶν οὐρανῶν κατεβέβηκεν ἕως τῶν ἀβύσσων τῇ πελιμνοῖα τῶν πράξεων. Οὐκ ἀναστῆτὰ γὰρ κρίνων εἰ μὴ τῇ λαίᾳ μὲν τῶν ἱερῶν ἔχοιτο πραγμάτων, τῇ δεξιᾷ δὲ τῶν κατὰ τὰ ἀνάκτορα λάζοιτο, συμμάριτων τὰς ἀρχὰς ἀφορέτους καὶ περισφίγγων ὅτι καὶ λίθος τῶν διεστώτων συνδέτης ἀκρόγωνος, ἀμεταθλίτως εἶχε καὶ πάλιν τῆς πρώτης προθέσεως. Ἀλλὰ μηδ' ἄπερ τῆς αὐτοῦ γνώμης περατοῦσθαι τι βουλόμενος, ὡς σφῆνὰς τινὰς καὶ βλήτρα τοὺς ἐκαστοῦ κατασφηνήτους ἐνέβουσε τῇ ἀρχῇ, ἢ ὡς ἐνώτιαι ταῖς τοῦ βασιλέως ἐκατέραις ἀπῆρώρησεν ἀκοαίς, ἴν' εἴ ποτε τῇ ἐκκλησίᾳ παραβάλλων τῇ συνόδῳ συγγίνοιτο, μηδὲν εἶη διαπραχθὲν ἢ καὶ λεχθὲν ἀφώρτατον, μηδὲ λαίῃ τις αὐτὸν εἰς τὸν ἐκαίνοῦ χώρον παρεπιτών. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Θεσσαλονικίην ἀρκεόμενος, καὶ μικρὸν τι φανεῖς καὶ ὅσον ἐνιδροθῆναι: τῷ ὁρόνῳ, ἐς τὸ Βυζάντιον αὐτῷς πτηνὸς ἀνέβηκε, μὴ περιδλίψας εἰς τὰ ὀπίσω μηδὲ στάς ἐν πίστῃ τῇ

περιχώρη, καὶ κατ' αὐτὸ μὲν δὴ τοῦτο ὑπερόπτης τῶν ἀπέντων γενόμενος, ὅτι τὰ πάντα τῷ δακτύλῳ μετ' ἑγὼ τε καὶ ἔφερε, μάλιστα δ' ὅτι τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Χρύσου αἰθίς ἐξωρηκός τις αὐτὸς ἐς ὅσα τῷ βασιλεῖ πρὸς βουλῆς τὰ κατὰ τὸν ἀποστάτην τοῦτον διψικῶς ἔδοξε τακτικαῖς ἐνδέξιος ἐπιβαλεῖν ὑποθέσει καὶ ἀτεχνῶς βασιλείον ἱεράτευμα. Ὅθεν ὅπερ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἔξεων ὁ Κῆδός φησι ποιητῆς, ὡς εἰς τὸ ἄκρον προελθούσαι φιλοῦσι πρὸς τὸ κάταντες ὡς φιλοπόστοροι μεταφέρεσθαι, μὴ ἀτρέμας ἔχουσαι μένειν τῷ συνεχεῖ αἰεὶ τῆς κινήσεως, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ Μεσοποταμίτῃ συμπεπικωκεν ἀντικρὺς αἰεὶ γὰρ τοῦ προδίνειν πειρώμενος καὶ μηδένα τοῦ δοξοθηρεῖν εἰδὼς κόρον, ἔλαθεν ὡς ὁ μυθικός κώνωψ ὁ λέοντι συμπλακείς ἀραχνίῳ λεπτῷ συλληθρεῖς καὶ πᾶσαν ἐπανάλυσας δόξαν δι' ἀτιμίας, ἣν περισπερχῶς ἀνώδευσε πρότερον, κατὰ τὸ ψαλτικὸν τοῦ Δαβὶδ· «Κύψας ἦν καὶ πεσὼν ἐν τῷ κατακυριεύσαι τῶν τότε πενήτων γυνώσεως.» Ἐς γὰρ φατίαν οὐ μετρίαν ἀθροισθέντες καὶ κοινῇ συνελθόντες ὁπόσων αὐτὸς ταῖς κεφαλαῖς κατὰ τὴν τῆς κωμωδίας ψύλλαν ἐφήλατο καὶ οὐς μικροῦ κατὰ κόβρης ἐβράπιζεν ὡς ἀνδράποδοι, καὶ τινὰς οὐχ ὑμῖς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας ὡς ἀφυσγετὴν ἡθροικότες προσέειπε [P. 318] βασιλεῖ, καὶ τὸ αὐτοῦ εἰένδοτόν τε καὶ βῆδιον παντὶ καθυπάγεσθαι ῥήματι συνέριθον πρὸς τὸ ἔχθος εὐράμενοι κατέδραμον γενναίως· καὶ τὸ ἐντεῦθεν οὐ μόνον τῶν ἀνακτόρων ἐκτοπίζεται ὡς σφαῖρά τις εὐπερίγραπτος διαφεθείσα ἰσχυρῷ μηχανήματι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐξοστρακίζεται, ἐνός τινος προκοιλίου ἐς ἀγορητῆν ἐπιλέγδην παρὰ τῶν ὄλων προδληθέντος, λέγω δὴ τοῦ τότε δουκὸς τοῦ στόλου Μιχαήλ τοῦ Στρυμονοῦ, ᾧ καὶ μᾶλλον ὁ Μεσοποταμίτης ἀντεπολιτεύετο ὡς καὶ ὅπερ πάντας ὅτι φιλοκερδεῖ καὶ τὰ κοινὰ νοστιζομένη καὶ χανδὸν καταδροχθίζοντι χρήματα. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ πᾶν δεινόν, καίπερ ὄν δεινόν, τὸ τινὰς ἀβασνίστως καὶ ἄλλης μὲν ὑπερσίας ἀδίκου γλώττης ἀπάγεσθαι πάρεργον, μάλιστα δ' ἀποπίπτειν τοῦ τῆς ἱερωσύνης μεγίστου χρήματος. Ἐκεῖνο δὲ καὶ λίαν ἀσύγνωστον καὶ πολλὴν ἀβελτηρίαν τῶν δεδρακτοῦν κατηγοροῦν. Δεῖσαν γὰρ ἔτερον ἀρχιερέα φηψισθῆναι Θεσσαλονικῆς, ἣ τοῦ Μεσοποταμίτου καθάρσεις καθ' ἐξήμην προτίθεται πρὸς ἐξέτασιν. Καὶ ὡς ἔδειξαν σκάζοντά τε καὶ μὴ ἐβρώμενα τῶν ἐν αὐτῇ κεφαλαίων τινὰ πρὸς ἀρχιερωσύνης ἀφαίρεσιν, ὁ δὲ πατριάρχης εἴτε βασιλείῳ ὑπεῖκων κελύσματι, εἴτε τῷ πρὸς τὸν Μεσοποταμίτην ἔγχει φρονεῖν οὐκ ἔχων τὰ καίρια, εἴθ' ἐτέρως καθ' ὅν οὐκ ἴσθιμι λόγον ἐκκρουσθεῖς τοῦ καθήκοντος, τινὰς τῶν ἀρχιερέων ἀγχιρῶς καὶ δικαστὰς αὐτῷ συνεδριάτας, ὁπόσοι κακόσχολοι καὶ τῆν ἐκ βασιλέως εὐνοίαν ὄλην πηδὶ καὶ συντόνῳ προθυμίᾳ μεταδιώκοντες, μεταλλοιοῖ τὴν καθάρσειν, καὶ παρῆντα τινὰ τῷ τόμῳ προσθεῖς αἰτιήματα ἐκ τοῦ δὴ πουθεν ἀναμφιστάτου πάσης ἱερᾶς ὀφειζόμενα λειτουργίας τὸν τοῦτοισ ἀλόντα τῷ χαρτοφυλακίῳ ἀποτίθῃσιν, ἐκδοῦς ἕκτοτε καὶ τῷ Χρυσάνθῳ ἀντίγραφον, ὃς τῆς Θεσσαλονικῆς ἐνεχειρίσθη τοὺς ὄλας. Κάπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τοῦτοισ δέον ἐγκαλύπτεσθαι, τῶν δὲ τινὰς καὶ ἐπισκίπτων, ὡς εἴπερ πολέμιον ἐθνῶν ὑπόπ ὡς ἐντεῦθεν κατώρθωτο, ἣ

culicis illius, ut fabula narrat, post leonem oppugnatum exiguo aranea filo implicatus, omnem gloriam amisit; et dum in pauperes imperium **651** exercet, inclinatus concidit, ut est in Psalmis Davidicis. Nam ii quorum capitibus ut comicus ille pulex insultarat, et quibus veluti mancipiis tantum non colaphos infregerat, non parvo caelo exacto et criminibus parum sanis concinnatis imperatorem adierunt, et ejus facilitate ac levitate (nam quovis verbo insectabatur) ad rei odium ab acriter hominem insectati sunt. Ex eo non modo ut parvus globus robusta machina palatio facile excusus est, sed pontificatu etiam dejectus, uno ventroso ab omnibus accusatore delecto, Michaelum Stryphnum classis praefectum intelligo, cui ut omnium avarissimo preculatori et publicam pecuniam hiantibus faucibus devoranti in primis Mesopotamitanus adversatus fuerat. Verum hoc quanquam grave, non tamen adeo grave est, aliquem incomperato crimine cum alio muncere, tum vero sacerdotio re maxima propter improbae linguae susurros deici: illud vero nullum prorsus habet excusationem et insignem stultitiam arguit. Nam cum alius Thessalonicae pontifex creandus esset, deliberatio de Mesopotamitani absentis abrogatione in questionem vocatur; **652** et cum in ea criminatione quaedam capita elucidare nec satis firma esse ad pontificatus abrogationem viderentur, patriarcha, sive jussu imperatoris sive Mesopotamitani odio sive alia de causa mihi ignota, temere et contra officium, aliquot primariis sacerdotibus secum adductis et in judicium numerum quibusdam maiore feratis hominibus relatis, qui benevolentiam imperatoris per fas et nefas captabant, abrogationem decernit; et praetermissis ante quibusdam criminibus, quae utique convictum omni sacro ministerio pellerent, insertis, id decretum in chartophylacium relet, dato exemplo ejus Chrysantho, cui Thessalonicae gubernatio commissa erat, quae acta cum summum dedecus haberent, tamen erant qui iis non aliter gloriarentur quam si hostes devicissent aut feram immanem cepissent. Hoc modo Mesopotamitano Constantino et duobus ejus fratribus ab administratione rei publicae remotis, alius succedit, homo accuratus, suavis moribus, disertus **653** ac potius eloquens, Theodorus Irenicus, qui se comem erga omnes praebuit. Collega ei adjunctus est alius, ab avaritia non alienus et perpetua tussi laborans. Qui ambo publicis muneribus occupati Mesopotamitani casum non deridebant, sed perpetuo ob oculos habebant; et imperatoris facilitatem metuentes, non crecti et immoti ut periti equites per montes et valles ferebantur, sed velut fascibus submissis auctoritatem suam subinde astringebant, et nulla necessaria praeteribant mutationis metu.

οίκους διαφθεῖρον καὶ πρὸς γρόας ἀνομοίους μεταλλαττόμενον, ὅποια τὰ Λιθικά φασιν, ἢ ὁ παρὰ τῷ Ἰωῶ ἀνάλωτος δράκων συνείληπτο, καὶ ὁ βορρὸς μυρμηκολέων ἀπώλετο, εἴτε μὴν ἡ πολυθύσανος αἰγίς καὶ δευματώδης ἐκείνοις εἰς χάος ἐλήλαται καὶ διέσπασται. Καὶ οὕτω μὲν ὁ Μεσοποταμίτης Κωνσταντῖνος καὶ οἱ τοῦτου δύο κατίρητοι τῶν κοινῶν ἐκκρούονται διοικήσεων, ἀντεισάγεται δ' ἕτερος περὶ τὰς κοινὰς διοικήσεις οὐκ ἐνδῶν τοῦ ἀκριβοῦς, χαρίεις τὸ ἦθος μᾶλα τε τοὺς λόγους ἀποτορνεύειν εἰδῶς καὶ ἀπομηκύνειν εἰς περιόδους ῥητορικῶς ὁ Εἰρηνικός ἦν οὗτος Θεόδωρος, καὶ παρείχεν ἑαυτὸν τοῖς πᾶσι κατάλληλον. Εὐνέζευκται δὲ τις ἐκείνῳ καὶ τῶν πόνων συναλαμβάνετο φιλοχρηματῶν ἱκανῶς καὶ βγῆ' συνεχεῖ κάτοχος. Ἀμφοτέροι οὖν ταῖς πολιτικαῖς ἐπιστάτους πράξεις. Πλὴν τὸ τοῦ Μεσοποταμίτου πτώμα μεθ' αὐτῶν ἐν γέλωτι ἔχοντες, ἀλλὰ διὰ παντὸς προορώμενοι καὶ τὸ τοῦ κράτους εὐκόλῳ ὑφορώμενοι οὐκ ὀρθοί: καὶ ἀκλινεῖς, ὡς οἱ ἀκράδαντοι τῶν ἵπποτων κατὰ τε πρηνῶν καὶ [P. 319] ὀρθῶν ἐφέροντο, ἀλλὰ τὸ δυναστεῖον ὑποποιούμενοι ἀνεργῶν τε καὶ ἀνεσεύραζον αἰετὴν ἰσχῶν, καὶ πολλὰ τῶν δεόντων παρέρχον τὴν ἀπόδασιν εὐλαβοῦμενοι.

5. His et hujusmodi rebus Alexius Comnenus A triennium in imperio exegit. Reliqua ab eadem ratione nihil recesserunt. Consuetudo mansit eadem, vita mollis et perpetuo socors ingenium. Tunc solum Iconiense violatum est. Nam Caichosroes, ejus Urbis sultanus, duos equos qui imperatori ab Alexandrino sultano mittebantur eripuit; quorum alterius genu in cursu luxato, per legatos ab imperatore 654 veniam petiit quod ejus equos interceptisset et quod propter alterius læsionem alterum quoque mittere non fuisset ausus. Cæterum se omnino curaturum ne amico esset molestus, neve diu equis careret. Hanc speciosam defensionem imperator non, ut magnanimum virum decuit, æquo animo accepit, neque necessitati voluntatem accommodavit, neque temporum rationem habuit quorum difficultatibus undique urgebatur, sed statim effervescente bile fulminat. Nec tamen quidquam facit quo Persam ulciscatur, sed sibi ipsi plane bellum infert et gladium contra sese stringit. Jubet in carcerem duci et omnibus bonis multari negotiatores omnes tam Romanos quam Turcos, qui Iconia Byzantium venissent; eorum vero merces et jumenta nec ipse ut decuit sibi vindicavit, nec illis reliquit: unde alia alibi dissipata perierunt. Quo barbarus audito denuo legatos mittere 655 noluit, sed armis alacriter arreptis improvisa incursione Cariam et Tantalum oppida ad Meandrum sita vastavit. Inde ad Phrygiæ Antiochiam contendit, eamque fortassis æque ac heri Cariam et Tantalum cepisset, nisi casus quidam fortuitus impetum ejus divina potius quam humana providentia frogisset. Nam qua nocte ad urbem opprimendam properabat, quidam homo potens filiam nuptias celebrabat. Erat igitur, ut in hujusmodi festivitatis solet, tumultus hominum convivantium. Cymbala, tympana, saltatores et mulierum cætus hymenæum cantantium per totam noctem perstrepebant. Ut autem ad urbem accessit Caichosroes, audita organorum harmonia et hominum concentu, non rem ipsam conjectura assecutus, sed militum tesseras esse, qui suum adventum præcognoscent, putans ad Lampen discessit, ibique captivos describendos curavit; et cujusque patriam et nomen, et a quo captus esset, item an aliquid suarum rerum 656 amisisset, et an filius

ε'. Ἐν τούτοις μὲν οὖν καὶ τοιοῦτοις παραπλησίοις ἐναυτὸς ἐξέικετο τρίτος ἄρχοντι Ῥωμαίων Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ. Τὰ δ' ἐπεξῆς οὐδὲν ἀντιστατόντα τοῖς προτέροις: διαίτα γὰρ ἦν ἡ αὐτῆ καὶ πάλιν καὶ βίος χαλαρὸς καὶ ἐξημδλυμένον φρόνημα αἰετὴν. Τότε δὲ καὶ αἱ εἰρηνικαὶ σπονδαὶ παρεωρήθησαν τε καὶ συνεχύθησαν ὡς εἶχε βασιλεὺς ἐκτελέσας μετὰ Πέρσου τοῦ διέποντος τὸ Ἰκόνιον. Ὁ μὲν γὰρ Καίχοσροῆς (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ βαρβάρῳ) δύο Ἀραβίας ἵππους ἐκ τοῦ σουλτάν τῆς κατ' Ἀγυπτίον Ἀλεξανδρείας τῷ βασιλεῖ στελλομένους ἀπέλειπε. Τοῖνον καὶ θιατέρῳ τούτων τὸ γόνυ ἐξαρθρωθῆντι ἐν τῷ πρὸς δρόμον ἀνίστασθαι πέμψας εἰς βασιλεῖς συγγνώμην ἤτειτο, ὅτι τε ὅλως εἰς αὐτὸν διαδαινοῦσα ἵππους ἔσχεν ἰδιωτάμενος, καὶ ὅτι περ ἡ τοῦ ἐνδὸς ἀγρείωσις καὶ τὴν ἐτέρου ἀποστολῆν πεποιθήκαν ὑποστελέσθαι: πάντως δὲ φροντιστῆν τοῦ τῷ φίλῳ ἀνεπαχθοῦς καὶ τοῦ μὴ τῶν ἵππων ἐς μακρὸν στίβεσθαι. Καὶ ὁ μὲν ἐφ' οἷς ἔδραξεν εὐπρόσωπον οὕτως ἠγόρευε τὸν ἀπολογῶν: ὁ δὲ μήτε τὸ μεγάλῳ ψυχῶν ἐπαινήσας μήτε μὴν τὴν ἀνάγκην τρέψας εἰς τὸ φιλοτίμον, ἢ γοῦν ἐν νῷ βαλλόμενος τὸν καιρὸν βαρῶν ἐνστάτην αἰετὴν ἐφιστάμενον καὶ πρὸς πίνυγμα ἐπὶ πᾶσι κατασχόντα, ὡς πρῖνος αὐτίκα καίμενος τῷ θυμῷ ὑπεδρόντα. Πλὴν ἕτερον μὲν οὐδὲν τι γινώσκον πρὸς ἀντιλύπησιν τοῦ Πέρσου συνειώρακε διαπραξέσθαι, καὶ ἑαυτοῦ δὲ στρατεύεται ἀτεχνῶς καὶ τὸ ξίφος τῷ τέως κρυπτόμενον ἀναδείκνυσσι. Τοῖνον ἐπιτάττει φυλακαῖς ἐνεργεθῆναι καὶ τὰ ὄντα πάντα ἀφαιρεθῆναι ὅποσοι Ῥωμαῖοί τε καὶ Τοῦρκοι πραγματεύεται τοῦ Ἰκονίου ἀπάραντας τὸ Βυζάντιον ἐπεσιήσαν. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ἐμπαροῦμακά τε καὶ ὑποζύγια οὗτ' αὐτὸς εἶχεν ὡς ὀδὸν οἰκιστάμενος, οὗτ' ἐναπέλειψεν ἐκείνοις: ἀλλὰ γὰρ ἄλλοις καὶ πίνυθ' ὁμοῦ διεσκέδαστο καὶ ἤφραντωτο: ὁ δὲ βάρβαρος τὸ συμβῆν ἐνωτιστάμενος, μηδὲν τι τῆς προθυμίας καθυφαίρει μήτε μὴν εἰς δευτέραν βλέψας πρεσβεῖαν, κατὰ Ῥωμαίων ὄπλα βασιλεύει, καὶ προσπεσῶν ἀπροσδόκητος ταῖς κατὰ Μαϊάνδρον κωμοπόλει Καρίαν τε καὶ Τάνταλον καὶ ἡλικίαν ἠνδραποδίσατο, καὶ πόλεις ἄλλας δὲ πολλὰς ληίστάμενος πρὸς αὐτὴν ἠπαίγετο τὴν κατὰ Φρυγίαν Ἀντιόχειαν. Καὶ τάχ' ἂν ἐξεῖλε καὶ ταύτην ὡσπερ χροῖζὰ Καρίαν καὶ Τάνταλον, εἰ μὴ παρὰ δόξαν ἐπέστη τῷ βαρβάρῳ πρὸς τὸ δέξαι τῆς σκυλεύσεως οὐκ ἐν προνοίας τινὸς ἀνθρωπίνης ἀλλὰ πᾶσι

αὐτομάτως ἢ καὶ θεόθεν παραιοπεσόν τι συγκύρημα. Ὁ μὲν γὰρ νύκτωρ ἐξαναστὰς κατὰ κράτος εἰς Ἀντιόχειαν ἤλαυνεν, ἐπιθητόμενος ὄρθριος καὶ πορθήσων τὸ πόλισμα· ἔτυχε δ' ἡμέρας ἐκείνης τῶν παρὰ τῇ πόλει δοναμένων τινὰ θεῖν γάμους θυγατρί. Ἦν οὖν, ὡς ἐν ταῖς τοιαύταις εἰθισταὶ τελευταῖς, δμαδος ἀνθρώπων θαλιαζόντων, κύμβυλά τε δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἀλαλάζοντα καὶ τύμπανα περικτυπούμενα καὶ ὄρχηστα! τῷ πόδε παρενσελεύοντες καὶ χοροὶ γυναιῶν τοῖς ὑμεναίοις πρόσφορα ᾄδοντες. Ὡς οὖν ἤγγισε τῇ πόλει [P. 320] Καίχοσρότης, τῶν ὀργάνων ἀρμονίαν εἰς ὧτα δεξάμενος καὶ τῶν συμφωνίας τῶν ᾄδόντων ἀκροασάμενος οὐχὶ τοῦ ὄντος κατεστοχάσατο, ἀλλ' ἀνδρῶν ἡτοιμασμένων πρὸς πόλεμον συνθήματα εἶναι ταῦτα ὑπολογισάμενος, τὴν ἐκείνου προεγνωκότων ἐφοδόν, ψῆχτο ἐκεῖθεν καὶ πρὸς τὴν Λάμπην ἀφίκετο. Ἐνθα δὴ ἀπογραφεῖς ἐπιστήσας τῶν αἰχμαλώτων περὶ τῆς παυρίδος ἕκαστον καὶ τῆς κλήσεως ἐπινηθάνετο, καὶ ὅστις ὁ συλλαβῶν ἀνηριώτα, καὶ εἰ τι τῆς οὐσίας ἀπολωλέκει, καὶ εἰ παῖς ἢ θυγάτριον ἢ ἄλοχος ὑπό του τῶν Περσῶν ἀποκέλυρπται. Καὶ τοιαύτην ἕκταξιν ποιησάμενος, πάντα ἀποδοῦς Ῥωμαίοις καὶ κατὰ φύλα καὶ συγγενείας πάντας ἀπομερίσας, τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω εἴχετο. Συγκεκεφαλαίωτο δὲ ἡ τῶν ἀνδραποδισθέντων πληθὺς εἰς πέντε χιλιάδας ἀνθρώπων. Ἐν δὲ τῇ ἀπαγωγῇ ταύτῃ ἐμέλησε τῷ βραβάρῳ καὶ ὅπως τῶν ζωαρκῶν μὴ σπανίζονται οἱ αἰχμαλῶτοι, καὶ σίτον αὐτοῖς διαδοῦς οὐδὲ τὸ τῆς ὥρας ψῦχος παρήκεν ἀνίκεστον (48)· πέλειον γὰρ ἐγγερίον ἔχων καὶ αὐτουργῶν ἐς σχίδακας διήρει, τυχὸν οὕτω, χρόνῳ ἀνατραπέν γεράνδρουον. Ἀλλὰ καὶ τοῖς συνδραμοῦσι πρὸς τὴν θέαν Ἡέραις ὁμοίως δρᾶν ὑπετίθετο, προσεπάγων ἅμα καὶ ὑποβάλλων τὸ τῆς ἐργασίας αἴτιον καὶ τὸ πρὸς τι εὐχρηστον αὐτοῖς ἐπιλέγων· Πέρσαις μὲν γὰρ ἐξείναι διὰ παντὸς ἐξείναι τῆς παρεμβολῆς καὶ ξυλεύεσθαι, ὅτι μὴδ' ἔσται τις αὐτοῖς προσιτάμενος, Ῥωμαίοις δὲ οὐχὶ, φυλαττομένοις τὸ μὴ δοκεῖν ἀποδιδράσκειν καὶ τὰ ἐκ τοῦδε ὑφοριόμενος ὡς φυγάσιν ἐπικεισόμενα δεσμά. Ἐπεὶ δὲ τὸ Φιλομύλιον κατέλαβεν, ἐπαύλεως τε μοτέδωκε καὶ γῆς ἐπεμέτρησε μέρος πρὸς ἐργασίαν ἀγαθῆς, σίτον τε αὐθις διέδωκε καὶ ὄσα τῶν ἡμέρων κερπῶν σπῆριμα. Καὶ μὴν ἐλπίδων χρηστῶν ἐπέπλησε, τέλος εἰπὼν ὡς αὐτοῦ καὶ βασιλέως αὐθις φιλιωθέντων καὶ πρὸς τὰς πρότερον σπονδὰς ἀπιδόντων προῖκα καὶ αὐτοὶ τὴν οἴκαδε ἐπάνοδον ἐξουσιν· εἰ δὲ τι ἕτερον μεταβουλεύσεται βασιλεὺς, ἐπὶ πέντε ὄλοις ἐνιαυτοῖς ἀδατομολόγητοι καθοδοῦνται, μηδένα τὸν ὁποιοῦν ἀπόδομα εἰσπράττοντα ἔχοντες, μετέπειτα δὲ καταβαλοῦνται ὃν αὐτὸς ἀνεπαχθῆ διατόξατο σφίσι φόρον, οὐχ ὑπερβαίνοντα τὸν ὄρον, ὡς εἴθετται Ῥωμαίοις οὐδὲ πρὸς τὸ πολλαπλάσιον κορυφούμενον. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα οὕτω διατεταχὼς ἐπανῆκε πρὸς τὸ Ἰκόνιον.

Hier. Wolfi notæ.

(48) Alter ait Sultanum Turcos suo exemplo ad juvandos captivos incitasse, alter eum captivis se-

aut filia aut uxor alicujus a Persa aliquo occultata esset, pervestigavit. Hac inquisitione facta, Romanis omnia restituit; et omnibus captivis in tribus et familiis distributis, qui quinque millium numerum explebant perrexit. In ea abductione Barbaro illud quoque curæ fuit, ne captivis victus deesset; et distributo inter eos frumento, ne frigus quidem neglexit, sed correpta securi ipse collapsam arborem dissecuit. Et id spectaculum Persas concurrentes monuit ut idem et ipsi facerent, adjecta laboris ejus causa, et quem inde fructum percipienturi essent, ac Persis perpetuo licere lignatum extra castra ire, quod a nemine impedirentur; Romanis vero non item, caventibus ne fugere visi compedibus vincirentur. Postquam vero Philomilium est perventum, et domicilia et agros fertiles eis assignavit, et rursus frumentum cæteraque mitia legumina distribuit; et spe bona impletis denique dixit reconciliata inter se et imperatorem gratia et fœdere renovato se eos gratuito remissurum esse domum. Sin aliud consilium caperet imperator, eos quinque integros annos immunes futuros, nullo quæstore quidquam postulatur: deinceps vero se tolerabile tributum eis impositurum, quod non, ut apud Romanos moris sit, constitutum excedat nec multiplicetur. His ita ordinatis, Iconium rediit. Ea tamen humana denuntiatio neminem patriæ meminisse passa est, sed multos etiam a Persa non captos Philomilium attraxit, cum audissent quomodo cognati et populares eorum a sultano tractarentur. Sic ab ortu Romanorum ad nostras usque tempora non modo sancti defecerunt et veritas imminuta est, perum etiam ob iniquitatem multiplicatam charitas vulgo refrixit, ut integræ civitates Græcæ, patria cupide reliota, ad Barbaros in colonias abierint. Nam crebræ tyrannides subditis sobriam vivendi rationem extorsurunt; et plerique imperatores, rapinis assueti, nihil in suos moderati vel cogitarunt vel fecerunt. Jam videamus quid imperator gesserit. Andronicum Ducam adolescentulum adhuc mittit ad bellum Persæ inferendum. Is cum suis Persas seero tandem aggredditur, et noctu pastores et armenta cujusdam Ameræ Arsane adortus non multo post recessit. Sed et ipse imperator ab amœnis Propondidis locis ægre tanquam a loto aut cantu sirenum avulsus, Nicæam et Prusam est profectus, non ut Persas ulcisceretur, sed ne ex Batho digressi, ubi magnus eorum numerus stativa habebat, urbes et agros finitimos popularentur. Nec amplius uno mense ibi exacto, Byzantium rediit. Inchoante vere denuo cum summa festinatione coguntur exercitus. Milites enim frequentibus eodem anno expeditionibus fatigati ea molestia carere et diutius domi manere cupiebant. Concurrunt igitur ut

cures dedisse ad ligna cædenda, et Turcos ea re prohibuisse.

PATROL. GR. CXXXIX.

28

ultra dimicaturi, et aut superaturi Barbaros uult pro patria occubaturi. Ita sorip̄e Cyp̄sella ut in una castra conuenerunt.

Α τὸ δὲ φιλόνηθρωπον τοῦτο διάγγελμά οὐδένα τῶν αἰχμαλώτων πατριδος ἀφῆκε μνησασθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλοὺς ὁπόσοι πρὸς Περσῶν οὐγ ἔαλωσαν ἐς τὸ Φιμομίλιον ἐφεικίσαστο, ἀκηρότας δὲα τοῖς καθ' αἶμα καὶ πατριώταις ὁ Πέρσης ἐργάσατο. Οὕτως ἐκ τῆς τῶν εἰς ἡμᾶς Ῥωμαίων γενεᾶς οὐχ ὅπως ἐκλέλοιπεν ὄσιος, καὶ ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἀπεφύγη τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπησις, ὡς τὴν πρὸς βαρβάρους ἀποικίαν πόλεις δλας Ἑλληνίδας ἐλέσθαι καὶ τῆς πατριδος ἀσμένως ἀλλάξασθαι· αἱ γὰρ συχναὶ τυραννίδες τότε ὑπ' ἀρχῆν τῆς σῶφρονος διαίτης ἐξέκρουσαν, καὶ ταῖς ἀρπαγαῖς τῶν κρατούντων οἱ πλείους ἐγγυμνασάμενοι οὐδέν τι πρὸς τοὺς ὁμοφύλους μέτριον ἐνεδούουν καὶ διεπράττοντο· ἀλλ' οἶα καὶ τὰ [P. 321] παρὰ βασιλείως πρὸς τὰ οὐτωσὶ συμβάντα διψημένα. Στέλλει τὸν Δουκην Ἀνδρόνικον νεανίαν πρώτως ὑπηνήτην τῷ Πέρση συμπλακῆσόμενον. Ὁ δὲ μεθ' ὧν ἡγεμόνευεν, ὅψῃ ποιεῖται τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἔφοδον. Ἀμέλει καὶ νυκτὸς ἐπιθέμενος ποιμνίταις καὶ βουκολίαις ἀμηρᾶ τινος Ἀρσανῆ μετ' οὐ πολλὸ ἐπανέεσξεν. Ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς κατὰ Νίκαιαν καὶ Προῦσαν ἤρκετο, οὐκ ἀντιμετρήσων ἢ ἀνταποδώσων τοῖς Πέρσαις ὃ ἐμέτρησαν καὶ ἀνταπέδωκαν ἡμῖν ἀνταπόδομα, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰς ἐκεῖσε πόλεις καὶ χώρας κακῶς διάθωται· τῶν τοῦ Βάθους ἐξαναστάντες μερῶν, ἐν οἷς οὐ μέτριοι τότε γύλιζοντο. Πλὴν καὶ βασιλεὺς μῆνα τοῖς ἐκεῖσε ἕνα προσδιατρίψας ὀξέως ἐπάνεισιν εἰς Βυζάντιον. Ἀνατελλαντος δ' ἕαρος γίνονται πάλιν συνδρομαὶ τῶν στρατευμάτων καὶ συλλογαὶ μεθ' ὅσας οὐκ ἔπη τις ἦν ὁρμῆς καὶ συντονωτέτης ἐπειγωλῆς· ἐπεὶ καὶ ταῖς πολλάκις τοῦ ἔτους συνόδοις καὶ ταῖς συχναῖς συντάξεσιν ὁ στρατὸς ἀποκναίσαντες στήναι τε τῶν ἐπαλλήλων συνελύσεων ἡρῶν καὶ τῆς οἴκοι ἀναβολῆς ἐγλίχοντο. Ὡς ὑπὲρ ἰσχὺν τοίνυν ἀγωνιούμενοι συνελέγησαν, καὶ ἡ κρείττους τῶν ἀλλοφύλων ἐσόμενοι ἢ μετ' εὐκλείας ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποθανούμενοι. Καὶ οὕτω μὲν αἱ δυνάμεις ὡς εἰς ἕν στρατόπεδον τὰ Κύψελλα συνηθροίζοντο.

5. Ausus est imperator sua sponte id quod jam dicam. Morbo articulari per certa intervalla laborabat, et dolore pedum in primis affligebatur, pejore materia eo delabente et cruciatus intolerabiles 650 excitante, qui et motum adimebant et acres febres inflammabant. Quadam ergo die foribus cubiuli clausis arcanum nemini præterquam cubiculariis indicat; et ferramentiscandentibus in tibias profunde impressis principio doloris animo philosophico perfert et contumeliosus dictis medicos repudiat, quod in solis purgationibus versari didicissent, neque quidquam remedii ultra evacuationes adhibere scirent. Deinde vero ustionibus inflammatis, et majoribus doloribus subseutis, medici non singularim, sed omnes simul convocati sunt, cognatis ejus metuentibus ne decursus humorum ad crura impeditus principali aliquo membro incesso necem illi subito inferret, et imperium præter-expectationem ad alium transferretur. Ac medici pharmaca ei præbere decreverunt, ut commotio simul et redundantia humorum egestionibus sisteretur. Itaque medicamenta singulis fere diebus temperabantur, neque sane frustra erant. At imperatrix Euphrosyne, quamquam de valetudine mariti ut par erat 660 sollicita, tamen cum iis quibus arcana sua committebat de successoris imperii magis deliberabat, ne is sibi inimicus et infensus esset, sed potius amicus. Nam imperator filium non habebat, sed duas duntaxat filias, easque viduas: nam Irenes maritus Andronicus Contostephanus obierat, Anna vero ut natu minor, ita forma præstantior, Isaacio Comneno nupta fuerat D

ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτογνωμονῶν ἀποθαβρεῖ δπερ ὁ λόγος λέξων ἔρχεται. Ἐπατχε τὰ ἄρθρα τοῦ σώματος κατὰ κύκλον οἰνεὶ καὶ περίοδον (49), τοὺς δὲ πόδας καὶ μάλιστα ὕλης ἐσκηπτούσης μοχθηροτέρας καὶ ὀδύνας δυσσοπίστους ἀποτικτούσας, ἐξ ὧν ἀκινησίαι τε προσεπήγοντο τοῦ πάθους φλεγμαίνοντος καὶ λάβροι πυρετοὶ πολλάκις ἐπήγιζον. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὰς θύρας τοῦ κοιτῶνος ἐπισυγώσασα, ἄλλω μὲν οὐδενί, τοῖς δὲ προκοίτοις ἐκφύγας τὸ ἀπόρρητον, σιδήρια πυρακτωθέντα τοῖς σκέλεισι ἐπιτίθεισι, καὶ εἰς βάθος τὸν καυτῆρα ἐπαγαγὼν τὰ μὲν πρῶτα φιλοσοφῶν, τὰς ὀδύνας πρὸς τὰς καύσεις τῶν ποδῶν ἀπεμάχετο, μεθ' ὕδρεῶν τε τοὺς ἰατροὺς ἀπεπέμπετο, περὶ μὴ τὰ καθάρσια τοῦτους λέγων αἰεὶ στρέφασθαι καὶ μὴδὲν τι πλέον τῶν κνωσίμων εἰδέναι, καὶ μετιέναι τοῖς κίμωνουσιν ἱαμα. Τὰ δ' ἐσεξῆς φλεγμοναὶ τῶν καυτηριῶν καὶ περιωδυνίαι τῶν πρώτων ὀριμύτεραι. Ἰατροὶ ἐπὶ τούτοις εἰσκακῆμένοι οὐχ ὁ μὲν ὁ δ' οὐ, ἀλλὰ πάντες κοινῶς. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ δέος ὑποθράττον τὸ αἶμα, μὴ πως τὸ τῆς ὕλης μεθιστάμενον, τῆς περὶ τοὺς πόδας καθόδου ἀνακοπὴν, εἰς τι καίριον ἐνσκήψῃ μέρος τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸν μὲν παρασύρη τοῦ ζῆν αἰφνηδὸν, ἡ δ' ἀρχὴ μεταπεσεῖται παρὰ δόξαν πρὸς ἔστρον. Οἱ μὲν οὖν τῶν σωμάτων θεραπευτικῆς φαρμακεύειν αὐτὸν ἐγνώκεσαν. Οὕτω γὰρ ἂν τὸ τῆς ὕλης κινούμενόν τε ἅμα καὶ πλεονάζον γέληνιάσσει ταῖς κεύσεσι. Καὶ ἦν τὰ φάρμακα ἡμῶν παρ' ἡμῶν σχεδὸν κεραυνόμενα, καὶ τὸ ἀνύσιμον αὐτοῖς ἐφωμάρτει. Ἡ δὲ βασιλῆς Εὐφροσύνη ἐφρόντιζε μὲν καὶ τῆς ὑγείας, ὡς εἰκός, [P. 322] τοῦ ἐνέντου, ἐσκέπετο ὑὲ πλέον μετὰ τῶν συνήθων, καὶ οἷς τὰ

Hier Wolfi notæ.

(49) Dubium utrum de lunæ eclipsi, an diminutione loquatur.

κρυφίῳδῃ τῶν βουλευμάτων προσαντιθεῖται καὶ τοῦ ἀνέμελτος τὰ ἀπόβροχτα, καὶ περὶ τοῦ παρληφομένου τῆν βασιλείαν, ὡς ἔσται τις αὐτῆ μὴ ἀνάρσιος μηδ' ἀπεχθὴς ἀλλ' ἀσπάσιος. Βασιλεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἦν διάδοχος υἱὸς τῆς ἀρχῆς, δυάζουσαι δὲ θυγατέρες, καὶ αὐταὶ τῶν συνεόντων μικροῦ σπανιζόμεναι· ἡ μὲν γὰρ προφερεστέρα καθ' ἡλικίαν Ἐβέρην θανάτῳ μαλακῶ δαμέντα τὸν σύλλεκτρον Ἀνδρόνικον τὸν Κοντοστέφανον ἀπεβάλετο, Ἄννα δὲ ἡ κατὰ γένεσιν ἐφεπομένη, τῷ δὲ κάλλει προτερεύουσα, Ἰσαακίῳ συνψέει τῷ Κομνηνῷ, ὃς κατὰ Μυσίαν ἐναπέθανε τοῖς δεσμοῖς, ὡς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν λόγοις εἰρήκειμεν. Ἐπιλογαὶ τοίνυν καὶ ψηφορρίαι τῶν ἀρξόντων ἄλλαι τε παρ' ἄλλων ἐγίνοντο, καὶ πᾶσαι πρὸς τὸ τῶν προβαλόντων ἐτελοῦντο χρησίμων. Τοῦ δ' ἀξίως βασιλεύοντος Ῥωμαίων καὶ ὡς ἄριστα τὰ κοινὰ διακυβερνήσοντος πράγματα οὐδεὶς οὐδένα λόγος εἰσῆρχετο, ὥστε ὑπὸ τῶν ἀβελτέρων καὶ νήπια ἔτι ἐν γάλαξιν ὄντα καὶ σπαργάνοις ἐνειλημένα πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐπεκρίνετο. Αὐτῶν μέντοι τῶν ἐν γένει καὶ πλούτῳ περιβλεπομένων ὁ μὲν πρωτοστράτην Μανουὴλ ὁ Καμυτζῆς τῷ πρὸς μητρὸς ἐπεκάθητο θείῳ τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ, οὗτος δ' αὐτῶν κατ' αὐτοῦ ἀντωφάλαμει, οἱ δὲ τοῦ βασιλέως κασίγνητοι τρεῖς ὄντες καὶ παρ' Ἀνδρόνικου τυφλωθέντες, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτῶν γαμβρὸς ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης ἐξόμματος καὶ αὐτὸς δεικνύμενος, παῖσι τοῖς ἑαυτῶν τὴν ἀρχὴν ἡνδρόλόγουν. Ἦσαν δ' οἱ χθῆς τε καὶ πρῶτην διαμαστώμενοι τὰ δρυόκαρπα καὶ τὰ Ποντικὰ ἕβια κρέα ἐπὶ στόματος ἔτι φέρουτες ἐπέριων καὶ ἤρων τῆς βασιλείας μάλα λαμπρῶς, καὶ ὅλοις ἐς αὐτῆν περιέρχοις ἐντὲνίζον ὄμμασι, προαγαγοῖς καὶ προμνήστοροι χρώμενοι ὀπόσοι τῶν ἀγοραίων ὄνιοι χρημάτων καὶ κοιλιόδουλοι, ὡς μακρῶ κίκιον τοῦ καθ' ἕνα τὸ κοινῆ γινόμενον ψήφισμα. Ὡς περὶ πύστον πᾶγμα Ῥωμαίων ἀρχῆ, καὶ πᾶσιν ἔθνεσι ζτηλῶτων καὶ προσκυνητῶν ἀξίωμα, οἷους ὑπήνεγκας βιαστάς! Οἷοι σοὶ ἐπ' ἀνέστησαν ὕβρισται! Οἷοι σοὶ ἐπεμάνησαν ἐρασταί! Οἷους ἐντρυφώσω! Οἷους ὑπέθηκας ἑαυτὴν καὶ φιλοτιμῶν μετέδωκαί, ἔταινιώκεις τε τῷ στεφάνῳ καὶ περιέβαλες τὸ διάδημα καὶ τὸ φοινικόχρουν περιέδιδας πέδιλον! Θυμαλιγέστερά εἰσιν ὄντως τὰ σὰ ὧν πέπονθε Πηνελόπη παραλληλιζόμενα, καὶ κατ' οὐδὲν ἀπέροικας βασιλείας γυναικὸς πανευδαίμονος, σεμνῆς τὸ κάλλος, εὐφροῦς τὸ μέγεθος, εὐπρεποῦς τὴν ὄψιν, ἐλαωκυίας μέντοι χερσὶν ἐραστῶν ἀναιδῶν, μηδὲ τιμωμένων ὄβλουσθ' ἐχέφροσιν, οὔτε μὴν ἐχόντων τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῆς συνιδεῖν, μηδ' εὐλαβομένων τῆ ὕψος, μηδ' ὑποστελλομένων τὸ εὐγενὲς, ἐνίοτε δὲ καὶ πρὸς ὕβριν περιελκόντων καὶ εἰς κοίτην ἀπαγόντων ἀθέμιτον. Δ' τῆς αἰσχρουργίας! Οἷα πέπονθας, οἷα ταθέασαι! Ὅκεις πόρνης ἐγένετό σοι χρῆμα περὶ πύστον [P. 323] καὶ πᾶγμα περίδοξον. Καὶ φροῦδον μὲν σοὶ τὸ ἀπείριτον ἐκεῖν κάλλος καὶ τὸ τοῦ προσώπου αἰδέημον καὶ ἡ σώφρων καὶ προτέρα ἐγκρατῆς δίαιτα, περιεργον δὲ καὶ μετεγγραφὴν ἐντρίψει καὶ φαρμάκοις τὸ σὸν πρόσωπον, καὶ διεσκεῖσαι πρὸς τρυφὴν καὶ πρὸς ἡθος ἀκόλαστοι μετερρύθμισαι· οἱ γὰρ σε διασάμενοι τὴν πρῶτην ἀπεριέργως καλὴν καὶ τὸ εἶδος ἀγαστὴν καὶ ἐπέρραστον πρὸς τὸ ἑταιρικὸν μετεπλάσαντα σχῆμα. Πότε ἀνανεώσεις τῆς ἀμόρφου ταύτης εὐμορφίας

A qui in Mysia in vinculis obiit, ut supra narravimus. Igitur alii atque alii imperatores nominantur, sed omnes qui iis opportuni essent a quibus nominabantur. De eo vero deligendo qui rempublicam optime et e dignitate Romanorum administraret, nemini quidquam in mentem veniebat. Unde vecordes homines etiam infantes in cunis adhuc vagientes designabant. Ex nobilitate et opibus claris Manuel Camizes protostator avunculo suo Joanni sebastocratori adversabatur. Is vero vicissim illum impediabat. Tres vero imperatoris fratres ab Andronico exoccati, et eorum sororius Joannes Cantacuzenus, et ipse orbus oculis, filiis suis favebat. 661 Erant etiam qui Ponticarum nucum et suillarum carnum reliquias adhuc in dentibus gestantes, imperium haud dissimulante et amarent et ambirent, et curiosos in id oculos defigerent, sed pronubis seu lenonibus utentes hominibus circumforaneis, qui ventri serviebant et pecunia facile corrumpiebantur. Quanto deterius est suffragium multorum quam unius! o celebre Romanorum imperium, et omnibus gentibus admiranda et adoranda majestas, quales tyrannos pertulisti! quibus injuriis exagitata es! quales amatores in te insanierunt! quales homines es amplexa! quilibet te substravisti et oscula prae buisti! quales corona et diademate et purpureo calceo exornasti! graviora utique ab illis pertulisti quam Penelope a procorum frequentia. Nimirum ab omni parte similis es regiae matris felicitissimae, forma venerabili, justa magnitudine, vultu venusto, sed captae impudentium amatorum manibus, quos cordati homines vix centusse liceantur, qui magnificentiam illius aestimare nequeant celsitudinem 662 non revereantur, nobilitate nihil moveantur, aliquando etiam eam per contumeliam in nefarium cubile pertrabant. Hei dedecus, hei flagitium, qualia perpessa es! qualis visa es! facies meretricis, o incluta et celebris majestas, contigit tibi. Evanuit naturalis illa tua pulchritudo et vultus verecundia et frugi pridem et modesta vitae ratio. Nunc facies tua luxu et fucis est corrupta; ad delicias exorbitasti, ad mores dissolutos deflexisti. Nam qui tibi vim fecerunt pridem contra curam formosae, vultu admirabili et amabili praeditae, ad meretricium habitum te redegerunt. Quando istam deformem formam exues? quando accersitum aspectum et gressum mutabis? qui te a tyrannicis istis amplexibus per vim vindicabit, et ad veterem castimoniam et libertatem reducet? Nam nunc quidem parum abest quin te rideamus potius quam miseremur, eorum utentem consuetudine qui dedecent; atque id opprobrium intuentes, vereamur ne prorsus delearis et ad extremum corrueas.

καὶ τοῦ δυσειδοῦς εἶδους καὶ τοῦ ἐπιποικίτου βλέμματος καὶ βαδίσματος; Ἡ τις ὁ ἐξέξων σε τῶν πρὸς βίαν τυραννικῶν τούτων περιπλοκῶν καὶ πρὸς τὴν πρώην ἐπανάξων ἀκαπλίευστον καὶ ἐλευθέραν διαγωγὴν; Ὡς νῦν γε καὶ τὸν οἶκτον εἰς γέλων μετανεγκεῖν κινδυνεύομεν, οἷς οὐ δεῖ συμπερομένην ὀρῶντές σε. καὶ τὰ τῆς ἀσχημοσύνης προβλέποντες δεδίαμεν μὴ εἰς τέλος ἀφαντωθεῖς καὶ κάρβα- γαίης εἰς πτώμα τὸ δυσανόρθωτον. Ἄλλ' εἶεν.

Sed ad institutum redeamus Imperator, nondum A plane recuperata valetudine, cum pedibus nondum insistere posset, Cypsella abire rebus ad bellum gendum necessariis instructus. Verum illo adhuc 663 male affecto, Scythæ cum cohorte Blachorum Istro trajecto Thracia oppida Mesenæ et Zurulo finitima in ipso divi Georgii martyris festo subita incursione populantur. Ac decrevisse Barbari et eam tesseram a ducibus accepisse ferebantur, ut Cuperii convenirent. Locus is est non procul Zurulo dissitus, ubi tum festum martyris magna hominum frequentia celebrabatur. Sed mane humili nebula orta, maxima Barbarorum pars in alia loca est delata et usque ad maritimam Rædestum descendit, Pars tamen eorum quædam in Cuperium irrupit. Cæterum multitudo quæ ad festum convenerat, potius rata vim propulsare quam tolerare, curribus templum vallavit, et primæ Barbarorum incursioni aditum facile interclusit, cum Scythæ pagos oppugnare non solerent, et nunc etiam urbium munitiones declinent, ut qui turbinis instar primo duntaxat impetu obviis quibusque vastatis domum sese recipiant. Eos tamen qui omisso templo Zurulum 664 petebant omnes interceperunt. Verum universi malorum expertes fuissent, nisi perditissimus Racendytes, qui colligendi vestigialis ergo venerat, Branæ Theodori, qui ei provinciam præerat, monita sprevisset. Edixerat autem ne populus ad festum conveniret, et Scytharum incursionem indicarat, optione data utrum dicto audientes et incolumes esse, an spretis euis monitis perire mallent. Nunc is qui mundo prorsus renuntiaret, qui plane a terrenis rebus avulsus erat, Christiano pallio ultro induto, veritus ne sibi æreus stater disperso populo elaboreretur, litteras eas in sinu abdidit et in nigra veste tanquam in tenebris occultavit; et populo prædixit, quasi vales esset homo corradendi nummos et nundinandi peritior, eos nihil mali passuros: famam sæpe veritatem opprimere, neque certi quidquam afferre. Scythas autem cum magna præda recedentes Romanus exercitus, qui Byziam tuebatur, aggressus, cædit, in fugam conjicit, 665 maximam prædæ partem recuperat, eam tamen non diu tenet. Nam Romanorum naturalis et insana et in rebus minime convenientibus contumax avaritia D victoriam corrumpit; qui cum toti in eo essent ut Scythias prædæ ex agro Romano receptam extorquerent, eos qui fugiebant in se converterunt et vicissim fugati sunt.

σονται ἀηδὲς καὶ ὁποῖον αἱ φῆμαι τὰ πολλὰ τὴν ἀλήθειαν τυραννοῦσαι μὴ διακριδὸν καταγγέλλουσι. Καὶ οὕτω μὲν οἱ Σκύθαι λείαν ἐλάσαντες πολλὴν ἀνεξέγγυον, ὁ δὲ τὴν Βυζίην φυλάσσωσιν Ῥωμαϊκὸς στρατός, μαθὼν ἐπανιέναι τοὺς Σκύθας, τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐτρέπετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ συνίβαλον ἀμφοτέρω

Ἄ ὁ δὲ δὴ αὐτοκράτωρ μήπω καθαρῶς ἀνασπῆλας τῆς νόσου μηδ' ἐπὶ τῶν ποδῶν στῆναι δυνάμενος ἔξεισι καὶ ἀπεισι πρὸς τὰ Κύψελλα, ἐξαρτύσας ὅσα πρὸς πόλεμον ἄραρεν. Αὐτοῦ δ' ὄντος ἐν καχεξίᾳ, Σκύθαι μετὰ μοῖρας Βλάχων τὸν Ἴστρον διαδέντες τοῖς Θρακικοῖς πόλισμασιν, ὅποσα περὶ Μεσζήνην καὶ Τζουρουλὸν, καὶ τὰ ἐτι τούτων ἐχόμενα ἐξ ἐφ' ὄρου ἐκείρου κατ' αὐτὴν τὴν ἐτήσιον μνήμην Γεωργίου τοῦ Χριστομάρτυρος. Ἦν μὲν οὖν, ὡς ἤδετο, τοῖς Βαρβάροις σκέμμα καὶ σύνθημα πρὸς τῶν ἡγεμόνων τῆς ὁδοῦ δοθὲν ἐς τὸ Κουπέριον ἀφικέσθαι (τὸ δὲ ἐστὶν ἐκ γειτόνων τῆς Τζουρουλοῦ διακειμενον, ἐνθα ἤγαστο τῆνικαῦτα τῷ μάρτυρι ἑορτὴ καὶ πανηγυρὶς συγκεκρότητο, ὁμίχλης δὲ περισπαθείσης ἔωθεν χαμαιφερώς τὸ μὲν πολὺ τῶν Βαρβάρων τῆς προκειμένης ἀπορῆσθαι εἰς χωρία μετέβησεν ἕτερα, μέχρι καὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ Ῥαιδεστοῦ κατιόν, μοῖρα δὲ τις αὐτῶν περὶ τὸ Κουπέριον ἐνακήψασα εἰς μὲν τὸν ναὸν καὶ τὸ περίαυλον οὐκ εἰσῆλθοσαν· τὸ γὰρ συνελθὼν πλῆθος ἐπὶ τῷ τὰ ὄσια τελέσαι τῷ μάρτυρι, δρᾶται τι μᾶλλον φθάσαν ἢ παθεῖν ἀναμείναν κεκρικὸς δέον, ἀμάξια ἀγροχόδ καὶ τὸν νεῶν περιφραγμῶσαν κατὰ τὴν πρῶτην εὐθὺς τῶν Βαρβάρων ἐπέλευσιν τὰ ἐκείσε πεποιοῦκεν ἄθρατα ἄλλως τε καὶ τοῖς Σκύθαις ἀπειρηται τειχομαχεῖν τὰ ἐν κώμαις ἐκτρεπομένοις ἐς δεῦρο καὶ πόλεσιν ὄχυρώματα, ὡς οἶα πρὸς τὴν πρῶτην ὁρμὴν κατὰ λαίλαπος κίνησιν ἀναβρίπτωντων τὰ ἐν ποσὶ καὶ πρὸς ἤθη τὰ οἰκεία μεταχωρούντων. Τοὺς δὲ γε τοῦ νεῶ ἀφεμένους καὶ πρὸς τὸ πόλισμα τὸν Τζουρουλὸν ὡς ἔχον σῶσαι μεταχωρήσαντας πανδημὴν ἠχμαλύτευσαν, μὴ λαβέσθαι φθάσαντας τοῦ ἐρύματος. Ἦσαν δ' ἂν ἅπαντες τοῦ κακοῦ τῆς αἰχμολωσίας ἠπειράτοι, εἰ μὴ ὁ κίκιστ' ἀπολούμενος βρακενδύτης ὅς ἐκ τῆς Ἀντιγόνοιο μονῆς ἐκεῖσε ἀφίκετο τελωνήσων τὴν πανηγυρίαν, παρ' οὐδὲν ἔθετο ὅσα ἦν ἐπιστεῖλας ὁ Βράνης Θεόδωρος, ὅς τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἡγεμόνευεν, ἀπαγορεύσαντα μὲν τὴν τῶν πολλῶν ἐς τὸ Κουπέριον συνδρομὴν, τὴν δ' ἐπιδρομὴν τῶν Σκυθῶν [P. 324] ἀπαγγέλλοντα καὶ προτρέψεντα αἰρεσιν, ἢ κακῶν ἀπαθείς εἶναι τοὺς συνελθόντας τῶν ἐντελλομένων ἀκούσαντας ἢ τεθνήσκει παρακούσαντας, Νῦν δὲ ὁ τοῖς ἐν κώμας ἐπέπαν ἀποταξάμενος καὶ λαμπρῶς εἰς κῆτω ἀπορῆσθαι, τὸ δὲ κατὰ Χριστὸν τριβώνιον ἐθελοντῆς ὑποδὺς, δέισας μὴ χάλκεος στατήρ αὐτὸν διαδράστει τοῦ λεῶ διασπαρέντος, τὴν μὲν δέλτον τῷ κόλπῳ ἐνέβουσε καὶ ὡς ἐν σκότει τῇ μελανειμονίᾳ ἱριπεμψε, τοῖς δ' ἀγειρομένοις προὔλεγεν, ὡς εἰ καὶ προφήτου ἦν περισσότερος ὁ τῆς ἐννοίας, ἐνθα τὸ κέρδος, ἐμπορικὸς καὶ δριμύπατος, ὡς οὐδὲν τι πείσονται ἀηδὲς καὶ ὁποῖον αἱ φῆμαι τὰ πολλὰ τὴν ἀλήθειαν τυραννοῦσαι μὴ διακριδὸν καταγγέλλουσι. Καὶ οὕτω μὲν οἱ Σκύθαι λείαν ἐλάσαντες πολλὴν ἀνεξέγγυον, ὁ δὲ τὴν Βυζίην φυλάσσωσιν Ῥωμαϊκὸς στρατός, μαθὼν ἐπανιέναι τοὺς Σκύθας, τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐτρέπετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ συνίβαλον ἀμφοτέρω

τὰ στρατεύματα, κρατεῖ τὸ ἡμέτερον, φόνος τε καὶ τροπὴ γίνεται τῶν Σκυθῶν, καὶ τὸ τῆς ἀρχαλωσίας πλεῖστον ἀνίεται, καὶ τοῦτ' ἐπὶ βραχὺ· ἢ γὰρ σύμφυτος καὶ μανιώδης κατὰ τοῖς μεθ' αὐτῶν καθήκουσιν ἀμετάθετος Ῥωμαίων λίχνευσις τὴν νίκην διέφθειρεν· Ὅλοι γὰρ τοῦ ἀφαρπάζειν καὶ μεταφέρειν γινόμενοι ἀπερῆγον οἱ Σκύθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας πορθήσαντες, τὸ ἀπὸν καὶ δραπετεῦον πολέμιον ἐπέστρεψε καθ' ἑαυτὸ, καὶ παλιῶξιν ἐντεῦθεν εἰργάζαντο.

TOMOS Γ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

IMPERII ALEXII COMNENI

LIBER TERTIUS

α', Καὶ τῆδε μὲν καὶ ταῦτα συμβέβηκε, βασιλεὺς δ' [P. 325] ἀπάρας ἐκ τῶν Κυψέλλων τῆ Θεσσαλονικῆ ἐπίσταται, κάκειθεν ἀναστὰς κατὰ τοῦ Χρύσου ὄρημα. Οὗτος γὰρ τὴν Στρούμμιτζαν ἰδιωσάμενος, Βλάχος ὢν τὸ γένος, καὶ φρούριόν τι ἀπολαθῶν λεγόμενον Πρόσακον ἐς τυραννεῖον ἑαυτῷ κατεσκεύασε, κρατύνας παντοίως τὸ ἔρυμα, ὅπερ ἢ μὲν φύσει ἀρχῆθεν φιλοτίμως ἐξεῦρέ τε καὶ ἀνέδωκε· πέτραι γὰρ εἰσιν ἀπορῶγες δισχιδεῖς, συνεπτυγμέναι ἀλλήλαις, μία δ' ἐς αὐτάς ἐστιν ἀνοδος στενὴ καὶ βίαιος καὶ ἀμφίκορημος, ἢ δὲ λοιπὴ περίμετρος τῶν πετρῶν ἀγίλιψ ἅπασα καὶ ἀπρόσβατος, καὶ ποταμὸς βαθυδίνης ὁ Ἀξιὸς ἀμφιπερικλώμενος ἐπιτελιχθεὶς ταύτας παραλογώτερον ἔλθοῦσα δ' εἰς ὕστερον ἢ τέχνη ἀνθαμιλλήτρια τῆ φύσει ἀνελώτους αὐτάς μικροῦ ἔτεκτόνατο. τείχη γὰρ ἀβραγῆ διειληφύτα κατὰ τὴν ἐνδοθεῖσαν ἀνοδὸν ὑπερφυῖς τετέλεκεν ὄρηματιον. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἔρυμα τὸν Πρόσακον Ῥωμαῖοι μὲν πάλαι παρεῖδον, Βουλγάρων ἀφροντιστοῦντες, καὶ κατέλιπον ἔρημον, ὁ δὲ Χρῦσος ἐπιποήσας εἶχε κατὰ Ῥωμαίων ἀπρόσμαχον οἰκητήριον, πᾶν ὅτι περ ὄρητος τρήφιμον ἐκείσε συνηλικώς, ἀφειρήναι τε ὄργανα περιστήσας καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐνθήμενος ἀφθονα, ποίμνιά τε καὶ βουκόλια κατ' ἀγέλας ταῖς ἀκρωνυχίαις ἀνείε νέμεσθαι· οὐ γὰρ εὐπερίληπτος ἢ τοῦ φρουρίου τοῦδε περίμετρος, ἀλλ' ἐς ὅτι πλεῖστον εὐρύνεται καὶ μηκύνεται, καὶ ἄλσεσιν ἐς δὲ βρωῶν κομᾶ, καὶ χωρίοις δρυμώδεσι βέβροθεν, ἐνδὸς δὲ τινος καλοῦ, καὶ τούτου ἀπαραίτητου, καλλίτου καὶ κρατίστου τὸ φρούριον στέρεται· οὐδὲ γὰρ βραχεῖά τις ὕδατος λιθὰς ἐκεῖ που ἐκὼιδωσιν, οὐδὲ φρεατίά εἰσιν ὄρυκτά, ἀλλὰ δεῖ ἐς τὸν ποταμὸν κατιέναι καὶ ὕδρλαις ἀρύσασθαι τὸν ποτόν. Τοιοῦτον τοίνυν ἐρύματος ἐγκρατῆς ὁ Χρῦσος γενόμενος πρὸς οὐδὲν ὅτι κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς ἐπεισιν ἐτετάρακτο, ἀλλ' ὡς ἀντιτοξόμενος ἠτοιμάσατο. Τοῖς μὲν οὖν ἐν πείρᾳ πολέμου Ῥωμαίοις, εἴ τις που τέως καὶ ὑπολέλειπτο, καὶ οἷς ἢ τῶν ἐκείσε θέσις χωρῶν οὐδαμῶς ἠγνόητο, δέον ἐκρίνετο καὶ τῷ βασιλεῖ συνεβοῦλεον παραλλάξαι μὲν τὸν Πρόσακον, μεταλθεῖν δὲ τὰ λοιπὰ πολιτματα καὶ

1. His ita gestis, imperator Cypsellis Thessalonicam proficiscitur. Inde contra Chrysum iter intendit qui Strumiza sibi vindicata castellum quoque Prosacum, et natura et opere munitissimum, pro regia occupavit. Sunt enim solidæ rupes bifidæ, inter se contiguæ, 666 in quas unus patet aditus angustus, difficilis et præceps: reliquis ambitus rupium vel capreolis inaccessus est, et Axius profundus amnis eas, quod mirere, circumfluit. Deinde ars æmula naturæ pene inexpugnabiles eas fecit, et firmissus mœnibus in aditu structis mirabile propugnaculum absolvit. Id castellum Romani olim nihil de Bulgeris solliciti desertum et neglectum jacere passi sunt. Chrysus vero domicilium ibi tutissimum constituit. Præsidio veteranorum imposito, tormentis in circuitu dispositis et comæatu abunde importato, greges et armenta in verticibus montium vagari et pascosivit. Neque enim castelli ambitus facile comprehendendi potest, qui longe lateque patet, saltibus etiam et nemoribus floret. Uno tamen bono 667 eoque summe necessario et præstantissimo caret, quod ne una quidem aquæ gutta ibi scaturit, nec fossiles putei sunt, sed ad flumen descendendum et hydriis aqua haurienda est. Chrysus igitur tali castello potius, imperatoris contra se expeditione nihil territus, ad resistendum se paravit. Romani vero rei militaris periti, si qui forte supererant, et situs locorum non ignari, monebant imperatorem ut præterito Prosaco reliqua oppida et pugos Chrysi invaderet, et iis expugnatis demum ad illud castellum accederet. Sic et exercitum fore fidentiore victoria et præda ex minus firmis castellis paria, et ipsum Chrysum vi belli urgente aut consilium mutaturum remissa pertinacia, aut de rebus suis desperaturum: cæterum in arcem inexpugnabilem principio facere impetum et cum præruptis petris dimicare cum vanum esse, tum cruentis sudoribus et multis ærumnis et cædibus plenum. Hic spadones, Georgius Quæsoles in primis, et imberbes adolescentuli acriter ad-

versati, imperatori persuaserunt ut recta ad Prosacum adduceret exercitum, quo capto nihil deinceps posse resistere, præsertim cum nihil impediret quominus arcem 668 belli invaderet, nec quidquam esset quod hostem per ambages querere cogeret. Præterea neminem esse qui in barbaricis et fœdis illis locis diutius commorari sustineat, nullo aut exiguo cum fructu, sicum et peponum tempore instante, et cæteris pomis maturecentibus, quibus Propontis ut paradisi Dei manibus consitus abundet « Ulinam, inquit, in Rhegii planitie essemus, et Aphameam cernere, ut sacra Cpoli salutata in Propontidis amœnitates navigaremus, quam lones et secundæ Aquilonis auræ jugiter perfiant, ubi pisces recentes palpitant, ubi delphines jucundissime saltant, ubi lavacra passim arrident, ubi limpidorum rivulorum flexus spectatorem exhilarant, ubi auribus obambulantium garritus hirundinum et cantus lusciniarum cæterarumque avium blandiuntur. » Igitur imperator laxis habenis ad Prosacum fertur, quasi oculis ea usurpasset quæ auribus acceperat. Obiter tamen castella quædam eversa sunt, et horrea et segetes incensæ, et a Persis, quos Anoyranus satrapa imperatori auxilio miserat, Blachi aliquot capti. Eum orthodoxæ fidei 669 cultores imperatorem obstatali sunt ne a Turcis homines qui eundem Deum colant, quem nos veneraremur, abduci ullo modo pateretur, ne religionem abjurare coacti Deum contra eos a quibus dediti essent instigarent: sed Blachis in Romanorum servitia distributis Persæ, qui eos cepissent, aliis largitionibus placantur. Verum ille plane renuit; et castris ad Prosacum positis statim oppugnationem tentare instituit. Ac Romani opera edebant præmio et admiratione digna, spem omnem alacritatis superantes. Nam alii clypeis et strictis ensibus muniti, alii arcus et sagittas gestantes in arduos castelli tumulos arrepebant, et mœnium defensores facti propiores impetebant. Denique post fatigationem et cædem multam barbaros munitione recens portis obducta depulerunt. Erant etiam qui per præcipites tramites funibus sese attolentes, et in rupibus instar caprearum hæsitantes, mœnia transcendere et in ipsam arcem evadere niterentur. Sed cum propugnatoribus D profligatis et in castellum compulsis se rem salutarem et pulcherrimam confecisse putarent, tum demum laboris sui vanitatem intellexerunt. Nam cum ligones ad mœnia diruenda postulaissent, 670 nemo fuit qui ea instrumenta suppeditaret. Cæterum nihilominus in opere perseverantes fabrum præfecto succensebant, et manibus ac gladiis pro ligonibus usi saxa e compagibus eruebant, et pinnas assiliendo revellebant. Sed cum res tardius procederet et ipsi ex superiore loco male tractarentur, vix tandem armamentario præfectus spado ligones in unum fascem

τὰς κόμας ὅποσαι κατήκοι χρύσει γυθόνασι, μετὰ δὲ τὴν τούτων χεῖρωσιν τῆ Προσακῶ παρεμβάλειν. οὕτω γὰρ ἐτεισθαι καὶ τὸ στρατεύμα εὐθαρσίστερον, τὰ εὐχέϊρωτα καταστρεψάμενον πρότερον καὶ λείαν ἐκείθεν περιβαλλόμενον, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Χρῦσον τῆ βίῃ τῶν πραγμάτων ἀγγόμενον [P. 326] μεταβουλεύσασθαί τι χρηστότερον, ἐνδόντα τοῦ ἄγαν ἤ καὶ ἀπογόνοντα τῶν καθ' αὐτόν. Τοῦ δὲ γε κατὰ τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῖς ἀπροσμάχοις ἐθύς προσβάλειν καὶ πρὸς ὄρη δισμιλλᾶσθαι ἀπότομα, μὴ καὶ εἶναι μάταιον ἔλεγον, καὶ ἄλλως ἰδρώτας ὄρῃν αἱματόεντας καὶ προσκείμενον πόνον πολλόν, καὶ φαντάζεσθαι κόρσας ἀναύχινας τῶν μαχουμένων ἄνδρῶν. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα παρήνουν, ἀντίστησαν δὲ γενναϊότερον οἱ μὴ ἐνόρχει τοῦ βασιλέως πρόκοιτοι, ὧν ἐπρωτίστειν ὁ Οἰανώτης Γεώργιος, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἰθεραπείας λειογένεια μεῖράκια. Οὗτοι γὰρ περιστάντες τὸν βασιλέα παλαιοὶ καὶ πανέξιοι ἐπισσαν ἐς τὸν Πρόσακον εὐθυώρως ἄγειν τὴν στρατιάν, καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χρῦσου ἀντίον τὰ ὄπλα ἄγειν καὶ τὸ δόρυ διαγκωνίζεσθαι, ὡς « Εἰ οὗτος ἀλώσεται, οὐκ ἔστιν ὅστις ἐς τὸ ἐξῆς ἀντιστήσεται. Καὶ ἄλλως δὲ τί τὸ προσιστάμενον μὴ κατὰ τοῦ κειρίου μέρους αὐτίκα χωρεῖν, ἀλλ' ἐκ περιόδων καὶ κύκλων μεταέχεσθαι τὸ πολέμιον; πρὸς δὲ τούτοις τίς ἂν ἀνέξεται ὄγως ταῖς βαρβαρικαῖς ταύταις καὶ ἀχαριτωτοῖς χώραις διατρέθειν ἐπὶ πολὺ δι' οὐδὲν ἤ μικρὸν ὄφελος, τῆς τῶν συκίων καὶ τῶν πεπόνων ὄρας ἐρισταμένης καὶ τῶν ἄλλων περκαζόντων ὠραίων τῆς γῆς, οἷς ὑπερβέβριθε Προποντις ὕσα καὶ παράδεισος χειρὶ Θεοῦ φυτευθεῖς; Εἴθε ὑπὸ πλακί 'Ρηγίου γενοίμεθα καὶ 'Αφάμειαν θεασαίμεθα, ὅπως προσείποιμεν τὴν ἱερὰν Κωνσταντινούπολιν, κακίθην ἐς τὰ πρὸ τοῦ Πόντου τρυφερὰ χωρία προσαναπλεύσαιμεν, ἐνθα πραεῖς τις αὔρα βόρειος καὶ ζωογόνος προσβάλλει διὰ παντός, καὶ ἰχθύες νεαλεῖς περίκαίρουσι, καὶ δελφίνες ἤδιστον ἀναθρώσκουσι, λουτρῶν τε χάριτες διαγελάσιν ἀπανταχῆ, καὶ ἀργύρεα πλανώμενα ὕδατα τὸν θεατὴν διαγίτουσι, καὶ τὰς ἀκοὰς τῶν δεῦρο κάκεισε περιφοιτώντων ἐστιῶσι κατακρηλοῦσαι κωτίλλουσαι χελιδόνες καὶ μελεάζουσαι ἀηδόνες καὶ πᾶν ἕτερον ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τρύζον ἐν ταῖς λόγχαις καὶ τιτυβίζον μουσικὸν περόν. » Ὅλη τοίνυν βυτῆρι πρὸς τὸν Πρόσακον φέρεται βασιλεὺς, εἴπερ ἐς ἴσον αὐτῶ κατέστη τῆ θῆξ ὁ λόγος. Ὅθεν τινὰ μὲν ἐρύματα πάρεργον ὁδοῦ κατεστράφησαν, θημωνίαι τε καρπῶν καὶ λήϊα πυροφόρα κρηθαλώθησαν, καὶ Περσῶν ἐάλωσαν Βλάχοι δορυκτῆτοι, οὓς ὁ τῆς πόλεως 'Αγκύρας σατράπης ἐπικούρους ἀπέσταλκε βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὸ μὲν περὶ τὴν ὁρθόδοξον πίστιν ὕγιες καὶ θερμότερον τὸν βασιλέα ἐξελεπίρησε μὴ συγχωρῆσαι ὄλωσ τοῖς Τούρκοις οἵκαδε ἀνθρώπους μετενεγκεῖν Θεὸν ὃν ἡμεῖς προσδεύομεν σεβομένους, ἵνα μὴ τὴν πίστιν ἄκοντες μεταθέμενοι τὸ θεῖον κατὰ τῶν ἐκδόντων ἐκμήνωσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν Βλαχικὸν αἰχμάλωτον ἐς οἰκετικὸν ἀποδοθῆναι Ῥωμαίοις, αὐτοὺς δὲ τοῖς χειρωταμένους Πέρσας φιλοφρονηθῆναι δεξιώτασιν ἐτέραις βασιλικαῖς· ὁ δὲ οὐδ' ὄλωσ ἐπένευσεν. Ἐπι

δὲ καὶ ἐς αὐτὸν ἐφθάκει τὸν Ἰβρόσακον, βαλὼν ἐκεῖ
 που στρατήγιον ἔγνω τοῦ φρουρίου αὐτίκα πειράσα-
 σθαι. Καὶ ἦν ἔργα πρὸς Ῥωμαίων τρηκαῦτα τελοῦ-
 μενα κατιδεῖν γέρατος καὶ θαύματος ἄξια· ὑπὲρ
 γὰρ ἐλπίδας διηγωνίσαντο. Οἱ μὲν γὰρ θυροῖς καὶ
 γυμνοῖς φραζόμενοι [P. 327] ξίφεσιν, οἱ δὲ τόξα καὶ
 βέλη φέροντες περὶ τὰ ἀνάγνη τοῦ φρουρίου ἀνδρί-
 χῶντο γέωλοφα, καὶ τοῖς ἀπὸ τειχῶν καὶ τῆς ἄκρας
 μαχομένοις ἐπεγχερίπτοντες ἔβαλλον. Ἀμέλει· καὶ
 μετὰ κάματον καὶ φόνον πολλὸν ἐξέκρουσαν τοὺς
 Βαρβάρους τοῦ προτειχίσματος, ὅπερ προφύλαγμα
 τῶν ἐκεῖσε πυλῶν ἐπιφοδόμητο νεωστὶ. Ἦσαν δ'
 οἱ καὶ διὰ τῶν κρημνωδῶν ἀνιμώμενοι ἀνδῶν ἡερο-
 βάτων ὡς ἀγαγροί, πειρώμενοι γενέσθαι εἰσω
 τειχῶν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν ἀναδραμεῖν. Ἄλλ'
 ὅτε τι διανύσαι ἔργον ψήθησαν σωτήριόν τε ἅμα
 καὶ κάλλιστόν, τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀμυνομένους
 τρεψόμενοι καὶ εἰσω συλλέσαντες, τότε εἰκῆως
 διαπονούμενοι ἔγνωσαν· αἰτήσαντες γὰρ σκαπάνας
 εἰς τὴν τῶν περιβόλων καθάρειν οὐδένα εἶχον τὸ
 αἰτηθὲν ὄπλον προσάγοντα. Ἐπιμένοντες δὲ καὶ
 οὕτω τῷ μόχθῳ καὶ κατὰ τῶν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν
 ὄπλων ἀγανακτοῦντες, χεραὶ τε καὶ ξίφεσιν ὡς ἀμά-
 λαις γρώμενοι, τοὺς λίθους ἀπέσπων τῆς ἀρμογῆς
 καὶ τὰ θωράκια καθήρουν ἀναθορνύμενοι. Σχολαίτε-
 ρον δὲ τοῦ ἔργου προβαίνοντος, καὶ αὐτῶν προσπα-
 σχόντων κακῶς ἐκ τῶν ἐπικειμένων ἀνωθεν ἀντι-
 πάλων, ὅψα καὶ βραδέως ὁ τοῖς ὄπλοις ἐφεστῶς θλα-
 δίας ἀφίκετο, σκαπάνας κομίζων εἰς ἓνα ὄρμαθὸν
 διὰ μηρίνου συμβεβλημένας. Δέον οὖν αὐτίκα κα-
 ταποντισθῆναι νὸν ἐπίβρητον, ἢ γοῦν δυσφόρος καὶ
 χαλεπῶς τὸν κρατοῦντα ὑπενεγκεῖν τὸ πραχθὲν εἰς
 βραχεῖαν ἀνάψυξιν τῶν μάχῃ καὶ δίψει καὶ πνίγει
 κακουχομένων διὰ τὸν ἐξ ἡλίου καύσωνα, ὁ δὲ μόνῃ
 ἐπιπλήξει, καὶ ταύτῃ ἀκκισμῷ κατεχούσῃ, καὶ τῇ
 περιφορῆσει τῶν χειλέων τὸν ἀγανακτοῦντα ὑπο-
 κρινάμενος κατέβαλεν οὕτω τὰ τῶν γενναίων ἐκεῖ-
 νων ἀνδρῶν φρονήματα. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ κλίμακας
 αἰτησάμενοι, ὅπως δι' αὐτῶν ἐς τὰ ἄνω γένωνται
 νῶν τειχῶν, οὐδὲ τούτων αὐτίκα ἠύμοίρησαν. Ὅθεν
 μὴ ἐπ' ἀνηνύτοις εἰσέτι μογεῖν ἀνεχόμενοι μετέβη-
 σαν ἐκεῖθεν οὐχ ἔκοντι. Ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου δ'
 ἦν, ὡς οἱ τειχομαχοῦμενοι Βλάχοι διετείνοντο ὕστε-
 ρον, ἐάλω τὸ φρούριον καὶ ὁ Χρῦσος συνελήπτο
 καὶ Ῥωμαῖοις εὐφημον τὸ ἔργον τότε γεγένητο καὶ
 πολλῶν ἐσέπειτα καμάτων ἀναίρεσις, εἰ τὰ πρὸς τὴν
 καθάρειν τοῦ τείχους ὄργαναπροητοίμαστο καὶ
 κατὰ καιρὸν αἰτουμένοις παρείχετο. Νῦν δὲ ἡ τῶν
 καθηκόντων ἀμέλεια ἢ καὶ Θεὸς αὐτὸς (ἀλλ' ἤμιν
 ἰλήκηι Θεὸς, εἰ ἐμπλήκτως τοῖς αὐτοῦ ἐπιβόλοισιν
 κρίμασι) μὴ ἐν τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐπευδοκῶν
 προσέστη τοῖς ἀγωνίσμασι. Καὶ κατ' ἐκείνην μὲν
 τὴν ἡμέραν οὕτω Ῥωμαῖοι διημιλλήθησαν τε καὶ
 διέλύθησαν, τὴν δ' ἐπιούσαν αὐτοῖς πρὸς δευτέραν
 ἔξησαν συμπλοκῆν, εὖρον δὲ μετὰ φρονήματος καὶ
 κόμπου τὸ ἀνθιστάμενον ἀμιλλώμενον διὰ τὰ συνε-
 νεχθέντα χθιζά. Ἀλλὰ καὶ τὰ πετροβόλα μηχανή-
 ματα οἷς ἐχρῶντο οἱ Βάρβαροι, ἀνήρουν οὐχὶ βραχεῖς,
 ἐπιτυχῶς καὶ ἀφ' ὕψους τοὺς λίθους διακοντίζοντες.

A colligatos attulit. Cum autem homo execrandus
 statim submergendus fuisset aut saltem graviter
 objurgandus, ut milites pugna, labore et aestu ex
 ardore solis afflicti nonnihil recrearentur, impe-
 rator prope invito similis, murmure labiorum
 duntaxat simulata iracundia animos fortium il-
 lorum virorum dejecit. Deinde scalæ etiam ad
 summa mœnia conscendenda flagitantibus vix
 tandem datæ sunt. Itaque inani labore se conficere
 nolentes non sponte inde recesserunt. Alioqui
 castellum, ut Blachi obsessi postmodum affirma-
 runt, citra controversium expugnatum et Chryseus
 ipse captus esset, et Romani magnam laudem
 consecuti multis 671 postea laboribus caruis-
 sent, si instrumenta ad diruendum murum idonea
 B statim in promptu fuissent. Nunc vel officii ne-
 glectus vel Deus ipse (is vero veniam concedat
 in sua judicia temere inquirenti) iis hominibus
 offensus illis conatibus obstilit. Ac eo die Romani
 sic a pugna discesserunt, qua postridie renovata,
 Barbaros fortiter et insolenter ob hosternum ca-
 sum pugnantes repererunt; nec pauci ex nostris
 tormentorum saxis icti, ex superiore loco solerter
 emissis, ceciderunt. Nam qui eas machinas instrue-
 bat, solertissimus artifex, principio Romanis
 mercede inservierat, tum vero ob non solum
 stipendium ad Chrysum defecerat. Neque vero
 globis duntaxat machinarum, sed saxis etiam
 superne devolutis nostri affligebantur. Ea quoque
 saxa quæ primo impetu corpora non attingebant,
 cum eminentibus rupibus allisa in plurima frusta
 C dissilirent, huc atque illuc sparsa 672 lethiferum
 erant malum. Et Barbari noctu clam e castello
 egressi machinas quas Romani in tumultis dispo-
 suerant dejecerunt, et excubias territas ad proto-
 vestiarium Joannis tentorium fugientes adepti sunt,
 ut is quoque somno excussus statim e lecto sur-
 geret et trepidus fugeret. Prædam in ejus taber-
 naculo repertam partiti, in qua etiam virides
 calcei erant, insigne dignitatis illius, per totam
 eam noctem res Romanas doriserunt et subsan-
 narunt. Præterea vacua dolia demittendo sonitu
 exercitum, quid rei esset in tenebris ignarum,
 perlerrefaciebant. Quamobrem cum imperator non
 succedere institutum suum cerneret, nec alioqui
 diutius immorari constituisset, per pactiones Chry-
 so Strummiza et Prosaco finitimisque regionibus
 D cedit; et quamvis uxorem habenti quamdam
 ex cognatione sua se ei desponsurum promittit.
 Byzantium reversus protostratoris filiam a marito
 sejunctam Chryso per Sebastum Constantinum
 Rhadænum mittit. 673 Sponsalibus peractis et
 nuptiali convivio apposito, Chrysus strenue potsbat
 et comedebat. Uxor vero ejus observata spon-
 sarum consuetudine nihil attingebat; et cum ab
 eo vesci jussa non statim paruisset, ira inflammatus,
 et multis Barbaris verbis per indignationem ob-
 inurmutatis, tandem per contemptum græce di-
 xit: « Neque edito neque bibito. »

ἦν γὰρ καὶ ὁ ταῖς τῶν πετρῶν ἀφέσσειν καὶ τὸν λόγον περιάγων καὶ τὴν σφενδόνην διπτιθεὶς ἐν μηχανουργοῖς ἄριστος, Ῥωμαίοις μὲν ἐπὶ μισθῷ τὰ πρῶτα ὑπηρετούμενος, τότε δὲ πρὸς ἀπονοστήσας, ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν τὸν μισθὸν χορηγούμενον. [P. 328] Οὐ μόνον δὲ οἱ ἐξ ἀρετρῶν ἀποσφενδοσύμενο. σφαιρωτοὶ λίθοι κακῶς ἐτίθουν τὸ στράτευμα, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ πρᾶνοὺς ἐπικυλιόμενοι. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὰ μὴ ἐφικνούμενα σωμάτων ἐκ τῶν μηχανῶν χεῖμάδια εἰς θάνατον κατῆγον οἷς προσεπόλαζον· ταῖς γὰρ ἀνεστηκυῖαι πέτραις προσαρρασύμενα, εἶτα τῇ τοῦ ἀφεικτότος βέλους σφοδρότητι πρὸς πλείστα διαιρούμενα τμήματα, τῇ δὲ τε κἀκείσε διακριδὸν σκεδαννύμενα θανατηφόρον ἦσαν κακόν. Καὶ νυκτὸς δὲ λάθρα τοῦ ἐρύματος ἐξιδόντες οἱ βάρβαροι· τὰς τε μηχανὰς διέλυσαν ἅς ἐπὶ τῶν ἐκείσε γυλόφων διέστεισαν Ῥωμαῖοι, καὶ τὸ νυκτοφυλακοῦν διαθροήσαντες στράτευμα τῇ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ἰωάννου σκηνῇ φεῦγον ἐπικατέλαθον, ὡς καὶ τοῦτον θορυβηθέντα ἐξαναστῆναί τε αὐτίκα τοῦ λέγουσ, ὡς εἶχε καταδαρθάνων, καὶ ὄρασμῷ χρῆσασθαι ὠρακιῶντα καὶ ὑπὸ δέους βαλλόμενον. Ἀμέλει καὶ τὰ ἐν τῇ σκηνῇ διελόμενοι, ἐν οἷς ἦν καὶ τὰ βατράχεια τὸ χρώμα πέδουλα τοῦ πρωτοβεστιαρίου, ὅλην ἐκαίνην τῆν νύκτα ἐν μωκείᾳ καὶ γέλωτι τὰ Ῥωμαίων ἐτίθεισαν πράγματα. Ἐτι δὲ καὶ οἶνων δοχεῖα τυμπανοειδῆ ἐκ λύγων διάκενα διαχαλῶντες ἄνωθεν ἐξίστων τῷ δοῦπῳ τὸ στράτευμα, μὴ εἰδὸς ὡς ἐν σκότει τὸ γινόμενον. Ταῦτη τοι καὶ βασιλεὺς τὰ κατὰ σκοπὸν οὐχ ὄρων περαινόμενα, ἄλλως τε μηδὲ χρονοτριθεῖν ἐκείσε προθέμενος, ἐς ξυμβάσεις τρέπεται. Τοῦ τε οὖν Προσάκου καὶ τῆς Στρουμίτζης καὶ τῶν χωρῶν τῶν περίξ Χρῦσῳ ἐξίστανται, καὶ μίαν τῶν ἐκ τοῦ γένους συνεινάσαι οἱ συντίθεται, μὴ γυναικὸς σπανίζοντι. Ἀμέλει καὶ εἰσιὼν τὸ Βυζάντιον τῆν τοῦ πρωτοστράτορος θυγατέρα τοῦ συνοικοῦντος ἀπέβουζε, καὶ τῷ Χρῦσῳ ταύτην ἐκπέπομφε, νύμφαγωγὸν ἀναδείξας τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ῥαδινόν. Τελεσθέντων δὲ τῶν νυμφευμάτων καὶ τῆς γαμηλίου θαίτος παρατεθείσης ὁ μὲν Χρῦσος ἐξωροπότει καὶ ἤσθιτε τονθευόμενος, ἡ δὲ γυνὴ τὸν τῶν νεονυμέμφων αἰδομένη νόμον ἐγκρατῶς εἶχε τῶν παρρακείμένων. Ἐπιταχθεῖσα δὲ πρὸς τοῦ νυμφίου συμμέμφειν ἐκαίνῃ βρώσεως, καὶ μὴ οὕτως αὐτίκα ὄρασασα, εἰς ὄργην ἐκμαίνει· τὸν ἄνδρα. Ἀμέλει καὶ πλείστα καθ' ἑαυτὸν ὑποδαρθείσας καὶ θυμομαχῆσας ἐφ' ἱκανόν, μεθ' ὑπεροφίας ἐφησεν ὕστερον, « Μὴ φάγῃς μεδε πίης, » Ἑλληνίδι φωνῇ.

2. Sub id tempus Scythæ in quatuor exercitus divisi, majori cum terrore quam unquam prius per totam Macedoniam sunt grassati. Munitis etiam urbibus, et montium cacuminibus tentatis, ac monte Gano pervestigato, multa monasteria diripuērunt, multos monachos occiderunt, nomine cum eis ob multitudinem eorum ex periculi metu congregi auso.

Imperator vero cum filias suas ob adolescentiam et formam secundas nuptias desiderare videret, delectu ex omnibus gentibus Christianis habito, eos principes præferebat cæteris, quos metuebat. Tandem eo consilio omisso, Romanis eas despondit, Irenen 674 Alexio Palæologo, cum prius formosam uxorem repudiasset, Annam Theodoro Lascari, adolescenti animoso et bellicosissimo. Eæ nuptiæ cum sub Carnisprivium celebrarentur, imperator, qui decursionibus equestribus supersedere stauisset, sponsis spectacula flagitantibus, ut et sibi ipsi et generis morem gereret, nec magnum palatium nec stadium ingreditur, sed curribus in Blachernium palatium translatis theatrum ex tempore instituit, organa musica in fornicibus disponit: præfecti urbis personam sustinere iubet eunuchum quemdam opulentissimum et summis magistratibus præditum, ordinis senatorii hominem, cujus nomini libens parco. Is fabrica, quæ vulgo ligneus asinus dicitur, aurato et picturato sagolicta succinctus, extemporale illud theatrum ingreditur. Ac eundem equitem magnificè incendentem, et equum leniter progredientem et hinnien-

β'. Τότε δὲ καὶ Σκυθῶν ἐφοδὸς ἐγεγένητο μεγίστη τε καὶ φρικαλεωτέρα τῶν πρότερον· εἰς γὰρ τέσσαρα διαρρεθέντες στρατεύματα πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν ἐπῆλθον, ἀποπειρασάμενοι καὶ πόλεων εὐτειχίστων καὶ κορυφῶς ἐπκνιόντις ὄρων, ὥστε καὶ τὸ Γάνος τὸ ὄρος διερευνησάμενοι πολλὰ φροντιστήρια ἐσκόλευσαν καὶ μονάζοντας ἀπέκτειναν, μηδεὸς εἰς χεῖρας τολμῶντος ἵνα διὰ δέος, ὅτι καὶ μετ' ἐλαττόνων ἔμελλον πρὸς πλείους συμπλέκεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἑαυτῶν ἐρῆς οὐκ εἶχον ψυχῆς.

Ὁ δὲ βασιλεὺς θυγατέρας ὄρων ὀργάδας ἐπὶ λέχος δεύτερον διὰ νεότητα καὶ ὠραν σώματος ἐπιλοκρῖνει τοὺς συζευζομένους αὐθις αὐταῖς, ὥστε καὶ δυνάστας ἔθνῶν ἐξελέγετο τὰ τῶν Χριστιανῶν προσβέουσας, οὕς ὡς πολεμίους [P. 329] ἦν δεδιδως. Οὐδὲ δὲ τῶν τοιοῦτων σκεμμάτων μεθαρμοσθεῖς Ῥωμαῖοι αὐτὰς ἐκδέδωκε, τὴν μὲν Εἰρήνην συνάψας τῷ Παλαιολόγῳ, Ἀλεξίῳ, διαζευχθέντι πρότερον ἤτις ἐνόμως αὐτῷ ἐγινώσκετο, ὥρας εὐ ἔχουσα, τὴν δ' Ἄνναν συνηρμόκει Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι, νεανίᾳ τολμητῆ καὶ βαγδαίῳ πρὸς ἔργα πολέμια. Ἦν δ' ὁ καιρὸς καθ' ὃν αὐταὶ γεγόνασιν αἱ συνάφαι· ἐγγίζοντος ἀπόκρου, καὶ τοῦ κηδεστοῦ βασιλέως οὐκ οὐκ ἐνσχολάσαι· προθεμένου σταδιοδρόμων ἵππων ἀμίλλαις οἱ νεόγαμοὶ ἐνέκειντο θιάτρῳ ἐξαιτουόμενοι. Διαιτῶν τολῶν καὶ βασιλεὺς ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς γαμβροῖς εἰς μὲν τὸ μέγα παλάτιον οὐδαμῶς ἀφικνεῖται, οὔτε μὴν ἐσάνεισι τὸ στάδιον, τὰς δ' ἵππικὰς ἄντυγας εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις ἀρχεῖον προστάξας ἐνεχθῆναι σχεδιάζει θεάτρων. Καὶ δὴ αἱ μὲν εἴσσι τῶν πολυάδων ὀργάνων κατὰ τὴν ἐκείσε αὐλείον εἰς καμπτήρας διατίθενται, εἰς δ' ἔπρχον τῆς βασιλίδος διατρηματίζεταί πόλεως ἐκτομίας τις

τὸ δ' ὄνομα ἐκὼν παραδράμοιμι, πλούτῳ δ' ἦν οὗτος Α περιβριθῆς καὶ μεγίστας χειρίζων ἀρχὰς καὶ τοῖς περὶ τὴν βασιλείον γραφὴν ἐγγραφόμενος. Πλεγμάτιον τοίνυν ἐκ λύγων συγκείμενον, ὃ φησιν ἡ δημῶδης φράσις ὄνον ξύλινον, χρυσοπάστῳ σάγχῃ ζυωτῶν ἐς τὸ διαμπερὲς σκεπόμενον διαζωσάμενος τὸ σχῆδιον ἐκεῖνο θέατρον εἴσεισιν, ὅτε καὶ ἦν τὸν αὐτὸν ὄρῃν καὶ ὡς ἀναβάτην μεγλοπρεπευόμενον καὶ ἔπιπον εὐθύνια προποδίζοντά τε καὶ χρεμετίζοντά· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τοὺς πάλαι τῶν δραμάτων ὑποκριτὰς, τὸν ἔπιππον ἀποδυσάμενος ἔπαρχον, τὸν μαπτάριον ὑποκρίνεται. Ἦσαν δὲ οἱ τὸν γυμνικὸν ὑποδύντες ἀγῶνα οὐ τῶν ἐξ ἀγορᾶς καὶ τριόδων νεινές, ἀλλ' εὐπατρίδαι νεανίαι, πρῶτως φύοντες γένειον. Ἐθεῖτο γοῦν τὰ σκηναῖα ταῦτα καὶ γελιοιῶδῃ ὁ βασιλεὺς παίγνια καὶ ἡ βασιλῆς, καὶ ὅσον αὐτοῖς τοῦ γένους ἐπίσημον, καὶ τὸ τῆς θεραπείας εὐπαρβήσαστον· τοῖς δ' ἄλλοις πᾶσα πύροδος ἀποκέλειστο. Ἐπεὶ δ' ἐφειστήκει καιρὸς καθ' ὃν ἔδει πρὸς τὸ τρέχειν γενέσθαι τοὺς τὴν γυμνικὸν ἐκτελέσοντας διαυλον, ὁ μὲν ὑποδὺς τὸν μαπτάριον εὐνοῦχος, τὴν μέσην εἰληγῶς χώραν, εἰς βραχίονας τὰς χεῖρας ἀνεκάλυψε, καὶ τὸ καταντυγῶδες ἀργύριον κάλυμμα τῇ κεφαλῇ περιθέμενος ἐκ τρίτου ἦν εἰς τὸ θέειν τὰ μειράκια πρὸςκαλούμενος· ἐστῶς δὲ τις ἐξόπισθεν νεανίσκος εὐγενής, ἀξιώματι λαμπρῶ περιδλεπτος, τσσαυτάκις αὐτὸν τοῦ ποδὸς τῆς ἡλατεῖ κατὰ τῶν πυγῶν καὶ τῶς γλοῦτων ἔτυπτεν εἰς ἐξάκουστον ὀσάκις συνιζάνων ἐκεῖνος τὸ τοῦ δρόμου παρείχτο σύνθημα.

Ἄλλ' οὕτω ἀκριβῶς διηγώνιστο τὰ μειρακιώδη ταῦτα ἀθήματα, καὶ οὐκ ἴσως τις ἀγγελία τὴν ἐν τούτοις διαδέχεται χαρμονῆν. Ἦ δὲ ἦν τὸ ἀποστῆναι τὸν Ἰθαγῶν κατὰ τὴν Φιλλιπούπολιν. Ὡς γὰρ ἄνωθεν εἴπομεν, μετονομασθεῖς ὄδε Ἀλέξιος καὶ γαμβρὸς, ἐπὶ θυγατρὸς παιδι τῆ βασιλεί γεγωνῶς καὶ πλείω τῆς δεούσης ἰσχὺν ὑποδὺς στρατηγεῖν εἰλήφει καὶ προσεστάναι τῶν τάξεων αἰ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῶ Βλάχοις περὶ τὴν Φιλίππου ἔπαρχίαν ἀνεκἀθηγντό τε καὶ ἀντεφέροντο. Ἀμέλει καὶ τῶν ἐκεῖσε χωρῶν φανείς κύριος ἦγε τὰ πάντα καὶ [P. 330] ἔφερεν, ἀγγίστροφος ὢν καὶ δραστηρίου πρὸς ἅπαν σύνδρομον ἔργον τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ κινήμασι καὶ βουλευμασιν. Ἦσκει τε εἰς πόλεμον τὸ περὶ αὐτὸν ὁμόφυλον, δωρεαῖς πικίνων καὶ ὀπλισμοῖς κρατύνων, καὶ φρουρίων ἐρυμνῶν ἀνεγέρσει τὰ ἀντικείμενα τῆ Αἴμψ ὄρει ἀνεπιχειρήτα μικροῦ ἀπειργάζετο. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐπήνει ταῦτα μανθάνων, καὶ δι' αἰδοῦς ἐτίθετο τὸν Ἀλέξιον, πολλὰς καὶ μεγίσταις φιλοφρονούμενος αὐτὸν δωρεαῖς, ἡδέως τε αὐτοῦ ἔκκουε, καὶ τὰς αἰτήσεις ἐξεπέριαινε ῥῆθιον· τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε πρῆττόμενα οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα συνορῶντες καλὰ μὲν ἀπεφαίνοντο εἶναι καὶ ἀρίστως ἔλεγον δρᾶσθαι, οὐ μὴ καὶ ἐπὶ σκοπῶ Ῥωμαίοις συνοίσοντα παρὰ τοῦ πράττοντος γίνεσθαι, ὅθεν καὶ πραινέσεις εἴσῃγον τῶ αὐτοκράτορι παραλῦσαι τῆς ἀρχῆς τὸν Ἀλέξιον. Μηδὲ γὰρ ἂν βάρβαρον ἄνδρα μὴ πᾶν πρῶτον Ῥωμαίους πολεμιώτατον οὕτως ἐξαίφνης μεταπεσεῖν εἰς ἀκραίφνη διάθεσιν, ὡς φρούρια καὶ πολίχνια ἐν τοῖς ἐπικαίροις νεουργεῖν τόποις, καὶ αὔξειν μὲν τὸ ἐμφύλιον αὐτῶ στρατεύμα, σμικρύνειν δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὡς δύσχηστον τιθέναι ἀπόμαχον, εἰ μὴ τις αὐτῶ ἐνέσπαρτο τοῦ τυραννίδος ἐπιβαλεῖν ἔννοια, ἐπεὶ μηδὲ τὰ τῶν ἐννοήματα φιλεῖν πως αἰεὶ ὡς διὰ πυλῶν τῶν

tem; et paulo post, ut 675 olim histriones, deposita equestris praefecti persona peditem videres. Qui gymnicos ludos frequentabant, non erant homines circumforanei et triviales, sed adolescentes patricii. Ea scenica et ridicula ludicra imperator et imperatrix spectabant, una cum cognatis et honoratioribus ministris, caeteris omnibus exclusis. Cum tempus currendi adesset, eunuchus medium locum tenens, manibus ad cubitos usque nudatis et argenteo tegmine capiti imposito, tertium adulescentes ad cursum provocabat. Quidam vero nobilis et dignitate illustri praeditus adolescens a tergo ejus stans toties ejus nates et femora planta pedis clare feriebat, quoties ille considens certaminis signum dabat.

His puerilibus ludicris nondum absolutis, tristis nuntius Philippopoli affertur de Ibanci defectione. Is, ut supra diximus, nomine 676 in Alexium mutato desponsaque nepte imperatoris, majorem quam decuit auctoritatem nactus, et cohortibus praefectus quae Blachis ad Philippopolim resistebant, ac potius locorum illorum dominus factus. suo arbitratu regebat omnia: quippe homo callidus et strenuus, facile quicquid animo destinasset exsequens, et populares suos liberalibus donativis saginatos et armis exornatos ad bellum exercebat, et loca monti Haemo finitima firmis castellis ita muniebat ut ea hostes pene invadere non auderent. Quamobrem ab imperatore collaudabatur et magni flebat, multis amplissimis muneribus afficiebatur, audiebat libenter; quicquid petiisset, impetrabat. Aulici vero illius viri facta egregia et utilia quidem esse fatebantur, sed ad Romanorum utilitatem referri negabant, et imperatori auctores erant adimendi ei magistratus. Neque enim hominem barbarum, paulo ante Romanis infestissimum, usque adeo subito mutatum esse tantamque benevolentiam concepisse, ut nova castella et oppida in opportunis locis exstruat. Neque eum cohortes Blachicas aucturum, Romanis 677 imminutis et aliquando etiam ut inutilibus a pugna remotis, nisi regni cupiditatem aleret. Neque enim omnes ea quae pectore laeant ore proferre, sed ipsa facta saepenumero omni oratione evidentius animi recessus declarare. Verum surdo, ut aiunt, fabula narrabatur. Imperator enim neptis suae Theodorae sponsalia satis firmos quasi obsides ratus, de integritate et fide Alexii nihil dubitabat, malefica quapiam vi hic quoque, opinor, mentis oculos perstringente, cujus impulsu res Romana subinde ruit in pejus. Ut autem non multo post id evenit

quod timebatur, eo inopinato nuntio attonitus et inops consilii ob difficilem exercitus conuocationem, ad seditiosum statim spadonem quemdam ei familiarissimum mitti, qui pacta et conuenta in memoriam ei revocaret; et quod nihil unquam ex eo tempore, quo se ad Romanos contulisset, molesti aut spei suæ contrarium perpressus esset, admoneret. Neque enim de eo reconciliando desperabat. Eum non longo intervallo secuti sunt imperatoris generi cum omni ministrorum et cognatorum comitatu, et militibus qui in palatio 678 reperiebatur. Sed nefarius spado ad eum profectus non modo nihil quod ad rem pertineret confecit, sed illum sua præsentia ut cæpta persequeretur magis confirmavit, cum temere effutiisset Romanos e vestigio illum invasuros, et monuisset ut campestribus relictis salutem suam et popularium montanis locis committeret. Imperatoris vero generi, et protostrator Manuel Camyzes, alacritate et æmulatione mira seditiosum persecuti sunt: sed opportunitate ob prædam fugatam anissa contentionem remiserunt. Ac fervidioribus sic etiam placebat persequi et in montibus quærere Alexium. Prudentiores autem haud consultum putabant aquilæ vestigia montes et rupes pervolantis consecrari, aut volumina serpentis in saxo quærere, aut aprum dentatum, qui pectus sæpe jaculis obtulerit, ad pugnam irritare; sed oppida ab Alexio instaurata et condita recuperanda esse. Quo consilio prælo, castellum in loco qui Crizimus dicitur ab Alexio conditum oppugnant; ubi Romani promptissime et fortis sime dimicantes multos viros fortes quorum princeps erat 679 Georgius Palæologus, in admovendis ad mœnia scalis amiserunt. Tandem eo expugnato etiam alia quædam oppida deinceps, alia sanguine profuso, alia deditioe cæperunt. Alexius vero, callidus homo et solers bellator, cum alia plurima disciplinæ militaris specimina edidit, tum uno insigni stratagemate præter alios ipsum etiam protostratorem cepit. Nam plurimis pecoribus ex speculis in campos agi et a popularibus suis cum parte Romanorum captivorum in Hæmum ad Joannem Zagore principem, cum quo fœdus contra Romanos inierat, muneris loco et grati animi ergo duci jussis, Romanis insidias collocavit, rapacitatis et avaritiæ eorum et charitatis erga suos non ignarus, præ quibus etiam salutem suam neglecturi essent. Nec eum fefellit opinio. Nam paulo post protostrator, eo nuntio accepto, Batrachocastro, ubi stativa habebat, Bactunium profectus, specie rei decipitur; et 680 non animadverso Alexii dolo exercitum ea quæ in conspectu essent spoliare jubet; ipse equo non bellico circumiens spectatorem agit. Tum vero ex insidiis consurgit Alexius, et protostratorem circumventum diductaque suorum acie veluti casibus implicatum capit. Hoc desertoris commento Romani exercitus reliquiæ prorsus enervatæ, si vero qui defecerant elati sunt. Neque jam Romani eum laessere aut aggredi audebant, sed juxta

χειλέων ἐκφέρεσθαι, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ φωνῆς τρανότερον ὅσα κέκευθεν ἡ φρῆν αἱ πράξεις ἐπαγγέλλουσιν. Οὐ μὴν εἰς ὧτα ἀκούοντων τὰς σοφὰς ταύτας γνώμας ἦσαν εἰσηγούμενοι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐχέγγυον εἰς πίστιν τὸν τῆς υἱωνοῦ Θεοδώρου γαμον καθάπαξ ὑπολαβὼν οὐκ ἔστιν ὅπως ἐπὶ πᾶσιν οὐκ ἀσφαλῆ τὰ πρὸς εὐνοίαν καὶ ἀπρόσκοπον ἔκρινε τὸν Ἀλέξιον, καταγοητευούσης, οἶμαι, κἀνταῦθα τῆς κακοποιῶ δυνάμεως τῆς ἐπὶ τὸ κἀταντες αἰε φερούσης τὰ Ῥωμαίων πράγματα. Ὡς δ' οὐ πολλῶ ὕστερον εἰς ἔργον τὸ θεὸς ἐκδέχκειν, ἐννεὸς ἐπὶ τοῖς ἠκουσμένοις φανείς καὶ μὴ ἔχων δὲ τι καὶ δοάσειεν ὡς ἀναβράγέντος τοῦδε τοῦ κακῶ ἀπροόπτως, καὶ ὅτι τῶν στρατευμάτων ἐργώδης ἡ συλλογῆ, ἐν μὲν τῷ παραυτίκα στέλλει πρὸς τὸν ἀποστάτην θλαδίαν τινὰ, τὰ πρῶτα τῶν φηκειωμένων αὐτῷ, ὑπομνήσοντα τοῦτον τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ μηδὲν τι πώποτε παθεῖν ἀγδὲς καὶ τῶν ἐλπίδων ἀνάξιον, ἐξ ὅτου περ αὐτῷ προσκεχώρηκεν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπογινώσκων τὴν τῆς γνώμης μεταβολήν. Τοῦ δὲ κατόπιν καὶ οἱ νεόνυμφοι γαμβροὶ τοῦ βασιλέως συνεξήσαν μετὰ γε παντὸς τοῦ οἰκίδιου καὶ συγγενικοῦ πληρώματος καὶ τῶν τότε ἐν τῷ παλατίῳ εὐρίσκομένων στρατιωτῶν. Ἀφιγμένοι οὖν ὁ βέβηλος εὐνοῦχος πρὸς τὸν Ἀλέξιον οὐ μόνον οὐδὲν τι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐωράθη διαπραχόμενος, ἀλλὰ καὶ προσεπέβρωσε μᾶλλον ἐκείνον τῇ ἰδίᾳ παρουσίᾳ εἰς ἔργον τὸ ἐν χερσὶ, προσημάνας προπετῶς τὴν κατ' αὐτοῦ τῶν Ῥωμαίων ὅσον οὐδέπω ἐπέλευσιν, καὶ διδάξας οἷς εἴρηκεν ἀποσχέσθαι μὲν τῶν πεδινῶν, ἐπιλαβέσθαι δὲ τῶν ὄρειων, ὡς ἐκείνων σώζειν [P. 331] ἐχόντων καὶ τὸ συναποστᾶν δλόφων σὺνταγμα. Οἱ δὲ περὶ τοὺς γαμβροὺς τοῦ βασιλέως καὶ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην ἐδίωξαν μὲν ὀπίσω ἱκανῶς τοῦ ἀντάρτου, καὶ ἦν θαυμαστὴ τις ἡ προθυμία, καὶ πρωταγωνιστεῖν ἠθούλοντο ξύμπαντες· τὴν δὲ τοῦ καιροῦ βροπήν ἀπολλέσαντες ἐκ τοῦ διασθεθῆναι τὸ θῆραμα τὸ πρόθυμον ἔλασαν. Τοῖς μὲν οὖν θερμότεροις ἐπιδειώκειν καὶ οὕτως ἐδόκει καὶ διερευνᾶν ἐφέποντας οἷς τῶν ὄρειων ἀπέδρα Ἀλέξιος, τοῖς δ' ἀσφαλεστέροις οὐχ ἠθδανεν ὄλως ἀετοῦ ἔχνη ἀναδιφᾶν ἐπιποτωμένου κέρους καὶ ὄρεσιν, ἢ μεταλλῶν ἐρπυσμῶν ὄφως ἐπὶ πέτραν, ἢ ἐκμαίνειν εἰς συμπλοκὴν χαυλιόδοντα μονιὸν, πολλάκις τὸ στήθος εἰς διακόντισεν προτεινόμενον, περιελθεῖν δὲ τὰ πολλίχνια ὅποσα ἐπεσκεύασε καὶ ἀνήγειρεν ὁ Ἀλέξιος, καὶ θέσθαι βασιλεῖ κατῆχοα. Καὶ τῆς βουλῆς ταύτης ὡς ἀμείνωνος κυρωθείσης, τῷ φρουρίῳ προσβάλλουσιν ὁ καθ' ὑπόθεσιν ὄρους ἐν τόπῳ Κριτζιμῶ λεγομένῳ ἔδομησατο ὁ Ἀλέξιος· ἔνθα καὶ πλείστα Ῥωμαῖοι καμόντες καὶ φιλοκινδύνως ἀμιλλησάμενοι οὐκ ὀλίγους ἀνδρας ἀγαθούς ἐν τῷ προσάγειν τῷ τεύχει τὰς κλίμακας ἀπέβᾶλοντο, ὧν ἦν πρῶτιστος ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος· Ὁψὲ δ' ἐξελόντες τὸ ἔρυμα καὶ ἕτερ' ἄττα πολιέματα ἐπὶ τῷδε συναφῶς ἐχειρώσαντο, πῆ μὲν μεθ' αἵματος, πῆ δὲ καὶ ὁμολογίᾳ τούτων περιγινόμενοι. Εὐμήχανος δ' ὧν ὁ Ἀλέξιος καὶ πολύχους εἰς ἐργα πολέμια ἄλλα τε πλείστα κατὰ Ῥωμαίων ἔργα

στρατηγικῆς ἐμπειρίας πλήρη μαχόμενος ἐπιδεί-
 ξατο, τέλος δὲ καὶ τοιόνδε τι μεθόδευμα μετιῶν
 δεξιώτατον σὺν ἄλλοις καὶ αὐτὸν χειροῦται τὸν
 πρωτοστράτορα. Πλείστα γὰρ ὅσα τῶν ἀγελαίων
 ζῶων ἐκ τῶν περιωπῶν εἰς τὸ πεδίον μετενεγκῶν,
 καὶ ταῦτα παραδοὺς τοῖς πρὸς Αἴμον ἀπάξουσιν
 ὁμοφύλων μετὰ καὶ μοίρας αἰχμαλωτων Ῥω-
 μαίων ὡσπερ τι σκύλων ἀφαίρεμα καὶ ἀπόδασμα
 τῷ ἄρχοντι τῆς Ζαγοράς Ἰωάννη καὶ χάριν ἀμοι-
 βῶν ἐσόμενα, ἐπεὶ καὶ σπεισάμενος Ἀλεξίῳ ἐκεῖνος
 κατὰ Ῥωμαίων διαθήκας διέθετο, λόχους ἔκτοτε
 ὑποκαθίσας Ῥωμαίους ἐπάλευεν· ἦδει γὰρ τὸ
 ἀρπαλέον καὶ πρὸς κέρδος ἐτοιμοτρεχὲς τῶν ἀνδρῶν,
 οὐδ' ἦ ἀγνοῶν ὡς αὐτίκα μάλα τοῖς φιλικῶς
 ἐντυχόντες σφίσι Ῥωμαῖοι τὰς ψυχὰς αὐτοῖς ἐπι-
 θήσουσιν ἐξερεθισθέντες καὶ μηδένα λόγον τῆς
 σωτηρίας ἑαυτῶν ποιησάμενοι. Ἀμέλει καὶ εἶχε
 Ῥωμαίους μετὰ μικρὸν αὐτὰ ταῦτα διαπραττομέ-
 νους ὁπόσα κατὰ νοῦν ἔστρεφεν. Ὁ γὰρ δὴ πρω-
 τοστράτωρ ἅμα τῇ ἀκοῇ τῶν δρωμένων ἐκ τοῦ Βα-
 τραχοκάστρου ἀπάρκας, ἐνθα ἦν σκηνοῦμενος, ἐς
 τὸ Βακτοῦνιον παραγίνεται. Καὶ τῷ φαινομένῳ προ-
 σχῶν, τὸ δὲ σφίσιμα τοῦ Ἀλεξίου παραδραμῶν, τὰ
 ἐν ὀφθαλμοῖς σκυλεύειν διαφῆκε τὸ στράτευμα, καὶ
 αὐτὸς δὲ μὴ πολεμιστηρίῳ ἴππῳ ἔποχος ὢν ἐπιπα-
 ρίων ἐθεῶτο τὰ δρώμενα. Ἐκ δὲ τούτου τῶν λόγων
 ἀνακύψας Ἀλέξιος ὡς ἐς κύκλωμα τὸν πρωτοστρά-
 τορα περιέσει, καὶ ὡσπερ ἀμφίβλητρον ἢ σαγήνην τὸ
 περὶ αὐτὸν ἐκτείνας ὀπλιτικὸν αὐτὸν τε
 τὸν στρατηγούντα ζωγραῖ, καὶ τὸ κλέμμα τοῦτο τοῦ ἀποστάτου καὶ διανόημα τὴν μὲν περιλειφθεῖσαν Ῥωμαϊκὴν
 στρατιάν ἐξένεῦρσε τέλειον, τὸ δ' ἀποστατικὸν ἐπέτρωσε πλήρωμα. Οὐκ ἔτι γοῦν [P. 332] τῷ χυρῆστου Ῥω-
 μαῖοι ἢ γοῦν ἀπεθάρβουν ἀντιμέτωποι στήναι τῷ Ἀλεξίῳ κατὰ μάχην ἀγχώμαλοι, ἀλλὰ περὶ τὴν Φιλίππου
 στρεφόμενοι ἠγάπων εἰ μὴ καὶ ταύτην Ἀλέξιος παραστήσεται. Ὁ δὲ πρὸς τὸ δοκοῦν οἱ καταστησάμενος ὅσα
 πολιμαχίαι τε καὶ φρούρια εἰς ὁρῶν ὑπερβολὰς ἀνεστήκασιν ἀντικαθιστάμενα τῷ Αἴμῳ καὶ ἀνυψώμενα καὶ
 τὰς δυσχωρίας οὐχ ἦττον φιλοτιμούμενα, οὐδὲ τὰ λοιπὰ μένειν ἐπὶ χώρας κατέλιπεν, ἀλλ' ἦν ὑπονο-
 θεύων καὶ ἀπιστῶν Ῥωμαίων ὁπόσα ἐς Μοσυνόπολιν ἐπινένευκε, μέχρι καὶ Ξανθείας αὐτῆς, καὶ πρὸς ὄρος
 τὸ Πάγγαιον καὶ ἐπ' Ἀβδηρα παρατείνουσιν. Ἀμέλει καὶ τὸ θέμα τῶν Σμολένων ὑπεποιήσατο, καὶ τὰ
 ἄμορα ἐπενέμετο κατὰ καχέκτημα διαδόσιμον, ἐξαιρῶν μὲν Ῥωμαίους καὶ ἀναίρων, ἀπ' ἐνίων δὲ καὶ
 λύτερα διαλαμβάνων, τοὺς δ' ὁμογενεῖς ἐκεῖνῳ προστιθεμένους ἐκόντας ἐπὶ τῶν σφετέρων μένειν ἔων.
 Καὶ ὁ μὲν ἐμπλατυνόμενος ἦν αἰεὶ καὶ ἐς τοσοῦτον ὠμότητος ἤλασεν, ἦν ἀνδρείαν οἱ πλείστοι τῶν
 Βαρβάρων οἶονται, ὡς τοὺς ἐν πολέμῳ ζωγραφούμενους Ῥωμαίους κατὰ πότον μελίστι διαίρειν. Ὁ δὲ
 βασιλεὺς ὡς ἐξ ὧν ἔδρασε καθυπέδειξεν, ἔρμαιόν τε καὶ χάριεν καὶ κάλλιστον τύχης βράδευμα τὴν τοῦ
 πρωτοστράτορος ψήθη κατάσχεσιν, ὅθεν τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιθέμενος οὐσία βυηφενεῖ καὶ τυραννικῇ ἀντικρυς
 οὔσῃ, καὶ μηδὲν αὐτῆς ἀναψυλάφρητον ἢ ἀνεξερεύνητον ἀφεικῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν
 ὑποδικάσας φρουρᾶ, οὐκ οἶδ' ὅ τι δοκοῦν, ἕαρος ὑπολήγοντος ἔξεισι καὶ ἄπεισιν εἰς τὰ Κύψελλα, ὅτε καὶ
 τὸ περὶ τῶν θείων μυστηρίων ἀνακαλυφθὲν δόγμα πρὸς μοίρας ἐναντίας διέστησε τὸ Χριστιάνωμον,
 καὶ λαμπρῶς ἐπ' ἀγορᾶς καὶ τριόδων παρὰ τοῦ βουλομένου παντὸς τὰ τιμῆς ὁμοῦ καὶ σιγῆς ἐξεφαλλίζετο
 ἕξια.

γ'. Μετὰ γὰρ τὸν Ξιφιλίνον Γεώργιον, ὃς ἔτεσιν C
 ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν διεκυβέρνησεν, ὁ Καματηρὸς
 Ἰωάννης τὸν πατριαρχικὸν εἶληψε θρόνον, καὶ δεῖον
 τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ξιφιλίνου ἀρξάμενον ὑπο-
 λαλεῖσθαι καὶ φέσθαι δόγμα πρόβριζον ἐκτεμεῖν,
 καὶ καθυποδαλεῖν μὲν ἀναθέματι τὸν γεννήτορα
 τούτου τὸν ψευδομόναχον Σικιδίτην ὡς αἰρεσιάρχην
 καὶ νέα ἐπεισαγοντα δόγματα, τοὺς δ' ἄλλους ἔχε-
 μυθεῖν πείσαι· τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι ὡς εἶναι
 τὸ μυστήριον αὐθις μυστήριον, ὃ δὲ λογικαῖς μεθό-
 δοις ἐγρήτο καὶ ἀποδείξει βιάζομέναις εἰς συγκα-

A Philippopolim versantes bene secum agi putabant,
 si urbem defendere possent. Verum Alexius, oppidis
 et castellis, quæ in altissimis montibus e regione
 Hæmi sita nec minus impeditis itineribus firma
 sunt, suo arbitratu constitutis, ne cætera quidem
 tranquilla esse patiebatur : sed quæ ad Mosynopo-
 lim vergunt, ad ipsam usque Xanthiam, Pangæum
 montem et Abdera, ad defectionem impulit, et
 Smolenorum provinciam subegit ; et finitima quæ-
 que instar contagiosi morbi depascendo, Romanos
 partim cepit, partim sustulit, partim pretio dimisit,
 populares vero suos ultro deditionem **681** facien-
 tes pristinas tenere sedes passus est. Cum ita su-
 binde cresceret, prioribus hostibus longe pejor et
 crudelior exsistit, ad eam progressus immanitatem
 quam Barbari plerique fortitudinem esse censent,
 ut in complotationibus captivos Romanos membra-
 tim dissecaret. Imperator vero factis suis declarans
 se protostratoris captivitate singulari fortunæ
 beneficium judicare, maximis ejus opibus ac plane
 regis direptis, nec ulla re impervestigata relicta,
 uxore quoque et filio ejus in vincula nescio quo
 consilio conjectis, Cypsella proficiscitur. Eodem
 tempore dogma de divinis mysteriis vulgatum Chri-
 stianum in factiones divisit. Unde in foro et triviis
 res veneratione et silentio dignæ palam contemne-
 bantur.

3. Nam Georgio Xiphilino septem annis patriar-
 chatu functo Joannes Camaterus successit : qui,
 cum opinio quæ sub Xiphilino pullularat radicibus
 exstirpanda, et ejus auctor nequam monachus Si-
 cidites ut hæresiarcha et homo seditiosus condem-
 nandus fuisset, et **682** aliis ipsius exemplo silen-
 tium imperandum, ut mysterium rursus esset
 mysterium, disserendi arte et demonstrationibus
 quæ adversarium convincerent, in rebus ingenii
 humani captum excedentibus et artificium respuen-
 tibus usus est. Composuit etiam oratione catechi-

aticas, quæ dies jejuniorum instare nuntiarent et sacerdotes ad id certamen exhortarentur, mentione inserta, quem degma illud ortum habuerit, et quid sentiat ipse exposuit : adversariorum vero dicta plane silentio dissimulavit, refutationem, ut arbitrator, veritus ; et ea tribuit adversariis, quæ neque norant neque unquam cogitarant. Nam cum in quæstione esset, utrum Christi corpus post perceptionem incorruptibile sit, quale post passionem et resurrectionem fuit, an corruptibile ut ante passionem, alii dicebant incorruptibile, esse, quod divinorum mysteriorum perceptio confessio sit et recordatio quædam Domini propter nos mortui et redivi, ut magnus in theologia Cyrillus tradit ; et quam partem quisque acceperit, ab eo Christum integrum percipi quem Thomas palparit, eumque comedi post resurrectionem, ut Joannes Chrysostomus affirmat his verbis : « O rem miram ! qui ad dexteram Patris sedet, in nostrum peccatorum **CS3** manibus invenitur. » Item : « Quacumque partem acceperis, eum totum accipis, qui a Thoma palpatus est. » Et alio loco : « Floruit in lege, adolescit in prophetis, maturuit in cruce, comeditur post resurrectionem. Neque enim aliud id est quod percipitur, quam illud corpus quod morte superata vitam nostram auspicatum est. Ut enim parum fermenti totam massam fermentat et sibi similem et parem reddit, ut divus Apostolus ait : sic immortale factum Dei corpus, cum in nostro corpore fuerit, totum id in se commutat et transfert. » Ait et magnus Eutychius : « Totum igitur sacrosanctum corpus et pretiosum sanguinem Domini accipit homo, etsi horum partem aliquam acceperit. Distribuitur enim impartibiliter inter omnes propter immistionem, ut unum sigillum omnes imagines suas omni materię imprimat, et unum manet etiam post communicationem, non imminutum, non mutatum in ea in quibus expressum est, etsi numero plura fuerint. Eodemque modo una vox ab aliquo prolata et in aere diffusa, in eo qui eam protulit tota manet, et per aërem tota ad aures perfertur, nemine auditorum plus minusve percipiente : sed **CS4** tota est indivisibilis, et integra apud omnes, etsi decem millium numerum superent, quavis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox quam aer ictus. Nemo igitur ambigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium et sanctam et immortalom resurrectionem, sanctum et vivificum corpus, sanguis Domini per sacrificia in res solidas impositus, minus quam commemorata exempla suas vires minuens exprimat et totus in totis inveniat. » His ergo hæc proferentibus et alia plurima testimonia Ecclesiæ citantibus, alteros, id mysterium non confessionem resurrectionis, sed sacrificium duntaxat esse, et proinde corruptibile et amens et inamine ; ad quod qui accedat, non totum Christum percipiat sed partem, ut qui partem percipiat. Nam si, inquiunt, incorruptibile esset, etiam mentis esset particeps et animatum et intaotile et ina-

τάθειν τὸν προσδιαλεγόμενον ἐν τοῖς ὑπερφύσει καὶ μὴδὲν ἐξωθεν δεομένοις ἐπιτεχνήσεως. Ἄλλὰ καὶ κατηχητηρίου συντιθεῖς λόγους τὴν τῶν νηστῶν ἡμερῶν προθεσίαν ἐφεστάναι προκαταγγέλλοντας καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς πάλης πρὸς τὸν ἄγωνα ὑπαλείφοντας, ἐν μέρει μνημονεύων τοῦ δόγματος ὅπως μὲν συνεζητήθη καὶ τίνα τὰ παρ' αὐτοῦ δοξαζόμενα καὶ ἄφασιν οἱ ἀντίφρονες σιωπῇ παρεδίδου, οἶμαι τὴν ἀντίφασιν ἐκτρεπόμενος, τῷ δὲ δόγματι ἐπιβάλλον ἐκεῖνα κινῶν κατηγόρουεν ἃ οὐδ' ὄλωσ ἤδεσαν [P. 333] οὐδ' ἐβάλλοντό ποτε κατὰ νοῦν. Ζητήσεως γὰρ οὕσης εἰ τὸ μεταλαμβανόμενον ἅγιον σῶμα Χριστοῦ ἀφθαρτὸν ἐστίν, ὁποῖον μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν, εἴτε μὴ φθαρτὸν ὡς πρὸ τοῦ πάθους, οἱ μὲν ἔλεγον ἀφθαρτον· ὁμολογίαν γὰρ **B** τίνα καὶ ἀνάμνησιν εἶναι τοῦ τεθνάναι τὰ καὶ ἀναβιωῶν δι' ἡμᾶς τὸν Κύριον τὴν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν κατὰ τὸν μέγαν ἐν θεολογίᾳ Κύριλλον, καὶ ὡς ὁ ἄν μέρος τις δέξεται, ἐκεῖνον εἰσδέχεται ὅλον τὸν παρὰ τοῦ Θωμᾶ ψηλαφηθέντα, καὶ ὡς ἐσθίεται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καθὼς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης φησὶ πρὸς τοῖς ἐκομμένοις· « Ὁ τοῦ θαύματος ! ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθήμενος, ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν εὐρίσκειται τῶν ἀμαρτωλῶν. » καὶ πάλιν· « Ἦνθησεν ἐν τῷ νόμῳ, ἠξήσεν ἐν τοῖς προφήταις, ὠρίμασεν ἐν τῷ σταυρῷ, ἐσθίεται μετὰ τὴν ἀνάστασιν. » καὶ πρὸς τοῦτοις ὡς « οὐδὲν ἕτερον ἐστίν ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα ὁ τοῦ θανάτου κρείττον ἐδείχθη καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν προκατήρατο· καθάπερ γὰρ μικρὰ ζύμη, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὄλον τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν ἐξομοιοῖ καὶ ἰσχύει, οὕτω καὶ τὸ ἀθανάτισθὲν τοῦ Θεοῦ σῶμα ἐν τῷ ἡμέτερω γενόμενον σώματι ὄλον πρὸς ἑαυτὸ μεταποιεῖ καὶ μετατίθησιν. » Ἐκεῖνα δὲ τῶν τοῦ λαμπτήρος τῆς Ἐκκλησίας Εὐτυχίου προετίθεσαν ἕτεροι· « Ὅλον οὖν τὸ ἅπαν ἅγιον σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου δέχεται, καὶ εἰ μέρος τις τούτων δέξεται. Μερίζεται γὰρ ἀμερίστως ἐν ἅπασιν διὰ τὴν ἑμμεξίν, καθὼς καὶ σφραγὶς μία πάντα τὰ ἐκτυπώματα αὐτῆς καὶ μορφώματα τοῖς μεταλαμβανούσιν μεταδίδωσι, καὶ μία μένει καὶ μετὰ τὴν μετάδοσιν, οὐκ ἐλαττωμένη οὐδὲ ἀλλοιούμενη πρὸς τὰ μετέχοντα, καὶ ἢ τῷ ἀριθμῷ πλείονα· ἢ καὶ ὡς μία φωνὴ ὑπὸ τινος προαχθεῖσα καὶ εἰς ἀέρα χυθεῖσα καὶ ἐν τῷ αὐτῇ προεμένῳ πᾶσα μένει καὶ ἐν τῷ ἀέρι γενομένη πᾶσα ταῖς ἀκοαῖς πάντων ἐναπετέθη, οὐδενὸς πλείον ἢ ἐλαττον τοῦ ἑτέρου τῶν ἀκουσάντων εἰσδεχομένου, ἀλλὰ ὅλη ἐστὶν ἀδιαίρετος καὶ ὁλόκληρος παρὰ πᾶσιν, καὶ μύριοι τὸν ἀριθμὸν ἢ πλείους ὡσιν οἱ ἀκούσαντες, καίτοι σῶμα ὑπάρχουσα· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶ ἢ πεπληγμένος ἄνθρωπος. Μηδεὶς οὖν ἀμφιβολίαν ἔχτω, τὸ ἀφθαρτον μετὰ τὴν μυστικὴν ἱεουργίαν καὶ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν καὶ ἀθάνατον καὶ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν αἷμα τοῦ Κυρίου τοῖς ἀντιτύποις ἐντιθέμενον διὰ τῶν ἱεουργιῶν ἐλαττον τῶν προειρημένων παραδειγμάτων τὰς οὐκ εἰς γναπομόγησθαι δυνάμεις, ἀλλ' ὄλον ἐν δόξαι εὐρίσκεισθαι. » Τῶν μὲν οὖν ταῦτα προτεινομένων καὶ μαρτυρίας ἄλλας πλείστας τῆς Ἐκκλησίας

πραγαγόντων, τῶν δ' ἐκ τῆς ἐτέρας μοίρας φασκόντων, καὶ ἀναστάσιως ὁμολογίαν, ἀλλὰ θυσίαν μόνην τὸ τελούμενον εἶναι, καὶ φθαρτὸν ἀκολούθως καὶ ἀνουν καὶ ἀψυχον, μηδὲ τὸν τῆ μεταλήψει προσιώντα [P. 334] ὄλον θέχασθαι τὸν Χριστόν, ἀλλὰ μέρος ὡς καὶ μέρους μεταλαμβάνοντα. Εἰ γὰρ ἦν, φησὶν, ἀφθαρτον καὶ ἐννουν καὶ ἐμψυχον, ἦν καὶ ἀναψὺς καὶ ἀθάτον, μηδὲ ὁδοῦσι κειρόμενον καὶ ἀληθόμενον, οὐδ' ἐν τῷ τμᾶσθαι μηδαμῶς δυσχεραίνον καὶ ὀδυνώμενον, ἐπεὶ καὶ ὡς εἰ τῶν σωμάτων ἡθέτουν τὴν ἔγερσιν, ἐφασκον (εἶδειν δ' ἄν ὀπω) ἐκεῖνοι ἐσεισθαι ἡμᾶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀφῆ τε καὶ ὁράσει, καὶ σχήματι ἀνθρωπείῳ μηδαμῶς ὀποπίπτοντας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀσωμάτους σκιάς ἀίσοντας, καὶ διὰ τῶν κεκλεισμένων θυρῶν εἰσέλυσιν τοῦ Κυρίου, καὶ θάυμα ἰσχυρίζοντες εἶναι, ἀλλὰ τι προσφυὲς καὶ ἐφάρμοστον τοῖς ἀνιστάμενοις ἐκ τῶν νεκρῶν. Τοιοῦτον μὲν ἐν τοῖς γραφεῖσιν οὐκ ἔστιν ὅπως εὐρεῖν οὐδὲν, καταδρομῆν δὲ τινα ἀναιδῆ καὶ ἀμάρτυρον, ὡς οἷα λυγόντων ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως καὶ κοινωνίας ἀφθαρτίσθαι τὸν κυριακὸν ἀνθρωπον καὶ ἀναλυθῆναι εἰς θεότητα, καὶ διὰ τοῦτο φρονούντες καὶ τὸ μεταλαμβάνομενον ἀφθαρτον gitatio impudens et nullis nixa titibus, quasi dicerent incorruptibilem esse factum, proptereaque sentirent id etiam quod perciperetur esse incorruptibile.

δ'. "Ὁ γὰρ μὴν βασιλεὺς τῆ κρείττονι προσταθείς δόξῃ παραγέγονεν, ὡς ἔφη, ἐς τὰ Κύπελλα, καὶ τὸ συναυροισθῆν ἐκεῖσε παρελήφως στρατεύμα ἀνεῖσιν εἰς Ὀρεσιᾶδα. Ἐνθα καὶ πλείους ἡμέρας ἐνδιατρέψας ἀμηχανίᾳ συνέληπτο, τὸν μὲν ἀποστάτην ὄρων δυσμαχώτατον, τὸ δὲ συνὸν αὐτῷ στρατεύμα ἀντιθέτως ἔχον καὶ πρὸς μόνην ἐκθνήσκον τὴν τῶν πολεμίων ἐνίχησιν. Τοῖς δὲ πολλοῖς καὶ ἄνομα χλευαζόμενον ἢ βασιλεὺς ἐκεῖθεν ἀνελογίζετο. Ἄφικτι, καὶ μηδὲν τι μηδαμῶς χρητὸν κατορθοῦν, καὶ τὸν Βάρδαρον μᾶλλον ἐν τῷ ὑποστέλλεσθαι προσεπαίρεσθαι εἰς θρασύτητα. Ὁ δὲ τὸ τῶν πραγμάτων ἄγριον καὶ δυσπρόσιτον, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, περιποπύζων καὶ διασαίνων παντοῖος ἐγένετο, κα τοὺς αὐτῷ οὐκαιοτάτους βιβλιοφόρους ἐπέμπε πρὸς Ἄλέξιον, ἐς συμβάσεις αὐτὸν προσκαλούμενος. Ἔστι δ' ὅπη καὶ ὁλοφονίας ἐφρόντιζε, μηδὲ τοῦ πολέμου παντάπασιν μεθιστάμενος. Τῷ τοι καὶ τὴν στρατιάν ἀναλαβὼν καὶ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν καταλαβὼν περὶ τὸ φρούριον στρατοπεδεύεται τὸν Στανίμαχον, εἰς δὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων συνέφυγον, καὶ διεληφῶς [P. 335] αὐτὸ τοῖς στρατεύμασιν ἐξεῖλέ τε κατὰ κράτος καὶ τοὺς ἐνόητας ἠνδραποδίστατο. Ὁ δ' ἀποστάτης ἀφικέσθαι μὲν ἐς βασιλέα οὐδαμῶς συνείθετο, ἀλλὰ μηδ' ἄν ἐτέρως σπειασθαι διεταίνετο, εἰ μὴ χωρῶν καὶ πόλεων ἐγγράφως αὐτῷ βασιλεὺς ὑπεκστλή ὅπως αὐτὸς ἐχειρώσεται, καὶ τὴν κατηγγυημένην αὐτῷ Θεοδώρην μετὰ τῶν ἀρχικῶν ἐκπέμψει παρατήμων. Τῶν δὲ συνθηκῶν ὅψι ποτε καὶ τῶν ὄρκων τετελεσμένων ὡς ἠτέτο Ἄλέξιος, βουλευεται τι μετέπειτα βασιλεὺς οὐκ οἶδα εἰ στρατηγοῖς καὶ βασιλεῦσιν ἀρμόδιον, οὐς παρὰ πᾶν ἕτερον τὸ εὐορκεῖν τίθηναι περὶ πλείστου χρεῶν τὸν γὰρ Ἄλέξιον θείων κουσμάτων ἀπο-

spectabile, neque dentibus scinderetur et moleretur, et in sciendo nullam omnino molestiam aut dolorem sentiret; praesertim cum sacrificius dicat: « Qui comedit me, vivet. Quemadmodum misit me Pater, et ego vivo propter Patrem. » Quasi cum malo animo et voluntate tantam ignorantiam et recordiam se conjunxisse fateatur. Nam baptismata pro similitudine mortis Christi sepultura est et immersio. « Quicumque enim in Christum baptizati sumus, Christum induimus, et in mortem ejus baptizati sumus, » et divinorum mysteriorum efficacia per Dei adorationem et invocationem et gratiae caelestis descensum perficitur. Quae et id genus alia improborum hominum verba ut impia et inutilia praetermisimus. Nam quasi etiam corporum resuscitationem improbant, dicebant: Ipsi qua ratione narrantur viderint quomodo nos post resurrectionem nullo modo sub tactum, aspectum et figuram humanam casuros affermeat, sed ut incorporeas umbras voluturos, et Christi per clausam januam ingressum non miraculum, sed aliquid cognitum et aptum resurgentibus ex mortuis esse asserant. Ac tale nihil prorsus in scriptis reperitur, sed ex ipsa unione et communione Dominicum hominem id etiam quod perciperetur esse incorruptibile.

4. Caeterum imperator meliori assensus parti, Cypselia, ut dixi, profectus, et congregato ibi exercitu assumpto, Orestiadem contendit: ibique complures dies commoratus inops consilii erat. Non desertorem oppugnatum difficillimum esse; exercituum suum timore percussum audita dumtaxat voce hostium amori, imperatoris adventum vulgo ridiculum haberi, nomen sine ullis successibus, et Barbari auduciam retro cedendo magis invalescere videbat. Tamen temporum difficultates utcumque leniendo, Alexium per fidelissimos suos tabellarios ad pactiones invitavit; aliquando etiam per dolum necem ei machinatur, neque a bello penitus recedit. Itaque cum exercitu in Philippopolitana provincia profectus, circa Stenimachum castellum, quo multi Barbari confugerant, castrametatur. Quo legionibus circumdato et vi expugnato, captivos in servitute redegit. Desertor vero nec ipse ad imperatorem venire, nec aliter de pace quidquam audio voluit, nisi imperator dato diplomate urbibus et agris ei cederet quas ante occupasset, et desponsam Theodoram cum imperatoriis insignibus mitteret. Pactionibus et jurejurando vix tandem de Alexii sententia contentus, imperator consilium inivit haud scio an ducibus et imperatoribus dignum, quibus jurisjurandi religionem caeteris rebus omnibus antiquiorem esse decet. Nam Alexium sacrosancto Evangelio misso per generum natu majorem Alexium ad se pellectum, 687 dato, ut dixi, utrinque jurejurando, in vincula conjicit, Davidica illa sententia: « Cum sancto anctus, et cum perverso perversus eris, » abusus. Inde urbibus et castellis citra laborem positus, fratrem ejus Mitum in exsilium mittit.

στολαῖς διὰ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν γαμβρῶν Ἀλεξίου πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκυσάμενος μετὰ τῶν ὄρκων, ὡς ἔφην, συμπλήρωσιν, συναληθῶς εἶχεν ἐν δεσμοῖς, τὴν « Μετὰ ὀσίου ὀσιος Ἰση καὶ μετὰ στραβλοῦ διαστρέψης » Δαβιδικὴν φωνὴν οὐχ ὡς ἐβρέθη, ἐπενεγκῶν. Καὶ τοῦδε τῶν τε πόλεων καὶ φρουρίων ἀποντητὶ περιγίνεται ὧν ἔρχεν Ἀλέξιος, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μίτον φυγάδα τίθησι. Καὶ τοιαῦτα δράσας ἐπάνεισιν ἐς τὸ Βυζάντιον.

His peractis Byzantium reversus, conjugem Euphrasynem non otiosam desedisse domi reperit, sed homines factiosos et peculatores viriliter ultam cujusdam Contostephani conatus oppressisse, non contemnendum sane facinus, sed (ut mulieris) potius admiratione dignum, si is sexus intra certos quasi officii limites se cohibere sciret. Nunc immodica superbia et curiositas præceps et rei bonæ gestæ opinio recte facta ut solem nubes obscurant. Nam cum futura cognoscere vellet, in nefarias divinationes incumberebat et multa illicita peragebat. Itaque ænei apri Calydonii rostrum præcidit, qui setis horrentibus et exsertis dentibus leonem in Hippico invadit; et inclytum Herculem, pulcherrimum Lysimachi opus, qui leonimæ pelli incumbens capite in manum inclinato suas fortunas deplorat, **SSS** multis verberibus afflicere instituit. O rem absurdam! o facinus, heros illustris et magnanime, contra te susceptum! quis unquam Eurystheus tale certamen tibi mandavit? quæ Omphale, exercitata meretrix et malefica muliercula, tam superbe tecum egit? Neque hæc impudentia contenta, aliarum quoque statuarum partes aliquas mutilabat, nonnullis capita malleis contundebat. Urbana vero multitudo, quibus obscenis verbis abstinebat, quibus conviciis eam non proscidit? quidam etiam ex circumforaneis aves humanarum vocum imitatrices sedulo edocuerunt, ut in triviis et angiportis vulgari voce canerent: « Politica justitia. » Eadem aurata chirotheca accipitrem sustinebat, et in venatu canes inelamabat, cum magno venatorum et aucupum comitatu.

ἀγορῶν καὶ τὰ μιμητὰ τῶν πτηνῶν, καὶ ὅσα ἡ φύσις ἐστόμωσε πρὸς μουσουργίαν, αἰεὶ μίαν ὑποβάλλοντες μάθησιν, καὶ ταύτην [P. 336] κοινώλεκτον, ἔδεν ἐπὶ στενωπῶν καὶ τριόδων, « Πολιτικὴ τὸ δίκαιον, » ἐξέπαίδευσαν. Ἡ δ' αὐτὴ καὶ δορᾶν χρυσόπαστον ἐγχείριον ἔχουσα δισχιτισμένην ἐς δάκτυλον κυνηγίαν εἶχεν ὄρνιθα, καὶ ἐξιοῦσα πρὸς θήραν ἐπέκλωζε τε καὶ ἐπεθώβεε, καὶ τοὺς περὶ τὴν θεραπείαν τούτων καὶ κομιδὴν ἱκανοὺς εἶχεν ἐφεπομένους.

Non multo post Caichosroes Iconii satrapes imperatorem adit **SSS** tiaram capite gestans, veste auro interpuncta amictus. Verum ubi pauca de Persæ hujus familia disseruero, historiam seriem prosequar. Clyzasthlani Iconiensi, qui superioribus temporibus potentissimus fuit et multa cum Manuele imperatore bella gessit, multas victorias adeptus est, filii plures fuerunt, Amasiam, Ancyram, Dorylæum et alias beatas urbes Ponticas Masuto assignavit. Melitenem, Cæsaream et Caloniam quæ nunc Taxara dicitur, Coppatinus gubernabat. Aminso, Docea, et aliis maritimis urbibus Rucratius potiebatur. Hic vero Caichosroes Iconium tenebat, item Lycaoniam et Pamphyliam, et quæ ad Cottyanum usque pertinent. Coppinato mortuo, de ejus satrapia Doceæ princeps Ruoratinus et Masutus Ancyranus certant. Sed Rucratinus ingenio et

A Εὐρίσκει δὲ καὶ τὴν σύνευνον Εὐφροσύνην μὴ πάντῃ τὴν οἰκουρίαν ἀσπασαμένην, ἀλλὰ κατὰ στασιαστῶν καὶ δημοκόπων κἀκείνην ἀνδρῖσαμένην καὶ ὡς μίτον Πηνελόπειον ἀναλύσασαν τὰ παρά τινος Κοντοστεφάνου ἐξυφανθέντα συστρέμμυα. Ἦν δ' ἂν οὐκ ἀσπούδαστα ταῦτα οὐδὲ τοῦ ἀγασθαι πρόβωθεν, ὡς ὑπὸ γυναικὸς κατορθούμενα, εἴπερ ἤδεσαν μέτρα καὶ ὅροις ὑπήγοντο. Νῦν δὲ τὸ ζῆαν τυφομανὲς καὶ πολυσπερχὲς τῆς δεσποίνης καὶ τὴ δοκοῦν ἴσως δεόντως ἀκριβοῦσθαι ἡχρείου τε καὶ διέφθειρεν, ὡς νέφειν ἡλιος, τοῖς ἐπιγινομένοις ἀπευκταίοις ἀφχυρούμενα. Τραπομένη γὰρ ἐς προγνώσεις τῶν γινομένων ἀβήτουργίαις καὶ ματαιαῖς προσέκειτο καὶ πολλὰ τῶν ἀθεμίτων εἰργάζετο, ὥστε καὶ τοῦ Καλυδωνίου σοὺς τὸ βῆγχα ἀπέτεμεν, ὅς ἐν τῷ Ἰππιῶν χαλκοῦς ἰστέμνος

B φρίσσει τὴν λοφίαν καὶ χωρεῖ χαυλιόδου πρὸς λέοντα, καὶ τὸν καλλίνικον Ἡρακλῆν τοῦ Λυσιμάχου ἔργων τὸ κάλλιστον ὄντα, χεῖρὶ βαλόντα τὴν κεφαλὴν τῆς λεοντῆς ὑπεστρωμένης κοφίνῃ καὶ τὰς ἰδίας τύχας ὀλοφυρόμενον, πολλαῖς κατὰ νότου ξῆναι διεννοεῖτο. Ἡράκλεις τοῦ ἀποπτήματος, καὶ παπαὶ τῶν ἐπὶ σοὶ τολμωμένων, ἦρωες ἄλκιμοι καὶ μεγαλόθυμοι. Τίς σοὶ Εὐρυσθεὺς τοιοῦτον κόποσι προὔθηκεν ἄεθλον; ἢ τίς Ὀμφάλῃ, ἐπίτριμμα ἐρώτων καὶ κακότεχρον γύναιον, οὕτω σοὶ ὑπερηφάνως προσενήκεται; Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἀναιδῶς διεπράττετο, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀνδρῖκέλων ἀφῆρει μόρια, καὶ σφυρῶν κατατομαῖς ἐκατατόμει ἑτέρα. Τὸ δὲ τῆς πόλεως πλῆθος ἐπὶ τούτοις τί μὲν δυσχεραίνον ἀπρεπὲς οὐκ ἐφθέγγετο, ποταῖς δ' οὐκ ἐπίπλωνε τὴν ταῦτα πράσσουσιν ὕδρῃσιν; Ἐνιοὶ δὲ τῶν

C οὐ πολὺς δ' ὁ ἐν μέσῳ κειρὸς, καὶ Καίχοσρόης ὁ τοῦ Ἰκονίου σατράπης ἀπαντᾷ πρὸς βασιλέα, κυρβασίαν ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων καὶ στολὴν διηνηθισμένην χρυσῷ ἀμπεχόμενος. Ἀλλὰ μικρὸν τι περὶ τοῦ γένους τοῦ Πέρσου τοῦδε τὸ λέγειν διαλαβὸν τῆς τῶν ἐξῆς ἱστορίας αὐθις ἀψοίτο. Τῷ Ἰκονιεῖ Κλιτζασθλάν, ὅς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἠδυνήθη τὰ μέγιστα καὶ πολλοῖς ἀντετέξατο τῷ βασιλεῖ Μανουήλ καὶ νίκαις διαπολεμῶν ἐστεφάνωται, πλείους γηγόνων υἱεῖς. Ἀμάσειαν μὲν οὖν καὶ Ἀγκυραν καὶ Δορλίαιον καὶ πόλεις ἄλλας Ποντικὰς εὐδαίμονας τῷ Μασούτ ἀπεκλήρωσε, Μελιτηνὴν δὲ καὶ σὺν Καίσορα Κολώνειαν, ἣ νῦν Τάξαρα λέγεται, ὁ Κοππατῖνος διεῖπεν. Ἀμινσὸν δὲ καὶ Δόκειαν καὶ παράλους πόλεις ἑτέρας ὁ Ῥουκρατῖνος παρεῖληφεν εἰς ἀρχήν. Καίχοσρόης δὲ, οὐ πρὸ βραχέος ἐμνήσθημεν, ἠγεμόνευεν Ἰκονίου Λυκαονίας τε καὶ Παμ-

φυλλίας προΐστατο, καὶ ὅσα πεπρατείνει ἐς αὐτὸ Ἀ
 Κοτυάειον. Ὡς οὖν ὁ Κοππατίνος τοῦ ζῆν παρελέ-
 λυτο, περὶ τῆς στραπειας τοῦδε διαμιλλῶνται ὁ τε
 τῆς Δοκείας κρατῶν Ῥοτκρατίνος καὶ ὁ κατάρχων
 τῆς Ἀγκύρας Μασούτ. Ἄτερος τοίνυν αὐτῶν ὁ
 Ῥουκρατίνος τὸν ἀντιτρέχοντα ὑποφθάσας κασίγη-
 τον τὸ νίκος ἤρατο, δεξιωτέραν φύσιν λαχῶν καὶ
 πολεμοχαρῆς διαφερόντως δεικνύμενος Ἀμέλει καὶ
 μείζονος εὐμοιολήσας ὁ Ῥουκρατίνος ἐντεῦθεν δυ-
 νάμειως τὸν μὲν Μασούτ ὑπενδόντα οἱ καὶ φίλα φρο-
 νεῖν συνθέμενον, μέρος τῆς τοπαρχίας ἀφελόμενος,
 τῆς λοιπῆς χώρας ὡς πρώην διαφῆκε προΐστασθαι,
 τῷ δὲ γε Καίχοσρόῃ μάλα ἐμμανῶς ἐπεφύη, πα-
 λαιδὸν ὑποτύπων Ἰκονίου ἔρωτα ὡς ἀρχαίου πατρφῶου,
 καὶ τοῦτον ὡς μητρῶθεν Χριστιανὸν μυσαστόμενος.
 Πέμπων οὖν ὑπεκστῆναί οἱ παρήγει τοῦ Ἰκονίου
 καὶ τῆς ὅλης ἀπαρεῖν δυναστείας, εἶγε βούλοιοτο εὔ
 μάλια πράξειν αὐτὸς, τὰς δὲ πόλεις κατ' ἄνδρα καὶ
 κατ' ἔθνος ἀπειράτους μείναι τῶν ἐκ τοῦ πολέμου
 δεινῶν· οὕτω κεκομπασμένος ἦν καὶ ἀνυπέρβλητος
 τὸν τύφον ὁ βάρβαρος, καὶ τὴν ὄφρὸν ὑπερνεφέλος,
 καὶ ὡς ἰδὸς πολύφθορος κατὰ πλείστον διασκιδνάμε-
 νός τε καὶ διαχεόμενος. Πρόσεισι τοίνυν Καίχοσρόῃς
 τῷ βασιλεῖ ἐκεχειρίας γενομένης, τὸν ἐκυτοῦ τοκέα
 κατὰ τοῦτο ἐζηλωκῶς, ἐπεὶ κάκεινος τοὺς ἀφ' αἰ-
 ματος ἀδικῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀδικούμενος μετὰ τὴν
 τοῦ φῶσαντος ἐκείνου Μασούτ ἀποβίωσιν, ὡς εἰς
 ἀγκυραν ἱερὰν καὶ στερεὰν χεῖρα δυναμένην ὑπο-
 λαβεῖν, τὸν αὐτοκράτορα προσέδλεψε Μανουήλ.
 Ἄλλ' ἐκείνος μὲν οὐ κατόπιν ἐλήλυθε τῶν ἐλπιδῶν,
 μάλλον μὲν οὖν καὶ ὑπὲρ δόκῃσιν ἀθραῖς αὐταῖς
 ἐντετύχηκε· Καίχοσρόῃς δὲ βραχέα ἄττα φιλοφρο-
 νηθεῖς καὶ τῶν ἐν νῷ οὐδ' ὄσον εἰπεῖν ἐνδεέστερα,
 μήτε σύναρσιν εὐρηκῶς τῆς πρὸς τὸν κασίγητον
 ἀντιτάξεως ἐπινέκμηψεν οὐκ ἄδ' [P. 337] ἄλλ' οὐκ
 ἔφθη καθαρώς εἰσιῶν τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοῦ Ῥου-
 κρατίνου κατ' αὐτοῦ ἐπιόντος τῆς τε ἀρχῆς ἐκσφαιρίζεται καὶ φυγὰς εἰς Ἀρμενίαν παρὰ Λεβούνη γί-
 νεται. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οὐκ ἀμυδρά μὲν τὰ τῆς ἐκεῖ παραδοχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐπαγωγὰ δὲ μᾶλλον
 καὶ ἄλλως χαρίεντα, εἰ καὶ ξυνέβη σφᾶς πολλὰς κατ' ἀλλήλων ἐξενεγκεῖν πόλεμον, ἐπεὶ καὶ φιλοῦ-
 σιν ἀνθρώποι· μὴ μόνον τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον πάτχον κακῶς, ἀλλὰ πως καὶ τὸ ἀλλόγλωττον οὐ
 φανὲν πολλὰς πολέμιον προσιὸν καὶ προσπίπτον φιλανθρωπίας καταξιοῦν· τὰ δὲ γε τῆς ἀμύνης καὶ
 τῆς καταγωγῆς ἐς τὴν προτέραν ἡγεμονίαν ὀλοσχερῶς ὁ Λεβούνης ἀπέπατο, Ῥουκρατίνῳ σπεῖσασθαι
 φάσκων, καὶ μηδὲ τὴν σύναρσιν ἔχειν ὄρῃν ἀναίμακτον. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐς βασιλέα Καίχοσρόῃς
 μετακωχώρηκε πάλιν, συλλήψεσθαί οἱ πρὸς τὴν ἀνάρρυσιν τῆς ἀρχῆς ὀπωσθήποτε φανταζόμενος.
 Τῶν δὲ κατὰ σκοπὸν αὐθις διαμαρτῶν Ῥωμαίοις συνῆν, μὴ πάνυ μεταλαγχάνων θεραπείας τῷ γένει
 ἐπεικουίας.

ε'. Τῷ δ' ἐφεξῆς ἔπει μετὰ Κομάνων πάλιν D
 ἐπεξιόντες οἱ Βλάχοι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας
 κείραντες, ἀσινεῖς ἐπανελύσαν. Τάχα δ' ἂν καὶ ταῖς
 χειρταλαῖς πύλαις τῆς βασιλίδος προσήγγισαν, ἐπ'
 αὐτὴν τραπόμενοι, εἰ μὴ τὸ χριστιανικώτατον οἱ
 Ῥῶς γένος καὶ οἱ τούτων ἀρχικῶς προεδρεύοντες,
 τοῦτο μὲν κατ' αὐθαίρετον ὁρμὴν κινηθέντες, τοῦτο
 δὲ ταῖς τοῦ ἀρχιπολίμενος αὐτῶν λιταῖς ὑπενδόντες,
 ἀξιάγαστον οἶον τὸ πρόθυμον ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίων
 ἐπεδείξαντο πράγμασι, καὶ διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ
 λαὸν τὸν κακῶς ὑπὸ τῶν Βαρβάρων πάτχοντα ταῖς
 τοῦ ἔτους πολλὰς ἀπαγωγὰς καὶ ταῖς ἀποδόσεις
 τούτων εἰς ἔθνη τὰ μὴ χριστιάνουμα δυσχεράναντες.

A rei bellicæ peritia superior, auctis ea victoria opi-
 bus, Masuto cedenti et amicitiam offerenti, to-
 parchiæ parte adempta, reliqua ut prius tenenda
 concessit. Sed in Caichosroen magno cum furore
 impetum fecit, jampridem 690 Iconii, ut paternæ
 sedis, potiundi cupidus, et illum ut matre Chri-
 stiana genitum odio prosequens. Per legatos igitur
 fratrem monet ut sibi Iconio cedat et toto princi-
 palu excedat, si et salutis suæ et subiectarum ci-
 vitatum incolumitati consultum velit. Tantus erat
 fastus, tam immanis arrogantia Barbari, et super-
 cilium supra nubes arrectum; ita exitiale vene-
 num late diffundebatur. Quare Caichosroes factis
 induciis, patrem suum imitatus, imperatorem adit.
 Nam is quoque mutuis injuriis cum fratribus suis
 certans post Masuli patris obitum ad imperatorem
 B Manueiem utsacram ancoram et salutare præsidium
 confugit. Verum illum spes sua adeo non fru-
 strata est, ut etiam spe ampliora fuerit conse-
 cutus: Caichosroes vero parvam benignitatem et
 infinito intervallo expectatione sua minorem ex-
 pertus, nec impetratis contra fratrem auxiliis,
 donum rediit. Sed vixdum Iconium ingressus a
 Rucranito opprimitur; et patria pulsus ad Le-
 bunem in Armeniam confugit, ubi humaniter et
 splendide est susceptus. 691 Etsi enim multa
 bella inter se gesserant, tamen solent homines
 non tantum cognatos et populares affictos, sed
 hostes etiam supplices benigne tractare. Cæterum
 eum in integrum restituere prorsus noluit Lebones,
 quod sibi sædus cum Rucratino intercedere affir-
 mabat, nec incrementum fore auxilium cerneret.
 Quapropter Caichosroes denuo ad imperatorem
 abit, spe principatus ejus ope recuperandi con-
 cepta. Sed iterum frustratus apud Romanos vixit
 minori splendore quam pro nobilitate generis.

5. Sequenti anno Blachi cum Comanis impres-
 sione in Thraciam facta, et optimis quibusque
 provinciæ partibus vastatis, incolumes recesserunt;
 ac forsitan ad terrestrem imperatricis urbis
 portam accessissent, nisi Rossi Christianissima
 gens eorumque principes, partim sua sponte, par-
 tim pontificis precibus adducti, admirabili studio pro
 Romanis oppugnassent, Christiani populi miserti,
 qui a Barbaris male tractabatur, et indignati eum
 sæpius eodem anno abduci et gentibus a Christiana
 religione alienis venundari. Unde Calizæ 692
 princeps Romanus, magno et forti exercitu subito
 coacto, in Comanorum agrum irrupit, et sine ullo

negotio diripuit et vastavit omnia; eoque sæpius in gloriam et amplificationem inculpatæ Christianæ fidei, cujus minima pars et grano sinapis par montes transponit et sublimia transfert, benigne facto, Comanorum incursiones repressit, et Romanis in excidii periculo constitutis auxilium tulit inopinatum n prorsus et inprovisum, divinitus omnino procuratum per ejusdem religionis populum. Cæterum eo anno hi Tauroscythæ quoque seditione conflicti sunt, et Romanus hic et Ciabæ princeps Ruricas cæde popularium suorum insens imbuerunt. Sed Romanus homo robustus et strenuus tum quoque multos Comanos cecidit, qui optima et fortissima phalange Ruricæ opem tulerant.

τούτους ὁ τότε χρόνος παρέδραμεν ἀτασίστα, κατὰ δ' οὗτος καὶ ὁ διέπων τὸ Κίαθα Ρούρικας νίκην δ' ὁ Ῥωμακὸς ἀπενεγάμενος, βυμκλέος ὦν τὸ σῶμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωπεν, οἱ συνεφέψαντο τῆς μάχης τῷ Ῥούρικῳ, κραιτίστη καὶ γενναιοτάτῃ φάλαγγι περὶ αὐτὸν ὀρώμενοι.

Sed nec hoc silentio prætereundum est. Fuit nummularius quidam Calomodius nomine, qui longinquis et difficilibus negotiationibus maximam pecuniam acquisierat, homo avarus et sordidus, tantum non indormiens marsupio et pecuniæ postponens omnia. Qui cum pro ditissimo celebraretur, et non ut hortus Alcinoi sicum super sicum et pirum super pirum, sed aurum auro, argentum argento cumulatam gignere diceretur, avarorum principum insidiis est appetitus sæpe. Sed erat idem omnino arbor exultationis, in foro et urbis angiportis tanquam in Edem plantata. Ut igitur pomi elegantii a quondam primos parentes nostros in servitutem redogit, sic tum auri nitor aulicos ad rapinam invitavit. Sed simul et Calomodio manus injecerunt, seditioem in urbe exilarunt, majorem quam majores nostri calamitatem perpassi. Nam illi non solo aspectu contenti, sed decerpto et gustato fructu, jure pœnas dederunt: hi vero nondum viso auro frustra inhiarunt; et Tantaleam sitim perpassi, cum fontem haberent, bibere non potuerunt, sed crebro haurire conati aurum ex manibus amiserunt. Nam circumforanei, Calomodii captivitate et causa ejus cognita vesperi, mane tributim convenerunt, et Dei templum ingressi patriarcham Camaterum Joannem circumsteterunt, tantum non discerpturos eum aut de fenestra præcipituros comminati, nisi litteris ad imperatorem datis Calomodium ut ovem perditam aut aberrantem a grege revocaret. Is, populi tumultu ægre sopito, facundia sua et commiseratione eum quem quærebant ut agnum reduxit, non auro pro pelle abrepto a lupis, neque lana direpta.

νῆς) περιστάντες μικροῦ καὶ διασπῆν ἡπειλουν καὶ κύμβηχον ἐκ τῆς ἐστίας κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοις πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομοδίον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶν τὸν θύρουσιν τῆ τῶν χειλέων περιψόφησει καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τοῦτῳ παθῆναι ἐπὶ ἀπὸ τῶν ζητούμενων, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὸν ἀποσυρέντα παρὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμανθέντα τὴν τριχῶσιν.

Atque hic motus citra sanguinem desiit, et ex principio tristi et tragico in comicum ludum festivamque fabulam est mutatus, fletu in risum con-

ἴθεν καὶ διὰ ταχείων παρασκευάσμενος ὁ τῆς Καλιτζῆς ἡγεμὼν Ῥωμανὸς, ἀγαθὴν τε καὶ πολλὴν ἡθροικῶς στρατιάν, κατὰ Κομάνων ἐξώρμησε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν κατὰ πολλὴν εὐπίθειαν ἐπιὼν ἐρθεῖρα καὶ ἡφάνισε. Καὶ τοῦτο φιλοφρόνῳ εἰς καύχημα καὶ μεγαλωσόνην τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμωμότητος πίστεως πολλάκις διαπραξάμενος, ἦς καὶ τὸ βραχύτατον καὶ ὅσον κόκκος σινάπεως μεθίστησιν ὄρη καὶ μετεπίθησι: τὰ μετέωρα, τὰς τῶν Κομάνων ἐφόδους ἔστισε καὶ τοῖς ἀνήμετοις πύσχοσι Ῥωμαίοις ἀνακαχῆν ἐβράδευσε τοῦ κακοῦ, ἀνυπονόητος ἀρωγῇ καὶ ἀτυλλόγητος συνασπισμὸς καὶ φάλαγγι, ὡς εἰπεῖν, θεοσύλλεκτος ἔθνησι δημοπίστω φανείς. Πλὴν οὐδὲ τὰ κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας δ' ὁμοφύλου σφαγῆς τὸ ξίφος ἐβράδευε δὲ Ῥωμανὸς

Ἄλλὰ χρῆσιν μηδὲ τοῦτο περιδεῖν ἀνιστόρητον. Ἦν τις κόλλυβιστής, Καλομοδίος τὴν προσηγορίαν, οὗτος χρημασίαν ἐβεβρίθει πολλοῖς, ἀρχαίεος καὶ δολιχῆς ἐκδοτήριος κατ' ἐμπορίαν [P. 338] πολλὰ καὶ στειλάμενος, κερδαλεόφρων ἄνθρωπος ἀμίλει καὶ συκαθεύδων τῷ φατκωλίῳ καὶ πρίθων τὸ κῆμιον καὶ πάντα τιθεὶς τοῦ χρηματίζεσθαι δεύτερα δίδωκε καὶ ἐκ τοῦ πολλάκις λαδῶς τοῖς χρυσοθήρισι ἀρχουσίαν, ἄνθρωπων εἶναι βύρηνεστατος καὶ ὡς κῆπος Ἀλκινόειος καὶ τῆς ὥρας τὸ ἀκαρπές, οὐκ ὄχνην τρίφων ἐπ' ὄχνη σὺκόν τ' ἐπὶ σὺκῳ παρέχειν, χρυσὸν δὲ φέρειν ἐπὶ χρυσῷ, ἐπὶ δ' ἀργυρίῳ φύειν ἀργύριον. Ὁ δὲ φυτὸν ἀντικρυς γνώσεως ἦν, ὡς ἐν Ἐδέμ πεφυτευμένον τῇ ἀγορᾷ καὶ τοῖς τῆς πόλεως στενωποῖ. Οὐκοῦν ὡς ἡ ἄνη τῆς ὀπώρας πάλαι τοὺς γενάρχας ἐδουλαγωγῆσεν, οὕτω δὲ καὶ τοῦ χρυσοῦ τότε τὸ πυρωτὸν τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλείων χρυσοῦσιν εἰς τὴν ἐκείνου τρύγην ἐφείλκυσεν. Ἄλλ' ἄμα τῷ Καλομοδίῳ τὰς χεῖρας ἐπέβαλλον, καὶ ἄμα τὴν πόλιν εἰς στάσιν ἀνέσεισαν, μεῖζόν τι τῶν προτέρων πεπονθότες δυστόχημα: οἱ μὲν γὰρ τοῦ καρποῦ δρεψάμενοι καὶ μεταλαβόντες, μηδὲ τὴν λιχνίαν ἐς μόνην τὴν δρασιν περιστήσαντες, τῇ δίκῃ δικαίως ὑπέπεσον, οἱ δὲ μηδ' ἐμβλέψαι τοῖς χρημασίαι φθίσαντες μάτην ἠλέγχθησαν ἐγγυρόντες καὶ δίφους Ταντάλειον ἔπασχον. Ἐχόντες γὰρ τὴν πηγὴν οὐκ εἶχον καὶ πιεῖν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ συχνάκις ὕρμηκότες ἀρύσασθαι εὕρισκον τὸ χρυσίον τῶν οἰκείων χειρῶν ἀφαντούμενον. Οἱ γὰρ ἀγοραῖοι ἐσπέρας μαθόντες τὴν τοῦ Καλομοδίου κατάσχεσιν καὶ τὸ αἴτιον αὐτῆς ἐπιγνόντες, κατὰ φατρίας ὄρθρου ἡθροίσθησαν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νεὼν εἰσιόντες καὶ τῷ πρώτῳ ἐποφθόντες ἀρχιερεῖ (ἦν δὲ οὗτος ὁ Καματηρὸς Ἰωάννης) ἀπὸ τῆς ἐστίας κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοῖς πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομοδίον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶν τὸν θύρουσιν τῆ τῶν χειλέων περιψόφησει καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τοῦτῳ παθῆναι ἐπὶ ἀπὸ τῶν ζητούμενων, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὸν ἀποσυρέντα παρὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμανθέντα τὴν τριχῶσιν.

Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀναιμωτὶ πονεληλυθεν, ἐξ αἰτίου τραγικοῦ τε καὶ σκυθρωποῦ ἐς κωμικὸν κατέληξεν ἀκοὰς διαχέον ἄθρομα καὶ σχηματίζον τὸν

κλαυσιγέλωτα· οὐ πολλαῖς δ' ἡμέραις ὕστερον ἔτερον ἀνεβράγη κακόν, ὃ τι καὶ εἰς αἱμάτων προῦκοψεν ἔκχυσιν. Ἰωάννης γάρ τις, Λαγῶς τὸ ἐπώνυμον, ἐκ βασιλείως εἰληφῶς προΐστασθαι τῆς τοῦ πραιτωρίου φρουρᾶς, ἤθελεν ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς προσισταμένοις ἐνθένδε πορίζειν χρήματα· φεῦ τῆς ζυπαρότητας τῆς γνώμης! οὐ γὰρ τι πλεον ὁ τῆς ιστορίας νόμος εἰπεῖν ἐπιτρέπει μοι. Ὅθεν τὰς ψυχικὰς τῶν φιλοθέων οἰκειούμενος διαδόσεις, νυκτὸς ἀνίει φρουρᾶς καὶ δεσμῶν τοὺς ἐπὶ κλεπτοσύνη διαβοήτους· οἱ δὲ λάθρα τὰς οἰκίας διερευνῶντες προσήγον ἐκείνῳ τὰ φώρια, καὶ ἄθλον ἀσεβείας ἐκ τῶν σύλων τοῖς νυκτιλοχοῖς διαιθεύουσι τὰ λοιπὰ οἷς οὐ θεὸν προσέφερε, τὸν πιστὸν ὑπερέτην ὁ Θεὸς τὸ πᾶν ἄπιστος ἐν τοῖς ἀτολήτοις [P. 239] σχηματιζόμενος. Τοῦτου δὲ τοῦ Λαγῶ πολλοὶ κατεῖπον ἐς βασιλέα ὡς δρῶντος ἀνάσσεια· ὁ δὲ τὴν διορθωσιν ἐπαγγελιάμενος ὥσπερ οὐ δυνάμενος ἀνεβάλλετο· ὅθεν οὐδαμῶς ἐπὶ τοῖς τολμημένοις ὑποπητήσων τὴν ὁ Λαγῶς, ἀλλ' ὡς ἀνεύθυνον χειρίζων ἀρχὴν ἀναίδην τὰ θεομιστῆ διεπράττετο. Ἐνίοτε δὲ τῶν ἀγοραίων ἕνα συνειληφῶς, μετὰ τὸ πλῆξαι πολλὰς κατὰ νότου τριγῶν ὑποδικάσας κούρᾳ, τὸ θερμότερον τῆς πόλεως καὶ τῷ παθόντι ὁμότεχνον πρὸς στασιαστῶν ἀνεβρίπισε. Σύγχυσις οὖν τὴν πόλιν κατεῖληψε, καὶ πλῆθος χειρωνακτικὸν οὐκ ὀλίγον ἐς τὸ πραιτώριον συλλεγὲν θηρεῦσαι ἐπεβάλλετο τὸν Λαγῶν. Ὁ δὲ ὑπὲρ δασύποδα συντονίᾳ ὁρμούοι χρησάμενος ἐκεῖθεν ἤρπυσται. Ὁ μέντοι λῶς καὶ οὕτως ἐπισυβρίηοντες ὤρμων τὸν μέγαν εἰσιέναι νεῶν καὶ βασιλέα ἕτερον ἀνειπεῖν· προκαταληφθέντος δὲ τοῦ τεμένουσ παρὰ τῶν εἰς αὐτοῦ φρουρὰν ἀπεσταλμένων πελευφύρων, μὴ μεθιστάμενοι τοῦ πραιτωρίου κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐρεσχελίας ἠφίσταν ἀπρεπεῖς. Ὁ δὲ μὴ παρῶν τῇ πόλει, ἀλλὰ περὶ τὴν Χρυσόπολιν ἐναυλιζόμενος, πέμπει μοῖραν τῶν περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ σώματος καταληφθόσων τὸ πραιτώριον. Ἰκετο δ' ἐκεῖσε καὶ ὁ τῆς πόλεως ἑπαρχος Κωνσταντῖνος ὁ Τυρνίχης· ἡ δὲ πλῆθος καὶ πρὸς μόνην τὴν αὐτοῦ θέαν ἐκτραχυνθέντες τὸν τε ἑπαρχὸν λαίβολλαις ἐκτρέπονται καὶ τοὺς σωματοφύλακας ἀποπέμπονται. Ἐπει δὲ τὰς τοῦ πραιτωρίου ἀνατρέψαντες πύλας ἀνεσιν τοῖς ἔνδον διδάσαι, σκυλεύουσι τε τὸν ἐκεῖσε Χριστιανικὸν ναὸν, τὸ δὲ τῶν Σαρακηνῶν συναγωγίον ἀνασπῶσιν ἐκ βᾶθρων αὐτῶν. Καὶ ταῦτα σὺν οὐδενὶ διαπραξάμενοι λόγῳ ἐφίστανται τῇ φρούρᾳ τῇ λεγομένῃ χαλκῇ, κάκεισε τὰ ὅμοια δράστοντες. Στρατιᾶς δ' ἀφιγμένης βασιλικῆς μεθ' ἑνὸς τῶν τοῦ βασιλέως γαμβρῶν (τὴν δ' οὗτος ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος) ἀνασειράζονται τῆς ὁρμῆς, οὐ μὴν ἀφίστανται τέλειον, ἀλλὰ ἐφίσταμένους ἔχοντες ὅλας καταφράκτοις συμπλέκονται στρατιᾶς, πρὸς οὐδὲν ἀνύσιμον ἢ παρεκτικὸν ἔργον εὐκλείας τελευτῆν ἐλόμενοι. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῶν τεγῶν ὑπερφερόμενοι κεράμους κατέφερον, καὶ λίθους ἔνιοι χειροπληθεῖς ἐπιπέμποντες καὶ ὀστρεῶντες ἕτεροι τῇ βασιλείῳ ἀντεμάχοντο φάλαγγι. Ὅλην οὖν τῆς ἡμέρας ἐκαίντης μηδὲν τι παραλίπσαντες τῆς ὀργῆς ὑπενώστεισαν πρὸς ἐσπέραν. Τῇ δ' ὕστερᾳ οὔτε τι ἐδαττάρισαν ὅλως, οὔτε πρὸς ἀγῶνα συνέδραμον δεύτερον.

ζ'. Ἀλλὰ καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ παρελθόντος, ἐκ τῶν Κομνηνῶν τις γένους τῷ βασιλεῖ ἐπανίσταται, Ἰωάννης τοῦνομα· προκοιλίος δ' ὢν καὶ πιθώ-

A verso. Non multis diebus post, aliud malum erupit, quod ad sanguinis effusionem est progressum. Nam Joannes, qui quidem cognomento Lagus, prætorij custodiæ ab imperatore præfectus, inde et sibi et suis pecuniam comparare instituit. O sordidum ingenium! nec enim historiæ lex me plura dicere sinit. Et stipe, quam homines pii ultrò conferebant, in suam rem conversa, noctu celebres fures vinculis liberatos carcere educebat; qui ædibus clam perulstratis 695 furta ad illum conferebant. Unde præmio furibus distributo, reliqua homo facinorosus male collocabat, fideli ministro simulato, cum omnibus in rebus Deo perfidus esset. Hunc Lagum multi apud imperatorem sacrilegii detulerunt. Qui correctione promissa rem subinde differebat, quasi viribus destitueretur. Unde Lagus ob scelera minime trepidans, sed tanquam libero magistratu iungens, aperte facinoræ Deo invisæ perpetrabat. Quodam vero tempore, cum foraneo quodam multis verberibus affecto et raso, audaciorum populi turbam et ejusdem officij ad seditionem incitavit. Statim igitur orto tumultu, non parva officij pars Lagum capiendi causa ad prætorium convolat. Sed cum is quovis lepore, velociter evanuisset, populus nihilominus confluens magnum templum bipenniferi præsidij causa eo missi jam occuparant, non digressi a prætorio verbis indecoris imperatorem insectati sunt. Qui Chrysopoli tum agens partem satellitum ad prætorium occupandum mittit; eodemque 696 præfectus urbis Constantinus Tornicius venit. Ad cujus solum conspectum exspectati lapidibus hominem petunt, et satellites profligant; et prætorij foribus effractis et captivis emissis Christianam illius loci ædem spoliant, Saracenorum vero conventiculum a fundamentis evertunt. Quæ cum sine ulla ratione fecissent, ad castellum quæ Chalce dicitur eodem modo grassari voluerunt. Sed cum imperatoris gener Alexius Palæologus exercitum in urbem reduxisset, furore nonnihil represso cæptis non plane destiterunt: sed principio nudis corporibus, deinde paucis armatis ascitis, cum legionibus ferro undique fulgentibus congregiuntur, nullo cum fructu et gloria morituri. Erant etiam qui tectis conscensis tegulas dijicerent, et lapides quantos vola capit jacularentur. Alii sagittas in imperatorium exercitum torquebant. Ac toto eo die nihil D remissa iracundia, sub vesperam demum abierunt. Postridie nec obmurmuravit quidquam nec pugnam iterarunt.

σώμασι γυμνοῖς, εἶτα καὶ βραχεῖς τοὺς μεθ' ὀπλων

697 G. Hoc quoque malo elapso, quidam ex Comnenia familia contra imperatorem insurgit, nomine Joannes; qui cum homo ventrosus et dolii

similis esset, Crassi cognomentum tulerat. Is subito in maximum templum confugit; et corolla ex iis quæ circum sacram mensam pendent capiti imposta, rursus egreditur, et a conjuratis (qui plurimi erant, et plerique nobilitate insignes) et magnæ turbæ concursu facile in Magnum Palatium perductus in aurato solio consedit, et quibusdam maxima officia committit, interim vulgo et parte seditiosorum per fora, vicos et littora eum Romanorum imperatorem proclamante et magnificas œdes diruente. Nocte instante Joannes nec palatii custodiam curavit, ut oportuit, nec eversas fores restituit: sed velut adversariis omnibus sublatis in tuto collocatus, tanquam delphin anhelans et ob sitim vehementissimam totas amphoras aquæ exhauriens, sudorem rivi instar ex vasto corpore decurrentem et fumantem abstergebat. Ejus vero milites ad circum equestrem temere deambulabant. Nam plebs post solis occasum ut grex avium dissipata, ☉☉ ut aurora celerius oriretur optabat, quo locupletum ædes diriperet. Imperator vero cognatos, et quidquid bellicosorum hominum secum habebat, misit, ut in tenebris Joannem opprimerent. Nam si diluxisset, urbanam turbam non esse quieturam, sed longe plures et importuniores concursuros ad tyrannum adjutandum et defendendum. Quare hi naviculis ad Hodegium monasterium trajiciunt, atque inde cum bipenniferis imperatoris satellitibus se conjungunt (neque enim armatis per forum transire licebat), et circa theatrum factionem Joannis subito adorti sunt. Qua facile profligata, per summum otium ad ipsum Joannem irrumpunt, eumque tanquam pecudem totis corporibus connixi cædunt, et caput ejus imperatori offerunt. Id in fornice fori pro publico spectaculo est suspensum, cruore adhuc destillante, cum fædo oris hiatu et clausis oculis. Reliquum ejus cadaver in lecto collocatum in meridionali porta Blachernii palatii sub dio exponitur. Imperator vero e superiori conclavi simul et spectaculo ☉☉ illo fruebatur cadaveris instar vasti tauri tumentis, simul et tanto successu cum insolentia lætabatur. Cadavere inde sublato et canibus ac volucris projecto, quod omnibus fere immane et inhumanum facinus visum est, conjurati ejus comprehensi et quæstionibus adhibiti, ut conscios nominarent, in vincula et carceres conjiciuntur.

κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πύλην τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχαίων. Καὶ βασιλεὺς τὰς ἀνωθεν αὐτῆς ἀρχαίας διαίτας εἰσιὼν ἐθεῖτο κἀπιθεῖν, ὁμοῦ μὲν τὰς ὄψεις διδοῦς τῷ πτωματι ὑπὲρ βοῦν διωδύκους μεγαλόπλευρον, ὁμοῦ δὲ διαχεόμενος τῷ ρεύματι καὶ καταλαζονεούμενος τὸ κατορθώμα. Μετὰ δὲ τὸ σῶμα ἐκείθι ἀρθὲν κωσὶ καὶ ὄρνισι βορὰ παρατίθεται, ὃ καὶ θηριώδες μικροῦ καὶ ἀπάνθρωπον τοῖς πασιν ἔδοξεν οἱ δ' ἐκ τῆς συνωμότηδος μερίδος τοῦ Ἰωάννου συναχθέντες, καὶ βράβαντες ὑποβληθέντες ὅπως ἐκέρχωνται τοῖς συνίστορας, δεσμοῖς καὶ φρουραῖς παραπέμπονται.

Fecit et aliud imperator, nescio quale. Constantinum quemdam Francopulum cum sex triremibus in Pontum Euxinum misit per speciem de mercibus navis cujusdam, quæ ex Phaside Byzantium navigans juxta Cerasuntlem fracta esset, inquirendi, revera autem ut oneraria navigia, quæ Aminsum

ἄτης τὴν πλάσιν τοῦ σώματος τὸν παχὺν εἰς ἐπιπνομον ἐλήχεν. Οὗτος τοίνυν τῷ μεγίστῳ νεφῷ ἐξέπειν εἰσρυσίς, καὶ τῶν στεφανίσκων ἕνα τῇ κεφαλῇ περιθεῖς οἱ τὴν ἱερὰν ἀμφιπεριθώρηται τράπεζαν, ἐκασιν ἐκείθεν καὶ προσληθθεῖς ὑπὸ τῶν ὁμοῦν (πλείστοι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ σχεδὸν τοῦ ἐπισήμου πάντες σῆματος), συνδραμόντων καὶ ὄχλων οὐκ ἕλιγων πρὸς τὴν φήμην τῶν [P. 340] πραττομένων, τὸ μέγα παλάτιον εἰσεῖσιν εὐμαρῶς, καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ θρόνου διαχρύσου καθίσας τινὰς ἐπὶ τῶν μεγίστων ὄψικίων προβάλλεται, ὃ δ' ὄχλος καὶ τοῦ συναποστάντος μέρους τινὲς, τὰς ἀγορὰς καὶ ἀγυῖας διήκτες καὶ τὰς ἱτόνας καταλαμβάνοντες, βασιλεὺς Ῥωμαίων αὐτὸν ἀνηγόρευον καὶ οἰκείας κατέσπων περιφανεῖς. Νυκτὸς δ' ἐπιούσης οὔτε τῆς φρουρᾶς, ὡς ἔδει, τῶν ἀρχαίων ὁ Ἰωάννης ἐφρόντισεν οὔτε τὰς ἀνατραπέσας πύλας ἀνέστησεν· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἀσταλεῖ καθιστάμενος καὶ μηδὲνα ἔχων ἥδη τὸν ἀντιπίεμενον, κατὰ δελφίνια ἀναφουῶν καὶ ὕδατος ὄλα κερύμια ἐκκενῶν, δίψει ἀμάχῳ ἐχόμενος οἷα κρησθιθῆς, ἀπίφα τοὺς ἰδρωτάς κρουνηδὸν ἀποσάζοντας καὶ θερμὸν ἀπατμίζοντας. Τὸ δὲ περὶ αὐτὸν ὀπλιτικὸν τὴν ἵπποδρομίαν περιῖον ἔλγε τινάλλως ἐκείσιν οἱ γὰρ ὄχλοι δύναντος ἔλλου κατ' ἀγέλας ἐρρήθον διέστρσαν, τάχιον διαγελάσαι τὴν ἑω γλῆχόμενοι, ὡς αὐθις συνδραμόντες τοῖς ὑπερηφάνοις ἐπεισεύωσιν οἰκοῖς καὶ τὰ σφισιν ἐνόντα διαρπάσσωσι Βασιλεὺς δ' ὀπόσον συγγενὲς συνάθροισας καὶ τὸ περὶ αὐτὸν οὐκ ἀπόλεμον πέμπει κνεφαλίως ἐπιθέσθαι τῷ Ἰωάννῃ· οὐδὲ γὰρ ἂν ἡμέρας διαφασάσης ἡσυγίαν ἀγαπήσιν τὸν τῆς πόλεως ὄμιλον, ἀλλὰ πλείονα πολλῶ καὶ δυσκἀθεκτον περὶ τὸν τύραννον συναλεθεῖν ὀρρησιτερον, συλληψόμενον ἐκείνῳ τοῦ ἔργου καὶ πολυμῶς αὐτοῖς ἀντιμαχυσόμενον. Οἱ μὲν οὖν πλοίων ἐπέδρσαν, καὶ τῇ ἀκτῇ προσίσχουσι τῆς μονῆς τῶν Ὀδηγῶν, κἀκεῖθεν τοῖς πελεκυφόροις συμμίρνονται τοῦ βασιλέως ὑπασπισταῖς· οὐδὲν γὰρ ἦν ὀπλοφόρος διὰ μέσης τῆς πόλεως παρελθεῖν. Καὶ μὴν ἐξαινια συρράγέντες τοῖς περὶ τὸ θέατρον στασιώταις τοῦ Ἰωάννου αὐτοῦς τε ῥῆδίως διασκεδάξουσιν, καὶ κατὰ ῥαπτῶνην πᾶσαν τῷ Ἰωάννῃ πρόσβάλλουσι, κτείνουσι τε ὡς βόκημα πανσώμους ἐπενεγκότες πληγὰς, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφελόμενοι τῷ βασιλεῖ προσάγρουσι. Καὶ ἡ μὲν τῇ κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψιδοῖ μεταωρίζεται πρὸς θεὸν πάνδημον, ἐπὶ τοῦ αἵματος ἀποβλύζουσα,

ἰσσηρυτῆ τε δεινὸν καὶ μεμυκνῆ τῷ ὀφθαλμῷ· ὃ οἱ λοιποὶς Ἰωάννης ἀρθεῖς ἐπὶ κλίνης αἴθριος προτίθεται· Ἄλλ' οἷον καὶ τὸδ' ἔβρεξεν οὗτος ὁ βασιλεὺς· ἀνδρῖνι παραδοὺς τριήρεις ἕξ, ἧ δ' μὲν κληῖσις ἦν Κωνσταντῖνος, ἡ δ' ἐπίκλησις Φραγγόπουλος, ἐς τὸν Εὐξείνιον Πάντον ἐξέπεμψε, τῷ μὲν δοκεῖν περὶ φορτίου πλοίου τινὸς ἐξετάσσοντα, ἐκ Φάτιδος καταίροντος εἰς Βυζάντιον, περὶ οὗ Κερασούντα ναυαγίσαντο,

τῷ δὲ ὄντι ταῖς ἐς πόλιν τὴν Ἀμινσον καταπλευρούσαις [P. 341] ὀκλάσιν ἐπιθησόμενον καὶ τούτων τὰ ἀγώγιμα προνομήσοντα. Ὁ δὲ κατ' ἐπίταγμα τὸ βασιλικὸν ἐς τὸν Εὐξείνιον ἀναπλεύσας οὐδεμιᾶς φείδεται νηὸς, ἀλλὰ πάσας σκυλεύσας, ὅσαι τε ἐς Βυζάντιον ἐμπορευμάτων πλήρεις κατήγοντο, καὶ ὅσαι αὐθις ἀνήγοντο ἀποδιδόμεναι τὰ ἑαυτῶν καὶ ἄλλ' ἅττα ἐνθήμενοι, μετὰ δύο μῆνας ὑπέστρεψε, τινὰς τῶν ἐμπόρων μαχαίρα ὑποδικάσας καὶ τῷ βυθῷ παραπέμφας, ὧν τὰ χρήματα αὐτὸς ἰδιώσαστο, τοὺς δ' ἄλλους ὑπέρου γυμνοτέρους ἀποπεμφάμενος. Οἱ δὲ τὴν πόλιν εἰσιόντες πολλάκις μὲν ἰκέτευσαν ὑπὲρ ὧν παρά δικὴν πεπόνθασιν, ἀρχαίοις προσιόντες καὶ θεοῖς μετὰ φῶτων τεμένεσι παραβάλλοντες, οὐκ εἶχον δὲ τὸν βασιλέα πρὸς οἶκτον ἐπιζῆρεπῆ, τὰς αὐτῶν ἐμπορίας καθάπαξ ἐξαργυρώσαντα καὶ τῷ αὐτοῦ ταμιαίῳ ἐγκαταθέμενον. Οἱ ἐξ Ἰκονίου τοίνυν ὀρμύμενοι ἔμποροι τῷ Ῥουκρατίνῳ προσίασιν, καὶ πέμψας οὗτος ἐς βασιλέα τὰ τούτων ἀπήτει χρήματα· τὴν δὲ καὶ λόγος τότε περὶ σπονδῶν. Βασιλεὺς δὲ ἀποστάτην ὀνομάζων ἑαυτοῦ τὸν Φραγγόπουλον, τῆς οἰκείας γνώμης ἀπήγεν ὅσα οὗτος ἀνοσιούργησεν, ἐπὶ ψεύδει τὴν ἐλπίδα τιθέμενος καὶ τῇ ἐναργεῖ τῶν πραγμάτων ἀντιμαχόμενος. Τελεσθεΐσης δὲ τῆς ἀγάπης ὁ μὲν Ῥουκρατίνος μεθ' ἑτέρων αἰτήσεως φόρων καὶ μνᾶς ἀργυρίου προσειλήφει πενήκοντα εἰς ἀπόδομα ὧν οἱ ἔμποροι ἀφηρέθησαν, ὁ δὲ βασιλεὺς φωρᾶται μεθ' ἡμέρας τῇ ἐκείνου ἐπιβουλεύων ζωῇ. Μεγίσταις γὰρ ὑποσχέσεσι Χασισιὸν τινα ἐλαφρίσας, καὶ τοῦτω ἀμαθῶς, ὡς ἐς φίλαν ἀστάθμητος, ἐγγχειρίσας γραμματίον ἐρυθρόγραφον, ἐπέμπευε τὸν Ῥουκρατίνον ἀναίρητοντα. Συλληφθέντος δὲ τοῦ Χασισίου καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ δρᾶμα ἐκφάναντος, παρεβίθησαν μὲν αἱ σπονδαί, πολλαὶ δ' ἐκ τῶν Τούρκων ἐπιδρομαὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ταῖς ἐψαῖς ἐπανέφυσαν πόλεσι. Καὶ Μιχαήλ δὲ τις ἐκ νοθείας υἱὸς Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος, τῆς ἐπαρχίας Μυλάσσης φορολόγος ἀποσταλεὶς, νέος ὧν καὶ αὐθάδης τοῦ βασιλέως ἀφίσταται. Πολέμῳ δὲ ἤττηθείς καὶ φυγὴν τῷ Ῥουκρατίνῳ προσρύεται, καὶ τῷ τοῦ βασιλέως μίσει προσδεχθείς ἀσμενέστατα, στρατείαν ἐξ ἐκείνου δεχόμενος, τὰς Μαϊανδρικές πόλεις πολυτρόπως εἰσένετο, χείρων τῶν ἀλλοφύλων καὶ νηλεέστερος ἀνδροφόνος δεικνύμενος. Ἐῖ τι γούν αἰτιώτατον τοῦ τῆν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐς γόνυ καταπεταῖν καὶ χωρῶν καὶ πόλειον χειρώσεις παθεῖν, ὕστατα δὲ καὶ αὐτὴν ἐξαπολωλέναι, τοῦτο οἱ ἐκ Κομνηνῶν γέγονασιν ἀφιστάμενοι καὶ βασιλειῶντες. Παρὰ γὰρ ἔθνησι καταλύοντες μὴ φίλια Ῥωμαίοις νοῦσι τῆς μένειν πράγμασιν ἐγγχειρῆσιν ἐλεῖν τε καὶ κρατῆσιν σκαιοτάτοι.

Διὰ δὲ τὴν τοῦ Μιχαήλ νεωτέρωσιν περὶ μῆνα τὸν φυλλοχόον ἐξεῖσιν εἰς ἔω Ἀλέξιος, ὑποστρέφων δ' ἐκείθεν παρενόχληεν εἰς τὰ Πύθια, τοῖς θεομοῖς ἐννηζόμενος ὕδασιν. Ὡς δ' ἄλις εἴχε λουτήριον καὶ κρατήριον, ἐρῆ καὶ μακροτέρου [P. 342] πλοῦς· διημφισβήσαν γὰρ παρὰ τῷδε τῷ ἀνακτι καὶ ἀνὰ μέρος ἐκράτουν αἱ ἐπίγειοι καὶ ἐνάλοι χάριτες, καὶ λαμπρὰν ἀνεδοῦντο τὴν νίκην. Νῆα τοίνυν εἰσιῶν στρατηγίδα κῶθ' τῶν νησιδίων διαπλωίζεται ἡ ἀγχιόστα· τῆς Κωνσταντινίου ἀμφιβρέονται, τὸ Ἀστακηὸν κἀλπον ἀφίεις περιπλεῖν· λαίλαπος δ' ἀνεγερθεῖσης

A appellerent, spoliaret. Is, ut jussa imperatoris exsequeretur, nulli navi parcat: sed spoliatis omnibus quæ et Byzantium plenæ mercibus ibant, et suis rebus venditis et aliis impositis inde recedebant, post bimestre in urbem rediit, quibusdam negotiatoribus occisis et in mari demersis quorum pecuniam sibi vendicavit, cæteros Leberide nudiores dimisit. Ii urbem et palatium ingressi sæpe suas injurias conquesti sunt, et cum luminibus sacras ædes 700 frequentarunt. Sed nihil ab imperatore impetrarunt, qui bonis illis jam venditis pecuniam in fiscum redegerat. Quare Iconienses negotiatores Rucratinum adeunt, qui per legatos res eorum ab imperatore repetebat, pacis quoque mentione facta. Imperator vero Francopulum defecisse causatus nefaria illius facinora a se removebat, spe in mendacio collocata et rerum veritate dissimulata. Pace facta Rucratinus præter annui tributi pactionem etiam quinquaginta minas argenti accepit, quas spoliatis mercatoribus restitueret. Imperator vero post dies aliquot Rucratini vitam insidiari deprehensus est. Nam Chasisium quemdam maximis pollicitationibus impulsus levis amicitiam cultor cum rubricatis litteris ad eum tollendum ablegat. Verum capto Chasisio, litteris deprehensis et omni fabula explicata, ruptum est fœdus; eaque de causa Turcæ multas orientales urbes infestant. Ad hæc Michael quidam, Joannis Sebastocratoris nothus filius, ad exigenda Mylassenæ provincie tributa missus, homo adolescens et contumax, deficit: 701 sed prælio victus et fugatus ad Rucratinum se confert. A quo imperatoris odio cupidissime susceptus, acceptoque exercitu, Mæandricas urbes variis affligit modis, Barbaris ipsa crudelior. Quodsi ulla gravissima causa fuit, cur Romanum imperium labefactatum urbes atque provincias amiserit et ipsum denique corruerit, Commenii regni cupiditate ad hostes deficiendo eam suppeditarunt. Nam cum ad gentes Romanis inimicas confugerent, patriæ periculis erant, quanquam apud nos rebus gerendis et administrando imperio ineptissimi et sol'dissimi.

D Cæterum Alexius Novembri mense contra Michaellem in Orientem profectus in reditu ad Pythia castrametatus est, ut calidis aquis innataret. Balneis et crateribus satiatus longiorem navigationem desideravit. Nam in ejus animo terrestrium et marinarum voluptatum cupiditas ex æquo certabant, nunc his nunc illis vincentibus. Consensa 702 igitur navi imperatoria recta ad parvas insulas passim juxta urbem sitas contendit, Astaceum sinum circumvectus. Orto autem subito turbine, fluctu in altum erecto, navis a prora in puppim sublata

promepodum submergitur, undis undique urgentibus. Nautæ tumultuari, sudare vectores, vociferari, Deum invocare, suspirare, clare ejulare. Vehementer enim una omnes imperatoris familiares utriusque sexus, terræ videndæ et attingendæ cupidissimi. Post multos labores et pericula vix optatissimam principis insulam attingunt. Ex ea, tempestate sedata, Chalcedonem trajiciunt. Ubi vertigine posita et salsugine rejecta, timoribus et periculis oblivioni traditis, in Magnum Palatium transeunt ad edendos circenses ludos et populum spectaculis exhilarandum. Quibus finitis imperator statim in Blachernas se conferre voluit: sed quia tempus incommodius obstabat (nam nostri temporis imperatores nec minimam mutationem astris inconsultis instituunt), primam jejuniorum hebdomadem in magnopalatio haud sane volens permansit. Ut vero dies sextus ad migrationem non erat incommodus, 703 præsertim si ea summo mane fieret, diluculo ante solis ortum transire Blachernas instituit. Igitur et trimemis in ancoris ad palatium fluctuat, et omnīs imperatoris cognatio cum luminibus adest, ut naviget una. Deo vero monstrante se esse horarum et temporum dominum, et a se itinera hominum vel prosperari vel impediri, solum ante imperatorium cubile ultro cedens profunde debiscit, ac id periculum imperator mirabiliter evadit. Sed alter ejus gener Alexius Palaologus et alii plures voragine illa impheti in curribus male afficiuntur; quidam vero eunuchus in inum hiatum delapsus periiit. Quid imperator ea de re cogitarit, et an consilium mutarit, dicere nullo modo possum.

Quod vero e vestigio consecutum est, referam.

χαλῶ καὶ εἰς χάσμα ἱκανῶς διανοίγεται. Καὶ βασιλεὺς μὲν παραδόξως, τοῦ κινδύνου ῥύεσθαι, ἄτερος δὲ τῶν τούτων γαμβρῶν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος καὶ συγγενεῖ ἄλλοι ἐνίσχονται τῷ διαστήματι καὶ πύσχουσι κακῶς τὰ βῆθη τοῦ σώματος· εἷς δὲ τις ἐκτομίας καὶ ἐτεθνήκει, εἰς τὸ βάθιον τοῦ χάσματος καταδύς. Οἷαν μὲν οὖν ἔνοιον ἢ μετάνοιαν ἐπὶ τούτοις εἴληφεν ὁ κρατῶν, οὐδαμῶς ἔχω ἐπεξίεναί· ὁ δὲ κατὰ πόδας ἐπιγκλοῦθησε, τοῦτο δὲ καὶ τῇ ἱστορίᾳ παραδίδομι.

7. Habuit Alexius tertiam quoque filiam, Eudociam nomine; quam ipso adhuc Andronicum fugiente et apud Ismaelitas et in Palæstina 704 oberante patruus Isaacius Stephano filio Neemanis despondit, Triballorum principi. Verum is exiguo tempore in principatu exacto in Papicio monte sit monachus. Filius vero ejus eodem nomine Stephanus Eudocia paternæ satrapie domina declarata plusculo tempore exacto liberos ex ea suscipit. Sed tempus omnia innovare et perpetuo dissimilitudines inducere solitum ambos a pristina conjunctione et consensione disjungit, nec in eo numero esse patitur quos Lyricus his versibus celebrat: « Felices ter et amplius quos irrupta tenet copula, nec malis divulsus querimoniis suprema citius solvit amor die. » Nam illæ uxori prurimum libidinis, ea contra marito libacitatem a primo diluculo et aliarum mulierum consuetudinem objiciebat. Ita dissidio subinde crescente Stephanus barbaricum consilium inquit atque exsequitur. Nam sive confictio sive vere objecto adulterii

Α ἐξαίφνης καὶ μετεωρισάσης τὸ κύμα ὄρθον τὸ πλοῖον ἐκ πλώρας ἐπὶ πρύμναν ἀίρεται καὶ μικροῦ καταδύεται, ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπικλυζόμενον. Ἐθορῶδον μὲν οὖν οἱ πλωτῆρας καὶ ἰδρῶσι περιεβρέοντο, βοαι δὲ τῶν ἐμπλεόντων καὶ θεοκλυτήσας ἔσαν, οἰμωγῆ τε καὶ ὀλοφυγῆ διωλύγιον ἐξηκούοντο· συνῆπλεον ἃ βασιλεῖ πᾶσαί τε καὶ πάντες ἐπιτήθειοι, οἷς καὶ ποθεινὴ μὲν ἡ γῆ τοῖς βαδίζουσι, ποθεινὴ δὲ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει τις ἐντυχεῖν. Ἠολλὰ δὲ καὶ παντοῖα διακινδυνεύσαντες ἀγαπητῶς καὶ μόλις περὶ τὴν Πρίγκιπον διασώζονται, ἐκ δὲ ταύτης τοῦ κύματος ἔρημῆσαντος εἰς Χαλκηδόνα καταρούσιν· ἔνθα τοῦ ἱλίγγου ἀνεθίντες καὶ τὴν ἄλμυρ ἀποκτύσαντες, καὶ λήθης βυθῶν παραδόντες τὰ χαλεπὰ τοῦ κινδύνου καὶ φοβερά, εἰς τὸ μέγα διαπεριχέονται παλάτιον, ἀμίλλας τελέσαντες ἵππων καὶ θεάτροις τὸν δῆμον δεξιωσόμενοι. Ὡς οὖν εἰλήφει πέρας καὶ τάδε, βασιλεὺς μὲν ἀπελθεῖν εἰς Βλαχέρνας αὐτίκα ἤθελε, τῆς δὲ τῶν Ῥωμικῶν ἀκαιρίας προσισταμένης (οἱ γὰρ εἰς ἡμῶν αὐτοκράτορες καὶ μέχρι βημητίσαι τὴν τῶν ἄστρων θέσιν περιεργάζονται) τὴν πρώτῃν τῶν νηπτεῖων ἐβδομάδα τῷ μεγάλῳ παλατίῳ προσέμενον οὐχ ἔκων.

Ἡ δ' ἦν ἡ ἕκτη τῶν ἡμερῶν οὐκ ἀνάρσιος πρὸς μετάθασιν, καὶ μάλιστα τῷ βαθέος ὄρθρου μεθισταμένῳ, ἔγνω μεταναστεῦσαι κνεφαῖος καὶ μῆτις τοῦ ἡλίου διασπείραντος τὰς ἀκτίνας τὰς Βλαχέρνας καταλαθεῖν. Ἡ τε οὖν τριήρης παρὰ ταῖς ἀκτῆς τῶν ἀρχαίων ἐτάλευε, καὶ τὸ συγγενὲς ἅπαν τοῦ βασιλέως παρ' αὐτὸν μετὰ φώτων συνήλιστο, σύμπλεον ἐτόμενον τοῦ Θεοῦ δὲ δεικνόντος ὡς κύριός ἐστιν ὡρῶν καὶ χρόνων αὐτός, καὶ παρ' αὐτοῦ καταυθύνεται εἴτε μὴν συμποδίζεται τὰ τινῶν διαθήματα, τὸ πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης δάπεδον αὐτομάτως ὑπο-

παραδόξως, τοῦ κινδύνου ῥύεσθαι, ἄτερος δὲ τῶν τούτων γαμβρῶν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος καὶ συγγενεῖ ἄλλοι ἐνίσχονται τῷ διαστήματι καὶ πύσχουσι κακῶς τὰ βῆθη τοῦ σώματος· εἷς δὲ τις ἐκτομίας καὶ ἐτεθνήκει, εἰς τὸ βάθιον τοῦ χάσματος καταδύς. Οἷαν μὲν οὖν ἔνοιον ἢ μετάνοιαν ἐπὶ τούτοις εἴληφεν ὁ κρατῶν, οὐδαμῶς ἔχω ἐπεξίεναί· ὁ δὲ κατὰ πόδας ἐπιγκλοῦθησε, τοῦτο δὲ καὶ τῇ ἱστορίᾳ παραδίδομι.

ζ'. Τῷ βασιλεῖ τῆδε καὶ τρίτῃ θυγατρὶ τῆν, Εὐδοκίᾳ τὸννομα. Ταύτην ἔτι τοῦ τεκόντος Ἀνδρόνικου ἐκδιδράσκοντος Ἰσραηλιτῆς τε καὶ Παλαιστίνης περιόντος πλάνητος ὁ πατράδελφος Ἰσαάκιος ἐνὶ τῶν παίδων ἐκδίδωκε τῷ Στεφάνῳ τοῦ Νεμάν· τῆν δ' οὗτος ἡγεμῶν τῶν Τριβαλλῶν. Ἀλλ' ὁ [P. 343] μὲν βραχὺν ἐπιμείνας τῇ ἀρχῇ χρόνον τὸ ὄρος ἀνεῖσι τὸ Παπύκιον καὶ βίον ὑπείσι τὸν μοναδικόν· ὁ δὲ οἱ

υἱὸς Στέφανος κληροῦχον τῆς πατρῆας σατραπείας τὴν Εὐδοκίαν δεικνὺς ἡλίους συχνοὺς ἐξέμετρησε, καὶ παίδων ἐξ αὐτῆς ἀκούει πατῆρ. Καινοτόμος δ' ὢν ὁ χρόνος καὶ προβολεὺς τῶν ἀνομοίων ἀλλήλων διίστησιν ἀμφοτέρους τῆς πρὶν ἐνόητος καὶ συμπνοίας, οὐκ ἄλλοι τῶν ἐσχάτων ἀναπνοῶν συμφορῶν παρὲς ἀνέθετον, ὃ τοῖς ἐχέφροσι συζυγίταις πληρωμα τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαίμονίας κρίνεται. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῆ γυναικὶ ἐνεκάλει τὸν τῆς ψωρῶδους ἀκρασίας ὀδαστηρόν, ἡ δὲ τῶνδρὶ προσήπετε τὸν εὐθὺς ἐξ ἑωσφόρου ἀκροζάλικα καὶ τὸ μὴ πίνειν ὕδατα ἐξ οἰκείων ἀγγείων καὶ τὸ κρυφίῳν ἄρτων ἐμπίπλεσθαι. Καὶ προβαιούσης οὕτω τῆς διλονίας αἰεὶ ἐπὶ μέγα

σκέπτεται τι βαρβαρώτερον ἔργον ὁ Στέφανος, καὶ αὐτὸ μέτεισι· πλασάμενος γὰρ, ἦτοι καὶ ψάμενος ἄλτρωσ, μοιγευομένην ἀλῶναι τὴν Εὐδοκίαν παντὸς ἀπογυμνοῖ περιβλήματος γυναικείου, τὸν ἔσχατον σὺτῆ καὶ λεπταλέον χιτῶνα μόνον καταλιπὼν, καὶ τοῦτον κύκλω περικοπέντα ὡς μόλις περιστέλλειν τὰ τῶν μελῶν ἀσχήμονα, καὶ διαφύσειν οὕτως ἀτίμως, ἔνθα καὶ διοργυή πορεύεσθαι. Πρὸς δὲ ταυτηνὴ τὴν πράξιν τὴν ὄντως ἄσεμνον καὶ ἀπότομον καὶ τὴν ὑπέρογκον ἀμυντηρίαν ὁ ἀδελφὸς ἀντιστάς Βόλκος ἔς τε τὸ ἀπάνθρωπον ἦθος ὠνείδισε τὸν κασίγνητον, μεθορμωσθῆναι τε τῆς ὀργῆς καὶ καθυφεῖναι τι μικρὸν καθεκτευσεν, ἀπιδόντα πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ γένους τῆς Σύδοκας καὶ ἐκπυτὸν δὲ οἰκτειρήσαντα, γενησόμενον οὕτως ἐπ' ἀσχήμοσιν ἔργοις ἀοιδίμον. Οὐκ ἔχων δὲ καὶ πείθειν ὡς τὴν γνώμην ἀκαμπῆ καὶ δυσμελίτικτον, αὐτὸς τὴν Εὐδοκίαν προστιχούσης κομιδῆς ἀξιώσας παραδίδωσι τοῖς ἀπάξουσι δεόντως εἰς τὸ Δυβράχιον. Μαθὼν δὲ τὸ γεγονός ὁ πατήρ, πέμψας ἀμφικέφαλον καθέδραν καὶ κόσμους περιδεδράτους ἄλλας τε λαμπρομονίας βασιλικὰς εἰσοικίζεται τὴν θυγατέρα. Πλὴν οὐδὲ τοῦ Νεεμᾶν οὗτοι υἱοὶ ἀδελφὰ φρονούντες εἰς τέλος διήρκεσαν, ἐκπολεμωθέντες δὲ κατ' ἀλλήλων τῷ χορῷ τῶν ἄλλων καὶ οἷδε συνήφθησαν, οὓς μικρῶν πρόσθεν εἰρηκείμεν ἤγνωγκέναι τὴν φύσιν διὰ τε φιλαρχίαν καὶ τρόπου σκατότητα· καὶ φανείς κρείττων ὁ Βόλκος τῆς ἀρχῆς ἅμα καὶ τῆς πατρίδος ἐκτοπίζει τὸν Στέφανον. Ἐκ γὰρ τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος ὡσπερ τινὸς ὑπογραμμοῦ καὶ τύπου καὶ κοινοῦ θεμιστεύματος τῆς ἀδελφοκτονίας ἐξιοσῆς καὶ διαδραμούσης τῆς γῆς τὰ πέρατα, οὐ Πέρσαι μόνον καὶ Τουροσκύθαι καὶ οἷδε οἱ Δαλμάται καὶ μετέπειτα Πάννονες, ἀλλὰ καὶ λοιποὶ ἕτεροι παρ' ἔθνεσι δυναστεύοντες στάσεων καὶ φόνων τὰς ἐαυτῶν πατρίδας ἐνέπλησαν, καθ' ὁμογενῶν τὰ ξίφη σπασάμενοι.

Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τούτους ἔξεισι τῆς Μυσίας ὁ Ἰωάννης μεγίστην τε καὶ παγγάλκην στρατεύματι, καὶ διειλιγῶς τὴν Κωνσταντιανὴν χειροῦται ταύτην κατὰ πᾶσαν εὐπέτειαν, [P. 344] διάσημον οὖσαν ἐν τοῖς τῆς Ῥοδόπης σχοινίσμασι. Καὶ καθελὼν τὸν ταύτης περίβολον ἐκείθεν ἀπανίσταται καὶ περὶ τὴν Βάρναν στρατοπεδεύεται, καὶ πολιορκεῖ γενναίως καὶ ταύτην κατὰ τὴν ἕκτην τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν. Παντοίαν δ' ἔνστασιν ἐνδεικνυμένων τῶν ἐνδοθι, κρατίστων ὄντων τῶν πλείστων καὶ τοῦ Λατινικοῦ σίφους συγκεκροτημένων, τετράπλευρον συντίθησι μηχανὴν συμμηκίζομένην τῷ εὖρει τῆς τάφρου καὶ ἰσοῦσῃ τῷ τείχει τῆς πόλεως, καὶ ταύτην ὑπότροχον οὖσαν τῆς τάφρου ἄγχιστα στήσας, εἴτα ἀνατρέψας ἀμφοτέρων τῶν περᾶτων ἐπιλαμβάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἐνὶ μηχανήματι ζεύματι τε τῆς τάφρου χρησάμενος καὶ κλίμακι ἐξικνουμένην τοῦ ὕψους τῆς πόλεως τρισὶν ἡμέραις τῆς Βάρνας κρῆσει. Οὕτε δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν ὁ βαρβαρὸς πτοηθεὶς (ἦν δὲ τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον καθ' ὃ ὑπνωπτεν ἐν τάφῳ Χριστοῦ) οὕτε τὸν Χριστιανὸν ἀδέσθεις, ὃν μόνοις περιέφερε χεῖλεσιν, ἀλλὰ φιλαίματοις δαίμοσιν ἐλαστρούμενος πάντας οὓς συνελήψε ζῶντας κατὰ τῆς τάφρου ὠθεῖ, καὶ χροῦν ἐς ἰσόπεδον ἐπιχειας πολυάνδριον τὸν τόπον δείκνουσιν. Ἐπειτα καὶ τὰ τεῖχη καταστρεψάμενος εἰς Μυσίαν ἐπάνεισιν, ἐναγίσμασι τοιούτοις καὶ τελεταῖς μυσρωτάταις τὴν μίαν τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἡμέρῶν κυρίαν τετιμηκώς.

Καὶ τῆδε μὲν καὶ ταῦτα ἐφίρετο· ὁ δὲ γε πρωτοστρά-

A crimine, Eudociam omni vestitu muliebri spoliat, sola tenui interula relicta, eaque undique præcisa, ut vix pudendas partes tegetet, atque ita ignominiose quo libitum esset abire sinit. Huic pœnæ tam inhonestæ. 705 atroci et immodicæ frater ejus Volcus intercedit; et objurata ejus inhumanitate, orat ut deposita irucundia paulo clementius agat, habita ratione illustris generis Eudociæ, et famæ suæ consulat, ac tantam ignominia labe caveat. Sed cum pertinax et implacabile ejus ingenium movere non posset, ipsæ Eudociam ita susceptam ut dignitas ejus postulabat, Dyrrachium perducendam curat. Quo casu cognito pater filiam lectica et ornamentis muliebribus missis, in ædes suas recipit. Cæterum ne hi quidem Neemanis filii longo tempore concordēs permanserunt, sed inimicitias susceptis in cæterorum cœlum transierunt, quos supra diximus per ambitionem et vecordiam naturæ oblitos esse; et Volcus victor Stephanum et principatu et patria exegit. Nam cum fraternæ cædis exemplum ex urbe imperatrice promanasset et extremos orbis terrarum fines pervagatum esset, non Persæ tantum et Tauroscythæ et hi Dalmatæ et postea Pannonii, sed et alii plures cæterarum gentium principes ensibus in cognatos suos strictis seditionem et cædium patrias suas compleverunt. C 706 Sub hoc tempus Joannes cum maximo et armis instructissimo exercitu Mysia egressus Constantiam insignem urbem Rhodopæi territorii sine ulla difficultate capit, et mœnibus dirutis Varnam sexto die Passionis dominicæ fortiter oppugnat. Sed cum ii qui urbem tenebant, plerique fortissimi viri et Latini generis, summa ope resisterent, quadrilateram machinam fabricati quæ longitudine latitudini fossæ et altitudine fastigio mœnium responderet; et ea rotis subjectis proxime fossam collocata et deinde eversa utrosque fines apprehendit; eademque machina et ad explendam fossam et ad conscendenda mœnia pro scalis usus triduo Barnæ potitur. Neque diei solemnitatem (erat enim id sanctissimum Sabbatum, quo Dominus in sepulcro dormivit) neque Christianum nomen veritus barbarus, quod solis labiis jactabat, sed intemperitiis sanguinariis alicujus dæmonis actus, omnes quos vivos ceperat in fossam præcipitavit, injectaque humo et expleta sepulcretum locum illum facit; nec multo post, etiam mœnibus eversis in Mysiam revertitur, hujusmodi victimis et 707 abominandis inferiis celebre illud Sabbatum veneratus Atque hæc sic gesta sunt.

Manuel vero Camyses protostrator, longo tem-

pore in Mysia captus, imperatore:n et conso-
brinum orat ut de sua re familiari redimatur neque
ut maleficus longo tempore in Barbarorum pote-
tate relinquatur. Sed iis litteris nihil impetravit.
Desperata igitur cognati ope ad Chrysum se con-
vertit, et solutione ab eo impetrata Prosacum abit.
Ac ne ibi quidem imperatorem obtuari desinit ut
Chryso duos auri centenarios pro sui redemptione
solvat, cum longe plus ex suis opibus rapuerit,
præter aurea et argentea vasa et telam sericam et
vestes pretiosas, quarum rerum copia mortalium
locupletissimus fuerit habitus. Ille vero protostratoris
cognatione in una lance animi sui pensata,
pecunia vero ejus in alteram collocata, et utraque
perpensa, posteriore multum præpouderare de-
prehendit. 708 Itaque flagitationes ejus nec ex-
tremis auribus admisit. Unde Camyzes despera-
tione coactus statuit cum Chryso finitimos Prosaco
Romanorum agros vastare, ac Pelagoniam celeriter
subigunt; et Prilapo sine difficultate potiti ordine
cætera invadunt, remota ad deditionem impellunt,
per Tempe Thessalica penetrant, campestria occu-
pant, Græciam commovent, Peloponnesum ad re-
bellionem instigant. Tunc et alius seditiosus, velut
olim terræ filii, exstitit, Joannes Spyridonaces Cy-
prius, homo deformi vultu, statura fœdiore, strabis
oculis, sordidus opifex, fortuna infima. Sed dum
imperatori inservit, mirabilibus successibus et pro-
motionibus interioris fisci custodiæ præficitur.
Deinde Smolanis præpositus eum a quo missus
erat asperratur ut vili et simplici ingenio prædi-
tum; et difficili provinciæ aditu fretus bifariam
illi resistit, inopinatum et pessimum infortunium.
At imperator tertio tum malo conflictans, fami-
liari sibi articulari morbo, duplici pœnitentia
supra modum angebatur, quod nec consobrinum
redemisset et nequam hominem Spyridonacem cum
suo dedecore tot 709 munitissimis urbibus præfec-
cisset; et copiis quas coegerat, in duas partes dis-
tributis, alteram Alexia Palæologo genero suo tra-
dit ut homuncionem Spyridonacem ulciscatur, alteram
ad OEnopolitam Joannem, qui protostratori
resistebat, mittit. Ac imperatoris genero Alexius
prudencia et audacia adhibita Spyridonacem exiguo
cum labore devincit et nanum illum in Mysiam
fugat. Protostratoris vero rebellio cum longo sane
tempore durasset, prospero exitu est terminata.
Nam imperator cum aliis artibus et dolis Chrysum
circumvenit, tum neptem Theodoram, pridem
Ibanco desponsam, Byzantio accersitam illi uxorem
dedit. Et hac ratione Pelagonia et Prilapo recupe-
ratis Thessalia quoque Camyzen expellit, alias
prælio victum, alias ultro fugientem. Tandem ipso
etiam Stano ejicit, quo ut in asylum inexpugnabile
se receperat. Hujusmodi præclaris operibus post
diuturnam desidiam et ignaviam editis Byzantium
recurrat. Tunc Strommiza quoque potitus est, ibi
etiam Chryso circumvento, et pacem cum Joanne
fecit.

τῶν Μανουὴλ ὁ Καμύτζης, χρόνιος ἐν Μυσίᾳ καθει-
γνόμενος, δεῖται τοῦ ἐξαδέλφου καὶ βασιλέως ἐκ
τῆς οἰκείας οὐσίας λυθῆναι μὴδ' ὡς κακοῦργος ἐπὶ
πολὺ παροφθῆναι παρὰ βαρβάρους δορυκτῆτος. Οὐκ
εἶχε δὲ καὶ πείθειν δι' ὧν ἐπέστελλεν. Ἀπειρηκώς
οὖν τὸν κηδεστῆν μέτεισι Χρύσον, καὶ παρ' αὐτοῦ
δεῖται λυθῆναι, καὶ ὡς εἶχε τὰ ἡττημένα πεπερα-
σμένα, ἐκ Μυσίας ἐς Πρόσακον ἄπεισιν. Ἄλλ' οὐδ'
ἐκεῖσε γενόμενος καθυφῆκε τοῦ βασιλέως δεόμενος,
εἰ πως τῷ Χρύσῳ τὰ λύτρα κατάθροιο, εἰς δύο πο-
σούμενα χρυσοῦ κεντηνάρια, πολλαπλασίονα τούτων
ἀφαιρηθῆναι φάτων πλὴν τῶν ἀργυρέων καὶ χρυ-
σέων σκευῶν τῶν Σηρικῶν τε νημάτων καὶ τῶν πα-
ριφανῶν ἐσθημάτων, οἷς ὑπερεκόμα βύτηφενέστατος
ἀνθρώπων φανείς. Ὁ δὲ τὴν σχέσιν τοῦ πρωτοστρά-
τορος ἐν πλάστιγγι μίτ' τοῦ τῆς φρενὸς ζυγοῦ κατα-
θεῖς, ἐν δὲ θατέρᾳ τούτου χρήματα, καὶ ταλαντιῶν
ἀμφοτέρα, πολλῇ τῇ ῥοπῇ βαρυτέραν τὴν δευτέραν
εὗρισκεν, ὅθεν οὐδ' ἄκροισ ὡσὶν εἰσφαίκετο τὰ ὑπ'
ἐκείνου γραφόμενα. Ἀπειπῶν οὖν ὁ Καμύτζης ἐγνω-
σὼν Χρύσῳ τοῖς ἀγγιτέρμοσιν Προσάκῳ Ῥωμαϊκοῖς
ἐπιθέσθαι τέρμασιν. Εὐμαρῶς οὖν Πελαγονίαν χει-
ρῶνται, καὶ βρόδιως ὑπάγονται Πρίλαπον, ἐπιφύον-
ται τὰ ἐξῆς, ἀπιστῶσι τὰ πόβρωθεν, διεκκίπτουσι
Τεμπῶν τῶν Θεσσαλικῶν, τῶν πεδιάδων ἐπιλαμβά-
νονται, παρακινουοῦσι τὴν Ἑλλάδα, παλίμβολον τι-
θεῖσι τὴν τοῦ Πέλοπος. Τότε δὲ καὶ δευτέρος ἀπο-
στάτης κατὰ τοὺς σπαρτοὺς ἐπανέτελε γίγανσαι.
Ἰωάννης γὰρ τις τὸ γένος Κύπριος, Σπυριδωνάκης
τοῦ πόνουμον, τὸ δίδος φαῦλος, τὴν ἡλικίαν φαυλό-
τερος, [P. 345] στραδῶν τὰς ὄψεις, χειρῶναξ τὴν
τέχνην, τὴν τύχην χρόνιος, τῷ βασιλεῖ τῷδε ὑπ-
ηρετούμενος, ταῖς δὲ παραλόγοις προσδοκίαις ἀνα-
βάσει τῶν ἐσω λεγομένων ταμειῶν φύλαξ ταχθεῖς,
εἶτα τὴν ἀρχὴν τῶν Σμολένων χειρίζειν λαχὼν, κα-
ταγινώσκει τοῦ πεπομφότος εὐτέλειαν νοὸς καὶ ἀφέ-
λειαν, καὶ τῷ δυσπροσόδῳ τῆς χώρας ἐπαρθεῖς εἰς
ἀπόνοιαν διασβύμενον ἐκείνῳ γίνεται ἀντιστάτημα
καὶ Σατῶν καὶ σκώλωψ καὶ ἀπρόσκοπον συγκόρημα
χειρίστον. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τρίτῳ τότε κακῷ τῷ
συνήθει καχεξίᾳ τρυχόμενος, ἥτις ἐπενέμετο τὰ ἄρ-
θρα τοῦ σώματος, τὸν Ἐπιμηθέα εἶχε κατ' ἄμφω
δεινῶς ἐπικείμενον καὶ εἰς πνίγμα μικροῦ ἐναλλό-
μενόν τε καὶ ἐπεμβαίνοντα, ὅτι τὸν ἐξάδελφον οὐκ
ἐλύσατο καὶ ὅτι τὸν οὐτιδανὸν ἐν ἀνθρώποις Σπυρι-
δωνάκην εἰς ὄνειδος οἰκείον πόλεων τοσοούτων ἐρυ-
μνοτάτων κατέστησεν ἄρχοντα, Διχῆ οὖν διαίρων τὸ
συναγόμενον στρατεύμα, τὸ μὲν τῷ γαμβρῷ παρα-
δίδου Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ τὸν ἀνθρωπίσκον με-
τιόντι Σπυριδωνάκην, τὸ δ' ἐξέπεμψεν εἰς τὸν Οἰ-
νουπολίτην Ἰωάννην τῷ πρωτοστράτορι ἀντικαθι-
στάμενον. Ὁ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Ἀλέξιος
ἀρετὴν καὶ τόλμαν ἐνδειξάμενος ἔμφρονα τὸν Σπυρι-
δωνάκην καταγωνίζεται σὺν πόνῳ βραχεῖ, καὶ φυ-
γάδα τίθησι τὸ Πυγμαῖκὸν ἀνδράριον ἐς Μυσίαν ἢ
δὲ τοῦ πρωτοστράτορος ἀντιστασία ἐφ' ἱκανὸν μὲν
διήρκεσε χρόνον, αἴσιον δὲ καὶ αὐτὴ πέρας εἰδέατο.
Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἄλλαις τε μεθόδοις ἐχρήσατο μεθ-
ὑπουλίας μετιῶν τὸν Χρύσον, καὶ δὴ καὶ τὴν θυγα-

αἰδα Θεοδώραν, ἣν τῷ Ἰδαγκῷ καταγγύσασεν, ἐμνήστευσεν αὐτῷ εἰς εὐνέτιν, ἐκ Βυζαντίου μεταπεμ-
 νος. Καὶ τούτοις τοῖς μεθοδεύμασιν ἀνασώζεται Πελαγονίαν καὶ Πρίλαπον, καὶ Θεσσαλίας ἀπ-
 ρησι τὸν Καμύτζην, πῆ μὲν πολέμῳ κατατροπούμενον, πῆ δὲ φυγῆς ἐθέλοντ' ἀπτόμενον. Ὅσατα
 κ' αὐτοῦ τοῦ Στρυωνοῦ μετανάστη δεικνυσιν, εἰς ὃν ὡς εἰς ἀνάλωτον ἀπέδρα κρησφύγετον. Καὶ τοιοῦτοις
 εἰς ἑαυτὸν περιανθίσας, ἐπὶ μακρὸν ὄφθέντα οἰκουρὸν καὶ ἀπόλεμον, εἰς Βυζάντιον ἐπανέδραμε. Τότε δὲ
 εἰς Στρουμίτζης ἐκράτησεν, ἀπάτη κἀνταῦθα τὸν Χρῦσον περιελθὼν, καὶ τὰς πρὸς Ἰωάννην σπονδὰς
 ἔρανευ.

Ἄλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρομος ἡμῖν ὁ
 καὶ διὰ λείας φέρων ὁδοῦ, τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐκ
 ὀκως τῷ λόγῳ χρῆσομαι. Τίνα γὰρ γνώμην ἔχειν
 ; τὸν τὰς κοινὰς διεξιέναι μέλλοντα συμφορὰς,
 ἢ τῶν πόλεων αὐτῆ πεπειραται βασιλεὺς τῶν γῆ-
 ἀγγέλων βασιλεύοντων ; ἐβουλόμην μὲν οἷός τε
 διεξελεῖν ἀξίως τῷ λόγῳ τὰ πάντων τῶν κα-
 ἀχθεινότητά τε καὶ χαλεπώτατα· ἐπεὶ δὲ τοῦτο
 κτον, ἐν ἐπιτόμῳ δὴ καὶ ποιήσομαι τὴν διήγη-
 κερδαλεωτέραν ἔσομένην δῆπου τοῖς ὀψιγόνοις
 ἦν τῶν ἀλγεινῶν ἀκουσμάτων μετρίασιν καὶ τὴν
 θεν τῆς πλείονος λύπης ὑφαίρεσιν.

χε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τὸν ἀδελφὸν
 κιον καθρηκῶς τῆς ἀρχῆς· δέον δὲ μὴ πάντη
 ἦσαι τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, ὁ δὲ λαθόμενος ὡς
 ονται τοῖς πλείστοις αἱ συμφοραὶ καὶ εἰσιν
 ἴνπτοι, οὔτε μὲν ἡ δίκη δι' ὅλου [P. 346] τίς
 ἀδιύπνιστος γὰρ ταῖς χρονίαις φιληδοῦσα μετα-
 ἰς, ἀλλ' ἔπεισι· καὶ ταχύπους καὶ ἀψόφως ἐπι-
 ἰν φιλεῖ τοῖς ἔργα βέζουσι ἀδικα, ἐνδίδωσι τῷ
 νῆτω διάγοντι κατὰ τοὺς κίονας, οἳ περὶ τὸν
 μὸν ἀκταῖοι καὶ δουζόντες ἴστανται, βίστον
 ἄνετον, καὶ πᾶσιν ἀνεπέγκλητον εἶναι τὴν εἰς
 διαπλώσιν. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντὸς,
 ἢ ἐκ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων, εἰς Ἰσαάκιον
 λείν· οἷς καὶ κρυφίως κοινωνῶς ἐδείκνυτο βου-
 ἄτων, ὅποσα τὴν ἀντιπάθειαν ἐβουλοδοῦμενον
 ἦν Ἀλεξίου καθάρσει ἐμεθόδεον, γραμματῖα
 Εἰρήνην πέμπων τὴν θυγατέρα, κοινωνὸν λέ-
 Φιλίππῳ τῷ κρητοῦντι· τότε τῶν Ἀλαμανῶν,
 τὴν πατρῴαν ἐκδίκησιν ὑπαλείφοντα, κακεῖθεν
 πώμενα ἔχων ἀντίγραφα τὸ ποιητέον αὐτῷ
 ούμενα. Ἔτα καὶ τὸν υἱὲν τούτου Ἀλέξιον τῆς
 ἦς ἀνεκῶς ἐλεύθερον ἀφῆκε στρέφασθαι. Ἐν
 μέλλειν κατὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἐξίεναι κα-
 ἰας εἰς Δαμοκράνειαν συνέκδημον καὶ τοῦτον
 ετο. Ὁ δὲ κατὰ γνώμην δῆπουθεν τοῦ πατρὸς
 ἴψ· τινὲς περὶ δρασμοῦ κοινωνογησίμενος,
 γύλης προεστῶτι μεγίστης νεώς, ἐκαροφυλά-
 σθαι ἐν θαλάσῃ τὸ ὄρημα καὶ τὸ ἔχνος ἐν
 οἷς ὑδασιν. Ὡς δ' ἐπέστη καιρὸς πρὸς τὴν
 ἰν οὐκ ἀνάριστος, ἡ μὲν ναὺς ἰσίοις πτεροῦται
 ατ' οὔρον φέρεται καὶ προσωκείλει τῆ καθ'
 ἰσποντον Αὐλωνίᾳ, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλκιον κατὰ
 ἰς τὸν Ἀθῶραν ἐπὶ τῷ δέξασθαι τὸν Ἀλέξιον,
 τὴν σκέψιν ἀφώρατον, ἐνεφόρει ψάμαθον φόρ-
 τομένην τῆ νηὶ κεκενωμένην δῆθεν τῶν ἀγωγί-
 Ὁ δ' Ἀλέξιος ἐκ Δαμοκρανεῖας ἐκεῖσε παρα-
 ενος τὴν ὀκτάδα εἰσεῖσι καὶ πρὸς νῆα με-
 ἰζεται. Γνωσθεῖσης δὲ τῆς τούτου φυγῆς πέμ-
 ἰ μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως οἱ τὸ πλοῖον ἐξερευ-
 τεσ, οὐ μὴν ἴσχυσαν συλλαβεῖν τὸν Ἀλέξιον· οὗτος γὰρ τὴν κόμην κειράμενος περιτρέχων καὶ

8. Hactenus expeditus fuit nostræ orationis
 cursus, et molli processit via. Deinceps vero quid
 dicam nescio: quo enim animo eum esse par est,
 qui publicas clades, quibus regina urbium terrenis
 istis angelis imperantibus afflicta est, commemo-
 rabit? Vellem equidem me omnium gravissima et
 tristissima mala pro dignitate posse exponere. Sed
 quia id fieri non potest, historiam compendio
 exsequar, utiliore futuram posteris ob moderatam
 tristium rerum commemorationem et doloris di-
 minutionem.

Alexius fratrem Isaacium imperio dejectum ex-
 cæcarat: sed cum ejus custodia non prorsus ne-
 gligenda esset, oblitus plerisque inuri calamitates
 nec deleri posse, et vindictam non perpetuo ster-
 tere, sed seris gaudere mutationibus, et celeriter
 ingruentem tacito eos pede consecrari qui nefaria
 facinora perpetrent, fratrem juxta duas columnas
 quæ in freti littore sunt libere vivere passus est,
 neque quemquam ad eum trajicere vetuit. Erat
 igitur cujusvis Isaacium adire, tum vero Latinorum,
 cum quibus arcana consilia de ulciscendis injuriis
 771 et evertendo fratre Alexio conferebat, litteris
 ad Irenem filiam missis, Philippi Alemannorum
 regis conjugem, quibus eam ad opem sibi feren-
 dam instigabat, atque inde litteras recipiebat qui-
 bus quid agendum esset monebatur. Deinde filius
 quoque ejus Alexius custodia eductus libere quo
 libuit ambulavit, et ab imperatore contra proto-
 stratorem exituro itineris comes est assumptus. Is
 vero de sententia patris, cum Pisano quodam maxi-
 mæ rotundæ navis domino consilio fugæ inito, na-
 vigandi opportunitatem captabat. Quæ cum conti-
 gisset, majus navigium plenis velis ad Hellesponti
 Auloniam fertur, minus vero Athyræ Alexii reci-
 piendi causa appulit; et quo id consilium lateret,
 nautæ arenam intulerunt saburrandi scilicet vacui
 navigii gratia. Quo Alexius, Damocrania eo pro-
 fectus, consensu ad magnam navem pervehitur.
 Fuga ejus cognita mittuntur ab imperatore qui na-
 vem perscrutentur, nec tamen Alexium deprehen-
 dere potuerunt; nam 712 coma in orbem ressa et
 Latina veste induta, ut in turba magna obversans,
 inquisitores latuit. Perductus in Siciliam sorori
 indicatur; quæ justo præsidio misso fratrem am-
 plexa, maritum Philippum orat ut patri suo pro
 virili opem ferat simul imperio et lumine privato,
 et fratrem quoque juvet exsulem et extorrem et
 errantium stellarum instar vagantem, neque quid-
 quam ferentem secum præter corpus.

τὴν αὐτὴν τοῖς Λατίνοις στολὴν ἐνδυσάμενος, ὡς ἐν ὁμίλῳ πολλῶν συναναστρεφόμενος, τοὺς διφῶντας ἐλάνθανεν· Ἀπαχθεὶς οὖν ἐς Σικελίαν δῆλος τῇ ἀδελφῇ γίνεται. Ἢ δὲ δορυφορίαν ἱκανὴν ἀποστείλασα τὸν ἀδελφὸν ἀγκαλιζέται, καὶ δεῖται τοῦ ἀνδρὸς Φιλίππου τὰ δυνάτῃ τῷ πατρὶ ἐπαμῦναί· φάος ἅμα καὶ κράτος ὑπὸ τῶν γηγισίων ἀφηρημένῳ, καὶ τῷ ἀδελφῷ ἐπαρξέειν ἀπέγῃ τε καὶ ἀπόλοι· κατ' ἀστέρως μεταφερομένῳ τοὺς πλάνητας καὶ μηδὲν ἐπαγομένῳ πλὴν τοῦ σώματος.

Sed præter hæc alia quoque in mentem mihi veniunt, quæ negligentia non sunt. Angelici nominis fratres cum aliis rebus imperium perperam administrabant, ut jam diximus, tum pecuniæ cupiditate æstuantes neque justis rationibus opes augere volebant, nec ea quæ coegerant, conservabant; sed ambabus manibus dissipabant, non tam supervacuo comitatu et pretioso corporis ornatu, quam meretricibus et cognatis rei publicæ prorsus inutilibus largiendo. Unde novis vectigalibus institutis non modo Romanas urbes et provincias exhauriebant, sed Latini etiam nominis gentes, quantum poterant, tributis vexabant. Venetos quidem sæpe pactis et conventis violatis pecunia multarunt, et vectigal ab eorum navibus exegerunt; et Pisanos 713 cum eis ita commiserunt, ut aliquando intra ipsam urbem, aliquando in mari congregarentur, victoria nunc his nunc illis favente, et mutuo sese fugarent et spoliarent.

9. Cæterum Veneti antiquo Romano fœdere prolato suam dignitatem ad Pisanos translata esse ægre ferentes, a Romanis paulatim alienati se vicissim nostris per occasionem ægre facturos ostendebant, præsertim cum Alexius per avaritiam ducentas auri minas, quæ debito quindecim centenariorum auri adhuc decrant, non solveret, quos Manuel, cum Venetorum bona publicasset, se pensurum pepigerat. Neque minimum malum erat dux Venetorum Ericus Dandulus, homo cæcus ille quidem et capularis, sed Romanis infestissimus et insidiosissimus, ut calliditate singulari, ita arrogantia immensa, ut se prudentem prudentissimum appellaret et gloriolæ cupiditate omnes superaret. Is vitam sibi morte acerbiorē fore putabat, nisi genti suæ factas a Romanis contumelias ulcisceretur, animo repetens et recensens quot malis populares sui Angelis fratribus imperantibus affecti essent, et ante hos Andronico et Manuele rerum potentibus. Sed quia norat in suum 714 caput redundaturum, si quid cum sola sua gente contra Romanos conaretur, de auxiliis aliorum asciscendis cogital arcanisque cum iis communicandis, quos norat irreconciliabili odio a Romanis dissidere eorumque felicitati invidere. Cum autem ipsum tempus nobiles quosdam toparchas, qui Palæstinam visere cupiebant, sponte obtulisset, societatem et fœdus cum eis contra Romanos coit. Erant ii Montisferrati marchio Bonifacius, Flandriæ comes Balduinus,

A Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τοῦτοις καὶ ἄλλα μοι ἐπιβρέει, ἢ μὴ χρεῶν παρόψεσθαι. Οἱ Ἀγγελῶν μοι κασίγητοι καὶ ἄλλως μὲν πλημμελῶς διψκοῦν τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς ἦδη λέξαντες ἔχομεν, μάλιστα δὲ φιλοχρηματίαν νοσοῦντες οὗτ' ἀπὸ δικαίων πόρων πλουτεῖν ἠνεύχοντο οὔτε συνεῖχον τὰ συλλεγόμενα, ἀλλ' ἐξέφερον ἀμφοτέραις αὐτὰ καὶ περιττῇ μὲν θεραπείῃ καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ σώματος, πλέον δ' ἀπεπλοῦτον πρὸς ἐταιρίδας καὶ συγγενεῖς ἀλυσιτελεῖς παντάπασιν τῷ κοινῷ. Οὐ μόνον τοῖνον τὰς Ῥωμαϊκὰς [P. 347] πόλεις ἐκαλαμῶντο καὶ ἀπερύλλισον, εὑρεταὶ τῶν καινῶν εἰσφορῶν καθιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ φυλῶν Λατινίδων ἐν οἷς εἶχον εἰσέπραττον. Πολλὰ κίς οὖν τὰς πρὸς Βενετικῶν ξυνοθήκας παραβλεψάμενοι αὐτοὺς τε ἐς χρήματα ἐζημίωσαν καὶ τὰ πλοῖα τούτων ἠργυρολόγουν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς Πίσσης αὐτοῖς ἐπανεστήσαν. Ἀμέλει καὶ ἦν ὄρῃν ὅτι μὲν τῆς πόλεως ἐνδοθεν, ὅτε δὲ κατὰ μέσην τὴν θάλατταν, διὰ μάχης ἀμφοτέρα τὰ γένη χωροῦντα, κρατοῦντά τε ἀνὰ μέρος καὶ κρατούμενα, καὶ παλλῶσιν ἐντεῦθεν καὶ ἀντισπύλευσιν.

B Ἢ. Ἀτὰρ οἱ Βενετικοὶ παλαιῶν μεμνημένοι πρὸς Ῥωμαίους σπονδῶν, καὶ μεταχωροῦσαν πρὸς Πισσαίους τὴν σφετέρην δεξιῶσιν οὐκ οὐκ ὄρῃν ἀνεχόμενοι, ὁῦλοι ἦσαν Ῥωμαίων κατὰ βραχὺ ἀφιστάμενοι καὶ μελετώντες ἐν καιρίοις τὴν ἀντιλύπησιν, καὶ μάλιστα ὅτι κίμβικευόμενος ὁ Ἀλέξιος οὐκ ἀπεδίδου σφίσι χρυσίου μνᾶς διακοσίας ἐνδεύσας ἔτι πρὸς τὸ ἅπαν ὄφελιμα τῶν δέκα πρὸς τοῖς πέντε κεντηναρίων, ἢ συνέθετο δοῦναι τοῖς Βενετικῶν ὁ βασιλεὺς Μανουῆλ, ἦν ἴκα συνειληφῶς τοὺς Βενετικῶν δημόσια τὰ τούτων ἔθετο χρήματα. Ἦν δὲ δεινὸν οὐκ ἐλάττωσιν καὶ ὁ τρυκαῦτα δοῦξ Βενετικῶν Ἐρίκος Δίνδουλος, ἀνὴρ πηρὸς (50) μὲν τὰς ὕψεις καὶ τῷ χρόνῳ πέμπελος, ἐπιβουλότατον δὲ πρᾶγμα Ῥωμαίους καὶ φθονερώτατον, ὅς παμπάλημα ὦν ἀγυρταίας καὶ φρονιμώτερον τῶν φρονίμων ἐαυτὸν ὀνομάζων καὶ δεξιομανῶν ὡς οὐχ ἕτερος θανάτου ἐτιμᾶτο τὸ μὴ τίσασθαι Ῥωμαίους δίκας τῆς ἐς τὸ γένος αὐτοῦ προκίνας, φρεσὶν ἀναπεμπάζων καὶ λογιστεύων ὁπόσοις κακοῖς οἱ Βενετικοὶ προσωμίλησαν τῶν Ἀγγελῶν ἀδελφῶν ἀνασσόντων, καὶ πρὸ τούτων Ἀνδρονίκου, καὶ ἀνόπιν ἔτι τοῦ Μανουῆλ τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος. Εἶδως δὲ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς προχωρήσειν, εἴ τί που Ῥωμαίους ἐπίθουλον μετὰ μόνων τῶν ὁμοφύλων ἐργάσεται, καὶ ἄλλους προσλαβίσθαι συλλήπτορας σκίπτεται, καὶ τοῦτοις κοινωνῆσαι τῶν ἀποβρήτων οὐς ἦδει πρὸς Ῥωμαίους ἄσπονδον μῖσος τρίφοντα καὶ τοῖς τούτων καλοῖς βιάσανον καὶ λίχνον ἐνατενίζοντα. Τοῦ

Hier, Wolfii notæ.

(50) Multum interest inter πηρὸν et πηρῶν. Sed fuisse cæcum, ex iis quæ sequuntur pluribus in locis

apparet; quamvis non injuria mireris quomodo eques effugere potuerit in pugna Blachica

δὲ καιροῦ χορηγήσαντος αὐτομάτως τοπάρχας τινὰς εὐγενεῖς, οἵτινες πρὸς Παλαιστίνην ὤρμων τραπέσθαι, κατὰ κοινοπραγίαν τούτοις συγγίνεται καὶ συνωμότας ἐπισπᾶται τοῦ κατὰ Ῥωμαίων κινήματος. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Μόντης Φεράντης μαρκέσιος Βονιφάτιος, ὁ κόμης Φλάντρας Βαλδουίνος, ὁ κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου Ἐρίκος καὶ ὁ κόμης Πλέτης Δολότικος καὶ συχνοὶ ἕτεροι τολμηταὶ πολεμισταὶ καὶ συμμαχιζομένην οἷον τῷ δολιχῷ τῶν δοράτων τὴν ἡλικίαν προφάνοντες. Ναυπηγηθέντων οὖν εἰς Βενετίαν δι' ὄλων τριῶν λυκαθάντων δρομώνων μὲν ἵππαγωγῶν ἑκατὸν δέκα, νηῶν δὲ μακρῶο ἐξήκοντα, ἔτι δὲ πλοίων συναθροισθέντων στρογγύλων μεγίστων ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα, ὧν ἔ, Κόσμος παρ' αὐτοὺς ὠνομάζετο ὡς πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερφέρον ἐς μέγεθος, εἰσεῖσιν ἐκ παραγγελίας αὐτὰ ἵππος μὲν χίλια σιδήρηφ κατάφρακτος, [P. 348], ἄσπις δὲ τρισμυρία εἰς ὀπίστας πλείστους διηρημένη, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς καλουμένους τζαγοτοξότας. Ὡς δ' ἦν ὁ στόλος πρὸς ἀναγωγὴν ἑτοιμος, κακὸν ἐπὶ κακῷ προσβάλλει καὶ κύμα, ὄφασιν, ἐπὶ κύματι Ῥωμαίοις ἐπικυλίνδεται. Ἀλέξιος γὰρ ὁ παῖς Ἰσααίου τοῦ Ἀγγέλου γράμμασιν ἐφοδιασθεὶς τοῦ πάππα Ῥώμης τῆς πρεσβυτέρας καὶ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας Φιλίππου, χάριτας μεγίστας δημολογούντων τοῖς πειρατικοῖς τούτοις ἐργαστηρίοις εἰ τὸν Ἀλέξιον εἰσδέξονται καὶ πρὸς τὴν πατρίαν ἐπαναγάγῃσι Βασιλείαν, τρισάσμενος μετὰ καιρὸν τῷ στόλῳ ἐφίσταται, καὶ προσβλέπεται ὡς οὐ μόνον τὸν κατὰ Ῥωμαίων ληστρικὸν ἐκπλουν μετασηματίων πρὸς τὸ εὐαφορμον καὶ διαμορφάσων πρὸς τὸ εὐπρόσωπον, ἀλλὰ καὶ χρημάτων ἀποθεραπείων σωρείαις τὸ κερδαλέον ἐκείνων καὶ φιλοχρήματον φρόνημα τὸν τοῖνον Ἀλέξιον οὐ μᾶλλον τὴν ἡλικίαν μακρὸν ἐντακέντες ἄνδρες παραλαβόντες ἐκείνοις ἐν πέρας λαθεῖν. Οὐ γὰρ μόνον θαλάσσας χρημάτων αἰτησαμένοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σαρβρακηνῶν μετ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα. Τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ ἀτοπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ πάππα προνομίων καινισμὸν, μεταθεῖν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίοις ἔθων συγκατέθετο.

Καὶ δὴ ὁ μὲν στόλος τὰ πρυμνήσια λύσας κατὰγεται πρὸς Ἰάδαρα, καὶ ἦν αὐτὰ πολιορκῶν, δόξαν οὕτω τῷ τῆς Βενετίας Δανδούλῳ δουκι, ὡς δῆθεν παλαιὰς συνθήκας πρὸς τοὺς ἐκ γένους ἐκείνῳ παραβλεψάμενα. Ὁ δὲ γε κρατῶν Ῥωμαίων Ἀλέξιος ἐκ πολλοῦ τὴν τῶν Λατίνων ἐνωτιζόμενος κίνησιν πρὸς οὐδὲν τι ἄμεινον ἑαυτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις διέκειτο· τὸ γὰρ περιττὸν ἐν μιλιακίαν ἔσθην ἔχει πως καὶ τὴν βλακείαν πρὸς τὰ κοινωφελῆ καὶ τὰ δέοντα. Οἱ δὲ τῶν περιφύτων ὄρων φύλακες ἐκτομῆαι, ἃ τοῖς βασιλεῦσιν ἀνεῖται πρὸς κυνηγέσια, καθάπερ ἱερῶν ἄλσεων, εἰπεῖν δὲ καὶ θεοφυτεύτων παραδείσων, ἐφείδοντο τουτῶν, καὶ διηπειλοῦντο τὸν ἔσχατον κίνδυνον τοῖς ἐκτεμεῖν προθεμένους ἐκείθεν ξύλα ἄττα ναυπηγήσιμα. Ναὶ μὴν καὶ ὁ τοῦ στόλου δούξ Μιχαὴλ ὁ Στρυφνός, κασιγνήτη τῆς δεσποίνης συνεζευγμένος, δεινότατος ὧν μὴ μόνον γόμφοις καὶ ἀγκύρας χρυσοῦ ἀλλάξασθαι, ἀλλὰ καὶ λαίρσιν ἐπιθέσθαι καὶ ἐξαργυρίσαι πρότονα, ἀπαξάπαντος πλοίου μακροῦ τὰ νεώρια Ῥωμαίων ἐκένωσε. Καὶ βασιλεὺς οἷς οὐκ ἐπέτιμα τοῖς ἀβελτέροις τὰ τῶν

comes sancti Pauli Ericus, Pleæ comes Dolioicus, et alii complures audaces bellatores et statura suis hastis propemodum pares. Igitur toto triennio Venetiis fabricatæ sunt celeres naves equestres centum et decem, naves longæ sexaginta, rotundæ ultra septuaginta sunt coactæ, quarum una ob insignem magnitudinem Mundus ab eis appellabatur. Eas naves constituto tempore conscenderunt equites cataphracti mille, scutati triginta millia, plurimis armorum generibus instructi, sed plerique zagrotoxotæ. Classe ad oram solvendam parata, malum malo cumulatur et fluctus fluctum urget, 715 ut dicitur. Nam Alexius Isaacii Angeli filius, litteris veteris Romæ Pontificis et regis Alemanniæ Philippi instructus, qui piraticis istis collegiis plurimum se debituros profitebantur, si adolescentem in patrium imperium restituerent, aliquanto post cupidissime ad classem et pervenit et excipitur, ut qui non tantum latrocinium illud contra Romanos institutum promovere et honesta specie fucare, sed et pecuniarum acervis ipsorum avaritiam explere posset. Is non ætate magis quam animo puer, a viris callidis et versutis susceptus, pepigit et sacramento firmavit ea se præbiturum quæ perduci ad exitum minime poterant. Nec enim maria pecuniarum duntaxat illis postulanti-bus promisit, sed et auxilium contra Sarracenos cum Romanis militibus et quinquaginta triremibus. Et quod majus est ac longe absurdius, Latinorum depravatam religionem amplectitur, et privilegiorum papalium innovationem et veterem Romanorum institutorum mutationem pollicetur.

ἢ τὰς φρένας νεάζοντα πανοῦργοι πάντες καὶ πράγδροκοὶ συνθέσθαι παρέπεισαν ἃ μηδαμῶς ἐπεφύκει αἰτησαμένοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σαρβρακηνῶν μετ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα. Τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ ἀτοπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ πάππα προνομίων καινισμὸν, μεταθεῖν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίοις ἔθων συγκατέθετο.

Classe ladara proveccta jussu Danduli Venetorum ducis urbs obsidetur ob vetus quoddam fœdus violatum, ut aiebat. At Romanorum 716 imperator Alexius jam pridem Latinorum motu audito nihil præparavit, quod e re vel sua privatim vel publice omnium esset: nam immodica mollities rebus gerendis nihilo aptior est quam dementia. Et spadones silvosorum montium custodes, qui imperatoribus tanquam sacri luci aut divini paradisi venandi gratia consecrati sunt, parcebant arboribus, et extremum periculum iis minitabantur qui ad fabricandas naves ligna inde peterent. Adhuc classis dux Michael Stryphnus, cui dominæ soror nupta erat, non tantum clavos et ancoras auro permutare, sed vela etiam et rudentes vendere solitus, longis navibus prorsus omnibus navalia Romana spoliarat. Imperator vero vecordes homines pessima facinora perpetrantes adeo non castigabat, ut iis cum primis propitius esse videretur. Jam quia libenter domi desidebat, nuuc colles æquabat et valles complanabat et arcas faciebat; nunc Latine

negotio diripuit et vastavit omnia; eoque sæpius in gloriam et amplificationem inculpatæ Christianæ fidei, cujus minima pars et grano sinapis par montes transponit et sublimia transfert, benigne facto, Comanorum incursions repressit, et Romanis in excidii periculo constitutis auxilium tulit inopinatum prorsus et improvisum, divinitus omnino procuratum per ejusdem religionis populum. Cæterum eo anno hi Tauroscythæ quoque seditione conflictati sunt, et Romanus hic et Ciabæ princeps Ruricas cæde popularium suorum sensu imbuerunt. Sed Romanus homo robustus et strenuus tum quoque multos Comanos cecidit, qui optima et fortissima phalange Ruricæ opem tulerant.

τούτους ὁ τότε χρόνος παρέδραμεν ἀτασίστα, κατὰ οὗτος καὶ ὁ διέπων τὸ Κίαβη 'Ρούρικας' νίκην δ' ὁ 'Ρωμαῖκός ἀπενεγάμενος, βωμκλέος ὦν τὸ σῶμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωσεν, οἱ συνεφέψαντο τῆς μάχης τῷ 'Ρούρικῳ, κρατίστη καὶ γενναιοτάτῃ φάλαγγι περὶ αὐτὸν ὁρῶμενοι.

Sed nec hoc silentio prætereundum est. Fuit nummularius quidam Calomodius nomine, qui longinquis et difficilibus negotiationibus maximam pecuniam acquisierat, homo avarus et sordidus, tantum non indormiens marsupio et pecuniæ postponens omnia. Qui cum pro ditissimo celebraretur, et non ut hortus Alcinoi sicum super sicum et pirum super pirum, sed aurum auro, argentum argento cumulatum gignere diceretur, avarorum principum insidiis est appetitus sæpe. Sed erat idem omnino arbor cognitionis, in foro et urbis angiportis tanquam in Edem plantata. Ut igitur pomi elegantiam a quoniam primos parentes nostros in servitutem redegit, sic tum auri nitor aulicos ad rapinam invitavit. Sed simul et Calomodii manus iniecerunt, seditionem in urbe excitaverunt, majorem quam majores nostri calamitate perpassi. Nam illi non solo aspectu contenti, sed decerpto et gustato fructu, jure pœnas dederunt: hi vero nondum viso auro frustra inhiarunt; et Tantaleam sitim perpassi, cum fontem haberent, bibere non potuerunt, sed crebro haurire conati aurum ex manibus amiserunt. Nam circumforanei, Calomodii captivitate et causa ejus cognita vesperi, mane tributum convenerunt, et Dei templum ingressi patriarcham Camaterum Joannem circumsteterunt, tantum non discerpturos eum aut de fenestra præcipituros comminati, nisi litteris ad imperatorem datis Calomodium ut ovem perditam aut aberrantem a grege revocaret. Is, populi tumultu ægre sopito, facundia sua et commiseratione eum quem quærebant ut agnum reduxit, non auro pro pelle abrepto a lupis, neque lana direpta.

της) περιστάντες μικροῦ καὶ διασπῆν ἠπέλιον καὶ κῶμῶν ἐκ τῆς ἐστίας κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοις πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομοδίον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶ τὸν θόρυβον τῆ τῶν χειλέων περιψήφῃσει καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τούτῳ παθίνεσθαι ἐπανήγαγεν αὐτοῖς ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενον, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὸν ἀποσυρέντα παρὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμυθέντα τὴν τρίχωτον.

Atque hic motus citra sanguinem desiit, et ex principio tristi et tragico in comicum ludum festivamque fabulam est mutatus, fletu in risum con-

ἦθεν καὶ διὰ ταχέων παρσκευασάμενος ὁ τῆς Καλιτζῆς ἡγεμὼν 'Ρωμῶνός, ἀγαθὴν τε καὶ πολλὴν ἡθροικῶς στρατιάν, κατὰ Κομάνων ἐξώρμησε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐπιὼν ἐφθεῖρε καὶ ἠφάνισε. Καὶ τοῦτο φιλοφρόνως εἰς καύχημα καὶ μεγαλωσύνην τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμωμῆτου πίστεως πολλάκις διαπραξάμενος, ἦς καὶ τὸ βραχύτατον καὶ ὅσον κόκκος σινάπεως μεθίστησιν ὄρη καὶ μετρίθῃσι τὰ μετέωρα, τὰς τῶν Κομάνων ἐφόδους ἔστῃσε καὶ τοῖς ἀνῆκιστα πύσχοσι 'Ρωμαίοις ἀνακαχῆν ἐθράδευσε τοῦ κακοῦ, ἀνυπονόητος ἀρωγῇ καὶ ἀτυλλόγητος συνασπισμὸς καὶ φάλαγγι, ὡς εἰπεῖν, θεοσύλλεκτος ἔθνεϊ ὁμοπίστῳ φανείας. Πλὴν οὐδὲ τὰ κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας

δ' ἡμυφύλου σφαγῆς τὸ ξίφος ἔβαψεν ὅτε 'Ρωμῶνός

Ἄλλὰ χρῆζὼν μηδὲ τοῦτο περιδεῖν ἀνιστόρητον. Ἦν τις κῶλυβιστής, Καλομοδίος τὴν προσηγορίαν, οὗτος χρήμασιν ἐδεβρίθει πολλοῖς, ἀρχαίλας καὶ δολιχὰς ἐκδημίας κατ' ἐμπορίαν [P. 338] πολλαχῆ στειλάμενος, κερδαλεόφρων ἄνθρωπος ἀμίλει καὶ συγκαθεύδων τῷ φατκωλίῳ καὶ πρίθων τὸ κύμιον καὶ πάντα τιθεῖς τοῦ χρηματίζεσθαι δεύτερα δέδωκε καθ' ἑαυτοῦ πολλάκις λαβὰς τοῖς χρυσοθήρῃσι ἄρχουσιν, ἀνθρώπων εἶναι ῥυτηφένεστατος καὶ ὡς κῆπος Ἄλκιονέιος καὶ τῆς ὥρας τὸ ἀκαρπές, οὐκ ὄχνην τρίφων ἐπ' ὄχνη σὺκόν τ' ἐπὶ σὺκῳ παρέχειν, χρυσὸν δὲ φέρειν ἐπὶ χρυσῷ, ἐπὶ δ' ἀργυρίῳ φύειν ἀργύριον. Ὁ δὲ φυτὸν ἀντικρυς γνώσεως ἦν, ὡς ἐν Ἐδέμ πεφυτευμένον τῇ ἀγορᾷ καὶ τοῖς τῆς πόλεως στενωποῖ. Οὐκοῦν ὡς ἡ ἄνη τῆς ὀπώρας πάλαι τοὺς γενάρχας ἐδουλαγωγῆσεν, οὕτω δὴ καὶ τοῦ χρυσοῦ τότε τὸ πυρωτὸν τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλείων χρυσοῶν εἰς τὴν ἐκείνου τρύγην ἐφείλκυσεν. Ἄλλ' ἄμα τῷ Καλομοδίῳ τὰς χεῖρας ἐπέβαλλον, καὶ ἄμα τὴν πόλιν εἰς στάσιν ἀνέσεισαν, μεῖζόν τι τῶν προτέρων πεπονθότες δυστύχημα· οἱ μὲν γὰρ τοῦ καρποῦ δρεψάμενοι καὶ μεταλαβόντες, μηδὲ τὴν λιχνείαν ἐς μόνην τὴν δρασιν περιστήσαντες, τῇ δίκῃ δικαίως ὑπέπεσον, οἱ δὲ μηδ' ἐμβλέψαι τοῖς χρημασί φθάσαντες μάτην ἠλέγχθησαν ἐγγυανόντες καὶ δίψος Ταντάλειον ἔπασχον. Ἐχόντες γὰρ τὴν πηγὴν οὐκ εἶχον καὶ πιεῖν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ συχνάκις ὀρμηκότες ἀρύσασθαι εὕρισκον τὸ χρυσιον τῶν οἰκείων χειρῶν ἀφαντούμενον. Οἱ γὰρ ἀγοραῖοι ἐσπέρας μαθόντες τὴν τοῦ Καλομοδίου κατάσχεσιν καὶ τὸ αἴτιον αὐτῆς ἐπιγινόντες, κατὰ φατρίας ὄρθρου ἡθροίσθησαν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νεὼν εἰσιόντες καὶ τῷ πρώτῳ ἐποφθέντες ἀρχιερεῖ (ἦν δὲ οὗτος ὁ Καματηρὸς Ἰωάννης) ἐκ τῆς ἐστίας κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοῖς πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομοδίον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶ τὸν θόρυβον τῆ τῶν χειλέων περιψήφῃσει καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τούτῳ παθίνεσθαι ἐπανήγαγεν αὐτοῖς ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενον, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὸν ἀποσυρέντα παρὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμυθέντα τὴν τρίχωτον.

Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀναίματῃ πονεληλυθεν, ἐξ αἰτίου τραγικοῦ τε καὶ σκυθρωποῦ ἐς κωμικὸν κατέληξεν ἀκοὰς διαχέον ἄθυρμα καὶ σχηματίζον τὸν

κλαυσιγέλωτα· οὐ πολλαῖς δ' ἡμέραις ὕστερον ἔτερον ἀνεβράβητο κκόν, ὃ τι καὶ εἰς αἱμάτων προῦκοψεν ἔκχυσιν. Ἰωάννης γάρ τις, Λαγῶς τὸ ἐπώνυμον, ἐκ βασιλείως εὐληφῶς προϊστασθαι τῆς τοῦ πραιτωρίου φρουρᾶς, ἤθελεν ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς προϊσταμένοις ἐνθένδε πορίζειν χροῖματα· φεῦ τῆς ὑπαρρότης τῆς γνώμης! οὐ γὰρ τι πλέον ὁ τῆς ἱστορίας νόμος εἰπεῖν ἐπιτρέπει μοι. Ὅθεν τὰς ψυχικὰς τῶν φιλοθέων οἰκειοῦμενος διαδόσεις, νυκτὸς ἀνίει φρουρᾶς καὶ δεσμῶν τοὺς ἐπὶ κλεπτοσύνη διαβοήτους· οἱ δὲ λάθρα τὰς οἰκίας διερευνῶντες προσέγγον ἐκείνῃ τὰ φώρια, καὶ ἄθλον ἀσεθείας ἐκ τῶν σύλων τοῖς νυκτιλογοῖς διαιδοῦς τὰ λοιπὰ οἷς οὐ θέον προσέφερε, τὸν πιστὸν ὑπηρέτην ὁ θεῶν τὸ πᾶν ἄπιστος ἐν τοῖς ἀτολμήτοις [P. 339] σχηματιζόμενος. Τοῦτου δὲ τοῦ Λαγῶ πολλοὶ κατεῖπον ἐς βασιλέα ὡς δρωῶτος ἀνόσια· ὁ δὲ τὴν διόρθωσιν ἐπαγγειλάμενος ὡσπερ οὐ δυνάμενος ἀνεβάλλετο· ὅθεν οὐδαμῶς ἐπὶ τοῖς τολμωμένοις ὑποπτήσων ἦν ὁ Λαγῶς, ἀλλ' ὡς ἀνεύθυνον χειρίζων ἀρχὴν ἀναίδη τὰ θεομισῆ, διεπράττετο. Ἐνίστατο δὲ τῶν ἀγοραίων ἕνα συνειληφῶς, μετὰ τὸ πλῆθαι πολλὰς κατὰ νότου τριχῶν ὑποδικάσας κορυφᾶς, τὸ θερμότερον τῆς πόλεως καὶ τῷ παθόντι ὁμοτέχνον πρὸς στασιασμὸν ἀνεβόησε. Σύγχυσις οὖν τὴν πόλιν κατέληψε, καὶ πλῆθος χειρωνακτικὸν οὐκ ὀλίγον ἐς τὸ πραιτώριον συλλεγὲν θηρεῖσιν ἐπεβάλλετο τὸν Λαγῶν. Ὁ δὲ ὑπὲρ θασύπουδα συντονίᾳ δρόμου χρησάμενος ἐκείθεν ἤρπαισται. Ὁ μέντοι λείως καὶ οὕτως ἐπισυβρέοντες ὤρμων τὸν μέγαν εἰσιέναι νεῶν καὶ βασιλέα ἕτερον ἀνειπεῖν προκαταληφθέντος δὲ τοῦ τεμένουστος παρὰ τῶν εἰς αὐτοῦ φρουρᾶν ἀπεσταλμένων πελεκυφόρων, μὴ μεθιστάμενοι τοῦ πραιτωρίου κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐρεσχελίας ἠφίεσαν ἀπρεπεῖς. Ὁ δὲ μὴ παρῶν τῇ πόλει, ἀλλὰ περὶ τὴν Χρυσόπολιν ἐναυλιζόμενος, πέμπει μοῖραν τῶν περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ σώματος καταληφθῆσιν τὸ πραιτώριον. Ἰκετο δ' ἐκεῖσε καὶ ὁ τῆς πόλεως ἑπαρχος Κωνσταντίνος ὁ Τυρνίκης· ἡ δὲ πλῆθος καὶ πρὸς μόνην τὴν αὐτοῦ θέαν ἐκτραχυνθέντες τὸν τε ἑπαρχὸν λαίβολλαις ἐκτρέπονται καὶ τοὺς σωματοφύλακας ἀποπέμπονται. Ἐπει δὲ τὰς τοῦ πραιτωρίου ἀνατρέψαντες πύλας ἀνεσιν τοῖς ἐνδον διδόσασιν, σκυλεύουσί τε τὸν ἐκεῖσε Χριστιανικὸν ναὸν, τὸ δὲ τῶν Σαρακηνῶν συναγωγίον ἀνασπῶσιν ἐκ βάθρων αὐτῶν. Καὶ ταῦτα σὺν οὐδενὶ διαπραξάμενοι λόγῳ ἐφίστανται τῇ φρουρᾷ τῇ λεγομένῃ χαλκῇ, κάκεισε τὰ ὁμοία δράτοντες. Στρατιᾶς δ' ἀφιγμένης βασιλικῆς μεθ' ἑνὸς τῶν τοῦ βασιλέως γαμβρῶν (ἦν δ' οὗτος ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος) ἀνασειράζονται τῆς ὁρμῆς, οὐ μὴν ἀφίστανται τέλει, ἀλλὰ σώμασι γυμνοῖς, εἶτα καὶ βραχεῖς τοὺς μεθ' ὅπλων ἐφίσταμένους ἔχοντες ὅλας καταφράκτοις συμπλέκονται στρατιᾶς, πρὸς οὐδὲν ἀνύσιμον ἢ παρεκτικὸν ἔργον εὐκλείας τελευτᾶν ἐλόμενοι. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῶν τεγῶν ὑπερφερόμενοι κεράμους κατέφερον, καὶ λίθους ἔνιοι χειροπληθεῖς ἐπιπέμποντες καὶ διστεύοντες ἕτεροι τῇ βασιλείᾳ ἀντεμάχοντο φάλαγγι. Ὅλην οὖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μηδὲν τι παραλίσαντες τῆς ὀργῆς ὑπενόστησαν πρὸς ἐσπέραν. Τῇ δ' ὑστερίᾳ οὔτε τι ἐβατάρισαν ὅλως, οὔτε πρὸς ἀγῶνα συνέδραμον δεύτερον.

ζ'. Ἀλλὰ καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ παρελθόντος, ἐκ τοῦ τῶν Κομνηνῶν τις γένους τῷ βασιλεῖ ἐπανάσταται, Ἰωάννης τοῦνομα· προκοιλίος δ' ὢν καὶ πιθώ-

A verso. Non multis diebus post, aliud malum erupit, quod ad sanguinis effusionem est progressum. Nam Joannes, qui quidem cognomento Lagus, prætorij custodiæ ab imperatore præfectus, inde et sibi et suis pecuniam comparare instituit. O sordidum ingenium! nec enim historiæ lex me plura dicere sinit. Et stipe, quam homines pii ultro conferebant, in suam rem conversa, noctu celebres fures vinculis liberatos carcere educebat; qui ædibus clam perlustratis 695 furta ad illum conferebant. Unde præmio furibus distributo, reliqua homo facinorosus male collocabat, fideli ministro simulato, cum omnibus in rebus Deo perfidus esset. Hunc Lagum multi apud imperatorem sacrilegii detulerunt. Qui correctione promissa rem subinde differrebat, quasi viribus destitueretur. Unde Lagus ob scelera minime trepidans, sed tanquam libero magistratu iungens, aperte facinora Deo invisâ perpetrabat. Quodam vero tempore, cum foraneo quodam multis verberibus affecto et raso, audaciorum populi turbam et ejusdem officij ad seditionem incitavit. Statim igitur orto tumultu, non parva officum pars Lagi capiendi causa ad prætorium convolat. Sed cum is quovis lepore, velocius evanuisset, populus nihilominus confluens magnum templum bipenniferi præsidij causa eo mixsi jam occuparant, non digressi a prætorio verbis indecoris imperatorem insectati sunt. Qui Chrysopoli tum agens partem satellitum ad prætorium occupandum mittit; eodemque 696 præfectus urbis Constantinus Tornicius venit. Ad eujus solum conspectum exasperati lapidibus hominem petunt, et satellites profligant; et prætorij foribus effractis et captivis emissis Christianam illius loci ædem spoliant, Saracenorum vero conventiculum a fundamentis evertunt. Quæ cum sine ulla ratione fecissent, ad castellum quæ Chalce dicitur eodem modo grassari voluerunt. Sed cum imperatoris gener Alexius Palæologus exercitum in urbem reduxisset, furore nonnihil represso cœptis non plane destiterunt: sed principio nudis corporibus, deinde paucis armatis ascitis, cum legionibus ferro undique fulgentibus congregiuntur, nullo cum fructu et gloria morituri. Erant etiam qui tectis conscensis tegulas dijicerent, et lapides quantos vola capit jacularentur. Alii sagittas in imperatorum exercitum torquebant. Ac toto eo die nihil remissa iracundia, sub vesperam demum abierunt. Postridie nec obmurmuravit quidquam nec pugnam iterarunt.

697 G. Hoc quoque malo elapso, quidam ex Comnenia familia contra imperatorem insurgit, nomine Joannes; qui cum homo ventrosus et dolii

similis esset, Crassi cognomentum tulerat. Is subito in maximum templum confugit; et corolla ex iis quæ circum sacram mensam pendent capiti imposta, rursus egreditur, et a conjuratis (qui plurimi erant, et plerique nobilitate insignes) et magnæ turbæ concursu facile in Magnum Palatium perductus in aurato solio consedit, et quibusdam maxima officia committit, interim vulgo et parte seditiosorum per fora, vicos et littora eum Romanorum imperatorem proclamante et magnificas ædes diruente. Nocte instante Joannes nec palatii custodiam curavit, ut oportuit, nec eversas fores restituit: sed velut adversariis omnibus sublatis in tuto collocatus, tanquam delphin anhelans et ob sitim vehementissimam totas amphoras aquæ exhauriens, sudorem rivi instar ex vasto corpore decurrentem et fumantem abstergebat. Ejus vero milites ad circum equestrem temere deambulabant. Nam plebs post solis occasum ut grex avium dissipata, **698** ut aurora celerius oriretur optabat, quo locupletum ædes diriperet. Imperator vero cognatos, et quidquid bellicosorum hominum secum habebat, misit, ut in tenebris Joannem opprimerent. Nam si diluxisset, urbanam turbam non esse quieturam, sed longe plures et importuniores concursuros ad tyrannum adjutandum et defendendum. Quare hi naviculis ad Hodegium monasterium trajiciunt, atque inde cum hipenniferis imperatoris satellitibus se conjungunt (neque enim armatis per forum transire licebat), et circa theatrum factionem Joannis subito adorti sunt. Qua facile profligata, per summum olivum ad ipsum Joannem irrumpunt, eumque tanquam pecudem totis corporibus connixi cædunt, et caput ejus imperatori offerunt. Id in fornice fori pro publico spectaculo est suspensum, cruore adhuc destillante, cum fœdo oris hialu et clausis oculis. Reliquum ejus cadaver in lecto collocatum in meridionali porta Blachernii palatii sub dio exponitur. Imperator vero e superiori conclavi simul et spectaculo **699** illo fruebatur cadaveris instar vasti tauri tumentis, simul et tanto successu cum insolentia lætabatur. Cadavere inde sublato et canibus ac volucris projecto, quod omnibus fere immane et inhumanum facinus visum est, conjurati ejus comprehensi et quæstionibus adhibiti, ut conscios nominarent, in vincula **D** et carceres conjiciuntur.

κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πύλιν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχιεῶν. Καὶ βασιλεὺς τὰς ἀνωθεν αὐτῆς ἀρχιεῖς διαίτας εἰσιὼν ἐθεῶτο κάτωθεν, δημοῦ μὲν τὰς ὑψίς διδοὺς τῷ πτωματι ὑπὲρ βοῦν διαφδοκῆτι μεγαλόπλευρον, δημοῦ δὲ διαχέομενος τῷ ρεύματι καὶ καταλαζονεύομενος τὸ κατορθωμα. Μετὰ δὲ τὸ σῶμα ἐκείθεν ἀρθεὶν κυσὶ καὶ ὄρνισι βορὰ παρατίθεται, ὃ καὶ θηριώδες μικροῦ καὶ ἀπᾶνθρωπον τοῖς πασιν ἔδοξεν οἱ δ' ἐκ τῆς συνωμότηδος μερίδος τοῦ Ἰωάννου συαχεθέντες, καὶ βασάνοις ὑποβληθέντες ὅπως ἐφαίνωσι τοὺς συνίστορας, δεσμοῖς καὶ φρουραῖς παραπέμπονται.

Fecit et aliud imperator, nescio quale. Constantinum quemdam Francopolum cum sex triremibus in Pontum Euxinum misit per speciem de mercibus navis cujusdam, quæ ex Phaside Byzantium navigans juxta Cerasuntem fracta esset, inquirendi, revera autem ut oneraria navigia, quæ Aminsum

A ὄτης τὴν πλάσιν τοῦ σώματος τὸν παχὺν εἰς ἐπιώνυμον ἐλθεν. Οὗτος τοίνυν τῷ μεγίστῳ νεφῷ ἐξάπινει εἰσρῦεις, καὶ τῶν στεφανίσκων ἕνα τῇ κεφαλῇ περιθεὶς οἱ τὴν ἱερὰν ἀμφιπεριώρηται τράπεζαν, ἔξεισιν ἐκεῖθεν· καὶ προσληθθεὶς ὑπὸ τῶν ὁμοίων (πλείστοι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ σχεδὸν τοῦ ἐπιστάμου πάντες σῆματος), συνδραμόντων καὶ ὄχλων οὐκ ὀλιγῶν πρὸς τὴν φήμην τῶν [P. 340] πραττομένων, τὸ μέγα παλάτιον εἰσεῖσιν εὐμαρῶς, καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ θρόνου διαχρύσου καθίσας τινὰς ἐπὶ τῶν μεγίστων ὄφρικίων προβάλλεται, ὃ δ' ὄχλος καὶ τοῦ συναποστάντος μέρους τινὰς, τὰς ἀγορὰς καὶ ἀγυῖας διδιότες καὶ τὰς ἡτόνας καταλαμβάνοντες, βασιλέα Ῥωμαίων αὐτὸν ἀνηγόρευον καὶ οἰκείας κατέσπων περιφανεῖς. Νυκτὸς δ' ἐπιούσης οὔτε τῆς φρουρᾶς, ὡς ἔδει, τῶν ἀρχιεῶν ὁ Ἰωάννης ἐφρόντισεν οὔτε τὰς ἀνατραπέσας πύλας ἀνέστησεν ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἀσταλεί κρησάμενος καὶ μηδένα ἔχων ἤδη τὸν ἀνθιστάμενον, κατὰ δελεῖας ἀναφουῶν καὶ ὕδατος ὄλα κερράμια ἐκκενῶν, δίψει ἀμάχῳ ἐχόμενος οἷα κρησθιθῆς, ἀπέψα τοὺς ἰδρωτάς κρουνηδὸν ἀποστάζοντας καὶ θερμὸν ἀπατμίζοντας. Τὸ δὲ περὶ αὐτὸν ὀπλιτικὸν τὴν ἱπποδρομίαν περιὸν ἤλυε τινάλλως ἐκείτω· οἱ γὰρ ὄχλοι δύναντος ἡλίου κατ' ἀγέλας ὄρνιθων διεστῆσαν, τάχιον διαγελάσαι τὴν ἑω γλιχόμενοι, ὡς αὐθις συνδραμόντες τοῖς ὑπερηφάνοις ἐπεσπέσων οἴκοις καὶ τὰ σφίτιν ἐνόητα διασπάρωσι. Βασιλεὺς δ' ὀπόσον συγγενὲς συνάθροισας καὶ τὸ περὶ αὐτὸν οὐκ ἀπόλεμον πέμπει κνεφαίως ἐπιθέσθαι τῷ Ἰωάννῃ· οὐδὲ γὰρ ἂν ἡμέρας διαφασύσσης ἡσυχίαν ἀγαπήσιν τὸν τῆς πόλεως ὄμιλον, ἀλλὰ πλείονα πολλῶ καὶ **C** δυσκάθεκτον περὶ τὸν τύραννον συνελθεῖν ὀρθησιτέρων, συλληψόμενον ἐκείνω τοῦ ἔργου καὶ πολυμερῶς αὐτοῖς ἀντιμαχισόμενον. Οἱ μὲν οὖν πλοίων ἐπέβησαν, καὶ τῇ ἀκτῇ προσίσχουσι τῆς μονῆς τῶν Ὀδηγῶν, κἀκεῖθεν τοῖς πελεκυφόροις συμμίγνυνται τοῦ βασιλέως ὑπασπισταῖς· οὐδὲν γὰρ ἦν ὀπλοφόρος διὰ μέσης τῆς πόλεως παρελθεῖν. Καὶ μὴν ἔξαπινὰ σπῆραγέντες τοῖς περὶ τὸ θέατρον στασιώταις τοῦ Ἰωάννου αὐτοὺς τε ῥαδίως διασκεδάζουσι, καὶ κατὰ ῥαστώνην πᾶσαν τῷ Ἰωάννῃ πρόσβάλλουσι, κτείνουσι τε ὡς βόκημα πανσώμους ἐπενεγκότες πλιγὰς, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφελόμενοι τῷ βασιλεῖ προσάγουσι. Καὶ ἡ μὲν τῇ κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψίδι μετεωρίζεται πρὸς θεῖον πάνδημον, ἔτι τοῦ αἵματος ἀποβλύζουσα, **D** σεστροιά τε δεινὸν καὶ μεμυκῶτα τῷ ὀφθαλμῷ· ὃ δὲ λοιπὸς Ἰωάννης ἀρθεὶς ἐπὶ κλίνης αἴθριος προτίθεται

'Ἄλλ' οἷον καὶ τὸδ' ἔβρεξεν οὗτος ὁ βασιλεὺς· ἀνδρὶ τινι παραδόξῳ τριχρεῖς ἔξ, ᾧ ἡ μὲν κλήσις ἦν Κωνσταντίνος, ἡ δ' ἐπὶ κλήσις Φραγγόπουλος, ἐς τὸν Εὐξείνιον Πάντων ἐξέπεμψε, τῷ μὲν δοκεῖν περὶ φορτίου πλοίου τινὸς ἐξετάσσοντα, ἐκ Φάσιδος καταίροντος εἰς Βυζάντιον, περὶ δὲ Κερασούντα νηυαγέσαντο,

τῶν δὲ ὄντι ταῖς ἐς πόλιν τὴν Ἀμινσον καταπλευσάσαι [P. 341] ὀκλίαι ἐπιθησόμενον καὶ τούτων τὰ ἀγώγιμα προνομήσοντα. Ὁ δὲ κατ' ἐπίταγμα τὸ βασιλικὸν ἐς τὸν Εὐξείνιον ἀναπλεύσας οὐδεμιᾶς φείδεται νηὸς, ἀλλὰ πάσας σκυλεύσας, ὅσαι τε ἐς Βυζάντιον ἐμπορευμάτων πλήρεις κατήγοντο, καὶ ὅσαι αὐθις ἀνήγοντο ἀποδιδόμεναι τὰ ἐκτῶν καὶ ἄλλα ἅττα ἐνθήμεναι, μετὰ δύο μῆνας ὑπέστρεψε, τινὰς τῶν ἐμπόρων μαχαίρα ὑποδικάσας καὶ τῶν βυθῶν παραπέμφας, ὧν τὰ χρήματα αὐτὸς ἰδιώσαστο, τοὺς δ' ἄλλους ὑπέρου γυμνοτέρους ἀποπεμφάμενος. Οἱ δὲ τὴν πόλιν εἰσιόντες πολλάκις μὲν ἰκέτευσαν ὑπὲρ ὧν παρὰ δίκην πεπόνθησαν, ἀρχαίους προσιόντες καὶ θεοῖς μετὰ φώτων τεμένεσι παραβάλλοντες, οὐκ εἶχον δὲ τὸν βασιλέα πρὸς οἶκτον ἐπιβρέπῃ, τὰς αὐτῶν ἐμπορίας καθάπαξ ἐξαργυρώσαντα καὶ τῶν αὐτοῦ ταμιείῳ ἐγκαταθέμενον. Οἱ ἔξ Ἰκονίου τοίνυν ὀρμώμενοι ἔμποροι τῶν Ρουκρατίνῳ προσίαισι, καὶ πέμψας οὗτος ἐς βασιλέα τὰ τούτων ἀπήτει χρήματα· ἦν δὲ καὶ λόγος τότε περὶ σπονδῶν. Βασιλεὺς δὲ ἀποστάτην ὀνομάζων ἑαυτοῦ τὸν Φραγγόπουλον, τῆς οἰκίας γνώμη ἀπήγεν ὅσα οὗτος ἀνοσιούργησεν, ἐπιφύσει τὴν ἐλπίδα τιθέμενος καὶ τῆ ἐναργεῖ τῶν πραγμάτων ἀντιμαχόμενος. Τελεσθείσης δὲ τῆς ἀγῆτης ὁ μὲν Ρουκρατίνος μεθ' ἑτέρων αἰτήσεως φόρων καὶ μνᾶς ἀργυρίου προσειλήφει πεντήκοντα εἰς ἀπόδομα ὧν οἱ ἔμποροι ἀφηρέθησαν, ὁ δὲ βασιλεὺς φωρᾶται μεθ' ἡμέρας τῆ ἐκείνου ἐπιβουλεύων ζωῆ. Μεγίσταις γὰρ ὑποσχέσει Χασισίον τινα ἐλαφρίσας, καὶ τούτῳ ἀμαθῶς; ὡς ἐς φίλαν ἀστάθμητος, ἐγχειρίσας γραμμᾶτιον ἐρυθρόγραφον, ἐπέμπευ τὸν Ρουκρατίνον ἀναιρήσαντα. Συλληφθέντος δὲ τοῦ Χασισίου καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ δῶμα ἐκφύηαντος, παρεβλήθησαν μὲν αἱ σπονδαί, πολλὰ δ' ἐκ τῶν Τούρκων ἐπιδρομαὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ταῖς ἐπιπέσαν ἐπανέφυσαν πόλεις. Καὶ Μιχαὴλ δὲ τις ἐκ νοθείας υἱὸς Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος, τῆς ἐπαρχίας Μυλάσσης φορολόγος ἀποσταλεῖς, νέος ὧν καὶ αὐθάδης τοῦ βασιλέως ἀφίσταται. Πόλεμος δὲ ἠτήθη καὶ φυγῶν τῶν Ρουκρατίνῳ προσέρχεται, καὶ τῶν τοῦ βασιλέως μίσει προσδεχθεὶς ἀσμενέστατα, στρατείας ἐξ ἐκείνου δεχόμενος, τὰς Μαιανδρικές πόλεις πολυτρόπως εἰσίνετο, χείρων τῶν ἀλλοφύλων καὶ νηλεέστερος ἀνδροφόνος δεικνύμενος. Ἐἴ τι γοῦν αἰτιώτατον τοῦ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐς γόνου καταπετεῖν καὶ καὶ αὐτὴν ἐξαπολωλέναι, τοῦτο οἱ ἐκ Κομνηνῶν γέγονασιν ἀφιστάμενοι καὶ βασιλειῶντες. Παρὰ γὰρ ἔθνεσι καταλύοντες μὴ φίλια Ῥωμαίοις νοῦσι· τῆς μὲν πρᾶγμασιν ἐγχειρήσειν ἐλεῖν τε καὶ κρατῆσειν σκαιότατοι.

Διὰ δὲ τὴν τοῦ Μιχαὴλ νεωτέρισιν περὶ μῆνα τὸν φυλλοχόον ἐξεῖσιν εἰς ἔω Ἀλέξιος, ὑποστρέφων δ' ἐκεῖθεν παρεβλάθεν εἰς τὰ Πύθια, τοῖς θερμοῖς ἐννηζόμενος ὕδατιν. Ὡς δ' ἄλις εἴλε λουτήρων καὶ κρατήρων, ἐρᾶ καὶ μακροτέρου [P. 342] πλοῦς· διτμφοσβήτων γὰρ παρὰ τῶνδε τῶν ἀνακτι καὶ ἀνὰ μέρος ἐκράτουν αἱ ἐπίγειοι καὶ ἐνάλιοι χάριτες, καὶ λαμπρὰν ἀνεδοῦντο τὴν νίκην. Νῆα τοίνυν εἰσιῶν στρατηγίδα εὐθὺς τῶν νησιδίων διαπλωίζεται ἅ ἄγχιστα τῆς Κωνσταντίνου ἀμφιβρέονται, τὸ Ἀστακηνὸν κώλοπον ἀφίει περιπλεῖν· λαίλαπος δ' ἀνεγερθείσης

A appellerent, spoliaret. Is, ut Jussa imperatoris exsequeretur, nulli navi parcat: sed spoliatis omnibus quæ et Byzantium plenæ mercibus ibant, et suis rebus venditis et aliis impositis inde recedebant, post bimestre in urbem rediit, quibusdam negotiatoribus occisis et in mari demersis quorum pecuniam sibi vendicavit, cæteros Leberide nudiores dimisit. Ii urbem et palatium ingressi sæpe suas injurias conquesti sunt, et cum luminibus sacras ædes 700 frequentarunt. Sed nihil ab imperatore impetrarunt, qui bonis illis jam venditis pecuniam in fiscum redegerat. Quare Iconienses negotiatores Rucratinum adeunt, qui per legatos res eorum ab imperatore repetebat, pacis quoque mentione facta. Imperator vero Francopulum defecisse causatus nefaria illius facinora a se removebat, spe in mendacio collocata et rerum veritate dissimulata. Pace facta Rucratinus præter annui tributii pactionem etiam quinquaginta minas argenti accepit, quas spoliatis mercatoribus restitueret. Imperator vero post dies aliquot Rucratini vitam insidiari deprehensus est. Nam Chasisium quemdam maximis pollicitationibus impulsus levis amicitiam cultor cum rubricatis litteris ad eum tollendum ablegat. Verum capto Chasisio, litteris deprehensis et omni fabula explicata, ruptum est fœdus; eaquæ do causa Turcæ multas orientales urbes infestant. Ad hæc Michael quidam, Joannis sebastocratoris nothus filius, ad exigenda Mylassenæ provincie tributa missus, homo adolescens et contumax, deficit: 701 sed prælio victus et fugatus ad Rucratinum se confert. A quo imperatoris odio cupidissime susceptus, acceptoque exercitu, Mæandricas urbes variis affligit modis, Barbaris ipsis crudelior. Quodsi ulla gravissima causa fuit, cur Romanum imperium labefactatum urbes atque provincias amiserit et ipsum denique corruerit, Commenii regni cupiditate ad hostes deficiendo eam suppeditarunt. Nam cum ad gentes Romanis inimicas confugerent, patriæ periculis erant, quanquam apud nos rebus gerendis et administrando imperio ineptissimi et sol'dissimi.

D Cæterum Alexius Novembri mense contra Michaellem in Orientem profectus in reditu ad Pythia castrametatus est, ut calidis aquis innaret. Balneis et crateribus satiatus longiorem navigationem desideravit. Nam in ejus animo terrestrium et marinarum voluptatum cupiditas ex æquo certabant, nunc his nunc illis vincentibus. Consensa 702 igitur navi imperatoria recta ad parvas insulas passim juxta urbem sitas contendit, Astacenum sinum circumvectus. Orto autem subito turbine, fluctu in altum erecto, navis a prora in puppim sublata

promepodum submergitur, undis undique urgentibus. Nautæ tun:ultuari, sudare vectores, vociferari, Deum invocare, suspirare, clare ejulare. Vehabantur enim una omnes imperatoris familiares utriusque sexus, terræ videndæ et attingendæ cupidissimi. Post multos labores et pericula vix optatissimam principis insulam attingunt. Ex ea, tempestate sedata, Chalcedonem trajiciunt. Ubi vertigine posita et salsugine rejecta, timoribus et periculis oblivioni traditis, in Magnum Palatium transeunt ad edendos circensios ludos et populum spectaculis exhilarandum. Quibus finitis imperator statim in Blachernas se conferre voluit: sed quia tempus incommodius obstabat (nam nostri temporis imperatores nec minimam mutationem astris inconsultis instituunt), primam jejuniorum hebdomadem in magnopalatio haud sane volens permansit. Ut vero dies sextus ad migrationem non erat incommodus, **703** præsertim si ea summo mane fieret, diluculo ante solis ortum transire Blachernas instituit. Igitur et tremis in ancoris ad palatium fluctuat, et omnis imperatoris cognatio cum luminibus adest, ut naviget una. Deo vero monstrante se esse horarum et temporum dominum, et a se itinera hominum vel prosperari vel impediri, solum ante imperatorium cubile ultro cedens profunde debiscit, ac id periculum imperator mirabiliter evadit. Sed alter ejus gener Alexius Palæologus et alii plures voragine illa impliciti in curribus male afficiuntur; quidam vero eunuchus in inum hiatus delapsus perit. Quid imperator ea de re cogitarit, et an consilium mutarit, dicere nullo modo possum.

Quod vero e vestigio consecutum est, referam.

χαλᾶ καὶ εἰς χάσμα ἰκανῶς διανοίγεται. Καὶ βασιλεὺς μὲν παραδόξως τοῦ κινδύνου ῥύετται, ἄτερος δὲ τῶν τούτων γαμβρῶν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος καὶ συγγνοὶ ἄλλοι ἐνίσχονται τῷ διαστήματι καὶ πάσχουσι κακῶς τὰ βῆθη τοῦ σώματος· εἷς δὲ τις ἐκτομίας καὶ ἐτεθνήκει, εἰς τὸ βάθιστον τοῦ χάσματος καταδύς. Οἷαν μὲν οὖν ἔγνωσαν ἡ μετανοίαν ἐπὶ τούτοις εἰληφέν ὁ κρατῶν, οὐδαμῶς ἔχω ἐπεξείναι· ὁ δὲ κατὰ πόδας ἐπηκολούθησε, τούτο δὲ καὶ τῇ ἱστορίᾳ παραδίδωμι.

7. Habuit Alexius tertiam quoque filiam, Eudociam nomine; quam ipso adhuc Andronicum fugiente et apud Ismaelitas et in Palæstina **704** oberrante patruus Isaacius Stephano filio Necmanis despondit, Triballorum principi. Verum is exiguo tempore in principatu exacto in Papiacio monte sit monachus. Filius vero ejus eodem nomine Stephanus Eudocia paternæ satrapie domina declarata plusculo tempore exacto liberos ex ea suscipit. Sed tempus omnia innovare et perpetuo dissimilitudines inducere solitum ambos a pristina conjunctione et consensione disjungit, nec in eo numero esse patitur quos Lyricus his versibus celebrat: « Felices ter et amplius quos irrupta tenet copula, nec malis divulgus querimoniis suprema citius solvit amor die. » Nam ille uxori pruritum libidinis, ea contra marito bibacitatem a primo diluculo et aliarum mulierum consuetudinem objiciebat. Ita dissidio subinde crescento Stephanus barbaricum consilium inquit atque exsequitur. Nam sive confictio sive vere objecto adulterii

Ἀ ἐξαίφνης καὶ μετεωρισάσης τὸ κύμα ὄρθον τὸ πλοῖον ἐκ πρώρας ἐπὶ πρύμναν ἀίρεται καὶ μικροῦ καταδύεται, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπικλυζόμενον. Ἐθορούδων μὲν οὖν οἱ πλωτῆρες καὶ ἰδρῶσι περιεῤῥέοντο, βουαὶ δὲ τῶν ἐμπλεόντων καὶ θεοκλυτῆσεις ἔσαν, οἴμωγαὶ τε καὶ ὀλοογαὶ διωλύγιον ἐγχεύοντο· συνέπλεον δὲ βασιλεὶ πᾶσαι τε καὶ πάντες ἐπιτηδείοι, οἷς καὶ ποθεινὴ μὲν ἡ γῆ τοῖς βαδίζουσι, ποθεινὴ δὲ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει τις ἐντυχεῖν. Ἠολλὰ δὲ καὶ παντοῖα διακινδυνεύσαντες ἀγαπητῶς καὶ μόλις περὶ τὴν Πρίγκιπον διασώζονται, ἐκ δὲ ταύτης τοῦ κύματος ἤρμησαντος εἰς Χαλκηδόνα καταίρουσιν· ἔνθα τῷ ἱλίγγου ἀνεθέντες καὶ τὴν ἄλμην ἀποπτύσαντες, καὶ λήθης βυθῶν παραδόντες τὰ χαλεπὰ τοῦ κινδύνου καὶ φοβερά, εἰς τὸ μέγα διαπεριούονται παλάτιον, ἀμίλλας τελέσαντες ἵππων καὶ θεάτροις τὸν δῆμον δεξιωσόμενοι. Ὡς οὖν εἰλήφει πέρας καὶ τάδε, βασιλεὺς μὲν ἀπελθεῖν εἰς Βλαχέρνας αὐτίκα ἤθελε, τῆς δὲ τῶν Ῥωμίων ἀκαιρίας προσισταμένης (οἱ γὰρ εἰς ἡμᾶς αὐτοκράτορες καὶ μέχρι βημκτίσαι τὴν τῶν ἄστρον θέσιν περιεργάζονται) τὴν πρώτην τῶν νηστειῶν ἐβδομάδα τῷ μεγάλῳ παλατίῳ προσέμενον οὐχ ἔκων.

Ἦς δ' ἦν ἡ ἕκτη τῶν ἡμερῶν οὐκ ἀνάρσιος πρὸς μετάθασιν, καὶ μάλιστα τῷ βαθέος ὄρθρου μεθισταμένης, ἔγνω μεταναστεῦσαι κνεραῖος καὶ μήπω τοῦ ἡλίου διασπείραντος τὰς ἀκτίνας τὰς Βλαχέρνας καταλαθεῖν. Ἦ τε οὖν τρίτης παρὰ ταῖς ἀκταῖς τῶν ἀρχαίων ἐτάλευς, καὶ τὸ συγγενὲς ἅπαν τοῦ βασιλέως παρ' αὐτὸν μετὰ φώτων συνηλίστο, σύμπλεον ἐσόμενον τοῦ Θεοῦ δὲ δεικνόντος ὡς κύριός ἐστιν ὡρῶν καὶ χρόνων αὐτὸς, καὶ παρ' αὐτοῦ καταυθύνεται εἴτε μὴν συμποδίζεται τὰ τινῶν διαβήματα, τὸ πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης δάπεδον αὐτομάτως ὑπα-

ὦς ἐπὶ μὴν συμποδίζεται τὰ τινῶν διαβήματα, τὸ πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης δάπεδον αὐτομάτως ὑπα-

ζ. Τῷ βασιλεὶ τῷδε καὶ τρίτῃ θυγάτηρ ἦν, Εὐδοκία τὸν ὄνομα. Ταύτην ἔτι τοῦ τεκόντος Ἀνδρόνικου ἐκδιδράσκοντος Ἰσμαηλίτας τε καὶ Παλαιστίνην περιόντος πλάνητος ὁ πατράδελφος Ἰσαάκιος ἐν τῶν παίδων ἐκδέδωκε τῷ Στεφάνῳ τοῦ Νεεμάν· ἦν ὁ οὗτος ἡγεμῶν τῶν Τριβαλλῶν. Ἄλλ' ὁ [P. 343] μὲν βραχὺν ἐπιμείνας τῇ ἀρχῇ χρόνον τὸ ἄρως ἀνεῖσι τὸ Παπύκιον καὶ βίον ὑπείσι τὸν μοναδικόν· ὁ δὲ οἱ υἱὸς Στέφανος κληροῦχος τῆς πατρῆας σατραπείας τὴν Εὐδοκίαν δεικνὸς ἡλίους συχοῦς ἐξεμέτοισι, καὶ παίδων ἐξ αὐτῆς ἀκούει πατήρ. Καινοτόμος δ' ὢν ὁ χρόνος καὶ προβολεὺς τῶν ἀνομοίων ἀληκτικῶν διίστησιν ἀμφοτέρους τῆς πρὶν ἐνόττητος καὶ συμπνοίας, οὐκ ἄρ' οἱ τῶν ἐσχάτων ἀναπνοῶν συμφορῶν παρὲς ἀνόθευτον, ὁ τοῖς ἐχέφροσι συζυγίταις πληρωμα τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαίμονίας κρίνεται. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῇ γυναικὶ ἐνεκάλει τὸν τῆς ψωρῶδους ἀρρασίας ὁδᾶξτρομόν, ἡ δὲ τᾶνδρὶ προσήπτε τὸν εὐθὺς ἐξ ἑωσφόρου ἀκροτάλιχα καὶ τὸ μὴ πίνειν ὕδατα ἐξ οἰκείων ἀγγείων καὶ τὸ κρυφίῳν ἄρτων ἐμπίπλασθαι. Καὶ προβαίνουσης οὕτω τῆς διλονοίας αἰεὶ ἐπὶ μέγα

σκέπτεται τι βαρβαρώτερον ἔργον ὁ Στέφανος, καὶ αὐτὸ μέτεσι· πλασάμενος γὰρ, ἦτοι καὶ σάμενος ἀλθιῶς, μοιχευομένην ἀλώνας τὴν Εὐδοκίαν παντὸς ἀπογυμνοῖ περιβλήματος γυναικείου, τὸν ἔσχατον σὺτῆ καὶ λεπταλέον χιτῶνα μόνον καταλιπών, καὶ τοῦτον κύκλιον περικοπέντα ὡς μόλις περιστέλλειν τὰ τῶν μελῶν ἀσχήμονα, καὶ διαφίτησιν οὕτως ἀτίμως, ἔνθα καὶ διοργύη πορεύεσθαι. Πρὸς δὲ ταυτηνὴ τὴν πρᾶξιν τὴν ὄντως ἄσεμον καὶ ἀπότομον καὶ τὴν ὑπέρογκον ἀμυντηρίαν ὁ ἀδελφὸς ἀντιστάς Βόλκος ἔς τε τὸ ἀπάνθρωπον ἦθος ὠνεῖδισε τὸν κασίγητον, μεθαρμοσθῆναί τε τῆς ὀργῆς καὶ καθυφθῆναι τι μικρὸν καθικέτευσεν, ἀπιδόντα πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ γένους τῆς Σύδοκίας καὶ ἑαυτὸν δὲ οἰκτειρήσαντα, γενησόμενον οὕτως ἐπ' ἀσχήμοσιν ἔργοις αἰοιδίμον. Οὐκ ἔχων δὲ καὶ πείθειν ὡς τὴν γνώμην ἀκαμπῆ καὶ δυσμείλικτον, αὐτὸς τὴν Εὐδοκίαν προσηκούσης κομιδῆς ἀξιώσας παραδίδωσι τοῖς ἀπάξουσι δεόντως εἰς τὸ Δυρράχιον. Μαθὼν δὲ τὸ γεγονός ὁ πατήρ, πέμπας ἀμφικέφαλον καθέδραν καὶ κόσμους περιδέρβαλους ἄλλας τε λαμπρειμονίας βασιλικὰς εἰσοικίζεται τὴν θυγατέρα. Πλὴν οὐδὲ τοῦ Νεεμᾶν οὗτοι υἱοὶ ἀδελφὰ φρονούντες εἰς τέλος διήρκεσαν, ἐκπολεμωθέντες δὲ κατ' ἀλλήλων τῷ χορῷ τῶν ἄλλων καὶ οἷδε συνήφθησαν, οὓς μικρῶ πρόσθεν εἰρήκειμεν ἡγνοηκέναι τὴν φύσιν διὰ τε φιλαρχίαν καὶ τρόπου σκαίστησα καὶ φανείς κρείττων ὁ Βόλκος τῆς ἀρχῆς ἅμα καὶ τῆς πατρίδος ἐκτοπίζει τὸν Στέφανον. Ἐκ γὰρ τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος ὡσπερ τινὸς ὑπογραμμοῦ καὶ τύπου καὶ κοινοῦ θεμιστεύματος τῆς ἀδελφοκτονίας ἐξισύσης καὶ διαδραμούσης τῆς γῆς τὰ πέρατα, οὐ Πέρσαι μόνον καὶ Τουροσκόθαι καὶ οἷδε οἱ Δαλμάται καὶ μετέπειτα Πάννονες, ἀλλὰ καὶ λοιποὶ ἕτεροι παρ' ἔθνεσι δυναστεύοντες στάσεων καὶ φόρων τὰς ἐστυῶν πατρίδας ἐνέπλησαν, καθ' ὁμογενῶν τὰ ξίφη σπασάμενοι.

Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦτους ἔξεισι τῆς Μυσίας ὁ Ἰωάννης μεγίστη τε καὶ παγγάλκι στρατεύματι, καὶ διελιγνῶς τὴν Κωνσταντίαν χειροῦται ταύτην κατὰ πᾶσαν εὐπέτειαν, [P. 344] διάστημον οὖσαν ἐν τοῖς τῆς Ῥοδόπης σχοινοῖσιν. Καὶ καθελὼν τὸν ταύτης περιβολὸν ἐκείθεν ἀπανίσταται καὶ περὶ τὴν Βάρναν στρατοπεδεύεται, καὶ πολιορκεῖ γενναίως καὶ ταύτην κατὰ τὴν ἕκτην τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν. Παντοῖαν δ' ἔνστασιν ἐνδεικνυμένων τῶν ἐνδοθι, κρατίστων ὄντων τῶν πλείστων καὶ τοῦ Λατινικοῦ σίφους συγκεκροτημένων, τετράπλευρον συντίθησι μηχανὴν συμμηκίζομένην τῷ εὖρει τῆς τάφρου καὶ ἰσοῦσῃ τῷ τείχει τῆς πόλεως, καὶ ταύτην ὑπότροχον οὖσαν τῆς τάφρου ἄγχιστα στήσας, εἶτα ἀνατρέψας ἀμφοτέρων τῶν περάτων ἐπιλαμβάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἐνὶ μηχανήματι ζεύγματι τε τῆς τάφρου χρησάμενος καὶ κλίμακι ἐξικνουμένην τοῦ ὕψους τῆς πόλεως τρισὶν ἡμέραις τῆς Βάρνας κρτεεῖ. Οὕτε δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν ὁ βάρβαρος προηθείς (ἦν δὲ τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον καθ' ὃ ὕπνωττεν ἐν τάφῳ Χριστοῦ) οὐτέ τὸν Χριστιανὸν ἀδελφεὸς, ὃν μόνους περιέφερε χεῖλεσιν, ἀλλὰ φιλαίματοις δαίμοσιν ἐλαστρούμενος πάντας οὓς συνείληρε ζώντας κατὰ τῆς τάφρου ὠθεῖ, καὶ χροῦν εἰς ἰσοπέδον ἐπιχειας πολυάνδριον τὸν τόπον δείκνουσιν. Ἐπειτα καὶ τὰ τεῖχη καταστρεψάμενος εἰς Μυσίαν ἐπάναειπεν, ἐναγίσμασι τοιοῦτοις καὶ τελεταῖς μυσαρωτάταις τὴν μίαν τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἡμερῶν κυρίαν τετιμηκώς.

Καὶ τῆδε μὲν καὶ ταῦτα ἐφέρετο· ὁ δὲ γε πρωτοστρά-

A crimine, Eudociam omni vestitu muliebri spoliat, sola tenui interula relicta, eaque undique præcisa, ut vix pudendas partes tegetet, atque ita ignominiose quo libitum esset abire sinit. Huic pœnæ tam inhonestæ. 705 atroci et immodicæ fraterejus Volcus intercedit; et objurgata ejus inhumanitate, orat ut deposita iracundia paulo clementius agat, habita ratione illustris generis Eudociæ, et famæ suæ consulat, ac tantam ignominiam labem caveat. Sed cum pertinax et implacabile ejus ingenium movere non posset, ipsa Eudociam ita susceptam ut dignitas ejus postulabat, Dyrrachium perducendam curat. Quo casu cognito pater filiam lectica et ornamentis muliebribus missis, in ædes suas recipit. Cæterum ne hi quidem Neemanis filii longo tempore concordēs permanserunt, sed inimicitiiis supra diximus per ambitionem et vecordiam naturæ oblitos esse; et Volcus victor Stephanum et principatu et patria exegit. Nam cum fraternæ cædis exemplum ex urbe imperatrice promanasset et extremos orbis terrarum fines pervagatum esset, non Persæ tantum et Tauroscytha: et hi Dalmatæ et postea Pannonii, sed et alii plures cæterarum gentium principes ensibus in cognatos suos strictis seditioem et cædium patrias suas compleverunt. B 706 Sub hoc tempus Joannes cum maximo et

armis instructissimo exercitu Mysia egressus Constantiam insignem urbem Rhodopæi territorii sine ulla difficultate capit, et mœnibus dirutis Varnæ sexto die Passionis dominicæ fortiter oppugnat. Sed cum ii qui urbem tenebant, plerique fortissimi viri et Latini generis, summa ope resisterent, quadrilateram machinam fabricati quæ longitudine latitudini fossæ et altitudine fastigio mœnium responderet; et ea rotis subjectis proxime fossam collocata et deinde eversa utrosque fines apprehendit; eademque machina et ad explendam fossam et ad conscendenda mœnia pro scalis usus triduo Barnæ potitur. Neque diei solemnitate (erat enim id sanctissimum Sabbatum, quo Dominus in sepulcro dormivit) neque Christianum nomen veritus barbarus, quod solis labiis jactabat, sed intemperiiis sanguinariis alicujus dæmonis actus, omnes quos vivos ceperat in fossam præcipitavit, injectaque humo et expleta sepulcretum locum illum facit; nec multo post, etiam mœnibus eversis in Mysiam revertitur, hujusmodi victimis et 707 abominandis inferiis celebre illud Sabbatum veneratus Atque hæc sic gesta sunt.

Manuel vero Camyses protostrator, longo tem-

pore in Mysia captus, imperatorem et consobrinum orat ut de sua re familiari redimatur neque ut maleficus longo tempore in Barbarorum potestate relinquatur. Sed iis litteris nihil impetravit. Desperata igitur cognati ope ad Chrysum se convertit, et solutione ab eo impetrata Prosacum abit. Ac ne ibi quidem imperatorem obtuleri desinit ut Chryso duos auri centenarios pro sui redemptione solvat, cum longe plus ex suis opibus rapuerit, præter aurea et argentea vasa et telam sericam et vestes pretiosas, quarum rerum copia mortalium locupletissimus fuerit habitus. Ille vero protostratoris cognatione in una lance animi sui pensata, pecunia vero ejus in alteram collocata, et utraque perpensa, posteriori multum præponderare deprehendit. 708 Itaque flagitationes ejus nec extremis auribus admisit. Unde Camyzes desperatione coactus statuit cum Chryso finitimos Prosaco Romanorum agros vastare, ac Pelagoniam celeriter subigunt; et Prilapo sine difficultate politici ordine cætera invadunt, remota ad deditionem impellunt, per Tempe Thessalica penetrant, campestria occupant, Græciam commovent, Peloponnesum ad rebellionem instigant. Tunc et alius seditiosus, velut olim terræ filii, exstitit, Joannes Spyridonaces Cyprius, homo deformi vultu, statura sædiore, strabis oculis, sordidus opifex, fortuna infima. Sed dum imperatori inservit, mirabilibus successibus et promotionibus interioris fisci custodiæ præficitur. Deinde Smolanis præpositus eum a quo missus erat asperratur ut vili et simplici ingenio præditum; et difficili provincie aditu fretus bifariam illi resistit, inopinatum et pessimum infortunium. At imperator tertio tum malo conflictans, familiaris sibi articulari morbo, duplici pœnitentia supra modum angebatur, quod nec consobrinum redemisset et nequam hominem Spyridonacem cum suo dedecore tot 709 munitissimis urbibus præficcisset; et copiis quas coegerat, in duas partes distribuit, alteram Alexia Palæologo genero suo tradit ut homuncionem Spyridonacem ulciscatur, alteram ad Oeopolitam Joannem, qui protostratori resistebat, mittit. Ac imperatoris Alexia prudentia et audacia adhibita Spyridonacem exiguo cum labore devincit et nanum illum in Mysiam fugat. Protostratoris vero rebellio cum longo sane tempore durasset, prospero exitu est terminata. Nam imperator cum aliis artibus et dolis Chrysum circumvenit, tum neptem Theodoram, pridem Ibanco desponsam, Byzantio accersitam illi uxorem dedit. Et hac ratione Pelagonia et Prilapo recuperatis Thessalia quoque Camyzen expellit, alias prælio victum, alias ultro fugientem. Tandem ipso etiam Stano ejicit, quo ut in asylum inexpugnabile se receperat. Hujusmodi præclaris operibus post diuturnam desidiam et ignaviam editis Byzantium recurrit. Tunc Strommiza quoque potitus est, ibi etiam Chryso circumvento, et pacem cum Joanne fecit.

Α τῶν Μανουὴλ ὁ Καμύτζης, χρόνιος ἐν Μυσίᾳ καθειργόμενος, δεῖται τοῦ ἐξαδέλφου καὶ βασιλέως ἐκ τῆς οἰκείας οὐσίας λυθῆναι μηδ' ὡς κακοῦργος ἐπὶ πολὺ παροφθῆναι παρὰ βαρβάρους δορυκτῆτος. Οὐκ εἶχε δὲ καὶ πείθειν δι' ὧν ἐπέστελλεν. Ἀπειρηκῶς οὖν τὸν κηδεστὴν μέτεισι Χρῦσον, καὶ παρ' αὐτοῦ δεῖται λυθῆναι, καὶ ὡς εἶχε τὰ ἡττημένα πεπερασμένα, ἐκ Μυσίας ἐς Πρόσακον ἄπεισιν. Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖσε γενόμενος καθυφῆκε τοῦ βασιλέως δεόμενος, εἰ πως τῷ Χρῦσῳ τὰ λύτρα κατάθοιτο, εἰς δύο ποσοῦμένα χρυσοῦ κεντηνάριζα, πολλαπλασίονα τούτων ἀφαιρηθῆναι φάσκων πλὴν τῶν ἀργυρέων καὶ χρυσεῶν σκευῶν τῶν Σηρικῶν τε νημάτων καὶ τῶν περιφανῶν ἐσθημάτων, οἷς ὑπερεκόμα βύρηθενέστατος ἀνθρώπων φανείε. Ὁ δὲ τὴν σχέσιν τοῦ πρωτοστράτορος ἐν πλάστιγγι μιᾷ τοῦ τῆς φρενὸς ζυγοῦ καταθείε, ἐν δὲ θατέρᾳ τούτου χρήματα, καὶ ταλαντεύων ἀμφοτέρα, πολλῇ τῇ βροπῇ βαρυτέραν τὴν δευτέραν εὗρισκεν, ὅθεν οὐδ' ἄκροισ ὡσὶν εἰσφαίζετο τὰ ὑπ' ἐκείνου γραφόμενα. Ἀπειπῶν οὖν ὁ Καμύτζης ἔγνω σὺν Χρῦσῳ τοῖς ἀγγιτέρμοσιν Προσάκῳ Ῥωμαϊκοῖς ἐπιθέσθαι τέρμασιν. Εὐμαρῶς οὖν Πελαγονίαν χειρῶνται, καὶ ῥᾶδίως ὑπάγονται Πρίλαπον, ἐπιφύονται τὰ ἐξῆς, ἀριστῶσι τὰ πόρρωθεν, διεκπίπτουσι Τεμπῶν τῶν Θετταλικῶν, τῶν πεδιάδων ἐπιλαμβάνονται, παρακινουοῦσι τὴν Ἑλλάδα, καλίμβολον τιθέασιν τὴν τοῦ Πέλοπος. Τότε δὲ καὶ δεῦτερος ἀποστάτης κατὰ τοὺς σπαρτοὺς ἐπανέτειλε γίγνασκα. Ἰωάννης γὰρ τις τὸ γένος Κύπριος, Σπυριδωνάκης τοῦπάνωμον, τὸ δίδος φαῦλος, τὴν ἡλικίαν φαυλότερος, [P. 345] στραδῶν τὰς ὄψεις, χειρῶναξ τὴν τέχνην, τὴν τύχην χθόνιος, τῷ βασιλεῖ τῷδε ὑπηρετούμενος, ταῖς δὲ παραλόγοις προσδοκίαις ἀναβίεσι τῶν ἐσω λεγομένων ταμειῶν φύλαξ ταχθείε, εἶτα τὴν ἀρχὴν τῶν Σμολένων χειρίζετο λαχὼν, καταγινώσκει τοῦ πεπομφότος εὐτέλειαν νοδὸς καὶ ἀφίλειαν, καὶ τῷ δυσπροσόδῳ τῆς χώρας ἐπηρεθείε εἰς ἀπόνοιαν διστούμενον ἐκείνῳ γίνεται ἀντιστάτημα καὶ Σατὰν καὶ σκώλωψ καὶ ἀπρόσκοπον συγκύρημα χειρίστον. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τρίτῳ τότε κακῷ τῇ συνήθει καχεξίᾳ τρυχόμενος, ἥτις ἐπενέμετο τὰ ἔρθρα τοῦ σώματος, τὸν ἔπιμηθεῖα εἶχε κατ' ἄμφω δεινῶς ἐπικείμενον καὶ εἰς πνίγμα μικροῦ ἐναλλόμενον τε καὶ ἐπεμβαίνοντα, ὅτι τὸν ἐξαδέλφον οὐκ ἐλύσατο καὶ ὅτι τὸν οὐτιδανὸν ἐν ἀνθρώποις Σπυριδωνάκην εἰς ὄνειδος οἰκτεῖον πόλεων τοσοούτων ἐρμνοτάτων κατέστησεν ἀρχοντα, Διχῆ οὖν διαίρων τὸ συναγόμενον στρατεύμα, τὸ μὲν τῷ γαμβρῷ παρδίδου Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ τὸν ἀνθρωπίσκον μετιόντι Σπυριδωνάκην, τὸ δ' ἐξέπεμψεν εἰς τὸν Οἰνουπολίτην Ἰωάννην τῷ πρωτοστράτορι ἀντικαθιστάμενον. Ὁ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Ἀλέξιος ἀρετὴν καὶ τόλμαν ἐνδειξάμενος ἐμφρονα τὸν Σπυριδωνάκην καταγωνίζεται σὺν πόνῳ βραχεῖ, καὶ φυγάδα τίθησι τὸν Πυγμαῖκὸν ἀνδράριον ἐς Μυσίαν ἢ δὲ τοῦ πρωτοστράτορος ἀντιστασία ἐφ' ἱκανὸν μὲν διήρκασε χρόνον, αἴσιον δὲ καὶ αὐτῇ πέρας ἐδέξατο. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἄλλαις τε μεθόδοις ἐχρήσατο μεθ' ὀπουλίας μετιῶν τὸν Χρῦσον, καὶ δὴ καὶ τὴν θυγα

παιδα Θεοδώραν, ἣν τῷ Ἰσακῷ κατηγγύησεν, ἐμνήστευσεν αὐτῷ εἰς εὐνέτιν, ἐκ Βυζαντίου μεταπεμμενος. Καὶ τούτοις τοῖς μεθοδεύμασιν ἀνασώζεται Πελαγονίαν καὶ Πρίλαπον, καὶ Θετταλίαν ἀπτησι τὸν Καμύτζην, πῆ μὲν πολέμῳ κατατροπούμενον, πῆ δὲ φυγῆς ἐθελοντὶ ἀπτόμενον. Ὑστατα αὐτοῦ τοῦ Στανου̅ μετανάστη δαίκνυσιν, εἰς ὃν ὡς εἰς ἀνάλωτον ἀπέδρα κρησφύγετον. Καὶ τοιοῦτοις οἷς ἑαυτὸν περιανθίσας, ἐπὶ μακρὸν ὄφθιντα οἰκουρὸν καὶ ἀπόλεμον, εἰς Βυζάντιον ἐπανέδραμε. Τότε δὲ τῆς Στρουμίτζης ἐκράτησεν, ἀπάτη κἀνταῦθα τὸν Χρῦσον περιελθὼν, καὶ τὰς πρὸς Ἰωάννην σπονδὰς ἐβρανεν.

Ἄλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρομος ἡμῖν ὁ ἄλλος καὶ διὰ λείας φέρων ὁδοῦ, τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐκ ὀκνῶ τῷ λόγῳ χρῆσομαι. Τίνα γὰρ γνώμην ἔχειν εἰς τὸν τὰς κοινὰς διεξιέναι μέλλοντα συμφορὰς, ἢ τῶν πόλεων αὐτῆ πεπειράται βασιλεὺς τῶν γητῶν ἀγγέλων βασιλευόντων; ἐβουλόμην μὲν οἷός τε διεξελεῖν ἀξίως τῷ λόγῳ τὰ πάντων τῶν κατὰ ἀθροιστά τε καὶ χαλεπώτατα· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἴατον, ἐν ἐπιτόμῳ δὴ καὶ ποιήσομαι τὴν διήγησιν κερδαλεωτέραν ἔσομένην δῆπου τοῖς ὀφειγόνσι τὴν τῶν ἀλγεινῶν ἀκουσμάτων μετρίασιν καὶ τὴν ἴσθησιν τῆς πλείονος λύτης ὑφαίρεισιν.

Ἰσχυρὸν μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τὸν ἀδελφὸν ἴκτιον καθηρητικῶς τῆς ἀρχῆς· δέον δὲ μὴ πάντῃ ἰσχυρῶς τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, ὃ δὲ λαθόμενος ὡς ἴσθησιν τῶν πλείστοις αἱ συμφοραὶ καὶ εἰσιν ἰσχυροὶ, οὕτε μὴν ἢ δίκη δι' ὄλου [P. 346] τίς ἀδιύπνιστος καὶ ταῖς χρονίαις φιληδοῦσα μεταίτις, ἀλλ' ἐπεισε καὶ τυχύπους καὶ ἀφόφως ἐπεισιν φιλεῖ τοῖς ἔργα βέζουσιν ἄδικα, ἐνδίδωσι τῷ γνήτῳ διάγοντι κατὰ τοὺς κίονας, οἱ περὶ τὸν ἴκτιον ἀκταῖοι καὶ δυάξοντες ἴστανται, βίσιον ἰσχυρὸν, καὶ πᾶσιν ἀνεπέκλητον εἶναι τὴν εἰς τὸν ἴκτιον διαπλώσιν. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντὸς, οἱ ἐκ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων, εἰς Ἰσαάκιον ἰσχυρῶς οἷς καὶ κρυφίως κοινωνὸς ἐδείκνυτο βουλομένων, ὅποσα τὴν ἀντιπάθειαν ἐβουλομένου τὴν Ἀλεξίου καθαίρεισιν ἐμεθόδεον, γραμμᾶτι.

Εἰρήνην πέμπων τὴν θυγατέρα, κοινωνὸν λέγει Φιλίππῳ τῷ κρητοῦντι· τότε τῶν Ἀλαμανῶν, τὴν πατρίαν ἐκδίκησιν ὑπαλείφοντα, κακεῖθεν ἰσχυρῶς ἔχων ἀντίγραφα τὸ ποιητέον αὐτῷ ἰσχυρῶς. Ἔπειτα καὶ τὸν υἱὸν τούτου Ἀλέξιον τῆς ἰσχυρῶς ἀνεικῶς ἐλεύθερον ἀφῆκε στρέφασθαι. Ἐν τῷ μέλλειν κατὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἐξίεναι κατὰ τὴν εἰς Δαμοκράνειαν συνέκδημον καὶ τοῦτον ἰσχυρῶς. Ὁ δὲ κατὰ γνώμην δῆπουθεν τοῦ πατρὸς ἰσχυρῶς τινὶ περὶ δρασμοῦ κοινολογησάμενος, ἰσχυρῶς προσεστῶτι μεγίστης νεώς, ἐκαίροφυλάξασθαι ἐν θαλάσῃ τὸ ὄρημα καὶ τὸ ἰσχυρὸν ἐν οἷς ὑδασιν. Ὡς δ' ἐπέστη καιρὸς πρὸς τὴν ἰσχυρῶς οὐκ ἀνάριστος, ἢ μὲν ναὺς ἰσχυρῶς πτεροῦται ἐκτ' οὐρον φέρεται καὶ προσωκεῖται τῇ καθ' ἰσχυρῶς Αὐλωνία, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλκιον κατὰ τὴν εἰς τὸν Ἀθῶραν ἐπὶ τῷ δέξασθαι τὸν Ἀλέξιον, τὴν σκέψιν ἀφώρατον, ἐνεφόρει ψάμαθον φόροσμένην τῇ νηὶ κεκωνωμένη δῆθεν τῶν ἀγωγί-
 Ὁ δ' Ἀλέξιος ἐκ Δαμοκρανεῖας ἐκεῖσε παρα-
 ιενος τὴν ὀλκάδα εἰσεῖσι καὶ πρὸς νῆα με-
 εἰζεται. Γνωσθείσης δὲ τῆς τούτου φυγῆς πέμ-
 ει μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως οἱ τὸ πλοῖον ἐξερευ-
 ιτες, οὐ μὴν ἰσχυρῶς συλλαβεῖν τὸν Ἀλέξιον· οὗτος γὰρ τὴν κόμην κειράμενος περιτρόχαλα καὶ

710 8. Hactenus expeditus fuit nostræ orationis cursus, et molli processit via. Deinceps vero quid dicam nescio: quo enim animo eum esse par est, qui publicas clades, quibus regina urbium terrenis istis angelis imperantibus afflicta est, commemorabit? Vellem equidem me omnium gravissima et tristissima mala pro dignitate posse exponere. Sed quia id fieri non potest, historiam compendio exsequar, utiliore futuram posteris ob moderatam tristium rerum commemorationem et doloris diminutionem.

Alexius fratrem Isaacium imperio dejectum ex-cæcarat: sed cum ejus custodia non prorsus negligenda esset, oblitus plerisque inuri calamitates nec deleri posse, et vindictam non perpetuo stertere, sed seris gaudere mutationibus, et celeriter ingruentem tacito eos pede consecrari qui nefaria facinora perpetrent, fratrem juxta duas columnas quæ in freti littore sunt libere vivere passus est, neque quemquam ad eum trajicere vetuit. Erat igitur cujusvis Isaacium adire, tum vero Latinorum, cum quibus arcana consilia de ulciscendis injuriis 771 et evertendo fratre Alexio conferebat, litteris ad Irenem filiam missis, Philippi Alemannorum regis conjugem, quibus eam ad opem sibi ferendam instigabat, atque inde litteras recipiebat quibus quid agendum esset monebatur. Deinde filius quoque ejus Alexius custodia eductus libere quo libuit ambulavit, et ab imperatore contra protostratorem exituro itineris comes est assumptus. Is vero de sententia patris, cum Pisano quodam maximæ rotundæ navis domino consilio fugæ inito, navigandi opportunitatem captabat. Quæ cum contigisset, majus navigium plenis velis ad Hellesponti Auloniam fertur, minus vero Athyræ Alexii recipiendi causa appulit; et quo id consilium lateret, nautæ arenam intulerunt saburrandi scilicet vacui navigii gratia. Quo Alexius, Damocrania eo profectus, consensu ad magnam navem pervehitur. Fuga ejus cognita mittuntur ab imperatore qui navem perscrutentur, nec tamen Alexium deprehendere potuerunt; nam 712 coma in orbem raset Latina veste induta, ut in turba magna obversans, inquisitores latuit. Perductus in Siciliam sorori indicatur; quæ justo præsidio misso fratrem amplexa, maritum Philippum orat ut patri suo provirili opem ferat simul imperio et lumine privato, et fratrem quoque juvet exsulem et extorrem et errantium stellarum instar vagantem, neque quidquam ferentem secum præter corpus.

τὴν αὐτὴν τοῖς Λατίνοις στολὴν ἐνδυσάμενος, ὡς ἐν ὁμίλῳ πολλῶν συναναστρεφόμενος, τοὺς διφῶντας ἐλάθηνεν· Ἀπαχθεὶς οὖν ἐς Σικελίαν δῆλος τῇ ἀδελφῇ γίνεται. Ἡ δὲ δορυφορίαν ἱκαντὴν ἀποστείλασα τὸν ἀδελφὸν ἀγκαλιζέται, καὶ δεῖται τοῦ ἀνδρὸς Φιλίππου τὰ δυνάτῃ τῷ πατρὶ ἐπαμῦναι φάος ἅμα καὶ κράτος ὑπὸ τῶν γνησίων ἀφηρημένῳ, καὶ τῷ ἀδελφῷ ἐπαρῆξειν ἀστέγη τε καὶ ἀπόλιον· κατ' ἀστέρας μεταφερομένῳ τοὺς πλάνητας καὶ μηδὲν ἐπαγομένῳ πλὴν τοῦ σώματος.

Sed præter hæc alia quoque in mentem mihi veniunt, quæ negligenda non sunt. Angelici nominis fratres cum aliis rebus imperium perperam administrabant, ut jam diximus, tum pecuniæ cupiditate æstuantibus neque justis rationibus opes augere volebant, nec ea quæ coegerant, conservabant; sed ambabus manibus diescipabant, non tam supervacuo comitatu et pretioso corporis ornatu, quam meretricibus et cognatis rei publicæ prorsus inutilibus largiendo. Unde novis vectigalibus institutis non modo Romanas urbes et provincias exhauriebant, sed Latini etiam nominis gentes, quantum poterant, tributis vexabant. Venetos quidem sæpe partis et conventis violatis pecunia multarunt, et vectigal ab eorum navibus exegerunt; et Pisanos 713 cum eis ita commiserunt, ut aliquando intra ipsam urbem, aliquando in mari congregerentur, victoria nunc his nunc illis favente, et mutuo sese fugarent et spoliarent.

9. Cæterum Veneti antiquo Romano fœdere prolato suam dignitatem ad Pisanos translata esse ægre ferentes, a Romanis paulatim alienati se vicissim nostraris per occasionem ægre facturos ostendebant, præsertim cum Alexius per avaritiam ducentas auri minas, quæ debito quindecim centenariorum auri adhuc deerant, non solveret, quos Manuel, cum Venetorum bona publicasset, se pensurum pepigerat. Neque minimum malum erat dux Venetorum Ericus Dandulus, homo cæcus ille quidem et capularis, sed Romanis infestissimus et insidiosissimus, ut calliditate singulari, ita arrogantia immensa, ut se prudentem prudentissimum appellaret et gloriolæ cupiditate omnes superaret. Is vitam sibi morte acerbiorē fore putabat, nisi genti suæ factas a Romanis contumelias ulcisceretur, animo repetens et recensens quot malis populares sui Angelis fratribus imperantibus affecti essent, et ante hos Andronico et Manuele rerum potentibus. Sed quia norat in suum 714 caput redundaturum, si quid cum sola sua gente contra Romanos conaretur, de auxiliis aliorum asciscendis cogitat arcanisque cum iis communicandis, quos norat irreconciliabili odio a Romanis dissidere eorumque felicitati invidere. Cum autem ipsum tempus nobiles quosdam toparchas, qui Palæstinam visere cupiebant, sponte obtulisset, societatem et fœdus cum eis contra Romanos coit. Erant ii Montisferrati marchio Bonifacius, Flandriæ comes Balduinus,

A Ἄλλὰ γὰρ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα μοι ἐπιβρέει, ἃ μὴ χρεῶν παρόψεσθαι. Οἱ Ἀγγελῶν μοι κασίγνητοι καὶ ἄλλως μὲν πλημμελῶς διψκοῦν τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς ἦδη λέξαντες ἔχομεν, μάλιστα δὲ φιλοχρηματίαν νοτοῦντες οὗτ' ἀπὸ δικαίων πόρων πλουτεῖν ἠνεύχοντο οὔτε συνείχον τὰ συλλεγόμενα, ἀλλ' ἐξέφερον ἀμφοτέραις αὐτὰ καὶ περιττῇ μὲν θεραπείᾳ καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ σώματος, πλέον δ' ἀπεπλούτου πρὸς ἐταιρίδας καὶ συγγενεῖς ἀλυσιτελεῖς παντάσῃ τῷ κοινῷ. Οὐ μόνον τοῖνον τὰς Ῥωμαϊκὰς [P. 347] πόλεις ἐκκαμῶντο καὶ ἀπερύλλιζον, εὐρεταὶ τῶν καινῶν εἰσφορῶν καθιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ φυλῶν Λατινίδων ἐν οἷς εἶχον εἰσέπραττον. Πολλὰ καὶ οὖν τὰς πρὸς Βενετικῶν ξυνηθῆσας παραδειψάμενοι αὐτούς τε ἐς χρήματα ἐξημίωσαν καὶ τὰ πλοῖα τούτων ἠργυρολόγουν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς Πίσσης αὐτοῖς ἐπανέστησαν. Ἀμέλει καὶ ἦν ὄρῳ διὲ μὲν τῆς πόλεως ἐνδοθεν, ὅτε δὲ κατὰ μέσσην τὴν θάλατταν, διὰ μάχης ἀμφοτέρα τὰ γένη χωροῦντα, κρατοῦντά τε ἀνὰ μέρος καὶ κρατούμενα, καὶ παλίωξιν ἐντεῦθεν καὶ ἀντιπέλευσιν.

θ'. Ἀτὰρ οἱ Βενετικοὶ παλαιῶν μεμνημένοι πρὸς Ῥωμαίους σπονδῶν, καὶ μεταχωροῦσαν πρὸς Πισσίου τὴν σφετέραν δεξιῶσιν οὐκ οὐκ ὄρῳ ἀνεχόμενοι, ἄλλοι ἦσαν Ῥωμαίων κατὰ βραχὺ ἀφιστάμενοι καὶ μελετωτές ἐν καιρίοις τὴν ἀντιλύπησιν, καὶ μάλιστα ὅτι κινδευόμενος ὁ Ἀλέξιος οὐκ ἀπέδιδου σφίσι χρυσίου μνᾶς διακοσίας ἐνδεύσας ἔτι πρὸς τὸ ἅπαν ὄφελιμα τῶν δέκα πρὸς τοῖς πέντε κεντηναρίων, ἃ συνέθετο δοῦναι τοῖς Βενετικῶν ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, ἦν ἵκα συνειληφῶς τοὺς Βενετικῶν δημόσια τὰ τούτων ἔθετο χρήματα. Ἦν δὲ δεινὸν οὐκ ἐλάττωτον καὶ ὁ τῆνικαῦτα δούξ Βενετικῶν Ἐρικός Δάνδουλος, ἀνὴρ πηρὸς (50) μὲν τὰς ὄψεις καὶ τῷ χρόνῳ πύμπελος, ἐπιβουλότατον δὲ πρᾶγμα Ῥωμαίους καὶ φθονερώτατον, ὅς παιπάλημα ὦν ἀγυρτείας καὶ φρονιμώτερον τῶν φρονίμων ἑαυτὸν ὀνομάζων καὶ δεξιομανῶν ὡς οὐχ ἕτερος θανάτου ἐτιμᾶτο τὸ μὴ τίσασθαι Ῥωμαίους δίκας τῆς ἐς τὸ γένος αὐτοῦ παροινίας, φρεσὶν ἀναπεμπάζων καὶ λογιστέων ὁπόσοις κακοῖς οἱ Βενετικοὶ προσωμίλησαν τῶν Ἀγγελωνύμων ἀδελφῶν ἀνασσόντων, καὶ πρὸ τούτων Ἀνδρονίκου, καὶ ἀνόπιν ἔτι τοῦ Μανουὴλ τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος. Εἶδῶς δὲ κατὰ τῆς ἐκαστοῦ κεφαλῆς προχωρήσειν, εἴ τί που Ῥωμαίους ἐπίθουλον μετὰ μόνων τῶν ὁμοφύλων ἐργάσεται, καὶ ἄλλους προσλαβέσθαι συλλήπτους σκέπτεται, καὶ τούτοις κοινωνῆσαι τῶν ἀπορρήτων οὐς ἤδει πρὸς Ῥωμαίους ἄσπονδον μίσος τρέφοντας καὶ τοῖς τούτων καλοῖς βάρτανον καὶ λίχνον ἐνατενίζοντας. Τοῦ

Hier, Wolfii notæ.

(50) Multum interest inter πύμπελον et πηρὸν. Sed fuisse cæcum, ex iis quæ sequuntur pluribus in locis

apparet; quamvis non injuria mireris quomodo eques effugere potuerit in pugna Blachica

δὲ καιροῦ χορηγήσαντος αὐτομάτως τοπάρχας τινὰς εὐγενεῖς, οἵτινες πρὸς Παλαιστίνην ὤρων τραπέσθαι, κατὰ κοινοπραγίαν τούτοις συγγίνεται καὶ συνωμότας ἐπισπᾶται τοῦ κατὰ Ῥωμαίων κινήματος. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Μόντης Φεράντης μαρκέσιος Βονιφάτιος, ὁ κόμης Φλάντρας Βαλδουῖνος, ὁ κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου Ἐρίκος καὶ ὁ κόμης Πλῆξ Δολδίκος καὶ συχνοὶ ἕτεροι τολμηταὶ πολεμισταὶ καὶ συμμηκίζομένην οἶον τῷ δολιχῶ τῶν δοράτων τὴν ἡλικίαν προφαίνοντες. Ναυπηγηθέντων οὖν εἰς Βενετίαν δι' ὄλων τριῶν λυκαβάντων δρομώνων μὲν ἱππαγωγῶν ἑκατὸν δέκα, νηῶν δὲ μακρῶ ἐξήκοντα, ἔτι δὲ πλοίων συναθροισθέντων στρογγύλων μεγίστων ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα, ὧν ἔν Κόσμος παρ' αὐτοῖς ὠνομιζέτο ὡς πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερφέρον ἐς μέγεθος, εἴσεισιν ἐκ παραγγελίας αὐτὰ ἵππος μὲν χίλια σιδήρῳ κατάφρακτος, [P. 348], ἄσπις δὲ τρισμυρία εἰς ὄπλιτας πλείστους διηρημένη, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς καλουμένους τζαγοτοξότας. Ὡς δ' ἦν ὁ στόλος πρὸς ἀναγωγὴν ἔτοιμος, κακὸν ἐπὶ κακῶ προσβάλλει καὶ κύμα, ὄρασιν, ἐπὶ κύματι Ῥωμαίοις ἐπικυλινδεται. Ἀλέξιος γὰρ ὁ παῖς Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου γράμμασιν ἐφοδισθεὶς τοῦ πάππα Ῥώμης τῆς πρεσβυτέρας καὶ τοῦ ῥήγος Ἀλαμανίας Φιλίππου, χάριτας μεγίστας ὁμολογούντων τοῖς πειρατικοῖς τούτοις ἐργαστηρίοις εἰ τὸν Ἀλέξιον εἰσδέξονται καὶ πρὸς τὴν πατρῶσαν ἐπαναγάγῃσι Βασιλείαν, τρισάσμενος μετὰ καιρὸν τῷ στόλῳ ἐφίσταται, καὶ προσβλέπεται ὡς οὐ μόνον τὸν κατὰ Ῥωμαίων ληστρικὸν ἔκπλου μετασχηματίσων πρὸς τὸ εὐαφορμον καὶ διαμορφάσων πρὸς τὸ εὐπρόσωπον, ἀλλὰ καὶ χρημάτων ἀποθεραπεύσων σωρεῖαις τὸ κερδαλέον ἐκείνων καὶ φιλοχρημάτων φρόνημα τὸν τοῖνον Ἀλέξιον οὐ μᾶλλον τὴν ἡλικίαν μασιν ἐντακέντες ἄνδρες παραλαβόντες ἐκείνοις ἐν πέρας λαθεῖν. Οὐ γὰρ μόνον θαλάσσης χρημάτων σύναρσιν κατὰ Σαβρακηνῶν μετ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πενήκοντα. Τὸ δὲ δὴ μείζον καὶ ἀτοπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ πάππα προνομίων καινισμόν, μεταθέσιν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίοις ἐθῶν συγκατέθετο.

Καὶ δὴ ὁ μὲν στόλος τὰ πρυμνήσια λύσας κατὰγεται πρὸς Ἰάδαρα, καὶ ἦν αὐτὰ πολιορκῶν, δόξαν ὤτω τῷ τῆς Βενετίας Δανδούλῳ δοῦκι, ὡς δῆθεν παλαιὰς συνθήκας πρὸς τοὺς ἐκ γένους ἐκείνῳ παραβλεψάμενα. Ὁ δὲ γε κρατῶν Ῥωμαίων Ἀλέξιος ἐκ πολλοῦ τὴν τῶν Λατίνων ἐνωτιζόμενος κίνησιν πρὸς οὐδέν τι ἄμεινον ἑαυτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις διέκειτο· τὸ γὰρ περιττὸν ἐν μαλακίαν ἴσῃ ἔχει πως καὶ τὴν βλακίαν πρὸς τὰ κοινωφελῆ καὶ τὰ δέοντα. Οἱ δὲ τῶν περιφύτων ὄρων φύλακες ἔκτομαί, ἃ τοῖς βασιλεῦσιν ἀνεῖται πρὸς κυνηγέσια, καθάπερ ἱερῶν ἄλσεων, εἰπεῖν δὲ καὶ θεοφυτεύτων παραδείσων, ἐφείδοντο τοῦτων, καὶ διηπειλοῦντο τὸν ἔσχατον κίνδυνον τοῖς ἔκτεμειν προθεμένοις ἐκεῖθεν ξύλα ἄττα ναυπηγήσιμα. Ναὶ μὴν καὶ ὁ τοῦ στόλου δούξ Μιχαῆλ ὁ Στρυφνός, κασιγνήτη τῆς δεσποίνης συνεζευγμένος, δεινότατος ὧν μὴ μόνον γόμφους καὶ ἀγκύρας χρυσίου ἀλλάξασθαι, ἀλλὰ καὶ λαίψαι ἐπιθέσθαι καὶ ἐξαργυρίσαι πρότονα, ἀπαξάπαντος πλοίου μακροῦ τὰ νεώρια Ῥωμαίων ἐκένωσε. Καὶ βασιλεὺς οἷς οὐκ ἐπέτιμα τοῖς ἀβελτέροις τὰ τῶν

comes sancti Pauli Ericus, Pleæ comes Doloicus, et alii complures audaces bellatores et statura suis hastis propemodum pares. Igitur toto triennio Venetiis fabricatæ sunt celeres naves equestres centum et decem, naves longæ sexaginta, rotundæ ultra septuaginta sunt coactæ, quarum una ob insignem magnitudinem Mundus ab eis appellabatur. Eas naves constituto tempore conscenderunt equites cataphracti mille, scutati triginta millia, plurimis armorum generibus instructi, sed plerique zagrotoxotæ. Classe ad oram solvendam parata, malum malo cumulatur et fluctu fluctum urget, 715 ut dicitur. Nam Alexius Isaacii Angeli filius, litteris veteris Romæ Pontificis et regis Alemanniæ Philippi instructus, qui piraticis istis collegiis plurimum se debituros profitebantur, si adolescentem in patrium imperium restituerent, aliquanto post cupidissime ad classem et pervenit et excipitur, ut qui non tantum latrocinium illud contra Romanos institutum promoverè et honesta specie fucare, sed et pecuniarum acervis ipsorum avaritiam explere posset. Is non ætate magis quam animo puer, a viris callidis et versutis susceptus, pepigit et sacramento firmavit ea se præbiturum quæ perducere ad exitum minime poterant. Nec enim maria pecuniarum duntaxat illis postulanti-bus promisit, sed et auxilium contra Sarracenos cum Romanis militibus et quinquaginta trirēibus. Et quod majus est ac longe absurdus, Latinorum depravatam religionem amplectitur, et privilegiorum papalium innovationem et veterem Romanorum institutorum mutationem pollicetur.

ἢ τὰς φρένας νεάζοντα πανούργοι πάντες καὶ πράγδροκοὶ συνθέσθαι παρέπεισαν ἃ μηδαμῶς ἐπεφύκει αἰτησαμένοις κατένευσε τὸ μεῖράκιον, ἀλλὰ καὶ

Classe Iadara provecta jussu Danduli Venetorum ducis urbs obsidetur ob vetus quoddam fœdus violatum, ut aiebat. At Romanorum 716 imperator Alexius jam pridem Latinorum motu audito nihil præparavit, quod ere velle ea privatim vel publice omnium esset: nam immodica mollities rebus gerendis nihilo aptior est quam dementia. Et spadones silvorum montium custodes, qui imperatoribus tanquam sacri luci aut divini paradisi venandi gratia consecrati sunt, parcebant arboribus, et extremum periculum iis minitabantur qui ad fabricandas naves ligna inde peterent. Adhuc classis dux Michael Stryphnus, cui dominæ soror nupta erat, non tantum clavos et ancoras auro permutare, sed vela etiam et rudentes vendere solitus, longis navibus prorsus omnibus navalia Romana spoliavit. Imperator vero vecordes homines pessima facinora perpetrantes adeo non castigabat, ut iis cum primis propitius esse videretur. Jam quia libenter domi desidebat, nuuc colles æquabat et valles complanabat et arcas faciebat; nunc Latinæ

classis expeditionem a cœna pro ludicro deridebat, et ut fabulam elevabat ea pericula quæ multi audiebant 717 et velut in conspectu habebant. Postquam vero Latinos adarum ad deditionem compulsis Epidamni appulisse et Alexium imperatorem ab Epilamniis salutatum esse haud dubiis nuntiis cognovit, ut de piscatore proverbio dicitur, ictus sapere incipit, et scaphulas putrescentes et erosas a vermibus vix viginti reficit, et innoxia urbis obiens ædes extrinsecus eis contiguas dirui jubet. Classis Epidamno ad Corcyram provecta Cpolim versus vela fecit: nam occidentales multo ante norant Romanum imperium nihil esse aliud nisi crapulam et ebrietatem, nec aliud esse Cpolim quam Sybarim illam luxu celebrem. Et prosperam navigationem mirabiliter consecuti (nam auræ lenes et secundæ perpetuo navibus eorum aspirabant), et urbe ignaris fere omnibus occupata, cum Chalcedonem appulissent, naves partim remigio partim velificatione paulo post in obversam orienti Peræam non multum infra duas columnas perveniunt, et in ancoris extra telli jactum a littore fluctuant. Domones vero ad Scutarium appellant. Ac Romani ex tumulis et littore irrita tela et plerumque naves 718 non attingentia in mare jaciebant. Excubabat et alia phalanx ad Damatryn, quæ excursionem equitum cohiberet. Sed nec illius ulla fuit utilitas: nam adeo ad hostes non prope accesserunt, ut obversis tergibus alii ceciderunt, alii mortem vix effugerint, duces præsertim, cervis timidores. Et quo pacto cum iis viris congressi essent, quos angelos raptores animorum et æreas statuas appellabant? ad quorum conspectum propemodum emoriebantur?

ζοντο μὲν οὖν Ῥωμαῖοι κατὰ τῶν πλοίων ἐκ τῶν ἐκείσε λόφων προφαινόμενοι καὶ ταῖς ἀκταῖς ἐπιστάμενοι· ἀλλ' ἦν οὐδαμῶς ἀντίσιμα τὰ πεμπόμενα, τὰ δὲ πλείω μὲν ἐξικνούμενα τοῦ μήκους κατὰ θαλάσσης ἐβάλλοντο. Καὶ φάλαγξ ἑτέρα τις ἄνωθεν περὶ τὸν Δαματρυά ἠγραύλει, τὰς τῶν ἱππέων ἐκδρομὰς ἐπισχίσουσα. Πλὴν καὶ αὕτη πρὸς οὐδὲν τι γρησίμος ἐγγέγονε· οὐ γὰρ μόνον τοῖς πολεμίοις οὐδ' ἐπὶ βραχὺ προσέπλευσεν, ἀλλὰ καὶ στρέψασα τὰ μεταφρένα τοῖς ἐπιδιώκειν ἐθέλουσιν, οἱ μὲν ἐπιπτον, οἱ δ' ἔμειλλον, οἱ δ' ἀνὰ κράτος ἐδραπέτευον, καὶ μάλιστα οἱ στρατηγοὶ ὡς κραδέλαφοι πλέον δειλάνθοι. Πῶς δ' ἂν καὶ συμβαλεῖν ἀνδράσιν ὑπὲρνεγκαν, οὓς ψυχάρπαγας ἀγγέλους καὶ χαλκηλάτους ἀνδριάντας οὐκ ὠκνοῦν ἀποκαλεῖν, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν θεῶν τῶν δέει ἐξέθησκον;

10. Paucis diebus elapsis, cum Latini cognovissent neminem in terra esse qui resistere vellet, propius ad littora accedunt. Exinde equitatus paululum a mari recessit, naves in sinum sese contulerunt. Ut autem alii terra alii mari castellum id, ad quod ferrea catena maximi ponderis alligari solet cum hostilis classis expectatur, statim oppugnare cœperunt, videres alios ex nostris post exiguam defensionem aufugere, alios occidi et capi, alios per catenam quasi funem in triremes nostras descendere, multos catenam non adeptos 719 in undas præcipitari. Deinde illa fracta tota classis hostilis ingreditur. Mox triremes nostræ partim capiuntur, aliæ ad littus urbis appulsæ fugatis vectoribus lacerantur. Erat malum id adeo varium ut nullius hominis cogitatione integrum comprehendere possit. Amen hoc est

κακῶν κάκιστα δρῶσιν, ἐπυδοκῶν τοῖς γινομένοις ἠλίσκετο. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ αὐτὸς οἰκουρίᾳ χαίρων νῦν μὲν γεώλοφα καθήρει καὶ ἀνεπλήρου φαραγγας, ἀλωὰς αὐτουργῶν, νῦν δὲ εἰς ἐπιδείπνιον εἶχε γέλωτα τὴν τοῦ Λατινικοῦ στόλου ἀπόπλοια, καὶ ὡς εἰς μῦθον ἀπέλυε τὰ τοῖς ὤσιν ἔναυλα δεινὰ καὶ [P. 349] πρὸ ὀμμάτων πολλοῖς κείμενα. Ἐπεὶ δὲ παρεστῆσαντο μὲν οἱ Λατίνοι τὰ Ἰάδαρα, τῇ δ' Ἐπιδάμνην προσώκειλαν, καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ συνὼν ἐκείνοις Ἀλέξιος παρὰ τῶν Ἐπιδαμνιτῶν ἀνηγόρευτο, καὶ τὴν περὶ τούτων φήμην ἀναμφήριστον εἶχεν ὁ βασιλεὺς, γίνεται παροϊμιώδης ἀσπαλιεύς, ὅς πληγεῖς κομίσεται νοῦν. Ἠρξάτο τοίνυν ἐπισκευάζειν τὰ τῶν σκαφιδίων ὑποσαθρά τε καὶ θριπηδέστατα μόλις ἐς εἴκοσιν ἀριθμούμενα. περιελθὼν δὲ καὶ τὰ τεύχη τῆς πόλεως τὰς ἐξωθεν οἰκήσεις κατερείπειν προσέταττεν. Ὁ δὲ στόλος ἕρας ἐξ Ἐπιδάμνου τῇ τῶν Κερκυραίων παρενέβαλε, καὶ περὶ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας σχάσας ἐκείθεν τὸν πλοῦν, ὡς ἔγνω τὴν ἄκραν δυσεπιχείρητον, εὐθὺς τῆς Κωνσταντινου τὰ λαίφη διαπετάννουσιν· ἤδεσαν γὰρ ἐκ μακροῦ τὴν τῶν Ῥωμαίων οἱ ἀφ' ἑσπέρας ἀρχὴν ἐς μηδὲν ἔτρονον περιστᾶσαν ἢ κραιπάλην καὶ μέθην καὶ τὴν Βυζαντιδα Σύβαριν ἀτεχνῶς τὴν ὑμνουμένην ἐπὶ τρυφῇ. Ὅθεν εὐπλοίας παραδόξου τυχόντες (αἰῶραι γὰρ διὰ παντὸς ποντιάδες πραεῖαι τε καὶ πλησίον ταῖς ναυσὶν ἐκείνων ἐπέπνεον) τῇ πόλει ἐφίπτοιται μηδενὸς εἰδότης σχεδόν. Κατάραντες οὖν ἐς Χαλκηδόνα πρὸς τὴν ἀντίπορθμον ἔκτοτε τῇ ἔφ Περαιάν τὴν κάτωθεν μικρόν τι τοῦ διπλοῦ κίονος, κώπαις μὲν αἱ νῆες, τὰ δὲ πλοῖα λαίφρσιν ἀφικνούνται μετὰ μικρὸν, καὶ σαλεύουσιν ἐπ' ἀγκυρῶν ἄποθεν τῆς χέρσου ἐς ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντός. Οἱ δὲ γε δρόμωνες τῶν Σκουταρίων προσίσχουσιν. Ἠεροβολίαι. Ἄλλ' οὐπω συγχοὶ παρήλθοσαν ἤλιοι, καὶ γνόντες οἱ Λατίνοι ὡς οὐδεὶς ὁ κατὰ χέρσον σφίσιν αὐτοῖς ἀντιστησόμενος, ταῖς ἀκταῖς προσπελάζουσι. Κάντες ὕθεν ἡ μὲν ἱππικὴ στρατιὰ ἴετο βραχὺ τι τῆς θαλάσσης ἀπέχουσα, αἱ δὲ νῆες τε καὶ οἱ δρόμωνες καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ πλοῖα πρὸς τὸν ἐσέχοντα κόλπον μετέβαινον. Ὡς δ' οἱ μὲν ἐπίγειοι, οἱ δ' ἐνάλιοι τῶν φρουρίων ἐπέστησαν ἐν ᾧ εἴθισται Ῥωμαίοις σιδηρῶν βαρυτάλαντον ἀποδέειν ἄλυσιν, ἠνίκα πλοίων πολεμίων ἐνσταλὴ τις ἔφοδος, εὐθὺς προσβάλλουσι τῶν ἐρύματι. Καὶ ἦν ἰδεῖν οὓς μὲν τῶν φυλάκων Ῥωμαίων μετ' ἀντιμάχησιν βραχεῖαν φυγάδας ὀρωμένους ἐκείθεν, οὓς δὲ ἀναιρουμένους καὶ ζωγρούμενους, ἐνίους δὲ καὶ ὡς διὰ τινος ἰμονιᾶς τῆς ἀλύσεως κατιόντας τε καὶ εἰσιόντας τὰς ἐκείσε ἡμετέρας τριήρεις, πολλοὺς δὲ καὶ κυμβάχους κατὰ βυθοῦ φερομένους ἐν τῇ τῆς ἀλύσεως διαμαρτεῖν.

Εἶτα καὶ αὐτῆς διαβήρυγσις εἶσω ξύμπας ὁ πολέ-
μιος στόλος εισέρχεται. Τῶν δ' ἡμεδαπῶν [P 350]
τριηρέων αἱ μὲν αὐτίκα χειροῦνται, αἱ δὲ τῷ τῆς
πόλεως ἀγχιαλῶ προσεγγίψασαι τιτρώνται μετὰ
τῆν τῶν ἐμπλεόντων κένωσιν. Καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ
κακόν, μηδ' ἐπὶ καρδίαν ὄλωσ τινὸς ἀνιόν. Ἐνίστατο
δὲ τότε μὲν Ἰούλιος, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακο-
σιοστοῦ ἑνδεκάτου ἔτους. Ἀνοχουσάμενοι δ' ἐκ τούτου
μικρὸν οἱ Λατῖνοι, γὰρ ὄσον τὸ ποιητέον σκέψασθαι,
οἱ μὲν μετὰ τῶν νηῶν, ἡ δ' ἵππος μετὰ τῆς προ-
θεβλημένης πεζῆς στρατιᾶς τῷ Κοσμιδίῳ ἐφίσταν-
ται, μικρὰν ἐφευρηκότες ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀντί-
στασιν περὶ τὴν ἐκεῖ που γέφυραν καὶ τὸν λεγόμενον
Τρυπητὸν λίθον. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα καὶ αἱ νῆες καὶ
οἱ δρόμωνες ἐκεῖ που προσίσχουσιν, ὁ δὲ στρατηγὸς
στρατήγιον πῆγνυσι διειλημμένον ἐν μέρει ὀρυκτοῖς
χαφακώμασι καὶ ξυλίνοις περισταυρώμασι περὶ τὸ
γεώλοφον, ἀφ' οὐπερ ὄρατὰ μὲν τὰ ἐν Βλαχέρναις
ἀνάκτορα, ὁπόσα νένευκε πρὸς ἐσπέραν· περὶ δὲ γε
τῆν τούτου ὑπόθεσιν ὑπτιάζει τις αὐλείος, πρὸς
μεσημβρίαν μὲν ἐς τὸ τεῖχος λήγουσα ὅπερ ἔρουμα
τῶν ἀρχαίων ὁ βασιλεὺς ἀνήγειρε Μανουήλ, κατὰ
δὲ βορρᾶν ἀνεμὸν τῆ θαλάσῃ ἐγγίζουσα. Σκηνάς τε
οὖν ὄρθας ἐώρων οἱ ἐν τοῖς τεύχεσι, καὶ μικροῦ
διομιλεῖσθαι εἶχον τοῖς ἐν αὐταῖς, περὶ τὴν Γυρολί-
μνην στρεφομένοις. Καὶ οἱ μὲν οὐ χάρακι ἐπίπαν
καὶ ὀπλοῖς, τῷ δὲ περιδόλω τῆς πόλεως ἡμῶν
διείργοντο· ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος πάλαι τεθησαυ-
ρικῶς ἐν τῇ ψυχῇ τὴν φυγὴν καὶ ἅπας αὐτῆς
γενόμενος ὀπλοφόρησεν οὐδαμῶς, οὐδ' ἀντιμέτωπος
ᾤφθη τοῖς ἔξωθεν, ἀλλὰ θεατῆς τῶν δρωμένων
ἐκάθητο, τοὺς ὑπερυψηλοὺς δόμους ἀνιῶν οἱ τῆς ἐξ
Ἀλαμανῶν δεσποίνης κικλήσκονται. Οἱ δὲ γε περὶ
τὸν βασιλέα οικειαστοὶ τε καὶ συγγενεῖς, ὄσον οὖν
ἀγγροχότες στρατεύματα ἵππικὸν καὶ μοῖραν εὐάριθ-
μον πεζικὴν, ἐκ διαλειμμάτων ἐξήεσαν, μόνον οὐ
προθέμενοι δεῖκνυεῖν μὴ ἔρημον ἀνθρώπων τὴν πόλιν
εἶναι παντάπασιν. Ἐπελάσεις τοίνυν ἐξ ἐπιδρομῆς
μερικαὶ καὶ διακοντίσεις ἵπποτῶν πρὸς ἵππεας καὶ
ἐρεθισμὸν καὶ ζῆλον ἀνδρείας πολλαῖς τῆς ἡμέρας
συνέβαινον ἐκατέρωθεν· καὶ ἦσαν ἐπὶ τούτοις οὐκ
ἀγεννητὰ ἡμέτερα, καὶ μάλιστα ἡνίκα διεστράγγει
τὸν πόλεμον ὁ τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Θεόδωρος ὁ
Λάσκαρις· οὗτος γὰρ ῥαγδαίτερον συμπλεκόμε-
νος εἶναι καὶ παρὰ Ῥωμαῖοις ἀρείουδους ἄνδρας τοῖς
Λατῖνοις ἐκ τῶν ἔργων ἐξέφαινε, Ἀλλὰ καὶ πεζῶν
ἐκπηδῶσαι δυνάμεις ἐς τὴν αὐλείον μάλιστα ἦν
εἰρήκειμεν τοῖς ἐναντίοις προσέβαλλον. Ἦν δὲ καὶ
ἀπὸ τῶν πετροδόλων μηχανημάτων ἀχρεϊούμενα τὰ
βασιλεία, ἐνεαχοῦ δὲ καὶ τῶν τειχέων τῆς πόλεως
βάρη λίθων ἀποσφενδονούμενα τοὺς ἐναντίους κατ-
ἐπληττον. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἑπτακαίδεκάτης τοῦ
Ἰουλίου μηνὸς χερσαῖοι τε καὶ ὑδραῖοι ἀνδρικώτε-
ρον ἔγνωσαν διαγωνίσασθαι οἱ ἀντίμαχοι, ὡς ἡ τῶν
κατὰ σκοπὸν ἐπιτευξόμενοι ἢ τούτων διαπεσόντες
ἐς συμβάσεις βλέποντες· ἀμφοτέρω γὰρ ἡ φήμη
διπταμένη γαμπρῶς ἐκώτιλλεν. Οἱ μὲν τοίνυν τὰ
πλοῖα φέροντες ἔστησαν κατέναντι τῶν [P. 351]
Πετρίων, βοελαῖς δορατῆς φραζόμενοι ταῦτα, ὡς

A mense Julio, anno 6711. Inde Latini cum tantum
quievisent quantum ad deliberandum satis esset,
alii cum navibus, equites vero cum adjuncto pe-
ditatu ad Cosmidium accedunt, parum Romanis
armis ad pontem et locum qui Perforatus lapis
dicitur impediti, ac naves omnis generis ibi ap-
pellunt. Dux castrametatur partim fossa partim
vallis juxta collem circumdata, ex quo Blachernia
regia, qua ad occasum vergit, conspicitur. Circa
descensum illius vestibulum quoddam versus me-
ridiem aperitur, in eum murum desinens quem
Manuel muniendi castelli causa struxit; versus
Septentrionem vero prope mare porrigitur. Ergo
qui in urbe erant, erecta 720 tabernacula
cernebant, et pene colloqui poterant cum iis qui
ad Gyrolimnam versabantur; nec illi vallo et
armis, sed mœnibus urbis ab nobis distingueban-
tur. Cæterum imperator Alexius, qui pridem fug-
gam animo destinarat in eaque totus erat,
nusquam arma tulit neque in aciem contra hos-
tes prodiiit, sed spectator assedit conscensia
altissimis œdibus, quæ ab Alemannorum domina
nomen habent. Ejus vero familiares et cognati
cum quantocunq̄ue equitatu et exiguo peditatu
per intervalla exhibant, tantum non ut ostende-
rent urbem hominibus non omnino esse vacuum.
Sæpe igitur eodem die utrinque cohortes aliquot
levia equestria certamina æmulatione fortitudinis
faciebant; qua in re nostri haud segniter se
gerabant, præsertim cum imperatoris gener
Theodorus Lascaris copias ducebat. Is enim ma-
guo impetu invehi solitus re ipsa docebat Latinos
apud Romanos quoque viros fortes reperiri. Sed
et peditum cohortes in id quod diximus vesti-
bulum egressæ hostes lacescebant. Palatia ma-
chinis 721 diruebantur; alicubi etiam ex mœ-
nibus ingentium saxorum jactibus hostes terre-
bantur. Enimvero decima septima die Julii terra
marique simul fortius dimicare instituerunt, ut
aut votorum compotes futuri, aut si iis frustra-
rentur, ad pactationes descensuri. Nam utriusque
rei fama haud obscura vagabatur. Ac alii naves
boum tergoribus contra ignem munitas ad Petrium
adduxerunt, scalis in antennis ex funibus factis,
quæ rudentibus ad malos alligatis demittebantur
et in altum attollebantur. Alii ariete ad mœnia
adducto, et zagrotoxotis passim dispositis, tan-
quam uno signo dato congregiuntur, et atrox
prælium committitur. Nam Latini qui cum ariete
erant, perfracto muro qui ad mare pertinens
Scala imperatoris dicitur, intro penetrarunt: sed
ab auxiliariis Pisanis et bipenniferis barbaris
fortiter propulsati et plerique vulnerati recesserunt.
Qui vero navibus Petrium occuparant, ag-
gressi mœnia, anceris navium per cymbas ex
scalis humi projectis, Romanos ex turribus facile
722 deturbarunt, quippe cum ex superiore loco
pugnarent, ac tantum non supra vertices eorum
astantes tela conjicerent: nam scalæ navium ru-

dentibus in altum eductæ longe supra mœnia A
 eminabant. Quibus hostes occupatis ædes illis con-
 tiguas incendunt passim vagantes. Editur eo die
 miserabile spectaculum, quod flumina lacrymarum
 tanto incendio paria postulet. Nam quidquid a
 colla Blachernio usque ad Evergetæ monasterium
 pertinet, flamma est absumptum, flammæ impetu
 ultra Deuterum elato. Imperator tam miserabili
 infortunio viso, anxietatis populi misertus vix
 tamen arma induit; idque cum a plerisque iratis
 urgeretur, qui maledictis et conviciis non absti-
 nebant, quod desidia sua hostium animos augetet
 nec ullam urbi afflictæ opem ferret, sed bellum
 ad mœnia accedere pateretur, quod haclenus
 nunquam accidisset; quasi vero nemo esset qui
 pugnare sciret, neque præstaret hostem ante-
 vertere quam anteverti, ut corpus 723 gravi
 valetudine et omnem medicinam respuente oppres-
 sum. Igitur palatio egressus plurimos equites
 ascivit; et pedestris phalanx non contemnenda
 ex flore civitatis est contracta, ut hostes qui in
 terra erant, maximo exercitu ex improvise cons-
 pecto, horrore afficerentur. Ac forsitan res bene
 gesta esset, si vel ipse pugnæ commisisset vel
 id Lascari genero permisisset, in Latinos irruere
 cupienti. Nunc perpetua fugæ cogitatio et fa-
 miliarium ejus trepidatio eum consilii inopem
 fecit, ut tantum acie instructa, qua Romanis
 charus et gratus ut Latinos aggressurus exierat,
 eadem turpissime et summo cum dedecore re-
 diret, aucta et confirmata hostium ferocia, qui
 Romanorum discedentium tergis inhærebant et
 hastas in eos vibrabant. In palatium reversus
 ad fugam se parat, quasi de industria urbem af-
 flictam et contra fatum perditam et remotius
 ejus exitium acceleratum vellet. Eoque consilio
 cum paucis mulierculis et cognatis communicato,
 et Irene filia et decem auri centenariis cum
 alio ornatu imperatorio ex pretiosis gemmis et
 perspicuis margaritis in navem impositis, sub
 primam noctis vigiliam Debelum contendit, ubi
 suum adventum præpararat, homo timidissimus,
 qui non charitate liberorum emollitus 724 non
 amore conjugis subactus, non tantæ urbis mise-
 ratione fractus, degeneri vitæ cupiditate, sa-
 lute suam, eamque ambigam, tot urbibus,
 tot provinciis totaque sua familia commutavit.
 Imperavit annos octo, tres menses, et dies decem.
 In re bellica talis fuit ut dictum est, nec ad
 civilia munia satis aptus, ne dicam plane fuisse
 negligentem; cætera non aspernandus, clementia
 et lenitate omnibus superior, aditu facilis, non
 severitate vultus, non arrecto supercilio quem-
 quam a suo alloquio deterrebat. Cuivis cum
 adire et orare licebat; aliquando etiam non
 submissa voce illi refragari. Calumniatores et
 adulatores frequentes circum se habebat. Sed cum
 sceleris in fratrem admissi conscientia flagella-
 retur, fatum timebat et vindictam omnes res hu-

είεν πυρί ἀδήλωτα, κὰν ταῖς κεραίας τεκτηνόμενοι
 κλίμακας τὰς βαθμίδας μηρινθώδεις ἐχούσας, ὑπο-
 χαλωμένας διὰ κάλων καὶ αὐθιγῶν αἰρομένας εἰς ὕψος
 προσδεδεμένων τοῖς ἰστοῖς· οἱ δὲ τειχεσιπλήτην
 κριὸν κρατυνόμενοι, καὶ τοὺς τζαγροτοξότας πολλαχῆ
 περιστήσαντες, ὡς ἀφ' ἑνὸς συνθήματος ποιοῦνται
 τὴν σύβρηξιν. Καὶ ἦν ἡ μάχη φρικτλέα τις καὶ
 στονόεσσα πάντοθεν. Οἱ τε γὰρ περὶ τὸν κριὸν ὀπλι-
 σάμενοι Λατίνοι τὸ τεῖχος ῥήξαντες πάροδον ἔσχον
 ἐνδοθεν, ὃ πρᾶττεινεὶ πρὸς θάλασσαν περὶ τόπον ὃς
 Ἀποθάρα βασιλέως ὠνόμασται, εἰ καὶ πρὸς τῶν
 ἐπικουρῶν Ῥωμαίοις Πισσαίων καὶ τῶν πελευκωφύ-
 ρων βαρβάρων γεννησιώτερον ἀπεκροσθησαν καὶ
 τραυματῆται οἱ πλείους ἀνέζευξαν· οἱ τε τοῖς πλοίοις
 ἐνόητες τοῖς περὶ τὰ Περτρία τεῖχεσι προσπελάσαν-
 τες καὶ δι' ἀκατίων τὰς ἀγκύρας τῶν πλοίων ἔραξε
 ῥίψαντες ἐκ τῶν κλιμάκων, ἔπειτα τοῖς ἐκ τῶν
 πύργων Ῥωμαίοις συμπλέκονται, καὶ τρέπονται
 τοὺτους ῥαδίως ὡς ἐξ ὑπερδείων μαχόμενοι καὶ οὐ
 μόνον ἀπὸ ὕψους ἀλλὰ καὶ κατὰ κορυφῶν οἶνον ἐρε-
 στῶτες καὶ βάλλοντες· κατὰ πολὺ γὰρ τῶν τῆς
 πόλεως τευχέων ὑπερανεστήσαν οἱ τοῖς πλοίοις
 κλίμακας, μετέωροι διὰ πεισμάτων γινόμενοι. Τὸ
 δ' ἀπὸ τοῦδε λαβόμενοι τῶν τευχισμάτων οἱ πολέμιοι
 πῦρ ἐνίᾳσι ταῖς οἰκίαις, ὁπόσαι τοῖς τεῖχεσιν ἐκκρε-
 μεῖς, διασκεδασθέντες πολλαχῆ. Καὶ γίνεται τῆς
 ἡμέρας ἐκείνης ἐλεεινὸν τι θέαμα καὶ ποταμούς
 ἔλκον δακρύων ἀντιβρόπιων τῷ πολλῷ τῆς πυρκαϊᾶς·
 πάντα γὰρ ὅσα ἐκ τοῦ τῶν Βλαχερνῶν βουνοῦ πρὸς
 τὴν μονὴν δεῖχεται τοῦ Εὐεργέτου κατῆθάλωτο, καὶ
 ὑπερμετῆσθη τὸ καλούμενον Δεύτερον ἢ τοῦ πυρὸς
 ἔρωξ. Ἰδὼν δ' ὁ βασιλεὺς τὸ οἰκτρόν τοῦτο τῆς βασι-
 λίδος δυστόχημα, καὶ τὴν συνοχὴν τῶν ἀνθρώπων
 εὐλαβηθεὶς, ὀπλίτης γίνεται μόλις, καὶ μάλ' ἰσθ' ὅτι
 πρὸς ὄργην τοὺς πλείους ἐπιφρίσσοντας ἑώρα καὶ
 λόγους ἐπαχθεῖς κατ' αὐτοῦ καὶ προσηλακισμούς
 ἀφιέντας, οἷς οἰκουρεῖν ἐλομένοχ ἐπὶ μᾶλλον τὰ τῶν
 ἐναντίων φρονήματα ἤρετο, μηδεμιᾶς ἀρωγῆς
 ὑπονοθευομένη τῇ πόλει προσγινομένης, ἀλλ' ἀφεί-
 τὸν πόλεμον τοῖς τεῖχεσι προσελθεῖν, πρᾶγμα μὴ
 ἐσδύρο πραχθῆν, ὡς εἴπερ οὐδένας τῶν ἐνόητων
 ἠπίστατο πολεμεῖν, μηδὲ βέλτιον ἤδεσαν τὸ φθάσει
 τὸν ἀντίπαλον μᾶλλον ἢ παρ' αὐτοῦ προληφθῆναι,
 ὅσα καὶ σῶμα δεινῷ καχεκτῆματι τὴν ἴαριν ὑπερ-
 παύοντι. Ἐξίων τοίνυν τῶν ἀρχείων ἱππότας πλεί-
 στους πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο, καὶ περὶ τις φάλαγγις
 οὐκ ἀγεννῆς συνδεδράμην ἐκ τῆς ἀκμῆς τῆς
 πόλεως, ὥστε καὶ τῷ κατὰ χέρσον πολεμῆφι στρα-
 τεύματι φρικασμὸς ἐπεγένετο σώματος, μεγίστην
 αἰφνυδὸν θασασμένην παράταξιν. Τάχα δ' ἦν καὶ
 σπηρῆριον ἔργον διήνυστο, εἰ ὁμόσε κεχωρῆκει τοῖς
 ἀντιπάλοις ἢ τῷ κηδεστῇ Λάσκαρι τὴν συμπλοκὴν
 συγκεχώρηκεν, συμμῖξαι τοῖς Λατίνοις σφαδάζοντι.
 Νῦν δὲ ἡ ἐνδελεχῆς τῆς φυγῆς ἔννοια καὶ τὸ τῶν
 περὶ αὐτὸν εὐπτόητον τοῦ τί δεῖ ποιεῖν ἐξέκρουσε
 τὸν Ἀλέξιον. Καὶ παραταξάμενος μόνον, ὅθεν ἐξῆλθε
 Ῥωμαίοις ἀσπίσιος ὡς δῆθεν [P, 352] ἀντιταξόμε-
 νος τοῖς Λατίνοις, εἰσῆλθεν αἰσχιστος καὶ ἐφύβρι-
 στος, σοβαρώτερον μᾶλλον καὶ θρασύτερον πεποι-

κὼς τὸ ἀντίμαχον, ἐπεὶ καὶ κατεπαρθέν τῶν Ῥω-
μαίων ὀπίσω τούτων εἶπετο τραπομένων πρὸς ὑπο-
νόστησιν, καὶ τὰ δόρατα ἐπεκράδαινον. Εἰσιὼν οὖν
Ἀλέξιος τὰ βασίλεια πρὸς ἀπόδρασιν ἐνσκευάζεται,
ὡς εἴπερ φερομένην τὴν πόλιν εἰς ἀτυχὲς πτόμα
καὶ ὑπὲρ αἴσαν ἀφαντῶσαι διεπονεῖτο, καὶ τὸν ταυ-
της ἀποτεταμένον συνέτεμεν ὄλεθρον. Τὰ τοῦ σκοποῦ
τοῖνον κοινωσάμενος μετρίοις τῶν κατευναστριῶν
ἐκείνῃ καὶ συγγενῶν, καὶ τῶν θυγατέρων τὴν Εἰρή-
νην καὶ δέκα χρυσοῦ ἐνθόμενος κεντηνάρια καὶ κό-
σμοις ἄλλοις βασιλικῶς ἐκ λίθων τιμαλφῶν συγ-
κειμένους καὶ μαργάρων διαφανῶν, περὶ τὴν πρώτην
ἄρας φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἤλαυνεν εἰς τὸ Δεβελτόν,
ἐνθα τὴν οἰκίαν προητοίμασεν ἄφιξιν, δειλῆσιος ἐν
ἀνθρώποις, μὴ φίλτρῳ παίδων μολυβδαίς, μὴ γυναικὸς ἔρωτι δαμασθεῖς, μὴ τηλικαύτη πόλει μαλα-
κισθεῖς, μηδὲ τι τῶν ἄλλων εἰς νοῦν βαλόμενος, φιλοψυχία δὲ καὶ δειλανδρίῳ σωτηρίαν ἑαυτῷ, καὶ
ταύτην ἀμφίβολον, χωρῶν καὶ πόλεων τσοούτων καὶ γένους παντὸς ἀλλαξάμενος. Ἐβασίλευε μὲν οὖν
ἐν αὐτοῦς ὀκτώ καὶ μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα, ἦν δὲ τὰ μὲν ἐς πόλεμον ὁποῖος εἴρηται, οὐδὲ τὰ
πρὸς κοινὴν διοίκησιν ἀπεξοσμένοις παντάπασιν, ἴνα μὴ λέγοιμι ὡς ἐξέκλειεν εἰς τὸ πάντη ὀλιγωρον. Τὰ
δ' ἄλλα οὐκ ἦν τις ἀπίθλητος, χαρίεις δὲ τὸ ἦθος, εὐηλιξ καὶ ὄρθιος. Πλέον δὲ πάντων τῶν μελιγλίῳ τοῦ
ἦθους ἐκέκαττο, μὴ δυσπρόσοδος ὢν, οὔτε μὴν ὑποσκυζομένην προσώπῳ καὶ ὑπεροφρυάζοντι βλέμματι
ἐκκρούων καὶ τὸ ὑπ' ὀδόντα γρυῖξαι τινα, ἀλλ' ἦν τοῦ βουλομένου παντὸς προσελθεῖν ἐκείνῃ καὶ δεη-
θῆναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πρὸς ἀντιφάσεις χωρεῖν οὐχ ὑποστελλομένη φωνῇ. Καὶ τοὺς ἐπαλλήλους διαδόλους
καὶ τοὺς κόλακας λαμπρῶς περιόστατο. Ἐχων δὲ τὴν συνείδησιν βαλλουσαν ἐφ' οἷς ἠνόμησεν εἰς τὸν
ἀδελφόν, τὸ χρεῶν ἐδέδειε καὶ τὴν πάντα περισκόπουσαν τὰ θνητῶν πράγματα δίκην διηνεκῶς ὑπε-
βλέπετο, ὅθεν κατανύξει καρδίας συνέχετο, καὶ δαικνὺς ἀκιδιῶν πνεῦμα ἤλυε τε καὶ ἐδυσφόρει καὶ
ἤχθετο. Εἰ δὲ μέγα καὶ βασιλεύσιν ἐργῶδες τὸ μὴ τῶν ἀσταχῶν ἐκτέμνειν τοὺς ὑπερέχοντας μηδὲ
θηριωδῶς ἐμπιθῆν τοῖς παραλυπίσασιν, καὶ τοῦτο προσπλουτοῦντα ἴδη τις ἂν τὸν Ἀλέξιον οὐδὲ γὰρ
πρὸς φυτεῖαν σκότους ὀφθαλμοῦς ἐπαττάλευσεν, οὐδὲ κλαδῶν ἦν ὡς ἀμπέλους τὰ τοῦ σώματος ἀκρωτήρια,
μάγειρος ἀνθρώπων γενόμενος. Οὐδ' ὅσον χρόνον τὴν συγγόχρονον πορφύρην ἐνεδέδυτο, γυνὴ τις ἡμ-
φιάσατο μέλανα χίτην ἀνδρῶς, ὃν μέλας ἐκάλυψε θάνατος. Οὐδὲ πῦρ ἔβλεψε τῶν ὀμμάτων ὡς τῶν λίθων
οἱ ἀκτινώδεις, οὐδ' ἐνέφου τιτίν εἰς ἐπύρειαν ὡς λείβειν θρόμβους σακρῶν ὁποῖα τὰ τῶν μαργάρων
σφαῖρώματα.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

ISAACII ANGELI UNA CUM ALEXIO FILIO

ITERATUM IMPERIUM.

[P. 333] α'. Ὡδε μὲν οὖν ἤλαυνεν εἰς Δεβελτόν Β
Ἀλέξιος, ὑπ' οὐδενὸς ἐλαυνόμενος. Ἦν δ' ἄρα οὐ
μόνον χαλεπὸν γυνή, καὶ τὸ τῆς συνευξέως φίλ-
τρων βλάβησι μάλλον ἢ ὠφελήσεσι, καθά τις ἐγνω-
μάτευσεν τῶν πάλαι, κανῶς ἐς βασιλείαν παθῶν
προκοίτου γυναικὸς εἰσιγῆσεσιν· ἀλλὰ καὶ γόνις
ἀνὴρ ἀργαλέον πᾶγμα καὶ χεῖριστον, καὶ τί οὐκ ἂν
ἐπαχθὲς καὶ εἰς κίνδυνον ἐλαῦνον τὸν ἔσχατον τὸ
ὑπ' ἐκείνου ταττόμενον πείσεται; Ὡ δὲ καὶ Ῥωμαίοις
αὐτοῖς συνενήνεκται, ἀνειμένους καὶ χαλαροὺς καὶ
τὸν ἀπολαυστικὸν βίον μεταδιώκοντας δυστυχῆσασιν
αὐτοκράτορας, τοὺς δ' αὐτοὺς καὶ δυσπλάιστον μὲν
τὴν ἀνάγκην, ἀνύποιστον δὲ τὸ περὶ ψυχῆς δέος δι'

726 I. Ac sio Debeltum fugit Alexius, cum a
nemine fugaretur. Neque vero mulier duntaxat res
gravis est, et conjugalior amor plus nocet quam juvat,
ut quidam ex veteribus a muliere afflicto imperio
queritur, sed vir etiam mollis et effeminatus res
pessima et molestissima est, cui qui parent, quid
infortunii, quid extremi periculi non subibunt? Id
quod ipsis Romanis accidit, cum adverso quodam
fato in 727 molles, ignavos et voluptarios imperatores
incidissent, qui labores non ferendos et vitæ
pericula intolerabilia judicabant. Cæterum eo
cæptum iter prosequente, populus qui in Palatio
convenerat Alexii discessum gravissime tulit,

animis imminentium periculorum metu consternatis. Putabant enim Latinos, qui castra in propinquo haberent nec a quoquam prohiberentur, statim armatos in urbem irrupturos. Igitur Alexii cognatis et familiaribus et imperatrice Euphrosyna ut proditoribus contemptis, ob gravissimorum periculorum procellas, intra palatium tanquam in carcere inclusi Isaacium Alexii fratrem tanquam sacram ancoram intuentur; et cum sp. do. Constantinus fisci præfectus bipenniferus coegisset et uita oratione concillasset, concursu etiam ab ea factione quæ jam olim Isaacio restitutum cupiebat imperium facto, imperatrix Euphrosyna una cum cognatis comprehenditur, Isaacius vero imperator salutatur, et manu ductus ob excæcationem is cui prospicienda erant omnia, in imperatorio sulio **728** collocatus, missis statim ad Alexium filium et Latini exercitus duces nuntiis fratris sui imperatoris fugam eis nuntiat. Ii vero nec contra urbem eorum quidquam quæ exspectabantur præterminerunt, nec Alexium prius ad patrem miserunt, quam ipse Isaacius quoque se rata illa habiturum esse quæ filius ejus pollicitus esset assentiretur. Quæ quidem, ut supra exposuimus, hujusmodi erant, ut ad gloriam et emolumentum Latinorum nihil amplius posset accedere. Nam Alexius vecors et rerum imperitus adolescentulus, in id unum intentus ut paternum imperium recuperaret, nec ullam conditionem consideravit, neque quam infestis essent Latini Romano nomini cogitavit. Ac talibus imperatorii fastigii depressionibus aditum in urbem mercatus patri assedit, collega imperij ascitus; et populus universus in palatium concurrerit, filii et patris videndi simul et adorandi causa. Non multis diebus post etiam Latinorum duces et nobilitate insignes viri palatium ingressi sunt; et subselliis allatis imperatoribus **729** assederunt, ut bene meriti, ut servatores celebrati, et omnibus aliis honestis titulis ornati, ut qui ambitiosum Alexium erepto, quod tantopere appetierat, imperio probe ulsi et calamitosis opitulati essent. Præter hæc omnibus aliis officiis et exquisitis aliis bonoribus affecti et lautissime tractati sunt. Nam Isaacius, si quid imperatoris fisci celabat, si quid ipse capta Euphrosyna imperatrice et cognatis ejus adquisierat, id unum utraque manu in illos conferebat. Quæ cum ab illa gente omnium avarissima et luxuriosissima exiguæ guttæ instar acciperentur, Tyrreni maris undas desiderante, etiam sacrosancta profanat; unde, ut opinor, Romana res funditus subversa et deleta est. Nam cum pecunia destitueretur, templa quoque invasit. Nec sacræ tantum Christi imagines securibus excidebantur, et humi projectæ sine ulla reverentia ornatu adempto in ignem conjiciebantur: sed et sancrosancta vasa, absque metu e

Α δλου κρινοντας. 'Αλλ' ὁ μὲν ᾤδευεν ἦν προίθετο, ὁ δ' ἐντὸς [P. 354] τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀργείων εὐρεθεῖς τῷ τότε λεῶς σφόδρα ἤνεγκεν ἀφορήτως τὴν 'Αλεξίου ἀπόδρασιν, συστρεφόμενός τε καὶ συγγεόμενος τὴν ψυχὴν διὰ τὰς ἐμφαινομένας τῶν κακῶν ἐλπίδας· καὶ γὰρ φόντο μηδὲν μελλήσαντας τοὺς Λατίνους, οἳα μηδὲ σκηνομένους ἀποθεν ἢ τὸν ἐπισχέσοντα ἔχοντας, μεθ' ὀπλων αὐτίκα ἐπιβρέυσαι τῇ πόλει καὶ τῶν τειχέων εἰσω παρεισελεθεῖν. Οὐκοῦν καὶ τοὺς μὲν γένει προσήκοντας 'Αλεξίῳ καὶ τοὺς ἄλλως ἐπιτηδείως ἔχοντας ἐκεῖνον καὶ τὴν ἄνασσαν Εὐφροσύνην, προδότου δόξαν λαβόντας, οὐ προσεκαλέσαντο εἰς τὴν ἀρχήν. Διὰ δὲ τὸ ἄμαχον τῆς τῶν πραγμάτων ἀγρίας προσβολῆς εἰς αὐτὸν ἀφορῶσιν 'Ισαάκιον τὸν 'Αλεξίου κασίγητον, ὡς εἰς τὴν καλουμένην ἱερὴν ἀγκυραν τελευταῖον οἱ τοῖς ἀκαταστορέτοις περιτοιχιζόμενοι κύμασιν, ἔνδον τῶν ἀρχείων εἰργνόμενον. Καὶ δὴ τοῦ ἐκτομίου Κωνσταντίνου, ἡς ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἐτέτακτο θησαυρῶν, τοὺς πελεκωσῶρους συναγαγόντος καὶ τοῦτοις ὠμιλητῆτος τὰ δέοντα, συνδραμούσης δὲ καὶ συμμορίας τιῶν οἱ βασιλεύσειν αὐθις τὸν 'Ισαάκιον διὰ σπουδῆς κάλει ἐτίθεντο, ἡ μὲν βασιλῆς Εὐφροσύνη συλλαμβάνεται, χειροῦται δὲ καὶ τὸ συγγενὲς αὐτῇ, ὁ δ' 'Ισαάκιος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ· καὶ χειραγωγούμενος δι' ἦν ὑπέστη πῆρῳσιν, ὁ τὸ πᾶν ταττόμενος ἐφορᾶν εἰς θῶκον ἀνάγεται τὸν βασιλεῖον. Πέμψας δ' εὐθέως ἀγγέλους 'Αλεξίῳ τε τῷ υἱῷ καὶ τοῖς τοῦ βασιλικῶς στρατεύματος ἡγεμόσι παρίστησι τὴν τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ φυγὴν. Οἱ δ' οὔτε τι τῶν προσδοκωμένων (5) κατὰ τῆς πόλεως ἐνεόχμωσιν, καὶ τὸν 'Ισαάκιου δὲ υἱὸν οὐ πρότερον αἰτησαμένου τοῦ πατρὸς ἐκπεπόμφασιν, εἰ μὴ γε καὶ αὐτὸς 'Ισαάκιος εἰς πέρας ἀγαγέσθαι συνέθετο ὅσα ὑπέσχετό σφισιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ 'Αλέξιος. Τὰ δὲ ἦσαν, ὡς ἐν τοῖς λόγοις ἐβρέθη τοῖς ἐμπροσθεν, μηδεμίαν τῶν πρὸς δόξαν καὶ κέρδος τοῖς διαθεμένοις Λατίνοις ὑπερβολὴν ἀπολείποντα· ὑπὲρ γὰρ τοῦ μὴ τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἀποτεύξεσθαι πάντα πράττων 'Αλέξιος, χαλίφρον καὶ πραγμάτων ἀδαὲς μεράκιον, οὔτε ἡκριβολόγησέ τινα τῶν ζητημάτων οὔτε μὴν τὸ μισορῳμῖον φρόνημα τῶν Λατίνων ὀπωσοῦν ἐβάλετο κατὰ νοῦν. Ἐπὶ τοιαῖσδε τοῖνον τοῦ βασιλείου ὕψους καταστροφῆς τὴν εἰς τὴν πόλιν πριάμενος εἰσοδόν, συνεδρίας ἤξιωτο πατρικῆς καὶ βασιλείας προσελέγεται κοινωνός. "Ἄπας τοῖνον φυλέτης τῆς πόλεως εἰς τὰ ἀρχεῖα συνέτρεχε σὺν τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ὀψόμενος καὶ ἀμφοῖν ἀποδώσων προσκύνησιν. Μετ' οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας καὶ οἱ τῶν Λατίνων ἡγεμόνες εἰς τὰ βασιλεία παραβήλουσιν, οὐχ οὔτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ γένος παρ' ἐκεῖνοις ἐπίσημοι· καὶ παρενηνεγμένων σκιμπόδων τοῖς βασιλεῦσι συνῆριζον ἅπαντες, εὐεργέται καὶ σωτῆρες ἀκούοντες καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀγαθὴν προσηγορίαν δεχόμενοι, ὡς τὸν φίλαρχον 'Αλιξίον εἰς αὐτὰ τισόμενοι τὰ παιδικὰ καὶ δυσ-

Hier. Wolfi notæ.

(51) Οἱ δὲ οὔτε τι τῶν προσδοκωμένων. Non satis assequor, utrum ea fecerint quæ exspectaban-

tur, an non fecerint. Hoc loco vetus codex mutilus est, duobus foliis exsectis.

πραγοῦσιν αὐτοῖ, ἐπαμύναντες. Οὐ [P. 355] ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης μετεῖχον φιλοφροσύνης καὶ δεξιώσεως, θεραπευτήρια τε καὶ τρυφητήρια τοῦτοις ἐπινενόγηται. Ἰσαάκιος γὰρ εἴ τί που ἔσται γεν ἔνδον τὸ βασιλείας γαζοφυλάκιον, καὶ αὐτὸς δὲ συμπορισάμενος ἦν συνειληφῶς Εὐφροσύνην τὴν βασιλίδα καὶ τοὺς τὸ γένος εἰς αὐτὴν ἀναφέροντας, ἐξεφόρει τε ἀμφοτέραις καὶ μετήγγιζεν ἀδεέστερον. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ὡσεὶ καὶ ῥανίς ἐκρίνετο τοῖς λαμβάνουσιν (οὐδὲν γὰρ ἔθνος ἐρασιχρηματώτερον τοῦδε ἕτερον) καὶ διψῶντες ἦσαν ἀεὶ προχοῶν πελάγους, ὁπόθεν, οἶμαι, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἀνατέτραπται τέλειον καὶ ἠφάντωται. ὡς γὰρ χρημάτων ἐπένιζε, καὶ τοῖς θεοῖς ἐπεφύη, διὰ τοῦτο τεμένεσιν. Ἦν γὰρ ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς ἱερὰς εἰκόνας Χριστοῦ ἀξίνας ἐκκοπτομένας καὶ χαμαὶ ῥιπτομένας, καὶ τοὺς αὐτῶν κόσμους μὴ σὺν φειδοῖ, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἐκσπωμένους καὶ πυρὶ παραπεμπομένους, ἀλλὰ καὶ σκευὴ τὰ σεπτὰ τε καὶ παναγῇ ἀπεριθαμβήτως ἐκ τῶν ναῶν ἀρπαζόμενα καὶ πυρούμενα καὶ ὡς κοινὸν ἀργύριον καὶ χρυσίον τοῖς πολεμίοις στρατεύμασιν παρεχόμενα. Καὶ τῆς κατὰ τῶν ἁγίων τῆσδε λύττης οὐτ' αὐτὸν τὸν κρατοῦντα εἰσῆει τις ἀσθησις ὄπωσθαι, τῶν τε ἄλλων οὐδεὶς παρῶνθιαζόμενος ἦν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ τῆς ἐχεμυθία, ἔνεκεν, εἴτ' οὐκ ἀναλησίας εἰπεῖν οἰκεότερον, οὐδὲν τῶν παρὰφόρων διενηνόχασιν ἅπαντες, ὅθεν ὡς ὑπεύθυνοι πεπόνθαμέν τε καὶ

β'. Ὅποιον γὰρ τὸ χυδαῖζον στίφος τῆς πόλεως, μῆτ' αὐτόθεν τοῖς ἐπαινετοῖς προσχωροῦν μῆθ' ἐτέρῳ πειθόμενον εἰσιγούμενον τὰ λήφονα, ἤδη ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις εἰσχευόμενων τῶν πολεμίων εἰς ἔδαφος καθαιρεῖ καὶ διαλύει παραλόγως εἰς χοῦν τὰς πρὸς θάλασσαν οἰκίας τῶν ἐξ ἐσπέρας ἔθνων, μὴ διαστεῖλαν τοῦ πολεμίου τὰ φίλιον. Ἐδυσχέραινον οὐκ πρὸς τὴν ἀβουλίαν ταύτην καὶ ἀτοπίαν οὐ μόνον ὅσοι ἐκ τῆς Ἀμόλφης ἤθεσιν ἐνθετραμμένοι Ῥωμαϊκοῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν ἐκ τῆς Πίσσης τὴν Κωνσταντινου ἀνθελοντο. Μήπω τοίνυν φυγὰς ὀφθεις ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος χρησταῖς ἐλπίζει τοὺς ἐκ τῶνδε τῶν γενῶν ἐβουκόλει καὶ τὸ τῆς λύπης ἀθήρει πολὺ. Ὡς δ' ἡ μὲν δραστηρῶς ἐγρήσατο, βασιλεύσας δ' ἦν Ἰσαάκιος, καταλλάσσει τοὺς ἐκ τῆς Πίσσης τοῖς Βενετίκοις, καθ' ἡμῶν καὶ τοῦτο ἀσυντηρήτως ἐπιτεχνώμενος· οἱ δὲ πρὸς τὴν Ἡεραίων ἀπάραντες, ἐν ἧ κατέλυον οἱ διάφοροι, γίνονται τοῖς πρώτων ἀντίφροσι σύσκηνοι καὶ ὁμόδειπνοι καὶ τὰ πάντα συμφρεῖς καὶ ὁμόφρονες. Ἐνενακτιδεκάτην διάγοντος τοῦ Αὐγουστοῦ μηνός, τῆς ἕκτης ἰνδικτιώνος, τοῦ ἑξακισχιλίουστοῦ ἑπτακισιοστοῦ καὶ ἑνδεκάτου ἔτους, τινὲς τῶν Φραγγίσκων (οἱτοὶ δὲ εἰσιν οἱ πάλαι Φλαμίονες κικλησκόμενοι) Πισσαίων καὶ Βενετίκων μοῖραν προσειληφότες, ὡς εἰς ὄψον ἑτοιμον καὶ προχειρότατον ἔρμισιον τὰ τῶν Σαρακηνῶν διαπλωίζονται χρήματα. Καὶ δὴ τὸ σύνταγμα ἐκείνο τὸ πονηρὸν τῆ πόλει προσσχὸν δι' ἀλιείδων (οὐδὲ γὰρ ἦν τις ὁ προσιστάμενος ὅπως ἐπιπλέσιν σφᾶς τῆ πόλει καὶ αὐθις ἀνάγεσθαι) τῷ τῶν ἐξ Ἄγαρ συναγωγίῳ λάθρα ἐπεισπίπτουσιν, ὁ φησι Μιτάτον ἡ δημῶδης διάλεκτος, καὶ τὰ ἐνόητα μετὰ ξίφους ληστεύουσιν. Ὡς δ' οὕτω ταῦτα παραλόγως καὶ ὑπὲρ δόκησιν πᾶσαν παρηνομεῖτο, ἡμύνοντο μὲν αὐτοὺς οἱ Σαρακηνοὶ τὰς χεῖρας τοῖς πάρατυχοῦσιν ὄπλασαντες, ἐπιβοηθοῦσι δὲ καὶ Ῥωμαῖοι, παρὰ τῆς τοῦ κακοῦ φήμης ἐκεῖσε συνηλισμένοι. [356] Καὶ οὐκ οὐκ μὲν ἅπαν ὁπόσον καὶ ἔδει κατήνυσαν, ἐπὶ δὲ βραχὺ τῆς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὁμιχμίας ἀναχώρησις γίνεσθαι. Οἱ

A templis rapta et confata, ut vulgare aurum et argentum hostibus dabantur. Hujus impietatis furor neque imperatori in mentem venit unquam, neque quisquam fuit qui pietatis causas libere agere auderet, sed quod quidem ad silentium, ne stuporem dicam, attinet, plane attoniti fuimus omnes. Unde violatae religionis rei ea mala toleravimus et vidimus, quibus graviora vix inveniuntur.

τοῦ γένους τρεχέδειπνότερόν τε καὶ δαπανηρότερον Τυρσηνικοῦ, ἤπτεται καὶ τῶν ἀψύστων παναθεμίτως, ὁπόθεν, οἶμαι, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἀνατέτραπται τέλειον καὶ ἠφάντωται. ὡς γὰρ χρημάτων ἐπένιζε, καὶ τοῖς θεοῖς ἐπεφύη, διὰ τοῦτο τεμένεσιν. Ἦν γὰρ ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς ἱερὰς εἰκόνας Χριστοῦ ἀξίνας ἐκκοπτομένας καὶ χαμαὶ ῥιπτομένας, καὶ τοὺς αὐτῶν κόσμους μὴ σὺν φειδοῖ, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἐκσπωμένους καὶ πυρὶ παραπεμπομένους, ἀλλὰ καὶ σκευὴ τὰ σεπτὰ τε καὶ παναγῇ ἀπεριθαμβήτως ἐκ τῶν ναῶν ἀρπαζόμενα καὶ πυρούμενα καὶ ὡς κοινὸν ἀργύριον καὶ χρυσίον τοῖς πολεμίοις στρατεύμασιν παρεχόμενα. Καὶ τῆς κατὰ τῶν ἁγίων τῆσδε λύττης οὐτ' αὐτὸν τὸν κρατοῦντα εἰσῆει τις ἀσθησις ὄπωσθαι, τῶν τε ἄλλων οὐδεὶς παρῶνθιαζόμενος ἦν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ τῆς ἐχεμυθία, ἔνεκεν, εἴτ' οὐκ ἀναλησίας εἰπεῖν οἰκεότερον, οὐδὲν τῶν παρὰφόρων διενηνόχασιν ἅπαντες, ὅθεν ὡς ὑπεύθυνοι πεπόνθαμέν τε καὶ

B 2. Nam populi turba, ut solet, nec sua sponte sana consilia amplectens nec meliora suadentibus obtemperans, cum jam hostes in Romanas provincias irrupissent, praeter omnem expectationem solo aequal et in pulverem redigit maritimas occidentaliū gentium aedes, amicis ab hostibus non distinctis. Eam temeritatem et absurditatem non tantum cives Romani, sed et Pisani inquilini aegerime tulerunt. Alexius autem antequam fugeret, earum gentium homines bona spe lactabat doloremque mitigabat. Ut vero is in pedes se conjecit, Isaacius imperio recuperato Pisanos cum Venetis in nostram fraudem magna cum temeritate reconciliat. II vero Peræam profecti, ubi adversarii diversabantur, veterum inimicorum hospitibus et convictu utuntur, summa cum eis familiaritate inita, mensis Augusti die decima nona, sexta indictione, anni 6711. Quidam vero ex Francis, qui olim Flaminiū vocabantur, Pisanorum et Venetorum cohorte assumpta, ad diripiendas Sarracenorum facultates tanquam ad paratani praedam trajiciunt. Ea scelerata factio cum ad urbem appulisset (neque enim quisquam erat qui eorum vel accessum vel recessum impediret), in Sarracenorum synagogam, quam vulgo Mitatum dicunt, irrumpunt et per vim omnia diripiunt. Eam inexpectatam injuriam Sarraceni armis obiter arreptis ulciscuntur, Romanis etiam ejus mali fama excitatis adjutantibus: neque tamen proficiunt quantum oportebat, cætu illo militum paulisper duntaxat regresso, et omnia defensione ad alterum incendium priore vixdum restincto properante, cum experientia didicissent nihil esse efficacius ad urbem ulciscendam et evertendam quam ignem. Proinde variis in locis dispersi aedes incendunt. Flamma vero supra cogitationem in altum elata totam illam noctem et postridie, eo item die qui sequebatur ad vesperam usque, omnia pervagata est. Inusitatum id spectaculum fuit, et tale

quod nulla oratio possit consequi. Nam cum prius maximis et innumeris fere incendiis urbs afflicta fuerit, illud ejusmodi fuit ut cætera præ eo pro nihilo putarentur. Cum varie interrupta serie spargeretur, rursus coibat, ut igniti fluminis alveum representaret. Porticus corruerant, elegantissima fora evertentur, maximæ columnæ veluti sarmenta absumebantur; neque quidquam erat quod illius ignis vehementiæ resisteret. Globi flammarum ab immani illo incendio avulsi mirabiliter remotas ædes per certa intervalla consumebant, iis qui interjectæ erant intactis: sed paulo post eas quoque reversi cremabant. In multis locis recta progressus ignis ab Aquilone impulsus, paulo post quasi ab Austro exagitatus, obliquus cernebatur; et ea quoque consumebat quæ omnis periculi expertia putabantur. Id malum etiam templum maximum comprehendit; et quæcunque ad Mithi fornicem vergunt et cum Macrone et Synodis coherent, **733** corruerunt, nihil opere latericio, nihil altissimis fundamentis adjuvantibus, sed omnibus cedentibus et instar lychnorum absumptis. Cæpit incendium a synagogy Sarracenorum, quod ad septentrionalem urbis partem ad mare et ædem divæ Irenes vergit; versus orientem in latitudine in templo maximo desiit: ad occasum usque ad Perama se extendit, atque inde in latitudinem urbis se diffudit; aut potius inusitato modo eam veluti transiens domos suburbanas absumpsit, et navis in medio cursu carbonibus in eam excussis conflagravit. In cineres redacta sunt et Domini rostra, et duplices tecti ambitus a Milio incipientes, quorum alter ad ipsum Philadelphium pertinet; unaque Constantini forum, et quæ interjecta sunt omnia versus Septentrionem et Austrum. Nec ipsum Hippicum inviolatum permansit: sed ejus quoque pars occidenti obversa penitus conflagravit, ei quæ ad Sophias et Baccanum porrigitur, et deinceps Eleutherii partibus contermina. Cum autem incendium urbem a mari usque ad mare hoc modo vastaret et in hiatus vastissimum **735** discessisset, ignito flumini simile, amici non citra periculum nisi navigio adiri poterant. Tunc major pars habitatorum urbis rei familiaris jacturam fecit, quippe cum ignis alios nec opinantes oppressisset, alii bona sua alio translata multis anfractibus et regressibus ignis æque amisissent. Heu splendidissimas et elegantissimas ædes et omni venustate et summis opibus plenas, quæ apud omnes celebrantur!

ἄτερα εἰς αὐτὸ παρατείνει τὸ Φιλαδέλφειον, σὺν αὐτοῖς δὲ ἡ Κωνσταντινεία ἀγορὰ καὶ τὰ μεταξὺ πάντα, ὅσα πρὸς βορρᾶν καὶ νότον πρόεισιν ἄνεμον. Οὐδ' αὐτὸ τὸ ἱππικὸν ἀδιαλώθητον ὑπολείπειτο, ἀλλὰ καὶ τούτου τὸ πρὸς δυσμὰς ἅπαν μέρος ἐξεπυρῶθη, καὶ ὅσα κάτεισιν ἐς Σοφίας καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Βύκτανον παρεκτείνεται, καὶ καθεξῆς ὀπόσα τοῖς τοῦ Ἐλευθερίου ἀγγιζόμενα μέρησι. Τοῦ δὲ πυρὸς ἀπο θαλάσσης ἕως θαλάσσης τὴν πόλιν οὕτως διαζώσαντος καὶ διελθόντος ὡς εἰς χάσμα μέγιστον, ἦ ποταμοῦ πυρὸς μέσον ἔλκοντος, οὐκ ἦν ἀκίνδυνον συμμίζει τοῖς φιλομένοις, εἰ μὴ τις ἀκατίῃ θιεπορθμεύετο. Τότε καὶ οἱ πλείους τῶν οἰκητῶν τῆς πόλεως τῶν οὐσιῶν ἀπεψίλωντο, οἷα τοῦ πυρὸς τοῖς μὲν ἀπαρσκαείοις ἐπιφθάνοντος, τῶν δὲ τὰ ὄντα μεταθεμένων πρὸς ἑτέρας καναγωγὰς καὶ μηδ' οὕτω

δὲ τὸ δι' ὀπλων ἀντέχειν μεθέντες ἐπὶ τῷ μὴ πᾶν πρότερον ἐμπρησμῶ διανοοῦνται καὶ δεύτερον, ἀνσιμώτατον ἀμυντήριον καὶ ὑπὲρ ἅπαν ἕτερον τὴν πόλιν ἔχον ταχὺ κατεργάσασθαι πείρα μεμαθηκότας τὸ πῦρ. Καὶ δὴ κατὰ πλείστους διαστάντες τόπους πῦρ ταῖς οἰκίαις ὑφάπτουσι. Τὸ δὲ μεταρσιωθὲν ὑπὲρ ἔννοιαν τὴν νύκτα ὄλην ἐκείνην καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν καὶ τὴν ταύτης διάδοχον ἑσπέραν τὸ πᾶν ἐπενέμετο. Καὶ ἦν καινὸν τὸ ὀρώμενον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον λόγου δύναμιν· πολλῶν γὰρ καὶ ἄλλων τῇ πόλει· πρότερον ἐμπρησμῶν, οὐ μνηστῶν εἴπη τις ὀπόσων καὶ οἶων γεγεννημένων, ὁ τότε συμβὰς ἐνδύσματα βραχέα τοὺς πάντας ἀπέδειξε. Πολλαχοῦ γὰρ διαιρούμενος καὶ διασπώμενος τῆς συνεχέας αὐθις συνήρχετο, καὶ ὡς εἰς ὄλεον ἕνα πυρόντος συνήπτετο ποταμοῦ. Ἀνετρέποντο στοαὶ, ἀγορῶν κάλλη κατερῶνιπτεῖτο, κίωνων μέγεθος διεφορεῖτο καθ' ὕλην εὐπρηστον. Οὐκ ἦν τῶν ὄντων οὐδὲν δ' ἦν ἐκείνου τοῦ πυρὸς σθεναρώτερον. Τὸ δὲ δὴ παράδοξον, ὡσεὶ ψωμοὶ πυρὸς ἐξ ἐκείνης τῆς βαρυθρόμου καὶ σιδηρᾶς ἐμπρήσεως ἀποσπώμενοι καὶ φερόμενοι διαέριον τὰς πόρρωθεν οἰκοδομίας κατέφλεγον, καὶ διαστήματά πως ἀκοντιζόμενοι καὶ ὡς οἱ ἐν αἰθέρι διψττοντες ἐκτεινόμενοι· καὶ τὸν ἐν μέσῳ χῶρον ἀβιγῆ τῷ τέως ἐώντες καὶ ἀκατάπρηστον, μετὰ βραχὺ κάκεινον ἐπανιόντες συνέμαρπτον καὶ ἠφάνιζον. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ κατ' εὐθυσίαν τὸ πῦρ προϊόν, ὑπ' ἀνέμου βορρᾶ ἐλκυσόμενον, μετὰ βραχὺ παρεκκλίταν, ὡς εἰ νότος αὐτὸ διεβρίπιζεν, ὡρτο δόχημιον, ἀμαυροῦν ἐπιστροφάδην καὶ τὰ ὄλας ἐμπρησθῆναι ἀνυπονόητα. Συνεπελάθετο δὲ καὶ τοῦ μεγίστου νεῶ τὸ δεινόν. Καὶ δὴ ὅσα πρὸς ἀψίδα νέευκε τοῦ Μιλίου καὶ τῷ ἀνδρῶνι συνήπται τῷ Μάκρωνι καὶ τῷ λεγομένῳ αἱ Σύνοδοι, εἰς ἑδρας κατεβράχησαν, μὴ τῆς ὀπτῆς ἐπαρκείσεως πλίνθου, μὴ τῶν βαθέων ἀντισχόντων θεμέθλων, ἀλλ' ἐνδόντων πάντων καὶ δίκην θρουαλλίδων κατεργασθέντων. Ἐρῆατο μὲν οὖν ἡ πρώτη τοῦ πυρὸς ἀφ' ἀπὸ τοῦ συναγωγίου τῶν Σαρακενῶν (τὸ δὲ ἐστὶ κατὰ τὸ πρὸς θάλασσαν ἐπικλινὲς βόρειον μέρος τῆς πόλεως καὶ τῷ τεμένει ἐγγίζον δ' ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἱδρυται), καὶ πρὸς ἑὼ κατ' εὐρος λωφῆσαν ἐς τὸν νεῶν τὸν παμμέγιστον, κατὰ δ' ἐσπέραν ἐς τὸ λεγόμενον Πέραμα ἐξεμηκίσθη, καὶ διεβρύθη ἕκτοτε τοῦ πλάτους λαθόμενον τῆς πόλεως, ἡ μάλλον τὸ καινότερον, καὶ ταῦτα κατ' ἐπίθεσιν ὡσπερ ὑπεραλάμενον τὰς ἐξωθεν τῆς πόλεως οἰκίσεις κατενεμήσατο, [P. 357] καὶ νῆα περιπέλουσαν ἀνορρακας ἐκτιναχθέντες κατέφλεξαν. Ἡθάλωντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Δομνίνου λεγόμενοι ἔμβολοι, αἱ τε ὑπόστεγοι ἀμφίδυμοι αἱ ἀπὸ τοῦ Μιλίου ἀρχόμεναι, ἐν

διασωσαμένων αὐτά· ἔλιξι γὰρ καὶ περικαμπᾶς ἑκτροπαῖς τε πλείσταις καὶ ἐπανόδοις τὸ πῦρ χρησάμενον ἠφάντου τὰ μεταγόμενα· Ὡ μοι τῶν λαμπροτάτων καὶ περικαλλῶν δόμων καὶ παντοίας γεμόντων χάριτος, καὶ τοῦ ῥηφρευοῦς πλοῦτου καὶ ζηλωτέον παρ' ἅπασιν.

Πρὸς δὲ τὰ δεινότερα ταῦτα συναντήματα ὁ μὲν **A** βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἤχθετο, εἰ καὶ μὴ ἐς θάνατον εἰκόσ, ὁ δὲ τοῦτου υἱὸς Ἀλέξιος οὐχ ὅπως οὐχ ἐδυσχέρανεν, ἀλλὰ καὶ συντελεσμὸν ἐπηύχετο τοῦ παντός, ὁ τῆς πατρῴδος δαλὸς καὶ τῆν ὄψιν φλογερὸς κάντεῦθεν διαχαράττων τὸν γραφικὸν ἐμπρηστὴν πονηρὸν ἄγγελου. Μήπω δὲ καθαρῶς λωφίσαντος τοῦ πυρὸς ἡ τῶν θείων αὐθις κειμηλίων συλλογῆ τε καὶ καταχώνευσις ὑπὲρ τὸ πρὶν ἐπετείνετο. Ὁ δὲ γε τῶν Λατίνων στρατὸς τὸν χορηγούμενον αὐτοῖς οὕτως χρυσόν τε καὶ ἄργυρον εἰς τε τὰς σωματικὰς χρεῖας ὡς ὕλην βέβηλον μετεσκευάζον καὶ τοῖς βουλομένοις προὔβαλλον εἰς πρατήριον, ἑαυτοῖς μὲν τὸ ἀνεπέγκλητον ἐπιμαρτυρόμενοι (οὐ γὰρ ἠγνόουν ὁπόθεν συνείλεκτο τὰ σφισί βραβεύοντα χρήματα) ὡς τὰ ὠφελιμῆνα λαμβάνουσι, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τὴν **B** ὑπόθεσιν ἐπιχαλῶντες ὀργὴν ὡς περιέπουσι μὲν τὰ οἰκεία. κοινούσι δὲ τὰ Θεοῦ.

γ. Δεῖσαν δὲ καὶ τῶν Λατινικῶν δυνάμεων σύν-
 αρσιν εὐρασθαι τὸν Ἀλέξιον (ὁ γὰρ θεῖος αὐτῶν καὶ
 πρώην βασιλείων Ἀλέξιος ἀπαναστὰς τοῦ Δεβελτοῦ
 τὴν Ἀδριανοῦ κατέλαθε, καὶ ἦν ἀπέλεπτο βασιλείαν,
 ἔρασταίς καταπροδοῦς ἐκμανέσιν ἐρῶν τε πάλιν καὶ
 περισφῶ οὐκ ἤσχύνετο), οὐκ ἄλλως συνέκδημον αὐτῶν
 καὶ συστράτηγον τὸν μαρκέσιον ἐπεσπίασατο Βονι-
 φάτιον, εἰ μὴ χρυσίου δέκα πρὸς τοῖς ἑξ καταθέσθαι
 οἱ συνέθεντὶ κεντηνάρια. Ἐξίῳν τοίνυν φυγάδα δει-
 κνῶσι τὸν Ἀλέξιον συντονωτέρῳ τοῦ προτέρου καὶ
 πολλῶν μακροτέρῳ χρησάμενον δραπετεύματι. Ἀμέ-
 λει καὶ τὰς Θρακίας πόλεις περιελθὼν, καὶ ταύτας
 καταστησάμενος, εἶπεῖν δὲ καὶ καταμαρτυρούμενος (ὁ
 γὰρ συνέκδημο, ἐκείνῳ στρατὸς συγχάκις [P. 358]
 ὠρετικὰ τῶν χρυσοβέβηρων ἀρύεσθαι, καὶ κατὰ
 τοὺς διψᾶσι δηχθέντας πίνων οὐκ ἐκορέννυτο) καὶ
 μέχρι Κυψέλλων κατιῶν, ἐπάνεισι πάλιν εἰς τὰ
 βασίλεια, ἅπας τῆς φαρίας ἐξήρητημένος οἱ τὴν
 τοῦ πατρὸς πῆρωσιν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς καθ-
 αίρεσιν Ἀλέξιν τῶν θεῶν συνδιεπράξαντο. Ὁ καὶ
 μὴ φέρειν Ἰσαάκιος ἔχων, ὅτι καὶ ἦν καιροφυλακῶν
 εἰς φῶς ἐκρήξει τὸν κότον ὃν ὑπέτευφεν ἐκ μακροῦ
 τῆ ψυχῆ κατὰ τῶν σχέτλια ἐκείνων ἐργασαμένων
 δεινῶν, κακλήγορων οὐκ ἐνέλιπε τὸν υἱὸν, καὶ μάλιστα
 ὅτι τὴν οἰκείαν ἐώρα ἰσχυρὸν ὑποβαίνουσαν καὶ κατὰ
 βραχὺ πως ἀφιπταμένην καὶ πρὸς τὸν υἱὸν μεταβ-
 ρέουσαν. Ἀπεπνίγετο δὲ καὶ πρὸς τὴν μετᾶθεσιν
 τῆς ἀναγορεύσεως· ὁ μὲν γὰρ υἱὸς προταττόμενος
 κατατεινομέναις ἀνευφημεῖτο φωναῖς, ὡς τῶν πατᾶ-
 γῳ κόπτεσθαι τὰ ἀνάκτορα, ὁ δὲ κατὰ τὸ τῆς ἡχοῦς
 ὑστερόφωνον παρηκολούθει ταῖς οἰκείαις καὶ στερ-
 ρότεραις ἀνακηρύξεσιν. Οὐδὲν δὲ τι δρᾶσαι πρὸς τὰ
 γινόμενα οὕτω δυνάμενος ὑπ' ὀδόντα ἐτονθόρυζε,
 καὶ οἷς ὡς ἐξ ἀδύτων τῆς καρδίας ἀνεμήρυε τὰ
 ἀπόρρητα, κατὰ τοῦ υἱοῦ ἀπόφημα διελέγετο, ἔωλα
 μὲν αὐτῶν τὰ χρηστὰ λέγων εἶναι, καὶ ὡς οὐδ' ὄλως
 σωφροσύνη ἐββύθημισται, ἐν τοῖς χειρίστοις τὸ ἔθος

tractum suis capitibus. Illi vero lancem hirsutum pileum imponebant. Neque vero Alexius duntaxat ob hujusmodi res apud honestiores Latinos et molestiores Romanos execrabilis habebatur: sed et pater ejus Isaacius nihilo minus invisus erat, cum rursus absurdarum opinionum intemperis agitaretur, et divinationibus atque oraculis foedioribus quam prius incumberet. Nam ante monarchiam sibi imaginabatur, seque impudenter eum esse jactabat qui Occidentem cum Oriente conjuncturus et totius mundi imperio potiturus esset. Tum vero visum so recepturum, et articulum morbum ut serpentem exuvias positurum, et in virum Deo similem se transformatum iri somniabat. Proinde monachi quidam summe execrabilis, promissis barbibus, homines invisus Deo, religioso habitu cum sua ignominia conspicui, qui mensam principalem persequerentur, qui recentibus et pinguibus piscibus inhiantes cum Isaacio **738** cœnitabant, mero largius hausto monarchiam illi verbis confirmabant. Aliquando etiam nodosam manus ejus oculis admotas e vestigio renovatum et confirmatum iri prædicebant. Ille vero mirum quam blanditiis istis exhilarabatur, et scurrilibus jociis æque ac certissimis oraculis fidem adhibebat. De astrologorum quoque sententia cum alia fecit, tum aprum Calydonium, qui horrentibus in tergo setis in Hippico impetu fertur, in magnum palatium transtulit, ea se ratione temerarii et apro non dissimilis populi rabiem exhibiturum existimans. Sed et ebriosi quidam ex circumforaneis Minervæ simulacrum in foro Constantini columnæ insistentem in multas partes comminuerunt, quod demens turba id pro exercitiis occidentalibus **739** formatum esse credebat. Id in triginta pedum altitudinem assurgebat, indutum ærea veste, qua materia totum constabat, demissa ad pedes et multis in partibus complicata, ne quid appareret quod natura tectum esse voluit. Balteus lumbos arcte constringebat. In pectore rectis mammis insigni Ægidem cum Gorgoneo capite ab humeris dependentem gerebat. Collum nudum et longum erat jucundissimum spectaculum. Æs enim deum ita repræsentabat, ut labia suavem editura vocem, si quis expectaret, viderentur. Apparabant et venæ, et totum corpus, qua decebat, mollius inflectebatur; et quamvis exanime animati corporis vigorem referebat. Cauda equina capiti imposita terrorem quoddam præ se ferebat. Coma a fronte dependens, in nodum contorta et a tergo constricta oculorum erat deliciæ. Galea non penitus contacta, sed ex parte prominens. Læva manus plicas vestis continebat, altera versus austrum caput paulum inclinatum **740** sustinebat. Oculorum acies eodem intendebatur, ut qui situm angulorum non satis norant, simulacrum occidentem spectare et veluti manu allicere Occidentales exercitus affirmarent, haud sano judicio oculorum decepti.

Α τυπούμενος, φθόροις τε ἀνδράσι συνδιατιώμενος καὶ τὰ ἕθη τούτων ἀναματτόμενος. Οὐ μάλιστα δὲ ταῦτα καὶ εἰκαίως κατὰ τοῦ υἱοῦ ἠγόρευεν Ἰσαάκιος, ἀλλὰ καὶ πλείω ἕτερα καὶ ἀσελγέστερα πολλῶν πλεγματῶν τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ παγκλείστον τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας καταβύβουπαιεν ὄνομα. Ἐῖς γὰρ τὰς τῶν Βαρβάρων σκηνὰς μετὰ μετρίων ἀπαδῶν περιούμιμος συνεκραίπαλα τοῖς ἐν αὐταῖς καὶ συνδιμερευῶν ἐκύβευεν. Οἱ δὲ συμπαίγμονες ἐκείνῳ τὸ τῆς κεφαλῆς ἀφαιρουντες διάδημα, χρυσόκολλον ὄν καὶ λιθόστρωτον, αὐτοὶ μὲν ἐκείνο περιετίθεντο, τὸν δ' Ἀλέξιον περιέβαλλον τὸ λαχνῶν καὶ ἐρεῶν καὶ τῆς Λατινικῆς τλαστίας περιέβαλλον. Οὐ μόνον δὲ ὁ Ἀλέξιος ἐνευκαίρων ταῖς πράξεισι ταῦταις παρὰ τοῖς τῶν Κατινῶν εὐσχήμεσι καὶ τοῖς τῶν Ῥωμαίων σώφροσι βδελυγμίας ἐκρίνετο, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου πατήρ Ἰσαάκιος οὐκ ἐπ' ἔλαττον τὴν συγγητὸς, ἐπειδὴ περὶ καὶ πάλιν ἀλλοκότοις δόξαις περιεφέρετο, λόγιά τε καὶ ὀμφὰς συντιθεῖς οὐκ ἔλαττε τῶν ἐπὶ τῆς προτέρας ἀρχῆς ἀββήτοτετα, εἴγε πάλαι μὲν τὸ μόναρχον ἐφαντάζετο, καὶ αὐτὸς εἶναι ἀναιδῶς διετεινετο ὁ τῆ Δυσμῆ συνάψων τὴν Ἔω καὶ κρέτος περιζωσόμενος τὸ παγκόσμιον, τότε δὲ καὶ τὴν πῆρσιον ἀποτριψασθαι προσεδόξα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὡς λεβηρίδα τὴν νότον ἀποξέστασθαι τὴν ἀρηρίτιδα καὶ τὸ ὄλον εἰς ἄνδρα Θεοσεκελον ἀμειψθήσεσθαι, ὅστε καὶ τῶν μοναστῶν οἱ καταρτότατοι καὶ βαθεῖ λίψ κομῶντες τὴν τοῦ πῶνιως ἀρουσαν, εἰς αἰσχύνην τε οἰκίαν τὸ θεοφύλαξ οἱ θεομισεῖς περικείμενοι σχῆμα, τὰς ἀρχικὰς τραπέζας μεταδιώκοντες καὶ τῶν ἰχθύων τοὺς νεαλῆς καὶ πῶνας περιχαίροντες, συνδειπνοῦντες Ἰσαάκιον σγκαθίστων ἐκείνῳ τὴν μοναρχίαν ἐν λόγους, τὸν ἀνοσημίαν ζωρότερον προσφερόμενοι, ἐνίοτε δὲ καὶ [P. 350] τὰς ἐξηθρομένους χεῖρας περιπτυσσόμενοι καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτὰς προσάπτοντες τὴν ὄσον οὐδέπω τούτων προηγόρευον ἀνακαίνισιν καὶ κραταίωσιν. Ὁ δὲ διεχεῖτο πῶς ἂν εἴποι τις τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐπεσκήρτα τοῖς βωμολογεύμασι τούτοις ὡς ἀψευδέσι θεοπιπδήμασιν. Ἦν πολλοῖς δὲ καὶ τοὺς τῆ ἀστρικῆ προσκεμένους προσείμενος ἄλλα τε ταῖς αὐτῶν ὑποθήκαις ὑπέκων εἰργάζετο, καὶ δὴ καὶ τὸν Καλυδώνιον σὺν, ὃς ἐν τῶ Ἰππικῶ φρίστων τὴν ἐπινώτιον τρίχα ῥύδην φέρεται, τῆς βίαςως καθελὼν μετήνεγκεν εἰς τὸ μέγα παλάτιον, τὸν τὴν ὄρμην σωδῆ καὶ ἀτάσθαλον δῆμον τῆς πόλεως καταστελεῖν ἐντεῦθεν οἰόμενος. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγοραίων οἱ φιλοινότεροι τὸ ἐσὼς ἐπὶ στήλης ἐν τῶ Κωνσταντινείῳ φόρῳ τῆς Ἀθηνῶς ἀγαλμα εἰς πλείστα διεῖλον τμήματα. ἰδόκει γὰρ τοῖς ἄφροσι σύρφαξιν ὑπὲρ τῶν ἐξ ἰσπέρας ἰστοιχειώσθαι τοῦτο στρατῶν. Ἀνέβαινε μὲν τὴν ἡλικίαν ὄρθιον ὡς ἐς τριακάδα ποδῶν, ἡμφοῖστο δὲ στολῆν ἐξ ὀποιᾶς ὕλης ὄλον τὸ ἰνδαλλόμενον κεχαλκούργητο. Ποδῆρης δ' ἦν ἡ στολῆ καὶ συμπτυσσομένη πολλαχῆ τῶν μερῶν, ὡς μὴ τι τοῦ σώματος παραφαίνετο ὄπερ ἡ φύσις περιστελλεῖν ἐπέταξε. Μίτρα δ' Ἄρεος τὴν ἰξὺν διειλύφῃα ἰκανῶς αὐτὴν περιέσφιγγεν. Εἴχε δὲ καὶ τοῖς στέρνοις ὀρθότιθον ὄν ποιτῆλον αἰγιδῶδες ἐπένομα, τῶν ὤμων διεξινούμ-

νον, τὴν τῆς Γοργόνης τυποῦν κεφαλῆν. Ὁ δὲ γε αὐχὴν ἀγίτων ὦν καὶ πρὸς τὸ δολιχόχειρον ἀνατεινόμενος ἄμαχον εἰς ἡδονὴν θέαμα ἦν. Τοσοῦτον δ' ὁ χαλκὸς πρὸς τὴν ἐκείνου μίμησιν πειθίγιος ὑπελάττετο, ὥστε καὶ τὰ χεῖρα δόξαν παρεῖχον ὡς εἰ προσμενεῖ τις μελίχρον φωνὴν ἐνωτίσεται. Καὶ φλεβῶν δὲ διεκτάσεις ὑπεκρίνοντο, καὶ ὡς ὑγρὸν ὄλον τὸ σῶμα ἐν οἷς ἔδει περιεκλᾶτο, καὶ ζωῆς ἀπέχον μετεῖχεν ὡς ζῶν ἀνθρώπιτος, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰμέρω παντὶ βέβυενον. Ἴππουρις δ' ἐπικειμένη τῇ κεφαλῇ δεινὸν καθύπερθεν ἔνευεν. Ἢ δὲ κόμη ἐς πλέγμω διεστραμμένη καὶ δεσμούμενη ὄπισθεν, ὅση κέχυτο ἐκ μετώπων, τροφή τις ἦν ὀφθαλμῶν, μὴ ἐπίπαν τῷ κρᾶνει συνεχομένη, ἀλλὰ τι καὶ παρεμφανίοντα τοῦ πλοχμοῦ. Τῶν δὲ χειρῶν ἡ μὲν λατὰ τὰ συνεπτυγμένα τῆς ἐσθῆτος ἀνέστελλεν, ἀτέρα δ' ἐκτεινομένη πρὸς κλίμα τὸ νότιον εἶχε τὴν κεφαλὴν ἠρέμα πως ἐγκλινομένην ἐκεῖ καὶ τὰς τῶν ὀφθαλμῶν ἐπ' ἴσης τεινομένης βολὰς, ὅθεν οἱ μὴδὲ τὰς θέσεις τῶν περὶ τῶν ὀπισθοῦν ἐπιστάμενοι ἐς ἐσπέραν ἀφορῆν τὸ ἄγαλμα διετείοντο καὶ οἷον ἐπισπᾶσθαι χειρὶ τὰ ἐκ δυσμῶθεν στρατεύματα, κανῶς κρίνοντες καὶ μὴ πρὸς ἐννοίαν ὁρτῆν τοῖς ἡρατοῖς ἐπιβαλλόντες.

Οἱ μὲν οὖν μετὰ τοιούτων κινήματων τῆς διανοίας ἄ τὸ τῆς Ἀθηναίων συνέτριψαν ἄγαλμα, ἢ μᾶλλον τοῖς χεῖροσιν ἀεὶ προβαίνοντες καὶ καθ' ἑκαστῶν ὀπλίται γινόμενοι τὴν ἀνδρίας καὶ φρονήσεως ἐπιστάτιν καὶ τοῖς τύποις αὐτοῖς ἀπεώσαντο. Οἱ δὲ βασιλεῖς οὐδὲν δεῖ μὴ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων ἔργον ἀσχολίας πίστεως εἶχον καὶ πάλιν ἀνώτερον, ἐπεὶ [P. 360] μὴδὲ κόρος ἦν παρὰ τοῖς λαμβάνουσι λήψεως, ἀλλ' ὅσον αἱ ὀδοὶς προὔθεινον, τοσοῦτον ἐνέχυμαζε τὸ φιλόχρυσον. Ἀμέλει· καὶ τῶν παλιῶν φόρων ὠδίνοντο συλλογαί. Τοῦτο δὲ μὴ ὀμαλῶς προχωροῦντος (ὁ γὰρ λέως, ὅσα καὶ πέλχρος ἀχάνες καὶ ἀόριστον ἀνέμω, τοῖς μὴ θυμῆρεσι διαβρίπιζόμενον ἐπέφρισσεν εἰς ἀπόστασιν) τῆς μὲν προθέσεως ταύτης ἀπέστησαν, τοὺς δὲ ζαπλοῦτους ἐπιλέγοντες ἐσύλξαν, ὅπως ἡ Λατινικὴ γαλιγιάσει βούπεινα. Καὶ τὰ χρύσεια δὲ τοῦ μεγίστου νεῶ ἔπιπλα βαρυτάλαντα ὄντα, καὶ αἱ λυχνίαι σὺν αὐτοῖς αἱ ἀργύρεαι ἀφαίρουμένοι καὶ παραδιδόμενοι πυρὶ, πρὸς βρώσιν ἀτεχνῶς προδέβλητο τοῖς κυσὶ, καὶ μίξις ἦν τῶν ἀμικτῶν ἀνόσιος.

Ἐ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτων οὕτω γινόμενων καὶ προδηλῶς ἀνομοιμένων οὐδὲν ἐπεραίνετο. Ἠθροῦλοντο γὰρ οἱ τῶν χρημάτων εἰσπράκτορες, τῆς τῶν Ῥωμαίων εὐθηλείας κατατρύφοντες καὶ τῆς τῶν κρατούντων ἡλιθιότητος καταπαίζοντες, τοὺς μὲν τὰς τιμίας ὕλας ἀποφορτίζονται παρ' αὐτοῖς τοὺς δὲ παρεστάναι ἀχθοφοροῦντας, ἄλλους προσίεναι χρυσαγωγοῦς, ἐνίοις δ' ἐνσκευάζεσθαι πρὸς τὴν ἀφίξιν, καὶ τοῦτο δρᾶσθαι διὰ παντός. Ὅθεν τοῖς περὶ τὴν μεγαλόπολιν τρυφηλοῖς χωρίοις καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐν Προποντίδι τεμένεσι τοῖς τε λαμπροτάτοις οἰκοπέδοις τῶν βασιλέων παράλλαξ οἱ στρατηγοὶ ἐφιστάμενοι, καὶ παρὰ θάτερον ἄτερος ὀπλιζόμενοι, ἐσκύλευόν τε τὰ ἐνόνητα καὶ αὐτὰ πυρὶ παραδίδουσαν, φειδόμενοι μηδενὸς παραλίῳ οἰκοδομήματος οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι, κηρσιφόρητοι Βάρβαροι. Πλείστα δὲ κὰν ταῖς ἡῶσι τῆς πόλεως ἐπιπλέοντες συνίστων πόλεμον. Καὶ ἦν ἡ νίκη ἀμοιβαδὸν ἐπιμειδιῶσά ποτε καὶ Ῥωμαίοις καὶ μὴ τιθεῖσα πάντη τὰ τῶν ἐναντίων ἀπρόσμαχα, ὅπότε καὶ τὸ δημῶδες τῆς πόλεως ἀνδριζόμενοι ἐνέκειντο τὸν βασιλέα αἰτούμενοι συνάρασθαι σφισι μετὰ στρατεύματος κατὰ τῆς τῶν πολεμίων ἀντιμαχίσεως, πιστοῖς οὔσι καὶ πατριώταις, εἴπερ μὴ χεῖλεσι μὲν Ῥωμαῖνοις προστίθεται, τῇ δὲ καρδίᾳ Λατίνους προσένευ-

Ac illi hac opinione impulsī Minervæ simulacrum contriverunt; ac potius subinde ruentes in deterius, et contra semet ipsos armati, fortitudinis et prudentiæ præsidem nec typis expressam apud se ferre potuerunt. Imperatorum vero summa et unica occupatio erat pecuniæ collectio, quod nulla erat accipiendi satietas: sed quantum donativa augebantur, tantum crescebat auri cupiditas. Cupiebant etiam a civibus exigere tributum. Sed cum ea res non expedite succederet (nam populus invisā postulatione irritatus, instar vasti maris vento conturbati, defectionem spectabat), omisso illo proposito eos qui ditissimi esse ferebantur spoliarent, ut Latinorum cupiditati immensæ fieret satis. Præterea maximi templi aurea suppellectilia 740 multorum talentum et argentei lychni una abrepti conflagabantur, et plane canibus objiciebantur rebus non miscendis nefarie commistis.

4. Neque tamen manifestis injuriis istis quidquam proficiebantur. Nam pecuniæ exactores Romanorum simplicitati insultantes et imperatorum recordiæ illudentes postulabant ut alii materiam pretiosam apud se deponerent, alii onera sustinentes astarent, alii auri bajuli accederent, alii se ad accessum pararent, idque continenter fieret. Unde hostium duces suburbana prædia amœnissima et sacras ædes Prepontidis et splendidissima imperatorum palatia, alii ab aliis instigati, direptis per vices his quæ inerant, cremabant, nulli maritimo ædificio parcentes, homines Barbari, ab omni elegantia alieni et in pernecem hominum nati. Multi etiam urbana littora legentes pugnam ciebant, victoria non ipsis perpetuo addicta, sed alternis etiam Romanis aliquando favente. Et urbanus populus, fiducia sumpta, ab imperatore postulavit ut sibi, qui fideles ipsi et populares ipsius essent, cum exercitu ad resistendum hostibus opem ferret, nisi forte labiis duntaxat Romanis faveret, animo vero ad Latinos propenderet. Verum illæ postulationes erant irritæ. Nam et Alexius ab armis contra Latinos sumendis abhorrebat, idque inutile esse putabat; et 742 pater ejus id consilium dabat, inanes promiscuæ turbæ clamores negli-

gendos, eos vero quorum ope in patriam restitutus esset, summis honoribus afficiendos esse. Huic sententiæ reliquiæ quoque imperatorii generis in Alexii æqualis sui gratiam assentiebantur. Quidam etiam Latinis familiares facti colloquia civium ut veteres nugas aspernabantur, Latium bellum magis reformidantes quam cervorum exercitus rugientem leonem. Solus omnium Ducas Alexius, cui ob conjuncta supercilia et velut oculis imminetia Murzufli cognomentum ab æqualibus erat inditum, regni cupiditate flagrans, ut civium gratiam colligeret, cum Latinis pugnare ausus ad Perforatum saxum et contiguum illi fornacem illustre virtutis specimen edidit. Sed popularium ducum nullo adjunctante (nam id imperator vetuerat) captus esset, 743 equo in genua prolapso et omnibus unum ducem petentibus, nisi manus sagittariorum eum defendisset. Proinde plebeia multitudo, cum neminem qui contra Latinos opem ferret inveniret, defectionis consilia agitare cœpit et conviciis imperatores insectari, cogitationibus quæ diu animis latuerant erumpentibus. Agebatur tum vicesima quinta dies mensis Januarii, septima indictione, anno 6712. Concursu autem maximo in magnum templum facto, etiam senatus et collegium pontificum et ecclesiasticorum primores eo convenere, et de imperatore deligendo una deliberare sunt coacti. Cum autem sententias rogaremur, nullo modo auctores esse poteramus ut imperatoribus statim ejectis alium crearent, haud ignari, quisquis designatus esset, eum cum ob alia, tum quod Latinorum duces rursus Alexium summis viribus defensuri essent, posteriores laturum. At plerique, ut simplex est et mutabilis et nihil nisi libidinem in consilio habet, se Angelorum imperium diutius toleraturam negabat, neque prius discessuram quam imperatorem ex sententia nacta esset. Igitur ipsa re contumaciam hominum experti, fortunas nostras miserantes et affatim 744 lacrymantes quiescimus, quid futurum esset, multo ante prospicientes. Dum autem illi diligenter imperatorem quærunt et alios atque alios ex nobilibus familiis designant, tandem iis omnibus improbatis, plebeios magistratus et quosdam nostri ordinis manibus prehensos accipere coronam strictis ensibus hortantur. Heu! heu! quid illo periculo gravius atque acerbius? quid illius conciliabuli vecordia demeritis magisve ridiculum? Designationis ea ratio afferebatur: « Vestem habes: esto noster imperator. » Vix tandem triduo elapso, adolescentem quemdam Nicolaum Canabum invitum imperatorem inaugurant. Quæ ubi Alexius audit (nam Isaacius animam agebat, illis diuturni imperii prædictionibus ipso eventu refutatis et non aliter quam febricitantium somnia evanescentibus), Bonifacium marchionem accersit; in quoque consilio utrique visum est Latinas cohortes in palatium admittendas esse, quibus novus iste imperator, et populus qui illum designasset,

A κεν. Ἦσαν δὲ αἱ ἐπαγγελίαι πρὸς μηδὲν ἀνύσισμον προϋούσαι. Ὁ τε γὰρ Ἀλέξιος ὠπλισθαι κατὰ Λατίνων μὴ πεφωκῶς φέτο καὶ ἀσύμφορον, καὶ ὁ τοῦτο πατήρ Ἰσαάκιος εἰσήγε παραίφασιν κενοφρονεῖν τοὺς ἐκ τριόδων ἔσθ, τοὺς δ' αὐτὸν καταγαγόντας εἰς τὴν πατρίδα τιμῆς τῆς ἀνωτάτω καταξιοῦν. Ταῖς δὲ γνώμαις ταύταις προσεπέβρεπον καὶ τὰ τοῦ βασιλείου γένους ἐγκαταλείμματα, ἡλικίας ἤλικας τέρποντες τὸν Ἀλέξιον. Ἔνιοι δὲ καὶ τοῖς Λατίνοις εἰς ἐταίρους ἀνακραθέντες ὡς ἐώλους ὕθλους τὰς τῶν πολιτῶν ἐντεύξεις παρέτρεχον, τὸν τῶν Λατίνων ἐκρεπόμενον πόλεμον ὡς οὐδὲ λέοντα βρυχητίαν ἐλάφῶν στρατόπεδον. Μόνος δ' ἐκ πάντων ὁ Δούκας Ἀλέξιος, ὅς ἐκ τοῦ συνεσπᾶσθαι τὰς ὀφρῦς καὶ οἶον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπικρέμασθαι πρὸς τῶν συνεφῆθων ἐπωνόμαστο Μούρτζουφλος, πλὴν καὶ οὗτος βασιλείων καὶ τῆν τῶν πολιτῶν ἐπιτεχνώμενος εὐνοίαν, τὸν κατὰ τῶν Λατίνων ἀπεθάρβρει πόλεμον, ἀρετῆς [P. 361] τε ὡς μάλιστα ποιούμενος ἐνδείξειν περὶ τὸν λεγόμενον Τρυπητὸν λίθον καὶ τὴν ἐκεῖσε περιγομένην ἀψίδα τοῖς δυσμενεῖσι συμπλέκταται. Μηδενὸς δὲ τῶν παρεστώτων ὁμοφύλων ἡγεμόνων, δόξαν οὕτω βασιλεῖ, ἐπαρχέξαντος μικροῦ συνελήπτο ἄν· ὅς τε γὰρ ἵππος ἐπὶ γόνυ ὠκλασεν ἢ ἐπεκᾶθητο, καὶ πᾶσα ἡ ξυμβολὴ πρὸς ἓνα ἀπεκρίθη πολέμαρχον, εἰ πῆ τοξότις νεολαία τῆς πόλεως τὰ δυνατὰ παρατυχοῦσα ἐπήμυσε. Τὸ τοίνυν λεῶδες τῆς πόλεως μηδένα τῆς ἐπὶ Λατίνους ξιφουλκίας συναγωνιστὴν εὐρίσκον καὶ ξύμμαχον εἰς ἀποστασίαν οἰδαίνειν ἤρξατο, καὶ ὡς λέβης ἐκ πυρός κατὰ τῶν κρατούντων ἀτμοὺς ἀνίεναι ὕδρεων καὶ τὴν πάλαι ὑφαλόν τε καὶ ἄγνωστον γνώμην ἐκξείν πρὸς φῶς. Ἦγε μὲν οὖν τότε πέμπτην καὶ εἰκοστὴν ὁ Ἰανουάριος τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶντος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐπτακισιοστοῦ δωδεκάτου ἔτους· συνδρομῆς δ' ὅτι πλείστῃς εἰς τὸν μέγαν γινόμενης νεῶν ἡναγκάζετο καὶ ἡ σύγκλητος ἦ τε τῶν ἀρχιερέων ὁμήγουρις καὶ οἱ τοῦ βῆματος λόγιμοὶ συνελθεῖν ἐκεῖσε καὶ συνδιασκέψασθαι σφίσι περὶ τοῦ ἄρξοντος. Περὶ τῶν προκειμένων τοίνυν τὸ παριστάμενον εἰπεῖν λιπαροῦμενοι ἐκ μὲν τοῦ στίχα ἐπιθέσθαι τοῖς βασιλεύουσι καὶ χειροτονεῖν ἕτερον εἰς ἀρχὴν οὐδ' ὕλως ἐδοκιμάζομεν ὑποθέσθαι τοῖς συνιοῦσι· καλῶς γὰρ ἤδειμεν ὡς τὸ μείον ὁ προβληθεὶς ἀποίσεται τῇ τε ἄλλῃ καὶ ὅτι τῶν Λατίνων οἱ στρατηγοὶ ἀμφοτέραις καὶ πάλιν ἀνθέξονται τοῦ Ἀλεξίου καὶ περιέξονται. Οἱ δὲ λαοὶ χρῆμά τι ὄντες ἀφελὲς καὶ εὐρίπιστον, καὶ πλέον τοῦ θεληματαίνειν οὐδὲν ἐπιστάμενοι, οὐκέτ' ἔπρασκον ὑπ' Ἀγγέλων βούλεσθαι βασιλεύεσθαι, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ὁ σύλλογος ἐκεῖνος διαλυθήσεται, εἰ μὴ τις τῶν πραγμάτων προστήσεται θυμῆρης αὐτοῖς. Πείρη τοίνυν γνόντες τὸ τῶν ἀνδρῶν ἀμετάθετον ἡσυχάζομεν, ἑαυτοὺς ταλανίζοντες, καὶ πολλὰ τῶν παρειῶν κατελείβομεν δάκρυα, τὸ μέλλον, ὡς εἶδος, προρῶμενοι. Οἱ δὲ τὸν ἄρξοντα ἐπιμελῶς ἀνεδίφω, καὶ νῦν μὲν τόνδε, νῦν δ' ἐκεῖνον ἐκ τῆς εὐγενεῖς φυταλῆς ἡύτοσχεδίαζον αὐτοκράτορα. Τέλος δ' ἀπειρηκότες τοῖς ὄλοις, τοὺς ὀχλαρχικοὺς καὶ δη-

μοκόπους, θύλους δὲ καὶ τοῦ καὶ καθ' ἡμᾶς τάγματος τῆς χειρὸς ἐπισπώμενοι, στεφροφορεῖν ἀνέπειθον ξιφίτρις ὀρώμενοι. Φεῦ, φεῦ! τί τοῦ τότε πειρατηρίου θυμαλγίστερον ἢ ἀχθεινότερον, ἢ τῆς τῶν συνειλεγμένων ἀδελτηρίας γελοιωδέστερόν τε καὶ ἀλογώτερον; Τὸ γὰρ, « Ἰμάτιον ἔχεις· γενοῦ ἡμῶν ἀρχηγός, » ἦν ὄρῳν ἀτεχνῶς περαινόμενον. Μόλις δὲ καὶ τρίτης ἡμέρας παρῖπυεσσάσης νεανίσκον τινὰ λαβόντες Νικόλαον τὴν κλῆσιν, Καναβὸν τὴν ἐπὶ κλησιν, εἰς βασιλέα χρίουσιν ἄκοντα. Ὡς δ' Ἀλεξίῳ ταῦτα ἠνώτιστο τῷ ἀνάσσοντι (ὁ γὰρ Ἰσαάκιος ἔκειτο πνέων τὰ λίσθια, τῶν μακρῶν ἐκειῶν προαγγελμάτων τῆς μοναρχίας φροῦδῶν ἐληλεγμένων γαί ὡς κλινεγέρτου ἀποπτάντων ἐνύπνιον), μετὰ κλητος τίθεται ὑπ' αὐτοῦ ὁ Βονιφάτιος μαρκέσιος, καὶ περὶ τῶν ἐνεστώτων ἄμφω σκεψάμενοι δεῖν ἐγνωσαν δυνάμεις Λατινικὰς εἰσνεχθῆναι τοῖς παλατίοις, δ' ὧν ἀπόβλητος ἐσεῖται ὁ δημοπρόβλητος καὶ ὁ τοῦτον ἀρχιρειαίας λαός. Ὡς δ' ἦν τὰ ἐσκεμμένα ταῦτα πεφωραμένα, [P. 362] τὸν καιρὸν ἀρπιάσας ὁ Δούκας ὁ Μοῦρεζουφλος ὡς πρὸς ἦν ὠδινεν ἀποστασίαν ἀρμόδιον, σὺν τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνῳ συχνοῖς καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν χρυσῶνων ὑποποιεῖται θλαδίαν, ἀλωτὸν ἀνθρώπιον τιμῶν ἀναβάσει καὶ εὐχείρωτον λήμμασιν. Ὁ δὲ τοὺς πελῆκτοφύρους ἐκκλησιάσας, καὶ σφισι κοινωσάμενος τὴν βασιλέως πρόθεσιν, ἐκεῖνα φιλιτρία τίθησι κρίνοντας ὅσα οἱ βουλευτὰ καὶ Ῥωμαῖοι ἀσπάσια. Κάντεῦθεν ἡ τοῦ βασιλέως ὠδὲ πως δραματοῦργεῖται καθαίρεσις. Πρόσεισιν ὁ Δούκας τῷ βασιλεῖ τῆς νυκτὸς ἄωρὶ (ἐπικαίωτο γὰρ ὑπὲρ ἅπαντας, τιμηθεὶς πρωτοβεστιαριος καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς ἐτερόχρωμα καθυποδοῦμενος πέδιλα) καὶ φησι συμπαθῶς ὡς οἱ τοῦ αἵματος ἐκείνῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ πλεῖστον τῶν ἀνωδύμων, πρὸ δὲ πάντων τὸ πελέκεσιν ὀπλιζόμενον βάρβαρον, πραιρεσιν ἐπὶ θύραις ὄρμαῖς μανιώδεσιν, αὐτοχειρὶ αὐτὸν διασπᾶσοντας ὡς ἦδη τοῖς Λατίνοις ἐφανθέντα ὁμόνοα καὶ τῆς αὐτῶν ἐξηρητημένον φιλίας. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἡκοῦν ταύτην μορμολυχθεὶς καὶ φανείς ἐκθαμβος ὑποθέσθαι οἱ τὸ πραχθησόμενον λιπαρεῖ. Περισχῶν τοῖσιν τὸν βασιλέα τῷ κατακεχυμένῳ μέχρι ποδῶν καὶ πλατεῖ ἐπενδύτη τοῦ σώματος συνέξεισιν ἐκείνῳ, καὶ ἄπεισι δ' ἀφανοῦς τοῖς πλείστοις πυλίδος ἐς τὸ σκήνωμα ὃ δὴ τῶν βασιλείων εἶχεν ἐντὸς, ὡς δῆθεν αὐτὸν ῥυσόμενος. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἐπὶ τοῖς οὕτω δρωμένοις μικροῦ καὶ χάριτας ὠμολόγει τῷ Δούκῳ, καὶ τὰ τοῦ Δαβίδ ὑπέκραγεν ἄντικρυς ἐπ' αὐτῷ, « Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. » Ὁ δὲ καθ' ἕτερα ψαλμωδήματα τοῦ Δαβίδ, ἃ φησι, « Χεῖλη δολία ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά. καὶ ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὄργην δόλους διελογίζοντο, » ταῦτα ἦν μετιῶν. Καὶ παραχρῆμα ὁ μὲν σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς καὶ παραβρίφεις δεινοτάτη παρὰ πάσας εἰρκτῆ ἔθετο οὕτω σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, ὃ δὲ τοῖς βασιλικοῖς κοσμεῖται συμβολοῖς. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οἱ μὲν τῷ Δούκῳ προσφύονται, καὶ τὰς εἰωθυίας τῷ αὐτοκράτορι προσρήσεις ἀντιδιδόσιν· οἱ δὲ τῷ καθήμενῳ ἐπι νεῶ προσνούουσι Καναβῶν, ἀνδρὶ τὸ ἦθος μειλίγῳ καὶ δεξιῷ τὴν γνώμην, μηδ' ἀγεννεῖ τὰ πολέμια. Ἐπεὶ δὲ τὰ χεῖρω ἐπικρατέστερα παρὰ τοῖς Κωνσταντινουπολίταις καὶ μάλιστα (φιλιτέρα γὰρ ὑπὲρ τοὺς ὁμογενεῖς ἢ ἀλήθεια), ὃ μὲτ Δούκας ἐκραταιοῦτο καὶ ἠύξανεν, ὃ δὲ Καναβὸς ἀμαυρομένην εἶχε τὴν αἴγλην κατὰ σελήνην λειψίφωτον. Χεῖροῦται δὲ καὶ πρὸς τῶν ὀπλοφόρων τοῦ Δούκα οὐκ εἰς μακρὸν καὶ φρουρᾶ παρπιδίδεται, πρὸς οὐδὲν ἐπαρκέσαντος αὐτῷ τοῦ βασιλευτοῦ λέω, ἀλλὰ πάντως

A submoveretur. Eo consilio nuntiato, Murzufius Ducas, arrepta occasione ad delectionem quam parturiebat idonea, cum multis cognatis suis spadonem fisco præfectum sibi conciliat, 745 homuncionem incrementis dignitatis et largitionibus non inexpugnabilem. Is vero imperatoris consilio bipenniferis nuntiato efficit ut ea amplectenda censeant quæ ipse vellet et Romanis grata essent. Ex eo imperatoris expulsio quasi per ludum inchoatur, eumque Ducas intempesta nocte adit (erat enim ei intima familiaritate conjunctus, protovestiarii dignitate et insignibus calceis ab eo ornatus), et mæsta voce ait cognatos ejus et plurimos obscuros homines, in primis vero bipenniferos Barbaros, furioso impetu in foribus esse ad eum, ob initam cum Latinis familiaritatem et amicitiam, discernendum. Is vero, eo nuntio territus atque obstupefactus, orat ut quid agendum sit moneat. Tum ille imperatorem lata veste et ad pedes usque fusa complexus, per portam plerisque ignotam in tentorium, quod in palatio habebat, quasi liberaturus perducit. Qui ob id factum ei pene 746 gratias agebat, et Davidicum illud canebat: « Occultavit me in tentorio suo, in die malorum meorum: textit me in occulto tabernaculi sui. » Ille vero alternis respondebat: « Labia dolosa in corde, et in corde locutus est mala; ac pacate mecum locuti sunt, et irati dolos struxerunt. » Ac Alexius statim compedibus injectis in omnium teterrimum carcerem conjicitur, Mursufius vero insignia imperii sumit, eumque deinceps alii imperatorem de more consalutant: alii ad Canabum in templo sedentem confluunt, virum leni ingenio, cordatum et non imbellem. Sed quia pejora apud Cpolitianos in primis vincunt (nam popularium meorum gratiæ veritatem antepono), Ducæ opes crescebant et firmabantur, Canabi vero splendor ut lunæ deficientis obscurabatur; nec multo post a satellitibus Ducæ captus custodiæ traditur, populo nihil opitulante, post proclamationem ejus dispersis omnibus. Cæterum Alexio imperatori Ducas bis venenum propinavit; 747 quod cum adolescens tum ætatis robore tum antidotis, quibus clam utebatur, vicisset, laqueo ei guttur elidit, mense imperii sexto, die octavo.

Δούκα, καὶ τὰ τοῦ Δαβίδ ὑπέκραγεν ἄντικρυς ἐπ' αὐτῷ, « Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. » Ὁ δὲ καθ' ἕτερα ψαλμωδήματα τοῦ Δαβίδ, ἃ φησι, « Χεῖλη δολία ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά. καὶ ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὄργην δόλους διελογίζοντο, » ταῦτα ἦν μετιῶν. Καὶ παραχρῆμα ὁ μὲν σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς καὶ παραβρίφεις δεινοτάτη παρὰ πάσας εἰρκτῆ ἔθετο οὕτω σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, ὃ δὲ τοῖς βασιλικοῖς κοσμεῖται συμβολοῖς. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οἱ μὲν τῷ Δούκῳ προσφύονται, καὶ τὰς εἰωθυίας τῷ αὐτοκράτορι προσρήσεις ἀντιδιδόσιν· οἱ δὲ τῷ καθήμενῳ ἐπι νεῶ προσνούουσι Καναβῶν, ἀνδρὶ τὸ ἦθος μειλίγῳ καὶ δεξιῷ τὴν γνώμην, μηδ' ἀγεννεῖ τὰ πολέμια. Ἐπεὶ δὲ τὰ χεῖρω ἐπικρατέστερα παρὰ τοῖς Κωνσταντινουπολίταις καὶ μάλιστα (φιλιτέρα γὰρ ὑπὲρ τοὺς ὁμογενεῖς ἢ ἀλήθεια), ὃ μὲτ Δούκας ἐκραταιοῦτο καὶ ἠύξανεν, ὃ δὲ Καναβὸς ἀμαυρομένην εἶχε τὴν αἴγλην κατὰ σελήνην λειψίφωτον. Χεῖροῦται δὲ καὶ πρὸς τῶν ὀπλοφόρων τοῦ Δούκα οὐκ εἰς μακρὸν καὶ φρουρᾶ παρπιδίδεται, πρὸς οὐδὲν ἐπαρκέσαντος αὐτῷ τοῦ βασιλευτοῦ λέω, ἀλλὰ πάντως

διασπαρέντων εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάβρῃσιν. Τῷ δὲ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ δις μὲν προὔτενεν ὁ Δούκας ζωῆς κατευνάστριαν κῶλικά· ὡς δ' ἦν ὁ μείραξ τοῦ φαρμάκου νεανικώτερος, ἀντιδότοις χρώμενος λάθρα, δι' ἀγχόνης τὸν τῆς ζωῆς ἐκείνῳ μίτον ἐκτέμνει, ἤ καὶ οὕτως εἰπεῖν, διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆσδε πορείας τὴν ψυχὴν ἐκείνῳ ἐκθλίβει καὶ πρὸς τὸ τοῦ ἕδου ἐκπυρηνίζει πέταυρον βασιλεύσαντι μῆνας ἕξ σὺν ἡμέραις ὀκτώ.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΡΤΖΟΥΦΛΟΥ.

IMPERIUM ALEXII DUCÆ

COGNOMENTO MURZUFLI.

748 1. Imperio citra controversiam potitus A Ducas mutationes rerum parturiebat, et conturbare omnia in animo habebat, homo callidus et arrogans, qui prudentiam in dissimulatione et cunctatione ponebat, ac beneficia subinde in Me- teonis ætatem differebat. Negabat enim regium esse subito ac temere quidquam facere, sed cum mora et deliberatione. Ad has sententias cum suapte sponte propensus **749** erat, quippe qui se nihil scitu necessarium ignorare, sed omnibus rebus gerendis idoneum esse profiteretur, tum a Philocalio socero suo umbratili adjutore in ea opinione confirmabatur. Quem cum aliter in summo consilii gradu collocare non posset, nos nulla probabili de causa ab officio logothetæ secretorum removit, eumque in nostrum locum substituit. Is vero vir cum a sui cognitione alienissimus esset, dum præ nimia ambitione ea quæ dignitatem ejus superabant cum periculo appetit, ne quosdam honoratos viros assessores haberet, pati podagram simulat, quasi una cum pedibus cerebrum etiam amisisset, et quasi aliena mente decorum negligit. Cæterum Ducas hic cum suscepto imperio thesauros non plenos nec semiplenos, sed admodum exhaustos reperisset, metebat ubi non severat, et colligebat ubi nihil sparserat. Ac gravi quæstione in eos habita qui sub Angelis maxima imperia gesserant ad fastigium Sebastocratoricum et Cæsareum eveoti, pecuniam inde collectam ad **750** publicos usus referebat. Cum autem Latinis, hostium viribus male æstimatis, resistere cuperet, eaque re omnium primus esset, murum maritimum trahibus altiore fecit, et terrestres portas libicini- bus fuleit; et legionibus suo exemplo, dum gladio acciuctus et ferream clavam manibus versare conspicitur, ad fortitudinem excitatis, partim hostium

[P. 363] α'. Ὡς οὖν καθαρῶς εἰς Δούκαν ἡ βασι- λεία μετακεκῦθευτο, ὁ μὲν ὠδινε πραγμάτων μετα- βολὰς καὶ τὸ πᾶν ἀνανουήσειν ἐσκέπτετο, σορι- σματίας ὡν τὸ ἕθος καὶ τὸν τρόπον φρονηματίας (52), καὶ το κρυψίνουον ἀγγίνουον οἰόμενος, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν εὐεργέτην ἐς τοὺς Μετέωνος αἰῶνας ἀναδύ- μενος (53) ἐκ τοῦ μὴ κρίνειν, ὡς ἔλεγε, βασιλικὸν τὸ αὐτόματον καὶ ἀνάκριτον ἐν ταῖς πράξεσι, τὸ δὲ περιεσκεμμένον καὶ χρόνιον. Πρὸς δὲ τὰς τοιαύτας γνώμας ὠρμάτο μὲν καὶ αὐτόθεν, οὐδὲν ἐκείνον λεληθέναι τῶν καθηκόντων ἰσχυρίζομενος, ἀλλὰ πᾶσι πεφυκέναι πράγμασιν· εἶχε δὲ καὶ συνερίθου σία- σμα ἰσχνὸν παρεπόμενον τὸν κηδεστὴν Φιλοκάλιον, ὃν οὐχ ἑτέρως ἔχων ἐπὶ τοῦ ἄκρου στήσαι τῆς συγκλήτου βατῆρος, ἡμᾶς μὲν ἀπ' οὐδεμιᾶς εὐσχί- μονος προφάσεως τοῦ τοῖς σεκρέτοις [P. 364] λογο- θετεῖν παραλέλυκεν, ἐκείνον δ' ἀντιπροβέβληκεν. Ἄμελέτητος δ' ὢν ὁ ἀνὴρ ὅδε τοῦ ἑαυτὸν εἰδέναι παντάπασιν, ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλοτιμίας τῶν ὑπὲρ τὸ καθήκον σφαλερῶς ἐπιέμενος, τὸ μὴ σύνθρονος εἶναι τῶν ἐν τιμαῖς ἐνόις ὑπενόθευσε ποδάγραν σχηματι- ζόμενος, ὡς εἴπερ συνδιέβροσε τοῖς πτέρλαις τὸν ἐγκέφαλον, κἀντεῦθεν ἀλλοφρονέων ὀλιγύρωις εἶχε τοῦ πρέποντος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς βασιλείους θησαυροὺς οὐκ ἐπιχειλεῖς οὐδ' ἡμιδεεῖς, ἀλλ' ἐν στενῷ κίνη- ἄπειλημένους ὁ ἄρξας οὕτοσι Δούκας εὐρῶν θερί- ζων ἦν ἐνθα οὐκ ἔσπειρε καὶ συνάγων ὅθεν οὐ δι- εσκόρπισεν, ἐτάσσει βαρεῖαις ὑπάγων τοὺς τὰς μεγίστας ὑπ' Ἀγγέλων ἀνεζωσμένους πρώην ἀρχὰς καὶ μεσαρσιωθέντας εἰς ὕψος σεβαστοκράτορι καθήκον καὶ Καίσαρσι, καὶ πρὸς τὰς κοινὰς ἀπ- εκτᾶτο χρεῖας ἠπόσα ἐνθὲνδε συνέλεγε χρήματα. Ἀπειροκάλως δ' ἔχων τῆς τῶν Λατίνων ἀντιμαχή- σεως, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος πάντων ἐπρώτευσ' ἐ- τε γὰρ παράλια τεῖχη τῆς πόλεως διὰ δοκῶν ἀνί- ψωσε, καὶ τὰς χερσαίας πύλας τειχισματίοις διεί-

Hier. Wolfi notæ.

(52) Aliud est φρονηματίας, aliud φρόνιμος, sed barbaries vocabulorum vim depravasse videtur.

(53) Καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν εὐεργέτην ἐς τοὺς Με- τέωνος αἰῶνας ἀναδύομενος. Denique benefacto-

rem subinde in Me teonis sæcula procrastinans. Me- teωνος αἰῶνας, si scriptura non fallit, videtur pro- verbium aliquod recentius esse, ut alioqui Tithoni senectus celebratur.

ληφε, καὶ τὴν στρατιὰν ἀνεζωπύρει τῷ καθ' αὐτὸν ὑποδείγματι. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ αὐτὸς ξίφος ἀγκυλιζόμενος καὶ χαλκῆρει κορόνη τὴν χεῖρα καθοπλιζόμενος τοῦτο μὲν τὰς τῶν ἐναντίων ἀνέκοπτεν ἐκδρομάς, τοῦτο δὲ τοῖς σποραδικῶς ἐξιοῦσιν εἰς πορισμὸν σιτίων ἐφιστάμενος ἦν αὐτεπάγγελτος καὶ αὐτενέργητος. Ἀμέλει διὰ ταῦτα τοῖς πολλοῖς ἠσπάζετο, εἰ καὶ ὑποπτος ἦν τὰ πολλὰ καὶ ἀσύμβατος τοῖς ἐξ αἵματος· ἄτε γὰρ ἐντραφέντες οὗτοι βλακείᾳ καὶ μαλακίᾳ συνανδρωθέντες, ἀναγωγικὴν αὐστηρίαν καὶ διαίταν σώφρονα περιεστώμενοι, ὡς τὰ κερκατημένα σώματα νοσοκόμεσιν, ἐτραχηλίαν καὶ ἐσκληρόνουντο. Τὴν τοῦ Δούκα τοῖνυν ἐμβρίμην καὶ ἐπίπληξιν (ἦν γὰρ καὶ φύσει κοίλος καὶ βαρὺς τὴν φωνὴν καὶ τὸν φάρυγγα βραγχίων) ὅσα καὶ γεῦσιν πολύποδος ὤμου ἢ ἐλλεβόρου τράπεζαν εἴτε μὴν ταυρείου αἵματος κέρασμα ἐκτρεπόμενοι, τὴν τοῦτου καταστροφὴν ἐπιστροφὴν ᾔοντο θεϊκὴν. Ἐνθεν τοὶ καὶ Βαλδουίνου τοῦ τῆς Φλανδρίας κόμητος τὰ περὶ τὸν Φιλέαν κείροντος μέρη, κάκειθεν φόρους συλλέγοντος, ἐξεῖσι κατ' αὐτοῦ βασιλεῦς. Ὡς δ' ὁ μὲν ἀπῶν, οἱ δ' ἐκ τοῦ πολεμίου στίφους ἀναξευγύντες ἀλλήλοισι συνέμιξαν, Ῥωμαῖοι μὲν δεῖσι ξυνέχονται καὶ συντόνου φυγῆς ἔχονται, περιλειφθεὶς δὲ μόνος ὁ βασιλεὺς αὐτὸς τε μικροῦ παραπώλετο, καὶ ἡ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν, ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστράτηγον, τοῖς ἐναντοῖς ἐάλωκεν. Ἦν δ' οὐ μόνον ταῦτα δεινὰ, ἀλλὰ γε καὶ τὰ ἐλπίζόμενα πολὺ χεῖρω καὶ χαλεπώτερα· ἐν γὰρ τοῖς μείζοσι τῶν πλοίων φρικώδεις πάλιν κλιμακας ἐτεκταίνοντο καὶ μηχαναὶ παντοῖαι κατασκευάζοντο, σημάδι τε ἐπὶ τούτων ἠνέμωντο, καὶ τοῖς εἰς αὐτὰς ἀνιοῦσιν ἐπὶ τῷ μάχεσθαι δωρεαὶ παρὰ Λατίνων προὔτεινοντο μέγιστα.

[P. 365] β'. Καὶ ταῦτα μὲν τῶν δεινῶν ἐκινεῖτο, τὰ δὲ ἐγένετο, τὰ δ' ἤμελλεν· ἠλόγητο δὲ καὶ οἱ περὶ φίλας λόγους καὶ παντάπασι κατημέλητο. Μᾶλλον δὲ καὶ τούτους πονηροὶ τινες Τελαχίνες πολέλακις συνέγεον. Ὁ γὰρ δούξ Βενετίας Ἐρρίκος Δάνδουλος ὀμιλῆσαι περὶ σπονδῶν ἐλόμενος βασιλεῖ, νῆα εἰσιὼν τριήρη, περὶ ταῖς ἀκταῖς προσέχει τοῦ Κοσμιδίου. Ὡς δ' ἐπιππος ἐκεῖσε καὶ βασιλεὺς ἀφίκετο, ἐκοινοῦντο μὲν ἀλλήλοισι τὰ πρὸς εἰρήνην ῥήματα, μηδενὶ τῶν ἄλλων τὴν σπουδὴν χαριζόμενοι. Καὶ ἦσαν τὰ παρὰ τοῦ δουκὸς Βενετίας καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν αἰτούμενα χρυσίου πεντήκοντα κεντηνάρια ἐκ τοῦ αὐτίκα μάλα καταβαλλόμενα, καὶ συμφωνεῖν τινὲς ἐπ' αὐτοῖς ἀποκναίονσαι μὲν καὶ δυσπαράδεκτοι τοῖς γενομένοις ἐλευθερίας καὶ εἰσθῶσιν ἐπιτάσσειν, οὐκ ἐπιτάσσεσθαι, καὶ Λακωνικαὶ βαρεῖαι κρινόμεναι μάστιγες· οἷς δ' αἰχμαλωσίας πρόκειται κίνδυνος καὶ πάνδημος ἀνέβξωγεν ὄλεθρος τὸ μὲν τι πρῶτον, τὸ δὲ καὶ ὑπεργυῖως ἀναστομούμενος, ἀνεκταὶ πάντως μηδὲ παντάπασιν ἀχθεινόνταται. Ἐν ᾧ δὲ τὰ πρὸς εἰρήνην εἰς διάλειψιν προὔκειντο, ἱππικαὶ Λατινικαὶ δυνάμεις ἐξ ὑπερδεξίων ἀφῆγες φανεῖσαι ἠνίασις ὄλαις τῷ βασιλεῖ ἐπιτίθενται, ὡς μόλις ἐκεῖνον παρερύσαντα τὸν ἵππον διεκφυγεῖν τὸν κίνδυνον, τῶν δὲ συνόντων χειρωθῆναι τινὰς· τὸ γὰρ ἄκρον τῆς ἐκείνων πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθείας καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐπ' ἐκείνους ἡμῶν διχονοίας οὐδεμίαν ἐκατέρους παρεσιγήε ῥοπήν φιλόδηρον. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἀποσαλεύονται τῶν ἡόνων τα μέγιστα τῶν ἀντιπάλων σκαφῶν, ἐφ' ὧν

A excursiones reprimit, partim eos qui frumentatum sparsim exhibant persequitur. Quæ cum ultro nomine flagitante faceret, ut ebarus erat civibus, ita cognatis suis fero suspectus et invisus. Qui ut in otio nutrili et in deliciis adulti, severam et modestam vitæ rationem ut morbida corpora temperantiam aversantes ab eo abhorrebant, et ejus castigationem et increpationem (erat enim natura voce gravi, aspera et rauca) gravissime et iniquissimis animis patiebantur, et ejus exitium ut divinum beneficium exoptabant. Cum autem imperator contra Balduinum Flandriæ comitem, qui Philæ loca finitima populabatur et tributa exigebat, exiret, atque in eo itinere uterque alteri occurrissent, Romanis perterritis et trepide fugientibus 751 solus derelictus pene periisset: et Genitricis Dei imago quam Romanorum imperatores belli sociam asciscunt, ab hostibus capta est. Neque hæc tantum gravia erant, sed et longe graviora timebantur. Nam in majoribus navibus horrendæ rursus scalæ fabricabantur et omnis generis machinæ parabantur, vexillis superne volitantibus; et iis, qui pugnandi causa ea conscenderent, a Latinis maxima præmia proponebantur.

2. Ita periculis partim instantibus, partim urgentibus, nulla spes pacificationis supererat, pacitionibus per invidos et sceleratos quosdam homines sæpe confusus. Nam dux Venetiarum Erius Dandulus cum imperatore de pace acturus trimem juxta Cosmidium appellit: eodem et imperator equo advehitur. Rebus aliis omnibus relictis de pace verba conferunt. Ac a duce Venetiarum cæterisque principibus auri centenarii quinquaginta statim numerandi postulantur, adjectis conditionibus aliquot durissimis et minime accipiendis iis qui libertatis dulcedinem sunt experti et impetare, non parere didicerunt, et Laconici flagelli acerbitatem superantibus. Quibus vero captivitate periculum imminebat ac publicum exitium et inchoatum et exasperatum, 752 plane tolerabiles erant nec omnium difficillimæ. Dum vero de pace disputatur, Latinorum equestres copiæ ex superiore loco subito erumpentes laxi habentis imperatorem petunt, ut vix equo converso periculum effugeret et oomitum ejus aliquot caperentur. Nam summum eorum erga nos odium et immensum nostrum cum illis dissidium obstat quo minus utrinque de æquis conditionibus agi posset. Exinde maximæ hostiles naves, in quibus paratæ erant scalæ cæteraque instrumenta ad oppugnationem necessaria, a littoribus reductæ recta ad mœnia accedunt, et justis invicem distinctæ intervalis id spatium occupant, quod ad Evergetæ monasterio ad amussim ad Blanchernium palatium

extenditur, incendio desolatum aspectuque fœdum. Quo viso Ducas, ut paria cum hostibus faceret, ipse quoque imperatoria tentoria in tumulo ad Pantepoptæ monasterium figi jussit; unde et hostium naves, et quidquid agerent, conspici poterat. Ut autem nona dies Aprilis illuxit, indictione septima anni 6712, naves ad mœnia contendunt; et quidam audaces milites, scalis conscensis, tela 753 omnis generis in eos jaculantur qui mœnia defendebant. Ac eo toto die acriter pugnatum est, victoria tamen ad Romanos inclinante; nam scalligeræ et equestres naves re infecta sunt ab urbe repulsæ, et tormentis magna hostium multitudo occubuit. Postridie et sequenti die Dominico quieverunt hostes. Inde Aprilis duodecima, secunda die sextæ hebdomadis jejuniorum, rursus urbem petunt. Ac res nostra usque ad meridiem superior fuit, et pugna atrocior quam nudius tertius commissa. Sed cum omnium urbium dominæ civitati servitutis jugum subeundum esset, et maxillas nostras freno et camo constringendas censeisset Deus, quod omnes declinaveramus, sacerdos simul et populus, ut equus effrenis et contumax, duo viri salute sua fortunæ permissa, ex scalis quæ proxime Petrium adversus imperatorem in opere erant, præ cæteris sociis in turrim desiliunt et Romanum præsidium deturbant. Deinde agitata manu, quod alacritatis et fiduciæ signum 754 esset, populares suos confirmant. Eodem quoque tempore, quidam eques nomine Petrus, per portam ibidem ingreditur, qui totas phalanges fugare posse censeatur, gigantes propemodum staturæ, cassidem turritæ urbis instar capite gestans; cujus unius equitis torvo vultu et spectabili proceritate, stipatores imperatorii, homines nobiles, et reliquus exercitus non toletaro, consuetam fugam egregium salutis præsidium judicarunt, quasi in unum degenerem animum conflati essent omnes; ac desertis munitionibus (nam in editis tumulis stabant) milleni ab uno fugabantur, et per auream terrestrem urbis portam egressi, ac nuper structo propugnaculo diruto, quo quemque metus tulit (utinam vero in barathrum et internecionem incidissent!) diffugiunt. Tum hostes, resistente nemine, passim discurrunt, et gladios in omnem ætatem et sexum stringunt, non conservata acie, non integra cohorte, sed sparsim diffusi ut jam omnibus formidabiles. Vesperi iis quæ ad Orientem tendunt incensis (quod incendium ab Evergetæ monasterio ea quæ ad mare inclinant usque 755 ad Drungarii ædes absumpsit) reversi ad Pantepoptæ monasterium castra locant, imperatoris tentorio spoliato et Blachernio palatio citra negotium primo im-

αι κλίμακες εὐτρεπεῖς καὶ ὅσα τῶν ὀργάνων πρὸς τειχομαχίαν ἠτοίμασται καὶ ὡς ἐπὶ ζυγοῦ κατατείναντα ἐπὶ τὴν πρὸς τὰ τεῖχη μεταβαίνουσι πλάστιγγα, καὶ διειλήφασιν τὸν χῶρον, ἐς τὸ ἀποχρῶν ἀλλήλων διιστάμενα, ὅς ἐκ τῆς τοῦ Εὐεργέτου μονῆς ἐς τὰ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορα γραμμικῶς ἐκμητρίσται, ἐμπεπῦρισμένοι ὦν καὶ ἀνεσκαμμένοι τὰ ἐνδον οἰκόπεδα καὶ παντὸς ἐψιλωμένος ἡδέος θεάματος. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Δούκας, ἔρῶν καὶ αὐτὸς τοῖς πολεμίοις ἀντίθετα, τὴν βασιλείαν ἀβλαίαν προσετέταχεν διαταθῆναι κατὰ τὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντεπόπτου κολωνόν, ὅθεν ἦσαν ὀραταὶ μὲν αἱ νῆες αἱ πολεμιστήριοι, καταφανῆ δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἐν ταύταις δρώμενα. Ὡς δ' ἐπέφωσκεν ἡ ἐνάτη τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑπτακισιοστοῦ δωδεκάτου ἔτους, τὰ μὲν πλοῖα καὶ οἱ δρόμωνες τοῖς τεῖχεσι προσπελάζουσι, θρῆσάλιοι δὲ τινες πολεμήτορες ἐπανίστανται τὰς κλίμακας, τὰ δὲ βέλη παντοῖα κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἤφριεντο. Ὅλην μὲν οὖν ἐκείνην τὴν ἡμέραν μάχη ἐνεστῆκεν στυφίαισα, ἣν δὲ πως τὰ Ῥωμαίων ἐπικρατέστερα αἱ τε γὰρ κλιμακοφόροι νῆες σὺν τοῖς ἱππαγωγῆσι δρόμωσιν ἄπρακτοι τῶν τειχῶν ἀπεκροσθησαν, καὶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια πλειστοῦ ὄσου τῶν πολεμίων διέφθειραν. Ἀνοχουστὰ μάλιστα οἱ πολέμιοι τὴν μετ' ἐκείνην ἡμέραν καὶ τὴν ἐφεξῆς κυριώνυμον, τῇ ὑστεραίᾳ πάλιν τῇ πόλει προσπέλουσι καὶ ταῖς ἡσίοι προσίσχουσιν, [P. 366] ἦτις ἦν δωδεκάτη μὲν τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, δευτέρα δὲ τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν. Μίσση μὲν οὖν ἡμέρα καὶ κατίσχυον τὰ ἡμέτερα, καὶ ἡ ἀκμή τοῦ κακοῦ ἰσχυροτέρα τις ἦν καὶ δριμυτέρα τῆς πρότερας· ἐπειδὴ δὲ ἔδει δούλειον ζυγὸν ὑποδύναι τὴν τῶν πόλεων ἀπασῶν ἄρχουσαν, ἐν κημῶν τε καὶ χαλινῶν τὰς σιαγῶνας ἡμῶν ἄγχει θεὸς ἐδικαίωσεν, ὅτι καὶ πάντες ἐξέστημεν, ἱερεῖς ὁμοῦ καὶ λαὸς, ὡς ἵππος θρῆσσύχην τε καὶ δυσχάλινος, ἐκ τῶν κλιμάκων μιᾶς, ἦτις ἄγχιστα ἦν τῶν Πετρίων καὶ βασιλέως ἔναντι διεπονεῖτο, ἄνδρες δύο παραδόντες ἑαυτοὺς τῇ τύχῃ πρῶτοι τοῦ ἐταιρικοῦ ἐς τὸν κατ' ὄψιν πύργον καταπηδῶσι, καὶ διασποδοῦσι τὸ ἐκείσε Ῥωμαίους φυλακικὸν συμμαχικόν, ἐκ δὲ τούτου διασπιντες τὴν χεῖρα ἄνωθεν οἷον σύμβολον χαρᾶς καὶ θάρρους τοὺς φυλέτας ἐπέβρωσαν. Ἐξ ἴσου δὲ τοῖς εἰς τὸν πύργον ἀλαμένοις καὶ τις ἐκ τῆς ἱππᾶδος Πέτρος τοῦνομα διὰ τῆς πύλης εἴσεισι τῆς ἐκείσε, δὺλας φάλαγγας κλονῆσαι κρινόμενος ἱκανώτατος, καὶ τὴν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος ὡς γίγας μικροῦ προφανόμενος ἐνεύργειος (54), καὶ αὐτὸν δὲ τὴν κίσιν (55) τῆς κεφαλῆς διασκευασμένον ἔχων κατὰ πᾶσιν πυργόεσσαν. Οὐδὲ κόρυθος τοῖνον μέτωπον ἔδος ἄνδρὸς ἱππαστοῦ, καταπληκτικοῦ τὸ εἶδος, ἀξιοθεάτου τὸ μέγεθος οἱ περὶ τὸν βασιλέα τῶν γίνε

Hier. Wolfii notæ.

(64) Γίγας ἐνεύργειος Jageribusque novem summis distabat ab imo.

(55) Καὶ αὐτὸ δὲ τὴν κίσιν Talem galeam Basilicæ vidi, qualibus olim in concursionibus eque-

stribus Germanica nobilitas usa est, tanti ponderis armis circumsepta, ut nunc a multis vix sustineri posse videantur.

ἐπίσημοι καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα κατιδεῖν ἐνεγκόντες ἀγαθὸν τοῦ σώζεσθαι φάρμακον τὴν ἐθάδα φυγῆν ὑπειλήφασιν, ὡσπερ εἰς μίαν ἐνεθισθέντες καὶ συντακέντες ἀγεννή ψυχῆν, ὅθεν εἰς δειλίαν τῶν ὀχυρωμάτων αὐτοῖς τεθειμένων (ἐπὶ γὰρ γηλόφων ὀρθίων ἴσταντο) κατὰ χιλίους ὕφ' ἐνὸς ἐδιώκοντο, καὶ ταῖς χρυσταῖς χερσαῖαις πύλαις (56) ἐπιστάντες τῆς πόλεως τὸ νεόδμητον ἐκείσε κατασπῶσι τῶν πολλῶν ἐπιτείχισμα, καὶ τρέλουσι τε καὶ διασκιδνάνται, ὡς ὀφελὸν γε τὴν ἐς βάραθρον καὶ πανώλειαν βαδιούμενοι. Οἱ δὲ πολέμιοι μηδενὸς εἰς χεῖρας ἰόντος διαθέουσι πολλαχῆ, καὶ τὰ ξίφη σπῶσι καθ' ἡλικίας πάσης καὶ γένους παντός, οὐχ εἰς ἐνὶ συνημμένοι καὶ κατὰ σύνταξιν πλείους ἀλληλουχού· μὲνοι, ἀλλὰ διακεχυμένοι σποράδες ὡς ἤδη παρὰ πᾶσιν ἐπιουθώτατοι. Ἐσπέρας δὲ παραδόντες πυρὶ τὰ πρὸς ἔω καὶ ἐτι πρόσω μικρὸν τῆς τοῦ Ἐυεργέτου μονῆς, ὃ καὶ κατενεμήσατο τὰ πρὸς θάλασσαν ἐκεῖθεν ἐπικλινῆ καὶ μέχρι τῶν Δρουγγαρίων καταλήγοντα μέρη τῆς πόλεως, ἐπαναλύουσιν αὐθις, καὶ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντεπόπου στρατήγιον βάλλουσι, τὴν βασιλῆιον ἐσχυλευκότες σκητῆν καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχείων ἀπραγμόνως τε καὶ ἐξ ἐρόδου κεκρατηκότες. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆδε κἀκείσε τῶν τῆς πόλεως περιῶν στενωπῶν ἐπεχειρεῖ μὲν συνιστῆν καὶ διακροτεῖν πρὸς σύνταξιν τὸν εἰκῆ περιφοιτῶντα λαόν· οἱ δ' οὕτ' ἐπαίθοντο οἱ ἐπιβρῶννύοντι οὐθ' ὑπῆγονον ἐπιπλήττοντι, ἀλλ' ἀπογνώσεως πᾶσιν αἰγίς ἐπισείσειτο. Καὶ ἵνα τῷ λόγῳ προβ. δάσω τὸ λοιπὸν, ἠέκλιεν ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ προὔκοπτε καὶ τῶν μὲν [P. 367] ἀσιυπόλων ἕκαστος ἐνεπόνει τῇ μεταθέσει καὶ καταχῶσει τῶν οὐσιῶν, ἦσαν δ' οἷς ἡρέτιστο καὶ ἡ ἐκ τῆς πόλεως ἀπαρσις, καὶ ὡς ἐκάστος προὔχωρει σώζεσθαι ἡπείγοντο.

γ'. Ἰδὼν τοίνυν ὁ Δούκας ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ, καὶ δεδιὼς ἄμα μὴ συλληφθεῖ καὶ ὡς ὄψον ἢ ἐπιτρέψατο ταῖς γνώσεις τῶν Λατίνων προκείσεται, εἰσεῖσι ἀρχεῖον τὸ μέγιστον. Καὶ δὴ τὴν βασιλίσσαν Εὐφροσύνην τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου γυναῖκα καὶ τὴν ταύτης θυγατέρα Εὐδοκίαν λεμβοδίφ ἐνθέμενος, ἦς τῷ ἔρωτι προκατελήπτο πολυομιλητος ἐκ πρώτης τριχῆς καὶ ρυτφενῆς εἰς κοίτας θεικνόμενος καὶ δύο κουριδίου ἀλόχους παρὰ δίτην ἀποπεψάμενος, τῆς πόλεως ἔξεισι, βασιλεύσας μῆνας δύο καὶ ἡμέρας ἕξ πρὸς ταῖς δέκα. Τοῦ δὲ βασιλέως οὕτω μεταναστεύσαντος, νεανῶν ξυνωρίς νηφαλίων τε καὶ ἀρίστων τῇ κατὰ πόλεμον δεξιότητι (ὁ Δούκας οὗτοι καὶ ὁ Λάσκαρις, ἀμφοῖν δ' ἡ κλήσις ὁμώνυμος τῷ ἀρχηγῷ τῆς πίστεως βασιλεῖ) ὡς περὶ νηὸς χεῖμαζομένης διαφέρονται τῆς ἀρχῆς, τύχης βράβευμα καὶ φορᾶς ἀλογίστου πέπτευμα τὸ μέγιστον ὁμοῦ καὶ περίπυστον χροῖμα τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ὀρῶντες προκείμενον. Εἰστήκεισαν οὖν ἀμφήριστοι τὸν μέγαν εἰσιόντες νεῶν, ἀμιλλώμενοι τε ἀλλήλοις καὶ παραβαλλόμενοι, καὶ μηδὲν πλέον ἢ ἔλαττον ἔχοντες, ἀλλὰ τῆς ἴσης βροπῆς ἀξιούμενοι, ὅτι μηδ' ἦν ὁ ἐλέγχων ἢ καὶ ἐπικρίνων ἑκάτερον. Ἐκ δὲ κλήρου τὸ πρωτεῖον εἰληφώς ὁ Λάσκαρις τὰ μὲν τῆς βασιλείας οὐ προσέτετο σύμβολα, συνεξιών δὲ τῷ πατριάρχῃ κατὰ τὸ Μίλιον οὐκ ἀνίει παραινῶν τοῖς συνιοῦσι καὶ σφᾶς ὑποθωπέων εἰς ἀντιμάχησιν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς σεῖοντας ἐξ ὧμων τὰ ἀρεῖκᾶ σιδήρια ἐς τὸν προκείμενον ἀγῶνα πέμπων ἐπώτρυνε, μὴ χρῆναι λέγων Ῥωμαίων ἔλαττον ἐκείνους τὸ διολωλέναι δεδιέναι, εἰ πρὸς γένος ἕτεροντὰ Ῥωμαίων ἀνακυμβαλισθήσεται πράγματα· οὐδὲ γὰρ μισθοφρήσουσιν εἰσέτι ἀδρῶς, οὐδὲ γέρα

A petu capto. At imperator in alios atque alios urbis angiportus discurrens studebat ille quidem temere oberrantem populum colligere et centuriare; sed ii neque monitis ejus movebantur, nec increpationes curabant turbine desperationis omnes oppressi. Et ut ea quæ restant adjungam, dies inclinavit, nox processit, et urbis habitatores omnes transferendis et defodiendis suis opibus occupabantur. Erant etiam qui ex urbe vellent discedere, qua quisque posset ratione salutem quæsituri.

B 3. Ducas igitur cum se nihil proficere videret, simulque timeret ne captus paratum opsonium maxillis Latinorum esset, maximum palatium ingreditur, et Euphrosyna imperatoris Alexii conjuge et ejus filia Eudocia, cujus amore tenebatur (erat enim homo a pubertate libidinosus et salax, et duas juvenculas uxores per injuriam repudiarat), lembo impositis, urbe egreditur, cum duos menses et 756 dies sexdecim imperasset. Post ejus discessum duo juvenes modestissimi et bellicosissimi, Ducas et Lascaris, uterque Theodorus, de imperio tanquam de nave tempestatibus conflictaute certant, cum maximam et celebratam illam rem Romanum imperium fortunæ ludibrio et incerti casus temeritati propositum viderent.

C Maximum igitur templum ingressi inter sese contendebant, nec erat qui in comparatione alteri præponderaret, amobus velut in æquilibrio constitutis. Neque enim erat qui censuram aut iudicium faceret. Lascaris tamen a clero prælatus, insignibus imperii repudialis, cum patriarcha in Milium egressus confluentem populum blandiendo et rogando ad resisendum cohortari non desistebat, et satellites ad pugnam concitabat. Neque enim exitium minus eis timendum esse quam Romanis, si imperium ad aliam nationem devolveretur; neque ampla stipendia neque imperatoris stipandi honorem retenturos, sed mercenariorum militum loco futuros. Quibus verbis cum nec e populo quisquam moveretur, nec bipenniferi nisi stipendio promisso auxilium promitterent, urgens illud periculum callide nundinaturi, etiam cata-

D Hier. Wolfii notæ.

(56) Ταῖς χρυσταῖς χερσαῖαις πύλαις. Leguntur quidem apud Zonaram χρυσαὶ πύλαι, sed hic haud scio an τὸ χρυσταῖς abundet. Et paulo post pro τῶν

πολλῶν legendum videtur πολῶν, non vulgi, sed portæ propugnaculum.

phractæ 757 Latinorum cohortes a prararent, A inde diacedit et fuga salutem quærit.

τοῖς ἦν ὡς δ' οὔτε τοῦ λεῷ τις τῶν φωνῶν ἐπεστρέφετο, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πελεκυφόρον ἐπὶ μισθῶ τὴν σύναρσιν ἐπιγγέλλετο, ἐμπορίζε καρδὸν ὑπόβλως καὶ ἐπικλόπως τὴν ἀκμὴν τοῦ κινδύνου τιθέμενον, ἦδη δὲ καὶ κατὰ φρακτοὶ Λατινικαὶ προῦφαίνοντο φάλαγγες, ἐκεῖθεν μεθίσταται καὶ τὸ σωθῆναι φυγῇ διατίθεται.

4. Hostes vero cum præter expectationem arma contra ferro neminem, neminem resistere cernebant, omnia plana et expedita, angiportus pervios, trivium aperta, a bello securitatem, ab hostibus utilitatem esse, fortuna quadam propitia et adjutrice, omnibus cum crucibus et sacris Christi imaginibus, ut in pompis et festivitibus moris est, obviam prodeuntibus, nihil eo conspectu habitum animorum immutarunt, neque arriserunt paululum, nec inasperato illo spectaculo tristis et furiosus eorum impetus mitigatus est, quominus non tantum privatorum pecuniam, a jumentis auspicati, sed et Deo sacra impudenter diriperent, strictis ensibus, equos ad tubæ sonitum excitari solitos in armis tonentes. Quid vero primo, quid secundo, quid tertio loco referam ex iis quæ nefarii isti viri perpetrarunt? Heu ignominiosam adorandarum imaginum conculcationem! heu reliquiarum sanctorum martyrum in fœda loca abjectionem! Quod vero vel auditu horrendum est, id tum erat cernere, ut divinus sanguis et corpus Christi humi effunderetur et abjiceretur. Qui 758 autem pretiosas eorum capsulas rapiebant, ornamenta quæ in iis continebantur in sinum congerebant, ipsas confractas pro patinis et poculis usurpabant, Antichristi præcursores, et nefariarum ejus actionum quæ in expectatione sunt auspices et prænuntii. Plane profecto a gente illa tum, ut et olim, Christus exuebatur et illudebatur, et vestes ejus sorte distribuebantur: illud tantum aberat, ne latus hasta trajectus rivos divini cruoris humi effunderet. Violatio porro maximi templi nec auribus æquis potest accipi. Nam sacra mensa ex omnis generis pretiosis uateriis conflata in excellentis pulchritudinis varietatem omnibus gentibus admirabilem in frusta est dissecta et inter milites distributa, ut et omnes sacræ opes tam immensæ et infiniti splendoris. Cum autem sacrosancta vasa et suppellectilia insuperabilis artis et gratiæ raræque materiæ, et probum argentum, quod tribunalis clathros et ambonem artis admirabilis et 759 portas, et multa alia ornamenta ambiebat, auro circumfusum, pro manubiis efferenda essent, muli et jumenta sellis instrata usque ad templi adyta introducebantur, quorum nonnulla cum ob splendendum et lubricum solum pedibus insistere nequirent, prolapsa confodiebantur, ut effuso cruore et stercore sacrum pavementum inquinaretur. Imo et Furiarum, ancilla dæmonum, incantationum et ve-

Α περιώνυμα τῆς βασιλείων φυλακῆς ἀπολύφονται, ἀλλ' ἐν αἴσῃ Καρὸς τετάζονται. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τοῦτο: ἦν ὡς δ' οὔτε τοῦ λεῷ τις τῶν φωνῶν ἐπεστρέφετο, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πελεκυφόρον ἐπὶ μισθῶ τὴν σύναρσιν ἐπιγγέλλετο, ἐμπορίζε καρδὸν ὑπόβλως καὶ ἐπικλόπως τὴν ἀκμὴν τοῦ κινδύνου τιθέμενον, ἦδη δὲ καὶ κατὰ φρακτοὶ Λατινικαὶ προῦφαίνοντο φάλαγγες, ἐκεῖθεν μεθίσταται καὶ τὸ σωθῆναι φυγῇ διατίθεται.

Δ. Οἱ δὲ πολέμιοι μηδένα παρὰ δόξαν ὄρωντες ἰθυραχοῦντα ἢ ἀντεγχειροῦντά σφίσι καὶ ὀπλιζόμενον, ἀλλ' εὐόδα τὰ ἐν ποσίν, εὐκόλα τὰ ἐν χερσίν, τὰ ἐν στενωποῖς εὐδιάβατα, τὰ ἐν τριβόδοις ἀπρόσκοπα, ἀπὸ πολέμων ἀσφάλειαν, ἀπὸ πολεμίων ὠφέλειαν, τύχης τινὲς προαγούσης εὐμενοῦς καὶ συλλαμβανούσης πάντας σφίσι προσυπαντῆν μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ σεπτῶν ἐκτύπων Χριστοῦ, ὡς ἐν πανηγύρεσιν εἴθισται καὶ πομπαῖς, οὐ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν δρωμένων τὴν τῆς ψυχῆς μεταμορφοῦσι κατὰστασιν, οὐδὲ μέχρι χειλέων ἐπεμεδίασαν, οὐδὲ ἢ ἄελλος ἐκείνη θέα τὸ συγγόν καὶ [P. 368] μνησιῶδες δρμημα καὶ βλέμμα εἰς εἰκόνα μετέχρωσεν ἰλαρότητας, ἀλλ' ἐπρονόμιον ἀδεῶς, ἐκ τῶν ὀχημάτων πρώτως ἐρξάμενοι, οὐ τὰ τῶν πολλῶν μόνον χρήματα, ἀλλ' ἦδη καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀνακείμενα, ξιφηφόροι πάντες, οἱ δὲ καὶ σκεπαστηρίοις ὀπλοῖς τοὺς πρὸς σάλπιγγα ἐγειρομένους ἵππους ἑαυτῶν περιφράττοντες. Τί δ' ἂν πρώτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξαιμι τῶν τῆν: καὶ τα τολμωμένων παρὰ τῶν παλαμναίων ἐκείνων ἀνδρῶν; Ὡ μοι τῆς ἀτίμου τῶν προσκυνητῶν εἰκόνων κατεδαφίσεως! Ὡν τῆς τῶν λειψάνων τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων κατ' ἐναγῶν ἀκοντίσεως τόπων! τὸ δὲ φρικῶδες καὶ ἀκούσιμον, ἦν ὄρῃν τὸ θεῖον αἶμα καὶ σῶμα Χριστοῦ κατὰ γῆς γυόμενον καὶ ῥιπτόμενον. Οἱ δὲ τὰ τιμαλῆ, δοχεῖα τούτων διαρπάζοντες τὰ μὲν διέθρανον καὶ τοὺς ἐγκειμένους κόσμους ἐνεκολλίζοντο, τὰ δὲ εἰς σίτων κανᾶ καὶ οἴνων κεράσματα ταῖς ἑαυτῶν τραπέζαις πασέφερον οἱ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομοι καὶ τῶν προσδοκωμένων πανασθεῶν πράξεων ἐκείνου πρωτοῦργοι καὶ προάγγελοι. Ἀτεχνῶς τοίνυν ὑπὸ τοῦδε τοῦ γένους ὡς πάλαι ποτὲ καὶ τότε ἀπημφιάζετο Χριστὸς καὶ ὑβρίζετο, καὶ μερισμοὶ καὶ κληροὶ τῶν αὐτοῦ ἱματιῶν ἐγίνοντο, καὶ μόνον οὐ λογιζόμενος τὴν πλεῦραν θεοβόρου ῥύακας αἵματος εἰς γῆν καὶ πάλιν ἀπέσταξε. Τὰ δ' ἐπὶ νεῷ τοῦ μεγίστου ἡσεβτμένα οὐδὲ ἀκοαῖς εἰσιν εὐπαράδεκτα. Ἦ μὲν θυωρὸς τράπεζα, τὸ ἐκ πασῶν τιμῶν ὕλων σύνθεμα συντετηγμένων πυρὶ καὶ περιχωρησασῶν ἀλλήλαις εἰς ἐνὸς ποικιλοχρόου κάλλους ὑπερβολῆν, ἐξαισίου τῶν ὄντων καὶ ἀξιαγίστου παρ' ἔθνεσιν ἅπασιν, κατετεμχίσθη καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς, ὡσπερ καὶ πλοῦτος ἅπας ὁ ἱερός ὁ τοσοῦτος τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἀγλαίαν ἀπέραντος. Δεῖσαν δ' ἐκκομισθῆναι καθά τινα σκῶλα τὰ παναγῆ σκεύη καὶ ἐπιπλα τὰ τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην ἄμαχα καὶ τὴν ὕλην σπάνια, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ δοκιμον ἀργύριον ὃ τὸν τοῦ βῆματος θριγκὸν καὶ τὸν οἶον ἐκπληξαι ἄμβωνα (57) καὶ τὰς πύλας περιήμπισχε καὶ εἰς παμπόλλους ἄλλους κό-

Hier. Wolfi notæ.

(57) Ἄμβων, παρὰ τὸ ἀνοβαίνειν, dici videtur, locus utique templi editior, sive suggestum, sive

gradus, sive chorus, ut vulgo appellantur, sive superius ambulacrum, die vorkirchen.

σμούς περιετέθητο, χρυσῶ περιτρεχόμενος ἅπας, ἡμίονοί τε καὶ ὑποζύγια σεσαγμένα μέχρι τῶν ἀδύτων εἰσῆγοντο τοῦ νεώ, ὧν ἓνα διωλισθηκότα μὴδ' ἐπὶ ποδῶν στῆναι δυνάμενα διὰ τὴν τῶν ἐπιπέδων λίθων στιλπνότητα μαχαίραις ἐξεκνιθῆσαν, ὡς ἐκ τῆς τῶν χολάδων κόπρου καὶ τοῦ προχυθέντος αἵματος τὸ θεῖον μολυνθῆναι δάπεδον. Ἄλλὰ καὶ γυναικάρων τε σεσωρευμένων ἀμαρτίαις, Ἐρινύων ζάκρον, δαιμόνων πρόσπολον, ἀβρήτων τε γοητειῶν καὶ ἐπιβρήτων ἐπιφῶν ἐργαστήριον, καταστρηνίσαν Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ συνθρόνου ἰζῆσαν κεκλασμένον ἄφηκε μέλος, καὶ πολλάκις περιδινηθὲν εἰς ὄρησιν τῶ πόδα παρεσάλευε. Καὶ οὐ ταῦτα μὲν ἠνομεῖτο οὕτως, ἄλλα δ' οὗ, ἢ ἐκεῖνα μὲν ἐπὶ πλέον, εἰς δ' ἔλαττον ἕτερα, ἀλλ' ὁμοθυμαδὸν πάντα παρὰ πάντων ἀνωσιουργεῖτο [P. 369] τὰ παναθέμιτα. Πάνυ δ' ἂν ἐφείσαντο γυναικῶν εὐλαβῶν καὶ κορίων ἐπιγᾶμων ἢ τῶν τῶ Θεῶ ἀνακειμένων καὶ παρθενεύειν ἐλομένων οἱ κατὰ τῶν θείων οὕτω λυτήσαντες. Ἐπὶ πᾶσιν ἐργῶδες ἦν καὶ δυσμήχανον τὸ μειλίσσασθαι λιταῖς ἢ ἐλεεινολογίαις ὑπαγχεῖσθαι ὁπωσοῦν καὶ εὖνον θίσθαι τὸ βάρβαρον, οὕτω μὲν εὐπαρόξυντον ὄν, οὕτω δ' ἐρευξέχολον ἀκριβῶς πρὸς πᾶσαν ἀκοήν ἀβέλητον. Πάντα δ' ἐκρίνετο θυμοῦ ὑπεκκαύματα, κλινοῖαν ὠφλισκανε καὶ γέλων. Καὶ ὡς τὴν γλῶτταν ἀταμίευτος ἐπεπλήττετο, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὸ παραξίφιδιον εἶχεν ἐπ' αὐτὸν σπώμενον ὁ καὶ μικρὸν ἀντειπῶν ἢ πρὸς τὰ θυμῆρη σφίσειν ἀναδύμενος. Ὅθεν ἦν εἰς πόνον ἅπασα κεφαλή, ἐν στενωποῖς θρήνοι καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοὶ, ἐν τριόδοις ὄδυρμοὶ, ἐν ναοῖς ὄλοφρυμοὶ, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὄλοφυγαί, ἔλκυσμοὶ, ἀνδραποδισμοὶ, διασπασμοὶ τε καὶ βιασμοὶ σωματῶν συναφῶν πρότερον. Οἱ τῶ γένει σεμνοὶ ἀτίμως περιήσαν, οἱ τῶ γήρα γεραροὶ γοεροὶ, οἱ πλούσιοι ἀνούσιοι. Οὕτως ἐν πλατεῖαις, οὕτως ἐν γωνίαις, οὕτως ἐν τεμένεσιν, οὕτως ἐν καταδύσεσιν· οὐδὲ γὰρ ἦν τις τόπος ἀνεξερῆνῆτος ἢ ἀσυλίαν τοῖς προσρουμενοῖς παρεχόμενος, ἀλλὰ πάντα πανταχοῦ πάντων κακῶν ἔμπλεα ἦν. Χριστὲ βασιλεῦ τῆς τότε θλίψεως καὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρώπων! ὁ δ' ἤχος ὁ θαλάττιος, ὁ δὲ τοῦ ἡλίου σκοτασμός καὶ ἡ ζόφωσις, ἡ δὲ τῆς σελήνης εἰς αἶμα μεταστροφή, οἱ δὲ τῶν ἀστέρων ἑξέδροι, ὅπη καὶ ὅπως οὐ τὰ τελευταῖα τάδε κατὰ προσήμηναν; Καίτοι τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως θεοάκαμεν ἑστῶς ἐν τόπῳ ἀγίῳ καὶ πορνικᾷ στρογγυλίζον λογάρια, καὶ τὰλλα κἄν μὴ ἐπίπυν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δῆθεν μεταβάντα πρὸς τὸ ἀντίστροφον, ὅσα παρὰ Χριστωνύμοις σεμνὰ καὶ τὸν τῆς πίστεως λόγον ἐξευγενίζοντα.

Τοιαῦθ', ὡς ἐκ πολλῶν βραχέα δοῦναι τῆ ἱστορίᾳ, οἱ ἐξ Ἑσπέρας στρατοὶ κατὰ τῆς Χριστοῦ κληρονομίας παρηνομήχασιν, ἐπ' οὐδενὶ τῶν ὄλων τὸ φιλόνηθρον ἐνδειξάμενοι, ἀλλὰ πάντας ἀποξενώσαντες χρημάτων καὶ κτημάτων, οἰκημάτων τε καὶ ἐσθημάτων, καὶ μηδενὸς τῶν πάντων μεταδόντες τοῖς ἔχουσι, ταῦτα ὁ χαλκοῦς ἀύχην, ἡ ἀλαζῶν φρήν, ἡ ὀρθὴ ὄφρυς, ἡ ἀεὶ ξυριῶσα καὶ νεανισκευομένη παρεῖα, ἡ φιλαίματος δεξιὰ, ἡ ἀκρόχολος βῖν, ὁ μετέωρος ὄφθαλμός, ἡ ἄπληστος γνώθος, ἡ ἄστοργος γνώμη, ἡ τορῆ καὶ τροχαλὴ λαλιὰ καὶ μόνον οὐκ ἐπορχουμένη τοῖς χεῖλεσι, μᾶλλον δὲ οἱ παρ' ἐτυτοῖς ἐπιστήμονες καὶ σοφοὶ, οἱ εὖροχοὶ καὶ φιλαλήθεις καὶ μιτοπόνηροι καὶ τῶν Γραικῶν ἡμῶν εὐσεβέστεροί τε καὶ δικαιοτέροι καὶ τῶν Χριστοῦ διατάγμάτων φύλακες ἀκριβέστεροι, τὸ δὲ πλέον, οἱ τὸν

nefiorum officina, Christo insultans et in patriarchæ solio considens fractum cantium cecinit, et sæpe in orbem rotata sallavit. Neque vero hæc admittebantur, alia non admittebantur; aut hæc remissius, illa vehementius: sed uno consensu omnia eunna scelera et piacula omnibus ex æquo studio erant. An vero illi matronis honestis et nubilibus puellis aut Deo consecratis virginibus percissent, qui tantam in ipsum Deum rabiem exercuerunt? Nihil autem erat difficilius et operosius quam precibus mollire et benevolos reddere Barbaros adeo iracundos, adeo bilem evomentes ad quodvis ingratum verbum, ut nihil non furorem eorum inflammaret. 760 Quod qui conabatur, ut amens et homo linguæ intemperantis deridebatur. Sæpe etiam pugio stringebatur in eum qui paululum refragabatur aut postulata eorum detrectabat. Itaque nemo luctus erat expers. In angiportis, in triviis, in templis querelæ, fletus, lamentationes, planctus, virorum gemitus, mulierum ejulatus, lacerationes, stupra, captivitates, conjunctissimorum divulsionos. Nobiles cum ignominia, ob senectam venerabiles lacrymosi, divites spoliati bonis circumibant. Sic in plateis, sic in angulis, sic in templis, sic in speluncis agebatur. Nec enim ullus locus inexcussus relinquebatur aut supplices defendebat. Omnia ubique malis omnibus referta erant, Deus immortalem, quanta hominum afflictio! quantæ angustię! fremitus maris, solis obscuratio, cruenta lunæ facies, stellarum exorbitatio, ubi et quomodo hæc mala prænuntiarent? Enimvero abominationem desolationis in loco sancto stare vidimus, meretricis sermones rotundo ore proferentem, et cætera etsi non penitus 761 similia, tamen in contrarium conversa iis quæ apud Christianos honesta et religioni consentanea judicantur.

Hæc pauca de multis Occidentalium exercituum in Christi hæreditatem scelera, qui erga neminem humanitate usi omnes pecunia, possessionibus, vestimentis, aris et focis spoliarunt, nec possessorebus quidquam impertierunt, litteris mandanda esse censui. Hæccine collum æreum, superbus animus, arrectum supercilium, juvenilitæ ræsa maxilla, sanguinaria dextra, iracundæ nares, elatus oculus, inhumanum ingenium, rotunda et incitata loquela ac tantum non saltans in labiis? iuvo potius, vos qui vestra opinione docti, sapientes, fideles, veraces, probi, nobis Græcis religiosiores justiores et præceptorum Christi observantiores estis (ego vero hæc nunquam per ludibrium et jocum dixerim: nam quod luci cum tenebris est oommercium?) et quod majus est, qui crucem

Christi in humeros sustulistis eamque et divina oracula sæpe testati estis vos Christianas provincias citra sanguinem transituros, nec ad dexteram nec ad lævam declinantes, sed contra Sarracenos armasse manus, eorumque sanguine **762** tincturos esse gladios, qui Hierosolyma expugnastis, qui vos consuetudine et colloquio mulierum temperaturos promisistis, quandiu crucem in humeris tuleritis, ut Deo consecratos viatores? Nugatores eos esse plane constat qui, dum divinum sepulcrum vindicant, manifeste contra Christum insanierunt, et cum cruce crucem violarunt et destruxerunt, quam humeris bajulabant, dum eam exigui auri et argenti causa ante pedes abjiciunt; et dum margaritas colligunt, pretiosam margaritam Christum abjecerunt, in sordidissimis bestiis re sanctissima dispersa. Non ita fecerunt Ismaelitæ: sed populares istorum clementissime et humanissime tractarunt, potiti Hierosolymis. Neque enim Latinas matronas violarunt, neque Christi sepulcrum cadaveribus oppleverunt; neque ingressum vitalis tumuli descensum ad inferos, neque vitam mortem, neque resurrectionem ruinam effecerunt, sed paucis aureis in singula capita contenti omnibus liberum arbitrium permiserunt, cætera quantumvis multa possessoribus concessere. Et hoc modo Christi oppugnatores cum Latinis aliam religionem profitentibus egerunt; et ut magno animo dignum est, nec ferro, nec igni, nec fame, **763** nec persecutione, nec nuditate in eos sunt grassati, nullo graviore onere imposito. Nobiscum autem isti Christi amantes, ejusdem religionis, nulla injuria lacesciti, sic egerunt ut breviter percurramus.

5. O urbs, urbs, urbium omnium oculus, per orbem terrarum celebris, spectaculum ultramundanum, Ecclesiarum Mater, princeps religionis, rectæ sententiæ dux, eruditionis alumna, omnis pulchritudinis diversorium, itane ex manu Domini calicem furoris bibisti? itane pars exstitisti ignis multo vehementioris eo quo olim Pentapolis divinitus conflagravit? Quodnam tibi tribuam elogium? cui te comparem? an populum contritionis tuæ amplificatum esse, ut lacrymosus Jeremias veterem Sionem deplorans ait? Qui mali genii ad cribrandum efflagitarunt? qui alastores, invidi et implacabiles demones, ebrietatis in te suæ intemperias effuderunt? qui infesti et insani proci thalamum tibi non concinnarunt, nec facem nuptialem sed carbones exitiales incenderunt? O secunda genitrix, bysso et purpura imperatoria amicta pridem, modo sordida et squalida, et germanis orbata liberis! O pridem in alto solio collocata, longis et **764** altis incedens passibus, augusto vultu, statura magnifica, nunc humilis et depressa! Laceratæ sunt tuæ delicatæ vestes; elegantibus atque imperiosis spoliata es redimiculis. Exstincta est lux gratiosorum oculorum, anicula caminariæ similis ex incendii

σταυρόν ἐπ' ὤμων ἀράμενοι, καὶ πολλάκις κατὰ τοῦτου καὶ τῶν θείων λογίων ἐπομοσάμενοι [P. 370] τὰς μὲν τῶν χριστωνύμων χώρας παρελθεῖν ἀντιμωτί, μὴ προσνεύσαντες ἀριστερα μὴδ' ἐκκλίναντες δεξιὰ, κατὰ δὲ Σαρράκηνων ὀπίσθι τὰς χεῖρας καὶ τὰ ξίφη πορφυρῶσαι τοῖς αἵμασιν οἱ τὴν Ἰερουσαλήμ ἐξεδόρθησαν, μὴδ' ἀνδρῖσασθαι γυναῖξιν ἢ καθ' ὁμιλίαν αὐταῖς συνελθεῖν ἐφ' ὅσον ἂν χρόνον τὸν σταυρὸν ἐπωμάδιον φέρωσιν, ὡς ἡγνισμένοι θεῶν καὶ τὴν αὐτοῦ πορείαν στελλόμενοι. Ὅντως λογοποιοὶ ἐξεφάνθησαν, καὶ τοῦ θείου τέφου διφῶντες ἐκδίκησιν κατὰ Χριστοῦ προδήλως ἐλύττησαν, καὶ μετὰ σταυροῦ τὴν τοῦ σταυροῦ κατάλυσιν ἠνομήκασιν, ὃν ἐπινώτιον ἔφερον, τοῦτον πρὸ ποδῶν τιθέναι μὴ φριτόντες διὰ χρυσίον βραχὺ καὶ ἀγγύριον. Καὶ μαργαρίτας ἐγκολπιζόμενοι, τὸν πολύτιμον μαργαρίτην Χριστὸν ἠθετήκασιν, τοῖς ἐναγεστάτοις τῶν ζώων τὸν παναγέστατον διασπείραντες. Οἱ δ' ἐξ Ἰσμαῶν οὐχ οὕτως, ὅτι μὴ καὶ πάνυ φιλανθρώπως καὶ προσηνώς τοῖς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν προσηνήχθησαν, τῆς Σιών κατιοχύσαντες. Οὔτε γὰρ γυναῖξιν Λατινίσιν ἐπεχρεμέτισαν, οὔτε τὸ Χριστοῦ κενήριον πολυάνδριον πεσόντων ἔδειξαν, οὐδὲ κάθοδον ἐς ἄδου τὴν πρὸς τὸν ζωτφόρον τάφον εἴσοδον, οὐδὲ θάνατον τὴν ζωὴν, οὐδὲ πτώσιν τὴν ἀνάστασιν, ἀπαξάπασιν δ' ἀνέντες τὴν ἔξοδον χρυσίοις ἀριθμῶν κατ' ἄνδρα βραχέσιν ἀφώριζον τὰ ζωάγια, τὰ λοιπὰ τοῖς κεκτημένοις παρέντες, κἂν ψάμμω ἦσαν παρομοία. Καὶ τοιῶσδε μὲν τὸ Χριστομάχον τοῖς ἀλλοπίστοις Λατίνοις ἐχρήσατο, μὴ ξίφος, μὴ πῦρ, μὴ λιμὸν, μὴ διωγμὸν, μὴ γυμνότητα, μὴ συντρίμματα, μὴ πείσματα μεγαλοψύχως σφίσι ἐπενεγκόν. ἡμῖν δ' ἐκείνως τὸ φιλόχριστον καὶ ὁμόδοξον προσενήνεκται, ὡς ἐπιτρέχοντες εἴπομεν, μὴδὲ ἐπεγκαλεῖν ἀδίκημα ἔχοντες.

ε'. Ὡ πόλις, πόλις πόλεων πασῶν ὀφθαλμῆ, ἄκουσμα παγκόσμιον, θεαμα ὑπερκόσμιον, ἐκκλησιῶν γαλουχὲ, πίστewας ἀρχηγὲ, ὀρθοδοξίας ποδηγὲ, λόγων μέλημα, καλοῦ παντὸς ἐνδιαίτημα! ὦ ἢ ἐκ χειρὸς Κυρίου τὸ τοῦ θυμοῦ πιούσα ποτήριον, ὦ ἢ γενομένη πυρὸς μερῖς πολλῶν δραστηκωτέρου τοῦ καταιβασίου πάλαι πυρὸς πενταπόλεως, τί μαρτυρήσω σοι; τί ὁμοιώσω σε; ὅτι ἐμεγαλύνθη ποτήριον συντριβῆς σου, Ἰερουσαλὴμ φησὶν ὁ φιλόδακρυς τὴν πάλαι Σιών κοπτόμενος. Τίνες κακοποιοὶ δυνάμεις ἤτησαντὸ σε καὶ ἔλαβον εἰς συνίασιν; τίνες ἀλάστορες φθονεροὶ καὶ ἀμελικτοὶ δαίμονες κῶμόν σοι ἐπεκώμασαν ἄγριον ἢ γοῦν ἀνάριστοι καὶ μανιώδεις Τελχίνες παστάδα μὲν οὐκ ἐπλέξαντο, οὐδ' ἀνῆψάν σοι δῆδα γαμήλιον, ἀφανιστηρίους δ' ἀνέκαυσαν ἄνθρακας; ὦ ἢ πολύγονος καὶ βύσσον καὶ πορφύραν ἠμφεσμένη [P. 371] βασιλείον, πιναρὰ δ' ἀρτίως καὶ ἀύχμηρά, καὶ πολλῶν κακῶν κληροῦχος, καὶ τέκνων τῶν γνησίων χατίζουσα. Ὡ ἢ πρώην ὑψηθρονος καὶ βιδῶσα μακρὰ καὶ μετέωρα, μεγαλοπρεπῆς τὸ εἶδος, ἀξιοπρεπεστέρα τὸ μέγεθος, νυνὶ δὲ κατεβράχμην καὶ διεβρήγμην τοὺς χλιδῶντας χιτῶνας καὶ τὰ κομψὰ καὶ ἀρχικὰ κρηδέμνα, καὶ ἄπασα ἀπεσβεσμένη τὸ χαροπὸν, καὶ γρητὶ καμινοῖ ἴση ἐκ τοῦ κατησοβωσθε

πυρὶ, καὶ βύττισι χαλαραῖς ἠὺλακισμένη τὴν σιλι-
 πνὴν καὶ τερπνὴν ὄψιν πρότερον. Ἐὼ γὰρ λέγειν τοὺς
 πρὸς λύραν ἐτείνοντάς τε καὶ ψάλλοντάς τε τὰ σὰ δυσ-
 πραγήματα, καὶ κωμῳδίαν τιθεμένους τὴν σὴν τρα-
 γῳδίαν ἐν τῷ τὸν οἶνον προσέσθαι, καὶ βίου τέχνην
 ποιουμένους τὴν γελοιώδη τῶν κκκῶν σου ἀφήγησιν,
 τοὺς κονδυλισμούς τε καὶ πτερισμούς, ἔτι δὲ τὰς
 ἀθετήρεις καὶ τὰ ὑπώπια ἃ σοὶ καθ' ὥραν πᾶσαν
 προστρέβονται. Παρεζηλωμένη θεόθεν ἐπὶ μὴ ἐχέ-
 φροσιν ἔθνεσιν, ἢ οὐδ' ἔθνεσιν ἀληθῶς εἰπεῖν, ἀλλ'
 ἄμυδροῖς καὶ σποραδικοῖς γένεσιν, ὧν τὰ πλείω εἰ
 μὴ ἐγέννησας, ἀλλ' ὕψωσάς τε καὶ στέατος πυροῦ
 μετέδωκας, τίς σώσει σε ; ἢ τίς παρακαλέσει σε ;
 τίς φείσεται ἐπὶ σοί ; ἢ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί ; ἢ
 τίς ἐπανακάμψει ἐρωτησῆσαι τὰ εἰς εἰρήνην σοὶ (Ἰερε-
 μίου καὶ τάδε τοῦ πολυθρηνητοῦ τὰ ῥήματα), εἴτε
 μὴν τὴν προτέραν στολὴν ἐπενδύσει σε ; πότε θεό-
 θεν ἐνωτίση Ἐξεγείρου, ἀνάστηθι ἢ πιούσα τὸ
 ποτήριον τοῦ θυμοῦ μου καὶ τὸ κόνδυ τῆς πτώσεως.
 Ἐνδύσαι τὴν ἰσχὺν σου, ἐνδύσαι τὴν δόξαν σου ;
 Ἐκτίναξαι τὸν χοῦν καὶ ἀνάστηθι. Ἐκδύσαι τὸν δε-
 σμὸν τοῦ τραχήλου σου· πλάτυνον τὸν τόπον τῆς
 σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλαίων σου. Μὴ φοβοῦ ὅτι κατ-
 ησχύνθης, μηδὲ ἐντραπήσῃς ὅτι ὠνειδίσθης, καὶ
 ἐκρότησάν ἐπὶ σοὶ χεῖρας πάντες οἱ παραπορευόμε-
 νοι ὁδόν, ἐσύρισαν καὶ ἐκίνησαν κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ
 εἶπον, « Αὕτη ἐστὶν ἡ πόλις, ὁ στέφανος δόξης καὶ ἡ
 εὐφροσύνη πάσης τῆς γῆς. Καὶ πῶς ἐκάθισε χίρρα
 ἡ πεπληθυσμένη λαῶν, καὶ ἡ ἀρχουσα ἐν χώραις
 ἐγεννήθη εἰς φόρους ; Εἶπε γὰρ ὁ θεὸς σου, Χρόνον
 μικρὸν κατέλιπόν σε, καὶ μετ' ἐλέους μεγάλου οἰκτει-
 ρήσω σε. Ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου,
 καὶ ἐν ἐλέῳ αἰωνίῳ ἐλήσω σε. » Ἡ γοῦν ἄσεις
 Δαβιδικῶς πρὸς θεόν, « Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν
 μου ἐν τῇ καρδίᾳ μου αἱ παρακλήσεις σου εὐφραναν
 τὴν ψυχὴν μου. » Τίς ἐπιστήσεται σοὶ Μωϋσῆς και-
 νοεργός, ἢ ἐπανάγων ἐποφθήσεται Ζοροβάβελ ; πότε
 δ' ἐσειτάί σοι ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων συναγαγεῖν
 τὰ τέκνα σου, ἐν οἷς διεσπάρημεν, ὃν τρόπον αἱ
 φιλότεκνοι ὄρνιθες ὑπὸ τὰς ἐκυτῶν ἀθροίζουσι πτε-
 ρυγὰς τὰ οἰκεῖα νεόττια ; Ὡς νῦν γε οὐδ' ἐνωπίως
 σοὶ ἐποφθαλμησαὶ καθαρῶς ἔχομεν, οὐδ' ἐμφῆναι
 περιχαρῶς ὡς μητρὶ, καὶ ἀκριβῶς ἐπισπεῖσαι σοὶ
 δάκρυον ὅσον ὀφθαλμὸς βούλεται ἢ δύναται, ἀλλ'
 εὐλαβῶς ὡς στρουθοὶ σε περιιπτάμενοι, ὧν συνεί-
 ληπται ἡ τροφὸς, ἢ δὲ καλιὰ διεσκέδαται, ἐλευσὸν τι
 καὶ γοῶδες περιτρύζομεν, [P. 372] πόρρω που τῶν σῶν
 φανωμάτων ἐκτοπισθέντες, πεινῶτες καὶ διψῶντες,
 ἀγμῶντες καὶ ῥιγῶντες, καὶ πρὸς φθισῶν πολλάκις
 κειρόμενοι, καὶ τὰς ψυχὰς ἐν κακοῖς τηκόμενοι,
 ὁδόν τε μηκέτι κατοικεσίας εὐρίσκοντες πόλεις,
 ἀλλὰ πολὺπλαγῆτοι φερόμενοι ὡς ὄρνιθες οἱ ἀβέβαιοι
 καὶ τῶν ἀστέρων οἱ πλάνητες. Ἡ καὶ οὕτως εἰπεῖν,
 ἐνούμεθά σοι διηρημένως καὶ συμπλεκόμεθά σοι κε-
 χωρισμένως, κατὰ τοὺς ψυχῆ συναπτομένους καὶ
 διασταμένους σώματι, καὶ προσπάσσομεν ἀτεχνῶς δ'
 καὶ ἐνια τῶν ζώων πρὸς τὰ παγιδευόμενα ἐκ σφῶν
 ὑπὸ θηρευτῶν καὶ ἐγκλειόμενα διαφανέσιν ὄσλινος
 ἄγγεσιν. Ἐκεῖνά τε γὰρ τῷ τοῦ σκεύους ἐλικρῖναι

A fuligine exstitisti ; profundis rugis splendida prius
 et suavis tua facies est arata. Neque jam dico esse
 qui tuas clades ad citharam cantillent, qui tuam
 tragœdiam pro comœdia ludant, quo artificio ridi-
 culæ recitationis malorum tuorum et alaparum
 alantur, qui lapsus et vibices et contumelias, qui-
 bus in horas afficeris, per jocum commemorent.
 Per invidiam depressa es a recordi populo, ac
 potius ab obscuri et vagabundi populi colluvie ;
 cujus magnam partem si non genuisti, at evexisti
 et saginasti. Quis te servabit ? quis te consolabitur ?
 quis tibi parcat ? quis vicem tuam dolebit ? quis
 revertetur, ut paci tuæ consulat ? (Sunt et hæc la-
 crymosi Jeremiæ verba.) Quis priori stola te in-
 duet ? quando divinitus audies : Erigere, surge,
 quæ calicem furoris mei bibisti et poculum ruinæ
 exhaustisti ; indue vires tuas, indue gloriam tuam ;
 exuito vinculum colli 765 tui ; extende locum
 tabernaculi tui et vestibuli tui : ne movearis quod
 probro affecta es, neque verecunderis ob acceptas
 contumelias, et quod omnes prætereuntes manus
 super te comploserunt, sibilaverunt, et capita quas-
 sarunt, et dixerunt : Hæc est urbs, corona gloriæ
 et deliciæ orbis terrarum ? Quo autem pacto vidua
 sedit, quæ populis referta fuit ? quomodo tribu-
 taria facta est, quæ provinciis imperavit ? dixit
 enim Deus tuus : Exiguo tempore te reliqui, sed
 magna te misericordia prosequar. In parva ira fa-
 ciem meam averti, sed æterna te clementia fovēbo.
 Nimirum cum Davide cantabis Deo : Pro multitu-
 dine dolorum cordis mei consolationes tuæ meum
 animum exhilararunt. Quis Moses novorum effo-
 ctor operum tibi patrocinabitur ? quis Zorobabel te
 reducet ? quando liberos tuos a quatuor ventis, in
 quos dispersi sumus, recolligere licebit, quemad-
 modum piæ gallinæ pullos sub alas suas congregant ?
 Nam nunc quidem nec intueri satis te nobis licet,
 aut amanter amplecti ut matrem, et libare tibi la-
 crymas, quantas oculus cupit aut potest : sed ti-
 mide ut passeruli te circumvolamus, quorum
 nutrix abrepta, nidus direptus est, miserabiliter
 766 et lugubriter pippientes. Longe a tuis lacu-
 naribus remoti sumus, esurientes et sitientes,
 squalore et rigore horrentes. A pediculis sæpe re-
 dimur, animis nostris calamitate liquescentibus.
 Nec viam invenimus ad urbem in qua habitemus,
 sed multis erroribus ut vagabundæ volucres et er-
 rantes stellæ circumferimur ; ac potius longo in-
 tervallo a te sejuncti tecum conjungimur, comple-
 ctimur te separati, ut ii qui animis cohærent,
 divulsi corporibus. Dolemus vicem tuam, ut quædam
 animantes, cum aliquas sui generis a venatoribus
 captas et perspicuo vitro inclusas vident, quas
 tamen attingere et amplecti nequeunt, et frustra
 cum dolore circa transennam versantur, mutuo
 aspectu ut priori formæ contrario obstupefactæ.
 Eodem modo et nos adiacere oculos et propius ac-
 cedere possumus : sed convenire te libere et fi-
 denter amplecti, ut pridem, nullo modo possumus,

barbarico exercitu ut solido muro, et longe fir-
miore quam virum est, interclusi.

καὶ διὰ τοῦτο μάτην περὶ τὸ ἄγχος ἀδημονοῦντα στρέφεται, τῷ ἐξηλλαγμένῃ τῆς ὀψείως ὡς ἀπεναντίῳ τῆς
πρώην ἕξεως ἐκθαμβούμενα· καὶ ἡμεῖς ἐπ' ἴσῃ σοι τὰς μὲν ὀψείας προσβάλλειν καὶ ἐγγύτερον ἔναι ἔχομεν, τοῦ
δὲ περιχρησθέναι σοι γνησίων καὶ προσπλακῆναι θάρραλέως ὡς πρότερον παντάπασιν ἑστερήμεθα, ὅσα καὶ σῶματι
στερεῶν καὶ πολλῶν στεγανωτέρῳ ὕλου τῷ βαρβαρικῷ συντάγματι διειργόμενοι.

6. « Cur nos percussisti, Domine, nec est qui
medeatur? Agnoscimus, Domine, peccata nostra;
injurias patrum nostrorum. Desine 767 per mi-
sericordiam tuam. Ne perde solum gloriæ. Ca-
stigato nos, Domine, ne a te deficiat anima nostra :
sed iudicio, non furora, ne ad paucitatem nos redigas.
Effunde furorem tuum super gentes quæ te non
agnoscunt, et super nationes quæ nomen tuum non
invocant. Pater noster tu es, Domine : nos lutum;
tu figulus noster; opus manuum tuarum nos omnes
sumus, adverte oculos, et vide probra nostra : hære-
ditas nostra ad alienigenas est aversa, ædes nostræ
ad peregrinos. Si tu nos ad te converteris, conver-
temur; renovato dies nostros, ut olim fuerunt. »
ἡμῶν καθὼς ἔμπροσθεν. Χρηστῆον γὰρ μοι ἐπικαίρως
ρήμασιν.

Utendum enim mihi est per tempus, et in simili
culamitate his Scripturæ sacræ verbis; sed jam
curat me deficit una tecum, o urbs, nutritrix elo-
quentiæ, amissa, quem admodum compages corporis
animo discedente dissolvitur. Est igitur magnitudo
luctus multis lacrymis et ineffabilibus gemitibus
concludenda, et abrumpenda jam historiæ series.
Quis enim Musarum sacra in terra jam a Musis alie-
nata et barbarie oppressa æquo animo celebret? absit
ut ego res gestas Barbarorum decantem, aut ea bella
memoriæ posterorum prodam, 768 in quibus non vincunt
Græci. Nam si Couus Hippocrates a rege Persarum magna
pecunia accersitus, ut illius urbes pestilentia laborantes
sanaret, magnificis illis pollicitationibus repudiatis con-
tempserit barbaros, cur ego rem optimam, historiæ et
pulcherrimum Græcorum inventum, rebus Barbarorum
contra Græcos gestis condonarem? imo illi, ut is qui
Ephesiæ Dianæ templum incendit, pereant ignoti et
obscuri; nec ullo verbo quisquam nostrum eos dignetur,
donec transierit iniquitas et Deus servos suos clementer
respexerit. Non enim Deus noster is est qui nostri
perpetuo obliviscatur, aut in ira sua misericordiam non
complectatur, aut beneficentiam omnem in posterum
denegat, sed cum percutit, medetur, cum occidit, in
vitam reducit; cum ferarum dentes immittit, qui cum
rabie terræ affligant, at leonum quoque maxillas con-
fringit et caput draconis conterit. Si ut calamum
comminuit, at bestias etiam ob calamum increpat. Si isli
curribus et equis fidunt, at in equo certa salus non
est, neque Deus viri tibi delectatur. Si populum
suum duriter tractat eique vinum compunctionis

καὶ σιλιπνῶ τὴν τοῦ συννόμου ζώου θείαν ἐνοπριζό-
μενα συμμῖξαι καὶ ἐν χρῶν γενέσθαι ὄλωσ ἀδυνατεῖ,
τῷ ἐξηλλαγμένῃ τῆς ὀψείως ὡς ἀπεναντίῳ τῆς
πρώην ἕξεως ἐκθαμβούμενα· καὶ ἡμεῖς ἐπ' ἴσῃ σοι τὰς μὲν ὀψείας προσβάλλειν καὶ ἐγγύτερον ἔναι ἔχομεν, τοῦ
δὲ περιχρησθέναι σοι γνησίων καὶ προσπλακῆναι θάρραλέως ὡς πρότερον παντάπασιν ἑστερήμεθα, ὅσα καὶ σῶματι
στερεῶν καὶ πολλῶν στεγανωτέρῳ ὕλου τῷ βαρβαρικῷ συντάγματι διειργόμενοι.

7. Ἴνα τί ἐπαισας ἡμᾶς, Κύριε, καὶ οὐκ ἔστιν
ἡμῖν ἴσας; Ἐγνωμεν, Κύριε, ἀμαρτίας ἡμῶν, ἀδι-
κίας πατέρων ἡμῶν. Κόπασσον διὰ τοῦ ἐλέους σου, μὴ
ἀπολέσῃς θρόνον δόξης σου. Παίδευσσον ἡμᾶς, Κύριε,
ὅπως μὴ ἀποστῆ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἀπὸ σοῦ, πλὴν ἐν
κρίσει καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλιγοστοὺς ποιήσῃς
ἡμᾶς. Ἐκχεσον τὸν θυμὸν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰ-
δότα σε, καὶ ἐπὶ γενεὰς αἰ τοῦ ὄνομά σου, Κύριε, οὐκ
ἔπεκαλέσαντο. Πατὴρ ἡμῶν σὺ εἶ, Κύριε· ἡμεῖς
πῆλός, καὶ σὺ πλάστης ἡμῶν, ἔργον τῶν χειρῶν σου
πάντες ἡμεῖς. Ἐπίδλεψον, καὶ ἴδε τοὺς ὀνειδισμοὺς
ἡμῶν. Ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη εἰς ἄλλο-
τρῶους, οἱ οἴκοι ἡμῶν εἰς ξένους. Ἐπίστρεψον ἡμᾶς
πρὸς σέ, καὶ ἐπιστραφήσμεθα. Ἀνακαίνισσον ἡμέρας
καὶ ἑρ' ὁμοίους τοῖς συναντήμασι τοῖς Γραφικῶς τοῖσδε

Ἄλλ' ἤδη μοι καὶ τὸ λέγειν αὐτὸ ἐπιλέλοιπεν, ὅσα
καὶ σῶμα συμφορὰς ψυχῆ καὶ ὁμόστολον τῆ τοῦ λόγου
σοι τροφῶ πόλει συναπιόν τε καὶ συνθανόν. Κωφοῖς
τοῖον δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις τὰ πολλὰ
τῶν θρηνημάτων ἀφοσιωτέον, καὶ τοῦ περατιέρω
ἀφεκτέον τῆς ἱστορίας εἰρμού. Τίς γὰρ ἀνάσχοιτ' ἐν
ἐπ' ἡγῆς ἀλλοτριωθείσης ἤδη τοῦ λόγου καὶ βαρβα-
ρωθείσης τέλειον τὰ Μουσῶν ἐπιδείκνυσθαι κροῦμα-
τα; οὐκ ἂν ἴσασίμην τὰ βαρβάρων αὐτῶν, οὐδ'
ἔσοίμην παραπέμπων τοῖς ἔπειτα πράξεις πολεμι-
κάς ἐν αἰς μὴ νικῶσιν Ἑλληνας. Εἰ γὰρ ὁ Κῆρος
Ἰπποκράτης πολλοῖς μεταπεμπόμενος χρήμασι
πρὸς τοῦ τότε Περσῶν βασιλεύοντος, ὡς ἂν τὰς ὑπ'
ἐκείνον ἐπισκέψαιτο πόλεις κακῶς πασχούσας νοση-
λεῖα σώματος, οὐδ' ἄκροισ ὡς τὰς ὑπερόγκους ὑποσχέ-
σεις ἠνέξατο δέξασθαι, [P. 373] ἔρρειν καὶ οἰμώζειν
τοὺς βαρβάρους ἀφείς, πῶς ἂν εἶην ἐγὼ τὸ βέλτερον
χρῆμα, τὴν ἱστορίαν, καὶ κάλλιστον εὖρημα τῶν
Ἑλλήνων βαρβαρικαῖς καθ' Ἑλλήνων πράξεις χαρι-
ζόμενος; ἀλλ' οὗτοι μὲν κατὰ τὸν ἐμπρήσαντα τὸν
ἐν Ἐφέσῳ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος οἰχέσθωσαν ἔπειτα
τε καὶ ἄπυστοι, μηδὲ προσρήματος γοῦν τινος ὑφ'
ἡμῶν ἀξιούμενοι, ἕως οὐ παρέλθοι ἡ ἀνομία καὶ
τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὸ θεῖον παρακληθῆσεται. Οὐ γὰρ
ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς ἡμῶν εἰς τέλος ἐπιληθόμενος,
ἢ συνέλκων ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοὺς οἰκτιρμούς αὐτοῦ,
μηδὲ προστιθεῖς τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι, ἀλλὰ πατρωσῶν
ἴεται καὶ θανατῶν ἐπιστρέφων ζωοποιεῖ. Ἄν ὀδόντας
θηρίων ἐπαποστελῆ μετὰ τοῦ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ
τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς μύλας τῶν λέοντων συνθλά
καὶ τὴν κεφαλὴν συντρίβει τοῦ δράκοντος. Ἄν ὡς
κάλαμον διαθλά, καὶ τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου ἐπι-
τιμᾶ (58). Ἄν οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις,

Hier. Wolfii notæ.

(55) Καὶ τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου ἐπιτιμᾶ,
Etiam bestias calami increpat. Possunt intelligi
vermes a quibus eroduntur. Sed videtur subintel-

ligi τὸ ἔνεκα, quem sensum in convertendo sum
secutus.

ἀλλὰ ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν, οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμασι τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκίᾳ. Εἰ δείκνυσι τῷ οἰκείῳ λαῷ σκληρὰ καὶ οἶνο κίρνησι κατανύξεως, ἀλλ' ἐτοιμάζω καὶ τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων, καὶ προτείνω ποτήριον φιλανθρωπίας πλήρες καὶ ἰλαρότητος καὶ μεθύσκον ὡς κρᾶτιστον. Εἰ τοὺς μαστιγοῦντας ἐκ περάτων ἄγει τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακρᾶν, καὶ διὰ προφήτου βοᾷ μεγαλοκτύπος, « Γίγαντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμὸν μου, χαίροντες ἅμα καὶ παίζοντες ἡγιασμένοι εἰσὶ, καὶ ἄγω αὐτούς, » ἀλλὰ καὶ τούτοις ἐπιτείνει σφοδρότερας πληγὰς καὶ τῶν κακῶν μαστίζει τοῖς χεῖροσι, χάριν εἰδὼς οὐδαμῶς οὐδεμίαν, εἰ χρῆται τούτοις ὄργανοῖς εἰς ὄλεθρον πόλεων καὶ κακοῖς ἐπιδημίαις καὶ θημίοις ἀνθρώπων ἀνελετήμοισιν, ἕτε μὴν ὡς νοσηλεῖται καὶ φάρμακα συναίρονται οἱ ἐν πλείστοις ὡς ψυχῶν ἰατρῶν, οἷς καὶ φύσις τοιάδε τις ἔνεστι τοῖς ἐπιστήσασσι πρόδηλος. Καχεξία μὲν γὰρ ἢ τοῦ κάμνοντος ἀναρρώσθηντος ἐκμαρᾶνθῆσαι τοῦ δρᾶν ἔλθῃ ἢ τῷ πάσχοντι συνδιόλλυται. Τὰ δ' ἀκεσίνοσα φάρμακα τὸ καχεκτοῦν ὀτεδήποτε ἰασάμενα ταῖς τῶν ὀλῶν ἀτιμότεραις συμπρόρεισιν ἀχρεϊούμενα. Χρῆναι τοίνυν φημὶ μὴ βέλιον ἀποστασίου πρὸς Θεοῦ δεδομένον ἡμῖν ἢ γοῦν τῶν ἀγριελαίων βαρβάρων πικτελῆ ἔγκέντρισιν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς καλλιέλαιον τὰ ἐπιόντα οἰεσθαι δεινὰ, ἀλλὰ παιδείαν μικρᾶν, ὅποιαν ἴσῃσιν ἐπάγειν Θεός, ἀνείς τοῦ ἄγαν μὴδ' ἐνδιδοῦς τὰ πάντα τοῖς πειρασταῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν πειραζομένων ἐν μέρει φειδόμενος, καὶ μάλιστα εἰ τὸ μὲν δρῶν, κέρρον οὐκ εἰδὼς ἀνοσιουργίας, καὶ αὐτοῦ κατεπαίρεται δι' ἀσεβείαν παρ' οὗ τὴν ἰσχὺν εἰλήφει τοῦ μαστιγοῦν, ὡς μὲν Ναβουζαδδὰν ἀρχιμάγειρος τὴν τοῦ Θεοῦ πόλιν παραπέμπων πυρὶ καὶ τὰ λειτουργικὰ σκεύη προνομεύων, ὡς δὲ Βαλτάταρ τρυφῶν ἐν αὐτοῖς θυσιαστήριά τε καθυβρίζων, τὰ δὲ θεῖα μυστήρια ἐξορχούμενος, τὸ δὲ πάσχον ἐαυτοῦ γινόμενον ἐν πρωτολογίαις κατήγορον παρήγορον τὸν παίσαντα Θεὸν θερμότερον ἐπιπέκλειται. Οὐκοῦν φιλανθρωπῶν ἐκδεχομένους Θεοῦ δεῖν ἄδειν μετὰ Δαβὶδ, « Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου· ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου, τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου, » εὐ εἰδόμενος ὡς ἀσεβῶν μὲν ἢ εἰς τέλος παράδοσις καὶ μαστίγωσις, τῶν δ' ἡλικιότων ἐπὶ Κυρίῳ τῇ παιδείᾳ σύνδρομος ἢ παράκλησις τε καὶ ἐπανάκλησις.

miscet, at 769 vicissim mensam instruit coram eis a quibus attingitur, et poculum porrigit humanitate et hilaritate plenum et ob vini bonitatem inebrians. Si flagellatores ab extremis terræ marisque sinibus adduci, et per Prophetam magnum præconem clamitat: « Gigantes veniunt, ut ex: leant iram meam, simul et lætantes et ludentes; sacrosancti sunt, et a me adducuntur: » atque gravioribus plagis eosdem afficit et deterioribus malis flagellat; nec ullam eis gratiam habet, si pro instrumentis ad perniciem urbium et publicarum cladum et pro crudelibus hominum carnificibus eis utitur. Nam eos ut morbos et medicamenta, quippe animorum medicus, adhibet; quorum natura peritis non ignota est: aut enim mala habitudo ægroto sanato vires suas amittit, aut una cum illo interit. Medicamenta vero quantumvis acria depulso morbo una cum prava materia expelluntur, nec ulli sunt amplius usui. Quamobrem affirmo ista mala, quibus oppressi sumus, non libellum repudii divinitus nobis datum aut barbarici oleastri absolutam insitionem in nostram olivam esse judicanda, sed parvam castigationem, qualem Deus adhibere novit servato modo, non omnia tentatoribus concedere sed tentatis etiam parcere solitus, præsertim si is qui agit nullum modum suis 770 sceleribus statuit, sed per impietatem contra eum ipsum inurgit a quo flagellandi potestatem accepit (ut Nabuzardan præfectus exercitus, qui urbe Dei incensa vasa ministerii sacri rapuit; ut Balthasar, qui iis ad luxum abusus est, qui aris illudit et divina mysteria contempsit), is vero qui patitur, se ipsum in irimis accusat et verberum auctoris Dei opem et consolationem ardentem implorat. Itaque Dei benignitas nobis expectanda est, et cum Davide canendum: Memento nostri, Domine, in approbatione populi tui. Invisito nos ut servator, ut prosperitatem electorum tuorum videamus, ut lætitia gentis tuæ lætemur, ut cum hæreditate tua laudemur. Neque enim obscurum est impios dedi flagris, cum eorum autem castigatione, quorum spes in Domino sita est, consolationem et restitutionem in integrum esse conjunctam.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ
ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΤΗ ΠΟΛΕΙ

NICETÆ CHONIAΤÆ

LIBER DE REBUS POST CAPTAM URBEM GESTIS.

771 1. Solon a Codro ortus, Atheniensis reipublicæ vir præstantissimus, cum Pisistrati tyrannidem paulatim inolescere videret, sæpe cives suos ad eam opprimendam est hortatus. Satis enim norat multo esse facilius malorum principii obstare et incrementa prohibere, quam ea progressa longius et confirmata cohibere et extirpare. Sed cum ejus consiliis nemo pareret, arma ad fores curiæ posuit, si quo modo aliquos e populo ad sui æmulationem pertraheret. 772 Cum autem neminem ad tyranni expulsionem suo exemplo impulsisset, dixisse fertur se, ut licuerit, patriæ opem tulisse, ac postea per otium Atheniensium temeritatem et incogitantiam perstrinxisse versibus, quorum nonnulli vetustate non aboliti sic habent :

*Si vestro vitio tandem mala plurima fertis,
De superis ratio non sinit ulla queri.
Namque ope dum vestra libuit firmare tyrannos,
Servitii merito vos grave stringit onus.
Astutam rapido geritis sub pectore vulpem,
Et vestris animis nil gravitatis inest.
Insidias minime, qua res docet ipsa, videtis :
Sed vos blanditiæ factaque verba tenent.*

Quod si Solon ille, ex posteritate Codri, sapientiæ præstantia per totum fere orbem terrarum celebris, apud populum verbis regi solitum frustra et dixit et fecit omnia, quid alicui nostræ ætatis homini juvandæ reipublicæ causa faciendum fuisset, cum imperatores nostri ab ineunte ætate in umbra et otio educati more Endymionis stertent; 773 qui maturius cœnare soliti tantum a rerum gerendarum opportunitate abhorrebant? quippe mala educatione prorsus corrupti, ut hiberno tempore flores, verno poma requirerent? cives vero mercatorum et cauponum ingenii præditi non modo non ad tubæ sonitum surgere, sed nec avium garritu excitari soliti, suaviter dormire

Α ε'. Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων τὰ κράτιστα, ὑποτυφομένην [P. 375] ὄρων τὴν Πεισιστράτειον νεωτέρισιν, πολλάκις μὲν διειλέχθη τοῖς Ἀθηναίοις περιώμενος κατασβέσαι τὴν τυραννίδα, εἰ μάλ' αἰδῶς εὐμαρέστερον τὸ τὴν ἀρχὴν συνιστάμενον πᾶσαι κακὸν καὶ κωλύσαι πῆξιν ἄρτι δεχόμενον ἢ γούν προδᾶν ἤδη καὶ κρατυθὲν ἐκκόψαι ἤδη καὶ ἀναλεῖν οὐδενὸς δ' αὐτῷ προσέχοντος, μηδὲ πείθειν δυναμένος, μετὰ χεῖρας ὄπλα λαβὼν πρὸς ταῖς εἰσόδοις αὐτὰ κατέθετο, εἴ πως ἐκκαλέσαιτο οὕτω καὶ παροῦναι τοῦ δήμου τινὰς πρὸς ζῆλον τὸν δημοῖον. Ὡς δ' οὐκ ἐξηρέθιστό τις πρὸς ταῦτα οὔτε μὴν συνεπατρύνετό εἰ πρὸς τὴν τοῦ τυράννου καθάρσει, [P. 376] λέγεται εἰπεῖν, « Ἐγώγε, ὡς εἶχον, τῇ πατρίδι ἐπήμυνα, » καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἄγειν καὶ Β γράφειν ποιήματα καὶ διατωθάζειν Ἀθηναίους ἐς ἀβουλίαν, ὧν ἕνια μὴ παρασυρέντα τῷ χρόνῳ βέβηται οὕτωσι πως ξυτέθεινται,

Εἰ δὲ πεπόνθατε δεινὰ δι' ὑμετέραν κακότητα,
Μὴ τι θεοῖς τούτων μοῖραν ἐπαμφέρετε·
Αὐτοὶ γὰρ τούτους ὑψήσατε ῥύσια δόντες,
Καὶ διὰ τούτα κακὴν ἔσχετε δουλοσύνην.
Ἕμῶν δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἔχνεσι βαίνει,
Σύμπασι δ' ὑμῖν κούφος ἔνεστι νόος·
Εἰς γὰρ γλώσσαν ὄρατε καὶ εἰς ἔπος αἰόλον ἀνδρὸς,
Εἰς ἔργον δ' οὐδὲν γιγνόμενον βλέπετε.

С Εἰ γούν λέγων καὶ πράττων ὁ Σόλων πρὸς πειθήνιον λόγους ὁμήγουριν ἠλέγχετο μάτην ἀμφοτέρω μετιῶν, Σόλων ἐκεῖνος ὁ Κοδρίδης μὲν τὸ γένος, τῷ δὲ τῆς σοφίας περιόντι μικροῦ πᾶσαν τὴν τετρακλίμον διεκθῶν, ὁποῖον ἂν τις τῶν καθ' ἡμᾶς εἰσηνηνοχῶς τοῖς κοινοῖς ἐπήρκεσεν ἂν πράγμασιν, ὧν οἱ μὲν βασιλεῖς ἐν ῥαθυμίᾳ τραφέντες ἦσαν ἐξ ἀρχῆς καὶ βέγκοντες ἠδύτερον Ἐνδυμίωνος καὶ τὰ δεικνῶν πρωϊαίτερον προσιέμενοι, καὶ τοσοῦτον τῆς τῶν πραγμάτων εὐκαιρίας ἐκδιιστάμενοι, οἷα φύλος ἐν τοῖς ὄλοις ἡγμένοι. ὡς ἐν χειμῶνι μὲν τὰ ἄνθη ζητεῖν, ἔαρος δὲ ποθεῖν ὀπωρίζεσθαι, τὸ δὲ πᾶσι τεμα ἐμπορικῶν τε καὶ κάπηλον τὸ φρονεῖν, καὶ μὴ μόνον οὐχὶ σάλπιγγι τοῦ λέχους ἀνιστάμενον

ἀλλ' οὐδ' ἐνθαῖς ὀρνίθων διυπνιζόμενον, ὡς καὶ τὸ
 ἔλρον καθυῦδον ἠδέως καὶ μὴ ἐγνωκός ποτε πόλεμον ;
 τὸ δὲ γε συντιθέναι ποιήματα καὶ τῶν διαμαρτόν-
 των κατὰπτεσθαι ἦν μὲν καὶ τοῦ μεγαλείου Σόλ-
 ωνος, ἦν δ' ὡς εἴκοι, καὶ τοῦ τότε δήμου τῶν Ἀθη-
 ναίων, κνωμένου τὸ οὐς ταῖς τῶν εἰσηγήσεων χρη-
 σίμοις, ἤρμαξ τε ὑπενδιδόντος ταῖς τῶν ἀρίστων
 ἀνδρῶν παραιφάσσει. Καὶ ἄλλως δὲ τῶν πρὸς ὄνειδος
 ᾄδειν τιθασσοῖς λόγων μέρος ἔνεστί τι καὶ γλυ-
 κάζον σὺν τῶν στύφοντι ἐμφαινόμενον· καὶ ἡ μνήμη·
 ὅσα δὴ καὶ βίβλις, τὸ παραμένον ἐν ψυχῇ καὶ ἐν
 θαπτόμενον ἐμπύρευμα τοῦ καλοῦ κατὰ ζῶσαν ἐτι
 φλόγα πυρὸς ἀναθάλλουσα, τὴν ἐφ' ὁμοίοις ἐστέπειτα
 διαμαρτῶν φυλάττεσθαι διανίστησι. Τοῖς δ' ἐς ἡμᾶς
 τῆς Κωνσταντινίου οἰκήτορσιν, εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς-
 κε τῶν ἄλλων ὀρμημένους χωρῶν, οἱ ἔλεγχοι μάλω-
 πες ἀκριβῶς. Τοῖς δὲ πολλοῖς οὐδ' ὅσα πεφύτευται
 τετραμήνα εἰς νοῦν, οὐδ' ἡ Παφία τῆς ἐλευθερίας
 ὅποια τίς ἐστιν ἐς δεῦρο κατελήπται, ὡς οὐδὲ γλυ-
 κώτης μέλιτος τοῖς μηδέπω γευσασμένοις μέλιτος
 ἔπειτ' οἴνου ἀσύμφωνα τοῖς Σόλωνος τὰ ἡμέτερα,
 ἔγε τὰ μὲν τῶν ἐλέγχων παρήσομεν βούκεντρα, ἐς
 οὐδὲν ἕτερον προσληφθῆσόμενα διὰ μὴ τῶν πλείστων
 ἑτεροζύγγων (εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν οἱ χόρτον ἐν τοῖς κέ-
 ρασιν ἔχουσι), τὴν δ' ἱστορίας καθ' εἰρμὸν ἐξόμεθα.
 [P. 377] Εἰ γὰρ καὶ τὰ τῶν βαρβάρων ᾄδειν ἀπαι-
 πάμεθα, ἀλλ' οὐκ οὐ τοῦ δρασσαμένου τοὺς σοφοὺς
 ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτῶν ἐν πολλοῖς τοὺς ὀψάχυνα.
 σφύλλαντος καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας πλήσαν-
 τος, καὶ παραδόντος εἰς ὄλεθρον βαρβάρωτέροις
 ἑαυτῶν ἴθνησι, χρεῶν μὴδ' ἡμᾶς τὴν σιωπὴν εἰς τέλος ἐλθεῖναι, χρῆσασθαι δὲ τῶν λόγων πρὸς ἀνομολόγησιν τῶν
 τρασίων Θεοῦ, τοῦ « Ζῶ ἐγὼ » λέγοντος « εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἀνταποδώσω δίκην τοῖς ἐχθροῖς μου καὶ τοῖς
 μισοῦσί με ἐξολοθρεύσειν, » καὶ αὐτὸν πάλιν πρὸς Ἀβραάμ· « Τὸ δὲ εἶδος ᾧ δουλεύουσι, κρινῶ ἐγώ. »
 β'. Ἐἶχε μὲν δὴ οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ Κωνσταντί-
 νου καλλιπόλις, τὸ κοινὸν πάντων ἐντρυφήμα τὸ
 καὶ ἐξάκουστον περιλάλημα, ἠθάλωται πυρὶ καὶ
 ἡμαρτύρια ἐλάτω τε καὶ τοῦ πλούτου παντὸς κακέ-
 νωται, ἥσος τε δημόσιος ἦν καὶ τοῖς λεῖψ ἐπικλείωτο
 καὶ ὅσος Θεῶ ἀφωσίωτο, παρὰ γενῶν ἐσπερίων
 σποραδικῶν, ἀφανῶν τὰ πλείστα καὶ ἀνωμένων,
 εἰς ληστρικὸν μὲν ἔκπλουν συγκροτηθέντων, ὀργάνω
 δὲ χρησασμένων καὶ προσωπεῖω εὐτυπώτῃ τῆς καθι-
 ἡμῶν κινήσεως τῶν κρούσασθαι πρύμναν εἰς ἄμυναν
 Ἰσακίω τῶν ἐξ Ἀγγέλων καὶ ὄν ἐκεῖνος ἐφύτευσεν,
 ὡς μὴ ὠφελεν, ἐπ' ἀπωλείᾳ τῆς πατρίδος, ὄν καὶ
 κελῶν κάλλιστον καὶ σφισιν ἐπέραστον ἀγώγιμον
 ἐπεζέροντο· ἡ γὰρ ὀπιότης καὶ οἰκουρότης τῶν τὰ
 Ῥωμαίων χειρίζοντων πράγματα δικαστὰς ἡμῶν
 καὶ κολαστὰς τοὺς ληστὰς ἐπεισήνεγκεν. Ἐπὶ δὲ
 τοῖς συμβᾶσι πᾶσι τῇ βασιλείᾳ οὐδὲν σημειῶν ὑψόθεν
 ἦ καὶ γῆθεν ἐκφανθὲν ἐγνωσται, ὅποια ἄττα πολλὰ
 τοῖς πρότερον ξυνηνέθησαν συμφορὰς ἀνδρῶν καὶ
 κελῶν ἐπαγωγὰς κηρσιφόρους ὑποσημαίνοντα.
 Οὕτε γὰρ ψεῖδες οὐρανὸν ὑπέστησαν αἰματόεσσαί,
 οὕτε θέρος ἐναίμον παρεξήλλακται, οὕτε λίθοι πυ-
 ρίντες ἐξ αἰθέρος ἠνέχθησαν, οὕτε τι ἕτερον ἐωράθη
 κενουρηθὲν ὀπώσοῦν, ἀλλ' ἐμβάδι ἀσφύω καὶ
 χερσὶν ἀκροτήτοις πολύπους καὶ πολύχειρ τῇ πόλει
 καὶ ἡμῖν ἡ δίκη ἐπεισπεσοῦσα δυσπτόμους ἐν ἀ-

omnes, bellum prorsus ignorare did- s ent? cæte-
 rum versus componere et vitia carpere, ea tempe-
 state cum Solonis erat, viri illustrissimi, tum
 populi Atheniensis, cujus aures utilibus monitis
 capiebantur, quique optimorum virorum consiliis
 paulatim acquiescebat. Nam mansuetis ingeniis
 reprehensiones plus fers voluptatis afferunt quam
 doloris, eorumque memoria scintillas honestatis in
 animis velut ignem sub cineribus delitescentem
 ad cavenda in posterum similia delicta excitat.
 Nostra vero ætate Cpolitianis civibus et provincia-
 libus quoque admonitiones plane viles erant,
 nec vulgus aures habebat ad mentem perforatas,
 neque libertatis dulcedo quanta esset hactenus
 intellexerat, ut et mellis dulcedo ignota iis est qui
 id non gustarunt. Quoniam igitur nostra tempora
 ab ætate Solonis discrepant, age omissis reprehen-
 sionum stimulis, qui nihil aliud nisi odia
 774 plerorumque irritarent (sunt enim, sunt qui scœnum
 in cornu gerant), historiam ordine prosequamur.
 Etsi enim nos res a Barbaris gestas scripturos
 negavimus, tamen cum is qui sapientum sapien-
 tiam confundit, superbos illos homines in multa
 infortunia conjecerit, eorumque facie ignominia
 impleta barbarioribus gentibus perdendos obje-
 rit, repudiato silentio mirabilia Dei opera sunt
 celebranda, qui ait : « Ut vivo in perpetuum, ita
 de inimicis meis pœnas sumam, et eos qui me
 oderunt extirpabo. » Et alio loco ad Abrahamum,
 « Gentem vero cui serviant, ego ulciscar. »

2. Cum illo rerum statu clarissima urbs com-
 munes omnium deliciæ, omnium celebrata vocibus,
 incendio absumpta, deleta, capta, omnibus opibus
 tam sacris quam profanis, sive publicis sive pri-
 valis ab Occidentalium gentium colluvie spoliata
 esset, quæ gentes maxima ex parte obscuræ et
 ignobiles cum navigationem latrocinii causa susce-
 pissent, suæ contra nos expeditioni speciosam
 causam prætexebant Isaaci Angeli restitutionem ;
 et quem is filium malo fato 775 in patriæ pernici-
 osum genuerat, comitem pulcherrimum et optatis-
 simum adducebant. Nam eorum oscitantia et igna-
 via qui rerum potiebantur, effecit ut latrones isti
 nobis jus dicerent et pœnas irrogarent. Nec illæ
 clades urbis ullo portento vel cœlesti vel terrestri
 præsignificatæ sunt, id quod olim plerumque fa-
 ctum est, cum cædes hominum et excidia urbium
 imminebant, neque cruentæ guttæ cœlo decide-
 runt, neque sanguinea messis exstitit, nec igniti
 lapides ex æthere deciderunt, nec quidquam deni-
 que inusitati accidit, sed tacita et tranquilla vin-
 dicta multis manibus et pedibus ita nos oppressit,
 ut delicta probe ultra miserimos omnium morta-
 lium effecerit. Eo porro die quo urbs capta est,
 prædatores eas ædes in quas diverterant diripie-
 bant ; et præter ea quæ ipsi indagabant, dominos

de occultis thesauris, nonnullos cum verberibus, multos blandis verbis, omnes cum comminationibus percontabantur. Qui cum alia se habere faterentur, alia indicarent, alia in conspectum afferrent: milites nulla erga hospites clementia, nulla benignitate, nec hospitibus nec victu communicando, utebantur. Omnia superba, inhumana, immania erant. Domini per contumeliam ædibus suis eiciebantur. Quibus de causis cum visum esset ducibus iis qui veilent urbe excedendi potestatem dare, cives turmatim abibant, pannis involuti, macie et pallore confecti, facie mortuis similes, oculis sanguine suffusis, quippe qui sanguine potius quam lacrymis fterent. Nam alii facultatum jacturam deplorabant: alii, ea ut re levioris momenti neglecta, aut filiolæ nubilus raptum aut conjugem amissam, alii denique aliud in itinere lugebant.

καὶ ὕψαιμο: τοὺς ὀφθαλμοὺς, [378] ὡς πλέον αἵμασιν εἶχον, ὑπόθεσιν, οἱ δὲ τὴν τούτων ἀποβολὴν ὡς οὐπω ὠλοφύροντο ἀρπαγὴν παρά του καὶ διακορηθὲν, ἢ ἀλόχου στέρησιν ἀπωδύροντο, καὶ ἄλλος ἄλλο τι κακὸν ἀνψμῶζε πορευόμενος.

3. Ut autem de me quoque aliquid referam, multi ex familiaribus illo tristi et vere nefasto die in meam domum porticibus impositam, propter obscuritatem aditu difficilem (nam pulcherrimæ et amplissimæ ædes nostræ in Sphoracio sitæ altero incendio perierant), confluebant; et alioqui opportunus erat inde in maximum templum receptus, cui vicina erat. Sed milites nihil impervestigatum relinquebant; nec locus ullus sacer aut situ munitus supplices defendebat. Quocumque accurreres, ab hostibus abstractus, quo illis erat lubitum, abducebaris. Quas injurias cum cernere-mus, ut tempus ferebat, rebus nostris consulebamus. Erat mihi familiaris quidam, atque domesticus natione Venetus, qui domi meæ cum uxore et rebus suis victum tutumque receptum habebat; is eo tempore nobis utilis fuit. Nam armis et militari habitu pro mercatorio sumptis, prædatores aliquandiu fortiter ædium ingressu depulit, se commilitonem eorum, et ædes eas præoccupasse simulans, et patria lingua cum eis quæ res postulabat colloquens. Cum autem illis catervatim irruentibus, Francis præsertim, qui, cæteris nec ingeniis nec corporibus similes, id unum se vereri jactant ne cælum ruat, resistere non posset, auctor nobis fuit inde discedendi, ne capti a Barbaris nos in vincula conjiceremur, mulieres vero ad stupra et libidinem raperentur. Cum autem bonus ille pridem famulus et cliens, tum vero adjutor et tempore maxime necessario defensor nos in alias ædes, ubi nobis noti Veneti habitabant, duce-ret, pauci simul exhibamus, illo manibus nos tra-hente et ut prædæ suam comitante, tristes et male vestiti. Sed ubi ad illam urbis partem Francis assignatam rursus perveniamus, inde profugi-nus, a famulis nostris omnibus, aliis alio disper-sis, inhumaniter deserti, liberis nostris, qui non-

θρώποις ἐργάσατο, τιμωρὸς ὀφθεῖσα φιλότιμος. Καὶ τὴν μὲν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ἡ πόλις ἐκλω-κεν, οἱ σκυλευταὶ ταῖς ὀπηρῶν οἰκίαις ἐναυλιστάμε-νοι τὰ τε ἔνδον διήρπαζον καὶ περὶ τῶν ἀφανῶν τοὺς δεσπότης ἀνέκρινον, πλιγὰς ἐντείνοντες ἐνίοις, πολλοῖς δὲ καὶ προσγνώως συγγινόμενοι, ταῖς δ' ἀπειλαῖς ἐπὶ πᾶσι χρώμενοι: ὡς δὲ τὰ μὲν εἶχον τὰ δ' ἐξέφαινον, τὰ μὲν ὀφθαλμοῖς προκείμενα καὶ πρὸς τῶν ἐχόντων προσαγόμενα, τὰ δ' ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀναδιδώμενα, καὶ φειδῶ τις οὐκ ἦν παρὰ σφίσι· οὐδὲ τῶν ἐνότων μετὰδοσις πρὸς τοὺς ἔχον-τας, οὔτε μὴν συμμέθεξις ἐστίας ἢ ἐστιάσεως, ἀλλ' ὑπεροψία καὶ ἀμιξία καὶ μεθ' ὕδρευων ἀπαγωγὴ καὶ ἀπόπεμψις, ἔδοξε διὰ ταῦτα τοῖς στρατηγούσιν ἀνεκίκεναι τοῖς βουλομένοις τὴν ἐκ τῆς πόλεως

ἄπαρσιν. Κατὰ συμμορίας τοίνυν ἀγειρόμενοι ἐξήεσαν, ῥακίοις ἐσπειραμένοι, ἀπαστῆ ἐκτετ-γμένοι, τὸν χρώτα τράπέντες, νεκρῶδεσι τὰς ὄψεις ἤπερ δάκρυσι κλαίοντες. Οἱ μὲν γὰρ θρήνων τὰς οὐσίας θλίβον ἐς μὴ λόγον τιθέμενοι, ἢ ὠραῖον γάμου κόριον

γ. Ἴνα δὲ καὶ τὰ κατ' ἐμὲ συνείρω τῇ ἱστορίᾳ, πολλοὶ τῶν συνήθων εἰς τοῦμὸν συνέδραμον οἴκημα τῆς στουγνῆς ἐκείνης καὶ δευτανόμου ὄντως ἐπι-φαστάτης ἡμέρας, ὑπόπτων οὖσαν καὶ γαλιπῆν προσπελάσαι καὶ ζοφώδη τὴν εἰσοδὸν· ὁ γὰρ ἄμα-χος τῆ κάλλι καὶ τῆ μεγίθει μέγιστος οἶκος ἡμῶν ἐν τοῖς Σφωρακίου ἰδρυμένος ὑπὸ τοῦ δευτέρου πυ-ρὸς ἠφάνισται. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως εὐμαρῶς ἐκείθην εἰς τὸν μέγιστον εἰσοδῶναι ναὸν, ἐπεὶ καὶ τῆ τιμέ-νει συνέκειτο. Ἄλλ' ἦν ἀνεξερεύνητον οὐδὲν τοῖς στρατεύμασιν, οὐδὲ τόπος εὐαγῆς καὶ τῆ θίσει παρ-έχων ἀσφάλειαν ἀσινὲς ἐτήρει τὸ προσρῶμενον, ἀλλ' ὅπη τις ἂν καὶ προσέδραμεν, ἀπεσπᾶτο πρὸς τῶν εἰσιόντων ἐκεῖ πολεμίων, καὶ ἔνθα πρὸς βουλῆς ἐκείνοις ἀπήγετο. Ταῦθ' ὀρῶντες ἡμεῖς ἀνομοῦ-μενα, ὡς ἐκ τῶν παρόντων εἶχομεν, τὸ σύμφορον μέτιμεν. Ἦν οὖν ἐμοὶ τις συνήθης τε καὶ συνέστιος ἐκ τοῦ τῶν Βενετικῶν προελθὼς γένους, κομιδῆς ἀξιούμενος καὶ τῆς ἐς τὸ σῶμα ἀσφαλείας κομιδῆ μετέχων τοῖς οὖσιν ἄμα καὶ γυναικί. Οὗτος χρησι-μος ἡμῖν ἐν τοῖς τότε καιροῖς γίνεται· θωρακισά-μενος γὰρ καὶ τὸν ἔμπορον εἰς στρατιώτην μετα-μειψάμενος μάλ' ἐμβριθῶς ἀπεκρούετο τοὺς εἰσιόντας μέχρι τινὸς τὸ οἶκημα σκυλευτάς, τὸν συνοπλίτην ἐκείνοις ὑποκρινόμενος καὶ προειληθέ-ναι τὴν οἰκίαν σχηματιζόμενος, συμβαρβαρίζων ἄμα σφίσι καὶ τὰ εἰκότα διαλεγόμενος. Ὡς δὲ οἱ μὲν κατὰ πλῆθος εἰσέβρεον, ὁ δ' ἀντέχει, ἀπειρίκει, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Φραγκίσκων εἰσιόντας, μὴ τοῖς ἄλλοις ὄντας παραπλησίους καὶ τὰς γνώμας καὶ τὰ σώματα, μόνον δὲ τὸν οὐρανὸν δεδιέναι κομ-πάζοντας μὴ εἴη σφίσι ἐπιπεσῶν, μεταχωρεῖν ἐκεῖθιν ἡμῖν ὑποτίθησιν, ἵνα μὴ πρὸς τοῖς Βαρβέ-ροις γενόμενοι ἐν μὲν δεσμοῖς οἱ ἄνδρες ἡμεῖς διὰ χρήματα εἴημεν, αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ὕβρει καὶ ἀσ-μῶνι ἀπαγωγαῖς. Τοῦ χρηστοῦ τοίνυν ἐκείνου καὶ πρῶην οἰκότητος τε καὶ πρόσφυγος, τότε δ' ἄγα-

θεοῦ συνεργάτου κἀν τοῖς καιρίοις ὑπερασπίζοντος ἄ
 ἐς ἄλλην οἰκίαν ἠγησάμενου, γνωστοὺς ἡμῖν Βε-
 νετίκους τρέφουσιν, κατὰ βραχεῖς ἔξιμεν ἐκεῖθεν,
 ὡς δορυκτῆτος ἐκεῖνῳ κληρός, ἐκ χειρὸς ἐλκόμενοι
 κατηφείς καὶ δυσείμονες καὶ οὕτω παραπεμπόμενοι.
 Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς πόλεως εἰς κληρὸν
 τοῖς Φραγκίσκοις ἐπέλαχε, μετανάσταί πάλιν γινόμεθα,
 ἥτε καὶ τῶν ἐπὶ τῆς θεραπείας ἡμῶν ἄλλων
 ἄλλῃ διασπαρέντων καὶ πάντων ἀπανθρώπως ἡμᾶς
 παρειακότων ἐπιμαχάδια φέρειν ἡμεῖς ἠναγκάσμεθα
 τὰ μῆπω τῶν παιδαρίων ποσὶ χρώμενα, στέγει
 δὲ ὑπὸ μάλῃ καὶ ἀρβύρα παῖδα ὑπομαστιδίου, καὶ
 χωρεῖν οὕτω διὰ μέσου τῶν ἀγυῶν. Ἡμέρας τοῖ-
 νον πέντε μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆ πόλει προσμείναντες
 ἀπαίρομεν καὶ ἡμεῖς. [P. 379] Ἦν δὲ τότε Σάββα-
 τον, κατὰ θέαν οἶμαι καὶ μὴ τυχηρὰν περιπτώσιν
 ἢ συγκυρίαν οὕτως πῶς συμβᾶν ἄλογον, καὶ χει-
 μῶν, ἐπὶ δὲ καὶ πρὸς ὠδῶσιν ἔτι ἡμῶν ἢ σῆζυγος
 ὥστε καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ προσηγόρευμα ὁ φησὶν εὐ-
 ξασθαι μὴ γενέσθαι τὴν φυγὴν ἡμῶν χειμῶνος ἢ
 Σαββάτου, καὶ, « Οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις ἐν
 ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, » ὡς εἴπερ ἐφ' ἡμῖν προσέ-
 ρητο, πέρασ ἀτεχνῶς ἐλήφην. Ὡς δ' ἱκανοὶ συνήθεις
 καὶ συγγενεῖς καὶ πλῆθος ἕτερον κατὰ θέαν ἡμῶν
 συνδραμόν τῆς πορείας εἰχόμεθα, ἐπ' ἴσης ἀγορᾶ
 μυρμηκῶν διόντες τὰς τριόδους, προσυπήντων
 ἡμῖν οἱ στρατοὶ, οὐχ ὠπλισμένοι πρὸς ἀκρίθειαν,
 μοχαίρας δ' ἐπιμήκεις παρὰ πλευρὸν πλάγιον τοῦ
 ἵππου ἐξηρημένους καὶ παραξίφιδια ταῖς ζώναις
 ἐνέμενα φέροντες, οἱ μὲν τῶν σκύλων ἔμφορτοι,
 οἱ δὲ τοὺς παριόντας ἀιχμαλώτους ἐξιχνιάζοντες
 εἰ λαμπρὰν ἑσθῆτα περικείνεται διεβρωγῶτι περι-
 στελλομένην χιτῶνι ἢ γούν ἀργύριον καὶ χρυσιον
 τῷ κόλπῳ ἐνθάπτουσι, οἱ δὲ καὶ γυναικῶν ταῖς
 κάλλει διαφερούσαις πεπηγῶσι βλέμμασι μηδὲ ῥα-
 δῶς ἀποσπασμένοις ἐνατενίζοντες ὡς ἀρπάσσοντες
 αὐτίκα καὶ βιασόμενοι. Περὶ ταῖς γυναῖξιν τοίνυν
 ἡμεῖς δεισαντες τὰς μὲν ὡς ἐν σπηκῷ τῷ μέσῳ ἡμῶν
 ἀπειλήφειμεν, ταῖς δὲ νεάνισιν ἐπιστεψάμεν ἐν-
 τριψασθαι πηλῷ τὰ πρόσωπα ἀντίβροπα τῶν πρώτων
 κομμώσεων καὶ τὸν πυρσὸν οὕτω κατασβέσαι τῶν
 παρειῶν, ἵνα μὴ ὡς ἐν νυκτὶ φρυκτωρούμενον πῦρ
 προκαλεῖται τοὺς ὀδευτὰς πρῶτα μὲν θεατὰς, ἔπειτα
 δ' ἐραστὰς, ἐκ δὲ τούτου καὶ βιαστὰς, ἀνέδθονον
 ὀρῶντας τὸ ἴδιον θέλημα, ἅμα καὶ χεῖρας ἰκέτιδας
 αἰρόντες εἰς θεὸν καὶ μετὰ σύνοχῆς καρδίας τὸ
 στήθος τόπτοντες καὶ δακρύοις τὰ ὄμματα τέγγον-
 τες, εἴ πως ἅπαντες καὶ πᾶσαι τοὺς ὠμυτὰς
 ἐκείνους θῆρας σχοίημεν ἀδιαλώθητοι παρελθεῖν.
 Ἐδὲ δὲ διὰ τῆς Χρυσείας πύλης ἡμᾶς ἐξελεθῆν.
 Ὡς δὲ περὶ τὸν νεῶν ἤκομεν Μωκίου τοῦ καλλι-
 μάτρουτος, ὑδριστῆς καὶ ἀνόσιος βίβραρος ὡς ἀ-
 μνάδα λόχος ἐκ μέσων ἡμῶν ἀφαρπάξει κόρην
 εὐπλόκαμον, τινὸς τῶν ἐπὶ τῷ δικάζειν θυγάτριον.
 Ἡρὸς τῆν οἰκτροτάτην τοίνυν ταυτηνὶ θεῶν ἢ μὲν
 συνοδία πᾶσα διαθροηθέντες ἐξεβοήσαμεν, ὁ δὲ πατήρ
 τῆς παιδὸς γῆρξ καὶ νόσφ τετραγυμμένος, τότε δὲ
 καὶ σφαλεῖς κατὰ πέλματος, ὀλοφυρόμενος καὶ τῷ
 πηλῷ φυρόμενος δόχμιος ἔκειτο, ὡς εἰς συγκίνην

dum ingredi poterant, humeris impositis. Et
 filiolum lactentem adhuc sub ala ferre et ita per
 medios vicos incedere coacti sumus. Et dies quin-
 que post captam urbem commorati et ipsi diaces-
 simus die Sabbati. Quod divina providentia et non
 fortuito casu factum videtur. Accedebat et hiems,
 et nostra uxor vicina erat partui, ut illa Christi
 predictio, quæ monet orandum esse ne fuga nostra
 in Sabbato et hieme fiat, et prægnantibus in diebus
 illis male ominatur, non secus ac si nostra causa
 dicta esset, exitum sortiretur. Ut vero complures
 familiares et cognati aliaque turba ad nostrum
 conspectum confluerant, non aliter quam cætus
 formicarum per trivium pergebamus, occurrentibus
 nobis exercitibus non accurate armatis, 779 sed
 prælongis ensibus ad latera equorum suspensis, et
 pugiones cingulis insertos gestantibus; quorum
 alii manubiis onusti erant, alii prætereuntes cap-
 tivos excutiebant, an sub lacera tunica splendidam
 vestem celarent aut argentum aurumve in sinu
 occultarent. Alii mulieres forma præstantes ita
 defixis oculis intuebantur, quasi mox eas ad stu-
 prum rapturi essent. Nos igitur mulieres, earum
 pudicitiam metuentes, in medium agmen tanquam
 in ovile recepimus, adolescentulas vero cæno
 faciem illinere ut pridem fucis, atque ita ruborem
 genarum extinguere jussimus, ne formæ venustas
 principio, ut viatores noctu elatus ignis, specta-
 tores, deinde amatores, postremo raptores allice-
 ret, cum sibi licere viderent omnia. Interim sup-
 plices ipsi manus ad Deum tendebamus, afflictis
 animis pectora plangentes et oculos rigantes lacry-
 mis, si quo modo omnes immanes istas feras salvi
 et inviolata pudicitia evaderemus. Cum autem
 nobis per Auream portam exeundum esset, ut ad
 inclyti martyris Mocii ædem venimus, insolens et
 nefarius quidam barbarus 780 puellam formosam,
 judicis cujusdam filiam, e medio nostrum tanquam
 lupus agnam abripit. Quo miserrimo spectaculo
 totus cætus noster consternatus exclamavit; puel-
 læ vero pater, senio et morbo afflictus, tum etiam
 in cænum prolapsus ac contaminatus, juncens crebro
 me tanquam ficulnum præsidium intuebatur, et
 nominatim orabat ut sibi pro virili ad puellam
 recuperandam adjumento essem. Itaque statim
 conversus vestigia raptoris persequor, cum lacry-
 mis vim factam proclamans, et supplicibus gesti-
 bus opem prætereunantium militum implorans, qui
 linguæ nostræ non plane rudes erant, quorundam
 etiam manibus prehensatis. Et vix quosdam ad
 commiserationem ita flexi, ut impudentem et libi-
 dinosum illum hircum ulcisci cupientes a me ad
 ædes illas perducerentur. Quo cum ventum esset,
 mulierosus ille virgine introducta in foribus stabat,
 ut si qui vim facturi essent, eos repelleret. Ego
 vero digito eum commonstrans, « Iste, » inquam, «
 luce teste injuriosus vestræ nobilitatis edicta contem-
 pit. 781 Vos enim edixistis, de conjugatæ mulie-
 ris aut virginis aut dedicatæ Deo puellæ vel impu-

dico aspectu, si caveri possit, quisquam contami-
netur, et jusjurandum ea de re sanctissimum
dedistis. At iste, vestra auctoritate contempta, in
conspetu multorum, ut salax asinus, in virgines
impetum facere non dubitavit. Vos igitur vestris
legibus et armis nos defendite, lacrymis his deli-
niti, quas Deus admittit etiam, et natura maximum
mutuæ misericordiæ incitamentum in oculis no-
stros derivavit. Quodsi et vos liberos habetis, per
conjuges et charissima pignora obtestor ut nobis
supplicibus manum porrigatis. Obtestor per divi-
num sepulcrum et Christi præcepta, quæ Christia-
nos omnes jubent ea facere hominibus, quæ ab
iisdem sibi præstari cupiant. » His verbis ex tem-
pore usus virorum illorum animos excitavi, ut
puellam serio repeterent. At ille principio verba
illorum contemnebat, amore et iracundia duobus
violentissimis affectibus occupatus. Sed cum irati
instarent et supercilium ei minitarentur ut injurio
simul et impudico, denique verba illa non ex labiis
sed ex pectore promanare cerneret, vix tandem
minis expugnatus puellam 782 restituit. Pater con-
spectu filæ exhilaratus, et lacrymis Deo libatis ob-
fœdas illas nuptias propulsatas, surgit et rursus
nobiscum proficiscitur.

μαλαχθέντες τούτοις τοῖς δάκρυσιν, ἃ καὶ Θεὸς προσέταξε καὶ ἡμῖν ἢ φύσις ἐς τὸν πρὸς ἀλλήλους οἶκτον
βοήθημα μέγιστον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπωχέουσαν. Εἰ δὲ καὶ πατέρες παίδων ὑμεῖς, καὶ πρὸς τὸν συλλέ-
κτων καὶ τῶν φίλων ὑμῖν τέκνων τοῖς ἰκέταις ὑμῶν χεῖρα ὀρέξατε, καὶ πρὸς τοῦ τάφου τοῦ Θεοδότημονος
καὶ τῶν Χριστοῦ παρρησιῶν, καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ καλούμενοις κοινῶς πᾶσιν ὑποτιθήσιν ἐκεῖνα κοινῶν
τοῖς ἀνθρώποις ἃ καὶ σφίσις ὑπ' ἐκείνων γενέσθαι βούλονται. » Τούτοις τοῖς ῥήμασιν ὡς ἐξ ἐφόδου χρη-
σάμενος τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων φρονήματα διανέστησα. Οὐκοῦν ἐνέκειντο τὴν κόρην αἰτούμενοι. Ὁ δὲ τὰ
μὲν πρῶτα ὑπερώρα, ἔρωτι καὶ θυμῷ τυραννικωτάτοις θυσι πάθεισιν ἐνισχύμενος· ὡς δὲ εἰς ὄργην
ἐπιφρίσσοντας ἑώρα τοὺς ἀνδρας καὶ προτείνοντας ἐκείνην τὴν ἐπὶ σκόλοπος ἀπαιώρησιν ὡς ἀδίκην ἅμα
καὶ ἀναίδειαν, τὸ δ' ὄλον οὐκ ἀπὸ χειλέων μόνον, ἀλλὰ καὶ καρδίᾳ τὴν διάλεξιν ἐκείνην πεποιημένους, ἐνέ-
δωσά τε μόγις καὶ τὴν κόρην ἀποδίδωσι. Περιχαρῆς οὖν ἐπὶ τῇ θῆξ τῆς παιδὸς φανεῖς ὁ πατὴρ, καὶ σπεί-
σας Θεῷ δάκρυα ἐπὶ τοῖς ἀστεφανώτοις ἐκείνοις καὶ ἀνυμναίοις νυμφεύμασιν, ἀναστὰς αὐθις σὺν ἡμῖν
ἐπορεύετο.

4. Postquam urbe excessimus, alii aliter Deo
gratias agebant et fortunæ suas cum ejulatu mi-
serabantur. Ego vero recta in faciem prolapsus
tantum non cum mœnibus expostulabam, quod
sola essent integra nec lacrymarent nec in tumu-
lum corruissent, sed adhuc erecta starent. « Nam
si (inquam) ea quorum causa condita estis, jam
ferro et igni penitus sublata conciderunt, cur vos
adhuc statis? quem posthac tegetis et custoditis?
nisi forte hostibus exitium moliemini in die iræ,
cum Dominus ad eos a quibus nos ita tractati su-
mus frangendos insurrexerit, et Occidentem forsitan,
ut David vaticinatus est, conculcarit? et tu
quoque, regina urbium, urbs amplissima, urbs
magni regis, tabernaculum Altissimi, laudatio et
celebratio ministrorum ejus, deliciæ hospitum, D
imperantium urbium imperatrix, canticum canti-

Ἀ ἐπικυρίαν ἀφορῶν συχνάκις ἐμὲ, καὶ πρὸς ὄνομα
δεόμενος συνάρασθαι οἱ τὰ δυνατὰ πρὸς τὴν τῆς
παιδὸς ἀπόλυσιν. Ἐπιστραφεῖς δὲν αὐτίκα μάλ-
ῶς εἶχον, κατ' ἴχνια τοῦ ἀρπαγῶς ἔβαινον, καὶ
δακρύων τὴν βίαν ἐπιδοῶμενος, καὶ σχήμασιν ἴλα-
σίμοις εἰς ἀρωγὴν ἐπισπώμενος τοὺς μὴ πάντι
ἀμαρῆς τῆς ἡμετέρας φωνῆς ἐκ τοῦ στρατεύματος
παριόντας, ἔστι δ' ὧν καὶ χειρὸς ἀπτόμενος. Καὶ
μόλις ἴσχυσά τινας [P. 580] οὕτως ἐς οἶκτον προκα-
λέσασθαι ὡς μετέπειτα ζητεῖν ἐκείνον τὸν ἀναίδην καὶ
φιλόσαρκον. Ἠγοῦμην τοίνυν αὐτὸς, οἱ δ' ἐρεί-
ποντο. Ὡς δ' ἐπίστημεν ἐνθα ὁ φιλογύνθος καταλύει,
ὁ μὲν τὴν κόρην εἴσω ἐκπέμφας πρὸς τοὺς κούλους
εἰστέθει, τοὺς ἀνιστησομένους ἀποκρουσόμενος,
ἐγὼ δὲ αὐτὸν δακτύλῳ ὑποδείξας « Οὗτος, » εἶπον, « ὁ
ἐπὶ μάρτυρι τῷ φῶτι ἀδικῶν, καὶ τῶν εὖ γεγονότων

B ὧν γυναιξὶ ταῖς ὑπὸ ζυγὸν καὶ ταῖς ὄλων ἀπειρά-
τοις ἀνδρῶς, καὶ γε ἔτι ταῖς ἀποθηριωμέναις Θεῷ.
μηδὲ μοιγικῶς μέχρι βλέμματος, εἰ δυνατόν, σπεί-
εσθαι ἐθεσπίσατε, καὶ ὄρκους τὰ περὶ τούτων
φρικώδεις διελήφατε· ὁ δὲ ἀποφλαυρίσας τὰς ὑμῶν
ἐντολάς, ταῖς παρθεναῖς ἐπὶ μάρτυσι πολλοῖς
ὄνηδὸν ἐπιθριμώμενος οὐχὶ δέδιδε. Τοῖς αὐτῶν οὖν
ὑμῶν νόμοις καὶ τοῖς ἐν χερσὶν ἡμῶν ἐπαμύνατε,
καὶ ἡμῖν ἢ φύσις ἐς τὸν πρὸς ἀλλήλους οἶκτον
βοήθημα μέγιστον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπωχέουσαν. Εἰ δὲ καὶ
πατέρες παίδων ὑμεῖς, καὶ πρὸς τὸν συλλέ-
κτων καὶ τῶν φίλων ὑμῖν τέκνων τοῖς ἰκέταις ὑμῶν
χεῖρα ὀρέξατε, καὶ πρὸς τοῦ τάφου τοῦ Θεοδότημονος
καὶ τῶν Χριστοῦ παρρησιῶν, καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ
καλούμενοις κοινῶς πᾶσιν ὑποτιθήσιν ἐκεῖνα κοινῶν
τοῖς ἀνθρώποις ἃ καὶ σφίσις ὑπ' ἐκείνων γενέσθαι
βούλονται. » Τούτοις τοῖς ῥήμασιν ὡς ἐξ ἐφόδου
χρησάμενος τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων φρονήματα
διανέστησα. Οὐκοῦν ἐνέκειντο τὴν κόρην αἰτού-
μενοι. Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα ὑπερώρα, ἔρωτι καὶ
θυμῷ τυραννικωτάτοις θυσι πάθεισιν ἐνισχύ-
μενος· ὡς δὲ εἰς ὄργην ἐπιφρίσσοντας ἑώρα
τοὺς ἀνδρας καὶ προτείνοντας ἐκείνην τὴν ἐπὶ
σκόλοπος ἀπαιώρησιν ὡς ἀδίκην ἅμα καὶ ἀναί-
δειαν, τὸ δ' ὄλον οὐκ ἀπὸ χειλέων μόνον, ἀλλὰ
καὶ καρδίᾳ τὴν διάλεξιν ἐκείνην πεποιημένους,
ἐνέδωσά τε μόγις καὶ τὴν κόρην ἀποδίδωσι. Πε-
ριχαρῆς οὖν ἐπὶ τῇ θῆξ τῆς παιδὸς φανεῖς ὁ πα-
τὴρ, καὶ σπείσας Θεῷ δάκρυα ἐπὶ τοῖς ἀστεφανώ-
τοις ἐκείνοις καὶ ἀνυμναίοις νυμφεύμασιν, ἀνα-
στὰς αὐθις σὺν ἡμῖν ἐπορεύετο.

C δ'. Ὡς δὲ τῆς πόλεως ἐξήειμεν, ἄλλοι μὲν ἄλλω
ἀνωμολογοῦντο Θεῷ χαριστήρια καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς
ἀνωλόλυσον, ἐγὼ δὲ ῥίψας ἑμαυτὸν ὡς εἶχον εἰς
τοῦδ' ἀφροῦ μόνον οὐκ ἐμεμφιμοίρου τοῖς τέλεισιν
ὡς μόνους ἀπαθεῖσι μηδὲ κατάγουσι δάκρυα, μητε
μὴν εἰς χῶμα κειμένοις, ἀλλ' ὀρθίαν εἰσέτι στάσιν
ἔχουσιν. « Εἰ γὰρ ὧν ἕνεκα ἐκτίσθητε » εἶπον, « εἰς
τέλος ἦδ' ἐξέλιπον, πυρὶ καὶ πολέμῳ ἡμαυρωμένοι,
εἰ ὑμῖν ἔτι καὶ τῷ ἐσθάναι; καὶ τίνα περιστελεῖτε
καὶ φυλάξεσθε μετέπειτα; εἰ μὴ γε τοῖς πολεμίοις
ἀποτινεῖτε τὸν ὄλεθρον (:) ἢ ἐν ἡμέρᾳ ὄργης, ὅταν
ἀναστῇ Κύριος θραῦσαι τοὺς ἡμᾶς οὕτω διαθεμένους,
ἐπιθεδνῶς ἴσως ἐπὶ δυσμῶν κατὰ τὴν Δαβιδικὴν
προαγόρευσιν; Καὶ σὺ δὲ, ὦ πόλις, ἔφην, βασιλεῖα,
[P. 381] πόλις περιοχῆς, πόλις τοῦ βασιλείως τοῦ
μεγάλου, σκήνωμα Ἰψίστου, αἰνεσις καὶ ὑμνησις
τῶν αὐτοῦ θεραπόντων καὶ προσφιλές ξενοδόχημα,

Hier. Wolfi notæ.

(50) Εἰ μὴ γε τοῖς πολεμίοις ἀποτινεῖτε τὸν ὄλε-
θρον. Μὴ γε rectius legi quam μὴτε, vetustus co-
dex declarat, cujus hæc verba sunt: Εἰ μὴ διὰ τὸ
ἵνα ἀνταποδώσετε τοῖς πολεμίοις τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν

αἰχμαλωσίαν ἐν ἡμέρᾳ ὄργης. Unde apparet etiam
pro ἀποτινεῖτε, quod ab ἀποτινῶ formatur, legen-
dum esse ἀποτινεῖτε, ab ἀποτινῶ, quod idem valet
quod ἀνταποδιδόναι.

καὶ βασιλῆς μὲν τῶν βασιλίδων, πόλεων, ἄσμα δὲ ἄσμάτων καὶ λαμπρότης λαμπροτήτων, καὶ τῶν σπανίων πανταχῇ θαυμάτων σπανιώτερον ἄσμα, τίς ὁ διασπᾶσας ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ ὡς ἐκ μητρὸς φίλης τέκνα φιλούμενα; τίνες γενοίμεθα; ποῖ τραποίμεθα; ποίαν παραψυχῆν εὐροίμεν γυμνοί, ὡς ἐκ κοιλίας μητρὸς τῶν σῶν ἐκπασθέντες κόλπων, καὶ φανέντες παρ' ἔθνεσι κιθάρα καὶ θρύλλημα, ἀδελφοὶ Σειρήνων; ἑταῖροι στρουθῶν, καὶ ψωμιζόμενοι μὲν ἀνάγκη, ὕδωρ δὲ γολῆς ποτιζόμενοι; Πότε σε θασάμεθα οὐχ ὡς νῦν πεδίον ἀφανισμοῦ καὶ κοιλάδα κλαυθμῶνος καὶ πατουμένην ὑπὸ στρατοπέδων, εἴτε μὴν ἐξουθενημένην καὶ ἀπωσμένην. ἀλλ' ἐξαιρουμένην καὶ σωζομένην, καὶ προσκυνουμένην ὑπὸ τῶν ταπεινωσάντων σὲ καὶ παροξυνάντων σε, καὶ γὰρ ἔθνων θηλάζουσαν καὶ πλοῦτον βασιλέων ὡς πρώην ἔδουσαν; πότε δὲ καὶ ὡς φύλλα συκῆς καὶ χιτῶνας δερματίνους ἀποβαλούμεθα τὸ βίον ταῦτα βράκη καὶ μὴ δὲ τοῦ παντὸς ἐξικινούμενα σώματος, ἃ ἡμῖν περιέθεντο οἱ ἐπίβουλοι ὡς ὄφεις ἀλλόφυλοι, τὰ σόνοικα ἡμῖν κατὰ καὶ ἐπίβουλα καὶ βαρύζηλα, ἐπενδύσαμεθα δ' αὖθις τοὺς ἐξ ὕψους στιλπνοτέρας καὶ χλιδῶντας χιτῶνας, οὓς πρώην περιεκέμεθα; Ἄλλ' ἴλασαι Θεοῦ, ἀγιωτάτη τῶν πόλεων· προβαλοῦ τὴν νεκρῶν, τὰ τῶν μαρτύρων λειπόμενα, τὰς συμφορὰς αὐτὰς, τῶν πειρατῶν τὸ μέγεθος, ὧν εἰς κέρρον μετέσχηκας, ἀνδράσιν ἀνοσίοις ἐκδοθεῖσα εἰς πύρωσιν. Ἐπικάλῃσαι γάρ με, φησὶν, ἐν ἡμέρᾳ θλάψωός σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Ἄρα δὲ προσθήσω καὶ εἰς σέ ποτε ἐπιβλέψαι, παμμέγιστε ναὶ καὶ θειότατε, οὐρανὲ ἐπίγειε, θρόνε C

δοξῆς Θεοῦ, Χερουβικὸν ὄχημα, στερέωμα δεύτερον, ἀγγέλλον τὴν τῶν χειρῶν Θεοῦ ποίησιν, θέμυ καὶ ἔργον ἐναδικὸν καὶ εὐρίζον πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα; Καὶ τίς ὁ ἐπαγγαλλόμενος εἰ μὴ μόνος ὁ ἐν οἷς πέπονθε πειρασθεὶς τοῖς πειραζομένοις βοθεῖν ἐπιστάμενος, καὶ βύόμενος πτωχῶν ἐκ χειρὸς στερβότερων αὐτοῦ καὶ πτωχῶν καὶ πένητα ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτὸν, καὶ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων αἰεὶ πρὸς τὸ βέλτιον; »

ε', Ταῦτ' ἐξ ὑπεράντλου ταῖς ἀχθηδόνσι ψυχῆς κενώσαντες πορευόμενοι ἐπορευόμεθα, κλαίοντες καὶ βιάλλοντες τοὺς θρήνους ὡς σπέρματα. Εἰ δὲ καὶ ἐρχόμενοι ἤξομεν, αἰροντες ἐν ἀγαλλιάσει τὰ τῆς δεξιωτέρας ἀλλοιώσεως δράγματα, δῶρον τοῦτο Θεοῦ τοῦ παρακαλοῦντος τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ σωτηρίου περιτιθέντος ἱματίον καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδύσαντος. Προῆγε δὲ ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς ἀρχιεπίσκοπος, μὴ πύραν φέρων, μὴ χρυσὸν ἐπὶ τὴν ὄσφυν, ἀρχιδόξος καὶ ἀσάνδαλος καὶ χιτῶνιον ἐν περιεκέμενος, ἐντελής εὐαγγελικὸς ἀπόστολος, ἢ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ ἀντίμιμος, καθ' ὅσον ὄνθρωπος πτωχικῶν ἐποχούμενος μεθίστατο τῆς νέας Σιών, οὐ τὸν ἐπ' αὐτῆς ἐσχεδίαζε θρίαμβον. Τότε δ' οὖν πέρας τῆς ὁδοῦ τὴν [P. 382] Σηλυβρίαν (61) ἡμεῖς θέμενοι τοῦ λοιποῦ τοῦ πλάνου πεπαύμεθα, ἀνύβριστοι πανοικί, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς φιλοτίμημα καὶ αἰμνηστον καὶ τελειον δῶρημα, μὴ δ' ἀρθρέμβουλα καὶ

corum, splendor splendorum, et rebus visu raris spectaculum rarius, quis nos a te avulsit ut a cara matre caros liberos? qui erimus? quo nos vertamus? quam consolationem inveniemus, nudi a tuo sinu ut ex utero matris avulsi? quando te spectabimus, non talem qualis nunc es, campum vastitatis, vallem luctus, conculcatam ab exercitiibus, redactam ad nihilum et profligatam, sed exaltatam et incolumem, et adorandam ab iis qui te depresserunt et irritarunt, et bona gentium sugentem, et divitias regum ut ante comedentem? quando tandem, ut ficulna folia et pelliceas tunicas, laceros istos pannos nec totum corpus obtegentes abjiciemus? quibus nos barbari ut insidiosi serpentes, mala conjuncta et infesta circumdederunt? age vero, urbs sanctissima, placato Deum, prætende templum, martyrum reliquia, ipsas calamitates, cladum magnitudinem quibus es oppressa, nefariis viris ad incedendum data. Jubet enim invocari se tempore necessitatis tuæ: nam fore ut ipse te eripiat, tu vero eum laudes. Numquid, templum amplissimum et divinissimum, unquam posthac te videbo, cælum terrenum, solium gloriæ Dei, cherubice currus, firmamentum alterum, fabricam manuum Dei annuntians, spectaculum et opus singulare, firmum universæ terræ decus? et quis est qui pollicetur, nisi is solus qui in suo prope supplicio tentatus, iis qui tentantur, succurrere diuicet? qui inopem ex manu fortiorum et pauperem et mendicam a prædatoribus eripit, qui omnia facit ac subinde comutat in melius.

5. Quæ cum ex animo doloribus redundante effudissemus, continenter ibamus plorantes et lacrymas tanquam semina spargentes. Si vero redituri sumus prosperioris mutationis manipulos collecturi, Dei munus id erit, qui pusillanimes confirmat, qui eos salutis veste induit et tunica lætitiæ amicit. Antecedebat autem nos œcumenicus summus pastor, non peram ferens, non aurum in zona, sine baculo, sine calceis, una tunica indutus, integer evangelicus apostolus, aut potius Christi exemplar, quatenus paupere asello vectus nova Sione discedebat, non autem triumphans illam ingrediebatur. Ac tum nos Selybriam profecti oberrare destitimus, tota familia inviolata, quæ magna Dei liberalitas est et sempiterna perfecta que munificentia, non ferreis manicis, non funibus vinciti, non pugnis cæsi, ut multi ex nostris pecuniæ dandæ causa; et a solo Deo enutriti, qui

Hier. Wolfii notæ.

(61) Σηλυβρίαν. Σηλυμβρίαν. Etiam apud Demosthenem nostrum hæc vox alias cum, alias sine μ scribitur, ut et ἀρύμβας et ἀρύβδας. Quod accideret

videtur propter litterarum β et μ notas alicubi non dissimiles.

cibum omnibus opportuno tempore curat et pullos A
corvorum se invocantes largiter pascit, et agrestia
lilia, quæ neque nent neque seminant, splendide
vestit. Nam rustici et plebei homines nobis Byzan-
tinis magis insultabant, et mendicitatis ac nuditatis
miseriam æqualitatem amenter nominabant, vici-
norum malis nihilo facti prudentiores. Multi etiam
homines injurii Deum laudabant scilicet, quod
ditati essent popularium pretiosis facultatibus villi
pretio redemptis. Necdum enim taurivoros Latinos
in ædes suas receperant, neque norant, ut merum
simul, quemadmodum et bilem, importune effun-
derent, et Romanos superbe et contemptim ha-
berent.

πὼ βοῦθοίνας εἰσφκίσαντο Λατίνους, καὶ εἶδον ὅπως
τὸν χόλον ἀκέραστον χέουσι, ὅπως δὲ Ῥωμαίους ἐν ὑπερφηανίᾳ καὶ ἐξουθενώσει προσφέρονται.

Ac noster status, eorumque qui ejusdem condi- B
tionis et litteris eruditi erant, talis fuit. Impro-
bus autem grex et circumforanea turba dilescerat
profanandis denuo sacris, quæ Latini vendebant,
iisque 786 tanquam communi merce cauponandis,
quasi vero direpta e templis Dei esse desiissent.
Hostes porro luxui et deliciis vacabant, iis præser-
tim quæ ad Romanorum derisum et ludibrium
pertinerent. Nam vestibus lati clavi non necessita-
tis sed risus gratia induti per vicos incedebant,
lineas mitris equorum verticibus imponebant; et
quæ in humeris dependent, albas fascias maxillis
bestiarum alligabant, atque ita passim urbem per-
equitabant. Alii calamos scriptorios, atramentaria
et libellos gestabant, qua re nos ut scribas sugil-
labant. Maxima vero pars mulieres a se stupratas C
longis pepulis indutas et capillis in unum nodum
tortis et in tergum reiectis in equis vehebant. Mu-
liebribus vero pileolis, et dependentibus a tem-
poribus crispis et albis crinibus, equos suos orna-
bant, ac tolos dies comessabantur et potabant,
alii cupediis et lautitiis intenti, alii patrio cibo
vescentes, quæ erant terga bubularum carniū le-
betibus immissa, et succidiæ cum sabacea farina eli-
xæ, ut et 787 intinctus ex aliis et liquor ex aliis
acribus humoribus confectus. Post manubiarum
partitionem sacra minime a profano distingueban-
tur, sed ex æquo corporis usibus utraque adhibe-
bantur, sine ullo Numinis et religionis respectu,
adeo ut Christi et sanctorum divinis imaginibus
pro sellis et scabellis uterentur.

διενείμαντο, οὐκ ἦν τις παρ' ἐκείνοις διαστολή ἐπίπλων καὶ σκευῶν βεβήλων τε καὶ ἀγίων, ἀλλ' ἐπ' ἕστας
ἄπασιν εἰς τὰς σωματικὰς χρεῖας ἐκέχρητο, θεοῦ καὶ θεμίδους κατὰ μηδὲν ἐμπαζόμενοι. Τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ
τῶν ἀγίων [P. 383] θεῖα εἰκάσματα εἰς ἔδρας καὶ ποδῶν θρανίδας παρήγον.

6. Postquam provincias et urbes sortiri cœperunt,
vecordiam, ne insaniam dicam, virorum superbia
tumentium incomparabilem non sine summa ad-
miracione cerneret. Quasi enim jam reges regum
effecti et orbem terrarum suis manibus complexi,
in Romanas provincias descriptores miserunt, ut

σχοινοδέσμους κίπυ τῶν κροτάφων ἀστραγάλους ὡς
πολλοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δεξάμενοι: διὰ χρημάτων
ἀπόδοσιν, καὶ πρὸς μόνου θεοῦ τρεφόμενοι τοῦ τῆν
τροφῆν ἐν εὐκαιρίᾳ πᾶσι βραβεύοντος καὶ τοῦ νεο-
σους τῶν κοράκων τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὸν δε-
πνίζοντος ἐς τὸ ἀφθονον, ἔτι γε μὴν τὰ μήτε νήθοντα
μήτε σπεύροντα κρίνα τοῦ ἀγροῦ φιλοτίμως ἐνδύ-
οντος. Οἱ δ' ἀγροῖκοι καὶ ἀγελαῖοι ἐπεκερτόμουν
μᾶλλον τοῖς ἐκ Βυζαντίου ἡμῖν, καὶ τῆν ἐν πτωχείᾳ
καὶ γυμνότητι κακουχίαν ἰσοπολιτεῖαν ἀφρόνως
ἠνόμαζον, οὐ τοῖς τῶν πέλας κακοῖς παιδεύόμενοι.
Πολλοὶ δὲ καὶ ἀνομίαν ὑπολαμβάνοντες, « Εὐλογητός
Κύριος, ὅτι πεπλουτήκαμεν, » ἔλεγον, ὀλίγου τὰς τῶν
συμφυλετῶν οὐσίας ἀποδιδόμενας ἀνούμενοι. Οὐ γὰρ
μὲν τὸν ἄκρατον οἶνον ὁμοῦ καὶ ζωρότερον ὥσπερ καὶ

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ ἡμέτερα καὶ τῶν οἱ συνακο-
νώνου σχήματος καὶ τῶν λογικῶν ἐν μεθῆξει
παιδεύσεων. Οἱ δ' ἐκ τῆς φαύλης συμμορίας καὶ
ἀγοραῖοι ἐχρηματίζοντο, καὶ πάλιν τὰ θεῖα βεβή-
λοῦντες ὑπὸ Λατίνων ἀποδιδόμενα καὶ ὡς κοινὴν
ἀργύριον ἐμπορευόμενοι, ὡς ἔπερ τῶν ναῶν ἀρη-
ρημένα καὶ τὸ εἶναι θεοῦ ἀπεβάλλοντο. Τὸ δὲ γε
ἀντίπαλον ἐν ἀσελγείαις ἦν καὶ τρυφαίς, καὶ τούτων
ταῖς ἀσέμοις μάλιστα, καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐν γω-
μῶδιᾳ ἐθῶν. Τῶν γὰρ ἱματίων τὰ πλατύσημα μὴ
κατὰ χρεῖαν, πρὸς δὲ γέλων περιβαλλόμενοι τὴν
ἀγνίαν περιήεσαν, καὶ τὰς ὀθονοσνεπείας περικρι-
νίους καλύπτρας ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀχημάτων περι-
τιθέντες καὶ τὰ κατὰ νότου κεχυμένα λευκὸλίνα
ταῖς ἰππεῖαις γένυσιν αὐτῶν περιέδοντες ἄλλη καὶ
ἄλλη τῆς πόλεως ἐξίππάζοντο. Οἱ δὲ γραφέας δόνα-
κας καὶ δοχεῖα μέλανοι φέροντες τόμοις τῆν χεῖρα
ἐδίδοσαν, ὡς γραμματέας ἡμᾶς τωθάζοντες. Οἱ δὲ
πλείους τὰς μὲν ὑπὸ ἀφῶν βιασθείσας ἐπὶ τῶν ἵπ-
πων ἀνεῖχον, ταυυπέπλους τινὰς καὶ ἀπτηνηκώτους
(62) καὶ τὰς τρίχας συνεστραμμένας εἰς ὀπίσθιον ἐνα-
πλοχμῶν, τὰ δὲ γυναικεῖα τυμπάνια καὶ τὰ τῶν
οὔλων καὶ λευκῶν τριχῶν ἐπικροτάφια καθήματα
τοῖς ἵπποις περιετίθεσαν. Ἐκώμαζόν τε καὶ ἤκρη-
τίζοντο πανημέριοι, οἱ μὲν βρωμάτων μαγγανείαις
προσκειμένοι, οἱ δὲ καὶ τῆν πάτριαν ἐδωδὴν πρᾶ-
τιθέμενοι ἐπιδείπνιον, ἧτις ἦν νῦτοι βρείων κρεῖων
διαχαλῶμενοι λεβησι καὶ συῶν τεμάχη ταριχτιὰ
κυσάμοις ἀλητοῖς συνεψόμενα, ὥσπερ καὶ τὸ ἐκ
σκορῶδων ἐπέμβαμμά τε καὶ σύνθεμα ἐξ ἄλλων χυμῶν
δριμυσσόντων τῆν ἀσθησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ σκύλα
θρανίδας παρήγον.

ς'. Ὡς δὲ καὶ κλήρους πόλεων καὶ χωρῶν ἤρξιντο
βάλλειν, ἦν ἰδέσθαι καὶ θεῖσαι ὅτι διὰ πλείστου τοῦ
θαύματος ἀνδρῶν τυφομανῶν μὴ ζυμβλητῆν ἀπόνοισιν,
εἴτ' οὖν παράνοισιν εἰπεῖν οἰκειότερον. Ὡς γὰρ βασι-
λέων ἤδη βασιλεῖς καθεστῶτες καὶ τὸ περιγέγονον ἄπην
ἐν χερσὶν ἔχοντες, τοῖς μὲν Ῥωμαϊκοῖς σχοινίσματιν

Hier. Wolfli notæ.

(62) Ἀπτηνηκώτους. Ἀπτηνηκώτους. Utrumque perperam esse arbitror, neutrum certe iatelligo.

ἀπογραφεῖς ἐπέστησαν, γυνῶναι πρότερον τὰς ἐπε-
 τείους ἀποφοράς θέλοντες, εἴθ' οὕτω κατὰ πάλους
 αὐτὰ μερίσασθαι, τὰς δὲ παρ' ἄλλοις ἔθνεσι καὶ
 βασιλεύσει καρπούμενας ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐκ τοῦ
 αὐτίκα διείλοντο. Ἡ τε οὖν ἐν πόλεσιν εὐδαίμων
 καὶ πρὸς τῷ Νείλῳ κειμένη Ἀλεξάνδρεια τῷ τε
 κλήρῳ ὑπέκειτο καὶ Λιβύῃ, καὶ Λιβύης τὰ ἐς Νομά-
 δας καὶ Γάδειρα παρατείνοντα, Πάρθοι τε καὶ Πέρ-
 σαι, ἐπὶ δὲ Ἰβηρῆς ἔθνη καὶ Ἀσσυρία γῆ καὶ
 Ἰνδοί, καὶ ὅσα οἱ πρὸς ἕω μέγιστοι ποταμοὶ
 τοῖς ὕδασι διειλήφασιν. Ἄλλ' οὐδὲ τὰ πρὸς βορρῶν
 νενευκότα κλίματα εἰσῆθ' ἀκλήρωτα, ἀλλὰ κάκεινα
 οἱ αὐτοὶ διενείμαντο. Καὶ ὁ μὲν ὡς ἱπποαρόφους καὶ
 φέρους περιβροθεῖς ἄς ἐκλήρωσατο πόλεις δι' ἐπαί-
 νου ἐτίθετο καὶ ταῦ κλήρου ἑαυτὸν ἐμακάριζεν, ὁ
 δὲ ὡς κομώσας ἄλλοις ἀγαθοῖς θαυμάζων οὐκ ἔληγεν.
 Οἱ δὲ καὶ περὶ κλήρου πόλεων ἦρισαν, καὶ ἀντέδοσαν
 ἄλλοις ἕτεροι καὶ ἀντέλαβον πόλεις καὶ ὄρια. Τινὲς
 δὲ καὶ μάλα δόξαν ἀσπάσιον τὸν Ἰκόνιον εἰς κλήρον
 εἰληφέναι ἠγωνίσαντο. Καὶ πύλας τῆς πόλεως καὶ
 τέμαχος τῆς ἀλύσεως, ἣ διαταθεῖσα συνεῖχε τὸν
 νύσταθμον, τοῖς ἐν Συρίᾳ ὁμογενέσι μετὰ πλείστων
 πλοίων πεπόμφασιν, καὶ διαφῆκαν ἀγγέλους ἀπαν-
 ταχῆ τὴν τῆς πόλεως διατρανώσοντας ἄλωσιν. Δει-
 σαν δὲ καὶ βασιλεῖα χρισθῆναι, εἰς τὸν μέγιστον
 νεῶν παραγίνονται τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖσε
 γὰρ συνεργήσαντες περὶ τῶν πρακτέων σφίσι βου-
 λέσθησαν. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα κατὰ τι πάτριον ἔθιμον
 κρατῆρας τέσσαρας στιχῆδον ἐσκέπτοντο διαθέσθαι,
 ὧν εἰς τὴν ἀναμάκτων θυσίαν στέγγειν ἤμελλε, καὶ
 οὕτως ἐνδοῦναι τοῖς θυηπόλοις ἐξ' ἐκάστη κλήσει
 τῶν εἰς ἀρχὴν ἐπιλεγέντων ἀρεῖν ἕνα τῶν σκύφων
 καὶ προσάγειν αὐτοῖς· ἐκεῖνος δ' ἦν ὁ τῶν λοιπῶν
 εἰς τὴν ἀρχὴν προκριθησόμενος, ὁ καὶ λαχὼν τὸ
 ποτήριον τὸ τοῦ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ
 Χριστοῦ μέτοχον. Δόξαν δὲ τῷ Βενετίας δουκὶ τῷ
 Δανδούλῳ εἰς ψῆφον ἀπολυθῆναι τὴν πρόβλητον,
 ἐκλέγονται ψηφηφόροι πέντε μὲν ἐκ τοῦ τῶν Φραγ-
 κίσκων καὶ Λαμπάρδιων γένους, οἱ παρ' ἐκείνοις
 ἄριστοι, ἐκ δὲ τῶν Βενετικῶν ὁμοίως ἕτεροι πέντε.
 Καὶ τῆς τῶν πλειόνων ψήφου κρατησάσης ὁ τῆς
 ἀρχῆς ἔπεσε κλήρος πρὸς Βαλδουίνον τὸν τῆς Φλάν-
 δρας κόμητα, πλὴν ὡς ἤθετο παρὰ πᾶσι, κατὰ
 δόλον τε καὶ περινοίαν τοῦ δουκὸς Βενετίας Δανδού-
 λου Πηρὸς γὰρ ὧν οὗτος τὰς ὄψεις, καὶ τοῦ κλήρου
 κατὰ τοῦτο τῶν ἀρξόντων διαγραφεῖς, ἠβούλετο
 χειρίζειν τὴν βασιλείαν τὸν τὸ ἦθος τε ἰλαρώτατον
 καὶ μὴ τὸ φροκεῖν ἀρχικώτερον, τὸ δ' ἐν μείζονι
 παρ' ἐκείνῳ μᾶλλον σπουδῆ, καὶ τὴν ἰδίαν χώραν
 κληρούμενον [P. 384] τῶν τῆς Βενετίας ὄρων διιστα-
 μενῆν κατὰ πολλὸν, ὡς, εἰ ποτε διχονοήσειαν ἀλλήλοις
 βασιλεὺς καὶ Βενετικοί, μὴ εἴη ἐκ τοῦ σχεδὸν βασιλεῖ
 δυνάμεις πλείους οἰκειακὰς μεταπέμπεσθαι ἢ γούν
 εὐμάρως εἰσέναι τὰ Βενετικῶν ὄρια καὶ τὰ ὅθ'
 ὀπισσῶν κατατρέχειν καὶ σίνεσθαι, ἃ δὲ πάντα ἤδη
 πρὸς ἰσχύος ἔχοντα ὄρῃν τὸν Βονιφάτιον μαρκῆσιον
 ἐκ Λαμπάρδιος τὴν γένεσιν ἔχοντα· Λαμπαρδίαν
 δὲ οἰκείσθαι παράλιον, καὶ βιάδιος εἶναι τὰς ἐκείθεν
 εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐκπλοίας, καὶ Βενετίαν δὲ

A annuis redditibus in primis cognitit, deinde eas sor-
 tito distribuerent. Aliarum vero nationum princi-
 patus et regna statim diviserunt. Sub sortem ce-
 cidit beata urbs Nino adiacens Alexandria, Libya,
 ea quæ a Libya usque ad Numidiam et Gades per-
 tinent, item Parthi et Persæ, orientales Iberes,
 Assyria, Hyrcania, et quæ ad Orientem maximis
 788 fluminibus disternuntur. Ac ne septentrion-
 ales quidem regiones sunt præteritæ, sed cæ-
 quoque sortito distributæ. Alius suas urbes ut
 magnum vectigal pendentes et equis alendis aptas
 laudabat, et sortem suam extollebat; alius ut aliis
 bonis florentes mirari eas non desistebat; alii de
 sortitione urbium rixabantur; alii inter se urbes
 et fines permutabant; alii magno opere contende-
 bant ut Iconio potirentur, portas vero urbis et ca-
 tenæ partem, quæ ad navalia continenda extende-
 batur, suis in Syria popularibus cum plurimis
 navigiis miserunt, passim dimissis nuntiis, qui
 captam esse urbem vulgarent. Jam cum imperator
 creandus esset, in ædem Sanctorum Apostolorum
 deliberandi ergo convenere; ac principio, patrio
 quodam ritu, pro numero candidatorum quatuor
 calices ordine collocare instituerunt, quorum unus
 incruentam victimam contineret, cæteris vacuis;
 eosque tradere totidem sacerdotibus, ut ad cujus-
 que 789 principis nomen unum tollerent et eis
 redderent. Imperium vero penes eum futurum erat,
 qui eum calicem accepisset, in quo divinum corpus
 et sanguis Christi esset. Deinde cum Veneto duci
 Dandulo designationem suffragii committere visum
 esset, ex Francis et Longobardis quinque optima-
 tibus et ex Venetis totidem indicibus lectis, plurium
 suffragii imperii eors Balduino Flandriæ comiti
 obtigit. Verum ubique celebre est dolo et solertia
 Danduli id esse factum. Qui cum ob cæcitatem
 numero candidatorum excluderetur, imperium pe-
 nes eum esse voluit qui hilarioribus esset moribus
 et ingenio minus ambitioso, quanquam id specta-
 vit potius, ut privatus imperatoris designati prin-
 cipatus quam remotissimus esset a ditione Veneto-
 rum, ne si qua controversia cum illo incidisset,
 plures copias subito ex suo territorio accersere,
 aut Venetos lines commode invadere aut incursio-
 nibus vexare posset. Quæ omnia in expedito esse
 Bonifacio marchioni ex Longobardia originem
 trahenti norat, quæ maritima esset, unde facile in
 Romanas provincias trajiceretur et ob propinquitatem
 magnæ cladis Venetis quoque importari pos-
 sent. His igitur 790 rationibus haud sane absur-
 dis impulsus Dandulus, et multa etiam videntibus
 obscura lumine ingenii perspicuus cæcus ille,
 Bonifacium marchionem repulit, prælato illi de
 Francorum et Venetorum sententia Balduino, quem
 ex inferioribus Galliis ortum esse, Galliarum autem
 et Venetiarum limites tantum distare norat quan-
 tum Venetiæ a Romanis provinciis disternuntur.
 Eo accedebat quod Balduinus toto pectore illi
 studebat et eum ut patrem colebat, nec diuturno

rerum usu pollebat ut marchio. Nondum enim Balduinus annum ætatis trigesimum secundum excesserat; et alioqui vir erat pius et modestus, ne impudico quidem aspectu mulierem intuebatur, quandiu a sua conjuge abfuerat. Uocabat divinis laudibus, necessitatibus conflictantes sublevabat, suæ sententiæ adversantes æquo animo audiebat. Et quod maximum est, bis qualibet hebdomade vesperi proclamari jubebat ne quis in suo palatio cubaret, qui alienam mulierem attigisset.

ἀφειστάναι ἐς ὅσον Βενετία Ῥωμίων ἀποσχοινίζεται, ἀσμένως ὡς πατρὶ προσφερόμενον, μήτε μὴν ὑπὸ χρονίας γυμνασίας ἐντακέντα πράγμασιν, ὅποιον ἤπίεστο τὸν μαρκέσιον· οὐ γὰρ πω Βαλδουῖνος ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐλαβῆς τὰ πρὸς Θεὸν, ὡς ἐλέγτο, καὶ τὴν θύλακάν ἐγκρατῆς, γυναικὶ δὲ μὴδὲ μέχρι βλέμματος προσεσχηκώς ἐφ' ὅσον χρόνον τῆς οἰκίας γαμετῆς ἀπεφοίτησεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑμνυῖ ἐσχόλαζε τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐλυθερνε, καὶ ἀκούειν τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀντιλέγοντας κατεδέχετο. Τὸ δὲ μέγιστον, οἷς εἶχεν ἐκάστης ἐβδομάδος τὸν ἐσπέρας ἐπιμεθεῖντα μὴδὲν τῶν οἰκείων ἀρχείων ἐντὸς κατευνάξασθαι μὴ νομίμῳ γυναικὶ πλησιάζοντα.

791 7. Imperator designatus Balduinus in partes occidentales abit, non ut eas subigat (putabat enim nihil sibi posse obsistere, ac tantum non insolenter atque intempestive iactabat: « Quo eum ut terram hasta quatiā?), sed ut amicas provincias peragrans ab omnibus Romanorum imperator salutaretur. Qua de causa nullam Romanorum sive militaris sive politici ordinis rationem habuit, sed eos omnes repudiavit, quod idem cæteris quoque comitibus et ducibus exercitus probabatur. Nam cum fortitudinem a cognatis virtutibus sejunctam sibi ut et natura insitam et usu confirmatam vindicarent, nullas alias gentes in re bellica sibi vel adungi vel conferri patiebantur, et quia nullus musis, nullus gratiis apud istos Barbaros locus relinquebatur, immanibus utique erant ingenii et bilem ratione promptiorem habebant. Sed Balduinus, Thraciis urbibus peragratis, Orestiadī Didymoticho et Philippopoli præsidia imposuit. Ubi Xanthiam pervenit, provinciales Sennacheribo quodam duce insidias illius exercitui collocarunt; qui eum se paulisper ostendissent, rursus abdidit, **792** timidi eo reversi unde feroces prodierant. Ex eo citra pugnam versus, Thessalonicam metropolim abiit, Bonifacio marchione comitante, qui Mariam Pannoniam secum ducebat, Isaacio Angelo pridem nuptam, sed post illius obitum et urbem captam legitimo sibi matrimonio junctam. Cæterum cum ad Mosynopolim ventum esset, et ex plurimis audivisset nunquam in animo habuisse Balduinum sibi inclyta Thessalonica, ut convenisset, cedere, sed ea de causa id iter suscepisse et celerius ire, ut urbem illam occuparet, longo tempore veluti attonitus stetit. Deinde præ animi ægritudine convertit iter: Balduinum fallaciorem Græciæ, perfidum, levem, tessera mutabiliorem vocat,

ἀγχοροῦσαν πολλὰ ἢν κατ' εὐπέθειαν Βενετικοὶ κακουργεῖν ἀποτρόπαια. Ὑπ' ἐννοιωῶν τοίνυν μὴ πάντῃ ἀλογίστων κεκινήμενος ὁ Δαυδουλος, καὶ τὰ πολλοῖς τῶν ὁρώντων δυσσεμάρτα ταῖς τοῦ νοῦ καταλαμβάνων ὁρήσειν ὁ κηρὸς ἐκεῖνος τὰς κόρας τοῦ σώματος, παρεκρούετο μὲν τὸν Βονιφάτιον μαρκέσιον, τῶν δὲ Βενετικῶν καὶ τῶν Φραγκίσκων εἰς μίαν συνδραμόντων γνώμην τὸν Βαλδουῖνον ἀνθείλοντο, εἰδὼς ἐκ τῶν κάτω Γαλλίων ὄρμαμένον, Γαλλίων δὲ καὶ Βενετίας ἐς τοσοῦτον τοὺς ὄρους, καὶ ἅμα οἱ Βαλδουῖνον ὅλην ψυχὴν προσκεχτηνὸτα καὶ τριάκοντα καὶ δύο ἔτη γεγονῆται. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐλαβῆς τὰ πρὸς Θεὸν, ὡς ἐλέγτο, καὶ τὴν θύλακάν ἐγκρατῆς, γυναικὶ δὲ μὴδὲ μέχρι βλέμματος προσεσχηκώς ἐφ' ὅσον χρόνον τῆς οἰκίας γαμετῆς ἀπεφοίτησεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑμνυῖ ἐσχόλαζε τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐλυθερνε, καὶ ἀκούειν τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀντιλέγοντας κατεδέχετο. Τὸ δὲ μέγιστον, οἷς εἶχεν ἐκάστης ἐβδομάδος τὸν ἐσπέρας ἐπιμεθεῖντα μὴδὲν τῶν οἰκείων ἀρχείων ἐντὸς κατευνάξασθαι μὴ νομίμῳ γυναικὶ πλησιάζοντα.

[P. 386] ζ'. Βασιλεύσας τοίνυν ὁ Βαλδουῖνος ἐς μέρη ἔξεισι τὰ ἐσπέρια, οὐχ ὡς αὐτὰ χειρωσόμενος (πάντα γάρ οἱ ἀλώσιμα ᾔετο, « Πῆ Βῶ καὶ κινήσω τὰν γᾶν τῷ ὄρατι, » μικροῦ κομπάζων καὶ λίαν ἀγρωχῶς ὑπὲρ Εὐκλείδην (63) φθεγγόμενος) ἀλλ' ὡς διὰ φίλων χώρων παρελευσόμενος καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορευθεὶς πρὸς παντός, οὐ γὰρ οὐδὲ κομιδῆς οἴασθαι κατηξιώκει τινὰς τῶν Ῥωμαίων ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ τε καὶ πολιτικοῦ συντάγματος, ἀλλ' ἀπαξήπαντας ἀπεπέμψατο. Τούτο δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ στρατιωτικοῦ ἡγεμόσι καὶ κόμησι δέδοκτο· τὴν γὰρ ἀνδρίαν τῶν συννόμων ἀρετῶν ἀφορίζοντες, καὶ ταύτην ἑαυτοῖς οἰκισοῦντες ὡς συγγενῆς καὶ σύντροφον ἐπιτιθέμενα, οὐδὲν τῶν ἄλλων ἐθνῶν εἰς Ἄρειος ἔργα παρασυμβεβλήσθαι σφισιν ἠνεύχοντο. Ἀλλ' οὐδὲ τις τῶν Χαρίτων ἢ τῶν Μουσῶν παρὰ τοῖς βαρβάροις τούτοις ἐπεξείχετο· καὶ παρὰ τοῦτο, οἶμαι, τὴν φύσιν ἔσαν ἀνήμεροι καὶ τὸν χρόνον εἶχον τοῦ λόγου προτρέχοντα. Διελθὼν τοίνυν τὰς θρηάκας πόλεις ὁ Βαλδουῖνος τῇ μὲν Ὀρεστιάδι φρουρὰν ἐγκατέλεξεν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸ Διδυμότοιχον καὶ τὴν ἐκ Φιλίππου παρώνων πόλιν διεπράξατο. Ὡς δ' εἰς Ἐάνθησαν ἵκετο, λόγον οἱ ἐκεῖσε ὑποκαθίσαντες Σενάχεριμ τινος ἐξηγουμένου τῷ στρατεύματι λάθρα ἐπέθεντο· μικρὸν δὲ τι φανέντες ἀπεκρύψαντο, ἐπανιόντες δεύλανδροι ἔθεν ἐξήρσαν θρασυκάριοι. Ὁ δὲ ἀμαχεῖ ἐκ τοῦδε προσηύχεται πρὸς τὴν Θεσσαλονικεῶν μητροπόλιν. Ἐφείπετο δὲ οἱ ὁ Βονιφάτιος μαρκέσιος, τὴν ἐκ Παίωνων Μαρῖαν ἐπαγόμενος. Ἰσακίῳ μὲν τῷ ἐξ Ἀγγέλων ἀρμοσθεῖσαν πρότερον, μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖνου ἐκδίωσιν καὶ τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν συνεινασθεῖσαν αὐτῷ κατὰ νόμους. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Βαλδουῖνος ἀλίχουτο κατὰ τὴν Μοσυνόπολιν, ὁ δὲ μαρκέσιος παρὰ πλείστων μὴδὲ ποτε προθέσθαι τὸν Βαλδουῖνον ὑπεκστήναί οἱ τῆς λογίμης Θεσσαλονικῆς, καθότι δὴ

Hier. Wolffi notæ.

(63) Τὸ ὑπὲρ Εὐκλείδην. Cæteri codices non habent. Nec mihi nota est historia de Euclidis alicujus insolentia. Εὐκλείδου ἄρχοντος fit mentio apud Demosthenem, de legibus ante vel post Euclidem

irritis. Fortassis hoc vult τὸ ὑπὲρ Εὐκλείδην præmaturo, intempestive, insolenter encomium cum canere ante victoriam, ut ad προθεσμίαν τῶν κυρίων νόμων alludat.

καὶ συνέθετο, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο προτείναι καὶ συντόνου ἔχεισθαι τῆς πορείας ὡς τὴν πόλιν εἰσιῶν ἰδιώσαιτο, αὐτὸς ἦν ἐφ' ἱκανόν, ὡσπερ ὑπὸ κεραυνοῦ βληθείς. Οὐκοῦν ὑπ' ἀθυμίας φανεῖς κατακώχμιος παλίμπους φέρεται. Γραικῶν ἀπατηλότερον καὶ τὸ ἦθος σακαμβώδη καὶ ἄπιστον καὶ παλίμβολον ὑπὲρ ὄστρακον καὶ κύβον τὸν Βαλδοῦνον ἀποκαλῶν. Ἀμέλει: τοὶ καὶ καταλαβὼν τὸ Διδυμότοιχον καὶ παντοίως αὐτὸ κρατυνάμενος, ἐπὶ δὲ τὰς Θρακίας πόλεις ἀναστατῶν πλὴν τῆς Ὀρεστιάδος (ταύτην γὰρ ἀντιπαρήρητο πλείστον ὅσον τὸ ἐκ Βαλδοῦνου στέγουσαν ὀπλομάχον) φόρους συνέταττε καὶ Ῥωμαίους συνήγειρεν, [P. 387] εἴ τι φοικῶδες ἀνθρώποις καὶ θεοστάτων ὄνομα φέρων διὰ γλώττης, καὶ μαρτυρόμενος ἀπείπασθαι μὲν τὰς μεθ' ὁμοφύλων σπονδὰς καὶ τὴν πρότερον σύμπνοιαν, Ῥωμαίοις δὲ προσχωρήσει λαμπρῶς. Ταῦτα λέγων καὶ διομνύμενος προσεμπεχάνθησάτο τι καὶ ἕτερον ποιοῦν τὰ ῥήματα εὐπαράδεκτα· τὸν γὰρ πρωτότοκον υἱὰ τῆς συζευχθείσης αὐτῷ Μαρίας (κλήτις τουτωί Μανουήλ) βασιλεῖα Ῥωμαίων ἀνυγορεύκει, ὑπεκστὰς ἐκείνῃ καὶ σχήματος καὶ ὀνόματος καὶ τὸ προσωπεῖον τοῦτο καὶ πρόσχημα κατὰ σίφη τοὺς Ῥωμαίους ἀγῆχε. Καὶ τοιοῦτοις μὲν ἐνεπόλει σοφίσμασιν ὁ μαρκέσιος, μὴ πρὸς ἀλήθειαν ὅπως δρωμένοις, ὡς τὰ μετέπειτα καθυπέφηνε· τοῦ δὲ γε Βαλδοῦνου τῆς Θεσσαλονίκης ἐγγίσαντος ἄσας ἐξεβρόντησαν λεῶς, καὶ μετ' εὐσήμεων βωῶν σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν περιχαρῶς ἐνδοῦσαν. Ἰκέτευσαν μέντοι καὶ μὴτ' αὐτὸν Βαλδοῦνον ἐπιβῆναι τῆς πόλεως, μῆτε τὴν εἴσω τὸ στρατεύμα συγχωρήσει παρελθεῖν· δεδιέναι γὰρ μὴ τὰ ἐκείνου παραγκωνιστάμενον ἐντάγματα τὴν πόλιν σκυλεύσειεν, οἷα μὴδ' ὑφ' ἑνα ταττόμενον ἡγεμόνα, ἀλλ' ἐκ πολλῶν ἀγῆγεμένον φυλαρχίων καὶ πλείστοις ὑποκείμενον ἀρχουσιν. Ὁ Βαλδοῦνος τοῖνον τοῦτο μὲν ταῖς τῶν ἀτίσεως εὐλόγοις καθυπαχθεῖς, τοῦτο δὲ βάλλουσαν ἔχων μὴ ἀγαθὰ διδοῦσαν εὐαντάξασθαι τὴν μαρκεσίου μετ' ὀργῆς ὑποχώρησιν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ κεντοῦντα τὴν ἀκοήν τὰ ὑπ' ἐκείνου γινόμενα, τοῖς Θεσσαλονικεῦσι προσέσχε καὶ γράμμα σφίσι ἐρυθρόγραφον ἐνεχείρισε, πᾶσι τοῖς ἐθίμοις τῆς πόλεως τὸ ἔμπεδον χαριζόμενον. Ἀμέλει καὶ πρὸς ἡμέρας ἐναυλιστάμενος ἔξωθεν, καὶ φιλοφρονηθεὶς τὰ εἰκότα, ἐπάνεισιν αὐθὺς εἰς τὸ Βυζάντιον· ἤδη γὰρ καὶ ἀγγελίαν τοῦτ' αὐτὸ ἐπισκῆπτουσαν δεξάμενος ἦν πρὸς τοῦ δουκὸς Βενετίας Δανδούλου καὶ ὅσοι τῶν κομητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρέμενον. Ὡς ἐπανῆκε τὸν ὁ Βαλδοῦνος, μετὰ πεμπτος γίνεται καὶ μαρκέσιος, Ἰοφρέτινος ἐπιβεδημηχότος αὐτῷ, μέγα παρὰ τοῖς τῶν Λατίνων δυναμένου στρατεύμασι (μαρισκάλλος ἦν τάξιμα ὁ ἀνὴρ, δηλοῖ δὲ καθ' Ἑλληνας ἢ φωνή τὸν πρωτοστράτορα), καὶ πίσταεις δόντος ὡς οὐδὲν τι παραχθένος πείσεται ἀηδὲς. Ἀπανύσας καὶ τῷ Βαλδοῦνῳ σπεισάμενος ἀφίσταται μὲν τοῦ Διδυμοτοίχου, εἰς δὲ Θεσσαλονίκην κάτεισι, καὶ παρὰ πάντων ἀμαχεῖ παρεισδεχθεὶς τὴν πόλιν εἴσεισι, τὸν καιρὸν ἐν τῷ αὐτίκα καθυποδὺς καὶ τὸ τοῦ τρόπου σκαιῶδὲς τε

A Didymotichum occupat, eoque omnibus modis firmato Thracias urbes evertit, Orestia excepta, quam maximo praesidio a Balduino firmatam praeteriit. Vectigalia ordinat, Romanas colligit, sanctissimo jurejurando dato, et Dei nomen subinde testatus se popularium suorum societate relicta prorsus ad Romanos defecisse. Praeter dejectiones istas aliud etiam machinatus, ut verbis 793 suis fidem astrueret, primogenitum conjugis suae Mariae filium Manuelem Romanorum imperatorem dixit, eique et habitu et titulo cessit. Quo commento Romanos catervatim ad se pellexit, quamvis ea non prorsus ex animo faceret, ut post eventus docuit. Cum autem Balduinus non procul a Thessalonica abesset, omnis populus ei occurrit, et clara voce urbem et sese hilariter dedit: tamen oravit ne vel ipse urbem intraret vel exercitum ingredi pateretur, qui cum non uni duci pareret et ex variis gentibus constaret, vereri se ne illius edicto spreto milites urbem spoliarent. Quare Balduinus partim aequitate postulationis adductus, partim ex irati marchionis discessu nihil boni augurans, partim ob facta illius, quae fama afferebat, anxius, Thessalonicensibus annuit, et rubricatis litteris omnia urbis instituta et consuetudines confirmavit; et aliquot diebus extra moenia honorifice, ut decuit, habitus Byzantium revertitur. Jam enim etiam Venetiarum ducis Danduli, et aliorum comitum qui in urbe permanserant, 794 litteris revocabatur. Balduino revereo marchio quoque per Iosredum quemdam magnae auctoritatis apud Latinas copias virum, quem illi mariscalcum, Graeci prostrostratorem vocant, revocatur; et fide impunitatis accepta in urbem profectus ac reconciliata Balduini gratia, Didymoticho cedit et Thessalonicam descendit; ubi ab omnibus citra dimicationem susceptus urbem ingreditur, in praesentia temporis serviens, ingenii malitia et animo bilingui dissimulato. Neque tamen diutius institutum tenere potuit; sed ut mustelam sebium prodidit, ita ipse Thessalonicenses, cognitis eorum opibus, pecunia multavit. Deinde pulcherrimas aedes dominis ereptas equitibus suis incolendas tradidit; Mariaeque conjuge et parte exercitus ibi relicta, urbibus quae Serris et Berrhae finitimae sunt et ad Tempo Thessalonica pertinent, praeter opinionem potitus, D semper ea quae teneret exigua ratus, et ob Romanorum simplicitatem ulterius progredi cupiens, etiam Larissam invadere et per Graeciam transitu facto Peloponnesum occupare statuit. Sequebantur eum Romani quoque nonnulli, 795 iique nobiles in primis, qui provincias allicerent et vias complanarent. Fraude quidem et dolo Mariae primogenito filio (hunc enim habitu imperatorio et cum faustis acclamationibus deductum, ut prius Thraces, ita tum Macedones et Thessali et Graeciae finitimae partes cupide accipiebant), re vera Latinis viam monstrabant, et quid agendum esset praescribebant, patriae proditores. Ita marchio gentibus

maximis et urbibus potentissimis longe pluribus A quam pro numero copiarum ejus, si urbium et virorum numerum compareretur, citra pugnam potiebantur. Baldinus quoque Byzantium cum venisset, nec ipse desidendum sibi esse aut suum exercitum in otio continendum, sed in Asiam trajiciendum et urbes illas oppugnandas censuit, Latinorum potissimum, qui Hellesponti urbem Pegas incolunt, et Trojanorum Armeniorum impulsu, qui eum et cæteros comites ut ad Orientales urbes tanquam paratam prædam occupandas proficisceretur incitare nunquam desistebant.

Κρατήσας οὖν τουτωνὶ παρὰ δόξαν ἔγνω καὶ Λαρίσσης αὐτῆς ἐπιβῆναι καὶ δι' Ἑλλάδος ἔλθειν καὶ χειρῶσασθαι τὴν τοῦ Πέλοπος, κρήνων ἀοὶ τὰ εἰλημμένα μικρὰ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν προβαίνειν ἔρων διὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀφέλειαν. Συνείποντο δὲ οἱ καὶ τῶν Ῥωμαίων τινές, καὶ μάλιστα τῶν εὐγεγονότων, παλεύοντες τὰς χώρας καὶ τὰς τρίβους διομαλίζοντες, καὶ μὲν ἀπάτην καὶ δόλον τῶν πρωτοτόκῃ τῆς Μαρίας οἴῳ (τοῦτον γὰρ βασιλικῶς ἐσταλμένον καὶ μετ' εὐσχημῶν φωνῶν προπεμπόμενον, ὡσπερ οἱ Θρᾷκες πρότερον, οὕτω καὶ Μακεδόνες τότε καὶ Θετταλοὶ, καὶ ὅσα ἐς Ἑλλάδα καθήκουσιν, ἁγμύνης ἐδέχοντο), πρὸς ἀλτῆθ, πράξιν μαρκεσίῳ καὶ Λατίνοις προοδεύει καὶ τῶν πρακτικῶν εἰσπηγῆται καὶ τῆς πατρίδος προαγωγοὶ γινόμενοι. Καὶ μαρκεσίος μὲν ἔθνῶν οὕτω μεγίστων καὶ πόλεων κρατίστων ἐγκρατῆς ἀμαχεὶ διεδείκνυτο, καὶ πολλῶν πλειόνων τοῦ παρ' ἐκείνῳ στρατεύματος, εἰ πόλιν καὶ ἄδρα τῶν ἀριθμῶν τις ὑπέβαλλεν· ὁ δὲ γε Βαλδουίνος εἰς τὸ Βυζάντιον ἀφικόμενος ἔγνω μηδ' αὐτὸς ἡσυχῇ καθῆσθαι μηδ' ἀπόμαχον εἶκῃ τὴν ὑπὸ οἱ τεταγμένην οἰκουρεῖν στρατιάν, ἀλλ' ἐς Ἀσίαν ταύτην διαβιβάσαι καὶ τῶν ἐκεῖ πειράσασθαι πόλεων, ἐξερεθισθεὶς εἰς τὴν ἐργον πρὸς τε τῶν Ἑλλησποντίων, Λατίνων, ὧν ἡ πόλις Πηγαὶ κτωνόμασται, καὶ τῶν Τρωϊκῶν Ἀρμενίων. οὗτοι γὰρ οὐδὲ βραχὺ τι γοῦν καθυφῆκαν τὸν Βαλδουίνον ἐνάγοντες, καὶ τοὺς ἄλλους κόμητας ἐξερεθίζοντες ὡς εἰς προκείμενον ἔρμαιον διαβῆναι τὴν τῶν ἐμῶν πόλεων χεῖρωσιν.

796 8 Igitur Octobri mense Erricus Balduini B frater et Petrus Plancius, vir heroico robore, Callipoli in Orientem trajiciunt. Ac Erricus auxiliariū Armeniorum copiis Trojæ auctus, urbes quæ imperium recusabant male tractabat et vastabat, et victor per Idæ montis angustias Adramyttium usque processit. Petro autem Plancio Pægis Lopadium proficiscenti Theodorus Lascaris circa Pæmanium cum maximis Romanis copiis occurrit. Quæ cum Latinorum congressum non ferentes fugæ se mandassent, ille, quia nemo erat qui resisteret, sed ab omnibus cum crucibus et sacris Evangeliiis suscipiebatur, Lopadium abit et supplicibus paroit. Eademem clementiam cæteræ quoque urbes quæ armis abstinuerunt sunt expertæ, quamvis difficile sit Latinum voce a Græcis dissentientem, avaro ingenio, oculo impudenti, ventre insatiabili, animo iracundo et acerbo, manu perpetuo ense quærenti, lenire obsequiis. Cæterum Prusaensium quoque periculum facturi Latini, qui comæatu ad diurnam obsidionem ferendam præparato locique situ freti (nam Prusa tumulo 797 imposita est et firmis circumdata mœnibus), et se inexspugnabiles esse rati, non cedebant. Lopadio relicto eam urbem juxta mœnia, qua mons Olympus paululum ab ea reflectitur et saxosus tumulus qui eam ambit interrumpitur, obsident,

ἡ'. Περὶ μῆνα τοῖνον τὸν φυλλοχόον (64) τῆς πόλεως ἐξεῖσιν Ἐρρίτῃς ὁ τοῦ Βαλδουίνου κασίγνητος καὶ Πέτρος ὁ ἐκ Πλάντζης ὁρμώμενος, ἀνὴρ ἡρωϊκῆς τῆν ἰσχύον, καὶ πρὸς τῇ παράλῳ Καλλίπολι ἐγίνετο εἰς ἔω διαπλωζονται. Καὶ ὁ μὲν Ἐρρίτῃς συμμίξας ἐν Τρωϊᾷ τοῖς Ἀρμενίοις, καὶ μαχίδασ ἴλας ἐκεῖθεν ἐπαμυσάμενος, ἐκείρε τὰς πόλεις καὶ διετίθει κακῶς, ὅσαι μὴ ἐκείνῳ συνείδων, κρατήσας δὲ καὶ τῆς Ἰόης τοῦ ὄρους καὶ διὰ τῶν ταύτης στενῶν παρελθὼν εἰς τὸ Ἀτραμύτιον προκεχώρηκεν· ὁ δ' ἐκ Πλάντζης Πέτρος ἄρας ἐκ τοῦ τῶν Πηγῶν πολιέματος τὴν ἐς τὸ Λοπάδιον στέλλεται. Ἀπῆντων δὲ αὐτῶν μετὰ πλειέστων Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων περὶ τὸ λεγόμενον Ποιμανιῶν οἱ περὶ τὸν Λάτκαριν Θεόδωρον. Οἱ δὲ τὴν κατ' αὐτῶν ἐμβολὴν τῶν Λατίνων οὐκ ἐνεγκόντες, οἱ μὲν ἐς φυγὴν ὄρωσιν, ὁ δὲ Πέτρος ἐς τὸ Λοπάδιον ἄπεισι, μηδὲν ἔχων τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα, ἀλλ' εὐρίσκων πάντας μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ τῶν θείων λογίων δεξιούμενους αὐτὸν, οἱ καὶ κακῶν ἀπαθείς διέμειναν. Τοῦτο δὲ καὶ ταῖς λοιπαῖς συνέβαινε πόλεσιν, ὅσαι μὴ χωρεῖν διὰ μάχης τοῖς Λατίνοις ἐγνώκεισαν, εἰ καὶ πονηρὸν χρεῖμα εἰς θεραπείαν Λατίνος, φωνῆ ἀσύμφωνος Ἑλλῆσι, γνῶμη φιλοχρηματοῦ, ὀφθαλμὸς ἀπαιδαγωγῆτος, γαστήρ ἀκόρετος, ὀργίλος καὶ δριμυτῆ ψυχῆ, καὶ χεῖρ διφῶτα τὸ εἶδος διὰ παντός. Πείραν δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει τῆ

Hier. Wolfli notæ.

(64) Περὶ μῆνα φυλλοχόον. Φυλλοχόον ambo codices habent. Sed vetustus Ὀκτώδριον ponit, quem secutus sum, etsi supra idem τὸν φυλλοχόον (sic enim scribendum est: nam a fundendis seu

defluentibus arborum foliis nomen habet) Νοῦμβριον interpretatur. Utrum rectius sit, non pronuntio: nam alii maturiorem, alii seriorem hiemem habent.

Πρόση λαθεῖν οἱ [P. 389] Λατῖνοι θέλοντες καὶ γνῶναι πρὸς οὓς εἰσιν, ἐπεὶ μὲν προσειχόν σφισι Προυσαῖοι (65), ἀλλὰ σίτα παρεσκευασότες διαρκῆ πρὸς πολιορκίαν χρόνιον καὶ τῆ θέσει τοῦ τόπου πιστεύοντες μὴ ἂν ποτε βίᾳ ἀλῶναι, ὅτι καὶ ἐπὶ γηλόφου ἦκιστα: Προῦσα καὶ τεῖχος ὄχυρόν περιβέβληται, ἄρξαντες ἐκ Λοπαδίου τῆ Πρόση προσίαισι, καὶ τὸ μεσημβρινὸν τεῖχος διειληφότες, καθὸ τὸ μὲν ὄρος ὁ Ὀλυμπος ἀναχωρεῖ τι βραχὺ τῆς πόλεως, ὁ δὲ πετρώδης λόφος ὁ τὴν πόλιν διαλαμβάνων μελίτησιν ἐκείτη τὴν ὅλην τοῦ χώρου διζύωσιν, ἐνέκειντο τοὺς ἔνδον αἰτούμενοι τῆ πόλει σφᾶς εἰσδέξασθαι, ὡς οὕτω τῶν πρὸς βουλῆς ἐπιτευξόμενοι, ὅπως ἀνάγκη μὴ εὐρεῖν ὑστερον, ἦνίκα τὴν μὲν πόλιν ὡς εἰς χεῖρωσιν αὐτοὶ περιέλθοιεν, τὰ δὲ τεῖχη ταῖς ἐλεπόλεσι τύπτοινο. Μηδὲν δὲ φρονούντων πρὸς ταῦτα ἐνδοσίμον τῶν ἐντὸς, ἐνίων δὲ καὶ θαρρήσαντων τὴν ἔξοδον καὶ πολλοὺς τῶν ἐπισήμων βαλόντων βέλεσι καὶ καταβαλόντων, αὐτίκα, ὡς οὐχ αἰρέτερον ἐδόκει τὸ τεῖχος, καὶ μάλιστα τοῖς ἐξ ἐφόδου προσβάλλουσιν, ἐκείθεν μετίστανται. Οἱ δὲ Προυσαῖοι πρὸς τὴν τῶν Λατίνων ἄπαρσιν ἔτι μᾶλλον πλησθέντες φρονήματος κατὰ πλείους ἐπέκειντο. Τὰ δ' αὐτὰ ἔδρων καὶ οἱ τῶν ὑπερδείλων ἐλάβοντο, δι' ὧν τὸ πολέμιον ἦτο. Οὗ βραχεῖς δὲ καὶ ἀποστάντες Λατίνων ἴσα τοῖς μὴ δεξαμένοις Λατίνους κατὰ Λατίνων ὠπλίσαντο, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. Ἦσαν δὲ καὶ οὕτω τὰ Λατίνων αὐθις ἐπικρατέστερα, καὶ σφαγαὶ προῦθησαν συχναὶ καὶ ἄλλη μὲν, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὸ πόλισμα τὴν Καισάρειαν. Τὰ ἴσα δὲ τούτοις καὶ ὁ Φιλαδέλφειος Θεόδωρος προθέμενος διαπράξασθαι διὰ μάχης χωρεῖ τῷ Ἐβρόῃ περὶ τὸ Ἄτραμύτιον διατρίβοντι. Ἀμέλει καὶ μὴ προσδόκιμος ἐπιὼν τῷ ἀνδρὶ τὰ μὲν πρῶτα πρὸς τὸ πλῆθος, ὃ ἐπήγετο, ἀποκνήσαι τοῦτον πεποίηκεν· ὡς δὲ διακινδυνευτέα τῷ Ἐβρόῃ ἐδόκει, ἡ ἵππας εἰς παράταξιν διατίθεται. Ἡ δὲ ὁρῶν τὰ δόρατα ἀνατείνασα τὴν ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐγχείρησιν ἐπέμενε. Ἐπεὶ δὲ ῥαθύμως εἶχον Ῥωμαῖοι πρὸς τὴν τῆς μάχης πρωτοῦργησιν, κατὰ μὲν δράκοντα φλογωπὸν ὀλοκοῖς λορδοῦμαιον στρατευμάτων καὶ φολίσιν ἐπιφρῖσσοντες ὄπλων καὶ ὡς εἰς χάσμα διανοιγόμενοι πρὸς δὲ τὰς ἐπελάσεις ἀτονώτερον ἔχοντες καὶ νοθέστερον, ὡς ἀφ' ἐνὸς συνθήματος οὗτοι τὰ ζυστὰ ἀπευθύναντες καὶ κατὰ τὸ σύνθημα ἀλαλάξαντες, αὐτοῦ δὴ τοῦ Ἐβρόῃ τῶν ἄλλων προεκθορόντος καὶ διὰ μέσων τῶν τάξεων τὸν ἵππον ἐλάσαντος, διασκεδάζουσι Ῥωμαίους, καὶ σφίσι ἐπικείμενοι φεύγουσι φόβου πάρεργον πλείστους ἔθεντο, οἷα τῶν ἵππέων [P. 390] Ῥωμαίων καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἔμπρως τῶν Λατίνων καὶ τὴν τῶν δοράτων ἀγκώνισιν· ὄλοις ἀποδράντων ῥυτῆσι, καὶ τὰς περὶ τὰς τάξεις παρεϊκότων εἰς κεράσις τοῖς ἀντιμάχοις καὶ προνομήν.

Καὶ τῆδε μὲν τὰ κατ' Ἀσίαν ἐφέρετο· τὰ δὲ Θετταλὰ Τέμπε ἐκπεριελθὼν μαρκήσιος ὑφ' ἡγεμόσι Ῥωμαίοις ἦγε διὰ ταχέων ἐν τοῖς μὴ ὀριαίοις τὴν δόναμιν, ὥστε καὶ ἔλαθε τὰ πεδινὰ τῶν Λαρισσαίων κατέχων τοὺς ταῖς ἄκραις ἐφεστῶτας Ῥωμαίους καὶ τὰς ὑπερβολὰς τηροῦντας ἐπιμελῶς, αἶ τὸν μὲν Πηγειὸν ποταμὸν ἐς τὸ στενώτατον πάντη ξυνάγου-

A postulantes ut urbe recipiantur. Ita enim quæ velint impetratos: sin urbem oppugnare et arietes murum percutere cœperint, aliam rationem fore. Sed cum cives non modo a deditione abhorrent, sed quidam etiam in aciem egredi ausi multos nobiles sagittis prostravissent, statim ut non expugnari posse munitio, primo præsertim impetu, videbatur, inde recedunt. Prusæi vero ad hostium discessum auctis animis, majoribus copiis Latinos a tergo urgebant. Idem et alii faciebant, montanis occupatis, per quæ hostibus transeundum erat. Neque pauci 798 a Latinis defecerunt, et eos æque oppugnarunt ac ii qui eos non receperant, et multos occiderunt. Nihilominus tamen etiam sic res Latina superior fuit, cædesque multæ cum alibi tum ad urbem Cæsaream factæ sunt. Nam Romani quidam signifero, qui Latinorum exercitum antecedebat, occiso, vexilloque in tumulo collocato, cohortes quæ sequebantur illo conspecto ad se pellexerunt, a quibus ubi Romanos esse cognoverunt, facillime ac celerrime profugati ac male multati sunt. Idem institutum Theodorus Philadelphiensis imitatos, Errico circa Adramyttium agenti arma infert, ac inexpectato superventu et multitudine principio terrorem incutit. Sed cum Errico Martis alea tentanda videretur, equitum aciem instruit; qui hastis in altum elatis Romanorum congressum expectabant. Qui cum a lacessendo abhorrent, et instar flammivomi serpentis anfractibus copiarum sese flecterent, et squamis armorum horrerent, et utriusque cornu explicatione velut hitatum quemdam præ se ferrent, et 799 tamen segnius atque ignavius invaderent, Latini veluti signo dato directis hastis et clamore de more sublato, ipso Errico ante alios erumpente et per mediam hostium aciem equo perrumpente, Romanos dissipant, et fugientibus incumbentes plurimos occidunt. Nam Romani equites ad primam Latinorum impressionem et hastarum directionem concitatis equis fugientes pedestres ordines hostibus trucidandos reliquerant et spoliandos.

στόματος ταῖς ἐκατέρων τῶν κεράτων ἀναπτύξεσι, D Hoc Asiæ statu, marchio per Thessala Tempe Romanis ductoribus egressus copias in locis non montanis adeo celeriter duxit, ut in Larissæ campestria perveniret ignaris Romanis qui montium cacumina accuratis excubiis tenebant; quibus Peneus fluvius ubique in angustissimum alveum coactus in magnos fluctus attollitur, ripis reso-

Hier. Wolfii notæ.

(65) Προυσαῖοι. Προυσαῖς et Προυσηνοί, οἱ ἐν τῇ Πρόση. Aliis atque aliis in locis hæ formationes inveniuntur.

nantibus ; et unum, eumque angustum tramitem et transitu haud facilem aperiunt, ut vix quaterni milites præ rupibus et torrentibus possint incidere. Larissa digressus ulterius pergebat, nemine resistere audente, donec sero ac vix tandem Scurus Leo circa Thermopylas 800 insidias ei struxit. Sed nullo forti edito facinore, ad solum conspectum Latinorum equitum territus Acrocorinthum confugit. Scurus hic Nauplio ortus aliquandiu vi magis quam voluata popularium principatum tenuit a patre susceptum, ad cuius imitationem non sine sanguine imperavit. Sed confusione rerum auctus, et turbulentis temporibus ut torrentes imbribus et turbinibus undæ tumefactus, e parvo magnus exstitit. Argos dolo, Corinthum latrocinio cepit : et grassando subinde progressus ipsas Athenas cum bellicis navibus et exercitu per Isthmum tracto est adortus, ea spe se arcis facile positurum, aut machinis adductis imbelle præsidium facile territorum. Cæterum ea agitabat animo et frustra conabatur, quæ ad exitum perducere non poterant. Nam Athenarum summus pastor Michael Choniates, frater meus (meus inquam : nam laudi mihi duco cognationem ejus, et ei me sanguine propinquum esse gaudeo, licet a virtute et eloquentia ejus remotissimus), cum sui muneris esse intelligeret consilio et precibus rem publicam juvare, Scuri castris visis, pie cum eo agere instituit, an hominem, præsertim non 801 ignotum sed sæpe collocutum, amovere posset. Itaque ex urbe tanquam superiore loco monitorum sagittas ejaculatur, et pastoralis funda divina verba jacit. Aliquando etiam spiritualibus minis tanquam arietibus animum illius sternere instituit. Non enim decere eum qui Christianus sit et inter Romanos nomen suum profiteatur, Romanos bello petere, nisi forte solis labiis Christianum agat, ut et veste et lingua duntaxat Romanum, corde vero a Christianis sit remotissimus. Quam vero causam habeat oppugnandi Athenas ? nam Argivis ob vicinitatem posset forsitan aliquid criminari dare, quo illorum expugnatio excusetur, quemadmodum et Corinthiis nuper archiepiscopi eorum crebras insidias objecerit, unde Romanum exercitum Nauplium accurrere et naves hostiles appellere viderit. Athenienses vero et ipsum, ut locis distent, ita nihil invicem habere negotii, et ab omni æmulatione remotos esse. Cum urbis porro sacerdote nihil intercedere nisi pia et spiritualia commercia, quoniam hunc ipse patrem et pastorem appellare nunquam recusat, et suavitate orationis ejus magis afficiatur quam mellis dulcedine, eaque semper frui cupiat, hic vero ipsum in spiritualium liberorum numerum

σιν, ὡς καὶ καχλάζειν ἐν πολλοῖς ἐπὶ μέγα τὸ βόθιον καὶ τὰς ὄχθας τῆ τῶν κτύπων ἀν:πέμφει συνεπιχεῖν, περὶ δὲ τὰς τῶν ὄρων ὑποβάσεις μίαν ἀτραπὸν παρανοίγουσι, συνεπτυγμένην καὶ ταύτην καὶ χαλεπὴν τοῖς βαδίζουσι, ὥστε πη μηδ' ἐπὶ τεσσάρων ἀσπίδων (66) αὐτὴν ἀναπτύσσεισθαι, ὑπὸ πετρῶν λισσάδων καὶ ποταμίου ξέυματος ἐς τὸ πάντη συνιοῦσαν στενόπορον. Ἐκ δὲ Λαρίσσης ἄρα προύχῳρει τοῖς ἔμπροσθεν, μηδενὸς εἰς χεῖρας αὐτῷ προσιέναι θάρρειν ἔχοντος. Ὁψὲ δὲ καὶ μόλις περὶ τὰς θερμοπύλας λόχον ὁ Σγουρός ἄεων ὑποκαθίστα, μηδὲν δὲ τι καὶ δράσας γενναῖον, ἀλλὰ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν ἱππέων Λατίνων ὄψιν ἀλλοφρονήσας φυγὰς ἐκείθεν ἐς τὸν Ἀκροκόρινθον ᾤχετο. Ὁ δ, Σγουρός οὗτος ἐκ τοῦ Ναυπλίου γεγεννημένος χρόνῳ μὲν τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους βίβ μαλλον ἤπερ παιδοὶ κατίσχυε, πατρῴον τι μέτρον ἀναπληρῶν καὶ χειρίζον οὐχ αἱμάτων καθαρῶον κληρούχημα· ἀεὶ δὲ τῶ τῶν πραγμάτων ἀνωμάλῳ ἐπιδιδοῦς καὶ τοῖς στασιώδεσι καιροῖς οἰδαινόμενος μέγας ἐκ μικροῦ πρόεισιν, ὡς οἱ χειμῆροι τοῖς ὄμβροις καὶ τοῖς βιαιῖς τὰ κύματα πνεύμασι. Τὸ γὰρ ἱππόδοτον Ἄργος ὑπονοθεύσας, καὶ ἐπὶ τῷδε τὴν Κόρινθον ληϊστάμενος, καὶ πρωτῶν ἀεὶ τοῖς ληστεύμασιν, εἶτα καὶ ταῖς Ἀθήναις αὐταῖς προσήραξε μετὰ πολεμικῶν νηῶν καὶ τὸν Ἴσθμὸν διελθόντος στρατεύματος, ἐλπίζι θαλπόμενος ὡς εὐμαρῶς κρατήσῃ τῆς ἀκροπόλεως, ἢ γοῦν ἐλεπόλεις ἐπιστήσας ὡς ἀπόλεμον θροήσῃ τὸ ἔνδον ἀπομαχόμενον. Πν δ' ἀναπεμπάτων φρεσὶ καὶ εἰκαίως διανοούμενος τὰ μὴ πέρας ὄλως ἐξέμενα. Ὁ γὰρ ἀρχιποιμὴν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ ὁ Χωνιάτης (κασίγνητος οὗτος ἐμὸς, καὶ ἐμὸς ἐγκαλιωπίζομαι γὰρ τῆ ὁμογονιότητι, καὶ χαίρω καὶ αἶμα τῷ ἀνδρὶ συναπτόμενος, εἰ καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ λόγου κατὰ διάμετρον ἐκδι(στ)μαι) τὸ οἰκεῖον λάχος ὄρων (67) τῶν αὐτοῦ βουλῶν καὶ εὐχῶν ἐξεχόμενον, ἐπεὶ παρευδαλόντα θεάσαστο τὸν Σγουρόν, ἔγνω μετιέναι τοῦτον θεοφιλῶς, εἴ πως ἐκείθεν ἀποστῆσαι δυνήσεται, μηδ' ἄλλως ἀσυνήθως ἔχοντα πρὸς αὐτόν, ἐς δὲ λόγους ἐληλυθότα πολλάκις. Καὶ δὴ ὡς ἐξ ὑπερδξίλων τῆς πόλεως τοξέει παρανέσεων βέλεμνα, καὶ τῆ ποιμαντικῆ σπενδόνῃ ἀκροβολίζετα διαφειὲς θεόπλοκα βήματα. Ἔστι δ' ὅπη καὶ ὡς ἐξ ἐλεπόλειν τῶν πατρικῶν ἀπειλῶν πειρῆτα κατασελεῖν τὸ ἐκείνου φρόνημα, μὴ δεῖν λέγων ἀπὸ Χριστοῦ καλούμενον καὶ Ῥωμαίοις συνεξεταζόμενον διὰ μάχης Ῥωμαίοις χωρεῖν, εἰ μὴ πιστοῦται μόνοις [P. 391] χεῖλεσι τὸ Χριστῶνον, ὡς ἐσθῆτι καὶ γλώττη τὸν Ῥωμαίοις ὁμόφωνον, τῆ δὲ καρδίῃ πόρρω πλάζοιτο τῶν καλουμένων ἀπὸ Χριστοῦ. Τὶ δὲ καὶ ἔχων Ἀθηναίοις ἐπεγκλεῖν τῆ ἄτικῆ ἐπιστράτευσε ; τοῖς μὲν γὰρ γείτοσιν Ἀργείοις εἶχεν ἄν τι καὶ ἐπάγειν ὡς ὁμόροις αἰτίαμα, ποιῶν ἀνεί-

Hier. Wolfli notæ.

(66) Ἐπὶ τεσσάρων ἀσπίδων. Ἐπὶ μιᾷ ἀσπίδος παραταξίμενοι apud Isocratem in Archidamo legitur. Quod vix credibile videtur, aciem in longum extensam nec uno viro profundiore multis millibus restitisse.

(67) Τὸ οἰκεῖον λάχος ὄρων. Converti, cum sui muneris esse intelligeret. Quodsi cui displicet, reponat cum suum yregem, vel cives suos, a consiliis et precibus suis pendere videret.

Θυνον ὀπωσθὴ τὴν ἐκείνων καταδρομὴν, ὡς Κορινθίοις προσήψεν ἑναγχος ἔγκλημα τὰς τοῦ ἀρχιποίμενος Κορίνθου κατ' αὐτοῦ πολλάκις ἐπιβουλὰς, ὁπόθεν καὶ τὸ Ναύπλιον στρατιὰν Ῥωμαίων ἐπιδραμοῦσαν ἐώρακε καὶ νῆας ἐς αὐτὸ καταπλευσάσας πολεμικάς. Ἀθηναῖοι δὲ καὶ αὐτὸς, ὡσπερ τοπικῶς ἀφροσύνησιν, οὕτω καὶ τοῦ ἔχειν πράγματα καὶ κατ' ἀλλήλων χωρεῖν φιλονεικῶς πλείστον ὅσον διεύργονται. Τὰ δὲ πρὸς τὸν ἱερέα τῆς πόλεως οὐδὲν ὅτι μὴ τὰ πάντα θεοφιλῆ καὶ πνευματικά, εἶγε ὁ μὲν πατέρα καὶ ποιμένα τοῦτον ὀνομάζειν οὐδέποτε ἀπηνήγατο, καὶ τὰ τῆς αὐτοῦ γλώττης ῥήματα, ὅσα καὶ γλυκὺ μελίκτηρον βλίττειν, ὠρεκτὰ διὰ παντὸς ὀρέπεσθαι, ὁ δὲ παῖσι τοῖς κατὰ πνεῦμα τὸν Σγουρὸν ἐνέγραφε. Καὶ τοιοῖσδε χρώμενος ὄπλοις ἐκείθεν παρητεῖτο τὸν ἄνδρα μεταχωρεῖν, Ὁ δὲ τὸ δύνασθαι βιάζεσθαι πρόφασιν ἀπαραίτητον καὶ ἀπαρακάλυπτον προβαλλόμενος, καὶ τὸν καιρὸν ἐνάγων ὄρῃ παντὶ τὸ πρὸς ἰσχύος ὄρῃ ὑποβάλλοντα ὡς οἶα τῆς τῶν πόλεων πασῶν κορωνίδος τὰ τῶν ὄλων πασχούσης χεῖριστα, ἔτι δὲ καὶ τινα νεανίαν ἐκδοθῆναι οἱ πρὸς θάνατον πολὺς ἐνέκειτο ἐκζητῶν, ἢν ἄλλος μὲν καὶ μὴ αἰτησαμένῃ μετὰ περιχαρείας προὔθωκεν ἄν, σπέρμα ἄδικον καὶ ἄνομον κρίνων ὡς πολλοῖς παραίτιον ἀπωλείας, καὶ πᾶν ὃ τι χεῖριστον κατὰ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τῆς Ἀττικῆς καὶ χεῖρι καὶ γνώμῃ διαπραξάμενον ὁ δὲ τὸν λαμπρὸν διώκτην τῆς ἐνεγκούσης καὶ τῆς κατὰ πνεῦμα τιθηνού Ἐκκλησίας ὑβριστὴν καὶ ἐπιβουλον, καὶ τὴν χεῖρα κατ' αὐτοῦ πολλάκις ὄπλισαντα, τοῖς φιλομένοις εὐαγγελικῶς ἐγγράφων καὶ περιέπων ὡς πρόσφυγα, τὸν Σγουρὸν παρεβλέπετο. Ὡς δ' οὐκ εἶχε καὶ πείθειν ταῖς σοφαῖς ταύταις ὑποθημοσύνας ἐκείνων τὸν θρηϊνυμον, μᾶλλον μὲν οὐν καὶ κατ' ἀσπίδα κωφεύουσαν ἔκοντι τὰ ὡτα πρὸς ταύτας ἐώρα βύοντα καὶ βέλῃ παντοδαπὰ τοῖς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀφιέντα, κατὰ τοῦ ἀνοσίου καὶ αἰτίου τῶν φουμένων κκκῶν ἅπαν ἀποτρόπαιον τραπέσθαι θεὸν ἰλασάμενος (68), τῶν τειγῶν ἠνωθεν κἀκεῖνος ἀνθίστησι μηχανήματα, καὶ τοῖς τείχεσι ἐφίστησι τὸ βάλλειν ἐκ χειρὸς δυνάμενον. Καὶ τί γὰρ οὐκ ἂν διαπυράξει τῶν πολεμίων εἰς ἀποσώθῃσιν ἀνὴρ ἤκων διὰ πάσης σοφίας καὶ παντοῖαν μάθησιν λογικὴν ὡς οὐδεμίαν ἕτερος ἐπιών, ὅσα: τε θουραῖαι καὶ ὄσαι ἤμέτεραι; Ἐἰ δ' ἠβούλετο, εἶχεν ἂν καὶ πῦρ ὕσιν ἐπ' ἀτασθάλους ἢ σφῆκας ἐπαφείναι τῷ στρατοπέδῳ, εἴτε τι ἕτερον ἐκείνοις ὀλέθριον αἰτήσασθαι: θεῶθεν καὶ λῆψασθαι: οὐδὲ γὰρ ἂν τὸ θεῖον ἐβράδυνεν, εἰ χεῖρες ὑψώθησαν ἐκείναι ἢ χεῖλη διήρθθησαν ἐκείνα πρὸς θεοῦ ἐπίκλησιν. Ἀπῆγε δ' αὐτὸν τοῦ τοιοῦτόν τι ὄλως διανοήσαι τε καὶ διαπράξασθαι ὁ τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς ἐπισχῶν τοῦ πῦρ ὑψώθεν [P. 392] κατενεγκεῖν ἐν τῷ εἰπεῖν, « Οὐκ οὔδατε ποίου ἐστὶ πνεύματος. »

θ'. Πρὸς οὐν τοιοῦτον ἀντίμαχον, οὕτω μὲν ἴδριν τῶν τακτικῶν, οὕτω δὲ τὸν λόγον πολὺν, οὕτω δὲ τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλον, ὁ ἀντίπαλος Σγουρὸς ἀπειπῶν, καὶ γνοὺς ὡς εἰκῆ ταῖς τῆς ἀκροπόλεως βαχλαῖς διακυρίττεται, τὸν θυμὸν ἐκρίπτει κατὰ τῆς πόλεως ἧς οὐκ ἔσχη: χεῖρώτασθαι τὴν ἀκρόπολιν, καὶ δὴ τοῖς οἰκοπέδοις ἐνίτησι πῦρ, καὶ προνομεύει τῶν ζώων τὰ εἰς ζεύγλην καὶ δίαιταν ἐπιτήδεια. Καὶ μεθ' ἡμέρας ἐκείθεν ἀπαναστῆς ταῖς θύβαις προσβάλλοι ταῖς ἐπταπόλοις. Καὶ ταύτας ὡς ἐξ ἐφόδου παραστησάμενος ἐπιτείνει πρὸς τὰ πρόσω τὸ πρόθυμον. Οὐκοῦν θερμοπόλας διών καὶ τὴν Ὀττην ὑπερκαταβὰς εἰς Λάρισσαν ἔξεισι, καὶ τῷ βασιλεῖ

A retulerit. Ac **802** hujusmodi armis usus Michael precabatur ut inde recederet. Scurus vero non dissimulanter præterens se vim posse facere, et tempora intueri jubens, quæ pro viribus quemque agere monerent, cum omnium urbium princeps afflictissima esset, denique postulabat ut quidam adolescens ad necem sibi dederetur. Quem etsi alius aliquis etiam non petenti libentissime deditisset, ut semen iniquum et multis auctorem interitus, pessima quæque et manu et consilio contra patriam machinari solitum, ille apertum patriæ persecutorem et spiritualis nutricis Ecclesiæ violatorem et insidiatorem, cujus violentos conatus sæpius et ipse expertus erat, in eorum numero habuit quos evangelice diligeret, neglectoque Scuro supplicem defendit. Sed cum leonem illum sapientibus hisce monitis placare non posset, aspidis in morem ultro aures obturantem et omnis generis tela in arcem conjicientem, orato Deo ut in nefarium hominem et subnascentium malorum auctorem cladem omnem converteret, machinas et ipse in manibus disponit, ibidemque sagittarios et funditores collocat. Nam quid ille ad propulsandos hostes non effecisset, vir omni doctrina **803** sacrarum et profanarum litterarum perpolitus summaque facundia ornatus? qui si voluisset, igni pluere super temerarios aut crabrones in exercitum immittere potuisset aut aliquid aliud eis perniciosum divinitus impetrare. Neque enim cunctatus esset Deus, si manus illesuisset aut labia ad invocationem numinis aperuisset. Sed a tali vel cogitatione, nedum facto, eum abduxit eis qui filios tonitruum compescuit, ne ignem cælo elicerent, cum diceret: « An nescitis cujus spiritus sitis? »

D 9. Scurus autem, desperata victoria, adversarii aciei instruendæ tam periti, tam disert, tam incomparabili virtute præditi, et irrita oppugnatione rupium arcis intellecta, iram suam contra eam urbem exstimulat cujus arcem expugnare non poterat, villas incendit, greges armenta que rapit. Et post dies aliquot soluta obsidione Thebas oppugnat; quibus primo impetu captis, ulterior contendit, ac Thermopylis superatis per Oeliam montem descendendo Larissæ cum Alexio imperatore se conjungit. Is enim a septentrionalibus lateribus avulsus et urbe imperatrice excussus in Thessalica **804** Tempe pervenerat. Ac filiam illius Eudo-

Hier. Wolfii notæ.

(68) Constructio hujusmodi est: Ἰλασάμενος τὸν θεὸν, ἅπαν ἀποτρόπαιον τραπέσθαι κατὰ τοῦ ἀνοσίου, etc.

ciam uxorem ducit, quæ prius Stephano Triballo-
rum duci nupta, ab eoque repudiata et Byzantium
reversa, post captam urbem et desertam Alexio
Ducæ cognomento Murzuffo, qui Romanum impe-
rium postremus invasit nupserat. Sed ne is qui-
dem illam ad senectutem usque tenuit. Nam Eu-
dociæ pater Alexius, haud scio qua re impulsus,
dolo eum comprehensum luminibus orbavit, erro-
reri infestissimus, et imperio dejectus simili ca-
lamitate confictato inimicissimus. Neque multo
post excæcationem a Latinis comprehensus Ducas
Byzantium reducitur, et ob dominum et impera-
torem suum comprehensum et laqueo enectum in
judicium adductus, pro sui defensione attulit
illum patriæ proditorem exstitisse et dignas suo
scelere dedisse pœnas. Neque se unum id fecisse,
sed et reliquos illius cognatos. Verum illi, spreta
ejus oratione, et iis quæ adjungere cupiebat plane
repudiatis, capitis hominem condemnant, novo et
violentissimo supplicii genere. Nam in altissimam
columnam, quæ in Tauro stat, perductum præcipi-
tant. 805 Is vero aliquandiu in pedes descendens,
deinde in caput subversus et humi allisus mise-
rabiliter interiit. Scurus autem ducta Eudocia, mar-
chione in Græciam transituro, ut paulo ante dixi,
Thermopylarum angustias et altum montem eis
imminentem, cæteraque loca quæ Græciæ aditum
intercludunt, accurate custodiebat. Verum nihilo-
minus ille iis locis facillime potitus est ob nostrorum
ignaviam ac degeneres abjectosque animos,
subinde potentiores colere volentium; idque cum
non magnum adduceret exercitum nec inter se con-
sentientem, sed plerisque in rebus, quippe ex mul-
tis urbibus collectum, diisidentem. Et cum ipsam
Bœotiam invaderet, tam cupide susceptus est
quam quisquam qui ex longinqua et diuturna pere-
grinatione domum revertitur. Progressus etiam
Attica potitur, et arci præsidium imponit. Cum au-
tem idem archiepiscopus, ut pridem Scurum, ita
et tunc marchionem propulsare posset, tamen
tempus a resistendo alienum esse ratus, quippe
urbe imperatrice expugnata et tam Orientalibus,
quam Occidentalibus provinciis Latinæ hastæ um-
bram subeuntibus, citra dimicationem munitione
cedit. Postremo 806 Eubœa quoque, omissa de-
fensione, supplices ad marchionem manus tendit,
et exercitui Euripo concitatiore pontem subster-
nit; et in ipso fretu castellum ædificatum, in eoque
sedentem exercitum cernit, a quo mutabiles insu-
larium animi et callida consilia a detectione coer-
cerentur. Sed quid meam orationem barbari an-
vertunt et historiæ cursum occupant, nec ab ullo
adversario detinentur? nam hæc, ut Thebis spo-
liatis et Athenis occupatis in Eubœam transierint,
adhuc refert: illi vero, non ut pedites, sed ut
aeriæ volucres, alis supra historiam evecti, ad

A Ἀλεξίῳ συγγίνεται (οὗτος γὰρ τῶν (69) τοῦ βορρᾶ
πλευρῶν καταστροφῆς καὶ τῆς ἐν πόλεσιν ἀρχοῦτος
ἐκτραπισθεὶς τοῖς Θετταλοῖς παρέβαλε Τέμπειν),
ἐπὶ δὲ καὶ τῆς ἐκείνου θυγατρὸς Εὐδοκίας εὐνίτης
γίνεται. Αὕτη δὲ Στεφάνῳ συναφθεῖσα πρότερον τῷ
ἀρχηγούντι τῶν Τριβαλλῶν παρὰ μὲν ἐκείνου ἐμ-
βριθῶς ἀποπέμπεται, τὸ δὲ Βυζάντιον κατελιγνυῖα
εἰς γυναῖκα ἄγεται ὕστερον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς
πόλεως καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀπονόστησιν Ἀλεξίῳ τῷ
Δούκῃ, δεῖ ἐπινομάζετο Μούρτζουφλος καὶ τὰ σπῆ-
πτρα τῶν Ῥωμαίων λοιπὸς ἐνεχειρίσατο. Πλὴν οὐδ'
οὗτος ὁ Δούκας ἕως γήρως καὶ πρεσβείου τῇ Εὐδοκίᾳ
συνήκησεν· ὁ γὰρ ταύτης πατὴρ Ἀλέξιος, οὐκ οἶδ'
ὅ τι παθὼν, σὺν δόλῳ τὸν ἄνδρα συνελήφει καὶ
κακῶς ἐς τὰς κόρας διέθετο, πλάνης πλάνητα μισῶς
κοιμίδῃ καὶ φυγᾷ βασιλείας τῷ ἀποπεσόντι ταύτης
B ἀντικαθήμενος. Μετ' οὐ πολὺν δὲ τινα χρόνον τῆς
πρωΐως εἰς χεῖρας ἐμπεσῶν τῶν Λατίνων ὁ Δούκας
εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνακομίζεται, καὶ ὑπὸ δίκην ἀχθεὶς
ὡς τὸν ἐαυτοῦ κύριον καὶ βασιλέα συνελήφως καὶ
τοῦ ζῆν ἐξαγαγὼν δι' ἀγχόνης ἀπελοχίσσατο μὲν
ἐκείνον προδότην τῆς πατρίδος ὀφθῆναι· καὶ ἀξίως
τὰ εἰκότα παθεῖν, μὴ μόνον δὲ οἱ ταῦτα διαπραχθῆναι,
ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι κατ' οἰκείων καὶ γένος
ἐκείνων συνήπτυντο. Οἱ δὲ μὴ προσσχόντες οἷς εἶρη-
κεν, οὔτε μὴν οἷς ἐτι ὠδινεν εἰπεῖν τὰς ἀκοὰς ὅποσον
οὖν ὑποσχόντες, καταψηφίζονται θάνατον τοῦ ἄν-
δρος καινότροπόν τε καὶ βιαιότατον. Εἰς γὰρ τὸν ἐν
τῷ Ταύρῳ ἱστάμενον ὑψιτενῆ κίονα τοῦτον ἀνενηγ-
κόντες βάλλουσιν ἐκείθεν κάτω· ὁ δ' ἐπὶ πόδα
C μέχρι τινὸς κατιῶν, εἶτα ἀνατραπὲς κατωκίρα καὶ
μετὰ βραχὺ καταβραχίεις δόχμιος διέβρηξεν οἰκτρό-
τητα τὴν ψυχὴν. Τῇ γοῦν Εὐδοκίᾳ συναφθεὶς ὁ
Σγουρδὸς τοῦ μαρκεσίου τῇ Ἑλλάδι προσέγοντος
αὐτὸς, ὡς μικρῶ πρόσθεν εἰρήκειν, τὸ ἐν Θεσσαλί-
αις ἐτήρει τέναγος καὶ τὸ ἐπικρεμνόμενον ταύταις
σκιόεν ὄρος καὶ ὑψικόρυμβον καὶ τῆλλ' ὅποσα τὴν
Ἑλλάδα δυσπρόσοδον τίθησιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω κατὰ
πᾶσαν εὐμάριαν οἱ ἐκείσε τῷ μαρκεσίῳ ὑπέκλυτον
ἀγενεῖ καὶ καταβεβλημένῳ [P. 393] φρονήματι
καὶ προσχωρεῖν αἰεὶ πως ἐγνωκότε τοῖς κρείττοσι,
καὶ ταῦτα μὴ στρατιᾶν ἄγοντι μυριάρχισμον μηδὲ
συμβαίνουσαν ταῖς γνώμας, ἀλλ' ἀτύμφωνον ἐν
πλείστοις ὡς ἐκ πόλεων ἡλισμένην πολλῶν. Ἐλάττω
δὲ κατὰ τὴν Βοιωτίαν αὐτῆν, ὡς οὐδέ τις ἐπανήκων
οἰκάδε χρόνιος, ὑπὸ τῶν Καδμείων ἀσμένως προσδί-
D χεται. Προϊὼν δὲ κρατεῖ καὶ τῆς Ἀττικῆς, καὶ τῇ
ἀκροπόλει φρουρὰν ἐγκαθίστησιν. Εἶχε δὲ ὁ προ-
εδρεύων ἱερατικῶς τῆς πόλεως, ὡσπερ Σγουρδὸν πρό-
τερον, οὕτω καὶ τότε μαρκεσίον ἀποπέμψασθαι·
μὴ εἶναι δὲ δοκιμάζων καιρὸν ἀντιστάσεως, οἷα τῆς
τῶν ὀλων βασιλίδος ἀλούσης, τῆς δ' ἑσπερίου καὶ
ἐπῶς ὑπὸ Ῥωμαίους λήξεως τὴν σκιὰν ὑπιούσης τοῦ
Λατινοῦ δόρατος, ἀναίμωτι τοῦ ἐρύματος ὑπεξ-
ίσταται. Ἐπὶ πᾶσι δ' οὐδ' Εὐβοία γενναῖον βλέπει·
τι καὶ ἐλευθερον, ἀλλὰ καὶ αὕτη χεῖρα προτείνει,

Hier. Wolfii notæ.

(67) Οὗτος γὰρ τῶν τοῦ βορρᾶ πλευρῶν κατασ-
τροφῆς. Non satis assequor quid sibi velit. Vetustus

codex et hic mutilus est, ut et alibi, ubi ejus sub-
sidio perquam opus est.

καὶ τοῦ παλιζρόθιου πορθμοῦ ταχύτερον μεθαρμό-
ζεται, καὶ ὑποστρώννυσι τὴν διαβάθραν εὐρωτέρῃ
τοῦ Εὐρίπου στρατεύματι, καὶ φρούριον ὄρᾳ δομηθὲν
ἐπ' αὐτῷ γε δὴ τῷ πορθμῷ καὶ στρατιᾶν ἱζάνουσαν
ἐνδοθεν πρὸς τὸ ἀναζόρον ἀναστοιβάτουσαν δίζπουθεν
τὰ τῶν Εὐβοέων ἀγγίτροφα διαβούλια καὶ τὸ τῆς
γνώμης πάλιμβολον ἐπισχίζουσαν. Ἀλλὰ τίς προ-
φθάνει μὲν τῶν λόγων τὸ βάρβαρον, καὶ τοῦ πτεροῦ
τῆς ἱστορίας ταχυπετέστερον φέρεται, καὶ οὐδὲ ποι-
ὼς ἀντίξουν ἐπέχεται. Ἡ μὲν γὰρ ἔτι προνομεῦον
αὐτὸ τὰς θήβας καὶ χειρούμενον Ἀθήνας, τῆς δ'
Εὐβοίας ἐπιβαῖνον διέξεισι· τὸ δὲ, ὡς μὴ πεζαίτερον
ὄν, ἀλλὰ πτηνὸν καὶ ἀέριον, ὑπερπτᾶν τὴν ἱστορίαν
χωρεῖ πρὸς Ἴσθμὸν, τροποῦται· τὸ πρὸ Ἴσθμοῦ προ-
εδρεύον Ῥωμαϊκόν, πρόεισιν εἰς πόλιν πρὸς Ἴσθμῷ
κειμένην καὶ πάλαι ἀφνειὸν τὴν Κόρινθον, μεθίστα-
ται πρὸς Ἄργος, περιπαταίνει τοὺς Λάκωνας, ἐς
Ἀρχαίαν ἔνθεν προσβάλλει, ἐκ τοῦδε τὴν Μεθώνην
μετέρχεται· καὶ ὄρᾳ πρὸς Πύλον τὴν πατρίδα Νέ-
στορος, οἶμαι δ' ὡς Ἀλφειῷ ἐπιστᾶν ἀφύσεται τοῦ
βείθρου καὶ λούσεται, καὶ μνήμην λήφεται παλαιῶ
χαρίεντος διγγήματος, καὶ μᾶθὸν τὸν ποταμὸν τῷ
τῆς Ἀρεθούσης ὑγραζόμενον ἔρωτι, Σικελικῆς πη-
γῆς καὶ παίδας Ἴταλῶν ποτιζούσης, δέδια μὴ καὶ
αὐτὸ τυρανῆσαν τὸ ὕδωρ γράψει καθ' ὑγρῶν καὶ
δι' Ἀλφειοῦ τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἐκεῖσε διασαφίσει
τὰ καθ' Ἑλλήνων ἀνδραγαθήματα. Ἀλλ', ὡς Ἑλλην
ποταμὸν Ἀλφειὸν, βεῦμα βέιον δι' ἄλμης πότιμον, ξε-
νίζον ἄκουσμα, ἐμπύρευμα ἔρωτος, μὴ δὴ τὰ Ἑλ-
λήνια δυσπραγήματα τοῖς ἐν Σικελίᾳ Βαρβάρους
διατρανώσειας, μηδ' ἔκπυστα θείης ὄσα οἱ ἐκ σφῶν
ἐπιστρατεύσαντες Ἑλλήσι καθ' Ἑλλήνων ἐμεγα-
λούρησαν, ἵνα μὴ χοροὶ στῶσι καὶ παιᾶνες ἀσθῶσι
καὶ πλείους κατάρωσιν οἱ διάφοροι. Βραχὺ τι ἐπί-
μεινον· ἀλλοπρόσαλλος ἡ μάχη, πεττευτὰ τὰ ἀν-
θρώπινα, καὶ νίκη ἐπαμείβεται ἄνδρας. Οὐδ' Ἀλεξάνδρῳ φασὶ τὰ ἐπὶ πᾶσιν ἀπρόσκοπα, οὐδ' ἀδιάπτωτος
[P. 394] ἡ τύχη παράπαν τοῦ Καίσαρος. Ναὶ πρὸς αὐτῆς τῆς Ἀρεθούσης τῶν ἀνεπάφων ἄλμης φιλοτήτων καὶ
τοῦ ἐρωτώοντος νόματος. Ἀλλ' εἶεν. Ὁ δὲ δὴ Σγουρός ἐπὶ τούτοις ἠπορηκῶς, καὶ τὸ Ἄργος ὄρων ἐχόμενον καὶ
τὰς περιοικίδας τόλεις συνελθιμμένας, ὡς ἐς ἄντρον λάσιος θῆρ ἢ ὡς ὄφεις ἐρπυστῆς εἰς χειρὶν συσπειρᾶται τὸν
Ἀκροκόρινθον· ὁ δὲ ἔστιν ἡ τῆς πάλαι πόλεως Κορίνθου ἀκρόπολις, ἐπ' ἀνάντους ὄρους κειμένη καὶ δυσάλωτος
τοῖς προσβάλλουσιν. Ἀποκρουσθεὶς τοῖνον τοῦ Ἀκροκόρινθου μαρκέσιος, ἀλλὰ μὴδὲ τὴν εἰς τὸ Ναύπλιον πά-
ροδον βῆδριαν θωάμενος διὰ τὴν τῶν ἐρωμάτων ἐχυρότητα καὶ τὴν τῶν ἀπομαχομένων ἰσχυρότητα, χρονοτριβεῖν
ἐφ' ἑκατέρους προτίθησιν, ἐς δὲ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ φρούριον ἀντίθετον ἀνίστησιν, ἢ μάλιστα ὁ χῶρος ἐπί-
μαχος κατεφαίνετο.

ἰ. Ἦν ἂν οὖν τῶν Ῥωμαίων Ἀσιανὴ τε καὶ
ἐσπέρια ὄρια μὴδὲ τελείου ἔτους παρ' ἡμετέρας τοῖς
Λατινικοῖς ἀπαξάπασι γένεσι δουλοπρεπῶς ὑποκύ-
ψαντα (ἦδη γὰρ καὶ ὁ εἰς βασιλεῖα χρῆσθεις Βαλδουῖ-
νος κατὰ Νικαίας καὶ Προύσης τὸ ὄρου διαγκοινη-
σασθαι προύθετο), εἰ μὴ γε ὁ βουλὰς ἀμετῶν Κύριος,
καὶ διασκορπίζων ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους ἑλέ-
λοντα, ὑπέλαθεν ἡμᾶς εἰς τέλος ἐκλείποντας. Ὁ
γὰρ δὴ φυγὰς βασιλεὺς εἰς ὄψιν τῷ μαρκεσίῳ ἐλθῶν
ἔρωτος μετρητοῦ καὶ κοτύλης κεράσματος τὰ τῆς
βασιλείας ἀνταλλάττεται σύμβολα, καὶ εἰς χῶρον τῆ
τύχῃ φερώνυμον (Ἀλμυρὸς ὁ χῶρος κικλήσκειται)
τὰς διατριεῖας τελείων ἐκπέμπεται σὺν Εὐφροσύνῃ
τῇ ὁμουνέτιδι. Οἱ τῷ βασιλεῖ τοῖνον συναποδράντες
Ῥωμαῖοι (ἦσαν δὲ τούτων οἱ πλείους ἐπίσημοι τὸ
γένος καὶ οὐκ ἄδοξοι· τὰ πρὸς πόλεμον, καὶ πατρίδας

A Isthmum tendunt, oppositum ibi Romanum exer-
citurum profligant, urbem in Isthmo sitam locuple-
tem olim Corinthum intrant. Unde Argos trans-
eunt; Laconiam pervagati impetum in Achaiam
faciunt. Inde Methonem petunt; ad Pylum Nesto-
ris patriam contendunt. Ad Alpheum etiam acces-
suros arbitror, ex eoque potos et lotos veterem
jucundam fabulam audituros, fluvium eum Arethe-
sæ fontis Siculi, quem Italorum filii bibunt, amore
liquescentem vereri ne suæ aquæ successus Latino-
rum et res quas contra Græcos gesserint inscri-
ptas ad populares eorum perferre cogatur. Verum,
o Græce fluvie Alphee, latex par salsuginem manans
potabilis, res **507** auditu mira, amoris incendium,
cave Græcorum calamitates Siculis barbaris expli-
ces, aut commemores quantas res populares eorum
contra Græcos gesserint, ne choreæ ducantur, ne
pænes cantentur, ne plures hostes appellant, Paulis-
per exspecta. Multæ sunt belli vices; tesserae instar
volvuntur res mortalium. Nunc his, nunc illis favet
victoria; ne Alexandro quidem ferunt omnia suc-
cessisse ex sententia, nec Cæsarum fortuna caruit
offensionibus. Per ipsam Arethusam te obtector,
per amicitiam a salsedine intectam, per amatorum
laticem. Sed ut ad institutum redeam, Scurus his
cladibus fractus, cum Argos et finitima oppida oc-
cupata esse cerneret, in Acrocorintho ut hirsuta
bestia in antro aut ut draco in spelunca se abdit;
quæ veteris Corinthi arx est, in arduo monte sita,
ferè inexpugnabilis. Quare marchio inde repulsus,
cum Nauplium quoque haud facile expugnari posse
cerneret ob castellorum munitionem, et defenso-
rum constantiam, obsidionem utriusque loci ducere
instituit; et ex adverso Acrocorinthi castellum
ædificat, huc maxime oppugnari posse videbatur.

508 18. Ita Romanorum Asiani et Occidenta-
los fines omnes, nondum integro anno elapso, La-
tinarum gentium armis serviliter cesserunt (jam
enim designatus imperator Balduinus etiam Nicæam
et Prusam oppugnare instituerat), nisi Dominus,
qui consilia irrita facit et gentes belli studiosus
dissipat, nostri defensionem jam prorsus delicien-
tium suscepisset. Nam profugus imperator ad mar-
chionem profectus panis et vini demenso imperii
insignia commutat, cum Euphrosyna conjuge in
locum nomine Halmyrum (hoc est salsuginosum)
fortunæ suæ respondentem habitatum missus.
Romani autem qui cum imperatore aufugerant,
quorum plerique nobiles, bello non obscuri et
Thraciis urbibus orti erant, cum marchione degere
eique pro virili operam navare voluerunt. Ab eo

δόξη λεώ. Νυκτὸς δ' ἐπιθεμένων σφίσι Ῥωμαίων, οἷς ἡ πόλις ἦδε πατρίς καὶ οἱ συνεληλύθασι τοῦτοις ἐπίκουροι, πρῶτον μὲν ἠσύχασαν ἐν ὅπλοις γενόμενοι καὶ πρὸς φρουρὰν τὰ τεῖχη διείλοντο· ὑποφασίας δὲ τῆς ἕω Ῥωμαίους κατασκεψάμενοι μήτε παραταξεί μῆτε μεθόδοις χρωμένους στρατηγικαίς, ἀλλ' οὐδ' ἐς ἀκρίθειαν ὠπλισμένους, συνταχμένην τὴν δύναμιν ὡς ἐς μάχην ἐξάγειν ἐγνώκασαν. Ὡς δ' ἀπήντων (71) αὐτοῖς Ῥωμαῖοι μετὰ θάρρους τοῖς τεύχεσιν ἐπεγχοῦντες (ῥόντο γὰρ δειλίαν τὴν τῶν Λατίνων ἀσφάλειαν), διεκχέονται τῶν πολῶν καὶ σφίσι συμπλέκονται, καὶ πρὸς μικρὸν ἀντισχόντες Ῥωμαῖοι τρεπονται, καὶ γίνονται τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης ἐλευσίνδον καὶ οἰκτιστον θέαμα· μηδὲν γὰρ λαβόντες οἱ Λατίνοι φειδῶ, κατὰ δὲ πάντων τῶν ξίφει χρησάμενοι, τὴν γῆν ἐπίαναν αἴμασι, καὶ τῶν πεσόντων οὐδεὶς ὁσίας τετύχηκε. Ταῦτ' οὖν ἡ προεξιούσα δέδρακε στρατιὰ· οὐδὲ γὰρ περαιτέρω χωρεῖν τεθάρβηκε, Ῥωμαίων μὲν καὶ Βλάχων μετὰ μοίρας Σκυθικῆς περιούτων, τῶν δ' ἄλλων (72) ἐς τὴν Ἀδριανοῦ συνδραμόντων ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον. Κατὰ δὲ γε μῆνα τὸν Μάρτιον ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς Βαλδοῦνιος καὶ ὁ Πλέης κόμης Δολδοῖκος, ἐπὶ δ' αὐτοῖς ὁ δοῦξ Βενετίας Ἐρῖκος Δάνδουλος, μετὰ τῶν οἰκείων ἕκαστος τάξειον. Ἀμέλει καὶ κατεληφότες τὴν Ἀδριανοῦ, καὶ βαλόντες ἐκεῖσ' ἐπὶ στρατήγιον [P. 396] ἐς ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντὸς, τῆ ὑστεραίᾳ τὰς δυνάμεις προσήγον τῶν τεύχεων καὶ ἴστων τὰς μηχανάς. Τῶν δ' ἐντὸς ἀμυνομένων εὐρώστως, οὐδὲν τι πλέον ἐφ' ἡμέρας ἐπέρινον πλείοσι τοῦ βάλ्लεσθαι καὶ βάλλειν διὰ τὴν τῶν τεύχεων ἔχυρότητα. Οὐκοῦν τὰ βάρβατα τῶν τεύχεων ἀνεμόχλευον, ἀφανῶς ὑποσαλεύειν τὰ τεύχη περιώμενοι, ἐς ὅτι μῆκιστον ὑπονομούοντες καὶ τὸν χοῦν λεληθότως ἀναφέροντες καὶ ὑπερείσματα ἐκ ξύλων εὐπρόστων ταῖς ὀρυγαῖς ἐπιστῶντες καὶ πολυχειρῶς τὸ ἔργον ἀνύοντες. Ἦσαν δὲ καὶ Ῥωμαῖοι πρὸς ταῦτα διατεχνώμενοι τὰ τῆ πόλει σωτήρια. Ἄλλ' οὐπω συχνοὶ παρίππευσαν ἤλιοι, καὶ μοῖραν διαφείδ' ὁ Ἰωάννης Σκυθικοῦ στρατεύματος τοῖς ζώοις τῆς διαίτης καὶ τοῖς ὀρχήμασιν ἐντέλλεται προσβαλεῖν, ἃ περὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Λατίνων τὰ χλωρὰ τῆς ὕλης ἐδρέποντο, διὰ τοῦ μεθοδεύματος· γινῶναι βουλόμενος ὅποια τὰ τῶν πολεμίων εἰσὶ διαβούλια καὶ ὅπως τὰς εἰς πόλεμον ἐκτάσεις τιθήσων. Οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῶν Σκυθῶν θέαν ἐνθουσιώδους πλησθέντες ὀρχήματος πρὸς τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς δόρασι γίνονται. Καὶ οἱ μὲν τῆς ἐπὶ Σκύθας

Hier. Wolfii notæ.

(71) Ὡς δ' ἀπήντων. Hic eadem recurrit obscuritas Vetustus habet: Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ — τοῦτοις συμπλέκονται. Hanc sententiam in vertendo sum secutus.

(72) Τῶν δ' ἄλλων. Ἡ δὲ λοιπὴ ἐς τὴν Ἀδριανοῦ παρὰ πόδας τοῦσα, ἐκεῖσ' ἐπὶ βάλλει στρατήγιον, καὶ ταυτησὶ πειρᾶται κατὰ κράτος ἐλεῖν. Ἄλλ' ἐπεὶ ἀπίρηκα τὰς τῶν οἰκείων συμφορὰς συγγραφόμενος, ἦδη δὲ καὶ τῆς εἰς ἕω μεταβάσεως ἀπας γίνομαι ἐνταῦθα τοῦ λέγειν σχάσας, τοῦ τῶν κακῶν ἰλιγγίου πεπαύσομαι. *Reliquius exercitus Adrianopolim recta contendens castra ibi locat, eamque vi ex-*

tuz fecit. Nec enim ulterius progredi ausus est, cum Romani et Blachi cum Scythicis cohortibus circumirent, cæteri vero Adrianopolim concurrent tanquam in certum asyllum. Imperator vero Balduinus mense Martio egreditur, et Pleæ comes Doloicus, et post eos Ericus Dandulus, Venetiarum dux, cum suis quisque legionibus. Et vallo extra teli jactum ad Adrianopolim communito, postridie copias ad mœnia adducunt et machinas erigunt. Urbani autem strenue se defendentibus per 813 dies complures non aliud proficiebant nisi ut telis et peterent et peterentur. Itaque vineis, multitudine operarum freti longissime actis, egestaque clam terra et cavernis aridis lignis suffultis, mœnium fundamenta hostibus non animadvertentibus labefactare studuerunt. Sed et Romani contra ea parabant, quæ urbi essent salutaria. Nec multis diebus post Joannes partem Scythici exercitus impetum facere in pecudes et equos in herbidis pratis juxta Latinorum castra pascentes jubet, ut ea ratione hostium consilia et militarem disciplinam exploraret. Illi vero ad priuam Scytharum conspectum furiosos quodam ardore concitati, hastis arreptis et equis conscensis, Scythas invadunt, qui tergis obversis continenter fugiunt, retro sagittas conjicientes, ac ne sic quidem fuga interrupta. Illi vero acriter persequuntur, quamvis nihil proficerent, pene volucris ob levem armaturam viris instando. Et hic ejus diei fuit exitus. Ex eo Joannes cum 813 suis copiis angustias et fauces subit, et post altos coltes delitescit, in id intentus, ne suam præsentiam nosset hostes. Et rursus Scythica phalange cui Cozas præerat, complures in castra Latinorum mittit, hortatus ut priores imitarentur eademque via revertentur. Latini, Scythis denuo visis, rursus festinanter armati majori quam dudum contentione hastas in eos vibrant et cursum intendunt. Sed cum Scythæ facile ante verterent, ut et leviter armati et expeditioribus equis insidentes, ac nullas fere sagittas retro emittentes; Latini per imprudentiam longissime proVecti in ea loca. In quibus laquei et insidæ erant, et in recentes Scythicas cohortes inciderunt, et ipsi et equi jam contentione itineris plane fatigati, et in medio Scytharum circumventi sunt. Quorum multitudine, cum ad manus ventum esset, oppressi equis deturbantur, multis singulos invadentibus; et duræ cervicis homines falces et laqueos

pugnare instituit. Sed quia nostrorum calamitatibus describendis sum defessus, et nunc Orientali profectio- ne totus occupor, finita hic oratione calamitatum vertiginem deponam. Hoc loco Byzantinus codex a Joanne Derschwan nomine D. Antonii Fuggeri Cpoli emptus abrumpit historiam, et librarii nomen subjicitur his verbis: Ἐτελειώθη ἡ παρούσα χρονική βίβλος κυρίου Νικήτα τοῦ Χωνειάτου παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱεροδιακόνις, Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ἐν ἔτει τῶν ζξγ' τῶ μηνὶ Μαρτίῳ ἱσταμένου ἡμέρᾳ δ'.

in colla recipiunt, equi occiduntur. Tanquam enim atra et perpetua nubes, ita Scythæ irruerant, ut neque explicare sese neque diffugere possent. Ceciderunt § 14 igitur omnes leotissimi Latinorum equites et hastis vibrandis celebres. Cedit et Pleæ comes Doloicus. Balduinus vero capitur et vivus in Mysiam abducitur; atque inde Ternobum perductus et in carcerem conjectus, vinculis usque ad collum oneratur. Principale vero et callidissimum malum et omnium Romanorum cladum primus auctor, Venetiæ dux Dandulus, qui extremum agmen claudebat, clade exercitus ex fugientibus cognita statim conversis frontis in castra properat; et ut nox supervenit (nam prælium sub vesperam est commissum), lumina in tentoria inferri et plurimas pyras incendi jubet, ut Romani putarent non omnem exercitum periisse aut se pugnā detrectare. Circa primam noctis vigiliam maritimam Rhædestum cum Errico Balduini fratre, modo Adramyttio cum Trojanis Armeniis reverso, qui sub eo militabant, congressus Byzantium rediit, intestinis fuga tot parasangarum ruptis etsorolo in immensum tumefacto.

Λατίνοι ἐξιπασάμενοι καὶ τῶν χωριῶν ἀψάμενοι ἀμαθῶς ἐν οἷς αἱ πάγαι καὶ οἱ λόχοι καὶ τὰ ἐνεδρα διασκαύαστο. Ἀμέλει καὶ Σκυθικοῖς ἀκησι περιπεπωκότες στρατοῖς αὐτοὶ τῆς ὁδοῦ τῆ συντονίᾳ ἐκτο ωθίντες καὶ λαμπρῶς ἤδη σφίσι τῶν ἵππων ἀποκνισάντων, ἐν μέσῳ ἀπολαμβάνονται· οἱ γὰρ Σκύθαι ὡς ἐς κύκλωσιν αὐτοὺς περιήεσαν. Οἱ δὲ, ὡς ἐν χερσίν ἦν ὁ ἀγών, τῷ πληθει τῶν Σκυθῶν βιαζόμενοι ἀνετρέποντο τῶν ἵππων, πολλῶν ἕνα περιιόντων, καὶ δράπανα καὶ βρόχους ἐδέχοντο κατὰ τῶν ἀγέμων οἱ σκληροτράχηλοι, καὶ τὸ χρῆμα τῶν ἵππων κατηκίετο ὡς γὰρ μέλαν νέφος καὶ συνεχὲς τῶν Σκυθῶν ἐπεισεπιτωκότων οὔτε ἵππων ἐξελιγμοῖς χρῆσασθαι εἶχον οὔτε διαφυγὰς δρᾶν. Ἔπεισον οὖν ὅσον τοῦ Λατινικῆ [P. 397] στίφους ἐπὶλεκτόν καὶ ταῖς τῶν δοράτων ἀγκοιμήσεις περιώνυμον. Πίπτει δὲ καὶ ὁ τῆς Πλάτης κόμης Δολόικος. Ὁ δὲ Βαλδουῖνος χειροῦται καὶ ζωγρίας εἰς Μυσίαν ἀπάγεται, κἀκεῖθεν εἰς Τέρνοβον κομισθεὶς εἰρκῆ παραδίδοται καὶ δεσμὰ ἕως τραχίλου ὑφίσταται. Τὸ δ' ἀρχαιότατον καὶ πολυτροπιστάτον κακόν, καὶ τῶν ἀπεικταίων πάντων Ῥωμαίοις πρωτουργόν αἴτιον, ὁ τῆς Βενετίας δούξ Δάνδουλος, ὑστατος ἐλαύνων καὶ τῶν φυγάδων τὴν τοῦ στρατεύματος ἤταν ἐνωτισάμενος, ἐκ τοῦ αὐτίκα μεταστρέψας τὰ χαλινὰ ἐς τὸ στρατόπεδον φέρεται. Ὡς δὲ καὶ νῦν ἐπῆλθε (περὶ γὰρ δεῖλην ὁ πόλεμος γεγὼς), φῶτα εἰσενέγκασθαι ταῖς σκηναῖς ἐπισκήπτει καὶ πλείστους αἴρσιν πυρσοὺς εἰς ἔμφρατιν τοῦ μη πᾶσιν ἐκτριβῆναι τὴν στρατὸν μὴδὲ σφᾶς ἀποδειλᾶσαι τὸν πόλεμον. Περὶ δὲ πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀναστὰς ἐκεῖθεν εἰς τὴν παράλιον ἴκετο Ῥαιδεστόν, καὶ συμμίξας Ἐβρόῃ τῷ τοῦ Βαλδουῖνου κασιγνήτῳ ἄρτι ἐξ Ἀτραμυττίου ἐπανήκοντι μετὰ τῶν ἐκ Τροίας Ἀρμενίων, οἵπερ αὐτῷ συνεστράτεον, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανέβηξε, διεβήθημένους τὸν στήμονα τῶν ἐντέρων τοῖς πολλοῖς παρσαγγαῖς οὓς ἐν τῷ φεύγειν διέπνευσε, καὶ διωδικῶς ἐπὶ μέγα τὸν κλινοδρόφύλακα θύλακον.

§ 15 11. Romani vero, qui adhuc in urbe erant, C præ metu dentes quatibant, etiamnum velut intuentem Latinorum contra se strictos gladios et direptionem honorum; quibus rebus post Balduini discessum nulla justa ratione afflicti orant, mensis Martii die 25, indictione 8 anni 6713. Sed et nos adhuc Selybriæ Inquilini extremas clades expectabamus, Daonitarum vicinorum interitum tantum non in conspectu habentes, et evestigio percussores strictis ensibus Selybriam ingredienti, et fasciculos nostros et pannos diripientes. Imperatrix urbs 12 die Aprilis, indictione 7 anni 6712 a Latinis capta est: 15 die ejusdem mensis, 8 indictione, Latini a Scythis victi sunt. Sed quid secutum est? Aliud flagellum atrocissimum et calamitosissimum emicuit. Nam Joannes Mysus, idem Romanorum hostis et vindex, oppida Byzantio vicina Latinis D tributaria Scythiis diripienda concedit. Ibi novum

κατὰ κράτος εἶχοντο, οἱ δὲ τὰ νῶτα μεταβαλόντες συντόνου δρασμοῦ ἤπτοντο, ἐς τοῦπίσω τὰ βέλη πέμποντες καὶ μὴδ' οὕτω τοῦ φεύγειν προτροπέδην ἐπιλαθόμενοι· οἱ δὲ ἐπέκειντο καὶ οὕτως διώκοντες, κἂν οὐδὲν ἤνυον πτηνώδεις καὶ κούφοις δ' ἐ τὴν ὀπλιτὴν ἀνδράσι ἐφεπόμενοι. Καὶ τοιοῦτον μὲν πέρας τὰ τῆς τόθ' ἡμέρας εἰλήφεσαν· ἐκ δὲ τούτου Ἰωάννης μὲν τὸ οἰκεῖον στράτευμα ἔχων αὐλώσιν ἐνελόχα καὶ φάρκαγας ὑπεδέετο καὶ τόποις ἐπηρεμνοῖς εἰς γήλοφα παρεδέετο, μὴδ' εἰ πάρεστιν εἰδένα: σπύδων τοὺς ἀντιπίπτοντας· ἐκ δὲ τῆς Σκυθίδος ἐλάγγοος ἤς ὁ Κοτζᾶς ἡγεμόνευεν, αὐτὸν πάλιν ἐπελαύνειν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Λατίνων διαφῆκε συχνοὺς, καὶ ταῦτ' αὖτὸς πρότερον δρᾶν ἐγκελεύεται, κἀκεῖνης ἔχουσθαι τῆς πορείας ἐπαναστρέφοντας ἤς καὶ πρότερον εἶχοντο. Οἱ δὲ ὡς τοὺς Σκύθας αὐθις θεάσαντο, πρὸς σπουδὴν καὶ αὐτίκα μάλα καθοπλισάμενοι καὶ ὑπὲρ τὴν ἐναγχοῦς εὐρώστωος ἐπέκειντο, τὰ δόρατα σεῖοντες, καπὶ τὸ μᾶλλον τὸν δρόμον ἐπέτεινον. Ὡς δὲ τὸ Σκυθικὸν προῆγεν εὐπετῶς, τὰ πολλὰ μὴδὲ τοξεύον ὀπισθεν, ὡς μὲν κούφως ἐσταλμένοι, ὡς δὲ καὶ ὁρομικωτέροις ἵπποις ὄχουμένοι, ἔλαθον εἰς πλείστον ὅσον οἱ

Λατίνοι ἐξιπασάμενοι καὶ τῶν χωριῶν ἀψάμενοι ἀμαθῶς ἐν οἷς αἱ πάγαι καὶ οἱ λόχοι καὶ τὰ ἐνεδρα διασκαύαστο. Ἀμέλει καὶ Σκυθικοῖς ἀκησι περιπεπωκότες στρατοῖς αὐτοὶ τῆς ὁδοῦ τῆ συντονίᾳ ἐκτο ωθίντες καὶ λαμπρῶς ἤδη σφίσι τῶν ἵππων ἀποκνισάντων, ἐν μέσῳ ἀπολαμβάνονται· οἱ γὰρ Σκύθαι ὡς ἐς κύκλωσιν αὐτοὺς περιήεσαν. Οἱ δὲ, ὡς ἐν χερσίν ἦν ὁ ἀγών, τῷ πληθει τῶν Σκυθῶν βιαζόμενοι ἀνετρέποντο τῶν ἵππων, πολλῶν ἕνα περιιόντων, καὶ δράπανα καὶ βρόχους ἐδέχοντο κατὰ τῶν ἀγέμων οἱ σκληροτράχηλοι, καὶ τὸ χρῆμα τῶν ἵππων κατηκίετο ὡς γὰρ μέλαν νέφος καὶ συνεχὲς τῶν Σκυθῶν ἐπεισεπιτωκότων οὔτε ἵππων ἐξελιγμοῖς χρῆσασθαι εἶχον οὔτε διαφυγὰς δρᾶν. Ἔπεισον οὖν ὅσον τοῦ Λατινικῆ [P. 397] στίφους ἐπὶλεκτόν καὶ ταῖς τῶν δοράτων ἀγκοιμήσεις περιώνυμον. Πίπτει δὲ καὶ ὁ τῆς Πλάτης κόμης Δολόικος. Ὁ δὲ Βαλδουῖνος χειροῦται καὶ ζωγρίας εἰς Μυσίαν ἀπάγεται, κἀκεῖθεν εἰς Τέρνοβον κομισθεὶς εἰρκῆ παραδίδοται καὶ δεσμὰ ἕως τραχίλου ὑφίσταται. Τὸ δ' ἀρχαιότατον καὶ πολυτροπιστάτον κακόν, καὶ τῶν ἀπεικταίων πάντων Ῥωμαίοις πρωτουργόν αἴτιον, ὁ τῆς Βενετίας δούξ Δάνδουλος, ὑστατος ἐλαύνων καὶ τῶν φυγάδων τὴν τοῦ στρατεύματος ἤταν ἐνωτισάμενος, ἐκ τοῦ αὐτίκα μεταστρέψας τὰ χαλινὰ ἐς τὸ στρατόπεδον φέρεται. Ὡς δὲ καὶ νῦν ἐπῆλθε (περὶ γὰρ δεῖλην ὁ πόλεμος γεγὼς), φῶτα εἰσενέγκασθαι ταῖς σκηναῖς ἐπισκήπτει καὶ πλείστους αἴρσιν πυρσοὺς εἰς ἔμφρατιν τοῦ μη πᾶσιν ἐκτριβῆναι τὴν στρατὸν μὴδὲ σφᾶς ἀποδειλᾶσαι τὸν πόλεμον. Περὶ δὲ πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀναστὰς ἐκεῖθεν εἰς τὴν παράλιον ἴκετο Ῥαιδεστόν, καὶ συμμίξας Ἐβρόῃ τῷ τοῦ Βαλδουῖνου κασιγνήτῳ ἄρτι ἐξ Ἀτραμυττίου ἐπανήκοντι μετὰ τῶν ἐκ Τροίας Ἀρμενίων, οἵπερ αὐτῷ συνεστράτεον, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανέβηξε, διεβήθημένους τὸν στήμονα τῶν ἐντέρων τοῖς πολλοῖς παρσαγγαῖς οὓς ἐν τῷ φεύγειν διέπνευσε, καὶ διωδικῶς ἐπὶ μέγα τὸν κλινοδρόφύλακα θύλακον.

α'. Ῥωμαῖοι δ' ἐπὶ τούτοις, ὅσοι τῇ Κωνσταντίνου προσέμενον, τῷ δέει τοὺς ὀδόντας ἐδόμβαῖνον, ἔτι προκείμενον ἔχοντες ὀφθαλμοῖς τὸν κατὰ σφῶν ἐκφισισμὸν τῶν Λατίνων καὶ τὴν διαπραγῆν τῶν προσόντων, ἃ κατ' οὐδένα δίκαιον λόγον ὑπέστεισαν μετὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἄπασιν Βαλδουῖνου, πέμπτην ἄγοντος καὶ εἰκοστὴν τοῦ Μαρτίου μηνός, τῆς τότε τρεχούσης ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἑξακχιλιοστοῦ ἑπτακχοιστοῦ τρίτου καὶ δεκάτου ἔτους. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἔτι παροικούντες τῇ Σηλυβρίᾳ τὰ τῶν κακῶν ἔσχατα εἰκάζομεν πείσεσθαι, τὴν τῶν Δαονιτῶν ἀναίρεσιν ἐκ γειτόνων οὖσαν μόνον οὐκ ἐπόψιον ἔχοντες, καὶ παρὰ πόδας τοῦ σφαγῆς θεώμενοι τὴν Σηλυβρίαν εἰσιόντας ξιφῆρας καὶ τὰς ἡμῶν ἀγκαλίδας καὶ τὰ βράκια προνομιέοντες. Δεκάς μὲν οὖν ἐπὶ δυνάδι τοῦ Ἀπριλίου μηνός ἐνεστήκει, τῆς ἐδόδομης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἑξακχιλιοστοῦ ἑπτακχοιστοῦ δωδεκάτου ἔτους, καὶ ἡ βασιλεὺς πόλις πρὸς

Λατίνων κεχέρωται· τῇ δὲ πεντεκαίδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, τῆς ὑγδότης Ἰνδικτιῶνος, ὑπὸ Σκυθῶν Λατῖνοι· κατηγωνίσθησαν. Ἄλλὰ τίνα τὰ ἐφεξῆς; ἑτέρα μάστιξ στιλβοῦται Ῥωμαίοις, βαρύστονός τις καὶ πολυσύμφορος. Ὁ γὰρ Μυσοῦς Ἰωάννης, ἐχθρὸς ἅμα καὶ ἐκδικητὴς Ῥωμαίοις δεικνύμενος, ἐκδίδωσι τοῖς Σκύθαις εἰς προνομίην ὅσαι κωμπούλεις τῆ Βυζαντίῳ ἐγγίζουσαι φονοῦς τοῖς Λατίνοις εἰσέφερον. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀλλότροπὸν τι κακὸν καὶ ἀσύνηθες καὶ πᾶσαν ὑπερπαίον θεοκίνητον μάστιγα. Τῆν γὰρ αὐτῆν γῆν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἐδήουν γένη διττὰ, πῆ μὲν ἐκίτερα, πῆ δὲ θάτερον παρὰ θάτερον ἐπείσπιπτοντα. Σκύθαι τε γὰρ τὰ ἐν ποσίν ἐπιόντες ἔκειρον καὶ τινὰς τῶν κάλλει διαπρεπῶν ἀρχμαλώτων μετὰ μαστίγωνσιν τοῖς ἑαυτῶν ἐπέθυσαν δαίμοσιν ἀναρτήσαντες, καὶ Λατῖνοι τῇ κατὰ σφῶν ἐπαναστάσει Ῥωμαίων καὶ τῆ πρὸς Σκυθῶν ἡττηθῆναι διαπρίομενοι [P. 398] οὐδὲν ἔλαττον Ῥωμαίους ἐδήουν. Οὐδέ τις τοῖνον τόπος σώζων ἦν καὶ λυτρούμενος, ἡπαίρου μὲν κακῶν ἀπέφρων πληθούσης καὶ τῶν ἀλεθρίων οὐσης ἀλεθριωτέρας, μονοκτέρων δὲ σφαῶν καθ' ἅλα περιπλεόντων Λατινικοῦ συντάγματος, ληστεία τε καὶ πειρατεία κακῶς τιθέντων τὸ θένον ἀναγόμενον. Ὁ δὲ Ἰωάννης ταῖς Θρακίαις μὴ ἐμβραδύνας πόλεις ἐς Θεσσαλονίκην ἵεται, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐκείνην τὰ ἐκεῖσε καταστησόμενος πράγματα, καὶ τὰς πόλεις ἀποστήσων τῶν Λατίνων καὶ μεταρμόστων πρὸς ἑαυτὸν. Οὐκοῦν ἀφιγμένος εἰς Σέβρας μετὰ τῶν ἐκεῖσε Λατίνων συβῆγνυσι πόλεμον, καὶ μεθ' αἰμάτων ρεύσεις πολλὰς καὶ τούτων νίκη τῆς ἀναδείκνυται. Οἱ γὰρ Λατῖνοι τῆ σοσιτέρῳ τε ἀκριβεῖ πρὸς τὰς μάχας καὶ τῆ τῆς αὐταμβολῆς ἐτοίμῳ τὸν Ἰωάννην δεξάμενοι πολλοὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν κατέτρωσαν· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡττηθὲν τὸ Λατινικὸν καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὰς Σέβρας τραπόμενον οὐκ ἔφθη συγκλιῖσαι τὰς Σέβρας, καὶ εἰσω τῶν τειχισμῶν συνεισπίπτουσιν οἱ τῶν φευγόντων ὀπίσω φερόμενοι Βλάχοι τε καὶ Ῥωμαῖοι. Καὶ οὕτως πόλις εἴχετο. Εἶτα ἡ μὲν ἦν ἐν πυρὶ καὶ τῇ τῶν τειχῶν καθαιρίσει, τὸ δὲ συλληφθὲν ἐν ἀπαγωγαῖς καὶ δεσμοῖς. Τοῦ δὲ Λατινικοῦ στρατεύματος ὁπόσον μὴ κατὰ τὸν πόλεμον ἀπεγένετο, ὃ μὲν ὡς ἐκάστοις προυχῶρει σέσωστο, ὃ δὲ τῆς ἄκρας λαθόμενον ἔνδον ἐπέμενε. Τῇ δ' ὑστεραία περιελθὼν τὴν ἄκραν ὁ Ἰωάννης τοῖς ἐς αὐτὴν ζυμφοῦσι Λατίνοις παραδοῦναι οἱ τὸ χωρίον καὶ σώζεσθαι διακηρυκεύεται. Οἱ δὲ οὐδὲν ἐφρόνου ἐνδόσιμον. τὴν ἀπὸ τοῦ μαρκείου παραδοκοῦντες ἐπιστήσας ἔλεπολιν τὰ τείχη ἔτυπεν. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς ἄκρας ὁπόσα τῶν τειχῶν ἀμυντήρια προπετάσαντες καὶ προεκτείναντες ἐπέμενον ἀνοιστάμενοι. Ἐπεὶ δὲ θασάσιντο τὸν Ἰωάννην ὡς ἐν πυρὶ τειχισμῶν τὴν ἄκραν διειληφότα πικρῆ τῆ στρατεύματι καὶ πᾶσαν ἀποκλείσαντά σφισι πάροδον ὡς μηδὲ ποσὶ δύνασθαι τίνα κλέψει τὴν εἰς τὸν μαρκείον ἀφίξιν, ἔνδοῦναι οἱ τὴν ἄκραν ἔβελον, εἴ σφισι σπένδοιτο καὶ συγχωροῖη τὴν ἔξοδον ἀπαθῶς, ὡς ὑπλῶν καὶ τῶν ἵππων ἔχουσι. Τοῦ δὲ μετ' ἄκροις ὡς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις παραδεξαμένου σπονδὰς, αἰτοῦνται τὴν εἰς τὰ σφέτερα ἔθῃ μεθ' ἡγεμόνων ὁδοῦ μέχρι τῶν Παιονικῶν ὀρίων ἀπόπεψιν. Καὶ ὡς προῦθησαν ἐπὶ τούτοις ἤρκια, ὃ μὲν εἴχε τὴν ἄκραν, οἱ δ' ἀκίνδονον τὴν ἐξέλευσιν.

Ἄλλ' οἷα καὶ τὰ κατὰ τὸν ἡγεμόνα σφῶν τὸν μαρκείον: χρεῶν γὰρ μηδὲ ταυτα παρελθεῖν ἀνιστόρητα. Ἔτι τοῖς κατὰ τὴν νῆσον Μέλοπος διαπονούμενος πράγμασι καὶ διὰ μάχης χωρῶν τῆ

A et inusitatum malum, quod omne divinitus inflatum supplicium superat, erat cernero. Terram eandem, eandem gentem bini populi infestabant, alias utriusque, alias alternis irruentes. Nam et Scythæ obvia quæque vastabant, **S16** et aliquot forma excellentes captivos post flagra suspensos suis demonibus immolabant; et Latini Romanorum devotione et Scytharum de se victoria inflammati nihilo secius in nostros ferro et igni grassabantur. Ne ullus locus erat qui auxilium et salutem afferre posset, cum terra continens malis infinitis redundaret, ipsa pernicie perniciosior; et Latinorum piraticæ naves mare pervagantes, quidquid e portu undecunque solveret, male tractarent. At Joannes Thraciis urbibus non immoratus Thessalonicam properat, ut suo arbitrato provinciam illam constitueret et urbes a Latinis avulsas sibi vindicaret. Igitur Serras profectus cum Latinis qui ibi erant pugnam committit, et eos quoque, sed cruenta victoria, superat: nam Latini et disciplina militari freti et Joanni fortiter obviam egressi multos ejus milites ceciderunt. Sed non multo post cum victi et ad urbem Serras conversi essent, antequam portas clauderent, Blachi et Romani, qui fugientibus instabant, una irruperunt. Urbs ita capta et incensa est et mœnia diruta; qui comprehensi fuere, abducti et **S17** vincti. Ex Latini exercitus reliquiis alii, ut quisque potuit, salutem suam consuluerunt, alii arcem occuparunt. Quam postridie circumiens Joannes Latinis, si eam dederent, incolumitatem promisit. Qui cum marchionis freti auxiliis eam postulationem aspernarentur, scalas parat, et in tumulo quodam e regione arcis machina maximo collocata mœnia ferit. Latini vero depromptis omnibus iis quæ ad defensionem usui essent repugnabant, donec Joannem muro velut igni et omni exercitu totam arcem circumdedit et omnem sibi exitum interclusisse viderunt, ut nec pedes ullus clam ad marchionem pervenire posset. Tum vero ea conditione deditionem facere voluerunt, si sibi cum armis et equis tuto discudere liceret. Quam illo prorsus repudiante, postulant duces sibi domum reversuris attribui usque ad Pannoniæ fines. Sic fœdere icto ille arcem occupavit, hi citra discrimen abierunt.

S18 Sed quis status ducis eorum marchionis fuit? nam nec hoc prætereundum est, dum adhuc Peloponneso constituenda occupatur et cum Scuro dimicat, litteris uxoris res novas moliri Thessalo-

nicenses sit certior; ipsam urbe expulsam in arcein confugisse et complures dies jam obsideri, urbem vero a Blacho quodam Prosaci et finitimorum locorum Joannæ ditionis præfecto, nomine Ezy-smeno, teneri. Quibus auditis marchio quamprimum opem ei ferre statuit et reditum maturavit. Sed antequam Thessalonicæ appropinquaret, occurrit suis hostium cladem et profligationem nuntiantibus et tranquillitatem urbi restitutam. Earum rerum fama delectatus, et suis ostentata, conversis habenis Scopia recte tendit, Joannis injurias ulturus. Sed vixdum ea quæ parturiebat aggressus, nuntium alium accipit de Comitibus Pleæ interitu et imperatoris Balduini captivitate. Itaque repetito priore itinere Thessalonicam ingreditur, et veritate illius nuntii per litteras confirmata spicilegium instituit e rege urbis nondum plane resecta, in illa belli messe quod ante suum reditum condatum erat; et alios cives pecunia multatos pistillo nudiores urbe excgit; alios occidit, § 19 alios suspendit, tam ex laicis quam ex ordine Deo consecrato. Et miserrimum imperatorem Alexium cum Euphrosyna conjugem per mare ad Alemanniæ principem misit. Heu! heu! rem novam et miserabilem et apud Romanos inauditam! heu spectaculum nunquam visum haecenus! Audita porro Joannis ad Serras impressione, auxilia suis popularibus qui in ea urbe erat mittit. Qui quamvis eventu rei in itinere cognito, nihilo magis bello abstinerunt, ut jam in ipso periculo constituti, licet sibi cum hoste longe superiore negotium fore intelligebant. Prælio commisso vincuntur et profugantur a maxima Scytharum multitudine undique irruentium, non secus quam apum examina, quæ ex alvearibus effunduntur, aut crabrorum instar e cavernis juxta vias erumpentium. Duobus his præliis victus, marchio se Thessalonicæ includit, Joannes vero per summam licentiam Berræam et alias marchionicas urbes occupat.

μενον πρὸς πολὺ περιόντα πολέμιον· συρρήξαντες δὲ Σκυθῶν αὐτοῖς προσβαλλόντων οὕτω συχνῶν κάκ σμῆνη θεάσασθαι τῶν σίμβλων προϊόντα καὶ τοὺς τοιαῖσδε μάχαις διτταῖς τὸ ἔττον ἀπενεγκάμενος ὁ μαρκήσιος αὐτὸς μὲν εἰς τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκλείεται, ὁ δὲ γὰρ Ἰωάννης κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ἐς Βεβέρροιαν ἄπεισι, καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις ὅσαι μαρκεσίῳ ὑπέκυπτον ἑαυτῷ προσπακίωσεν.

Ea quoque clade audita, Latini qui Byzantii D erant, consilium § 20 ineunt quid sit agendum, concilio ab Errico Balduini fratre et Marino Venetiarum duce indicto: nam Dandulus obierat. Omnibus bellum capessere placuit et copias contra urbes Thraciæ ducere quæ a Latinis defecerant, dum populi animi adhuc ferverent, et Joannes aliis bellis occupatus iisque solis intentus a Romanis abesset. Itaque partem exercitus, quæ utilitatis suæ causa ultro sequi vellet (Rottam ipsi vocant), ablegarunt, potestate data urbes quæ defecissent suo arbitratu tractandi. Ea cohors antegressa a nullo scelere, a nullo piaculo abhorruit. Veneti quoque Orientalem oram longis navibus

Α Σγουρῷ, γράμματὰ οἱ τῆς γυναικὸς χειρίζεται τοὺς Θεσσαλονικεῖς νεωτερίσαι διασαφούντα, καὶ αὐτῶν μὲν ἐξωσθεῖσαν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναδραμεῖν καὶ συχνὰς ἡμέρας ἤδη πολιορκεῖσθαι, τὴν δὲ πόλιν εἰσιόντα κατέχειν Βλάχον τινὰ, Ἐτζυῖσμενον τὴν κλησιν, φρουροῦντα τὸν Πρόσακον καὶ ὅτα τῶν ἐκεῖθι τῷ Ἰωάννῃ κατήκοα. Ὡς οὖν πύθοτο ταῦτά μαρκήσιος, ἔγνω τὴν ταχίστην ἀρήγειν, καὶ τὴν πορείαν ἐπανιῶν ἐπέτεινε. Μήπω δὲ τῇ Θεσσαλονίκῃ [P. 399] ἐγγύσας συμβάλλει τοῖς ἀγγέλλουσι τὴν τῶν πολεμίων ἤτταν καὶ ἀποσόβησιν καὶ τὴν ἐσαυθὶς ἡρεμίαν τῆς πόλεως. Ἀμέλει καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀκούσμασιν ἐνησθεῖς καὶ φιλενδεικτῶν πρὸς τοὺς οἰκέλους, μεταστρέψας τὰ ἡνία τῶν Σκοπίων ἰθὺ φέρεται, τὸν Ἰωάννην ἀμύνασθαι θέλων τῶν εἰς αὐτὸν γεγονότων. Ἄλλ' οὐπω ἔφθη ἐπιβαλεῖν οἷς ὤδινα πράγμασι, καὶ ἄγγελος ἕτερος ἐφίσταται τὴν τοῦ κόμητος Πλήτης ἀναδιδάσκων ἀπώλειαν καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου κατάτχεσιν. Ἦν οὖν ὤδευσεν πρότερον πάλιν ἀψάμενος, τὴν Θεσσαλονίκην εἰσεῖσι καὶ γυνοὺς ἀληθῆ ὅσα διὰ γραμμάτων πέπυστο πρότερον, ἐπικαλαμᾶται τὸ μὴ ἀκριβῶς ἀμήθεν ἐκ τοῦ ληΐου τῆς πόλεως ἐν τῷ ἀμήτῳ τοῦ πολέμου ὅς πρὸ τῆς ἐκείνου συνέστη ἀφίξεως. Οὐς μὲν γὰρ τῶν πολιτῶν ζημιώσας εἰς χρήματα γυμνότερους ὕπερου διαφῆκε τῆς πόλεως, οὐς δὲ ἀπέκτεινεν, οὐς δὲ ἀπεκρέμασεν ἐκ τοῦ λαώδους πλήθους καὶ τοῦ ἰερωμένου Θεῷ τῆς πόλεως, καὶ τὸν δυσπραγῆ ἐν βασιλευσιν Ἀλέξιον καὶ τὴν τούτου σύνευσον Εὐφροσύνην διαποντίλους τῷ τῶν Ἀλαμανῶν ἐξέπεμψεν ἄρχοντι. Φεῦ φεῦ τοῦ καινοῦ τοῦδε καὶ ἀνηκούστου παρὰ Ῥωμαίοις ἀκούσματος, εἰπεῖν δὲ καὶ ἀθάπτου ἐς δεῦρο θεάματος! ταῖς δὲ Σέβρῃαις ἐμβαλεῖν τῷ Ἰωάννῃ ἐνωτιστάμενος, μήπω δὲ καὶ τὸ πέρας τὸν συστάτος ἐκεῖσε πρότερον πολέμου περθεύμενος, στέλλει τοὺς συναρῆζοντας τοῖς ἐν ταῖς Σέβρῃαις ὁμοφύλοις. Οἱ δὲ ἐν τῷ ἀπίεναί τὰ ξυνερχθῆντα μαθόντες τὸν μὲν πόλεμον οὐδαμῶς διελύσαντο, ὡς ἤδη ἐν τῷ δεινῷ κθεστῶτες, καίπερ εἰδότες, γενησόμενοι πρὸς ἐναντίοις κατὰ κρύτος ἡττῶνται καὶ τρέπονται, τῶν ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ ἐκπιπτόντων ὡς ἔσσι καὶ τὰ σφῆκας ἐξίπταμένους τῶν ἐνοδίων χηραμῶν. Οὐκοῦν

Ἄς δ' εἶχον οἱ ἐν τῇ πόλει Λατῖνοι καὶ τὰςδε τὰς δυσπραγίας ἐνωτιστάμενοι, περὶ τοῦ ποιητέου σφῆσι σκέψιν τιθέασιν, ὁμοῦ γενομένων τοῦ τε Ἐβέρρου, ὅς ἦν τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου κασίγνητος, καὶ Μαρτίνου τοῦ δουκὸς Βενετίας· ὁ γὰρ Δάνδουλος τὸ ζῆν κατέστρεψεν. Ἐξοξε τολῖνον ἅπασι χωρεῖν ἐπὶ πόλεμον καὶ τὴν δύναμιν ἄγειν κατὰ τῶν Θρακίων πόλεων, ὅποσαι Λατίνων ἀπέστησαν, ἕως ἔτι θερμῶς τῶν πολλῶν ὁ ζῆλος καὶ Ῥωμαίων Ἰωάννης ἀποδίσταται, πολέμοις ἐναπειλημμένος ἄλλοις κάκεινοις τὴν ἅπασαν σχολὴν χαρίζομενος. Ἀμέλει καὶ μοῖραν τοῦ κατὰ σφῆς στρατεύματος προσεκπέψαντες, ἦν ῥούταν ὠνόμαζον, πᾶν τὸ πρὸς ἰσχυροὺς νεπεγκλήτως δρῆν ἐκδεδώκασιν ἐν τῷ τὰς πόλεις

ἐπιέναι τὰς ἀποστάσεις, ὅθεν καὶ προηγούμενον τότε τὸ σύνταγμα οὐδὲν τῶν ἀνηκέστων καὶ ἀθεμίτων ἐκπερίστατο. Ἄλλὰ καὶ Βενέτικοι νῆας μακρὰς καθελκυσάντες τὰς ἐφα πύραλα [P. 400] μέρη ἐλίσσυνον πειρατεύοντες, τῷ Πανίῳ τε καὶ τῷ Καλλιπόλει προσσχόντες ὅσα χεῖριστα καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐῶν ἀλλότρια διεπράξαντο. Ἦσαν οὖν πολύμορφα τὰ δεῖνά, Βαρυαλγέστατα καὶ ἀνύποιστα.

ιβ'. Ἐξίων δὲ καὶ αὐτὸς Ἐβέρτης, τὴν Ἀρκαδιοῦ-πολιν ὡς ἄνεμοις μόνον οἰκίσιμον παραλλάξας, τὴν δὲ εἴσοδον τοῦ Ἀπρώ βιασάμενος, ἀντιμέρως τοῖς ἐκεῖ προσφέρειται, τὸ ἐνοικοῦν ἐνδοῦς εἰς σφαγὴν, ὡς εἰ ποιμνιον ἦν καὶ βουκόλιον ἀλλ' οὐ Χριστιανύ-μον τὸ κτεινόμενον, καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ τοῖς Βλάχοις ὑποκύψαν μηδὲ προσχωρῆσαν ἐκουσιότητι. Πολλοὶ δὲ καὶ σχοινόδεται κατὰ κώμας καὶ πόλεις περιηγόμενοι ξωγρίαι τὰ λύτρα ἐρανεζόμενοι τοῖς συνειληφόσι κατετίθησαν. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἀπαγωγαῖς ταύταις ἢ νοσηλείᾳ σώματος προσπαλαίσαντες ἢ τῷ τῆς ὁδοπορίας μῆκει ἐχτονωθέντες τῆς τραχηλοκά-κης ἀνιέμενοι οὐμενοῦν ὡς ὁμόπιστοι φθινύθειν εἰῶντο καὶ παρακατατίθεσθαι μόρῳ φυσικῇ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἀπεδειροτομοῦντο ξίφεσιν, εἴτε μὴν κατὰ σπλάγγων βαθεῖαν ἐδέχοντο τὴν πληγὴν. Ὁ δ' Ἐβέρτης τὴν Ὀρεσιάδα καταλαβὼν στρατοπε-δεύεται περὶ αὐτὴν, χάρακά τε βαλὼν καὶ βαθεῖαν τάφρον ὀρωρυχῶς (ταύτην γὰρ τὴν πόλιν ἀγώνισμα καὶ ἄθλον καὶ συμπέρασμα τῶν πόλιων οἱ Λατίνοι φροντο) μὴ ἂν ἐτέρως ἐκεῖθεν ἀπονοστήσῃ τοῖς ἐν τῇ πόλει διήγγελλεν, εἴ μὴ τ' αὐτοὶ ξυμβαῖεν ὁμολο-γίαις ἢ γούν νόμῳ πολεμῆ σφᾶς αὐτὸς παραστή-σαιτο. Οἱ δὲ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν συμβάσεων ἐνηχησιν ἀποκναίσαντες μὴ Ῥωμαίοις ἐν τοῦδε καὶ Λατίνοις ἔλεγον εἶναι ὄρκια πιστὰ, ἐπειδὴ κατὰ παῖ Λατίνοι τὰ μὲν ἐς πίστιν ἀθέβαιοι, τοῖς δὲ προσχω-ροῦσι θηριώδεις, τοῖς δὲ πολέμῳ χειρουμένοις ἀνηλέστατοι παρὰ Ῥωμαίοις ἐγνώσθησαν. Ταῦτα πυθόμενος Ἐβέρτης πρὸς ἔργους γίνεται. Δισσαῖς μὲν οὖν τάφροις ἀρυκταῖς περιεζωσμένην τὴν πόλιν εὐρείαις τε καὶ βαθεῖαις εὔρατο, τοῖς δὲ πύργους τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν ἄκρων δεξαμένους ἐκ δονάκων πήγματα ἐκχόντας ἐκ διφθερῶν τε καὶ δέβρων, ὡς μῆτε πυριφλέκτοις βάλλοιντο βέλεσι καὶ εἶεν ἅμα εἰς προβολὴν τοῖς ἀπὸ τούτων μάχεσθαι μέλλουσιν. Ἄλλὰ καὶ τῶν ξυλλίων ἄνωθεν πύργων ἴστοι κατεπάγησαν, ἔχοντες οἷα καὶ ὅσα ἐπιχυθέντα ἐξάψαι τε φλόγα καὶ εἰς μέγα προκαλέσασθαι πέφυκεν. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν προυφαίνοντο τεκτονικὰ πολεμιστῶν ἀνδρῶν ἀναπαύματα, ὅποια εἰσανίσιν οἱ ἐπὶ τῶν ἰκρίων τὸν βυθὸν διορῶν-τες καὶ τὰ ἔθνη τῶν νεπόδων ἐπισκόπεύοντες. Ἐπὶ τινῶν δὲ καὶ λίθους δι' ἀλύσεων ἠρτημένους, ἐπιχαλωμένους διὰ μηχανῶν καὶ αὐτὰ πάλιν ἀνα-φερομένους καὶ πρὸς τὰς χρεῖας τῶν καιρῶν με-ταγομένους. Ἐπὶ δὲ καὶ τέσσαρα πρὸς τοῖς δέκα πετρο ὄνα ὄργανα ἐπὶ τῶν πύργων ἰστάμενα. Ἐδοξεν οὖν Ἐβέρτῃ τε καὶ τῷ στρατεύματι τῆς μὲν ἔξω τάφρου πολέμῳ κρατῆσαι, χωσθείσης δὲ τῆς δευτέρας προσάγειν οὕτω τὰς μηχανὰς τοῖς τείχεσι. Πονήρως οὖν ἢ ἐφεξῆς τάφρος μετὰ τὴν τῆς [P. 401]

A infestabant, et Callipoli ac Panii pessima et a Christianorum institutis abhorrentia quæque perpetrarunt, ut calamitates essent, multiplices, atroces, intolerabiles.

δεῖνά, Βαρυαλγέστατα καὶ ἀνύποιστα.

12. Erricus quoque Arcadiopoli, ut solis ventis habitabili, præterita, per vim Aprum ingressus, cives inclementer tractatos occidi sinit, quasi grex aut armentum, non autem Christiani, et vi potius subacti quam sua sponte addicti Blachis trucidarentur. Multi etiam vinculi laqueis per **S21** urbes et pagos circumducebantur, ut emendicata pecunia se a victoribus redimerent. In ea circumductione si qui aut morbis oppressi aut viæ longitudine fatigati deficiebant, laxato colli vinculo non ut Christiani exspirare sinebantur et naturali morte obire, sed gladiis obtruncabantur aut confodiebantur. Erricus vero, castris ad Orestiadem positis, profundum vallum communit. Nam eam urbem unicem certamen, præmium et finem laborum arbitantes, obsessis denuntiabant se inde non recessuros nisi ea vel sponte dedita vel vi expugnata. Hi vero ad solam deditiois mentionem exacerbati responderunt nullum in posterum fœdus inter Romanos et Latinos posse intercedere, quod et fide lubrica et in dedititios belluina immanitate, in bello subactos majori etiam crudelitate uterentur. His auditis, Erricus operibus intentus urbem duabus latius et profundis fossis circumdatam invenit, urbis vero turribus peggata altissima adjecta, quæ pelibus et taurinis tergoribus contra ignem et ad propugnatores defendendos obtegebantur. Supra eas ligneas turres mali defigebantur, **S22** in quibus ea erant quæ flammam maximam incendere et late spargere solent. Alicubi in eis etiam fabrefacta bellatorum sedilia visebantur, cujusmodi eorum sunt qui ex tabulatis fundum maris explo- rant et pisces captant. In aliquibus saxa catenis suspensa gravibus et demittebantur et rursus attollebantur, et prout res postulabat, transferebantur. Præterea quatuordecim tormenta in turribus conspiciebantur. Quare Errico et exercitui visum est priorem fossam vi occupare, secundaque expleta machinas muris admovere. Ac altera fossa, priore capta difficulter explebatur, et capita et trunci cadaverum eorum qui utrinque cadebant, hiatus ejus multis in locis explebant. Qua tandem non sine sanguine complanata scalas turritas ad mœnia adducunt; quarum altera in fossa detenta ob aggerem recens congestum, vacuum alicubi et rarum adhuc, subsedit; altera recta ad murum producta, priusquam diabathra conjiceretur, saxis **S23** tormentorum contrita est et facta inutilis, in qua qui pugnabant, plurimi male sunt accepti. Tum Petro Plancio, viro robustissimo et ob fortitudinem celeberrimo, calva est saxo contracta. Itaque eo die conatus Latinorum irriti fuerunt. Postridie turres denuo mœnibus alia parte urbis admoventur, easque

viri bellicosissimi conscendunt. Interea propugnatores cum fere omnes machinas turribus imminere viderent, et pontem sublicium a certis traduci et mœnia jam contingere, armati portis erumpunt, quidquid excitando augendoque incendio aptum est secum portantes. Pugna igitur atrocissima commissa, tum quoque infectis rebus, machinis in conspectu eorum crematis, recedunt. Sed et foris Blachorum et Scytharum exercitus circa vallum obequitans commeatum in castra apportari non sinebat. Itaque consilii inopes, et animorum alacritate fracta, novas copias Byzantio accersiverunt, quæ quidem necessitate magis quam voluntate **824** exhibent: ne ita facerent, a Martino cardinali et Thoma Cpolitano patriarcha nuper Venetiis profecto diris obstringendi et sacris interdiciendi. Is Thoma patrio vestitu indutus erat, qui corpus ita constringebat ut acubus illi assutus videretur, manibus duntaxat et pectore aperto; malis ita rasis ut, quemadmodum in impubi puero, nullum pili vestigium cerneretur. Sed antequam auxilia venissent, lues invasit exercitum cum ex fœtore cadaverum in tentoriis jacentium, tum quod plerique ac potius omnes cibos insolitos gustarant. Quare noctu inde recesserunt; et in Pamphilo diversati ex diuturnis et inanibus laboribus se refecerunt. Nec ii solum his malis conflictati sunt, sed ii etiam qui eos ex urbe accedere ausi fuerunt; et hi in itinere fere omnes a Scythis et Blachis interfecti sunt. Unde alias machinas **825** structuri malos biremum ex maritimis civitatibus collegerunt, et si quid deerat, ex Propontidis montibus arbores secuerunt, misso illuc qui opus maturaret Conone Petunæ comite. Machinarum justa copia parata, quas multis in locis ferro contra incendia munierant, belli fortunam denuo tentarunt; et Orestidae omissa, quam suis cladibus admoniti inexpugnabilem esse credebant, Didymotichum oppugnare statuerunt, ad eamque rem castris ibi positis et productis arietibus se pararunt. Sed antequam sol super eo Latinorum conatu occideret, aer nubibus impletur, et vehementissimo imbri fluvius Eurus dilatatus et ex parvo magnus factus campos aquis implevit, et ex castris Latinorum subito et arma et machinas et equos bellicos et virus avexit; quodsi sol occidisset ac id malum noctu ingruisset, major pars exercitus periisset. Hac inusitata re admoniti Latini cordatiores et non plane sanguinarii inde discedendum esse censuerunt, et ejus **826** sententiæ aliis auctores fuerunt. Sed et reliquus omnis exercitus miraculo eo consternatus celeriter inde recessit, aliis una cum Errico Byzantium reversis, aliis civitates mediterraneas et maritimas, quæ Latinis parebant, custodire jussis.

A πρώτης ἄλωσιν ἔχωννύετο, καὶ κόρσαι ἀναυχενας καὶ ἄκορσα σώματα τῶν πιπτόντων ἀμφοτέρωθεν ἀνεπλήρουν ἐν πολλοῖς τῆν τῆς τάφρου κένωσιν. Ὡς δ' ὀψέ ποτε καὶ μεθ' αἵματος κέχωστο, προσάγουσι τὰς πυργοειδεῖς τοῖς τείχεσι κλιμακας. Ἐνθα ἡ μὲν τῆ τάφρῃ ἐνίσχεται καὶ ὑποχαλᾷ τῆς ὀρθότητος τῆ ἐπιμανῶ καὶ διακενῶ καὶ νεοχύτῃ τῆς γώσεως· ἡ δὲ λοιπὴ τῶν τειχῶν ἰθὺ προδᾶσα οὐπω διαβάθραν ἔβαλλε, καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἰσθμῶν ἠωρημένοις ἄνωθεν τῶν πύργων βᾶρει τῶν λίθων πισθεῖσα καὶ τοῖς ἐκ μηχανῶν ἀφέμασι συντριβεῖσα πρὸς οὐδὲν ἐγένετο χρήσιμος. Μάλιστα μὲν οὖν καὶ πολλοὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς μαχομένων κακῶς ἐπαθον, ἐν οἷς ἦν καὶ Πέτρος ὁ ἐκ Πλάντης ὁ κράτιστος ἅμα πάντων καὶ εἰς ἀνδρῶν ὀνομαστότατος, λίθῳ τὸ κρανίον κατεαγεί. Καὶ τότε μὲν οὕτω τὰ λατινικὰ διαπεπτώκασιν διαβούλια· τῆ δ' ὕστερα τῶν τειχεσιν οἱ πύργοι πάλιν προσάγονται καθ' ἕτερον μέρος τῆς πόλεως, καὶ εἰσάνεισι σφας τὸ τοῦ στρατεύματος μαχιμώτατον. Ἐν τούτῳ δὲ οἱ τῆς πόλεως ἀπομαχόμενοι ὀλίγου πάσαν τὴν μηχανὴν ταῖς βᾶρσιν ἰδόντες ἐγγίσασαν καὶ γέφυραν ποιητὴν πρὸς τῶν ἐπ' αὐτῆς τεταγμένων διαγομένῃν καὶ τῶν τειχῶν ἐπιψαύουσαν, ἀναπετάσαντες τὰς πύλας ἐπεκθέουσι μεθ' ὀπλων καὶ τῶν δσα τρέφουσι πῦρ καὶ τὴν φλόγα ἐπὶ μέγα αἴρουσι, καὶ μάχῃ κρτεριωτάτῃ τῶν πρώην συνίσταται. Ἀπρακτοὶ τοίνυν καὶ τότε μεταχωρήσαντες καὶ αὐτὰ εἶχον τὰ μηχανήματα ἐπ' ὕψειν αὐτῶν ἐμπιπρώμενα. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξωθεν στρατεύματα Βλάχων τε καὶ Σκυθῶν περιόντα τὸν χάρακα οὐκ εἶον ἐς τὴν παρεμβολὴν εἰσάγεσθαι τὰ βιώσιμα. Ἀμυχανίῳ C τοίνυν ληφθέντες καὶ διατεθέντες ἀθυμότερον, στεῖλαντες ἐς Βυζάντιον σύναρσιν ἦθουν ὑπ' ἀτάκτου νεαλοῦς δυνάμεως. Καὶ ἦσαν οἷδε ὑπ' ἀτάκτου μᾶλλον τι ἤπερ κατὰ γνώμην ἐξήσαν, ἀφορισμῶ καὶ ἀναθέματι μὴ οὕτω δρῶντες ὑποβαλλόμενοι πρὸς τε τοῦ καρδηνάρλου Μαρτίνου καὶ Θωμᾶ τοῦ προσεχῶς ἐκ Βενετίας ἀφιγμένου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἦν δὲ οὗτος ἐσοῦντά τε τὴν πατριον περιεκείμενος, συνυφασμένην μικροῦ τῆ σώματι καὶ ξαφιδουμένην ἐκάστης τὰ εἰς καρπούς καὶ τὸ στήθος ἀφιείσαν ἄνετον, καὶ τὸ γένειον ξυρόμενος δρώπακος ἀκριβέστερον, ὡς εἶναι τὸ τῶν παρειῶν ἐδάφιον μετ' ὑποφαϊόμενον ὄλωσ ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τῶν τριχῶν, ἀλλ' ὡς ληϊστὸν παντάπασιν ἄλλοον. Μήπω δὲ τῆς ξυμμαχίας ἠκούσας καχεξία D κατέσχε τὴν στρατιὰν ὑπὸ τε τῶν καταβεβλημένων ταῖς σκηναῖς νεκρῶν καὶ τοῦ τῶν ἀήθων εἰς βρῶσιν ἄψασθαι τοὺς πλείους ἢ τοὺς ἅπαντας. Ἄραντες τοίνυν ἐκεῖθεν νυκτὸς ἀπενόστισαν, καὶ τοῖς περὶ τὸ Πάμφιλον χωρίοις ἐναυλισάμενοι τῶν ἀνηνύτων καὶ μακρῶν καμάτων ἑαυτοὺς ἀνεκώχευον. Οὐχ οὐτοι δὲ μόνον τοῖς κακοῖς τοῖσδε περιεπάρησαν, ἀλλὰ καὶ οἷτινες συμμῆξαι καὶ συνελθεῖν ἀπεθάρρησαν ἐξιώντες τῆς πόλεως, Βλαχικοῖς καὶ Σκυθικοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν ἐγκύρσαντες τάγμασι μικροῦ δεῖν ἅπαντες διεφάρησαν. Ὅθεν ἐς συμπήξεις ἄλλων μηχανῶν ἀπιδόντες ἰστούς δυαρμένων νηῶν ἐκ τῶν παραλίω συνέλεγον πόλεων, καὶ ὄσων ὑπεσπίνιζον, ἐκ [P. 402] τῶν τῆς Προποντιδος ὄρων ναυτὶ ἀπέτρεμον, ἐργεπελκτῆν πεπομότες ἐκείσε τὸν τῆς Μετούνης κόμητα Κόνωνα. Ἐπεὶ δ' εἶχον ἄλις τῶν ἐλεπόλεων, ἐν πολλοῖς αὐτάς καὶ σιδήροις διαλαβόντες ὡς εἶεν τοῦ πυρὸς σθεναρώτεραι, πρὸς τοῖς πολέμοις καὶ πάλιν

γίνονται: Καὶ δὴ τὴν Ὀρεστιάδα παρεικότες ὡς ἐξ ὧν ἔπαθον οὐχ ἀλώσιμόν σφισι δόξασαν, ἔγνωσαν τῷ Διδυμοτοίχῳ προσβαλεῖν. Οὐκοῦν καὶ παρ' αὐτῷ στρατοπεδευσάμενοι πολιορκεῖν εἰς νέωτα τὸ φρούριον διτρήνουντο, καὶ τὰ τειχομαχεῖα προσάγειν, ὡς ἂν ἐξέλωσιν, ἡτοιμάζοντο. Ἄλλ' οὐπω ἐπὶ τῷ παροξυσμῷ τούτῳ τῶν Λατίνων ἔδω ὁ ἥλιος, καὶ πληροῦται νεφῶν ὁ ἀήρ, καὶ βραχδείας βροχῆς θεοθεν ἀφορηθείσης ἐν τοῖς ἀνόπιν τοῦ Διδυμοτοίχου μέρεσιν ὁ τῷ φρουρίῳ παραβρέτων Ἔβρος διευρυθεὶς βετῶ καὶ μέγας ἐκ μικροῦ τοῦ τότε φανείας τὰς πεδιάδας ἐξυδατοῖ καὶ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Λατίνων ἐξοπινάτως ἐπικλυσθεὶς ὅπλα παρασύρει καὶ μηχανὰς, ἵππους ἀπάγει πολεμιστὰς, ἄνδρας διανηχομένους τὸν Ἀγέροντα δείκνυσιν· εἰ δ' οὐκ ἦν ἐσέτι φουσιβολῶν ἥλιος, ἀλλὰ τὸ δεινὸν νυκτὸς ἐπεγένετο, τὸ πλεῖον ἂν ἀπώλετο τοῦ στρατεύματος. Τῷ δ' ἐξαισίῳ τοῦ πράγματος καταπλαγέντες ὁπόσοι τῶν Λατίνων ἐς νοῦν ἔβαπτο, μηδ' αἰμάτων ἄνδρες ἐς τὸ παντελὲς ἐτύχχανον ὄντες, μεταναστεύειν ἐκαίθην εἴλοντο καὶ τοῖς ἄλλοις οὕτω ποιεῖν ὑπέθετο. Ἄλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς στρατιᾶς εἰς θαῦμα τὸ γεγονὸς θέμενοι ταχέως ἐξῆραν ἐκαίθην. Καὶ οἱ μὲν σὺν αὐτῷ τῷ Ἐρῶν τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβον, οἱ δὲ τὰς πόλεις φρουρεῖν ἐπετρέψαντο ὁπόσοι χερσαῖα τε καὶ ἀγγεῖα κατέλαβον.

ἰγ'. Ἡλὴν οὐδ' οὕτως ἠρέμησαν τὰ δεινὰ, οὔτε μὴν βελτίῳ παρὰ τοῦτο Ῥωμαίοις ἐφάνη τὰ πράγματα. Ἢ τε γὰρ Λατίνων ὑπεροψία καὶ πρὸς Ῥωμαίους ὑποψία καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀκαθαίρετον τῆς πρώην προθέσεως εἶχετο, καὶ ἂ δρᾶν οὐκ εἶχον τοὺς ἀποστάντας καὶ καθ' ὧν πολλάκις τὰς λόγγας ἠκόνησαν, ταῦτα τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἐτι ἐπέφερον, καὶ κατ' αὐτῶν τοὺς, δδόντας ἔβρυχον. Καὶ ἡ τῶν πρὸς ἑω Ῥωμαίων περὶ τὸ κακῶς πάσχον ὁμογενὲς ἀνεπίτροπος γνώμη καὶ ἡ παντελής παρόρασις καὶ ἐπίλησις ἀφόρητα ἔβαλλεν· οὔτε γὰρ χρισίμασιν ἢ στρατεύμασι τῶν δυτικῶν ἀντελαμβάνοντο πόλεις. Ἄλλ' οἱ μὲν Λατῖνοι τῆς Ἀσίας ἀναχωρήσαντες τὴν Θράκην ἔκοπτον, μόνην ἀναρτίπτουσαν τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας Ῥωμαίων κινδύνον· οἱ δὲ ἡμέτεροι στρατηγοὶ τοῦ ἐκ σφῶν κινδύνου παρὰ δόξαν ἀνεθέντες οὐδὲν ἦσαν οὐδαμοῦ, οὔτε μὴν σωτήριόν τι καὶ φυλακτήριον ἑαυτοῖς καὶ τοῖς φυλέταις μετέλθοσαν, ἀλλ' εἰς νοῦν ἀδόκιμον παραδοθέντες καὶ αὐτοὺς ἀπὸ θεοῦ μακρύναντες ὥστε τὰ μὴ καθήκοντα δρᾶν καὶ μηδαμῶς ἔνασι πρὸς ἀσθησιν, κατὰ δῆμους καὶ φαρτῖας διέστησαν, πόλεις ἐξέμησαν, κατ' ἀλλήλων ὠπλισθησαν τοὺς θεσμούς τῆς συγγενείας συγγέαντες, [P. 403] καὶ γηγόνσι φυλὴ φυλῆ καὶ Ἰσραὴλ Ἰούδας, τὸ πάλαι παρὰ τῷ προφῆτῃ θρηνοῦμενον, οἱ μὲν τῷδε συννεύσαντες καὶ ὡς βασιλεῖ σφῶν προσφερόμενοι, οἱ δ' ἐκείνῳ προσρέψαντες, ὡς καὶ τοῖς πολλοῖς καὶ τοῖς φρονίμοις κρίνεσθαι εἰς κατάραν καὶ πλησμονὴν καὶ τῆς ὁμογενείας ἀπαλλοτριώσιν. Ὡς δὲ ποτε συνέδραμον ἐς φίλιαν, οὐδ' οὕτω μὲν ὡς εἰς μέλαν συνηρμόσθησαν γλώμην. οὐδ' ἐς συνασπισμὸν ἀλλήλους παρακροτήσαντες ἐπαρτήξαι ὅλως ταῖς ἐσπερίαις προέθεντο πόλεις, ἀλλ' εἰς χειροτονίας βλέψαντες βασιλέων οἱ μὲν κατὰ τὰ ποτώμενα τῶν ζώων συμμορηδὸν συνανέπτανται τῷδε καὶ συναπαίρουσιν, οἱ δὲ καὶ βράμους ἀκανθώδεις ἐς ἀρχὴν προχειρίζονται. Καὶ ἦν πολυαρχίς πάλιν τὸ γεγονὸς ἐπινεμομένη τὴν ἑω, καὶ θηρίον τρικάρην ὑπὸ τῶν ἀβελτέρων διαπλεχθῆν. Ὁ μὲν γὰρ Μαυροζώμης Μανουὴλ τὸν Καϊχοσρόην ὑποδύς, οὐ πάνυ πρὸ πολλοῦ τῇ στείρῃ θυγατρὶ συναφθέντα καὶ τῆς ἰκονιαρχίας αὐθις λαβόμενον, ἧς εἶχε πρότερον ἐκπεσῶν, πάντα τὴν μηχανώμενος, εἰ πως αὐτῇ συναρμομένου τοῦ βασιλείου τύχη ὄνοματος, καὶ τὴν ὄσπιν ποτίζει Μαϊάνδρος ἐπιὼν μετὰ Τούρκων ἐφθερέ τε καὶ ἔκειρεν. Ὁ δὲ Αἰσκαρις Θεόδωρος, ὡς γένει

13. Verum ne sic quidem mala quieverunt aut res secundiores Romanis fuerunt, quod Latinorum despicientia et de Romanis suspicio et implacabiles animi antiquum obtinebant. Nam quæ desertoribus, contra quos sæpe hastas acuerant, inferre non poterant, ea in proximos quosque perpetrabant, et contra eos dentibus frendebant. Sed et Orientalium Romanorum negligentia erga populares afflictos et summus despectus atque oblivio dolorem pene intolerabilem pariebat: nam neque pecuniis neque militum copiis Occidentalibus urbibus subveniebant. Ac Latinis ex Asia digressis et Thraciam, quæ sola pro libertate Romanorum dimicabat, vastantibus, nostri duces eo discrimine præter expectationem liberati nusquam officii sui meminerant, neque salutare quidquam ad sui vel popularium defensionem conabantur. Sed corruptis ingeniis præditi, et ut homines deserti a Deo atque impii stupore quodam affecti, atque in factiones divisi, urbes concitarunt; alii alios oppugnant violato jure cognationis; tributum segregati sunt; Israel Judas factus est, ut vetus ille propheta queritur, aliis huic ut regi addictis, aliis ad alium confluentibus. Quæ res multis, prudentioribus præsertim, exsecrationi similis, et destruendæ necessitudini et inducendæ alienationi esse videbatur. Etsi autem tandem ad amicitiam ineundam concurrerunt, tamen ne tum quidem plane consenserunt, aut alii alios ad belli societatem cohortati ullo modo Occidentalibus urbibus opem ferre statuerunt: sed creandis imperatoribus intenti instar gregatim volantium avium cum uno quodam subvolabant et discedebant; alii etiam spinosis rubis imperium deferebant. Unde multorum dominatus Orientem depascebat, tricipiti quadam bellua a vecordibus implexa. Nam Maurozomes Manuel Caichosrois auxiliis fretus, cui non multo ante recuperato Iconio filiam desponderat, nihil non conabatur ut imperatorio nomine potiretur, et omnem Mæandrium tractum cum Turcis vastabat. Theodorus Lascaris, nobilissimo genere ortus et imperatoris affinitate incolytus, illo profligato et rubro calceo induto ab omnibus Orientalibus urbibus imperator consalutabatur. David porro Comnenus exercitu ex Paphlagonia et Pontica Horaclea coacto, et Iberum qui ad Phasi-

dem habitant legione conducta, pagos et urbes subigebat; et ut fratrem suum Alexium magnum redderet, præcursorem ejus et præconem agebat. Cæterum is subinde cunctabatur, circa Trapezuntem moram trahens; et plane Hylam illum, de quo proverbium est, agens perpetuo vocabatur nec unquam comparebat. Cum autem David adolescentem quemdam, cognomento Synadenum, pro duce ad Nicomediam misisset, Lascaris cum exercitu contra illum proficiscitur, se trita et plana via progredi simulans: sed per aliam asperam et impeditam ex improviso Synadenum adortus capit, milites ejus dissipat, Davidemque reprimat, ne ultra Ponticam Heracleam progrediatur. Nec multo post Maurozomen quoque cum Turcis vi profligat, quos partim cædit partim capit, eos præsertim qui genere illustres primam aciem obtinuerant.

δύσβατον, καὶ προσπεσὼν ἀφώρατος τῇ Συναδηνῷ. Οὐθεν καὶ στρατηγῆσας οὕτω τὸν νεανίαν αὐτόν τι συνέλιψε καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα διεσκέδασε, καὶ τὸν Δαβὶδ μὴ περαιτέρω προΐέναι τῆς Ποντικῆς Ἑρακλείας παρέπεισε. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῇ Μαυροζώμῃ συμπλακεὶς φυλάδα δείκνυσι τοῦτον. Καὶ τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος τρεψάμενος οὐς μὲν διέφθειρεν, οὐς δὲ ἐξώγησε, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τῆς στρατιᾶς προετάττοντο καὶ τὸ γένος ἦσαν ἐπίσημοι.

§29 Hoc rerum Orientalium statu Joannes Mysus Philippopolim capit, diripit, evertit, cives plerosque obruncat: cujus urbis jam olim per insidias expugnandæ occasionem captarat, habitatoribus infensissimus, quod deditionem sibi non fecissent et ut regi parere detrectassent, sed ut virum sanguinariū aversati essent. Tum vero illud ejus iracundiam exasperarat et barbaricam feritatem auxerat, quod Alexium Aspietem recepissent eique ut duci paruissent, se vero cum exercitu invadentem sæpe repulissent. Cæterum ea urbs inviolata mansisset, si suis auspiciis gubernata esset, tum quod Latinos benigne tractabat, tum quod Joannem Mysum non prorsus aversabatur. Nunc filia matrem sequens, postquam illa regina et princeps omnium labefacta et facile capta est, hæc quoque graviora pertulit, direptionibus et cædibus oppressa, et insuper funditus eversa. Cujus ruinæ unum illud spectatu jucundum habent, quod Aspietem fune talos trajectum et in sublimi trabe pedibus suspensum ostentant. Cui qui regni affectandi adjutores fuerant, cum Joannem non laterent, ne inconstantia **§30** pœnas darent veriti, palam deficiunt; et alii ad Theodorum Lascarim Orientalibus urbibus dominantem se conferunt, alii Orestiadem concurrunt; alii Didymotichum ingressi cum Eatinis pacem faciunt, et per legatos Theodorum Branum ducem sibi mitti petunt. Nec multum temporis intercessit, cum Joannes Mysiæ rebus constitutis, et desertoribus gravibus supplicii et novo mortis genere affectis, irato et cædem spirante vultu Romanis bellum inferre statuit, quorum sibi dolos, fraudes, perfidiam, summam levitatem diutius ferendas esse negabat. Igitur ira percitus innumeras Scythicas turmas ablegat, quarum aliæ Adrianopolim *obsederunt*, aliæ Rusium aggressæ Latinum præ-

εὐπρεπέστατος καὶ κηδεὶ βασιλείῃ περιδοξος, ἀποκρουσάμενος ἐκείνον τὸ ἐρυθρὸν πέδιλοι ὑποδύεται καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὑφ' ὧν τῶν ἐφῶν ἀναγορεύεται πόλεων. Ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Δαβὶδ στρατολογήσας Παφλαγόνος καὶ οἱ τὴν Ποντικὴν οἰκοῦσιν Ἑρακλείαν, καὶ μοῖραν μισθωσάμενος Ἰβήρων τῶν πινόντων τοῦ Φάσιδος, κώμας καὶ πόλεις ὑπεποιεῖτο, καὶ τὸν οἰκεῖον μεγάλων κασίγητον φησὶ κληθεὶς Ἀλέξιος, πρόδρομος ἐκείνου καὶ προκηρυξὶς ἐγένετο. Ὁ δὲ ἔμελλεν αἰεὶ χρονίζων ἐν τοῖς τῆς Τραπεζοῦντος μέρεσι, καὶ παροιμιᾶς ἐδείκνυτο Ἰγλας, φωνούμενος καὶ μὴ ὀπτανόμενος, Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ Νικομήδους ὁ Δαβὶδ οὗτος προσεπέλασε διὰ τινος αὐτῷ στρατηγούντος μείρακος, Συναδηνῷ τὴν ἐπίκλησιν, στράτευμα συναγείρας ὁ Λάσκαρις κατ' αὐτοῦ ἔπεισε, διὰ μὲν τῆς τετριμμένης καὶ λείας ἔμφρασιν δούς παρεῦσθαι, ἐκπεριελθὼν δὲ τραχείαν ἄλλην καὶ

ὄθεν καὶ στρατηγῆσας οὕτω τὸν νεανίαν αὐτόν τι συνέλιψε καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα διεσκέδασε, καὶ τὸν Δαβὶδ μὴ περαιτέρω προΐέναι τῆς Ποντικῆς Ἑρακλείας παρέπεισε. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῇ Μαυροζώμῃ συμπλακεὶς φυλάδα δείκνυσι τοῦτον. Καὶ τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος τρεψάμενος οὐς μὲν διέφθειρεν, οὐς δὲ ἐξώγησε, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τῆς στρατιᾶς προετάττοντο καὶ τὸ γένος ἦσαν ἐπίσημοι.

Καὶ τῆδε μὲν τὰ πρὸς ἔω ἐφέρετο· ὁ δὲ Μυσὸς Ἰωάννης τῇ Φιλιππουπόλει ἐπιστρατεύσας αἰρεὶ ταύτην καὶ καθαιρεὶ προνομούσας, καὶ πολλοὺς τῶν ἔθων ὑποδικάζει τοῖς ξίφεσι, καὶ πάλαι μὲν ἔνστολιεύσμενος τῇ πόλει καὶ τῇ ταύτης ἐφεδρεύων ἀλώσει, καὶ βαρυμηνιῶν τοῖς οἰκήτορσιν ὡς μηδ' ὄλωσιν αὐτῷ ὑποκύπτουσι μηδ' ὡς βασιλεῖ [P. 404] προσέχουσιν, ἀλλ' ὡς αἱμάτων ἄνδρα ἐκτροπομένους, καὶ τότε δὲ πρὸς πλείονα θυμὸν ἐκκαυθεὶς ὑπὸ βαρβάρου φρονήματος οἷς τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον εἰσφάσαντο, κάκείνῃ μὲν ὡς ἀρχηγῷ ὑπέκριντο σφῶν, αὐτὸν δ' ἐπιόντα μεθ' ὅπλων πολλαχῇ ἀπεκρούσαντο. Ἦν δ' ἂν ἡ πόλις ἦδε κακῶν ἀθιγῆς, εἰ καθ' ἑαυτὴν διεζήγετο, τοῦτο μὲν ἦπ' ὡς προσφερομένη Λατίνοις, τοῦτο δὲ τὸν Μυσὸν Ἰωάννην οὐκ ἐκτροπομένη παντάπασιν. Νῦν δ' ἐπομένη τῇ μητρὶ πατρὶ, ἐξ ὧν ἀκροσφαλῆς ἐκείνη γέγονε καὶ εὐάλωτος βασιλεὺς οὖσα καὶ πασῶν ὑπερκειμένη πόλεων, ἐκ τούτων δὲ καὶ αὕτη χεῖροσι κακοῖς προσωμίλησε, καθ' ὅσον προνομαῖς ἐκδοθεῖσα καὶ μαχαίρας στόματι ἔτι καὶ προσκαθῆρηται καὶ εἰς περιφανῆς ἐρείπιον κατηδάφισται, καθ' ἕν μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς διαχέον τῶν θεαμένων, τὸ ἐκ ποδῶν ἀνηρτῆσθαι τὸν Ἀσπιέτην ἐπ' ἰθυτενοῦς σκόλοπος, διάτετορτημένον τοὺς ἐπισφουρίους τένονας καὶ κάλως ἐπὶ τούτων δεξάμενον· Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οὐκ ἔλαθον τὸν Ἰωάννην οἱ τῷ Ἀσπιέτῃ σύμφρονες καὶ πρὸς ὕψος βασιλείας ἐκείνου κούφισαντες, ὅθεν ὑφορώμενοι μὴ δίκας δοῖεν ὡς ἄλλοπρόσαλλοι, ἀφίστανται λαμπρῶς. Ἀμέλει καὶ ἐκποδὸν χωρισθέντες οἱ μὲν προσίαι Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι, τῶν ἐφῶν κρατοῦντι πόλεων, οἱ δὲ συνδραμόντες ἐς Ὀρεστιάδα, ἄλλοι δ' εἰσιόντες τὸ Διδυμῶτοιχδὸν Λατίνοις σπένδονται. Καὶ πέμψαντες ἀγγέλους σφίσι στρατηγὸν ἐξαίτουνται τὸν Βρανῶν Θεόδωρον. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τὴν Μυσίαν εἰσιῶν ὁ Ἰωάννης καὶ τάκει πρὸς τὸ εὖ διαθήμενος, καὶ κολίσεις βαρεῖαις καὶ θανάτοις γαινοῖς τοὺς ἀποστάτας

transegerant, et aderant qui aureos nummos postularent. Deinde quosdam ex Latinorum cohorte, qui Rhædesti cum Brana fuerunt, **§§§** vesperi urbem ingressos Athyrani libenter et minime gravatim susceperunt: putabant enim eos illic mansuros et cum Scythiis pugnatos. Sed illi sub primam noctis vigiliam iude discedunt, opera data ut Scythas clam præterirent; etsi spe sua frustrati, juxta ipsum Rhegium in Scytharum cohortes antegressas delapsi omnes exiguo momento perierunt. Scythæ vero post Latinorum discessum a popularibus suis pecuniæ exactoribus clam circa mediam noctem funibus per muros attracti, et portis positi, cum horribili clamore strictis ensibus in plerisque adhuc dormientes, cum fuga minime expedita esset, irruunt. Ea igitur nocte facinus editur, quod lacrymas postulat instar perennium amnium permanantes. Nec enim viri et feminæ duntaxat partim occisi, partim in servitutem abducti sunt, sed nec latentem infantuli ejus mali expertes fuerunt: sed hi quoque ut immaturi et tenelli fosculi ab immiseri cordibus illis viris, ignorantibus naturæ injuriam fieri et humanitatis jus ab eo violari qui iracundiæ ultra victoriam indulgeat, obtruncati sunt. Et quod magis deplorandum **§§4** est, implacabiles homines occupatis littoribus eos qui illo accurrerant partim gladiis trajecerunt, partim retraxerunt, partim in aquam præcipitatos submerserunt. Pauci navigia adepti evaserunt. Erant etiam quisquam non adepti intra puppim et remiges in mare deciderent. Tanta mali atrocitas fuit et pene inter necio. Ex eo Barbari totis legionibus et exercitibus pergentes vastæ procellæ instar omnia dissipabant, aut incendii in silva grassantis obvia quæque absument. Neque rerum omnium quidquam erat impervestigatum et rapinis tutum. Duæ tantum ex plurimis et maximis urbibus, Bizya et Selybria, et rapinas et vastitatem effugerunt, non modo firmis cinctæ mœnibus, sed etiam locorum situ munitissimæ. Alioqui nec universalem interitum evitassent, et ne a Latinis quidem intentatæ permanissent. Ac Itali his adversitatibus fracti Cpoli velut in mandra condensabantur, et rebus ad tolerandam obsidionem necessariis comparatis terrestria mœnia inter se partiti, Romanis quo vellent abundi potestatem dederunt. Hostes vero in locis parum ab urbe dissitis commorantes, sæpe in pugna etiam proxime mœnia accesserunt: nonnunquam per divi Romani portam, ostentandæ fortitudinis **§§5** et comitantis tum felicitatis ergo, pauci numero ingressi, et occisis iis qui in porta erant, statim reversi, cum omni exercitu domum redierunt, captivos tanquam armenta, pecudes et jumenta pro multitudine stellarum præ se agentes.

A δεινῶν πεπόνθασιν ἔσχατα, καὶ ἀγροὶ καὶ κῶμαι καὶ τὰλλα ὅποσα ταῖς πόλεσι ταύταις ὑπέκυπτον πρότερον, καὶ ὅσα ἐς αὐτὴν τὴν πόλεων πασῶν προεδρεύουσαν παρατείνουσι, ταῖς Σκυθικαῖς χερσὶ καθυπέκυψαν. Ἐπὶ πᾶσι καὶ οἱ τὸ πόλισμα τὸν Ἀθύραν οἰκοῦντες ὀλέθροις ἀνηκίστοις περιεπάρησαν. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα ἐπὶ χρήμασι τοῖς Σκύθαις συνέβησαν, καὶ ἦσαν οἱ ἐκ Σκυθῶν ἀφιγμένοι τὰ ἐκ χροσσοῦ εἰσέπραττον κόμματα· πρὸς δ' ἐσπέραν ἐνίων ἐκεῖθεν ἀπαντῶσάντων ἐκείσε τοῦ Λατινικοῦ συντάγματος δ' συνῆν ἐν Ῥα:δειστῇ τῇ Βρανῇ, καχαρισμένους στίσιν, ἀλλ' οὐ προσάντως οἱ ἐν Ἀθύρᾳ προσφέροντα· φοντο γὰρ ὡς συμπαραμενοῦσιν ἐκεῖθι καὶ τὸν κατὰ Σκυθῶν ἀγῶνα ἐπαποδύσονται. Ἄλλ' οἱ μὲν πρὶ πρώτῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἐκεῖθεν μεθίστανται, λαθεῖν τοὺς Σκύθας καὶ παρελθεῖν σπουδῆν τιθίμνοι, κἄν ἐξέπεσον τῶν κατὰ σκοπὸν (74), Σκυθῶν ἑτέρας μοίραις προελασάταις ἐγκύρσαντες κατ' αὐτὸ τὸ Ῥήγιον, καὶ πάντες ὡς διὰ βραχέος ἐς τὸ ζῆν [P. 406] κινδυνεύσαντες. Οἱ δὲ Σκύθαι μετὰ τὴν Λατίνων ἀπονόστησιν ὑπὸ τῶν τὰ χρήματα συλλεγόντων ὁμογενῶν λάθρα περὶ μέσας νύκτας διὰ τοῦ τείχους ἀνιμυθέντες, καὶ τῶν πυλῶν ἐγκρατεῖς γινόμενοι, τὰ ξίφη σπατάμενοι σὺν ἀλαλαγῇ φρικαλίᾳ τοῖς πλείστοις ἐτι καταδαρθήνουσιν ἐπεισιπίπτουσιν, ὅτε μὴ διαδρᾶναι ῥῆξιον ἦν. Γίνεται οὖν τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἔργον χρῆζον δακρύων κατὰ ποταμοὺς βάντων ἀέννα· οὐ γὰρ μόνον ἄρβενές τε καὶ θήλειαι τοῦτο μὲν ἀνηρέθησαν, τοῦτο δὲ ἀπήχθησαν δορυδάστοι, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὑπομαστίδια τῶν παιδῶν τοῦ κακοῦ ἐφάνη ἀνώτερα, ἀλλ' ἀπέθερίσθη καὶ ταῦτα κατὰ χλόην καὶ ἄνθος εὐμάραντον ὑπὸ τῶν ἐλέφ ἀναλώτων ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ μηδαμῶς εἰδόντων ὡς ἀδικεῖ τὴν φύσιν καὶ θεσμὸν ἀθετεῖ τὸν ἀνθρώπινον ὁ περὶ τέρω τῆς νίκης καὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἐναντίων θυμῷ χρώμενος. Τὸ δὲ δὴ μείζονος πένθους αἴτιον, προκατειληφότες οἱ ἄσπονδοι τὰς ἡόνας τοὺς ἐπ' αὐτὰς συνδραμόντας οὐκ μὲν διήλαυον ἐξίφρασι, οὐκ δὲ ἀπῆγον ὀπίσω, οὐκ δὲ κατὰ βυθὸν ἠνάγκασον φέρεσθαι καὶ τοῖς ὕδασι ἐναπόλλυσθαι. Βραχεῖς δὲ καὶ σκαφῶν λαβόμενοι διεσώθησαν. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διαμαρτόντες τῆς ἀναβάθρας εἰς τὰς παρεξίφρασις ὄλισθον καὶ παρεβύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Οὔτω μέγα ἦν τὸ δεινὸν καὶ πολυειδές, καὶ μικροῦ πανώλεια τῶν ἐκεῖ. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ συναγωγὰς καὶ στρατόπεδα τοῖς ἔμπροσθεν προβαῖνον τὸ βάρβαρον ὡσεὶ καὶ σφοδρὰ τις λατλαψ διεφόρει τὸ πᾶν, ἥ γοῦν ὡσεὶ πῦρ δ' διαφλέγει δρυμὸν τὰ ἐν ποσὶν ἐπενέμετο. Ἦν δὲ τῶν πάντων οὐδὲν ἀνεξερεύνητόν τε καὶ ἀπρονόμειτον, ἀλλ' ἐκ πλείστων καὶ μεγίστων πόλεων ἀσχύλευτοί τε καὶ ἀκαθαίρετοι Βιζύη τε καὶ Σελυβρία περὶ Σκυθῶν ὑπελείφθησαν· μόναι γὰρ αὐταὶ οὐχ ὅπως ἰσχυροῖς διειλημμέναι τεύχεσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν τόπων θέσει μάλιστα κρατυνόμεναι τὸν παντελῆ διέδρασαν ἐλεθρον, μηδ' ἄλλως ἀπὸ Λατίνων

Hier. Wolfii notæ.

(74) Κἄν ἐξέπεσον τῶν κατὰ σκοπὸν. Interpretatus sum ἀποφαντικῶς. Quod si cui displicet ὑποθετικῶς exponat licet, hoc modo: Ac successu ca-

ruisset id consilium, si in cohortes alias, etc. incidissent. Paulo post, ὡς διὰ βραχέος, τὸ ὡς redundans videtur.

teria, restincto ardore. Huc accedebat quod passim fama vagabatur, Latinum exeroitum in re bellica exercitatissimum obsessis auxilio venturum esse. Tunc Joannes Camaterus patriarcha, qui post exsilium Didymotichi inquilinum agebat, vitam cum levi morte commutavit.

ἐπάνεισιν ἐς Μυσίαν, περισβεσθεὶς μὲν καὶ τὴν ὀρμὴν ἀπορίᾳ ὡς καὶ ὑλῆς ἐκλειπούσης φλόξ, ἀλλὰ δὴ καὶ περιψοφηθεὶς ὑπὸ φήμης, ἐτέρῳ ἐξ ἐτέρου παραδόσης καὶ πολλαχῆ διατρεχούσης Λατινικὸν στίφος ἐντροπον πολέμῳ πρὸς ἐπικουρίαν ἐκείθι μέλλων ἀφίξασθαι. Τότε δὲ μαλακῶ θανάτῳ τὸν βίον προήκατο καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Καματηρός, καταλελυκῶς πλάνης καὶ ἄποικος ἐς τὸ Διδυμότοιχον.

15. Latini vero se a Didymotichinis et Adrianopolitanis acversi haud gravatim accipientes, quod inde res suas meliores fore arbitrabantur, cum illarum defectio primum spes et conatus eorum infregisset, Cpoli digressi principio ad Athyram castra ponunt, postridie Selybriam intrant, et aliquot diebus ibi exactis et commeatu præparato Adrianopolim occupant.

Quæ autem Scythæ et Blachi in illis incursionibus perpetrarant, ea hujusmodi erant qualia nec visa unquam nec audita sunt, nec cuiquam in mentem venerunt. Urbes ante maximæ et celebres et frequentissimæ, oppida spectatu digna, agri et prata amœnissima, horti pulcherrimi, perennibus rivis fecundi, altæ domus, habitationes **§§§** conspicuæ, summo artificio constructæ et variis coloribus exornatæ, venustissima lavacra, uvis onustæ vites, arva setigetibus gravida, et alia sexcenta quæ tempus producit, quæque vitam nostram ornant et terram jucundam, gratiis affluentem et optabilem reddunt, ea omnia hominibus vacua, echinis et feris tantum latibula præbebant. Quæ qui videret, cum maximo ejulatu et fletu, capite pulvere consperso, diceret se destructionem universi cernere, aut novam illam rerum naturam, qua jussit Deus gramina et herbas prolificum semen pro cujusque genere et similitudine ex terræ visceribus gigni, cum nondum esset homo qui eis uteretur. Unde mihi lingua suppetet ad justam et copiosam tantorum malorum enumerationem? aut magnitudo vocis, quæ scripta hæc ad longe remotos transmittat? O me miserum decriptorem, quibus cladibus describendis supersum? quanta mea et meorum popularium mala commemoro? quis talia tropæa ab hostibus erecta saltem intueri sustineat? Nam olim qui prælio vicerant, humanæ conditionis memores nec immortalia odia conservanda esse rati, tropæa ex parvis lignis et saxis constituiebant, ut exiguo temporis intervallo abolerentur, **§§§** quippe non amicitiae monumenta, sed inimicitiarum et œdium irritamenta. Nunc vero eversiones urbium et rerum omnium

Hier. Wolfi notæ.

(77) Ἡ γοῦν τῶν ὄντων ἐτέραν παραγωγὴν. *Aut elium rerum creationem.* Respicit ad agros et urbes custodibus vacuas. Verteram principio aut rerum naturam ab eo diversam, qua jussit, etc. Putabam enim loqui de vastitate Thraciæ incendiis deformatæ. Sed hanc sententiam repudio, quod se-

νοντες, ἐν οἷς εἶχον ἤμνοντο, ἐν τοῖς τεύχεσι κειμένην ὄρωντες τὴν σωτηρίαν καὶ μηδὲν τῆς ἀνάγκης βιαιότερον ἕτερον κρίνοντες, ἀπογνώσει τε καὶ θυμῶ στρατηγούμενοι οὐκ ἐλάσσω ἔδρων ὦν ἔπασγον, χειρῶν καὶ τόλης ἔργα ἐπιδεικνύμενοι. Ἰκανῶς οὖν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ χρονοτριβήσας ὁ βάρβαρος

ιε'. Οἱ δ' ἐξ Ἰταλῶν οὐκ ἀηδῶς, ἀλλ' ὡσὶν ὀρθοῖς δεξάμενοι τὴν ἐς Ὀρεστιάδα καὶ τὸ Διδυμότοιχον πρόσκλησιν τῶν Ῥωμαίων, ὡς δῆθεν τὰ κατὰ σφῆς διομαλίσουσαν πράγματα, ὅτι καὶ πρὸς τῶν πόλεων τῶνδε πρώτως ἀπὸ πασῶν ἐλπίδων καταβῆσθαι φηοντο, ἄραντες ἐκ τῆς Κωνσταντινου τὴν μὲν πώτην πρὸς τῷ Ἀθύρῳ στρατοπεδεύουσι, τῇ δ' ὕστεραις εἰς Ὁλυθρίας παρήλθοσαν. [408] Ἐκεῖθεν δὲ ἤμιρας τινὰς διαγαγόντες καὶ ἐπισιτισάμενοι τὴν Ἀδριανού κατειλήφασιν.

Τοιαῦτα δ' ἦν τὰ ὑπὸ Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐν ταῖς τότε διαπραχθέντα ἐπιδρομαῖς, ὅποια οὐς οὐκ ἔχουσεν οὔτε ὀφθαλμὸς ἐώρακε πώποτε, οὔτε μὴν ἐπὶ καρδίαν τινὸς ἀναβέβηκε. Πόλεις μέγισται πρὶν καὶ περίπυστοι, μυριάθρωποι, κωμοπόλεις ἀξιοθαῖτοι, ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καλλιφύτευτοι, παράδεισοι εὐθαλεῖς, ἀειβῆτοις νέμασιν ἀγλαόκαρποι, ὑφόροιοι δόμοι καὶ οἰκίσεις περιβλεπτοὶ, ἐς ὑπερβολὴν περιλοτεχνημένα καὶ χρώμασι πολυειδέσει διηνησιμῆναι, παντοδαπαὶ τε χάριτες βαλανείων καὶ καρποθριβῆς ἡμερβες καὶ λήϊα τῷ σίτῳ ἀκμάζοντα καὶ ἄλλ' ἔτερα μυρία, ὅποσα φύουσιν ὦραι καὶ τὸν ἡμέτερον βίον ἀγγιλοῦσι καὶ τιθέασιν ἐπιτερπῆς καὶ πάσαις χάρεισι πιστεφῆς καὶ πολυάρατον τὸ περιγίειον, ταῦτα δὲ πάντα ἔργμα ἀνθρώπων ὀρώμενα ἐχίνοισι μόνοις καὶ θηρίοις οἰκῆσιμα ἦν. Εἶπεν ἄν τις ἐπιστὰς ἐκείνοισι καὶ κλιῖστα κοψάμενος καὶ δάκρυ χεάμενος καὶ κόνιν πασάμενος καταστροφὴν ὄραν τοῦ παντός, ἢ γοῦν τῶν ὄντων ἐτέραν παραγωγὴν (77), καθ' ἣν μὲν ὁ θεὸς ἐπαφαίνετο χόρτον καὶ βοτάνην καὶ σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος τε καὶ καθ' ὁμοιότητα ἐκ τῶν λαγόνων τῆς γῆς ἀναδίδοσθαι, ὁ δ' ἄνθρωπος οὕτω ἦν ὁ τοῦτοιοι χρησόμενος. Πόθεν ἄν ἐπλοῦτητα γλῶτταν εἰς τοσοῦτων κακῶν διαρκῆ καὶ φιλότιμον ἀπαρίθμησιν, ἢ φωνῆς μέγεθος διαπεμπούσης τοῖς πόβρωθεν (78) τὰ γραφόμενα; ὡς δυστυχῆς ἐγὼ συγγραφεὺς, οἷσι κακοῖς ἐταμιεύομαι, οἷσι ἐμοῖς τε καὶ τῶν φυλῶν δυσπραγίαισι τὸν λόγον χαρίζομαι. Τίς γὰρ ἄν καὶ σχολῆ ὄλωσ ὑπανεγκεῖν τοιαῦτα θεώμενος τρόπαια πρὸς τῶν πολεμίων ἀνεγειρόμενα; οἱ μὲν γὰρ κάλα τῆς μάχης κρατοῦντες, ἀνθρώπινα φρονοῦντες οὐδ' ἀθάνατα μίση τηρεῖν δοκιμάζοντες, διὰ ξύλων καὶ βραχέων λίθων ἀνίστων τρόπαια, ὅπως ὀλίγον χρόνον δια-

quitur ὁ δ' ἄνθρωπος οὐκ ἦν, quæsi dicat Thraciæ fuisse eam faciem quæ recentis mundi fuerit cultoribus vacui.

(78) Διαπεμπούσης τοῖς πόβρωθεν Transmittere ad posteros esset τοῖς μετέπειτα. Ad quam significationem τὸ πόβρωθεν non satis commode desinetur.

circa Nicomediam Trachias subito Androcini Guidi superventu post variam pugnae fortunam vincuntur, nonnulli etiam in insidias in montibus collocatas delapsi capiuntur, ut pene nullus superesset **846** qui cladem illam Davidi nuntiaret. Sed et Petrus Plancius, cujus ante memini, insigni corporis magnitudine admirabilis et generosi animi invicto robore illustris, se Pegis urbe recipi suo voluti jure postulabat, quod primum ibi appulisset, cum Latini Romanis Orientalibus bellum intulissent. Ac alias aperte irrumpere conatus, sed a civibus Lascari faventibus repudiatus, mutasse consilium putabatur. Quia vero parum aperto Marte profecerat, ad insidias conversus, Peganis aliquod interceptis et occisis, ex suis clam paucos simul Pegas introducit cujusdam Sthlabi Varenii et hujus conjuratum opera. Dein ipse quoque occasionem nactus subintravit, et adversariis noctu nullo negotio repulsis tota urbe politus est.

μηδείας Τραχείας Ἀνδρονίκου τοῦ Γίδου, καὶ γινομένης συμβολῆς, ἡττώνται μετὰ πλείστας ἀμοιβὰς τοῦ πολέμου, οἱ δὲ καὶ ζωγροῦνται τοῖς περισσοῦσι τὰ ὄρη καὶ ταῖς προλελοχισμέναις ὑπὸ σφῶν περιπεσόντες ἐνέδραις, ὡς μηδὲ πυρφόρον ὑπολείφθαι σχεδὸν τὸν τῷ Δαβίδ ἀπαγγελοῦντα τοῦτοί τὸ δυστύχημα. Ἀλλὰ καὶ Ἡέτρος ὁ ἐκ Πλάντζης, οὗ καὶ πρόσθεν ἐμνήσθημεν (μεγέθει δὲ οὗτος σώματος θαυμασίῳ ἐκείκαστο καὶ ψυχῆς γενναίῳ περιεβλέπετο παρροστήματι), ταῖς Πηγαῖς τῇ πόλει προσδεχθῆναι φιλονεικῶν ἄτε καὶ δίκαιον ἐπ' αὐταῖς ἔχειν ἰσχυρίζόμενος, ὡς οἷα πρώτως ἐκεῖ καταχθεῖς ἦν ἰκα Λατίνοι κατὰ τὴν πρὸς αὐγὰς ἡλίου Ῥωμαίων ἐπανεβλόντο πόλεμον, καὶ ἄλλοτε μὲν εἰσδύναι ταύτας ἐκ τοῦ προφανοῦς ἐπιρρίπτο, ἀποπεμφθεῖς δ' ὡς τῶν ἐνδοθι φρονούντων φίλα τῷ Λάσκαρι, ἔδοξε μὲν ἀποσχέσθαι ταυτησί τῆς προθέσεως, ὁ δ' ἐνδρεύων ἦν πάλιν, ὅτι μηδὲ πρόσπως εἶχε βιάζεσθαι. Τῶν γοῦν Πηγαϊτῶν τινὰς ὑποκλήψας καὶ διαφθείρας, ἴλαθρα καὶ κατὰ βραχεῖς τοὺς οἰκείους ταῖς Πηγαῖς ἐπεισάγει, πολυωρομένους παρὰ Σθλάβου τινὸς Βαρηνοῦ καὶ τῶν τούτου συνώμοτων. Πέρας δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἡέτρος καιροφυλακίσας τὰς Πηγὰς ἐπεισδέδουκε, καὶ νυκτὸς ἐπιθέμενος οὐκ οὐδενὶ πόνῳ τοὺς ἐναντίους διώσασατο καὶ τῆς ὅλης κεκράτησε πόλεως.

Dum hæc geruntur, Latini principio juxta Adrianopolim castra metantur, foro extra urbem instituto. Deinde, belli societate cum Romanis inita, urbes quasdam circumeunt a Scythia male tractatas; quibus, ut tempus ferebat, constitutis, Rhodopæ limites ingrediuntur. Ubi cum nullus hostis non modo lacesseret, sed nec appareret, castellum Stenimachum ingressi popularibus suis (erant hi reliquiæ eorum qui pridem Philippopolim custodierant) inde abductis Orestiadem **847** redeunt, et Theodorum Branam datis aliquot cohortibus ibi relinquunt. Ipsi Byzantium reversi Henricum, Balduini primi ex Latinis Byzantio dominati fratrem, imperatorem declarant. Cum autem unum annum et menses quatuor rem publicam sine imperatore administrarent, nemini popularium suorum regni inaugurationem condonare voluerunt nisi Balduini morte prius explorata. Audiant hæc Romani, qui et eodem tempore imperatorem inaugurant, et qui inauguratum, ut evertant, animis concipiunt. Quamobrem jure apud omnes gentes nostræ ætatis milites ut parricidæ viperæ, ut gens nullius consilii, ut liberi reprehendendi, ut filii iniqui male audiunt. Cæterum Balduini mors ita contigit. Scythico bello captus et vinculis, ut dixi, oneratus longo tempore Ternobi fuit. Cum autem Aspietes

δεξιοῦται καταγωγῆς; καὶ κρέασιν υἱελοῖς τριχηροῖς, καὶ παρ' αὐτῶν αἰτεῖται δευτέραν σὺναρσιν, καὶ λιπαρεῖται ἐν ταῖς πρὸς τὸν Λάσκαριν γραφαῖς καὶ σπονδαῖς τοῖς ὑποκειμένοις σφίσι κίκεῖνον ἐντάττεσθαι, καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν πᾶσαν χώραν ταῖς ὑπὸ Λατίνους ἐγκρίνεσθαι. Ἀμέλει ὡς εἶχε τῶν καταθεμένων, πύθοιτο δὲ καὶ τὸν Λάσκαριν ἐκ Νικαίας εἰς Προῦσαν μετάραντα, ἐξ Ἡρακλείας πρόεισι καὶ αὐτὸς τῷ συμμαχικῷ γαυριῶν ὄπερ ἐκ Βυζαντίου προσεχῶς ἐκείνῳ ἀπέσταλτο, γυμνασίαν τε καὶ ἀνάπειραν ἑαυτοῦ κίκεῖνων ποιούμενος, τὸν Σαγγάριον διαβάς ποταμὸν ὑπηκόους κωμοπόλεις τῷ Λάσκαρι ἔκαιρε. Καὶ μεθ' ἡμέρας αὐτὸς μὲν ἐκείθεν μεθίσταται, ὁμήρους ἐκ τῆς Πλουσιάδος δεξιόμενος, ἐνίοις δὲ καὶ δεσμὰ περιθέμενος διὰ τὸ σφᾶς χωρῆσαι τῷ Λάσκαρι· οἱ δ' Ἴταλοὶ περὶ που τοὺς τριποκόστους ὀρώμενοι παρεσκευάζοντο μὲν καὶ περαιτέρω χωρεῖν κάκ τῶν κοίλων πρὸς τὰ μετέωρα ἔβαινον, ἐπελθόντος δ' αὐτοῖς ἀπροόπτως περὶ τὰς τῆς Νικο-

Οὕτως δὲ πραττομένων τούτων οἱ τὴν Ἀδριανού κατειληφότες Λατίνοι τὰ μὲν πρῶτα περὶ αὐτῆν ἐνηυλίσκοντο, καὶ ἀγορὰ τῆς πόλεως ἔξω πεποιήτο· εἶτα καὶ συναιχμίαν μετὰ Ῥωμαίων ἀποδειξίμενοι τῶν πόλεων τινὰς περιέρχονται κακῶς παθοῦσας ὑπὸ Σκυθῶν, καὶ ταύτας, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, καταστειλάμενοι, εἶτα καὶ τῶν τῆς Ῥοδίπης σχοινησμάτων ἄπτονται. Μηδένα δὲ πολέμιον ἔχοντες ἐξαιπόμενον μῆτε μὴν ὄλωσ σφίσι ὑποφαινόμενον, εἰσίσαι τὸ ἔρυμα τὸν Στενίμαχον, καὶ μεθιστώσιν ἐκείθεν τοὺς ὁμογενεῖς σφῶν, ἀποσπάδα, ὄντας τῶν τῆν Φιλίππου διεπόντων πρότερον, καὶ οὕτως εἰς Ὀρεσιτιάδα πάλιν ἐπαναλύουσιν. Ἀλλὰ καὶ μοῖραν [P. 413] στρατεύματος Θεοδώρῳ τῷ Βρανᾷ ἀπαρδόντες στρατηγεῖν τῶν ἐκεῖ καταλείπουσιν. Αὐτοὶ δ' ἐπανίσταν ἐκ Βυζαντίου, καὶ εἰς βασιλεία χρίουσι τὸν Ἐρρῆν ὅς ἦν αὐτοκασίγητος Βαλδουίνου τοῦ πρώτως ἐκ Λατίνων τῆς Κωνταντίνου κατάρξαντος. Ἐνιαυτὸν δ' ἓνα καὶ μῆνας τέσσαρας ἄνευ κασιλέως τὸ κοινὰ χειρίζοντες πράγματα οὐκ ἄλλως κατένευσαν χρίσμα βασιλείας ὀτιμῆ τῶν ἐκ γένους χαρίσασθαι, εἰ μὴ πρότερον τὸν Βαλδουίνου θάνατον ἠκριδύσαντος Ἀκουέτωσαν ταῦτα Ῥωμαῖοι οἱ χρίοντες ἅμα καὶ τὸν διὰ τέλους καθαιρήσοντα τὸν χρισμένον τῷ νῦν συλλαμβάνοντες. Βικόντως οὖν καὶ μητρόλεθροι ἐχιδναὶ καὶ γένος ἀπολωλεκὸς βουλήν καὶ τέκνα μωμητῆ

rint, eam tanquam suam **S50** amplecti et mordicus tenere, nullis difficultatibus fatigatos, et rerum domesticarum velut nihil ad se attinentium oblitos? Secus quam nostri, qui cuivis ipsa etiam interula cedunt, et patria relicta etiam pulverem pedum cupide exoutiunt, non ut evangelici discipuli, sed ut inutiles et degeneres omnino bellatores, et in pugna mulieribus timidiores, quibus ubi hostem aspexerint, Homericum illud accidit:

*Vertitur ignavi color, et tremor occupat artus.
Mens stupet, inque pedes animus cadit, anxius horret.
Palpiat et pectus, strident formidine dentes,
Et necis indomitæ tremebunda occurrit imago.*

ται, οὐχ ὡς εὐαγγελικοὶ μαθηταὶ, ἀλλ' ὡς ἀχρεῖοι καὶ ἀγεννήστατοι μαχηταὶ, καὶ γυναικῶν ἐς πόλεμον ἀτολμότεροι, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν δυσμενῶν ἀτεχνῶς πάσχοντες ταῦτα δὴ τὰ Ὀμήρεια.

Τοῦ μὲν γὰρ τε κακοῦ τρέπεται χρῶς ἄλλουδὶς ἄλλη.
Οὐδὲ οἱ ἀτρέμας ἦσθαι ἐρητύετ' ἐν φρεσὶ θυμὸς,
'Ἄλλὰ μετοκλάζει καὶ ἐπ' ἀμφοτέρους πόδας ἴζει.
'Ἐν δὲ τέ οἱ κραδίη μέγα στέρνοισι πατάσσει
Κῆρας οἰομένῃ, πάταγος δὲ τε γίνετ' ὀδόντων.

Mirum profecto fuerit, si viros istos accuratius intuearis, ni progressu temporis ipsi sese citra laborem confecerint, cum hostibus perpetuo ita cedant effeminati, erga populares vero et cives suos adeo se invercundos, audaces et pertinaces præbeant, qui cum nobis patribus conscriptis urbis excidium ascribant, nec Vindictæ cuncta perspicientis oculum reformidant, cum ipsi et urbem et nos prodiderint, neque tam insigni mendacio erubescunt. Nam illud hominum stupidorum sive delirium sive infortunium lacrymas postulat, quod non modo **S51** patriæ restitutionem in integrum deprecantur, sed Deum etiam tarditatis accusant, quod nos et eam non olim pejus tractarit, sed clementi et humano iudicio exitium hactenus distulerit. Jam cum vicem nostram dolere deberent, qui non urbem, non larem, non victum ullum habeamus, quos olim copia rerum celebres et splendore dignitatis illustres noverunt, dicitur nos lacessunt et opprobriis tanquam verberibus cædunt, secus quam speravimus: alioqui nunquam Orientem attigissemus, etiam vestigia istorum hominum declinaturi, et ut olim Bellerophon, desertos campos quæsitura aut Hieremiæ extremum terminum. Nemini certe quidem molesti fuimus, nostra in Deum liberalem omnis boni largitorem fiducia collocata, qui olim per Elisæum paucis palathis ficuum et hordeaceis panibus centum viros pavit. Post ipse paucioribus complura esurientium millia saturavit, et plus reliquiarum quam convivis ferculorum erat appositum, mystis symposiarchis colligendum dedit, uno miraculo alio majore cumulato. Unde solius loci commercio cum illis juncti, dum ad Ascanium lacum et Bithyniæ metropolim Nicæam tanquam

Α τεχνώμενοι, μή πως ἐκπέσωσιν ἦν ἐπέβησαν πόλει, οὐδὲ τὰ τοιαυτὰ τῶν ἀκουσμάτων ἀπεριέργαστα παρὰ τρέχειν ἐδοκίμαζον οἷα μὲν εἰκαίως ὑφ' ἀπάντων διαθρυλούμενα, ἀλλὰ τὸ εἰκαστικὸν τῇ ἐπινοίᾳ συνάπτοντες ἐδικαίου μὴ εἶν ἀνεξέταστα, πρὸς οὐδεμίαν τῶν πράξεων ἀναπίπτοντες. Τίς γὰρ οὐκ ἴσῃσιν ὡς ἴς ἂν ἐπιβαίεν χώρας καὶ πόλεως, καθάπερ οἰκείας αὐτῆς δραττόμενοι καὶ ἀπρ' ἔχόμενοι πρὸς οὐδὲν ἀποκναίουσι δυσχερῆς, ὡς οὐκέτ' ὄντων τῶν οἴκοι ἐπιλαθόμενοι; ἀπεναντίας τοῖς Ῥωμαίοις ἑρῶντες, οἱ τοῖς βουλομένοις καὶ τῶν ἐσχάτων ἐκιδυτῶν ὑπεξίστανται, καὶ τὸν χοῦν τῶν ποδῶν αὐτῶν, ἀπιστάμενοι τῶν πατρίδων, ἀσμένως ἀποτινάσσονται,

Β Θαυμάσαι δ' ἂν τις τοὺς ἀνδρας τοῦσδε περιεργασάμενος, εἰ μὴ ἑαυτοῦς προϊόντος τοῦ χρόνου εἰς ἐκείνου διεξεργάσσονται, οὕτω πρὸς τοὺς ἐναντίους αἰετὶ ἐνδιδόντες καὶ μαλακίζόμενοι, πρὸς δὲ τοὺς ὁμοφύλους ἀναιδεῖς καὶ θρασεῖ, καὶ αὐθάδεις δρώμενοι, οἱ γὰρ καὶ τοῖς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἡμῶν τὴν [P. 415] τῆς πόλεως ἐπιγραφόμενοι ἄλωσιν οὔτε τὴν τῆς δίκης δεδίασι παντέφορον ὄφθαλμὸν, αὐτοὶ καταπροδόντες κάκεινην δὴ καὶ ἡμᾶς, οὔτε πρὸς τὴν ὑπεβολὴν τοῦ ψεύδους αἰσχύονται. Τὸ δὲ καὶ θαυμάσιον ἄξιον ὡς ἀνθρώπων ἀναλήτων πάθημα καὶ δυστήχημα, οὐ μόνον τὴν ἐπανάκλησιν αὐτῆς ἀπεύχονται, ἀλλὰ καὶ βραδυτῆτα τῷ θεῷ ἐγκαλοῦσιν ὡς μὴ πάλαι καὶ χειρόνως τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἡμᾶς διαθεμένῃ, ἀλλ' ἐς δεῦρο τὸν ὄλεθρον ἀποτείναντι καὶ φειδοὶ καὶ φιλανθρωπίᾳ δικάσαντι. Καὶ δεῖον τοῖς ἡμῶν αὐτῶν κακοῖς ἀρμόζεσθαι πρὸς συμπάθειν, οὐ πάλιν, οὐχ ἐστίν, οὐ πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἔχόντων, οὐς ἤδεσιν πάλαι περιωνύμους πλοῦτου βαδύτητι καὶ δυναστείας λαμπρότητι, οἱ δὲ ξαναγοῦσι σκώμμασι καὶ περιβάλλουσιν ὡς ἡμᾶς (84) τοῖς ὀνειδέσιν, οὐδ' ὄλως παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο ἐπίπαιτας ἢ γὰρ ἂν οὐδ' ἐπέβημεν ὄλως τῆς ἐφάσ γῆς, τὸν μετὰ τοιοῦτων ἀνθρώπων ἀλεινοντες πτότον καὶ κατὰ τὸν πάλαι Βελλεροφόντην πεδίον ζητοῦντες ἀλήθιον ἢ τὸν Ἰερειοῦ ἔσχατον σταθμὸν. Μενοῦν γὰρ οὐδὲ δι' ὄχλου τισὶ γεγονάμεν (85), πρὸς μόνον εὐελπιστοῦντες τὸν χορηγὸν τοῖς πᾶσι τροφῆς Πατὴρα Θεὸν, ὃς πρότερον μὲν δι' Ἐλισσαίᾳ παλάθαις καὶ κριθῖνος ἀρτοῖς βραχέσιν ἑκατὸν εἰσίστασεν ἄνδρας, ὑστερον δ' αὐτὸς βραχυτέροις μυριάδας πενιῶντων ἐδέξωσατο καὶ τὰ τοῦ κόρου λείψανα πλείω τῶν ἐδεδωμένων συλλέξει τοῖς συμποσιάρχαις μύστις παρέσχετο, ἐπὶ θαύματι θαῦμα τετελεχὼς ἐξαισίῃ

Hier. Wolfii notæ.

(84) Ὡς ἡμᾶς. Fortasse ἡμᾶτις: *Probris tanquam vestibis nos operiunt.*
(85) Μενοῦν γὰρ οὐδὲ δι' ὄχλου τισὶ γεγονάμεν.

Hæc per indignationem adjici videntur ad hominum iniquitatem exaggerandam et suam innocentiam declarandam.

Ego, cum in historiæ bellorum cruciatorum germanico sermone scriptæ tomo quinto, quem anno superiori edidi, mihi dicendum esset de crudeli urbis Constantinopolitanæ direptione, quam Nicetas in sua historia deplorat, non potui negligere nobilissimum illud de status contractis fragmentum, quod edidit Bandurius (in *Imperii orientalis* tomo primo) et Fabricius (in *Bibliothecæ græcæ* libro quinto), uterque ex codicis quidem Bodleiani apographis, neuter vero genuina codicis lectione exhibitus, id quod omnes facile intelligent, qui Græcarum litterarum non plane sunt indocti. Itaque cum iter in Angliam mense Maio superioris anni susceptum opportunitatem mihi præberet inclytam Oxoniæ urbem visendi, operæ pretium duxi Bodleianas Nicetæ membranas quantum fieri posset diligentissime examinare; atque earum usum lubenter mihi concessit viri summi reverendi, Dr. Bandinel, qui bibliothecæ Bodleianæ primario loco præest, et reliquorum hujus bibliothecæ custodum insignis liberalitas. Neque me fefellit spes, quam conceperam, codicis ope fragmento, quod Bandurius et Fabricius turpiter, corruptum atque depravatum edidit, si paucas quasdam corruptelas, quæ codici communes sunt cum editionibus, exceperis, nativam reddi posse integritatem. Post reditum igitur ex Anglia nostrum fragmentum cum interpretatione germanica et brevi annotatione in multis, ut credo, emendatius edidi, in tomi quinti historiæ bellorum Cruciatorum, de quo supra dixi, appendice, adjutus cum amicorum consiliis et monitione, tum apographi Gottingensis usu, quod perhumaniter mecum communicavit J. D. Reuss, bibliothecæ Gottingensis præfectus primarius, vir illustris mihi que diuturna amicitia conjunctus. Neque inutile mihi visum est textum, quem illo loco edidi, qualemcunque secundis curis passim castigatum æorsim repetere; quanquam summopere optandum est, ut integrum Nicetæ de excidio patriæ urbis opusculum, in cujus fine nostrum fragmentum legitur, licet a majori opere, quod typis sæpius editum est, non multum differat (*), in lucem cito protrahatur. Interpretatio Latina, quam addidi, est Banduriana ad nostrum textum passim accommodata; nisi quod narrationem de Thoma patriarcha Constantinopolitano, quam Heynius (in *Commentatt. societ. Reg. Gott.* ad a. 1793, 1794, vol. XII, *Class. hist. et philol.* p. 307) primus ex apographo Gottingensi Græce edidit, ipse in Latinum sermonem converti.

Codex Bodleianus, in quo nostrum fragmentum habetur, inter illos codices, qui anno 1628 donatione Thomæ Roe ad Bodleianas copias accessere, insignitus est numero XXII, scriptusque sæculo, ut credo, decimo quarto eleganti manu et in membranis paululum spissis, foliis quantum ad formam integris neque prægrandibus. Inest huic codici præter alia opuscula theologica et juridica Nicetæ Choniatae Thesaurus orthodoxæ fidei, in cujus fine (cod. fol. 423 recto) sine epigraphe incipit narrationis de excidio Constantinopolis in duos libros distributæ liber prior a verbis: Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρόμος ἡμῖν ὁ λόγος, quæ leguntur in Nicetæ editione Parisiensi p. 345. Complectitur hic liber non solum ea, quæ reliqua sunt tertii libri historiarum Alexii tertii Comneni in impressis, verum Isaacii quoque Angelii una cum Alexio filio iteratum imperium atque præterea res gestas Alexii Ducæ Murtzuffi. Liber posterior insignitus inscriptione: τόμος δεύτερος orditur a verbis: Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα καὶ ἡ Κωνσταντινίου Καλλιπολις, quæ inveniuntur in ed. Paris. p. 377 A.; atque hic liber continet narrationem earum rerum, quæ post captam urbem sub Balduino imperatore accidere. In ejusdem libri fine fol. 447 recto post verba: Ἴνα δὲ μὴ μακροτέρᾳ τῇ ἱστορίᾳ χρώμενοι πολυπλοκωτέρας ἐπιτεῦθεν τὰς λύπας κτώμεθα, ταῦτ' ἔν ἐπιτομῇ τῷ λόγῳ δώσωμεν, incipit cum narratione de Thomæ patriarchæ adventu fragmentum a nobis editum, quod comprehenditur foliis 447—450. Cæterum satis diligentem hujus codicis descriptionem composuit Gerardus Langbaine in catalogo codicum Bodleianorum nondum edito, quem benevole mihi tradidit inspiciendum vir summe reverendus, Dr. Bandinel.

Quod reliquum est, indicatus est in notis criticis, quas textui Græco subjeci, codex Bodleianus litteris C. B., codicis Vaticani fragmenta, quæ Lambecius protulit, distinxi litteris C. V., Apographum Gottingense litteris A. G., textum Bandurianum littera B., et Fabricianum littera F.

(*) Cf. quæ hanc in rem observata a nobis sunt in libro nostro: *Gesch. der Kreuzzüge*, t. V, Beilagen, p. 13.

Herou, ad magnum discipulorum Christi templum exstructo, noctu omnia diripuerunt, ac nefario ausu, si quis istic aureus ornatus, si quæ margaritarum sphaeræ, aut lapilli pretiosi pellucidi et incorrupti hactenus servabantur, ea omnia in sinum conjecerunt. Repertum istic Justiniani cadaver, quod a multis sæculis **856** inviolatum permanserat, admirati quidem sunt, verum a sepulcralibus ornamentis minime abstinerunt. Ac vere dicatur Occidentales illos nec vivis nec defunctis pepercisse, sed a Deo ejusque famulis orsos, sine ullo discrimine, nullum non impietatis genus exhibuisse. Nec ita multo post Maximi Templi velum discernunt, quod multis millibus argenti ejusdemque purissimi minarum æstimatum fuerat, quippe cui multum auri intertextum erat.

3. Quia vero, hæc quamvis fecissent, pecunia etiamnum egebant (nihil enim unquam potest barbarorum avaritiam satiare), ad æneas status animum adjecerunt ignique ipsas tradiderunt. Juno itaque illa, ingenti æris pondere, quæ in Constantiniano foro erecta erat, in frusta concisa in fornacem fundenda traditur, cujus caput vix quatuor boum jugis potuit in magnum Palatium asportari (2). Insuper Paris Alexander ex basi sua dejectus est, qui Veneri astabat ac ipsi aureum discordiæ pomum manu porrigebat (3).

4. Illam vero quadratam machinam, quæ in altum ita erat deducta, ut proceritate cum altissimis quibusque columnis, quæ per **857** urbem ubivis dispersæ cernuntur, tantum non certaret, quis non admiraretur intuens eximiam operis inibi sculpti varietatem? Ibi enim omnis canora avis vernos edens cantus repræsentabatur, similiterque agricolarum opera, tibis et mulcralia, ovium balatus, agnorum subsultus: ibi ingens pelagus extendebatur pisciumque multitudo visebatur, quorum alii capiebantur, alii retibus sese vi expediebant et in imum mare denuo liberi ferebantur: alibi vero Cupidines bini vei terni adversi stantes ac nudi sese pomis impetebant

Ἡρώφ τῷ περὶ τὸ μέγα τέμενος ἰδρυμένῳ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, λωποδυτοῦσι ¹⁸ νυκτὸς ἀπάσας, καὶ παναθεμίτως ¹⁹ ἐγκολπίζονται, εἴ τις χρύσειος ²⁰ κόσμος ἢ μαργάρων σφαῖρωμα ἢ λίθος διαυγῆς καὶ πολύτιμος ἀδιάφθορος εἰσέτι τρύταις ἐνέκειτο. Ἐβρόντες δὲ καὶ τὸν ²¹ νεκρὸν Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως τοῖς μακράωσιν ἀπαρλύμαντον ἔτεσι ²², τὸ μὲν ὄραθὲν ἐν θαύματι ἔθεντο, τῶν δὲ νεκροταφίῳ οὐμενοῦν ²³ οὐδ' ὄλωσ ἀπέσχοντο ²⁴. ἔστιν οὖν εἰπεῖν ὡς οὔτε τῶν ἐπιζώντων οὔτε μὴν ²⁵ τῶν ἀπεσθῆντων οἱ ἐκ γενεῶν ²⁶ τῶν ἐσπερίων ἐφείσαντο· ἀλλ' ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπεύοντων ἀξιάμενοι, πᾶσαν ἐπὶ πᾶσιν ἀδιαφορίαν τε ²⁷ καὶ ἀσέβειαν ἐπειδείξαντο· μετ' οὐ πολὺ δὲ ²⁸ κατασπῶσι καὶ τὸ τοῦ μεγίστου νεῶ ²⁹ καταπέτασμα εἰς μυρίας πολλὰς ἀργύρου μνᾶς ³⁰ ἀριθμούμενον καὶ τούτου ὀβριζότερον ³¹ παντός, καὶ εἰς βάθος χρυσῶν πυκαζόμενον.

γ'. Ἐπεὶ δὲ χρημάτων καὶ οὕτως ἐσπάνιζον· οὐδὲ γὰρ φιλοπλουτίας κόρον δεῖ δὴ ³² τὸ βάρβαρον ἴσχυσι ³³ τοῖς χαλκοῖς ἐποφθαλμίζουσι ἀνδρῶσι, καὶ παραδίδοσιν τούτους πυρὶ. Ἡ τε οὖν ἐν ³⁴ τῇ Κωνσταντινείῳ ³⁵ ἀγορᾷ ἱσταμένη πολὺχαλκος Ἡρα κέκοπται εἰς στατήρας καὶ χωνεῖα παραδίδοται ³⁶. Ἡ δὲ κεφαλὴ μόγις τέτρασι βοῶν ὑποτρόχοις ζεύγμασιν εἰς τὸ ³⁷ μέγα παλάτιον ἀποκεκόμισται· καὶ ἐπ' αὐτῇ ὁ Μάρις Ἀλέξανδρος τῆς βάσεως ἀνατέτραπται, συνεστῶς Ἀφροδίτη καὶ χειρίζων ταύτη τὸ χρύσειον μῆλον τῆς Ἐριδος.

δ'. Τὸ δὲ ³⁸ τετράπλευρον χαλκοῦν μηχανήμα μετέωρον ἀναβαῖνον, καὶ μικροῦ τοῖς τῶν κίωνων μείζονσιν εἰς ὕψος ³⁹ ἀνθαμιλλώμενον, ὅσοι πολλαχῆ τῆς πόλεως ἀνεστήκασιν, τίς οὐκ ἂν ὀφθαλμῶν ἐκείνῳ ἐπιβαλὼν ⁴⁰ τῆς ποικιλίας ἐθαύμασεν ⁴¹; Ἄπας μουσικὸς ὄρνις τὰ ἐαρινὰ μελωδῶν ἐκαὶ ἐντετύπωτο· γεηπόνων ἔργα, καὶ αὐλοὶ καὶ γαυλοὶ ⁴², καὶ προβάτων βληγῆματα, καὶ ἀρνῶν σκιρτήματα ⁴³ ἐξενκόνιστο· ὄψηπλωτο ⁴⁴ καὶ θαλάττιον πέλταγος, καὶ νεπόδιον ἀγέλαι καθεωρῶντο, οἱ μὲν ζωγροῦμενοι, οἱ δὲ τὰ δίκτυα τυραννοῦντες καὶ κατὰ βυθῶν πάλιν ἀνέτως φερόμενοι· οἱ δ' Ἐρωτες ⁴⁵ σύνδουο καὶ σύντρεϊς ⁴⁶ ἀλλήλοισ ἀνθοπλαζόμενοι, γυμνοὶ περιδλημάτων, ἐβάλλοντο μῆλοισ καὶ ἐβαλλον, γλυ-

Variae lectiones et notæ.

¹⁸ F. λωποδυτοῦνται. ¹⁹ A. G. et B. παναθεμίτως, C. B. et F. πᾶν ἀθεμίτως. ²⁰ A. G. χρύσειος, C. B. et B. χρύσιος, F. χρύσεος, sicut infra χρύσειον in C. B., et A. G. ²¹ A. G. δὲ τόν. ²² F. ἔτεσιν. ²³ Codd. mss. Οὐμενον, B. Οὐ μὲν οὖν. ²⁴ B. ἀπέσχοντο. ²⁵ Ita C. B., et A. G.; B. μὲν. F. μὴ. ²⁶ F. γενεῶν. ²⁷ C. A. ἀδιαφορίαν τε. ²⁸ C. B. δὴ. A. G. δὲ. ²⁹ A. G. ναοῦ. ³⁰ C. B. μνᾶς. ³¹ Ex emendatione Lachmanni legebatur: Καὶ τοῦτο εὐροζότερον (s. εὐροζότερον) παντός. Vocem ὀβριζότερον adjective a Græcis recentioribus usurpari, neque comparativi ὀβριζότερος usum apud eosdem esse infrequentem, docent exempla collecta a Du Cangio (Gloss. Gr. v. ὀβριζῶ), qui observat, apud Cosmam Indiopleustem quoque pro ὀβριζον pesperam legi εὐροζον. A. G. εὐροζότερου sine accentu. C. B. et F. εὐροζότερον. B. εὐροζότερον. Verba: Καὶ τοῦτο εὐροζότερον (sive εὐροζότερον) a Bandurio explicantur: « Hoc, quod jam videmus; » multo ditius a Fabricio: « promptissimum ad directionem. » ³² B. κόρον δεῖ δὴ. F. κόρον ἄτε δὴ. ³³ F. ἴσχυσι. A. G. ἴσχυσιν. ³⁴ C. B. Ἡ τε οὖν ἢ ἐν. ³⁵ F. Κωνσταντινεῖα. ³⁶ Fortasse παραδίδοται. ³⁷ A. G. ἐς τὴν. ³⁸ A. G. Τὸ δὲ γέ. ³⁹ F. ἐς τὸ ὕψος. ⁴⁰ A. G. ἐπιβαλῶν. ⁴¹ F. ἐθαύμασε. ⁴² Καὶ γαυλοὶ omittitur a F. ⁴³ F. σκιρτώματα. ⁴⁴ F. ὄψηπλωτο. ⁴⁵ A. G. οἱδὲ ἔρωτες. ⁴⁶ A. G. σὺν δύο καὶ σὺν τρεῖς.

(2) Vid. C. G. Heyne Commentatio, cui titulus: *Priscæ artis opera, quæ Constantinopoli existisse memorantur, in Commentationibus societatis Regiæ*

scientiarum Gottling. ad a. 1791 et 1792. Vol. XI; Classis hist. et philol. p. 26.

(3) Heyne l. c.

5. Verum neque alias in Hippodromo erectas A statuas cæteraque admirabilia 559 opera evertere neglexerunt barbari illi, rerum optimarum hostes; sed illa quoque concisa in numismata verterunt, magna parvis commutantes, ac quæ ingenti sumptu confecta fuerant, vilissimæ monetæ postposuerunt. Dejectus itaque est Hercules Trihesperus (7), magnus ille magnificè fabrefactus, in Cophino (id est corbe) (8) erectus, cui superne leonina pellis instrata erat cum capite vel in ipso ære torvum aspiciente, ac prope rugitum emittente multitudinemque, quæ forte illic staret, otiosam dispellente. Sedebat autem non pharetram gestans, non arcum manibus tenens, non clava munitus; sed dextrum pedem et dextram manum, quantum poterat, extendens, lævo pede ad genu usque curvato et sinistra manu cubito suffulta, quam superius extendens, mœrore plenus caput in ipsius volam leniter reclinabat, fata fortunaque suas deplorans, ægreque ferens labores, quibus illum Eurystheus, non ex necessitate, sed ex invidia magis, fortuna sua inflatus, 560 subjecerat. Erat autem amplo pectore, latis humeris, crispo capillo, pinguibus clunibus, robustis brachiis et tanta magnitudine, quanta (ut arbitror) esse archetypum Herculem conjecit Lysimachus (Lysippus) (9), qui hoc primum et postremum manuum suarum opus ex ære cælavit. Tanta sane proceritate erat, ut funiculus pollicom ejus ambiens, justum hominis cingulum efficeret, et tibia hominis staturam æquaret. Herculem hujusmodi nequaquam intactum reliquerunt illi, qui fortitudinem a reliquis virtutibus segregant eamque sibi ascribunt et plurimi faciunt.

καὶ ταύτην ἑαυτοῖς οικειοῦντες καὶ περὶ πλείστου τιθέμενοι·

ε'. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῷ Ἰππικῷ ⁷⁰ ἱσταμένω ἀγαλμάτων καὶ ἀλλοίων θαυμαστῶν ἔργων τῆν κατατροφῆν παρῆκαν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραται οὔτοι βάρβαροι· ἀλλὰ καὶ ταῦτα κεκόψασιν εἰς νόμισμα, ἀνταλασσόμενοι μικρῶν τὰ μεγάλα καὶ τὰ δαπάναις πονηθέντα ⁷¹ μεγίσταις οὐτιδανῶν ἀντιδιδόντες κερμάτων. Κατήρειπτο ⁷² τοίνυν ἢ Ἡρακλῆς ὁ Τριέσπερος ⁷⁴ μέγας μεγαλωστί κορῖνον ἐνιδρυμένος, τῆς λεοντῆς ὑπεστρωμένης ⁷⁵ ἀνωθεν, δεινὸν ὄρωσης κἄν τῷ χαλκῷ, καὶ μικροῦ βρυχηθμῶν ⁷⁶ ἀριεστῆς καὶ διαθροούσης ⁷⁷ τὸ ἐπιστάμενον ἔκεισε τοῦ πλῆθους ἀπάλαμον. Ἐκάθητο δὲ μὴ γωρυτὸν ἐξημμένος, μὴ τῶν ταῖν χερσῶν φέρων, μὴ τὸ ῥόπαλον προβαλλόμενος, ἀλλὰ τῆν μὲν δεξιὰν βᾶτιν ἐκτείνων ὡσπερ καὶ τῆν αὐτῆν ⁷⁸ χεῖρα, εἰς ὅσον ἐξῆν, τὸν δὲ εὐώνυμον ⁷⁹ πόδα κέμπτων εἰς τὸ γόνυ ⁸⁰, καὶ τῆν λαίαν χεῖρα ἐπ' ἀγκῶνος ἐριδίων· εἶτα τὸ λοιπὸν ⁸¹ τῆς χειρὸς ἀνατείνων, καὶ τῷ πλατεῖ ταύτης, ἀθυμίας πλήρης, καθυποκλίνων ἡρέμα ⁸² τῆν κεφαλὴν, καὶ τὰς ἰδίας οὔτας τύχας ἀποκλαίθεμος καὶ δυσχεραίνων τοῖς ἄθλοισι ⁸³, ὅσους αὐτῷ Εὐρυσθεὺς οὐ κατὰ χρεῖαν, κατὰ δὲ φθόνον μᾶλλον ἡγωνοθεῖται, τῷ τῆς τύχῃ ⁸⁴ περιόντι φουσώμενος ⁸⁵. Ἦν δὲ τὸ στέρνον εὐρύς, τοὺς ὤμους πλατῆς, τῆν τρίχα οὖλος ⁸⁶, τὰς πυγὰς πῖων, βριαρὸς τοὺς βραχίονας, καὶ εἰς τόσον προέχων μέγεθος ⁸⁷ εἰς ὅσον ⁸⁸, οἴμαι, καὶ τὸν ἀρχέτυπον Ἡρακλῆν εἴκασεν ἄν ἀναδραμεῖν ὁ Λυσίμαχος ⁸⁹, ὁ πρῶτον ἔμα καὶ ὕστατον τῶν ἑκτοῦ χειρῶν πανάριστον φιλοτέχνημα τουτοῦ χαλκουργήσας, καὶ οὕτω μέγιστον ὡς τῆν περιελοῦσαν τὸν ⁹⁰ αὐτοῦ ἀντίχειρα μήρινθον εἰς ἀνδρείον ζωστήρα ἐκτείνεσθαι, καὶ τῆν κνήμην τοῦ ποδὸς εἰς ⁹¹ ἀνδρόμηκας. Τοιοῦτον δ' ὄντα τὸν Ἡρακλῆν οὐ παρῆλθον ἀκαθαιρτον οἱ τῆν ἀνδρείαν τῶν συννόμων ⁹² ἀρετῶν διιστῶντες ⁹³

Variae lectiones et notæ.

⁷⁰ C. B. Ἰππικῷ. Locum ab 'Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῷ Ἰππικῷ usque ad : τῆν τρίχα οὖλος protulit ex cod. Vat. Lambecius ad Codin. p. 167. ⁷¹ C. V., A. G. et B. ποιηθέντα. ⁷² De forma vid. Buttmani grammatica Gr. ampl. tom. I, p. 236 et Bœckhii Corpus inscript. tom. I, p. 651. N. 1330, v. 22; malim κατατήρειπτο. ⁷³ Ita C. V. et A. G.; C. B. οὖν. ⁷⁴ C. V. et A. G. Τριεσπέριος. ⁷⁵ F. ὑπεροστρωμένης. ⁷⁶ C. B. βρυχηθμῶν. F. βρυχαθμῶν. ⁷⁷ B. διαθροούσης. ⁷⁸ F. καὶ αὐτῆν. ⁷⁹ A. G. τὸν δ' C. B. et C. V. τὸν δέ. ⁸⁰ C. V. et A. G. ἐς γόνυ. ⁸¹ A. G. τοῦτο τὸ λοιπὸν. C. V. et C. B. τὸ λοιπὸν. F. λοιπὸν. ⁸² A. G. ἡρέμα. ⁸³ A. G. τοὺς ἄθλους. ⁸⁴ C. B. τῆς πύλης. ⁸⁵ In codd. et editt. legitur φουσώμενος. ⁸⁶ In his verbis desinit apographum Gottingense; atque ibidem desinere fragmentum Vaticanum testatur Lambecius, ad Codinum, p. 167. ⁸⁷ B. μεγέθους. ⁸⁸ F. ἐς ὅσον. ⁸⁹ F. (ex emendatione) Λυσίμαχος. ⁹⁰ F. τῆν ⁹¹ F. ἐς. ⁹² B. τῶν συνόλων. ⁹³ Cf. C. B. Hase ad Niceph. Phoc. de velit. bell. p. 265 (ed. Bonn. p. 514). F. διιστῶντες.

(7) Hujus epitheti, quod apud Lycophronem (Cass. 33) reperitur, origo ita explicatur a Tzetze: "Ὅτε Ἀμφιτρώων ἐπὶ Τηλεβόας ἐστράτευσεν ἐκδικῆσαι θέλων τὸν φόνον τῶν ἀδελφῶν Ἀλκμήνης καὶ τοῦ ταύτης πατρὸς. Ζεὺς τρεῖς ἑσπέρας εἰς μίαν μεταβαλὼν συνακάθευδε τῆ Ἀλκμήνη. Κατὰ δὲ τῆν αὐτῆν ἑσπέραν καὶ Ἀμφιτρώων παλινοστήσας συγκαθεύδει τῆ γυναίκα. Ἦ δὲ διδύμους παιδῶν γεννᾷ; ἐκ μὲν Διὸς Ἡρακλέα, ἐκ δ' Ἀμφιτρώωνος Ἰοικλῆ. Διὰ τοῦτο Τριέσπερον αὐτὸν λέγει. Paulo infra idem Tzetzes aliam hujus epitheti originem indicat: Διὰ τὸ ἐν τῷ κῆτει τρεῖς ἡμέρας ποιῆσαι, ἅς ἑσπέρας καλεῖ διὰ τὸ ἀφώτιστον καὶ σκοτεινὴν εἶναι τῆν γαστέρα τοῦ θηρίου."

(8) Vid. quæ de hoc κορῖνον doctissime disputata sunt a C. G. Bœttigero, viro summo mihiq̄ amicissimo, in Historiæ bellorum Cruciatorum sermone

patrio a me editæ tomo V^o (Beylagen p. 32, 33). Idem vir, peritissimus rerum antiquarum arbiter judicat, corbe, cui impositum fuisse Herculem post labores peractos requiescentem dicit Nicetas, representari illum corbem, quo heroem ad purganda Augiæ stabula usum esse, nonnulli veteres poetæ fabulantur. Cæterum haud scio, an Nicetas, qui insolita verba sectari solet, suo κορῖνον nihil aliud significare voluerit quam quod simpliciter dicere potuisset βᾶτιν; fortasse illa basis rotunda et corbis formæ quodammodo similis erat.

(9) Eodem prorsus modo Nicetam memoria fefellit in vita Alexii lib. III, p. 335, ubi Lysimachum similiter hujus monumenti fabricatorem prædicat. De ipso monumento vid. Lambec. ad Codinum p. 167. Sillig, Catalogus artificum, p. 259, 260.

gere, atque ita serpens tetrum spirans, suum una secum exstinctum venenum continebat : dum interim aquila læto aspectu, tantum non clangens pro victoria, quasi avolare et serpentem secum auferre tentabat : quod ex aspectus hilaritate ac serpentis nece conjectandum relinquebat. Quem serpentem qui vidisset, dixisset sane, illum convolutionum ac letiferorum morsuum oblitum, reliquos serpentes Byzantinos exemplo suo abstergere, ac monere ut conarentur sese in fissuras abdere. Non solum autem ab ea, quæ diximus, admiratione digna erat illa aquilæ figura, sed etiam quia diurnas horas ex lineis duodecim numero in alis ejus incisio clarissime indicabat iis, **863** qui ejus rei periti accederent, quando solis radii nubibus non obscurabantur.

9. Quid de Helena illa dicam albis lacertis (13), pulchris tibiis et procera statura, quæ totam Græciam in Trojam concivit, Trojæque excidii causa fuit, post eam vero dirutam ad Nilum appulsi : ac deinde post longum tempus ad Laconum mores et regionem remigravit ? Num barbaros illos mitigavit ? num ferreos emollivit ? Nihil sane hujusmodi efficere potuit, quæ olim omnes spectatores captivos ducebat : etiamsi theatro more vestita, et tota roscida videretur, ac licet ære incisa tota humesceret ac vernaret et ad sui amorem pelliceret, ex tunica, ex redimiculo, ex corona, ex cincinnis capillorum, qui ipsis aranæ filis tenuiores erant. Mirum sane undique artificium eminebat. Frons ejus redimita auro et gemmis, quasi pellucida videbatur ; capillitium effusum ac ventis agitata circumlo in occipite posito constringebatur, hinc vero ad tibias usque difflebat. Labia calycum instar sensim aperta, ut viderentur vocem emitte : hinc suavissimus risus sese statim offerens, spectatorem lætitia replebat. Oculorum gratiam, superciliorum arcus reliquamque corporis venustatem nullus sermo pro merito depingat **864** et posteris tradat. Verum, o Tyndaris Helena, ipsa per se pulchritudo, Cupidinum areola, Veneris sollicitudo, præstantissimum naturæ donum, Trojanorum et Græcorum braviam : ubi tuum illud remedium luctus atque malorum omnium oblivionem inducens, quod tibi a Thonis uxore oblatum est ? Ubi invictæ illæ illecebræ tuæ ? cur non illis usa es ut olim utebaris ? sed puto tibi fatis destinatum esse, ut in potestatem ignis venires, quæ vel in imagine sua spectatores inflammare non cessabas. Dixerim

Α τοῦ ὄρνιθος ταῖς ἐκείνου προσφύεσθαι πτέρυξι ¹⁵. Καὶ ὁ μὲν ὄφις οὕτω πνέων τὰ λοιπὸν καὶ τὸν ἴον εἶχεν ἐκαστῶ συνθνήσκοντα· ὁ δ' αἰετὸς γὰρ ὄρνιθον ὄρων καὶ μονονουχί κλώζων τὰ ἐπινίκια, ὄμμα συναξῆσαι τὸν ὄφιν καὶ ἅμα οἱ δι' ἀέρος φέρεσθαι, τεκμαίρεσθαι τοῦτο διδοὺς τῷ χροσπῷ τοῦ βλέμματος καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ ὄφραως, ὃν εἶπε τις ἄν' ἰδῶν ¹⁶ ἐπιλελησμένον τῶν ἐλλείπων καὶ τοῦ δάκνειν εἰς ὄλεθρον, καὶ τοὺς λοιποὺς Βυζαντίους ὄφεις τῷ καθ' αὐτὸν ¹⁷ διασθῆεν ὑποδείγματι καὶ πείθειν τῆς χρεῖας ¹⁸ συμπεριρῆσθαι καὶ παραδύεσθαι. Ὁ μόνον δὲ καθ' ὅσα εἰρήκαμεν, ἀξιάγιστον ἦν τοῦτο· τὸ ¹⁹ ἀτίον εἴκασμα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ὠρίατα τμήματα διὰ τῶν ἐν ταῖς πτέρυξι κεχαρκαγμένων γραμμῶν, οὐσῶν δυοκαίδεκα, τρανότατα ὑπεδήλου τοῖς Β τὰς ὄφεις ἐκείνῃ σὺν λόγῳ προσβάλλουσιν, ἡνίκα μὴ νεφέλαις ἐγνοφοῦτο τὰς ἀκτίνας ὁ ἥλιος·

Θ. Τί δὲ ἡ ²⁰ λευκώλενος Ἑλένη καλλίσφυρος τε καὶ δολιχόδερος, ἡ τὸ Πανελληνιον εἰς Τροίαν ἀθροίσασα καὶ καθελούσα Τροίαν, ἐκ δὲ ταύτης προσωκεῖλαια Νεληϊοῦ κάκειθεν ἀθῆς εἰς ἤθη ²¹ τὰ Λακωνῶν ἐπαναλύσασα χρόνιος ; Ἄρ' ἐμελίξει τοὺς δυσμελίκτους ; Ἄρ' ἐμάλαξε τοὺς σιδηρόφρονας ; Οὐ μὲν οὖν ²² οὐδὲ ὄλωσ ²³ τοιοῦτόν τι δεδύνηται ἢ πάντα θεατῆν τῷ κάλλει δουλαγωγήσασα, καίπερ ἐστολισμένη ²⁴ θεατρικῶς, καὶ δροσώδης ὀρωμένη κἂν τῷ χαλκῷ καὶ ὑγραινόμενη πρὸς ἔρωτα τῷ χιτῶνι, τῷ κριδέμῳ τῇ στεφάνῃ καὶ τῷ πλοχμῷ τῶν τριχῶν. Ὁ μὲν γὰρ ἀραχνίων λεπτότερος ἦν· τὸ δὲ δαιδάλεον ἐπανεκείτο ²⁵. ἡ δὲ διέδει το ²⁶ μέτωπον χρυσοῦ καὶ τιμαλφῶν λίθων ὑποκρινόμενη διαύγειαν· ὁ δὲ τῆς κόμης ²⁷ κεχυμένον ²⁸ καὶ διασοδούμενον πνεύματιν ὀπισθίῳ ὀσμύματι ²⁹ περιέσφιγγεν ἕως κνημῶν ἐκτεινόμενον. Ἦν δὲ καὶ τὰ χεῖλη καλύκων δίκην ἰδέμα παρνοϊγόμενα, ὡς καὶ δοκεῖν ἀφίεσαι φωνῆν· τὸ δὲ χάριεν μειδίμα εὐθὲως προσυπαντῶν καὶ χαρμονῆς πιμπλῶν τὸν θεώμενον, καὶ τὸ τοῦ βλέμματος χροσπὸν, καὶ τὰς ἀψίδας τῶν ὄφρῶν, καὶ τὴν λοιπὴν εὐφύαν τοῦ σώματος, οὐκ ἦν ὅποια ἦν ³⁰ διαγράφαι λόγῳ καὶ παραστῆσαι τοῖς ἔπειτα. Ἄλλ' ὦ Τυνδαρίς Ἑλένη, κάλλος αὐτόθεν καλὸν, Ἐρώτων μόσχευμα, Ἀφροδίτης τημελούχημα, πανάριστον φύσει δώρημα, Τρώων καὶ Ἑλλήνων βράβευμα, ποῦ σοι τὸ νηπενθὲς καὶ κακῶν ἀπάντων ἐπιληθεὶς φάρμακον, ὁ Θῶνός ³¹ σοι παράκοιτις ἐχαρίσατο ; Ποῦ δὲ τὰ ἅμαχα φίλτρα ; Ἡὼς οὐχ ἐχρήσω τούτοις ὡς πάλαι καὶ νῦν ; Ἄλλ' οἶμά σοι ταῖς μοῖραις πέπρωται τῇ τοῦ πυρὸς ὑποπεσεῖν ἔρωτῃ, μηδ' ἐν εἰκόني παυσαμένην ἀνακαίειν τοὺς ὄρωντας εἰς

Variae lectiones et notæ.

¹⁵ F. πτέρυξιν. ¹⁶ εἰδῶν. F. εἰδῶν. ¹⁷ B. τῶν καθ' αὐτόν. F. τῶν καθ' αὐτόν. ¹⁸ C. B. et F. ταῖς χρεῖας. B. ταῖς χεῖραις. ¹⁹ F. τοῦτο τό. ²⁰ F. τί δ' ἡ. ²¹ F. ἐς ἤθη. ²² C. B. οὐ μὲν οὖν. ²³ B. οὐδ' ὄλωσ. ²⁴ B. ex emendat. C. B. (et F.) ἐσταλμένη. ²⁵ Ita emendatum est in margine codicis Bodleiani ; in contextu legitur περιέκειτο, quod, licet suppositis punctis notatum sit tanquam vitiosum, tenuere B. et F. ²⁶ B. διαδείτο μέτωπον. ²⁷ B. τὸ δὲ τῆς κόμης, κ. τ. λ. ²⁸ F. κεχυμένον. ²⁹ B. διακίματι. ³⁰ Fortasse ὀπηοῦν. « Bekker ». ³¹ F. Θῶνός σοι. Sic legitur etiam in Annalibus (ed. Par. p. 107), ubi Nicetas fere eodem fuce suam orationem ornat. Cf. Od. A. 228.

(13) Vid. Heyne. l. c. p. 31.

ἔρωτας ³². Ἐπὸν δ' ἄν ὡς καὶ ἀντίποινα τοῦ τὴν Τροίαν ἠθελῶσθαι ³¹ πυρὶ ταῖς σαῖς σχετλίως φρυκτεῦθεντι φιλότισιν, οἱ Αἰνεΐδαί ³⁴ οὗτοι πυρὶ σε ³⁵ κατέκριναν ³⁶. Ἄλλ' οὐκ ἔξ ³⁷ με τὸ χρυσομανίς τῶν ἀνδρῶν διανοήσασθαι τι τοιοῦτον καὶ φοβέξασθαι, ὅφ' οὗ τὰ σπάνια πανταχοῦ καὶ καλῶν ³⁸ κάλλιστα ἔργα παντελεῖ ἀφανισμῶ παρεπέμφθησαν ³⁹. εἰπεῖν δὲ καὶ τὸ τὰς ἐαυτῶν γυναῖκας ὀβελῶν μετρίων πολλακίς ἀποδιδόναι καὶ ἀποπέμπεσθαι, καὶ μᾶλλον εἰ προσανέχουσι τῇ λείῃ ⁴⁰ καὶ προστεθήκασιν πεττοῖς πνημέριοι, ἧ καὶ πρὸς ὀρμητὴν ἀλογον καὶ μανιώδη, οὐ μὲν ⁴¹ ἐνδρίαν ἔμφορνα κατ' ἀλλήλων ἐνθουσιῶσι, καὶ τὴν Ἄρεος ⁴² σκευὴν περιτίθενται, τῆς νίκης προτιθέντες ἄθλον πάντα τὰ προσόντα σφίσι, αὐτὰς τὰς κουριδίους ἀλόχους, ἐξ ὧν πατέρες ἠκηκόεσαν τέκνων, ἔτι δὲ τὸ μέγα χρῆμα καὶ τοῖς ἄλλοις δυσπαραίτητον, τὴν ψυχὴν, καὶ ἧς ἕνεκα τὰ πάντα περισπουδάουσι ἀνθρώποι. Ἄλλως τε ποῦ ⁴³ παρ' ἀγραμμάτοις Βερδάρους καὶ τέλεον ἀναλαβήτοις ἀνάγρωσις καὶ γνῶσις τῶν ἐπὶ σοὶ ῥαψωδηθέντων ἐκαίνων ἐπῶν.

Ὁ δὲ νέμεσις Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῆδ' ἄμφι ⁴⁴ γυναικὶ (πολὸν χρόνον ⁴⁵) ἄλγεα
[πάσχειν]
Αἰνῶς ἀθανάτησι θεαῖς εἰς ὧσα ἔοικεν.

ἰ. Δοτέον μοι ἐκεῖνο τῷ λόγῳ. Ἀνέκειτο ἐπὶ στηλῆς νεοειδὲς τὴν ὄψιν γύναιον, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγον τὸ χαριέστατον ⁴⁶, εἰς τούπισω τὴν κόμην ἀναδοῦμενον, ἐπ' ἀμφοτέρω τοῦ μετώπου συνεστραμμένην, οὐχ ὑπεραιωρούμενον, ἀλλ' ὡς ἀπτόν εἶη τοῖς ἐς αὐτὸ τὰς χεῖρας ἐκτείνουσι. Τούτου δὲ τοῦ μορφώματος ⁴⁷ ἡ δεξιὰ χεὶρ, μηδενὸς ὑπόντος ἐρείσματος, ἄνδρα ἔριππον ἀφ' ἐνὸς ἰππεύου ποδὸς ἐπὶ παλάμας ἀνείχεν. ὡς οὐδὲ σκύφον κεράσματος ἔτερος. Πν δ' ὁ μὲν ἀναβάτης σφριγῶν τὸ σῶμα, φραττόμενος θώρακι ⁴⁸, κνημίσι τῷ πόδε περιτελλόμενος, πνέων ἀτεχνῶς πόλεμον· ὁ δὲ ἵππος ἀνίστη ⁴⁹ τὸ οὖς ὡς πρὸς σάλπιγγα, ὄψηλός τὸν αὐχένα ⁵⁰, τὰς ὄψεις δριμύς, καὶ τὸν ἐκ τοῦ θυμοῦ δρόμον προφαίνων τοῖς ὀφθαλμοῖς· οἱ δὲ πόδες ἀνεφέροντο ἀέριοι τὸ πολεμικὸν ἐπιδεικνύοντες σάλευμα.

ια. Μετὰ δὲ τὸ εἴκασμα τουτὶ ἄγχιστα τοῦ τῶν τετρώρων ἐφού καμπηῆρος, δε ἐπεκέκλητο τοῦ Ρουσίου ⁵¹, ἀρματηλάται ἄνδρες ἀνεστήλωντο ⁵²,

Variae lectiones et notæ.

³² B. omittit εἰς ἔρωτας. F. ἐς ἔρωτας. ³³ F. ἀνθαλῶσθαι. ³⁴ F. Αἰνεΐδαί. ³⁵ C. B. et B. omittunt pronomen σε, quod recte additum est a Fabricio. ³⁶ F. κατέκριναν. ³⁷ F. ἐξ. ³⁸ C. B. et B. καλῶν. ³⁹ F. παρεπέμφθησαν. ⁴⁰ C. B. λία sine iota subscr., quod nusquam in hoc cod. reperitur. ⁴¹ B. οὐ μὲν. ⁴² B. Ἄρεως et F. Ἄρεως. ⁴³ C. B. Ἄλλως τε ποῦ. ⁴⁴ F. τοιῆ ἀμφί. ⁴⁵ Voces πολὸν χρόνον, quas Fabricius recte interposuit, omisæ sunt a C. B. et B. Cf. Il. Γ. 156-158. ⁴⁶ F. αὐτὸ τὸ τῆς ἡλικίας ἄγον τὸ χαριέστατον. ⁴⁷ B. μορφώματος. ⁴⁸ In cod. et utraque editione legitur σῶματι. Cum vero dubitari nequeat, hanc vocem librarii negligentis esse tribuendam, restitui θώρακι. ⁴⁹ B. ἀνίστη. ⁵⁰ C. B. et F. ὄψηλός τ' αὐχένα. ⁵¹ B. τοῦ Ρουσίου. ⁵² B. ἀνεστήλωντο.

(14) Fortasse hæc statua, qua Heynius (l. c. p. 28, 29) fortunam urbis representatam esse indicat, ipsam certaminum, quæ in hippodromo fierent,

A Æneadas istos in ultionem Trojæ, ob amores tuos incendio datæ, te vicissim igni damnassee. At id nec dicere nec cogitare sinit hominum insana auri cupiditas; qua rara quæcunque, ac pulcherrima omnium opera in exitium undique deducta sunt. Illud quoque dicendum, ipsos uxores plerumque suas paucorum obolorum pretio vendere et dimittere, prædaque maxime inhiare, diesque lusu talorum transigere, ac insano furiosoque impetu, non prudenti fortitudine in mutuum bellum ferri. Ita bellico Martis apparatu instruuntur, ut victoriæ præmium ponant bona propria, legitimas uxores, ex quibus filios susceperunt: insuperque rem magnam, et quam alii ægre dimitunt, animam; cujus conservandæ causa nullam non sollicitudinem gerunt homines. Cæterum qua tandem ratione fieri potest, ut Barbaris litterarum imperitis, quibus ipsæ litterarum formæ prorsus incognitæ sunt, innotescant **SCS** hæc carmina, in tui honorem concinnata?

*Non erat indignum certe, tot funera Troas,
Tot mala pro tali Danuos tolerasse puella
Cælicolis simili, formæ splendore, decibus.*

10. Addatur et illud. Columnæ insidebat juvenilis specie mulier, ipsum æmōnissimum ætatis florem referens (14), cujus coma retro colligata, ex utraque frontis parte contracta: neque adeo sublimis erigebatur, sed ita ut posset extensa manu facile tangi. Hujus porro statuæ dextra manus, nullo fulcro sustentata, equitem ab uno equi pede palma sustinebat, tanta facilitate, quanta ne scyphum quidem alius tolleret. Erat autem sessor robustus corpore, tectus lorica, tibiisque ooreatus, bellum plane spirans. Equus vero aures arrigebat quasi ad tubæ clangorem, alto collo, acri oculorum acie, atque oculis prodens iram ardoremque procurrendi; pedes sublimes in aere ferebantur bellicum motum indicantes.

11. Post illam statuam proxime orientalem quadrigarum metam, quæ Rusii (i. e. rubri) nomine appellabatur (15), aurigarum statuæ **SCS** erige-

fortunam indicabat.

(15) Loquitur Nicetas de Taraxippo, qui teste Pausania (VI, 20), in stadio quoque Nemæo lapis

bantur, quasi programmata rhedariæ dexteritatis : situ manuum tantum non clare rhedariis præcepta dantes, quod ad metam accedentes, non oporteret habenas laxare, sed retrahendo frenum equos flectere, ac frequentius vehementiusque calcar adde- re, ut proxime motam conversi instantem ad- versarium cogent latiore circuitum decurrere, se postremum adventare, etiamsi velocioribus equis veheretur atque artem aurigandi probe cal- leret.

12. Enimvero hæc quoque addere visum est ; quanquam in proposito non est omnia perscribere. Gratosum spectaculum et artificio omnium pene mirabilissimum basis erat lapidea, cui imposi- tum animal, quod eatenus nonnisi dubitanter bovem repræsentare judicavisses, quatenus brevis- sima cauda, neque tam amplis pallearibus instru- ctum erat cujusmodi sunt Ægyptii boves : neque item ejus ungula erat bisulca. Ipsum vero maxil- lis admotum tenebat aliud animal constrictu præ- fucans, quod toto corpore squamis muniatur, ita asperis, ut sine læsione vix contingi posset. Putabatur autem alterum esse basiliscus ; alterum vero, quod ad os illius admotum et constrictum tenebatur, pro aspide habebatur. Nec deerant qui conjectarent, alterum Nilivæ bovem, alterum vero crocodilum esse (16). Ego vero nihil curo sententiarum varietatem. Dicam solum novum quoddam certandi genus in utroque specta- tum esse ; ita ut ambo malum inferrent et acciperent, utrumque adversarium conficeret et vicissim conficeretur, superaret et superaretur : ambo igitur vincebant et vincebantur. Nam alterum qui- dem, pro basilisco habitum, a capite usque ad cal- cem pedum intumescēbat, atque æruginosum toto corpore rancæ colore viridius erat, quia virus totos animalis artus occupaverat et mortis colorem induxerat ; in genu itaque flexum erat, oculorum acies extincta, vitali fortitudine marcescente ; imo vero æstimandum spectantibus relinquebat, jam diu mortuum lapsurum fuisse, nisi plantæ pedum sustinuisset ac per se suapte forma erectum servassent. Alterum item animal maxillis constri- ctum, jam remissius caudam movens, hianti ore, quod molaribus premeretur, contendere videbatur, ut a septo dentium et a moreu sese eriperet. Nec poterat tamen, quia cum humeris et anterioribus pedibus corporis partes, quæ caudæ junctæ erant, in horis hiatus continebantur maxillisque confixæ erant. Atque ita sese illa mutua cæde conficiebant,

τῆς διφρευτικῆς προγράμματα δεξιότητος, μὴ οὐχὶ διαπρυσίως τῇ διαθέσει τῶν χειρῶν τοῖς διαφορῆτάις παρεγγυώμενοι ὡς χρὴ προσπιλῶν- τας τῇ νόσῃ μὴ ἐφείναι τὰ χαλινὰ, ἀλλ' ἐγλίττειν ἀνασειρασμῶ τοὺς ἵππους καὶ συνεχεῖ καὶ σφοδρο- τέρφ χρῆσθαι τῷ μύωπι, ὅπως περικλωμένοι, τῆς νόσσης ἐχόμενοι ἕωσι τὸν συντρέχοντα ἀντίτε- χνον τὴν ἐκ περιόδου ἔλθῃ καὶ ὕστατον ἐρχέσθαι, κἂν ἵππους δρομικωτέρους ἡνιοχῆ καὶ τὴν ἀμιλλῆ- τήριον τέχνην ὀρῶτο εὐπαίδευτος.

β'. Ὁ δὲ λόγος καὶ ἄλλο τι προσθήσει τοῖς εἰρημένοις· οὐδὲ γὰρ συγγράψασθαι τὰ πάντα προῦθετο. Χάριεν τὴν θέαν καὶ τὴν τέχνην μι- κροῦ τῶν πάντων θαυμασιώτερον βάσις ἦν λιθίνη, καὶ ἐπ' αὐτῆς χαλκήλατον ζῶον, παρὰ τοσοῦτον οὐκ ἀναμφήριστον βουὴν εἰκονίζον, παρ' ὅσον βραχύκερκον ἦν, μηδὲ βαθεῖαν καθεκτικὸς ἐφάρυγγι, οἷαν οἱ Αἰγύπτιοι βόες τρέφουσι, μήτε μὴν χηλαῖς ὀπλιζόμενον. Συνεῖχε δὲ τοῦτο ταῖς γένουσι καὶ εἰς πνίγμα συνέθλιβε ζῶον ἕτερον, δι' ὅλου τοῦ σώματος λεπτοῖς θωρακίζόμενον οὕτω τραχεῖαις, ὡς καὶ ἐν χαλκῷ λυπεῖν τὸν ἀπτόμενον. ἤδετο δὲ τὸ μὲν βασιλίσκον εἶναι, τὸ δὲ ἀσπίδα, τὸ συμμαρπητόμενον τοῦτου τῷ στόματι· οὐκ ὀλίγους δὲ τὸ μὲν Νεϊλῶος βοῦς, τὸ δὲ κροκόδειλος εἶναι εἰκάζετο. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐ μέλει τοῦ τῶν δοξῶν ἀνομοίου, εἰπεῖν δὲ τὸ καινὴν τινα τὴν πάλιν ἀμφοτέρων τίθεσθαι, καὶ δρῆν ἐν μέρει καὶ πάσχειν κακῶς ὑπ' ἀλλήλων ἑκάτερα, ὀλλύναί τε καὶ ὀλλυθῆναι, καὶ κρατεῖν ἐν ταύτῃ καὶ κρατεῖσθαι, καὶ νικῆν ἄμφω καὶ ὑπ' ἀλλήλων καταπαλαίεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὁ καὶ φημιζόμενος βασιλίσκος διφθῆκει ἅπαν ἐκ κεφαλῆς ἕως καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ποδῶν πέλατος, καὶ κατιωμένον ὅλον τὸ σῶμα καὶ ὑπὲρ τὸ βατράχειον χρώμα ἐχλωρίζε, τοῦ φαρμάκου διαδραμόντος τὴν τοῦ ζῶου ξύμπασαν διαρτίαν καὶ εἰς θάνατον χρώσαντος· εἰς γόνυ τοίνυν συνίζανε, τὸ ὄμμα ἔσβεστο τῆς ζωτι- κῆς ἐκμαρνανθείσης δυνάμεως. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐδίδου τοῖς ὀρῶσι δοξάζειν ὡς πάλαι ἂν ἀντιέτρα- πτο νεκρωθῆν, εἰ μὴ τῶν ποδῶν αἱ βάσεις ὑπῆρδον καὶ πρὸς στάσιν ὑπανεῖχον ὄρθιον. Ἦν δὲ καὶ θά- τερον ὁμοίως, τὸ ταῖς γένουσι ἐνισχόμενον, βραχὺ μὲν τὸ οὐραῖον ἀσπαῖρον, μέγα δὲ κεχνηδὸς τῷ ἀπάγχεσθαι τῇ τῶν γομφίων ξυνοχῆ καὶ ξυντεί- νεσθαι μὲν ἐφκει καὶ ὀρμῆν πειρᾶσθαι τοῦ τῶν ὀδόν- των ἔρκους διεκδῶναι καὶ διεκπεσεῖν τοῦ χάσματος. οὐκ ἴσχυε δὲ, ὅτι τὰ μετὰ τοὺς ὤμους εὐθὺς καὶ τῶν ποδῶν τοὺς ἐμπροσθίους, καὶ ὅσα τῷ οὐραίῳ συ- ῆπτοντο μέρη τοῦ σώματος, ἢ τοῦ στόματος ξυεῖχε διάστασις καὶ ταῖς γένουσι ἐνεπέριετο. Καὶ τὰ

Variae lectiones et notæ.

⁵ B. θέσει. ⁵⁴ F. παρεγγυόμενοι. ⁵⁵ C. B. et edit. ἐχόμενα. ⁵⁶ B. συνέχοντα. ⁵⁷ B. τὴν ἐν περιό- δου (περιόδῳ). ⁵⁸ Fortasse legendum est : ἴνα. . . . ὀρῶτο ἀπαίδευτος. « Lachmann ». ⁵⁹ F. ὀρῶτω. ⁶⁰ I. C. B. et edit. ἀπαίδευτος. ⁶¹ F. προσθήσει. ⁶² F. τοιοῦτον. ⁶³ C. B. ἀναμφήριστον ; B. et F. ἀνα- φῶρι στον. ⁶⁴ B. κατ' εἰκόσ. ⁶⁵ B. μέν. ⁶⁶ F. ἀνομοίου. ⁶⁷ F. omittit τὴν. ⁶⁸ B. ἐν ταύτῃ. ⁶⁹ E. omek datione Bekkeri. C. B. et editiones posuerunt τέλατος. ⁷⁰ B. ὑπὲρ βατράχειον. ⁷¹ Fortasse διά- στασις Bekker.

erat rubri coloris (πέτρα ὑπὲρ τῶν ἵππων τὴν καμ- πὴν ἀνεστηκυῖα χροῖαν πυρρᾶ). Cf. Aloysii Hirt.

Histor. architecturæ, III, p. 146.
(16) Vid. Heyn. I. c. p. 38.

μὲν οὕτως ἦσαν ὑπ' ἀλλήλω νεκρούμενα, καὶ κοινῇ ἂν ἀμφοῖν ἢ ἀμιλλα, κοινῇ δὲ καὶ ἡ ἄμυνα, ⁷² ἰσοπαλῆς δὲ ἡ νίκη, σύντροχος δὲ καὶ ὁ θάνατος. Ἐμοὶ δ' ἔπεισιν ⁷³ εἰπεῖν ὡς τὸ φθίρεισθαι παρ' ἀλλήλων καὶ σὺν ἀλλήλοις ἀπάγεσθαι τὴν ἐς θάνατον τὰ τῶν κακῶν κηρσιφόρα καὶ ἀνθρώποις δλέθρια μὴ μόνον ἐν εἰκόσιν εἶη ⁷⁴ διατυποῦσθαι, ἢ καὶ τοῖς ἀλκιμωτέροις τῶν ζώων τοῦτο ἐπισυμβαίνει, ἀλλὰ καὶ παρ' ἔθνεσι ⁷⁵ συχνάκις γίνεσθαι, ὅποια τοῖς Ῥωμαίοις ἡμῖν ἐπεστράτευσεν ⁷⁶, φονῶντα κατ' ἀλλήλων ⁷⁷, δλλύμενα δυνάμει Χριστοῦ τοῦ διασκορπίζοντος ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα⁷⁸, καὶ μὴ χαίροντος αἵμασιν, ὅς καὶ δίκαιον ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον δεικνυσιν ἐπιδαίνοντα, καὶ λέοντα καταπατοῦντα καὶ δράκοντα.

ac commune certamen erat et æqualis utrinque victoria, par exitium. Mihi autem in mentem subit dicere, mutuas cædes, et **SOS** lethifera perniciosaque ad exitium vergentia mala non solum in imaginibus exprimi posse, neque apud robustissima solum animalia contingere, sed etiam apud gentes plerumque, quæ nobis Romanis bellum intulerunt; illæ scilicet mutuum adversus se ipsas cædem sectantes, periere virtute Christi dissipantis gentes, quæ bellum volunt, neque sanguine gaudentis, qui etiam justum super aspidem et basiliscum ambulans exhibet, et conculcantem leonem et draconem.

Variæ lectiones et notæ.

⁷² Verba κοινῇ usque ad ἄμυνα omissa sunt a B. ⁷³ B. δὲ ἔπεισιν. ⁷⁴ F. ἔτι. ⁷⁵ F. ἔθνεσιν. ⁷⁶ F. ἐπιστράτευσεν. ⁷⁷ B. et F. φονῶντα καὶ κατ' ἀλλήλων. ⁷⁸ B. ἔθνη καὶ τοὺς πολέμους.

CHRONOLOGIA NICETÆ.

QUÆ ANNORUM AB EO DESCRIPTORUM.

et rerum sub imperatoribus gestarum seriem paucis indicat (auctore FABROTO).

Anni Christi.	Res gestæ.	Anni imperatorum
	Imperator ALEXIUS COMNENUS, anno imperii 37, mense 4 cum dimidio, 15 die Augusti vita functus est. Nicet. pag. 6.	Orientis JOANNES COMNENUS. Occidentis HENRIC. QUINTUS.
1117	Huic successit JOANNES COMNENUS Filius, in quem procures et cognati conspirant. Conjuratos clementer tractat. 7, 8.	1 11
1118	Expeditiones adversus Persas. 9.	2 12
1119		3 13
1120		4 14
1121	Scythas arte profligat. 10.	5 15
1122	Contra Triballos, quos alii Servios dicunt, expeditionem init. Quatuor filios. Manuelem præsertim natu minimum, ad dignitates publicas evehit. 11, 12.	6 16
1123	Hunnicum bellum. 12.	7 17
1124	Traducto in Orientem exercitu de Persarmaniis debellatis triumphat. 13.	8 18
1125	Persarmanios denuo aggreditur, et bello fatigatos pacem petere cogit. Gangram expugnat, quam Persæ paulo post capiunt. 14.	9 19
1126	In Ciliciam movet. Bacam castellum munitissimum et Anabazam expugnat. 15.	10 Moritur HENRIC. LOTHAR. SAXO. 1.
1127	Profectus in Cœlesyriam cum Raimundo et Antiochenis amicitiam init. Pizæos deditione recipit, Phærepum expugnat, et variam Martis aleam experitur. 18.	11 2
1128	Istrium et Sezerim debellat, et Persarum Iconiensium insidiis elusis Byzantium redit. 19.	12 3
1129	Fratre ISAACIO COMNENO in gratiam recepto, novas expeditiones in Persas suscipit. 21, 22.	13 4
1130	Tyrannum Trapezuntium invadit. 22.	14 5
1131	Persas bello fatigat. 23.	15 6
1132	Dum Neocæsaream obsidet, JOANNES COMNENUS nepos ad Sultanum Iconiensem deficit. 24.	16 7
1133	Iterum in Persas movet. 24.	17 8
1134	Phrygiam præstervectus provincias et finitima oppida rectius constituere studet, et perduelles quosdam bello frangit. 25.	18 9
1135	Alexius et Andronicus JOANNIS COMNENI filii morbo pereunt, patre in bello externis occupato. 25.	19 10
1136	In Isauriam proficiscitur, ac provinciam ordinat. 26.	20 11
1137	Iter in Syriam intendit, ut Latinos Antiochia pellat. 26.	21 Moritur LOTH. 12
1138	In itinere moras nectens ut Syros et Cilices in suas partes pertraheret, adventum suum Antiochenis denuntiat. 26.	22 CONRAD. TERTIUS 1

1139	Spe sua frustratus Antiochena suburbia diripit et vastat. Inde ad Cilicum fines deflectit. 26.	23	2
1140	Venatum egressus, manu ad digitum venenatæ sagittæ illapsu strictim læssa, veneno celeriter usque ad vitalia progressa non multo post abit e vita, Manuele filio juniore imperii hærede relicto. 27, 28.	24	3
1141	Manuel Comnenus patri succedens Isaacium fratrem natu majorem in monasterio includit. Opera Joannis Axuchi et a Byzantinis expetitur ac suscipitur. 34.	MORITUR JOANNES COMNEN. MANUEL COMNEN.	4
1142	A Michael patriarcho coronatus cum fratre Isaacio reconciliatur et in Persas movet. 36.	1 2	5
1143	Iterum Persicam expeditionem suscipit, et rem gerit vario eventu. 37.	3	6
1144	Alemannam heroinam uxorem ducit. Rei publicæ suscipit curam, Cancellario et supremo Quæstore constitutis. Vectigalia nautica in fiscum referi. 37, 38.	4	7
1145	In aula Manuelis rerum vicissitudines, et Styppiotæ cujusdam mirabilis prosperitas. 39, 40.	5	8
1146	Laudata Manuelis administratio et virtutes principe vero dignissimæ. 40.	6	9
1147	In præclaro instituto non diu permanet, sed ex liberali et clemente fit tenax et austerus. 40.	7	10
1148	Alemannorum expeditio Hierosolymitana. Huic Alemannorum exercitui Manuel varias struit insidias, quas Conradi exercitus superat. 41, 42.	8	11
1149	Exercitus Christiani luctuosa clades. Reliquias Græci fraude, ferro, veneno persequuntur. Calx farinæ militum admista, moneta jussu Manuelis adulterata in Alemannorum perniciem. 43, 44, 45.	9	12
1150	Atrox pugna et illustris victoria a Conrado de Turcis reportata. 47, 48.	10	13
1151	Rogierus rex Siciliæ bellum Græcis infert magno cum successu. 49.	11 14	14
1152	Manuelis expeditio contra Siculos, Corcyræ oppugnatio et tandem deductio. Inter Græcos et Venetos seditio cruenta. 51, 52. [Cognomine Ænobarbus sive Barbarossa. 1.	MORITUR CONRAD. FRIDERICUS I. 12	
1153	Irritus in Siciliam Manuelis conatus. Serviam populatur. Michael Palæologus adversus Siculos rem feliciter gerit. 60, 61.	13	2
1154	In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cujus præfecti cum Scythiis et Siculis infeliciter pugnant. 61, 62.	14	3
1155	Cum Rogiero Siculo pacem iuit: paulo post autem inimicitia inter eos recrudescunt. 64, 65.	15	4
1156	Bellum Hungaricum. Hunnorum grassationes. Incestuosa Manuelis et Andronici vita. 67, 68.	16	5
1157	Copiæ Græcorum a Turcis cladem accipiunt. Styppiota calumniis oppressus excæcatur. 72, 73.	17	6
1158	Turcicæ grassationes. Sultanus Iconiensis ad Manuelem confugiens magnifice excipitur. Utriusque artes. 76, 77.	18	7
1159	Iconii seu Turcarum Sultanus Manuelis liberalitate onustus, domum reversus fidem fallit; unde vastationes et clades mutuæ. 79, 80.	19	8
1160	Hunnis Manuel bellum indicit. Andronici tragædia nova. Is tandem Manueli reconciliatur. 83, 84, 85, etc.	20	9
1161	Pannonicum bellum. Zeugmini recuperatio. Varia belli facies. 87, 88.	21	10
1162	Bellum adversus Serviam despotam. Andronici mala mens. Rem gerit infeliciter cum Toruse Armen. 89, 90, 91.	22	11
1163	Andronici scelerati principis ob vagas libidines pericula et errores. 91, 92.	23	12
1164	In domo Manuelis tragædiæ, cujus primarii actores Alexius protostator et nonnulli magi. Nova castra in Asia condit Manuel. 93, 94, 95, etc.	24	13
1165	Hungaricum bellum, cui Andronicus præficitur. De Pannoniis superatis Manuel triumphat. 98, 99, etc.	25	14
1166	Bellum contra Servios, quorum statum suo arbitrato immutat. 103, 104.	26	15
1167	Ægyptiaca expeditio cum classe ducentarum navium, Amerigo Hierosolymorum rege auxilia pollicente. Tamiathi obsidio. Re infecta Græca classis domum repetens dissipatur. 105, etc.	27	16
1168	Sarraceni cum Manuele pacem firmant. Nascitur Manueli Alexius filius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat. 110.	28	17
1169	Mariam filiam dat uxorem Marchionis Montisferrati filio. Venetos in Græcia vexat. 111.	29	18
1170	Veneti Græcos bello fatigant. Manuel restitutis rebus ablatis fœdus cum Venetis renovavit. 112, etc.	30	19
1171	De bello Persis inferendo Manuel cogitat, Doryleoque et Sublæo instauratis se ad bellum aperte accingit. 114, 115.	31	20
1172	Sultani pacem petentis sprete legatione, iter ingressus Manuel insigni clade afficitur, multis suorum millibus et illustrissimis quibusdam cognatis desideratis. Sultanus ultro Manueli pacem offert, unde reliquiis Græcorum salus. 116, 117, etc.	32	21
1173	In reditu Persæ Græcos infestant. Manueli conditionibus pacis minime satisfaciendi Sultanus bellum infert. 124, 125.	33	22
1174	Per legatos Manuel Sultani exercitum prædo onustum cædit et ad internecionem delet. 125, 126.	34	23
1175	Alia Manuelis in Persa infelici cum eventu Turci Claudio-polim a Græcis protecolant. 126, 127.	35	24

1061	CHRONOLOGIA.	1062
1176	Papam et Italos Manuel contra Fridericum Cæsarem concitat. Ancona Manuelli favens et perduellis a Friderico obsidetur. 129, 130, etc.	36 25
1177	Bellis vario eventu confectis, disciplina politica et domestica pluribus modis enervata, Manuel illotis manibus theologiam tractat, de præcipuis fidei Christianæ articulis temerarie definiens. 135, 136, 137, etc.	37 26
1178	Dum curiose agere pergit et circa Mahumetis blasphemias insanit, quæ etiam edicto confirmat, in morbum incidit, et ab astrologia dementatus quantum potest reluctatur, tandem cuculla indutus vita excedit, anno 38 imperii nondum plane absoluto. 142, 143, 144.	38 29 MANUEL MORITUR.
1179	Sub Alexio puero turbæ publicæ et cruenta seditio Cpoli. 146, 147, etc.	AL. MAN. FIL. 1 30
1180	Andronicus Comnenus imperium affectat, et horrendis dolis in nobiles quosque grassatur; præcipuos aulicos ferro et veneno interficit. 158, 159, etc.	2 31
1181	Persarum in Oriente grassationes. Joannes Comnenus arma movet in Andronicum, qui nefariis artibus imperatricem Alexii Comneni matrem interfici curat. Aulicorum ignavia et summa improbitate imperii particeps salutatur. deinde legitimo principi Alexio præfertur, quem paulo post imperio et vita crudeliter spoliatur. 169, 170, 181, etc.	3 32 ALEXIUS INTERFICITUR.
1182	Andronicus libidine et furore percitus in Nicæenses et Prusaenses sævit. Isaacius Comnenus Cyprum occupat. Tragœdiæ domesticæ Andronici. Siculi expeditionem parant in Græcos. Trypsychus tyrannidis Andronici minister volubili quadam rerum vicissitudine eversus excæcatur. 178, 179, 180, etc.	ANDRONICUS COMNENUS. 33 4
1183	Siculi Thessalonica capta et direpta Cpolim petunt. Andronicus parum feliciter resistit. Ejusdem in apparatu belli multiplicia errata et novæ tragœdiæ, quarum primaria magis studium. Tyrannidis satellite quodam interfecto, populus Cpolititanus in Andronicum insurgit et Isaacium Angelum imperatorem designat. Ex fuga Andronicus retractus, a plebe miserabiliter exagitatus atrocissimis suppliciis interficitur, postquam per biennium imperasset. 203, 204, 205, etc.	2 34 ANDRONICUS INTERFICITUR.
1184	Isaacii Angeli commoda initia. Expeditio contra Siculos, qui profligantur ducibus captis. Andronici filii, et Alexius Comnenus belli fax, excæcantur. Siculæ classis calamitates. Isaacius inconstans apparet. 228, 229, etc.	ISAACIUS ANGELUS. 35 1
1185	Sultanus Iconiensis bellum instaurat. Blachorum defectio. Calamitosa in Cyprum expeditio. Blachos Isaaci indulgentia confirmat. Infeliciter geritur bellum adversus Blachos. 236, 237, etc.	2 36
1186	Branas Alexii imperium invadere conatur, et tandem in pugna interficitur. Seditiosus ignoscit Isaacius. Byzantina suburbia direpta cremantur; unde inter Græcos et Latinos conflictus. 240, 241, etc.	3 37
1187	Isaacii in Blachos expeditio infelix. Theodorus Mangaphas imperium affectat, sed a Sultano proditus in carcerem conjicitur. 252, 253, 254, etc.	4 38
1188	Friderici Barbarossæ in Palæstinam expeditio. Legati vecordes Fridericum et Isaacium committunt. Ecclesiasticum statum turbat Isaacius. Græci fugantur ab Alemannis. Turcarum clades ad Iconium. Friderici submersio. Filio ejusdem mortuo Alemanni domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in Palæstinam. 257, 258, etc.	5 39 FRIDERICUS PERIT IN AQUIS.
1189	Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexiorum et Basilii Chozæ seditiones cruentæ. Procerum nonnullorum supplicia. 268, 269, etc.	6 HENRIC. SEXTUS. 1 2
1190	Bellum Blachicum Isaacio infaustum, qui tamen falsam jactat victoriam et inanes magnarum rerum imaginationes. 274, 275, etc.	7 2
1191	Scytharum et Blachorum grassationes. Servii debellantur. Repressis Blachis Constantinus Angelus affectat imperium, sed a Bataze derisus et proditus a milite excæcatur. 277, 278, 279, etc.	8 3
1192	Isaacii vecordia. Theodori Castamonitæ potentia et interitus. Rem publicam et aulam variis modis corrumpit Isaacius. 280, 281, etc.	9 4
1193	Blachicum bellum instaurare studet. Frustra monetur de fratris insidiis. A fratre Alexio paulo post oculis et imperio privatur. 286, 287, etc.	10 5 ISAACIUS ANGELUS EXCÆCATUR.
1194	Alexius Angelus Comnenus rei publicæ cura posthabita genio indulget. Seditiosis variis exagitatus seditiosos opprimit. 291, 292, etc.	ALEXIUS COMNEN. 4 6
1195	Blachi conditiones pacis aspernantur et adversus Græcos prospere agunt. 299, 300, etc.	2 7
1196	Persæ Græcos bello infestant. Ammerigus Friderici Barbarossæ filius tributum exigit ab Alexio, qui sepulcra violat. 304, 305, etc.	3 8
1197	Turbæ in aula Alexii, cujus cognati vendunt omnia. Imperatrix adulterii accusatur, monacha fit, deinde revocatur. Dejicitur de gradu Constantinus quidam primarius aulicus. 311, 312, etc.	4 9
1198	Iconiensis Sultanus Græcis damna infert. Alexii futiles ad bellum apparatus. Miserrimus imperii status, et Scytharum in Thraciam irruptio. 319, 320, etc.	5 10 HENRIC. MORITUR.
1199	Alexii contra Blachos irrita expeditio. Scytharum incursio in Macedoniam. Controversiæ inter Græcos de eucharistia. Imperatrix res futuras profana curiositate investigat. 325, 326, etc.	6 PHILIPPUS ET OTTHO. 1 2
1200	Variis seditionibus et turbis Oriens concutitur. Tragœdiæ Cpoli. Lagi,	7 2

ἡγοράσθη, καθάπερ καὶ τὸ ἄλογον. Paulus in l. si quis 17 D. instit. act. si quis mancipiis vel iuvenis pecoribusve emendis vendendisque præpositus sit. Basilica, lib. xviii, tit. 1, cap. 17: Ὁ προστήσας τινὰ πιπράσκειν καὶ ἀγοράζειν δούλους ἢ ἄλογα. Et lib. xx, tit. 1, cap. 30 § 2: Ὁ μισθωσάμενος ἄλογου. Leo Tactic. cap. 10 § 15: ἔχειν τὴν τῶν ἄλλῶν ἀποτροφὴν. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Ἄμβων ambo, suggestus, pulpitum, p. 293 c. εἰς τὸν ἱερὸν ἀνάσταθμον ἀνιών: cod. GB εἰς τὸν ἄμβωνα. Joannes Cantacuzenus lib. 1, cap. 41: ἄνευσιν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ὁ πατριάρχης τῶν ἀδύτων ἐξίων. Anna Comn. Alexiad. v: ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τὸν Ἰταλὸν ἀναθεματίζει ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν. Vide Theophylactum Simoc. Hist. Mauric. lib. viii, cap. 10 Glossarium ms. ὀκρίδας ὁ ἄμβων. Grisconius Breviarum Canonum cap. 166, de his qui debeant in ambone, id est in pulpito, psallere. Vide Glossar. ad Cedrenum.

Ἄμην ἀμην Ameras. Pag. 21 a: auctor GB ὅπου ἔχουν εἰς τὴν πίστιν τῶν, καὶ εἰς τὸν ἀμην. Vide ad Cedr.

Ἄμπαρ. p. 21 a ambar. Genus aromatis. V. Meursium.

Ἄνακαρά p. 243 a, μετὰ βυκάνων καὶ σαλιγγῶν cum buccinis et tubis: codex GB ἀνακαράδων. Auctor GB παίζειν τρουμπέτες ὄργανα τουμπάκι' ἀνακαράδες.

Ἄντινυλον p. 312 c., census nautis impositus. Vide Meursium.

Ἄπελατίκιον clava. Pag. 102 c. ἐκ σιδήρου κορώνης: codex GB ἀπελατίκια. V. Meurs.

Ἄπεντεῦθεν confestim pag. 115 b. Anna Comn. Alex. v: Καὶ τὰ μὲν δόγματα ἀπεντεῦθεν ἀναθεματίζεται. Sæpe occurrit in Basilicis, ut cum libertatem directo datam Græci reddunt ἀπεντεῦθεν δοεῖσιν, quia statim competit et sine hæredis facto.

Ἄπόκρεως carnisprivium, pag. 329 a. Anna Comnen. Alexiad. lib. viii: Κατὰ τὴν παρσκευτὴν τῆς Ἄπόκρεως. Dixi ad Cedrenum.

Ἄποκρισιάριος legatus pag. 41 c. idem p. 41: Τοῖς τε γὰρ πρέσβεσι: codex GB ἀποκρισιάριος. Joannes Moschus Limonarii cap. 88: ὅτι ἀποκρισιάριος ἦν κοινοβίου τῶν μερῶν Ἀπαμίας. Manuel Moschop. περὶ σχεδ. πρέσβους ὁ ἀποκρισιάριος. Papias: apocrisiarius legatus. Vide ad Cedrenum.

Ἄρκλαι, p. 88 b., machinæ extra muros urbis prominentes. V. Meurs. Basilica autem arcam ἄρκλων vertunt, lib. viii, tit. 2, cap. 101, et Cyrillus ad l. 19 § 1 D. loc. Basil. tit. 1 c. 19. Leo Grammaticus: Καὶ τὰς λεγομένας ἄρκλας ἐν πᾶσι κατεσκεύασεν τοῖς ἐμβόλοις, ἀργύριον τε κατὰ μῆνα τοῖς ἐνταῦθα κατακειμένοις πένησι διδοῦσαι.

Ἄρματα arma, pag. 42, 122, 246. Leo Grammaticus: πάντες [γὰρ] τὰ ἄρματα καὶ τὰ λωρίκια ἐβρίψαν εἰς τὴν ὁδόν. Auctor GB: καὶ ὁ Χριστὸς ὀπούπαθεν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν σταυρὸν μᾶς ἔδωκεν ὄπλον καὶ μέγαν ἄρμα εἰς τὸ νῆ νικοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ὄρατοὺς ἀοράτους. Glossarium ms. ἔντεα τὰ ὄπλα ἢ τὰ ἄρματα. Etymologicum Ma-

PATROL. GR. CXXXIX.

agnum: ἄρμα παρὰ Ῥωμαίοις ὄπλα ἢ δόρυ, ἀσπίδα καὶ θώρακα. Vide ad Cedrenum et Glossarium Nomicum.

Ἄρχιζούπυρος p. 61 d, qui apud Cpolitianos πρωτοβεστιάριος. V. Meursium.

Ἄσημον argentum p. 344. Theophanes in Heraclio: Καὶ ἄσημον καὶ ὀλοσηρικὰ ἱμάτια. Glossarium manu exaratum: Ἀσήμιον ἄργυρος. Dixerunt igitur ἄσημον, ἀσήμιον et ἀσήμιν. Auctor GB: Αἰθιομαργαριτάρια ἀσήμιν καὶ χρυσάφιν. Plerumque autem pro argento non signate. Moschop. Περὶ σχεδ' ἄσημον ἀργύριον τὸ μὴ κεχαραγμένον.

Ἄσπρον album, pag. 223. Chronicum Alexandrinum: Φορέσας στέφανον Ῥωμαίων καὶ χλαμύδην ἄσπρην. Anastasius Bibliotecarius in Hist. [Eccl. portavit coronam et chlamydem imperatoriam albam.

Theophanes dixerat χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπρην. Scholium ad oram Timæi Locri περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσιος, in regio ms.: Σταγῶν ἐστὶν ὁ λεγόμενος ὀρελίχαλκος ἤτοι τὸ ἄσπρον χάλκωμα. Auctor GB ἄσπρον ὄσαν τὸ γάλα. Hinc ἄσπριζειν in codice Nicetas GB, quod est λευκαίνεσθαι. Est et nummi genus. Nicetas p. 265 c, διακοσίους etc.: codex GB ἄσπρα. Astrampsychnus in Πυθαγορικῇ λαξευτηρίῳ Ἄτλοι δὲ καὶ περὶ ἄσπρων εἶναι ταῦτα ἐν κιβωτῷ ἢ βαλαντίῳ ἢ σάκκῳ, Rationale imperii sub imperatore Alexio Comneno: Τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud. [ἔστειλε γράμματα καὶ ὄρισμούς καὶ μαζῆ καὶ ἄσπρα.

Ἀθθέντης, αὐθεντεία, αὐθεντεῖν, δυναστεία, Dominus, dominatio, dominari. P. 110 d τὴν Παιονικὴν παραληψόμενον δυναστείαν: cod. GB αὐθεντείαν. S. Maximus epistola ad Zygomaliam: τὸ ὄνομα τῆς αὐθεντείας σου. Auctor anonymus in libro qui inscribitur διήγησις ἐξάρετος Βελθάνδρου τοῦ Ῥωμαίου τυραννικῶς αὐθέντευεν ὡς φυσικὸς αὐθέντης. Joannes Cantacuz. p. 756: Ἀθθέντης τῶν θαλασσοῶν. Anna Comnena Alexiad. vii: Κακὸν πρᾶγμα πρὸς τὸν ἴδιον ἐπανερχεσθαι αὐθέντην. Phrynichus: Ἀθθέντης μηδέποτε χρῆσις ὡς ἐπὶ τοῦ δεσπότου, ὡς οἱ περὶ τὰ δικαστήρια ῥήτορες. Vide ad Cedrenum in αὐθέντης.

B

Βαλουλος, παιδοκόμος p. 306 d, bajulus. Vide ad Cedrenum.

Βάλκα βάρκα. P. 346 b, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλιον: codex GB βάλκα. Constantinus Harmenopolus Breviarum lib. ii, tit. 11, § 9: Τὴν κοινῶς λεγομένην βάλκην. Vir doctus legendum putabat βάρκην: Regii tamen codices nihil mutant. Auctor GB: Ὁ κόμης βάρκα, ἐβρίψεν τρανήν κατὰ θαλάσσης. Est autem βάλκα seu βάρκα barca, scapha. Exstat in Glossis e Glossario Arabico Lat. collectis. Paulinus carmine ad Cytherium:

Ut maz salubri barca per fugio foret
Puppi superstes obruitur.

Βάραγγος. P. 362 a, μὴ ἔχων ὑπασπιστήν, codex GB βάραγγον. Et p. 362 a ὁ δὲ τοὺς πελεκυφόρους

ἐκκλησιάσας· idem codex βαράγγους. Anna Comn. Alex. iv : Ὁ τῶν βαράγγων ἡγεμῶν Ἀμπίτης. V. Glossar. ad Cedrenum.

Βαρδάριος pag. 325 b, lege ibi Ἀξείος. Eustathius Ἰλ. Α', p. 830 n. 10, l. 11 : Περὶ τὸν εἶτε ἄξιον εἶτε Βαρδάριον. Lege Ἀξείον.

βαρδαριῶται p. 220 d, οἱ τὰ ἰσθμιοβαφῆ φοροῦντες ῥαβδοῦχοι· codex GB, βαρδαριῶται, milites stationarii. Vide Meursium.

Βάσμολοι levis armaturæ milites. P. 50 b, καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ· codex GB βάσμολοι.

Βεστίαριον. P. 98 a εἰς τὸ βασίλειον ταμιεῖον· codex GB βεστίαριον. Sic igitur βεστίαριον est ætariarium : vide Indicem. Alias βεστίαριον seu vestiarium accipitur pro loco in quo vestes reconduntur Glossarium ms. βεστίαρον παρὰ Ῥωμαίοις τόπος ἐνθα ἡ ἀναγκαῖα ἀπόκειται ἐσθῆς. Leo Grammaticus : ταύτην καταγαγόντες ἐθηκον ἐν τῷ βεστιαρίῳ. Vestiarium autem præpositus ἀβεστιαριος (?) dicebatur. Idem Leo ; ἀπέστειλε Πεντάκιον τὸν ἀβεστίαριον αὐτοῦ. Item Προκόπιον τὸν ἀβεστίαριον αὐτοῦ. Primus autem præfectus vestiarii πρωτοβεστίαριος dicebatur, vel, ut opinor, πριμικήριος τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου, ut apud eundem Leonem Grammaticum.

βίγλα vigilia, excubiæ. P. 85 c δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος· codex GB βίγλαις. Glossarium ms. βίγλα φρουκωρία. Constantinus Porphyrog. in Tacticis : Ὁφείλουσιν αἱ βίγλαι τῆς νυκτὸς μετ' ἀσφαλείας πολλῇ γίνεσθαι. Theophanes in Theod. ἡ δὲ βίγλα γνοῦσα ἐδήλωσεν αὐτῷ Anastasius : *quo cognito custodia nuntiavit ei*. Vide Gloss. ad Cedrenum et Indicem.

βλατίον pannus sericus p. 50 c. In Glossario ad Cedrenum sic scripseram : « Blatta purpura. Salomon etc. Fortunatus etc. βλατίον pannus sericus. Constantinus etc. » Operarum vitio aliter editum est. Nicetas νήματά σηρικὰ· codex GB, βλατία, Glossarium vetus illustris. viri P. Seguerii Franciæ cancellarii : Ἐπιπλα ὠμοφόριζ ἱμάτια, κυρίως δὲ τὰ ἐπὶ τοῖς ναοῖς ἐξηρητημένα βλαττία. Anna Comnenæ Alexiadis lib. iii, βλαττία sunt vestes purpuræ : Αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδες τῶν νομισμάτων καὶ τὰ ἑκατὸν βλαττία ἐστάλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Βολερὸς propugnaculum, *boulevard*. Vide Meursium.

Βούκινον buccina. Joannes Curopalates : Βουκίνων ἢ σαλπίγγων ἢ ἄλλου τιλὸς σημεῖον μὴ δοθέντος τρανώς. Constantinus in Tacticis : Ὅσον δύναται ἀκούειν φωνῆν βουκίνου ἢ σάλπιγγος. Hinc βουκινάτρωες apud eundem Constantinum. Alii βούκινον dicunt, Anna Comnena Alex. viii : Μετὰ βουκίνων καὶ σαλπίγγων. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Βουκλα bucula, fibula. V. Meursium.

Βουγλίδιον. Θησαυροφύλακας θυλάκου· codex GB βουγλίδια, sacculos.

βούλλα, βουκλεύειν, ἀποβουλεύειν, bulla, sigillum, bullare, disbullare. P. 65 b σφραγιδὰς τε τοῖς ἐπιβαλὼν. codex GB βούλλας. Concilium Florentinum sess. 25 : Ἄρισεν ὁ βασιλεὺς διὰ γραμ-

μμάτων καὶ βουλλῶν βεβαιωθῆναι πάντα. Menologium Augusti d. 31 : Ἐχούσα σφραγίδα διὰ χρυσοῦς βούλλης. Hinc βουλεύειν Nicetas p. 133 c καὶ τὰ φασκώλια σφραγίδι διασημαίνεται· codex CB βουλεύει. Sexta synodus CP. act. 3 : Ἡρὸς τοῖς καὶ τὰ αὐθεντικὰ συνοδικὰ βεβουλλομένα *cum his et authentica Synodica bullata*, et act. 15 : καὶ προσκόμισεν ὁ αὐτὸς εὐλαβίστατος Πολυχρόνιος χαρτίον βεβουλλωμένον διὰ βούλλας ἐκτυπούσης μονόγραμμον Πολυχρονίου ὁμολογητοῦ. Bullare ut in Vita S. Joannis Eleemosynarii cap. 51, *pittacium bullatum*, Et ἀποβουλλεύειν disbullare. Concilium sextum CP. act. 15 : Ἀποβουλλωθέντος τοῦ τοιοῦτου *χαρτίου*. Interpres : *Et disbullata est hujusmodi chartula*.

Βουτζιον, βουττίον, βουττις cupa. 328 d οἶων δοχεῖα· codex GB βούτζια. Leo Tact. cap. 15, § 75, βουττία τέλεια. Theodorus Hermopolites sic expressit legem 206 D. de verb. sign. οἷνηρὰ σκεῦη λέγονται περὶ τὴν ληνόν. Οἱ δὲ πίθοι καὶ αἱ βουττιες. Hero Mathematicus : βούττης ἤ· ἡ ζῶν διὰ μέτρος ποδῶν ζ', δὲ κάτω ποδῶν η'. Provinciales *beu'e* dicunt. Hinc βουττοποιός, Glossæ Philoxeni : Dogarius βουττοποιός.

Βύζανον sacculus p. 378. Vide Meursium.

Βυζομάχαιρον ensis genus p. 223. Meursius.

Γ

Γεμάτος plenus. Auctor GB γεμάτην μίαν σκακούλαν. Stephanus Sachlices : μεδυστροπίες κακογνωμίαις πλήρης νά νε γεμάτοι. Hinc γεματίζειν implere, Idem Stephanus : Ἐγεμάτισε τοῦ χάρου τὴν ἄλμυραν. Vide Indicem. Hodie quoque in usu est Γενικόν. Vide Glossarium ad Cedrenum, et Meursium.

Γεῦμα prandium P. 70 b ἐνστάτης τῶν ὄρων ἀρίστου· codex GB γεύματος. Auctor GB ἐδάκρωσαν ἀμφοτέροι, ἔπειτα θέσαν τὰ βλα, ἐγεύθησαν.

Γνίφων parcus p. 396.

Γούργουρος gurgulio p. 296 V. Meursium.

Γυθεντίζειν. P. 384 c, codex GB ἐπεμδοῦν interpretatur γυθεντίζειν. proclamare.

Γυρεύειν ἀναζητεῖν, quærere, circuire. P. 70 d auctor GB in historica narratione de Belisario : Χώρας πολλὰς ἐγύρησε καὶ τοπαρχίας καὶ κάστρα. Τόπος αὐτὸν οὐκ ἤρπεν τὸ νά προσκαρτερῆσαι τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς γυρεύει καὶ Τουρκίας. Ἐγύρησεν, ἐδίωξε τοὺς τόπους καὶ τὰ κάστρα. Stephanus Sachlices ; Τὴν νύκταν ἀποῦ περπατῆ γυρίζει ἀρματομένος· Item : Πολλοὶ ἐγύρησαν σκοτεινὰ καὶ ἔληθασιν πληγόμενοι. Alias γυρεύειν exponitur in gyrum includere, ut Cedreni p. 547 a, vol redire, ut Joannis Cantacuzeni p. 757 ἐγύρησε ἡμετ' εὐχριστίας, *cum gratiarum actione reversus est*.

Δ

Δεήσεις libelli supplices p. 474 b. Constant De adm. imp. cap. 51 : Καὶ ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων *libellorum magister*. Vide ad Cedrenum.

Δελήτιον. Gloss. mss. D. Cancell. δελήτιον ἔλεαρ.

Δέσποινα βασίλισσα p. 157 d. Oppiani Scholia-

tes p. 40 βασιλειαν, δέσποιναν. Cedrenus : Μη πολ-
λάκις πιστεύειν τῇ δεσποίνῃ.

Δηφενδεύειν defendere pag. 378. Concilium Flo-
rentinum sess. 25 p. 565 edit. Reg. Andronicus
Junior in diplomate pro Monembasiot apud Phran-
zom : "Οθεν δφείλωσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τῆς τοι-
αύτην ἀνεύχλησιν καὶ δεφένδουσιν. Sultanus Ægy-
pti in epist. ad Joan. Cantacuzenum imp. historiæ
ejusdem Cant. lib. iv, c. 14 : Νὰ ἔχωσιν ἀγάπην
καὶ δεφένδουσιν.

Δισκοποτήριον. Cedrenus p. 557 a : Δισκοποτή-
ριον γὰρ προσήνεγκε τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Vide
Notas eruditias. patris Joobi Goar.

Δομέστικος. Μέγας δομέστικος magnus dome-
sticus, primus inter omnes domesticus. Anna
Commena Alexiad. II : Τόν τέ ποτε μέγαν δομέστι-
κον νῦν βασιλέα τοῖς βασιλεῖσι πελάζοντα. Theo-
dorus Hermopolit. lib. vii, tit. 11. Nicephorus
Gregoras lib. III, Joannes Curopalates, p. 863 b.

Δούκας, δούκαινα, δούξ dux p. 52 c. Concilium
Florentinum : Μαρκέσιοι, κόντοι καὶ δουκάδες. B.
Chrysostomus epistola 12 : Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου
τὸν δούκα τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ σφόδρα παρεσκεύασαν
περὶ ἡμᾶς διακείσθαι. Anna Commena Alexiad. VIII :
Αὐτῷ τῷ δουκὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου περιέπεσαν.
Hinc δουκικὴ ἀρχὴ p. 67. Curopalates p. 857 διέ-
πων δουκικὴν ἀρχήν. Nicet. p. 203 b ἡ δούκαινα
Εὐφροσύνη. Vide Glossarium ad Cedr. in v. δούξ,
et Gloss. Nomicum in eadem dictione.

Δραγουμνίζειν interpretem agere. V. Meurs. ad
Constant. De administ. imp. c. 43.

E

Ἐγκουσήτος vel ἔγκουσάτος onustus. V. Meur-
sium.

Ἐξάμιτος examitus, panni serici genus, pro
quo auctores Latinitatis infimæ samitus. Petrus
Blesensis epistola 66 : De zona aurea et lumbari
serico et samito, et aliis xeniis, quæ per latorem præ-
sentium de vestra largitione suscepti, non quantas
volo, sed quantas valeo, refero vobis grates. Gallice
samis.

Ἐξωκίονιον. P. 159 c, apud Nicetam editum est
ἔξω Κίονιον, exterius Clonium, monasterium quod-
dam. Apud Cedrenum ἔξωκίονιον scribitur, apud
Codinam in Originibus Cpolitanis bis ἔξακίονιον, ut
apud Anastasium Bibliothecarium in historia ec-
clesiastica : In Exacionio quidam falsus eremita
Nicolaus nomine, et quidam cum eo blasphemī, etc.

Ἐπενδότης. P. 159 d. Glossar. ms. D. Cancellar-
rii et Suidas : Ἐπενδότης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, ὃ
καὶ ὑποκάμισον λέγεται. Gloss. Græco-Lat. Ἐπεν-
δότης instata, superaria. Quidam ἐπενδότην vestem
scapulare interpretantur apud sanctum Athana-
sium, in Vita S. Antonii, tom. II, p. 479.

Z

Ζαγάριον canis venaticus. Demetrius Hieraco-
sophii cap. 186 : Πάρχε τῷ ζαγαρίῳ εἰς τὸ φαγεῖν
καὶ προθυμοποιεῖσθαι.

Ζάρια tessera pag. 358. Idem Nicetas in Balduino

Flandro : Παλίμβολον ὑπὲρ ὄστρακον καὶ κύβον
mutabiliorem tessera : codex GB. ὑπὲρ ζάριον. Au-
ctor GB in historica narratione de Belisario : Κοιλὴ
τὰ ζάρια ὃ ζαριστὴς καὶ τάβλις παίζει δμάδην.
Auctor alius GB : Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χαρτῖα
καὶ ζάρια νὰ τὰ κάσσουν. Hinc ζαριστὴς aleator.
Ilem : Ὁ ζαριστὴς καθήμενος διὰ κέρδος ἔχει θάρ-
ρος. Et πρωτοζαριστὴς ibidem. Truncate autem ζά-
ρια dicebant pro ἀζάρια. Stephanus Sachlices :
Δεύτερον συμβουλεύσω σε τὰ ἀζάρια νὰ μισήσεις.
Malaxus in historia patriarcharum : Ἐπαίζαν τὰ
ἀζάρια.

Ζαπέτια, p. 182. Vide Meursium in τζεφίτον.

Ζούπανος præfectus vestiarii principis. V. Gloss.
Meurs. et ad Constantinum. De administ. imp.
c. 29.

H

Ἡμέραι simpliciter et κατ' ἐροχὴν dicebantur dies
hebdomadæ qua passus est Christus. Meursius.

I

Ἰνκλίνοι p. 267 a Angli, alias Ἀγγλίξοι vel Ἐγ-
κλίξοι, et Ἐγκλητέρξ, apud auctorem GB.

Ἰμφας infans. Glossarium Nomicum Ἰμφας
νήπιος.

Ἰνδικτιῶν indictio. P. 194 d et 142 ο τῆς τρίτης
ἐπινημῆσεως : codex GB Ἰνδικτιῶνος. V. Gloss. ad
Cedrenum.

K

Καβαλλάριος caballarius, eques. Constantinus in
Tacticis : Οὔτοι δὲ πάντες οἱ καβαλλάριοι οἱ κατὰ-
φρακτοὶ καὶ οἱ μὴ κατὰφρακτοὶ. In codice GB lege-
batur καβαλλαρικὸν στράτευμα, ut apud Constan-
tinum καβαλλαρικὴ παράταξις, et καβαλλαρικέσιν
equitare. Manuel Moschor. περὶ σχεδ' κλητίζω
καβαλλικέω. Theophanes : Καβαλλικέστας δὲ σὺν
διακοσίοις ἀνθρώποις αὐτοῦ. Constantinus in Tacti-
cis : Ἀπὸ μεγάλων γὰρ κινδύνων ταῦτα διασώζουσι
πολλάκις τὰ ἵππάρια, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς καβα-
λλικέοντας αὐτά. Glossarium ineditum : Ὁχοούμενος
καὶ ἐποχοούμενος ὃ ἐπιβαίνων καὶ καβαλλικέων.
Cui contrarium est ἀποκαβαλλικέσιν. Leo Gramma-
ticus : Καὶ ἀποκαβαλλικέστας ὃ κρούμος ἐκάθησεν
ἐπὶ τοῦ ἰδάφους, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ἐκράτει ὃ
υἷός. Vide indicem et Glossarium ad Cedrenum.

Καγκελλάριος λογοθέτης, cancellarius, quæstor.
Vide Cujacium ad leg. 2 cod. de petit. honor.
sublat. et ad leg. ult. de discuss. lib. x, C. et Pa-
rat. in lib. 1, cod. tit. 30. Qui regis majestati pro-
ximus sedet, secundus post regem, ut ait Petrus
Cellensis de cancellario R. Angliæ epist. ult. lib. 1 :
Quæ enim, inquit, proportionalitatis habitudo inter
abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ ?
Pene non est comparatio, ubi non est existimationis
adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis
quis te ignorat ? Erant et cancellarii ecclesiastici.
Sexta synodus CP. act. 8 : Στέφανος διάκονος καὶ
καγκελλάριος. Meminit Sigobertus Gomblacensis
Joannis Romanæ Ecclesiæ cancellarii, qui Paschali

papæ successit; quem omnium scribarum, notario-
rum et scriniariorum principem quidam interpretantur. Onomasticum vetus: cancellarii ἀρχιγραμματεῖς. Meminit et civitatis cancellarii concilium Florentinum sess. 21: Λεονάρδος Ἀρετῖνος ταύτης τῆς πόλεως καγκελλάριος.

Καλαμάριον calamarium, atramentarium. P. 382 ο οἱ δὲ γραφέας δόνακας. Codex GB καλαμάρια. Vide Meursium.

Καλαφατίζειν. P. 349 α ἐπισκευάζειν τὰ τῶν σκαφιδίων ὑπόσθρα. Codex GB καλαφατίζειν. Provinciales *galafatar* dicunt, commissuras navium rimasve solidare. Vide Meursium.

Καλόγηρος μονάζων, monachus p. 328 d. Joannes Moschus Limonarii cap. 27: Καλόγηρε, διὰ τὴν οὕτως ποιεῖς; Palladius Lausiaca cap. 403: Δακρύσας οὖν καλόγηρος. Vide Indicem.

Καμαλαύκα ἔρεα τῆς κεφαλῆς, p. 303 d. Vide Glossar. ad Cedrenum.

Καμάρα ἀψίς, fornix, p. 361 a Vide Gloss. LL. Antiquarum in Camara.

Καμέρα. Καμέρας κόρυμφα, p. 70 b. in puriore Græco ὑπόνομος, cloaca.

Καμπανίζειν ταλαντεύειν, ponderare, p. 344 d.

Κάμπος campus, p. 31 a. Idem p. 51 εἰς τραπέζωδες χωρίον. Codex GB κάμπον. Item p. 101, ἐπὶ πεδίου. Idem codex κάμπου. Auctor GB ὄλος ὁ κάμπος ἔγεμεν ἄρματα καὶ δοξάρια. Δοξάρια sunt arcus. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Κανικλείου τιμὴ caniclei præfectura, summa dignitas. Κανικλείων vel ὁ ἐπὶ κανικλείου, pag. 176, caniclei præfectus. Leo Grammaticus: Δουλεύσαντα πρότερον Βασιλείῳ μαγίστρῳ καὶ κανικλείῳ. Idem: Συμεὼν ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Vide Gloss. ad Cedrenum et notas posteriores.

Κανίσγειον pro κανίσκιον, sportula, honorarium, donum p. 331 c. Auctor GB in Hist. narrat. de Belisario: Ἔστειλαν κανίσκια καὶ δῶρα. Item πόνσον κανίσκιν ἔφερον αὐτοί. V. Joan. Mosch. Limon. c. 160, Meurs. ad Const. De admin. imp. cap. 46.

Καππίσιον πῖλον. P. 86 b. Codex GB καππίσιον. In Indice etiam legas καππούσιον, πῖλον. Auctor GB καὶ φόρον παλαιογόνελον ἀπὸ πολλὰ καπούτζια.

Καράδιον navigii genus p. 15 d. Isidorus in Glossis: Carabus parva scapha ex vimine et corio. Aliæ Glossæ: Carabus navicula. Auctor GB τεκτώνησαν ἐλατὸν καράδια καὶ τριήρεις, item τὴν ὑγρὰν ἐπλήρωσε κάτερρα καὶ καράδια. Glossæ GB Joannis Vossii viri eruditissimi: Ἀνερμάτιστο, ναῦς, καράδιον ἀσαβούρωτον. Leo Grammaticus: Ἐξῆλθον τοῦ καράδιου. Hinc καραβοποιεῖα Leonis Tact. c. 20, § 74, et πρωτοκαραβος navicularius. V. eumd. Leon. c. 19, § 8. Constant., De adm. imp. cap. 51.

Καρδινάριος vel καρδινάλιος cardinalis p. 401, c. Joannes VIII ad Basil. Const. et Alex. epist. *Ut post hujus patriarchæ obitum nullus de laicis vel curialibus in patriarchatus cingatur vel consecratur honore, nisi de cardinalibus presbyteris, etc.* Photius patriarcha ita Græce convertit, ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τῶν καρδινάλιων. Vide viii synod. CP. p. 466

b. et p. ult. d. edit. Rom. Bessarion cardinalis ad pædagogum filiorum Thomæ Palæologi: Νὰ ἰδοῦν καρδινάλην. Occurrit sæpe in concilio Florentino et Laonico Chalcondyle. Vide de his Meursium et Vossium nunquam sine laude dicendum de vitis sermonis.

Κάσσις cassis. Constantinus in Tacticis: Ἐχίτω δὲ ὁ πεζὸν καὶ κασσίδαν. Et de administrando imperio: Διτηνοίχθη μικρὸν τὸ τοῦ κασσιδίου αὐτοῦ πέταλον. Theophanes in Heraclio: Ἐλαβον τὰ λουρίκια αὐτῶν καὶ τὰς κασσίδας καὶ πάντα τὰ ἔρματα.

Καστέλλιον castellum. Theophanes: Ἐκ τοῦ καστελλίου ἀπέλυσαν, item εἰς τὸ Παπουρίου καστέλλιν. Vide Glossarium ad Cedrenum)

Κάστρα πόλεις: codex GB κάστρα. Glossæ Isidori: Burgos castra. Alias κάστρον ponitur pro castello seu loco muris munito. Anna Comn. lib. viii: Εἴσω τοῦ κάστρου et ἐξῆλθε τοῦ κάστρου. Hinc ἔρωτόκαστρον. Auctor GB τὰς πικρογλυκοχάρια, τοῦ ἔρωτοκάστρου τούτου. Vel pro castris; Theophanes ἐν τοῖς κάστοις ὑμῶν εὐρίσκομεν αὐτούς.

Καταλλάκται κολλυβισταί. Codex GB καταλλάκται. Glossarium ms. ἀργυραμοιβὸς ὁ καταλλάκτης ἢ καὶ ὁ χρυσοχόος. A καταλλάττω, quod est permuto, *changeurs*.

Κάτερρον triemis p. 38 c. idem p. 49 a διὰ ταχυναυτουσῶν νηῶν. Codex GB κατέρρων. V. eundem p. 230 b, et Indicem in γόργα κατέρρα. Auctor GB κάτερρα ἀπὸ τὴν Βενετῖαν τὴν πολυχρυσομένην.

Κατηχομενεῖα loca in quibus stabant catechumeni p. 294 c. Collatio S. Maximi martyris cum Theodosio Episc. Cæsar. inter Collectanea Anastasii: *Ascendunt ad eum in catechumenium ecclesie ipsius monasterii.* Anastasius Bibliothec. in Historia ecclesiastica: *Et ascendentibus per xeneæ portæ ascensum in catechumenia ecclesie.* Alii habent *catechumena*. Simeon Thessalonicensis adversus hæreses apud Leonem Allatium de Narthece veteris Ecclesie p. 91 edit. Paris. Νάρθηκες δὲ λέγονται ἤτοι τῶν νεῶν ἀρχαὶ καὶ κατηχομενεῖα, ἤτοι τῶν κατηχομένων ὁ οἶκος. Sic etiam scribitur in Chronographia Leonis Grammatici. V. Meursii Glossarium GB.

Κατοῦναι impedimenta, sarcinæ p. 253 d. Idem pag. 253 circa finem, τὴν δὲ ἀποσκευὴν πᾶσαν. Codex GB, κατοῦναν. Auctor GB, Ἄφ' ὅτου δὲ ἐγένεθησαν καὶ πείραν τὸ τραπέζην, ἐμβαίνει τὴν κατοῦνίν τις τῆς φεδροκάζας. Vide Indicem.

Κατουνοτόπιον σκηνή, tentorium, tabernaculum p. 240 b. Vide Meursium.

Καύκαλον simulacrum. p. 95 d χελώνης μίμημα: codex GB καύκαλον. Vide tamen Salmasium Notis in Spartianum p. 152 collat. 2.

Καῦχος. P. 313 d ἐραστής αὐτῆς. Codex GD καῦχος καὶ φύλος. Legendum videtur καῦκος καὶ φίλος, ut καῦκος sit amicus, sicut καῦκα amica, concubina. Astrampsychnus ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαζευτηρίῳ ἐξ αἰτίας τῶν παιδῶν καὶ τῆς καύκας. Quæ et μάκα. Vide Indicem.

Κελλίον. P. 326 a τὰ ἐπὶ τῆς θεραπείας λειογέ-
νεια μειράκια. Codex GB, τὰ τοῦ κελλίου αὐτοῦ
παιδοπούλα. Et p. 342, Πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης.
Codex GB habet : Κελλίου τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ. Mo-
schopolus περὶ σχεδὸν Κελλίον κοινῶς τὸ παρ' Ἀττι-
κοῖς δωμάτιον, item κοιτῶν καταχρηστικῶς τὸ κοι-
νῶς λεγόμενον κελλίον, cubiculum lectus.

Κεντηνάριον, centenarium. Theophanes : Φασὶ
γὰρ αὐτὸν χίλια τὰ κεντηνάρια δεδαπνηθέναι χρυ-
σίου ἐν τούτῳ τῷ στόλῳ. Gregorius Turonensis, hist.
v, cap. 19 : *Thesaurum habentem supra mille auri
centenaria*. Appendix : *Recipiebant tria centenaria
auri annis singulis*. Vide Isidor. xvi, 24; Procopium
Περσ. α'.

Κεφαλάδαι. P. 209 a οἱ τὰς δημοσίους ἀναζωννυ-
μένοι ἀρχαί. Codex GB, κεφαλάδαι. Auctor GB,
καὶ πεῖρε καὶ τοὺς ἄρχοντας πασῶν τῶν καστελλείων
καὶ κεφαλάδας οὓς εἶχεν ὀλη ἢ Ἐγκλιτέρα. Qui et
καπετάνοι vel καπιτάνιοι. Auctor GB, in Hist. nat.
rat. de Belisario : Καὶ καπετάνον ποιήσω σε ἐφ'
ὄλην τὴν ἀρμάδαν. Concilium Florentinum sess.
25 : Ἐστειλα γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν καπετάνιον ἐν τῇ
Βενετίᾳ ἐτοιμάσαι κάτεργα. Capitanei. Concilium
Ephesinum act. 7 : *Magnificentissimus capitaneus
principi et clero scripsit*. Vide Gloss. ad Cedr. in
καπετάνοι et Indicem in κεφαλάδας.

Κεφαλάρα armatura capitis equorum. V. Meurs.
Κεφαλατικεῦν ducere cohortem. V. Indicem in
κεφαλάδας.

Κεφαλατικίον. Joan. Cantac. i, 48 : Ἀπεστάλη
εἰς τὸ αὐτόθι κεφαλατικίον. V. Capitaneatus.

Κλεισοῦραι δυσχωραὶ, clusuræ, angusti aditus.
Procopius περὶ κτισμάτων γ'. Τούτου δὲ τοῦ χωρίου
ἐπέκεινα, ὅσον ἐκ σημείων ὀκτὼ μάλιστα, ἔρη
ἀπότομα καὶ παντάσῃ ἀδιέξοδα, ξυνιόντα εἰς
ἄλληλα στενωποὺς ἀπεργάζονται δύο ἄγχιστά πη
ἄλληλων ὄντας, οὐσπερ νενομίκασι κλεισοῦρας κα-
λεῖν. Glossarium ms : Ἐμβολή, κλεισοῦρα, εἴσοδος
στενότατος. Theophylact. Simoc. Hist. Mauric. vii,
cap. 14. Anna Comn. lib. v. Gloss. ad Cedrenum.

Κλιβανον vel κλιβάνιον lorica. Constantinus
Porphyrog. in Tacticis : Τὸν δὲ καβαλλάριον ἐξώπλι-
ζον λωρικοίς καὶ κλιβανίοις ἢ σιδηροῖς ἢ ἀπὸ κρά-
των πεπλεγμένοις. Hinc κλιβανάριοι, de quibus in
Gloss. Nomico.

Κόμης comes, p. 243, Οἱ τοῦ στόλου τοῦ βασι-
λέως. alius codex : Οἱ τοῦ βασιλικοῦ στόλου κόμη-
τες, imperatoris classis comites. Vide Meursium
in v. κόμης, et Codin. de officio.

Κομμερκεῦσαι τελωνῆσαι. Κομμέρκιον enim est
tributum. Nicetas, p. 247, καὶ τὰ πλοῖα τούτων
ἡργυρολόγουν. codex GB ἐκομέρκευον. Anna Comn.
Alexiad. vi : Τὴν ἐμπορείαν αὐτοῖς ἀξίμιον ἐποίη-
σατο ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν Ῥωμαίων
χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐ-
τοῖς βουλευτόν, μήτε μὲν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἐτέρας
τινὸς εἰσπραξέως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης παρ-
χειν ἄχρι καὶ ὀβολοῦ ἐνὸς ὑπὲρ κομμερκίου, tributi
nomine. In diplomate Andronici Junioris : Καὶ δι-
δῶσιν χάριν κομμερκίου εἰς ποσότητα νομισμάτων
ἐκατὸν νομίσματα δύο. Vide Glossarium ad Cedr.

Κοντάριον conlus, hasta p 23 c, δεξιοστροφεῖν
δοράτια. Codex GB, κοντάρια. Glossarium ms.
δώρατα τὰ κοντάρια, λογγάρια, item ξυστοὶ τὰ κον-
τάρια. Eustathius ad Odys. i : Ἀῆλον δὲ δεξιὸν
ῥηθέντα Ὀμηρικὸν κοντὸν τὸ παρ' ἡμῖν κοντάριον
ὑπεκρίσε. Astrampsyclus : Καὶ μακρόν τι ὅμοιον
κονταρίῳ. Menologium mens. Apr. d. 23. Leo Ta-
ctic. cap. 12, § 50. Constantin. in Tact. p. 6. Mo-
schopolus περὶ σχεδὸν Δόρυ τὸ κοντάριον, item λόγχη
τὸ κοντάριον. Scholiastes Orpiani, p. 70 et 90.
Hinc κονταράτος conto armatus. Leo d. § 50 et § 41,
et cap. 18, § 27.

Κονταρεξίφαρον p. 259 a, in codice GB exponitur
βέλος, sagitta.

Κόντος dux exercitus, vel comes, *comte*, p. 198
b. Nicephorus Gregoras, lib. ii : Κόντου Κεφαλήνας.
Auctor GB τῆς δόσης οἱ αὐθέντες, βηγάδες, κόντοι,
πρίγκιποι, δουκάδες, καβαλλάριοι.

Κούκουρον γορυθός, theca. Constantinus in
Tact. Οἶον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σαγίττας
μετὰ κουκούρων. Vide notas ad Joannem Cantacouz.
p. 998.

Κούλα. In codice GB, ut refert Wolfius in variis :
Ἀκρόπολις in puriore Græco. V. Meursium.

Κουμπανία. P. 293 b : Φρατρίαν καὶ σύστημα
ποησάμενοι. Codex GB, Κουμπανία μία γινόμε-
νοι.

Κουνία σπάργανα, cunabula.

Κούντουρος equus. Pag. 69, Μετὰ κουντούρων
καὶ ἀλόγων Ἀραβικῶν. Sic legit Meursius. Fragmentum
ms. Περί πηλικότητος τῶν μέτρων καὶ ἡ
παρ' ἡμῖν ἐπινοημένη εἰς ὑπουργίαν τῶν βασιλι-
κῶν προστάξεων ἀλλαγὴ διὰ τῶν κουντούρων μιλια
5' ἦγουν στάδια μί'. Exstat in bibliotheca Regia-
Glossarium ms. : Βέρεδον τὸ κοβότουρον. Legendum
κούντουρον. Item βηρήδοις, ἵπποις, κουντούροις.
Hinc ἀποκουντουρίζειν. Auctor GB ms. Καὶ ἀπήτις
ῥᾶ καὶ γλύψει σε τότε ἀποκουντουρίζῃ, et κουντου-
ριάριος, qui equo publico utitur. Theodorus Her-
mopolites, lib. vii, tit. 8, explicans legem 2 D. de
in jus voc. ibi : *Sed nec eum qui equo publico in causa
publica transvehatur* : Οὕτε, inquit, τὸν δημοσίους
ἵπποις διὰ δημοσίαν χρῆσαν ἐποχούμενον ἦτοι τὸν
κουντουριάριον.

Κουρσάριος pirata, prædo. Glossarium ms.
Πειραταί, καταποντισταί, κουρσάριοι, *corsaire*.

Κούρσον, κουρσεῦν. Cedrenus p. 477 c. Con-
stantinus Porphyrog. in Tacticis : Ἴνα ἢ ἐν καιρῷ
πολέμου ἢ ἐν καιρῷ κούρσου βαστάζωσιν. Theo-
phanes : Καὶ οὐ κουρσεύομεν. Anastasius : *Incur-
siones non facimus*. Item : Κουρσεύομεν καὶ ἀφ-
νίζομεν τὰς χώρας αὐτῶν. Anastasius : *Irruemus et
exterminabimus regionem ipsorum*. Vide Indicem in
κούρσα, κουρσεῦν, etc., et Glossarium ad Cedre-
num in voce eadem. In κούρσωρες autem lin. 3,
a fine lege *prolocursor*.

Κουστωδία custodia. Theophylactus ad cap. 27
Matthæi : Κουστωδία δὲ λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις
ἢ φυλακή. Τοὺς οὖν ἐπὶ τὸ φυλάττειν τεταγμένους
στρατιώτας κουστωδίαν ὀνομάζει. Et ad Acta apo-
stolorum, cap. x : Ἰστέον δὲ δεῖν ἢ μὴ σπείρειν δια-

bantur, quasi programmata rhedariæ dexteritatis: A situ manuum tantum non clare rhedariis præcepta dantes, quod ad metam accedentes, non oporteret habenas laxare, sed retrahendo frenum equos flectere, ac frequentius vehementius calcar addere, ut proxime motam conversi instantem adversarium cogent latiore circuitum decurrere, se postremum adventare, etiamsi velocioribus equis veheretur atque artem aurigandi probe calaret.

12. Enimvero hæc quoque addere visum est; quanquam in proposito non est omnia perscribere. Gratosum spectaculum et artificio omnium pene mirabilissimum basis erat lapidea, cui impositum animal, quod eatenus non nisi dubitanter bovem repræsentare judicavisses, quatenus brevis- B sissima cauda, neque tam amplis palæaribus instructum erat cujusmodi sunt Ægyptii boves: neque item ejus ungula erat bisulca. Ipsum vero maxillis admotum tenebat aliud animal constrictu præfucans, quod toto corpore squamis muniatur, ita asperis, ut sine læsione vix contingi posset. Putabatur autem alterum esse basiliscus; alterum vero, quod ad os illius admotum et constrictum tenebatur, pro aspide habebatur. Nec deerant qui conjectarent, alterum Nilivæ bovem, alterum vero crocodilum esse (16). Ego vero nihil curo sententiarum varietatem. Dicam solum novum quodpiam S67 certandi genus in utroque spectatum esse; ita ut ambo malum inferrent et acciperent, utrumque adversarium conficeret et vicissim conficeretur, superaret et superaretur: ambo igitur vincebant et vincebantur. Nam alterum quidem, pro basilisco habitum, a capite usque ad calcem pedum intumescibat, atque æruginosum toto corpore ranæ colore viridius erat, quia virus totos animalis artus occupaverat et mortis colorem induxerat; in genu itaque flexum erat, oculorum acies extincta, vitali fortitudine marcescente; imo vero æstimandum spectantibus relinquebat, jam diu mortuum lapsurum fuisse, nisi plantæ pedum sustinuisset ac per se suapte forma erectum servassent. Alterum item animal maxillis constrictum, jam remissius caudam movens, hianti ore, quod molaribus premeretur, contendere videbatur, ut a septo dentium et a morsu sese eriperet. Nec poterat tamen, quia cum humeris et anterioribus D pedibus corporis partes, quæ caudæ junctæ erant, in horis hiatus continebantur: maxillisque confixæ erant. Atque ita sese illa mutua cæde conficiebant,

τῆς διφρευτικῆς προγράμματα δεξιότητος, μὴ οὐχὶ διαπρυσίως τῇ διαθέσει ⁵³ τῶν χειρῶν τοῖς διφρηλάταις παρεγγυώμενοι ⁵⁴ ὡς χρὴ, προσπελῶν- τας τῇ νόσῃ μὴ ἐφείναι τὰ χαλινὰ, ἀλλ' ἐγκλίνας ἀνασειρασμῶ τοὺς ἵππους καὶ συνεχεῖ καὶ σφοδρῶ- τέρω χρῆσθαι τῷ μύωπι, ὅπως περικλώμενοι, τῆς νόσσης ἐχόμενοι ⁵⁵, ἔωσι τὸν συντρέχοντα ⁵⁶ ἀντίτε- χνον τὴν ἐκ περιόδου ⁵⁷ ἔλθῃ καὶ ὕστατον ἐρχεσθαι, κἂν ἵππους δρομικωτέρους ἠνιοχῆ καὶ ⁵⁸ τὴν ἀμιλλη- τήριον τέχνην ὀρῶτο ⁵⁹ εὐπαίδευτος ⁶⁰.

β'. Ὁ δὲ λόγος καὶ ἄλλο τι προσθήσει ⁶¹ τοῖς εἰρημένους· οὐδὲ γὰρ συγγράψασθαι τὰ πάντα προὔθετο. Χάριεν τὴν θέαν καὶ τὴν τέχνην μι- κροῦ τῶν πάντων θαυμασιώτερον βάσις ἦν λιθίνη, καὶ ἐπ' αὐτῆς χαλκῆλατον ζῶον, παρὰ τοσοῦτον ⁶² οὐκ ἀναμφήριστον ⁶³ βοῦν εἰκονίζον, παρ' ὅσον βραχύκερκον ἦν, μὴδὲ βαθεῖαν καθεικός ⁶⁴ φάρυγγα, οἷαν οἱ Αἰγύπτιοι βόες τρέφουσι, μήτε μὴν ⁶⁵ χηλιεὶς ὀπλιζόμενον. Συνεῖχε δὲ τοῦτο ταῖς γένουσιν καὶ εἰς πνίγμα συνέθλιβε ζῶον ἕτερον, δι' ὅλου τοῦ σώματος λεπτοῖσι θωρακίζόμενον οὕτω τραχεῖαις, ὡς καὶ ἐν χαλκῷ λυπεῖν τὸν ἀπτόμενον. Ἦδετο δὲ τὸ μὲν βασιλίσκον εἶναι, τὸ δὲ ἀσπίδα, τὸ συμμαρπτόμενον τούτου τῷ στόματι· οὐκ ὀλίγους δὲ τὸ μὲν Νειλῶος βοῦς, τὸ δὲ κροκόδειλος εἶναι εἰκάζετο. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐ μέλει τοῦ τῶν δοξῶν ἀνομοίου ⁶⁶, εἰπεῖν δὲ τὸ καινὴν τινα τὴν ⁶⁷ πάλην ἀμφοτέρων τίθεσθαι, καὶ δρῆν ἐν μέρει καὶ πάσχειν καθὼς ὑπ' ἀλλήλων ἐκότερα, ὀλλύναι τε καὶ ὄλλυσθαι, καὶ κρατεῖν ἐν ταύτῃ ⁶⁸ καὶ κρατεῖσθαι, καὶ νικᾶν ἄμφω καὶ ὑπ' ἀλλήλων καταπαλαίεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὁ καὶ φημιζόμενος βασιλίσκος διωδῆται ἅπαν ἐκ κεφαλῆς ἕως καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ποδῶν πέλματος ⁶⁹, καὶ κτετιωμένον ὄλον τὸ σῶμα καὶ ὑπὲρ τὸ βατράχειον ⁷⁰ χρώμα ἐχλώριζε, τοῦ φαρμάκου διαδραμόντος τὴν τοῦ ζῶου ξύμπασαν διαρτίαν καὶ εἰς θάνατον χρώσαντος· εἰς γόνου τοίνυν συνίζανε, τὸ ὄμμα ἔσβεστο τῆς ζωτικῆς ἐκμαρανθείσης δυνάμεως. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐδίδου τοῖς ὀρῶσι δοξάζειν ὡς πάλαι ἂν ἀντιέτραπτο νεκρωθὲν, εἰ μὴ τῶν ποδῶν αἱ βάσεις ὑπὲρθεον καὶ πρὸς στάσιν ὑπανεῖχον ὄρθιον. Ἦν δὲ καὶ θά- τερον ὁμοίως, τὸ ταῖς γένουσιν ἐνισχόμενον, βραχὺ μὲν τὸ οὐραῖον ἀσπαῖρον, μέγα δὲ κεχρηγὸς τῷ ἀπάγχεσθαι τῇ τῶν γομφίων ξυνοχῆ καὶ ξυντείνεσθαι μὲν ἐφκει καὶ ὀρμῆν πειρᾶσθαι τοῦ τῶν ὀδόντων ἔρκους διεκδῦναι καὶ διεκπεσεῖν τοῦ χάσματος. οὐκ ἴσχυε δὲ, ὅτι τὰ μετὰ τοὺς ὤμους εὐθὺς καὶ τῶν ποδῶν τοὺς ἐμπροσθίους, καὶ ὅσα τῷ οὐραίῳ συνήπτοντο μέρη τοῦ σώματος, ἢ τοῦ στόματος ξυνεῖχε διάστασις ⁷¹ καὶ ταῖς γένουσιν ἐνεπίερετο. Καὶ τὰ

Variae lectiones et notæ.

⁵³ B. θέσει. ⁵⁴ F. παρεγγυόμενοι. ⁵⁵ C. B. et edit. ἐχόμενα. ⁵⁶ B. συνέχοντα. ⁵⁷ B. τὴν ἐν περιόδου (περιόδῳ). ⁵⁸ Fortasse legendum est: ἴνα. . . . ὀρῶτο ἀπαίδευτος. « Lachmann ». ⁵⁹ F. ὀρῶτο. ⁶⁰ I. C. B. et edit. ἀπαίδευτος. ⁶¹ F. προσθήσει. ⁶² F. τοιοῦτον. ⁶³ C. B. ἀναμφήριστον; B. et F. ἀναμφήριον. ⁶⁴ B. κατ' εἰκός. ⁶⁵ B. μέν. ⁶⁶ F. ἀνομοίου. ⁶⁷ F. omittit τὴν. ⁶⁸ B. ἐν ταύτῃ. ⁶⁹ E. ἕως ἐπιπέρας Bekkeri. C. B. et editiones posuerunt τέλματος. ⁷⁰ B. ὑπὲρ βατράχειον. ⁷¹ Fortasse διάστασις Bekker.

erat rubri coloris (πέτρα ὑπὲρ τῶν ἵππων τὴν καμπὴν ἀνεστηκυῖα χροῖαν πυρρᾶ). Cf. Aloysii Hirt.

Histor. architecturæ, III, p. 146.
(16) Vid. Heyn. I. c. p. 38.

μὲν οὕτως ἦσαν ὑπ' ἀλλήλων νεκρούμενα, καὶ κοινῇ ἂν
 μὲν ἄμφοιν ἢ ἀμίλλα, κοινῇ δὲ καὶ ἡ ἄμυνα, ⁷² ἰσο-
 παλῆς δὲ ἡ νίκη, σύντροχος δὲ καὶ ὁ θάνατος.
 Ἐμοὶ δ' ἔπεισιν ⁷³ εἰπεῖν ὡς τὸ φθίρεισθαι παρ'
 ἀλλήλων καὶ σὺν ἀλλήλοις ἀπάγεσθαι τὴν ἐς θά-
 νατον τὰ τῶν κακῶν κηρσιφόρα καὶ ἀνθρώποις
 δλέθρια μὴ μόνον ἐν εἰκόσιν εἶη ⁷⁴ διατυποῦσθαι, ἢ
 καὶ τοῖς ἀλκιμωτέροις τῶν ξύων τοῦτο ἐπισυμβαί-
 νειν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἔθνεσι ⁷⁵ συχνάκις γίνεσθαι,
 ὅποια τοῖς Ῥωμαίοις ἡμῖν ἐπεστράτευσεν ⁷⁶, φο-
 νῶντα κατ' ἀλλήλων ⁷⁷, δλλόμενα δυνάμει Χριστοῦ
 τοῦ διασκορπιζόντος ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα ⁷⁸,
 καὶ μὴ χαίροντος αἴμασιν, ὅς καὶ δίκαιον ἐπ' ἀσπίδα
 καὶ βασιλίσκον δέικνυσιν ἐπιβαλόντα, καὶ λέοντα
 καταπατοῦντα καὶ δράκοντα.

A ac commune certamen erat et æqualis utrinque
 victoria, par exitium. Mihi autem in mentem subit
 dicere, mutuas cædes, et **SES** lethifera pernicio-
 saque ad exitium vergentia mala non solum in
 imaginibus exprimi posse, neque apud robustis-
 sima solum animalia contingere, sed etiam apud
 gentes plerumque, quæ nobis Romanis bellum
 intulerunt; illæ scilicet mutuam adversus se ipsas
 cædem sectantes, periere virtute Christi dissipantis
 gentes, quæ bellum volunt, neque sanguine gau-
 dentis, qui etiam justum super aspidem et basili-
 scum ambulantes exhibet, et conculcantes leonem
 et draconem.

Varia lectiones et notæ.

⁷² Verba κοινῇ usque ad ἄμυνα omissa sunt a B. ⁷³ B. δὲ ἔπεισιν. ⁷⁴ F. ἔτι. ⁷⁵ F. ἔθνεσιν. ⁷⁶ F. ἐπι-
 στράτευσεν. ⁷⁷ B. et F. φονοῦντα καὶ κατ' ἀλλήλων. ⁷⁸ B. ἔθνη καὶ τοὺς πολέμους.

CHRONOLOGIA NICETÆ.

QUÆ ANNORUM AB EO DESCRIPTORUM.

et rerum sub imperatoribus gestarum seriem paucis indicat (auctore FABROTO).

Anni Christi.	Res gestæ.	Anni imperatorum
	Imperator ALEXIUS COMNENUS, anno imperii 37, mense 4 cum dimidio, 15 die Augusti vita functus est. Nicet. pag. 6.	Orientis JOANNES COMNENUS. Occidentis. HENRIC. QUINTUS.
1117	Huic successit JOANNES COMNENUS Filius, in quem procures et cognati conspirant. Conjuratos clementer tractat. 7, 8.	1 11
1118	Expeditiones adversus Persas. 9.	2 12
1119		3 13
1120		4 14
1121	Scythas arte profligat. 10.	5 15
1122	Contra Triballos, quos alii Servios dicunt, expeditionem init. Quatuor filios. Manuelem præsertim natu minimum, ad dignitates publicas evehit. 11, 12.	6 16
1123	Hannicum bellum. 12.	7 17
1124	Traducto in Orientem exercitu de Persarum debellatis triumphat. 13.	8 18
1125	Persarum denuo aggreditur, et bello fatigatos pacem petere cogit. Gangram expugnat, quam Persæ paulo post capiunt. 14.	9 19
1126	In Ciliciam movet. Bacam castellum munitissimum et Anabazam expugnat. 15.	10 Moritur HENRIC. LOTHAR. SAXO. 1.
1127	Profectus in Cælesyriam cum Raimundo et Antiochenis amicitiam init. Pizæos deditione recipit, Phærepum expugnat, et variam Martis aleam experitur. 18.	11 2
1128	Istrum et Sezerim debellat, et Persarum Iconiensium insidiis elusis Byzantium redit. 19.	12 3
1129	Fratre ISAACIO COMNENO in gratiam recepto, novas expeditiones in Persas suscipit. 21, 22.	13 4
1130	Tyrannum Trapezuntium invadit. 22.	14 5
1131	Persas bello fatigat. 23.	15 6
1132	Dum Neocæsaream obsidet, JOANNES COMNENUS nepos ad Sultanum Iconiensem deficit. 24.	16 7
1133	Iterum in Persas movet. 24.	17 8
1134	Phrygiam prætervectus provincias et finitima oppida rectius constituere studet, et perduelles quosdam bello frangit. 25.	18 9
1135	Alexius et Andronicus JOANNIS COMNENI filii morbo pereunt, patre in bellis externis occupato. 25.	19 10
1136	In Isauriam proficiscitur, ac provinciam ordinat. 26.	20 11
1137	Iter in Syriam intendit, ut Latinos Antiochia pellat. 26.	21 Moritur LOTH. 12
1138	In itinere moras nectens ut Syros et Cilices in suas partes pertraheret, adventum suum Antiochenis denuntiat. 26.	22 CONRAD. TERTIUS 1

1139	Spe sua frustratus Antiochena suburbia diripit et vastat. Inde ad Cilicum fines deflectit. 26.	23	2
1140	Venatum egressus, manu ad digitum venenatæ sagittæ illapsu strictim læssa, veneno celeriter usque ad vitalia progressa non multo post abit e vita, Manuele filio juniore imperii hærede relicto. 27, 28.	24	3
1141	Manuel Comnenus patri succedens Isaacium fratrem natu majorem in monasterio includit. Opera Joannis Axuchi et a Byzantinis expetitur ac suscipitur. 34.	MORITUR JOANNES COMNEN.	4
1142	A Michaele patriarcha coronatus cum fratre Isaacio reconciliatur et in Persas movet. 36.	MANUEL COMNEN.	4
1143	Iterum Persicam expeditionem suscipit, et rem gerit vario eventu. 37.	1	5
1144	Alemannam heroinam uxorem ducit. Rei publicæ suscipit curam, Cancellario et supremo Quæstore constitutis. Vectigalia nautica in fiscum refert. 37, 38.	2	5
1145	In aula Manuelis rerum vicissitudines, et Styppiotæ cujusdam mirabilis prosperitas. 39, 40.	3	6
1146	Laudata Manuelis administratio et virtutes principe vero dignissimæ. 40.	4	7
1147	In præclaro instituto non diu permanet, sed ex liberali et clemente fit tenax et austerus. 40.	5	8
1148	Alemannorum expeditio Hierosolymitana. Huic Alemannorum exercitui Manuel varias struit insidias, quas Conradi exercitus superat. 41, 42.	6	9
1149	Exercitus Christiani luctuosa clades. Reliquias Græci fraude, ferro, veneno persequuntur. Calx farinæ militum admista, moneta jussu Manuelis adulterata in Alemannorum perniciem. 43, 44, 45.	7	10
1150	Atrox pugna et illustris victoria a Conrado de Turcis reportata. 47, 48.	8	11
1151	Rogerus rex Siciliæ Lellum Græcis infert magno cum successu. 49.	9	12
1152	Manuelis expeditio contra Siculos, Corcyræ oppugnatio et tandem deditio. Inter Græcos et Venetos seditio cruenta. 51, 52. [Cognomine Ænobarbus sive	10	13
1153	Irritus in Siciliam Manuelis conatus. Serviam populatur. Michael Palæologus adversus Siculos rem feliciter gerit. 60, 61.	11	14
1154	In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cujus præfecti cum Scythis et Siculis infeliciter pugnant. 61, 62.	12	MORITUR CONRAD. FRIDERICUS I. Barbarossa. 1.
1155	Cum Rogero Siculo pacem iuit: paulo post autem inimicitia inter eos recrudescunt. 64, 65.	13	2
1156	Bellum Hungaricum. Hunnorum grassationes. Incestuosa Manuelis et Andronici vita. 67, 68.	14	3
1157	Copiæ Græcorum a Turcis cladem accipiunt. Styppiota calumniis oppressus excœcatur. 72, 73.	15	4
1158	Turcicæ grassationes. Sultanus Iconiensis ad Manuelem confugiens magnifice excipitur. Utriusque artes. 76, 77.	16	5
1159	Iconii seu Turcarum Sultanus Manuelis liberalitate onustus, domum reversus fidem fallit; unde vastationes et clades mutuæ. 79, 80.	17	6
1160	Hunnis Manuel bellum indicit. Andronici tragœdia nova. Is tandem Manueli reconciliatur. 83, 84, 85, etc.	18	7
1161	Pannonicum bellum. Zeugmini recuperatio. Varia belli facies. 87, 88.	19	8
1162	Bellum adversus Serviam despotam. Andronici mala mens. Rem gerit infelicioiter cum Toruse Armen. 89, 90, 91.	20	9
1163	Andronici scelerati principis ob vagas libidines pericula et errores. 91, 92.	21	10
1164	In domo Manuelis tragœdiæ, cujus primarii actores Alexius protostator et nonnulli magi. Nova castra in Asia condit Manuel. 93, 94, 95, etc.	22	11
1165	Hungaricum bellum, cui Andronicus præficitur. De Pannoniis superatis Manuel triumphat. 98, 99, etc.	23	12
1166	Bellum contra Servios, quorum statum suo arbitrato immutat. 103, 104.	24	13
1167	Ægyptiaca expeditio cum classe ducentarum navium, Amerigo Hierosolymorum rege auxilia pollicente. Tamiathi obsidio. Re infecta Græca classis domum repetens dissipatur. 105, etc.	25	14
1168	Sarraceni cum Manuele pacem firmant. Nascitur Manueli Alexius filius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat. 110.	26	15
1169	Mariam filiam dat uxorem Marchionis Montisferrati filio. Venetos in Græcia vexat. 111.	27	16
1170	Veneti Græcos bello fatigant. Manuel restitutis rebus ablatis fœdus cum Venetis renovavit. 112, etc.	28	17
1171	De bello Persis inferendo Manuel cogitat, Doryleoque et Sublæo instauratis se ad bellum aperte accingit. 114, 115.	29	18
1172	Sultani pacem petentis sprete legatione, iter ingressus Manuel insigni clade afficitur, multis suorum millibus et illustrissimis quibusdam cognatis desideratis. Sultanus ultro Manueli pacem offert, unde reliquiis Græcorum salus. 116, 117, etc.	30	19
1173	In reditu Persæ Græcos infestant. Manueli conditionibus pacis minime satisfaciendi Sultanus bellum infert. 124, 125.	31	20
1174	Per legatos Manuel Sultani exercitum prædo onustum cædit et ad interuersionem delet. 125, 126.	32	21
1175	Alia Manuelis in Persas expeditio, infelici cum eventu Turci Claudopolim a Græcis protectam frustra oppugnant. 126, 127.	33	22
		34	23
		35	24

1061	CHRONOLOGIA.	1062
1176	Papam et Italos Manuel contra Fridericum Cæsarem concitat. Ancona Manuelli favens et perduellis a Friderico obsidetur. 129, 130, etc.	36 25
1177	Bellis vario eventu confectis, disciplina politica et domestica pluribus modis enervata, Manuel illotis manibus theologiam tractat, de præcipuis fidei Christianæ articulis temerarie definiens. 135, 136, 137, etc.	37 26
1178	Dum curiose agere pergit et circa Mahumetis blasphemias insanit, quas etiam edicto confirmat, in morbum incidit, et ab astrologia dementatus quantum potest reluctatur, tandem cuculla indutus vita excedit, anno 38 imperii nondum plane absoluto. 142, 143, 144.	38 29 MANUEL moritur.
1179	Sub Alexio puero turbæ publicæ et cruenta seditio Cpoli. 146, 147, etc.	AL. MAN. FIL. 1 30
1180	Andronicus Comnenus imperium affectat, et horrendis dolis in nobiles quosque grassatur; præcipuos aulicos ferro et veneno interficit. 158, 159, etc.	2 31
1181	Persarum in Oriente grassationes. Joannes Comnenus arma movet in Andronicum, qui nefariis artibus imperatricem Alexii Comneni matrem interfici curat. Aulicorum ignavia et summa improbitate imperii particeps salutatur. deinde legitimo principi Alexio præfertur, quem paulo post imperio et vita crudeliter spoliatur. 169, 170, 181, etc.	3 32 ALEXIUS interfici- tur.
1182	Andronicus libidine et furore percitus in Nicæenses et Prusaenses sævit. Isaacius Comnenus Cyprum occupat. Tragœdiæ domesticæ Andronici. Siculi expeditionem parant in Græcos. Trypsychus tyrannidis Andronici minister volubili quadam rerum vicissitudine eversus excæcatur. 178, 179, 180, etc.	ANDRONICUS 33 COMNENUS. 4
1183	Siculi Thessalonica capta et direpta Cpolim petunt. Andronicus parum feliciter resistit. Ejusdem in apparatu belli multiplicia errata et novæ tragœdiæ, quarum primaria magiæ studium. Tyrannidis satellite quodam interfecto, populus Cpolititanus in Andronicum insurgit et Isaacium Angelum imperatorem designat. Ex fuga Andronicus retractus, a plebe miserabiliter exagitatus atrocissimis suppliciis interficitur, postquam per biennium imperasset. 203, 204, 205, etc.	2 34 ANDRONICUS interfoci- tur.
1184	Isaacii Angeli commoda initia. Expeditio contra Siculos, qui profligantur ducibus captis. Andronici filii, et Alexius Comnenus belli fax, excæcantur. Siculæ classis calamitates. Isaacius inconstans apparet. 228, 229, etc.	ISAACIUS 35 ANGELUS. 1
1185	Sultanus Iconiensis bellum instaurat. Blachorum defectio. Calamitosa in Cyprum expeditio. Blachos Isaaci indulgentia confirmat. Infeliciter geritur bellum adversus Blachos. 236, 237, etc.	2 36
1186	Branas Alexii imperium invadere conatur, et tandem in pugna interficitur. Seditiosis ignoscit Isaacius. Byzantina suburbia direpta cremantur; unde inter Græcos et Latinos conflictus. 240, 241, etc.	3 37
1187	Isaacii in Blachos expeditio infelix. Theodorus Mangaphas imperium affectat, sed a Sultano proditus in carcerem conjicitur. 252, 253, 254, etc.	4 38
1188	Friderici Barbarossæ in Palæstinam expeditio. Legati vecordes Fridericum et Isaacium committunt. Ecclesiasticum statum turbat Isaacius. Græci fugantur ab Alemannis. Turcarum clades ad Iconium. Friderici submersio. Filio ejusdem mortuo Alemanni domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in Palæstinam. 257, 258, etc.	5 39 FRIDERICUS perit in aquis.
1189	Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexiorum et Basilii Chozæ seditiones cruentæ. Procerum nonnullorum supplicia. 268, 269, etc.	6 40 HENRIC. sextus. 1
1190	Bellum Blachicum Isaacio infaustum, qui tamen falsam jactat victoriam et inanes magnarum rerum imaginationes. 274, 275, etc.	7 2
1191	Scytharum et Blachorum grassationes. Servii debellantur. Repressis Blachis Constantinus Angelus affectat imperium, sed a Bataze derisus et proditus a milite excæcatur. 277, 278, 279, etc.	8 3
1192	Isaacii vecordia. Theodori Castamonitæ potentia et interitus. Rem publicam et aulam variis modis corrumpit Isaacius. 280, 281, etc.	9 4
1193	Blachicum bellum instaurare studet. Frustra monetur de fratris insidiis. A fratre Alexio paulo post oculis et imperio privatur. 286, 287, etc.	10 5 ISAACIUS ANGELUS excæcatur.
1194	Alexius Angelus Comnenus rei publicæ cura posthabita genio indulget. Seditionibus variis exagitatus seditiosos opprimit. 291, 292, etc.	ALEXIUS 6 COMNEN. 4
1195	Blachi conditiones pacis aspernantur et adversus Græcos prospere agunt. 299, 300, etc.	2 7
1196	Persæ Græcos bello infestant. Ammerigus Friderici Barbarossæ filius tributum exigit ab Alexio, qui sepulcra violat. 304, 305, etc.	3 8
1197	Turbæ in aula Alexii, cujus cognati vendunt omnia. Imperatrix adulterii accusatur, monacha fit, deinde revocatur. Dejicitur de gradu Constantinus quidam primarius aulicus. 311, 312, etc.	4 9
1198	Iconiensis Sultanus Græcis damna infert. Alexii fuitiles ad bellum apparatus. Miserimus imperii status, et Scytharum in Thraciam irruptio. 319, 320, etc.	5 10 HENRIC. moritur.
1199	Alexii contra Blachos irrita expeditio. Scytharum incursio in Macedoniam. Controversiæ inter Græcos de eucharistia. Imperatrix res futuras profana curiositate investigat. 325, 326, etc.	6 11 PHILIPPUS ET OTTHO. 4
1200	Variis seditionibus et turbis Oriens concutitur. Tragœdiæ Cpoli. Lagi,	7 12

- Comneni Crassi, Spiridonacæ seditiones, quas Alexius reprimit. Mysi Constantiam et Varnam expugnant. 337, 338, etc.
- 1201 Stolidus Alexius ab Isaacii Angeli insidiis non sibi cavet. Veneti contra Græcos bellum parant. Isaacii filius cum Veneta classe se conjungit, quam Alexius ridet. Cpolis obsidetur, expugnatur et incenditur. Alexius imperio spoliatus Debelum profugit. 346, 347, etc.
- 1202 Luctuosissimus Cpol. status. Rapinis, ferro et incendiis Latini grassantur, quibus Alexius Ducas Murzufus resistit. Seditio in Isaacium et Alexium Angelos. Isaacio animam agente Murzufus Alexium Angelum arte eludit, et paulo post, alio imperii æmulo oppresso, vita spoliatur. 385, 386, etc.
- Murzufus bellum parans a Latinis fugatur, qui Cpolim oppugnant, expugnant, incendio novo deformant, lacerant, et diripiunt. 364, 365, etc.
- 1203 Balduinus laudatus princeps imperium instaurat pro virili, hostes bello fatigat. Diræ seditionum, pugnarum et oppugnationum facies, in quibus Latini, Græci, Blachi, Scythæ mutuis certaminibus atteruntur. Murzufi miserabilis interitus. Multarum urbium Græcarum exordia, aliarum varis calamitates. In varias tyrannides universa Græcia distrahitur, Balduino a Scythis interfecto, cui Henricus frater succedit. 386, 387, 388, etc. usque ad finem operis.

8 3
ALEXIVS
Imperator
spoliatur.
ISAACIVS 4
ANG. cum ALEX. fil.
6. mens. dies 8 ALEXIVS
DUCAS MURZUF.
mens. 2. dies 6. occiditur.

BALDUINVS FLAND. imperat menses II. Interfect. a Scythis. Huic succedit HENRIC. frater.

FABROTI GLOSSARIUM

IN QUO VOCABULA GRÆCO-BARBARA EXPLICANTUR.

A

Ἄγάπη pax, fœdus, dilectio, charitas, p. 341, c. παρέδωσαν αἱ σπονδαί· codex Græco Barbarus ἀγάπαι, ut pag. ead. b. τελεσείσης τῆς ἀγάπης, in puriore Græco τῆς εἰρήνης. Theophanes in Leone: ἡ ἀπαρχὴς ἡμῶν ἀγάπη μὴ διαλυθῆ. Anastasius: *prisca charitas nostra non solvatur*. Alio sensu ἀγάπη accipitur p. 319, b. et cum absentes in litteris sic compellabant, ἀγάπη σή. B. Chrysostomus I, de Providentia: Τοσαύτην ἡμῖν κατέχευε τὴν ἀχλὺν ὄσσην ὁ δαίμων οὗτος τῆ ἀγάπῃ νῆ σῆ. Adde ejusdem epistolam ad Innocentium Romæ episcopum. Interpretes canonum Ecclesiæ Africanæ: Τί ἀρέσκει τῆ ὀμετέρῃ μακαριότητι. In Regio exemplari ἀγάπη. Sic Latinis *charitas tua*, ut in epistola synodi Constantinopolitanæ missa ad Occidentales, ex interpretatione Epiphani Scholastici Tripertitæ lib. IX: *Concurreramus in urbem Cpolitinam causa litterarum ad nos missarum a vestra charitate*, Græce παρὰ τῆς ὀμετέρας τιματητος, Theodoretus Eccles. Hist. lib. V, cap. 9, ut Chrysostomi epistola 4, et in Epistola Damasi ad Orientales: *Quoniam apostolicæ sedi reverentiam debitam charitas vestra distribuit*. Græce ἡ ἀγάπη ὀμῶν, d. I. cap. 10. Felix III Papa epistola ad Thalassium Archimandritam CP: *Post factas litteras, quas per filios nostros religiosi propositi viros dilectioni tuæ misimus contradendas, ne quid minus pro catholicæ fidei custodia diligentior cura prospiceret, charitatem tuam duximus admonendam*. Ἄγουρα, ὄμφακες, Pag. 273 d unæ acerbæ, unæ immaturæ. Hodie etiam Græco Barbaris ἄγουρος est ἄωρος, immaturus.

Ἄκουμβίζειν, ἀκούμπισμα. Pag. 351 d μηδεμιᾶς ἀρωγῆς, etc. alius codex: Μέχρι καὶ τῶν τειχῶν ἄκουμβίσει τῆς πόλεως ut *ipsis muris imminere et succumbere videretur*; pag. autem 325 pro ἀπὸρσμα-

χον ὀκητήριον alius codex habet ἀκούμπισμα καὶ ὀσπίτιον ἀφρόντιστον. Et verti potest, asylum et hospitium tutissimum, ut p. 204 pro στόμα τῆς συγκλήτου πρὸς Ἀνδρονίκου καλούμενος in alio codice legitur σύμβουλον καὶ ἀκούμπισμα τοῦτον ἔχων Ἀνδρόνικος. Vertunt, *cujus consilium ei veluti asylum esset*. Vel dicas, *cujus consilio totus inniteretur Andronicus, a cujus consilio totus penderet*. Nam etiam hodie ἀκούμπίζω est suffulcio, ἀκούμπισμα innitor, ἀκούμπισμα adminiculum, fulcrum. Et ἀκούμπιστήριον ξύλον in codice Græco-Barbaro est σκίπων in puriore Gr. p. 86. Gloss. ms. D. Cancellarii: Ἀκούμπω παρὰ Ῥωμαίους τὸ ἀναπίπτω, ὄσσην καὶ τὰ ἀκούβιτα ἐκτάζων, ἐξανιστάμενος. Hinc ἀκούβιτον pro accubitu seu recubitorio. Idem Gloss. Ἀκούβιτα, στρωμνὰὶ μαλλὰ καὶ εἰς ὕψος ἡρμέναι. Αὗται δὲ τρυφῆς καὶ βλακείας εἶσιν. Hinc compositum ἐπακούμβίζειν inniti. Auotor Græco-Barbarus ἐπακούμβίζων γόνατον πρὸς τῆς χειρὸς.

Ἄλαμνικόν. Pag. 338 a, tributum quod pendebatur Alemannis.

Ἄλλακτόν. Pag. 212 d codex CB (i. e. Græco-Barbarus) διὰ μαγκλαβίων. Quid sint μαγκλάβια, vide infra in ea dictione. Basilica, lib. IX, tit. 17, cap. 84: Ὁ ἔχων γυναῖκα καὶ πορνέων διὰ δώδεκα ἄλλακτῶν σωφρονιζέσθω *duodecim allactis castigetur*. Sic vertit Cujacius: *Duodecim ictibus fustium castigetur*.

Ἄλογον equus. Pag. 19 d, ἵπποις ὠκύποσιν ἐποχοῦμενοι· codex GB ἀλόγοις. Et p. 334 d μὴ πολεμιστηρίῳ ἵππῳ ἐποχῶν ὦν· codex GB ἀλόγῳ ὑποσελλιακῷ. Theophilus Alexandrinus in concione, *cujus rei homo similis sit: Τὸν μὲν ἵππον ἀπωλέσαμεν, διὰ τί καὶ τὸ καθημερινὸν νόμισμα ἀπολέσομεν; ἐφ' ὅσον τὸ ἄλογον μόνον ἐφόνευσε, καὶ νοὺς ἀνθρώπους οὐ βλέπει*. Et pag. 8 edit. Morellianæ: Ὁ δοῦλος τιμῆ

ἡγοράσθη, καθάπερ καὶ τὸ ἄλογον. Paulus in l. si quis 17 D. instit. act. si quis mancipiis vel jumentis pecoribusve emendis vendendisque præpositus sit. Basilica, lib. xviii, tit. 1, cap. 17: Ὁ προσήσας τινὰ πιπράσκειν καὶ ἀγοράζειν δούλους ἢ ἄλογα. Et lib. xx, tit. 1, cap. 30 § 2: Ὁ μισθωσάμενος ἄλογου. Leo Tactic. cap. 10 § 15: ἔχειν τὴν τῶν ἀλόγων ἀποτροφὴν. Vide Glossiarum ad Cedrenum.

Ἄμβων ambo, suggestus, pulpitum, p. 293 c. εἰς τὸν ἱερὸν ἀνάσταθμον ἀνιών: cod. GB εἰς τὸν ἄμβωνα. Joannes Cantacuzenus lib. 1, cap. 41: ἀνεῖσιν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ὁ πατριάρχης τῶν ἰδύτων ἐξιών. Anna Comn. Alexiad. v: ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τὸν Ἰταλὸν ἀναθεματίζει ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν. Vide Theophylactum Simoc. Hist. Mauric. lib. viii, cap. 10 Glossarium ms. ὀκρίδας ὁ ἄμβων. Grisonius Breviarum Canonum cap. 166, de his qui debeant in ambone, id est in pulpito, psallere. Vide Glossar. ad Cedrenum.

Ἄμηνος Amenas. Pag. 21 a: auctor GB ὁποῦ ἔχουν εἰς τὴν πίστιν τῶν, καὶ εἰς τὸν ἀμηνῶν. Vide ad Cedr.

Ἄμπαρ. p. 21 a ambar. Genus aromatis. V. Meursium.

Ἄνακρά p. 243 a, μετὰ βυκάνων καὶ σαλπύγων cum buccinis et tubis: codex GB ἀνακράδων. Auctor GB παίζειν τρουμπέτες ὄργανα τουμπάκι' ἀνακράδες.

Ἄντινυλον p. 312 c., census nautis impositus. Vide Meursium.

Ἄπελατίκιον clava. Pag. 102 c. ἐκ σιδήρου κορύνας: codex GB ἀπελατίκια. V. Meurs.

Ἄπεντεῦθεν confestim pag. 115 b. Anna Comn. Alex. v: Καὶ τὰ μὲν δόγματα ἀπεντεῦθεν ἀναθεματίζεται. Sæpe occurrit in Basilicis, ut cum libertatem directam datam Græci reddunt ἀπεντεῦθεν δοθεῖσαν, quia statim competit et sine hæredis facto.

Ἄπόκρεως carnisprivium, pag. 329 a. Anna Comnen. Alexiad. lib. viii: Κατὰ τὴν παρσκευτὴν τῆς Ἄπόκρεως. Dixi ad Cedrenum.

Ἄποκρισιάριος legatus pag. 41 c. idem p. 41: Τοῖς τε γὰρ πρέσβεισι: codex GB ἀποκρισιάριος. Joannes Moschus Limonarii cap. 88: ὅτι ἀποκρισιάριος ἦν κοινοβίου τῶν μερῶν Ἀπαμίας. Manuel Moschop. περὶ σχεδ. πρέσβυς ὁ ἀποκρισιάριος. Papias: apocrisiarius legatus. Vide ad Cedrenum.

Ἄρκλαι, p. 88 b., machinæ extra muros urbis prominentes. V. Meurs. Basilica autem arcam ἀρκλων vertunt, lib. viii, tit. 2, cap. 101, et Cyrillus ad l. 19 § 1 D. loc. Basil. tit. 1 c. 19. Leo Grammaticus: Καὶ τὰς λεγομένας ἀρκλας ἐν πᾶσι κατεσκεύασεν τοῖς ἐμβόλοις, ἀργύριον τε κατὰ μῖνα τοῖς ἐνταῦθα κατακειμένοις πένησι διδοῦσαι.

Ἄρματα arma, pag. 42, 122, 246. Leo Grammaticus: πάντες γὰρ τὰ ἄρματα καὶ τὰ λωρῖκια ἐβρίψαν εἰς τὴν ὁδόν. Auctor GB: καὶ ὁ Χριστὸς ὁποῦπαθεν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν σταυρὸν μᾶς ἔδωκεν ὄπλον λαὶ μέγαν ἔρμα εἰς τὸ νᾶ νικοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ὄρατοὺς ἀοράτους. Glossarium ms. ἔντεα τὰ ὄπλα ἢ τὰ ἔρματα. Etymologicum Ma-

PATROL. GR. CXXXIX.

gnum: ἔρμα παρὰ Ῥωμαίοις ὄπλα ἢ δόρυ, ἀσπίδα καὶ θώρακα. Vide ad Cedrenum et Glossarium Noticum.

Ἄρχιζούπυρος p. 61 d, qui apud Cpolitanos πρωτόθεστιάριος. V. Meursium.

Ἄσσημον argentum p. 344. Theophanes in Heraclio: Καὶ ἄσσημον καὶ ὀλοσηρικὰ ἱμάτια. Glossarium manu exaratum: Ἀσσημιον ἄργυρος. Dixerunt igitur ἄσσημον, ἄσσημιον et ἄσσημιν. Auctor GB: Αἰθιομαργαριτάρια ἄσσημιν καὶ χρυσάφιν. Plerumque autem pro argento non signate. Moschop. Περὶ σχεδ': ἄσσημον ἀργύριον τὸ μὴ κεχαραγμένον.

Ἄσπρον album, pag. 223. Chronicum Alexandrinum: Φορέσας στέφανον Ῥωμαίων καὶ χλαμύδην ἄσπρην. Anastasius Bibliotecarius in Hist. [Eccl. portavit coronam et chlamydem imperatoriam albam.

Theophanes dixerat χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπρην. Scholium ad oram Timæi Locri περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσιος, in regio ms.: Σταγῶν ἐστὶν ὁ λεγόμενος δρεῖ-χάλλος ἦτοι τὸ ἄσπρον χάλκωμα. Auctor GB ἄσπρον ὄσαν τὸ γάλα. Hinc ἄσπριζειν in codice Nicetas GB, quod est λευκαίνεσθαι. Est et nummi genus. Nicetas p. 265 c, διακοσίους etc.: codex GB ἄσπρα. Astrampsyclus in Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ Ἄτλοι: δὲ καὶ περὶ ἄσπρων εἶναι ταῦτα ἐν κίβωτῳ ἢ βαλαντίῳ ἢ σάκκῳ, Rationale imperii sub imperatore Alexio Comneno: Τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud. ἔστειλε γράμματα καὶ ὀρισμοὺς καὶ μαζῇ καὶ ἄσπρα.

Ἀυθέντης, αὐθεντεία, αὐθεντεῖν, δυναστεία, Dominus, dominatio, dominari. P. 110 d τὴν ἡαιουικὴν παραληψόμενον δυναστείαν: cod. GB αὐθεντείαν. S. Maximus epistola ad Zygomalam: τὸ ὄνομα τῆς αὐθεντείας σου. Auctor anonymus in libro qui inscribitur διήγησις ἐξάρετος Βελθάνδρου τοῦ Ῥωμαίου τυραννικῶς αὐθέντευεν ὡς φυσικὸς αὐθέντης. Joannes Cantacuz. p. 756: Αὐθέντης τῶν θαλασσοῶν. Anna Comnena Alexiad. vii: Κακὸν πρᾶγμα πρὸς τὸν ἴδιον ἐπανερχεσθαι αὐθέντην. Phrynichus: Αὐθέντης μηδέποτε χρῆση ὡς ἐπὶ τοῦ δεσπότη, ὡς οἱ περὶ τὰ δικαστήρια ῥήτορες. Vide ad Cedrenum in αὐθέντης.

B

Βαίλουλος, παιδοκόμος p. 306 d, bajulus. Vide ad Cedrenum.

Βάλκα βάρκα. P. 346 b, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλιον: codex GB βάλκα. Constantinus Harmenopolus Breviarum lib. ii, tit. 11, § 9: Τὴν κοινῶς λεγομένην βάλκην. Vir doctus legendum putabat βάρκην: Regii tamen codices nihil mutant. Auctor GB: Ὁ κόμης βάρκα ἐβρίψεν τραπὴν κατὰ θαλάσσης. Est autem βάλκα seu βάρκα barca, scapha. Exstat in Glossis e Glossario Arabico Lat. collectis. Paulinus carmine ad Cytherium:

Ut max salubri barca perjugio foret
Puppi superstitis obruitæ.

Βάραγγος. P. 362 a, μὴ ἔχων ὑπασπιστήν, codex GB βάραγγον. Et p. 362 a ὁ δὲ τοὺς πελεκυφόρους

ἐκκλησιάσας· idem codex βαράγγους. Anna Comn. Alex. iv : Ὁ τῶν βαράγγων ἡγεμῶν Ἀμπίτης. V. Glossar. ad Cedrenum.

Βαρδάριος pag. 325 b, lege ibi Ἀξείος. Eus'thiius Ἰλ. Α', p. 830 n. 10, l. 11 : Περὶ τὸν εἶτε ἄξιον εἶτε Βαρδάριον. Lege Ἀξείον.

βαρδαριῶται p. 220 d, οἱ τὰ ἰσγίνοβαφῆ φοροῦντες ῥαβδοῦχοι· codex GB, βαρδαριῶται, milites stationarii. Vide Meursium.

Βάσμουλοι levis armaturæ milites. P. 50 b, καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ· codex GB βάσμουλοι.

Βεστίαριον. P. 98 a εἰς τὸ βασίλειον ταμιεῖον· codex GB βεστίαριον. Sic igitur βεστίαριον est ærarium : vide Indicem. Alias βεστίαριον seu vestiarium accipitur pro loco in quo vestes reconduntur Glossarium ms. βεστίαρον παρὰ Ῥωμαίοις τόπος ἐνθα ἡ ἀναγκαῖα ἀπόκειται ἐσθῆς. Leo Grammaticus : ταύτην καταγαγόντες ἐθῆκαν ἐν τῷ βεστιαρίῳ. Vestiarium autem præpositus ἀβεστιαριος (?) dicebatur. Idem Leo ; ἀπέστειλε Πεντάκιον τὸν ἀβεστίαριον αὐτοῦ. Item Προκόπιον τὸν ἀβεστίαριον αὐτοῦ. Primus autem præfectus vestiarium πρωτοβεστίαριος dicebatur, vel, ut opinor, πριμικήριος τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου, ut apud eundem Leonem Grammaticum.

Βίγλα vigilia, excubiæ. P. 85 c δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος· codex GB βίγλαις. Glossarium ms. βίγλα φρυκτωρία. Constantinus Porphyrog. in Tacticis : Ὁφείλουσιν αἱ βίγλαι τῆς νυκτὸς μετ' ἀσφαλείας πολλῇ γίνεσθαι. Theophrastus in Theod. ἡ δὲ βίγλα γνοῦσα ἐδήλωσεν αὐτῷ Anastasius : *quo cognito custodia nuntiavit ei*. Vide Gloss. ad Cedrenum et Indicem.

βλατίον pannus sericus p. 50 c. In Glossario ad Cedrenum sic scripseram : « Blatta purpura. Salomon etc. Fortunatus etc. βλατίον pannus sericus. Constantinus etc. » Operarum vitio aliter editum est. Nicetas νήματὰ σερικά· codex GB, βλατία, Glossarium vetus illustriss. viri P. Seguerii Franciæ cancellarii : Ἐπιπλα ὠμοφόρια ἱμάτια, κυρίως δὲ τὰ ἐπὶ τοῖς ναοῖς ἐξηρητημένα βλαττία. Anna Comnenæ Alexiadis lib. iii, βλαττία sunt vestes purpuræ : Αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδες τῶν νομισμάτων καὶ τὰ ἑκατὸν βλαττία ἐστάλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Βολερός propugnaculum, *boulevard*. Vide Meursium.

Βούκινον buccina. Joannes Curopalates : Βουκίνων ἢ σαλπίγγων ἢ ἄλλου τιλὸς σημεῖον μὴ δοθέντος τρανώς. Constantinus in Tacticis : Ὅσον δύνεται ἀκούειν φωνὴν βουκίνου ἢ σάλπιγγος. Hinc βουκινάτωρες apud eundem Constantinum. Alii βούκινον dicunt, Anna Comnena Alex. viii : Μετὰ βουκίνων καὶ σαλπίγγων. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Βούκλα bucula, fibula. V. Meursium.

Βουγλίδιον. Θησαυροφύλακας θυλάκιος· codex GB βουγλίδια, sacculos.

βούλλα, βουκλεύειν, ἀποβουκλεύειν, bulla, sigillum, bullare, disbullare. P. 65 b σφραγιδᾶς τε τοῦτοις ἐπιδαλῶν. codex GB βούλλας. Concilium Florentinum sess. 25 : Ὄρισεν ὁ βασιλεὺς διὰ γραμ-

μᾶτων καὶ βουλλῶν βεβαιωθῆναι πάντα. Menologium Augusti d. 31 : Ἐγούσα σφραγίδα διὰ χρυσῆς βούλλης. Hinc βουκλεύειν Nicetas p. 133 c καὶ τὰ φασκώλια σφραγιδι διασημαίνονται· codex GB βουκλεύει. Sexta synodus CP. act. 3 : Ἡρὸς τοῦτοις καὶ τὰ αὐθεντικὰ συνοδικὰ βεβουλλομένα *cum his et authentica Synodica bullata*, et act. 15 : καὶ προκήμισεν ὁ αὐτὸς εὐλαβίστατος Πολυχρόνιος *χαρτίον βεβουλλωμένον διὰ βούλλας ἐκτυπούσης μονόγραμμον Πολυχρονίου ὁμολογητοῦ. Bullare ut in vita S. Joannis Eleemosynarii cap. 51, pittacium bullatum, Et ἀποβουκλεύειν disbullare. Concilium sextum CP. act. 15 : Ἀποβουλλωθέντος τοῦ τοιοῦτου χάρτου. Interpres : Et disbullata est hujusmodi chartula.*

Βουτζιον, βουττίον, βουττις cupa. 328 d οἶκον δοχεῖα· codex GB βούτζια. Leo Tact. cap. 15, § 75, βουττία τέλεια. Theodorus Hermopolites sic expressit legem 206 D. de verb. sign. οἴνηρὰ σκεῦη λέγομεν περὶ τὴν ληνόν. Οἱ δὲ πίθοι καὶ αἱ βουττιες. Hero Mathematicus : βούττης ἤς ἡ ἀνω διήμετρος ποδῶν ζ', δὲ κάτω ποδῶν η'. Provinciales *buve* dicunt. Hinc βουττοποιός, Glossæ Philoxeni : Dogarius βουττοποιός.

Βύζανον sacculus p. 378. Vide Meursium.

Βυζομάχαιρον ensis genus p. 223. Meursius.

Γ

Γεμάτος plenus. Auctor GB γεμάτην μίαν σκούλαν. Stephanus Sachlices : μεδυστροπίες κακογνωμίαις πλήρης νά νε γεμάτοι. Hinc γεματίζειν implere, Idem Stephanus : Ἐγεμάτισε τοῦ χάρου τὴν ἄλμυραν. Vide Indicem. Hodie quoque in usu est. Γενικόν. Vide Glossarium ad Cedrenum, et Meursium.

Γεῦμα prandium P. 70 b ἐνστάσης τοίνυν ὥρας ἀρίστου· codex GB γεύματος. Auctor GB ἐδάκρυσαν ἀμφοτέροι, ἔπειτα θέσαν τάβλα, ἐγεύθησαν.

Γίνφων parcus p. 396.

Γούργουρος gurgulio p. 296 V. Meursium.

Γυθεντίζειν. P. 384 c, codex GB ἐπεμδοῶν interpretatur γυθεντίζειν. proclamare.

Γυρεύειν ἀναζητεῖν, quærere, circuire. P. 70 d auctor GB in historica narratione de Belisario : Χώρας πολλὰς ἐγύρησε καὶ τοπαρχίας καὶ κάστρα. Τόπος αὐτὸν οὐκ ἔφρασεν τὸ νὰ προσκαρτερῆσαι τὴ μῆρη τῆς Ἀνατολῆς γυρεύει καὶ Τουρκίας. Ἐγύρησεν, ἐδίωξε τοὺς τόπους καὶ τὰ κάστρα. Stephanus Sachlices ; Τὴν νύκταν ἀποῦ περκατῆ γυρίζει ἀρμυτομένος· Item : Πολλοὶ ἐγύρησαν σκοτεινὰ καὶ ἔληθασιν πληγόμενοι. Alias γυρεύειν exponitur in gyrum includere, ut Cedreni p. 547 a, vel redire, ut Joannis Cantacuzeni p. 757 ἐγύρησε ἡμετ' ὠχραριστίας, *cum gratiarum actione reversus est*.

Δ

Δεήσεις libelli supplices p. 174 b. Constant De adm. imp. cap. 51 : Καὶ ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων *libellorum magister*. Vide ad Cedrenum.

Δελήτιον. Gloss. mss. D. Cancell. δελήτιον ἕλεαρ.

Δέσποινα βασίλισσα p. 157 d. Oppiani Scholia-

stes p. 40 βασιλειαν, δέσποιναν. Cedrenus : Μη πολ- λάκις πιστεύειν τῇ δεσποίνῃ.

Δηφένδευειν defendere pag. 378. Concilium Florentinum sess. 25 p. 565 edit. Reg. Andronicus Junior in diplomate pro Monembasiot apud Phranzem : "Οθεν δεφένδουσι διατηρεῖν αὐτούς εἰς τῆς τοιαύτην ἀνεύχλησιν καὶ δεφένδουσιν. Sultanus Ægypti in epist. ad Joan. Cantacuzenum imp. historiæ ejusdem Cant. lib. iv, c. 14 : Νὰ ἔχωσιν ἀγάπην καὶ δεφένδουσιν.

Δισκοποτήριον. Cedrenus p. 557 a : Δισκοποτήριον γὰρ προσήνεγκε τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Vide Notas eruditiss. patris Jacobi Goar.

Δομέστικος. Μέγας δομέστικος magnus domesticus, primus inter omnes domesticos. Anna Commena Alexiad. II : Τόν τέ ποτε μέγαν δομέστικον νῦν βασιλέα τοῖς βασιλείοις πελάζοντα. Theodorus Hermopolit. lib. vii, tit. 11. Nicephorus Gregoras lib. III, Joannes Curopalates, p. 863 b.

Δούκας, δούκαινα, δούξ dux p. 52 c. Concilium Florentinum : Μαρκέσιοι, κόντοι καὶ δουκάδες. B. Chrysostomus epistola 12 : Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν δούκα τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ σφόδρα παρεσκεύασαν περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι. Anna Commena Alexiad. VIII : Αὐτῷ τῷ δουκὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου περιέπεσαν. Hinc δουκικὴ ἀρχὴ p. 67. Curopalates p. 857 διέπων δουκικὴν ἀρχήν. Nicet. p. 293 b ἡ δούκαινα Εὐφροσύνη. Vide Glossarium ad Cedr. in v. δούξ, et Gloss. Nomicum in eadem dictione.

Δραγουμνίζειν interpretem agere. V. Meurs. ad Constant. De administ. imp. c. 43.

E

Ἐγκουσήτος vel ἔγκουσάτος onustus. V. Meursium.

Ἐξάμιτος examitus, panni serici genus, pro quo auctores Latinitatis infimæ samitus. Petrus Blesensis epistola 66 : De zona aurea et lumbari serico et samito, et aliis xenitis, quæ per lictorem præsentium de vestra largitione suscepti, non quantas volo, sed quantas valeo, refero vobis grates. Gallice samis.

Ἐξωκίονιον. P. 159 c, apud Nicetam editum est ἔξω Κίονιον, exterius Clonium, monasterium quoddam. Apud Cedrenum ἔξωκίονιον scribitur, apud Codinum in Originibus Cpolitans bis ἔξακίονιον, ut apud Anastasium Bibliothecarium in historia ecclesiastica : In Exacionio quidam falsus eremita Nicolaus nomine, et quidam cum eo blasphemi, etc.

Ἐπενδύτης. P. 159 d. Glossar. ms. D. Cancellarii et Suidas : Ἐπενδύτης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, ὃ καὶ ὑποκάμισον λέγεται. Gloss. Græco-Lat. Ἐπενδύτης *instata, superaria*. Quidam ἐπενδύτην vestem scapularem interpretantur apud sanctum Athanasium, in Vita S. Antonii, tom. II, p. 479.

Z

Ζαγάριον canis venaticus. Demetrius Hieracosphii cap. 186 : Πάραγε τῷ ζαγαρίῳ εἰς τὸ φαγεῖν καὶ προθυμοποιεθῆναι.

Ζάρια tessera pag. 358. Idem Nicetas in Balduino

A Flandro : Παλίμβολον ὑπὲρ ὄστρακον καὶ κύβον *mutabiliorem tessera* : codex GB. ὑπὲρ ζάριον. Auctor GB in historica narratione de Belisario : Κοιλὴ τὰ ζάρια ὁ ζαριστής καὶ τάβλες παίζει δμάδην. Auctor alius GB : Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χαρτῖα καὶ ζάρια νὰ τὰ κάσσουν. Hinc ζαριστής aleator. Idem : Ὁ ζαριστής καθήμενος διὰ κέρδος ἔχει θάρρος. Et πρωτοζαριστής ibidem. Truncate autem ζάρια dicebant pro ἀζάρια. Stephanus Sachlices : Δεύτερον συμβουλεύσω σε τὰ ἀζάρια νὰ μισήσεις. Malaxus in historia patriarcharum : Ἐπαίξαν τὰ ἀζάρια.

Ζαπέτια, p. 182. Vide Meursium in τζεφέτον.

Ζούπανος præfectus vestiarii principis. V. Gloss. Meurs. et ad Constantinum. De administ. imp. c. 29.

H

Ἡμέραι simpliciter et κατ' ἐξοχήν dicebantur dies hebdomadæ qua passus est Christus. Meursius.

I

Ἰνκλίνοι p. 267 a Angli, alias Ἀγγέλιζοι vel Ἐγκλέζοι, et Ἐγκλητέρζ, apud auctorem GB.

Ἰμφας infans. Glossarium Nomicum Ἰμφας νήπιος.

Ἰνδικτιῶν indictio. P. 194 d et 142 c τῆς τρίτης ἐπινημῆσεως : codex GB Ἰνδικτιῶνος. V. Gloss. ad Cedrenum.

K

C Καβαλλάριος caballarius, eques. Constantinus in Tacticis : Οὔτοι δὲ πάντες οἱ καβαλλάριοι οἱ κατάφρακτοι καὶ οἱ μὴ κατάφρακτοι. In codice GB legatur καβαλλαρικὸν στράτευμα, ut apud Constantinum καβαλλαρικὴ παράταξις, et καβαλλαρικεῖν equitare. Manuel Moschop. περὶ σχεδ' κελητίζω καβαλλικεύω. Theophanes : Καβαλλικεύσας δὲ σὺν διακοσίοις ἀνθρώποις αὐτοῦ. Constantinus in Tacticis : Ἀπὸ μεγάλων γὰρ κινδύνων ταῦτα διασώζουσι πολλαίκις τὰ ἵππάρια, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς καβαλλικεύοντας αὐτά. Glossarium ineditum : Ὁχοούμενος καὶ ἐποχοούμενος ὁ ἐπιβαλὼν καὶ καβαλλικεύων. Cui contrarium est ἀποκαβαλλικεῖν. Leo Grammaticus : Καὶ ἀποκαβαλλικεύσας ὁ κροῦμος ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ ἰδάφους, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ἐκράτει ὁ υἱός. Vide indicem et Glossarium ad Cedrenum.

Καγκελλάριος λογοθέτης, cancellarius, quæstor. Vide Cujacium ad leg. 2 cod. de petit. honor. sublat. et ad leg. ult. de discuss. lib. x, C. et Parat. in lib. I, cod. tit. 30. Qui regis majestati proximus sedet, secundus post regem, ut ait Petrus Cellensis de cancellario R. Angliæ epist. ult. lib. I : Quæ enim, inquit, proportionalitatis habitudo inter abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ? Pens non est comparatio, ubi non est existimationis adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis quis te ignorat? Erant et cancellarii ecclesiastici. Sexta synodus CP. act. 8 : Στέφανος διάκονος καὶ καγκελλάριος. Meminit Sigebertus Comblacensis Joannis Romanæ Ecclesiæ cancellarii, qui Paschali

- papæ successit; quem omnium scribarum, notarium et scriniariorum principem quidam interpretantur. Onomasticum vetus: cancellarii ἀρχιγραμματεῖς. Meminit et civitatis cancellarii concilium Florentinum sess. 21: Λεονάρδος Ἀρετίνος ταύτης τῆς πόλεως καγκελλάριος.
- Καλαμάριον calamarium, atramentarium. P. 382 ο οἱ δὲ γραφεῖς δόνακας. Codex GB καλαμάρια. Vide Meursium.
- Καλαφατίζειν. P. 349 a ἐπισλευάζειν τὰ τῶν σκαφιδίων ὑπόσαθρα. Codex GB καλαφατίζειν. Provinciales *galafatar* dicunt, commissuras navium rimasve solidare. Vide Meursium.
- Καλόγηρος μονάζων, monachus p. 328 d. Joannes Moschus Limonarii cap. 27: Καλόγηρε, διὰ τί οὕτως ποιεῖς; Palladius Lausiaca cap. 403: Δακρύσας οὖν καλόγηρος. Vide Indicem.
- Καμαλαύκα ἐρέα τῆς κεφαλῆς, p. 303 d. Vide Glossar. ad Cedrenum.
- Καμάρα ἀψίς, fornix, p. 361 a Vide Gloss. LL. Antiquarum in Camara.
- Καμέρα. Καμέρας κούφωμα, p. 70 b. in puriore Græco ὑπόνομος, cloaca.
- Καμπανίζειν ταλαντεύειν, ponderare, p. 344 d.
- Κάμπος campus, p. 31 a. Idem p. 51 εἰς τραπέζωδες χωρίον. Codex GB κάμπον. Item p. 101, ἐπὶ πεδίου. Idem codex κάμπου. Auctor GB ὄλος ὁ κάμπος ἔγεμεν ἄρματα καὶ δοξάρια. Δοξάρια sunt arcs. Vide Glossarium ad Cedrenum.
- Κανικλείου τιμὴ caniclei præfectura, summa dignitas. Κανικλείων vel ὁ ἐπὶ κανικλείου, pag. 176, caniclei præfectus. Leo Grammaticus: Δουλεύσαντα πρότερον Βασιλεῖψ μαγίστρω καὶ κανικλείψ. Idem: Συμεὼν ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Vide Gloss. ad Cedrenum et notas posteriores.
- Κανίσγειον pro κανίσκιον, sportula, honorarium, donum p. 331 c. Auctor GB in Hist. narrat. de Belisario: Ἔστειλαν κανίσκια καὶ δῶρα. Item πρόσον κανίσκιν ἔφερον αὐτοί. V. Joan. Mosch. Limon. c. 160, Meurs. ad Const. De admin. imp. cap. 46.
- Καππίσιον πῖλον. P. 86 b. Codex GB καππίσιον. In Indice etiam legas καππούσιον, πῖλον. Auctor GB καὶ φόρον παλαιογόνελον ἀπὸ πολλὰ καπούτζια.
- Καράβιοι navigii genus p. 15 d. Isidorus in Glossis: Carabus parva scapha ex vimine et corio. Aliæ Glossæ: Carabus navicula. Auctor GB τεκτώνησαν ἑκατὸν καράβια καὶ τριήρεις, item τὴν ὑγρὴν ἐπλήρωσε κάτεργα καὶ καράβια. Glossæ GB Joannis Vossii viri eruditissimi: Ἀνερμάτιστο, ναῦς, καράβιον ἀσαθούρωτον. Leo Grammaticus: Ἐξῆλθον τοῦ καραβίου. Hinc καραβοποιτα Leonis Tact. c. 20, § 71, et πρωτοκάρβος navicularius. V. eumd. Leon. c. 19, § 8. Constant., De adm. imp. cap. 51.
- Καρδινάριος vel καρδινάλιος cardinalis p. 401, c. Joannes VIII ad Basil. Const. et Alex. epist. *Ut post hujus patriarchæ obitum nullus de laicis vel curialibus in patriarchatus eligatur vel consecratur honore, nisi de cardinalibus presbyteris*, etc. Photius patriarcha ita Græce convertit, ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τῶν καρδινάλιων. Vide VIII synod. CP. p. 466
- b. et p. ult. d. edit. Rom. Bessarion cardinalis ad pædagogum filiorum Thomæ Palæologi: Νὰ ἴδωὺν καρδινάλην. Occurrit sæpe in concilio Florentino et Laonico Chalcondyle. Vide de his Meursium et Vossium nunquam sine laude dicendum de vitiiis sermonis.
- Κάσσις cassis. Constantinus in Tacticis: Ἐγίτω δὲ ὁ πεζὸν καὶ κασιδίον. Et de administrando imperio: Διανοίχθη μικρὸν τὸ τοῦ κασιδίου αὐτῷ πέταλον. Theophanes in Heraclio: Ἐλαβον τὰ λουρίκια αὐτῶν καὶ τὰς κασιδάς καὶ πάντα τὰ ἄρματα.
- Καστέλλον castellum. Theophanes: Ἐκ τοῦ καστελλίου ἀπέλυσαν, item εἰς τὸ Παπουρίου καστελλίον. Vide Glossarium ad Cedrenum)
- Κάστρα πόλεις. codex GB κάστρα. Glossæ Isidori: Burgos castra. Alias κάστρον ponitur pro castello seu loco muris munito. Anna Comn. lib. VIII: Ἐῶσω τοῦ κάστρου εἰ ἐξῆλθε τοῦ κάστρου. Hinc ἐρωτόκαστρον. Auctor GB τὰς πικρογλυκοχάριτα, τοῦ ἐρωτοκάστρου τούτου. Vel pro castris; Theophanes ἐν τοῖς κάστροις ὑμῶν εὐρίσκομεν αὐτούς.
- Καταλλάττει κολλυβιστά. Codex GB καταλλάττει. Glossarium ms. ἀργυραμοιβὸς ὁ καταλλάττεις ἢ καὶ ὁ χρυσοχόος. A καταλλάττω, quod est permuto, *changeurs*.
- Κάτεργων triremis p. 38 c. idem p. 49 a διὰ ταχυαυτουσῶν νηῶν. Codex GB κατέργων. V. eumd. p. 230 b, et Indicem in γόργα κάτεργα. Auctor GB κάτεργα ἀπὸ τὴν Βενετῖαν τὴν πολυχρυσομένην.
- Κατηχομενεῖα loca in quibus stabant catechumeni p. 294 c. Collatio S. Maximi martyris cum Theodosio Episc. Cæsar. inter Collectanea Anastasii: *Ascendunt ad eum in catechumenium ecclesie ipsius monasterii*. Anaetadius Bibliothec. in Historia ecclesiastica: *Et ascenduntibus per æνεξ portæ ascensum in catechumenia ecclesie*. Alii habent *catechumena*. Simeon Thessalonicensis adversus hæreses apud Leonem Allatium de Narthece veteris Ecclesie p. 91 edit. Paris. Νάρθηκες δὲ λέγονται ἤτοι τῶν νεῶν ἀρχαὶ καὶ κατηχομενεῖα, ἤτοι τῶν κατηχομένων ὁ οἶκος. Sic etiam scribitur in Chronographia Leonis Grammatici. V. Meursii Glossarium GB.
- Κατοῦναι impedimenta, sarcinæ p. 253 d. Idem pag. 253 circa finem, τὴν δὲ ἀποσκευὴν πᾶσαν. Codex GB, κατοῦναν. Auctor GB, Ἄφ' ὅτου δὲ ἐγυῖθησαν καὶ πείραν τὸ τραπέζην, ἐμβαίνει τὴν κατοῦναι τις τῆς φεδροκάζας. Vide Indicem.
- Κατουνοτόπιον σκηνή, tentorium, tabernaculum p. 240 b. Vide Meursium.
- Καύκαλον simulacrum. p. 95 d χελώνης μίμημα. codex GB καύκαλον. Vide tamen Salmasium Notis in Spartianum p. 152 collat. 2.
- Καῦχος. P. 313 d ἐραστῆς αὐτῆς. Codex GD καῦχος καὶ φύλος. Legendum videtur καῦχος καὶ φύλος, ut καῦχος sit amicus, sicut καῦκα amica, conoubina. Astrampsychous ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαζευτηρίῳ ἐξ αἰτίας τῶν παίδων καὶ τῆς καύκας. Quæ et μούκα. Vide Indicem.

Κελλίον. P. 326 a τὰ ἐπὶ τῆς θεραπείας λειογέ-
νεια μειράκια. Codex GB, τὰ τοῦ κελλίου αὐτοῦ
παιδοπούλα. Et p. 342, Πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης.
Codex GB habet : Κελλίου τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ. Mo-
schopolus περὶ σχεδ. Κελλίον κοινῶς τὸ παρ' Ἀτι-
κοῖς δωμάτιον, item κοιτῶν καταχρηστικῶς τὸ κοι-
νῶς λεγόμενον κελλίον, cubiculum lectus.

Κεντηνάριον, centenarium. Theophanes : Φασί
γάρ αὐτὸν χιλιά τὰ κεντηνάρια δεδραπνηκέναι χρυ-
σίου ἐν τούτῳ τῷ στόλῳ. Gregorius Turonensis, hist.
v, cap. 19 : *Thesaurum habentem supra mille auri
centenaria*. Appendix : *Recipiebant tria centenaria
auri annis singulis*. Vide Isidor. xvi, 24; Procopium
Περσ. α'.

Κεφαλάδα. P. 209 a οἱ τὰς δημοσίους ἀναζωνυ-
μῆνοι ἀρχαί. Codex GB, κεφαλάδα. Auctor GB, B
καὶ πεῖρε καὶ τοὺς ἄρχοντας πασῶν τῶν καστελλείων
καὶ κεφαλάδας οὓς εἶχεν ὄλη ἡ Ἐγκλιτέρα. Qui et
καπετάνοι vel καπιτάνιοι. Auctor GB, in Hist. nat.
de Belisario : Καὶ καπετάνον ποιήσω σε ἐφ'
ὄλην τὴν ἀρμάδαν. Concilium Florentinum sess.
25 : Ἔστειλα γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν καπετάνιον ἐν τῇ
Βενετία ἐτοιμάσαι κάτεργα. Capitanei. Concilium
Ephesinum act. 7 : *Magnificentissimus capitaneus
principi et clero scripsit*. Vide Gloss. ad Cedr. in
καπετάνοι et Indicem in κεφαλάδας.

Κεφαλάρα armatura capitis equorum. V. Meurs.
Κεφαλατικέειν ducere cohortem. V. Indicem in
κεφαλάδας.

Κεφαλατικίον. Joan. Cantac. i, 48 : Ἀπεστάλης
εἰς τὸ αὐτόθι κεφαλατικίον. V. Capitaneatus.

Κλεισοῦραι δυσχωραί, clusurae, angusti aditus.
Procopius περὶ κτισμάτων γ'. Τούτου δὲ τοῦ χωρίου
ἐπέκεινα, ὅσον ἐκ σημείων ὀκτὼ μάλιστα, ἔρη
ἀπότομα καὶ παντάσῃ ἀδιέξοδα, ξυνιόντα εἰς
ἄλληλα στενωποὺς ἀπεργάζονται δύο ἄγχιστά πη-
λῆλοι ὄντας, οὐσπερ νενομίκασι κλεισοῦρας κα-
λεῖν. Glossarium ms. : Ἐμβολή, κλεισοῦρα, εἴσοδος
στενότατος. Theophylact. Simoc. Hist. Mauric. vii,
cap. 14. Anna Comn. lib. v. Gloss. ad Cedrenum.

Κλιβανον vel κλιβάνιον lorica. Constantinus
Porphyrog. in Tacticis : Τὸν δὲ καθαλλάριον ἐξώπι-
ζον λωρικίους καὶ κλιβανίους ἢ σιδηροῖς ἢ ἀπὸ κρά-
των πεπλεγμένοις. Hinc κλιβανάριοι, de quibus in
Gloss. Nomico.

Κόμης comes, p. 243, Οἱ τοῦ στόλου τοῦ βασι-
λέως alius codex : Οἱ τοῦ βασιλικῆς στόλου κόμη-
τες, imperatoris classis comites. Vide Meursium
in v. κόμης, et Codin. de offic.

Κομμερκεῦσαι τελωνῆσαι. Κομμέρκιον enim est
tributum. Nicetas, p. 247, καὶ τὰ πλοῖα τούτων
ἠργυρολόγουν codex GB ἐκομῆρκευον. Anna Comn.
Alexiad. vi : Τὴν ἐμπορείαν αὐτοῖς ἀζήμιον ἐποίη-
σατο ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἑξουσίαν Ῥωμαίων
χώραις, ὥστε ἐνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐ-
τοῖς βουλευτὸν, μήτε μὲν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἐτέρας
τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσχομιζομένης παρ-
χειν ἄχρι καὶ ὀβολοῦ ἐνὸς ὑπὲρ κομμερκίου, tributi
nomine. In diplomate Andronici Junioris : Καὶ δι-
δῶσιν χάριν κομμερκίου εἰς ποσότητα νομισμάτων
ἐκατὸν νομίσματα δύο. Vide Glossarium ad Cedr.

Κοντάριον contus, hasta p. 23 c, δεξιοτροφεῖν
δοράτια. Codex GB, κοντάρια. Glossarium ms.
δόρατα τὰ κοντάρια, λογγάρια, item ξυστοὶ τὰ κον-
τάρια. Eustathius ad Odys. i : Ἄγλον δὲ ἔστι τὸν
ῥηθέντα Ὀμηρικὸν κοντὸν τὸ παρ' ἡμῖν κοντάριον
ὑπεκόρισε. Astrampsyclus : Καὶ μακρὸν τι ὁμοίον
κονταρίῳ. Menologium mens. Apr. d. 23. Leo Ta-
ctic. cap. 12, § 50. Constantin. in Tacl. p. 6. Mo-
schopolus περὶ σχεδ. Δόρυ τὸ κοντάριον, item λόγχη
τὸ κοντάριον. Scholiastes Orpiani, p. 70 et 90.
Hinc κονταράτος conto armatus. Leo d. § 50 et § 41,
et cap. 18, § 27.

Κονταρεξίφαρον p. 259 a, in codice GB exponitur
βέλος, sagitta.

Κόντος dux exercitus, vel comes, comite, p. 198
b. Nicephorus Gregoras, lib. ii : Κόντου Κεφαληνίας.
Auctor GB τῆς δύσης οἱ αὐθέντες, ῥηγάδες, κόντοι,
πρίγκιποι, δουκάδες, καθαλλάριοι.

Κούκουρον γορυθός, theca. Constantinus in
Tacl. Οἶον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σαγίττας
μετὰ κουκούρων. Vide notas ad Joannem Cantacuz.
p. 998.

Κούλα. In codice GB, ut refert Wolfius in variis :
Ἀκρόπολις in puriore Græco. V. Meursium.

Κουμπανία. P. 293 b : Φρατρίαν καὶ σύστημα
ποιησάμενοι. Codex GB, Κουμπανία μία γινόμε-
νοι.

Κουνία σπάργανα, cunabula.

Κούντουρος equus. Pag. 69, Μετὰ κουντούρων
καὶ ἀλόγων Ἀραβικῶν. Sic legit Meursius. Fragmentum
ms. Περὶ πηλικιότητος τῶν μέτρων καὶ ἡ
παρ' ἡμῖν ἐπινοημένη εἰς ὑπουργίαν τῶν βασιλι-
κῶν προστάξεων ἀλλαγὴ διὰ τῶν κουντούρων μίλια
5' ἔχουν στάδια με'. Exstat in bibliotheca Regia-
Glossarium ms. : Βέρεδον τὸ κοβότουρον. Legendum
κούντουρον. Item βηρηδοίς, ἵπποις, κουντούροις.
Hinc ἀποκουντουρίζειν. Auctor GB ms. Καὶ ἀπῆτις
φᾶ καὶ γλύφει σε τότε ἀποκουντουρίζῃ, et κουντου-
ριάριος, qui equo publico utitur. Theodorus Her-
mopolites, lib. vii, tit. 8, explicans legem 2 D. de
in jus voc. ibi : *Sed nec eum qui equo publico in causa
publica transvehatur* : Οὕτε, inquit, τὸν δημοσίους
ἵπποις διὰ δημοσίαν χρῆσαν ἐποχούμενον ἔτοι τὸν
κουντουριάριον.

Κουρσάριος pirata, prædo. Glossarium ms.
Πειραταί, καταποντισταί, κουρσάριοι, corsaire.

Κούρσον, κουρσεύειν. Cedrenus p. 477 c. Con-
stantinus Porphyrog. in Tacticis : Ἴνα ἢ ἐν καιρῷ
πολέμου ἢ ἐν καιρῷ κούρσου βαστάζωσιν. Theo-
phanes : Καὶ οὐ κουρσεύομεν. Anastasius : *Incur-
siones non facimus*. Item : Κουρσεύομεν καὶ ἀφα-
νίζομεν τὰς χώρας αὐτῶν. Anastasius : *Irruemus et
exterminabimus regionem ipsorum*. Vide Indicem in
κούρσα, κουρσεύειν, etc., et Glossarium ad Cedre-
num in voce eadem. In κούρσωρας autem lin. 3,
a fine lege *protocursor*.

Κουστωδία custodia. Theophylactus ad cap. 27
Matthæi : Κουστωδία δὲ λέγεται παρὰ Ῥωμαίους
ἡ φυλακή. Τοὺς οὖν ἐπὶ τὸ φυλάττειν τεταγμένους
στρατιώτας κουστωδίαν ὀνομάζει. Et ad Acta apo-
stolorum, cap. x : Ἰστέον δὲ ἔστι ἡ μὴ σπείρα δια-

κασίων ἐστὶ στρατιωτῶν, ἡ δὲ κουστωδία ἐξήκοντα. Glossarium ms. : Κουστωδία τὸ στράτευμα, ὅπερ βάνδον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Utuntur Alexander Monachus, de inventione S. Crucis ; Simeon Metaphrastes, in Longino ; Alexius Rharturus doctr. ult. Pentecostarium ; Palladius historiæ Lausiacæ cap. 86 in fine.

Κουζουθλάγης. Vide Meursium in eadem ditione, et κουτζός.

Κρασίον, vinum : hodie κρασί.

Κώδιξ. Codex. Isidorus Pelusiotas 4 epistol. 94 : Οἱ τῶν νομοθετῶν κώδικες. V. Glossar. ad Cedr.

Λ

Λάρδις. P. 322 σ, ὕεια κρέα. Codex GB, λάρδια. Glossæ Cyrilli : Λάρδος, laridus. Theophanes in Justiniano : Οἴνου μὲν γάρ καὶ λάρδου καὶ παντοῖον εἶδους εὐθονία ἦν. Hodie λάρδι dicunt.

Λεγεὼν legio. S. Athanasius in Metaphrasi Psalmorum ms. psal. LXXVI, vers. 17 : Τὸ πλῆθος τοῦ λεγεῶνος τὸ τὰς τῆν ἔβουστον ἀπελθῶν. Procopius, περὶ κτισμ. Ἰουστιν. : Λεγεῶν δὲ ὁ λόγος ἐπωνομάζετο. Theophylactus ad cap. xxvi Matth. : Λεγεὼν γάρ ἐστὶ τὸ μέγιστον τάγμα ἐξακισχίλιοι ἰππεῖς. Adde Pæanium Eutropii Metaphrast. p. 70 et 101. Constant. de Them. Orient. th. i. Oppiani Schol. p. 44. Rufum in LL. milit. Moschop. Alexium Rharturum doctr. ult. Græcos ad. I. ii. de his qui not. inf.

Λειζούρια luxuria. Vide Leonis Tactics, cap. 20, § 83, et ibi Meursium.

Λευίτης Levita, diaconus. Gloss. ms. λευίτης C διάκονος. Corippus 93 :

Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum.

Nihil frequentius in libris Patrum. Hinc archilevita pro archidiacono. Goffridus epist. 17, lib. ii : Indiscrete gloriosus vester archilevita, etc. Nimirum quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in templo fuerunt, hoc episcopi et presbyteri et diaconi sibi vindicant in ecclesia, ut ait Hieronymus, epist. 85.

Λίξιος domesticus, amicus, p. 18 c. Auctor GB λίζιός του ἔγινη. Vide Indicem et Meursii Glossar.

Λογιστής. P. 37 d alius codex λογαριαστήν habet. Vide Zonaram ad can. 10, conc. 7 œcum. seu Nicænæ ii synodi. Moschop. Περὶ σχεδ. p. 47 in fine. De logista. Cujac. ad l. 30 C. De decur. l. 3 C, de his qui sp. mun. susc. et l. 15 D. de excus.

Λόγος locus augustus. Vide Cedrenum, p. 407 a. et Meursii Gloss.

Λογοθέτης cancellarius. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Λωρίκιον loriceatum, instar lorice.

Λῶρος p. 86 c. Ἐξανε πολλαῖς διὰ λῶρων codex GB μαγκλάβια δούς πολλά. Vide ad Cedr.

Μ

Μαγγανίτσια manganum, machina bellica, idem quod μάγγανον. P. 106, auctor GB : Στήσαντες μαγγανικὰ ἐπολέμουν τὸ κάστρον. Hinc μαγγανίσιος qui mangana conficit. Constantinus in Ta-

cticis : Ἐχε δὲ καὶ μαγγανάρους καὶ λεπτοουργούς καὶ χαλκείς. Vide ad Cedrenum.

Μαγκλάδιον lorum, flagellum, fustis. P. 212 c. Δι' ἀλλακτῶν ἐπαίδευσε δώδεκα. Codex GB, Διά μαγκλαβίων. Constantin. De adm. imp. cap. 51 : Τοῦτον διὰ μαγκλαβίων σφοδρῶς ὑπεξήρχετο. Leo Grammaticus : Ἀγαθῶν αὐτοῦς καὶ ἀπογομνώσας ἔτυψε μαγκλάβια. Sic in Regio codice ; lego μαγκλαβίους. Item στρατηλάτην τοῖς προσήκουσι μαγκλαβίους ἐσωφρόνησε. Hinc μαγκλαβίτης. Item : Τοῦ Ἀρσενίου ἐπιβουλή καὶ Παύλου μαγκλαβίτου. Item : Τῆ τοῦ μαγκλαβίτου ἀξίᾳ τιμηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τῶν μαγγάνων διητήτο τῆρόμενος. Auctor incertus de castrametatione in bibl. Reg. Σὺν τοῖς μαγκλαβίταις στηχέτωσαν. Vide Cedrenum, p. 622 B, et ibi notas posteriores eruditissimi viri Jacobi Goar.

Μάγουλον gena. Cyrillus patriarcha CP. Adversus Judæos cap. 2, quæst. i : Ὅποιός σοι δώσῃ ἓνα ῥάπισμα εἰς τὸ ἓνα μάγουλον, γύρισαί του καὶ τὸ ἄλλο. Auctor GB μάγουλα ῥοδοκόκκινα, αὐτόθαπα τὰ χεῖλη. Gloss. ms. γνάθοι μάγουλα, item παρειαὶ αἱ γνάθοι ἔτοι τὰ μάγουλα. Hinc κατομάγουλον. Nicetas p. 238 a τὴν κάτω γένυν τρομαλεῖαν δεκνός. Codex GB, Κατομάγουλα τῶν γενειῶν. Hodie μάγουλο dicunt.

Μακελλάριος Ianus, Ianiator. Astrampsychus : Δηλοῖ δὲ εἶναι τὸν ἄνθρωπον μακελλάριον καὶ μάγειρον. Hodie μακελάρης.

Μαλίον capillus. Pag. 382 d, Καὶ τὰς τρίχας συνεστραμμένας. Codex GB, μαλία. Ammianus Anthol. lib. ii, cap. 52, epigr. 5 : Καὶ σόλιον, μάλιον, πωγώνιον, ὤμιον ἔξω, ἐκ τούτων ἡ νῦν εὐδοκιμεῖ σοφία. Auctor GB, Ἐχει μαλλία χρυσαύρωτα ἴσα τῆς ἡλικίας τῆς. Hodie μάλι.

Μανάρα securis p. 227. Utuntur etiam hodie.

Μανδρεύειν p. 268 a. Μάνδρα est monasterium. Epiphanius hæresi 80 : Ἐν μοναστηρίοις ὑπάρχοντες εἶπουν μάνδραις. Hinc μανδρεύειν. Nicetas : Αὐτὴν ἐκεῖσε ἐμάνδρευσε, monacham fecit. Μανδρεύειν autem dixit ut Latini monachare. Goffridus Vindocinensis iv, epist. 13 : Subita pressum infirmitate monachastis. Et epist. 50 : Quos monasterio nostro monachandos misit.

Μανουάλιον candelabrum, hodie καντιλίερι, chandelier. Vide Meursium.

Μάππα. Μάππα στρογγύλη. Vide Indicem.

Μαππάριος mapparius, qui mappam in circo mittebat. Vide Meursium et Glossarium ad Cedrenum.

Μαρκέσιος marchio, ut in synodo Florentina μαρκέσιος τῆς Φεβρουαρίου. Vide Gregoram vii.

Ματζουκάνη, ματζούκιον, ματζούκα. Constantinus Tactic. p. 19 : Τζικούρια, βαρδούκια, ματζούκια. Leo Tact. cap. 14 § 84 : Ἡ σικουρίων ἔ ματζουκίων. Stephanus Sachlices : Ματζούκα πολέμῳ τὸν ἄνεμον νὰ δύρω.

Μαῦρος niger. P. 35 d, Τῷ δὲ μέλανι χρώματι. Codex GB, μαύρω. Theophanes : Καὶ βαλόντις σαγίον μαῦρον. Hodie quoque in usu est. Vide Meursium ad cap. 12 Constant. De adm. imp.

Μέλιγγος. Vide Meurs.

Μεσάζων. P. 38, Τῶν δημοσίων εἰς φορῶν φροντιστήν. Codex GB μεσάζοντα.

Μιτάτον synagoga Saracenorum. V. Meursium. Μιτὺς ῥίν, nasus V. Meursium.

Μνήμαι memoriae, seu anniversarii SS. dies ad colendam eorum memoriam instituti. Joannes Hierosolymitanus, lib. III in Stratagemata B. Job: *Propterea et memorias Sanctorum facimus, et parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus, etc.* Anastasius Bibliothecarius in Historia ecclesiastica: *Festus senator urbis Romæ missus ad Anastasium propter quasdam civiles utilitates, memorias sanctorum apostolorum festiuitate majori petiit celebrari.* Μνημεῖα autem, quæ et memoriae dicta, sunt loca SS. Martyribus dicata. B. Augustinus epistola 137: *Nam et nos novimus Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter et terribiliter demones confitentur, etc.*

Μονάζων P. 111. b. Καθ' ἐξυτὸν ἰδιάζων· alius eodex μονάζων. Hinc monachi seu μονάζοντες dicti, qui solitariam et privatam vitam elegerunt. Gregorius de euntibus Hierosolyma: Ἐπεὶ τοίνυν εἰσὶ τινες τῶν τὸν μονήρη καὶ ἰδιάζοντα βίον ἐπανηρημένων, οἷς ἐν μέρει εὐσεβείας νενομίσταί τὸ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις τόπους ἰδεῖν.

Μονάζων monachus, p. 135 b. Glossarium ms.: μοναδικὸς ἀναχωρητὴς, ἢ ἀπλῶς μονάζοντας.

Μοναστήριον φροντιστήριον, monasterium. Thomas Magister: Φροντιστήρια τὰ διδασκαλεῖα τῶν φιλοσόφων. Λέγοντο δ' ἂν οὕτω τὰ παρ' ἡμῖν μοναστήρια, ὡς τῆς ὄντως φιλοσοφίας ἐνταυθοῖ μελετωμένης. Idem fere Manuel Moschopolus in vocum Atticarum ecloga. Idem περὶ σχεδ' Παρθενεία τὰ μοναστήρια, εἰ σεμνεῖον τὸ μοναστήριον.

Μονάχιχὴ πολιτεία, ut Cedreni p. 329 b, et Curopalatæ pag. 817 c. Nec igitur quidquam mutandum in Hermiæ historia, tametsi aliter visum summo juris antistiti Parat., in cod. tit. 3, lib. 1, ut et ibidem docebo.

Μόσχος muscus, aromatis genus. Vide Meursium.

Μοῦλα. P. 295 a, ἡμίονον. Codex GB, μοῦλαν. Alexander Trallianus lib. 1, cap. 15: Περσεῖται δὲ ἐὰν τρίχας ὄνου καὶ μούλης ὑποθυμιάσης. Auctor GB μοῦλα κολοστολίστη. Hinc μουλίων mulio in Basilicis, l. LX, § 7 D. loc.

Μουσοῦριον litteræ Musulmanicæ. Sic μουσουλμανίζειν Musulmanicam religionem profiteri. Vide Meursium in eo verbo.

Μούρτζουφλος superciliosus. Vide Meursium.

N

Νερόν. In Indice ἄντλον, νερόν, aqua. Maximus episcopus Margunii homil. 1: Νὰ ἀποδίεται καὶ εἰς τὸ νερόν καὶ εἰς τὸ πῦρ. Auctor alius GB, Πῦρ καὶ μικροπόταμον, καὶ εἰς τὸ νερόν τὸ μέσον φλόξ τοῦ πυρὸς ἐξήρχετο.

Νοσοκομεῖον nosocomium. *Locus venerabilis, in quo ægroti homines curantur.* Julianus Antecessor Nov. 7, cap. 1.

A Νύκτα nox. p. 127 b, νυκτός. Codex GB, νύκτας. Stephanus Sachlices: Τὴν νύκταν πόρνοι περπατοῦν καὶ κλέπται καὶ φονίσκοι.

Ξ

Ξενών xenon. P. 285 a, εἰς νοσοκομεῖον. Alius codex ξενῶνα. Justin. Nov. 111, cap. 1, ξενῶσι. Julianus Nov. 104 xenonibus. Sic etiam Nov. Just. 131 c. 10, Jul. 119, c. 11. Menologium Junii 27 de Sampson: Τῆς λατρικῆς γὰρ ἐπιστήμης ἦν ἐν πείρῃ, καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀνιάτω πάθει περιπεσοῦντα ἴασατο. Ἐκ τούτου ὁ βασιλεὺς ὑπεραγαθεῖς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ σέβας αὐτῶ ἀπονέμων, τὸν μέγιστον οἶκον καὶ περιβόητον δι' αὐτοῦ ἀνεγείρας ξενῶνα κατεσκεύασε, καὶ σκουροφύλακα τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κατέστησεν. Niceph. Call. 11, 18: Χωρὶα τὰ κάλλιστα ὧν εἶχεν αὐτόθι, τοῖς αὐτοῦ ξενῶσιν ἀπεχαρίζετο. Manuel Moschopolus περὶ σχεδ' Κοιτῶν κυρίως μὲν οἶκος ὁ περιέχων κόλτας πολλὰς, ὡς οἱ ξενῶνας.

O

Ὀμφίκιον ut in priore editione, pro ὄμφικιον, ut p. 316 c officium. Vide ad Cedrenum.

Ὀσπίτιον hospitium. Pag. 525 et 347. Idem p. 325 b, ἀπόρσμαχον οἰκητήριον. Codex GB ὄσπιτιον. V. Ind. Astrampsychus: Ἔστι δὲ τὸ ὄσπιτιον τοῦτο εἰς πᾶσαν πρᾶξιν τυχηρόν. Rationale imperii sub imp. Alexio Comneno: Ἐσχιδεύθη τὸ ὄσπιτιον αὐτοῦ ἐγγὺς τοῦ ἱπποδρόμου διακειμενον. Glossarium ms. Hέταυρα καὶ τὰ σπνῖδια ἐν οἷς στεγάζομεν τὰ ὄσπια. Utitur Georgius Alexandrinus in Vita Chrysostomi, Joannes Cantacouzenus aut sultanus Ægypti, in Epist. ad Cantacouzenum imp. p. 756; Concilium Chalcedon. act. 11; Constantinus. De administ. imp., Græcus Interp. Basilic. lib. XLVII, tit. 1, in interpret. Is; Lucius 32 D. De donat. Hodie σπῖτη vel σπῖτι dicunt. Auctor GB, Ἐμπένης μὲς ταῖς φαμίλιας τὰ σπῖτια δυσφανίζεις. Alexius Rharturus, doct. 2. Bessarion cardinalis epist. ad pædag. filiorum Thomæ Palæologi.

Ὀυνάργης. P. 47 d in alio codice, Ῥήξ τῶν Οὔγγρων. Glossarium ms. D. Cancellarii, Οὔνοι οἱ Οὔγγροι. Vide pag. eamd. a.

Ὀψις obses p. 263 b. Eadem p. 263 a βασιλεὺς δὲ δέδωκε τινὰς τῶν ἐξ αἵματος ὁμήρους. Codex GB ὄψιδας. Theophanes in Leone: Λέγοντες δὲ διδομεν ὁμῖν ὄψιδας τὰ τέκνα ἡμῶν.

Ὀψώνιον orpsonium, stipendium. Theodoretus in epistolam Pauli ad Romanos cap. 6: Εἰκότως καὶ τὸν μισθὸν ὄψώνιον κέκληκεν· ὀνομάζειν γὰρ οὕτω φίλον αὐτῶ τὸ στρατιωτικὸν σιτηρέσιον. Andronicus Junior in diplomate pro Monembasiotis: Οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλωσι χάριν μαγειρίας ἢ ὄψωνίου ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν. V. Glossarium ad Cedrenum.

H

Πακτώνειν pacisoi. Vide Meursium ad Constant. de administ. imp. c. 44.

Παλατῖνος. Palatinus p. 156 b. Palatinus quis sit explicat Nicetas. Alias Palatini nomen generale est, eoque omnes continentur qui in sacro Palatio militant. De quibus vide lib. xii Cod. tit. 23 et 28, et ibi Cujacium; Julianum Antecessorem in Scholiis ad Novellam 22, cap. 82, Glossarium Isidori in Basilides. De Palatinis vide etiam Glossarium Nomicum, et quæ ibidem observavimus.

Πάνον pannus, linteum pag. 213 et 365. Basilica lib. xxxv, tit. 1, cap. 22, § 6: Σφραγισθῆναι διαθήκη λέγεται εἰ καὶ τὸ πανίον ἐν ᾧ ἐμβάλλεται σφραγισθῆ. Ex I. 22. D. qui testam fac. poss. nam etiam πανίον dicebant, ut apud Codin. De offic. πανίον κίτρινον. Auctor GB in historica narrat. De Belisario: Πανία χρυσοῦφαντα ἐκρέμασαν εἰς τελεγή. Andronicus junior in diplomate pro Monembasiotis: Ἡ πανίου ἢ λινοκόκκου. Idem Nicetas p. 312 πρᾶτα! τῶν ὀθωνῶν. Codex GB πανοπράται.

Παπᾶς ἱερεύς, sacerdos. Cedrenus p. 342 c: Τὸν βαίουλον αὐτοῦ παπᾶν ἐποίησε. Auctor GB, Κροῦν οἱ κριπᾶνες δυνατὰ, μαζωνοῦνται παπάδες, καὶ ψάλλουν ἕως τὸν οὐρανόν. Πάπας autem νεπάπα pro pontifice R. sumitur p. 130 b.

Παρακοιμώμενος. Joannes Cantacuzenus, lib. 1, c. 2: Τῆ τοῦ παρακοιμωμένου τετιμημένου ἀξίᾳ. Constantin. De adm. imp. cap. 43: Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου οἶκος. Codinus, De offic. Ὁ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος εὐρίσκειται κεφαλὴ τῶν ἐν τῷ κοιτῶνι παιδοπούλων καὶ τῶν κοιτωναρίων. Leo Grammaticus: Τοῦ δὲ βασιλέως διερχομένου ἐν τῇ προελεύσει, ὑπισθεν Βασίλειος περιεπάτει φορῶν σκαρμαγγίον μετὰ σπαθίου, ὡς ἔθος τοῖς παρακοιμωμένοις. Paracommomonus igitur gladium et scaramangium imperatoris ferebat. V. Meursium et Glossarium nostrum ad Cedrenum, περὶ τοῦ κοστῶνος προκαθημένου. Vide Cantacuz. I, 48.

Παραμονή. Pag. 364, Ηλεκυφόρος βέρβαρος. Codex GB παραμονή. Est autem παραμονή custodia, statio. Stephanus in Commentario in Aristotelis Rhetoricam hactenus inedito, Τυραννίδος δὲ τέλος φυλακὴ ἦγουν λεγόμεναι παραμοναί.

Παραπόρτιον portella. Anastasius Biblioth. de vitis Pontif. Constantinus in Taoticis: Παραπόρτια δὲ μικρὰ περισσότερα. Vide ad Cedr.

Παρασκευή. P. 342, Ἡ ἐντη τῶν ἡμερῶν. Alius codex παρασκευή. Dies sextus, dies Venens. V. ad Cedr. et Glossarium Arabico-Latinum.

Πασίας Bassa apud Turcas. Τὸν Πασιάτην Θεόδωρον. Vide Meursium in v. πασίας.

Πάτος divitiæ, dives. Vide Meursium.

Πάτροκλον excusatio, prætextus. V. Meursium.

Ποδαρούλλιον sella. P. 383 a εἰς ἕδρας. Codex GB ποδαρούλλια, Eustathius ad Odysse. ἡ p. 1571, n. 20: Δηλοῖ δὲ (ἀνδράχλη) τὸ ἰδιωτικῶς γυναικείον ποδαρούλλιον.

Πόρτα pag. 108 et 368. Idem p. 44 πύλας τῶν πόλεων. Codex GB πόρτας. Leo Tact. cap. 11, § 48: Ἐμπροσθεν τῶν πορτῶν. Leo Grammaticus: Καὶ μηδενὸς ἀθισταμένου ἀνοίξαντες τὰς πόρτας ἰσχυροῦν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν. Auctor GB: Ἦλθε

καὶ ἐνατέλαβε τοῦ κάστρου τε τὰς πόρτας, καὶ πόρταν ἤβρικεν λαμπρὴν ἐξ ἀδαμάντου λίθου. V. ad Cedrenum.

Πορφυρογένητος porphyrogenitus. Ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθεὶς Christodulus sive Joannes Cant. in epist. ad Nilum: In purpura genitus. Idem Episcop. Fastis Consularibus: *Ipsa anno natus est Honorius nobis in purpura.* Porphyrogeniti dicti vel quod nati purpura exciperentur, patre jam imperatore (huc alludit Proclus orat. 4, loquens de Christo: Ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἐν ἁλουργίδος τῆ σπάργανα), vel a domo in qua Augustæ pariebant. Constant. Manasses: Πορφύραν ὀνομάζουσι ἐκεῖνον τὸν οἰκίσκον. Anna Comnena Alexiadis, lib. vi: Κατὰ τὸ ἀφωρισμένον πάλαι ταῖς τικτούσαις τῶν βασιλίδων οἴκημα ἐπὶ ταῖς ὠδίαις εὐρηκῶς. Πορφύραν τοῦτο ἀνέκαθεν ὀνομάζουσι, ἐξ οὗ καὶ τὸ τῶν πορφυρογενήτων ὄνομα εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμε. Adde lib. vii, non multo post initium. Idem Manasses πορφυροπαιδα appellat eum qui in purpura natus est, in versibus qui habentur in calce libri calamo exarati.

Πορφυρόπαις, γόνος ἀσωνάνακτος καρτεροθύμου, Ἀνδρόνικος μεγάλου, ἑμίμηλις πολεμιστῆς, Ὁ γέρα πρῶτα σεβαστοκρατορὶς νεῖμ' ὁ φυτεύσας.

Πρίγκιψ princeps. Nicephorus Gregoras. iv: Πρίγκιψ Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας. Menologium mense Maio die 24: Ὅν οἱ μὲν ἦσαν κόμητες οἱ δὲ τριβούνοι, οἱ δὲ πρίγκιπες. Adde Cantacuzenum, p. 753, Annam Comnen. Alex. lib. iii, et quæ dicam in Glossario Nomico v. πρίγκιψ.

Προβία pellis, membrana pag. 281. Idem p. 235 a καὶ δέξβιν ἐξημμένον. Codex GB, προβία. Hodie προβία.

Πρόεδρος pontifex, antistes, præsul p. 140, c. et p. 393 προεδρεύων ἱερατικῶς τῆς πόλεως. Anna Comnena Alexiad. vii: Ὁρᾷ τὸν τῆς Χζλκιδῶνος πρόεδρον Λέοντα τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἡμυρισμένον. Theophylactus Simocatta, Hist. Mauriciæ, lib. iii, cap. 2: Μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸν τῆς Κωνσταντίνης πρόεδρον ὁ στρατηγὸς εἰς τὸ στρατόπεδον προσευτῆν διαπέμπετο. Alii πρόεδροι erant Palatini, de quibus Meursius in hac dictione. Anna Comnena Alexiad. ii: Τῶ τῶν προέδρων τετιμηκῶς ἀξιώματι. Erant autem numero plures, et inter eos primarius πρωτοπρόεδρος dicebatur. Eadem Anna lib. iii: Ἐστᾶλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Πρόκοιτος. V. Glossar. ad Cedr. in παρακοιμώμενος.

Πρόκυψις prospectus. Vide ad Codinum De officiis

Προσώπιον faciale. V. Meursium.

Πρωτεκδικεῖον. Vide Gloss. ad Cedrenum in v. Ἐκδικος, et Meursium in eadem voce.

Πρωτοασκηρήτης. Quis diceretur ἀσκηρήτης, docet Glossarium ad Cedrenum. Suidas in Etymologico ms. penes virum illustrissimum D. Petrum Segulerium Franciæ cancellarium: Ἀσκηρήτης ὑπογραφεὺς ὁ τοῖς τῶν κρατούντων μυστηρίοις

ὕπηρετοῦμενος. Οὕτω παρὰ τῆ Λύσονίδι διαλέκτω ἄσκηρήςτης ἄνομα ἐπὶ τοῖς μυστηρίοις μεθερμηνεύεσθαι βούλεται. Πρωτοασκηρήτης autem est primus a secretis : erant enim plures. Protosecretarius in Hypomnestico de Anastasio apocrisiario.

Πρωτοστράτιος notariorum primicerius, primus inter notarios. Vide ad Cedrenum.

Πρωτοστράτωρ. Strator, qui idominum in equum subleuabat, πρωτοστράτωρ primus imperialium stratorum. Anna Comn. Alex. vii : Μεγαλὴ πρωτοστράτωρ αὐτοκράτορος τοῦ δούκα. V. Meursium et Glossar. nostrum ad Cedrenum.

P

Ῥάσα rasa, vestes monasticæ. P. 175 c. Καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς. Codex GB habebat Ῥάσα. Hinc Ῥασοφορεῖν. Balsamon ad can. 5 synodi CP. p. 560 a : Εἰσελθόντων εἰς μοναστήρια καὶ Ῥασοφορούντων. Et in can. 19 S. Basil. ad Amph. Κἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῆ τις, ἀλλὰ Ῥασοφορήσῃ. Et Ῥασοφόροι. Bals. d. p. 560 b. Vide Hugonem Meuardum ad Concordiam regularum sancti Benedicti.

Ῥήγας, Ῥήγας rex p. 109 s. Anna Comnen. Alex. viii : Ῥηγῶν τε καὶ δουκῶν καὶ κομητῶν. Theophanes : Ῥήγα καλέσας ἑαυτὸν γῆς τε καὶ θαλάσσης. Item Πρὸς Ζιλίτιβιν τὸν Ῥήγα τῶν Οὐννων. Auctor GB : Γοργὸν πεζεύει πρόσκυνα ὁ Βέλθανδρος τὸν Ῥήγαν. Ὁ Ῥήγας τοῦτον κατιδὼν πολλὰ γονυκλιτοῦντα. Vide Indicem, et Glossarium ad Cedrenum.

Ῥήτωρ qui scripturas instar oratoris ecclesiastici interpretabatur. Vide Meursium in ea dictione.

Ῥικτάριον. P. 109 a τὸ δόρυ ῥουε. Codex GB, ῤικτάριον, hostile, jaculum. Dicebam legendum ῤικτάριον ἂ ῤίπτω, quod de jaculo dicitur, Glossæ Cyrilli, ῤίπτω ἐπὶ ἀκόντιου, jacio, jaculor, projicio. Glossarium ms. Βηρύτται τὰ ῤικτάρια. Constantinus in Tact. p. 3 : Ἄλλοι δὲ ἀπὸ μικρόθεν ἔβῤίπτον, ὡς εἴρηται, τὰ ῤικτάρια. Et p. 42 : Εἰς τὸ ῤίπτειν ῤικτάρια καὶ μέγαιλα. Hinc ῤικτάρειν jaculari. Item Const. p. 4 : Οἷον ἡ τοξόοντες ἡ ῤικτάρειντες. Et p. 14 : Ἴνα ὄπου ἀρμόζει ῤικτάρειν εὐκόλως κατὰ τῶν πολεμίων. Et ῤικτάρητοι, p. 42 : Οἱ δὲ ῤικτάρητοι ὠφελοῦσι καὶ ἔξωθεν τῆς παραταγῆς. Et ῤικτάρησθης apud eundem p. 8 : Verum in indice Wolfii scribitur ῤικτάριον. Emen- demus obiter Leonem Tactic. cap. 9, § 58, ubi editum est : Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλούς, σκουτάρια, ἀκόντια μικρὰ, τζικούρια. Legendum enim σκουτάρια, ῤικτάρια, ἀκόντια, μικρὰ τζικούρια, ut constat ex hac Joannis Checi interpretatione : *Leues autem habeant scuta parva, rhictaria, jacula, tziicuria parva*. Sic etiam legebatur in ejusdem Checi libro cap. 5, § 3, ῤικτάρια, τζικούρια. Nec audiendi sunt viri docti, qui putant ῤικτάρια melius esse. Glossarium manu exaratum, quod utendum accepi ex bibliotheca illustrissimi Cancellarii : Ἀκινάκις, σπαθομάχαρον, ῤικτάρην, δόρυ ἢ ἀκόντιον Περσικόν. Sed ei hodie Græci ῤίπτω dicunt pro

ῤίπτω. Ut quin vera lectio sit apud Nicetam et recta emendatio apud Leonem, dubitare non liceat. Utrumque igitur et ῤικτάριον et ῤικτάριον reatum est.

Ῥόγα stipendium, roga. Pag. 38, 79, 27i, 327 : Συνήθης διανομὴ τῶν στρατευμάτων, Nicephorus. Leo Grammaticus : Μὴ τοῦ στόλου τῆν νεομισμένην ῤόγαν λαβόντες. Hnastiasus Bibliothecarius, in Historia ecclesiastica, anno Heraclii 22 : *Erant autem quidam Arabum juxta positurum, qui accipiebant ab imperatoribus rogas pauzillas ad custodiendum entomia eremi* (sic legitur in 2 mss. : in Thuanæo autem otomia pro stomia, ut apud Theophanem στόμια, quæ sunt fauces). *Eodem vero tempore venit quidam spado daturus militum rogas. Et cum venissent Arabes secundum consuetudinem accepturi rogam suam*, etc. Theophanes : Λαβεῖν τὴν ῤόγαν αὐτῶν, Anna Comnen. Alex. vi : Τὸν πατριάρχην σφῶν ἤξιωσε μετὰ τῆς ἁλόγου ῤόγας. Hinc ῤογεύειν erogare. Idem : Καὶ σωρεύσας τὸν περισωθέντα λοὸν ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων, ἐρῤογευσεν αὐτούς. V. varias ad Nicetam, p. 131, et Wolfii Indicem, et Glossar. ad Cedr.

Ῥούτα ruta, multitudo, globus militum. Vide Meurs.

Ῥοῦχον rocus vel roccus, pag. 243, 243, 251, 381. Astrampsychus in Πυθαγορ. λαζισοι : Ῥοῦχον κόκκινον. Item εἰς τὸ ε'. Ὅσπτιον δηλοῖ εἰς παιδας καὶ εἰσοδὸν καὶ εὐτυχίαν καὶ καῦκαν καὶ ῤοῦχα πολλά. Cyrillus patriarcha CP. : Διὰ τὰ λάβη τὰ ῤοῦχα σου, δὸς τοῦ καὶ τὸ ὑποκάμισόν σου. Auctor GB βύσσινα ῤοῦχα καναξαμύτου. Additio 4 Capitul. Carol. c. 22 : *Et pedules paria quatuor, roccum unum*. Sic legitur tomo II Concillorum Galliæ.

Σ

Σάβανον linteam. Hierocles Artis veterinariæ lib. ii, cap. 98 : Λοῦσον τὸν ἵππον καὶ ἀπόμαζον σαβάνοις. Theonnestus ibidem : Τῆ δὲ ἔκτρῃ ἐξαγαγῶν τῆς φάτνης λοῦσον καὶ ἀπόμαζον σαβάνοις Vegetius, Art. vet. lib. iii, c. 47 : *Sabanis validioribus abstergetur*. Collatio Carthag. ii cum Donat. *Cumque intra sabanum volumen sehedæ membranarum pro parte descriptum*, etc.

Σάγισμα instratum equi. Leo Grammaticus : Τῶν ἵππων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν διερχομένων μετὰ χρυσῶν σαγισμάτων. Item, Εἶδεν αὐτὸν ἐντετυλιμένον ἐν τῷ σαγίσματι τοῦ δεξιῦ ἵππου.

Σαγίττα. P. 44 d βέλους ἐντός. Codex GB σαγίττας. N. Suidam in ἄβλητα. Theophanes in Heraclio : Ἐμειναν ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ δύο σαγίττων. Chronic. Alex. Ἐξ ἧς ἔλαβε σαγίττας. Constantinus in Tact. Leo Tact. cap. 12, § 61 : Ἀπὸ ἐνός σαγιττοβόλου. Hinc σαγιττᾶτωρ sagittator, apud eundem Leonem c. 4, § 57 et c. 7, § 57 : et σαγιττοποιοί, d. cap. 4, § 50, et Constantinum in Tact.

Σαγμάρια. Num. 116, Τὰ σκουοφόρα. Codex GB, σαγμάρια. Animalia quæ impedimenta et sarcinas veant. Constantinus in Tact. p. 16 : Ἐχειν σαγμάριον ἐν. Servius in 1 Æneidos : *Et hoc in multis nominibus observandum est, ut genus ex adiectione*

formetur, qua detracta in neutrum cadat necesse est, ut piscinalis locus, piscina cella, piscinale; sagmarius mulus, sagmaria mula, sagmarium. Odo Cluniacensis, lib. De vita S. Geraldii: *Interim vero omne stipendium quod in sagmariis Geraldii delatum fuerat, paulatim defecit.* Petrus Blesensis epist. 94: *Quod si milites nostros ire in expeditionem quandoque oporteat, sagmarii eorum non ferro sed vino, non lanceis sed caseis, non ensibus sed utribus, non hastis sed verubus onerantur.* Et corrupte, *saumarius* Auctor Vitæ S. Gehehardi archiep. Salisburg.: *Angebat e contra non carpento neque trahea, verum solis saumariis necessaria posse inferri.* Saumarius Gallis *bête de somme, Italis bestia da somma.* Et *sauma* pro onere vel sarcinis. Lutprandus LL. Langobard. tit. 59, § 1: *Et tollant ad saumas suas caballos tres.* Sic Provinciales *saumade* dicunt; est enim σάγμα. Aohmes όνειο. cap. 235: 'Εκαβαλλικευσεν αὐτήν μετὰ τὸ σάγμα. Eginardus, in Vita Caroli M.: *Ut sunt cortinæ et stragula, tapetes, fulcra, coria, sagmata.* Inde *sagmare.* Glossæ veteres: *Sagmat asinum σάσσει όνον.* Et *sagmatus* σεσαγμένος, ex emendatione Vulcanii, quem deinde secutus est Cl. Salmasius ad Hist. Aug. p. 354. Corrupte etiam Græci σαῦμα dicunt pro σάγμα. Theophanes: 'Εκίθησαν αὐτόν ἐπὶ όνυ σαυματομένω. Sic legitur in codice ms. Nicolai Fabri Peirescii viri perillustris. Idem διὰ ζώων σαγματομένων. Eustathius σαγμάριον accipere videtur pro eo quod sagmariis imponitur: sic enim scribit ad *Odys.* α' 'Αστράβη, ὃ σημαίνει σέλλα καὶ σαγμάριον, ut σέλλα referatur ad equos qui sellam ferunt, σαγμάριον vero ad equos sagmarios, quo mollius vehant. Vegetius sagmam appellare videtur Artis veterinarie, lib. II, cap. 59: *Tunc sagmarum vel sellarum mensura conveniens.* Glossarium ms.: 'Αστράβη τὸ σαγμοσέλλιον. Denique σαγμάριον pro sarcinis ipsis ponitur, Leonis Tactici. cap. 9, § 58.

Σακελλάριος sacellarius. Nicephorus Callist. lib. XVIII, cap. 44: *Σακελλάριος τῆς ἐκκλησίας καθοριστικῶς.* Chronicon Alexandrinum: *Σακελλάριος πατριάρχου.* 'Από τῆς σακέλλης αὐτ σακκουλλίου αὐτ σακκελλίου, a secello. V. Indicem in βουλλέσει. Gregorius Nazianzenus orat. 3 in Julianum: *Καὶ τὸ σακέλλιον προβληθήσεται.* Sic etiam scribitur, orat. 4. Corippus 4:

Gratior Augusti servans pia gaza sacelli.

Hinc σακελλίζειν. Gloss. ms.: *Διηθεῖται, ἀφυλλίζεται, σακελλίζεται.* Vide Glossarium ad Cedrenum.

Σακκούλιον. P. 133 c, Τα φακώλια σφραγίδι διασημαίνεται. Codex GB, σακκούλια. Glossarium ms. μαρσύπιον τὸ σακκούλιον. Hodie σακκούλι.

Σάλτζα ξμβάμμα, intinctus, p. 382 d. Italicæ salsa.

Σανδάλιον άκάτιον, navicula, p. 85. Vide et d. 242.

Σαπώνις νίτρον, sapo, p. 97 b. Corrupte antea legebatur νίτρον in Indice. Alii σαπώνιον dicunt vel σαπούνιον. Alexius Rhartarus doctrina, εἰς

τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην | παρασκευήν· ἄρχοντες ἴδετε ποτὲ μόνον τὸ σαπούνιν νὰ καθαρίζει· ἔνεο ὕδατος, vel σάπωνα. Excerpta ex veteribus Glossis, saponem σάπωνα.

Σεβαστοκράτωρ. Nicephorus Gregoras 4: 'Ο μὲν γὰρ σεβαστοκράτωρ ἐς τὸ δεσποτικὸν ἀνάγεται παρὰ τοῦ βασιλέως ἀξίωμα, ὃ δὲ μέγας δομῆστικός ἐς τὸ τοῦ Καίσαρος, ὃ δὲ Καίσαρ ἄμα τῷ πενθερῷ τοῦ δεσπότη ἐς τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος. Georgius Logotheta in Chronico CP.: 'Αναγορευθεὶς οὖν Θεόδωρος βασιλικῶς ἐχράτο τοῖς πράγμασι, δεσπότης τε προῦβάλετο καὶ σεβαστοκράτορας. Corone jus habebat quæ tamen multum ab imperatoria differebat, ut scribit Anna Comnena, Alexiadus II, p. 59 editionis primæ.

Σέκρετον secretum, secretarium. Andronicus Junior, in Diplomate pro Monembasiotis: 'Εν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. Vide ad Cedrenum.

Σελέντια κατηχητήριον λόγοι· V. Meurs. et Glossarium nostrum ad Cdr.

Σέλλα sella. άστράβη, V. ad Cedr.

Σεντούκια κιβώτια, arcæ, scrinia. V. Meursium.

Σκίλα scala. P. 55 c, βαλέσθαι ξυλίνην κλίμακα. Codex GB σκάλαν, Moschopulus περὶ σχεδῶν. Κλίμαξ ἢ κοινῶς σκάλα. Cedrenus: Τῇ τῆς ἀκροπόλεως σκάλῃ συνέτριψεν αὐτήν. Constantinus in Tact. Καὶ σκάλας ξυλίνας. Hodie σκαλί, et σκαλοῦνι: scalæ gradus.

Σκαλώνειν appellere V. Meurs. Glossarium, et notas ejusdem ad Constant. De admin. imp. cap. 9.

Σκίγκος perna p. 206 d. V. Meursium.

Σκλάβοι ώνητοί, esclaves pag. 58. Joannes Cantac. IV, 14: 'Εξ ών ἔχει ἀφ' ἡμῶν σκλάβων. Hinc σκλαδοῦν, in servitutem redigere. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud.: *Καὶ τότε ἐσκλαβώθη, ὃ Ἰεζεκιήλ ὁ προφήτης, καὶ ἐτούταις αἱ δύο σκλαβείαις δὲν ἦσαν τόσον βαρεῖαι.* Auctor GB: *Τούς δὲ ἄλλους κατεσκλάβωσαν.* Et mox: 'Ὡς ἤκουσιν ὁ βασιλεὺς αὐθέντης εἰς Περσίας τὸ πῶς ἔχασε παντελῶς τὸ ἔνθος τοῦ φοσσάτου, καὶ ὄσους ἐσκλάβωσαν καὶ ὄσους ἐσκότωσαν, οὐκ ὄθεν εἰ δράσαι. Alii σκλάβους dicunt, ut Nicetæ, pag. 85 in Annotat. Astrampychus: *Καὶ ἀσθίνειαν καρδίας, καὶ ἀπὸ γυναικῶς σκλάβων καὶ δούλων ζημίαν.* Atque ita intelligendum videtur quod scribit Constantinus Porphyrog. De them. lib. II. them. 6: 'Εσθλαβώθη δὲ πάσα ἡ χώρα. Hinc σθλαβογενῶν. Anna Comnena Alexiadis II: *Καὶ μᾶλλον τῶν εἰρημένων δύο βαρβάρων σθλαβογενῶν, τῷ τε Βορλίῳ φημί καὶ τοῦ Γερμανοῦ.*

Σκουτάριον θυρεός, scutum p. 56 d. Glossarium ms.: 'Αρτήτομος ὁ τελαμῶν ἦτοι ὁ λῶρος, ἐξ οὗ ἤρτηται τὸ βαλάντιον ἢ τὸ σκουτάριον ἢ ἕτερόν τι. Item, άσπίς σκουτάριον. Vide ad Cedrenum.

Σκουτέλλιον scutella. V. Meursium.

Σοῦδα fossa. Constantinus in Tacticis: *Ποίτησον γούρωθεν σοῦδαν βαθεῖαν, et postea σοῦδαν δρύσσειν.* Et de administ. imp. 'Εν φ καὶ σοῦδαν οἱ παλαιοὶ ποιησάμενοι. Leo Grammaticus: *Κόψας καὶ τὴν σοῦδαν πλατεῖαν.*

Σουππίδιον *suppedium, suppedaneum*, ὄπο- A
πόδιον, *scabellum quod pedibus subicitur*.

Σπαρτζάμια ἐπαυχένια ἀγλασματο ἐκ τριχῶν
συγκείμενα ἱππέων, p. 120 e.

Στούδιον *monasterium ab Studio auctore ejus
nuncupatum, cujus meminit Justin. Nov. 59 o. 6.*
Cedrenus : Ὁ τοῦ Στουδίου ἡγούμενος. **Theophanes** :
Πλάτων καὶ Θεόδωρος ἡγούμενοι τῆς μονῆς τοῦ
Στουδίου *Anastasius ita vertit, Plato ac Theodorus
hegumeni Studii*.

Στράτα *strata, iter pag. 26. Glossarium ms. :*
Ὁδὸς ἢ στράτα. **Auctor GB**, Ἐκράτησας τῆς ξενη-
τείας τὴν στράταν. *Italico strada, et compositum
διστράτον, bivium.*

Σχολαρχικὸν *inauris. Gloss. ms. :* Ἐνώτιον σχο-
λαρχικόν.

T

Ταβελλίων *tabellio. Procopius ἀνεκδοτ. pr 124 :*
Ὅνπερ ταβελλίωνα καλοῦσι Ῥωμαῖοι. *Vide Glossa-
rium Nomicum.*

Ταβλίον κύβος, *tabula, p. 358. Auctor GB :*
Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χαρτία καὶ ζάρια νὰ τὰ καύ-
σουν. *Glossarium ms. :* Πεττοὶ τὰ βόλια ἐν οἷς τα-
βλίζουσι. *Leges tablica. Dicebant et τάβλην, ut in
Agathie Scholastici epigrammate Antholog. lib. 1,
cap. 61 : Ταύλην φεύγετε πάντες.*

Ταβλισμὸς *stuprum. Vide Meursium.*

Ταξίδιον vel ταξιδιον. **Leo Grammaticus :**
Ἀπόδος συνεξελθεῖν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ταξιδίῳ.
Vide Glossarium Cedreni.

Ταροῖδες *dromones. P. 347 d* δρομώνων ἱππαγω-
γῶν. *Codex GB ταρίδων.*

Τένδα aut τέντα *tentorium, tabernaculum, pa-
pilio. P. 240 b, τὴν σκηνὴν εἰσιών. Codex GB
τένταν. Leo Tact. cap. 5, § 9 : Φροντίσεις δὲ καὶ
ἐτοιμάσεις καὶ τὰς λεγομένας τένδας καὶ ἀτεγίας,
tendas et ategias. Ategiæ sunt καλύβαι, σκηναί.
Josephus ἄλ. β, c. 31 : Ἐπεὶ σκηνοποιεῖσθαι
πάντας ἔθος τῷ Θεῷ. Rufinus Aquileiensis ita
vertit lib. vii, cap. 12 : Quoniam ategias in ho-
norcm Dei componi in templo ab omnibus mos est.
Sic legendum. Constantinus Tact. p. 12 et 44 :
Theophanes in Theodosio. Leo Grammaticus : Καὶ
κατελθὼν εἰς τῆς τοῦ Καίσαρος τένταν. Gloss. Juris :
Τένδα τὸ σφαιρικὸν διετεταμένον ὑψασμα· τένδω
γὰρ τὸ διατείνω. Promiscue igitur τένδα vel D
τέντα. Sic Galli tente, Itali tenda.*

Τετραρεῖαι *pag. 119, sed Meursius legit πετρα-
ρεῖαι. Sunt autem petrarie machinæ bellicæ.*

Τετράς dies Mercurii. **Petrus Alexandrinus, can.
15 :** Τετράδι γὰρ καὶ παρασκευῇ νηστευτίον, *dis
Mercurii et Veneris junandum.*

Τζαγγάτορες *sagittarii, est enim τζάγγρα
arcus p. 53 a. Idem p. 87, ἐκηβόλοι Ῥωμαῖοι Cod.
GB, μετὰ ζαγγρῶν. Joannes Cantacuzenus, Hist.
lib. 1, cap. 3, p. 108 : Τῶν ἐκ τόξων Λατινικῶν
τῶν λεγομένων τζαγγρῶν ἀφιέντων βέλη. Anna
Comnena Alexiad. viii : Τὸ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς τζάγ-
γρας βέλος ἐμπέσδν εἰς τὸ ἄκρον τῆς κόρυθος, etc.
Auctor GB, in Historica narrat. de Belisario : Τζάγ-*

γρας καὶ μπαλαιστρεπίδες, τόξα καὶ τοξατόρους.
Τζαγγροτοξάτας *Nicetas vocat p. 348 a et 361 a.*

Τζακισθῆναι θραυσθῆναι, *sauciari, vulnerari ;
p. 123 d*

Τζεφέτον *aromatis genus. V. Meursium.*

Τζουκούριον *securis. V. Meursium.*

Τούβλοι πλίνθοι ὄπται, *lateres cocti, V. Meursium
in τούβουλα.*

Τούφα τιάρα. **Zonaras in Basilio Porphyrog**

Τρεναίτιον *tibula p. 69. V. in βούκλα.*

Τυμπάνιον *pilea mullerum Cpolitianarum tym-
pani formam referentia. V. Meursium.*

Γ

Ἵποκάμισον, *P. 343 b, τὸν ἔσχατον χιτῶνα.*
Codex GB ὀποκάμισον. *Codinus in παραβολαῖς·
Καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ τὸ ὀποκάμισον βρακίον
καὶ τὸ σρικτούριον καὶ τὸ φακώλιον αὐτοῦ λαβῶν.
Glossarium ms. : Ἐπενδύτης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον,
ὃ ὀποκάμισον λέγεται. Vide supra in ρούχον.*

Φ

Φλάμουλον *flamulum, vexillum, p. 300. Con-
stantinus in Tacticis : Τὰ φλάμουλα ἐκάστης τούρμας
ἢ δροῦγγου ἰδίας χροῶς ἔχειν. Basilius in Nauma-
chicis : Προσθετέον δὲ τούτοις καὶ τριηραύλην καὶ
κελευστήν· ἔστι δὲ ὁ μὲν ἱβουκινάτωρ, ὃ δὲ ὀτὸ
φλάμουλον γατάχων. Sic legitur in Regio exemplari
ἐφλαμουλσκια apud eundem Constantinum.
Dicunt et φλάμουρα vel φλάμουρα. Manuel
Moschop. Περὶ σχεδῶν : Σημαῖα τὸ φλάμουρον,
quamquam in alio codice legitur φλάμουλον, ut
annotatur in variis. Auctor GB : Καὶ στήσασιν τὰ
φλάμουρα στὸν τεῖχον. Nisi forte legendum sit
φλάμπουρα. Idem : Δοιπὸν αὐτοὶ Χριστιανοὶ ἀκρ-
τεροῦν νὰ δοῦσιν σημάδην μέγα φλάμπουρον τὸν
σταυρὸν τοῦ Κυρίου. Hinc φλαμπουριάρης. Auctor
GB, in Historica narratione de Belisario : Καὶ ἡ σὺ
ἦσε φλαμπουριάρης, flammularius. Verum nihil
mutandum. Idem auctor : Ἐβράξε τὸ καράβη,
ἔστεισαν φλάμμουρα πολλά. Vide Glossarium ad
Cedrenum.*

Φεγγάριον *luna. Vide Meursium.*

Φόρεμα στολή, *vestis. Concilium Florentinum
sess. 16 : Φορεμένοι πάντες. Vertunt : omnes cum
sacris vestibus.*

Φόρος ἀγορά, *forum. In diplomate Andronici
Junioris : τοῦ σπανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ πωλου-
μένου. Occurrit passim.*

Φουρκίζειν ἐπὶ σκόλοπος ἀπαιωρῆσαι, *V. Har-
menop. et Gl. ad Cedr. in φουλκίζειν.*

Φωσσάτον ξενικόν. *Purior textus ξενολογία.
Externi milites. Φωσσάτον pro castris ex exercitu
poni dudum observatum est. Idatus episcopus in
Fastis consularibus : Et ipso anno profectus est Va-
lens Augustus ex urbe ad fossatum. Anna Comnena
Alexiad. viii : Προσέταξεν διὰ παντὸς φωσσάτου
διακρηκεῖσθαι τὴν ἐς τὴν αὔριον πόλεμον. Moscho-
pulus, περὶ σχεδῶν· Φωσσάτον ὁ στρατός. Vide
Gloss. ad Cedrenum. Hodie φουσσάτο dicunt.*

Φέρριος *frater, Gallicum frère.*

Φροντιστήριον.. Joan. Cantac. 1, 22 : Εἰς ἕν τῶν φροντιστηρίων. V. Suidam, et sup. in μοναστήριον.

X

Χαμαιζίκιον instrumenti musici genus. Meursius.

Χαμικηλάδες avium genus. Meursius.

Χαντάκια fossæ. H. 264, τοὺς διώρυκας. Codex GB χαντάκια.

Χαρτουλάριον. In puriore Græco χάρτουλάριον, chartularium, chartophylacium, scrinium.

Χαρτουλάριος chartularius. Vide Gloss. nostrum Nominicum in ea dictione.

Χερνιδόξιστον [583].

Χοιρομάνδριον σφαιράς, suile, bara.

Χρῶσινος solidus, aureus. Theodoret. Hist. Eccl. II, cap. 13 : Ἀπέστειλε πεντακοσίους χρῶσι-

νους αὐτῶ. Epiphan. Schol. ita vertit : *Quingentis solidos destinavit*. Trip. v, cap. 17. Josephus episcopus Metoneus. in resp. ad libellum Marii Metropolitæ Ephesi : Τοῖς Φλορεντίνοις μηνύσας ἐνεῖσαι αὐτῶ τεσσαράκροντα χιλιάδας χρῶσινων. ἀπέστειλεν αὐτοῖς τὴν μίτραν αὐτοῦ ἐνέχυρον. Nicephorus Callistus, XI, 48 : Ὀγδοήκοντα χρῶσινους ἔπαιτεῖσθαι κελεύσας.

Χρυσόβουλλον. Aurea bulla. Pap. 34 c. Τράμμα ἐρυθροσήμαντον. Codex GB, χρυσόβουλλον. Imperator enim ei subscribat cinnabari. Anna Comnena Alexiad. lib. VIII : Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος χρυσόβουλλον λόγον ἐνεσημασμένον διὰ κινναβάρως, ὡς ἔθος, διὰ βασιλικῆς δεξιᾶς λαβῶν. Constant. De admin. imp. χρυσοβουλίου χωρὶς. Niceph. Call. lib. XIV, cap. 43. Vide Glossarium ad Cedrenum.

NICETÆ CHONIATÆ

MAGNI LOGOTHETÆ SECRETORUM, INSPECTORIS ET JUDICIS VELI, PRÆFECTI SACRI CUBICULI

THESAURUS

ORTHODOXÆ FIDEI.

AD CLARISSIMUM VIRUM D. JOANNEM A S. ANDREA, CARCASSONENSIS ECCLESIAE DECANUM, P. MORELLII EPISTOLA.

Eviçi tandem, ornatissime vir, quod jam pridem votis omnibus exoptabam, atque an umbilicum perduxì monodiam illam Michaelis Choniatæ, præsulis Atheniensis, qua Nicetæ fratris exsequias cohonestat. Ea certe, ut dicam quod res est, diu me suspensum tenuit, propter salebras illas pene continuas : cursumque hactenus remorata est, qua in Nicetæ Thesaurò satis feliciter procedebam, quamvis in eo quoque libros aliquot, præsertim priores et posteriores non paucioribus salebris scatentes deprehenderim. Quæ me causa permovit, ut eos primo quoque tempore transcriberem, Latinoque sermone donarem, ne si diutius differrem, a blattis ἀνγκέστως exederentur. Eos ad te mittere visum est, ornatissime vir, tanquam laboris, quem te auctore anno Christi 1560 suscepti, primitias ; qui si arriserint, operam dabo ut reliqui sigillatim subsequantur, justumque Thesauri librorum numerum, nempe 27 adimpleant atque ita Nicetas ille, quem vel ex Annalibus, qui non ita pridem ab Oporino editi sunt, tanquam ex unguibus leonem, facile cognoscas, nunc tandem tuis auspiciis et sumptibus a teuebris vindicetur. Cujus beneficii nomine bona posteritas tibi gratias immortales habebit, ubi resciverit vetustissimum Thesauri Orthodoxiæ beati Nicetæ Choniatæ exemplar (ut quod a Niceta ipso descriptum sit) post auctoris mortem ad Michaelem Choniatæ Atheniensium præsulem velut hæreditario jure transiisse, quo item mortuo in manus Theodori Soutariotæ Levitæ Cyziceni venisse, Cyzicoque a Turcis vastata in frequentissima illa καλοιερωῶν ἀγορειῶν monasteria, quæ sunt in Atho monte, deportatum : atque inde tandem Lutetiam adductum, venaleque a Græco quodam expositum nullos aut paucos adtrochum emptores nactum (propter deformitatem nimirum, ut Æsopum illum fabulatorem olim) præter unum Joannem a Sancto Andrea, cujus e bibliotheca boni auctores, hodie præsertim Græci, non aliter exire possunt, atque ex equo Trojano boni milites, et ex Isocratis schola oratores exiisse feruntur.

Certe tu de vetustissimo illo exemplari idem subodoratus, quod Xanthus ille de Æsopo, pretium Græco numerasti, exemplarque mihi commissum evolendum curasti, tandem deprehensa ἐπιγραφή non *corbonum*, ut in proverbio est, sed orthodoxæ fidei Thesaurum in paginis illis situ et squalore ita obductis,

ut nisi post multas vigiliis legi potuerint, delitescere ostendit. Mox se index quoque aperit, seu elenchus, quo summa librorum Thesauri capita notantur, a Niceta ipso et compositus et scriptus, quemadmodum et libri omnes hujus operis, exceptis duobus ultimis, qui a Theodoro Scutariota scripti sunt, qui Monodiam quoque Michaelis scripsisse videtur. Theodori αὐτόγραφον ex appendice ad indicem libri 25 colligo.

Varia alia opuscula ut Alexii, Michaelis et Josephi Constantinopolitanorum patriarcharum, Eustathii et Germani, Nicænorum præsulum, Eustathii Romani, περὶ δύο ἀδελφῶν λαβόντων δύο ἀδελφάς, hoc est, de duobus fratribus duæ sorores ducentibus, Alexit Comneni imperatoris χρυσόβουλλος, seu Aurea bulla: sacerdotis cujusdam ad Eliam Cratensen περὶ προσκομιδῆς, etc. (quibus exemplar velut μνησθένιον quoddam refertum est) quis transcripserit, nulla conjectura prorsus assequi possim. Idem de philosophico quodam Περὶ τῆς τῶν ψυχῶν εἰσκρίσεως, et Ecclesiastico de Armeniorum hæresi commentario, idem etiam de appendice illa sentio, quæ libro secundo adhæret: cum tamen ad 25 pertineat, ut ex verbis pauculis Scutariotæ indici Nicetæ additis videre est, qui appendicem illam quæ antea desiderabatur in fine 25 libri alicubi repertam se atexuisse affirmat.

Jam ut pauca de vita obiter addam, quæ tum ex monodia Michaelis, tum Thesauro ipso colligere potui.

Colossæ Asiatica illa civitas quam B. Pauli Epistola nobilitavit, hoc Choniatarum fratrum par Michaelem et Nicetam tulisse videtur, ut colligo ex capite 22 libri iv, ubi in τέσσαρες καὶ δεκατῶν hæreseos antithesi Pauli locum ex epistola ad Colossenses citaturus, ita scribit: Ὁς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς πατριώτας μοι Κολοσσαεῖς ἐπιστολῇ θεολογῶ. Ut taceam quod Choniates Colossensem significare videatur, quæ enim civitas Colossæ olim, postea mutato nomine Χῶναι dicta est, ut in manuscripto quodam lexico legi, quod D. Vascosanus typographus de litteris et litterariis optime meritus inter multa alia vetustissima exemplaria habet, manibus cujusdam ex Michaelis Pselli auditoribus descriptum. In eo sic ad verbum habetur: Κολασσαί, πόλις Φρυγίας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, ὄθεν καὶ Κολασσαεῖς.

Michael Choniates natu major a patre ex Asia Byzantium deductus est, ubi cum post prima litterarum tirocinia majoribus disciplinis animum ita excoluisset, ut jam inter professores censeretur, Nicetam fratrem parvulum, ut qui novem annos natus esset, et ipsdm a patre deductum litteris et moribus informandum accepit, quod tanta cura, studio et labore perfecit, ut Nicetas artes omnes quæ sunt in disciplina mediocriter edoctus, temporum successu ad tantum dignitatis fastigium conscenderit, ut nec Michaelem fratris et discipuli, nec patriam civis Nicetæ pœniteret. Tandem vero cum Michaelem pontificem Athenæ sortitæ essent, Nicetas in scribarum imperatoriorum numerum, imperante tum Manuele Comneno, allectus est.

Verum, proh dolor! ea in tempora inciderunt, quæ virtuti illorum ne emergeret, multum obstare videbantur, quibus Constantinopolitanum imperium principum plus quam tragicis sceleribus inclinari cœperat, Andronici præsertim Comneni tyrannide, qui Alexio nepote 13 agente annum clam interfecto, imperium invaserat. Hujus tyrannidem fugiens Nicetas ad juris civilis studium secessit, in quo ita promovit, ut quadriennio post cum parricidam Andronicum prælio fusum Isaacius Angelus populi ludibriis exposuisset, camelæque scabiosæ impositum circumvectumque ignominiose occidi jussisset, Constantinopolim velut postliminio reversus est, brevique ad majores honorum gradus evectus, quibus continua imperatorum serie perfunctus est, ad ea usque tempora quibus in Gallorum Venetorumque manus impertum Constantinopolitanum recidit.

Constat enim (ut historiam continua rerum gestarum serie deducam) Isaacium Angelum æquissimum principem ab Alexio minore tratre oculis privatum fuisse (per summum scelus eum excæcante, a quo magna pecunia redemptus e Turcicis manibus fuerat), atque adeo carceribus detentum donec Alexius Isaacii filius opem Balduini Flandri, Gallorum Venetorumque principum imploraret, pactus 3000 marcas auri commeatusque copiam, si aut ipse solus, aut cum patre Isaacio carceribus tum detento imperium recuperaret.

Galli principes tam insigni casu moti Byzantium, fracta catena quæ ab urbe ad Peram extenditur, expugnant, fugienteque Alexio fratricida Isaacium liberant, et Alexium post subitam patris mortem (squalore enim carceris obseis, purum liberumque cælum ferre non potuerat) imperatorem dicunt. Hunc quoque paulo post Mursyphus quidam (vel, ut alii, Myrtilus) ignobilis fraude innocentem occidit, qui tyrannus cum frustra a se hostibus opposuisset, amissa tandem urbe Constantinopoli sub noctem mediam cum uxore, pellicibus et thesauro clam aufugit, pauloque post in Peloponneso captus et in urbem retractus interficitur. Urbs itaque anno Christi 1202 Francis et Venetis ea lege cessit, ut Galli Cæsarem Gallum, Veneti patriarcham Venetum darent. Illi Balduidum Flandrum, hi Thomam Maurocennum ex pacto dederunt. Reliquiæ Græcorum Latini nominis odio Adrianopolim secesserunt, ibique The-

odorum Lascarum, Alexii generum, qui eam civitatem nomine dotis acceperat, imperatorem elegerunt, quam cum Galli capere conarentur, captus est Balduinus, et mortuus exacto imperii anno.

Et hæc est illa ciades, quam a Latinis perpersam Græciam toties conqueritur in Monodia Michael Choniates, quo quidem tempore Athenis quoque expugnatis beatæque Mariæ templo exterso, electus est in insulam Coe, ad Prodromi monasterium. Nicetas antea expugnata a Latinis Constantinopoli, virgineque illa Bellissariotide e manibus hostis erepta, quam postea duxit uxorem (cujus facinoris ergo Michael eum Abrahamo, Isaac, Davidi, Levi et Simeoni præfert, ipsique Christo, ὑπερβολικωτέρως sane, comparem facit), Nicæam, quæ Bithyniæ metropolis est, se contulerat, ubi quod supererat vitæ litterario otio impenderet. Quod quidem quanta diligentia laboreque præstitit testantur, æternumque testantur divinæ lucubrationes, quas in hoc opus vere aureum congestit, tantoque artificio ab ipsis Adami primordiis ad sua usque tempora deduxit, ut hæreseon quæ inter Judæos Græcique philosophos ante Christum natum exarserunt, et a Christo nato inter eos qui cum ex diametro dogmatibus Christi adversarentur, Christiani tamen, non secus atque veteres illi Socratici hæberi contendebant, quasi hypotyposia quamdam posteritati consecravit: qua consulta, si quod aliquando dubium de rebus divinis suboriatur, possit statim videre utram in partem deflectendum sit. Hoc argumento multi, fateor, ante Nicetam scripserunt, sed Niceta, si errorem de Spiritus sancti processione demas (quem contra Latinos mordicus tuetur) felicius nullus. Hic enim præterquam quod ex auctoribus profanis Græcorum hæreses, Judæorum ex sacris Bibliis, Christianorum ex ecclesiasticis scriptoribus, Dionysio Areopagita, Athanasio, Eusebio, Tertulliano, Epiphano, Irenæo, Chrysostomo, Basilio, Philostorgio, Theodoro Mopsuesteno, Socrate, Sozomeno, Theodorito, Gregoriis, Photio, Damasceno, Cyrillo, Euthymio, Eustathio, Nicolao Methonensi, Maximo, Amphilochio, Thoma Indicopleusta, Leone, etc., tanquam mel apes variis ex floribus in hanc floridissimam anthologiam collegit, antitheses quoque subiecit, quibus plumbei hæreticorum pugiones nullo negotio retunduntur. Superest, vir ornatissime, ut ex hoc quasi diverticulo in viam rediens, etiam atque etiam te regem atque obtester, ut hæc Thesauri tui primitias, primamque meam in Græcis vertendis experientiam boni consulas, nam vel proverbio συγγνώμη πρωτοπειρή, sic enim ad reliquos Nicetæ libros tibi, et per te piis omnibus consecrandos alacrior accedam.

Vale, vir clarissime.

Lutetiæ, ex doctissimi juxta et humanissimi viri D. Michaelis Vascosani typographia, ad Idus Octobris 1561.

ANGELO MAI MONITUM.

(Spicil. Rom. tom. IV).

Nicetæ Choniatæ, sæculis Christi XII et XIII clari, Thesaurus orthodoxæ fidei, ab eo post occupatam a Latinis Constantinopolim in exsilio compositus, satis philologis notus erat. Nam et Montfauconius in Græca Palæographia, et Fabricius B. G. T. VI ed. vet., necnon in nov. T. VII; item Bandinius in Codd. Gr. Laurent. V. I, et in Monum. Eccl. Gr. T. III; Cavæus insuper alique, doctum hoc atque exoptatum Nicetæ opus commemoraverunt. Bene tamen de eo præ cæteris meriti sunt Montfauconius, qui XXII librorum (id est totius operis) argumenta protulit, ex eoque Fabricius repetiit; multoque magis Petrus Morellius, a quo quinque priores libri Latine vulgati fuerunt; denique Bandinius qui in monum. indicem auctorum operumque contulit, quibus Nicetas in Thesauro utitur.

Quæ cum ita se haberent, dolui equidem tam utilis operis vix cæptam, et quidem Latine tantummodo, editionem; neque tamen meipsum vel vires vel otium hortabantur, ut tantum onus laboremque susciperem: quanquam in mss. codicibus (mirum dictu!) ipsissimum Morellii apographum Græce et Latine ad nos e Gallia olim delatum vidi, cujus is, ut dixi, nonnisi minimam partem edidit; ejusdem vero operis longe antiquius exemplar nanciscebar in bombycinis chartis paulo post auctoris ætatem scriptum, sed multo strictius ac more excerptorum. cujusmodi alterum codicem bibliotheca Bodleiana retinet, teste Fabricio. Decevi itaque notabiliora saltem excerpta ex Vaticanis codicibus Græce excitare, capto initio a Morellianæ editionis fine, nimirum a sexto libro, qui, ut cognoscimus ex Montfauconii summaris, in Macedoni præsertim hæresi versabatur.

INDEX LIBRORUM XIV

QUIBUS CONSTAT

NICETÆ CHONIAIÆ THESAURUS ORTHODOXÆ FIDEI.

Τόμος πρῶτος.

Ἐν τῷ πρῶτῳ τόμῳ τὸ προοίμιον. Ἔτα περὶ Ἀδάμ καὶ τινῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν εὐρόντων τὰς εἰκονουργίας. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μυστηρίων. Περὶ Ηοθηγόρου καὶ Πλάτωνος, καὶ ἑτέρων φιλοσόφων καὶ τῶν δοξῶν αὐτῶν. Περὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων. Περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, τῶν ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν ἀστέρων. Περὶ κομητῶν, ἰριδος, πάχνου, παρηλίων, τῶν σεισμῶν, τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν πρηστήρων. Καὶ ἔκτοτε περὶ Ἰουδαϊσμοῦ. Περὶ τῶν Χρυσῶν δαμάλεων τοῦ Ἱεροδοάμ. Περὶ Σαμαρειτῶν. Περὶ Ἑσσηνῶν καὶ ἄλλων τινῶν αἰρεσιάρχῶν περὶ Σαδδουκαίων, Γραμματέων, Φαρισαίων ἡμεροβαπτιστῶν, καὶ Ἑρωδιανῶν.

Τόμος δεύτερος.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος διαφορῶν αἱ χρήσεις. Ἐπειτα, περὶ ἀγγέλων. Περὶ ἀνθρώπων. Διάφοροι δόξαι περὶ νοῦ καὶ ψυχῆς, καὶ ἔκτοτε περὶ ἀρετῶν.

Τόμος τρίτος.

Περὶ φωνῶν προφητῶν, δηλουσῶν τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ διὰ σταυροῦ πάθος, καὶ τὴν ἀνάστασιν. Περὶ τῆς συλλήψεως καὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ. Περὶ Ἐνυποστάτων, περὶ Ὁμοουσίων, περὶ Ὁμοὑποστάτων, περὶ ὑποστατικῆς ἐνώσεως καὶ διαφορᾶς. Περὶ προσώπων. Περὶ φύσεως. Περὶ φθορᾶς· περὶ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου. Ἐκτοτε, χρήσεις τῶν ἁγίων περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. Περὶ τοῦ ὅτι πᾶσα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν ἑαυτῆς ὑποστάσεων ἠνώθη τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ οὐ μέρος μέρει· καὶ ἕτερα διάφορα καθεξῆς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τόμος τέταρτος.

Ἐν τούτῳ κεῖνται πᾶσαι αἱ παλκιαὶ αἱρέσεις αἱ ἀναφανέσαι μέχρι τῆς Ἀρείου αἱρέσεως. Ἐγράφη καὶ πρώτη ἡ τοῦ Σίμωνος αἵρεσις καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴν ἀντίρρησης. Δευτέρα ἡ τῶν Νικολαϊτῶν. Τρίτη ἡ τῶν Καρποκρατιανῶν. Τετάρτη ἡ τοῦ Βαλεντίνου. Πέμπτη ἡ τοῦ Πτολεμαίου, ἕκτη ἡ τοῦ Μάρκου. Ἑβδόμη ἡ τῶν Ἀσκοδρούγων. Ὀγδύη ἡ τοῦ Κολορδάσου. Ἐνάτη ἡ τῶν Οφιτῶν, Λεκάτη ἡ τοῦ Προδίκου. Ἐνδεκάτη ἡ τῶν Καϊνῶν. Δωδεκάτη ἡ τῶν Σηθιανῶν. Τρισκαίδεκάτη ἡ τῶν Ἀρχοντικῶν.

(1) Id est, de ratione communicationis idiomatum.

A

Tomus primus.

In primo libro proœmium. Deinde de Adamo, et de quibusdam antiquis viris qui simulacrorum fictionem adinvenērunt. De mysteriis Græcorum, De Pythagora et Platone, deque aliis philosophis, ac de eorum opinionibus. De quatuor elementis. De cœlo et terra. De circulo Zodiaci. De stellis fixis et de errantibus. De cometis. De iride, de pruina, de Pareliis, de terræ motibus, de ventis, de Presteribus. Deinde autem de Judaismo. De Essenis et aliis quibusdam hæresiarchis. De Sadducæis, de Scribis, Pharissæis, Hemerobaptistis, Herodianis.

B

Tomus secundus.

In secundo tomo, de sancta Trinitate variorum loca. Deinde de angelis. De hominibus. Diversæ sententiæ de intellectu et anima. Postea de virtutibus.

Tomus tertius.

De vocibus prophetarum, Filii Dei in carne adventum declarantibus, necnon crucis passionem et resurrectionem. De conceptione et duabus naturis Christi. De Enhypostatis, de Consubstantialibus, de Homohypostatis, aut simul hypostatis, de hypostatica unione et differentia. De Personis. De natura. De corruptione: de corruptibili et incorruptibili. Postea loca Sanctorum de œconomia in carne, sive de incarnatione. De (1) modo retributionis. Quod tota natura divina in una ex suis hypostasibus unita sit humanæ naturæ, non autem pars parti: et alia varia post hæc de incarnatione Filii Dei.

Tomus quartus.

In hoc habentur omnes veteres hæreses quæ usque ad Arii hæresim emerserunt. Prima vero Simonis hæresis describitur, eum ejus refutatione. Secunda, Nicolaitarum, Tertia, Carpocratianorum, Quarta, Valentini, Quinta, Ptolemæi. Sexta, Marci, Septima, Ascodrugorum, Octava, Colorhasi, Nona, Ophitarum, Decima, Prodiæi. Undecima, Cajanorum. Duodecima, Sethianorum. Decima tertia, Archonticorum. Decima quarta, Cerdonis et Marcionis. Decima quinta Luciani. Decima sexta, Apellis.

Decima septima, Severianorum. Decima octava, Tatiani. Decima nona, Encratarum. Vigesima, Montanistarum. Vigesima prima, Quintillianistarum, Priscillianistarum, Pepuzitarum et Artotyritarum. Vigesima secunda, Tessaescædecaticarum, sive Quartodecimanorum. Vigesima tertia Alogorum ut vocant. Vigesima quarta Adamianorum. Vigesima quinta, Sampsæorum et Elcesæorum. Vigesima sexta, Theodotianorum. Vigesima septima, Noeti et Novati. Vigesima octava, Sabellii. Vigesima nona, Marcelli. Trigesima, Valesianorum, sive Valentianorum. Trigesima prima, Origenis, ubi quædam de anima, et enarratio dicti hujusmodi: *Cujusque opus quale sit, ignis probabit*'. Trigesima secunda, Pauli Samosatani. Trigesima tertia, Manichæorum et Cubricorum. Trigesima quarta, Hieracitarum. Trigesima quinta, Collyridianorum. Trigesima sexta, Massalianorum, sive Enchitarum: ubi enumeratio impiorum dogmatum ejusdem hæresis. Trigesima septima, Corinthianorum. Trigesima octava, Icteticorum. Trigesima nona, Gnosimachorum. Quadragesima, Thnetopsychitarum. Quadragesima prima, Chrystolytorum. Quadragesima secunda, Ethnophronorum, sive eorum qui cum Ethnicis sentiunt. Quadragesima tertia, Pareremeneutarum, sive eorum qui prave Scripturas interpretantur. Quadragesima quarta, Meletianorum. δευτέρα ἡ τῶν Ἐθνοφρόνων. Τεσσαρακοστὴ τρίτη ἡ Μελετιανῶν.

Tomus quintus.

In hoc tomo, primum de Ario, unde prodierit, de statura et moribus ejus, de implis ejusdem dogmatibus: de synodo, quæ illius causa Nicææ habita est; de subversione et damnatione ejus: atque ibidem memoria synodi Ariminensis; similiterque de synodo Seleuciæ celebrata. Deinde refutatio ejus a nobis adornata. Postea enarratio de rebus Aetii et Eunomii. Deinceps capita, quibus (Eunomius) probare nititur, Filium post Patrem ortum et creaturam esse. Sub hæc propositiones quædam hæreticæ Aetii et Eunomii, earumque refutationes a nobis conscriptæ: et postea loca sanctorum Patrum.

Tomus sextus.

De Macedonio Pneumatomacho, sive Spiritus sancti hoste. In hoc tomo iterum memoratur Arius et ejus asseclæ; tum duo Eusebii, Nicomediensis videlicet et is, qui in Cæsarea Palæstinæ: de S. Athanasio: de S. Paulo confessore. De synodo Sardicensi. De restitutione Macedonii in thronum Constantinopolitanum, et de ejus in sanctam Trinitatem blasphemis dictis, maximeque in sanctum Spiritum. Deinde autem enarratio, quo-

I Cor. iii. 13.

(2) Confer. Damascen. c. 87, de hæres. e Philone De Therapeutis.

Α Τεσσαρεσκαιδεκάτη ἡ τοῦ Κέρδωνος καὶ Μαρκίωνος. Πεντεκαίδεκάτη ἡ τοῦ Λουκιανοῦ. Ἑξκαίδεκάτη ἡ τοῦ Ἀπελλῆ. Ἑπτακαίδεκάτη ἡ τῶν Σεβερικῶν. Ὀκτωκαίδεκάτη ἡ τοῦ Τατιανοῦ. Ἐνεακαίδεκάτη ἡ τῶν Ἐγκρατιτῶν. Εἰκοστὴ ἡ τῶν Μοντανιστῶν. Εἰκοστὴ πρώτη ἡ τῶν Κυντιλιανῶν καὶ Πρισκιλιανῶν, καὶ Πιπυριτῶν, καὶ Ἀρτοτυριτῶν. Εἰκοστὴ δευτέρα ἡ τῶν Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν. Εἰκοστὴ τρίτη ἡ τῶν λεγομένων Ἀλόγων. Εἰκοστὴ τετάρτη ἡ τῶν Ἀδαμιανῶν. Εἰκοστὴ πέμπτη ἡ τῶν Σαμψαίων καὶ Ἐλκεσαίων. Εἰκοστὴ ἕκτη ἡ τῶν Θεοδοτιανῶν. Εἰκοστὴ ἑβδόμη ἡ τοῦ Νοήτου καὶ τοῦ Ναυάτου. Εἰκοστὴ ὀγδόη ἡ τοῦ Σαβελλίου. Εἰκοστὴ ἐνάτη ἡ τοῦ Μαρκελλίου. Τριακοστὴ ἡ τῶν Οὐαλησίων. Τριακοστὴ πρώτη ἡ τοῦ Ὀριγένους, ἐν ᾗ καὶ περὶ ψυχῆς τινα, καὶ ἐξήγησις τοῦ ἀποβόρητου δ φησιν, Ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. Τριακοστὴ δευτέρα ἡ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Τριακοστὴ τρίτη ἡ τῶν Μανιχαίων καὶ Κουδρίκων. Τριακοστὴ τετάρτη ἡ τῶν Ἱερακιτῶν. Τριακοστὴ πέμπτη ἡ τῶν Κολλυριδιανῶν. Τριακοστὴ ἕκτη ἡ τῶν Μασσαλιανῶν ἦτοι Εὐχιτῶν, ἐν ᾗ καὶ ἀπαρίθμησις τῶν ἀσεβῶν δογμάτων τῆς αὐτῆς αἵρέσεως. Τριακοστὴ ἑβδόμη ἡ τῶν Κτηρινθιανῶν. Τριακοστὴ ὀγδόη ἡ τῶν Ἰκετιῶν (2) (Ἰκετικῶν). Τριακοστὴ ἐνάτη ἡ τῶν Γνωσιμάχων. Τεσσαρακοστὴ ἡ τῶν Θνητοψυχιτῶν. Τεσσαρακοστὴ πρώτη ἡ τῶν Χρυσολυτῶν. Τεσσαρακοστὴ τῶν Παραρμηνευτῶν. Καὶ τεσσαρακοστὴ τετάρτη ἡ τῶν

C

Τόμος πέμπτος.

Ἐν τῷ τοιοῦτῳ πρώτῳ περὶ τοῦ Ἀρείου, ὅθεν ὤρμηται, καὶ περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἤθους αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀσεβῶν δογμάτων, καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ δι' αὐτὸν συστάσεως συνόδου, καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ. Ἐν ταύτῃ δὲ καὶ μνησθεὶς τῆς ἐν Ἀριμίνῃ γνομένης συνόδου, ὡσαύτως καὶ τῆς ἐν Σιλευκίᾳ τῆς Ἰσαυρίας. Ἐκτοτε πρὸς ταῦτα ἡμετέρα ἀντίθεσις. Ἐκ δὲ τούτου διήγησις τῶν κατὰ Ἀέτιον, καὶ τὸν Εὐνόμιον. Καὶ ἐφεξῆς κεφάλαια δι' ὧν πειράται δεῖξαι τὸν Ἰῶν ὑστερογενῆ τοῦ Πατρὸς καὶ κτίσματος. Καὶ μετὰ ταῦτα θέσις τιδὲς τοῦ Ἀετίου καὶ τοῦ Εὐνομίου αἰρετικῶν, καὶ ἀνατροπῆς τούτων συγγραφῆσαι παρὰ ἡμῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα αἱ χρήσεις τῶν ἁγίων.

D

Τόμος ἕκτος.

Περὶ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου. Ἐν δὲ τῷ τοιοῦτῳ τόμῳ μνησθεὶς πάλιν τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν συμφρόνων αὐτῷ, καὶ τῶν δύο Εὐσεβίων τοῦ τε τῆς Νικομηδείας καὶ τοῦ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τῆς Καισαρείας, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ. Περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Περὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποκαταστάσεως τοῦ Μακεδονίου, καὶ τῶν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα βλασφημιῶν αὐτοῦ, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸ

Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ καθεξῆς διήγησις, ὅπως συνέστη ἡ δευτέρα σύνοδος, καὶ περὶ τῶν κυρωθέντων παρὰ αὐτῆς· καὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τῆς ἐπὶ τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ μετὰ ταῦτα αἱ χρήσεις τῶν ἁγίων αἱ περὶ τοῦ ὁμοτίμου εἶναι τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Λόγῳ ἐκφωνηθεῖσαι.

Τόμος ἕβδομος.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν αἱρέσεων τοῦ Ἀπολλινάριου, καὶ τῶν ἀνατρεπόντων αὐτὰς ῥημάτων τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων.

Τόμος ὄγδοος.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς αἱρέσεως Νεστορίου, καὶ τῶν θεοπλόκων ῥημάτων τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, τῶν ἀνατρεπόντων τὴν τοιαύτην αἴρεσιν.

Τόμος ἕνατος.

Διήγησις τῶν κατὰ τὸν Εὐτυχή καὶ τῆς αὐτοῦ αἱρέσεως καὶ ὅρος τῆς κατὰ τοῦ τοιοῦτου Εὐτυχοῦ συγκροτηθείσης ἁγίας τετάρτης συνόδου. Ἔτα περὶ τῶν ἀντιλαμβανομένων τοῦ Διοσκοροῦ, ὃς πατριάρχης ἦν Ἀλεξανδρείας, συγκαθηρέθη δὲ τῷ Εὐτυχεῖ ὡς ὁμόφρων περὶ τῶν αἱρέσεων, εἰς ἃν (3) οὗτοι δηρέθησαν, διακρινομένους ἑαυτοὺς ὀνομάσαντες. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ διηγῆσει, καὶ περὶ τῶν λεγομένων Ἀκεφάλων τινῶν, καὶ μνεῖα Ἰωάννου γραμματικοῦ τοῦ λεγομένου Φιλοπόνου. Καὶ ἔκτοτε προβλήματά τινα τῶν Μονοφυσιτῶν, καὶ πρὸς ταῦτα ἀντίβησις μία. Καὶ ἐφεξῆς ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λέοντος τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ῥώμης, ἡ πεμφθεῖσα πρὸς τὴν τετάρτην σύνοδον.

Τόμος δέκατος.

Περὶ τῆς πέμπτης συνόδου, ἥτις τὴν τετάρτην σύνοδον ἐκύρωσε καὶ ἐκράτυνε, συγκροτηθεῖσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ. Ἐν δὲ τῇ διηγῆσει τῆς τοιαύτης συνόδου, καὶ τοῦ ὅπως συνεκροτήθη, ἐμφέρεται ἡ αἴρεσις τῶν Μονοφυσιτῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν Νεστοριανῶν. Ἐκτοτε ψῆφος Ἐπιφανίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς ἐνδημούσης συνόδου κατὰ Σεβήρου καὶ Ζωόρα καὶ Πέτρου τῶν Μονοφυσιτῶν. Ἐτέρα ψῆφος Μηνᾶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν αὐτῶν. Ἀναθηματισμοὶ Ἀνθίμου μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Μονοφυσίτου ὄντος. Ἐτέρα ψῆφος τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου καθαιρετικὴ τοῦ αὐτοῦ Ἀνθίμου. Ἐκτοτε διάταξις Ἰουστινιανοῦ βασιλέως κατὰ Ἀνθίμου, Σεβήρου, Πέτρου, καὶ Ζωόρα. Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων δεχομένη τὰ κατὰ Σεβήρου ψηφισθέντα, καὶ μετὰ ταῦτα χρήσεις διάφοροι τῶν ἁγίων, κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν.

Τόμος ἐνδέκατος.

Κατὰ Τριθεϊτῶν,

Τόμος δωδέκατος.

Κατὰ τῶν Ἀφθαρτόδοκῶν.

(3) Pro ζωσ ἄν.

ΠΑΤΡΟΛ. ΓΗ. CXXXIX.

A modo secunda synodus congregata fuerit, et de definitionibus ac decretis ejusdem : de abdicatione throni Constantinopolitani per sanctum Gregorium Theologum. Demum loca sanctorum Patrum, quod pari honore adficiendus sit Spiritus sanctus, ac Pater et Filius.

Tomus septimus.

De vita et hæresibus Apollinarii : et sanctorum deiferorumque Patrum dicta, quibus illæ confutantur et evertuntur.

Tomus octavus.

De vita et hæresi Nestorii ; deque dictis divinis, quibus sanctissimus Papa Alexandriæ Cyrillus hujusmodi hæresim evertit.

Tomus nonus.

Enarratio de rebus Eutychis et de hæresi ejus : ac decretum quartæ sanctæ synodi contra eundem Eutychen. Postea de iis, qui Dioscuro Patriarchæ Alexandrino patrocinabantur, qui cum Eutyche, utpote earumdem hæresium assertor, condemnatus est, donec etiam divisi sunt, sese Diacrinomenos, id est segregatos, appellantes. In hac vero narratione quædam de iis, qui Acephali vocabantur, et mentio Jannis Grammatici, qui Philoponus appellabatur. Postea vero problemata quædam Monophysitarum : et ad hæc antirrheticus unus. Demum Epistola Leonis sanctissimi Papæ Romani ad quartam synodum missa.

Tomus decimus.

De quinta synodo, quæ quartam synodum confirmavit et asseruit, quæque imperante Justiniano coacta est. In narratione autem de illa synodo, et quomodo collecta fuerit, inseritur hæresis Monophysitarum, atque etiam ex parte Nestorianorum. Deinceps decretum Epiphaniî patriarchæ Constantinopolitani, et synodi ibidem congregatæ contra Severum, Zooram et Petrum Monophysitas. Alterum decretum Mena patriarchæ Constantinopolitani contra eosdem. Anathematismi Anthimi metropolitæ Trapezuntini, qui Monophysita erat. Alterum decretum ejusdem patriarchæ, quo damnabatur Anthimus : post hæc constitutio Justiniani imperatoris contra Anthimum, Severum, Petrum, et Zooram. Epistola Joannis Jerosolymitani et episcoporum, qui sub ipso erant, qua decreta contra Severum recipiuntur. Demum loca varia sanctorum Patrum contra Monophysitas.

Tomus undecimus.

Contra Tritheitas.

Tomus duodecimus.

Contra Aphthartodocetas.

Tomus decimus tertius.

Contra Theopaschitas.

Tomus decimus quartus.

Contra Agnoitas : ubi post loca sanctorum Patrum, alia quædam ad hujusmodi hæresim subvertendam a nobis insuper adjiciuntur.

Tomus decimus quintus.

De sexta synodo, quæ congregata fuit imperante Constantino Pogonato, ad destruendam hæresim Monothelitarum.

Tomus decimus sextus.

De Iconomachorum hæresi.

Tomus decimus septimus.

De hæresi Armenorum, quæ Monophysitis conjungitur. Ibi est proœmium nostrum, et quædam solutiones ad objecta Armenorum. Deinde rescriptum imperatoris Domini Mannelis ad Catholicum Armeniæ. Dialogus Theoriani cujusdam legati ejusdem imperatoris, in Armeniam missi, cum eodem Catholico. Postea autem loca variorum Sanctorum contra eandem hæresim. Denique capita quædam syllogistica a nobis collecta contra eam ipsam hæresim.

Tomus decimus octavus.

Contra Paulicianos.

Sancti Basillii et sancti Gregorii Nysseni de Baptismate.

Ejusdem Gregorii Nysseni, de participatione C Dominici corporis et sanguinis.

Tomus decimus nonus.

Contra Bogomilos.

Tomus vicesimus.

De cultu Agarenorum, et de constitutione circa Saracenos, qui ad puram et immaculatam fidem nostram convertuntur.

Tomus vicesimus primus.

De Spiritu contra Latinos : ubi loca multa adferuntur.

Tomus vicesimus secundus.

De Azymis.

Tomus vicesimus tertius.

In quo synopsis dogmatum, quæ sub imperatore Alexio Comneno mota et exorta sunt.

*Tomus vicesimus quartus.*De illo dogmate, *Tu es offerens et oblatus* (6), quod sub imperatore Manuele Comneno prolatum est.

(4) θεωρινοῦ.

(5) Hæc posterior pars edita est Græce et Latine. Sed præterea clariss. Caveus notat in codice Colbertino 4753 existere ms. τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεδ νομοθετηθέντα ἐκ τῆς αὐτοῦ βίβλου, καλυμμένης

A

Τόμος τρισκαιδέκατος.

Κατὰ Θεοπασχητῶν.

Τόμος τεσσαρεσκαίδέκατος.

Κατὰ τῶν Ἀγνοητῶν, ἐν ᾧ μετὰ τὰς χρήσεις τῶν ἁγίων, καὶ ἄλλα τινὰ ἀναίρεσιν τῆς τοιαύτης αἰρέσεως ἐκ νέου προστίθεται παρ' ἡμῶν.

Τόμος πεντεκαίδέκατος.

Περὶ τῆς ἕκτης συνόδου, ἥτις συνέστη ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου εἰς ἀναίρεσιν τῆς τῶν Μονοθελητῶν αἰρέσεως.

Τόμος ἑκκαιδέκατος.

Περὶ τῆς τῶν Εἰκονομάχων αἰρέσεως.

Τόμος ἑπτακαιδέκατος.

Περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρμενίων, ἥτις τοῖς Μονοφυσίταις συνάπτεται· ἐν αὐτῇ δὲ καὶ προέμιον ἡμέτερον, καὶ τινες λύσεις πρὸς ἀντιθέσεις τῶν Ἀρμενίων. Ἐκτοτε γράμμα τοῦ βασιλέως κύρου Μανουὴλ πρὸς τὸν Καθολικὸν τῆς Ἀρμενίας. Διάλεξις πρὸς τὸν αὐτὸν Καθολικὸν Θηριανοῦ (4) τινος ἐξαποστόλου αὐτοῦ βασιλέως εἰς Ἀρμενίαν σταλέντος. Ἐπειτα χρήσεις διάφοροι ἁγίων κατὰ τῆς αὐτῆς αἰρέσεως. Ἔτα συλλογιστικά τινε κεφάλαια κατὰ τῆς αὐτῆς αἰρέσεως συλλεγένητα παρ' ἡμῶν.

Τόμος ὀκτωκαιδέκατος.

Κατὰ τῶν Παυλικιανῶν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, περὶ τοῦ Βαπτίσματος.

Τοῦ αὐτοῦ Νύσσης περὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος.

Τόμος ἑνεακαιδέκατος.

Κατὰ Βογομίλων.

Τόμος εἰκοστὸς.

Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ τῆς τάξεως (5) τῆς γινομένης ἐπὶ τοῖς ἐπιστρέφουσιν ἐκ τῶν Σαββακηνῶν εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἀμώμητον πίστιν ἡμῶν.

Τόμος εἰκοστὸς πρῶτος.

Περὶ τοῦ Πνεύματος κατὰ Λατίνων, ἐν ᾧ καὶ χρήσεις διάφοροι.

Τόμος εἰκοστὸς δεύτερος,

D Περὶ τῶν Ἀζύμων.

Τόμος εἰκοστὸς τρίτος.

Ἐν ᾧ σύνοψις τῶν κινηθέντων δογμάτων ἐπὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Τόμος εἰκοστὸς τέταρτος.

Περὶ τοῦ δόγματος (6), Σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος, λαληθέντος ἐπὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

Κορὰν, καὶ Χωνειάτου ἀντιβήσεις, quod distinctum opus ab hac thesauri Nicetæ parte existimat.

(6) Confer Joan. Cinnami Hist. lib. iv, cap. 16, et Nicetam in Manuele Comneno VII, 5, p. 137.

Τόμος εικοστός πέμπτος.

Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, ἀναφεύμενος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως. Ζήτει τὴν λεγομένην συγγραφὴν εὐθὺς μετὰ τὴν κύρωσιν τοῦ τοιοῦτου δόγματος παρὰ τισι λεγομένην ὡς μὴ ἐπίπαν ἀρεσκομένην· ἐν ᾗ δὲ συγγραφῇ χρήσεις σχεδὸν πάντων τῶν ἁγίων ἐμφέρονται. Περὶ δὲ τὸ τέλος καὶ συλλογιστικά τινα κεφάλαια, περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν Χριστὸν τὴν μίαν ὑπόστασιν, καὶ τὸν ἕνα Κύριον καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐλάττονα τοῦ Πατρὸς λέγειν ὡς σαρκόφορον. Ἡμεῖς γὰρ ταῦτα οὐχ εὔρομεν. (Ἄλλ' ἐγὼ ταῦτα εὐρηκῶς προσέθηκα μετὰ τὴν καταρχὴν τοῦ τρίτου τόμου τῆς παρούσης β(βλου).)

Τόμος εικοστός ἕκτος.

Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμετ, τοῦ λαληθέντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως.

Τόμος εικοστός ἑβδομος.

Περὶ τοῦ δόγματος τῶν θείων μυστηρίων τοῦ κινηθέντος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἐξ Ἀγγέλων Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ καὶ κυρώσαντος, ἄφθαρτα λέγεσθαι ταῦτα καὶ μὴ φθαρτά.

(7) De hac controversia per Demetrium Lampenum mota vide Cinnamum lib. vi, Hist. pag. 147, Nicetam in Manuele Comneno lib. vii, cap. 5.

(8) Num anathemate devovendus esset, quod Manuel Comnenus vetabat. Vide Nicetæ Manuelem

A

Tomus vicesimus quintus.

De dogmate illo, *Pater meus major me est* (7), quod sub eodem imperatore exortum est. Quære ipsum tractatum statim post hujus dogmatis confirmationem, quam quidam dicebant, non omnino placere: in quo tractatu fere omnium Sanctorum loca afferuntur. In fine vero capita quædam syllogistica, quod non oporteat Christum, qui est una hypostasis, unusque Dominus et Filius Dei, etiam post Incarnationem minorem Patre dicere, utpote carnem ferentem. Nos enim hæc non reperimus. *Et altera manu*: At ego cum reperissem, post initium tertii tomi hujusce libri adjeci.

Tomus vicesimus sextus.

De dogmate Dei Mahometh (8), quod eodem imperante expositum fuit.

Tomus vicesimus septimus.

De dogmate divinatorum mysteriorum (9), excitato sub imperio Alexii Comneni Angeli, qui et decrevit hæc incorruptibilia, non autem corruptibilia, dici oportere.

Comnenum lib. iii, cap. 6. Sylburgi Saracenica pag. 86, 133, seq. Vedelium de prudentia Vet. Ecclesie pag. 246, seq.

(9) Confer Nicetam in Alexio Angelo lib. iii, cap. 3, et Mich. le Quien ad Damascenum t. I, pag. 633.

NICETÆ CHONIATÆ

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

LIBER PRIMUS

De philosophorum ethnicorum et Judæorum erroribus.

PROŒMIUM.

Deo, Deique cultoribus quid ad sui, quæso, perfectionem accedere possit? Ille enim, cum expectandorum omnium primum et summum sit, eorum certe quæ sunt in rerum natura nullius indiget. Siquidem et ex ipso, et per ipsum omnia hoc ipsum, ut essent, sortita sunt. Hi autem virtutis beneficio, quoad ejus humanitus fieri potest, ad Deum proxime accedentes, divinitatisque participes effecti, ex ejus copia suam suppleverunt inopiam, imo vero Deus ipse ad hominum vota seipsum accommodans, si quid eorum quæ largitus est ab illis offeratur, id ei pergratum, tanquam certum fidei specimen, perque jucundum est. Ille sane neque offerentem aversatur, neque raro se precibus ipse placari jubet, ut hoc pacto in die

C afflictionis mala procul aspellat, et meritis deinceps laudibus celebretur. Cæterum qui ad Deum per virtutem proxime accedunt, nec humanæ naturæ terminos transgressi, nec omnino Martham illam, quæ corpori curando necessaria satagit, aversati, rebus insuper cum Maria contemplandis intenti, et comi supplicantibus alloquio respondent, nec se prorsus implacabiles illis, inexpiabilesque præstant, et quæ ad spiritualem vitam necessaria videntur, candidi peccantibus impertiunt: vicissim etiam ipsi quæcunque virtutem non adulterant, benignissime, si suggerantur, excipiunt.

Hac itaque de causa, vir animo meo longe charissime, ego quidem nihil eorum quibus ali corpus et sustentari solet, pietati tuæ suppeditavi, ex quo tu communi mecum jactura gentibus ad

Occiduis natale solum vertere coactus es. Atque hæc eo sane non dico, quia nullus eorum quæ sunt in rerum natura ipse indigeam (hoc enim ne Elias quidem, sobriorum alioqui jejunantiumque primitiæ, præstitit. *Afferes enim mihi*, inquit ille viduæ, *buccellam quoque panis et facies mihi primum subcineritium panem, filiis autem tuis postea* ¹. Imo vero, ne meus quidem ille idemque tuus Jesus, qui tantisper dum in terris versatus est, iis opus habuit, quæ alendo corpori necessaria sunt, sed cum *jejunasset, postea esurii* ², ut humanitatis assumptæ fidem faceret; verum quia benevolentia, qua te prosequor, spirituale tibi quam corporale specimen edi mavis, ut qui satis ipse per te comeatum vix mihi superesse noveris, qui comitibus meis et ministris alendis sufficiat, cum præsertim peregrinam in regionem commigraverim, et ad Bithyniæ metropolim Nicæam tabernaculum fixerim, ubi vitæ, quod superest, velut inutilis exsul, advena que despiciatus agitem. Cæterum quod a sæpenumero requisivisti, et flagitasti, id vero tibi perlibenter exhibeo, elucubratam scilicet et elaboratam hæreseon omnium rarraginem, munus quidem certe, quod nulli eorum quæ homines in pretio habent, postponitur, sed ut longe omnium pretiosissimum et excellentissimum judicatur, cum ab iis qui pietatem eorumque adeo cognitionem, quæ de Numinis cultu sentire atque pro ratis habere oportet, cæteris rebus omnibus anteferre solent: tum vero vel maxime ab iis qui non multos evolvere libros, necdum hæreseon cognitionem adipisci possunt, vel quia lectioni vacare commodo illis integrum non est, vel quia alio artificio exploratoris Satanæ dulos a se amoliri didicerunt.

Hippocrates igitur ille Cous de arte disserens, quæ hominum valetudini consulit, hunc in modum perapposite ratiocinatur: Si homo unum simplex quid esset, dolore certe nullo aut morbo afficeretur: at quisquis pietatis studiosus est, et multifidas hæreseon formas ægre fert, non absurde sane ita ratiocinatus sit. Si in pristina illa conditione acquiescimus, nec ea despiciatui habuissemus, quæ præscripta nobis et imperata fuerunt, unum utique Deum novissemus, atque ita ex ejus nutu dependissemus, ut nullus ab ea nos unquam transversos agere distrahereque potuisset, eo, inquam, qui nos luto finxit et efformavit, qui verbo suo corpus hoc universitatis fundavit et extruxit, nunc autem consilio ejus usu, qui nequitia omne genus auctor est, laxa illa et magnifica paradisi habitatione ejecti, et a grato Dei conspectu procul abducti sumus: mala denique pristina deterioribus cumulantes, divinum illum, qui soli Deo peculiaris est, cultum, gloriam, et adorationem, elementis, brutis, atque hominibus

¹ III Reg. xvii, 13. ² Matth. iv, 1.

(1) Euthymio monacho Zigabeno auctore.

A nullius non turpitudinis nota insignibus, in sensum scilicet reprobum lapsi, ad ea que facienda, quæ minime conveniunt, proclives impertivimus. Ex quo evenit, ut una omnium eademque vox, unum idemque labium in varias et multiplices linguas evaserint: atque eadem opera unicus ille Dei cultus in diversa linguarum idiomata multiplicatus dissectusque sit, ut vix quicquam reperias, in quo majores quam in ea quæ de Deo instituitur ratione varietates existant. Siquidem alii alia, alii item ab his diversa, alii que rursus sibi ipsis contraria, denique ab hisce alii dissentanea commenti sunt et docuerunt. Quocirca ut veterum etiam theologorum plerique de hæresibus scripserint, non tamen universas singuli sunt uno commentario complexi, nec sigillatim percurrerunt. Theodoretus enim, vir in divinis exercitissimus, illarum catalogum contexuit, quod ante eum alii quoque fecerunt, illasque velut e prociuctu dissecerunt, et tanquam fenum tectorum flammis injecerunt, quotquot suis cujusque temporibus exortæ sunt, velut aconita scilicet, quibus sincera quæque corrumperebantur.

B Liber autem, qui dogmatica Panoplia inscribitur (1), ut prisca hæreses compendiose sane recensuerit, atque a Sabellio Afro, et nonnullis, qui tempora illius præcesserunt, initium duxerit, quæ certe a Patribus ad illarum eversionem dicta sint, permultis in sectionibus prætermisit: neque mentionem ullam fecit, undenam earumdem auctores ortum habuerint, cujusmodique vitam vixerint.

C Ego vero pietati tuæ gratificatus, facileque conciliens quid tibi super ea re propositum et jam constitutum ait, hæreses quæ jam olim emeruerunt, in commentarios redigam, nostras aliquot confutationes, perspicuas quidem illas et dilucidas subjuncturus. Deinde eas quoque agglutinabo, quarum Dogmatica Panoplia meminit, illos interim non prætermisurus, qui de hæresibus scripserunt, ut non solum blasphema illa convitia tibi innotescant, quæ sæculi hujus sapientes ore in cælum protento, adversus Deum eructaverunt: sed etiam undenam ortum duxerint, cujusmodique Spartam nacti sint. Qua in consequentia nonnulla quoque atroxam, quæ proposito argumento perapposita videntur, ut multiplici voluminis unius historia gaudeas, ex eo que panacæam excerpas, qua velut amuleto te a perniciosius dogmatis integrum sartumque tectum conserves.

CAPUT I.

Mosaicæ Geneseos synopsis, ab Adamo ad Moysen.

Adamus omnium primus a Deo ex humo formatus est, atque vitali spiritu afflatus, ex costarum suarum una Evam sibi similem emisit: tum non-

gentos triginta annos, posteaquam ob transgressum Domini præceptum paradiso exturbatus est, Cainum, nec ita multo post Abelem genuit, Cæterum Cainus Abeli insidiatus illum tandem in agri solitudine deprehensum interfecit. Post Abelis cædem Sethus Adamo nascitur. Itaque ab Adamo transgressio, a Caino cædes initium habuit: ut et a Jaredo, qui quintus a Setho fuit, spurcitia, veneficium, præstigiæ, et adulterium. Jaredi filius fuit Enochus, qui Deo gratus et acceptus a corrupto parentis instituto descivit. Hic genuit Mathusalemum, qui Lamechum suscepit, Noæi illius patrem, cujus temporibus diluvis totus terrarum orbis obrutus est. Ex omnibus porro mortalibus solus hic una cum tribus filiis, Semo, Chamo, et Japheto, arcæ quam Dei jussu ex incorruptis lignis exstruxerat, et undique picaverat, adminiculo salvus evasit. Cæterum sextus a Semo Phalecus exortus est, cujus tempestate turris exstructa, linguæque confusæ sunt. Confusis orbe toto lingua, primus omnium Nembrodis Æthiopiæ se regem tyrannumque dixit. Hujus et Phaleci posteritas staturiam e figlina excogitavit. Porro ante Tharæi tempora nullus patre prior vivis excessisse legitur. Quia autem hic idola luto effingere primus adinvenit sui que, sæculi hominibus hujusmodi eceleris auctor fuit, idcirco justas atque graves pœnas Numini tandem persolvit: cui nimirum filius Arras immatura morte præreptus est, ut his quoque verbis Scriptura testatur: *Et mortuus est Arras ante Tharæum patrem suum*³. Colorum præterea pigmenta a Serucho excogitata sunt, quibus ex figmentis improborum quorundam tyrannorum, hominumque sceleratorum ἀποθήσας in orbe terrarum inolevit. Primique adeo omnium Ægyptii et Assyrii ad opus tam vile et abjectum sponte provoluti sunt. Paulo post in Græcos etiam morbus hic grassatus est, quo tempore illis Cecrops, Assyrii Ninus et Semiramis præerant. Nam Ninus et Cecrops eodem quo Abrahamus tempore vixisse feruntur. Abrahamus hic sex filios ex Cethura suscepit, a quibus felices Arabes, Madianæos, aliasque gentes, ut ab Agare Ismaelitas, originem duxisse memoriæ proditum est. Abrahamo tandem annum circiter centesimum agenti, prout promiserat, deus Isaacum donavit, qui ut bonorum, ita et virtutis paternæ hæres exstitit. Huic liberi duo, Esaus et Jacobus nati sunt, quorum Esaus crasso pilosque corpore deliciis gaudens, cæterisque voluptatibus deditus, civitatem exstruxit quam Edomiam, nomine nimirum institutæ vivendi formæ perapposito vocavit. Edom enim carnis inflammationem, seu pruritum significat. Quintus ab hoc pius ille justusque Jobus floruit. Jacobus contra lævitate continua glaber Deo longe acceptior erat quam pilosus ille venator Esaus, cujus spes omnis ab arcu et gladio dependebat. Cæterum

³ Gen. xi, 28.

A Jacobo duodecim filii nati sunt, quorum unus Levi, quem tertia generatione subsecutus est Moses, quo duce et auctore Israel duras Ægyptiorum manus evasit, Mosis porro temporibus Jo in Græcia florebat, quam Ægyptii Isin dicebant, et ut deam venerabantur. At his quoque temporibus illis apud Athenienses celebris erat.

CAP. II.

Græcorum mysteriorum origo, philosophorumque sectæ.

Quod ad Græcorum mysteria pertinet, apud Phrygas, Phœnicas, et Ægyptios illa fuisse prius, atque adeo a Babyloniis inventa, Cadmice temporibus in Græciam translata memoriæ proditum est. Imo nonnulla ex illis Orpheus excogitasse fertur, quibus post eum alii quoque permulta adjecerunt. Divisa porro inter se Græcorum quoque mysteria, et in plurimas hæreses dissecta fuerunt. Philosophorum enim alios Epicureos, alios Platonicos, alios item a Samio Pythagora, alios a Zenone Cititiæo, alios denique ab aliis denominatos fuisse inter omnes plane constat.

CAP. III.

Plato de trium rerum causis.

Ex quibus Plato quidem in Attica natus et adultus a Deo qui solus est, omnia creata, ipsumque adeo materiam primam: potestas vero quasdam ab ipso productas, secundam: eam denique quæ et ab eodem et a potestatibus ipsis fuit, tertiam eorum quæ in rerum natura sunt causam esse dicebat. Mundum vero ut genitum, ita et corruptioni obnoxium pronuntiabat. Idem animorum μεταγγισµοὺς tradidit: quo vocabulo una et eadem anima humano resoluta corpore in aliud corpus vel hominis denuo, vel bovis, vel aliorum animalium, etiam ferarum alicujus migrare significatur. Idem impudentes quoque de puerorum amoribus, nuptiarumque communitate leges tulit.

CAP. IV.

Pythagoræ futilis nugatoris deliria.

Samius autem Pythagoras integri quadrienni silentium docebat. Adhæc suos hortabatur, ut Græcorum diis animatum aliquid sacrificarent. Idem lege lata ab animalium et fabarum esu abstinendum edicebat (quod esculenti genus alioqui plerisque nostrum gratissimum est, et inter prandiorum apparatus fere apponitur) quasi tantumdem flagitii committat, qui fabis, quantum qui paterno capite vescatur. Etsi nonnulli ad allegoriam trahentes, Pythagoram sub fabarum involucro dicas seu judiciales sententias intellexisse affirmant, ut μή δικοπράγειν, seu sententias non esse vorandas, sed jus ex æquo et bono prosequendum esse significaret: unde etiam χαµοτρῶγες seu fabivori

judices olim dicebantur, quorum sententiæ venales essent, insuper placita sua nullo modo discutienda, neque quid ea sibi vellent curiosius inquirendum esse monebat. Ex quo fiebat, ut Pythagoræ sectæ initiati dogmatum præceptoris sui rationes anquirentibus nihil aliud responderent, quam: Ita dixit: seu, Pythagoras ita docuit. Hic præterea cælum corpus, ejusdemque sidera lunam et solem oculos esse dicebat. Cæterum cum magicen quoque exerceret, in conferta populi turba femur aureum aliquando ostentavit. Piscium quoque qui forte in littore jacebant, et quia recens capti, palpitabant numerum ariolatus est. Primus denique ἐνσωματώσεις seu animarum in alia corpora migrationes, quæ σωμάτων μεταγγισμοί, seu corporum elutriationes et transfusiones a Græcis dicebantur, delirus ille futilisque nugator excogitavit.

CAP. V.

Epicuri mellitarum placentarum helluonis nugæ.

At Epirurus Deum et providentiam esse negabat, corpus hoc universitatis ex atomis constare, quales una cum solaribus radiis apparent, rursusque in easdem resolvi asserens: quasi natura perpetuitate quadam generet, denuoque in illa ipsa resolvatur, ex quibus composita est. Porro hoc ipsum universitatis corpus ab ima sede et fundamento ovi formam exprimere, naturamque adeo ipsam spiritu, qui coronæ aut coaguli instar ovum ambit constringi, et coartari; universam insuper naturæ molem nimio violenti spiritus impetu in duo hemisphæria diduci, quorum alterum cœleste, alterum terrestre sit: quin etiam ea quæ in universa rerum natura levissima sunt, sursum scilicet in lucem, ætherem et auras tenuissimas superfluitare: quæ contra gravissima, quisquiliisque et ramentis similima sunt, ea deorsum in terram, et humidam aquarum substantiam subsidere: omnia denique per seipsa suaque sponte cum axis astrorumque circumvectione moveri affirmabat. Idem beatitudinis quem, seu summum bonum, in voluptate consistere ratus, mellitis placentis, impensius quam mures adipalibus, oblectabatur.

CAP. VI.

Moses philosophis certior. Principia rerum elementa. Ecquod elementorum primo productum.

Ut autem generatim quid externi philosophi de universæ naturæ fabrica senserint, explicem (ut cum illos inter se dissentire cognoveris, inde quæcunque de rerum generatione prolocuti sunt, ut plurimum a vero aberrantia perspicere possis), Moses quidem simpliciore magisque compendiario, imo potius copiosiore stylo de mundi creatione disserens: *In principio*, inquit, *fecit Deus cælum et terram*. Deinde ea ordine quæ sunt in cælo percurrunt. At externorum philosophorum nonnulli principia rerum materiam et formam dixerunt. Primamque adeo materiam quæ sub sensum quidem minime cadat, sed sola cogitatione comprehendatur,

A formæ subsistentiæque prorsus experta. Nam si forte quantitates, qualitates, relationes, habitus, conversiones, motus, alterationes, mutationes, et cætera id genus abstrahas: quod supererit, materia dicitur. Cui quidem si facies aut figura quæpiam, quam formam vocant imprimatur, sic tandem in elementum, ætherem videlicet, vel aquam, vel ignem, vel terram evadit: ex quorum deinde commixtis elementis composita corpora, et animata et inanima nascantur. Majorem itaque materiæ et formæ principiorum, quam elementis quatuor: hisque vicissim elementorum, quam reliquis corporibus rationem inesse tradunt. Atque eorum quidem nonnulli eodem quo Deum in gradu materiam quoque collocant, utpote quæ omnium quæ sunt in rerum natura prior sit et antiquior, imo vero corpora omnia successione continua producat (cum nos interim Deum rerum omnium principium principiiisque adeo ipsis antiquiorum esse profiteamur), quæ denique post substantias materiæ expertes materiam ipsam protulerit, atque ita demum universum naturæ corpus fabricata sit. Alii vero physiologiæ arcana diligentissime rimati, eque notam elementorum primo productum fuerit variis inter se concertationibus disputaverunt. Atque aliis quidem primus omnium ignis emersisse videtur, propter vim ei insitam, qua cuncta consumit: aliis aer, cujus afflatu et reflatu animantia consistunt: aliis aqua generandi facultatis ergo, quæ inesse illi fertur; aliis denique terra, quod ex ea animantia omnia ortum habeant, atque in eam de novo resolvantur.

CAP. VII.

De Ideis et Cælo.

Et Plato quidem ideæ primæ nomine intelligentiam et inenarrabilem phantasiam, illamque adeo imaginationem qua mundum creavit: secundæ vero, beatarum mentium ordinem, mundique hujus, qui sensibus patet exemplar: tertiæ denique, generales illas rationes intelligit, quibus res a suis corporibus abstractas contemplamur, ut cum de homine, vel equo, vel bove sermo instituitur. At Aristoteles ideis substantiam tribuit, nec eas, uti Plato, per se vique sua subsistere censet. Idem ipse cælum quintum corpus esse longe diversa ab elementis natura præditum auctor est. Cælum certe Platoni id esse videtur, quod in quatuor elementis maxime præluet. Terrestria enim corpora ille infima elementorum parte, ut quæ omnium crassissima sit matericique plus habeat, cælum autem maxime luminosa eorundem parte constare autumat. Cæterum Aristoteles rationem quoque adfert, quare cælum corpus esse quintum sibi videatur, quippe quia directus elementorum sit motus, cum cælum in orbe feratur. Itaque diversi motus ergo, diversam illi quoque a quatuor elementis substantiam assignat.

CAP. VIII.

De Stellis, Sol et luna an planetæ? Planetarum ordo, motus et concentus.

De stellis etiam errantibus et fixis uterque disserit. Et Plato quidem unam omnium eandemque substantiam, id nimirum quod in quatuor elementis maxime perluceat, esse ait. Aristoteles autem quinti corporis nomine et cælum et stellas omnes complectitur, propter motum scilicet, quem diversum a quatuor elementis habent. Porro cælum istud, quod quintum corpus appellat, quid re vera sit, nequaquam definit. Sed ex opinione et conjectura tantum loquitur. Verum enimvero quamvis septem errantes vulgo vocentur, quinque tamen duntaxat revera sunt: neque enim solis et lunæ cursus erraticus est; at errantes stellæ ideo appellantur, quia nunc stare, nunc progredi, denuoque regredi videntur. Atque inerrantium quidem ordo longe sublimius quam errantium eminet: inerrantesque adeo ipsæ non in una et eadem corporis ætherei superficie sitæ sunt et feruntur: imo aliæ aliis sublimiores apparent. Fixis errantes succedunt: in quibus prima Saturno, secunda Jovi, tertia Marti, quarta Soli, quinta Veneri, sexta Mercurio, postrema Lunæ sedes assignatur. Infra lunam quatuor elementa, nimirum ignis, aer, terra, et aqua, ordine suo singula jacent. Sunt autem cuilibet errantium præfinita tempora, quibus moveantur. Saturnus enim, cui ut cæteris altiori maximus orbis permetiendus est, cursum suum triginta annorum spatio conficit. Jupiter celeri cursu spheram suam annis duodecim, Mars duobus ac semisse permeat. Solis, Veneris, et Mercurii cursus idem, isque annus est. Luna post vicesimum nonum diem et semissem cursum redintegrat. Quod si quis hujusmodi numerorum arcana rimari velit, hinc facile quanta sit architecti sapientia deprehendet: quod nimirum concentuum rationes omnes in his elucescant: eorum, inquam, qui vulgo διὰ πᾶσῶν, διὰ πέντε et διὰ τεσσάρων appellantur.

CAP. IX.

Judicii supremi tempus. Planetarum ἀποκατάστασις. Astrorum synodus, diluvia.

Tametsi autem ex Evangelii oraculo ⁴, diem et horam supremi judicii nemo cognoscat, præter Patrem, et Patri coæternum Filium, atque adeo Spiritum, qui ex Patre (Filioque) procedit: Græci tamen novis quibusdam demonstrationibus perspicuam facere connituntur. Quo id autem modo, sic accipe. Saturnus maximam suam ἀποκατάστασιν ducentis sexaginta quinque annis: Jupiter, quadringentis viginti septem: Mars, ducentis quatuor: sol, mille quadringentis sexaginta uno: Venus, mille centenis quinquaginta uno: Mercurius, quadringentis: luna, viginti quinque conficit. Cosmica

A vero ἀποκατάστασις exactis ter mille ducentis supra centies et septuagesies quinquies dena annorum millia peragitur: tuncque adeo synodus quædam conventusque stellarum omnium ad tricesimam Cancræ mansionem, sive Leonis primam celebratur: nec ita multo post generali diluvio mundus obruitur. Aiunt præterea in annorum stellæ cujuslibet minorum apocatastasi specialia quædam diluvia obtingere. Cuilibet enim erraticæ stellæ suos annos maximos, medios et minimos esse.

CAP. X.

De solis, lunæ, terræque magnitudine et intervallo.

Philosophorum porro nonnulli, inter quos Aristarchus astronomus, aiunt majorem soli cum terra rationem esse, quam sex millibus octingentis cum quinquaginta novem: ejusdemque diametro vicissim majorem cum terræ diametro rationem esse, quam novemdecim cum tribus. Ad hæc solis diameter octuplo lunæ diametrum superat, intervalumque adeo quo sol a terra distat, octuplo majus est, quam intervallum quo luna ab eadem disjungitur. Quin etiam soli cum luna ratio major est, quam quinque millibus octingentis duobus cum uno.

CAP. XI.

De solis et lunæ eclipsi.

Cæterum ad solis et lunæ defectus quod attinet, qui paulo subtilius ista rimati sunt, eclipsin in sole proprie dici posse negant (cum solis lumen nullo tempore deficiat), caliginem autem et obtenebrationem admittunt, quæ tum demum percipiuntur, cum in eclipticis conjunctionibus luna illi ad perpendicularum opposita fuerit: tunc enim oculos nostros, qui sublunarem regionem incolimus, tenebricosum solis lumen obumbrat. Astronomi præterea digitis duodecim lunæ corpus dimetientes, alias quidem toti ipsius corpori solis radius adversos, alias vero etiam paucioribus duodecim obijciunt. Cum enim luna sublimiore orbe circumvehitur, eo scilicet qui soli propinquior est, parum abest, quin tenebras illi offundere videatur: cum autem pleno orbe, justaque sui magnitudine constans inferiora permeat, tunc scilicet oculos illa nostros splendore suo perstringit, et integro soli opponitur. Idem objectu atque interventu umbræ terræ lunam deficere dixerunt. Nam terra lumine solis illustrata umbram non eam quidem cylindricam, seu rotundam, qualis est columnæ figura, sed conoidem seu turbinatam facit. Κῶνος enim, qui et στροβίλος, id est turbo, dicitur, ex lata planitie in mucronem exacuitur. Umbra terræ ita proculdubio se habet, cujus rei causa perspicua est. Quoties enim corpus aliquod ab ejusdem corporis magnitudine lumen accipit, cylindrica: quoties vero a minoris, conoides umbra, seu turbinata

⁴ Marc. xiii, 32.

consurgit. Unde efficitur, ut cum sol tellure sit **A** major, eamque suis radiis illustret, turbinatam quoque umbram efficiat. Itaque luna tunc nobis obscura, deficientique similis videtur, cum in umbram telluris incidit. Quod si in umbræ ipsius radicem seu meditullium indicat, omnino deficit : si vero in verticem, obscurior efficitur : quia nimirum quo conoides umbræ planities latior, eo vertex contractior est.

CAP. XII.

De solis, lunæ, astrorumque qualitatibus.

Hæc quoque scitu non indigna sunt, ut quæ a primi nominis philosophis sancita fuerint. Plato certe corpus ætheris universum ex igne, terra, ætherisque duobus elementis constituens, calidum **B** solem esse dixit. Aristoteles autem corpus hujusmodi diversum quoddam a quatuor elementis statuens, neque calidum solem, neque alia ulla qualitate præditum esse ait, sed et λεικρον φωτός, seu canistrum luminis appellat. At vero hic roget quispiam, qui fieri possit, ut sol caloris expers calafaciat ? Quoniam movet, quamvis moveatur et ipse, exhalationem, et æra qui terræ circumfluus est, atque exinde in causa est, ut subjecta corpora incalescant. Exhalationis porro et naturam et nomen primus invenit atque invidit, exhalationem inquiens vaporem eum calidum et siccum, velutique fumosum esse, qui a terra sursum emittitur. Hæc ita ipsa exhalatio fumosa, cum jam præ levitate ad lunam usque pervenit, deinde in partes **C** diducta est, succenditur, ignique persimilem se nostris oculis exhibet : atque adeo subjectam sibi substantiam calefacit. Quod autem ex motu calor nascitur, id ex jaculorum cuspidibus perspicuum est. Plumbum enim, quo communitæ sunt, ipso motu solvitur, et colliquescit. Atque Græci quidem soli lumen ab initio, et quidem natura ipsa inesse aiunt. Anaxagoras vero solidum lapidem ex universi circumvectione elisum et inflammatum denuo levigari, et in stellas cœlestes coalescere tradit. Idem foraminibus instar pumicis et spiraculis scatere stellas, atque nonnunquam cœlo delabi auctor est : quibus dictis fidem conciliaturus, adfert corpus illud ignitum, rotunda forma, quod cœlo quondam in αἴγος fluvium decidit. Alii solem **D** et lunam nubes æthereas inflammatas : alii solem ipsum massam candefactam esse dixerunt. Verum enimvero cum Mosis historia solem, lunam et stellas a mundi opifice Deo primum creationis initium habuisse dicimus, non quod ille alio lumine egeret, sed ne lumen illud iners otiosumque maneret, quod idcirco primo statim die creavit. Inquit enim Scriptura, *Dixit quoque Deus : Fiat lux, et facta est lux* ⁵. Cæterum nihil aliud ignis est, quam lumen ipsum. Luminaria vero non sunt lumen ipsum, sed luminis receptacula.

⁵ Gen. 1, 3.

CAP. XIII.

De solis et lunæ cursu, annique ratione.

Sciendum præterea est, lunam integram, hoc est quindenariam ab opifice creatam ; suis enim numeris absolutam esse conveniebat. Quarto autem die creata est. Itaque diebus undecim solem prævertit, siquidem a quarto ad decimum quintum undecim dies intercederunt. Quo fit ut unoquoque anno duodecim menses lunæ, undecim dierum spatio, duodecim solaribus mensibus minores deprehendantur. Solares enim diebus trecentis sexaginta quinque cum quadrante constant, ex quo per quatuor annos composito dies unus absolvitur, quem Bisextum vulgo dicunt, illeque adeo annus diebus trecentis sexaginta sex constat. At lunares anni trecentorum quinquaginta quatuor dierum sunt. Ex quo enim luna emergerit, seu orbi suo restituta fuerit tantisper augebitur, dum ad dies quatuordecim atque quadrantis semissem pervenerit, a quo nimirum tempore deficere incipit, ad nonumque et vicesimum diem cum semisse deficiendo progreditur. Perfecta igitur, justaque sui magnitudinis constans, luminis expers est denuoque soli conjuncta redi-viva consurgit, et redintegratur : quod certum proculdubio resurrectionis nostræ monumentum est. Itaque singulis annis dies undecim soli re-pendit, ita ut Hebræis tertio quoque anno mensis ἐμβόλιμος, seu intercalaris, confletur : annusque adeo ille tredecim mensibus, ex undecim dierum adjectione, constare deprehendatur.

CAP. XIV.

Solis, lunæ et stellarum materia, ignis natura.

Perspicuum autem est, solem, lunam et stellas ex lunæ globo constare. Vasorum enim instar lumen sibi postea superadjectum exceperunt. Horum profecto ejusmodi natura sit, nescimus. Sunt qui ignem nisi in materiam aliquam agat, conspicuum esse negant : unde fit, ut extinctus evanescat. Alii extinctum in aerem mutari contendunt.

CAP. XV.

De zodiaco, planetarumque domibus, et elevationibus.

Zodiaci porro circuli motus obliquus est, atque in sectiones duodecim dividitur, quæ vulgus ζώδια seu signa vocat : quorum singula denariis tribus trigintaque partibus constant. Pars autem quælibet sex minutis complectitur, ita ut cœlum partes seu mansiones trecentas sexaginta habeat. Hæmi-sphærii, quod supra terram exstat, centum octoginta, totidemque ejus quod sub terra est, partes enumerantur. Cæterum planetarum domus hæc traduntur, Aries et Scorpius Martis. Taurus et Libra Veneris. Gemini et Virgo Mercurii. Cancer Lunæ. Leo Solis. Sagittarius et Pisces Jovis. Saturni denique Capricornus et Aquarius. Elevationes

eorumdem sic habent: Solis Aries. Lunæ Taurus. A Jovis Cancer. Mercurii Virgo. Saturni Libra. Martis Capricornus. Veneris Pisces.

CAP. XVI.

De lunæ figuris decem.

Lunæ quoque figuras sic habeto. Synodus seu conjunctio est, cum in ea parte fuerit, quam sol occupat: Conceptio cum a sole ad quindecim partes abscesserit: Ortus, cum *μηναιδής*, hoc est falcata, lunatave secundo apparuerit, vel cum ad sex septemve partes abscesserit; *Διχότομοι* duæ, hoc est dividuæ, cum ad nonaginta: *ἀμφίκορτοι* duæ, hoc est utrinque gibbosæ, cum ad viginti supra centum: *πλησιφαείς* hoc est plenilunares seu perluminosæ duæ, cum ad centum quinquaginta, *πενήκοτος* seu plenilunium integraque lunæ facies, cum ad centum octoginta partes abscesserit. Duas autem diximus, hoc est unam quæ crescat, alteram quæ deficiat. Duorum porro dierum et semissis spatio signorum unumquodque lunæ percurrit.

CAP. XVII.

De septem planetarum zonis et cursu, una cum loci Davidici Psalm. viii, 6: Lunam et stellas quæ tu fundasti, explicatione.

Ex ipsa cœlestium globorum universitate septem planetas esse aiunt: qui motu a cœlesti diverso moventur: qua ratione planetarum quoque nomen adepti sunt. Nam cum cœlum ab Oriente ad Occidentem moveatur: illi contra ab Occidente in Orientem rapiuntur; cœlumque adeo ipsum rapidissimo suo motu septem planetas circumvehit, quæ his vulgo nominibus censentur: Sol, Luna, Jupiter, Mercurius, Mars, Venus, Saturnus. In singulis autem cœli zonis unus aliquis e septem planetis volvitur: in prima quidem, quæ et suprema, Saturnus: in secunda, Jupiter: in tertia, Mars: in quarta, sol: in quinta, Venus: in sexta, Mercurius: in septima, quæ omnium quoque infima est, luna. Irrequieto itaque et indesinenti cursu decurrunt, eo nimirum, quem eis mundi Opifex præfinivit, et prout illos fundavit, ut divinus ille Davidides exclamat, *Lunam et stellas, quæ tu fundasti*: eo enim quod *fundasti* dixit, soliditatem utique nulli obnoxiam mutationi, ordinem præterea, et *εἰρηδόν* seu consecutionem illam significat, quam a Deo acceperunt. Illas enim in tempora, in signa, et in annos disposuit.

CAP. XVIII.

De quatuor tropicis sive solstitiis.

Quandoquidem solstitia quatuor per solem constituuntur, primum quidem vernum, in quo Deus universa creavit, cujus quidem rei flores in eo etiamnum emergentes et pullulantes certo indicio sunt, alio nomine solstitium æquinoctiale dicitur, quod certe diei noctique duodecim horas ex æquo

dispertiens ex solis orientis medio constituitur; Justa temperie præditum est, sanguinem auget, calidi et humidi particeps, hiemi denique et æstati medium interjacet: illa quidem calidius et siccus, hac vero frigidius. Ea porro anni pars a vicesimo primo die Martii ad Junii vicesimum quartum. Deinde solis ortu paulum exaltato, ita ut in septentrionalem plagam vergat, tropicus æstivus succedit, ver et autumnum medius intersecans, et ab illo calorem, ab hoc frigus percipit, nam calidus et siccus est, flavam bilem auget. Ejus porro maximus dies horis quindecim, nox minima novem horarum interstitiis absolvitur. Ipse autem a Junii vicesima quarta ad vicesimam quintam Septembris procedit: tum deinde sub medianam solis ad nos redeuntis ortum tropicus autumnalis vicem æstivo, retenta quadam frigiditate et calidi, itemque sicci et humidi moderatione, rependit: atque æstivo quidem hibernoque tropicis intermediis, ab illo calorem, ab hoc frigiditatem mutatur: nam frigidus et siccus est, atramque bilem auget. Hic alter æquinoctialis tropicus diurnis horis duo decim, totidemque nocturnis constat, atque a Septembris vicesima quinta ad Decembris vicesimam quintam protrahitur. Cum vero sol ad minimum inlimumque hoc est meridianum ortum prolapsus est, tandem tropicus hibernus emergit, frigidus quidem ille et humidus, quique autumnali et verno medius interjacet, illius quidem frigiditatem, hujus vero calorem ex æquo referens. Tropici hujus dies minima novem horarum, noxque maxima quindecim spatio decurrit: pituitam auget, a Decembrisque vicesima quinta ad Martii vicesimam primam extenditur. Sapienter enim ab ipso mundi Opifice provisum est, ne ab extremo vel calore vel frigore, vel siccitate, vel humiditate, in extremam contrariarum qualitatuum aliquam delati, in graviores aliquot morbos incurreremus. Nam repentinæ mutationes periculosæ et lubricæ vulgo feruntur. Hoc itaque pacto sol tropicos, et per eos annum, dies denique noctesque digerit; illos quidem ortu suo supraque terram vectus, has vero cum subterranea loca permeat, aliisque luminaribus, lunæ, inquam, et stellis, fulgorem impertit.

CAP. XIX.

Signa, menses et προφητατικά.

Cœlestia porro signa ex stellis et ipsa conflata esse, motuque soli, lunæ, et reliquis quinque planetis contrario moveri aiunt, utpote quæ septem ipsi planetæ percurrant. Itaque sol in unoquoque signo mensem integrum immoratur, duodecimque mensibus signa totidem percurrit, quorum quidem atque mensium illis peculiarium hæc nomina sunt: Aries Martii mensis vicesima die, Taurus viceima tertia Aprilis, Gemini vicesima tertia Maii, Cancer

• Vers. 5.

vicesima quarta Junii, Leo vicesima quinta Julii, Virgo vicesima quinta Augusti, Libra vicesima quinta Septembris, Scorpus vicesima quinta Octobris, Sagittarius vicesima quinta Novembris. Capricornus vicesima quinta Decembris, Aquarius vicesima Januarii, Pisces denique vicesima Februarii solem excipiunt. Singulis autem mensibus luna duodecim Zodiaci signa percurrit, ut quæ longe illis inferior et citatissimo ipsa cursu prætervehatur. Quemadmodum enim si circulo circulum inseras, interior exteriore minor deprehenditur, ita et lunæ, tanquam inferioris, rursus multo contractior est, citatiusque multo conficitur. Jam ex astrorum hujusmodi ortu et occasu, accessibus et recessibus, imo etiam progressionibus et regressionibus Chaldæorum et Græcorum, insuper et impiorum astrologorum (2) alii quidem res humanas regi et gubernari, alii vero, qui et modestiores, Christianismi scilicet prætextu ex eisdem futurorum signa elici affirmant. Unde etiam Arietinarum, Taurinarum, et cæterorum id genus nomina priscis temporibus ratione cujusque signi habita, quo quisque perruptis alvi maternæ claustris solem objectum haberet, inoleverunt.

CAP. XX.

De stellarum motu. Itemque de luna.

Quidam philosophorum hæc quoque de stellis tradiderunt. Atque inserrantes quidem stellas Aristoteles eumque secuti, cælo affixas esse, et ita cum illo circumvehi asserunt, ut ab illo divelli nequeant. Itaque cum cælum ab ortu ad occasum feratur, eodem etiam illas cum cælesti corpore moveri: errantes vero divina moderatrice providentia contrario motu, parique velut libramento obfirmatas contra niti: ne forte circumvectionibus et circumvolutionibus assiduis confringantur, proprii naturalisque motus ratione, quo ab Occidente in Orientem rapiuntur, rursusque ab Oriente in Occidentem una cum cælo revehantur. Ex quo fieri, ut sol motu proprio nunc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem vergens quatuor anni tempora compleat: qui idem cum cælo ab Oriente in Occidentem delatus dierum et noctium discrimina parit. Inerrantium porro stellarum nullam esse, nullam quoque errantium, luna duntaxat excepta, quæ lumen a sole mutuetur: quapropter etiam pars ejus illustrata solem semper adversum habet. Neque vero unquam luna prorsus luminis experta est, sed semilunari lumine semper illucet. Igitur in synodis, seu conjunctionibus gibbus ejus ille nobis objectus lumine caret: vertex vero superior luminosus est. In pleniluniis autem totum ejuodem quod in nos vergit hemisphærium collucet, nec superius lucis exorsus est. Illo vero tempore quod conjunctionem et plenilunium interjacet, pro-

(2) *Ethnophronas* vocat infra lib. iv, c. 42, hæreticisque accenset.

vidua, et ἀμφικυρτός utrinque gibbosa et repanda est. Nam vel dimidia minus, vel dimidia, vel etiam plus quam dimidia sui parte illuminatur.

CAP. XXI.

De vacuo.

Philosophorum præterea nonnulli vacuum quoddam etiam introduxerunt, idque corpore prorsus destitutum, quasi quoddam chaos infinitum demonstrant, idemque ante mundum fuisse contendunt: creatis deinde elementis universa corpora ambitu et circumvectione cæli concluderunt, nihil interius vacui relinquentes. Quod autem exterius est, atque adeo extra ipsam cæli circumvectionem, id demum omne vacuum esse, et infinitum, quantum quis in infinito loco imaginari possit.

CAP. XXII.

Ecquod elementum primo productum.

Ad hæc Moses quidem, cui se Deus videndum præbuit, in ortu mundi cælo et terræ primas assignat. Græcorum vero sapientes alia in hæresi fuerunt: quorum alii terram primo loco, tanquam cælestis orbis centrum statuunt. Quandoquidem in solido circulo centrum prius et antiquius est. Alii vero mundi universitatem in quatuor elementa et quintum corpus cæleste dividunt: elementorumque tetradem, seu quaternionem, ab ipso æthere moveri autumant. Ætheris porro pulcherrimam partem cælum esse, quod primo etiam loco in rerum naturam productum arbitrantur. Quicumque autem ingenitum esse mundum asseruerunt, idem quoque ex consequentia de ipsa universitate senserunt. Potior vero sententia mihi videtur, ut cælum tanquam corpus præstantius et nobilissimum, quodque ambitu suo cætera complectatur, primo quoque loco productum fuerit.

CAP. XXIII.

De cometis, et fulgoribus illis, qui διαττοντες ἀστῆρας dicuntur.

Ut autem perceptis illis quoque passionibus seu affectionibus, quibus cælum affici philosophorum monumenta tradunt, multarum inde rerum experientiam, atque eorum etiam quæ sunt cognitionem tibi compares, cometas fieri aiunt, cum exhalationis pars aliqua inflammatur. Nam si concretio illa tenuior sit, quod accensum est celeri cursu rapitur, isque evadit qui vulgo διάττων ἀστῆρῶν dicitur, hoc est stella trajiciens quæ nihil aliud est, quam ignis trajectory, seu fulgor cælestis emicans: si vero crassior materia subsederit, ibi scilicet candentis ignis semina soventur, cometamque seu crinitam stellam efformant. Cometarum porro figuræ variæ, pro varia materiæ inflammatione, feruntur. Nam vel sola sui longitudine materia exardescit, unde cometa signatur, quem vulgo δοκίαν, hoc est tra-

bem igneam vocant: vel longitudine atque latitudine, et tunc fit, qui proprie cometa dicitur: vel ab inferiori parte quædam velut micantes scintillæ promuntur, tuncque demum *πρωγυλας*, hoc est barbatus cometes appellatur. Atque de cometis hactenus.

CAP. XXIV.

De pluvia, nive, grandine, et quæ ex vapore fiunt.

Vapor autem, cum sit humidi calidique participes, simulatque superiora petit, mutatur, et in aquam colliquescit: et siquidem copiosior paulo densiorque deferatur, pluviam ei vero rarior, stillam procreat: quod si concreseat, in nivem, sin a mutatione statim concretio fiat, in grandinem evadit. Atque hæc quidem sunt, quæ vapor in superiore aeris regione levigatus efficit: qui si deorsum, seu in infima terræque proxima parte aeris præ crassitudine seu densitate restitet, aut in rorem mutatur, aut in gelu concrecit. Cæterum ros eo potissimum tempore, quo cælum serenum et sudum est, atque in locis maxime tepentibus: pruina vero in frigidioribus coalescit, atque ros quidem cum meridionalium ventorum: pruina vero, cum septentrionalium flatus prævalet. Grando autem partibus anni calidioribus, vere nimirum et autumno, sæpe etiam æstate condensatur: propterea quod calidum et frigidum ita natura comparata sunt, ut se mutuo comprimant et coerceant: adeo ut si exteriora calor occupet, in interioribus frigus delitescat, et contra. Itaque in partibus anni calidioribus frigus calido extrinsecus objectum grandinem conflatur.

CAP. XXV.

De iride, halone, pareliis, et virgulis.

Quod ad irin pertinet, qui a multis arcus appellatur, naturali quidem substantia prædita non est, quippe quæ simulacrum quoddam inane, phantasmaque sit, quod videntium oculis tunc objicitur, cum solis radii quasi prociidunt et reflectuntur, arcusque adeo speciem præ se ferunt. Porro quælibet iris triplici colore distincta est. Ejus enim zona interior, punicea: secunda, viridis: tertia cærulea et quasi purpurea est. Consurgit autem ex inæqualitate et dissimilitudine nubium. At halones seu coronæ quarum rotunda semper figura, nec iridum orbe minor apparet, circa lunam sæpe noctu, sæpe etiam interdiu conspiciuntur. Addunt physiologi, quique naturæ arcana scrutantur, et parelios, seu solis imagines, et *παρόους*, hoc est virgulas: atque has quidem ex nubium inæqualitate fieri, tricolorisque, ut et iridas, esse: parelios autem albos, ut et halonas, asserunt.

CAP. XXVI.

Christiana et philosophica terræmotus causa.

Cæterum terræmotus a Deo ideo fieri dicimus, ut hominibus terrorem innotiat, et ad sanio-rem men-

tem revocet: quemadmodum ipse quoque Davides canit: *Qui despicit in terram, et concutit eam*. Philosophi vero causam illorum a ventis repetunt, si forte cum e terra sursum feruntur, contingat, ut flatus aliquis velut extrinseca quædam exhalatio, subterraneis reflans sese meatibus insinuet: qua etiam de causa serena tempestate terræ motus accidere, eaque adeo frequentius loca infestare solent, in quibus mare rapidius fluit, tellusque mollis et laxa cavernis et cuniculis scatet. Porro solem ipsum terræmotus tempore tenebri- cosum et obscurum esse affirmant: quia nimirum ventorum tunc in terram remeare flatus incipit, a quo liquidior aer interim et serenior efficitur.

CAP. XXVII.

De ventis.

Verumenimvero de ventis idem quoque Davides ita canit: *Qui educit ventos de thesauris suis*. Prisci vero philosophi ventos in universum quatuor esse affirmant, Subsolanum, Zephyrum, Notum, et Boream, quorum Subsolanus et Zephyrus non ita vehementes sint, Notus vero et Boreas infestissimam tyrannidem exerceant. Quæ cur flant, his rationibus innituntur, quod sol nec australes nec septentrionales plagas calefaciat: quia nec in arctico nec in antarctico polo semper versatur (unde fit, ut frigidæ ex æquo et humidæ sint, multisque adeo imbribus indicem exortis, multus quoque vapor, isque fumosus consequatur: quæ res in causa est, ut Boreas et Notus tam impetuosis flatibus ferantur). Contra vero cum in regionibus, quæ vel in Orientem vel in Occidentem vergunt, sol crebris anfractibus moveatur, multum ibi frigoris suboriri non sinit.

CAP. XXVIII.

De fulmine, turbine, tonitruo, procella, etc.

Fulmen porro nullam in se inflammationem habet, quippe quod aerem ingenita sibi levitate et tenuitate referat. Unde id etiam nominis sortitum est, ut sit *κεραυνός*, quasi *σύραξ*, quia præ levore suo minime adurat. Prester vero, hoc est turbo accensus, cum ex nube substantiam materia crassissima constantem habeat, eamque incendat et inflammatur, inde fit, ut incendiis et conflagrationibus idoneus evadat. Presterem autem ventus etiam præcedit, cujus rei certo id indicio est, quod fulmine jam tangendum est, quia prius vento concutitur. Presteris enim ventus ferire, quia sulphureus, et concutere solet. Neque vero ventus ille presteris solummodo præcedit, sed etiam comitatnr et subsequitur, dispersusque et in levissimos flatus diffusus tonitrus et fulgetras excitat: et, si quidem inflammatur, vel fulmen, vel fulgur, vel presteris: sin secus, *ἐκνεφλῶν* et *τυφῶνα*, hoc est procellam et vorticem ciet. Porro hæc omnia ad inflammationem et adustionem referantur.

CAP. XXIX.

De corporum resurrectione et animorum immortalitate.

De corporum resurrectione nulla Græcorum placita, de animi immortalitate per multa reperiuntur. Illi enim et pœnas apud inferos pro iis quæ in vita male quis gesserit, et *λειμῶνας ἀσπίδελους*, hoc est prata asphodelo virentia, et Elysios campos fingunt: quibus illi post mortem donentur, qui præclare se in hac vita gesserint. Atque Græcorum quidem de iis quæ sunt in rerum natura sententiæ, quoad ex multis paucas sermone percurrere licuit, ita se habent.

CAP. XXX.

De Judaismi auctoribus.

Judaismus autem ab Abrahamo originem, circumcisionis interventu, duxit. Auxit eumdem Moses, qui septimus ab Abrahamo Judaicis rebus præfuit, legis beneficio, quam a Deo in Sina monte acceperat. Ornavit postea Davides ex tribu Benjamin, ubi primum Sauli successit, cumque jam quadraginta annos Judæis imperasset, virtute scilicet et sapientia præcellens, quippe qui numine divino affatus esset, suorum terminos dilatavit. Ejus enim manum Deus in mari extendit, et in fluvio dexteram ejus.

CAP. XXXI.

Hæreseon et seditionum Judaicarum origo.

Cum ergo eo claritatis Judaicum genus excrevisset, Hierosolymamque Davides et Salomon mœnibus circumdixissent, atque aggeribus ipsa mœnia circumvallassent, templum denique ubi gentium percelebre Salomon ædificasset, quidam sua Sione minime contenti, Hebraicum imperium propalam seditionibus suis adulterarunt: ut major in illorum rep. perturbatio primis illis temporibus non fuerit, quibus nimirum Iudices tribubus Judaicis jura dicebant.

CAP. XXXII.

Duodecim tribuum in duas ducatus sub Roboamo divisio.

Mortuo itaque Salomone duodecim tribus, quæ unius antea imperio rogebantur, in duos ducatus divisæ sunt. Cum enim Salomonis filius Roboamus mortuo patri in imperium successisset daretque senioribus et morosa responsa daret, qui populi nomines supplices ad illum confugerant, divisæ sunt tribus. Atque sub ejus imperio ultima quidem tribus perseveravit. Undecim vero reliquæ apostatam Jeroboamum, qui e Samaria in Judæam invaserat, secutæ sunt. Atque illi quidem qui Salomonis filio morem gerere perrexerunt, Judæ: qui vero Jeroboamum Nabati filium regem sibi creaverunt, Israelis nomine dicti sunt. Cæterum Roboamus septemdecim annis Israelis præfuit, nimirum usque ad Jechonæ tempora, qui et Sedecias appellatus est. Temporibus autem illis qui regem utrumque

A interfluxerunt, a vero Dei cultu aberrantes Israelitæ diis alienis sacra fecerunt. Cum primum enim conflatiles auro vaccas ignavis et hebetibus adorandas Jeroboamus proposuit, mox etiam in obscuris locis et lucis victimas multas obtulerunt, Baalamque tanquam Deum colere cœperunt.

CAP. XXXIII.

Captivitas. Esdras Babylone in Samariam idololatris inhabitabilem mittitur.

Verim enimvero cum Hierosolymis expugnatis, temploque incenso Nabuchodonosor victor populum, regnante tunc Jechonia, captivum sibi mancipasset, Judæi per legatos a Babyloniorum rege exorarunt, ut ex suis aliquot in Israeliticam regionem mitteret, ne forte diutius deserta et neglecta silvesceret, atque feris tantum latibula præberet. Ille itaque gentium sibi subditarum quatuor, nimirum Cuthæos, Cuddæos, Sepharveræos, et Anegoganæos eo colonos misit. Qui simul atque cum tutelaribus idolis in Samariam pervenerunt, ibidemque sibi domos extruxerunt, a feris obsumpti sunt. Quocirca per legatos ab Assyriorum rege petierunt, aut ad ferarum internecionem auxilium mitteret, aut colonia excedere sibi cum bona ejus venia permitteretur; admiratione interim summa ducti, qui fieri potuerit ut quisquam retroactis temporibus Samariam incoleret. Rex ergo iis ad se accersitis, qui inter Hebræos excellere videbantur, interrogavit quid causæ esset, quod Samaria tot a feris infestaretur, atque adeo coloni, quos illo miserat, tam misere perirent. Responderunt Hebræi fas non esse, ut regio illa idololatris cederet, cujus incolæ pristini Mosaicam legem observaverint. Illis itaque rex integrum fecit, ut aliquem in Samariam mitterent, qui Moysi ibi legem profiteretur. Illic ergo quidam sacerdos, Esdras nomine, secum legis exemplar exscriptum deferens, circiter annum a captivitate tricesimum, se contulit.

CAP. XXXIV.

Samaritanorum hæresis.

Porro Samaritani, si quis interpretetur, idem quod custodes significant. Hique adeo primi exorti sunt, qui Judæis consentanei essent in iis, quæ de Deo apud illos circumferuntur. Solum autem Pestateuchum admittunt. Mortuorum resurrectionem improbant. Spiritum sanctum nullum admittunt. Et quamvis idololatræ re vera sint, summa tamen illis, ne tales videantur, cautio est. Hierosolymis enim una cum cæteris Hebræis adorare dedignati, in monte Garizin et sacra faciunt, et orant. Eo in loco quatuor nationum, quæ (ut jam monuimus) illo coloniam ex Assyria dederant, idola delitescere ferunt.

CAP. XXXV.

In quibus quatuor Samaritanorum sectæ convenient, in quibus non.

Ex his autem Esseni, Sebuzi, Sorotheni, et Do-

aithei in quibusdam dogmatis consentanei, in quibusdam contra dissentanei provenerunt. Esseni enim Augusto mense Azyma (in quo cum Sabuæis conveniunt), Srenopegian vero, cum Azyma Judæi, Pentecosten denique in autumno celebrant. At Sebuæi eodem ritu quo Esseni et Sorotheni dies festos colunt, a Dositheis autem dissentiunt. Sorotheni ut in cæteris cum Essenis et Sebuæis conveniant, eundem certe ritum in festis celebrandis quem Dosithei observant. Festorum enim celebrandorum illis Sorothenisque et Dositheis eadem quæ cæteris Judæis ratio est. Dosithei certe, ut resurrectionem fateantur, et in festorum celebritate Sorothenis consentanei sint, privatim certe apud illos plerique ab animatorum esu, nec pauciores a nuptiis post liberos semel susceptos abinent, nec desunt qui virginitatem profiteantur. Hujus sectæ Dositheus auctor fuisse perhibetur, qui Hebræus genere, singularique præditus eruditione cum frustra contendisset, ut in iis quas *δευτερώτερος* illi vocant, primas consequeretur, ad Samaritanos descendit, atque hujus hæreseos auctor fuit. Verum enim vero cum nimio philosophiæ amore teneretur, in antrum quoddam secessit, ubi dum jejuniis temere vires attenuat et infirmat, tandem panis et aquæ penuria moritur. Omnes itaque hujusmodi vitam suam ita instituerunt, ut circa res agendas paulo solertiores essent.

CAP. XXXVI.

De Essenis in specie.

Esseni in super amore virtutis a nuptiis, ita ut qui maxime, abstinebant, divitias pro nihilo ducebant, una denique vescebantur. Privata enim publicos in usus comportabant, turpe rati si quis privatim quid divitiarum possideret, apud quos scilicet fraternitatis nomine bona commiscebantur, et communes in usus depromebantur. Apud eodem squaloris studio usus olei nullus erat: candidus illis color ardebat: vestem aut calceos recentes non nisi prioribus detritis induebant. Unum aut etiam alterum in commune procuratorum habebant. Nullus inter illos emptio, nullus venditioni locus, sed expositis egenti suis omnibus quilibet id ab illo vicissim recipiebat, quod sibi deerat. imo vero alienis uti absque mutua gratificatione poterant. Ante solis ortum summa illis cautio erat, ne profani quid effluerent. Ad horam usque quintam operabantur. Deinde in unum conveniebant, lotisque frigida manibus in cœnaculo convivabantur. Promus panes, coquus ex uno et eodem edulio ferculum, præeunte precibus sacerdote, singulis apponebat. Non clamore ædes, non tumultu confundebantur. Alternis inter se perque vices colloquebantur. Sua vero absque procuratorum assensu et præsentia nemini erogabant. Iræ ut promissa ex candescentiæ conditi æquissimi. Fidei doctores. Pacis ministri. Quidquid dixerant majoris quam jusjurandum ponderis erat. Jura-

mentum ipso perjurio detestius existimabant. Omnes Scripturas evolvebant, eas vero maxime ex quibus præcepta ad animos bonis moribus informandos utilia elicerentur. Ad se adeuntes probabant, eosque tandem fortitudinis et constantiæ specimine celebres in consortium ultro suum ascisciebant. In judiciis exactissimi juxta et justissimi. In congressibus et colloquiis mutuis expuere illis religio erat. In primis autem mala obfirmato animo nihili faciebant, atque dolores quidem meditationibus superabant. Mors illis quæ cum laude et gloria obiretur, immortalitate ipsa potior erat. Quare multi si quando propter legem flagris cæderentur: neque lorariis adblandiebantur, neque lacrymabantur: imo vero et verbera ridebant, et tortores ipsos irridebant: animas profundere parati, ac si denuo easdem recepturi essent. Apud ipsos enim obfirmata hæc opinio invaluerat, corpora quidem corruptioni obnoxia esse, perituramque materiam qua constant: animas autem in ævum sempiternum permanere, quæ certe nescio quo naturæ lenocinio, quibusve illecebris ab æthere purissimo divulsa, atque in corpora demissa, illis tanquam carceribus coercerentur, tandem vero carnis hisce vinculis exsoluta, et quasi diuturna servitute liberata, tunc utique gauderent, et in sublime ferrentur. Atque ut bonorum quidem animæ (qua in re Græcis consentiunt) amœna quædam loca supra Oceanum incolerent, quæ neque imbribus, neque nivibus, neque caloribus infestarentur, sed quibus ab Oceano levissimum aura zephyri aspiraret: malorum vero ad tenebrosa et hyberno frigore rigentia, denique supplicii omne genus nunquam desituri scatentia loca protruderentur. Et mihi quidem Græci eodem consilio fortibus viris (quos heroes et senideos illi vocant) Fortunatorum insulas consecrasse, impiorum contra animas Orco (quæ sceleratorum sedes est) addixisse videntur, ubi etiam Sisypbos, Tantalos, Ixionas, et Tityos quosdam meritis afflicti pœnis in fabulis est. Primum itaque perennes animas esse supponunt, deinde ad virtutum persecutionem vitiorumque fugam hominibus concessas affirmant, propterea quod viri boni, quandiu vivunt, meliores evadunt, certa spe adducti, fore ut post obitum in honore habeantur, sceleratorum contra affectus ita metu præpediantur, ut etiamsi in vita lateant, post mortem tamen certum sibi exitium expectent.

CAP. XXXVII.

Judeorum in septem sectas divisio.

Ex hujusmodi Essenorum vivendi ritu, ni mea me fallit opinio, nostrates Nazareni pleraque sua instituta depromperunt, quamvis et illa tempore interciderent. Cæterum tandem Judæismus in Sadducæos, Scribas, Phariseos, Hemerobaptistas, Nazareos, Essæos, et Herodianos divisus est.

CAP. XXXVIII.

De Saducæis.

Et Dositheorum certe velut avulsio quædam fragmentumve Saducæi sunt. Saducæi autem quasi justii dicuntur. Sadoc enim Hebræis justus est. Hi porro mortuorum resurrectionem improbant, angelos non admittunt, Spiritum sanctum ignorant. In cæteris omnibus cum Dositheis conveniunt.

CAP. XXXIX.

De Scribis.

Scribæ autem legis δευτερωται, hoc est secundarii denominantur, sive illi qui traditiones et cæremonias ad legem adjiciebant. Siquidem seniorum traditiones δευτερωσεις appellabantur. Hi, ut in cæteris cum Judæorum vulgo convenirent, superfluis tamen nescio quibus observationibus addicti, urceos, pocula, patinas, et cætera id genus mensalia vasa, pugnoque facto suas ipsorum manus curiosiore superstitione abluabant. Vascula insuper ante perpurgabant, quam cibos ex illis caperent. Dalmaticia, quæ nunc colobia dicuntur, purpuraque prætexuntur, induli, phylacteria sua ostentabant, breves nimirum cartulas, quibus inscripta lex erat, quas illi pretiosis fasciis ornatas, auroque distinctas, tanquam Judæorum magistri, deferabant. Fimbriæ præterea ab illorum vestibus promittebantur, quatuorque stolæ eorumdem alis aurei corymbi, malorum puniceorum similitudine, affixi erant, quo tempore illorum quispiam continebat, aut virginitatem exercebat.

CAP. XL.

De Pharisæis.

At Pharisæi cultu religionis exteriore Scribæ longe superabant, quorum alii tabulas sibi latitudine bipalmares subjiciebant, ut si quando sub noctem somno victi in pavementum procumberent, confestim expergefacti Numen precarentur. Alii calculos aut spinas sibi substernebant, alii ad præfinitum tempus in virginitate degebant, atque ita alii ad decimum, alii ad octavum, alii ad quartum usque annum perseverabant, donec in somnis ad Veneris furta stimulantur. Bis in Sabbato, secunda nimirum et quinta feria, jejunabant. Porro Pharisæorum nomen indepti sunt, ut qui ab aliis, præ hujuscemodi philosophiæ studio, sejuncti essent. Nam Phares Hebræis idem est, qui Græcis ἀρωρισμένος, et Latinis segregatus. Illi præterea mortuorum resurrectionem, angelos et Spiritum sanctum, contra Saducæorum dogma, confitebantur. Iidem fato et astronomiæ intenti a gravidis conjugibus abstinebant, quo facto se non fruendarum voluptatum, sed liberorum suscipiendorum gratia uxores duxisse significabant. Balnea apud illos feminis velatis, quemadmodum et viris subligari præinictis, mittebantur. Ut animis omnibus

† Gen. XLIX, 10.

A immortalitatem tribuerent, bonorum certe tantum animas in alia transire corpora, malorum vero æternis addici suppliciiis docebant.

De Hemerobaptistis.

CAP. XLI.

Hemerobaptistæ in hoc duntaxat a Pharisæis et Scribis differebant, quod fieri non posse dicerent, ut quisquam salvus evaderet, nisi qui singulis diebus sacro baptismate tingeretur.

De Nazaræis.

CAP. XLII.

Nazaræi, qui (si vocabuli vim interpreteris) iidem sunt qui et ἀρρηισταί, id est, rebelles, patriarchas omnes, quorum in Bibliis Mosaicis mentio fit, Mosemque adeo ipsum recipiunt. Pentateuchum vero improbant, atque legem Mosi legem datam fuisse contendunt, quo fit ut ab animatis omnibus abatineant, nullisque cruentis victimis in sacrificiis ulantur.

CAP. XLIII.

De Essæis, et Elxai pseudopropheta, et ejus fratre lezæo cum sororibus Martho et Marthana.

Essæi cuncta ex legis præscripto gerentes, ut supra dixi, aliis quoque præter legem scriptis utebantur. Abjectissimos id nominis et vilissimos significat. Illis Elxai quidam pseudopropheta, rerumque laudabilium corruptor, Trajani Romanorum imperatoris temporibus se conjunxit, qui Christi in carne adventum negabat, virginitatemque et continentiam detestatus ad nuptias exhortabatur. Elxai huic fratrem fuisse aiunt, qui lezæus diceretur, posteaque, magni scilicet Constantini temporibus, una cum duabus sororibus innotuerit, quæ eodem quo ille genere prognatæ ferrentur, Martho scilicet et Marthana, quibus errore delibuti homines, tanquam deabus a divino Elxai semine prognatis, divinum cultum exhiberent. Cæterum Elxai potentiam occultam et arcanam significat. El enim Hebræis potentia, Xai occulta dicitur.

CAP. XLIV.

De Herodianis.

Herodiani ab Herode Antipatri filio nomen acceperunt. Antipater enim Ascalonites a Judæis captus et abductus Herodem illum suscepit, qui Christi temporibus pueros interfecit. Tandem Demetrio familiarissime conjunctus, Judæque procurator effectus, seipsum cum Herode filio circumcidendum curavit. Hic Herodes postea cum Julio Cæsari, Antonio, et Augusto innotuisset, Judæorum regno præfectus est. Nonnulli ergo illum esse Christum arbitrabantur, Jacobi scilicet vaticinio adducti, quod ita canit: *Non deficiet dux neque princeps de semore ejus, donec veniat cui repositum est* †, idcirco Herodiani nominantur.

CAP. XLV.

Libri primi Epilogus.

Atque hæc quidem sunt hæreses quæ Christi in carne adventum præcesserunt, nec tamen omnes improbatæ sunt, ast illæ tantum, quæ Mosis legem antiquabant ejusque placitis adversabantur. Porro Phariseorum et Scribarum traditiones, si cum legis oraculis observarentur, nihil præjudicii pariebant. Nam quid alioqui detrimenti ex urceorum baptismis, manuum ablutionibus, tintinnabulorum sonitu, corymborum aureorum appensionibus, tabulisque bipalmaribus ad somnum capiendum substratis, ejuscemodi observationum studioso confari potuisset? Idem de jejuniis judicandum est, et cæteris quibus Phariseus designabatur, atque Scriba vel procul spectus innotescebat, quibus hactenus ignotus fuisset. Quod superest, vera esse quæ dico, Christus ipse, qui veritas ipsa est, his verbis plane arguit: *Dico enim vobis, nisi superabundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum*⁵⁵. Hypocriticus porro traditionum cultus, primorum accubituus amor, primæ sedis ambitio,

A preces mediis in plateis fusæ, privatorum denique mandatorum præ divinis observatio, atque adeo accuratissimum dogmatum suorum præ Dei præceptis studium, extremam proculdubio animis hominum perniciem exitiumque afferunt: ut satis hæc superque Theanthropi verba indicant: *Væ vobis, Pharisei hypocritæ, quia mundanis exteriora calicis et paropsidis, interiora autem plena sunt rapina et injustitia*. Item, *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia decimatis mentham, anethum, et cuminum: et reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem. Hæc oportuit facere, et illa non omittere*⁶. Atque hæc sunt, inquam, in quibus ante Christi in carne adventum a lege divina aberratum est, cæterum posteaquam ille corpus humanum assumpsit, a mortuis surrexit, in cælos ascendit, apostoli denique per hominum nationes dispersi sunt, innumeræ opiniones ab orthodoxæ fidei regula diversæ, studio ejus qui zizania disseminare solet; exortæ sunt. Operæ autem pretium me facturum existimo, si primum de sancta Trinitate disseram, tum deinde hæreses ipsam attemam, una cum iis quæ adversus illas a me conscriptæ sunt.

⁵⁵ Matth. v, 20. ⁶ Matth. xxiii, 13.

NICETÆ CHONIATÆ THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI LIBER SECUNDUS.

De sancta Trinitate, Angelis et hominibus.

CAP. I.

Quod divinitas trishypostata sit, hoc est tribus personis constet.

Inde certe dicendi præludium faciemus, unde dubitationis occasionem plerisque subortam video, nimirum quid obstiterit, quominus se natura illa rerum omnium fabricatrix ab initio triam ostenderit, sed tum demum, quando a Verbo caro assumpta est, id ipsum sibi placere perspicuum fecerit. Respondemus itaque perapposite id pro divinæ magnificentiæ dignitate factum ita fuisse. Illa enim cum homines a monarchia, seu Dei unius cultu alienos et ad deorum pluralitatem propensos, creaturarum potius quam Creatoris cultui addictos esse videret, tunc temporis se vulgo celavit, nec unitatem illam quæ Trinitati personarum inest, cuius perspicuam et explanatam esse voluit ut imbecillæ perversorum cognitioni parceret, qui sane vel nullis hujuscemodi propositis exemplis, alias ἀναρχίας, hoc est nullum prorsus Deum, re-

C verebantur, alias τῆ μοναρχίᾳ, hoc est unius Dei cultui, deorum pluralitatem præferebant. Cæterum apud Deo charissimos Patres unitate sua Trinitas non caruit, imo vero Abrahamus quo tempore angelos hospitio excepit, obscurius illam tacitus secum reputavit, expressius autem specimen illius edidit, cum filium Isaacum supposito ariete, viventem e sacrificio recepit. Ex iis enim quæ tunc vidit, Verbi incarnationem ariolatus est, futurumque adeo, ut divinitas minime pateretur, sed caro sola, quam in mundi totius expiationem assumpturus esset. Porro Mosis, dum in monte obambulat, nova illa visio objecta est. Et Jacobus filii benedicens vaticinatus est futurum, ut is quicum coluctatus nocte fuerat, hominibus conjungeretur, et veluti catulus leonis a somno resurgeret. Quisquis denique divino fuit afflatus numine, quantum hoc vel illo pacto mentis oculos contendere potuit Trinitatis cognitionem tanquam in speculo contemplatus est. Alioqui vel ipsa de Deo Patre con-

cepta notio, Filii quoque et Spiritus essentiam commonstrat et confirmat. Nam Filius Pater est et Patris Filius, eosque una et eadem natura efformat. Spiritus itidem alterius cujuspiam spiritus est, ejus nimirum cujus et dicitur. Iis itaque de causis Trishypostata, hoc est, tribus constans personis Divinitas animo ex symbolis primum ab illis concepta est, qui rerum divinarum præscientia claruerunt: palam vero et perspicue tum demum, cum ex Trinitatis personis una nobiscum in carne versata est.

CAP. II.

Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi posuit quam hominis cujuspiam innotuerit.

Cæterum Verbo muneris id conveniebat, ut Trinitatis mysterium mundo patefaceret, ut homines a Deo ea quæ Dei sunt edocti, haud dubiam de iis opinionem conciperent. Nam si a mortalium aliquo traditum fuisset, nunquam id ponderis apud rerum divinarum studiosos habuisset, ut facile suscipiendum videretur: quemadmodum verbi gratia, Mosaicis scriptis usuvenisse sycophantæ affirmare ausi sunt (3), quorum alia quidem a Deo legislatore, alia vero a Mose populique senioribus promulgata dixerunt. Atque hujus posterioris opinionis ergo, ne legis quidem divinæ cultum hujusmodi scriptis exhibuerunt. Nam si posteaquam ipse Christus theologiam illam professus est, quæ et in unitate Divinitatis, et in trinitate personarum elucescit, nonnulli, velut adulterinæ quædam dæmonis monetæ, exorti sunt, qui Dei majestatem nullo modo reveriti, a fide diviticula subintroducerent, a quibus, quæso, verbis sibi temperassent homines, si abstrusarum rerum, necdum a quoquam tractatarum doctores fuissent?

CAP. III.

Incar-natio Christi certissimum divinæ erga nos providentiæ argumentum.

Dei porro majestatis excellentissimum opus, ejusdemque providentiæ erga nos argumentum efficacissimum inde innotuit, quod Filius carnem assumpserit, et usque ad mortem crucis sese exinaniverit. Cum enim ille Dei imago immutabilis et naturalis esset, nosque imaginis illius divinæ, ad quam efformati fueramus ob characterem corrupissemus, idem ille qui ut in rerum natura essemus, effecerat, creaturæ suæ restorationem in se recepit, atque adeo ἐνοπίστατον illud, hoc est, per se subsistens Dei Verbum, Patre propriam gloriam non exuente, incarnatum in terris apparuit, et eos qui a ratione deflexerant, ad brutamque vitam diverterant, denuo ad rationis et intellectus dignitatem revocavit, Pater autem ordine Filium, Filiusque Spiritum præcedere eadem ratione dici

¹ Matth. xxviii, 19. ² Joan. xiv, 26. ³ Joan. xv, 26.

(3) Ptolemæus in primis infr. lib. iv, c. 5.

A potest, qua res expetendas, et suos effectus causa præcedit, qui tamen diversæ naturæ, posterioresque tempore non sint, sed æterna potius coæternorum effectuum causa sit, ejusdem substantiæ, sola proprietate dempta, particeps. Primus enim pater, secundus genitura, tertius processio dicitur.

CAP. IV.

Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui fit, ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur?

Quod si rem ipsam altius atque convenienter Deo disquiramus, natura divina omni ex parte ineffabilis est, et incomprehensibilis, nec id quod re ipsa est aut humana capi ratione ac revelari, aut oratione ulla exprimi potest. Et quamvis Trinitatem, quamvis unitatem, quamvis Patrem et Filium, et Spiritum, quamvis denique Divinitatem illam incomprehensibilem, et naturam ineffabilem vel animo concipiamus, vel ratione pronuntiemus, illa non iis rebus, sed supra eas consistit. Ex quo fit, ut divinæ naturæ neque prior locus neque posterior accommodari commode possit, sed omnium supremus duntaxat, utpote quæ omnem numerum et unitatum excogitationem excedit, si saltem numerus et unitas circa substantias versentur, Deus autem supra substantiam sit. Servator tamen noster, ut nominibus et rebus nobis familiaribus ad ea nos deduceret, quæ supra naturam posita sunt, divinisque adeo mysteriis initiaret, oratione sua Patri primum, Filio alterum, Spirituique sancto tertium locum attribuit, cum sic discipulos suos alloquitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* ⁷.

CAP. V.

Consentaneum fuisse, ut Dei Filius hominis quoque Filius diceretur, fierique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur.

Hoc autem neque Patri a natura insitum, neque divino item Spiritui consentaneum erat, ut in terra videretur, et nobiscum coalesceret. Qui enim fieri posset, ut qui nullis non sæculis insitam sibi paternitatem prædicabat, Filius hominis audiret? vel etiam Spiritus ille coadjutor et perfectior, eorumque confirmator, quæ Filius ex nihilo ad id quod est in rerum natura produxit, prout plerique scriptis suis assuerunt, imo vel ipse Servator in Evangeliiis, in quibus de Spiritu sancto disserens discipulos his verbis alloquitur: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis quæcunque dixi vobis* ⁸. Item, *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium feret de me* ⁹. Sed hoc a ratione non ab-

horrebat, ut qui Dei Filius esset, hominis quoque Filius evaderet; et quemadmodum vitam hominibus largitus erat, ita nobis quoque non tantum vitam, sed bonam etiam vitam adventu suo largiretur, salvus ambabus naturis: divina, inquam, quæ eadem prima est, et hominis captum transcendit; necnon humana, quam propter nos ad tempus speciali quadam proprietate assumpsit. Præsertim quia hominis culpa factum fuerat, ut homo salute excluderetur, cui consequendæ nihil Mosaica lex, nihil prophetiæ prædictiones prodesset potuerant, nihil denique angelorum quispian nobis hac in re proferre posse videretur: tametsi hoc Deo supra modum arrisisset, quod rebus hominum deploratis præsens remedium et ac recuperandam salutem efficacissimum afferret. Qui enim fieri potuisset, ut simplex homo, nec ullius divinitatis particeps, unam eandemque in fidem gentes congregaret, illisque œremoniis finem imponeret, quibus lex obnoxios nos efficiebat? vel etiam eadem potestate uti potuisset, qua Christus utitur, his verbis: *Lex quidem ait, Non mœchaberis: ego autem, Nemulierem quidem aspicias, ad concupiscendam eam* ¹⁰, et quæ sequuntur, eo quidem sensu accipienda, ut ad legis perfectionem, non autem ad destructionem dicta et tradita intelligantur. Sed ne malorum quidem spirituum vires infirmare potuisset angelus, præsertim cum Scriptura nos moneat, Michaellem archangelum cum diabolo quidem super Moysis corpore contendisse, eo tamen audaciæ nequaquam evasisse, ut illum tanquam blasphemum condemnaret, sed his duntaxat verbis usum esse; *Increpet te Dominus*. Quin et angeli in angelos insurgunt, quemadmodum vir ille desideriorum et prophetarum perspicacissimus Daniel suis scriptis explicat. Quocirca prout oportebat, ita etiam creata sunt omnia, creata vero et facta sunt ita ut et mundo salutifera, nec Deo indigna essent. Atque hæc haec, etiam citra omnem orationis ornatum dicta sint. Jam quædam scriptis mandanda supersunt, ex quibus sanctissimi Patres et theologi nos docuerunt, quidnam de supersubstantiali Trinitate sentiendum sit.

CAP. VI.

B. Dionysii Areopagitæ, ex cap. 2, De unita et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto (4).

Patrem quidem fontem divinitatis esse, Filium autem et Spiritum Deigenæ divinitatis germina, ut ita dicam, divinitus pullulantia et quasi flores, supersubstantialiaque lumina, sacris ex oraculis accepimus; at quonam id tandem pacto fiat, nec oratione quisquam, nec intellectu consequi potest. Item, proinde in omni fere theologica disputatione summæ Divinitatis sacras laudes intuemur, partim quidem, quia unitas sit propter simplicitatem et

¹⁰ Matth. v 28, 29.

(4) Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. III, col. 674.

unitatem supernaturalis ejus impartibilitatis, ratione cujus tanquam unificæ potentie, unimur, dividuisque nostri diversitatibus, supra mundi hujus conditionem, complicatis, in Deiformem monadem, eamque unitatem colligimur, quæ divinam illam imitetur: partim vero, quia Trinitas sit, trium illarum personarum ratione, quæ ex fecunditate supersubstantiali elucescunt, ex qua cœlestis omnis familia et est et denominatur. Item, Divinitas illa, quæ rerum omnium præses, et unitas et Trinitas celebri nomine dicitur, non ea est unitas et Trinitas, quæ vel nobis, vel alii cuiquam eorum quæ sunt innotescat, sed ut ipsius unitatem unitate omni superiorem, Deigenamque fecunditatem vere laudemus, illam trina et una Divinitatis appellatione denominamus: cum tamen omnia nomina transcendat, et eorum quæ sunt essentiam exsuperet. Nulla porro unitas, aut Trinitas, aut nullus numerus aut unitas, aut fecunditas, nullum denique aliud ex iis quæ sunt, quod quidem cognitioni scientiæque pateat, arcantum illud nulla oratione nulloque intellectu explicabile, reterege potest, quod in ea super Divinitate inest, quæ substantia sua nullam non substantiam multis parasangis exsuperat. Ipsa vero neque ullo nomine, neque ulla ratione, aut oratione expriri potest, sed in ipsis adytorum penetralibus, quasi de medio sublata delitescit.

CAP. VII.

Magni Basilii ex epistola ad Gregorium fratrem, quæ de essentiæ et hypostaseos differentia inscribitur (5).

Ubiunque in sancta Trinitate Patrem intellectu assequitur, una eadem opera et ipsum per se Patrem intelligit, et Filium cogitatione comprehendit. Qui autem Filium tenet, Spiritum quoque complectitur, et consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam, trium in seipso confusam et commistam fidem expressit. Spiritum item solum qui dixit, hujusmodi confessione eum quoque, cujus et Spiritus est, nempe Christum, et eum ex quo procedit, nempe Deum, ut Apostolus ait, complexus est. Quemadmodum autem in cœtena, qui anulum unum attingit, simul etiam alterum extremum attrahit, ita quicumque Spiritum trahit, ut auctor est propheta, is vero per istum Filii quoque et Patris compos factus est. Quod si quis apprehendat, ab utroque ejusdem latere, hoc quidem ejusdem Patrem, illo vero proprium ejusdem Spiritum eadem hac inductione sibi conciliaverit. Nec enim fieri poterit, ut is a Patre separetur, qui semper in Patre manet, aut a proprio unquam Spiritu disjungatur, qui omnia in ipso agit. Proinde nulla prorsus sectio aut divisio excogitari potest, qua vel Pater sine Filio, vel Filius sine Spiritu intelligatur. Imo vero ea in iis conjunctio et divisio

(5) Vide tom. XXXII, col. 331.

est, quæ nulla oratione explicari, nulloque intellectu comprehendi queat: cum præsertim neque hypostaseon differentia continuitatem naturæ destrabat, nec essentiæ conjunctio proprietatem personarum, quasi fatiscens et perfluens effundat: ita ut mirabili quadam ratione in his et conjuncta distinctio, et distincta conjunctio dignoscatur. Ut autem hujus rei obscuritati luminis aliquid accedat, aut potius veritas adumbretur, multicolor ille cælestis arcus, quem vulgus Irin appellat, exempli gratia proponatur. Omnium enim colorum ejus splendores et distincti videntur, quia eminus lucent, et conjuncti, quia misionum terminos non videmus, quibus colorum varietates distinguuntur: ut discernere omnino nequeas quatenus extenduntur, aut unde initium ducat, vel rutilus, vel smaragdinus, vel glaucus luminis splendore. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio monet, ne novitatis vitio laboremus (6) in dogmatum rationibus exquirendis, si quando difficilem aliquem nodum disquirendo nacti, in utram nobis partem inclinandum sit, addubitamus. Quemadmodum enim ea quæ sub aspectum cadunt qualia sint experiri, quam iis temere contradicere præstat, ita etiam in dogmatis illis, quæ de rebus arduis instituuntur, illi cognitioni, quæ ratiocinationibus comparatur, fides antecellat oportet.

CAP. VIII.

Magni Gregorii Theologi de Patre, et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. Ex oratione prima de Filio (7).

Nos autem unius Dei principatum colimus. Principatum, inquam, non una circumscriptum persona (feri enim potest, ut unum a seipso dissideat, et in multa evadat) qui æquali naturæ dignitate, eodem animi consensu, eadem motione, et omnium quæ ab uno fluunt, in unum concursu constituitur (quod quidem in natura procreata fieri nullo prorsus modo potest) ita ut etiamsi numero differat, essentiæ tamen ratione non dividatur. Idecirco unitas ab initio in binarium excrescens in ternario conquiescit. Et hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et emissor (quod circa affectum, tempus, et corpus intelligo), horum vero alterum genitura, alterum autem emissio dicitur. Alioquin nescio quo illa nomine dicenda sint, cum ab iis quæ sub aspectum cadunt abstracta fuerint. Et paulo post: Quocirca nostris nos in finibus continentes, unum ingenitum, alterum genitum, tertium a Patre et Filio procedens introducimus, quemadmodum ipse Deus et Verbum testatur alicubi. Quando igitur, objiciat quispiam, hiesse cœperunt? Nimirum antequam ulla temporis observatio fieret, et si quid juveniliter enuntiandum est, quando Pater ipse. Quando autem Pater non fuit? Quando nec

(6) μή κενόπαθεῖν. Interpres Euthymii habet *ne frustra laboremus*, ut legisse videatur μή κενόπαθεῖ.

A hi fuerunt. Sic ergo de Filio, sic et de Spiritu sancto sentiendum est. Rursum interrogato me, ut rursum quoque tibi respondeam. Quando Filius genitus est? Nimirum quando Pater genitus non est. Quando denique Spiritus processit? Quando nimirum Filius non processit. Sed genitus est nullo tempore, supraque quam quis ratione consequi possit. Et si supra tempus nihil quidquam statuere possumus, quamlibet temporalem significationem subterfugiamus (nam voces hæ, *quando, antea, postea et ab initio*, temporis expertes non sunt) etiamsi vel maxime admittamur, vimque verbis auferamus, nisi quia spatium illud, quod eadem cum sempiternis duratione protenditur, nulloque motu aut solis cursu dividitur, aut mensurabile temporis instar est, sæculum appellamus: Jam si cœterni sint, inquires, qui sit, ut principii etiam una cum Patre non sint expertes? Quia nimirum ex illo sunt, quamvis post illum non sint. Quod enim principio caret, idem et æternum est, quod vero æternum est, non omnino principio caret, quando saltem ad principium suum, hoc est Patrem, referatur. Filius ergo et Spiritus, si ad causam sui revocentur, principii expertes non sunt, (constat tamen causam non omnino iis antiquiorem esse, quorum causa est. Nec enim solem luce antiquiorem dixeris: » ac si temporis habeatur ratio, sine principio sunt: quamlibet tu simpliciorum animos præstigiis tuis perterrefacias. Nec enim tempori subjiuntur, a quibus tempus ipsum dependet.

CAP. IX.

Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum (8).

Ita igitur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, ut divisis proprietatibus Divinitatem ipsam jungamus, Nec vero in unum tria contrahimus, ne Sabellii morbo corripiamur, nec contra unum in tria, diversa quidem illa et aliena diducimus, ne cum Ario insaniamus. Cur enim, quæso, plantæ in alteram partem vergenti et prorsus incurvatæ similes, vi contrariam in partem distorqueamus, et perversitatem perversitate corrigamus, ac non potius ad medium aspirantes, intra divinæ pietatis fines consistamus? Mediocritatis porro nomine veritatem ipsam intelligo, ad quem si spectabimus, non aberrabimus: id autem fiet, si nos improbæ illi contractioni, nec ea longe absurdiori divisioni subscribamus. Ita ut neque nomina verbis in unam contracta personam multiplicis divinitatis metu, nuda nobis relinquamus, dum eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimamus, nec potius in unum omnia conflare, quam eorum unumquodque nullum prorsus esse definimus (designant enim quod sunt, si alternis sibi cedant, aliaque is

(7) Tom. XXXVI, col. 75.

(8) Vide tom. XXXV, col. 1072.

aliorum locum transeant), neque contra in tres A naturas vel peregrinas, dissimiles, et inter se dissectas, eam quam jure optimo insaniam dixi, amplexati : vel principio et ordine carentes, atque ut ita dicam, divinitati contrarias. Eo quod hinc in Judaicæ paucitatis angustias contrahimur, si soli Ingenito divinitatem ascribamus : inde vero in contrarium quidem, sed æque malum, vitium incurrimus, si tria principia, træve decs ponamus, quod quidem prædictis longe absurdus est. Præstat enim si neque Patrem quidam ita complectantur, ut eum vel Patris nomine defraudent, (nam cujus tandem Pater dici queat, si diversæ naturæ censetur, et creaturis accenseatur ?) neque Christum tantopere ament, ut eum Filii nomine spolient, cujus enim, quæso, Filius audiat, nisi ad causam, B scilicet Patrem referatur ?) neque in Patre principii dignitatem minuant, qua nimirum pater et genitor asseritur. Rerum enim parvi momenti nec se dignarum, principium fuerit, nisi divinitatis ejus, quæ in Filio et Spiritu cernitur, auctor existat. Quandoquidem et unum Deum colere, et tres hypostases seu personas, atque illarum quamlibet sua proprietate præditam confiteri oportet.

CAP. X.

Ejusdem, ex oratione in Arianos, et pro seipso [Patrem, Filium, et Spiritum communi nomine Deum dici, quorum expressa comprehensio vera demum, hoc, est cælestis felicitas sit (9).]

At vero nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, atque Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum denique Deum, nisi molestè feras, unam scilicet eandemque naturam in tribus proprietatibus, quæ intellectu percipiuntur, perfectæ sunt, per seipsas consistunt, et numero non divinitate dividuntur. His mihi vocibus uti per te liceat, quicumque minis nos hodie territas : cæteras vero persequatur qui volet. Fieri non potest, ut Pater subsistat, si Filii jacturam faciat ; neo Filius, si Spiritu sancto privetur. Privatur autem, si aliquando esse cœperit, sique creatura sit. Creatura enim Deus non est, baptismum porro imminui nec ego quidem fero : *Unus Dominus, una fides ; unum baptisma* ¹⁴. Quod mihi si conferatur irritum, ubi, quæso, alterum nanciscar ? Quod dicitis ? Heus vos qui baptismum pervertitis, seu rebaptizatis ! fieri potest, ut quis spiritualis D sine Spiritu dicatur ? An vero Spiritus particeps ille sit, qui Spiritum non veneratur ? Isne porro Spiritum veneratur, qui in creaturæ conserved nomine baptizatus est ? Nunquam certe, quamlibet multa dicas, nunquam id persuadebis. Non te fallam, o principii expers Pater. Non te fallam, o unigenitum Verbum. Non te fallam, o Spiritus sancte. Scio quid confessus sim, a quo desoiverim, quem secutus sim. Non committam ut viva fidelis

¹⁴ Eph. iv, 5.

(9) Tom. XXXVI, col. 236.

doctoris voce institutus, discipulus infidelis evadam. Veritatem confessus sum, non mendacium non committam, ut qui baptismo perficiendus venerim, imperfectior abeam : qui ut viverem baptizatus sum, in aqua moriar, quemadmodum illa quæ in ipso partu pereunt, mortemque una cum ortu experiuntur. Cur me, quæso, beatum et miserum, recens illuminatum et luminis expertem, divinum et impium, eodem temporis momento facis ? Numnam ut hoc naufragio, vel spe reformationis excidam ? Ut rem paucis absolvam, quid confessus sis, reminiscitor. In quem baptizatus es ? In Patrem. Recte hoc quidem, sed Judaicum. Deinde in Filium. Recte et hoc, at quamvis Judaicum non sit, nondum tamen perfectum est, Et in Spiritum sanctum. Optime hoc certe, nam perfectum est. Age vero, numnam simpliciter in hujusmodi nomine baptizatus es, an etiam commune aliquod horum nomen nosti ? Commune certe novi. Equodnam est ? Nimirum Dei nomen. In hoc commune nomen credito, gressus dirigito, et regnato. Jam ex hoc mundo ad beatitudinem illam cælestem transmigrasti. Illa porro, ut me fert opinio, nihil aliud est, quam expressior [quædam] horum comprehensio.

CAP. XI.

D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio. [Patris et Filii et Spiritus eandem substantiam, potentiam, et actionem esse.]

1. Deus unus est, quia divinitas una, principii expers, simplex, supersubstantialis, impartibilis et indivisibilis. Eadem unitas et Trinitas : eadem tota unitas, et tota Trinitas : eadem tota unitas, si essentiæ, eadem tota Trinitas, si personarum ratio habeatur. Pater et Filius et Spiritus sanctus, Divinitas eadem. Quæque Patri et Filio et Spiritui sancto divinitas inest, eadem tota in Patre toto, atque vicissim eidem toti Pater totus inest. Eadem tota in toto Filio, atque totus in eadem tota Filius. Eadem tota in toto Spiritu sancto, atque totus in eadem tota Spiritus sanctus. Neque ex parte in Patre Divinitas est, vel ex parte Pater Deus est, neque ex parte Divinitas Filio inest, vel ex parte Filius Deus est, neque ex parte inest Spiritui sancto Divinitas, vel ex parte Spiritus sanctus Deus est. Nec enim partitioni Divinitas obnoxia est. Neque Pater aut Filius, aut Spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota eadem perfecta perfecte Patri perfecto : tota perfecta perfecte Filio perfecto : tota denique perfecta perfecte, et eadem Spiritui sancto perfecto inest. Totus enim toti Filio et Spiritui sancto perfecte Pater inest. Item totus toti Patri et Spiritui sancto perfecte Filius inest. Totus denique toti Patri et Filio perfecte Spiritus sanctus inest. Una enim et eadem

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjugendarum vim habet. Hypostases autem vi charactericarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpissime. Hæc enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Si quidem commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysio Areopag. et Alexandrino., Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasin pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposteri iudicii argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingenitum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Ad hæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Huiusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatas deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hæc voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarumdam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus se junctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factus esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiate fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

Patris et Filii et Spiritus sancti essentia, potentia, A et actio est. Nec eorum quisquam absque altero esse aut intelligi potest.

2. Eiusdem. Illa universi opifex sanctæ Trinitatis essentia sola simplex, uniformis, nulla re egens, et immutabilis est. Omnis autem creatura composita est, quæ nimirum ex substantia et accidente constat, divinæ providentiæ auxilio semper egeat, haudquaquam mutationis experta. Proinde nec accidens Deo, nec qualitas attribuenda. Hæc enim rebus compositis et mutationi obnoxiiis attribui solent. Quæcunque autem Deo insunt, natura insunt, non tanquam acquisita et adventitia.

3. Eiusdem. Ne habitus et aptitudines in simplici et infinita sanctæ Trinitatis essentia quæsi- B veris: ne forte compositam illam profitearis, et rebus creatis accenseas.

4. Eiusdem. Ex iis quæ sunt, eorum quæ sunt causam dignoscimus [nimirum Patrem], ex eorum autem quæ sunt differentia, illa enhypostata, hoc est, per se consistens, ejus quod est sapientia, nempe Filius, nobis innotescit. Ex naturali denique eorum quæ sunt motu, enhypostatam quoque seu per se consistentem eorum quæ sunt vitam, et vivificam eorum quæ sunt potentiam, nempe Spiritum sanctum intelligimus.

5. Eiusdem. Si Verbum eorum quæ sunt genera- C tioni præest, nullum unquam hoc Verbo verbum antiquius fuit, futurumve est. Verbum autem nec mentis exors, nec vitæ est, sed mentis et vitæ particeps. Generantem enim mentem habet, quæque sui essentia consistat nimirum Patrem: habet et vitam sui essentia consistentem, scilicet Spiritum sanctum.

CAP. XII.

Damasceni, ex oratione De Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio (10).

Deus et Pater est, qui semper ingenitus est, quippe qui a nullo genitus coæternum Filium genuerit. Deus et Filius est, qui cum Patre semper est, ab illoque sine tempore sempiternæ, sine fluxu imperturbate, et sine sejunctione ab ipso, genitus. Deus denique Spiritus sanctus, virtus sanctificans, quæ per se subsistit, a Patre et Filio procedit, et in Filio conquiescit, ejusdem cum Patre Filioque substantiæ. Verbum est, quod D substantialiter Patri semper adest. Verbum item est, naturalis motus, quo animus ipse movetur, intelligit, et cogitat, quia nimirum ipsius quasi lex et splendor existit. Verbum præterea est, internum quoque illud, quod in corde loquimur. Adhæc, verbum est, animi nuntius, Verbum igitur Deus essentia sua et hypostasi propria consistit. Cætera tria verba facultates animi sunt, quæ propria in hypostasi haudquaquam considerantur. Quorum primum animi naturale germen est, quod semper ab ipso naturaliter profluit. Secundum

(10) Tom. XCIV, col. 856.

vero internum quoque dicitur. Tertium denique profertur. Spiritus etiam multiplex est acceptio. Nam et Spiritus sanctus est; et spirituales facultates spirituum nomine designantur. Spiritus insuper pro angelo bono, item et pro dæmone capitur. Spiritus item anima est. Aliquando etiam intellectus, ventus, aer, et cætera id genus spiritus appellantur.

CAP. XIII.

Eadem de re, Ex variis Patribus. [Perfectæ in Trinitate personæ, in se vicissim singulæ.]

1. Ex duabus perfectis hypostasibus, seu personis, compositio fieri non potest. Proinde speciem nequaquam ex personis, sed in personis dicimus. Ex quo fit, ut perfectas quidem sancta in Trinitate personas dicamus, ne compositio in illis ulla cogitetur. Has autem in se vicissim singulas, propter mutuam earum habitum inter se atque relationem asserimus. Quia etiam nec circumscribi, nec loco contineri possunt, quia denique una eorum eademque Divinitas est.

2. In omnibus rebus creatis, personarum divisio re ipsa deprehenditur. Nam re ipsa Michael a Gabriele, Petrus a Paulo se junctus est, et cætera eodem modo. Quod vero commune in his et unum est, id cogitatione dignoscitur. Sola enim cogitatione angelitatem, verbi gratia, et humanitatem, hoc est, communem angelorum et hominum notionem cognoscimus. At in divina Trinitate secus se res habet. Quod enim in ea commune et unum est, id re ipsa perspicitur. Nam re ipsa tres unum Deum, unam et eandem in tribus naturam et actionem, unam denique et eandem voluntatem esse certo scimus. Personarum autem divisio simplici et nuda cogitatione intelligitur. Nec enim eam circumscriptionem, qua personæ circumscribi solent, neque intervallum, quo locus a loco disjungitur, nec aliam ullam ex iis proprietatibus, quibus singula suis quasi finibus continentur, hic intelligere aut cogitare audemus. Præter paternitatem, filiationem, et processionem, seu notiones eas, quibus Pater genitor, Filius genitus, et Spiritus procedens intelligitur. Atque hæc quidem hujuscemodi ratione sunt, quæ naturam et essentiam quamcunque facile superat. Proinde Deum unum eos esse dicimus, cum fieri non possit, ut perfecte atque re ipsa eorum personas dividamus, quæ sine divisione dividuntur, et sine conjunctione conjunguntur, propter divisionis et conjunctionis eorum rationem, quæ ea est, ut natura quacunque et essentia longe præstantior sit.

3. Distinguuntur hypostases, non essentiæ ratione, sed characteristicarum proprietatum, hoc est notarum, quæ personis insunt. Ex quo fit, ut ex rebus creatis, quæ sit Patris et Filii et Spiritus sancti, seu propriarum notarum, differentia resciscamus, naturarum vero non item.

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristicarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Siquidem commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysio Areopag. et Alexandrino., Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasin pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposteri iudicii argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingenitum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatas deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarundam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus se junctæ formæ œconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factus esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiate fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

nunc carnis, nunc animæ nomine hominem intelligunt: partium appellationem toti tribuentes. Cum vero tempus id postulat, propriis utuntur appellationibus. Eo vero sensu quem prædixi Theologus ille quoque Joannes ait; *Et Verbum caro factum est*¹³, pro, homo factum est. Nil tamen hac de re digladiamur. Hoc enim, ut magnus ille testatur Dionysius, eorum est proprium, non qui ad divinarum rerum cognitionem aspirant, sed qui sonos simplices aucupantur, impensiusque gaudent elementis, syllabis, et dictionibus incognitis, quæ ad animi sui partem, cui vis intelligendi inest, haudquaquam penetrant, sed extrinsecus summis eorum labris et summis auribus inhærent et circumstrepunt. Hypostasis duplex est: alias enim dicitur hypostasis, id quod quidem citra characteristicas proprietates, seu notas, consideratur: alias persona, quæ per se, vel cum prædictis proprietatibus subsistit. Quæ enim individua Peripatetici vocare solent, in quæ generis et speciei divisio desinit, ut quæ præterea dividi non possint (nam hominis in animam et corpus divisio interitum afferre solet), ea doctoribus ecclesiasticis personas et hypostases appellare placuit. Hypostases porro dictæ sunt, quia in iis genera et species, quæ communia nec circumscripta sunt, quasi pedem figunt et circumscribuntur. Quamvis enim animali et homini essentiæ ratio propria sit, quorum illud genus, hic species est, nihilominus tamen in atomis, puta Petro et Paulo hypostasin habent, seu subsistunt, citra quos subsistere non possunt. Sed de hypostasi quidem hæc hactenus.

Vicissim quoque ἐνυπόστατον, seu id quod vi sua subsistit, duplex est: significat enim id quod simpliciter est, quo significatu non solum essentiam, quam ἀθύπαρκτον et αὐτοπόστατον, hoc est per se vique sua subsistentem, rerum hujusmodi periti dicunt, nos quoque ἐνυπόστατον dicimus, quia nimirum simpliciter sit et subsistat; sed accidentia etiam ἐνυπόστατα, hoc est, vi sua subsistentia denominamus, quia in alio, nimirum in essentia, non autem in se ipsis, sint et subsistant: quæ tamen rectius ἑτεροπόστατα, hoc est in alio subsistentia nuncupantur. Significat etiam id quod per se ipsum est, et ἰδιοσύστατον per se proprie consistit: quo in significatu individua quoque ἐνυπόστατα dicimus, quæ proprie hypostases potius et sunt et dignoscuntur. Sed de enhypostato quidem hæc sufficiant.

Non absimili ratione anhypostatatum quoque duplex est. Nec enim anhypostatatum duntaxat id dicitur, quod nullo usquam modo sit, sed id etiam quod alio subsistit, qualia sunt accidentia: quæ ipsa per se subsistere non possunt.

Qui subtilius hæc rimari voluerit, pleraque alia hypostaseos significata deprehendet. Nam præter ea, quæ supra dicta sunt, hypostasis etiam pro onere capitur: ut in Deuteronomio: *Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere*¹⁴? Hebraice enim

¹³ Joan. i, 14. ¹⁴ Deut. i, 10. ¹⁵ Ruth. i, 6. ¹⁶ I Reg. xiv, 1. ¹⁷ Psal. xxxviii, 6. ¹⁸ Psal. lxxviii, 3. ¹⁹ II Cor. xi, 17.

A Masachem, hoc est onus, dicitur. Item pro cibo, sive annona: ut in libro Judicum de Judæis: quoniam Madlanitæ diripuerunt fructus terræ, et substantiam eorum. Hebraice enim pro spe, unde in libro Ruth his verbis utitur Noemi: *Non est mihi filius aut spes*¹⁵. Hebraice enim Thioouia legitur, hoc est spes sobolis propagandæ. Item pro pretio sive mercede, ut primo Regum, de mercede fabri ærarii. Ad securim: inquit, et quæ sequuntur, hoc est merces. Item pro castris, ut in eodem libro Jonathas armigero suo ita inquit: *Veni, ascendamus in castra Palæstinorum*¹⁶. Hebraicus enim codex Mataan habet, quo nomine castra significantur. Item pro fæce illa, quæ in rebus liquidis subsistit, ut cum urinæ substantiam dicimus. Item pro facultate, ut illud, *Et substantia mea tanquam nihilum coram te*¹⁷. Item pro fundamento, ut illud: *Fixus sum in limo profundi, et non est mihi substantia*¹⁷. Item pro negotio, unde Jeremias: *Congregavit extrinsecus substantiam suam*. Et pro arcano, ut apud eundem de pseudopropheta: *Et si stetit in substantia mea, sive in arcano meo*¹⁸. Item pro fundamento, ut apud Ezechielem de templi ædificatione, describens domum et cætera quæ sequuntur, in quibus hypostasim pro fundamento ponit. Item pro laude, ut apud Apostolum, *Quod loquor, non secundum Dominum, sed tanquam in stultitia in hac substantia gloriationis*¹⁹.

CAP. XVI.

C Item, B. D. Dionysii Areopagitæ De Deo. [*Omnia de Deo et affirmantur, tanquam omnium causa: et negantur, quia omnibus excellentior sit.*]

Deus neque lux est, neque tenebræ: neque cognitio, neque ignoratio: neque veritas, neque mendacium: et, ut paucis concludam, nihil est ubi ponatur, aut unde auferatur. Omnibus enim superior est, et quæ a nobis, et quæ ab iis quæ supra nos sunt cogitantur. Quandoquidem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, non is est, quem cogitamus, vel qui supra nos sunt, sed is est qui nulla ratione intelligi, aut oratione exprimi queat. Positiones enim et ablationes, et habitus, et privationes iis accensentur, quæ post Deum sunt.

2. Eiusdem. Deus est eorum quæ sunt essentia, quippe qui earum principium et causa sit. Sæculum autem sæculorum, ut qui magis proprie sit, quam sæcula. Tempus vero, quia sit eorum, quæ sunt mensura; nam earumdem terminus etiam est, ut qui eis modum et finem imponat. Quandoquidem ea etiam quæ sempiterna sunt, ipsaque sæculorum series infinita illius infinitate terminantur, qui [infinitus] infinities infinite ipsa complectitur. Generatio autem, ut qui ea quoquo modo sunt in rerum naturam producat. Locus, quia omnia contineat. Omnia denique est, quia omnibus superior.

Privantia contrario modo de Deo enuntiantur.

3. Ejusdem. Deus et eorum quæ sunt terminus et infinitas dicitur. Terminus quidem, qui ea terminet. Infinitas vero, qui supra ea protendatur. Ejus enim infinitas, quæ cuncta terminat, infinitis modis patet.

4. Ejusdem. Et magnum et parvum de Deo, qui rerum omnium causa est, contrariis modis efferruntur. Magnum quidem, plerisque Scripturæ in locis. Parvum autem his ex verbis, *In aura tenui*, colligitur. Magnus certe dicitur, quippe qui magnitudinem rebus tribuat, cujus infinita magnitudo sit, qui denique magnitudinem omnem exsuperet, cujus magnitudo quantitatis, mensuræ terminique prorsus expers existat. Parvum autem sive tenue, id in Deo prædicatur, quod in nullum tumorem molemve excrescit, quod nullo spatio definitur, quod libere per omnia penetrat, et usque ad divisionem animæ et spiritus pertingit, atque etiam conceptiones et cogitationes cordis, imo ea quæ sunt omnia discernit, nulla enim res procreata ei obscura est. Et parvum quidem hoc quantitatis expers, immensum et infinitum est: atque licet nullo comprehendendi modo queat, omnia tamen comprehendit.

5. Idem insuper et diversum de Deo prædicatur. Illud quidem eo in loco, *Tu autem idem ipse es*, hoc autem in illo, *Domine, Domine, quis similis tibi* ²⁰? Idem ergo dicitur, quia non immutatur, imo semper eodem se modo et consimiliter habet, item quia non miscetur, non eget, non crescit, non imminuitur, quia denique iis quæ sunt tribuit, ut eadem dicantur. Diversum vero, quia præ illo nulla res sit. Omnia enim quæ sunt, ab eo, qui revera est, creata sunt: et ipse superior omnibus est, et ab omnibus ita diversus, ut nulli eorum ordini accenseri queat, præterea vero, quia ea creaverit, quæ diversa et differentia sunt.

6. Dicitur etiam similis. Ait enim, *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* ²¹, quia nimirum apparebat eis hac vel illa forma, rebusque similis fiebat quæ sub speciem cadunt, ad hæc etiam, quia vim illam tribuit, qua similitudo inesse videtur. Ait enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ²². Sciendum porro eadem Deo et similia et dissimilia dici. Similia quidem, quia quoad ejus fieri potest, eum imitantur, qui est inimitabilis. Dissimilia vero quia effectus a suis causis multum distant, et immensis intervallis disjunguntur.

7. Quies insuper et motus in Deo dicuntur. Quies quidem, quia in seipso Deus manet, immotusque perstat, quia etiam a seipso transferri alio non potest, quia denique rebus omnibus velut expansus incubat. Motus autem, non eo quidem, quod motui mentis, aut animæ, aut naturæ, aut loci, aut ulli denique motuum illorum, qui vulgo dicuntur,

A obnoxius est, sed comprehensionis illius ergo, quæ detineri aut coerceri nullo modo potest: item immobilium illorum progressuum ratione, quibus Deus providentia sua iis quæ sunt infunditur, illarum denique actionum ratione, quæ nullis non actionibus excellentiores sunt.

8. Ejusdem. Quemadmodum sancti homines domus Dei dicuntur: ait enim, *Habitabo in eis, et inambulabo* ²³: ita etiam sanctorum hominum domus Deus est. Davides enim ait, *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut saluum me facias* ²⁴. Atque ipsius quidem Domini hæc verba sunt, *Vos in me estis, et ego in vobis* ²⁵. Et quemadmodum ita in illis Deus est, ut neque contineri, neque circumscribi queat: sic etiam ipsi ita in Deo sunt, ut cum ejus essentia nequaquam misceantur, aut confundantur.

9. Ejusdem. Quanquam qualitatis omnis quantitatisque Deus expers est, Dei tamen latitudo intelligitur lata illa progressio qua rebus omnibus providet, longitudo autem, vis illa divina, quæ supra omnia superextenditur: profunditas denique, occultatio illa, qua fit, ut ille ab eorum quæ sunt nullo percipi cognoscive queat.

10. Ejusdem. Deus in sacris mysticarum visionum Dei apparitionibus canus et juvenis fingitur, et canus quidem, antiquum: juvenis vero senio minime obnoxium significat: vel juvenis etiam ratione arithmetica antiquitatem divinam denotat. Unitas enim, et quæ sunt unitati adjuncta, antiquiora sunt iis, quæ illa numero longe diffusionem superant.

11. Deus quidem omnibus adest: nec enim uni loco ita est addictus, ut ab alio absit: sed universa complectitur: at non omnia illi adeunt: sed quæcunque digna sunt, quæ ad Divinitatem propius accedant. Nos autem illi tum demum adsumus, cum illum castissimis votis invocamus, hoc est mente nullis sordibus inquinata, atque ita ut qui ad Deum accedamus, idonei censeamur. Quemadmodum autem, si catena multis contexta luminibus, et cæli vertice suspensa ad nos usque pertingat, nos alternis eam manibus apprehensam deorsum quidem trahere videmur, re autem vera deorsum eam non trahimus, cum eadem supra infraque propendeat, imo potius nos ab illa sursum ad sublimiores ejus radios trahimur: vel, quemadmodum si navem conscendamus, et rudentibus innitamur, qui nobis aliquo scopulo protenduntur, quasi ex professo porriguntur, ut eos comprehendamus, scopulum nequaquam ad nos, sed nos potius ipsos una cum navi propius ad scopulum admovebimus: ita precibus quoque nostris nequaquam Deum ad nos attrahimus, qui ubique adest, sed nos ipsos ad illum divina ejus commemoratione et invocatione sublevamus et evehimus.

²⁰ Psal. LXXXVIII, 9. ²¹ Ose. XII, 10. ²² Genes. I, 26. ²³ II Cor. VI, 16. ²⁴ Psal. XXX, 3. ²⁵ Joan., XV, 4.

CAP. XVII.

D. Maximi, de Deo communiter. [Genuinus nominum sensus, quibus Deus appellamus.]

Hæc nomina Rne, Bonus, Deus, Creator. Super-substantialis, Immensus, Immortalis, et cætera id genus, in Deo differentias substantiales laudquam dicimus, ne compositum eum verbis hujusmodi profiteamur: sed appellationes, quibus eorum nonnulla innotescunt, quæ circa ipsum considerantur, ita tamen, ut eorum quæ ad ejus essentiam et naturam pertinent, nihil eorum significant. Quorumdam enim divinæ naturæ convenientium significationem habent, ipsius autem naturæ nullo modo, quod quidem substantialibus seu essentiam constituentibus proprium est.

2. Ejusdem. Indivisible quidem Numen est, quia quantitatis expers: quantitatis autem expers, quia et qualitatis: qualitatis vero, quia simplex: simplex, quia interminatum; interminatum, quia immensum: immensum, quia immobile; immobile quia principio caret (neque enim quidquam ante eum, esse majus est, neque quidquam cum eo, eique æquale, neque quidquam post eum); principio autem caret, quia ingenitum est: ingenitum vero, quia unum et maxime singulare: unum denique maximeque singulare, quia omni prorsus habitu caret, eaque de causa nullo prorsus modo dici cognoscive potest, ut cui unica illa vera insit cognitio, quod non cognoscatur.

3. Ejusdem. Immensum Numen est, non solum quia principio et fine caret, sed quia ea est ejus essentia, ea virtus, ea operatio. Essentia quidem tale est, ut ejus capax nihil esse queat. Virtute vero, et operatione tale, ut nullo mentis ullius acumine comprehendi possit, atque, ut verius quod res est dicam, omni et ratione et modo; infinitum hoc enim proprie est, quod immensum dicimus. Quemadmodum enim unitas neque numerus est, neque sub numerum cadit, neque totum est, neque pars, neque habitus: sed principium quidem est, quatenus omnium numerorum causa: principio autem caret, quippe quæ nullum antiquiorem se numerum habeat, quique unitatis sit: sic etiam Deus, ut ita, parva velut imagine proposita, dicam, quantitatem omnem, qualitatemque, et habitum exsuperat, ut qui simplex, sine principio, atque etiam eorum quæ sunt principium existat.

4. Ejusdem. Nihil eorum quæ sunt per se factum est, quod autem per se factum non est, ne causa quidem caret, quod autem causa non caret, immobile non est, quod vero immobile non est, movetur ea prorsus causa; quæ motu naturali fit a causa propter quam, et ad quam movetur (siquidem eorum quæ moventur nihil omnino ita comparatum est, ut sine causa moveatur). Omnis autem naturalis motus principium, eo-

²⁵ Eccl. vii ²⁵ Eccl. i.

(41) Vide *Patrologiæ*. tom. XXXV, col. 481.

A rum quæ moventur ortus est. Generationis vero eorum, quæ generata sunt, principium Deus est, tanquam generationis auctor. Motus porro naturalis eorum quæ generata sunt finis, status ille est, qui a transitu eorum quæ transierunt ab illa infinitate fit, in qua quia nullum est interstitium, omnis motus eorum quæ naturaliter moventur, cessat. Inde fit, ut omnis generationis, et motus et status eorum quæ sunt principium, medium et finis, ipse Deus sit, tanquam eorum quæ ex ipso orta sint, quæ per ipsum moveantur, quæ denique in ipso quietura sint, ut qui vel omnem motus definitam infinitatem definit et determinet.

5. Ejusdem Deus neque intelligere, neque intelligi proprie dicitur, ne forte compositus existimetur. Id enim quod intelligit, ea intelligendi facultate præditum est, quæ una cum ipso intelligat, quod autem intelligitur, ea vi qua intelligi possit. Nec tamen intelligentia dicitur. Intelligentiæ enim naturaliter vis ejus susceptiva subjicitur. Superest ergo super hæc omnia, ut si ipsum intelligentiam dicere nequeamus, eam saltem intelligentiam esse dicamus, quæ essentia ipsa, et duntaxat intelligentia sit, eaque adeo quæ intelligentiam omnem exsuperet.

CAP. XVIII.

B. Gregorii Theologi, ex magna oratione Apologetica. [Quam difficile sit, ut ab homine terreno cælestia comprehendantur (11).]

Altum est cælum, terra vero depressa et humilis: ecquis ascendet, eorum in primis, qui peccato inde dejecti sunt? Quis hac terræ caligine, carnisque crassitie adhuc obductus, tota mente pure obtueri, atque iis misceri poterit, quæ obfirmata manent invisibiliaque sunt, quandiu ipse inter illa manebit, quæ infirma sunt et oculis obijciuntur? Vix enim, ac ne vix quidem, eorum quispiam, qui hic perpurgato et defæcato animo sunt, vel solum boni idolum contra obtueri queat, quemadmodum ii qui solem in aquis contemplantur. Quis aquam manu dimensus est, et cælum palmo, et terram universam pugnillo? quis montes lance, vallesque statera appendit? quis ille locus erit, in quo requiescet? ovique adeo in hac rerum universitate similis dicetur? Quis omnia verbo creavit, sapientia hominem formavit, in unum ea quæ disjuncta prius erant, adduxit, limum spiritui, seu cælo terram commiscuit, animal denique visibile et invisibile mortale et immortale, terrenum et cæleste composuit? quodque adeo Deum attingeret, nec amplecteretur, propiusque ad eum accoderet, procul tamen ab eodem sejungeretur? Dixi: *Sapiens evadam*, inquit Salomon, *et ipsa procul a me recessit, atque etiam longius quam antea* ²⁵. Quibus verbis sapientiam intelligit. Isque re vera, *qui scientiam adjicit, adjicit et dolorem* ²⁶. Ita ut non magis oblectetur, qui

eam delegit, quam contristetur, qui prætermisit. Quod quidem iis usuvenire solet, quibus adhuc sitientibus scyphus e manibus extortus est: vel iis, qui quamvis continere quid nequeant, se tamen habere arbitrantur: aut quos fulgetræ splendor deseruit, cum primum affulsit. Hæc me cogitantem ratio dimisit, abjectioremque reddidit, atque effecit, ut mihi persuaderem, mecum melius actum iri, si vocem laudationis audiam, quam si eorum me doctorem profitear, quæ vires meas exsuperant. Majestas, altitudo, dignitas, puræ denique cælestesque naturæ vix claritudinis Dei capaces sunt, qui abysso contegitur, tenebrarumque latibulis delitescit, cum purissimum sit lumen majorique hominum parti inaccessum. Siquidem et huic rerum universitate inest, et extra rerum universitatem excurrit. Qui bonitas est universa, imo nullam non bonitatem exsuperat. Qui menti lumen suggerit, mentisque velocitatem et sublimitatem effugit, tantum semper secedens, quantum comprehenditur, atque amatorem ad superiora fugiendo sublevans, seque ipsum quasi furtim subducendo comprehendens.

CAP. XIX.

Chrysostomi, ex libro, De eo quod comprehendere non potest. [Si sapientia comprehendere nequeat, nullo minus natura poterit.]

Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est, et non potero ad eam ²⁷. Ea est sapientie divinæ profunditas, ut in ea exprimenda Propheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eo, quæso, temeritatis prolapsus est, ut naturam Dei sibi cognitam et perspectam dicere audeat, dicentis: *Incerta et occulta sapientie tue manifestati mihi* ²⁷? clamantis. *Sapientie ejus non est numerus* ²⁸, seu comprehensio? et in tantam quis audaciam prorumpat, ut de natura, quæ a nullo comprehendere potest, quidquam affirmare audeat? Quid ais? Fierine poterit, ut cum Dei sapientia comprehendere non possit, ejusdem natura comprehendatur? Majestas ejus infinita est, et essentiam ejus circumscribes? hoc certe facto certam insaniam tuam prodis.

2. Ejusdem. Angeli tantum glorificant, alii, *Gloria in excelsis Deo* ²⁹, dicentes: alii, *Benedicta gloria ejus ex loco sancto ejus* ³⁰, id est, ubicunque sit ille: neque enim Deo locus assignatur, cum divinitas circumscribi non possit: alii, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³¹. Homines autem in illius natura pervestiganda plus æquo solliciti sunt. Quantus ejus timor supra, tantus infra contemptus est, usque adeo illi magna cum religione benedicunt, hi temeraria curiositate laborant.

3. Ejusdem. Alio loco Isaias inquit, *Vidi Dominum sedentem in solio alto atque excelso*, eo nimirum qui comprehendere non potest. Cum ergo solium Dei humana mente sublimius sit qui fieri potest; ut is comprehendatur, qui solio insidet?

²⁷ Psal. xxxiii. ²⁷ Psal. l, 8. ²⁸ Psal. cxlvi, 5. ²⁹ Luc. ii, 14. ³⁰ Ezech. iii, 12. ³¹ Isa. vi, 3. ³² Ibid. i seqq. ³³ Joan. i, 18.

A *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ un, et sex alæ alteri. Quarum duabus facies suas legebant, et duabus pedes: duabus denique volabant, et inter se clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³². Seraphim oculos avertunt, et duplicis muri loco alas prætendunt: quia nimirum splendorem illum ferre non possunt, qui ex solli gloria, vel ad terrorem usque, diradiat. Atque pedes obtegunt, præ stupore. Ita enim natura nos quoque comparati sumus, si quando nos maximus aliquis stupor, aut admiratio invadat, ut corpus undique contrahamus. Quo quidem temporis momento anima quoque idem perpressa, et ab aliis quæ extrinsecus et in cute apparent actiones suas contrahens, ad interiora confugit. Ipsoque corpore non secus atque propugnaculo quodam circummunitur. Jam quatuor alarum usum nosti cætera quid sibi velint, accipe: *Duabus, inquit, volabant*. Hoc indicio ad sublimia semper aspirare, nec unquam deorsum oculos deflectere constat. Alarum enim involucro angelicæ naturæ sublimitas et velocitas designantur. Est vero alia quoque ratio. Quod enim alis duabus caput, duabusque pedes obtegebant, eo principium et finem nullius oculis patere, nullaque disquisitione indagari posse significabant. Mediarum porro alarum remigio volabant, ut hoc indicio de rebus mediis disputationem theologiam ineundam esse docerent, nimirum quod Deus sit, quod sapiens, quod omnipotens, et cætera id genus. *Et clamabant inter se: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*. Hoc utique admirationis symbolum est, præsertim cum neque lumen ipsum, neque divinam naturam intuerentur. Sed eo illa quæ videbantur, se demittebant: nec tamen illorum quæ eo se demittebant gloriam ferre poterant. Eo enim se demittebant, quod in sua natura non viderentur, sed pro respectantium imbecillitatis modulo sui manifestationem dimittentur. Porro quod eo se demiserint, vel ex ipsis Scripturæ verbis perspicuum est: *Vidi enim, ait, Dominum*. At vero *Deum nemo vidit unquam*, qui forma, qui quantitate, qui denique qualitate careat. Quis hoc ait? *Unigenitus, qui sedet in sinu Patris, ipse enarravit* ³³. Deinde subjicit: *Sedentem*. At vero Deus neque sedet, neque stat. Hi enim habitus corporibus competunt. Tum subinfert: *In solio*, at solio Deus nequaquam circumcluditur. Qui enim hoc fiat, cum circumscribi non possit? Jam cum Seraphin, quæ Deum ingenti corona circumstant (quod quidem non locum significat, sed singulare nescio quid quod a puritate consequuntur), cum Seraphin, inquam, ne Dei quidem eo se demittentis gloriam intentis oculis obtueri valeant: homines, scilicet, essentia ejus gloriam nulli perviam intentis oculis obtueri contendunt. Tametsi tanto ab illis interstitio differamus, quanto cæcus ab eo qui videndi sensu præditus est.

cepta notio, Filii quoque et Spiritus essentiam commonstrat et confirmat. Nam Filius Pater est et Patris Filius, eosque una et eadem natura efformat. Spiritus itidem alterius cujuspiam spiritus est, ejus nimirum cujus et dicitur. Iis itaque de causis Trishypostata, hoc est, tribus constans personis Divinitas animo ex symbolis primum ab illis concepta est, qui rerum divinarum præscientia claruerunt: palam vero et perspicue tum demum, cum ex Trinitatis personis una nobiscum in carne versata est.

CAP. II.

Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi posuit quam hominis cujuspiam innotuerit.

Cæterum Verbo muneris id conveniebat, ut Trinitatis mysterium mundo patefaceret, ut homines a Deo ea quæ Dei sunt edocti, haud dubiam de iis opinionem conciperent. Nam si a mortalium aliquo traditum fuisset, nunquam id ponderis apud rerum divinarum studiosos habuisset, ut facile suscipiendum videretur: quemadmodum verbi gratia, Mosaicis scriptis usuvenisse sycphantæ affirmare ausi sunt (3), quorum alia quidem a Deo legislatore, alia vero a Mose populique senioribus promulgata dixerunt. Atque hujus posterioris opinionis ergo, ne legis quidem divinæ cultum hujusmodi scriptis exhibuerunt. Nam si posteaquam ipse Christus theologiam illam professus est, quæ et in unitate Divinitatis, et in trinitate personarum elucescit, nonnulli, velut adulterinæ quædam dæmonis monetæ, exorti sunt, qui Dei majestatem nullo modo reveriti, a fide diviticula subintroducerent, a quibus, quæso, verbis sibi temperassent homines, si abstrusarum rerum, necdum a quoquam tractatarum doctores fuissent?

CAP. III.

Incarnatio Christi certissimum divinæ erga nos providentiæ argumentum.

Dei porro majestatis excellentissimum opus, ejusdemque providentiæ erga nos argumentum efficacissimum inde innotuit, quod Filius carnem assumpserit, et usque ad mortem crucis sese examinaverit. Cum enim ille Dei imago immutabilis et naturalis esset, nosque imaginis illius divinæ, ad quam efformati fueramus characterem corrupissemus, idem ille qui ut in rerum natura essemus, effecerat, creaturæ suæ restaurationem in se recepit, atque adeo ἐνοπίστατον illud, hoc est, per se subsistens Dei Verbum, Patre propriam gloriam non exuente, incarnatum in terris apparuit, et eos qui a ratione deflexerant, ad brutamque vitam diverterant, denuo ad rationis et intellectus dignitatem revocavit, Pater autem ordine Filium, Filiusque Spiritum præcedere eadem ratione dici

¹ Matth. xxviii, 19. ² Joan. xiv, 26. ³ Joan. xv, 26.

(3) Ptolemæus in primis infr. lib. iv, c. 5.

A potest, qua res expetendas, et suos effectus causa præcedit, qui tamen diversæ naturæ, posterioresque tempore non sint, sed æterna potius coæternorum effectuum causa sit, ejusdem substantiæ, sola proprietate dempta, particeps. Primus enim pater, secundus genitura, tertius processio dicitur.

CAP. IV.

Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui sit, ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur?

Quod si rem ipsam alius atque convenienter Deo disquiramus, natura divina omni ex parte ineffabilis est, et incomprehensibilis, nec id quod re ipsa est aut humana capi ratione ac revelari, aut oratione ulla exprimi potest. Et quamvis Trinitatem, quamvis unitatem, quamvis Patrem et Filium, et Spiritum, quamvis denique Divinitatem illam incomprehensibilem, et naturam ineffabilem vel animo concipiamus, vel ratione pronuntiemus, illa non iis rebus, sed supra eas consistit. Ex quo fit, ut divinæ naturæ neque prior locus neque posterior accommodari commode possit, sed omnium supremus duntaxat, utpote quæ omnem numerum et unitatum excogitationem excedit, si saltem numerus et unitas circa substantias versentur, Deus autem supra substantiam sit. Servator tamen noster, ut nominibus et rebus nobis familiaribus ad ea nos deduceret, quæ supra naturam posita sunt, divinisque adeo mysteriis initiaret, oratione sua Patri primum, Filio alterum, Spirituique sancto tertium locum attribuit, cum sic discipulos suos alloquitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* ⁷.

CAP. V.

Consentaneum fuisse, ut Dei Filius hominis quoque Filius diceretur, fierique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur.

Hoc autem neque Patri a natura insitum, neque divino item Spiritui consentaneum erat, ut in terra videretur, et nobiscum coalesceret. Qui enim fieri posset, ut qui nullis non sæculis insitam sibi paternitatem prædicabat, Filius hominis audiret? vel etiam Spiritus ille coadjutor et perfectior, eorumque confirmator, quæ Filius ex nihilo ad id quod est in rerum natura produxit, prout plerique scriptis suis assuerunt, imo vel ipse Servator in Evangeliiis, in quibus de Spiritu sancto disserens discipulos his verbis alloquitur: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis quæcumque dixi vobis* ⁸. Item, *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium feret de me* ⁹. Sed hoc a ratione non ab-

horrebat, ut qui Dei Filius esset, hominis quoque Filius evaderet; et quemadmodum vitam hominibus largitus erat, ita nobis quoque non tantum vitam, sed bonam etiam vitam adventu suo largiretur, salvus ambabus naturis: divina, inquam, quæ eadem prima est, et hominis captum transcendit; necnon humana, quam propter nos ad tempus speciali quadam proprietate assumpsit. Præsertim quia hominis culpa factum fuerat, ut homo salute excluderetur, cui consequendæ nihil Mosaica lex, nihil propheticæ prædictiones prodesse potuerant, nihil denique angelorum quispian nobis hac in re proferre posse videretur: tametsi hoc Deo supra modum arrisisset, quod rebus hominum deploratis præsens remedium et ac recuperandam salutem efficacissimum afferret. Qui enim fieri potuisset, ut simplex homo, nec ullius divinitatis particeps, unam eandemque in fidem gentes congregaret, illisque œremoniis finem imponeret, quibus lex obnoxios nos efficiebat? vel etiam eadem potestate uti potuisset, qua Christus utitur, his verbis: *Lex quidem ait, Non mœchaberis: ego autem, Ne mulierem quidem aspicias, ad concupiscendam eam* ¹⁰, et quæ sequuntur, eo quidem sensu accipienda, ut ad legis perfectionem, non autem ad destructionem dicta et tradita intelligantur. Sed ne malorum quidem spirituum viros infirmare potuisset angelus, præsertim cum Scriptura nos moneat, Michaellem archangelum cum diabolo quidem super Mosis corpore contendisse, eo tamen audaciæ nequaquam evasisse, ut illum tanquam blasphemum condemnaret, sed his duntaxat verbis usum esse; *Increpet te Dominus*. Quin et angeli in angelos insurgunt, quemadmodum vir ille desideriorum et prophetarum perspicacissimus Daniel suis scriptis explicat. Quocirca prout oportebat, ita etiam creata sunt omnia, creata vero et facta sunt ita ut et mundo salutifera, nec Deo indigna essent. Atque hæc hactenus, etiamsi citra omnem orationis ornatum dicta sint. Jam quædam scriptis mandanda supersunt, ex quibus sanctissimi Patres et theologi nos docuerunt, quidnam de supersubstantiali Trinitate sentiendum sit.

CAP. VI.

B. Dionysii Areopagitæ, ex cap. 2, De uniuersa et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto (4).

Patrem quidem fontem divinitatis esse, Filium autem et Spiritum Deigenæ divinitatis germina, ut ita dicam, divinitus pullulantia et quasi flores, supersubstantialiaque lumina, sacris ex oraculis accepimus; at quonam id tandem pacto fiat, nec oratione quisquam, nec intellectu consequi potest. Item, proinde in omni fere theologia disputatione summæ Divinitatis sacras laudes intuemur, partim quidem, quia unitas sit propter simplicitatem et

¹⁰ Matth. v 28, 29.

(4) Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. III, col. 674.

unitatem supernaturalis ejus impartibilitatis, ratione cujus tanquam unificæ potentiæ, unimur, dividuisque nostri diversitatibus, supra mundi hujus conditionem, complicatis, in Deiformem monadem, eamque unitatem colligimur, quæ divinam illam imitetur: partim vero, quia Trinitas sit, trium illarum personarum ratione, quæ ex fecunditate supersubstantiali elucescunt, ex qua cœlestis omnis familia et est et denominatur. Item, Divinitas illa, quæ rerum omnium præses, et unitas et Trinitas celebri nomine dicitur, non ea est unitas et Trinitas, quæ vel nobis, vel alii cuiquam eorum quæ sunt innotescat, sed ut ipsius unitatem unitate omni superiorem, Deigenamque fecunditatem vere laudemus, illam trina et una Divinitatis appellatione denominamus: cum tamen omnia nomina transcendat, et eorum quæ sunt essentiam exsuperet. Nulla porro unitas, aut Trinitas, aut nullus numerus aut unitas, aut fecunditas, nullum denique aliud ex iis quæ sunt, quod quidem cognitioni scientiæque pateat, arcantum illud nulla oratione nulloque intellectu explicabile, reterege potest, quod in ea super Divinitate inest, quæ substantia sua nullam non substantiam multis parasangis exsuperat. Ipsa vero neque ullo nomine, neque ulla ratione, aut oratione exprimi potest, sed in ipsis adytorum penetralibus, quasi de medio sublata delitescit.

CAP. VII.

Magni Basilii ex epistola ad Gregorium fratrem, quæ de essentiæ et hypostaseos differentia inscribitur (5).

Ubiunque in sancta Trinitate Patrem intellectu assequitur, una eadem opera et ipsum per se Patrem intelligit, et Filium cogitatione comprehendit. Qui autem Filium tenet, Spiritum quoque complectitur, et consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam, trium in seipso confusam et commistam fidem expressit. Spiritum item solum qui dixit, hujusmodi confessione eum quoque, cujus et Spiritus est, nempe Christum, et eum ex quo procedit, nempe Deum, ut Apostolus ait, complexus est. Quemadmodum autem in cætena, qui anulum unum attingit, simul etiam alterum extremum attrahit, ita quicumque Spiritum trahit, ut auctor est propheta, is vero per istum Filii quoque et Patris compos factus est. Quod si quis apprehendat, ab utroque ejusdem latere, hoc quidem ejusdem Patrem, illo vero proprium ejusdem Spiritum eadem hac inductione sibi conciliet. Nec enim fieri poterit, ut is a Patre separetur, qui semper in Patre manet, aut a proprio unquam Spiritu disjungatur, qui omnia in ipso agit. Proinde nulla prorsus sectio aut divisio excogitari potest, quæ vel Pater sine Filio, vel Filius sine Spiritu intelligatur. Imo vero ea in iis conjunctio et divisio

(5) Vide tom. XXXII, col. 331.

est, quæ nulla oratione explicari, nulloque intellectu comprehendi queat: cum præsertim neque hypostaseon differentia continuitatem nature distrahbat, nec essentialis conjunctio proprietatem personarum, quasi fatiscens et perfluens effundat: ita ut mirabili quadam ratione in his et conjuncta distinctio, et distincta conjunctio dignoscatur. Ut autem hujus rei obscuritati luminis aliquid accedat, aut potius veritas adumbretur, multicolor ille cœlestis arcus, quem vulgus Irin appellat, exempli gratia proponatur. Omnium enim colorum ejus splendores et distincti videntur, quia eminus lucent, et conjuncti, quia misionum terminos non videmus, quibus colorum varietates distinguuntur: ut discernere omnino nequeas quatenus extendantur, aut unde initium ducat, vel rutilus, vel smaragdinus, vel glaucus luminis splendor. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio monet, ne novitatis vitio laboremus (6) in dogmatum rationibus exquirendis, si quando difficilem aliquem nodum disquirendo nacti, in utram nobis partem inclinandum sit, addubitamus. Quemadmodum enim ea quæ sub aspectum cadunt qualia sint experiri, quam iis temere contralicere præstat, ita etiam in dogmatibus illis, quæ de rebus arduis instituuntur, illi cognitioni, quæ ratiocinationibus comparatur, fides antecellat oportet.

CAP. VIII.

Magni Gregorii Theologi de Patre, et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. Ex oratione prima de Filio (7).

Nos autem unius Dei principatum colimus. Principatum, inquam, non una circumscriptum persona (feri enim potest, ut unum a seipso dissidat, et in multa evadat) qui æquali naturæ dignitate, eodem animi consensu, eadem motione, et omnium quæ ab uno fluunt, in unum concursu constituitur (quod quidem in natura procreata fieri nullo prorsus modo potest) ita ut etiamsi numero differat, essentialis tamen ratione non dividatur. Idecirco unitas ab initio in binarium excrecens in ternario conquiescit. Et hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et emissor (quod circa affectum, tempus, et corpus intelligo), horum vero alterum genitura, alterum autem emissio dicitur. Alioqui nescio quo illa nomine dicenda sint, cum ab iis quæ sub aspectu cadunt abstracta fuerint. Et paulo post: Quocirca nostris nos in finibus continentes, unum ingentum, alterum genitum, tertium a Patre et Filio procedens introducimus, quemadmodum ipse Deus et Verbum testatur alicubi. Quando igitur, objiciat quispiam, hiesse cœperunt? Nimirum antequam ulla temporis observatio fieret, et si quid juvenilliter enuntiandum est, quando Pater ipse. Quando autem Pater non fuit? Quando nec

(6) μή καινοπαθεῖν. Interpres Euthymii habet *ne frustra laboremus*, ut legisse videatur μή κenoπαθεῖ.

A hi fuerunt. Sic ergo de Filio, sic et de Spiritu sancto sentiendum est. Rursum interrogato me, ut rursum quoque tibi respondeam. Quando Filius genitus est? Nimirum quando Pater genitus non est. Quando denique Spiritus processit? Quando nimirum Filius non processit. Sed genitus est nullo tempore, supraque quam quis ratione consequi possit. Et si supra tempus nihil quidquam statuerè possumus, quamlibet temporalem significationem subterfugiamus (nam voces hæ, *quando, antea, postea et ab initio*, temporis expertes non sunt) etiamsi vel maxime adnitamur, vimque verbis auferamus, nisi quia spatium illud, quod eadem cum sempiterna duratione protenditur, nulloque motu aut solis cursu dividitur, aut mensurabile temporis instar est, sæculum appellamus: Jam si cœterni sint, inquires, qui sit, ut principii etiam una cum Patre non sint expertes? Quia nimirum ex illo sunt, quamvis post illum non sint. Quod enim principium caret, idem et æternum est, quod vero æternum est, non omnino principio caret, quandiu saltem ad principium suum, hoc est Patrem, referatur. Filius ergo et Spiritus, si ad causam sui revocentur, principii expertes non sunt, (constat tamen causam non omnino iis antiquiorem esse, quorum causa est. Nec enim solem luce antiquiorem dixeris: » ac si temporis habeatur ratio, sine principio sunt: quamlibet tu simpliciorum animos præstigiis tuis perterrefacias. Nec enim temporis subjiuntur, a quibus tempus ipsum dependet.

CAP. IX.

Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum (8).

Ita igitur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, ut divisis proprietatibus Divinitatem ipsam jungamus. Nec vero in unum tria contrahimus, ne Sabellii morbo corripiamur, nec contra unum in tria, diversa quidem illa et aliena diducimus, ne cum Ario insaniamur. Cur enim, quæso, plantæ in alteram partem vergenti et prorsus incurvatæ similes, vi contrariam in partem distorqueamus, et perversitatem perversitate corrigamus, ac non potius ad medium aspirantes, intra divinæ pietatis fines consistamus? Mediocritatis porro nomine veritatem ipsam intelligo, ad quam si spectabimus, non aberrabimus: id autem fiet, si nec improbæ illi contractioni, nec ea longe absurdiori divisioni subscribamus. Ita ut neque nomina verbis in unam contracta personam multiplicis divinitatis metu, nuda nobis relinquamus, dum eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimamus, nec potius in unum omnia conflari, quam eorum unumquodque nullum prorsus esse desinimus (designant enim quod sunt, si alternis sibi cedant, aliaque is

(7) Tom. XXXVI, col. 75.

(8) Vide tom. XXXV, col. 1072.

aliorum locum transeant), neque contra in tres A naturas vel peregrinas, dissimiles, et inter se dissectas, eam quam jure optimo insaniam dixi, amplexati : vel principio et ordine carentes, atque ut ita dicam, divinitati contrarias. Eo quod hinc in Judaicæ paucitatis angustias contrahimur, si soli Ingenito divinitatem ascribamus : inde vero in contrarium quidem, sed æque malum, vitium incurrimus, si tria principia, tresve deos ponamus, quod quidem prædictis longe absurdus est. Præstat enim si neque Patrem quidam ita complectantur, ut eum vel Patris nomine defraudent, (nam cujus tandem Pater dici queat, si diversæ naturæ censatur, et creaturis accenseatur ?) neque Christum tantopere ament, ut eum Filii nomine spolient, cujus enim, quæso, Filius audiat, nisi ad causam, B scilicet Patrem referatur ?) neque in Patre principii dignitatem minuant, qua nimirum pater et genitor asseritur. Rerum enim parvi momenti nec se dignarum, principium fuerit, nisi divinitatis ejus, quæ in Filio et Spiritu cernitur, auctor existat. Quandoquidem et unum Deum colere, et tres hypostases seu personas, atque illarum quamlibet sua proprietate præditam confiteri oportet.

CAP. X.

Ejusdem, ex oratione in Arianos, et pro seipso (Patrem, Filium, et Spiritum communi nomine Deum dici, quorum expressa comprehensio vera demum, hoc, est cælestis felicitas sit (9).]

At vero nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, atque Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum denique Deum, nisi molestè feras, unam scilicet eandemque naturam in tribus proprietatibus, quæ intellectu percipiuntur, perfectæ sunt, per seipsas consistunt, et numero non divinitate dividuntur. His mihi vocibus uti per te liceat, quicumque minis nos hodie territas : cæteras vero persequatur qui volet. Fieri non potest, ut Pater subsistat, si Filii jacturam faciat ; nec Filius, si Spiritu sancto privetur. Privatur autem, si aliquando esse cœperit, sique creatura sit. Creatura enim Deus non est, baptismum porro imminui nec ego quidem fero : *Unus Dominus, una fides ; unum baptisma* ¹¹. Quod mihi si conferatur irritum, ubi, quæso, alterum nanciscar ? Quod dicitis ? Heus vos qui baptismum pervertitis, seu rebaptizatis ! fieri potest, ut quis spiritualis D sine Spiritu dicatur ? An vero Spiritus particeps ille sit, qui Spiritum non veneratur ? Inne porro Spiritum veneratur, qui in creaturæ conserved nomine baptizatus est ? Nunquam certe, quamlibet multa dicas, nunquam id persuadebis. Non te fallam, o principii expers Pater. Non te fallam, o unigenitum Verbum. Non te fallam, o Spiritus sancte. Scio quid confessus sim, a quo desoiverim, quem secutus sim. Non committam ut viva fidelis

¹¹ Eph. iv, 5.

(9) Tom. XXXVI, col. 236.

doctore voce institutus, discipulus infidelis evadam. Veritatem confessus sum, non mendacium non committam, ut qui baptismo perficiendus venerim, imperfectior abeam : qui ut viverem baptizatus sum, in aqua moriar, quemadmodum illa quæ in ipso partu pereunt, mortemque una cum ortu experiuntur. Cur me, quæso, beatum et miserum, recens illuminatum et luminis expertem, divinum et impium, eodem temporis momento facis ? Numnam ut hoc naufragio, vel spe reformationis excidam ? Ut rem paucis absolvam, quid confessus sis, reminiscitor. In quem baptizatus es ? In Patrem. Recte hoc quidem, sed Judaicum. Deinde in Filium. Recte et hoc, at quamvis Judaicum non sit, nondum tamen perfectum est. Et in Spiritum sanctum. Optime hoc certe, nam perfectum est. Age vero, numnam simpliciter in hujusmodi nomine baptizatus es, an etiam commune aliquod horum nomen nosti ? Commune certe novi. Ecquodnam est ? Nimirum Dei nomen. In hoc commune nomen credito, gressus dirigo, et regno. Jam ex hoc mundo ad beatitudinem illam cælestem transmigrasti. Illa porro, ut mea fert opinio, nihil aliud est, quam expressior [quædam] horum comprehensio.

CAP. XI.

D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio. [Patris et Filii et Spiritus eandem substantiam, potentiam, et actionem esse.]

1. Deus unus est, quia divinitas una, principii expers, simplex, supersubstantialis, impartibilis et indivisibilis. Eadem unitas et Trinitas : eadem tota unitas, et tota Trinitas : eadem tota unitas, si essentiæ, eadem tota Trinitas, si personarum ratio habeatur. Pater et Filius et Spiritus sanctus, Divinitas eadem. Quæque Patri et Filio et Spiritui sancto divinitas inest, eadem tota in Patre toto, atque vicissim eidem toti Pater totus inest. Eadem tota in toto Filio, atque totus in eadem tota Filius. Eadem tota in toto Spiritu sancto, atque totus in eadem tota Spiritus sanctus. Neque ex parte in Patre Divinitas est, vel ex parte Pater Deus est, neque ex parte Divinitas Filio inest, vel ex parte Filius Deus est, neque ex parte inest Spiritui sancto Divinitas, vel ex parte Spiritus sanctus Deus est. Nec enim partitioni Divinitas obnoxia est. Neque Pater aut Filius, aut Spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota eadem perfecta perfecte Patri perfecto : tota perfecta perfecte Filio perfecto : tota denique perfecta perfecte, et eadem Spiritui sancto perfecto inest. Totus enim toti Filio et Spiritui sancto perfecte Pater inest. Item totus toti Patri et Spiritui sancto perfecte Filius inest. Totus denique toti Patri et Filio perfecte Spiritus sanctus inest. Una enim et eadem

Patris et Filii et Spiritus sancti essentia, potentia, A et actio est. Nec eorum quisquam absque altero esse aut intelligi potest.

2. Ejusdem. Illa universi opifex sanctæ Trinitatis essentia sola simplex, uniformis, nulla re egens, et immutabilis est. Omnis autem creatura composita est, quæ nimirum ex substantia et accidente constat, divinæ providentiæ auxilio semper egeat, haudquaquam mutationis expers. Proinde nec accidens Deo, nec qualitas attribuenda. Hæc enim rebus compositis et mutationi obnoxiiis attribui solent. Quæcunque autem Deo insunt, natura insunt, non tanquam acquisita et adventitia.

3. Ejusdem. Ne habitus et aptitudines in simplici et infinita sanctæ Trinitatis essentia quæi-
veris : ne forte compositam illam profitearis, et
rebus creatis accenseas. B

4. Ejusdem. Ex iis quæ sunt, eorum quæ sunt causam dignoscimus [nimirum Patrem], ex eorum autem quæ sunt differentia, illa enhypostata, hoc est, per se consistens, ejus quod est sapientia, nempe Filius, nobis innotescit. Ex naturali denique eorum quæ sunt motu, enhypostata quoque seu per se consistentem eorum quæ sunt vitam, et vivificam eorum quæ sunt potentiam, nempe Spiritum sanctum intelligimus.

5. Ejusdem. Si Verbum eorum quæ sunt generationi præest, nullum unquam hoc Verbo verbum antiquius fuit, futurumve est. Verbum autem nec mentis exorsus, nec vitæ est, sed mentis et vitæ
particeps. C Generantem enim mentem habet, quæque sui essentia consistat nimirum Patrem : habet et vitam sui essentia consistentem, scilicet Spiritum sanctum.

CAP. XII.

Damasceni, ex oratione De Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio (10).

Deus et Pater est, qui semper ingenitus est, quippe qui a nullo genitus cœternum Filium genuerit. Deus et Filius est, qui cum Patre semper est, ab illoque sine tempore sempiternæ, sine fluxu imperturbate, et sine sejunctione ab ipso, genitus. Deus denique Spiritus sanctus, virtus sanctificans, quæ per se subsistit, a Patre et Filio procedit, et in Filio conquiescit, ejusdem cum Patre Filioque substantiæ. Verbum est, quod
substantialiter Patri semper adest. Verbum item
est, naturalis motus, quo animus ipse move-
tur, intelligit, et cogitat, quia nimirum ipsius
quasi lex et splendor existit. Verbum præterea
est, internum quoque illud, quod in corde loquimur.
Adhæc, verbum est, animi nuntius, Verbum igitur
Deus essentia sua et hypostasi propria consistit.
Cætera tria verba facultates animi sunt, quæ
propria in hypostasi haudquaquam considerantur.
Quorum primum animi naturale germen est, quod
semper ab ipso naturaliter profluit. Secundum

(10) Tom. XCIV, col. 856.

vero internum quoque dicitur. Tertium denique profertur. Spiritus etiam multiplex est acceptio. Nam et Spiritus sanctus est ; et spirituales facultates spirituum nomine designantur. Spiritus insuper pro angelo bono, item et pro dæmone capitur. Spiritus item anima est. Aliquando etiam intellectus, ventus, aer, et cætera id genus spiritus appellentur.

CAP. XIII.

Eadem de re, Ex variis Patribus. [Perfectæ in Trinitate personæ, in se vicissim singulæ.]

1. Ex duabus perfectis hypostasibus, seu personis, compositio fieri non potest. Proinde speciem nequaquam ex personis, sed in personis dicimus. Ex quo fit, ut perfectas quidem sancta in Trinitate personas dicamus, ne compositio in illis ulla cogitetur. Has autem in se vicissim singulas, propter mutuam earum habitum inter se atque relationem asserimus. Quia etiam nec circumscribi, nec loco contineri possunt, quia denique una eorum eademque Divinitas est.

2. In omnibus rebus creatis, personarum divisio re ipsa deprehenditur. Nam re ipsa Michael a Gabriele, Petrus a Paulo sejunctionus est, et cætera eodem modo. Quod vero commune in his et unum est, id cogitatione dignoscitur. Sola enim cogitatione angelitatem, verbi gratia, et humanitatem, hoc est, communem angelorum et hominum notionem cognoscimus. At in divina Trinitate secus se res habet. Quod enim in ea commune et unum est, id re ipsa perspicitur. Nam re ipsa tres unum Deum, unam et eandem in tribus naturam et actionem, unam denique et eandem voluntatem esse certo scimus. Personarum autem divisio simplici et nuda cogitatione intelligitur. Nec enim eam circumscriptionem, qua personæ circumscribi solent, neque intervallum, quo locus a loco disjungitur, nec aliam ullam ex iis proprietatibus, quibus singula suis quasi finibus continentur, hic intelligere aut cogitare audeamus. Præter paternitatem, filiationem, et processionem, seu notionem eas, quibus Pater genitor, Filius genitus, et Spiritus procedens intelligitur. Atque hæc quidem hujuscemodi ratione fiunt, quæ naturam et essentiam quamcunque facile superat. Proinde Deum unum eos esse dicimus, cum fieri non possit, ut perfecte atque re ipsa eorum personas dividamus, quæ sine divisione dividuntur, et sine conjunctione conjunguntur, propter divisionis et conjunctionis eorum rationem, quæ ea est, ut natura quacunque et essentia longe præstantior sit.

3. Distinguuntur hypostases, non essentiæ ratione, sed characteristicarum proprietatum, hoc est notarum, quæ personis insunt. Ex quo fit, ut ex rebus creatis, quæ sit Patris et Filii et Spiritus sancti, seu propriarum notarum, differentia resciscamus, naturarum vero non item.

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Siquidem commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysii Areopag. et Alexandrino., Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasin pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissotaneum hoc esse, atque adeo præposteri iudicii argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingenitum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatis deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarundam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematis adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus se junctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factus esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiatæ fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

nunc carnis, nunc animæ nomine hominem intelligunt: partium appellationem toti tribuentes. Cum vero tempus id postulat, propriis utuntur appellationibus. Eo vero sensu quem prædixi Theologus ille quoque Joannes ait; *Et Verbum caro factum est*¹³, pro, homo factum est. Nil tamen hac de re digladiamur. Hoc enim, ut magnus ille testatur Dionysius, eorum est proprium, non qui ad divinarum rerum cognitionem aspirant, sed qui sonos simplices aucupantur, impensiusque gaudent elementis, syllabis, et dictionibus incognitis, quæ ad animi sui partem, cui vis intelligendi inest, haudquaquam penetrant, sed extrinsecus summis eorum labris et summis auribus inhærent et circumstrepunt. Hypostasis duplex est: alias enim dicitur hypostasis, id quod quidem citra characteristicas proprietates, seu notas, consideratur: alias persona, quæ per se, vel cum prædictis proprietatibus subsistit. Quæ enim individua Peripatetici vocare solent, in quæ generis et speciei divisio desinit, ut quæ præterea dividi non possint (nam hominis in animam et corpus divisio interitum afferre solet), ea doctoribus ecclesiasticis personas et hypostases appellare placuit. Hypostases porro dictæ sunt, quia in iis genera et species, quæ communia nec circumscripta sunt, quasi pedem figunt et circumscribuntur. Quamvis enim animali et homini essentiæ ratio propria sit, quorum illud genus, hic species est, nihilominus tamen in atomis, puta Petro et Paulo hypostasin habent, seu subsistunt, citra quos subsistere non possunt. Sed de hypostasi quidem hactenus.

Vicissim quoque ἐνυπόστατον, seu id quod vi sua subsistit, duplex est: significat enim id quod simpliciter est, quo significatu non solum essentiam, quam αὐθόπαρκτον et αὐτοπόστατον, hoc est per se vique sua subsistentem, rerum hujusmodi periti dicunt, nos quoque ἐνυπόστατον dicimus, quia nimirum simpliciter sit et subsistat; sed accidentia etiam ἐνυπόστατα, hoc est, vi sua subsistentia denominamus, quia in alio, nimirum in essentia, non autem in se ipsis, sint et subsistant: quæ tamen rectius ἑτεροῦπόστατα, hoc est in alio subsistentia nuncupantur. Significat etiam id quod per se ipsum est, et ἰδιοπόστατον per se proprie consistit: quo in significatu individua quoque ἐνυπόστατα dicimus, quæ proprie hypostases potius et sunt et dignoscuntur. Sed de enhypostato quidem hæc sufficiant.

Non absimili ratione anhypostatatum quoque duplex est. Nec enim anhypostatatum duntaxat id dicitur, quod nullo usquam modo sit, sed id etiam quod alio subsistit, qualia sunt accidentia: quæ ipsa per se subsistere non possunt.

Qui subtilius hæc rimari voluerit, pleraque alia hypostaseos significata deprehendet. Nam præter ea, quæ supra dicta sunt, hypostasis etiam pro onere capitur: ut in Deuteronomio: *Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere*¹⁴? Hebraice enim

¹³ Joan. i, 14. ¹⁴ Deut. i, 10. ¹⁵ Ruth. i, 6. ¹⁶ I Reg. xiv, 1. ¹⁷ Psal. xxxviii, 6. ¹⁸ Psal. lxxviii, 3. ¹⁹ II Cor. xi, 17.

A Masachem, hoc est onus, dicitur. Item pro cibo, sive annona: ut in libro Judicum de Judæis: quoniam Madianitæ diripuerunt fructus terræ, et substantiam eorum. Hebraice enim pro spe, unde in libro Ruth his verbis utitur Noemi: *Non est mihi filius aut spes*¹⁵. Hebraice enim Thioonia legitur, hoc est spes sobolis propagandæ. Item pro pretio sive mercede, ut primo Regum, de mercede fabri ærarii. Ad securim: inquit, et quæ sequuntur, hoc est merces. Item pro castris, ut in eodem libro Jonathas armigero suo ita inquit: *Veni, ascendamus in castra Palæstinorum*¹⁶. Hebraicus enim codex Mataan habet, quo nomine castra significantur. Item pro sæce illa, quæ in rebus liquidis subsistit, ut cum urinæ substantiam dicimus. Item pro facultate, ut illud, *Et substantia mea tanquam nihilam coram te*¹⁷. Item pro fundamento, ut illud: *Fixus sum in limo profundi, et non est mihi subsistentia*¹⁷. Item pro negotio, unde Jeremias: *Congregavit extrinsecus subsistentiam suam*. Et pro arcano, ut apud eundem de pseudopropheta: *Et si stetit in substantia mea, sive in arcano meo*¹⁸. Item pro fundamento, ut apud Ezechielem de templi ædificatione, describens domum et cætera quæ sequuntur, in quibus hypostasin pro fundamento ponit. Item pro laude, ut apud Apostolum, *Quod loquor, non secundum Dominum, sed tanquam in stultitia in hac substantia gloriationis*¹⁹.

CAP. XVI.

C Item, B. D. Dionysii Areopagitæ De Deo. [*Omnia de Deo et affirmantur, tanquam omnium causa: et negantur, quia omnibus excellentior sit.*]

Deus neque lux est, neque tenebræ: neque cognitio, neque ignoratio: neque veritas, neque mendacium: et, ut paucis concludam, nihil est ubi ponatur, aut unde auferatur. Omnibus enim superior est, et quæ a nobis, et quæ ab iis quæ supra nos sunt cogitantur. Quandoquidem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, non is est, quem cogitamus, vel qui supra nos sunt, sed is est qui nulla ratione intelligi, aut oratione exprimi queat. Positiones enim et ablationes, et habitus, et privationes iis accensentur, quæ post Deum sunt.

2. Ejusdem. Deus est eorum quæ sunt essentia, quippe qui earum principium et causa sit. Sæculum autem sæculorum, ut qui magis proprie sit, quam sæcula. Tempus vero, quia sit eorum, quæ sunt mensura; nam earumdem terminus etiam est, ut qui eis modum et finem imponat. Quandoquidem ea etiam quæ sempiterna sunt, ipsaque sæculorum series infinita illius infinitate terminantur, qui [infinitus] infinities infinite ipsa complectitur. Generatio autem, ut qui ea quoquo modo fiunt in rerum naturam producat. Locus, quia omnia contineat. Omnia denique est, quia omnibus superior.

Privantia contrario modo de Deo enuntiantur.

3. Ejusdem. Deus et eorum quæ sunt terminus et infinitas dicitur. Terminus quidem, qui ea terminet. Infinitas vero, qui supra ea protendatur. Ejus enim infinitas, quæ cuncta terminat, infinitis modis patet.

4. Ejusdem. Et magnum et parvum de Deo, qui rerum omnium causa est, contrariis modis effe-
runtur. Magnum quidem, plerisque Scripturæ in locis. Parvum autem his ex verbis, *In aura tenui*, colligitur. Magnus certe dicitur, quippe qui magnitudinem rebus tribuat, cujus infinita magnitudo sit, qui denique magnitudinem omnem exsuperet, cujus magnitudo quantitalis, mensuræ terminique prorsus expers existat. Parvum autem sive tenue, id in Deo prædicatur, quod in nullum tumorem molemve excrevit, quod nullo spatio definitur, quod libere per omnia penetrat, et usque ad divisionem animæ et spiritus pertingit, atque etiam conceptiones et cogitationes cordis, imo ea quæ sunt omnia discernit, nulla enim res procreata ei obscura est. Et parvum quidem hoc quantitatis expers, immensum et infinitum est: atque licet nullo comprehendendi modo queat, omnia tamen comprehendit.

5. Idem insuper et diversum de Deo prædicatur. Illud quidem eo in loco, *Tu autem idem ipse es*, hoc autem in illo, *Domine, Domine, quis similis tibi* ²⁰? Idem ergo dicitur, quia non immutatur, imo semper eodem se modo et consimiliter habet, item quia non miscetur, non eget, non crescit, non immittitur, quia denique iis quæ sunt tribuit, ut eadem dicantur. Diversum vero, quia præ illo nulla res sit. Omnia enim quæ sunt, ab eo, qui revera est, creata sunt: et ipse superior omnibus est, et ab omnibus ita diversus, ut nulli eorum ordini accenseri queat, præterea vero, quia ea creaverit, quæ diversa et differentia sunt.

6. Dicitur etiam similis. Ait enim, *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* ²¹, quia nimirum apparebat eis hæc vel illa forma, rebusque similis fiebat quæ sub speciem cadunt, ad hæc etiam, quia vim illam tribuit, qua similitudo inesse videtur. Ait enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ²². Sciendum porro eadem Deo et similia et dissimilia dici. Similia quidem, quia quoad ejus fieri potest, eum imitantur, qui est inimitabilis. Dissimilia vero quia effectus a suis causis multum distant, et immensis intervallis disjunguntur.

7. Quies insuper et motus in Deo dicuntur. Quies quidem, quia in seipso Deus manet, imotusque perstat, quia etiam a seipso transferri alio non potest, quia denique rebus omnibus velut expansus incubat. Motus autem, non eo quidem, quod motui mentis, aut animæ, aut naturæ, aut loci, aut ulli denique motuum illorum, qui vulgo dicuntur,

A obnoxius est, sed comprehensionis illius ergo, quæ detineri aut coerceri nullo modo potest: item immobilium illorum progressuum ratione, quibus Deus providentia sua iis quæ sunt infunditur, illarum denique actionum ratione, quæ nullis non actionibus excellentiores sunt.

8. Ejusdem. Quemadmodum sancti homines domus Dei dicuntur: ait enim, *Habitabo in eis, et inambulabo* ²³: ita etiam sanctorum hominum domus Deus est. Davides enim ait, *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias* ²⁴. Atque ipsius quidem Domini hæc verba sunt, *Vos in me estis, et ego in vobis* ²⁵. Et quemadmodum ita in illis Deus est, ut neque contineri, neque circumscribi queat: sic etiam ipsi ita in Deo sunt, ut cum ejus essentia nequaquam misceantur, aut confundantur.

9. Ejusdem. Quanquam qualitatis omnis quantitatisque Deus expers est, Dei tamen latitudo intelligitur lata illa progressio qua rebus omnibus providet, longitudo autem, vis illa divina, quæ supra omnia superextenditur: profunditas denique, occultatio illa, qua fit, ut ille ab eorum quæ sunt nullo percipi cognoscive queat.

10. Ejusdem. Deus in sacris mysticarum visionum Dei apparitionibus canus et juvenis fingitur, et canus quidem, antiquum: juvenis vero senio minime obnoxium significat: vel juvenis etiam ratione arithmetica antiquitatem divinam denotat. Unitas enim, et quæ sunt unitati adjuncta, antiquiora sunt iis, quæ illa numero longe diffusiore superant.

11. Deus quidem omnibus adest: nec enim uni loco ita est addictus, ut ab alio absit: sed universa complectitur: at non omnia illi adeunt: sed quæcunque digna sunt, quæ ad Divinitatem propius accedant. Nos autem illi tum demum adsumus, cum illum castissimis votis invocamus, hoc est mente nullis sordibus inquinata, atque ita ut qui ad Deum accedamus, idonei censeamur. Quemadmodum autem, si catena multis contexta luminibus, et cæli vertice suspensa ad nos usque pertingat, nos alternis eam manibus apprehensam deorsum quidem trahere videmur, re autem vera deorsum eam non trahimus, cum eadem supra infraque propendeat, imo potius nos ab illa sursum ad sublimiores ejus radios trahimur: vel, quemadmodum si navem conscendamus, et rudentibus innitamur, qui nobis aliquo scopulo protenduntur, quasi ex professo porriguntur, ut eos comprehendamus, scopulum nequaquam ad nos, sed nos potius ipsos una cum navi propius ad scopulum admovebimus: ita precibus quoque nostris nequaquam Deum ad nos attrahimus, qui ubique adest, sed nos ipsos ad illum divina ejus commemoratione et invocatione sublevamus et evehimus.

²⁰ Psal. LXXXVIII, 9. ²¹ Ose. XII, 10. ²² Genes. I, 26. ²³ II Cor. VI, 16. ²⁴ Psal. XXX, 3. ²⁵ Joan., XV, 4.

CAP. XVII.

D. Maximi, de Deo communiter. [Genuinus nomen scnsus, quibus Deus appellamus.]

Hæc nomina Ens, Bonus, Deus, Creator. Super-substantialis, Immensus, Immortalis, et cætera id genus, in Deo differentias substantiales laudquam dicimus, ne compositum eum verbis hujusmodi profiteamur: sed appellationes, quibus eorum nonnulla innotescunt, quæ circa ipsum considerantur, ita tamen, ut eorum quæ ad ejus essentiam et naturam pertinent, nihil eorum significant. Quorumdam enim divinæ naturæ convenientium significationem habent, ipsius autem naturæ nullo modo, quod quidem substantialibus seu essentiam constituentibus proprium est.

2. Ejusdem. Indivisibile quidem Numen est, quia quantitatis expertus: quantitatis autem expertus, quia et qualitatis: qualitatis vero, quia simplex: simplex, quia interminatum; interminatum, quia immensum: immensum, quia immobile; immobile quia principio caret (neque enim quidquam ante eum, esse majus est, neque quidquam cum eo, eique æquale, neque quidquam post eum); principio autem caret, quia ingenuum est: ingenuum vero, quia unum et maxime singulare: unum denique maximeque singulare, quia omni prorsus habitu caret, eaque de causa nullo prorsus modo dici cognoscere potest, ut cui unica illa vera insit cognitio, quod non cognoscatur.

3. Ejusdem. Immensum Numen est, non solum quia principio et fine caret, sed quia ea est ejus essentia, ea virtus, ea operatio. Essentia quidem tale est, ut ejus capax nihil esse queat. Virtute vero, et operatione tale, ut nullo mentis ullius acuminis comprehendendi possit, atque, ut verius quod res est dicam, omni et ratione et modo; infinitum hoc enim proprie est, quod immensum dicimus. Quemadmodum enim unitas neque numerus est, neque sub numerum cadit, neque totum est, neque pars, neque habitus: sed principium quidem est, quatenus omnium numerorum causa: principio autem caret, quippe quæ nullum antiquiorem se numerum habeat, quique unitatis sit: sic etiam Deus, ut ita, parva velut imagine proposita, dicam, quantitatem omnem, qualitatemque, et habitum exsuperat, ut qui simplex, sine principio, atque etiam eorum quæ sunt principium existat.

4. Ejusdem. Nihil eorum quæ sunt per se factum est, quod autem per se factum non est, ne causa quidem caret, quod autem causa non caret, immobile non est, quod vero immobile non est, movetur ea prorsus causa; quæ motu naturali fit a causa propter quam, et ad quam movetur (siquidem eorum quæ moventur nihil omnino ita comparatum est, ut sine causa moveatur). Omnis autem naturalis motus principium, eo-

²⁵ Eccl. vii ²⁶ Eccl. i.

(41) Vide *Patrologiæ*. tom. XXXV, col. 481.

A rum quæ moventur ortus est. Generationis vero eorum, quæ generata sunt, principium Deus est, tanquam generationis auctor. Motus porro naturalis eorum quæ generata sunt finis, status ille est, qui a transitu eorum quæ transierunt ab illa infinitate fit, in qua quia nullum est interstitium, omnis motus eorum quæ naturaliter moventur, cessat. Inde fit, ut omnis generationis, et motus et status eorum quæ sunt principium, medium et finis, ipse Deus sit, tanquam eorum quæ ex ipso orta sint, quæ per ipsum moveantur, quæ denique in ipso conquiescunt, ut qui vel omnem motus definitam infinitatem definiat et determinet.

5. Ejusdem Deus neque intelligere, neque intelligi proprie dicitur, ne forte compositus existimetur. Id enim quod intelligit, ea intelligendi facultate præditum est, quæ una cum ipso intelligat, quod autem intelligitur, ea vi qua intelligi possit. Nec tamen intelligentia dicitur. Intelligentiæ enim naturaliter vis ejus susceptiva subjicitur. Superest ergo super hæc omnia, ut si ipsum intelligentiam dicere nequeamus, eam saltem intelligentiam esse dicamus, quæ essentia ipsa, et duntaxat intelligentia sit, eaque adeo quæ intelligentiam omnem exsuperet.

CAP. XVIII.

B. Gregorii Theologi, ex magna oratione Apologetica. [Quam difficile sit, ut ab homine terreno cælestia comprehendantur (11).]

Altum est cælum, terra vero depressa et humilis: ecquis ascendet, eorum in primis, qui peccato inde dejecti sunt? Quis hac terrena caligine, carnisque crassitie adhuc obductus, tota mente pure obtueri, atque iis misceri poterit, quæ obfirmata manent invisibiliaque sunt, quandiu ipse inter illa manebit, quæ infirma sunt et oculis obiciuntur? Vix enim, ac ne vix quidem, eorum quispiam, qui hic perpurgato et defæcato animo sunt, vel solum boni idolum contra obtueri queat, quemadmodum ii qui solem in aquis contemplantur. Quis aquam manu dimensus est, et cælum palmo, et terram universam pugillo? quis montes lance, vallesque statera appendit? quis ille locus erit, in quo requiescet? ovique adeo in hac rerum universitate similis dicitur? Quis omnia verbo creavit, sapientia hominem formavit, in unum ea quæ disjuncta prius erant, adduxit, limum spiritui, seu cælo terram commiscuit, animal denique visibile et invisibile mortale et immortale, terrenum et cæleste composuit? quodque adeo Deum attingeret, nec amplecteretur, propiusque ad eum accederet, procul tamen ab eodem sejungeretur? Dixi: *Sapiens evadam*, inquit Salomon, *et ipsa procul a me recessit, atque etiam longius quam antea* ²⁵. Quibus verbis sapientiam intelligit. Isque re vera, *qui scientiam adjicit, adjicit et dolorem* ²⁶. Ita ut non magis oblectetur, qui

eam delegit, quam contristetur, qui prætermisit. Quod quidem iis usuvenire solet, quibus adhuc silientibus scyphus e manibus extortus est: vel iis, qui quamvis continere quid nequeant, se tamen habere arbitrantur: aut quos fulgetræ splendor deseruit, cum primum affulsit. Hæc me cogitantem ratio dimisit, abjectioremque reddidit, atque effecit, ut mihi persuaderem, necum melius actum iri, si vocem laudationis audiam, quam si eorum me doctorem profitear, quæ vires meas exsuperant. Majestas, altitudo, dignitas, puræ denique cœlestesque naturæ vix claritudinis Dei capaces sunt, qui abyso contegitur, tenebrarumque latibulis delitescit, cum purissimum sit lumen majorique hominum parti inaccessum. Siquidem et huic rerum universitate inest, et extra rerum universitatem excurrit. Qui bonitas est universa, imo nullam non bonitatem exsuperat. Qui menti lumen suggerit, mentisque velocitatem et sublimitatem effugit, tantum semper secedens, quantum comprehenditur, atque amatorem ad superiora fugiendo sublevans, seque ipsum quasi furtim subducendo comprehendens.

CAP. XIX.

Chrysostomi, ex libro, De eo quod comprehendere non potest. [Si sapientia comprehendere nequeat, minus natura poterit.]

Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est, et non potero ad eam ²⁷. Ea est sapientiæ divinæ profunditas, ut in ea exprimenda Propheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eo, quæso, temeritatis prolapsus est, ut naturam Dei sibi cognitam et perspectam dicere audeat, dicentis: *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestati mihi* ^{27*}? clamantis. *Sapientiæ ejus non est numerus* ²⁸, seu comprehensio? et in tantam quis audaciam prorumpat, ut de natura, quæ a nullo comprehendere potest, quidquam affirmare audeat? Quid ais? Fierine poterit, ut cum Dei sapientia comprehendere non possit, ejusdem natura comprehendatur? Majestas ejus infinita est, et essentiam ejus circumscribere? hoc certe factum certam insaniam tuam prodit.

2. Ejusdem. Angeli tantum glorificant, alii, *Gloria in excelsis Deo* ²⁹, dicentes: alii, *Benedicta gloria ejus ex loco sancto ejus* ³⁰, id est, ubicunque sit ille: neque enim Deo locus assignatur, cum divinitas circumscribi non possit: alii, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³¹. Homines autem in illius natura pervestiganda plus æquo solliciti sunt. Quantum ejus timor supra, tantum infra contemptus est, usque adeo illi magna cum religione benedicunt, hi temeraria curiositate laborant.

3. Ejusdem. Alio loco Isaias inquit, *Vidi Dominum sedentem in solio alto atque excelso*, eo nimirum qui comprehendere non potest. Cum ergo solium Dei humana mente sublimius sit qui fieri potest; ut is comprehendatur, qui solio insidet?

²⁷ Psal. xxxiii. ^{27*} Psal. l, 8. ²⁸ Psal. cxlvi, 5. ²⁹ Luc. ii, 14. ³⁰ Ezech. iii, 12. ³¹ Isa. vi, 3. ³² Ibid. I seqq. ³³ Joan. i, 18.

A *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ un, et sex alæ alteri. Quarum duabus facies suas tangebant, et duabus pedes: duabus denique volabant, et inter se clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³². Seraphim oculos avertunt, et duplicis muri loco alas præterdunt: quia nimirum splendorem illum ferre non possunt, qui ex solii gloria, vel ad terrorem usque, diradiat. Atque pedes obtegunt, præ stupore. Ita enim natura nos quoque comparati sumus, si quando nos maximus aliquis stupor, aut admiratio invadat, ut corpus undique contrahamus. Quo quidem temporis momento anima quoque idem perpeesa, et ab aliis quæ extrinsecus et in cute apparent actiones suas contrahens, ad interiora confugit. Ipsoque corpore non secus atque propugnaculo quodam circummunitur. Jam quatuor alarum usum nosti cæteræ quid sibi velint, accipe: *Duabus, inquit, volabant*. Hoc indicio ad sublimia semper aspirare, nec unquam deorsum oculos deflectere constat. Alarum enim involucro angelicæ naturæ sublimitas et velocitas designantur. Est vero alia quoque ratio. Quod enim alis duabus caput, duabusque pedes obtegebant, eo principium et finem nullius oculis patere, nullaque disquisitione indagari posse significabant. Mediarum porro alarum remigio volabant, ut hoc indicio de rebus mediis disputationem theologiam ineundam esse docerent, nimirum quod Deus sit, quod sapiens, quod omnipotens, et cætera id genus. *Et clamabant inter se: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*. Hoc utique admirationis symbolum est, præsertim cum neque lumen ipsum, neque divinam naturam intuerentur. Sed eo illa quæ videbantur, se demittebant: nec tamen illorum quæ eo se demittebant gloriam ferre poterant. Eo enim se demittebant, quod in sua natura non viderentur, sed pro respicientium imbecillitatis modulo sui manifestationem dimitterentur. Porro quod eo se demiserint, vel ex ipsis Scripturæ verbis perspicuum est: *Vidi enim, ait, Dominum*. At vero *Deum nemo vidit unquam*, qui forma, qui quantitate, qui denique qualitate careat. Quis hoc ait? *Unigenitus, qui sedet in sinu Patris, ipse enarravit* ³³. Deinde subjicit: *Sedentem*. At vero Deus neque sedet, neque stat. Hi enim habitus corporibus competunt. Tum subinfert: *In solio*, at solio Deus nequaquam circumcluditur. Qui enim hoc fiat, cum circumscribi non possit? Jam cum Seraphin, quæ Deum ingenti corona circumstant (quod quidem non locum significat, sed singulare nescio quid quod a puritate consequuntur), cum Seraphin, inquam, ne Dei quidem eo se demittentis gloriam intentis oculis obtueri valeant: homines, scilicet, essentia ejus gloriam nulli perviam intentis oculis obtueri contendunt. Tametsi tanto ab illis interstitio differamus, quanto cæcus ab eo qui videndi sensu præditus est.

4. Ejusdem. Cum Daniel ipse propheta angeli eo se demittentis aspectum non tulit, sed remissa intentione in faciem cecidit: *Et non remansit in me fortitudo*, inquit; *sed et species mea immutata est in me, et emarcui* ³⁴, hoc est, oris mei pulchritudo periit, et in mortui pallorem conversa est: tu qui Daniele tanto inferior es, quanto ille angelo, qui fit, ut os attollere, et de divina natura curiosius inquirere audeas? Daniel, qui in corpore humano ea videre potuit, quorum homo capax non est, conservi eo se demittentis splendorem non ferebat: et tu naturam illam comprehendisti, quæ angelorum innumera millia condidit; quorum unius aspectum non tulit Daniel, ut jam dictum est? Quis non indoleat? quis tantum stuporem non defleat?

CAP. XX.

Catechetica quædam erotemata. Nimirum Deus, Pater, Filius et Spiritus quot modis in Scripturis accipiantur. Una cum eorum ἐρώμα. Quid Trinitas.

1. Quot modis vocabulum Deus in Scriptura capitur? Duobus, nimirum natura et habitu. Natura quidem, ut creator, habitu autem et gratia: justique homines deorum nomine censentur.

2. Dictio Deus substantiæne est, an personæ, an actionis, an figuræ, an vero metaphoræ? Perspicuum est actionis esse, qua quidem sua nobis Deus substantiam impertit, quæ quidem quia cognitu impossibilis est, eo fit, ut actionem suam Deus sola contemplatione nobis aperiat, ideoque θεὸς ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc est a considerando dictus.

3. Pater quid significat? quotque modis paternitas Deo convenit? Pater utique proprie hypostasis seu persona dicitur, quæ nulla alia ex causa pendet. Sed quamvis generet, a nullo tamen generatur. Porro, πατήρ dictus est, quasi πάντα τηρῶν, hoc est, omnia conservans, vel quasi τοὺς οὐρανοὺς πατῆρας τηρῶν, hoc est, proprios filios conservans. Deus Pater duobus modis dicitur, natura scilicet, et gratia: natura quidem proprii sibi consubstantialisque Dei Verbi; gratia vero noster quoque, unde illud, *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes* ³⁵.

4. Quid Filius? qua ratione Filius dicitur? et quot modis intelligitur? Filius proprie secundaria hypostasis est in una eademque natura, vel personarum incrementum, vel unigenita naturæ D processio, vel cognatio cognita, υἱὸς autem, hoc est Filius, proprie dicitur, quasi οἶος, hoc est qualis. Qualis enim Pater substantia, talis et unigenitus est Filius. Sive ex increato increatus, sive ex mortali mortalis, humanoque humanus. Duobus itidem modis in Deo filiatio dicitur. Natura et gratia. Natura quidem Deus Verbum, gratia vero justus.

5. Quid Spiritus? qua ratione dicitur? quotque modis accipitur? Spiritus est tenuis quædam processiva substantia, et quæ materiei formæque

prorsus expers est. Πνεῦμα porro, hoc est Spiritus dicitur, διὰ τὸ ὡς νεῦμα ὀξέως πᾶν νεύειν καὶ κινεῖσθαι hoc est, quia tanquam nutus quocumque annual et moveatur. Dicitur autem Spiritus in Scriptura quatuor modis. Spiritus sanctus, Spiritus angelus, Spiritus ventus, interdum etiam mens Spiritus appellatione significatur.

6. Trinitas quid est? Trinitas, siquidem naturalis ordinis rationem habeas, nihil aliud est, quam unitatum compositio. Si vero divinam substantiam consideres, essentia est, quæ numerum omnem exsuperat.

7. Æternitas quid est? Quod principium nunquam habuit, nec finem ullo unquam tempore habiturum est. Cæterum quidquid nunquam desitum est, non statim principio caruisse recte colligas. Angeli enim et animæ principium quidem essentiæ habuerunt, finem interim nullum habuerunt.

CAP. XXI.

Theologica alia de Trinitate consideratio. [Unus cum sibi cur Patrem, Filium et Spiritum invocamus, contra Tritheitas].

Unum Deum esse credimus, qui substantiam quamlibet naturamque creaverit: sive aspectabilis illi sit, sive sub aspectum non cadat. Qui diversam ab hac sententiam sequitur impius est. Eundem illum humanitate, justitia, sapientia, et bonitate singulari præditum esse nobis persuademus, cæterisque adeo rebus, quæ divinæ et beatæ naturæ conveniunt. Ne singula scribendo persequar, parum abest, quin eadem et dicatis et sentiat. Vos enim audiente me Verbum Dei invocastis. Et re vera est. Qui enim fieri posset, ut Deus verbo careret? Spiritum item vocatis. Est vero et Spiritus. Nullus enim citra spiritum sermo articulate procedere potest. Nos porro cum ea unicum ad Deum referamus, idcirco Patrem et Filium et Spiritum sanctum invocamus, ac si mentem, Verbum, et Spiritum simul contempleremur. Sed eadem quoque per se vique sua asserimus. Divinarum enim rerum nulla suis caret viribus. Siquidem Verbum nostro simile intelligendum non est, quod spiritus quidem adminiculo profertur, at in auras evanescit; sed convenienter Deo, sempiternum scilicet atque per se subsistens. Siquidem rerum divinarum perfunctorie nulla fit. Sunt enim illæ, atque una sunt, suaque hypostasi et substantia constant, unius et ejusdem naturæ, honoris atque essentiæ. Hoc nobis est Trinitas, non Deus, et Deus, et Deus. Abeant in malam rem, qui hanc circumferunt hæresin, hac enim via pluralitas deorum introduceretur. Nos vero hæc, quæ proprietatibus tria sunt, unum esse Deum, unam naturam, unam denique substantiam docemus. Hoc certe

³⁴ Dan. x, 8. ³⁵ Psal. LXXXI, 6.

credat necesse est, quicumque sapit, pietatem- A que amplectitur.

CAP. XXII.

Demonstratio ex communibus notionibus, unum in Trinitate Deum esse.

Cuivis homini, qui mentem divinitus insitam habet, hæc ultro quoque inhæret opinio, quod Deus substantia sit, quæ substantiam omnem et potentia, quæ potentiam superet: actio denique omni actione superior, ut qui neque sectioni, neque compositioni, neque passioni ulli sit obnoxius. Nec tamen a ratione minus is aberrat, qui Deum substantiæ, potentiæ et actionis expertem esse arbitratur. Æque vero aberrat a veritate, qui Deum substantia, et qui potentia, et qui actione privat. Quodcumque enim triplicis B cognationis primum divellere quispiam ausus fuerit, eo duplicem blasphemiam adversus Divinitatem ejaculabitur. Quemadmodum enim quod substantia caret, Deitas non est: ita neque quod aut potentia, aut actione privatur. Nam qui fieri potest, ne id supersubstantialis substantia sit, ex quo nulla non substantia procedit? Nec vero magis fieri potest, ut id ex quo potentia et actio quævis scaturit, illis ipsis careat. Ex illa ergo nulli non hominum insita notione patet quam minime sit absurdum, imo etiam necessario consequatur, ut trina Dei potestas celebretur. Una quidem substantiæ supersubstantialitas, una item potentiæ superpotentialitas, una denique actionis simul nata identitas. Quæ tria ex eadem causa, eodem C que principio simul procedunt, et simul elucescunt. Nam cum omnis substantia hoc ipsum quod est a Deo acceperit, sit ut neque sine potentia neque sine actione deprehendatur. Jam qui fieri potest, ut qui hæc rebus quæ sunt impertitus est, donumque in illis suum ita conservat ut dissolvi dissipative non possit, vel ipse prius non hæc fuerit, vel immutationem quamdam et privationem eorum quæ sua essent percipere existimetur? Quod si his contradicere nemo queat, perspicuum est, unam Deitatem in tribus esse adorandam. Ea vero sunt Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Vel etiam hoc pacto demonstrari potest; Una Deitas, quæ quidem a theologis mens universi definitur, ab intelligentia et cognato intellectu non sejungitur. Si quidem mens haud D quaquam esset, nisi simul existeret intelligentia, nec intelligentia vicissim si intellectu privaretur. Hoc theologicum axioma vel hac sacra ratione confirmabitur. Nec aliud ex alio aut divisum aut sejunctum est, neque aliud prius, aliudve posterius, et tamen tria eunt. Nec enim quod mens, id ipsum est intelligentia, et intellectus, quoniam nec illa sunt mentis nomine censenda, quamvis ex mente procedant, et mens simul sit cum illis. His porro aliud natura, dignitate et conjunctione haudquaquam conversa aliud habitu et proprietatibus constat. Hinc perspicuum

est, quod nos, qui orthodoxæ fidei assertores sumus neque alium Deum, ex quo Verbo et Spiritus procedunt, neque item procedentes ipsos alium et alium esse docemus: imo unum ex tribus Deum unius naturæ, voluntatis, imperii, et dominationis. Hinc enim deorum unitas eaque individua elucescit. Alias, qui fieri potest, ut quæ in unam eandemque naturam, voluntatem, et potestatem conjunguntur conjungenti nobilitate contumeliosa sint?

CAP. XXIII.

Adversus eos, qui nos in tres deos credere dicunt.

Nequaquam in tres deos credimus, hoc absit I sed in unum Deum omnipotentem, qui tribus in personis dignoscitur. Unam in tribus naturam, unam potentiam, unum consilium, unam denique actionem cognoscentes, qua innotescat. Nec eo temeritatis venias, ut quo id pacto fiat interrogas. Inscitiæ enim argumentum est, si quis cum de Deo agitur, quo modo sciecitetur. Quandoquidem incomprehensibilis, imo etiam inaccessibleis, et incorporea est Divinitas. Unde fit, ut qualis sit explicari nullo modo queat. Quæ enim oculus non vidit, qui cogitatione mens assequi valeat? et quæ menti pervia non sunt, eane cujusquam sermone explicari poterunt? Cæterum quod in Trinitate Deus sit, et veritatis ipsius, et Scripturæ sacræ testimonio perspicuum est, ut sequentibus confirmabitur. Percontari autem, quo id modo fiat, hominis improvidi est, et ejus qui se suo metiri pede nesciat. Prius enim nosce te ipsum quo modo anima tibi sit infusa, quomodo compactus es, quomodo res incorporea corpori tuo inhabitet. Utrum igitur corpus tuum cum omnibus suis membris extenditur, an vero in uno contractum continetur? Jam si extenditur, stulta est quæstio, corporum enim proprium est extendi. Sin contrahitur, multo stultior, nec enim corpus duntaxat incorporeum deprehendetur, sed reliquæ quoque partes emortuæ convincuntur, ut quæ ab anima vivificante sejunctæ sint. Quod si eorum quæ in te sunt cognitionis capax minime sis, qui fieri potest, ut ea intelligas, quæ supra te sunt? Nam si judicia Domini inscrutabilia sunt, et viæ ejus impervestigabiles, quonam modo ille ipse inquiretur, aut pervestigabitur? Quemadmodum vero sol, tametsi unicus sit, ex se tamen lucem et calorem emittit: et sol quidem lucis nomine significatur: lux porro cuncta quæ videntur claritudine patefacit, calor vero animantia omnia plantasque vivificat: ita etiam Deus Pater Filium et Spiritum ita continet, ut una in tribus Diætas comprehendatur. Unus enim Deus est, quia una Diætas, quemadmodum et lucem solis solem appellamus. Cum enim per foramen aliquod in ædes ingressus est, ita dicere solemus: Sol ingressus domum illustravit, contra, si quando vi solis calefactiva incalescamus, utique nos a sole calefa-

ctos dicimus, vera interim dicentes. Quæ enim ab ipsa natura procedunt, ea nequaquam ab ejus appellatione abhorrent. Quemadmodum ergo sol, tametsi unicus sit, lumine tamen et calore præditus est, quorum utriusque etiam solis tribuitur appellatio, cum interim sit unicus sol: sic etiam tametsi unus tantum sit Deus, Filium tamen et Spiritum indissolubili nexu sibi conjunctos habet, ipseque adeo Deus, ut re ipsa est, Filiusque Deus, et Spiritus Deus appellatur, quamvis una tantum sit Divinitas. Quid verbis opus est? Ignis hic, quem sensu percipimus, materia flammam progenerante constat, constat et vapore illo, qui ex flamma et materia sursum emittitur: interim ignis unus est, flammæ autem vaporisque beneficio fit, ut quodammodo referat unicam illam Divinitatem, quæ in Triade sancta elucescit. Unum ergo in Trinitate Deum esse hac demonstratione probatum sit, tanta quidem, quanta rei ipsius virtuti exemplis comprehendendæ sufficiat. Nec enim ullo fieri modo potest, ut perspicuam quis, omnibusque numeris absolutam veritatis cognitionem assequatur. Expediisset quidem certe, ut mundi Opifex per creatas a se res non innotuisset. Dici enim non potest quanto interstitio Creator a creatura sit disiectus.

CAP. XXIV.

Demonstratio, qua Deum ex eo quod natura Filium habet, adoptione quoque filios habere, et nisi naturalis Filius præcessisset, adoptivis loci nihil reliquum fuisse, probatur.

Quod si Christo quis ut Filius Dei vocaretur, quemadmodum et sanctis, et Israeli, obtigisse gratia contendat, scire debet sanctorum neminem perspicue filium a Deo vocatum videri. Imo communi omnes quodam nomine filios appellari, non secus atque servos benevolos a Domino filios dici videmus. Magnus certe fuit Abrahamus, at Dei filius nequaquam dictus est. Magnus fuit Moyses, et cæteri omnes prophetæ, eorum tamen neminem Deus nomine filiorum dignatus est. Christum verum tum Deus ipse Pater dilectum Filium vocat, tum prophetæ quoque ipsi idem testantur. Nec id solum post, sed et ante quam humanam carnem indueret, imo hercle vero antequam mundus conderetur. Illud enim, *Ex utero ante Luciferum genui te*³⁶, et illud, *Ante omnes colles genui me*³⁷, hoc ipsum confirmat. In hominibus autem non ita se res habet. Itaque ex his primo Christum non adoptione et gratia, sed natura et veritate Filium Dei dici constat: eo quod eorum qui gratia filii sunt nullum Deus hoc privatim nomine compellat: cui quidem amici, servi, et famuli nomen in ore frequens observatur, filii vero nunquam; Christo autem soli perspicue *πατ' ἐξοχλῆν*, hoc est per excellentiam, nomen Filii dilecti attribuit. Quod Davides quoque his

³⁶ Psal. cix, 3. ³⁷ Prov. viii, 25. ³⁸ Psal. lxxxviii, 7. ³⁹ Gen. xvii, 4. ⁴⁰ Psal. cxiii, 3. ⁴¹ Exod. xx, 2, 3. ⁴² Deut. vi, 4.

A verbis est vaticinatus: *Quis in nubibus æqualis fiet Domino, assimilabitur Domino in filiis Dei*³⁸? quibus verbis naturalem peculiaris filiationis Christi prærogativam tacite subindicat, præ iis quos Deus adoptione et gratia sibi devinxit. Deinde vero potest et hæc in medium proferri ratio. Ubiunque naturale non præcesserit, fieri non posse, ut adoptivum subsequatur. Nam ex naturali generatione ea quæ per adoptionem fit, excogitata est. Priore sublata, posterior quoque tollatur necesse est. Necessario enim naturam subsequitur adoptio. Proinde nisi Deo Patri Filius naturalis esset, nec adoptivum etiam haberet. Sed Filii dilecti beneficio, amor quo pios quosque prosequitur, ascribendus est. Eadem quoque de causa filios adoptione vocat. Alioqui quid obstat, quominus angeli, cum sint hominibus multo præstantiores, spiritualium filiorum patres dicantur: homines autem dicantur? quemadmodum de Abrahamo Dominus ait: *Patrem multarum gentium constitui te*³⁹, quod de nullo angelorum dictum est. Omnino autem quia naturalis hominibus est liberorum procreatio, angelis vero non item, idcirco illi quos per gratiam Deus adoptavit, naturalem Christi filiationem confirmant. Ubi enim veritas, ibi et veritatis species. Ubi corpus, ibi et umbra. Ubi exemplar, ibi et imago. Proinde quia naturam sequitur adoptio, si natura præexistat, adoptioni quoque locus erit. E contrario, nisi natura præexistat, adoptio nequaquam consistere potest.

CAP. XXV.

De Principio, Principium, id est Deus Pater, qui quæcunque vult, ea potest. Primus et novissimus, invisibilis, immensus, incircumscriplus, incorporeus, indefinitus, æternus, sæculorum creator, variis Scripturæ locis probatur.

Totius rerum universitatis unum esse principium et Veteris et Novi Testamenti Scriptura constat. Nimirum universæ mundi machinæ Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, ingenitum, interitui non obnoxium, æternum, immensum, incircumscriplus, indefinitum, incompositum, incorporeum, invisibilem, simplicem, bonum, justum, lumen solo intellectu perceptibile, potentiam immensurabilem, cujus tamen unica mensura est, divina scilicet voluntas. Quæcunque enim vult, eadem quoque potest. Quod Propheta his verbis aperte demonstrat: *Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit*⁴⁰. Prædictorum porro veritatem sacra Scriptura confirmat. Audimus enim Deum sic in legislationis suæ initio verba facientem: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Non erunt tibi dii alieni coram me*⁴¹. Item alio loco, *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est*⁴². His astipulantur et illa, quæ per Isaiam prophetam docet

Ego, enim inquit, sum Deus primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus ⁴³. *Ante me non est formatus Deus alius, non fuit, nec post me futurus est, nec alius est præter me.* Item, *Ego Deus, nec est præter me, justus servator, nec est præter me* ⁴⁴. Quibus certe verbis Valentinum, Marcum, Basilidem, et Marcionem vanitatis coarguit, neque enim ante eum, neque post eum, alii cuiquam Dei nomen tribuit: sed eundem primum et postremum esse confirmat.

CAP. XXVI.

De Patre. Videntur hæc præcedentibus ἀμείωως adnectenda.

His porro sacrarum Scripturarum doctrina consentanea est. Servator enim et Dominus noster is est, qui omnem pro nobis justitiam adimplevit. Ipse enim dixit Joanni, *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam* ⁴⁵. Idem quatenus homo, oratione usus est, et a Patre petiit, ut apostolos doceret. Atque in orationis forma theologiam doctrinam discipulis insinuavit. *Hæc est enim, inquit, vita æterna, ut cognoscat te solum verum Deum* ⁴⁶. Item, *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et revelasti illa parvulis* ⁴⁷. Quin et sanctus Apostolus sic ait: *Regi autem sæculorum immortalis, invisibilis, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen* ⁴⁸. Item, *Unus Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Item: *Unus Deus Pater, ex quo omnia* ⁴⁹. Hæc et hujusmodi pleraque testimonia in utroque Testamento reperire est, quæ hanc concordiam confirmant, unumque Deum prædicent, quem tum Vetere, tum Novo Testamento invisibilem esse constat. In Vetere enim ad Mosem sic ait: *Non enim videbit me homo et vivet* ⁵⁰. In sacris autem Evangeliiis Dominus dixit: *Nemo vidit Patrem, nisi qui est ex Deo, hic vidit Patrem.* Hoc ipsum divinus etiam evangelista sic exclamans attestatur: *Deum nemo vidit unquam.* Indicat vero etiam unde id didicerit, subdit enim: *Unguentus qui est in sinu Patris, ille enarravit.* Apostolus quoque sic exclamat: *Immortalis, invisibilis, soli sapienti, honor et gloria in sæcula sæculorum Amen.* Item: *Quem nemo vidit hominum, neque videre poterit.* Immensum porro et incircumscriptum eundem esse, aliis ex utriusque Testamenti locis dicimus. Atque in Vetere quidem Deus ait: *Nonne cælum et terram ego compleo? dicit Dominus.* Item: *Cælum mihi sedes est terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabilis mihi? dicit Dominus. Vel quis locus quietis meæ est?* Davides quoque divinis moribus conspicuus exclamat: *In manu ejus sunt omnes fines terræ* ⁵¹: ubi manum pro dispensatricis virtutis effectu usurpat.

⁴³ Isa. XLIV, 6. ⁴⁴ Isa. XLIII, 10, 11. ⁴⁵ Matth. x, 21. ⁴⁶ I Tim. I, 17. ⁴⁷ I Tim. II, 5; Ephes. IV, 6. ⁴⁸ I Tim. II, 5; Ephes. IV, 6. ⁴⁹ I Tim. II, 5; Ephes. IV, 6. ⁵⁰ Exod. XXXIII, 20. ⁵¹ Psal. LXXXIV, 4. ⁵² Psal. CXXXVIII, 7 seqq. ⁵³ Isa. LX, 22. ⁵⁴ Ibid. 45, 48. ⁵⁵ Ibid. 12 seqq. ⁵⁶ Joan. IV, 20. ⁵⁷ Ibid. 23, 24.

Quibus etiam verbis illum omnibus in rebus incircumscriptum esse ostendit: ex cujus nimirum providentia omnia dependeant. Idem in alia quadam hymnodia, seu laudum cantico, ad eum sic ait: *Quo ibo a spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: etenim illic manus tua deducet me, et occupabit me dextera tua* ⁵². Hæc utique incircumscriptam ejus substantiam et potentiam declarant. Isaias quoque propheta clamat: *Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus sunt tanquam locustæ* ⁵³. Alio item loco idolorum impotentiam reprehendens, hæc subjicit, quibus Dei universorum cognitionem adipiscamur. *Quis enim, inquit, mensus est pugillo aquas et cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera? Quis adjuvit Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? Cum quo iniiit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiæ, et erudit eum scientiam, et viam prudentiæ ostendit illi* ⁵⁴? Deinde quantum humano intellectu et lingua luctulenta consequi potest, quam immensa sit Dei virtus ostendit. Nam si *gentes omnes, inquit, quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ et tanquam saliva reputatæ sunt, cui assimilastis Dominum, aut quam imaginem ponetis ei* ⁵⁵? Quod si cælum, terra, et aquea natura omnem naturam creatam continent, horum autem omnium mensura divinæ manus mensura est, perpendant illi, qui lingua Deum metiri conantur, quam immensa sit ejus natura; manum sibi in animo proponentes, non quæ corporis membrum sit, sed energiam illam, seu vim effectricem, quæ cuncta condiderit et gubernet.

Hæc sunt, quæ de universitatis Deo vetus nos Scriptura docet. Cæterum ante diotis longe plura cuius invenire facile est, quibus divinam substantiam, sapientiam, et potentiam incircumscriptam esse patet. In divinis autem Evangeliiis Dominus Samaritanam hæc et similia sentienda esse docuit, quæ cum divinam majestatem loco circumscriptam existimaret, eaque de causa dixisset: *Patres nostri in hoc monte adoraverunt, et vos dicitis, quia est locus Hierosolymis ubi adorare oportet* ⁵⁶, Dominus illam contrarium sentire docuit, nimirum divinam naturam incircumscriptam esse. Dixit enim ei: *Amen dico tibi, mulier, quoniam venit hora, et nunc est, quando neque Hierosolymis, neque in loco hoc adorabunt Patrem.* Quibus verbis cum divinum cultum nullis circumscribi Deus locis docuisset, subjunxit: *Spiritus est, et adorantes eum in spiritu et veritate adorare decet* ⁵⁷.

Una vero et eadem opera divinam naturam in-

est, quæ nulla oratione explicari, nulloque intellectu comprehendi queat: cum præsertim neque hypostaseon differentia continuitatem naturæ distrahbat, nec essentiæ conjunctio proprietatem personarum, quasi fatiscens et perfluens effundat: ita ut mirabili quadam ratione in his et conjuncta distinctio, et distincta conjunctio dignoscatur. Ut autem hujus rei obscuritati luminis aliquid accedat, aut potius veritas adumbretur, multicolor ille cœlestis arcus, quem vulgus Irin appellat, exempli gratia proponatur. Omnium enim colorum ejus splendores et distincti videntur, quia eminus lucent, et conjuncti, quia mistionum terminos non videmus, quibus colorum varietates distinguuntur: ut discernere omnino nequeas quatenus extendantur, aut unde initium ducat, vel rutilus, vel smaragdinus, vel glaucus luminis splendor. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio monet, ne novitatis vitio laboremus (6) in dogmatum rationibus exquirendis, si quando difficilem aliquem nodum disquirendo nacti, in utram nobis partem inclinandum sit, addubitamus. Quemadmodum enim ea quæ sub aspectu cadunt qualia sint experiri, quam iis temere contradicere præstat, ita etiam in dogmatis illis, quæ de rebus arduis instituuntur, illi cognitioni, quæ ratiocinationibus comparatur, fides antecellat oportet.

CAP. VIII.

Magni Gregorii Theologi de Patre, et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. Ex oratione prima de Filio (7).

Nos autem unius Dei principatum colimus. Principatum, inquam, non una circumscriptum persona (feri enim potest, ut unum a seipso dissideat, et in multa evadat) qui æquali naturæ dignitate, eodem animi consensu, eadem motione, et omnium quæ ab uno fluunt, in unum concursu constituatur (quod quidem in natura procreata fieri nullo prorsus modo potest) ita ut etiamsi numero differat, essentiæ tamen ratione non dividatur. Idecirco unitas ab initio in binarium excrecens in ternario conquiescit. Et hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et emissor (quod circa affectum, tempus, et corpus intelligo), horum vero alterum genitura, alterum autem emissio dicitur. Alioqui nescio quo illa nomine dicenda sint, cum ab iis quæ sub aspectu cadunt abstracta fuerint. Et paulo post: Quocirca nostris nos in finibus continentes, unum ingentum, alterum genitum, tertium a Patre et Filio procedens introducimus, quemadmodum ipse Deus et Verbum testatur alicubi. Quando igitur, objiciat quispiam, hiesse cœperunt? Nimirum antequam ulla temporis observatio fieret, et si quid juveniliter enuntiandum est, quando Pater ipse. Quando autem Pater non fuit? Quando nec

(6) μή καινοπαθεῖν. Interpres Euthymii habet *ne frustra laboremus*, ut legisse videatur μή νενοπαθεῖ.

hi fuerunt. Sic ergo de Filio, sic et de Spiritu sancto sentiendum est. Rursum interrogato me, ut rursum quoque tibi respondeam. Quando Filius genitus est? Nimirum quando Pater genitus non est. Quando denique Spiritus processit? Quando nimirum Filius non processit. Sed genitus est nullo tempore, supraque quam quis ratione consequi possit. Et si supra tempus nihil quidquam statuerè poseumus, quamlibet temporalem significationem subterfugiamus (nam voces hæ, *quando, antea, postea et ab initio*, temporis expertes non sunt) etiam vel maximo adnitamur, vimque verbis auferamus, nisi quia spatium illud, quod eadem cum sempiternis duratione protenditur, nulloque motu aut solis cursu dividitur, aut mensurabile temporis instar est, sæculum appellamus: Jam si cœterni sint, inquires, qui sit, ut principii etiam una cum Patre non sint expertes? Quia nimirum ex illo sunt, quamvis post illum non sint. Quod enim principium caret, idem et æternum est, quod vero æternum est, non omnino principio caret, quandiu saltem ad principium suum, hoc est Patrem, referatur. Filius ergo et Spiritus, si ad causam sui revocontur, principii expertes non sunt, (constat tamen causam non omnino iis antiquiorem esse, quorum causa est. Nec enim solem luce antiquiorem dixeris: » ac si temporis habeatur ratio, sine principio sunt: quamlibet tu simpliciorum animos præstigiis tuis perterrefacia. Nec enim tempori subjiciuntur, a quibus tempus ipsum dependet.

CAP. IX.

Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum (8).

Ita igitur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, ut divisis proprietatibus Divinitatem ipsam jungamus. Nec vero in unum tria contrahimus, ne Sabellii morbo corripiamur, nec contra unum in tria, diversa quidem illa et aliena diducimus, ne cum Ario insaniamus. Cur enim, quæso, plantæ in alteram partem vergenti et prorsus incurvatæ similes, vi contrariam in partem distorqueamus, et perversitatem perversitate corrigamus, ac non potius ad medium aspirantes, intra divinæ pietatis fines consistamus? Mediocritatis porro nomine veritatem ipsam intelligo, ad quam si spectabimus, non aberrabimus: id autem fiet, si nec improbæ illi contractioni, nec ea longe absurdiori divisioni subscribamus. Ita ut neque nomina verbis in unam contracta personam multiplicis divinitatis metu, nuda nobis relinquamus, dum eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimamus, nec potius in unum omnia conflari, quam eorum unumquodque nullum prorsus esse definimus (designant enim quod sunt, si alternis sibi cedant, aliaque in

(7) Tom. XXXVI, col. 75.

(8) Vide tom. XXXV, col. 1072.

aliorum locum transeant), neque contra in tres A naturas vel peregrinas, dissimiles, et inter se dissectas, eam quam jure optimo insaniam dixi, amplexati : vel principio et ordine carentes, atque ut ita dicam, divinitati contrarias. Eo quod hinc in Judaicæ paucitatis angustias contrahimur, si soli Ingenito divinitatem ascribamus : inde vero in contrarium quidem, sed æque malum, vitium incurrimus, si tria principia, træsve decs ponamus, quod quidem prædictis longe absurdus est. Præstat enim si neque Patrem quidam ita complectantur, ut eum vel Patris nomine defraudent, (nam cujus tandem Pater dici queat, si diversæ naturæ censeatur, et creaturis accenseatur ?) neque Christum tantopere ament, ut eum Filii nomine spolient, cujus enim, quæso, Filius audiat, nisi ad causam, B scilicet Patrem referatur ?) neque in Patre principii dignitatem minuant, qua nimirum pater et genitor asseritur. Rerum enim parvi momenti nec se dignarum, principium fuerit, nisi divinitatis ejus, quæ in Filio et Spiritu cernitur, auctor existat. Quandoquidem et unum Deum colere, et tres hypostases seu personas, atque illarum quamlibet sua proprietate præditam confiteri oportet.

CAP. X.

Ejusdem, ex oratione in Arianos, et pro seipso [Patrem, Filium, et Spiritum communi nomine Deum dici, quorum expressa comprehensio vera demum, hoc, est cælestis felicitas sit (9).]

At vero nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, atque Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum denique Deum, nisi moleste feras, unam scilicet eandemque naturam in tribus proprietatibus, quæ intellectu percipiuntur, perfectæ sunt, per seipsas consistunt, et numero non divinitate dividuntur. His mihi vocibus uti per te liceat, quicumque minis nos hodie territas : cæteras vero persequatur qui volet. Fieri non potest, ut Pater subsistat, si Filii jacturam faciat ; nec Filius, si Spiritu sancto privetur. Privatur autem, si aliquando esse cõperit, sique creatura sit. Creatura enim Deus non est, baptismum porro imminui nec ego quidem fero : *Unus Dominus, una fides ; unum baptisma* ¹⁴. Quod mihi si conferatur irritum, ubi, quæso, alterum nanciscar ? Quod dicitis ? Heus vos qui baptismum pervertitis, seu rebaptizatis ! fieri potest, ut quis spiritalis D sine Spiritu dicatur ? An vero Spiritus particeps ille sit, qui Spiritum non veneratur ? Isne porro Spiritum veneratur, qui in creaturæ conservice nomine baptizatus est ? Nunquam certe, quamlibet multa dicas, nunquam id persuadebis. Non te fallam, o principii expers Pater. Non te fallam, o unigenitum Verbum. Non te fallam, o Spiritus sancte. Scio quid confessus sim, a quo desoiverim, quem secutus sim. Non committam ut viva fidelis

¹⁴ Eph. iv, 5.

(9) Tom. XXXVI, col. 236.

doctoris voce institutus, discipulus infidelis evadam. Veritatem confessus sum, non mendacium non committam, ut qui baptismo perficiendus venerim, imperfectior abeam : qui ut viverem baptizatus sum, in aqua moriar, quemadmodum illa quæ in ipso partu pereunt, mortemque una cum ortu experiuntur. Cur me, quæso, beatum et miserum, recens illuminatum et luminis expertem, divinum et impium, eodem temporis momento facis ? Numnam ut hoc naufragio, vel spe reformationis excidam ? Ut rem paucis absolvam, quid confessus sis, reminiscitor. In quem baptizatus es ? In Patrem. Recte hoc quidem, sed Judaicum. Deinde in Filium. Recte et hoc, at quamvis Judaicum non sit, nondum tamen perfectum est. Et in Spiritum sanctum. Optime hoc certe, nam perfectum est. Age vero, numnam simpliciter in hujusmodi nomine baptizatus es, an etiam commune aliquod horum nomen nosti ? Commune certe novi. Ecquodnam est ? Nimirum Dei nomen. In hoc commune nomen credito, gressus dirigit, et regnato. Jam ex hoc mundo ad beatitudinem illam cælestem transmigrasti. Illa porro, ut mea fert opinio, nihil aliud est, quam expressior (quædam) horum comprehensio.

CAP. XI.

D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio. [Patris et Filii et Spiritus eandem substantiam, potentiam, et actionem esse.]

1. Deus unus est, quia divinitas una, principii expers, simplex, supersubstantialis, impartibilis et indivisibilis. Eadem unitas et Trinitas : eadem tota unitas, et tota Trinitas : eadem tota unitas, si essentia, eadem tota Trinitas, si personarum ratio habeatur. Pater et Filius et Spiritus sanctus, Divinitas eadem. Quæque Patri et Filio et Spiritui sancto divinitas inest, eadem tota in Patre toto, atque vicissim eidem toti Pater totus inest. Eadem tota in toto Filio, atque totus in eadem tota Filius. Eadem tota in toto Spiritu sancto, atque totus in eadem tota Spiritus sanctus. Neque ex parte in Patre Divinitas est, vel ex parte Pater Deus est, neque ex parte Divinitas Filio inest, vel ex parte Filius Deus est, neque ex parte inest Spiritui sancto Divinitas, vel ex parte Spiritus sanctus Deus est. Nec enim partitioni Divinitas obnoxia est. Neque Pater aut Filius, aut Spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota eadem perfecta perfecte Patri perfecto : tota perfecta perfecte Filio perfecto : tota denique perfecta perfecte, et eadem Spiritui sancto perfecto inest. Totus enim toti Filio et Spiritui sancto perfecte Pater inest. Item totus toti Patri et Spiritui sancto perfecte Filius inest. Totus denique toti Patri et Filio perfecte Spiritus sanctus inest. Una enim et eadem

Patris et Filii et Spiritus sancti essentia, potentia, A et actio est. Nec eorum quisquam absque altero esse aut intelligi potest.

2. Ejusdem. Illa universi opifex sanctæ Trinitatis essentia sola simplex, uniformis, nulla re egens, et immutabilis est. Omnis autem creatura composita est, quæ nimirum ex substantia et accidente constat, divinæ providentiæ auxilio semper egeat, haudquaquam mutationis experta. Proinde nec accidens Deo, nec qualitas attribuenda. Hæc enim rebus compositis et mutationi obnoxiiis attribui solent. Quæcunque autem Deo insunt, natura insunt, non tanquam acquisita et adventitia.

3. Ejusdem. Ne habitus et aptitudines in simplici et infinita sanctæ Trinitatis essentia quæeris : ne forte compositam illam profitearis, et B rebus creatis accenseas.

4. Ejusdem. Ex iis quæ sunt, eorum quæ sunt causam dignoscimus [nimirum Patrem], ex eorum autem quæ sunt differentia, illa enhypostata, hoc est, per se consistens, ejus quod est sapientia, nempe Filius, nobis innotescit. Ex naturali denique eorum quæ sunt motu, enhypostatam quoque seu per se consistentem eorum quæ sunt vitam, et vivificam eorum quæ sunt potentiam, nempe Spiritum sanctum intelligimus.

5. Ejusdem. Si Verbum eorum quæ sunt generationi præest, nullum unquam hoc Verbo verbum antiquius fuit, futurumve est. Verbum autem nec mentis exorsus, nec vitæ est, sed mentis et vitæ C particeps. Generantem enim mentem habet, quæque sui essentia consistat nimirum Patrem : habet et vitam sui essentia consistentem, scilicet Spiritum sanctum.

CAP. XII.

Damasceni, ex oratione De Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio (10).

Deus et Pater est, qui semper ingenuus est, quippe qui a nullo genitus cœternum Filium genuerit. Deus et Filius est, qui cum Patre semper est, ab illoque sine tempore sempiternæ, sine fluxu imperturbate, et sine sejunctione ab ipso, genitus. Deus denique Spiritus sanctus, virtus sanctificans, quæ per se subsistit, a Patre et Filio procedit, et in Filio conquiescit, ejusdem cum Patre Filioque substantiæ. Verbum est, quod D substantialiter Patri semper adest. Verbum item est, naturalis motus, quo animus ipse movetur, intelligit, et cogitat, quia nimirum ipsius quasi lex et splendor existit. Verbum præterea est, internum quoque illud, quod in corde loquimur. Adhæc, verbum est, animi nuntius, Verbum igitur Deus essentia sua et hypostasi propria consistit. Cætera tria verba facultates animi sunt, quæ propria in hypostasi haudquaquam considerantur. Quorum primum animi naturale germen est, quod semper ab ipso naturaliter profluit. Secundum

(10) Tom. XCIV, col. 856.

vero internum quoque dicitur. Tertium denique profertur. Spiritus etiam multiplex est acceptio. Nam et Spiritus sanctus est ; et spirituales facultates spirituum nomine designantur. Spiritus insuper pro angelo bono, item et pro dæmone capitur. Spiritus item anima est. Aliquando etiam intellectus, ventus, aer, et cætera id genus spiritus appellantur.

CAP. XIII.

Eadem de re, Ex variis Patribus. [Perfectæ in Trinitate personæ, in se vicissim singulæ.]

1. Ex duabus perfectis hypostasibus, seu personis, compositio fieri non potest. Proinde speciem nequaquam ex personis, sed in personis dicimus. Ex quo fit, ut perfectas quidem sancta in Trinitate personas dicamus, ne compositio in illis ulla cogitetur. Has autem in se vicissim singulas, propter mutuam earum habitum inter se atque relationem asserimus. Quia etiam nec circumscribi, nec loco contineri possunt, quia denique una eorum eademque Divinitas est.

2. In omnibus rebus creatis, personarum divisio re ipsa deprehenditur. Nam re ipsa Michael a Gabriele, Petrus a Paulo sejunctionus est, et cætera eodem modo. Quod vero commune in his et unum est, id cogitatione dignoscitur. Sola enim cogitatione angelitatem, verbi gratia, et humanitatem, hoc est, communem angelorum et hominum notionem cognoscimus. At in divina Trinitate secus se res habet. Quod enim in ea commune et unum est, id re ipsa perspicitur. Nam re ipsa tres unum Deum, unam et eandem in tribus naturam et actionem, unam denique et eandem voluntatem esse certo scimus. Personarum autem divisio simplici et nuda cogitatione intelligitur. Nec enim eam circumscriptionem, qua personæ circumscribi solent, neque intervallum, quo locus a loco disjungitur, nec aliam ullam ex iis proprietatibus, quibus singula suis quasi fluibus continentur, hic intelligere aut cogitare audemus. Præter paternitatem, filiationem, et processionem, seu notiones eas, quibus Pater genitor, Filius genitus, et Spiritus procedens intelligitur. Atque hæc quidem hujuscemodi ratione fiunt, quæ naturam et essentiam quamcunque facile superat. Proinde Deum unum eos esse dicimus, cum fieri non possit, ut perfecte atque re ipsa eorum personas dividamus, quæ sine divisione dividuntur, et sine conjunctione junguntur, propter divisionis et conjunctionis eorum rationem, quæ ea est, ut natura quacunque et essentia longe præstantior sit.

3. Distinguuntur hypostases, non essentiæ ratione, sed characteristicarum proprietatum, hoc est notarum, quæ personis insunt. Ex quo fit, ut ex rebus creatis, quæ sit Patris et Filii et Spiritus sancti, seu propriarum notarum, differentia resciscamus, naturarum vero non item.

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. B Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Siquidem C commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysio Areopag. et Alexandrino., Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres D utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasin pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposteri iudicii argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingentem apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatas deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarumdam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus se junctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factus esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiatæ fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

nunc carnis, nunc animæ nomine hominem intelligunt: partium appellationem toti tribuentes. Cum vero tempus id postulat, propriis utuntur appellationibus. Eo vero sensu quem prædixi Theologus ille quoque Joannes ait; *Et Verbum caro factum est*¹³, pro, homo factum est. Nil tamen hac de re digladiamur. Hoc enim, ut magnus ille testatur Dionysius, eorum est proprium, non qui ad divinarum rerum cognitionem aspirant, sed qui sonos simplices aucupantur, impensiusque gaudent elementis, syllabis, et dictionibus incognitis, quæ ad animi sui partem, cui vis intelligendi inest, haudquaquam penetrant, sed extrinsecus summis eorum labris et summis auribus inhærent et circumstrepunt. Hypostasis duplex est: alias enim dicitur hypostasis, id quod quidem citra characteristicas proprietates, seu notas, consideratur: alias persona, quæ per se, vel cum prædictis proprietatibus subsistit. Quæ enim individua Peripatetici vocare solent, in quæ generi: et speciei divisio desinit, ut quæ præterea dividi non possint (nam hominis in animam et corpus divisio interitum afferre solet), ea doctoribus ecclesiasticis personas et hypostases appellare placuit. Hypostases porro dictæ sunt, quia in iis genera et species, quæ communia nec circumscripta sunt, quasi pedem figunt et circumscribuntur. Quamvis enim animali et homini essentia ratio propria sit, quorum illud genus, hic species est, nihilominus tamen in atomis, puta Petro et Paulo hypostasim habent, seu subsistunt, citra quos subsistere non possunt. Sed de hypostasi quidem hæc hactenus.

Vicissim quoque ἐνυπόστατον, seu id quod vi sua subsistit, duplex est: significat enim id quod simpliciter est, quo significato non solum essentiam, quam ἀθύπαρχτον et ἀτυπόστατον, hoc est per se vique sua subsistentem, rerum hujusmodi periti dicunt, nos quoque ἐνυπόστατον dicimus, quia nimirum simpliciter sit et subsistat; sed accidentia etiam ἐνυπόστατα, hoc est, vi sua subsistentia denominamus, quia in alio, nimirum in essentia, non autem in se ipsis, sint et subsistant: quæ tamen rectius ἑτεροῦπόστατα, hoc est in alio subsistentia nuncupantur. Significat etiam id quod per se ipsum est, et ἰδιοῦστατον per se proprie consistit: quo in significato individua quoque ἐνυπόστατα dicimus, quæ proprie hypostases potius et sunt et dignoscuntur. Sed de enhypostato quidem hæc sufficiant.

Non absimili ratione anhypostatatum quoque duplex est. Nec enim anhypostatatum duntaxat id dicitur, quod nullo usquam modo sit, sed id etiam quod alio subsistit, qualia sunt accidentia: quæ ipsa per se subsistere non possunt.

Qui subtilius hæc rimari voluerit, pleraque alia hypostaseos significata deprehendet. Nam præter ea, quæ supra dicta sunt, hypostasis etiam pro onere capitur: ut in Deuteronomio: *Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere*¹⁴? Hebraice enim

¹³ Joan. 1, 14. ¹⁴ Deut. 1, 10. ¹⁵ Ruth. 1, 6. ¹⁶ I Reg. xiv, 1. ¹⁷ Psal. xxxviii, 6. ¹⁸ Psal. lxxviii, 3. ¹⁹ Jerem. xxiii, 3. ²⁰ II Cor. xi, 17.

A Masachem, hoc est onus, dicitur. Item pro cibo, sive annona: ut in libro Judicum de Judæis: quoniam Madianitæ diripuerunt fructus terræ, et substantiam eorum. Hebraice enim pro spe, unde in libro Ruth his verbis utitur Noemi: *Non est mihi filius aut spes*¹⁵. Hebraice enim Thicoonia legitur, hoc est spes sobolis propagandæ. Item pro pretio sive mercede, ut primo Regum, de mercede fabri ærarii. Ad securim: inquit, et quæ sequuntur, hoc est merces. Item pro castris, ut in eodem libro Jonathas armigero suo ita inquit: *Veni, ascendamus in castra Palestinorum*¹⁶. Hebraicus enim codex Mataan habet, quo nomine castra significantur. Item pro sæce illa, quæ in rebus liquidis subsistit, ut cum urinæ substantiam dicimus. Item pro facultate, ut illud, *Et substantia mea tanquam nihilum coram te*¹⁶. Item pro fundamento, ut illud: *Fixus sum in limo profundi, et non est mihi subsistentia*¹⁷. Item pro negotio, unde Jeremias: *Congregavit extrinsecus subsistentiam suam*. Et pro arcano, ut apud eundem de pseudopropheta: *Et si stetissent in substantia mea, sive in arcano meo*¹⁸. Item pro fundamento, ut apud Ezechielem de templi ædificatione, describens domum et cætera quæ sequuntur, in quibus hypostasim pro fundamento ponit. Item pro laude, ut apud Apostolum, *Quod loquor, non secundum Dominum, sed tanquam in stultitia in hac substantia gloriationis*¹⁹.

CAP. XVI.

C Item, B. D. Dionysii Areopagitæ De Deo. [*Omnia de Deo et affirmantur, tanquam omnium causa: et negantur, quia omnibus excellentior sit.*]

Deus neque lux est, neque tenebræ: neque cognitio, neque ignoratio: neque veritas, neque mendacium: et, ut paucis concludam, nihil est ubi ponatur, aut unde auferatur. Omnibus enim superior est, et quæ a nobis, et quæ ab iis quæ supra nos sunt cogitantur. Quandoquidem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, non is est, quem cogitamus, vel qui supra nos sunt, sed is est qui nulla ratione intelligi, aut oratione exprimi queat. Positiones enim et ablationes, et habitus, et privationes iis accensentur, quæ post Deum sunt.

2. Eiusdem. Deus est eorum quæ sunt essentia, quippe qui earum principium et causa sit. Sæculum autem sæculorum, ut qui magis proprie sit, quam sæcula. Tempus vero, quia sit eorum, quæ sunt mensura; nam earumdem terminus etiam est, ut qui eis modum et finem imponat. Quandoquidem ea etiam quæ sempiterna sunt, ipsaque sæculorum series infinita illius infinitate terminantur, qui [infinitus] infinitas infinite ipsa complectitur. Generatio autem, ut qui ea quoquo modo sunt in rerum naturam producat. Locus, quia omnia contineat. Omnia denique est, quia omnibus superior.

Privantia contrario modo de Deo enuntiantur.

3. Ejusdem. Deus et eorum quæ sunt terminus et infinitas dicitur. Terminus quidem, qui ea terminet. Infinitas vero, qui supra ea protendatur. Ejus enim infinitas, quæ cuncta terminat, infinitis modis patet.

4. Ejusdem. Et magnum et parvum de Deo, qui rerum omnium causa est, contrariis modis effe-
runtur. Magnum quidem, plerisque Scripturæ in locis. Parvum autem his ex verbis, *In aura tenui*, colligitur. Magnus certe dicitur, quippe qui magnitudinem rebus tribuat, cujus infinita magnitudo sit, qui denique magnitudinem omnem exsuperet, cujus magnitudo quantitatis, mensuræ terminique prorsus expers existat. Parvum autem sive tenue, id in Deo prædicatur, quod in nullum tumorem molemve excrescit, quod nullo spatio definitur, quod libere per omnia penetrat, et usque ad divisionem animæ et spiritus pertingit, atque etiam conceptiones et cogitationes cordis, imo ea quæ sunt omnia discernit, nulla enim res procreata ei obscura est. Et parvum quidem hoc quantitatis expers, immensum et infinitum est: atque licet nullo comprehendi modo queat, omnia tamen comprehendit.

5. Idem insuper et diversum de Deo prædicatur. Illud quidem eo in loco, *Tu autem idem ipse es*, hoc autem in illo, *Domine, Domine, quis similis tibi* ²⁰? Idem ergo dicitur, quia non immutatur, imo semper eodem se modo et consimiliter habet, item quia non miscetur, non eget, non crescit, non imminuitur, quia denique iis quæ sunt tribuit, ut eadem dicantur. Diversum vero, quia præ illo nulla res sit. Omnia enim quæ sunt, ab eo, qui revera est, creata sunt: et ipse superior omnibus est, et ab omnibus ita diversus, ut nulli eorum ordini accenseri queat, præterea vero, quia ea creaverit, quæ diversa et differentia sunt.

6. Dicitur etiam similis. Ait enim, *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* ²¹, quia nimirum apparebat eis hac vel illa forma, rebusque similis flebat quæ sub speciem cadunt, ad hæc etiam, quia vim illam tribuit, qua similitudo inesse videtur. Ait enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ²². Sciendum porro eadem Deo et similia et dissimilia dici. Similia quidem, quia quoad ejus fieri potest, eum imitantur, qui est inimitabilis. Dissimilia vero quia effectus a suis causis multum distant, et immensis intervallis disjunguntur.

7. Quies insuper et motus in Deo dicuntur. Quies quidem, quia in seipso Deus manet, immotusque perstat, quia etiam a seipso transferri alio non potest, quia denique rebus omnibus velut expansus incubat. Motus autem, non eo quidem, quod motui mentis, aut animæ, aut naturæ, aut loci, aut ulli denique motuum illorum, qui vulgo dicuntur,

A obnoxius est, sed comprehensionis illius ergo, quæ detineri aut coerceri nullo modo potest: item immobilium illorum progressuum ratione, quibus Deus providentia sua iis quæ sunt infunditur, illarum denique actionum ratione, quæ nullis non actionibus excellentiores sunt.

8. Ejusdem. Quemadmodum sancti homines domus Dei dicuntur: ait enim, *Habitabo in eis, et inambulabo* ²³: ita etiam sanctorum hominum domus Deus est. Davides enim ait, *Eslo mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias* ²⁴. Atque ipsius quidem Domini hæc verba sunt, *Vos in me estis, et ego in vobis* ²⁵. Et quemadmodum ita in illis Deus est, ut neque contineri, neque circumscribi queat: sic etiam ipsi ita in Deo sunt, ut cum ejus essentia nequaquam misceantur, aut confundantur.

9. Ejusdem. Quanquam qualitatis omnis quantitatisque Deus expers est, Dei tamen latitudo intelligitur lata illa progressio qua rebus omnibus providet, longitudo autem, vis illa divina, quæ supra omnia superextenditur: profunditas denique, occultatio illa, qua fit, ut ille ab eorum quæ sunt nullo percipi cognoscive queat.

10. Ejusdem. Deus in sacris mysticarum visionum Dei apparitionibus canus et juvenis fingitur, et canus quidem, antiquum: juvenis vero senio minime obnoxium significat: vel juvenis etiam ratione arithmetica antiquitatem divinam denotat. Unitas enim, et quæ sunt unitati adjuncta, antiquiora sunt iis, quæ illa numero longe diffusiore superant.

11. Deus quidem omnibus adest: nec enim uni loco ita est addictus, ut ab alio absit: sed universa complectitur: at non omnia illi adeunt: sed quæcunque digna sunt, quæ ad Divinitatem propius accedant. Nos autem illi tum demum adsumus, cum illum castissimis votis invocamus, hoc est mente nullis sordibus inquinata, atque ita ut qui ad Deum accedamus, idonei censeamur. Quemadmodum autem, si catena multis contexta luminibus, et cæli vertice suspensa ad nos usque pertingat, nos alternis eam manibus apprehensam deorsum quidem trahere videmur, re autem vera deorsum eam non trahimus, cum eadem supra infraque propendeat, imo potius nos ab illa sursum ad sublimiores ejus radios trahimur: vel, quemadmodum si navem conscendamus, et rudentibus innitamur, qui nobis aliquo scopulo protenduntur, quasi ex professo porriguntur, ut eos comprehendamus, scopulum nequaquam ad nos, sed nos potius ipsos una cum navi propius ad scopulum admovebimus: ita precibus quoque nostris nequaquam Deum ad nos attrahimus, qui ubique adest, sed nos ipsos ad illum divina ejus commemoratione et invocatione sublevamus et evehimus.

²⁰ Psal. LXXXVIII, 9. ²¹ Ose. XII, 10. ²² Genes. I, 26. ²³ II Cor. VI, 16. ²⁴ Psal. XXX, 3. ²⁵ Joan., XV, 4.

CAP. XVII.

D. Maximi, de Deo communiter. [Genuinus nomen sensus, quibus Deus appellamus.]

Hæc nomina Ens, Bonus, Deus, Creator. Super-substantialis, Immensus, Immortalis, et cætera id genus, in Deo differentias substantiales haudquam dicimus, ne compositum eum verbis hujusmodi profiteamur: sed appellationes, quibus eorum nonnulla innotescunt, quæ circa ipsum considerantur, ita tamen, ut eorum quæ ad ejus essentiam et naturam pertinent, nihil eorum significant. Quorumdam enim divinæ naturæ convenientium significationem habent, ipsius autem naturæ nullo modo, quod quidem substantialibus seu essentiam constituentibus proprium est.

2. Ejusdem. Indivisibile quidem Numen est, quia quantitatis expertus: quantitatis autem expertus, quia et qualitatis: qualitatis vero, quia simplex: simplex, quia interminatum; interminatum, quia immensum: immensum, quia immobile; immobile quia principio caret (neque enim quidquam ante eum, esse majus est, neque quidquam cum eo, eique æquale, neque quidquam post eum); principio autem caret, quia ingenitum est: ingenitum vero, quia unum et maxime singulare: unum denique maximeque singulare, quia omni prorsus habitu caret, eaque de causa nullo prorsus modo dici cognoscere potest, ut cui unica illa vera insit cognitio, quod non cognoscatur.

3. Ejusdem. Immensum Numen est, non solum quia principio et fine caret, sed quia ea est ejus essentia, ea virtus, ea operatio. Essentia quidem tale est, ut ejus capax nihil esse queat. Virtute vero, et operatione tale, ut nullo mentis ullius acumine comprehendi possit, atque, ut verius quod res est dicam, omni et ratione et modo; infinitum hoc enim proprie est, quod immensum dicimus. Quemadmodum enim unitas neque numerus est, neque sub numerum cadit, neque totum est, neque pars, neque habitus: sed principium quidem est, quatenus omnium numerorum causa: principio autem caret, quippe quæ nullum antiquiorem se numerum habeat, quique unitatis sit: sic etiam Deus, ut ita, parva velut imagine proposita, dicam, quantitatem omnem, qualitatemque, et habitum exsuperat, ut qui simplex, sine principio, atque etiam eorum quæ sunt principium existat.

4. Ejusdem. Nihil eorum quæ sunt per se factum est, quod autem per se factum non est, ne causa quidem caret, quod autem causa non caret, immobile non est, quod vero immobile non est, movetur ea prorsus causa; quæ motu naturali fit a causa propter quam, et ad quam movetur (siquidem eorum quæ moventur nihil omnino ita comparatum est, ut sine causa moveatur). Omnis autem naturalis motus principium, eo-

²⁵ Eccl. vii ²⁵ Eccl. i.

(41) Vide *Patrologiæ*. tom. XXXV, col. 481.

A rum quæ moventur ortus est. Generationis vero eorum, quæ generata sunt, principium Deus est, tanquam generationis auctor. Motus porro naturalis eorum quæ generata sunt finis, status ille est, qui a transitu eorum quæ transierunt ab illa infinitate fit, in qua quia nullum est interstitium, omnis motus eorum quæ naturaliter moventur, cessat. Inde fit, ut omnis generationis, et motus et status eorum quæ sunt principium, medium et finis, ipse Deus sit, tanquam eorum quæ ex ipso orta sint, quæ per ipsum moveantur, quæ denique in ipso conquietura sint, ut qui vel omnem motus definitam infinitatem definiat et determinet.

5. Ejusdem Deus neque intelligere, neque intelligi proprie dicitur, ne forte compositus existimetur. Id enim quod intelligit, ea intelligendi facultate præditum est, quæ una cum ipso intelligat, quod autem intelligitur, ea vi qua intelligi possit. Nec tamen intelligentia dicitur. Intelligentiæ enim naturaliter vis ejus susceptiva subjicitur. Superest ergo super hæc omnia, ut si ipsum intelligentiam dicere nequeamus, eam saltem intelligentiam esse dicamus, quæ essentia ipsa, et duntaxat intelligentia sit, eaque adeo quæ intelligentiam omnem exsuperet.

CAP. XVIII.

B. Gregorii Theologi, ex magna oratione Apologetica. [Quam difficile sit, ut ab homine terreno cælestia comprehendantur (11).]

Altum est cælum, terra vero depressa et humilis: ecquis ascendet, eorum in primis, qui peccato inde dejecti sunt? Quis hac terrena caligine, carnisque crassitie adhuc obductus, tota mente pure obtueri, atque iis misceri poterit, quæ obfirmata manent invisibiliaque sunt, quando ipse inter illa manebit, quæ infirma sunt et oculis objunguntur? Vix enim, ac ne vix quidem, eorum quispiam, qui hic perpurgato et defæcato animo sunt, vel solum boni idolum contra obtueri queat, quemadmodum ii qui solem in aquis contemplantur. Quis aquam manu dimensus est, et cælum palmo, et terram universam pugillo? quis montes lance, vallesque statera appendit? quis ille locus erit, in quo requiescet? cuique adeo in hac rerum universitate similis dicitur? Quis omnia verbo creavit, sapientia hominem formavit, in unum ea quæ disjuncta prius erant, adduxit, limum spiritui, seu cælo terram commiscuit, animal denique visibile et invisibile mortale et immortale, terrenum et cæleste composuit? quodque adeo Deum attingeret, nec amplecteretur, propiusque ad eum accederet, procul tamen ab eodem sejungeretur? Dixi: *Sapiens evadam*, inquit Salomon, *et ipsa procul a me recessit, atque etiam longius quam antea* ²⁵. Quibus verbis sapientiam intelligit. Isque re vera, *qui scientiam adjicit, adjicit et dolorem* ²⁶. Ita ut non magis oblectetur, qui

eam delegit, quam contristetur, qui prætermisit. Quod quidem iis usuvenire solet, quibus adhuc sitientibus scyphus e manibus extortus est: vel iis, qui quamvis continere quid nequeant, se tamen habere arbitrantur: aut quos fulgetræ splendor deseruit, cum primum affulsit. Hæc me cogitantem ratio dimisit, abjectioremque reddidit, atque effecit, ut mihi persuaderem, mecum melius actum iri, si vocem laudationis audiam, quam si eorum me doctorem profitear, quæ vires meas exsuperant. Majestas, altitudo, dignitas, puræ denique cœlestesque naturæ vix claritudinis Dei capaces sunt, qui abyssu contegitur, tenebrarumque latibulis delitescit, cum purissimum sit lumen majorique hominum parti inaccessum. Siquidem et huic rerum universitate inest, et extra rerum universitatem excurrit. Qui bonitas est universa, imo nullam non bonitatem exsuperat. Qui menti lumen suggerit, mentisque velocitatem et sublimitatem effugit, tantum semper secedens, quantum comprehenditur, atque amatorem ad superiora fugiendo sublevans, seque ipsum quasi furtim subducendo comprehendens.

CAP. XIX.

Chrysostomi, ex libro, De eo quod comprehendere non potest. [Si sapientia comprehendere nequeat, nullo minus natura poterit.]

Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est, et non potero ad eam ²⁷. Ea est sapientiae divinæ profunditas, ut in ea exprimenda Propheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eo, quæso, temeritatis prolapsus est, ut naturam Dei sibi cognitam et perspectam dicere audeat, dicentis: *Incerta et occulta sapientiae tuæ manifestati mihi* ^{27*}? clamantis. *Sapientiae ejus non est numerus* ²⁸, seu comprehensio? et in tantam quis audaciam prorumpat, ut de natura, quæ a nullo comprehendere potest, quidquam affirmare audeat? Quid ais? Fierine poterit, ut cum Dei sapientia comprehendere non possit, ejusdem natura comprehendatur? Majestas ejus infinita est, et essentiam ejus circumscribere? hoc certe factum certam insaniam tuam prodit.

2. Ejusdem. Angeli tantum glorificant, alii, *Gloria in excelsis Deo* ²⁹, dicentes: alii, *Benedicta gloria ejus ex loco sancto ejus* ³⁰, id est, ubicunque sit ille: neque enim Deo locus assignatur, cum divinitas circumscribi non possit: alii, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³¹. Homines autem in illius natura pervestiganda plus æquo solliciti sunt. Quantus ejus timor supra, tantus infra contemptus est, usque adeo illi magna cum religione benedicunt, hi temeraria curiositate laborant.

3. Ejusdem. Alio loco Isaias inquit, *Vidi Dominum sedentem in solio alto atque excelso*, eo nimirum qui comprehendere non potest. Cum ergo solium Dei humana mente sublimius sit qui fieri potest; ut is comprehendatur, qui solio insidet?

²⁷ Psal. xxxiii. ^{27*} Psal. l, 8. ²⁸ Psal. cxlvi, 5. ²⁹ Luc. ii, 14. ³⁰ Ezech. iii, 12. ³¹ Isa. vi, 3. ³² Ibid. I seqq. ³³ Joan. i, 18.

A *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ unæ, et sex alæ alteri. Quarum duabus facies suas tangebant, et duabus pedes: duabus denique volabant, et inter se clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³². Seraphim oculos avertunt, et duplicis muri loco alas præterdunt: quia nimirum splendorem illum ferre non possunt, qui ex solii gloria, vel ad terrorem usque, diradiat. Atque pedes obtegunt, præ stupore. Ita enim natura nos quoque comparati sumus, si quando nos maximus aliquis stupor, aut admiratio invadat, ut corpus undique contrahamus. Quo quidem temporis momento anima quoque idem perpressa, et ab aliis quæ extrinsecus et in cute apparent actiones suas contrahens, ad interiora confugit. Ipsoque corpore non secus atque propugnaculo quodam circummunitur. Jam quatuor alarum usum nosti cæteræ quid sibi velint, accipe: *Duabus, inquit, volabant*. Hoc indicio ad sublimia semper aspirare, nec unquam deorsum oculos deflectere constat. Alarum enim involuero angelicæ naturæ sublimitas et velocitas designantur. Est vero alia quoque ratio. Quod enim alis duabus caput, duabusque pedes obtegebant, eo principium et finem nullius oculis patere, nullaque disquisitione indagari posse significabant. Mediarum porro alarum remigio volabant, ut hoc indicio de rebus mediis disputationem theologicam ineundam esse docerent, nimirum quod Deus sit, quod sapiens, quod omnipotens, et cætera id genus. *Et clamabant inter se: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*. Hoc utique admirationis symbolum est, præsertim cum neque lumen ipsum, neque divinam naturam intuerentur. Sed eo illa quæ videbantur, se demittebant: nec tamen illorum quæ eo se demittebant gloriam ferre poterant. Eo enim se demittebant, quod in sua natura non viderentur, sed pro respicientium imbecillitatis modulo sui manifestationem dimittentur. Porro quod eo se demiserint, vel ex ipsis Scripturæ verbis perspicuum est: *Vidi enim, ait, Dominum*. At vero *Deum nemo vidit unquam*, qui forma, qui quantitate, qui denique qualitate careat. Quis hoc ait? *Unigenitus, qui sedet in sinu Patris, ipse enarravit* ³³. Deinde subjicit: *Sedentem*. At vero Deus neque sedet, neque stat. Hi enim habitus corporibus competunt. Tum subinfert: *In solio*, at solio Deus nequaquam circumcluditur. Qui enim hoc fiat, cum circumscribi non possit? Jam cum Seraphin, quæ Deum ingenti corona circumstant (quod quidem non locum significat, sed singulare nescio quid quod a puritate consequuntur), cum Seraphin, inquam, ne Dei quidem eo se demittentis gloriam intentis oculis obtueri valeant: homines, scilicet, essentiae ejus gloriam nulli perviam intentis oculis obtueri contendunt. Tametsi tanto ab illis interstitio differamus, quanto cæcus ab eo qui videndi sensu præditus est.

4. Ejusdem. Cum Daniel ipse propheta angeli eo se demittentis aspectum non tulit, sed remissa intentione in faciem cecidit: *Et non remansit in me fortitudo*, inquit; *sed et species mea immutata est in me, et emarcui* ³⁴, hoc est, oris mei pulchritudo periit, et in mortui pallorem conversa est: tu qui Daniele tanto inferior es, quanto ille angelo, qui fit, ut os attollere, et de divina natura curiosius inquirere audeas? Daniel, qui in corpore humano ea videre potuit, quorum homo capax non est, conservi eo se demittentis splendorem non ferebat: et tu naturam illam comprehendisti, quæ angelorum innumera millia condidit; quorum unius aspectum non tulit Daniel, ut jam dictum est? Quis non indoleat? quis tantum stuporem non desleat?

CAP. XX.

Catechetica quædam erotemata. Nimirum Deus, Pater, Filius et Spiritus quot modis in Scripturis accipiantur. Una cum eorum ἐπισημ. Quid Trinitas.

1. Quot modis vocabulum Deus in Scriptura capitur? Duobus, nimirum natura et habitu. Natura quidem, ut creator, habitu autem et gratia: justique quoque homines deorum nomine censentur.

2. Dicitio Deus substantiæne est, an personæ, an actionis, an figuræ, an vero metaphoræ? Perspicuum est actionis esse, quæ quidem suarum nobis Deus substantiam impertit, quæ quidem quia cognitu impossibilis est, eo fit, ut actionem suam Deus sola contemplatione nobis aperiat, ideoque θεὸς ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc est a considerando dictus.

3. Pater quid significat? quotque modis paternitas Deo convenit? Pater utique proprie hypostasis seu persona dicitur, quæ nulla alia ex causa pendet. Sed quamvis generet, a nullo tamen generatur. Porro, πατὴρ dictus est, quasi πάντα τηρῶν, hoc est, omnia conservans, vel quasi τοὺς οὐκ οὐκ πατρὸς τηρῶν, hoc est, proprios filios conservans. Deus Pater duobus modis dicitur, natura scilicet, et gratia: natura quidem proprii sibi consubstantialisque Dei Verbi; gratia vero noster quoque, unde illud, *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes* ³⁵.

4. Quid Filius? qua ratione Filius dicitur? et quot modis intelligitur? Filius proprie secundaria hypostasis est in una eademque natura, vel personarum incrementum, vel unigenita naturæ processio, vel cognatio cognita, ὕψος autem, hoc est Filius, proprie dicitur, quasi οὐός, hoc est qualis. Qualis enim Pater substantia, talis et unigenitus est Filius. Sive ex increato increatus, sive ex mortali mortalis, humanoque humanus. Duobus itidem modis in Deo filiatio dicitur. Natura et gratia. Natura quidem Deus Verbum, gratia vero justus.

5. Quid Spiritus? qua ratione dicitur? quotque modis accipitur? Spiritus est tenuis quædam processiva substantia, et quæ materiæ formæque

prorsus expers est. Πνεῦμα porro, hoc est Spiritus dicitur, διὰ τὸ ὡς νεῦμα ὀφέτω πᾶν νεύειν καὶ κινεῖσθαι hoc est, quia tanquam nutus quocumque annual et moveatur. Dicitur autem Spiritus in Scriptura quatuor modis. Spiritus sanctus, Spiritus angelus, Spiritus ventus, interdum etiam mens Spiritus appellatione significatur.

6. Trinitas quid est? Trinitas, siquidem naturalis ordinis rationem habeas, nihil aliud est, quam unitatum compositio. Si vero divinam substantiam consideres, essentia est, quæ numerum omnem exsuperat.

7. Æternitas quid est? Quod principium nunquam habuit, nec finem ullo unquam tempore habiturum est. Cæterum quidquid nunquam destitutum est, non statim principio caruisse recte colligas. Angeli enim et animæ principium quidem essentiæ habuerunt, finem interim nullum habituri.

CAP. XXI.

Theologica alia de Trinitate consideratio. [Unus cum sit³⁶ cur Patrem, Filium et Spiritum invocemus, contra Trithetas].

Unum Deum esse credimus, qui substantiam quamlibet naturamque creaverit: sive aspectabilis illi sit, sive sub aspectum non cadat. Qui diversam ab hac sententiam sequitur impius est. Eundem illum humanitate, justitia, sapientia, et bonitate singulari præditum esse nobis persuademus, cæterisque adeo rebus, quæ divinæ et beatæ naturæ conveniunt. Ne singula scribendo persequar, parum abest, quin eadem et dicatis et sentiatis. Vos enim audiente me Verbum Dei invocastis. Et res vera est. Qui enim fieri posset, ut Deus verbo careret? Spiritum item vocatis. Est vero et Spiritus. Nullus enim citra spiritum sermo articulate procedere potest. Nos porro cum ea unicum ad Deum referamus, idcirco Patrem et Filium et Spiritum sanctum invocamus, ac si mentem, Verbum, et Spiritum simul contemplaremur. Sed eadem quoque per se vique sua asserimus. Divinarum enim rerum nulla suis caret viribus. Siquidem Verbum nostro simile intelligendum non est, quod spiritus quidem adminiculo profertur, at in auras evanescit; sed convenienter Deo, sempiternum scilicet atque per se subsistens. Siquidem rerum divinarum perfunctorie nulla fit. Sunt enim illæ, atque una sunt, suæque hypostasi et substantia constant, unius et ejusdem naturæ, honoris atque essentiæ. Hoc nobis est Trinitas, non Deus, et Deus, et Deus. Abeant in malam rem, qui hanc circumferunt hæresin, hac enim via pluralitas deorum introduceretur. Nos vero hæc, quæ proprietibus tria sunt, unum esse Deum, unam naturam, unam denique substantiam docemus. Hoc certo

³⁴ Dan. x, 8. ³⁵ Psal. LXXXI, 6.

credat necesse est, quicumque sapit, pietatem- A que amplectitur.

CAP. XXII.

Demonstratio ex communibus notionibus, unum in Trinitate Deum esse.

Cuivis homini, qui mentem divinitus insitam habet, hæc ultro quoque inhæret opinio, quod Deus substantia sit, quæ substantiam omnem et potentia, quæ potentiam superet: actio denique omni actione superior, ut qui neque sectioni, neque compositioni, neque passioni ulli sit obnoxius. Nec tamen a ratione minus is aberrat, qui Deum substantiæ, potentiæ et actionis expertem esse arbitratur. Æque vero aberrat a veritate, qui Deum substantia, et qui potentia, et qui actione privat. Quodcumque enim triplicis B cognationis primum divellere quispiam ausus fuerit, eo duplicem blasphemiam adversus Divinitatem ejaculabitur. Quemadmodum enim quod substantia caret, Deitas non est: ita neque quod aut potentia, aut actione privatur. Nam qui fieri potest, ne id supersubstantialis substantia sit, ex quo nulla non substantia procedit? Nec vero magis fieri potest, ut id ex quo potentia et actio quævis scaturit, ille ipsis careat. Ex illa ergo nulli non hominum insita notione patet quam minime sit absurdum, imo etiam necessario consequatur, ut trina Dei potestas celebretur. Una quidem substantiæ supersubstantialitas, una item potentiæ superpotentialitas, una denique actionis simul nata identitas. Quæ tria ex eadem causa, eodem C principio simul procedunt, et simul elucescunt. Nam cum omnis substantia hoc ipsum quod est a Deo acceperit, fit ut neque sine potentia neque sine actione deprehendatur. Jam qui fieri potest, ut qui hæc rebus quæ sunt impertitus est, donumque in illis suum ita conservat ut dissolvi dissipative non possit, vel ipse prius non hæc fuerit, vel immutationem quamdam et privationem eorum quæ sua essent perpessus existimetur? Quod si his contradicere nemo queat, perspicuum est, unam Deitatem in tribus esse adorandam. Ea vero sunt Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Vel etiam hoc pacto demonstrari potest; Una Deitas, quæ quidem a theologis mens universi definitur, ab intelligentia et cognato intellectu non sejungitur. Si quidem mens haud D quaquam esset, nisi simul existeret intelligentia, nec intelligentia vicissim si intellectu privaretur. Hoc theologicum axioma vel hac sacra ratione confirmabitur. Nec aliud ex alio aut divisum aut sejunctum est, neque aliud prius, aliudve posterius, et tamen tria sunt. Nec enim quod mens, id ipsum est intelligentia, et intellectus, quoniam nec illa sunt mentis nomine censenda, quamvis ex mente procedant, et mens simul sit cum illis. His porro aliud natura, dignitate et conjunctione haudquaquam conversa aliud habitu et proprietatibus constat. Hinc perspicuum

est, quod nos, qui orthodoxæ fidei assertores sumus neque alium Deum, ex quo Verbo et Spiritus procedunt, neque item procedentes ipsos alium et alium esse docemus: imo unum ex tribus Deum unius naturæ, voluntatis, imperii, et dominationis. Hinc enim deorum unitas eaque individua elucescit. Alias, qui fieri potest, ut quæ in unam eandemque naturam, voluntatem, et potestatem conjunguntur conjungenti nobilitate contumeliosa sint?

CAP. XXIII.

Adversus eos, qui nos in tres deos credere dicunt.

Nequaquam in tres deos credimus, hoc absit I sed in unum Deum omnipotentem, qui tribus in personis dignoscitur. Unam in tribus naturam, unam potentiam, unum consilium, unam denique actionem cognoscentes, qua innotescat. Nec eo temeritatis venias, ut quo id pacto fiat interrogas. Inæcitæ enim argumentum est, si quis cum de Deo agitur, quo modo sciscitetur. Quandoquidem incomprehensibilis, imo etiam inaccessibleis, et incorporea est Divinitas. Unde fit, ut qualis sit explicari nullo modo queat. Quæ enim oculus non vidit, qui cogitatione mens assequi valeat? et quæ menti pervia non sunt, eane cujusquam sermone explicari poterunt? Cæterum quod in Trinitate Deus sit, et veritatis ipsius, et Scripturæ sacræ testimonio perspicuum est, ut sequentibus confirmabitur. Percontari autem, quo id modo fiat, hominis improvidi est, et ejus qui se suo metiri pede nesciat. Prius enim nosce te ipsum quo modo anima tibi sit infusa, quomodo compactus es, quomodo res incorporea corpori tuo inhabitet. Utrum igitur corpus tuum cum omnibus suis membris extenditur, an vero in uno contractum continetur? Jam si extenditur, stulta est quæstio, corporum enim proprium est extendi. Sin contrahitur, multo stultior, nec enim corpus duntaxat incorporeum deprehendetur, sed reliquæ quoque partes emortuæ convincentur, ut quæ ab anima vivificante sejunctæ sint. Quod si eorum quæ in te sunt cognitionis capax minime sis, qui fieri potest, ut ea intelligas, quæ supra te sunt? Nam si judicia Domini inscrutabilia sunt, et viæ ejus impervestigabiles, quonam modo ille ipse inquiretur, aut pervestigabitur? Quemadmodum vero sol, tametsi unicus sit, ex se tamen lucem et calorem emittit: et sol quidem lucis nomine significatur: lux porro cuncta quæ videntur claritudine patefacit, calor vero animantia omnia plantasque vivificat: ita etiam Deus Pater Filium et Spiritum ita continet, ut una in tribus Diætas comprehendatur. Unus enim Deus est, quia una Diætas, quemadmodum et lucem solis solem appellamus. Cum enim per foramen aliquod in ædes ingressus est, ita dicere solemus: Sol ingressus domum illustravit, contra, si quando vi solis calefactiva incalescamus, utique nos a sole calefa-

ctos dicimus, vera interim dicentes. Quæ enim ab ipsa natura procedunt, ea nequaquam ab ejus appellatione abhorrent. Quemadmodum ergo sol, tametsi unicus sit, lumine tamen et calore præditus est, quorum utriusque etiam solis tribuitur appellatio, cum interim sit unicus sol: sic etiam tametsi unus tantum sit Deus, Filium tamen et Spiritum indissolubili nexu sibi conjunctos habet, ipseque ad eo Deus, ut reipsa est, Filiusque Deus, et Spiritus Deus appellatur, quamvis una tantum sit Divinitas. Quid verbis opus est? Ignis hic, quem sensu percipimus, materia flammam prognerante constat, constat et vapore illo, qui ex flamma et materia sursum emittitur: interim ignis unus est, flammæ autem vaporisque beneficio fit, ut quodammodo referat unicam illam Divinitatem, quæ in Triade sancta elucescit. Unum ergo in Trinitate Deum esse hac demonstratione probatum sit, tanta quidem, quanta rei ipsius virtuti exemplis comprehendendæ sufficiat. Nec enim ullo fieri modo potest, ut perspicuam quis, omnibusque numeris absolutam veritatis cognitionem assequatur. Expediisset quidem certe, ut mundi Opifex per creatas a se res non innotuisset. Dici enim non potest quanto interstitio Creator a creatura sit disiectus.

CAP. XXIV.

Demonstratio, qua Deum ex eo quod natura Filium habet, adoptione quoque filios habere, et nisi naturalis Filius præcessisset, adoptivis loci nihil reliquum fuisse, probatur.

Quod si Christo quis ut Filius Dei vocaretur, quemadmodum et sanctis, et Israeli, obtigisse gratia contendat, scire debet sanctorum neminem perspicue filium a Deo vocatum videri. Imo communi omnes quodam nomine filios appellari, non secus atque servos benevolos a Domino filios dici videmus. Magnus certe fuit Abrahamus, at Dei filius nequaquam dictus est. Magnus fuit Moyses, et cæteri omnes prophetæ, eorum tamen neminem Deus nomine filiorum dignatus est. Christum verum tum Deus ipse Pater dilectum Filium vocat, tum prophetæ quoque ipsi idem testantur. Nec id solum post, sed et ante quam humanam carnem indueret, imo hercle vero antequam mundus conderetur. Illud enim, *Ex utero ante Luciferum genui te*³⁶, et illud, *Ante omnes colles genui me*³⁷, hoc ipsum confirmat. In hominibus autem non ita se res habet. Itaque ex his primo Christum non adoptione et gratia, sed natura et veritate Filium Dei dici constat: eo quod eorum qui gratia filii sunt nullum Deus hoc privatim nomine compellarit: cui quidem amici, servi, et famuli nomen in ore frequens observatur, filii vero nunquam; Christo autem soli perspicue κατ' ἐξοχλῆν, hoc est per excellentiam, nomen Filii dilecti attribuit. Quod Davides quoque his

³⁶ Psal. cix, 3. ³⁷ Prov. viii, 25. ³⁸ Psal. lxxxviii, 7. ³⁹ Gen. xvii, 4. ⁴⁰ Psal. cxlii, 3. ⁴¹ Exod. xx, 2, 3. ⁴² Deut. vi, 4.

A verbis est vaticinatus: *Quis in nubibus æqualis factus Domino, assimilabitur Domino in filiis Dei*³⁸? quibus verbis naturalem peculiaris filiationis Christi prærogativam tacite subindicat, præ iis quos Deus adoptione et gratia sibi devinxit. Deinde vero potest et hæc in medium proferri ratio. Ubiunque naturale non præcesserit, fieri non posse, ut adoptivum subsequatur. Nam ex naturali generatione ea quæ per adoptionem fit, excogitata est. Priore sublata, posterior quoque tollatur necesse est. Necessario enim naturam subsequitur adoptio. Proinde nisi Deo Patri Filius naturalis esset, nec adoptivum etiam haberet. Sed Filii dilecti beneficio, amor quo pios quosque prosequitur, ascribendus est. Eadem quoque de causa filios adoptione vocat. Alioqui quid obstat, quominus angeli, cum sint hominibus multo præstantiores, spiritualium filiorum patres dicantur: homines autem dicantur? quemadmodum de Abrahamo Dominus ait: *Patrem multarum gentium constitui te*³⁹, quod de nullo angelorum dictum est. Omnino autem quia naturalis hominibus est liberorum procreatio, angelis vero non item, idcirco illi quos per gratiam Deus adoptavit, naturalem Christi filiationem confirmant. Ubi enim veritas, ibi et veritatis species. Ubi corpus, ibi et umbra. Ubi exemplar, ibi et imago. Proinde quia naturam sequitur adoptio, si natura præexistat, adoptioni quoque locus erit. E contrario, nisi natura præexistat, adoptio nequaquam consistere potest.

CAP. XXV.

De Principio, Principium, id est Deus Pater, qui quæcunque vult, ea potest. Primus et novissimus, invisibilis, immensus, incircumscriptus, incorporeus, indefinitus, æternus, sæculorum creator, variis Scripturæ locis probatur.

Totius rerum universitatis unum esse principium et Veteris et Novi Testamenti Scriptura constat. Nimirum universæ mundi machinæ Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, ingenitum, interitui non obnoxium, æternum, immensum, incircumscriptum, indefinitum, incompositum, incorporeum, invisibilem, simplicem, bonum, justum, lumen solo intellectu perceptibile, potentiam immensurabilem, cujus tamen unica mensura est, divina scilicet voluntas. Quæcunque enim vult, eadem quoque potest. Quod Propheta his verbis aperte demonstrat: *Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit*⁴⁰. Prædictorum porro veritatem sacra Scriptura confirmat. Audimus enim Deum sic in legislationis suæ initio verba facientem: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Non erunt tibi dii alieni coram me*⁴¹. Item alio loco, *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est*⁴². His astipulantur et illa, quæ per Isaiam prophetam docet

Ego, enim inquit, sum Deus primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus ⁴³. *Ante me non est formatus Deus alius, non fuit, nec post me futurus est, nec alius est præter me.* Item, *Ego Deus, nec est præter me, justus servator, nec est præter me* ⁴⁴. Quibus certe verbis Valentinum, Marcum, Basilidem, et Marcionem vanitatis coarguit, neque enim ante eum, neque post eum, alii cuiquam Dei nomen tribuit: sed eundem primum et postremum esse confirmat.

CAP. XXVI.

De Patre. Videntur hæc præcedentibus ἀμείωως adnectenda.

His porro sacrarum Scripturarum doctrina consentanea est. Servator enim et Dominus noster is est, qui omnem pro nobis justitiam adimplevit. Ipse enim dixit Joanni, *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam* ⁴⁵. Idem quatenus homo, oratione usus est, et a Patre petiit, ut apostolos doceret. Atque in orationis forma theologiam doctrinam discipulis insinuavit. *Hæc est enim, inquit, vita æterna, ut cognoscat te solum verum Deum* ⁴⁶. Item, *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et revelasti illa parvulis* ⁴⁷. Quin et sanctus Apostolus sic ait: *Regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen* ⁴⁸. Item, *Unus Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Item: *Unus Deus Pater, ex quo omnia* ⁴⁹. Hæc et hujusmodi pleraque testimonia in utroque Testamento reperire est, quæ hanc concordiam confirmant, unumque Deum prædicent, quem tum Vetere, tum Novo Testamento invisibilem esse constat. In Vetere enim ad Mosem sic ait: *Non enim videbit me homo et vivet* ⁵⁰. In sacris autem Evangeliiis Dominus dixit: *Nemo vidit Patrem, nisi qui est ex Deo, hic vidit Patrem.* Hoc ipsum divinus etiam evangelista sic exclamans attestatur: *Deum nemo vidit unquam.* Indicat vero etiam unde id didicerit, subdit enim: *Unguentus qui est in sinu Patris, ille enarravit.* Apostolus quoque sic exclamat: *Immortalis, invisibilis, soli sapienti, honor et gloria in sæcula sæculorum Amen.* Item: *Quem nemo vidit hominum, neque videre poterit.* Immensum porro et incircumscriptum eundem esse, aliis ex utriusque Testamenti locis dicimus. Atque in Vetere quidem Deus ait: *Nonne cælum et terram ego compleo? dicit Dominus.* Item: *Cælum mihi sedes est terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabilis mihi? dicit Dominus. Vel quis locus quietis meæ est?* Davides quoque divinis moribus conspicuus exclamat: *In manu ejus sunt omnes fines terræ* ⁵¹: ubi manum pro dispensatricis virtutis effectu usurpat.

⁴³ Isa. XLIV, 6. ⁴⁴ Isa. XLIII, 10, 11. ⁴⁵ Matth. III, 15. ⁴⁶ Joan. XVII, 3. ⁴⁷ Matth. XI, 25; Luc. X, 21. ⁴⁸ I Tim. I, 17. ⁴⁹ I Tim. II, 5; Ephes. IV, 6. ⁵⁰ Exod. XXXIII, 20. ⁵¹ Psal. LXXXIV, 4. ⁵² Psal. CXXXVIII, 7 seqq. ⁵³ Isa. LX, 22. ⁵⁴ Ibid. 45, 48. ⁵⁵ Ibid. 12 seqq. ⁵⁶ Joan. IV, 20. ⁵⁷ Ibid. 23, 24.

Quibus etiam verbis illum omnibus in rebus incircumscripsum esse ostendit: ex cujus nimirum providentia omnia dependeant. Idem in alia quadam hymnodia, seu laudum cantico, ad eum sic ait: *Quo ibo a spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: etenim illic manus tua deducet me, et occupabit me dextera tua* ⁵². Hæc utique incircumscripsum ejus substantiam et potentiam declarant. Isaias quoque propheta clamat: *Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus sunt tanquam locustæ* ⁵³. Alio item loco idolorum impotentiam reprehendens, hæc subjicit, quibus Dei universorum cognitionem adipiscamur. *Quis enim, inquit, mensus est pugillo aquas et cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera? Quis adjuvit Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? Cum quo iniiit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiæ, et erudit eum scientiam, et viam prudentiæ ostendit illi* ⁵⁴? Deinde quantum humano intellectu et lingua luctulenta consequi potest, quam immensa sit Dei virtus ostendit. Nam si *gentes omnes, inquit, quasi stilla stilulæ, et quasi momentum stateræ et tanquam saliva reputatæ sunt, cui assimilastis Dominum, aut quam imaginem ponetis ei* ⁵⁵? Quod si cælum, terra, et aquea natura omnem naturam creatam continent, horum autem omnium mensura divinæ manus mensura est, perpendant illi, qui lingua Deum metiri conantur, quam immensa sit ejus natura; manum sibi in animo proponentes, non quæ corporis membrum sit, sed energiam illam, seu vim electricam, quæ cuncta condiderit et gubernet.

Hæc sunt, quæ de universitatis Deo vetus nos Scriptura docet. Cæterum ante diotis longe plura cuius invenire facile est, quibus divinam substantiam, sapientiam, et potentiam incircumscripsum esse patet. In divinis autem Evangeliiis Dominus Samaritanam hæc et similia sentienda esse docuit, quæ cum divinam majestatem loco circumscripsum existimaret, eaque de causa dixisset: *Patres nostri in hoc monte adoraverunt, et vos dicitis, quia est locus Hierosolymis ubi adorare oportet* ⁵⁶, Dominus illam contrarium sentire docuit, nimirum divinam naturam incircumscripsum esse. Dixit enim ei: *Amen dico tibi, mulier, quoniam venit hora, et nunc est, quando neque Hierosolymis, neque in loco hoc adorabunt Patrem.* Quibus verbis cum divinum cultum nullis circumscribi Deus locis docuisset, subjunxit: *Spiritus est, et adorantes eum in spiritu et veritate adorare decet* ⁵⁷.

Una vero et eadem opera divinam naturam in-

corpoream quoque et indefinitam esse ostendit. Porro æternum etiam esse eundem universitatis Deum beatus David auctor est, qui nunc dicit: *A sæculo et in sæculum tu es*: nunc vero: *Exaudivit Dominus, et humiliabit eos, qui est ante sæcula*⁵⁸. Docet etiam Isaias propheta, his verbis exclamans: *Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientie ejus*⁵⁹. Beatus insuper Apostolus eundem sæculorum creatorem novit. Dominus autem naturam divinam non tantum rerum creationi præfuisse, sed regnum etiam sanctorum concessum esse ante constitutionem mundi testatur.

Hæc sunt, quæ de universitatis hujus principio et veteris et novæ Scripturæ lectione didicimus, non autem, ut Valentinus et Basilides fabulantur, sæculorum utriusque sexus conjugia, et commixtiones, quibus velut in procinotu consistant: nec vero etiam contraria et diversa, cum Cerdone, Marcione, et Manichæo principia, sed unum principium et justum, ut paulo post ostendemus.

CAP. XXVII.

De Filio. [Quod unigenitus, verus Dei Filius altissimus, Dominus, æternus, Deus, Jesus Christus, Patri consubstantialis, coæternusque sit.]

Quemadmodum autem in unum Deum Patrem credere didicimus, ita etiam in unum Filium, qui natus sit ante sæcula, neque secundum Valentini fabulas, alium unigenitum, alium Verbum, alium Christum, alium denique Jesum esse docemus; neque vero Arianam Eunomianamque blasphemiam secuti, eum qui Filius dictus est, creaturam nominamus. Illum enim Scriptura divina unigenitum esse testatur. Quod si creatus est Unigenitus, sororem habeat creationem, universasque totius creationis partes necesse est; sin unigenitus est, ut est, nulla illi prorsus cum rebus creatis societas intercedit. Unigenitum porro esse Unigenitum ipse his verbis attestatus est: *Sic dilexit Deus mundum, ut unigenitum Filium suum dederit, ut omnis qui credit in eum non perdat, sed habeat vitam æternam*⁶⁰, et paulo post: *Qui credit in eum non judicatur, qui vero non credit, jam judicatus est, quia non credidit in nomine unigeniti Filij Dei*⁶¹. His evangelista quoque sic stipulatus est: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis*⁶². Neque enim natura carnis quidquam de divinitatis dignitate diminuit, sed vel carnem indutus paternam nobilitatem ostendit. Item: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit*⁶³. Baptista quoque sic exclamat: *Qui credit in Filium habet vitam æternam, qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam sed ira Dei manet super eum*⁶⁴. Omnes denique apostoli eum

A Dei Filium verum et legitimum vocant. Atque ipse adeo Pater cum Filium cælitus nominasset, quam genuinas ejus esset generatio demonstrat. Ait enim: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complurimum est*⁶⁵. Quid porro Baptistam, quid evangelistam, quid apostolos, quid ipsum denique rerum omnium Deum dico? ne ipse quidem diabolus, mendacii pater, alio eum compellere nomine ausus est: sed antequam in certamen descenderet, dubitans dixit, *Si Filius Dei es*⁶⁶. Amissa vero victoria, jam edoctus quis esset, haud dubie exclamat: *Quid nobis et tibi Fili Dei? venisti huc ante tempus, ut nos torqueres*⁶⁷? Philippis autem eundem et excelsum, et Filium appellavit. *Hi enim homines, inquit, servi Dei excelsi sunt, qui quidem annuntiant nobis viam salutis*⁶⁸. Christi autem apostolos servos appellat, hoc nomen ab iis edoctus. Beatum enim Paulum ita dicentem et scribentem audierat: *Paulus servus Jesu Christi vocatus Apostolus*⁶⁹. Item, *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi*⁷⁰. Quod si vel ipse mendacii doctor et Deum, et excelsum, et Dei Filium vocat, veritatisque fulgoribus cedit; certe patris sui diaboli compellationem vincere contendunt, quicumque Filium creaturam asserere audent. Cæterum, ut eundem a divinis quoque viris altissimum dici probemus, audire est Zachariam, dum his proprium Filium verbis alloquitur: *Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus*⁷¹. Magnus enim ille Joannes non Deum Patrem, sed unigenitum Filium præcesserat, cujus rei vel ipse testis est: interrogatus enim, an ipse esset Christus, hoc quidem negavit, responditque, *Ego missus sum ante faciem ejus*⁷². Divinus insuper ille David eundem sic alloquitur: *Cognoscant gentes quod nomen est tibi Dominus, tu solus altissimus super omnem terram*⁷³. Si enim Dominus, et Deus est. Unus enim Dominus Jesus Christus, per quem omnia⁷⁴, ut beatus Apostolus ait. Item *Unus Dominus, una fides*⁷⁵. Proinde Filius altissimus est, quandoquidem Dominus. Sed de his quidem plerumque contra Arium et Eunomium, libris adversus eos editis, disseruimus; nunc quod instat, agamus, eundemque Dominum esse, qui et unigenitus, et Deus Verbum, et Servator et Jesus sit, didicisse nos ostendamus. Petrum autem in medium proferamus, qui primus has appellationes cum magno confesso confessus est. Primus enim inter sacros apostolos interrogatus a Servatore, *Vos autem quem me esse dicitis?* respondit, *Tu es Filius Dei vivi*⁷⁶. Beatus autem Joannes evangelista eundem et Verbum quod fuit ante sæcula, et unigenitum Filium, et mundi totius opificem, et Christum Jesum vocat, his verbis, *In principio erat Verbum*⁷⁷. Quibus verbis æternum fuisse significat. Qui enim

⁵⁸ Psal. lxxxix, 2; Psal. liv, 20. ⁵⁹ Isa. xl, 28. ⁶⁰ Joan. iii, 16. ⁶¹ Ibid. 18. ⁶² Joan. i, 14. ⁶³ Ibid. 18. ⁶⁴ Joan. iii, 36. ⁶⁵ Matth. iii, 17. ⁶⁶ Matth. iv, 3. ⁶⁷ Matth. viii, 29. ⁶⁸ Ac. xvi, 17. ⁶⁹ Rom. i, 1. ⁷⁰ Philip. i, 1. ⁷¹ Luc. i, 76. ⁷² Matth. ii, 10; Psal. lxxxii, 19. ⁷³ I Cor. viii, 6. ⁷⁴ Eph. iv, 5. ⁷⁵ Matth. xvi, 15. 16. ⁷⁶ Joan. i, 1.

in principio erat, utique semper erat, nec enim dixit, In principio flebat, vel in principio creabatur, sed, *In principio erat*. Docet vero etiam quid esset, subjungit enim, *Et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁷⁶. Deinde proœmio resumpto subinfert, *Hoc erat in principio apud Deum* ⁷⁶, atque hoc quidem communi nomine τὸ ὁμοούσιον, hoc est æqualitatem substantiæ indicavit.

Quod insuper Deum dixerit, his verbis, *apud Deum*, personarum differentiam denotavit; hunc Filium unigenitum Jesu Christi nomine sæpe dixit. Sapientissimus porro Paulus sic ait: *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus* ⁷⁷. Item, *Cum vero placuit ei, qui me segregavit ab utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret in me Filium suum* ⁷⁸. Hæc et innumera alia testimonia invenire est, quibus eum Christum quoque et æternum Filium, et Patri cœternum vocant, quem idem quoque doctor docens primo quidem loco sæculorum factorem esse ostendit. Inquit enim: *Novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem posuit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula* ⁷⁹.

Quia vero qui divina divino sensu intelligere nolunt, fieri posse non putant, ut Deo cœternus sit, qui ex Deo est: nam dum stulte juxta et temere naturam divinam humanæ naturæ legibus subjacere putant, Patrem filio seniore esse suspicati sunt: beatus Apostolus de his abunde disputans, unigenitum Filium, et ex Deo, et cum Deo esse evidenter ostendit. Eum enim splendorem gloriæ nominavit: siquidem splendor et ex igne, et cum igne subsistit. Igne enim splendor innatus est, ut soli radius. Ex quo enim sol, ex eodem et radii, sed tamen radiorum causa soli, et splendoris igni ascribitur: nec enim sol ex radiis, sed radii ex sole oriuntur, et splendor ex igne procedit. Proinde unigenitus et Filius ex Patre quidem natus est, Patri autem non secus atque oratio rationi, splendor igni, et radius soli cohæret. At harum rerum nulla per se subsistit, sed in eo hypostasin, hoc est sedimentum et subsistentiam habet, ex quo enascitur. Deus autem Verbum, splendor gloriæ, energia non est ἀνοστήτατος a Patre, seu a Patris hypostasi sejuncta, sed vivens et per se subsistens hypostasis. Nec enim simpliciter Verbum nominatur, sed Deus Verbum: nec splendor gloriæ duntaxat, sed hypostaseos quoque suæ character. Quia enim una eademque imagine res divinas aperte exprimere impossibile erat, pluribus eaz hoc pacto imaginibus dicimus: et splendor quidem gloriæ cœternum, hypostaseos autem character similitudinis perfectionem arguit, hypostaseosque seu personarum differentiam docet.

Verbum autem cum dicitur, generationem nulli

⁷⁶ Joan. I, 1. ⁷⁶ Ibid. 2. ⁷⁷ Galat. IV, 4, 5. ⁷⁸ Galat. I, 15, 16. ⁷⁹ Hebr. I, 1. ⁸⁰ Joan. V, 17. ⁸¹ Ibid. 21. ⁸² Joan. XIV. ⁸³ Ibid. IX. ⁸⁴ Ibid. ⁸⁵ Joan. XVI, 7. ⁸⁶ Joan. XV, 25.

A passioni obnoxiam ostendit. Ne enim filii nomine audito humanis suspicionibus involveremur, mundique totius Opificem eadem nobiscum lege natum arbitraremur, ea de causa Verbum nuncupavit, innuens generationem illam ab omni passione liberam. Nec enim menti seu rationi nostræ ad sermonem concipiendum et efformandum femine complexu opus est: aut ulla sectio, ullusve fluxus tolerandus est: sed perfectus manens perfectum sermonem efficit. His itaque et generationem nulli passioni obnoxiam, et cœternitatem Unigeniti didicimus.

Est vero etiam ejusdem cum Patre potentiæ, eique similis et æqualis in omnibus: ut ex Domini doctrina dicere quivis facile potest. Ait enim: *Pater meus etiam nunc operatur, et ego operor* ⁸⁰; et, *Sicut Pater suscitavit mortuos, et vivificavit* ⁸¹; et, *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt* ⁸²; et: *Ego in Patre, et Pater in me*; et, *Qui videt me videt Patrem* ⁸³.

Ex his porro quæ sequuntur incommutabilis ejus similitudo perspicua fit. Philippo enim Patrem sibi ostendi rogante, seipsum Dominus ostendit se viventem Patris imaginem esse significans, quæ perspicuos Genitoris characteres, seu signa, præ se ferret. Dixit enim Philippo: *Tantum tempus vobiscum sum, et non novisti me, Philippe* ⁸⁴? Patrem, inquit, cupis videre, cum me videas? itaque non novisti me: si enim me novisses, nequaquam illum videre optasses. In me enim Pater videtur: siquidem hoc ex his verbis inducitur: *Qui vidit me, vidit et Patrem*. Porro hic per aspectum contemplatio fidei intelligitur. *Tantum enim, inquit, tempus vobiscum sum, et non me novisti, Philippe*: non dixit, Non vidisti, sed, *Non novisti*. Videbat enim Philippus, id quod sub aspectum cadebat: divinitatem vero, quæ invisibilis est, non item. Proinde culpatus merito est, qui Filium perfecte non nosset, idcircoque Patrem videre optasset.

CAP. XXVIII.

De Spiritu sancto, et ejus charismatis.

Spiritum itaque sanctum a Patre [Filioque] substantiam habere didicimus: cujus substantiæ modus neque creaturæ (Increatus enim Spiritus sanctus) neque unigenito Filio similis est. Sanctorum enim Patrum nemo divini Spiritus substantiam generationis vocabulo significavit: quamvis ipsum ex Patre esse, atque etiam divinum, sacræ testentur Litteræ. Dominus enim Christus hæc de ipso dicit: *Expedit vobis, ut ego abeam, nisi enim abiero, Paracletus non veniet ad vos* ⁸⁵, et alibi: *Cum autem venerit Paracletus spiritus veritatis, qui ex Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me* ⁸⁶. Eo autem quod ipsum ex Patre procedere ait, Patrem fontem Spiritus esse indicat, neque vero, Procedet, inquit, sed *Procedit*, eandem utriusque naturam, substantiamque individuum et indifferentem, per-

sonarum denique conjunctionem ostendens. Quod enim procedit, ab eo a quo procedit separari non potest. Beatus porro Apostolus [in priore] ad Corinthios Epistola, hæc de Spiritu dixit: *Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei*⁸⁷, quam quidem scrutationem ne ulla unquam deleret ignorantia, subjunxit: *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*⁸⁸. Postquam autem his verbis omnem ei cognitionem adscripsit, indicat etiam unde substantiam habeat: *Nis autem, inquit, non spiritum mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est*⁸⁹, quibus certe verbis eodem illum in ordine, quo et Patrem et Filium collocat, ad creationis autem ordinem nunquam redegit: nec enim creationis illum partem esse intelligit, neque Arii, Eudomii, et Macedonii blasphemiam secutus *πρῶτον ποίημα*, hoc est primam creaturam nominat. Sed gratiæ divinæ dona demonstrans ita inquit: *Divisiones autem gratiarum sunt, ipse autem Deus operatur omnia in omnibus*. Deinde commonstrata charismatum differentia subjecit: *Hæc vero cuncta operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult*⁹⁰. Neque enim servilis est, inquit, ministerii, sed Dominicæ dignitatis sanctissimus Spiritus: neque ministrat, sed cooperatur, et tanquam Dominus operatur. Sic et in fine secundæ ad eosdem Epistolæ benedictionem attexuit: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus, cum omnibus vobis. Amen*⁹¹. Atque in priore quidem Epistola, primum locum Spiritui, hic vero extremum assignat, docens dignitatum differentiam ex ordine nominum non esse colligendam. Spiritui itaque Filium Patri præposuit, non ut ordinem semel a Deo positum subverteret, sed ut eodem honore Trinitatem colendam esse subindicaret. Idem apostolis quoque divinitus infusus est. Primo enim domum concussit, ut divinam denotaret apparitionem. Hoc enim Propheta de universitatis Deo dicit: *Qui respicit terram, et tremere facit eam*⁹². Deinde discipulis quoque in specie ignis insedit, quemadmodum jam olim Denm in rubo apparuisse Moses attestatur: et quemadmodum rubus ille, quamvis arderet, non tamen consumebatur: ita apostolorum linguæ haudquaquam vim energiamve adustivam expertæ sunt. Quæ cum non verbis, sed rebus et actis Petrus ille divinitate præ cæteris conspicuus didicisset, ipsum Deum vocavit, cum Ananiæ furtum redargueret. Cum enim dixisset, *Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?* subjunxit: *Non mentitus es hominibus, sed Deo*⁹³. His astipulantur et ea, quæ a beato Paulo de Spiritu dicta sunt. Credentes enim templa Dei vocat, in quibus nimirum gratia Spiritus habitat. *Nescitis enim, inquit, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*⁹⁴? Item, *Nescitis quoniam*

*A corpora vestra templa sunt sancti Spiritus, qui est in vobis, quem habetis a Deo*⁹⁵?

Quibus verbis aperte Spiritum sanctissimum divinæ esse naturæ docet. Nam si Dei templum credentes dicuntur, ubi primum gratia Spiritus donati sunt ex consecutione Spiritus sanctus ex Deo est.

Quia enim ejus gratia in illis habitat, idcirco Dei templum denominati sunt. Apertius porro et explanatius nobis a Domino dignitas Spiritus indicatur. Cum enim baptismatis mysterio aposioli informaret, ita inquit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti*⁹⁶. Quod si creata natura vel Filius, vel Spiritus sanctus, prædictus fuisset, nunquam creatori Deo acoensi connumeratique fuissent: verbis enim divinis accusantur ii, qui creaturæ, loco Creatoris servierunt. Proinde Unigenitus quoque carnem assumpsit humanam, ut homines ab hoc errore liberaret, Deique a creatura differentiam ostenderet. Sublata autem creaturæ adoratione, naturam creatam adorari non jussit. Absurdorum enim hoc vel maximum fuerit, si quis homines ab iis qui dii non sunt abductos, creaturam servitio addiderit. Itaque Filium et Spiritum sanctum increata præditos esse natura perspicuum est. Nam in Patrem, et Filium et Spiritum sanctum credere idcirco docemur, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizamus. Quia enim primum hominem non solus Pater creavit, sed et Filius et Spiritus sanctus (dixit enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*⁹⁷), merito certe tunc etiam cum resurrectione, novaque mundi creatio peragitur, Filius et Spiritus sanctus Patris consortes fiunt, Trinitatisque adeo invocatio eorum qui baptizantur unum quemque regenerat.

CAP. XXIX.

De divinis nominibus.

Sed divinorum etiam nominum interpretatio sic se habet. Quia enim væcordes illi Hebraicorum nominum interpretationem ignorantes, Adonai, Eloï, et Sabaoth diversos esse deos arbitrati sunt, operæ pretium mihi facturus videor, si rudibus et ignaris aperiam quid horum nominum unumquodque Græcis et Latinis auribus sonet. Eloth itaque Θεόν Deum interpretatur. Eloï autem, ὁ Θεός μου, Deus meus. El quoque, si tenui spiritu proferatur Θεόν Deum: si aspero, ισχυρόν fortem significat. Adonai autem, Κύριον Dominum. Cæterum Dominus Sabaoth, idem sonat, quod Κύριος δυνάμεων, Dominus virtutum, vel Κύριος στρατιῶν, Dominus exercituum. Nam apud Græcos militares ordines δυνάμεων, seu virtutum potestatumve nomine designantur. Saddai porro ἰσχυρὸν καὶ δυνατὸν inodum et potentem. Alia vero τὸν ὄντα, eum qui est significat: quod nomen ineffabile quoque ab

⁸⁷ Cor. II, 10. ⁸⁸ Ibid. 14. ⁸⁹ Ibid. 12. ⁹⁰ I Cor. XII, 6, 11. ⁹¹ II Cor. XIII, 13. ⁹² Psal. I, 35, 32. ⁹³ Act. V, 3. ⁹⁴ I Cor. III, 16. ⁹⁵ I Cor. VI, 19. ⁹⁶ Math. XXVIII, 19. ⁹⁷ Gen. I, 6.

H bræis censebatur. Samaritani eundem labedi-
cunt, verbi vim ignorantes. Hæc cum minus ve-
cordes illi adverterent, deos diversos appellave-
runt.

CAP. XXX.

*Ejusdem Chroniatæ [Trinitatis demonstratio, a
trutinæ æquilibrio, duplici alarum seraphicarum
Trinitate, Trisagio.]*

Dubitantibus autem, quanam de causa Filius
enuntiatione medius assumitur, extrema autem
Pater et Spiritus sanctus occupent, respondere
possumus, quod cum Deus statera justitiæ dicatur
eadem prorsus ratione, qua stateram dicimus, is
quoque ordo in natura divina excogitatus est, ut
medium locum Filius occupans summam æqualita-
tem cum duobus extremis conservet. Ipse enim et
primam illam mundi fabricationem, et eam quæ
subsecuta est generis reformationem perfecit. Cæ-
terum stateræ exemplo, æqualis illa virtus et potentia
subindicatur, quæ in Trinitate (cujus immensa
est potentia) elucescit cum ex tribus illis personis
nulla quidquam amplius sursum ferat, quam illa
quæ deorsum vergit, sed in æquilibrio honoris,
gloriæ et substantiæ libretur, et theologica con-
stantia persistat. Ex quo fit, ut in rebus quoque
generationi obnoxiiis æqualitas detur, æquumque
tanquam trutina pensetur.

Imo duplex quoque seraphicarum alarum trini-
tas sanctæ Trinitatis mysterio proportionem quadam
respondet; medium enim Patri, extrema autem
Filio et Spiritui respondent; trinaque adeo sancti-
tatis enuntiatio cum per se prorsus immutabilis
existat, tres personas substantia, virtute poten-
tiæque immutabiles ænigmatice designat, imo etiam
substantiæ æqualitas et unitas illa, quæ tribus
inest, certa inductione et illatione unicum esse
Dominum confirmat. Alæ quoque duplices omnem
illam cognitionem denotant, quæ ad nos illorum
beneficio descendit, etiamsi spiritus illam admi-
nistrantes ab omni sint materia remoti, nec sim-
plex illa descendat sed ejusmodi materia constans,
quæ typis et figuris nostratibus conveniat, atque
adeo composita compositis peraccommoda sit. Du-
plex autem est res omnis materialis, quæ nimirum
ex materia et forma constet. Dicitio porro, Sanctus,
id subindicat, quod sanctis superinsidet, cum quo
nulla prorsus alia sanctitas conferri queat. Quot-
quot enim Divinitatis ratione sancti dicuntur, haud
dubie profani et impuri, quemadmodum omnes
quoque reges servi, et ea quæ sunt non esse cense-
buntur, si cum Deo, id est eo qui vere est, con-
ferantur. Hac ergo dictione, Sanctus, excellentia
in Deo et prærogativa denotatur, idque adeo, quod
dignitate sua rerum omnium naturas exsupe-
ret. Sanctum enim hoc loco non id significat, quod
a sorde qualibet corpus aut animam pollente
purum existat, absit! Quo enim encomio Deus ita

extolleretur, imo vero, qui non extremum hoc de-
decus fuerit, si ad majus laudis argumentum per-
turbationibus illis, quibus omnes obnoxii sumus,
liberum esse Numen asseramus? Sed id potius,
quod segregatum, et cæteris omnibus longe su-
blimius est, et quasi quodam recessu sepositum
indicat. Quæ dictionis significatio frequens in Scri-
pturis occurrit, ut: *Omne masculinum adaperiens
vulvam, sanctum Domino vocabitur*⁹⁸, id est segre-
gatum. Item in libro Judicum: *Pariet Filium, et
non ascendet ferrum super caput ejus, quoniam san-
ctificatus est puellus*⁹⁹, et innumeris in locis.
Eodem etiam sensu locum, vel panem, vel vinum
sanctificari dicimus, quæ Deo segregantur, nec
in communem aliquem usum cedunt. Proinde
simul atque ad altare sacerdotes introierant, sacro-
rum Psalmorum cantor superius exclamabant: *San-
ctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis.*
Quod quidem laudum præconium ex veneranda
illa Seraphici ordinis confessione compositum est.
Idem porro canticum ex Cherubico etiam præconio,
musicoque sacrorum Psalmorum cantu constare
discimus, cum in psalmo quidem Sanctus Deus,
fortis, vivus canatur. Ubi certe dicitio Vivus loco
dictionis Immortalis, tanquam idem significans
assumpta; dicitio autem Fortis in integro retenta, et
hoc modo sacra demum cantio contexta est. Deus
tamen obiter, et Sanctus, ex adversario impiis idola-
rum cultibus opponuntur. Quæ quidem terrena
sunt, operaque manuum hominum, atque abomi-
nationes revera. Fortis autem eisdem opponitur,
quatenus muta, immobilia et infirma sunt. Immor-
talis denique, quatenus nec respirant, nec operan-
tur, nec ulla viæ scintilla fruuntur. Cæterum
supra memorati cantici compositio beato Proclo
Constantinopolitano pontifici ex revelatione inno-
tuisse fertur, qui angelis quidem sacrum hunc
hymnum modulantibus illo, ipse primus omnium
initiatus est.

Enimvero senarius ille quoque primorum dierum
numerus cujus in libro de mundi generatione mentio
fit, typo quodam trinam Dei cognitionem exprimit;
quod quidem cum aliis aliquot ex locis, tum ex hoc
perspicuum est: *Dies diei eructat verbum, et nox
nocti indicat scientiam*¹. Item ex hoc: *In capite
libri scriptum est de me*². Quicumque enim de pri-
mis illis diebus exposuerunt, obscuri nihil elocuti
sunt. Nam caput et principium libri, id est totius
Scripturæ divinitus inspiratæ, ille dierum senarius
numerus est, quibus fabrica mundi consummata
fuit. Ex quorum magnitudine et decore Creator
innotescens laudibus effertur.

His Gregorii quoque Theologi vox attextenda,
quæ quidem nobis ad tres usque personas divini-
tatis mysterium revelatum fuisse testatur. Unitas
enim, inquit, ob insitas opes emersit. Dualitas au-
tem ubertate materiæ et formæ, quibus corpora

⁹⁸ Exod. xiv, 19. ⁹⁹ Judic. xiii, 5; xvi, 17. ¹ Psal. xviii, 3. ² Psal. xxxix, 8.

que non fuerit. Cum tres inter se conjuncti unus sit Deus, sola cujusque differentia in essentiâ communionem individue personam dividente. Solus enim Pater, Pater. Solus Filius, Filius. Solus Spiritus Sanctus, Spiritus. His enim differentiis non convertuntur inter se. Sed in his individue quidem dividuntur, essentiâ autem ratione communicant. Trinitas, simplex, insecabilis, incomposita, ex tribus perfectis per se perfecta, et plus quam perfecta est. Cujus una natura, divinitas et voluntas, una denique actio glorificatur. Quorum enim natura una est, eorum voluntas et actio una, quemadmodum beato Basilio docente didicimus.

Confitemur item unam sanctæ Trinitatis personam, unigenitum, inquam, Dei Filium, Deumque nostrum, Patri et Spiritui Sancto consortem et cœternum : a Patre quidem ante sæcula genitum, quantum ad divinitatem : eundemque in ultimis et præfinitis temporibus, ut genus humanum servaret et reformaret, e cœlis descendisse, seu voluntaria exinanitum humilitate puræ Deiparæque Virginis Mariæ ulterum subiisse, quæ a Spiritu sancto præpurgata corpore et animo fuerat, ex ejusque sancta et incorrupta carne, in subsistentia propria carnem assumpsisse : ita ut consubstantialis nobis effectus, eam in ipsa, mediante anima rationis et intellectus particeps, compingeret atque efformaret. Qui ex eadem Virgine intermerogate Matre natus est, supra quam dici aut excogitari ullove intellectu percipi possit. Cum enim sine semine, supernaturalisque conceptio fuisset, ineffabilis quoque partus et inenarrabilis fuit. More itaque nostro, qui supra nos erat Christus et Dominus processit, omnia nostra essentialiter in se ferens, uno peccato dempto, totus homo factus, totusque Deus manens, idem terrenus et cœlestis, visibilis et invisibilis, mortalis et immortalis. Duæ enim naturæ indivulsa conjunctione coherentes unum nobis Emmanuelem perfecerunt : ita tamen, ut citra ullum defectum proprietates naturarum, ex quibus compositus est, sartas tectas conservaret. Cum enim totus simplex esset, secundum divinam, eandemque paternam et æternam generationem, duplex processit secundum maternam eandemque temporariam et corporalem generationem. Itaque tametsi duas Christi Dei nostri generationes profiteamur, unam tamen ejus personam prædicamus, cujus essentia duabus in naturis perfectis elucescat. Quamvis enim una sanctæ Trinitatis persona esset, mansit tamen, vel cum Verbum caro factum est, perfectus in Divinitate, idemque perfectus in humanitate : Divinitate quidem Deo Patri consubstantialis, idemque nobis humanitate consubstantialis : patibilis carne, impatibilis Divinitate. Unde fit, ut alii miracula, et alii passiones non distribuamus : sed tanquam uni eisdemque Domino nostro Jesu Christo utrum-

que specimen attribuamus : alia quidem ratione miracula edenti, alia item patienti Divina siquidem naturæ ratione signorum virtutem deprompsit, ex humanæ autem formæ præscripto, eas passiones non detrectavit, quibus ea natura obnoxia est, ut in seipso passiones nostras in passionum vacuitatem transformaret, prout his verbis attestatur Apostolus : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* ⁶. Nec enim ille humani generis amator humanis, et nulli reprehensioni obnoxiiis, passionibus objici, et quamvis Deus esset immortalis, anima tamen mediante corporaliter morti affligi dedignatus est : anima, inquam, omnibus in rebus perfecta, suisque numeris absoluta, et cui nihil omnino ad humanitatis perfectionem deesset. Humanæ porro perfectionis index mens ipso est, qua volumus, et a brutis animantibus differimus. Eorum enim quæ mentis expertia sunt, nullum velle potest. Quidquid autem voluntate, idem et intellectu præditum est. Ubi enim mens, ibi etiam prorsus intellectus est. Jam si Servator perfectus homo fuit, in Divinitate perfecta manens, procul dubio neque mente, neque voluntate caruit. Qui autem humanam Christi animam naturali voluntate privare conantur, eam mentis expertem, ipsi mentis expertes descripserunt, et passionem et mortem impatibili naturæ ascribentes. Qua quidem hæresi hoc consequuntur, ut perfecte salvi facti non videamur. Nec enim naturalem humanitatis ejus voluntatem, naturalemve actionem negamus, ne una eademque opera dispensationis salutis nostræ caput et summam antiquemus, et Divinitati passiones ascribamus, ut astruere conati sunt illi, qui una illum voluntate, unaque actione, non sine magna impietate, recens excogitarunt impiamque Arii, Apollinarii, Eutychis, et Severi hæresin innovarunt.

Nos autem orthodoxæ confessionis assertores unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum astruimus, qui duabus in naturis inconfuse, simpliciter, inseparabiliter, individue dignoscitur. Ita tamen, ut nullatenus naturarum differentia vi conjunctionis sublata sit, imo potius utriusque naturæ proprietas integra permanserit, et in unam personam unamque hypostasin concurrerit : non ut in duas personas partitionem divisionemve admiserit, sed unus idemque Filius unigenitus, Deus Verbum, Dominus Jesus Christus perseveraverit : quemadmodum superioribus temporibus prophetæ de ipso vaticinati sunt, ipseque adeo Jesus Christus nos docuit, sanctorumque Patrum symbolum nobis quasi per manus tradidit. Duas in eodem volitiones, seu voluntates, duasque actiones, citra divisionem, mutationem, partitionem, confusionemque ex sanctorum præscripto Patrum prædicamus, naturales, inquam, voluntates, non contrarias, quemadmodum impii astruxerunt

⁶ I Cor. xv, 53.

hæretici, absit! sed obsequentem ejus humanam voluntatem, at non resistantem aut reluctantem, imo potius divinæ, ejus et omnipotenti voluntati morigeram. Siquidem par erat, ut carnis voluntas moveretur; divinæ tamen voluntati subjiceretur, ut sapientissimus ille scribit Athanasius. Quemadmodum enim caro ejus caro Dei dicitur et est, ita et naturalis voluntas carnis ejus propria Dei Verbi dicitur et est: ut idem ait: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*⁷. Quibus verbis propriam carnis ejus voluntatem intelligit. Quandoquidem ipsa quoque caro ei propria fuit, quemadmodum enim sanctissima et inculpata ejus animata caro, cum deificata est, haudquaquam periit; ita neque carnis ejus voluntas periit, imo potius integra permansit, ut Theologus Gregorius his verbis auctor est. Illius enim voluntas, qui pro Servatore intelligitur, haudquaquam Deo contraria est, cum tota Deum redoleat. In ea porro sententia sumus, ut naturales duas actiones citra divisionem, mutationem, confusionem, partitionem, in eodem Domino nostro Jesu Christo Deo vero conjunctas esse asseramus, hoc est divinam actionem, ut beatus ille Leo paulo apertius ait. Operatur utraque forma cum alterius communione proprietatis, Verbo scilicet id operante, quod suum est; et corpore vicissim ea efficiente, quæ sunt corporis. Nullo enim pacto eandem fuisse naturalem Dei et creaturæ actionem concedimus: ne vel creaturam impatibili essentiæ ascribamus, vel divinæ naturæ excellentiam in creaturarum ordinem redigamus. Unius enim ejusdemque miracula et passiones fuisse novimus: alia atque alia naturarum, ex quibus constat, ratione habita, in quibusque ejus essentia consistit, ut beatus Cyrillus ait.

Et itaque quod inconfusum et indivisum est omni ex parte servato, hoc in summa profitemur, unam sanctæ Trinitatis personam, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum esse credentes, duas ejus naturas asserimus, quæ in una ejus persona elucescant, in qua miracula et passiones, quamdiu ex dispensatione nobiscum versatus est, non phantasia et simulatione, sed revera exhibuit, cum præsertim naturalis differentia in ipsa unica persona cognoscatur: non quia persona præter naturas alias sit, sed quia in natura ejusdem personæ tota natura humana efformata sit. Quæque suarum sunt partium ea sic exsequitur, ut nihil desit: cum qua quidem persona hypostaticum Verbum cohærebat, uno peccato dempto. Quemadmodum etiam Verbum vicissim ea perfecte et absolute operabatur, quæ sibi propria erant, idque cum humana illa natura, quam assumpserat. Proferatur in medium denuo sanctissimus ille Leo, qui in epistola ad Leonem imperatorem ita scribit: Divinitas et humanitas ipso virginæ con-

ceptionis momento in tantam coierunt conjunctionem, ut ne humanæ quidem res sine divina essentia fierent: sed utraque natura cum alterius communione ea quæ sibi propria erant, et vellet et ageret. Quocirca duas etiam naturales voluntates, totidemque actiones ad humani generis salutem una concurrisset asserimus. Quare cum beati Patres hæc ita summo cum studio et diligentia undique congesserint et expresserint, par est, ut nullus aliter proferat, aut scribat, aut sentiat, aut doceat: imo vero ne diversum quidem ab hoc fidei symbolum iis proponat, qui vel ex gentibus, vel ex Judæis, vel ex hæresi quælibet ad veritatis cognitionem convertuntur.

CAP. XXXII.

B *Fides revelata sanctissimo Gregorio mirifico, tanquam ex supersanctæ Dei Genitricis, et sancti apostoli Joannis evangelistæ doctrina.*

Unus est Deus principium et Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, necnon virtutis et formæ æternæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti.

Unus item est Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, imago persona Patris, Deus Verbum agens, qui rerum omnium hypostasin creavit sapientia, quæ universorum constitutionem continet virtus omnium creaturarum effectrix. Veritas ex verace Patre, invisibilis ex invisibili, incorruptibilis ex incorruptibili, immortalis ex immortalis, æternus ex æterno.

C Unus denique Spiritus sanctus perfectus, perfecta viventium vita: sanctitas, et sanctitatis fons, atque sanctitatis largitor. Ex quo fit, ut Deus omnium credentium calculo sit super omnia, Filius per omnia, Spiritus sanctus in omnibus. Trinitas perfecta, cujus honor, sempiternitas et regnum neque dissecatur, neque alteratur. Quare in Trinitate creatum nihil est: neque ascititium, ac si quid esse postea cœperit, quod antea non fuerit. Nullo enim unquam tempore Filius Patri defuit, neque Filio Spiritus, nec unitas in binarium excrevit, nec binarius in Trinitatem, sed semper una eademque Trinitas citra ullam mutationem alterationemve mansit.

CAP. XXXIII.

Iterum de sancta Trinitate (de Patre, Filio, et Spiritu sancto distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio, ex B. Joanne Damasceno, cap. 8.)

D Itaque credimus in unum Deum, unicum sine principio principium, increatum, æternum, ingentium, incorruptibilem atque immortalem, immensum, nullis finibus circumscriptum, indefinitum, immensæ potestatis, simplex, incompositum, incorporeum, inexhaustum, imperturbatum, immobilem, immutabilem, invisibilem, bonitatis et justitiæ fontem, lumen intelligibile, inaccessam potentiam quæ nulla mensusura dignoscitur, sed sua seipsam propria voluntate dimittitur. Quæcumque

⁷ Joan. vi, 38.

enim vult, eadem quoque potest, ut quæ creaturas omnes visibiles et invisibiles creaverit, omnes contineat, omnibus imperet, et dominetur regno, quod nulli fini mortive obnoxium est, nec in se quidquam contrarium habet, quæ omnia plenitudine suas complens a nullo comprehendatur, imo potius omnia comprehendat, contineat, et exsuperet, quæ nullam non essentiam intemperate permeet, supraque omnia feratur, quæ nullam non essentiam exsuperet, supersubstantialis, et ea quæ sunt transcendens, plusquam divina, plusquam bona, plusquam plena, quæ principia omnia ordinesque definiat, omnis principii atque ordinis præses, quæ nullam non essentiam, vitam, rationem, atque cogitationem exsuperet, ipsum lumen, ipsa bonitas, ipsa vita, ipsa essentia, ut quæ alterius beneficio non sit, aut aliquid eorum quæ sunt existat, imo iis quæ sunt essentiæ, iis quæ vivunt, vitæ, iis quæ ratione utuntur rationis fons, omnibus denique honorum omnium causa sit, quæ omnia ante eorum generationem norit, tanquam una essentia, una divinitas, una virtus, una voluntas, una actio unum imperium, una potentia, una dominatio, unum regnum, quod in tribus perfectis personis cognoscitur, et adoratione una colitur. Creditur autem et adoratur ab omni creatura rationis particeps, citraque ullam confusionem conjungitur, et citra distractionem distinguitur, (quod mirum est), in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in quos baptizati quoque sumus. Ita enim Dominus apostolis mandavit, ut baptizarent, his verbis: *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*³. In unum Patrem, qui omnium principium et causa est, a nullo genitum, qui solus sine causa, et ingenuus est, omnium quidem Creator, at unius tantum unigeniti Filii sui, Domini autem Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi natura Pater, sancti autem Spiritus emissor existat.

Credimus item in unum Filium Dei unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ex Patre natus est ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Cum dicimus Ante omnia sæcula, generationem ejus temporis et principii expertem esse indicamus. Nec enim ex eo quod non erat in essentiam productus est Filius Dei, splendor gloriæ, imago paternæ personæ, vivens sapientia et potentia, Verbum per se subsistens, essentialis, perfecta et viva imago Dei invisibilis, sed semper fuit cum Patre, et in ipso, ab æterno, et sine principio ex ipso genitus. Nec enim ullo unquam tempore Pater fuit, quo Filius non fuerit, sed cum primum fuit Pater, fuit et Filius ex eo genitus. Nec enim fieri potest, ut absque Filio Pater vocetur. Quod si Filium non habuisset, Pater haudquaquam fuisset, et si

A postea Filium habuisset, postea quoque Pater esse cœpisset, cum Pater antea non esset, atque ex non Patre in Patrem mutatus fuisset, qua blasphemia quid, quæso, magis impium excogitari potest? Fieri enim non potest, ut Deus naturali generandi vi privatus dicatur, generandi autem vis in eo consistit, ut ex seipso, sive propria ex essentia sibi natura similem procreet. Ex quo fit, ut si quis in Filii generatione tempus intercessisse, aut post Patrem, subsequutam fuisse Filii subsistentiam dicat, impius habendus merito sit. Ex ipso enim, hoc est ex Patris natura generationem Filii fuisse dicimus. Et nisi Filium ab initio una cum Patre fuisse, ut ex ipso genitum, concedamus, ulique Paternæ personæ mutationem introducimus: quia nimirum cum Pater antea non esset, Pater esse tandem cœperit. Tametsi enim creatura postea facta fuit, non tamen ex Dei essentia, sed ex eo quod non erat in id quod est voluntate et potentia ejus producta fuit.

B Nec vero mutationi natura divina obnoxia est. Generatio enim est, cum id quod gignitur essentia simile ex generantis essentia prodit. Creatura vero et figmentum, id quod extrinsecus, non autem ex creantis figentisve substantia res creata fictave depromitur, quæ quidem substantia prorsus absimilis existat. Quocirca generatio et creatio impatibilis est in uno duntaxat Deo, qui solus impatibilis, inalterabilis et immutabilis est, semperque eodem se modo habet. Cum enim natura impatibilis, inexhaustus, simplex et incompositus existat, ad passionem ullam fluxumque ferendum, neque generando, neque creando, haudquaquam idoneus est, nec ullo adjutorio eget. Sed generatio quidem principio carens et æterna est, cum sit opus naturæ, atque ex ejus essentia procedat: ne mutationi genitor sit obnoxius: neve Deus primus sit et postremus, atque incrementum recipiat. Creatio vero cum divisæ voluntatis opus sit, Deo cœterna non est, quandoquidem natura hoc comparatum non est, ut id quod ex nihilo in rerum naturam producitur, ei cœternum sit, quod principio caret, semperque est. Itaque quemadmodum non eodem modo Deus et homo operatur (homo enim ex nihilo nihil quidquam in rerum naturam profert, sed quidquid facit, id ex subjecta materia facit, præcedente non voluntate tantum, sed etiam præcogitatione, et ejus rei in animo informatione, quam facere instituit, sequente vero manu operatione, una cum laboris et tædii tolerantia: ita tamen, ut expectatione sua sæpe defraudetur, nec res ita succedat, prout animo proposuerat: Deus autem vel sola voluntate ex nihilo cuncta in rerum naturam produxit), ita nec eodem modo Deus et homo generat. Deus enim, cum sine tempore et sine principio sit, ad hæc impatibilis, inexhaustus, incorporeus et solus, sine careat,

³ Matth. xxviii, 19.

idcirco sine tempore, et sine principio, adhæc sine passione et fluxu generat, atque adeo citra copulam, principioque denique et sine caret ejus incomprehensa generatio. Et principio quidem caret, qui immutabilis est; fluxu autem quia impassibilis et incorporea: citra copulam vero, quia Deus incorporeus sit, et solus alterius ope non egeat: sine fine autem et indesinenter, quia principio, tempore sineque careat, quia denique semper eodem se modo habeat. Quidquid enim principio caret, idem sine quoque caret, atque se modo eodem semper habet. Qui vero per gratiam sine caret, non statim sine principio est: quemadmodum angeli. Generat igitur qui semper est Deus Verbum suum ipsius perfectum, idque sine principio et fine, ne in tempore pariat Deus, cujus natura et essentia tempus omne superat. Homo autem contrario haud dubie modo generat, ut qui generationi et corruptioni, fluxui et multiplicationi sit obnoxius, atque corpore vestitus, cujus natura duplici sexu, masculino, inquam, et feminino distincta est. Masculinum enim feminini adjutorio eget: Parcat mihi Dominus, qui rebus omnibus præest omnemque intellectum et omnem mentis conceptionem exsuperat.

CAP. XXXIV.

Præcedentium anacephalæosis, Ἀγεννητου et ἀγεννητου differentia. Paternitatis, filiationis, processionis origo, etc.

Docet itaque sancta, catholica, et apostolica Ecclesia Patrem et unigenitum ejus Filium, ab ipso sine tempore, fluxu, passione: atque ita genitum, ut a nullo comprehendi queat: ita, inquam, ut solus Deus universorum perspectum habet, quemadmodum ignis, et ex eo procedens lumen simul et una sunt, nec præcedit ignis, sequiturque lumen, sed simul et una sunt; et quemadmodum lumen ex igne semper gignitur, et semper in eo est, nec ullo modo ab illo separatur, ita Filius etiam ex Patre generatur, ut ab ipso nullatenus separetur, sed in eo semper est. At vero lumen ipsum, quod ex igne inseparabiliter nascitur, et semper in eo manet propriam hypostasim, aut ab igne sejunctam non habet, cum sit naturalis qualitas ipsius ignis. Unigenitus autem Dei Filius, a Patre inseparabiliter et indistincte genitus, atque semper in eo manens, propriam et a paterna sejuncta hypostasim habet. Quocirca Verbum et splendor dicitur, quia citra copulam, sine passione, tempore, fluxu et separatione, a Patre genitus sit; Filius vero et hypostaseos paternæ character, quia perfectus est, per seque subsistit, per omnia Patri similis, præterquam quod ingenitus non sit. Unigenitus autem, quod solus ex solo Patre solum genitus sit. Nec enim alia ulla generatio est, quæ cum Filii Dei generatione conferri queat, cum alius ab eo Dei Filius non sit. Etsi enim Spiritus sanctus ex Patre procedit, non

tamen id generatione sed processione fit. Alius hic est subsistentiæ modus, incomprehensus et incognitus quemadmodum et Filii generatio. Quocirca quæcunque Pater habet, ea habet et Filius, præterquam quod ingenitus non est, qua quidem re neque essentiæ differentia, neque dignitas, sed existentiæ modus significatur, quemadmodum Adamus quoque ingenitus est, cum Dei creatura sit: Sethus autem genitus, quia Adami Filius. At Eva ex Adami latere progressa, nec enim genita est. Hi omnes haudquaquam natura inter se differunt, cum sint homines, sed existentiæ modo. [Sciendum enim est, quod ἀγεννητον, si per unicum v scribatur, id significat, quod nec creatum, nec factum est; ἀγεννητον vero, per duplex v, id significat, quod genitum non est. Jam priore significato essentia differt ab essentia. Alia enim essentia est increata, seu ἀγεννητος per unicum v, aliaque item γεννητη seu creata. Posteriore vero significato essentia nihil quidquam ab essentia differt.] Omnis enim animantium speciei prima hypostasis ἀγεννητος, hoc ingenita, non autem ἀγεννητος, hoc est increata fuit. Creata enim a conditore Deo sunt ea, quæcunque verbo suo ille in rerum naturam produxit: genita vero haudquaquam fuerunt, cum nullum ejusdem speciei animal antea esset, ex quo gigni possent. Jam si priorem significationem sequaris, tres illæ divinæ hypostases inter se conveniunt, quæ in sancta divinitate elucescunt, si quidem consubstantiales et increatæ sunt: posteriorem vero significationem si sequaris, haudquaquam conveniunt. Solus enim Pater ingenitus est, nec enim, ut sit, ab alia hypostasi habet: solus quoque Filius genitus, qui ex Patris essentia ab æterno et sine tempore genitus: solus denique Spiritus sanctus procedit ex ipsa Patris (et Filii) essentia, non genitus, sed procedens, ut sacra nos Scriptura docet, quamvis interim nec generationis nec processionis modus comprehendi possit.

Hoc porro sciendum est, paternitatis, filiationis et processionis nomen haudquaquam a nobis ad beatam Trinitatem transiisse, imo e diverso inde ad nos devenisse, ut beatus Apostolus ait: *Propter hoc flecto genua mea ad Deum Patrem, ex quo paternitas omnis in celo et in terra*⁸. Jam vero quamvis Patrem, principium Filii, eoque majorem esse dicamus, non tamen eum Filio priorem tempore aut natura fuisse significamus (per ipsum enim fecit sæcula), neque alia ulla re, nisi causa, hoc est quia Filius ex Patre genitus sit, non autem Pater ex Filio. Item, quia Pater naturaliter Filii causa est, quemadmodum non ex lumine ignem procedere dicimus, imo potius ex igne lumen. Itaque quoties Patrem Filii principium esse, Filioque majorem audiemus, causa id verum esse intelligamus. Et quemadmodum aliam ignis, aliamque luminis essentiam non dicimus, ita fieri non

⁸ Eph. III, 14.

potest, ut Patris alia, Filiique alia, imo una et eadem fuerit essentia. Et quemadmodum ignem lumine quod ejaculatur lucere dicimus, nec tamen interim lumen igni subserviens instrumentum esse, imo potius vim naturalem asserimus; ita Patrem quoque cuncta quæ facit, per unigenitum Filium suum facere astruimus, non tanquam per instrumentum subserviens, sed per vim naturalem, et quæ per se vique sua subsistit. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, itemque lumen igneum lucere asserimus, ita quæcumque Pater facit, itidem facit et Filius. Non tamen lumini propria quædam est, ab igne se juncta hypostasis, at Filius perfecta hypostasis est, ab hypostasi paterna inseparabilis, ut supra docuimus. Nulla enim in rebus creatis imago inveniri potest, quæ citra mutationem in seipsa modum illum referat, quo sancta Trinitas constat. Qui enim fiat, ut quod creatum, compositum, fluxum, mutabile, circumscriptum, figuratum et corruptibile est, oculis divinam illam essentiam subjiciat quæ ab iis omnibus libera nullam non essentiam exsuperat? Atqui perspicuum est omnem creaturam eorum plerisque obnoxiam esse, atque ex sua ipsius natura corruptioni subijci.

CAP. XXXV.

Tertia pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto.

Credimus denique in unum quoque Spiritum sanctum Dominum, vivificantem, qui ex Patre (Filioque) procedit, et in Filio conquiescit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, tanquam consubstantialis et coæternus. Dei Spiritus rectus, principalis, fons vitæ et sanctificationis. Deus qui cum Patre est, increatus, plenus, creator; omnia comprehendens, omnium opifex, omnipotens, infinitæ potentæ, Dominus omnis creaturæ, nullius, dominio subjacens: replens, non repletus: largiens, et ab alio nihil accipiens: sanctificans, non sanctificatus: consolator omnium consolationibus unus sufficiens: Patri et Filio per omnia similis: qui ex Patre (Filioque) procedit, atque per Filium tribuitur. Cujus omnis creatura particeps est, qui per se creat et animat universa, sanctificat et continet, propria denique in persona per se subsistit, ita tamen, ut a Patre Filioque separari et divertere nullo modo queat, imo omnia illa habebat, quæcumque Pater et Filius habent, præterquam quod nec ingenuus, nec genitus est. Pater enim causa caret: ingenitusque est, nec enim a quoquam, nec a seipso quidem processit: nec eorum quæ habet quidquam, imo potius ipse principium, et auctor essentiæ est: facitque ut universa quoquo modo se naturaliter habeant. Verbum autem generative a Patre processit. Spiritus denique sanctus a Patre etiam non generative sed processive prodiit. Quid porro a generatione processio differat, jam didicimus; quis autem modus differentiæ sit, non item. Γεννηματος ergo, id est genituræ nomine et ipsa Filii ex Patre

A γέννησις, hoc est generatio, atque sancti Spiritus ἐκπόρευσις seu processio intelligi posse videtur. Quare quæcumque Filius et Spiritus sanctus habent, ea ex Patre habent, atque ipsam quoque essentiam et nisi sit Pater, nullus Filius, nullus et Spiritus esse potest, et si qua re careat Pater, eadem Filius et Spiritus carent. Atque propter Patrem, hoc est, quia Pater est Filius quoque et Spiritus est. Et propter Patrem Filius et Spiritus habent quæcumque habent, hoc est, quia ea Pater habet, ingeneratione, generatione et processione demptis. His enim solis et hypostaticis proprietatibus tres sanctæ hypostases inter se differunt: neque id essentia, sed quia propriæ hypostaseos caractere seu signo individue dividuntur. Dicimus autem unumquemque ex tribus propria prædicit esse hypostasi, ne tribus ex imperfectis unam perfectam compositam naturam profiteamur, sed in tribus perfectis hypostasibus unam simplicem ὑπερτέλει τε καὶ προτέλειον, hoc est quæ perfectionem omnem excedat et præcedat. Quidquid enim ex imperfectis constat haud dubie compositum est, at ex perfectis hypostasibus fieri non potest, ut quidquam componatur. Inde fit ut speciem non ex personis procedere, sed personis inhærere dicamus. Imperfectis autem diximus, hoc est iis quæ speciem ejus rei non servant, quæ ex ipsis conflata est, siquidem lapis, lignum et ferrum per se quidem perfecta singula sunt, si propriam eorum naturam consideremus, at si eadem illa in ædificio contempleremur, quod ex ipsis conflatur, imperfecta sunt. Eorum enim nullum per se domus est. Itaque perfectas hypostases dicimus, ne compositionem divinæ naturæ inesse intelligamus. Dissensionis enim principium ipsa est compositio. Rursus tres hypostases in seipsis mutuo inesse dicimus, ne multitudinem populorumve deorum introducamus. Si quidem trium hypostaseor: ratione nullam in iis compositionem aut confusionem: ratione autem essentiæ, et quia hypostaseon alio alii inest, idcirco individuum in iisdem identitatem, ut dicam, et voluntatem, et actionem, et potentiam inesse, atque unum Deum esse cognoscimus. Deus enim, et Verbum, ejusque Spiritus, unus demum et vere Deus est.

CAP. XXXVI.

Re ipsa et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Quid idem a simili differat? Persona personæ quomodo insit?

Sciendum est aliud esse re ipsa contemplari, itemque aliud ratione et cogitatione. Jam in omnibus rebus creatis personarum divisio re ipsa conspicitur. Communitas autem et cognatio, mente cogitationeque patescit. Nam mente percipimus Petrum et Paulum ejusdem esse naturæ, unaque communi constare natura. Eorum enim uterque animal est ratione præditum, morti obnoxium. Item uterque caro est, cui anima rationis intellectusque particeps infusa est. Communis itaque natura ratione perspicitur potest. Nec enim hypostaseon

alia alii inest, sed privatim et in parte quælibet, **A** identitatem unum quidpiam idemque imaginemur. sive per se ipsam, divisa est, pleraque ex alio, Eorum vero ratione habita, in quibus divinitas quibus dividatur, habens. Nam et loco distant, et inest, vel ut subtilius dicam, quæ sunt divinitas et tempore differunt, sententia denique, viribus, forma ipsa, quæque inde, tanquam a prima, causa, sine seu figura, habitu, temperamento, dignitate, vitæ tempore, eadem prorsus cum gloria, et indistincte instituto, et omnibus figurativis proprietatibus. Im- procedunt, hoc est hypostaseon seu personarum, primis autem, quia alia alii non inest, sed sepa- tria sunt haud dubie quæ adorantur. Unus Pater rata manet. Unde fit ut duo et tres homines di- Pater est, et sine principio, hoc est sine causa, a cantur, et multi. Hoc certe in omni creatura locum habet. At in sancta, supersubstantiali, cuncta su- nullo enim procedit. Unus Filius Filius est, at non perante, et incomprehensa Trinitate secus se res sine principio, hoc est, non sine causa, siquidem a habet. Quod enim in illa commune et unum est, Patre procedit. Quod si temporale principium in- id re ipsa consideratur. Quod nimirum cœterna, telligas, eundem sine principio etiam dicere queas. Nec enim tempori subjacet is, qui tempora quod essentia, operatione, et voluntate iisdem præ- condidit. Unus Spiritus sanctus, Spiritus, a Patre dita est, quod denique ipse idem et velle et nolle, eadem potentia, virtus et bonitas inest (eadem, **B** Ita ut neque Pater ingenitus, quod genuerit, neque Filius genitus, quia ex ingenito processerit, inquam, non similis), una denique motus ejaculatio, esse desinat. Qui enim fieri hoc possit? Neque item Spiritus aut in Patrem, aut in Filium degeneret, quia procedit, et Deus est. Proprietas enim non movetur. Nam qui fieri alias possit, ut proprietas Una enim essentia, una bonitas, una virtus, una voluntas, una actio, una potentia, una, inquam, et eadem est. Non tres inter se similes, sed unus et idem trium personarum motus. Earum enim singulæ non minus in aliis quam in seipsis habent, hoc est, quia in omnibus unum sunt Pater, Filius et Spiritus Sanctus, ingeni, geniti et procedentis vocibus demptis, cogitatione autem dividuntur. Unum enim Deum cognoscimus, at in solis pater- nitate, filiationem et processionis proprietatibus. Item ex causa et effectu, et perfectione personæ. Sive modum existentiae, ipsam esse differentiam mente concipimus. Nec enim fieri potest, ut loca- lem distantiam de Divinitate, quæ circumscribi nequit, itidem ut de nobis dicamus (personarum **C** duntaxat Spiritum dicimus. Ait enim B. Apostolus: Si quis Christi Spiritum non habet ¹⁰. Eundemque enim alia alii inest, non ut confundatur, sed ut nobis per Filium innotescere atque tribui fateamur. Ait enim Scriptura, *Insufflavit, et dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum* ¹¹. Quemadmodum in hæreat. Quemadmodum ipse Dominus ait: *Ego in Patre, et Pater in me est* ⁹), nec voluntatis aut sententiae, aut actionis, aut virtutis, aut alius cujuspiam differentiam. Quæ quidem omnia in nobis re ipsa et animo divisionem pariunt. Quocirca neque tres Deos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum dicimus, imo potius unum Deum, sanctam Trinitatem: Filio et Spiritu ad unam eandemque causam, nimirum ad Patrem relatis, non compositis, neque conglutinatis, ut Sabellii contractio voluit; ita enim conjunguntur personæ, quemadmodum diximus, ut non confundantur, sed ut aliæ aliis adhæreant, mutuoque se contingant, absque ulla commistione et concreione: nec ita disjunctur autem ex multis atque diversis constat, id compositum est. Jam vero si quod increatum est, quod essentia dissideant, ut Arii divisio fabulatur. Ea est enim divinitas ut in divisis, si res in principio caret, quod denique incorporeum, immortale, sempiternum, bonum, omnium opifex est, et cætera id genus, essentielles in Deo differentias maneat, et quemadmodum in tribus solibus sibi esse diximus, id quod ex tot rebus constabit, minime hærentibus et indistinctis, una luminis temperata mistio et copula est, inde fit ut divinitatis habitus ratione, causam unam, monarchiam nullam non impietate laborat. Sic igitur existimandum est, de singulis eorum quæ de Deo dicuntur, seu unitatis imperium, unumque et eundem divinitatis, ut ita dicam, motum atque voluntatem, ut essentielle nihil significent, sed vel, ut quod ille non est, id perspicuum faciant vel habitum aliquem

CAP. XXXVII.

Ejusdem (Damasceni) De iis quæ de Deo dicuntur, quodque ad habitum, actionem et cætera id genus, non autem ad essentiam referenda sint.

Deus simplex est, et minime compositus. Quod autem ex multis atque diversis constat, id compositum est. Jam vero si quod increatum est, quod in principio caret, quod denique incorporeum, immortale, sempiternum, bonum, omnium opifex est, et cætera id genus, essentielles in Deo differentias esse diximus, id quod ex tot rebus constabit, minime simplex erit, sed compositum. Quod quidem nulla non impietate laborat. Sic igitur existimandum est, de singulis eorum quæ de Deo dicuntur, ut essentielle nihil significent, sed vel, ut quod ille non est, id perspicuum faciant vel habitum aliquem

⁹ Joan. xii, 40. ¹⁰ Rom. viii, 9. ¹¹ Joan. xx, 22.

ad oppositorum vel natura consequentium aliquod, A vel actionem denotent. Itaque inter omnes Dei nomenclaturas nulla mihi magis proprie videtur, quam ὁ ὢν, seu, is qui est. Quemadmodum ipsa in monte Mosem alloquens ait: *Dicito Israelitis: Is qui est me misi.*¹² Is enim nullam non essentiam in se complectitur, tanquam vastum nescio quod et immensum essentiæ pelagus. Ut autem beato Dionysio videtur, Bonus maxime propria Dei appellatio est, nec enim essentia in Deo bonitatem præcessisse dici potest. Alterum nomen Θεός Deus est, quod dicitur vel ἐκ τοῦ θεεῖν, καὶ περιέπειν τὰ σύμπαντα, hoc est, quod cursu suo et ambitu contineat universa, vel ἐκ τοῦ αἰθεῖν, id est ab arden- do. Deus enim ignis est, quo vitium omne consumitur, vel ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα, quod omnia B intueatur. Illum enim nihil latet, estque omnium rerum speculator, nam speculatus est omnia providentia sua, priusquam orientur, et eorum singula voluntaria sua cogitatione, quæ quidem est prædestinatio, imago, et exemplar in re prædestinata, in qua fit. Jam priore nomenclatura ejus, nimirum. Is qui est, ipsa essentia exhibetur, non autem quod quid est; posteriore vero, actio ipsa patefit. Cæterum hæc nomina, ἀναρχον, principio carens, incorruptibile, ingentum sive increatum, incorporeum, invisibile, et similia, id quod non est indicant, hoc est, id quod esse non cœpit. Neque enim corrumpitur, neque creatus est, neque corpus est, neque videtur.

Bonum autem, justum, et sanctum, naturæ quidem conveniunt, ipsam vero essentiam haudquam demonstrant. Dominus denique, rex et cætera id genus habitum ad opposita significant. Eorum enim qui dominio subjecti sunt, Dominus: eorum qui regno, rex: eorum qui creationi, creator: eorum denique qui pastioni, pastor dicitur.

CAP. XXXVIII.

Ejusdem Joannis Damasceni. De divina conjunctione et discretionem (quodque illa in Trinitate, hæc in Filio solo intelligenda sit).

Omnia ergo communiter, eodem modo simpliciter, indivise, et conjuncte de universa divinitate accipienda sunt. Distincte vero, seu discrete, Pater, Filius et Spiritus, incausatum, causatum, ingentum, genitum, et procedens, quæ quidem essentia significationem nullam habent, sed modi solius, quo se aliud ad aliud habet, et quo existit. His igitur cognitis, viaque inde ad essentiam ipsam, sed essentiæ tantum adjacentia comprehendimus. Quemadmodum nec si exploratum quidem habeamus animam corporis, quantitatis et figuræ expertem esse, continuo ejus essentiam quoque comprehendimus, neque corporis item ipsius, si

¹² Exod. iii, 14.

(12) Vide Patrologiæ tom. XCIV, col. 841.

(13) Nicetas σωματικῶς habet, at Zigabenus legisse videtur σηματικῶς, id est, *significative*. Utraque

A ejus vel candor, vel nigredo innotuerit. Sed ea tantum novimus, quæ ei adjacent. Vera autem ratione instruemur, simplicem esse Deum, unaque simplici actione bona præditum, quæ omnia omnibus suggerat, radii solaris instar, qui cuncta calefacit, et in singulis prout apta capaciaque sunt, operatur, hac actione præditus Dei creatoris beneficio. Discreta porro sunt et sejuncta, quæcunque ad divinam et humanitatis plenam Dei Verbi incarnationem pertinent. Eorum enim nullo modo Pater et Spiritus participes sunt, nisi tantum quia utrique bene complacitum est, et miraculorum editio illa inenarrabilis arrisit: quæ quidem a Verbo Deo, etiam homine nobis simili facta, tanquam Deo immutabili, et Dei Filio, edita sunt.

CAP. XXXIX.

+ *Ejusdem ex cap. 14 de iis quæ corporaliter de Deo dicuntur (12).*

Quia vero pleraque sacris Scripturis ita enuntiata deprehendimus, ut corporeum (13) aliquid, velut ex conjectura designent, sciendum est fieri non posse, ut nos, cum homines simus hac carnea massa circumtecti, divinas, excelsas, et ab omni materia remotas, divinitatis actiones intellectu assequamur, aut verbis exprimamus: nisi imaginibus, formis et symbolis inter nos cognitis utamur. Quæcunque ergo de Deo corporaliter enuntiantur, ex conjectura dependent, in iis autem sublimior aliquis sensus delitescit. Simplex enim Deus est, neque ulla figura lineamentive depingi potest. Igitur oculorum, palpebrarum, conspectusque Dei nomine vim ejus intelligimus, qua res universas contemplatur, eamque adeo cognitionem, qua fit, ut nihil illum lateat quia nimirum hujusmodi sensus beneficio perfectionem rerum cognitionem, et certiore persuasionem consequimur. Aurium item auditusque nomine placabilitatem ejus, et ad vota nostra precesque propensionem designamus. Nos enim hujus sensus beneficio supplicibus faciles et exorabiles efficiamur, eisque aurem familiariore quodam modo inclinamus. Oris porro et sermonis appellatione certum aliquod voluntatis ejus indicium depromimus, quia moris est nobis cordium nostrorum arcana oris et sermonis beneficio retigere. Cibi quoque et potus nomenclatura nostrum ad ejus voluntatem concursum denotat. Nos enim sensu gustatus necessario naturæ appetitui satisfacimus. Olfactus appellatione vim nobis insitam intelligimus, quæ nostram erga Deum voluntatem et benevolentiam testatur, quia nimirum eo sensu suaveolentiam odorum percipimus. Personæ item vocabulo eam Dei præsentiam subindicamus, qua ille opera sua vicissim, et quasi successive, lustrat et permeat (14), quia nimirum personæ beneficio lectio defendi potest.

(14) Consule Damascenum, nam lacuna hic est.

sonarum denique conjunctionem ostendens. Quod enim procedit, ab eo a quo procedit separari non potest. Beatus porro Apostolus [in priore] ad Corinthios Epistola, hæc de Spiritu dixit: *Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei*⁸⁷, quam quidem scrutationem ne ulla unquam deleret ignorantia, subjunxit: *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*⁸⁸. Postquam autem his verbis omnem ei cognitionem adscripsit, indicat etiam unde substantiam habeat: *Nis autem, inquit, non spiritum mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est*⁸⁹, quibus certe verbis eodem illum in ordine, quo et Patrem et Filium collocat, ad creationis autem ordinem nunquam redegit: nec enim creationis illum partem esse intelligit, neque Arii, Eudomii, et Macedonii blasphemiam secutus πρῶτον ποίημα, hoc est primam creaturam nominat. Sed gratiæ divinæ dona demonstrans ita inquit: *Divisiones autem gratiarum sunt, ipse autem Deus operatur omnia in omnibus*. Deinde commonstrata charismatum differentia subjecit: *Hæc vero cuncta operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult*⁹⁰. Neque enim servilis est, inquit, ministerii, sed Dominicæ dignitatis sanctissimus Spiritus: neque ministrat, sed cooperatur, et tanquam Dominus operatur. Sic et in fine secundæ ad eosdem Epistolæ benedictionem attextuit: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus, cum omnibus vobis. Amen*⁹¹. Atque in priore quidem Epistola, primum locum Spiritui, hic vero extremum assignat, docens dignitatum differentiam ex ordine nominum non esse colligendam. Spiritui itaque Filium Patri præposuit, non ut ordinem semel a Deo positum subverteret, sed ut eodem honore Trinitatem colendam esse subindicaret. Idem apostolis quoque divinitus infusus est. Primo enim domum concussit, ut divinam denotaret apparitionem. Hoc enim Propheta de universitatis Deo dicit: *Qui respicit terram, et tremere facit eam*⁹². Deinde discipulis quoque in specie ignis insedit, quemadmodum jam olim Deum in rubo apparuisse Moses attestatur: et quemadmodum rubus ille, quamvis arderet, non tamen consumebatur: ita apostolorum linguæ haudquaquam vim energiamve adustivam expertæ sunt. Quæ cum non verbis, sed rebus et actis Petrus ille divinitate præ cæteris conspicuus didicisset, ipsum Deum vocavit, cum Ananiæ furtum redargueret. Cum enim dixisset, *Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?* subjunxit: *Non mentitus es hominibus, sed Deo*⁹³. His astipulantur et ea, quæ a beato Paulo de Spiritu dicta sunt. Credentes enim templa Dei vocat, in quibus nimirum gratia Spiritus habitat. *Nescitis enim, inquit, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*⁹⁴? Item, *Nescitis quoniam*

*A corpora vestra templa sunt sancti Spiritus, qui est in vobis, quem habetis a Deo*⁹⁵?

Quibus verbis aperte Spiritum sanctissimum divinæ esse naturæ docet. Nam si Dei templum credentes dicuntur, ubi primum gratia Spiritus donati sunt ex consecutione Spiritus sanctus ex Deo est.

Quia enim ejus gratia in illis habitat, idcirco Dei templum denominati sunt. Apertius porro et explanatius nobis a Domino dignitas Spiritus indicatur. Cum enim baptismatis mysterio aposiolus informaret, ita inquit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti*⁹⁶. Quod si creata natura vel Filius, vel Spiritus sanctus, prædictus fuisset, nunquam creatori Deo acoensi connumeratique fuissent: verbis enim divinis accusantur ii, qui creaturæ, loco Creatoris servierunt. Proinde Unigenitus quoque carnem assumpsit humanam, ut homines ab hoc errore liberaret, Deique a creatura differentiam ostenderet. Sublata autem creaturæ adoratione, naturam creatam adorari non jussit. Absurdorum enim hoc vel maximum fuerit, si quis homines ab iis quidii non sunt abductos, creaturam servitio addixerit. Itaque Filium et Spiritum sanctum increata præditos esse natura perspicuum est. Nam in Patrem, et Filium et Spiritum sanctum credere idcirco docemur, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizamur. Quia enim primum hominem non solus Pater creavit, sed et Filius et Spiritus sanctus (dixit enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*⁹⁷), merito certe tunc etiam cum resurrectione, novaque mundi creatio peragitur, Filius et Spiritus sanctus Patris consortes fiunt, Trinitatisque adeo invocatio eorum qui baptizantur unum quemque regenerat.

CAP. XXIX.

De divinis nominibus.

Sed divinorum etiam nominum interpretatio sic se habet. Quia enim væcordes illi Hebraicorum nominum interpretationem ignorant, Adonai, Eloï, et Sabaoth diversos esse deos arbitrati sunt, operæ pretium mihi facturus videor, si rudibus et ignaris aperiam quid horum nominum unumquodque Græcis et Latinis auribus sonet. Eloï itaque Θεὸν Deum interpretatur. Eloï autem, ὁ Θεὸς μου, Deus meus. Et quoque, si tenui spiritu proferatur Θεὸν Deum: si aspero, ἰσχυρὸν fortem significat. Adonai autem, Κύριον Dominum. Cæterum Dominus Sabaoth, idem sonat, quod Κύριος δυνάμεων, Dominus virtutum, vel Κύριος στρατιῶν, Dominus exercituum. Nam apud Græcos militares ordines δυνάμεων, seu virtutum potestatumve nomine designantur. Saddai porro ἰσχυρὸν καὶ δυνατὸν inodum et potentem. Alia vero τὸν ὄντα, eum qui est significat: quod nomen ineffabile quoque ab

⁸⁷ Cor. II, 10. ⁸⁸ Ibid. 11. ⁸⁹ Ibid. 12. ⁹⁰ I Cor. XII, 6, 11. ⁹¹ II Cor. XIII, 13. ⁹² Psal. I, 35, 32. ⁹³ Act. V, 3. ⁹⁴ I Cor. III, 16. ⁹⁵ I Cor. VI, 19. ⁹⁶ Math. XXVIII, 19. ⁹⁷ Gen. I, 6.

H bræis censebatur. Samaritani eundem labedunt, verbi vim ignorantes. Hæc cum minus ve-cordes illi adverterent, deos diversos appellaverunt.

CAP. XXX.

Ejusdem Chroniatæ [Trinitatis demonstratio, a trutinæ æquilibrio, duplici alarum seraphicarum Trinitate, Trisagio.]

Dubitantibus autem, quanam de causa Filius enuntiatione medius assumitur, extrema autem Pater et Spiritus sanctus occupent, respondere possumus, quod cum Deus statera justitiæ dicatur eadem prorsus ratione, qua stateram dicimus, is quoque ordo in natura divina excogitatus est, ut medium locum Filius occupans summam æqualitatem cum duobus extremis conservet. Ipse enim et primam illam mundi fabricationem, et eam quæ subsecuta est generis reformationem perfecit. Cæterum stateræ exemplo, æqualis illa virtus et potentia subindicatur, quæ in Trinitate (cujus immensa est potentia) elucescit cum ex tribus illis personis nulla quidquam amplius sursum ferat, quam illa quæ deorsum vergit, sed in æquilibrio honoris, gloriæ et substantiæ libretur, et theologica constantia persistat. Ex quo fit, ut in rebus quoque generationi obnoxiiis æqualitas detur, æquumque tanquam trutina pensetur.

Imo duplex quoque seraphicarum alarum trinitas sanctæ Trinitatis mysterio proportionem quadam respondet; medium enim Patri, extrema autem Filio et Spiritui respondet; trinaque adeo sanctitatis enuntiatione cum per se prorsus immutabilis existat, tres personas substantia, virtute potentiaque immutabiles ænigmatice designat, imo etiam substantiæ æqualitas et unitas illa, quæ tribus inest, certa inductione et illatione unicum esse Dominum confirmat. Alæ quoque duplices omnem illam cognitionem denotant, quæ ad nos illorum beneficio descendit, etiamsi spiritus illam administrantes ab omni sint materia remoti, nec simplex illa descendat sed ejusmodi materia constans, quæ typis et figuris nostratibus conveniat, atque adeo composita compositis peraccommoda sit. Duplex autem est res omnis materialis, quæ nimirum ex materia et forma constet. Dicitio porro, Sanctus, id subindicat, quod sanctis superinsidet, cum quo nulla prorsus alia sanctitas conferri queat. Quotquot enim Divinitatis ratione sancti dicuntur, haud dubie profani et impuri, quemadmodum omnes quoque reges servi, et ea quæ sunt non esse censebuntur, si cum Deo, id est eo qui vere est, conferantur. Hac ergo dictione, Sanctus, excellentia in Deo et prærogativa denotatur, idque adeo, quod dignitate sua rerum omnium naturas exsuperet. Sanctum enim hoc loco non id significat, quod a sorde qualibet corpus aut animam polluentepurum existat, absit! Quo enim encomio Deus ita

A extolleretur, imo vero, qui non extremum hoc dedecus fuerit, si ad majus laudis argumentum perturbationibus illis, quibus omnes obnoxii sumus, liberum esse Numen asseramus? Sed id potius, quod segregatum, et cæteris omnibus longe sublimius est, et quasi quodam recessu sepositum indicat. Quæ dictionis significatio frequens in Scripturis occurrit, ut: *Omne musculum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*⁹⁸, id est segregatum. Item in libro Judicum: *Pariet Filium, et non ascendet ferrum super caput ejus, quoniam sanctificatus est puellus*⁹⁹, et innumeris in locis. Eodem etiam sensu locum, vel panem, vel vinum sanctificari dicimus, quæ Deo segregantur, nec in communem aliquem usum cedunt. Proinde simul atque ad altare sacerdotes introierant, sacrorum Psalmorum cantor superius exclamabant: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis. Quod quidem laudum præconium ex veneranda illa Seraphici ordinis confessione compositum est. Idem porro canticum ex Cherubico etiam præconio, musicoque sacrorum Psalmorum cantu constare discimus, cum in psalmo quidem Sanctus Deus, fortis, vivus canatur. Ubi certe dicitio Vivus loco dictionis Immortalis, tanquam idem significans assumpta; dicitio autem Fortis in integro retenta, et hoc modo sacra demum cantio contexta est. Deus tamen obiter, et Sanctus, ex adversario impiis idolorum cultibus opponuntur. Quæ quidem terrena sunt, operaque manuum hominum, atque abominaciones revera. Fortis autem eisdem opponitur, quatenus muta, immobilia et infirma sunt. Immortalis denique, quatenus nec respirant, nec operantur, nec ulla viæ scintilla fruuntur. Cæterum supra memorati cantici compositio beato Proclo Constantinopolitano pontifici ex revelatione intuituisse fertur, qui angelis quidem sacrum hunc hymnum modulantibus illo, ipse primus omnium initiatus est.

Enimvero senarius ille quoque primorum dierum numerus cujus in libro de mundi generatione mentio fit, typo quodam trinam Dei cognitionem exprimit; quod quidem cum aliis aliquot ex locis, tum ex hoc perspicuum est: *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam*¹. Item ex hoc: *In capite libri scriptum est de me*². Quicumque enim de primis illis diebus exposuerunt, obscuro nihil elocuti sunt. Nam caput et principium libri, id est totius Scripturæ divinitus inspiratæ, ille dierum senarius numerus est, quibus fabrica mundi consummata fuit. Ex quorum magnitudine et decore Creator innotescens laudibus effertur.

His Gregorii quoque Theologi vox attextenda, quæ quidem nobis ad tres usque personas divinitatis mysterium revelatum fuisse testatur. Unitas enim, inquit, ob insitas opes emersit. Dualitas autem ubertate materiæ et formæ, quibus corpora

⁹⁸ Exod. xiv, 19. ⁹⁹ Judic. xiii, 5; xvi, 17. ¹ Psal. xviii, 3. ² Psal. xxxix, 8.

constant, in majus quiddam excrevit. Trinitas denique ob sui perfectionem definita est. Primus enim ternarius binarii compositionem superat, ne vel in angustum Divinitas coarctetur, vel in infinitum diffundatur.

Alia quoque ratio afferri potest, cur divinitas ad ternarium usque numerum processerit, quia nimirum ex numeris ternarius solus apertissimum stateræ typum referat. Statera porro æqualitatis opus et symbolum est. Ex quo fit, ut inter numeros ternarius solus omnium medium inter utraque extrema sic obtineat, ut par et immutabilis sit, cum interim nulla prorsus in tribus compositio cernatur.

Jam cur tandem Filius, dextra, Verbum virtusque Patris, et cætera id genus appellatur, contra vero Pater Filii non item? numquam quia non Pater ex Filio, sed Filius ex Patre procedit? Præterea manus quidem, brachium, sapientia, et sermo hujus hominis dicitur; sed homo dextræ, aut sapientiæ, aut similitum non item, quemadmodum neque rami arborem, sed arboris ramum dicimus.

Spiritus insuper Dei digitus nominatur: quia vero digitus ex manu procedit, merito Spiritus non Patris tantum, sed etiam Filii, qui dextra Patris est, esse dicitur. At non e converso filius a Spiritu dependet. Nec enim manus digiti dici potest. Non tamen eam ob rem loco Patris Filius, aut Spiritus id quod initio conducibile erat enuntiasse dicitur. Quandoquidem Deus hominum quoque Pater, ut jam dixi, dicebatur, Filium vero si Patris nostri nomine compellemus, id profecto inter illa censebitur, quæ fieri, aut ex præcedentibus inferri nullo modo possunt. Proinde cum Pater prædicabatur, propter vocis abusum, qui tunc inoleverat, personam unicam plerisque denotabat et subindicabat. Quod si filius aut Spiritus annuntiaretur, dum prorsus hypostases in confesso erant. Qui enim Filii nomen audiebat, ex continenti ad Patrem animo ferebatur. Idem prorsus in Spiritus appellatione contingebat. Cujusnam enim Spiritus esset ratio disquirebat. Atque, ut ita dicam, quicumque Deum rationis expertem non profitetur, is eadem prorsus opera rationis participem esse contendit. Ejus porro qui est immortalis, immortale quoque verbum censetur. Jam immortale verbum aliud, ab eo, quem Filium dicimus, nemo recte dixerit.

Quod si quis dubitet, qui fiat ut, cum Filius et Spiritus æquo gradu ex Patre procedant, ille Filii, hic Spiritus nomine vocetur: nec ambo Filii appellationem, quemadmodum et habitum, retineant: ita respondendum est, quod in universum naturæ divinæ Theologia id ipsum a notioribus nobis describens, quod in Trinitate legitimum est, honoreque persimili colitur, nominibus Patris et Filii et Spiritus Sancti ineffabile divinitatis nomen, nullique intellectui pervium, appellationibus inter nos

usitatis, quasque nobiscum coaluerunt, indicavit. Et quia mos hic inolevit, ut cum de filiis nostratibus loquimur, recentem eorum generationem, Spiritus autem processionem dicamus; ait enim Scriptura, *Spiritus vadens et non rediens*,³; item: *Exibit spiritus ejus*⁴; item: *Spiritus pertransibit in eo, et non subsistet*⁵. Quia, inquam, in hominum genere Filio quidem generationem, Spiritui autem processionem attribuimus; eodem prorsus ratione in natura illa ineffabili et supernaturali Filium quidem genitum esse, didicimus; Spiritumque convenienter Deo procedere commoniti sumus. Hinc enim factum est, ut Patris quidem Spiritus, Filii vero Spiritus Sanctus dictus sit, siquidem apud nos utriusque horum Spiritus dicitur. Pater autem vel Filius ipsius Spiritus non item, saltem apud nos. Cæterum Divinitatem sua ipsius natura ineffabilem esse, eamque adeo, quam vix intellectu quisquam consequi possit, nulla id notio communis opinione diffusetur: idem quoque plerisque in locis sacra Scriptura prædicat, sapientumque Patrum nostrorum fere chorus omnis attestatur.

CAP. XXXI.

Expositio Fidei (quæ præcedentium omnium anacephaleosi succincta constat.)

Hactenus, congestis sanctorum Patrum sententiis, Trinitatem ejusdem naturæ, majestatis, potentis atque eternitatis esse satis superque docuimus, Filiique in carne adventum subjunximus. Quia vero facturus operæ pretium mihi videor, si quæ multis et variis dictionum sententiarumque circumcisionibus et anfractibus dicta sunt, et de Zoarchica, hoc est vitæ præside, Trinitate, et de unius ex illa, nimirum Verbi, incarnatione, ex ea nunc summam colligam: præsertim si quando tempus ferat, ut orthodoxæ fidei nostræ ratio nonnullis reddenda sit, ejusve a nobis expositio requiratur: idcirco hæc quæ subsequuntur addidi.

Credimus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate: unitatem quidem ratione naturæ conjunctionis, et dominationis, Trinitatem vero ratione τριουποστάτου, hoc est triplici persona constantis, perfectionis, et ratione divitiarum supernaturalis Trinitatis. Unitas enim revera est Trinitas illa, quæ Divinitate conjungitur, et Trinitas vicissim, revera illa διατρουμένη τῆς ἰδιότητι καὶ οὐ μεριζομένη, quæ proprietatibus ita dividitur, ut tamen in partes haudquaquam dissecetur, eadem coæterna, cujusque substantiæ par honor exhibetur. Nec enim tempus est, aut fuit, quo quidem cum Patre Filius non fuerit: qui enim fiat, ut Pater dicatur nisi consortem imperii Filium habeat? Neque fuit unquam tempus, quo Spiritus Sanctus cum utro-

³ Psal. LXXVII, 39. ⁴ Psal. CXXXV, 4. ⁵ Psal. CII, 16.

que non fuerit. Cum tres inter se conjuncti unus sit Deus, sola cujusque differentia in essentiæ communione individue personam dividente. Solus enim Pater, Pater. Solus Filius, Filius. Solus Spiritus Sanctus, Spiritus. His enim differentiis non convertuntur inter se. Sed in his individue quidem dividuntur, essentiæ autem ratione communicant. Trinitas, simplex, insecabilis, incomposita, ex tribus perfectis per se perfecta, et plus quam perfecta est. Cujus una natura, divinitas et voluntas, una denique actio glorificatur. Quorum enim natura una est, eorum voluntas et actio una, quemadmodum beato Basilio docente didicimus.

Confitemur item unam sanctæ Trinitatis personam, unigenitum, inquam, Dei Filium, Deumque nostrum, Patri et Spiritui Sancto consortium et cœternum : a Patre quidem ante sæcula genitum, quantum ad divinitatem : eundemque in ultimis et præfinitis temporibus, ut genus humanum servaret et reformaret, e cœlis descendisse, seu voluntaria exinanitum humilitate puræ Deiparæque Virginis Mariæ ulterum subiisse, quæ a Spiritu sancto præpurgata corpore et animo fuerat, ex eoque sancta et incorrupta carne, in subsistentia propria carnem assumpsisse : ita ut consubstantialis nobis effectus, eam in ipsa, mediante anima rationis et intellectus particeps, compingeret atque efformaret. Qui ex eadem Virgine intemeratæque Matre natus est, supra quam dici aut excogitari ulloque intellectu percipi possit. Cum enim sine semine, supernaturalisque conceptio fuisset, ineffabilis quoque partus et inenarrabilis fuit. More itaque nostro, qui supra nos erat Christus et Dominus processit, omnia nostra essentialiter in se ferens, uno peccato dempto, totus homo factus, totusque Deus manens, idem terrenus et cœlestis, visibilis et invisibilis, mortalis et immortalis. Duæ enim naturæ indivulsa conjunctione cohærentes unum nobis Emmanuelem perfecerunt : ita tamen, ut citra ullum defectum proprietates naturarum, ex quibus compositus est, sartas tectas conservaret. Cum enim totus simplex esset, secundum divinam, eandemque paternam et æternam generationem, duplex processit secundum maternam eandemque temporariam et corporalem generationem. Itaque tametsi duas Christi Dei nostri generationes profiteamur, unam tamen ejus personam prædicamus, cujus essentia duabus in naturis perfectis elucescat. Quamvis enim una sanctæ Trinitatis persona esset, mansit tamen, vel cum Verbum caro factum est, perfectus in Divinitate, idemque perfectus in humanitate : Divinitate quidem Deo Patri consubstantialis, idemque nobis humanitate consubstantialis : patibilis carne, impatibilis Divinitate. Unde fit, ut alii miracula, et alii passiones non distribuamus : sed tanquam uni eidemque Domino nostro Jesu Christo utrum-

que specimen attribuamus : alia quidem ratione miracula edenti, alia item patienti Divina siquidem naturæ ratione signorum virtutem deprompsit, ex humanæ autem formæ præscripto, eas passiones non detrectavit, quibus ea natura obnoxia est, ut in seipso passiones nostras in passionum vacuitatem transformaret, prout his verbis attestatur Apostolus : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* ⁶. Nec enim ille humani generis amator humanis, at nulli reprehensioni obnoxiiis, passionibus objici, et quamvis Deus esset immortalis, anima tamen mediante corporaliter morti affigi dedignatus est : anima, inquam, omnibus in rebus perfecta, suisque numeris absoluta, et cui nihil omnino ad humanitatis perfectionem deesset. Humanæ porro perfectionis index mens ipso est, qua volumus, et a brutis animantibus differimus. Eorum enim quæ mentis expertia sunt, nullum velle potest. Quidquid autem voluntate, idem et intellectu præditum est. Ubi enim mens, ibi etiam prorsus intellectus est. Jam si Servator perfectus homo fuit, in Divinitate perfecta manens, procul dubio neque mente, neque voluntate caruit. Qui autem humanam Christi animam naturali voluntate privare conantur, eam mentis expertem, ipsi mentis expertes descripserunt, et passionem et mortem impatibili naturæ ascribentes. Qua quidem hæresi hoc consequuntur, ut perfecte salvi facti non videamur. Nec enim naturalem humanitatis ejus voluntatem, naturalemve actionem negamus, ne una eademque opera dispensationis salutis nostræ caput et summam antiquemus, et Divinitati passiones ascribamus, ut astruere conati sunt illi, qui una illum voluntate, unaque actione, non sine magna impietate, recens excogitarunt impiamque Arii, Apollinarii, Eutychis, et Severi hæresin innovarunt.

Nos autem orthodoxæ confessionis assertores unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum astruimus, qui duabus in naturis inconfuse, simpliciter, inseparabiliter, individue dignoscitur. Ita tamen, ut nullatenus naturarum differentia vi conjunctionis sublata sit, imo potius utriusque naturæ proprietas integra permanserit, et in unam personam unamque hypostasim concurrerit : non ut in duas personas partitionem divisionemve admiserit, sed unus idemque Filius unigenitus, Deus Verbum, Dominus Jesus Christus perseveraverit : quemadmodum superioribus temporibus prophetæ de ipso vaticinati sunt, ipseque adeo Jesus Christus nos docuit, sanctorumque Patrum symbolum nobis quasi per manus tradidit. Duas in eodem volitiones, seu voluntates, duasque actiones, citra divisionem, mutationem, partitionem, confusionemque ex sanctorum præscripto Patrum prædicamus, naturales, inquam, voluntates, non contrarias, quemadmodum impii astruxerunt

⁶ I Cor. xv, 53.

bæretici, absit sed obsequentem ejus humanam voluntatem, at non resistantem aut reluctantem, imo potius divinæ, ejus et omnipotenti voluntati morigeram. Siquidem par erat, ut carnis voluntas moveretur; divinæ tamen voluntati subjiceretur, ut sapientissimus ille scribit Athanasius. Quemadmodum enim caro ejus caro Dei dicitur et est, ita et naturalis voluntas carnis ejus propria Dei Verbi dicitur et est: ut idem ait: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*⁷. Quibus verbis propriam carnis ejus voluntatem intelligit. Quandoquidem ipsa quoque caro ei propria fuit, quemadmodum enim sanctissima et inculpata ejus animata caro, cum deificata est, haudquaquam periit; ita neque carnis ejus voluntas periit, imo potius integra permansit, ut Theologus Gregorius his verbis auctor est. Illius enim voluntas, qui pro Servatore intelligitur, haudquaquam Deo contraria est, cum tota Deum redoleat. In ea porro sententia sumus, ut naturales duas actiones citra divisionem, mutationem, confusionem, partitionem, in eodem Domino nostro Jesu Christo Deo vero conjunctas esse asseramus, hoc est divinam actionem, ut beatus ille Leo paulo apertius ait. Operatur utraque forma cum alterius communione proprietatis, Verbo scilicet id operante, quod suum est; et corpore vicissim ea efficiente, quæ sunt corporis. Nullo enim pacto eandem fuisse naturalem Dei et creaturæ actionem concedimus: ne vel creaturam impatibili essentiæ ascribamus, vel divinæ naturæ excellentiam in creaturarum ordinem redigamus. Unius enim ejusdemque miracula et passiones fuisse novimus: alia atque alia naturarum, ex quibus constat, ratione habita, in quibusque ejus essentiæ consistit, ut beatus Cyrillus ait.

Eo itaque quod inconfusum et indivisum est omni ex parte servato, hoc in summa profitemur, unam sanctæ Trinitatis personam, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum esse credentes, duas ejus naturas asserimus, quæ in una ejus persona elucescant, in qua miracula et passiones, quamdiu ex dispensatione nobiscum versatus est, non phantasia et simulatione, sed revera exhibuit, cum præsertim naturalis differentia in ipsa unica persona cognoscatur: non quia persona præter naturas alias sit, sed quia in natura ejusdem personæ tota natura humana efformata sit. Quæque suarum sunt partium ea sic exsequitur, ut nihil desit: cum qua quidem persona hypostaticum Verbum cohærebat, uno peccato dempto. Quemadmodum etiam Verbum vicissim ea perfecte et absolute operabatur, quæ sibi propria erant, idque cum humana illa natura, quam assumpserat. Proferatur in medium denuo sanctissimus ille Leo, qui in epistola ad Leonem imperatorem ita scribit: Divinitas et humanitas ipso virginæ con-

ceptionis momento in tantam coierunt conjunctionem, ut ne humanæ quidem res sine divina essentia fierent: sed utraque natura cum alterius communione ea quæ sibi propria erant, et vellet et ageret. Quocirca duas etiam naturales voluntates, totidemque actiones ad humani generis salutem una concurrissse asserimus. Quare cum beati Patres hæc ita summo cum studio et diligentia undique congererint et expresserint, par est, ut nullus aliter proferat, aut scribat, aut sentiat, aut doceat: imo vero ne diversum quidem ab hoc fidei symbolum iis proponat, qui vel ex gentibus, vel ex Judæis, vel ex hæresi quælibet ad veritatis cognitionem convertuntur.

CAP. XXXII.

B *Fides revelata sanctissimo Gregorio mirifico, tanquam ex supersanctæ Dei Genitricis, et sancti apostoli Joannis evangelistæ doctrina.*

Unus est Deus principium et Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, necnon virtutis et formæ æternæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti.

Unus item est Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, imago persona Patris, Deus Verbum agens, qui rerum omnium hypostasin creavit sapientia, quæ universorum constitutionem continet virtus omnium creaturarum effectrix. Veritas ex verace Patre, invisibilis ex invisibili, incorruptibilis ex incorruptibili, immortalis ex immortalis, æternus ex æterno.

C Unus denique Spiritus sanctus perfectus, perfecta viventium vita: sanctitas, et sanctitatis fons, atque sanctitatis largitor. Ex quo fit, ut Deus omnium credentium calculo sit super omnia, Filius per omnia, Spiritus sanctus in omnibus. Trinitas perfecta, cujus honor, sempiternitas et regnum neque dissecatur, neque alteratur. Quare in Trinitate creatum nihil est: neque ascititium, ac si quid esse postea cœperit, quod antea non fuerit. Nullo enim unquam tempore Filius Patri defuit, neque Filio Spiritus, nec unitas in binarium excrevit, nec binarius in Trinitatem, sed semper una eademque Trinitas citra ullam mutationem alterationemve mansit.

CAP. XXXIII.

Iterum de sancta Trinitate (de Patre, Filio, et Spiritu sancto distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio, ex B. Joanne Damasceno, cap. 8.)

D Itaque credimus in unum Deum, unicum sine principio principium, increatum, æternum, ingenitum, incorruptibilem atque immortalem, immensum, nullis finibus circumscriptum, indefinitum, immensæ potestatis, simplex, incompositum, incorporeum, inexhaustum, imperturbatum, immobilem, immutabilem, invisibilem, bonitatis et justitiæ fontem, lumen intelligibile, incessam potentiam quæ nulla mensura dignoscitur, sed sola seipsam propria voluntate dimittitur. Quæcumque

⁷ Joan. vi, 38.

enim vult, eadem quoque potest, ut quæ creaturas omnes visibiles et invisibiles creaverit, omnes contineat, omnibus imperet, et dominetur regno, quod nulli fini mortive obnoxium est, nec in se quidquam contrarium habet, quæ omnia plenitudine suas complens a nullo comprehendatur, imo potius omnia comprehendat, contineat, et exsuperet, quæ nullam non essentiam intemperate permeet, supraque omnia feratur, quæ nullam non essentiam exsuperet, supersubstantialis, et ea quæ sunt transcendens, plusquam divina, plusquam bona, plusquam plena, quæ principia omnia ordinesque definiat, omnis principii atque ordinis præses, quæ nullam non essentiam, vitam, rationem, atque cogitationem exsuperet, ipsum lumen, ipsa bonitas, ipsa vita, ipsa essentia, ut quæ alterius beneficio non sit, aut aliquid eorum quæ sunt existat, imo iis quæ sunt essentiæ, iis quæ vivunt, vitæ, iis quæ ratione utuntur rationis fons, omnibus denique honorum omnium causa sit, quæ omnia ante eorum generationem norit, tanquam una essentia, una divinitas, una virtus, una voluntas, una actio unum imperium, una potentia, una dominatio, unum regnum, quod in tribus perfectis personis cognoscitur, et adoratione una colitur. Creditur autem et adoratur ab omni creatura rationis particeps, citraque ullam confusionem conjungitur, et citra distractionem distinguitur, (quod mirum est), in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in quos baptizati quoque sumus. Ita enim Dominus apostolis mandavit, ut baptizarent, his verbis: *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*⁸. In unum Patrem, qui omnium principium et causa est, a nullo genitum, qui solus sine causa, et ingenuus est, omnium quidem Creator, at unius tantum unigeniti Filii sui, Domini autem Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi natura Pater, sancti autem Spiritus emissor existat.

Credimus item in unum Filium Dei unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ex Patre natus est ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Cum dicimus Ante omnia sæcula, generationem ejus temporis et principii expertem esse indicamus. Nec enim ex eo quod non erat in essentiam productus est Filius Dei, splendor gloriæ, imago paternæ personæ, vivens sapientia et potentia, Verbum per se subsistens, essentialis, perfecta et viva imago Dei invisibilis, sed semper fuit cum Patre, et in ipso, ab æterno, et sine principio ex ipso genitus. Nec enim ullo unquam tempore Pater fuit, quo Filius non fuerit, sed cum primum fuit Pater, fuit et Filius ex eo genitus. Nec enim fieri potest, ut absque Filio Pater vocetur. Quod si Filium non habuisset, Pater haudquaquam fuisset, et si

A postea Filium habuisset, postea quoque Pater esse cœpisset, cum Pater antea non esset, atque ex non Patre in Patrem mutatus fuisset, qua blasphemia quid, quæso, magis impium excogitari potest? Fieri enim non potest, ut Deus naturali generandi vi privatus dicatur, generandi autem vis in eo consistit, ut ex seipso, sive propria ex essentia sibi natura similem procreet. Ex quo fit, ut si quis in Filii generatione tempus intercessisse, aut post Patrem, subsecutam fuisse Filii subsistentiam dicat, impius habendus merito sit. Ex ipso enim, hoc est ex Patris natura generationem Filii fuisse dicimus. Et nisi Filium ab initio una cum Patre fuisse, ut ex ipso genitum, concedamus, utique Paternæ personæ mutationem introducimus: quia nimirum cum Pater antea non esset, Pater esse tandem cœperit. Tametsi enim creatura postea facta fuit, non tamen ex Dei essentia, sed ex eo quod non erat in id quod est voluntate et potentia ejus producta fuit.

B Nec vero mutationi natura divina obnoxia est. Generatio enim est, cum id quod gignitur essentia simile ex generantis essentia prodit. Creatura vero et figmentum, id quod extrinsecus, non autem ex creantis fingentisve substantia res creata fictave depromitur, quæ quidem substantia prorsus absimilis existat. Quocirca generatio et creatio impatibilis est in uno duntaxat Deo, qui solus impatibilis, inalterabilis et immutabilis est, semperque eodem se modo habet. Cum enim natura impatibilis, inexhaustus, simplex et incompositus existat, ad passionem ullam fluxumque ferendum, neque generando, neque creando, haudquaquam idoneus est, nec ullo adjutorio eget. Sed generatio quidem principio carens et æterna est, cum sit opus naturæ, atque ex ejus essentia procedat: ne mutationi genitor sit obnoxius: neve Deus primus sit et postremus, atque incrementum recipiat. Creatio vero cum divise voluntatis opus sit, Deo cœterna non est, quandoquidem natura hoc comparatum non est, ut id quod ex nihilo in rerum naturam producit, ei cœternum sit, quod principio caret, semperque est. Itaque quemadmodum non eodem modo Deus et homo operatur (homo enim ex nihilo nihil quidquam in rerum naturam profert, sed quidquid facit, id ex subjecta materia facit, præcedente non voluntate tantum, sed etiam præcogitatione, et ejus rei in animo informatione, quam facere instituit, sequente vero manuum operatione, una cum laboris et tædii tolerantia: ita tamen, ut expectatione sua sæpe defraudetur, nec res ita succedat, prout animo proposuerat: Deus autem vel sola voluntate ex nihilo cuncta in rerum naturam produxit), ita nec eodem modo Deus et homo generat. Deus enim, cum sine tempore et sine principio sit, ad hæc impatibilis, inexhaustus, incorporeus et solus, sine careat,

⁸ Matth. xxviii, 19.

idcirco sine tempore, et sine principio, adhuc sine passione et fluxu generat, atque adeo citra copulam, principioque denique et sine caret ejus incomprehensa generatio. Et principio quidem caret, qui immutabilis est; fluxu autem quia impatiibilis et incorporea; citra copulam vero, quia Deus incorporeus sit, et solus alterius ope non egeat: sine fine autem et indesinenter, quia principio, tempore sineque careat, quia denique semper eodem se modo habeat. Quidquid enim principio caret, idem sine quoque caret, atque se modo eodem semper habet. Qui vero per gratiam sine caret, non statim sine principio est: quemadmodum angeli. Generat igitur qui semper est Deus Verbum suum ipsius perfectum, idque sine principio et fine, ne in tempore pariat Deus, cujus natura et essentia tempus omne superat. Homo autem contrario haud dubie modo generat, ut qui generationi et corruptioni, fluxui et multiplicationi sit obnoxius, atque corpore vestitus, cujus natura duplici sexu, masculino, inquam, et feminino distincta est. Masculinum enim feminini adjutorio eget: Parcat mihi Dominus, qui rebus omnibus præest omnemque intellectum et omnem mentis conceptionem exsuperat.

CAP. XXXIV.

Præcedentium anacephalæosis. Ἀγενητος et ἀγεννητος differentia. Paternitatis, filiationis, processionis origo, etc.

Docet itaque sancta, catholica, et apostolica Ecclesia Patrem et unigenitum ejus Filium, ab ipso sine tempore, fluxu, passione: atque ita genitum, ut a nullo comprehendi queat: ita, inquam, ut solus Deus universorum perspectum habet, quemadmodum ignis, et ex eo procedens lumen simul et una sunt, nec præcedit ignis, sequiturque lumen, sed simul et una sunt; et quemadmodum lumen ex igne semper gignitur, et semper in eo est, nec ullo modo ab illo separatur, ita Filius etiam ex Patre generatur, ut ab ipso nullatenus separetur, sed in eo semper est. At vero lumen ipsum, quod ex igne inseparabiliter nascitur, et semper in eo manet propriam hypostasim, aut ab igne sejunctam non habet, cum sit naturalis qualitas ipsius ignis. Unigenitus autem Dei Filius, a Patre inseparabiliter et indistincte genitus, atque semper in eo manens, propriam et a paterna sejunctam hypostasim habet. Quocirca Verbum et splendor dicitur, quia citra copulam, sine passione, tempore, fluxu et separatione, a Patre genitus sit; Filius vero et hypostaseos paternæ character, quia perfectus est, per seque subsistit, per omnia Patri similis, præterquam quod ingenitus non sit. Unigenitus autem, quod solus ex solo Patre solum genitus sit. Nec enim alia ulla generatio est, quæ cum Filii Dei generatione conferri queat, cum alius ab eo Dei Filius non sit. Etsi enim Spiritus sanctus ex Patre procedit, non

tamen id generatione sed processione fit. Alius hic est subsistentiæ modus, incomprehensus et incognitus quemadmodum et Filii generatio. Quocirca quæcunque Pater habet, ea habet et Filius, præterquam quod ingenitus non est, quia quidem re neque essentiæ differentia, neque dignitas, sed existentiam modus significatur, quemadmodum Adamus quoque ingenitus est, cum Dei creatura sit: Sethus autem genitus, quia Adami Filius. At Eva ex Adami latere progressa, nec enim genita est. Hi omnes haudquaquam natura inter se differunt, cum sint homines, sed existentiam modo. [Sciendum enim est, quod ἀγεννητος, si per unicum v scribatur, id significat, quod nec creatum, nec factum est; ἀγενητος vero, per duplex v, id significat, quod genitum non est. Jam priore significato essentia differt ab essentia. Alia enim essentia est increata, seu ἀγέννητος per unicum v, aliaque item γεννητη seu creata. Posteriore vero significato essentia nihil quidquam ab essentia differt.] Omnis enim animantium speciei prima hypostasis ἀγέννητος, hoc ingenta, non autem ἀγενητος, hoc est increata fuit. Creata enim a conditore Deo sunt ea, quæcunque verbo suo ille in rerum naturam produxit: genita vero haudquaquam fuerunt, cum nullum ejusdem speciei animal antea esset, ex quo gigni possent. Jam si priorem significationem sequaris, tres illæ divinæ hypostases inter se conveniunt, quæ in sancta divinitate elucescunt, si quidem consubstantiales et increatæ sunt: posteriorem vero significationem si sequaris, haudquaquam conveniunt. Solus enim Pater ingenitus est, nec enim, ut sit, ab alia hypostasi habet: solus quoque Filius genitus, qui ex Patris essentia ab æterno et sine tempore genitus: solus denique Spiritus sanctus procedit ex ipsa Patris (et Filii) essentia, non genitus, sed procedens, ut sacra nos Scriptura docet, quamvis interim nec generationis nec processionis modus comprehendi possit.

Hoc porro sciendum est, paternitatis, filiationis et processionis nomen haudquaquam a nobis ad beatam Trinitatem transiisse, imo e diverso inde ad nos devenisse, ut beatus Apostolus ait: *Propter hoc flecto genua mea ad Deum Patrem, ex quo paternitas omnis in celo et in terra* ⁸. Jam vero quamvis Patrem, principium Filii, eoque majorem esse dicamus, non tamen eum Filio priorem tempore aut natura fuisse significamus (per ipsum enim fecit sæcula), neque alia ulla re, nisi causa, hoc est quia Filius ex Patre genitus sit, non autem Pater ex Filio. Item, quia Pater naturaliter Filii causa est, quemadmodum non ex lumine ignem procedere dicimus, imo potius ex igne lumen. Itaque quoties Patrem Filii principium esse, Filique majorem audiemus, causa id verum esse intelligamus. Et quemadmodum aliam ignis, aliamque luminis essentiam non dicimus, ita fieri non

⁸ Eph. III, 14.

potest, ut Patris alia, Filiique alia, imo una et eadem fuerit essentia. Et quemadmodum ignem lumine quod ejaculatur lucere dicimus, nec tamen interim lumen igni subserviens instrumentum esse, imo potius vim naturalem asserimus; ita Patrem quoque cuncta quæ facit, per unigenitum Filium suum facere astruimus, non tanquam per instrumentum subserviens, sed per vim naturalem, et quæ per se vique sua subsistit. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, itemque lumen ignem lucere asserimus, ita quæcumque Pater facit, itidem facit et Filius. Non tamen lumini propria quædam est, ab igne se juncta hypostasis, at Filius perfecta hypostasis est, ab hypostasi paterna inseparabilis, ut supra docuimus. Nulla enim in rebus creatis imago inveniri potest, quæ citra mutationem in seipsa modum illum referat, quo sancta Trinitas constat. Qui enim fiat, ut quod creatum, compositum, fluxum, mutabile, circumscriptum, figuratum et corruptibile est, oculis divinam illam essentiam subjiciat quæ ab iis omnibus libera nullam non essentiam exsuperat? Atqui perspicuum est omnem creaturam eorum plerisque obnoxiam esse, atque ex sua ipsius natura corruptioni subjici.

CAP. XXXV.

Tertia pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto.

Credimus denique in unum quoque Spiritum sanctum Dominum, vivificantem, qui ex Patre (Filioque) procedit, et in Filio conquiescit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, tanquam consubstantialis et coæternus. Dei Spiritus rectus, principalis, fons vitæ et sanctificationis. Deus qui cum Patre est, increatus, plenus, creator; omnia comprehendens, omnium opifex, omnipotens, infinitæ potentiae, Dominus omnis creaturæ, nullius, dominio subjacens: replens, non repletus: largiens, et ab alio nihil accipiens: sanctificans, non sanctificatus: consolator omnium consolationibus unus sufficiens: Patri et Filio per omnia similis: qui ex Patre (Filioque) procedit, atque per Filium tribuitur. Cujus omnis creatura particeps est, qui per se creat et animat universæ, sanctificat et continet, propria denique in persona per se subsistit, ita tamen, ut a Patre Filioque separari et divertere nullo modo queat, imo omnia illa habebat, quæcumque Pater et Filius habent, præterquam quod nec inginitus, nec genitus est. Pater enim causa caret: inginitusque est, nec enim a quoquam, nec a seipso quidem processit: nec eorum quæ habet quidquam, imo potius ipse principium, et auctor essentiæ est: facitque ut universa quoquo modo se naturaliter habeant. Verbum autem generative a Patre processit. Spiritus denique sanctus a Patre etiam non generative sed processive prodiit. Quid porro a generatione processio differat, jam didicimus; quis autem modus differentiæ sit, non item. Γεννηματος ergo, id est genituræ nomine et ipsa Filii ex Patre

γέννησις, hoc est generatio, atque sancti Spiritus ἐκπόρευσις seu processio intelligi posse videtur. Quare quæcumque Filius et Spiritus sanctus habent, ea ex Patre habent, atque ipsam quoque essentiam et nisi sit Pater, nullus Filius, nullus et Spiritus esse potest, et si qua re careat Pater, eadem Filius et Spiritus carent. Atque propter Patrem, hoc est, quia Pater est Filius quoque et Spiritus est. Et propter Patrem Filius et Spiritus habent quæcumque habent, hoc est, quia ea Pater habet, ingeneratione, generatione et processione demptis. His enim solis et hypostaticis proprietatibus tres sanctæ hypostases inter se differunt: neque id essentia, sed quia propriæ hypostaseos caractere seu signo individue dividuntur. Dicimus autem unumquemque ex tribus propria præditum esse hypostasi, ne tribus ex imperfectis unam perfectam compositam naturam profiteamur, sed in tribus perfectis hypostasibus unam simplicem ὑπερτελεῖ τε καὶ προτέλειον, hoc est quæ perfectionem omnem excedat et præcedat. Quidquid enim ex imperfectis constat haud dubie compositum est, at ex perfectis hypostasibus fieri non potest, ut quidquam componatur. Inde fit ut speciem non ex personis procedere, sed personis inhærere dicamus. Imperfectis autem diximus, hoc est iis quæ speciem ejus rei non servant, quæ ex ipsis conflata est, siquidem lapis, lignum et ferrum per se quidem perfecta singula sunt, si propriam eorum naturam consideremus, at si eadem illa in ædificio contempleremur, quod ex ipsis conflatur, imperfecta sunt. Eorum enim nullum per se domus est. Itaque perfectas hypostases dicimus, ne compositionem divinæ naturæ inesse intelligamus. Dissensionis enim principium ipsa est compositio. Rursus tres hypostases in seipsis mutuo inesse dicimus, ne multitudinem populorumve deorum introducamus. Siquidem trium hypostaseon ratione nullam in iis compositionem aut confusionem: ratione autem essentiæ, et quia hypostaseon alio alii inest, idcirco individuum in iisdem identitatem, ut dicam, et voluntatem, et actionem, et potentiam inesse, atque unum Deum esse cognoscimus. Deus enim, et Verbum, ejusque Spiritus, unus demum et vere Deus est.

CAP. XXXVI.

Re ipsa et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Quid idem a simili differat? Persona personæ quomodo insit?

Sciendum est aliud esse re ipsa contemplari, itemque aliud ratione et cogitatione. Jam in omnibus rebus creatis personarum divisio re ipsa conspicitur. Communitas autem et cognatio, mente cogitationeque patescit. Nam mente percipimus Petrum et Paulum ejusdem esse naturæ, unaque communi constare natura. Eorum enim uterque animal est ratione præditum, morti obnoxium. Item uterque caro est, cui anima rationis intellectusque particeps infusa est. Communis itaque natura ratione perspicui potest. Nec enim hypostaseon

alia alii inest, sed privatim et in parte quælibet, sive per se ipsam, divisa est, pleraque ex alio, quibus dividatur, habens. Nam et loco distant, et tempore differunt, sententia denique, viribus, forma seu figura, habitu, temperamento, dignitate, vitæ instituto, et omnibus figurativis proprietatibus. Imprimis autem, quia alia alii non inest, sed separata manet. Unde fit ut duo et tres homines dicantur, et multi. Hoc certe in omni creatura locum habet. At in sancta, supersubstantiali, cuncta superante, et incomprehensa Trinitate secus se res habet. Quod enim in illa commune et unum est, id re ipsa consideratur. Quod nimirum coæterna, quod essentia, operatione, et voluntate iisdem prædita est, quod denique ipse idem et velle et nolle, eadem potentia, virtus et bonitas inest (eadem, inquam, non similis), una denique motus ejaculatio. Una enim essentia, una bonitas, una virtus, una voluntas, una actio, una potentia, una, inquam, et eadem est. Non tres inter se similes, sed unus et idem trium personarum motus. Earum enim singulæ non minus in aliis quam in seipsis habent, hoc est, quia in omnibus unum sunt Pater, Filius et Spiritus Sanctus, ingeni, geniti et procedentis vocibus demptis, cogitatione autem dividuntur. Unum enim Deum cognoscimus, et in solis paternitatis, filiationem et processionis proprietatibus. Item ex causa et effectu, et perfectione personæ. Sive modum existentiae, ipsam esse differentiam mente concipimus. Nec enim fieri potest, ut localem distantiam de Divinitate, quæ circumscribi nequit, itidem ut de nobis dicamus (personarum enim alia alii inest, non ut confundatur, sed ut inhaereat. Quemadmodum ipse Dominus ait: *Ego in Patre, et Pater in me est* ⁹), nec voluntatis aut sententiae, aut actionis, aut virtutis, aut alius cujuscumque differentiam. Quæ quidem omnia in nobis re ipsa et animo divisionem pariunt. Quocirca neque tres Deos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum dicimus, imo potius unum Deum, sanctam Trinitatem: Filio et Spiritu ad unam eandemque causam, nimirum ad Patrem relatis, non compositis, neque conglutinatis, ut Sabellii contractio voluit; ita enim conjunguntur personæ, quemadmodum diximus, ut non confundantur, sed ut aliæ aliis adhæreant, mutuoque se contingant, absque ulla commistione et concretione: nec ita disjunguntur ut essentia dissideant, ut Arii divisio fabulatur. Ea est enim divinitas ut in divisis, si res in compendium contrahenda sit, indivisibilis maneat, et quemadmodum in tribus solibus sibi mutuo hærentibus et indistinctis, una luminis temperata mistio et copula est, inde fit ut divinitatis habita ratione, causam unam, monarchiam seu unitatis imperium, unumque et eundem divinitatis, ut ita dicam, motum atque voluntatem, essentiae denique ipsius actionis, et dominationis

identitatem unum quidpiam idemque imaginemur. Eorum vero ratione habita, in quibus divinitas inest, vel ut subtilius dicam, quæ sunt divinitas ipsa, quæque inde, tanquam a prima, causa, sine tempore, eadem prorsus cum gloria, et indistincte procedunt, hoc est hypostaseon seu personarum, tria sunt haud dubie quæ adorantur. Unus Pater Pater est, et sine principio, hoc est sine causa, a nullo enim procedit. Unus Filius Filius est, at non sine principio, hoc est, non sine causa, siquidem a Patre procedit. Quod si temporale principium intelligas, eundem sine principio etiam dicere queas. Nec enim tempori subjacet is, qui tempora condidit. Unus Spiritus sanctus, Spiritus, a Patre quidem procedens non filialive, sed processive. Ita ut neque Pater ingenuus, quod genuerit, neque Filius genitus, quia ex ingenito processerit, esse desinat. Qui enim fieri hoc possit? Neque item Spiritus aut in Patrem, aut in Filium degeneret, quia procedit, et Deus est. Proprietas enim non movetur. Nam qui fieri alias possit, ut proprietas mutetur et degeneret? Si enim Filius, non proprie Pater est, cum unus proprie Pater sit. Item si Pater, non proprie Filius est, unus enim proprie Filius, et unus Spiritus sanctus. Sciendum porro est quod Patrem ex ullo procedere nec dicimus, eum autem Filii Patrem asserimus, at Filium et Spiritum causa carere nequaquam dicimus. Illum autem ex Patre atque Filium Patris, hunc vero ex Patre quoque et Filio et Patris Spiritum nominamus. Spiritum autem ex Filio, non item. Sed Filii duntaxat Spiritum dicimus. Ait enim B. Apostolus: *Si quis Christi Spiritum non habet* ¹⁰. Eundemque nobis per Filium innotescere atque tribui fatemur. Ait enim Scriptura, *Insufflavit, et dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum* ¹¹. Quemadmodum ex sole radius et splendor. Ille enim radii et splendoris fons et origo est. Jam vero nobis radius splendorem largitur, et is est, qui nos illuminat, cujusque participes sumus. Filius vero neque Spiritum esse, neque ex Spiritu procedere dicimus.

CAP. XXXVII.

Ejusdem (Damasceni) De iis quæ de Deo dicuntur, quodque ad habitum, actionem et cætera id genus, non autem ad essentiam referenda sint.

Deus simplex est, et minime compositus. Quod autem ex multis atque diversis constat, id compositum est. Jam vero si quod increatum est, quod principio caret, quod denique incorporeum, immortale, sempiternum, bonum, omnium opifex est, et cætera id genus, essentielles in Deo differentias esse diximus, id quod ex tot rebus constabit, minime simplex erit, sed compositum. Quod quidem nulla non impietate laborat. Sic igitur existimandum est, de singulis eorum quæ de Deo dicuntur, ut essentielle nihil significant, sed vel, ut quod ille non est, id perspicuum faciant vel habitum aliquem

⁹ Joan. xia, 10. ¹⁰ Rem. viii, 9. ¹¹ Joan. xx, 22.

ad oppositorum vel natura consequentium aliquid, vel actionem denotent. Itaque inter omnes Dei nomenclaturas nulla mihi magis proprie videtur, quam ὁ ὢν, seu, is qui est. Quemadmodum ipsa in monte Mosem alloquens ait: *Dicito Israelitis: Is qui est me misi.*¹² Is enim nullam non essentiam in se complectitur, tanquam vastum nescio quod et immensum essentiae pelagus. Ut autem beato Dionysio videtur, Bonus maxime propria Dei appellatio est, nec enim essentia in Deo bonitatem præcessisse dici potest. Alterum nomen θεός Deus est, quod dicitur vel ἐκ τοῦ θεεῖν, καὶ περιέπειν τὰ σύμπαντα, hoc est, quod cursu suo et ambitu contineat universa, vel ἐκ τοῦ αἰθεῖν, id est ab arden- do. Deus enim ignis est, quo vitium omne consumitur, vel ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα, quod omnia intueatur. Illum enim nihil latet, estque omnium rerum speculator, nam speculatus est omnia providentia sua, priusquam orirentur, et eorum singula voluntaria sua cogitatione, quæ quidem est prædestinatio, imago, et exemplar in re prædestinata, in qua fit. Jam priore nomenclatura ejus, nimirum. Is qui est, ipsa essentia exhibetur, non autem quod quid est; posteriore vero, actio ipsa patefit. Cætorum hæc nomina, ἀναρχον, principio carens, incorruptibile, ingenitum sive increatum, incorporeum, invisibile, et similia, id quod non est indicant, hoc est, id quod esse non cœpit. Neque enim corrumpitur, neque creatus est, neque corpus est, neque videtur.

Bonum autem, justum, et sanctum, naturæ quidem conveniunt, ipsam vero essentiam haudquam demonstrant. Dominus denique, rex et cætera id genus habitum ad opposita significant. Eorum enim qui dominio subjecti sunt, Dominus: eorum qui regno, rex: eorum qui creationi, creator: eorum denique qui pastioni, pastor dicitur.

CAP. XXXVIII.

Ejusdem Joannis Damasceni. De divina conjunctione et discretionem (quodque illa in Trinitate, hæc in Filio solo intelligenda sit).

Omnia ergo communiter, eodem modo simpliciter, indivise, et conjuncte de universa divinitate accipienda sunt. Distincte vero, seu discrete, Pater, Filius et Spiritus, incausatum, causatum, ingenitum, genitum, et procedens, quæ quidem essentiae significationem nullam habent, sed modi solius, quo se aliud ad aliud habet, et quo existit. His igitur cognitis, viaque inde ad essentiam ipsam, sed essentiae tantum adjacentia comprehendimus. Quemadmodum nec si exploratum quidem habeamus animam corporis, quantitatis et figuræ expertem esse, continuo ejus essentiam quoque comprehendimus, neque corporis item ipsius, si

¹² Exod. iii, 14.

(12) Vide Patrologiæ tom. XCIV, col. 841.

(13) Nicetas σωματικῶς habet, at Zigabenus legisse videtur σηματικῶς, id est, *significative*. Utraque

A ejus vel candor, vel nigredo innotuerit. Sed ea tantum novimus, quæ ei adjacent. Vera autem ratione instruimur, simplicem esse Deum, unaque simplici actione bona præditum, quæ omnia omnibus suggerat, radii solaris instar, qui cuncta calefacit, et in singulis prout apta capaciaque sunt, operatur, hac actione præditus Dei creatoris beneficio. Discreta porro sunt et sejuncta, quæcunque ad divinam et humanitatis plenam Dei Verbi incarnationem pertinent. Eorum enim nullo modo Pater et Spiritus participes sunt, nisi tantum quia utrique bene complacitum est, et miraculorum editio illa inenarrabilis arrisit: quæ quidem a Verbo Deo, etiam homine nobis similis facta, tanquam Deo immutabili, et Dei Filio, edita sunt.

CAP. XXXIX.

+ *Ejusdem ex cap. 14 de iis quæ corporaliter de Deo dicuntur (12).*

Quia vero pleraque sacris Scripturis ita enuntiata deprehendimus, ut corporeum (13) aliquid, velut ex conjectura designent, sciendum est fieri non posse, ut nos, cum homines simus hac carnea massa circumtecti, divinas, excelsas, et ab omni materia remotas, divinitatis actiones intellectu assequamur, aut verbis exprimamus: nisi imaginibus, formis et symbolis inter nos cognitibus utamur. Quæcunque ergo de Deo corporaliter enuntiantur, ex conjectura dependent, in iis autem sublimior aliquis sensus delitescit. Simplex enim Deus est, neque ulla figura lineamentive depingi potest. Igitur oculorum, palpebrarum, conspectusque Dei nomine vim ejus intelligimus, qua res universas contemplatur, eamque adeo cognitionem, qua fit, ut nihil illum lateat quia nimirum hujusmodi sensus beneficio perfectionem rerum cognitionem, et certiorum persuasionem consequimur. Aurium item auditusque nomine placabilitatem ejus, et ad vota nostra precesque propensionem designamus. Nos enim hujus sensus beneficio supplicibus faciles et exorabiles efficiamur, eisque aurem familiariore quodam modo inclinamus. Oris porro et sermonis appellatione certum aliquid voluntatis ejus indicium depromimus, quia moris est nobis cordium nostrorum arcana oris et sermonis beneficio retinere. Cibi quoque et potus nomenclatura nostrum ad ejus voluntatem concursum denotat. Nos enim sensu gustatus necessario naturæ appetitui satisfacimus. Olfactus appellatione vim nobis insitam intelligimus, quæ nostram erga Deum voluntatem et benevolentiam testatur, quia nimirum eo sensu suaveolentiam odorum percipimus. Personæ item vocabulo eam Dei præsentiam subindicamus, qua ille opera sua vicissim, et quasi successive, lustrat et permeat (14), quia nimirum personæ beneficio lectio defendi potest.

(14) Consule Damascenum, nam lacuna hic est.

ut Creatori ipsi placuerit, atque ita res humanas administrant, nobisque suppetias ferunt. Omnino autem quia ex divinæ voluntatis et jussionis præscripto, supra nos sunt, Deoque semper assistunt. Insuper quamvis ad malum vix moveantur, non tamen immobiles sunt. Nunc autem etiam immobiles manent, non natura, sed gratia, et Dei, qui solus bonus est, præsidio. Deum vident prout eis permittitur, hocque ciborum vice habent. Supra nos sunt, tanquam incorporei, et ab omni affectione corporea liberi, non tamen impatibiles: solus enim Deus impatibilis. Transformantur autem in id, quodcunque Dominus Deus jusserit, atque ita hominibus apparent, eisque divina mysteria revelant. In cælo versantur, unigue rei dant operam, nimirum ut Deum laudent, et divinæ ejus voluntati obsequantur.

CAP. XLI.

Hierarchiæ synopsis. Angelos creaturas, non creatores esse, contra Sethianos.

Quemadmodum autem sanctissimus ille, sacratissimusque, necnon in rebus theologicis exercitatissimus Dionysius Areopagita testatur, theologia omnis, seu Scriptura sacra, novem cælestes essentias expressit. Eas divinus ille rerum sacrarum administrator tribus ternariis ordinibus distinguit. Atque omnium primum illum esse statuit, qui Deum circumstare semper, ei que contiguit et immediate conjungi fertur. Is ordo est τῶν Seraphim sex alas habentium, et multoculorum Cherubim, denique sanctissimorum Thronorum. Secundum autem Dominationum, Virtutum et Potestatum. Tertium et ultimum Principatum, Archangelorum et Angelorum esse ait.

Jam nonnullis videtur illos ante creaturam omnem conditos fuisse, ut Gregorius Theologus ait his verbis: Primum angelicas et cælestes virtutes in animo versat, atque cogitatio illa in opus evadit. Aliis autem eos post primum cælum conditos fuisse placuit. Certe ante creatum hominem conditos nemo non fatetur. Ego vero in Gregorii Theologi sententiam pedibus eo. Siquidem rationi consentaneum erat, ut primo loco essentia intellectu prædita crearetur, tum deinde ea quæ sensus particeps est, atque ita demum ex utraque homo conflaretur. Cæterum ii qui angelos essentia cujuslibet creatores fuisse autumant, id effutiunt, quod pater diabolus eis suggerit. Cum enim creaturæ sint, creatores non sunt. Qui autem omnia fecit, omnibus providet, omnia continet Deus, is unus increatus est, qui sub Patris, et Filii, et Spiritus sancti nomine laudibus celebratur et glorificatur.

CAP. XLII.

De homine. Essentiæ divisio. Imaginis et similitudinis in Deo differentia. Origenis deliramentum.

Hunc ergo in modum Deus essentiam intellectus

participem condidit, angelos, inquam et omnes cælestes exercitus. In enim dubio procul natura intellectus particeps et incorporea præditi sunt. Incorporea, inquam, si cum materiæ crassitudine conferatur. Nam solus Deus revera materiæ expertus et incorporeus est. Deinde vero eam quoque essentiam creavit, quæ sub sensum cadit, cælum, inquam, terram, et quæ in eorum medio jacent, atque illam quidem propriam et familiarem (familiaris enim Deo natura illa est, quæ ratione utitur sola que mente comprehenditur), hanc vero undecunque remotissimam, quæ nimirum sub sensum cadat. Jam vero ex utrisque mistio quædam efformanda erat, ut esset majoris sapientiæ et magnificentia rerum naturalium specimen et insigne, ut Gregorius Theologus ait, et quasi quædam utriusque naturæ conjunctio, ejus nimirum, quæ visibilis est, et ejus quæ non videtur. Par erat, inquam, ut hujusmodi specimine voluctas Creatoris innotesceret. Hæc enim decentissima lex et regula est, ad cujus præscriptum examinanda sunt omnia. Et nemo quidem eo vesaniæ procedet, ut Creatorem suum sic interroget: Cur ita me formasti? Potest enim figulus ex luto suo varia vasa fingere, quibus sapientiæ suæ specimen edat (15).

Cum hæc ita se habeant, ex visibili et invisibili natura hominem propriis manibus ad imaginem et similitudinem suam creavit, corpore quidem e terra formato, anima vero rationis et intellectus particeps ei proprio sufflamine infusa, quod quidem divinæ imaginis appellatione intelligimus. Illud enim, ad imaginem, vim illam indicat, quæ intellectus particeps liberoque arbitrio prædita est. Hoc autem, ad similitudinem, vim illam denotat, quæ divinæ virtutis, quoad ejus fieri potest, similitudinem refert.

CAP. XLII-XLIV.

Hominis partes, et pristinae qualitates. Spiritus et caro.

Cæterum corpus et anima simul formata sunt, non autem illud quidem prius, hæc vero posterior, ut Origenes deliramentis suis voluit; itaque Deus hominem creavit purum, rectum, fortem, hilarem, securum, nulla non virtute ornatum, omnibus bonis abundantem, quasi quemdam mundum secundum, in magno parvum: alium angelum adoratorem, mistum, earum creaturarum inspectorem, quæ oculis subjiciuntur: earum autem quæ soli cogitationi patent, discipulum: regem eorum quæ in terra sunt: Regi superno subditum, terrenum et cælestem, mortalem et immortalem, visibilem et intellectu perceptibilem, medium inter sublimitatem et humilitatem, eundem et spiritum et carnem: carnem quidem, propter extuberationem: spiritum vero, propter gratiam: partim ut patiat, patiensque commonefiat, et erudiatur, ad

(15) Alludit ad locum B. Pauli, Rom. ix.

sublimitatem magno studio anniti oportere : partim ut perseveret, et Creatorem beneficium glorificet : animal quod hic quidem, id est in præsentia vita, gubernat : alio autem, hoc est in futurum sæculum, transmigrat : tandemque, qui totius mysterii finis est divino numine deus evadit. Deus, inquam, quia divini splendoris particeps efficitur : at non in divinam transit essentiam. Creavit hominem Deus a peccato natura immunem, voluntate liberum. (Immunem a peccato dico, non quia peccati capax non sit : solus enim Deus peccati capax, non est : sed cujus in terra peccatum non esset : imo in voluntate potius) sive ita comparatum, ut perseverare atque in bono proficere, divina cooperante gratia, itidemque a bono ad malum, Deo permittente, propter liberum arbitrium, declinare posset. Nec enim virtus est id, quod vi fit.

CAP. XLV.

De anima, mente, et rebus incorporeis.

Igitur anima est essentia vivens, simplex, incorporea, cujus propria natura corporeis oculis cerni non potest, immortalis, rationis et intellectus particeps, figura carens : quæ corpore, tanquam instrumento, utitur, eique vitam, incrementum, sensum, vimque generatricem suggerit : mentem in seipsa, non tanquam diversum quid, sed tanquam purissimam sui partem, complectens (quod enim oculus in corpore, id mens est in anima), liberi arbitrii, liberæ voluntatis et actionis : mutabilis seu mutationi ultro obnoxia, quia nimirum creata est. Hæc omnia naturaliter, Creatoris sui gratia et beneficio, accepit, quia quidem gratia illi, et quod est, quod ita naturaliter est, obtigit. Jam ea quæ incorporea, et invisibilia, et figuræ expertia sunt, duobus modis consideramus, alia ex essentia, alia ex gratia, et illa quidem ita naturaliter comparata, hæc vero quasi ad materiæ crassitudinem accedentia. Itaque in Deo incorporeum, natura : in angelis autem, dæmonibus et animis gratia dicitur, atque hujusmodi, ut cum materiæ crassitudine affinitatem quamdam habeat.

CAP. XLVI.

De corpore, elementis, et humoribus.

Corpus autem est quod triplici dimensione constat, nimirum longitudine, latitudine, profunditate et crassitudine. Cæterum corpus omne quatuor ex humoribus conflatum est. Sciendum est elementa quatuor esse, terram siccam et frigidam : aquam frigidam et humidam, aerem humidum et calidum : ignem calidum et siccum ; quibus humores quatuor ex diametro respondent : atra enim hiis, sicca sit et frigida, terræ : pituita frigida et humidam, aquæ : sanguis humidus et calidus, aeri : flava bilis calida et sicca, igni velut ex diametro respondet.

Itaque fructus ex elementis, humores autem et fructibus, animantium denique corpora ex humo-

ribus conflantur, et in eosdem resolvuntur. Quidquid enim compositum est, in illa ipsa ex quibus constat, tandem resolvi solet.

CAP. XLVII.

Homini quid cum inanimis, brutis, et intelligentiæ capacibus commune sit.

Sciendum porro est homini aliquid cum rebus inanimis commune esse, eumque vitæ cum brutis participem, et cum iis quæ ratione utuntur intelligentia præditum esse. Corpus enim et quatuor elementorum temperamentum communia cum rebus inanimis habet. Cum plantis vero, præter supra dicta, has quoque facultates, nutritivam, vegetativam, et generativam, communes experitur. Cum brutis item, præter ante dicta, et hæc suctarii vice eidem accrescunt, appetitus, seu animositas, et concupiscentia, deinde sensus, tum demum ad rem concupitam motus. Sensus autem quinque sunt, visus, olfactus, auditus, gustus et tactus. Concito illo ad rem concupitam motu fit, ut e loco in locum transeat, toto corpore moveatur, voce et respiratione utatur. Horum animi faciendorum vel omittendorum libera facultas insita nobis est. Ejus denique partis animæ beneficio, quæ rationis est particeps, naturis incorporeis intelligentiaque præditis conjungitur, cum singula perpendit, intelligit et judicat ; cumque virtutes et imprimis pietatem, virtutum colophonem, amplectitur. Qua etiam de causa homo parvus mundus est.

CAP. XLVIII.

Quæ corpori et animæ propria sint, quæ item utrique communia.

Sciendum est autem sectionem, fluxum, et mutationem soli corpori convenire. Mutatio quidem qualitatis est, nimirum caloris, frigoris, et cæterorum id genus.

Fluxus autem ad vacuitatem referendus. Evacuantur enim ea, quæ sicca et humida sunt, atque spiritus : quorum repletionem corpus eget. Ex quo fit ut fames et sitis naturalibus affectionibus accenseantur. Animæ autem, pietas et intelligentia propriae sunt. Virtutes vero et corpori et animæ sunt communes : cum hæc quoque ad animam evehantur tanquam anima corpore abutatur.

CAP. XLIX.

Facultatum animæ divisio.

Sciendum est, eam animæ partem, quæ rationis est particeps, si præesse, quæ rationis experta est. Siquidem facultas animæ duplex est. Alia enim rationis capax, alia bruta. Jam brutæ facultatis duo sunt genera. Unum earum, quæ brutæ omnino sunt nec rationi obediunt : alterum earum, quæ rationi quodammodo parent. Bruta omnino ea pars est, quæ vitalis et constrictiva dicitur, item generativa, denique germinativa, quæ alias nutritiva vocatur. Sub quæ ea quoque comprehenditur,

quam vegetativam vulgus vocat, et quæ corpora A
efformat. Hæc enim non ratione, sed natura re-
guntur. Ejus autem quæ rationi paret duæ sunt
species, cupiditas et animositas. Cæterum bruta
illa pars animæ vulgo affectativa et appetitiva di-
citur. Sciendum præterea est, ad rationi parentem
brutæ facultatis animæ partem, illum quoque con-
citurum ad rem optatam motum referri solere.

CAP. L.

*Plura de corpore et anima. De animæ immortalitate
et natura, quatenus corpori jungatur.*

Immortalitas homini acquisita est, qui quamvis
sit naturaliter mortalis, animæ tamen præstantia
consequitur ut immortalibus assideat. Igitur animæ
natura, ut quibusdam placuit perfecta ejus ipsius,
et dimensione carens essentia est : quæ corpori B
tanquam currui insidet. Quia vero vita toti suffi-
cienda, et suis id velut angulis circumscribendum
est, ea de causa ipsum permeat, hoc est dividitur,
et per singulas ejus partes diffunditur, profundum
ejus et superficiem ex æquo animans, atque ipsum
quidem sibi ipsi circumscribit, ei autem seipsam
certis finibus accommodat.

CAP. LI.

*Item de anima. Angelorum et animarum creationis
ratio.*

Una cum angelicorum quidem ordinum specie,
individuorum quæque numerus in prima illa mun-
di creatione completus esse fertur : animarum
autem numerus a creatore Verbo (cui nihil futu- C
rum aut venturum est, sed omnia perspicuam
naturam adeptæ sunt) productus quidem esse per-
hibetur, at non uno cum rerum universitate de-
promptus, imo illæ ex nihilo creatæ, et eorum,
quia a mundi primordio ad hunc usque diem vixe-
runt, corporibus infusæ fuisse : atque in die in-
fundi feruntur.

CAP. LII.

*Item de anima. Triplex animæ affectio, triplicem
quoque hominem facit.*

Triplex porro est animæ affectio, siquidem quod
in illa summum est, et cum rebus quæ intellectu
percipiuntur, cognitionem habet, νόσις, seu in-
telligentia nominatur : quod vero extremum, et
tanquam eorum quæ sub sensum cadunt, sensus D
communis beneficio, gnomon et regula est, δόξα,
seu opinio, dicitur : quod denique intermedium
est, atque ita comparatum, ut modo sursum, modo
deorsum feratur, δ᾿άνοια, seu cogitatio dicta est.

Atque his finibus homo, seu hominis opinio,
exspatiatur, tumque demum animal evadit. Cogitatio enim multiplex quædam natura est. Intelli-
gentia vero divinitatis est particeps. Cum enim
cupiditas muliceps quoddam animal, animositas
autem leonina sit : ratio sola hominem verum
constituit, quo tamen alius quoque diviniior homo
veriorque deprehenditur, quisquis νοσῶς, seu in-

telligentiæ capax est, quem ἀνοήτων, hoc est
ipsum seu perfectum hominem ii vocant, qui for-
marum speculationibus addicti sunt. Homo itaque
triplex est. Unus quidem νοσῶς intelligentiæ ca-
pax, isque uniformis. Alter vero λογικός rationis
particeps, isque tripartitus et triplici facultate
præditus. Tertius denique αισθητικός, sensibus
addictus, isque multiformis et varius. Id porro,
quod ratiocinatur et contemplatur, nos ipsi sumus.
Nec enim quidquam inter nos et animam discrimi-
nis est.

CAP. LIII.

*De mente et anima, (Græcorum aliquot philosopho-
rum de animæ et corporis coniunctione sententiæ.)*

Ex sapientum Græcorum numero Plato quidem
et Aristoteles animam corpore tanquam instru-
mento uti censent. Decet enim, inquit Aristoteles,
ut ars suis instrumentis, anima autem corpore
utatur. Peripatetici vero philosophi illam non
secus atque formam materia constantem corpori
commiscent et implicant.

Cleantes illam etiam corpus esse demonstrat,
quæ tamen aliquando ab eo quod sub aspectum
cadit separari queat.

Plotinus autem illam ad corporis affectiones
subeundas haudquaquam adigi auctor est, quando-
quidem nec ullo unquam fieri modo queat, ut arti-
fex instrumentorum affectiones induat. Necesse
autem est, ait, ut sensu utatur. Quod enim cor-
pore agit, a sensu adjuvatur : ut ejus beneficio
externa et adventitia cognoscat. Jam si anima in- C
corporea est, illam corporeæ affectiones haudqua-
quam penetrabunt : quod si veniant haudquaquam
in ejus essentiam, sed tantum in facultates et
actiones ejus venient.

CAP. LIV.

*De anima. Misceri quæ dicantur, et quomodo anima
corpori commisceatur.*

Misceri dicuntur ea, quæ commiscentur et con-
funduntur inter se, ut res humidæ vel implicitæ,
ut aer et lumen ; vel ut forma, quæ a materia se-
parari non potest. Quod si se vel tantillum con-
tingant, essentia quidem separantur, actionibus
vero commiscentur. Quæ res Aristotelem quoque
permovet, ut duplicem animam esse diceret : unam
quidem, quæ a corpore separetur, alteram vero
quæ in corpore subsistat. Ea porro animæ
forma, quæ corpori inest, instrumenti vicem gerit,
quo ad superiorem animam regia facultate prædi-
tam subvehatur. Cæterum anima quæ corpori
inest, haudquaquam sub sensum cadit : siquidem
corpori commista est, sed ipsum corpus anima-
tum. Corpus enim animæ beneficio sensus, appe-
titus, et cæterarum affectionum particeps est.

Plato autem veram animæ essentiam a seipsa
dependere scribit. Quod enim in alio subsistit, id
essentialis qualitatis formam, non autem essentiam
appellat.

CAP. LV.

De anima. An anima sit patibilis ?

Quæ corpori inest anima, aut corpore tanquam instrumento utitur, aut ab illo inseparabilis est. Jam si prius admittatur, haudquaquam ad corporeas affectiones subeundas anima cogitur : sin a corpore seperari non potest, ut impatibilis maneat, si corpus mali quid patiat. Quemadmodum, verbi gratia, mutato aere, lumen non moveri non potest. Jam si anima forma sit materialis, utrumque certe conjunctum aget, et patietur, anima vero non item. Nam nec in securi figura solum secat, sed totum corpus simul, ferrum scilicet ita efformatum. Sin autem anima forma sit materiæ expers, fieri non potest, ut affectiones et cognitiones hujusmodi admittat, quibus corporis interventu obnoxia esse solet. Affectiones porro, vel sensus quidam sunt vel saltem sensu non carent.

CAP. LVI.

De anima. Affectiones animæ ab ejus essentia colligi, non contra.

In mathematicis quidem, seu disciplinis, certo constat quæstionem, Quid est, de singulis efferri : quia nimirum iis quæ definiuntur, vel quantitates aliquot, vel qualitates elucescunt : quæ quidem sensu vel phantasia apprehendi possunt. Quotquot vero essentia sunt, quæ rationis et mentis speculationi patent, haudquaquam per seipsas manifestæ sunt iis quæ sensibilia sunt : sed ex iis quæ sibi accidunt ea differentiâ procedit, quæ in eis deprehenditur. Qui quidem modus in anima necessarius est, atque demonstratio, qua ex eo quod quid est, accidentia colliguntur, non autem e converso ab his ad essentiam recurritur.

Animæ porro affectiones, non simpliciter omnis ejus actio est, sed patientis tantum, atque extra seipsam evagantis. Et omnis quidem anima extrariorum rerum sensu afficitur, at non omnis a corpore separabilis est. Omnis enim sensus et phantasiæ absque corpore non fiunt, quocirca ne anima quidem eorum passione obnoxia, ullo modo separari potest. Propriæ enim quasque domesticæ in essentiis actionis esse videntur.

CAP. LVII.

Item de anima. Expositio dicti Mosaici, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.

Quænam, quæso, finitio similis est huic Mosaico, tanquam in Dei persona, pronuntiato : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ¹³ ? siquidem angeli simplicis naturæ sunt, et absolutam perfectionem gratis adepti sunt, nec enim aptitudinem actionibus vacuum acceperunt : neque sermonem illum, qui nobis naturalis est, et quo ad similitudinem movemur, actioni suæ præstruunt, quandoquidem longe excellentius quam nos divinam formam imaginemque referunt :

¹³ Psal. cix, 3.

(16) Infra lib. iv, cap. 31, contra Origenem.

A qua fit ut non quemadmodum solemus, ex imperfectione ad perfectionem progrediantur, pro modulo virtutis, quæ animæ insita sit, ad rationem divinæ illius similitudinis consequendam : legislator autem animam ad imaginem Dei creatam esse ait, eadem prorsus ratione, qua pictor aliquis imaginem aliquam ad exemplaris formam effingere dicitur. Estque hoc et dicitur prima imago, atque immediatum, ut ita dicam, spectandi archetypi seu exemplaris idolum. Est vero alia quoque similitudo, nimirum secunda imaginis imitatio. Quocirca illa quidem exemplaris, hæc vero imaginis imago dicitur. Eadem ergo ratione Deus quoque animæ archetypum est, rationibus quibusdam ineffabilibus, ut auctor est Moses, anima autem corporis. Etsi enim expers materiæ anima est, corpus autem materiale et compositum ; anima tamen, ut quibusdam placuit, medium quidam est inter inseparabilem illam, et eodem modo semper habentem essentiam, atque eam, quæ per corpora diffunditur. Et mens quidem proprie essentia est, quæ divisionem non recipit : corpora vero generationi et corruptioni obnoxia sunt, divisionemque et dissectionem omnibus suis in partibus admittunt. Anima denique menti, neque corpori similis est : sed mente quidem inferior, corpore autem superior : quia non ita naturaliter divisioni obnoxia est. Quia vero ad corpus inclinatur, necesse est ut una cum illo dissectionem divisionemque recipiat. Quocirca cum ne anima quidem sit divisionis expers, sit ut corporis non minus imago sit, quam mens ejus imago est.

CAP. LVIII.

Animam corporis, corpusque vice versa animæ idolum esse.

Jam si animæ a quibusdam corporum idola dictæ sint, ex hoc inferre quispiam poterit, ab animis imaginativis corporearum formarum impressiones, vi eorum quæ sub aspectum cadunt, recipi. Corpus enim figura rectum, tactu durum, colore album, grave denique et asperum est, nec ita comparatum, ut in aere volitet. Idolum autem tenebricosum, et umbræ persimile est, idque adeo quod quale sit vix conjicias. Quæ res Platonem quoque movit, ut spectra illa umbratilia, quæ in sepulcris apparent, animas corporum amantes nominaverit, quippe quæ ne tum quidem, cum ab hoc mundo digressæ sint, ad purum lumen revertantur, sed etiam tum circa corpora versentur, quæ, servilium voluptatum illecebris captæ, in primis amarunt. Corpus porro idolum quoque animæ dictum est, quia quod illi oculos, huic mens : quod illi tactus, huic vis illa est qua rerum veritas exquiritur : quamvis hæc gentium dogmata majore sui ex parte redoleant, quemadmodum et cum duæ idolorum naturæ rationali animæ attezuntur (16) : quorum unum ei ab æterno

cohæreat, quod quidem nihil aliud est, quam corpus illud, quod vulgo divinum dicitur: quod simul atque subiit anima, crassiori denuo parti adhæret, quam quidem a cœlestis astrorum dispositione, ut ita dicam, acceptam ipsi tanquam centro appingunt, eamque tunc demum formam animæ rationis expertem vocant, ex qua nimirum opinio, sensus, phantasia, eorum denique generandorum, quæ sub generationem cadunt, appetitus procedit. Nec enim eidem naturæ unius contemplationem, primas notiones, exactasque scientiæ, una cum falsis opinionibus, et eorum quæ sensu prædita sunt apprehensionibus, nimirum phantastica facultate, rerumque deteriorum actione tribuunt, imo vero quæ præstantiora sunt, ea rationali: quæ vero deteriora, ea parti rationis experti accensent: non ut maculas aut labeculas ulla hac distributione a diviniore natura abstergant, sed ut illa necessariis fungente muneribus, hæc ad ea tantum se convertat, quæ propius ad naturam divinam accedunt. Hoc igitur idolum ea propter ab anima rationis particeps separari non posse docent: homine autem dissoluto præstantiorem animam una cum luminoso vehiculo ad propriam quietem subvehunt: irrationalem vero a corpore separatam vel ad inferos detrudunt, vel inter astra referunt.

CAP. LX.

De animarum in alia corpora transfusionibus.

Eidem porro qui animarum προγενεσιάν seu præexistentiam docuerunt, earumdem quoque μεταγγισμός seu elutriationes, et quasi e vase uno in aliud vas transfusiones commenti sunt. Est autem μεταγγισμός seu elutriatio, cum una et eadem anima ex humano egressa corpore, corpus in aliud transmigrat: atque aliquando etiam volatilium quadrupedumque corpora subit.

CAP. LX.

De luminosa et tenebricosa animæ natura (17).

Quidam vero duplicem quoque animarum naturam esse dixerunt, unam quidem luminosam, alteram vero tenebricosam. Et hanc quidem inferne scaturire, atque subterraneis ex mestibus exsilire: illam vero e cœli vertice accensam demitti, ut terrenum hoc corporis domicilium exornet. Quæ quidem descendens cavere jubetur, ne dum corpus hoc informe et confusum informare et exornare contendit, ipsa dedecore et confusione impleatur: atque ita eadem postea via refluere, et in primum propriumque fontem refundi nequeat, sed ad subterraneos illos meatus alteri animæ cognatos transversa rapiatur,

Livor ubi, atque alium, species et mille malorum Errant tartaræ pratis in tristibus Ates.

Ex quo etiam sæpe contingit, ut iisdem prognati parentibus, ne animarum quidem cognatione inter

(17) Ex Synesio lib. 1 *De Providentia*, infr. I. iv, c. 36, in fine confutationis Euchitarum.

se convenient; sed alter præstantioris animæ rationi pareat, alter quo deterioris rapit impetus, eo præceps ruat: atque sic alter bonis actionibus, alter malis inviliget. Cum Afer contra eadem animi propensione cum Græco homine facile conveniat.

CAP. LXI.

Item de anima. Variæ Ethnicorum et Christianorum sententiæ.

Non defuerunt, qui animam sanguinem illum esse dicerent, quo vivimus. Alii quoque spiritum illum esse ratisunt, qui nobis ab initio una cum seminisparentum emissionem insitus est; ex quo calor etiam exoritur. Quia enim aliquo corporum natura egebat, a quo animaretur, et calorem susciperet, idcirco natura illum aspiratione et respiratione donavit, sanguinique animanti introitum et exitum præstruxit. Hic itaque spiritus corpora permeat, constituit, corrumpit, unaque cum illis deperditur.

Ex nostræ vero religionis hominibus, alii essentiali animæ causam primæ illi divinæque insufflationi ascripserunt, atque hominum corporibus (18) quo tempore creantur, infundidixerunt. Alii animam per se subsistentem corpori concurrere putarunt: ita ut neque corpus per se constituitur, nec anima corpore prior existat. Eandem porro duplicem asseruerunt, cujus pars una rationis particeps, altera expert sit. Eam partem, quæ rationis expert est, in animosam et cupidam diviserunt. Atque eam quidem partem, quæ rationis est particeps, in pectore sedem habere; eam vero, quæ ratione caret, per universam corporis compagem diffundi affirmarunt. At vero ἡγεμονικὸν quoque ipsum, sive præstantissimam animæ partem Plato quidem et Democritus sedem in toto capite habere dixerunt, alii in μεσοφρύω seu superciliorum meditullio, alii circa cerebri meningem, quæ vulgo pia mater, alioque nomina ἐπικρανίς seu cerebellum appellatur. Quidam etiam in cerebri ventre. Nec defuerunt, qui toti pectori totique cordi vel spirituique ambienti, et sanguinis crassitudini ascriberunt. Alii in præcordiis illam statuerunt. Aliis a vitaliejus facultate, cor ambi, caput autem a rationali et intellectuali placuit,

CAP. LXII.

De anime immortalitate quid ethnicis, quid christianis placuerit.

Jam vero animæ immortalitatem nonnulli approbarunt eamque corpore digressam ad ipsius universitatis animam tanquam sibi cognatam redire dixerunt. Alii contra corruptioni obnoxiam, unaque cum corpore interire maluerunt (19). Aliis eam ejus partem, quæ rationis est particeps, immortalitatem: quæ vero rationis expert est, mortalem esse placuit. Nostrorum autem seu Christi-

(18) Ut Origenes.

(19) Ut Thanatopsychitæ infra I, iv, c. 42.

stianorum philosophorum ex animæ actionibus alias citra ullum corporis obsequium agere (si quidem mens, cogitatio, et phantasia, vel quieto corpore operantur), alias vero corporis obsequio egere dixerunt. Sensus enim absque iis, quæ sub sensum cadunt, agere non potest. Sed quodammodo compatitur, et ea corpori conciliat. Unde fit ut sæpenumero typi quidam et characteres, obscuri eorum, quæ singuli hac in vita pie et ex religionis præscripto egerunt, animæ postea quam a corpore separata est, impressi, et velut insculpti supersint. Quia nimirum affectiones illæ, quæ sensui subjiciuntur, communes animæ corporique sunt.

Beatus quoque Nyssenus ille Gregorius ei animæ facultati, qua recordamur, signa corporis, tanquam sigillum ceræ impressum, inhærere post mortem auctor est, idcirco etiam dives Lazarum cognoscit, et id quidem merito. Nam si brutis in animantibus, tantas natura vires suas esse ostendit, ut agnella recens nata multos alieni lactis fontes prætereat, dum ad matris ubera parveniat: non poterit naturæ Conditor hujus miraculi prærogativam ratione præditis animantibus concedere, animæque et corpori conjugibus hoc largiri, ut concurrant et conjungantur.

CAP. LXIII.

† *De mente. Intelligentia quomodo animæ et menti insit.*

Intelligentiæ quidem capax anima est, intelligentiæ capax ipsa quoque mens: hæc quidem ex sui essentia, illa vero participatione. Mens enim hoc privilegio donata est, ut et intelligentiæ particeps, et mens sit, quod unum et idem est. Anima vero intelligentiæ capax ad mentem respicit, et quasi secundario intellectu prædita est, qui menti primarius est, atque adeo ex mentis participatione intelligentiæ capax esse dicitur, quod beneficium ex sua essentia mens habet. Itaque intelligentiæ capax est anima, mentis participatione. Cum enim anima intelligit, et mens in nobis operatur, tunc demum anima intelligentiæ capax et particeps efficitur. Animæ autem nostræ illa singularis mens præest, quæ pars quoque nostri dicitur: cujus nimirum nos privatim particeps sumus. Continuo enim ad illam ascendimus, ejusque beneficio ad universam mentem convertimur, et in ea tandem perficimur.

CAP. LXIV.

† *De mente et anima, et utriusque formis earumque differentis.*

Formas duobus modis habemus, in anima quidem quasi subvolantes, quasque separatas; in mente vero simul omnes.

Mense autem alia est participatione, quæ rectius Ἐλλαμψις νοερά, seu illuminatio intellectualis appellatur, alia vero essentialis. Jam mens quæ participatione constat, ea est quæ animæ communica-

tur. Nihil autem aliud est quam habitus ad ea bona præstanda, quæ menti ex officio convenient. Mens autem essentialis duplex est, una quidem, quæ communicari non potest, altera quæ potest: quæ quidem particularis appellari solet.

Hæc porro mens communis et privata nobis inest: communis quidem, tanquam una et individua, privata vero quatenus tota singulis inest. Atque animales quidem formæ essentialium nostram compiant: mentales vero perfectionem nobis et ornatum afferunt: quin et mentales quidem conjunctæ sunt, animales vero divisionem recipiunt. Cæterum viejus naturæ, quæ intelligentiæ particeps est, Deus nobis, tanquam auriga curru suo, insidet.

CAP. LXV.

† *De virtutibus et eorum triplici ordine.*

Jam vero, quia virtutes ad mentem et animam referuntur, de iis pauca etiam tractanda sunt.

Virtutum triplex est ordo. Aliæ enim hominem, hoc est animam cum corpore ornant. Aliæ a corpore animam purgant, et ad seipsam revocant, quæ quidem purgativæ dicuntur. Aliæ animam perfecte purgatam in rerum quæ intellectu percipiuntur contemplatione exercent, quæ quidem contemplativæ atque intellectuales appellantur. Et alia quidem Dei, alia angeli, alia hominis virtus est. Quemadmodum enim variæ, sunt eorum essentia, ita et virtutes variæ. Atque anima quidem proprie rationabilis est, et dicitur. Mens autem id quod animæ præest. Rationalem porro animam irrationalis anima, ipsumque animæ idolum subsequitur. Jam per omnes angelorum ordines virtus diffunditur, quæ ἀπὸ τῶν Seraphim incipit. Deus autem supra virtutem, omne bonum, omnemque perfectionem supereminet.

CAP. LXVI.

Item de virtutibus et sex gradibus earum
φυσικῆ, ἠθικῆ, πολιτικῆ, θεωρητικῆ, θεουργικῆ.

Virtutum gradus sex esse perhibentur. Alia enim virtus naturalis est, quæ quidem in feris quoque deprehenditur. Alia moralis, qua imperitorum quoque nonnulli præditi sunt. Alia civilis, quæ ratione et prudentia rempublicam moderatur. Alia purgativa, quæ hominem ab omni affectionem perturbatione ve purgat. Alia contemplativa, quæ mentem contemplatur. Alia deificativa, quæ diviniorem animæ nostræ partem excitat, cum ipso Deo conjungit, atque divinum favorem immittit. Sunt vero aliæ quoque his superiores virtutes. Aliæ quidem tanquam reliquarum virtutum exemplar, aliæ essentiam omnem transcendunt: quæ quidem non sunt accidentia, quemadmodum cæteræ virtutes nobis accidere solent: sed intellectuales, atque superessentiales essentia.

CAP. LXVII.

De virtutibus quibus homo perfectus evadit.

Tres sunt virtutes quibus homo perfectus evadit: sanctitas, quæ ad Deum ascendere contendit,

quasi hominis vitam Deo consecrans : altera justitia, quæ rebus necessariis providet ; tertia prudentia quæ nobis ipsis vitam intelligentiæ participem accommodare studet. Nam sanctitate cum uno atque cum Deo conjungitur : justitia vero iis providemus, quæ inferiora sunt : prudentia denique scientiam ineffabilem consequimur. Jam moralis virtus a prudentia exoritur : nec actione, sed rerum usu comparatur. Ea porro virtutis divinitas est, ut omnia quæ sunt in rerum natura permeet. Est enim supercœlestis, supermundana et mundana virtus. Item intellectualis, animalis, angelica et humana.

Est vero virtutibus suis quasi fons, cujus tum demum participes efficiuntur, cum particulari intelligentia longum valere jusea, perfectissime virtutes omnes exsequimur.

CAP. LXVIII.

De virtutibus, et earum finibus μετριοπάθεια et ἀπάθεια

Civilium quidem virtutum, seu exteriora hominis exornantium μετριοπάθεια, seu affectionum modus, finis est, quæ quidem ad humanam societatem, quæ a damno vicinis inferendo cavet, tanquam ad scopum respicientes, a congregatione mutuaque benevolentia civiles dicuntur. Purgativarum autem virtutum finis ἀπάθεια, seu impatibilitas. Contemplativarum porro Dei assimilatio. Atque alio quidem modo temperantia, prudentia, fortitudo, et justitia in virtutibus civilibus, alio in purgativis, alio denique in contemplativis considerantur. Rerum enim subjectarum modi, virtutum quoque facultates nominantur. Et qui majoribus præditus est virtutibus, idem et minoribus præditus est. Qui vero minoribus caret, idem majoribus quoque caret, nisi ad illas proficiendo ascendat.

CAP. LXIX.

De virtutibus. Deo similes variis modis efficiuntur.

Non una eademque numero Dei similitudo est, imo diversæ sunt. Illi enim similes evadimus et civilium beneficio virtutum, sed obscurius atque tenebrosius. Purgativarum quoque beneficio similes illi efficiuntur, sed expressius. Contemplativæ insuper nos ei similes efficiunt, sed etiam clarius. Deificativis denique virtutibus Deo similes efficiuntur, per quas vere demum præstantiorem Dei similitudinem consequimur. Animarum enim expiatio, et eorum quæ sunt contemplatio, non omni ex parte Deo sunt similes.

Ille enim expiationem omnem et contemplationem exsuperat. Sed facultas illa, quæ hominem deificat, materiæ subducit, atque ab effectibus ita liberat, ut alterum eadem deificatione præstare possit, illa, inquam, perfectissima Dei similitudo est. Ait enim Deus in Evangeliiis : Qui separat pretiosum a vili, quasi os meum erit. Viden, quomodo deificativæ virtuti verissimam Dei similitudinem ascri-

PATROL. GR. CXXXIX.

psit? sed præclare nobiscum agatur, si nos ipsos virtutibus civilibus exornare possimus.

CAP. LXX.

Item de anima.

Anima rationalis est essentia tenuis, materiæ et formæ expers, typus et imago Dei. Anima porro a Græcis ψυχή dicitur διὰ τὸ ψύχειν, ἤτοι διὰ τῆς οὐκείας ἐνεργείας ζωοποιεῖν τὸ σῶμα, hoc est propterea quod corpus refrigeret, propriaque actione vivificet. Anima rationalis est materia constans actio, quæ spiritus beneficio sanguini vitam, calorem, et motum suppeditat. Vita autem animalis est facultas materialis activa et sensitiva, qua corpus constat. Mens rationalis sensus ille, quo animam immortalem et intelligentiæ participem contemplamur. Item, mens est incorporea visio, quæ citra laborem omnia quæ sunt in rerum natura discurrit.

CAP. LXXI.

De animarum in corpora insinuatione. Philosophiæ difficillima quæque facilia sunt.

Modus quo animæ in corpora insinuantur, perinde atque is, quo hinc eadem a corporibus dissolvuntur aut separantur, et ambiguitatis refertissimus, et cognitu difficillimus est. Quoniam enim modo prima illa elementorum temperamenta in nobis ipsis coierint, nemo est omnium, qui meminerit. Præterea illa singulorum animantium dissolutio futuris, ne dum factis, rebus accensetur. Qui fieri ergo potest, ut eorum ratio a quoquam reddatur, quorum nec meminit, nec periculum fecit? Verum enimvero quia nihil tam arduum est, quod philosophia improbo labore non evincat, imo vero ei dictu facilia sunt, quæ alias ineffabilia : et explicatu facillima, quæ intricata maxime perplexaque videtur, idcirco ab illa eorum de quibus addubitas solutiones tibi mutuandæ sunt.

CAP. LXXII.

Quatuor exemplis animarum in corpora insinuatione demonstratur

Itaque (ut hoc primo expediamus) insinuationem illam animarum in corpora cave corpoream existimes aut animam quæ superne dimittitur, necessario ad corpus applicari, aut diuturno in id motu inspirari, aut inferne trahi aspirative, aut ex aere rapi, aut per narium, vel corporis, vel etiam incertos alios quosdam meatus, non secus atque per quasdam fores, ingredi putet. Nec illa hominis agitatio similia similibus aggerens, animas in corpora detrudit. Nec cœlestis influxio, ab oriente procedens, easdem urget, introve pellit : nec enim anima tanquam ex aposterate, aut recessu, neque circuitione, neque se paulatim movendo ad corpus appellit, eique conjungitur. Sed (ut rem exemplis illustrem) quemadmodum e nihilo progressus ad rerum naturam fieri solet, ita etiam illam conferta simul et sine motu procedit.

38

totaque corpori addiceretur, atque alieno egeret A fundamento, at ne sic quidem corpori præest, quemadmodum auriga curru, vel gubernator navi: ita enim partem illam animaret, cui insideret, ea vero cui minus insideret, inanima superesset. Tametsi autem eorum nonnulli, qui philosophicis in rebus excelluerunt, imperium illud, quod anima in corpus exercet, aurigæ et gubernatori simile fixerunt, non id tamen voluerunt, sed hæc duo proposuerunt, ut essentiam animæ a corpore separari posse appositis exemplis indicarent, quæ nec una cum seminis ejaculatione conferatur, sed tandem absoluto instrumento, naturaque disposita, familiaris illi, quasique domestica fiat, et adhærescat. Ita enim ipse quoque auriga vehiculum conscendit, et navem gubernator in-

gregeditur. B
Quænam est igitur animæ cum corpore conjunctio? Instrumenti nimirum ad illam aptitudo et similitudo, quæ tunc apparet, cum propria hujus vita in illo elucescit, secunda, inquam, vitæ conjunctio, itemque rationum concentus et accurata proportio. Ipsa enim sua ipsius vi subsistit, quemadmodum solaris globus, non extra corpus evagatur, sed incredibili ratione in eo continetur, ei vero vi radiorum ab eo ipso procedentium cohæret, qui, etiamsi corpus ipsum dissecetur, aut aliud quid gravius patiatur, insecabiles tamen impatibilesque manent.

Quemadmodum etiam aere ventorum flatibus C concitato et mutato, lumen solis, quo illustratur, neque sectioni, neque fluxui, neque mutationi obnoxium est.

CAP. LXXVII.

De animarum in integrum restitutione, quæ angelorum ministerio fit.

Quemadmodum facultates anima corpori conjuncta præstantiores ejus vitæ præsent, et postea quam idonea generationi effecta est, a Deo mittuntur ut ejus curam gerant: ita etiam eum primum a corpore separata est, aliæ prioribus meliores sursum evahunt, hoc obsequium creaturæ præstantes, et administræ restitutionum in integrum statum, qui unice animæ conveniat.

Nec vero anima ab hujusmodi facultatibus D ita agitur tanquam forma quæpiam, quæ aliena vi concitetur, quæque pro libidine huc et illuc sine discrimine distrahi possit, imo vero tunc temporis vis illa in anima elucescit, quo per se ipsa movetur, eodemque, ut ita dicam, impetu cum ducibus suis in sublime tendit, nec vagis gradibus consequitur.

CAP. LXXVIII.

De judicio extremo, quo animæ aut paradisi compotes fiunt, aut, in inferos detruduntur.

Atque singulas quidem animas, sive nequiter (20) Contra Origenem.

et flagitiose vixerint, sive fortiter et generose cum natura sua colluctatæ sint, locus ille recta concenditur, qui supra mundi verticem (supereminet. Sed quæcunque puras se integrasque conservarunt, quandiu corpori conjunctæ fuerunt, nec creatoris Patris ullo sunt oblitæ modo, imo assiduis in eum meditationibus ejus exemplar in imagine illæsum custodiunt: illæ, inquam, grata illa requiefruunt, quæ supra totius mundi fastigium beatis parata est, eisque aulæ cœlestis, prati et paradisi loco, incredibilis eorum quæ sunt ordo, divinatorumque bonorum complementum proponitur.

Quæcunque vere omni prædictorum cura seposita corporis genio indulgerunt, his rotundum cœli corpus prætenditur, et circa æthereas regiones allegantur, et velut decuriatæ in earum naturarum, quibus hic addictæ subditæque fuerunt, album referuntur, nec omnino aut bonorum aut malorum sortis participes evadunt: imo quædam boni, aut bono contrarii mali, vestigia imaginantur et inspiciunt, inter se quibusdam velut in somniis conversantes, quantum eis a ducibus suis permittitur: hocque divino quodam numine faciunt: nec tamen singulæ singulas norunt, sed quæ sunt eandem sortem adeptæ, suos aliæ aliarum ordines perspectos habent. Nec tamen inter se confabulantur: sed collocutionis vice mutas cedunt cogitationes, et quidquid ab una cogitatum fuerit, hujus typus confestim in altera deprehenditur, ac si animæ aliæ aliarum cogitata mutuo inter se communicent.

CAP. LXXIX.

Utrum animæ corporibus præexistierint Earundemque genera varia.

Cæterum antiquiores corporibus animas haud quaquam asserimus (20), sed una cum illis enascentes: non quia in illis ullo semine concrecant: sed quia corporibus, simul atque compacta, et ad generationem disposita sunt, Deus illas inspiret. Græci autem universas animas ab æterno creatas, et a Creatore dispersas fuisse aiunt, quarum aliæ supra cœlum essent, quæ supermundanæ quoque dicerentur: aliæ vero infra cœlum, quarum aliæ cum firmamento, aliæ cum sideribus circumvolverentur: nonnullæ vero infra sublunares, eaque ad generationem maxime idoneæ, quarum alias, quæ graviter corporum custodiæ invigilarint, nullamque hinc maculam, pro ratione moduloque vitæ contraxerint, sublimioribus locis assignant: alias vero, quæ corporeis voluptatibus plus quam par est inservierint, contra hinc deorsum præcipites ad ima dejiciunt, et corporibus aliis alligant. Quod si forte Creatori placeat, ut sublimiori et meliori præfecturæ vita hæc committatur, admirabiliorque rebus mutatio decernatur, tunc supermundanarum animarum nonnullis concedi asserunt, ut in

gravi mole constiterant, necdum fontes aquarum A eruperant, ante omnes colles parturiscbar¹⁶. Item- que Davides alio in loco: *Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus et illuxit nobis*¹⁵. Item: *Deus noster manifeste veniet, et non silabit*¹⁶. *Regnabit Deus super gentes*¹⁷. *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam*¹⁸. *Omnes gentes quas- cunque fecisti, venient, et adorabunt coram te*¹⁹. Item Isaias. Non angelus, non legatus, sed *Deus ipse veniet, ipse salvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut servus claudus, et aperta erit lingua mutorum*²⁰. Item: *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel*²¹.

Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum B ejus: et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis²². Amen.

Idem alio loco: *Terra Zabulon, et terra Nephtalim, via maris, trans Jordanem Galilææ gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*²³. Item Michæas: *Et tu, Bethleem, domus Ephrata, nequaquam minima es in millibus Iuda. Ex te enim mihi adveniet Dux, ut sit princeps in Hierusalem, et exitus ejus a diebus sæculi*²⁴. Item Davides alibi: *Mater Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus*²⁵.

2. De fuga Christi.

Rursus Isaias de Christi fuga in Ægyptum sic ait: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus*²⁶.

3. De baptismo Christi.

Item de Baptismo ejus alibi Davides ita canit: *Vox Domini super aquas. Deus majestatis intonuit, Dominus super aquas multas*²⁷.

4. De morbis a Christo curatis.

Item de morbis ab eo curatis: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit*²⁸.

5. De descensu in Virginem.

Item de descensu ejusdem in virgineam alvum: *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram*²⁹. Et paulo post: *Ante solem permanet nomen ejus, et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum*³⁰.

Fieri autem non potest, ut hæc de Salomone, tanquam Judæo, dicta sint, nec enim fuit ille ante solem.

Item Jobus: *Qui extendit cælos solus, et graditur*

*super fluctus maris*³¹ [tanquam super pavimentum.]

Item Zacharias: *Exsulta satis, filia Sion: jubila, filia Jerusalem. Ecce Rex tuus venit tibi justus et Salvator, ipse pauper ascendens super asinam, et super pullum filium asinæ*³².

6. De Juda Christi proditore.

Præterea Davides de Judæ et Phariseorum prodicione, hunc in modum scribit: *Qui edebat panes mecum, magnificavit super me supplantationem*³³.

Item: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania*³⁴?

7. De Christi detentione.

Ejus quoque detentionem his verbis prædixit Isaias: *Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala*³⁵, quippe qui dixerint: *Circumvenimus justum, quia inutilis est nobis*³⁶.

8. De Christo crucifixo.

Idem propheta de Christi quoque crucifixe sic habet: *Sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet: non aperiet os suum. De angustia et de judicio sublatus est. Generationem ejus quis enarrabit*³⁷? (Hoc est generationem ejus, quæ sæcula omnia præcessit) *propter scelus populi mei percussit eum. Item: Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua*³⁸.

9. De verberibus et colaphis, quibus Christus cæsus est.

Item de iis, qui verberibus eum et colaphis confecerunt, apud eundem prophetam hæc et ejusmodi leguntur: *Corpus meum dedi percutientibus et genas vellentibus. Faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus*³⁹.

Ipse quoque Davides in persona Christi sic habet: *Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo semper*⁴⁰.

10. De Christo vendito.

De venditione quoque ejus Jeremias hunc in modum verba facit: *Et acceperunt triginta argenteos, pretium appetiati, quem appetiaverunt a filiis Israel, et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus*⁴¹.

Et Zacharias: *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis*⁴².

11. De spinea corona.

Quin et Salomon in Cantico canticorum ait: *Egredimini, et videte, filiæ Sion, regem Salomo-*

¹⁴ Prov. viii, 25. ¹⁵ Psal. cxvii, 26. ¹⁶ Psal. xlix, 3. ¹⁷ Psal. xlvi, 9. ¹⁸ Psal. ii, 8. ¹⁹ Psal. lxxxv, 9. ²⁰ Isa. xxxv, 4 seqq. ²¹ Isa. vii, 14. ²² Isa. ix, 6. ²³ Isa. i, 2. ²⁴ Mich. v, 2; Matth. ii, 6. ²⁵ Psal. lxxxvi, 5. ²⁶ Isa. xix, 4. ²⁷ Psal. xxviii, 3. ²⁸ Isa. liii, 4. ²⁹ Psal. lxxi, 6. ³⁰ Ib. 16, 47. ³¹ Job. ix, 8. ³² Zach. ix, 9. ³³ Psal. xl, 10. ³⁴ Psal. ii, 1. ³⁵ Isa. iii, 9. ³⁶ Sap. ii, 13. ³⁷ Isa. liii, 7. ³⁸ Ibid. 8. ³⁹ Isa. l, 6. ⁴⁰ Psal. xxxvii, 18. ⁴¹ Matth. xxvii, 9. ⁴² Zach. xi, 12.

nem in diademate, quo coronavit illum mater sua, A
in die desponsationis illius ⁴³.

Coronam autem spineam intelligit, qua coronatus est Christus tempore passionis, a matre sua, Judæorum Synagoga.

12. De clavis, vestibus, felle, et aceto.

Alio item loco Davides de clavis: *Foderunt manus meas, et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* ⁴⁴. Et: *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* ⁴⁵. Zacharias quoque propheta sic: *Et dicitur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me* ⁴⁶.

13. De tenebris a Christi passione abortis.

De tenebris autem idem propheta quodam alio in loco sic ait: *Et erit in die illa: non erit lux, sed frigus et gelu. Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies, neque mox, et in tempore vesperi erit lux* ⁴⁷.

Amos item propheta: *Et erit in die illa, dicit Dominus: Occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis* ⁴⁸.

Itemque Joel: *Sol et luna simul obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum, et Dominus dedit vocem suam* ⁴⁹.

In primis autem Moses ait: *Prophetam de gente tua, et fratris tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Et erit vita vestra pendens ante oculos vestros* ⁵⁰.

14. De Christi morte.

De morte ejusdem sic Isaias: *Justus perit et non est qui recogitet in corde suo.* [Nimirum ejus resurrectionem.] Item: *A facie malitiæ collectus est justus, et erit in pace sepultura ejus* ⁵¹.

Quæsitus enim est ab Josepho, sique datus, ut sepeliretur. Qua de re ipse quoque Davides his verbis cecinit: *Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebris, et in umbra mortis* ⁵². Item: *Factus sum sicut homo sine auxilio, inter mortuos liber* ⁵³. Hoc est a peccatis immunis.

15. De Christi descensu ad inferos.

Ita vero apud Jobum scribitur: *Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, et ostia tenebrosa videristi* ⁵⁴?

In eandem sententiam Davides: *Qui educit victos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris* ⁵⁵.

⁴³ Cant. III, 11. ⁴⁴ Psal. XXI, 17, 19. ⁴⁵ Psal. LXVIII, 22. ⁴⁶ Zach. XIV, 6. ⁴⁷ Zach. XIV, 6, 7. ⁴⁸ Amos VIII, 9. ⁴⁹ Joel. II, 10, 11. ⁵⁰ Deut. XVIII, 15; XXIII, 68. ⁵¹ Isa. LVII, 1. ⁵² Psal. LXXXVII, 7. ⁵³ Ibid. 5. 6. ⁵⁴ Job. XXXVIII, 17. ⁵⁵ Psal. LXVII, 7. ⁵⁶ Psal. XV, 10. ⁵⁷ Osee, VI, 1. ⁵⁸ Isa. XXVII, 11. ⁵⁹ Psal. XVII, 14. ⁶⁰ Psal. XVI, 6. ⁶¹ Psal. XXIII, 7. ⁶² Isa. LXIII, 1. ⁶³ Ibid. 2. ⁶⁴ Zach. XIV, 4. ⁶⁵ Dan. VII, 13, 14. ⁶⁶ Ibid. 9. seqq. paulo ante.

16. De Dominica Resurrectione.

Idem quoque de resurrectione hunc in modum vaticinatus est: *Non derelinques animam meam in Inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem* ⁶⁵.

Item Osee: *Venite, et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos post duos dies. In die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus* ⁶⁶.

17. De unguentiferis mulieribus.

De unguentiferis vero mulieribus hunc in modum Isaias vaticinatur: *Mulieres venientes et docentes eam. Non est enim populus sapiens* ⁶⁷.

18. De Ascensione Domini.

B Sed et de ascensione Davides: *Ascendit super Cherubim, et volavit: volavit super pennas ventorum* ⁶⁸.

Item: *Ascendit Deus in jubilo, Dominus in vocem tubæ* ⁶⁹.

Item: *Attollite portas principes vestras, et introibit Rex gloriæ* ⁷⁰.

Item Isaias: *Quis est iste, qui venit de Edom? tinctis vestibus de Bosra* ⁷¹?

Item: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum? et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum* ⁷².

Præterea vero Zacharias ait: *Et stabunt pedes Domini super montem Olivarum, qui est contra Jerusalem ad orientem* ⁷³.

19. De judicio extremo.

De secundo autem adventu, Daniel ita vaticinatus est: *Aspiciebam ergo in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus et linguæ ipsi serviunt. Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur* ⁷⁴.

Item alio loco: *Aspiciebam donec positi sunt throni, et antiquus dierum sedit, vestimentum ejus candidum, quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana mundæ. Thronus ejus flammæ ignis. Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus; millia millium ministrabant ei, decies millies centena millia assistebant ei. Judicium sedit: et libri aperti sunt. Aspiciebam, propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, et vidi quoniam interfecta esset bestia ⁷⁵ [qui est Antichristus.] (21).*

(21) Soutariotes hic prophetarum contra Judæos testimonia desiderat.

CAP. II.

Joannis Damasceni, de Christi conceptione, seu divina humanæ carnis assumptione (22).

Angelus Domini missus ad sanctam Virginem, quæ genus ex Davidica tribu ducebat (constat enim Dominum ex Juda ortum traxisse, qua ex tribus nullus animum ad sacerdotium appulit, ut beatus Apostolus ait, de quo postea dicemus apertius), sic Evangelizans dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quæ cum turbata esset hoc sermone, subjecit angelus: *Ne timeas, Maria, inventisti enim gratiam apud Dominum, et paries Filium; et vocabis nomen ejus Jesum*⁶⁶. *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*⁶⁷. Unde Jesus servatorem significat. Quæ cum hæsitans respondisset: *Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?* Adje-
cit angelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Illa vero: *Ecco, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁸.

Itaque ubi primum sancta consentit Virgo, Spiritus sanctus in eam descendit, prout Dominus per angelum dixerat, ut eam purgaret, vimque divinitatis et generationis Verbi capacem suggereret. Tuncque per se subsistens Altissimi Dei sapientia et virtus, nimirum Dei Filius Patri consubstantialis, haud secus atque divinum semen obumbravit, sibi-
bique ipsi ex castis ejus et purissimis sanguinibus carnem animam rationis et intellectus particeps animatum compegit, nostræ massæ primitia. Nec
id ex semine, sed divino artificio, per Spiritum sanctum nec figura paulatim accessionibus efformata, sed uno eodemque momento perfecta, ipsum Dei Verbum carnis hypostasim assumpsit. [(23) Nec enim eam sibi Deus Verbum carnem assumpsit, quæ per se antea subsisteret, sed in sua ipsius hypostasi ratione incircumscribibili ventrem sanctæ Virginis inhabitans, ex castis semper virginis sanguinibus carnem anima rationis et intellectus particeps animatam subiit: nostræ massæ primitias assumens. Verbum ipsum factum carni hypostasis.] Itaque cum primum caro fuit, Dei quoque Verbi caro fuit. Et cum primum animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit, Dei quoque Verbi animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit. Quocirca non hominem deificatum, sed Verbum incarnatum dicimus. Nam cum perfectus natura Deus esset, idem homo quoque perfectus natura factus est. Neque naturam mutans, neque per phantasiam seu simulationem disponens, sed carnem anima rationis et intellectus particeps animatam ex sancta Virgine assumens quæque in ipso essentiam haberet, hypostaticè conjunctus est: nulla confusione, nulla muta-

tionem, nulla divisione facta: divinitatis suæ natura in carnis essentiam minime mutata, neque contra, carnis suæ essentia in suæ divinitatis naturam conversa, neque una eademque natura composita ex divina sua natura, et humana, quam assumpsit.

CAP. III.

Ejusdem, de duabus naturis, adversus illos qui unam Christo naturam esse dicunt (24).

Naturæ inter se, nulla inversione et mutatione facta, conjunctæ sunt: ita ut neque divina natura e propria simplicitate excesserit, nec e diverso humana vel in divinitatis naturam versa, vel ad nihilum redacta sit, neque item duabus ex naturis una composita emergerit. Siquidem composita natura earum ex quibus constata est naturarum neutri consubstantialis esse potest, cum ex diversis diversum efficiat: quemadmodum, verbi gratia, corpus quatuor ex elementis compositum, neque ejusdem cum igne essentiæ dicitur, neque ignis nominatur: neque item aer, neque aqua, neque terra dicitur, nec ulli prorsus eorum consubstantialis est.

Jam ei, ut hæreticis placet, Christus post conjunctionem unica composita natura constare dictus est ex simplici utique natura in compositam transiit: ita ut jam nec Patri, cujus simplex est natura, consubstantialis sit: neque Matri, quæ quidem ex divinitate et humanitate non composita esset, neque item divinitatis et humanitatis particeps esse queat, denique neque Dei neque hominis nomine censeatur: sed Christus duntaxat, neque Christus erit hypostaseos ejus nomen, sed unius naturæ in eo deprehenditur. Nos autem Christum unius naturæ compositæ fuisse haudquaquam doemus, neque ex diversis diversum quid, ut ex anima et corpore hominem, vel ut ex quatuor elementis corpus: sed ex diversis eadem ipsa. Nam ex divinitate et humanitate eundem Deum perfectum et perfectum hominem esse et dici, et ex duabus et in duabus naturis confitemur. Nomen autem, Christus, personæ nomen asserimus, cum non uno modo dicatur, sed duas naturas significet. Nam ipse seipsum unxit, corpus quidem divinitate sua tanquam Deus ungens, unctus vero quatenus homo. Siquidem ipse et hoc et illud est. Divinitas autem humanitatis unctio est. Nam si Christus naturæ unius compositæ existens Patri consubstantialis est, compositus certe Pater, et carne consubstantialis erit. Quod quidem absurdum, nullaque non blasphemia refertum est. Age vero, qui fieri possit, ut una natura contrariarum essentialium differentiarum capax dicatur? Qui enim fieri potest ut eadem natura eodem momento creata et increata, mortalis et immortalis, cir-

⁶⁶ Lu. i, 28 seqq. ⁶⁷ Matth. i, ⁶⁸ Luc. 34 seqq.

(22) Vide *Patrologiæ* tom. XCIV, col. 983.

(23) His notis inclusa Zigabeno desunt et hic et

infra ubi iisdem verbis repetuntur.

(24) Vide Damascenum; *ibid.*, col. 787.

cumscrip̄ta et incircumscrip̄ta sit? Quod si etiam unius naturæ Christum dicentes, simplicem eam intelligant, vel ipsum nudum Deum confitebuntur, et phantasiam, seu fictam carnis assumptionem, pro incarnatione introducent, vel nudum hominem, Nestorio subscribentes. [(25) Jam ubi perfecta divinitas, ubi etiam perfecta humanitas, cum duarum etiam naturarum Christum fuisse dicant, ipsum tamen post conjunctionem quoque unius compositæ naturæ asserunt. Christum enim ante conjunctionem una fuisse natura præditum, nulli dubium est.]

At vero hoc illud est, quod hæreticos in errorem pellicit, dum naturam et hypostasim pro eadem re accipiunt. Quia autem hominum naturam unam esse dicimus, sciendum est nos ad hæc dicenda non adduci, ratione animæ corporisque habita. (Nec enim fieri potest, ut animam et corpus inter se mutuo collata, unius esse naturæ dicamus.) Sed quia hominum quamplurimæ sunt hypostases, et omnes eadem ratione naturæ constant (omnes enim ex anima et corpore compositi sunt, nemoque non animæ quidem natura, corporis autem essentia censetur), ideo communitatem illam plurimarum et diversarum hypostaseon formam, unam esse naturam dicimus: singulis nimirum hypostasibus duas naturas habentibus, atque completis in duabus naturis, anima, inquam, et corpore. At in Domino nostro Jesu Christo forma communis intelligi non potest, nec enim fuit, nec est, nec futurus est alius Christus ex divinitate et humanitate qui in divinitate et humanitate idem Deus perfectus et homo perfectus sit. [(26) Sed omnis quoque compositæ naturæ partes, simul atque ex nihilo in rerum naturam productæ sunt, ad universi complementum disponuntur. Fieri quoque potest, ut quæ eodem tempore producta sunt, unam compositam naturam perficiant, hujusmodi limitem et naturalem legem beneficio Creatoris sortita: ita naturæ lege per successionem similia ex similibus procreantur. In Domino autem naturarum conjunctarum alia principio et tempore caret, nec forma producta est ad universi complementum, quandoquidem non requievit Deus ab operibus suis septimo die; nec vero naturaliter conjunctæ sunt: sed admirabili quadam et ineffabili ratione. Quæ autem admirabilia sunt, et ineffabili ratione fiunt, ea naturam non perficiunt: nec enim naturam rubi dicimus, quæ igne admoto combusta non sit, neque naturam hominis, qui sublimis et tanquam cælo proximus evehatur: neque corporis humani naturam, quæ in igne veluti rore conspersa sit: sed admirabilia ea et circa hypostasim unam facta dicimus, ita etiam Domini incarnationem in divinitatis hypostaseon una non lege naturæ, sed ineffabilis dispensatione conjunctionem naturarum evasisse dicimus: neque id infra naturæ termi-

(25) Et hæc Zigeleno desunt.

num, ita ut a Christo Christus natus sit, formaque adeo emergerit, quæ multas Christorum hypostases complexa sit: sed unam hypostasim duabus ex naturis, atque duabus in naturis compositam: duasque adeo naturas, ita ut natura utraque vel post conjunctionem proprium terminum, legem, mutuamque differentiam conservarit. Siquidem in homine, quatenus differentia mutua corporis et animæ ratio habetur, duas naturas dicimus: quatenus vero naturalis differentia personæ ex persona non spectatur, unam. Et unius quidem naturæ dicuntur ea, quæ cum sint ejusdem speciei, tamen hypostaticè seu personæ ratione differunt: unius autem hypostaseos, ea quæ hypostaticè conjunguntur, essentialiter differunt. Itaque diversiformes hypostases haudquaquam hypostaticè conferuntur, aut discernuntur, sed naturaliter: æquiformesque hypostases haud naturaliter conferuntur aut discernuntur, sed hypostaticè. Et quemadmodum fieri non potest ut ea quæ hypostatica differentia differunt, unius sint hypostaseos, ita fieri nequit ut ea quæ naturali differentia differunt, unius naturæ sint. His de causis una in Dominico nostro Jesu Christo natura dici non potest.]

Quocirca duabus ex naturis perfectis, divina, inquam, et humana, conjunctionem factam fuisse dicimus, non commistione, vel confusione, vel concretionem, ut vesano Dioscoro, Severo, et sceleratæ eorum factioni placuit, neque personam, aut habitum, aut dignitatem, aut eadem voluntatem, aut honoris nominisve similitudinem, aut denique approbationem, ut impio Nestorio, Diodoro, Mopsuestiensi Theodoro, et diabolico eorum cætui visum est: sed compositionem, sive hypostaticè, citra inversionem, mutationem, confusionem, divisionem, et distractionem. Atque duabus in naturis perfectis unam Filii Dei, ejusque incarnati, personam confitemur, eandemque divinitatis ejus et humanitatis personam esse dicimus. Atque duos naturas in ipso post conjunctionem integras servari confitemur. Nec tamen privatim separatimve utramque posuimus, sed inter se conjunctas una in hypostasi composita. Conjunctionem enim essentialem dicimus, hoc est veram, non autem phantasticam seu commentitiam. Essentialem dico non quod a duabus naturis natura una composita fiat, sed quod mutuo revera in unam Filii Dei personam conjungantur, atque ita essentialem earum differentiam servari definimus. Quod enim creatum erat, creatum mansit: quod increatum, increatum: quod mortale, mortale: quod immortale, immortale: quod circumscriptum, circumscriptum: quod visibile, visibile: quod invisibile, invisibile. Una quidem pars miraculis effulget, altera contumeliis obnoxia est. Porro Verbum ea sibi quæ sunt hominis assumit, quasque domestica facit. Ipsius

(26) Et hæc omnia, usque ad clausulam.

enim sunt ea, quæ ad sanctam ejus carnem pertinent, carnemque eorum, quæ propria sibi sunt, mutuæ compensationis modo et mutuæ partium affinitatis, hypostaticæque conjunctionis ratione, participem facit. Adhæc quia unus idemque is erat, qui divina et humana in utraque forma operabatur cum alterius communione. Quocirca Dominus quoque gloriæ crucifixus esse dicitur, quamvis divina ejus natura passa non sit. Filium item hominis ante passionem in cælo fuisse constat, ut Dominus ipse dicebat. Unus enim idemque gloriæ Dominus is erat, qui natura et re vera Filius hominis, seu homo factus fuerat : atque miracula ejus passionesque non ignoramus, quamvis alia ratione miracula ederet, alia item passionibus obnoxius esset. Ut enim unam ejus hypostasin, ita et essentialem naturarum differentiam servari novimus. Jam qui fieri potest, ut essentialis differentia servata sit, nisi ea quoque servata sint, quæ inter se mutuo differunt ? Differentia enim eorum quæ differunt differentia est. Eadem igitur ratione, qua Christi naturæ inter se differunt, hoc est essentialis ratione, ipsum quoque cum extremis convenire, divinitate, inquam, cum Patre et Spiritu : humanitate, vero cum Matre et nobis asserimus. Ipse enim Patri et Spiritui sancto divinitatis ratione consubstantialis est, Matri autem et cunctis hominibus, ratione humanitatis. Qua autem ratione naturæ ejus conveniunt, eadem ipsum quoque differre dicimus, tum a Patre et Spiritu sancto, tum a Matre et cæteris hominibus. Conveniunt enim ejus naturæ per hypostasin, cum una hypostasi composita consent, secundum quam tum a Patre et Spiritu, tum a Matre et nobis ipsis differt.

CAP. IV.

Capita quædam quorum cognitio iis necessaria est, qui quantum ratio patitur humana, Verbi incarnati mysterium cognoscere cupiunt. De enhypostato, heteropostato, et hypostasi.

Enhypostatatum hoc est id quod per se suaque vi subsistit, in universum pro omni subsistentia capitur, corporea, inquam, et incorporea, prout ferre potest : quo in significato color quoque essentia per se subsistens dici queat : cum tamen proprie color sit heteropostaton, hoc est res per alium subsistens ; propria enim subsistentia caret, sed corpori tanquam subjecto inhæret. Essentia vero proprie hypostasis est, seu subsistentia, non autem enhypostatatum. Abusive tamen hæc quoque enypostata dicuntur. Enhypostatatum præterea dicitur homo universalis, quod externi philosophi εἶδος σιδήρωτατον, hoc est speciem specialissimam seu infimam vocant. Enhypostatatum autem universalis homo dicitur, tanquam in hypostasibus consideratus, ut in Petro et cæteris hominibus singulis. Hæc porro tria enhypostati significata citra magnam (27) Contra Origenem.

A difficultatem comprehendas, de quarto autem quod difficilius est, jam dicendum nobis est. Enhypostatatum id est, quod cum alio essentia diverso ad unius constitutionem personæ, uniusque generationem hypostaseos, componitur, et una subsistit : non autem, per se cognoscitur. Attendenda porro est hæc enhypostati definitio. Sancta Ecclesia catholica in dispensatione incarnationis unam hypostasin, duasque naturas profitetur : hypostasin quidem, incarnatum Filium, naturas vero divinitatem et humanitatem. Corpus itaque anima et mente præditum, a Domino nostro Jesu Christo assumptum, hypostasin minime vocat : ne duas hypostases dicere, Nestorique nugamentis describere deprehendatur : sed enhypostatatum nominat, ὡς ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὑποστάσει τὸ εἶναι λαβόν, hoc est quia in Filii hypostasi essentialiam habuerit. Siquidem Christus ipse, cum una esset hypostasis, imo vero, ut apertius dicam, ipse Dei Filius, cum una sanctæ Trinitatis hypostasis esse, fuit et corpori quod assumpsit hypostasis. Itaque corpus Domini enhypostatatum quidem est, hypostasis vero, minime.

CAP. V.

De homoousiis, seu iis, quæ sunt ejusdem substantiæ.

Homoousia, hoc est consubstantialia, ea sunt, quæcunque hypostasibus quidem a se mutuo dirimuntur, essentia vero conjunguntur. Ut ego et tu et omnes singuli homines hypostases homoousiæ sumus, hoc est ejusdem essentialis participes. Pater itaque et Filius, et Spiritus sanctus hypostasibus quidem dividuntur (alius enim Pater, alius item Filius, alius denique Spiritus sanctus) essentia vero conjunguntur. Usia autem, seu, essentia, communis est hypostaseon ratio, sive una divinita, una forma. Pater ergo et Filius, et Spiritus sanctus, res sunt ejusdem essentialis : quod unius sint et ejusdem essentialis participes : hypostasibus autem, sive personis, ut dictum est, dividuntur, at essentia, sive natura, conjunguntur : eaque de causa ὁμοῦσις ejusdem naturæ, et ὁμοούσιος ejusdem essentialis, participes dicuntur.

CAP. VI.

De Homohypostatis, hoc est iis, quæ sunt ejusdem hypostaseos seu subsistentiæ.

Homohypostata, hoc est consubsistentia, ea dicuntur, quæcunque inter se essentia quidem differunt, in unam autem et eandem hypostasin inter se componuntur : ut ego et tu, et unusquisque nostrum anima et corpore constamus. Hæc porro partes, anima et corpus essentia quidem diversæ sunt : (alia enim animæ, alia corporis essentia est.) Homohypostata vero, seu subsistentiæ ejusdem, secundum christianorum placita. Nec enim anima ipso corpore antiquior, neque corpus esse cœperunt (27). Quæcunque ergo essentia qui-

dem differunt, eodem tamen tempore, et simul substituerunt, homo hypostata sunt, et dicuntur. Itaque Pater et Filius, et Spiritus sanctus homo hypostata non sunt, quamvis illis antiquius et recentius nihil sit, quia vero essentia minime differunt, Idcirco etiam homoousia et sunt et dicuntur.

CAP. VII.

De Differentia et conjunctione, eaque triplici, essentiali, personali, et habituali.

Essentialis conjunctio est, quæ multas hypostasas ad unam essentiam congregat; ut omnes singuli homines hypostasisibus quidem seu personis dividuntur, essentia vero, seu ratione humanitatis conjunguntur. Itaque hæc personarum conjunctio, quæ per unam fit essentiam, conjunctio essentialis dicitur. Essentialis vero differentia est, quando conjunctæ unam in hypostasin naturæ, sine ulla confusione et imminutione manent: ut duæ Christi naturæ, sive divinitas et humanitas, in unam congressæ hypostasin, haudquaquam confusæ immutatæ sunt: sed essentiali differentia differunt. Duarum enim naturarum neutra commisceri confundique, essentiæ habita ratione, potest, nec vero inter se differunt hypostasi: una enim ambarum hypostasis est, at essentiali differentia.

CAP. VIII.

De hypostatica seu personali conjunctione et differentia.

Hypostatica, seu personalis conjunctio ea est, quæ diversas essentias sive naturas in unum et unam eandemque hypostasin colligit et colligat, ut in dispensatione incarnationis Domini nostri Jesu Christi hypostatica conjunctio fuit. Duæ enim ejus naturæ in unam eandemque hypostasin circa confusionem conjunctæ sunt. Hypostatica vero differentia est, quando hypostasas, quæ sub unam essentiam cadunt, inter se dividuntur, et in numerum multitudinemque characteristicis seu figurativis proprietatibus cedunt. Alii enim ab aliis hypostaseon ratione differimus. Verbi gratia, ego quidem sum provecta ætate, nigro colore, et sum balbus: tu autem media ætate, albus, verbaque distincte profers. Eodem modo cæteri quoque singuli homines hujusmodi proprietatibus hypostatice differunt.

CAP. IX.

De schetica seu habituali conjunctione, et differentia, de differentia tamen nihil.

Schetica, seu habitualis conjunctio, amica et benevola dispositio est, vel concors voluntatum consensus. Qui ergo in mutua se benevolentia prosequuntur, amicitia respectu schetice conjuncti dicuntur. Hæreticus enim impius ille Nestorius ecclesiasticam doctrinam non admittens, qua ipse Deus homo factus, nostræque naturæ conjunctus asseritur, hypostaticam quidem seu personalem conjunctionem esse negabat: iugabatur autem e sancta

Maria nudum et simplicem hominem natum esse, erga quem Deus Verbum eadem ex generatione benevolam dispositionem affectionemve haberet. Atque conjunctionem quidem fatetur, non tamen hypostaticam, sed scheticam. Ex quo fiebat, ut non unam hypostasin miser ille profiteretur, sed duas, quæ inter se quidem essentia et hypostasi dividerentur: amicitia vero eademque voluntate, vel voluntaria dispositione conjungerentur, cæteraque id genus deliria deblaterabat.

CAP. X.

De sancta Trinitate. Pater, Filius, et Spiritus in quo differant, in quo conveniant.

Pater quidem causa caret, estque ingenuus: nec enim ab ullo, ne a seipso quidem essentiam habet, Filius autem a Patre genitus est. Sanctus denique Spiritus et ipse quidem ex Patre, at non generationis, sed processionis modo. Et simul atque Filii ex Patre generatio fuit, fuit et Spiritus sancti processio. Quo autem modo et generatio et processio differant, nemo novit. Itaque hypostasas solis hypostaticis proprietatibus differunt, sive non generatione, generatione, et processione: quæ individue quoque dividuntur. Trium autem personarum uaqueque perfecta constat hypostasi. In tribus enim perfectis hypostasisibus una simplex inest essentia, quæ terminum omnem præcedit et exsuperat. Paraclitum autem se advocatum et Spiritum et Filium vocamus, ut qui universorum advocaciones et patrocinia suscipiant. Spiritum quidem certe a Patre [et Filio] procedere dicimus, ita tamen ut per Filium impertiatur.

CAP. XI.

De Verbi incarnatione.

Errore non caret, si naturam divinam incarnatam fuisse dicamus, cum Verbi hypostasis dicenda sit. Si enim carnem a natura divina assumptam fuisse dixerimus, utique una Patrem et Spiritum comprehendemus, cum una Sanctæ Trinitatis natura sit. Synalopha, seu cunctio, proprie confusio est, ἕνωσις autem seu conjunctio, cum quid citra mixturem alii cuiquam applicatur, ut oleum aquæ. Divinitatis naturam humanitatis naturæ conjunctam fuisse non dicimus, imo potius verbi hypostasin incarnatam fuisse.

CAP. XII.

De essentia [natura, hypostasi, et persona].

Essentia proprie dicitur id quod est, nec alio eget, ut subsistat, multis autem modis accipitur, ut essentia Dei, essentia angeli, essentia hominis, itemque omnia ab iis diversa essentiæ nomine designantur. Item, essentia est, quod per se suaque vi subsistat, nec ab alio essentiam habet, neque alio quoquam extraneo indiget, ut sit. Si quidem colori albo et nigro et id genus cæteris essentiæ nomen haudquaquam tribuimus, quia per se subsistere non possint absque corpore illorum capace.

Natura vero est eorum quæ sunt motus et quietis principium, in quibus primum inest per se, non per accidens. Verbi gratia naturam vocamus quietem et motum quæ essentiali ratione terræ insunt, nec id ullius causæ beneficii ad germen et fetum rebus naturalibus suggerenda. Deductum porro φύσεως seu naturæ nomen est, παρὰ τὸ πεφυκέναι τούτῳ ἐστὶν ὑπάρχειν, hoc est ab eo quod sit. Itaque οὐσίας καὶ φύσεως hoc est essentiæ et naturæ nominum eadem significatio est, quorum illud παρὰ τὸ εἶναι esse, hoc vero παρὰ τὸ πεφυκέναι hoc est natura ita comparatum esse, deditur. Hypostasis autem res est subsistens et essentialis, in qua quidem accidentium conservatio, tanquam uno in subjecto reapse actuque subsistit. Πρόσωπον vero, seu persona, id est, quod propriis actionibus et proprietatibus certam et definitam eorum quæ secum ejusdem sunt essentiæ evidentiam exhibet.

CAP. XIII-XIV.

Ecclesiastica naturæ definitio. Quid Severianos in errorem propulerit.

Natura item ex sententia Ecclesiæ, vera rei subsistentia est. Ut autem Aristoteles et cæteri Græci auctores sunt, multis modis natura definitur; quibus quidem definitionibus dum accuratius inhærent Severiani in errorem prolapsi sunt. Siquidem natura, ut B. Apostolo placet, omne, id est, quod re vera est. Apertius deinceps id explicabimus. Naturam vocat Ecclesia eorum quæ sunt veritatem, seu id quod eis inest, φύσις autem dicta est, διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ εἶναι, quod ita comparata est, ut sit quemadmodum οὐσία ἢ οὐσα, essentiæ quæ est, in veritate cognoscitur. Natura essentiæ, id, genus, et μορφή seu forma, pro una eademque re in ecclesiasticis dogmatis capiuntur: quemadmodum panis et buccella. Quocirca ἔμφυτον ἐνοούσιον, sive id quod insitum est, et id quod inest idem significant. Quatuor autem modis natura dicitur, ut jam monui, his nimirum essentiæ, natura, genus et forma.

CAP. XV.

Hypostasis, persona et character in Deo quid. Hypostaticæ proprietates.

Hypostasis quoque insuper, ex ecclesiastica et apostolica traditione, πρόσωπον est seu persona, sive character, quemadmodum Paulus Filium splendorem gloriæ Patris, item et hypostaseos ejus characterem seu figuram vocat, hoc est personam ejusdem essentiæ cum characterem et hypostasi Patris. Personas autem et characteres in Deo incorporea ipsa dicimus, et ea quæ circumscribi exprimi non possunt. Persona vero seu hypostasis, et sanctorum Patrum sententia, proprium est præter commune: communitas enim est, uniuscujusque rei natura: propriæ vero, hypostases ipsæ sunt Verbi gratia natura sive essentiæ est, una deitas, hypostases, vero tres, Pater Filius, et Spiritus sanctus: tres personæ, seu characteres, una

A autem essentiæ est genus. Si ergo dicas: Divinitas nostrum omnium custos est, totam Trinitatem sanctam significasti: si vero dicas: Vobiscum Filius Dei, ex tribus hypostasibus unam totamque divinitatem pronuntiasti. Hæc præterea de iisdem audito. Divinitas, ecce communitatem, et absolutam perfectionem essentiæ. Paternitas, ecce personam seu hypostasim unam. Filialitas, ecce aliam hypostasin. Spiritus sanctus, ecce aliam. Cæterum tres hypostaticæ proprietates sunt in divinitate: ingenitum Patris, genitum Filii, processio Spiritus sancti. Nec enim genitus est Pater, nec procedens Filius, nec genitus Spiritus sanctus.

CAP. XVI.

Synopsis, seu compendium, de modo ἀντιδόσεως, seu mutux naturarum retributionis [de quo apertius et planius infra].

Divinitatem quidem et humanitatem cum dicimus, totam divinitatis naturam, et totam humanitatis naturam indicamus; cum vero Deum et hominem dicimus; non prorsus naturarum totalitates demonstramus, sed aliquando et personas et hypostases. Cum ergo nos in Deum credere, absque adjuncto dicimus, totam divinitatem significamus. Cum vero Deum hominem factum esse dicimus, jam non divinitatem denotamus, sed solum Filii nomen exprimimus. Adhæc, siquidem his verbis utar: Deus propter hominem incarnatus est, totam humanitatem designo: si vero his: Quidam homo: illum solum indico. Itaque in Domino nostro Jesu Christo duas quidem naturas, divinitatem, inquam, et humanitatem, at unam hypostasin ex utraque compositam confitemur. Et cum ipsius quidem naturas consideramus, divinitatem et humanitatem dicimus: cum vero hypostasim illam, quæ duabus ex naturis conjuncta est, nunc quidem Christum, et hominem nominamus, nunc vero Deum solum, et hominem solum. Nec cum Deum solum dicimus, ipsum ab homine separamus: nec cum hominem solum nominamus, ipsum a Deo sejungimus. Itidem cum divinitatem dicimus, una cum ea humanitatis proprietates non comprehendimus: e converso cum humanitatem enuntiamus, in ea divinitatis proprietates non intelligimus: nec enim impatibilem et increatam humanitatem dicimus: at in una hypostasi non ita dicere solemus, sed audacter et solum Deum, et solum hominem, atque Christum, qui utrumque comprehendit, confitemur: eundemque Deum patibilem dicimus, humanitatis ratione, et purum qui fuit ante sæcula, ratione divinitatis. Atque hic ἀντιδόσεως seu mutux naturarum retributionis, modus est, qua fit, ut utraque natura, quæ propria sibi sunt retribuatur, ratione hypostaseos ejusdem, et mutux illarum affinitatis. Constatendum porro est, Verbi naturam incarnatam, sive carni conjunctam fuisse, non quia natura in carne pascit sit. Quod enim Deus homo, versaque vice homo Deus fuerit, id vero illud ipsum est, quod confitemur: quod autem

divinitas homo facta sit, vel incarnata, vel humanitatem induta, nullo, usquam modo audivimus.

CAP. XVII.

Item, de natura et hypostasi. [Variis exemplis non tantum ab intellectualibus, rationalibus, et animalibus, sed etiam ab inanibus immobilibus, et insensibilibus, ostendit Christi carnem non personam, sed essentiam esse. Hypostaseos, enhypostati, etc. Definitiones et exempla.]

Natura dicitur ipsa angelitas, hypostases autem singularum angelicarum personarum proprietates, Gabriel, Michael. Item, natura una et communis est humanitas, hypostasis vero Petrus et Paulus et cæteræ personæ, et characteres. Natura itaque domina est, et causa, et genitrix hypostaseon, quæ in ea in-unt, atque idcirco hypostases dicuntur, quia naturæ tanquam fonti subjiciuntur. Si ergo dicas: Bona natura est angelus, totam eorum essentiam significas. Si vero dicas: Magnus est Gabriel, unam ex omnibus hypostasin denotas. Si vero, humanitas, ecce totam essentiam. Conon autem et Simon hypostases sunt. Rursum si dicas, volucris naturam esse levem, ecce universam essentiam indicas, si vero columba, vel turtur, vel luscinia sit, ecce hæc sunt hypostases. Nec tantum in ratione intellectu anima que præditis eadem hæc regula locum habet, sed in omni quoque natura animæ motus et sensus experte. Verbi gratia, si dicamus: Fecit Deus lumen, universam stellarum essentiam significamus: si vero solare jubar dicamus, ipsummet solem innuimus: quemadmodum et lunare, et astrorum. Idem quoque de ventis, et de ignis essentia dicere possumus, secantur enim in essentia, sive in aquilonem, in austrum, in lychnos et lampadas. Itaque sanctam Christi carnem hypostasin seu personam non dicimus, sed essentiam, ut totam naturam nostram ab illo assumptam et servatam fuisse significemus. Si enim ipsam hypostasin dixerimus, unum aliquem hominem dicere deprehendemur, quod nimirum Christus assumpserit et servaverit. Cæterum ne hypostasis quidem dici potest, quatenus caro a divino Verbo separari nequit: hypostasis enim persona separata dicitur. Quo sit, ut enhypostaton ipsam, id est, per se suaque vi subsistentem, non autem hypostasin dicamus. Ἐνυπόστατον enim τὸ ὑπάρχον dicitur, sive id, quod subsistit: quemadmodum contra ἀνυπόστατον id quod subsistentia sive essentia caret, ut insomnium et essentia et subsistentia caret: quippe quod a sola phantasia dependeat. Ἀνυπόστατον et ἀνυπάρχον, et ἀνούσιον id ipsum est, quod verbum quidem sæpe profertur, nulla tamen in essentia vel hypostasi dignoscitur, ut mors, infernus. Ἐνούσιον contra dicimus vel id ipsum quod est, vel proprietatem, quæ in essentia innotescit, ut ingentium in Deo Patre, genitum in Filio, processio in Spiritu sancto, ut supra dictum est.

CAP. XVIII.

De habitu.

Habitus est universa naturæ facultas ad qualitatem relata, qua quidem facultate ipsam a cæteris discernit et segregat, quemadmodum beatus Dionysius ait his verbis: Corruptio enim seu interitus naturæ, infirmitas est et defectus naturalium habituum, actionum et facultatum.

CAP. XIX.

De voluntate. Quid sit voluntas, de quonam, et quot modis dicatur.

Voluntas quidem est essentiæ intellectualis et rationalis desiderium ad rem concupitam. Constat enim quidquid intelligentia præditum est idem quoque velle posse. Θέλσις enim seu volitio est quasi quidam fons et vita, quæ omni rationali naturæ essentialiter inest. Dicitur autem θέλιμα seu voluntas, κατὰ τὸ θέειν λίαν ἅμα τῇ φύσει πρὸς αὐτὴν λήγον, hoc est quia naturæ admodum concurrat, et in ipsa tandem desinat. Cæterum triplex consideratur voluntas, divina, angelica, et animalis. Siquidem tres hæc naturæ et solæ voluntate præditæ sunt. Triplicem item divina quoque in Scriptura voluntatem dictam deprehendimus, divinam, naturalem seu mediam, et carnalem tertiam, qua quidem diabolica significatur. Naturalis autem voluntas a Deo creata hominis est, nimirum cupidæ partis animæ motus intelligentia constans, qui hominem natura ad rem concupitam impellit. Divina vero voluntas apud homines est, cum innatus intellectualis appetitus ad ea, quæ naturæ conveniunt; ab aliis quæ naturæ repugnant prope- rat. Carnalis denique pathica, seu perturbationibus succumbens animæ prævaricatio est ab eo quod naturæ convenit, ad id quod naturæ repugnat.

Voluntas essentialis ea est, quæ communiter in natura consimili modo videtur, quali essentialiter Domini caro prædita erat cum mori nollet, ut sancti Patres dicunt. Si talis voluntas in Patre et Spiritu sancto inveniatur, una prorsus carnis et divinitatis volitio fuerit. Naturalis voluntas hominis, ut sancti Basilius et Cyrillus auctores sunt, est ipse vitæ amor. Omni enim homini vita et lucis fruitio chara est, ecce hæc est communis voluntas. Gnomicæ porro, seu scientes voluntates in nostra natura multæ sunt, alius enim homo privatim secum agere vult, alius adificare, alius arare, alius navigare, et cæteri consimiliter multis gnomicis voluntatibus seu spontanis, una autem naturali, hoc est vivendi cupiditate, præditi sumus. Nec vero frustra est, quod homini chara vita est, imo natura unum illud significans, quod ab initio habebat (nata enim est ad immortalitatem), ipsum diligit, et amat. Divina voluntas, mandata Dei sunt. Naturalis voluntas naturæ ratione prædita nihil aliud est, quam divinæ legis exsecutio. Voluntas carnalis nihil aliud, quam divinæ legis contemptus.

CAP. XX.

Quid proprietas, de quonam dicatur, et quot modis:
[*Quid hypostasis; quid accidens.*]

Ἰδιώμα, seu proprietas dicitur, κατὰ τὸ ἴδια εἶναι ἕκαστῃ ἰδίᾳ φύσει, ἀμιγῆς τῶν λοιπῶν οὐσιῶν ὑπαρχόν, hoc est quia privatim propriæ naturæ ita insit, ut cum cæteris essentiis misceri non possit. (Proprietates enim a naturis et hypostasibus separari non possunt) sive proprietas id proprie est, quod aliqua in natura privatim cognoscitur, in alia vero non invenitur: ut verbi gratia, in natura divina id quod ante sæcula, increatum, et incircumscriptibile est, quæ quidem alii cuicumque essentiæ non insunt, ne ipsi quidem sanctissimo Christi corpori, nec enim ante sæcula est, neque increatum, neque incircumscriptibile. Angelicæ naturæ proprietas essentia est impassibilis, quæ sibi a laudibus Deo canendis silentium imperare non potest. Impassibile porro in iis id dixi, quod immortale est. Proprium hominis id proprie est, quod ex mortali et immortalis natura constat, nec in alia ulla essentia cognoscitur, Naturales proprietates eæ sunt, quas jam dixi: sunt vero et hypostaticæ, ut albedo, similitas, longitudo, decurtatio, viriditas, truculentia, et cætera id genus, quæ omnibus in hominibus haud simili modo reperiuntur, nec enim omnes sunt similes: non omnes sunt iruculenti, non omnes flavi. Unde fit etiam, ut hypostasim nonnulli privatam et peculiarem characteristicarum seu figuratarum proprietatum, quas prædixi, concursum definiant. Naturales autem proprietates ex æquo in omni genere consimiliter inveniuntur, ut omnes homines mortales, consimili modo mortis obnoxii, rationis, respirationis, somni et ambulationis participes sunt, omnes latis unguibus præditi, omnes denique agriculturæ, artibusve cæteris dediti sunt.

CAP. XXI.

Quid sit accidens.

Accidens dicitur, id quod adest vel abest, ut infantia et adest et abest perfectionis ratione. Consimili modo sanitas quoque mutatur et morbus, et calor, et siccitas, atque ut uno verbo absolvam quidquid commutari potest, id accidentis nominine significatur.

CAP. XXII.

De energia, seu actione.

Energia itaque, seu actio, ut sanctus Gregorius Nyssenus inquit, naturalis est singularum essentialium facultas et motus, cujus unum id expers est, quod in rerum natura non est. Quod enim essentialis alicujus particeps est, omnino actionis etiam illam designantis particeps erit. Vera siquidem ratione instruimur, essentialium fines in veris earum actionibus consistere, intelligentiam autem eorum quæ intellectu prædita sunt actionem esse, ut sensum eorum quæ sensibilis, mo-

A tum eorum quæ mobilia, volatum eorum quæ volatilia, natationem eorum qua natatilia, reptationem eorum quæ reptilia, illuminationem eorum quæ illuminari possunt, calorem eorum quæ calida, fluxum eorum quæ fluxa, contemplationem eorum, quæ contemplationi patent, generationem eorum quæ generationi obnoxia sunt, esse dicimus, atque, ut in universum dicam, nullius non naturæ significatio et determinatio a naturali ejus actione constituitur, qua sublata, prorsus ipsa quoque natura deperditur et interit. Sublato calore, ignis exstinguitur, sublato intellectu, eæ quoque partes animæ tolluntur, quæ intellectu et ratione præditæ sunt, motu item animalis sublato, deperditur animal. Eaque de causa duas in Christo voluntates et actiones dicimus, ne inanimatum corpus, animamque rationis expertem in ipso confiteamur. Animati enim corpori actio deambulatione et operatione: rationalis autem animæ actio cogitatione ipsa definitur, qua volumus, ratiocinamur, et consultamus.

Nec in animatis et mobilibus tantum, sed in iis etiam, quæ anima motuque carent, naturales actiones deprehendi possunt, ut in scammonia patet, et cæteris expurgantibus pharmacis, quæ quædam evacuandi facultatem habent: item argentum vivum lethali actione præditum: et cicuta consimiliter, qua nullum ad mortem inferendam præsentius venenum est.

Nulla vero non admiratione dignum est, quod diversæ quædam naturæ plerumque naturalibus actionibus privatæ, alias actiones pariunt, ut lapis ardens actione frigida privatur, calx enim viva factam corporum adustivam sibi comparat, quem admodum cedrus quoque ardens actione quidem naturali et vegetativa, et germinativa privatur, actionem vero seu facultatem sanativam, et vermicibus exitialem emittit quæ cedrea dicitur.

CAP. XXIII.

Conjunctio quid est, quonam de re, quotque modis dicatur.

Conjunctio nihil aliud est, quam familiaris distantium rerum concursus. A Græcis autem dicitur, διὰ τὸ εἶς: ἐν ὧσαι, τοῦτέστι συνωτῆσαι τὰ πράγματα, hoc est quia in unum res cogat et compellat. Cæterum conjunctio quintuplex est, confusiva, ut vini et aquæ: divisiva, ut hominis ad hominem: habitualis, ut aurum. Christi autem conjunctio super has omnes hypostatica seu personalis dicitur.

Hypostatica porro conjunctio concursus ille duarum naturarum fuit, qui per se suaque vel in Dei Genetricis utero fuit.

Neque enim corpus ante Dei verbum substulit, neque anima, sed simul atque facta est caro, Deus quoque Verbum, atque animata caro rationisque particeps. In ipso enim subsistit, ut mihi quidem videtur, quem admodum nostra quoque conceptio.

CAP. XXVIII.

B. Dionysii Areopagitæ: De divina incarnatione ex cap. 1 De divinis nominibus (28).

1 Thearchia illa, seu summa divinitas, humanum genus singulari quodam amore prosequitur: puta quæ ea omnino, quibus obnoxii sumus, in hypostaseon suarum una subierit, humanam vilitatem seu abjectionem ad seipsam revocans et asciscens, ex qua ineffabili ratione qui simplex est Jesus compositus est, et qui æternus est, temporis extensionem acievit: nostræ denique naturæ finibus is contentus est, qui superessentiali ratione omnem universæ naturæ ordinem excedit: una cum immutabili minimeque confusa proprietatum suarum conservatione.

2. Eiusdem (29), ex epistola ad Caium Therapeuten (30): Qui fieri potest, inquit ille, ut Jesus, qui rebus omnibus antecellit, cum rebus universis essentialiter constituatur? nec enim quatenus hominum auctor est, homo dicitur, sed quatenus tota ipsa essentia vere homo est. At nos Jesum haud humano more definimus. Nec enim Deus tantum est, sed etiam vere homo est, qui singulari quodam amore genus humanum prosequitur: et qui, cum homines antecelleret, hominibus adæquatus est, ex hominum essentia substantiam sibi comparans, qui supra omnem essentiam constitutus erat. Nec minus tamen superessentialitate quam plenissimus est, qui nunquam superessentialis esse desiit: cujus nimirum abundantia factum est, ut cum in hominis essentiam vere transiisset, superessentiali ratione hominis essentiam assumpsit, atque adeo supra hominem ea successerunt, quæ sunt hominis. Testis est Virgo supernaturali ratione concipiens, atque aqua immobilis materialium terrenorumque pedum pondus sustinens, nec illorum gravitati succumbens, sed supernaturali facultate ita constituta, ut neutram in partem difflueret. Quid porro opus est, ut ea quis percurrat? multa illa, inquam, et quam plurima quibus qui divina contemplari novit, supra mentis captum etiam iis, quæ de humanitate Jesu affirmantur, excellentissimæ negationis vim inesse cognoscet. Nam, ut rem in pauca contrahamus, ne homo quidem erat, non quod homo non esset, sed quod ex hominibus, supra quam homines soleant, atque supra hominem vere natus homo sit: tum præterea neque divina divine, neque humana humane operatus: sed incarnato Deo novam quamdam theandricam, hoc est Dei et hominis, actionem nobis exhibuerit.

3. Eiusdem, ex theologicis elementissanoti Hierothei: Quia vero præ suo erga genus humanum amere ad nostram usque naturam venit, certe essentiam quoque nostram vere subit, summusque adeo Deus homo et factus et dictus est. Nobis autem

(28) *Patrologiæ* tom. III, col. 647.

(29) *Ibid.* col. 1071.

(30) Non medicum, ut Zinus, sed monachum. Sic

A sit propitius is, quem eorum nomine celebramus, quæ neque ratio nostro coneequi, neque oratio exprimere queat, quamvis in his quoque superessentialis existat, non solum quia citra mutationem et confusionem naturæ nostræ particeps, nihil passus est ab ineffabili conjunctione, quod exuberanti plenitudini suæ repugnaret, sed quia etiam (quod quidem nova omnia novitate sua inaudite superat) in iis quæ nobis naturalia sunt superiorem naturam, et in iis quæ nobis essentialia sunt, essentia majorem se præstitit: denique omnia quæ nobis insunt, quadam ratione modoque nobis inusitato possedit.

CAP. XXIX.

Magni Gregorii, ex oratione in diem natalem Domini (31).

1. Posteaquam vero diaboli invidia, et fraudulenta illius vi, quam mulier, ut et imbecillior perpessa est, et ad persuadendum aptior obrusit viro (o infirmitatem meam, mea enim est primi parentis infirmitas) mandati, quod acceperat ipse oblitus est, et amore pomi superatus simul et a ligno vitæ, et a paradiso, et a Deo, tanquam exsul extruditur, et pelliceis induitur vestimentis, crassiore nimirum carne, quæ mortem subiret, et spiritui repugnaret. Ac primum quidem agnoscit turpitudinem suam, atque ideo se Dei conspectum fugiens abscondit. Hic tamen lucratur mortem, per quam peccatum abscinditur, ne miseria sit immortalis, et cum supplicio beneficium conjunctum cernatur. Hac enim ratione Deus, ut mihi quidem persuadeo, punit. Cæterum cum variis occasionibus, atque temporibus humanum genus multorum peccatorum, quæ illa malitiæ radix protulerat, multis modis, nempe oratione, lege, prophetiis, beneficiis, minis, plagis, eluvionibus, incendiis, bellis, victoriis, cladibus, prodigiis ex cælo, ex aere, ex terra, ex mari, insperatis hominum, civitatum, gentium eversionibus (quibus rationibus nihil aliud agebatur, nisi ut malitia everteretur,) frustra prius esset admonitum et reprehensum, et majoribus peccatis, ut mutuis homicidiis, adulteriis, perjuriis, insanis hominum amoribus, et (quod omnium malorum gravissimum erat) simulacrorum cultu, quo homines neglecto Procreatore, ad res procreatas colendas et adorandas se converterebant, obstringeretur: gravioraque jam ejusmodi morti remedia medicamentaque requirerent, majora, gravioraque sunt adhibita. Ipsum enim Dei Verbum, quod est ante sæcula, quod comprehendere non potest, quod corpus non habet (et quæ sequuntur) ipsa Dei imago incommutabilis, Patris definitio et ratio, imaginem quam homini impresserat ipse suscipit et propter carnem, carnem gerit, et animo ratione prædito pro salute animi commiscetur, ut simili similem purget, in omnibus enim monachi primitivæ Ecclesiæ dicebantur: ex Philone, Justino, Euseb. 40, etc.

(31) Videt tom. XXXVI, col. 323.

opera similia iis quæ scripta sunt, quibus tanquam A notis, natura divina declaratur, locuples nobis divinitatis ejus testimonium afferunt. Dei namque esse cognoscimus, hominibus vitam tribuere. Dei, ea quæ sunt providentia tueri, ac conservare. Dei, cibum et potum iis quæ in carne vitam degunt, elargiri. Dei, de pauperibus et indigentibus bene mereri. Dei, naturam quæ infirmitate sua de recta via deflexerat, reducere ad sanitatem, et in pristinum statum revocare; Dei, cunctis æque rebus procreatis imperare, terræ, mari, aeri, et iis quæ supra aerem sita sunt. Dei, perpetuam in omnia potestatem habere, imprimisque esse morte et corruptione superiorem. Horum si quid in historia, qua vita ipsius describitur, desideratur, illi qui a religione sunt alieni, merito mysterium nostrum repudiarent. Sin omnia quibus Deus cognoscitur, in ea conspiciuntur, quid prohibet quominus fidem religionemque suscipias? At enim, inquires, nasci et obire propria sunt hujusce carnis. Concedo: verum ea quæ ortum ejus præcesserunt, quæque mortem sunt subsecuta, communem naturæ nostræ conditionem superant: nam si utrumque terminum humanæ vitæ consideres, videbis unde incipiamus et quo deducamur. A corruptione enim principium ducimus, et in corruptionem desinimus: ejus autem nec ortum nec mortem excepit corruptio. Hoc tibi admirandum videtur et incredibile? Gaudio. Quæ enim supra quam credi possunt, admirabilia putas, ea supra naturam esse confiteris. Quapropter hoc tibi divinitatis ejus certissimum sit argumentum, quod quæ de illo prædicantur, non sequuntur omnino ordinem naturalem: etenim si ea quæ de Christo memoriæ prodita sunt, naturæ terminis omnia continerentur, ubi illius esset divinitas? Cum vero multorum, quibus fidem non habes, ratio naturam superet, hæc ipsa testimonio sunt, illum quem prædicamus Deum etiam esse. Homines enim generantur ex parentum conjunctione, et post mortem ipsam corrumpuntur. Quæ si de ipso dicerentur, Deum esse non posses existinare, quem eandem quam nos, habere naturæ conditionem intelligeres. At cum illum quidem natum esse audis, sed nascendi ratione communem naturæ nostræ ordinem superasse, eundemque mortuum quidem, sed corruptionem non attigisse: consequens foret, ut si alterutrum tibi credendum non esset, hominem potius eum esse non crederes, unum ex iis qui in natura conspiciuntur, et quem non esse hominem crederes, eum necessario Deum esse arbitraberis. Qui enim eum ortum esse memoriæ tradidit, idem ex Virgine natum testatus est. Quamobrem si scriptoris verba te adducunt, ut natum credas, eadem scriptoris verba tibi illum ita natum esse persuadeant: qui enim ortum ipsius enarravit, idem eum ex Virgine adjunxit existitisse: et qui de morte mentionem fecit, resurrectionem etiam post mortem est attestatus. Quod si ex iis quæ audis, et mortuum et genitum

PATROL. GR. CXXXIX.

esse concedis, ex eisdem dabis omnino, et ortum et mortem ejus a corruptione procul abfuisse. Quæ si naturam superant, is intra naturam non continetur, qui propter hæc natura superior fuisse demonstratur.)

CAP. XXXI.

Maximi, de divina incarnatione, ex interpretatione orationis de recta confessione. [Incarnationis mysteria nullius facundia exprimi possunt, sed sola fide creduntur.]

1. Ecquis tantum excellit dicendi facultate, ut audeat, aut possit explicare, quomodo comprehensus sit Deus?

2. Quomodo caro sine semine generata sit?

3. Quomodo sine corruptione mulieris partus exstiterit?

4. Quomodo virgo nullo intercedente homine mater evaserit?

5. Quomodo mater, partu virginitatem non solvente, virgo permanserit?

6. Et (ut extremo loco quod primum est dicam) quomodo Deus factus sit homo?

7. Et (quod majus mysterium continet) quomodo per essentiam secundum personam in carne existens, per essentiam secundum personam totus semper in Patre fuerit?

8. Quomodo et totus sit natura Deus, et totus natura ita factus sit homo, ut nec divinam, nec humanam abjiceret, sed ambas sine confusione conjunctas conservaret?

1. Hæc fides sola comprehendit, cum eorum quæ mentem et cogitationem superant demonstratio sit, atque etiam cognitio et scientia, quæ nullis verbis demonstrari possit.

2. Ejusdem, Adamus a divino mandato recedens in causa fuit, ut hominis principium sit cum voluptate, finis cum dolore. Nam cum voluptate gignitur, cum dolore moritur. Christus autem factus obediens alium ex Spiritu ortum hominibus largitus est, cujus initium a dolore quidem excolendæ virtutis, et laboribus nascitur: finis vero voluptatem et quietem consequitur. Quamobrem et ipse cum vellet homo fieri, quamvis semine noluerit generari, mortem tamen perferre voluit, non ut voluptatis, quæ nulla fuerat, esset pœna, sed ut nos damnatos absolveret, ut morte sua mortem nostram interimeret, et conciliaret nobis immortalitatem.

3. Ejusdem. Equum fuit, ut Deus, qui natura et bonus, et sapiens, et justus, et potens est, neque uti bonus hominis a se procreati despiceret infirmitatem: et uti sapiens ejus curandæ rationem cognitam haberet: et uti justus eos qui volentes servituti sese subjecerant, nulla violentia in libertatem vindicaret: et ut potens ad hoc perficiendum vires et facultatem obtineret.

4. Dei Verbum carne semel generatum Spiritu volentibus semper generatur. Mores virtutesque quasi corpus ejus constituunt, sermones in Spiritu

39

habiti animam, mentem vero theologica contemplatio.

5. Ejusdem. Qui sine peccato factus est homo, omnino sine mutatione divinitatis hominem divinum efficiet, cumque per se tantum extollet, quantum per illum sese submisit. In sæculis enim futuris, ut ait Apostolus, patefient excellentes divitiæ bonitatis erga nos Dei.

6. Quemadmodum in lana candida, si colore purpuræ imbuatur, non duo sunt, sed unus color: sic in mente humana a Deo assumpta, divinaque reddita, non duo sunt principes Deus et mens, sed unus qui mentem divinam reddidit Deus.

CAP. XXXII.

Joannis Damasceni (35).

Angelus Domini missus ad sanctam Virginem, quæ genus ex Davidica tribu ducebat, (constat enim Dominum ex Juda ortum traxisse), quæ ex tribu nullus animum ad sacerdotium appulit.

ut beatus Apostolus ait, de quo postea dicemus apertius) sic evangelizans dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quæ cum turbata esset hoc sermone, subjecit angelus: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Ipse enim servabit populum suum a peccatis eorum:* unde Jesus servatorem significat. Quæ cum hæsitans respondisset: *Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?* adjecit angelus *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei.* Illa vero: *Ecce,* inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* ⁷².

Itaque ubi primum sancta consensit Virgo, Spiritus sanctus in eam descendit, prout Dominus per angelum dixerat, ut eam purgaret, vimque divinitatis et generationis Verbi capacem suggereret. Tuncque per se subsistens altissimi Dei sapientia et virtus, nimirum Dei Filius Patri consubstantialis, haud secus atque divinum semen eam obumbravit, sibi que ipsi ex castis ejus et purissimis sanguinibus carnem anima rationis et intellectus particeps animatam compegit, nostræ massæ primitia: nec id ex semine, sed divino artificio, per Spiritum sanctum: nec figura paulatim accessionibus efformata, sed uno eodemque momento perfecta ipsum Dei Verbum carnis hypostasin assumpsit. Itaque cum primum caro fuit, Dei quoque Verbi caro fuit: et cum primum animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit, Dei quoque Verbi animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit. Quocirca non hominem deificatum, sed Verbum incarnatum dicimus. Nam cum perfectus natura Deus esset, idem homo quoque perfectus est: neque naturam mutans, neque per

A phantasiam seu simulationem disponens, sed carnem anima rationis et intellectus particeps animatam ex sancta Virgine assumens, quæque in ipso essentiam haberet, hypostaticè conjunctus est, nulla confusione, nulla mutatione, nulla divisione facta, divinitatis suæ natura in carnis essentiam minime mutata, neque contra, carnis suæ essentia in suæ divinitatis naturam conversa: neque una eademque natura, composita ex divina sua natura, et humana quam assumpserat.

CAP. XXXIII.

Ejusdem, *De modo ἀντιδόσεως, seu mutæ proprietatum retributionis.*

Voces hæ divinitatis et humanitatis, essentiam sive naturam significant. Illæ vero, Deus et homo, modo essentiam indicant, ut cum dicimus: Deus essentia est quæ comprehendi nec potest, item: Deus est unus: modo personas declarant, de quibus ita dicitur ut species de suis individuis, ut in eo Scripturæ loco: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus* ⁷³; ecce enim hic Patrem et Filium significavit. Et cum legis in alio loco: *Homo quidam erat in regione Ausitide* ⁷⁴; Jobus enim solus indicatur. Quoniam igitur in Domino nostro Jesu Christo duas naturas agnoscimus, et unam tantum personam quæ ex utraque constat natura, proinde cum naturas contemplamur, divinitatem et humanitatem dicimus. Quando autem ex natura constantem personam, si ex utraque natura constare consideretur, eam tum Christum, tum Deum et hominem simul, tum Deum incarnatum vocamus: sin ex una, tum Deum duntaxat et Filium Dei, tum hominem solum appellamus. Et aliquando quidem ex sublimioribus rationibus, aliquando autem ex humilioribus consideratur: unus enim est, sive hoc, sive illo modo existat. Jam cum divinitatem dicimus, eam humanitatis proprietatibus non denominamus: neque enim dicimus divinitatem pati, aut creatam esse. Nec rursus de carne, aut humanitate divinitatis proprietates enuntiamus. Quandoquidem nec carnem nec humanitatem increatam appellamus. At personæ, sive ex una, sive ex utraque parte nominemus, utriusque naturæ proprietates attribuimus. Etenim Christus, quemadmodum utrumque est, sic etiam dicitur, tum Deus et homo, tum creatus et increatus, tum pati et non pati: quin etiam cum ex una tantum parte, vel Deus aut Filius Dei nominatur, conjunctæ sibi naturæ seu carnis suscipit proprietates. Idemque Deus passus, et Dominus gloriæ affixus cruci, non quatenus Deus, sed quatenus homo dicitur: vel homo, aut Filius hominis vocatur, essentiæ divinæ proprietates et dignitates admittit, vocaturque puerulus ante sæcula, et homo sine principio: non quatenus est puerulus aut homo, sed quatenus Deus existens

⁷² Luc. 1, 28 seqq. ⁷³ Psal. XLIV, 8. ⁷⁴ Job. 1, 4.

(35) Tom. XCIV, 983.

ante sæcula, in novissimis natus est sæculis. Atque hæc quidem est ratio mutuæ alternæque attributionis utriusque naturæ quæ suas utraque proprietates alteri vicissim præbet, propterea quod unam et eandem personam constituunt, seque mutuo comprehendunt. Ex quo fit, ut de Christo possimus dicere: Hic Deus noster, in terra visus est, et cum hominibus versatus. Item: Hic homo nec creatus est, nec patitur, nec ullo termino circumscribitur.

CAP. XXXIV.

Ejusdem. Totam divinam naturam in una suarum personarum toti humanæ naturæ conjunctam esse, non autem partem parti: [quæ quidem oratio necessaria est etiam adversus illos, qui in sancta et ejusdem essentiæ Trinitate tres asserunt esse singulares essentias.]

Quæ commune et universum, ac veluti totum quiddam constituunt, ea de subjectis sibi partibus dicuntur. Itaque cum essentia commune et universum quiddam sit, ac totius rationem obtineat persona autem pars, (pars, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem non habeat, sed numero pars, ut individuum; numero enim, non natura differunt personæ) essentia dicitur de persona. Quoniam in unaquaque ejusdem speciei personarum est essentia perfecta.

Quamobrem personæ essentia non differunt inter se, sed accidentibus. Accidentia voco characteres ac notas illas proprias, quæ personam, non autem essentiam designant. Sic enim personam definiunt, ut sit essentia cum accidentibus conjuncta. Quare persona habet id, quod est commune cum propria nota copulatum. Essentia vero non per se subsistit, sed in personis consideratur. Itaque cum una patitur personarum, omnis essentia, per quam est persona, in una suarum personarum dicitur passa. Nec tamen sequitur necessario, ut omnes ejusdem speciei personæ simul cum illa quæ passa est, ipsæ quoque passæ dicantur. Sic ergo confitemur totam divinitatis naturam in singulis personis suis esse perfectam, totam in Patre, totam in Filio, totam in Spiritu sancto. Quocirca et perfectus Deus est Pater, et perfectus Deus est Filius, et perfectus Deus est Spiritus sanctus. Si item in humanitate assumpta ab uno sanctæ Trinitatis Deo Verbo totam et perfectam divinitatis naturam, in una suarum personarum toti humanæ naturæ, non autem partem parti fuisse conjunctam dicimus. Nam ut beatus inquit Apostolus, *in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* ⁷⁴, id est, *in carne ejus*. Et Pauli discipulus in rebus divinis explicandis excellentissimus Dionysius: *Se totam, inquit, in una suarum personarum communicavit. Nec tamen cogemur dicere omnes, seu tres sanctæ divinitatis personas*

omnibus humanitatis personis secundum personas esse conjunctas. Nulla enim alia, nisi approbationis et voluntatis ratione Pater et Spiritus sanctus, assumptæ a Deo Verbo humanitati communicarunt. Totam vero divinitatis essentiam toti humanæ naturæ conjunctam asserimus. Quia nihil eorum, quæ naturæ nostræ Deus Verbum inseruit, cum initio nos procrearet, dimisit, sed omnia suscepit, nempe corpus, animam mente rationeque præditam, et eorum proprietates (animal enim quod harum aliqua parte caret, non est homo). Totum enim totus assumpsit, et totus toti conjunctus est, ut toti salutem largiretur. Quod enim non esset assumptum, foret incurabile. Conjunctum igitur est carni Verbum Dei, et Deus per mentem inter Dei puritatem et carnis crassitudinem intercedentem. Nam animæ quidem carnisque princeps est mens, utpote purissima ipsius animæ pars, Deus autem ipsius mentis, quæ cum cedit præstantiori, principatum ostendit suum. Sic autem cum præstantiori jungitur, atque illi obsequitur, ut faciat quemcumque voluntas divina præscribit. Mens est divinitatis sibi per personam conjunctæ locus, quemadmodum et caro, non autem simul inhabitat, ut opinionis errore decipiuntur hæretici, qui: Quomodo, inquit, quod unum tantum modium capit, duos modos continebit (36)? Errant imperiti, quia ratione corporea dijudicant ea, quæ a materia sunt remotissima. Quomodo enim Christus dicitur perfectus Deus, et ejusdem cum Patre et nobiscum essentiæ, si partem divinæ naturæ cum parte naturæ humanæ in seipso jungat? Porro dicimus naturam nostram a mortuis surrexisse, et in cælum ascendisse, et sedisse ad dextram Patris, non quod omnes omnium hominum personæ surrexerint, et ad dextram Patris consederint, sed quo omnis natura nostra hæc in Christi persona sit consecuta: *Nos*, inquit beatus Apostolus, *consurgere et considerare fecit in Christo* ⁷⁵. Præterea dicimus conjunctionem hanc ex communibus essentiis confectam. Nam omnis essentia, ut commune atque universum quiddam, omnes sibi subjectas personas complectitur. Nec licet naturam sive essentiam ullam singularem privatamque reperire; sic enim esset necessarium, personas ipsas essentiæ et ejusdem esse et diversæ, et sanctam Trinitatem ejusdem esse, diversæque essentiæ, quantum pertinet ad divinitatem. Eadem igitur natura singulis personis consideratur. Et quando dicimus, Verbi naturam carnem assumpsisse divinitatem, ex beatorum Athanasii Cyrillique sententia, carni esse conjunctam affirmamus. Quamobrem non possumus dicere, Verbi naturam esse passam, neque enim divinitas in ipso passa est. Dicentes autem naturam humanam fuisse passam in Christo, non omnes hominum personas signifi-

⁷⁴ Col. II, 9. ⁷⁵ Col. III 1.

(37) Hoc Philonius dicebat, ut Scutariotes hic adnotat.

camus, sed in natura humana Christum esse passum confitemur. Quare cum Verbi naturam dicimus, ipsum Verbum indicamus. Verbum autem et essentiæ communitatem obtinet, et personæ proprietatem.

CAP. XXXV.

Ejusdem. De una Dei Verbi composita persona. Cap. 7.

Eundem igitur etiam post humanam carnem assumptam unum Filium Dei et Filium hominis, unum Christum, unum Dominum, unigenitum Filium, et Verbum Dei Jesum Dominum nostrum confitemur. Duos ipsius ortus venerantes, unum quidem ex Patre ante sæcula, omni causa et ratione tum temporis tum naturæ superiorem: alterum autem novissimis temporibus propter nos, et ex nobis, et supra nos: propter nos, quia propter salutem nostram: ex nobis, quia ex muliere natus est homo legitimo partus tempore: supra nos, quia sine semine ex Spiritu sancto, et sancta Virgine, supra pariendi legem. Nec Deum solum ipsum prædicamus a nostra sejunctum humanitate, nec solum hominem remotum a divinitate, nec alium atque alium, sed unum et eundem, simul Deum atque hominem: Deum perfectum, et perfectum nomen, totum Deum et totum hominem, eundem totum Deum etiam cum carne sua et totum hominem etiam cum summa divinitate: ut dicentes perfectum Deum et perfectum hominem, absolutam et nulla re deficientem naturarum plenitudinem ostendamus, dicentes autem totum Deum et totum hominem, unicam et singularem personam declaremus. Unam item Dei Verbi naturam carnem assumpsisse confitemur, id est, carnis essentiam, ut beatus Cyrillus intelligit. Carnem igitur Verbum assumpsit, nec tamen a natura sua recessit materiæ experte, et cum totam carnem assumpsit, totum tamen nullo termino circumscibitur. Corpore minuitur, atque contrahitur, at divinitate non circumscibitur, cum ejus caro super divinitate, quæ circumscribi non potest, non extendatur. Totus ergo perfectus est Deus, non totum autem Deus, neque enim solum Deus, sed etiam homo. Et totus perfectus, non autem totum homo, neque enim solum homo, sed etiam Deus, ut totum quidem naturam constituat, totus autem personam, itemque naturæ sit aliud, alius autem personæ. In omnibus erat, et super omnia, etiam in utero divinæ Genitricis: in hoc tamen ea potissimum actione, qua carnem induebat.

Illud sciendum est, quamvis dicamus Domini naturas inter se mutuo commeare, id tamen a natura divina proficisci. Ipsa enim, ut vult, per omnia commeat, transit, ac penetrat, per ipsam vero nihil. Atque ipsa quidem dignitates suas carni sic elargitur, ut nihil patiat, et carnis affectionum expers maneat. Nam si nobis sol actiones impertit suas, et a nostris nihil accipit,

A quanto magis id solis auctor et Dominus ipse præstabit?

CAP. XXXVI.

Ejusdem. De natura in specie et individuo considerata, necnon de conjunctionis et incarnationis differentia.

Natura vel cogitatione sola nuda consideratur, per se enim non subsistit: vel communiter in omnibus ejusdem speciei personis, eas ipsa conjungens. Et dicitur in specie aut communiter considerata natura eadem, quæ assumptis accidentibus in una persona. Et dicitur in individuo considerata persona eadem esse, quæ in specie consideratur. Deus igitur Verbum carnem assumens, neque nuda et sola cogitatione comprehensa naturam accepit (neque enim id esset carnem assumere, sed decipere, et carnis assumptionem contingere) neque naturam illam, quæ in specie consideratur: deque enim personas omnes accepit, sed naturam in individuo, quæ eadem est cum illa, quæ est in specie (primitias enim accepit nostræ massæ) non per se subsistentem, et quæ prius individuum, ut sic ab ipso assumeretur, sed quæ in sua ipsius existeret persona. Nam ipsa Dei Verbi hypostasis, sive persona, carnis hypostasis sive persona existit. Atque ita Verbum caro factum est, sine incitatione tamen, et caro Verbum, sine commutatione. Et Deus homo, et homo Deus, ob hanc personalem conjunctionem. Quapropter idem est dicere, naturam Verbi, et naturam in individuo. Neque enim id individuum, seu personam proprie et singulariter declarat, neque personarum communitatem, sed communem naturam, quæ in una personarum consideratur et expenditur. Aliud igitur est conjunctio, aliud carnis assumptio. Conjunctio enim solam indicat copulationem, cum quo autem fiat ipsa copulatio non declarat; ad carnis, seu (quod idem est) humanitatis assumptio cum carne, sive cum homine conjunctionem demonstrat, quemadmodum et ignitio (ut ita dicam) ferri cum igne conjunctionem ostendit.

CAP. XXXVII.

Ejusdem. De naturalibus, et nulli crimini obnoxii affectionibus. Verbum, dempto peccato, totum hominem, et cuncta quæ sunt hominis, assumpsit.

Adhæc confitemur, eum omnes naturales et culpa carentes affectiones hominis suscepisse. Totum enim hominem, et quæ sunt hominis assumpsit omnia præter peccatum. Hoc enim neque naturale est, neque a nobis insitum a Creatore, sed diaboli satu in libero nostro proposito nobis volentibus, non autem invitis coaluit, et propagatum est, dominioque positum. At naturales et vitio culpaque vacantes affectiones sunt illæ, quæ in potestate nostra non sunt, quæ nimirum ex admitti peccati damnatione, et noxa in vitam humanam irruerunt: ut fames, sitis, lassitudo, dolor, lacrymæ, interitus, mortis deprecatio, timor.

angor, ex quo sudores, sanguinis guttæ, angelorum propter naturæ imbecillitatem subsidium, et consolatio. Hæc et alia id genus, quæ omnibus ineunt hominibus naturaliter, omnia suscepit, ut omnia prorsus sancta redderet.

Naturales autem omnes affectiones et ex natura, et supra naturam erant in Christo. Ex natura enim in eo movebantur, cum permittebat carni, ut quæ propria illius sunt, pateretur, atque sentiret. Supra naturam vero, quoniam naturales in Domino motus et affectiones ejus voluntati non imperabant: nihil enim in eo coactum, invitum, et necessarium consideratur, sed omnia voluntaria; volens enim esurit, volens sitivit, volens timuit, volens mortuus est.

CAP. XXXVIII.

Item alia de divina incarnatione. Aliorum Patrum demonstrationes syllogisticæ, ex communibus notionibus.

1. Si ignis in suo loco manens cum ferro conjungitur, multo magis ille qui est omnipotens, immobilis manens assumptæ carni conjunctus est, ut qui totus erat in Patre, totus in illa esset assumptione. Quæ quidem ratio si naturæ vim superat, nil mirum est, quando Filius, et Verbum ipsa est natura præstantius.

2. Si mens animæ corpus incolenti conjuncta quolibet progreditur, ipsam animam non derelinquens, et impenetrabilis (ut ita dicam) per omnia comeat, et penetrat, supervacaneum est dubitare, quomodo Filius et Deus nec Patrem relinqueus, nec cælum deferens in terram descenderit, et cum nequæat comprehendi, sit ab anima et corpore comprehensus. Nam si res procreata hanc obtinet potestatem, qualis erit Procreator ipse, admirabilis hujus, quæ verbis explicari non potest, elargitor?

3. Totum Verbum, qui Deus est, carnem assumpsit, et totum nequit comprehendi. Quamobrem et totum erat in sinu Dei et Patris, et totum simul in utero divinæ Matris, illic ut nullo termino comprehensum, hic autem, ut indutum humana carne.

4. Jam ante mundi constitutionem, ut Deus humanam carnem assumeret, præfinitum erit. Numquam autem ante sanctissimam Mariam, divinæ carnis assumptione dignum repertum est domicilium. Ubi autem repertum est, humanam carnem assumpsit Deus. Qui ideo in desponsa Virgine concipi voluit, ut et matrimonium, cujus initium sponsati sunt, commendaret et ei virginitatem anteponeret.

5. Humanitas, quæ per conjunctionem in una eademque persona assumpta est, ex ipsa conjunctione et communionem effecta divina est, statimque ab humanæ naturæ terminis non recedens, excellentes et magnificas divinitatis dotes accepit, ut et vitam

⁷⁶ Joan. 1, 5.

tribueret, et esset omnipotens, et omnia cerneret. Dicitur autem serva et ignara, et aliis ejusmodi nominibus appellatur, si quis (ut inquit Gregorius Theologus) sola nuda cogitatione separet id, quod videtur, ab eo quod intelligitur. In hac autem Christus obnoxius fuit naturalibus et culpa vacantibus affectionibus ut nec a propria natura discederet, et se vere carnem humanam assumpsisse confirmaret, et doloribus suis nostros curaret et naturalibus affectionibus, eas quæ sunt præter naturam aboleret; et denique ut eas vincens ipse tanquam homo nobis simili natura secum conjunctis et cognatis victoriam ipsam largiretur. Peccatum enim non est affectio naturalis, et quæcumque ad peccatum pertinent.

6. Virginis ferrum ignitum et illustre reddens frigiditatis et nigredinis ejus particeps ipse non efficitur, ita divinitas virtutem suam humanitati communicans ejus non accipit imbecillitatem.

7. Puritas quidem cum sordibus nostris versatur, sed ipsæ tamen sordes puritatem non inficiunt; *Lux enim, inquit, in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehendunt*⁷⁶. Nam cum tenebræ præsentia radiorum expellatur, sol tamen a tenebris non obscuratur.

8. Unum dicitur in iis quidem, quæ sunt ejusdem essentiae, cum eadem est natura, et diversæ personæ. Ex quo illud: *Et tria unum sunt*. In iis autem quæ diversæ sunt essentiae, unum dicitur, cum eadem persona est, et diversæ naturæ, ex quo illud. Et utrumque unum. Unum autem non natura, sed conjunctione duarum naturarum in una persona.

9. Idem dicitur vel essentia seu (quod idem est) natura, ut Petrus et Paulus idem natura sunt, vel genere, ut bos et equus idem sunt genere: vel specie, ut Titus et Timotheus idem sunt specie. nam sub homine sunt ambo; vel numero, ut quod multa habet nomina, gladius enim, ensis, mucro, idem numero, his enim unum subjicitur: vel analogia, seu convenientia, aut proportionem. Quod enim est oculus in corpore, idem est mens in animo; vel persona ut in Christo, ejus enim diversæ naturæ persona idem sunt, sive unum.

10. Conjunctio est mutuum rerum diversarum concursus, fit autem variis modis, vel mixture. ut in iis, quæ liquida sunt, quale est vinum et aqua, vel acervo, ut in iis quæ sunt arida, ut triticum et hordeum; vel imbibitione ut in humido et sicco, qualis est terra et aqua; vel remissione, ut in diversis farinis: vel confusione, ut in iis quæ liquefiunt, qualia sunt aurum, et argentum, et cera, et pix; vel congruentia, ut in lapidibus; vel appositione, ut in tabulis; vel conjunctione, ut in lampade, quæ ex igne proficiscitur, et rursus conjungitur; vel essentia, ut in individuis, quales sunt Petrus et Paulus, aut aliqui vel equi vel boves,

ctius et humiliter, quam pro hominum consuetudine A fuit, quod ejus species in cruce turpis apparuit, et cum ignominia, et deficiens, inquit Isaias, supra filios hominum, quosque prius quam latrones, qui simul in crucem acti erant præ clavorum dolore mortuus est. Adde et illud, si placet, quod humili forma hortulani se post resurrectionem conspicendum præbuit, et apostolis cicatrices, et loca vulnerum ostendit, quodque cibum cepit. Nam reliqui homines postea quam fuerint in vitam revocati, fulgebunt ut sol⁷⁷, nec ullus eorum ejusmodi cicatrices in corpore, aut vulnerum loca retinebit, nec comedet.

15. Filius Dei, atque idem Deus, et conceptus et natus esse dicitur, et docuisse, et res admirandas fecisse, et (ut paucis omnia complectar) tum eguisse B tum passus esse, et mortuus, et surrexisse. Quoniam assumptæ carnis ipse fuit persona, quæ quidem caro sine semine genita nullam aliam propriam personam habuit. Quocirca cum assumptis et assumptæ humanæ naturæ una siteademque persona, ipse dicitur et agere et pati ex ejus, quod assumpsit, natura. Et quæ illius propria sunt, sibi asciscit ut propria, quippe qui sit ejus hypostasis, etque persona, ut demonstravimus.

CAP. XXXIX.

Item, De Filii Dei incarnatione. [Tredicim hæresibus rejectis, Ecclesie veram de Christi nominibus et incarnatione opinionem solam amplectendam esse docet.]

Operæ pretium vero mihi facturum videor, si jam C profitear, quid de divina humanæ carnis assumptione sentiam. Hac enim ratione ipsa Dei, qui corpus hoc universitatis moderatur, providentia clarius innotescet.

1. Valentinus itaque in fabulosis illis nugamentis suis alium Unigenitum, aliud Verbum confingebat: atque etiam alium Christum, qui intra pleroma, seu plenitudinem, comprehenderetur; alium item Jesum; alium denique Christum, qui extra pleroma consisteret. Jesum porro hominem factum exteriore illo Christo indutum, corpore ex animæ essentia sibi assumpto, solumque transitum per Virginem habuisse, nec humana ex natura quidquam assumpsisse fabulabatur.

2. Basilides eodem modo, alium quoque Christum, aliud Verbum, aliam denique Sapientiam dicebat. D

3. Cerdo, Marcio, et Manes Christum quidem homini similem apparuisse, humani tamen nihil habuisse dicebant.

4. Gerinthus Jesum ex Josepho et Maria secundum communem hominum legem natus esse, Christum autem cœlitus in Jesum descendisse.

5. Ebionæi autem, Theodotiani, Artemoniani, et Photiniani, Christum nudum et simplicem hominem ex sancta Virgine natum dicebant.

⁷⁷ Matth. XIII, 43. ⁷⁸ Matth. I, 21. ⁷⁹ Psal. XLIV, 8. ⁸⁰ Psal. LXI, 1. ⁸¹ Luc. IV, 21. ⁸² Act. III, 7.

6. Arius et Eunomius ab illo solum corpus assumptum fuisse, divinitatem vero animæ partes supplevisse.

7. Apollinarius denique animatam quidem esse Servatoris corpus aiebat, at non anima rationis particeps: superflua enim fuisset mens, inquit illa, Verbo præsentē.

CAP. XL.

Confutatio præcedentium hæreseon.

Cæterum hæc multarum hæreseon dogmata visum est ascribere, ut Ecclesie veritatem hoc pacta patefacere. Eundem, qui Unigenitus, et Deus Verbum, et Servator, et Dominus Jesus est, Ecclesia Filium nominat: ita tamen ut Filius Unigenitus, et Deus Verbum, et Dominus, etiam ante carnem assumptam dictus sit, atque etiamnum carne assumpta iisdem nominibus dicatur. Jesus autem Christus tantum post carnem assumptam dici cœperit, hujusmodi nomina rebus ab ipsis adeptus. Jesus enim tanquam Servator nominatur, et exponitur: cujus interpretationis Gabriel ipse testis est, cum Virginem his verbis alloquitur: *Vocabis nomen ejus Jesum, quoniam ipse servabit populum suum a peccatis eorum*⁷⁸. Christi autem cognomen accepit, ab unctione Spiritus: hymnificus enim Davides ait: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*⁷⁹. Ipse quoque Dominus per Prophetam inquit: *Spiritus Domini super me, quapropter unxit me*⁸⁰. Ita autem de prophetia illa sentiendum esse Dominus ipse nos docuit. Ingressus enim synagogam, libro quo prophetiæ continebantur præ manibus sumpto, prædictum quidem locum legit: at præsentibus: *Hodie, inquit, impleta est scriptura hæc in oculis vestris*⁸¹. Prophetis ea quoque consentanea fuerunt, quæ magnus ille Petrus prædicavit. Cum enim iis qui apud Cornelium congregati erant mysterium aperuisset, ita subjunxit: *Vas scilicet verbum quod factum est per universum Judæam, incipiens a Galilæa post baptismum, quem prædicavit Joannes, Jesum Nazarenum, quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute*⁸². Ex iis quæ supra dicta sunt perspicuum est Christum id nominis idcirco sortitum, quia unctus a Spiritu fuerat. Unctus autem est, non ut Deus, sed ut homo. Quamvis autem ratione carnis assumptæ unctus, et post assumptam carnem Christus nominatus sit, alius tamen non fuit Deus Verbum, aliusque Christus: Deus enim Verbum assumpta carne nomen Jesu Christi adeptus est.

Carnem porro assumpsit ut naturam peccato corruptam restitueret. Propterea universam eam, quæ peccaverat, assumpsit. ut universam sanaret. Nec enim ut divinitatem oblegeret, naturam corpoream assumpsit, ut Arius et Eunomius insani deliramentis suis asseruerunt. Facile namque vel sine corpore, videndum se præbere poterat, quem-

admodum olim Abrahamo, Jacobo, aliisque sanctis apparuit: sed voluit, ut ipsa quæ jam olim succubuerat, natura hostem debellaret, ejusque victrix evaderet. Idcirco etiam corpus et animam rationis participem assumpsit. Nec enim triplicem hominem divina Scriptura facit, sed illum ex corpore et anima constare testatur. Cum enim Deus corpus e limo finxisset, animam ei insufflavit, duasque naturas, non tres, exhibuit. Quin ipse quoque Dominus in Evangeliiis ait: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* ⁸³: multa item id genus alia in divina Scriptura invenire est.

Quod autem perfectam hominis naturam assumpserit, non ut divinitatis suæ pallium obduceret, ut hæretici fabulantur, sed ut his primitiis omnino humano generi victoriam compararet, testis verus et diligens doctor est beatus Apostolus. Nam in Epistola ad Romanos dispensationis revelans mysterium sic ait: *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* ⁸⁴. Quibus verbis demonstrata peccati origine, fructuque qui inde suppululavit, nec non eo, qui ab initio illi obnoxius factus est, ejusdem quoque finera demonstrat. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: *Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen: etiam in eos, qui non peccaverunt, in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri* ⁸⁵. Moysis autem nemine legem intelligit: cujus politia, seu reipublicæ administratio, usque ad Servatoris adventum invaluit. Cum autem peccassent et ii, qui ex legis illius præscripto vivebant, et ii, qui naturæ legem sequebantur, merito imperium mors in illos exercuit, ejus potentiam confirmante peccato. *Stipendia enim peccati, mors* ⁸⁶ erat. Itaque postea quam docuit undenam peccatum cøperit, et quousque mors regnaverit, docet etiam quonam modo ejus imperium dissolutum fuerit: atque immensam Dei humanitatem laudat his verbis, *Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit* ⁸⁷.

Ambitio humanitatis, inquit, jus et æquum transgreditur. Juris enim præscripto, propter unius delictum, universa ejus prosapia morti addicebatur. Divina vero misericordia, cum omnes homines sub exsecratione essent, et peccati cassibus implicarentur, propter unius justitiam, cunctis salutem elargita est. Hominem autem Servatorem appellavit, non ut ejus divinitatem inflicetur, (ipsum enim Deum esse novit, ejusdem cum Deo genitore honoris:) sed ut simile a simili sanatum fuisse, ab ipsisque primitiis sanctificationem toti accessisse

A doceat. Cum enim humanitatis ratione legi obnoxius esset, legem adimplevit, legisque transgressores ab exsecratione liberavit. Tum deinde eandem orationem aliis verbis iterat: *Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. Nam judicium ex uno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in justificationem* ⁸⁸.

Quo tempore, inquit, unus peccavit, universi condemnati sunt: nunc autem cum peccaverint omnes, universis, dummodo velint, salus per fidem proposita est. Quibus verbis posteaquam ostendit unius justitiam communis peccati amuletum fuisse, subjicit per eundem mortis quoque mansionem intercidiisse, finemque suum accepisse. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ, accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum* ⁸⁹. Peccatum, inquit, mortem conciliat, in vitam vero regni cum unius justitia servamur: non lege, sed misericordia divinam salutem consequentes. Juris enim lex omnes supplicio reos addixerat: omnes enim peccati operarii eramus. Nam si ob unius peccatum prosapia condemnata est, æquius utique prorsus erat, ut qui peccato serviebant, supplicio addicerentur. Sed divina misericordia juris fines transgressa est, atque humanitas æqualitatem superavit: ita ut lege ab uno completa omnes in eum credentes salute fruerebantur. Quibus verbis posteaquam immensam humanitatem ostendit, denuo ad verbi divini explicationem transit. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ* ⁹⁰. Hinc a rebus ad personas transiens, *Sicut enim, inquit, per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obedientiam, justii constituentur multi* ⁹¹. Per necessarium porro erat, ut in utroque dictione *Multi* uteretur. Cum enim peccasset Adamus, quam plurimique leges divinas transgressi essent, nonnulli intra naturæ fines perseverarunt: et studiosi virtutis fuerunt, ut Abelus, Enochus, Noëus, patriarchæ, prophetæ, cæterique permulti, non tantum apud Judæos, sed etiam apud alias gentes: de quibus ita beatus Apostolus ait: *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex* ⁹². Ab adventu autem Servatoris non omnes salutem consequuntur, sed ii qui credunt, et ex divinarum ejus legum præscripto vitam suam instituunt. Qua etiam de causa in imagine et in archetypo dictione *Multi* usus est.

CAP. XLI.

Cur Christus homo factus. Resurrectio. Judicium Varii beatorum et damnatorum ordinis.

Sed videamus, cujusnam rei ergo Unigenitus Dei Filius carnem assumpserit: humanaque naturæ

⁸³ Matth. x, 28. ⁸⁴ Rom. v, 12. ⁸⁵ Rom. xiii, 14. ⁸⁶ Rom. vi, 23. ⁸⁷ Rom. v, 15. ⁸⁸ Ibid. 16. ⁸⁹ Ibid. 17. ⁹⁰ Ibid. 18. ⁹¹ Ibid. 19. ⁹² Rom. ii, 14.

mel assumpta, homo fuerit, et audiverit. Eamdem nobis Apostolus doctrinam in ea quoque proposuit Epistola, quam ad Corinthios scripsit, ubi sic ait : *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium : quoniam quidem per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum.* Tum deinde a natura ad personas transit, his verbis : *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes*

⁹³ I Cor. xv, 20 seqq.

vivificabuntur ; communis enim resurrectio est : post resurrectionem autem, iudicium erit, quod quidem significavit iis quæ subjunxit : Unusquisque autem in suo ordine ⁹⁴. Multi sunt enim, et eorum qui puniuntur et eorum qui servantur, ordines ; siquidem pro iustitiæ qualitate et quantitate, donorum retributiones fiunt, eodemque modo, pro peccatorum differentia, pænæ quoque et supplicia irrogabuntur.

NICETÆ CHONIATÆ THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI LIBER QUARTUS.

ADVERSUS ANTEARIANAS HÆRESES QUADRAGINTA QUATUOR.

Unicuique capiti seu hæresi sua annexa est confutatio.

PRÆFATIO.

De Christi et Satanæ ministris.

Cum sapientissimus universorum Deus humanam propter nos massam subiisset, ita demum, quem admodum iam diximus, Trinitatis lumen, primo quidem paucorum piscatorum, deinde vero doctorum pietatis opera et ministerio, per universum terrarum orbem propagavit, et erroris illius, qui deorum examen myrmeciamque invexerat, sentes radicatus extirpavit.

Quod cum ille communis hominum adversarius æquo animo ferre non posset, ut qui sibi subditos a se abduci cerneret, hominum sua ipsius nequitia dignorum ministerio, fidei orthodoxæ insidiatus esset, nihil prius ant antiquius habens, quam ut homines in exitium pertraheret. Ex quo evenit, ut cum vix adhuc apostolorum confirmata prædicatio esset, verum primorum etiamnaum fundamentorum firmitatem experiretur, ille confestim semina impietatis ei permiscere, eaque superseminare cœperit.

CAP. I.

Prima hæresis, Simonis Magi et Basilidis.

Hujus adeo vafamenti Simon primus administer fuisse fertur, qui Gitthis ortus (is Samariæ vicus est) cum præstigias omne genus ad unguem teneret, multos miraculorum editione suam in sententiam pelliciebat. Atque si quando cum Judæis versaretur, se Dei Filium : si cum Samaritanis, Deum Patrem ; si cum reliquis nationibus, Spiritum sanctum esse profitebatur. Ut generaliori verbo com-

(39) *Irenæus omnium, ut ἄλον pro ἄλλων legas.*

Buniquè doctrina concludam, se ipsum infinitam Dei potentiam nominabat. Principatum et potestatum nomina, cælosque confingebat ; et unicuique cælo potestates aliquot barbaris nominibus dictas ascribebat. Insuper meretrici cuidam Tyriæ genere, Helenæque nomine, quam secum circumductabat, primæ notionis appellationem indiderat, et quemadmodum se Deum Patrem, ita et illam aliorum (⁹) esse matrem : per eamque se angelos et archangelos fecisse, imo ipsum ab angelis mundum conditum fuisse assererat. His addebat, quemadmodum Helenæ invidentes angeli, eam penes se detinuerant, ut qui ejus opera seu creaturæ dici nollent. Unde factum esset, ut eam in plurimarum feminarum corpora detrusissent, novissimeque adeo in Helenam Tyndari, quæ Trojano bello causam dedisset. In hujus Helenæ gratiam cælo se descendisse subjungebat, ut eam a vinculis, quibus detinebatur, adsereret : hominibusque in se ipsum credentibus salutis auctor esset. Idem mysteria quoque fœditate omne genus refertissima, quæque idcirco lingua humanis exprimi nequeant, in ipsum credentibus, viri quidem per genitatis seminis defluvium, feminis autem per menstruos defluxus suggerebat, atque hujusmodi *μυσταγωγία*, seu initiationem, impurissimam, *γνώσεως*, hoc est scientiæ cognitionis nomine homo impurissimus insigniebat. Unde Gnosticorum etiam hæreticorum hæresis suppullulavit. Insuper actionem quoque quamlibet, vel fœdissimam, citra ullum discrimen obeundam esse docebat. Hujus hæresibus Menander Samaritanus imbutus, nec

eorum quidquam, quæ didicerat, immutans, Simone etiam ipso majorem se profitebatur.

In hujus autem errores Basilides et Saturninus juraverant, quibus etiam Simonis decreta summopere placebant. Cæterum Basilides quasdam etiam appendices magistri sui fabulamentis interserens ingenitum esse dicebat, eo nomine solum Patrem omnium intelligens: ex eo intellectum, ex intellectu sermonem, ex sermone prudentiam, ex prudentia virtutem et sapientiam, ex sapientia et virtute principatus, potestates, et angelos, ex angelis denique intellectum primum et summum processisse fabulatur: a quibus angeli facti secundum cælum construxissent, et alios insuper angelos, qui alios itidem angelos, aliudque cælum fabricassent, eoque rem deduxissent, ut trecenti sexaginta quinque cæli pro dierum anni numero reperirentur. His addebat, mundum ab iis angelis constructum esse, qui cælum infimum, quod aspectabile nobis est, incolerent, terræque adeo principatum inter se divisissent: eum denique angelum, cui sortito provincia Judæorum obtigisset, angelorum principem fuisse, cui quidem cæteras nationes Judæis subjicere volenti, angeli restitissent. Quibus perspectis Ingenitus Intellectum primogenitum suum amisisset, Christumque nominasset, et credentes omnes salvos faceret. Porro Christum passum non esse, sed Simonem Cyrenensem. Christum enim eminens extraque teli jactum, stetisse, atque Judæorum dementiam irrisisse, tandemque velut postliminio ad Ingenitum rellisse a quo missus fuerat. Credendum porro dicebat, non in crucifixum, sed in eum qui crucifixus videbatur. Basilides insuper, ut Simon, et quoque ejusdem deliramenta verborumque portenta tuebantur, carnis resurrectionem negabat, ab eoque angelo, qui Judæis præesset, mundum factum fuisse dicebat. Quemlibet etiam hortabatur, ut pro libidine idolothytis, hoc est, iis quæ idolis essent immolata vesceretur, illicitisque adeo actionibus citra delectum vacabat. Idem præterea incantationum, præstigiærumque inventor fuisse perhibetur: quas dementibus postea, et vesanis, quasi per manus tradiderit.

HÆRESEOS PRÆCEDENTIS CONFUTATIO PER EUMDEM NICETAM CHONIATAM.

Qui ab hac hæresi se ad Ecclesiam catholicam recipiunt, baptizantur.

Ex Simonis traditionibus nulla est, quæ confutatore indigeat. Omnes enim sese satis superque subvertunt, in quibus nulla sit omnino consequentia, nihilque adeo, quod sanis auribus arrideat.

Siquidem ille, dum sibi alias Patris, alias Spiritus sancti, alias denique Potentiæ divinæ nomen imponit, eo ipso satis ea nihil prorsus esse coarguit, quæ sibi tantopere dissentanea vindicabat. Imo vero, dum cælorum quoque multitudinem introducit de quibus Græcorum philosophi nihil

A omnino tractassent, qui tamen intactum nihil reliquerunt, neque vetus illa, et ab ipso Deo data Scriptura, mentionem ullam fecisset, illa insuper, quæ sunt in rerum natura, ab angelis creata nugabatur, (qui tamen nihil aliud sunt, quam virtutes ministerio deputatæ, quas Deus produxit, et quæ ad ejus ministerium semper apparatus sunt) interim Dei Patris universorum, sanctique Spiritus, necnon immensæ Dei Potentiæ sibi nomen affigens. Quodque nulla non blasphemia, nulla non impietate scatet, ab Helena quoque nescio qua meretrice Tyria, cujus illegitimo contubernio utebatur, angelos creatos esse affirmabat.

B Pluribus itaque verbis, ad hujusmodi nugamenta Simonis explananda, quid opus? quæ quam vana sint, et absurda, ejusmodique adeo, ut vel suo se gladio jugulent, satis superque Simon ipse ex iis confirmavit, quæ ab apostolis et audivit, et passus est. Cum enim Philippus in Samariam se contulisset, ille quidem ex septem diaconis unus, etisque adeo qui ibidem in nomine Domini nostri Jesu Christi baptizati fuerant. Simon et ipse lustrales ad aquas accessit, cœpitque familiariter cum Philippo versari, magna, ut præ se ferebat, animi constantia cum illo perseverans. Qui cum mira illa, quæ a Philippo fiebant, coram cerneret, admiratione rapiebatur. Cum vero tandem in Samariam, promulgata jam Philippi prædicatione, Petrus et Joannes apostoli venissent, et credentibus in Christum sancti Spiritus communicationem aperecati fuissent, illumque adeo per manuum impositionem recepissent. Hæc ipsa coram Simon intuitus, pecunias apostolis obtulit dicens: *Date et mihi hanc potestatem, ut quicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone hoc. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. [Roga ergo Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.] In felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis, vidimus te esse* ^{93.94.}

D Proinde hujusmodi repulsam miserrimus ille passus, et ad proprium vomitum reversus, Samaria excessit, et ad ea se oppida civitatesque contulit, quibus nondum Evangelii lumen illuxerat, jam tumque adversus Verbi divini præcones imprimis autem Petrum, crucem se Satanamque præstare cœpit. Siquidem cum nihil prius antiquius haberet quam ut Petro per omnia refragaretur, ad eum, cum pietatem in confertissima populi concione doceret, canem misit, qui hæc humanis verbis proloqueretur: *Finem tujs, Petre, quibus populum circumvenis, imposturis imponito. Mox vicissim canis idem ad Simonem a Petro relegatus, eadem illi renuntiavit. Tandem cum multo ex illis, quos Petrus concionibus suis instruxerat, ad privatum dogma suum*

^{93.94.} Act. viii, 49 seqq.

Simon pellexisset, jam de fidei suæ traditione et expositione cogitabat. At ne sic quidem Petrus animum despondit: imo vero in Simonis ipsius caput fraudulentæ artes omnes reciderunt.

Tandem vero, cum Romam, omnium civitatum decus, appulissent, ibi controversis dogmatibus concertarunt. Jam autem apud Romanos Simon tantam nominis celebritatem consecutus erat, ut ærea statua donatus esset a Claudio Cæsare. Cujus ea fuisse fertur inscriptio: Simoni Deo sancto. Cum itaque Simon Petro refragaretur, atque partim Spiritus sancti verbis, partim miraculis, præstigie illius et imposturæ patuissent, ille gravi se affici ratus ignominia, in cælos ad proprium Patrem ascensurum se, pœnasque de incredulis inde repetiturum, comminatus est. Et cum dicto a dæmonibus in cælos ferebatur, cum Petrus orando Deo intentus, spiritibus, a quibus ille rapiebatur, increpatis, effecit ut in caput ex alto Magus corruerit, pedibusque in aera protensis, miseram animam exhalans, effuso viam cerebro disperserit.

*Menandri, Saturnini, et Basilidis hæreseon
confutatio.*

Jam si primus absurdorum auctor hunc vitæ finem sortitus est, haud dubie Menander, Saturninus, et Basilides, ejusdem exitii cohæredes aliquando, et consortes erunt, qui non modo dogmatum Simonis sectatores exstiterunt, verum illis absurdiora quoque multo attaxerunt, qualia sunt ea, quibus varios angelorum ortus commenti, eo cælos numero corrotundarunt, ut totidem esse confinxerint, quot in anni curriculo dies deprehenduntur. Quod si Cyrenensis ille Simon, ut illi volunt, passus est, quis alter ille, quæso, fuit qui surrexit a mortuis, vulnera, quæ in cruce acceperat, ostendit apostolis, denique cum corpore in cælos ascendit? Porro in Deum ipsum manifeste refractarius est, cum Mosaicam legem ab angelis datam esse asserit. Nec enim angeli dederunt, sed is demum qui Mosi locutus est, et seipsum, Eum qui est, nominavit. Illi enim ex nihilo producti sunt, ut ad Dei obsequium parati spiritus semper essent, prout vel ipse Moses his verbis attestatur.

Constituti sunt termini gentium, secundum numerum angelorum ejus ⁹⁵; et Davides: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos, ignem urentem* ⁹⁶. At vero, quonam, quæso, pacto sibi temperassent, ne linguam flagitiis hujuscemodi constuprarent, qui portentosas omnegenas, impudicasque libidines, citra delectum, nullaque honesti ratione habita, actionibus suis et mysteriis expresserunt.

CAP. II.

Secunda hæresis Nicolaitarum est qui et baptizantur, et Gnosticorum.

Nicolaus quidam Antiochiæ ad Daphnen ortus

⁹⁵ Deut. xxxii, 8. ⁹⁶ Psal. ciii, 4.

advena inter apostolos versabatur, sub quibus cum christianam fidem imbibisset, viduarum curam demandatam cum sex aliis suscepit, quos inter Philippus et Stephanus primas facile tenebant, quorum ille Samaritam ad fidem adduxit, et Candacem baptizavit, hic primus omnium pro Christi nomine martyrium passus est.

Nicolaus ergo, cum formosam uxoreculam duxisset, primum quidem ab illa se continebat, deinde rursus congregiebantur. Cæterum hic neminem ad vitam æternam perventurum esse dicebat, qui se quotidie vitis omnegenus non immergeret. Hinc ergo Gnostici, a Simone sati, incrementi susceperunt, quorum quidem alii alia fabulabantur, alii vero feminam quamdam, nomine Prunicum, colebant, eique vim illam adscribere non verebantur, quæ genitali semini insita est: alii denique Caulacam venerabantur. Sunt autem omnia hæc effeminatam mollitiem significantia nomina ab illis excogitata, qui spurcitiæ quamlibet laudi et honori ducebant. Quandoquidem *προβνιχος* coitum significat. Græci enim, si de virginum defloratoribus loquantur, his verbis uti solent, *ἐπροβνιχσεν τῆνδε*, hoc est, istam vitiauit. Ad Caulacam quod attinet, honesto id quidem sensu ab Hebræis effertur, a Gnosticis vero ad turpitudinem detortum est. Siquidem in duodecima Danielis visione ita scribitur, *Saulasan, Saulasan, Caulacan, Caulacan*, hoc est, afflictio post afflictionem, spes post spem. Hi porro Gnostici multis designantur nominibus: alii enim Borboriani, *διὰ τὸν βορβορον*, hoc est, a luto, denominati sunt; alii Codiani, *κοδο* enim Syris escarium vas dicitur, eo quod una cibum cum illis sumere, propter insignem illorum spurcitiem, nemo non detrectaret. Alii etiam Borbolitæ, Secundiani, Socratitæ, et Racchæi nominantur. Sunt autem uxores illis communes, quodque nullam non in illis spurcitiem et impuritatem arguit in ipso coitu cavent, ne semen in mulieris vulvam ejaculentur, aut in terram defluat, sed manibus exceptum alias deglutiunt, alias eo servato, sanguinique muliebrium menstruorum permisto, pro mysteriis utuntur. Quod si per illorum imprudenciam in vulvum deciderit, mulierque prægnans ex eo facta fuerit, fœtum, simul ac editus est, arreptum in mortario contendunt, illique mel, piper et unguenta nescio quæ immiscent, tum cuncti ex eo gustantes digito: Gratias, aiunt, agimus, o Deus, quod a principe concupiscentiæ delusi minime fuerimus, sed lapsum fratris collegerimus. Atque hoc perfectum esse Pascha putant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quemadmodum inter duodecim apostolos proditor Judas inventus est, ita et in septem diaconorum numero Nicolaus Antiochenus illi se haud abeilem præbuit, usque adeo rerum omnium nulla est, quam sinceram, et a malo prorsus immunem

dicere queas : sed inter spinas etiam rosa nascitur, et una cum frumento lolium emergit. Cæterum miser ille, impositæ mentis cum primum a septenario diaconorum numero digressus, virgineum quoque cælum corrupisset, eo quod adulteræ scelestæque mulieri scæ uxori addixerat, jam neque septem collegis quidquam impertiebatur, neque viduarum curam amplius gerere volebat, imo vero sæculum quoque illud octavum quod nobis aliquando successurum est, aspernabatur.

Eorum porro, qui Gnostici dicti sunt, actiones et præstigie tanta spurcitiarum omnegenus illuvie infames evaserant, ut præ illis ipse turpitudinum magister diabolus honestus videri possit. Proinde ab huiusmodi Camarina movenda supersedens, iisque adeo describendis, quæ modis omnibus detestanda juxta, Deoque ingratiissima, designarunt, hæreseos Gnosticæ lectoribus auctor fuerim, ut Ithacum heroa imitati aures suas cera obstruant, non eo quidem, quo Syrenæos modulor prætervehantur, sed ne cum auribus et lingua ipsam quoque γῶσιν, hoc est, rationem et intelligentiam conspurcent, dum faciles aures iis legendis præbent, quæ sua impietate quamlibet impietatem multis parasangis exsuperant.

CAP. III.

Tertia hæresis, Carpocratenorum : hi baptizantur.

Carpocrates quidam (40), cum ageret in Asia, spurcitiarum omnegenus ibi docuit, nullumque scelus prætermisit, cujus non certa præcepta traderet, hoc addito, fieri non posse, ut quisquam hinc ad supremum cælum transcendat, nisi se prius peccatis omnibus immerserit, dæmonumque voluntati obsecutus fuerit. Nuptias porro abrogat, nec mortuorum resurrectionem admittit. Excogitarunt etiam Carpocrateni præstigiaturas et incantationes, quæ dæmoniis artibus omnibus exsequendis sufficerent. Insuper et sigillum cauterio, vel novacula vel subula cartilagini auris eorum imprimebant, quos deceperant, ut hoc incidio esset, suam ab illis hæresin comprobari. Unde et Marcellina quædam ab illis seducta Romæ sub Aniceto episcopo Romano, matronarum plerasque eandem in hæresin pellexit. Statuas etiam Christo et Paulo, imo etiam Pythagoræ, cæterisque philosophis erigunt, quas in occultis locis adorant. Insuper Græcorum quoque mysteriis utuntur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Hic Carpocrates hæreseos asperitate, quæ varias in opiniones dissecta, sincero pietatis dogmati adversabatur, effecit ut ἀχάρτη illi, hoc est sterili et infructuosæ ficui, foliisque tantum luxuriant, atque etiam, ut ita dicam, fonti linum eiectioni, simillimus evaserit.

Qui turpitudinis omnimodæ auctor et magister,

(40) Iren. lib. 1, cap. 24.

diabolis etiam virtutem quamdam ascribit, quæ animarum ad cælos ascensui adversetur, earum imprimis, quæ fœdas in actiones se minime proolverint. Qui tamen tantum abest, ut quod maxime cupiunt, ad optatum finem perducant, ut etiam ingressum in porcos sibi liberum dari a Deo et hominē Christo petierint, nec iidem in bubilia, et ovilia Jobi, nec in ipsum denique rabiem suam exercere alia lege permiesum est, quam quia ita divinæ decretum providentiæ ferebat. Quinam vero alii ex alto cadere tanquam fulgur, a Christo visi sunt, quam reprobi spiritus, eorum princeps Satanæ, tanquam exterior ignis, pervigil vermis, gehennaque nunquam desinens? Proinde novi nihil in eo designant, quod nuptias improbent, in libidinem interim diffluentes, nihilque non fœditatis aut agentes, aut patientes.

Quod autem Carpocratis sectatores hæreseos, sigilla quædam, annulosve imæ auricularum prominentiæ insigunt, in eo conveniunt, prorsusque se consentaneos protestantur, serpentis ejus argutiis et imposturis, qui in Evæ aurem insurravit.

Hinc enim perspicuum omnino fit, quam sint divinis præceptis obstreperi et inobedientes, quamque alienam ab Ecclesiæ, tanquam Paradisi alterius, septis insistant viam, quam quidem in fraudem nostri generis auctores, dicto serpentis audientes, incurrerunt.

CAP. IV.

Quarta hæresis Valentini est. Ab hac autem resipiscentes baptizantur.

Ægyptius natione Valentinus (41), Antonino primo imperante, cum Græcarum disciplinarum orbem, quem ἐγκυκλοπαιδείαν dicunt, absolvisset, triginta deos, totidemque sæcula et cælos introduxit, quindecim nimirum masculos, et quindecim feminas, quorum masculi ex adverso feminarum starent. Eorum nomina ille percenset, tametsi a me prætermittuntur. Hunc porro tricenarium deorum numerum spirituale pleroma, hoc est plenitudinem, vocat Bythum vero (quem triginta horum sæculorum propatorem seu avum dicit) sæculis omnibus invisibilem et incomprehensibilem asserit. Sophiam autem, seu sapientiam (quam sæculis accenset) ex amore, quo Bythum propatorem prosequabatur, concepisse subjunxit, atque informem substantiam peperisse, quam Hylen, seu materiam, nominat : cujusmodi partu cum indolesceret, ad propatrem se contulisse, et quid passa esset, coram renuntiassæ addit : eique supplices Æonas quoque reliquos, seu sæcula presto adfuisse commemorat : cui cum pepercisset Bythus, terminum mox cum Philia, seu amicitia, conjuge constituit, quem quidem terminum cru-

(42) Iren. lib. 1, cap. 1.

cem nominat, aliaque fabulosa nomina confingit. Hinc subjicit, quemadmodum Unigenitus, nimirum Christus, et Spiritus sanctus, consilio Patris ad sæculorum securitatem propositus fuerit. Ait enim a Christo sæcula didicisse, quod Pater incomprehensibilis esset; Spiritum autem sanctum æqualitatem sæculis esse largitum. Cum autem quilibet in medium quæcumque pulcherrima habebat contulisset, propositum idcirco Jesum fuisse, quem Deum quoque Servatorem, Christum, et Verbum nominant, cum quo angeli, tanquam satellites hastati venerint. Qui Valentini hæresin sectantur, mortuorum resurrectionem, et Vetus Testamentum improbant, et quamvis Prophetas legant, ea tamen duntaxat admittunt, quæ possunt absolute ad suam ipsorum hæresin detorqueri.

Aiunt denique Christum a seipso corpus assumpsisse, et per beatam Virginem, non secus atque per canalem, transivisse.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Posteaquam a Patre mendacii doctore fabulosas nugas Valentinus didicisset, sua solius auctoritate principia constituit, deos et sæcula confluxit delirantibusque hominibus tradidit. Nam cum Græci multorum, Hebræi vero unius dominatum probent, et venerentur, nosque adeo ipsi Patrem, Filium, et Spiritum sanctum colamus: hic tricenos deos, tricenos cœlos, tricena sæcula tradit, ipsis certe Græcis in superflua deorum multitudine excogitanda multo ambitiosior. Imprimis autem incomprehensibilem quemdam et invisibilem Bythum sæculorum creatorem commentus, cum nonnullis aliis, quæ tantum abest, ut dignosci queant, cum digna sint, quæ in oblivionis βυθόν, seu profunditatem, demergantur sic tandem in Christi mentionem obiter incidit, eaque de illo narrat, quæ ab orthodoxis improbantur, et eo demum prolabitur, ut resurrectionem neget, nec id sane immerito. Ei enim, qui veritatis adversariis dogmata se propositurum profitebatur, fides alia lege non erat habenda, quam si resurrectionem antiquaret, et ex consequentia iudicium quoque rejiceret. Hinc adeo mendacium ille suum ita præstruxit, ut extra omnem reprehensionis aliam positum videretur: nec advertit, (quia nimirum lymphata mente ferebatur,) quod D sæculum nulla substantia sit, quæ per se subsistere queat, sed intervallum quoddam temporis index, alias quidem immensi, cum de Deo scilicet enuntiatur: alias contra, quod cum mundi fabrica: alias denique, quod cum humana vita commensurabile sit. De iis enim divinus ille Davidides ita loquitur: *Sæculum nostrum in illuminatione vultus tui* 97. De mundi porro fabrica sic Dominus inquit: *Ecce ego vobiscum sum usque ad*

consummationem sæculi 98. De universatis item Deo hæc alio in loco beatus idem Davidides: *A sæculo et usque in sæculum tu es* 99, pro eo quod est: Principio et fine carens. Proinde, quia sæculum intervallum quoddam significat, ne quis stulte arbitretur Deum universi ante sæcula non fuisse, alio in Psalmo idem ille Propheta sic ait: *Exaudite Deus, et humiliabit illos, qui est ante sæcula* 1. Quocirca qui universi, idem sæculorum quoque conditor est, non illorum quidem turpium et copulatim confictorum, sed eorum, quibus intervallum quodlibet significatur. Qua quidem ratione beatus ille Paulus adducitur, ut Patrem et Filium sæculorum creatorem esse dicat: *Locutus est nobis, inquit, in Filio quem constituit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula* 2. Verbum porro, *fecit*, sæculorum substantiam non indicat; sed universitatis Deo antiquiorem prorsus esse neminem. Alio item in loco sic habet: *Regi sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo, honor et gloria, in sæcula sæculorum. Amen* 3. Non ut sæcula quæpiam ostendat, quæ per se subsistant, suisve nitentur viribus, sed perenne Dei regnum prædicet. Idem Apostolus alibi sic ait: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non sæculi hujus, neque principum sæculi hujus qui deseruntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula* 4.

Jam vero, si carnis assumptæ mysterium sæculis, ut divina testantur oracula, antiquius est, extremam id impietatem arguit, si quis universi Deum sæculis juniorem dicat. Isaias quoque propheta sic exclamat: *Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ* 5. Item: *A sæculo non audivimus, nec oculi nostri viderunt Deum, præter te* 6. Deus igitur universæ naturæ conditor est ante sæcula, imo extremis etiam temporibus nostræ salutis. Ergo una ex Trinitatis personis, unigenitus nimirum Patris Sermo, cum ex virginis sanguinibus sibi templum exædificasset, duplicem naturam, non autem hypostasim, habere visus est. Carneque indutus ex semper virginis utero Mariæ procescit: non autem per illam, tanquam per canalem transivit, ut impuro huic Valentino visum est, cœleste secum corpus deferens, sed nuda cum deitate illam subiens, prout Paulus ipse quoque docet apertius: *Qui sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes: quoniam non erubescit fratres eos appellere* 7: quandoquidem in cœlo nihil est humanæ conditionis, nec in vita illa, quæ supra mundanæ hanc sublunaremque degitur, ubi vitii morbo locus est. Ubi ergo mali nihil est, nullaque vitæ humanæ conditio visitur, qui fieri, quæso, potuisse credibile est, ut inde sibi corpus humanum Deus asciverit? quænam etiam naturæ nostræ emen-

97 Psal. LXXXIX, 8. 98 Matth. XXVIII, 20. 99 Psal. LXXXIX, 9. 1 Psal. LIV, 20. 2 Hebr. I, 2. 3 I Tim. I, 17. 4 I Cor. II, 7, 8. 5 Isa. XL, 28. 6 Isa. XLV, 21. 7 Hebr. II, 11.

datio expectanda fuisset, si cum terrestre animal gravi morbo laboraret, aliud a cœlestibus diversumque divinam illam commistionem recepisset? Nam quis ægrotum sanare queat, nisi membro male affecto peraccommoda medela applicetur? Jam si ægrotum in terris agentem virtus divina pertingere non potuisset, homini certe nihil profuisset circa ea occupari, quæ ne tantillum quidem divinæ virtutis impertitura erant. Certerum ii qui naturam nostram conviciorum plaustris, et velut e proscenio, lacerant, nativitatique rationem calumniantur, hoc Deo indecorum fuisse rati, ut eodem modo quo solemus ipse quoque nasceretur, et in terris versaretur, sciant apud Deum turpe nihil haberi: vitio duntaxat excepto, et si quid ad vitium proxime accedit. Naturæ porro nostræ series ad divini nutus arbitrium legemque temperatam longe aliena a calumnia illa, cui vitium obnoxium esse solet. Atioqui si quid in humanæ naturæ fabrica deprehenderetur, quod præ turpitudine et indecentia satis tutum a calumniæ moribus non esset, in creatorem certe culpa redundaret.

Proinde cum in nativitate Christi cætera mira fuerint, eaque adeo, quæ Deum haudquaquam dedecere, (ut carnis absque semine generatio, processus absque corruptione: ut eadem virgo, quæ mater: quod eadem mater, quæ virgo, citra ullam virginitatis in partu jacturam, fuerit: ut Deus carnem humanam in essentia personali, non in persona essentiali assumpserit: ut totus semper in Patre manens, totusque natura Deus existens, homo quoque natura totus exstiterit: ut neque divinam, neque humanam detraxerit naturam, sed eas confuse commistimque conjunctas servaverit), tum vero vel maxime eodem prorsus modo, quo nasci solemus, ille quoque natus est ex Virgine, nec inde quidquam contraxit, quod Dei generationi aut indecorum aut dissidentaneum esset. Nam si rubo, sterili plantæ sese applicuit, ejusque adminiculo cum Mose colloctus est, nihil certe Deo indignum fecit, si summa sua bonitate manum suarum signum inhabitans, hocce pacto non gentem unam, eamque modicam, ab Ægyptiorum manu liberavit, sed mundum universum ad creatorem Deum converterit, et a dæmonum dominio asseruerit.

Jam divina incarnatione hoc modo demonstrata, age, divinorum oraculorum testimoniis freti, ab incarnato Dei Verbo corpus humanum assumptum fuisse demonstremus. Ac primum quidem corporis incunabula ad divinitatem maxime pertinebant. Deinde butyrum et mel, quod Propheta longe ante prædicit, necnon maternum lac, et quævis alia cibi potusque species, vas, quo exciperentur, in illo fuisse satis arguunt.

Quod si fatuus quis cibum illum objiciat, qui

⁸ Hebr. ii, 14. ⁹ Gen. xlix, 11. ¹⁰ Heb. x, 19 seqq. ¹¹ Matth. xx, 18. ¹² Matth. viii, 20. ¹³ Joan. v, 20. ¹⁴ I Tim. ii, 5. ¹⁵ I Cor. xv, 21.

A in Abrahæ tabernaculo sumptus est, is vero sciat se a recta ratione longe aberrare. Hujusmodi enim cibaria videbantur alio quodam modo absumi, qui ei, a quo absumpta sunt, incognitus non est. Quod si quis stulte incorpoream naturam hisce usam inferat, illic certe neque famem neque sitim inveniat, hic vero necessitate affectiones et appetitus hujuscemodi concitabantur, non quod divinitas conjuncta corpus tali ab egestate asserere non posset (qui enim paulo post corporibus immortalitatem largitus est, suum ipsius corpus multo facilius ab omni egestate vindicasset), sed hoc illi concessit, ut propriam naturam perspicuam faceret. Proinde quotquot hæreses hoc ab illo assumptum negarunt, manifesti mendacii convinctur. Quemadmodum enim ille, tametsi corpus a morte immune reddere poterat (nam tertio id a morte die præstitit) passioni tamen et morti objectit, ut incarnationis mysterium adimpleret: ita etiam fami idem, siti labori et somno exposuit, ne ulla mendacii constabiliendi ansa iis superasset, qui id duntaxat approbant, quod sibi videtur. Quare fames et sitis, insuper et labor et somnus Domini corpus humanum esse corpus arguunt: quod quidem confirmaturus beatus ille Paulus ita exclamat: *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti*⁸. Quibus certe verbis naturam ab illo assumptam fuisse aperte ostendit, quæ nostræ persimilis esset. Quod si quis hujuscemodi vestimentum non probet, Jacobum patriarcham ita vaticinaclem audiat: *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine vixæ pallium suum*⁹. Audiat vero beatissimum quoque Paulum exclamantem: *Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Jesu, quam inivit nobis viam novam et viventem per velamen, id est, per carnem suam, et sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei*¹⁰. Velaminis enim nomine, quemadmodum stolæ et pallii, patriarcha carnem ipsius appellavit. Sed superfluum videtur si pluribus hoc verbis explicem.

Nam vel ipse Christus seipsum hominis Filium vocat. Apostolis enim sæpius hoc inculcat. Futurum est, ut *Filius hominis tradatur in manus hominum, et interficiant eum et tertia die resurget*¹¹. Ei autem qui sequi volebat: *Vulpes, inquit, foveas habent, et volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet*¹². Et hoc Judæis in os objecti: *Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a Deo*¹³? Beatus Apostolus autem ita clamat: *Unus Deus et mediator Dei et hominum*¹⁴. Item: *Quia per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum*¹⁵, pro-

pterea etiam semen Abraham universorum Deus, in A semine ejus omnes se gentes benedicturum et Isacco et Jacobo promisit: ut merito beatus idem Apostolus ad Galatas scribens dixerit: *Abraham autem dictæ sunt promissiones, et semini ejus*¹⁶: tum docens quemnam seminis appellatione intelligat, ita subjicit: *Non dicit seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus*¹⁷. Idem ad Hebræos scribens, sic ait: *Nusquam enim angelos apprehendit: unde debuit per omnia [atribus] similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex apud Deum*¹⁸. Qua etiam de causa cum Jacobus Judæ benedictionem illam impertiret, quam ab universorum Deo acceperat, ita dixit: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium*¹⁹. Michæas quoque propheta vaticinium hoc hisce verbis renovat: *Et tu, Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda*²⁰. *Ex te enim mihi adveniet dux, et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis*²¹. Beatus item Apostolus prædictionum finem ostensurus, ita exclamat: *Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster*²².

Has ipsas promissiones Davides quoque rex et propheta ab universorum Deo accepit. Ait enim ad ipsum: *Usque in æternum præparabo semen tuum, et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam*²³. Item alia loco: *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus: et thronum ejus sicut dies cæli*²⁴. Et paulo post: *Semel juravi in sancto meo, si Davidi mentiar, semen ejus in sæculum manet. Et thronus ejus sicut sol coram me, et sicut luna perfecta, et testis in cælo fidelis*²⁵. Has ipsas item promissiones per Isaiam prophetam denuo verax ille Dominus renovavit: *Egredietur enim, inquit, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*²⁶, et cætera, quæ in eundem sensum consequuntur. Item: *Erit radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur: et erit sepulcrum ejus gloriosum*²⁷. Item alio loco: *Et feriam, inquit, vobiscum pactum sempiternum, misericordias Davidis fideles*²⁸. Quæ enim illi promisi, complebo; et per illius semen servabo orbem terrarum; fidelis enim et verax est mea promissio.

Harum promissionum veritatem evangelista quoque Matthæus indicans, in ipso statim historiæ suæ præmio orbi terrarum annuntiat, gentium expectationem floruisse. Ait enim: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham*²⁹. Utrique enim semini promissiones factæ sunt.

¹⁶ Gal. III, 16. ¹⁷ Ibid. ¹⁸ Hebr. II, 16. ¹⁹ Gen. XLIX, 10. ²⁰ Mich. V, 2. ²¹ Matth. II, 6. ²² Hebr. VII, 14. ²³ Psal. LXXXVIII, 5. ²⁴ Ibid. 30. ²⁵ Ibid. 35, 36. ²⁶ Isa. XI, 1 seqq. ²⁷ Ibid. 11. ²⁸ Isa. LV, 3. ²⁹ Matth. I, 1. ³⁰ Rom. I, 1 seqq. ³¹ Rom. IX, 5. ³² II Tim. II, 8.

Quin et beatus Apostolus scribens ad Romanos, in ipso Epistolæ principio fidem promissionis ejus indicavit, quæ Davidi facta est. Ait enim: *Paulus, servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis, de Filio suo, qui natus est ex semine Davidis, secundum carnem*³⁰. Porro eo quod *secundum carnem* addidit, perspicue indicat Dominum nostrum Jesum Christum Deum fuisse ante sæcula. Filium autem Davidis humanæ naturæ ratione pronuntiavit. Quod ut apertius doceret, subjunxit: *Qui declaratus est Filius Dei cum potentia, per Spiritum sanctificationis, ex eo quod resurrexit a mortuis Jesus Christus Dominus noster*. Postquam enim resurrexit a mortuis, inquit, et Spiritus gratia replevit apostolos, per miracula ab illis facta, Deus innuit: siquidem in ejus nomine maxima peregerunt miracula. Cæterum in Epistolæ medio, honorum, quibus olim Judæos impertivit, mentione facta, subjunxit: *Quorum sunt patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus*³¹, atque una in persona duarum naturarum differentiam ostendit, cum ex Judæis secundum carnem processisse, et super omnia Deum esse dicit, tanquam Deum et in sæcula benedictum. Beatum porro Timotheum his verbis exhortatur: *Memor esto Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum, in quo labore usque ad vincula, quasi male operans*³².

Alioqui permulta in utroque Testamento testimonia inveniri possunt, quibus Servatoris nostri cognatio carnalis confirmetur. Sed hæc meo iudicio sufficiunt, quod humanam naturam perfectam et absolutam ab illo assumptam fuisse doceant. Qua etiam de causa Filius Davidis, Filius Abraham, Filius hominis, Homo, Adamus, Jacobus et Israel dictus est. Quemadmodum enim perfectus Deus, ita homo quoque perfectus erat, perfectam hominibus salutem conferens.

CAP. V.

Quinta hæresis, Ptolemæi: ab hac qui ad orthodoxos conjugunt, baptizantur. [Ptolemæi et Heracleonæ meminit Irenæus lib. I et IX. Ptolemæum Valentinum vocat Athan. lib. III contra Arianos, cap. 5.]

D Gnosticos hic impuros sequitur. De æonibus, seu sæculis, idem cum Valentino sentit. Addit insuper Deo, quem ille Bythum vocat, duas esse conjuges. Ennæam seu cogitationem, et Thelema, seu voluntatem: primum enim, inquit ille, cogitavit, deinde voluit. Idem etiam ad matronam quamdam, nomine Floram scribens, in legem illam blasphemus invehitur, quam per Moysem dedit Deus; solumque Decalogum a Deo datum: cæterorum au-

tem scriptorum alia Moysei ipsius, alia seniorum populi propria esse contendit.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quia Gnostici omnimoda honesti ignorantia laborabant, idcirco malos etiam dæmones suis in Traditionibus et actionibus invocabant. Itaque Ptolemæus hic profanis illorum dogmatis subscribens, impurus quidem fuit, quia cæcos duces secutus, impurior vero, quia sensu perverso Ennæam et Thelema, seu cogitationem et voluntatem, necnon Deum quoque Bythum commentus : nonnullaque adeo fabulamenta, digna quæ in profundam βυθου infernalis voraginem demergantur, quorum quidem narratio sanis auribus tædium afferre solet.

Idem atra bile haud dubie percitus, et impos animi, linguaque procaci et effræni, Mosaicam legem vellicans, ex ejus constitutionibus alias Dei, alias Moseos, alias denique seniorum plebis voces esse asserit. Nescio unde ad hæc deblatteranda adductus, præsertim tot annorum millibus a Mose nato, legeque ab eodem lata exactis (utinam natus nunquam fuisset !) nisi forte nugæ hujusmodi ab Ennæa illa et Thelesi, quas deo suo Bytho nupsisse fingit, didicisse videtur, prorsus oblitus ea ipsa Deum Mosis ore locutum esse, quæcunque a Mose tradita, librisque exarata sunt. Quemadmodum ex illa exsecratione facile colligas, quæ contemptorum legis cervicibus imminet. Ait enim : *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus* ³³ : quibus verbis omnem legem intelligit.

Universam porro legem divinitus datam esse, cum ex aliis non paucis Scripturæ sacræ locis, tum ex hisce verbis videre est, quæ Davidi divinitus dicta sunt : *Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea hæc quæ docebo illos : Et filii eorum usque in sæculum sedebunt super sedem tuam* ³⁴. Item : *Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint ; si justificationes meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum. et in verberibus injustitias eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab illis, neque injure agam in veritate mea; neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita* ³⁵. Nam per Testamentum, justificationes et testimonia, universam legem intelligit, quam quidem sibi Deus, ut propriam traditionem vindicat.

Appendix Theodori Sculariotæ.

Melius fuerat his niti rationibus : *Si Mosen et prophetas non audiunt, neque si quis a mortuis resurrexit, credent* ³⁶. Item : *Habent Mosem et pro-*

³³ Deut. xxvii, 29. ³⁴ Psal. cxxxii, 12. ³⁵ Psal. lxxxviii, 31 seqq. ³⁶ Luc. xvi, 31. ³⁷ Ibid 29 Matth. v, 18.

(43) Iren. lib. iii, c. 18 ; Euseb. iv, cap. 10.

phetas ³⁷, etc. Item : *Si quis solverit unum de mandatis* ³⁸, etc. Item in lege : *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit*, cætera his consimilia.

Ea autem quæ Davidi dicta sunt, ad Novum Testamentum referri possunt : *Docebo enim*, inquit Davides, alter a Mose, et post Davidem evangelica legislatio.

CAP. VI.

Sexta hæresis, Marci, a cujus hæresi resipiscentes, baptizantur.

Magicis hic artibus instructus, præstigiisque suis mirifica nescio quæ faciens, multos ex simplicioribus circumvenit (43), imprimis vero matronarum illarum, quæ multitiis et purpuris stolis ornatae incederent, animas et corpora corripit. Ille enim, ut Irenæus auctor est, vifrea quædam albi coloris pocula præparabat ; deinde carmine nescio quo usus, confestim eorum aliud in purpureum, aliud denique in cæruleum convertebat. Idem cum Valentino multa sæcula confingebat quæ quidem quatuor et viginti Græcorum litteris similia dicebat. Aliaque muta, alia semivocalia, alia denique vocalia nuncupabat. Quin et prolixam quamdam tabulam instituens, eam, ut idem Irenæus ait, Sigen seu Silentium vocabat, nomine sane quod fabulæ atque ejus argumento neutiquam conveniret ; insuper et alia, quæ superfluum scribere duxi. Addebat a tetrade seu quaternione, sæcula processisse. In quaternione porro Hominem, Ecclesiam, Verbum, et Vitæ contineri. Virtutes præterea, quæ ab iis emanaverant, ab eo Jesu generatas esse, qui visus esset in terra. Et Verbi quidem vices angelum Gabrielem : Vitæ, Spiritum sanctum : Hominis, virtutem Filii : Ecclesiæ denique Virginem adimplese. Atque ita per Mariam genitum esse eum, qui divina dispositione homo factus est. Quoties autem eos baptizant, quos circumvenerunt, his uti verbis solent : In nomine ignoti Patris omnium, et Veritatis Matris omnium, et ejus qui descendit Jesu, ad conjunctionem, et redemptionem, et communicationem virtutum. Quoque majorem ei qui baptizatur stuporem injiciant, hæc Hebraica nomina superaddunt (44) : Chamosi bæannora : mystadia, rhuda, custaba : phogor : calathi. Quorum interpretatio hæc est : O qui es super omnem virtutem Patris, te invocamus, qui Lumen, et Spiritus bonus, et Vita nominaris : quoniam in corpore regnasti.

Qui autem sacratu hunc in modum ad ista respondet : Confirmatus sum, redemptus sum, in nomine Iao, qui animam meam ab hoc sæculo liberavit. Deinde ipsum opobalsamo inungunt, et perfectum evasisse pronuntiant.

(44) Hinc Irenæi locum restituerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Mirificus Marcus prestigiis et incantationibus præsentium vel perspicaces oculos fascinabat, efficiebatque ut ea quæ conspicerentur, contra se habere viderentur, quam eorum natura ferret. Nec enim pellucida vasorum vitreorum corpora in varios mutare colores potuisset: ut quæ adeuntibus alba protenderet, eadem mox in purpurea, vel cærulea mutaret, hocque pacto simpliciorum plerosque circumveniret: in primis autem mulierculas, quæ circa colum occupatæ fabulis et nugamentis gaudent. Nec minus in eo nugatur, quod sæcula tradit esse, quæ numero litteris quatuor et viginti respondeant. Quamvis enim sæcula sæculorum audiamus, vera tamen opinio, quæ res divinas immobiles esse docet, unicum illis sæculum attribuit.

Iis autem rebus, quæ motui et corruptioni sunt obnoxia, tempus assignat, quod transitorio solis et lunæ cursu semper motum, mensuram, et fluxum recipiat. Quarum enim rerum natura perpetua non est, eæ temporis vicissitudinibus consistunt. Quarum autem essentia immobilis est, et statu numeris omnibus absoluto prædita, iis accommodum sæculum citra dimensionem procedit, neque ullis noctium et dierum intervallis, neque veris, æstatis, autumnis, et hiemis vicissitudinibus instar temporis ita discernitur, ut anni partibus ordine productis curriculum solstitio absolvat, denuoque incipiat, sed semper Ens, essentiaque præteriti et futuri experte præditum. Nam temporis pars una præterit, alia futura est, præsens alia dicitur. Sæculum autem, ipsum partitione caret, nulloque tempore ac loco circumscribitur, sempiternitateque adeo cum iis, quæ sempiterna sunt, gaudet. Vesanæ porro mentis figmentum, Marcique de sæculis commentum semivocale, vocale, et mutum est. Nam quatuor et viginti litteris alias vocales appellat grammaticus, cujusmodi sunt α, ε, η, ι, ο, υ, et ω: quia nimirum per se ipsas, vique sua vocem perficiunt, etiamsi aliis non jungantur litteris: alias semivocales: alias item mutuas vocat, ut β, γ, δ, et quæ consequuntur, ut quæ nihil eorum expriment, quæ ad colloquium faciunt, absque aliorum elementorum conjunctione, nimirum α, ε, et cæterorum hujusmodi. At sæculorum (sit tamen a quoquam sæcula plura admittantur) qua, quæso, ratione, quaque naturali differentia vocem aliis, aliis semivocem, merum denique vocis defectum aliis Marcus tribuit? Absurda prorsus hæc est distinctio, ut et illa quaternitas, quæ sæcula peperit, absurdior, cui quidem hominis, Ecclesiæ, Verbi, et Vitæ nomen imponere Marcus assolet. Quemadmodum meræ quoque nugæ sunt Potestates illæ, quas idem Jesu, qui visus est in terra, generandi auctores tradit, quæ nimirum a quaternitate, non secus atque a cratere quodam, profluant. Si-

A quidem quaternitatem Pythagoreum dogma fuisse scimus. Potestates vero, si angelicas concedamus, a Jesu productas, at non generationis ejus causas existisse dicemus. Hoc porro illæ quoque comper tum habentes vociferabantur: *Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos*³⁹. Illæ enim, dum superbæ peccato efferuntur, ad id quod deterius est sese converterunt, pristinæque illa dignitate exidentes, supplicio mancipatæ subjectæ sunt, quod βίβρανον hoc est tormentum, appellatur. Nam quæ fuit ejus, quæso, superbia, qui inter illas primatum habet? *Super astra Dei exaltabo sedem meam, et ero similis Altissimo, et comprehendam orbem terræ quasi nidum, et tanquam ova derelicta tollam*⁴⁰. Hæc quidem ille, B Christus autem quid? *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiões et super omnem virtutem inimici*⁴¹. Contra porro Christianæ doctrinæ sunt, proptereaque cum aliis Marci dogmatis rejicienda, quæcunque etiam sacerdotes ejus incantantes iis insusurrant, quos baptismatis lavacro proluunt. Christus enim in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, baptismum conferendum esse apostolos docuit: hi autem patris ignotii nomen invocant. Certe quis ille sit nescio, ut tamen ex sequentibus ariolari datur, is est a nobis qui Christi nomen profiteremur, alienus.

CAP. VII.

Septima hæresis, Ascodrugarum, vel Ascodrugarum.

C Hi neque divina mysteria, sive sacramenta, quæ sunt eorum quæ non videntur symbola, rebus sub aspectum cadentibus: neque incorporea sensibilibus et corporeis referenda aut commemoranda esse contendebant. Perfectam autem redemptionem in eo consistere dicebant, si quis veram ejus quod est notitiam habeat. Nam quæ videntur universa, ignorationi et passioni obnoxia, per generationem dissolvuntur. Igitur expiatio spiritualis esse debet. Proinde neque baptizant ad se accedentes, neque ullus omnino apud illos baptismatis mysterio locus est. Redemptionem enim eorum quæ sunt cognitionem vocant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Ascodrugi quoque vana et falsa locuti, misericordiæ illius, quæ hominum assidua comes est, mœnibus sese prorsus excluderunt. Rerum enim divinarum et quæ sub aspectum non cadunt pleræque Dei jussu, corporeum et oculis omnium expositum statum sortitæ sunt. Ille enim, Vide, ad, ut facias omnia secundum formam tibi præmonstratam in monte. Ubi de tabernaculo verba facit, et cæteris, quæ in eo a Beselele disposita sunt.

Continebat autem tabernaculum septa decem, quorum unumquodque in longitudinem ad viginti octo cubitos, in latitudinem vero ad quatuor pro-

³⁹ Matth. viii, 29. ⁴⁰ Isa. xiv, 13. ⁴¹ Luc. x, 19.

asperisionum illarum vice divinum baptismum sufficit, quod non solum vetera peccata gratis remittit, sed etiam promissorum honorum spem proponit: nos Dominicæ mortis et resurrectionis consortes efficit, donorum sancti Spiritus participes facit: filios Dei nos esse demonstrat, nec solum filios, sed etiam hæredes Dei, et cohæredes Christi. Est enim futurorum honorum arrhabo, futuræque resurrectionis typus et figura, communicatio Dominicarum passionum, participatio resurrectionis Christi, vestimentum salutis, tunica lætitiæ, et stola splendida, imo splendor ipse.

Quotquot enim in Christum baptizati sumus, in mortem ejus baptizati sumus, ut quemadmodum Christus per gloriam Patris excitatus est a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim insiti sumus in similitudinem motus ejus, certe et in resurrectionis erimus ⁴².

Hæc sunt quæ nos Apostolus de divino baptismo sentire voluit, hæretici autem, tum Ascodrupitæ hi, de quibus agimus, tum quicumque illorum vestigia secuti divinum baptismum detrectant, abeant in malam rem, quia potissimum quæ sub aspectum cadunt omnia, ignorantia et affectibus obnoxia esse dicunt. Nam quis ignorantia affectibusque locus apud Deum, qui nihil aliud est, quam natura simplex, nullisque affectibus obnoxia, et quæ scientiam homini patefacit?

CAP. VIII.

Octava hæresis Colobarsis

Ogdoadæ quædam, seu octonarium numerum Colobarsus hic fabulabatur: eamque Propatore, Ennæa, seu Cogitatione, Patre, Veritate, Homine, Ecclesia, Verbo et vita, constare dicebat.

Quod igitur a Propatore ante omnia, tanquam conducibile factu, excogitatum fuerat, id Patrem vocari Colobarsus assererat. Aliud porro Veritatis, aliud Hominis appellatione designabat. Alios cum in medium proponeret, Ecclesiam esse præcogitabat, atque ex Ecclesia Verbum processisse, qui quidem est Filius Dei primogenitus, quem pone Vita sequeretur. Atque hoc modo suam complebat Ogdoada. Cæterum Colobarsis auditores et discipuli, hominis quoque nomen Universorum Propatori et Proanænnoeto, hoc est ei, qui ante omnia mente concipiendus est, attribuere ausi sunt. Qua de causa Filium hominis seipsum in Evangeliiis Christum dixisse contendebant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Colobarsus quasdam Ptolemæi, Marci, et Valentini sententias impurissimas resingens, atque illorum Tetrada seu Quaternitatem ad Ogdoada seu octonarium numerum producens, perditionis scalas sibiiosi suæque factionis hominibus compegit, cum ea quæ effutivit nullo prorsus ordine stent, imo sibi inter se repugnent: ut ii deprehendere pos-

⁴² Rom. vi, 3 seqq.

A sunt, qui in traditionum ejus lectione versantur. Ubi enim paulum progressus est, Filium hominis vocat Universorum Propatorem, quem nemo cogitatione percipere queat, eaque de causa Christum seipsum hominis Filium in Evangeliiis vocare asserit, nec interim conjectare potest, Deum Verbum Creatorem hominum, at non hominem fuisse, qui tandem humanitate divinitati commista, unus idemque Filius Altissimi, et Filius hominis dicitur, unius hypostaseos ratione, quæ duobus ex naturis ita perfecta est, ut composita sit, quoniam post conjunctionem una in hypostasi composita, uno inquam, Christo, naturæ salvæ supersunt, nihilo secius atque naturales earumdem proprietates, ita ut qui Christum enuntiat, duarum naturarum conjunctionem perspicue significet. Atque Deum carne passum, et carnem Verbi propria in natura passam, denique Dominum gloriæ crucifixum esse propter summam naturarum conjunctionem dicimus. Et hæc illa est Theandrica energia, hoc est, Dei et hominis operatio. Posteaquam enim Deus homo factus est, et humana ejus operatio divina erat, seu deificata, nec divinæ operationis ejus expertus: atque divina vicissim operatio ab humana operatione non abhorrens, sed utraque cum altera citra confusionem elucescebat.

CAP. IX.

Nona hæresis, Ophitarum. Hi baptizantur.

Ophitæ vocantur a serpente, quem colunt. Aiunt autem ab Æone, seu sæculo superiore, alia sæcula processisse, quorum infirmum sit Jaldabaoth, ex superiore matre Pronice. Hunc porro ad infima loca descendisse, ibique septem filios genuisse, qui septem sibi celos construxerint. Jaldabaoth deinde, quem Hebræorum quoque Deum dicunt, seipsum supra conclusisse, ne septem filii ea cognoscerent, quæ supra se sunt. Qui mox hominem ad patris Jaldabaoth idem confinxerunt, erat autem homo reptile quemadmodum vermis. Cæterum cum Pronice mater Jaldabaoth filium odio prosequeretur, quod præ fastu seipsum superius conclusisset, hominem scintilla divinæ virtutis, hoc est anima, donavit. Erectus itaque in pedes homo cogitatione celos penetravit, laudibusque cælestem Jaldabaothi patrem celebrare cœpit. Quia quidem re Jaldabaoth offensus, infra despexit ad materiæ sedimentum, filiumque serpentina Idea genuit, a quo decepta Eva est. Proinde serpentem Deum esse, hominibusque ipsis scientiæ principium fuisse docent, cujus rei gratia prudentissimus omnium serpens dictus sit, propter multiplices illas volubilesque intestinorum nostrorum spiras, quibus corpora nostra confarcinata sunt. Insuper et serpentem nutriunt, et mysteriorum suorum tempore, panibus mensæ appositis, cistaque aperta, illum ad pastum invitant. Ille circum

Ut autem Vetus Testamentum cum Novo con- sentire, et eadem cum illo effari, atque adeo utriusque rivulos ex eodem fonte scaturire perspicuum stat, audiamus Joannem tonitrus filium, qui omnia Verbo facta, nec eorum quæ sub sensum cadunt, et quæ intellectu percipiuntur, quidquam sine eo productum asserit. Nam, *Sine ipso*, inquit, *factum est nihil quod factum est* ⁵².

Audiamus et Paulum exclamantem: *In eo facta esse omnia, seu visibilia sint. seu invisibilia* ⁵³. Idem alibi. *Per eum Pater fecit sæcula*. Idem cum in Areopago concionem haberet, hunc in modum locutus est: *Deus, qui fecit mundum, et omnia quæ in eo sunt, ipse dedit omnibus vitam et inspirationem, et omnia: fecitque ex uno sanguine genus omne hominum inhabitare super universam faciem terræ* ⁵⁴. Item, *Fide intelligimus aptata esse sæcula Verbo Dei* ⁵⁵.

Atque hæc quidem de cælis et sæculis. Quod si quis tertium Pauli cælum in medium afferat, is vero sciat unicum proprie a sacra Scriptura cælum agnoscere, reliquos autem duos improprie cæli nomine designari. Unum quidem quod secundo die factum, proprie firmamentum dictum est: abusive autem cælum: *Vocavit enim*, inquit *firmamentum cælum* ⁵⁶. Siquidem hoc diversum est ab eo, quod primo die creatum est, idque nominis sortitum, sive quia est aquis compactum, et idcirco firmamentum dictum, sive ad corporum distinctionem, quæ superius et inferius contigua sunt, quæ quidem cum tenuia et pellucida sint, hoc quia crassum est corporeum, στερέωμα seu firmamentum dictum est: στερεόν enim a geometris corpus dici solet, quoniam tres in partes diducitur, nec tactui cedit, aut obsequitur. Quemadmodum autem firmamentum hoc quod primi cæli vicem adimplet, cæli nomen adeptum est, ita etiam proximum illi elementum, aer, quia contiguus nobis est, eumque primo suspicientes intuemur, majore cum abusu cælum dicitur. *Erit enim*, inquit Scriptura, *cælum quod supra vos est, aereum* ⁵⁷. Et David, *Volucres cæli* ⁵⁸. Maximus igitur Paulus aerem et firmamentum prætervectus in ipso primo et tertio cælo, ratione ordinis interiorum ad superiora, requievit.

Eo item, quod homini a serpente cognitionem datam esse dicunt, extremam impietatem redolent. Mosaica enim historia Adamum animantibus nomina imponentem, hocque modo de Eva disserentem introducit: *Hoc igitur os ex ossibus meis, et caro ex carne mea* ⁵⁹. Qui cum Domini præceptum nihili fecisset, quo cavebatur ut arbores omnes, quibus Edem immensum luxuriabat, contractaret, indeque victum sibi pararet, ab unica vero scientiæ arbore abstineret, causamque adeo hujus rei compertam habuisset, imo præsens a præsentem Domino auribus excepisset, non injuria Dei jussu exsulavit, et deliciarum horto exturbatus

A est: prudentiorque post consilium, ut ita dicam, evasit. Atque reipsa didicit, obsequium rebellionis quid præstat. Quare serpens scientiæ dator non erat, sed arbor scientiæ boni et mali nuncupabatur. Si quid autem contrariorum cognitione præditum sit, non statim dignum est, quod contrariis accenseatur. Eadem enim ratione legem contemnendam judicabimus, quæ contraria discernat, et alternis utraque expendat. Imo vero Adamum oportuit observato præcepto ad Deum quibusdam quasi gradibus ascendere, et veluti quadam e specula arboris scientiæ vim contemplari, tumque demum ejus perceptione se efferre, cum per Deum licuisset, perceptioque ipsa damno caruisset, nec ad deteriore partem inclinasset. Contra autem, cum præcepta in omnium oculis transgressus esset, nec auspiciato fructum arboris scientiæ boni et mali gustasset, totus ad contraria proclivis se convertit: nec solum a vitæ arbore exclusus est, sed jure etiam a conversatione illa et statu excidit, quibus antea dignus habitus fuerat. Dicit vero etiam quispiam Adamum sese speculationibus altioribus quam par esset, addixisse, quæque ingenii sui capacitatem excederent: quia nimirum boni malique scientia præditæ essent. Quod in causa fuerit, ut a Deo ejiceretur. Ejusmodi enim eorum qui sunt contemplationes multis præcipitiis scatent, multosque a vera de Deo sententia quasi obtorto collo, transversos agunt, quemadmodum, verbi gratia, Ophitas, de quibus nunc agimus philosophorumque veterum plurimos. Democritus enim aquam Deum esse dixit. Anaximenes aerem principium primum et summum esse asseruit. Anaxagoras idearum particularium æqualitatibus attribuit, quas ὁμοιομερείας Græci vocant. Alius cælo universitatis hujus administrationem ascripsit. Alii denique cum alio modo ad variam rerum quas Deus creavit cognitionem, tanquam ad arboris scientiæ boni et mali, animum appellerent, exitiali se morti manciparunt, tantum abfuit, ut arboris vitæ participes essent. Porro Deum Adamus absque intermedio non videt, aut stantem coram obtuetur, sed solum in paradiso prodeambulantem audit, ut his quoque verba faciamus, quamvis ab instituto argumento aliena sint. Quoniam stat quidem Deus iis qui stant, caventque ne ab honesti actione decidant. Ab inconstantibus autem, et obliquam ab iis quæ meliora sunt viam sectantibus, dimovetur quoque Deus, et alio se confert, eaque de causa Deus vespere, ut arbitrator, non autem mane, ut prius, Adamo videndum se præbet quia nimirum capax amplius non erat, cui splendoris divini Oriens illucesceret, quippe cui post transgressionem oblusa sensuum organa hebescerent. Antea enim non ex intervallo cum Deo colloquebatur, neque ita, ut nunc quidem adesset, nunc vero abesset: imo mane et meridia, hoc est,

⁵² Joan. 1, 3. ⁵³ Coloss. 1, 16. ⁵⁴ Act. xvii, 24. seqq. ⁵⁵ Hebr. xi, 3. ⁵⁶ Gen. 1, 8. ⁵⁷ Deut. xxviii, 28. ⁵⁸ Psal. viii, 6. ⁵⁹ Gen. ii, 23.

repoposcerunt, qui aliena cupidas manus injicere audent, ut ex Ixione confloio, quamvis ille Junonis loco nebulam amplexatus esset: et ex Marte, quam Vulcanus iis vinculis constrinxerat, quæ neque frangi, neque solvi possent: atque communi multorum ludibrio elevatum exposuerat, quamvis vel jugerum magnitudine superaret.

Sed quia beneficium tempus civitatem ipsam, quamvis bene muratam deseruit, hujusmodique leges solis mandari litteris permisit, nos quoque finem dicendi faciemus, ne forte iis vires restituamus, et secundæ quodam modo vitæ auctores simus, quæ tempus irrita et emortua esse voluit.

CAP. XI.

Undecima hæresis Cainorum.

Caini ad inculpatam fidem nostram accedentes baptizantur, impie vero universitatem hanc a duabus potestatibus contineri dicunt: quarum altera infirmior, altera potentior existat. Et ex iis Adamum Evamque prognatos. Cæterum potestates eandem postea Evæ adhæsisse. Atque Cainum quidem, Esauum, et Coritas ex potentioris potestatis semine, Abelem autem ex debilioris processisse. Magnifice quoque se efferunt, quod a proavis Caino, Sodomitis, Esau, imo vero etiam a proditore Juda descenderint. Proinde opusculum quoddam proferunt, quod auctori Judæ ascribunt. Angelorum porro et potestatum nominibus confictis, ephoros eos, hoc est præsidēs seu præfectos appetitionum rationis expertium esse dicunt. Ex quo fit, ut cum in execranda et infanda peccata impingant, ad eorum quodlibet exclament, O tu, angele, abutor opere tuo, munere tuo defungor. Quin et ex Pauli apostoli nomine opusculum aliud nulla non obscœnitate scatens configentes, Ἀναβάτικόν, hoc est, De ascensione Pauli vocant. Hinc arrepta occasione, quod Apostolum ad tertium usque cælum ascendisse dicant, atque ibi verba non referenda audivisse, quæ non fas est homini loqui: quibus non referendis verbis impia illa sua flagitia intelligunt.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Dicat vero quispiam adversus hanc hæresim contendens: Inaudita audivi, eaque adeo percurrere mihi contigit, quæ oblivione profecto, tenebrisque digna sunt. Cum enim Caiani duo principia prædicant, quibus rerum universitas constet: quorum alterum debilius, alterum fortius sit, ex duabus illis potestatibus primos parentes processisse aiunt. Deinde vero ambo Evæ adhæsisse, atque ex debiliore potestate Abelem prognatum, cæterosque omnes, qui illum secuti cultum Dei amplexati sunt: ex altera vero, quæ potentior ab illis dicitur, Cainum, Coræum, et Abironem processisse, atque adeo Sodomitas: et quicumque illos secuti, luxuque diffuentes, molliter et delicate

A vixerunt. Hæc et hujusmodi professi, quæ pudorem hominibus facile incutiant, sibi tamen in eis placent, animumque ad omne genus flagitii appellunt. Revera illorum gloria in illorum dedecore consistit: qui non solum corporeos concubitus ordinibus materia carentibus attribuunt, atque duo principia inter se contraria tradunt, quæ quidem se mutuo prorsus interimunt, ut quæ se mutuo pati nequeant, sibi que ex diametro repugnent: sed etiam nequioribus hominibus addicti, ne futura quidem illis supplicia miseri secum quoquomodo reputant, vel tantillum quidem subverentur. Si quidem Cainus meritas cædis fraternæ pœnas luit, dum gemit et trepidat, atque per totum miseræ vitæ curriculum comitali morbo laborat. Coræus vero et Abiron terræ abcessu, atque ad inferos cum universa familia descensu, condemnati sunt.

B Porro Sodomitæ igne cœlitus in Pentapolin demisso perierunt, quod quidem ii qui mascula libidine pruriunt, etiamnum fructuum cinereorum perceptione, terræque siccitate, et inhabitabili sole erudiuntur.

Judas denique ultro seipsum, nulla prorsus percepta mercede strangulans, vitam laqueo abruptit. Quam vero apposite dæmonas quoque suæ ipsorum libidinis et intemperantiæ præfectos confingunt? At vero *quæ societas luci ad tenebras* ⁶³? quid Judæ et Paulo commune? ut illius quidem Evangelium proferatur, qui ne auribus quidem Dominum a mortuis surrexisse, gentesque fidem Christianam edoctas esse percepit, qui seipsum eodem tempore suspenderit, quo Dominum prodidit: ita ut perire, quam sceleris pœnitere maluerit: hujus vero libellus commentitius omni obscœnitatis specie refertus configatur, cum tamen dicat: *Sequitur sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* ⁶³. Item, *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar* ⁶⁴. Item in Epistola ad Corinthios, de eo qui cum noverca se polluerat, hunc in modum scribit: *Ego quidem absens corpore, jam præsens autem spiritu judicavi, ut præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Jesu Christi, tradere hujusmodi Satanæ, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu* ⁶⁵. Et paulo post: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos injuriam facitis et fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neneque avari, neque ebriosi, neque male dicit, neque rapaces, regnum Dei possidebunt* ⁶⁶.

Verba autem illa non referenda, quæ Paulus auribus hausit, quæ nefas est nomini loqui, vel quæ ad fidem non ædificant, propter ipsorum novitatem, et naturæ humanæ infirmitatem, qua fit,

⁶³ II Cor. vi, 14. ⁶⁴ Hebr. xii, 14. ⁶⁵ I Cor. ix, 27. ⁶⁶ I Cor. v, 3 seqq. ⁶⁷ I Cor. vi, 7 seqq.

cum intellectu et cogitatione, denique spiritualiter A cum Creatore suo conversabatur et colloquebatur. Postea vero quam a seipso divini jubar luminis exclusit, tunc audivit, ut Scriptura refert, vocem Domini prodeambulantis in paradiso sub vesperam, et occuluit se, quia nudus erat. Præter eo quæ jam dicta sunt, Ophitæ hoc quoque contra receptam piorum sententiam astruunt: quod scilicet Dominus Jesus formam serpentis induerit, atque ita Virginis uterum subierit, quod in causa fuit, ut Apostolus exclamarit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed exinanivit semetipsum formam servi accipiens* ⁶⁰. Quæ enim Deo cum animantium omnium maxime detestando serpente, qui Adamum circumvenerat, communicatio est? Sed Dei Verbum, cum in forma, seu substantia Dei esset, nec ejus essentia per rapinam, sed naturam potius, eamque adeo ejusmodi, quæ amitti nullo modo possit, æqualis Deo esset; seipsum exinanivit, formam servi, hoc est humanam naturam accipiens, quemadmodum et in sequentibus ostendit, cum ait, *Ad similitudinem hominum factus* ⁶¹. Quare cum Paulum Ophitæ in medium afferant, ut Dominum forma serpentis assumpta Virginem subisse confirmet, a Paulo ipso ventriloqui perspicue coarguuntur, imo illis os tanquam vaniloquis obstruitur. Cæterum qui fieri potest, ut formam serpentis Dominus acceperit, quem de medio sublaturus venerat, tanquam dæmonis emissarium, qui Adamum, hoc est manuum suarum opus, circumvenerat? Quod enim quis expetendum judicat, id magna quoque diligentia prosequitur, quod vero nocuum, tanquam sibi contrarium, afferre novit id aversatur, nec ulla prorsus affinitate sibi conjungit.

CAP. X.

Decima hæresis, Prodicæ et Adamitarum.

Platonicam Prodicæ disciplinam cum percurrisset, eorum qui Adamitæ dicuntur hæreseos auctor fuit, publicamque libidinosæ prariginis licentiam Carpocratæis dogmatibus addidit. Mulieres enim communes esse sancivit, cujus rei gratia non tantum publicis in conviviis, lucernis confestim extinctis, in quacumque quavis incidisset, eam comprimebat, sed hujusmodi quoque D turpitudinem mystici sacrificii loco habebat. Atque hujus rei testem Clementem, qui Stromata conscripsit (4.), auctorem citabo, sacrum virum, qui que rerum multarum peritæ cæteros omnes exsuperet, cujus in Stromaton tertio hæc leguntur: Sunt porro qui publicam, et omnibus expositam Venerem mysticæ communionis nomine dignentur, rei sacræ vel nomine solo haud dubie injuriæ. Deinde contra subidam illam, porcinamve spurci-

⁶⁰ Philip. II, 6. ⁶¹ Ibid. 7.

(45) Clemens in Stromatis lib. III.

tiem nonnulla præfatus, hæc subiicit: Miserrimi enim carnalem et venereum concubitum rebus sacris accensent, et ab eo sibi in Dei regiam aditum patefactum iri putant. Certe ad ganea consecranda fenestram aperit hujusmodi communio, eorumque societatis albo suos et hirci libenter ascribantur. Sit vero hisdem præcipua et maxima spes in iis meretricibus reposita, quæ in fornice prostant, et citra delectum quosvis accedere volentes impudenter admittunt. Aliis porro in eandem sententiam additis, infert: Hæc et hujusmodi sunt Pronicensium dogmata, qui se Gnosticos falso nomine dixerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Si Plato Platónico more locutus est, nec præ- B lento legumlationis cortice, philosophicum sensum occuluit, haud dubie Plato indigna se tum molitus est, cum nuptias communes esse suis sancivit legibus. Nam Prodicum sino, et qui Platonia auditores dissentaneis sibi quæ dissimilibus magistri sui opinionibus, tanquam muscæ ulceribus, inflati sunt. Qui enim communitatis mulierum auctor est, is nihil aliud, quam nationum omnium, totiusque generis humani confusionem introducit. Qui enim fieri potest, ut ex hujusmodi complexibus pater ullus cognoscatur, et cæteri consanguinei demonstrantur? At certe Deus nihil confuse creavit, sed ubi primum materiam quatuor in elementa digessisset, ex illis hunc quem videmus, mundum fabricavit. Hic vero dum communem nobis Venerem lege permittit, nec cum delectu mulieri ad- C hendendum tradit, et patres nobis nostros invidet, et genus ambiguum promiscuumque statuit: ita ut vix cuiquam innotescere queat, an hic parte Græco natus fuerit, an vero ille ex barbaris Amaxobiis et Hippomulgis ortum habuerit. Per te vero mihi, quæso, patris nomine frui liceat, quemadmodum tu in hodiernum usque diem filius Aristonis diceris, nec ab re denominaris. Nec ea certe animantia, quibus insita ratio est, quibusvis mulieribus semen committere solent, sed his quoque vis quædam inest, qua amorem respuant et devitent. Non ita Draco, non ita Solon cives sui suas sanciverunt leges, sed lectos distinxerunt, pœnas raptoribus virginum irrogarunt, supplicio illos extremo multarunt, quicumque vim thalamis inferrent alienis, omnia denique bene et recte disposuerunt. Tu autem, qui vere sapientissimus, et ubique celeberrimus habitus es, quid tibi, quæso, voluisti cum talia promulgare ausus es? aut unde, ex quove tripode, ex quorum denique philosophorum, ut ita dicam, corollariis aut syllogisticis rationibus ad hæc tabulis inscribenda adductus es, quæ nedum quidem tui probaverunt? Qui metatores sibi ipsi præfecerunt nobilesque adeo pœnas ab iis

repoposcerunt, qui aliena cupidas manus injicere audent, ut ex Ixione conjitolo, quamvis ille Junonis loco nebulam amplexatus esset: et ex Marte, quam Vulcanus iis vinculis constrinxerat, quæ neque frangi, neque solvi possent: atque communi multorum ludibrio elevatum exposuerat, quamvis vel jugerum magnitudine superaret.

Sed quia beneficium tempus civitatem ipsam, quamvis bene muratam deseruit, hujusmodique leges solis mandari litteris permisit, nos quoque finem dicendi faciemus, ne forte iis vires restituamus, et secundæ quodam modo vitæ auctores simus, quæ tempus irrita et emortua esse voluit.

CAP. XI.

Undecima hæresis Cainorum.

Caini ad inculpatam fidem nostram accedentes baptizantur, impie vero universitatem hanc a duabus potestatibus contineri dicunt: quarum altera infirmior, altera potentior existat. Et ex iis Adamum Evamque prognatos. Cæterum potestates eandem postea Evæ adhæsisse. Atque Cainum quidem, Esauum, et Coritas ex potentioris potestatis semine, Abelem autem ex debilioris processisse. Magnifico quoque se efferunt, quod a proavis Caino, Sodomitis, Esau, imo vero etiam a proditore Juda descenderint. Proinde opusculum quoddam proferunt, quod auctori Judæ ascribunt. Angelorum porro et potestatum nominibus confictis, ephoros eos, hoc est præsidēs seu præfectos appellationum rationis expertium esse dicunt. Ex quo fit, ut cum in exsecranda et infanda peccata impingant, ad eorum quodlibet exclament, O tu, angele, abutor opere tuo, munere tuo defungor. Quin et ex Pauli apostoli nomine opusculum aliud nulla non obscœnitate scatens configentes, Ἀναβατικόν, hoc est, De ascensione Pauli vocant. Hinc arrepta occasione, quod Apostolum ad tertium usque cælum ascendisse dicant, atque ibi verba non referenda audivisse, quæ non fas est homini loqui: quibus non referendis verbis impia illa sua flagitia intelligunt.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Dicat vero quispiam adversus hanc hæresim contendens: Inaudita audivi, eaque adeo percurrere mihi contigit, quæ oblivione profecto, tenebrisque digna sunt. Cum enim Caini duo principia prædicant, quibus rerum universitas constet: quorum alterum debilius, alterum fortius sit, ex duabus illis potestatibus primos parentes processisse aiunt. Deinde vero ambo Evæ adhæsisse, atque ex debiliore potestate Abelem prognatum, cæterosque omnes, qui illum secuti cultum Dei amplexati sunt: ex altera vero, quæ potentior ab illis dicitur, Cainum, Coræum, et Abironem processisse, atque adeo Sodomitas: et quicumque illos secuti, luxuque diffuentes, molliter et delicate

A vixerunt. Hæc et hujusmodi professi, quæ pudorem hominibus facile incutiant, sibi tamen in eis placent, animumque ad omne genus flagitii appellunt. Revera illorum gloria in illorum dedecore consistit: qui non solum corporeos concubitus ordinibus materia carentibus attribuunt, atque duo principia inter se contraria tradunt, quæ quidem se mutuo prorsus interimunt, ut quæ se mutuo pati nequeant, sibi que ex diametro repugnent: sed etiam nequioribus hominibus addicti, ne futura quidem illis supplicia miseri secum quoquomodo reputant, vel tantillum quidem subverentur. Si quidem Cainus meritas cædis fraternæ pœnas luit, dum gemit et trepidat, atque per totum miseræ vitæ curriculum comitali morbo laborat. Coræus vero et Abiron terræ abcessu, atque ad inferos cum universa familia descensu, condemnati sunt.

Porro Sodomitis igne cœlitus in Pentapolin demisso perierunt, quod quidem ii qui mascula libidine pruriunt, etiamnum fructuum cinereorum perceptione, terræque siccitate, et inhabitabili sole erudiuntur.

Judas denique ultro seipsum, nulla prorsus percepta mercede strangulans, vitam laqueo abruptit. Quam vero apposite dæmonas quoque suæ ipsorum libidinis et intemperantiæ præfectos confingunt? At vero quæ societas luci ad tenebras⁶²? quid Judæ et Paulo commune? ut illius quidem Evangelium proferatur, qui ne auribus quidem Dominum a mortuis surrexisse, gentesque fidem Christianam edoctas esse percepit, qui seipsum eodem tempore suspenderit, quo Dominum prodidit: ita ut perire, quam sceleris pœnitere maluerit: hujus vero libellus commentitius omni obscœnitatis specie refertus configatur, cum tamen dicat: *Sequimini sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*⁶³. Item, *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*⁶⁴. Item in Epistola ad Corinthios, de eo qui cum noverca se polluerat, hunc in modum scribit: *Ego quidem absens corpore, jam præsens autem spiritu judicavi, ut præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Jesu Christi, tradere hujusmodi Satanæ, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu*⁶⁵. Et paulo post: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos injuriam facitis et fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque male dicit, neque rapaces, regnum Dei possidebunt*⁶⁶.

Verba autem illa non referenda, quæ Paulus auribus hausit, quæ nefas est nomini loqui, vel quæ ad fidem non ædificant, propter ipsorum novitatem, et naturæ humanæ infirmitatem, qua fit,

⁶² II Cor. vi, 14. ⁶³ Hebr. xii, 14. ⁶⁴ I Cor. ix, 27. ⁶⁵ I Cor. v, 3 seqq. ⁶⁶ I Cor. vi, 7 seqq.

tioribus, aqua, inquam, et igne, prædixit : atque adeo columnis duabus inscripsit, quæcunque in cœli tabulis antea legerat. Columnarum altera ex latere coctili præparata, altera lapide exsculpta erat, ut si quando igne absumerentur homines, lateritia inconsumpta superesset, si vero aqua perituri essent, lapidea conservaretur. Cæterum filia hominum illæ sunt, quæ a Caini genere provenerunt. Hæc enim vox, homo, sine adjuncto proferatur, nec synædochice subauditur, malam in partem, ut plurimum sacris in Scripturis, et intelligit accipi solet : quo in significato etiam apud Davidem dicitur : *Filii hominum, usquequo gravi corde* ⁷⁴? Item : *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ* ⁷⁵. Item : *Non timebo quid faciat mihi homo* ⁷⁶.

Filii autem Dei, qui a Setho pio viro genus ducebant apud tempestatis illius homines oblectabantur, quemadmodum Moses his verbis obscure subindicavit : *Et viderunt filii dei filias hominum, quod pulchræ essent, et acceperunt eas in conjuges* ⁷⁷. Davides autem apertius id prolatavit, dum chorditoni psalterii chordis personans hunc in modum psalleret : *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes. Vos autem ut homines moriemini, et ut ἀρχόντων seu principatum unus cadetis* ⁷⁸.

CAP. XIII.

Tertia decima hæresis, Archonticorum seu Principatumum. Hi baptizantur.

Nomen his a dogmatibus impositum est. Cum enim cœlorum hebdomadem atque ogdoadem, hoc est septenarium et octonarium numerum esse dicant, horum unicuique proprium ἀρχοντα seu principem præstiluunt. In octavo autem matrem φωτεινῶν, hoc est lucidam, esse aiunt. Atque diabolum septimæ potestatis filium affirmant, nimirum Sabaoth ; qui sit Hebræorum Deus, cum Evaque congressus fuerit, ut maritus cum uxore solet, atque eo ex congressu Cainum et Abelem suscepit. Qui cum germanam sororem ambo rivales deperirent, invidia crepans Cainus Abelem interfecerit. Improbant vero mortuorum quoque resurrectionem, atque solam animam resurgere, ac in cibum principatibus et potentiis cedere contendunt lidem baptismum execrantur, divinorumque mysteriorum perceptionem explodunt, quippe quæ in Sabaothi nomine celebretur. Ab Adamo præterea cognita tandem Eva Sethum processisse nugantur, quem superna potestate ex continenti correptum apud se enutriverit, post multaque temporum intervalla in terram detulerit, ut principatum et potentiarum mysteria diceret. His porro sunt pseudopropheta quidam Marsiades et Marsianus, quorum posteriorem in cœlum quoque abreptum fuisse, et per tres indidum dies descendisse aiunt. Postremo resurrectionem mortuorum continua filiorum ex patribus generatione jam fieri dicunt.

⁷⁴ Psal. iv. 3. ⁷⁵ Psal. lvi. 5. ⁷⁶ Psal. cxvii. 18. ⁸⁰ Matth. v. 36.

Hæreseos præcedentis consulatio.

Tenebrarum principis revera discipuli sunt archontici seu principatumum fictores, vel principales. Vanis enim rerum vocabulis in animum inductis suum, hebdomados et ogdoadas, seu septenarios et octonarios numeros cœlorum confixerunt. iisque principes præfecerunt, non quale Moses ait *Constitui terminos populorum, juxta numerum angelopum ejus* ⁷⁹, sed unicuique cœli subpræfecturam non secus adjudicarent, atque si nulli principatui subditus esset. Hoc vero quid aliud, quæso, est quam multiplicis dominationis introductio, Dei que contemptus, qui hanc rerum universitatem protulit? Quod etiam propemodum profitentur, dum φωτεινῶν seu lucidam quamdam introducunt, diabolumque septimæ potestatis, filium esse autumant, atque eum esse Sabaoth Deum Hebræorum impudenter proloquuntur, ut qui Deo contrarii sint. Quæque supradictis magis impia et ridicula dicas, Evæ cum dæmone concubitus, et ex eorum congressu Cainum et Abelem conceptos esse confingunt. O qualia malignus ille mendacique ab initio pater effinxit? quæ nimirum spurcitiæ suæ capacia sint, quales linguas illis intra dentium septa conclusit, usque adeo mendacis omne genus exercitas, ut vel ipsum verbis tanquam jaculis impetant, dum eum qui materiæ natura expertus est cum corporibus humanis congressum esse tradunt. Hi certe animum non secus atque dæmonem, ut par est, materia constare rati, ea illum de causa cibi loco apponi suis quales sint, principatibus, et potentiis dementissimi omnium pronuntiant.

Neque vero novi quidquam est, quod divinum lavacrum improbant, Sethumque raptum esse nugantur, atque adeo mortuorum resurrectionem filiorum procreatione fieri censent, in omnibus a Veteri Novoque Testamento dissentientes, imo ipsi Deo obstreperi, necnon sors portioque mali dæmonis omnium gratissima.

CAP. XIV.

Quarta decima hæresis, Cerdonis et Marcionis. Hi ad fidem orthodoxam accedentes baptizantur.

Blasphemiam Simonis his quoque inilium dederunt. Fuit autem Cerdo antiquior, qui duos etiam deos esse asserebat, unum qui in lege et prophetis locutus esset, quem etiam impurus hic et scelestas homo creatorem malem notumque vocabat, alterum vero deum bonum et ignotum omnibus affirmabat : quem Christi quoque patrem dicebat, qui venisse quidem ex Maria existimaretur, ad ea antiquanda, a mundi opifice deo, malo inquam, illo et noto, sancita essent, re autem vera non venisset. Propterea etiam veterem a Christo legem in Evangeliiis antiquari, qui dicat *Dentem pro dente, et oculum pro oculo* ⁸⁰, tanquam dei mali institutionem.

⁷⁷ Gen. vi. 2. ⁷⁸ Psal. lxxxi. 6, 7. ⁷⁹ Deut. xxxi. 8.

*sensus fuerit fratri temere, reus erit iudicio*⁸⁹. Item : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mactatus est cum illa in corde suo*⁹⁰.

Jam vero in hujusmodi exhortationibus constitutio legis haudquaquam consistit, sed honesti custodia et conservatio perfectior. Vetus enim lex scelerum sine aversatur, eosque punit, a quibus illa commissa fuerint, quæ minus honesta sunt : Christus vero vel prima germina radicibus extirpat eorumque nomine pœnas exposcit. Mulierem enim ad concupiscendum vidisse, aut iracunda comminatione contumeliosiusque in fratrem insurrexisse (quot ne fiat, summa cura cavendum esse Christus admonet), haudquaquam actionum finis et consummatio est, quam Mosaica lex aversatur, sed appetitus quidam et motus, quia ea parturiat, quæ minime conveniunt, atque ad finem etiam deducant.

In utroque igitur hi Cerdonis et Marcionis asectæ ex diametro ab orthodoxa fide dissentiunt : et quia legem Mosaicam malam esse pronuntiant, et quia Christum ideo venisse contendunt, ut illam solveret.

Quod vero phantasia, seu simulatione, non autem revera Christum in terris apparuisse dicunt, nec pure naturam humanam assumpsisse, dignos ultro esse produnt, qui in Chaos et Erebum pœnas daturi protrudantur. Qui enim fieri potest, ut phantasia dicatur, quod ex virgine natus sit, quod sapientia, ætate, et gratia profecerit, quod crucifixo latus lancea perfossum fuerit, quod statim a resurrectione cicatrices clavorum, laterisque diductionem ostenderit, quod discipulus de iis ipsis curiosius addubitans ea procul dubio sic se habere deprehenderit ? Quæ quidem omnia divinæ dispensationis præscripto ideo conservata sunt, ut eum ipsum esse crederemus, qui apparuerat, qui tertio ante die passus erat in carne, non autem spectrum spiritumve, qui oculis cerni posset.

Quod autem Deus unus est Pater, unusque Dominus Servator noster Christus : quod denique Verbum caro factum sit, id filius ille tonitrus his verbis attestatur : *Et Verbum caro factum est*⁹¹. At testatur et gentium doctor Paulus, qui plerisque divinarum Epistolarum in locis ea latius explicat quæ de Christo scripta sunt. Inquit enim, *Gratias agimus Patri qui nos idoneos reddidit in partem hæreditatis sanctorum in lumine, qui liberavit nos a potestate tenebrarum, et transtulit in potestatem Filii dilectionis suæ, qui est imago Dei invisibilis primogenitus omnium creaturæ*⁹². Et postea : *Quia in ipso complacuit omnem inhabitare plenitudinem, et per ipsum reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris sunt, sive quæ in cælis sunt*⁹³. Item : *Nunc autem reconciliati sumus Deo, per mortem Filii ejus*⁹⁴. Item alibi : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo : sed se ipsum*

*exinanivit, formam servi accipiens*⁹⁵. Proinde, venit, ut genus humanum servaret, cujus formam assumpserat, atque adeo subdolas dæmonis artes irritas faceret, quem profani homines Deum vocant, quamvis angelica claritudine una cum rebellionis agmine deciderit, tenebrasque cum gloria illa commutaverit, qua totus luce lucebat matutina : cuique pauca quædam, nec magni momenti, posse datum est, in sui ludibrium potius, justorumque certamen et exercitium, quam ad virium demonstrationem. Nec enim alia lege coronatur athleta, victoriæque præconiis effertur, quam si pugno adversarium percusserit, aut ejus viscera catapulta transverberarit : aut in guttur acinacem distinxerit, atque ita virium suarum dexteritatisque specimen coram agonotheta, seu certaminis præfecto, ediderit. Quomodo, quæso, nobis pietas, aut martyrum pro Christi nomine constantia, optimumque cæterorum sanctorum propositum innotuisset, nisi dæmon Jobum petivisset, et obtinuisset, nisi præterea tyrannos adversus martyras subornasset ?

Cæterum Hylen, seu materiam, neque sine principio esse, neque principio cum Deo carere dicimus, neque etiam imaginationem esse, quæ sit formarum receptaculum : quamvis externorum nonnullis id visum fuerit et placuerit. Nam cum Deus mundum producere in animo versaret, cogitatio illa opus et actio erat. Hylenque seu materiam forma subsequatur, et simul emergebat. Qui vero Mosem ita dicentem audiunt, *Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi*⁹⁶, atque hinc arrepta occasione divinam sempernitatem materiæ tenebrisque contra inum sed mentum tribuunt, tota errant via, tanquam exleges. Posteaquam enim paucis verbis edisserit, *In principio creavit Deus cælum et terram*⁹⁷, tum deinde quæ facta fuerint, et qua forma producta sint exposuit, et hunc in modum subjunxit, *Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi*. Cum enim cælum in orbem circumageretur, et necdum luminaria illa magna sideraque ordinem suum in firmamento sortita essent, merito tenebræ diffundebantur ; ubi primum vero lux emerit, stellæque productæ sunt, tenebræ quidem eadem opera discussæ, et ad nihilum redactæ sunt : quia nimirum per se, suæque vi subsistere non poterant, lumen autem diei ubique resplenduit : ubi verbi gratia in arborum umbris videre est. Sole enim transeunte, ipsæ quoque collectæ adductæ circumferuntur et dissiliunt. Extenso itidem tabernaculo vel papillone lumen diei quodam quasi septo dijungitur, tenebræque liberius diffunduntur, eodem everso et destructo, hæc quoque ad nihilum redactæ evanescent. Verum enimvero rerum, quas Deus creavit, nulla est, quæ ex divina ejus essentia constet, at humanum quidem corpus luto compactum est, anima vero

⁸⁹ Matth. v, 22. ⁹⁰ Ibid. 28 ⁹¹ Joan. i, 14 ⁹² Col. i, 12 seqq. ⁹³ Col. i, 19 seqq. ⁹⁴ Rom. v, 10. ⁹⁵ Philipp. ii, 6. ⁹⁶ Genes. i, 2. ⁹⁷ Genes. i, 1.

quam taurino capite effixerat ebrietas, in minuta A fragmenta confrica et potrita fuerit.

Introducitur autem principium unum innominatum, a quo Deum alium processisse subdit, qui omnia creaverit : idque non recte, sed male et prout corruptæ mentis erat lumen illud quod diei præluet, aut aerem quem spiramus haudquaquam veritus, non panis quo alimur, non aquæ qua in potu utimur, non cæterorum cujusquam, quibus homines, ut cætera spirantia perfruimur, rationem ullam habens. In quibus præsertim minus recte, nec ut creaturas decet verba de eo fecisse deprehenditur, a quo illæ in rerum naturam productæ sunt. Ut certe Christum superni ejusdemque boni Dei Filium fateatur, qui revera carnem humanam induerit, passus sit, et resurrexerit, eundem tamen B cum in cælos ascendit, carnem deposuisse, privatumque corpore ascendisse contendit. Qua in re partim Cerdoni, partim Marcioni colludit, partim cæteris hæreticis astipulatur, erroneaque et improbanda cum illis dogmata velut hæreditario jure sortitur.

Idem aliam quoque hæresim innovat, dum Christum sibi quatuor ex elementis, non autem ex Virginis sanguinibus carnem compegisse asserit : eademque denuo in illa dissolvit, ex quibus composita fuerat, quod quidem Christi gestis adversatur. Nam si carnem cœlitus attulisset, quo tempore Angelum Evangelistam in civitatem Nazaretham miserat : ad quid, quæso, opus ei fuerat, ut ad tempus in utero Virginis formaretur, ex eodemque cum crassitudine corporis exiret ? C

CAP. XVII.

Septima decima hæresis, Severianorum. Hi quoque ad baptismum admittuntur.

Principatibus hic quoque Potestatibusque illam rerum creationem quam credimus accommodat. Aitque unum esse Deum bonum in supremo cœlo et sæculo. Diabolum autem ex ejus femore processisse, qui potestatum ordini præest : quem etiam Jaldabaothum vocat. Diabolum hunc, simul atque in lucem editus est, serpentem deprehensum, et idcirco in terram dejectum. Cumque venereis stimulis pungeretur, cum terra non secus atque cum muliere rem habuisse, vitemque ejus e spermate progeneratam. Proinde a vino abstinendum esse dicebat, quod quidem nunc in furorem, nunc in irem exaceret. Feminam præterea miser ille a Satana factam, eosque qui cum femina concumberent, Satanæ opus adimplere fabulabatur. Atque ea de causa nuptias dissuadebat. Insuper eam quoque hominis partem, quæ superior esset, umbilicoque tenuis protenderetur, potestatis Christi creaturam : quæ autem consequerentur umbilicum, ea idem malæ potestatis opus esse contendebat. Vetæ denique Testamentum, una cum resurrectione mortuorum inficiabatur.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Ex plerisque hæresiarchis ea quæ arriserunt

deliramenta Severianus expiscatus est, deinde ipse quoque aliarum auctor hæreseon, tanquam blasphemis blasphemos superare contendat, a vini usu prorsus abstinendum esse docet. Diabolumque cum terra congressum, et exinde vitem mox enatam aserere non veretur : ita ut vitem mali dæmonis malum opus assermet : ignorans omnia quæ Deus creavit esse bona, prout ejusdem divina vox attestatur. Malum quidem est ebrietas, et rerum creatarum abusus ; nam sol quoque caliginis auctor est iis, qui in ejus orbem recta oculorum aciem dirigunt : non tamen ea de causa lucidissimum hoc dici lumen aspernandum est. Aqua vitam rebus admotis largitur : eadem suffocare quoque solet. Ignis itidem calefacit atque urit. Gladius multis in rebus conducibilis est : at idem homicidia perpetrat. Sic se habent cætera quoque omnia, quibus humana vitat conetat. Quin earum etiam virtutum quæ reginæ dicuntur, usus ipse medio neitquam caret. Si quis ergo res hujusmodi ex hominum usu auferat, solo contrarietatis concursu permotus, is efficiet, ut earum rerum sine quibus vita nostra ingrata et acerba futura sit, nullæ supersint. Multis vero etiam vel mica panis mortem attulit. At fieri tamen nullo modo potest, ut pane careamus, qui tanquam res omnium solidissima, cor hominis confirmat, quemadmodum et vinum, si opportune moderateque bibatur, nec illum σωφροσύνης seu temperantiæ craterem transiliat, aut secundum saltem non excedat, ἀταρξείας, seu sufficientiæ vulgo fertur, quo quidem bona corpori valetudo accedit animique pars rationalis sarta tecta fovetur. Quodque eo majus est, se ipsum Christus viti discipulosque palmitibus comparavit : Patri denique nomen agricolæ indidit. Quin et in nocte illa, qua tradebatur, accipiens panem referendumque vino calicem, et utrumque benedicens, Novum nobis Testamentum tradidit ; panem quidem in suum corpus, vino autem in sanguinem commutato. Hisque adeo ambobus nobis conjunctus, qui ab illo sumus appellationem sortiti, dies omnes nobiscum versatur, quemadmodum etiam promisit. Atque ita nostris quidem vel in hujusmodi mysteriis arcanis vini usus utilis et salutifer deprehenditur.

Severianus autem qui vinum et nuptias execratur, indignum se prodit, et qui unquam in lucem productus sit, et qui calicem Domini sumat. Utraque enim Christus benedixit, nuptias quidem præsentia, vinum autem ex aqua novo et inaudito miraculo factum, Jam vero quid commune luci et tenebris ? Itemque Deo et dæmoni ut eum creationis compotem faciat ? Hic enim universi creator, ille vero creatura censetur, eaque adeo, quæ quia in iis quæ acceperat, minime perseverasset, imo temerariis in creatorem ausis insurrexisset, idcirco etiam ex alto præceps deturbata est, omnis denique nequitiae caput et auctorem se præstitit.

Filius ergo perditionis et malorum auctoris ille

facilis ad credendum omni verbo, ut ea sibi vera esse persuadeat, quæ a Montano decuntur? Denique cum Christus Hebræis dixerit, *Testimonium meum non est meum, sed Pater est, qui testimonium fert de me*³, ne quis omnium Montanum vera dicere autemet, qui de seipso testimonium ferat: idque ejusmodi, ut non de rebus quibusdam mediocribus narrationem instituat, sed illum Patrem omnipotentem Servatoremque pronuntiet.

Hic dubio procul interest maligno spiritu prætumidus, qui paulo post vacuus inventus est, quemadmodum etiam duæ ejusdem prophetissæ. Cum enim nullum post se prophetam venturum, sed in foribus esse consummationem prædicant, falsa et per se reprehensioni obnoxia esse, dum Montano adherent, ore proprio vaticinatas esse prodiderunt. Illæ enim jam pridem obierunt, atque inferorum tormentis expositæ sunt; mundus autem durat et etiamnum propriæ Dei, qui est super omnia, potestati subjacet.

CAP. XXI.

Vicesima prima hæresis, Quintilianorum, Priscilianorum, Pepuzitarum et Artotyitarum. Hi baptizantur.

Quintiliani hi pseudopphetissam, una cum Priscilla hæreseos suæ ducem jactant. Aiunt autem ipsarum unam in loco, qui Pepusa dicitur, dormisse, Christumque in somnis vidiisse, muliebri habitu, stola splendida indutum, una secum versatum esse, et somnum cepisse, sapientiam denique sibi inspirasse; atque revelasse quam sanctus ille locus esset. Cæterum Veteri et Novo Testamento utuntur, mortuorumque resurrectionem admittunt. Mulieres autem in episcopos et presbyteros ab illis eliguntur. Aiunt enim, in Christo Jesu nec masculinum, nec feminam esse. Artotyritæ porro vocantur, quia panem et caseum suis ipsorum sacramentis adhibent: ἄρτος enim Græcis panis est, et τυρός caseus. Fertur insuper quiddam aliud magis impium apud illos fieri. Puerum enim apprime juvenem quodam die festo per omnes corporis partes subulis pungunt, tum ejus sanguine farinam pinsunt et subigunt, tandemque oblatione inde facta communicant.

Hæreseos præcedentis consultatio.

Figulinæ ejusdem cum præcedentibus hi quoque sunt, imo vero perveræ illius satanicæque doctrinæ ac traditionis. Quia vero rerum immutatio et innovatio nunquam non hæreticis arridet, eorumque adeo, quæ deteriora sunt, copiam insolentius sibi vindicant, his quoque vestigiis inhærentes Artotyritæ feminas etiam ad episcoporum presbyterorumque cathedras evehunt, atque illis permittunt, ut quæ apud eos celebrantur mysteria, manibus attrahant. In cujus rei assertionem Pauli

³ Joan. v, 31, 32. ⁴ Gal. iii, 28 seqq. ⁵ I Cor. xiv, 35. ⁶ I Cor. xi, 13.

(46) Euseb. hist. lib. v, c. 22. Exod. xii.

locum proferunt, ubi sic habetur: *Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi, ergo semen Abraham estis, secundum promissionem hæredes*⁴. At falso Paulum citare coarguuntur, qui his verbis nequaquam mulieribus ea pertrectare permittit, quæ viris conveniunt: et ea imprimis, quæ mysteriis sciant vivamque docentis vocem requirunt: imo vero nos non amplius sub lege, tanquam pædagogo esse, sed ex fide justificari, Deique filios tam mares quam feminas esse docet atque prædicat, universumque adeo genus humanum, dummodo Christum lavacro baptismatis induerit, imprimis autem cum sic alio quodam loco exhortatur: *Mulieribus docere non permitto; sed domi viros suos interrogent, si qua res sit opus*⁵. Item, *Vos ipsi judicate. Decet mulierem non velatam orare Deum*⁶? Jam si nullo modo convenit, naturæque legibus adversatur, ut femina reteoto capite oret (vir enim si comam nutriat, ignominia est illi, mulier autem si comam nutriat, gloria est illi) quoniam coma illi velamenti loco data est, si mysteria tractet, denique ad altare Dei propius accedat, quantum scelus molitur?

Artotyritæ autem et Deum, et salutifera ejus præcepta ignorantes, Christum et Paulum calumniantur: illum quidem, quia muliebri habitu ad suarum prophetissarum unam accessisse, cum ea dormivisse, sapientiam denique et futurorum prænotionem ei instilasse dicunt. Hunc vero, qui magnus orbis præco jure censetur, quia perversi divinorum ejus dogmatum interpretes, feminis non secus atque viris sacra contrectanda permisisse mentiuntur impudenter.

Quod ad προσφοραν, hoc est mysticam sacrificii oblationem pertinet, quam illi celebrant, eam ipsam esse puto, quam vel ejus auctor, et impii sacri præsul diabolus, tanquam maxime nefariam, detestetur.

CAP. XXII.

Vicesima secunda hæresis, Tessaresdecalistarum seu Quartodecimanorum. Hi unguento inunguntur.

Reliquis in rebus Quartodecimam prope fideles, in Paschæ festo judaizant (46). Nec enim illud die Dominico celebrant, sed quocumque decima quarta lunæ dies inciderit, hoc legis oraculo freti, Maledictus omnis, qui non faciet Pascha die decima quarta mensis, dicentesque Joannem apostolum et evangelistam auctorem fuisse, ut Pascha die lunæ decima quarta celebretur. Insuper apostolorum Actibus utuntur, qui erronei vulgo censentur. aliisque præterea libris illegitimis, quos apocryphos vulgus vocat.

Theodori Scutariotæ scholion.

Honestum quoque puto, si Quartodecimani baptizentur. Quondoquidem ne presbyterum quidem habent, qui baptismi sacramentum administret, ubi enim vel nomine solo episcopus? Quinetium illorum sacerdotes, qui generis Judaici sunt, nec sacrificium nec omnem Scripturam, nec omnia hagiographa admittunt. Joannis apostoli Evangelium et intelligentes* ut omnes porro sanctorum nomine dignantur. Opera rejiciunt. Sanctorum communionem nullam noverunt. Bogomilorum improbitatem exsequuntur, et in ejusdem.) Si Tessaresdecatistæ iilem sint cum illis, qui Tetraditæ seu Quaternarii dicuntur, ut aliis placet, multa, o Niceta, te illorum hæreseos capita latent: quemadmodum ipse tum perspezi, cum in horum librorum lectionem frequens incidissem, quo tempore apud Hellespontiacam Lampsacum exsultabam, quia scilicet apostolorum Patrumque traditionibus primas deferrem, et ex illarum præscripto res ecclesiasticas componendus et restituendas esse dicerem, potius quam pro hæreticæ utazix seu confusionis libidine.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Mosaica quidem lege cavetur ut sub decimam quartam lunæ diem Pascha celebrent ii, qui ab Abrahamo genus ducunt. Illud autem agni occisio erat, postiumque ex ejusdem sanguine perunctio, atque azyma quæ mane cum lactucis edebantur. Et stantes quidem recti cum baculis omnes, et calceos adeo coriaceos induti, his rebus simul magna cum diligentia utebantur. Ut merito maledictus haberetur et impius; qui hanc institutionem antiquaret. Nos autem non agnum occidimus, sed in Christi commemorationem nostrique sanctificationem et purgationem, corpus et sanguinem Christi offerimus, sacrificium incruentum tractantes. Paschaque nostrum eo ipso die præparare debemus, quo Christus e subterraneis inferorum latebris tanquam sponsus de thalamo suo exsiliit: quo etiam tempore ex Ægypto revera profugimus, armatosque satellites atque infestos dæmonas capite minutos, et viribus debilitatos evanuisse vidimus. Nam si appetente vespera quintæ feriæ pridie quam Christus in ligno suspenderetur, sacramenta instituta et percepta sunt, certe προληπτικόν, seu præsumptivum, non autem πραγµατικόν, seu rei gestæ commemorativum hujusmodi sacrificium fuit. Præsumptivum quidem, mysterioque scatens, id voco, quod sub quintæ feriæ vesperam peractum est: nondum enim revera mortuus erat, resurrexeratve Christus. Pragmaticum vero seu rei ante gestæ commemorativum, quod post passionem, sepulturam et resurrectionem celebratum est. Vere enim et re ipsa tum mortuus, vere et re ipsa surrexit a mortuis Christus. Quamvis ergo utraque perceptio, nimirum proleptica, seu præsumptiva, et

* Col. ii, 9, 11, 12.

A pragmatica seu rei gestæ commemorativa, æque polleant (illic enim et hic corpus et sanguis Christi vere inest), proprie tamen Paschæ festum diei Dominicæ resurrectionis adjudicatur: eique potius, quam vesperæ quintæ feriæ nomen hujusmodi convenit, et tanquam mutuo succedit. Cæterum, ut apertius explicem, unum et eundem Christum præsumptive et commemorative mortuum esse et resurrexisse, præsumptive quidem sub quintæ feriæ vesperam, cum divina mysteria instituta sunt, commemorative autem die resurrectionis ejusdem quæ tertio post die facta est, exempli gratia in medium proferam illa, quæ in baptismatis regeneratione fiunt. Ibi enim qui redemptionis aqua lustrantur, vere sepeliuntur vereque resurgunt. Eo enim quod ter aqua lustramur, una cum Christo sepelimur, denuoque cum Christo iisdem lustrationibus resurgimus, ab illa veteri mortalitate liberati, quam ex Adami lapsu contraxeramus. Hujusmodi porro mortificatio et resurrectio haudquaquam pragmatica, sed mystica est. Pragmatica enim mortificatio tunc in nobis est, cum animæ a corpore separatio fit. Pragmatica item resurrectio tunc fiet cum tuba canens angelus mortuos e monumentis excitabit. Nihilo minus mystica illa quæ triplici lustratione fit, mortificatio, quæque illam subsequitur, resurrectio, a nobis vera existimatur, et creditur; vique prædita est, ab iis quæ oculis objiciuntur diversa, quemadmodum Paulus in Epistola ad conterraneos meos Collenses his verbis theologice philosophatur: *In quo et circumcisi estis, circumcissione non manufacta, in exspoliatione corporis carnis, in circumcissione Christi, consequuti ei in baptismo: in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei qui suscitavit illum a mortuis*.

Proinde neque festum cum Judæis celebrandum, nec ad lunam decimam quartam studiosius attendendum est, sed tum demum Pascha celebrandum est, cum Servatoris nostri dies instat.

At vero Tessaresdecatitæ, seu Quartodecimani, cæcos duces secuti, Actusque apostolicos, qui ab ipsis probantur, non injuria in perditionis barathrum ceciderunt, quippe qui tenebras cum luce, hoc est cum apostolicis dogmatis, catholicisque traditionibus atque adeo ipsius Christi præceptis, quæ terram omnem, quam lumine suo sol illustrat pervagata sunt erroneas illas traditiones commutarint, quas ipsi apoorypha vocant.

CAP. XXIII.

Vicesima tertia hæresis, Alogorum, seu Dei Verbum negantium. Hi unguuntur.

Joannis Evangelium non admittunt Alogi, imo nec Apocalypsin quidem, sed ea Cerinthi hæretici commenta esse aiunt, dubitantes et dicentes Christum in Ægyptum quidem profugisse, atque a fuga postliminio reversum Nazarethæ habitasse,

deinde baptizatum, et in solitudinem a spiritu abductum fuisse: indeque reversum prædicare cœpisse, ut ex aliorum evangelistarum scriptis constat. Hujusmodi autem nihil Joannis Evangelio contineri.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Demons revera, et expers rationis est Alogorum, de quibus hic agitur, hæresis, nec minus vana cum ipsa dubitatione dubitationis occasio; nec enim in omnibus quatuor evangelistæ consona inter se proferunt, sed ea quidem quæ pro tempore gesta sunt quæque Christi ad nos adventui cœherent, ab omnibus citra ullum falsi vestigium conscribuntur, quod nimirum Dei Filius, ita volente qui est super omnia Patre, sanctoque Spiritu cooperante, in terram descenderit: ubi carne Virginis e sanguinibus mutuo accepta, passus in cruce, sepullusque sit, et resurrexerit, denuo denique in cœlos ascenderit.

Ad miraculorum porro explicationem quod attinet, quamvis eodem illam omnes modo non tractaverint, quod tamen ab alio prætermisum est, id litteris alius exaravit, quodque idem hic silentio suppressit, id ab eo qui subsecutus est haudquaquam omissum, sed expressum et historiæ insertum est. Quod quidem divinæ providentiæ et administrationis opus haud dubie præstantissimum est. Si enim quatuor evangelistæ in omnibus inter se consensissent, ii qui ad veritatis lumen cœcutiunt illos convenisse, communique conspiratione atque sophistico consensu ea confinxisse et conscripsisse objecissent, quæ nullo modo accidissent, nunc vere in illis concordia discors elucescit, similisque adeo est, ut ita dicam, Evangeliorum quaternio musico organo tetrachordo, quod Spiritus sanctus personat, modoque hæc salutari cantico; modo illa sono vocis ornatissimo hominibus, quotquot nondum prorsus obsurduerunt, percorrenda assumit, ita ut quoties Evangelium Joannis cœleste voco, sæpe autem facio ἀπὸ τῆς ἀρχῆς quoddam, seu extremum resultantis vocis sonitum percipio, quo Dei gloria et harmonica firmamenti vox explicatur, quæ quidem miracula illa annuntiat, quæ cum carne a verbo, et ejusdem cum illo naturæ Spiritu facta sunt: quæque paternæ manus appellatione designantur. Discipulus enim Deo charus viam tribus Evangelistis inviam et inaccessam ingressus, ea Christi miracula exposuit, quæcunque prætermitti non poterant, quin quomodo tractarentur. Miraculorum enim suorum Christus discipulos quoque participes gratis effecit, illosque adeo iis quæ fecisset ipse, majora facturos esse pollicitus est. Atque a tribus quidem evangelistis ætis superque tradita et exposita sunt illa, paucis aliquot exceptis. Cœlestem vero et propriam Christi generationem verbo ἦν erat, expressam statim ab initio tonitrus filius hic tanquam fulguris impetus, in omnes orbis fines ejaculatus est, ut cætera quoque id genus, quæ ille

PATROL. GR. CXXXIX.

sui sublimitate sermonis in medium idcirco proposuit, quia verbum illud ἦν erat, quod nullo modo recusari refutarive potest, jam hominum auribus intonuerat, et animis innotuerat. Quamvis enim vel his exacte traditis, perspicuaque theologia expositis, indocti pessimique veritatis æstimatores hæc verborum portenta: οὐκ ἦν, non erat; ἦν ὅτε οὐκ ἦν, fuit tempus, quo non erat; ὁμοιον, simile; ὁμοιούσιον, similis essentiæ; ἦτον, minus, et κτιστόν creatum, excogitarunt, et cætera alia quæ ad confutationem manifestamque auctorum suorum derisionem libris editis circumferuntur. Papæ I quam dissimilia de Christo dicerentur nisi Dominus per eum qui hæc arcana revelavit, tanquam de cœlo intonuisset, vocem suam Allissimus emisisset, dogmatum maxime divinatorum fulgura multiplicasset, atque hæreticos confudisset. Sed, ut videre est, non alia de causa Evangelium Joannis ab his Alogis improbatur, quam quia Dei Verbum non admittant, nec Deum, nec apud Deum esse, nec omnia per ipsum facta esse, consiteantur, et prædicent.

CAP. XXIV.

Vicesima quarta hæresis, Adamianorum. Hi ungentur. At honestum quoque fuerit, si baptizentur.

Adamiani Adamo quodam doctore usi ecclesias suas in partibus inferioribus leves et angustas efficiebant quibus excalfaciendis ligna acondebant, januisque adstare jubebant, qui virorum feminarumque omnium, quos statim ab ingressu exui moris erat, vestimenta custodirent, atque ita precibus et Scripturarum lectioni intendebant, virginitatis studio sese insolentius efferentes. Quod si quis in flagitio deprehenderetur, eum mox foras ejectum Adamum dicitabant, qui de ligno comedisset. Ecclesiam enim suam paradisi nomine dignabantur. Iidem præterea nuptias improbant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Nec recte, nec pie pro Adami cum Eva concubitu ab Adamianis ligni degustatio exposita est. Moses enim aliam fuisse arboris scientiæ ex serpentis suggestionem perceptionem, alium Adami Evæque concubitum testatus est. Atque illam quidem in paradiso nefarie perpetrata ait, hunc vero postea quam inde ejecti sunt, pelliceasque tunicas induerunt. Quod autem nuptias interdicit, virginitatis simulatio mæraque sine rebus verba sunt. Cum enim non sine magna turpitudinis nota, omni amictu deposito, alii aliorum mutuo fruuntur aspectu, qui fieri potest, ut apud æquos rerum æstimatores virginitatis amantes et studiosi judicentur? Cæterum quantum illi scelus nefasque committant, qui de industria volentesque nudantur, et ea detegunt, quæ occultari natura voluit, vel ipsi generis humani progenitores ostenderunt, cum sibi ficulnea folia consuerunt, eorum aspectum aversati, quæ pudore digna sunt. Absurdissimum porro et ab omni modestia prorsus alienum

41

carne passus est: ita e monumento prodiit: ita A januis clausis a discipulis visus, eorumdemque digitis contractatus est: ita in cœlos ascendit, et consessus paterni honore exceptus est: ita denique rursus venturus, et vivos cum incredulis judicaturus est. Cæterum, cum Dominus ipse dicat: *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo: qui autem negarit me coram hominibus, negabo et ego illum coram angelis Patris mei, qui in cœlis est* ¹¹; item; *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* ¹²: qui fieri potest, ut Sampsæi peccare negentur, cum persecutionis tempore idolorum cultum permittunt? Mutuum enim cordis et linguæ consensum esse oportet, atque illud quidem interius pietatem parturire, hanc vero eandem coram iis profiteri, qui diversam a nobis fidem amplectuntur, quod autem pio viro ita faciendum sit, verba illa quæ per prophetam Deus pronuntiat attestantur. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* ¹³. Et Paulus, corde quidem credi, ore autem confessionem fieri auctor est.

Insuper cum Spiritum sanctum Christi fratrem nominant; haud dubie nugantur, satanicumque mendacium proferunt. Fratres enim simili prorsum modo a parentibus in rerum naturam procedunt. At in Christo et Spiritu generationem et processum a Patre didicimus et prædicamus. Atque Spiritus quidem substantia nullo modo mensurabilis est, ut quæ dimensiones omnes exsuperet, tanquam materia quædam quæ materia formaque careat. Christus autem, quia carnem assumpsit, mortalemque formam subiit, idcirco loco circumscriptus, necnon visui tactuque expositus est, ad justum denique ætatis terminum pervenit: ita tamen ut non omnibus punctis extenderetur.

Quomodo enim in cruce mortuus aut in monumento, quod sibi ipsi Josephus lapide construxerat, sepultus fuisset, si ad jugeris et stadii mensuram accrevisset, atque ad immensam fere longitudinem, et longitudinem latitudini respondentem protensus fuisset.

Quia vero ipsas quoque mulieres gentili more deorum numero adscribebant, pulveremque pedum earum et salivam tanquam salutarem expetebant, digni sunt, qui respuantur, atque hujus erroris et imposturæ nomine omnium maxime ridiculi censeantur, tanquam cerebrum in calcaneis gestantes, et circa illa occupati, quæcunque serpens ille despuitor, et qui virulenta voce Evam appetiit, tandemque condemnatus est, ut super pectus et ventrem reperet, terræque pulvere vesceretur, anti-qua hypocrisi sua inter hos quoque introduxit: quam quidem hypocrisin honore etiam dignam apud se reputant, ut quæ nulla prorsus in offensa

sit, contra certe quam Christi verba demonstrent, quibus ita exclamat: *Væ vobis, Pharisæi hypocritæ* ¹⁴: quibus verbis ingrati esse Deo hypocrisin indicat.

CAP. XXVI.

*Vicesima sexta hæresis, Theodotianorum.
Hi baptizantur.*

Byzantius quidam, nomine Theodotus, arte quidem coriarius, at Græcorum disciplinas ad unguem callens his nomen imposuit, qui cujusdam persecutionis tempore carceribus detentus Christum abnegavit. Qua de causa cum multorum conviciis et opprobriis lacesseretur, inde aufugiens Romam profectus est, ubi cum etiam innotuisset, nec minoribus opprobriis appeteretur, Christum nudum et simplicem hominem esse profiteri cœpit, utique ut excusare factum suum posset, qui hominem, non Deum, abnegasset: hacque adeo apologia utebatur. Nam vel ipse Christus dicebat, *Nunc autem me queritis interficere hominem: qui veritatem locutus sum vobis* ¹⁵. Item, *Si quis verbum contra Filium hominis dixerit, remittetur ei* ¹⁶. Insuper apostoli quoque dicebant, *Virum qui inter vos signis et prodigiis inclaruit* ¹⁷.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Si Christus homo nudus simplexque sit, adoratores hominis haud dubie sumus; quod si hominem adoremus, pejus quam antea deliramus, si saltem olim quidem præ ignorantia cultum divinum elementis exhibebamus, quæ hactenus eodem se modo habuerunt, nunc vero data opera et nobis conscii in homine, qui servare non possit, spes nostras reponimus. Atque Christianismus in posterum manifesto cunctorum ludibrio exponetur una cum narrationibus illis multis, miris; omnino divinis quæ de ipso circumferuntur.

Nec tamen interim nudus homo et simplex Christus est, sed Dei Filius, et Sermo per se subsistens, qui massam nostram assumpsit, et cum hominibus in corpore conversatus est. Cæterum Christus, qui tanquam ex duplici natura, non autem hypostasi compositus, hæc in Evangeliiis ait: *Nunc autem queritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis* ¹⁸. Item: *Filius quidem hominis, secundum quod definitum est, vadit; verumtamen væ homini illi per quem tradetur* ¹⁹. Christus, inquam, ita in Evangeliiis dicere deprehenditur: *Pater clarifica Filium tuum, ut et Filius tuus clarificet te* ²⁰. Item: *Clarifica me claritate, quam habui prius quam mundus esset apud te* ²¹. Item: *Qui videt me, videt et Patrem.* Item: *Ego in Patre, et Pater, in me* ²². Illa ad humanitatem, hæc ad divinitatem referenda sunt quandoquidem duplex erat, ratione quoque du-

¹¹ Matth. x, 32, 33. ¹² Matth., xxiv, 13. ¹³ Isa., xxix, 13. Matth. xv, 13. ¹⁴ Matth. xxiii, 14. ¹⁵ Joan. viii, 40. ¹⁶ Luc. xii, 10. ¹⁷ Act. ii, 99. ¹⁸ Joan. viii, 40. ¹⁹ Luc. xxii, 22. ²⁰ Joan. xvii, 1. ²¹ Ibid. 5. ²² Ibid. 9, 10.

plicis naturæ homo solum dicitur, et Filius Dei; A item, Verbum Dei, et Dominus gloriæ.

Cæterum hæc verba, *Qui dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; blasphemanti autem in Spiritum sanctum non remittetur neque in hoc sæculo neque in futuro*²³, sic accipienda sunt. Pharisei et Scribæ cum stupenda Christi miracula coram intuerentur, cum illa Dei operibus accensere, in eumque credere debuissent, a quo fiebant, invidia potius moti eum in Beelzebule principe dæmoniorum malos spiritus ejicere dicebant. Ipse vero illorum dementiam his dictis parabolicis prius arguens, *Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget*²⁴, quibus ne seipsum quidem dæmones increpaturum, et corporibus humanis ejecturum fuisse significat, nisi fortem prius vincisset, nimirum dæmoniorum principem Beelzebulem: in quem dæmonia ejicere a sycophantis dicebatur; postea subjungit: *Ei qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remissum iri; ei vero qui in Filium blasphemaverit, remissum iri*²⁵. Nam cum esset ratione carnis assumptæ compositus, carnisque tanquam veli, ut ita dicam, intermedio nobiscum versaretur, eo fiebat ut nunc quidem lacrymaret, Lazarum a mortuis excitaturus, nunc vero super mare ambularet, mulierem profluvio sanguinis laborantem sanaret: denique vitalem arefactæ manui motum restitueret. Proinde par est, ut qui utraque cernunt, et quæ ad naturam divinam affecta erant, et quæ ab illo fiebant humanitas, nunc quidem ad ea quæ meliora sunt excitentur, Deumque rerum hujusmodi effectorem cognoscant, nunc vero hominem fuisse existiment, qui naturam factis obsignaverit. Qui ergo ad Verbum humana forma exutum accesserit, legibusque carnis acquieverit, ei blasphemia remittetur, eique parcat Dominus, quia in eo lapsus sit, quod aspectabile est, et propter carnem in ea se vitia demerserit, quibus caro obnoxia est. Si quis vero ad divina miracula, et quæ præter vulgi opinionem operatus est Dominus, clausis oculis conniveat, eaque satanicis virtutibus adscribat, ei absurdum hoc scelus non condonabitur, judicemque severum et immisericordem experietur, ipsum scilicet Spiritum, in quem præ ignavia, vel improbitate peccaverit. Loquitur autem de iis, qui blasphemare Spiritum perseveraverint, atque in hac opinionis perversitate vivis D excesserint. Quod si quis Domini cognitionem sit adeptus, eorum quæ in hoc mundo ignoravit, remissionem consequetur. Idem quoque sensus est hujus Actuum apostolicorum loci: *Virum qui inter nos signis et miraculis inclaruit*²⁶.

CAP. XXVII.

²⁷ *Vicesima septima hæresis, Noeti, et Novati. Hi unguuntur; præstiterit autem, ut Noetiani quidem baptizentur, Novatiani vero inungantur.*

Partim consentiunt hi duo inter se, partim dissen-

²³ Luc., XII, 10. ²⁴ Marc. III, 27. ²⁵ Matth. XII, 31. ²⁶ Act., II, 22. ²⁷ Exod. III, 6. ²⁸ Exod. XX, 3. Eccli. xxxvi, 5. ²⁹ Eccl. VII, 16. ³⁰ Prov. XIV, 12.

tiunt. Noetus enim patria Ephesius unum et eundem esse non sine blasphemia contendebat, qui Pater, et Filius, et Spiritus sanctus dicitur, Patremque passum asserere audebat. Cujus blasphemie ergo quoties objurgabatur, nihil se mali committere respondebat, quia unum Deum noverat, qui natus, passus, et mortuus esset. Inquit enim, dicebat ille, Deus ad Mosem: *Ego Deus primus, Ego et postea*²⁷. Item, *Non habebis deos alienos*²⁸. Proinde si Christus in mundum veniens natus est, idem prorsus est Pater, idem Filius, idem denique Deus unus, qui semper est, et nunc venit. In hæreseos autem suæ confirmationem sacris e Litteris depromptam, hæc prophetica detorquere conabatur: *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius, adversus eum. Hic advenit omnem viam disciplinæ, posthac in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.* Item, *Non est Deus præter te*²⁹. Cum ergo ἀνόητος hic, hoc est mente captus, Noetus hujuscemodi dogmata disseminaret, in extremam tandem absurditatem incidit, adeo ut seipsum Mosem, fratremque suum Aaronem diceret.

Novatus autem, Ecclesiæ Romanæ presbyter, arrogantis spiritu elatus, in errorem impegit. Nec enim illos qui persecutione grassante lapsi fuerant postea pœnitentes admittebat: nihil iis salutis relictum esse dicens, qui post baptismum peccassent. Denique quamvis eum Cornelius, qui Ecclesiæ Romanæ tunc temporis præerat, sæpe cohortaretur ut conoito gradu ad Christianos Tyrannorum sævitia perculsos et labascentes se conferret, eosque tanquam sacerdos sacris concionibus confirmaret, nullo tamen modo id ut faceret, adduci potuit, sed sese subducens delitescereque conatus, tandem hac impia crudelitate laborans, ab Ecclesiæ quoque corpore secessit. Cæterum hujus hæreseos sectatores non tantum Novatiani, sed etiam Cathari, hoc est puri, nuncupantur. Idem eos quoque aversabatur, qui post baptismum ad secundas nuptias convolabant, nec illos ad communionem admittebat.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Ætatis puerilis informatrices illæ Salomonis voces quibus ait, *Vidi justum perditum in sua justitia*³⁰; item, *Sunt viæ, quæ videntur homini rectæ, extrema tamen earum tendunt ad mortem*³¹, mirum in modum Novati sævitie et opinioni, qua veniam nullam admittit, consentaneæ sunt. Nam dum puritatis se quam par est amantiorem præstat eamque accuratius æquo sectatur, minus advertit, quantum in crudelitatis barathrum se præcipitet: exitiumque sibi ultro accersat: nec secum reputat, neminem esse, qui quod bonum est: ita sectetur, ut inde excidere nunquam possit, atque id ne simpliciter quidem angelicæ naturæ quæ Deo assistit, perpetuo datum. Ad hæc si ab eo quod bonum est

non deflexissemus, opus haudquaquam fuisse, ut Deus Verbum ad nos assumpta carne descenderet. At vero, quia vitam mutationi obnoxiam sortitus homo est, et non secus atque trutinæ lances in utrumque latus vergit et movetur, idcirco neque angelus, neque homo (cum Spiritus sint ministerio addicti), sed Dominus ipse venit, ut salvos nos faceret. Quid ergo Novatum movebat, ut eos non admitteret, qui post baptismum peccassent? aut persecutionis tempore lapsos aversaretur? Prorsus ignoro: nisi quis hujusmodi contentionem, hominis persuasionem rationis expertem dicere malit, quæque ad puritatem nullo modo quemquam deducere queat. Ex quibus enim, quæso, dictis evangelicis ore Dei prolatis, vel etiam apostolicis constitutionibus Novatus hic tantam severitatem hausit? Nonne Dominus fletum Petri, ab eo abnegatus, admisit? nonne eundem apostolorum coryphæum fratri septuagies peccata esse remittenda docuit? Nonne Paulus Corinthium illum qui novercam constupraverat venia post lacrymas dignum esse censuit? eundemque reliquo Ecclesiæ cœtui restituit?

Quanta vero socordia falsaque puritatis opinione laboret Novatus hic, vel ex eo arguitur, quod iis, qui ad secundas convolant nuptias, communicare nolit, quamvis Paulus aperte dicat: Volo etiam ut juvenes viduæ nubant! Idem quid de Noeto sentiendum est, qui injustitiam in altum locutus est, et posuit os in cœlum, cum præsertim Patrem, Filium et Spiritum, blasphemus ille unum eundemque vocet! Quamvis enim dispensationis mysterium admittat, incarnationem Dei prædicet, Evangelium evolvat, quæque in eo continentur omnia percurrat, corde tamen et labiis ea se fugere, atque in contrariam sententiam pedibus ire manifeste prodit. *Euntes enim, inquit Christus, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*³². Videns quemadmodum tres unius divinitatis hypostases explicantur? Item ex eo quod alio idem in loco ait: *Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius etiam tuus clarificet te*³³. Item: *Nunc autem ad te venio. Item: Clarifica me claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te*³⁴. Atque Dominus quidem ipse posteaquam assumptus est in cœlum, seditque ad dexteram Patris, aperte indicavit aliam Patris esse, aliam Filii hypostasim. Imo ipsa quoque Patris et Filii significatio personarum dualitas est, quæ schelica significatione, seu habituali et relativa effertur.

Eo præterea quod Filius de Spiritu dixit: *Petam a Patre, et alium Paraclætum mittet vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*³⁵. Item, *Ille me clarificabit*³⁶, tertiam quoque sancti Spiritus hypostasim indicat. Male igitur, nec tanquam bona mente præditus ille, qui vulgo tamen Νόητος quasi mente præditus dicitur, Patrem, Filium, et Spi-

³² Matth. xxviii, 19. ³³ Joan. xvii, 4. ³⁴ Ibid. 5. ³⁵ Joan. xv, 26. ³⁶ Joan. xvi, 14. ³⁷ Joan. i, 1. ³⁸ Ibid. 14. ³⁹ Luc. i, 35. ⁴⁰ Psal. xlv, 8. ⁴¹ Joan. xx, 17. ⁴² Ibid.

atum sanctum, naturam quidem unam, divinitatem vero tribus distinctam personis in unam personam contrahere et coarctare, proque personarum differentia substantiam usurpare deprehenditur. Iasuper eo quod carnem a Patre assumptam, quemadmodum a Filio, eaque omnia, quæ dispositionis erant, completa esse affirmat, evangelicis traditionibus perspicue repugnat. Joannes enim evangelista et theologus, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum*³⁷, fulminanti voce exclamat. Et paulo post: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*³⁸. Incorporeus quoque angelus Virginem ita in civitate Nazareth allocutus est: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei*³⁹. His Davidicum quoque vaticinium astipulatur: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*⁴⁰; quemadmodum illa quoque Theanthropi seu Dei et hominis verba, *Cum ipsum bibent novum in regno Patris mei*. Item: *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum*⁴¹. Item: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*⁴². Quibus quidem omnibus pietatis alumni sic sentiendum esse discunt, ut tres personas in beata et immortalitate divinitate intelligant, quæ in Patre, et Filio, et sanctissimo Spiritu cernitur, et colitur.

CAP. XXVIII.

Vicesima octava hæresis Sabellii. Hi baptizantur, vel, ut quibusdam placet, inunguntur.

Sabellius Libyca Pentapoli oriundus unam in Patre, Filio, et Spiritu sancto personam prædicabat, eundem esse Patrem asserens, qui et Filius, et Spiritus sanctus esset: ita ut in una persona tres significationes, quemadmodum in eodem quoque homine corpus, anima, et spiritus deprehenderentur. Atque in Veteri quidem Testamento tanquam Patrem leges tulisse, in Novo tanquam Filium carnem assumpsisse, apostolis autem tanquam Spiritum supervenisse: ita ut corporis quidem Pater, ut ita dicam, animæ vero Filius, spiritus denique vicem, sanctus ille suppleret Spiritus: vel tanquam in sole, cujus una persona est, tres actiones elucescerent, nimirum illuminativa, calefactiva, ipsaque figura, qua in orbem circumducitur; atque calefactiva quidem actio Spiritus: illuminativa, Filius: totius denique personæ figura, Pater esset. Filium addebat, tanquam radium, aliquando missum esse, imo potius Patrem in specie Filii descendisse, qui ea exsecutus, quæ ad evangelicam dispensationem pertinebant: tanquam Filius rursus in cœlum receptus esset, non secus atque radium a sole missus ad ipsum denuo se recipit. Sanctum denique Spiritum in hunc mundum, tanquam energiam, seu vim effectivam Patris missum esse; ad eos et publice et privatim, qui ab illo vivificari,

foveri, et calefieri, volis ardentibus expeterent. **A** Prorsus enim conjuncta (et consequetur deinceps

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quæ contra Noetum dicta sunt (48), cui Sabellius (ut ex hæreseos similitudine perspicuum est) suam proditurus imperitiam adhæsit, ad Sabellium quoque confutandum sufficiunt. Ad ampliorem porro Sabellianorum hæreseos confutationem hæc quoque superadjici possunt : Si unus idemque sit Pater et Filius, quænam, quæso, nominum distinctionis ratio fuerit ? Nam qui fieri potest, ut qui alium non genuit, Pater, et qui nullo prorsus modo genitus est, Filius appelletur ? Quia vero illum quidem genuisse, hunc autem genitum esse sacræ attestantur Litteræ, eo fit, ut per se subsistant, et peculiari quodam nomine Pater et Filius vocentur, quia nimirum id quod generat, aliud esse videtur, ab eo quod generatur. Quin etiam beatus quoque Paulus ad Hebræos scribens ita de Filio inquit : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed seipsum exinanivit. formam servi accipiens* ⁴³.

Proinde necesse est, ut is alius fuisse dicatur, qui in forma Dei esset, alius contra, is cujus forma ea erat : nec unum quippiam idemque numero Pater et Filius, sed propria peculiarique persona præditi esse dicantur, qui inter se vicissim eadem in substantia considerandi sint.

Alio loco Filius ex substantia paternæ prodidiisse ostendens, *Ego*, inquit, *a Patre exivi* ⁴⁴. Qui ergo fieri poterit, quo minus alius sit a Patre Filius, ei personæ numerique ratio habeatur ? Nam quidquid ab aliquo processit, ab eo revera diversum est, a quo processit.

CAP. XXIX.

Vicesima nona hæresis Marcelli : hi baptizantur.

Galata Marcellus eodem modo, quo Sabellius, Trinitatem negavit : sed quamdam paternæ divinitatis ἔκτασιν, hoc est extensionem in Filium subiisse dicebat, quam Deum Verbum nominabat : quæ quidem post universæ dispensationis consummationem rejecta retractaque ad Deum denuo redisset, a quo ante extensa fuerat. Sanctissimum autem Spiritum παρέκτασιν τῆς ἐκτάσεως, hoc est extensionis extensionem, quæ apostolis obtigisset. Ut uno verbo absolvam, ille Trinitatem extendi et contrahi, pro dispensationis diversitate fabulabatur.

Hæresos præcedentis confutatio.

Dogmata hic quoque nullo modo admittenda probandave proponebat. Qui enim fieri potest, ut ὑπόστατον, hoc est per se subsistens Dei Verbum una cum assumpta carne assumptum, assidensque Deo et Patri, ἔκτασις, seu extensio paternæ divinitatis, rursumque ad Deum Patrem contrahi dicatur ?

⁴³ Philipp. II, 6, 7. ⁴⁴ Joan. XVI, 28. ⁴⁵ Psal. XVIII, 6. ⁴⁶ Matth. XXVIII, 19. ⁴⁷ Isa. XLIV, 27.

(48) S. Cyrilli in Evangelium Joannis. Euthym. tit. X.

ut Deus Pater carnem assumpsisse dicatur, propter illam divinitatis ἔκτασιν, seu extensionem, quam Marcellus introduxit, una cum concorpore Verbi Dei denuo in eandem contractione, quæ necessario consequeretur. Una enim Verbi Dei etiam post assumptam carnem persona erat) : aut absque corpore ad Deum Patrem illa divinitatis extensio, quæ in Christo erat, ad pristinam contractionem rediit : nec amplius erit Christus, sed nudus et simplex homo duntaxat, ut qui duarum naturarum præstantiorem exuerit. Patri denique Jesus quidam divinitatis exere assidebit : aut saltem impluvium pullorum instar deturbabitur, divinitate nimirum privatus, qua gravitatem sublevet : nosque adeo egregie desipiemus, quo hominem, non autem Deum incarnatum adorabimus : quod quidem cunctas hæreses impietate facile excedit. Nestorius enim, tametsi naturalem divinitatis et humanitatis conjunctionem negaret, unumque Christum duas in personas divideret, scheticam tamen, hoc est habitalem seu relativam copulam, et indivulsum Verbi et Jesu concursum fatebatur. Alii autem Davidicam vocem male intelligentes, qua inquit, *In sole posuit tabernaculum suum* ⁴⁵, carnis depositionem invexerunt, Filiumque Verbum ad Deum Patrem cum sola divinitate ascendisse docuerunt. Qui autem a Marcello stabant, in contrariam sententiam, eamque deteriore divergentes, Filii personam in Deum Patrem resolvebant. Verum enim vero cum blasphemi illi Spiritum ἐκτάσεως παρέκτασιν, hoc est extensionis productionem esse aiunt, unam in sancta Trinitate personam manifeste autumant ; hocque pacto divinis Scripturis et evangelicis dictis adversantur. Nam qui fieri possit, ut is Filius et Verbum Dei vocetur, qui nullo modo apud illos ὑπόστατος est, seu per se substitit ; vel alius Spiritus Paracletus ? Hujusmodi certe assertiones dogmatibus Christi refragantur, qui ait : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti* ⁴⁶. Triplici enim nominum invocatione, et his verbis, *Alius Paracletus*, tres designantur hypostasces. Hanc porro hæresin nihil aliud quam sensus humani sensum esse, vel ex eo constat, quod hæc quoque desolata, extincta, et sub oblivionis tenebras demersa sit. Is enim qui profundum increpat, eique dicit, *Desolare* ⁴⁷ : et hanc et cæteras hæreses oblitteravit, quippe quæ plantatio essent quam Pater cælestis nullo unquam tempore plantaverit.

CAP. XXX.

Tricesima hæresis, Valentiorum.

Valens quidam Arabs natione fuisse fertur, ex quo evenit, ut ejus hæresis in Bacathis pullularet.

Sunt autem Bacatha Metrocomia, hoc est primarium oppidum, ejus Philalphæ, quæ in Arabia trans Jordanem sita est. Eadem itaque Valentii quoque de principiis et potestatibus cum Archonticis, Sethianis, et cæteris hujus farinæ sentiunt, Sunt autem omnes exsecti: præcipuam enim in eo collocant operam, ut quam plurimos eunuchos habeant. Hominem autem quemcunque suis ritibus et ceremoniis initiandum susceperint, nullis animatis vesci permittunt, quamdiu pudenda habuerit. Quibus ablatis persuaso jam vel etiam coacto discipulo, libere tum, et ex animi sententia quidquid arriserit edere permittunt: quia jam, ut ipsi aiunt, a certamine liber et expeditus est. Nec amplius eum in pathicam ibidem ciborum deliciis despumaturum suspicantur. Nec hos duntaxat his afficiunt modis, sed et si quis transeuntium ad eos divertat, illum intro revinctis a tergo manibus abripiunt, tumque vi pudendas partes exsecant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Exsecrandis hæresibus accensenda videtur et illa, quæ Valentiorum est, quippe quæ non solum principiis et potestatibus a Deo creatis totius hujus universitatis administrationem concedat: sed divinis etiam dogmatis refragetur. Illa enim ad legitimas nuptias exhortantia sic sancit: *Crescite et multiplicamini, et replete terram* ⁴⁸.

Valentii vero modis omnibus exsecrandi pudendorum exsectionem, hoc est commune omnium exsistium, magnopere extollunt. Proinde si eorum deliramentis omnes forte fortuna subscriberent, hominibus haud dubie terra orbaretur, ferarumque duntaxat habitationi pateret. Cæterum quam exsectio illa, qua ex hominibus eunuchi fiunt, laude sit indigna, Dominus in Evangeliiis attestatus est, illam solam probans quæ propter regnum cælorum fieret: quæ quidem frenatis affectibus potius quam pudendis resecandis effici solet.

Alioqui vero cum variæ sunt affectuum species, corporeis idcirco combinationibus haudquaquam circumscribuntur (quorum invitam abstinentiam insolentius sibi vindicant Valentii), sed avaritia quoque, invidia, ambitio, luxu, et cæteris hujusmodi constant, quibus ad nequitiam fenestra panditur. Ut taceam miserorum exsectorum plerosque longa die in ganeis deprehensos, ubi mulieribus præter naturam viros se præstarent: imo vero, ut ita dicam, muliebria paterentur; aliisque tam pathice obscœnitatibus addicti essent, ut viri jam præ æmiviris nulli prope viderentur.

CAP. XXXI.

Tricesima prima hæresis, Origenis. Hi unguuntur.

Origenes, qui et Adamantius cognomento dictus est, et Commentator, ob commentariorum quos

⁴⁸ Gen. 1, 22, 28. ⁴⁹ Psal. XLIX. 16.

(49) Pro quo vulgus Ambrosius habet.

A edidit multitudinem, Ægyptius genere, sanctissimique martyris Leonidæ filius fuit. Alexandria commoratus est, ubi cum et educatus et edoctus fuisset, Athenas quoque commigravit, ibique assiduam se in gymnasiis auditorem præstitit. Tandem cum Græcorum disciplinas perdidicisset, ecclesiasticis quoque dogmatis animum excoluit.

Cæterum Decianæ persecutionis tempore multa hic propter fidei confessionem passus est: cum convictis lacessitus mediam per urbem trahitur, tormentis objicitur, ludibrioque habetur. Aliquando enim, ut memoriæ proditum est, eum capite detonsum Græci in Serapæi templi vestibulo constituerunt, id muneri imponentes, ut palmarum ramulos iis porrigeret, qui Serapin adoraturi eo ascenderent: quod quidem munus sacerdotum idolorum obire solebant. Ille vero correptis ramis, elatiore voce nihil aut veritus aut addubitans vociferabatur: Venite et accipite, non idoli, sed Christi, ramum. Quibus verbis mox iniquitatis operarii commoti optionem proponunt, utrum dæmonibus sacra facere, an vero corpus Iibidina Æthiopis cinædi prostituere malit. Ille cum tam sceleratum stuprum pati non posset, miserabili querelaque voce sacrificare se malle respondit: quod cum paulo post immutata sententia facere: detrectasset, illi prioribus promissis instantes, imposito manibus ejus thure, sacris id imponi foci imperant.

Quod cum fecisset, ob omnibus Christiani dogmatis confessoribus et martyribus explosus, et Ecclesia ejectus est. Tandem cum tantum dedecus ferre non posset, Alexandria se in Palæstinam contulit, ubi rogatus ab Hierosolymitano clero, ut concionem aliquam haberet (siquidem ad presbyteratus ordinem antequam sacrificaret alleclus fuerat) surrexit, et e tricesimo nono Psalmo hunc versum recitavit: *Peccatori autem dixit Deus, Ut quid tu exponis justitias meas, et assumis testamentum meum in ore tuo* ⁴⁹? confestimque librum clausit et reddidit: atque in gemitus et lacrymas prorumpens, omnibus ei collacrymantibus, suam se in sedem recepit. Postea cum in familiaritatem venisset Ambrosii (59) cujusdam Marcionistæ, vel Sabeliani, ut quibusdam placet, illi tandem persuasit, ut, hæresi relicta, Ecclesiæ catholicæ adhæresceret. Ille porro studiosus sacrarum Litterarum lector, Origenem rogavit, ut illas interpretaretur. Hic votis illius facturus satis apud Tyrum Phœnicæ, ut aiunt, per octo et viginti annos Scripturis interpretandis operam navavit. Habrosio itaque cibaria, notarios, et amanuenses, nec non chartas cum reliquis sumptibus suggerente, Origenes continentia, vigilia et labore assiduis tandem confecit opus, et ad umbilicum perduxit, præcipuam autem operam dedit, iis quæ Hexapla dicuntur. Cum enim

dictiones Hebraicas litteris Græcis una pagina expressisset, unius enim loco duas, ut quæ idem convenirent, habebat, mox tertiam vel potius secundam paginam, nimirum duorum et septuaginta Interpretum, subjunxit. Duos et septuaginta Interpretes Aquilas, Aquilam Symmachus, Symmachum Theodotion, atque ita demum quinta sequebatur versio. Hoc modo Vetus omne Testamentum suis Hexaplis complexus est.

At vero tot talesque labores in explicandis Bibliis exantlatos illud perniciosorum dogmatum corollarium obscuravit.

Atque illum fortasse Deus dereliquerat, quod eum vanæ gloriæ auræque populari aucupandæ plus æquo addictum videret: præ cuius studio pristinæ suæ, quamvis privatæ vitæ insidiatus erat. Nam cum nollet corporeis sensibus titillari, genitalia sibi membra resecurat: atque propriis, ut quidam volunt, manibus: ut alii, opera Eliæ cuiusdam medici percelebris usus.

Non desunt, qui nervum cremasterem, hoc est eum, ex quo testiculi dependent, duntaxat excuisse tradunt. Quidam apposito pharmaco partes illas exsiccasse arbitrantur. Alii medicam herbam reperisse malunt, cujus viribus spermatica vasa marcescerent. Sed de his gactenus. Tunc porro suæ virus hærescos cum in plerosque alios, tum in monachos, anachoretas, et eremitas Ægyptios spargere cœpit: imo vero primam fenestram Ario aperuit, cæterisque sceleratis, qui sunt Arium subsequuti.

1. Ausus enim est asserere, quod Unigenitus Patrem videre non possit: neque item Filium Spiritus: neque Spiritum angeli, neque homo angelos videre queat.

2. Item, Filium dicebat non esse ex Patris substantia, sed modis omnibus alienum ab eo, quia nimirum creatus sit, Filiusque per gratiam vocetur.

3. Adhæc animas hominibus antiquiores affirmabat, quæ scilicet angeli aliquando potestatesque fuerint: tandem vero, cum peccassent, in hoc corpus, tanquam in ergastulum demissas, ut hic primam condemnationem experirentur. Ex quo evenit, ut Græci corpus *ἡμας* dixerint, *παρὰ τὸ δέδεσθαι τὴν ψυχὴν ἐν αὐτῷ* (50), hoc est, quod eo tanquam viuculo anima coerceatur. Animam iidem *ψυχὴν* appellarunt, *διὰ τὸ ἀνωθεν ἐψυχέσθαι*, hoc est, quia cœlitus inspirata sit, quod quidem sibi sacræ testimonio paginæ confirmare videtur. Hoc enim, *Antequam humiliarer, ego peccavi* ⁵⁰, de ipsa. inquit ille, anima dictum est quippe quæ in cœlo peccarit, antequam in corpore humiliaretur. Item illud, *Convertere, anima mea, in requiem tuam* ⁵¹, quippe quæ rebus in hac vita bene gestis ad pristinam requiem quasi postlimino redeat; tum quia

⁵⁰ Psal. cxviii, 67. ⁵¹ Psal. cxiv, 7. ⁵² I Cor. xv, 44. ⁵³ I Cor. iii, 13. ⁵⁴ Prov, x, 19.

(50) Platonicum dogma de inferis vido apud Macr. lib. i, in *Somn. Scip.*

A Adamus, antequam peccaret, effigiem illam divinam sartam tectam, hoc est omnibus integumentis nudam, solaque humana forma præditam, conservabat. At vero posteaquam Domini præcepta transgressus est, eandem illam formam perdidit, cum primum scilicet corpus hoc anima subiit, quod quidem pellicearum tunicarum nomine sacris in Scripturis significatur, tum quia corpus hoc, quo involvimur, resurrectionis illius die non resurget; sed humana tantum forma, qua Paulus forte vel Petrus dignoscitur, atque adeo extrinseca illa figura resurget, quæ sub forma quaque comprehenditur. Porro subjectum ipsum, sive corpus, haudquaquam idem manebit: *Seminatur enim corpus animale*, inquit Apostolus, *corpusque spirituale resurgit* ⁵². Quapropter necesse est, ut resurrectionem in sola forma futuram speremus, in subjecto vero non item.

Hæc sunt quæ Origenes de animarum præexistentia, et resurrectione disseruit.

Idem ἀλληγορικῶς omnia explicare conatus est, paradysum, inquam, et aquas, tam quæ infra, quam quæ supra firmamentum esse feruntur.

Ut uno verbo absolvam, totam Scripturam pervertit, futurique adeo sæculi supplicium tempore certo præbuit, locum illum Pauli apostoli maie intelligens, quo ita scribitur, *Uniuscujusque opus quale est ignis probabit, ipse autem quasi per ignem servabitur* ⁵³.

Alia insuper nonnulla nugatur, et deblatterat, quæ ne scribere quidem honestum mihi videtur.

C Hoc autem in summa dicendum est, Grigenem in physiois theorematis, eorumque allegoriis, necnon in tota morali disciplina doctorem omnibus acceptissimum accommodatissimumque fuisse, atque adeo eum, qui virtutum actionibus se maxime omnium exerceret. Hujus enim exercitii studio vitam usque adeo excolebat, ut pectus ejus, quemadmodum aiunt præ nimia rei cuiuscunque animatæ continentia et abstinencia exciderit. At in vera fide, iisque disciplinis, quæ majorem contemplationem, atque in primis theologicam, requirunt, omnium quotquot illum præcesserunt, et secuti sunt, absurdissimum se præstitit.

Hærescos præcedentis confutatio.

D Sapientissimus Origenes Salomonis exhortationem parvipendens, qua ita loquitur, *In multiloquio non deerit peccatum* ⁵⁴, non advertit se, dum universam legis et gratiæ Scripturam pervestigat, in absurdas cogitationes et opiniones inauditas præcipitem incidisse, imo vero alicubi divinis dogmatis impia et profana permiscuisse, quemadmodum ex iis quæ supra memoravimus cuivis volenti discere licet.

Nam qui fieri possit, ut creatus Dei Filius di-

catur, atque participatione Filius, quemadmodum prophetæ, reliquosque sanctorum catalogus? qui mutabili etiam natura præditus, et a Dei natura alienus? qui denique Deum minime videre dicitur is, de quo Joannes evangelista clara voce exclamavit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁵⁵; item: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit*⁵⁶? Ipse quoque Christus ait: *Ego in Patre, et Pater in me*⁵⁷. Item: *Qui videt me, videt et Patrem*⁵⁸.

Jam vero si cum Patre in principio erat, nullo modo creatura est. Creaturæ enim ex nihilo factæ, temporique subjectæ sunt.

Cujus autem essentia caret, is principio creatus non est, sed ne natura quidem mutabili præditus est, siquidem in principio erat, ejusdemque cum Patre substantiæ, diversæ vero nequaquam. Quomodo enim Unigenitus, quomodo etiam paternis et sinibus inseparabilis? Eum enim Pater apud se manere nunquam permisisset, qui diversæ a se substantiæ fuisset, hic autem ejusdem cum Patre substantiæ est, natura immutabili præditus, quemadmodum et ille.

Qui fieri præterea potest, ut invisibilis sit Pater Filio, cujus hæc verba leguntur: *Nemo novit Patrem nisi Filius, et is cui voluerit Filius revelare*⁵⁹, qui Patri coæternus est, nec ulli principio subjacet quæ res in causa est, quod ignoretur, nec aspectabilis sit. Jam qui fieri potest, ut se minime norit ipsum, qui aliis cognitionis auctor est?

Quanam vero ratione a Spiritu quoque sancto Filium minime videri quis contendat, cum substantia sit, quæ solo intellectu percipitur, eaque infinita, si vires expendamus: substantia, inquam, temporibus et sæculis immensa, qua abunde bona sibi insita largitur, is denique, quem omnia sibi expetunt, quæ vitam ex præscripto virtutis institunt; ad quem etiam cuncta confugiunt, quæ sanctificatione indigent, is ex quo cæterorum omnium perfectio dependet, is qui nulla in re deficit qui vitam suppeditat, qui additione non completur, sed semper plenus; nec minus quam Pater et Filius principio carens, et coæternus est, divinaque charismata dividit, et singulis pro dignitate tanquam Deus distribuit, prout vult: quod Petrus etiam iis attestatus est, quæ Sapphiræ dixit: *Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Non mentiti estis hominibus, sed Deo*⁶⁰.

Cæterum angelos etiam divinam et ineffabilem super substantialis divinitatis pulchritudinem velut in speculo contemplari juxta proportionem prærogativæ, quæ inter illos est, et sanctificationis modum, quam a Spiritu sancto habent, nec hominum oculos prorsus effugere, testis est illa Abraham hospitalitas, testis hæc Monoxi oratio, *Morte moriemur, quia vidimus Dominum*⁶¹; testis ange-

⁵⁵ Joan. I. 1. ⁵⁶ Ibid. 18. ⁵⁷ Joan. XIV, 10. ⁵⁸ Ibid. 9. ⁵⁹ Matth. XI, 27. ⁶⁰ Act. V, 4. ⁶¹ Judic. XIII, 22. ⁶² Matth. XIX, 14; XVIII, 10. ⁶³ Joan. XIV, 17. ⁶⁴ Jer. XLII, 11. ⁶⁵ Psal. CVIII, 40. ⁶⁶ Psal. CXIV, 7.

lus, qui Tobie apparuit, et is, qui Virgini Ave dixit, Zachariæque concepturam Elizabetham pronuntiavit; ipse denique Christus testis, qui apostolos his verbis increpavit: *Sinile parvulos venire ad me. Angeli enim eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in cælis*⁶². Item: *Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum: quoniam apud vos manet*⁶³. Præterea per prophetam: *Ego vobiscum sum, dicit Dominus*⁶⁴, et Spiritus meus.

Si quis etiam animas corporibus præexistere dicat, easque angelorum et virtutum nominibus dignetur, angelos autem in peccatum lapsos supplicii loco in hoc corpus missos esse, ut hic primum judicium subeat, impium certe fuerit, et primi hominis creationi repugnans. Vetus enim eademque divina Scriptura nos docet, quemadmodum Adamus e limo formatus insufflationem divinam in facie sua divinitus exceperit, quæ etiamnum rationis et intellectus participans anima dicitur a nobis.

Origenes porro cum animarum præexistentiam introducit, et, quod absurdissimum est, eas angelos esse dicit, qui peccato lapsi fuerint, in hujus rei confirmationem hæc Davidica proferens: *Frius quam humiliarer, ego peccavi*⁶⁵; item, *Covertere, anima mea, in requiem tuam*⁶⁶, judicium dæmonum introducit ante tempus, eosque supplicii loco in corpore introductos esse dicit, quod quidem judicium determinavit Deus, ut Paulus apostolus ait, nec ulli tamen in hunc usque diem intulit; imo vero in mortuorum resurrectionem, totiusque mundi consummationem reservavit: quo etiam tempore dæmones in ignem exteriorem abibunt, qui eis eorumque præfecto præparatus est, eosque adeo damnati homines comitabuntur, propter illa, quæ in vita contra jus et æquum admiserunt.

Origenes ergo fabulatur, dum animas angelos esse peccato lapsos existimat, quarum substantia ex divina insufflatione dependeat.

Qui fieri etiam potest, ut Christus corpus ex sanguinibus virgineis compactum, animamque rationis et intellectus participem assumere dignatus sit, si animæ pro dæmonibus peccato lapsis habendæ sint? Christus, inquam, qui in mundum idcirco venit, ut dæmonum imperium destrueret, communemque generis humani salutem procuraret. Illa porro animarum præexistentia, quam introducit, Græcorum fabulamenta redolet.

Græci enim, animas præexistere rati, eas peccato obnoxias esse dicebant, quæ cum alio modo deteris maculis et sordibus, quibus insciebantur, expurgari, ad pristinamque puritatem redire non possent, idcirco corporibus infunderentur, quæque adeo expiatoriis virtutibus non abuterentur, eæ a corporibus resolutæ pristinam puritatem, since-

rumque nitorem donno reciperent, cæterisque animis statim a reditu commiscerentur, quæ corporibus nullo se modo conjunxissent, quæ vero affectuum corruptioni obsequentes propriam dignitatem irritam et inutilem redderent, similesque speculo se præstarent, a quo levor ille purus et pellucidus absit, eæ ubi primum a corpore exirent, in chaos et Erebum præcipites darentur.

Horum porro verborum, *Prius quam humiliarer. ego peccavi* : item, *Convertere, anima mea, in requiem tuam* hic est sensus, ut his verbis seipsum vates commonefaciat, eaque in mentem revocet, quæ in Uriam scelerate admodum commiserat : humiliationem seu abjectionem pro turpi dedecore, quod in eum inde redundaverat, illoque seditionis tumultu, quo eadem de causa ab Achitophete et Absalone fuerat impeditus, subsequuta denique ab imperio deturbatione, necnon ignominiosa regis ex ædibus fuga, solitudinisque habitatione usurpans, quemadmodum alio etiam in loco psalleus Deo profitetur : *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino* ⁶⁷ ; item, *Bonum est mihi, quod humiliaveris me, et per exitus aquarum demersi sunt oculi mei : quia non servavi legem tuam* ⁶⁸. Quibus omnibus promulgatio quædam et recantatio continetur ejus quem anteactorum malorum pœnitet, quique cum propria colloquitur anima et eam ad gratias agendas exhortatur, pro beneficiis, quæ tum percepit, cum meritis pœnas eorum nomine non dedit, quæ in Deum contumeliosius admiserat. Per requiem autem, illam quoque animæ justæ peregrinationem intelligere possumus, qua quidem tristibus hujus mundi periculis libera subducitur, et corporis a se tabernaculum, tanquam onus grave excutit, ut Paulus etiam ait : *In hoc tabernaculo ingemiscimus gravati* ⁶⁹ : item, *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* ⁷⁰.

Blasphemia non minore sequentia quoque sciant, quibus scilicet Adamum antequam Domini mandatum transgrederetur, imaginem Dei conservasse contendit, cujus nimirum anima nuda, nec ullis velamentis obducta esset, at in sola hominis forma conspiceretur. Transgresso autem mandato eandem illam imaginem amisisse ait, cum nimirum anima corpus hoc induisset, quod per tunicas pelliceas intelligit. Moses enim in Geneseos historia Deum sumpto limo hominem formasse, deinde animam eidem inspirasse scribit, qui cum mandatum transgressus esset, hæc a Deo audiverit : *Pulvis es, et in pulverem reverteris* ⁷¹, nec ita multo post exulare jussus sit, tandem vero exturbatus paradiso tunicas pelliceas induerit.

Jam qui fieri potest, ut is cui dictum est, *Terra es, et in terram abibis*, sine corpore fuerit, sed idolum duntaxat corporea forma conspicuum animæ circumjectum habuerit ?

⁶⁷ Psal. xxxi, 5. ⁶⁸ Psal. cxviii, 71. ⁶⁹ II Cor. v, 4. ⁷⁰ Philip. i, 25. ⁷¹ Gen. i) r. 19. ⁷² I Cor. xv, 44.

A At vero curiosus hic homo, subtilitatisque studiosus plus quam satis est, hæc tunc elocutus mihi videtur, cum ex Platonice placitis, aliorumque philosophorum, quorum lectione animum suum teneris ab annis excoluerat, contraria nostræ fidei dogmata hausisset, et ad satietatem bibisset. Idolorum enim genera duo uni eidemque animæ rationis participi Græci attexunt, quorum alterum illi ab æterno cohæret, ab illisque divinum corpus et luminosum dicitur, alterum vero crassius, quod ex astrorum dispositione, ut aiunt, insitum eidem est. Atque huic secundo idolo nomen imponunt, animæque idolum rationis expers appellant, opinandi vi præditum, imaginativum, sensitivum, generationis appetens, necnon eorum quæ generationi subjiciuntur. Non enim uni eidemque animi naturæ, unius contemplationem, primas notions, exquisitas scientias, erroneas opiniones, eorum quæ sensibus objiciuntur apprehensiones, imaginativamque facultatem tribuunt, sed ei quidem parti, quæ rationis est particeps, præstantiora, ei vero, quæ ratione caret, ea quæ deteriora sunt assignant, non eo quidem animo, ut inde maculas ullas aut dedecus ullum diviniori naturæ irrogent, sed ut cum illa necessariis perfuncta fuerit muneribus, hæc ad ea se duntaxat convertat, quæ diviniora censebuntur,

Hoc igitur idolum, quod et crassius diximus, hic quidem ab anima rationis particeps separari minime posse aiunt, at homine soluto nonnunquam præstantiorem illam, rationisque participem animam, cum luminosa figura, cumque parte rationis experte, ad propriam peculiaremque sortem subvehunt, nonnunquam vero sejuncta illa, quæ rationis expers est (quemadmodum de Hercule scribit Homerus) in Orco vel inter sidera collocant.

Itaque Origenes, ut mea quidem fert sententia, cum animam idolo hujusmodi vestiisset, quod proprias actiones, sibi que involutas circumferret, fore subjecit, ut una cum hoc illa resurgeret, futuroque judicio subiceretur, qua in re gentes prorsus imitatur, mortalis autem tactuique exposita caro deflueret, atque evanesceret.

Ad cujus absurdi dogmatis confirmationem his Apostoli verbis abutebatur, *Seminatur enim corpus animale, excitatur autem corpus spirituale* ⁷² : quod quidem Apostoli verbum corporum resurrectionem haudquaquam subvertit. Nec enim verisimile est, ut is in ea sit sententia, qui Domini resurrectionem cum corpore gentes apud omnes promulgat, ejusdemque nos formæ participes fore prædicat, qua ille fuit, cum a mortuis resurgeret. Sed corpus animale, inquit, illud est, quod affectibus et fluxui obnoxium est, quemadmodum alibi hominem animaleum idem vocavit Apostolus eum, qui omnia ex animi ratiocinationibus metitur, nec rerum

divinarum ullam meditatur, nec earum, quæ naturæ seriem transcendunt, in quibus tamen se animus exercere solet.

Cujusmodi, quæso, sunt ea, quæ levis hic et inconstans homo de eo tradebat, quod ad imaginem creatum est, quo tempore novam rerum divinarum interpretationem moliebatur, eaque ad animi sui sensa et conceptiones tyrannice revocabat. Aliud enim Deum, aliud id quod ad imaginem efformatum est, aliud item similitudinem, aliud id quod ad similitudinem effectum est esse statuebat. Atque primas quidem imagines et similitudines, Dei angelos aliasque virtutes esse dicebat: nos autem secundos ab illis, ut minores illis, qui ad illorum scilicet imaginem efformati simus. Deinde ad deteriora deflectens imaginem invisibilis Dei unigenitum Filium vocat, apostolica voce corrupta, nec eo adjecto, quod in illo mutationi obnoxium non est, nosque ad imaginem Dei, seu Filii unigeniti, factos esse scribit, quod impietate non caret.

Ad Dei enim imaginem idcirco creati dicimur, quia in nobis dominatur ratio, qua duce, artes a nobis inventæ sunt, virique adeo rerum divinarum cognitione celebres pleraque ad Dei gloriam, et magnificorum ejus operum laudem excogitarunt. Proinde, ut ex iis quæ a nobis dicta sunt perspicuum est, ejus participes sumus, quod ad imaginem effictum est, ejus vero quod ad similitudinem ii, qui virtute perfecti evaserunt: nullumque non moverunt lapidem, quandiu vixerunt, quin rerum cognitionem, qua converti possent ad Deum, consequerentur, eademque votis omnibus expeterent, quæ semper eodem se modo habere dicuntur: quos idcirco divina Scriptura deos Altissimique filios appellat, neque eodem quo cæteros nomine compellat, quos cum jumentis insipientibus confert: iisque similes evasisse clamat, qui male Dominum calcibus impetant.

Nec vero mirum, quod Origenes pleraque in Deum minus convenientia commentus et prolocutus, paradisum quoque et aquas, quæ tam infra, quam supra firmamentum esse dicuntur, allegorice exponat (hoc enim de illo non parvus professorum veritatis numerus asserit, nec aquas cum nonnullis doctoribus Hebræis, tam priscis quam recentioribus, ad angelicos ordines refert: sed gentium synagogis accommodat, quæ quidem scaturientibus aquis similes in multijugas fides, et multifidas derivatæ et effusæ sunt, donec in unam synagogam Christi apparitione per angusta confragosaque loca fluentes coaluerunt, quemadmodum alii nihil ab historiæ Mosaicæ veritate aberrantes, naturam nostram cum paradiso, bonum autem nobis a Deo insitum cum fonte velut a paradiso scaturiente et profluente contulerunt: bonumque ipsum

⁷³ I Cor. III, 13, ⁷⁴ II Petr. III, 10 seqq.

(51) Aristot. in Ethicis ex Theognide.

(52) Hujus dogmatis meminit Ovidius *Metam.* I: *Esse quoque in fati reminiscitur, affere tempus, etc.*

A quatuor in flumina, hoc est, præcipuas virtutes. prudentiam, justitiam, fortitudinem, et temperantiam diduxerunt: ita ut Phison cum prudentia conferatur, qui omnem terram Evilat, hoc est animam laboribus et angustiis oppressam, circuit: hæc enim est Hebraicæ dictionis interpretatio quia nimirum labore prudentiam consequimur: quæ nihil est, quam collectio, et coacervatio, imo vero etiam æmulatio eorum, quæ honeste aliquando gesta sunt, vel etiamnum geruntur.

Gæon autem, qui Æthiopiæ regionem circum alluit temperantiæ accommodatur, quæ cupidam animæ partem quodammodo constringit et continet. nec in absurdas actiones diffluere sinit.

Tigrim autem, qui ex adverso Assyriorum fluit, fortitudinis symbolum esse voluerunt, quia scilicet Tigri non absimilis est ille animi ardor, et constans eorum propositum, qui ex spiritus præscripto vitam instituunt. Illi enim impavidi ea penetrant, quæ aliis terrorem afferre videntur.

Justitiam denique cum Euphrate conferunt, quæ nulla parte circumscribitur, quemadmodum virtutes cæteræ; sed per omnes discurrit omnibus adest, omnes exornat, omnes amplexu suo fovet (51).

Sed hæc hactenus, quorum quidem narratio, ut opinor, auditoribus haud inutilis fuerit.

Pauli porro locus, quo ait: *Uniuscujusque opus quale est, ignis probabit; dies enim manifestabit, quia in igne revelatur*⁷³, hoc sensu accipi potest. Heraclitus quidem philosophus elementum primum ignem esse statuens, etiamnum servari, et cætera servare dicebat, quæ nimirum contrariis inter se qualitatibus commista sunt, ita tamen cætera elementa sui effusione superaturus aliquando esset: atque suis limitibus tanquam crateribus emissus, usque adeo efficaci qualitate sua intumesceret, ut omnia quæ sunt in rerum natura depasturus et assumpturus esset (52).

Apostolus autem de igne hujusmodi nequaquam verba facit: cum mundi pars, ipse quoque sit, et corruptioni universi ipsius obnoxius, neque de illo quidem, cujus apud apostolorum columnen Petrum his verbis mentio fit: *Veniet dies Domini, ut fur in nocte: in qua cæli cum magno impetu præteribunt, elementa autem æstuantia dissolventur. Terra vero quæque in ea sunt opera comburentur.*

D *Si ergo hæc omnia solvantur quales esse nos oportet in sanctis conversationibus, et piis operationibus, expectantes, et accelerantes adventum diei Domini, in qua cæli ardentes dissolventur, et elementa æstuantia liquescent*⁷⁴? At vero ignem alium intelligit, qui scilicet gehennæ quasi quædam portio fragmentumque sit, ad quem nos quoque tunc admovendi sumus, ut in eo purgati, vel dextræ parti, vel sinistræ accensea-

mur. Vel ignis nomine Deum etiam ipsum intelligere possumus, qui lumen quoque dicitur, nec ignis appellationem dedignatur. Idem enim hic et nominæ caret, et nominibus abundat, pro habitu nostrorum ratione appellationem subinde mutans. Quia enim animam purgat et candori pristino restituit, atque maculas inhærentes eluit, quas ei vitium inusserat, idcirco lumen est et dicitur, quo lumine nihil quidquam lucidius splendidiusque dici possit. Quia vero materiam consumit, ignis idcirco dicitur, quemadmodum et alibi quia secat, dividit, et ad animæ medullas pertingit, ea de causa gladius et sermo acutus nuncupatur. *Uniuscujusque ergo opus, quale fuerit, ignis probabit.* In hoc quidem mundo aliorum probationi exponimur, ubi permultus error inest, permultaque commissorum delictorum repensatio, atque opus quidem ipsum coronis plerumque vel supplicii dignum est: amicorum tamen opem ferentium consolatione disertique oratoris patrocinio persæpe sit, ut iudex ad misericordiam flectatur, eoque adducatur, ut sententiam immutet: illic autem quale est uniuscujusque opus ignis probabit. Nec enim iudex circumveniri, nec tribunal muneribus corrumpi potest, et simul atque propius ad iudicem quis accessit, igne quoque jam probatus est. Exactissima enim actionum probatio ab ipsius iudicis natura dependet: *Dies enim, inquit, manifestabit, quod igne cuncta revelentur.* Hæc est præcedentis dicti confirmatio. Quia enim nos igne universos iudicatum iri dixit, ignis autem ille, qui vitium consumit, et in favillam convertit, ipse Deus est, ea de causa subiecit: *Dies enim manifestabit quod in igne cuncta revelantur.* Diem Apostolus hoc loco pro sæculo futuro posuit: vel quia solis cursu non ita regitur, ut dies sit, cui mox vicissim succedat: vel quia si cum præsentis vita conferatur, dies nocti similis est. Hæc ergo *dies, inquit, manifestabit quod omnia in igne revelantur.* Cæteris enim iudiciis antiquatis, omnique tormenti et inquisitionis genere longum valere iussum, operum nostrorum iudicium coram solo Deo nobis superfuturum esse constat. Nullus enim illic erit, qui rerum administrationem aliis ambitione extorqueat, aut iudicia circumveniat, aut iudicis voluntatem sibi conciliet, aut legem divinam et insolubilem immutet: *Si cuius ergo opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet: si cuius autem opus arserit, multabitur.* Quemadmodum enim si nostrum hunc in ignem, qui sensibus est expositus, materia quæpiam cum alia conjiciatur, quæ pura vereque aurea sit, magis ac magis in fornace splendet: et quo efficacior ignis est, eo etiam res in eum coniecta pellucidior evadit. Si quid vero plumbi aut stanni participes in eundem incidat, materia deteriore assumpta pristinus ille massæ tumor imminuitur: ita etiam posteaquam homines simul omnes igni divino et purgatorio, ipsi inquam Deo, propius

admoti fuerint, quicumque anima pura et pellucida præditus erit, clarior ex ignis probatione factus, mercedem accipiet quæ vera auræ ejus animæ, actionisque sinceræ, nec ulla delictorum labe conspurcæ, retributio est: quia nimirum Deo conjungitur, ignemque divinum illum perfert? et puro illius immistus lumini, creatoris tandem beneficio Deus evadit. Manet enim opus ejus, quod superædificavit. Superædificavit autem in eo turres et propugnacula, hoc est inexpugnabilia fidei dogmata, virtutum fastigia, ea, inquam, per quæ, tanquam per intermedios gradus, si quis e terra sursum ascendat, ipsum Deum videre possit. Hujusmodi muri, hujusmodi ærænia divina, haudquaquam flammis absumuntur, sed magis magisque firmantur et servantur. Quod si quis fasciculum stipularum quæ materia facile absumitur, igneque conflatur (quemcunque intelligere velimus, ut meo iudicio malorum operum copiam) propria in anima gustaverit, simul ad ignem propius accesserit, conflagrationem ferre non poterit, proinde multabitur. Multam vero hic non ut quidam arbitrati sunt, pro materiæ conflagratione accipiendam puto, sed pro eo quod quis divini luminis particeps haudquaquam fiat, neque creatoris splendore dignus habeatur. Talis ergo vir multabitur, et servabitur. Quibus in verbis inesse videtur contrarietas. Nam si multæ nomine privatio luminis, nomineque salutis ejusdem luminis fruitio intelligi debeat, qui fieri poterit, ut eodem temporis momento idem homo multetur et salvus evadat? Itaque sciendum est, salutis emphasin hoc loco aliam esse ab ea, quæ vulgo inolevit. Hoc enim loco verbum *servari* haudquaquam salutem promereri significat, sed igne non absumi, aut conflagrare: quandoquidem adamantem quoque in igne servari dicimus nonnullaque animantia fornacibus admota servari quodammodo dicuntur, quoties ignis calorem perferunt, nec uruntur aut mutilantur. Proinde servatus in igne is quoque dici potest, qui multatur, cum præsertim sit immortalis corpore præditus, quod nec incisionibus ullis, nec adustionibus obnoxium est. Quod autem hoc sensu verbum *servari* capiatur, ex eo patet, quod subiecit Apostolus. Postquam enim dixit: *Ipsæ autem servabuntur*, modum quoque addidit, his verbis, *D tanquam per ignem*, nec enim, inquit, præstantiore salute, sed deteriore fruetur, ea nimirum, quæ sit per ignem.

Origenes ergo hinc, ut dixi, arrepta occasione, animas pristino statui restituendas esse confirmat: dum supplicium illud, quod in sacris Evangeliiis æternum dicitur, non minus atque gaudium perpetuum interpretatur aperteque demonstrat fore, ut animæ, quæ peccato lapsæ materiam vitiorum sibi aggresserint, tantisper in igne maneat, dum vitiorum suorum sordes absumantur: quibus assumptis illæ denuo servabuntur, posteaquam flammis excæ et expurgatæ fuerint, ita tamen ut vermis sint

sine permaneat, nec gehenna exstinguatur, quem admodum Dominus in Evangeliiis ait, ut hoc pacto stimuletur in posterum, refriceturque memoria divinæ humanitatis in animis, quæ a perennibus hisce suppliciis liberatæ fuerint.

CAP. XXXII.

Tricesima secunda, Pauli Samosatani; hi unguuntur.

Paulus hic Samosatis, in Mesopotamia ortus, Antiochæ magnæ præfuit post Demetrianum, decimumquintum ejus urbis episcopum: qui cum Zenobiæ obsequeretur, in absurdissimam hæresin prolapsus est. Quæ porro de Zenobia circumferuntur, ita se habent. Quo tempore Galienus Valeriani filius Romanis imperabat, Macrinus in eum insurrexit. Odennathus autem Palmyriæ metropoleos Arabiæ princeps Galienum juvabat: quapropter hic victoria parta, administrationem totius Orientis illi concedidit.

Cæterum Odennatho, a domesticis cæso, nec ita multo post Galieno vita defuncto, successit in imperium Claudius, quem cum Persæ bello devicissent, Zenobiam Odennathi conjugem Syriæ Phœniciæque præfecerunt. Cum vero paulo post ipse quoque Claudius a vivis excessisset, Aurelianus imperator creatus contra Zenobiam exercitum movit: eamque captivam abduxit. Huic ergo, quem admodum diximus, etiamnum prædicta loca regenti cum Paulus obsequi vellet, ut quæ Judæismum profiteretur, ipse quoque unum esse Deum docuit, qui pater, et Filius, et Spiritus sanctus unus idemque diceretur. Unus enim, inquit, Deus est, et Filius ejus in eo, quemadmodum in homine sermo. Ipse autem Sermo cum in terram venisset, habitavit in homine, qui Jesus dicebatur, completaque dispensatione, ascendit ad Patrem. Jesus vero Christus inferior est, qui ex Maria initium habuerit.

Hujusmodi ergo Pauli dogma fuit, quod partim cum Noeto et Sabellio consentit, partim ab utroque discordat: quandoquidem illi quoque inter se quadantenus dissenserunt. Eo enim quod unum Deum, quasi tribus distinctum personis asserunt, hitres inter se conveniunt: in hoc autem differunt quod Noetus quidem Patrem ipsum in forma et nomine passum esse dicit, Sabellius autem ipsum quidem Patrem, at non ut Patrem, sed ut Filii persona indutum: Paulus denique non prorsus ut Patrem, sed ut Filium.

Atque hæc sunt, in quibus hic vel cum prædictis hæresiarchis concordat, vel ab iisdem dissentit. Aperte vero cum Artemone et Theodoro coriario consentit, qui Dominum Jesum Christum nudum et simplicem hominem perspicue tradunt.

Quæ cum ita se habere Ecclesiarum moderatores compertum exploratumque haberent, haudquaquam

⁷⁵ Gen. 1, 26.

(53) Theodotus qui et Georgius mirificus.

negligenda esse duxerunt, sed Antiochiam ad hanc hæresin e medio tollendam convenerunt. Concilio præerant Theodorus (53), qui et Gregorius mirificus, Neocæsariensis episcopus, Athenodorus ejus frater, qui Ponticarum Ecclesiarum uni præerat, Firmilianus Neocæsareæ, quæ in Cappadocia est, episcopus, Helenus Tarsi, Icomas Iconii, Hyemenæus, Hierosolymorum, Theotecnus Cæsareæ, quæ in Palæstina est, Maximus Bostrorum, et Anatolius Laodiceæ, quæ Syriæ finitima est, episcopus magnus autem ille Dionysius Alexandrinus præ senio interesse quidem non potuit, litteris tamen eos qui convenerunt, ad veritatis propugnationem exacuit.

Coacta autem synodo Paulus inficias ire jam paratus erat, cum Malachion, qui antea quidem sophisticam artem exercuerat, postea vero presbyterii dignitate exornatus fuerat, disputationem adversus illum instituit. Cumque hoc pacto detecta fraus ejus esset, qui Christum hominem divina præ cæteris gratia exornatum diceret, e sacerdotum cœtu segregatus merito est. Quia vero ecclesiastici se ei opposuerant, Aureliano tunc temporis imperanti hæreses ejus patefecerunt, persuaseruntque, ut ab Ecclesia illum exturbaret. Quamvis enim ille idolorum cultui deditus esset, æquum tamen existimabat, ut qui ejusdem fidei consortibus contradiceret, is ab eorum cœtu, communi omnium calculo secluderetur.

THEODORI SCUTARIOTÆ SCHOLION.

Sciant lectores hoc Samosateno Paulo deposito, clericorum et episcoporum, quos instituerat, nullum esse cum eo depositum. Sed quia omnes in sanctissimorum Patrum nostrorum, a quibus ille depositus est, sententiam pedibus iverant, idcirco suis dignitatibus singuli restituti sunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Paulus Samosatenus terra erat nec bona, nec fertilis, nec divinæ sementi accommoda, sed sentibus et tribulis horrida: nimirum dogmatis ab inculcata et orthodoxa fide nostra dissentaneis? atque adeo, ut ita dicam, cloaca quæpiam cœnum ejectans, quod in Dei Filium vel ipsi posteri ejacularentur. Ex hoc enim cum Nestorius hausisset, atque bibisset, cum nudum et simplicem hominem esse, qui revera Deus erat, asseruit, ut explanatius in Nestoriana dicemus historia. Paulus itaque Sabellio et Noeto Ephesio consentanea professus, inanes cum illis voces eructat: Patremque, Filium, et Spiritum sanctum, in unam eandemque coarctat hypostasin, prædivinamque naturam animali cuiquam trinomini similem tradit, cum tamen multis e Scripturæ locis eam triplici definitam hypostasin didicisset, atque ex Veteri quidem Testamento, ubi ait: *Factamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ⁷⁵: quæ Patris verba sunt ad eos, qui sua e substantia processerant, qui etiam

creatricis cum illo Dominicæque dignitatis participes fuerant. Idem ubi ait : *Ecce Adam factus est, sicut unus ex nobis*⁷⁶, sive ut unusquisque nostrum, qui tres personæ una in divinitate sumus. Quamvis enim hoc ironice dictum sit, nullo tamen modo unicam personam significare potest. Item ubi sic habet : *Apparuit Abrahæ Deus juxta quercum Mambre. Respicens aulem oculis suis vidit : et ecce tres viri steterunt supra eum, et intuitus occurrit obviam illis : et adoravit in terra, et dixit : Domine, si inveni gratiam coram te, ne prætereas servum tuum*⁷⁷. Vident quomodo Scriptura testetur Deum apparuisse Abrahæ, tres autem fuisse, qui apparuerint. Et quamvis tres essent, eum tamen cum uno esse collocutum, quod omnino ita factum est, ut una eademque tribus sub personis Divinitas cluceret. Quod si quis unum tantum Deum, duosque angelos esse dicat, quomodo una cum Domino sedere ausi sunt? Item : *Pluit Dominus super Sodomam et Gomorrhæ ignem et sulphur a Domino de cælo*⁷⁸. Item : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est*⁷⁹. His certe verbis Dominus, Deus, itemque Dominus, hypostases : his autem, unus est, una in tribus Divinitas subindicatur. Quibus hæc Davidica consentanea sunt : *In Deo laudabo Verbum, in Domino laudabo Sermonem*⁸⁰. Item : *In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo*⁸¹. Item : *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua*⁸². Item : *Invoca me in die tribulationis tuæ*⁸³. Item : *Vivit Dominus, et benedictus Dominus*⁸⁴. Item : *Exaltetur Deus salutis meæ*⁸⁵. Quibus hæc addi possunt : *Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*⁸⁶. Item : *In lumine tuo videbimus lumen*⁸⁶, id est, in Filio tuo cognoscemus Spiritum sanctum. Per ipsum enim ea quæ sunt de Spiritu sancto cognoscenda, non minus quam ea quæ de Patre, manifestius cognovimus. Imo etiam in libro Jeremie

ita scriptum est : *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum*⁸⁷ : quibus id quoque subjunxit, quod subsequitur : *In terris visus est, et cum hominibus conversatus est*⁸⁸. Micheas quoque ait : *Et tu Bethlehem terra, Juda, ex te enim exiit dux qui reget populum meum Israel*⁸⁹. Sed Daniel etiam ita scribit : *Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat : et usque ad Antiquum dierum pervenit : et in conspectu ejus obtulerunt eum : et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus, et linguæ servient ei : potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur : et imperium ejus non corrumpetur*⁹⁰.

Verumenimvero si quis Testamentum Velus evolvat, prophetasque percurrat, triplici illa cherubica sanctificatione, et hujusmodi plerisque sanctam designari Triada videre possit, quemadmodum et hoc Davidico : *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*⁹¹. Item, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*⁹². Aurora enim, et ejus consortes, animalium visceratione rem sacram fecerunt : pane autem et vino, solus omnium Melchisedech : qui Christi etiam atque initiationis mysteriorum ejus typus erat : cui Davides quoque sacerdotium æternum vaticinatur. Ex nostro autem, seu Novo Testamento clariora, et majoris ponderis testimonia expiscari queat, quemadmodum ex Triadis supersubstantialis mysterio, quod per incarnatum Christi adventum illuxit. In ipso enim quasi limine angelus Virgini dixit : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obrabit tibi*⁹³ : quibus verbis divinitatem tribus hypostasibus contentam subindicavit. Qui plura volent, ex aliis quoque, evangelicis dictis venari poterit, in quorum mentionem incidimus obiter, cum de Sabellii dogmatibus ageremus.

CAP. XXXIII.

Tricesima tertia hæresis, Manichæorum et Cubricorum ; hi baptizantur.

Hi Acuanitæ tandem dicti sunt, propterea quod Acua quodam, e Mesopotamia oriundo, impuræ hujus hærescos doctores usi sunt. Manichæi vero et Cubrici ab antiquo denominati sunt, nimirum a Manete Persa, qui Cubricus antea vocabatur sibi que postea Manetis nomen indiderat. Cæterum hac voce Manes Babyloniorum idiomate vas, vel, ut quidam volunt, dialecticus designatur. Paracletum porro se ipsum miser hic Manes vocabat, Christumque sola phantasia, seu simulatione, apparuisse, atque passum esse docebat. Insuper prin-

Περὶ Μανιχαίων τῶν καὶ Κουβρίων (α).

Οὗτοι Ἀκουανῖται μὲν ὑπερῶν ἐκλήθησαν, διότι Ἀκούαν οὕτω καλούμενον τινα ἐκ τῆς μέσης τῶν ποταμῶν ὀρμώμενον ὑπερῶν ἔχοντες μιαιφάνειαν αἰρέσεως. Μανιχαῖοι δὲ καὶ Κουβρίκοι ἀνωθεν ἀνομάθησαν ἀπὸ Μανέντος Πέρσου· ἐκεῖνος γὰρ Κουβρίκος ἐκλεῖτο πρότερον, εἶτα μετεκάλεσεν αὐτὸν Μανέντα· δηλοῖ δὲ ὁ Μάνης τῇ Βαβυλωνίῳ γλώσσῃ τὸ σκεῦος, ἢ ὡς ἐνίοι φασὶ τὸν διδασκαλικόν. Πρὶν κλητὸν δὲ αὐτὸν ἐκάλεσεν ὁ ἄθλιος Μάνης· καὶ τὸν Χριστὸν ἔφη δοκῆσαι μόνῃ καὶ φανῆναι καὶ παθεῖν. Ἡρὸς τοῦτοις εἰσηγήσατο δύο ἀρχαί, πονηρῶν τε καὶ

⁷⁶ Gen. iii, 25. ⁷⁷ Gen. xviii, 1 seqq. ⁷⁸ Gen. xix, xlix, 14. ⁷⁹ Ibid. 15. ⁸⁰ Psal. xvii, 47. ⁸¹ Ibid. ⁸² Psal. xxxii, 6. ⁸³ Psal. xxxv, 10. ⁸⁴ Baruch. iii, 6. ⁸⁵ Ibid. 38. ⁸⁶ Mich. v, 2. ⁸⁷ Dan. vii, 13, 14. ⁸⁸ Psal. cix, 1. ⁸⁹ Ibid. 4. ⁹⁰ Luc. i, 55. ⁹¹ Deut. vi, 4. ⁹² Psal. lv, 5, 11. ⁹³ Ibid. ⁹⁴ Psal. lxxvii, 14.

(α) Græce apud Malum Biblioth. nov. tom. IV, part. II, p. 110.

ἀγαθὴν· δύο γὰρ ὑποθέμενος ἀγεννήτου; καὶ ἀϊδίου, θεὸν τε καὶ ὕλην, τὸν μὲν θεὸν προσηγόρευσε φῶς, τὴν δὲ ὕλην σκότος· καὶ τὸ μὲν φῶς, ἀγαθόν· τὸ δὲ σκότος, κακόν. Τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐδλασφήμησε, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαλήσαντα, καὶ πάντας τοὺς προφήτας· ἡλίφ καὶ σελήνη, καὶ ἄστροις θεοῖς προσκυνεῖν ἐπέτρεψε· μετενσωματώσεις ψυχῶν ἐδίδασκε· σαρκὸς ἀνάστασιν ἠρνήσατο· βοτάνας καὶ δένδρα καὶ ὕδωρ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἔμψυχα εἶναι ἀπεφήνατο· καὶ ἕτερα μύρια τοιαῦτα παρελήρησεν. Τελευταῖον δὲ τὸν τρόπον τοῦτον πνεύματι κερφωθεὶς οἰήσεως, καὶ τοῖς αὐτὸν ἀγοῦσι δαίμοσι θηρόντας, τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Ηερσῶν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν ἐπιγγέλατο· καὶ δὴ προσήνεγκέ τινα τούτῳ θεραπευτικὰ φάρμακα· αὐτίκα δὲ τὸ μεράκιον ἐν ταῖς αὐτοῦ χερσὶ διεφώνησεν. Ὀργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, εἰς φυλακὴν τοῦτον κατέκλεισε· καὶ τότε μὲν χρήματα πλείστα τοῖς φύλαξι παρασχών, ἐξέφυγεν. Ἰστέρον δὲ κατασχεθεὶς, ἐξεδάρη καλάμοις· καὶ τὸ δέριμα τούτου πλησθὲν ἀχρόν ἐφυλάττετο ἐν Περσίδι· τιμῶντες δὲ αὐτὸν οἱ Μανιχαῖοι ἐπὶ καλάμων τὰς ἰδίας κοίτας ποιοῦνται.

pollis paleis suffarcinata in Perside servabatur. Cæterum in ejus honorem Manichæi super arundinibus lectos suos insternunt.

Ἀντιβόρησις.

Τὴν ἀποστολικὴν βῆσιν τὴν λέγουσιν ἐν ὁμοιώσει ἀνθρώπου φανῆναι τὸν Κύριον, καὶ σχήματι εὐρηθῆναι ὡς ἄνθρωπον, οἱ Μανιχαῖοι κακῶς ἐκλαβόμενοι, αἵρεσιν ἑαυτοῖς συνεστήσαντο φάσκοντες, κατὰ φαντασίαν μόνην ὀφθῆναι καὶ παθεῖν τὸν Χριστόν. Ἡμεῖς δὲ ὁ τῆς φύσεως Χριστοῦ λεῶς, τὸ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενέσθαι καὶ σχήματι εὐρεθῆναι, οὕτω θεοσεβῶς νοεῖν ἐδιδάχθημεν, καὶ πιστεύομεν ὅτι τὴν ἡμετέραν φύσιν προσλαβὼν καὶ ἴσος ἡμῖν ὤφθη καὶ ὁμοῖος ὡς μορφῇ δούλου λαβὼν, ἦτοι φύσιν ἀνθρώπου δεξάμενος, οὐ κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἀλλὰ δι' ἄγαθου σπέρματος. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς προελθεῖν, ἀνθρώπινον καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἴδιον· τὸ δὲ ἐκ παρθένου, ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ μόνου Χριστοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ἀνθρώπινον εἶδος εἶχε, καὶ ἀληθῶς αὐτὸ περιέκειτο, ἀλλ' οὖν πλέον εἶχεν ἀνθρώπου, τὸ μὴ ψιλὸν αὐτὸν εἶναι ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡνωμένον θεότητι· καὶ ἄλλως δὲ εἶπεῖν τὸ ὁμοίωμα καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ ἀμφίβολον τοῦ ἐπιβόρηματος τοῦ ἀνθρώπου, δοκοῦσιν οἷον τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγῳ λυμάλνεσθαι. Ἡλὴν οὐχ ὁμοῖος ἀνθρώπου ὁ Κύριος γέγονεν, ἀλλ' ἄνθρωπος τέλειος οὐδ' ὡσπερ ἐν σκηνῇ δραματουργήσας τὸ σῶμα, καὶ τὴν οἰκονομίαν ὑποκροθεὶς, ὑποβολιμαῖον προσωπεῖον τὸν ἀνθρώπον ἐξῴθειν περιεβάλετο, οὐθ' ὡσπερ αἱ κατὰ τῶν τοίχων διὰ χρωμάτων σκιαί, σχῆμα μόνον καὶ οὐ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν προσεἴληφεν, ὡς μὴ κυρίως εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος φαίνεσθαι. Ταῦτα γὰρ ἡ ἐπιπόλαιος τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου ἐπιβολὴ ἐμφαίνει τοῖς μὴ εἰς τὸ βάθος ἐγκύπτουσιν. Ἄλλ' οὐσιώσας ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,

A cipia duo, bonum et malum introducebat. Positis enim duobus non genitis et æternis, Deo scilicet atque materia. Deum quidem lumen, materiam autem tenebras appellabat. Atque lumen quidem bonum, tenebras autem malum. Vetus Testamentum, et eum qui locutus in illo, cum omnibus suis prophetis, blasphemus ille maledictus incessabat. Solem, lunam et astra, tanquam deos, adorare suadebat. Animarum a corporibus in corpora migrationes docebat. Carnis resurrectionem inficiabatur. Herbas, arbores, aquam, et cætera omnia habere contendebat: atque innumera hujusmodi alia deliramenta proponebat. Tandem autem arrogantia spiritu elatus, dæmonum a quibus subvehebatur, auxilio fretus, se Persarum regis filium morbo laborantem, pristinae sanitati restitutum pollicitus est: eique adeo cum pharmaca morbo curando accommoda applicuisset, excontinenti puer in manibus ejus expiravit. Quocirca rex ira percitus in carceres illum coniecit: unde custodibus pecunia corruptis aufugit. Ad extremum autem comprehensus, et arundinibus excoxiatus est: ejusque

Hæreseos præcedentis consulatio.

Apostolicam vocem, quo Dominus in hominum similitudinem factus, et habitu inventus ut homo⁹⁶ fuisse dicitur, Manichæi male detorquentes, hæresin suam constituerunt, solaque phantasia, seu simulatione, Christum apparuisse, et passum esse dixerunt. Nos autem, qui populus sumus, quem Christus plantavit, ipsum in similitudine hominis fuisse, et habitu inventum hoc sensu pie intelligere didicimus, ut et credimus, eum scilicet, assumpta natura nostra, nobis æqualem et similem apparuisse, ut qui servi formam accepisset, seu hominis naturam assumpsisset, nec eam quidem humana conditione, sed absque semine. Quod enim ex muliere processerit, humanum, id ipsique Christo proprium fuit. Quod vero ex virgine, id humana conditione præstantius, atque proprium Christi solius exstitit. Etsi enim humana forma vere præditus erat, hoc tamen hominem superabat, quod homo simplex nudusve non esset, at divinitati conjunctus. Alioqui, ut ita dicam, similitudo, et habitus, et adverbii, ut homo, ambiguitas, incarnationis rationi velut officere videntur. Cæterum Dominus haudquaquam similis homini, sed perfectus homo fuit: nec tanquam in proscenio fabulam acturus, corpus et dispensationem confingens, subdititiam hominis, personam exterius assumpsit, nec tanquam umbra, quæ colorum adminiculo parietibus appinguntur, habitum solum, nec item hominis naturam assumpsit, ita ut non proprie homo fuerit, sed ut homo apparuerit. (Hæc enim Apostoli verba in superficie præ se ferunt, si qui profundius non

⁹⁶ Phil. ii, 7.

perscrutentur.) Imo vero natura hominis ad suam ipsius substantiam applicata, eandem cum divinitate commistam ita conservavit, ut neque cum illa confunderetur, neque commutaretur. Similitudinem porro quodammodo duplicem esse didicimus, altera enim de re dicitur, quæ mutationi obnoxia est, altera vero de re, quæ semper eadem manet. Imagines enim, quæ ab exemplari processerunt, si inter se conferantur, similes: si cum exemplari, æquales esse dicimus: at vero cum exemplari ita conferuntur, ut quæ mutationi sunt obnoxia, quo nimirum et exemplaris et imaginis ratio diversa servetur: inter se vero, ut quæ nullo commutari modo queant, ut nimirum exemplaris quoque imagines permaneant. Beatus itaque Apostolus Deum homini similem dicit, ratione substantiæ, quæ nulli mutationi obnoxia est. Sed habitu etiam inventum ut hominem addit. Porro habitus duplex intelligitur, nimirum fictitius et verus. Rectum enim hominis habitum esse dicimus, et hic est verus: sed habitum Socratis aut Platonis ab hoc vel illo eorum, qui personas in prosceniis effingunt, assumptum esse dicimus, quemadmodum in fabulis seu comædiis et tragædiis, agendis antea moris erat: atque hic fictus et falsus habitus est. Hoc itaque loco habitus veritatem præmonstrat. Habitu enim Dominus inventus est homo, hoc est ipsa humana substantia, quæ tali habitu efformata erat: nec enim solam hominis substantiam in propriæ hypostaseos substantiam convertit, forma autem, seu humano habitu quem assumpsit, diverso, nec nostro assimilî præditus processit, sed et substantia et habitu inventus est ut homo.

Cæterum duo principia non esse, quorum alterum bonum, alterum malum sit, ut Manichæorum astruit impietas, hinc haud dubie perspicuum fiet. Bonum et malum inter se contraria sunt, seque mutuo perimunt, nec simul consistere possunt, quemadmodum neque lux cum tenebris subsistere potest. Proinde horum unumquodque pars totius futura est: et primum quidem horum unumquodque non a toto solum, sed etiam a totius parte circumscribetur. Quis enim contrariis, nimirum bono et malo, viam præcludet? nec enim quis utrumque simul domo pedem elferre, conciliarique inter se dixerit: quandoquidem ne malum quidem, id est, ex quo pax oritur, quodque tantopere a bono amatur: neque bonum vicissim bonum est, quod quidem malo benevoluntiam se ostendit. Quod si quis aliorum cuique propriam sedem, quam commorari possint, assignet, ille certe solus erit Deus, qui simul et semel assumpsit ea, quæ inter se vel maxime repugnabant. Proinde duorum alterum in his eveniat necesse est, nimirum aut ea inter se convenient, seseque mutuo patiantur: vel ut medium aliquod intercedat, quo bonum a malo discernatur, sitque quasi septum aliquod transversum, quo alterum ab altero dirimatur: atque ita non jam duo, sed tria principia erunt, quorum unum cætera velut in pace custodiat, necesse est: quod

ἠτήρησε ταύτην ἐν τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἀνακράσει ἀσύγχυτόν τε ἀναλλοίωτον. Διπλῆν δὲ τινα τὴν ὁμοιότητα διδασκόμεθα· τὴν μὲν, τὸ παρηλλαγμένον ἔχουσαν· τὴν δὲ, τὴν ταυτότητα σώζουσαν. Τὰς μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου προελθούσας εἰκόνας, πρὸς τε ἀλλήκας ὁμοίας εἶναι φαμεν καὶ πρὸς τὸ πρωτότυπον· ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸ πρωτότυπον, παρηλλαγμένως, ὅπως δὴ καὶ ὁ τοῦ ἀρχετύπου λόγος, καὶ ὁ τῆς εἰκόνας σωθείη· πρὸς δὲ ἀλλήλας ἀπαρλλάκτως, ἵνα δὴ καὶ εἰκόνας τοῦ πρωτοτύπου μένειεν. Καὶ ὁ θεὸς τοίνυν ἀπόστολος ὁμοίον φησὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὸν θεόν, κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον· ἀλλὰ καὶ τῷ σχήματι φησὶν εὐρεθῆναι αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον. Τὸ δὲ σχῆμα διττὴν ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὴν ὑποκριτικὴν δηλαδή, καὶ τὴν ἀληθινὴν. Ὁρθιον γὰρ τὸ τοῦ ἀνθρώπου σχῆμά φαμεν· τοῦτο δὲ ἀληθινόν. Ἄλλὰ καὶ τὸ σχῆμα λαθεῖν Σωκράτους ἢ Πλάτωνος τόνδε ἢ ἐκείνον τῶν ὑποκρινομένων ἐν ταῖς σκηναῖς τὰ πρόσωπα ὡς ἐν τοῖς δράμασιν πρῶτον ἐγίνετο· τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα πεπλασμένον ἐστὶ καὶ ψευδές, Ἐνταῦθα δὲ σχῆμα τὴν ἀλήθειαν ὑποδείκνυσι· σχῆματι γὰρ εὐρέθη ὁ Κύριος ἄνθρωπος, τουτέστιν αὐτῇ τῇ τοιῶσδε ἐσχηματισμένη ἀνθρωπίνῃ οὐσίᾳ· οὐ γὰρ τὴν οὐσίαν μόνον τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑποστάσει οὐσίωσε, τὴν δὲ μορφήν ἦτοι τὸ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινον σχῆμα ἄλλοιόν ἔχων προῆλθε, καὶ οὐχ οἷον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οὐσίᾳ καὶ σχήματι εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος.

efformata erat: nec enim solam hominis substantiam

Ἄρα δὲ οὐ δύο ἀρχαὶ εἰσι· κατὰ τῶν Μανιχαίων ἀθεότητα, μία μὲν ἀγαθὴ, ἕτερα δὲ πονηρὰ, ἐντεῦθεν εἰσόμεθα. Ἐναντία εἰσὶν ἀλλήλοις τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ πονηρὸν καὶ φθορικὰ ἀλλήλων, καὶ ἐν ἀλλήλοις, ἢ σὺν ἀλλήλοις οὐχ ὑφιστάμενα· ὡσπερ οὐδὲ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Ἐκαστον οὖν τούτων ἐν μέρει ἐστὶ τοῦ παντός. Καὶ πρῶτον μὲν περιγραφήσεται οὐχ ὑπὸ τοῦ παντός μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μέρους τοῦ παντός τούτων ἕκαστον. Ἐπειτα τίς ὁ τὴν χώραν τοῖς ἐναντίοις, τῷ πονηρῷ δηλαδή καὶ τῷ ἀγαθῷ ἀποταμόμενος; Οὐ γὰρ ἂν τις φήσειεν οἴκοθεν ἀμφοτέρα συνεναχθῆναι καὶ συμβιβάσθηναι· ἐπεὶ οὐδὲ κακὸν τὸ κακὸν εἰρήνην ἄγον καὶ φιλιούμενον τῷ ἀγαθῷ. οὐδὲ ἀγαθὸν αὐθις τὸ ἀγαθόν, φιλίως πρὸς τὸ κακὸν διακείμενον. Εἰ δ' ἕτερος ὁ τούτων ἕκαστη τὴν οἰκίαν τάξιν καὶ τὴν διατριβὴν ἀγορίσας, ἐκεῖνος ἂν εἴη μάλλον θεὸς ὁ τὰ διεστῶτα συνειληγώς. Ἀνάγκη δὲ καὶ δυοῖν θάτερον ἐπὶ τοῦτοις συμβαίνειν, ἢ συνάπτεσθαι καὶ φέρειν ἀλλήλα, ἢ εἶνθι τι μέσον διεστῶν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ πονηρὸν, ὡσπερ τι διάφραγμα διείργον ἀπ' ἀλλήλων ἀμφοτέρα· καὶ οὐκέτι λοιπὸν δύο, ἀλλὰ τρεῖς ἀρχαὶ ἔσονται· καὶ τούτων τὸ ἕτερον ἀνάγκη, ἢ εἰρηνεύειν ὅπερ τὸ κακὸν οὐ δύναται· τὸ γὰρ εἰρηνεύειν, οὐ κακὸν ἢ μάχεσθαι, ὅπερ τὸ εἰρηνεῦον οὐ δύναται· μία τοίνυν ἀρχὴ ἀγαθῆς πάσης κακίας ἀπηλλαγμένη.

quidem a malo fieri nequit. Nem pacem custodire

malum non est. Jam quod paci custodiendæ aptum est, id vero bellum movere pugnareque nequit. Quo fit, ut principium unum relinquatur, id bonum, et ab omni vitio liberum.

Κὶ δὲ φήσουσι, καὶ πόθεν τὸ κακὸν ἔφυ; ἀμήχανον ἄρα ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν εἰληφέναι τὴν γένεσιν, φάμεν ὅτι τὸ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστι, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ στερήσις, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατροπή· οὐδὲν γὰρ κακὸν κατὰ φύσιν· πάντα γὰρ ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς, λίαν εἰσι καλὰ, καθ' ὃ γέγονασι. Μένοντα τοίνυν καθὼς ἔκτισται, καλὰ λίαν εἰσίν· ἔκουσίως δὲ ἀποφυγόντα ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐλθόντα, ἐν τῷ κακῷ γίνονται. Κατὰ φύσιν μὲν οὖν πάντα δοῦλα καὶ ὑπήκοα τῷ δημιουργῷ· ὅταν δὲ ἔκουσίως τι τῶν κεισμάτων ἀφηνιάσῃ, καὶ παρήκοον τοῦ ποιήσαντος αὐτὸ γένηται, ἐν ἑαυτῷ συνεστήσῃ τὴν κακίαν· ἢ γὰρ κακία οὔτε οὐσία τις ἐστίν, οὔτε οὐσίας ἰδίωμα, ἀλλὰ συμβεβηκός· ἤγουν ἐκουσίως τις παρατροπή ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν, ὅπερ ἐστίν ἡ ἀμαρτία. Ἡ δὲ ἀμαρτία τῆς αὐτεξουσίας τοῦ διεδούλου γνώμης εὐρεμα· κακός οὖν ὁ διάβολος, οὐ καθ' ὃ γέγονεν, ἄγγελος γὰρ φωτεινότερος καὶ λαμπρότερος ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἔκτισται, αὐτεξουσίως, ὡς λογικός· ἔκουσίως δὲ τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς ἀπεφοίτησε, καὶ ἐν τῷ ζόφῳ τῆς κακίας ἐγένετο, Θεοῦ μακρυνθεὶς τοῦ μόνου ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ· ἐξ αὐτοῦ γὰρ πᾶν ἀγαθὸν ἀγαθύνεται· καὶ καθόσον ἐξ οὗτοῦ ἐμακρύνθη γνώμη, οὐ γὰρ τόπῳ, ἐν τῷ κακῷ γέγονεν.

consentanea descendit: et ad vitii caliginem transfugit: et ab ipso enim quidquid bonum est, id bene et benigne factum est: et quatenus ab illo procul diverterit, voluntate (nam loco non item) ad malum defecit.

Ματαιοὶ τοίνυν ὁ Μάνης, καὶ σκότους φθεγγόμενος ἄξια, οἷς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην αἰδία δοξάζει· καὶ Θεῷ σκναγέννητα· καίπερ ἀκούων Μωυσέως λέγοντος· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα γέγονε· καὶ ὡς ἅμα τὸ φῶς παρήχθη, καὶ τὸ σκότος ὑπεχώρησε. Καὶ γὰρ ὁ Σωφρονίσκου Σωκράτης, καὶ ὁ Ἀριστῶνος Πλάτων, καὶ οἱ τούτων διδάσχοι, καὶ ἕτεροι πλείστοι, τῆσδε τῆς δοξῆς γεγέννηται, τοῦ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης τὰ πάντα δημιουργηθῆναι, καὶ συναίδια αὐτὰ τοῦ Θεοῦ λέγοντες, αἴτιον αὐτῆς τὸν Θεὸν ὀνομάζουσιν. Οὐ μὴν αὐτὴν [ὕλην] καὶ κακὴν δρίζονται. Μεγίστην γὰρ βλασφημίαν νομίζουσι τὸ φάναι τὸν Θεὸν εἶναι τῶν κακῶν ποιητὴν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔχουσιν ἴσως τινὰ συγγνώμην, μήτε προφητικῶν ἐπακούσαντες λόγων, μήτε τοὺς θεοὺς ἀποστόλους ποδηγούς ἐσχηκότας μόνοις δὲ τοῖς λογισμοῖς τὴν τῶν ὄντων ἐπιτρέφοντες γνώσιν. Οὗτοι δὲ πολὺς ἀντίσειαν δίκας τῆς ἀσεβείας ἀξίας, τῶν μὲν θείων ἀπολαύσαντες, τὸ βε τοῦτων ἀποδράσαντες φῶς, καὶ τὸ σκότος ἀσπασάμενοι ταῖς νυκτερίσι παραπλησίως; Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα τέχνη παρὰ ἀνθρώποις ὕλης ὑποκειμένης προσδεῖται, ὑπέλαβον οἱ ἀνόητοι καὶ τὸν Θεὸν μὴ δύνασθαι ὕλης δίχα δημιουργεῖν· καὶ οὐ συνείδον ὅσον ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ τὸ διάφορον· καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε τὴν εἰκόνα

Quod si percontari velint, undenam malum oriatur (nec enim fieri ullo modo potest, ut a bono malum originem traxerit), malum nihil aliud, quam boni privationem esse dicimus, atque adeo eversio-nem ejus quod est naturæ consentaneum, in id quod est naturæ contrarium: siquidem nullum malum naturæ consentaneum. Omnia enim quæcunque fecit Deus, valde bona sunt, si creationis eorum habeatur ratio. Proinde si qualia creata sunt, talia maneat, vixde bona sunt; at si ultro ab eo quod est naturæ consentaneum, ad id deficiat, quod naturæ repugnat, jam malo accensetur. Natura igitur omnia rerum Opifici subjiciuntur atque parent. Cum vero creatura quæpiam rebel-laverit, et Creatori suo minus morigeram se præstiterit, sibi vitium ultro accersivit. Nam vitium neque substantia neque substantiæ proprietas ulla est, sed accidens, seu spontina quædam deflexio ab eo quod est naturæ consentaneum, ad id quod naturæ repugnat: quod quidem peccatum est. Peccatum autem liberæ diaboli voluntatis inventum est. Proinde diabolus malus est, non quod talis creatus fuerit, angelus enim lucidissimus et clarissimus a rerum omnium opifice Deo creatus est atque libero arbitrio præditus, quia nimirum rationis particeps: sponte vero a virtute naturæ procul a Deo remotus, qui solus bonus et vivifi-catus est: et quatenus ab illo procul defecit.

Vanus itaque Manes est, et futilis, qui tenebris digna proloquitur, cum tenebras et materiam æterna, et non secus atque Deum, non genita esse autumat, quamvis Mosen ita dicentem audiat: *In principio creavit* ⁵⁶, quod ex nihilo cuncta creata sunt, quod etiam simul atque lux producta est, tenebræ secesserunt. Socrates enim Sophronisci, et Olato Aristonis filius, eorumque successores, atque alii quamplurimi ea in sententia fuerunt, ut omnia ex subjecta materia creata fuisse dicerent: quæ quidem Deo cœterna dicentes, ipsi Deo causæ nomen imponunt: non tamen materiam ipsam in malis esse definiunt; siquidem blasphemiam maximam loco esse dicunt, si quis Deum malorum creatorem esse dicat. Atque illi quidem aliqua forte venia digni sunt, qui neque propheticos sermones audiverint, neque sanctos apostolos viæ duces habuerint, sed solis conjecturis rerum cognitionem consecuti sint. Hi vero quales, quæso, quamque sua impietate dignas penas luent, qui cum sanctis fruerentur Evangeliiis, ab eorum lumine ad tenebras, more noctuarum transfugerunt. Quia enim cuilibet arti inter homines materia subjecta est opus, suspicati sunt vecordes illi, ne Deum quidem quidquam sine materia creare potuisse: nec intellexerunt, quantum inter se Deus et homo dif-

⁵⁶ Gen. 1, 1.

borum fastu scatebant. Ex quo evenit ut, cum sibi **A** sapiens videretur, dogmata in posterum pro libidine proponeret. Nam ipse quoque carnis resurrectionem antiquavit, animamque solam resurgere fabulatus est, quia nimirum spiritualis resurrectio sit. Paradisum sensilem esse nullo modo admittebat. Nuptias in Veteri Testamento duntaxat permissas fuisse, post Christi autem adventum non amplius posse qui nuptias contraherent regni cœlestis fieri participes assererat. Quid enim, inquiens, novi factururus, aut prædicaturus, aut emendatus ille Dei Sermo venit, præter castitatem et sanctimoniam, sine qua nemo Dominum visurus est? Unde Paulus quoque, cum *honorabile connubium*⁵⁸ dicit, non prorsus idcirco dicit, ut laudet illud, sed obiter subinfert, ne tandem incidant in tentationem. Deinde subjicit: *Quæ nuptia non est, cogitat quomodo placebit Deo. Nuptia autem, quomodo placebit viro*⁵⁹. Si ergo Deo non placeat, quomodo servabitur? Item: *Vellem, inquit, omnes esse sicut ego sum*⁶⁰. Item: *Sunt eunuchi, qui se castraverunt*⁶¹. Hæc Hieracas non solum docebat, sed et opere complebat: nec patiebatur quemquam ad suam synaxin seu communionem venire, qui aut monachus, aut continens, aut virgo, aut vidua non esset. Spiritum sanctum nihil aliud esse dicebat, quam eum qui vulgo Melchisedech ferebatur. *Hic enim est, inquit, de quo dicitur, quod cum assimilatus sit Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum*. Ad hæc quia Filio Paracletus assimilis est, propterea *sine patre, sine matre, et sine genealogia*⁶² dicitur: sine matre quidem, quia matrem sursum non habet, sine patre autem, quia in terra nullus ei pater est.

Hujus porro interpretationis ansam ex quodam apocrypho libello expiscatus est, cujus inscriptio erat, Anabaticum, seu de Ascensione Isaiæ, in quo ita scribitur: Angelus qui ambulabat ante me, ostendit mihi, et dixit mihi: Quis est ille qui ad dexteram Dei sedet? et respondi ei: Tu scis, Domine: et dixit: Hic est dilectus. Rursum ita dixit: Quis est alter, qui a sinistris venit ei similis? Tunc respondi ei: Tu scis, Domine: et dixit: Hic est Spiritus sanctus qui loquitur in te et prophetis: et erat similis dilecto. Pueros insuper qui præmatura ætate morerentur, antequam Dei cognitionem adepti essent regni cœlestis hæredes esse non posse dicebat, qui nimirum non certassent. Ita enim inquit: Si qui certat non coronatur nisi legitime certaverit, quanto minus is qui ad certamen vocatus non est?

Hæreseos præcedentis consulatio.

Is non erat Hieracas, qui venaticorum præpetumque *τεράτων*, hoc est, accipitrum more divinas Scripturas oculis circumlustraret, atque dogmatum veritatem undique venaretur: aut saltem aquilis

⁵⁸ Heb. xiii, 4. ⁵⁹ I Cor. vii, 34. ⁶⁰ Ibid. 7. ⁶¹ Ibid. 35, seq.

assimilis, ipso ad Deum ascensu innovaretur; sed nescio quis informi deformitate graculus, Origenis opinionibus, nonnullorumque qui illum præcesserant, hæresibus quasi syllogisticis alis gestiens. Quemadmodum enim Dominus soluta mortis tyrannide monumento exsiliit, discipulisque astans, et ab iisdem palpatus, carnem habere deprehensus est, ita et nos resurgemus, ejusque tribunali cum eodem corpore atque anima eadem astabimus, cum quibus et hujus vitæ curriculum peregerimus.

Origenes enim longum valeat, cum omnibus, qui ab illo stantes animam corpore nudam iudicium subituram esse tradiderunt, tale hominis idolum ei adaptantes, quales ideæ sunt a Stoicis conflictæ, quibus ea etiam, quæ in mundo videntur, creata fuisse docuerunt. Ad cujus opinionis, absurdissimæ quidem illius, confirmationem, stultæ admodum hunc apostoli Pauli locum proferunt, ubi sic ait: *Seminatur animale, surget spirituale*⁶³, ubi per spirituale corpus id intelligunt, quod ad solam hominis figuram efformatum, non autem ex quatuor elementorum commistione conflatum sit: quæ quidem interpretatio a doctrina et sensu Apostoli aliena est. Is enim ad sanctos, qui Corinthi erant, ita scribit: *Sed dicet aliquis: Quomodo excitantur mortui? quali autem corpore venturi sunt? Insiptens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur: et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, utputa tritici, aut alicujus cæterorum. Deus autem corpus illi dat, sicut voluit, et unicuique seminum proprium corpus. Non omnis caro, eadem caro, sed alia quidem hominum, alia pecorum, alia piscium, alia volucrum. Item: Corpora cœlestia, et corpora terrestria, sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, excitatur in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*⁶⁴.

Quibus verbis eos instruit, quorum aures cerumine infidelitatis haudquaquam obsurduerunt, quod, quemadmodum granum frumenti in visceribus terræ moritur, et suo tempore resurgit, non nudum quidem, et quale seminatum est, sed clarum et perpulchrum, atque ex pristini corporis substantia: ita etiam corpus nostrum nudum quidem, informe et inglorium terræ committitur, elegans vero, concinnum et spirituale resurgit. Quemadmodum in seminibus quoque videmus: germen enim aristis munitum emittunt, non autem nudum, quale etiam terræ commissum est, proinde corpus idem excitatur. Hujus enim rei ipse quoque Paulus auctor est: *Unicuique resurgenti semini proprium corpus datur*.

Idem præterea astruit non uno in honore resur-

⁶¹ Matth. xix, 12. ⁶² Heb. vii, 3. ⁶³ I Cor. xv, 44.

thia superiore oriundis sumpto. Hi majore quam par esset honore sanctam Dei Genitricem prosequentes, eam Dei nomine, et cultu præter rationem dignabantur, feminisque ipsis eidem sacra facere, atque sacrificium tanquam Deo offerre permittebant: quæ quidem feminæ curru seu vehiculo instructo, linteum quadrangulum pandebant, cui collyridia, seu parvum panem imponentes, in nomine Mariæ sursum tollebant, atque ita ex eo communicabant omnes, et aliis impertiebantur.

Hæreseos præcedentis consulatio.

Non sine magna laude virtutes nominibus mediocritatum designatæ sunt; excessus autem et defectus pro honesti transgressionibus et optimæ cuique actioni contrariis semper habiti sunt. **B** Etsi enim iisdem in ædibus habitant, ut ita dicam, aliæque aliis inhæreant, non tamen idcirco actionibus inter se conveniunt.

Proinde qui divino Numini cultum majorem impendit, quam par est, quamque a piis viris accepit, haudquaquam Deo acceptus erit, aut salutem hoc pacto consequetur, etiamsi corpus comburendum tradat, etiamsi bona sua pauperibus distribuat, imo ne magnum quidem quid fecisse dicetur, qui ad virtutem alia via aspiraverit quam quæ cœlicolis arrideat.

Si quis enim jejuniis vires eas esse doctus, ut pravos affectus de medio tollat, eosque ingeneret, qui mediocritate sua laudabiles sint, eam continentiam nullo modo prosequitur et excolit, **C** cujus capaces homines esse queant, sed frenis ejus excussis, nimia imbecillitate corpus attenuarit, animamque ita miserrime tandem efflaverit, seipsum potius occidisse, quam jejuniis cum angelis certasse videbitur. Quemadmodum neque martyr, sed sui ipsius interfector censebitur, neque sanctitate illa dignus habebitur, qua fideles exornari solent, quoniamque gladium in viscera propria distinxerit, quasi hoc pacto pro Christi nomine mortem ferat, ut martyribus accenseatur. Eodem etiam modo Collyridiani ejus certe fidei, qua Christum venerantur ergo amplectendi sunt: quod vero Dei Genitricem Deum existiment, eique sacra faciant, sacerdotibus feminis ad id destinatis, quibus ne templa quidem omnino patent, propter sordes illas, quas sibi a natura contraxerunt, sacri prorsus et instabiles a fidelibus habendi sunt: nec quidquam lucri animæ suæ, meo quidem iudicio, acquirunt ex iis quæ quadamtenus pie gerere videntur. Illa enim propter aliorum improbationem, irrita quoque et prorsus inutilia evadent. Quoniam qui unum legis mandatum antiquaverit, ita condemnatur ac si totam legem transgressus esset.

CAP. XXXVI.

Tricesima sexta hæresis, Massalianorum, sive Eucharitarum. Hi unguuntur, ut quibusdam placet, vel, ut aliis, baptizantur, quod quidem præstat.

Massaliani ipsa notatione nominis Eucharitas, hoc

A est voventes aut precantes significant. Docent enim nihil aliud ad dæmonas effugandos, animamque a pravis affectibus asserendam, orationis perseverantia efficacius esse. Iidem Euphemitæ quoque, hoc est fausta precantes, seu ore faventes, item Martyriani, et Sataniani dicuntur. Euphemitæ quidem, quia cæteris, orando et benedicendo Deo, exercitiores esse videntur; Martyriani autem, quia ex suis nonnullos ab orthodoxis occisos martyribus accenserent. Sataniani denique, quia Satanam fortem existimantes eum venerabantur, ne mala in eis, ut dicebant, operaretur.

Massalianorum porro hæreseos capita ex eorum libris excerpta hæc sunt.

1. Quod Satanus enhypostatice, hoc est revera homini cohabitaret, eique in omnibus dominetur.

2. Quod Satanus et dæmones humanum animam possideant, humanaque adeo natura spirituum nequitiae consors et socius sit.

3. Quod Satanus et Spiritus sanctus homini cohabitent, quodque ne apostoli quidem a contraria energia, seu dæmonum potestate, liberi fuerint.

4. Quod neque baptismus hominem perfectum reddat, neque divinorum mysteriorum perceptio animam expurget, sed sola, quæ ab illis censetur oratio.

5. Quod homo, etiam post baptismum, peccato iniquitatus est, quodque non baptismi, sed orationis beneficio fiat, ut fidelis immortalis illa et divina veste fruatur.

6. Quod amplectenda est apathia, hoc est perturbationum vacuitas, quodque spiritus communicatio sensu et reapse percipienda sit.

7. Quod anima tali cœlestis hujus sponsi consortio frui debeat, quali tum fruatur uxor cum in viri amplexibus jacet.

8. Quod qui Spiritu aguntur, peccatum et gratiam, tam operatam quam operantem, interius et exterius videant.

9. Quod revelatio sit, quæ sensu et divina hypostasi fiat, qualis est hæreseos.

10. Quod ignis vim procreatricem habeat.

11. Quod anima, quæ Christum sensu et omni operatione non habet, reptilium et venenatorum animalium, hoc est omnis contrariæ virtutis, habitaculum est.

12. Quod natura malorum fons et origo sit.

13. Quod Maria et semen et Verbum conceperit.

14. Quod Adamus, etiam ante transgressionem, cum Eva citra ullam animi perturbationem concumberet.

15. Quod homini duæ sint animæ, quarum altera cæteris hominibus communis, altera cœlestibus propria sit.

16. Quod fieri possit, ut homo sensu, hoc est reapse, et omni operatione, Spiritum sanctum suscipiat.

fuisset. Alias etiam fieri non potest, ut apud A unius divini et aeterni principii cognitio orbi terrarum clare innotuit.

fuit eundemque hominem duae contrariae virtutes, sanctus, inquam, Spiritus et Satanus, simul convenient. Nec enim illorum concursus is est, qui accidere, aut ullo unquam tempore contingere possit. Ille enim Deus est et angelorum creator, hic vero apostatica maleficaque potentia, quae propter insitam superbiam ab illo procul exsulat; et juxta Domini verbum, *tanquam fulgur una cum ejusdem rebellionis consortibus potentiis e caelo decidit* ⁷⁴.

2. Divino porro baptismo, Christique mysteriorum perceptione, animam, unam quidem illam, nec duplicis naturae, ut Eucharistiae nugantur, purgari hominemque perfectum reddi, ipsius Dei verbis constat, quae remissionem peccatorum, spiritualemque caelitus factam regenerationem, baptismum vocant. Divina quoque munera cibum esse novimus, qui nunquam absumatur et pereat: qui manna ipso longe sit melior ⁷⁵. Hoc enim Hebraei Aegypto exeuntes in solitudine comederunt, et mortui sunt: illa vero immortalitatem conferunt: multoque melius animam ab animalibus maculis inhaerentibus expurgant, quam carbo ille qui, forcipe a Cherubin Isaiae oblatus est ⁷⁶. Ut uno verbo absolvam, nihil aliud illa sunt, quam copula quaedam cum Christo, veraque vitae causa. Christus enim in Evangeliiis dixit: *Qui manducat meam carnem, in me manet, et ego in eo* ⁷⁷. Item: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis* ⁷⁸.

3. Oratio autem virtutibus conjuncta quae ad piam vitam introducunt, gratiam Spiritus conservat, quae per lavacrum regenerationis et participationem corporis et sanguinis Christi iis qui ea digni sunt infunditur. Nec vero sola per se ad fidelium fundamentum assumenda est: nec ad salutem precantium quidquam confert. Quo enim referretur oratio, nisi pietas illam, Dei que cognitio precedat? quem quidem sensu, hypostasi, et perspicue videre nemini adhuc eorum contigit; qui terreni corporis ergastulo coercentur. Paucis certe, iisque expurgatis, eum tanquam in aenigmatibus et visionibus obscuris apparuisse constat. Quandoquidem Moses, cum petiisset ut Deum videret, audivit: *Nemo videbit faciem meam, et vivet* ⁷⁹: unde dignus etiam habitus est, qui posteriorum partium aspectu frueretur, quaecumque tandem posteriores Dei partes sint: qui in columna nubis, caligine, et turbine venti Mosen, et justos eum subsequentes allocutus est. Idem etiam Deus unus est qui una in Divinitate, et hypostaseon Trinitate dignoscitur: quem in Patre, Filio et Spiritu adoramus. Atque Mosi quidem et prophetis personarum Trinitas obscure relecta est: in ultimis vero temporibus cum Filius Dei nostram assumpsit corruptionem,

4. Porro si quis dicet malum ἐνυπόστατον esse, hoc est, revera consistere, quid aliud hoc est, quam eorum impictas, qui bono Deo malam quendam potentiam opponi, et tanquam contrarium quid, una cum eo quasi ex adverso comparare, censent et profitentur? quod nullo modo fieri potest. Bonum enim et malum mutuo se vicissimque perimere constat: quia nimirum sibi invicem irrequiete repugnant, et infirmius a fortiore corumpitur. Quod si quis aequo illa pondere existimet, perpetuo inter se bello dimicare, atque ex consequentia mutuam sibi assidue perniciem inferre deprehendet: cum alternis utraque vincant et vincantur. Qui enim cuncta in rerum naturam produxit, honesta et bona omnia creavit, ut qui honestus et bonus esset. Neque enim vita mortem generat, neque lumen e tenebris oritur. Qui fieri ergo potest, ut malum a Deo minime creatum natura enhypostatica, seu per se subsistente praeditum sit? Malum certe esse nemo ibit inficias. Id autem viventem et animatam substantiam, aut naturam nequitiae parentem, negamus: sed affectionem in anima idcirco virtuti repugnantem asserimus, quia ab honesto et bono lapsa sit, quae quidem ignavis innascitur, non extrinsecus, aut praeter animi voluntatem: alioqui neque legibus in facinorosos poenae decretae, neque supplicia in eosdem a iudicibus illata fuissent. Quod autem malum nec in rerum natura consistat, nec a Deo productum sit, sed eidem ex adverso repugnet, hinc perspicuum fiat. Ex honesti transgressionibus malum oritur: non secus atque secedente lumine tenebrae succedunt: atque ex boni declinatione progressus ad malum nascitur. Virtutes enim singulae cum affixum sibi vitium habeant, nisi inconcussa firmaque maneant, contrarium vitium substituunt: quemadmodum corpus quod splendori solis obtenditur, umbram. Verbi gratia, cum fortitudo tanquam virtus mediocritas sit, contrarietates utrinque, timiditatem, inquam, et audaciam, tacite substitutas habet. Quandiu ergo firma et constans, suoque nomine digna manet, timiditati et audaciae nullus superest locus. Harum vero alterutra obrepente, illa obscuratur, venerabileque nomen amittit: atque adeo tanquam inaudita perit, et vitia a se efformata substituit: ut arcum in nubibus hypostasi propria carentem atque in sole parheliolum seu virgam, quos vulgus soles vocat, videre est.

5. At vero, quid adeo malum dici potest, quod non ii designent, qui opus omne defugiunt, nullique alii vacant, nisi ut ea comminiscantur, quae a vero prorsus aliena sint? Cum enim statim a transgressione hominem Deus in labore et sudore panem sibi comparare jusserit, Paulusque aperte

⁷⁴ Luc. x, 18. ⁷⁵ Exod. xvi, 15; Joan. vi, 31. ⁷⁶ Isa. vi, 6. ⁷⁷ Joan. vi, 57. ⁷⁸ Ibid. 54. ⁷⁹ Exod. xxxiii, 20.

exclamet: *Qui non laborat non manducet*⁸⁰: hi opus inter peccata recensuerunt. Jam si omnes homines, ut isti volunt, orationi sine intermissione vacarent nec eorum quidquam curarent, quæ ad corporis constitutionem pertinent, fame prorsus enecti mortem omnium maxime miseranda mobilissent. Sed dices, o Euchita, te herbis et fructibus sponte per anni partes enascentibus esse contentum. Quid? cum illa colligis, nonne operaris? nonne a perpetuis illis precibus ad tempus supersedes, non secus atque, quo per otium liceat ori tuo esculenta suggerere, cantiones illas et preces in tuam perniciem a te cani solitas, intermittis? Absit enim, ut eas te Deo canere dicam.

6. Ut autem interea dum ab omni opere cessandum, ex assiduis precibus invigilandum esse doces, persuadeas iis, quos tuis initiasti mysteriis, ut in te solum, qui orationi invigiles, spirituque pauper existas, beneficentiam exercent, nulliusque præterea misereantur, Christum quoque testem allegas, qui citra delectum in unumquemque eleemosynæ bonum extendendum esse tradidit, ut hoc pacto Patrem imitemur, qui in caelis est, *qui solem suum oriri facit super terram, quamcunque suo lustrat lumine: et pluit super justos et injustos*⁸¹. Nisi enim ejus te misereat, qui vulneribus scatet: eum vestias, qui nudus oberrat: eum denique nutrias, qui fame contabescit: in quemnam, quæso, alium beneficium Deum coles? an in te ipsum? Atqui hoc misericordia non est, sed divitiarum conservatio, moresque hominis, qui mutuo nullum amore prosequitur, imo etiam privata quædam ingurgitatio, quam nemo non vitio vertat. Absit vero a nobis tanta inhumanitas. Diabolica hæc doctrina, et a Christi præceptis aliena est.

7. Quonam autem artificio, heus tu, interim dum orationi vacas, peccatum tuum fumi et ignis, sive cruenti etiam draconis instar, tuo excedere corpore videbis? Nullo prorsus: nisi dæmonum, quos colis, aliquis te solita vesanum adigis impostura, ut oræstigiis hujusmodi credas, cujus etiam dolis fit, ut mente captus precibus tuis plus ponderis, quam divino baptismati, attribuas, ad consequendam peccatorum remissionem, manuumque impositionem, quæ sacerdotali sit excellentior, et sola divini Spiritus accessum suggerat: qui certe baptismus a nobis orthodoxis initium et fundamentum fidei censetur: atque adeo causa, quæ sanctum ad nos Spiritum alliciat, ut confirmare possumus ex manuum impositionibus, quæ in discipulis Christi post baptismum, tam efficaces fuerunt, ut palam Spiritus descenderet. Idem Virgini quoque Mariæ inhabitans eam præparavit et sanctificavit, ut ab eo non secus atque divino templo, Verbum Dei conciperetur, et ita nostræ salutis primitias Spiritus operatus est, simul atque Virgini virtus Altissimi, Patre ita volente, obumbravit.

⁸⁰ II Thess. III, 10. ⁸¹ Matth. V, 45. ⁸² Matth. VIII, 31 seqq. ⁸³ Ephes. VI, 12. ⁸⁴ Ibid. 43. ⁸⁵ Ibid. 14. ⁸⁶ Ibid. 17.

A Quod vero semen in Virginis utero una cum Verbo immissum fuisse fabularis, id a nullo rerum divinarum interprete unquam accepimus: aut tu figmenti hujus solus auctor es, qui certe tanquam malum et ingratum semen, vanisque sermonibus gaudens, emersisti. Iniquissime porro naturam quoque divinam mutationi obnoxiam esse atque idcirco animis qui ea digni sint, commisceri dicitis. Atqui rerum earum quæ creatæ sunt, mutatio dicitur, quæ vel voluntate mutantur, ut angeli, et animæ prout in bono proficiunt, et ad malum moventur: vel quia creatæ et mutationi obnoxie sunt, ut quidquid corrumpitur et interit: quælia sunt, quæ in mundo cernuntur omnia. Deus autem neque creatus, neque mutationi obnoxius est. Quia enim essentia ejus ratio iis contraria est, quæ generationi obnoxia sunt, ea de causa nec iis subicitur, quibus illa subijci solent. Illa enim mobilia sunt hic autem natura immobilis est: et supra motus a philosophis descriptos, quantitatis, qualitatis, et loci expers: modis denique omnibus immutabilis.

9. Quam vero impium hoc quoque dicitis quod humanam naturam Deus dæmonibus servire voluerit: hinc enim Deum quoque auctorem malorum esse inferri posset. At non ita se res habet: imo vero hominem sui juris, et a dæmonum consortio et consuetudine alienum Deus efformavit. Dæmonas porro potestatem natura non solum in homines, sed ne in bruta quidem exercere posse, vel hinc patet, quod illi jussu Christi in porcos ingressi sint⁸². Verum enim vero Paulus quoque sic ait: *Non est nobis certamen adversus sanguinem et carnem, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus spiritualia nequitia mundi hujus*⁸³, quasi nobis cum illo conferre pedem formidantibus animos addens, atque his verbis exacuens: *Assumite armaturam Dei, ut possitis resistere*⁸⁴ insidiis adversarii diaboli. Enumerata deinde armatura hæc quoque subinfert: *Estote præcincti lumbis vestris in veritate, et indui thoracem justitiæ, calcateque pedes in præparatione Evangelii pacis. In omnibus assumentes scutum fidei, in quo poteritis omnia tela maligni ignita extinguere*⁸⁵. Item: *Galeam salutis assumite, et gladium Spiritus, quod est verbum Dei*⁸⁶. Si quis hac armatura præmunitus fuerit, quæ telorum jactibus ita resistit, tantoque fulgore resplendet, quis dæmon contra occurret, nec potius aversus aufugiet, in primis si talibus armis instructus orationem et jejunium asciscat? orationem, inquam, non qualem vos curiosius exercetis, quæ revera inutilis est, nec effugandis dæmonibus idonea. Qui enim fieri potest, ut qui infidelitate gestiat, nec baptismate sit expiatus, jejunio et oratione dæmonas ejicere possit, quamlibet et fame dirumpatur, aut orationis vehementia præfocetur? Quorum enim fides reproba et infirma est, eorum-

dem quoque opera inutilia sunt. Quod si Deus, ut dicitis, naturam humanam dæmonum consortem ratione transgressionis esse voluerit, qui fieri, quæso, potuit, ut Christus naturam humanam, usque adeo peccato subjectam, usque adeo dæmonibus obnoxiam, assumpserit, ita ut ipse quoque malignorum adversorumque spirituum contubernalis deprehenderetur? At hoc quidem maxime impium est, imo a dæmonibus ipsis inventum, et excogitatum. Hominem certe transgressionis ergo morti adiudicavit. Jam naturis morti obnoxiiis morbi obrepunt. Porro vel hoc pacto ea potestate præditus homo est, ut dæmonibus insultare, seque ex illorum laqueis expedire possit, si modo Dei præceptis obsequi pergat, ejusque mandatis obtemperet. Dæmonibus hoc vicissim datum est, ut cum

10. Papæ! quantum deliratis etiam, cum ne Verbi quidem mystas et comites a dæmonum potestate liberos fuisse dicitis! Bosne, o ter execrandi, qui dæmonas ejiciebant? qui vel solis umbris infirmos curabant? qui dæmonas sæpenumero non secus atque vilia mancipia increpabant, qui scorpiones et serpentes, omnem denique inimici potentiam pedibus proterebant? O scelus nulla unquam venia dignum! o dictum ab omni ratione alienum, cujus auctores digni sunt, qui pugnis conficiantur.

11. Quemadmodum ii quoque qui dicunt, ab eorum anima, qui quod ἀπέθειαν adepti sunt, perfecti apud vos habentur, tale consortium ex cælestis Sponsi præsentia percipi, quale femina ex mariti complexu percipere solet. O apertam dementiam, seu potius comparationem maxime omnium absurdam! si saltem ignorent se rebus divinis et castissimis eo contumeliam afferre, quod eas cum pathicis et venereis illecebris conferant: pueriliumque cylindrorum fluxus effrenata sua audacia conjunctionibus iis adaptent, quæ ab effectibus hujusmodi alienissimæ sunt: si denique res divinas præ imperitiis cum humanis comparent.

12. Nec vero a prædictorum blasphemia abhorret, quod dicitis animam ejus, qui prius sit ἀπέθειαν consecutus, in divinam transmutari naturam: ita ut vestra illa decantatissima oratio eos etiam qui dii natura sunt proferre, atque gregatim apud vos, o ridiculi homines, quasi quibusdam stabulis simul includere norit: qui non solum deorum Græcorum multitudinem numero superent, sed etiam quia gradus eorum in primis accubitus consistant, in eoque quod sedes primas in cœnis et

⁸⁷ Joan. xiv, 83. ⁸⁸ Gen. ii, 7. ⁸⁹ Matth. x, 28.

A cœtibus hominum venentur: ita ut hoc pacto rursum mortales evadant, nec jam ulla in admiratione sint, sed mirabiles potius videantur, ob deificationem illam, quæ in ore est omni populo.

13. Præterea fieri posse dicitis, ut homo qui ἀπέθειαν vestram sit adeptus, divini Spiritus hypostasim sensu ipso et perspicuè percipiat. Hoc autem qui, quæso, fieri potest? quove fidei ante jacto fundamento? Nam nos etiam dicimus et credimus, quod iis qui expiatione legitima expiati sunt, nescio quæ, non dicam hypostatica seu personalis descensio, sed Patris, Filii, et Spiritus sancti præsentia obtingit: prout Dominus quoque dixit: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*⁸⁷, et prout homo Dei capax esse potest. Porro non est ea creatæ naturæ vis ut Divinitatem intueri queat, prout natura se habet, quia nimirum immensa et infinita est.

14. Quid verbis opus est? Græccorum certe fabulamenta redoletis, cum homini duas esse debere animas contenditis, quarum altera hominibus communis, altera vero cælestis existat. Verum enimvero nulla huic commento subtilitas inest. Illi enim alteram luminosam, alteram tenebrosam, esse dicunt. Cæterum ambas simul uni eidemque homini non attribuunt, sed vicissim et alternative. Vos autem hoc quoque dicitis, quod auditoribus tædium afferat: *Inspiravit enim, ut Moses ait, in faciem ejus spiraculum vitæ*⁸⁸. Hæc jam una est anima. Christus item in Evangeliiis inquit: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt*⁸⁹. Et Paulus in Troade, ubi de Eutychio illo verba facit, qui de tertio cœnaculo deciderat: *Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est*⁹⁰. Sed nullus adhuc aut inter Christiani dogmatis homines, aut inter externos inventus est, qui διψυχον, hoc est anima duplici præditum esse dixerit.

15. Præter illa, quæ a me adducta sunt, fama circumfertur, εὐνοουχισμόν, hoc est virilium membrorum exsectionem, illis apud vos haudquaquam accenseri, quæ procul a cœtibus hominum aspellenda sint. Vellem igitur, quamvis hujusmodi voto natura humana mutiletur et adulteretur, ut vestra synagoga ab iis omnibus excindi posset, quibus natura membrum illud arrexit; atque ita generis successione privati pessum prorsus cum vestris dogmatis darentini.

Ego vero hæc quoque ab illis et dici, et doceri, referente quodam, qui ab eis seductus fuerat, viro litterato, et apud Pontificem instituto, accepi, qui quomodo erga me sit affectus, ignoro. Se enim ab illorum doctore, monasticis vestibus induto, atque ad sacerdotium provecto, et sanctorum Evangeliorum librum præ manibus habente, his compellatum verbis referebat:

chorea et saltatione Deum hymnis et canticis celebrent: ad illius nimirum choream imitationem, quam sinu maris Rubri trajecto, Moses et ejus soror Maria instituerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

*Vetera præterierunt, ecce nova facta sunt omnia*², litteraque decedens spiritum libertate donavit. Itaque non jam nobis, qui spiritu agimur, aut chori instaurandi, aut cantica concinenda sunt: sed potius Deum corde confiteri, ejusque magnifica opera ore canere, stantes in templis cum timore et habitu religionis indice, nos addecet. Negare obiter possumus feminas post Ægyptiorum submersionem viris permistas saltavisse, unaque cum illis Deo gratias concinuisse. Mosen enim seorsum cum viris canticum trajectionis cecinisse, sororem vero ejus Mariam cum cæteris feminis choreas instaurasse vero similis est. Ex quo fit ut quæ ab Ecetis designantur, præterquam quod ab iniquitate illa discrepent, a sanctorum quoque Patrum et a nostris ipsorum traditionibus aliena sint.

CAP. XXXIX.

*Tricesima nona hæresis, Gnosimachorum. Hi un-
guntur.*

Gnosimachi cuius Christianismi cognitioni et scientiæ resistunt, illosque frustra laborare assentunt, qui sacris in Scripturis scientiam aut cognitionem investigant, cum præsertim a Christianis Deus præter bona opera, nihil requirat: ut sit satius, si quis simplicius ambulet, nec curiosius quidquam perscrutetur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quilibet Gnosimachis ita respondere potest: Ecquonam modo quis Scripturarum sacrarum, earum præsertim, quæ obscuritatis caligine involvuntur, sensum explicare poterit, nisi aliqui præsto sint interpretes, quos Spiritus profunditas non lateat?

Itaque si ex erroneæ traditionis vestræ regula, lectione sacrarum Scripturarum contenti, nulla scientiæ et cogitationis habita ratione, vitam nostram instituissemus, quid tandem, quæso, utilitatis ex ipsis reportassemus? aut quonam modo quod credimus, id oratione sciscitantibus explicare potuissemus?

CAP. XL.

Quadragesima hæresis, Thnetopsychitarum, hoc est eorum qui animarum immortalitatem negant [Hoc confutat Origenes apud Eusebium, lib. vi, cap. 26. Histor. Eccles.]

Thnetopsychitæ hominum animam, animæ brutorum similem esse, atque una cum corpore interire asserunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Falsa sunt ergo, si huic traditioni locus detur.

² II Cor. v, 47. ³ I^o Cor. iii, 13. ⁴ Eccle. iii, 31.

quæcumque de judicio futuro et decantatissima illa resurrectione traduntur. Nam si mortales sunt animæ, nullo prorsus modo in iudicium resurgent, nec uniuscujusque opus quale est ignis probabit³, ut magni illius præconis Pauli verbis utar. Jam qui fieri possit, ut animæ mortalitati subiiciantur, cum tot mortui a Christo, prophetis et apostolis excitati sint? Si enim mortales fuissent, in corpora certe propria nunquam remeassent. Imo vero animæ sunt immortales, ut sacræ passim testantur Litteræ, de quibus sigillatim disserere superfluum fuerit, ut omnes facile norunt. Quin etiam ii qui de mundi origine conscripti sunt libri, inter hominum et brutorum animas discriminis hoc statuunt, ut brutorum anima sanguis eorumdem dicatur, ut una cum corpore intereat; hominum vero animæ spiraculi divini nomen attribuitur: quod quidem spiraculum animam rationis et intellectus participem, atque adeo immortalem dicimus.

Alias vero communibus omnium et notionibus et opinionibus dogma hujusmodi repugnat. Comuni enim gentium; quotquot sunt consensu, immortales esse animæ videntur: multique adeo necromantiæ studiosi animas evocarunt, et de rebus futuris percontati sunt.

Aristoteles ergo, et quisquis illum secutus Thnetopsychicus, animam mortalitati obnoxiam lana redimitus, unguentoque delibutus, hirundinum more asserit. Ab eorum cœtu explodatur, qui Christo nomina dederunt. Nam Christus a mortuis surrexit, et fore pollicitus est, ut et nos aliquando resurgamus.

Quod autem Salomon ait: *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum*⁴? Id vero longe aliud est. Nec enim de hominibus et brutis eo in loco verba facit, quatenus hominum anima rationis, brutorum autem vitæ tantum idque sanguinis beneficio particeps est, nec horum quidquam a morte superest: et una cum corpore anima quoque ipsa dissolvitur. Hominum porro filios hoc loco eos in primis vocat, qui ex rationis præscripto vitam instituunt, et suis affectibus imperant, eos contra qui in terram cœrui et obstipi procumbunt, cum jumentis confert Salomon idem ille, qui justorum animas in Dei manibus esse alio in loco asseruit⁵.

CAP. XLI.

Quadragesima prima hæresis, Christolytarum, hoc est, eorum qui Christi naturam destruunt.

Christolyti Dominum nostrum Jesum Christum post resurrectionem a mortuis, animato corpore suo in terris relicto, una cum nuda et simplici divinitate in cœlos ascendisse contendunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Atqui angeli, qui apostolis tunc temporis appa-

⁵ Sap. iii, 1.

Dei ministrum prophetam Isaiam dicat, super iis, quæ Nabuchonosor contra urbem Hierosolymorum designavit, cum illa solo æquata, temploque flammis absumpto, populum captivum abduxit: Propterea quod desertam reddidisti civitatem meam, nec populi mei miseratus es, desertos reddam muros tuos, et campum desolationis statuam te. Exsurgant ergo astrologi tui, et prædicant, si possis effugere manum Domini ¹⁴.

Alia quoque nonnulla propheticus liber de falsiloquis astrologis percurrit, quæ mihi memoria exciderunt, ita ut verbatim illa referre jam non sit integrum. Perierunt enim libri, eosque tanquam in Orci ventrem, vel Laconicam latebram, Latinorum ventres, una cum opibus et pecuniis meis absorpserunt: multis quidem illis, nec luculentis illis opibus absimiles, quæ imperialium officiorum fuerunt, quibus ordine graduque debito sum cohonestatus.

Quin et Paulus, os ipsum Christi, quique omnem fere terram, quantamcunque sol pulcherrimo igni suo expositam fovet, prædicando percurrit, in Epistola ad Galatas ita dicens, deprehenditur: *Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis. Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti silis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, et menses, et tempora, et annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos* ¹⁵.

Itaque quisquis observationi astrorum immoratur, iisque fidem habet, quæ ab astrologis dicuntur, tacite Mercurium, Saturnum, Martem, et cætera sidera colit, quæ motu suo in orbem circumferuntur. Quamvis enim nec æreas illis, nec lapideas imagines consecret, nec actu ad orationem præ se ferat, iis tamen alium cultum exhibere cogitur, eo quod ex illorum circumvolutionis effectibus dependet. Oportet enim, ut qui veri Christiani nomen non mentiuntur, omnia uno eodemque modo enuntient, quæ a divina Providentia proveniunt, hoc cum Davide psallentes: *Adhæsit anima mea post te* ¹⁶.

Quod si quis lingua quidem Deum esse fateatur, cujus nutu et consilio cuncta succedant, ut cuncta tuentis et inspicientis, fixo autem pede errori astrorum inhæreat, qui fiet, ut si nihil aliud agat, oratione tamen vim pietati afferre non videatur, cum mentem barbaris moribus inficiat? Gentes enim quæ Deum non norunt, astrorum figuris et constellationibus, velut hiantes Mamacuthi (55), innituntur: et eorum effectibus obstupescunt. Deus porro hæc jure de illis dixerit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe*

est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum, attendentes spiritibus erroris, et ad falsiloquas ¹⁴; vatum nugis animum appellentes: quia ea quidem scire sibi videntur, quæ supra cælos, et sub terra sunt, nec interim advertunt, quanta mentis cæcitate laborent, et quantopere fallantur, atque in eandem secum fraudem, et idem exitium, eos pertrahant, quoscunque suos in casses pellicere potuerint.

Iis enim qui parum sapiunt, nec spem omnem in Deo reposuerunt, facilem et quibusvis expromptam esse futurorum cognitionem persuadent, atque motui astrorum ea tribuentes, quæ divinæ præcipientiæ propria et peculiaria sunt, a sana errorisque nescia opinione eos abstrahunt, quicumque ad anilium nugarum insusurrationem proclives fuerint: quemadmodum etiam propheta Ezechiel ait: *Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. Numquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? propterea erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium* ¹⁵.

Quia vero ipsæ quoque milierculæ futurorum cognitionem sibi vindicabant, rursus ait propheta Dominus: *Et tu, fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo, et vaticinare super eas, et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt palvillos sub omni cubito manus: et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. Et violabant me apud populum meum propter pugillum hordei, et fragmen panis: ut interficerent animas quæ non moriuntur, et vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis* ¹⁶.

Sic enim se res habet. Vera quidem propheta, et futuri prædictio, pro familiaritate, quæ petenti homini cum Deo intercedit, et pro ejus fide, qui futura cognoscere cupit, divinitus exhibetur. At ex astrorum revolutione, hujusmodique constellationum situ nulla prorsus futuri cognitio datur. Nec enim ex iis humanarum rerum administratio dependet: sed pluviarum, et earumdem defectus, item frigidi et calidi, humidi et sicci, denique ventorum et similium rerum signa promuntur: actionum vero nostrarum nulla prorsus. Cum enim liberum nobis mundi Opifex arbitrium concesserit, actiones nostræ in potestate nostra sunt. Si enim secundum astrorum cursum omnia facimus, quæcunque tandem a nobis fiant, ea necessario fiunt. Quod autem necessario fit, neque virtus id, neque vitium est. Jam si neque virtutem neque vitium æsequamur, indigni sumus, qui laudibus aut coronis decoreremur, probrisque aut suppliciis afficiamur. Imo Deus ipse injustus deprehendetur, qui

¹⁴ Isa. XIII, 14, ¹⁵ Galat. III, 8-12. ¹⁶ Psal. LXII, 9. ¹⁴ Isa. XXIX, 13; Matth. XV, 8. ¹⁵ Ezech. XIII, 3, 7, 9. ¹⁶ Ibid. 17-19.

(55) Proverbium Aristophanicum a fatuo Mamacutho ductum.

his quidem bona, illis vero afflictiones immittat, A neque ea quæ creavit providentia sua regere curet, si necessario cuncta susque deque ferantur. Imo etiam superflua in nobis ea pars animæ fuerit, quæ rationis est particeps. Nam si nullius actionis competes sumus, frustra deliberamus. Rationalis enim pars animæ hominibus deliberandi gratia divinitus data est. Ex deliberatione autem ratio et liberum arbitrium elucescunt.

Itaque stellas nullius eorum quæ sunt causas esse, ut nec ex rebus creatis ullam, atque adeo neque iis quæ sunt ortum, neque iis quæ corruptioni obnoxia sunt interitum afferre, imo pluviarum, et earumdem defectus, atque cæterarum aeris mutationum signa esse dicimus. Nec male forte quis autemet, eas bellorum quidem aliquando signa esse, causas vero non item. Siquidem ex aeris qualitate (cui alio atque alio modo a sole et luna variæ concreciones, seu impressiones, accidunt) et habitus in nobis et effectiones conflantur. Habitus autem inter illa censentur, quæ in nostra potestate sunt posita. Retinentur enim ratione, et revocantur, si divertant.

Lunaris etiam orbis perfectio et imminutio non paucarum mutationum causa est, ut ex piscibus testacei generis, et plerisque arboribus constat, quæ crescunt et decrescunt, atque quodammodo lunæ mutationibus compatiuntur.

Interdum vero divinitus cometæ conflantur, qui mortis regum signa præ se ferunt; quæ quidem iis in sideribus non apparent, quæ ab initio creata sunt, sed divino numine nunc procedunt, nunc de- C nuo dissolvuntur. Quandoquidem illa quoque stella, quæ sub humanæ salutarisque Domini propter nos in carne Nativitatis tempus a Magis visa est, non ex stellarum numero erat, quas initio Deus creavit: quod perspicuum erat vel ex eo quod jam ab ortu ad occasum, jam contra ab aquilone ad austrum cursu contenderet, alias etiam delitesceret, alias emergeret. Nec enim id astrorum ordo fert, aut natura.

Objiciat vero eorum forte quispiam qui astrologiam mordicus tuentur, in eorum quæ adversus artem suam congeruntur, recriminationem, prædictionibus plerisque finem suum obtigisse tandem, idcircoque nonnullis hominibus frustra et temere D condemnandam et explodendam videri. At vicissim audiet, artem illam mutationum aeris magistram esse, quæ solis et lunæ defectum portendat, aliaque hujusmodi humanæ vitæ utilia prædicere sciat, at eorum quæ divino e nutu dependent eventum portendere, non item didicerit: ut taceam malorum, quæ hominibus impenderent, jam jamque urgere occiperent, pleraque a Deo precibus, jejuniiis, et orationibus, flexo, in melius commutata esse: ut ex Ninivitarum conversione perspicuum

est, qui de Deo tandem pie sentire cœperunt, nec illa ab eo petere detrectarunt quæ ei peculiaris sunt¹⁷: quemadmodum etiam ex libera Mosis oratione constat, qua non raro intercessit, quominus Israellem Deus internecioni daret¹⁸. Hoc ex Aarone quoque colligere est, qui cum Mosis consilium secutus, acerra incensum Domino obtulisset, hoc pacto exasperati rebellantisque populi interitum repressit¹⁹.

Multi etiam eorum qui ad bellum proficiscebantur, cum sibi a Deo victoria promissa esset, eamque se pene jam adeptos viderent, insuper et forte sperantes ut terra potirentur, quæ melle lacteque diffunderet (ut qui se illam aliquando possessuros a Deo audivissent), propter peccata quæ interven- B nerant, funditus succubuerunt, Palæstinos præter fas aggressi; terramque desertam corporibus suis intraverunt²⁰, atque in Mosen et Deum ipsum multa sæpissime debacchati, hæc a Deo et Davide audiverunt: *Nihil proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei*²¹. Item: *Inimicos ejus induam confusione*²². Item: *Odio habentes eum in fugam convertam*²³.

Præterea etiam scelus ejus ergo, quod in Uriam admissum est, parum abfuit, quin Hierosolyma, thalamis suis, atque etiam calceis privatus persecutionem pateretur, et in deserto pernoctaret²⁴.

Quid verbis opus est, ad ea sigillatim enumeranda, quæ ab omnimoda, et hominibus impervestigabili Dei sapientia et virtute, denique sagaci illa providentia varie decernuntur, et alio atque alio modo fiunt, prout illi placet, singulisque conducibile est? Proinde cum divinorum judiciorum altitudo nulli hominum cogitationi pervia sit²⁵, quam nimirum aut intellectus humanus assequi aut naturalium rerum series expromere nullo modo possit, qui quæso, fieri potest, ut ex elementis naturæ obnoxiiis, quæque nihil amplius assecuta sunt, quam quod iis quæ sunt accensentur, quidam futuri scientiam polliceantur?

Mirum vero ni progressus ulterius, heus tu, quisquis es, qui astris promotionem futurorum ascribis, tempora quoque adjicias, et ea te pro animi arbitrio nunc subtrahere, nunc diffindere prædices: quo tamen intersignio facultas illa dignoscitur, quæ vitæ præest, cunctaque suppeditat: quemadmodum etiam ex eo quod futura non minus quam presentia perspecta et cognita habet. Atque ut hoc exempli gratia proferam, ille quidem bellaturus vel etiam vastum mare trajecturus proficiscitur: hic vero astronomicam artem professus, si consulatur, victoriam semper et tutam navigationem, astronomica sphaera prius eum in usum fabricata, promittit. Cæterum illi rebus ex majore parte contra quam promissum fuerat, gestis, revertun-

¹⁷ Jonæ, III, 1 seqq. ¹⁸ Exod. XVII, 11. ¹⁹ Num. XVI, 47 seqq. ²⁰ Deut. XXII, 1 seqq. ²¹ Psal. LXXXVIII, 23. ²² Psal. CXXXI, 10. ²³ Psal. LXXXVIII, 24. ²⁴ II Reg. II, 1 seqq. ²⁵ Rom. XI, 33.

tur. Hoc autem astronomicus assolet agere, si qui A terram significant; alternis exorientes et occidentes.

Nemo enim eum ultro accersat, qui ad futura tristia sit prænuntiaturus, quoniam ne Saulus quidem Pythonissam quævisisset, si mala illa prænuntiaturam præscivisset ²⁶, quæ in posterum subiturus erat, quamvis ipse vel sic in ipsa fere malicie procedens, tanquam propriis viribus fretus, haudquaquam prælium distulerit, neque legalis ad Palæstinos missis fœdera petierit. Quod si quando vera prænuntiassæ deprehendatur, id nequaquam astrorum revolutionibus contingit, aut quia sic eorumdem se situs habet, et motus; sed industriæ, imo potius, ut ita dicam, conjecturæ astrologorum inventa sunt, qui semper optima quæque sibi pronuntianda interrogantibus, et promittenda proponunt.

Nam perpetua rerum verarum prædictio propria Dei est, et prophetarum ejus, nota: qui futurorum, quæ vaticinati sunt, nullum non vere prædixisse deprehenduntur.

Quod si quis vix tandem veri quid aliquando conjectaverit, hoc ejus indicium est, qui quamvis artem sagittandi minus calleat, quia tamen tela sæpe recta in scopum dirigit, aliquando etiam ab eo non aberret.

Ex contrario etiam qui visu sano est, si uno cursu recta viam perrexerit, tantum abest ut supercilium tollat magnificentiusque de se sentiat, cum potius etiam aliis aberrantibus, ipse pudore suffundatur.

Quod si quis videndi facultate privatus uno cursu viam citra offendiculum transierit, non oculis, sed forte fortuna curriculum hujusmodi abolvere censebitur.

At vero si juxta Christi sententiam: *Nemo potest Deo servire et mammonæ* ²⁷, ille dissentanea prorsus et ex diametro repugnantia molitur, qui Deo, et rebus ab illo creatis, æquam futurorum cognitionem attribuit.

Hoc etiam perspicuum ex eo est, quod prophetarum, Patrumve qui inter Christianos virtute cæteris præluxerunt, nullus astrorum motum dimetiatur, neque elementorum usum curiosius inquirat; humanamque naturam ad ea compellat, quæ minime decent, neque vanis imposturis innitatur, sed divini Spiritus revelatione res futuras prævideat, easque suis temporibus eventuras absque ullo errore pronuntiet, quia nimirum Deus ipse per illorum os loquebatur: quos etiam audire est in astrologiam tanquam perniciosam, falsi amantem, atque æruseatricem, his verbis invehentes: *Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere, et a signis cæli nolite metuere quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt* ²⁸. Nam facta sunt signa in lucem, et in tempora, et Creatoris nutibus cedunt: et temporum mutationes iis qui sunt super

B Quod autem is non sine suo malo faciat, quisquis pseudoprophetarum vanitati subscribit, beatus Moyses auctor est, vel potius ipse Deus, qui per Mosen locutus est: *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythonis consulat, nec divinos, et quærat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus* ²⁹. Ad hæc alio in loco sic ait: *Perfectus eris et absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes enim istæ, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt. Tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es* ³⁰. Proinde nullum turpius scelus objici cuiquam potest, quam si ad pseudoprophetas, et divinaculos animum appellat. Atque paradoxum quidem aliquod, et a communi hominum opinione alienum, Deus hominibus hujusmodi non raro suggerit, quo veri etiam aliquid prænuntiant, ut vel hoc indicio manifesti fiant, quicumque illius promissis vere innituntur. Id enim per Mosen quoque hunc in modum dixit: *Si vero surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum: et venerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum annon in toto corde et in tota anima vestra* ³¹.

Sed et Stephanus ille, qui primus post Christum passus est, Hebræorum concionem objurgans, quæ cædibus gaudeat, Deoque diffidat, ejus denique mandata transgrediatur, quo tempore quidam ejus congregationis, quæ Libertinorum dicebatur, eum quærebant, nec sapientiæ, et spiritui quo loquebantur, resistere poterant, cum alia pleraque, tum hæc in primis de Israelitarum gente disserit. *Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et lætabantur in operibus manuum suarum: convertit autem Deus, et tradidit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum est in libro prophetarum: Numquid victimas et hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? Et suscepistis tabernaculum, Moloch, et Sidus Dei vestri Rempham, figuras quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem* ³².

Parum vero, aut nihil differt is qui militiam cæli, hoc est stellas, adorat, ab eo qui subscribit et acquiescit iis qui ex illarum curiosiore disquisitione res futuras vaticinantur, quod divinæ potentiae, ejusque solius proprium munus est, atque eorum quibus hoc illa concesserit.

²⁶ I Reg. xxviii, 1 seqq. ²⁷ Matth. vi, 24. ²⁸ Jerem. x, 2, 3. ²⁹ Deut. xviii, 9-11. ³⁰ Ibid. 13, 14. ³¹ Deut. xiii, 1-3. ³² Act. vii, 41-43.

Christus autem ipsos etiam dæmonas increpabat, dicentes: *Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos* ³³? Paulus quoque puellam, quæ a Pythonico spiritu vexabatur, et clamabat: *Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis* ³⁴. Cumque per dies multos idem ageret, satagens ille, ad spiritumque conversus, inquit: *Præcepto tibi in nomine Jesu Christi, exire ab ea* ³⁵. Quod et cum dicto fecit: neque id injuria, neque enim propria et insita dæmonibus est futurorum prædictio [(56) sed violentiæ potius, et prætextus species, qua minutissimam, vixque tantillam veritatis imaginem prævident], ut ex eis priscis oraculis constat, quorum alia ut plurimum dubia sunt, alia maxima sui parte mendacis scatent, et eorum qui iis crediderunt, plerosque in mala discrimina protruserunt, ex quibus nulla arte emergere poterant. Jam si dæmones substantiæ sin rationis participes, et quæ cunctos orbis angulos circumvolitent [(57) atque etiam num velut extremos pristinarum apostaseon rebellionumque sonos sæpe retineant, imo etiam non raro ea quæ eventura sunt, melius quam nos ipsi conjectent]: ut plurimum profecto stellæ mutæ sunt, nec futurorum quidquam intelligunt, neque rerum naturas perscrutari possunt, ut dæmones, sed hujusmodi artem, quamvis nostro sæculo obscuram, et ab imperitis hominibus profluentem, multi eorum qui ad tempora nostra pervenerunt, maximo in pretio habent, iisque se adjungunt, qui artis illius peritiam sibi vindicant, tanquam veris futurorum conjectoribus: quamvis illorum responsa perspicui nihil contineant, quodque propius nunquam ad veritatem accedat. Nihilominus auribus prurientes, et quia in verbo fortassis uno vera dixerunt, puta in nocturnis visionibus, jam iis quæ simpliciter illi, et in genere dicunt, non secus atque divinis oraculis fidem adhibentes, libenter acquiescunt, ad eosque se conferunt, interdum etiam illorum jussu ne divina quidem delubra ingrediuntur.

Vidi vero Romanorum etiam imperatores (nec enim omnes culpandi sunt) qui negotiis urgentibus, neminem eorum in consilium adhiberent, qui vel sapientiæ, vel longa rei militaris experientia, celebres haberentur, sed ab astrologorum judicii tantopere dependerent, atque iis quæ ex planetarum inspectione prædicerentur, velut circulis aureis in nares insertis, circumducerentur.

Hujusmodi certe reges simul et fallunt et falluntur, cum ea quæ fiunt, procul a Deo, ejusque providentiæ ablegent: atque ita receptis apud nos sententiis et institutis manifestissime repugnent, ita ut in longos menses id differant, quod vel hodie fieri potest: ex hocque loco in alium finitimum subinde commigrent, ubi ad pauca horarum inter-

³³ Matth. viii, 29, ³⁴ Act. xvi, 47. ³⁵ Ibid. 18.

(56) Hæc spatiis interlinearibus intersita fuerunt, atque litteris rubris exarata.

(57) Ut præcedentia rubris exarata.

valla commorentur. Sæpenumero etiam equitaturi, cum eorum quæ equitantibus necessaria sunt parte accincti, paalem manu gestarent, equo jam ad subsellium stante, horæ intempestivitate revocati pedemque referentes, propositum contra animi sententiam mutaverunt; ac si regio illa, ad quam iter instituerant, chasmate disjecta esset, vel etiam cælesti terrore jamjam concutiendi essent.

Ἠάπερ γοῦν ex Niceta ipso de vanitate Ethnoprothum, in persona Manuelis imper.

Nicetas Choniates Annalium Manuelis, lib. ii, Quia vero, inquit, potentibus fere omnibus tum nostræ, tum superioris ætatis placitum est, stellarum progressionem et retrogressionem certosque positus, configurationes, accessus, recessus, cæteraque quæ nugatores isti in divinæ providentiæ fraudem affirmant, ac dissimulanter fatalem omnium rerum necessitatem statuunt, ad felicitatem humanosque casus multum valere, Manuel idoneum exeundi tempus inquiri, idque Constantino denuntiat. Sed quid sit? Nondum ad occasum vergebat sol, Manuelis jussu homo revocatur, ob incommodum exitum, minus fausto siderum positu, nec subtiliter et accurate perquisito. Rursus igitur thema constituitur, regulæ consuluntur; post longam astrorum indagationem Angelus exil, cum beneficorum siderum comitatu: sed illa horæ observatio tantum Romanis profuit, priorumque ducum errata ita correxit, et accepta detrimenta resarsit, ut Constantinus statim hostium manibus caperetur, etc. (De pugna Constantini Angeli, quem Manuel ducem designarat exercitus, contra Rogerium regem Siculum).

De fato.

Porro fatum Græci ita introducebant, Necessitatem fingebant, quæ rebus præesset omnibus, cujus filias tres, Lachelam, Clotho, et Atropos esset dicebant: ita ut Necessitas futuris prospiceret, Lachela sortem superinduceret; Clotho iisdem nendo, fusumque circumvolvendo, robur et pondus adderet; Atropos denique ita confirmaret, et constabiliret, ut mutari et inverti nullo unquam modo possent. Ex quo fiebat, ut si recens natus puer fuso fatali ad subulam manibus tractandam, vel cultrum sutorium, vel denique coria dentibus extendenda destinatus esset, nullo modo fieri posset, quin artem illam exerceret, quæ illi sorte obtigerat, sed eam fati fune, quasi obtorto collo rapiebatur.

De augurio.

Augurium autem est futurorum præsagium, quod ab avium volatu, quiete, et garritu colligitur. Fuit enim aliquando hujusmodi quoque apud Græcos, et alias gentes futurorum obser-

vatio, etiamsi nostris temporibus prorsus avolaverit, tandemque etiam pennis omnibus deciduis evanuerit.

Nisi forte gallorum gallinaceorum tripudia solstitima, quibus in Gallia vere ineunte pueri ad litterarum studia excitantur, auguriorum ramentum quoddam sit, a Solone jam olim Athenis institutum; ut taceam aniles stryges, cornices, bubones, etc.

De fortuna. [Appendix 1.]

Fortunam Græci rebus omnibus præesse censebant, nihilque boni, aut contra, sine illius nutu contingere conjectura ducebantur: multaque adeo hominibus ab eadem vel in utramvis aurem secure dormientibus, nec ulli manum operi admoventibus, quasi divina (ut aiunt) virgula suppeditari dicebant. Ex quo evenerit, ut Timotheus urbes ita subjugarer, ac si fortuna illas in ejus rete conjiceret, eique dormienti traderet.

Appelli quoque pictori tale quidpiam contigisse ferunt, ut equum bellicosum ardua et erectaervice, arrectis auribus, cruentis et acribus oculis qui spectantibus furere currendo videretur, pedibus in aerem sublatis, terramque vicissim vix tantillum delibantibus, auriga frenos moderante, et bellicum equi insultum habenis coercente, depinxerit. Cumque imago rebus omnibus convenientibus instructa esset, eum spumæ colorem reliquit, qui ex continua sanguinis et aquæ commistione cerni posset, cum anhelitus quidem ex ore aquam protruderet, atque spiritu reflante in spumam violentia freni irrotaret. Cum ergo jam de pictura dubitaret spongia qua depingendo utebatur, circum frenos traxit: quæ cum multos colores spumæ non absimiles referret, picturam suo facile colore decoravit. Atque ita quod volebat Apelles, non arte id, sed forte fortuna perfecit.

Fortunam vero statuis etiam honorabant, gubernaculo navis manibus ejus imposito, ut quæ rerum universitatem moderaretur, alii novaculæ superimponebant, prosperæ fortunæ brevitatem significantes: alii spheræ, seu globo, quia facile mutaretur: alii eidem cornu Amalthææ plenum scatensque fructibus præ manibus dabant, quod Hercules Acheloo, manum cum illo conserens, detraxerat: hoc signo felicitatem fortunæ, ejusque munerum delicias denotabant. Nec deerant, qui arma dextræ ejus, et sceptrum sinistræ impo-
nerent, innuentes hoc pacto bellicosis viris regna, forensibusque leges et judicia beneficio fortunæ obvenire. Hæc et alia hujusmodi ab iis confingebantur, qui fortunæ imperio corpus hoc universitatis subiciebant.

^{36, 37} Ezech. vii, 23.

(58) Quales qui Foleti vulgo, de quibus Cardanus in lib. *De subtilitate*. Æguin. lib. *De nobilit.* 1. Hi olim frequentes in Armorica.

PATROL. GR. CXXXIX.

De cledonismo.

Porro cledonismus, seu sortilegium, magni ponderis erat, apud Hebræos in primis. Proinde per prophetam Dominus sic ait: Regio vestra plena est cledonismis ³⁶⁻³⁷. Dicuntur autem cledonismi rumores illi, quorum certus auctor expromi non potest, sed qui per se, et ut ita dicam, sponte oppida et urbes circumvolitant, et passim eorum aliquid insurrant, quæ aversanda, vel etiam minime talia sunt. Quicumque igitur rumores hujusmodi, vel etiam triviales nugæ adnotabant, eoque detorquebant, quæ sibi ipsis agenda erant, rerum adeo ipsarum exitum, non eum qui divinæ providentiæ placeret, sed quem rumores hujusmodi, occurrentiumque hominum sermones prædixissent, cledonismi dicebantur. Aliis per cledonismum interrogationes illas intelligere placuit, quibus *χρησμάνας*, hoc est hordearii vates, et *γαστρούμοθοι*, hoc est ventriloqui, consulebantur quibusque iidem vaticinia sua expromebant: quemadmodum *ἀποτροπιασμοί*, seu mala omnia dicuntur, si qui ubi primum egressus est, pedemque domo efferre cœpit, atrato homini occurrat, vel alii cuiquam rei, cujus aspectus nobis insuavis et injucundus esse solet.

Plura de cledonismo. [Appendix II.]

Est enim cledonismus, malorum, ut ita dicam, dæmonum invocatio, quæ tum perliciebatur, cum sol a septentrionali climate austrinas ad partes secedebat, quo tempore dies quidem minuitur, nox autem augecit.

Sunt porro nonnulli quoque dæmones, ut vetus quædam perhibet opinio, qui materia constant, nec solis radios ictueantur. Ex quo fit, ut noctu insidias hominibus struant, cum interdiu, nihil agere possint (58). Sole igitur, ut diximus, ad austrum vergente, quo tempore aer nobis contiguus caligine propter hiemem condensari videtur, tunc hujusmodi dæmones saltibus et subsultationibus quibusdam nequitie suæ specimen edunt, illis etiam spectantibus, a quibus invocati sunt. Qui si epodis illos ad se pellicere nequeant, igne velut in orbem circumducto, media e flamma exsiliunt. Feruntur enim superiores virtutes cum hominibus pure et sincere non conversari, quoties aer capiti nostro contiguus caligine obducitur, et incrassescit quod, in causa est, ut illum igne expurgent (59).

De lecanomanteia.

De lecanomanteia vero, seu divinatione, quæ pelvi peragitur, hæc quoque sunt a nonnullis tradita. Aquam quidem, quæ pelvi infunditur, substantia nequaquam differre a cæteris ejusdem

(59) Quæ hic de dæmonibus pauca delibantur, pluribus a Michaelo Psello in lib. *De dæmonum operatione*, explicantur [*Patrologiæ* tom. CXXII.]

43

Grassante porro persecutione sub Diocletiano et Maximiano, hic quoque una cum sacro martyre Petro et aliis quibusdam comprehensus est.

Ad hos autem carceribus etiamnum detentos et clericis nonnulli, qui persecutionis tempore lapsi sacrificaverant, se contulerunt, petentes ut ad salutis viam pœnitentia regredi sibi liceret. Melitius itaque, Pelus, et aliquot alii, nefas esse dicebant, ut qui ad extremum usque non dimicassent, sed persecutioni succumbentes sacrificassent, tunc temporis admitterentur. Quod si persecutione sedata fructum pœnitentia dignum ostenderent, tunc et ecclesiastico cœtui, at non item pristinis honoribus, restituerentur. Sanctissimus contra Petrus, ut qui ad misericordiam natura propensus esset, his commartyres suis verbis obtestatur :

Eos, o fratres, quandoquidem pœnitentia ducuntur, admittamus nec cleris suis spoliemus, ne pudor tandem et desperatio illos ita transversos ad pejora rapiat, ut nullum salutis remedium superit. Igitur oratio Petri ad misericordiam et humanitatem, Melitii vero et cœterorum ad invidiam et rigorem inclinabat.

Cum itaque illos B. Petrus a sententia ne latum quidem unguem deflectere velle videret, medio in carcere lodicem seu pallium, septi cujusdam instar, expandit, diacono proclamare jussit : Quibus mea sententia arridet, ii ad me transeunt. Tum vero paucis admodum ad Petrum transeuntibus reliqua episcoporum, presbyterorum, et monachorum multitudo cum Melitio mansit. Cœterum posteaquam beatissimus Petrus martyrii corona redimitus est, ejusque sedi Achilles primum, deinde Alexander successit, Melitius et plerique alii exulare jussi sunt. In singulis autem locis per quæ Melitius cum abduceretur, iter faceret, privatus Ecclesias exstruebat, episcoposque, presbyteros, et diaconos constituerebat : qui martyrum quoque Ecclesiæ se membra professi, cum iis nequaquam communicabant, qui Catholicis a Petro stantibus Ecclesiis præerant. Posteaquam vero persecutio desæviit, quique in metallis erant liberati sunt, Melitius Alexandriam venit, ibique quamvis in fide nihil innovans, privatam tamen cum suis synaxin faciens mœnsit. Atque hæc ex beato Epiphania dicta sint.

Porro cum in magna illa Nicæna synodo de Arii dogmatibus inquireretur, ut ex ejusdem synodi ad Alexandrinos Epistola constat, una eademque opera de Melitio quoque inquisitum est. Atque humanius, inquit, motæ synodo (nam si summo jure egisset, nulla Melitius venia dignus erat), visum est ut ille sua in urbe maneat, et ne ullum sacris aut initiet, aut instituat, neve ejus rei ergo aut domi aut foris compareat, sed simplici et honorario nomine fruatur. Qui vero ab illo jam initiati, alboque mystici cœtus inscripti sunt, ii ad cœtum quidam admittantur, atque honore et sa-

ero munere fungantur, secundas tamen ab illis teneant, quos Alexander initaverit : et ne ullos initiet, neve clericorum nomina subjiciant, denique nihil quidquam in hisce rebus attentent. Quod si qui illorum e vivis exoerant, tunc hi ad defunctorum honorem provehantur.

His hunc in modum definitis, Melitius quidem, ut ait Theodoritus, nihil innovavit, at ex ejus discipulis nonnulli, cum hæresim Arianam a subsecutis imperatoribus confirmatam viderent, ad eam deflexerunt, alii cum pro libidine vitam instituere, nec aliis subjici vellent, omnem omnino cum Ecclesie consensum detraxerunt : et tanquam si suis legibus viverent ridicula quædam, qualia sunt hæc, quotidie corpus aqua proluere, manuum plausu quadamque saltatione hymnos modulari, tintinnabula (quod hodie a plerisque observatur) funibus aptare, illsque signum dare, et quædam ejus monetæ alia commenta sunt : cujus quidem rei gratia perpetuum cum illis magno Athanasio bellum fuit. Hactenus Theodoritus.

Cœterum sacratissimus Athanasius in secundo Apologetico pro sua in persecutionis tempore fuga, ubi post alia multa epistolam quoque subjunxit, quam ab Ursacio et Valente, illo Cibalcos, vel, ut quidam volunt, Sigedonis in Illyriis vel inferiore Pannonia, hoc vero Mursæ in eadem Pannonia episcopo acceperat, rursus Apologiam suam ordine prosecutus ait : Petrus apud nos ante persecutionem episcopus fuit, grassante autem persecutione martyrio coronatus est. Is Melitium, qui unus ex Ægyptiis episcopis ferebatur, de multis sceleribus convictum in communi episcoporum synodo deposuit. Hic autem ad aliam nullam synodum confugere, neque ad episcopos successores Petri ulla se apologia purgare satagens, schismatis auctor fuit, efficitque ut qui a partibus suis starent pro Christianis Melitiani dicerentur. Hæc magnus Athanasius.

Sozomenus autem historiis scriptum reliquit, quod Melitius jamjam e vivis excessurus Joannem quemdam ex familiaribus suis, præter Nicænae synodi statutum, sibi in Lycon episcopatu successorem constituit, ataxiæque seu confusioni denuo fenestram aperuit, quæ postea Ecclesiæ pervagata est.

Sciendum autem, beato Athanasio auctore, quod cum Nicæna synodus censuisset, ut ii quos Melitius initiasset, horum ecclesiasticorum consortes essent, Alexander unus repertus est, qui actorum tabulas quæreret, ne Melitius quoscunque vellet in dies instituere sibi liberum arbitraretur.

Item quod Arsenius (cujus manum secuisse B. Athanasius a sycophantis dictus fuerat) Hypseleton urbis, earum unius, quæ aliquando subditæ Melito fuerant, tandem episcopus fuit, idcirco ab Ariane electus, quia adversus venerabilem illum virum mentitus fuerat.

Quin et Ischyas Maræoticus eadem de causa ad

NICETÆ CHONIATÆ

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

LIBER QUINTUS

ADVERSUS ARIANOS, EUNOMIANOS, ETC. (60)

CAPUT PRIMUM.

De Arii genere, forma, vestitu, et sacerdotio.

Arius Afer genere, Alexandrinæ diaconus Ecclesiæ fuit: cui sacri altaris ministerio sanctissimus Pe-

(60) *Protheoricum Petri Morelli Parergon, ad candidos lectores.*

Quod libris superioribus, candidi lectores, de sacris Naziuzeni, Damascenique scriptis præmonui, si quis tersiorem eorum versionem vellet, integra Patrum ipsorum opera ei adeunda esse, idem hoc libro quinto de immortalibus B. Athanasii scriptis dicendum, ex quibus pene totus haustus et excerptus est. Si quis enim emunctiorem triviali hac mea oraculorum Athanasianorum interpretationem requirat, ne interpretem, quæso, ejus adire pigcat. recentiore inquam illum, a me nunquam sine illa perpetui, quem discipulus doctissimo humanissimoque debet, honoris præfatione nominandum D. Petrum Nannium, regium in amœnissimo Musarum Charitumque λειτουργίῳ, Lovaniensi Academia, cui docti omnes secundas a Parisiensi ultro deferunt, humaniorum litterarum professorem quem, eum Ciceronianas aliquot in Verrem actiones in aula Buslidiana prælegeret, audivi, anno Christi, ni fallor, 1546, ætatisque meæ 19, eoque ipso tempore, quo Mechlina (o tristissimum omnium, quæ hisce unquam oculis vidi, spectaculum) de celo tacta, pene tertia sui parte in funestissimum bidental conversa est.

Hæc porro priori illi superioribus libris inter-
sivo de B. Damasceni scriptis παρέργῳ attexuissem, quia non paucis illi quoque libri Athanasianis testimoniis inspersi sunt, si B. Patris scripta, Latio a D. meo Nannio donata, meas in manus venissent, quæ nudius tertius primum vidi, et tomos omnes per transennam eo consilio evolvi, ut certior fierem, num aureum B. Athanasii opusculum, quod meas in manus ante quinquennium ἀπογράφῳ transcriptione incidit, cum plerisque aliis recens inventis editum esset. At nusquam ejus in toto volumine mentio fit, sed principis duntaxat ejus, cujus nomine scriptum est, Antiochi nimirum, cui pulcherrimum illud Quæstionum ex utroque Testamento elicitarum opus dicatur, quod primo tomi quarti loco proponitur. Ad eundem ergo Antiochum ex duce monachum atque abbatem Christianæ fidei στοιχειώσιν, seu institutionem δωδεκάτιτλον seu duodecim capitum inscriptione, cum ducis ipsius Vita habeo quæ tunc demum in vulgus exhibunt, cum nobilissimo viro D. Nicolao Tricelino a Brossis Bellilocensis et Claritensis monasteriorum abbati visum fuerit. Beati enim Athanasii opusculum illud, tanquam thesaurum in nobilis illius abbatis agro (hoc est Bellilocensi monasterio, quod sanctissimæ Trinitati, cœlesti

A trus prorsus interdixit, quia Deum Verbum ἐτεροοῦσιον, hoc est diversæ a Patre substantiæ esse profiteretur, et hujusmodi verborum portenta ἐξ οὐκ ὄντων, seu ex nihilo, et, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, seu, Fuit tempus, quæ non fuit introduceret.

Andegavorum comes Fulco Nerra, Gotofredi Grisagonellæ filius condidit, monachis eo ex SS. Ursi Lochiensis, et Leubacii Senapariensis cœnobiolis in unum convocatis) a me inventum siue domini consensu et jussu publicare nolim.

Quod si cui Parergi hujus aliquota παρέκτασις tædio nulli sit, mihi sunt et alia nonnulla, eaque varia scripta, ex primariis Locarum Bellilocique templis emendicata, quæ cum Deus volet, apparerunt. Nam præter B. Athanasii opusculum ex Regio Bellilocensi cœnopio est mihi B. Martini episcopi, de quatuor virtutibus opusculum multo castigatius, quam quod vulgo tam sub Senecæ, quam ejusdem beati nomine prostat. Ex regia porro S. Virginis Lochiensis Basilica Aureum Paschasi de Eucharistiæ sacramento libellum integrum (nam in eo quem Colonia edidit, duo triæve folia desunt, quæ ex Lochiensi suppleri possunt). Item Latinam duodecim priorum Andegavorum Comitum Historiam in qua Gotofredi Grisagonellæ (cujus originem plerique recentiores Francicarum rerum historiographi se ignorare fatentur), genealogia Martiaque gesta, præter Lochiaci templi constructionem diffusissime referuntur. Eandem historiam et Latinam et Gallicam D. Nicol. Branchutus Lochiensium propræfectus, Bellilocensiumque judex mihi exscribendam una cum archivis aliquot Ecclesiæ Lochiensis in 50 capita digestis tradidit: quæ tamen absque R. P. D. Antonii Isauri S. Cypriani Pictavi abbatis, et Lochiensis Ecclesiæ prioris totiusque adeoque capituli consensu et jussu publicare nolim. Archiva illa D. Petri Sandillii ἀπόγραφα sunt, cujus elegantissimum ecclesiasticæ prosodiæ opus in ejusdem Ecclesiæ choro servatur, quod mihi doctissimorum virorum D. Francisci Marronis ibidem cantoris et canonici et D. Antonii Baraudini, qui canonicus et ipse beatique Ursi parochus est, auspiciis idem R. P. Isaurus et cæteri συμμύστα mihi et discipulis aliquot meis exscribendum tradiderunt. Sunt vero mihi et opuscula aliquot doct. theologi Nicolai Bartolomæi Lochiensis. B. Virginis evangelicæ apud Aurelianos, dum viveret, abbatis quæ piis moribus et doctrina venerandus D. Stephanus Pavonius, B. Ursi proparochus mihi commisit, quæ cum Deus volet Christo Xylonico, Eonæis, et cæteris tanti viri jam pridem prostantibus scriptis adjungentur. Tacendæ non sunt rhythmicæ Latinæ in singula Bibliæ organa capita hypotheses, quibus doctissimus ille cœnobita D. Claudius a Lacu, D. Guillelmi Maini diocetes, et S. Catherinæ Rothomagensis prior, monasteriique Bellilo-

Cum enim Patrém perfecte et exacte non cognoscat, ea de causa nec eum perfecte quoque videre potest; imo ne suam quidem ipsius essentiam, qualis sit, perspectam et exploratam habet, cum propter nos factus fuerit, ut nos per eum, quasi quoddam instrumentum crearet Deus, neo unquam substitisset ille, nisi Deus creare nos voluisset.

Porro τρεπτόν, seu mutationi obnoxium, non minus quam diabolium, asserbat, quippe qui natura mutationi obnoxia constet, cum et genitus, et mutationi sit obnoxius.

Nec his contentus, ut Theodoritus auctor est, carnis quoque a Verbo assumptæ mysterium mutilabat, cum diceret corpus inanimatum a Domino assumptum, divinitatemque munitis animi perfectam esse. Quibus verbis divinitati συμπάθειαν illam, seu naturalem cum corpore consensum affingit.

CAP. III.

De synodo Alexandrina centum episcoporum, in qua cum Ario quinque presbyteri, totidemque diaconi flaminio, seu gradu ecclesiastico defecti sunt.

Hæc et huiusmodi fuerunt impuri Arii dogmata, quibus plerosque irretiit incautiores. Cæterum B. Alexander primum quidem corhortationibus et consiliis hominem ab instituto revocare conatus est: ubi autem comperit eum impietatem suam publice profiteri, synodum provinciam centum prope episcoporum coegit: in qua non Arium solum, sed Arianos quoque Achillem, Æthalem, Carponein, Arium alterum, Sarmatam, Euzolum, Lucium, Menan, Helladium, et Caium de gradu dejecit.

Ex horum porro numero presbyteri erant, non ipse duntaxat Arius, sed etiam Æthales, Achilles, Carpon, Sarmatas, et Arius alter. Cæteri autem omnes diaconi.

CAP. IV.

De Arianorum ducentorum episcoporum Nicomediensi contra orthodoxos homousianos antisynodo.

Verumenimvero Arius quæ subsecuta sunt omnia, ea scripsit ad Eusebium, qui primum Beryti, deinde Nicomediæ, quæ in Bithynia est, episcopus, inde Constantinopolin translatus fuerat.

Coacta porro Nicomediæ synodo, cum ducenti quinquaginta episcopi eo convenissent, universis episcopis scripsit, ut cum Ario tanquam orthodoxo communicarent: quos tamen, id ut facerent, adducere non potuit.

Cæterum cum Eusebiani instarent, accitoque Ario, et excommunicato Alexandro Alexandriæ pontifice, homousii hæresin anathemati subiecissent, hic animum recipiens Arius legatos ad Paulinum Tyri, nec non Eusebium Cæsareæ, quæ in Palæstina est, Patrophilum Scythopoleos episcopos mittit, a quibus petebat ut sibi suisque conciones ad populum habere concederetur, utpote qui presbyteri

essent. Qui cum aliis episcopis in Palæstina convenientes Arii postulatis subscripserunt.

CAP. V.

De Nicæna trecentorum episcoporum, auspiciis Constantini Magni synodo coacta, controversisque de Paschæ festo dogmatis.

At beatus Alexander hæc jam tuto suppressit, silentio non posse ratus, ad Antiochenum, Romanum et plerosque alios præsules scribit, quorum opera magnus ille Constantinus imperator certior his de rebus factus, non mediocriter dolere cœpit, eo præsertim nomine, quod in recens factis fidei Christianæ fundamentis dogmatum discordia multis ab amplexando Christianismo revocaret.

Quinetiam cum eidem renuntiarentur Paschæ festum a quibusdam, ritu ab eo qui passim inoleverat diverso, celebrari, dici non potest, quam graviter id molesteque ferret.

Quocirca sacratissimum Cordubæ episcopum Hosium, virum fide moribusque probatissimum, qui antea iis inclaruerat, quæ super controverso dogmate professus fuerat, eaque de causa illum et benevolentia et honore prosequeretur, Alexandriam ablegat, ut eos reconciliet, qui seditionem ibi super dogmate concitabant, atque illos etiam, qui in Oriente de Paschæ festo digladiabantur. Qui cum re infecta redisset, publico programme imperator edixit, ut omnes episcopi Nicæam Bythinæ metropolim convenirent.

Quotquot itaque sub Romano degebant imperio, nimirum trecenti octodecim convenerunt episcopi, demptis iis, quos vel morbus vel ætas ingravescens domi detinebat. Cum enim nondum civitatibus omnibus suis obtigisset episcopus, eo factum est, ut plures id temporis non convenerint. Provinciarum enim aliæ uni tantum parebant, ut Scythia, seu Rosia, in hodiernum usque diem, aliæ duos aut ad summum tres habebant, ut Dalmatia. Posteriore vero tempore plerisque non civitatibus tantum, sed etiam oppidis sui dati sunt episcopi.

CAP. VI.

Synodo Nicæna quinam præfuerint, aut convocatorum vice interfuerint.

Jam vero his qui ad concilium convenerant præfuerunt: Macarius Hierosolymorum, et Eustathius Antiochenorum pontifices, quorum hic paulo ante, communi eorum qui convenerant calculo dignus apostolica sede habitus fuerat, atque idcirco e finitima Berrœa Antiochiam evocatus. Siquidem post Domnum, qui Paulo Samosateno successerat. Antiochenæ Ecclesiæ præfuerat Timæus deinde Cyrillus: tum Vitalis, cui Philogonius successit, quem Paulinus subsecutus est, et Paulinum Romanus is qui comprehensus cum pro Christi religione tuenda martyrio vitam finisset, Antiochia episcopo vidua relicta est, quia nimirum, ut par est, per tyrannorum persecutiones episcoporum electio libera non esset.

Quare Arium imperator exsilio multavit. Eusebium porro vel alia de causa exosus, quia nimirum a tyranno primus steterat, sibi que ipsi fuerat insidiatus, una cum Theogni exsulare jussit. Itaque Eusebii loco Nicomedieasi Ecclesie præfectus est Amphion: et Nicæne loco Theognidis Chrestus. Nec ita multo post Arius ab exsilio revocatus est, eique sola Ægypto atque Alexandria interdictum est, Pauloque post Eusebius quoque et Theognis, pœnitundine per hypocrisin simulata, suas uterque receperunt Ecclesias.

Item Philostorgius sub finem primi libri, auctor est, eorum qui Nicæne fidei subscripserant, alios quidem e chirographorum suorum regione *homousii* dictionem ascripsisse, alios vero ab Eusebio instructos blasphemam *homœusii* vocem loco *homousti* supposuisse: præter Secundum et Theonam, qui etiam una cum Ario ejusque presbyteris in Illyrium relegati sunt.

Initio autem libri secundi scribit Eusebium, Theognin, et Marin, eorum quæ subscripserant pœnitundine ductos, ad imperatorem venisse, hisque apud eum verbis usos: Impii, imperator, in eo fuimus, quod tui metu percussi impietati subscriperimus. Ex quo factum sit, ut imperator exandescens eos in Gallias seu Galatias Occiduas relegarit, Arianos autem sua quemque patria excedero jussit. Cæterum exacto triennio Eusebianis ad sua postliminio redire permisit.

CAP. IX.

De Nicomediansi Arianorum adversus Homousianos orthodoxos antisynodo, et insidiis in Eustathium Antiochenum episcopum structis

Ariani ex Galliis reversi ducentorum quinquaginta episcoporum antisynodo Nicomediam convocata, Alexandrum excommunicarunt, et cum eo quotquot *ὁμοούσιον* profitebantur. Nec ullum impugnantæ fidei catholicæ finem faciebant Ariani, sibi que adversantium e medio tollendorum: in primis autem nullum non movebant lapidem, quo Eustachium Antiocheno episcopatu privarent. Quæ res Eusebium Nicomediensem movit, ut orationis gratia se una cum Theognide Nicæno, et aliquot aliis eodem morbo laborantibus Æliam proficisci fingeret.

Gravibus itaque insidiis Eustachium adoriuntur. Ælia enim Antiochiam reversi multis nummis meretricem sibi comparant, quæ hominem accusatum eum illi in jus vocant, qui vocatus in jus adfuit; partim propria fretus conscientia, partim hoc plerisque malæ conscientie argumentum videri ratus, si quis judici se sistere detrectet.

Postulat ergo Eustathius, ut muliercula illa peccatis onusta et suffarcinata testimonio aliquo fidem verbis suis faciat, quod quidem et legibus et canonicis consentaneum erat. Illi autem mulieri, quæ probatione omni destituebatur jusjurandum detulerunt, omnem in eo iudicii veritatem constituentes. Hoc autem ita ex professo egerant, ut illa veri

A jurisjurandi opinione, accusationi fictæ colorem adderet. Illa enim puerum duodecim annos natum producens, eum ab Eustathio suscepisse dicebat. Cæterum antea clandestinum stuprum ab Eustathio quodam fabro passa fuerat, ex quo et puerum hunc susceperat.

Eustathio itaque hac arte deposito, imperatorem Constantium hujusce rei certiosem fecerunt, ut Eusebium Pamphili Cæsareæ episcopum in Antiochenam sedem surrogaret. At Eusebius litteris ejus muneris deprecatorias ad imperatorem scripsit; quia nimirum idem ecclesiasticus ordo non paieretur. Cujus probato consilio imperator eum beatum esse dixit, quippe qui non unius urbis duntaxat, verum totius etiam orbis episcopatu dignus esset.

B Eligitur ergo, qui Eustathio succedat, Arianus quidam, Euphronius nomine, ut Mopsuestæus, Socrates, et Sozomenus scribunt; ut autem Theodorito et chronographo Theophani placet, Eulalius. Solus vero Philostorgius libro *Historiarum* secundo Paulinum Tyro Antiochiam translatum esse auctor est. Cæterum annuente quoque imperatore, Eustathius Philippos in Macedoniam abducitur, unde originem trahebat.

CAP. X.

Quam subdolis artibus Ariani hæresiarchæ sui reditum ab exsilio impetraverint, et de intendendis in Athanasium Alexandrinum archiepiscopum calumniis cogitaverint; quibus tandem sanctissimus vir Hierosolymitanæ synodi decreto apud Treviros in Gallia exsulare jussus est.

Cum itaque hæc Eusebianis pro animi sententia successissent, majore τῆς καινοτομίας seu novandarum rerum studio exarserunt. Siquidem Eusebius et Theognis eo ad suam nequitiam pellecto, cui Nicæne synodi acta imperator servanda commiserat, propria chirographa deleverunt, deincepsque publice profiteri cœperunt, Filium ejusdem cum Patre substantiæ censendum non esse. Quod cum graviter et iniquo animo ferret Constantinus, eos ad sua redire jussit.

D Verumenimvero illi ad imperii consortes se receperunt, contractaque cum illis familiaritate, pristinam παρρησίαν, seu dicendi libertatem, resumpserunt, et in Athanasium Magnum calumnias et insidias instruere, atque adeo antisynodos adversus illum cogere cœperunt. Hinc porro eorum libertati plurimum incrementi accessit.

Arianus presbyter in Constantiæ imperatoris sororis familiaritatem se insinuaverat. Hic eo tandem licentiæ prorupit, ut libere cum ea colloqueretur, Ariumque injuste et per invidiam Ecclesia ejectum esse diceret. Quibus verbis adducta, presbyterum in familiam ascivit. Cum autem hæc tam gravi morbo laboraret, ut jamjam moritura videretur, a Constantino fratre, qui illam id temporis inviserat, extremum hoc beneficium petiit, ut presbyterum illum inter familiares haberet, eique

CAP. XII.

De paralogistica Eusebii Nicomediensis episcopi ὁμοούσιον in ὁμοουσιον mutatione, cui Constantius imperator et duodecim pluresque episcopi subscripserunt.

Sciendum porro est, quod cum impius Arius Filium Dei creaturam diceret, ejusdemque cum Patre substantiæ negaret; contraque Nicæni Patres eum ὁμοούσιον, seu substantia Patri conjunctum, eademque cum illo natura præditum esse profiterentur, tandem qui ab Eusebio Nicomediensi stabant, ὁμοούσιον vocabulo, quod nusquam in Scripturis reperiretur, exploso, ὁμοούσιον introduxerunt. Quæ quidem in verba imperator Constantius, episcopique permulti jurarunt, quorum hæc sunt nomina:

Georgius Laodicæ, quæ in Syria est, episcopus: Basilius Ancyrae: Eustathius Sebastiae: Eleusius Cyzici: Sophronius Pompeiopoieos, quæ in Paphlagonia est: Cyrillus Hierosolymorum: Salvanus Tarsi: Dracontius Pergami: Heortasius Sardium: Neon Seleuciæ, quæ est in Isauria: Elpidius Salarorum: Theophilus Gabalorum, et alii non pauci: qui quidem Ἡμιάρητοι, seu Semiariani dicti sunt, quia cum Arius Filium creaturam Patrique prorsus ἀνόμοιον seu absimilem diceret, hi neque ὁμοούσιον cum Nicænis Patribus, Ario hac in re faventes, neque creaturam aperte profiteri hominum metu audebant, sed opinionem mediam seculi ὁμοούσιον, seu similis cum Patre substantiæ dicebant, ὁμοίου, seu similis, appellatione Filium Patri similem, non naturali, sed imaginaria quadam similitudine significantes, οὐσίας autem seu essentialis nomine, dogmatis absurditatem contagentes; atque idcirco impietatem quidem Arianam ex animo prorsus amplexi, ita tamen, ut ex dimidio id agere viderentur, quia non aperte Filio creaturæ nomen tribuerent.

CAPUT XVIII.

De Acacii ὁμοίου cui viginti pluresque, subscripserunt episcopi, eique contrario Aetii ἀνόμοιον, unde Homœanorum et Anomœanorum appellationes deductæ.

Nec vero desuerunt, qui majore impudentia laborantes, neque ὁμοούσιον neque ὁμοουσιον, sed ὁμοιον seu similem, simpliciter et absolute dicerent, eodemque prorsus modo, quo imagines archetypis suis similes esse dicuntur, quorum duces et auctores fuerunt Acacius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopus: Georgius Alexandria: Eudoxius Antiochiæ: Uranius Tyri: Patrophilus Scythopoleos: Theodulus Chæretanorum Phrygiæ: Theodosius Philadelphias, quæ est in Lydia: Evagrius Mitylenæ: Leontius Tripoleos Lydiæ: Phœbus Silandes Phrygiæ: Eutychius Eleutheropoleos Syriæ: Eustathius Epiphaniæ: Augarus Cyri: Valens Sigedonis, quæ in Pannonia est. Ursacius Mures: Eusebius Seleuciæ Syriacæ: Germinius Sirmil: Auxentius Mediolanorum: Demophilus Berrhæ:

A Basillus vel Basiliscus Canniorum Lydiæ, et cum his alii.

Nonnulli quoque fuerunt, qui Filium Patri ἀνόμοιον seu dissimilem, publice profiterentur: quem admodum Aetius, et ejus consortes.

CAP. XIV.

De duabus duarum Ariminensis et Seleuciæ synodorum indicendarum causis: priore, ut controversia super Ariano dogmate componeretur; posterior, ut trium episcoporum, Eustathii, Cyrilli, et Macedonii causæ discuterentur. Primumque de quatuordecim criminibus, quibus Eustathius impetitus est.

Visum est itaque Constantio imperatori cogendas esse synodos, alteram quidem Occidentalium episcoporum apud Ariminum Italiæ; alteram vero **B** apud Seleuciam Isauriæ, quæ τραχέια seu aspera dicitur, tum propter hæc dogmata, tum propter quasdam criminationes contra episcopos intentatas, quæ synodica animadversione compescendæ viderentur: ut contra Eustathium Sebastiae, Cyrillum Hierosolymorum, et Macedonium Constantinopoleos episcopos, qui variis fuerant impetiti criminibus.

1. Eustathius quidem, quia cum presbyter esset ab Eulalio Patre, Cæsareæ, quæ in Cappadocia est, episcopo jam olim judicatus fuerat, et a publicis precibus ejectus.

2. Et quia postea damnatus a synodo fuerat, quæ ad Neocæsaream Ponti, ante magnam illam Nicænam, coierat, de iis consultatura, qui persecutione grassante lapsi fuerant.

C 3. Quin et Eusebius, primum Nicomediæ, deinde Constantinopoleos episcopus, eum de gradu deiecerat.

4. Postremo, qui in synodo Antiochena perjurii convictus fuerat, multaque alia, si Socrati credimus, præter ecclesiasticos canones designat.

5. Cum nuptias prohibuisset.

6. A cibis abstinere jussisset.

7. Servos a Dominis, prætextu pietatis, abire;

8. Mulieres et viros comam detondere non uisisset.

9. Ipse etiam philosophi Græci habitum gestaret.

10. Assecclasque suos hortaretur, ut peregrinum idem cultum assumerent.

11. Indicta jejunia negligeret.

12. Dominicis diebus jejunandum doceret.

13. Preces, ne in conjugatorum ædibus fierent, prohiberet.

14. Denique, presbyteri uxorem habentis, quam laicus existens duxisset, benedictionem adversandam et devitandam esse profiteretur.

CAP. XV.

De Cyrilli Hierosolymorum episcopi, ab Acacio competitoris in jus vocati, quamlibet contumacis, ad majus tribunal provocations.

Quæ autem adversus Cyrillum instructa sunt, hunc in modum se habent. Macarius Hierosolymorum episcopus, qui Nicænis Patribus consederat, Maximum confessorem, cui dextrum oculum Ma-

xininua tyrannus effoderat, siniestrique cubiti nervos absciderat, atque una cum Faphnutio Ægyptiados episcopus ad effodienda metalla condemnauerat, ad Diopoleos episcopatum evexerat. Quod cum ægre ferrent Hierosolymitani (is enim post Macarii obitum Hierosolymorum episcopus designatus fuerat), pœnitunductus est aliumque Diopolitanis episcopum dedit: Maximunque Hierosolymis manere iussit, ea lege, ut sacerdotio secum fungeretur, seque mortuo Ecclesiæ præficeretur. Quæ cum arrisissent, facto confestim comprobata sunt.

Maximus itaque Hierosolymarum episcopus creatus, nescio quid humanitus perpessus est, atque ea in synodo quam Eusebius Nicomediensis Hierosolyma convocaverat, quo tempore Maximi martyrii Encœnia celebrata sunt, Athanasii Magni depositioni subscripsit. Postea vero topica seu locali synodo Sardicensi coacta, una cum eo communicavit.

Jam post Constantii obitum, qui ab Acacio Eusebii Pamphili successore, ejusque Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopo, nec non e Patrophilo Scythopolitano stabant, ei objecerunt quod quem prius deposuerat, eum postea pœnitunductus revocasset.

Ea ergo de causa Maximum episcopatu dejecerunt, Cyrillumque, qui ejusdem cum ipsis hæreseos consors si non esset, saltem haberetur, asciverunt. Hic de primatu cum prædicto Acacio contendit, viro verborum elegantia, rerumque gravitate percelebri, et qui ea consultaneo, quæ aliis minus obvia essent, facile perspiceret, omnium perspicacissimus, conjectandisque aliorum sententiis peridoneus: qui denique quamvis nullum non moveret lapidem, quo a se callida adversariorum consilia, subdolasque technas amoliretur, eos tamen placidis oculis, nullamque præse iracundiam ferentibus intuebatur; et adversariis conviciantibus assimulata quadam patientia ridebat, ac si lædoriis et coctumeliis nullis moveretur.

Primatus itaque ambitio inimicitias quæ inter Acacium et Cyrillum exarserunt, ansam præbuit. Cum autem Acacii ambitione res gereretur, Ælienses Cyrillum accusarunt, quod cum fames grassaretur, ille pauperum prætextu sacra clinodia vestesque auctioni exposuisset, quarum nonnullas negotiator quidam coemptas thymelicæ cuidam seu scenicæ mulieri vendidisset. Theodoritus porro auctor est hujusmodi vestem Macario Hierosolymorum ab imperatore Constantino donatum fuisse, qua rem sacram faciens uteretur, nec a scenica muliere, sed quondam ejusdem artis viro comparatam fuisse.

Convocatis ergo finitimis episcopis Acacius Cyrillum in jus vocavit: quem, quia sæpe vocatus non comparuisset, deposuerunt. Hic autem solus id temporis, et primus præter ecclesiasticum cano- nem appellationis ad publicum forum memor, iis a quibus depositus fuerat, provocationis libellum misit, et ad majus tribunal provocavit. Cujus quis

dem appellationi imperator quoque Constantius suffragatus est. Atque de Cyrillo hæc tenent.

CAP. XVI.

De Macedonii Constantinopolitani episcopi criminibus, et cæde tam Catholicorum quam Arianorum ob sacræ imperatoris Constantini capsæ translationem ipso in templo exorta.

Macedonius autem Constantinopoleos episcopus reus idcirco deferèbatur, quia Eleusium quemdam et Marathonium sceleris consortes habuerat, quorum opera Homousianos infestare posset. Eorum quidem alterum ex publico militum provincialium calculatore diaconum fecerèt, cœnobisque monachorum et monialium, atque ptochotrophis et nosocomiis præfecerat, quippe qui divitiarum quantum satis erat ab exercitu sibi comparasset. Postea vero ad Nicomediæ episcopatum promoverat.

Eleusio autem, qui non instrenue imperatoris comitatu militasset, Cyzici episcopatum donarat. Ex quo evenit, ut malis innumeris Novatianos affligeret, quos in primis ii sunt aggressi, qui Mantineum, hoc est Ponticam Heracleam, reliquasque Paphlagoniæ partes incolebant. Ejus enim consilio milites armati ab imperatore missi sunt, qui illos adorirentur. Quocirca collatis utrinque manibus, permulti utrinque ceciderunt.

Ad hæc reliquiarum magni illius in imperatoris Constantini capsam, non sine multa sanguinis effusione, in sancti martyris Acacii basilicam transtulit, templum in quo reposita fuerit, ruinam minari causatus. Reluctantibus enim Catholicis, nec capsam loco movendam esse conclamantibus, idemque hoc esse, ac si tumultum effodiat, magna utrinque cædes exorta est: ut ipsa etiam ædes beato martyri sacra, ejusque ambitus, cruore redundaret.

CAP. XVII.

De Ariminensi episcoporum quadringentis plurium synodo, confessioneque fidei ab Arianis apud Nicen Thraciæ conficta et pro vera Nicæna Bithyniæ supposita.

Duplex igitur, ut jam monui, coit synodus: Arimini quidem, ut de dogmatibus, Seleuciæ vero, ut de episcoporum criminationibus cognosceretur. Prior itaque Ariminensis congregata est, conveniuntque Occidentales episcopi plures quadringentis. Quocirca Valens Ligeponis, Ursacius Mursæ, Germinius Sirmii, Auxentius Mediolanorum, et Demophilus Berrhææ in medium progressi, Filium Patri ὁμοιον, seu similem, esse dicendum ex Scripturarum præscripto censuerunt. Οὐσίαν autem, substantiæ, ubi de Deo agitur, nullam prorsus faciendam esse mentionem asseruerunt. Quos quidem ea in sententiam mordicus insistentes, synodus illa deposuit, atque ad imperatorem, qui per id tempus Sirmii erat, legatos misit, qui eum de rebus in synodo gestis certiore facerent. Qui depositi fuerant, moleste id ferentes, legatos prævenerunt, imperatorique synodi acta renuntiaverunt: et eum, qui Ariano dogmati faveret, contra syno-

dum exasperarunt : atque ita legatos ejus re infecta remisit. Ursacius ergo, hac licentia proposita, in oppidum Thraciæ nomine Nicen pervenit, Ariminensisque fidei expositionem in Græcum idioma transfusam, deinde subadulteratam et corruptam ita in vulgus emisit, ac si ab universali synodo, quæ Nicem convenisset, proficisceretur, similitudine nominis simplicioribus et rudioribus oboblinere conatus, eam esse fidei expositionem reputaturis, quæ apud Bithyniæ Nicæam edita esset.

Cum autem synodum tam dulurnæ apud Ariminum more jam læderet, quia imperator eam responso dignatus non fuerat, ii qui Filium Patri ὁμοιον, seu similem, profitebantur, nescio quos submiserunt, qui cum Patribus Ariminensibus consultarent, tanquam indignum esset, ut unius nominis ergo, nimirum οὐσιας, seu substantiæ, a totius orbis sacerdotibus dissiderent. Quorum ratione adducti Patres Ariminenses, scriptum collaudarunt quod Ursacius Mursæ, et Germinius Sirmii elaborarant. Qui veriti, ne secundi a synodo ad imperatorem missi legati, ei explanarent, quænam episcoporum Occidentalium ab initio instantia, sublatique homousii causa fuisset, eos hiemis prætextu apud Thraciæ Nicen detinuerunt, persuaseruntque, ut quod ediderant scriptum, Græce interpretarentur. Quo facto, mox ad Orientis episcopos miserunt. Atque hæc quidem hunc in modum gesta sunt.

CAP. XVII.

De Seleuciana centum sexaginta episcoporum anti-synodo, in qua Homæanorum ab Homæusianis et Anomæanis secta divisa est ; Acaciusque Homæanorum dux et auctor in exsilium actus.

Nec vero ita multo post episcopi circiter centum et sexaginta Seleuciam Isauriæ convenerunt, quibus se adjunxit quidam vir illustris, et qui multum in aula imperatoria poterat, nomine Leonas, et Lauricius provincialium militum dux, qui ab imperatore jussus fuerat, suppetias Leonæ ferre, si opus esset. In prima autem sessione, duas in partes repente divisi sunt. Atque uni quidem præerat Acacius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopus, ejusque consortes, duobus et triginta plures : alteri autem Georgius Laodiceæ, quæ in Syria est, ejusque consortes.

Atque hi quidem in cæteris omnibus Nicænæ synodo subscribentes unicam homousii dictionem improbabant, ὁμοιοῦσιονque Patri Filium dicendum esse profitebantur. Acaciani vero in ea erant hæresi, ut et homousio et homæusio ex æquo rejectis, tanquam dictionibus, quæ a Scripturis alienæ prorsus essent, imo etiam ἀνομοίω antiquato, Filium Patri ὁμοιον, seu similem palam assererent. Est enim, ut Apostolus alicubi ait, imago Dei invisibilis ³⁵.

Interrogati vero quatenus eum Patri similem dicerent, Voluntate sola, respondebant : substantia

vero non item : quæ cum utramque in partem agerentur, dimissa est synodus.

Cæterum Acaciani cum iis a quibus dissentiebant, ulterius considerare noluerunt. Quapropter illi congregati Acacium et ejus consortes deposuerunt : inter quos erat Eudoxius Antiochiæ, loco cujus Adrianus vel Abianus, Antiocheni cleri presbyter, suffectus est : qui confestim a Leona et Lauricio in exsilium missus est.

CAP. XIX.

Constantius imperator Aetio Anomæanorum hæresiarcha in exsilium acto, Ariminensi fidei pro Nicæna suppositæ subscribens, Acacianorum Homæanorum hæresim amplexus est.

Cum autem Constantius imperator ab Occiduis partibus Constantinopolim rediisset, primumque adeo ejus urbis præfectum Honoratum nomine constituisset, atque proconsultatus magistratum antiquasset, Acaciani eo propere venerunt, et ex aulicis alios quidem suam in sententiam pellectos sibi concilians, alios autem ecclesiasticis bonis ita corruptentes, hac arte sibi ad imperatoris aures viam aperuerunt, atque eos qui diversæ partis erant calumniati sunt : quorum decem ad imperatorem venerunt. Quibus præsentibus una cum decem aliis ab Ariminensi synodo missis, imo aliis quoque tunc in aula forte versantibus, mandavit imperator, ut super Aetio anquireretur.

Quo facto Aetius quidem, qui Filium Patri ὁμοιον, seu dissimilem profitebatur, in exsilium ejectus est. Acaciani autem ex composito præmeditataque fraude perfecerunt, ut fidei expositio legeretur, quæ Arimino allata fuerat, in qua ex Valentis et Ursacii ambitu, ὁμοουσιου nomine deleto, ὁμοιον, seu similem secundum Scripturas reposerunt.

Quam imperator quoque lectam amplexus est, et quanta esset illa præsulum multitudo, qui Ariminum convenerant (quadringentos enim fuisse præmonui, secum reputans) nec se aberraturum causatus, si Filium Patri similem esse diceret, præsertim cum et ὁμοιον, et ὁμοιοῦσιον, et ὁμοῦσιον, idem significant. Cum itaque ea in sententia esset, jussit episcopos unum idemque sentire supereorum confessione, qui ad Ariminum convenerant : subscripseruntque cum alii, tum decem illi qui Seleucia adventaverant, quin et Maris Chalcedonis, et Ulphilas Gotthiæ, quamvis prius cum Theophilo sentiret, in cujus episcopatum successerat, qui Nicæna in synodo præsens scripserat.

CAP. XX.

Quinquaginta episcopi Acaciani seu Homæani, Anomæos undecim episcopos ob certa quædam crimina potius quam dogmata deposuerunt.

Ut in summa dicam, quinquaginta episcopi cum Acacio hanc fidem confirmarunt, deinde eorum qui Seleuciam convenerant, nonnullos deposuerunt : non quod eos super controverso dogmate

³⁵ Coloss. 1, 15.

culpant; sed quod eis peculiaris quaedam crimina ab objicerent.

1. Macedonium enim Constantinopoleos episcopum deposuerunt, abutentes imperatoris ira, qua prædictis de causis exanderat.

2. Basilium autem Ancyranum, qui Diogenem presbyterum Antiochenum percussisset, calumniis nonnullis impetisset, aliaque hujusmodi nescio quæ flagitia designasset.

3. Eleusium vero Cyzici, quia Heraclium quemdam Herculis Tyrii sacerdotem incantationum reum, ad Dei ministerium temere provexerat, cum se Christianum esse fingeret.

4. Heortisium porro Sardinum, qui præter episcoporum Lydiæ suffraganeorum suorum sententiam electus fuerat.

5. Dracontium item Pergami, quia Galatia Pergamum translatus fuerat.

6. Sylvanum quoque Tarsi, qui multis se contumaciæ ducem et auctorem, tum Seleuciæ, tum Constantinopoli præbuisset.

7. Theophilum præterea Castaballorum, quia Eleutheropoli eo translatus fuerat.

8. Sophronium insuper Pompelopoieos, tanquam avarum, qui ea quæ Ecclesiæ offerrentur, cauponari tentavisset.

9. Neonem etiam Seleuciæ Isauricæ, qui rudes quosdam, et sacrarum Litterarum juxta et caeremoniarum ignarus, ad episcopatus provexisset. At nostro hoc tempore analphabeti prorsus primorumque elementorum grammatices ignari episcopi creantur, modo sigillum seu chirographum depingere norint.

10. Quin et Elpidum Satalorum, qui Eusebium antea depositum presbyterio restituisset, Nectariumque quemdam perjurum diaconatus officio dignatus esset.

11. Cyrillum denique Hierosolymorum prædictis de causis.

CAP. XXI.

De nonnullis Episcoporum mutatis sedibus, Meletii-que ad Orthodoxos defectione, prædicandæque Homousiæ Trinitatis constantia, tribus expressæ digilis, quo Symbolo etiamnum in benedictionibus orthodoxi utuntur.

Iis hunc in modum depositis, non ita multo post loco Cyrilli Hierosolymorum Ecclesiæ gubernacula suscepit Erenius; et post eum Heraclius deinceps-que Hilarius, usque ad Theodisii imperatoris tempora, quibus Cyrillus suam in sedem postliminio rediit. Theophanes autem Chronographus Hilarium solum Ecclesiæ præfuisse per annos duodecim, denuoque Cyrillum circiter annum Valentis tertium Hilario deposito restitutum fuisse scribit. Loco autem Eustathii Sebastianæ Ecclesiæ præfectus est Meletius, ille vero Sebastia Syriacæ in Berrhæam translatus est. Qui cum ad Seleuciæ synodum venisset, Acacianorumque fidei subscripsisset, ea in sententia Berrhæam reversus est.

Convocata autem Constantinopolim synodo, et Eudoxio in ejus sedem translato, placuit ut Berrhæa quoque Meletius Antiochiam transferretur, quippe qui in Eudoxii Acacique sententiam pedibus irat: at illorum expectationem frustratus est. Defecit enim ad Orthodoxos, et Filium ejusdem cum Patre substantiæ esse docere cœpit. Cum autem archidiaconus accurrisset, docentisque os manus obtentu præclusisset, ille propria manu apertius quam voce, animi sui sensa patefacit: tresque salos diducens digitos, illos denuo in unum cum cæteris adduxit: unum Deum hac manus figura subindicans, populo velut in imagine delineans ea, quæ et sentiebat, et dicere gestiebat.

Quæ cum primum renuntiata Constantino fuerunt, ille Meletio exulare jussu, Euzoium, qui cum Ario de gradu dejectus fuerat, in illius locum surrogavit.

CAP. XXII.

De Arianorum Domosianorum in Anomæanos et Exucontios, qui Christum ἐξ οὐκ ὄντων, assererent, subita mutatione.

Acaciani autem pœpitudine duoti, quod Filium Patri prorsus ὁμοιον, seu similem asseruisent, Antiochiam, quæ in Syria est, se contulerunt. Congressique cum Euzoio, ὁμοιον vocabulum ex Ariminensi confessione fidei delendum esse censuerunt cum Filius ἐξ οὐκ ὄντων hoc est ex nihilo, creatus sit, atque idcirco Patri ἕνόμοιος existat. Qua in re adjutores habuerunt eos qui ab Aetio stabant. Ex quo factum est, ut qui Ariani antea dicti fuerant, Anomæi quoque et Exucontii ab Antiochenis Homousiani dicerentur, a quibus etiam interrogati, qui tandem fieret, ut qui sua in fidei confessione Filium ex Deo processisse asseruisent, nunc eum ἕνόμοιον et ex nihilo creatum dicere audent, respondebant, Paulum quoque apostolum dixisse, omnia ex Deo processisse, Filium autem unum quidpiam ex omnium esse numero; quod in causa fuisse, ut fidei confessionibus hæc verba: secundum Scripturas, adjecta essent.

Hujusmodi ergo sophismatis illudere tentabant, graviter tamen et iniquo animo ferentes, quod hæc sententia improbaretur, denique fidei confessionem legerunt, quæ Constantinopoli confirmata fuerat. Atque ita singuli ad suos episcopatus redierunt.

Antiochiæ vero Catholicorum multitudo duas in factiones scissa est, quorum alii Meletium honore summo prosequerentur, alii communionem illius refugerent, hac ratione moti, quod Meletius Arianorum suffragio electus esset, et quod ejus asectæ ab Arianiis baptizati essent.

CAP. XXIII.

De exsulum episcoporum, imprimisque Athanasii, Eusebii, Luciferi, et Hilarii Pictaviensis sub Juliano Cæsare, reditu, Alexandrinaque synodo, et Nicænorum canonum confirmatione.

Cæterum mortuo Constantino Julianus imperii gubernacula suscepit, Constantique sævitia in

subditos non sine calumniis improbatam et damnatam, A omnes episcopos ab exilio revocari jussit. Revocati sunt ergo cum alii, tum Athanasius Alexandrinus, et ii qui propter eum in synodo Mediolanensi exsulare jussi fuerant, inter quos erat Eusebius Vercellarum, quæ in Liguria sunt, sive apud Ligules Italiæ populos. Item Lucifer Caralorum Sardinia, et Hilarius Pictavarum, qui secunda in Aquitania sunt.

Itaque Eusebius et Lucifer a superioribus Thebis redeuntes inter se pacti sunt, ut aliter Alexandriam, alter Antiochiam se conferret, ubi consilium de divinis dogmatis componendis iniretur. Atque Eusebius quidem, simul atque Alexandriam appulit, synodum una cum Athanasio convocavit.

Cum ergo variis ex urbibus episcopi convenissent, Nicænæ synodi decreta confirmata sunt; Deique sermo, qui homo factus est, non solum incarnatus, sed et anima rationali præditus, et perfectus homo communi omnium calculo proclamatus est, atque adeo Spiritus sanctus ejusdem cum Patre et Filio substantiæ esse demonstratus est.

CAP. XXIV.

De Luciferianorum ab Alexandrina synodo dissidentium hæresi, turbisque in Antiochena Ecclesia obortis, et Meletii exilio.

Cum autem Lucifer Antiochiam ante Meletii ab exilio reditum adventasset, Catholicosque inter se divisos deprehendisset, facinus haudquaquam pius designavit: electo diversarum partium Paulino episcopo, cujus facinoris Eusebius certior factus aperte quidem non improbavit: Luciferum enim reverebatur: cæterum neutri parti communicavit. Quibus auditis Lucifer indignatus est, atque Alexandrinæ synodi Acta improbare tentavit, vetuitque ne quis Eusebio communicaret. quæ res in causa fuit hæreseos eorum qui ab ejus nomine Luciferiani dicti sunt. Qui enim hæc iniquo animo una cum illo tulerunt, seorsum ab Ecclesia ierunt. Cum autem Meletius Ecclesiam suam revisisset, eosque a quibus amabatur privatim congregatos invenisset, iis præfuit. Ecclesiam autem Euzoii religionis Arianae antistes occupavit. Paulinus autem interiorum Ecclesiarum uni præfectus est, Euzoii permissu, qui Paulinum revereretur.

Cæterum Meletius extra portæ civitatis synagogas seu conventicula habuit, usque ad impii Valentis imperatoris tempora. Is enim cum Antiochiam venisset, Paulino quidem, viri vitam moresque reveritus, pepercit, Meletium autem exsulare jussit.

CAP. XXV.

Iterum qui sub Valente ob religionem exularant sub Gratiano et Valentiniano Juniore revocati sunt. Iterumque turbæ ob Meletium apud Antiochiam exortæ, tandem vix conquieverunt.

Porro cum Valens ipse violenta morte vitam in Mysia abruptis: et, Gratianus Valentiniani filius una

cum fratre Valentiniano Juniore totius imperii Romani gubernacula suscepit, atque omnes qui religionis nomine a Valente in exilium missi fuerant, lege data revocavit. Ea igitur lege simul atque Meletius Antiochiam remeavit, gravi quadam contentione populus defferri cœpit. Nam sine ulla mora quotquot ei favebant, nullum non moverunt lapidem, ut Paulino jam decrepito consors et collega corrogaretur. Paulino autem refragante, dicenteque præter canones hoc esse, ut consertem assumat, qui ab Arianis electus fuerit; qui Meletio favebant, plures certe numero, in ecclesiarum suburbanarum una in episcopali cathedra Meletium collocant. Cum autem populus utrinque exasperaretur, resque jamjam ad seditionem ventura videretur, his tandem legibus inter se pacti convenerunt. Congregatis enim episcopatus suffraganeis, iisque numero sex inter quos et Flavianus erat, jurejurando eos obstrinxerunt, neminem prius episcopum creatum iri, quam Paulinus et Meletius e vivis excessissent. Quibus jurejurando confirmatis, mutua inter eos dissenso simultasque conquievit.

CAP. XXVI.

De Constantinopolitana synodo Theodosii Magni jussu coacta omniumque maximis turbis Antiochiæ a Meletii morte ob Flavianum ejus successorem exortis: postremo de Isidoro hieromonacho, quem Damasus Constantinopolitanum creavit episcopum

His ita transactis Meletium rogarunt, ut Constantinopolim veniret, siquidem plerique et alii episcopi eodem in loco congregati ea in sententia erant, ut Gregorius Nazianzo translatus, episcopatu Constantinopolitano præficeretur. Nec ita multo post cum Theodosius Magnus imperator Ecclesiam perturbatam comperisset, synodum Constantinopoli congregavit, ut Nicæna fides observaretur. Quæ congregata et finita Meletius ad Deum inigravit: cujus corpore Antiochiam translato, Flavianus ejus loco electus est, vivo etiamnum Paulino, præter pacta jurejurando firmata. Ex quo evenit, ut Antiochenorum plerique communionem Flaviani defugerent, privatimque a Paulino convocarentur. Quin ipse quoque antistites inter se dissentiebant. Quandoquidem Ægyptii, Arabes, et Cyprii injuriam Paulino illatam ægre ferebant. Syri autem, Palestini, Pœnices, Armenii, Cappadoces, Galatæ, et plerique Ponticorum a Flaviano stabant. Nec vero mediocriter infensi erant Romæ episcopus et cæteri Occidentales, atque ad Paulinum quidem, ut Antiochenum episcopum scribebant, Flaviani autem mentionem nullam faciebant: infensique adeo orant Diodoro Tarsæ, et Acasio Berrhœæ, qui eum elegissent, nec eos ad communionem admittebant.

Quin et ipsi et Gratianus imperator litteris Orientales episcopos ad Occidentem convocarunt qui ea de re decernerent; at nullus eis morem gessit.

Cæterum patriarcha Photius hujusmodi scholion huic capiti obiter inseruit. Nota Romanæ Alexandrinæque sedis vehementem adversus Flavianum concitationem, quæ nihili tamen facta est, quod præter rationem facta videretur. Quia enim Flavianus a nullo damnatus intra suos fines a suis excolebatur, eo fiebat, ut alienas expostulationes, tanquam septa sua transcendentis, irritas manere facile pateretur.

Mortuo autem Paulino, Flavianum populus iterum aversatus est, operaque et studio effecit, ut Evagrius propriæ parti præficeretur. Qui cum paucis et ipse tempore supervixisset, nullus in ejus locum suffectus est, idque Flaviani opera. Verum enim vero refractarii quidam Flaviano adversari pergentes, privatis conventiculis congregabantur; at ille nullum non rationis funem movit, ut hos quoque sibi subiceret: quod paulo postea perfecit.

Cum enim Theophilum Alexandrinum sibi obsequio suo amicum parasset, ejus opera cum Damaso Romano in gratiam rediit, profecto ad eum Isidoro monacho et presbytero, qui cum Scetensium philosophorum unus esset, Damaso gratus usque adeo fuit, ut sine ulla mora et festim illum Constantino poleos episcopum crearet. Porro Theodoritus auctor est Flavianum non cum Damaso Romano, sed cum Innocentio in gratiam rediisse, idque opera et studio Theodosii imperatoris, missis ad Flavianum Berthænsi aliisque episcopis. Non desunt, quibus is qui inter Patres Chrysologus dictus est, una cum Theophilo Alexandrino, Acacii Berthænsis, et Isidori presbyteri studio, gratiam Flaviano conciliasse videatur.

CAP XXVI.

Invectiva digresso Nicetæ in analphabetos sui temporis episcopos, quorum imprimis opera Andronicus et Alexius Comneni in sacra templorum clindia invaserunt: cujus sacrilegii Alexius aurea bulla penitere se protestatus est.

Verum enim vero impii Arii refutationes interim in alium locum rejiciantur. Quia enim Aetius et Eunomius Arii consortes fuerunt, operæ pretium facturus videor, si quæ ab illis designata sunt, huic historiæ prius inseram: tum deinde ad communem trium confutationem aggrediar. Quod enim jaculum quis in eorum unum paraverit, id vero non absurde in cæteros quoque detorsit. Illa porro in præsentiarum mihi perpendenda videntur, quæcunque illi, quibus cleri administratio sorte obtigit, adversus eum effutiverunt, a quo ad pastorale munus evecti sunt: et quibus oves suas damnis attriverunt. Imo vero liber quo res ab illis gestæ continentur dilucideque tractantur, cuius legem-

³⁸ Jerem. XIII, 1; Ezech, xxxiv, 2.

(63) Alludit ad Horat.: *Fragili quærens illidere dentem. Offendet solido.*

(64) Ovid. *Si quoties peccant homines sua fulmina mittat. Jupiter, exiguo tempore inermis erit.*

audendusve patet, quo quidem impietas et abominatio detegitur, qua profani illi episcopi ultro sese involverunt, qui pecunias in usus pauperum destinatas ad privatum fastum, et eorum obsequium, qui consortes imperatorum id temporis erant, tanquam palearum acervos eventilantes, ex iis alios quidem sermonum piorum et simplicitate gaudentium conversionibus, dialecticisque compendiis in perditionis barathrum præcipites dederunt, aliis autem impingentes retusi sunt, non secus atque si in murum Scimitarium dentes infregissent (63), quippe qui divitiis eorum prudentiores essent, nec ullis logicorum epicherematum machinis percellerentur. Hos vero synodorum sibi consentaneorum convocacione, necnon eorum consensu et favore qui multa possent apud imperatores atterere prorsus conabantur, nec solum suis eos sedibus et ovilibus deturbabant, sed etiam quo jure quaque injuria semper e medio tollere meditabantur, nonnullos etiam commentis dolis et synophantiis impetebant, et hujusmodi artibus optata consequentur; cum justitia subsannet eos, iudiciis ei soli cognitis, cui quoties peccant homines in iram excandescere non placet (64), at in plerisque vel in diuturnum tempus de iniquis facinoribus pœnas repetere differt. Hunc in modum pastores despiciebant, nec eorum pauci vineam Dei corrumpabant. Quocirca Dominus graviter id molesteque ferens per prophetam exclamat: *Væ qui pasunt seipsos*³⁶. Imo si quis penitus exploret, ea quæ hujusmodi temere designarunt, et adversus Deum innumeris modis prolocuti sunt, eos ne seipsos quidem pascere, nec ovile tantum negligere, sed et seipsos et suum gregem a Deo distraxisse, gregemque nullo non herbæ lethalis et mortiferæ genere pavisse, nullo non denique turbido nec feculento flumine adaquasse comperiet, ex quo ipsi quoque poculum porrigant, tanquam duces gregis arietes, quibus sonora sacerdotii crepitacula incassum appensa sint. Cæterum quamvis omnia ita tractarent, ut unde nil præter privatam accusationem, et animæ plerorumque perditionem consequerentur, nonnulla tamen utilia amplexi quoque sunt. Ita ut ex eis tanquam spinis rosas decerpere, et tanquam serpentum carnibus panaceam salutarem conficere liceat, tunc, inquam, cum et pastores et pastorum mercenarios deposuerunt, quotquot fidei rudes et ignaros deprehenderunt, nec idoneos qui fidei catholicæ præcepta subditiis suis ex eorum præscripto explicarent.

Verum enim vero a nonnullis quoque accusati sunt, quod percussores et rapaces essent, quod eos qui de gradu dejecti fuerant ad communionem admisissent, quod seditiones concitassent, quod

denique in opibus, elementis et principiis ea quæ A in vita facturi essent præmunissent: quæ quidem si cum cæteris Ecclesiæ cæremoniis, quæ communi utilitati consulunt, non evanuisissent, imo si nullus in hodiernum usque diem ea transgressus esset, quæ recta ratio præscribit, et quæ recte a piis Patribus jam olim sancita sunt, haudquaquam nescio quibus glebarum occatoribus, vectigalium redemptoribus, ferarum venatoribus, publicis procerum aulicorum consortibus, dogmatum fidei prorsus ignaris, incantatoribus denique et raptoribus episcopales sedes committerentur (65-66): nec iis qui ut hoc quoque dicam, subditos suos, quibus pascendis præfecti sunt, multo violentius expilant, quam publici vectigalium exactores, dum tributarium debitum non superficiali lana, mulgendoque lacte tenuis definiunt, sed etiam:

Tergora diripiunt costis, et viscera nudant.

Ex quo evenit, ut pristina illa regum objurgandorum dicendique citra pudorem quilibet coram eis libertas prorsus illis perierit, paucique adeo illos jam reverentur: atque ex consequentia maximum illud pontificiæ dignitatis decus evulserit, ejusque loco ea introducta sint, quæ veros pontifices omnino dedecant: cujusmodi sunt imperatoribus assentari, et servili more quæcunque ab illis dicuntur aut fiunt approbare, quamlibet illa flagitiosius omnibus flagitiosiora sint.

Ut taceam, quod nobis quoque, qui magistratibus fungimur, libertatem omnem dicendi abstulerint, atque nos ex sublimi dignitatis gradu deturbaverint, et humi prostraverint, eo denique adegerint, ut una cum illis Melitæorum catellorum more imperatoribus blandiri coacti fuerimus. Nam quid aliud, quæso, fecissemus, cum primariæ sedis pontificem et cæteros, ut ordine subsequuntur, episcopos, unico nutu et verbo permisisse videremus, ut sacra clinodia avellerentur (67), gentibusque tanquam canibus ad epulas parandas exponerentur: cum sua cuique privato, imo reipublicæ quoque ipsi, ut ita dicam, sarta tecta et integra manerent, et in futuros usus a suis possessoribus reconderentur?

Omnino si temere restitsemus, obtorto haud dubie collo de tribunali dejecti fuisset. Illud enim exemplum impudentiæ, qui nobis id temporis assidebat imperator nihil non eorum quæ petebantur, ultro concedebat. Quare si quis affectu omni semoto, rem penitus perspicere velit, ecclesiasticos haud dubie plura designasse flagitia comperiet, quam imperatoris (68) aulicos et satellites. Hi enim quæcumque imperii magnitudo, potestatis præcellentia, et voluntas tulit, ea per fas et nefas designaverunt; hi autem et coadjutoribus (65-66) De hujusmodi *phorologis* Chrysost. in comparatione regis ad monachum.

(67) Sacrorum vasorum distractionem intelligit

PATROL. GR. CXXXIX.

suis domesticis, illis quidem hostibus, et aulicorum plerisque pernicipi auctores exitiique fuerunt; quippe qui tanquam Deo succenturiati opitulatores, jus persuadendi haberent, quique nihil absque divino instinctu aut dicere aut agere censerentur. Pauci enim sunt, qui per fenestram pectoris introspicere, cordiumque cogitationes perspectas habere queant. Sed hæc hactenus; ne quibus forte propria peccata in tergum rejicere, aliena vero anteriore manticiæ parte gestare, eaque curiosioribus oculis inspectare videar.

CAP. XXVIII.

De Semiarianorum episcoporum hypocrisi, præcipuisque hæreseos eorum capitibus.

Ut ergo unde digressa est, eo se referat oratio, videamus quæ et qualia fuerint illa verba, quæ Arianæ luis propugnatores adversus Christum conceperunt, et pepererunt, frequentibusque synodis convocatis, omnium auribus exposuerunt, denique tanquam orthodoxa confirmare ausi sunt, quamvis interim nihil nisi meram impietatem spirarent, tanquam adulterina et ab Ecclesiæ apostolicæ placitis aliena. Ac primum quidem quis Theognin Nicææ, Eusebium Nicomediæ, atque Eusebium Cæsareæ, quæ est in Palæstina, non accuset? qui illiberali et pontificibus indigno sensu præditi fuerint. Cum enim hæreticæ factionis essent, vererenturque ne propriis Ecclesiis exciderent, aut infamia notarentur, Arium simulate abjurarunt: pauloque post, more canum ad proprium vomitum reversi, Arii depositioni non consenserunt, sed resilientes nullum exinde fidei catholicæ impugnandæ, piorumque oppugnandorum finem fecerunt. Hinc fraudulenta illa contra Eustathium consilia, hinc frequentes illæ synodi, quibus ὁμοούσιον dictio tanquam a Scripturis aliena censebatur apud illos et explodebatur, ejusque loco nunc ὁμοιούσιον, nunc ὁμοιον, alias etiam ἑνόμοιον, obtrudebatur: quæ omnia Filium a substantia Patris alienum faciunt. In ea enim sententia erant, ut Pater prima ei propria substantia diceretur, Filius autem secunda. Atque Patrem quidem Deum proprie dicebant, Filium autem per homonymiam, hoc est, æquivoce, nominis substantiæ et deitatis participem esse. Verbi gratia Deum Patrem dogmatis suis animato animali, Filium autem inanimato et picto similem esse fingebant.

Quocirca Patrem Deum proprie, ut diximus, Filium vero, quamdam Deitatis imaginem nominabant: ita ut incassum Filio et divinitatis et substantiæ nomen affingerent. Quia enim Filium a Patris substantia sejungebant, Patremque Deum proprie nominantes, Filium ab ejus essentia profitebantur alienum, eo fiebat, ut eum frustra et cujus Alexius Comnenus in Aurea Bulla meminit. (68) Andronicum intelligit, de quo Michael Choniates in Monodia.

sine hypostasi Deum dicerent, atque adeo ejus duntaxat homonymiæ ratione, qua inter se vivus homo et pictus conferuntur, hominisque vocabulo æquivoce designantur. Eo erga vana perversorum hominum cogitata, ὁμοιον et ὁμοιοῦσιον spectabant. Qua de causa Semiariani quoque dicti sunt. Quia enim Patrem et Filium ad inæqualitatem redigebant, Patrique hoc tribuebant, ut supra omnem essentiam, ut ingenuus, ut æternus esset; Filioque contra, ut creatus, ut postea esse cœpisset, fuisse denique tempus, quo non fuisset, idcirco ferre non poterant, ut ὁμοουσιου dictio, fidei symbolo insereretur, qua quidem Filium unius et ejusdem cum Patre substantiæ esse profitemur, hac arte salagentes, ut suam in hæresin opinionemque perversam episcopos omnes latenter pellicerent, qui quamvis pietate cohonestarentur, morumque simplicitate gauderent, verborum tamen strophis seu inversionibus et sophisticis compendiis haudquaquam invigilarent, dicentesque nihil esse discriminis inter ὁμοουσιον, ὁμοιοῦσιον et ὁμοιον, cavendumque nobis esse, ne dictionum novitate scandala Ecclesiis suborirentur et coalescerent: quarum quidem dictionum lenocinio impietatis escam obducebant, multosque exitii cassibus implicabant.

CAP. XXIX.

De Semiarianorum proceribus: falsa que dictionum ὁμοουσιου et ὁμοιοῦσιου interpretatione.

Jam vero qui talia confingebant, proceres impietatis primariique auctores erant, ut qui cæteros id temporis hæreticos religione doctrinaque præcellerent. Eusebius, inquam, Nicomediæ, et Eusebius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, is qui ecclesiasticam conscripsit historiam; Theognis item Nicææ, et cæteri, qui horum sententiis et placitis subscribebant. Magna enim cum impudentia ὁμοιοῦσιον de corporibus proprie intelligi et dei profitebantur, ut de homine et cæteris animalibus, de arboribus item et plantis omne genus, quibus communicatio et ortus ex similibus est: ὁμοιοῦσιον autem rebus incorporeis ineptum esse, et de ipsis proprie dici, ut de Deo et angelo, item de utroque propria in essentia intellecto.

Et quamvis sibi satis conscii essent veritatem se alio modo habere, falsis tamen ratiocinationibus abutebantur, ut eos dictis euis irretirent, qui verborum suorum sensum assequi non poterant. Quandoquidem ea quæ obtrudunt puerilia, et ab Ecclesiæ sensu aliena sunt. Nec enim rerum apparentium nomina seipsis solis circumscribenda sunt; sed ad ea quoque traducenda, quæ intellectu percipiuntur. Quod enim inde subveremur, periculum nullum prorsus est, nisi qua in parte intellectum ipsum mutilemus. Si quis enim de angelis ὁμοουσιουτας, hoc est, consubstantialitatem, imo vero de plantis etiam et animalibus

A dixerit, haud quaquam a vero aberraverit: quemadmodum de Filio et Patre quoque dici potest. Hæc enim est quarumvis rerum essentia natura, ut quod genitum est ei a quo genitum est simile fiat, et prout eadem utriusque essentia est, eodem quoque honore afficiatur; nec illius quidem potior, hujus vero deterior, aut illius quidem antiquior, hujus vero recentior essentia dicatur. Nam formæ generis æqualiter ab eo procedunt, eodemque naturæ communis honore condecorantur: ut omnes homines communionem definitionis conveniunt, quamlibet in plurima individua divisi sint. Quæcumque ergo ad unum aliquem terminum reducuntur, ejusque capacia sunt, ea etiam proprie homines, vel equi, vel boves, et, ut ita dicam, plantæ et arbores dicuntur, omninoque ὁμοιοῦσιον, hoc est essentia communionem constantia dici poterunt. Quæcumque vero termini capacia non sunt, puta hominis vel animalis alicujus, nomine autem solo homines vel aliquod aliud animal appellantur, ita nec homines proprie nec animalia dici a quoquam poterunt: atque ita nec ὁμοιοῦσιον vocabuntur, qualis est pictus equus et homo; quia nimirum ne ad formam quidem suam referuntur, nec proprii termini capacia sunt, puta ratione præditi, et morti obnoxii, atque mentis scientiaque capaces: vel etiam hinnibilis, rationeque carentis. Quidquid enim ad hominis alicujus vel equi similitudinem statuarius efformaverit, depinxeritve pictor, hominem quidem dicere poterit, quia figura formam imitata sit; at minus proprie, sed abusive et æquivoce; nec enim ejusdem cum forma definitionis particeps est: quia statua non est animal ratione præditum, morti obnoxium, mentis et scientia capax; nec etiam hinnibilis et quadrupes, qualis est vivus equus, nec

Quadrupedante pulrem sonitu quatit ungula campum.

Hinc ergo consequitur, ut quemadmodum nobis hominibus, itemque singulis angelis, ipsisque adeo animalibus, una quæpiam specifica essentia insita est: ita etiam in tribus personis, Patre, inquam, Filio, et Spiritu sancto, una essentia, divinitas, et natura insit. At impii, illi Eusebii, hæreticorum primitiæ, dum vocabulum Deus primæ patris essentia tribuunt, eumque alterius essentia, atque alterius item Filium quasi quibusdam gradibus esse statuunt, ὁμοιοῦσιον quidem abrogant, eoque pro virili parte adnituntur, ne qua illius mentio supersit: at loco illius ὁμοιον et ὁμοιοῦσιον obtrudunt, et si non reipsa, saltem verbo Filium essentia Patri similem profitentur. Sed de his tunc apertius tractabimus, cum ad Arii ejusque consortium et assecularum opiniones refutandas aggrediemur. Hic autem locus postulat, ut ea commemoremus, quæ de Aetio et Eunomio circumferuntur.

CAP. XXX.

De Aetianus et Anomæis, quibus Eunomiant quoque accensentur. Aetii vita et moribus. Stephani et Onagri lendiculis in episcopos aliquot orthodoxos. Leontio evirato. Antiphonarum ecclesiasticarum origine.

Quæ de Aetio et Eunomio circumferuntur, ea Gregorius quidem Nyssenus, Theodorusque Mopsuestenus pluribus, Epiphanius autem Cypri, Theodoritus Cyri, et ecclesiasticarum Historiarum scriptores succinctioribus verbis prosecuti sunt, ex quibus omnibus ea mutuati sumus, quæ nobis utiliora et accommodatiora visa sunt.

Sciendum itaque est, Aetium Antiochiæ, quæ in Syria est, ortum fuisse, atque, ut Nysæenus auctor est, mulieri cuidam Ampelidi nomine serviisse, cum fabrilem artem exercebat, parvoque malleo et parva incude vasa ærea detrita resarciret, tum foramina obturans, tum liquefactum stannum eis infundens, lebetum denique ventribus infuso plumbo mederetur. Ut autem Mopsuestiensis auctor est, patre ille libero quidem, at aurifice papilionario, hoc est, ædibus carente, sed papilionem seu tabernaculum pilis et setis contextum, ideoque vile, circumferente, atque adeo circumforaneo, et minutis quibusdam frivolisque operibus victum in diem sibi comparante, natus est. Quem cum filius sequeretur, eum in artificulo hoc suo instruxit, imo vero primis quoque litterarum rudimentis illum instituere conatus est, eatenusque promovit, ut contractuum verba describere posset. Quod autem Aetius aurifex fuerit, ejus quoque consors Philostorgius tertio Historiæ suæ libro auctor est: « Cum itaque, inquit, animum Aetius ad aurificium appulisset, summus evasit aurifex. Cum autem operum sibi commissorum quodpiam adulterasset, acribus, ut par est, flagris dissectus est. Postea cum se hac arte tenuiter juxta et sordide vivere, christianos autem summa cum humanitate quosvis, maxime autem suæ religionis homines excipere videret, arte relicta, mutatoque habitu, philosophicam atque adeo christianam vitam ementitus, multos assecras invenit. Tum vero Alexandriam profectus, cum paucos aliquot dies Aristotelicis argutiis ediscendis transegisset atque aliquis esse videretur, quæ hominis indoles, dicacitas et impudentia erat, non paucos laudum suarum buccinatores habuit. Cum autem eximius Arii dogmatum propugnator esset, illis quidem subscripsit, ab Arianis vero secessit, quod Arium ad communionem admississent, qui in fidei confessione ad imperatorem Constantinum scripta pejerasset, atque alia cogitans, alia prolocutus esset. Postea vero Alexandria discedens Antiochiam natale solum rediit, atque a Leontio Antiochenorum id temporis episcopo exceptus est. A discessu enim magni illius Eusthathii, Euphronius Arianus, Eusebii Nicomediensis opera ei subrogatus est. Euphronioque Phlacitus, sive Placitus, ejusdem cum illo hæreseos, successit. Placito itaque impiissimus

A ille Stephanus, qui non hæreseos solum antistitem se præbuit, verum innumera quoque alia mala designavit, nullam non nequitiae fœditatisque speciem persecutus: qui lectorem quemdam scelerum suorum administrum et tanquam emissarium haberet, qui ea de causa Onager perapposito nomine dicebatur, cujus opera ille fabulam hujusmodi adorsus est.

Finita Sardicensi synodo Constans pius ille Romanorum imperator ad germanum fratrem suum Constantium super Athanasio et Paulo scripserat. Litteras Euphratas et Vincentius episcopi una cum Salino militum ductore pertulerant. Qui cum Antiochiam appulissent, ubi Constantius id temporis esset, in hospitium diverterunt. Detestandus autem Stephanus Onagri opera meretricem conduxit, noctuque in episcoporum diversorium introduci jussit: atque quosdam subornavit, qui meretricem cum episcopis esse clamarent. Cum autem fortiores essent episcopi, eorumque contubernales, et meretricem et ejus administratos vi detinuerunt.

Quæ fabula simul atque ad Constantii aures perlata est calumniatore Stephano deposito, non minus malum eviratus Leontius in ejus locum suffectus est, qui jam presbyterii honore excocterat, quia cum puella quadam Eustolia nomine quotidie conversabatur, hujusque turpitudinis suspicionem a se amoliturus virilia sibi præsecuerat, tum deinceps liberius ad illam commeabat, iis nimirum membris privatus, quæ calumniæ causam præbuerant. Hic ergo Constantii imperatoris opera et studio ad Antiochenum episcopatum evectus fuerat. Cæterum per id tempus Antiochiæ florebat, et virtute scientiaque celebres habebantur Flavianus et Diodorus, quorum ille Antiocheno episcopatu, hic Tarsensi postea præfectus est. Atque ut Theodorus Mopsuestenus scribit, illam psalmodiæ speciem, quas antiphonas dicimus, illi ex Syrorum lingua in Græcam transtulerunt, et omnium prope soli admirandi hujus operis omnibus orbis christiani hominibus Auctores apparuerunt. Heterouasiastæ quidem certe, hoc est, Ariani, diversa Filium a Patre substantia esse dicentes, ita canere solebant: Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto. Flavianus autem primus cecinisse fertur, Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto.

CAP. XXXI.

Iterum de Aetii et Eunomii vita et moribus pauca.

Exceptum ergo, ut jam dictum est, Aetium Leontius diaconum ordinavit: cui cum multi contradicerent, seque ab Ecclesia secessuros minitarentur, et Flavianus in primis Diodorusque id facere tentarent, Aetiisque hæresin arguerent, Leontius partim id veritus, partim eum ad ea quæ subsequuta sunt præparaturus, eum a diaconatu quidem removit, cæterum majorem ei honorem detulit.

Jam vero Aetius temerarius et facetus erat,

atque mimicis thymelicisque sermonibus, gestibus, et cultibus indecoris oblectabatur. Nam veste ad nates usque sublata manibus nuda femora feriebat: alteroque pede sublato et ventre percusso, pedebat. In conviviis autem inter cætera ludicra his convivas alloquebatur verbis: Si vultis, docebo vos, quid sibi velit dogma; tum tribus ventris crepitibus similibus magno cum anhelitu emissis, sic exclamabat: Ecce, Orthocyllorum, hoc est Recti Claudorum, dogma, sic orthodoxos per transmutationem vocans. Deinde tribus aliis dissimilibus efflatis: Ecce, inquit, et nostrum. Quoad ergo vixit Leontius Actium hujusmodi ludicris ridiculum apud se habuit. Mortuo autem Leontio Antiochenam sedem Eudoxius Germaniciensis arripuit, nec minore in pretio, si non majore, Actium quoque habere cœpit.

Impius porro Aetius tunc temporis Eunomium blasphemiarum suarum assertorem habuit, a quo etiam impietate superatus est. Cæterum Eunomii parentes liberti majorum magni illius Basilii fuerunt; qui primis litterarum rudimentis imbutum ad scribarum amanuensiumque exercitium dederunt. Parentibus autem mortuis, Constantinopolim profectus, maximi nominis familiæ cuidam se addixit: eique mox dominus liberorum suorum curam demandavit. Quos pædagogi ritu in gymnasia deducens, litterarum studia cum illis communia habuit, atque exinde grammaticis et rhetoricis artibus imbutus est. Cum autem eum aliquando paterfamilias in liberos nescio quid delinquentem deprehendisset, injuriam, si divulgaretur, filiis suis dedecori cessuram arbitratus, cum verberibus conscissum tota urbe excedere jussit, pœnas ab eo se publice repetiturum comminatus, si eum de cætero apud aliquem concivium suorum commorari rescisceret. Erro itaque Antiochiam venit; ubi Arianam hæresin amplexus, eo nomine cum Aetio et Eudoxio familiaritatem sibi contraxit, a quo etiam diaconi, moxque presbyteri dignitate cohonestatus est.

CAP. XXXII.

De blasphemis Aetii hæresibus, quarum nomine ἄθεος, hoc est impius, dictus est.

Hujusmodi ergo vita, educatio et institutio Aetii et Eunomii fuit. Cæterum miser Aetius publice blasphemans Dei Filium *χριστόν, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ*, hoc est creatum, et ex iis quæ non erant, seu ex nihilo, denique Patri dissimilem profiteri cœpit. Quapropter ἄθεος etiam dictus est. Adhæc, si B. Epiphano credimus, his verbis uti solebat: Ita Deum novi, ut ipse se ipsum; atque ita eum novi, ut ne me ipsum quidem. Objicientibus autem nonnullis: Dicitis nobis primum, quæ sint abyssi vestigia, quibusque

³⁷ Joan. xvii, 3.

(69) Hoc pie et diserte confutat S. Athan. in Epist. ad Ἀρμυῶν.

venti contineantur oculis, et cætera, de quibus dubitatur, cum de rerum natura quæstio incidit: et ita tibi de Deo verba facienti credemus, ipse talia sibi tanquam corporea et singula, incognita esse, Deum autem eorum creatorem sibi perspectum et exploratum, quis, cujus, et qualis esset, respondebat. Quod si Scripturæ testimoniis convinceretur, tum vero blasphemus et prophetis et apostolis maledicebat, aliquando his verbis: Quid mihi Veteris Instrumenti verba citas? aliquando et his: Apostolus sic, ut homo locutus est. Cum autem discipulos suos doceret, his ut plurimum verbis utebatur: Nihil ab homine Deus requirit, nisi ut eum cognoscat, quemadmodum ego cognosco. Idcirco Christus dicere solebat: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum*

*Deum: et quem misisti Jesum Christum*³⁷. Utebatur his verbis: Fornicatio peccatum nullum est. Quemadmodum enim cum prurimus, nescio quid naturale facimus, ita etiam fornicatio corporci usus adimpletio est (69). Hæc itaque et hujusmodi blasphemia sunt, quæ ἄθεος Aetius publice docebat, idque nullius ecclesiastici gradus particeps. Diaconatu enim a Leontio ejectus manebat laicus, et in Acacianorum hæreticorum episcoporum synodo Constantinopolim Constantio imperante convocata, in quoddam Phrygiæ oppidum relegatus est, ibique tamdiu commoratus est, donec eum impius Julius ab exsilio revocavit.

CAP. XXXIII.

De Aetianorum in Eunomianos mutatione, atque Eunomii hæresibus et exsilio.

Cæterum ab eo tempore Aetianorum quidem appellatio cessavit, Eunomianorum autem invaluit: cum doctore improbo discipulus improbius successisset. Cum enim ad Constantinopolitanam sedem Eudoxius impius evector est, Eunomium secum habuit. Jam Eleuzius Cyzicenus, cum Macedonianus et Semiarianus esset, Filium Patri *ἁμοούσιον* esse dicebat: et quamvis persæpe ab ipso Eudoxio et Valente imperatore monitus, adduci tamen non poterat, ut *ἁμοιον* citra τῆς οὐσίας, hoc est, similem sine essentiæ cjectione, adjunctum esse diceret. Tum vero exsilio honorumque publicationis metu perterritus succubuit. Reversus autem Cyzicum pristina in sententia perseveravit. Quod cum rescivisset Eudoxius, illo deposito, in ejus sedem Eunomium subrogavit. Qui assumptis ejus loci Ecclesiis, quiescere non potuit, at in concionibus ad populum sophismatis verborumque lenocinio utens Aetianam hæresim rursus in medium proposuit.

Quod cum Cyziceni ferre non possent, urbe illum exegerunt. Postea vero Constantii etiam imperatoris jussu depositus est. Constantius enim do-

gma illud amplectebatur, quod Filium Patri duntaxat $\delta\mu\omicron\iota\omicron\nu$ esse dicendum astruebat: $\acute{\alpha}\nu\omicron\mu\omicron\iota\omicron\nu$ autem vel $\delta\mu\omicron\beta\iota\omicron\nu$ nullo modo. Eunomius ergo Constantinopolim se recepit, et apud Eudoxium otiosus episcopus desedit: deinde ab eo secessit, privatimque plebem convocavit, quia cum sæpe rogasset, ut præceptor Aetius admitteretur, cum Eudoxius non exaudierat, non quod Aetii hæresim eandem prorsus cum sua improbaret, sed veritus ne ipse quoque deponeretur. Omnes enim unanimes ab Aetio, tanquam diversæ sententiæ, degeneraverant.

CAP. XXXIV.

De Arianorum in orthodoxos sævitiis, quorum octoginta supplicatum missos Valentis imperatoris jussu cum navigio succenderunt.

Porro post Eudoxii mortem Homousiani Evangelium tanquam pium sibi præsulem delegerunt: quem Eustathius Antiochiæ magnæ antea episcopus ordinavit, a Philippis, ubi exsulabat, revocatus Joviani juseu, idque temporis Constantinopoli manens, et eadem secum sentientes confirmans.

At Ariani Demophilum Berrhæ, quæ in Thracia est, obtruserant. Cum autem ea de causa seditionem diversæ partis homines concitassent, Valens imperator, tunc agens Nicomediæ, certior de his rebus factus, milites eo misit, et Eustathio in Thraciæ Bizyan, Evagrioque aliud in oppidum relegato, cunctas ecclesias Demophilo committi jussit.

Hæc occasione Ariani orthodoxi insultantes, mille illos contumeliis lacessere cœperunt. Itaque ab orthodoxis ecclesiastici viri octoginta, Theodoro, Urbaso, et Menedemo ducibus ad imperatorem missi sunt, qui pro ipsis supplicarent. At hic ira succensus præfecto urbis mandavit, ut comprehensos illos interimeret. Præfectus autem veritus ne inter plebem seditio coariretur, sinxit se illos in exsilium relegare.

Itaque in navigium coniecti sunt, cumque navigando medium sinus Astaceni penetrassent, nautæ prout sibi mandatum fuerat, incenso navigio, ipsi quidem in scapham desilierunt, navis autem nutu venti huc et illuc agitata usque ad Dacidizen (is maritimæ Bithyniæ locus est) pervenit, ibique una cum viris quos vehebat prorsus absumpta est.

CAP. XXXV.

Laus Placillæ imperatricis (70), quæ Theodosium Magnum conjugem suum ab Eunomii Ariani colloquio revocavit.

Eunomius interea privatis in ædibus agebat in Bithynia e regione Constantinopoleos, ad eumque populus trajecto freto confluebat. Alii etiam aliunde conveniebant. Cujus rei fama cum ad Theodosii Magni aures pervenisset, gostiebat ille

³⁵ Matth. xxiv, 36.

(70) De Placillæ hujus funere oratio Nysseni exstat.

A cum viro congregi, nisi Placillæ Augustæ providentia, et preces obstitissent. Cum enim synodi Nicænæ dogma fidelissima conservaret, eo fiebat, ut vereretur ne, ut fere sit, maritus ex eo colloquio perverteretur, diversæque parti adhæresceret. Eunomius enim in colloquiis disertissimus facillime quidvis persuadebat, theologiamque ad nescio quas syllogismorum argutias redigebat. Quia vero postea non conquiescebat Eunomius, sed quos edebat libellos subinde ostentabat, atque ita multos suam in sententiam transversos rapiebat, ea de causa eum imperator exulare jussit. Ille vero non ita multo postquam in exsilium missus est e vivis excessit, in patriaque sepultus est. Vicus autem is est Cappadocum, nomine Dacora, non procul ab Argæo Cæsariensi.

CAP. XXXVI.

De privatis Theophronii Cappadocis et Eutychiei Constantinopolitani discipulum Eunomii hæresibus.

Cæterum Theophronius quidam Cappadox ab ipso hæresim edoctus, Isagogen seu instructionem in eam posteritati consecravit, cui *De exercitiis mentis* titulum indidit; qui, cum præceptoris placitis insistere non ei placeret, recentiora quædam excogitavit, atque ita scripsit. Cum Divinitas non prænoscat id quod non est, sed cognoscat id quod est, præteritque recordetur, eo sit, ut non semper eodem se modo habeat, cum cognitionem ad futurum et ad præteritum convertat. His itaque de causis odio habitus est, atque ab Eunomianis eorumque Ecclesia ejectus, propriam hæresim constituit. Atque Eutychieus quidam Constantinopolitanus civis Eunomii discipulus propriam et ipse postea hujusmodi de causa hæresim constituit. Eunomiani Constantinopoli degentes extremi iudicii horam Filio Dei incognitam esse dicebant, male locum intelligentes: *Nemo novit nisi Pater*³⁶. At Eutychieus Filio quoque horam illam Patris creatorisque sui beneficio cognitam esse astruebat. Itaque profecto Eutychieo ad Eunomium eo ubi exsulabat, nonnullisque aliis Eunomianis una cum illo omissis, qui dubii solutionem ab Eunomio acciperent, Eunomius Eutychiei sententiam magis approbavit. Verumenimvero cum non ita multo post Eunomius obiisset, is qui Constantinopoli hæreticis præerat, Eutychieum eo nomine exosus, quod ab Eunomio approbatus esset, admittere noluit, atque ita ille ad propriam hæresim astruendam secessit. Sed de his hactenus.

CAP. XXXVII.

Quid Eunomius ad præceptoris Aetii hæreses addiderit. Mirus ejusdem anabaptismus.

Sciendum porro est cæteros omnes scriptores, inter quos est Theodcritus, in ea esse sententia, ut Eunomius præceptoris sui Aetii dogmatis non

acquiescens, rectiores et moderatiore quosdam blasphemias insuper excogitaverit, Deique Filium primam Patris et præcipuam creaturam, atque adeo in omnibus ἀνόμοιον τρεπτόν, καὶ θεῶλον, hoc est dissimilem, mutabilem et servum esse dixerit. Sanctissimum autem Spiritum a Filio contrariam legi Domini Christi de baptismate tulisse, cum dixit, non esse tribus immersionibus baptizandum neque Trinitatem esse invocandam, sed semel baptizandum esse in Christi mortem; cæterum cum qui baptizatur pectore tantum tenus esse baptizandum aquave intingendum. Cæteris vero corporis membris, tanquam impuris et exsecrandis, aquam inspergi prohibebat: nefas esse ratus, si quis genitalibus membris charisma incorruptionis applicandum esse contendat.

Aliud vero quiddam a B. Epiphania additur in iis libris, quos *Panaria* inscripsit: Eunomius enim, ait ille, eos iterum baptizabat, qui jam baptizati fuerant: cum quicumque ad eum venirent, non solum ab orthodoxis, sed etiam ab hæreticis, atque ipsis adeo Arianis, rebaptisaret inverso baptizandorum capite pedibusque in altum sublatis; et quicumque baptizari vellent, eos sacramento obstringebat, se nunquam ab ipsius hæresi defecturos: atque his adeo verbis utebatur: In nomine Patris increati, et Filii creati, et Spiritus sanctificantis, qui a Filio creatus est. Hujus rei gratia cum in labro baptizarent, exterius collocato homine, caput ejus semel in aquam pectore tenus immergebant: cum autem aliquando evenisset, ut quidam capite ad labrum alliso vulnus acciperet, aliam baptismatis formam excogitarunt. Nam homine prono in fossa quapiam distento, ejusque capite educto, et sublato, aquam ita infundebant, ut nullum aliud membrum attingeret. Nec defuerunt inter eos, qui alium baptismi ritum adinvenirent. Longissima enim fascia eum in usum parata, consecrataque hominem a pectore usque ad extremos pedum articulos involvebant, tum deinde superiores corporis partes aqua proluebant.

CAP. XXXVIII.

Apollinarii, Basilii, Gregorii, et Eunomii scriptorum inter se collatio ex Philostorgio Ariano.

Impius porro ille Philostorgius octavo Historiæ suæ libro impiissimum hunc Eunomium laudans ita scribit: Apollinarius commentariis quidem conscribendis, Basilium autem concionibus ad populum habendis clarissimus fuit; Gregorius vero utraque hæc ab utroque mutuatus majore cum verborum elegantia scripsit: atque dicendo quidem se longe Apollinario maturiorem, Basilioque firmiorem, et vehementiorem præstitit. Itaque Apollinarius et Basilium adversus Apologiam illam scripserunt, quam Eunomius ediderat. Gregorius autem (ne quis tamen hoc ad prudentiam viri demonstrandam sibi assumat) cum cogno-

sceret, quanto bene dicendi intervallo ab illo differret, tacereque quam scribere mallet, eo factum est, ut nonnulla duntaxat Eunomii capita in oratione *De Filio* refutaverit, hocque tanquam specimen Confutationis Anomæorum ediderit. Eunomius autem Apollinarium ne confutatione quidem dignatus est. Stylo enim revera flaccido et imbecilli, atque pugione (ut ita dicam) plumbeo illum aggressus est. At Basilium quinque libris confutavit, quorum duos, qui primi editi fuerant, simul atque Basilium accepit, præ animi angustia diem extremum clausit. Atque de Eunomio hactenus.

CAP. XXXIX.

Aetii opusculum, de genito et ingenito triginta sex paralogismis hypotheticis constans, ex sancti Epiphania scriptis.

Sanctissimus porro Epiphanius Cyri episcopus Panariis suis impium nescio quod impii Aetii opusculum inserit in 36 capita divisum, cum Proæmio hujusmodi.

Quandoquidem persecutionis tempore, qua quidem a Temporariis impetiti sumus, quidam prædictorum una cum plerisque aliis a nobis divisi, opusculum quoddam a nobis privatim editum, de ingenito Deo et genito, additionibus et detractationibus corruptum ediderunt, vivendique regulam rationi consentaneam immutarunt, idque postea in manus nostras a quodam nostri studioso delatum incidit, coactus sum tanquam pater, opusculum denuo repurgatum ad vos mittere, o pii athletæ et athleticæ omnes, ut cognoscatis responsum a nobis a sanctarum Scripturarum præscripto editum esse, quo quidem omnis hominis qui de ingenito Deo et genito disserentibus vobis contradicere ausus fuerit, impudentiam succinctis confutationibus retundere possitis: in primis autem prædictos Temporarios. Porro dubium a dubio, et solutionem a solutione quibusdam quasi versibus diduxi, ut epicherematum structura facilius et apertius comprehenderetur initiumque ab ingenito Deo sumpsi.

An fieri possit ut ingenitus Deus ex genito ingenitum faciat.

1. Si Deus ingenitus omni causa præstantior est, certe generatione quoque præstantior erit. Neque enim quod ipse est, id ab ulla alia natura cepit, neque ipse sibi, ut sit, auctor fuit. Jam si sibi, ut sit, auctor ipse non fuit, non eo quidem, quia natura sit imbecilli, sed quia omnem causam exsuperet, qui fieri poterit, ut quis naturam subsistentem, in ejus naturæ a qua ut subsisteret accepit, essentiam transire concedat præsertim cum hypostasis hujusmodi generationem non desideret?

2. Si Deus sine fine in ingenita natura maneat, et genitura sine fine genitura est, certe perversum de homousio et homousio dogma evanesceat. Jam quidquid substantia constat, ita consistit, ut neutra in natura inter se conferri unquam possit, cum nimirum propria in naturæ dignitate sine perdet.

3. Si Deus substantia sua ingenuus est, in quod A genitum est haudquaquam genitum est essentiae divisione, sed ex essentia, vi cuius id subsistit. Unam enim et eandem essentiam genitam et ingenuam esse, nulla pia ratione cuiquam persuaderi queat.

4. Si id genitum, quod est ingenuum, quid obstat, quominus id quod genitum est, ingenuum quoque sit? Omnis enim natura prior est ad id quod sibi proprium, quam ad id quod improprium est.

5. Si Deus totus ingenuus non est, nihil obstat quominus essentiae suae vi genuerit. At si totus ingenuus est, haudquaquam essentiae vi ad generationem distractus est, sed ex substantia genitaram produxit.

6. Si Deus ingenuus generandi vi praeditus omnino est, id quod est genitum haudquaquam essentiae suae vi genitum est, cum ea substantiae suae vis omnino insita sit, generet, non ut generetur.

7. Si transfigurata Dei substantia Filius dicitur, non ea certe substantia ejus est, ut mutari non possit, cum ex huiusmodi mutatione species Filii producta sit. At si Dei substantia mutationi obnoxia non est, nec generationi subjicitur: natura Filii ad nudam et simplicem appellationem prorsus redigetur.

8. Si genitura spermaticae ingenuo Deo inerat, ea post generationem extrinsecus assumpta in hominem, ut ita dicam, evasit: certe perfectus est Filius non iis ex quibus genitus est, sed iis quae assumpsit. Quae enim ex iis quae sunt sui generis assumunt, ea tanquam ex propriis constantia perfecti nomen multifariam adipiscuntur.

9. Si perfecta esset genitura, certe in eo quod genitum est genitura consisteret, non iis ex quibus ingenuus ipse genuit. Nec enim fieri potest, ut genita natura ingenuo essentialiter insit. Nam hoc idem fuerit, atque si quidpiam esse et non esse dicatur; siquidem genitura ingenua non est, et quod ingenuum est, genitura non fuit. Partium enim dissimilitudo in Deo speciem blasphemiae et contumeliae praese fert.

10. Si Deus omnipotens: cum sit ingenuae naturae, genita se natura esse ignorat; et si Filius, cum sit genitae naturae, seipsum id esse quod est cognoscit, qui fieri potest, quin homousion falsum sit, cum ille ingenuum, hic genitum esse sciat?

11. Si dictio *ingenuum* hypostasim Dei non denotet, sed nomen illud incomparabile ad humanam opinionem referatur, eo fit, ut iis qui opinione aliquid assequuntur, gratias Deus agat, ratione opinionis ingenuae: cum nominis huius dignitatem in essentia non ferat.

12. Si extrinsecus ingenuum in Deo consideretur, ii qui consideraverint eo quod consideratum fuerit praestantiores erunt, cum nomen, quod Deo praestantissimum omnium est, sibi comparaverint.

13. Si natura ingenua generationi non cedit, id ipsum est, quod et dicitur: at si generationi cedit, eo fit, ut generationis affectiones sint hypostasi divina praestantiores.

14. Si geniturae natura immutabilis est, propter eum qui genuit, ingenuum haud dubie substantia immutabilis est, non ratione voluntatis, at dignitatis, quae substantiae inest.

15. Si nomen ingenui substantiam significet, merito substantiae genitura opponitur: at si nihil significet ingenuum, multo magis genitura nihil significat. Jam qui fieri potest, ut nihilo nihilum opponatur?

16. Si pronuntiatio ingenua genitae pronuntiationi opponitur, silentio pronuntiationem excipiente contingit, ut fiat et evanescat christianorum spes in diversa pronuntiatione sita, non autem in naturis, quae ita se habent, ut nominum significatio requirit.

17. Si ad substantiae praestantiam ingenuum nihil amplius ipsa genitura tribuit, eo fit, ut Filius pronuntiatione sola praestans eos seipso meliores deprehendat, qui invocant, non eum, qui et Deus et Pater ejus invocatur.

18. Si natura ingenua praestantior est generatione, quippe quae jure quasi haereditario sortita sit id quod praestantius est, eo fit, ut per se substantia ingenua sit. Qui enim vult, non quia vult, idcirco generatione praestantior est, sed quia ita natura comparatus est. Itaque substantia per se subsistens, ingenuus Deus, ulla ratione permittit, ut contra seipsam generatio intelligatur, feraturque pro arbitrio et sententia eorum quae genita sunt.

19. Si ingenuum in Deo privationem denotet, qui fieri poterit, ut nihilum ab eo discernatur, quod nusquam est? Quod si τὸ ἕν, seu id quod est, significet, quis, quaeso, Deum, qui est, ab eo ipso quod ipse est separabit?

20. Si privationes nihil aliud sint, quam habituum ablationes, certe ingenuum illud, quod in Deo est, aut habitus privatio, aut privationis habitus est. Jam si habitus privatio sit, qui fieri poterit, ut quod non adest, tanquam adsit, Deo adnumeretur? Sin autem ingenuum est habitus, necesse est genitam substantiam praesupponamus, ut habitu hunc in modum assumpto, ingenua nominetur.

21. Si genita ingenuae substantiae particeps est, habitus adjectionem passa, haud dubie ingenui facultate privatur, ita ut genita quidem substantia sit, ingenuum autem habitus. Quod si genitura transitum significat, quippe quae habitum denotet, vel ex essentia quapiam constat, vel hoc ipsum est, quod genitura dicitur.

22. Si ingenuum habitus, et genitum habitus est, praecul dubio essentiae sunt habitibus priores, habitus autem essentiis posteriores, utrum ergo honoratior? Jam si geniti causa sit ingenuum

colophones : hi sunt, qui primi sanotæ Trinitatis varæ in opiniones et essentias dissectionem in-
 reverunt ; hi donique sunt, qui zizania purissimo pietatis tritico superseminarunt et excoluerunt, quæ quidem Arius plantavit, Aelius rigavit, Eunomius adauxit : quorum fructus est, ut creatoris Creator accenseatur, et Filius quidem a substantia Patris alienetur, ab eoque Spiritus quibusdam quasi gradibus differat. Cæterum hi quidem frustra et temere contra Christum fremuerunt, et opiniones impias in cælum, hoc est divinitatis ejus altitudinem contra quam par erat ejaculati sunt, lingua instar nervi arcus intenta : ille vero extra teli jactum manens (quandoquidem divinitatis ejus excellentia cælos transcendit) majore juxta et augustiore gloria resplenduit, eorum arcus contrens, et confringens arma, et scuta comburens ignitæ³⁹ Patrum theologiæ adminiculo ; atque, ut ita dicam, sæculenta eorum verba exsiccans.

Quid enim Arii, Aetii, et Eunomii dogmatis fæculentius est, quæ quidem tum in historia de iis elucubrata comprehendimus, tum dilucidius oratione sequenti explanabimus, eis contraria subjungentes, ut inanem eorum loquacitatem refellamus, et ne quis in ea impingat, quæ isti sine ratione et sapientia contra Verbum et sapientiam effutiverunt?

CAP. XLI.

Capitibus hæreseon Arii, Eunomii et Aetii expositis jam ad seriam eorumdem confutationem aggreditur.

Objiciebat Arius, ut et ejus assecclæ Aetius et Eunomius : Non semper Deus Pater fuit, sed fuit tempus, quo Pater non fuit. Quod si Pater semper et ab initio non fuerit, neque Filius ab initio contemporaneus cœternusque Patri, sed tum demum postea, cum Deo per Filium angelos, et nos, et omnia quæ sunt in mundo, creare placuit : certe creatura fuit, atque paternæ substantiæ expers. Porro Verbum dictus est, ratione creaturarum, quæ sunt rationis participes, nimirum angelorum et nostri ; Sapientia vero, eorum ratione, quos divinarum et humanarum rerum cognitione informavit ; Filius denique propter eos, quos adoptavit.

Et quia Verbum aliud est, quod Patri inest ; quod insitum quoque dicitur, ejusque substantiæ proprium : itemque aliud, quod in terram descendit, carnemque assumpsit, quod et participatione Verbum Dei, Deusque dicitur (quemadmodum justique quoque tum Dei filii, tum dii vocantur), quippe quod mutabile natura sit, nec Patrem videat, nec eum norit qui principio caret, quippe quod sub principium cadat.

Perspicuum autem est eos et Christo ipsi adversari, et iis qui ipsum viderunt, eique mini-

strarunt. Ait enim ille : *Qui videt me, videt et Patrem*⁴⁰. Item : *Ego in Patre, et Pater in me*⁴¹, quibus verbis eadem utriusque substantia perspicue subindicatur. Et evangelista Joannes exclamat : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁴² : moxque dicta confirmans subinfert : *Hic erat in principio apud Deum*⁴³, sive in Deo. Ulteriusque progressus docet, quod *Unigenitus illius, qui est in sinu Patris ipse enarravit*⁴⁴. Itaque si vere dicit Christus, cum ait : *Ego in Patre, et Pater in me*, et germanus ejus discipulus, cum docet, in principio fuisse Verbum et semper fuisse apud Deum, Ariana ora obmutescant, quæ injustitiam contra Deum loquuntur : atque in primis Aetius, qui laboris sui vanitatem non paucis capitibus quæ supra huic historiæ interseruimus, patefecit, dum confirmare conatur Filium ab ingenito Patre genitum non esse, quia ingenitum quoque a generatione alienum sit. Jam si Filius unigenitus semper in sinu Patris est, Pater utique semper est Pater, et Filius ei cœternus, ut qui ejusdem cum illo sit naturæ, nec ab eo separari possit.

Relata enim ex eorum numero sunt, quæ semper simul una sunt, seque mutuo introducunt. Ubi ergo Pater, ibi et Filius. Item quod principio caret, neque creatura est, neque propter nos factum est. Qui enim ab æterno est, quonam modo sub ortum cadet, principiumque habentibus accenseatur?

Insuper et Verbum, et Sapientia, et Filius erat natura, et semper ipsa hæc omnia erat Verbum quidem, quia generationis affectioni non obnoxius, quia conjunctus, et enuntiativus, unde ait : *Verbu quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor*⁴⁵, et alio loco ait ad Patrem : *Manifestavi nomen tuum hominibus*⁴⁶, nimirum nomen paternitatis. Isaias quoque Magni consilii angelum vocat⁴⁷, nimirum Patris. Sapientia vero erat, tanquam divinarum et humanarum rerum dator. Jam qui fieri potest, ut epifex rationes ignoret eorum quæ fecit ? Filius denique, quia Patri æqualis est, secundum substantiam cum eo est, nec ab ejus sinu avelli potest.

At vero locus ille : *Novi Patrem, et sermonem ejus servo*⁴⁸, eum ab essentia paterna sejungit, aliumque a Verbo præterdit : quod ipsi insitum et germanum Dei Verbum esse volunt. At sermonem Christus hoc loco voluntatem appellat Patris. Nec atsimili ratione locus ille : *Ante luciferum genui te*⁴⁹, non temporalem generationem introducit, sed hoc innuit, quemadmodum venter Dei, si pie intelligatur, id genuinum et consubstantiale esse ostendit, quod cognitione concepit : ita et sermo, quo Deus Filium, angelos, et homines alloquitur, dialecticum sermonem denotat : qui

³⁹ Psal. lxxv, 10. ⁴⁰ Joan. xiv, 9. ⁴¹ Ibid. 10. ⁴² Joan. i, 1. ⁴³ Ibid. 2. ⁴⁴ Ibid. 18. ⁴⁵ Joan. xiv, 10. ⁴⁶ Joan. xvii, 6. ⁴⁷ Isa. ix, 6. ⁴⁸ Joan. viii, 55. ⁴⁹ Psal. cix, 3.

CAP. XLIII.

De Deo et materia, Deum nec definiri, nec comprehendere posse.

Adhæc objicit Eunomius : Dicite nobis, quæso, si ingenitum essentia Dei non est, quidnam aliud essentia Dei sit ? Adversus quam quæstionem hæc sunt opponenda. An vero tuam, bone vir, essentiam et naturam nosti ? an formicæ, an culicis ? Cæterum hoc tibi vicissim dicam : Duo sunt eorum quæ sunt extrema, Deus et materia, ille quidem ascendendo, hæc vero descendendo : postque materiam nihil omnino superest. Quænam ergo materiæ essentia sit ? An vero ea est idipsum quod est, an id quod non est ? Nam si sit id quod est, quomodo forma caret ? Forma enim notitia est eorum quæ sunt. Sin autem sit id quod non est, qui sit, ut a philosophis definiatur tanquam id quod est ? Illam enim ἀζώτην, hoc est vita carentem, vocant, et incorpoream, atque adeo hypostasos imaginatiōnis, eam denique, quæ cum nihil sit, omnia tamen esse fingitur, essentiæ ludicrum, idolum et umbra semper fugiens, atque in id quod non est recurrens. Ediscere mihi quænam sit ratio materiæ, tuncque vicissim tibi edisseram quænam sit essentiæ divinæ definitio. Quod si eorum quæ sunt extremum ignoscas, quomodo primum adipisci et comprehendere conaris ? Age vero, si in cælum volare tentares, an statim ad ejus circumferentiam nullo intermedio propius accederes ? nonne tibi primum secandus esset aer, ut sic ad eum, quem vocamus ætherem venires tumque deinde trajectis omnibus sphaeris ad ipsum cæli ambitum pertingeres ?

Dei definitionem postulas, tanquam ignores eam esse definitionis naturam, ut definitum definiat. At definiens ad definiti scilicet fastigium ascendit : ita ut Deus definitibus inferior sit. Quid ? Aristotelem non audis, cum ait simile per simile comprehendere : oportereque ut cognoscens ad cognitum quamdam ideam et similitudinem habeat ? Et recte quidem hactenus ariolatur philosophus, siquidem ut canit Empedocles : Terra terram videmus, ut aqua aquam, æthere ætherem, anima animam, eo quod est id quod est, mente mentem, natura naturam, materia materiam, forma formam, et unum uno. Hæc enim omnia nobis insunt, materia, forma, corpus, natura, anima, mens, unum. Unum enim nos quoque sumus : non tamen proprie : nam unitatis seu conjunctionis ratione unidicimur.

CAP. XLIV.

Ingenitum esse Deum, quamvis unigenitum genuerit, Filium autem ingenitum non esse, quamvis ejusdem cum Patre substantiæ sit.

Ingenitum porro non id esse dicimus, quod minime generat, sed quod minime genitum est : quemadmodum, verbi gratia, incausatum, non id

⁵¹ Psal. cix, 3.

A quod cujuscumque alius causa non est, sed id quod antiquiorem seipso causam non habet. Si quidem ἀνάτορα quoque, hoc est, Patre carentem non dicimus eum qui Filii Pater non audiat, sed qui nullo a Patre processerit : et ἀναρχον, hoc est, principio carentem, non qui aliarum essentialium principium haudquaquam fuerit, sed cujus essentia omnem essentiam exsuperet. Non enim communia sunt hæc nomina, ita ut ingenita et genita, item principio carentia et non carentia, pro iisdem in specie accipiantur. Nam quemadmodum Adamus, etiamsi ex carnali copula decies millenos suscepisset liberos, haud tamen ipse hujusmodi ex copula genitus diceretur, neque nomen ejus qui genitus ex copula non est, cum iis qui geniti essent commune haberet : ita et supremus ille Deus (at propitius ille mihi sit, qui a me similitudinibus sub sensum cadentibus delineatur) non abalienavit a se ingenti nomen, etiam si unigenitum Filium ante Luciferum genuerit, ut sacra testatur Scriptura ⁵¹. Nec enim Pater eo quod genuit, idcirco ab ingeneratione excidit : sed quia non ex causa ingentis et generans constitutus est.

Eunomius autem, dum tenere censet genita cum iis in omnibus participare, quæ genuerunt, inde astruere videtur, genitum Filium, quia cum Patre ingenito participat, ingenitum quoque futurum : quibus verbis ostendit se in rebus theologice Græcorum versatum esse, iisque male abuti. Illi enim unitates vocant essentias illas, quæ ab uno procedunt. Item mentes, quæ a prima mente. C Item vitas, quæ a vita. Item ea quæ sunt, quæ ab eo quod est. Atque idcirco addit ingenitum quoque ab ingenito procedere.

Cui quidem respondere quivis queat, ea quæ a quibusvis generantur haudquaquam hæreditario jure proprietates eorum indipisci, sed substantiss : quandoquidem Sethus homo quidem fuit, quippe qui ab hujusmodi essentia originem traxerit, cæterum hujusce particeps non fuit, ut citra copulam carnalem natus fuerit. Hujusmodi enim proprietates Adæ creatio fuit ; et Evæ filia, femina quidem erat, verum non costa e latere subducta. Hæc enim proprietas Evæ fuit : quemadmodum Adami proprium fuit genitum non esse, sed formatum. Genita enim essentias hæreditario jure obtinent, non autem proprietates essentiis inhærentes. Quare supremus ille Deus ab ingeneratione non excidit, quamvis Filium genuerit : neque genitus Filius in ingenitum degeneravit, quia ab ingenito processit.

CAP. XLV.

Alia Eunomii objectio, Patrem nomen esse quo essentia vel actio significetur.

Hujusmodi problema malitiosissime confictum subinferre solet Eunomius. Cum enim Filium non ad eandem cum Patre substantiam adducere velit,

et hoc multis, ut sibi videtur, rationibus probet, imo vero quæstionibus quibusdam obsoletis utatur, atque ita proprium dogma proponat, quasi ei contradici non possit, eo fit, ut ne nunc quidem recta nominum significatione utatur. Hæc enim duo domina, essentia et actio, nullo valut intermedio usurpat; censet, nescio quo doctore usus, omne nomen vel essentiæ significativum esse, vel actionis. Quia vero huiusmodi nominum insinuatō ab illo solo cognita, vel potius efficta, quodammodo ad hæresim astruendam conferre videtur, idcirco interrogat: Patris nomine essentiane ac actio significetur? ut si essentiam significari dicamus, ille inde inferat, si quid præter Patrem sit, essentiæ id non esse: cum essentiam Pater sibi præsumpserit. Itaque si Pater, quatenus Pater, essentia sit, Filius, quatenus Filius, essentia non est: sin veriti, ne Filium essentia carentem introducamus, Patris nomine actionem significari profiteamur, tum nos acrius urgebit ille, atque ad dogma suum comprobandum alliciet. Nam si nihil aliud præter actionem, nomine Patris denotetur, necesse est aliquid esse, quod actum fuerit. Actio enim alicujus est quod agitur. Jam quid aliud ab hoc nomine paterno actum est, præter Filium? Si enim Pater Filii Pater, et Pater actio est, certe Filii id erit, quod agitur. Si ergo alter agit, et alter agitur, quæ verba diversæ sunt essentiæ, ut in artibus apparet, certe diversæ quoque a Patre substantiæ Filius est: quemadmodum et statua diversam habet a statuaria naturam.

Magnus porro Pater ille Gregorius ambiguum Eunomii quæstionem subvertit: et utramque objectionis partem ut absurdam, destruxit his verbis: Neque vero essentiæ Pater, neque actionis nomen est, sed habitus, et modi quod se habet Filius ad eum, a quo denominatur. Deinde quemadmodum strenuus aliquis miles armis quibus instructus erat subactum hostem denuo aggreditur, et gladio e manibus abjecto, hastam adversarii arripit, qua illum transfodiat, quemadmodum, verbi gratia, fecisse fertur rufus ille David et pulcher aspectu, hoc est agendi et contemplandi solertia clarus. Quod enim rufo colore suffusus fuerit, certissimum assidua illius in agendo industriæ symbolum fuit: quod vero pulcher aspectu, perspicacis animi ejusdem argumentum manifestissimum exstitit. Hic enim simul atque funda Goliathum dejecit, gladio ejus vagina educto, tyrannicum illud ei caput abscidit.

Sed hæc studiosioribus discutienda relinquo. Quæ porro ex rhetorum fontibus depromere possumus, ea in medium proferantur. Cum enim divinus ille vir hæc duo instrumenta rhetorices ad objectiones adversariorum confutandas præcipua esse sciret, nimirum ἔνστασις et ἀντιπράστασις, id est instantiam seu contentionem, et resistentiam

seu replicationem, ea de causa nunc altero nunc utrisque tempestiviter et apposite abulitur. Utrumque autem utrique nullis exigentibus negotiis præponit. Exempli gratia hic præpositæ instantiæ seu contentioni resistentiam seu replicationem statim subjunxit. Nam si utraque refutentur, quibus metuendus ille vir certamen elato supercilio ingressus est, hoc instantiæ ascribi merito possit: at si utraque sumantur, et more peritorum pugilum supra stans adversarius dejiciatur, quibus dejici posse visus est, hoc vero ad ἀντιπράστασιν seu resistentiam pertinet.

Eunomius ergo alienare volens a Patre Filium, eosque diversarum essentiarum esse putans, quia nomina iis diversa sunt, aliam quidem essentiam nomini Patris affinxit, imo vero diversis essentis diversa quoque nomina tribuit: ea male accipiens, quæ a philosophis dicuntur; ait enim: Cælum et terra diversis et appellationibus et essentis differunt; eodem ergo modo Pater et Filius; quorum enim nomina diversa sunt, eorum et essentiæ diversæ.

Pater autem Gregorius ita respondet: Quia in magnis luminibus cæcutis, Eunomi, aspice ad minima; communibus hominum opinionibus fidem adhibe, nimirum: Quidquid gignitur, Patri consubstantiale est; hominem enim homo, equus equum, delphinus delphinum generat: et hæc omnia inter se consubstantialia sunt. Quemadmodum ergo genitura in his a parente diversa non evadit, sed ei potius cohæret, ejusque naturam induit, ita et, si Patris nomine essentiam significari concedas, Filium Patri conglutinabis, et consubstantiabis: quandoquidem substantialis Patris genitura est. Quocirca si communium notionum, et vis horum vocabulorum ratio habeatur, cohæret Patri Filius, nec ab eo diversus est. Ut enim genitor homo genito prior est, ita Pater et Filius simul ambo sunt: sed nos ab eo quod patres non eramus, id tandem evasimus; quapropter ut homines generis prærogativam in filios habemus, at ut patres consubstantiales illis et contemporanei sumus: supremus autem omnium Deus, cum ab æterno sit Pater, Filium tempori non obnoxium, sibi que cœternum habet. Ex quo consequitur, ei vim horum vocabulorum spectes, ut Filius a Patre diversus nunquam fuerit nec essentia nec συνοπράξει, hoc est, consubstantia, liceat certe actionem quoque dicere, si ita videtur. At fieri potest, ut his subscrībatis, ultro pedibus nostram in sententiam ituri: nos eutem hoc quoque modo tela vestra retundimus.

CAP. XLVI.

Ipsa ex actione δμοούσιον elucescere, hoc est, simul atque Pater fuit, genitum et Filium esse.

At vero interrogatis, quemnam Pater egerit, qui quidem sit actio, ei non absimilis, quam in archi-

⁵¹ I Reg. xvi, 51.

tecto, fatomo, et statuario videmus. Hoc illud est, quod ὁμοούσιον voco. Nam si Pater est Filii Pater et hic quidem causa, ille vero causatum vel effectus, ejusdem tamen naturæ ambo et ejusdem substantiæ sunt, hoc ipsum Pater egit, nimirum consubstantialem; quamvis alioqui actionis opinio hac in re perabsurda sit. Quia enim periculosus nominibus et in theologia inusitatis usus est, idcirco videtur utile in parte futurum, si consideremus quinam sit eorum sensus. Hæc enim tria se mutuo subsequi videntur οὐσία, ἐνέργεια, καὶ ἐπεργούμενον, hoc est essentia, actio, et opus. Est autem actio alia essentiæ concurrens, alia postmodum acquisita. Quibus ergo essentiis actio concurrat, earum actiones quoque indivisæ sunt, quibus autem postmodum accidit, earum actiones quoque posteriores: ut homo essentia quidem est, agit autem respirationem, et ædificium. Horum alterum, nimirum respiratio, concurrat, alterum vero, scilicet ædificatio, posterior et ascititia est. Quo fit, ut quod ab actione agitur, quæ quidem essentiæ concurrat, concurrat et ipsum nimirum, ut respiratio cor refrigeretur. Nam simul atque respirat aliquis, hausto exteriori aere, laxatoque molli jecoris corpore, quod puriore spiritu plenum est, circumfovet cor, nec exsiccari calore sinat. Ædificatio autem, quia postea contingit, eo fit, ut dividatur quoque quod agitur. Quocirca Pater Gregorius ita infert. Consentio tibi, Eunomi, qui Patri nomen actionis imposueris. Consubstantialem porro egit, quamvis alioqui actionis hac in re opinio perabsurda sit. Nam in illa actione posterius id est quod agitur. Ædificandi enim ars ædificium præcedat oportet, atque a se ipsis separentur architectus et ædificium. In hac vero, qua de nunc agimus actione, non ita se habet id quod agitur. Non enim prius fuit Pater, tum deinde consubstantialem absolvit, nec eo absoluto diversus evasit, sed simul atque Pater fuit, genitus est Filius, amboque consubstantiales fuerunt.

CAP. XLVII.

Alia Eunomii sophistica objectio, adversus Patris et Filii consubstantialitatem. Hoc Aristotelis in Categoriis loco male intellecto, nimirum: « Quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dici poterunt, quod ei subjectum est, » Eunomius Patrem Filio natura majorem esse dixit.

Cum Dominus noster Jesus Christus in Evangeliiis dixerit, *Pater meus major me est*⁵³, Ecclesia dictionem *major* ob Filium solum prolatam intellexit. Quamvis enim honoris æqualitatem in tribus personis, eandemque gloriam et claritatem prædicemus, alia tamen ratione Patrem majorem et Filio et Spiritu sancto esse dicimus, quia nimirum ad aliud ille principium non refertur, sed ipse primum omnium principium est; hi vero ab illo tanquam causa procedunt, apud illum manent,

⁵³ Joan. xi, 28.

et ad illum referuntur. Itaque major Pater est, quia causa est, ambobus, Filio quidem generationis, Spiritui autem processionis. Ecclesia ergo, ut dictum est, eo sensu dictionem *major* accepit.

At Eunomius, cum cætera turbet, atque confundat, tum poculentæ huic aquæ ralsuginosos sermones suos immiscet. Huic enim propositioni: Pater major Filio est, quia causa; statim alia subjungit: Causa naturalis est, moxque ita ratiocinatur. Pater major est, quia causa, causa autem naturalis; tum concludit: Ergo Pater natura Filio major est, majus inde attribuens, non causæ ut recta suadet ratio. Hoc etenim sibi vult ejus dogma, ut Patrem primam essentiam faciat, Filium secundam, Spiritum tertiam: Nescio vero, inquit magnus ille Gregorius, utrum sibi ipsis hoc imponant sophismate, an iis ad quos verba faciunt. Nam quæ de aliquo dicuntur, ea non simpliciter dici quoque poterunt de eo quod ei subjectum est, sed perspicuum est, quidnam de quoque dicatur. Quomodo ergo præfatus est Eunomius quæ sophismatum speciem suam contexit captionem, progressu orationis dicetur, ubi nimirum sophisma refellitur. Ad orationis porro continuationem statim quoque nostra subjungetur a nobis ratio. Auditis Eunomius iis quæ ab Aristotele in Categoriis scripta sunt: Quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dici poterunt, quod ei subjectum est; hæc verba nullo judicio adhibito excepit, atque dictionem *quæcumque* ad omnia retulit: quo factum est, ut, cum Aristoteles vocabulum hoc usurpaverit in iis quæ ratione substantiæ prædicantur, hic indistincte de iis quæ ratione accidentis prædicantur, enuntiet, et ut semel dicam, de iis quæ quomodocumque prædicantur. At hoc non ita se habet. Quamvis enim animal de specie prædicetur, genus tamen ejus haudquaquam etiam prædicatur. Atqui recta propositionum compositio fuerit. Genus enim omni animali, et animi omni speciei convenit: species tamen non est genus.

Non ergo quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dicentur, quod ei subjectum est. Animal enim homo subjicitur; at non quæcumque de animali prædicamus, ea de subjecto etiam prædicaverimus; imo perspicuum est de quonam ea dici possint, et quænam sint ea quæ prædicantur.

Animatum enim et sensibile trajecto animali etiam ad hominem pertingunt. Siquidem essentielles illæ seu specificæ differentiæ sunt, quibus animal constituitur: genus autem, quod est nomen rationale, nec animalis essentiæ convenit, idcirco ad hominem trajectitur.

Tria enim nomina ponit Eunomius, majus, causam, et naturam. Itaque majus de causa, et causam de natura prædicat: atque hinc existimat ma-

majus de natura quoque prædicari ex consecutione ad primæ figuræ prescriptum facta. Cæterum non omnia quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dicuntur, quod ei subjectum est, at si essentialia seu specifica fuerint, ea certe prædicari et trajici possunt, si vero ascititia et alio sensu dicta, nihil eis commune cum sibi subjectis erit. Quia ergo majus quoque nihil ad causam confert, ut sit, sed dictio quæpiam est, quæ ei ex opinione adaptatur, eo fit, ut ad dictionem natura non transeat. Nam quid obstat, ut Pater Gregorius inquit, quominus ego quoque hujusmodi propositione facta, nimirum quod natura est, non omnino majus est, neque Pater, inde colligam majus non omnino majus esse? vel Patrem non omnino Patrem? Quod si ita velis, Deus substantia est, substantia vero non omnino Deus, tu quod sequitur ipse colligito. Ergo Deus omnino est Deus.

CAP. XLVIII.

Erroris Eunomii origo, altius repetita ex Aristotele in libris De reprehensione sophistarum: nimirum ab eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

At vero captiosa hæc argumentatio ex eo ducta est, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. Cum enim majus causæ natura dederimus, isti natura majus inferunt, ac si dicentibus nobis aliquem hominem mortuum esse, isti simpliciter hominem inferrent. Nam cum Eunomius insolentius, ut par est, se efferret, ob tanti sophismatis inventionem, putaretque se cassibus suis catholicos hominibus professores irretivisse, multa hujusmodi ex promptu in eum retorquet argumenta Pater ille Gregorius, ejusque ludicra ludificat.

Ego enim quoque, inquit, o Eunomi, hujusmodi sophismata tibi obtrudam. Quemadmodum Pater natura majus est, ut tua fert opinio, et quod natura est non omnino majus est, inde consequitur, majus non omnino majus esse, vel hoc pacto. Pater natura major est, ut dixisti: majus autem non omnino Pater. Unde colligitur Patrem non omnino Patrem esse. Item hoc modo: Deus essentia est, at essentia non omnino Deus est, ergo Deus non omnino Deus est. Nam si hanc tuam propositionem: Pater natura major est, veram esse concesserimus, vera erit et hæc; quod autem natura est, non omnino majus est. Non enim quidquid natura est, hoc majus etiam est.

Natura enim et filius ad patrem, et nepos ad avum, et consobrini filius ad patruum, referuntur; iis tamen ad quos referuntur majores non sunt. Si ergo Pater natura major est, ut ais, et quod natura est non omnino majus est, continget, majus non omnino majus esse, atque ita cæterorum sophistarum modus dissolvetur. Cæterum arbitror hanc captionem ex eo ductam esse, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

CAP. XLIX.

Captiosæ argumentatis, ab eo ductæ quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur explanatio, una cum variis sortitæ modis.

Sciendum porro est tredecim fallaces argumentationes nobis in libris De reprehensionibus sophistarum a Philosopho tradi: quarum sex sunt quæ præter dictionis significationem sunt, nimirum quæ ab homonymia seu vocabuli multiplicitate, quæ ab amphibolia, seu ambigua dictionis significatione, quæ a conjunctione, quæ a divisione, quæ ab accentu, et quæ a forma dictionis eruntur. Præterea septem, quæ præter rerum sententiam proferuntur, quarum ne cæteras enumerem, una ex eo dicitur, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur, hoc est ex particulari; nam id est, quod cum loci adjectione dicitur, et ex universali; nam id est quod simpliciter dicitur. Ex quo fit, ut ea quæ cum loci adjectione dicuntur, conjunctim enuntientur; quæ enim componuntur particularia sunt, quæ autem simpliciter dicuntur, disjunctim proferuntur. Si quis ergo quæ cum loci aut temporis adjectione dicuntur, ea simpliciter et disjunctim proferat, is tota aberrat via, ut si quis hinc colligat id esse quod non est.

Quia enim Plato dixit, quod non est, id opinabile esse (siquidem de eo opinamur, non quasi sit, sed quasi non sit), inde quidam opinati sunt, id esse quod non est.

Nam si verbum, Est, inquit, de eo prædicatur, quod in opinione est (dicimus enim: In opinione est), quod autem in opinione est, de eo quod non est prædicatur; ergo verbum, Est, prædicatur de eo quod non est, ita ut inde consequatur, id esse quod non est. Tu vero adverte, quomodo aberrant in eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. Hæc enim propositio: Id quod non est, in opinione esse, ex eo ducitur, quod cum loci adjectione dicitur. Id autem quod est, simpliciter est. Fieri ergo non potest, ut id sit quod non est, quia in opinione est. Cæterum quod dico apertius ita explanabitur.

Æthiops albus dentibus est, hoc cum loci adjectione dicitur: nam in parte albescit. Jam si quis hinc simpliciter eum album esse inferat, in eo aberrat, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

Age vero, commonstremus id uno aliquo sophismate, quale hoc est: Deus essentia est, vera oratio est, quia cum loci adjectione dicitur; at essentia non omnino Deus est, et hoc modo vera oratio est, quia simpliciter dicitur, non enim omnia substantia Deus est. Totum autem si componatur, captiosa erit argumentatio, ex iis composita, quæ cum loco adjectione et simpliciter dicuntur.

Hujusmodi ergo Eunomii argumentum esse Pater Gregorius ait. Cum enim orthodoxi dicant Patrem Filio majorem esse, naturæ causæ, quod quidem id est quod cum loci adjectione dicitur, conjunctum

enim est et particulare : illi causa distracta, ma-
 jus natura colligunt, ex eo quod cum loci adjec-
 tione dicitur, id efficientes quod simpliciter enun-
 tiatur, quemadmodum si, ait ille, dicentibus nobis
 quemdam hominem mortuum esse, illi simplici-
 ter hominem mortuum esse inferrent. Item hæc
 oratio : Mortuus homo non respirat, ex eo ducitur,
 quod cum loci adjectione dicitur, estque particu-
 laris.

Si ergo ita dixerit, mortuumque aliquis distra-
 hat, et hominem non respirare dicat, ex eo quod
 cum loci adjectione dicitur, id efficit quod sim-
 pliciter enuntiatur.

Quemadmodum si dicente aliquo : Ærea navis non
 navigat, aliud inde navem non navigare colligat,
 quæ oratio ex eo ducitur quod cum loci adjectione
 et simpliciter dicitur. Item si dixerò adulterinam
 drachmam non permutari, tu drachmam simplici-
 ter non permutari concludas, me deludis ex eo
 quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

Hujusmodi sunt captiosæ Stoicorum argumen-
 tationes, sorites, cornutus syllogismus, domi-
 nans, et aliæ permultæ, quibus illi propria impo-
 suere nomina.

Quia enim cornuum mentionem in propositioni-
 bus suis sophista fecerat, ut : Si cornua habes,
 pulchra quoque cornua habes : item : Si dominabi-
 tur Dion, certe dominabitur Dion : inde factum est,
 ut cornutus a cornibus denominatus sit, et domi-
 nans, quia ea propositionum figura fuerit. Sorites
 autem peculiari quodam jure id nominis indeptus
 est, quandoquidem multis aliis designatur nomi-
 nibus : κομῆτις enim et φαλακρίτης, et δρομίτης,
 et νεωκίτης, et πρωριστής, et πενιστής, et aliis hu-
 jusmodi designatur appellationibus ; quia vero
 plura illa in unum velut cumulum rediguntur, id-
 circo usus obtinuit, ut argumentatio hujusmodi
 σωρείτης, hoc est coacervatio, diceretur. Soritæ
 porro compositio hæc est. Interrogat sophista,
 utrum modius uno grano complebitur ? utrum co-
 matus erit quispiam uno capillo ? aut ditescet una
 drachma ? utrum trahetur navis ad portum ab uno
 helciario ? an quis proprius metam accedet uno
 gradu ? an decalvabitur unius capilli ablatione ?
 Si ergo capillus unus calvaria nudæ innatus fue-
 rit, comam aut cæsariem non facit, neque calvus
 alio modo capillatus evadet unius accessione ca-
 pilli, sed si unus capillus in infinitum multiplicetur,
 ex capillis qui præcesserint conflabitur coma :
 nec uno item grano complebitur modius, sed illo
 semper accedente subindeque multiplicato tandem
 modium compleri continget, nec unius capilli
 ablatione decalvabitur calvaria : sed si subinde id
 sæpiusque facias, calvitium tandem fiet. Quia
 ergo plura in σωρείαν, hoc est unum velut cumu-
 lum coacervantur, ut in villa cumulus æræ, inde
 soritæ seu coacervationis paralogismo inditum no-
 men est.

CAP. L.

Quot modis dictio idem accipiat ex Aristotele, unde patet identitatem non citra discrimen passim usurpandum esse.

Alia est Eunomii objectio, et eorum qui in Filio
 ἀνόμοιον, hoc est dissimilitudinem Patris introdu-
 cunt, adversus ea quæ catholici responderant, ni-
 mirum illos male argumentari cum dicant Patrem
 Filio majorem esse ratione causæ, causam porro
 ratione naturæ, unde fiat, ut Pater Filio sit natu-
 ræ ratione major.

Cæterum Eunomiana quæstio sic habet : At
 vero si Filius essentiæ ratione idem cum Patre sit,
 ingenitus autem Pater est, idem quoque Filius erit.

Hæc sunt quæ ab Eunomio objiciuntur, et a tur-
 ba blasphemiarum ejus hærede : cæterum eandem
 in Patre et Filio essentiam admittit, non dogmaticè
 sed hypotheticè, hoc est, non ut inde certum
 dogma, sed fidei (ut vocant) articulum constituat,
 sed sub conditione : ut hoc astu absurdi quidpiam
 ratiocinetur, et identitate de medio sublata διὰφορον
 hoc est diversitatem, vel, ut ipse loquitur ἀνόμοιον,
 hoc est dissimilitudinem, introducat. Cum enim Fi-
 lium ejusdem esse cum Patre substantiæ dicimus,
 at numero differre, sic perverse denuo interrogat :
 Num si Filius substantia idem cum Patre sit, omnia
 quæ Pater habet habiturus est ? Hoc enim sibi vult
 identitas. Quod si omnia ei cum Patre communia
 fuerint, certo et ingeneratio ut identitas Filio in
 omnibus integra conservetur. Ingenitus ergo Filius
 etiam erit, siquidem Pater ingenitus est. Idem au-
 tem ut summam dicam, est vel numero, vel spe-
 cie, vel genere, vel, ut alibi Philosophus ait, etiam
 analogia, seu proportione. Itaque numero eadem
 sunt, quæcumque de uno subjecto dicuntur, qua-
 lia sunt, ut ita dicam, polyonyma seu æquivoca.
 Ensis enim, gladius et mucro eadem sunt numero,
 quia unum eis subjectum est, quod ipsum a sei-
 pso non differt : quamlibet diversis nominibus ex-
 ornatur. Eadem specie sunt, quæcumque uni qui-
 dem speciei subjiciuntur, numero tamen inter se
 differunt, et quamlibet personis a se distinguan-
 tur, specie tamen haudquaquam differunt.

E contrario quæ numero specieque diversa sunt,
 ea mutuam quidem a seipsis sortita sunt differen-
 tiam, communis tamen eis generis ratio inest.
 Quam porro analogiæ identitatem dicimus, ea hoc
 elucescet exemplo. Corpus et animam dicimus,
 deinde quasdam corporum partes, quasdam et ani-
 morum subjicimus, alias quidem majores, alias
 vero minores. Cum ergo analogiam utrisque in par-
 tibus esse ostendero, identitatem quodammodo
 introducam. Quia enim pulcherrimum totius cor-
 poris membrum est oculus, idcirco mens idem
 ipsum est in animo, videri ut cætera quidem diversa
 sint, corpus et anima, oculus et mens, identitas
 autem in sola inveniatur analogia. Quia ergo tot
 modis hoc nomen enuntiatur, non est quod quis
 identitatem passim nulla adhibita differentia sub-

audiat, si saltem ex logicæ philosophiæ fontibus se quidpiam hausisse prædicet, imo vero ne absolute quidem ponat, sed vel numerum, vel speciem, vel genus, vel analogiam addat.

Anomæus autem, vel quia prorsus in hujusmodi argumentis cæcutit, vel quia logicæ artis imperitus est, idcirco nobis objicit: Si Filius essentia idem est cum Patre, ingenitus etiam erit, quia ille ingenitus est, vel etiam Pater genitus est, quia Filius genitus; ita ut Pater sit ingenitogenitus, et Filius genitoingenitus.

CAP. LI.

Patri et Filio eandem et incommutabilem essentiam esse, diversa vero essentia adjacentia, ex B. Nazianzeno.

Verumenimvero Theologus astruente: Si Filius idem essentia cum Patre sit, ingenitus autem Pater est, eundem quoque Filium esse futurum, sic occurrit: Si quidem ingenitum sit Patris essentia, Filius, quia idem essentia cum Patre sit, ingenitus etiam erit; sin ingeneratio aliud quidpiam ab essentia sit, qui fit, ut cum de alio interrogaveris, concludas? Nam si naturæ ratione Pater ipsa ingeneratio esset, cæteraque sub ingeneratione comprehenderentur, par esset ut Filius quoque ingeneratio diceretur. Quia vero Patris essentia diversum quidpiam est ab ingeneratione, nam in ipsa natura ingenerationem quoque consideramus, eo fit, ut essentia ratione Filius idem cum Patre sit, ratione autem ingenerationis, non item, cum non sit essentia. Itaque Patri et Filio eadem est, et incommutabilis essentia, diversa vero essentia adjacentia sunt. Si ergo in essentia adjacentium aliquo Filius a Patre differat, quid novi? Nec enim identitatis vires, ut tuæ qui talia definis, quantum ad essentiam pertinet, infringuntur, aut debilitantur: alioqui tu quoque patris tui pater dici possis, ne quid omittam, quia idem cum illo essentia es. Hujusmodi porro opinio illudentis est et sophistæ: Si enim, inquit ille, quibus essentia identitas inest, in iis essentia quoque adjacentia indifferentia sunt, tuque idem es essentia cum patre tuo, diciturque in illo paternitas, in te autem filiatio, trahisque identitatem ad omnia: non solum, inquam, ad essentiam, sed essentia quoque ad adjacentia, inde certe consequatur, ut tu patris tui pater, ille vero tuus, hoc est filii sui filius sit: quo quid magis ridiculum?

An videlicet cum immobilis maneat proprietas, quæremus, ait ille, quænam sit essentia Dei, si quæramus? Posteaquam enim nugator Anomæus velut alea pro libidine nomina lusit, rebus in divinis sophistam agens, et in iis quæ non intelligit, atque nunc, quidem ingenitum genitum, nunc vero ingenitum genitum esse ostendit, in iis ludens quæ ludicra non sunt: magnus ille Pater immobilis conservans hæc nomina, tanquam proprietates

⁵⁴ Psal. XLIX, 1.

A personarum: Quæramus, inquit, quænam in utroque sit essentia, quasi dicat: Si identitatem, o heterodoxe, seu diversum a catholicis sentiens in essentia ponas, deprehensumque sit ingenitum non esse Dei essentiam, sed proprietatem, quæ in essentia consideretur, aut hanc proprietatem inducto quocumque vis transfer et transpone: an videlicet hac immobili manente, ut proprietas quoque vim sui nominis conservet, quæramus essentiam Dei, ne cum identitatem in ea invenerimus, proprietates transponamus, nec enim vaniloquiis nugari volumus, quasi nos accingamus, ut vanum in cælos iter ingrediamur.

CAP. LII.

Quæ differentia sit inter Deum et ingenitum. Oppositorum generibus quatuor propositis, ingenitum genito privative opponi.

Quia vero Eunomius, cum ingenitum Patrem statueret, huic quoque Deum proprie locutus addebat, eundemque ingenitum et Deum Patrem a se dici putabat, Filium autem ratione gratiæ et participationis, idcirco Pater Gregorius sic ait: Si Deus et ingenitum nihil inter se differant, eundemque habitum circa exteriora habeant, vide num aliud cum habitu, aliud sine habitu sit. Si quidem Deus aliorum Deus dicitur. Ait enim Scriptura: *Deus deorum*⁵⁴. Ingenitum autem nullorum dicitur ingenitum. Hoc enim neque angelorum, neque hominum, neque ullius omnino creaturæ est. Quia ergo ingenitum nullius est, neque Deus ullorum erit. Atqui Deus aliquorum est, ergo idem non sunt Deus et ingenitum. Nam quæ in omnibus eadem sunt, ea similem prolationem habent: ut cum dicimus: Mortalis, homo, horum nominum utrumque absolutum est: cum vero: Providentia, cura *σχετικὰ* seu relata sunt. Si vero ingenitum etiam *κατὰ σχετικόν*, hoc est relative, profertur, ostende quorumnam sit ingenitum.

Tu si vicissim a me petis, quorumnam Deus habitu seu relatione dicatur: omnium, inquam. Qui ergo fieri potest, ut idem sit Deus et ingenitum, si horum nominum alterum, nempe Deus, in alio; alterum vero, scilicet ingenitum, in seipso circumscribatur?

Adhæc cum ingenitum et genitum inter se contraria sint, ut habitus et privatio, Aristoteles autem oppositionem in quatuor dividat, in contrarium, in id quod habitu et privatione, in id quod relative, et in id quod negative opponitur, atque negationis quidem exemplum est, si quid esse et non esse dicatur: relatorum autem duplum, et dimidium; eorum vero quæ privative opponuntur, auditus et surditas; contrariorum denique album et nigrum; jam videndum cuinam oppositorum generi subjiciuntur ingenitum et genitum. Utrum contrariis? at illa a se mutuo, vel, ut verius dicam, post se nascuntur, siquidem ab albo nigrum, vel potius

post album. Hæc porro non a se nascuntur, nec enim ex ingeneratione generatio. nec ex generatione ingeneratio. At vero relatis accensenda sunt? At illa referuntur ad alia, ut duplum ad dimidium, et e diverso. Age vero negatione ascribentur? At hæc quoque nomina sunt, quibus neque affirmatio neque negatio demonstratur. Itaque superest ut habitu et privatione inter se opponantur, ita ut genitum quidem sit habitus quemadmodum visus: ingenitum autem privatio, non secus atque cæcitas.

Si ergo hæc opposita sunt, ut demonstravi, tu autem ea, o Anomœe, substantias esse dicis, ex tua consequetur oratione, ut substantiæ aliæ aliis opponantur, quod non conceditur. Quod si genitum quidem habitui, ingenitum vero privationi simile sit, tu autem genitum quidem essentiam Filii, ingenitum vero Patris essentiam nominas, certe Filius Patre prior erit, ut habitus privatione. Filiusque de medio tolletur, tanquam habitus, a Patre, tanquam privatione. Quandoquidem privationibus habituum de medio tollendorum vis inest, ut cæcitas visum, surditasque auditum perimit.

CAP. LIII.

Plura ejusdem Choniatæ, adversus hoc Anomœorum problema: Fuit tempus quo non fuit Pater.

Arius quidem. Aetius, et Eunomius Trinitatem honore substantiaque comparem tres in personas diversas dividebant, ingenitumque et ἀναρχον, principio carentem, solum Patrem vocabant, post eum vero πρωτόκτιστον ποιημα, hoc est creaturam primo creatam, Filium: quippe qui loco instrumenti ad rerum omnium productionem Patri futurus esset. Post Filium vero, Spiritum sanctum statuebant. Quod autem adoramus μοναρχία est, seu divinitas una, non unam in hypostasin coacta, sed tribus distincta personis, et unius quidem appellatione divinitas, essentia, natura, principium, et forma: trium vero, personæ, characteres, et individua intelliguntur. Proprietates enim hypostasibus affectæ sunt, at non sunt hypostases. Hoc vero Trinitatis principium, si quatenus unum est, consideretur, principio caret, æternumque est, et omnino perpetuum. Si vero quatenus in personas dividitur, una ejus persona principio caret: aliæ vero et sine principio, et non sine principio sunt. Nam si eas ad primam causam reducas, non sunt sine principio. Ex illa enim procedunt, at non post illam. Sin eas cum temporibus et sæculis nostris conferas, atque adeo cum omni proprietate intellectuali, sine principio et ingenita sunt Itaque trium harum hypostaseon una omnino ἀναρχος, hoc est sine principio dicitur, nimirum Pater, reliquarum duarum altera Filius, altera Spiritus, ambæ a Patre subsistentes, non tamen eodem modo. Filius enim genitus est, Spiritus autem processit, vel potius ille gignitur, hic procedit.

Non enim quemadmodum a Patre Filius proces-

PATROL. GR. CXXXIX.

sit genitive, ita et Spiritus a Filio processit: ita ut aliud primum, aliud secundum, aliud tertium statuamus. Absit a nobis hujusmodi blasphemia ethnicæ deorum multitudinis Ethnicis enim dii sunt Cælum et Saturnus, a quibus patres, filii, et nepotes. Unum enim apud nos ambarum personarum vinculum est, Pater: ad quem reducuntur ea quæ ab illo procedunt. Et nos ita credimus et sentimus,

CAP. LIV.

Sanctorum Patrum assertiones adversus Eunomii hæresin, qua Deum Patrem non semper fuisse blasphemat.

Eunomiani porro cæteris blasphemis suis hanc quoque addebant, Deum et Patrem non semper fuisse, sed essentiæ principium habuisse: temporalem inde Filii generationem introducentes, talemque adeo, qualem in creaturis animadvertimus.

Eis porro hunc in modum Patres hac in re adversantur.

S. Basilii adversus hoc: Deum Patrem non semper fuisse.

1. Si Dei beatitudini pulchrum hoc et decorum est, ut sit Pater, quid obstitit quisminus ab initio decorum ei adfuerit? Nam vel ad ejus, quod præstantius est, ignorantiam, vel ad impotentiam defectum referunt: ignorantiam quidem, si postea quod melius est adinvenerit, impotentiam vero, si cum sciret, ultro tamen ab eo quod pulcherrimum est exciderit. Qued si ei pulchrum non sit esse Patrem, quamvis de causa post mutationem, elegit quod deterius est?

Theologi, ex lib. 1 De Filio.

2. Quonam tempore Pater non erat? Eo nimirum quo Filius non erat. Idem certe de Filio et Spiritu sancto dixeris. Iterum interrogato me, vicissimque tibi respondebo. Quonam tempore Filius genitus est? Eo nimirum quo Pater genitus non est. Quo denique tempore Spiritus processit? Eo nimirum quo Filius non processit: sed genitus est sine tempore, et supra tempus. Etsi nequimus hoc verbi. Supra tempus, exprimere, volumus enim temporalem significationem effugere (nam dictiones, Quando, Antea, Posthac, et Ab initio, non sunt sine tempore, quantumlibet vim verbis afferamus), nisi dicamus (si saltem intervallum illud, quod in rebus protenditur æternis, sæculum vocemus), id quod neque ullo motu, neque solis cursu dividimus aut metimur, quod certe tempus est.

Qui ergo fieri possit, ut [Filius et Spiritus] συνἀναρχα non sint, hoc est principio carentia, si coæterna sunt? Quoniam ab illo procedunt, quamvis post illum non fuerunt. Quod enim principio caret, æternum etiam est: quod autem æternum est, non omnino principio caret, si saltem ad principium, hoc est Patrem, referatur. Itaque principio non caret ratione causæ. Constat porro

45

vanum et futile est quod dicitis : Fuit tempus, quod A [Filius] non fuit.

Ejusdem Basilii.

12. Isti quidem aiunt : Si erat, genitus non est. Nos autem dicimus quod erat et genitus est. Hæc enim verba. *Ex utero ante Luciferum genui te*⁵⁸, et hæc, *Ante omnes colles genui me*⁵⁹, et cætera id genus, Filium genitum, et alium a Patre, quantum ad hypostasim, esse demonstrant. Hæc autem, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum.* Item : *Hoc erat in principio apud Deum.* Insuper quod semel atque iterum verbum *erat* in sequentibus adjicitur, argumento est Filium ab æterno esse, Patrique semper adhærere : quorum confirmatio his ex verbis peti debet : Qui est in sinu Patris, qui B semper est, nec ab eo separatur unquam.

B. Gregor. Nysseni ex oratione ad Simplicium de Filio.

13 Deus per Prophetam vetat⁶⁰ ne Deum recentem, Deum esse reputemus, neve alienum Deum colamus aut adoremus. Unde constat eum recentem dici, qui ab æterno non est, viceque versa æternum appellari, qui recens non sit. Quocirca quisquis Unigenitum ab æterno Deum ex Patre esse non credit, is eum recentem esse non inficiatur. Siquidem quod non est æternum, id omnino recens est. Cæterum, quidquid recens est, Deus non est : prout attestatur Scriptura, cum ait : *Non erit in te Deus recens.* Quisquis ergo eum aliquando non fuisse ait, is ejus divinitatem negat. C Adhæc qui ait : *Non adorabis Deum alienum*⁶¹, is Deum alienum adorare vetat. Alienus porro est, qui a proprio Deo nostro sejunctus consideratur. Jam proprius Deus noster, quis est ? Verus nimirum Deus. Quis porro alienus ? Is nempe, qui diversam a vero Deo naturam habet. Quare cum proprius noster sit verus Deus, inde fit ut unigenitus Deus, si veri Dei naturam, ut volunt hæretici, non habeat, alienus Deus sit, non autem noster. Cæterum, *oves*, ut in Evangelio legitur⁶², *alienum non audiunt.*

Qui creatum ipsum esse ait, is a natura veri Dei alienum statuit. Jam quid agunt [qui creatum profitentur] ? adorant ne illum, annon ? Si non adorant, Judæos imitantur qui Christum adorandum esse negant. At si adorant, idololatræ sunt, qui alienum a vero Deo adorent. Jam æque impium est, et verum Deum non adorare, et alienum a vero Deo adorare. Proinde verus veri Patris Filius Deus nobis dicendus est ut eum adoremus neque condemnemur, ut alieni Dei adoratores.

Ejusdem Nysseni in oratione de Filii et Spiritus divinitate.

14. Dicunt Eunomiani, Filium aliquando non

fuisse. At si Filius non fuerit, ne Pater quidem omnino fuit. Si splendor non fuerit, ne qui splenderet quidem fuit. Si character seu figura non fuerit, ne hypostasis quidem fuit. Si potentia non fuerit, si Sapientia non fuerit (citra quas Deus non est), ne Deus quidem fuit. Nec enim fieri potest, ut gloriam sive lumen sine splendore, vel figuram sine hypostasi, vel sapientem sine sapientia, vel potentem sine potentia, vel Patrem sine Filio cogitemus. Itaque patet ex supradictis eum qui Filium tollit una et eadem opera Patrem quoque tollere. Jam ubi neque Filius glorificatur, neque Pater esse creditur, divinitas prorsus de medio tollitur, Divinitatem porro de medio tollere, nullius est, præterquam Epicuri. Constat ergo tam impiæ hæreseos assertores Epicuri de grege porcos esse. Sciendum autem est vocibus his splendore, character, potentia et sapientia inconcussam quamdam constitutionem et conjunctionem seu conglutinationem potissimum designari.

Sancti Cyrilli.

15. Filius est ex Patre et in Patre : quemadmodum ex sole splendor ejus : vel quemadmodum ex igne ignitus ejus calor. In hujusmodi enim exemplis unum quidem ex uno natum videre est, ei tamen semper inhærens nec unquam ab eo sejunctum, ita ut sine altero, per se alterum esse non possit, neque veram propriæ naturæ conservare rationem.

Ejusdem Cyrilli.

16. Si Filius non fuerit cum Patre, præsertim eum ex eo naturaliter procedat eique coæternus sit, contigit haud dubie ei quoque qui eum genuit, ut Pater evaserit : atque adeo mutationi et alterationi cuiuspiam obnoxius esse videatur. Siquidem quod non erat, ut vultis, id postmodum evasit. At vero natura divina mutationis omnis et alterationis expers est. Non ergo Deo Patrem fieri contigit, sed Verbum quod ab ipso processit, coæternum ei erat, quemadmodum in igne calor qui ab ipso procedit, semperque cum ipso est et ex lumine splendor extrinsecus elucescens.

B. Joan. Damasceni.

17. Quemadmodum, simul atque ignis est, simul lumen quoque procedit ex eo, nec primum ignis est, tum vero post eum lumen, sed simul una sunt : ita etiam Pater et Filius simul una sunt ; eique quemadmodum lumen quod ex igne semper nascitur, semper in eo est, nulloque prorsus modo ab illo sejungitur, ita et Filius ex Patre nascitur, nec ullo prorsus modo ab eo segregatur, sed ei semper inest. At vero lumen quidem quod ex igne ita procedit ut ab illo non recedat, et in eo semper maneat, propriam hypostasim ab igneque sejunctam non habet, naturalis enim qua-

⁵⁸ Psal. cix, 3. ⁵⁹ Prov. viii, 25. ⁶⁰ Psal. lxxx, 9. ⁶¹ Exod. xx, 2. ⁶² Joan. x, 5.

litas est ipsius ignis. Unigenitus autem Dei Filius, qui ex Patre ita genitus est, ut ab eo separari divi-
dique non possit, et in eo semper manet, propriam
et a Patre sejunctam hypostasin habet.

*Aliæ assertiones adversus hanc Arianorum hæresin,
quod Christus a Patre creatus sit.*

CAP. LVI.

*Magni Basilii, Quod Filius neque creatura, neque
figmentum sit.*

18. Si Filius creatura sit, ergo et servus. Omnia enim, ait ille, tibi subjecta sunt. Jam si servus, tanquam creatura sit, quomodo servi formam accepit? Dominus ergo cum esset eam accepit: non autem servus, neque creatura, sed omnino Deus.

Ejusdem Basilii.

19. Si nostra in Filium fides opus Dei est, ait enim ille: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit*⁶³; Filius esse non potest opus Dei. Nam fides in Filium et Filius ipse idem non sunt.

Theologi ex oratione 2, de Filio.

20. Illum quoque Scripturæ locum valde promptum et expeditum habent: *Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua*⁶⁴. Ad quem quidem locum quonam, quæso, modo respondebimus? An vero Salomonem accusabimus? prioraque ejus scripta, propter lapsam qui subsecutus est, improbamus? Dicemusne sermonem hunc sapientiæ attribui, quæ nihil aliud sit, quam scientia et artificiosa quæpiam ratio, qua euncta constituta sunt? Siquidem Scriptura per prosopopœiam mutis etiam rebus loquentium personas non raro accommodare solet, ut, verbi gratia: Mare dixit hæc et hæc; et abyssus dixit: *In me non est*⁶⁵. Item: *Cæti enarrant gloriam Dei*⁶⁶. Item alio quodam loco framææ nescio quid injungitur⁶⁷. Item, montes et colles interrogantur, cui exultaverint⁶⁸. Horum porro nihil in medium producimus, quamlibet a majoram nostrorum nonnullis, tanquam firma argumenta proposita sint. Sit ergo sane Servatoris ipsius, qui vera sapientia est, oratio. Parumper tamen dispiciamus. Quænam res est, cui nulla sub-
sit causa? Divinitas. Nullus enim est, qui causam afferre queat, cur sit Deus: aut si ullam afferat, ea Deo antiquior sit oportet. At humanitatis, quam propterea assumpsit Deus causa quænam fuit? Ea prorsus, ut nos servaret: nam quæ possit alia proferri? Quia ergo hoc in Scripturæ loco verba *creavit et generat me* perspicua invenimus, simplex ratio est. Quidquid causam habere deprehenderimus, id vero ad humanitatem revocemus: quidquid autem simplex causaque carens, divinitati ascribamus. Itaque verbo *creavit* sua inest causa. Inquit enim: *Creavit me initium viarum suarum ad opera*

*sua*⁶⁹. Cæterum *opera manuum ejus veritas et iudicium*⁷⁰; quibus de causis divinitate unctus est: hæc enim unctio humanitatis est. At illud *generat me*, causa caret: vel si qua illi adjuncta sit, eam ostendas mihi velim. Quænam igitur obstabit ratio, quominus sapientia, vel humana generatio creatura vocetur? et genitura, si primæ illius multoque magis incomprehensæ generationis ratio habeatur? Eodem referendum est, quod ille servus audiat, quippe qui multis bene serviat. Item quod sit magnus, quod Filius Dei vocetur. Nam procul dubio carne assumpta et nativitate serviit: atque affectibus etiam nostris, ut nos in libertatem vindicaret: et cæteris omnibus, quorum intermedio eos qui peccato erant obnoxii liberavit. Cæterum quid hominis vilitati majus accidere potuit, quam ut Deo conjungeretur, et ea ex conjunctione Deus evaderet, atque ab Oriente alto ita visitaretur, ut quod nasceretur sanctum, Altissimi Filius diceretur: illique nomen inderetur, quod est super omne nomen, quod quidem aliud nihil est, præterquam Deus, illique adeo pro nobis exinanito, quippe qui divinam imaginem cum servili forma conjunxisset, omne genu flecteretur, omnique domui Israelis, eum a Deo Dominum et Deum factum esse innotesceret? Siquidem hæc omnia tum geniti opera, tum genitoris voluntate perfecta sunt.

Sancti Cyrilli.

21. His porro verbis: *Et Dominus eum et Christum Deus fecit, dominatio in omnia regnumque designatur: quod quidem Pater Filio tanquam homini commisit: at non ejus ipsius naturæ factio.*

Ejusdem Cyrilli.

22. Si tanquam Deus dixisset: *Dominus creavit me*, potius dixisset: *Pater creavit me*. Nusquam enim eum Dominum suum, sed Patrem vocat.

Ejusdem Cyrilli.

23. Si quia primogenitus creaturæ dictus est⁷¹, inde colligendum sit, primum eum creatum esse, qui factum est ut non dixerit Apostolus eum factum esse ante omnia, sed potius esse ante omnia? Eo enim quod esse dixit, hunc quidem semper esse, creaturam vero factam esse ostendit. Itaque primogenitus omnis creaturæ dictus est, seu primitiæ novæ creaturæ, ratione humanitatis ejus habita, quippe qui sit corporis Ecclesiæ fidelium caput.

Ejusdem Cyrilli.

24. Filius primogenitus omnis genituræ vocatur, non tanquam primus eis tempore fuerit, neque quod eadem cum creaturis substantia constet, sed quia se ad creaturas demiserit, similemque nobis se fecerit. Illud tamen observatione dignum est,

⁶³ Joan. vi, 29. ⁶⁴ Prov. viii, 22. ⁶⁵ Job. xxviii, 11. ⁶⁶ Psal. cxliii, 2. ⁶⁷ Zachar. xiii, 7. ⁶⁸ Psal. cxliii, 4. ⁶⁹ Prov. viii, 29. ⁷⁰ Psal. cx, 7. ⁷¹ Coloss. i, 15.

eum unigenitum et primogenitum vocari. Quoties ergo unigenitus vocatur, nulla ei annexa causa qua sit unigenitus, præterquam quod absolute dicitur Deus unigenitus, qui est in sinu Patris. Quoties vero eundem sacræ Scripturæ primogenitum vocant, statim quoque inferunt quorumnam sit primogenitus, causamque afferunt, propter quam hoc quoque cognomine donetur. Inquiunt enim, *Primogenitus in multis fratribus* ⁷², et *primogenitus ex mortuis* ⁷⁴. Atqui primogenitus quidem in multis fratribus vocatur, quatenus nobis similis effectus est dempto peccato, assumptaque carne nostra fratrem se nostrum fecit. Primogenitus autem ex mortuis, quia primus ipse carnem suam exsuscitavit ad incorruptionem, eandemque primus in cælos induxit. Unde ait, *Ego sum via* ⁷⁴. Item, *Ego sum ostium* ⁷⁵. Per eum enim natura humana novam resurrectionis insistere viam docetur, et quemadmodum per ostium quoddam in ipsum cælum ingreditur.

Ejusdem Cyrilli.

55. Verbum $\gamma\lambda\upsilon\sigma\theta\eta\iota$, hoc est fieri vel esse, de Deo etiam Patre dictum invenimus, ut apud Davidem *Esto mihi in Deum protectorem* ⁷⁶. Item: *Factus es mihi in salutem* ⁷⁷. Apud Apostolum vero, *Sit porro Deus verax* ⁷⁸, *omnis autem homo mendax* ⁷⁹. Si ergo Pater, quamvis protector fiat et verax, creatura tamen non est, certe neque Filius, quamvis a Patre nobis sapientia, sanctificatio et redemptio factus sit, creatura erit.

Ejusdem Cyrilli.

26. Cum Patrem Filio essentiæ causam factum esse dicatis, quam causam id dicatis? an causam creationis? Atqui Pater ipse dixit ei: *Ex utero ante Luciferum genui te* ⁸⁰; superest ergo ut causam qua Pater est id dicatis. Unde sequitur Filium non creaturam, sed naturalem Filium esse.

Theologi ex oratione coram CL episcopis habita.

27. Creatura quidem Dei dicatur, siquidem magnum nobis et hoc est. Deus autem nullo modo: certe tunc admittam creaturam esse Deum, cum ergo quoque proprie fuero Deus. Sic enim se res habet. Si quidem Deus est, creatura non est, nobiscum enim, qui dii non sumus, creatura est. Quod si creatura est, Deus non est. Cæpit enim in tempore: quod porro cæpit, est quando non fuit. Cæterum id quo illud non fuit, antiquius est, cum proprie non sit, qui fieri potest ut sit Deus? Trium ergo [sanctæ Trinitatis personarum] nulla creatura est, neque quod eo deterius est, propter me facta, ne solum creatura sit, verum etiam nobis abjectior. Nam si ego in honorem Dei factus sum, illa vero propter me, certe orbita propter curium, et sera propter ostium facta est. Vinco causa.

⁷² Rom. viii, 29. ⁷³ Coloss. i, 18. ⁷⁴ Joan. xiv, 6. ⁷⁵ Joan. x, 9. ⁷⁶ Psal. lxx, 3. ⁷⁷ Psal. c, vii, 14. ⁷⁸ Rom. iii, 4. ⁷⁹ Psal. cxv, 11. ⁸⁰ Psal. cix, 3. ⁸¹ Philipp, ii, 6. ⁸² Joan. x, 30. ⁸³ Gen. i, 26.

Quanto enim creaturis excellentior est Deus, tanto id me ipso, qui propter Deum subsisto, ignobilius sit oportet, quod propter me factum est.

Damasceni.

28. Quemadmodum ignem lumine quod ab ipso procedit lucere dicimus, nec lumen ab igne procedens instrumentum esse statuimus quod igni deserviat, sed potius naturalem esse facultatem profitemur, ita et Patrem quemcumque agit, ea per unigenitum Filium suum agere dicimus, non tanquam organi adminiculo, sed naturali et per se subsistente potentia. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, viceque versa lumen ignis lucere astruimus, ita etiam quemcumque Pater agit eadem Filius quoque agit.

Assertiones aliæ adversus Eunomianorum δμοιόσσιον, hoc est dictionem, qua Filius similis quidem, et non ejusdem cum Patre substantiæ esse dicitur.

CAP. LVII.

Magni Athanasii adversus eos, qui homæusium introducunt.

29. Similia non de substantiis, at figuris et qualitatibus dicuntur. Homo itaque homini ratione quidem essentiæ δμοιόσσιος dicitur: ratione autem figuræ aut ideæ, ὁμοιος, id est similis. Idea porro qualitas quæpiam est. Item homo bovi, si essentiæ ratio habeatur, non ἀνόμοιος seu dissimilis est, at ἑτεροόσσιος, hoc est essentia diversa præditus: ratione vero ideæ corporeæ, ἀνόμοιος seu dissimilis. Fit autem Deo quispiam similis, non essentia, sed virtutibus, quæ qualitatibus accensentur.

Basilii Magni.

30. Splendore quidem conjunctionem, hypostaseos vero caractere seu figura substantiæ, ὁμοόσσιον, hoc est identitatem substantiæ docemur.

Sancti Cyrilli.

31. Undenam Filius Patri consubstantialis esse dictus sit, Apostolus dicat his verbis: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo* ⁸¹. Itaque cum per Dei formam natura intelligatur, adjungaturque æqualitas, merito consubstantialis dictus est. Qui enim æqualem cum Patre naturam habet, æqualem certe substantiam quoque habet. Quin ipse quoque Christus cum ait: *Ego et Pater unum sumus* ⁸², naturæ sive essentiæ identitatem demonstrat.

Ejusdem Cyrilli.

32. Quorum actiones eandem, eorum essentia quoque una est. Actio porro Patris et Filii una est, ut hinc patet: *Faciamus hominem ad imaginem nostram* ⁸³. Item: *Quæcumque Pater agit, eadem et*

tuo natus es, an ex nolente? Si nolente, tyrannice nimirum coactus est. quis porro eum coegit? Nec enim naturam dixeris, quæ castitatem quoque amplecti potest. Sin volente, paucis tibi syllabis pater excidit? nam voluntatis te, non patris filium prædicas. At vero tunc ad Deum resque creatas transis? ergo sapientiæ tuæ tuam accommodo quæstionem. Volensne Deus omnia condidit, an coactus? si coactus, hæc tyrannis est, et vis ab aliquo illata: sin volens, res etiam creatæ Deo privantur, tuque in primis, qui argutias hujusmodi nobis confingis. Siquidem voluntas nos a Creatore tanquam murus intermedius sejungit. Verumenimvero alium puto eum esse qui vult, et aliam voluntatem; alium qui generat, et aliam generationem; alium qui dicit, et alium sermonem, nisi forte sumus ebrii. Illa enim sunt quæ moventur, hæc vero motui similia. Non ergo voluntatis est, quod quis vult, nulla enim hoc ratione consequitur neque generationis, quod generatur, neque prolationis, quod auditum est, sed volentis, generantis, et loquentis. Quæ porro Deo insunt, his omnibus excellentiora sunt: cui quidem generatio fortasse nihil aliud est, quam ipsa generandi voluntas; quod si omnino admittamus, medium nihil relinquitur. Atqui generatio vel ipsa voluntate præstantior est.

Visne ut ludicrum ego quoque de Patre aliquod in medium proferam? siquidem te auctore argutias hujusmodi comminisci audeo. Volensne Deus Pater est, an nolens? Jam quomodo te ab ambidextro tuo hoc sophismate expedies? Si enim volens, quando tandem velle cœpit? certe non antequam esset; nihil enim erat prius: aut aliud in eo voluit, ut ita dicam, volitum est; unde consequitur ut partitionem admittat. Quid vero obstat, quominus ille voluntatis quoque tuæ promptuarium sit? Quod si nolens, quid eum coegit ut esset? item quomodo Deus erit, si coactus est? quamvis Deus nihil aliud sit quam ipsum esse.

CAP. LIX.

Unam Dei essentiam, naturam et appellationem esse, S. Gregorii Theologi adversus eos qui dicunt homonymum Deum Filium Dei Verbum. Ex prima oratione de Filio.

40. Nostra porro sic habet ratio. Quemadmodum equi, bovis, hominis, singulorumque sub eadem cadentium speciem ratio una est, atque adeo quidquid ratione præditum est, id etiam proprie; quidquid vero ea caret, id vel non dicitur, vel non proprie dicitur: sic Dei quoque una essentia, et natura, et appellatio est, etsi diversa essentiæ naturæque habita ratione, varia quoque nomina excogitentur: ita ut quod proprie Deus dicitur, id Deus quoque sit: quodque natura sit, id etiam vere nominetur, siquidem non in nominibus, sed rebus veritatem inesse arbitramur. Isti autem veriti ne non omnem lapidem adversus veritatem

movisse videantur, Deum quidem Filium esse factentur, quoties eo et ratione et testimoniis adiguntur: at homonymum soloque nomine communi. Cum vero contra insistimus hic verbis: Age vero, an Deus non proprie Deus est, quemadmodum neque animal quod pictum est? Qui fit ergo, ut Deus sit, si proprie Deus non est?

At quid obstat, inquit, quominus et homonyma utraque et proprie dicantur? Atque nobis in medium proferent canem terrestrem et marinum: ut quæ sint homonyma et proprie dicantur. Homonymis enim hujusmodi quoque species accensentur, et si quid aliud eodem significetur nomine, ejus quidem ex æquo particeps, natura vero diversum. At vero ibi, heus tu, vir optime, cum duas naturas eadem sub appellatione comprehendis, aliam alia nihil meliorem introducis, ita ut neque aliam alia priorem aut posteriorem, neque aliam magis aut minus alia esse id quod dicitur asserere possis. Nihil enim conjungitur, quod hujusmodi eis necessitatem afferat. Hic enim non magis canis est, neque ille minus alio, nimirum marinus terrestri, aut terrestris marino. Nam cur id quæ ratione fiat? sed rebus æqualibus atque diversis eadem appellatio tribuitur. Nunc autem cum adorationem Deo adjudices, eumque esse dicas, qui naturam omnem exsuperet, quod unum Dei proprium, velutique natura divinitatis est, deinde Patri quidem id tribuas quo Filium privas, imo Patri subicias, eique velut secundarium ab illo ascribas honorem et adorationem; tamen syllabis ipsis τὸ θεῖον, seu similitudinem ei tribuas, re tamen ipsa divinitatem conscindis, malitioseque ab homonymia æqualitatem designans, ad eam transis, quæ inæqualia cooptet, ita ut te iudice pictus vivensque homo atque canes illi quos exempli gratia in medium protulisti, ad divinitatem propius accedant: vel ambobus ut appellationis homonymiam, ita naturarum quoque æqualitatem concedito, quamlibet eas differentes introducas, et canes illos dissolvisti, quos ad inæqualitatem probandam commentus es. Nam quid homonymia seu nominis similitudo prosit, nisi ea quæ dividis parem honoris gradum obtineant, siquidem non ut æqualia ostenderes, sed ut inæqualia, ad hujusmodi homonymiam canesque confugisti.

CAP. LX.

Filium vere Deum esse, ex eadem B. Gregorii Theologi oratione.

41. Quandoquidem nos ex magnis et excelsis vocibus divinitatem Filii deprehendimus et prædicamus, his nimirum: Deus Verbum in principio, cum principio principium: *In principio erat Verbum, Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁹⁰. Et *Tecum principium*⁹¹. Et vocans ipsum [principium] a generationibus antiquis. Quoniam Filius unigenitus, *unigenitus Filius, qui est in sinu*

⁹⁰ Joan. 1, 1. ⁹¹ Psal. cix, 3.

Patris, ipse enarravit ⁹². *Via, Veritas, Vita* ⁹³ **A**
Lux ⁹⁴, *Sapientia, Virtus* : *Christus, Dei Virtus, et*
Dei sapientia ⁹⁵.

Splendor, Character seu Figura, Imago, Sigillum : *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus* ⁹⁶. Et : *Imago bonitatis ejus* ⁹⁷. Et : *Hunc enim signavit Deus* ⁹⁸.

Dominus, Rex, Qui est omnipotens : *Pluit Dominus ignem a Domino* ⁹⁹. Et : *Virga directionis, virga regni tui* ¹. Et : *Qui est, qui erat, et qui venturus est* ², et omnipotens, perspicue de Filio dicta, et cætera quæ sunt ejusdem significationis : quorum nullum ascititium est, neque posterius adjunctum Filio aut Spiritui, ut nec ipsi Patri. Quod enim perfectum est, id accessione non constat. Nunquam enim fuit sine Verbo, nunquam non fuit **B** Pater, nunquam non verus, non sapiens, non potens, nunquam vita, aut splendore aut bonitate egens.

Jam vero tu mihi vicissim, verba imperitiæ tuæ recenseto, nempe, *Deus meus, et Deus vester. Major, Creavit, Fecit, Sanctificavit*. Adde, si velis, et hæc : *Servus, Subjectus, Dedit, Didicit. Mandatum accepit, Missus est*. Quod etiam nihil a seipso facere, aut dicere, aut judicare, aut donare, aut velle possit. Quibus et hæc adjice : *Ignorantiam, Subjectionem, Precationem, Interrogationem, Profectionem, Perfectionem*. Imo vero si placet, iis quoque abjectiora accense : *Dormire, Eurire, Defatigari, Flere, Angi, Succumbere*. Fortassis objicies et crucem et mortem. Nam resurrectionem et ascensum in cælos prætermisurus mihi videris ; quandoquidem **C** nonnihil in iis reperitur, quod nobis suffragetur. Plura his etiam deblaterabis, si homonymum Deum tuum et ascriptitium constituere velis, qui nobis et verus et ejusdem cum Patre dignitatis habetur.

Horum enim unumquodque facile tibi fuerit repetendo ad pietatis regulam examinare, scrupulumque tollere, si quem tibi verba injecerint, si saltem revera impegeris, nec ultro id flagitii commiseris.

Ut autem rempaucis concludam, quæ sublimiora sunt, ea ad divinitatem refer, eamque naturam, quæ ab omnibus corporeis perturbationibus immunis est. Quæ vero sunt humiliora, ea composito ascribe, eique qui propter te exinanitus est, carnemque assumpsit, et, ne quid abjectius dicam, homo factus est. Deinde vero exaltatus etiam est, ut carnalibus istis humique repentibus dogmatis tuis longum valedicens, sublimior esse discas, atque ad divinitatem ascendere, non autem rebus iis quæ sub aspectum cadunt immoreis, sed una cum iis quæ mente percipiuntur subveharis : atque adeo cognoscas, quænam lex naturæ, quæque carnis a Christo assumptæ ratio sit.

⁹² Joan. i, 18. ⁹³ Joan. xiv, 6. ⁹⁴ Joan. viii, 12. ⁹⁵ I Cor. i, 31. ⁹⁶ Hebr. i, 3. ⁹⁷ Sap. vii, 26. ⁹⁸ Joan. vi, 27. ⁹⁹ Gen. xix, 24. ¹ Psal. xlv, 7. ² Apoc. i, 8. ³ Joan. v, 26. ⁴ Joan. vi, 56.

CAP. LXI.

Explicatio hujus Scripturæ loci : « *Quemadmodum Pater vitam habet in seipso, ita dedit et Filio vitam habere in seipso* ³. » *Theologi e.e. secunda de Filio oratione*.

42. Quintum dicatur, quod ipse vitam aut iudicium accipiat, vel hæreditatem gentium, vel potestatem omnis carnis, vel gloriam, vel discipulos, vel quacunque dicuntur, eaque de humanitate. Quod si de Deo quoque dicta esse concedas, nihil absurditatis inest. Neque enim tanquam ascititia concedes, sed tanquam ea quæ ab initio inessent, atque adeo naturæ, non autem gratiæ ratione.

Sancti Cyrilli.

43. Verba illa : *Ego vivo propter Patrem* ⁴, haudquaquam diversæ substantiæ Filium constituunt, sed potius consubstantialiæ Quemadmodum enim si quis filius hominis dicat : *Sum rationis participes propter patrem, sive quia pater meus ratione præditus est, ita etiam Filius et Deus* : Vivo, inquit, ego, quia vivit Pater. Cæterum hujusmodi oratione paternam causam Filius et Verbum perspicuam fecit, atque ipsarum etiam hypostaseon discrimen : ne quis ratione mutæ illorum in omnibus æqualitatis et identitatis unam esse personam existimet.

S. Joannis Damasceni.

44. Quæcunque Filius et Spiritus habent a Patre habent, atque ipsum etiam quod sunt. Nam si nihil quidquam Pater habeat, nec Filius quidem quidquam habet, nec Spiritus sanctus ; et propter Patrem, id est, quia Pater est, Filius quoque Spiritusque sanctus sunt ; juxta illud : *Vivo ego propter Patrem*. sive quia vivit Pater, et propter Patrem Filius et Spiritus sanctus habent ; id est qui illa quæ Pater habet mea sunt, præter characteristicas seu figurativas proprietates itaque Pater Filio dat ratione causæ paternæ. Accipere autem Filius et Spiritus sanctus dicuntur, propter naturæ identitatem.

CAP. LXII.

Magni Gregorii Theologi : De Filii a Patre missione.

D 45. Missus quidem est, at ut homo. Duplex enim erat : quandoquidem defessus fuit, esuriit, sitiit, anxius fuit, flevit lege corporis ; quod si etiam ut Deus, quid hoc ? Beneplacitum Patris, missionem esse reputa : ad quem sua ipsius accepta refert, tum ut principio quod nullo tempore cæpit honorem deferat, tum ne Deo adversari videatur, quandoquidem proditus quoque dicitur, imo vero seipsum prodidit, ut scriptum est ; item a Patre suscitatus et assumptus est ; imo seipsum

quoque suscitavit et assumpsit. Illa sunt beneplaciti; hæc potentiæ. Tu porro ea quidem recenses quæ minorem faciunt, quæ vero sublimiorem, ea prætermittis: eumque passum esse consideras, quod autem sponte passus sit non adjicis.

Ejusdem in illum Apostoli locum, quo ait: «Oportet enim eum regnare usque ad tempora.» Ex oratione 2 de Filio.

46. Quod secundo loco nobis objiciunt adversarii, id vero maximis et invictis argumentis accensent, nimirum: *Oportet enim ipsum regnare* ² usque adhuc: et a cælo suscipi usque ad temporum restitutionem ⁶, et habere solium a dextris Dei, donec inimicos superet. Quid tum postea? Regnumne deseret, aut cælis ejicietur? Quis eum coget? aut qua de causa? Quam audacem interpretem agis! **B** quamque a regno seu subjectione alienum! Atqui audis: *Regni ejus non erit finis*. Verumenimvero in eum errorem impigisti, quod his vocibus donec et usque præteritum a futuro non dividi prorsus ignores: imo hactenus significari, nulla oratione habita ejus quod subsequatur: alioqui quo sensu accipias, ne cætera dicam. locum illum: *Ero vobiscum usque ad consummationem sæculi*? An postea futurum non esse dices? At quænam hujus ratio fuerit? Nec vero ea tantum de causa lapsus es, sed etiam quia dictionum significata non distinguis. Siquidem regnare dicitur uno quidem significato, tanquam omnium, velint, nolint, Rex omnipotens; alia autem, tanquam is qui nos ditioni suæ subjecerit, suoque ipsius regno ita mancipaverit, ut **C** libenter ejus jugum suscipiamus. Regni ergo eo sensu accepti non erit finis. Secundi autem munus quodnam est? nimirum ut nos manu protegat et salvos faciat. Nec enim est quod eos subjiciat, qui jam subjecti sunt. Postea enim consurget judicatorius terribilis, ut salvos a perditis segreget. Postea, inquam, surget Deus in medio deorum, salvorum, dijudicatorius et distincturus quo quisque præmio et mansionem dignus sit. Hoc sensu accipito eam quoque subjectionem, qua Filium Patri subjicis.

Quid ais? quasi nunc ei subjectus non sit? An vero Deo subjiciendus est omnino, qui Deus quoque sit? certe tu de latrone aut hoste quopiam verba mihi facere videris.

Quin potius rem ipsam ita expendito. Quemadmodum execratio dictus est ille, qui meam solutus **D** execrationem venit: item et peccatum, qui mundi peccatum tollit, denique novus Adamus pro vetere sit, ita et inobedientiam meam suam facit, quippe qui totius corporis caput existat. Itaque quandiu rebellis ego seditiosusque sum, dum Christi jugum respuo, affectibusque meis inservio, Christus quoque non subjectus habita mei ratione dicitur.

Postquam vero cuncta sibi subjecerit, subjiciet autem cognitione et commutatione, tunc ipse

A quoque subjectionem compleverit, me servatum adducens. Ilæc enim est, ut arbitror. Christi subjectionem, nimirum paternæ voluntatis adimpletio. Subjicitur porro et Filius Patri, et Pater Filio: ille quidem agens hic vero approbans: quod antea quoque diximus. Atque ita qui subjecit quod subjectum est, Deo exhibet, sibi quod nostrum est accommodans.

Eodem sensu mihi accipiendus locus ille quoque videtur: *Deus, Deus meus, intende mihi, quare me dereliquisti*? Nec enim ipse derelictus est, neque a Deo, neque a sua ipsius divinitate, quod quibusdam videtur tanquam timente passionem, et idcirco contracta a patiente. Quis eum vel primitus hoc in mundo nasci, vel in crucem ascendere coegit? Cæterum in seipso, ut jam dixi, quod nostrum est, exprimit. Nos enim derelicti antea et contempti eramus: nunc vero assumpti et servati passionibus ejus qui passioni neulquam obnoxius est. Quemadmodum nostram quoque insipientiam assumens, et peccatum assumens, quæ subsequuntur eo in psalmo ait; quandoquidem vicesimus primus ille psalmus ad Christum laud dubie refertur.

Ejusdem quoque considerationis et illa sunt, quod ille obedientiam ex iis quæ passus est didicerit; item *clamor, lacrymæ, supplicare, exaudiri, reverentia*: quæ ille pro nobis mirum in modum tanquam in prosenio representat. Quatenus enim Verbum neque obediens erat, neque non obediens: siquidem hæc ad eos spectant, qui subjecti quasque secundarii sunt, illud quidem certe spectat ad viros bonos, rectique amantes, hoc vero ad reprobos supplicioque dignos: quatenus autem servi forma se conservis accommodat alienamque formam induit, me totum meaque in seipso ferens, ut sua ipsius vi quod deterius est consumat, non secus atque ceram ignis, aut sol vaporem terræ: atque ego commissionis hujus gratia eorum quæ habet ille particeps efficiar. Ea de causa obedientiam reipsa præstat, ejusque periculum passionis facit. Siquidem affectio seu animi dispositio non sufficit, quemadmodum neque nobis, nisi rebus quoque ipsis animi sensa declaremus. Opus enim affectionem animi probat. Nec minus forte probandus ille quoque sensus est, quod obedientiam nostram explorat, omniaque suis passionibus metitur arte humanitalis, ut suis nostra cognoscere possit, quantumque sit a nobis exigendum, quantumque nobis concedendum, habita imbecillitatis una cum passionis ratione. Nam si lux, propter emissionem quæ in tenebris, hoc est hacce vita, apparuit, persecutionem passa est a tenebris, a malo, inquam, et tentatore, tenebræ quantæ quamque debiles fuerunt? Quid autem mirum, si coalescentibus illis omnino, nos quoque quodammodo assumpti fuerimus? **Majus enim illi**

² Cor. xv, 23; Psal. cix, 2. ⁶ Ast. iii, 21. ⁷ Matth. xxviii, 20. ⁸ Psal. xxi, 2.

et imperioso, vel ut magis proprie loquar, paterne perficit? Eo enim sensu locum illum accipio, quo quæ a Patre sunt, ea similiter a Filie fieri dicuntur, ita ut non eorum quæ sunt similitudo, sed eadem potestas et dignitas significetur. Quo sensu etiam hoc accipiendum est, ad hoc usque tempus et Patrem et Filium operari: nec hoc solum, sed eorum etiam quæ fecerunt moderationem et conservationem, ut verbis illis indicatur: *Facere angelos suos spiritus* ²². Item, *fundare terram super stabilitatem ejus* ²³, cum semel et hæc fundata, et illi facti sint. Item: *Formari tonitrum, et creari Spiritum* ²⁴; quorum ratio cum semel exstiterit, continua tamen etiamnum operatio manet.

CAP. LXV.

In illud: « *Descendi e caelo, non ut faciam voluntatem meam* ²⁵. » *Ex eadem sancti Gregorii oratione.*

49. Septimum proponatur: Descendisse de caelo Filium non ut voluntatem suam faciat, verum ejus a quo missus est. Certe nisi hæc proferrentur ab eo qui descendit, dicere possemus sermonem hunc formari tanquam ab homine. non eo qui Servator intelligatur, cujus voluntas Deo neutiquam contraria sit, quippe quæ tota divina evaserit, sed eo qui nobis similis sit; quippe cum humana voluntas non omnino Deo subserviat, sed persæpe repugnet, atque in contrarium nitatur. Hoc enim sensu locum illum accepimus: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste; verumtamen non quod ego volo, sed tua voluntas prævaleat* ²⁶. Nec enim consentaneum est, ut ignorarit ille an id fieri posset necne, nec voluntatem voluntati opposuerit. Quia vero ea verba ejus sunt, qui carnem assumpsit, quod enim descendit caro assumpta non est: ita quæstioni occuaremus hoc intelligendum esse, non tanquam propria Filio voluntas aliaque a Patris voluntate sit, sed tanquam non sit, ut hæc inde consequantur: Non ut faciam voluntatem meam, mea enim a tua sejuncta non est; sed eam quæ tibi et mihi communis est, quorum ut una est divinitas, ita et voluntas.

Siquidem praeque communiter hoc pacto dicuntur, non affirmative, at negative, ut illud: *Non enim ad mensuram Deus Spiritum dat* ²⁷, nec enim dat, nec ad mensuram. Nam Deum Deus non metitur. Item illud: Neque peccatum meum, neque iniquitas mea, sic enim intelligendum, non ut insit, sed ut non insit. Item: Non propter justitias nostras, quas fecimus; nec enim fecimus. Porro perspicuum hoc est ex sequentibus. Quam enim esse inquit voluntatem Patris? Ut omnis qui credit in Filium servetur, particepsque fiat extremæ resurrectionis, sive restitutionis. An ergo hæc Patris est voluntas, Filii vero non item? aut præter animi voluntatem annuntiatur et creditur? Quis autem

A hoc credat? præsertim cum horum quoque verborum sermonem qui auditur, non esse Filii, sed Patris, idem sit sensus. Qui fiat enim, ut quod commune est, ullius soliusve peculiare sit. Hoc plerumque considerans intelligere non possum, nec alius, mea quidem sententia, intelligere queat. Si hoc sensu voluntatem intelligas, recte admodumque pie intelliges: prout mea, et cujusque orthodoxi, sententia fert.

CAP. LXVI.

De eadem beati Nazianzeni oratione, in illud: « Ut cognoscant te solum verum Deum. »

50. Octavum hoc illis est: *Ut cognos ant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* ²⁸, et hoc, *Nemo bonus nisi unus Deus* ²⁹. Hujus quoque scrupuli facillima mihi solutio videtur. Nam si solum verum de Patre intelligas, ubinam, quæso. Veritatem ipsam collocabis? Nam si hoc sensu verba hæc: *Soli sapienti Deo* ³⁰, *Soli immortalis* ³¹, *et lucem inacressam habitanti* ³², aut *Regi sæculorum incorruptibili, invisibili, soli sapienti Deo* ³³ intelligas, Filius qui morte multatus est tibi effluet, ita ut vel caligo sit, vel non sapiens, neque Rex, neque invisibilis, neque omnino Deus, quod antedictorum caput est Qui vero fiet, ut cum cæteris bonitatem quoque maxime soli Deo propriam non amittat? Verumenimvero verba illa, *Ut cognoscant te solum verum Deum*, sic dicta existimo, ut ad eorum qui dii non sunt quamlibet dicantur intercessionem. Nunquam enim alias addidisset, et *quem misisti Jesum Christum*, si ad illum verba hæc *solum verum* retulisset, at non de divinitate in commune locutus esset. Cæterum verba illa: *Nemo bonus*, occupationem continent, qua legisperito cuidam tentanti se Christus occurrit, sibi que quatenus homo esset bonitatem tribuenti: Summe bonum, inquit, solius Dei est, quamvis hoc quoque nomine censeatur homo; unde illud: *Bonus homo ex bono thesauro profert bonum* ³⁴. Item: *Dabo regnum bono super te* ³⁵. Verba Dei sunt ad Saulem de Davide. Item illud: *Benefac, Domine, bonis* ³⁶, et cætera id genus quæcunque dicuntur de iis qui inter nos laudibus efferuntur, in quos primi boni defluxio, vel secunda ratione, derivavit. Itaque si persuasi sumus, optimum est: sin minus, quid respondebis iis qui argumenta tua secuti, Filium solum Deum dictum esse astruent? quibusnam verbis? His: *Hic est Deus noster, et ei non comparabitur alius* ³⁷. Et paulo post: *Pest hoc in terris visus est, et cum hominibus versatus* ³⁸. Ibi enim non de Patre sed Filio verba fieri, ex eo quod additur perspicuum est. Is enim est qui corpore nobiscum versatus est iisque convixit, qui degunt in terris. Quod si evicerit hoc de Patre dici, non iis qui dii censeantur, Patrem amisimus [iis ipsis quibus Fi-

Psal. ciii, 4. ²² Ibid. 5. ²³ Ibid. 25, 30. ²⁴ Joan. vi, 38. ²⁵ Matth. xxvi, 32. ²⁶ Joan. iii, 34. ²⁷ Joan. xvii, 3. ²⁸ Luc. xviii, 49. ²⁹ Rom. xvi, 27. ³⁰ I Tim. i, 17. ³¹ I Tim. vi, 16. ³² I Tim. i, 17. ³³ Matth. xii, 35. ³⁴ I Reg. xv, 28. ³⁵ Psal. cxxiv, 4. ³⁶ Baruch iii, 36; ³⁷ Ibid. 38.

lium tutari contendimus]. Quid autem victoria alterius cujuscumque caro erat, sed ipsius Verbi. Et hujusmodi miserius aut damnosius esse quærat?

CAP. LXVII.

In illud: « Semper vivens ad interpellandum pro nobis. » Ex eadem S. Nazimzeni oratione.

51. Nonnum hoc objicere poterunt: *Semper vivens ad interpellandum pro nobis* 39. Recte sane, nec sine magno mysterio atque humanitate. Verbum enim *interpellare* non est quod plerique solent ad supplicium deposcere; hoc enim vel abjectissimum est; sed intercedere pro nobis pro legationis munere, ut Spiritus quoque pro nobis interpellare dicitur: *Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus* 40. Intercedit enim etiamnum ut homo pro mea salute; nam corpus habet, quod assumpsit, donec assumptæ carnis potentia Deum me faciat: quamvis non amplius secundum carnem cogoscatur, carnales, inquam, affectiones, et ea quibus obnoxii sumus, dempto peccato. Sic Jesum quoque Paracletum, hoc est, advocatum, habemus non quod pro nobis servili more ad Patris pedes advolvatur, et in genua procumbat. Absit hæc verbi servilis, Spirituque indigna cogitatio. Nec enim Patris est hoc postulare, nec Filii præstare, nec quempiam id de Deo cogitare par est. Iis vero quæ pro nobis ut homo passus est, nos cohortatur tanquam Verbum et admonitor, ut forti animo simus. Eodem sensu mihi dictio paraclesis, hoc est, exhortatio, accipienda videtur.

CAP. LXVIII.

Ex S. Cyrilli scriptis de progressu seu incremento Christi.

52. Quod in aliquo proficit, diversum ab eo est in quo proficere dicitur. Si ergo in sapientia proficere dictus est Christus 41, non sapientia est quæ proficiebat, sed humana quam prætendebat ille natura. Cum enim divinitas in eo quotidie revelaretur et elucesceret, semper admiratione dignior spectantibus evadebat. Atque hic sensus est horum verborum, Proficiebat in sapientia,

Ejusdem S. Cyrilli.

53. Humanitas hoc modo in sapientia proficiebat. Cum Sapientia, hoc est Dei Verbum, naturam induisset humanam, factis et admirandis operibus templum a se assumptum oculis intuentium divinum exhibens, ipsum proficere faciebat. Atque hoc pacto humanitas in sapientia proficiebat, cum per eam divina fieret.

Ejusdem S. Cyrilli.

54. Quandoquidem proficere proprium carnis est. Christus proficere dicitur, ut ea indutus, ejusque affectiones sibi accommodans. Nec enim

39 Hebr. xii, 25. 40 I Tim. ii, 5. 41 Luc. ii, 52.

(71) Hunc nodum pulchre dissolvit Themistius Pletho libri posteriorum Platonis defensionum primi, c. 1.

quemadmodum cum carne passum esse dicimus, quamvis sola caro passa sit, quandoquidem licet non passus sit quatenus Deus erat, corpus tamen ejus proprium passum est: ita etiam proficere dicitur, nullum quatenus Deus percipiens incrementum, hoc idcirco dicitur, quia in ipso propria ejus caro proficiebat.

S. Joannis Damasceni.

55. Sapientia, et ætate, et gratia proficere dicitur: ætate quidem crescens, ætatisque incremento sapientiam sibi insitam in apertum exercens, adhuc hominum insipientia et gratia progressum, paternæque approbationis perfectionem, sive hominum de rebus divinis cognitionem et salutem, proprium profectum faciens, sibi que quod nostrum est plane accommodans. Cæterum qui sapientia et gratia ipsum ita profecisse dicunt, ut hoc velut auctarium acceperit, *ii resanum secuti Nestorium scheticam seu relativam conjunctionem, nudamque inhabitationem comminiscuntur, nec ea quæ dicunt agnoscentes, nec ea quæ asseverant. Si enim caro Verbo vere conjuncta est, cum primum esse cœpit vel potius in ipso substitit, hypostaticamque seu personalem cum ipso identitatem subiit, quid obstat quominus cunctis sapientiæ, gratiæque thesauris exornata fuerit?*

CAP. LXIX.

Et hæc superioribus in Anomæorum confutationem adnectenda sunt: *An Filium Pater existentem, ne ne genuerit.*

Objiciebant Anomæi sophisticarum argutarum potius quam theologiæ periti: *Existentemne Pater Filium, annon existentem genuit?* easque in angustias pium quemque virum conjiciunt, ut quid responsurus sit, ignoret. Nam si existentem genuisse respondeat, illi hoc responsum cachinno excipient et replicabunt: *Qui vero fieri potest, ut is nascantur, qui est?* hoc enim absurdum est. Quod si existentem negaverint, subjicient, itaque inferent, superesse ut fuerit tempus, quo Filius non fuerit. Quam quidem syllogismi argumentationisve formulam non veram esse commonstrans magnus ille rebus in theologicis Gregorius similia similibus confutat hoc modo.

Estne tempus in tempore, necne? Porro sciendum est quod de tempore interrogare, utrum in tempore sit, an non, eorum non est quæ fieri possunt, tempus enim iis quæ sunt haudquaquam accensetur, sed iis quæ accidunt. Quemadmodum enim motus in corporibus dicitur, sic tempus mensura motus est. Nam sol corpus est quod movetur: tempus autem mensura motus ejus. Itaque tempus eorum non est quæ subsistant, sed quæ subsequuntur (71).

Cæterum admirandus Aristoteles veteris adversarius Academiæ, præceptorique Platoni contrarius, cælum factum esse, atque a quodam temporali signo conversionem orbicularem cæpisse. at cum ipso tempus quoque una substituisse dicenti, ipse tempus æternum introducit, et cælum ingenitum. At Pater hic Gregorius: Estne tempus, inquit, in tempore, necne? hoc est an universum tempus tempore locum inter res creatas habuit, an vero una cum rerum universitate sine tempore substitit? Nam si tempore creatum est, inquit, universum non est, cum aliud tempus deprehendatur: cujus quidem intermedio tempus evasit tempus. Sin minus tempore earens tempus introducit. Quod si sit tempus sine tempore, vix aliud quidpiam tempori subjicietur. Quod si contra in tempore dicas, de illo rursus sic interrogabit quispiam, an illud quoque in tempore, an sine tempore sit.

Itaque Pater Gregorius plerisque omissis quæ de tempore frustra hic exponerentur, tantum de illo proposuit, quantum sibi ad quæstionem propositam sufficere visum est. Quamvis enim dubia in utramque partem quæstio esse videatur, ea tamen non est, qua omnino dubia sit. Nec enim si quid minus in temporis protensione fuerit, hoc jam sine tempore est. Cæterum tempus sine tempore non est, quod cum antea non esset, postea factum est, quippe quod sol et luna dimetiantur, quæ solo Creatoris verbo simul et semel creata sunt.

Quibus dilemmatis et hoc accenset: Nunc ego mentior, ei simile quod de tempore præcedit. Hoc itaque dilemma: Nunc ego mentior, vera quidem dicit in iis quæ mentitur: mentitur autem in iis quæ vera dicere putes. Cæterum hac in quæstione proponenda Theologus hisce verbis utitur: Hujus dilemmatis: Nunc ego mentior, alteram partem concede, vel vera dicere tantum, vel mentiri. Non enim utramque concedemus. Quia enim putabat adversarius omnibus in quæstionibus veram esse negationem vel affirmationem, idcirco Pater ea illi obtrudit in quibus contraria concurrere videntur: nec fieri potest ut altera quidem propositio vera sit, altera vero falsa: sed et illa et hæc vera simul et falsa est. Ita porro se habet hoc dilemma: Nunc ego mentior. Ponamus quempiam ita dixisse: Ego nunc mentior, nec alio præcedente sermone intulisse, sed primum dixisse: Nunc ego mentior; dispiciamusque an locum hic habeat negativa propositio, an utique solum vera dixerit, an vero mentitus sit. Jam si dicas eum vera dixisse, consequitur quoque ut mentitus sit, ipse enim de seipso proponit. Quod si mentitum esse dicas, certe vera quoque dicere videtur. Eo enim ipso vera dicit, quod mentiri se fatetur; omninoque necesse est ut mendacium veritas et veritatem mendacium subsequatur: utramvis enim contradictionis partem concesseris, eadem opera alteram quoque assumpsisti. At mentitur, inquit, cum

A Mentior dixerit; hæc est affirmativa. Atqui nec mentitur, quamvis Mentior dixerit, hæc est negativa; unde concludit: Quid ergo mirum, si ut hoc in dilemmate contraria concurrunt, ita ut utraque propositio partim falsa partim vera deprehendatur, ita etiam in tua objectione ambæ propositiones, quibus ipsum *mentiri* dividitur.

Interrogasti an existentem Pater Filium, annon existentem genuerit? Ego autem tibi respondebo: Nec existentem genuit, nec non existentem. Tu vero, quia non existentem genuisse dixi, ne ita accipito, quasi existentem genuisse confessus sim. Utramque enim propositionis partem ut in præcedentibus dilemmatis veram esse contingit. Atqui Theologus hoc pacto quæstionis absurditatem dissolvit. Dicit autem potest existentem Filium a Patre genitum esse; atque ita vicisse adversarium. Quod naturali sic probabo exemplo: sol radium gignit, et radius jubat. An ergo sol radium non existentem gignit, aut radius jubat? Quis autem quotquot unquam vixerunt hominum, solem sine radiis vidit? aut radium sine splendore? Itaque et generant, et existentia generant. Non enim divina se habent, ut corporea. Quia nos cum non essemus, postea nati sumus. At in rebus quæ quamvis corpore constent, divina tamen sunt secus se res habet. Quod si hæc ita se habeant, quanto magis incorporea, in quibus effectus a causis procedunt, iisque insunt et ad eas convertuntur?

CAP. LXX.

Epilogus totius Arianorum et Eunomianorum hæreseos.

Ea erat Eunomii et hæreseos ejus sectatorum successorumque sententia, ut Patrem primam et propriam essentiam; deinde Filium, qui ejus intermedio productus esset: postremo Spiritum sanctum, eam quæ præcedentium neutri accenseretur. Quamvis autem Filium a Patris essentia sejungerent, tamen nunc eodem et communi honore Deum ipsum appellabant: nunc eodem nomine. Cæterum reprehensi ab orthodoxis, quod fieri non possit, ut Filius eodem et proprio nomine Deus appelletur, respondebant homonymorum non unum esse usum, sed etiam secundum, quo quidem homonyma diversi sunt generis et utraque propria: canesque terrestrem et marinum, qui homonymi sunt et proprie dicuntur. Nec enim alter proprie alter improprie canis, sed uterque proprie, id est, quod dicitur. Atque inde orsi, nihil ob stare affirmabant, quominus et Pater et Filius eodem et proprio nomine Deus appelletur.

Cæterum illos magnus ille Pater Gregorius tanquam absona dicentes redarguit. Terrestris enim canis, inquit, et marinus pares sunt substantia, amboque ejusdem temporis et dignitatis participes efficiuntur. Nec est quod dicas hunc quidem magis esse substantiam, illum vero minus? neque hunc prius, illum posterius fuisse. Estque adeo in canum exemplo quasi quædam diversis in rebus,

societas et communio (alius enim terrestris, alius marinus canis est), quæ tamen ejusdem dignitatis, substantiæ atque temporis existant. At in Filio et Patre non hoc inest Patri enim alteram substantiam tribuitis, quem omni substantia majorem, nec tempore obnoxium, et ingenitum esse fatemini; Filio autem alteram, nimirum temporalem et a Patre diversam substantiam, quodque generatione subsisterit, quemadmodum ea quæ sunt omnia. Itaque perspicuum est Filium a vobis Deum per homonymiam ut sentitis vocari, Patrique *ἁμοιότητος* *καὶ ὁμοίου*, hoc est, simili essentia præditum et similem quemadmodum animal etiam vocatis, et quod vivit, et id quod pictum est) potius quam Deum: atque frustra canum, terrestris, inquam, et marini, homonymiam in medium profertis.

Itaque vestro repugnantes exemplo ipsi vos ipsos subvertitis, quia non unam nobiscum Divinitatem statuitis, sed in partes inæquales dissectatis, et perverse ab una continuaque homonymia (ea, inquam, cui par et æqualis dignitas et par tempus insunt) ad aliam homonymiam transitis, et in qua ex duabus substantiis, Pater quidem magis, Filius au-

tem minus substantia sit. Certe pius et vivus homo vobis ad Patris et Filii exprimendam divinitatem potior et accommodatior esset, quam si quo in exemplum adduxistis canes. Quandoquidem, vel dogmatibus vestris constat, prior, quidem Pater posterior vero Filius fuit: quemadmodum prior quidem homo vivus, posterior autem ejus imago, atque ille quidem vere homo est, quia ei hominis definitio quadrat: hæc vero non proprie sed per homonymiam seu nominis similitudinem: quippe cui sola forma coloribus impressa sit: nec tamen definitio quadrat, ut prototypo seu primo exemplari. Si ergo exemplum vestrum vero dogmati accommodare vultis, quemadmodum in eanibus homonyma parem dignitatem habere dicitis, ita etiam Patri et Filio una cum nobis communione parem quoque naturarum dignitatem tribuite.

Quod si recusatis, canes dissolvistis, a vobis eo consilio inventos ut inæqualitatis a vobis excogitatae testes essent. Ipsos enim pari naturæ dignitate præditos et contemporaneos esse probatum est, vos autem eos qui omnino sunt pares, Patrem, inquam, et Filium, impares esse docetis.

Indices in Joelem exstant ad calcem tomi sequentis.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

<p><i>ISIDORUS THESSALONICENSIS EPISCOPUS.</i></p> <p><i>Notitia.</i> 9</p> <p>SERMONES. 14</p> <p>SERMO PRIMUS. — In Nativitatem B. Mariæ Virginis. 14</p> <p>Sermo II. — In Præsentationem B. V. Mariæ. 39</p> <p>Sermo III. — In Annuntiationem ejusdem B. V. Mariæ. 71</p> <p>Sermo IV. — In Dormitionem B. Mariæ Virginis. 118</p> <p style="text-align: center;"><i>NICETAS MARIONENSIS.</i></p> <p><i>Hengenrotheri Monitum.</i> 166</p> <p>DIALOGI DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI. 170</p> <p>Proœmium. 170</p> <p>Dialogus primus. 174</p> <p>Dialogus secundus. 202</p> <p>Dialogus tertius. 211</p> <p>Dialogus quartus. 211</p> <p>Dialogus quintus. 215</p> <p>Dialogus sextus. 215</p> <p style="text-align: center;"><i>JOANNES CITRI.</i></p> <p>RESPONSA CANONICA (memorantur tantum). 222</p> <p style="text-align: center;"><i>MARCUS PATRIARCHA ALEXANDRINUS.</i></p> <p>QUÆSTIONES ET RESPONSA (memorantur). 222</p> <p style="text-align: center;"><i>JOEL CHONOGRAPHUS.</i></p> <p><i>Notitia.</i> 223</p> <p>CHONOGRAPHIA COMPENDIARIA. 225</p> <p style="text-align: center;"><i>NICETAS CHONIATES.</i></p> <p><i>Notitia.</i> 287</p> <p><i>Epistolæ nuncupatoriæ.</i> 302</p> <p><i>Fabrotii Breviarium.</i> 310</p>	<p><i>HISTORIA NICETÆ.</i> 319</p> <p>DE REBUS GESTIS MANUELIS COMNENI LIBRI SEPTEN. 378</p> <p>Liber primus. 378</p> <p>Liber II. 406</p> <p>Liber III. 438</p> <p>Liber IV. 468</p> <p>Liber V. 494</p> <p>Liber VI. 519</p> <p>Liber VII. 547</p> <p>IMPERIUM ALEXII COMNENI. 574</p> <p>IMPERII ANDRONICI COMNENI LIBER I. 627</p> <p>LIBER II EJUSDEM IMPERII. 674</p> <p>IMPERIUM ISAACII ANGELI LIBRI III. 715</p> <p>IMPERIUM ISAACII ANGELI FRATRIS ALEXII FILII. 940</p> <p>IMPERIUM ALEXII DUCE COGNOMENTO MURZUPLI. 947</p> <p>LIBER DE REBUS GESTIS POST URBEM CAPTAM. 967</p> <p>NARRATIO DE STATUIS QUAS FRANCI DESTRUERUNT POST CAPTAM URBEM. 1002</p> <p><i>Chronologia Nicetæ.</i> 1053</p> <p><i>Glossarium Fabrotii.</i> 1063</p> <p style="text-align: center;"><i>NICETÆ THESAURUS ORTHODOXÆ FIDEI.</i> 1087</p> <p><i>Epistolæ nuncupatoriæ.</i> 1087</p> <p><i>Monitum card. Angelo Mai.</i> 1091</p> <p><i>Index librorum quibus constat thesaurus orthodoxæ fidei.</i> 1094</p> <p>LIBER PRIMUS. — <i>De philosophorum ethnicorum errorum erroribus.</i> 1101</p> <p>Proœmium. 1102</p> <p>Caput primum. — <i>Mosaicæ Geneseos synopsis.</i> 1105</p> <p>Adamo ad Moysen. 1106</p> <p>Cap. II. — <i>Græcorum mysteriorum origo, philosophorumque sectæ.</i> 1107</p> <p>Cap. III. — <i>Piatæ de trium rerum causis.</i> 1110</p> <p>Cap. IV. — <i>Pythagoræ futilis nugatoris deliria.</i> 1110</p> <p>Cap. V. — <i>Epicuri mellitarum placentarum heliconis fugæ.</i> 1116</p>
---	---

Cap. VI. — Moses philosophis certior Principia rerum elementa. Et quod elementorum primo productum.	1107
Cap. VII. — De sideribus et celo.	1108
Cap. VIII. — De stellis. Sol et luna an planetæ? Planetarum ordo, motus et concentus.	1109
Cap. IX. — In diebus supremi temporis. Astrorum syodus diluvia.	1109
Cap. X. — De solis, lunæ terræque magnitudine et intervallo.	1110
Cap. XI. — De solis et lunæ eclipsi.	1110
Cap. XII. — De solis, lunæ astrorumque qualitatibus.	1111
Cap. XIII. — De solis et lunæ cursu, annique ratione.	1112
Cap. XIV. — Solis, lunæ et stellarum materia, ignis natura.	1112
Cap. XV. — De zodiaco, planetarumque domibus, et elevationibus.	1112
Cap. XVI. — De lunæ figuris decem.	1113
Cap. XVII. — De septem planetarum zonis et cursu cum explanatione Psalmi VIII.	1113
Cap. XVIII. — De qua uor tropicis sive solstitiis.	1113
Cap. XIX. — Signa, mensura et tempora.	1114
Cap. XX. — De stellarum motu. Itemque de luna.	1115
Cap. XXI. — De vacuo.	1116
Cap. XXII. — E quo elementum productum.	1116
Cap. XXIII. — De cometis et fulgoribus illis qui <i>ἀστέρων ἄστεις</i> dicuntur.	1116
Cap. XXIV. — De pluvia nive, grandine, et quæ ex vapore sunt.	1117
Cap. XXV. — De iride, halone, parellis et virgulis.	1117
Cap. XXVI. — Christiana et philosophica terræ motus causa.	1117
Cap. XXVII. — De ventis.	1118
Cap. XXVIII. — De fulmine, turbine, tonitruo, procella, etc.	1118
Cap. XXIX. — De corporum resurrectione, et animorum immortalitate.	1118
Cap. XXX. — De Iudaismi auctoribus.	1119
Cap. XXXI. — Hæreseon et seditionum Iudaicarum causa.	1119
Cap. XXXII. — Duodecim tribuum in duos ducatus sub Roboamo divisio.	1119
Cap. XXXIII. — Captivitas. Esdras Babylone in Samariam idololatris inhabitabilem mittitur.	1120
Cap. XXXIV. — Samaritanorum hæresis.	1120
Cap. XXXV. — In quibus Samaritanorum quatuor sectæ conveniant, in quibus non.	1120
Cap. XXXVI. — De E-senis in specie.	1121
Cap. XXXVII. — Judæorum in septem sectas divisio.	1122
Cap. XXXVIII. — De Saducæis.	1123
Cap. XXXIX. — De Scribis.	1123
Cap. XL. — De Phariseis.	1123
Cap. XLI. — De Hæro baptistis.	1124
Cap. XLII. — De Nazareis.	1124
Cap. XLIII. — De Eræmis, et Elxai pseudopropheta, et ejus fratre Jezæo cum sororibus Martho et Marthana.	1124
Cap. XLIV. — De Herodianis.	1124
Cap. XLV. — Libri primi Epilogus.	1125
LIBER II. — De sancta Trinitate, angelis et hominibus.	1125
Caput primum. — Quod divinitas trihypostata sit, hoc est tribus personis consistet.	1125
Cap. II. — Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi potius quam hominis cujusdam innotuerit.	1127
Cap. III. — Incarnatio Christi certissimum divinitus erga nos prodidentis argumentum.	1127
Cap. IV. — Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui sit ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur?	1128
Cap. V. — Consentaneum fuisse, ut Dei Filius hominis quoque filius diceretur, verique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur.	1128
Cap. VI. — B. Dionysii Areopagite, ex cap. II, De unita et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto.	1129
Cap. VII. — Magni Basilii ex epi-stola ad Gregorium fratrem, quæ de essentialis et hypostaseos differentia inscribitur.	1130
Cap. VIII. — Magni Gregorii de Patre, et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio.	1131
Cap. IX. — Eiusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum.	1132
Cap. X. — Eiusdem, ex oratione in Athanasium et pro seipso.	1133

Cap. XI. — D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio.	1134
Cap. XII. — Damasceni, ex oratione de Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio.	1133
Cap. XIII. — De eadem re ex diversis Patribus.	1136
Cap. XIV. — Essentialis, naturæ, generis, speciei et formæ; nem hypostaseos, personæ, characteris et individui <i>ἰσοδυναμία</i> .	1137
Cap. XV. — Naturæ et hypostaseos differentia ex Cyrillo, Dionysio Areopag. et Alexandrino, Gregor. Naz. et Theodorero.	1137
Cap. XVI. — Item B. Dionysii Areopagite de Deo.	1140
Cap. XVII. — D. Maximi de Deo communiter.	1143
Cap. XVIII. — B. Gregorii theologi ex magna oratione Apologetica.	1144
Cap. XIX. — Chrysostomi, ex libro de eo quod comprehendere non potest.	1145
Cap. XX. — Catechetica quædam erotemata.	1147
Cap. XXI. — Theologica alia de Trinitate consideratione.	1148
Cap. XXII. — Demonstratio ex communibus notionibus, unum in Trinitate Deum esse.	1149
Cap. XXIII. — Adversus eos, qui nos in tres Deos credere dicunt.	1150
Cap. XXIV. — Demonstratio, qua Deum ex eo quod natura Filium habet, adoptione quoque filios habere, probatur.	1151
Cap. XXV. — De principio.	1152
Cap. XXVI. — De Patre.	1153
Cap. XXVII. — De Filio.	1153
Cap. XXVIII. — De Spiritu sancto et ejus charismatibus.	1158
Cap. XXIX. — De divinis nominibus.	1160
Cap. XXX. — Trinitatis demonstratio a trinitate æquilibrio, duplici alarum seraphicarum trinitate, Trinitate.	1161
Cap. XXXI. — Expositio fidei, quæ ex omnibus præcedentibus constat.	1164
Cap. XXXII. — Fides revelata S. Gregorio, tanquam ex Dei Genetricis et S. Joannis doctrina.	1168
Cap. XXXIII. — Iterum de sancta Trinitate.	1168
Cap. XXXIV. — Præcedentium anacephalæosis. Paternitatis, filiationis, processionis origo.	1171
Cap. XXXV. — Tertia pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto.	1173
Cap. XXXVI. — Reipsa et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Qui <i>idem a simili</i> differat? Persona personæ quomodo incit.	1174
Cap. XXXVII. — Eiusdem Damasceni: De iis quæ de Deo dicuntur.	1176
Cap. XXXVIII. — Eiusdem: De divina conjunctione et discretionem.	1177
Cap. XXXIX. — Eiusdem: De iis quæ corporaliter de Deo dicuntur.	1178
Cap. XL. — De angelis, altera libri hujus parte præcipua.	1179
Cap. XLI. — Hierarchiæ synopsis Angelos creaturas, non creatores esse, contra Sethianos.	1181
Cap. XLII. — De homine. Essentialis divisio. Imaginis et similitudinis in Deo differentia.	1181
Cap. XLIII-XLIV. — Origenis deliramentum. Hominis partes et pristina qualitates, Spiritus et caro.	1182
Cap. XLV. — De anima, mente et rebus incorporeis.	1183
Cap. XLVI. — De corpore, elementis et humoribus.	1183
Cap. XLVII. — Homini quid cum inanimis, brutis et intelligentiæ capacibus commune sit.	1184
Cap. XLVIII. — Quæ corpori et animæ propria sint, quæ item utriusque communia.	1184
Cap. XLIX. — Facultatum animæ divisio.	1184
Cap. L. — Plura de corpore et anima De animæ immortalitate et natura, quatenus corpori jungatur.	1185
Cap. LI. — Item de anima Angelorum et aumarum creationis ratio.	1185
Cap. LII. — Item de anima. Triplex animæ affectio, triplicem quoque hominem facit.	1185
Cap. LIII. — Græcorum philosophorum aliquot de animæ et corporis conjunctione sententiæ.	1186
Cap. LIV. — Misceri quæ dicuntur, et quomodo anima corpori commisceatur.	1186
Cap. LV. — An anima sit patibilis.	1187
Cap. LVI. — Affectiones animæ ab ejus essentia colligi, non contra.	1187
Cap. LVII. — Expositio dicti Mosici. <i>Ἐπιπένησεν ἡ ψυχήν ad ἰματίνων, etc.</i>	1187

- Cap. LVIII. — Animam corporis, corpnesque vice versa animam isolam esse. 1188
- Cap. LIX. — De animarum in alia corpora transfusionibus. 1189
- Cap. LX. — De luminosa et tenebrosa animarum natura. 1189
- Cap. LXI. — Variæ de anima ephororum et Christianorum sententiæ. 1190
- Cap. LXII. — De animarum immortalitate. Quid ethice quid Christianis placeat. 1190
- Cap. LXIII. — Intelligentia quomodo anima et menti inest. 1191
- Cap. LXIV. — De mente et anima, et utriusque formæ eorumque differentias. 1191
- Cap. LXV. — De virtutibus et eorum triplici ordine. 1192
- Cap. LXVI. — Item de virtutibus et sex gradibus earum. 1192
- Cap. LXVII. — De virtutibus quibus homo perfectus evadit. 1192
- Cap. LXVIII. — De virtutibus earum finibus. 1194
- Cap. LXIX. — De virtutibus. Deo similes variis modis effluuntur. 1193
- Cap. LXX. — Item de anima. 1194
- Cap. LXXI. — De animarum in corpora insinuatione. 1194
- Cap. LXXII. — Quatuor extremis animarum in corpora insinuationis demonstratur. 1194
- Cap. LXXIII. — De animarum, præsertim sanctarum, a corporibus egressu. 1195
- Cap. LXXIV. — De corporis in utero formatione quæ nobis, quod externi philosophi senserint. 1195
- Cap. LXXV. — Quomodo embryo in utero moveatur et coalescat. 1196
- Cap. LXXVI. — De animarum ratione participante: quomodo corpori conjugatur, eaque præsit. 1195
- Cap. LXXVII. — De animarum in integrum, restitutione, quæ angelorum ministerio fit. 1197
- Cap. LXXVIII. — De iudicio extremo, quo animæ aut paradisi comites fiunt, aut in inferos detrahuntur. 1197
- Cap. LXXIX. — Utrum animæ corporibus præ-existenti, earumque genere varia. 1198
- Cap. LXXX. — De idoli, seu spectris umbræ circa seculum versantibus. 1199
- Cap. LXXXI. — An animæ cum corporibus ad præteritam vitam redeant. 1199
- Cap. LXXXII. — De metempsychosis seu metempsychosis Pythagorica. 1199
- LIBER III. — De Verbi divini incarnatione. 1199
- Caput primum. — Prophetarum de Verbi divini incarnationis testimonia. 1199
- Cap. II. — Joan. Damasceni, de Christi conceptione, et divina humanæ carnis assumptione. 1205
- Cap. III. — Eusebii, de divina naturæ, adversus illos qui non in Christo naturam esse dicunt. 1206
- Cap. IV. — De hypostato, heterohypostato, et hypostasi. 1209
- Cap. V. — De homousiis, seu illis, quæ sunt ejusdem substantiæ. 1210
- Cap. VI. — De homohypostatis, hoc est illis, quæ sunt ejusdem hypostatis seu substantiæ. 1210
- Cap. VII. — De differentia et conjunctione, eaque triplici, essentiali, personali et habituali. 1211
- Cap. VIII. — De hypostatica seu personali conjunctione et differentia. 1211
- Cap. IX. — De schetica seu habituali conjunctione. 1211
- Cap. X. — De sancta Trinitate. Pater, Filius et Spiritus sanctus in quo differant, in quo conveniant. 1212
- Cap. XI. — De Verbi incarnatione. 1212
- Cap. XII. — De essentiali, hypostasi et persona. 1212
- Cap. XII-XIV. — Ecclesiasticæ naturæ definitio. Quid Severianus in errorem propulerit. 1213
- Cap. XV. — Hypostasis, persona et character in Deo quid. Hypostaticæ proprietates. 1213
- Cap. XVI. — Synopsis de modo mutue naturarum distributionis. 1214
- Cap. XVII. — Item, de natura et hypostasi. 1215
- Cap. XVIII. — De habitu. 1216
- Cap. XIX. — De voluntate. Quid sit voluntas, de quonam, et quot modis dicatur. 1216
- Cap. XX. — Qui proprietas, de quonam dicatur et quot modis. 1217
- Cap. XXI. — Quid sit accidens. 1217
- Cap. XXII. — De energia, seu actione. 1217
- Cap. XXIII. — Conjunctio quid est; quam de re, quodque modis dicatur. 1218
- Cap. XXIV. — Homousion, seu consubstantiale quid quam de re, quodque modis dicatur. 1218
- Cap. XXV. — Innovatio quid quamque necessaria ejus cognitio. 1219
- Cap. XXVI. — Corruptibile quid, unde, quotque modis dicatur. 1219
- Cap. XXVII. — De libero arbitrio. 1220
- Cap. XXVIII. — B. Dionysii Areopag.: De divina incarnatione. 1221
- Cap. XXIX. — Magni Gregorii, ex oratione in deum in Balem Damiani. 1222
- Cap. XXX. — Nyseni de divina incarnatione. 1224
- Cap. XXXI. — Maximi, de divina incarnatione. 1226
- Cap. XXXII. — Joannis Damasceni. 1227
- Cap. XXXIII. — Eiusdem, de modo mutue proprietatum retributionis. 1228
- Cap. XXXIV. — Eiusdem, Totam divinam naturam in una earum personarum totæ humanæ naturæ conjunctionem esse, non autem partem partem. 1229
- Cap. XXXV. — Eiusdem, De una Dei Verbi composita personæ. 1231
- Cap. XXXVI. — Eiusdem, De natura in specie et individue considerata, necnon de conjunctionis et incarnationis differentia. 1232
- Cap. XXXVII. — Eiusdem, De naturalibus, et nulli criminali obnoxiiis affectionibus. 1232
- Cap. XXXVIII. — Item aia de divina incarnatione. 1233
- Cap. XXXIX. — Item de Filii Dei incarnatione. 1237
- Cap. XL. — Confutatio hæreseon præcedentium. 1238
- Cap. XLI. — Cur Christus homo factus. Resurrectio, iudicium. Varii hæreticorum et damnatorum ordines. 1239
- LIBER IV. — Adversus antecarianas hæreses quædam præsentia. 1241
- Præsentia. — De Christi et Satoræ ministris. 1241
- Cap. I. — Primum. — Prima hæresis, Simonis Magi et Basilidis; illius confutatio. 1241
- Cap. II. — Secunda hæresis, Nicolaitarum est, qui et baptizantur, et Gnostiorum. 1245
- Cap. III. — Tertia hæresis, Carpocratiorum. Hi baptizantur. 1247
- Cap. IV. — Quarta hæresis, Valentini est. Ab hac systema respicientes baptizantur. 1248
- Cap. V. — Quinta hæresis, Ptolemæi. Ab hoc quoque orthodoxos conveniunt, baptizantur. 1254
- Cap. VI. — Sexta hæresis, Marci, a cujus hæresi respicientes baptizantur. 1256
- Cap. VII. — Septima hæresis, Ascodugrorum, vel Ascodugorum. 1258
- Cap. VIII. — Octava hæresis, Colobarsi. 1261
- Cap. IX. — Nona hæresis, Ophitarum. Hi baptizantur. 1262
- Cap. X. — Decima hæresis, Prodicti et Adamitarum. 1267
- Cap. XI. — Undecima hæresis Cainorum. 1269
- Cap. XII. — Duodecima hæresis, Sethianorum. Hi baptizantur. 1271
- Cap. XIII. — Decima tertia hæresis, Archonticorum seu Principatum: Hi baptizantur. 1273
- Cap. XIV. — Quarta decima hæresis, Cerdonis et Marcionis. Hi baptizantur. 1274
- Cap. XV. — Quinta decima hæresis, Luciani. Baptizantur et hi, si recipiant. 1279
- Cap. XVI. — Sexta decima hæresis, Apellii. Hi quoque baptizantur. 1280
- Cap. XVII. — Septima decima hæresis, Severianorum. Hi quoque ad baptismum recipiuntur. 1281
- Cap. XVIII. — Octava decima hæresis, Tatiani. Hi baptizantur. 1283
- Cap. XIX. — Nona decima hæresis, Encratitarum, seu Continentium. Hi baptizantur. 1283
- Cap. XX. — Vicesima hæresis, Calaphrygum, qui et Montanistæ vocantur. Baptizantur. 1284
- Cap. XXI. — Vicesima prima hæresis, Quinilianorum, Priscillianorum, Pepuzitarum, Artotyritarum. Hi baptizantur. 1285
- Cap. XXII. — Vicesima secunda hæresis, Tessaredecistarum seu Quartodecimanorum. Hi unguento unguuntur. 1286
- Cap. XXIII. — Vicesima tertia hæresis, Alogorum, seu Dei Verbum negantium. Hi unguuntur. 1288
- Cap. XXIV. — Vicesima quarta hæresis, Adamianorum. Hi unguuntur. 1290
- Cap. XXV. — Vicesima quinta hæresis, Sampsæorum, qui et Helæsi. Hi baptizantur. 1291
- Cap. XXVI. — Vicesima sexta hæresis, Theodotianorum. Hi baptizantur. 1294
- Cap. XXVII. — Vicesima septima hæresis, Noeti et Novati. Hi unguuntur. 1295
- Cap. XXVIII. — Vicesima octava hæresis, Sabellii. Hi baptizantur, vel unguuntur. 1298

- Cap. XXIX. — Vicesima nona hæresis, Marcelli. Hi baptizantur. 1299
- Cap. XXX. — Tricesima hæresis, Valentiorum. 1300
- Cap. XXXI. — Tricesima prima hæresis, Origenis. Hi unguuntur. 1301
- Cap. XXXII. — Tricesima secunda hæresis, Pauli Samosatani. Hi unguuntur. 1313
- Cap. XXXIII. — Tricesima tertia hæresis, Manichæorum et Culricorum. Qui baptizantur. 1315
- Cap. XXXIV. — Tricesima quarta hæresis, Hieracitarum. Hi unguuntur. 1323
- Cap. XXXV. — Tricesima quinta hæresis, Collyridianorum. Hi unguuntur. 1328
- Cap. XXXVI. — Tricesima sexta hæresis, Massalianorum. Hi unguuntur. 1329
- Cap. XXXVII. — Tricesima septima hæresis, Cerinthianorum. 1339
- Cap. XXXVIII. — Tricesima octava hæresis, Ecetarum. Hi unguuntur. 1340
- Cap. XXXIX. — Tricesima nona hæresis, Gnosimachorum. Hi unguuntur. 1341
- Cap. XL. — Quadragesima hæresis, Thnetopsychitarum, qui negant animarum immortalitatem. 1341
- Cap. XLI. — Quadragesima prima hæresis, Christolytarum, qui Christi naturam destrunt. 1342
- Cap. XLII. — Quadragesima secunda hæresis, Ethnophronum, hoc est eorum qui gentiles superstitiones amplectuntur. 1343
- Cap. XLIII. — Quadragesima tertia hæresis, Parermentarum, qui perverse Scripturas interpretantur. 1356
- Cap. XLIV. — Quadragesima quarta hæresis, Melitianorum. 1356
- LIBER V. — *Adversus Arianos, Eunomianos, etc.* 1361
- Capitulum primum. — De Arii genere, forma, vestitu, et sacerdotio. 1361
- Cap. II. — Perversorum Arii dogmatum enumeratio. 1364
- Cap. III. — De synodo Alexandrina centum episcoporum, in qua cum Ario quinque presbyteri, totidemque diaconi g. adu ecclesiastico dejecti sunt. 1365
- Cap. IV. — De Arianorum ducentorum episcoporum Nicomediensi contra orthodoxos Homousianos anti-synodo. 1365
- Cap. V. — De Nicæna trecentorum episcoporum, auspiciis Constantini Magni synodo coacta, controversisque de Pasche festo dogmatibus. 1366
- Cap. VI. — Synodo Nicænae quinam præfuerint, aut convocatorum vice interfuerint. 1366
- Cap. VII. — De prima Nicænae synodi sessione. Quanam causa convenerint. 1367
- Cap. VIII. — De Arii excommunicatione, una cum libris ejus, imprimisque Thalæ, seu Couviviij improbatione. 1368
- Cap. IX. — De Nicomediensi Arianorum adversus Homousianos orthodoxos anti-synodo, et insidiis in Eustathium Antiocheum episcopum structis. 1369
- Cap. X. — Quam subtilis artibus Ariani hæresiarchæ sui redium ab exilio impetraverint, et de iutendendis in Athanasium Alexandrinum archiepiscopum calumniis cogitaverint; quibus tandem sanctissimus via Hierosolymitanae synodi decreto apud Treviros in Gallia exsultare jussum est. 1370
- Cap. XI. — De Arii, Alexandrina communionem pulsus, nec ad Constantinopolitanam, nisi vi, vix et præter orthodoxorum sententiam admisi, pudeunda morte. 1371
- Cap. XII. — De paralogistica Eusebii Nicomediensis episcopi *ὁμοούσιον* in *ὁμοούσιον* mutatione, cui Constantinus imperator et duodecim pluresque episcopi subscriperunt. 1373
- Cap. XIII. — De Acacii *ὁμοῦ* (cui viginti pluresque subscriperunt episcopi) rique contrario Aetii *ἀνὸμοῦ* unde Homœanorum et Anomœonorum appellationes deductæ. 1373
- Cap. XIV. — De duabus duarum Ariminensis et Seleucianæ synodorum indicendarum causis: priore, ut controversia super Ariano dogmate componeretur; posteriore, ut trium episcoporum, Eustathii, Cyrilli, et Macedonii causæ discuterentur. Primumque de quatuordecim criminibus quibus Eustathius impetitum est. 1374
- Cap. XV. — De Cyrilli Hierosolymorum episcopi, ab Acacio competitore in jus vocati, quamlibet contumacis, ad majus tribunal provocatione. 1374
- Cap. XVI. — De Iacetonii Constantinopolitani episcopi criminibus, et eade tam Catholicorum quam Arianorum ob sacræ imperatoris Constantini capite translationem ipso in templo exorta. 1376
- Cap. XVII. — De Ariminensi episcoporum quadraginta

- plurium synodo: confessioneque fidei ab Ariano apud Nicen Thraciæ confecto et pro vera Nicæna Bithyniæ supposita. 1376
- Cap. XVIII. — De Seleuciana centum sexaginta episcoporum anti-synodo, in qua Homœanorum ab Homousianis et Anomœanis secta divisa est; Acaciusque Homœanorum dux et auctor in exilium actus. 1377
- Cap. XIX. — Constantinus imperator, Actio Anomœanorum hæresiarcha in exilium acto, Ariminensi fidei pro Nicæna suppositæ subscribens, Acacianorum Homœanorum hæresim amplexus est. 1378
- Cap. XX. — Quinquaginta episcopi Acaciani seu Homœani, Anomœos duodecim episcopos ob certa quædam crimina potius quam dogmata deposuerunt. 1378
- Cap. XXI. — De nonnullis episcoporum mutatis sedibus Meletiique ad orthodoxos defectione, prædicandæque homousiæ Trinitas constantis. 1379
- Cap. XXII. — De Arianorum Homœanorum in Anomœanos et Euxentios, qui Christum *ἐξ οὐκ ὄντων* assererent, subita mutatione. 1380
- Cap. XXIII. — De exilium episcoporum reditu, Alexandriæque synodo et Nicænanorum canonum confirmatione. 1380
- Cap. XXIV. — De Luciferianorum ab Alexandria synodo dissidentium hæresi, turbisque in Antiochea Ecclesia ortis, et Meletii exilio. 1381
- Cap. XXV. — Iterum qui sub Valente ob religionem exsularunt sub Gratiano et Valentiniano Juniore revocati sunt. 1381
- Cap. XXVI. — De Constantinopolitana synodo Theodosii Magni jussu coacta, omniumque maximæ turbi Antiochiæ a Meletii morte ob Flavianum ejus successorem exortis. 1382
- Cap. XXVII. — Innectiva digressio Nicetæ in alphabetos sui temporis episcopos, quorum in primis opera Andronicus et Alexius Comneni in sacra templorum clivodia invaserunt: cujus sacrilegii Alexius Aurea Bulla i. ostendere se protestatus est. 1385
- Cap. XXVIII. — De Semianorum episcoporum hypocrisis, præcipueque hæreseos eorum capitibus. 1386
- Cap. XXIX. — De Semianorum proceribus: falsaque dictionum *ὁμοούσιον* et *ὁμοούσιον* interpretatione. 1387
- Cap. XXX. — De Aetianis et Anomœis, quibus Eunomius quoque accensetur: Aetii vita et moribus: Steophani et Ozagri tendiculis in episcopos aliquot orthodoxos Leontio evirato: autiphonarum ecclesiasticarum origine. 1389
- Cap. XXXI. — Iterum de Aetii et Eunomii vita et moribus pauca. 1390
- Cap. XXXII. — De blasphemis Aetii hæresibus, quarum nomine *ἄθεος* hoc est impius, dicitur. 1391
- Cap. XXXIII. — De Aetianorum in Eunomianos mutatione, atque Eunomii hæresibus et exilio. 1392
- Cap. XXXIV. — De Arianorum in orthodoxos sævitia, quorum octoginta supplicatum missos Valentis imperatoris jussu cum navigio succenderunt. 1393
- Cap. XXXV. — Laus Placillæ imperatricis quæ Theodosium Magorum conjugem suum ab Eunomii Ariani colloquio revocavit. 1393
- Cap. XXXVI. — De privatis Theophrontii Cappadocis et Eutychiei Constantinopolitani discipulorum Eunomii hæresibus. 1394
- Cap. XXXVII. — Quid Eunomius ad præceptoris Aetii hæreses addiderit. Mirus ejusdem anabaptismus. 1394
- Cap. XXXVIII. — Apollinarii, Basilii, Gregorii et Eunomii scriptorum inter se collatio ex Philostorgio Ariano. 1395
- Cap. XXXIX. — Aetii opusculum de genito et ingenito, triginta sex paralogicis hypotheticis constans, ex sancti Epiphanii scriptis. 1396
- Cap. XL. — Eiusdem Nicetæ Choniatae in præcedentia Epitologus, atque Præfatio in eam quam adversus Arium, Aetium et Eunomium parat confutationem. 1400
- Cap. XLI. — Capitibus hæreseos Arii, Aetii et Eunomii expositis, jam ad seriam eorumdem confutationem aggreditur. 1401
- Cap. XLII. — Eunomiani dilemnatis confutatio, qua Filium Patri cœternum esse ex Nazianzeno et cæteris catholicis probat. 1403
- Cap. XLIII. — De Deo et materia. Deum nec definiri, nec comprehendi posse. 1403
- Cap. XLIV. — Ingenitum esse Deum, quamvis uni genitum genuerit. Filium autem ingenitum non esse, quamvis ejusdem cum Patre substantiæ sit. 1405
- Cap. XLV. — Alia Eunomii objectio, Patrem nomen esse quo essentia vel actio significetur. 1405
- Cap. XLVI. — Ipsa ex actione *ὁμοούσιον* elucescere,

- hoc est, simul atque Pater fuit, genitum ei Filium esse 1408
- Cap. XLVII. — Alia Eunomii sophistica objectio adversus Patris et Filii consubstantialitatem 1409
- Cap. XLVIII. — Erroris Eunomii origo, altius repetita ex Aristotele : nimirum ab eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. 1411
- Cap. XLIX. — Captiosæ argumentationis ab eo ductæ quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur explicatio, una cum variis sortitis modis. 1412
- Cap. L. — Quot modis dictio *idem* accipiat ex Aristotele, unde patet identitatem non citra discrimen passim usurpandam esse. 1414
- Cap. LI. — Patri et Filio eandem et incommutabilem essentiam esse, diversa vero essentiam adjectivam, ex B. Nazianzeno. 1415
- Cap. LII. — Quæ differentia sit inter Deum et ingentum. Oppositorum generibus quatuor propositis, ingentum genito privative opponi. 1416
- Cap. LIII. — Plura ejusdem Choniatæ adversus hoc Anomæorum problema : « Fuit tempus quo non fuit Pater. » 1417
- Cap. LIV. — Sanctorum Patrum assertiones adversus Eunomii hæresim, qua Deum Patrem non semper fuisse blasphemant. 1418
- Cap. LV. — Magni Athanasii adversus hoc : Non semper fuit Filius. 1420
- Cap. LVI. — Magni Basilli, quod Filius neque creatura, neque figmentum fuit. 1423
- Cap. LVII. — Magni Athanasii adversus eos qui ἐπινοήσαντες introducunt. 1428
- Cap. LVIII. — Magni Gregorii Theologi ex oratione de incomprehensibili Filii et Dei generatione 1428
- Cap. LIX. Unam Dei essentiam, naturam et appellationem esse, S. Gregorii Theologi adversus eos qui dicunt homonymum Deum Filium Dei Verbum. Ex prima oratione de Filio 1429
- Cap. LX. — Filium vero Deum esse, ex eadem B. Gregorii Theologi oratione. 1430
- Cap. LXI. — Explicatio hujus Scripturæ loci : *Quemadmodum Pater vitam habet in seipso, ita dedit, etc.* Theologi ex secunda de Filio oratione. 1432
- Cap. LXII. — Magni Gregorii Theologi : De Filii a Patre missione. 1433
- Cap. LXIII. — Ex eadem B. Gregorii oratione, hujus Scripturæ loci : *Erit Deus omnia in omnibus*, explicatio. 1435
- Cap. LXIV. — De eo quod possit non Filius a seipso facere quidquam. Ex eadem B. Gregorii oratione. 1435
- Cap. LXV. — In illud : *Descendi et caelo, non ut faciam voluntatem meam*; ex eadem B. Gregorii oratione. 1437
- Cap. LXVI. — Ex eadem B. Nazianzeni oratione, in illud : *Ut cognoscant te solum verum Deum*. 1438
- Cap. LXVII. — In illud : *Semper vivens ad interpellandum pro nobis*, ex eadem oratione. 1439
- Cap. LXVIII. — Ex S. Cyrilli scriptis de progressu seu incremento Christi. 1439
- Cap. LXIX. — Et hæc superioribus in Anomæorum confutationem adnectanda sunt : *An Filius Pater existentem necne genuerit.* 1440
- Cap. LXX. — Epilogus totius Arianorum et Eunomianorum hæreses. 1442

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI NONI.

6079 003

Sancti-Amandi (Cher) — Ex typis DESTREAZ.

 THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

3 2044 023 361 710

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>